156

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
8
27 I
19
ROMA

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

35.1.12.
35 35-A-2
A
4

INSTITVTIONES Ad Chriſtianam Theologiam, Sacrarum literarum, vniuerſaliumque Conciliorum authoritate, necnon Doctorum Eccleſiaſticorum eruditione confirmatæ, Eccleſiaſtis omnibus animarum curam gerentibus admodum neceſſariæ,

opera atque induſtria eruditiſſimi viri F. Ioannis Viguerij Granaten. apud Tholoſam Prædicatorum ordini adſcripti, ſacræ Theologiæ Doctoris & Profeſſoris.

His annecti curauimus eiuſdem Viguerii commentaria antea nunquàm excuſſa, in D. Pauli epiſtolam ad Romanos, in quibus omnes ferè hæreſes noſtri temporis confutat, vt nihil breuius neque clarius in illas ſcribi poſſit.

Titulos recèns additos verſa pagella reperies.

ANTVERPIÆ
In ædib. Viduæ & Hæredum Ioan. Stelſij
ANNO M. D. LXV.

Cum Gratia & Priuilegio.

Bibl. Secr. Coll. Rom. Soc. Iesu
Fris Hieron. Corrigienis
Ex legato Ill.mi Cocini
BIBLIOTECA NAZ. ROMA

TITVLI RECENS ADDITI.

De modo eſſendi Animæ in corpore, folio 1 F
De diſtinctione potentiarum ad inuicem, 2 I
De eccleſiæ acceptione, 102 E
De differentia eccleſiæ & ſynagogæ, 103 A
De eccleſiæ vnitate, 103 B
De ſanctitate eccleſiæ, 103 C
De eccleſiæ vniuerſalitate, 104 A
De eccleſia Apoſtolica, 105 A
De eccleſiæ indeuiabilitate, ibid. B
De eccleſiæ & ſcripturæ authoritate, ibid. C
De origine eccleſiæ, 106 A
De eccleſiæ duratione, 106 B
De certitudine gratiæ ſeu iuſtificationis, 110 A
De fide & authoritate ſacræ ſcripturæ & miraculorum, 107 A
De ſcripturis canonicis, 221 B

Cæſarea Maieſtàs permiſit Iòanni Steelſio vt Inſtitutiones ad Chriſtianam Theologiam eruditiſſimi viri F. Ioannis Viguerii, impunè imprimat, perq́ omnès hæreditarias regiones ſuas diſtrahat, veluti latius patet in literis eidem conceſſis & ſubſignatis.

BAVE

Ioannes Viguerius Granatenſis, Theologus,

AMPLISSIMO DECVRIONVM ORDINI REIPVBLICÆ

Granatenſis, Cuibuſque ſuis vniuerſis, gratiam, pacem, & ſalutem.

MIhi ſemper, magnifici Patres, ſapientiſſimiq; viri, placuit illud Platonis ad Architam Tarentinum, vnumquemq; noſtrum non ſibi duntaxat, verumetiã patriæ, parentibus, ac amicis cęteris eſſe natum. Vnde cùm diu multumq; cogitaſſem, qua ratione poſſem apud vos ciues meos, ampliſſimosq; patres, id teſtari: vnum hoc ſuccurrebat, poſſe me in qua eſſem verſatus diſciplina, ex ea aliquid promere, quod poſſet eſſe multis non ingratum: ſed tamen quod veſtra iſta luce, ſplendore iſto veſtro planè indignum videretur. Itaq; anceps hic hærebam, variaſq; in partes animus trahebatur noſter. Hinc ſtudio patriæ, parentibus, amiciſq; ac conterraneis meis gratificandi: aliò pudore quodam ac noſtræ imbecellitatis conſcientia nos vocante. Nec vnquã (mihi credite) in animum induxiſſem quicquã ad vos ex hac noſtra officina mittere, niſi me duo ad id ſupra modum impuliſſent. Primùm cõſyderabam maximã eſſe veſtram prudentiam, pietatem, humanitatem: & diſplicere poſſe nihil, quod animo pio & ſyncero in eccleſiæ Dei gazophilaciũ inferretur. Deinde nõ parum nos huius ſeculi mouebat infœlicitas: quo vix dici queat, quã immenſa ſint, eaq; innumerabilia volumina: ex quibus tamen ſemper diſcatur, ſed nũquàm ad finem perueniatur ſcientiæ. Id quod nos perpetuo habuit peſſime, illuſtriſſimi Patres, animumq; noſtrum multoties excitauit: vt ſi tandem poſſet malo iſti nimis communi iri obuiam, quod in nobis eſſet pręſtaremus. Quare cùm animaduerterem multos quidem libros ab optimis quibusq; eruditiſſimiſq; viris de rebus diuinis eſſe conſcriptos: ſed qui mole ſua, prolixitate, opinionum in his adductarum varietate, ſæpe etiam contrariis pugnantibus obſcuriſſimiſq; diſputationum meandris, ægrè poſſent à quouis tractari, intelligi, expendi, imò verò nec perlegi quidẽ, niſi maxima capitis vertigine, & grauiſſimo ætatis, non dicam teneræ, ſed ſenilis diſpendio: Tentandum putaui, quid in hac parte noſtræ poſſent vires. Periiſſentne mihi tot & tanti in rem literariam, præſertim autem in Chriſtianam philoſophiam impenſi labores? Quod ipſum aggreſſurus nolui committere, vt ad quas ſcyllas multos feciſſe naufragium cernerem, ad eas nauis noſtra alliderettur. Igitur certiſſimi recentiorum lapſum nõ aliunde quàm ab ignoratione dialecticorum, phyſicorum, metaphyſicorum, moralium, & aliarum id genus diſciplinarum eſſe profectum: quãtum in nobis fuit, ſtuduimus ne quæ futuro theologo exiſtimaremus neceſſaria fore aut vtilia, eorum hic aliquid deſiderari merito poſſet. Sed locum hunc prætermittere non poſſum, Chriſtiani patres, ſine maximo dolore, dum reputo quàm intrepidè omnes, quàm illotis (vt aiunt) manibus ſacras ſcriptiones hodie attractent. Dicas rem eſſe tenuem, facilem, expoſitam omnibus, non metaphyſicè, non phyſicè, non ethicè, non deniq; dialecticè imbuti, ad diuinorum oraculorum accedũt interpretationem. D. Pauli epiſtolas, ipſi D. Petro apoſtolorum choryphæo abſtruſiſſimas, ſic tractant, in eas ſic cõmentantur, meditantur, ſcribunt: vt bellos illos ſcriptores dicas interim vſq; ad tertium cœlum raptos, ab ore ipſiſſimi authoris enarrationem obſcuriorum locorum excepiſſe. Nec ſat habent miſeri illi tenebriones præbere ſe diabolo ludificandos, niſi etiam ſuis præſtigiis & eſcis verborum alios nitantur in ſuos laqueos pellicere. Non ſartores, nõ cerdones, non caligarios, non veſtiarios, & cæteros id genus, ad verſanda, hoc eſt prophananda cœleſtis philoſophiæ myſteria: ſed & agricolas, & bubulcos, opiliones, ac ipſos deniq; ſuarios, ad turbandos fontes limpidiſſimos inuitant. Quæ Dei optimi maximi benignitas per Spiritum ſanctum in ſanctiſſimas puriſſimaſq; aliquot ſelectorum mentes infudit, ea vt triuialia in omnes omnium linguas transfundenda, omni idiomate legenda, interpretanda, atque explicanda, confidenter aſſeuerant. Quid plura? idiotis quibùſuis ac mulierculis interpretandi tribuunt prouinciam, adeò vt quanuis, ipſo D. Hiero. authore, in republica bene cõſtituta quod medicorum eſt promittãt medici, tractentq; fabrilia fabri: ſolùm tamen propherias, legem, ac euãgelium declarandi munus ſit, quod ſibi paſſim vendicant omnes. Hoc garrula anus, hoc delirus ſenex, hoc ſutor, hoc lanificus, hoc ruſticiſſimi quique inuadunt ac temerant de ſacris ad ſtiuas diſſeritur, loci non intellecti adducuntur. Quidquid ſuggerente diabolo in mentem venerit, lex Dei exiſtimatur. Adde quòd diſertuli illi, ex quibus hi ſua hauſere, ſibi miris modis blandiuntur: dum cõpoſita ad hoc ipſum oratione nouos intellectus in ſacris proferunt. Quaſi verò res magna ſit, graue dicendi genus & non abiectiſſimum, quãtumuis clara theologiæ axiomata in ſuum ſenſum torquere. Proh Dei optimi maximi fidem: Hinc errores, hinc ſchiſmata, hinc hęreſes, & pugnantia ſecum dogmata, hinc ferox & indomita caro ad omnia facinora petulanter erumpit. Hinc fides, hinc pietas exulat, diuinus cultus ſpernitur. Quæ fuerunt certa, ſtabilia, fixa, dubitantur, ruunt, euelluntur. Iuſta ac recta omnia concutiuntur. vt iam pleroſq; naturali & ſuper nos ſignato lumine deſtitutos, videas ſine lege, ſynderesi, cõſcientia, ac (vt vno verbo dicã) ſine Deo Lucianorum more ferri, peſſimas quaſq; ſectas renouantes & gigantum æmulos Deo ipſi indicentes bellum. Quæ monſtra omnia non aliunde piorum doctorumq; iudicio cenſenda ſunt prodire, quàm ex liberalium diſciplinarum inſcitia & neglectu. Sanè fieri omnino nõ poteſt, vt quis earum ignatus, falſum à vero, obliquum à recto, malum à bono, impurũ à puro, ſanctum ab immundo diſcernere vllo modo poſſit. Cui morbo ipſe pro mea parte occurrere cauſamq; eius ſerpentem cupiens præſcindere: En vobis, prudentiſſimi Patres, ciueſq; mei chariſſimi, Inſtitutiones ad omnes liberales diſciplinas non minimum familiares offero, & Chriſtianæ fidei rudimenta quæ hominẽ ad ſuiipſius ac Dei eloquiorumq; eius rectam notitiam & ſine ambagibus perducãt. Quę omnia ita congeſſi, vt reſecatis opinionibus, problematibus admiſſis nullis, nil non ex ſacris bibliis ac ſanctorum orthodoxorumq; patrum monumentis compilarim. Idq; hunc in finem me feciſſe velim exiſtimetis, vt iis inſtructus generoſus animus, diuinorum ſermonum intellectum conſequi, hæreticorum tela retorquere, cæteroſq; tuto & ſine vllo erroris periculo docere valeat & moderari. Hæc vnuſquiſq; meditetur, hæc amplectatur, ſecundũ hęc viuat, ſentiet opinor, nõ ab inſtituto fine nos procul abfuiſſe. Atq; hoc quicquid eſt operis,

Venerandi Patres, vniuerſiq; ciues mei, vobis ab eo dicatũ puteris, qui etſi veſtri nominis ſtudioſiſſimus, & cupiat hic liberos veſtros inſtitui, excoli, exornari. Idq; vt cũ immenſę iſti apud vos annonę, granorum, cęterorumq; temporaliũ bonorum fertilitati, ſpiritualium bonorum prouentus reſpõdeat. tum vt illi ab huius ſeculi fluctuãtibus erroribus immunes, & cõſtantes in fide, & actuoſi bonis operibus permaneant. Hacq; ratione vitam illam æternam omnes nos aſſequamur, per Chriſtum ſeruatorem, cui benedictio, honor, ac poteſtas in omne æuum. Valete, ac proſperè agite.

Lectori chriſtiano ſalutem.

EN habes, Chriſtiane lector, immenſos noſtros labores, iam diu iis qui ſolidam illam ac verè catholicam D. Thomæ Aquinatis Chriſtianam philoſophiam amplectuntur deſideratiſſimos. Habes, inquam, omnium eorum quæ magnus ille diuinusque vir, theologis voluit eſſe in manu, Epitomen ſeu manualem quendam. Certè quæ ab eo fusè obſcureque pro temporis ratione, ac hominis eruditione incredibili diſputata ſunt, eorum hic inuenies prætermiſſum nihil. Clarius omnia, familiarius, compendioſe magis, ſed alio atque ille ſtylo & huic noſtro ſeculo familiariori magis, præſtare ſtuduimus. Nec eas ſolum velim hic à nobis expectari, quas nos Inſtitutiones vocamus. Sanè quum ſacrum D. Tho. corpus in noſtro Tholoſano cœnobio conditum ſit, pro eo amplius nos teneri ſentiebamus, curauimusq; ac ſedulò ne quod in ſua illa abſolutiſſima ſumma diuiniori commentatione diſſeruit atque reſoluit, eorum hic, ſed potiſſimum quæ in ſcholis controuertuntur, prætermitteretur aliquid: Atque labores hos noſtros vel vno hoc nomine putem ſatis iri commendatum, quòd catholicæ fidei eccleſiaſticorumque placitorũ plena ſint omnia. Quæ corrogata ad hoc ipſum ex omni ſacrarum literarum penu, tum grauibus locis, tum rationibus validiſſimis ſuſtinere nullo negotio ac tueri contra omnes videri merito poſſimus: reiectis etiam eccleſiomaſtigum technis, & machinis, quibus eccleſiam Dei nituntur euertere, retuſis ac omnino diſſipatis. Quid multa? Auſim hic, modeſtè tamen & ſine vlla animi elatione, polliceri, quæ ab aliis Chriſti gregem ſolicitè tuentibus fuſiſſimè tam theologicis quàm ethicis tractatibus ſunt diſſertata, eorum fere hic deſiderari nihil: adeò vt huius noſtri manualis percepto ordine ſanè methodico, ac propterea longè facillimo, indice nullo (quanquam & indicem, ad quem vbi voles recurras, adiunximus) ſtatim in manu omnia habeas: eáque non controuerſa, non diſputanda, non agitanda: ſed explicata, probata, indubitata. De ordine igitur hoc loco non temerè (vt nobis videmur) dicendum putauimus. Itaque ſecto nos ab anima, vt quæ ſit certioris & iucundæ magis cognitionis: itemque cum ad hominis tum ad Dei notitiam, eiuſque myſteria cognoſcenda plurimum conducat exorſos: eius ſubſtantiam, facultates, actiones, habitus, affectiones, quæque illi accidant omnia ea expoſuiſſe ratione, vt vegetatiua primum, ſenſitiua alterum, tertium rationalis ſibi locum vendicet. Huius poſtremæ partis tres fecimus, intellectum agentem, poſſibilem, & voluntatem. Ex quarum actionibus ſpeculatiui & morales habitus, iique tam boni quàm mali, virtutes nimirum & vitia proficiſcuntur. Quæ omnia ea proſequimur ſerie, ea tractamus diligẽtia, vt neque virtus, neque vitium poſſit vllum dari, quod non ſit in ſuo quoque loco commodiſſimè deſcriptum. Neque verò quæ in hominis induſtria poſitæ ſunt virtutes, eas ſolas ſumus proſecuti: ſanè & quas Græci θεοπνεύσ[illegible] appellant Spiritus ſancti numine inſpiratas, omniaque eius dona & chariſmata oratione ſtuduimus aliqua ex parte complecti. Et quia per hæc ad beatitudinem veluti manuducimur, de vtraque beatitudine, eſſentiali ſimul & accidentali, animæ & corporis: necnon de eius dotibus & aureolis abunde multa attexuimus. Hac ſequuntur leges, Naturalis, Diuina poſitiua, humana, peccati, & membrorum. Sub diuina veterem & nouam ſiue Euangelicam. Earum quæ ad mores, iudicia, & cæremonias, ſpectant præcepta. Item ſacramenta, ſacramentaliáque omnia, & vim energiamque eorum. Nec minus diuinarum perſonarum proceſſiones, Trinitatem, & indiuiſam vnitatem eſſentialia, attributa, notiones, proprietates perſonales, necnon diuini verbi incarnationem, humani generis redemptionem, ac denique certam in Chriſto reſurrectionem, non oſcitanter (aut prorſus noſter nos fallit labor) ſumus conſectati. Nouiſſimo loco de nouiſſimis, hoc eſt de Antichriſto perditionis filio, poſtremo iudicio, vltima bonorum et malorum mercede, & cæteris id genus, quod in Enchiridion viſum dictu eſt optimũ, diximus. Atque ita omnia enarrauimus, vt adductis ex quibus deprompta ſint locis, poſſis (ſi cuiuſuis loci ampliorem commentationem deſideres) eam ex authoribus ipſis petere. Neque interim quis miretur Enchiridion à nobis dici, quod ad iuſti voluminis aſſurgit magnitudinem. Is velim ſic cogitet hic non in vnam ſolam rethoricen, non in phyſicam, aut aliquam aliam philoſophiæ partem: ſed & ad omnes totius philoſophiæ partes, ac in ſupremum illum omnium doctrinarum colophonem Theologiam tradi inſtitutiones. Siquidem facturi rerum Chriſtianarum interpretationem, neceſſariò præfanda quædam duximus, quæ ab ipſis philoſophiæ principiis exiſtimauimus repetenda: tum quòd videretur nephas, præfatione nulla facta, tantam rem aggredi: tum quòd omnibus in rebus animaduerto id eſſe perfectum, quod ex omnibus ſuis partibus conſtat. Itaque de vi dialectica, & metaphyſices, quæ viderentur ſatis alioqui obſcurius à cæteris & intricatius ſcripta, ſumus præfati. Quæ ſi noris, aut ſi fortè minus te iis oblectes: per me tibi licebit ad cætera progredi, ex quibus ſolidiorem animæ cibum, ſanam, ſynceram, ac omnino cœleſtem Philoſophiam haurire poteris. Nec te pigebit operæ (vt ſpero) in verſando hoc labore noſtro collocatæ. Eo perlecto auſimus aſſeuerare, non D. Thomam duntaxat, ſed & omnia in ſacris tibi fore magis familiaria, & tempore non ita multo inter præſtantiſſimos quoſque Theologos te iri numeratum. Quare adeſto alacriter, nocturna diurnaque manu verſato. Senties te mirum factum acutum ad hæreticorum machinas refellendas. Iſtos impudentiſſimos eccleſiomaſtigas confutare nullius tibi negotii videbitur. Quæ in eccleſiaſte, conſolatore, confeſſore, monitore, epiſcopo, presbytero, cardinali, & cæteris, eccleſiaſticæ hierarchiæ ordinibus, officiis, ac ſtatibus omnibus requiruntur, ea tibi erunt in numerato; vt iam non cogaris tot & tantis onerari voluminibus: ſed vnus hic manualis tibi facere queat ſatis. Bene vale Chriſtiane Lector. Sunt in manibus noſtris in D. Paulum alia non pauca: quæ, ſi hæc à te ſenſerimus non contemni, breui accipies facientus. Iterum vale.

Eorum quæ apud Hæreticos ſunt in controuerſia ſimulq; Eccleſiaſticarum aſſertionum Index.

De libero hominis arbitrio poſt peccatũ fo. 32 A
De libertate & ſeruitute peccati et iuſtitiæ, 34 A
De inſtinctu ſpiritus Lutheranorum non ſequendo, 129 B
De bonis operibus; 42 A
De inuocatione ſanctorum, 64
De ſanctorum adoratione, 65
De imaginum adoratione, ibid.
De canonizatione ſanctorum, 107 B
De baſilicis ſanctorum, 218
De votis monaſticis, 48
De celibatu clericorum, 208
De laude & cantu eccleſiaſtico, 71 B
De cæremoniis eccleſiæ, 217 A
De exorciſmis, 216 B
De aqua benedicta, ibid. C
De templorum conſtructione & ornatu, 217 A
De iuramento licito & illicito, 69 A
De ieiunio quadrageſimali, 86 C
De delectu ciborum, ibid.
De gratia Dei, 94 F
De auxilio ſpeciali, 97 E
De merito, 98 C
An prima gratia & peccatorum remiſſio mereri poſſint, 99 A
De requiſitis ad meritum, 99 C
De meriti applicatione, 99 E
De fide, 100
De fiducia hæreticorum, 101
De fide informi & formata, 101 A
De articulis fidei, 102 B
De iuſtificatione fidei, 108 C
De requiſitis ad iuſtificationem impii, 109 A
De hæreſi & hæreticis, 113 A
De hæreticis coërcendis, 111 C
De cauſa & origine hæreſis, & hæreticorum, 113 B
De verſutiis hæreticorum, ibid. C
De correctione fraterna circa hæreticos, 122 B
De ſenſibus ſacræ ſcripturæ, 139 C
De euangelio & eius per eccleſiam approbatione, 142 A
De ſacramenti eccleſiæ definitione, ibid.
De virtute ſacramentorum ex opere operato, 166 B
De ſacramento baptiſmi & eius memoria, 151 B
De obligatione ex baptiſmo procedente ibid. F
De baptiſmo paruulorum, 152 D
De ſacramento confirmationis 156 A
De veritate ſacramenti euchariſtiæ, 162 A
De adoratione Chriſti in euchariſtia, 163 A
De ſacrificio miſſæ, 164 B
De his quibus prodeſt miſſæ ſacrificium, 166 A
De valore miſſæ, 167 A
De miſſis priuatis, 166 C
De miſſa pro pluribus dicta, 167 B
De communione ſub vtraque ſpecie, 160 A
De miniſtro euchariſtiæ, 172 A
De ſacramenti pœnitentiæ inſtitutione, 174 C
De contritione, 176 A
De timore ſeruili, 130 G
De confeſsionis neceſsitate, 178
De ſatisfactione, 183 A
De reatu manente, dimiſſa culpa, ibid. B
De loco ſatisfactionis, 185 B
De limbis & receptaculis animarum, 185 D
De purgatorii exiſtentia, 185 C
De purgatorii loco & pœnis, 187 A
De liberatione animarum à purgatorio, 187 B
De pœnis damnatorum, 190 A
De reali igne inferni, 189 A
De Sacramento extremæ vnctionis, 191 B
De primatu Petri 194 A
De ſuſcipientibus ſacramentum ordinis, 195 B
De clauibus eccleſiæ, 195 D
De excommunicationis effectibus, 198 B
De obſolutione, 200 B
De indulgentiis, ibid. C
De theſauro eccleſiæ, 201 A
De his qui indulgentias concedere poſſunt, 203 B
De valore indulgentiarum, 203 A
An indulgentiæ tantum valeant quantum ſonant, ibidem
De his quibus proſunt indulgentiæ, 204 A
De obligatione legis humanæ, 219 C
De quæſtionum & difficultatum determinatione, 220 *in fine*
De ſepulturæ ritu, & cæremoniis, 188
De peccato originali, 241 D
De ſubitanea & improuiſa morte, 246 D

Eorum quæ ad intelligentiam & declarationem Euangeliorum Quadrageſimalium Eccleſiaſtis subſeruiunt, Index.

Feria. 4. Cinerum

SVper verbo, Cum ieiunatis, quæri poteſt quid ſit ieiunium, & an, & quando, & quomodo teneamur ieiunare: & cum textus nihil de his dicat, & hodie inchoetur ieiunia: ideo oportet ex aliis locis ſacræ ſcripturæ perquærere de præmiſſis ad plenum habes fol. 86 C & *deinceps*

Feria. 5. Cinerum

De Centurione, quia Lucæ. 7. habetur, quòd miſit ſeniores, non æſtimans ſe dignum, &c. poterit tractari materia de orationum ad ſanctos directione, vt habetur fol. 74 A & *deinceps*

Feria. 6. Cinerum

De dilectione inimicorum vt habetur fol. 117 E & *deinceps*

Sabbato Cinerum

Super illis verbis, Circa quartam vigiliam noctis. & infra, Putabant fantaſma eſſe. Cum quarta vigilia noctis repræſentet perſecutionem Antichriſti: ideo poteris tractari materia de Antichriſto, de eius nomine, origine, progreſſu, regno, bonorum perſecutione, ac conſolatione, prout habetur fol. 275

Dominica prima

Super illis verbis, Vt tentaretur à diabolo, poteſt tractari de impugnatione dæmonum, cur eam permittat Deus de his fol. 29 B & *deinceps.* & *fol.* 27 & *ſuper illo verbo, Vade retro ſatanas, de familiaritate cum dæmonibus non habenda, fol.* 28 & *fol.* 71 C

Feria. 2. dominicæ primæ

De iudicio generali, Cur illud ordinauerit Deus, de vniuerſali citatione, & loco iudicii, de miniſtris congregationis, fol. 271 A & *deinceps. de tempore, folio* 273 *de hora, folio* 278 & *an citatio & reſurrectio reperiet aliquos in hac vita mortali, fol* 277.

Feria. 3. dominicæ primæ

Quia eo die legitur euangelium de eiectione vendentiũ, quæ hiſtoria recitatur feria. 2. dominicæ. 4. ideo fieri

 poteris

poterit proſecutio materiæ iudicii generalis, de diuerſa ſituatione, de ſingulari diſcuſſione, de ſententia bonorum & malorum, & eius executione, vt habetur, fo. 278 B vſque ad finem libri

Feria. 4. dominicæ primæ

Super illis verbis, Volumus à te ſignum videre, poteſt tractari materia de miraculis, quid ſit miraculum, et quomodo poſſit diſcerni verum à falſo, ac quomodo Deus operetur in miraculis ad tactum reliquiarum & ſudariorum ſanctorum, fol. 97 B & deinceps

Feria. 5. dominicæ primæ

Super illis verbis, Qui facit peccatum, &c. poteſt tractari materia de libero arbitrio quid, & an ſit, ac in quo conſiſtat, & an ſit cum peccato mortali, & de ſeruitute & libertate peccati & iuſtitiæ, vt habetur fol. 32 A & deinceps

Feria. 6. dominicæ primæ

Super illis verbis, A quacunque detinebatur infirmitate, quia piſcina figurabat ſacramentum baptiſmi, poterit tractari de ſacramento baptiſmi & eius materia, forma, neceſſitate, iteratione, ac effectibus: necnon de baptiſmo paruulorum, prout habetur fol. 151 B & deinceps

Sabbato dominicæ primæ

De transfiguratione quæ ſignificabat gloriã animæ et corporis, poterit tractari materia de beatitudine eſſentiali, accidentali, dotibus corporis, & aureolis. de quibus fol. 132 C & deinceps

Dominica ſecunda

Super illis verbis, Miſerere mei domine fili David, &c. poteſt tractari materia de contritione, & de tempore ac effectu illius, prout habetur fol. 176 & deinceps & fol. 177

Feria. 2. dominicæ ſecundæ

Super illis verbis, In peccato veſtro moriemini, quæri poteſt, an omnes morientes in peccato, damnentur. & tandem deſcendere ad peccata venialia & purgatorium, an & vbi ſit: & quas pœnas patiantur ibi animæ, et quibus modis poſſint liberari fol. 185 C & fol. 186 & deinceps

Feria. 3. dominicæ ſecundæ

Super illis verbis, Super cathedram Moyſi, poteſt tractari materia de poteſtate ſucceſſorum D. Petri, & Apoſtolorum fol. 220 C Declarationem illorum verborum, nolite vocari Rabbi, habes fol. 229 C

Feria. 4. dominicæ ſecundæ

Super illis verbis, Aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos ſecreto, &c. poteſt tractari materia de ſigillo ſecreti & confeſſionis, prout habetur fol. 182 C & deinceps Et ſuper illis verbis, Dic vt ſedeant, poteſt tractari materia de ambitione fol. 82 & fol. 224 A vbi etiam tractatur de pluralitate beneficiorum.

Feria. 5. dominicæ ſecundæ

Super illis verbis, Sepultus eſt in inferno, poteſt tractari materia de receptaculis animarum, de limbo patrũ, inferno, ac pœnis damnatorum ante iudicium & poſt, prout habetur fol. 185 D & fol. 188 & deinceps

Feria. 6. dominicæ ſecundæ

Super illis verbis, Hic eſt hæres, &c. poteſt tractari materia de cognitione hæredis, & de ingratitudine, de qua fol. 77 A

Sabbato dominicæ ſecundæ

Super illis verbis, Quanti mercenarii, &c. poteſt tractari quomodo contritio procedens à timore ſeruili, eſt bona, fol. 130 G Item de gradibus pœnitentiæ & quomodo comprehendat ſex actus, fol. 173 A

Dominica. 3. quadrageſimæ

Super illis verbis, & illud erat mutum, poteſt tractari materia confeſſionis, de eius quidditate, neceſſitate, effectibus, & conditionibus, fol. 178 B

Feria. 2. dominicæ tertiæ

Super illo verbo, Nemo propheta, &c. poteſt tractari materia de prophetis, quid ſit, & qui dicantur prophetæ, & quæ requirantur ad prophetam, & quomodo dicens ſe prophetam probare debet, & de diſcretione verorum prophetarum à falſis, ac etiam de honore prophetis exhibendo de his fol. 95 B & deinceps. Item an Chriſtus fuerit propheta, fol. 259 C

Feria. 3. dominicæ tertiæ

Super illis verbis, Si peccauerit, &c. poterit tractari materia de correctione fraterna, & de triplici eius proceſſu, ac de monitionibus generalibus, & de his qui in illis non comprehenduntur, prout habetur fol. 112 A & deinceps. Super illis verbis, Sicut Ethnicus & publicanus, poteſt tractari de excommunicatione & eius effectibus, fol. 198 A & deinceps

Feria. 4. dominicæ tertiæ

Super illis verbis, Honora patrem tuum, &c. poteſt tractari de cura parentum erga filios, & de honore parẽtum, vt habetur fol. 75 A & deinceps

Feria. 5. dominicæ tertiæ

Super illis verbis, Socrus autem Simonis, poteſt tractari materia de celibatu ſacerdotum, prout habetur fol. 208 & 209

Feria. 6. dominicæ tertiæ

Super illis verbis, Veri adoratores, &c. poteſt tractari materia de triplici adoratione, prout habetur fol. 64 & deinceps, & fol. 66

Sabbato dominicæ tertiæ

Super illis verbis, Adducunt, &c. poteſt tractari materia de adulterio fol. 89 D

Dominica. 4. quadrageſimæ

Super refectione abſque vino, poterit tractari de ſobrietate & ebrietate fol. 88 B & de communione ſub ſpecie panis duntaxat, vt habetur fol. 160 A

Feria. 2. dominicæ quartæ

Super illis verbis, Eiecit ementes, &c. poteſt tractari de mercatoribus ſpiritualibus, ſiue de ſimoniacis, prout habetur fol. 74 A & deinceps. Item de fraudulentia mercatorum temporalium, prout habetur fol. 59 D

Feria. 3. dominicæ quartæ

Super illo verbo, Mea doctrina, &c. poteſt tractari de multiplici ſcientia Chriſti fol. 260 B & deinceps. Et ſuper illis verbis, Qui à ſemetipſo loquitur propriam gloriam quærit, poteſt tractari materia de hæreſi & hæreticis, & de eius origine, cognitione, ac verſutiis hæreticorum, prout habetur fol. 213 A & deinceps

Feria. 4. dominicæ quartæ

Super illis verbis, Quis peccauit, poteſt tractari quæſtio, An vnus puniatur pro peccato alterius, & an filii pro peccatis parentum, & an omnia mala pœnæ immittat Deus propter peccata. de his fol. 237 A & deinceps

Feria. 5. dominicæ quartæ

Super verbo Defunctus, &c. tractari poteſt de ſolemnitate ſepulturarum fol. 188 Et ſuper verbo Vidua, de conſolatione deſolatorum propter mortem amicorum, vt habetur fol. 249 A & deinceps. Et ſuper verbis, Qui portabant ſteterũt, de quatuor portitoribus peccatorum ad infernum fol. 245

Feria. 6. dominicæ quartæ

Super illis verbis, Lazarus amicus noſter dormit, poteſt tractari de triplici morte fol. 244 B Et ſuper verbis, Lachrymatus eſt, de fletu in morte amicorum fol. 249

Et ſuper illis verbis, Ligatus manus & pedes, &c. de ligamine peccatorum poſt contritionem, ad confitendum, reſtituendum, & ſatisfaciendum, de reatu manente

delata

deleta culpa de his per ordinem, fol. 170 & fol. 54 & fol. 183 A & deinceps. Et ſuper illud, Soluite, de clauium poteſtate, fol. 170 & fol. 195 & 196

Sabbato dominicæ quartæ

Super illis verbis, Vos ſecundum carnem iudicatis, poteſt tractari de iudicio temerario, & ſuſpicione, de quibus fol. 56 B & deinceps

Dominica in paſsione

Super verbo, Quis arguet me, &c. poteſt tractari materia de blaſphemia, de qua fo. 114. Et ſuper illis verbis, Si veritatẽ, &c. põt tractari de triplici veritate, fo. 78 A Et ſuper illis verbis, Ego gloriam meam non quæro, poteſt tractari de inani gloria. de qua fol. 81 B Et ſuper illis verbis. Si quis ſermonẽ meum ſeruauerit, mortem non guſtabit in æternum, de efficacia verbi dei

Feria 2. dominicæ in paſsione

Super illis verbis, Modicum tempus vobiſcum ſum & vado (ſcilicet per mortem) ad eum qui miſit me. Hæc verba poſſunt de quolibet verificari, & ideo quilibet ſe debet præparare ad mortem, propter quatuor rationes quæ ponuntur, fol. 245 Modus autem ſe præparandi ad mortem ſcribitur fol. 246 A & deinceps.

Feria 3. dominicæ in paſsione.

Super illis verbis, Nolebat in Iudæam ambulare, &c. poteſt tractari quæſtio, An liceat epiſcopis & curatis gregem deſerere. de his fol. 224. & deinceps. Et ſuper illis verbis, Dixerunt autem fratres eius ad eum, poteſt probari perpetua virginitas D. Mariæ matris Dei, & reprobari error Vigilantii & Eluidii, prout habetur fo. 261. A & deinceps.

Feria. 4. dominicæ in paſsione.

Super illis verbis, Oues meæ vocem meam audiunt, et ſequuntur me, poteſt dici, quod vox Chriſti eſt vox Eccleſiæ & prælatorum, iuxta illud: Qui vos audit, me audit, &c. Ideo oportet audire eccleſiam in omnibus, etiam in ſacris literis non ſcriptis, fol. 142 A. Et ſuper illis verbis, Quod dedit mihi pater, &c. poteſt tractari de communicatione euſdem naturæ numero, cum eſſentialibus, vt habetur fol. 253. Et pro declaratione illorum verborum, Pater in me eſt, & ego in patre, ibidem B

Feria 6. dominicæ in paſsione.

Super illis verbis, Quid facimus, &c. poteſt tractari de timore mundano. de quo fo. 80 B. Et ſuper illis verbis, Caiphas cum eſſet pontifex anni illius, prophetauit, hoc eſt vera futura prædixit, licet non eſſet propheta, vt dicitur fo. 09 B. Et ex prædictis verbis apparet, quod dignitas ſiue poteſtas eccleſiaſtica non perditur per peccatum mortale, contra Valdenſes.

Sabbato dominicæ in paſsione.

Super illis verbis, Pater clarifica filium tuum &c. poteſt tractari de oratione Chriſti, quem debemus imitari, & ſic orare, & tandem de orationis quidditate, neceſsitate, loco, & tempore, ac de petendis in oratione, effectibus, & conditionibus bonæ orationis, de quibus diffuſe fo. 61 G

Dominica in Ramis.

Super illis verbis, Alii cædebant ramos de arboribus &c. poteſt dici quòd Chriſtus non ſolum voluit honorari corde, voce, & corpore, ſiue de ſubſtantia propria, ſed etiã aliena. & ita nunc debet honorari à nobis, non rapiendo, ſed reſtituendo ablata & male detenta. & ſic poteſt tractari materia de reſtitutione, prout diffuſe habetur fol. 52 C & deinceps.

Feria 2. Ramorum.

Super illo verbo, Fur erat, poteſt fieri proſecutio materiæ reſtitutionis, vt in loco præallegato, vel inchoari materia de ſacramento Euchariſtiæ.

Feria 3. Ramorum.

Poteſt tractari materia de ſacramento Euchariſtiæ, quod eſt menſa ſpiritualis, quã præparauit nobis Deus. de qua gratias agere debemus, vt habetur fol. 168 A. Et poſtquam dictum fuerit de velamine ſacramenti. de quo fol. 161 B & deinceps, poterit prædicari de veritate ſacramenti, vt habetur fo. 161. vſque ad B. fo. 163. deinde ad excitandum populum ad deuotionem ad tantum ſacramentum, poterunt explicari quatuor rationes, quæ habentur fo. 168. & deinceps.

Feria. 4. Ramorum.

De præparatione ad dignam communionem, prout habetur fo. 170 B, & in duobus folius ſequentibus.

Feria 3. poſt Paſcha.

De pace, vt habetur fo. 119 C & deinceps.

In die D. Ioſeph.

Poterunt enarrari quæ de eo habentur, de matrimonio ipſius cum diua Virgine, & eius virtutibus, & præmio, fo. 267 B. & 268

In annuntiatione dominica.

Poterit declarari myſterium incarnationis Chriſti, vt habetur fo. 257 D & deinceps. Item Euang. Miſſus eſt, vt habetur fo. 267 B & deinceps.

¶ Si alia pro intellectu & declaratione prædictorum aut aliorum euangeliorum aut epiſtolarum quæ legũtur in eccleſia per anni circulum, Eccleſiaſtes deſideret, ad indicem alphabeticum recurrere poterit.

FINIS.

Eorum quæ in hoc Libro tractantur, Index Alphabeticum.

ABominatio quid ſit, fol. 12 B
Abiurationis hæreſis forma, 223 in princ.
Abſolutio copulæ & ampliatio differunt, 22 F
Abſolui copulam à tempore quid, Ibidem
Abſolutio ſacramentalis quid requirat, 174 B
Abſoluere à peccatis quis poteſt, 180 A
Abſoluere ab excommunicatione quis poteſt, 200 B
Abſolui ab vna tantum excommunicatione quis poteſt, ibid. A
Abſtinentia quid, & quotuplex ſit, 86 C
Abſtractio ſpecierum intelligibilium quomodo fiat, 25 B
Acceptio perſonarum quid ſit, 54 D
Accidens quid, & quotuplex ſit, 16 F
Accidens prout eſt prædicabile quid ſit, 19 D
Accidens nobilius ſubſtantia quod ſit, 253 A
Accidentia in euchariſtia habent vim ſubſtantiæ, 163 B
Acedia quid, & quale peccatum ſit, 118 A
Actio immanens & tranſiens quid, 252 B
Actionis dignitas vnde procedit, ibid.
Actor quis dicatur, & quando peccat, 56 D
Actus quid, & quotuplex ſit, 2 A
Actus primus & ſecundus potentiæ quid, 25 A
Actus humanus & hominis quid ſint, 38 A
Actus voluntatis quot & qui ſint, ibid. B
Actus primus voluntatis cur dicatur voluntas, ibid. C
Actus imperati qui ſint, 40 C
Actus genitalium non ſubiacent imperio, 41 E
Actus boni inueniuntur in peccatore, ibid. F
Actus boni & mali qui ſint, 42 C
Actus boni inſici, ſed mali non poſſunt rectificari, ibid.
Actus exterior & interior vnde recipiat ſpeciem & bonitatem, & quãdo ſiant ſub diuerſis ſpeciebus, 43 A
Actuum humanorum quadruplex bonitas, ibid.
Actus bonus, malus, & indifferens quid, ibid. B

Actus bonos & malos quid conſequantur, 48 C
Actus intellectus voluntatis & appetitus conſequun tur diſpoſitio & habitus, ibid. D
Actus virtutis duplicem bonitatem habet, 79 D
Actus habens ſpeciem mali quomodo ſit bonus, 205 B
Actui meritorio tria reſpondent, 201 in princ.
Actus factus ex voto melior quàm ſine, 69 in princ.
Adæ perfectio in primo ſtatu, 239 F
Adam in primo ſtatu non vidit diuinam eſſentiam, 240 C
Adam impoſuit nomina rebus, ibid.
Adam decipi non poterat in illo ſtatu, 241 in princ.
Adæ dominatio in illo ſtatu, 241 A
Adiuratio quid ſit, & quæ adiurari poſſint, 72 C
Admiratio quid ſit, cap.1.§.11.ver.3.fol. 13 D
Admiratio vnde procedit, 97 C
Adoptio, quid, & quotuplex ſit, 212
Adoptio diuina & humana differunt, 258
Adoratio quid & quotuplex ſit, & quomodo ſancti & imagines adorentur, 66 B
Adorationis euchariſtiæ modus, 163 A
Adulatio quid, & quale peccatum ſit, 77 I
Adulterium in quibus grauius eſt, 89 D
Adulterium vinculum matrimonii non ſoluit, 218 D
Adulterare verbum Dei quid ſit, 50 H
Aduocatorum peccata, 57 B
Aëreomantia quid ſit, 72 B
Affabilitas & amicitia idem ſunt, 77 H
Affectus huius ſeculi eſt filia luxuriæ, 89 B
Affinitas quomodo contrahatur & dirimat matrimo nium, 210
Agilitas beatorum vnde procedit, 135 A
Agonia quid ſit, c.1.§.11. ver.3. 13 D
Agonia quomodo fuit in Chriſto, 263 in princ.
Albedo ſeparata non poteſt eſſe niſi vna quæ eſt vniuer ſalis, & intelligibilis actu, 5 H
Ambitio quid, & quale peccatum ſit, 81 F pag.2.
Amicitia quid, & quotuplex ſit, 77 H
Amor ſui, eſt filia luxuriæ, 89 B
Amor mercenarius ſemper eſt malus, 130 G
Amplexus mulierum quando eſt peccatum, 90 C
Analogum quid ſit, 17 ante A
Ancillæ bonæ conditiones, 271
Angelus quid ſit, 25 B
Angelus non habet intellectum agentem, 25 C D
Angeli vnica ſpecie ſimul plura intelligunt, ibid.
Angeli non componunt, nec diſcurrunt 20 H
Angelorum euidentia eſt clarior q̃ hominum, 23 E
in *Angelis non eſt problema,* ibid.
Angeli quomodo in primo inſtanti fuerunt beati, 132 D
Angelus ab oculo corporali videri non poteſt, 132 F
Angelorum potentia executiua quæ ſit, 26 A
Angelorum compoſitio quæ ſit, ibid.
Angelus non eſt capax quantitatis continuæ nec quali tatum alterabilium, nec poteſt informare materiam aut exercere opera vitæ in corpore, ibid.
Angelus quomodo eſt in loco, 26 B
Angelis quomodo obediant corporalia, 28 B
Angeli nō ſunt vbique nec proprie in pluribus locis nec plures in eodem, nec mouentur in inſtāti, licet aliquan do non pertranſeundo medium, & poſſint eſſe nuſ quam, ibid.
Angelus mouens cœlum eſt in oriente, ibid.
Angelorum eſſentia & operatio quomodo menſuretur, ibidem
Angelorum operationes non impediunt contemplatio nem, 28 C
Angelorum creatio quando fuit, 27 B
Angelorum cognitio matutina & veſpertina quid & quotuplex ſit, & ad quæ ſe extendat, 25 D
Angeli boni ſuperiores illuminant inferiores etiam præ termiſſis medus, non autem mali licet loquantur, 26 A
modus & medium cognitionis Angelorum, ibid.
Angelorum numerus & multitudo, 27 B
Angelorum hierarchiæ & chori, ibid. C
Angelorum ordo duplex, 28 A
Angelorum miniſterio diſponuntur omnia, 28 B
Angeli adduxerunt animalia quibus præſunt, ad Noë, ibidem
Angeli cur dicantur intelligentiæ, 20 E
Angeli cuſtodes hominum cuius ordinis ſunt, & quan do deputantur, & an deſerant eos, 28 D
Angeli de lege non ſunt miniſtri ſacramentorum, 146 A
Angelorum liberum arbitrium quale ſit, 35 B
Angeli carent nominibus propriis, licet habeant nomina officiorum, 261
Angeli erunt miniſtri congregationis in iudicio genera li, 272
Annihilare eſt ſolius Dei, 255
Annihilatio, corruptio, & tranſſubſtantiatio differunt, 161 A
Anima quid ſit, 1 ante A
Animæ diuiſio, ibid. A
Anima vegetatiua quid ſit, ibid. C
Animæ vegetatiuæ triplex actio, ibid. D
Anima ſenſitiua quid ſit, 2 A
Anima rationalis quid ſit, 14
Anima vna duntaxat in homine, 3 B
Anima ſeparata tres ſolas potētias actu habet, reliquas verò radicaliter, 15 A
Animæ in ſeparatione quæ ſpecies infundantur, 15 D
Anima rationalis habet tres potentias non alligatas or gano corporeo, 15 B
Anima eſt tanquam tabula raſa, &c. 21 C
Animæ quomodo puniantur in purgatorio, 186 B
Animæ quomodo poſſint ab eo liberari, 187 B
Animarum quatuor receptacula, 185 D
Animæ purgatorii mereri non poſſunt, licet in eis expi entur venialia, 99 B
Animabus purgatorii indulgentiæ proſunt, 204 A
Animabus purgatorii tripliciter poſſumus ſuffragari, ibidem
an *Antichriſtus ſit malorum caput,* 260
Antichriſti natura non erat à diabolo aſſumpta, ibid.
Antichriſti figura & præcurſores ſunt mali, 275 B
Antichriſti nomina, ibid. D
Antichriſtus antonomaticè quis dicatur, ibid.
Antichriſti origo & conuerſatio, ibid. E
Antichriſti progreſſus & regnum, 276 A
Antichriſtus quomodo torquebit bonos, ibid. F
Antichriſti prodigia mendacia, 97 B
Antichriſti perſecutionis duratio, 276 A
Antichriſti tempore, bonorum conſolatio, ibid. B
Antiquum teſtamentum poteſt dici euangelium, 143
Antipodas eſſe conſtat, 275
Appetitus quid & quotuplex ſit, & appetituum diffe rentia, 10 B
Appetitus ſenſitiuus duplex, ibid. D
Appetitus concupiſcibilis & iraſcibilis quomodo conue niant voluntati, 91 D
Appetitus dignitatum & officiorum quando ſit malus, 81 F
Apocriphæ doctrinæ quæ ſint, 220 D
Apoſtaſia quid, & quotuplex ſit, 114 A

Apoſtolorum ſucceſſores epiſcopi eorum poteſtatem iuriſdictionis & ordinis habent, 220 C
Apoſtolorum canones quot ſint, 222 A
Aquæ benedictæ effectus, 216 C
Annontiatio dominica, 261 A
Arrogatio quid ſit, 212
Ars notoria eſt ineffixax & illicita, 73 in princ.
Aſſenſus quid & quotuplex ſit, 23 E
Aſſenſus euidens quid ſit, ibid.
Aſſenſus fidei quid ſit, 23 F
Aſtrologi non ſunt prophetæ, 95 B
Aſtutia quid ſit, 50 G
Athanaſii authoritas, 27 A
Attritio quid ſit, & an ex attrito quis fiat contritus, 177
Auaritia quid & quale peccatum ſit, 78 C
Audacia paſſio quid ſit, 24 A
Audacia vitium quid ſit, 80 D
Auditus quid ſit, & quod obiectū medium & organum habeat, 6 A B C D
Aue, triplex expoſitio, 270
Augurium quod peccatum ſit, 72 B
Aureola quid, & quotuplex ſit, 235 C
Aureola virginum quibus debitur, 235 D
Aureola martyrii quibus datur, 236 A
Aureola doctrinæ quibus debetur, ibid. B
Aureola martyrii præeminet aliis, 236
Aruſpicium quod peccatum ſit, 72 B
Auxilium ſpeciale quid, & quomodo paratum eſt omni facienti quod in ſe eſt, 268 C

B*Aptiſmi acceptio & definitio*, 151 B
Baptiſmus cur dicatur ſacramentum fidei, ibid. D
Baptiſmi inſtitutio & obligatio, 151 D
Baptiſmi materia, & in quibus liquoribus non perficitur, ibid. D
Baptiſmi forma quæ ſit, ibid. E
Baptizare vnum plures non poſſunt, 151 F
trina immerſio non requiritur ad Baptiſmum, 152
Baptiſmi iteratio eſt illicita, ibid.
Baptiſmi neceſſitas & cæremoniæ, 152 B
Baptiſmi dilatio an ſit licita, ibid. C
Baptizari debent paruuli, 153
Baptiſmus quid requirat in ſuſcipiente, 153 A
Baptiſmi miniſter quis ſit, 153 B
Baptizatis cur dantur patrini, 154
Baptiſmus triplex, 154 A
Baptiſmi effectus, ibid. B
Baptiſmus ſucceſſit circuncifioni, 155 A
Baptiſmi Ioannis forma, ibid. B
Barbarum prolixitas non reſurget, 276
Beatitudo quid, & quotuplex ſit, 132 C
Beatitudo formalis perfecta, 132 D
Beatitudo formalis eſt in Deum referenda, 132 C
Beatificæ viſionis modus, 132 F
Beati an videant omnia, ibid.
Beatitudinis locus, 132 A
Beatitudo, eſſentialis & accidentalis, 134 B
Beati quomodo erunt reges, ibid.
Beneficentia, liberalitas, & miſericordia differunt, 220 B
Beneficiorum pluralitas, quando eſt illicita, 224
Bellum quid ſit, & quibus vti, & quomodo, & quando bellare & ferre auxiliū liceat, 226 B & deinceps.
in Bello qui non debent damnificari, & quando bellantes teneantur reſtituere, ibid.
Beſtialitas quale vitium eſt, 85 D
Bigamia quomodo contrahitur, & in quo noceat, 215 B
Blaſphemia quot modis committitur, et quàm graue peccatum ſit, & quomodo blaſphemus & maledicus differunt, 214 B
Blaſphemia in ſpiritum ſanctum quid ſit, et quot ſpecies habeat, & an ſit irremiſſibilis, 215 A
Bonum eſt ex integra cauſa, 42 B
Bonum hominis quod eſt, ibid. C
Bonitas quid, & quotuplex ſit, & quæ ſit eſſentialis actui, 39
Bonitas voluntatis magis pendet à lege æterna quàm à ratione, 44 A
Bonitas actuum exteriorum redundat in interiores, & econuerſo, 45 A
Bonitas vel malitia actuum interiorum an augeatur per exteriores, aut euentum, 46 A
Bonitatem actus quid conſequatur, 46 C
Bonum naturæ non poteſt totaliter corrumpi tempore manente, 236 A

C*Alix triplex*, 139 B
Calumniator quis ſit, 56 D
Campanæ ad quid exorciſantur, 216 D
Canon quid, & quotuplex ſit, 222 A
Canones Apoſtolorum quot ſunt, ibid.
Canonizatio ſanctorum ad quem pertineat, & quomodo fieri debeat, & cur eccleſia non ſolemnizat ſanctos antiqui teſtamenti, 207 B
Cantus vocalis, eſt laudabilis, 72 B
Cardinalatus officium à Deo inſtitutum, in quo cōſiſtat, & quam dignitatem habeat, & perfectionem requirat, 223 C
Carceres infringere, & ab eis fugere an liceat reis, 57
Charitas quid ſit, & quomodo data ſit angelis ſecundum proportionem naturalium, & non hominibus, 116 D
Charitas prima radix meriti, 99 C
Charitas eſt forma virtutum, 101 A
Charitas quomodo per quodlibet peccatum mortale corrumpitur, 108 B
Charitas viæ quoad actum non poteſt peruenire ad charitatem patriæ, 117 in princ.
Charitas diminui non poteſt, 117 A
Charitatis ordo, ibid. C
Charitas non diligit culpam, ſed naturam, ibid. D
Charitas damnatos non diligit, 117 E
Charitas in dilectione proximorum quem ordinem habet, 118 A
Charitas præcipit inimicos diligere, ibid.
Charitas quot actus habeat, 119 A
Charitati opponuntur decem vitia, 124 B
Charitatis præceptum in via impleri poteſt, 128 E
Character quid ſit, & per quæ ſacramenta imprimatur, 149
Character eſt duplex, ibid. A
Characteris ſubiectum, 150 B
Characteris effectus, ibid. C
Character beſtiæ quid ſit, ibid. D
Character epiſcopi & ſacerdotis quomodo differunt, 195
Capilli informantur anima rationali, & quomodo poſt reſurrectionem non erit tanta prolixitas eorum, 276
Capitis tres conditiones, 269 B
Caput hominum & angelorum Chriſtus, 259 D
Caput malorum Antichriſtus, 260
Capitis naturalis non eſt caput, ſed bene myſtici, ibid.
Carnis multiplex acceptio, 241 D & deinceps
Carnes in quadrageſima edere non licet, 87
Carnes religioſi vouentes earum abſtinentiam, in die natiuitatis Domini, feria ſexta, nec aliis diebus prohibitis vbi conſuetum eſt, licitè non comedunt, 88

Carnis

Carnis tentationes in morte, 147 A
Caſtitas quid, & quotuplex ſit, 88 D
Caſtitas virginalis, vidualis, & coniugalis quid ſint, & quæ præemineat, ibid. E
Caſtitas eſt de eſſentia religionis, 229 C
Catholica veritas definitur, 113 B
Cauſa quid, & quotuplex ſit, 22 F
Cauſa principalis operans in ſacramentis eſt Deus 147 A
Cautio pars prudentiæ quid, 49 F
Cautela recidiui, 182 B
Caiphas non fuit propheta, 95 B
Cæcitas mentis quid, 89 B
Celibatus ſacerdotum eſt de iure diuino, 208 A
Cenſus annui licitè emuntur, 60 C
Cæremonialia antiquæ legis quæ, 140 A
Cæremonialium rationes, ibid.
Cæremoniarum antiquæ legis diuiſio, 139
Cæremonialium ceſſatio, 141 A
Cæremonialia illa non poſſunt reinſtitui, 141 B
Cæremoniæ à Chriſto & Apoſtolis ad quid fuerunt inſtitutæ 217 A
Certitudo quadruplex, & quæ maior, 100 F
Ciconiæ linguam non habent, 7 D
Circuncſio antiquæ legis quid operabatur, 155 A
Circumſpectio pars prudentiæ quid, 49 F
Circumſtantia quid, & quotuplex ſit, & quæ ſint principales, & quando transeunt in vim obiecti, 41 F
Circumſtantiæ dant bonitatem & malitiam, 42 D
Circumſtantiæ confitendæ quæ ſint, & quomodo circumſtantia minori eſt confitenda, 181
Circumſtantiæ aggrauantes in infinitum, ibid.
Claritas corporum beatorū, vnde & an futura ſit æqualis in omnibus, 134 F
Clauis eccleſiæ quid, & quotuplex, 195 D
Clauium effectus, 196 A
Clauium miniſtri qui ſint, 197 A
Clauis iuriſdictionis eſt eius reale, 197 B
Clauium differentia, 198
Clauis iuriſdictionis effectus, 197 B
Clementia pars prudentiæ quid, 49 F
Clementia & manſuetudo differunt, 90 G
Clerici bellare non debent, 126 B
Cognatio ſpiritualis quid, & quomodo contrahatur, & dirimat matrimonium, 211
Cognatio legalis quid, ibid.
Cogitatio quando ſit peccatum, 40 A
Cognitio an ſit perfectior volitione, 132
Cognitio Dei per ſpeciem eſt ænigmatica, ibidem
Cognitio intellectus quando ſit perfecta, 15
Cognitio finis duplex, 36
Choreæ in eccleſia illicitæ, 93
Color eſt obiectum viſus, 5
Commiſsionis peccatum quid, 61 B
Compoſitio & diuiſio quid, 20 F
Communicatio cum infidelibus an ſit licita, 111 C
Communicare peccato alterius quid, 147
Communicare ſub vtraque ſpecie non eſt præceptum laicis, 160 A
Communicatio idiomatum quid, 251 B
Conceptus vltimatus & non vltimatus quid, 15 B
Concilium & ſynodus idem ſunt, 222 A
Conciliorum origo, ibid. B
Concilium vniuerſale eccleſiæ quid, ibid. C
Concilium dupliciter dicitur vniuerſale, ibid. D
ad Concilium vniuerſale qui vocandi ſunt, ibid. D
Conciliorum vniuerſalium decreta quæ ſint immutabilia, 220
Concubinatus iure naturæ illicitus, 214 A
Concluſio ſequitur debiliorem partem, 21
Concupiſcentia quando impediat vel augeat voluntarium, 37 C
Concupiſcentia cur poſt prohibitionem vehementius exardeſcit, 138 A
Concupiſcentia carnis & oculorum quid, 234
Concupiſcentia habitualis quid, 241
Concurſus generalis & ſpiritualis dei quid, 97 E
Confirmatio in gratia quid, 35 D
Confirmationis ſacramenti eccleſiæ materia, forma, & miniſter, 156 b
Conformare voluntatem noſtram diuinæ, in quo, & quomodo tenemur, 44 E
Confeſsionis multiplex acceptio, 178 A
Confeſsio ſacramentalis eſt de iure diuino, 178 B
Confeſsio ſacramentalis quibus & quando eſt neceſſaria, 178 C
Confeſsio non eſt oneroſa, ſed vtilis, ibid.
Confeſsionis conditiones antecedentes, 180 A
Confeſſoris tres conditiones, ibid.
Confeſsionis conditiones concomitantes, ibid. B
Confeſsionis conditiones conſequentes, 182 A
Confeſsionem dimidians quando peccat, ibid.
Circumſtantiæ confitendæ, ibid.
Confeſsionis & ſecreti ſigillum quid, 182 C
Confeſsionis inſtrumentorum abuſus, 200
Conſanguinitas quid, & quomodo dirimat matrimonium, 210
Conſcientia quid, & quomodo ſit erronea, & quomodo aliqui non habent conſcientiam, 48 B
Conſcientia triplex & eius officia, ibid. C
Conſcientia erronea ſequi non debet, ibid.
Conſenſus quando ſit malus, 39
Conſilium vt eſt actus intellectus quid, & de quibus ſit, & quod debet eſſe eius principium & finis, 40 A
Conſilium vt donum ſpiritus ſancti quid, 130 C
Conſiliorum actus poſſunt cadere ſub præcepto, 40 A
Conſolatio deſolatorum propter mortem, 261 D
Conſtantia quid, 84 F
Conſtitutio quid, 130 C
Conſuetudo quid, & vnde, 231 D
Conſuetudinis diuiſio, virtus, & efficacia, 231 F G
Conſuetudo peccandi quæ mala afferat, 145
Conſumptio quid, 83 E
Contemptus materialis & formalis quid, 76 C
Contentio quid, & quando eſt licita, 115 D
Continentia quid, 90 E
Continentiæ religionis perfectio, 229 A
Continentia eſt de eſſentia religionis, ibid. C
Contingens duplex, & an ad vtrumlibet ſit determinatæ veritatis, 264 B
Contritio quid ſit, & quæ complectatur, 176 A
Contritio quando ſit neceſſaria, 177 A
Contritio à timore ſeruili orta, eſt bona, 131
Contumelia quid, & quale peccatum ſit, 57 H
Contumacia quid, & quotuplex ſit, & quæ requiritur ad excommunicationem, 199 A
Corpus multipliciter accipitur, 1 B
Corpus lucidum, dyaphanum, & opacum quid ſit, 5 E
Corpus quomodo dicatur ſpirituale, 135 B
Corpus glorioſum non mouetur in inſtanti, ibid.
Corpus glorioſum poteſt ſimul eſſe cum non glorioſo, ibidem
Corpus Chriſti quomodo incipit eſſe in euchariſtia, 161 A
Corpus Chriſti quomodo erat in euchariſtia ante paſsionem,

nem, & quomodo poſt, 160
Corpus Chriſti verè & realiter eſt in ſacramento, 162 A
Corporum damnatorum tormenta, 190
Corpus Acephalum quid, 260
Correctionis duplicis obligatio, 122 A
Correctionis fraternæ tres proceſſus, ibid. B
Creare ſolius dei eſt, 261 C
Credere Deum, Deo, & in Deum differunt, 101 D
Criminator & ſuſurro differunt, 58 F
Crimina quomodo debent denunciari, 122
Chriſtus dicitur ſponſus, 257 D
Chriſti incarnatio declaratur, ibid.
Chriſto quæ prædicata attribuuntur, ibid.
Chriſtus duplicem habet gratiam, 259 A
Chriſti gratia eſt infinita, ibid.
gratia aliorum non poteſt ad gratiam Chriſti peruenire, ibidem
Chriſtus virtutes & dona habuit, ibid. C
Chriſtus fuit propheta, ibid.
Chriſtus eſt caput hominum, & angelorum, ibid. D
Chriſtus quid, & quibus meruit, 260 A
Chriſti multiplex ſcientia, ibid. B
Chriſti potentia declaratur, 261 C
Chriſti anima quid videat in verbo, ibid.
Chriſtus quos defectus aſſumpſit, 161 D
Chriſtus fuit viator & comprehenſor, ibid.
Chriſtus habuit duas voluntates non contrarias, 262 B
Chriſti agonia qualis fuit, 163 in princ.
Chriſti oratio ſemper exaudita fuit, 263 A
Chriſti ſacerdotium quale fuit, ibid. B
Chriſtus non eſt filius adoptiuus, 264
Chriſtus non eſt nomen proprium, 275 D
Chriſtus non habuit characterem, 149 A
Crudelitas quid ſit, 91 A
Crux Chriſti adoratur latria, 67
Cultus dei indebitus duplex, 71 D
Cultus diſparitas ſoluit matrimonium, 211
Cupiditas quomodo eſt radix omnium malorum, 234
Curioſitas quid, & quale peccatum ſit, 92 B

DAmnati iuſtè puniuntur pœna æterna, 189
Damnatorũ pœnæ ante & poſt iudiciũ, 190 A B
Damnati quali corpore reſurgent, & quomodo patien-tur, 274
Damnatorum ſtatus, 191 A
Debitum legale & morale quid, 61 D
Vni Debito pluribus modis ſatisfit, 202 A
Debitum coniugati quando ſibi inuicem reddere tenen-tur, 213 D
Decimas negãtes, ſupremũ dominiũ dei negãt, 140 A
Decorum quid, 86 A
Defuncti poſſunt abſolui, & non excommunicari, 200 B
Defunctorum commendatio, 250 A
Degradatio quid, 197 C
Degradatus, illicitè conſecrat, 173
Delectabile quid, 86 A
Delectatio differt à gaudio, 11 B
Delectari in cogitatione quando ſit peccatum, 39
Delicati qui dicantur, 84 C
Dæmones fidem non habent, 108 A
Dæmones non ſunt cauſa prophetiæ, 95 B
Dæmones miracula facere non poſſunt, 97 B
Dæmones an diſcurrant in ſupernaturalibus, 22
Dæmones non generant, 25
Dæmones non illuminant, ibid.
Dæmones fuerunt in ordinibus angelicis, 27 C
Dæmonum prælationis effectus, 28
Dæmonum familiaritas illicita, ac etiam inuocatio, & veritatis inquiſitio, 28. & 72 B
Dæmones inuocare nunquam licet, ſponte tamen occur-rentes adiurare licet, 72
Dæmonum pugnã cum hominibus cur permittat Deus, 29 B
Dæmon non eſt ſufficiens cauſa peccati, 235 A
Dæmones non ſunt cauſa directa omnium peccatorum, ibidem
Dæmones non mittuntur à Deo ad tentandum, 29 A
Dæmones ſuperati reuertuntur, ibid.
Dæmones à quibus eiici poſſunt, ibid. B
Dæmones cur ſecundum certa augmenta lunæ magis vexent, & à virginibus vocati veniant, 30
Dæmones animas purgatorii non torquent, 187 B
Dæmonum tormenta, 190 B
Dæmonum caſus & peccatum, 30
Dæmones & damnatos charitas non diligit, 118 A
Dæmon non poteſt facere quòd cæcus natus colores ima-ginetur, 235
Dæmon ſi permittatur à Deo, poteſt vſum rationis au-ferre, ibid.
Dæmones inſidiantur homini in morte, 245
Dæmones in morte tentant de tribus, 247 A
Demonſtratio quid, 22 G
Demonſtrationis diuiſio, 22 F
Depoſitio Eccleſiaſtica quid, 197 C
Deriſio quid, & quale peccatum ſit, 58 C
Deſiderium quid ſit, 11 A
Deſperatio paſsio quid ſit, 116 A
Deſperatio voluntatis quid ſit, & vnde procedat, ibid.
Deſperationis remedia, ibid.
Deteſtari peccata in vniuerſali quando ſufficiat, 179
Detractio quid, & quale peccatum ſit, & quomodo fiat, 58 E
Deus eſt actus purus, 250
Deus infinitas perfectiones habet, 251
Deus immutabilis, ibid.
Deus eſt vita animæ effectiuè, 116
Deus eſt vbiq; tripliciter & variis modis in aliquibus re-bus, 251 A
Deus oculo corporali videri non poteſt, 132 F
Dei eſſentiæ vnitas demonſtratur, 250 C
Dei cognitio quomodo habetur, ibid. D
in Deo non ſunt niſi duæ proceſsiones ad intra, quatuor relationes, & tres perſonæ, 252 B
in Deo non ponitur præſcientia ex parte ſui, ſed quoad nos, 264 A
Deus ſcit futurorum contingentium veritatem, ibidem
Deus quomodo ſe habet ad miſerendum & puniendum, 279
Deuotio quid, 61 F
Dextra Dei quid, 264
Diaconiſſa non habet ordinem, 172
Dialectices ſubiectum, 4 A
Diaphanum quid dicatur, 5 B
Dilectio Dei cauſat bonum in dilecto, 94
Differentia quid ſit, et quomodo indicet totam eſſentiam rei, 19
Difficultas quando & quomodo auget meritum, 118 A
Difficultas in habentibus virtutes infuſas vnde proce-dit, 116
Diſcordia & rixa differunt, 117 B
Diſcurſus quid, & quotuplex ſit, 21
Diſſenſus propoſitionis quid, ibid.
Diſparitas cultus ſoluit matrimonium, 211
Diſpenſatio quid ſit, & an cum ſit ſine cauſa rationabi-li, diſpenſatus ſit tutus in conſcientia, 69

Diſpen-

Diſpenſatio cadit in voto & iuramento, 69
Diſpenſatio, interpretatio, declaratio, & abrogatio legis differunt, 137 B
Diſpenſatio non cadit in præceptis decalogi, 139
Diſpoſitio ad habitum quid ſit, & quomodo cauſetur & corrumpatur, 44 D
Diſputare de fide quando ſit licitum, 112 B
Diſtinctiones theologorum ſunt neceſſariæ, 186
Diſtractio quotuplex, & quæ impediat effectum orationis, 64
Diuinatio quid & quotuplex ſit, 72 A
Doctrinarum Eccleſiaſticarum multiplicitas, & quæ authoritatem habent, 220 D.
Dolus quid dicatur, 50 H
Donec aduerbii expoſitio, 268
Donum ſpiritus ſancti quid, & quotuplex ſit, 129 C
Dormientes cur ſomnient, & videatur eis quòd vigilent, 16 B
Dotes corporum beatorum quatuor, 134 D
Dubitatio eſt ſpecies infidelitatis, & quomodo dubius in fide tractandus eſt, 118 C
Dubiorum deciſio vnde requirenda ſit, 72 B
Duellum quid, & quotuplex, & an licitum ſit, 127 A
Durationis menſuræ tres, 27 A

E *Brietas quid, & quale peccatum, & quibus indecentior ſit, & an ac quomodo excuſet, & an ebrius occidens peccet nouo peccato, 88 C*
Eccleſia non eſt locus iocilationum, chorearum, aut cantilenarum laſciuarum, quamuis honeſtæ repræſentationes geſtorum Christi & ſanctorum in ea fieri poſſint, 93
Eccleſia accipitur pro prælato, 123 B
Eccleſiæ monitionibus qui comprehendantur, ibid. C
Eccleſiæ vniuerſalis conſilia, & determinationes euangelia dici poſſunt, 142 A
Eccleſiæ intentio in ſacramentis eſt duplex, 146 B
Electio actus voluntatis quid ſit, & quomodo non eſt impoſſibilium, 39 A
Eleemoſyna quid, & quotuplex ſit, & quando cadat ſub præcepto, 121 A
Emptio & venditio ſunt actus iuſtitiæ commutatiuæ, 51 B
Enoch vbi eſt, & quid facturus ſit, vide infra, Helias.
Ens, permanens, & ſucceſſiuum differunt, 1 A
Ens eſt obiectum intellectus poſſibilis, 16 E
Ens reale quid, & quotuplex ſit, ibid. F
Ens rationis quid ſit, & quod fundamentum habeat, 17 A
Entis rationis diuiſio, 17 D
Enthymema quid ſit, 23 C
Epiſcopi conſecratio, 193
Epiſcopi & ſacerdotis characteris differentia, 195 A
Epiſcopi & ſacerdotis poteſtates differunt, ibid.
Epiſcopatus non eſt ordo diſtinctus à ſacerdotio, 193 A
Epiſcopi ſunt in ſtatu perfectionis, & quando liceat eis gregem deſerere, 224 A
Epiſcopatum appetere illicitum eſt, ibid.
Epiſcopi non tenentur ſine proprio viuere, 224 A
Epiſcopi ſunt ſucceſſores Apoſtolorum, & habent tantum poteſtatem iuriſdictionis ſicut apoſtoli, 220 C
Epiſcopi quam ſcientiam habere debent, 195 B
Epiſcopi ordinantes indignos & inſufficienter, peccant, ibidem
Error quid, & quotuplex ſit, 223 I
Error intolerabilis in ſententia excommunicationis quis dicatur, 200 ante A
Errores circa paupertatem vitandi, 217 A
Error Fratricellorum, ibid. B
Error perſonæ & conditionis dirimit matrimonium, & non lepræ, 208 A
Eſau reprobatio, 266
Eſſe ſimpliciter eſt melius quàm non eſſe, quod per ſe appeti non poteſt, ſecus per accidens, 255 A
ſub vno Eſſe creato plura realiter diſtincta continentur, à fortiori trinitas perſonarũ ſub eſſe increato, 253 A
Eſſentia diuina eſt ſuum eſſe, 252
Eſſentia diuina eſt vna in tribus perſonis, vide infra, Trinitas
Eſtimatiua potentia quid ſit, & quod obiectum habeat, 9 E
Æternum & æuiternum quæ menſuræ ſint, 27 A
Eubolia eſt pars prudentiæ, 49 D
Euchariſtia non eſt niſi vnum ſacramentum, 157 C
Euchariſtiam tangens laicus ne cadat in lutum, non peccat, 147 B
Euchariſtiæ materia quid, et quãdo dicatur præſens, & an aquæ permixtio ſit de eſſentia ſacramenti, 153 A
Euchariſtiæ forma ſub ſpecie panis quæ ſit, 159 A
Euchariſtiæ forma ſub ſpecie vini quæ ſit, ibid. B
Euchariſtia quomodo dicatur myſterium fidei, 160 A
Euchariſtiæ ſacramentum quid continebat ante mortem Chriſti, & quid continuiſſet in triduo ſi conſecratum fuiſſet, ibid.
Euchariſtiæ communio ſub vtraq; ſpecie præcipitur ſacerdoti celebranti, & non aliis, ibid.
in Euchariſtia fit conuerſio panis & vini in verum corpus Chriſti, et quomodo & quãdo deſinit eſſe, 161 A
in Euchariſtia cur Chriſtus viſibiliter non appareat, 161 B
in Euchariſtia Chriſtus realiter continetur, 162 A
Euchariſtia eſt abſq; conditione adoranda, 163 A
in Euchariſtia qualis immutatio fiat, et quos effectus accidentia habeant, ibid. B
Euchariſtiæ nomina, 164 A
Euchariſtiæ dignitas & effectus, 168 A
tres modi ſumendi Euchariſtiam, ibid. B
Euchariſtiæ ſumendæ præceptum, ibid.
modus ſe præparandi ad Euchariſtiam, 169 A
Euchariſtiæ miniſter quis ſit, 172 A
Euſtochia quid ſit, 49 F
Eutrapelia quid ſit, 92 D
Euangelium quid ſit, 142 A
Euangelium Chriſti quando fuit ſufficienter promulgatum, 141
Euangelii ſcriptura non iuſtificat, delata tamen ſuppoſita fide efficaciam habet, 143 A
Euangelii regni prædicatio nondũ completa eſt, 274 C
Euidentia quid, & quotuplex ſit, 23 F
Excæcatio & induratio quomodo differunt, & ad quid ordinentur, 253
Excommunicatio maior & minor quid ſint, & quomodo contrahantur, & qui cum excõmunicatis communicare poſſunt, 198 A
Excommunicatio quæ mala affert, ibid.
Excõmunicatio maior pro quo peccato infligitur, ibid. B
Excommunicationis ſententia iniuſta quomodo non eſt timenda, 199
Excommunicare & excommunicari quis poſſit, 200 A
Excommunicatus vna excommunicatione poteſt innodari alia, ibid.
Excommunicatio eſt pœna medicinalis, ibid.
ab Excõmunicatione quis abſoluere poteſt, & quomodo abſens & inuitus abſolui poteſt, ac etiã ab vna excommunicatione, manente alia, ibid. B
Exemplum quid ſit, 23
Exorciſmos quis inſtituit, & quæ exorcizentur, 216 B
Extaſis & raptus idem ſunt, 96 D

Extrema vnctio eſt vnum ſacramentū Eccleſiæ, & quid habet pro materia, forma, miniſtro, & à quo fuit inſtitutum, ac quos effectus habeat, & quibus, & quando dari, ac in quibus partibus dari debeat, & an poſſit iterari, 191 B *& deinceps.*

F*Acere quod in ſe eſt quid,* 108 C
Factibilia quæ dicuntur, 48 D
Falſitas quid ſit, & quibus conuenit, 9 A
Fama differt ab honore & gloria, 82 B
Fama vtilis ad duo, in correctione ſeruanda, 123
Familiaritas cum dæmonibus illicita, 28 A
Fantaſia quid ſit, & quod obiectum & officium eius, ac quomodo decipiatur, 9 C
Fantaſmata quomodo corrumpantur, ibid.
Felicitas in quo conſiſtat. Vide Beatitudo
Fœmina eſt mas occaſionatus, & in eius generatione eſt error naturæ particularis, ſed nō vniuerſalis, ideo fœmineus ſexus reſurget, 273 B
Fidei aſſenſus quis ſit, 23 F
Fides humana & diuina quid, ibid.
Fidei multiplex acceptio, 100
Fides theologica quid, 100 A
Fidei ſubiectum quod, ibid. B
Fidei obiectum duplex, ibid. C
ad Fidem quæ pertinent per ſe, & quæ ad manifeſtationem aliorum, ibid. E
Fidei articulus quid, 102 B
articulorum Fidei numerus, ibid. D
Fidei duo prima credibilia, ibid.
Fidei ſymbolum quid, & à quo edi poteſt, ibid. D
Fidei non ſubeſt falſum, ibid.
Fidei modus quis, 100
Fides propter adiuentum euidentiæ non perdit meritum, ibidem
Fides requirit piam actionem, ibid.
Fides ambiguum non habet, ibid.
Fidei certitudo maior quàm ſcientiæ & ſenſus, 100
Fides non manet in patria, 84 A
Fides, ſuſpicio, & opinio differunt, 101
Fides poteſt eſſe abſque charitate, ibid.
Fidem dicentes fiduciam condemnantur, ibid.
Fides informis & formata quid, ibid.
Fidei actus, ibid.
Fidem occultare an & quando liceat, & quomodo alienā fidem, verbo, vel ſigno proteſtari non licet, 101.
Fidem magis explicitam qui habere debeant, 102 A
Fides quomodo augeri & corrumpi poteſt, 108 B
Fides infuſa non cauſat acquiſitam, ibid.
Fidem de aliis articulis errans in vno, habere non poteſt, ibidem
Fides ſola non iuſtificat, ibid. C
ad Fidem quæ requiruntur, 100
Fidei vitia oppoſita, 111 A
Fidei diſputatio quibus & quando eſt licita, 112 B
de Fide quæ ſunt, 113
Fidei præcepta, 115 C
omne quod non eſt ex Fide peccatū eſt, exponitur, 43 B
Fiducia & magnanimitas idem ſunt, 78
Figuræ & modi quot, 21 D
Filius ad quid tenetur patri, & an eo inuito poſſit intrare religionem, 75 A
Filius religioſus an poſſit ſine licētia prælati clauſtrum exire ad ſubueniendum patri, 76
Filius naturalis & legitimus quid, et quæ damna patiātur illegitimi, & à quibus poſſint legitimari, 215 C
Filius adoptiuus quis dicatur, & quæ priuilegia habeat, 211
Filiorum dei adoptio quid ſit, & per quem fiat, 264
Filii quandoq; puniuntur pro peccatis parentum, 137
Filii infidelium inuitis parentibus non ſunt baptizandi, 112
Filii in vtero decedentes non ſaluabantur in antiqua lege, 144
Filius in diuinis quomodo eſt in patre, & pater in eo, & ſpiritus ſanctus in vtroque, 251 A
Filii dei proceſſio eſt per modum ſimilitudinis & verbi, et quomodo differat à proceſſione verbi noſtri, 252 B
Filii dei generatio eſt æterna, 252 B
Filius in diuinis cur non generat alium filium, 253
Filio in diuinis conuenit mitti, & dari, & non patri, 257 B
Filii in diuinis nomina, 257 A
Filii in diuinis attributa, ibid.
Finis eſt principalis circumſtantia actus moralis, 41
Finis addit bonitatem, vel malitiam actui, 42 C
Finis eſt obiectum actus interioris voluntatis, ibid.
Finis vltimus & non vltimus, quomodo & cuius, quid ſint, 49 B
Finem vltimum præſtituere pertinet ad ſynderesim, & non vltimum ad prudentiam, ibid.
Finis præceptorum cærimonialium legis antiquæ duplex, 139 A
Fomes poſt prohibitionem cur magis exardeſcit, 138 A
Forma & actus idem ſunt, 1 A
Forma ſubſtantialis & accidentalis quid ſint, ibid.
Forma abiurationis hæreſis, 113
Forma remiſſionis indulgentiarum, 103 A
Fornicatio quid, & quotuplex ſit, & quomodo eſt peccatum mortale, 89 C
Fornicatio ſimplex iure naturæ eſt illicita, 214 A
Fornicatio non ſoluit vinculum matrimonii, 212
Fortitudo quid ſit, & quot actus & partes habeat, 78 E
Fortitudo donum ſpiritus ſancti quid, 130 E
Fratricellorum error, 227 B
Fratres domini qui erant, 268
Fraus quid, & quale peccatum ſit, 50 H
Fraus & dolus differunt, 59 D
Frigiditas dirimit matrimonium 213
Fructus duodeci quomodo differūt à virtutibus, 132 A
Fruitio quid ſit, & quomodo ſolo Deo fruendū ſit, ibid.
Fugere, & carceres infringere an liceat reo, 57
Furtum quid ſit, & quam pœnam mereatur, 59 B
Furari licet ad ſubueniendum extremè indigenti, 122
Furia quomodo impediat et dirimat matrimonium, 213

G*Abriel cuius ordinis fuit,* 268
Gallus habet aliqua ſigna ex inſtinctu naturæ, 130
Gaudium vt paſſio quid, 11
Gaudium ſpirituale eſt effectus charitatis, & admittit permixtionem triſtitiæ in via, 119 B
Gaudere de malis aliorum quando liceat, 125 B
Gazophilatium Eccleſiæ quem theſaurum habeat, 202
Geantici et geomantia quid, 72 B
Generationis naturalis modus, 2 F
Generatio in ſtatu iuſtitiæ originalis quomodo facta fuiſſet, 240 A
Generatio æterna filii dei declaratur, 252 B
Genus vt eſt prædicabile quid, 19 A
Germani olim latrocinium non reputabant iniquum, 137 E
Gloria, laus, honor, & fama differunt, 82 D
Gloria inanis quale peccatum eſt, ibid.
Gloriam ordinatam appetere licitum eſt, ibid.
Gnomin quid ſit, 50 A
Gradus viuentium quot, 2 B

Gratitudo virtus quid, 76 D
Gratiæ triplex acceptio, 94
Gratia gratis data quid, ibid.
Gratiæ gratis datæ quot, 95 A
Gratia linguarum quid, 95 B
Gratia miraculorum quid, ibid.
Gratia præueniens, concomitans, operans, & cooperans quid, 98 A
Gratiæ quinque effectus, ibid.
Gratia gratum faciens quid, & quotuplex, ibid. B
à Gratia fluunt virtutes infuſæ & dona, 99
Gratia prima non cadit ſub merito, 99 A
Gratia eſt prima radix meriti, & charitas immediata, ibidem, C
Gratia gratum faciens prærequirit diſpoſitionem in habente vſum rationis, 98
Gratiæ quid reſpondet, 99 & 101
Gratia ſacramentalis quid, & quomodo differat à gratum faciente, 149
Gratiam dari ex opere operato dupliciter intelligitur, ibidem
Gratiæ plenitudo quadruplex, 170 *in fine*
Gregorii Nazianzeni authoritas, 27 A
Gula quid, & quale peccatum ſit, & quot filias habeat, 88 A
Guſtus quid ſit, & quod obiectum medium & organum habeat, 7 D

H*Abitus quid, & quotuplex ſit*, 46 E
Habituum infuſorum actus non cauſat habitum, 47 A
Habituum ſubiecta, ibid. B
Habitus ſpeculatiui quot, 48
Habitus practici quot, 48 D
Habitus acquiſiti per ceſſationem ab actu corrumpi poſſunt, ſed non infuſi, 47 B
Habitus non facit monachum, 119
Hebetudo mentis quid, 87
Helias & Enoch quomodo tranſlati ſint, 133 C
Helias & Enoch tempore Antichriſti conſolabuntur bonos, 276 B
Heremitæ non ſunt in ſtatu perfectionis, 119 B
Hæreſis quid & quotuplex ſit, & quomodo differat à ſecta & ſchiſmate, 113 A
Hæreticus quis dicatur, ibid.
Hæretici quis pœnis ſint coërcendi. 111 E
Hæretici circa ſacramentum pœnitentiæ fidem non recuperant, 108 B
Hæreticis etiam prodigia facientibus nō eſt credendum, 96 B
Hæretici diſtinctiones theologorum irridentes confutantur, 109
Hæreſis cauſa & origo, 113 B
Hæreticorum verſutiæ, ibid.
Hæretici quando omiſſa correctione fraterna ſint denunciandi, 114
Hæretici ſunt principalia membra Antichriſti, 275
Hæreſis quando dirimat matrimonium, 216
Hierarchia quid & quotuplex ſit, 27 C
Hiſtrionibus licitè poteſt aliquid dari, 92
Hypocriſis quid ſit, & quomodo differt à ſimulatione, 77 E
Holocauſtum quid, 140 A
Hoſtia conſecrata non eſt ſub conditione adoranda, 200
Hoſtia pro peccato & pacifica quid dicebatur, ibid.
Homicidium quid, & qui dicantur homicidæ, 57 F
Homo ſecundum quid, eſt nobilior angelo, 146 A
Hominum triplex ſtatus, 144 B
Homo quomodo eſt cauſa peccati ſui vel alterius, 134 B
Homo non eſt propriè imago Dei, 236
Honeſtum quid ſit, 86 A
Honeſtatis publicæ iuſtitia quid ſit, & an dirimat matrimonium, 208 A
Honor quid ſit, 81
Honor debitus parentibus, 95
Honor Prophetarum triplex, ibid.
Horror huius ſeculi vnde, 88
Horæ canonicæ quo tempore, ordine, & modo, & à quibus ſub præcepto ſint dicendæ, 62
Humiditas eſt obiectum formale guſtus, 7 D
Humilitas quid ſit, & quot gradus habeat, 91 C
Hypoſtaſis differt à perſona & indiuiduo, 18 D

I*Acob excuſatur à cognitione Liæ*, 37 A
Iacob prædeſtinatio, 226
Iactantia quid ſit, & quo ſex peccata cōtineat, 77 F
Idea quid, & in quo eſt, 265 A
Idolum differt ab imagine, 67 *ante* A
Idololatria quid ſit, quando incepit, & quando ceſſauit, 71 F
Idromantia quid, ibid. B
Ieiunium quid, & quotuplex ſit, quomodo fieri debeat, & quas vtilitates afferat, & qui ſint excuſati, 86 & 87
Ieiunium quadrageſimæ vnde, 87
Ignis inferni realis agit in animas, vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, 189 A
Ignis conflagrationis quando incipiet, & quantum durabit, 177 B
Ignorantia quid, & quotuplex, 37
Ignorantia quando impediat voluntarium, & excuſet à peccato, 38
Illabi animæ & menti quid, 27
Illuminatio quid ſit, & per quos, ac quomodo fiat, ibid.
Imago quid ſit, & quomodo differat ab idolo, & quomodo imagines ſanctorum ſint adorandæ, 67
Imago eſt nomen notionale filii Dei, 236 A
Impaſſibilitas corporum beatorū vnde procedat, et quos effectus habeat, 134 E
Impatientia quid, & quale peccatum ſit, 84 A
Impedimenta voluntarii, 36 C
Impedimentum intellectus agentis eſt ligamen ſenſus, 16 B
Impedimenta matrimonii, 207 B
Imperiū intellectus quid ſit, & qua virtute operetur, & quæ potentiæ ei ſubiacent, 40
Impius dupliciter dicitur, et quomodo iuſtificetur, 108 C
Improperium quid, & quale peccatum ſit, 58 B
Imprudentia quid ſit, & quæ peccata ad eam reducantur, 50 B
Impugnatio veritatis agnitæ quid, 116
Inanis gloria quid, & quale peccatum ſit, 81 B
Incarnationis filii Dei myſterium comparatur matrimonio, 257 D
in Incarnatione omne poſitiuum eſt à tribus perſonis, ibidem
in Incarnatione eſſe exiſtentiæ toti trinitati commune fuit naturæ humanæ communicatum, & per filium vnio terminata, ibid.
in Incarnatione quæ communicatio idiomatum ſiue proprietatum facta fuit, ibid.
Incarnatio dicitur vnio, aſſumptio, & humanatio, differenter tamen, ibid.
in Incarnatione aſſumpta eſt caro per animam, 258
propter Incarnationem quæ propoſitiones conceduntur, & quæ negantur, 261 A
Inceſtus quid, & quale peccatum ſit, 89 E

Incon

Inconſyderatio fuit cauſa peccati Luciferi, & aliorũ angelorum, 89 B
Inconſtantia quid, 84
Incontinentia eſt minus peccatum quàm intemperantia, & incontinentia concupiſcentiæ peior quam eſt continentia iræ, 90 F
Indiuiduum pro materiali & formali quid, & quomodo ſe habeat ad ſingulare, & differat à ſuppoſito, 18 D
non omne Indiuiduum ſubſtantiæ eſt ſuppoſitum, 257
Inductio quid, 23 B
Inducere ad peccandum non licet, 60 E
Indulgentia quid ſit, et quod fundamentum in ſacra ſcriptura habeat, 200 C
Indulgentiarum theſaurus inexhauribilis vnde procedit 201
Indulgentiarum vtilitas, 202 A
Indulgentia ad efficaciam quatuor requirit, 203 A
Indulgentiarum verba notanda, ibid.
Indulgentias quis concedere poteſt, 203 B
Indulgentiæ quibus proſunt, 204 A
Induratio quid, 235 in princ.
Induratio & excæcatio quomodo differunt, & an Deus ſit earum cauſa, ibid.
Infernus vbi ſit, & quomodo contineat quatuor receptacula animarum, 185 D
Inferni damnatorum conditiones & pœnæ, 189 A
Infidelitas purè negatiua quid ſit, & quomodo propter eam ſolam quis non damnatur, 201
Infidelitas poſitiua quid, & quotuplex ſit, 211 A
Infidelitas Chriſtianorum quadruplex, 112
Infideles qui nunquam ſuſceperunt fidem, non poſſunt ad eam compelli, ibid.
Infideles Iudæi & Gentiles ſunt tolerandi, ibid.
Infidelium paruuli inuitis parentibus non ſunt baptizandi, 112 A
Infideles non peccant in omni actu, 4
cum Infidelibus communicare, in quibus, & quomodo, et quando liceat, 111 D
Infirmorum in agonia conſolatio, 247 A
Ingratitudo quod peccatum ſit, & quot modis committatur, 77 A
Inimici qualiter & qua ratione ſunt diligendi, 212
Iniuria facta alicui perſonæ redundat in coniunctas, & facta principium in multitudinem, 236 A
Immutatio potentiæ vitalis duplex, 4 A
Immutatio ſenſuum poſt reſurrectionem qualis erit, 234
Impotentia coëundi quomodo dirimit matrimonium, 112 in fine
Inobedientia quid, 76
Impœnitentia quod peccatum ſit, 129
Inſidiis vti in bello licet, 126 A
Inſpiratio ſpiritus ſancti declaratur, 253 B
Inſtans angelorum quid & quomodo coexiſtat tempori, & ex pluribus conſtituatur tempus diſcretum, 27 A
Inſtinctus naturæ quid, 9 D
Inſtinctus ſpiritus ſancti quid, 119 B
Inſtinctus Lutheranorum quid, ibid.
Intellectus animæ rationalis duplex, 15 B
Intellectus agens non eſt in angelis, 15 D
Intellectus agentis officium & obiectum in anima ſeparata, ibid.
Intellectus agens operatur in pueris, 16
Intellectus agens non intelligit, ibi.
Intellectus agentis impedimentum eſt ligamen ſenſus, ibidem
Intellectus agentis neceſsitas, ibid.
Intellectus agens differt à poſsibili, ibid.
Intellectus poſsibilis quid, 16 D
Intellectus poſsibilis obiectum adæquatum eſt ens, ibidem
Intellectus poſsibilis obiectum inadæquatum, & in ratione motiua, eſt quidditas rei materialis, 19
Intellectus poſsibilis tria habet officia, & dicitur memoria, ibid.
Intellectus poſsibilis triplex conſideratio, ibid.
Intellectus poſsibilis habet tres actus, ibid.
Intellectus poſsibilis quibus modis terminatur ad rem ad extra, ibid.
Intellectus quando dicitur rem ad extra perfecte intelligere, 23
Intellectus an & quomodo poſsit plura intelligere, 21
in Intellectu quomodo aliquid dicitur tantum obiectiue, 18 ante A
Intellectus quando poteſt ſuſpendere aſſenſum & diſſenſum propoſitionis oblatæ, 21
Intellectus ſpeculatiuus & practicus quid, 23 K
Intellectus in quibus & quomodo ſit nobilior voluntate, 36 A
Intellectus ſpeculatiuus et practicus habent habitus concreatos quos ſequendo errare non poſſunt, 48 D
Intellectus quomodo dicitur mœchari, ibid.
Intellectus practicus circa finem habet vnum actum, & circa media quatuor, 49 C D E
Intellectus vt donum ſpiritus ſancti quid ſit, 129
Intelligentem neceſſe eſt fantaſmata ſpeculari, 23
Intelligentia eſt ſimplex apprehenſio actualis, 20 D
Intelligentia eſt pars integralis prudentiæ, 49 F
Intelligentium tres gradus, 152
Intentio prima & ſecunda apud dialecticos quid, 19 F
Intentio vt eſt actus voluntatis quid, 38 D
Intentio eccleſiæ in ſacramentis eſt duplex, & quæ intentio miniſtri requiratur ad perfectionem ſacramenti, 146 B
Intentio & remiſsio formarum per quid ſit, 146 C
Interdictum quid, 197 C
Interpretatio legis quid & quotuplex ſit, & quomodo differat à diſpenſatione, 137 A
Intonuditas quid ſit, & vnde procedit, 80 C
Inuidia quid, & quale peccatum ſit, 125 B
Inuidentia fraternæ gratiæ quod peccatum ſit, ibid.
Ioſeph verus coniunx D. Virginis, de eius honeſtate nunquam dubitauit, 268
Ioſeph poſt partum melius cognouit dignitatem D. Virginis quàm ante, 269
Ioſeph vir D. Virginis, permanſit virgo, ibid.
Ioſeph viri Mariæ virtutes, priuilegia, & cõſolationes, in vita, morte, & poſt mortem, 270
Ira quid ſit, & quomodo ſunt tres ſpecies iratorum, 90 H
Ira eſt indifferens, & poteſt eſſe bona & mala, & quale vitium ſit, ibid.
Ira attribuitur Deo, ibid.
Ironia quid, & quale peccatum ſit, 77 G
Irriſio quid, & quale peccatum ſit, 58 C
Irregularitas quid ſit, & quomodo aliquando contrahitur abſq; peccato, 198 ante A
Iteratio opponitur identitati, 273
Iudæi an poſsint compelli ad fidem Chriſtianam, 111 C
Iudicium fantaſiæ & potentiarum ſenſitiuarum, nõ eſt per compoſitionem 8 C
Iudex debet iudicare ſecundum allegata & probata, & non ſecundum conſcientiam, 56 B
Iudex ad monitionem & inquiſitionem procedit ex officio, ibidem

b 2 Iudex

Iudex quando poteſt exigere iuramentum, ibid.
Iudicium peccata, 57 D
Iudicium quid ſit, & quid requiratur ad iudiciũ rectum, & quomodo triplex eſt iudicium illicitum, 56 A & deinceps
Iudicium prudentiale pertinet ad finesſin & gnomin, 49 D
Iudicium pro diſcretione eſt comes iuramenti, 70
Iudicium Dei multiplex, 271 A
in Iudicio generali qui comparebunt, ibid. C
Iudicii generalis locus, 272 E
Iudicii generalis miniſtri, 273 A
Iudicii generalis ordo, 273 B
Iudicii generalis tempus, 274 C
Iudicii generalis ſigna, 275 A
Iudicii generalis citatio reperiet aliquos in vita, 270 A
Iudicii ſigna in canone Hebræorum inuicta incerta ſunt, 277 A
in Iudicio generali omnia peccata non remiſſa reuelabuntur, ibid.
Iudicii generalis hora, 277 C
Iudicandorum ſituatio, 278 A
Iudicandorum diſcuſſio an futura ſit vocalis, ibid. B
Iuramentum quid, & quibus modis fiat, 69 A
Iuramentum eſt licitum, 70
[illegible]
Iuramentum indiſcretum duplex, ibid.
Iurare per creaturas an ſit licitum, ibid.
Iuramenti obligatio, ibid.
Iuramenti conditiones, 71
in Iuramento cadit diſpenſatio, ibid.
Iuſtitiæ definitio & acceptio, 51 B
Iuſtitiæ multiplex diuiſio, ibid. C
Iuſtitiæ particularis diuiſio, ibid. E
Iuſtitia commutatiua quid, ibid. F
Iuſtitiæ commutatiuæ actus, ibid.
Iuſtitiæ vitia oppoſita, 55 C
Iuſtitiæ partes integrales, 61 A
Iuſtitiæ partes potentiales, ibid. D
Iuſtitia publicæ honeſtatis quid ſit, & quem effectus habet, 207 A
Iuſtitia originalis quid, & quos ordines contineat, 219 D
Iuſtitiæ originalis perfectio, ibid. & 241 D
Iuſtitiæ originalis transfuſio, 243 A
in ſtatu Iuſtitiæ originalis homo non poterat decipi, ibidem
In illo ſtatu quale dominiũ fuiſſet animæ ſuper corpus, & hominis ſuper hominem, 241 A
Iuſtitiæ noſtræ quomodo dicantur pannus menſtruatæ, 99 in princ.
Iuſtificatio impii quid ſit, & quid requirat, 108 C
prima Iuſtificatio non cadit ſub merito, & à quo inchoatur, 99 A
Iuſtificatio impii non ſit ſola fide, 108 C

L*Aus dei, & ſanctorum vocalis, virtuoſa, 71 B*
Laus differt à gloria, 81 B
Laicus non tenetur ſub vtraque ſpecie communicare, 160 A
Laicus non poteſt conſecrare, 172 A
Lepræ error non dirimit matrimonium, 208 A
Lepra ſuperueniens nõ impedit debiti redditionẽ, 213 E
Lætitia inepta quid, 88
Lex quid ſit, & quid ad hoc quòd obliget requirat, 136 D
Legis actus quatuor, 136 E
Legis interpretatio quid, et quotuplex, et cuius ſit, 137 A
Legis diſpenſatio, & interpretatio, & abrogatio differunt, 137 B
Legis prima diuiſio, ibid. C
Lex diuina quid, & quotuplex, ibid. D
Lex naturalis quid, ibid. E
Lex diuina poſitiua quid & quotuplex ſit, 137 F
Lex antiqua dicitur factorum & pædagogus, ibid.
Legis antiquæ officia, ibid. G
Legalium virtus & duratio, 140 C
Legalium mortificatio, 141 A
Legalia reinſtitui poſſunt, 141 B
Lex euangelica quid, 142
Legis veteris & nouæ differentia, 143
Lex vetus per nouam impleta, ibid.
Lex noua continebatur in veteri, & declarat eam, ibid.
Legis nouæ præcepta non contrariantur præceptis antiquæ, ibid.
Legis nouæ & antiquæ grauitas, 144 A
Legis nouæ duratio, 144
Lex alia non expectanda, ibid.
Legis nouæ præcepta, 218 A
Legis nouæ conſilia, ibid. B
Lex humana quid, 219 A
Legis humanæ neceſſitas, ibid. B
Lex humana obligat in foro interiori, ibid. C
Lex humana quos actus præcipere poſſit, 220 A
Legis humanæ diuiſio, ibid. B
Lex canonica quid, ibid. C
Lex ciuilis quid, 230 B
Legis ciuilis diuiſio, ibid. C
Legum ciuilium nomina vnde, ibid.
Leges ciuiles præſtant canonicis tempore, ſed non authoritate & obligatione, 231 C
Lex peccati quid, 232 A
Lex peccati, mortis, membrorum, fomes, & peccatum inhabitans idem ſunt, 242
Liber vitæ quid, 266
Libelli repudii declaratio, 143 A
Libellus repudii non excuſabat, 213 F
Liberalitas quid ſit, & an in pauperibus eſſe poſſit, 78 B
Liberum & naturale differunt, 31 A
Liberum arbitrium quid, ibid.
Libertas contrarietatis, contradictionis, & complacentiæ quid, 32
Libertas carnis eſt hæreſis via, 113 A
Liberum arbitrium eſt in peccatore, 33
Libertas carnis & iuſtitiæ quid, 34 A
Liberi arbitrii quidditas quid, ibid. B
Liberum arbitrium differenter eſt in Deo, angelis, & hominibus, 35
Liberi arbitrii in malo, confirmatio, non eſt in via, nec attribuitur Deo, ibid.
Liberi arbitrii vſum habentes, ibid.
Libertas complacentiæ cum gratia ſufficit ad meritum, 99 C
Ligamen ſenſus vnde, 16 B
Linguarum donum quid, & quomodo variis linguis loquebantur A poſt. 96 E
Lymbus patrum & puerorum vbi ſit, & quam pœnam patiantur, 186 A
Litigium quid, & quotuplex ſit, 78 A
Locutio angelorum quomodo fit, 26 A
Longanimitas quid, 84 A
Ludus quid & quando licitus ſit, 93
ex Ludo acquiſita quando ſubiacent reſtitutioni, ibid.
Lumen gloriæ ad quid requiratur, 133
Lunæ obſcuratio qualis erit, 277 A
Lux, lumen, radius, ſplendor differunt, 5 E
Luxuria quid, & quale peccatum ſit, 89 B

MAcula animæ quid, 136 C
Magnanimitas quid, 61 A
Magnanimi conditiones, ibid. B
Magnificentia quid, & an pauper poſsit eſſe magnificus, 83 B
Magog quæ gentes ſint, 176 A
Maior & minor extremitas, ac propoſitio quid dicatur, 21 C
Maledictio quid, & quotuplex ſit, & quibus maledicere liceat ac quomodo, 58 D
Maleficium quid, & an maleficio diſſolui liceat, 204
Maleficium quando dirimit matrimonium, ibid.
Malitia actus, vnde vide in dictione Bonitas.
ex Malitia quis peccare dicatur, 235.
Malum quid, 42
Malum eſt ex ſingularibus defectibus, ibid.
Malum hominis quid, ibidem
Manſuetudo quid, 90 G
Maria virgo non fuit capax ſacramenti pœnitentiæ, 174 A
Maria ſupererogauit, 201 A
Maria immunis ab originali, 243 A
Mariæ caro, & oſſa ſunt ſpecialiter Dei, 257
Maria non contraxit defectus, 243
Mariæ perpetua virginitas defenditur, 267 B & deinceps
Maria prima virgo, ibid.
Maria contraxit matrimonium, 268
Maria concepit ante ſolemnitatem nuptiarum, ibid.
Mariæ interpretatio, 270
Maria vbi inuenta fuit, ibid.
Maria quid faciebat, ibid.
Mariæ gratiæ plenitudo, ibid. in fine
Maria aduocata noſtra, 271
Maria bibliotheca Apoſt. ibid.
conuerſio populi ad Mariam, ibid.
dominus fuit ſpecialiter cum Maria, ibid.
Mariæ benedictiones, ibid.
Maria habuit vnicum filium naturalem, & plures habet adoptiuos, ibid.
Maria quam pacem fecit, ibid.
Mariæ timor vnde, ibid.
Maria perfecta ancilla, ibid.
Mariæ prædeſtinatio qualis, 267 A
Maria habet aureolam martyrii, 136 A
Martyrium includit mortem, & qui dicuntur martyres, 79
Martyrii obligatio, ibid. C
Martyrii perfectio, ibid. D
Martyrii effectus & præmium, ibid. E
Martyrii aureola quid, & quomodo præeminet aliis, 130 A
Matrimonium quid & vnde, 204 B
Matrimonii inſtitutio, 205 A
Matrimonii actus per quæ bona excuſatur, ibid. B
Matrimonii obligatio, 206 A
Matrimonium vt ſacramentum Eccleſiæ quid, & quos effectus habet, 206 B
ad Matrimonium requiſita, ibid. C
Matrimonii conſenſus debitus, ibid. D
Matrimonii impedimenta, 207. & 208
Matrimonium adulterio non ſoluitur quoad vinculum, 212 D
Matrimonium inter non baptizatos, non eſt ſacramentum, ibid.
Matrimonio iuncti non poſſunt vouere continentiã ſine alterius conſenſu, 211
Matrimonium inter bonum chriſtianum & hæreticum aut excommunicatum contractum tenet licet ſciens peccet, 211
Medium ſenſuum duplex, 5
Medium in ſenſibus oportet eſſe denudatum, ibid.
Medii potentiarum conditiones, ibid.
Medium in ſyllogiſmis quid, 21 C
Medium in demonſtratione duplex, 21 E
Medium in moralibus quid, 51 A
Medium rei, & rationis quid, ibid
Mediator Dei & hominum, 65
Melchiſedech figurauit Chriſtum, 264
Membrum genitale eſt quaſi quoddam animal ſeparatum, 41 E
Membrorum mutilatio quando eſt peccatum, 57 G
Memoria ſenſitiua quid, & quæ animalia habeant memoriam, 9 F
Memorandi actus & modus, ibid. G
Memoria & reminiſcentia differunt, 10 A
Memoria pars prudentiæ, 49 F
Memoria intellectiua quid, 10 B
Mendacium quid, & quotuplex ſit, & quomodo ſemper eſt peccatum, 77 D
Menſas duas cibis refertas propoſuit nobis Deus, 168 B
Menſura proxima humanæ voluntatis eſt ratio, & prima Deus, 44 A
Menſurati ad menſuram eſt relatio realis, 17 B
Menſura Dei, angelorum, & rerum corporalium quæ ſit, 17 B
Meritum quid ſit, & quomodo inter Deum & nos eſſe poſsit, 98 C
prima gratia nec totus ambitus gloriæ cadit ſub Merito, 99 A
Meritum congrui & condigni quid & cui innitantur, 99 B
ad Meritum requiſita, ibid. C
Merito reſpondentia, ibid. D
Meriti applicatio, ibid. E
Meriti maioritas penes quid attenditur, 118 A
Mereri poteſt quis aliquid pluribus modis, 260
Meritum Chriſti quale fuerit per ſe & aliis, ibid. A
Metus duplex impedit voluntarium, 37
Metus cadens in conſtantem virum quando excuſat, & ſoluit obligationem, ibid.
Miniſtrorum malitia non impedit ſacramentorum effectum, 147
Miniſtri ſacramentorũ intentio quæ requiratur. ibid.
Miniſtri ſacramentorum bonitas & fides quomodo requiratur, 146 C
Minorum officium non eſt illicitum, 91 D
Minorum paupertas hodie non eſt perfectior eorum qui poſſeſsiones habent, 217 ante A
Miraculum quid ſit, 97 B
Miraculorum gratia ad quid ſit ordinata, 97 A
in Miraculis alio modo operatur Deus, alio Sancti, alio magi, alio mali chriſtiani, & quibus miracula attribuuntur, ibid. C
Miracula tripliciter fiunt, ibid.
Miracula nõ ſemper probant miſsionẽ prophetæ, 96 B
Miraculorũ ſigna an licitè affigantur ſepulchris Sanctorum non canonizatorum, 107 B
Miſericordiæ acceptio, & eius obiectum, 120 A
Miſericordiæ actus, ibid.
Miſſæ ſacrificium continet omnia veteris legis ſacrificia, 164 B
Miſſæ ſacrificium prodeſt viuis & defunctis, 166 A
Miſſarum priuatarum pluralitas vtilis & laudabilis, ibidem C

Miſſæ valor vnde attenditur, 187 A
Miſſa pro pluribus dicta an tantum proſit ſingulis, ac ſi pro ſingulo diceretur, ibid. B
Miſſam hæretici aut excõmunicati an audire liceat, 173
Moderatio quid, & quotuplex ſit, 92 C
Mollicies quid, 84 G
Monitionibus epiſcoporum quomodo, & quando eſt obe diendum, 123 C
in Monitionibus generalibus qui nõ comprehenduntur, ibidem
Mors quid & quotuplex, 244 B
Mors omnium terribilium terribiliſsimum, 246
Mortis memoria vtilis, 244 C
Mortis timor quibus eſt ingerendus, 245 A
Mortis bonorum bona, ibid.
Mortis malorum mala, 246
Mors ſanctorum dicitur natiuitas, ibid.
ad Mortem cur quilibet ſe præparare debeat, ibid.
Modus ſe præparandi ad eam, 246 B
in Morte agonizantes à quibus, & quot modis tentantur, & quomodo ſint conſolandi, 247 A
deſolatorũ propter Mortem amicorũ conſolatio, 249 A
Mortuorum luctus quando eſt illicitus, ibid.
in Mortuorum ſepultura oratio funebris communis, 250 A
Morti corporali qui ſubiecti ſint, 278
Mors Chriſto & D. Virgini nõ fuit pœna ſed pœnalitas, & conditio naturæ, 243
Mors vt pœnarum remedium optabilis ſimpliciter, tamẽ eſt maxima pœnarum, 274
Mortui non poſſunt excommunicari, licet poſſint abſolui, 200 A
Mortuis ſuffragia eccleſiæ proſunt ad liberationem, 188
Mortuis indulgentiæ proſunt, 204 A
Mos tripliciter accipitur, 232 D
Motus primo primus, ſecundo primus, & tertio primus qui ſint, 38 F & deinceps
Mulieres quando excuſantur à ieiunio, 88
Mulierum ornatus quando eſt illicitus, 93 A
Mulieribus ſobrietas neceſſaria, 94 A
Mulieribus ebrietas valde indecens eſt, ibid.
Mulieres non ſunt capaces ſacramenti ordinis, 172 A
Mulier vidua contrahens matrimonium ante annum luctus, perdit dotalitium, 215 A
Mulieres reſurgent in ſexu fœminino, 279 B
Multiloquium ſiue loquacitas quale peccatũ ſit, 88 A
Multitudo libera poteſt legem & conſuetudinem facere, & tollere, 231 G
Mundus de quibus tentat hominem in morte, 147 A
Murmuratio qd, et quotuplex, et quale peccatũ ſit, 58 B
Muſica & muſicalia inſtrumenta ad quid ſint ordinata, 92 D

N*Abuchodonoſor non fuit propheta, 95 B*
Natiuitas eſt duplex, 212
Natura procedit de imperfecto ad perfectum, 239 F
Natura vna numero poteſt ſub diuerſis ſpeciebus ſubordinatis intelligi, 18 E
Naturale & liberum differunt, 31 A
Naturale non poteſt totaliter dependi, 237
Neceſſarium ſimpliciter, & abſolute, & ſecundum quid, & ex ſuppoſitione quid, 21 F
Neceſsitas extrema, & neceſsitas perſonæ, & ſtatus quid, 122
Necromantia quid, 72 B
Negligentia quid, & quale peccatum ſit, 30 E
Negationis definitio, & diuiſio, & officia, 18
Neſcientia quid, & quomodo reperitur in angelis, 23 I
Nocumentum aggrauat peccatum, 235 D
Nomina eſſentialia, perſonalia, notionalia, & attributa quæ ſint, 253 A
Nominum eſſentialium regula, ibid.
Nomina ad perſonam patris pertinentia quæ ſint, 253 B
Nomina ad perſonam filii pertinentia, 256 A
Nomina ad perſonã ſpiritus ſancti pertinentia, ibid. B
Nomina attributa perſonis, & quomodo attribuantur, 257 A
Nomen Dei quomodo ſanctificatur in nobis, 63 C
Notariorum peccata, 37 C
Nota nobis & naturæ, & quæ propoſitiones per ſe notæ dicantur, 22 A
Nuptiæ ſecundæ, & deinceps licitæ ſunt, 213 A
in ſecundis Nuptiis etiam ſtatim celebratis vir nil perdit ſed mulier, ibid.

O*Bedientia quid, & in quibus ſubditus obedire tenetur, 76 B*
Obedientiæ religionis perfectio in quo conſiſtat, 129 B
Obedientia eſt de eſſentia religionis, & præeminet aliis votis, ibid. B
Obduratio quid, 213 B
Obiectum quid & quotuplex, 3 D
Obiectum intellectus agentis in via, & in anima ſeparata quid, 15 C
Obiectum adæquatum intellectus poſsibilis quid, 16 E
Obiectum eius in ratione motiui quid, 19 G
aliquid eſſe in intellectu Obiectiue tantum quid, 27 A
Obiectum prudentiæ quid, 49 A
Obiectum iuſtitiæ quid, 51 B
Obiectum fortitudinis quid, 80
Obiectum temperantiæ quid, 84 K
Obiectum materiale & formale fidei quid, 100 C D
Obiectum charitatis quid, 116 D
Oblatio quid, & quomodo differat à decima, & primitia, 67 A
Obſeruantia quid, & quotuplex ſit, 76 A
Obſtinatio quid, & an poſsit eſſe in via, 115 B
Occaſio data, & accepta quid, 118 A
Oculo corporali non poteſt videri Deus neque angelus, 133 A
Odium vt paſsio quid, 12 A
Odiũ dei quid & quotuplex, & quale peccatũ ſit, 124 C
Odoratus quid, & quomodo fit, & quare odorabilia magis ſentiuntur in æſtate, quàm in hyeme, & quomodo bonum odoratum habentes ſunt minus ſapientes, 16 G & deinceps
Omen quid, 72 B
Omiſsionis peccatum quid, 61 C
Opacum corpus quid, 5 E
Opera mortua, mortificata, mortifera, viua, & viuificata quid, 176
Opera ſupererogationis qui habuerint, 202 A
Opinio quid, 23 G
Opinio in angelis circa naturalia eſſe non poteſt, 23 E
Opinio in ſtatu innocentiæ eſſe non potuit, 242 A
Opinionem doctoris approbati ſequens in dubiis, excuſatur à peccato, 137
Opus operatum & operantis quid, 166 B
Orationis acceptio & definitio, 61 G
Oratio vocalis quando, & quibus ſit præcepta, ibid.
Orationes vocales præceptas omittens an teneatur repetere, 62
Orationes vocales aut mentales curatus præcipere non poteſt, ibid.
Orare vocaliter aliquando eſt laudabile, & cur aliquando ceſſandum ſit ab oratione vocali, & aliis cæremoniis, ibid.

Orare mentaliter quando cadit ſub præcepto, 63
Orationis duratio, 63 A
Orationis locus, ibid. B
Oratio dominica exponitur, ibid.
in Oratione quæ & quomodo ſint petenda, 63 C
Oratio ad ſanctos dirigi poteſt, 64 A
Oratio duplex, ibid.
Oratio an dirigi poſsit ad animas purgatorii, 65
Orationis dignitas & effectus, 65 B
Orationis conditiones, 22 A
Oratio quam attentionem requirit, ibid.
Orationis fructus quā diſtractione impeditur, ibid.
Oratio Chriſti an ſemper fuerit exaudita, 263 A
Ordinis ſacramentum quid, 192 F
ſacramenti Ordinis materia & forma quid, 192 G H
Ordinum diſtinctio, & an epiſcopatus & clericatus ſint ordines, 293 A
ſacramenti Ordinis inſtitutio, ibid. B
ſacramenti Ordinis miniſter, 195 A
Ordinariorum ſufficientia, ibid.
Ordinans inſufficientes peccat, ibid.
qui ſunt capaces Ordinum, ibid. B
Ordinis effectus, 195 C
Ordinati in ſacris ad quid teneantur, 62 A
Ordo ſacer impedit & dirimit matrimonium, 208 A
Ordinis minorum fratres habent dominium in rebus vſu conſumptibilibus, 228
Organicum corpus quid, 1 D
Organiſtæ & alii muſici quomodo peccant in Eccleſiis pulſando, 63
Ornatus quid ſit, & quot modis circa ipſum peccatur, 93 A
Ornatus templorum eſt approbatus à Chriſto, & an, & quando ſit melius dare templo quàm pauperibus, 217 B
Ornatus ſacramentorum quid, & quæ ſacramenta conferunt ornatum, 150 D
Oſcula mulierum quando ſint peccata, 90 C

P*Anis quotidianus quis*, 64
Panis cur diebus dominicis benedicitur, 216 E
Papa quid facere poteſt, 107 in princ.
Papa vt particularis perſona errare poteſt ſed non vt papa, ibid.
Papa ſuccedit D. Petro in priuilegiis officii & iuriſdictionis, ibid.
ad Papam pertinet ſanctorum canonizatio, 207 B
Papa primatum in eccleſia tenet. 194 A
Papæ manu propria bellare non licet, 126 B
Papa an poſsit cum bigamis diſpenſare, 215 B
Papa quando poteſt in pluralitate beneficiorum diſpenſare, ibid.
Papa in eſſentialibus religionis diſpenſare non poteſt, 229 C
Paradiſus terreſtris et cœleſtis vbi ſunt, 133 C et 134 A
Parentes quandoque puniuntur in filiis, 237 A
Partes integrales ſubiectiuæ & potentiales in moralibus quæ, 49 F
Paruificentia quale peccatum ſit, 83 D
Paruuli ante vſum rationis ſunt baptizandi, 152 D
Paruuli decedentes cum ſolo originali ſunt beati, beatitudine naturali, 132 D
Paruuli infidelium inuitis parentibus non ſunt baptizandi, 212 A
Paſsio eſt triplex, 4 D
Paſsiones appetitus concupiſcibilis & iraſcibilis quæ ſunt, 10 B & deinceps
Paſsio quando auget & diminuit peccatum, 233
Paſsio & propaſsio quomodo differant, & cadant in virtuoſo, 233
Paſsiones aliter fuerūt in Chriſto quā ſint in nobis, ibid.
Patientia quid, & quomodo clamare vel inſilire non ſit contra rationem patientiæ, 83 F
Patientia quomodo manet in patria, 84 B
Patientiæ vitia oppoſita, ibid. C
Patrini cur dantur baptizandis, & ad quid teneantur, 154
Paulus in raptu habuit claram viſionem diuinæ eſſentiæ 96 D
Paulus quomodo impleuit in carne ſua paſsiones Chriſti, 202 A
Pauper poteſt eſſe liberalis & magnificus, 83 B
Paupertatis bonitas, 225 B
quis ex quatuor modis viuendi in Paupertate melior, 222 A
errores circa Paupertatem vitandi, 227 A
Paupertas Chriſti & apoſtolorum loculos & dominium admittebat, 228
Paupertas Franciſcanorum hoc tempore non eſt perfectior paupertate Carthuſianorum, 227
Paupertas eſt de eſſentia ſtatus religioſi, 229 C
Pax quid, & quotuplex ſit, et cur omnes teneantur amare pacem, & quos fructus habeat, ac quibus medüs procuretur, 219 C
Peccatum ſecundum naturam, artem, ac in moribus quid, 232
Peccati diuiſiones, ibid. B
Peccatorum tres gradus, 232 B
Peccatum omiſsionis habet cauſam, ibid.
Peccatorum cauſæ duplices, 232 C
Peccatum poteſt eſſe cauſa peccati in triplici genere cauſæ, 233 A
Peccare ex malitia, ignorantia, & infirmitate qui dicantur, ibid.
Peccata capitalia quæ ſint, 234
non omne capitale eſt mortale, ibid.
Peccatorum cauſæ exteriores quæ ſint, & quomodo non excuſant à toto, 234 A
Peccatorum initium ſuperbia, ibid.
Peccatorum radix cupiditas, ibid.
Deus non poteſt eſſe cauſa Peccati, licet ſit cauſa actus, ibid. B
homo dupliciter poteſt eſſe cauſa Peccati, 235 B
diabolus quomodo eſt cauſa Peccati, 235 A
Peccata non ſunt connexa neque paria, 235 C
Peccatorum grauitas penes quid attendatur, ibid. D
Peccata carnalia ſunt minoris culpæ & maioris infamiæ, ibid.
Peccata per circunſtantias, nocumentum, & dignitatem perſonæ, aggrauantur, ibid.
Peccatorum ſubiectum quid, 236 A
Peccatorum tres effectus, ibid. B
Peccatum non poteſt totaliter corrumpere bonum naturæ, ibid.
Peccati macula quid, ibid. C
Peccati reatus quid, 237 A
Peccatum commiſsionis & omiſsionis quid, 61 B C
Peccatum veniale quid, & quotuplex, 238 B
Peccati venialis & mortalis differentia, ibid. C
Peccatum veniale eſt diſpoſitio ad mortale, ibid.
Peccare venialiter nemo tenetur vt vitet mortale in alio, 228
Peccatum veniale in angelis eſſe non poteſt, 238 E
Peccatum veniale non poteſt eſſe cum iuſtitia originali, ibid. F
Peccatū veniale nō poteſt eſſe cum ſolo originali, 239 A
Peccatum veniale quando & quomodo remittitur in purgatorio, 239 B
Peccata venialia ſignificantur per lignum, fœnum & ſtipulam

pulum, 138 D
Peccata venialia quibus modis remittuntur, 175 B
Peccatum veniale iunctum mortali perpetuo punitur in inferno, 176
Peccatum mortale quid, 138 A
Peccatum mortale contrariatur charitati, 117 A
Peccata dimiſſa quomodo redeant per recidiuationem, 182 B
Peccatum originale eſt ex traductione, 142 D
Peccatum vario modo accipitur in ſacris literis, 142 A
Peccatum originale quid, ibid.
Peccatum originale non eſt debitum habendi iuſtitiam originalem, neque qualitas morbida, ibid.
Peccatum originale quomodo traducatur, 143 A
Peccatū originale deletur per baptiſmum quoad culpā, manet tamen radix quæ eſt virtus vegetatiua deſtituta, ibid.
Peccata proximorum parentum non traducuntur, nec alia Adæ præter primum, ibid.
Peccatum originale dicitur vnum peccatum mundi, & vnum numero in quolibet, ibid. B
Peccatum originale in omnibus eſt æquale, licet non omnes æqualiter concupiſcant, 162 C
Peccati originis ſubiectum, ibid. D
Peccati originis pœnæ, 144 A
Pœna quid ſit & quomodo differt à culpa, 237 A
Pœna & pœnalitas differunt, 225 A
Pœnæ taxatæ in ordine prædicatorum non habent rationem pœnæ ſed pœnalitatis, ibid.
Pœna eſt multiplex, 137 A
Pœnæ temporales cur mittantur à Deo, ibid.
Pœnæ canonicæ quæ ſint, 190
Pœnam talionis declarauit Chriſtus, 143
Pœnæ purgatorii quæ ſint, & quomodo excedant omnē pœnam martyrum, 187 A
Pœnitentiæ acceptio, 173
Pœnitentiæ virtus quid, ibid. in fine
Pœnitentiæ virtus an maneat in patria, 84 B
Pœnitentiæ ſacramentum quid, 173 A
Pœnitentiæ materia & forma, 174 A B
ſacramenti Pœnitentiæ inſtitutio, ibid. C
ſacramenti Pœnitentiæ neceſſitas, 175 A
Pœnitentiæ duratio, ibid. B
Pœnitentiæ ſacramentum iterabile, & non ſolemnis pœnitentia, ibid. C
Pœnitētia ſolēnis quid et quibus imponi debet, 175 D
ſacramenti Pœnitentiæ effectus, ibid. E
Pœnitens an teneatur acceptare iniunctam pœnitentiam, 181
per Pœnitentiam opera mortificata viuificantur, 176
ſacramenti Pœnitentiæ tres partes, ibid.
Pœnitentiæ capaces qui, 185 B
Perfectum adueniens non ſemper euacuat imperfectum, 101
Periurium quid, & quotuplex, ac quale peccatum ſit, & quando incurritur, 73 B
Perſeitatis quatuor modi, 21 A
Perplexus ſimpliciter non datur, tamen bene ex ſuppoſitione, 147
Perſeuerantia quid, 84 E
Perſonæ dignitas propter quatuor aggrauat peccatum, 136 ante A
Perſona & hipoſtaſis, & indiuiduum differunt, 18 D
Perſonæ diuinæ non ſunt niſi tres licet ſint quatuor rationes, 254 B
Pertinacia quid, & quot modis quis poteſt conuinci de pertinacia, & quæ requiratur ad hæreticum, 84 H
Pietas virtus quid, 75 A
Pietas donum ſpiritus ſancti quid, 130 D
Phitones vnde dicantur, 72 B
D. Petrus habuit primatum in eccleſia, & ſui ſucceſſores 194 A
Pluralitas vxorum aliquando fuit licita, virorum verò nunquam, 214 B
Pluralitas beneficiorum an ſit licita, 114
Potentiæ animæ vegetatiuæ tres, 1 D
Potentiæ animæ diſtinguuntur realiter ab ipſa, 2 I
Potentiæ animæ ſenſitiuæ ſunt quindecim, 1 A
Potentiæ animæ rationalis ſunt decem & octo, 14
Potentiæ apprehenſiuæ habent duo officia, 4 B
Potentiæ irrationales non reflectuntur ſupra ſe, 8 A
Poteſtas excellentiæ ſoli Chriſto cōueniens quid, 147 A
Poteſtas ſacerdotis & Chriſti non ſunt eiuſdem generis, 194
Poteſtas conſecrādi in epiſcopo et ſacerdote æqualis, ibid.
Præceptum quid ſit, & quibus verbis fiat, 138
Præcepta affirmatiua & negatiua differunt, ibid.
Præcepta legis naturæ quot, 138
Præcepta moralia quomodo ſunt indiſpenſabilia, 138 B
Præcepta cæremonialia quæ, 139 A
Præceptorum cæremonialium finis, cauſa, & rationes, ibid. B
Præcepta cæremonialia diſtinguuntur à moralibus, ibid.
Præcepta iudicialia quæ, & quomodo differant à cæremonialibus, 140 B
Præcepta prudentiæ, 50 K
Præcepta iuſtitiæ, 78 E
Præcepta fortitudinis, 84 I
Præcepta temperantiæ, 94 A
Præcepta legis veteris non contrariantur præceptis nouæ, 142
Præceptorum multiplicitas eſt à prælatis vitanda, 144
Præcepta fidei cur non ponantur in decalogo, 115 C
Præcepta ſpei cur non ponantur in decalogo, ibid.
Præceptum charitatis in via impleri poteſt, 118 B
Præcepta exteriora nouæ legis quæ & quot ſint, 219 A
Præcipitatio quid, 50 C
Precium iuſtum quid, 59 D
Prædeſtinatio quid, 165 C
Prædeſtinatio quid includat, ibid.
Prædeſtinatio Iacob, 166
Prædeſtinatio actiua nil ponit in prædeſtinato, licet bene executio, ibid.
Prædeſtinatio eſt infallibilis, ibid.
Prædeſtinatio abſoluta & ſecundum præſentem iuſtitiā quid, 166
Prædeſtinatio fuit aliquibus reuelata non tamen conuenit eam reuelari omnibus, ibid.
Prædeſtinatio actiua non habet cauſam in prædeſtinato, licet aliqui poſteriores effectus executionis eius habeant, ibid. A
Prædeſtinatio an iuuetur precibus ſanctorum, 167
Prædeſtinatio habet gradus, ibid.
Prædicabilis acceptio, 19 E
Prædicari in quid & in quale quid, ibid.
Prædicari per ſe & per accidens quid, 22 A
Prædicamentum quid, 27 ante A
Prædicatorum regula vel conſtitutiones nō obligant ad culpam niſi in duobus caſibus, 226 B
Prælatus quomodo ſe debet habere in fraterna correctione, 113 C
Prælatus in corrigendis criminibus tripliciter procedere poteſt, 114
Prælati ſine cauſa diſpenſantes, ſunt acceptores perſonarum,

narum, 69
Prælati maiores vocandi ad conciliũ generale qui dicantur, 222 D
Prælatus poteſt dici caput, 260
Præmium eſſentiale quid, & cui reſpondeat, 134 B
Præmium accidentale quid, & quotuplex ſit, ibid. C
Præparationis modus ad dignè ſumẽdum Euchariſtiam, 170
Præſcientia non eſt in deo quoad ſe, ſed quoad nos, 260
Præſtigium quid, 72 B
Præſtituere finem pertinet ad ſynderesim, 40 B
Præſumptio mediat inter opinionem & ſuſpitionem, 23 G
Præſumptio ſecundum leges multiplex, 81 D
Præſumptio ſecundum theologos quid, ibid. E
Præſumptio diuinæ miſericordiæ quod peccatum, 116 B
Præſumptio diuinæ miſericordiæ periculoſa, 245
Primitia quid, & quomodo debeatur, 67 A
Primatum in eccleſia habuit D. Petrus, & mox ſucceſſor eius, 104 A
Primum principium ſcientiarum quod, 47 D
Principium interius mouens eſt ratio, exterius Deus, 116 D
Priuilegium quid, 230 D
Priuilegiorum diuiſio, ibid. E
Priuilegiorum interpretatio, 231 A
Prius nobis nota quæ, 21 D
Priuatio quid & quomodo cognoſcatur, & ab ea ad habitum non ſit regreſſus, 18 A
Priuatio duplex, ibid.
Proceſſio in diuinis ad extra, & ab intra quid, et quomodo ab intra eſt communis toti trinitati, 252
Proceſſiones in diuinis tantum duæ, 153 A
Procuratorum peccata, 57 B
Problema quid, 13 C
Prodigalitas quid, 78 D
Prophetiæ definitio & diuiſio, & quomodo ei non ſubeſt falſum, 95 B
Prophetiæ gradus, & quis ſit perfectior, ibid. C
Propoſitiones notiores quid, 12 D
Propoſitio immediata quid, ibid. E
Propoſitiones cõcedendæ vel negãdæ propter incarnationem, 162 A
Propoſitiones concedendæ vel negandæ circa myſterium trinitatis, 255
Propoſitiones de contingenti ad vtrumlibet non ſunt determinatæ veritatis, 264
Proprii prædicabilis acceptatio, 19 C
Prouidentia quid, 265 B
ad Prouidentiam duo pertinent, ibid.
ad Prouidentiam dei pertinet permittere aliqua mala, ibidem
Prouidentia dei non imponit neceſſitatem lib. arb. ibid.
Prouidentia dei circa intellectuales naturas diuiditur in prædeſtinationem & reprobationem, ibid.
Pudicitia quid, 80 A
Pueri ante vſum rationis abſtrahunt ſpecies, 14
Pulchritudo in quo conſiſtat, 86 A
Punitio quando ſit differenda vel omittenda, 128
Puniuntur filii pro peccatis parentum & econuerſo, 137
Purgatorium ex ſacris literis probatur eſſe, 185 C
Purgatorii locus & pœnæ, 187 A
Purgatorii animæ quibus modis ſubleuantur, ibid. B
animabus Purgatorii indulgentiæ proſunt, 104 A
Puſillanimitas quale peccatum ſit, 83 A

QValitates alterabiles quot, 4 C
Qualitates primæ quot, 7 B
Quæſtionum deciſiones vnde ſumi debent, 200
Quidditas rei materialis eſt obiectum intellectus poſſibilis in ratione motiui, 21 A

RAdius differt à ſplendore, 5 E
Raptus ſpecies luxuriæ quid, 90 A
Raptus vt extaſis quid, 96 D
Ratiocinatio quid, & quot ſunt ſpecies ratiocinandi, 21 E
Ratio eſt regula humanorum actuum, 44
Reatus pœnæ quid & quomodo remaneat deleta culpa, 183 B
Receptacula animarum quot, 185 D
Redditus annui emi poſſunt, 60 C
Redditio debiti coniugalis quando ſit de præcepto, 213 D
Regimen paternum, deſpoticum, politicum, regale, tyrannicum, ariſtocraticum, obligargicum, & tymocraticum quid, 49 G
Regnum dei triplex, 64
Regula immediata voluntatis humanæ eſt ratio & prima lex æterna, 44 A
Religio virtus quid ſit & quot actus habeat, 61 E
Religioni vitia oppoſita, 71 C
Religioſus ſine cauſa diſpenſatus ad dimiſſionẽ habitus vel ad laxiorem religionem, non eſt tutus, 230 A
Religioſus quomodo poteſt ſubuenire parentibus in extrema neceſſitate, 75 A
Religioſi furari poſſunt ad ſubueniendum extremæ indigenti, 121
Religioſi an poſſint comedere carnes in die natiuitatis domini ſi feria. 6. euenerit, 88
Religionis profeſſio delet omnem reatum, 80 ante A
Religioſi profeſſi ſunt in ſtatu perfectionis, 225
Religioſus non ſemper mortaliter peccat tranſgrediendo regulam, ibid.
Religio prædicatorum non obligat ad culpam niſi in duobus caſibus, 225 A
Religioſus in ordine prædicatorum omittendo pœnas taxatas non peccat, niſi ex contemptu, ibid.
Religioſus in eodem genere peccati non ſemper grauius peccat ſeculari, ibid.
Religionis perfectio maximè conſiſtit in obedientia, 229 B
Religionis eſſentialia quæ, ibid. C
Religioſi mendicantes licitè poſſunt tenere poſſeſſiones, 227
Religioſi non tenẽtur renunciare honori magiſterii, ibid.
Religionem quis ingredi teneatur, & quæ impediunt religionis ingreſſum, 229 E
Religionem intrans quando poſſit licitè exire, ibid.
Reminiſcentia quid ſit, & quo differat à memoria, 9 F
Reprobatio quid, 265 C
Reprobatio Eſau, 266
Reprobatio duplex, & an numerus reproborum ſit certus, ibid.
Reprobatio quam cauſam habet, 266 A
Reprobatio de lege ordinata non poteſt reuelari, ibid.
Reprobatorum angelorũ numerus minor eſt quàm prædeſtinatorum, ſed hominum eſt maior, 266
permiſſio peccandi nil ponit in Reprobatis, neque tollit liberum arbitrium, 267
Res nobilius ſunt in eſſentia diuina, quã in ſeipſis, 265 A
Reſpectus quid, & quando eſt realis ex vtraque parte, et quando ex altera tantum, 17 B
Reſpectuum rationis dialecticorum declaratio, 18 B & deinceps
Relatio actuum humanorum in deum quadruplex, & quæ requiratur & ſufficiat ad meritum, 99 C
Relationes ſubſtãtiales in diuinis ſunt quatuor, 254 A
Reſponſa quorum prudentum habeantur pro legibus, 630 C

Reſtitutio quid, & qui reſtituere tenentur, 52 D
& deinceps
quid Reſtituendum ſit, 53
Reſtitutio quoad animam, corpus, famam, honorem, & res exteriores quomodo fieri debet, 54 B
Reſtitutio cui facienda eſt, 54 C
Reſtitutio eſt neceſſaria, ibid.
Reſtitutionis modus, 54 F
Reſtitutionis tempus, 55 A
Vitia circa Reſtitutionem occurrentia, 55 B
Rhetorica eſt pars prudentiæ, & quod ſit rhetoris officium, 49
Reſurrectio generalis quomodo fiet, 273 B
Reſurrectio bonorum et malorum in quibus conueniant, 274
Reſurgent omnes idem numero, ibid.
in Reſurrectione erunt membra genitalia & truncata in-uia, ac inteſtina, ibid.
in Reſurrectione mulieres reſurgent in ſexu fœmineo, ibidem
poſt Reſurrectionem non erit vſus ſexuum neque ciborum, ibid.
in Reſurrectione erũt capilli, dentes et vngues, nõ tamen eorum prolixitas, nec ſuperfluitates inutiles, 274
in Reſurrectione non erunt nani neque gigantes, 274
Reſurrectionis bonorum & malorum differentia, ibid.
cum Reſurrectio generalis fiet, erunt aliqui viuentes vita mortali, 277 B
Reus quis dicatur in iudicio, & quõ in eo peccat, 47 C
Rixa quid ſit, & qui dicantur rixoſi, 117 B

SAcerdotes in ordinatione ſimul conſecrant cum ordinante, 173
Sacerdotes cur arceantur à ſecundis nuptiis, 215 A
Sacerdos celebrans vel miniſtrans in peccato mortali, peccat mortaliter, 147
Solus ſacerdos eſt miniſter ſacramẽti eucharistiæ, 172 A
Sacerdos hæreticus & degradatus proferens verba conſecrationis cũ intentione conſecrandi, conſecrat, 173
Sacerdos celebrans tenetur ſub vtraque ſpecie communicare 159 A
Sacerdotis confeſſoris conditiones, 180 A
Sacerdos curatus negans licentiam ſubdito alteri confitendi, peccat, 181
Sacerdos quomodo ſe debeat habere in caſibus reſeruatis, ibid.
Sacerdos eſt mediator quoad tria, 263
Sacerdotes differunt ab epiſcopis in poteſtate, 194
Sacerdotii Chriſti dignitas, figura, & effectus, 263 B
Sacrum & ſacramentum quid, 145
Sacræ ſcripturæ ſenſus quot, 139 C
Sacramentorum antiquæ & nouæ legis differentia, 145
ad Sacramentum requiſita, ibid.
de imitatione verborum in Sacramentis, ibid. C
de Sacramentorum miniſtris, 146 A
de miniſtri Sacramentorum intentione, ibid. B
Sacramenta non vitiantur malitia miniſtrorum, 147
Sacramenta nouæ legis fuerunt à Chriſto inſtituta, 147 A
de Sacramentorum neceſſitate, ibid. B
Sacramenta antiquæ legis non habebant virtutem inhærentem, 145
Sacramenta imprimentia characterem quæ ſint, & quomodo non reiterantur, 149 A
Sacramentorum ornatus quid, 150 D
Sacramenta nouæ legis ſunt ſeptem, 151 A
in quolibet Sacramento ſunt tria, 148
Sacramentorum virtus quid, & vbi ſit, 148
Sacramentalia quæ dicantur, 216 A
Sacra in antiqua lege quæ erant, 140 A
Sacrificium quid & quotuplex, 67 A
Sacrificiorum veteris legis ſpecies, 140 A
Sacrificium euchariſtiæ continet omnia legis antiquæ ſacrificia, 164
Sacrificio indiget homo propter tria, 263 B
Sacrilegium vt opponitur religioni quid & quotuplex ſit, & eius pœna, 73 C
Sacrilegium ſpecies luxuriæ quid, 90 B
Salutationis angelicæ declaratio 270
Salutatio angelica continet omnes ſalutationes excellentes antiqui teſtamenti, ibid.
Sanctorum orationes ſunt nobis vtiles, 67
Sancti & eorum imagines & reliquiæ debent adorari, 66
Sancti vident in verbo orationes quæ ad eos diriguntur 63
aliqui Sancti in via habuerunt opera ſupererogationis, 202 A
Sanctorum canonizatio ad quem pertinet, & quæ ſolemnitates in ea ſint ſeruandæ, 107 B
Sanctorum antiqui teſtamenti cur nõ fiant ſolemnitates, 107 in fine
an miraculorum ſigna affigere liceat ſepulchris Sanctorum non canonizatorum, ibid.
Sancti poſt reſurrectionem poterunt ſe viſitare, 136 A
Sancti in patria ſunt in ſtatu impetrandi, & orant pro viuis & defunctis, 188
Sanguis Chriſti quomodo dicitur myſterium fidei, et quomodo non ſit effuſus pro omnibus, 161 A
Sanitas ſuperſtitionibus procurari non debet, 72 C
Sapientia & ſcientia differunt, 49
Sapientia donum ſpiritus ſancti quid, 130 A
Sapientia carnis & diuina quid, ibid. B
Satanæ ligatio per annos mille & eius ſolutio, 276
Satisfactio quid ſit, & quid ad eam requiratur, & quomodo ſatiſfacere deo eſt poſſibile, 183 A
Satisfactio per quæ opera fit, 184
Satisfieri poteſt vni debito diuerſis modis ab eodem, 202 A
Satisfactionem propriam in quolibet cur requirat Deus, 183 in fine
Satisfacere deo vnus pro alio poteſt, 184 A
Satisfacere deo abſque gratia nemo poteſt, ibid. B
Scandalum quid, & quotuplex, & quale peccatum ſit, et propter ſcandalum quæ ſint vitanda vel omittenda, 118 in princ.
Scientia & ſapientia differunt. 47 D
Scientia cauſat euidentiam, 23 E
Scientia ſubalternata in eo qui non habet ſubalternantẽ, non eſt propriè ſcientia, 102
Scientia triplex, 130 in princ.
Scientia dei ſtat cum contingentia rerum, 264 A
Scientia in Chriſto triplex, 260
Schiſma quid ſit, & qui dicantur ſchiſmatici, 126 A
Schiſma differt à ſeditione, rixa, ſecta, & hæreſi, ibidem
Scurrilitas quid, 88
Secta quid, & quomodo differat à ſchiſmate & hæreſi, 123 A
Seditio quid, 170 C
Senatuſconſultum quid, 230 C
Senſus quid ſit, & quot officia habeat, 4 B
Senſus diuiſio, ibid. C
Senſus exteriores & interiores quid & quot ſint, ibid. D
Senſibilis definitio & diuiſio, 5 A
Senſuum deceptio vnde, 5 B
Senſus communis quid, & quæ officia habet, 7 H

Senſus exteriores omnes erunt in beatis perfectiori modo in actu quàm nunc ſint in nobis, 134 E
Vnus Senſus eſt vnius contrarietatis, 7 C
Senſuum ligamen vnde, 19 B
Sepulturarum ſolennitas laudabilis, & quis, & pro quo ac in quo loco poſsit eligere ſepulturam, 188
in Sepulturis communis oratio funebris, 250
Sententia bonorum in die iudicii licet videatur communis, erit tamen diuerſa, 278 C
Sententia malorum quæ, ibid. D
Sententiæ eorundem executio, 270 A
Sententia excommunicationis iniuſta, quando nō timenda, 200
Seruitus iuſtitiæ & peccati in quo conſiſtat, 34 A
Seruire Deo principaliter propter creata non referendo in eum, peccatum eſt, 38
Sigillum confeſsionis & ſecreti quid, & quomodo in re ac ſub qua pœna ſeruari debeat, 182 C
Signa dantur ſolis hominibus per inſtitutionem, 147
Signa iudicii ante Antichriſtum, 275 A
Signa poſt Antichriſtum, 277 A
Signa.15.in canone Hebræorum conſcripta, ſunt apocrypha, ibid. B
Sillogiſmus quid ſit, et quibus terminis, propoſitionibus, figuris, & modis conſtituitur, 21 C
Sinderiſis quid ſit, & quot officia habet, et quomodo non poteſt extingui, 47 B
Sineſis, quid, 49 D
Simonia quid, & quotuplex, & quæ ſit eius pœna, 74 A
Simplicium apprehenſio quid, & quotuplex ſit, 20 B
Synodus quid, 222 A
Simulatio quid, & quō differat ab hypocriſi, 77 E
Solertia quid, 49 F
Solicitudo quid, 50 I
Sobrietas quid, & qui magis ad eā teneantur, 88 B
Societas malorum cur ſit fugienda, 245
Somnus quid, & quotuplex ſit, & quō cauſetur, 9 F
Somnia vnde prodeant, 19 B
Somniorum obſeruatio illicita 72 B
Somnia non fuiſſent in ſtatu naturæ integræ, 240
Sophiſma quid ſit, & quibus modis fiat, ac quo fine, 19 E
Sors quid, & quotuplex, & quando ſit prohibita, 72 B
Spes paſsio quid, 17 C
Spes theologa quid, 115 D
Spei an ſubſit falſum, 100 E
Spei theologicæ vitia oppoſita, 115 K
Spes theologa non manet in patria, 84 B
Spes longæ vitæ periculoſa, 245
Species ſenſibilis quid, 4 D
Species intelligibilis cauſatio, 12 B
Species intelligibiles infunduntur in ſeparatione animæ, 10 ante A
Species intelligibiles ſunt incorruptibiles, & non contrariantur, 20
Species intentionalis quid, 4 E
Species prout eſt prædicabile quid, 18 E
Spiritus vitales quid ſint, 14 C
Spiritus familiares qui dicantur, & an liceat ab eis obſequium ſumere, 28 A
Spiritus ſancti dona à virtutibus infuſis diſtincta quæ, 107
Spiritus ſanctus quō procedit à patre & filio, 253 E
Spiritum ſancto conuenit mitti, 257 B
Sponſalia quid ſint, & inter quos contrahi poſsint, & quem effectū habent, & quomodo ſoluātur, 207 A
Status hominum triplelex, & an expectandus ſit ſtatus ſpiritus ſancti, 143 B
Status in moralibus & eccleſia quid ſit, 223 A
Status perfectionis in quo conſiſtat, ibid. B
Status Cardinalium quis, 223 C
Status epiſcoporum quis, 224 A
Status religioſorum quis, 225 A
Status religionis habet tria vota 229 C
Status beatorum qualis, ibid.
Status damnatorum qualis, 291 A
Stellæ quomodo cadere dicantur de cœlo, 277 A
Studioſitas & ſtudium quid, 92 A
Stupor quid, 89
Stuprum quid, & quale peccatum ſit, & ad quid teneatur ſtuprator, 89
Stultitia quid, & quotuplex ſit, & quomodo differat à fatuitate, 130 B
Subiectum attributionis quid, 3 B
Subſannatio quid, & quale peccatum, 58 C
Subtilitas quid, 135 B
Suffragia facta ab iis qui ſunt in peccato mortali, quomodo proſint, 187 B
Submiſsiones ſecularium iudicibus Eccleſiaſticis cur prohibitæ ſint, 200
Summum bonum quid, 132 C
Superbia quid, & quale peccatum ſit, 92 D
Supererogationis opera aliqui habuerunt, 201 A & deinceps
Superfluum quid, & quotuplex ſit, 182 A
Superfluus cultus Dei quis ſit, 72
Superſtitio diuinatiua quid, & quotuplex ſit, 72 A
Superſtitio obſeruantiarum quid, 72 C
Suppoſitum quō defferat à perſona, & indiuiduo, 197
Suſpenſio eccleſiaſtica quid, ibid. C
Suſpicio quid, 56
Suſpicio quale peccatum ſit, & vnde procedat, ibid.
Suſurratio quid, & quale pecatum ſit, 58 F

TActus quid ſit, & quod obiectum, organū, & medium habeat, 7 A
Tactus, oſcula, & amplexus mulierum quando ſint peccata, 90 C
Talionis pœna quomodo maneat, 143 B
Theologia nō dicitur propriè ſciētia, ſed reductiuè, 100 B
Theſaurus indulgentiarum vnde procedat, 202 A
Temperantia quid, 84 K
Temperantiæ regula quid, 85 A
Temperantiæ vitia oppoſita ibid. B
Temperantiæ partes integrales, 85 D
Temperantiæ partes ſubiectiuæ, 89 B
Temperantiæ partes potentiales, 90 D
Temperantiæ præcepta, 94 A
Templorum conſtructio & ornatus laudabilis, 217 B
Tempus continuum & diſcretum quid, et in quo ſit ſubiectiue, 27 A
Terminus logicalis pro formali quid, 18 D
Terminus primæ & ſecundæ intenſionis quid, 19 F
Terminare vnionem naturæ humanæ quid ſit, 258
Teſtamentum nouum & antiquum quid, 142 A
Teſtamentum nouum dicitur æternum, & non antiquum 190
Teſtes qui, & quot, & quando ſunt adhibendi in correctione fraterna, 123 A
ad Teſtimonium ferendum qui cogi non poſſunt, 124
Timor vt paſſio quid ſit, & quot ſpecies habeat, 13 D
Timor mundanus quid, & quale peccatum ſit, 80 B
Timor quotuplex ſit, 130 F
Timor ſeruilis eſſentialiter non eſt malus, ibid. G
Timor filialis quid ſit, & quot actus ac officia habeat, 131 A
Timorum differentia, 131 B
Timor initialis quid, ibid.

Timor

Timor mortis triplex vnde procedit, 244 C
Transſubſtantiatio quid, 161
Trinitatis myſterium in duobus conſiſtit, 250 C
Trinitas perſonarum in vna eſſentia ratione naturali non probatur, 251 B
Trinitas perſonarum vbi reuelata fuit, 215 A
Trinitas perſonarum ex duplici proceſsione cognoſci poteſt, 252 B
Trinitatis opera ad extra ſunt indiuiſa, ſed non ad intra, 254
nomina ad Trinitatis myſterium pertinentia, ibid. C
Triſtitia quid, & quomodo cauſetur, 12 C
Triſtari de bonis aliorum quando ſit illicitum, & quando non, 125 B
Tuba dei in reſurrectiõe generali erit vox Chriſti, 273 A

V*Ecordia quid, & quale vitium ſit*, 80 D
Velleitas quid, 46 A
Venditor tenetur reuelare defectus latentes, 59
Venialiter nemo peccare tenetur, vt vitet mortale in alio, 118
Venialis peccati materias quære in dictione Peccatum veniale
Ventus ſeptentrionalis iuuat ad generationem maſculorum, & auſtralis ad generationẽ fœminarũ, 240 A
Verbum cordis quid; 15 B
Verbum cordis dicitur intelligentia, & ſimplex apprehenſio actualis, 20 D
Verbum cordis non eſt de ſingulari, ibid.
Verbum Domini quomodo adulteratur, 50 G
Verecundia quid ſit, & vnde procedat, 85 E
Veritas tranſcendentalis & propoſitionalis quid, et quibus attribuatur, 8 D
Veritas vt eſt virtus quid, & quotuplex ſit, 77 C
Veritatem à dæmonibus requirere an liceat, 18 A & 71 A
Veritas Chriſti cõtenti ſub eucbariſtia oſtẽditur, 256 A
Vitium quid, 47
Victima quid, & quotuplex ſit, 164
Vindicatio quid, & quotuplex ſit, 77 B
Vir poteſt dimittere thorum vxoris propter fornicationem, 111.
Virginitas quid, & quotuplex ſit, quomodo perditur, & recuperatur, 88 E
Virtus quid, 47
Virtutis multiplex diuiſio & ſubiectum, 86
Virtus moralis quid, & quo conſiſtat in medio, 51 A
Virtutes cardinales quæ, 94 C
Virtutes quomodo ſint connexæ, ibid. D
Virtutibus moralibus poteſt ſubiici falſum ſpeculatiuũ, 100 B
Virtutes infuſæ fluunt ab eſſentia gratiæ, & ſunt duplices, 129 A
Virtus theologa quid, ibid.
Virtutes morales infuſæ quot ſint, & quomodo differant ab acquiſitis, & donis, ibid. B
Virtus inſtrumentalis ſacramentorum quid, 184 B
Virtutes cœlorum quomodo mouebuntur circa iudicium, 127 A
Viſus ſiue potẽtia viſiua qd, et vbi ſit ſubiectiuè, et quod obiectum, organum, & mediũ habeat, 3 C et deinceps
Viſio diuinæ eſſentiæ non eſt corporalis, & requirit lumen gloriæ, 132 F
Videntes Deum non vident omnia quæ ipſe videt, ibidem
Vita quid dicatur, 2 E
Vitalis immutatio duplex, 4 E
Vitales ſpiritus quid, 14 C
Vngues & capilli informantur anima rationali, 274
Vocatio Dei duplex, 266
Voluntatis acceptio & attributio, 24 ante B
Voluntas diuina quid. ibid. B
Voluntas diuina quoad nos multiplex, ibid.
Voluntas diuina concurrit ad actum malum, ſed non ad deordinationem, ibid.
Voluntas ſigni & beneplaciti quid, & quomodo ſemper impletur, ibid.
Voluntas antecedens & conſequens quid, ibid.
actus voluntatis diuinæ ad intra terminatur ad ſpiritum ſanctum, 253 B
Voluntas angelica quid, 25 B
Voluntas humana quid, 31, B
Voluntatis humanæ libertas, 32 A
Voluntas in quibus ſit nobilior intellectu, 36
Voluntarium & inuoluntarium quid, ibid.
Voluntarii impedimenta, ibid.
Voluntatis actus quot, & qui ſint, 36
Voluntas humana duplex, 38 A
Voluntas non eſt impoſsibilium, ſed velleitas, 39
Voluntas humana quomodo ſe debeat habere ad conſcientiam, 44 B
Voluntas humana quomodo ſe debeat conformari diuinæ, ibid. E
Voluntatis actus ſemper terminatur ad aliquid in ea exiſtens, & ab ea realiter diſtinctum 254
Voluntas in Chriſto duplex, 262 B
Votum quid, quæ eius materia, & quomodo quinque requiruntur ad votum, 67 B
Votum ſimplex & ſolenne quid 68
Voti ſacrorum ordinum, & profeſsionis religionis triplex differentia, 68
Vota monaſtica non ſunt melioris boni impeditiua, ibid. 68 in fine
in Voto cadit diſpenſatio, 69
Votum quomodo impediat & dirimat matrimonium, 208
Vſus actus voluntatis quid, 40 B
Vſus nudus facti eſt illicitus, 229 C
Vſura quid & quomodo eſt peccatum, 59 E
Vſura mentalis eſt peccatum, 60.
Vſurarii ad quam reſtitutionem tenentur, 60 D
accipere ad Vſuram quando eſt licitum, ibid. E
Vtile & delectabile quid, 85 A
Vxorata an poſsit dare eleẽmoſynã de bonis viri, 122
Vxoricidium quando impedit matrimonium, 213 C
Vxor & vir quando tenentur reddere debitum, ibi. D
Vxor in quo ſit æqualis viro, & qua æqualitate, ibid.
Vxorum pluralitas quo iure, & quãdo fuit licita, quando prohibita, 214 B

INDICIS ALPHABETICI FINIS.

QVVm ad Hominis & Dei, cæterarumq́ rerum ac diſciplinarum agnitionem, & ad Theologiæ, omniumq́ partium Philoſophiæ aditum (quò noſtræ hæ ſpectant Inſtitutiones) animæ rationalis notitia iucundior & certior ſit, adeoq́ neceſſaria, vt ea poſtpoſita, nemo præmiſſorum poßit aſſequi cognitionem, eam ob rem ab animæ definitione exordimur.

DE ANIMA. CAP. I.

ANima (ſecundum Philoſophum in ſecundo de Anima) eſt actus primus ſubſtantialis corporis phyſici organici, potentia vitam habentis.

Ver. 1. DE ACTV.

A PRo huius definitionis clariori intelligentia, ſciendũ eſt primò, Quòd actus accipitur dupliciter. Vno modo pro operatione potentiæ vel ſuppoſiti: & talis actus & operatio, ſiue ſit immanẽs (hoc eſt ſubiectiuè exiſtens in potentia, vt viſio) ſiue tranſiens in exteriorem materiam, vt calefactio, eſt accidens. Et ſic accipiẽdo actum, dicimus potentiã naturalem & habitum ordinari ad actum, hoc eſt ad operationem. Et hoc modo nõ accipitur actus in prædicta definitione: quum anima ſit ſubſtantia, & ens per ſe, ac permanens, hoc eſt habens totum ſuum eſſe ſimul & non ſucceſſiuè, hoc eſt acquirens partem poſt partem, vt motus & operatio tranſiens. Operatio verò ſiue tranſiens, ſiue immanens eſt in alio ſubiectiuè, & non eſt ens ſubſiſtens. Alio modo accipitur actus pro forma, hoc eſt pro eo quod dat eſſe rei: & ſic omnis forma dicitur actus, & econuerſo. Et ſicut duplex eſt eſſe, ſ. per ſe ſubſiſtens hoc eſt ſubſtantiale, & eſſe in alio ſiue accidentale, ita duplex eſt forma ſiue actus. Quædam eſt quæ dat vel habet eſſe per ſe. Et hoc modo Deus, Angelus, & Anima dicuntur formæ & actus, diuerſimodè tamen. Quia quũ Deus habeat eſſe perfectiſſimum, nullo modo permixtũ potentiæ paſſiuæ, dicitur actus purus & primus, ſed nõ corporis, ideo non dicitur anima. Angelus verò quia habet eſſe per ſe, & non in alio, dicitur actus, ſed non purus: quia ſuum eſſe eſt permixtum potentiæ paſſiuæ, hoc eſt poteſt accidentia extrinſeca recipere, quod non facit Deus. Et quia angelus non communicat ſuum eſſe materiæ, ſicut Anima: ideo eſt forma ſeparata, ſiue actus ſeparatus à materia corporali: & per conſequens actus ſpiritualis & incorporeus, ſiue ſpiritus. Anima verò quia habet eſſe per ſe, & nõ in alio ſubiectiuè, dicitur actus non purus: quia ſuum eſſe eſt permixtum potentię paſſiuæ: nec actus ſeparatus, vt angelus, eo quòd dat ſiue cõmunicat, ſeu apta nata eſt communicare ſuum eſſe materiæ & corpori: ideo dicitur actus corporis. Et quia anima dat primò eſſe materiæ, nõ præſupponens aliud eſſe in ea: ideo dicitur actus primus. Alia eſt forma ſiue actus, qui non dat nec habet eſſe per ſe, neq; communicat eſſe ſimpliciter alteri: ſed dat eſſe ſecundum quid, quod præſupponit aliud eſſe. Et talis forma vel actus dicitur actus ſecundus, & forma ſiue actus accidentalis, adueniens rei poſt ſuum eſſe cõpletum, vt albedo, & omnia accidentia, ſiue ſint permanentia, ſiue ſucceſſiua. Notandum tamen quod potentia & habitus ab aliquibus dicũtur actus primi & operationes actus ſecundi, ſed non propriè. Anima igitur eſt forma ſiue actus, ſcilicet primus, hoc eſt ſubſtantialis, & non accidentalis.

Ver. 2. DE CORPORE.

B COrpus tripliciter accipitur: Vno modo, vt eſt de prædicamento quantitatis. Et ſic accipiendo corpus, eſt accidens: cum ſit quantitas habens tres dimenſiones, ſcilicet longitudinem, latitudinem, & profunditatem: quæ non ſunt de eſſentia ſubſtantiæ, cùm poſſint ſeparari ab ea, vt patet in ſacramento Altaris. Et hoc modo corpus non accipitur in definitione Animæ. Secundo accipitur, vt eſt ens completum de prædicamento ſubſtantiæ. & ſic corpus eſt aliquid compoſitum ex materia & forma ſubſtantiali, & hoc modo etiam non accipitur in definitione Animæ. Tertio modo accipitur pro altera parte compoſiti, ſiue pro materia cum apprehenſione aptitudinis ad diſpoſitionem ſuſceptionis animæ, & ad tres dimenſiones quantitatis: eſt enim cum tali apprehenſione ex natura ſua apta nata eſſe ſub tribus prædictis dimenſionibus & informari ab anima: & hoc modo accipitur in prædicta definitione. & ſic ſenſus eſt: Anima eſt actus primus corporis, hoc eſt materiæ, ſiue qui dat primũ eſſe & ſimpliciter materiæ. & ſic materia per animam eſt corpus, & eſt organicum: & eſt potentia vitam habens: hunc eſſe vero ſenſum Philoſophus dicit, & D. Thomas, 1 p. q. 76. ar. adit.

Ver. 3. DE CORPORE PHYSICO.

C COrpus Phyſicum dicitur naturale, quod ſcilicet poteſt eſſe ſubiectum motus, & differt ab artificiali: quia forma ſiue actus, qui dat eſſe corpori artificiali, eſt accidẽtalis, adueniens rei poſt ſuũ eſſe completum, vt forma domus: & ſic non eſt actus primus, prout Anima.

Ver. 4. DE CORPORE ORGANICO.

D COrpus Organicum dicitur illud, quod habet partes diuerſarum diſpoſitionum propter ſimilitudinem organi, quod componitur ex fiſtulis diuerſorum ſonorum. Sic corpus naturale, quod habet partes diuerſarum diſpoſitionum, dicitur Organicum. Aliam enim diſpoſitionem habet plãta & arbor in radicibus, aliam in cortice, aliam in frondibus & foliis. Sic in brutis & hominibus partes ſunt diuerſarum diſpoſitionum, hoc eſt habent diuerſas qualitates, diuerſam quãtitatem, & figuram. ¶ Ex his patet quòd corpora, quæ habent partes eiuſdem rationis, quæ ſcilicet nominantur nomine totius, non dicuntur corpora Organica, ſiue Heterogenea, vt aër, aqua, terra: ſed homogenea, hoc eſt habentia partes eiuſdem rationis. Anima igitur eſt actus primus ſiue ſubſtantialis corporis Phyſici, ſiue naturalis organici, ſiue Heterogenei.

Ver. 5. DE VITA.

E VIta propriè dicitur operatio. vnde illa quæ non poſſunt operari, non dicuntur viuentia nec animata, ſed inanimata, vt lapides, & alia huiuſmodi. Quæ verò ex natura ſua poſſunt operari, etiã

De triplici vita et morte, vide inf. ca.18.§.6. ver.1.

actu non operantur, dicuntur viuentia, vt homo dormiens: licet (vt quidam dicunt) dormiens operationem habeat, aſpirat enim & reſpirat. Et quia potentia operandi inest alicui ex perfectione ui eſſe exiſtentiæ, quòd procedit à forma ſubſtantiali: hinc eſt quòd eſſe exiſtentiæ, ſiue illa vnio talis formæ cum materia, etiam nuncupatur vita, & ſeparatio, mors. Philoſophus hãc particulam poſuit propter ſimulachra ſiue imagines æreas & lapideas vel pictas, quarũ formæ ſunt actus corporis organici, ſed non in potentia propinqua operationẽ habentis. Ideo non dicitur viuentia. ❡ Ex præmiſſis ſequitur

1.p.q.54. art.2.ad.1.

primò, quòd licet angelus ſit forma & actus, & habeat potentiã operandi, non poteſt dici anima ſiue forma corporis: quia non poteſt dare eſſe ſubſtantiale materiæ ſiue corpori, nec ei intrinſecè vniri. Licet bene extrinſecè, vt motor mobili & corpori aſſumpto dare formam accidentalem: ſed non poteſt in eo exercere opera vitæ, vt infra plenius dicetur. Secundò ſequitur, quòd Anima eſt primum principium intrinſecum vitæ, in his quæ apud nos viuunt. animata enim viuentia dicimus, res verò inanimatas, vita carentia. Ex quo infertur, quòd non quodcunque vitalis operationis principium eſt anima: Nam oculus eſt quoddam principium operationis, ſcilicet viſionis: & tamen non eſt anima. Infertur etiam quòd anima non eſt corpus: quia licet aliquod corpus poſſit eſſe principium vitæ, vt cor in animali: non tamen poſſet eſſe primum principium vitæ, cùm eſſe primum principium vitæ

1.p.q.75. art.1.

non conueniat corpori: quia tunc omne corpus eſſet animatum, vel anima, vel principiũ vitæ: quod conſtat eſſe falſum. Sed conuenit corpori, quod ſit viuens, per hoc quod eſt tale corpus. Quod autem dicitur actu tale, habet ab aliquo principio quod dicitur actus ſiue forma eius. Anima igitur eſt primum principium intrinſecum coniunctũ, quo ſumus, viuimus, ſentimus, mouemur, & intelligimus, quæ eſt alia definitio Animæ per Philoſophum data, quæ debet intelligi diſiunctiuè, & non copulatiuè: quia non conueniret omnibus. Nec obſtat quod anima ſit compoſita, cùm non ſit actus purus & ſimpliciſſimus: quia non eſt compoſita compoſitione ex his, licet bene cum iis. ſ. ex eſſe & eſſentia.

Ver. 8. DE MODO ESSENDI ANIMAE IN CORPORE.

1.p.q.78. et 1.de Anima.ar.10.

Modi eſſendi.9.

AD ſciendum quomodo Anima eſt in corpore, & an vna anima ſit in toto corpore, & in qualibet eius parte tota: ſupponendum eſt primò ex philoſo. 4. Phyſ. quod nouem ſunt modi eſſendi. Primus vt pars integralis in toto, prout digitus in manu. Secundus vt totum integrale in ſuis partibus: prout domus in parietibus tecto & fundamento. Tertius vt ſpecies in genere, prout homo in animali. Quartus vt genus in ſpecie, prout animal in homine. Quintus vt forma ſubſtantialis in materia, qui dicitur informatiuus. Sextus vt accidens in ſubiecto, qui dicitur inhæſiuus. Septimus vt effectus in cauſa efficiente, vt planta in ſole, & calor in igne. Octauus vt aliquid in ſuo fine, vt virtus in beatitudine: Nonus vt contentum in continente, prout vinum in dolio. ❡ Secundò ſupponendum eſt

Totalitas diuiſio & pars triplex

ex D. Thoma, quod ſicut triplex eſt totum, ita triplex eſt totalitas, & triplex diuiſio ac etiam triplices partes. Quoddam enim totum dicitur potentiale, quod ſcilicet diuiditur in partes poteſtatiuas ſiue potentias diſtinctas adinuicem ſecundum diuerſa officia & obiecta, & hoc modo, Anima eſt to-

Totũ potentiale quid.

tum potentiale. Et ſecundum hanc totalitatem potentialitatis, Anima non eſt tota in qualibet parte corporis: cùm non habeat in qualibet parte corporis omnes potentias, nec earum operationes. Eſt tamen tota in toto tanquam in primo, proprio, & adæquato perfectibili. Ideo non ſequitur quod ſi tota anima totalitate eſſentiæ ſit in aliqua parte corporis, quod ſit in ea totalitate potentialitatis. Et quod nihil animæ ſit extra illam partem: quia illa pars non eſt perfectibile adæquatum. Propter eandem rationem etiam nõ ſequitur, quod ſicut qualibet pars ignis, eſt ignis: ita qualibet pars hominis, ſit homo: licet ſit compoſita ex materia & forma rationali: quia omnes operationes ignis ſeruantur in qualibet parte ignis: non tamen omnes operationes hominis ſeruantur in qualibet parte eius. Non enim videt per digitũ aut pedem, licet ipſa exiſtens in digito videat per oculum: cum non ſit niſi vna Anima, numero, totalitate eſſentiæ in toto corpore. Si dicatur quod anima in vno corpore eſt vna & ſimplex, & quod ab vno non ſequitur niſi vnum &c. Dicendum quod vnum ſimplex poteſt habere virtutem ad plures & diuerſas operationes: nec ſimplicitas animæ exiſtimanda eſt ad modum pũcti, quod habet determinatum ſitum in continuo. Ideo non poteſt eſſe in diuerſis partibus continui. Sed dicitur ſimplex, quia caret quantitate, ideo non applicatur ad continuum per contactum virtutis. Et quamuis vbi eſt ſubiectum ſint accidentia eius, non tamen ſequitur quod vbicunque eſt Anima, ſint omnes potentiæ eius: eo quod diuerſæ potentiæ requirunt diuerſas diſpoſitiones: Nec anima eſt præciſe ſubiectum earum, ſed totum compoſitum: licet ſint radicaliter in anima, & ab ipſa fluant ad organum. Ideo dicuntur paſſiones animæ, & non totius compoſiti. Potentiæ verò, quæ non ſunt annexę organo corporeo, non egent diuerſis diſpoſitionibus corporis: ideo vbicunque eſt talis Anima, ſunt illæ potentiæ.

Totũ integrale quid.

❡ Aliud autem totum dicitur integrale, quod conſtituitur ex pluribus partibus quantitatiuis vnitis, in quibus eſt diuiſibile. Et hæc totalitas quantitatiua nulli formæ conuenit per ſe: nec etiam eius diuiſibilitas, licet aliquibus formis maximè accidentalibus, cõueniat per accidens. Albedo enim non eſt quanta per ſe, ſed ſolum per accidens, ſcilicet per ſuperficiem cui inhæret. Et diuiditur ad eius diuiſionem: quia albedo non eſt forma, quæ requirat diſſimiles diſpoſitiones, ideo in qualibet parte ſuperficiei reperitur diſpoſitio primi perfectibilis. Et idem dicendum eſt de anima vegetatiua & ſenſitiua animalium imperfectorum, maximè animalium anuloſorum, in quibus ſecundum D. Thomam, eſt vna anima in actu, & plures in potẽtia: & ſic diuiſibilis eſt, vt patet in anguilla, cuius partes poſt diuiſionem viuunt, cum moueãtur à principio intrinſeco coniuncto. Et anima vegetatiua aliquando manet in parte corporis non organica. Et ideo talis forma ſiue anima, quæ per accidens propter ſuam imperfectionem ſubiacet diuiſioni, licet ſit tota in toto, non eſt tamen tota in

Totũ eſſentiale quid.

qualibet eius parte, ſed eſt in diuerſis partibus diuerſa. Aliud verò totum dicitur eſſentiale, quod diuiditur in partes eſſentię, ſicut definitum in partes definitionis, vt ens naturale in materiã & formam, loquendo de hac totalitate, quælibet forma ſubſtantialis, imò etiam aliquæ accidentales, vt albedo,

6. de Trinitate.

ſunt totæ in toto, & totæ in qualibet parte. Quia vbicunque eſt albedo, ibi eſt eſſentia albedinis. Ita vbicunq; eſt anima rationalis, ibi eſt tota eſſentia eius, vt D. Auguſt. dicit: Quod ſic probari poteſt.

Anima

Anima dicitur in corpore informatiuè ſiue eſſentialiter, eo quòd dat illi eſſe: ſed anima dat eſſe toti corpori & cuilibet parti, ergo eſt in toto corpore, & in qualibet eius parte dando illi eſſe exiſtentiæ. Igitur &c. Inſuper, Omne animatum in particulari dicitur totum naturale, & non ſecundum agregationem, vt aceruus lapidum, neque ſecundum compoſitionem, vt domus, quę dicuntur vnum per accidens. Ergo ſequitur quod totum corpus animatū, & quælibet eius pars, accipiat vnum eſſe ab vna anima. Vnde Philoſo. dicit quod recedente anima, neque oculus, neque caro, neque aliqua alia pars remanet, niſi æquiuoce: quia non eſt poſſibile quod aliquid recipiat eſſe & ſpeciem ab aliquo ſeparato: ſed oportet quod forma ſit aliquid eius cui dat eſſe, cum forma & materia ſint principia intrinſecus conſtituentia eſſentiam rei. Præterea anima dicitur eſſe in toto, quia eſt forma totius, ſed anima eſt forma cuiuslibet partis, ergo eſt in qualibet parte, & ſic non eſt ſolum in toto, ſed etiam in qualibet parte. Quòd etiam conſtat ex definitione animæ, quæ eſt actus corporis phyſici organici. Corpus autem organicum eſt compoſitum ex pluribus organis. Si igitur anima eſſet tātum in vna parte, non eſſet actus corporis organici, ſed vnius organi duntaxat: Et aliæ partes eſſent perfectæ per alias formas: & ſic vnum corpus naturale numero eſſet in diuerſis ſpeciebus, quòd eſt manifeſtè falſum. Si dicatur quod anima, cum ſit pars definitionis, nō poteſt dici totum eſſentiale, Dicendū: vnum & idem poteſt dici totum & pars reſpectu diuerſorum, & quod omne diffinibile poteſt dici totum eſſentiale.

§. Primus. DE ANIMAE DIVISIONE.

A ANimarum alia Vegetatiua, alia Senſitiua, alia Rationalis. hic diuiditur Anima non in partes ſubiectiuas, ſiue in diuerſas ſpecies ſpecificas, quarum natura eſt, vnam non conuenire cum alia, niſi in ratione generis: ſed eſſe per differentias oppoſitas, vt equus & leo, qui non poſſunt de ſe inuicem, nec de aliquo vno verificari. Partes autem animæ conueniunt etiam vltra rationem generis, quod dicitur anima. Cuius ratio ſiue definitio eſt dare eſſe. Quia hæc eſt vera: id quod eſt Anima vegetatiua eſt ſenſitiua & rationalis. Anima enim ſenſitiua complectitur & continet omne id quòd continet vegetatiua: & Anima rationalis eminenter continet vegetatiuam & ſenſitiuam, & aliquid vltra. Ideo hæc diuiſio eſt in partes poteſtatiuas. Licet enim alia ſit iuriſdictio iudicis ordinarii, alia ſeneſcalli, alia parlamenti, alia regis: Tamen vna includitur in alia. Omnem enim poteſtatē quam habet iudex ordinarius, habet ſeneſcallus, & aliquid vltrà: & parlamentum ſuper ſeneſcallum. Rex verò aliquid vltrà parlamenta. Sic anima rationalis ſupra alias.

Ver. 1. DE GRADIBVS VIVENTIVM.

B HÆc diuiſio complectitur tres gradus viuentium, ſiue tria genera eorū quæ poſſunt operari. Primum genus eſt vegetatiuum, quod habet pro obiecto corpus animę vnitum: Anima enim vegetatiua nō agit: niſi in corpus cui anima vnitur: & agit per alimentum. Secundū genus viuentium eſt ſenſitiuum, quod habet pro obiecto nō ſolùm corpus animæ vnitum, ſed etiam corpus ſenſibile, hoc 1.p.q.78.
eſt habens qualitates alterabiles, de quibus infrà dicetur. Tertium genus viuentium eſt intellectiuū: art.1.
& habet pro obiecto ens vniuerſale. Appetitiuum autem non conſtituit aliquod genus viuentium: quia (vt dicitur in ſecundo de Anima) vbicunq; eſt ſenſus, ibi eſt appetitus.

Ver. 2. DE ANIMA VEGETATIVA.

C ANima Vegetatiua eſt actus corporis phyſici organici, in potentia vitam vegetatiuam habentis. hoc eſt habens operationem duntaxat in corpus ſibi vnitum per alimentum.

Ver. 3. DE POTENTIIS ANIMAE VEGETATIVAE.

D ANima Vegetatiua cùm agat per alimētum (vt dictum eſt) ſequitur quòd ſecundū quòd alimen- 1.p.q.78.
tum diuerſimodè ſe habet in potentia ad corpus ſibi vnitum, ſecūdum hoc ponantur diuerſę po- art.2.
tentiæ in anima Vegetatiua. Alimentum autem ſe habet tripliciter in potentia ad corpus animatum. Primo eſt in potentia ad conſeruationē: & ſic ponitur potentia nutritiua, quę eſt attractiua alimenti, per quod conſeruatur animatum & talis potentia habet pro organo radices, in quibus ſubiectiuatur, & per quod operatur. Et licet ſint diuerſæ radices, vniuntur tamen ad vnum ſtipitem: ideo potentia nutritiua eſt vna potentia diffuſa in illis radicibus: ſicut potentia tactiua extenditur per totum corpus. Secundò alimentum eſt in potentia ad debitam quantitatem acquirendam. Et ad hoc faciendum ponitur potentia augmentatiua, quæ habet pro organo & ſubiecto corticem: & diffunditur ſiue extenditur per totum corpus. Tertiò alimentum eſt in potentia ad generationem. & quo ad hoc ponitur potentia generatiua: quæ habet pro organo certos articulos, ex quibus exeunt flores, fructus, & in illis articulis ſubiectiuatur, & per eoſdem exercet ſuam operationem, & producit grana, ſub quorum operimento imprimit virtutē generatiuam. Et inter has tres potentias talis eſt ordo generationis, quia nutritiua eſt prima, augmentatiua ſecunda, generatiua tertia. Ordine autem perfectionis &
dignitatis, Generatiua eſt prima: quia per illam res quodammodo aſſimilantur Deo, ſecūdum poſſe. *Ordo duplex generationis & perfectiōis.*
quia quemadmodum Deus eſt perpetuus: ſic per generationem res dicuntur perpetuæ ſecundū ſpeciem. Et ideo dicitur, quòd entia naturalia agunt propter eſſe diuinum, ſecundum quandam participationem. Reſpectu verò indiuidui, nutritiua eſt prima, augmentatiua ſecunda, & generatiua tertia. ¶ Aliqui dicunt prædictas tres potentias habere alias ſubſeruientes, ſcilicet Attractiuam, Retentiuā, Appetitiuam, Digeſtiuam, & Expulſiuam. Verùm quia non eſt ponenda pluralitas ſine neceſſitate, ideo probabilius dicitur, quod iſtæ tres potentiæ habēt illa officia. Eadem enim virtus appetit, attrahit, retinet, digerit, tranſmittit ad partes, & expellit ſuperfluum: nō enim apparent organa diuerſa, in quibus prædictæ potentiæ ſubiectiuentur.

Ver. 4. DE POTENTIA NVTRITIVA.

E POtentia Nutritiua eſt principium & vis ſumptionis ſiue attractionis alimenti, & conuerſionis in ſubſtantiam aliti: Quæ quidem attractio & conuerſio (vt quidam dicunt) ſic fit: quia per hanc virtutem in radicibus exiſtentem, in terra circundante eliquatur humidum ſubtile à permixto, quod humidum radices ſuggunt, & groſſum dimittunt. Ideo non egent ſtomacho aut ventre, ſed eſt eis terra pro ſtomacho & ventre.

Ver.5. DE POTENTIA AVGMENTATIVA.

POtentia augmentatiua,eſt vis,quæ eſt principium crementi,hoc eſt,maioris quantitatis,de cuius F
organo & ſubiecto dictum eſt. Et non agit hæc potentia per totam vitã:ſed cùm generatum per-
uenerit ad debitam quantitatem, tunc ceſſat & impeditur propter defectum alimenti,quod à radici-
bus non tantum attrahitur,ſicut prius,licet in aliquibus hominibus agat impinguando.

Ver, 6. DE POTENTIA GENERATIVA.

POtentia Generatiua eſt principium attractiuum & emiſſiuum ſeminis,quod dicitur ex ſuperfluo G
alimenti,de cuius organo & ſubiecto dictũ eſt,quo ad plantas & arbores. In animalibus verò ge-
nitalia in maſculo,& matrix in fœmina,eſt organũ & ſubiectum. Et quãuis hæc potẽtia ſit naturalis,
& conueniat ſemper: non tamen ſemper operatur, ſed determinato tempore, & adhibitis neceſſariis
reiectisq; impedimentis. Arbores enim & plantæ in hyeme non generant, nec etiam ſpadones aut
eunuchi ſiue caſtrati & frigidi, propter impedimenta & carentiam organi, aut defectũ neceſſariorũ.
Ideo Philoſophus excipit à generatione, animalia imperfecta,vt conchæ marinæ:& orbata,vt eunu-
chi & caſtrati:& habentia ſpontaneam generationem, vt plantæ,quæ ex influxu corporũ cœleſtium
abſque ſemine generantur, & animalia quæ ex putrefactione generantur,vt culices,pediculi,mures,
ranæ,& buffones,qui nonnunquam generantur in aëre. Quamuis etiam quæ ex putrefactione gene-
Mat.19. rata ſunt,poſſint generare. Homo etiam dicitur habere ſpontaneam generationem,quia liber eſt,& à
nulla cauſa neceſſitatur. Vnde Chriſtus:Sunt eunuchi,qui ſe caſtrauerunt propter regnum Dei.

Ver. 7. DE DISTINCTIONE POTENTIARVM A SVBIECTO.

1.p.q.77. POtentiæ naturales,ſiue corporales,ſiue ſpirituales ſunt realiter ab eſſentia animæ diſtinctæ,ſecun- H
art.1. dum D.Thomam:& ratio poteſt eſſe,quia anima eſt ſubſtantia, & potentia eſt qualitas, cùm po-
natur in prædicamento qualitatis,& in ſecunda ſpecie:ergo non ſunt idem,cũ eſſentiæ prædicamen-
torum ſint impermixtæ. Præterea (ſecundum Philoſo.)actus & potentia diuidunt ens,& quodlibet
genus entis:ideo ad idem genus referuntur potentia & actus eius, ſicut materia & forma ſubſtantia-
lis ad prædicamentum ſubſtantiæ. Sed generatiua, viſiua,& aliæ huiuſmodi,ſunt actus:& ponuntur
in prædicamento qualitatis, ergo eius propria potentia. Item dato oppoſito, idem contrariaretur ſi-
Gal.5. biipſi,cùm inclinatio rationis & ſenſualitatis ſit contraria. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum:
ſi igitur ſenſualitas ſiue appetitus ſenſitiuus eſſet idem realiter cum anima, & ſimiliter intellectus,eui-
denter & expoſitorie ſequitur quòd idem ſecundum idem reale contrariaretur ſibiipſi. ¶ Inſuper
operari ſequitur eſſe,ergo illa ſola potentia eſt principiũ ſuæ operationis, quæ eſt ſuum eſſe,vt Deus.
Sed euidens eſt quod eſſe exiſtentiæ non eſt ipſa anima,ſed aliquod accidens realiter diſtinctũ,fluens
ab ipſa:quod poteſt,ſeparari,& non fluere,vt in anima Chriſti,quæ non habet proprium eſſe exiſten-
tiæ:& ſi Sortes ſimiliter per diuinam potentiam aſſumeretur ad eſſe exiſtentiæ diuinum, propriũ eſſe
exiſtentiæ quod prius habebat, deſineret eſſe. & ideo neceſſe eſt dicere quòd eſſe exiſtentiæ in qua-
libet creatura eſt accidens: & per conſequens potentia naturalis, quæ ab ipſo eſſe exiſtentiæ imme-
diatè fluit. Inſuper ſi anima eſſet immediatum principium operationis, ſequeretur quod actu habens
animam,ſemper actu operaretur opera vitæ:ſicut actu habens animam eſt ſemper viuum quãdiu ha-
bet animam. Ita actu habens animam,ſemper actu intelligeret, quod patet eſſe falſum in dormiente.
Præterea nihil prædicatur denominatiuè de aliquo, quod eſt idem realiter & eſſentialiter cum ipſo.
Non enim dicimus quod albedo ſit alba:ſed hæc eſt vera, Anima eſt potens,igitur potentia & anima
non ſunt idem. Et D.Dionyſius.11.cap.cœleſtis hierarchiæ, dicit quod cœleſtes ſpiritus diuiduntur
in eſſentiam,virtutẽ,& operationem Multo igitur magis in anima aliud eſt eſſentia,aliud virtus ſiue
1.p.q.54. potentia. Et D.Thomas alibi probat,quòd intelligere Angeli non ſit eius ſubſtantia: quia actio eſt
art.1. actualitas virtutis & potẽtiæ,ſicut eſſe exiſtentiæ eſt actualitas ſubſtãtiæ vel eſſentiæ. Sed impoſſibile
eſt quòd id quòd habet aliquid de potentia paſſiua admixtum, ſit ſua actualitas, ſiue actus purus,qui
potentiæ paſſiuæ repugnat:& ideo in ſolo Deo ſubſtantia eſt ſuum eſſe exiſtentiæ:& per conſequens
in creaturis ſubſtantia non eſt ſuum eſſe, nec ſuum agere Si dicatur quod materia prima eſt ſua po-
tentia,& per conſequens anima,quæ eſt nobilior & perfectior. Pro huius argumenti enodatione,&
Materia prima quid. terminorum notitia, Sciendũ quod materia non ſic intelligi debet eſſe prima, quòd ſit denudata om-
ni forma, cùm implicet contradictionem. Omne enim quod eſt,vel eſt forma, vel habet eſſe per for-
mam:ſi materia igitur prima ſit,habet eſſe per formam:& ſic non eſt denudata omni forma. Dicendũ
ergo quòd materia non dicitur prima,quòd ſit denudata omni forma, ſed quia apprehenditur abſque
conſideratione alicuius particularis formæ, vt indifferenter ſuſceptiua omnium formarũ corruptibi-
lium. Et ſic materia Sortis,quæ actu informatur,forma Sortis apprehenſa ab intellectu,nõ apprehen-
dendo formã Sortis,nec aliam determinatã,ſed prout eſt indifferens ad omnes formas corruptibiles,
dicitur materia prima, quæ dicitur pura potentia paſſiua de prædicamento ſubſtantiæ, quæ eſt co-
gnoſcibilis per analogiam ad formam, ſicut priuatio per habitũ. Et quia ceſſante operatione intelle-
ctus, nulla eſt talis materia, ſicut nullum aliud genus: ideo reſpectus illius primitatis eſt ens rationis
conſequens actũ intellectus. Materia autẽ informata forma determinata poteſt dici materia ſecunda
hoc eſt determinata. Et ad argumentũ negatur conſequentia: nec eſt ſimile: Quia actus ad quem eſt in
potentia materia prima ſic accepta,eſt actus ſubſtantialis: & ſi per aliam potentiam eſſet in potentia,
procederetur in infinitũ. Sed actus,ad quem ordinatur potentia animæ, eſt accidentalis,& in prædi-
camento qualitatis: ergo oportet potentiam ei correſpondentem eſſe qualitatem,& in prædicamen-
to qualitatis:cùm (vt dictum eſt) actus & potentia diuidant ens,& quodlibet genus entis.

Ver. 8. DE DISTINCTIONE POTENTIARVM ADINVICEM.

1.p.q.77. POtentiæ Animæ ſecundum Philoſo.2.de Anima,diſtinguntur per actus:& actus per obiecta: eo I
art.3. quod perfectibilia diſtinguntur penes perfectiones: Sed actus ſunt perfectiones potentiarum &
12.Metaph. obiecta actuum,igitur.&c. Prȩterea omnis potentia animæ ſecũdum Philo.ordinatur ad actum ſicut
ad finem;ergo eius ratio ſiue ſpecies debet attendi ex actu & fine ad quem ordinatur. Cum omne ens

cuius

cuius eſſe non eſt, niſi propter aliquem finem, habeat modum ſibi determinatum ex fine, alias fruſtra ordinaretur ad illum. Ideo ſerra requirit materiã duram & conuenientem ſectioni, quæ eſt finis eius: ſed Deus & natura nihil faciunt fruſtra, & potentię ordinantur ad actus tanquam ad finem, quia non ponuntur niſi propter actus: ergo ex actibus recipiunt ſpeciem & diſtinctionẽ, alias fruſtra ponerentur. Ratio autem actus diuerſificatur ſecundum diuerſam rationem obiecti, quod ſic deduci poteſt: Omnis enim actio vel eſt potentiæ actiuæ, vel paſſiuę: Si primum obiectum cõparatur ad actum, vt terminus & finis, vt in calefactione & frigefactione, quæ recipiunt ſpeciem à termino ſicut & cæteri motus. Terminus autẽ & obiectũ calefactionis eſt calor, & frigefactionis eſt frigiditas: Igitur actus calefaciendi & frigefaciendi ſumunt ſpeciem & diſtinctionem ab obiecto. Si verò ſit obiectum, comparatur ad actum, ſicut principium & cauſa mouens, vt patet in potentia viſiua, cuius obiectũ eſt color, qui virtute ſubſtantię multiplicat ſpecies intentionales, quibus potẽtia viſiua mouetur recipiẽdo illas. Et idem eſt de potentia auditiua & ſono, & ſic de aliis. Cum ergo color & ſonus realiter diſtinguantur: ſequitur quod viſus & auditus ſint diuerſæ potentiæ, & per conſequens potentiæ actiuæ & paſſiuæ, accipiunt ſpeciem & diſtinctionem ab obiectis. Non ſolùm cognitiuè (vt quidam dicunt) ſed etiam differentia intrinſeca. Quia potentiæ in ſe habent naturalẽ & diſtinctam habitudinem ad ſua obiecta: vt intellectus naturaliter tendit in verum, quod eſt obiectum per ſpeciem intelligibilem ſui obiecti in ſe receptam. Voluntas verò ex natura ſua habet habitudinẽ, & inclinatur ad obiectum ſuum, quod eſt bonum abſq; ſimilitudine ſui obiecti in ſe recepta repræſentata tamẽ per intellectum. Hinc eſt quod licet verum & bonum, quæ ſunt obiecta intellectus & volũtatis, ſint idem realiter, & ſolùm diſtinguantur ſecundum rationem: intellectus tamen & voluntas propter prædictas diuerſas habitudines reales intrinſecas, diſtinguntur realiter, & ſunt diuerſæ potentiæ realiter diſtinctæ. Huius ſententiæ eſt D. Thomas, qui in. 1. 2. q. 18. ar. 4. ad 2. dicit quod quanuis finis ſit cauſa extrinſeca, debita tamen, proportio actus ad ſidem inhæret potentiæ & actioni. Et clarius in. 4. de veri. q. 15. art. 2. in corp. ar. Nec tamen propterea ſequitur quod intellectus & voluntas in Deo realiter diſtinguantur, cùm non habeant illam differentiam intrinſecam: quia nec intellectus, nec voluntas Dei aliquid recipit ab obiecto. Licet autem anima humana non habeat niſi vnum finem vltimũ, habet tamẽ alios ad illum ordinatos: & ſic eget diuerſis potẽtiis. Et quanuis habitus ſint perfectiones potentiarũ, non tamen oportet quòd potentiæ diſtinguantur per habitus: quia potentiæ non ordinantur ad habitus, ſed è conuerſo. Diuerſitas enim, quæ eſt per accidens, non diuerſificat potentiam. Et cum potentiæ ſenſitiuę per ſe non reſpiciant rationem contrarietatis: ſequitur quod potentia viſiua albi & nigri eſt eadem: Et ſic dicendum eſt de aliis potentiis ſenſitiuis exterioribus, quæ ſecundũ Philoſophum ſunt per ſe vnius contrarietatis. Superiores tamẽ potentiæ reſpiciunt per ſe communiorem rationem obiecti. Ideo non ſequitur quod obiecta quæ faciunt diuerſitatem ſenſuum exteriorum, faciant diuerſitatem ſenſuum interiorum. Si dicatur quod nihil determinatur ad ſpeciẽ per id quod eſt poſterius, vel extrinſecum: ſed actus eſt poſterior potentia, & obiectum eſt extrinſecum. Igitur. &c. Dicendum quod licet actus ſit poſterior in eſſe, eſt tamẽ prior ſecundum intentionem naturæ, quæ ordinauit potentiam ad actum. Vnde Philoſo. in. 2. de Anima, dicit actus priores eſſe potentiis, ſicut finis agente. Obiectum verò, licet ſit extrinſecum, eſt nihilominus principium vel finis actionis. Principio autem & fini proportionantur ea quæ ſunt extrinſeca rei per intrinſecam habitudinem, vt dictum eſt. Nec tamen ſequitur quod ſi principia potentiarum ſint diuerſarum ſpecierum aut generum, ex quibus fiuunt potentiæ tanquam propriæ paſſiones, potentiæ ſenſitiuæ diſtinguantur ſpecie in eſſe potentiarum, cum habeant idem obiectum, quemadmodum quantitas cœli & corporum corruptibilium ſunt eiuſdem generis, licet in eſſe Phyſica ſubiecta ſint diuerſorum generum. Non inconuenit etiam quod aliqui actus differant ſpecie in eſſe moris, qui ſunt eiuſdem ſpeciei in eſſe naturæ, vt actus matrimonii & fornicationis. Si dicatur quod vnumquodque recipitur ſecundum modum recipientis: ſed potentiæ ſunt in organis corporeis ſubiectiuè: ergo diſtinguntur per organa: & ſic in vno homine erunt plures potentiæ viſiuæ. Negatur conſequentia; quia potentiæ animæ non ordinantur, neque ſunt factæ propter organa, ſed è conuerſo.

Potẽtiæ habent intrinſecas differentias.

Intellectus & volũtas Dei non diſtinguntur realiter.

Organa non diuerſificant potentias.

§. 2. DE ANIMA SENSITIVA.

A ANima Senſitiua eſt actus corporis phyſici organici, potẽtia vitam ſenſitiuam habentis: quæ eminenter, hoc eſt nobiliori & perfectiori modo, complectitur omnes perfectiones & proprietates animæ vegetatiuæ, quàm ipſamet ſola vegetatiua. Anima enim vegetatiua habet (vt dictum eſt) tres potentias, quæ fluunt ab eius eſſentia: ſed ab eſſentia animæ ſenſitiuæ fluunt prædictæ tres potentiæ vegetatiuæ: & vltra illas duodecim ſcilicet quinque ſenſus exteriores, & quatuor interiores, cum appetitu concupiſcibili & iraſcibili, ac potentia ſecundum locum motiua. Hoc autem intelligendũ eſt de anima Senſitiua in animalibus perfectis: quia multa ſunt animalia imperfecta, & orbata, ac ſpontaneam generationem habentia, quibus aliquando vna vel plures prædictarum potentiarũ deficiunt. Ex his patet quòd mulus non eſt animal perfectum, cùm potentia generatiua illi deficiat.

Ver. 1. DE IDENTITATE ANIMARVM.

B IN brutis animalibus eadem numero eſt anima vegetatiua & ſenſitiua: in homine verò eadem numero eſt anima vegetatiua, ſenſitiua, & rationalis, vt determinatũ fuit per Eccleſiam, prout habetur in libro de eccleſiaſticis Dogmatibus vbi dicitur: Neq; duas animas eſſe dicimus in homine vno, ſicut Iacobus & alii Syrorum ſcribunt, vnam animalem, qua animatur corpus & immixta ſit ſanguini: alteram ſpiritualem, quæ rationi miniſtret. Sed dicimus vnam & eandem eſſe animam in homine, quæ & corpus ſua ſocietate viuificat, & ſemetipſam ſua ratione diſponit. Et oppoſitum apparet impoſſibile: quia impoſſibile eſt plures formas ſubſtantiales informare vnam materiam, duplici fundamento. Primum eſt, quia de ratione formæ ſubſtantialis eſt dare eſſe ſubſiſtens primò & per ſe: quia in generatione eſt progreſſio de non eſſe ad eſſe per ſe ſubſiſtens, quod procedit à forma ſubſtantiali. Si igitur anima vegetatiua dat eſſe per ſe & ſubſiſtens, forma ſuperueniens erit accidentalis, tanquam

1. p. q. 76. art. 3.

adueniens rei poſt ſuum eſſe completum: & ſic poteſt abeſſe ſubiecto, præter ſubiecti corruptionem, quæ eſt ratio accidentis: fuit enim aliquando generatum ſine illa ſecunda forma adueniente. Secundum fundamentum eſt, quia per formam ſubſtantialem aliquis conſtituitur in ſpecie, cùm ſpecies ſumatur à forma. Si igitur in eodē ſuppoſito ſint diuerſæ formæ ſubſtantiales: ſequitur quòd idem ſuppoſitum erit in diuerſis ſpeciebus oppoſitis, quod eſt impoſſibile, vt notum eſt. Ad intelligendum autem quomodo non ſit niſi vna Anima, oportet notare modum generationis hominis, quem ponit D. Tho. Quòd generatio inchoatur per emiſſionem ſeminis à maſculo, & ex commixtione ſeminum maris et fœminę ſit embrio, in quo per virtutē ſeminis maſculini introducitur anima vegetatiua, quę habet illas tres prædictas potentias: & ea adueniente compoſitum illud dicitur eſſe viuum & animatum: & per virtutem generantis circunſtantem, embrio diſponitur ad animam ſenſitiuam: qua adueniente anima vegetatiua deſinit eſſe: & ſuccedit anima ſenſitiua, quę eminēter cōtinet prædictas tres potentias vegetatiuas, & alias duodecim prædictas: & tūc compoſitum illud eſt animal. Quum autē anima ſenſitiua aduenit, tunc per virtutē generantis circunſtantem, ad modum retis introducuntur diſpoſitiones illius animæ ſenſitiuæ, ad introductionē animæ rationalis tendentes. Tandem corrumpitur anima ſenſitiua, & illi ſuccedit anima rationalis, quam Deus creando infundit: quæ eminenter continet omnes illas vires & potentias vegetatiuæ & ſenſitiuæ, & vltra illas, tres nobiliores, quę nō ſunt alligatæ organo corporeo, ſcilicet intellectum agentem, et intellectū paſſibilem, & voluntatem de quibus inferius dicetur. Et ſic generatum dicitur homo habens vnā Animam numero, quæ poteſt nominari Vegetatiua, Senſitiua, & Rationalis. Et quia à nobiliori ſit denominatio, quum eſt mentio de Anima hominis, intelligitur Anima rationalis. Nec eſt inconueniens ꝙ aliquid intermediorum generetur, & ſtatim corrumpatur: quia intermedia nō habent ſpeciem completam: ſed ſunt vt in via ad ſpeciem: & ideo non generantur, vt permaneant, ſed vt per ea ad vltimum generatū perducatur. Nec eſt mirum ſi tota generatio hominis non eſt continua, ſed ſint multæ generationes intermediæ: quia etiā hoc contingit in alteratione & augmento. Quantò enim aliqua forma eſt nobilior, & magis diſtans à forma elementari: tanto oportet eſſe plures formas intermedias, quibus gradatim ad formam vltimā perueniatur: & per conſequens plures generationes intermedias. Si dicatur ꝙ olim ab vniuerſitate Oxonienſi ſub archiepiſcopo Cantuarienſi, Anno domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimoſexto, reprobatus fuit error dicentium ꝙ in infuſione animæ intellectiuæ corrumpitur vegetatiua & ſenſitiua: dicendum ꝙ et ſi illa determinatio vera ſit, non aduerſatur prædictis: quia non dicimus ꝙ in infuſione animæ rationalis corrumpatur anima vegetatiua & ſenſitiua copulatiuè: illud enim præſupponit duas animas eſſe ſimul actu, quod non dicimus. Nec iurauimus determinationes illas, quæ accipiunt expoſitionem, quemadmodum & ſacræ literæ.

1. cōtra gen. cap. 8. circa medium.

Ver. 2. DE OBIECTO.

QVum potentia dicat & importet habitudinē & relationem ad obiectum, neceſſe eſt ad perfectam cognitionem potentiæ habere notitiam obiecti. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, ꝙ potentia dicitur principium, quo quis immediatè agit. Et quia huiuſmodi principia ſunt duplicia: quædam ſunt naturalia, quæ naturaliter fluunt ab anima, vt prædictæ, 18 potentiæ: quædam ſunt acquiſita, vt habitus, conſequens eſt vt duplices ſint potentiæ animæ, ſaltem rationalis, ſcilicet naturales, quæ ſunt decem & octo (vt dictum eſt) & acquiſitæ, quæ ſunt habitus tam boni quàm mali, ſcientiæ, artes, virtutes, vitia, quæ acquiruntur per actus potentiarū: per quos homo eſt potens ad promptè, faciliter, & delectabiliter operandum. Cùm igitur potentiæ acquiſitæ ſcilicet habitus, virtutes, & vitia (quæ ſunt de theologi conſideratione) accipiant ſpeciem ab obiecto, de obiecto dicendū eſt. Obiectum dicitur id ad quod potentia vel habitus tendit, ſiue id circa quod verſatur. Et quia viſus ad colorem, & auditus ad ſonum tendit & terminatur: ideo color eſt obiectum viſus, et ſonus eſt obiectum auditus, & ſic de cæteris potentiis naturalibus, de quibus omnibus in vno ſuo quoque loco dicetur. Et quia Dialectica circa ens rationis verſatur: ideo ens rationis dicitur obiectum Dialecticæ. Quod Dialectici vocant Subiectum attributionis. C

Obiectum quod.

Ver. 3. DE DIVISIONE OBIECTI.

OBiectum multipliciter diuiditur: Primò ſecundum antiquos, in obiectum quod, & in obiectum quo. Alii vtuntur aliis terminis, & diuidunt in obiectum materiale, & obiectum formale: quod idem eſt. Secundum rem & rationem non eſt differentia, niſi in nominibus, de quibus nō eſt multum curandum, modo de re, & eorum ſignificatione cōſtet: diſceptatio enim de nominibus, pertinacibus eſt relinquenda. Obiectū enim quod, & materiale idem ſunt: & obiectum quo & formale etiā. Nos autē, vt plures loquentes, materiali & formali nominibus vtemur. Obiectum igitur materiale eſt res ad extra vel ad intra ad quam potentia & habitus vltimatè terminatur, vt color in pariete, reſpectu potentiæ viſiuæ, & ſonus reſpectu potentiæ auditiuæ & intellectus cum intelligit ſeipſum, & reflectitur ſupra ſe. In ſcientiis autem obiectum materiale eſt ſubiectum primæ cōcluſionis demonſtratę. Obiectum verò formale ſiue quo, eſt illud quo mediante potentia vel habitus terminatur ad rem. Et ſic lumen dicitur obiectum formale viſus: quia ad hoc quòd potentia viſiua terminetur ad colorem, neceſſarium eſt lumen illuminare medium potentiæ viſiuæ, aliàs color non poſſet videri, neq; potentia viſiua ad ipſum terminari. In ſcientiis autem obiectum formale eſt medium demonſtrationis, quod eſt diffinitio ſubiecti primæ concluſionis illius ſcientiæ, quæ ſcilicet definitio vnitur maiori et minori extremitatibus: ex qua vnione ſequitur vnio maioris & minoris extremitatis adinuicē: quia cùm aliqua duo ſunt vni & eidem eadem, ſunt eadem inter ſe: & ſic aſſenſus maioris & minoris ſunt medium & cauſa aſſenſus concluſionis. In beatitudine verò ſupernaturali obiectū materiale eſt ipſa diuina eſſentia, & Chriſti humanitas: formale verò eſt lumen gloriæ, quo potentia intellectiua eleuatur ad videndum eam. ¶ Ex quo patet ꝙ non eſt inconueniens eandem potentiam habere duo obiecta, vnum materiale, & aliud formale: Imò aliquæ habent duo obiecta formalia, ſubordinata tamen: vnum extrinſecum, & aliud intrinſecum. vt potentia viſiua, quę habet pro obiecto formali lumen & D

Obiectum quo, & Obiectū quod, materiale & formale idem ſunt.

ſpeciem

ſpeciem ſenſibilem in oculo exiſtētem: qua mediante fertur in colorem extrinſecum, & ſine qua non poſſet ferri in ipſum. Non eſt tamē neceſſe ꝙ quælibet potentia habeat plura obiecta formalia: ab obiecto autē materiali potentiæ accipiunt ſpeciem. ❡ Secundò diuiditur obiectum in adæquatum & in inadæquatum. Obiectum adæquatum eſt, quòd æquat potentiam, ſic ꝙ potentia non poteſt ad aliud ſe extendere, ſeu propriè & per ſe terminari: & quod in ſua ratione formali cōtinet omnia, ad quæ potentia poteſt terminari: & per quod potentia ab aliis potentiis diſtinguitur: vt color eſt obiectum adæquatum potentiæ viſiuæ: & ſonus potentiæ auditiuæ. Non poteſt enim potentia viſiua videre niſi colorem ſeu coloratum: & omnia quæ videt, percipit ſub rationē coloris: & per colorem diſtinguitur ab aliis potentiis: quia nulla alia potentia eſt, quæ directè & immediatè verſetur circa colorē. Et ſic proportionabiliter dicendum eſt de obiectis aliarum potentiarum, habituum, & ſcientiarum.

Obiectum adæquatū & inadæquatum, quid.

❡ Hoc obiectum adæquatum dialectici vocant ſubiectum attributionis, & adſcribunt tres prædictas conditiones: Prima eſt, quòd eius cognitio principaliter intendatur. Secunda, quòd omnia quę conſiderantur in illa ſcientia, contineantur ſub ſubiecto, ſiue ꝙ reducantur ad ſubiectum, ſic ꝙ ſubiectum attributionis debet prædicari de omnibus, quæ conſiderantur in illa ſcientia, vel in recto vel in obliquo. Tertia, quòd per ipſum vna ſcientia diſtinguatur ab aliis ſcientiis: & ſic dicunt ens rationis eſſe ſubiectum attributionis dialectices. Ab aliquibus autem dicitur argumentatio. Sed vtrique poſſunt faciliter conciliari, dicendo ꝙ argumentatio eſt ſubiectum principalitatis: quia argumentatio eſt id quod principalius conſideratur in dialectica, cùm ſit inſtrumentum proximum & immediatum indagandæ veritatis, quæ eſt finis dialectices. Ens autem rationis dicitur obiectum generalitatis, eo ꝙ de pluribus quæ conſiderantur in logica, prædicatur in recto, quàm argumentatio. Obiectū verò inadæquatum eſt id, ad quod potentia vel habitus terminatur, ſed non æquatur illi, quia poteſt ad alia terminari. Et ſic albedo dicitur obiectum inadæquatum potentiæ viſiuæ, quia poteſt non ſolum ad eam, ſed etiam ad nigredinem & alios colores terminari. Et proportionabileter de obiectis virtutum & vitiorum dicendum eſt.

Ver. 4. DE DIGNITATE ANIMAE SENSITIVAE SVPER VEGETATIVAM.

A EXceſſus Animæ ſenſitiuæ ſupra Vegetatiuā in hoc conſiſtit, quia Anima Vegetatiua ſolùm operatur circa corpus ſibi vnitum, tanquam obiectum proprium. Sed anima Senſitiua eminentiori modo operatur circa corpus ſibi vnitum: & ideo habet tres potētias vegetatiuæ nobiliores, quā ſola vegetatiua. Et vltra hoc Anima Senſitiua operatur circa corpus extrinſecū ſenſibile quod ſenſu percipi poteſt. Ideo neceſſe eſt eā vltra vires ſiue potentias animæ vegetatiuæ habere alias potentias excellentiores, quibus operetur circa corpus ſenſibile, tanquā obiectum propriū. Et quia neceſſe eſt omne operans aliquomodo coniungi rei, circa quā operatur, quū omnis operatio extrinſeca fiat per contactum virtutis: Ideo ſecundum quod corpus ſenſibile poteſt coniungi animæ ſenſitiuæ, ſecundum hoc oportet aſſignare potentias animæ ſenſitiuæ. Poteſt autē illi coniungi dupliciter: Primò per ſimilitudinem ſenſibilis: & hoc diuerſis modis, per diuerſas qualitates, per quas immutatur. Ideo oportet ponere in anima Senſitiua diuerſas potentias, ad ſuſcipiendum ſpecies qualitatum ſenſibilium cū quadam immutatione: & illæ dicuntur potentiæ apprenhenſiuæ. Horum officiū eſt apprehendere & recipere vel retinere ſpecies ſiue ſimilitudines qualitatum ſenſibilium. Secundò corpus ſenſibile poteſt coniungi & vniri animæ ſenſitiuæ, ſecundum quod anima ipſa inclinatur ad rem ſenſibilem exteriorem, & hoc dupliciter: vno modo ſecundum quod anima ſenſitiua inclinatur ad rem ipſam extrinſecam, ſicut ad finem, qui eſt primus in intentione. Et ſecundum hoc ordinantur potentiæ appetitiuæ, quæ non ſuſcipiunt in ſe ſimilitudinem rerum, ſed ſequuntur finem per potentias apprehenſiuas oſtenſum. Alio modo ſecundum quod anima operatur circa rem exteriorem, ſecundum quòd res eſt terminus operationis & motus: & ſecundum hoc ponitur potentia motiua ad locum per potentiam apprehenſiuam oſtenſum, & per potentiam appetitiuā imperatum: & ſic in anima ſenſitiua ſunt tria genera potentiarum, ſcilicet, apprehenſiuum, appetitiuum, & ſecundum locum motiuum.

1. p. q. 78. art. 1.

Ver. 5. DE QVALITATE POTENTIARVM ANIMAE.

B POtentiæ apprehenſiuæ dicūtur ſenſus exteriores vel interiores, qui ſunt potentiæ paſſiuæ. Ad cuius euidentiam, notandum eſt ꝙ paſſio eſt triplex: Quædam eſt corruptiua, quædā eſt perfectiua, & quædam indifferens. Paſſio corruptiua eſt receptio alicuius formæ cū abiectione alicuius perfectionis ſeu formæ cōuenientis, vt cū aqua calefit ab igne, recipit calorem, qui abiicit frigiditatē, quæ eſt forma conueniens aquæ. Paſſio perfectiua eſt receptio formæ conuenientis abſque abiectione alicuius perfectionis, vt quū quis fit ſciens aut cognoſcens. Vnde Philoſo. dicit, quod intelligere eſt quoddam pati. Paſſio indifferens eſt receptio formæ indifferentis, ſcilicet, quæ non magis conuenit ſubiecto, quàm eius oppoſita: vt cū paries ex albo fit niger. ❡ Senſus ergo eſt potentia paſſiua perfectiua, quia recipit ſpeciem ſenſibilem, ad quam ſpeciem cauſandam potentia non concurrit actiuè, ſed merè paſſiuè, hoc eſt, ſolummodo recipit. Illa autem ſpecies cauſatur ab obiecto extrinſeco. Potentia tamē ſenſitiua, informata illa ſpecie, exit in actum, & terminatur ad obiectum, vt viſus ad colorem: & ſecundum hoc potentiæ apprehenſiuæ dicuntur etiā actiuæ. ❡ Ex quo patet ꝙ potentia apprehenſiua eſt actiua & paſſiua, reſpectu diuerſorum: & habet duo officia: Primum eſt recipere ſpeciem ſenſibilem, ſiue ſimilitudinem alicuius qualitatis: & quo ad hoc ſe habet merè paſſiuè. Secundum eſt tendere & terminari ad obiectum, mediante ſpecie ſenſibili: & ad hoc ſe habet actiuè partialiter: quia illa ſpecies ſenſibilis concurrit cum potentia. Et ſic debet intelligi id quod dicitur, quod ex obiecto & potentia oritur notitia ſcilicet actualis: quia habitualis eſt in actu primo à ſolo obiecto.

Paſſio quid & quotuplex ſit.

3. De anima

Potentia apprehenſiua habet duo officia.

Ver. 6. DE DIVISIONE SENSVVM.

C SEnſus diuiditur in exteriorem & interiorem. Senſus exterior eſt potētia apprehenſiua animæ ſenſitiuæ, qua ipſa anima mediante organo corporeo, & medio diſpoſito eſt perceptiua alicuius qualitatis alterabilis ad præſentiā obiecti. Qualitates autē alterabiles ſunt octo, ſcilicet color, ſonus, odor, ſapor, caliditas, & ſiccitas, humiditas, & frigiditas, quę ponūtur in tertia ſpecie qualitatis. Alia autem

Qualitates alterabiles octo.

1.p.q.78. art.3. 2.Phyſ. accidentia non habent vim immutatiuam ſecundũ ſe, niſi per aliquam qualitatum prædictarũ. Quantitas enim non poteſt immutare ſeu alterare corpus Et Philoſo dicit, quód ſecundum eandem qualitatem alterantur ſenſus, ſecundũ quam alterantur corpora inanimata: & loquitur de alteratione perfectiua, alteratio enim eſt ſpecies paſſionis.

Ver. 7. DE SENSIBVS EXTERIORIBVS.

SEnſus Exteriores à Philo. aſſignantur quinq;, ſcilicet viſus, auditus, odoratus, guſtus, & tactus. Et ratio diſtinctionis & numeri accipienda eſt ſecundum illud, quod proprie & per ſe ad ſenſum pertinet. Dictum eſt autem quod ſenſus eſt potẽtia paſſiua, quæ nata eſt immutari ab exteriori ſenſibili: & ideo exterius immutatiuum eſt ſenſibile, quód proprie & per ſe à ſenſu percipi poteſt: & ſecũdum eius diuerſitates potentiæ ſenſitiuæ diſtinguntur. D

Ver. 8. DE DVPLICI IMMVTATIONE.

IMmutatio animę eſt duplex: Vna eſt naturalis: alia eſt intẽtionalis. Naturalis immutatio eſt, quando forma immutantis recipitur in medio, & organo immutato, ſecũdum eſſe naturale completum & denominatiuum: ſic quód forma ſiue qualitas poſſit illud denominare, ſicut calor & frigiditas recepta in ſenſu tactus, denominant hominem calidũ vel frigidum. Immutatio veró intentionalis eſt, quando qualitas immutantis nõ recipitur in medio vel organo, ſecundum ſuum eſſe naturale & denominatiuum: ſed altiori quodam modo, per multiplicationẽ ſimilitudinis, in medio ſcilicet aëre aut aqua: quæ tamen non denominat propter incompletum & imperfectum eſſe quod habet in eo, quia ſolum habet eſſe quando immutans eſt præſens: & eſt quodam modo in fluxu, vt quãdo coloratum multiplicatis ſpeciebus coloris in aëre vſq; ad organum viſus, cauſat & imprimit ſimilitudinem in pupilla oculi, ſecundum eſſe intentionale, quod eſt reale, ſed non completũ & denominatiuum: quia illæ ſpecies intentionales coloris non denominant aërem vel oculum coloratũ, propter imperfectum & incompletum modum eſſendi. Hinc eſt ꝙ obiecto remoto, vel lumine à medio ſeparato, illæ ſpecies ſtatim & ſubito euaneſcunt, & deſinunt eſſe, propter abſentiam conſeruãtis. Et ſicut ſubito & in inſtanti deſinunt eſſe, ſic ſubito & in inſtanti cauſantur, & non per motum: ſicut enim illuminatio fit in inſtanti, ſic & viſio. ¶ Et quia intellectus (qui eſt res ſpiritualis) inſtantaneé intelligit & operatur: ideo ſpecies intentionales vocantur quodã modo ſpirituales, & etiam immutationes per illas factæ, non quidem ſimpliciter, cum ſint quantæ & extenſæ, & habeant eſſe imperfectum & paruæ durationis, quod repugnat ſpiritui. Sunt tamen ſpirituales, ſecundum modum cauſandi & immutandi. ¶ Notandum præterea, quód in omnibus quinque ſenſibus ſunt quatuor conſideranda, ſcilicet potentia, organum, medium, & obiectum. Quia ſecundum Philoſophum, Senſibile poſitum ſupra ſenſum abſque medio, non cauſat ſenſationem, ſcilicet perfectiuam: Mediũ autem eſt duplex, ſcilicet extraneum & intraneum. Medium extraneum ſecundũ D. Tho eſt illud quod nõ eſt pars animalis, vt aër, aqua, cryſtallus, aut aliquid huiuſmodi. Medium veró intraneum & coniunctũ, eſt pars animalis, vt caro in ſenſu guſtus & tactus. Organum veró, eſt ſubiectiuæ potentiæ, & eius inſtrumentum. E

1.p.q.78. art.3.

In omnibus ſenſib. tria cõſiderãda.

2. de Anima.

Ver. 9. DE RATIONE NVMERI ET DISTINCTIONIS SENSVVM.

1.p.q.78. art.3. RAtio numeri & diſtinctionis exteriorum Senſuum ex immutatione animę faciliter intelligi poteſt: Quia omnis immutatio vel eſt intẽtionalis, vel naturalis Si intentionalis, ponitur potentia viſiua. Si naturalis, hoc dupliciter: quia vel per medium extraneum vel intraneũ. Si per extraneum, adhuc dupliciter, vel ſecundum motum localem: & ſic ponitur auditus, qui habet pro obiecto ſonũ: vel ſecundum alterationem, & ſic ponitur olfactus, qui habet pro obiecto odorem, qui ſpirat per alterationem odoriferi, quod euaporatur per calorem. vnde videmus quód tempore gelido odores nõ ſpirant. Si veró tranſmutatio naturalis fiat per medium intraneum, & ſic ponitur ſenſus tactus, & guſtus, quorũ organa experimur immutari naturali immutatione Nam manus tangẽs calidũ, fit calida: & lingua humectatur per humiditatem ſaporũ. Hæc autẽ tranſmutatio naturalis per medium intraneum, poteſt fieri dupliciter: Vno modo per qualitatem quæ eſt obiectum eius: & ſic ponitur tactus, qui immutatur immutatione naturali à calido, frigido, humido, & ſicco Alio modo non per qualitatem quæ eſt obiectum eius, ſed per qualitatem præambulam ſiue præſuppoſitã: & ſic ponitur guſtus, cuius organum non tranſmutatur naturali tranſmutatione per ſaporem, qui eſt obiectum eius. Non enim dicimus, quód lingua ſit ſaporoſa aut dulcis: ſed per humiditatem, quæ prærequiritur ad hoc, quód aliquid poſſit ſaporari. Ideo tactus qui recipit humiditatem, eſt fundamentum guſtus. F

Ver. 10. DE ORDINATIONE SENSVVM.

ORdinantur autem prædicti quinque Senſus vt ſequitur: Primo loco ponitur viſus, qui eſt abſq; naturali immutatione obiecti & organi, ideo maxime ſpiritualis inter alios, vt dictũ eſt) & inter omnes alios exteriores ſenſus perfectior & cõmunior. vnde Philoſ. dicit, quód viſus plures rerũ ſpecies nobis demonſtrat. Poſt viſum ponitur auditus, & poſt auditum olfactus: quia illi duo ſenſus, licet habeant naturalem immutationẽ ex parte obiecti, non tamen ſemper ex parte organi, ſed (vt in pluribus) intentionaliter. Ideo magis participant de ſpiritualitate, vt ex prædictis patet. Præponitur autem auditus olfactui: quia ſonus, qui eſt obiectum auditus, fit per tranſmutationẽ localem. Motus veró localis eſt nobilior alteratione, vt dicit Philoſophus. Sed per alterationẽ fit immutatio olfactus: Deinde præponitur tactus guſtui: quia guſtus fundatur in tactu: fundamentũ autẽ præſupponitur his quæ ſuperponuntur. ¶ Ex his apparet primó, ꝙ tres primi ſenſus non fiunt in actu, hoc eſt non ſentiunt per medium intraneum ſiue coniunctum. Secũdó apparet, quód naturalis tranſmutatio obiecti in ſenſu auditus & olfactus, nõ ſemper pertingit ad organa eorum, niſi per accidens, ſcilicet propter propinquitatem vel vehementiam, ſiue excellentiam obiecti, aut aliarum qualitatum eidem coniunctarum. Vnde Philoſophus dicit, quód excellens ſenſibile corrumpit ſenſum. G

2. de Anima.

8. Phyſ.

2. de anima.

Ver. 11. DE SENSIBILI.

SEnſibile generaliter & communiter loquendo, eſt omne illud quod eſt perceptibile à ſenſu, ſiue omne quod poteſt immutare ſenſum, ſiue obiici ſenſui, mediate vel immediate, per ſe vel per aliud H

aut

aut per accidens. Senſibile autem proprie loquendo, eſt quod immediate poteſt immutare ſenſum: & ſunt octo qualitates alterabiles ſuperius numeratæ, & non ſubſtantia, niſi generaliter, quia nõ immediate immutat, ſed mediãte aliqua qualitate alterabili in ea exiſtente, vt nix per albedinẽ, et ignis per calorem: Actiones enim ſuppoſitis attribuuntur. Igitur cum ſuppoſitum ſit ſubſtantia, immutatio illa ſubſtantię attribuitur, ſed non immediate, nec per ſe, ſed per qualitates alterabiles, quæ ſunt ſolum inſtrumenta. Quia ſi color per diuinam potentiã eſſet ſeparatus ab omni inexiſtentia actuali, quã habet in ſubiecto, & quantitate, nullo modo poſſet immutare ſenſum, nec cauſare ſpeciem intentionalem, cùm inſtrumentum non operetur, niſi in virtute principalis agẽtis. Albedo enim ſic ſeparata nõ ſubiacet motui aut mutationi, imò ſe habet quantũ ad exiſtentiam actualem, ad modum ſubſtantiarũ ſeparatarum, quia ſcilicet eſt immaterialis, ſiue abſq; materia in actu: nec eſt ſingularis, hoc eſt determinata ad aliquod ſubiectum particulare: & ſic nõ poſſet eſſe niſi vna, cũm accidentia nõ diſtinguantur numero, niſi penes ſubiectum. Ideo eſſet vniuerſalis per indifferẽtiam, & ſecundum D. Thomam intelligibilis actu. Quia quẽadmodũ ſpecies intelligibiles poſſunt obiici intellectui immediate, ideo dicuntur intelligibiles: ità et albedo ſic ſeparata, ideo diceretur intelligibilis actu, nõ ꝙ actu intelligeret, aut intelligere poſſet: ſed quia eius ſpecies ſiue ſimilitudo poſſet obiici intellectui, & intellectus, poſſet in eam tendere directe: quod non facit in ſingularia, ſed ſolum reflexe, vt infra dicetur.

Albedo ſeparata non poteſt eſſe niſi vna, & eſt intelligibilis actus.

Ver. 12. DE DIVISIONE SENSIBILIS.

A SEnſibile in tota ſui communitate, diuiditur in ſenſibile per ſe, & in ſenſibile per accidens. Senſibile per ſe, eſt quod ex natura ſua obiicitur ſenſui, & imprimit ſpeciem intentionalẽ vel naturalem ſui in organo: & huiuſmodi eſt color, & aliæ qualitates alterabiles. Senſibile autem per accidens dicitur, quod ex natura ſua nõ poteſt cauſare ſeu imprimere ſpeciem & ſimilitudinem ſui in organo, ſicut homo, equus, aut campana. Senſibile per ſe eſt duplex: quoddam eſt proprium, quoddam commune. Senſibile per ſe proprium dicitur, quod ab vno ſolo ſenſu percipi poteſt: vt color eſt ſenſibile propriũ viſus: & ſonus, auditus: odor, olfactus: ſapor, guſtus: et quatuor qualitates primę & actiuę tactus. Senſibile commune dicitur, quod non eſt proprium vni ſenſui tantum, ſed poteſt à duobus vel pluribus ſenſibus percipi per ſe ſecundò. Ad horum intelligentiam reducendum eſt ad memoriam quod ſentire eſt quoddam pati & alterari: ideo illud quod facit differentiam in hac alteratione ſeu immutatione, habet per ſe habitudinem ad ſenſum, & dicitur ſenſibile per ſe. Illud autem quod nullam facit differentiam circa immutationem ſenſus, dicitur ſenſibile per accidens. Sed duobus modis contingit facere differentiam circa immutationem ſenſus. Primò, quia imprimit ſpeciem in ſenſu: & hoc dicitur ſenſibile proprium, quia primò & per ſe cauſat ſpeciem, & facit immutationem. Alio modo quãtum ad modum immutationis, quia qualitates ſenſibiles cum ſint extenſę, mouent ſenſum corporaliter & ſitualiter: ideo aliter mouet in paruo, aliter in magno, aliter in propinquo, aliter in diſtanti. Et ſic magnitudo, motus, quies, figura, & numerus aſſignantur à Philoſopho ſenſibilia communia, ſcilicet ſecundò, & quantum ad modum immutationis mouentia. Ex his apparet differẽtia inter ſenſibile proprium & commune & per accidens, quia proprium cauſat ſpeciem in ſenſu per ſe primo: cõmune verò, quia habet habitudinem ad ſpeciem illam impreſſam, quantum ad modum: ideo dicitur per ſe ſecundo. Et omne tale eſt cõmune duobus vel pluribus ſenſibus. Quod enim aliquid ſit magnum vel paruum, triangulare vel quadrangulare, quia coloratum, cognoſcitur per viſum per ſe primo, & ſecundo cognoſcitur modus coloris extenſi ſcilicet magnitudo, figura, motus, & quies: Hos modos apprehendit tactus, qui per ſe primo reſpicit qualitates primas: & ſic viſus & tactus cognoſcunt omnia ſenſibilia cõmunia. Alii autẽ ſenſus aliqua, & aliqua non. Auditus percipit, an ſonus ſit propinquus, vel diſtãs. Item numerum vocum an ſit vna, vel plures. Item quietem, ſiue ſilentium, audiendo duos loquentes: poſtea vnum loquentem, & alium tacentem, ex conſequẽti. Guſtus etiam videtur ſentire magnitudinem & numerum. Odoratus nõ ſentit niſi ex conſequenti numerum. Quidam perſpectiui dicunt, quòd ſunt plura quàm quinque, Senſibilia communia. Quia ponunt diſtantiã, ſitum, corporeitatem, diſtinctionem, aſperitatem, lenitatem, raritatem, denſitatem, pulchritudinem, & ſimilitudinem, ac illorum oppoſita. Sed hæc omnia ad illa prædicta quinque reduci poſſunt. Senſibile autẽ per accidens non habet habitudinem ad immutationem ſenſus, nec per ſe primo, nec ſecundo: quia nec cauſat ſpeciem ſenſibilem ex natura ſua, neque reſpicit modum illius ſpeciei. Ideo accidit albo, quòd ſit homo: & ſono, quòd percutiatur aër in aëre vel lapide. ¶ Notandum tamen quòd ad ſenſibile per accidens duo requiruntur. Primo quòd accidat Senſibili per ſe, hoc eſt quod non habeat habitudinem ad immutationem ſenſus, ſiue quòd non cauſet ſpeciem in ſenſu, &c. Secundo quòd apprehendatur a Sentiente. hæc autem apprehenſio eſt ab alio Senſu ſuperiori, vt à ſenſu cõmuni, vel phãtaſia, quæ iudicat de actibus ſenſuum exteriorum. Percipitur etiam ab intellectu. & eſt id quod ſtatim occurrit poſt rem ſenſatã. Sic videmus aliquem venire, quia audimus eum loqui, & operari opera vitę. Ouis per auditum cognoſcit foetum ſuum. Ad Senſibile autem proprium vel commune non requiritur illa apprehenſio ab alio ſenſu, aut ab intellectu: Ex his apparet quomodo proprie & per ſe debet intelligi in definitione viſus & aliorum Senſuum.

2. de anima.

Ver. 13. DE DECEPTIONE SENSVVM.

B SEnſus ſecundũ Philoſophum, circa Senſibile commune poteſt faciliter decipi. Sed circa Senſibile proprium non decipitur, niſi forté per accidens, quando non ſeruantur quatuor conditiones: Prima eſt, quòd organum ſit diſpoſitum. Vnde propter indiſpoſitionem linguæ, infirmus iudicat dulce amarum: & oculus lipposus etiam decipitur. Auditus alicuius propter affectum iudicat ſonum delectabilem, qui tamen eſt triſtabilis, vt patet in cantantibus: quilibet enim putat ſe bene cantare, cum vlulat. Item ſecundũ diuerſas complexiones aliqua aliquibus ſunt ſapida, & aliis abominabilia. Aſinus pariter inuenit bonũ guſtum in his, in quibus homo malum. Hæc & ſimilia ſunt reſpectu diuerſorum: & illa diuerſitas reducitur ad diuerſam diſpoſitionem organi. Secunda conditio eſt, quòd medium ſit bene diſpoſitũ. Vnde lucidum, viſum per nigrum, apparet rubeum. Et carbo qui eſt niger,

2. de anima.

quando

quando eſt ignitus, apparet rubeum. Tertia cōditio eſt, quòd ſit debita diſtantia, vnde viſum à longe, licet ſit rubeum, apparet nigrum: & cœlum tempore ſereno iudicatur coloratum, tamen non eſt. Species apparentis coloris cauſantur ex diuerſis vaporibus ſubtilibus in aëre exiſtentibus. Quarta cōditio eſt, quòd obiectum ſenſus ſe habeat vniformiter, quia ſi obiectum ſenſus vna vice moueatur, & alia vice quieſcat, tunc ſenſus aliter & aliter iudicaret. ¶ Circa ſenſibile verò commune Senſus decipitur per accidens, cùm non ſeruantur prædictæ conditiones, vt viſus circa magnitudinē propter diſtantiam, iudicat enim ſolem eſſe paruæ quantitatis, cùm tamen ſit maior terra: iudicat pariter tarde moueri, & mouetur velociſſime: & à remotis poſitum iudicat quieſcere, quod tamen mouetur. Et propter indiſpoſitionē oculorum in ebriis viſus decipitur. Iudicat enim ebrius duas candelas eſſe, vbi non eſt niſi vna. & ſic de aliis. Decipitur etiam ſenſus circa ſenſibile cōmune, etiam ſeruatis illis conditionibus, quia iudicat bipedale, quod eſt modicum minus. Sed circa propriū obiectum nō decipitur, ſeruatis conditionibus. Poſſet tamen decipi circa ea quę conſequuntur obiectum proprium, vt circa intenſionem & remiſſionem: veruntamen poteſt dici quòd illa intenſio vel remiſſio non eſt obiectum per ſe primum. ¶ Circa huiuſmodi deceptionem vlterius notandum eſt, quomodo ſenſus exterior dicatur decipi, vel non decipi. Non enim eſt intelligendum ꝙ in apprehenſione ſenſuum exteriorum ſit propriè veritas aut falſitas, quę ſolum cōuenit compoſitioni aut diuiſioni, hoc eſt propoſitioni affirmatiuæ vel negatiuæ: quæ non conueniunt ſenſui, qui nō attribuit vnum alteri, nec ſeparat vnum ab altero: ſed ſolum apprehendit, hoc eſt ſpeciem ſenſibilem recipit, & per eam in obiectum extrinſecum tendit. Et ſi illud ſit à parte rei (prout ſpecies repræſentat) ſenſus dicitur verus, & non decipitur. ſi verò non ſit obiectum à parte rei (vt ſpecies repręſentat) ſenſus eſt falſus, vel illa ſenſatio falſa: & tunc decipitur. Et ſic patet quòd Philoſophus impropriè loquutus eſt de veritate & de deceptione. Sed de his latius diſſeremus inferius hoc c. 1 §. 8. Ver 6.

§. 3. DE POTENTIA VISIVA.

VIſus eſt potentia apprehenſiua ab anima ſenſitiua fluens, coloris propriè & per ſe perceptiua Viſus & ceteræ potentiæ animæ tam vegetatiuæ quàm ſenſitiuę, ſunt in eſſentia animæ radicaliter & cauſaliter: quia fluunt continuè ab ipſa eſſentia animæ ad organum, quod dicitur inſtrumentum illius determinatū, in quo ſunt ſubiectiuè. Potentia enim viſiua fluit ab anima ad pupillam oculi, ſiue ad humidum glaciale infra pupillam oculi exiſtens, quod eſt organum eius, in quo ſubiectiuatur. Et quia organum eſt inſtrumentū & ſubiectum potentiæ, ſequitur ꝙ ad perfectam operationem potentiæ requiratur perfecta diſpoſitio organi: & ad indiſpoſitionem organi ſequitur imperfectio & impedimentum operationis: & ad corruptionem organi, quod eſt ſubiectum potentiæ, ſequitur eius corruptio. C

Ver. 1. DE OBIECTO VISVS.

POtentia Viſiua dicitur perceptiua coloris, non ꝙ in ſe ſuſcipiat naturalem colorem, aut ſpeciem naturalem coloris: quia (vt dictū eſt) color nō producit neq; cauſat in medio aut organo ſui ſimilitudinem naturalem, quæ ſcilicet denominet mediū vel organum coloratū, ſed ſolū intentionaliter & inſtantaneè, ad certam determinatam diſtantiā, magis completè & permanenter in oculo, quàm in medio: quia in oculo videmus ſpeciem ſiue ſimilitudinē, & nō in aere. Et vocatur ſpiritualis, ratione iam dicta, ac etiam quia quocunque vento impetuoſo flante, non impeditur, ſi medium maneat illuminatum, ſicut auditio & olfactio. D

Ver. 2. DE MEDIO POTENTIAE VISIVAE.

Corpus lucidū, diaphanum, et opacum, quid ſit.

MEdium potentiæ viſiuæ eſt aër, aqua, vitrum, cryſtallus, & omne corpus diaphanum ſiue tranſpareos. Vnde ſciendum eſt, quòd Corpus eſt triplex, ſcilicet Lucidum, Diaphanum, & Opacū. Corpus Lucidum eſt, quod ex natura ſua habet lucem, et profert ac emittit lumen. Corpus verò Diaphanum ſiue tranſparens eſt, quod ex ſe lumen non habet, eſt tamen ſuſceptiuum luminis intrinſecè & penetratiuè, hoc eſt poteſt penetrari à lumine, ſiue ſit aliàs ſolidū, vt vitrum & cryſtallus: ſiue non, vt aër & aqua: & tale corpus eſt medium viſus. Corpus autem Opacum eſt illud, quod non eſt ex ſe luminoſum aut tranſparens, & tamen ſuſceptiuum luminis ſecundum ſuperficiem, non tamen penetratiuè, vt ſunt corpora ſolida, polita, terſa, vt luna & ſtellæ: quia ſi eſſent Diaphana, non eſſent eclipſes, maximè ſolis, quæ eſt per interpoſitionem lunæ inter ſolem & nos. ¶ Notandum tamen quòd lux, lumen, radius, & ſplendor differunt: Quia lux eſt in lucido, vt in ſole: lumē in diaphano. Radius verò eſt illuminatio ſecundum rectam lineam à lucido. Splendor autem eſt ex reflectione radii in aliquod corpus opacum terſum. Vnde. 1. Macha. 6 Refulſit ſol in clipeos aureos, & reſplenduerūt montes ab eis Et hoc modo, ſcilicet per reflectionē, fit viſio in ſpeculo: quia ſpecies ſenſibiles ab obiecto cauſatæ, vſque ad ſpeculum protenſæ, inuenientes in ſpeculo impedimentum progrediendi ad vlteriora, & diſpoſitum ſpeculum ad reflectionem, reflectuntur vſq; ad organum viſus. E

Lux, lumē, radius, ſplēdor, differunt.

Ver. 3. DE CONDITIONIBVS MEDII VISVS.

AD hoc quòd cauſetur viſio, oportet ꝙ medium potentiæ viſiuæ habeat duas conditiones: Vna eſt propria, alia eſt communis omnibus mediis aliarum potentiarū. Conditio propria eſt, quod ſit illuminatum, aliàs non cauſatur viſio: quia color qui eſt in pariete, non poteſt multiplicare ſpecies intentionales abſque lumine, quod dicitur actus diaphani vt diaphanum eſt: & facit quòd color qui antea erat viſibilis & multiplicabilis in potentia, ſit viſibilis, & multiplicetur in actu, vſque ad organum potentiæ viſiuæ. hoc non requiritur in mediis aliarum potentiarum. Secunda conditio communis omnibus mediis, eſt denudatio. Oportet enim medium & organū eſſe denudatum ab omni ſpecie ſenſibili particularis obiecti, & eſſe diſpoſitum ad omnes indifferenter ſuſcipiendas. Quia ſi eſſet in actu per aliquam ſpeciem particularem, nō poſſet percipere alias eiuſdem generis. Videmus enim quòd ſi vitrum rubeum (quod eſt medium viſus) ponatur ante oculos, omnia quæ videntur, ſtante tali medio, apparebunt rubea: à fortiori, ſi pupilla oculi eſſet colorata. F

Ver. 4. DE NECESSITATE MEDII.

A NEceſſe eſt inter potentiam ſenſitiuam exteriorem & obiectum eius, aliquid mediare, aliâs nõ fieret immutatio. Quia (vt dicit Philoſo.) Senſibile extrinſecum poſitũ immediate ſuper ſenſum, non cauſat ſenſationem. Ex prædictis apparet, ꝙ ad viſionẽ requiruntur ſex. Primo, Obiectum quod dicitur mouens. Secundo, Potentia, quæ dicitur mota vel immutata. Tertio, Medium denudatum & diſpoſitũ. Quarto, Organũ etiã denudatũ. Quinto, Species ſenſibilis, exiſtens in organo. Sexto, Actus ſentiendi, hoc eſt actus & conatus potentiæ adiutæ illa ſpecie ſenſibili in organo exiſtẽte, ad obiectũ extra tendens: & illa tentio dicitur viſio & notitia intuitiua: licet etiam ipſa ſpecies ſenſibilis in oculo exiſtens, dicatur nonnunꝗ notitia viſiua ſiue intuitiua: quia mediante illa fit vitalis immutatio & viſio. Et idem proportionabiliter dicendum eſt in omnibus alijs ſenſibus exterioribus.

§. 4. DE POTENTIA AVDITIVA.

B AVditus eſt potentia fluens ab Anima Senſitiua, ſoni propriè & per ſe primo perceptiua. Hæc deffinitio ex his quæ dicta ſunt circa viſum, manifeſta eſt. ſed videndum eſt de organo & obiecto. Organum auditus dicitur cõmuniter quædã pellicula in aure exiſtens, quę vocatur meringa, cõtinẽs aërem connaturalem, incluſum quodam modo immobilem, denudatum omni ſono, & in potentia ad omnem ſonum indifferenter. Et quando ſpecies ſoni naturalis vel intentionalis pertingit ad illam particulam, tunc immutatur organum, & audit. Circa organi auditus immutationem notãda eſt differentia inter viſum et auditum: quia viſus immutatur ſolum per ſpeciem intentionalem, ſed auditus immutatur aliquando per ſpeciem naturalem ſoni, quando quis eſt prope magna cymbala pulſantia: et quando prope aliquod tonitruum magnum, fit cum lapſu fulguris, organum naturaliter immutatur, imò aliquando corrumpitur & totum corpus. Aliquando tamen auditus immutatur ſolum intentionaliter, vt cum ex aduerſo ventus vehemens flat, & audimus magna cymbala in ſatis longa diſtantia, vel etiã a remotis ſurda tonitrua. Quia illa aëris diuiſio non poteſt obſtante vento ad tantum ſpacium diffundere ſpecies naturales: tunc enim circa finẽ cauſat in medio ſpecies intentionales (quę ſcilicet non denominant aërem ſonoroſum) per circulos, ſicut videmus fieri circulos in aqua, quando lapis proijcitur, donec ceſſet motus aquæ. Sic intelligendum eſt proportionaliter in ſono, quòd aër percuſſus diffundit illam percuſſionem circulariter in aëre, & tandem cauſat ſpecies intentionales ſecundum virtutem & quantitatem percuſſionis, primo minores & efficaciores, & paulatim maiores & minus efficacea, & ſic generatio ſoni ſequitur motum.

Ver. 1. DE MEDIO POTENTIAE AVDITIVAE.

C MEdium potentiæ Auditiuæ eſt aër & aqua, & omne corpus tranſparens: propriiſſime tamen eſt aër, quia faciliter rare fit & condenſatur: & ideo melius auditur ſonus in aëre. In aqua tamen piſces audiunt & fugiunt.

Ver. 2. DE OBIECTO POTENTIAE AVDITVS.

D OBiectum Auditus eſt ſonus. Sonus autẽ dicitur quicquid propriè & per ſe primo ab audito percipitur vel percipi poteſt. Sonus eſt duplex: Quidam in actu, quando res actu ſonat: Quidam in potentia, quãdo res (puta campana) actu quieſcit, tamen poteſt ſonare: Vnde dicimus campanã quieſcentem habere bonum ſonum. Reliquæ huius deffinitionis partes declaratę ſunt in pręcedentibus.

Ver. 3. DE MODO QVO CAVSATVR SONVS.

E SOnus (vt cõmuniter dicitur) cauſatur ex contactu duorum corporum durorum: quia mollia (niſi vehementer comprimãtur) non cauſant ſonum, vt lana cadens. Sed ex duorũ corporum durorum violento contactu percutitur aër, & à percutiente & percuſſo propter duritiam aër fractus reſilit, & fit ſonus, qui diffunditur per aërem circũſtantẽ circulariter, donec ceſſet motus, niſi impediatur à vento. Si verò non ceſſat, ſed inuenit impedimentũ & obſtaculum, tunc illę gyrationes circulorũ ſeſe impellentium incipiunt fieri in contrariũ, & redeunt retrorſum, ſicut pila proiecta cõtra parietem reflectitur: & ſicut dictũ eſt de ſpeciebus coloris ad ſpeculũ peruenientibus, quæ reflectuntur ad oculum, & tunc videmus per reflectionẽ: Sic in ſono quãdo ſpecies ſoni inuenit obſtaculum, reflectitur ad organum auditus: & ſic audimus vocem, ſimilem illi quã prius audieramus. Et ille ſonus quẽ audimus per reflectionem, vocatur ſonus Echo. Et hoc fit cõmuniter circa littora fluminum habentiũ montes vel cauernas prope, & in nemoribus, & conuallibus, & locis cauernoſis. ¶ Ex his patet ꝙ ſonus eſt qualitas alterabilis, quæ nata eſt facere alterationem ſiue immutationem ex percuſſione & diuiſione aeris, quem illa qualitas ſequitur. Et hinc eſt quòd ſonus non eſt ens permanens, ſicut color: ſed ſucceſſiuum, quod fit in tempore: Ex quo patet alia differentia inter viſum & auditum.

Ver. 4. DE DIVISIONE SONI.

F SOnum Muſici diuidunt in ſonum acutum & grauem. Sonus acutus eſt, qui paruo tempore peruenit ad auditum, et fit per velocem motum, vel ex frequentia motuum, ſicut fit quando pulſatur pro igne vel pro bello. & corda citarę magis extẽta fortius ſonat. Sonus grauis oppoſito modo definitur. Dialectici verò diuidunt ſonum, in ſonum vocem, & ſonum non vocem. Sonus vox, eſt ſonus prolatus ex ore animalis, et nõ ab alijs partibus, puta poſterioribus, naturalibus inſtrumẽtis, nõ artificialibus formatus. Naturalia autẽ inſtrumenta quibus vox formatur, nouem ſunt, ſcilicet guttur, lingua, palatum, quatuor dentes, et duo labia ſimul, vel aliquid loco illorũ. Et intelligitur de voce perfecta. Ubi verò aliquod prædictorum inſtrumentorum deficiat, non dicitur vox perfecta in eſſe naturæ, puta cum procedit à picis alijsq; auibus, & ſenibus edẽtulis, ac etiam ab angelis in corporibus aſſumptis: Licet ſit vox perfecta, quantum ad ſignificationem in ordine ad audientes. Philoſ. aliter definit vocem dicens: Vox eſt ipiratio aëris reſpirati ab anima ad vocalem arteriam, eum intentione ſignificandi ſeu repræſentandi naturaliter vel ad placitum, interiores conceptus et affectiones. Vnde dicit, ꝙ voces ſunt notæ earum quæ in anima ſunt, paſſiones. ¶ Ex his apparet quis eſt finis vocis, intentio, ſcilicet ſignificandi, &c. & cauſa principalis eſt anima, medium eſt aer, & nouem inſtrumenta. Sonus non vox, eſt ſonus qui cauſatur ex colliſione ſeu mutua repercuſſione duorũ corporũ inanimatorum

2. de anima. 1. Per. 1.

vel

vel animatorum abſque prædictis inſtrumentis: tunc enim ſe habent ad modum corporum inanimatorum, vt fragor arborum, ſtrepitus pedum, & plauſus manuum. De diuerſitate vocum puerorum, & aliorũ animaliũ, vide apud Albertum Magnũ. Vbi dicit, ꝙ ſi in eadem fiſtula ſiſflet fœmina cum viro, acutior erit ſonus ſiſflationis fœminæ quàm viri, & puellarum quàm vetularum.

9.de anima.

§. 5. DE OLFACTV SIVE ODORATV.

OLfactus ſiue Odoratus eſt potẽtia naturalis animæ ſenſitiuæ, odoris propriè & per ſe primo perceptiua. Organum eius eſt quædam venula infra nares, & prope cerebrum exiſtens, omni odore denudata, in potentia tamẽ ad omnes odores. Quidam dicunt quod in odoratu hominis eſt quoddã cooperculum, quod aperitur per reſpirationem: & ſic per reſpirationem homo olfacit. vnde clauſis naribus non ſentitur odor. Sed eadem videtur ratio in alijs animalibus. G

Ver. 1. DE ORGANI OLFACTVS IMMVTATIONE.

ORganum Olfactus poteſt immutari naturaliter & intentionaliter, ſicut auditus. Aliquãdo enim recipit naturalem ſpeciem odoris, per quam realiter immutatur, & ex conſequenti totum corpus. Vnde in aëre infecto & fœtenti incurrimus infirmitates, & alij ex bono odore recreãtur. D. Antoninus Florentinus recitat de quodam infirmo ad mortem, qui appoſito odore ad naſum, recepit ſanitatem. Aliquando verò ſolum recipit ſpeciem intentionalem. Et per hoc differt olfactus à viſu & tactu: viſus enim ſolam ſpeciem intẽtionalem recipit: Tactus verò ſolam naturalem. Per hunc etiam modum conuenit cum auditu & guſtu. H

Ver. 2. DE MEDIO POTENTIAE OLFACTIVAE.

MEdium Olfactus eſt aër & aqua: Quia videmus animalia tam volatilia quàm aquatica, currere ad nutrimentum. Quod nõ facerent, ſi non mouerentur ab odore. Notandum tamen quòd tam medium quàm organum olfactus conſiſtit quodã modo in calido & ſicco, quæ impediuntur ab humido & frigido. Hinc eſt, quòd homo inter cætera animalia habet priorem odoratum, eo ꝙ habeat maius cerebrum in proportione ad alias partes. Cerebrum autem ex natura ſua eſt frigidũ & humidum: & ideo olfactus eius impeditur à cerebro. ¶ Ex quo inferuntur duo: Primum, quòd quædã odorabilia confortant cerebrum, ſi ſit nimis frigidum: Quia exceſſus frigiditatis temperatur à caliditate & ſiccitate odoris. Secundum corrolarium, ꝙ habentes bonum odoratum, ſunt minus ſapientes, quia ſignum eſt quòd non habent bonum cerebrum. Cum (prout dictum eſt) cerebrum propter humiditatem & frigiditatem impediat olfactũ. Vnde homo diſtinguit odores, referendo ad ſapores. Nec bene percipit odores, niſi excellentes, qui generãt delectationẽ vel triſtitiã. Homo autem eſt boni guſtus: Quia guſtus (vt inferius dicetur) eſt quidam tactus, qui eſt melior in homine, quàm in alijs animalibus: quia cõplexio hominis (quę fundatur in tactu) maximè accedit ad medium temperamentũ. Ideo organũ tactus eſt denudatũ ab extremis ſ. nimia humiditate, & frigiditate, & à nimia caliditate & ſiccitate, quæ ſunt extrema. Ex quo ſequitur ꝙ homo eſt prudentiſſimus omnium animalium. Et quòd homines, qui ſunt melioris tactus, ſunt magis ingenioſi. Vnde Philoſ. dicit, Molles carne aptos mente dicimus. Signum autẽ bonę complexionis (ſecundum Albertum Magnum) eſt tenuitas vnguium & ſubtilitas capillorum. Hæc enim indicant lucidos & ſubtiles ſpiritus vitales cordis, venientes ad cerebrum. Nec propterea ſequitur ꝙ mulieres & pueri ſint magis ingenioſi, quia magis molles: cùm mollicies poſſit ex duobus prouenire: Primò ex bona complexione: & ſic arguit bonitatem ingenij. Secundò ex abundantia phlegmatis, vt in pueris & mulieribus. Et hoc non arguit bonitatẽ ingenij, licet ſint & fuerint mulieres & pueri bonæ complexionis & valde ingenioſi. I

Homo habet peiorem odoratum alijs.

2.de anima. Signa bonæ cõplexionis

Ver. 3. DE OBIECTO OLFACTVS.

OBiectum Olfactus eſt odor: & fit olfactio per euaporationẽ ſic, ꝙ ab odorabili reſoluitur quædã fumalis euaporatio per actionem calidi, & diffunditur ſecundum eſſe naturale, & quantitatẽ & virtutem odoris. Vnde dicit Auicenna, ꝙ poma odorata contrahunt rugas. quod non eſſet, niſi per realem defluxum. Et per ventum impeditur illa euaporatio. Cum autẽ deſinunt ſpecies naturales cauſantur intentionales: quia ſentimus loca in quibus fuerũt poma: & ſi eſſet defluxus realis, remoto obiecto ceſſaret odor. Sicut remoto calido ceſſat calor. Poteſt etiã fieri olfactio per reflectionẽ, quemadmodũ viſio, & auditio. Ex his patet ꝙ in hyeme non ita ſentiuntur odores, ſicut in æſtate: quia euaporatio fit per actionem calidi; quia (vt experimur) fœtida in hyeme & tempore gelido non fœtent. K

Olfactionis modus.

§. 6. DE TACTV.

TActus eſt potentia, naturalis animę ſenſitiuę, propriè & per ſe primo, quatuor qualitatum primarum ſimplicium, & actiuarũ perceptiua. Organũ tactus dicitur quidã neruus ad modũ retis cum ſuis pelliculis per totũ corpus extenſus, & cute coopertus, & carni immerſus: Ita ꝙ nõ eſt dabilis aliqua pars carnis, in qua nõ ſit aliquid de neruo illo vel pellicula, per quã colligatur: & ſic per quandã colligationem & redundantiã, vbi in aliqua parte corporis obijcitur aliqua quatuor qualitatũ prædictarum, ſtatim ſentit. Differt ab alijs ſenſibus: quia oẽs alij ſenſus immutantur vel immutari poſſunt per ſpecies intentionales. Tactus verò non, ſed per ſpecies naturales & denominatiuas. Ideo dicimus corpus calidum & frigidũ, &c. Et quia neruus ille, qui eſt organũ tactus, eſt per totũ corpus extẽſus: ideo omnes alij ſenſus fundantur in tactu: & omnes ſenſus percipiunt obiectũ tactus, nõ per ſpeciem ſenſibilem in organo eorum receptam, ſed propter fundamentum aliorũ ſenſuum, quod eſt organum tactus. Vnde experimur oculos ſentire frigiditatem, ſed non videre illam: et auditum ſentire caliditatem, ſed non audire illam. Aliter tamen ad illud fundamentũ ſe habet guſtus, & aliter alij ſenſus: quia alij ſenſus poſſunt immutari, & exire in actus ſuos abſq; immutatione tactus. Viſus enim non ſentiendo caliditatẽ vel frigiditatem, &c. poteſt videre, & auditus audire, & olfactus odorare. Guſtus autẽ non poteſt immutari, nec exire in actum abſque immutatione tactus. Et ratio eſt: quia ſapor, qui eſt obiectum tactus, fundatur in humiditate: & abſque humiditate ſentire non poteſt. Sed humidum eſt obiectum tactus: ergo oportet primo tactum immutari: et ideo guſtus quodam modo dicitur ſpecies tactus, & non alij ſenſus. Sed de his amplius cum de guſtu agetur. L

Ver. 1.

Ver. 1. DE MEDIO TACTVS.

A MEdium Tactus eſt intraneum & coniunctum, quia caro. Et in hoc differt tactus à viſu, auditu, & olfactu, quorum media ſunt extranea, hoc eſt non ſunt coniuncta organo illorum, vt aër & aqua. Conuenit tamen cum guſtu, cuius medium etiam eſt caro. Et ita ſicut ſe habet aër ad viſum, ita caro ad tactum: & ſicut aër non eſt organum viſus, ſed medium extrinſecum: ita & caro non eſt organum tactus, ſed mediū, intraneum tamen, licet ſemper inter tangēs & tactum cadat, ſiue ſit medium intrinſecum: quia vel res tangitur in aëre, vel in aqua. Si in aqua, videmus per experientiā ꝙ ibi manet humiditas inter illa duo: & multo magis mediat aër, ſi duo corpora dura ſe tangant in aëre. Vnde dicit Philoſophus, ꝙ nunquam duo corpora dura ſe tangunt: quia ſemper eſt aliquod medium: & ſic ad ſenſationem tactus neceſſe eſt duo interuenire media, vnum intraneum & coniunctum, aliud extraneum. In aliis autem ſenſibus ſufficit vnum.

Ver. 2. DE OBIECTO TACTVS

B OBiectum Tactus ſunt quatuor qualitates primæ, ſimplices & actiuę, ſcilicet caliditas, frigiditas, ſiccitas, & humiditas. quæ dicuntur quatuor qualitates primæ, eo quòd non ſunt aliquæ aliæ accidentales non fluentes à principiis ſpeciei his priores: & ſimplices, quia non cōponuntur, ſed omnes aliæ ex his. Dicuntur etiam actiuę, quia aliæ de ſe nō agunt actione naturali, niſi propter adiunctum, & ſic per accidens. & ſic iſtæ quatuor ſunt cauſæ aliarum immediatæ, quia licet ſol & alia entia naturalia ſint cauſa, non tamen per alias qualitates priores: quia oporteret eas nominare. Et cum non ſit proceſſus in infinitum in alterantibus, neceſſe eſt venire ad ſtatum cōtrarietatis alterabilium & commixtibilium. Sed omnes antiqui dederunt primatum quatuor prędictis qualitatibus: ideo nobis ſtandum eſt. Dicuntur etiam prædictæ quatuor qualitates ſimplices in ſe, quia non apparet earum compoſitio: & tamen aliarum qualitatum alterabilium apparet compoſitio ex ipſis, quæ etſi apud nos ſint compoſitæ, tamen in puris elementis infra ſphæram eorum poſſunt reperiri ſimplices.

Ver. 3. DE CONTRARIETATE OBIECTI TACTVS.

C IN huiuſmodi quatuor qualitatibus duplex inuenitur contrarietas: Vna eſt inter caliditatem & frigiditatem: Alia eſt inter humiditatem & ſiccitatem. Propter huiuſmodi diuerſas cōtrarietates Philoſophus dicit, quòd licet ſenſus tactus ſit vnus materialiter propter vnum organum in quo ſubiectiuatur, eſt tamen plures formaliter, quia vnus ſenſus eſt tantū vnius cōtrarietatis per ſe primo, hoc eſt vnius generis, quod diuiditur primo & per ſe ac immediate in duas ſpecies qualitatis cōtrarias: ſicut viſus habet pro obiecto colorem, qui prima diuiſione diuiditur in album et nigrum, quę contrariantur. Auditus habet pro obiecto ſonum, qui diuiditur in grauem & acutum. Olfactus habet odorem, qui diuiditur in placidū & fœtidum. Guſtus ſaporem, qui diuiditur in amarum & dulce. Cum ergo tactus habeat duas primas contrarietates, & vnum organū, erit vnus materialiter, & duo formaliter. Quidā dicunt, & ſatis probabiliter, ꝙ Philoſ. in hac parte diſputatiuè locutus eſt, & non aſſertiuè, & huius opinionis videtur eſſe D. Tho. qui dicit quòd prædictæ quatuor qualitates cōueniunt in vno genere proximo innominato, cum non ſint infinita genera inter qualitatem, quę eſt genus generaliſſimum, & qualitates tangibiles, quæ in vno organo inueniuntur. Satis enim notum eſt quòd inter frigidum & humidum maior eſt conuenientia, q̄ inter frigidum & calidum: adeò vt frigidum & humidum videantur ſe conſequi. aqua enim eſt naturaliter frigida et humida. Igitur frigiditas non contrariatur humiditati. Et ſimiliter videtur eſſe inter caliditatem & ſiccitatem. Ignis enim eſt calidus & ſiccus. In ſale & zinzibere eſt ſiccitas & caliditas: licet calidum et ſiccum contrarientur frigido & humido. Super cōueniētia illius cōtrarietatis poteſt fundari vnū genus, ꝙ adhuc eſt innominatū, quod circunloquimur per hoc cōplexum, qualitas tangibilis. Et ſub vna ſpecie illius generis cōtinētur calidum & ſiccū, & ſub alia frigidū & humidū: & ſic reducentur ad vnā primā contrarietatē ¶ Notandū tamen, ꝙ cōtrarietas tactus alio modo ſe habet ad tactū, q̄ contrarietates triū priorū ſenſuū: quia ſpecies ſenſibiles in aliis tribus ſenſibus poſſunt ſimul eſſe in organo, in quo non contrariātur, eo ꝙ non ſunt ibi ſecundum eſſe naturale, ſed ſecundū eſſe intētionale. Qualitates autē primæ cōtrariæ nō poſſunt ſimul eſſe in tactu: quia ſunt in eo ſecundum eſſe naturale, ſecundum quod contrariantur: & ſic viſus ſimul percipit album & nigrum, ſed tactus non ſimul percipit calidum & frigidum, ſaltem in æquali gradu. ¶ Et quia ſuper tactum fundantur omnes alij ſenſus, Philoſ. infert, ꝙ animalia ſenſu tactus priuata, mori neceſſe ſit: Quia ſine illo animal eſſe nō poteſt, neq; aliqua vitalis operatio: & quandiu habet hunc ſenſum, eſt animal. Hinc eſt ꝙ excellentia ſenſibilium aliorum ſenſuum non corrumpit animal, ſed ſolum illum ſenſum, cui excellentia applicatur. ſed excellentia ſenſibilium tactus corrumpit animal, cum corrumpat tactum, quo corrupto, corrumpitur animal.

2. de anima. *1. p. q. 78. art. 3.* *2. de anima.*

§. 7. DE GVSTV.

D GVſtus eſt potētia naturalis animæ ſenſitiuæ, ſaporis propriè & per ſe primo perceptiua. Organū eius eſt quidā neruus diffuſus ad modū retis ſuper latitudinē linguæ carni immerſus. Vnde ſequitur ꝙ animalia quæ nō habent linguā, vel aliquid loco linguæ (vt ab aliquibus dicitur de Ciconia) nō percipiunt ſaporem. Quidā dicūt ꝙ ſubtus vel circa neruum ſparſum per totū corpus, qui eſt organum tactus, prædictus neruus, qui eſt organum guſtus, qui eſt alius à primo, ſuper latitudinē linguæ duntaxat ſparſus ſiue diffuſus eſt: & habet percipere ſolā humiditatem cū ſapore. Neruus verò tactus percipit quatuor qualitates, et ſic ſunt duo organa: quia diuerſarū potentiarum diuerſa debent eſſe organa. Et ad Philoſ. dicunt, ꝙ diſputatiuè locutus eſt de vnitate organi, ſicut de primitate contrarietatis. Veruntamen quo ad organū guſtus & tactus, ratio Philo. eſt apparentior, quia cùm ſapor nō poſſit ſentiri abſq; humiditate, quæ eſt obiectum tactus: vel ille ſecundus neruus ſentiret humiditatem, vel nō: Si nō, fruſtra poneretur: Si verò ſentiret humiditatē, vel vltra ſenſum humiditatis haberet ſenſum ſaporis, vel nō. Si non, etiā fruſtra poneretur. Si autem cum ſenſu humiditatis haberet ſenſum ſaporis, quare primus neruus quo ad illā partem habere nō poterit? Et cū non ſit ponenda pluralitas abſq; neceſſitate, ſequitur ꝙ idem erit organū tactus & guſtus materialiter & fundamentaliter.

Ciconia guſtum nō habet.

Et ad rationes ipſorum dici poteſt, ꝙ fundamētum illorum habet ſolum verum in his potentiis, quæ immutātur intentionaliter: ſed in his quæ immutātur naturaliter, vel ſupponūt immutationē naturalem, non oportet. ¶ Quomodo autē diſtinguatur organō guſtus & tactus formaliter in eodem neruo, ſequendo doctrinā D. Tho. dicendū, ꝙ neruus per totū corpus ſparſus (ꝙ eſt organū tactus) ſupra latitudinem linguę habet aliā diſpoſitionē, quā nō habet in aliis partibus. Ideo habet duo officia ſubordinata: Primū eſt, ſentire oēs. 4. qualitates primas: ſecundū eſt, ꝙ ſentiēdo humiditatē in ſaporalibus intentionaliter vel etiā naturaliter ſentiat saporē: quia nō eſt neceſſe ꝙ organū guſtus ad percipiendum saporē ſemper immutetur immutatiōe naturali á ſpecie cauſata ab obiecto ſuo. ſ. ſapore: licet aliquando poſſit naturaliter immutari propter vehementiā ſaporis in illo humido, ſicut legimus in lib. 4. Regū, ꝙ filij Prophetarū ſentientes amaritudinē coloquiotidarū agri, clamauerunt: Mors in olla vir dei. & ſic lingua poteſt denominari amara. Si verò ſapor nō ſit valde intenſus, neruus ille ſparſus ſuper latitudinē linguæ, quantū ad illam diſpoſitionē, quā habet ad percipiendū ſaporem á ſpecie ſaporis, quæ ei obiicitur, hoc eſt quę cauſatur ab obiecto ſuo in illo humido exiſtente, nō immutatur naturaliter, ſed intentionaliter duntaxat: & tunc lingua nō dicitur dulcis vel amara. Et in hoc guſtus cōueoit cū auditu: tamen differt, quia auditus nō pręſupponit immutationē alterius ſenſus, ſicut guſtus prærequiſit immutationē tactus. ¶ Sed difficultas adhuc manet: quia Philoſ. dicit guſtū eſſe ſpeciem tactus. Si habent diuerſa obiecta & diuerſa organa, certū eſt ꝙ differūt genere, prout obiecta eorum: & ſic videtur impoſſibile ꝙ guſtus ſit ſpecies tactus, dici poteſt ꝙ Philoſ. ibi nō loquitur proprie de ſpecie: & dicit guſtum eſſe ſpeciem tactus, propter præſuppoſitionē & ſubordinationē actuum. Quia quemadmodū ſpecies præſupponit genus, & aliquid addit ſupra ipſum: ſic actus guſtus pręſupponit actum tactus, & cum hoc aliquid aliud habet, quia percipit ſaporem, & nō tactus. Et quia viſus, auditus, & odoratus, quo ad actus ſuos nō præſupponunt actum tactus, ideo Philoſ. non dicit illos tres ſenſus eſſe ſpecies tactus, licet fundentur in tactu, ſicut & guſtus.

Organum, guſtus, & tactus idē.
1. p. q. 78. art. 3. ad. 4.
4. Reg. 4.
An guſtus ſit ſpecies tactus.

Ver. 1. DE MEDIO GVSTVS.

B Medium Guſtus eſt caro, & in hoc conueoit cū tactu. Nec inconuenit ꝙ diuerſi ſenſus habeant idem mediū, vt patet de viſu, auditu, et odoratu, qui habent aerem pro medio. Medium guſtus, ſcilicet caro, eſt medium intrancum: & per hoc differt á tribus primis ſenſibus.

Ver. 2. DE OBIECTO GVSTVS.

F Obiectum formale Guſtus eſt humiditas, quæ eſt ratio & cauſa quare ſapor ſentitur. Ideo Deus dedit animalibus ſaliuam, vt poſſent humectare guſtabilia, ſicut dedit lumen viſui. Et ideo ſicut lumen eſt obiectum formale viſus, ſic humiditas guſtus. Obiectum verò materiale guſtus eſt ſapor, in quem conueniunt cibus & potus. Ponuntur autē ſeptem ſpecies ſaporis, ſcilicet dulcis, amarus, auſterus, falſus, pinguis, ponticus, & acutus. Prima contrarietas eſt inter amarum & dulce.

§. 8. DE SENSIBVS INTERIORIBVS.

Senſuum interiorum neceſsitas.

G Qvum natura nō deficiat in neceſſariis, conſequens eſt ꝙ tot ſint actiones in animali perfecto, quot ſufficiāt ad vitā illius. Et quæcunq; harū actionū nō poſſunt reduci ad vnū principiū, requirunt diuerſas potentias: cùm potentia animæ nil aliud ſit, ꝗ propriū & immediatū principiū operationis animæ, vt dictū eſt. Ad vitam autē animalis perfecti requiritur, ꝙ nō ſolū apprehendat rem ad præſentiā ſenſibilis, ſed etiā in eius abſentia: alioquin cùm animalis motus & actio ſequantur & præſupponant apprehenſiones, animal non moueretur ad inquirendum aliquid abſens: tamen per experientiā videmus oppoſitum. aliás viuere non poſſet. Et ideo vltra ſenſus exteriores, qui percipiunt ſpecies ſenſibilium in præſentia obiectorū duntaxat, oportet ponere alias potentias, per quas recipiat & retineat ſpecies ſenſibiles. Sed recipere & retinere reducuntur ad diuerſa principia: quia aliqua bene recipiunt, & nō bene retinent, vt humida & mollia. Aliqua autem difficulter recipiunt, tamen bene faciliter retinent. Ideo oportet ponere duas potentias: vnā, quæ faciliter recipiat, & aliam, quæ bene retineat ſpecies ſenſibilium in abſentia obiectorū. Ad recipiendum omnes ſpecies ſenſibiles, ſenſatas, & ſenſus exteriores, ponitur ſenſus communis: & ad conſeruādum illas, ponitur & ordinatur fantaſia ſiue imaginatio, quaſi quidā theſaurus formarū ſiue ſpecierum ſenſibilium per ſenſus receptarū. Prædictæ duæ potentiæ ſufficerent animali, ſi animal duntaxat moueretur propter delectabile, ſecundum ſenſum. Sed quia neceſſariū eſt animali, vt quęrat aliquā, vel fugiat nō ſolū quę ſunt cōueniētia, vel diſcōuenientia ad ſentiendū, ſed etiā propter alias cōmoditates et vtilitates ſiue nocumenta: ſicut ouis videns lupū venientē fugit, nō propter indecentiā coloris vel figurę: Quia ſi ſimilem colorē vel figurā videret in pariete, nō fugeret: ſed fugit ab eo, quaſi ab inimico naturæ ſuæ. Similiter auis colligit paleas, non quia delectant ſenſum, ſed quia vtiles ad nidificādum. Ad apprehendendum ſpecies, ſiue intentiones nō ſenſatas, hoc eſt quæ per ſenſus exteriores nō percipiuntur, ponitur vis ſiue potentia æſtimatiua: & ad conſeruandū eas, potentia memoratiua ſiue memoria, quę eſt theſaurus huiuſmodi intentionum ſiue apprehenſionum nociui vel vtilis et cōmodi. Et ratio pręteriti, quā apprehendit memoria (quæ eſt præteritorum) inter huiuſmodi intentiones cōputatur: & ſic ſunt quatuor ſenſus interiores, ſcilicet ſenſus communis, fantaſia ſiue imaginatiua, æſtimatiua, & memoria.

Ver. 1. DE SENSV COMMVNI.

H Senſus cōmunis eſt potētia animę ſenſitiuę omniū ſenſibiliū in eorū pręſentia per alios ſenſus exteriores perceptiua, & ſpecierum receptarū ad fantaſiā perfuſiua. Notandū tamen ꝙ nō dicitur ſenſus cōmunis per prædicationem, ſic ꝙ prædicetur de omnib. aliis ſenſibus, ſicut homo de Sorte & Platone. Sed dicitur ſenſus cōmunis, quia recipit in ſe & immediatē ſpecies omniū ſenſuum exteriorum cū dependētibus & cōnexis, prout ſunt actus ſenſuum exteriorū, qui cōiunguntur obiecto ſenſibili in cōmuni, & differentia illorū ad inuicem, quæ ſunt obiectum eius. Hæc potentia ſecundū D. Tho. pro organo, in quo ſubiectiuatur, habet primā & anteriorē partem cerebri, ad quā ſenſus exteriores per certos meatus & venulas, ſpecies ſenſibiles á ſenſibus exterioribus, ab obiecto extrinſeco in eorū organis receptas, multiplicant, & ad hanc potentiam tranſmittunt, ſiue diffundunt, quas & hæc recipit,

cipit, & ad fantaſiam tranſmittit. Sicut enim viſibile extrinſecum multiplicat ſpecies ſuas acuendo & minorando, vſq; ad organum viſus, ſic quód ſunt in illo in parua quãtitate: ita ſpecies quæ ſunt in viſu, multiplicãtur & deferuntur per ſpiritus vitales per certum neruum, qui eſt meatus ad primam & interiorem partem cerebri, quæ eſt organum ſenſus communis, in quo ſpecies illæ ſubiectiuantur, & ab ea multiplicantur & diffunduntur: & in minori quantitate per ſpiritus vitales deferuntur ad fantaſiam. Hæc autem multiplicatio eſt intentionalis & inſtantanea: nec eſt neceſſe interioris ſenſus medium eſſe diaphanum, ſicut nec medium guſtus & tactus.

Ver. 2. DE OFFICIIS SENSVS COMMVNIS.

A PRimum officiũ ſenſus Cõmunis eſt faciliter recipere ſpecies ſenſatas cũ dependentibus & cõnexis, hoc eſt cũ actibus & intenſionibus ſenſuum exteriorũ, ac diſcretione ſiue diſtinctione & differentia earũ, & eis cõnexorũ. Et ſic ſenſus cõmunis nõ ſolũ percipit & cognoſcit differentiã albi & nigri, quã viſus percipit: ſed etiã differentiã dulcis & amari, ac albi & dulcis: quã viſus cognoſcere nõ poteſt: quia quicunq; differentiã inter aliqua cognoſcit, neceſſe eſt vt vtrunq; cognoſcat, quod nõ facit viſus. ❡ Secũdum officium eſt multiplicę ſpecies á ſenſibus exterioribus receptas, & eas trãsfundere ad fantaſiã. ❡ Tertium officiũ ſenſus cõmunis eſt iudicare de actibus ſenſuum exteriorũ, qui ſępe á D. Tho. & Philo. intentiones nuncupãtur. Iudicat enim de actu videndi & audiendi, &c. & exteriores ſenſus nõ: viſus enim nõ iudicat ſe videre, &c. Quia potẽtiæ irrationales nõ reflectuntur ſuper ſe: & ideo iudiciõ illud deuoluitur ad altius tribunal, hoc eſt ad potentiã ſuperiorẽ immediatam, cui ſubordinãtur. ſ. ad ſenſum cõmunem, qui percipiendo ſpeciem á potentia viſiua in ipſum transfuſam, percipit ſpeciem illã & obiectum eius & actum vidẽdi: & ſic iudicat directe, & nõ per reflectionem viſum videre, & idem de aliis ſenſibus. D. Tho. dicit ꝙ ſenſus cõmunis eſt radix & principium ſenſuum exteriorũ: nõ ꝙ immutet ſenſus exteriores, ſed quia ſe habet ſicut centrũ ad circunferentiã, hoc eſt ad æqualiter recipiendũ apprehenſiones omniũ ſenſuum exteriorũ: ſicut centrum æqualiter ſe habet ad quamlibet partẽ circunferentiæ circuli. ❡ Ex præmiſſis ſufficienter apparet differẽtia inter ſenſum cõmunem & ſenſus exteriores, qui verſantur circa varietates vnius generis: ſenſus autem communis circa omnia genera ſenſibilium, hoc eſt circa oẽs qualitates alterabiles, & ea quę ſunt illis connexa. Apparet etiã, ꝙ maxima illa quæ dicit vnum ſenſum eſſe vnius contrarietatis duntaxat, ſolum habet verum in ſenſibus exterioribus, & non interioribus.

Senſus communis eſt radix exteriorum.

Ver. 3. DE FANTASIA.

B FAntaſia eſt potẽtia naturalis animæ ſenſitiuæ aprenſiua, hoc eſt receptiua & cõſeruatiua ſpecierũ ſenſatarũ per ſenſus exteriores, & ſenſum cõmunem ad eam transfuſarũ. & habet pro organo in quo ſubiectiuatur, ſecundã partem cerebri á parte ſiniſtra, & obiectum cõmunins obiecto ſenſus cõmunis. Quia percipit actus ſenſus cõmunis, & iudicat de eis. quod ſenſus cõmunis facere nõ poteſt: quia (ſicut dictum eſt) nulla potentia irrationalis, hoc eſt animæ ſenſitiuæ, poteſt reflecti ſupra ſe. Et cum nõ habeamus obiectũ nominatũ ipſius fantaſiæ, circũloquimur per hoc cõplexum, Senſibile apprehenſum per ſenſum cõmunem cum dependẽtibus & connexis. Species enim & intentiones ſiue actus & iudicia ſenſus cõmunis in eius organo exiſtentiũ, multiplicãtur & diffunduntur magis ſpiritualiter (hoc eſt minus extenſe) per ſpiritus vitales ad organũ fantaſię, quod nõ adeó faciliter recipit eas, ſicut ſenſus cõmunis: quia organũ eius habet maiorẽ humiditatem: receptas tamẽ ſeruat longiſſimo tẽpore, quãuis nõ perpetuo, licet Philo. dicat ꝙ fantaſia eſt ſicut perpetuus ſenſus: quia hoc aduerbium (ſicut) importat ſimilitudinẽ: nullum autẽ ſimile eſt idem. Poſſunt enim ſpecies illæ in fantaſia receptæ, quę dicuntur fantaſmata, corrumpi, nõ á cõtrario, cum contrariũ nõ habeãt, quia nõ ſunt ſpecies illæ in fantaſia ſecundũ eſſe naturale, ſed ſecundũ eſſe intentionale & ſpiritualiter, vnde D. Aug. ponit tria genera viſionũ. ſ. corporalẽ, quę fit per ſenſus exteriores. ſpiritualem quę fit per fantaſiã ſiue imaginationẽ: & intellectiuã, quæ fit per intellectũ. Aliquãdo tamen huiuſmodi ſpecies corrumpuntur per nimium motũ & alterationẽ cerebri ſiue infirmitatẽ, iudicamus enim per intellectũ nos habuiſſe fantaſmata rerum antiquarũ, quę poſt modum nõ habemus. Et quia fantaſia omnib. potẽtiis prędictis eſt altior & nobilior: ideo eminentius recipit & conſeruat omnes ſpecies ſiue ſimilitudines rerum ſenſibilium ſenſatarum, & intentiones ſiue actus ſenſuum exteriorum, & ſenſus communis. Ex hac nobilitate fantaſię & eius excellentia, ſequitur ꝙ nõ omnia animalia habent fantaſiam, ſed ſolum animalia perfecta, quæ habent omnes ſenſus exteriores. Illa veró quę nõ habent ex natura ſua omnes ſenſus exteriores, non habent fantaſiã, quæ habet organum determinatum. Propter hoc dicit Philo. quód apes, formicæ, & vermes, non habent fantaſiam, ſed mouentur inſtinctu naturæ.

Obiectũ, organum, & ſubiectum fantaſiæ.

3. de anima.

12. ſuper Geneſ. ad literam.

Tria viſionũ genera.

Fantaſmatum corruptio.

Ver. 4. DE OFFICIIS FANTASIAE.

C FAntaſia habet quatuor officia: Primum eſt recipere oẽs ſpecies inferiorũ potentiarum: Secũdum, cõſeruare eas in organo ſuo: Tertium eſt, ex ſpeciebus receptis alias in ſe cauſare. Ex fantaſmate enim montis & ex fantaſmate auri poteſt in ſe fabricare ſeu formare vnum fantaſma ꝙ erit ſimilitudo mõtis aurei. Et per hunc modũ fingere vnum animal habens caput leonis, alas aquilę, & caudam draconis, &c. quod nõ eſt, nec naturaliter eſſe poteſt in rerum natura, ꝙ dialectici chimerã vocãt. Et quãdo fantaſia talia fingit, quæ á parte rei nõ ſunt, eſt falſa & decipitur: ſed de his amplius in verſiculo ſequenti. Quartum officiũ eſt, præſentare immediate obiectũ conueniens vel diſcõueniens potentiæ appetitiuæ, & mouere illã ad proſequendũ delectabile, & fugiendũ triſtabile, ſecundum ſenſum. ❡ Ex prædictis apparet, ꝙ fantaſia nõ eſt ſenſus in actu, hoc eſt nõ requirit præſentialiter ſiue actualiter, ſeu concomitãter ad operationẽ ſuam actus ſenſuum exteriorũ, neq; ſenſus cõmunis, quod ex duobus apparet: Primo, ex eo ꝙ imaginatio eſt in ſomniantibus: tamen alij ſenſus nõ habent operationẽ. Secũdo, quia clauſis oculis imaginamur, quæ neq; videmus, neq; aliis ſenſibus ſentimus. Apparet etiã ex dictis officiis quadruplex differẽtia fantaſiæ & ſenſuum inferiorũ. Ex quibus reſultat alia. ſ. ꝙ fantaſia facilius decipitur, ꝗ ſenſus inferiores, eo ꝙ ſenſus inferiores non exeunt in actum, niſi præſentibus obiectis: fantaſia veró habet actum ipſis abſentibus.

Ver. 5. DE DECEPTIONE FANTASIAE.

1. p. q. 16. ar. 1. & 2. & q. 17. ar. 1. 2. & 3. Et de ver. q. 1. ar. 1. 2. & 3.

AD cognoſcendū quomodo Fantaſia decipiatur, vel ſit falſa: notandū in primis, ꝙ cûm verum ſit obiectū intellectus, & veritas ſit cõformitas & adæquatio rei ad ipſum: Oportet ꝙ ratio vel definitio veri vel veritatis ſumatur ex habitudine intellectus ad rem intellectā: res autem intellecta aliter ſe habet ad intellectū diuinum, à quo pendet in eſſe: & aliter ad intellectum creatū, à quo res intellecta nõ pendet in eſſe. Quia habitudo rei intellectæ ad intellectum diuinū conuenit ei per ſe, cū comparetur ei, ſicut ad primum principiū: & ideo eſt primaria & inſeparabilis. Habitudo autem rei intellectę ad intellectum creatum, maxime humanū, cum nõ pendeat ex illo, eſt ſecundaria, & valde remota: quia nihil aduenit rei neq; perit ab ea, eo ꝙ intelligitur ab intellectu creato: ideo dicit Philoſ. quòd propter noſtrum affirmare vel negare, nihil mutatur in re. Nec ipſa res pro eo ꝙ apprehenditur ab intellectu humano, dicitur vera vel falſa: ſed ecõuerſo ab ea intellectus dicitur verus vel falſus. Sed res intellecta comparata ad intellectū diuinum, eo ꝙ habet eſſe, & aſſequitur ſimilitudinē ideæ ſiue ſpeciei, quæ eſt in mente diuina, à qua procedit, dicitur vera. Vnde dicitur verus lapis, qui habet veram lapidis naturā. Et ſic veritas primo inuenitur in Deo, & attribuitur intellectui diuino, adæquāte, inſtituente, & menſurante rem illam in ſua determinata natura: veritas enim tranſcendentalis nihil aliud eſt, q̄ entitas menſurata ab intellectu diuino. Secūdario verò attribuitur rebus ipſis, tanq̄ menſuratis.

Veritas quibus & quomodo attribuatur.

In lib. de vera religiõe. 11. Metha.

Vnde D. Aug. dicit, ꝙ veritas eſt vera ſimilitudo principij, quæ ſine vlla diſſimilitudine eſt: & Auicenna dicit ꝙ veritas vniuſcuiuſq; rei eſt proprietas ſui eſſe, quod ſtabilitum eſt ei. ¶ Si verò conſideremus ſecundam habitudinem, quā res à Deo in ſua natura conſtitutæ, habent ad intellectum humanum ſpeculatiuum, inueniemus quòd veritas prius eſt in rebus, q̄ in intellectu: quia per hoc ꝙ intellectus conſiderat lapidem, propter hoc lapis nõ eſt verus, neq; ſimilis Ideæ, quam Deus habet de illo: ſed potius econuerſo, intellectus dicitur verus à re intellecta: quia res intellecta eſt cauſa ſimilitudinis, quam habet intellectus noſter de ea: per quam ſimilitudinē intellectus ęquatur rei, & menſuratur ab illa. Vnde Philoſ. dicit, quòd res naturales, ex quibus intellectus noſter ſcientiam accipit, menſurant intellectum noſtrum, ſicut menſuratæ ſunt ab intellectu diuino. Et hoc modo accipiendo veritatem (prout eſt in intellectu) nihil aliud eſt, quàm propria, perfecta, & adæquata ſimilitudo rei intellectæ: & intellectus dicitur verus, quando habet in ſe veram ſimilitudinem rei, per quā illi conformatur: vnde communiter dicitur, quod veritas eſt conformitas intellectus ad rem. Et per oppoſitum intellectus dicitur falſus, & decipitur, quando habet aliquam ſimilitudinem in ſe, quæ nõ conformatur rei, vt quādo habet conceptum chimeræ, de qua ſupra dictum eſt. Et quia naturalis ſimilitudo rei nõ ſolum eſt in intellectu, ſed etiam in ſenſu exteriori & interiori: ideo veritas ſecundum hanc acceptionem attribuitur à Philoſopho ſenſibus exterioribus & fantaſiæ. Et tunc ſenſus viſus dicitur verus, quando ſimilitudo quæ eſt in oculo, proportionatur rei ad extra, & ſic de alijs. Et falſus, quando non eſt ita: vt quando per vitrum rubeum res alba iudicatur rubea: & quādo infirmus iudicat dulce amarum. Et per hunc modū veritas & falſitas (quæ dicitur deceptio) eſt in fantaſia. Et ſic veritas pro materiali ſignificat illam ſimilitudinem: & pro formali ſignificat illum reſpectum ſiue conformitatem illius ſimilitudinis ad rem. Et oppoſito modo falſitas. ¶ Sed proprie & per ſe accipiendo veritatem, Veritas nihil aliud eſt, q̄ ſimilitudo rei createę, quæ eſt in Deo. Quæ ſimilitudo in Deo dicitur Idea, quæ nihil aliud eſt, quàm ipſe Deus, eandem rem repræſentans & efficiens, & pro formali reſpectus rationis dei ad illam, vel realis ipſius rei ad Deum. Et ſic accepit veritatem Chriſtus dicens: Ego ſum via, veritas, & vita. per quæ verba oſtendit ſe creatorē omnium rerū. Capiendo tamen veritatem pro ſpecie, ſiue ſimilitudine rei createæ, exiſtente in potentia animę, cum habitudine conformitatis ad rem ad extra, à qua pendet, proprius & perfectius attribuitur veritas intellectui, q̄ alijs potentijs. Quia aliæ potentiæ apprehenſiuæ ſenſitiuę nõ recipiunt, niſi ſimilitudinem accidentiū: intellectus verò recipit ſimilitudinē eſſentiæ & ſubſtantię rei. ¶ Cum autem res naturalis nõ deficiat ab eſſe, quod ſibi competit ſecundū ſuam naturā ſiue eſſentiā: & poſſit deficere ab aliquibus accidentalibus vel conſequentibus eam: vt homo nõ poteſt deficere à rationabilitate, ipſo manente, tamē poteſt deficere ab eo, quod eſt habere duos pedes, & à tāta quantitate & alijs accidentibus. Ita vis ſiue potentia cognoſcitiua nõ deficit in cognoſcēdo quidditatem illius rei, cuius habet ſimilitudinē: poteſt tamen deficere circa aliquid cõſequens ipſam, vel quod eſt accidens ei. Et ſicut ſupra dictū eſt, viſus non decipitur circa ſenſibile proprium, ſed circa ſenſibilia cõmunia, & circa ſenſibilia per accidens. Sic nec intellectus decipitur circa propriū obiectum ſuum, ſed bene circa illud quod accidit ei. Proprium autē obiectum intellectus eſt id, cuius in ſe ſimilitudinē recipit quod dicitur quidditas naturæ & eſſentiæ rei: & ideo circa illud nõ decipitur, & per conſequens in prima operatione ſua (quæ dicitur ſimpliciū apprehenſio) non decipitur. In componendo autem vel diuidendo decipitur, dum attribuit rei, cuius quidditatem intelligit, aliquid quod eam nõ conſequitur, vel negat quod ei conuenit. Sic enim ſe habet intellectus in his quæ non conſequuntur quidditatem rei, vel etia opponuntur, ſicut ſenſus ad iudicādum de ſenſibilibus cõmunibus, vel de ſenſibilibus per accidens. Et ideo intellectus poteſt decipi dupliciter. Primo, quando quidditatem ſiue definitionem aut eſſentiā vnius rei attribuit alteri, vt ſi definitionem circuli, quæ eſt habere centrum æqualiter ſe habens ad oēs partes circunferentiæ: quā quidditatem apprehendit ſimplici apprehenſione, quæ eſt prima operatio ſua: ſi ſecunda operatione attribuat eam triangulo, errat: quia habere centrū æqualiter ſe habens ad omnes partes circunferentiæ, nõ conuenit triangulo: Similiter erraret ſi attribueret animal rationale aſino, vel negaret animal aut rationale de homine, quod eſt diuidere. Secundo decipitur intellectus, quando componit partes definitionis adinuicem, quæ ſibi ſociari non poſſunt: vt ſi formet talem definitionem, homo eſt animal rationale, quadrupes. Sed in cognoſcēdo quidditates ſimplices intellectus non poteſt eſſe falſus, ſed ſolū verus, vel totaliter nihil intelligit, Ideo dicit Philoſophus, quòd abſtrahentium non eſt mendacium.

Idea quid. Ioan. 6. 10. Metha. 2. de anima. Circuli definitio.

Ver. 6.

Ver. 6. DE VERITATE ET FALSITATE.

A Veritas vel Falſitas (de qua hic & cõmuniter loquimur) pro materiali eſt qualitas, ſiue ſpecies & ſimilitudo rei cognitę, in potentia cognoſcitiua exiſtens. Pro formali verò, Veritas eſt ipſa habitudo ſiue comparatio conformitatis ipſius ſpeciei ad rem cognitam; quia talis ſcilicet eſt illa ſimilitudo, qualis eſt ipſa res ad extra. Et Falſitas eſt habitudo ſeu relatio difformitatis illius ſpeciei ad rem cognitam: quia ſcilicet nõ eſt à parte rei aliqua res talis, qualis per illam ſpeciem repræſentatur. Et ſic Veritas & Falſitas pro materiali ſunt idem: quia eadẽ ſpecies ſiue ſimilitudo rei cognoſcibilis poteſt eſſe conformis vel difformis ſucceſſiuè rei repræſentatæ per illã, quãtum ad exiſtentiam. Sed differunt formaliter: quia Veritas pro formali, eſt conformitas ſpeciei ad rem cognitam, quando ſcilicet ita eſt à parte rei: & Falſitas eſt relatio difformitatis, &c. Et quia nullus ſenſus ſiue exterior, ſiue interior poteſt reflecti ſupra actum ſuum, nec ferri in illam habitudinem ſiue relationem conformitatis vel difformitatis, nulla potẽtia ſenſitiua poteſt cognoſcere veritatẽ pro formali, nec poteſt cognoſcere an illa ſimilitudo ſit vera ſimilitudo rei, vel hallucinatio. Ideo nulla talis cognoſcit ſe decipi: quia ita bene tendit & firmiter iudicat ac mouetur ad obiectum apprehenſum per hallucinationem, ſicut ſi haberet veram ſimilitudinem rei. Sed intellectus (qui eſt excellentior potentia) reflectitur ſupra ſe & actus ſuos: & cognoſcit illam habitudinem conformitatis vel difformitatis: & per conſequens veritatem & falſitatem ac deceptionem ſenſuum & ſuam. Cum enim iudicat viſum videre, poteſt conſiderare an illa viſio ſit vera, hoc eſt an ſpecies ſiue ſimilitudo rei (quæ eſt in oculo) habeat rem ad extra correſpondentem & adæquatã, vel nõ. Et eodem modo dicendum eſt de aliis potentiis ſenſitiuis, & de ipſomet intellectu: quia poteſt conſiderare an iudicium ſuum reſpondeat & æquetur rei ad extra, vel non, & decipiatur. ¶ Et ſic veritas vt cognita nõ eſt in aliis potentiis, ſed ſolum in intellectu, & in ſecunda operatione eius, per quã comparat vnum alteri, componendo vel diuidendo, ſiue attribuendo aliquid alicui, quod eſt componere: vel negãdo aliquid de aliqua re, quod eſt diuidere, ſiue diuiſio. Et ſic debet intelligi Philoſophus cũ dicit, ꝙ verum & falſum ſunt in intellectu, materialiter quidem per ſimilitudinem rerum, & formaliter per cognitionem illius conformitatis vel difformitatis, adæquationis vel inadæquationis. In ſenſibus verò eſt Veritas vel Falſitas materialiter: quia in ipſis eſt illa ſimilitudo, ſed nõ formaliter: quia ſenſus cum non reflectãtur ſupra ſe, nõ cognoſcunt illam habitudinem conformitatis vel difformitatis per comparationem ſui ad illã: quia hoc pertinet ad ſecundam operationẽ intellectus. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ in prima operatione intellectus (quæ eſt ſimplicium apprehenſio) nõ eſt Veritas vel Falſitas propriè dicta: quia per ſimplicium apprehenſionẽ nõ fit cõparatio, neq; attributio aut ſeparatio, eſt tamẽ in ea veritas pro materiali ſicut in ſenſu. Et in oratione vocali & ſcripta (ſecundũ quod ſubordinatur propoſitioni mentali) eſt tanꝗ in ſigno, ſicut ſanitas in vrina hominis, quia eſt ſignũ ſanitatis. Et ſic oratio vel propoſitio vocalis aut ſcripta dicitur vera: quia eſt ſignũ veritatis, quę eſt in propoſitione mẽtali; & proportionabiliter dicendũ eſt de falſitate.

Veritas vt cognita nõ eſt in ſenſu.

Ver. 7. DE IVDICIO SENSVVM.

B Iudicium Senſuum non eſt per compoſitionem aut diuiſionem, ſed ſimpliciter & per inſtinctũ naturę. Non enim ad omne iudicium requiritur compoſitio, cùm angeli iudicent, & tamen non componunt aut diuidunt. Differt autem fantaſia hominis à fantaſia aliorum animalium: quia fantaſia hominis ex duabus ſpeciebus facit vnam tertiam, ſicut dictum eſt de Monte Aureo: & ſic quodã modo videtur componere. Et propter vicinitatem & communicationem, quam habet cum ratione, habet quandam collationem & comparationem ſiue attributionem imperfectam intentionum indiuidualium inferiorum ſenſuum, ſicut intellectus habet collationem vniuerſalium. Et ideo fantaſia in homine dicitur cogitatiua & ratio particularis.

Ver. 8. DE FANTASIA BRVTORVM.

C In Brutis non eſt propriè cõpoſitio aut diſcurſus: quia non habent compoſitionẽ ſiue collationem extremorũ: & per cõſequẽs nõ eſt in eis veritas pro formali & propriè dicta, quę requirit agnitionem attributionis conformitatis vel difformitatis. Et quanuis ſenſus exteriores & interiores iudicẽt de obiectis, & viſus percipiat illud quod ei obiicitur, eſſe album & nigrum: illud tamen iudicium non eſt compoſitio vel diuiſio (cum vt dictum eſt) ad iudiciũ nõ ſemper requiratur compoſitio aut diuiſio, vt patet in angelis: qui tamen aliter iudicant ꝗ bruta animalia: quia angeli reflectuntur ſupra ſe & intelligũt ſe iudicare, affirmare, vel negare: & non bruta, ſed ſolum tendunt in obiectum, & tendendo diriguntur & determinantur inſtinctu naturæ ad vnum ex pluribus, & nõ ex decurſu aut electione, vt canis famelicus præſentatis duobus fruſtis panis, currit ad maius. Et in biuio perdito odore, reuertitur ad aliam viam. Et aliqua animalia, cum volunt quieſcere, magnos ſaltus faciũt, ne inueniantur à canibus. Hæc omnia faciũt inſtinctu naturæ. Eodẽ inſtinctu Aranea parua retia facit ad capiẽdas muſcas. Et Formica in æſtate cibum parat: & Apis ſuas caſas facit: & Hyrundines docent pullos tempore egeſtus poſteriora vertere ad orificium nidi, vt ſtercus cadat in terrã: & Catus ſtercora cooperit, ne à muribus ſentiantur: & Canis videns baculum eleuatũ fugit, ne percutiatur: & volens quieſcere, circulationes facit, quaſi quærens puluinar. Aues quoq; inter paleas pro nido ædificãdo diſcurrere videtur: & canis magiſtrũ ſuum cognoſcit, & mortuum vlulat, flereq; videtur: & ad eius pręceptum ſaltat, chorizat, & comedentibus candelam accenſam tenet. Phylomena cantu vocat parem ad conceptũ: Elephas adorat Regem: Camelus occidit illum, qui procurat vt cognoſcat matrem. Et Delphini magni regunt paruos: & cùm aliquis moritur, alij veniunt ad exequias: & portant eum ſuper dorſum, ne comedatur ab aliis piſcibus. Et alia animalia multa faciũt huius generis, de quibus Albertus Magnus. Ex quibus videtur ꝙ componãt & diuidant, imò ꝙ diſcurrant, & ꝙ prudentiã habeant. Ideo Salomon mittit pigrum ad formicam, vt diſcat prudentiã: interrogandũ & Iob ad iumenta: ſed prudentia in illis impropriè, incompletè, et imperfectè, ac metaphoricè dicitur: quia illa animalia prudentiã, compoſitionẽ, aut diſcurſum non habent, cum non ex ſe illa faciant, ſed ſolum moueantur ad ea, ad quæ ab authore naturæ diriguntur: nec cognoſcunt collationem. Sed homo qui reflecti

Bruta videtur diſcurrere.

In libro de animalibus

Prou. 6.

Iob. 12.

poteſt ſupra actus ſuos, & habet collationem, mittitur ad illa, vt ex eis diſcat prudentiam.

Ver. 9. DE INSTINCTV NATVRAE.

ET quia per huiuſmodi inſtinctum Naturæ ſoluuntur multa argumenta in diuerſis materiis, ideo D de ipſo ſuperficialiter dicendum eſt. Et ſciendum quod inſtinctus Naturæ nihil aliud eſt, quàm motio ſiue actualis directio authoris Naturæ, dirigentis omnia in caſu neceſſario. Quia Natura ſiue au-
Pſal. 146. thor Naturæ (qui eſt Natura naturans) non deficit in neceſſariis. Vnde Pſal. Qui parat iumentis eſcã ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Et Ouem mouet ad fugam, cùm ſubito occurrit lupus, quẽ nunquam antea vidit. Hæc motio & directio actualis in finem naturalem, dicitur & appellatur Inſtinctus Naturę, & concurſus generalis: et quando ordinatur ad finem ſupernaturalem, dicitur concurſus ſpecialis, quem Theologi vocant auxilium ſpeciale in diſpoſitione ad gratiã, & inſtinctũ Spiritus ſancti, quò ad meritum vel fugam peccatorũ. Hæc directio ſiue inſtinctus non eſt potentia neque habitus, ſed actio fluens á Deo, paſſiue recepta in animali, quandoque per ſpecies acquiſitas, & aliquando per ſpecies nouiter infuſas: vt patet in Oue, quæ nunquam vidit lupum, quamprimũ eum videt, imprimitur ei ſpecies inimicitiæ. Quòd autem inſtinctus ſit actus fluens, patet ex hoc quod non durat animali quieſcente, vel remoto obiecto. Et quando animal brutum, vel etiam homo excitatur, vt fugiat á malis occurrentibus, mouetur inſtinctu diuino.

Ver. 10. DE AESTIMATIVA.

AEſtimatiua eſt potentia naturalis interior animæ ſenſitiuæ perfectæ, receptiua ſpecierum nõ ſen- E ſatarum, tranſmiſſiua in memoriam, vt ſpecies inimicitiæ in oue ab authore naturę cauſata cùm primo videt lupum. Et ſic habet hæc potentia ad memoriam, ſicut ſenſus communis ad fantaſiam. Sicut enim organum ſenſus communis propter humiditatem faciliter recipit ſpecies ſenſatas, ſed non bene retinet, ideo tranſmittit ad fantaſiam. Sic æſtimatiua faciliter recipit ſpecies nõ ſenſatas, ſed non bene retinet: ideo tranſmittit ad Memoriam, in qua ſeruantur. Obiectum huius potentię eſt ſenſibile non ſenſatum: Organum verò eſt media pars cerebri á latere dextro: Medium intraneum, neruus quidam. ¶ Hæc potentia in hominibus eſt excellentior, & excellentiori modo operatur, quàm in brutis, propter vicinitatem rationis, quæ habet conferre vnam rem alteri: quam quidem collationem ratio communicat huic potentiæ in rebus non ſenſatis, ſicut fantaſiæ in rebus ſenſatis, imperfectè tamen. Hæc collatio non inuenitur in brutis, ſed ſolum in æſtimatiua hominis. Ideo dicitur aliquando ratio particularis, ſicut phantaſia ſiue cogitatiua.

Ver. 11. DE MEMORIA.

MEmoria accipitur tripliciter: Primo, pro omni potentia conſeruatiua ſpecierum in abſentia ob- F iecti: & hoc modo non eſt ſpecialis potentia, quia conuenit fantaſiæ (vt ſupra dictum eſt) & intellectui poſſibili, qui conſeruat ſpecies intelligibiles, vt inferius dicetur. Secundo, pro ſimilitudine
In li. de Mem. & Remini. ſiue ſimulachro in potentia ſeruato. Et ſic accipit Philoſophus, quando dicit quòd Memoria eſt paſſio ſenſitiua, hoc eſt ſpecies ſiue ſimulachrum obiecti prius apprehenſi cum illa conſideratione quòd fuerit prius ſenſatum ſiue apprehenſum, & conſideratione præteritionis. Et hoc modo Memoria nõ eſt potentia, ſed actus. Tertio accipitur, vt ſpecialis potentia: & tunc ſic definitur: Memoria eſt potentia naturalis interior animæ ſenſitiuæ, conſeruatiua ſpecierum rerum non ſenſatarum, ſub ratione prioritatis temporis, quæ prioritas dicitur tempus præteritum, quod eſt ſenſibile per ſe, commune tamen: percipitur enim per motum magnitudinis, quæ eſt ſenſibile per ſe cõmune, vt dictum eſt. Obiectum igitur memoriæ eſt ſenſibile non ſenſatum præteritum, vt præteritum eſt. Organum eſt poſtrema pars cerebri, quæ dicitur occiput. Ex præmiſſis infertur, quòd animalia, quæ non cognoſcunt tempus, non habent Memoriam: neque ea quæ non habent cerebrum, ſiue organum determinatum, vt muſcæ & mures.

Ver. 12. DE ACTIBVS ET MODIS MEMORANDI.

PHiloſophus explicat actum Memoriæ ſeu memorandi per actus fantaſiæ, quæ etiam memoria di- G citur: qui quidem actus apparẽt in brutis. Mulus enim in aliquo hoſpitio paſtus poſt multos dies illac tranſiens, recordatur & ſiſtit. Canis etiam domini ſui antiqui recordatur, & geſtit coram eo de nouo viſo. Cati pariter in domibus religioſorum, audito cymbalo ad refectorium currunt: quia recordantur aliàs poſt ſimilem ſonum ſe ibi paſtos. ¶ Sed quomodo ibi fiat videndũ eſt, & aduertendũ quòd quando ſenſibile eſt præſens, & fantaſia tendit in illud per ſimulachrum, ſiue per illam ſpeciem ſenſibilem ſeu ſimilitudinem rei, vocatur habitus, eo quòd diu perſeuerat & manet in dormiente: aliquando vocatur actus, ſcilicet, quando immutat & mouet fantaſiam: & tunc non dicitur memorare ſeu recordari, ſed ſentire: quia fantaſia propriè eſt abſentium. Quando verò obiectum eſt abſens, & fantaſia reſpicit ſimulachrum illud, non conſiderando tempus præteritum, ſiue prius audiſſe, vidiſſe, vel alio ſenſu agnouiſſe, etiam tunc non dicitur recordari, ſed fantaſiari, vel iudicare. Sed quando fantaſia reſpiciendo illud ſimulachrũ, iudicat quòd obiectum illius ſimulachri fuit prius viſum, vel alio ſenſu ſenſatum, tunc dicitur recordari & memorare. Et ſic ſimulachrum illud poteſt dupliciter conſiderari. Primo, vt repræſentatiuum obiecti ſimpliciter: & ſic nõ cauſat recordationem: quia licet ſit idem ſimulachrum, alia tamen eſt ratio per illud tendendi ad obiectum, ſicut apparet in ſimulachro regis, antequam viderimus eum: & poſtquam vidimus illum, recordamur vidiſſe. ¶ Cum autem anima intellectiua ſit nobilior & excellentior ſenſitiua: conſequens eſt, vt potentiæ ſenſitiuæ ſint in homine excellentiores, quàm in brutis: hinc eſt quòd memoria in homine multo perfectiorem actum habet, quàm in brutis, ſiue vt eſt ſpecialis potẽtia de non ſenſatis, ſiue de ſenſatis prout conuenit fantaſię, quæ in animalibus brutis deleto ſimulachro ſiue fantaſmate, memorare ſiue recordari non poteſt, etiam fantaſmate ſecundum partem lapſo vel deleto: quæ deletio fieri poteſt (vt dictum eſt) propter nimium motum, vel alterationem organi. Sed homo hoc poteſt: ideo talis recordatio dicitur in homine reminiſcentia, de qua dicendum eſt.

Ver. 13. DE DIFFERENTIA MEMORIAE ET REMINISCENTIAE.

A DIffert autem Memoria ſecũdum Philoſophum, á doctrinæ perceptione & Reminiſcentia, Quia tunc aliquis doctrinam percipit, quando fantaſma nouum acquirit. Sed quãdo ſaluo fantaſmate integro conſyderat prius ſenſibile obiectum per fantaſma præſentatum, dicitur memorate ſiue recordari. Sed quando ſimolachro ex vna parte remanente, & ex alia parte deleto, reſumitur: tunc reminiſcitur: & illa reſumptio dicitur reminiſcentia. Sicut cũ in eodem loco vidimus tres ordinatos, ſcilicet, Sortem, Petrum, & Platonem, quando potentia primùm ſimilitudinem illorum trium recepit, didicit. Sed quando manente fantaſmate illorum trium, poſt factum tempus, hoc eſt poſt horam, diem, menſem, vel annum, iudicat ſe illos tres prius vidiſſe: tunc recordatur. Sed quãdo pars illius fantaſmatis (puta ſimilitudo Sortis vel Platonis, vel duorum ſimul) delata eſt, manente fantaſmate tertii, ſiue ſimilitudine Petri: tunc fantaſia in homine, intuendo ſimilitudinem Petri, poteſt reſumere ſimilitudinem Sortis & Platonis, qui erant á lateribus Petri: tunc reminiſcitur, & fit reminiſcentia. Quæ nihil aliud eſt, quàm reſumptio partia ſimulachri, quæ quidem reſumptio fit ex ipſa rerum natura. Motus enim animi circa multa ordinata directus, vnum ex alio trahit. Et ſi illa ordinata habent naturalem & neceſſariam connexionem, faciliter & quaſi ſtatim fit reſumptio alterius vel aliorum, habito primo vel vno. Sicut quia ad ignem ſequitur calor, deleto fantaſmate caloris, reſpiciendo fantaſma ignis, aduenit fantaſma caloris. Si verò illa ordinata non habeant naturalem cõnexionem, ſed ſunt contingenter ordinata, per aſſuetudinem fantaſia ex primo mouetur ad ſecundum, & ex ſecundo ad tertium, vnde ſequitur quòd frequens meditatio reminiſcendo & ordinando, Memoriam confortat, tuetur, & ſaluat. ¶ In ordinando tamen accipiendum eſt principium aptum, ad quod ſequentia habeant connexionem: aliás difficilis erit reminiſcentia, vt in ſeotentiis diſparatis, niſi per aliqua connectantur & aptentur. Quidem literas alphabeticas; alii quaſdam imagines, alii digitos, alii alia pro cellulis & locta ſibi præſtituunt: in quibus memoranda etiam diſparata aptant, collocant, & applicãt: & ſic viſo loco præſtituto, recordantur eorum quæ illi applicauerunt. Fantaſia enim & Memoria in homine propter vicinitatem, quam habent ad rationem, quodam modo diſcurrunt de vno ad aliud, propter ſimilitudinem vel ordinem inter ipſa repertum. Confert etiam plurimum profunda atq; fortis intentio. Et ſic quatuor conducunt ad reminiſcendum, ſcilicet debita ordinatio, aſſuetudo, profunda atque fortis potentiæ applicatio, & á principio accommodo inchoatio. ¶ Memoria & Reminiſcẽtia á nimia humiditate, ac etiam propter nimiam ſiccitatem difficultantur. Propter nimiam enim humiditatem ſpecies citò labuntur, ſicut ſigillum in cæra liquæfacta. Propter nimiam verò ſiccitatem ſpecies vix poſſunt imprimi, vt ſigillum in cæra dura. Propter alterationem etiam organi ſpecies delentur, vt in ægrotantibus. Impeditur etiã propter motum: & ideo ſenes & pueri ſunt obliuioſi, propter continuum motum, quo agitantur: ſenes propter decrementum, & iuuenes propter augmẽtum. Licet per accidens ea quę in pueritia didicimus, etiam viri & ſenes teneamus. Vnde dicitur cõmuniter: Quod noua teſta capit, inueterata ſapit. Et Horatius: Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem teſta diu. Et Salomon Prouer. 22. Adoleſcena iuxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea: ſed hoc eſt per accidens, propter vehementem applicationem, vel aſſuetudinem.

§. 9. DE APPETITV.

B APpetitus eſt potentia naturalis animę ſenſitiuæ, qua inclinatur ad proſequendum ſibi cõueniens, & reſiliendum á diſconuenienti: hac potentia natura inclinatur ad conſeruationem ſui, & reſiſtendum contrariis. Sciendum tamen quòd Appetitus eſt triplex, ſcilicet naturalis, animalis ſiue ſenſitiuus, & rationalis ſiue intellectiuus. 1. p. q. 80.

Ver. 1. DE APPETITV NATVRALI.

C APpetitus Naturalis eſt habitudo ſeu inclinatio inhærens rebus ad bonum ſuæ naturæ conueniẽs, ad quod abſq; cognitione tendit, quando non habet, & quãdo habet quieſcit in eo ex ordinatione primi mouẽtis, ſiue authoris naturæ, hoc eſt Dei, in inſtitutione naturæ vel generatione impreſſa, & ideo non poteſt eſſe fruſtra, vt grauitas in lapide ad locum deorſum, & leuitas in igne ad locũ ſurſum. Et quia aliquid eſt conueniens alicui naturę, quod eſt diſconueniens alteri: Ideo nõ eſt inconueniens, ꝙ idem ſit bonũ & malum, reſpectu diuerſorũ: hic appetitus nõ habet organũ determinatum.

Ver. 2. DE APPETITV SENSITIVO.

D APpetitus Senſitiuus ſiue Animalis eſt inclinatio ſequens apprehenſionẽ ſenſus interioris, ſcilicet fantaſiæ vel memoriæ aut æſtimatiuæ, qua inclinatur & immediatè mouetur ad proſequendum bonum ſuum, hoc eſt illud quod per prędictam apprehenſionem ei oſtẽditur ſub ratione cõuenientis, & ad reſiliendũ á malo, hoc eſt á diſconueniẽti ſuæ naturę per apprehenſionẽ oſtenſo, vt diſconueniẽs ſiue repugnans ſeu contrarium aut nociuum ſuæ naturæ, vt appetitus concupiſcibilis vel iraſcibilis.

Ver. 3. DE APPETITV INTELLECTIVO.

E APpetitus intellectiuus ſiue rationalis eſt inclinatio ſequens apprehenſionẽ ſeu iudicium intellectus, qua homo inclinatur ad proſequendum bonum, & refugiendum ac reſiſtendum malo, & talis appetitus dicitur & nuncupatur voluntas.

Ver. 4. DE DIFFERENTIA APPETITVVM.

F TAle diſcrimen eſt inter iſtos tres appetitus, quale eſt inter animam vegetatiuam, ſenſitiuam, & rationalem, quæ ſunt partes poteſtatiuæ animæ: Quia ſicut anima ſenſitiua eminenter continet animam vegetatiuã, & anima rationalis ſenſitiuam: Ita appetitus animalis ſiue ſenſitiuus appetitum naturalem: & appetitus intellectiuus ambos. Differunt etiam, quia appetitus naturalis non habet organum determinatum, ſed eſt ſparſum per totum corpus, in quo ſubiectiuatur. Appetitus autem ſenſitiuus habet organum determinatum cui alligatur, & in quo eſt ſubiectiuè. Appetitus verò intellectiuus non habet organum determinatum cui alligetur, neque eſt diffuſus per totum corpus, nec vllo modo ſubiectiuatur in corpore, ſed ſolùm in anima rationali, á qua fluit. Eſt & aliud diſcrimen, quia Appetitus intellectiuus ſiue voluntas proſequitur bonum vniuerſale; & ſi aliquod bonũ particulare 1. p. q. 80. art. 1.

proſequatur,hoc eſt in ordine ad vniuerſale. Appetitus autem naturalis & ſenſitiuus ſolùm proſequi-
tur particulare bonum,& non ordinat nec ordinare poteſt ad vniuerſale. Licet(inquãtum eſt naturæ
particularis)ſit pars vniuerſi,& per conſequens tendit in bonum vniuerſi,& reſilit à malo totius vni-
uerſi,relioquitq; ſuum particulare bonum pro bono totius vniuerſi. Et quia vniuerſum abhorret à va
cuo:ideo aqua quæ naturaliter grauis eſt, & tendit deorſum:tameo vt non detur vacuum, relicta in-
clinatione propria aſcendit ſurſum,vt experimento videmus in clepſidra. Ex quo ſequitur,quod in
aqua eſt duplex appetitus:vnus,inquantum eſt pars vniuerſi:alius eſt,ſecundum quod eſt natura par
ticularis. Et licet videantur contrariari,tamen non contrariantur:quia ſunt reſpectu diuerſorum. Vel
dici poteſt,quòd licet actus ſint contrarii,non tamen inclinationes,quæ ſunt ſubordinatæ. Aliud diſ-
crimen eſt : quia appetitus naturalis non præſupponit neq; ſequitur actũ potentiæ apprehenſiuæ, ſiue
cognitionem. Senſitiuus autem præſupponit & ſequitur neceſſariò apprehenſionem ſenſus interio-
ris: voluntas verò cognitionem intellectus. Conueniũt tamen omnes in hoc quòd nullus illorum ap
prehendit, hòc eſt non recipit in ſe ſimilitudinem eorum, ad quæ tendit. Vnde communiter dicitur,
quòd voluntas eſt de ſe cæca. Et idem dicendum eſt de appetitu ſenſitiuo & naturali,qui nõ ſequitur
apprehenſionem ſiue cognitionem in ſubiecto exiſtentem, ſicut appetitus animalis & rationalis ; li-
cet ſequatur apprehenſionem & cognitionem authoris naturæ, à quo dirigitur extrinſecè per inſtin-
ctum,vt dictum eſt. Conueniunt etiam iſti tres appetitus:quia omnes tendunt in illud quod eſt con-
ueniens ſuæ naturæ, & reſiliunt à diſconuenienti,quod dicitur malum. Vnde Philoſophus ait: Bonũ
1.Ethic. eſt quod omnia appetunt, hoc eſt omnis inclinatio tendit in bonum, ſiue in id quod eſt conueniens
ſuæ naturæ,quod dicitur bonum,ſed diuerſimode,vt dictum eſt. Intelligitur etiam de bono vero,vel
apparenti quo ad actum proſecutiuum. Diſcrepant autem appetitus animalis & intellectiuus,à ſenſu
& intellectu : quia ſenſus & intellectus tendunt in obiecta ſua per ſimilitudinem,ſiue mediante ſimi-
litudine in ſe recepta:& ſic non immediatè. Sed appetitus ſenſitiuus & voluntas tendunt immediatè
in obiectum ſuum, abſque ſpecie vel ſimilitudine rei in ſe receptæ. Ideo Philoſophus dicit,quòd bo-
num & malum ſunt in rebus,verum autem & falſum in intellectu.

§. 10. DE APPETITV ANIMALI.

1.p.q.81. Appetitus animalis ſiue ſenſitiuus diuiditur in concupiſcibilem & iraſcibilem.
art.2.

Ver. 1. DE APPETITV CONCVPISCIBILI.

Appetitus concupiſcibilis eſt potentia naturalis animæ ſenſitiuæ, qua inclinatur ad proſequen- G
dum bonum particulare,ſenſibile, delectabile, & ad fugiẽdum malum ſenſibile,vel doloroſum,
apprehenſum & iudicatum tale per ſenſum interiorem. Organum cui alligatur, eſt cor. Obiectum H
verò eius eſt bonum vel malum ſenſibile, ſimpliciter acceptum, hoc eſt facile ad habendum vel fu-
giendum,quod dicitur ad differentiam appetitus iraſcibilis,qui habet bonum vel malum,arduum ſi-
ue difficile ad habendum vel fugiendum pro obiecto. In hac potentia non oportet ponere medium,
cùm nihil recipiat ab obiecto, niſi fortè actus apprehenſiuæ oſtendentis obiectum, ſine quo oſtenſio-
ne non poteſt ferri in obiectum,dicatur medium. Appetitus concupiſcibilis habet ſex actus ſiue ope-
rationes quæ dicũtur communiter paſſiones, eò quòd ad eas communiter ſequitur tranſmutatio cor-
poralis,ſcilicet dilatatio vel conſtrictio. Tres actus ſiue paſſiones habet ex parte boni,& tres ex par-
te mali. Ex parte boni ſunt, amor,deſyderium,& gaudium. Ex parte mali ſunt,odium,fuga ſiue abo-
minatio & triſtitia. Tres primæ ſunt oppoſitæ tribus vltimis Et quia amor eſt prima & radix omniũ
paſſionum,ideo de eo primo videndum eſt.

Ver. 2. DE AMORE.

1.2.q.26. Amor nihil aliud eſt,quàm conſonantia ſeu complacentia in bono ſenſibili,delectabili,ſimpliciter I
ſeu communiter apprehenſo, hoc eſt abſque conſyderatione difficultatis præſentiæ vel abſen-
tiæ. Talis complacentia dicitur amor,qui eſt primus motus appetitus concupiſcibilis,& fundamen-
tum omnium actuum ac paſſionum. Ex amore enim ſequitur & cauſatur deſyderium,ſi obiectum ſit
abſens. Si verò præſens,cauſatur gaudium ſiue delectatio & quies,quia in illo quieſcit,delectatur,&
gaudet. Notandũ tamen quòd licet amor ſit paſſio & actus concupiſcibilis (extenſo tamẽ vocabulo)
attribuitur voluntati, quæ etiam complaceat in bono præſentato per intellectum : quod quando eſt
abſens, deſyderat : quando verò eſt præſens, gaudet:tamen non ſemper ſequitur corporalis dilatatio
vel conſtrictio:quamuis ſæpenumerò per redundantiam ſequatur,iuxta illud Pſal. Cor meum(hoc eſt
voluntas)& caro mea(hoc eſt ſenſualitas)exultauerunt in Deum viuum. Amor eſt duplex, Amicitiæ
& Concupiſcentiæ. Amor amicitiæ eſt amor,quo amatur aliquid,vt ei ſit bonum : & dicitur Amor
ſimpliciter, & volitio boni. Amor concupiſcentiæ eſt amor,quo amatur aliquid,vt ſit bonum vtile,
aut delectabile amanti vel alteri,& nõ ipſi amato:& talis dicitur amor ſecundũ quid. ¶ Cauſa amoris
1.2.q.27. eſt cognitio boni. Vnde D. Auguſt 8.de Trinitate dicit:Non amatur certe niſi bonũ ſolum. Et in.10.
probat quod nullus poteſt amare aliquid incognitum. Similitudo etiam eſt cauſa amoris,iuxta illud
Eccle.13. Omne animal diligit ſibi ſimile. Per accidens tamen ſimilitudo eſt cauſa odii, vt cum ex eo
quod Sortes eſt ſimilis Platoni, Plato impeditur à conſecutione boni quod amat. Et propter hoc fi-
guli & medici ſæpe corrixantur adinuicem:quia ſæpe ſe inuicem impediunt in proprio lucro : & di-
1.2.q.28.4. citur communiter inter pares eſt inuidia. Et prouer.13. Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt:quia ſe im-
c.de diuinis pediunt in propria excellentia quàm concupiſcunt. ¶ Effectus amoris ſunt quatuor. Primus eſt vnio
nominibus. amantis ad amatum. Vnde D. Dionyſ. dicit quod amor eſt virtus vnitiua. Et Philoſo. recitat Ariſto-
2.Pol. phanem dixiſſe quòd amantes(ſi fieri poſſet) deſiderarent ex ambobus fieri vnum. Sed quia ex hoc
Effectus ſequeretur alterius corruptio, quærunt vnionem quæ conuenit & decet, vt ſcilicet ſimul conuerſen-
amoris. tur,ſimul colloquantur,& in aliis coniungantur. Secundus effectus eſt mutua inhæſio,iuxta illud qui
1.Ioan.4. manet in charitate in Deo manet, & Deus cum eo. Tertius effectus eſt extaſis. Vnde D. Dionyſ. di-
4.c.de diui. cit:amor diuinus extaſim facit. Aliquis autem dicitur extaſim pati cum extra ſe quodam modo po-
nominibus. nitur : quòd contingit dupliciter. Vno modo ſecundum vim apprehenſiuam,quando ponitur extra
cognitio-

cognitionem ſibi propriam: vel quia ad altiorem ſublimatur, ſicut cum apprehendit aliqua quę ſunt
ſupra ſenſum & rationē, vel cum ad inferiora deprimitur, vt cum quis in furiam vel amētiam cadit.
Et hanc facit amor diſpoſitiuè, inquantum facit intenſe meditari de amato: Intenſa enim meditatio
vnius abſtrahit ab aliis. Alio modo quantum ad vim appetitiuam, quando ſcilicet appetitus alicuius
fertur in alium, exiens quodammodo extra ſeipſum. Quartus effectus dicitur zelus. Vnde D. Diony. *4. ca. de diui.*
dicit quod Deus appellatur zelotes propter nimiū amorem. Intenſus enim amor cauſat zelum, quo *nominibus.*
quis quærit excludere omne quod ſibi repugnat, ſed differenter in amore amicitiæ, & in amore con- *zelus quid*
cupiſcentiæ: quia in amore concupiſcentiæ cauſat zelum maliū. Qui enim taliter amat, mouetur con- *& quo-*
tra illud quod repugnat conſecutioni, vel fruitioni, aut quieti eius quod amatur: & hoc modo viri di- *tuplex.*
cuntur Zelotipi vxorum, ne per conſortium aliorum impediatur ſingularitas quam quærūt in vxore.
Et hic zelus dicitur zelotipiæ. Similiter qui quærunt intenſe excellentiam, mouentur contra eos qui
excellere videntur, quaſi impediantes excellentiam ipſorū: & talis zelus dicitur inuidiæ. de quo pſal.
Noli emulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem. Amor autem amicitiæ quęrit *Pſal. 36.*
bonum amici. Vnde quando eſt intenſus facit hominem moueri contra omne illud quod repugnat
bono amici: Et per hunc etiam modum aliquis dicitur zelare pro Deo, quando conatur repellere ea *1. Reg. 19.*
quę ſunt contra honorem, vel voluntatem Dei, ſecundum illud: Zelatus ſum pro domino exercituū. *Ioan. 2.*
Et illud: Zelus domus tuę comedit me. Vbi glo. dicit: Bono zelo comeditur, qui quælibet praua, quę
videt, ſatagit corripere, ſi nequit, tolleret & gemit.

Ver. 3. DE DESYDERIO, SIVE CONCVPISCENTIA ET CVPIDITATE.

A DEſyderium eſt immutatio ſeu affectio, qua appetitus concupiſcibilis tendit in bonum ſenſibile,
delectabile, apprehēſum vt abſens: & alio nomine vocatur Concupiſcētia & Cupiditas. Et dif- *1. 2. q. 30.*
fert hæc paſſio Deſyderii ab Amore: Quia aliud eſt complacere, quod pertinet ad amorē: aliud quæ-
rere medium adipiſcendi, quod pertinet ad deſyderium. Differt etiam à gaudio & delectatione: quia
deſyderium eſt quidam motus & fluxus, & reſpicit obiectū abſens. Gaudium verò & delectatio eſt
quies & terminus motus, & reſpicit obiectum præſens. ¶ Deſyderium alio nomine vocatur cōcupiſ- *1. 2. q. 31.*
centia & cupiditas, quæ ſecundum Philoſo. eſt duplex, ſcilicet naturalis & non naturalis. Concupiſ- *art. 1.*
centia naturalis, eſt qua appetitur aliquid delectabile, prout eſt conueniens naturæ animalis, ſicut ap- *1. Pet. 11*
petitus cibi, & potus, & aliorum neceſſariorum. Et quia natura ſemper tendit ad aliquod finitum cer-
tum & determinatum, ſequitur quod naturalis concupiſcentia non eſt infinita, niſi fortè per ſucceſ-
ſionem, vt ſcilicet poſt cibum digeſtum alia vice deſideret cibum, & ſic conſequenter. iuxta illud:
Qui biberit ex hac aqua ſitiet iterum. Verùm cùm animal ex ſua natura ſit corruptibile, concupiſcen- *Ioan. 4.*
tia cibi & potus non poteſt ſimpliciter & abſolutè eſſe infinita per ſucceſſionem. Hæc concupiſcen-
tia naturalis ſecundum Philoſo. eſt communis brutis & hominibus, & plerunque eis neceſſaria: ideo
non eſt ſecundum ſe mala. Concupiſcentia verò nō naturalis, eſt, qua appetitur aliquis vt conueniēs
& delectabile ſecundum apprehenſionem animalis, licet illud ſecundum ſe non ſit cōueniens naturæ
animalis. Hæc concupiſcentia magis propriè nuncupatur cupiditas, quę propriè non cōuenit anima-
libus, ſed ſolis hominibus, quorum proprium eſt excogitare aliquid vt bonum, pręter id quod natura
requirit. Ideo Phyloſo. dicit cōcupiſcentias naturales eſſe irrationales, hoc eſt abſque deliberatione:
Non naturales verò cum ratione, hoc eſt cum deliberatione & ratiocinatione. Et quia diuerſi diuer-
ſimode ratiocinantur, ideo in. 4. Ethi. dicit quod concupiſcentiæ non naturales dicuntur hominibus
propriè & appoſitè, & poſſunt eſſe infinitæ, cum rationi competat in infinitum procedere. Vnde qui
concupiſcit pecunias aut alia temporalia poteſt ea concupiſcere non ad aliquem certum terminū aut
numerum, iuxta illud: Auarus non implebitur pecunia. &c. Et illud: Creſcit amor nummi, quantum *Eccle. 5.*
ipſa pecunia creſcit. Ideo vt in pluribus eſt mala & vitanda, cum inducat ad multa mala. Vnde Apo-
ſtolus: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & in deſideria multa, *1. Tim. 6.*
inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malo-
rum eſt cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Tu
autem homo Dei hæc fuge.

Ver. 4. DE GAVDIO, DELECTATIONE, ET LAETICIA.

B GAudium ſiue delectatio eſt immutatio ſiue affectio appetitus concupiſcibilis reſpectu boni præ-
ſentati, vt præſens eſt: quæ quidem affectio dicitur quies: Qua habito obiecto deſyderato, ceſſat
motus, & in illo quieſcit animal, & delectatur, Philoſophus dicit quod Appetitiuus motus circulo *3. de anima.*
quodam agitur. Appetibile enim mouet appetitum, faciens ſe in eius intentionem: quia attrahit appe-
titum ad ſe, cùm ſit bonum, hoc eſt conueniens, & per conſequens diffuſiuum & attractiuum ſui, vt
ait D. Dionyſ. Ideo appetitus tendit ad appetibile reale conſequendum cùm non habet: & cùm ha- *In lib. de*
bet, quieſcit: vt ſit ibi finis motus, vbi fuit principium. Contingit tamen aliquando (vt Philoſophus *memo. &*
dicit) quòd imaginatio ſiue fantaſia aut æſtimatiua apprehendant bonum vel malum, tanquam præ- *remin.*
ſens: licet ſit realiter abſens. Et tunc appetitus quieſcit vel ſuccumbit: delectatur, ſi bonum apprehen-
datur, vt præſens. Triſtatur autem & ſuccumbit, ſi malum apprehendatur vt pręſens, prout accidit in
his, qui extaſi & mentis exceſſu aguntur, qui fantaſmata vt rem factam narrant. Accidit etiam ple-
runque ſomniantibus. Vnde quædam ſomnia ſunt delectabilia, quædam verò triſtia. Accidit pariter
ex vehementi affectione in vigilantibus. Sed hoc eſt quia obiectum apprehenditur vt præſens. Bonū
enim & malum non mouent appetitum, niſi apprehendantur. Et inde eſt quòd ſecundum diuerſum
modum apprehenſionis ſequūtur diuerſi motus & paſſiones in appetitu. Apprehenſum ergo bonum
vt præſens, cauſat gaudium: & vt abſens, deſyderium: & vt communiter ſiue ſimpliciter, amorem. Et
differt gaudium a delectatione, ſicut homo ab animali, & ſpecies à genere. Omne enim gaudium eſt
delectatio, ſed non econtrà: vtſus enim delectatur in obiecto ſuo, ſed nō gaudet, eò quòd gaudiū ſup-
ponat rationem. Delectamur enim in iis quæ naturaliter concupiſcimus: ſed nomē gaudii non habet
locum, niſi in delectatione, quæ conſequitur rationem. Vnde gaudium non attribuimus brutis ani-
malibus,

malibus,ſed ſolùm delectationem. Et de omnibus de quibus eſt delectatio, poteſt eſſe gaudiũ in ha-
bentibus rationem,licet non ſemper de omnibus ſit gaudium : puta cum aliquis ſentit aliquam dele-
1.2.q.31.ar.3. ctationem ſecundum corpus, de qua tamen non gaudet ſecundum rationem. Ex quo apparet quod
gaudium & lętitia pertinent ad voluntatem Notandum tamen quod delectationes intelligibiles &
& ſpirituales,abſolutè & ſimpliciter loquẽdo,ſunt perfectiores corporalibus: iuxta illud Pſal. Quàm
10.Ethic. dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo. Et Philoſ. dicit quòd maxima delectatio eſt quæ
eſt ſecundum operationem ſapientiæ. Quod apparet ex iis quæ requiruntur ad delectationem, quæ
ſunt bonum cõiunctum & cognitio huius cõiunctionis,quæ ſunt intimiora & magis perfecta in de-
lectatione ſpirituali : quia intelligibilia ſunt abſq; motu, & per conſequens delectationes eorum ſunt
totæ ſimul Sed quo ad nos delectationes corporales ſunt magis vehementes propter tria. Primò quia
ſenſibilia ſunt magis nota quo ad nos. Secundò quia delectationes ſenſibiles (cum ſint paſſiones ap-
petitus ſenſitiui) ſunt cum aliqua tranſmutatione corporali, quòd non contingit in ſpiritualibus, niſi
propter abundantiam à ſuperiori appetitu rediuidant in inferiorem. Tertiò quia delectationes cor-
porales appetuntur vt medicinæ quædam cõtra defectus & moleſtias corporales,ex quibus triſticiæ
quędã conſecuntur. Vnde delectationes corporales ſuperuenientes huiuſcemodi triſticiis,magis ſen-
tiuntur,& per conſequens magis acceptãtur quàm delectationes ſpirituales, quę non habẽt triſticias
1.2.q.31. contrarias. Inter delectationes autem corporales,delectationes,quæ ſunt ſecundum ſenſuum tactus,
art.6. ſunt maiores his quæ ſunt ſecundũ alios ſenſus. Vnde Philoſ dicit quòd maximæ delectationes ſunt
3.Ethic. ſecundũ ſenſuum tactus,eò quòd tactus eſt magis vtilis cum habeat maiorẽ ordinẽ ad conſeruationẽ
naturæ animalis. Vnde Philoſ.3 Ethic.dicit:Nec enim odoribus leporum canes gaudẽt, ſed cibatio-
ne: neque leo voce bouis, ſed comeſtione. Et per tactum etiam conſeruatur natura ſpeciei : Et ſic de-
lectationes cibi,potus,ac venereorum ſunt maiores & vehemẽtiores: inter eas tamen primatum te-
nent delectationes venereorũ. Si verò loquamur de delectatione ſenſus,quæ eſt ratione cognitionis,
tunc delectatio viſus eſt maior,cum plures nobis rerum differentias demonſtret: ſimpliciter tamẽ ta-
ctus ſunt maiores : cum id quod eſt naturale in vno quoq; ſit potiſſimũ. Si verò cõſideremus delecta-
tiones viſus ſecundum quòd viſus deſeruit intellectui,delectationes viſus erunt potiores ea ratione,
1.2.q.32. quia intelligibiles ſunt potiores ſenſibilibus ¶ Cauſæ delectationis à Philoſ aſſignantur octo. Prima
art.1. eſt operatio. Vnde Philoſo dicit quòd delectatio eſt operatio connaturalis & non impedita ſiue con-
7.&.10. ſequens operationem. Cuius ratio eſſe poteſt: quia cum (vt dictum eſt) ad delectationem duo requi-
Ethic. rantur,ſcilicet conſecutio boni conuenientis,& cognitio huius adoptionis: ſed vtrumq; horũ in qua-
dam operatione conſiſtit. Nam actualis cognitio operatio quædam eſt: ſimiliter bonum conueniens
adipiſcimur aliqua operatione. Ipſa etiam operatio eſt quoddã bonũ conueniens: vnde oportet quòd
8.Confeſſ. omnis delectatio aliquam operationem cõſequatur Secunda cauſa delectationis eſt motus. Vnde D.
Auguſt dicit quòd homines gaudent & delectantur in quibuſdam alternationibus: eò quòd natura
noſtra eſt tranſmutabilis : & eo etiam quòd id quòd eſt nobis conueniens nunc, non erit conueniens
poſtea: ſicut calefieri eſt conueniens homini in hieme non autẽ in æſtate Ex parte verò boni delectan-
tis,quod nobis cõiungitur, fit tranſmutatio delectabilis: quia actio cõtinuata agentis auget affectum.
Ex parte verò cognitionis quia homo deſiderat cognoſcere aliquod totum & perfectum : & aliqua
ſunt quæ non poſſunt apprehendi tota ſimul: tunc in talibus tranſmutatio delectat: deſiderat enim vt
8.Confeſſ. vnum tranſeat,& aliud ſuccedat,& ſic totum ſentiatur. Vnde D Auguſt dicit: Non vis vtiq; ſtare ſyl-
labam,ſed tranſuolare,vt totum audias. ¶ Tertia cauſa eſt memoria & ſpes Vnde Roma.12 Spe gau-
dentes. Et Pſal. Memor fui,& delectatus ſum, quia per memoriam eſt coniunctio boni,non ſolum ſe-
cundum apprehenſionem: & per ſpem eſt coniunctio boni, nõ ſolum ſecundum apprehenſionem,ſed
etiam ſecundum facultatem,vel poſſibilitatem adipiſcendi bonum quòd delectat ¶ Quarta cauſa eſt
triſticia. vnde Pſal. Fuerunt mihi lachrymæ panes die ac nocte Vbi per panẽ intelligitur [illegible] de-
lectationis. Et D. Bernardus ; O bone Ieſu quàm dulce erit gaudere de te: cum tam dulce ſit flere pro
te. Triſticia enim facit memoriam rei dilectæ,de cuius abſentia aliquis [illegible]: Et tamen de ſola ap-
prehenſione delectatur. Et licet contrarium non ſit cauſa contrarii per ſe, eſt tamen aliquando cauſa
per accidens: ſicut frigidum quandoq; calefacit,vt dicitur in 8 Phyſ Quinta cauſa ſunt actiones alio-
rum. Vnde.2.Ioan.dicitur. Gauiſus ſum valde quia inueni de filiis tuis ambulãtes in veritate. Et apo-
5.Cor.13. ſtolus: Charitas nõ congaudet ſuper iniquitate: congaudet autem veritati. Quia operationes aliorũ,
ſi ſint bonæ, æſtimantur vt proprium bonum, propter vim amoris, qui facit æſtimare amicum quaſi
eundem ſibi. Ac etiam per operationes aliorum conſequimur aliquod bonum,vel cum per operatio-
nes aliorum efficitur in nobis aliqua cognitio proprii boni: quia per hoc accepimus æſtimationem in
11.Polyt. nobis ipſis aliquod bonum eſſe. Et quia iſta æſtimatio fortius generatur ex teſtimonio bonorum &
ſapientum,ſequitur quod in eorum laudibus & honoribus homines magis delectantur. Et quia adu-
lator eſt apparens laudator, propter hoc etiam adulationes quibuſdam ſunt delectabiles. ¶ Sexta cau-
ſa eſt beneficentia; vnde Philoſo. dicit quod largiri & auxiliari amicis ac etiam extraneis eſt delecta-
biliſſimum ¶ Septima cauſa eſt ſimilitudo, quæ, vt dictum eſt, cauſa eſt amoris,& amor eſt cauſa dele-
ctationis. Igitur ſimilitudo eſt cauſa delectationis : Cum omne quòd eſt cauſa cauſæ, ſit cauſa cauſati,
1.Retor. ¶ Octaua cauſa eſt admiratio. Dicit enim Philoſo quòd admiratio eſt delectationis cauſa ratione co-
gnitionis. Vnde homo maximè delectatur in his quę de nouo inuenit aut didicit. ¶ Delectatio habet
Effectus quatuor effectus Primus eſt dilatatio cordis Eſa. enim cap. 60. ad expreſſionem gaudii recitat verba
delectatio- domini dicentis: Tunc videbis & afflues,& mirabitur & dilatabitur cor tuum. &c Secũdus eſt deſi-
nis quot. derium ſui ipſius, iuxta illud : Qui biberit ex hac aqua ſitiet iterum. Per aquam enim ſecundum di-
Ioan.4. uum Auguſt. ſignificatur corporalis delectatio. Tertius effectus eſt impedimentum vſus rationis,ma-
ximè quando delectationes ſunt corporales, vehementes, extraneæ & inordinatę. Vnde Philoſophus
6.Ethic. dicit quod delectatio corrumpit æſtimationem prudentiæ, triplici ratione. Primò ratione diſtractio-
nis. Secundò ratione contrarietatis, quando ſunt excedentes contra ordinem rationis. Tertiò ratione
ligationis,

ligationis,inquantũ ad delectationẽ corporalem ſequitur tranſmutatio corporalis,quæ impedit,cum
eſt vehemens,vt patet in ebriis & vinolentis,qui habent vſum rationis ligatum vel impeditũ. Quar-
tus effectus eſt perfectio operationis: Vnde Philo. dicit quod delectatio tenet operantem in opere,& 10. *Ethic.*
perficit operationem. Ex hoc procedit quòd infirmi patum comedunt, quia non delectantur. Et ob
eam cauſam D. Tho. dicit quòd Deus operationibus naturalibus pro conſeruatione indiuidui & ſpe-
ciei adiunxit delectationes, ſine quibus homines propter vilitatẽ abhorrerent ab eis. Delectationes
ſiue corporales ſiue ſpirituales intantũ ſunt bonæ,inquantũ ſunt regulatæ per rationẽ. Quæ verò non
ſunt regulatæ per rationem,ſunt malæ,& tanto peiores quanto magis recedunt ab ordine rationis.

Ver. 5. DE ODIO.

A ODium eſt diſſonantia ſiue diſplicentia appetitus concupiſcibilis eius quod apprehenditur, vt re-
pugnans & noxium. Quia ſicut id quod apprehenditur vt conueniens,habet rationem boni:ita
& repugnans ſiue nociuũ habet rationem mali:& ſic odiũ opponitur & cõtrariatur amori. Et quem-
admodum quãdo bonũ eſt abſens,per amorẽ cauſatur deſyderiũ, per quod appropinquat obiecto,vt
fiat præſens:ita quando malũ eſt abſens,imminẽs tamen,per odiũ cauſatur abominatio,per quã fugit
à malo,& per quã fugã fit malũ abſens,& non appropinquat. ¶ Cauſa odii eſt amor. Quia cum amor 1.2.q.29.
(prout dictũ eſt) conſiſtat in quadã conuenientia, & odium in quadam diſcõuenientia ſeu repugnan- art. 2.
tia,oportet in quolibet prius conſiderare quod ei conueniat quàm quòd ei repugnet. Per hoc enim
aliquid eſt repugnans alteri,quia eſt corruptiuũ,vel impeditiuũ eius quod eſt conueniens. Vnde ne-
ceſſe eſt quòd amor ſit prior odio: Et nihil odio habetur, niſi per hoc quod eſt contrariũ conuenienti,
ſiue per hoc quod eſt contrariũ eius quod amatur,& ſecũdũ hoc omne odiũ ex amore cauſatur. Vnde
D. Aug. dicit ꝙ omnes affectiones cauſantur ex amore. ¶ Et licet amor & odiũ ſint cõtraria,quando 14 *de Ciui-*
accipiũtur circa idem:nõ tamẽ reſpectu diuerſorũ:& ſic amor eſt cauſa odii:eiuſdẽ enim rationis eſt *tate Dei.*
quod ametur aliquid,& odiatur eius oppoſitũ,& ſic amor vnius rei eſt cauſa quod cõtrariũ eius odia-
tur. Et cũ ſecundũ D. Diony. Bonũ ſit fortius malo:quia malũ nõ agit niſi in virtute boni:& odiũ &
amor differant,ſecundũ rationẽ boni & mali:ſequitur quod amor eſt fortior odio cõparato ad amorẽ
ſibi correſpondentẽ. Vnde odiũ quod reſpondet maiori amori,magis mouet quàm minor amor. ¶ Ex
præmiſſis ſequitur quòd impoſſibile eſt aliquem odire ſeipſum. Vnde Apoſto. Nemo vnquã carnem *Epheſ.5.*
ſuã odio habuit. Naturaliter enim vnũquodq; appetit ſibi bonũ. Vnde Philo. Bonũ eſt quod omnia 1. *Ethic.*
appetunt. Nec poteſt quiſquã ſibi aliquid appetere,niſi ſub ratione boni. Cùm malũ ſit præter volun- 4. *ca. de diui.*
tatem,vt D. Diony. dicit:& amare aliquẽ eſt velle ei bonũ. vnde neceſſe eſt quod quilibet amet ſeip- *nominibus.*
ſum:& per conſequens impoſſibile eſt quod odiat ſe. Per accidens tamen cõtingit quòd aliquis odiat
ſe,dupliciter. Vno modo quãdo aliquis optat aliquid quod eſt bonũ ſecundũ quid,& malum ſimpli-
citer,vt cũ amat delectationẽ mortalẽ. Alio modo cũ quis maximè æſtimat ſe ſecundũ naturã corpo-
ralem & ſenſitiuã: licet mens & ſpiritus ſint principale,quod maximè debet æſtimari. Vnde quilibet
amat ſe,ſecundũ id quod exiſtimat ſe eſſe, & odit id quod verè eſt, cũ vult cõtraria rationi:& vtroq;
modo ille qui diligit iniquitatẽ odit animam ſuã & ſeipſum. Illi autẽ qui ſeipſos interimũt,apprehen-
dunt mortem ſub ratione boni,inquantũ eſt terminatiua alicuius miſeriæ vel doloris Et quamuis ve-
ritas omnia vincat,poteſt tamen aliquis odire veritatẽ tripliciter. Primò quando contrariatur bono
amato. Secundò quando veritas in cognitione hominis exiſtens impedit eũ à proſecutione boni ama-
ti,ſicut ſi quis nollet cognoſcere veritatẽ fidei, vt liberius peccaret:in quorũ perſona Iob ait: Recede
à nobis:viam ſcientiarum tuarum nolumus. Tertiò habetur odio veritas in particulari cum eſt in in- *Iob.21.*
tellectu alterius : vt cum quis peccauit, odit quod alius veritatem circa peccatum ſuum ſciat, vt ar- 10. *Confeſſ.*
guat eum. Et ſecundum hoc D. Auguſt. dicit quod homines amant veritatem lucentem, & odiunt *Galat.4.*
eam redarguentem. Vnde Apoſtolus: Factus ſum vobis inimicus,veritatem dicens.

Ver. 6. DE ABOMINATIONE.

B ABominatio eſt immutatio appetitus concupiſcibilis,quia refugit malum ſenſibile,vt fiat abſens,
& non appropinquet:& opponitur deſyderio ſiue concupiſcentiæ.

Ver. 7. DE TRISTICIA, ET DOLORE.

C TRiſticia & dolor opponuntur gaudio & delectationi,cũ habeant obiecta oppoſita,à quibus reci-
piunt ſpeciem atq; formam,ſecundum quam eſt contrarietas. Et ideo oppoſito modo cauſantur
& definiũtur. Eſt igitur Triſticia immutatio appetitus cõcupiſcibilis,ratione mali ſibi præſentati,vt
præſens eſt, & ſub quo ſuccumbit. Et quemadmodum ad delectationem duo requiruntur : primum
eſt,coniunctio boni:ſecundum eſt,cognitio huius coniunctionis : Ita ad triſticiam duo requiruntur:
Primum eſt coniunctio alicuius mali, quod ideo dicitur malum, quia priuat bono:ſecundum eſt,co-
gnitio huius coniunctionis & priuationis per fantaſiam vel æſtimatiuam,aut memoriam vel intelle-
ctum. Et ſicut delectatio, quæ ſequitur apprehenſionem ſenſus exterioris, dicitur delectatio & non
gaudium : Ita dolor proueniens ex coniunctione alicuius mali, apprehenſi solùm per apprehenſio-
nem alicuius ſenſus exterioris, dicitur dolor & non triſticia : quia triſticia addit ſupra dolorem, ap-
prehenſionem ſenſus interioris : & ſic dolor eſt genus ad triſticiam : omnis enim triſticia eſt dolor,
ſed non econuerſo. Extenditur etiam triſticia ad voluntatem: Et dicitur afflictio quædam voluntatis
(ſecundum D. Auguſt.) de his quæ nobis nolentibus accidunt. ¶ Notandum quod nõ omnis triſticia 1.2.35.
omni delectationi contrariatur:eò quòd omnium contrariorum non eſt eadem cauſa:licet ab eodem art. 3.
habitu charitatis procedat,quod aliquis gaudeat de vno,& triſtetur de eius oppoſito. Vnde Rom. 12.
Gaudere cum gaudentibus,& flere cum flentibus. Notãdum præterea quod appetitus delectationis
per ſe loquendo, eſt fortior quàm fuga triſticiæ. Quia cauſa delectationis eſt bonum conueniens:
cauſa verò doloris ſiue triſticiæ, eſt aliquod malum repugnans:ſed cõtingit aliquod bonum eſſe con-
ueniens abſq; aliqua diſconuenientia,vt viſio beatifica. Malum verò non poteſt eſſe abſq; aliqua con-
uenientia:igitur delectatio poteſt eſſe integra & perfecta. Triſticia autem ſemper eſt ſecundum par-
tem, licet per accidens contingat,quòd aliquis magis fugiat triſticiam quàm appetat delectationem:

vt cum

vt cum triſticia impedit, non tantum vnam delectationem, ſed omnes. Dolor tamen interior cordis
eſt maior quàm dolor exterior corporis: cum cauſa doloris interioris ſit malum coniunctũ repugnans
appetitui. Dolor enim exterior ſequitur apprehenſionem ſenſus tactus: Dolor autem interior ſequi-
tur apprehenſionem interiorem imaginationis vel rationis, quæ ſunt potiores ſenſu. Ideo dolor in-
1.2.q.35. art.8. terior eſt potior quàm exterior. Cuius ſignum eſt quod aliquis voluntariè ſuſcipit dolores exterio-
res, vt euitet interiores. ¶ Triſticia ſecũdum Damaſcenum habet duas ſpecies, ſcilicet anxietatem &
Triſticiæ diuiſio. acediam. Anxietas alio nomine dicitur anguſtia vel agonia, quę ſic aggrauat animam, vt nõ appareat
aliquod refugium. Acedia verò ſic aliquando aggrauat, vt etiam exteriora membra immobilia red-
dat. Ideo acedia ſpecialiter dicitur vocem amputare: quia vox inter interiores motus magis exprimit
interiorem conceptum & affectum, nõ ſolùm in hominibus, ſed etiam in aliis animalibus, vt dicitur
in 1. Polyt. D. Gregorius addit duas alias, ſcilicet miſericordiã & inuidiam. Miſericordia eſt triſticia
de malo alieno. Inuidia verò eſt triſticia de bono proximi, ſed de iis amplius dicetur ſuo loco. ¶ Cau-
1.2.q.36. ſæ doloris cõmuniter aſſignantur quatuor. Prima eſt amiſſio boni. Vnde Damaſc. li. 2. ait quod expe-
In Enchi. ctatum malũ timorem incutit, præſens verò triſticiã. Secunda eſt concupiſcentia. Vnde D. Auguſt.
dicit: Subintrantibus ignorantia agendarum rerum, comites ſubinferuntur error & dolor: ſed igno-
rantia eſt cauſa erroris: ergo cõcupiſcentia eſt cauſa doloris & triſticiæ, cum concupitum haberi non
poteſt: licet ſit cauſa delectationis cum concupitũ aſſequitur. Tertia cauſa eſt appetitus vnitatis: cum
bonum vniuſcuiuſque rei in quadã vnitate conſiſtat: prout vnaquæq; res habet in ſe vnita illa in qui-
bus conſiſtit eius perfectio. Vnde vnumquodq; appetit vnitatẽ, ſicut bonitatẽ. Et ideo ſicut amor ſiue
appetitus boni eſt cauſa doloris, cum amatum haberi non poteſt, ita etiã amor vel appetitus vnitatis,
In lib. de natura boni. quando quis illã conſequi non poteſt. Quarta cauſa eſt poteſtas maior. Vnde D. Aug. dicit: In animo
dolorem facit volũtas reſiſtens poteſtati maiori. In corpore verò dolorẽ facit ſenſus reſiſtens corpori
potẽtiori. ¶ Effectus doloris ſiue triſticiæ ſunt quatuor. Primus eſt oblatio facultatis addiſcẽdi: quia
1.2.q.37. cum in vna anima non ſit niſi vna intentio: ſequitur quod ſi aliquid trahit ad ſe totam intentionẽ, vel
magnam partem ipſius, non compatitur ſecum aliquid, quod magnam attentionẽ requirat. Sed dolor
ſeu triſticia maximè trahit ad ſe intentionẽ animæ: quia vnumquodque naturaliter tota intentione
tendit ad repellendum contrarium, ſicut etiam in rebus naturalibus apparet. Similiter manifeſtũ eſt
quod ad addiſcendum aliquid de nouo, requiritur ſtudium quod eſt vehemens applicatio animi, quæ
Prou. 2. requirit conatum & magnam intentionem, iuxta illud: Si quæſieris ſapientiam quaſi pecuniam & ſi-
cut theſauros effoderis eam, tunc intelliges diſciplinam. Igitur. &c. Hoc autem intelligendum eſt de
dolore corporali intenſo, qui habet tranſmutationem corporalem adiunctam, & ideo magis impedit
contemplationem, quæ requirit omnimodã quietem: licet etiam dolor interior, ſi multum intendatur
attrahat intentionẽ, ne poſſit aliquid de nouo diſcere vel contemplari. Vnde D. Grego. (prout reci-
tat D. Thomas) propter dolorem & triſticiam intermiſit Ezechielis expoſitionẽ. Moderata tamẽ tri-
ſticia, quæ excludit mentis euagationem, cõferre poteſt ad diſciplinã ſuſcipiendã præcipue eorũ per
Eſa. 26. quæ homo ſperat ſe poſſe à triſtitia liberari, iuxta illud: In tribulatione murmuris doctrina tua eis.
Secundus effectus eſt aggrauatio. Vnde Greg. Nicenus, & Damaſcenus ponunt triſtitiam aggrauan-
tem. Dicitur autẽ homo aggrauari per hoc quod aliquo pondere impeditur à proprio motu: Et cum
triſtitia proueniat ex aliquo malo præſenti, quod repugnat motui voluntatis: ſequitur quod aggra-
uat, inquantum impedit ipſum, ne fruatur eo quòd vult: & ſi intantum ſuper excreſcat vis mali, vt
ſpem euaſionis excludat: impeditur etiam motus interior animi anguſtiati, vt neq; hac, neq; illac di-
uertere valeat: & etiã quandoq; impeditur motus exterior corporis, ſic quod homo remanet ſtupidus
in ſemetipſo. Tertius effectus eſt impedimẽtũ operationis: quia cum delectatio perficiat operationẽ,
vt dicitur in 10. Ethic. & dolor & triſtitia contrariãtur delectationi: ſequitur quod dolor & triſtitia
Prou. 17. impediunt operationem. Quartus effectus eſt illatio nocumẽti, maximè corpori, iuxta illud: Animus
Prou. 25. gaudens floridam ætatem facit: ſpiritus triſtis exſiccat oſſa. Et illud: Sicut tinea veſtimẽto, & vermis
Eccle. 38. ligno: ita triſtitia viri nocet cordi. Et illud: A triſtitia feſtinat mors. ¶ Remedia doloris & triſtitiæ
1.2.q.38. communiter aſſignantur quinque. Primum eſt quærere delectationem. Quia ſic ſe habet delectatio
ad triſtitiam in motibus appetitus, ſicut quies ad fatigationem, quæ accidit ex aliqua tranſmutatione
naturali. Nam & ipſa triſtitia fatigationem quandam ſeu ægritudinem appetitiuę virtutis importat,
ſed quælibet quies corpori remedium affert, contra fatigationem ex quacunq; cauſa innaturali proue-
nientem: ergo quælibet delectatio remediũ affert ad mitigandũ quamlibet triſtitiã ex quocunq; pro-
8. Ethic. cedat. Vnde Philoſo. dicit quod delectatio expellit triſtitiam, & quæ contraria, & quę contingens, ſi
ſit fortis: Quia licet delectatio non contrarietur omni triſtitiæ ſecundum ſuam ſpeciem, contrariatur
4. Confeſſ. tamen ſecundum genus. Secundum remedium eſt fletus. Vnde D. Auguſt. dicit quod quando dole-
bat de morte amici in ſolis gemitibus & lachrymis erat aliquantula requies. Lachrymæ enim & ge-
mitus naturaliter mitigant triſtitiam: eò quòd omne læſiuũ interius clauſum magis affligit, quia ma-
gis multiplicatur intentio animæ circa ipſum. Sed quando ad exteriora diffunditur, tunc animæ intẽ-
tio ad exteriora quodam modo diſpergitur, & ſic interior dolor minuitur. Et propter hoc homines,
qui ſunt in triſtitiis exterius, ſuam triſtitiam manifeſtant vel fletu, vel gemitu, aut etiam verbo, qui-
9. Ethic. bus triſtitia mitigatur. Tertium remedium eſt dolor amici compatientis. Quia vt Philo. dicit: Ami-
cus naturaliter condolens in triſtitiis eſt conſolatiuus: quia per hoc quod amici contriſtantur ei, per-
cipit ſe ab eis amari, quod eſt delectabile. Vnde cum delectatio minuat triſtitiam, ſequitur quod ami-
cus condolens mitigat illam. Quartũ remediũ eſt contemplatio veritatis, eò quò in illa maxima de-
lectatio conſiſtit. Omnis autem delectatio mitigat triſtitiã, vt dictum eſt. Igitur. &c. Et ob eam cau-
ſam homines ex contemplatione diuina, & ſpe futurę beatitudinis, gaudent in tribulationibus, iuxta
Act. 5. illud: Ibant apoſtoli gaudentes à conſpectu conſilii, quoniã digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contu-
Iacobi. 1. meliam pati. Vnde D. Iacobus dicebat: Omne gaudium exiſtimate, fratres mei, cum in varias tenta-
tiones incideritis. Nonnũquam etiam inter corporis cruciatus huiuſmodi gaudium inuenitur, vt pa-

tet in

tet in D. Tiburtio martyre, qui cum nudis plantis ſuper prunas ardentes incedere cogeretur, vide-
batur ei quod roſeos flores ambularet. Et licet,qui addit ad ſcientiam,addat ad dolorem propter diſ- *Eccle.2.*
ficultatem inueniendæ veritatis : vel quia homo per ſcientiam cognoſcit multa, quæ eius voluntati
contrariantur : & ſic ex parte rerum cognitarum ſcientia dolorem cauſat : ipſa tamen contemplatio
delectationem affert. Quintum remedium eſt ſomnus & balneum. Quia cum triſticia ſecundum ſpe-
ciem ſuam repugnet vitali motioni corporis:ſequitur quod illa quæ reformant naturam corporalem
in debitum ſtatum vitalis motionis,repugnant triſticiæ,& mitigant ipſam. ¶ Notandum quod licet
triſtari ad præſentiam alicuius mali ſit naturale, & per conſequens non ſit de ſe, neque bonum,neque
malum. Triſticia tamen ſecundum rationem regulata,habet rationem honeſti,iuxta illud:Beati qui *Mat.5.*
lugent.&c. habet etiam rationem vtilis. Cum ſapiens non quærat niſi vtilia,& quęrat triſticiam,iu-
xta illud:Cor ſapientum vbi triſticia:& cor ſtultorum vbi lætitia? Immoderata tamen & inordina- *Eccle.7.*
ta triſticia eſt inutilis atque inhoneſta,& per conſequens peccatum:iuxta illud:Multos occidit triſti-
cia. Cùm tamen triſticia ſit malum pœnæ non poteſt eſſe ſummum malum:eò quòd malum culpæ eſt *Eccle.30.*
peius:eſt enim priuatio maioris boni.

§. 11. DE APPETITV IRASCIBILI.

A APpetitus Iraſcibilis eſt potentia animæ ſenſitiuæ:qua realiter inclinatur ad proſequendũ bonum
delectabile, ſenſibile, arduum, & difficile : & ad fugiendum malum arduum & difficile. Orga-
num cui hæc potentia alligatur, & in quo ſubiectiuatur, eſt fel. Obiectum verò eius eſt bonum
arduum & difficile adipiſci, vel malum arduum & difficile, fugere vel euadere. Et ſic quodammo-
do eſt eleuatum ſupra facilem poteſtatem animalis, & ideo exigit ſpecialem potentiam, cum habeat
ſpecialẽ rationẽ:hæc potentia ab authore naturæ data eſt in propugnaculũ,defenſionem,& auxilium.
Appetitus concupiſcibilis,vt tollãtur impedimenta, quibus impeditur tendere in ſuũ obiectum, vel
propter difficultatẽ boni adipiſcẽdi,vel mali ſuperãdi. Ideo omnes paſſiones iraſcibilis terminãtur ad
paſſiones concupiſcibilis,pertinentes ad quietẽ vel alteram illarũ. Paſſiones appetitus cõcupiſcibilis
pertinentes ad quietẽ ſunt duę,ſ. gaudiũ,quod eſt quies in bono adepto: Triſticia,quę eſt quies in ma
lo adepto,& præſenti,quæ vocatur ſuccubitio & quies violẽta. Huic ſentẽtiæ annuit Philo. inquiẽs: *2. Ethic.*
Paſſiones animæ ſequuntur gaudium & triſticia. & loquitur vniuerſaliter tam de paſſionibus concu
piſcibilis,quã iraſcibilis. Et quia appetitus iraſcibilis ordinatur in auxilium cõcupiſcibilis,& paſſio-
num eius:neceſſe eſt vires & paſſiones concupiſcibilis(quæ ad motum pertinent,prout ſunt amor &
deſyderiũ, odiũ & abominatio) præcedere paſſiones iraſcibilis,vt cùm defecerint, & vltra progredi
nequiuerint paſſiones concupiſcibilis,ab appetitu iraſcibili fulciantur:& ſic ſpes præſupponit amorẽ
& deſyderium,& timor odium & abominationem. Quia ſicut obiectum iraſcibilis addit ſupra ſub-
iectum concupiſcibilis arduitatem & difficultatem:ſic & paſſiones iraſcibilis aliquid addunt ad paſ-
ſiones concupiſcibilis. Spes enim ſupra deſyderium addit conatum quendam, & eleuationem ani-
mi,ad conſequendum bonum arduum:& eodem modo audacia ad aggrediendum periculum,& tol-
lendum impedimenta. Et ſimiliter timor addit ſupra fugam & abominationẽ,quandã depreſſionem
animi,propter difficultatẽ mali. Triſticia autẽ media eſt inter duas paſſiones iraſcibilis,ſcilicet,inter
irã & timorẽ,quia præcedit iram:ex triſticia enim aliquis inſurgit in vindictam,ad rependendã vicẽ
nocentibus:& cùm iratus conſecutus fuerit vindictam,gaudet. Sequitur autem triſticia timorẽ:quia *1.2.q.3.5.*
cùm malũ quod timebatur,occurrerit,cauſatur triſticia. Appetitus iraſcibilis habet quinq; actus ſiue *art.1.*
operationes,quæ dicuntur paſſiones,ratione iam dicta : Prima eſt ſpes:ſecunda,deſperatio : tertia,ti-
mor,quarta,audacia:quinta,ira:à qua appetus iraſcibilis denominatur : Non tãquam ſit prima in or-
dine generationis,quia ira cauſatur ex aliis paſſionibus, ſicut effectus à cauſis præcedentibus. Ideo ab
ea tanquam manifeſtiori,denominatur potentia ſiue appetitus iraſcibilis.

Ver. 1 DE SPE.

B SPes eſt immutatio appetitus iraſcibilis ad proſequendũ bonũ ſenſibile arduum, futurũ vel abſens
quod poteſt adipiſci. Ex hac definitione apparet, quòd obiectũ ſpei habet quatuor cõditiones,per
quas actus ſpei differt ab aliis paſſionibus:prima eſt,quòd obiectũ ſit bonum:quia Spes nõ eſt niſi de
bono:Mala enim non ſperamus,niſi apprehendamus ſub ratione boni,ſed timemus ea. Secũda, quòd
illud bonũ ſit arduum,& cum difficultate poſſit adipiſci:nõ enim dicitur quis ſperare quod eſt in ſua
poteſtate,vt ſtatim habeat:& per hoc differt à deſyderio. Tertia eſt quòd illud bonum ſit futurũ:quia
de præſentibus nõ eſt ſpes,iuxta illud, Nam quod videt quis,quid ſperat?& per hoc differt à gaudio
quod eſt de bono præſenti. Quarta,quòd illud bonum ſit poſſibile adipiſci:Non enim ſperamus im- *Rom.8.*
poſſibilia,& per hoc differt à deſperatione. Quòd autem ſpes ſit in animalibus brutis,apparet : Quia
ſi canis videat leporem, aut accipiter auem nimis diſtantem, non mouetur ad ipſam proſequendam,
quaſi deſperans ſe poſſe adipiſci. Si autem ſit in propinquo,mouetur,quaſi ſub ſpe adipiſcendi. Cau- *1.2.q.40.*
ſæ ſpei communiter aſſignantur tres. Prima eſt experientia. Vnde Philoſo.3. Ethic. dicit quod aliqui *ar.5.& 6.*
ſunt bonæ ſpei propter multoties & multos viciſſe. Et Vegetius dicit:Nemo facere metuit, quod ſe *In lib. de re*
bene didiciſſe confidit. Cum enim ſpes ſit de bono futuro arduo,quod eſt poſſibile adipiſci,ſequitur *militari.*
quod omne illud quod facit alicui æſtimationem poſſibilitatis, cauſat ſpem. Et ſic experientia, do-
ctrina, & perſuaſio generant ſpem. Secunda cauſa eſt iuuentus. Vnde Philoſophus dicit quòd iuue-
nes ſunt bonæ ſpei:tum quia multum habent de futuro & parum de præterito : Et quia memoria eſt *2. Retho.*
præteriti,ſpes autem futuri : ideo parum habent de memoria,ſed multum viuunt in ſpe. Tum etiam
quia iuuenes propter caliditatem naturæ multos habent ſpiritus,& ita in eis cor ampliatur:Ex ampli
tudine autem cordis eſt quod aliquis ad ardua tendat:ideo iuuenes ſunt animoſi & bonę ſpei. Simili-
ter etiam illi qui non ſunt paſſi repulſam, nec experti impedimenta in ſuis conatibus, de facili repu-
tant ſibi aliquid poſſibile. Vnde iuuenes propter inexperientiam impedimẽtorum & defectuum,re-
putant ſibi aliquid poſſibile,ideo ſunt bonæ ſpei. Tertia cauſa eſt ebrietas. Vnde Philoſo. dicit quod
inebriati ſunt bene ſperãtes. Ratio eſt, Caliditas & multiplicatio ſpirituum propter vinum,ac etiam *3. Ethic.*

inconſideratio periculorum & defectuum. Propter eaodem ratione omnes ſtulti & deliberatione nō
vtentes, omnia tentant & ſunt bonæ ſpei. Effectus ſpei ſunt duo. Primus eſt amor. Vnde Gloſ. ſuper
1.2.q.40. illud Abrahā genuit Iſaac. Iſaac autē genuit Iacob. Exponit & dicit hoc eſt fides genuit ſpem, & ſpes
ar.7.& 8. charitatem. Charitas autem eſt amor. Igitur. &c. Secundus effectus eſt perfectio operationis. Vnde
Mat.1. Apoſtolus. Qui arat, debet arare in ſpe fructus percipiendi.

Ver. 2. OS DESPERATIONE.

DEſperatio eſt quidam motus appetitus iraſcibilis, quo realiter recedit & ceſſat proſequi bonum C
arduum futurum, apprehenſum cum impoſſibilitate obtinendi. Quia (vt habet Philoſophus.)
Cùm ventum fuerit ad aliquod impoſſibile, homines deſiſtunt. Ex quo apparet quòd obiectum ſpei
& deſperationis eſt bonum arduum. Et ideo non contrariantur contrarietate exceſſus ad contrarios
terminos, ſicut amor & odiū, quæ habēt obiecta cōtraria, bene tamen cōtrariantur per receſſum & ac
ceſſum, reſpectu eiuſdem termini ſiue obiecti: quia ſpes proſequitur, deſperatio ceſſat, & ſic recedit.
¶ Cùm deſperatio opponatur ſpei, & contrariorum ſit eadem diſciplina, cauſæ & defectus deſpera-
tionis ex cauſis & effectibus ſpei dignoſci poſſunt. Ideo ſicut experientia victoriæ, doctrina, perſua-
ſio, multiplicatio ſpirituum, & inconſideratio periculorum & defectuum ſunt cauſæ ſpei. Sic expe-
rientia ſubcubitionis & repulſæ, diſſuaſio, defectus ſpirituum, qui eſt in ſenibus & frigidis, conſidera-
tio periculorum & ignorantia mediorum ſunt cauſæ deſperationis Et quemadmodum ſpes eſt cauſa
Cap.11.§.1. amoris, & perficit operationem: ſic deſperatio eſt cauſa odii, & ii impedit operationem. De remediis
Ver.2. contra deſperationem dicetur infra cum de vitio deſperationis agetur.

Ver. 3. OS TIMORS.

2.2.q.41. TImor eſt motus ſiue immutatio appetitus iraſcibilis, quo realiter mouetur & contrahitur à malo D
& deinceps arduo imminenti, quod habet aliquo modo victoriam ſuper bonum, & cui niſi cum difficultate
reſiſti poteſt, quaſi excedat poteſtatē timentis. Timor poſt triſtitiam habet magis rationem paſſionis,
quàm alii motus: quia (vt Damaſcenus dicit) magis contrahit & affligit. Ad timorem ſequitur deſpe-
ratio. Ea enim ratione aliquis deſperat, quia timet ſuccumbere propter difficultatem. Damaſcenus
ponit ſex ſpecies timoris: Prima eſt ſegnicies, cùm quis refugit operari propter timorem excedentis
laboris. Secunda, erubeſcentia, cùm quis prætermittit operari propter turpitudinem lædentem opi-
nionem in actu committendo. Tertia, verecundia, cùm quis deſiſtit operari & perſequi bonum, pro-
pter turpem actum iam factum. Quarta, admiratio, cùm quis cogitat aliquod magnum malum, cuius
exitum conſiderare non ſufficit. Quinta, ſtupor, cùm quis conſiderat, quòd aliquod malum inconſue-
tum & inconſultum offertur. Sexta, agonia, cùm quis timet imminens infortunium, ratione impro-
uiſionis, quia ſcilicet prouidere non poteſt. Et non accipiuntur prædictæ ſpecies ſecundum dignita-
2.2.q.41. tem obiecti, ſed ſecundum diuerſos effectus. ¶ Notandum quòd duplex eſt timor. quidam eſt natura-
art.3. lis, non quod totus ſit à natura abſque apprehenſione apprehenſiuæ virtutis, ſicut moueri ſurſum eſt
motus naturalis ignis. Sed dicitur naturalis, quia natura ad ipſum inclinat, licet perficiatur per appre-
henſionem: quia motus cognitiuæ & appetitiuæ virtutis reducuntur in naturam, ſicut in primum
principium. Et talis timor naturalis ſecundum Philoſophum, eſt de malo corruptiuo, quod natura re-
1.Retho. fugit propter naturale deſiderium eſſendi. Alius eſt timor non naturalis, quando malum quod time-
tur, non eſt corruptiuum, ſed contriſtatiuum, hoc eſt non repugnat naturæ ſecundum ſe, ſed deſi-
derio appetitus. Ex quo ſequitur quòd illud quod remouet fantaſiam futuri mali, ſiue futuritionem
2.2.q.42. mali, excludit timorem. Et quia diſtantia facit quòd malum quod eſt futurum, nō appareat futurum,
art.2. ſequitur quòd valdè diſtantia non timentur. Vnde dicit Philoſophus, quæ valdè longè ſunt, non ti-
2.Retho. mentur. Sciunt enim omnes quod morientur, ſed quia non propè eſt, non curant. Similiter neceſſitas
facit aliquid æſtimare, non vt futurum, ſed vt eſt præſens. Ideo quæ neceſſitatem imponunt non ti-
mentur. Vnde Philoſophus dicit quod illi qui decapitantur non timent, ſed triſtantur, videntes ſibi
3.Retho. neceſſitatem mortis imminere. Si verò malum apprehendatur vt propinquum, cum aliquali ſpe eua-
ſionis, tunc timetur. Cùm verò timor ſit de malo futuro imminenti, quod de facili vitari non poteſt,
& malum culpæ cum ſit voluntarium de facili vitari poſſit, ſequitur quod de malo culpæ non eſt ti-
mor, quia non habet rationem alicuius terribilis. Vnde Philoſophus dicit quod non omnia mala ti-
2.Retho. mentur, puta ſi aliquis erit iniuſtus aut tardus. Niſi cum volūtas ab aliquo exteriori magnam vim in-
clinandi habente inducitur ad peccandum, tunc poterit eſſe timor de malo culpæ, puta cum quis ti-
met commorari in ſocietate malorum, ne ab eis ad peccandum inducatur. Sed in tali diſpoſitione ma-
gis timet homo ſeductionem vel mortem, ſi comminetur, quàm culpam. Pœna autem cum ſit con-
tra voluntatem, timetur: & ideo licet ſeparatio à Deo conſequatur peccatum, quia tamen eſt pœ-
na, timeri poteſt: ac etiam ipſe timor cum pœnam habeat, vt habetur. 1. Ioan.4. Notandum præterea
quòd cum obiectum timoris ſit malum, quod de facili vitari non poteſt. Hoc autem ex duobus con-
tingit, ſcilicet ex magnitudine mali, & ex debilitate timentis: ad vtranque autem operatur quod ali-
1.2.q.43. quid ſit inſolitum & repentinum. Quia ex præmeditatione timor futuri mali minuitur. Et quod ſu-
art.5. bito ac repentè accidit, ſubtrahit remedia quæ homo poteſt præparare ad repellendum futurum ma-
lum: quæ nō poſſunt repelli quando ex improuiſo malum occurrit. Et cum mala quæ non habent re-
medium ſint terribiliora, & faciant ad magnitudinem mali, ſequitur quod ſunt magis timenda, vt
diuturnitas & perpetuitas. ¶ Cauſæ timoris ſunt duæ. Prima eſt amor. Vnde D. Auguſtinus dicit:
Nulli dubium eſt non aliam metuendi eſſe cauſam, niſi ne id quod amamus aut adeptum amittamus,
1.2.q.43. aut non adipiſcamur ſperatum. Licet timor per accidens & indirectè inducat ad amorem, inquan-
lib.83.q. tum ſcilicet homo timet puniri à Deo, ſeruat mādata eius, & ſic incipit ſperare. ſpes verò, vt dictum
eſt, introducit amorem. Secunda cauſa timoris eſt defectus. Contrariorum enim contrariæ ſunt cau-
ſæ: ſed diuitiæ, robur, multitudo amicorum, ac poteſtas excludunt timorem: ergo ex defectu eorum
1.2.q.44. cauſatur timor. Timor quatuor habet effectus. Primus eſt contractio. Vnde Damaſcenus dicit quòd
4.lib. timor eſt virtus ſecundum ſiſtolem, hoc eſt ſecundum contractionem. Cuius ratio eſt. Quia timor
prouenit

prouenit ex fantaſia alicuius mali imminentis, quod difficile repelli poteſt. Quod autem aliquid diſ-
ficulter repelli poſſit, prouenit ex debilitate virtutis: cum virtus quanto debilior, tanto ad pauciora
ſe extendat. Ideo ex imaginatione quæ cauſat timorem, ſequitur quædam contractio in appetitu,
prout videmus in morientibus, quòd natura retrahitur ad interiora propter debilitatem virtutis.
Videmus enim in ciuitatibus quod quando ciues timent, retrahunt ſe ab exterioribus, & recurrunt,
quantum poſſunt, ad interiora. Sic ex timore ſequitur contractio caloris & ſpirituum ad interiora.
Nec obſtat quod ex multiplicatione ſpirituum in interioribus, magnificetur cor ad audacter aliquid
progrediendum, ex quo redditur homo audacior & promptior ad inuadendum. Quia propter ca-
lorem & ſubtilitatem ſpirituum, qui proueniunt ex appetitu vindictæ, fit interius motus ſpirituum
ab inferioribus ad ſuperiora. In timentibus autem propter frigiditatem, quæ prouenit ex imagina-
tione defectus virtutis ingroſſantem, mouêtur ſpiritus à ſuperioribus ad inferiora. Et ideo non mul
tiplicantur calor & ſpiritus circa cor, ſed magis à corde refugiunt, ideo timentes non promptè in-
uadunt, ſed magis reſiliunt. Secundus effectus timoris eſt tremor. Vnde Cicero dicit quod timo- *4. lib. Tuſc.*
rem ſequitur tremor: cum ex contractione ab exterioribus ad interiora, exteriora frigida remaneant: *quæſt.*
& propterea in eis accidit tremor, qui cauſatur ex debilitate virtutis continentis membra: ideo re-
ſumpto humido ſequitur ſitis, & interdum ſolutio ventris, & emiſſio vrinæ, & quandoque ſeminis.
Et cum in timore calor deſerat cor, à ſuperioribus ad inferiora deſcendens: ſequitur quod timenti-
bus maximè tremunt membra quæ habent connexionem ad pectus, vbi eſt cor. Vnde timentes ma-
ximè tremunt in voce propter vicinitatem arteriæ vocalis ad cor. Tremit etiam in eis labium infe-
rius, & tota inferior mandibula, propter continuationem ad cor, vel quia etiam huiuſmodi membra
ſunt magis mobilia. Propter eandem rationem manus & genua tremunt timentibus, ſecundum il-
lud: Confortate manus diſſolutas, & genua trementia confortate. ¶ Tertius effectus timoris ſequens *Eſa. 35.*
ex præmiſſis eſt impedimentum operationis exterioris. Quia timor perturbat rationem, & cauſat
quandam ſolicitudinem, quæ facit hominē attentius conſiliari. Vnde cōſiliatio ponitur quartus effe-
ctus timoris. Nam vt dicit Philo. Timor conſiliatiuos facit. Et alibi cōſiliamur de magnis, in quibus
quaſi nobis ipſis diſcredimus. Ea autem quæ timemus, licet nō ſint magna ſimpliciter, habent tamen
magnitudinem, quia apprehenduntur ſub ratione ardui & difficilis. Timor & aliæ paſſiones, quan-
tum eſt ex ſe, impediunt facultatem bene conſiliandi. Quia homini affecto videtur aliquid maius vel
minus quàm ſit ſecundum rei veritatem, ſicut amanti videntur ea quæ amat pulchriora & meliora, &
timenti ea quæ timet terribiliora.

Ver. 4. DE AVDACIA.

A AVdacia (ſecundum Philoſophum) eſt timori cōtraria: & eſt motus appetitus iraſcibilis, quo rea- *3. Ethic.*
liter aggreditur periculum imminens propter ſpem victoriæ ſupra periculum ipſum. Ex quo
ſequitur quòd audacia eſt cauſa ſpei. Vnde Philoſo. 3. Ethic. dicit quòd illi qui ſunt bonæ ſpei, ſunt
audaces: & quod audaces ſunt præuolantes ante pericula. In ipſis tamen diſcedunt, quia arduitatē il-
lorum non præcogitauerunt. Cauſa audaciæ eſt ſpes victoriæ. Vnde Philo. 2. Retho. dicit quòd cauſa
audaciæ eſt, cum in fantaſia ſpes fuerit ſalutarium vt propè exiſtentium.

Ver. 5. DE IRA.

B IRa eſt motus appetitus iraſcibilis, quo realiter mouetur ad vlciſcendum & vindicandū & punien- *3. Ethic.*
dum inferentem malum ſeu nocumētum: Eam ob rem appellatur Appetitus vindictæ, & cauſatur
ex concurſu multarum paſſionum. Non enim inſurgit motus iræ, niſi propter aliquam triſtitiam illa-
tam, & niſi adſit deſiderium & ſpes vlciſcendi: Quia (vt habetur in ſecundo Rethor.) Iratus habet
ſpem puniendi: apprehendit enim vindictam, vt poſſibilem ſibi. Vnde ſi ille qui intulit nocumen-
tum, fuerit multum excellens & potens, non inſurgit ira, ſed triſticia, vt dicit Auicēna. Ex quo patet, *In lib. de*
quòd ita eſt paſſio quodam modo compoſita, & reſpicit vnum obiectum ſecundum rationem boni, *Anima.*
& aliud ſub ratione mali, ſcilicet inferentem nocumentum, de quo vult vindicari. Et ad iſtum mo-
tum iræ ſequitur magna vehementia, impetuoſitas, furor, & ebullitio ſanguinis, & ſpirituum vita-
lium circa cor, ex euaporatione fellis procedens, vt dicit Damaſcenus. Hinc eſt quòd propter ni-
miam perturbationem cordis, quæ eſt in motu iræ, apparent in iratis ſigna quædam in exterioribus
membris. Vnde D. Gregorius in quinto Moralium dicit: Irę ſuæ ſtimulis cor palpitat, corpus tremit,
lingua præpedita eſt, facies igneſcit, exaſperantur oculi, & nequaquam recognoſcuntur noti. Os
quidem clamorem format, ſed ſenſus quid loquatur ignorat. Philoſophus vocat quoſdam iraſcen-
tium acutos: qui citò iraſcuntur, non tamen diu retinent. Quoſdam amaros, qui diu retinent iram: *4. Ethic.*
quoſdam difficiles, qui nunquam quieſcunt, niſi vindicentur. ¶ Hos gradus Damaſcenus & Gre-
gorius Nicenus dicunt eſſe ſpecies iræ, diuidentes eam in felleam, maniam & furorem. Notandum
tamen quòd cum ira ſit appetitus vindictæ, importat collationem pœnæ infligendæ ad nocumen- *7. Ethic.*
tum ſibi illatum. Vnde Philoſophus dicit quòd ſillogizans confeſtim iraſcitur, & cum conferre &
ſillogiſare ſit rationis: ſequitur quod ira quodam modo eſt cum ratione præcipiente vel denunciante
iniuriam appetitui ſenſitiuo, qui non impedit ratiocinationem, quòd apparet in ebriis. Quia illi
qui ſunt multum ebrii, tanquam nihil habentes de iudicio rationis, non iraſcuntur: ſed quando ſunt
parum ebrii, iraſcuntur tanquam habentes iudicium rationis, ſed impeditum. Et quia homo eſt diſ-
poſitus ad iraſcendum ſecundū quod habet cholericam complexionem, quæ inter alios humores ci-
tius mouetur (ideo comparatur igni) ſequitur quod ſecundum complexionem indiuidui, ira (vt Phi-
loſophus dicit) eſt naturalior concupiſcentia. Eſt tamen minus grauis, quàm odium. Quia odium *7. Ethic.*
appetit malum inimici inquantum eſt malum. Ira autem ſub ratione boni, prout exiſtimat eſſe iu-
ſtum vindicatiuum. Et ideo quando malum illatum excedit menſuram iuſtitiæ ſecundum æſtima-
tionem iraſcentis, tunc miſeretur quod nō facit odiens, vt dicit Philoſophus. Ideo D. Auguſtinus in *2. Rethor.*
regula comparat odium trabi, & iram feſtucæ: quanuis ira ſecundum intenſionem deſiderii magis
excludat miſericordiam, quàm odium; eò quòd motus iræ eſt impetuoſior propter choleræ inflam-

mationem. ¶ Omnes cauſæ iræ reducuntur ad paruipenſionem. Cuius, vt dicitur in ſecundo Rethor.
tres ſunt ſpecies, ſcilicet deſpectus, epircaſinus, hoc eſt impedimentum voluntatis implendæ, & con-
tumeliatio. Ex quo ſequitur quod excellentia eſt motiuum, & cauſa quòd aliquis de facili iraſci-
2. Rethor. tur. Vnde Philoſophus dicit quod homines propter excellentiam indignantur, ſi aliquando par-
uipendantur. Diues enim faciliter iraſcitur contra pauperem ſi eum deſpiciat, & principalius con-
1.2.q.48. tra ſubditum. ¶ Effectus iræ principales ſunt quatuor. Primus eſt delectatio: Philoſophus. ſecũdo Re-
thor. inducit prouerbium, quod ira eſt multo dulcior melle diſtillante: ea in pectoribus virorum creſ-
cit. Licet enim principium iræ ſit triſticia, terminus tamen ſui effectus leuis, eſt delectatio. Secundus
effectus ſecundum Damaſcenum, eſt feruor, ſiue ebullitio ſanguinis circa cor, procedens ex euapo-
ratione fellis, ex qua ſequuntur effectus de quibus dictum eſt. Tertius effectus eſt impedimentum ra-
5. Moral. tionis, quia, vt dicit D. Grego. Ira intelligentiæ lucem ſubtrahit, cum mentem promouendo confun-
dit, & Cato, Ira impedit animum, ne poſſit cernere verum. Quartus eſt taciturnitas. Vnde D. Grego.
dicit: Ira per ſilentium clauſa intra mentem vehementius æſtuat.

§. 2. DE POTENTIA SECVNDVM LOCVM MOTIVA.

POtentia ſecundũ locum motiua eſt potentia naturalis animæ ſenſitiuæ: quia animal mouet mem- C
bra & ſeipſum ad locum extrinſecum, ad quærendum bonum ſibi conueniens, puta cibum aut
potum, & ad fugiendum malum imminens. Organum huius potentiæ in quo ſubiectiuatur, ſunt
nerui per totum corpus ſparſi: qui mediantibus ſpiritibus vitalibus, mouent membra ſecundum iudi
cium ſenſus interioris, & imperium appetitus cõcupiſcibilis vel iraſcibilis, à quorũ organis, ſcilicet
corde & felle, procedunt, qui ſunt velut Athomi mutuò ſe impellentes: prout videri poteſt in pelle
Spiritus vi- Merangulorum compreſſa, & lumini candelæ approximata. Ad illorũ impulſum potentia motiua in
tales quid. neruis exiſtens, mouetur: & ad eius motionẽ membra mouentur ad locũ intrinſecum. Obiectũ huius
potentiæ eſt locus. Neceſſitas ponendi hanc potentiã apparet ex naturali ratione: quia natura nõ de-
ficit in neceſſariis. Et experimẽto videmus neceſſaria ad nutrimentum animalis perfecti, eſſe extrin-
ſeca, & ab eis ſeparata. Ideo ſi non haberent potentiã mouendi ſe ad illa, diu eſſe non poſſent. Ad hu-
iuſmodi motũ & operationẽ, neque appetitiua vis, neq; vegetatiua, neq; ſenſus, neque appetitus poſ-
3. de anima. ſunt eſſe immediatũ principium (vt dicit Philoſophus.) Quia ſi potentia motiua eſſet idem cum ap-
petitu, ſequeretur quòd quandocunque appetitus eſſet in actu, animal moueretur ſecundum locum:
quòd eſt manifeſtè falſum. Neceſſe eſt igitur in partibus animalis eſſe aliquem virtutẽ, per quam ſint
habiles ad motum appetitus animæ mouentis, cuius ſignum eſt, quòd quando membra mutantur à
ſua diſpoſitione naturali, non obediunt appetitui ad motum, vt patet in paralyticis.

DE ANIMA RATIONALI. CAP. II.

ANima Rationalis eſt actus primus corporis phyſici organici, in potentia vitam intelle-
ctualem & rationalẽ habentis. Poteſt etiã ſic definiri: Anima Rationalis eſt forma ſub-
ſtantialis intrinſeca corpori, eminenter continens omnes virtutes & potentias animæ
vegetatiuæ & ſenſitiuæ. Et vltra illas habet tres ſpirituales corpori non alligatas, ſcili-
cet, intellectũ agentem, & intellectũ poſſibilem, & voluntatẽ, & ſic in ſumma habet de
cem & octo potentias, vt ex prædictis patet. Ex his apparet nobilitas & excellẽtia ani-
mæ rationalis ſupra vegetatiuã & ſenſitiuã: quia vtraq; habet omnes ſuas potentias organo corporeo
alligatas: Ideo pendẽt à corpore ſiue materia in eſſe fieri & conſeruari. Ita quòd nõ poteſt eſſe ſine cor-
pore, nec ſeparata perſiſtere extra corpus. & ſic corrupto compoſito, vtraq; deſinit eſſe. Anima verò ra-
tionalis habet tres potentias, non alligatas organo corporeo, vt dictum eſt. Ideo non pẽdet à materia,
neq; in eſſe, neq; in fieri, nec in cõſeruari, ſed à ſolo Deo per creationẽ. Ideo Philoſophus dicit quòd eſt
Macchab. 7 deforis aduenieſ, & in II. Macchab. dicitur: Super modũ mater mirabilis, & bonorũ memoria digna,
quæ pereuntes ſeptem filios, ſub vnius diei tempore conſpiciens, bono ferebat animo, ſingulos illorũ
hortabatur voce patria fortiter repleta ſapientia: & fœmineo cogitatui maſculum inferens animũ, di-
xit: Neſcio qualiter in vtero meo apparuiſtis: neque enim ego ſpiritum & animam donaui vobis, ſed
Pſal. 32. mundi creator, qui formauit hominis natiuitatem. Et Pſalm. Qui finxit ſigillatim corda eorum, hoc
Sap. 2. eſt animas creauit, & creando infudit. Et ideo poteſt ſeparari à corpore, & ſeparata conſeruari, & per
ſe ſubſiſtere. Vnde ſequitur quòd eſt immortalis & incorruptibilis. ¶ Quod probatur authoritatibus
ſacræ ſcripturæ. Deus fecit hominem inexterminabilem ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum.
non quo ad corpus. &c. Et Pſalm. 8. Conſtituiſti eum ſuper opera manuũ tuarũ. Omnia ſubieciſti ſub
pedibus eius. Ex quo apparet quòd homo poſt Deum eſt finis creaturarum corporalium: ſed finis eſt
nobilior his quæ ſunt ad finem: & aliquæ creaturæ corporales ſunt incorruptibiles. Igitur. &c. Eccle.
12. dicitur. Memẽto creatoris tui donec reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat, & ſpiritus redeat
ad Deum qui dedit illum. Et Dan. 12. Qui in puluere terræ dormiunt, alii in vitam æternã, alii in op-
probrium ſempiternum, vt videant ſemper. Et Chriſtus. Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt
corpus. &c. Et Matth. 25. Ibunt ii in ſupplicium æternum. Iuſti autem in vitam æternam: quæ repu-
gnat corruptioni. Probari etiam poteſt naturali ratione vltrà ea quæ dicta ſunt de fine. Quia impoſſi-
bile eſt appetitũ naturalem eſſe fruſtra: ſed homo naturaliter appetit perpetuo manere. Quòd patet
ex hoc quod eſſe ab omnibus appetitur ſecundum quòd cognoſcitur. ſed homo cognoſcit eſſe ſim-
pliciter & ſecundũ omne tempus. Igitur. &c. Bruta verò non cognoſcunt niſi nunc, ideo non appe-
tunt ſemper. Ariſtoteles etiam in 2. de anima dicit, quòd anima ſeparatur à corpore, quemadmodum
perpetuum à corruptibili, & pollicitus eſt ſe compoſiturũ librum quomodo anima ſeparata à corpo-
re intelligat. Item in Ethic. ſic deſcribit hominis felicitatem quod impoſſibile eſt eam habere in hac
vita. Alias rationes & authoritates vide apud D. Tho. 1 p. q. 75. art. 6. & in. q. de anima. ar. 14. & 2. con
tra gentiles. c. 79. & ſequẽ. Et D. Antoninũ floreñ. in. 1 p. ſummæ. ca. 5. per totũ. Nec obſtat illud Sap.
2. Ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus quaſi nõ fuerimus: quia intelligitur in memoriis hominũ
cum dicat erimus. Non obſtat etiam illud Eccleſiaſtes. 3. Vnus eſt interitus hominis & iumentorum:
& æqua

& æqua vtriuſq; conditio. Quia loquitur in perſona ſtultorũ. Nec obſtat illud, Ezech 18 Anima quæ peccauerit, morte morietur: quia anima accipitur pro toto homine. Vel morietur. i. priuabitur gratia, & ſubiicietur tormentis. Et licet de potentia abſoluta poſſit annihilari, nõ ſequitur tamẽ quòd poſſit corrũpi, aut quòd habeat principia corruptionis. Si dicatur quòd Ariſto in 3. & 8. Phyſ & in 1. de cœlo poſuit mundũ fuiſſe ab æterno. Dicendũ quod rationes quas adducit non ſunt demonſtrationes ſimpliciter, ſed ſecundum quid ad contradicendum opinionibus aliquorũ potentium mundũ incepiſſe eſſe ſecundũ quoſdam modos in veritate impoſſibiles. Contra quos rationes contradictorias ponit. Quia in. 1. lib. Top. dicit quòd ſunt quædam problemata dialectica, vt vtrum mundus ſit æternus. Et quanuis Deus potuerit eum producere ab æterno, non ſequitur quòd eſſent infinitæ animæ. Quia per infinitum tempus ceſſaſſet à productione animarum. Licet etiam aliqui ſequentes Auicennam & Algaſelem non habeant pro inconuenienti eſſe infinitum actu in rebus immaterialibus, & in iis quæ non habent ordinem ad inuicem. Et hæc ſolutio eſt conformis dictis Ariſtotelis in. 3. Phyſ.

Ver. 2. DE ANIMA SEPARATA.

A ANima à corpore ſeparata non habet niſi tres potẽtias, ſcilicet eas quæ non ſunt organo corporeo alligatæ. Aliás autem non habet in actu, ſed radicaliter: Ita quòd reſumpto corpore diſpoſito, ſtatim omnes aliæ potentiæ animæ emanãt ab ea, & diffunduntur ad organa, ſicut & eo modo cûm infuſa fuit corpori. Eodem modo dicendum, quando organum, in quo ſubiectiuatur potentia, corrumpitur: tunc anima non habet illam potentiam in actu, ſed ſolùm radicaliter. Quia ad corruptionem ſubiecti ſequitur corruptio omnium accidentium Et cùm potentia ſenſibilis aut vegetabilis ſubiectiuentur in organo corporeo: conſequens eſt quòd corrupto organo alicuius potentiæ in homine: corrumpatur potentia in illo ſubiectiuata. Radix tamen eius ſiue aptitudo producendi eam nõ corrumpitur: Quia organo per diuinam potentiam reſtituto aut reparato, ſtatim ex anima fluit illa potentia, vt habetur de cæco nato. Ex quo apparet quòd actus potentiarum animæ rationalis cõuenientium cũ potentiis animæ ſenſitiuæ aut vegetatiuæ, pendent, quo ad exiſtentiam formalem, ſiue denominatiuam, & quo ad actus, ex organis corporeis & diſpoſitionibus ipſorum. Et licet actus potentiarum non organicarum non pendeant ex organis corporeis: quia tamen præſupponunt actum potentiarum organicarum, ſcilicet fantaſiæ, vel æſtimatiuæ, aut memoriæ. cùm ſecundum Philoſophum, Neceſſe ſit intelligentem fantaſmata ſpeculari. Cuius ſignum eſt, quòd perfectè dormientes nil intelligũt, eo quòd fantaſia (quæ eſt ſpeculum intellectus) clauſa ſit. Ideo huiuſmodi potentiæ non organicæ præſupponunt & requirunt diſpoſitionem organorum potentiarum, quarum actus præſupponunt maximè cerebri, quod eſt organũ fantaſiæ, æſtimatiuæ, & memoriæ. Vnde videmus quòd qui ſunt cerebro turbati & indiſpoſiti, vix rectè iudicant aut ratiocinantur.

Ioan. 9.

3. de Anima.

§. 2. DE INTELLECTV AGENTE.

B ANima rationalis (vt iam dictum eſt) habet tres potentias, organo corporeo non alligatas, ſcilicet intellectum agẽtem, intellectum poſſibilem, qui dicitur memoria intellectiua, & voluntatẽ, quæ dicitur appetitus intellectiuus & rationalis. Intellectus agens ſecundum Philoſophũ, eſt potentia naturalis animæ rationalis, organo corporeo nõ alligata: qua mediante intelligibilia in potẽtia fiunt intelligibilia in actu. & qua intellectus poſſibilis ſit quodã modo omnia, hoc eſt recipit in ſe omnium rerum ſpecies ſiue ſimilitudines, quæ dicuntur ſpecies intelligibiles. Et ſic debet intelligi illud Sapientis, vbi loquens de homine, ait: Dedit illi dominus virtutem continendi omnia. Comparatur autẽ intellectus agens lumini: quia quemadmodum colores in tenebris, viſibiles in potentia lumen facit eas viſibiles in actu: quia adueniente lumine multiplicantur ſpecies intentionales, in aëre, & recipiuntur in potẽtia viſiua: qua receptione facta, vidẽtur in actu: Ita intellectus agens facit, vt naturæ rerũ (quarũ ſimilitudines ſunt in fantaſia, & ſunt intelligibiles in potentia) fiant intelligibiles in actu, quia cùm in fantaſia ſint materiales & particulares & extenſæ: & ob eam cauſam non ſint perceptibiles ab ipſo intellectu, qui eſt vniuerſalium: intellectu agente illuminãte depurantur & abſtrahũtur, fiuntq; vniuerſales & intelligibiles act, hoc eſt apprehenduntur & recipiũtur ab intellectu poſſibili abſq; conditionibus indiuiduantibus, quæ ſunt materia, hac indiuiduali quantitate & aliis particularibus accidentibus ſignata, ſub quibus quidditas & natura rerum eſt incluſa, & quaſi quibuſdam cortinis & velaminibus abſcondita in fantaſia. Sed per lumen intellectus agentis natura illa abſque conditionibus indiuiduantibus apparet, & offertur intellectui poſſibili moto per fantaſma, quod virtute ipſius intellectus agentis cauſat, producit, ac imprimit vnam ſpeciem intelligibilem ſiue ſimilitudinem ſpiritualem & vniuerſalem illius naturæ ſic illuſtratæ. Et ſic intellectus poſſibilis à fantaſmate tãquam obiecto, per virtutem intellectus agentis excitatus, recipit illam ſpeciẽ ab eo, ſicut potentia viſiua virtute luminis materialis recipit ſpeciem intentionalem coloris à colorato. An autem in illa receptione ſpeciei intelligibilis intellectus ſe habeat merè paſſiuè, prout & viſus: an partim actiuè, vt adamas attrahendo ferrũ, adhuc ſub iudice lis eſt, & prolixa cõcertatio, quã breuitatis cauſa relinquo. Et quia prædicta ſpecies apprehenditur & recipitur abſque cõditionibus indiuiduantibus: ideo recipitur immaterialiter & ſpiritualiter & vniuerſaliter: ſic quòd illa ſpecies intelligibilis eſt vniuerſalis, non in eſſendo, ſed in repræſentando: quia quantum eſt ex ſe, ſpecies illa non magis repræſentat Sortẽ quàm Platonem: ſed ſolùm repræſentat naturam humanam, quæ eſt realiter & particulariter in quolibet ſuppoſito. Talis apprehenſio dicitur abſtractio, non quòd ſit realis ſeparatio: ſic quòd ſpecies illa intelligibilis fuerit prius in fantaſmate ſubiectiuè, & deinde per fantaſma in intellectu poſſibili transfuſa, & ſic ſeparetur à fantaſmate: quia idem accidens numero, non migrat de ſubiecto in ſubiectum. Neque etiam eſt abſtractio, quæ ſequitur ex actuali conſideratione vnius, abſq; conſideratione alterius: quia talis abſtractio eſt reſpectus rationis, generis vel ſpeciei, conſequens abſtractionem de qua hic nõ intelligimus. Sed accipitur hic abſtractio, prout eſt quædam realis motio, qua mouetur intellectus poſſibilis à fantaſmate, illuſtrato virtute intellectus agentis, velamẽ ſeu cortinam illarum conditionũ indiuidualium aperientis, ad recipiendum ſpecies intelligibilis naturæ præſentatæ virtute intellectus

3. de Anima.

Sapien. 1

agentis, & quidditatis rei materialis ſenſibilis, habentis ſuppoſita materialia ſenſibilia mouẽtis principalis, & excitãtis intellectum poſſibilem ad recipiendum illam, ſicut dictum eſt de potentia viſiua: quæ mota ab obiecto ſuo, mediante lumine corporali, recipit ſpeciem viſibilem. Et hæc illuſtratio fantaſmatis ſiue apertura velaminum & cortinarum, qua fit oſtenſio rei latentis, dicitur depuratio fan-

q. de anima. ar. 18. ad 20. taſmatis. Vnde D. Tho. dicit: Si quis rectè conſideret, intellectus agens ſecũdum ea quę Philoſophus de ipſo tradit, nõ eſt actiuum principium immediatum reſpectu intellectus poſſibilis directè, ſed magis reſpectu fantaſmatum, per quæ intellectus poſſibilis reducitur in actũ, quando aſpectus eius inclinatur ad fantaſmata ſic illuſtrata, tanquã ad obiectum conueniens ſibi per fantaſma, non virtute propria, ſed virtute intellectus agentis præſentatum. Et ſic fantaſma ſe habet inſtrumentaliter ad huiuſmodi abſtractionem, quæ dicitus ſimplium apprehenſio, quæ facit intelligibilia in potentia eſſe intelligibilia in actu primo, hoc eſt habituali, cum illa ſpecies intelligibilis ſit habitus, & maneat in dormiente, & in actu ſecundo, quando intellectus poſſibilis illa ſpecie intelligibili habituali informatus, per illã ſe reducit ad actualem cõſiderationem illius naturę. Et ex illo actu ſecundo formatur alia ſimilitudo actualis rei intellectæ, ad quam actus intellectus poſſibilis ſic informatus immediatè terminatur, quæ dicitur verbum cordis & conceptus vltimatus rei, ad quam tẽdit & immediatè terminatur actus intelligendi, & non vltimatus, ſi eſt naturalis ſimilitudo vocis, vel ſcripturæ, vel aliquid huiuſmodi aliud repræſentans. Et mediãte illa actuali ſimilitudine ſiue verbo cordis, intellectus reflectitur & terminatur ad fantaſma illius ſpeciei: & tunc videt naturam illã eſſe in ſuppoſito particulari, quòd per illud fantaſma præſentatur cum conditionibus indiuiduãtibus: & tãdem mediãte illo terminatur ad ipſam rem intellectã extra hominẽ exiſtentem. Et tunc eſt perfecta cognitio apprehẽſiua & quidditatiua intellectus.

1. q. 84. ar. 7 Vnde D. Tho. dicit: Natura lapidis vel cuiuſcunq; rei materialis completè, verè, & perfectè cognoſci nõ poteſt, niſi ſecundum quod cognoſcitur, vt in particulari exiſtens. Nec obſtat præmiſſis, quòd fantaſma ſit accidens materiale, ſimiliter & quidditas rei ſit etiam materialis, & per conſequens non poſſint agere in intellectum, qui eſt ſpiritualis, cùm oporteat cauſam eſſe potiorẽ & nobiliorem effectu, & agens paſſo: materialiaq; non poſſint agere niſi per contactum, quem non habent circa ſpiritualia. Quia hoc verum eſt virtute propria, inſtrumentaliter tamen, & virtute alterius non eſt inconueniens. Vnde calor naturalis virtute ſubſtãtiæ generat carnem, & verba ſacramentalia cauſant inſtrumentaliter characterem & gratiã.

Abſtractio triplex. Ex præmiſſis patet, quòd abſtractio tripliciter accipi poteſt. Primò, pro abſtractione reali, ſcilicet vnius rei de vno loco, vt ponatur in alio. Secũdò, pro reſpectu quodã reſultante ex cõſideratione vnius ſine altero, & illa non eſt ens reale: nec poteſt eſſe fundamentũ entis realis. Tertiò, pro attractione ſpeciei intelligibilis quidditatis rei materialis, qua deputantur ſpecies accidentium, quæ ſunt in materia ſenſibili, & ſic quidditates rerum materialium fiunt vniuerſales & intelligibiles actu & vt ab hac albedine pręſentata per fantaſma, mediãte illuſtratione intellectus agẽtis, fit in intellectu poſſibili, ſpecies ſiue naturalis ſimilitudo quidditatis albedinis, quę repræſentat omnes albedines, & ſic eſt vniuerſalis in repręſentando, & ita dicendum eſt de aliis accidentibus.

1. p. q. 85. art. 1. Vnde D. Tho. dicit, quòd cognoſcere id quod eſt in materia indiuiduali, non prout eſt in tali materia, eſt abſtrahere formam à materia indiuiduali, quam fantaſma repræſentat. Sed notandum quòd duplex eſt materia. Quædam communis, vt caro & oſſa non indiuiduata. Alia eſt indiuidualis, hoc eſt ſignata hac quantitate, vt hæ carnes, & hæc oſſa.

Materia duplex. Intellectus abſtrahẽdo ſpeciem rei naturalis, non abſtrahit à materia cõmuni, cum ſit de eſſentia rei naturalis: quia quælibet res materialis eſt compoſita ex materia & forma. Sed abſtrahit à materia indiuiduali, hoc eſt ab his carnibus & ab his oſſibus: quæ non ſunt de ratione ſiue definitione ſpeciei, puta hominis, ſed ſunt partes indiuidui, vt dicitur in octauo Mataph.

Ver. 2. DE OBIECTO INTELLECTVS AGENTIS.

OBiectum Intellectus Agentis, circa quod immediatè operatur pro ſtatu huius viæ, eſt fantaſma nõ apertum, neq; illuſtratum: mediatè verò eſt intellectus poſſibilis, quem mediante fantaſmate mouet ad duo. C Primò, ad abſtrahendum ſpecies intelligibiles. Secundò, illis habitis ad actualem conſiderationem, quam pro ſtatu huius viæ intellectus poſſibilis habere non poteſt, niſi ſe conuertendo

3. de Anima. ad fantaſmata. Vnde Philoſophus dicit: Neceſſe eſt intelligentem, fantaſmata ſpeculari. Et quia fantaſmata ſecundum ſe non ſunt illuſtrata: & propterea ſecundum ſe non poſſunt præſentare obiectum intellectui poſſibili: ideo etiam abſtractis ſpeciebus, nõ poteſt intellectus poſſibilis habere actualem conſiderationem abſque actione intellectus agentis, illuſtrantis fantaſmata: quæ ſunt quoddam medium. Ideo perfectè dormientes nil intelligunt. Et ideo ſicut actio luminoſi eſt in medio, ita actus intellectus agentis eſt in fantaſmate per modum fluxus. Ex quo ſequitur, quòd fantaſma eſt inſtrumentum intellectus agentis.

Ver. 3. DE INTELLECTV AGENTE IN ANIMA SEPARATA.

QVum intellectus agens in anima ſeparata non ſit ocioſus, eo quod Deus & natura nihil faciũt D fruſtra: neceſſe eſt ipſum habere aliud obiectum ſaltem immediatum. Anima enim ſeparata vel nihil intelligit, vel alio modo intelligit, quã intelligeret cum eſſet corpori coniuncta: quia quando eſt cõiuncta, intelligit, mediãtibus fantaſmatibus, quę ſpeculatur. Cum igitur anima ſeparata non habeat fantaſmata: conſequens eſt vt non eodem modo intelligat. Et videtur etiam quod nec per ſpecies à fantaſmatibus abſtractas: cũ illæ ſint cauſatæ à fantaſmatibus. Et ſic remotis vel abſentibus fantaſmatibus, non videntur intellectui proportionatæ: & per conſequens intellectus per eas non poteſt intelligere. Dicere autẽ quòd omnia ſeparata nil penitus intelligat, eſt negare ordinem inſtitutionis diuinæ. Deus enim (qui creauit animã intellectiuã ad intelligendũ) ordinauit etiã q; aliquãdo ſepararetur. Si ergo ſeparata non poſſet intelligere, iam nõ ſeruaretur ordo à Deo inſtitutus, & fruſtra videretur eſſe creata, eò quòd non poſſet conſequi finem intentum à Deo. Neceſſe eſt ergo dicere, quòd ſicut Deus creãdo animã, & infundendo eã corpori, dedit illi modum intelligendi connaturalem pro ſtatu vię, quo eſt corpori coniuncta, etiã ordinauerit illi modum intelligendi pro ſtatu quo eſſet ſepa-

rata

rata à corpore & fantaſmatibus. Ideo probabiliter dicunt aliqui, ꝙ Deus ſeparãdo eam à corpore, dat
& infundit illi tot & tãtas ſpecies, quot et quãtas potuiſſet in via, & corpori coniuncta abſtrahere &
acquirere, maxime animabus paruulorum, qui ante peccatum actuale decedunt. Et cûm anima ratio-
nalis ſecundũ ſuã naturã ſit inferior angelis, iuxta illud Pſal. Minuiſti eum paulominus ab angelis: ſe- *Pſal. 8.*
quitur quòd Deus dat animæ ſeparatæ in eius ſeparatione inferiorem & imperfectiorem modum in-
telligendi, q̃ dederit angelis. Modus autẽ intelligendi qui datus eſt angelis in eorũ creatione, fuit per
influentiã diuini luminis, impreſſi in ſpeciebus & ſimilitudinibus rerum in intellectibus eorum con
creatis, vnicuiq; ſecundum modum ſuæ naturæ, ſuperioribus angelis ſpecies vniuerſaliores, & plura
repręſentãtes, & inferioribus angelis ſpecies minus vniuerſales, & pauciora, repręſentãtes creando.
Vnde ſequitur ꝙ angelis inferioris naturæ ſeu ordinis impreſſit & concreauit multo plures ſpecies
ſeu ſimilitudines rerũ, quàm angelis ſuperioribus: quia multo plures ſunt ſpecies, q̃ genera: & minus
vniuerſalia, quàm magis vniuerſalia. Cum igitur anima rationalis ſit in infimo gradu intellectualium
creaturarum, & omnes animæ ſint vnius gradus & vnius ſpeciei: neceſſe eſt dicere, ſequendo prædi-
ctum ordinem naturæ inſtitutum à Deo, ꝙ omnibus animabus paruulorum decedẽtium ante vſum
rationis, et abſq; baptiſmo, in morte ſeu ſeparatione à corpore imprimat & infundat Deus tot ſpecies
intelligibiles rerum, quot poterãt acquirere coniunctæ corpori, ſaltem ſecluſis acquiſitis, quæ in eis
manent. Quæ quidem ſpecies infuſæ ſunt proportionatæ lumini & virtuti intellectus agentis: et ſic
per eas omnia creata & naturalia intelligere poſſunt. ¶ Ex quo ſequitur, ꝙ omnes animę paruulorum
in limbo exiſtentium, ſunt æquales in ſcientia & cognitione, & beatę beatitudine naturali: licet ſint
priuatæ beatitudine ſupernaturali propter peccatum originale, quæ priuatio non generat triſtitiam,
eo quòd non apprehendãt ſibi deberi: vel quia Deus nõ concurrit, cum ordinauerit pœnas ſenſibiles
reſpõdere delitiis et voluptatibus, vt amplius infra dicetur. An autem per eſſentiam ſuam ſeipſas vi- *1. p. q. 4. 89.*
deant, an per illas ſpecies, altioris eſt negotij, q̃ ſuſceperimus. Verum quia Deus non ſolũ inſtituit or- *& in 4. de*
dinẽ naturæ, ſed etiã ordinem iuſtitiæ, quæ retribuit vnicuiq; ſecundum opera ſua, meritoria ſcilicet *Anima ar.*
& demeritoria, vt bene declarat Apoſtolus: hinc eſt, ꝙ Deus animabus adultorum diuerſimode me- *15. ad nonũ.*
rentium vel demerentiũ, in morte & ſeparatione infundit diuerſas ſpecies, ſecundum proportionem *Rom. 2.*
meritorũ vel demeritorũ: vt qui magis meruerunt, magis gaudeãt & lætentur: & qui amplius deme- *Deut. 25.*
ruerunt, amplius torqueantur: vt ſecundum menſurã delicti, ſit & plagarum modus. Vnde ſequitur,
quòd omnes damnati in inferno non æqualiter torquebuntur: neq; beati in cœlo æqualiter remunera-
buntur. Patet etiam quòd omnes animę paruulorum baptiſatorum decedentium ante vſum rationis,
æqualiter præmiabuntur: quia æqualiter participant meritũ Chriſti, eis in ſacramento baptiſmi com-
municatum. Et loquor hîc de ſpeciebus infuſis ſecundum proportionem gratiæ, & propter meritum
communicatum: & nõ ſi aliunde proueniat, ex dei liberalitate, propter preces aſſiſtentium, vel vt pro-
portionentur ruinis angelorum, qui etiã in infimo ordine non erant æquales in gratia, quę ſecundum
D. Thomam data fuit ſecundum proportionem naturalium ſpecie differentiũ. Circa hæc tamen nil
determino, ſed doctiorum examinationi relinquo. Reſolutio ergo eſt, ꝙ intellectus agẽs in anima ſe-
parata habet pro obiecto immediato ſpecies acquiſitas, quas acquiſiuit in via, & infuſas à deo in ſepa-
ratione: quæ ſunt eiuſdem rationis cum acquiſitis, quas illuſtrat: quia tales ſpecies non ſunt ex ſeipſis
luminoſæ: nec ſufficiunt mouere intellectum ad actum ſecundum, ſiue ad actualem cognitionem, ſi-
cut ſpecies intelligibiles angelorum, quæ propter altiorem gradum naturæ eorum ſunt luminoſæ, &
quibus mediãtibus angeli abſq; alio lumine poſſunt intelligerę. Et ideo nõ ponitur in eis intellectus
agẽs, ſicut in homine, qui tenet infimum gradum inter intellectuales creaturas: quapropter in anima
ſeparata ſpecies intelligibiles acquiſitę in via, & infuſę in eius ſeparatione, egent illuminari, vt moue-
re poſſint intellectum: quæ illuminatio fit per intellectum agentem, qui alio modo operatur pro ſta-
tu viæ, & animæ coniunctæ: quia immediate illuſtrat fantaſmata, & alio modo pro ſtatu animæ ſepa-
ratę, pro quo nõ habet depurare fantaſmata, nec ſpecies abſtrahere, ſed ſolũ immediate illuminat ſpe-
cies acquiſitas vel infuſas. Et ſic alius et diuerſus eſt modus intelligendi animæ vnitæ corpori, & ſe-
paratę à corpore.

Ver. 3. DE DIFFERANTIA INTELLECTVS AGANTIS A SENSV *& intellectu poſsibili.*

A INtellectus agens differt à ſenſu, ſiue à potentiis ſenſitiuis: quia intellectus agens nõ eſt alligatus or-
gano corporeo, et manet ſubiectiue in anima ſeparata, non autem potentiæ ſenſitiuæ. Differt etiam
ab intellectu poſſibili, ſicut actiuum principiũ à paſſiuo. Intellectus enim poſſibilis abſtrahit & reci-
pit ſpecies intelligibiles, et per eas intelligit. Intellectus autem agens non abſtrahit neq; apprehendit
neq; recipit ſpecies, nec intelligit. Et ſi alicubi dicatur, ꝙ eſt potẽtia apprehẽſiua, intelligendũ eſt cau-
ſaliter & diſpoſitiue. Præterea etiam in hoc differt, quia intellectus poſſibilis quandoque eſt in poten-
tia, et quandoq; in actu, et diuerſimode ſe habet in actibus ſuis. Intellectus verò agens ſecundũ quod
eſt in ſe, ſemper eſt in actu, et vniformiter ſe habet, naturaliter & nõ liberè agẽs. Et ſic adeò exercet of-
ficium ſuum in nõ habentibus vſum rationis, ſicut in habentibus. Vnde pueri ſecundũ Philoſ. om-
nia apprehendunt, et mirantur. Solum impeditur per ligamen ſenſuum.

Ver. 4. DE LIGAMINE SENSVVM ET INTELLECTVS.

B SEnſus ligantur in dormientibus per euaporationes & fumoſitates, vt habet Philoſophus. Et ideo *In libr. de*
ſecundum diſpoſitionem huiuſmodi euaporationum contingit eſſe ligamen ſenſus maius vel mi- *ſom. & vi.*
nus. Quando eſt magnus motus vaporum, ligatur non ſolum ſenſus communis, ſed etiã imaginatio
ſiue fantaſia: ita vt nulla appareant fantaſmata, ſicut maxime quãdo aliquis incipit dormire poſt mul-
tum cibum & potum. Si verò motus vaporum aliquãto fuerit remiſſior, apparent fantaſmata, ſed di-
ſtorta & inordinata, ſicut accidit in febricitãtibus. Si verò prædictus vaporũ motus fuerit magis me-
diocris, nõ ſolum imaginatio remanet libera, ſed etiã ipſe ſenſus communis ſoluitur: ita quòd homo
interdum iudicat dormiendo ea quæ videt, ſomnia eſſe, iudicans inter res & rerum ſimilitudines. Sed

tamen aliqua ex parte remanet ſenſus communis ligatus. Et ideo licet aliquis diſſimilitudines diſcernat, ſemper tamen in aliquibus decipitur.

Ver. 5. DE NECESSITATE INTELLECTVS AGENTIS.

3. de anima. *1. p. q. 79. ar. 3. et in q. vnica de anima ar. 4*

C Neceſſitas ponendi intellectum agentem fuit, eo ꝙ anima rationalis (prout Philoſ. dicit) eſt tanquã tabula raſa, in qua nihil depictum eſt, depingibilis tamen virtutibus & ſcientiis: quod intelligendum eſt quantũ ad intellectum, qui eſt ſubiectum illarũ: quia intellectus humanus nõ habet ſpecies inditas: eſt tamẽ aptus natus acquirere ſpeciem à rebus, & fieri quodammodo omnia, hoc eſt abſtrahere à fantaſmatibus ſpecies omnium rerum ſenſibiliũ (vt dictũ eſt.) Et cùm omne quod mouetur, ab alio moueatur: quia potentia nõ reducitur ad actum, niſi per aliquid quod eſt actu: ideo potentiæ ſenſitiuæ exteriores reducuntur in actum ab obiecto extrinſeco, à quo recipiũt ſpecies ſenſibiles, per quas actuantur & ſentiunt. Idem apparet in ſenſibus interioribus, qui reducuntur in actũ per ſpecies ſenſuum exteriorũ. Senſus autẽ interior ex ſe non poteſt mouere intellectum, neq; præſentare ei obiectum: quia intellectus eſt vniuerſaliũ, ſenſus verò particulariũ. Et ideo neceſſario ponenda eſt virtus in anima, per quã præſentetur intellectui obiectum ſuum, aliàs intellectus nihil poſſet intelligere: quod nõ eſt dicendum, quia tunc fruſtra eſſet. Cum ergo deus & Natura nihil faciãt fruſtra: neceſſe eſt dicere, ꝙ Deus dedit aliquam virtutẽ intrinſecam, per quam intellectus reducitur ad actum ſuũ. Illam virtutem vocamus intellectũ agentem, qui modo ſuperius expreſſo, per illuſtrationem fantaſmatis præſentat obiectum intellectui poſſibili: & reducit ipſum de potentia in actum.

§ 2. DE INTELLECTV POSSIBILI.

D Intellectus poſſibilis eſt potentia naturalis animæ rationalis, nõ alligata organo corporeo: qua mediante anima dicitur quodammodo fieri omnia, hoc eſt, poteſt ſuſcipere omniũ rerum intelligibiliũ, ſiue ſenſatarũ, ſiue nõ ſenſatarũ formas ſiue intelligibiles ſpecies. Et ideo dicitur paſſibilis, inquantum poteſt recipere. Et paſſibilis, inquantũ eſt in potentia ad agendũ, et vtendum ſpeciebus receptis. Et quia nobilius eſt agere, q̃ pati: ideo cõmunius dicitur poſſibilis. Et ſi inueniatur alicubi intellectus ſine determinatione, de intellectu poſſibili intelligendum eſt.

Ver. 2. DE OBIECTO INTELLECTVS POSSIBILIS.

3. Meta.

E Obiectum formale primum & per ſe ſiue adæquatũ, circa quod verſatur intellectus poſſibilis, eſt ens in tota ſui cõmunitate: quia (vt dicit Philo.) vnũquodq; eſt intelligibile inquantũ eſt actu, hoc eſt ſecundũ ꝙ habet rationem entis, quæ eſt habere eſſe reale, vel rationis. Ex quo ſequitur, ꝙ duplex eſt ens quod obiici poteſt intellectui poſſibili, ſcilicet ens reale, & ens rationis.

Ver. 2. DE ENTE REALI.

Entis realis diuiſio. *Subſtãtiæ diuiſio.*

F Ens reale eſt quod habet eſſe abſq; reflexa operatione intellectus. Dictũ eſt, reflexa, propter actus intellectus, qui ſunt entia realia: & non poſſunt eſſe abſq; operatione intellectus: tamen bene abſq; operatione reflexa. Ens reale prima diuiſione diuiditur in ens creatum & increatũ, ſiue finitum & infinitum. Et creatum in ſubſtantiam, & accidens. Subſtantia verò in corpoream & incorpoream: Corporea in corruptibilem & incorruptibilem: Corruptibilis verò in animatam & inanimatam: & Animata in vegetatiuam: & ſenſibilem: & ſenſibilis in rationalẽ & irrationalem: vt latius in arbore Porphyriana, & in lib. prędicamentorũ cõtinetur. Subſtantia creata eſt ens, quod habet ex natura ſua eſſe per ſe, & non in alio ſubiectiue: & poteſt ſubſtare accidentibus, & ea ſuſtinere, ſiue communicare illis eſſe, vt homo. Quamuis humana natura in Chriſto nõ habeat eſſe per ſe proprium, ſed ſubſiſtat in eſſe exiſtentiæ diuino: tamen ex natura ſua competit ei habere eſſe per ſe. Vnde ſi Deus de ſua potentia abſoluta relinqueret humanam naturam, ſtatim ſublata vnione hypoſtatica, ex illa natura quę nũc eſt aſſumpta, flueret vnum eſſe exiſtentiæ ſibi proprium, & eſſet homo: & ideo eſt accidens: quia accidenti non conuenit ex natura ſua poſſe eſſe per ſe. Licet enim quantitas in ſacramento altaris ſit per ſe, & non in alio ſubiectiue, & ſubſtet aliis accidentibus. ſ. colori, ſapori, odori, figuræ: hoc tamen non habet ex natura ſua, ſed miraculoſe, virtute & potentia diuina. ¶ Accidens autem eſt ens reale, quod ex natura ſua non habet eſſe per ſe, ſed in alio vel actu, vel aptitudine. Quod dictum eſt propter accidentia, quæ virtute diuina poſſunt ſeparari non ſolum à ſubſtantia, ſed etiam à quãtitate: tamen ſemper habent aptitudinem inexiſtendi: licet ineſſe ſiue inexiſtere actu non ſit de eius eſſentia, cum poſſit ſeparari. Et ſic debent intelligi verba in communi definitione accidentis, qua dicitur quòd Accidens eſt quod poteſt adeſſe & abeſſe ſubiecto pręter ſubiecti corruptionem, niſi inſit à natura, vt riſibile homini, & habitudo ſiue relatio dependentiæ creaturæ. Accidens diuiditur in accidens cõmune, & accidens proprium. Item diuiditur per nouem genera generaliſſima, ſiue prædicamenta, ſcilicet quantitatem, qualitatem, ad aliquid, actionem, paſſionem, ſitum, vbi, quando, & habitum. Diuiſio tamen illa eſt analoga, quia primo conuenit quantitati, quæ eſt fundamentum omnium accidentium corporalium & materialiũ: deinde qualitati: & hæc duo prædicamẽta ſunt abſoluta, cætera verò ſunt reſpectiua. Accidens propriũ eſt quod cõuenit vni, ſoli, & ſemper, & fluit à principiis ſpeciei, vt riſibile.

Accidentis definitio. *Accidentis diuiſio.*

Accidens commune eſt, quod poteſt conuenire pluribus ſpeciebus, vt color. Nec eſt inconueniẽs, ꝙ accidens propriũ conueniat pluribus indiuiduis: quia accidens propriũ dicitur reſpectu ſpeciei ſpecialiſſimę, licet impropriè poſſit cõuenire ſpeciei ſubalternæ, ſi fluat ex principiis eius: & ſimiliter indiuiduo, ſi fluat ex principiis eius. Nec incõuenit etiam ꝙ aliquod accidens ſit proprium & commune aliis, ſicut Calor, qui eſt proprium ignis, tãquam fluens à principiis eius: & eſt commune aliis per ignem vel motũ calefactis. Et quantitas continua, quę eſt propriũ ſubſtantię materialis: & color, qui eſt propriũ corporis opaci. Accidens cõmune diuiditur in accidens ſeparabile, vt albedo: & accidẽs inſeparabile, vt nigredo in coruo. Contingit tamẽ accidens eſſe & denominari inſeparabile tripliciter. Primo propter difficultatem, vt in exemplo dato: quia nigredo a coruo artificioſe poteſt ſeparari, difficulter tamen. Secundo dicitur inſeparabile naturaliter, quia non poteſt quacunq; arte aut virtute naturali ſeparari, vt quantitas à re quãta, & ſic omne accidẽs propriũ eſt inſeparabile. Tertio propter implicationem contradictionis, vt habitudo ſeu relatio dependentiæ creaturę ad creatorem: implicat

enim

enim quòd ſit creatura, & quòd non dependeat à Deo. Aliqui idem dicunt de proprio ſpeciei ſpecialiſſimæ, quod fluit à principiis ſpeciei. Sed melius videtur dici, quòd Deus poteſt ſuſpendere concurſum ſuum: & tunc non fluet. ¶ Prædicta decem genera rerum ſiue prædicamenta dicuntur principia formalia: quia ſunt principia cognoſcendi, imò & eſſendi, cùm omne ſuperius actu et intellectu includatur in inferiori, ſic ꝙ non poteſt haberi cognitio (ſaltem diſtincta) inferioris ſine cognitione ſuperioris. Non enim diſtinctè quis cognoſcit hominem, qui non cognoſcit animal: & ſic de aliis præcipuè generaliſſimis, quæ ſunt communiſſima. Ideo Philoſophus dicit: Sunt enim primum nobis nota confuſa magis. ¶ Hæc decem genera rerum conſiderantur à Metaphyſico & Dialectico, diuerſimode tamen quia Metaphyſicus conſiderat principaliter naturã eorum ſecundum quod ſunt prima principia: in quibus omnia alia continentur, & quæ de omnibus eſſentialiter prædicantur, & ad quæ omnia reducuntur. & ſic conſiderat ens rationis, quod reducitur ad hæc tanquam fundamenta eius. Logicus autem non conſiderat principaliter res in natura ſua, ſed pro quanto in ipſis fundãtur intentiones aliquæ ſiue reſpectus, puta generalitatis ſeu cõmunitatis ſuperioritatis, ſecundum quendam ordinem minus communis ſiue inferioris ad maius commune, hoc eſt ad ſuperius, quę dialecticus ordinat ſecundum ſub & ſupra, inferiora ponit ſub, & ſuperiora ſupra, & differentias diuidentes & contrahentes à latere. Talem coordinationẽ prioritatis & poſterioritatis naturalis intelligibilitatis (quæ conſequitur apprehenſionem rei prout eſt obiectiue in intellectu) vocant dialectici pręedicamentum: & dicunt omnia entia realia finita, vel eſſe prædicamenta, vel poni in aliquo prædicamentorum, vel per ſe, vel reductiue. Per ſe quidem, quæ habent tres cõditiones. Prima eſt, quòd ſint vniuoca, hoc eſt quæ ſub vna ratione vel conceptu & æquè primo prædicantur de ſuis inferioribus. Ideo ens non eſt prædicamentum: quia non eſt vniuocum, ſed analogum: dicitur enim prius de ſubſtantia, ꝗ de accidente, cùm ſubſtantiam habeat perfectius eſſe, quàm accidens: quod pendet ex ea in triplici genere cauſæ, ſcilicet efficientis, materialis, & formalis. Pariter accidens nõ eſt prædicamentum, cùm primo dicatur de quantitate, quæ eſt fundamentum aliorum. Secunda conditio, quòd ſit ens reale finitum & limitatum. Ideo Deus non ponitur in prædicamento, nec entia rationis: quanuis aliqui addant prædicamentum ſigni: ad quod volunt omnia entia rationis, explicita per vocem vel ſcripturam, et omnia alia ſigna voluntaria reduci: à quibus non diſcrepat D. Tho. qui dicit Sacramentum eſſe in genere ſigni. Tertia conditio eſt, quòd ſit ens completum, & non ſit pars. Ideo anima, & materia, & alia entia quæ ſunt partes aut principia ſeu via aut termini, non ponuntur per ſe in prædicamento vel prædicamentis: reductiue tamen ponuntur in pręedicamento vel prædicamentis totius: & ſic generatio, corruptio, eſſe exiſtentiæ, materia & forma, reducuntur ad prædicamentum ſubſtantiæ: augmentatio, diminutio, rarefactio, & condenſatio, ad prædicamentum quantitatis: motus alterationis, ad prædicamentum qualitatis. & ſic de aliis.

In Proœmio Phyſ.

3. p. q. 60.

Ver. 3. DE ENTE RATIONIS.

A ENs rationis accipitur dupliciter: Primo pro ente cauſato à ratione, aut in eo ſubiectiuato. Et ſic ſpecies intelligibiles, actus intelligendi, conceptus vltimatus, et nõ vltimatus, ſiue verbũ cordis, diſpoſitiones & habitus intellectuales, acquiſiti vel infuſi, & reſpectus naturaliter conſequentes ex illis, & alia huiuſmodi, dicuntur entia rationis, quanuis ſecũdum eſſentiam ſuam ſint realia, & hoc modo acceptum non condiuidit ens. Secundo accipitur ens rationis, pro eo quod conſequitur actum rationis & eſt in ea duntaxat obiectiue, & nullibi ſubiectiue: & quod ceſſante operatione intellectus, nullum habet eſſe & hoc modo condiuidit ens cum ente reali. Exempli gratia: Cum intellectus, abſtracta à fantaſmatibus natura hominis quæ eſt in Sorte, reflectendo ſe ad fantaſmata à quibus abſtraxit, & cõparat eam illis, & inuenit eam cõuenire pluribus rebus per fantaſmata repręſentatis: ad illũ actum cõparationis intellectus ſequitur vnus reſpectus, qui dicitur ſpeciei ad indiuidua: qui quidem reſpectus non habet eſſe per ſe, & ſic non eſt ſubſtantia: neq; eſt in intellectu ſubiectiue, neq; alibi: & ceſſante operatione intellectus ab illa comparatione, nullum habet eſſe, & eſt purũ non ens. Sed manente prædicta comparatione, intellectus poteſt reflecti ſupra actum ſuum, & conſiderare reſpectum illum, & ſic reſpectus ille erit obiectiue in intellectu: quia intellectus verſatur circa illum et ſic eſt obiectum eius. Nec inconuenit aliquid eſſe obiectiue in intellectu, & terminare intellectum quod non eſt in eo ſubiectiue. Quia homo & aliæ res ad extra ſunt obiectiue in intellectu: & ſunt obiectum intellectus, & terminant actum eius mediantibus ſpeciebus intelligibilibus: & tamen non ſunt ſubiectiue in ipſo. Sicut potentia viſiua per ſpeciem coloris nõ ſolum terminatur ad colorem, qui eſt obiectum eius, ſed etiam ad quantitatem, & ad motum qui cõſequitur quantitatem. Sic intellectus terminatur ad ea, quæ conſequuntur actum ſuũ, & rem apprehenſam, quæ eſt obiectũ eius. Et ſic ens rationis dicitur obiectũ intellectus, non primo & per ſe, ſed per ea in quibus fundatur, & ad quæ terminatur. Poteſt tamen eſſe ꝙ ſit in intellectu ſubiectiue, vt quando intellectus reflectitur ſupra actum ſuũ, vel conſiderat habitum, aut alia quæ in eo ſunt, tunc reſpectus naturaliter conſequẽs dicitur ens rationis primo modo: & tamen eſt ſubiectiue in intellectu.

Entis rationis diuerſa acceptio.

B Ver. 4. DE RESPECTV, SIVE RELATIONE.

QVum omne ens rationis ſit reſpectus quidã & ſic nõ poſſit bene intelligi, ignorata natura reſpectus. Ideo de eſſentia ſiue natura reſpectus dicendũ eſt. D. Tho. dicit ꝙ reſpectus ſiue relatio eſſentialiter (hoc eſt pro formali) eſt ordo, vel dependẽtia, aut aliqua alia inclinatio, aut habitudo vnius rei ad alterã, & illa habitudo ſiue reſpectus aliquando eſt realis ex vtroq; extremo, aliquando ex altero tantum: aliquando eſt rationis tantum ex vtroq;. Realis quidem eſt, quãdo res ſecundũ ſuã naturam habet dependẽtiam vel inclinationem ad eam, ſicut effectus ad cauſam, filius ad patrem: & tales ſunt reſpectus prædicamenti ad aliquid. Et ad hunc reſpectũ realem tria requiruntur. Primo, ꝙ extrema ſint realia: inter ens enim & non ens nõ poteſt eſſe relatio realis. Secundo, ꝙ ſint realiter diſtincta, & quòd vnum poſſit verè negari de alio, & ſic eiuſdem ad ſeipſum non eſt relatio realis. Tertio, quòd extrema illa ſint eiuſdem ordinis, hoc eſt mutuæ dependentiæ, ſaltem pro formali. Quia nõ opor-

Relationis definitio & diuiſio.

Tria requiſita ad reſpectum realem.

oportet quód materiale fundamenti dependeat á materiali termini. Sortes enim pater non pendet á Platone filio, quia poteſt eſſe & aliquando fuit ſine eo. Sed paternitas bene pendet á filiatione, nec poteſt ſeparari: quia ſecundum Philoſ. relatiua ſunt ſimul natura. ¶ Aliquando reſpectus eſt rationis tantum, cum ſcilicet aliquid prædictorũ trium deficit: & hoc contingit quando comparatio vel habitudo eſt voluntaria, & non naturalis, hoc eſt quæ non neceſſario ponitur ad poſitionem fundamenti, vt in reſpectibus vniuerſalitatis generis vel ſpeciei & aliis quę tractantur in logica: quorum comparationes ſunt voluntariæ, hoc eſt liberę, & non naturales, ſiue neceſſariæ. Non enim omnes qui apprehendunt naturas rerum, faciunt tales comparationes, quales logici.

Reſpectus realis ex altero extremo. ¶ Aliquando reſpectus ex parte vnius extremi eſt realis, & ex parte alterius eſt rationis: quando habitudo vel dependentia ex parte vnius extremi, eſt naturalis: & ex parte alterius non: vt dependentia ſiue relatio creaturæ ad Deum: Creatura enim naturalis, hoc eſt neceſſaria dependentia pendet á Deo, & non poteſt non pendere ab eo. Deus autem cum ſit primum principium, á nullo pendere poteſt: ideo creatio actiua nõ eſt reſpectus realis, etiã pro formali, cũ nõ ſit naturalis ſiue neceſſaria, ſed libera: Deus enim nõ neceſſario, ſed liberé creat & producit res ad extra. Præterea cum Deus ſit infinitus per eſſentiam, non eſt capax alicuius accidentis. Creatio veró paſſiua eſt reſpectus realis, cum dependẽtia ſit naturalis, & nõ libera. Et eodem modo dicendũ eſt de aliis relationibus & nominibus, quę conueniũt ei ex tempore: vt dominus, gubernator, & alia huiuſmodi. Huius generis ſunt reſpectus obiecti ad actum, vel habitũ, ſeu potentiã naturalem paſſiuam, prout ſcibile ad ſcientiã, viſibile ſiue coloratum ad viſum. Quia obiectum ſcibile non pendet á ſcientia, nec viſibile á viſu: cûm ſcibile poſſit eſſe abſq; ſcientia, et coloratũ abſq; viſu. Sed ſcientia pendet á ſcibili, & viſio á colorato ſeu viſibili. Quia obiectum mouet potentiam, & cauſat notitiã, & per conſequens ſcientiã. Obiectum etiam ſe habet per modum menſurãtis: actus veró & habitus, necnon potentiæ paſſiuæ & cognitiuæ, per modum menſurati, relatio autem menſurati ad menſurã, eſt relatio realis, ſed nõ econuerſo: quia menſura ſaltem naturalis, non pendet á menſurato, ſed menſuratum á menſura naturali: ſecus eſt de artificiali. Pannus enim non pendet ab vlna: & ideo reſpectus illius menſuræ eſt rationis ex vtroq; extremo.

Ver. 5. DE DIFFERENTIA RESPECTVS REALIS ET RATIONIS.

VLtra prædicta requiſita ad relationem ſiue reſpectum realem, per quæ diſtinguitur á reſpectu rationis, reſpectus realis adhuc differt á reſpectu rationis in hoc q; plura requiruntur ad reſpectum realem, quám ad reſpectum rationis. Quia ad reſpectum realem requiruntur quinque, ſcilicet ſubiectum, fundamentũ, ratio fundandi, terminus, & ſubiectum termini: vt facile videri poteſt in reſpectu ſeu relatione patris ad filiũ. Sortes enim eſt ſubiectum paternitatis, potentia generatiua eſt fundamentum; ratio fundandi eſt genuiſſe ſiue potentia in actum reducta. Terminus eſt filiatio: & ſubiectũ termini eſt Plato filius. In reſpectu veró rationis non requiritur ſubiectum, ſed ſufficit fundamentum & terminus, & aliquando fundamentum non eſt reale, vt in negatione, & in ſecundis reſpectibus rationis: vt infra dicetur. C

Fundamentũ entis rationis triplex. Fundamẽtum reſpectus rationis eſt natura, vt intellecta ſiue abſtracta, ſiue vt eſt in intellectu á cuius intellectione immediaté inchoatur cõparatio. Terminus veró eſt natura, ad quã terminatur comparatio prout cum conſideratur natura hominis, vt conueniens Sorti & Platoni. Natura hominis eſt fundamentum, & eadem natura (prout eſt in Sorte vel Platone) eſt terminus. Non enim eſt inconueniens, quód eadem natura diuerſimode conſiderata, ſit fundamentum & terminus: licet fundamentum & terminus poſſint eſſe diuerſę naturę: vt quando natura hominis & angeli apprehenduntur & conſiderantur vt differentes, fundamentum & terminus illius differentiæ ſunt diuerſæ naturæ. Non inconuenit etiã quód vna natura apprehenſa (á qua inchoatur comparatio) habeat plures terminos, ſicut Sortes eadem paternitate terminatur ad plures filios: quia eadem potentia, imó aliquando eodem actu genuit illos. Fundamentum entis rationis eſt duplex, & aliquando triplex, ſcilicet propinquum, remotum, & remotiſſimum. In primis reſpectibus rationis fundamentum eſt natura ad extra vt intellecta: propinquũ veró eſt ſpecies intelligibilis illius naturæ. In ſecundis veró, primus reſpectus rationis eſt fundamẽtum propinquum: ſpecies intelligibilis eſt remotum: & natura ad extra, vt intellecta ſiue obiectiué exiſtens in intellectu, eſt remotiſſimũ: & ſic cõſequenter dicendum eſt, ſi ſuper ſecundis reſpectibus fundentur alij.

Ver. 6. DE DIVISIONE ENTIS RATIONIS, ET NEGATIONE.

ENs rationis diuiditur in negationem, priuationem, & reſpectum. Non ſic quin negatio, & priuatio ſint reſpectus, ſed quód non adeó completé habent conditiones reſpectus, vt ea quæ continentur ſub tertio membro: quia non habent fundamentum remotum aut terminum realem. D ¶ Negatio eſt ens rationis, cuius fundamentũ remotum nullum eſt in rerum natura: fundamentum tamẽ propinquum eſt reale, & eſt terminus realis, quia negatio non poteſt cognoſci ſine affirmatione, cûm intellectus noſter primo intelligat compoſita. Et quia non ens ſiue purum nihil, non poteſt eſſe fundamentum alicuius, nec poteſt obiici intellectui: non comprehenditur ſub obiecto eius: Ideo neceſſe eſt q; fundamentum propinquum negationis ſit ens reale: vt cûm apprehendo chimeram vel Antichriſtum, intellectus format ſpeciem intelligibilem chimerę vel hominis: & reflectitur ad fantaſma Antichriſti, & comparat ipſum ad eſſe ſiue ad ens, & inuenit non conuenire ei. Ille reſpectus non conuenientiæ dicitur negatio, per quam dicimus Antichriſtum & chimeram non eſſe, vel non eſſe ens reale. Illum reſpectum negationis ſignificamus per hoc aduerbium non, vel per ſignum aliquod includens illud.

Negatio duplex. Negatio ſecundum D. Tho. eſt duplex: quædam abſoluta, & quædam determinata. Negatio abſoluta eſt quando negat omnia genera & ipſum ens: vt cum dicimus non ens. Alij negationem abſolutam vocant puram negationẽ. Negatio determinata (.ſ. alicuius generis) eſt quæ nõ negat totum ambitum entis, ſed aliquod genus, vel etiam aliqua genera, vt non quantitas, non accidens. Ibi actus ſyncathegoreumaticus, cui vox negatiua (non) reſpondet, nõ negat ſubſtantiã. vnde poſſumus dicere, homo eſt non quantitas, & non accidens. & ſic de aliis. Per hoc ens rationis ſiue negationem ſignificatam per aduerbium (non) ſiue per aliquod ſignum includens ipſum, ſignificamus diuiſionem

Negationis duo officia. *1. Periher.*

& differentiam vnius rei ab alia, vel etiã à multis. Ideo dialectici attribuunt ei duo officia: vnum circa qualitatem propoſitionis. ſ. inficiandi & negandi copulam propoſitionis, ſiue vnionem extremorum, & habitudinem prædicati ad ſubiectum, ſiue diuidendi extrema: vt cùm propoſitioni affirmatiuæ ſuperadditur negatio copulæ, diuidit prædicatum à ſubiecto, ſiue repræſentat prędicatũ non conuenire ſubiecto. Ideo propoſitionem negatiuam vocat Philo. diuiſionem & affirmatiuam compoſitionem. Secundum officium eſt diſtribuendi terminum ſequentem, ſi ſit diſtribuibilis, hoc eſt habeat plura ſignificata, hoc eſt denotat quòd terminus ſequens ipſam, accipitur & debet verificari pro omnibus ſuis ſignificatis copulatiuè. Negatio ſecundum dialecticos, eſt duplex, ſcilicet negans & infinitans: hoc eſt, hæc vox (non) quę eſt nota negationis, dupliciter accipitur, ſcilicet neganter & infinitantet.

Negationis negantis officium.

Neganter, quando eius vertus & officium fertur nõ ſolum in terminum immediate ſequentẽ, ſed etiam in omnes terminos ſequẽtes: & talis negatio negat vniuerſaliter quicquid affirmatum reperit: nec facit vnum cum termino cui adiungitur. Et hoc modo accipiendo dici ſolet, ꝙ negatio negans eſt malignantis naturæ: quia quicquid inuenit poſt ſe, deſtruit, & eius oppoſitum ponit. Si inueniat terminum diſtributũ, facit eum ſtare determinatè. Si verò inueniat ſtantem determinatè vel confuſe, tamen diſtribuit Si inueniat propoſitionem negatiuam, facit eam affirmatiuam: ſi negatiuam, facit eam affirmatiuam. Si vniuerſalem, particularem, facit ſigna vniuerſalia particularia.

Negationis infinitãtis officium.

Secũdo accipitur infinitanter. ſ. quando cadit præciſe ſuper terminũ immediate ſequentem. Et hoc modo non facit propoſitionem negatiuã: ſed ſolum diſtribuit terminũ cui adiungitur, et facit vnum cũ eo, & eſt pars ſubiecti & prædicati. Et de hac ſolet dici, ꝙ diſiunctũ ex termino finito & infinito, verificatur de omni re, & conuertitur cum ente, vt homo vel non homo.

Ver. 7. DE PRIVATIONE.

A PRiuatio eſt ens rationis habens fundamẽtum remotum realem, terminum verò remotum realem non habet, vt cæcitas. Cuius fundamentum eſt ſubiectum, aptum natum, puta organum, diſpoſitum intrinſece vel extrinſece. Intrinſeca diſpoſitio eſt humor glacialis: Exterior verò eſt quando ea quæ ſunt exterius: ſunt temperata: quãdo. ſ. nõ eſt flegma aut humor ſuperabundãs, nec nimis calidus frigiduſve, aut nõ impeditur pellicula aliquo modo: vt in lippis & in habentibus albuginẽ. Terminus verò eſt id, quod negatur, ſiue ſit habitus, vel aliud accidens, aut aliquid aliud: vt in claudo & manco. Vnde dicit Philo. ꝙ priuatio nõ cognoſcitur, niſi per habitum, hoc eſt per notitiam ſiue apprehenſionẽ eius quod negatur à ſubiecto apto nato, quod vocatur habitus. Et ſic cum intellectus apprehendit organũ indiſpoſitum intrinſece, ſiue Sortem nõ habere organum viſus: & apprehendit potentiam viſiuam, & comparat eam organo, & inuenit non conuenire ei qui aptus eſt, & ſecundum ſuam naturã conuenire debet pro tempore: ille reſpectus ſequens illam comparationẽ, dicitur priuatio, quæ ſignificatur per hanc dictionem cæcitas: quæ ſignificat formale cæci. Et ſic cæcus habet duplex ſignificatum. ſ. materiale & formale. De materiali ſignificat ſubiectum aptum natum, cui. ſ. ſecundum ſuam naturã debet competere potentia viſiua: de formali verò ſignificat reſpectum ſiue negationem aut defectũ potentiæ viſiuæ. Sic dicendũ in aliis terminis priuatiuis. De hac priuatione ſi ſit perfecta, quando. ſ. principia eſſentialia negantur, vt puta organum, vel humor glacialis, cõmuniter dicitur, ꝙ à priuatione ad habitum non eſt regreſſus, vt in cæco nato, tamen bene ſupernaturaliter: vt habetur de cæco nato, quod naturaliter viſum recuperare nõ poteſt quem Chriſtus illuminauit. *Ioan. 9.* In moralibus etiã in quibus per aptitudinẽ ſubiecti ſignificatur debitũ, inuenitur priuatio: vt ignorãtia, quę eſt priuatio ſcientiæ debitæ in eſſe. Poteſt tamen ad eam per ſtudiũ fieri regreſſus. Similiter ſi priuatio non ſit perfecta, hoc eſt ſi negatio incluſa nõ neget principia eſſentialia, ſed actum vel principiũ propinquum, quod eſt diſpoſitio exterior. Vnde qui habet oculos clauſos vel albuginẽ, poteſt recuperare viſum: ſicut catuli ante nonum diem: nec ſunt perfectè cæci. Quidã dicunt priuationem perfectam conſiſtere in priuato eſſe, & imperfectã in priuari. Quid autem ſit priuatio in priuato eſſe & in priuari, & quomodo priuatio & habitus ſint oppoſita immediata, vide infra c. 3. § 7. ver. 4. Quũ igitur in mortali peccato principium eſſentiale vitæ ſpiritualis (ꝙ eſt gratia) ſit corruptũ: ſequitur ꝙ ad eã naturaliter nõ poteſt fieri regreſſus, ſed requiritur auxiliũ ſpeciale ex alto. ¶ Notandũ tamen, ꝙ licet priuatio pro formali ſit ens rationis, nihilominus tamen propter ſubiectũ aptum natum, etiam ceſſante illa cõparatione intellectus, ſortes dicitur realiter cæcus, hoc eſt realiter priuatus & deſtitutus potentia viſiua. ¶ Priuatio differt à negatione ſecundũ D. Tho. Quia negatio neq; ponit aliquid, neq; determinat ſibi ſubiectũ: & propter hoc poteſt dici tã de ente, ꝗ non ente. Sicut non vidẽs, & nõ ſedens, & non ens. Priuatio autẽ non ponit aliquid, ſed determinat ſibi ſubiectum. Eſt enim priuatio negatio in ſubiecto apto nato, vt dicitur in quarto Metaph.

Ver. 8. DE RESPECTV RATIONIS.

B REſpectus rationis (qui eſt tertiũ membrum prædictæ diuiſionis) eſt ens rationis, habens fundamentũ remotũ realem ac etiã terminũ remotũ realem: vt ſi quis apprehenſa hac propoſitione vocali, Homo eſt animal, conſideret hanc dictionem (homo) cõparatam ad propoſitionẽ cuius eſt vel poteſt eſſe pars. Ille reſpectus ſequens actũ intellectus facientis hanc comparationẽ, dicitur terminus apud dialecticos, qui dicunt terminum eſſe, in quem reſoluitur propoſitio. Inquantum verò intellectus comparat illam vocem (homo) ad ſuum ſignificatũ, & accipit pro ſuo ſignificato: reſpectus ſequẽs illã comparationẽ dicitur ſuppoſitio, quæ eſt acceptio termini pro aliquo de quo eſt verificabilis, &c. Si verò comparetur ad copulã, in quantũ prępon itur ei, ille reſpectus dicitur ſubiectũ. Si verò comparetur ad illam vocem (animal) vt poſtponitur copulæ, reſpectus ille ſequens dicetur prædicatum. Si verò comparetur ad hoc ſignum (omne) quod facit accipere pro omnibus ſuis ſignificatis copulatiuè, reſpectus ſequens dicitur diſtributio. Per hæc faciliter poteris venire in cognitionem aliorum reſpectuum rationis, à dialecticis conſideratorum: qui dicuntur paſſiones vel diſpoſitiones termini vel propoſitionis aut argumentationis. Omnes enim conſequuntur comparationem voluntariam intellectus. ¶ Notandum etiam quòd reſpectus ſignorum, qui dicuntur diſpoſitiones

terminorum cathegoreumaticorum,hoc eſt ſignificantium aliquid vel aliqua,vocantur actus ſyncathegoreumatici.

Ver. 8. DE VNIVERSALIBVS ET PRAEDICABILIBVS.

Hoc.cap.2.

C E T quia reſpectus vniuerſalium & prædicabilium maiorem habent difficultatem: Ideo ad eorum euidentiam ſingulorum exempla duximus inferenda. Præſuppoſitis imprimis,& ad memoriam reuocatis,quæ dicta ſunt ſupra de abſtractione ſpecierum intelligibilium à ſingularibus. Et quia (vt dicitur in primo Poſterior.) Omnis noſtra cognitio ortum habet à ſenſu,qui eſt circa ſingularia.Ideo à termino & fine prędicameoti ſubſtantię ſiue a ſingulari & indiuiduo exemplum pręponemus.

Ver. 10. DE RESPECTV INDIVIDVI ET SINGVLARIS.

D APprehenſa,& abſtracta natura quę eſt in ſorte ab intellectu poſſibili per virtutē intellectus agentis & illuſtrantis ſiue depurantis fantaſmata, per quā illuſtrationē recipitur ab intellectu poſſibili,ſpecies intelligibilis,ſiue naturalis ſimilitudo hominis vniuerſalis, nō in eſſendo, cum ſit accidens determinatum,ſed in repræſentando,quia repræſentat indifferenter omnes homines ſine conditionibus indiuiduātibus. Si intellectus illa ſpecie habituali informatus,exeat in actum,concurrente cū eo illa ſpecie habituali,cauſatur in ipſo vna alia ſpecies ſiue ſimilitudo actualis,ad quā actus intelligēdi immediatè terminatur:quæ ſimilitudo actualis dicitur verbū cordis,& conceptus vltimatus.Si intellectus cum illa ſimilitudine actuali ſiue verbo cordis reflectatur ad fantaſma ſortis,à quo originaliter illa ſpecies intelligibilis deriuata eſt & abſtracta: Et per illud fantaſma idē intellectus terminetur ad ipſum ſortē,in quo eſt illa natura conſiderata cū conditionibus indiuiduantibus,quæ ſunt materia, hac quātitate & aliis particularibus accidentibus,in ipſo ſorte ſubiectiue exiſtentibus,ſignata. Ad illam comparationē intellectus ſequitur vnus reſpectus, qui dicitur indiuiduationis & ſingularitatis: per quē ſortes dicitur indiuiduū et ſingulare,ſiue vnū numero,indiuiſum in ſe,& diuiſum à quolibet alio. Et ſic indiuiduum pro materiali ſignificat naturā,quæ eſt in ſorte ſub ſpeciebus indiuiduātibus. Pro formali verò ſignificat illum reſpectum comparationis naturę ad conditiones indiuiduantes:nō ꝙ natura ſortis,ſiue quæ eſt in ſorte,diſtinguatur realiter à ſorte, ſed ſolum ſecundū rationem,tanquā aliquid includens,quod aliud nō includit.ſortes enim includit naturā humanā cū prædictis cōditionibus. & natura illa prædictas conditiones non includit,imò quodam modo ſecludit,nō ſecundum rem,ſed ſecundū rationē ſiue modū conſiderādi. Quia intellectus conſiderando naturā abſtractā,non conſiderat illas conditiones. Notandum,tamen ꝙ indiuiduum & ſingulare non differunt,nec re,nec ratione. Quia ſub eadem ratione,qua ſortes dicitur indiuiduū,ſub eadē dicitur ſingulare. Tamē hæc quinq;,indiuiduum,compoſitū,ſuppoſitū,hypoſtaſis,differunt ratione. Quia ſingulare cuiuſlibet prędicamenti poteſt dici indiuiduum,ſed non cōpoſitum,aut ſuppoſitū,nec hypoſtaſis,aut perſona. Cōpoſitū enim proprie dicitur quod cōponitur ex materia & forma vnitis,ſiue in cōmuni, ſiue in particulari:Et ſic conuenit ſpeciebus,& indiuiduis ſubſtantiæ materialis:ſed indiuiduum nō cōuenit ſpeciebus ſubſtantiæ materialis, ſed ſolum ſingularibus omnium prædicamentorum,& per conſequens compoſitis ex hac materia & ex hac forma,quę habent rationem ſuppoſiti,in quam ſupponuntur ſiue ſubſtant accidentibus,& hypoſtaſis in quā per ſe ſubſiſtit Nec tamen oportet quod quando dicuntur de perſonis diuinis ſit aliqua compoſitio vel ſubiectio ſecūdum rem, quia rebus diuinis nomina imponimus ſecundum modum creaturarum.Perſona verò ſecundum D. Boëtiū,eſt intellectualis naturæ indiuidua ſubſtantia: & ſic conuenit angelis & Deo. Reſultat ergo,ꝙ quicquid eſt perſona,eſt ſuppoſitum,ſiue hypoſtaſis,& indiuiduum,ſed nō ecōtra. Quia animalia irrationabilia ſunt hypoſtaſes, ſuppoſita,& indiuidua:tamen non ſunt perſonę,cum non habeāt rationem. pariter omne ſuppoſitum ſiue hypoſtaſis,eſt indiuiduum,ſed non econtra: quia ſingularia prædicamentorum accidentium ſunt indiuidua: & tamen non ſunt ſuppoſita,neq; hypoſtaſes.

Indiuiduū, cōpoſitum, hypoſtaſis, & perſona differunt.

Quomodo autē perſona cōueniat deo, dicetur infra.ca.19. §.2. ver.2.

Ver. 11. DE RESPECTV VNIVERSALITATIS SPECIEI.

E INdiuiduum & ſingulare differunt ab vniuerſali: Quia indiuiduum ſiue ſingulare ſignificat naturā in vno ſolo:quia dici de,præſupponit eſſe in. Vniuerſale autē ſignificat aliquid vnū eſſe in multis, ſiue in pluribus. Quomodo autem vnum ſit in multis ſiue pluribus,vidēdum eſt. Apprehenſa igitur (vt dictū eſt) natura quę eſt in ſorte,per ſpeciem intelligibilem actualem,quę repræſentat indifferenter omnes homines,intellectus cōuertendo ſe ad fantaſmata,videt ſortem habere naturā rationalem: ſimiliter Platonem & ſic de aliis: & comparat illos ad humanā naturam apprehenſam,in qua conueniunt:ſic facit vnitatem ſpecificam ille reſpectus conuenientiæ Sortis & Platonis in illa natura reſultans,& ſequens prædictā comparationem,fundatus in illa natura apprehenſa,terminatus ad plura & diuerſa ſuppoſita,dicitur ſpecies pro formali:& illa natura vt ſic apprehēſa ſiue intellecta,dicitur vniuerſale ſpeciei pro materiali. Et quia per illam conuenientiā & vnitatē ab intellectu factā,natura illa dicitur eſſe in multis,nō ſecundū rem,ſed ſecundū rationem: ideo intellectus ſiue ratio attribuit eam multis,quod eſt prædicari de multis indiuiduis,ſiue de multis differentibus numero:vt dicendo,Sortes eſt homo,natura humana attribuitur ſorti : &,Plato eſt homo, natura humana attribuitur Platoni. Et ideo dicitur eſſe in multis et prędicari de multis,quod eſt eſſe vniuerſale et prędicabile. Et quia illa eadem natura rationalis poteſt apprehendi per intellectū,vt eſt ſenſibilis,& conueniens pluribus ſpeciebus, quæ habent ſub ſe ſingularia & indiuidua. & intellectus poteſt cōparare eandem naturā, vt eſt rationalis,& cōmunis pluribus indiuiduis eiuſdē naturæ,vt eſt ſenſibilis & cōueniēs pluribus ſpeciebus. Talē cōparationē ſequitur vnus reſpectus hominis ad animal,per quē homo dicitur inferius ad animal,et contineri ſub eo,ſiue ſubiici illi:talis reſpectus dicitur eſſe ſpeciei ad genus,per quē dicitur ſpecies ſubiici generi. Et ſic ſpecies (vt eſt prædicabile) habet duos reſpectus:vnū ad genus, per quem dicitur ſuſcipere naturam generis. Et quia genus eſt in ſpecie,prædicatur de ſpecie & ſpecies in tali prædicatione eſt ſubiectum,ideo dicitur ſubiici generi. Et ſecundum hunc reſpectum,nō dicitur propriè prædicabile,ſed ſubiicibile. Alius reſpectus eſt in ordine ad indiuidua,prout eſt in illis:& ſic habet rationem vniuerſalis & prædicabilis. Ex quo ſequitur,ꝙ reſpectus ſpeciei ad indiuidua,eſt magis proprius,quàm reſpectus eius ad genus.

Ver. 12. DE RESPECTV VNIVERSALITATIS GENERIS.

A Apprehenſa natura quæ eſt io ſorte, vt eſt ſenſibilis, non conſiderando rationabilitatē, nec accidentia indiuiduātia, ſi intellectus comparet eam homini, leoni, & equo, in cōmuni, eo ꝙ inuenit hęc tria cōuenire in ſenſibilitate cū ſuis indiuiduis, & ſenſibilitatē in eis inueniri, facit vnitatem generis: & dicit ſenſibilitatem eſſe in pluribus ſpecie differentibus: reſpectus ſequens illā comparationē conuenientię vocatur genus pro formali: & natura quę eſt in ſorte, apprehenſa & intellecta vt ſenſibilis, ſiue vt animal, vocatur genus pro materiali: & prædicatur tanꝗ quod, ſiue eſt prædicatū remotum & principale de homine, leone, & equo, & omnib. eorū indiuiduis. Et ſi prędicta natura quæ eſt in ſorte, apprehenſa & intellecta vt ſenſibilis ſiue vt animal, ſiue conceptu generico, apprehēdatur cōceptu communiori, ſ. vt animata pręciſe, non conſiderādo ſenſibilitatē, & comparetur animali, plantę, & arbori, in quibus iouenit illā, ac omnibus inferioribus: reſpectus ſequens ad talem cōparationem dicitur genus pro formali ſuperius ad animal. Et natura illa ſic apprehenſa vt animata præciſe, dicitur genus pro materiali. Et ſic conſequenter de ſuperioribus. ſ. ſi apprehendatur vt corpus, & vt ſubſtantia. Si verò apprehendatur ſub conceptu entis, erit reſpectus cōmunitatis & ſuperioritatis, ſed nō generis: cùm ens nō ſit vniuocum, ſed analogum. Prædicantur tamen ſuperiora etiam analoga, de ſuis inferioribus eſſentialiter, & in quid, eo ꝙ dicant totā naturam inferiorum abſolutè, & non per modum qualificantis ſiue adiectiue, quemadmodum differentia, de qua dicendum eſt.

Ver. 13. DE RESPECTV VNIVERSALITATIS DIFFERENTIAE.

B Natura quæ eſt in Sorte, apprehenſa vt rationalis, & comparata per intellectum ad eandem naturam conſideratam vt animal, quod eſt magis commune, & poteſtatiuum, hoc eſt continens confuſe & implicitè omnes ſpecies: ob quā cauſam poteſt cōtrahi & determinari ad quamlibet ſpeciem, & ad hominem per rationale. qua determinatione facta, animal cum rationali conſtituit eſſentiam & definitionem hominis, quæ eſt in multis indiuiduis. Et per illam rationabilitatem differt à leone & equo ac aliis ſpeciebus. Reſpectus, qui ſequitur illam comparationē intellectus, dicitur differētia ſpecifica pro formali: & natura illa quę eſt in Sorte, ſic apprehenſa, cōparata, & intellecta, dicitur differentia pro materiali. Differētia ſpecifica habet tres actus, hoc eſt includit tres reſpectus, qui cauſantur ex triplici cōparatione intellectus. Prima cōparatio eſt rationabilitatis ad animal, quod eſt poteſtatiuū ſiue cōmune & diuiſibile in plures ſpecies. Ad illā comparationem ſequitur vnus reſpectus, qui dicitur diuiſiuus generis, per quē differētia dicitur diuiſiua. & propter hunc actū differētia in arbore Porphyriana ponitur à latere. Secunda comparatio eſt rationabilitatis ad hominem, cuius ſpeciem conſtituit. Quia animal per rationale contractum & determinatum cōſtituit hominem in ſpecie, et definit ipſum: Vnde dicitur ꝙ genus & differentia conſtituunt ſpeciem, non quidem ſecundum rem, ſed ſecundum modum cognoſcendi. Quia ſpecies nō poteſt diſtinctè cognoſci ſine cognitione generis & differentiæ. Per genus cognoſcitur confuſe: ſed quādo generi, quod ſe habet per modum materiæ ſeu potentiæ & communis ac confuſi, adiungitur: differentia contrahens & clarificans ipſum facit diſtinctam cognitionem ſpeciei. Et ſic rationale eſt de actu & intellectu hominis, & non animalis: quia nō poteſt diſtinctè cognoſci ſeu intelligi homo, niſi intelligatur rationale, ſed bene animal: licet rationale implicitè includatur in animali, tamen nō eſt de intellectu animalis, cum animal poſſit intelligi nō intellecto rationali. ideo dialectici dicunt, ꝙ differentia eſt actu & intellectu in ſpecie, nō in genere, licet ſit & contineatur ſub poteſtate & cōmunitate generis implicite. Per hunc reſpectum differentia dicitur conſtitutiua ſpeciei. Et quia per hanc conſtitutionem ſignificatur eandem naturam differentiæ eſſe in ſpecie, & rationabilitatis in homine identice: ex conſequenti in omnibus in quibus eſt humana natura. Ideo ſicut ſpecies (vt homo) prædicatur de pluribus indiuiduis: ſic & rationale, differenter tamen: quia ſpecies prædicatur in quid, eo quòd dicit totam eſſentiam rei abſolutè & ſubſtantiuè: differentia verò prędicatur in quale, hoc eſt per modum qualificantis & inhęrentis: quia dicat & ſignificat eandem eſſentiam adiectiue, vt dictum eſt. Non ſequitur tamen, quod differentia ſit accidens, quia non prædicatur in quale accidentale, quod poteſt adeſſe & abeſſe præter ſubiecti corruptionem: ſed in quale eſſentiale, quia eſt eadem eſſentia differentiæ & ſpeciei: differentia enim dicit totam & eandem eſſentiam rei, ſicut genus & ſpecies: ſed nō ſecundum eundem modū: quia genus ſignificat eam indeterminatè, communiter, & confuſe, ſubſtātiue tamen. Et ſpecies determinate & diſtincte, & etiam ſubſtantiuè, ideo prædicatur in quid: differentia verò per modum determinātis, contrahentis, & adiacentis, licet non adiaceat. ¶ Tertia comparatio eſt, qua intellectus comparat rationabilitatem ad hominem & leonem, ac etiam alias ſpecies, quæ non conueniunt cum homine, imò per rationabilitatem differunt ab eo: reſpectus ſequens illam comparationem, dicitur reſpectus differentiæ ad alias ſpecies. Et ſecundum hunc reſpectum differentia facit differre ſpeciem, quam conſtituit ab aliis ſpeciebus. Et quia hic actus eſt principalior: ideo ab eo denominatur. Et ſicut dictū eſt de differentia ſpecifica, ita proportionaliter dicendum eſt de differētia generica. Genus enim ſubalternum (hoc eſt quod habet aliud genus ſupra ſe) dicitur ſpecies ſubalterna. ¶ Et quamuis genus & ſpecies faciant diuerſa prędicabilia: nō tamen differentia generica & ſpecifica, eo ꝙ conueniūt in principaliori actu, qui eſt facere differre. Ex prædictis patet tota coordinatio prædicamenti ſubſtātiæ, in quo ſola eſſentialia habent ordinē, ſecundum hanc coordinationē faciliter poteris in aliis prædicamentis ſimilem coordinationem facere accipiēdo terminos abſtractiue, & cōparando inferiora ad ſua ſuperiora & eſſentialia, & ecōuerſo: prout in prædicamento quantitatis, accipiendo hanc lineā pro indiuiduo, deinde lineam rectā vel circularem aut viſualem, deinde lineam abſolute: deinde quantitatem continuam, poſtremo quantitatem abſolute, quod eſt genus generaliſſimum.

Ver. 14. DE RESPECTV VNIVERSALITATIS PROPRII.

C Natura riſibilitatis quæ eſt in Sorte, apprehenſa per intellectum conceptu communi, poteſt cōparari ad hominem, a cuius principiis eſſentialibus fluit. Et ſic inuenitur in omnibus, in quibus inuenitur eſſentia hominis. Ad hanc comparationē ſequitur vnus reſpectus, per quem riſibilitas in con

creto attribuitur homini,et omnibus indiuiduis eius,ſiue prædicatur de homine conuertibiliter,prę-
dicatur etiam de omnibus indiuiduis hominis,quia omnis homo eſt riſibilis:& omne riſibile eſt ho-
mo. Omne animal rationale eſt riſibile:& econuerſo:et Sortes eſt riſibilis,talis reſpectus dicitur à dia
lecticis vniuerſale, & prædicabile proprij pro formali. Et riſibilitas ſic apprehenſa & comparata ad
principia eſſentialia, à quibus fluit,dicitur prædicabile proprium pro materiali,quod prædicatur de
ſpecie accidentaliter & cõuertibiliter. Et eodem modo dicendum eſt de proprio generis,vt de quan
titate continua,quæ eſt proprium ſubſtantiæ materialis.

Ver. 15. DE RESPECTV VNIVERSALITATIS ACCIDENTIS.

ACcidens ſufficienter definitum et diuiſum eſt. Sed quo ad propoſitum ſufficit, poteſt dupliciter D
conſiderari:vno modo ſecundum eius eſſentiam & in abſtracto,vt ſi conſideretur natura albedi-
nis quæ eſt color,et paſſibilis qualitas in ordine ad inferiora vel ſuperiora. Ex tali conſideratione &
comparatione reſultat reſpectus,qui dicitur prædicabile generis vel ſpeciei aut differentię,& ſic con
ſideratur in prædicamentis accidentium. Alio modo poteſt conſiderari in ordine ad ſubiectum: &
tunc dupliciter:vno modo prout fluit à principiis ſpeciei: & ſic dicitur accidens proprium,& in tali
fundatur prædicabile proprium. Alio modo,vt non fluit à principiis ſpeciei,neque vt proprium,ſed
vt commune,fluens à principiis indiuiduorũ.Sic ergo apprehenſum & comparatũ pluribus ſiue ſpe-
ciebus ſiue indiuiduis, conſtituit pro formali, ſiue pro reſpectu conſequente talem comparationem,
prædicabile accidentis. Et prędicatur de pluribus in concreto,non tamen conuertibiliter,ad differen
tiam proprij:et dicimus,homo eſt albus,equus eſt albus,& idem dicendum eſt de omnibus aliis acci
dentibus cummunibus nouem prędicamentorũ accidẽtis in ordine ad ſubſtantiam, ad quam ſolam
pertinet ſubſtare accidentibus.

Ver. 16. DE MODIS QVIBVS ACCIPITVR VNIVERSALE.

VNiuerſale & prędicabile tribus modis accipi poteſt. Primo pro materiali,et hoc dupliciter. Vno E
modo pro natura exteriori, prout apprehendi poteſt & eſſe ſub illo reſpectu,licet non ſit appre-
henſa. Et ſic illa natura dicitur vniuerſale in potentia:& ab antiquis Thomiſtis vniuerſale ante rem.
Alio modo pro illa natura prout eſt obiectiue in intellectu,ſiue vt apprehenſa & comparata. Et ſic di
citur vniuerſale in actu,et ab aliis vniuerſale in re:nec in hac conſideratione nõ conſideratur formale
niſi indirecte,eo ꝙ natura nullo modo poteſt habere rationem vniuerſalis, niſi in ordine ad talem cõ
parationẽ in potentia vel in actu. Et hoc ſecundo modo cõſideratur à phyſicis et naturalibus. Secũdo
accipitur pro formali,hoc eſt pro illo reſpectu vniuerſalitatis,qui cõſequitur actum intellectus cõpa
rantis eam ad ſua inferiora vel ſuperiora,vt eſt ens diſtinctum à negatione & priuatione. Et hoc mo
do ab aliquibus dicitur vniuerſale poſt rẽ. Tertio poteſt cõſiderari pro aggregato ex materiali et for-
mali. Et hoc tripliciter. Primo æque principaliter conſiderãdo materiale & formale,& quãdo diui-
duntur vel negãtur adinuicem. Secũdo,principaliter conſiderando materiale,& minus principaliter
formale:tũc dicitur materiale vt eſt ſub formali:& ſic accipitur in propoſitionibus de actu exercito,
vt in hac propoſitione: Homo eſt animal: quia natura animalis principaliter prædicatur propter illũ
reſpectũ. & ſic cõſideratur à metaphyſicis,qui etiã conſiderãt ſecundas intentiones,minus tamẽ prin-
cipaliter. Tertio,vt principaliter cõſideretur reſpectus,& ex conſequenti natura in qua fundatur: &
tunc dicitur formale,vt ſub ſe habet materiale. & hoc modo conſideratur à dialecticis.

Ver. 17. DE PRIMIS ET SECVNDIS INTENTIONIBVS.

ET quia dialectici ſæpenumero reſpectus rationis vocant intẽtiones, circa quas propter varietatẽ F
opinionum, et diuerſitatem intellectuum,iuuenum ingenia obtunduntur: ideo quid ſit veriſimi-
lius circa illas dicendum eſt,omiſſis opinionibus & rationibus opinãtium. Notãdum ergo,ꝙ prima
intentio vocatur omnis conceptus realis,realiter & ſubiectiue exiſtens in intellectu,ſiue ſit cõceptus
vltimatus,ſiue non vltimatus,ſiue directus,ſiue reflexus. Secũda intentio dicitur omnis reſpectus,re-
ſultans ex comparatione voluntaria intellectus circa res apprehenſas,ſiue ſit primus reſpectus,qui ſe
quitur primam comparationem intellectus, ſiue ſecundus,reſultans ex ſecunda comparatione intelle
ctus,qui poteſt ſuper primum fundare ſecundum,tertium,& quartum,& ſic conſequenter in infinitũ
ſyncathegoreumaticẽ. Omnes illi reſpectus (quia ſunt entia rationis) dicuntur ſecundæ intentiones:
Primę autem intentiones ſunt entia realia. Secundum hoc dicitur,quòd terminus primę intentionis
dicitur,qui ſignificat rem vel res reales,circa quas intellectus poteſt intẽdere,vel eas concipere: dum
tamen non accipiantur pro ſignis reſpectuum rationis,ſiue ſecundis intentionibus:vt cũ dicimus no
men vocale. Quia licet voces reales poſſint concipi:veruntamen inquantum accipiuntur pro ſignis
reſpectuum rationis,ſortiuntur illorum naturam,et dicuntur termini ſecundę intentionis. Terminus
ſecundæ intentionis eſt, qui ſignificat ſecundas intentiones,vel res reales,prout ſunt ſigna reſpectuũ
rationis ſiue ſecundarum intentionum:vt iſtæ dictiones,terminus,propoſitio,ſyllogiſmus,nomẽ,&
verbum,& alia huiuſmodi. Hæc plurimum ſubſeruiunt ad intelligẽtiam ſuppoſitionis ſimplicis vel
materialis. Sed ad Obiectum intellectus (à quo digreſſi ſumus) reuertamur.

Ver. 18. DE OBIECTO MOTIVO INTELLECTVS POSSIBILIS.

1.Poſt. QVum ſecundũ Philoſ. omnis noſtra cognitio ortum habeat à ſenſu:& ſenſus mouetur à qua- G
litatibus alterabilibus,quæ ex ſe nullam habent actiuitatẽ,ſed ſunt inſtrumẽta virtutis quid-
ditatis ſubſtantiæ materialis,à qua principaliter procedit virtus multiplicandi ſpecies ſenſibiles vſq;
ad organa ſenſuum exteriorũ qui transfundunt eas ad fantaſiam,& per quas intellectus mediante fan
taſmate mouetur:conſequens eſt ꝙ ipſa quidditas rei materialis principalius moueat intellectum. Et
ideo obiectum intellectus non primum ſiue adæquatum:quia intellectus beatorum clare videt eſſen-
tiam diuinam,quæ eſt omnino immaterialis.. Et nos etiã pro ſtatu viæ poſſumus habere aliquam co
gnitionem,ſaltem abſtractiuã,de deo & angelis,iuxta illud Ro. 1. Inuiſibilia dei per ea quę facta ſunt,
intellecta conſpiciuntur,&c. Eſt tamen obiectum inadæquatum & in ratione motiui,vt dicit Philo.
3.de anima. Quod intelligendũ eſt pro ſtatu huius vię,pro quo nihil poſſumus intelligere,niſi per conuerſionem
ad fan-

ad fantaſmata. Quidditas rei materialis eſt natura cõpoſiti ex materia & forma. Quòd autẽ poſſimus habere conceptum quidditatis materialis, probatur ex Philoſopho, qui dicit, ꝙ ſubſtãtia pręcedit accidens cognitione, & in tertio de Anima ait, ꝙ natura lapidis eſt in anima. Et in primo de Anima dicit, quòd accidentia magnam partem conferunt ad cognoſcendum quod quid eſt. Quidã tamen exponunt prædictas authoritates de cognitione cõpleta, non autem confuſa: quia cùm omnis noſtra cognitio ortum habeat à ſenſu, qui nõ poteſt præſentare niſi accidentia, & ſic primo fantaſma pręſentat quidditatem accidentium: nec ſequitur, quidditas mouet, ergo prius cognoſcitur, licet accidens complete abſq; ſubſtãtia cognoſci nõ poſſit. Notandum tamen, ꝙ idem ſunt natura, quidditas, & eſſentia, quod quid eſt, & definitio: abſtrahitur tamen prædictus cõceptus quidditatis materialis à fantaſmatibus, illuſtratis per virtutem intellectus agentis, vt dictum eſt. *7. Metha.*

Ver. 19. DE OFFICIIS INTELLECTVS POSSIBILIS.

A INtellectus poſſibilis habet tria officia. Primũ eſt, attrahere & recipere ſpecies à fantaſmatibus: & ſecundum hoc officium dicitur intellectus poſſibilis, hoc eſt receptiuus: quia (vt dictum eſt) intelligere eſt quoddam pati. Secundum, intelligere, hoc eſt cum ſpecie iam habita exire in actum intellectionis, ad quem ſpecies abſtracta & intellectus ſimul concurrũt. Et propter hoc officiũ, dicitur poſſibilis & potens. Tertium eſt, conſeruare ſpecies intelligibiles abſtractas. Et quãuis aliquæ naturæ cõtrarientur ad inuicem: ſimilitudines tamen illarum non contrariantur in intellectu poſſibili, eo quòd non recipiuntur in eo ſecundum eſſe naturale: vt dictum eſt de ſpeciebus ſenſibilibus albi & nigri: & ideo nõ corrumpuntur: quia omne quod corrumpitur, à contrario corrumpitur, vel per deſitionem conſeruãtis, aut tranſmutationem ſubiecti, vt fantaſmata. Intellectus autem eſt incorruptibilis, & intranſmutabilis: igitur ſpecies intelligibiles ſunt incorruptibiles. & quantum ad hoc officium, intellectus poſſibilis dicitur memoria intellectiua: quia de ratione memoriæ eſt, quòd ſit theſaurus & conſeruatio ſpecierum. Et differt à memoria ſenſitiua, quia illa eſt alligata organo corporeo, & eſt ſolũm ſingularium: hæc autem non eſt alligata organo corporeo, & eſt vniuerſalium, nec aliquid poteſt ab ea elabi, ſicut à ſenſitiua, vt dictum eſt. Quòd autem aliquãdo non recordemur eorum quæ ſciuimus, prouenit propter lapſum & perditionem fantaſmatum, quæ neceſſe eſt intelligentem fantaſmata ſpeculari, vt dictum eſt.

Ver. 20. DE TRIPLICI INTELLECTVS POSSIBILIS CONSIDERATIONE.

B INtellectus poſſibilis poteſt tripliciter conſiderari: primo ante abſtractionem ſpecierum intelligibilium, quæ fit per virtutẽ intellectus agentis. Et ſic intellectus dicitur in potentia, reſpectu ſpeciei quã nondum abſtraxit. Secundo, inquantũ habet ſpecies intelligibiles: et tunc dicitur eſſe in actu primo, hoc eſt habituali, ſiue habere habitum: & ſic partim in actu, partim in potentia: in actu quidem, reſpectu ſpeciei quam habet, & in potentia ad actum, ſiue ad conſiderationem actualem. Tertio poteſt conſiderari ſecundum vltimam completionem, inquantum informatus ſpecie intelligibili actuali, ſiue verbo cordis, intelligit, & actu terminatur ad obiectum. Sed ceſſante ab actuali conſideratione illius ſpeciei intelligibilis actualis, dormiendo, vel circa alia ſe occupãdo, illud verbum cordis euaneſcit, propter deſitionem conſeruantis, quod eſt actus intelligẽdi, ſiue actualis applicatio intellectus. quemadmodũ actualis viſio, ſiue ſpecies viſibilis, quæ producitur ab obiecto in potentia viſiua euaneſcit propter deſitionem luminis, et remotionem obiecti. Et quãuis ex potentia viſiua & ſpecie ſenſibili non cauſetur in oculo alia ſpecies ſenſibilis obiecti, quia per ſpeciem ſenſibilẽ primo cauſatã viſus fertur in obiectum: nõ ſequitur tamen ꝙ ex intellectu & ſpecie ſenſibili habituali nõ cauſetur in ipſo intellectu alia ſimilitudo actualis, ſiue verbum cordis, per quod terminetur ad obiectum: quia potentia viſiua per illam ſpeciem habet obiectum ſufficienter præſens & proportionatũ, ad quod directè & immediatè poteſt terminari: intellectus autẽ per ſpeciem intelligibilem abſtractã non habet obiectũ prę́ſens proportionatũ, ad quod directe et immediate poſſit terminari, cum ſit vniuerſalium: quia fantaſma eſt aliquid ſingulare: & ideo neceſſe eſt vt ex tali applicatione intellectus ad ſpeciem intelligibilem habitualem, formetur actualis ſimilitudo, ſiue verbum cordis, ad quod intellectus directe & immediate terminet actum intelligendi, per quod reflectatur ad fantaſma, & ſic tendat in obiectum ad extra: & tunc cognitio intellectus eſt completa & perfecta, quãdo venit ad terminũ vnde traxit originem, vt ſupra dictum eſt, c. 2. ante. §. 1.

§. 3. DE ACTIBVS INTELLECTVS POSSIBILIS.

C INtellectus poſſibilis habet tres actus ſiue operationes: Prima dicitur ſimpliciũ apprehenſio. Secunda dicitur compoſitio vel diuiſio. Tertia diſcurſus & ratiocinatio.

Ver. 1. DE SIMPLICIVM APPREHENSIONE.

D SImplicium apprehenſio eſt abſtractio & receptio ſpeciei intelligibilis, ſiue ſimilitudinis rei intellectæ, de qua abunde ſupra dictum eſt. Quæ vocatur ſimplex, non ideo ꝙ res apprehenſa ſit ſimplex: quia quidditas rei materialis, quæ eſt res intellecta, complectitur materiam & formam, vt dictũ eſt: & ideo non eſt ſimplex à parte rei repræſentatæ: ſed dicitur ſimplex primo in eſſendo, quia ſpecies illa in intellectu eſt ſimplex ſiue indiuiſibilis et ſpiritualis. Secundo, qa per eã nihil attribuitur rei, nec ſeparatur ab ea, vt in ſecunda operatione, quæ dicitur compoſitio vel diuiſio: ſed ſolum res intellecta conſideratur abſolute. *Cap. 8. in principio.*

Ver. 2. DE DIVISIONE SIMPLICIS APPREHENSIONIS.

E SImplex apprehenſio eſt duplex: quædã eſt habitualis & incõpleta, quę fit per abſtractionẽ ſpeciei à fantaſmatibus quæ adhuc manent in potentia ad operationẽ, & adhuc per eam ſe habet intellectus magis paſſiue ꝗ actiue. Alia eſt actualis & completa, quãdo intellectus poſſibilis informatus ſpecie intelligibili habituali, vnà cũ ipſa exit in actum intelligendi, & cauſat actualem ſimilitudinẽ vniuerſalem rei intellectę, ad quam directe & immediate actus intelligendi terminatur, & per quã tanꝗ per mediũ proportionatum, intellectus reflexiue pergit & tendit ad fantaſmata, & per ea ad rem ſenſatam, & inuenit naturam intellectam eſſe realem, exiſtentem in indiuiduo et ſingulari per fantaſiam *Simplex apprehenſio quotuplex.*

Cap. 2. apprehenſo. & tunc (vt dictum eſt) intellectus dicitur intelligere rem complete. Ideo hæc ſimplex apprehenſio actualis dicitur intellectio completa & perfecta: & aliquando à Philoſopho et D. Tho. vocatur intelligentia. & pariter angeli vocantur intelligentiæ, ratione actus, eo quod ſemper actu intelligunt. Et ſic diſtinguitur intelligentia ab intellectu, non ſicut potentia à potentia, ſed ſicut actus à potentia. Et in hoc actu habet intellectus pro obiecto materiali ſiue remoto naturã in indiuiduo exiſtentem, quod ab aliquibus dicitur obiectum quod. Et pro formali, ſiue quo mediante terminatur ad illã, habet verbum cordis, quod eſt naturalis ſimilitudo actualis: et pro principio ſpeciem intelligibilem abſtractam, ſiue habitualem: & pro ſecũdo medio, fantaſma per ſpeciem ſenſibilem ab obiecto cauſatam. In hac operatione intellectus non cadit falſitas, vt dictum eſt.

Angeli cur dicuntur intelligentiæ.

Ver. 3. DE COMPOSITIONE ET DIVISIONE.

COmpoſitio & diuiſio eſt ſecundus actus intellectus poſſibilis, per quem actualiter vel habitualiter attribuit aliquid alteri, vel diuidit & ſeparat aliquid ab alio. Et talis cõpoſitio dicitur propoſitio mẽtalis affirmatiua: et diuiſio, propoſitio mẽtalis negatiua: vt actus intellectus cui ſubordinatur ſiue reſpõdet hæc propoſitio vocalis, homo eſt animal, dicitur cõpoſitio & propoſitio mentalis affirmatiua: & actus cui reſpõdet hæc, homo nõ eſt lapis, eſt diuiſio & propoſitio mẽtalis negatiua. Idem de actibus qui reſpõdent propoſitionibus ſcriptis nam propoſitio vocalis vel ſcripta nõ dicitur propoſitio, nec cõpoſitio, aut diuiſio, aut attributio vel ſeparatio, niſi per ordinẽ ad hunc actũ intellectus, cuius attributio deſignatur per copulam affirmatam, et diuiſio per negationem copulę. F

Ver. 4. DE OBIECTO COMPOSITIONIS ET DIVISIONIS.

COmpoſitio & Diuiſio habent pro obiecto materiali plures res, ſcilicet rem ſignificatam per ſubiectum, & rem ſignificatam per prædicatum, & conuenientiam, vel diſconuenientiam prædicati cum ſubiecto, quæ ſunt plura ſaltem ſecundum noſtrum modum intelligendi; quia aliquando ſunt idem realiter, vt in propoſitionibus eſſentialibus, prout repræſentata per hanc mentalem, homo eſt animal: eadem enim res quæ eſt homo, eſt animal, & illa vnio per copulam affirmatam deſignata, eſt quidam reſpectus rationis, qui conſequitur actum intellectus, quo comparat et attribuit animalitatẽ homini, tamen ſecundum noſtrum modum intelligendi, ſunt plura: quia intellectus apprehendit naturam quæ eſt in Sorte, diuerſis modis, vt dictum eſt. Et quia per plures ſpecies reprę ſentant eandem naturam, plura repræſentare videtur. Et ideo dicitur, quòd licet propoſitio mentalis ſit vna ſimplex qualitas in eſſendo, quia in ſubiecto ſimplici & ſpirituali: eſt tamen plures in repræſentãdo, ſaltem ſecundum noſtrum modum intelligendi. G

Ver. 5. DE CAVSATIONE COMPOSITIONIS ET DIVISIONIS.

Lib. Tob. 2. Plura ſimul intelligi nõ poſſunt.

PHiloſophus dicit, ꝙ intelligere vnũ, ſcire verò multa contingit. Ex quo infert D. Tho ꝙ intellectus non poteſt ſimul multa ſiue plura intelligere per modũ plurium. Quod poteſt dupliciter intelligi. Primo, per plures ſpecies intelligibiles nõ ſubordinatas, ſiue non habẽtes ordinẽ ad inuicem, vnico actu ſimul & diſtinctè intelligat hominem & equum per duas ſpecies, ſic quòd ſpecies intelligibiles hominis & equi ſimul actuent intellectum, & concurrãt æqualiter ad cauſandam intellectionem hominis & aſini, & ꝙ ex illis duabus ſpeciebus procedat vnum verbum cordis, reprę ſentans diſtinctè hominem & aſinum: & hoc eſt impoſſibile: quia quæcunque intellectus per plures ſpecies intelligit, ſucceſſiue intelligit, hoc eſt vnum poſt aliud, ſicut ſucceſſiue ſpecies apprehendit, & non ſimul: quia ſicut idem corpus in eadem parte non poteſt colorari diuerſis coloribus: ſic. &c. Et licet ſpecies intelligibiles habituales non ſint oppoſitæ, cum maneant ſimul in intellectu: actuales tamen ſunt oppoſitæ ſiue incompoſſibiles in hoc ꝙ eſt ſimul eſſe, quia habent repugnantiam ex parte ſubiecti. Species verò ſubordinatæ, eo quòd vna includit aliam, non habent talem repugnãtiam. Et ideo intellectus per ſpeciem intelligibilem entis, ſubſtantiæ, corporis animati, animalis, et hominis, poteſt intelligere hominem. Et ſecundum hoc non poteſt propoſitio mentalis habere plures partes, niſi repræſentatiuè: quia (vt dictum eſt) omnis qualitas quę eſt in intellectu, eſt ſimplex ratione ſubiecti. Et ſi alicubi Philoſophus dicat eſſe compoſitionem in oratione, referẽdum eſt ad vocalem vel ſcriptam, ſed non ad mentalem. Secundo poteſt intelligi quòd intellectus non poſſit per vnam ſpeciem communem diſtinctè & ita perfectè intelligere, ſicut ſi per particulares ſpecies ſeorſum intelligeret vnũ, & poſtea per aliam aliud. Et hoc quidem poſſibile eſt in Deo, qui eſſentiam ſuam (quæ infinita clare & diſtincte repræſentat) intuetur propter infinitatem ſui luminis. Angeli autem qui habẽt minus lumen, perfectius tamen homine, extra diuinam eſſentiam nõ vident omnia ſimul clare & diſtincte per vnam ſolam ſpeciem: quia nullã habent quæ eis omnia repræſentet: ſed ſolum illa quæ ſub vna ſpecie continentur, in qua ſtatim ſimul & clare vident quidditatem et habitudines circunſtantes eſſentiam & accidentia eius. Homo verò propter defectum luminis per vnam ſpeciem communem poteſt quidem multa intelligere confuſe & imperfecte, vt per ſpeciem animalis poteſt ſimul intelligere hominem & equum, ſed non clare & diſtincte ac æque perfecte, ſicut intelligeret ſi quemlibet illorum per propriam ſpeciem contemplaretur. Pro reſolutione igitur huius materię aduertendum eſt ſecundum D. Thomam, quòd ratio & cauſa quare Angeli (qui optime cognoſcunt compoſitionem & diuiſionem ac diſcurſum) non componunt nec diſcurrunt, eſt quia ſtatim à principio ſui eſſe habent totam ſuam perfectionem naturalem, & ſpecies inditas perfecte luminoſas, quæ ſimul repræſentãt quidditatem ſiue eſſentiam rei, & omnia conuenientia & diſconuenientia. Homo autem ſtatim à principio non habet totam ſuam perfectionem, nec ſpecies intelligibiles luminoſas: imò (vt dictum eſt ex Philoſ.) eſt tanquam tabula raſa in qua nihil depictum eſt, & ideo datus eſt ei intellectus agens, quo mediante procedit de potentia ad actum, ſucceſſiue ſe conuertendo ad diuerſa fantaſmata, quæ ſunt corporalia, & ſubiecta tempori ac ſucceſſioni. Et ideo in prima apprehenſione nõ ſtatim habet perfectã rei cognitionem: ſed primo apprehendit aliquid de ipſa, puta quidditatem ipſius rei, quæ eſt propriũ & proportionatum obiectum in ratione motiui: deinde intelligit accidentia, deinde proprietates & habitudines circunſtantes rei eſſentiam: & ſecundum hoc neceſſe eſt vnum apprehenſum alteri attribuere: H

Angeli diſcurſiois aut componũt. 2. de anima.

buere: vel ab eo diuidere & ſeparare, quod eſt cōponere & diuidere, & ex vna compoſitione ſeu diuiſione ad aliam procedere, quod eſt diſcurrere. Ex præmiſſis clare conſtat, ꝙ compoſitio ſeu diuiſio non eſt complexa ex pluribus ſpeciebus actualibus in eſſendo propter repugnantiam ſubiecti, ſcilicet, intellectus, qui eſt ſimplex, & ſpiritualis. Ideo oportet eſſe qualitatem ſimplicem in eſſendo & complexam ſiue compoſitam in repræſentando: repræſentat enim complexionē & compoſitionem, quæ eſt in vocali & ſcripta. Et cauſatur ſucceſſiue quaſi eo modo quo de introductione animæ vegetatiuæ, ſenſitiuæ, & rationalis dictum eſt. Cum enim propoſitio vocalis ſit ſucceſſiua, prius cauſat in *Cap.1.§.2. Ver.1.* auditu & fantaſia ſpeciem ſubiecti, poſtmodum copulæ, deinde prædicati: & ſic attribuit. Et per conſequens ſi intellectus antea non apprehenderat ſpeciem ſubiecti, apprehendit illam: & ſi apprehenderat, exit in actum, & facit actualem ſpeciem ſiue verbum cordis illius, & poſtmodum ſucceſſiue excitatur ad cōceptum prædicati, & ad conſiderationem vnionis ſiue attributionis. Et adueniente nouo conceptu, præcedens deſinit eſſe propter defectum conſeruantis, ſcilicet, applicationis intellectus ad ſpeciem ſubiecti: & cauſatur ſecundus conceptus. ſ. prædicati, qui eminenter cōtinet primum, & tertius ſecūdum, et quartus tertium, in propoſitione hypothetica, ſicut de anima vegetatiua, ſenſitiua, et rationali dictum eſt. Et ſic ſpecies vltimo cauſata eminenter continet & repræſentat quicquid repræſentabāt pręcedentes, et ſic ſubiectum, prædicatū, & vnionem importatā per copulam. Et ita proportionabiliter dicendū eſt in ratiocinatione ſiue diſcurſu & aliis omnibus complexis. Et licet tunc per vnam ſpeciem, ſcilicet vltimā, ſimul intelligat plura, & iudicet de pluribus, aliter tamē quàm Angelus, qui non procedit ſucceſſiuè, vt dictum eſt.

Ver. 6. DE ASSENSV ET DISSENSV.

A Compoſitionem et diuiſionem ſequitur aſſenſus vel diſſenſus. non enim idem ſunt aſſenſus et diſſenſus, & compoſitio aut diuiſio. Cuius ſignum eſt, quia experimur nos habere propoſitionem mentalem, et non aſſentire, neque diſſentire, ſed ſuſpendere iudicium. Videndum ergo eſt quid ſit *Supr. cap.1. §.10. Ver.2. & 5.* aſſenſus et diſſenſus. Ex duabus paſſionibus appetitus cōcupiſcibilis (de quibus dictum eſt) facilitee apparebit. Dictum eſt enim quòd amor eſt complacentia appetitus in bono, & odium diſplicentia in malo. Sic aſſenſus eſt complacētia intellectus in vero, cùm ei offertur propoſitio vera. Et diſſenſus eſt diſplicentia in falſa propoſitione oblata, à qua reſilit, fugit & abominatur, & arridet propoſitioni verę, gaudet, et ſuo modo delectatur, abſque tamen tranſmutatione corporali, quæ inuenitur in appetitu ſenſitiuo. Et ſi propoſitio ſucceſſiue mutetur de veritate in falſitatem, vt hæc propoſitio: Sortes ſtudet, ipſo à ſtudio ceſſante, manente eadem propoſitione mentali, quandiu ſtudet, manet aſſenſus, intellectus adhæret illi, & complacet in ea: et quando ceſſat à ſtudio, ꝙ primum intellectus hoc agnoſcit, propoſitio illa diſplicet, & ceſſat aſſenſus, & ſuccedit ei diſſenſus. Et quando ex terminis, vel ex notitia intuitiua ſenſus, veritas vel falſitas propoſitiōis oblatę eſt manifeſta, ſtatim naturaliter intellectus aſſentit verę, et diſſentit falſæ. Sed quādo eſt dubia, intellectus (qui eſt libertatis particeps, vt infra videbitur) poteſt ſuſpendere actū ſuum, hoc eſt nō aſſentire, aut diſſentire: et ne decipiatur quādiu permittitur à voluntate, poteſt ex aliis propoſitionibus ſibi notis procedere ad inquiſitionē veritatis illius: quod eſt diſcurrere, & ratiocinari, et venire ad tertiū actum. Notandū præterea ꝙ aſſenſus ab aliquibus dicitur iudiciū affirmatiuum, & diſſenſus iudiciū negatiuum. Et cùm iudiciū conueniat ſenſibus, qui iudicāt de obiectis ſuis etiā cōtrariis, vt viſus de albo et nigro: & aſſenſus nō conueniat eis, ſicut nec compoſitio aut diuiſio, ad quā ſequitur aſſenſus et diſſenſus, et nō ſemper neceſſario: conſequens eſt, quod iudicium eſt ſuperius, et magis commune ad aſſenſum et diſſenſum.

§. 4. DE RATIOCINATIONE.

B Ratiocinatio ſiue diſcurſus eſt tertius et potiſſimus actus intellectus poſſibilis pręſupponens ſimplicium apprehenſionem & compoſitionem ac diuiſionem, quo intellectus procedit comparando vnam propoſitionem alteri, indagandæ veritatis cauſa: hic actus vocatur à dialecticis argumētatio. Et quia ſunt quatuor modi argumentādi, conſequens eſt ꝙ ſint quatuor modi ratiocinandi. Et ſic ratiocinatio et argumentatio diuiduntur in quatuor genera ſiue membra. ſ. in ſyllogiſmū, demonſtrationem, enthymema, & inductionem, ſub qua cōprehenditur exemplum. Et cùm quælibet diſciplina & ſcientia ex terminis & principiis ſuis ratiocinetur: ideo vt omnibus qui circa liberales, phyſicas, et morales diſciplinas verſantur, et dialecticæ nō dederunt operam, ex terminis proprię diſciplinę pateat aditus argumentādi, ratiocinandi, & concludendi, hos quatuor modos (prout in quacunque diſciplina expedit) paucis duximus explicandos.

Ver. 1. DE SYLLOGISMO.

C Syllogiſmus eſt ratiocinatio ſiue argumentatio, procedēs ex tribus terminis, ex quibus conſtituuntur duę propoſitiones, quæ coniunguntur per coniunctionē copulatiuam: quibus admiſſis & cōceſſis, ſeruatis ſeruandis, neceſſe eſt aliud accidere, hoc eſt, tertia propoſitio ex illis deducta, ſequens notam illationis, neceſſario eſt concedenda. Et ſic cōpletus ſyllogiſmus conſtat ex tribus terminis, & tribus propoſitionibus. Tres termini nominātur, maior extremitas, mediū, et minor extremitas. Mediū dicitur terminus, qui ponitur in duabus primis propoſitionibus. Maior extremitas eſt terminus qui ponitur in prima propoſitione cum medio. Minor extremitas eſt terminus, qui ponitur in ſecunda propoſitione cum medio, ſiue ſit à parte ſubiecti, ſiue à parte prædicati. Prima propoſitio dicitur maior, ſecunda minor, tertia conflata ex maiori & minori extremitatibus, ſequens notam illationis, dicitur concluſio. Duæ primæ propoſitiones coniunctæ per coniunctionē copulatiuam præcedentes notam illationis, dicuntur antecedens. Tertia verò propoſitio ſequens notam illationis, dicitur conſequens & concluſio, conſequens reſpectu antecedētis, hoc eſt præmiſſarum duarum propoſitionum coniunctarum: quæ etiam dicuntur præmiſſæ, eo quòd præcedunt conſequens & notam illationis. Concluſio verò dicitur in ordine ad prædictas duas præmiſſas propoſitiones, apprehendendo cōiunctionem, vel in ordine ad notam illationis. Praxis prædictorum poterit intueri in argumētatione ſequenti; omnis homo eſt animal: Sortes eſt homo, ergo Sortes eſt animal. Hæc dictio animal, eſt me-

dium: homo, eſt maior extremitas: Sortes, minor. hæc propoſitio, omnis homo eſt animal, dicitur maior. Et hæc, Sortes eſt homo, minor: & ambæ coniunctæ per coniunctionem, & dicuntur præmiſſę & antecedens, & hæc propoſitio, Sortes eſt animal, dicitur conſequens & concluſio. Et hæc dictio (ergo) eſt nota ſiue ſignum illationis, hoc eſt habitudinis & dependentiæ concluſionis ſeu conſequētis à præmiſſis ſiue antecedente, quæ quidem habitudo dicitur communiter conſequentia: quæ dicitur bona, quando ex veris vel etiam ex falſis infertur verum: & mala, quādo ex veris infertur falſum. Dicitur etiam cōſequentia materialis, quando gratia terminorum tenet illatio: & formalis, quādo tenet in omnibus terminis, ſimili forma arguendi retenta. Ad ſimilem autem formam arguendi requiritur ſimilis quantitas, et ſimilis qualitas, & ſimilis ſitus terminorū, et ꝙ ſeruentur proprietates logicales, quæ ſunt ſuppoſitio, materialis, perſonalis, ampliatio, reſtrictio, & alia huiuſmodi. Fundamentō huiuſmodi habitudinis ſiue dependētię & illationis procedit ex illa maxima Geometrię. Quæcūq; ſunt vni & eidem eadē, illa ſunt eadē inter ſe. Si ergo homo & animal ſunt idem, et Sortes etiā & animal ſunt idem: ſequitur quòd Sortes et homo ſunt eadem inter ſe.

Ver. 2. DE FIGVRIS SYLLOGISMORVM.

QVia mediū in quo cōiungūtur maior & minor extremitas, poteſt diuerſimode ordinari: ideo diuerſę à dialecticis aſſignantur figurę. Si medium ſubiiciatur in maiore, & prædicetur in minore, eſt prima figura, vt in exemplo dato. Si autem medium prædicetur in vtraque, erit alia & ſecunda figura, vt in hoc ſyllogiſmo: Nullus lapis eſt animal: Omnis homo eſt animal, ergo nullus homo eſt lapis. Si verò medium ſubiiciatur in vtraque, tunc erit tertia figura, vt in hoc ſyllogiſmo, Omnis homo eſt ſubſtantia, omnis homo eſt animal, ergo quoddā animal eſt ſubſtātia. Si verò medium prædicetur in maiori, & ſubiiciatur in minore, erit quarta figura, vt in hoc ſyllogiſmo, Omnis homo eſt animal, omne animal eſt ſubſtantia, ergo omnis homo eſt ſubſtantia. Quælibet figura habet diuerſos modos, qui diuerſificantur ſecundum diuerſitatem quantitatis & qualitatis propoſitionum, quando ſcilicet ambæ ſunt vniuerſales, vel vna vniuerſalis, & alia particularis: vel vna negatiua, & alia affirmatiua, per prępoſitionem vel poſtpoſitionem illarum. Et quamuis plures ſint modi & figuræ inuentæ ad exercitationem iuuenum, communis tamen vſus eſt. 4. modorū primæ figuræ, ſcilicet duorum affirmatiuorū, qui ſunt Barbara & Darij Barbara conſtat ex maiore & minore vniuerſalibus affirmatiuis: Darij verò vult maiorem vniuerſalem, et minorem particularem. Et duorū negatiuorum, ſcilicet Celarent, qui vult maiorem vniuerſalem negatiuam, et minorem affirmatiuam. Et Ferio, qui vult maiorem vniuerſalem negatiuam, et minorē particularem affirmatiuam, & per conſequens conclusionem negatiuam: quia concluſio ſemper ſequitur debiliorem partem in qualitate & quantitate, ac falſitate, certitudine, vel opinabilitate. Si vna præmiſſarū ſit particularis, & illa: ſi vna negatiua, & illa: ſi vna falſa, & illa: ſi vna ſidei vel opinabilis, & illa, ſaltem in pluribus: quia ex veris nō niſi verū, ex falſis quandoq; verum. Ex puris etiam particularibus & negatiuis ex neceſſitate nihil ſequitur, ſaltem formaliter, hoc eſt in omnibus terminis, ſimili forma arguendi retenta. Quia gratia materiæ, vt in propoſitionibus eſſentialibus, ſiue materiæ naturalis aut remotę, bene ſequitur verum et falſum.

¶ Obſeruandum eſt etiā ꝙ in omni figura et modo quod aliqua propoſitio ſit de omni, et ꝙ proprietates logicales ſeruentur: hoc eſt, quòd æquipoleat vni vniuerſali, et ꝙ termini teneantur æque amplè, æque reſtrictè, & eodem modo appellatę. Et ſi termini in maiore vel minore ſupponant materialiter, ſimpliciter, vel perſonaliter, etiam in aliis propoſitionibus, ſiue ꝙ non varietur genus ſuppoſitionis, & alię proprietates de quibus in lib. Prio.

Ver. 3. DE DEMONSTRATIONE.

DEmonſtratio ſecundum ordinem terminorum & propoſitionum continetur ſub ſyllogiſmo, tamen habet aliam & ſpecialem conſiderationem circa materiam propoſitionum: quia ad ſyllogiſandum ſufficit aſſumere propoſitiones opinabiles: ſed ad demonſtrādum hoc non ſufficit, ſed oportet aſſumere propoſitiones veras & neceſſarias, & quæ habeant conditiones, de quibus paulò poſt dicetur. Et ideo demonſtratio ſe habet ad ſyllogiſmum per additionem, ſicut homo ad animal. Vnde ſequitur quòd perfecta demonſtratio ſit ſpecies ſyllogiſmi, quæ ſic definitur. Demonſtratio eſt ratiocinatio et ſyllogiſmus procedēs ex duabus propoſitionibus primis veris, neceſſariis, per ſe prioribus & notioribus, de omni, & ſecūdum quod ipſum, ac immediatis cauſisq; concluſionis, hoc eſt ad concludendum, ſcilicet ſyllogiſticè, hoc eſt ſeruato ordine ſyllogiſandi in demonſtratione inſtituto. In demonſtratione aſſenſus præmiſſarum eſt cauſa immediate agens, & neceſſitans intellectum ad aſſentiendum concluſioni: vt in hac demonſtratione, Omne animal rationale eſt riſibile. omnis homo eſt animal rationale: ergo omnis homo eſt riſibilis. Huius ſyllogiſmi duę primę propoſitiones ſunt verę, quia ita eſt ſicut per eas ſignificatur. B

Ver. 4. DE NECESSITATE PROPOSITIONVM.

SVnt etiam prædictæ duæ propoſitiones primæ & neceſſariæ, hoc eſt nō poſſunt eſſe falſæ, ſed ſunt ſimpliciter & abſolute verę. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd neceſſarium ſimpliciter & abſolute dicitur, quod nullo modo poteſt non eſſe: licet neceſſarium ſecundum quid & ex ſuppoſitione, ſit illud quod ſtante ſuppoſitione non poteſt nō eſſe. Et ſecundū hoc Deus dicitur neceſſarium ſimpliciter & abſolute, quia nullo modo poteſt non eſſe. Angeli etiam ſecundū naturam ſunt neceſſarij: quia ſecundum naturam, hoc eſt naturaliter, nō poſſunt non eſſe. Corpus autem animatum & alia omnia corruptibilia, quæ ſecundum naturam ſuam, hoc eſt naturaliter poſſunt corrumpi & non eſſe, tamen ſuppoſita illorum exiſtentia, & quòd actu ſint, non poſſunt non exiſtere: quia implicat contradictionem, aliquid ſimul & ſemel exiſtere, et non exiſtere. Poſſunt tamen non eſſe ſimpliciter & abſolute, hoc eſt nulla facta præſuppoſitione, & hoc modo loquendi iſta eſt vera, Sortes contingenter & non neceſſario ſaluabitur. Trahendo ergo neceſſarium ad propoſitionem, illę propoſitiones dicuntur ſimpliciter & abſolute neceſſariæ, quæ ſunt æternæ veritatis, quæ nullo modo, nulloq; caſu aut euentu poſſunt eſſe falſę. Et tales ſunt propoſitiones eſſentiales, in quibus prædicatum eſt de eſſentia ſubie-

ſubiecti,& ſecundum aliquos,proprium eius.4.modo. Et ſi dicatur quòd homo poteſt annihilari de potentia abſoluta,& per conſequens hæc propoſitio,Homo eſt animal,nõ erit neceſſaria. Dicendum quòd verum eſt, ſi copula importet exiſtentiam. Si verò importet ſolam habitudinem & connexionem prædicati ad ſubiectum ſine determinatione temporis (quod eſt ipſam abſolui à tempore)eſt ſimpliciter neceſſaria:quia quandocunque erit homo,erit animal,& riſibilis:& oppoſitum implicat contradictionem. Propter hanc habitudinem & connexionem extremorum dialectici & Philoſo. dixerunt quòd propoſitiones eſſentiales & propriæ ſunt æternæ veritatis,& in eis copulam abſolui à tempore,hoc eſt non dicere exiſtentiam alicuius temporis,ſed ſolùm habitudinem & conuenientiam extremorum,ſcilicet prædicati ad ſubiectum. Et ſic abſolutio à tempore non eſt propriè ampliatio:quia in ampliatione ſemper copula importat exiſtentiam alicuius temporis,ſcilicet, præteriti, præſentis, vel futuri,aut poſſibilis:& non in abſolutione.

Copulam abſolui à tempore quid.

Ver. 5. DE PROPOSITIONIBVS PER SE.

A SVnt pariter duæ primæ propoſitiones prædictæ per ſe,& non per accidens. Ad quarũ euidentiam ſciendum eſt quòd Philoſophus ponit quatuor modos perſeitatis, hoc eſt prædicandi de per ſe,extra quos reliquæ prædicationes dicuntur per accidẽs. Primus modus in prædicationibus affirmatiuis eſt,quando prædicatum eſt de eſſentia ſubiecti verè vel æquiualenter,vel definitio ſubiecti:aut quando prædicatum eſt definitum,& definitio eſt ſubiectum. Exemplum primi,vt homo eſt animal,& totum eſt maius ſua parte. Exemplum ſecundi,vt homo eſt,vel non eſt. Illud enim diſiunctum,eſt vel non eſt,includit omne ens,quod eſt de eſſentia hominis. Exemplum tertii,vt homo eſt animal rationale. Exemplum quarti,animal rationale eſt homo. Tales propoſitiones dicũtur de per ſe primò:quia cognitis terminis intellectus naturaliter aſſentit,nec poteſt diſſentire. Et hoc dicitur dignitas propoſitionis. Et ſic omnes prædicationes eſſentiales dicuntur de per ſe primò, hoc eſt de primo modo prædicandi de per ſe. Secundus modus prædicandi de per ſe eſt, quando prædicatum eſt propria paſſio ſubiecti vel alicuius ſuperioris, vt homo eſt riſibilis,homo eſt quantus,& Sortes eſt riſibilis. Quia licet riſibilitas non ſit propria paſſio Sortis,nec quantitas hominis,eſt tamẽ alicuius ſuperioris, puta ſubſtantiæ corporalis. Tertius modus prædicandi per ſe eſt,quando prædicatum non eſt in alio ſicut in ſubiecto,vt prima ſubſtantia. Vnde hæc prędicatio identica,Sortes eſt Sortes:vel,hoc eſt Sortes,demonſtrando illum,eſt de per ſe tertio modo. Quartus modus prædicandi de per ſe eſt,quando ſubiectum habet naturalem ordinem ad prædicatum, vt medicus ſanat, domificator ædificat, pictor pingit. Quia licet prędicata ſint accidentia,tamen propter naturalem habitudinem,quam habet accidens ſubiecti ad prædicatum,dicuntur de per ſe. Ars enim medicinæ ordinatur ad ſanandum, & aliæ ad obiecta ſua à quibus recipiunt ſpeciem. Eſſet autem prædicatio per accidens, ſi diceretur,medicus ædificat,vel medicus cantat:quia accidit domificatori & cantori,quòd ſit medicus:quia medicina nõ ordinatur ad ædificandũ vel cantandum. Omnes aliæ prædicationes quæ nõ continentur in his quatuor modis, dicuntur per accidens. ¶ Notandum tamen quòd prædicatio accidentalis & per accidẽs, non ſunt omnino idem:quia in ſecundo modo prædicandi per ſe, ſunt prædicationes accidentales:& tamen non dicuntur prædicationes per accidens. Ex his quatuor modis perſeitatis,duo primi dũtaxat ſubſeruiunt demonſtrationi. Patet etiam quòd prima ex duabus prędictis propoſitionibus demõſtrationis datæ, eſt de ſecundo modo de per ſe, & ſecunda de primo. Ex quibus concluditur tertia de ſecundo modo:quia(vt dictum eſt)concluſio ſequitur debiliorem partem.

1. Poſt. Quatuor modi perſeitatis.

Ver. 6. DE PROPOSITIONIBVS DE OMNI.

B SVnt præterea duæ primæ propoſitiones prædictę demonſtrationis nõ ſolùm de Omni prioriſtico, ſed etiam de poſterioriſtico,hoc eſt ſunt vniuerſales vniuerſalitate determinata,& requiſita in lib. Priorum & poſteriorum. Vnde aduertendum quòd duobus modis propoſitio dicitur de omni,hoc eſt vniuerſalis. Primò,quãdo ſubiectum diſtribuitur per ſignum vniuerſale:& ſic prædicatum debet verificari de omni cõtento ſub ſubiecto:& talis vniuerſalitas dicitur prioriſtica, ſiue de omni prioriſtico:vel hæc propoſitio,Omnis homo eſt currens. Secundo modo,quãdo prædicatum verificatur de omnibus contentis ſub ſubiecto, ſiue ſubiectum diſtribuatur,ſiue non:& ſic hęc propoſitio,homo eſt animal,eſt de omni poſterioriſtico:& pariter omnes propoſitiones de per ſe.1.&.2.modis,etiã ſi nullum ſignũ addatur ſubiecto,ſunt vniuerſales vniuerſalitate poſterioriſtica. Et ideo Philo.in duobus primis modis de per ſe vtuntur propoſitionibus indefinitis pro vniuerſalibus.

Propoſitio de oĩ quid.

Ver. 7. DE PROPOSITIONIBVS SECVNDVM QVOD IPSVM.

C SVnt etiam prædictæ duæ primę propoſitiones demõſtrationis datæ ſecũdum quod ipſum, hoc eſt habentes prędicatũ conuertibile cũ ſubiecto. Nam animal rationale & riſibile conuertuntur:quia de quocunq; prędicatur vnum,prędicatur & reliquum. Sed hæc propoſitio, Homo eſt animal,licet ſit vera & vniuerſalis,& de omni poſteriotiſtico, & de per ſe,ac neceſſaria,nõ eſt tamẽ ſecundum quod ipſum:quia animal cùm prædicetur de pluribus ſpeciebus,nõ conuertibiliter prædicatur de homine.

Ver. 8. DE PROPOSITIONIBVS NOTIORIBVS.

D SVnt vlterius prædictæ duæ propoſitiones demonſtrationis datæ notiores. Ad quarum euidẽtiam ſupponendum eſt quod dicit Philoſophus,quòd quædam dicuntur notiora natura,ſiue ſecundum naturam,hoc eſt ſecundum ſe. Et ſunt illa quæ habent perfectiorem entitatem:& ſic Deus eſt notior omnibus creaturis. Et ideo hęc propoſitio, Deus eſt ſecundum ſe, ſiue ſecundum naturam,eſt notiſſima:quia Deus habet perfectiſſimum eſſe,poſt Deum Angeli,& poſt eos anima rationalis,deinde res corporales incorruptibiles,vt aſtra & corpora cœleſtia: poſtmodum res corruptibiles,& inter accidentia quantitas eſt magis nota. Inter huiuſmodi autem ſpecies ſpecialiſſima eſt notior genere: quia quicquid entitatis includit genus,hoc totum includit ſpecies, & aliquid vltra:ideo ſimpliciter & ſecundum naturam eſt notior. Singulare autem licet habeat plus de entitate quàm ſpecies, non tamen dicitur notius ſimpliciter quàm ſpecies, eò quòd ſingulare nõ poteſt eſſe obiectum intellectus, vt dictum eſt. Quędam verò ſunt notiora quo ad nos. Non enim ſunt nobis eadem nota & naturæ,ſcilicet

In.1. Phy. Notiora natura.

Notiora nobis.

eodem modo: quia naturæ ſiue ſecundũ naturã notiora ſunt perfectiora. Nobis autẽ primò nota ſunt confuſa magis, hoc eſt imperfectiora: eò quòd nos procedimus de imperfecto ad perfectũ: ideo magis cõmunia & confuſa ſunt nobis notiora, & prius nota ordine generationis, dũ tamen aliquid habeant de entitate, & non ſint pura potentia, vt materia prima, vel entia rationis, quæ propter imperfectionẽ entitatis ſunt dificillimæ cognitionis: quia (vt habetur in. 9. Meta.) vnumquodq; in tantũ eſt intelligibile, in quantũ eſt actu: in aliis autẽ quæ habẽt aliquid de entitate magis communia & magis cõfuſa ſunt notiora nobis. Hoc experimur etiã ſenſu: quia venientẽ à remotis apprehẽdimus primò quòd eſt aliquid, deinde quòd mouetur, poſtea quòd eſt animal, conſequẽter quòd eſt homo, & finaliter quòd eſt Sortes. Et pueri primò vocant omnes homines patres, & mulieres matres: deinde diſcernunt. Et
1. Poſter. quia (vt dicit Philoſo.) omnis noſtra cognitio ortum habet à ſenſu, qui verſatur immediatè circa ſingularia: ideo ipſa ſingularia ſunt nobis notiora. Ex prædictis patet quomodo prædictæ duæ propoſitiones ſunt priores & notiores, ac magis notæ ſecundum naturam.

Ver. 9. DE PAOPOSITIONIBVS IMMAOIATIS.

Medium quid, & quotuplex.

SVnt inſuper prædictæ duæ primæ propoſitiones demonſtrationis prædictæ immediatę. Ad quarũ euidentiam ſupponendum eſt quid dicatur medium, & quotuplex ſit medium. Medium, Phyſicè loquendo, dicitur illud quod facit diſtantiam & diuiſionem inter extrema, vt aër medians inter viſibile & viſum, & ſecunda vnitas in numero ternario. Alio modo accipitur mediũ, in quo extrema cõiunguntur & conueniunt: & ſic copula poteſt dici medium in propoſitione, & terminus cui maior & minor extremitas coniunguntur in ſyllogiſmo. Et quia contingit medium eſſe quantum & diuiſibile ideo duplex conſueuit poni medium, ſcilicet medium ſimpliciter & medium mediatum. Mediũ ſimpliciter dicitur medium quod eſt in extrema abſque alio medio. Et ſic in numero quinario quarta vnitas eſt immediata quintæ, quia nulla alia mediat: ſecunda verò & tertia ſunt mediatæ. Applicãdo ergo ad propoſitum, illa propoſitio dicitur immediata alteri, quę habet & includit immediatum principium probationis, in quo extremitates coniunguntur & conueniunt: ex qua conuenientia concluditur conuenientia extremitatum inter ſe, vt in exemplo dato, animal rationale eſt medium immediatum: quia in eo conueniũt extremitates. Neque eſt aliud medium proximius, per quod poſſimus concludere quòd homo eſt riſibilis, iuxta prædictam regulam geometriæ. Et cum prædictæ duæ primæ propoſitiones demonſtrationis datæ contineant illud medium immediatum, dicuntur immediatę: & copulatiua ex illis reſultans, dicitur immediata ad hanc propoſitionem, Omnis homo eſt riſibilis: Si verò animal rationale accipiatur vt medium ad inferendũ hanc, Sortes eſt riſibilis, & dicatur ſic: Omne animal rationale eſt riſibile: Sortes eſt animal rationale, ergo Sortes eſt riſibilis: hoc complexũ, animal rationale, erit quidem medium, ſed nõ immediatũ: eò quòd ſit aliquis terminus eo immediatior, in quo extrema concluſionis coniungi poſſunt, ſcilicet hic terminus, homo, dicẽdo, Omnis homo eſt riſibilis, Sortes eſt homo: ergo Sortes eſt riſibilis. Et ſic dicendũ eſt de ſuperioribus terminis aſcẽdendo. Propoſitio igitur immediata dicitur, qua non eſt alia prior & immediatior ad concludendum. B

Ver. 10. DA DIVISIONA DEMONSTXATIONIS.

DEmonſtratio primò diuiditur in affirmatiuam & negatiuam. Affirmatiua dicitur, cuius medium affirmatur de vtraque extremitate. Negatiua, quando negatur de altera: vt hic, Omne animal rationale eſt riſibile: ſed nullus equus eſt animal rationale: ergo nullus equus eſt riſibilis. Demonſtratio etiam diuiditur à Philoſopho in demonſtrationem propter quid, ſiue à priori, & per cauſam, & in demonſtrationem quia eſt, ſiue à poſteriori, & per effectum. Demonſtratio propter quid, ſiue à priori, eſt argumentatio qua intellectus procedit à cognitione cauſæ notæ ad cognitionẽ effectus ignoti. Et ideo illa quæ non habent cauſam, ſicut Deus, non poſſunt cognoſci per demonſtrationẽ proter quid ſiue à priori. Et quia per quamlibet cauſam cõtingit demonſtrari: ideo ſupponendum eſt quid ſit cauſa, & quod ſint genera cauſarum. Cauſa dicitur, ad cuius eſſe ſequitur aliud ſecũdum naturam, ſcilicet effectus. Cauſarum autem alia eſt efficiens, alia materialis, alia formalis, & alia finalis. Ex his quatuor duæ ſunt intrinſecæ, ſcilicet materialis & formalis: quia ſunt de eſſentia compoſiti. Non autem cauſę extrinſecę, quę ſunt efficiens & finalis. Cauſa efficiens dicitur id, à quo eſt principiũ motus & quietis. Cauſa finalis eſt, cuius gratia aliquid fit: Cauſa materialis eſt, ex qua aliquid fit cum inſit, vt ex farina & aqua fit panis. Cauſa autẽ formalis eſt: quę dat rei eſſe, vt anima. In exemplo autem dato fit demõſtratio per cauſam formalem. Per cauſam autem materialem poteſt ſic fieri: Omne compoſitũ ex materia elementari & forma, eſt corruptibile, ſed homo eſt huiuſmodi. Igitur. &c. Per cauſam verò efficientem ſic: Omnis effectus pẽdet à ſua cauſa: ſed Deus eſt cauſa omnium creaturarum, igitur omnes creaturæ pendent à Deo. Per cauſam finalem ſic: Omne intellectuale eſt beatificabile: ſed homo eſt intellectualis, igitur eſt beatificabilis. R

Cauſa quid & quotuplex ſit.

Ver. 11. DE DAMONSTRATIONE PAOPTAX QVID.

DEmonſtratio propter quid & à priori eſt triplex, ſcilicet propter quid ſimpliciter: & propter quid & potior, & propter quid & potiſſima. Demonſtratio propter quid ſimpliciter eſt, quæ fit per cauſam, ſiue propinquam, ſiue remotam: vt, Quicquid reſpirat, eſt animal: ſed paries non reſpirat, ergo paries non eſt animal. manifeſtũ eſt enim quòd non animal non eſt cauſa propinqua huius quod eſt non reſpirare: aliàs omnia animalia reſpirarent, quod cõſtat eſſe falſum: quia animalia carentia pulmone, non reſpirant, igitur conſequentia patet ex dictis Philoſophi, ſi negatio ſit cauſa negationis, & affirmatio erit cauſa affirmationis. Sed cauſa propinqua erit animal, non habens pulmonem & ſanguinem. Demonſtratio propter quid & potior dicitur, quæ fit per cauſam propinquam, ſed non immediatã, ſiue fiat per cauſas intrinſecas, ſiue extrinſecas. Et quia cauſę intrinſecę ſunt potiores extrinſecis, ideo demonſtratio quæ fit per cauſam materialẽ vel formalẽ, dicitur propter quid & potiſſima. Et ſic demonſtratio per cauſam remotã dicitur propter quid ſimpliciter. Demonſtratio, quæ fit per cauſam propinquã, dicitur demonſtratio propter quid & potior. Et quæ fit per cauſam immediatã, & intrinſecam, dicitur propter quid & potiſſima, in qua ſcilicet medium eſt definitio ſubiecti concluſionis. G

Ver. 12. DE DEMONSTRATIONE QVIA EST.

A DEmonſtratio Quia eſt, ſiue per effectus, eſt ratiocinatio in qua proceditur per effectus cognitos, ad cognitionem cauſæ vel cauſarum incognitarum: vt, Omne coniunctum igni, eſt calidũ: ergo ignis eſt calidus. Viſus diſcernit album à nigro, ſed Sortes diſcernit album à nigro, ergo Sortes videt. Sic probat Philoſo. Deum eſſe, quia motus eſt: ſed de his amplius infrà. Notandum tamẽ quòd aliqua demonſtratio, Quia eſt, ſiue per effectum, procedit per effectum non cõuertibilem: quia talis effectus poteſt nobis eſſe notior quàm cauſa: vt ſic dicendo, Quicunque habet febres, habet pulſum commotum: ego non habeo pulſum commotum, ergo non habeo febres. Quodcunque non deſiccat, non eſt ignis: ſed homo non deſiccat, ergo homo non eſt ignis.

8. Phy. Infrà. c. 19. §. 8.

Ver. 13. DE INDVCTIONE.

B INductio eſt argumentatio procedens à ſingularibus ſufficienter enumeratis ad propoſitionem vniuerſalem, vt Sortes currit, & Plato currit, & ſic de aliis. Et iſti ſunt omnes homines, ergo omnis homo currit. Hæc argumentatio dicitur à neotericis aſcenſus, qui eſt conſequentia formalis ad quã poteſt reduci deſcẽſus: qui eſt ab vniuerſali ad ſingulares, ac etiam exemplũ quod eſt in agibilibus & factibilibus, reducitur ad inductionem. Eſt autem exemplũ proceſſus à factis ſiue operationibus particularium perſonarum, ad perſuadendum ſimile: ſicut Moyſes orando pro populo, placuit iram Dei, ſimiliter Dauid, Daniel, &c. Ergo omnis qui vult placare iram Dei, debet illum orare, &c.

Exemplum quid.

Ver. 14. DE ENTHYMEMATE.

C ENthymema eſt argumentatio, qua intellectus ex vna propoſitione notiore & probabili quæ dicitur Antecedens, procedit ad concludendum aliam, quæ dicitur Conſequens, ab illo antecedente pendens: vt cùm dicitur, Omne animal currit, ergo omne animal mouetur. Hæc depẽdentia prouenit ex hoc, quòd conſequens virtualiter & implicitè continetur in antecedente. Motus enim continetur in curſu, & ſic antecedens continet virtualiter minorem, quia ſi negetur conſequentia, ſubſumendum eſt, & omne currens mouetur, &c. Aliqui dicunt Enthymema eſſe ſyllogiſmum imperfectum, truncatum & breuiorem iuuenibus & rudibus, qui ſibi volũt omnia explicari. Qui verò ingenioſi & prouecti ſunt, Enthymemate gaudent, eò quòd multa in vno reſpiciunt. Ideo antiqui Philoſophi maximè illo vſi ſunt: & dicitur communiter: Gaudent breuitate moderni. Differt autẽ Enthymema à ſyllogiſmo & demonſtratione: quia tam in ſyllogiſmo quàm in demonſtratione proceditur ex pluribus propoſitionibus, vt dictum eſt, Enthymema verò ex vna cathegorica prægnante, hoc eſt continente aliam. ¶ Differt etiam ab inductione & exemplo: quia inductio & exemplum procedunt à ſingularibus, Enthymema verò à communibus. Conuenit autẽ cum ſyllogiſmo: quia tam ſyllogiſmus quàm Entymema procedũt ex propoſitionibus probabilibus. Propoſitio autem probabilis vt diſtinguitur contra neceſſariam, ſecundum Philoſophum dicitur quæ apparet vera omnibus aut pluribus ſapientibus: & cuius vtraq; pars ſeruatis principiis ſcientiæ poteſt ſuſtineri: quæ ab aliquibus vocatur problema. Et per hoc quòd ſyllogiſmus & entymema procedunt ex probabilibus, differunt à demõſtratione & ſophiſmate: quia demonſtratio procedit ex neceſſariis. Et ſophiſma, quod à Philoſopho dicitur Elenchus ſophiſticus, hoc eſt apparens & non exiſtens ſyllogiſmus. Ab aliis autem dicitur ſyllogiſmus litigioſus, erraticus, atq; fallax, ab effectu: quia effectus & finis eius eſt generare lites, & errorem aut deceptionem, hoc eſt iudicium falſum. Procedit enim ex falſis, vel ex falſo modo ſyllogiſandi, vt in hoc ſophiſmate, Quod ego ſum, tu non es: homo ego ſum, ergo homo tu non es. Et hoc contingit tripliciter: Primò, quando peccat in materia, hoc eſt quando antecedens vel altera eius pars eſt falſa: vt hic, Omne malum eſt fugiendum: ieiunare eſt malum, ergo &c. minor eſt falſa, quia ieiunare eſt bonum. Secundò, quando peccat in forma, hoc eſt quando non ſeruantur regulæ & præcepta ſyllogiſandi: & tamẽ antecedens eſt verum: vt hic, Omnis homo eſt animal, & omnis aſinus eſt animal: ergo omnis homo eſt aſinus, quia medium in neutra diſtribuitur. Tertiò, quando peccat in vtroque, ſcilicet in materia et forma: vt hic animal eſt genus. Omnis homo eſt animal, ergo omnis homo eſt genus. Maior enim eſt falſa, & conſequentia non valet, quia variatur ſuppoſitio. Differt etiam ſophiſma ab enthymemate & demonſtratione, ſyllogiſmo & exemplo ſiue inductione: quia exemplum cauſat ſuſpicionẽ: vt hic, Sortes in modico fuit malus, ergo in maiori & in aliis præſumitur malus. Demonſtratio autem cauſat aſſenſum euidentem ſiue ſciẽtiam, ſyllogiſmus verò & entymema aſſenſum opinatiuum & opinionem, ſophiſma verò cauſat errorem, ſiue iudiciũ falſum, & habitum erroneum.

Problema. Sophiſma & elenchus idem ſunt.

§. 5. DE CONSEQVENTIBVS RATIOCINATIONEM.

D ACtum ratiocinandi ſiue ratiocinationem conſequitur primò aſſenſus vel diſſenſus concluſionis, de quibus dictum eſt. Sed quia diuerſi ſunt modi ratiocinandi: ideo diuerſi aſſenſus conſequuntur. Aſſenſus autem in tota ſui communitate diuiditur in aſſenſum euidẽtem, fidei opinatiuum, ſuſpicatiuum, falſum, & erroneum, de quibus dicendum eſt.

Hoc. c. §. 3. Ver. 6.

Ver. 1. DE ASSENSV EVIDENTI, SIVE EVIDENTIA.

E ASſenſus euidens eſt aſſenſus clarus & certus, abſque quocunque ænigmate & formidine ſiue dubitatione de oppoſito, adeò clarus, quòd ſtante propoſitione neceſſaria in intellectu cum debita applicatione propoſitionum neceſſariarum eam probãtium, intellectus ex natura ſua complacet & aſſentit: ſic quòd non poteſt diſſentire, nec aſſentire oppoſitis: & talis aſſenſus in ſcientia cauſatur ex primis principiis, & propoſitionibus per ſe notis, intellectis terminis, & per demonſtrationẽ: vt ſtãte apprehenſione harum, Quodlibet eſt, vel nõ eſt: &, omne totum eſt maius ſua parte: omne animal rationale eſt riſibile. & hoc modo aſſenſus ſapientiæ & ſcientiæ ſunt euidentes. In hac autem euidentia ſunt gradus: quia quidam aſſenſus eſt magis euidens quàm alius. Et differt hęc euidentia ab euidentia ſenſus: quia euidentia ſenſus eſt circa particularia, & intellectus circa vniuerſale. Et ideo ſicut intellectus eſt nobilior ſenſu, ita euidentia intellectus eſt nobilior & perfectior euidẽtia ſenſus: quia eſt ſempiternotum, & eorum quæ non poſſunt aliter ſe habere, neque circa ea intellectus poteſt decipi aut hallucinari, ſicut ſenſus. ¶ Ex quibus patet, quòd euidentia angelorum eſt clarior quàm euidentia in-

Euidentia tres gradus

tellectus

An problema ſit in angelis. *Mat. 4.* *Dan. 10.*

tellectus humani:& inter eos tantò clarior, quantò per clarius medium & ſpecies luminioſiores. Ideo in eis non poteſt eſſe problema ſiue opinio circa naturalia. Nec etiã in dæmonibus, cùm in eis (ſecundum D. Dionyſium) naturalia mãſerint integra, ſecus in gratuitis & ſupernaturalibus. Ideo diabolus dicebat Chriſto: Si filius Dei es. &c. & Gabriel conſulit dominum. ❡ An autem circa ſupernaturalia diſcurrant, quidam dicunt quòd angeli beati non diſcurrũt: quia omnia clarè vident in verbo, vel per clariſſimas reuelationes & ſpecies influxas ſecundum modum & conditionẽ ſuæ naturæ, quæ eſt intelligere per ſimplicem apprehenſionem ſine diſcurſu: quamuis poſſint habere admirationem vel neſcientiam. Vnde de angelis inferioribus ſuperiores interrogantibus dicit Eſa. Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? Dæmones verò eò quòd non habeant reuelationes, quodam modo circa ſupernaturalia diſcurrere dicuntur. vnde Iſodorus dicit, quòd dæmones multa experimento didicerunt. Sed cognitio experimentalis eſt diſcurſiua, quia ex multis memoriis fit experimentum, & ex multis experimentis fit vniuerſale, vt dicitur in fine Poſter. & in principio Metaph. D. Tho. tamẽ dicit, quòd in angelis dicitur experientia metaphoricè. & ſic ſecundum mentem eiuſdem eſt, quòd ſicut dæmones circa ſupernaturalia non componunt neque diuidunt, ita etiam non diſcurrunt: quia repugnat naturæ illorum. Vnde circa ſupernaturalia, ſi non habeãt reuelationem, vel videant experimento aliqua fieri miraculoſe, vel opinantur, hoc eſt habent iudicium cum formidine, abſque tamen diſcurſu, vel errant, aut nihil ſciunt.

Eſa. 63. *An dæmões quodã modo diſcurrant.*

Ver. 2. DE FIDEI ASSENSV.

Authoritas & fides duplex.

FIdes eſt aſſenſus certus, abſq; formidine cauſatus, ſuppoſita pia affectione voluntatis, quę innititur authoritati dicẽtis ſiue reuelantis: quam authoritatem habet pro obiecto formali, & ipſa reuelata pro materiali. Et quia authoritas & reuelatio eſt duplex. ſ. humana, & diuina: ideo fides eſt duplex ſ. humana, & diuina, quæ dicitur theologa, de qua inferius cap. 15. agetur. Syllogiſmus igitur & Enthymema procedens ex propoſitionibus fidei, vel altera illarũ, etiam cum altera euidenti concludit propoſitionem de fide: vt ſic argumentando, omnis homo eſt riſibilis: Chriſtus eſt homo: ergo Chriſtus eſt riſibilis. Si verò altera ſit opinabilis vel dubia, concluſio erit dubia, cùm ſequatur debiliorem partem. Quomodo autem triplex ſit certitudo, & fidei maior, dicetur inferiùs c. 10. § 1. ver. 5. F

Ver. 3. DE OPINIONE.

OPinio eſt aſſenſus cum formidine ſiue dubitatione de oppoſito, intellectus tamen magis inclinatur ad vnam partem, ſcilicet aſſenſum, vel diſſenſum. vt aſſenſus cauſatus ex hoc ſyllogiſmo, Omne currens eſt album: omnis homo eſt currens, ergo omnis homo eſt albus. Aſſenſus huius concluſionis eſt opinio, quia præmiſſæ non ſunt euidentes, neque certæ certitudine fidei, ſed probabiles, hoc eſt contingentes, quæ poſſunt eſſe veræ vel falſæ: intellectus tamen ad alteram partem flectitur, ſed cum formidine de oppoſito. G

Ver. 4. DE SVSPICIONE.

SVſpicio eſt aſſenſus formidoloſus, fluctuans cum quadam inclinatione ad alteram partem, ſed non perfecta, ſed aliquo modo (leuiter tamẽ) inclinatus, vt Sortes dicit Platonẽ homicidam: & an Sortes ſit verax vel mendax, ignoratur: ergo Plato eſt homicida. Aſſenſus huius cõcluſionis dicitur ſuſpicio: quia eſt dubitatio cum aliquali inclinatione ad alteram partem. Præſumptio ad ſuſpicionẽ reducitur: eſt enim media inter opinionem, quæ eſt de his quæ vt in pluribus contingunt: & ſuſpicionẽ, quę eſt de his quæ rarò. Præſumptio verò eſt de his quæ vt in paucioribus contingunt. H

Ver. 5. DE ERRORE ET IGNORANTIA.

ERror eſt aſſenſus quo intellectus complacet & adhæret falſo, æſtimato tamen vero, vt in hac ratiocinatione, Hæc eſſentia diuina eſt pater, & hæc eſſentia diuina eſt filius: ergo filius eſt pater. Aſſenſus huius cõcluſionis eſt error, quia nõ eſt ſyllogiſmus expoſitorius, ad quẽ requiritur quòd aliqua præmiſſarũ valeat vnam de omni: quod non facit hic; quia hæc eſt falſa, Omnis res quæ eſt eſſentia diuina, eſt pater, & item de alia. Notandũ tamen quòd error dicitur ignorantia prauæ diſpoſitionis. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quid & quotuplex ſit ignorantia. Sed ſupponendum in primis, quòd diſcrimen eſt inter neſcientiam & ignorãtiam. Neſciẽtia enim eſt negatio ſiue defectus ſcientiæ non debitæ ineſſe, ſiue ſimplex carentia ſcientiæ, in ſubiecto apto nato: quia nõ dicimus lapidem neſcientem, ſed hominem. hæc non eſt peccatum, nec poteſt eſſe in Deo, cùm ſciat omnia. Ponitur tamen à D. Diony. in angelis, ac etiam in anima iuſti, quia cùm non comprehendant verbum, neſciunt omnia quæ Deus ſcit. Hæc neſcientia ab aliquibus dicitur ignorantia puræ negationis. Ignorantia verò priuationis eſt carentia ſcientiæ debitæ ineſſe, ſiue eorum quæ quis poteſt & tenetur ſcire: vt ſunt ea quę pertinent ad ſtatum vel officium alicuius. plura enim tenetur ſcire epiſcopus, quàm agricola. Si quis enim neſciat ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, eſt ignorans. Hæc ignorantia dicitur priuationis. Alia eſt ignorãtia quæ dicitur prauæ diſpoſitionis: & eſt error ſiue iudicium falſum. Aliæ diuiſiones ignorantiæ, & quæ excuſet à peccato, habentur inferiùs c. 2. §. 4. ver. 3. & 4. I

Ignorantia quid et quotuplex ſit. *c. 6. Cæleſtis hierar.*

Ver. 6. DE INTELLECTV PRACTICO ET SPECVLATIVO.

INtellectus diuiditur in ſpeculatiuũ & practicũ. Intellectus ſpeculatiuus eſt, qui id quod apprehendit, non ordinat ad opus, ſed ad ſolam veritatis conſiderationẽ. vnde & ſciẽtię dicũtur ſpeculatiuę, quæ verſantur circa ſolam conſiderationẽ veritatis, non ordinando ad operationẽ: vt philoſophia naturalis, & ſcientia metph quæ dicitur ſapientia. Intellectus verò practicus eſt, qui id quod apprehendit, ordinat ad opus ſiue ad operationem. vnde & ſcientię practicæ dicũtur, quæ verſantur circa operationes, prout operatio ſe extendit non ſolùm ad factibilia, ſed etiam ad agibilia. Et ſic ſcientia medicinæ & moralis dicuntur practicæ. Hic intellectus nõ dicitur motiuus quo ad executionem, ſed quo ad directionẽ. ❡ Hæc autem diuiſio non eſt in diuerſas potẽtias, ſed in diuerſos actus: quia eadem potentia numero eſt intellectus practicus, & ſpeculatiuus: ſed ſunt diuerſi actus, qui differunt fine, ſecũdum Philo. vnde & à fine denominãtur. Vtriuſq; finis eſt ſpeculari & cõtemplari: ſed finis practici eſt operari, ſiue ordinare contemplationem ad operationem. Ideo intellectus practicus dicitur operatiuus. K

3. de Anima.

uus. Quòd autem non ſint diuerſæ potentiæ, probatur per Philoſophum, qui dicit quòd intellectus ſpeculatiuus per extenſionem fit practicus, ſed vna potentia non mutatur in aliam, igitur, &c. Ratione etiam ſic probatur: quia quod accidentaliter ſe habet ad rationem obiecti, quam reſpicit aliqua potentia, non diuerſificat potentiam, prout apparet in potentia viſiua, cuius obiectum eſt coloratum. Eadem enim potentia viſiua fertur circa omnia colorata: ſiue illud coloratum ſit homo aut aliquid aliud. Sed obiectum intellectus eſt verum, ſiue ens ſub ratione veri, cui accidit quòd ordinetur, vel non ordinetur ad opus: ergo eadem potentia ſufficir ad illa. Et per conſequens non ſunt plures. Non enim ponenda eſt pluralitas ſine neceſſitate, cùm fruſtra fiat per plura, quod poteſt fieri per pauciora.

¶ Nec obſtat quòd obiectum intellectus ſpeculatiui dicitur eſſe verum, & practici bonum, quæ differunt ſaltem ſecundum rationem, quæ ſufficit ad diuerſitatem potentiarum cum habitudine intrinſeca diuerſa. Nam intellectus habet habitudinem recipiendi in ſe ſimilitudinem obiecti: & voluntas habet inclinationem ad obiectum ſuum abſque ſimilitudine in ſe recepta, præſentata tamē per intellectum: ideo diſtinguntur realiter, vt dictum eſt. Ideo per bonum & verum intellectus & volūtas diuerſificantur. Quia verum & bonum ſe inuicem includūt. Nam verum eſt quoddam bonum, alias nō eſſet appetibile. Et bonum eſt quoddam verum, alias non eſſet intelligibile. Sicut ergo obiectum appetitus poteſt eſſe verum, inquantum habet rationem boni, ſicut cùm aliquis appetit veritatem cognoſcere: Ita obiectum intellectus practici poteſt eſſe bonum, inquantum habet rationem veri ordinabilis ad opus. Intellectus enim practicus veritatē cognoſcit, ſicut ſpeculatiuus: ſed veritatē agnitā ordinat ad opus, quod non facit ſpeculatiuus.

Ver. 7. DE RATIONE SVPERIORI ET INFERIORI.

A QVm potentiæ & ſubſtantiæ aliquando à principaliori actu denominētur: Vnde & Angeli dicuntur intelligentiæ, eò quòd ſemper actu intelligant. Et ratiocinatio ſit principalior actus intellectus: ſequitur quòd intellectus dicitur & nominatur ratio, à ratiocinando. Et quia aliquando apud ſanctos doctores dicitur ratio ſuperior, & aliquando inferior: Ideo iſti termini veniūt declarandi. Ad cuius euidentiam ſciendū eſt, quòd ratio ſuperior & ratio inferior non ſunt duæ potentiæ realiter diſtinctæ (prout dictum eſt de intellectu ſpeculatiuo & practico:) ſed ſunt vna potentia ſecundū diuerſos actus, quos habet circa ſpiritualia & æterna, ac etiam corporalia & temporalia: quæ comparantur ad cognitionem noſtram hoc modo: quia vnum eſt medium ad cognoſcendum alterum. Nam ſecundum viam inuētionis per res corporales venimus in cognitionē æternorum. Vnde Apoſtolus: Inuiſibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas Sed in via iudicii ſiue reſolutionis & determinationis, per æterna iudicamus de temporalibus circa agenda. Intellectus enim hominis poteſt intendere & verſari circa temporalia & æterna, & circa vtraque ratiocinari dupliciter: Primò circa æterna, contemplando & conſpiciendo ea, & in illis ſiſtendo, vt in bonitate, ſapientia, & iuſtitia Dei: & hoc pertinet ad officium intellectus ſpeculatiui. Secundò, conſulendo rationes & regulas æternas, quæ ſunt voluntas & præcepta Dei, & applicando ad temporalia, quæ occurrunt agenda, vtrum ſint bene vel malè facta. Id enim per regulas & leges ſiue ordinationes Dei maximè cognoſci poteſt: & hoc pertinet ad officium intellectus practici. Intellectus eas conſpiciens, & per eas conſulens, diſponens, & dirigens temporalia, dicitur ratio ſuperior, quaſi per ſuperiora ratiocinans. Poteſt etiam intellectus circa corporalia & temporalia verſari etiam dupliciter: Primò ea conſpiciendo, contemplando, ſpeculando, & in eis ſiſtendo: quod pertinet ad officium intellectus ſpeculatiui. Secundo, conſulendo rationes naturales, & leges humanas, circa temporalia, quæ occurrunt agenda, ſcilicet, an ſit bene vel malè factum etiam per cōſequens faciendum, vel non faciendum, recurrimus ad iudicatorium naturale (quod eſt ſynderefis) & cōſideramus & applicamus leges dependentes ex ea, ad agibilia occurrentia, quod pertinet ad officium intellectus practici. Secūdum hæc intellectus dicitur ratio inferior, quia circa inferiora & per rationes inferiores ratiocinatur & dirigit. & ſi illæ non ſufficiunt ad iudicandum & determinandum, recurrimus ad ſuperiorem legem, ſcilicet Dei præcepta aut conſilia eius, quæ habent regulare & dirigere inferiorem rationem ac leges humanas. De his D. Auguſt. & D. Thomas dicunt, quòd ratio ſuperior & inferior eſt eadem potentia, ſed diſtinguitur per diuerſos actus & diuerſa officia, ac etiam diuerſos habitus, qui attribuuntur eis. Nam rationi ſuperiori attribuitur ſapientia, & inferiori ſcientia. Ex præmiſſis apparet conuenientia inter rationem ſuperiorem & inferiorem ex vno latere, & intellectū ſpeculatiuum & practicum ex alio. Differentia enim eſt ex actibus reciprocis ſibi inuicē & mutuò ſubſeruientibus. Ratio enim ſuperior habet actum & officiū intellectus ſpeculatiui & practici, eſt enim de rationibus æternis conſpiciendis in illis ſiſtendo, vel conſulendis & applicandis circa agibilia. Et eodem modo ratio inferior habet actum & officium intellectus ſpeculatiui & practici, eſt enim de rationibus naturalibus & legibus humanis conſpiciendis & contemplandis ibi ſiſtendo: quod pertinet ad intellectum ſpeculatiuum. & etiam conſulendis, applicando ad agibilia occurrentia dirigenda.

Ratio ſuperior & inferior quid.

Rom. 1.

12. de Ciui. Dei.

¶ Notandum etiam, quòd magna & lata eſt differentia inter rationem ſuperiorem & inferiorem, & portionem animæ ſuperiorem & inferiorem. Quia ratio ſuperior & inferior non importāt niſi vnam potentiam, ſcilicet intellectum. Et portio ſuperior animæ importat potētias animæ organo corporeo non alligatas, quæ ſunt intellectus & voluntas. Portio verò inferior importat & ſignificat potentias animæ, quæ ſunt alligatæ organo corporeo. In quibus anima rationalis conuenit cum anima ſenſitiua aliorum animalium. Hæc differentia deſeruit ad cognitionem multorum paſſuum, & maximè ad cognoſcendum quomodo Chriſtus erat viator & comprehenſor, ſiue viator & beatus: quia ſecundum portionem ſuperiorem erat comprehenſor & beatus: quia intellectus eius clarè videbat diuinā eſſentiam: & voluntas eius perfectiſſimè ea fruebatur. Sed erat viator ſecundum portionem inferiorem: quia vires eius inferiores, ſcilicet quinque ſenſus exteriores, & quatuor interiores, & duæ appetitiuæ non erant glorificatæ, ſed paſſibiles & diſpoſitæ ad tormenta, pro reparatione & redemptione naturæ humanæ ſuſcipienda & toleranda.

Chriſtus erat viator & comprehenſor.

DE VOLVNTATE. CAP. III.

POſt conſiderationem intellectus conſiderandũ eſt de Voluntate. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd voluntas dupliciter accipi poteſt: vno modo largè pro omni inclinatione: & ſic attribuitur brutis. Dicimus enim quòd equus vult currere vel recalcitrare, hoc eſt inclinatur ad currendum vel recalcitrandum. hoc modo accipiẽdo, etiam attribuitur inſenſibilibus: & dicimus lapidem inclinatum velle cadere. Et Chriſtus loquens de aëre commoto & vento corporali, qui dicitur ſpiritus, dicebat: Spiritus vbi *Ioan. 3.* vult ſpirat. Alio modo accipitur propriè, ſcilicet pro inclinatione & appetitu intellectiuo: hoc eſt qui ſequitur cognitionem intellectiuam: & nõ pro appetitu ſenſitiuo aut naturali, de quibus dictum eſt. *c. 1. §. 9. Ver. c. 3. & 4.* Et quia triplex eſt intellectus, ſcilicet diuinus, angelicus, & humanus: ideo triplex eſt voluntas, ſcilicet diuina, angelica, & humana.

§. 1. DE VOLVNTATE DIVINA.

c. 18. §. 1. Ver. 1. VOluntas diuina non differt ab intellectu diuino: ſicut enim Deus eſt ſuum eſſe & ſua eſſentia: ſic etiam eſt ſuum intelligere, & ſuum velle: & ſic velle & intelligere in Deo ſunt idem realiter, ſed differũt ratione, ſecundũ noſtrum modũ intelligendi: qui talis eſt, quòd res diuinas, quæ ſunt in Deo vnitæ, intelligimus vt plures: ſicut inuenimus in nobis. *1. p. q. 18.* Ex quo ſequitur, quòd volũtas diuina nõ eſt accidens, ſicut volũtas angelica & humana. Differt etiam volũtas diuina à voluntate angelica & humana; quia voluntas angelica & humana ſunt finitæ, creatæ, & mutabiles: voluntas autẽ Dei eſt infinita, increata, & immutabilis, quia non mouetur ab obiecto extrinſeco, ſicut volũtas creata, quę ſecũdum Philoſo. dicitur mouens motum. *3. de anima.* Mouetur enim ab extrinſeco eo modo, quo dicimus quòd intelligere eſt mutari ſiue moueri, hoc eſt non eſſe eodem modo nũc, ſicut prius. Voluntas autem diuina non habet obiectũ extrinſecum: & intellectus eius eſt ipſamet, quę dicitur & nominatur intellectus, eo quòd cognoſcit, intelligit, ſimul videt, & comprehendit omnia, præterea, præſentia & futura: & *Rom. 4.* (vt dicit Apoſt.) Vocat ea quæ nõ ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Quicquid enim futurũ vel pręteritum fuit, pro quocunq; tempore & inſtanti æternaliter vidit, & voluit fieri pro tempore vel inſtanti temporis, pro quo factũ fuit, aut fiet. *Malac. 3.* Ideo dicebat per Malach. Ego enim dominus, & non mutor. Et D. *Iacobi 1.* Iacobus: Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio, ſicut apud craturas, quæ ſubiiciuntur tempori vel ęternitati. Voluntas diuina naturaliter & neceſſariò vult bonitatẽ & perfectionem ſuam, ac operationes ad intra. Non quidem neceſſitate coactionis, ſed naturalis ordinis, quæ *5. de ciu. dei.* libertati complacentiæ non repugnat, ſecũdum D. Aug. Non enim poteſt velle Deus ſe non eſſe bonum, aut verum, aut Deum. *2. Tim. 2.* Vnde Apoſtolus: Fidelis manet, ſe ipſum negare non poteſt. Alia tamẽ à ſe nõ neceſſariò, ſed liberè vult. *Pſal. 113.* Vnde Pſal. Omnia quęcunq; voluit, fecit. In eo enim ſumma libertas eſt, licet peccare non poſſit: quia (vt D. Anſelmus dicit) *Lib. de lib. arbit.* Poſſe peccare non eſt libertas, neque pars libertatis, ſed imperfectio libertatis. Et licet omnia quæ vult, voluerit ab æterno, & non poſſit mutari (vt dictum eſt) tamen ab æterno omnia liberè voluit. B

Ver. 2. DE VOLVNTATE SIGNI ET BENEPLACITI.

1. p. q. 19. *Voluntas dei multiplex.* VOluntas Dei licet in ſe non ſit niſi vna, ſecundum tamẽ noſtrum modum intelligẽdi, dicitur plures: quam doctores Theologi primò diuidunt in voluntatem ſigni & beneplaciti. Et iterum voluntatem ſigni in præceptum, prohibitionem, & conſilium: & volũtatem beneplaciti, in effectiuam, & permiſſiuã. Sicut enim ira eſt in Deo: quia in eo inueniuntur effectus, qui ſolent eſſe hominis irati, ſcilicet punitio. Simili modo loquendi, ea quæ ſunt ſigna voluntatis apud nos, voluntates appellãtur. Et quia voluntas (quæ inuiſibilis & ignota nobis eſt) poteſt dupliciter deſignari. Vno modo, ſecundum quòd proponit de agendis. Alio modò, ſecundum quod impetum facit ad opus. Vtroque modo ſigna voluntatis dantur in homine. *Voluntas ſigni.* ſecundum quod proponit de agendis, quantũ ad fugam mali, ſignum eſt prohibitio. Quantum autem ad proſecutionem boni, duplex eſt ſignum voluntatis. Nam reſpectu boni neceſſarii, ſine quo non poteſt voluntas bonum ſuum conſequi, voluntatis ſignum eſt pręceptum. Reſpectu autem boni vtilis, quo faciliori & cõuenientiori modo acquiritur finis, ſignum voluntatis eſt conſilium. Sed ſecundum quòd voluntas impetum facit ad opus, duplex eſt ſignum: vnum eſt expreſſiuũ eius, & eſt operatio exterior. Quod enim quis operatur, indicat ſe expreſſe velle. Aliud verò ſignum eſt interpretatiuum, & eſt permiſſio. Qui enim non prohibet, vel non impedit quod impedire poteſt, interpretatiuè videtur conſentire in illud. Et hoc importat nomen permiſſionis. Voluntas ergo Dei, quæ vocatur ſigni, eſt voluntas eius circa nos de agendis & fugiendis: quam nobis notificauit per ordinationes ſuas, quas reuelauit & ſcribi fecit. Et ſic ordinatio Dei ſcripta circa agibilia, dicitur voluntas ſigni: & diuiditur (vt dictum eſt) in prohibitionem, quæ eſt circa fugam mali neceſſario vitãdi: & in præceptũ circa bonum neceſſarium, & in conſiliũ circa vtilia. De primo *Ioan. 6.* dicit Chriſtus: Hæc eſt voluntas eius qui miſit me, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo. & 1. Theſſ. 4. Hæc eſt volũtas Dei, ſanctificatio veſtra, quãtum ad præceptũ. Quantum ad prohibitionem *1. Theſſ. 4.* verò, vt abſtineatis vos à fornicatione. De tertio autẽ Apoſtolus, De virginibus præceptum domini non habeo, conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſecutus à domino, vt ſim fidelis, declarando vtilitatem, & conſulendo conſiliũ eius. *1. Cor. 7.* Voluntas beneplaciti Dei eſt voluntas eorũ, quæ fiũt. Quia cùm ipſe ſit prima cauſa mouens, nihil fieri poteſt abſque eius voluntate. Voluntas beneplaciti Dei effectiua, eſt voluntas eorũ quę fiunt, & nõ contrariantur eius prohibitioni, & talia attribuuntur ei. *Voluntas beneplaciti.* Voluntas eius beneplaciti permiſſiua, eſt reſpectu eorum quæ fiunt, quæ tamen ipſe prohibuit. Et ſic Deus, qui voluntate ſigni non vult peccata (quia prohibuit ea, iuxta illud Sapientis, Quaſi à facie colubri, fuge peccatum) permittit tamen ea. *Eccle. 21.* Et licet Deus ad ea effectiuè, quantum ad ſubſtantiam actus peccati concurrat, non cõcurrit tamen ad deformitatem, propter quam actus ille dicitur peccatum: ideo peccatum non attribuitur Deo. Sicut enim claudicatio, quantum ad ſubſtantiam motus, attribuitur Deo tanquam primo motori: non tamen quantum ad modum motionis, qui dicitur claudicatio: ſed attribuitur tibiæ claudæ & imperfectæ ſiue defectiuæ: ſic furtum, quantum ad ſubſtãtiam actus, inquantum ſcilicet eſt acceptio rei, eſt à Deo. Sed quãtum ad modum, ſcilicet inquantum accipitur C

pitur res aliena inuito domino, hoc non eſt à Deo, niſi permiſſiuè, cùm ipſe prohibuerit. Sed hoc eſt à voluntate defectiua & inordinata accipientis, qui operatur contra regulam eidem datam & præfixã. Ideo Deus non eſt cauſa peccati: quia licet voluntas Dei ſit cauſa neceſſaria, non tamen imponit voluntati hominis neceſſitatem: diſponit enim & mouet omnia ſuauiter, hoc eſt, ſecundum modum cuiuslibet rei, ſcilicet naturalia naturaliter & neceſſariò, & libera liberè & contingenter, ſed peccatum attribuitur homini, qui ex libertate agit contra præceptum & prohibitionem Dei. ¶ Differentia inter voluntatẽ Dei beneplaciti & ſigni eſt, quia volũtas beneplaciti ſemper impletur: volũtas autẽ ſigni nõ ſemper impletur. Non enim ſemper implentur eius ordinationes, aut præcepta, ſeu conſilia, ſed potius fit oppoſitum, ipſo tamen prius permittente. Ideo poteſt dici quòd voluntas Dei ſemper impletur: quia impletur vna vel alia, ſcilicet vel ſigni vel beneplaciti. Et cùm peccator recedit à diuina voluntate ſigni, incidit in ordinem diuinę voluntatis beneplaciti, dum per eius iuſtitiam punitur. Aliqui dicunt voluntatem efficacem beneplaciti Dei ſemper impleri, ſed non voluntatẽ inefficacem, quæ eſt voluntas ſigni (licet voluntas ſigni aliquando ſit efficax) ſed ſecundum quòd eſt efficax, pertinet ad voluntatem beneplaciti. An autem & quãdo teneamur conformare voluntatem noſtram voluntati Dei, & in quo volito, infrà dicetur.

Sap. 8

Differentia voluntatis ſigni & beneplaciti.

c. 3 §. 7. Ver. 11. Lib. 2.

Ver. 2. DE VOLVNTATE ANTECEDENTE ET CONSEQVENTE.

A Damaſcenus etiam diuidit voluntatem Dei in antecedentem & conſequentem: nõ quòd in Deo ſit aliquis ordo vel ſucceſſio voluntatum, ſed ſecundũ noſtrum modum intelligendi, & ex parte volitorum. Videmus enim in naturalibus, quòd in qualibet actione conſiderandum eſt aliquid ex parte agentis, & aliquid ex parte recipientis: ſicut patet in operatione naturæ, quæ ex parte virtutis formatiuæ intendit quòd animal perfectum producatur: ſed ex parte materiæ recipientis, (quæ quandoque eſt indiſpoſita) contingit quòd quandoque non producatur perfectum animal ſed monſtrum. Et ſic dicimus quòd prima intentio naturæ eſt quòd animal perfectum producatur: ſed quòd imperfectum animal producatur, eſt ex ſecunda intentione naturæ, quæ ex quo non poteſt materiæ dare formam perfectionis propter ſuam indiſpoſitionem, tradit ei id cuius eſt capax. Sic in operibus Dei. Quia Deus omnes homines propter beatitudinem fecit, dicimus quòd vult volũtate primaria & antecedente omnes homines ſaluos fieri, & ſic intelligitur dictum Apoſtoli, Deus omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionẽ veritatis venire. Sed quia aliqui ſuæ ſaluti aduerſantur, peccando, & tranſgrediendo præcepta: propter eorum defectum ſunt indiſpoſiti, & non ſunt capaces beatitudinis. Ideo dat eis Deus voluntate ſecundaria ſiue conſequente, id quod ad ſuam bonitatem ſecundum eorum diſpoſitionem pertinet, & eos per iuſtitiam damnat, & deputat ad tormenta, ad quæ per peccata ſua ſunt diſpoſiti. Datur communiter alia ſimilitudo de iudice, qui voluntate antecedente vult omnem hominem viuere: tamen ſi inueniantur homicidæ & turbantes pacificum conuictum, vult illos occidi. Sic Deus vult antecedenter omnes homines ſaluos fieri, conſequenter verò peccatores damnari.

1. Tim. 2.

D. Auguſtinus prędicta verba Apoſtoli dicit debere intelligi vt ſit diſtributio accommoda, vt ſit ſenſus. Deus vult ſaluos fieri omnes homines qui ſaluantur. Alii dicunt debere intelligi vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorum, & non pro ſingulis generum. & ſecundum hunc ſenſum, Deus vult de quolibet ſtatu hominũ aliquos ſaluos fieri, mares & fęminas, Iudæos & Gentiles, paruos, magnos, ac mediocres, non tamen omnes. D. Thomas dicit quòd Deus vult omnes homines ſaluos fieri in vniuerſali, vel abſolutè, ſed non ſecundum aliquas circunſtantias in particulari. Abſolutè enim bonũ eſt hominem ſaluari: ſed cum aliquo adiuncto non eſt bonum hunc peccatorem obſtinatum ſaluari. Et quia conſideratio in vniuerſali & abſoluta eſt prior quo ad nos, quàm conſideratio in particulari & comparata: ideo voluntas abſoluta & vniuerſalis dicitur antecedẽs. Et voluntas alicuius rei in particulari eſt conſequens. dat exemplum de mercatore, qui vult omnes merces ſuas ſaluare abſolutè, voluntate antecedente: ſed ſi conſideret ſalutem ſuam eſſe in periculo ſubmerſionis, ſi merces non proiiciantur, non vult merces ſaluare. Hęc voluntas dicitur conſequens. Exponit etiã de voluntate ſigni, ſcilicet quòd Deus vult omnes homines ſaluare voluntate ſigni: quia dedit eis naturam ad beatitudinem ordinatã: & omnibus propoſuit ſalutis media, præcepta, & cõſilia: ſed nõ vult omnes ſaluare voluntate beneplaciti, propter eorum malitiam. Et ſic apparet quòd in hoc conueniunt voluntas beneplaciti & conſequens, quia ambæ ſemper implentur. Conuenit etiam voluntas ſigni cum antecedente, quia non ſemper implentur: quia tamẽ vna vel alia Dei volũtas impletur, dicimus abſolutè & ſimpliciter voluntatem Dei ſemper impleri circa aliquod particulare.

Super. 2. ca. 1. Tim. 2. & 1. p. q. 19. art. 6. ad. 1.

§. 2. DE VOLVNTATE ANGELICA.

B Voluntas Angelica eſt potẽtia naturalis ab eſſentia angeli fluens, qua inclinatur ad bonum proſequendum, & malum fugiendum, prout eidem per intellectum eius proponitur. Hęc voluntas eſt creata vel cõcreata: & non eſt ſubſiſtens, ſed eſt accidens, & in ſecunda ſpecie qualitatis: ad quã reducũtur omnes potẽtiæ naturales. Et quia de Angelis in ſacris literis ac in theologia plurima tangũtur, & concertantur in ſcholis: ideo pro declaratione terminorum hic aliqua dicenda ſunt. ¶ Et in primis notandum quid ſit Angelus. Secundum communiter ſcribentes Angelus eſt ſubſtantia creata immaterialis, ſiue incorporalis, inuiſibilis, incorruptibilis, & ſpiritualis, intellectu perſpicax, & voluntate pollens. Ex quo ſequitur, ꝙ Angelus non habet niſi duas potentias naturales, ſcilicet intellectum & voluntatem. Licet aliqui vltra illas velint in eis eſſe potẽtiam executiuam, per quam appropinquant loco, & operãtur in eo. Verùm quia illa appropinquatio & executio per applicationẽ volũtatis abſq; alia potentia fieri poteſt, fruſtra videretur potentia executiua ab eius volũtate efficaci poni. Nõ enim eſt aliquid repugnans appetitui eorum, ſicut in animalibus & homine, in quibus ſunt indiſpoſitiones in membris. Et quia voluntas Angeli eſt creata, & ipſe creatus, ſequitur quòd eſſe exiſtentiæ eius diſtinguitur à ſua eſſentia: quia ſolus Deus eſt ſuum eſſe: omnia autem alia creata habent eſſe participatum & dependens. Et ſic quanuis Angeli ſint immateriales, eſt tamen in eis cõpoſitio ex eſſe & eſſentia, & ex potẽtia & actu. Sunt enim in potentia paſſiua, non quidẽ corruptiua, ſed receptiua: & habẽt

1. p. q. 59.

1. p. q. 50. art. 1.

Angelus definitur.

E ſucceſ-

ſucceſſiuè diuerſos actus, & non ſunt actus puri ſicut Deus. Ex quo ſequitur, quòd intellectus & vo-
c.1.§.1. luntas Angeli non poſſunt eſſe ſubſtantia: quia (vt dictum eſt) ſubſtantia creata nõ poteſt eſſe imme-
Ver.7. diatum principium operationis. Ec ſic eſſentia Angeli recipit intellectũ & voluntatem, & eorũ per-
fectiones & cõditiones. Vnde ſequitur quòd Angelus eſt mutabilis, ex quo poteſt perfici. Ex hoc au-
tem quòd eſt immaterialis, hoc eſt non habens habitudinẽ intrinſecã ad materiam, ſequitur quòd nõ
eſt capax quantitatis continuæ, neq; qualitatũ alterabiliũ, quæ per quantitatem inſunt ſubſtantiæ: &
quòd duo Angeli non poſſunt ſolų numero differre: ſed differunt ad minus ſpecie, cùm principiũ in-
diuiduationis numeralis de lege ordinata ſit materia quantitate ſignata, nõ ecceitas, vt quidã dicunt,
ſed citra vllam authoritatem & rationẽ. Et D. Paulus Rom.1. aſſerit nos per viſibilia in cognitionem
1.p.q.50. inuiſibiliũ peruenire, & ex conſequenti in diſtinctionem eorum. Non eſt tamen negandũ quin Deus
art.4. poſſet duos angelos eiuſdem ſpeciei creare: quia tũc daret eis alia principia indiuiduationis. Sequitur
etiam ex illa immaterialitate, quòd angelus non poteſt eſſe actus ſiue forma intrinſeca corporis, nec
1.p.q.51. vniri materiæ aut corpori intrinſecè & eſſentialiter, hoc eſt communicare ei ſuũ eſſe exiſtẽtiæ, & fieri
art.1. vnum ſuppoſitum cum illo: & per conſequens nec exercerę opera vitæ ſenſibilis aut vegetabilis, quę
ſunt videre corporaliter, audire, guſtare, vel generare, & alia huiuſmodi. Quanuis ex aere aut alia ma-
teria iam exiſtenti poſſit formare corpora fantaſtica, quibus poteſt dare formam & figuram acciden-
talem, ſed non ſubſtantialem. In quibus corporibus ſic aſſumptis poteſt aliqua opera ſimilia operibus
1.p.q.51. vitæ exercere. Vnde Raphaël dicebat: Cùm eſſem vobiſcum per voliitatem Dei, videbar quidẽ man
art.3. ducare & bibere: ego autem cibo & potu inuiſibili vtor. D. Tho. poſt D. Aug. ait quòd dæmones ali-
Tob.12. quando in corpore aſſumpto in figura fœminæ ſuſceperũt ſemen à viro, quo recepto, & per accidentia
conuenientia ſeruata proprietate caloris naturalis, per corpus in forma viri aſſumptum trãsfuderunt
1.de ciu. dei in mulieres, & ſecuta fuit generatio, filii tamen non erant dæmonis, ſed viri cuius ſemen tranſfuſum
1.p.q.51. fuit. Dicit enim idẽ Aug. Multi ſe expertos vel ab expertis ſe audiſſe cõfirmant, Syluanos & Faunos
art.3.ad.6. (quos vulgus Incubos & ſubcubos vocat) improbos ſæpe extitiſſe mulieribus, & earum expetiſſe &
peregiſſe concubitum. Vnde hoc negare impudentiæ videtur. Apparuerũt etiam dæmones in corpo-
ribus animaliũ & beſtiarum, quæ deſignant conditiones eorum ex prouidẽtia Dei, ſicut angeli in for-
2.Cor.11. ma hominũ Abrahæ, Iacob, Danieli, aliiſq; multis in antiquo Teſtamẽto. Et in nouo Gabriel Zacha
Mat.4. riæ, & D. Virgini, vt habetur Lucæ 1. & Actorum.1. duo angeli in forma virorum poſt aſcenſionẽ do
mini in veſtibus albis, & vt habetur. 2. Corinth. 11. ipſe Satanas trãsfigurat ſe in angelũ lucis: & (vt di-
cunt practici morales) in forma probi & ſancti viri tentauit Chriſtum.

Ver. 1. DE COGNITIONE ANGELICA.

1.p.q.5. QVum Angeli ſint immateriales, cõſequens eſt quòd nõ accipiant cognitionẽ à rebus, ſicut ho- C
vſque ad.59 mines, quorũ cognitio (vt dicitur in primo Poſter.) ortũ habet à ſenſu, & eam ob rem egent
c.2.§.1. intellectu agente (vt dictum eſt). Angeli autem, quibus ab initio inditæ fuerunt ſpecies intelligibiles
luminoſæ, magis vniuerſales, quã ſint ſpecies intelligibiles abſtractæ in hominibus, nõ egent intelle-
ctu agente, ſic quòd minimus Angelus naturaliter plura diſtinctius & clarius cognoſcit per vnã ſpe-
ciem quàm homo etiã per plures acquiſitas. Et inter angelos, ſuperior (qui habet ſpecies vniuerſalio-
res) plura clarius & diſtinctius intelligit, quã angelus inferior per plures ſpecies minus vniuerſales.
1.p.q.55. Vnde ſequitur quòd angeli quantò ſunt ſuperiores, tantò pauciores habent ſpecies, per quas intelli-
art.3. gunt abſq; cõpoſitione, diuiſione, & ratiocinatione. Intelligũt enim omnia creata, & veritatẽ illorum
adeò clarè, vt circa naturalia errare non poſſint: ſicut nec homo circa prima principia. ¶ Angeli licet
ſucceſſiuè videant omnia quæ à rebus naturaliter pendẽt, vt ſunt proprietates naturaliter fluentes, nõ
tamen cognoſcũt futura cõtingentia, quæ à cauſis impedibilibus pendent: nec ea quæ pendẽt à volũ-
tate Dei, aut hominũ, vel aliorum angelorũ. Licet cognoſcãt habitus animæ, & ſpecies intelligibiles
in eſſe qualitatis: nõ tamen cognoſcunt cogitationes cordium ſiue conceptuũ, niſi inquantum eis re-
uelantur vel in verbo, vel in propria natura per ſpecies influxas: quia cognoſcere talia eſt proprium
Eſa.41. Dei, qui ſibi hoc reſeruauit. Vnde Eſaias dicebat: Annunciate quæ ventura ſunt nobis in futurum: &
Hier.17. ſciemus quia dii eſtis vos. Et Hiere. Ego dominus ſcrutans cor, & probans renes. Et Apoſt. 1. Co. 2.
1.Cor.1. Quis enim ſcit hominũ quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in ipſo? Et pariter dicendum
Mar.13. eſt de die iudicii, de quo Marc. De die illa & hora nemo ſcit, neque Angeli in cœlo.

Ver. 2. DE MODO COGNITIONIS ANGELICAE.

1.p.q.58. ANgelus triplici modo dicitur res cognoſcere. Primò per ſpecies inditas ſiue infuſas, prout in pro- D
art.6.& pria natura conſiſtunt, & hæc cognitio dicitur veſpertina. Secũdò per cognitionẽ rerũ in verbo:
1.p.q.4. & talis dicitur matutina. Sed quia angeli duplicem habent cognitionem verbi, vnam naturalem, &
art.2.ad.8. aliam glorię: naturalem quidem, qua cognoſcunt verbum per eius ſimilitudinem in eorum natura re-
& 14. lucentem, in qua etiã relucent omnes creaturę inferiores: & talis cognitio lumine gratiæ illuſtrata &
Super Gen. ad verbũ ſiue ad laudẽ Dei relata, (quæ fuit in primo inſtanti eorũ) ſecundũ D. Aug. dicitur matutina
ad lit. imperfectè, ſcilicet reſpectu cognitionis rerum in propria natura ſiue per ſpecies inditas. In illa cogni-
tione naturali verbi in angelica natura relucentis ad verbum relata conſiſtebat eorũ beatitudo natu-
ralis, in qua creati ſunt. Vnde in lib. de eccleſiaſticis dogmatibus dicitur, ꝙ Angeli in illa qua creati
ſunt, beatitudine perſeuerant, quam non natura, ſed gratia poſſident. Per hanc tamen non erant beati
ſimpliciter, cùm eſſent maioris perfectionis capaces, & ab illa poſſent deficere, ſicut quidam illorum
defecerunt in ſecũdo inſtanti, in quo ſiſtẽtes in illa cognitione, & ea fruẽtes priuati ſunt illuſtratione
gratiæ, & eorũ cognitio dicta eſt nocturna: ſed erant beati ſecundũ quid in primo inſtanti, prout Phi-
1.Ethic. loſophus dicit aliquos in hac vita beatos non ſimpliciter, ſed vt homines. Aliam verò habent verbi
cognitionem, quæ dicitur Gloriæ, qua cognoſcunt verbum per eſſentiam, & non per ſimilitudinem.
Et hæc dicitur matutina, perfecta, & clariſſima: & hanc nõ habuerunt in primo inſtanti, ſed in ſecun-
do poſt liberam electionem, poſtquam fuit eis communicata clara diuinæ eſſentiæ viſio, in qua co-
gnouerunt clarè ipſam diuinam eſſentiam & ſuam, & res ipſas in ſua natura exiſtentes. Et hęc dicitur
ſimplici-

ſimpliciter & abſolutè, cognitio matutina. Alia verò cognitio verbi, per ſimilitudinem verbi in ſua natura relucentem, reſpectu cognitionis gloriæ, dicitur veſpertina & obſcura: ſed reſpectu cognitionis rerum, quas habent per ſpecies inditas, dicitur matutina. Et ſic accepit D. Auguſt. cognitione matutinam, cum explicat illud Gen. 1. Factum eſt veſpere & mane dies vnus in primo inſtāti creationis rerum. Prædictæ autem tres cognitiones ſunt per diuerſa media ſibi inuicem ſubordinata, quorum vnum perficit aliud. ideo non repugnant eſſe ſimul. Alius modus cognoſcendi eſt per reuelationem ſiue illuminationem, de qua dicendum eſt.

Ver. 3. DE ILLVMINATIONE ANGELORVM.

A Diuus Dionyſius. 8. cap. Cœleſtis Hierarchiæ dicit, quòd Angeli ſecundę Hierarchiæ purgātur & illuminantur ac perficiuntur per angelos primæ: & angeli tertiæ, per angelos ſecundæ: & homines per angelos, & nō econuerſo: quia dicit hanc legem diuinitatis immobiliter firmatā, vt inferiora reducantur in Deum per ſuperiora. Et ſic inferiores angeli nunquam illuminant ſuperiores, licet eis loquantur: ſed bene à ſuperioribus illuminantur inferiores, idq; loquendo: & ſic locutio ſuperiorum angelorum dicitur illuminatio, & non inferiorum. Hæc autē illuminatio ſuperiorū fiet vſq; ad diem iudicii generalis de his quæ pertinent ad diſpoſitionem mūdi, & præcipuè ad electorum ſalutem. Ad quorū euidentiam ſciēdum eſt quomodo fiat huiuſmodi illuminatio & locutio. Illuminare nil aliud eſt, quàm manifeſtationē agnitæ veritatis alteri eam nō cognoſcenti tradere. Secundū quem modum dicit Apo. Mihi autē ſanctorū minimo data eſt gratia illuminare omnes, quæ ſit dipēſatio ſacramenti abſconditi à ſeculis in Deo. Illuminatio propriè dicta, eſt manifeſtatio veritatis, ſecūdum quod habet ordinē ad Deum. Et ideo dæmones ſuperiores nō illuminant inferiores: ſed eorū manifeſtatio ſub locutione cōtinetur. Hæc autem illuminatio nō fit per impreſſionem alicuius ſimilitudinis ſiue ſpeciei aut alicuius creati, à ſuperiore angelo in intellectu inferioris: quia nulla creatura neq; angeli boni aut mali poſſunt illabi menti, hoc eſt immediatè aliquid cauſare vel imprimere intellectui aut voluntati, quæ mētis nomine comprehēduntur, neq; immediatè effectiuè mouere, ſed ſolùm per modū obiecti. Fit autem hæc illuminatio dupliciter: primò per confortationē intellectus minoris angeli. Quemadmodū enim virtus imperfectioris corporis confortatur ex ſituali propinquitate perfectioris, etiam ſi nihil reale imprimat, vnde debilis & timoratus ad præſentiam robuſtiſſimi, quē videt paratū ad defendendū ipſum, fortificatur, & prorumpit in audaciā, qui antea erat ſemideſperatus. ſic virtus intellectiua inferioris angeli confortatur ex conuerſione ſuperioris angeli ad ipſum. Hoc enim facit in ſpiritualibus ordo cōuerſionis, quod facit in corporalibus ordo localis propinquitatis. Secundò fit illuminatio per modū partitionis, quando vnus angelus manifeſtat alteri veritatē ex parte ſimilitudinis intellectæ: quia (vt dictum eſt) ſuperior angelus notitiam veritatis accipit in vniuerſali quadam conceptione: ad quam capiendam intellectus inferioris angeli non eſt proportionatus neque ſufficiens: ſed eſt ei cōnaturale, vt magis particulariter veritatē accipiat. Superior verò angelus veritatē quam vniuerſaliter accipit diſtinguit, vt ab intellectu inferioris capi poſſit: & ſic eam cognoſcendā proponit, ſicut apud nos doctores quod in ſumma capiunt, multipliciter diſtingunt, prouidētes capacitati auditorum. Et hoc eſt quod D. Dio. dicit, vnaquæque ſubſtantia intellectualis datam ſibi à diuiniore vniformem intelligentiā propria virtute diuidit, & multiplicat ad inferiores ſurſum ductricē analogiā. Et hoc modo ſuperiores angeli loquuntur inferioribus de reuelatis à Deo, vel de ſuis conceptibus, & cogitationibus, aut volitionibus particularibus. Omnis enim illuminatio eſt locutio, ſed nō econuerſo. Quòd autem angeli loquantur, atteſtatur D. Grego. & Apoſtolus, Si linguis loquar hominum, aut angelorum. Locutio inferiorum angelorum ad ſuperiores nil aliud importat, quā ſimplicem manifeſtationem conceptus intellectus aut voluntatis: quæ fit cùm inferior angelus conuertitur ad ſuperiorem, & vult quòd ſuperior videat aut cognoſcat cogitationes & volitiones ſuas: quod niſi vellet, nullus quantumcunque ſuperior angelus eas videre poſſet. Hoc enim eſt ſolius Dei, qui nō ſolùm cognoſcit, ſed etiam aliis reuelare poteſt: prout faciet in die iudicii, cùm libros conſcientiarum aperiet, iuxta illud, Libri aperti ſunt, & iudicati ſunt mortui ex his quę ſcripta erāt in libris. In hominibus autem clauditur mens hominis quo ad alios homines, ne videant cogitationes interiores, duplici impedimento. Primum eſt voluntatis, quo ſolùm angeli & ſancti cognoſcunt eorum cogitationes & affectiones. Aliud impedimentum eſt groſſities corporis: & ideo antequam homo videat cōceptum vel cogitationem, non ſufficit quòd ipſe velit illū cognoſcere, ſed oportet quòd adhibeat aliquod ſignum ſenſibile, vt puta vocē vel ſcripturā, nutus, aut alia ſigna exteriora. Vnde D. Gregorius dicit: Alienis oculis intra ſecretū mentis quaſi poſt parietem ſtamus. ſed cùm manifeſtare nos ipſos cupimus, quaſi per linguæ ianuam egredimur: vt quales ſumus, extrinſecus oſtēdamus. Hoc autem obſtaculum non eſt in angelo: ideo quamprimū vult quòd alius cognoſcat, ſtatim cognoſcit. Et illa volūtas qua vult alium ſcire, lingua metaphoricè dicitur, & locutio interior: ad quam quantum ad bonos vel ſanctos qui ſemper ſe vident in verbo, nō oportet ponere aliquod excitatiuum. Sed quia angeli in ſtatu naturæ conditæ ſibi loqui poterant, & nunc dæmones ſibi inuicem loquuntur: ideo oportet ponere excitatiuū, quod nō videtur aliud, quā illa conuerſio intellectus & voluntatis ad aliū. Nec eſt imaginandum q; iconibus aut ſignis loquantur, quia illa pertinent ad exteriorem locutionem, quæ non inuenitur in angelis. Sicut ergo per ſignum ſenſibile excitatur ſenſus hominis: ita per conuerſionem & ordinationē intelligibilis excitatur mens angeli ad aduertendum. Poteſt autem loqui pluribus aut vni ſoli, prout ordinat conceptū ſuum vni vel pluribus. Et ſupremus angelo infimo, immediatè: ſicut angelus poteſt illuminare hominem prætermiſſis mediis angelis qui ſunt ſub eo, ſecundum D. Thomam. Loquuntur etiā Deo non per manifeſtationem alicuius quod prius eſſet occultum (cùm Deo nihil poſſit eſſe occultum) ſed per conuerſionem, ordinando ſe in Deum, non quòd aliquid ei communicent, ſicut in locutione humana doctor conuertit & ordinat ſe ad diſcipulum: ſed potius vt recipiant: prout diſcipulus loquitur magiſtro, petendo aut laudando ipſum: ſicut & nos (ſuo tamen modo) interrogando aut conſulendo diuinā voluntatem de agendis, vel etiam diuinam eſſentiā, quam

Marginal notes: 1. p. q. 106. art. 1. — art. 3. — art. 4. — *Illuminatio angelorum quid ſit, & quomodo fit.* — *Ephe. 3.* — 1. p. q. 109. art. 3. — c. 2. §. 1. Ver. 2. — 15. c. *Cœleſt. hierar.* — 2. *Mora.* — 1. *Cor. 13.* — *Locutio inferiorū angelorū ad ſuperiores quomodo fit.* — *Apoc. 20.* — 2. *Mora.* — 1. p. q. 107. ar. 2. ad. 2.

apprehendunt admirando. Vnde D. Gregorius dicit quòd Angeli loquũtur Deo, cùm per hoc quòd
Zach. 1. ſuper ſemetipſos reſpiciunt, in motum admirationis ſurgunt. Vnde Zacha. reſpondit Deo, & dixit:
Domine exercituum, vſquequo non miſereberis Hieruſalem?

Ver. 4. DE MOTV LOCALI ANGELORVM.

1. p. q. 52. art. 1. EX hoc quòd angelus eſt immaterialis & incorporalis, ſequitur quòd eſt indiuiſibilis, & quòd nõ occupat locum, nec poteſt propriè moueri motu locali, neq; eſſe in loco circunſcriptiuè, ſic quòd circundetur & menſuretur ſuperficie corporis locantis per contactũ quantitatis, cùm nõ habeat quãtitatem: licet poſſit eſſe in loco per contactum virtutis, ſiue per operationem. Virtus enim naturalis B
3. de Tri. etiam minimi angeli (ſecũdum D. Aug.) tãta eſt quòd omnia corporalia & materialia ei obediunt ad motum localem infra ſphæram actiuitatis eorum, niſi impediãtur à Deo, vel ſuperiore eorũ, ſic quòd ſi Deus permitteret, poſſet totam vnam ciuitatem integram transferre ex vno loco ad aliũ: quemadmodum (vt authenticè habetur in regiſtris D. Virginis à Laureto) tranſtulerũt cellam integrã, in qua
Cella in qua cõceptus eſt Chriſtus, quomodo et quoties trãſlata ſiut. conceptus fuit Chriſtus, à Nazareth vſq; ad Illyricum, & ab Illyrico vſque ad nemus cuiuſdam bonæ dominæ quæ Loreta nuncupatur, & ab illo loco ad eum in quo nunc eſt, cum maxima totius eccleſiæ Chriſtianæ veneratione. Contactus virtutis angelorum in loco fit per applicationem cognitionis loci & operationis, ac efficacem voluntatem operandi. Quando angelus conſiderat locum & operationem & efficaciter vult illam perficere in tali loco, virtute ſua contingit locum, & dicitur eſſe in loco diffinitiuè, ſic quòd quando eſt in vno, non eſt in alio extra ſphærã ſuæ actiuitatis: quia infra ſphæ-
Contactus virtutis angelorũ quomodo fit. rã in vna cella poteſt in pluribus particularibus locis operari diuerſas operationes, & per cõſequens eſſe in diuerſis locis particularibus. Nõ enim poteſt eſſe vbique, ſicut Deus, qui eſt vbiq; per præſentiam, potentiam & eſſentiam quia dat cũctis eſſe, videt omnia, & ſunt illi præſentiã, & ad omnia poteſtas eius ſe extendit. Eſt etiam in aliquibus illorum ſpecialius per ſpecialem operationem. Angeli autem cum ſint finiti & limitati, non ſunt vbique per eſſentiam: quia nulli dant eſſe per ſe, neque per præſentiam: quia non vident omnia per vnam ſpeciem: neq; per potentiam, quia eorum virtus & potentia non ſe extendit ſimul ad omnem locum, ſed ad certam diſtantiam, & infra ſphæram actiuitatis eorũ, infra quã tamen poſſunt in pluribus locis particularibus operari, vt dictum eſt: quia hoc põteſt homo vna manu in vno loco, & alia in alio loco particulari: ſed nõ in pluribus locis totalibus. Locus
1. p. q. 52. art. 2. autem totalis angeli eſt, qui reſpondet ſphere virtutis & actiuitatis eius: quia cùm angelus ſit in loco, per hoc quòd virtus eius contingit locum per modum continentis perfecti, & non habeat niſi determinatam virtutem, & certam ſphæram actiuitatis: ſequitur quod non poteſt eſſe in pluribus locis totalibus: nec angelus qui mouet primum mobile, dicitur eſſe per totum vniuerſum inferius, quia non applicat immediatè virtutem ſuam niſi in oriente: & ideo ibi dicitur eſſe à Philoſopho: licet virtus eius deriuetur ad alias partes, & ad alios cœlos, ac ad inferiora, ſicut virtus figuli mouẽtis in vo[illegible] totam. Non poſſunt etiã duo angeli in eodem loco eſſe, niſi fortè materialiter: cùm angelus non ſit in loco niſi per operationem, & duo angeli non habeant vnam & eandem operationem [illegible] eundem locum, quia vnus ſuperflueret. ¶ An autem angeli poſſint eſſe nuſquam dubium eſt quia cùm angelus ſit in loco per operationem & applicationem virtutis circa locũ, & poſſit ab illa ceſſare videtur eſſe nuſquam, hoc eſt, in nullo loco. Aliqui tamen probabiliter tenent oppoſitũ, propter [illegible] in cœleſtium eis deputatarũ: propter quem ornatum, etiam ſi alibi operentur, cùm cuſtodiunt homines, non deſinunt eſſe in illo loco. Vnde Mat. 18. dicitur: Dico enim vobis, quòd angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei qui in cœlis eſt. Et ſic quamuis poſſint deſinere eſſe in [illegible] extrinſecis, non tamen poſſunt derelinquere habitudinem ad loca ad quæ ornanda fuerunt deputati à principio ſuæ naturæ. In quibus aliter dicũtur eſſe, quàm in inferioribus, cùm circa [illegible] operantur [illegible] ſic non ſunt eodem modo in duobus locis totalibus. Si quæratur quid ſit ille ornatus, [illegible] erimus in patria, videbimus. Quidam dicunt quòd eſt quædam refulgentia claritatis ex præſentia angeli accepta [illegible] locum, & ſic ſunt ſemper ibi per effectum impreſſum & permanentem: quia illa refulgentia [illegible] manet, & non eorum virtus, quando operantur in alio loco: & ſic quando ceſſant operari in aliis locis, redeunt ad illam reſidentiam, per quam ſunt ibi definitiuè, quia nulla videtur ratio quare angeli boni ſint nuſquam, & deſerant locum eis ordinatum. Lucifer autem cum angelis ſuis priuatus eſt illo loco, & per diuinam iuſtitiã deputatus in inferno, vel in aere vſq; ad diem iudicii, & ſic nec [illegible] nec mali poſſunt eſſe nuſquam de lege ordinata, quamuis non repugnet naturæ [illegible] potuerint creari ante mundum & omnem locum, ſic fuiſſent nuſquam (hoc eſt in nullo loco) [illegible] deus ante creationem, qui etiam poſt creationem non eſt in loco circunſcriptiuè, neq; definitiuè: ſed per operationem tantum vbiq;: cum vbique operetur, ſed de his vide D. Tho. quodli. 6. ar. 3. [illegible] applicare virtutem ſuam mobili in loco, & mobile corporale ſucceſſiuè pertranſit medi[illegible] angeli [illegible] localiter moueri, pertranſeundo medium, non quidem per ſe, ſed per operationem [illegible] Poſſunt etiã moueri de loco ad locum, non pertranſeundo medi[illegible]: qu[illegible] cùm ſint in loco per applicationem virtutis: poſſunt applicare virtutem ſuam vni loco, puta Tholoſæ: & poſtmodum alteri puta [illegible] nõ applicando virtutem locis intermediis: & ſic non pertranſeunt ill[illegible], ſed dimittunt. Corpus autem non poteſt moueri niſi pertranſeundo medium, cùm hoc ſit de ratione motus corporalis. Non poteſt etiam angelus moueri in inſtanti, quamuis poſſit eſſe in loco, & operari in eo in inſtanti: [illegible] in omni motu eſt prius & poſterius, ſed prius & poſterius numerãtur ſecundum tempus continuum vel diſcretum, in quo conſtat plura inſtantia eſſe. Si angelus operatur ſucceſſiue in loco, pertranſeundo medium, prius & poſterius illius motus menſuratur tempore continuo. Si vero angelus in vno inſtanti operatur in vno loco, & non ſucceſſiuè, pertranſeundo medium: & cùm operatus eſt in illo loco, poſtea operatur in alio: illæ duæ operationes ſuccedentes vna poſt aliam menſurantur duobus inſtantibus, quæ faciũt tempus diſcretum: & talis motus eſt diſcretus. Sed [illegible] eſt quando dicantur moueri, [illegible] non in primo inſtanti, cùm iam non mutent locum: nec in ſecundo, quia tunc mutatum eſt. Qui[illegible] quòd in primo, cùm incipit habere iudicium applicationis virtutis ſuæ ad alium locum, illa [illegible]petatio

prima

prima cum habitudine ad ſecundam, eſt motus diſcretus, qui plurimùm diſtat à motu continuo.

Ver. 5. DE MENSVRA ET DVRATIONE ANGELORVM.

A PRopter immaterialitatem angelus non ſubiicitur tempori continuo, neq; menſuratur eo, nec quo
ad eſſentiam ſuam, nec quo ad operationes: ſed quo ad eſſentiam ſuam menſuratur æuiternitate: &
quo ad operationes, tempore diſcreto. Ad cuius euidentiam ſciendū eſt quòd tres ſunt modi eſſendi,
& per conſequens tres menſuræ durationū: Eſſe æternum, Eſſe immateriale, ſiue purè ſpirituale crea- *Tres modi*
tum, & eſſe corporale. Æternum dicitur quod habet totum ſuum eſſe ſimul, quod ſcilicet non habet *eſſendi.*
principium neq; finem. Tale eſſe non inuenitur niſi in Deo, qui ſolus eſt æternus. Æternitas dicitur *Æternum*
menſura durationis illius, non quidem realis: quia Deus eſt ſua æternitas: & ſua menſura: quia cùm ſit *quid ſit.*
infinitus nullum extrinſecum poteſt illum menſurare. Veruntamen ſecundum noſtrum modum intel
ligendi dicimus æternitatem eſſe menſuram Dei: quia quemadmodum menſura eſt æqualis menſura-
to, ſicut locus locato in iſtis inferioribus: ſic æternitas, quæ eſt duratio infinita, eſt æqualis æterno, quòd
eſt etiam infinitum: & ſi deus angelos creaſſet ab æterno, ſicut poterat, eorum eſſentia (ſecundū quoſ-
dam) fuiſſet menſurata æternitate. Eſſe immateriale ſiuè purè ſpirituale & æuiternū idem ſunt. & di-
citur Æuiternum, quia habet quidem principium, ſed non habet finem: & non ſubiicitur per ſe mo- *Æuiternū*
tui continuò, & per conſequens, nec tempori, quod eſt menſura motus. Æuiternitas autem eſt men- *quid ſit.*
ſura angelorum & ſpiritualium creaturarum. Eſſe materiale, & corporale, & temporatum idem ſunt,
& dicitur quod habet principiū, & aliquando finem, ſubiiciturq; motui. Corpora enim cœleſtia (quæ *Temporatū*
ſunt incorruptibilia) ſubiiciuntur motui: & per conſequens dicuntur temporata, quorum menſura di- *quid ſit.*
citur tempus, vt ex eius definitione manifeſtum eſt. Hæc menſura ſiue tempus eſt ſubiectiuè in primo
mobili, & menſurat ipſum intrinſecè: alia autem menſurat extrinſecè, & fundatur in quātitate apta ad
motum. Æuiternitas autem, qua menſurātur eſſentiæ angelorum, eſt ſubiectiuè in primo & nobiliſ-
ſimo angelo, quæ menſurat eum intrinſecè, & durationem eſſentiarum aliorum extrinſecè: & funda-
tur in virtute operandi, ſicut tempus in quantitate apta ád motum. ¶ Continet autem hæc æuiternitas
tempus diſcretum, quod habet ſuos annos, menſes, dies, & inſtantia diſcreta, quæ menſurant duratio-
nem operationum angelorum. Quælibet enim operatio angeli menſuratur per inſtans diſcretum, de
cuius ratione non eſt indiuiſibilitas, ſicut eſt de ratione inſtantis temporis: quia inſtans diſcretum an-
geli, licet poſſit ſolùm durare per inſtans temporis, non tamen eſt ſemper neceſſe: quia circa vnū ob-
iectum & operationem poteſt quantum vult immorari: & ſic menſura vnius operationis angeli quā-
tumcunque duret, dicitur vnum inſtans, quod reſpondet & coëxiſtit tempori noſtro. Vnde in Dan. *Dan.10.*
dicitur quòd princeps Perſarum reſtitit Gabrieli vno & viginti diebus. qui in ordine ad angelū non
erant niſi vnum inſtans & vna operatio. Ex pluribus autem inſtātibus conſtituitur tēpus diſcretum,
quo menſurantur plures operationes angelorum ſibi ſuccedentium: & quantò plures ſunt operatio-
nes, tanto maiori tempore diſcreto menſurantur. Et ideo tempus diſcretum habet ſuos annos, mēſes,
dies, & horas. Quomodo autem differat duratio vnius operationis ab alia, & quomodo vnum in-
ſtans temporis diſcreti eſt maius altero, & quot inſtantia ſiue operationes requirantur ad horā, diem,
menſem, aut annum, nondum nobis compertum eſt: ipſis tamen angelis eſt notum & euidens. ¶ Men-
ſura hæc æuiternitatis fuit ab initio in Lucifero, qui erat primus & perfectiſſimus omniū angelorū:
& qui in primo inſtanti nobiliorem operationem naturalem circa Deum (vt principium naturæ) ha-
buit. Quia tamen illam infecit culpa ſua, hac menſura priuatus eſt, & ſic mēſura operationis naturalis
in illo angelo qui poſt eum nobilior remanſit in cœlis, eſt æuiternitas: quæ, vt dictū eſt, intrinſecè mē-
ſurat eſſentiam eius, & extrinſecè aliorum. Operatio autē illa naturalis qua cognoſcit & diligit Deū
vt principiū naturæ, eſt æuiterna, & nunquam habebit finem, & ſecundum comparationem ad illam,
aliæ eius operationes & omnium aliorum angelorum menſurantur. Non enim inconuenit ponere in
angelis plures operationes ſubordinatas: nec etiam inconuenit operationem angeli eſſe vnam mate-
rialiter, & plures formaliter, ſecūdum diuerſos modos cognitionis. Vnde dilectio Dei, quæ in primo
inſtanti ab omnibus angelis elicita fuit, & à ſolis bonis liberè continuata per claram viſionem, ſecun-
dum inſtans fecit. ¶ Duratio Angelorum incepit in creatione mundi, iuxta illud Prouerb.16. Qui vi- *1.p.q.61.*
uit in æternum, creauit omnia ſimul. Ideo D. Aug. dicit quòd cùm Moyſes recitans creationem re- *art.2.& 3.*
rum dixit, In principio creauit Deus cœlum & terram, per cœlum intellexit naturam angelicā: & per *Super Gen.*
terram naturam corporalem: nec eſt veriſimile quòd Deus, cuius perfecta ſunt opera, naturam angeli- *ad lit.*
cam ſeorſum creauerit: quia cùm natura angelica ſit pars vniuerſi, nō fuiſſet perfecta. Nulla enim pars
eſt perfecta, à ſuo toto ſeparata. Quanuis contrarium non ſit reputandum erroneum, præcipuè pro- *Gregorii Na*
pter ſententiam Gregorii Nazianzeni, cuius tanta eſt in doctrina Chriſtiana authoritas, vt nullus vn- *zianzeni in*
quam eius dictis inferre calumniam præſumpſerit, ſicut nec Athanaſii documentis, vt D. Hierony- *doctrina au*
mus dicit, qui etiam circa hanc materiam illi aſſentire videtur, ait enim in epiſtola ad Titum. Vix ſex *thoritas.*
millia noſtrorum peraguntur annorum, quanta putas annorū millia præceſſiſſe, in quibus angeli Deo *1.p.q.61.*
ſeruierunt? Fuerunt autem creati in cœlo Empyreo. Vnde Damaſcenus dicit, Cœlum Empyreū mox *art.4.*
vt creatum, fuit angelis repletum.

Ver. 6. DE NVMERO ET MVLTITVDINE ANGELORVM.

B MAgnam eſſe multitudinem angelorum cōſtat ex Daniele, vbi dicitur, Millia millium miniſtra-
bant ei: & decies centena millia aſſiſtebant ei. Et ex Apocalypſi, vbi poſt numerata cētum qua- *1.p.q.50.*
draginta quatuor millia ſignatorum hoc eſt prædeſtinatorum, dicitur: Poſt hæc vidi turbā magnam, *art.3.*
quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus populis & linguis. Sed quilibet prædeſtinatorū habent *Dan.7.*
angelum de infimo ordine, in cuſtodiam deputatum: imò & reprobi. Vnde ſequitur quòd numerus *Apoca.7.*
angelorū eſt valde magnus, & de difficili numerabilis: numerus tamē certus, nō eſt nobis reuelatus.
Daniel autem ſcripſit, numerum determinatum pro indeterminato, quemadmodum Chriſtus, Vſq;
ſeptuageſies ſepties, hoc eſt toties quoties. Vnde D. Dionyſius nono cap. Cœleſt. Hierar. dicit: Multi
ſunt beati exercitus ſupernarum mētium, infirmam & aſtrictam noſtrorum materialium numerorum *Mat.18.*

commenſurationem excedentes. ¶ Cuius ratio eſſe poteſt: quia quanto aliqua ſunt magis perfecta,
tanto in maiori exceſſu ſunt creata à Deo: vt patet diſcurrendo per ſingula, incipiẽdo à terra: ſic quòd
ſphæra actiuorum & paſſiuorum ſiue corruptibilium eſt quid modicum reſpectu corporũ cęleſtium.
Sic ſubſtantiæ immateriales, quę dicuntur angeli, excedunt ſecundum multitudinem quaſi incompa-
rabiliter numerum ſubſtantiarum corporaliũ & materialium. Et quia multitudo inordinata generat
& parit confuſionem: neceſſe eſt dicere quòd multitudo angelorum, cùm ſit à Deo, ſit ordinata, iuxta
illud Roma.13. Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Ideo de ordine angelorum per hierarchias & choros
dicendum eſt.

Ver. 7. DE HIERARCHIIS ET CHORIS ANGELORVM.

1.p.q.108. Diuus Dionyſius ſexto cap. Cœleſtis Hierarchiæ, dicit angelos à principio ſuę creationis fuiſſe or-
dinatos & diſtinctos atq; diuiſos in tres hierarchias, & quamlibet hierarchiã in tres gradus ſiue
choros, qui dicuntur Ordines, accipiendo ordinem pro gradu & choro. Nam & ipſa hierarchia ordo
Hierarchia quid ſit. dici poteſt. ¶ Hierarchia ſecundum D. Dionyſium nihil aliud eſt, quàm ſacer principatus. Ad cuius
euidentiam ſciendum eſt quòd nomen principatus (cùm ſit relatiuum) duo importat & includit, ſci-
licet principem, & multitudinem ſub principe. Accipiendo principatum pro principe, non eſt niſi
vnus princeps ſupremus, ſcilicet Deus, qui eſt princeps non ſolùm angelorum, ſed etiam hominum
aliarumq; creaturarũ. Chriſtus etiã ſuper omnes creaturas, in cuius femore ſcriptum eſt: Rex regum,
Apoc.19. & Domi[…]s dominantium, & Matth. vltimo: mihi data eſt omnis poteſt: & quem dedit caput ſuper
Mat.vlt. omnem Eccleſiam, ſcilicet angelorum & hominum, triumphantem & militantem. Chriſtus poſt re-
Ephe.1. ſurrectionem Eccleſiæ militanti ſubrogauit D. Petrum principem, & poſt eum ſucceſſores, dicendo:
Paſce oues meas. Petrus autem ſubrogauit in diuerſis partibus ſiue diœceſibus alios, in quorũ locum
Ioan.21. ſucceſſerunt epiſcopi, & Apoſtoli conſtituerunt Rectores, qui ſucceſſerunt diſcipulis, vt habetur in
can. In nouo, vigeſimaprima diſtinctione, omnes tamen ad vnam hierarchiam & vnum principatum
pertinent, cùm ſint ordinati ſub vno principe Deo. ¶ Si verò conſideremus principatũ ex parte mul-
titudinis (ſecundum quòd multitudo diuerſimodè ordinatur ad Deum) erunt diuerſæ multitudines:
& per conſequens diuerſi principatus, ſicut ſub vno rege ſunt multæ prouinciæ, quæ diuerſis regun-
tur legibus. Homines enim alio modo illuminationes recipiũt à Deo, quàm angeli: quia homines re-
cipiunt eas ſub viſibilibus ſimilitudinibus aut ſacramentis. Angeli verò in intelligibili puritate, hoc
eſt ſpiritualiter. Ideo omnes in hoc cõuenientes, dicuntur conſtituere vnam hierarchiam Eccleſiaſti-
cam, quæ dicitur Eccleſia Militans, quæ eſt quodammodo (non tamen in omnibus) exemplata ad in-
Prima hierarchia Eccleſiæ Militantis. ſtar Triũphantis. Poteſt enim diſtingui in tres hierarchias: & quælibet in tres ordines. Prima hierar-
chia eſt maiorum prælatorum: & cõtinet tres gradus, ſcilicet ſummi Pontificatus, Archiepiſcopatus,
& Epiſcopatus. Ad pontificatum ſummum reducitur Cardinalatus (ſunt enim eius coadiutores) ad
Archiepiſcopatum Patriarchatus, qui non ſolùm in vna prouincia aut regno habet iuriſdictionẽ, ſed
in pluribus. Horum officium eſt purgare & illuminare verbo & exemplo per honeſtam & irreprehẽ-
1.Cor.5. ſibilem conuerſationem. 1. Timoth.3 & arcere lupos & malos à gregibus, per cenſuras & pœnas Ec-
Secunda hierar. Eccleſiæ Militantis. cleſiaſticas: vt Apoſtolus fecit. Secunda hierarchia eſt mediorum prælatorum, qui accipiunt directio-
nem à maioribus, & habent aliis miniſtrare aliqua ordinariè, aliqua verò ex commiſſione: & hæc ha-
bet diuerſos gradus. Quidam eorum ſunt abbates, qui ex commiſſione habent benedicere, & aliquã-
do confirmare. Alii ſunt priores & decani collegiorum. Alii verò ſunt rectores ſiue curati. Ad hos
omnes pertinet adminiſtrare ſacramenta: Ad curatos reducuntur in inferioribus ordinibus cõſtituti:
quia ſunt illorum miniſtri. Tertia Hierarchia eſt plebeiorum: ad quos non pertinet miniſtrare ſpiri-
Tertia hierar. Eccleſiæ Milit. tualia ſacramenta, ſed ſolùm recipere. Et habet tres gradus, ſcilicet virginum, continentium, & coniu-
gatorum. ¶ Alia eſt multitudo bonorum angelorum, quæ dicitur Eccleſia triumphans. Et hæc habet
tres hierarchias, hoc eſt tres modos recipiendi illuminationes. Prima hierarchia recipit immediatè il-
luminationes à Deo. Et Angeli huius hierarchię à D. Dionyſio dicuntur collocari in veſtibulis Dei.
Prima hier. Angelorũ. 7.c.Cœleſt. hierar. Hæc habet tres gradus ſiue choros aut ordines. Primus & ſupremus dicitur Seraphim, quod nomen
fuit impoſitum ab exceſſu charitatis. Angeli huius ordinis excedunt alios in ardore & feruore chari-
tatis: ad quam patenter inferiores excitant. Secundus chorus eſt Cherubim, quod nomen impoſitum
eſt ab exceſſu ſcientiæ. Vnde interpretatur plenitudo ſcientię. Et angeli huius chori excedunt omnes
Seraphim. alios inferiores in cognitione, quam copioſè in alios effundunt. Tertius chorus dicitur Thronorum,
Cherubim. & angeli huius chori habent excellentiam ſuper inferiores in hoc quòd poſſunt immediatè in Deo
Throni. rationes diuinorum operum cognoſcere. Et hoc commune eſt omnibus hierarchiis, quòd excellentia
inferioris continetur ſub ſuperiori, & eſt minor: & non econuerſo. ¶ Secunda hierarchia angelorum
eſt multitudo illorum qui recipiũt illuminationes ſiue reuelationes diuinorũ non immediatè à Deo,
ſed ab angelis primę hierarchiæ, quas illuminationes & reuelationes effundunt in inferiores, & ſic il-
luminantur & illuminant. Angeli primi ordinis huius hierarchiæ illuminãtur à Seraphim, & illumi-
nant angelos primi ordinis tertiæ hierarchiæ. Et angeli ſecundi ordinis à Cherubim: & illuminãt an-
gelos ſecundi ordinis tertiæ hierarchiæ, & angeli tertii ordinis illuminantur à Thronis: & illuminãt
angelos tertii ordinis tertiæ hierarchiæ. Et ſic ordines primæ hierarchiæ correſpondent angelis ſecun-
dæ, qui eis ſubordinantur: & ordines ſecundæ ordinibus tertiæ. Hæc ſecunda hierarchia habet tres
Dominationes. choros ſiue ordines. Primus eſt Dominationum: & angeli huius chori habent præcipere de agendis.
Domini enim eſt pręcipere. Secundus chorus eſt Poteſtatum. Poteſtatis autem nomen ordinationem
Poteſtates. quandam deſignat, ſecundum illud Apoſtoli. Qui poteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſiſtit. Et angeli
Rom.13. huius chori habẽt ordinare circa ſuſceptionem diuinorum, & circa actiones diuinas, quas ſuperiores
in inferiores agunt, eas ſurſum ducẽdo. Tertius chorus dicitur Principatuum. Principari verò (vt D.
Pricipatus. Grego. dicit) eſt inter reliquos priorem exiſtere. Et ſic illi dicuntur principari, qui quaſi primi ſunt
9.c.Cœleſt. Hierar. in executione eorum quæ imperantur. Et ideo D. Diony. dicit q; nomen principatuum ſignificat du-
ctum cum ordine ſacro. Illi enim qui alios ducũt, primi inter eos exiſtentes, principes propriè vocan-
tur,

tur, iuxta illud Pſ[illegible] Præuenerũt principes coniuncti pſallentibus. ¶ Tertia hierarchia eſt inferiorum angelorum, qui illuminantur à ſuis ſuperioribus: & non illuminãt alios angelos, licet illuminent homines. [*Pſal. 67.*] De hac enim hierarchia mittuntur à Deo in hunc mundum, ad ſalutem hominum. Et licet Apoſtolus dicat, ꝙ omnes angeli ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſteriũ miſſi propter eos qui hęreditatem capiunt ſalutis: [*Heb. 1.*] veruntamen non immediate, ſed mediãtibus angelis tertię hierarchię. Angeli enim primæ hierarchię immediate recipiunt à Deo, & mittuntur ad illuminãdos angelos ſecundæ hierarchiæ, & ad manifeſtandum eis myſteria ſalutis hominibus exhibenda per angelos, qui deputati ſunt executores. Et ideo illi dicuntur ſpecialiter & immediate mitti. Ex quorũ nominibus aliqua executio datur intelligi, vt nominibus quinque inferiorum, & non quatuor ſuperiorum. [*Ordo virtutum. 9. ca. cœleſt. hier.*] Hæc hierarchia habet tres choros ſiue ordines. Primus chorus & ordo dicitur virtutũ qui importat quendam exceſſum fortitudinis. Vnde D. Dionyſius dicit, quòd nomẽ virtutis ſignificat quandã virilem & inconcuſſam fortitudinẽ. Primo quidem ad operationes diuinas conuenientes. Secundo ad ſuſcipiendum diuina, & ſignificat quòd ſine timore aliquo aggrediuntur diuina, quæ ad eos pertinent: & per hos fiunt curationes. Secundus chorus eſt Archangelorum, qui dicuntur principes inferiorũ angelorum, ſecundum D. Grego. quaſi magna annuntiantes. [*Archangelorũ ordo.*] Huiuſmodi præſident prouinciis & communitatibus, vt legimus de Michaële & principe Perſarum. [*Dan. 10.*] Tertius chorus eſt eorũ, qui retinent nomen communiſſimum, et dicuntur Angeli. Angelus autem interpretatur nuncius. [*Angeli qui dicantur.*] Et quia omnes cœleſtes ſpiritus ſunt manifeſtatores diuinorum arcanorum: ideo Angeli & nuncij vocantur. Sed ſuperiores Angeli habent quandam excellentiam ſupra communem manifeſtationem, à qua ſuperiores ordines ſpeciali nomine vocantur. Infimus autem angelorum ordo nullam excellentiam addit ſupra communem manifeſtationem: & ideo à ſimplici manifeſtatione nominatur. Et ſic nomen commune remanet infimo ordini (vt D. Dionyſius dicit) Vel poteſt dici infimus, quia Angeli huius hierarchiæ nobis immediate annunciant. [*5. ca. Cœleſt. hier.*] Ex iſto ordine ſunt Angeli ad cuſtodiam hominum deputati (ſecundum diuum Thomam) quia ad infimum gradum (ſecundum D. Gregorium) pertinet minima nunciare. Hoc autem videtur eſſe minimum in officio Angelorum, procurare ea quæ ad ſalutem hominis pertinent.

Ver. 8. DE ORDINE DAEMONVM.

A ORdo angelicus poteſt dupliciter conſiderari: Vno modo ſecundum gradum naturæ, alio modo ſecundum gradum gratiæ. [*1. p. q. 109.*] Gratia autem habet duplicem ſtatum, ſcilicet imperfectũ, qui eſt ſtatus merendi: & ſtatum perfectum, qui eſt gratiæ conſummatæ & gloriæ perfectæ. Si cõſiderentur ordines angelici quantum ad perfectionem gloriæ, ſic dæmones neq; ſunt in ordinibus angelicis, neque vnquam fuerunt. Si autem conſiderentur ſecundum ſtatum gratiæ imperfectæ, ſic dæmones fuerunt aliquando in ordinibus angelorum, ſed ab eis ceciderũt & eiecti ſunt, vt habetur Eſa. 14. & Apoc. 12. Si autem conſiderentur ſecundum ſtatum naturæ, ſic adhuc ſunt in ordinibus: quia data naturalia non amiſerunt (vt D. Dion. dicit.) Ex quo ſequitur ꝙ inter eos eſt prælatio. Vnde Gloſ. 1. Cor. 15. dicit: Quandiu durat mundus, angeli angelis, homines hominibus, & dæmones dæmonibus præſunt, & actiones inferiorũ actionibus ſuperiorum ſubiiciuntur, ſic ꝙ quando ſuperior dæmon præcipit inferiori eſſe in aliquo loco, (quod præceptum fit per manifeſtationem cõceptus ſui) inferior dæmon ex naturali inclinatione (abſq; tamẽ aliquo influxu in eo producto) neceſſitatur operari circa illum locũ tantum, quantũ ſuperiori dæmoni placuerit. & ibi dicuntur ſic alligari, quòd ad alium locũ diuertere non poſſunt. Difficultas eſt an poſt iudicium maneat talis ordo. Reſolutio eſt: quod in angelis bonis manet ſecũdum gradũ natura & gratię ac glorię, cùm naturę nõ corrũpatur, & gratia & gloria abſq; peccato non auferantur. Sed quo ad eorum officium, quod eſt perducere aliquos ad finem, ceſſabit. In malis verò ordo naturalis cũ ſit indelebilis, manebit. Nec obſtat illud quod dicitur Iob. 10. Dimitte me vt plangam paululum dolorẽ meum antequã vadam, &c. Sequitur vbi nullus eſt ordo, &c. Quia nõ intelligitur de ordine naturę aut demeritore, ſed de ordine tranquillitatis, vt D. Aug. ait lib. 19. de ciui. Dei ca. 13. Et quãuis inter ſe diſcordent, & nõ obediãt ex amicitia: ex nequitia tamẽ ad damnandos homines cõcordãt, & ex ordine naturę illorũ neceſſitantur obedire, & in loco manere. Vnde experientia docuit, ꝙ aliquando alligãtur annulis, & conſueuerũt vocari Spiritus Familiares: quia familiaritatem oſtendũt, vt tandem decipiãt, & eo pacto multos deceperũt. Quare prohibitũ eſt iure diuino ab Apoſtolo: Quæ participatio iuſtitiæ cũ iniquitate? &c. [*2. Cor. 6.*] Nõ ſolum quia inimici ſunt Chriſti, ſed etiam propter periculum, cùm verſutior ſit, ſecundũ D. Aug. & habeat mille nocendi modos, & circumeat quęrens quẽ deuoret. [*1. Pet. 5.*] Ideo habere familiaritatem cũ eo, eſt peccatũ: ideo ꝙ nec etiam veritatem ab eo requirere debemus, vt D. Chryſ. dicit. [*Mar. 1.*] Vnde & dominus eum vera confitentẽ de ſua deitate, obmuteſcere fecit. [*Luc. 4.*] Nec eſt diaboli verbo credendũ: quia mẽdax eſt, & pater eius Ioan. 8. Et Deuter. 18. Caue, &c. Et quãuis aliqui ſancti fecerint ſe à dæmonibus deferri, vt D. Illidius epiſcopus Biſuntinus: hoc fecerũt ex ſpeciali reuelatione & inſpiratione Spiritus ſancti, licet ſecũdum poteſtatem à Chriſto datam, poſſimus imperare vt exeant, & ne noceãt, vt amplius dicetur infra ca. 5. §. 5. ver. 16. Et quia ordo prælationis participatur à creaturis ſecundũ ꝙ Deo magis appropinquãt: & angeli beati maxime appropinquent, ſequitur ꝙ minimus angelus beatus habet prælationẽ ſuper oẽs dæmones. Vnde legimus ꝙ Raphael religauit Aſmodeum in deſerto ſuperioris Ægypti. [*Tob. 8.*] Cum autẽ humanitas Chriſti magis appropinquet per vnionẽ hypoſtaticam, ꝗ angeli: conſequens eſt ꝙ præſit omnibus creaturis, & omnibus poſſit imperare. Vnde dicebat: Data eſt mihi omnis poteſtas. [*Mat. vlt.*] Et Apoſtolus dicit, Deum dediſſe ipſum caput ſuper omnem eccleſiam.

Ver. 9. DE ACTIONE ANGELORVM IN CREATVRIS.

B QVum ſecundum D. Aug. omnia corpora regãtur & diſponantur per ſpiritũ & creaturam inuiſibilem, & natura angelica ſit nobilior corporea: [*3. de Trin.*] neceſſe eſt angelos habere præſidentiam ſuper ea. [*1. p. q. 110.*] Conſiderandum tamen eſt quam præſidentiam habeãt. Et reſolutio eſt, ꝙ non poſſunt educere formas ſubſtantiales à materia, niſi fortè applicando actiua paſſiuis, prout legimus factum à Ma- [*Exo. 7.*]

gis Pharaonis, qui per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam, conuerterunt ſubito virgas in
dracones. Habent tamen præſidentiam & dominium ſuper omnia corporalia quantum ad motum lo
calem, infra tamen ſphæram actiuitatis ſuæ, quantum Deus permittit. Doctores ſancti poſuerunt di-
In lib.83.q. uerſis rebus corporeis diuerſas ſubſtantias ſpirituales eſſe præpoſitas. D. Aug. dicit, ꝙ vnaquæq; res
viſibilis in hoc mundo habet angelicam poteſtatem ſibi præpoſitã. Et Damaſcenus dicit, ꝙ diabolus
erat ex his angelicis virtutibus, quę præerant terreſtri ordini. Et Origenes ſuper illud Num. 22. Cum
vidiſſet aſina Balaam, dicit ꝙ opus eſt mũdo angelis, qui præſint ſuper beſtias, & animalium natiui-
tati, & virgultorum, & plantarum, & cæterarum rerũ incrementis, Ordo enim diuinæ ſapientiæ diuer
ſis rebus diuerſos rectores præpoſuit. Nec tamen ſequitur ꝙ ſint plures ordines angelorũ q̃ nouem:
1.p.q.113 quia ordines diſtinguuntur ſecundũ generalia officia. D. Tho. dicit ꝙ diuerſis ſpeciebus rerũ diuerſi
art.2. angeli præficiuntur, ne tota ſpecies pereat: vnde per angelos cuſtodes aliqua animalia deducta fuerũt
ad Noë tempore diluuij.

Ver. 10. DE ACTIONE ANGELORVM IN HOMINES.

1.p.q.111. ANgeli boni poſſunt illuminare homines. Hæc tamen illuminatio non fit eodem modo, ſicut illu- G
art.1. minatio inferiorũ angelorum à ſuperioribus: quia intellectus hominis nudam veritatem capere
nõ poteſt, ſicut angeli. Ideo angeli proponunt hominibus veritatem intelligibilem ſub ſimilitudini-
bus ſenſibilium, ſecundum illud D. Dio. ꝙ impoſſibile eſt nobis (ſecundũ. ſ. communẽ naturæ ordi-
natum curſum) aliter nobis lucere diuinum radium, niſi varietate ſacrorum velaminũ circunuelatũ.
art.3. Confortatur etiam intellectus humanus agens per aſſiſtentiam angeli. Ex quo ſequitur primo, quòd
angelus tam bonus q̃ malus, virtute ſuæ naturę poteſt immutare imaginationem hominis: cùm natu-
ra corporalis obediat eis ad motum localem. Et quandoq; in imaginaria viſione angelus intellectum
hominis illuminat: vt cognoſcat quid per huiuſmodi ſimilitudines ſignificatur. Quandoq; verò per
art.4. operationem angeli ſolummodo ſimilitudines rerum apparent in imaginatione. Nec tamẽ tunc cau-
ſatur deceptio ab angelo, ſed prouenit ex defectu intellectus hominis, cui talia apparẽt: ſicut nec Chri
ſtus fuit cauſa deceptionis in hoc ꝙ multa turbis in parabolis propoſuit, quę non expoſuit eis. Sequi-
tur ſecundo quòd etiã angelus poteſt immutare exteriores ſenſus extrinſece & intrinſece. Extrinſece
quidem, aliquid ſenſibile à natura formatum opponendo. Intrinſece verò, aliquod de nouo formãdo:
art.2. ſicut facit dum corpus aſſumit. Quod quando fit à dęmonibus, qui intendunt decipere, dicitur illuſio
ſiue hallucinatio. Cum verò fit à bonis non eſt illuſio: quia fit ad aliquid ſignificandum, vt dictum eſt.
Non poſſunt tamẽ neq; boni neq; mali angeli immutare voluntatem ab interiori, cùm motus volun-
tatis nil aliud ſit, q̃ inclinatio eius in rem volitã: ſed ſolius Dei eſt immutare voluntatem, quę eſt vir-
tus talis inclinationis. Sicut enim inclinatio naturę non eſt niſi ab eo qui dedit naturã: ita nec eius im
Illabi ani- mutatio. Et ſic inclinatio voluntatis non eſt niſi ab eo qui dedit voluntatem. Sic enim mouere volun
mæ quid ſit tatem eſt immediate operari in ea, quod eſt illabi, quod ſoli Deo conuenit. Neque etiam poſſunt ab
exteriori efficaciter mouere eam. Voluntas enim ab exteriori mouetur per apprehenſionem boni: &
ideo qui præſentat ei bonum, dicitur eam mouere, ſed non efficaciter, hoc eſt neceſſario, hoc enim ſo-
lius Dei eſt: ſed poſſunt ſolum per modum perſuadentis concitando paſſiones circa appetitum ſenſi-
tiuum: quia (vt videmus) ex concupiſcentia aut ira voluntas inclinatur ad aliquid volendum: & ſic
angeli pręſentando bonum, & immutando imaginationem ſiue fantaſiam, aut concitando paſſiones,
poſſunt voluntatem mouere, non tamen ex neceſſitate: quia voluntas ſemper manet libera ad conſen
tiendum vel reſiſtendum, vel ſaltem negatiue ſe habendum, in quo caſu ſtatim paratum eſt auxilium
Dei ſpeciale, cum quo poteſt reſiſtere.

Ver. 11. DE CVSTODIA BONORVM ANGELORVM.

1.p.q.113 ANgelos eſſe datos ad cuſtodiendum homines teſtatur Pſal. cum ait: Angelis ſuis mandauit de te, D
art.1. vt cuſtodiãt te in omnibus viis tuis, & Chriſtus, Angeli eorum, &c. Licet autem vnus angelus
Mat.18 ſufficiat ad cuſtodiam vnius hominis, inquantum ſingularis perſona: inquantum tamẽ eſt pars colle-
gij, communitatis, aut regni, cuſtoditur non ſolum ab angelo ei dato, vt ſingularis perſona: ſed etiam
ab aliis angelis, qui deputati ſunt ad cuſtodiã collegij, cõmunitatis, et regni. Ideo Pſal. loquitur in plu
Pſal.90. rali, Angelis, &c. quod debet intelligi de viatoribus. Ex quo ſequitur, ꝙ Chriſtus nõ habuit angelos
art.9. ad cuſtodiam deputatos, cum eſſet comprehenſor: licet legamus ꝙ angeli miniſtrarẽt ei, non miniſte-
Mat.4. rio cuſtodiæ, ſed obedientiæ, tanquã ſubditi. Pręſciti autem non priuantur hac cuſtodia, neq; etiã An
tichriſtus. Sicut etiam non priuantur interiori auxilio rationis: ita etiam nõ priuantur exteriori auxi-
lio toti naturę humanæ conceſſo. ſ. cuſtodia angelorum, per quam etiam ſi non iuuentur quantum ad
hoc ꝙ vitam æternam finaliter bonis operibus mereantur, iuuantur tamen quantum ad hoc, ꝙ ab ali-
quibus malis retrahuntur, quibus & ſibiipſis & aliis nocerent. Nam etiam dęmones arcentur per bo
nos angelos ne noceant quantũ volunt. ¶ Angeli cuſtodes non dolent nec triſtantur de peccatis, neq;
de pœnis eorum quos cuſtodiunt, cùm triſtitia non ſit niſi de his quę contrariantur voluntati, ſecun-
dum D. Auguſt. Nihil autem contrariatur voluntati angelorum, cùm eorum voluntas totaliter inhæ
reat ordini diuinæ iuſtitiæ & prouidentię, à qua nulla creatura ſubtrahi poteſt. Et ideo ſimpliciter lo
3.Ethi. quendo, nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum: quia (vt Philo. dicit) illud dicitur ſimplici
ter voluntarium, quod aliquis vult in particulari. ſ. quod agitur cõſideratis omnibus quæ circunſtãt,
quanuis vnum ſolum conſideratum, non eſſet volitum, vt infra dicetur. Ideo licet angeli cuſtodes in
vniuerſali nõ velint peccata, nec pœnas eorum quos cuſtodiunt: conſiderata tamen ratione diuinæ
prouidentię & iuſtitiæ id volentis, cui ſe conformant, ſimpliciter volunt, & ſic nõ triſtantur. Nec ob-
ſtat quod dicitur Eſa. 33. Angeli pacis amarè flebunt quia illud verbũ poteſt intelligi de nuntiis Eze
chiæ, qui fleuerunt propter verba Rapſacis: vt habetur Eſa 37. & hoc ſecundum literalem ſenſum. Se
cundum verò ſenſum allegoricum, Angeli pacis, ſunt Apoſtoli & prædicatores, qui flent pro pecca-
tis hominum. Si verò ſecundum ſenſum anagogicum exponatur de angelis bonis, metaphorica erit
locutio, ad deſignandum ꝙ angeli volunt in vniuerſali hominum ſalutem. Sic enim Deo & angelis
huiuſmo

huiuſmodi paſſiones attribuuntur. Cum ergo ſe conformẽt ordini diuinæ iuſtitiæ, peccata eorũ quos
cuſtodiunt, non debent attribui negligentiæ angelorum, ſed malitiæ hominum, qui ſicut recedunt à
naturali ratione, ſic etiam ab illuminatione angelorũ. Deputantur angeli cuſtodes (ſecundũ D. Hiero.) ar. 5. ad. 3.
à natiuitate. Ait enim exponẽs illud Matth. 18. Angeli eorum, &c. Magna eſt dignitas animarum, vt
vnaquæq; ab ortu natiuitatis ſuæ habeat angelum in ſui cuſtodiam deputatum: quia cùm paruulus in
vtero matris exiſtit, adhuc eſt aliquid matris per quandam colligationẽ ſicut fructus pendens in ar-
bore, eſt aliquid arboris. Et ideo probabile eſt q́ angelus qui datus eſt in cuſtodiam matri, cuſtodiat
paruulum exiſtentem in vtero: ſicut qui cuſtodit arborem, cuſtodit fructum: ſed cum ſeparatur à ma-
tre, in natiuitate datur particularis angelus de infimo ordine angelorum, qui nunquam derelinquit il- art. 6.
lum, ſaltem totaliter, ſicut nec diuina prouidentia, cuius executio fit per cuſtodiam: quamuis permit-
tat eum pati aliquem defectum culpæ vel pœnæ, ſecundum ordinem diuinorũ iudiciorum. Et ſecun-
dum hoc dicitur Hiere. 51. Curauimus Babylonem, & non eſt curata: derelinquamus eam. Et Eſa. 5.
Auferam ſepem eius, & erit in conculcationem. Glo. exponit de cuſtodia angelorum. Et illud Pſal. Pſal. 21.
Deus deus meus reſpice in me: quare me dereliquiſti? Non oportet tamen angelos ſemper operari cir-
ca eos qui ſunt ſub eorum cuſtodia, vt quando dormiunt, & quando nullum eſt impedimentum: ſed
cùm opus eſt duntaxat. Nec tamen propter hoc priuantur diuina viſione, iuxta illud Matth. 18. Dico
vobis, quòd angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem patris mei, qui in cœlis eſt. ¶ Non quidem
q́ ſemper ſint in cœlo diffinitiue, ſed ſolum vbi operantur: tamen ſunt ſemper in cœlo per effectũ ſiue
ornatum, qui (vt dictum eſt) quandam refulgentiam ex ipſis in ſedibus deputatis reſultantem impor-
tat, vel etiam per habitudinem ad illas ſedes eiſdem deputatas, ad quas ſemper habent ius, & nunquã
illo iure priuantur.

Ver. 12. DE ANGELORVM BONORVM PVGNA.

A ANgelos bonos pugnaſſe cum dæmonibus, & eos eieciſſe de cœlo cõſtat ex Apoc. vbi dicitur, Fa- Apoc. 12.
ctum eſt prælium magnum in cœlo, &c. Hanc pugnam dicunt aliqui fuiſſe realem, nõ armis ma-
terialibus, ſed ſola voluntate, quæ fuit in Lucifero & aliis dæmonibus adeò debilitata, q́ angeli infe-
riores virtute gratiæ, quã habuerunt ex fide & merito paſſionis Chriſti præuiſç (nam vt dicitur ibi,
Et ipſi vicerũt in ſanguine agni, & propter verbum teſtimonij ſui) potuerũt eiicere ſuperiores: imò
vnus ſolus & minimus angelus in gratia conſtitutus potuiſſet oẽs realiter expellere: quia per gratiã
conſummatã natu. excellorũ data eſt maior prælatio & præſidentia, q̃ eſſet præſidentia & prælatio natu-
ralis Luciferi & aliorum. Et ideo ad volitionem infimi angeli omnes dæmones, qui voluntatem cõ-
trariam manendi in cœlo habebant, exire cogebantur. Et ideo pugnare dicebantur mali realiter, pro-
pter voluntatem realem manendi: & boni, propter realem voluntatem contrariam eiiciendi eos: &
ideo mali ceciderunt ſicut plumbum in aquis vehementibus, nec potuerunt ibi manere ſtante præ-
cepto & volitione efficaci bonorum, quæ realiter neceſſitabat eos, ſicut dictum fuit de voluntate ſu- 1. p. q. 113.
periorum dæmonum in ordine ad inferiores. ¶ Inter bonos etiam angelos fuiſſe pugnam conſtat. Le- art. 8.
gimus enim Gabrielem dixiſſe Danieli: Princeps Perſarum reſtitit mihi vno & viginti diebus. Hic Dan. 10.
autem princeps Perſarum erat bonus angelus, ad cuſtodiam regni Perſarum deputatus: qui ſecun-
dum D. Hieronymum ſe oppoſuit liberationi Iſraëlitici populi, pro quo Daniel orabat, Gabriele
præſentante preces eius Deo. Hæc autem reſiſtentia ſiue oppoſitio fieri potuit: quia princeps aliquis
dæmonum Iudæos in Perſidem ductos, ad peccandum induxerat: per quod impedimentum præſtaba-
tur orationi Danielis pro eodem populo deprecantis. Sed ſecundum diuum Gregorium. 17. Moral.
Princeps regni Perſarum bonus angelus fuit ad cuſtodiam illi deputatus: qui videns Perſas exem-
plo & conuerſatione Iudæorum proficere, volebat Iudæos ibi manere: quod erat contra voluntatem
Danielis. Et quia quid Deus circa huiuſmodi liberationem Iudæorum vellet, ignorabant: ideo ne-
ceſſe habebant ſuper his diuinam prouidentiam conſulere. Sic igitur inquantum de contrariis meri-
tis & ſibi repugnantibus diuinam conſulebant voluntatem, ſibi inuicem reſiſtere dicebantur, non
quòd fuerint voluntates eorum contrariæ formaliter, cùm omnes in hoc concordarent, vt diuina ſen-
tentia impleretur: ſed quia ea de quibus conſulebant, erant repugnantia. Dæmones autem quamuis
concordent ad tentandum & seducendum homines, in aliis tamen diſcordant, & voluntates con-
trarias habent: ideo pugnare dicuntur. Superiores tamen naturali ordine vincunt, nec propter hoc
gaudent, cum ſint in ſumma triſtitia, in qua (Deo non concurrente) non ſunt alicuius gaudij capaces
nec participes.

Ver. 13. DE IMPVGNATIONE DAEMONVM.

B PVgnam eſſe inter Dæmones ſiue diabolos & homines, oſtendit Apoſtolus Epheſ. 6. dicens: Non 1. p. q. 114.
eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduer- D. Tho. ad
ſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Quæ verba non 6. Eph. ca.
debent intelligi ſimpliciter & abſolute, ſed vt non ſit nobis duntaxat colluctatio aduerſus carnem &
ſanguinem, hoc eſt aduerſus carnales & ſenſuales homines. & appetitum ſenſitiuum ſolum: quia cer-
tum eſt nos habere colluctationem contra carnem & ſanguinem, cùm Apoſtolus dicat: Caro con- Gal. 4.
cupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. & Eccleſia, Caro, mundus, dæmonia, diuer- Rom. 9.
ſa mouent prælia. Ideo dictum Apoſtoli non debet intelligi excluſiue, vel principaliter: quia actio-
nes inſtrumentorum attribuuntur principali agenti. Et hoc modo intelligitur quòd Apoſtolus di-
cit: Non eſt volentis, neque currentis ſcilicet principaliter, ſed miſerentis Dei. Sic cum dicitur: Non
eſt nobis colluctatio, &c. eo quòd omnia peccata humana directe vel indirecte & originaliter pro-
cedunt à diabolo, licet quædam ex libertate arbitrij. Origenes enim dicit, quòd etiam ſi diabo- 4. ca. de
lus non eſſet, homines haberent appetitum ciborum & venereorum, & alia huiuſmodi, circa quæ di. no.
multæ inordinationes contingunt, niſi tales inordinationes appetitus refrenentur per rationem,
maxime ſuppoſita corruptione naturæ. Indirecte tamen & occaſionaliter dici poteſt quòd om-
nia peccata procedunt à diabolo, eo quòd fuit cauſa peccati primorum parentum. Ad hunc
ſenſum

ſenſum dicit D. Dionyſius, quòd multitudo omnium dæmonum eſt cauſa omnium malorum ſibi & aliis ſcilicet directè vel indirectè. Et Damaſcenus dicit quòd omnis malitia & immunditia à diabolo excogitatæ ſunt. Apoſtolus tamen ſolum nominat principatus & poteſtates, & non alios ordines: quamuis ex omni ordine aliqui ceciderint: eo quòd nomina aliorum ordinum importāt ordinem ad Deum, vt Seraphin, Cherubin, Throni: vel important ſeruitium ſeu miniſterium Dei: vt Dominationes, Virtutes, Archangeli, & Angeli. Sed duo hæc, Principatus et Poteſtates, importāt aliquid cōmune bonis et malis, quia mali ſunt magni & potentes, & habent magnum exercitum, contra quem habemus pugnare, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, hoc eſt peccatorum. Ad oſ[illegible]dendum tamen ꝙ non ſolum principes et poteſtates nos impugnant, ſed etiam alij qui ex aliis ordinibus ceciderunt, dicit, contra ſpiritualia nequitiæ, propter eorum aſtutiam: quia quanto ſpiritus ſunt altiores ſecundū naturam, quādo conuertuntur ad malum, tāto ſunt peiores & nequiores. Vnde Philo. dicit ꝙ homo malus eſt peſſimus animaliū. Ideo dicit, ſpiritualia nequitiæ, quia nequiſſimi ſunt Ad[illegible] etiā, in cœleſtibus, duplici de cauſa. Primo, ad oſtendendū ꝙ pro ſpiritualibus eſt iſta pugna. Secūdo ad oſtendēdum eorum commoditatē ſuper homines, quia ſunt in potiori loco. Homines enim ſunt

Luc. 8. in terra, & dæmones tentātes in alto, quia in aëre caliginoſo, qui dicitur cœlum. Vnde Chriſtus, Volucres cœli comederunt illud ſcilicet ſemen. Et exponitur de diabolis & dæmonibus, qui ex di[illegible]na

1. p. q. 114. ar. 1. ad. 3. permiſſione remanſerunt in aëre ad exercitium & gloriam electorum. Propter hoc tamen nō minuitur pœna eorum: quia quocunque pergant, ſemper portant ſecum infernum, hoc eſt inferni tormen[illegible]a. Illi autem qui ſunt in inferno retruſi, non tentant nos. Et quamuis ſit inæqualitas in pugna quant[illegible] ad naturam, quia dæmones ſunt fortiores hominibus, recompenſatio tamen fit homini ex par[illegible] dei. [illegible]rimo quidem & principaliter per auxilium gratiæ. Secūdo per cuſtodiam angelorum. Vnde H[illegible]ſæus

4. Reg. 6. dixit ad miniſtrum ſuum: Noli timere, plures enim nobiſcum ſunt, q̄ cum illis. Nec tentandum [illegible]mittuntur à Deo, cum Deus intentor ſit malorum: ipſe enim neminem tentat, vt dicitur Iac. 1. Sed dæmo-

1. Theſ. 3 nes ex malitia ſua aſſumpſerunt officiū tentandi. Vnde Apoſt. Ne fortè tentet vos is qui tentat. vbi gloſſa: hoc eſt diabolus, cuius officiū eſt tentare. Præcipitare autē ad peccatū nō poteſt, nec Deus permittit: quia cum dederit liberum arbitrium permittere præcipitationem & coactionem, repu[illegible]e Deo, qui tamen aliquando tentare dicitur, vt ſciat, eo modo loquendi quo dicitur ſcire, eo qu[illegible] faciat alios ſcire. Vnde Deuter. 13. Tentat vos dominus Deus veſter, vt palam fiat vtrū di[illegible]ati[illegible] eum. Tentationes dei non dicuntur propriè tentationes: quia non fiunt ad inducendum ad malum finem, ſicut dæmonum, ſed tentat Deus propter quatuor. Primo propter eruditionem. Vnde Eccl. 34. [illegible] nō eſt tentatus quid ſcit? qualia ſcit? pauca cognoſcit. In huius figura, Iudicum. 3 has gentes re[illegible] Deus, vt in his erudiret Iſraëlem. Secundo ad humilitatem. 2. Cor. 12. Ne magnitudo reuelation[illegible] earum extollat me, &c. Tertio ad purgationem reatus pœnæ. Vnde D. Greg. Mala quæ patimur pe[illegible]cata noſtra meruere. Et Sap. 4. Tanquam aurum in fornace pr[illegible]bauit illos. Q[illegible]arto ad in[illegible] nem bonorum, & ad maiorem conſolationem. Vnde Greg. [illegible]ultum adiicit virtu[illegible] laceſſ[illegible] a. Io[illegible] tipliciter tentato adaucta ſunt ei dupli[illegible]ia. Et Sarra vxor Tobiæ iunioris dicebat: [illegible]ui poſt tem[illegible]tem tranquillum facis. Et D. Hieronymus ad Euſtochium: vt mihi te[illegible] eſt Deus po[illegible] mul[illegible] chrymas nonnunquam videbar intereſſe agminibus angelorum. ¶ Ex præmiſſis ſeq[illegible]itur quo[illegible] Deus cuilibet homini ab ortu natiuitatis [illegible]æ det angelum ad cuſtodiam deputatum: non tame[illegible] putat angelum malum ad tentandum, quamuis a[illegible]quando mittat ad puniendum. M[illegible] tamen [illegible] niendum tentant: & alia intentione puniunt, quām mittantur: nam ipſi puniunt ex odio: vel in[illegible] ſed mittuntur à Deo propter eius iu[illegible]itiam. Remedia cont[illegible] ten[illegible]ationes diabol[illegible] [illegible] generalia. Primum eſt præciſio cauſarum & occaſionum. Quia vt dicit Phi[illegible]o. Manente [illegible] net effectus. Secundum eſt humilitas, vt quamprimum aliquis ſentit ſe tentari conſideret o[illegible] ſuam & beneficia, Dei ſcilicet redemptionis, & vitam æternam, quam præ[illegible]arau[illegible] ſe[illegible] data ſua. Conſideret pariter illud Apoſtoli, Hebr. 10. Horrendum eſt incider[illegible] in manum D[illegible] tis ac inferni tormenta, &c. Habebit occa[illegible]n cu[illegible]die[illegible]di mandata Dei & ſe humil[illegible]ndi, q[illegible] fecerit, præſeruabit eum Deus à tentatione. Vnde pſal. 114. Cuſtodiens paruulos Domi[illegible]us hu[illegible] tus ſum, & liberauit me. In huius figuram Dauid funda & baculo victoriam hal[illegible]t contr[illegible] liat. D. Antonius audiuit quod ſola humilitas euadet laqueos diaboli. Tertium eſt d[illegible]ota o[illegible] cum Ezechia: Domine vim patior, reſp[illegible]nde pro me: quid dicam, aut quid reſpondebo cūm i[illegible] cerim. Ezech. 38. & pſal. 9. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum, cum ipſo ſum in tribu[illegible] eripiam eum & glorificabo eum. E[illegible] 1. Corinth. 10. Fidelis Deus qui non patietur vos tentari [illegible] id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere. Poteſt addi q[illegible] ſcilicet diuertere intellectum ad alia, mutare locum, & petere conſilium & auxilium à viris [illegible] ¶ Notandum tamen quod licet dæmon ſuperatus fugiat, iuxta illud Iac. 4. Reſiſtite diabolo, & [illegible]

Luc. 4. à vobis: non tamen ſic, quin poſtea reuertatur. Vnde legimus, quòd conſummata omni te[illegible] diabolus receſſit à Chriſto vſque ad tempus. Et Matth. 12. Reuertar in domum meam v[illegible] De puni[illegible]onibus factis per dæmones, habetur 1. Reg. 16. Spiritus autem Domini rece[illegible]it à Sa[illegible], & exagitabat eum ſpiritus nequam. Per hos Dominus percuſſit Ægyptum cum primo[illegible]

Apoc. 8 Per hos mittit mala & punitiones, ſicut D. Ioannes vidi[illegible] angelum clamant[illegible] quatu[illegible] bus datum erat nocere terræ & mari atque arboribus. Et tempore [illegible]hriſti quam[illegible] tur à ſpiritibus immundis. Ex præmiſſis patet quòd dæmonia non [illegible] niendum in bonis, ſed etiam in corpore: & infra corpus, non [illegible]olum à [illegible]

1. Cor. 5. Vnde Apoſtolus iudicauit inceſtuoſum Corinthium tradendum Satanæ in inter[illegible]tum carn[illegible]

Iob. 2. in vexationem & afflictionem carnis, vt ſpiri[illegible]us ſaluus fieret [illegible] ſicut [illegible]m pe[illegible] percu[illegible]re [illegible]

1. Tim. 1 Iob, dixit. Veruntamen animam illius ſerua. Et Apoſtolus Hymenæu[illegible] & A[illegible]xan[illegible]

Mat. 18. Satanæ, vt diſcerent non blaſphemare. Hanc poteſtatem tradend[illegible] ded[illegible] Apoſ[illegible]

Ioan. 20 ſtatem quoque eiiciendi; quia eius eſt introducere, cuius eſt eiicere: ſicut eius eſt ſoluere, cuius [illegible]

g[illegible]

ligare. Et vtranq; poteſtatem dedit Apoſtolis ſcilicet ſolutionis & retentionis. Hæc traditio eſt ſpe-
ciei ligaminis Eccleſiæ, alias non fuiſſet ſolus diuus Petrus. Hæc poteſtas introducendi ad vexan-
dum corporaliter, non fuit data omnibus quibus data fuit poteſtas eiiciendi dæmonia, ſed ſolis Apo-
ſtolis, ad quos verba Chriſti dirigebantur. Cum autē Epiſcopi ſuccedant in locum Apoſtolorum, *Mat. 10.*
ſuccedunt etiam in hac poteſtate, vt infra dicetur cum de ſententia excommunicationis erit ſermo. *& 18.*
Non tamen legimus Deum miſiſſe diabolum ad vexandum interius iuſtos, licet bene permiſerit ſer-
uum ſuum Iob à diabolo vulnerari vlcere peſſimo à planta pedis vſque ad verticem eius, ad proban- *Iob 2.*
dam patientiam ipſius. Interius tamen aliquem vexatum abſq; peccato non legimus. ¶ Dæmones au-
tem vexantes corpora, interius operantur, commouendo carnem, ſanguinem, & membra, per ſpiri-
tus vitales: & ſic ſunt in ipſis corporibus non per informationem, ſed per operationem diſconuenien-
tem naturæ corporis. Cum autem tentant & concitant paſſiones, ſiue immutant imaginationem &
fantaſiam, ſunt quidem in corpore, ſed non per operationem diſconuenientem animæ ſenſitiuæ: neq;
dominantur totaliter fantaſiæ aut corpori. Ideo tentati non dicuntur dæmoniaci, licet habeant diabo-
lum in corpore. In dæmoniacis verò & obſeſſis ac arreptitiis totaliter dominantur, ita vt etiam ra-
tione vti non poſſint. Ex quo ſequitur q; mala quæ dæmoniaci faciunt, non imputantur nouo pecca-
to ſicut nec ebriis aut damnatis. Dæmones tamen plus vno tempore vexant, quàm alio: & interdum
præbent inducias: vt ſatis patet de ſpiritu nequam qui vexabat Saulem. Leuius enim habebat cùm *1. Reg. 16.*
Dauid percutiebat citharam manu ſua. Ex quo inferunt aliqui, quòd dæmones alliciuntur aliquibus
ſenſibilibus ſonis, herbis, & lapidibus, ac certis cõſtellationibus, non quidem ex natura ſua, (quæ eſt
ſpiritualis) ſed ad ſeducendos homines: vt D. Hieronymus & Chryſoſtomus dicunt de his quos lu- *1. p. q. 115.*
naticos vocant, qui ſecundum diuerſa lunæ incrementa magis vexantur, propter duo. Primo, vt lu- *ar. 5.*
nam creaturam Dei infament. Secundo, quia cum nõ poſſint operari niſi mediantibus virtutibus na-
turalibus in ſuis operibus, conſiderant corporum habitudines & aptitudines ad habitus intentos: &
cùm cerebrum ſit humidiſſimum (vt dicitur in ſecundo de Anima) ideo maxime ſubiicitur operatio-
ni lunæ, quæ ex ſui proprietate habet mouere humorem. In cerebro autem perficiuntur vires anima-
les. Et ideo dæmones ſecundum diuerſa lunę incrementa magis perturbant hominis fantaſiam, quan-
do conſiderant cerebrum ad hoc eſſe magis diſpoſitum. Dicit etiam D. Thomas q; dæmones aduo- *Ibid. ad 2.*
cati in certis conſtellationibus, facilius veniunt, propter duo. Primo quidem, vt homines in hunc er-
rorem inducant, quòd credant aliquid numinis eſſe in ſtellis. Secundo, quia conſiderant ſecundũ ali-
quas conſtellationes materiã corporalem eſſe magis diſpoſitam ad effectus, pro quibus aduocãtur. Ve-
niunt etiam facilius cum à virginibus aduocantur, vt ex hoc in ſuæ diuinitatis opinionem homines
inducãt, quaſi munditiam ament, vt dicit D. Thomas. D. Auguſtinus dicit quòd dæmones alliciun- *De pot. q. 6.*
tur per diuerſa genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, nõ ſicut animalia cibis, *ar. 10. ad 4.*
ſed ſicut ſpiritus ſignis, inquantum ſcilicet hoc eis exhibetur in ſignum diuini honoris, cuius ipſi ſunt *21. de Ci-*
cupidi. Ad cognoſcendum autem arreptitios, vehementiſſimum argumentum eſt, quando apparent *ui. Dei.*
aliqui effectus, ad quos virtus corporum cœleſtium nullo modo ſufficere poteſt: puta cum loquũtur
lingua ignota, vel diuerſis linguis, quas antea non didicerunt: ſicut etiam virtus dæmonis apparet in
necromanticis quando faciunt ſtatuas loqui & moueri. ¶ Ad eiiciendos autem dæmones à corpori-
bus & locis neceſſariis, dedit Chriſtus poteſtatem Apoſtolis ante paſſionem, Matth. 10. vbi dicitur:
Et conuocatis duodecim diſcipulis, dedit eis poteſtatem ſpirituum immũdorum, vt arcerent eos. &
poſt paſſionem dedit poteſtatem omnibus fidelibus, vt habetur Marc. vltimo, vbi dicitur: Signa au-
tem eos qui crediderint, hæc ſequentur: in nomine meo dæmonia eiicient, &c. Medium eiiciendi dæ-
mones à corporibus (vt infra dicetur) eſt fides imperantium vel petentium: quamuis etiam legamus
aliquos non credentes eiiciſſe, vt habetur: Vidimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia, *Luc. 9.*
& prohibuimus, quia non ſequitur nos. Sed hoc erat ad exaltandum & magnificandum nomen Chri-
ſti. Videtur tamen quòd fides imperantis egreſſum, non ſufficiat abſque deuotione eius, ac etiam
fide & deuotione petentium. Nam parentes dęmoniaci lunatici obtulerunt eum Chriſto, & dixerunt
quomodo obtulerant diſcipulis, qui non potuerant eiicere. Chriſtus reſpondit: O generatio incredu- *Mat. 17.*
la & peruerſa, vſquequo ero vobiſcum? vſquequo vos patiar? Et poſtquam illud eieciſſet, dixit diſci-
pulis quærentibus quare ipſi non potuiſſent eiicere. Propter incredulitatem veſtram. deinde dixit,
Hoc genus dæmoniorum non eiicitur niſi per orationem & ieiunium. Ex quo ſequitur quòd non
omnia dæmonia eodem modo eiiciuntur, cum ad eiectionem aliquorum requiratur ieiunium, quod
non requiritur in eiectione aliorum.

Ver. 14. DE CASV ANGELORVM.

A Circa caſum Angelorum duæ à D. Thoma famoſæ recitantur opiniones. Prima eſt eorum qui di- *1. p. q. 62.*
cunt angelos creatos in puris naturalibus abſque gratia: & tales dicũt ipſos in primo inſtanti ha- *art. 5. de*
buiſſe beatitudinem naturalem, quã Ariſtoteles ponit in cõtemplatione primæ cauſæ ſiue Dei, vt eſt *Malo. q. 16.*
principium naturæ. Beatitudinẽ autem ſupernaturalem (quæ in clara dei viſione conſiſtit) nõ habue- *art. 4.*
runt & tenentes hanc opinionem dicunt quòd non meruerunt in primo inſtanti, quia meritum præ-
ſupponit gratiam, quæ ſecundum eos non fuit illis in primo inſtanti data, cum fuerint creati in puris
naturalibus. Et in eodem inſtanti etiam non peccauerunt, neq; peccare potuerunt, cùm peccatum nõ
poſſit retorqueri in deum, nec ei attribui: quod fieret, ſi poneretur q; peccare poſſent in primo inſtãti:
cùm omne poſitiuum quod habet natura in primo inſtanti, habeat illud à generante, ſiue à dante natu-
rã: & ſi creetur à creãte, & nõ à ſe, quia omne q; eſt, quãdo eſt, neceſſe eſt eſſe. Pręterea in primo inſtan-
ti facta fuit illis promulgatio: ideo nõ erãt in ſufficienti libertate, quę requiritur ad peccandũ. Nec eſt
ſimile de peccato originali, quod contrahitur in primo inſtanti: quia nõ eſt aliquid poſitiuum, ſed cõ-
trahitur per vitiatã originem, ſiue per vnionem ad materiam vitiatam et infectã per Adam. Ideo non
retorquetur in Deum, ſed in Adam, vt amplius dicetur, cum de peccato originali fiet mentio. Dicunt *c. 2. 18. § 5.*
deinde q; angeli in ſecundo inſtanti fuerunt in gratia: & habuerunt gratiã, virtutes, & dona: & ſic co-
gnoue

gnouerunt Deum, non ſolum vt authorem naturę, ſed etiam gloriæ: et boni [illegible] conuerſi ſunt in deum, et meruerunt: et mali auerſi ſunt, et demeruerūt. Et in tertio [illegible] beatitudinem tanquam præmium meriti: et mali priuati ſunt gratuitis, et aſſ[illegible] cuti ſunt pœ[illegible] & tormenta, quę ſunt præmium auerſionis et demeriti. Et ſic inter creationem et beatificatio[illegible]em bonorum, et damn[illegible]one malorū, fuit mora intermedia, ſcilicet inſtans in quo meruerunt & demeruerūt. Hæc o[illegible] et abſq; difficultatibus.

Angeli fuerunt creati in gratia. ❡Secunda opinio eſt eorum qui ſequuntur [illegible] Auguſtinum, [illegible] de [illegible] tate dei dicit, ꝙ Deus ſimul erat in eis condens naturam, & largiens gratiam, ſecun[illegible] nem naturaliū. Cuius ratio eſt, quia gratia comparatur ad beatitudinem, vt ratio [illegible] n natu[illegible] corporali ad naturalem effectum. Vnde gratia à D. Ioanne ſemen dei nominatur [illegible] eſt ex Deo, peccatū non facit: quia ſemen ipſius in eo manet. Sed videmus ꝙ [illegible] na[illegible] turalium creatione, plantis & animalibus indidit & impreſſit rationes ſeminales, per [illegible] con[illegible] rentur fines ſuos. Ergo & in productione angelorum indidit & largitus e[illegible] gra[illegible] ſeminalis ad beatitudinem conſequendā. Hæc opinio ſupponit primū ꝙ de natu[illegible] angelorum ſit [illegible] vnicum actum peruenire ad finem: quia gratia perficit naturā ſecundum modū naturæ. [illegible] x quo ſ[illegible] tur, quòd ſicut ex natura ſua habet ordinem ad perfectionem nat[illegible] per gratia[illegible] bet o[illegible] ad gloriam. Sed hoc eſt proprium naturæ angelicæ, quòd naturalem perfection[illegible] qui[illegible] non per diſcurſum: ergo angelus poſt meritum ſtatim conſequitur beatitudinem. [illegible] ꝙ plures actus ſubordinati poſſint eſſe ſimul: & ideo cùm cognitio dei [illegible] autho[illegible] tur cognitioni dei vt authoris beatitudinis, poſſunt ſimul eſſe, & [illegible] ſimul in [illegible] Et ſic ang[illegible] gnouerunt Deum vt authorem naturæ & authorem beatitudinis [illegible] primo in[illegible] fuiſſet. Si cognouerunt: ergo et per voluntatē in [illegible] um conuerſi ſunt gratia et charitate [illegible] & per conſequens omnes meruerūt, quia ad meritū (ſecundū hanc opinionem [illegible] ta[illegible] placētiæ gratia & ſtatus (vt probāt) per meritū Chriſti & D. Virginis, ſtante [illegible] Ex quo infertur ſecundū pręmiſſa, ꝙ ſtatim poſt primū inſtās boni beatificati ſunt, et [illegible]

1.p.q.62. ar.3.& 6.

1. Ioan. 3

1.p. q. 58. ar.10. & eadem p.1. q. 62.ar.5.

Quod fuit ſecundū inſtans angelorum. Et ſic non fuit mora inter creationem et beatitudinem in bonis, [illegible] in ang[illegible] uicem immediata: ſed cum angeli boni dicantur continuaſſe actum in primo inſtanti [illegible] tari poſſet quod fuit ſecundum inſtans in eis, cum inſtans angelorum ſit menſura v[illegible] oper[illegible] tantum, Si igitur operatio in primo inſtanti elicita fuit cōtinuata, non erit niſi v[illegible] ſit niſi vnica operatio. Reſpōdent, ꝙ fuit vnus actus in eſſe naturæ, ſed prout procedebat ex [illegible] bitrio, erant plures actus formaliter & in eſſe moris, ſiue in eſſe gratiæ: quia in primo inſtanti [illegible] le procedebat à gratia imperfecta: & cùm gratia cœpit eſſe con[illegible] produxit a[illegible] rem, cuius duratio dicitur aliud inſtans, cùm perfectum & imperfectum non ſint ſim[illegible]: vnde [illegible] quòd fuerunt plures actus formaliter. Dant ad hoc ſimilitudinem de actuante prohibitionem el[illegible], & poſt prohibitionem continuato: quia eſt vnus in eſſe naturæ, et plures in eſſe m[illegible], ant[illegible] tionem bonus, poſt prohibitionem malus. ❡Sed adhuc manet difficultas [illegible], cum e[illegible] ſed rationis: ideo vnus actus naturæ ſucceſſiue poteſt variari. Sed [illegible] diuerſa principia & [illegible] lia nō ſint vnus actus in eſſe naturæ, cum actus accipiant ſpeciem ab obiecto: p[illegible] in primo inſtanti erat fides & charitas imperfecta, & obiectum erat Deus ænigm[illegible] per cognitionem veſpertinam: in ſecundo verò inſtanti principium [illegible] us actus er[illegible] charitas perfecta: per cognitionem matutinam, et Deus clare viſus obiectum, ergo al[illegible] eſſe naturæ: et per conſequens non erat continuatus. Poteſt dici ꝙ ex parte potentiæ & o[illegible] idem actus. Et ſi non in ſpecie, ſaltem in genere, & ſic fuit continuatus, vel idem numero [illegible] fectus, & poſtea perfectus: imperfectum enim perfici poteſt. Nec actus ſpecificatur à di[illegible]poſ[illegible] dij, nec variata diſpoſitione medij, variatur actus in eſſe naturæ [illegible] nec viſio quando lumen [illegible] ditur: eſt alius actus: ſed idem qui perficitur. Et quanuis in angelis n[illegible] ſit continuatio [illegible] men continuatio durationis, quę coexiſtit tempori. Quo ad malos eſt maior difficultas. D[illegible] tes ſecundam opinionem, quòd angeli mali poſt primum inſtans creationis ſtatim poſuerunt impedimentum: ideo in ſecundo inſtanti peccauerunt: & ſic in primo inſtanti omnes meruerunt tam [illegible] quàm mali, ſed in ſecundo inſtanti boni facti ſunt lux, & beatitudinem conſecuti & mali in ſecundo inſtanti peccauerunt, & facti ſunt nox & tenebræ, priuati gratia, ac etiam tormenta conſecuti. Et ſic inter creationem & peccatum non fuit mora: quia inter illa duo inſtantia n[illegible] me[illegible]at. Sed [illegible] cultas eſt an inter peccatum & ipſam damnationem ſiue detruſionem in infernum fuerit aliqua mora. D. Thom. dicit inter creationem & lapſum ſecundum hanc ſecundam opinionem (quam [illegible] probabiliorē, & ſanctorum dictis conformiorem) nullam fuiſſe moram. Sed nihil dicit aut d[illegible] nat, an inter peccatum & tormēta ſiue detruſionem fuerit aliqua mora. Dominus Caietanus d[illegible] ſancto Thoma haberi, quòd via angelorū eſt breuior quàm hominū: quę durat vſq; ad mortem [illegible] enim ceciderit lignum, ſiue ad Auſtrum, ſiue ad Aquilonem, ibi erit. Et Legiſtæ d[illegible] quo[illegible] tas hominis eſt deambulatoria vſque ad mortem. Via autem angelorum e[illegible] duobus inſtantibus in[illegible] tegratur. Et addit Caietanus, quòd primum inſtans ita eſt via, quòd non e[illegible] & [illegible] inſtans ita eſt via, quòd etiam eſt terminus viæ. Eſt quidem via, per comparationem ad libe[illegible] bitrium: & terminus, per comparationem ad gratiam conſummatam, et perpet[illegible]nem torme[illegible] rum. Et per hoc dicit bonos in ſecundo inſtanti mereri, et malos demereri, [illegible] eſt via: & beatificari vel torqueri, inquantum eſt terminus viæ. Et per hanc diſtinctionem ſolu[illegible] ma argumenta. ❡Hic tamen modus dicendi non videtur omnino conformis fundamentis [illegible] mæ, qui dicit meritum habere rationem viæ ad finem, & pari ratione demeritum, & per [illegible] nullus meretur quod iam habet. Ex quo ſequitur quòd inſtans, quod eſt terminus viæ, non poteſt dici via: nec liberum arbitrium ſecundum ſe ſolum eſt cauſa ſufficiens merendi: ideo e[illegible] impoſſibile, [illegible] quis fruatur, et ſuam fruitionē mereatur. Ideo Chriſtus in primo inſtanti non meruit [illegible] beati[illegible] nem eſſentialem, eo ꝙ iam habebat illam: ſed bene accidentalem, quàm nō habebat, vt expreſſe [illegible]

1.p.q.63. art.6.

An fuerit mora inter peccatū & tormēta malorum angelorum.

Quod.7. art.8.

Eccl.11.

D.Tho.

D. Tho. in q. de veritate, & quo ad ſtatum merendi requiritur ꝙ deſit id quod mereri dicitur: propterea negamus ꝙ homo in inſtanti mortis poſſit mereri & demereri gratiam: quia nõ videtur ratio quare inſtãs terminatiuum viæ hominis nõ poſſit dici via, ſicut inſtãs terminatiuum viæ angeli, maximè cùm homo exiſtens in gratia, in inſtanti mortis (ſi habeat peccatũ veniale) nõ ſit in termino, neq; fruatur. Dicere autem quòd homo in articulo mortis, & in primo inſtanti quo anima eſt extra corpus, poſſit mereri & demereri gratiam, eſt abſurdum, & contra prædictam authoritatem Eccleſiaſtici. 11. Vbi ceciderit, &c. Sed magis videtur abſurdum, quòd angeli qui in primo inſtanti non demeruerunt, nec potuerunt demereri, in ſecundo inſtanti demeruerint tormentã, quæ iam habebant & patiebantur: quia ſic nullo præcedente peccato torquerentur: quamuis boni propter meritum præcedens in primo inſtanti, poſſint in ſecundo inſtanti beatificari. Ponere autem hanc differentiam inter bonos & malos quantum ad mercedem, & dicere bonos prius præmiatos, quàm malos punitos, non eſt de intentione. D. Tho. quia ipſe expreſſe dicit, quòd prima operatio fuit omnibus communis, ſed in ſecunda fuerunt diſtincti. Ideo in primo inſtanti omnes fuerunt boni, ſed in ſecundo fuerunt boni & mali diſtincti. & ideo non eſt contra mentem D. Tho. nec contra ſecundã opinionem ponere tertium inſtans, in quo boni fuerunt beatificati, & mali tormentis addicti. Nam in ſcriptis eius inueniri non poteſt inter creationem & damnationem nullam fuiſſe moram, ſed ſolum inter creationem & lapſum, ſcilicet in peccatum. Et ad illud præſuppoſitũ, quo dicebatur eſſe naturale Angelo per vnicum actum peruenire & conſequi finem ſupernaturalem, debet intelligi per vnicum actum plene & complete liberum. Et licet quo ad beatos poſſit ſuſtineri, ꝙ ſtatim poſt primum inſtans in quo meruerũt, conſecuti ſunt beatitudinem: quam etiam diabolus habuiſſet, ſi ſtatim impedimentum non poſuiſſet: non poteſt tamen ſuſtineri ꝙ fuerint ſimul beati, & quòd beatitudinem meruerunt: multo minus ꝙ mali in ſecundo inſtanti fuerint damnati, & damnationem demeruerint: quia hoc eſt contra ſtatum merendi, qui requirit, vt illud quod quis meretur, deſit: & eodem modo de ſtatu demerendi. Niſi fortè dicatur cum aliquibus Thomiſtis, quòd ſecundũ inſtans angelorũ (cum poſſit coexiſtere tempori) diuidatur in aliquas morulas, non tamen in ſemper diuiſibiles, ſicut tempus: ſed poſſunt angeli continuare operationem ſuam per horam, alterius tamen rationis quàm temporis. Et ſic dicendum ꝙ in principio ſecundi inſtantis, ſiue in prima morula illius, boni & mali fuerunt completè liberi, libertate contrarietatis & contradictionis, & boni meruerunt, & mali demeruerunt, ſiue poſuerunt impedimentum merito quòd habuerunt in primo inſtanti, & in ſecunda morula illius ſecũdi inſtantis boni beatificati ſunt, & mali in infernum ſiue in damnationẽ & tormenta detruſi, durãte continuatione actus in principio ſecundi inſtantis eliciti. Secundum hunc modum dicendi poſſet intelligi dictũ domini Caietani, quòd ſecundũ inſtãs eſt via & terminus viæ: via quidem in prima morula completæ libertatis, & terminus viæ poſt illam. Et (vt mihi videtur, & ſupra dictum eſt) fuit in bonis eadem operatio ex parte potentiæ & obiecti materialiter, quę adhuc perſeuerat & perſeuerabit in æternum, & ſecundum quam non diſtinguuntur inſtantia angelorũ, ſed ſecundum alias particulares & ſpeciales operationes illi ſubordinatas, ſiue ad illum finem præſtitutũ directas. Et (vt ex ſupradictis patet) menſura illius operationis in ſupremo angelo beato dicitur æuiternitas: ſicut menſura motus primi mobilis dicitur tempus.

De veritate q. 29. ar. 6.

De veritate q. 29. ar. 6. ad quartũ.

Mora fuit in angelis inter creationẽ & damnationẽ malorum angelorum.

Ver. 15. DE PECCATO LVCIFERI, ET ALIORVM ANGELORVM.

A LVcifer in ſecundo inſtãti pulchritudinem, nobilitatem, & dignitatem ſuę naturæ conſiderans, & ſe eſſe ſuper omnes creaturas, nõ aduertens ad gratiã quam Deus illi dederat, nec conſiderans media perueniendi ad beatitudinem conſummatã & ſupernaturalem, quam Deus diligentibus ſe prępparauit: in ſuperbiam elatus, illam, & eminentiſſimum cœli Empyrei locũ humanitati Chriſti filio Dei hypoſtaticè vniendæ præparatũ, qui locus dextera Dei in ſacris literis nuncupatur, appetiit, & humanæ naturę inuidit, votumq; ſiue deſiderium ſuum omnibus aliis angelis (quibus naturaliter præerat) indicauit. Et quemadmodũ in naturalibus omnibus aliis angelis præerat, volẽs etiã in gratuitis pręeſſe eis, vt ipſum in mediatorẽ perueniendi ad beatitudinẽ ſupernaturalem, loco Chriſti (qui ab æterno prædeſtinatus erat caput & mediũ omnium) eligerent, & illi aſſentirẽt, ſuggeſſit, dixitq;: In cœlũ aſcendã, ſuper aſtra Dei exaltabo ſoliũ meum. Sedebo in monte teſtamenti in lateribus Aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinẽ nubium, et ſimilis ero altiſſimo. In eodẽ inſtanti boni angeli ad gratiã dei aduertentes, & ex fide præuidẽtes paſſionem Chriſti mediatoris, cui ex diuina ordinatione locus ille & officium mediatoris, quod Lucifer rapere & vſurpare præſumebat, iure competebat: eius rapinæ non conſenſerunt, ſed illi reſtiterunt, & merito paſſionis Chriſti præuiſæ vicerunt in ſanguine agni: conuerſionemq; quam in primo inſtanti partim ex natura, partim ex gratia, & libere, ſed incomplete inchoauerãt, ex plena atq; perfecta libertate continuauerũt. Mali verò angeli ex omnibus hierarchiis & ordinibus aliqui, tertiã omnium angelorũ partem facientes, naturæ ſuæ nobilitatẽ & pulchritudinem exemplo Luciferi contemplantes, beatitudinẽ ſupernaturalem virtute propriæ naturæ & Luciferi tanquam ſui mediatoris ſuffragio appetentes, eius ſuggeſtione acquieuerũt: eiq; applaudentes, & naturæ humanæ inuidẽtes, vnionem & mediationem ac locum illum Lucifero tanq̃ digniori, potius q̃ naturæ humanæ inferioris gradus deberi iudicauerũt. Poſt morulam illam liberæ & cõpletæ electionis (quæ quãdiu durauerit ignoramus) omnipotens Deus bonis claram ſuæ eſſentiæ viſionẽ cõmunicauit: malos autem cum capite eorum Lucifero æterno igni adiudicauit, dixitq;: Non aſcendes, ſed deſcendes: & ad infernum detraheris. Quaſi cadauer putridum non habebis conſortiũ, ſcilicet in cœlis. Eodem inſtanti angeli boni Michael & Gabriel, aliiq; Deo ſe conformãtes, pręceperũt Lucifero & angelis eius egreſſum è cœlo Empyreo, in quo Lucifer & eius cõplices manere arbitrabãtur. Quo præcepto Lucifer cum angelis ſuis renitentes bonorũ imperio, egredi coacti ſunt. Et aliqua parte eorum in aere caliginoſo & nebuloſo, ſiue in media ac infima aëris regione tormenta ſecum portante, ad exercitium futurorum hominum per diſpoſitionem diuinam remanẽte, reliqui in infernũ detruſi ſunt, priuati omni nobilitate & dignitate, nõ naturali, quia (vt ait D. Dion.) naturalia in eis manſerũt

1. p. q. 63. art. 3.

De malo. q. 16. ar. 3. ad quartum.

Quod fuit peccatũ Luciferi.

1. p. q. 63. art. 7.

Eſa. 14.

Apoc. 12.

Quod fuit peccatũ aliorum malorum angelorum.

Eſa. 14.

Apoc. 12.

Eze. 28. integra, ſed gratuitis donis, quæ ſunt gratia, virtutes, & dona, quæ Ezechiel vocat delicias paradiſi,
Ioan. 8. fuerit priuati, & ſic Lucifer fuit alijs cauſa dãnationis ſiue mortis æternæ. Vnde Chriſtus [illegible] Ioan.
dicit: Ille homicida. ſ. angelorũ, quibus fuit cauſa mortis æternæ, erat ab initio, hoc eſt poſt initium [illegible]
1. p. q. 63. in veritate, in qua fuit creatus, nõ ſtetit. ❡ Ex premiſſis apparet, primo, ꝙ Lucifer non [illegible] appetẽ-
art. 3. do æqualitatẽ Dei: quia ſciebat impoſſibile eſſe æquari Deo, cum impoſſibile ſit duo æqualia [illegible] eſſe
ſummẽ bona: quia neq; vnum neq; alterum eſſet ſummũ, ſiue omni alio maius. Quod [illegible] per
abundantiam inuenitur, in vno duntaxat inuenitur. Preterea impoſſibile eſt quod [illegible]
naturæ poſſit tranſire in gradum ſuperioris naturæ: quia oporteret ipſum corrumpi. [illegible] ap-
1. de Cælo & Mundo. petit, cũm vnaquæq; res appetat conſeruationem ſui. Nullus enim tendit in id quod apprehendit
impoſſibile, vt dicit Philoſophus. Vnde Eſaias non dicit, Æqualis ero, ſed ſimilis: & ſic ſolam Dei
Eſa. 14. ſimilitudinem appetiit. ❡ Sed notandũ ꝙ quis dupliciter appetere poteſt ſimilitudinem dei, ſiue eſſe
Similitudo Dei dupliciter appeti poteſt. ſimilem Deo: Primo in eo in quo quis aptus natus eſt Deo aſſimilari: vt ſi quis appeteret [illegible] hac via
per iuſtitiam & charitatem, aut per alias virtutes & dona, & per lumen gloriæ in patria. Si hęc vellet
ex Dei gratia habere, hoc modo appetere Dei ſimilitudinẽ, non eſt peccatum. Alio modo [illegible] quis
appetere ſimilitudinem Dei in hoc, in quo non eſt natus ei aſſimilari: vt ſi quis appeteret creare [illegible]
& terram, & alia huiuſmodi, quę ſunt propria diuinitati. Hoc modo appetere ſimilitudinem Dei, [illegible]
peccatum ſuperbiæ. Lucifer autem peccauit dupliciter. Primo, quia appetiit beatitudinem [illegible] na-
turalem, ad quam aptus erat: ſed non appetiit eam medio debito, ſcilicet per gratiam Dei: ſed [illegible]
per vires naturales eam habere, ex quo in actu ſuo non appoſuit hanc circumſtantiam, ex Dei gratia.
Et ſic peccauit omiſſiue per inconſiderationem & omiſſionem alicuius circuoſtantię, quam conſide-
Lucifer quid appetiit. rare & ponere tenebatur. Et ſecundum hoc appetiit quidem bonum, ſed non bene. Et (vt D. An[illegible]
mus ait) appetiit illud ad quod perueniſſet, ſi ſtetiſſet. Secundo, quia (vt D. Thomas dicit) app[illegible]
præeſſe multitudini angelorum, non ſecundum naturalem ordinem duntaxat, quia ſecundum [illegible]
pręerat: ſed quantũ ad hoc quòd alij per eius mediationem conſequerentur beatitudinem, quam [illegible]
volebat conſequi per ſuam naturam, ſic appetiit vnionem hypoſtaticam, et mediationem, & [illegible] hu-
manitatis Chriſti, tanquam melius ei conueniret, quàm naturæ humanę, quam ex fide cognoſcebat
Ioan. 10 vniendam. Et ſic ſecundum rapinam voluit eam habere. Ideo vocatur fur a Chriſto: Qui non [illegible]
per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde: ille fur eſt, & latro. Sed Chriſtus [illegible]
oſtium, vnde dicit: Ego ſum oſtium. Lucifer ergo qui per eum intrare noluit, ſed illi [illegible], & [illegible]
eius concupiuit, dicitur fur & raptor. Chriſti autem humanitas cum id ex Dei gratia & mera [illegible]
Philip. 2. litate in primo inſtanti habuerit, nõ fuit fur neq; raptor. Vnde Apoſtolus: Qui cum in forma Dei [illegible]
ſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo, per communicationem idiomatum [illegible]
ſti, ſicut Lucifer. Et ſic Lucifer peccauit dupliciter: ſcilicet omiſſiue, & cõmiſſiue, vt dictum [illegible]
autem angeli etiam dupliciter peccauerunt: Primo per inconſiderationem & omiſſiue, vt [illegible]
de Lucifero. Secundo commiſſiue & poſitiue, eligentes Luciferum mediatorem et caput, & [illegible]
Chriſtum: & ſic inuiderunt naturę humanæ. Propter hanc electionem alij [illegible] angeli dicuntur [illegible]
Mat. 25. Luciferi. vnde ait Chriſtus: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo et an[illegible]
2. Pet. 2. Et ideo alij dæmones ſubijciũtur Lucifero duplici ſubiectione, ſcilicet naturali, et voluntaria [illegible]
Rom. 6. D. Petrus: A quo quis ſuperatus eſt, huius ſeruus addictus eſt. Et Apoſtolus. An neſcitis ꝙ [illegible]
Lucifer & alij tribus peccatis peccauerunt. hibuiſtis ſeruos ad obediendum, ſerui eſtis eius cui obediſtis? &c. Ideo non eſt mirũ, ſi legio [illegible]
perium eius. Secundo infertur ꝙ Lucifer & complices eius tribus peccatis peccauerunt ſ. peccato ſu-
perbiæ, inuidiæ & iniuſtitię. Alia autem peccata ſecundũ quod ſunt ſpecialia, nõ inueniũtur in eis [illegible]
citiuè: quia nõ afficiuntur rebus corporalibus, nec vniuntur corpori, nec hãbẽt paſſiones [illegible] gula,
1. p. q. 63. ar. 2. ad. 3. luxuria, ira, acedia, nõ inueniuntur in eis, nec inuidia, prout importat paſſionem, ſed ſolum prout im-
portat actũ voluntatis renitentis bono alterius. Poſſunt tamen in eis inueniri alia peccata [illegible]
quia propter inuidiã inducunt & inducere nituntur homines ad alia peccata, maxime diſpoſitos, ne
perueniant ad ſedes à quibus ipſi expulſi ſunt.

§. 3. DE VOLVNTATE HVMANA.

B

VOluntas humana eſt inclinatio ſiue potentia appetitiua animæ rationalis, ab eius eſſentia natura-
liter fluens, organo corporeo non alligata, qua anima intellectiuus cognitione [illegible] in
bonum vniuerſale, ad quod ordinat particularia bona. Ex quo ſequitur quòd eſt [illegible]
ſpecie qualitatis, quę dicitur naturalis potentia vel impotentia. ❡ Ex ha[illegible] a-
betur bonum commune, ſiue particulare, quod ad illud ordinatur, eſſe obiectum voluntatis [illegible]
apparet differentia inter voluntatem & appetitum naturalem: quia appetitus naturalis n[illegible]
aliquam cognitionem, ſicut voluntas. [illegible] inter voluntatem & [illegible] ſi-
tiuum; qui etiam pręrequirit cognitionem ſed non intellectiuam et vniuerſalem ſicut voluntas [illegible]
1. p. q. 82. art. 5. ſufficit illi cognitio particularis, quę eſt ſenſitiua. ❡ Aliud diſcrimẽ eſt, quia appetitus [illegible] iraſ-
cibilis & concupiſcibilis alligatur organo [illegible] vt dictum eſt, volu[illegible]
eſt in eſſentia animę: & ideo eſt potentia [illegible], ſicut ip[illegible] omne [illegible] recipitur,
ad modũ recipientis recipitur. Tertium diſcrimen inter voluntatem & appetitum [illegible]
appetitus ſenſitiuus plurificatur & diuiditur in plures potentias realiter diſtinctas [illegible]
piſcibilem et iraſcibilem: ſed voluntas in homine eſt vna ſola potentia [illegible]
quæ ordinatur ad aliquod obiectum ſecundum communem rationem, [illegible] diuerſi[illegible]
tiplicatur per differentias ſpeciales ſub illa communi ratione contentas [illegible] potentia [illegible]
ſpicit obiectum coloratum, non diuerſificatur [illegible] diuerſas ſpecies [illegible]
Quinque enim ſenſus ſic diuerſificantur [illegible] obiectum vnius non continetur ſub obiecto [illegible].
Sed appetitus ſenſitiuus non reſpicit rationem communem boni: quia [illegible] imaginatio quam [illegible]
appetitus ſenſitiuus, nõ apprehendit vniuerſale bonum, vt dictum eſt, ſed [illegible] particulare. [illegible]
ſecundum diuerſas rationes particularium bonorum diuerſificantur partes appetitus ſenſitiui. [illegible]

appe

appetitus concupiſcibilis reſpicit propriam rationem boni, inquantum eſt delectabile ſecundum ſenſum, & conueniens naturæ, ſecundũ quód abſq; difficultate & arduitate poteſt adipiſci. Iraſcibilis verò reſpicit rationem boni, ſecundum quod eſt repulſum & impugnatiuum diſcõuenientis, ſiue illius quod infert nocumentum, in quo conſiſtit ratio ardui & difficilis. Voluntas autem reſpicit bonum ſub communi ratione boni: ideo in ea non multiplicantur potentiæ appetitiuæ, vt ſit in anima intellectiua, alia potentia iraſcibilis, & alia concupiſcibilis: ſicut etiam ex parte intellectus nõ multiplicantur potentiæ apprehenſiuę: licet multiplicentur ex parte ſenſus. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ intellectus ſpeculatiuus & practicus, & ratio ſuperior & inferior, non ſunt diuerſę potẽtię: ſed ſunt diuerſi actus à quibus intellectus denominatur, etſi aliqui ſancti doctores (vt Gregorius, Nicenus, aut alij) dicant iraſcibilem & concupiſcibilem eſſe in rationali appetitu: eorũ dicta debent intelligi quo ad actus et ſimplices effectus abſq; paſſione vel animi concuſſione. & non quo ad potentias. Quartum diſcrimen eſt, quia appetitus ſenſitiuus non eſt potentia libera, ſed merè naturalis, & neceſſario operatur, ſic ꝙ ſtante iudicio in fantaſia vel æſtimatiua de aliquo proſequendo vel fugiendo, appetitus ſenſitiuus nõ poteſt mutare apprehenſionem nec iudicium: nec poteſt merè omiſſiue ſe habere, aut proſequi oppoſitum: & ſic nullo modo eſt liber, ſed in omnibus eſt determinatus, et quantum ad finem, et quantum ad media. Ideo bruta non habent liberum arbitrium, cum nõ habeant colationem vnius ad alterum, ſiue ratiocinationem, quæ eſt radix totius libertatis. Iudicant enim ex ſola naturali æſtimatione, ſiue naturali inſtinctu: & rationem ſui iudicij ignorant. Cum ergo iudicium ſit determinatum, ſequitur etiam quód appetitus erit determinatus: & ſic non eſt liber. Vnde D. Auguſtinus ſuper Geneſ. ad literam, dicit ꝙ mouentur viſis. Et Damaſcenus ſcribit quód mouentur paſſionibus. Sed voluntas humana eſt libera & indeterminata.

Aug. 11. ſuper Gen. ad literam.

Ver. 1. DE LIBERTATE VOLVNTATIS.

A AD euidentiam libertatis humanæ, ſiue liberi arbitrij, notandum eſt primo, ꝙ naturale & liberum differũt: quia ex hoc aliquid dicitur naturale & neceſſariũ quod eſt immutabiliter determinatũ ad vnum: ſic quód non poteſt retrocedere aut diuelli ab eo, niſi impediatur. & ſic dicimus ꝙ lapis naturaliter tendit deorſum. Liberum autem dicitur id quod non eſt determinatum ad vnum. Videndum eſt ergo an voluntas ſit determinata, vel indeterminata. Pro cuius intellectu ſciendum eſt, quód in omni inferiori inuenitur ratio ſuperioris, & aliquid vltra, quod, ſcilicet, non eſt de eſſentia ſiue intelligẽtia ſuperioris: vt in homine inuenitur ſenſibilitas, quæ eſt de ratione animalis, quod eſt genus: & aliquid vltra, ſcilicet rationabilitas, quę non eſt de eſſentia ſiue intelligentia animalis: quia animal poteſt apprehendi abſque rationabilitate. & ſic de aliis ſuperioribus. Voluntas autem & natura ſe habent ſicut ſuperius & inferius: quia voluntas eſt ſpecialis natura. Ideo voluntati conuenit ratio naturæ, quæ eſt habere eſſe determinatum. Omni enim naturæ conuenit ꝙ ſit determinata & ordinata à Deo ad aliquod bonum ſibi conueniens, iuxta illud ad Romanos decimotertio: Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt. Et Philoſophus: Bonum eſt quod omnia appetunt. Neceſſe eſt ergo voluntatem cum ſit natura quædam, eſſe determinatam à Deo ad aliquod bonum appetibile ſibi conueniens, quód naturaliter & libere appetat illud. Hoc autem eſt finis vltimus, qui eſt fundamentum & principium eorum quæ ſunt ad finem: cum ea quæ ſunt propter finem, non appetantur niſi ratione finis. & ideo voluntas eſt omnino determinata à Deo ad finem vltimum, qui eſt beatitudo: & ſic voluntas naturaliter vult beatitudinem, ſiue bene eſſe, & non libere, tanquam naturali inclinatione determinata quantum ad primum actum. Ideo primus actus cuiuſcunque voluntatis attribuitur Deo. Et ideo nulla creatura poteſt peccare in primo actu, cum ad illum ſit naturalis, & à Deo determinata. ¶ Præterea ſicut omne mobile poteſt reduci ad aliquod immobile: ſic omne indeterminatum ad determinatum. Sed videmus voluntatem in his quæ ad finem ſunt, indeterminatam, & circa finem eſſe determinatam, & naturaliter inclinatam: & ideo primus actus eius eſt omnino determinatus, & merè naturalis: quia cùm voluntas non poſſit velle ea quæ ſunt ad finem, niſi prius volito fine: ſequitur ꝙ ſi primus actus eſſet indeterminatus, nihil poſſet velle: quia actus naturalis præſupponitur aliis actionibus: nec poteſt deliberare quantũ ad primum, igitur eſt determinata quo ad primum actum, & quantum ad ſpecificationem, et quantum ad exercitium. Nam omnis omiſſionis ſeu priuationis aut negationis oportet aſſignare aliquam cauſam, et qualiter aliquod agens aliter ſe habeat nunc ꝙ prius: ſed non poteſt aſſignari cauſa ſiue ratio ceſſationis, aut ſuſpenſionis in primo actu, ſiue ad beatitudinem primo obiectam & præſentatam, ſicut in aliis actibus ſequentibus, maxime [illegible] voluntas ſit natura quædam, ſequitur ꝙ quo ad primum actum eſt totaliter determinata, quantum ad exercitium. Vnde neceſſe eſt dicere quód primus actus vol[illegible]is pro[illegible]edat ex inſtinctu ali[illegible]us naturę exterioris et ſuperioris mouentis, vt Ariſtoteles concludit. Remanet ergo determinata & quantum ad ſpecificationem, et quantum ad exercitium. Quo ad ſpecificationem quidem, quia ſi habeat actum, neceſſario erit proſecutiuus, et quantum ad exercitium, quia non poteſt ceſſare ab actu. Sed quo ad alios actus ſequentes primum, circa finem vltimum eſt libera quo ad exercitium, quia poteſt ſuſpendere actum: ſed non quo ad ſpecificationem, quia ſi ponat actum, ille actus erit proſecutiuus, quo ad media verò eſt libera & quo ad exercitium, & quo ad ſpecificationem, quia homo poteſt multis & diuerſis viis peruenire ad beatitudinem et diuerſis hominibus diuerſæ ſunt viæ perueniendi ad eam. Alij per virginitatem, alij per matrimonium, &c. Ideo circa illa media homines ſunt liberi. ¶ Reſolutoriè ergo dicendum eſt quód indeterminatio ſiue libertas voluntatis poteſt conſiderari reſpectu trium, ſcilicet reſpectu obiecti, & actus, & ordinis in finem. Quo ad obiectum inquãtum poteſt velle hoc vel illud, vel eius oppoſitum: vt velle & nolle poſitiue: & hæc libertas vocatur a Neotericis Libertas contrarietatis. Quo ad actum inquantũ poteſt ponere actum, vel non ponere, velle vel nõ velle negatiue, ſiue ceſſare ab actu: & hæc libertas dicitur à Neotericis, Libertas contradictionis. Quo ad ordinem verò finis, inquantum poteſt velle bonum vel malum, ſiue apparens bonum: quia voluntas non poteſt ferri in malum ſub ratione mali, cùm bonum ſit quód omnia appetunt. Et diuus Dionyſius dicit quód

1 p. q. 82. art. 1.
1. 2. q. 10. art. 2.
De veritate q. 22. art. 6.
Naturale & liberum differunt.
1. Ethi.
Primus [illegible] tus voluntatis eſt à deo
Lib. de bo. fortuna.
Libertas voluntatis reſpectu triũ.

1. Ethi. nemo intendens in malum, operatur: ſed cùm voluntas fertur in bonum apparens, & non exiſtens, dicitur ferri in malum ex conſequenti. Loquendo ergo de indeterminatione ſiue libertate voluntatis circa obiectum vltimi finis, in patria eſt omnino determinata, ſiue non eſt libera, nec quo ad ſpecificationem, neq; quo ad exercitium: ſiue non eſt libera libertate contradictionis vel contrarietatis: eſt tamen libera libertate complacentiæ: quia complacet & delectatur in illo obiecto. In via autem quo ad primum actum reſpectu vltimi finis, eſt determinata, vt dictum eſt. Quo ad ſequẽtes reſpectu eiuſdem obiecti, eſt libera libertate contradictionis, ſiue quo ad exercitium, hoc eſt poteſt ſuſpendere actum. Non eſt tamẽ libera libertate cõtrarietatis, ſiue quo ad ſpecificationem: quia nõ poteſt actum oppoſitum elicere, nec odiſſe beatitudinem ei per intellectum præſentatam. Circa autem ea quæ ſunt ſiue ordinantur ad finem ſiue media, eſt libera vtraq; libertate in via. In patria autem non poteſt velle bonum apparens, et non exiſtens, ſiue malum: nec propter hoc amittit aliquid libertatis: quia (vt D. Anſelmus dicit) velle malum non eſt libertas, neque pars libertatis, quamuis ſit quoddam libertatis ſignum: alioquin Deus non eſſet liber, quod eſt hæreticum. Notandum tamen quòd licet voluntas

3. Ethi. neceſſitetur neceſſitate finis, ſiue naturalis inclinationis, non tamen cogitur nec neceſſitatur neceſſitate coactionis, ſiue violentiæ: hoc eſt, non violentatur: quia violentum ſecundum Philoſophum eſt

Quicquid creatura habet à Deo, eſt ei naturale. cuius principium eſt extra, nihil conferente vim paſſo: ſicut cùm lapis ſurſum proiicitur quia q; tantum eſt de ſe, nullo modo ad motum ſurſum inclinatur, imò habet intrinſecam inclinationem repugnantem ad illum motum, ſcilicet grauitatem, mouentibus eam creaturis ſurſum: quia ſi Deus lapidẽ ſurſum moueret, non violentaret: cum quicquid habet creatura inſenſibilis à Deo, ſit ei naturale: nec tunc ſunt duo contraria in eodem: quia ſi hoc fieret, ſuſpenderetur actiuitas grauitatis, & aliquid in lapide imprimeretur per quod lapis inclinaretur ſurſum. & ſic conferret vim, et per conſequens non violentaretur. Omnes enim creaturæ ſunt in potentia obedientiali dei. Sed cum voluntas ſit quædam inclinatio, non poteſt contingere q; voluntas aliquid velit, & eius inclinatio non ſit illud. Et ideo licet corpus et membra, & potentiæ exteriores poſſint cogi & violentari, non tamen voluntas, licet metu & terrore pœnarum poſſit induci ad aliquid violẽdum quod aliàs nollet: quod diminuit de voluntario, hoc eſt de libero, vt inferius dicetur. quia tamen in his quæ per metum fiunt, voluntas confert vim: ideo nõ violentatur. ¶ Nec obſtat libertati voluntatis, quod eius motus pendeat à Deo, qui primo prioritate naturæ cõcurrit cum omnibus cauſis ſecundis, et magis ac fortius influit in effectum quàm cauſæ ſecundæ. Vnde videtur quòd poſito concurſu Dei ad actum voluntatis, voluntas non ſit libera, vel operatio Dei ſit inefficax. Dicendum q; poſita illa ſuppoſitione, negatur conſequentia, ſcilicet quòd ideo non ſit libera, nec quod voluntas ex neceſſitate moueatur a Deo, qui (vt dicitur Sapientiæ octauo) attingit à fine vſque ad finem fortiter (hoc eſt, voluntas Dei ſemper eſt efficax ita vt nihil poſſit reſiſtere eius voluntati, vt dicit Apoſt Rom 9. Voluntati eius qui reſiſtit? & diſponit omnia ſuauiter. hoc eſt, mouet quamlibet creaturam ſecundum modum ſuum, ſcilicet naturalia naturaliter & ex neceſſitate, & libera ſiue voluntaria libere & abſque neceſſitate, quia (vt D. Dionyſius 4. capite de Diuinis nominibus ait) ad diuinam prouidentiam non pertinet naturam rerum corrumpere, ſed ſeruare. Ideo mouet vnamquamq; naturam ſecundum conditionem ſuæ naturę, vt dictu eſt.

1. p. q. 83. art. 1. ¶ Propter huiuſmodi indeterminationem voluntatis dicimus hominem habere liberum arbitrium. Quod tripliciter probari poteſt. Primo experientia: quia experimur nos eſſe indeterminatos circa

De veritate q. 24. ar. 1. multa & bona & mala, et poſſe cõſiliari & deliberare, & ex duobus oppoſitis eligere quod volumus, et vno ſolo obiecto oblato poſſe acceptare vel reſpuere, vel ſuſpendere actum. Et contra negantem

Liberum arbitrium eſſe in homine tripliciter probatur. euidentiam experientiæ, non eſt arguendum rationibus, ſed verberibus. vnde ſi quis negaret ignem eſſe calidum, potiſſimum argumentum ad conuincendũ eum eſſet proiicere illum in fornacem ignis. Sic ſi quis negaret liberum arbitrium eſſe in homine viatore, fortius argumentũ ad eum conuincendum eſſet plagis & verberibus illius temeritatem arcere. Et ſi quæreretur, reſpondendum eſſet, quòd percuſſores non eſſent arguendi, eo q; non libere feciſſent. Secundo hoc probatur ratione: quia conſilium non eſt niſi eorum quæ in nobis ſunt, hoc eſt eorum quæ ſunt in noſtra poteſtate, ſecundum

Secunda probatio Philoſ. 3 Ethic. ſed homines de ſuis actibus conſiliantur: igitur ſunt domini actuum ſuorum. Præterea præcepta & prohibitiones nõ debent fieri niſi ei qui poteſt facere: aliàs fruſtra fierent. Sed Deus hominibus dedit mandata & præcepta: ac prohibitiones: igitur in hominum poteſtate eſt facere vel non facere, ſiue implere vel tranſgredi. Vlterius, nullus debet puniri vel præmiari pro eo quod non eſt in ſua poteſtate facere. Vnde Philoſophus dicit in 2. Ethic. quòd naturalibus non meremur, neq; demeremur, ſed homo punitur & præmiatur pro ſuis operibus. Vnde Apoſt ad Rom 2. Reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua, &c. Et Chriſtus Matth. 25. Venite benedicti patris mei, &c. &, Ite maledicti in ignem æternum, &c. Inſuper, omnium quæ fiunt, oportet ponere cauſam immediatam. Sed actuum humanorum nõ poſſumus ſemper ponere Deum eſſe cauſam immediatã: quia ea quę à Deo immediate ſunt, non poſſunt eſſe niſi bona. Atqui actus humani ſunt quandoque boni, & quandoq; mali: igitur non ſunt immediate à Deo. Nec poteſt etiam dici q; neceſſitas, hoc eſt natura, ſit eorum cauſa: quia ea quæ ex neceſſitate proueniunt, ſemper eodẽ modo ſe habent: quod in humanis actibus non videmus. Nec etiam poteſt dici quòd fatum ſeu ſtellarum diſpoſitio ſit cauſa immediata: quia illa ſunt determinata ad vnum, & eodem modo operantur: ſed nõ eſt ita in hominibus. Neq; etiam fortuna vel caſus poſſunt eſſe cauſa immediata humanorum actuum: quia fortuna & caſus ſunt cauſæ eorum quę raro & præter intentionem fiunt ſiue accidunt, vt dicitur in 2. Phyſic. quod in humanis actibus non oportet, cum ſæpe ex intentione agantur. Vnde relinquitur hominem facientem eſſe principium & dominũ propriorum actuum. Tertio probatur ex fide: quia fides hoc aſſerere aſtringit multis

Tertia probatio. ribus authoritatibus ſacræ ſcripturæ, quibus credere tenemur. Et ne prolixior ſiam: paucas his recitabo. In primis dixit Deus mulieri: Quare hoc feciſti? Si non potuiſſet non facere, non veniebat increpanda: & iuſtè reſpondiſſet, quia non poteram non facere. Præterea, Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui. Gloſſa exponens dicit, hoc eſt in poteſtate liberi arbitrij:

Gen. 3.

Eccl. 15.

prout

prout poſtmodum declarat ſubiungens: Adiecit mãdata & præcepta ſua. Si volueris mandata conſer
uare, conſeruabunt te. Appoſui tibi aquam & ignem: ad quocunq; volueris, porrige manum tuam.
Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei dabitur illi. Nõ potuit à Sapiente
clarius liberum arbitrium exprimi. ¶ Veruntamen quia Lutherani & alij in hac parte hæretici, hoc *Liberum arbitrium manet post peccatum.*
verum fuiſſe in ſtatu naturæ integræ & antequam peccaret homo dicunt, ſed nõ poſt peccatum, poſt
quod dicunt liberum arbitrium factũ fuiſſe claudum, ſic q non poterit niſi claudicare, hoc eſt pecca-
re, ex alijs tamen paſſibus ſcripturæ clare conſtat oppoſitum, et quod homo in peccato mortali exi-
ſtens, habeat liberum arbitrium. Poſtquam enim Cain decreuiſſet occidere fratrem ſuum, & ſic eſſet *Gen. 4.*
in peccato mortali, dixit ei Deus: Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Nonne ſi bene egeris, re-
cipies? Sin autem male, ſtatim peccatum tuum in foribus aderit, ſcilicet ad petendã vindictam, ſequi-
tur, Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Ex his manifeſte apparet Cain peccato-
rem et poſt peccatum habuiſſe liberum arbitrium, & fuiſſe dominum appetitus ſui, & actuum eius.
¶ Præterea de vxore ieiunium aut alias abſtinentias vouente Moyſes dicit, in arbitrio viri erit ſi faciat *Num. 30.*
ſiue non faciat. ¶ Inſuper in ſtatu naturæ corruptæ omnibus filiis Iſrael tam iuſtis quàm peccatoribus
dictum fuit: Conſidera quòd hodie propoſuerim in conſpectu tuo vitam & bonũ, & econtrario mor *Deut. 30*
tem et malum, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, et viuas, et multiplicet te,
benedicatq; tibi. Si autem auerſum fuerit cor tuum, & audire nolueris, prædico tibi hodie q pereas,
& paruo tempore moreris in terra ad quam Iordane tranſmiſſo ingredieris poſſidendam. Et Gad di-
xit ad Dauid: Trium tibi datur optio: elige vnum ex his, vt faciam tibi. Et 3 Reg. 3 dixit dominus Sa
lomoni: Poſtula quod vis vt dem tibi. Et Sapiens, Eccle 31. Beatus eſt qui potuit tranſgredi, et nõ eſt
tranſgreſſus. Et Eſaias cap. 1. Si volueritis & audieritis, bona terræ comedetis. Quod ſi nolueritis, et
ad iracundiam me prouocaueritis, gladius deuorabit vos. Et Chriſtus Matth. 23. Hieruſalem quæ oc-
cidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt quoties volui vos cõgregare, quemadmodũ gal
lina congregat pullos ſub alas, et noluiſti? Item Matth. 19 Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Et
Luc. 9. Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum. Et, Dedit illi tempus pœnitentiæ, & noluit *Apoc. 2.*
pœnitere, Et Apoſtolus: Deponite vos ſecundum priſtinam conuerſationem veterem hominem. Si *Ephe. 4*
non poterant, ad quid monebat illos? Dicit præterea, Voluntarie peccãtibus nõ relinquitur hoſtia. Et *Heb. 10.*
Salomon: Hominis eſt præparare cor. Et D. Auguſt. dicit: Peccatum adeò eſt voluntarium, q ſi non *Prou. 15.*
ſit voluntarium, nullum eſt peccatũ. Et in hyponoſticon tertio cap. dicit. Igitur liberũ arbitrium
quod quiſquis negauerit, Catholicus nõ eſt. Vnde in Concilio Tridentino canone quinto ſeſſionis
ſextæ dicitur: Si quis liberum hominis arbitrium poſt Adæ peccatum amiſſum et extinctum eſſe di-
xerit, & rem eſſe de ſolo titulo, ſiue titulum ſine re, figmentum denique à ſatana inuectum, anathema
ſit. Nec obſtat quod Hiere. dicit: Non eſt hominis via eius, neque viri vt ambulet & dirigat greſſus *Hier. 10.*
ſuos. Nam ſecundum Grego Nyſſenum non intelligitur paſſus ille de electione operum, quæ in ho-
minis poteſtate conſiſtit, ſed de executione quæ non eſt in hominis poteſtate, ſed Dei, ſua prouiden-
tia gubernante propoſitum hominis, quod quandoque ad finem perducit, quandoque verò non. Et
quod dictum eſt electionem eſſe in poteſtate hominis, intelligendum eſt quantum ad ſubſtantiam fa-
cti, ſed non quantum ad modum, vt ſcilicet meritoriè ambulet. Et eodem modo intelligendum eſt il
lud Apoſtoli, Non eſt volentis (ſcilicet velle) neq; currentis (ſcilicet currere) ſed miſerentis Dei, ſci *Rom. 9.*
licet quo ad executionem, vel de curſu perfecto vel meritorio, ſed non quo ad electionem, non ſeclu-
dendo tamen auxilium ſpeciale, quod dicitur gratia & miſericordia præueniens, de qua Apoſtolus in
loco allegato, & Pſal. Miſericordia tua præueniet me, non tempore, cum ſimul Deus moueat, & libe- *Pſal. 58.*
rum arbitrium moueatur: ſed inclinando, & inclinationem iuuando, et non cogendo aut neceſſitan-
do. ¶ Pro reſolutione huius materiæ notandum eſt quòd liberum hominis arbitrium in ſtatu naturæ *Liberum arbitriũ in ſtatu naturæ integræ quid poterat.*
integræ, in quo Adam fuit perfectus in gratia & iuſtitia originali, poterat ſe ad vtranq; partem deter
minare, et bene ac meritoriè operari, ac etiam peccare, vt rei probauit euentus: ſed conſentiendo pec-
cato, deſcendit à Hieruſalem in Hiericho, & incidit in latrones, qui ſpoliauerunt eum, ſcilicet, gratui
tis gratia & iuſtitia originali, ac virtutibus infuſis, et donis ſpiritus ſancti, et plagis in poſitis abierũt
eo ſemiuiuo relicto, hoc eſt potentiis debilitatis, et ad malum pronis ſine inclinationis, nõ tamẽ coactis
aut neceſſitatis: & abierũt eo ſemiuiuo relicto. Vnde etiã Gen. 6 dicitur: Videns Deus q multa ma-
litia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis humani intenta, hoc eſt inclinata in malũ om
ni tempore. Et Gen 8 dicitur: Nequaquam vltra maledicam terræ propter hominem. Senſus enim et
cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua. In 6 cap dixerat Moyſes intenta,
in 8 cap exponit & declarat dicens, prona ſiue inclinata. Non dixit manca. Et in illa ſimilitudine per
Chriſtum adducta non dicitur eum amico manco aut claudo, ſed ſemiuiuo relicto. Et ſic liberum arbi-
trium, hoc eſt voluntas & intellectus, & aliç potentiæ per peccatum fuerũt debilitatç & infirmæ, ſed
non extinctæ neq; claudæ, ſed ſemiuiuæ, ſcilicet, potentes quo ad corporalia & connaturalia, ad quæ
natura hominis eſt per ſynderesim naturaliter inclinata. Adhuc igitur viuit liberum arbitrium: quod
non faceret, ſi non poſſet niſi peccare: eſt tamẽ debile & infirmum, pronum & inclinatum ad malum, *Liberum arbitriũ quid perdit per peccatum.*
ſed non coactum, ſicut non cogitur per influentias planetarum, quæ ſolum extrinſece inclinant, quia
ſolum circa corpus operantur, et non immediate in anima. Sed quo ad ſpiritualia & opera meritoria
fuit omnino proſtratum, ſic quòd non ſufficit per ſe mereri, immò nec ad gratiam gratum facientem ſe
præparare, quod fit per attritionem, ad quam requiritur auxilium ſpeciale, et miſericordia præueniẽs,
quæ omnibus parata eſt, modò ceſſent à peccatis. vnde Apoc 3 Ego ſto ad oſtium, et pulſo ¶ Cum er-
go liberum arbitrium hominis ſit adhuc viuum, ſed debile & infirmum, non poteſt aliqua etiam na-
turalia perfecte facere abſque auxilio ſpeciali, quemadmodũ febricitans vel infirmus non poteſt per-
fecte ſurgere & ambulare. poteſt tamen quodam modo conari eleuare caput, dareq; manus: & tunc
ſi fuerit adiutus, ſurgit. Sic ad propoſitum vnuſquiſque quantumcunq; peccator etiam gentilis per
ſynderesim (quç dicitur lumen naturale vultus Dei quod ſignatũ eſt ſuper nos, & oſtendit nobis bo- *Pſal. 4.*

na eſſe facienda,& mala fugienda) cum concurſu Dei generali poteſt ceſſare à peccato,& aliquo mo-
do conari,ac eleuare caput,porrigereq́; manus,hoc eſt auxilium petere: veruntamen nõ poteſt perfe-
ctè ſurgere aut operari. Hanc poteſtatem liberi arbitrij bene declarat Apoſt. Ro.7 vbi ait: Scio [illegible]
habitat in me (hoc eſt in carne mea) bonum, ſcilicet completum & perfectum. Nam velle (hoc e[illegible]
Lib. de lib. arb. ca. 3. velle bonum incomplete) mihi adiacet,hoc eſt,in mea facultate ſitum eſt. Nihil enim (vt D. Aug[illegible]
dicit) eſt tam in hominis poteſtate,quàm voluntas ſaltem incompleta,quæ cum concurſu generali in
quibuſcunq́; peccatoribus poteſt ceſſare à malo, & conari ad bonum. Sed vt D. Th[illegible] dicit, illud
velle adiacet homini quaſi infirmum,niſi gratia tribuat hom[illegible] efficaciam ad perfic[illegible]. Ideo ſubdit:
dit:Perficere autem bonum non inuenio. Quod deinde manifeſtat cum ait: [illegible] enim quod volo bo-
num,hoc facio (quia vellem non concupiſcere,& primò primos motus ſenſual[illegible] non habere [illegible]
quod odi malum (hoc eſt concupiſcentiam, & rebellionem carnis, ſiue motus primo primos contra
ſpiritum, quos nollem habere) hoc ago,id eſt habeo ſiue inuenio in me. ¶ Propter prædictum cona-
Prou. 16. tum dicitur homo facere quod in ſe eſt. Sic debet intelligi illud quod Salomon dicit: [illegible] eſt ani-
mam præparare,ſcilicet incomplete: & Domini eſt gubernare linguam. & illud, Cor hominis diri-
git viam ſuam,ſcilicet incomplete & imperfecte propter præ[illegible] conatulum,ſiue propoſitum quod
habere poteſt: ſed Domini eſt dirigere greſſus eius, ſcilicet perfecte & complete per exe[illegible] &
1. Reg. 7. conſummationem. Ad hunc conatum hortabatur Samuel dicens: Præparate corda veſtra Domino
Matt. 3. Et D. Ioannes Baptiſta dicebat: Ego vox clamantis in deſerto,parate viam Domini. Per hunc cona-
Ezech. 18 tulum dicitur quis conuerti ad Dominum. Hunc conatulum exigit à nobis Deus per Ezech dice[illegible]:
Zach. 1. Conuertimini,& agite pœnitẽtiam. Et per Zach. Conuertimini ad me,& ego conuertar ad vos. Ve-
rum hanc conuerſionem imperfectã cognoſcẽs Dauid,dicebat: Emitte manum tuam de alto,eripe me,
Pſal. 143 & libera me: ac ſi diceret: Ego quidem conor leuare caput, & porrigere manu[illegible] ſed non poſſum com-
Pſal. 84. plete & perfecte. Idcirco emitte domine manum tuam de alto: [illegible] ipe me,& libera me. Dicebat etiam:
Thren. 5 Conuerte nos Deus ſalutaris noſter. Et Hiere. Conuerte nos domine ad te,& conuertemur [illegible]
perfecte. ¶ Ex hac analogia & expoſitione pendet ſolutio multorum argumentorum,& concor[illegible]
uerſorum paſſuum ſacræ ſcripturę,quæ videntur aduerſari libero arbitrio. Inter alios paſſus [illegible]
2. Cor. 3. eſt illud Apoſtoli,Non quòd ſimus ſufficientes ex nobis quaſi ex nobis,aliquid cogitare, (ſcilicet per-
fecte aut meritorie) ſed omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Et illud,Non eſt volen[illegible]
Rom. 9. tis,ſcilicet velle & currere perfectum ſiue conſummatum vſque ad finem: ſed miſerantis Dei ſua mi-
ſericordia & prouidentia ad finem perducentis, velle tamen imperfectum ad[illegible]. Item illud par[illegible]
Hier. 10 Hiere. Non eſt hominis via eius,nec viri vt ambulet & dirigat greſſus ſuos,ſcilicet perfecte. E[illegible]
Eſa. 64. Eſa. Omnia opera noſtra operatus es in nobis domine, ſcilicet perfecta,& non mala & incomplet[illegible]
Deut. 32 quia Dei perfecta ſunt opera. Vnde Oſeas dicit: Perditio tua ex te Iſrael. tantummodo in me aux[illegible]
Oſee. 13. tuum. Et Apoſtolus dicit: Deus eſt qui operatur in omnibus velle & perficere,ſcilicet perfectum,&
Philip. 2 quantum ad executionem & conſummationem. Ad hunc etiam ſenſum debet intelligi illud quod di-
Ioan. 15. cit Chriſtus: Sine me nihil poteſtis facere,ſcilicet perfectum & conſummatum. Nec tamen opera no-
ſtra perfecta & meritoria ſic ſunt à Deo,quòd nos merè paſſiue nos habeamus, & nullo modo cogamus
mus aut cooperemur,prout dicũt hæretici: cum D. Mar. vltimo cap. de Apoſtolis dicat. Profecti præ-
dicauerunt vbique Domino cooperante, & ſermonem confirmante, ſequentibus ſignis. & D. Ioan.
3. Ioan. 3 Nos ergo debemus ſuſcipere huiuſmodi, vt cooperatores ſimus veritatis. & Apoſtolus: Abundantius
1. Cor. 15 omnibus laboraui,non ego,ſcilicet ſolus,ſed gratia Dei mecum. Vnde in concilio Tridentino ſeſſio-
ne. 6. canone ſexto: Si quis dixerit non eſſe hominis in poteſtate vias ſuas malas facere,ſed mala opera
ita vt bona deum operari,non permiſſiue ſolum,ſed etiam propriè & per ſe,adeò vt ſit proprium opus
dei,non minus proditio Iudæ quàm vocatio Pauli: anathema ſit. & canone quarto: ſi quis dixerit li-
berum arbitrium à Deo motum & excitatũ,nil cooperari,aſſentiendo Deo excitanti & vocanti quo
ad obtinendam iuſtificationis gratiam,ſe diſponat atque præparet,ſed velut inanime quoddã [illegible]
mino agere,mereq́; paſſiue ſe habere: anathema ſit. Nec obſtat q[illegible]d nos in operibus bonis nos h[illegible]ea-
mos vt inſtrumenta dei: quia nos ſumus talia inſtrumenta,vt ſint in nobis principia agendi & [illegible]e-
randi. Operatio enim attribuitur inſtrumento habenti principium [illegible] ſi ſunt animata. S[illegible]
dicẽdum eſt de inanimatis. non enim calamo attribuitur [illegible] [illegible]
ma cauſa magis influat quàm ſecũda,& Deus pri[illegible]palius [illegible] [illegible]
aſſimilatur cauſæ proximæ,& ideo attribuitur ei. Vnde & Chriſto [illegible]
ſecundũ humanitatẽ attribuitur redemptio naturæ human[illegible]
Ego baptizo te, Ego abſoluo te. ¶ Notandum quod ſancti doctores [illegible]
arbitrium,non excludunt ab eius operatione gratiam,quæ ipſum nõ [illegible]
citiq́; ipſum multo plura & altiori modo pr[illegible],quàm ante grat[illegible] poter[illegible]
bonum proſequi,& mala atque inutilia refellere. Hoc autem dicunt ne conueniant cum Pelagi[illegible]
non eſt veritus ſic eleuare liberũ arbitrium, vt gratiæ dei locum non videa[illegible]
in libera poteſtate hominis eſſe, etiam omnia perfectionis opera per ſolum liberum arbitrium [illegible]
cere. Et hoc ſolum gratiæ diuinæ tribuit,quod talis naturæ condiderit Deus hominem, [illegible]
auxilio gratiæ poſſet,ſed cum grati[illegible]ius. Il[illegible]us errorẽ pluribus volumin[illegible]
In lib. de ſpiritu & lite. cap. 4. Hiero. & Auguſt. qui dixit liberum arbitrium ſine gratia nihil valere niſi ad pec[illegible]
nichei partes foueret,qui propter peccatum primi parentis liberum arbitrium pe[illegible]
iam poteſtatem habeat bene viuendi,ſed omnes in peccatum carnis neceſſitate c[illegible]. Sed [illegible]
Auguſtinus dixit, vt Pelagi[illegible] omnino reprobaret, & vt oſtenderet, auxilium ſpeciale Dei, ſine quo
liberum arbitrium iam infirmum, ad ardu[illegible] & perfectiora eleuari non poterat,neceſſari[illegible]
accepit ibi D. Aug. gratiam pro gratia habituali,& gratum faciente, ſed pro au[illegible] ſpeciali[illegible]
quo non poſſumus vitare peccatum poſt[illegible]ue,præcipuè vbi paſſiones inſurgunt. Ad hunc ſen[illegible]
telligendus eſt D. Auguſt. non ſic quod in omnibus quæ facit liberum arbitrium ſine gratia & ſpe-

ciali

ciali auxilio, ſi peccatum. Et D. Hiero. ad Damaſum [illegible] liberum ſic confitemur arbitrium, vt dicamus nos ſemper Dei indigere auxilio. Au[illegible] gratia [illegible] as con puratur. In eodem auxilio ſpeciali diuerſi gradus collocantur, ſicut & in concurſu [illegible] Q[illegible] enim concurſus generalis & ſpecialis ex parte Dei idem [illegible] tamen [illegible] rarum [illegible] ſificantur. Concurſus quidem generalis quo ad actiones naturales ſecundum [illegible] gradus creaturarum diſtinctionem accipit. Vnde concurſus, quo concurrit cum veget[illegible] altioris gradus dicitur, quàm cõcurſus quo cõcurrit cum inanimatis: quemadmodũ an[illegible] dignióra ſunt inanimatis. Cõcurſus etiam cum animalibus eſt altioris gradus quàm cum plantis, ſicut & animalium natura dignior eſt. Eadem ergo ratione concurſus quo concurrit cum hominibus ſiſtendo intra gradus naturæ hominis quæ rationalis eſt, erit altioris gradus: quemadmodũ natura eſt [illegible] ltior & dignior cun[illegible] tis animalibus irrationabilibus. Quemadmodum ergo inferiora ab homine [illegible] um concurſu generali Dei poſſunt operari ea quæ non excedunt naturã ſuam: ſic etiam homo cum concurſu generali poterit peragere ea quæ pertinent ad naturam ſuam, & ad quæ peragenda difficultatem non habet, vt comedere, bibere, ædificare domos, & plantare vineas, ſecundum D. Auguſt. Et in illo ſtatu naturæ integræ poterat bonũ virtutis acquiſitæ, quod non excedebat naturam, appetere: ſed ordinare ea in ſuperiorẽ finem, ſcilicet beatitudinis, vel de ea cogitare, aut agere ea circa quæ ex corruptione peccati originalis difficultatem habent, prout reprimere concupiſcentias carnis, quæ militant aduerſus ſpiritum, non poteſt abſque auxilio ſpeciali, & gratuito, quod habet diuerſos gradus, ſicut concurſus generalis. Primus eſt quando quis agit bonum opus morale perfectum, etiam non cogitãdo de fine ſupernaturali: quia actus moralis perfectus ſecundum omnes circunſtantias, eſt diſpoſitio, non quidem meritoria de condigno, ſed de congruo ad gratiam. Congruum enim eſt, vt cum homo bene vtitur ſuis naturalibus, Deus etiam circa eum vtatur ſua ineffabili bonitate & miſericordia, & moueat eũ ad ſupernaturalia, propter quæ eum, ſi bene vteretur ſuis naturalibus, creauit. Ad ordinandum autẽ ea quæ homo facit in finem beatitudinis ſupernaturalis, puta cogitare ſe propter peccata ſua offendiſſe Deum, & dignum eſſe pœna æterna, Deumq; eſſe miſericordem, & velle indulgere, modo pœniteat, requiritur altius & nobilius auxilium ſpeciale, quod dicitur gratia præueniens. Ad contritionem, etiam illud altius auxilium ſpeciale requiritur, quod dicitur gratia gratum faciens habitualis. A[illegible] credũdum adhuc altius quod dicitur gratia conſequens ad perſeuerandum vſque ad finem, altius, quod dicitur donum perſeuerantiæ, & ad viſionem beatificam altius, quod dicitur gratia c[illegible] a. Secundum hunc ſenſum debent intelligi verba D. Auguſtini in loco præallegato, cùm ait quòd [illegible] ne gratia, hoc eſt ſine auxilio ſpeciali in his, in quibus patitur difficultatem ex corruptione peccati originalis, quo ad perfectum & meritorium peragendum nihil poteſt, ac etiam illud quod dicit in libro de natura & gratia, vbi ait quòd ſine gratia (ſcilicet auxilii ſpecialis) nullum prorſus bonum ſiue cogitando ſiue volendo, aut amando, ſiue agendo, faciunt homines bonum, ſcilicet per[illegible]um, & meritorium. Et ſic accipit Apoſtolus bonum in locis præallegatis, maximè cum ait. Non enim quod volo bonum, hoc ago. Per hæc patet ſolutio ad obiectã quæ communiter fiunt. *Rom. 7.*

Bene moraliter agere abſque auxilio ſpeciali quando homo poteſt.

Ver 3. DE SERVITVTE ET LIBERTATE PECCATI ET IVSTICIAE.

A AD multorum aliorum paſſuum ſacræ ſcripturæ, & ſanctorum doctorum qui aduerſantur: vel aduerſari videntur libero arbitrio, intelligentiam, & maximè ad intelligendum illud Ioan. Qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati & illud Apoſtoli, An neſcitis quòd cui vos exhibetis ſeruos ad obediendum, ſerui eſtis eius cui obeditis, ſiue peccati ad mortem, ſiue obeditionis ad iuſtitiam [illegible] ſeruitus opponitur libertati. Igitur qui eſt in peccato mortali, non eſt liber, & per conſequens non eſt liberum arbitrium. Et quod dicit D. Chryſoſto. ſuper illud, Inuenietis aſinam alligatam: vbi ait: Antequã peccemus, liberum habemus arbitrium ad ſequendum voluntatem diaboli, aut non. Quod ſi ſemel peccantes ob[illegible] gauerimus nos operibus eius, iam virtute noſtra euadere non poſſumus: ſed ſicut nauis fracto guber[illegible] illuc ducitur, vbi tẽpeſtas voluerit, ſic homo diuinæ gratiæ auxilio perdito per peccatum, nõ quod vult agit, ſed quod diabolus vult; & niſi dominus [illegible] manu miſericordiæ ſuæ ſoluerit eum vſq; ad mor[illegible] in pe[illegible] atorum vinculis permanebit: & quod Apo[illegible] dicit. Video aliam legem in mem[illegible] bris meis re[illegible] pugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me, in lege peccati, quę eſt in membris meis. & illud Non enim quod volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum, hoc facio. Sciendum eſt, quòd om[illegible] ia prædi[illegible] a dicuntur & debent intelligi inductiuè ſiue inclinatiue propter vehementiam paſſionum [illegible] um, vel de motibus primò primis, quos habere nolebat Apoſtolus, & tamen ab eis [illegible] & non coactiue. ❧ Notandum præterea quòd Apoſtolus ſeruitutem diuiſit in ſeruitutem peccati & in ſeruitutem iuſtitiæ. Diuiſit pariter & libertatẽ, ſcilicet in libertatem, a peccato, & in libertatem à iuſtitia, quæ ſe [illegible] mutuam oppoſita correſpondentia, ita quòd quicunque eſt ſeruus iuſtitiæ, eſt liber à peccato. & quicunq; eſt ſeruus peccati, eſt liber à iuſtitia. In neutra autem ſeruitute comprehenditur neceſſitas: quia qui eſt ſeruus iuſtitiæ, non neceſſitatur ad opera iuſtitiæ, quin poſſit ab eis ceſſare, & iuſtitiã deſerere. ergo idem eſt de ſeruitute peccati. Seruus enim peccati non cogitur aut neceſſitatur ad peccandum, ſed per liberum arbitrium poteſt à peccatis ceſſare, & illa deſerere. Et ſic in vtraque ſeruitute manet liberum arbitrium. Sed videndum eſt in quo conſiſtit ſeruitus peccati, & ſeruitus iuſtitiæ, & quam libertatem habeat peccator, & iuſtus. Seruitus peccati ſecundum D. Thomam conſiſtit in tribus. Primò in inclinatione ad peccandum: quia peccatum præcedens ex habitu vel diſpoſitione relicta per ſuggeſtionem diaboli, cui ſe quo ad hoc ſubiecit, inducit ad alia peccata. Vnde D. Grego. Peccatum quod per pœnitentiam non deletur, mox ſuo pondere ad aliud trahit. Secundò ſeruitus peccati conſiſtit in macula quæ eſt teſtimonium illius ſeruitutis diaboli, quam homo per ſuam virtutem delere non poteſt. Licet enim per ſolum liberum arbitrium poſſit peccare, non tamen per ſolum liberum arbitrium poteſt ſurgere à peccato: ſicut ille qui ſponte cadit in foueam profundam, non poteſt per ſe exire. Per hanc maculam ſic ſubiicitur peccato, quòd vt dicit D. Chryſoſto. niſi dominus valida manu ſuæ miſericordiæ ſoluerit, perpetuò manebit,

Ioan. 8. *Rom. 6.* *Mat. 21.* *Rom. 7.* *De Ver. q. 24. art. 1.* *Seruitus peccati in quo conſiſtit.* *Libertas peccatoru in quo cõſiſtit.*

Tertiò ſeruitus peccati conſiſtit in difficultate ad bonum, quia per peccatum priuatur facilitate quæ procedit ex gratia, & ſeruitute iuſtitiæ. ❡ Libertas autem arbitrii quæ eſt in peccatoribus in [illegible] conſiſtit. Primò quia eſt liber à coactione ſiue neceſſitate peccandi. Quia non poteſt dia[illegible] olu[illegible] tem compellere aut neceſſitare ad peccandum, imò poteſt peccator ceſſare à peccat[illegible], & [illegible] peccatum mortale vitare: cum ſecundum D. Auguſt. peccatum adeò ſit voluntarium, [illegible] rit voluntarium, non eſt peccatum, licet non poſſit facere quòd non ſit ſub peccato, [illegible] per ſe reſurgere ab illo. Et quia peccatoribus ceſſantibus à peccato non denegatur [illegible] ſpeci[illegible]

Seruitus iuſtitiæ in quo conſiſtit. Dei, eum illo, quia poterit poſitiuè reſiſtere diabolo, & concupi[illegible] appetit[illegible] libertas arbitrii in peccatore conſiſtit, in conatulo illo & volitione ſiue prop[illegible] per fectis, de quibus in præcedenti verſiculo dictum eſt. ❡ Seruitus autem iuſtitiæ in [illegible] ſtit in inclinatione ad exercenda opera iuſtitiæ. Nam per gratiam, virtutes, & d[illegible] gratiam cooperantem & ſequentem inclinatur ad opera meritoria, & ad perſeuera[illegible] illis. [illegible] non eſt tanta nec tam grauis ſeruitus iuſtitiæ ſicut ſeruitus peccati, [illegible] ſeruitu[illegible] ma[illegible]:

Mat. 11. Seruire enim Deo regnare eſt. Vnde Christus: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Per [illegible]

Libertas iuſtitiæ ſiue chriſtiana in quo conſiſtit. ſeruitutem iuſtitiæ perficitur liberum arbitrium, & liberatur à ſeruitute peccati. Libertas [illegible] manet in homine iuſto, non conſiſtit in de obligatione legis ſeruandæ, vt bene probat Apoſtolus in loco præallegato dum ait, Peccabimus quia non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Abſit. Ne[illegible] cui vos exhibuiſtis ſeruos ad obediẽdum, &c. [illegible]dem infert. Liberati ergo à peccato, ſerui [illegible] Deo, & per cõſequens miniſtris eius. Omnis enim anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit [illegible]

Rom. 13. Et alibi. Vos in libertatem vocati eſtis fratres [illegible] ne libertatem detis in occaſionẽ carnis [illegible]

Galat. 6. charitatem ſpiritus ſeruite & obedite præpoſitis veſtris. Et Chriſtus, Qui vos audit, me audit: & [illegible]

Luc. 10. vos ſpernit, me ſpernit. Qui autem me ſpernit, ſpernit eum qui me miſit. Sed de iis amplius inf[illegible]

cap. 17. Ver. 2. dicetur. ❡ Sed libertas hominis iuſti quæ habetur per gratiam Chriſti, ſiue libertas chriſtiana co[illegible] in quatuor. Primò in liberatione à peccato originali. Secundò in liberatione à peccato mortali, & [illegible]

Libertas chriſtiana cõſiſtit in 4. inclinatione ad alia peccata ſimilia, nec non etiam à vehemẽtibus ſuggeſtionibus diaboli. Tertiò [illegible] beratione legis Moyſi, vt probat Apoſtolus in loco præallegato, qui cum loquitur de lege, intelligit de lege Moyſi. Quartò in liberatione à ſeruitute corruptionis, quæ erit in reſurrectione generali. Vn[illegible]

1. Cor. 15. de dicit, oportet corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatem. &

Rom. 8. alibi dicit: Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

Ver. 4. DE QVIDITATE ET ESSENTIA LIBERI ARBITRII.

3. lib. cap. 4. 3. Ethic. POſtquam compertum eſt liberum arbitrium eſſe in homine, conſiderãdum eſt quid ſit, & in quo B eſſentialiter conſiſtat. D. Auguſt. dicit, quòd liberum arbitrium eſt facultas voluntatis & [illegible]tionis. Damaſcenus dicit quod liberum arbitrium nihil aliud eſt, quàm voluntas. Philoſ[illegible] di[illegible] quod electio eſt appetitus præconſiliati: Electio autem eſt actus liberi arbitrii, ergo liberum arbitrium eſt

1. p. q. 83. ar. 3. & 4. De ver. 4. 24. ar. 4. 5. & 6. potentia appetitiua. D. Tho. reſoluens hanc materiam, dicit quòd ſi vis vocabuli accipiatur, liberum arbitrium nominat actum, ſed ex vſu tractum eſt, vt ſignificet principium actus. Cum enim dicimus hominẽ eſſe liberi arbitrii, non intelligimus quòd actualiter liberè iudicet, ſed quòd habeat in ſe vnde poſſit libere iudicare, & concludit quòd eſt voluntas, & probat ſic. Omne principium actus vel eſt potentia, vel habitus: quia vt Philoſophus in 2. Ethicorum dicit, Tria duntaxat ſunt in anima, ſcilicet potẽtia, habitus, & paſſio ſiue actus. Duo prima ſunt principium actus, ſed liberum arbitriu[illegible] cit actum, ſcilicet liberum iudicium, ergo principium eius erit potentia vel habitus. Iudi[illegible] autem elicitiuè pertinet ad intellectum, ſiue rationem, ſed quod additur liberum, ſi excederet vim potentiæ principium eius deberet poni habitus, ſed non excedit: quia ſecũdum hoc aliquid libere fi[illegible] quod eſt in poteſtate facientis. Eſſe autem aliquid in poteſtate noſtra, ineſt nobis per aliquam potentiam, ſcilicet voluntatem, & non per habitum, ergo liberum arbitrium eſt voluntas [illegible] in ordine ad actum qui dicitur electio, quæ præſupponit conſilium. Et ſic liberum arbitrium eſ[illegible] tialiter ipſa voluntas, connotando ordinem ſiue reſpectum ad rationem ſiue ad in[illegible] le[illegible] que eſt vnus & proprius actus liberi arbitrii. Ex eo enim liberi arbitrii dicimur quòd poſſumus [illegible] accipere alio recuſato, quod eſt eligere. Electio autem, vt dictum eſt, ad voluntatem pertinet [illegible] ponit tamen iudicium, & collationem rationis. Sed cum omnium potentiarum a[illegible] pertinentium ad electionem, liberum arbitrium non dicetur plures potentiæ: quia tunc ſequeretur [illegible] in [illegible] mine eſſent plura libera arbitria & voluntates: Ideo eſt tantum vna potentia [illegible] actus [illegible] rum potentiarum referantur ad liberum arbitrium, mediante vno actu qui eſt eligere [illegible] non pot[illegible] eſſe actus elicitus à pluribus potentiis immediatè progrediens, ſed duntaxat à voluntate. Q[illegible]

6. Ethic. enim Philoſophus videatur relinquere ſub dubio cuius potentiæ actus ſit electio [illegible] enim quod electio eſt intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus [illegible] intellectiuus, nominãs electionem deſiderium conſiliabile. & huius ratio [illegible] electionis eſt id quod eſt ad finem, ſiue medium. hoc autem inquantum [illegible] boni, quòd dicitur vtile: vnde cum bonum inquantum huiuſmodi ſit obiectum [illegible] ue potentiæ, ſequitur quod electio erit [illegible] appetitiuæ potentiæ, & per conſequens [illegible] obſtat quod ratio ſiue intellectus eſt principium iudicii, & nõ volunta[illegible]: quia [illegible] dicitur principium alicuius actus, aliqualiter fiendi, non oportet quòd ſit principium [illegible] ter ſignificatur eſſe principium [illegible]: ſicut Grammatica per hoc quod dicitur eſſe principium [illegible] loquẽdi: ſed non dicitur quòd ſit principium locutionis ſimpliciter, quia ſine grammatica homo poteſt loqui, ſed quòd ſit principium rectitudinis in locutione [illegible] dicitur illa qua iudicamus ſimpliciter [illegible] ſcilicet eſt intellectus [illegible] do, quę eſt voluntas. ❡ Eſſentia ergo libertatis eſt voluntas: radix autem eſt intellectus [illegible]

1. p. q. 17. ar. 1. ad. 2. voluntas poteſt ad diuerſa ferri, [illegible] ratio poteſt libere diuerſas acceptiones boni [illegible] tatis eſt voluntas. Ideo Philoſophi [illegible] liberum arbitrium dicentes quod eſt liberum de ratione iudicium, quaſi ratio ſit cauſa & radix libertatis.

Ver. 5. DE IIS IN QVIBVS LIBERVM ARBITRIVM INVENITVR.

A Liberum arbitrium inuenitur in Deo, angelis, & hominibus, differenter tamen. Primò quidem reperitur in Deo, iuxta illud Apoſtoli: Omnia operatur vnus, & idē ſpiritus, diuidēs ſingulis prout vult. vbi gloſ. exponit pro libero voluntatis arbitrio. ¶ Nec obſtat quòd Deus peccare nō poſſit: quia vt dictum eſt ex Anſelmo, poſſe peccare non eſt liberum arbitrium, neque pars liberi arbitrii, ſed potius imperfectio liberi arbitrii. quia de ratione liberi arbitrii non eſt quòd ſit flexibile ad malum, ſed quòd poſſit ſe habere ad plura oppoſita. ¶ Et quāuis Deus naturaliter velit & diligat ſeipſum, & naturaliter generet filium, & ſpiret ſpiritum ſanctum, & ſic in operationibus ad intra non ſit liber niſi libertate complacentiæ: eſt tamen liber in operationibus ad extra, ſcilicet in creatione & productione creaturarum ac gubernatione illarum. Hæc autem libertas ab æterno ei competit. Vnde Apoſtolus attribuit ei electionem dicens: Vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret. Et alibi dicit, Reliquiæ ſecundum electionem ſaluæ factæ ſunt. Quod quærebat Iſrael, non eſt conſecutus: electio autem conſecuta eſt: licet enim conſilium quod importat collationem ſucceſſiuam, non attribuatur Deo, attribuitur tamen ei reſolutio & determinatio conſilii.

1. Cor. 12. In lib. de lib. arbi. Rom. 9. Rom. 11.

Ver. 6. DE LIBERO ARBITRIO ANGELORVM.

B Angeli etiam habēt ex natura ſua liberum arbitrium, ſed flexibile in malū. nullius enim creaturæ liberum arbitrium ex puris naturalibus poteſt eſſe inflexibile, ſiue confirmatū in bono, cū enim omne creatum progrediatur de non eſſe ad eſſe, ſequitur quòd de ratione cuiuſcunque creaturæ ſit, quòd poſſit deficere vel ſecundum ſubſtantiam, vt elementa: vel ſecundum operationem, vt Angeli: aliàs ex puris naturalibus eſſent beati, quia nullus impeditur à beatitudine niſi propter peccatum. Poteſt tamen natura intellectualis per gratiam confirmari in bono, ſicut fuerunt Angeli boni in ſecundo inſtanti. Et ſicut anima Chriſti, quæ ab initio ſui fuit beata, & habuit claram diuinæ eſſentiæ viſionem, quæ auſert omnem defectum rationis, & per conſequens flexibilitatem arbitrii in malum: quia non poteſt eſſe defectus, ſiue peccatum in voluntate, niſi ſit defectus in ratione ſiue in intellectu, per quem malum ſiue apparens bonum proponitur voluntati. Liberum arbitrium in Angelis eſt talis naturæ, quòd cuicunque plenè libere adhæret, immobiliter adhæret, vnde boni poſt complete liberam electionem fuerunt confirmati, & mali obſtinati & indurati, vt dicit D. Gregorius. 34. Moralium, exponens illud: Cor antiqui hoſtis ſicut lapis indurabitur: quia nunquā vlla cōuerſionis pœnitentia mollietur. Et D. Ioan. dicit: Homicida fuit ab initio &c. quod exponēs D. Auguſtinus dicit, quòd ſemper peccat ab initio ſui peccati diabolus. Angelus enim eſt medius inter Deū & hominem, & Deus habet liberum arbitrium inuertibile ante electionem, & poſt: homo autem habet liberum arbitrium vertibile ante electionem, & poſt. Ergo Angelus habet liberum arbitrium vertibile ante electionem, & poſt electionem inuertibile.

De veri. q. 24. art. 7. De malo. q. 16. ar. 5. 1. Ioan. 3. 11. de ciuit.

Ver. 7. DE LIBERO ARBITRIO HOMINIS.

C Homo etiam habet liberum arbitrium, vt probatum eſt, differenter tamen ab angelis. Quia habet vertibile ante, & poſt electionem, & vſque ad mortem: tunc enim confirmatur in bono, vel in malo. Si moritur in gratia, confirmatur in bono. ſi verò in peccato mortali, confirmatur in malo. Vnde D. Ioan. Me oportet operari donec dies eſt (ſcilicet præſentis vitæ) venit nox ſ. mortis, in qua nemo poteſt operari meritoriè, vel demeritoriè. Et Eccle. 11. Si ceciderit lignum ſiue ad Auſtrum, ſiue ad Aquilonem, ibi erit per lignum poteſt intelligi homo, qui cōparatur arbori: iuxta illud: Video homines velut arbores. Auſter repræſentat ſtatum gratiæ, Aquilo verò ſtatum peccati mortalis: ideo in quo ſtatu morietur, ibi ſemper erit. Hic autem caſus fit per mortē. Vnde Damaſcenus dicit: Quod eſt in hominibus, mors, eſt in angelis caſus. Iuriſtæ dicunt, quòd voluntas hominis eſt deambulatoria vſq; ad mortem. ¶ Ex quo ſequitur quòd pro ſtatu viæ nemo poteſt eſſe obſtinatus, neque etiam Antichriſtus. Quia obſtinatio perfecta, eſt firmitas voluntatis in malo. ſic quòd non poſſit à peccato reuerti, nec vllo modo cooperari ad hoc quòd reſurgat: talis eſt obſtinatio damnatorū, quæ non poteſt eſſe in via, cum maneat natura liberi arbitrii, quod non poteſt cogi. & ſic poteſt ceſſare à peccato, & modicum conari ad ſui [illegible] reſis. ¶ Poteſt tamē aliquis in via eſſe imperfectè & inchoatiuè obſtinatus, & firmatus in malo, vt valde difficulter poſſit cooperari ad hoc, quòd reſurgat à peccato propter longam peccandi conſuetudinem, & taliter erit obſtinatus Antichriſtus. talis obſtinatio dicitur induratio. Et ſic legimus Exod. 7. induratū fuiſſe cor Pharaonis, non tamen perfectè: & ratio eſt, quia in ſtatu viæ paſſio ſoluitur & reprimitur, & habitus non totaliter animam corrumpit. Nec ratio adeò pertinaciter falſo inhæret, quin per contrariam rationem poſſit adduci, ſed poſt ſtatum viæ anima ſeparata non accipit cognitionem à ſenſibus. & ſic confirmabitur ſicut angeli. Et in reſurrectione corpus ſequetur animæ cognitionem; & ſic eadem ratio obſtinationis manebit.

Ioan. 9. Mar. 8. 1. p. q. 64. art. 2. An aliquis poſſit eſſe obſtinatus in via.

Ver. 8. DE CONFIRMATIONE LIBERI ARBITRII IN BONO.

D Quanuis liberū arbitriū hominis non poſſit in via confirmari in malo, cùm talis obſtinatio nō poſſit attribui Deo, neque voluntati, quæ non poteſt per habitum ſeu conſuetudinem corrumpi neque neceſſitari. Poteſt tamen confirmari in bono per ſpecialem Dei gratiam, cùm confirmatio in bono poſſit attribui Deo, qui eſt cauſa omnium bonorum: & nō poteſt eſſe cauſa mali, culpæ, ſiue peccati. Et ſic dicimus quòd Apoſtoli fuerunt confirmati in die Pentecoſtes, iuxta illud Pſal. 74. Ego confirmaui columnas eius. Et D. Virgo ab initio etiam fuit in gratia confirmata. ¶ Sed difficultas eſt quid ſit, & in quo conſiſtat illa confirmatio. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quòd aliquis poteſt confirmari in bono dupliciter. Vno modo ſimpliciter, ita quòd habeat in ſe ſufficiens confirmationis principium, per quod omnino impediatur à peccando. Et ſic beati ſunt confirmati in bono, eò quòd mediāte lumine gloriæ, ratio eſt ſemper in actu perfecto: & nullus poteſt eſſe defectus in ea. Alio modo dicuntur aliqui confirmari in bono per hoc, quòd datur eis aliquod munus gratię, quo ita inclinatur in bonum, quòd non de facili poſſunt a bono deflecti: non tamen per hoc ita retrahuntur à malo, quòd omnino peccare non poſſint, niſi diuina prouidentia cuſtodiente, ſicut dicitur de immortalitate

De veri. q. 24 art. 9. Cōfirmatio in gratia quid ſit.

Adæ,

Adæ,qui in ſtatu innocentiæ erat immortalis,nõ quòd omnino mori non poſſet ex aliquo dono ſibi intrinſecus dato, ſicut beati poſt reſurrectionem. Nec poterat protegi ab omni exteriori morti ero, vt puta ab inciſione gladii,& aliis huiuſmodi,à quibus tamen à diuina prouidentia præſeru batur. Et hoc modo in ſtatu viæ poſſunt confirmari in bono,& nõ primo modo: quod ſic probari poteſt. Nam non poteſt aliquis omnino impeccabilis reddi,niſi omnis origo peccati auferatur. Origo autem peccati vel eſt ex rationis errore,quæ in particulari decipitur circa finem boni,& circa vtilia quæ in vniuerſali naturaliter appetit: vel ex hoc, quod iudicium rationis intercipitur propter aliquam paſſionem inferiorum virium. Quamuis autem alicui viatori concedi poſſit,vt ratio nullatenus erret circa finem boni,& circa vtilia in particulari per donum ſapientiæ & conſilii:tamen quòd iudicium rationis non poſſit intercipi,excedit ſtatum viæ propter duo, Primò,& principaliter: quia rationẽ eſſe ſemper in actu rectæ contemplationis in ſtatu viæ,ita quòd omnium operũ ratio ſit, Deus actualiter conſiderans,eſt impoſſibile. Secundò quia in ſtatu viæ non contingit inferiores vires ita rationi eſſe ſubditas,vt actus rationis propter eas nullatenus impediatur, niſi in domino Ieſu Chriſto, qui ſimul fuit viator & comprehenſor. Sed tamen per gratiam viæ ita poteſt aſtringi bono,quòd nõ niſi difficulter peccare poterit. Cum per virtutes infuſas,& dona ſpiritus ſancti vires inferiores refrenẽtur & volũtas in Deũ fortius inclinetur,& ratio perficiatur in cõtemplatione veritatis diuinæ,cuius continuatio ex feruore amoris prouenienſ, hominem retrahit à peccato. Sed totum quod deficit ad confirmationem,completur per cuſtodiam diuinæ prouidentiæ in illis qui confirmati dicuntur, vt ſ[illegible] quandocunque occaſio peccati ſe ingerit, eorum mens diuinitus excitetur ad reſiſtendum. ¶ Ex prædictis

1.2.q.114. art.9. ſequitur quòd confirmatio non differt à dono perſeuerantiæ dato in hac via. quod non cadit ſub merito, eò quòd pendeat ſolum ex motione diuina, quæ eſt principium omnis meriti. Et ideo perſeuerantiæ donum nihil aliud eſt,quàm ſpecialis aſſiſtentia,& motio Dei,qui quandòcunque occaſio peccati ſe ingerit, excitat mentem ad reſiſtendum, & implendum præcepta pro tempore occurrentia. Niſi fortè dicatur,quòd confirmatio præſupponit abundantem & excellentem gratiam. Nam omnes qui dicuntur in gratia confirmati,dicuntur habuiſſe excellentem gratiam. ¶ Si quæratur quare per donum habituale nõ poſſit fieri illa harmonia inter potentias animæ & rationem,& voluntatẽ ad Deum, vt non poſſit homo peccare in hac via,ſicut per iuſtitiam originalem fiebat talis harmonia,quòd non poterant in ſtatu naturæ integræ primò peccare venialiter,& tamẽ iuſtitia originalis erat donum habituale: dictum eſt,quòd confirmatio excedit ſtatum viæ.

Ver. 9. DE VSV LIBERI ARBITRII.

Licet homo ſemper habeat liberum arbitrium, cùm ſemper habeat voluntatem: nõ tamen ſemper habet vſum liberi arbitrii, vt patet in dormientibus,ebriis,& furioſis, ſiue amentibus: at etiam in pueris in quibus paulatim creſcit vſus liberi arbitrii, vt ex actibus illorũ experimur. Quia paulatim incipiunt ratiocinari & conferre, & reflecti ſupra actus ſuos: quæ ſunt ſigna quædam oſtendentia rationis vſum. Tempus completi vſus rationis ad peccatum mortale ſufficiens,ab aliquibus [illegible] finis primi ſeptennii, quod nõ eſt intelligendum abſolutè in omnibus, ſed vt in pluribus: quia aliqui habent multum materialem complexionem, & ideo tardius habẽt completum vſum rationis, quàm delicatiores: nec poteſt bene regula generalis aſſignari. ¶ Acceleratur tamen aliquando à Deo, vt factum fuit animæ Chriſti,qui in primo inſtanti,meruit nobis per acceptationẽ paſſionis oblatæ. Vnde

Eſa.53. de Eſa Oblatus eſt: quia ipſe voluit. Veriſimile eſt etiam quòd beatæ Virgini,cum de lege non debeatur gratia, niſi per ſacramenta vel per motum liberi arbitrii, ſed nullum ſacramentum fuit oblatum [illegible] D. Virgine, in primo inſtanti conceptionis ſiue creationis animæ, quæ per gratiam fuit præſeruata à peccato originali: igitur. Præterea ſecundũ D. Hiero. Anſel & Bern. cæteris per partes: Mariæ autem tota ſeſe infundit gratiæ plenitudo. Et ſic nil gratiæ fuit aliis collatũ,quod D. Virgini non fuerit conceſſum: ſed vſus liberi arbitrii fuit datus Hieremiæ,& D. Ioan Baptiſtæ: igitur. An autẽ deinceps ha-

Hiere.1. buerit vſum liberi arbitrii, in vtero exiſtens incertum eſt. Quidam dicunt quòd innocentibus mar-

Luc.1. tyribus pro Chriſto occiſis fuit acceleratus vſus rationis. D. Thom. tamen nõ eſt eiuſdem ſententiæ,

2.2.q.124. ar.1.ad.1. eò quòd illud excedat communem ſtatum, & non habeatur authoritas ſacræ ſcripturæ, à qua poſſit elici. Non aſſentit etiam dicentibus vſum liberi arbitrii fuiſſe acceleratum puero quinq; annorũ bla-

4.ſent.diſt. 87.q.2.ar.1. ſphemanti, de quo recitat D. Gregor. quòd fuit ſuffocatus à diabolo in præſentia patris, dicit enim viſionem factam patri, cuius exemplo puer blaſphemare didicerat, & filium propter peccatum patris fuiſſe ſuffocatum, ſed non damnatum, patrem verò morte filii punitum, & monitum. Poſt mortem autem homines non habent aliquem vſum liberi arbitrii in ordine ad vltimũ finem, præter illum quem ante mortem ſibi præſtituerunt, circa media autem non inconueniẽ dicere dæmones & damnatos habere vſum liberi arbitrii. Nec per hoc ſequitur, quòd demereantur de nouo, cum ſint determinati in ordine ad finem,& non ſunt in ſtatu merendi,& eadem ratione beati non merentur de nouo,& eodẽ modo dicendum eſt de angelis bonis & malis.

Ver. 10. DE DIFFERENTIA VOLVNTATIS AB INTELLECTV.

Inter voluntatem & intellectum conſtat quàm plurima eſſe diſcrimina. Primũ, quia voluntas non recipit in ſe ſpecies aut ſimilitudines rerũ,in quas tẽdit, ſeu quas vult, prout intellectus, ſicut dictum F eſt. Ob hanc cauſam voluntas dicitur cæca: quia nihil ex ſe videt,& nihil vult niſi repræſentetur per intellectum ſub ratione veri vel apparentis boni & ſic intellectus eſt director, ſiue pedagogus voluntatis: quia dirigit eam. Propter eandem cauſam dicitur quòd bonũ & malum ſunt in rebus & verum ac falſum ſunt in intellectu, quia intellectus recipit ſpecies rerum, & non voluntas: ideo neceſſe eſt intellectum regulari,& menſurari per res exteriores & nõ voluntatem, cum in ſe nil recipiat [illegible] ſed regulatur,& mẽſuratur à voluntate diuina, à qua recipit & eſſe, & motionem, quãuis etiam poſſit voluntatem regulari per rationem ſiue intellectum inquantum ratio participat,& recipit ab intellectu diuino, ſiue ratione diuina, ea quæ per voluntatem debent obſeruari: quia intantum ratio humana eſt vera, inquantum conformatur veritati diuinæ per ſynderesim, quæ dicitur participatio diuini luminis,

[illegible] per lumen fidei. ¶ Secundum [illegible] voluntas eſt eſſe [illegible] libera, & domi na [illegible] potent[illegible], ac etiam ipſius [illegible], ſic qu[illegible] mouet e[illegible] per m[illegible] cauſæ agentis, ideo dicitur [illegible] in aliquid [illegible] quod efficiẽs mouet [illegible] mouet voluntas alias potentias per modum [illegible] agentis, [illegible] poſſint reſiſtere, niſi fort[illegible] diſpoſitione org[illegible] cerebro, intelle ctus ad imperium voluntatis non poteſt vacare [illegible] intellectus autem non eſt dominus vo[illegible] quocunque [illegible] voluntas ex natura ſu[illegible] ceſſare ab actu [illegible] imperare intellectum, [illegible] repræſent[illegible] intellectus mo [illegible] voluntatem per modum finis & obiecti, & non effective [illegible] mouet intellectum per modum efficientis, & eff[illegible]. Sed difficultas eſt quomodo [illegible] & qu[illegible] cauſet voluntas in ipſo intellectu, quando imperat quod diuertat ab o[illegible] & quærat ſiue repræſentet alia. Si quæratur [illegible] intellectu per illud imperium cauſetur aliquid [illegible] iudicio [illegible] modo cauſetur, iterum poſſet eſſet quæſtio [illegible] in infinitum. Dicendum qu[illegible] intellectus in vigilia ſemper præſentat aliquid [illegible] quod eſt bonum, [illegible], vel apparẽs, & v[illegible] intuens mouet intellectum ad quærendum m[illegible] effectiua ipſius voluntatis natural[illegible] ordine & [illegible] impr[illegible] ſo a voluntate in intellectu. [illegible] intellectus [illegible] non p[illegible] præſentatum, refle ctit ut ſupra [illegible], & iudicat alia media præſentanda, & [illegible] ſpecies intelligibiles donec inueniat medium qu[illegible] voluntati. Voluntas autem mouet alias potentias effectiuè, ſed nõ immediatè, ſed mediante intellectu, qui eſt pr[illegible] voluntatis, & imperat fantaſiæ, & fantaſia appetitui ſenſitiuo, & appetitus [illegible] motiuæ, & [illegible] exterioribus [illegible] tamen à motu & imperio voluntatis vires [illegible] Vnde Christus: Nemo poteſt cogitãdo ad[illegible] ad ſtaturam ſuam cubitum vnum. Notandum tamen quod [illegible] pertinet ad voluntatem & rationem diuerſi modè: quia pertinet ad voluntatem per modum inclinationis, ſcilicet prout im perium importat inclinationem [illegible] & executionem. Ad r[illegible] verò per modum directio nis & [illegible] quòd [illegible] & noti[illegible], exequenda per hanc vel per illam potentiam [illegible] quomodo intellectus & voluntas, [illegible] nobilitate & præeminentia di gnit[illegible]. Mat. 6. Luc. 12.

V[illegible] DE DIGNITATE INTELLECTVS ET VOLVNTATIS.

F A[illegible] eminentius [illegible] & abſolutè. Alio modo ſecun [illegible]. Ad hoc autem quod [illegible], oportet quòd eoru com p[illegible] vnum alteri præminere ſec[illegible] ſi homo comparetur [illegible] homo eſt ſimpliciter no[illegible] animal rationale, [illegible] comparetur, quantum ad [illegible] fortitudinẽ corpor[illegible] nobilior, [illegible] ſecundum quid. Ad ſcie[illegible] & intellectus [illegible], ex differentiis eſſentialibus co[illegible] eſt. [illegible] & dig[illegible], quòd ſpeciem rei i[illegible] recipit, per quã ipſam intel[illegible] eius d[illegible] quia vo am[illegible] & dignitas voluntatis, & actus eius cõ ſi[illegible] quod [illegible] per voluntatem [illegible], quod res hab[illegible] ſimpliciter & [illegible] liberè [illegible] libertatem a tertius [illegible] comparat[illegible] intellectus ſimpliciter & ab[illegible] & nobilior ipſa voluntate [illegible] probari. Primò ex [illegible] Dei [illegible] animæ [illegible] hæc, qu[illegible] imaginem Dei [illegible] perti te [illegible] intellectus [illegible] Patrem & filiũ: qu[illegible] princ[illegible] & [illegible] intelligentia [illegible] & ſic magis participat ima[illegible] nobilior actu voluntatis [illegible] intellectus, ante ce[illegible] probatur [illegible] ad animam [illegible] ad res ad extra. Præ terea [illegible] voluntas: quia vtrum[illegible] terminatur [illegible] & directè [illegible] intel lectus [illegible] intellectus eſt huiuſmo d[illegible] abſtra[illegible], quanti homo e[illegible] proprium hominis & velle [illegible] participat pueri & bruta. In ſup[illegible] ex [illegible] ratio bonitatis in iis quæ ſi[illegible] ad finẽ [illegible] cognoſcẽdo quam vo lunt[illegible]: Hæc eſt vita æterna, vt co gno[illegible] te Deũ, [illegible], V[illegible] nobilior vita actiua ſecundum [illegible] auferetur ab ea. Poſt[illegible] mò Ph[illegible] comparemus volunta te[illegible] ad res ad extra, [illegible] ad res [illegible] & ſenſibiles, adhuc anti[illegible] nobilior, quia res [illegible], quã in ſeipſis, cum ſint in eo [illegible] participatio [illegible] eſt nobilior, cum feratur [illegible] quid ſunt in ipſo. Sed ſu periora, pu[illegible] in intellectu, quam in ſeipſis: ideo intellectus cir ca [illegible] cognoſcere aplu[illegible] do Deũ, fertur in ſpeciem ſiue ſimilitu dinem, non quidẽ expre[illegible], ſed ab[illegible]. Sed in p[illegible] viſione beatifica cùm ipſe intellectus fe ratur 3. ſuper gen. ad lit. 3. Ethic. Ioan. 17. 6. Mora. Luc. 10. 10. Ethic.

ratur in diuinā eſſentiam ſecundū ſe,& non per aliquā ſimi [illegible] nem,et pri [illegible] fectior fruitione: & ſi per impoſſibile ceſſaret fruitio, ad [illegible] beatum inchoatiué: ſed quantumcunq; voluntas [illegible] Deo, [illegible] lectus clarè videat. ¶ Si autē intellectus & vol [illegible] comparetur in eſſe [illegible] voluntas eſt nobilior, quia ipſa eſt eſſentialiter [illegible] intellectum. Item nobilior habitu perficitur, ſcilicet charitate, & intellectus fide. [illegible] lectus perficitur lumine gloriæ, quod eſt nobilius charitate, eo quòd [illegible] nem, & importat rationem gratificationis. Et ſic exceſſus dignitatis [illegible] eſt ſecundum quid duntaxat. Nec inconuenit quòd voluntas magis laboret & [illegible] tellectus magis, & primò premietur: Sicut in [illegible] politico brachia [illegible] laborant, & [illegible] coronatur. Nec etiam voluntas poteſt præmiari, niſi mediante intellectu.

§. 4. DE VOLVNTARIO ET INVOLVNTARIO.

1.p.q.6. ar.1.& 2. Voluntarium ſecundum Grego. Nicenum, Damaſcenum, & Philo. dicitur actus [illegible] eſt intra cum additione ſcientiæ, hoc eſt cum cognitione finis operis. Cognitio autem [illegible] plex, ſcilicet perfecta & imperfecta: vnde eſt quod duplex eſt voluntariū, ſcilicet perfectum & imperfectum. Voluntariū perfectū eſt quod ſequitur cognitionem perfectā: voluntarium autem imperfectum quod ſequitur cognitionē imperfectā. Cognitio imperfecta finis eſt, quæ in ſola finis [illegible] conſiſtit, abſque hoc quòd cognoſcatur ratio finis, & proportio actus ad finem. & talis [illegible] ritur in animalibus per ſenſum & æſtimationem naturalem, per quam cum non [illegible] non cognoſcunt proportionem actus in finem & [illegible] voluntarium [illegible]

3.Ethic. Vnde Philoſo. dicit, quòd pueri & bruta animalia communicāt in voluntario [illegible] fecta finis eſt, quādo non ſolū apprehenditur res quæ eſt finis, ſed etiam cognoſcitur [illegible] portio actus eſt eorū quæ ordinantur in finem & [illegible] cognitio [illegible] intellectu [illegible] ſola talis natura dicitur habere voluntariū per [illegible] idem eſt quod liberū: quia ſecundū [illegible] gnitionē perfectā, homo eſt dominus actus ſui [illegible] habet facultatem deliberādi [illegible] bus: quia ex quo deliberans ſe habet ad oppoſita, voluntas in vtrunque poteſt ſe ho[illegible] fecto, hoc eſt libero. Dicit Damaſcenus, quòd a [illegible] voluntario [illegible] laus vel [illegible] inferiur primò, quòd lapis aut alia inanimata nullū habent voluntariū, cum nō [illegible] & ideo non dicuntur agere aut mouere ſeipſa, ſed agi & moueri à dirigente naturam, ſicut [illegible]

Pueri nō habent voluntarium perfectum. naturæ, ſicut ſagitta dirigitur à ſagittāte. Secūdò [illegible] quòd animalia bruta, & pueri [illegible] vſum liberi arbitrii: nō habent voluntariū perfectum, cū nō habeant perfectā cognitionem [illegible] deliberare. Et ideo licet dicātur aliquo modo agere & mouere ſeipſa, non tamen pr[illegible] cum nō habeant dominiū ſuorū operū: ideo dicuntur magis agi & moueri, quam a[illegible] illorū non cōſequitur laus aut vituperiū. Differentia tamen magna eſt inter bruta & pueros, q[illegible] ta non ſunt apta nata habere cognitionē perfectam, & voluntariū perfectum, ſicut pueri qui [illegible]

Voluntariū perfectum quid, et quotuplex ſit. in cognitione, & tandē veniunt in voluntariū perfectū. ¶ Notādum tamen, quod cum v[illegible] perfectum à voluntate libera nominetur, & voluntas libera dupliciter dicitur [illegible] rectè & indirectè: ita & voluntariū perfectū eſt duplex, ſcilicet directè & indirectè. V[illegible] velle aliquid directè, ſecundū quòd directè tendit in ſ[illegible]ud, & quod procedit ab ea: & ſic volit[illegible] tur directè volita, ſicut à calore calefactio. Indirectè autē & ex conſequenti dicitur velle [illegible] quitur ex hoc ipſo quod nō agit, vt nauta dicitur velle ſubmerſionē nauis, ex hoc ipſo [illegible] nat nauem cum tenetur, & poteſt: tunc enim ei imputatur ſubmerſio nauis, eo quòd potui[illegible] velle impedire eā. Et ſic voluntariū perfectū poteſt eſſe abſq; actu aliquādo abſq; [illegible] actu interiori, ſicut cum vult agere. Quandoque verò abſq; actu etiam interiori [illegible] habet. Et ſic hoc complexum (non velle) dupliciter accipi poteſt, ſcilicet poſitiuè & negatiuè.

Ver. 1. DE IMPEDIMENTIS VOLVNTARII.

1.2.q.6. ar.4. Inter impedimēta volūtarii, & cauſas inuolūtarii ponitur violentia ſiue violentū: quod nihil aliud eſt quàm motus cuius principium eſt ab extrinſeco non conferente vim paſſo. ¶ Et [illegible] volun- C tas quo ad actum interiorē, qui eſt volitio, non poteſt violentari: [illegible] volitio ſit inclinatio [illegible] & ſi voluntas aliquid velit, vel nolit poſitiuè, iam ipſa cōfert vim. vnde D. Auguſt. dicit [illegible] vo-

5.de ciu. dei luntarie, non fit ex neceſſitate, neque coactione. Sed quo ad actus exteriores qui po[illegible] ab [illegible] rari, & quo ad mēbra exteriora, voluntas poteſt violentari: ideo Philoſo & Damaſcenus di[illegible] quod aliquod eſt inuoluntarium per violentiam: q[illegible] fit [illegible] tra voluntatem, ſi autem v[illegible] vel ſecundum actionem, vel ſecundum paſſionem, non dicitur inuoluntariū ſimpliciter: q[illegible] eſt conueniens: voluntas enim quæ eſt vis paſſiua concurrit ad receptionem ſui actus: [illegible] tur quod nō omne paſſiuum [illegible] ſuo actu. Sicut nec generationes nec corruptiones [illegible] dicuntur violentæ, eò quòd ſiunt ſecundum inclinationem materiæ quæ recipit formas. N[illegible] ueniens quod aliquid ſit violentum ſecundum [illegible] quod tamē eſt inuolun[illegible] aliquis inflectit membrum [illegible] naturalem diſpoſitionem, hoc eſt violentum [illegible] quantum ad membrū particulare, non tamen ſimpliciter quantū ad ipſum hominem: [illegible] libus quando animal mouetur [illegible] appreheſione [illegible] impetu emittit deorſum [illegible] enim quantum ad aliquam celeritatem con[illegible] omnem. Cum autem aqua quæ naturaliter grauis eſt, & deorſum [illegible] in clep[illegible] ne detur vacuum, non [illegible] tur, quia pro[illegible] non quidem [illegible] quædam naturæ particularis, ſed vt eſt pars vniuerſi, quod abhorret à vacuo.

Ver. 2. DE METV.

Metus ſiue timor etſi impedit ſiue [illegible] voluntarium: multa enim per metum [illegible] D fecimus [illegible] non ageremus. Licet enim impediat & diminuat [illegible] totaliter tollit: quia vt Gregorius Nicenus dicit, quæ per metum aguntur, ſunt mixta ex voluntario & inuolun-

inuoluntario. Tamen ſi quis recte conſideret, ſunt magis volūtaria quàm inuoluntaria: quia ſunt ſimpliciter voluntaria: inuoluntaria autem ſecundum quid, quia vnumquodq; dicitur ſimpliciter eſſe, ſecundum quòd eſt actu: ſed id quod eſt in ſola apprehenſione, non eſt ſimpliciter actu, ſed ſecundum quid. Atqui quod metu agitur, ſecundū hoc eſt actu, ſecundum quod fit. Actus enim in ſingularibus eſt. Singulare autē dicitur inquātum eſt hic, & nunc. ideò id quod fit, eſt in actu ſecundum hic, & nūc dicitur ſimpliciter eſſe. Et ſic quod fit per metum, eſt voluntarium inquantum eſt hic & nunc, prout ſcilicet in hoc caſu eſt impeditiuū maioris mali quod timebatur, quemadmodum proiectio mercium in mari tēpore tēpeſtatis propter timorē periculi imminentis, quæ nō fieret niſi immineret periculū. ideo dicitur voluntaria ſimpliciter, & inuoluntaria ſecundum quid. ¶ Notandum quòd differentia eſt inter ea quæ fiunt per vim, ſiue quæ ſunt violenta, & ea quæ fiunt per metum. quia ea quæ fiunt per violentiam, ſunt omnino inuoluntaria, cum voluntas non concurrat. Ideo violētia tollit omnino peccatum. In iis autem quæ fiunt ex metu, non tollitur omnino peccatum, cum non tollatur totaliter voluntarium, quamuis metus excuſet, & diminuat peccatum, inquantum diminuit voluntarium, quia ſub conditione eſt inuoluntarium. Metus enim eſt vis ſiue violentia conditionata. Metus ſecundum iuriſtas eſt duplex, quidam eſt leuis quo timetur leue vel etiam graue malum, ſed leuiter, hoc eſt ex leui cauſa. Et hic metus cadit in virum leuem, qui timet vbi & quando non oportet: talis metus facit & denominat illum meticuloſum. Alius eſt metus iuſtus, quo timetur graue malū, & grauiter: & hoc eſt ex probabili cauſa: & hic metus ſecundū iura vocatur cadens in cōſtantem virum, ſiue in conſtantem mulierem, licet minor metus excuſet mulierem quàm virum, vt in cap. cum locum de iis quæ vi metúsve cauſa, fiunt. Graue malum dicitur mors, vel mortis periculum aut verberū, ſeruitutis, vinculorum, dehoneſtationis, perſonæ propriæ, aut vxoris, ac filiorum, & perditio maioris partis bonorum temporalium, præſertim cum pauca habet bona, vt dicit Panor. in cap. Abbas, de iis quæ vi, metúſve cauſa fiunt. Et generaliter graue malum dicitur maius reſpectu minoris, quia vir conſtans ſiue virtuoſus ſuſtinet minus malum, vt euitet maius. ¶ Metus iuſtus, ſiue cadens in conſtantem virum licet excuſet à tanto, cum diminuat voluntarium, non tamen excuſat à toto, in iis quæ ſunt de ſe mala, & peccata: quia talia ſunt maxima mala, propter quæ vitāda debet homo potius mori, vt dicitur in tertio Ethicorū, cuiuſmodi ſunt blaſphemare, adulterari, falſum teſtimoniū perhibere, & occidere authoritate propria, etiam aggreſſorem. Non enim licet intendere mortem directè, ſed defenſionem, quamuis aliquando ſequatur mors ex conſequenti. Vnde Christus dicebat: Nolite timere eos qui occidunt corpus. &c. ¶ In iis autem quæ non ſunt ſecundum ſe mala, ſed ſunt mala: quia prohibita lege diuina purè poſitiua, an metus excuſet à toto, difficultatē habet, quia in cap. quod nō eſt, de regulis iuris, dicitur: quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum. Nam Sabbatum cuſtodiri præceptum eſt, Machabæi tamen ſine culpa ſua in Sabbato pugnant. Sic etiam hodie ſi ieiunium frangeret ægrotus, reus voti non habetùr, igitur mortis periculum excuſat à præcepto legis diuinæ poſitiuè de ſeruando Sabbato, & reddendo voto In oppoſitum autem eſt hiſtoria vbi habetur, quòd ſeptem fratres cū matre eorum, admirabili & bonorum memoria digna, crudeliſſimam mortem potius ſuſtinere elegerūt, quàm porcinas carnes comedere, quod ſola lege diuina purè poſitiua prohibebatur, & non erat de ſe malum, ſed ſolum quia prohibitū. Sic ergo bellātes pro vita, veniendo cōtra præceptū Sabbati, quod eſt vnum ex decem principalibus præceptis ſcilicet decalogi, non peccauerunt. ergo nec etiam peccaſſent ſi comediſſent carnes ſuillas ſiue porcinas: & ſi non peccaſſent comedendo, tenebantur comedere, quoniā habebant medium licitum ad conſeruandā vitam. ¶ Dicunt quidā, & ſatis probabiliter, quod in prima hiſtoria qui in primo bello noluerunt ſe defendere, ſed magis mori in ſimplicitate ſua prælegerunt, non peccauerunt: quia propter honorem Dei ſuſtinebant voluntariè mortem ab iis qui eos ad ſimulachra adoranda volebāt inducere. Non enim tunc tenebantur ſeruare vitam, cū incertum eſſet, an poſſent. Nec adhuc eis reuelatum fuerat quòd poſſent in ſabbato pugnare. Matthatias verò, & reliqui remanētes videntes ſtragem, & quod ſi omnes ſic facerent, honor Dei diminueretur, & daretur anſa, & cornu peccatori, præmiſſa oratione, inito conſilio, habita reuelatione, prouide & ſapienter cogitauerunt quod ipſi in Sabbato ad alios non egrederentur, ſed ſi aggreſſi fuiſſent ab inimicis, pugnatēt ſe deffendendo, quod etiam non erat contrauenire præcepto Sabbati, quod nō prohibebat opera quæ neceſſaria erant ad vitam corporalem nō ſolùm hominū ſed etiam iumentorū, vnde Chriſtus: Cuius veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum in die Sabbati? Poſtmodum declarat, quòd per hoc non ſoluebatur lex Sabbati. In ſecūda autem hiſtoria inducentes comedere carnes ſuillas, etiam intendebāt inducere ad adorationem ſimulachrorum, & ad tranſgreſſionem omnium legum Dei per Moyſen datarum, nec poterāt illis reſiſtere: & ſic taliā comeſtio vergebat in iniuriam Dei. & ideo non erat licitum comedere, quia non erat mediū licitum conſeruandi vitam. Probabile eſt tamē quòd ſecluſo ſcandalo, & adueniente metu mortis ab intrinſeco, vt puta ſi moreretur fame, niſi comederet eſcas prohibitas, poſſet & teneretur comedere per communem regulam, de concurſu præceptorum, quæ talis eſt. Quandocunque concurrunt præcepta inæqualia incompatibilia ſeruari, in illo caſu minus præceptum ſuſpenditur, & maius obligat Sed maius præceptū eſt de ſeruanda vita, quàm de electu ciborum, igitur. &c. Vbi autem ex illa comeſtione, & trāſgreſſione præcepti ſequeretur ſcandalum ex infirmitate proximi, præcipuè quando metus cadit ab extrinſeco, non debet quis comedere, imò tenetur potius mori, iuxta illud. Si eſca ſcādalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem: ordine enim charitatis qui plus tenetur diligere animam proximi, quàm vitam corporalem. Metus iuſtus, ſiue cadens in conſtantē virum in iis quæ prohibita ſunt iure humano, excuſat à mortali ſecundū Silueſtrum de Priero. Cuius ratio eſt, quia non eſt de intentione legiſlatoris adeò ſtrictè ligare homines. Et de ratione legis humanæ eſt quod ſit rationabilis, & poſſibilis quod non videretur, ſi ita rigide obligaret, niſi fortè eſſet propter aliquod naturale annexum, ſed non in purè humanis. Nec obſtat quod dicitur in cap. in ſacris de iis quæ vi metúſve cauſa fiunt. vbi videtur dici quod eſt mortale, participare cum excommunicato, nec

Differentia inter violenta, & per metū facta.

Metus duplex.

Grauem: aliū & timor cadēs in conſtantē virū quod dicatur.

Metus cadēs in conſtantē virū nō totaliter excuſat.

Mat. 10.

An lex diuina purè poſitiua in iis quæ non ſunt de ſe mala injſtante periculo mortis obliget.

1. Mach. 2.

2. Mach. 7.

Luc. 14.

1. Cor. 8.

Metus excuſat ab obligatione contractuum.

excuſat metus, quia loquitur in participatione directa, in iis quæ ſunt per ſe mala, ſiue quãdo participat cum excommunicato, in crimine. ¶ Excuſat etiam metus ab obligatione contractuum, in quibus liber conſenſus requiritur, vt in matrimonio, & dotis cõſtitutione, & aliis de quibus Silueſter in ſumma ſuper verbo metus. § ſeptimo. Iura enim voluerunt quòd in contractu matrimonii eſſet plenum voluntarium, ſiue omnino liber conſenſus, vt in cap. Cum ſecundum. & cap. veniens, in ſecundo, de ſponſa & ſic matrimonium cõtractum ex metu cadente in conſtantem virum aut mulierem, eſt ipſo iure nullum. Idem dicendum eſt de profeſſione religionis, quæ eſt matrimonium ſpirituale. Alii autem contractus, in quibus non requiritur plene liber conſenſus, ſi ex metu fiant, tenent, quia coacta voluntas, voluntas eſt, vt notatur in lege ſi mulier § fina. ff. quod metus cauſa. Venit tamen talis contractus reſcindendus actione quod metus cauſa. vt in lib. officio iudicis ff. eodem titulo. ¶ Iuramentum autem de re licita metu exortum, licet ante diſpenſationem debeat ſeruari, poteſt tamen in eo ſuperior diſpenſare. Et eodem modum dicendum eſt de voto, quando ex metu proueniente ab extrinſeco emittitur. quaſi ab extrinſeco proueniat, ſecundum aliquos non cadit diſpenſatio, niſi aliunde oriatur iuſta cauſa diſpenſandi.

Iuramentum de re licita metu extortum ſeruandum.

Ver. 3.

DE IGNORANTIA.

s. 3. § 5. ver. 3.

IGnorantia aliquando ſecundum Damaſcenum & Philoſophum cauſat inuoluntarium, & aliquãdo diminuit, & aliquando non. ¶ Ad cuius euidentiam vltra illa quæ dicta ſunt, de Ignorantia, ſciendum eſt quod error ſiue ignorantia eſt duplex, ſcilicet vincibilis, & inuincibilis. Ignorantia, inuincibilis eſt illa quam quis non poteſt vel non tenetur vincere, vt eorum quæ quis nõ tenetur ſcire, vel ſi tenetur ſcire, adhibitis diligentiis requiſitis non poteſt, vt ſi quis exiſtens in deſerto in quo nullus hominum habitare, vel illac tranſire conſueuit, iaciat lapidem, & à caſu quidam tranſiens occiditur, ibi eſt ignorantia inuincibilis facti. Hæc fuit in Iacob, qui Rachelem duxerat vxorem, & dormiuit cum Lya à parentibus ſuppoſita. Non enim tenebatur portare candelam, ſed ſufficiebat ambulare in fide probi viri. Ignorantia illa eum excuſauit ab adulterio. Et communiter dicitur quòd talis ignorantia inuincibilis cauſat inuoluntarium, quia priuat cognitionem quæ exigitur ad voluntarium quia ſi cognitio adeſſet, voluntas non vellet: & talis excuſat à toto. Si verò ex quodam horto, vel prope viã publicam per quam cõſueuerunt homines tranſire, quis iaciat telum, & occidat tráſeuntem, ignorantia illa eſt vincibilis: quia tenebatur ſcire, & præuidere ne aliquis ſit in via, & poterat illud ſcire adhibendo diligentiam, & ideo talis non excuſat. Et idem proportionabiliter dicendum eſt de ignorantia iuris, quando ſcilicet aliqua lex eſt promulgata, & illius promulgatio non potuit peruenire in notitiam alicuius. Si agat vel omittat contra legem, excuſatur à peccato: ſi verò debuit & potuit peruenire ad notitiam eius, ignorantia eſt vincibilis, & non excuſat, vt ſi in alicuius abſentia promulgetur lex aliqua, ſi infra tempus datum à iure, hoc eſt, infra duorum menſium ſpacium poſt aduentum eius, infra quos debet diligenter quærere an aliquid in eius abſentia fuerit ordinatum, nõ fecerit debitum ſuum, eſt ignorantia vincibilis, quæ non excuſat eum ſi contrauenerit legi. A

Ignorantia vincibilis & inuincibilis quid ſint.

Gen. 29.

Ver. 4.

DE TRIPLICI IGNORANTIA.

1. 2. q. 6. art. 8.

IGnorantia à D. Thoma aliter diuiditur, ſcilicet in antecedẽtem, concomitantem, & conſequentẽ. Antecedens dicitur quæ non eſt voluntaria, & tamen eſt cauſa volendi aliquid cum ea. quã ſi quis non haberet, non vellet ea quæ vult cum ipſa, vt cùm quis ignorat aliquam circunſtantiã actus, quam non tenetur vel non poteſt ſcire, & ex hoc aliquid facit quod non faceret, vt in exemplo dato de Iacob: talis ignorantia à D. Thoma dicitur antecedens, à neotericis autem dicitur ignorantia inuincibilis. Ignorantia concomitans eſt alicuius quod agitur, & non eſt cauſa actus. ¶ Quia ſi ſciretur, nihilominus ageretur. vt ſi ſub pelle & ſpecie feræ latitaret inimicus alicuius, ipſo ignorante, & credẽs feram eſſe, occidit inimicum latentem, quem nihilominus occidiſſet, ſi ſciuiſſet illum latitare. Talis ignorantia à D. Thoma dicitur concomitãs, & à neotericis indifferens, & in ea accidit ſimul factum & ignoratum. Talis ignorantia nõ cauſat inuoluntarium neque voluntarium, quòd præſupponit cognitionem, ideo non excuſat neque accuſat: ſed accidentaliter & impertinenter ſe habet ad actum. nec aliquis peccat ex hoc quod eſt diſpoſitus facere, ſed ex eo quod facit: aliàs male habituatus ſemper peccaret: quia ſtante malo habitu eſt diſpoſitus ad mala. Peccaret tamen in exemplo dato, ſi quando venit ad eius notitiam complaceret. ¶ Ignorantia cõſequens eſt idem quod ignorantia volũtaria: quæ eſt duplex, ſcilicet affectata, & craſſa ſiue ſupina. Ignorantia affectata ſecundum iuriſtas eſt quando actus voluntatis fertur in ipſam: ſicut quando aliquis vult ignorare, vt excuſationem habere videatur, vel vt delectabilius peccet ſicut ii de quibus Iob dicit: Recede à nobis, viam ſcientiarũ tuarum nolumus. & talis ignorantia aggrauat peccatum: & poteſt quodammodo dici peccatum in Spiritum ſanctum: quia videntur nolle retrahi à peccato. Ignorantia verò craſſa & ſupina dicitur illa, ad quam actus voluntatis non fertur directè, ſed indirectè, quia faciliter poſſet vinci: & hæc etiam non excuſat, ſaltem à toto, licet bene à tanto: & hanc ignorantiam conſequentem vocant neoterici vincibilem, quam quis tenetur & poteſt vincere. ¶ Notandum præterea quòd hæc ignorantia vincibilis diuiditur in vincibilem venialem, & in vincibilem mortalem. Ignorãtia vincibilis venialis eſt, quã quis ſub pœna peccati venialis vincere tenetur. Ignorantia verò vincibilis mortalis eſt, quã quis ſub pœna peccati mortalis vincere tenetur: vt ignorantia eorum quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, ſiue præceptorum & aliorum quæ quis agere tenetur. B

Ignorantia antecedens concomitãs & cõſequẽs quid ſint, & an excuſent à peccato.

Ignorantia affectata ſiue craſſa, & ſupina quid ſit.

Iob. 21.

Ignorantia vincibilis venialis, & mortalis quid ſit.

Ver. 5.

DE CONCVPISCENTIA.

1. 2. q. 6. art. 7.

COncupiſcentia, quæ aliquando totaliter tollit vſum liberi arbitrii, vt in amẽtibus & furioſis, tollit totaliter voluntariũ: quia in his qui vſum rationis non habent, non eſt voluntarium neque inuoluntarium propriè dictum: quia non habent liberã cognitionem. Sed quandoque in his per quæ pe concupiſcentiam aguntur, non tollitur totaliter cognitio, quia non tollitur poteſtas cognoſcendi, ſed ſolùm conſideratio actualis in particulari agibili. Et ſecundum hoc dicit Philoſophus, quòd delectatio ſiue concupiſcentia delectationis corrumpit æſtimationem prudentiæ. & tamẽ hoc ipſum eſt voluntarium, O

6. Ethic.

luntarium, ſecundum quod voluntarium dicitur quod eſt in poteſtate voluntatis: quia poteſt voluntas paſſioni reſiſtere. Et ideo concupiſcentia nõ cauſat inuoluntarium, ſed auget. Primum patet, quia ſecundum Damaſcenum, inuoluntarium eſt miſericordia & indulgentia dignum, & cum triſtitia agitur. Sed quæ per concupiſcentiam aguntur, non fiunt cum triſtitia, imò cum delectatione, igitur. Secundum autem patet, quia aliquid dicitur voluntarium ex eo quòd voluntas in illud fertur. Sed per concupiſcentiam voluntas magis inclinatur ad id quod concupiſcit, iuxta illud, Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua, abſtractus & illectus, igitur concupiſcentia auget. ¶ Nec obſtat quòd metus ſiue timor qui eſt paſſio, cauſet inuoluntarium ſecundum quid: quia timor & aliæ paſſiones, quæ habent malum pro obiecto, repugnant & contrariantur voluntati, quæ reſpicit bonum. Sed non eſt ſic de concupiſcentia, & aliis paſſionibus, quæ habent bonum pro obiecto. Notandum tamen quòd concupiſcentia non volita, ſed quodammodo præueniens vſum rationis, quanuis non cauſet inuoluntarium ex parte inclinationis, tamen bene ex parte cognitionis, ideo excuſat: non quidem à toto, ſed bene à tanto, eò quòd corrumpat cognitionem in particulari agibili. Et ſic concupiſcentia in quãtum participat de ignorantia, excuſat. Concupiſcẽtia verò imperata aggrauat, quemadmodum ignorantia affectata. Ex præmiſſis patet quomodo illi qui præparant ſibi delicias & voluptates, grauius peccent, nec excuſentur.

Iacob. 1.

§. 5. DE ACTIBVS HVMANIS.

A Actus humani dicuntur actus volũtarii ſiue liberi aut deliberati directè vel indirectè, ſeu qui deliberari debuerunt & potuerunt. Et dicuntur humani, quia cõueniunt homini inquantum homo, hoc eſt, per hoc quod homo differt ab aliis animalibus: ſcilicet per rationale, per quod homo eſt dominus actuum ſuorũ, quod non conuenit aliis animalibus, quæ magis aguntur quàm agant, vt dictum eſt. Reliqui actus quos homo facit, non dicuntur humani, ſed hominis, vt fricatio barbę inopinata, & alii huiuſmodi, qui fiunt ex motu primò primo: qui licet fiant propter finem aliquem, non tamen ex intentione, & deliberatione finis vel eorum, quæ ſunt ad finem. Et ſic reſolutoriè: Actus humanus eſt qui procedit à voluntate deliberata.

1. 2. q. 1. art. 1. *Actus humanus & actus hominis quid ſint.*

Ver. 1. DE MVLTIPLICI ACTV VOLVNTATIS.

B Actus volũtatis prima partitione ſunt duplices. Quidam ſunt eliciti, quidã ſunt imperati. Actus eliciti dicuntur illi qui immediatè procedunt ab ipſa voluntate, reſpectu obiecti ſui, quod eſt bonum. & finis vel vltimus, vel ad finem vltimũ deſeruiens. & talis finis non vltimus, & deſeruiens ad vltimum, induit rationem boni vtilis ſiue medii. Actus imperati dicuntur actus aliarum potẽtiarum: qui non procedunt immediatè ab ipſa voluntate, ſed eliciuntur hoc eſt procedunt immediatè ab aliis potentiis per motionem & impulſum volũtatis. Idem de actibus membrorum, qui etiam mouentur ad imperium voluntatis. Notandum tamen quòd duplex eſt imperium, quoddam eſt directiuum, & illud pertinet ad rationem ſiue intellectum: vt inferius dicetur. Aliud eſt inclinatiuum & motiuum, quod pertinet ad voluntatem. Actus voluntatis eliciti ſunt ſex, tres circa finem, ſcilicet voluntas, intentio & fruitio: & tres circa media, ſcilicet electio, conſenſus, & vſus.

Actus eliciti, & imperati quid ſint. *Imperium duplex.* *Actus voluntatis eliciti ſex.*

Ver. 2. DE PRIMO ACTV VOLVNTATIS CIRCA FINEM.

C Primus actus voluntatis in finem dicitur voluntas. Ad cuius euidentiam notandũ quòd voluntas dupliciter accipitur; vno modo pro ipſa potentia volũtatis, cuius proprium obiectum eſt bonum verum vel apparens apprehenſum per intellectum ſub ratione veri, & præſentatum voluntati ſub ratione boni, ſiue ſit bonum honeſtum vtile vel delectabile, ſiue ſit verum bonum ſiue apparens. Et ſic illud quod non eſt ens in rerum natura, accipitur aliquando vt ens in ratione. Vnde negationes & priuationes dicuntur entia rationis: ſecundum quem modum futura dicuntur entia, prout apprehẽduntur ſub ratione boni. Alio modo accipitur voluntas pro ſimplici actu volũtatis: quia omnis actus nominatus à potentia, dicit & ſignificat ſimplicem actum illius potentiæ: ſicut intelligere dicit primum actum intellectus, qui eſt ſimplicium apprehenſio. Sic voluntas dicit actum ſimplicem, (hoc eſt non relatum) quod voluntas tendit in hoc quod eſt ſecundum ſe obiectum voluntatis, quod eſt bonum & finis. Ea verò quæ ſunt ad finem, non ſunt volita ſimpliciter & per ſe, ſed per relationem & comparationem ad finem: vnde voluntas non fertur in ea niſi ſecundum quod fertur in finem. Et quanuis eodem actu voluntas poſſit velle finem, & ea quæ ſunt ad finem, ſicut viſus eodem actu fertur in lumen & colorem, & intellectus in principia vt applicata, & concluſionẽ: tamen ille actus non dicitur ſimplex: ſic quando appetitus fertur ſimul in media & in finem, ille actus licet ſit voluntatis non dicitur voluntas, ſiue ſimplex volitio finis præciſe, ſicut actus intellectus qui fertur circa principia præciſe non applicando ea concluſioni, dicitur ſimplex: ſed quando applicat, dicitur actus ſcientificus. Et viſus quando per lumen videt colorem: dicitur quodammodo compoſitus, quia nõ poteſt videre colorem ſine lumine: ſed bene lumen ſine colore, ideo tunc dicitur actus ſimplex. Eodem modo eſt de potentia volitiua. quando vult præciſe finem, eſt actus ſimplex per quem mouet ſeipſam quo ad exercitium circa ea quæ ſunt ad finem, vt cum aliquis vult ſanitatem, per volitionem ſanitatis mouet ſeipſam quo ad exercitium circa media, & ſic voluntas mota mouet intellectum ad cõſiliandum de mediis quæ ſunt habere medicinam: deinde exequitur. Sed notandum eſt quòd duplex inuenitur proceſſus in voluntate: ſcilicet inuentionis & executionis. In proceſſu inuentionis primo per finem mouet ſe & intellectum ad quærenda media. Finis enim dicitur quoddam principium & quodammodo medium ad inueniendum ea quæ ſunt ad finem, quæ ſunt velut terminus, cum ſequantur primam & ſimplicem volitionem, & ad ea terminetur: ſed in proceſſu executionis primò reſpicit ea quæ ſunt ad finem, quæ ſunt tanquam media: & deinde finem tanquam terminum. Vnde aliquando contingit ſicut in motu naturali, qui aliquando ſiſtit in medio propter aliquod impedimentum, & non pertingit ad terminum: ita etiam in executione voluntatis quandoque aliquis operatur circa id quod eſt ad finem, & tamen non conſequitur finem propter impedimenta, vel propter liberam propoſiti mutationem.

1. 2. q. 8. art. 1. & 4. *Voluntas dupliciter accipitur.* *Voluntatis actus ſimplex quid ſit.* *In actibus voluntatis duplex proceſſus.*

Ver. 3. DE INTENTIONE.

1.2.p.q.12. art.1.

INtentio finis, vt ipſum nomen ſonat, importat & ſignificat in aliud tendere, vnde primò & principaliter intentio pertinet ad id quod mouet ad finem imperio ſuo Cum ergo voluntas moueat omnes alias potentias in finem ſuum, ſequitur quòd intentio eſt actus voluntatis in finem, alius tamẽ ab actu qui dicitur voluntas, & à fruitione. Appetitus enim intellectiuus ſiue potentia volitiua tripliciter reſpicit finem. Primo abſolutè, vt cum volumus ſanitatem, aut aliquid huiuſmodi, & ſecundũ hoc actus eius dicitur voluntas. Alio modo reſpicit & cõſiderat finem prout in eo quieſcit, & ſecundum hoc actus eius dicitur fruitio. Tertio modo conſiderat finẽ prout eſt terminus alicuius quod in ipſum ordinatur: & ſic intentio reſpicit finem. Non enim ſolùm ex hoc intẽdere dicimur ſanitatẽ, quia volumus eam, ſed quia volumus ad eam per aliud, puta per medicinam peruenire: & ſic voluntas tẽdit primò in finem vt acquiſibilem per aliquod medium; & in hoc differt ab electione, & conſenſu & vſu: quia in intentione voluntas primò fertur in finem acquiſibilem per media, in electione verò & conſenſu, ac vſu primò reſpicit media, in ordine tamen ad finem Nec obſtat quod dicitur Mat. 6. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit, vbi per oculum ſignificatur intentio ſecundum D. Auguſt. Sed oculus cum ſit inſtrumentum viſus, ſignificat apprehenſiuam potentiam, & per conſequens intentio non eſt actus voluntatis, quæ non eſt potentia apprehenſiua, ſed appetitiua. Ad hoc dicendum quòd intentio nominatur oculus metaphoricè, non quia ad cognitionem pertinet, ſed quia cognitionem præſupponit per quam præſentatur voluntati finis, ad quẽ mouet formaliter, ſicut oculo præuidemus quò corporaliter tendere valeamus Dicitur etiam intentio lumen, quia manifeſta eſt intendenti. vnde Apoſtolus: Omne quod manifeſtatur, lumen eſt. Opera mala dicuntur tenebræ, quia licet homo ſciat quid intendat, neſcit tamen quæ ex operibus malis ſequãtur, vt D. Aug ibidem exponit: neque voluntas ipſa ordinat, ſed tendit in aliquod ſecundum ordinem rationis. Et quia ratio plura ordinat in vnum, ideo licet homo plura per modum plurium nõ poſſit intendere, poteſt tamen voluntas ad plura ſubordinata & per intellectum ad vnum ordinata intendere. Cum autem intentio finis importet ordinationem alicuius in finem, quod eſt propriũ rationis, ſequitur quòd animalia bruta, quę non habent rationem, non poſſunt propriè intendere finem, nec habere intentionem, licet agãt propter finem, tanquam mota ab alio: ſicut ſagitta à ſagittante intendit finem, non intentione exſiſtente in ſe, ſed in ſagittante. Sic bruta intendunt finem intentione, & ordinatione authoris naturæ, non quòd ipſa cognoſcant ordinem mediorum ad finem. D

In li. de ſer. do. in mõte.

Ephe.5.

Ver. 4. DE FRVITIONE.

1.2.q.11. art.1.

In.1. de do. Chriſt. & 10. de Tri.

FRuitio eſt actus voluntatis, quo quieſcit in fine apprehenſo per rationem. Vnde D. Auguſt. dicit, Frui, eſt amore inhærere rei propter ſeipſam, hoc eſt, non ordinando eam ad aliud. Fructus enim, à quo & fruitio dicitur, eſt vltimum quod expectatur ab arbore, quod cum quadam ſuauitate & delectatione accipitur. Et ſicut in delectatione duo ſunt ſcilicet perceptio conuenientis, quæ pertinet ad potentiam apprehenſiuam: & complacẽtia in eo quod offertur, quod pertinet ad appetitiuam, in qua delectationis ratio completur: ſic in fruitione præſupponitur apprehẽſio intellectus, ſed eſſentiale eſt complacentia voluntatis, quæ quietatur & quieſcit in aliud non ordinando. Verùm cum nihil aliud à Deo ſit vltimum ſimpliciter, nec poſſit quietare appetitum hominis, omniaq; alia ſint in ipſum ordinabilia, & ipſe in aliud non ſit ordinabilis, cùm nihil ſit eo dignius, ſequitur ꝙ ſi quis ſeruiret Deo propter temporalia habenda, non ordinando ea ad bonitatem Dei, imò etiam ſi ſeruiret Deo propter viſionem claram viſionem diuinæ eſſentiæ, quam ſperat ab eo habere, non ordinando iterum eam ad Deum, peccaret mortaliter: quia vteretur Deo. Peccaret etiam ſi in aliquo alio quieſceret, ſiue creaturam ſibi conſtitueret vltimum finem, quod ſit, quando complacentia & quies in creatura non ordinatur ad Deum formaliter, vel ſaltem virtualiter: vel quando propter complacentiam, quam habet, vel habere intendit, omittit vel tranſgreditur præceptum Dei. Tunc fruitio illa eſt inordinata, & peccatum mortale ¶ Nec obſtat quòd quædam alia à Deo ſint ſecundũ ſe bona, & propter ſe appetẽda: quia vt D. Ambroſius dicit: Si aliqua dicantur appetenda propter ſe, non eſt intelligendũ ita, quòd ad vltimum finem, ſiue beatitudinem non referantur: ſed quia in ſemetipſis habent, vnde placere debeant, prout ſunt fructus ſpiritus ſancti. de quibus Apoſtolus: Fructus autem ſpiritus ſunt, charitas, pax, & huiuſmodi. Nõ obſtat pariter illud Apoſtoli ad Philemo. Itaque frater ego te fruar in domino. Quia vt D. Auguſtinus dicit: Si dixiſſet te fruar, & non addidiſſet in domino, videretur finẽ delectationis in eo poſuiſſe: ſed quia addidit in domino, ideo in domino ſe poſuiſſe finem, atque eo ſe frui ſignificauit. Et ſi alicubi in ſacris literis reperiatur frui dici de creatura, accipitur frui pro vti ¶ Vnde notandũ quòd fruitio eſt duplex ſ. propria & impropria Fruitio impropria eſt, qua peruenitur in finẽ particularem cognitũ, non cognoſcendo tamen quòd ſit vltimum ſimpliciter, & hoc modo aliquando attribuitur brutis. Vnde D. Auguſt. dicit, Frui quidem cibo, aut alia voluptate, non abſurdè æſtimãtur & beſtiæ. Fruitio autem propria eſt, quando peruentum eſt ad finem cognitum, vt vniuerſalem & vltimum: & hæc conuenit ſoli intellectuali naturæ, quæ quando habet finem vltimũ ſolum in intentione, dicitur quidem frui, ſed imperfectè, vt in via: quando verò finis vltimus nõ ſolum habetur in intentione, ſed etiam in re, tunc dicitur frui perfectè: & ſic fruitio propria diuiditur in fruitionem perfectam & imperfectam, ſiue fruitionem viæ & patriæ. E

Seruiẽs deo propter bona temporalia, præciſe peccat.

Galat.5.

Ad Philemonem.

2. de doctr. chriſt.

Fruitio duplex.

In lib. 83. q.

Ver. 5. DE CONSENSV.

1.2.q.15. art.1.

Sapien.1.

Lib.2.

COnſenſus propriè accipiendo, eſt applicatio appetitiuæ virtutis ſiue voluntatis ad rem cui adhæret, tanquam medio ordinato ad cõſequendum finem præſtitutum, & aſſumit nomen à ſenſu, tanquam experientiam quandam ſumens de re cui inhæret, inquantum complacet ſibi. Vnde Sapiens dicit: Sentite de domino in bonitate ideo Damaſc dicit, ꝙ ſi aliquis iudicet, & non diligat, non eſt ſententia, hoc eſt cõſenſus. Sed diligere eſt actus voluntatis, igitur & cõſenſus. ¶ Et quia eius eſt applicare appetitiuum motum ad aliquid, in cuius poteſtate eſt appetitiuus motus, ſicut tangere lapidem, cõuenit quidem baculo; ſed applicare baculum ad tactum, eſt tantũ eius, ad quem ſpectat mouere baculum. F

lum. Quum autem animalia bruta nõ habeant in poteſtate appetitiuum motum, ſed talis motus ineſt
D eis ex inſtinctu naturæ, ſequitur ꝙ ad ea nõ pertinet propriè conſentire, quia conſenſus importat applicationem & determinationem appetitus nõ ſolum paſſiuam, ſed etiam actiuã. Et quãuis quædam animalia faciant executionem operis, nõ tamen faciunt ex cõſenſu, ſed ex impetuoſo appetitu, ex inſtinctu naturæ cauſato. ¶ Differt autem cõſenſus ab electione & vſu: quia electio addit ſupra conſenſum. ſ. quandam relationem, reſpectu eius cui aliquid præeligitur. Et ideo poſt conſenſum adhuc manet electio: poteſt enim contingere quòd poſt conſiliũ inueniantur plura media ad finem conducentia: quorum cùm quodlibet placet, in quodlibet eorum conſentitur: ſed ex multis quæ placent, præaccipimus vnum. Sed ſi inueniatur vnum ſolum, quod placeat, non differunt conſenſus & electio realiter: ſed ratione tantum, vt dicatur conſenſus, ſecundum quod placet ad agendum: Electio autem, ſecundum quod comparatur his, quibus non placet: Vſus verò ſequitur conſenſum & electionem: applicamus enim potentias & rem electam ad operationem, vt perueniamus ad finem. ¶ Conſenſus eſt duplex. Quidam formalis, ſiue explicitus ſeu expreſſus, qui declaratione non indiget. Quidam autem tacitus, ſiue implicitus & interpretatiuus, qui eſt quando ratio ſufficienter aduertit de aliquo, & non contradicit. Inde dicitur communiter, & eſt regula iuris: Qui tacet, conſentire videtur. Quæ quidem regula quantum ad actus imperatos, & in foro exteriori, non ſemper habet verum, præſertim in actu vituperabili, in quo loqui & contradicere verecundũ eſſet: & quando actus non obſtante contradictione teneret, ſed tamen quãtum ad actus elicitos, & in foro interiori, ſemper habet verum, ꝙ quando voluntas tenetur, & poteſt contradicere alicui rei, actui vel paſſioni, ſi non contradicit vel reſiſtit, conſentire videtur: quia illa ſunt voluntaria, vt dictum eſt, indirectè, & ex conſequẽti: vt ſi in aliquo inſurgat paſſio, quam tenetur reprimere, & non curat, ſed delectatur in ea, cenſetur cõſentire. Ad cognoſcendum autem quando conſenſus ſit bonus vel malus: ſciendũ eſt quòd quando illud cui cõſentitur, ſiue ſit actus, ſiue aliquid præcedẽs actum, vt cogitatio: ſiue conſequens actum, vt delectatio, eſt bonum & cõueniens nullo modo prohibitum, nec inclinat ad malum, ſiue ad aliquid indebitum, ſeu inhoneſtum, conſenſus eſt bonus. Si verò ſit malum, hoc eſt prohibitum, aut inclinans ad malum, conſenſus eſt malus, & peccatum, ſiue ſit conſenſus formalis, ſiue interpretatiuus. Si illud tale ſupra quod fertur conſenſus ſit prohibitum venialiter, conſenſus eſt venialis: ſi mortaliter, eſt mortalis. Equidem quantum ad actum reſpectu obiecti, non eſt dubium, ſi quis conſentiat mendacio iocoſo, peccat venialiter: ſi pernicioſo, mortaliter. ¶ Sed difficultas eſt de conſenſu in cogitationem & delectationem. Quo ad cogitationem & delectationem conſequentem circa obiectum malum, puta homicidii, furti, vel adulterii, & ſimilium, diſtinguendum eſt: quia vel illa cogitatio eſt ſolùm ſpeculatiua, & nullo
E modo practica: hoc eſt, non inclinat aliquo modo ad operationem, ſed ſolum conſiſtit in contemplatione veri: puta quia conſiderat quidditatem & eſſentiam adulterii & deformitates eius, ſiue circunſtantias aggrauantes & diminuentes. Tunc conſenſus in illam cogitationem, ſeu delectationem cõſequentem illam cogitationem ſpeculatiuam, non eſt de ſe malus, ſed poteſt eſſe bonus, ſi fiat propter bonum finem, ſcilicet propter cognitionem veritatis, vel doctrinam aut prędicationẽ. Aliquando venialis, ſi inutiliter vel nimis curioſe ſpeculetur: & aliquando mortalis, ſi tempore quo ratio tenetur circa alia occupari, illa contemplatur. Si autem illa cogitatio ſit practica, hoc eſt, habeat iudicium practicum, inclinans ad furandũ vel adulterandum: & tunc ſi ſit motus primò primus, & naturalis, quãtumcunq; duret, nõ eſt peccatum, cùm ratio nullo modo reſiſtere aut occurrere poſſit. Si verò ſit motus ſecundò primus, & ratio incipit, vel incipere poteſt cogitare de repellenda paſſione illa, ſed præualente impetu paſſionis non plenè aduertit, nec repudiat, quia non habuit ſufficiens tempus ad plenè deliberandum de illa. Sic illa cogitatio ſiue conſenſus in cogitationẽ & delectationem conſequentem illam, eſt venialis. Si verò voluntas eſt plenè libera, & cognoſcit illud iudicium practicum, inclinans ad peccatum mortale, poteſtq; non ſolùm non conſentire & complacere, ſed etiam reſiſtere poſitiuè per nolitionem, & imperare intellectui vt circa alia aduertat, & tamen negligit, tunc eſt conſenſus interpretatiuus: & ſic illa cogitatio dicitur moroſa, & peccatum mortale, maximè propter periculum, iuxta illud Sapientiæ: Qui amat periculum, peribit in illo. Si autem ad illam cogitationem moroſam ſequatur complacentia in voluntate, ad quam ſequitur delectatio, quæ eſt de malo apprehẽſo, eſt conſenſus formalis in illam cogitationem, & per conſequens in illam delectationem, & eſt peccatum mortale grauius, quàm conſenſus interpretatiuus in ſolam cogitationem, etiam abſq; voluntate exequendi actum cogitatum. Cùm verò cõſentit in executionẽ actus cogitati, adhuc grauius peccat. Et cùm perpetrat actum, tunc peccatum conſummatum eſt grauius. An autẽ conſenſus in cogitationem moroſam, vel delectationem conſequentem pertineat ad rationem ſuperiorem vel inferiorem: quia materia prolixa eſt, plus habẽs ſubtilitatis & intricationis, quàm vtilitatis, ſuperſedeo. Si quis autem de his amplius inquirere velit, videat Diuum Thomam. ¶ Reſultat ex præmiſſis cogitationes aliquãdo eſſe bonas, & meritorias in exiſtente in gratia, circa materiam honeſtam aut præceptam, & circa materiam prohibitam ſpeculatiuè, & propter bonum finem, ſeruatis debitis circunſtantiis, & aliquando veniales, ſi ſint inutiles aut curioſæ. Si autem ſint practicæ circa materiam mortalem, & ex ſurreptione motus primò primi, non ſunt peccata. Si verò infra limites motus ſecundò primi, ſunt peccata venialia: ſi verò ratio aduertat, & voluntas ſit plenè libera, ſunt mortales, etiam ſi non ſequatur delectatio, aut executio: ac etiam quanuis non ſit conſenſus formalis in actum exteriorem: & quanto magis, ſi ſit conſenſus in actum exteriorem, licet actus non ſequatur: vnde manifeſtè apparet error
F Scribarum & Phariſæorum, qui licet legerent Sap. 1. Peruerſæ cogitationes ſeparant à Deo. & in eodem cap. Spiritus ſanctus diſciplinę effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu. Et quanuis etiam haberent præcepta: Non concupiſces vxorem proximi tui: nihilominus tamen dicebant, quòd in ſolis cogitationibus interioribus, quæ nullo modo procedebãt in actum exteriorem, aut in præparationem ipſius, nõ conſiſtebat peccatum: & ſic gloſabant prædicta præcepta, quorũ Gloſam reprobauit Chriſtus, dicens; Si quis viderit mulierem ad mœchãdum eam, iam mœchatus eſt in

Differentia cõſenſus ab electione & vſu.

Conſenſus duplex.

Cõſenſus & cogitatio quando dicitur bona vel mala.

Cõſenſus in cogitationẽ quando ſit malus.

Eccle. 3.

1. 2. q. 15. art. 4. & q. 74. ar. 8. & de veri. q. 15. art. 3. & 4.

Exod. 20.

Mat. 5.

corde ſuo. Item: De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia. ¶ Hæc ſi agas ad populum, ad maiorem declarationem graduum peccatorum circa huiuſmodi cogitationes poteris adhibere ſimilitudinem quinque mulierum, ad quas decipiendas quidam laſciuus mittit macharellam cum torque aurea, &c. Prima quãprimùm videt, nullum cogitat malũ, non peccat: hæc ſignificat illos qui habent motus primò primos. Secunda, qu in primò videt, abominatur, & repudiat nuntium & munera, illa meretur. Tertia reſpicit munera, & quodam modo delectatur: licet aliquo modo ſuſpicetur, quòd malo fine mittuntur: & ideo quando bene cõſiderauit, reſpuit: illa ſignificat eos qui infra limites motus ſecundò primi conſentiunt & delectantur. Quarta quæ reſpicit, & placent ei munera: tamen quia videt quòd abſque infamia non poſſet, remittit: hęc peior eſt, & repræſentat illos qui interpretatiuè conſentiunt cogitationi, & non conſentiunt in actum exteriorem. Quinta reſpicit munera, placent illi, & acceptat, parataq; eſt facere voluntatem eius, aſſignat horam; hæc adhuc peior, & ſignificat eos qui conſentiunt formaliter in actum, &c ¶ Circa cogitationes

Cogitationes præteritarum delectationum quãdo ſint malæ.

verò præteritarum delectationum diſtinguendũ eſt, quia vel illæ delectationes erant licitæ, vel illicitæ. Si illicitæ, vel illa cogitatio eſt ſpeculatiua aut memoratiua, cum quadã cordis amaritudine, ſeu nolleitate: quia cogitãs nollet ſe illas delectationes habuiſſe: talis cogitatio etiam moroſa eſt: bona, iuxta dictũ Eſaiæ trigeſimo octauo: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meę. Si verò illa cogitatio ſit practica, ſiue inclinans ad complacendum: ſi ſit moroſa, hoc eſt plen: libera,

Eſa.38.

eſt mortalis Et maximè cùm iam inſurgunt motus ſenſualitatis, de quibus cogitans aduertit. Si verò ſiſtat infrà limites motus ſecundo primi, eſt venialis. Si verò ſunt motus primo primi, non ſunt peccata. Si autem cogitationes illæ præteritę fuerant licitæ, vt ſi vidua cogitet de delectationibus actus cõiugalis, aut alter coniugũ in abſentia & diſtantia alterius, eſt difficultas. Dominus Caietanus in ſummula ſua dicit ꝙ non peccat: quia delectatur de operibus licitis, pro eo tẽpore quo fuerunt licita, plus enim ſecundum eum eſt explicitè approbare, quàm delectari: ſed cõſtat viduas poſſe explicitè approbare delectationes præteritas: ergo poſſunt in eis delectari, ſpeculatiuè & formaliter conſideratis.

Practicè autem hoc eſt, cum inclinatione ad nouas ſimiles ſi ratio aduertat, & voluntas plenè libera ſit, efficiuntur mortales, propter periculum voluntariæ pollutionis aut incontinentiæ, ad quam inducunt, maximè cùm inſurgunt motus partis ſenſitiuæ. ¶ A cogitationibus autẽ conditionatis quæ diaboli artificio ſuggerũtur, vt tandem ad peccatũ mortale pertrahat ſummè cauendum eſt, vt cum ſuggeritur religioſo, ſi eſſet vxoratus, aut rex vel epiſcopus, aut haberes tot bona, faceres hæc & illa, & aliquando bona, tandem paulatim inducit ad ambitionem, & alia multa mala, huiuſmodi cogitationes ab initio videntur eſſe bonæ, quia ad bonum determinatæ. Sed ſi conſideretur finis & origo euentus & exitus, quia vt in pluribus perducunt ad diaboli ſuggeſtiones, valde periculoſum eſt circa illas immorari. Et ideo ratione periculi ſunt plerunq; mortales, maximè in his qui experti ſunt, ex illis cogitationibus conditionatis ſe in malas volitiones incidiſſe. Eodem modo dicendum eſt cum ſuggeritur profeſſo, ſi non eſſem religioſus aut profeſſus, &c quia à ſolo diabolo procedunt, vt inducat ad pœnitendum de bono opere, & perdendum merita, & vt ad alia inducat mala, & ſic de ſimilibus.

Cauendum à cogitationibus conditionatis.

Ver. 6. DE ELECTIONE.

1.2.q.13. art.1.
3.Ethic.

ELectio eſt actus voluntatis, quo volũtas inter duo aut plura vnum præaccipit, tanquam medium ad perueniendum ad finem, dimiſſo alio vel aliis. Sciendum tamen ꝙ nomen electionis duo importat ſcilicet aliquid pertinens ad rationem ſiue intellectum, & aliquid pertinens ad voluntatẽ. Vnde Philoſophus dicit, ꝙ electio eſt appetitus intellectiuus, vel intellectus appetitiuus. Importat enim collationem ſiue comparationem mediorum inter ſe, & in ordine ad finem, quæ collatio dicitur conſilium, de quo in verſiculo ſequenti. Eſſentialiter tamen electio eſt actus voluntatis præſupponẽs conſilium. Vnde ſecundum Philoſophum. 3. Ethicorum. Electio eſt appetitus pręconſiliati, & deſiderium eorum quæ nobis inſunt, hoc eſt humanorum actuum. Nullus enim eligit niſi ea quæ ęſtimat fieri per ipſum: quia neceſſe eſt quòd id quod eſt ad finem, ſit actio vel res aliqua, interueniente aliqua actione, per quam quis facit id quod eſt ad finem, vel vtitur eo. Et cùm canonicus eligit epiſcopum vel principem ciuitatis, eligit nominare ipſum in talem dignitatem: alioquin ſi nulla eſſet eius actio ad conſtitutionem epiſcopi vel principis, non pertineret ad eum electio Et ſimiliter dicendum eſt, quando aliqua res dicitur præeligi alteri, ꝙ adiungitur ei aliqua operatio eligentis. Notandum præterea ꝙ neq; electio, neq; concilium eſt impoſſibilium. Cuius ſignum eſt, quòd cùm homines conſiliando perueniunt ad id quod eſt impoſſibile, deſiſtunt, quaſi non valentes vltrà progredi. Et ratio poteſt aſſignari: quia cùm electiones referentur ad noſtras actiones, & ea quæ per nos aguntur, ſint poſſibilia, ſequitur electiones eſſe poſſibilium, & per conſequens conſilium quod ad actionem ordinatur. Præterea ratio eligendi id quod eſt ad finem, eſt vt ex hoc poſſimus cõſequi finem: ſed per impoſſibile nõ poſſumus conſequi aliquem finem: igitur. Apparet hoc etiam manifeſtè ex proceſſu rationis. Sic enim ſe habet medium (de quo eſt electio) ad finem, ſicut concluſio ad principium: ſed concluſio impoſſibilis non ſequitur ex principio poſſibili. Igitur voluntas completa & efficax non eſt niſi de poſſibili, quod eſt bonum volenti: licet voluntas incompleta & inefficax, quę ſecundũ aliquos dicitur velleitas, poſſit eſſe de impoſſibili: quia ſcilicet aliquis vellet, ſi eſſet poſſibile: ſed electio nominat actum determinatum ad id quod eſt hic, & nunc agendum: ideo electio non poteſt eſſe impoſſibilium. ¶ Et quanuis in tertio Ethic. dicatur, quòd ſic ſe habet finis quo ad agibilia, ſicut principia ad concluſiones Non tamen ſequitur quòd ſicut concluſio neceſſariò deducitur. & ſequitur ad principia: ſic ſuppoſita volitione finis ex neceſſitate ſequatur electio, cùm voluntas ſit libera & indeterminata circa media, & poſſit ceſſare à volitione finis, & ea ſtante ſuſpendere executionem. Intellectus autem nõ eſt liber circa aſſenſum principiorum. Præterea ſententia ſiue iudicium conſilii de rebus agendis eſt de cõtingentibus. in quibus cõcluſiones non ſequuntur ex principiis neceſſariis neceſſitate abſoluta, ſed neceſſitate ſolum ex conditione: vt ſi currit, mouetur: ſi dicatur quòd vnum præeligitur alteri: quia in eo eſt aliqua ratio boni, quæ non eſt in alio. Vnde ſequitur, quòd ſi duo ſunt penitus æqualia, nulla poterit

art.4. *art.4.* *art.3.* *art.6.ad.1.* A

fieri electio. Et ſic famelicus ſi habet cibum æqualiter appetibilem in diuerſis locis ſecundum æqualem diſtãtiam, nõ magis mouebitur ad vnum, quàm ad aliud, vt Buridanus dicit de Aſino, inter duas auenas æquales, quòd moreretur fame. Plato etiam aſſignans rationem quietis terræ in medio, ſicut recitatur in. 3. de Cœlo, dicit quòd ideo quieſcit: quia non eſt maior ratio, quare moueretur citius ad vnam partem, quàm ad aliam: ſed multo minus poteſt aſſignari ratio, quare plus eligeretur vnum appetibile, quàm aliud: niſi ſit aliqua ratio boni plus in vno, quàm in alio: et ſic videtur quòd electio fiat ex neceſſitate. Dicendum ꝙ quantum ad irrationabilia, cum nõ conferant, non poteſt contingere: & ſi accideret, mouerentur inſtinctu naturæ, quæ nõ deficit in neceſſariis. Quo ad homines verò nil prohibet. Quòd ſi duo æqualia propõnantur ſecundum vnam conſiderationem, homo poteſt circa alterum illorum conſiderare aliquam cõditionem, per quam magis emineat, & voluntas magis flectatur in ipſum, q̃ in aliud. Et eodem modo dicendum eſt de eo, ꝙ prima conſideratione inuenitur minus, quia ſecundũ aliam conſiderationem erit maius, ſaltem ſecundum iudiciũ eligentis. Vel poteſt dici quod voluntas ex ſe ipſa poteſt ſe determinare.

De Aſino Buridanĩ.

Ver. 7. DE CONSILIO.

CVm electio ſequatur conſilium de rebus agendis, in quibus magna inuenitur incertitudo, cùm actiones ſint circa ſingularia contingentia, quæ propter eorum varietatem incerta ſunt. In rebus autem dubiis & incertis ratio non profert iudicium abſq; collatione & deliberatione, & ideo neceſſaria eſt inquiſitio rationis ante iudicium de agendis, hęc inquiſitio vocatur conſilium. Conſiliũ autem propriè importat collationem ſiue comparationem inter plura, prout & hoc ipſum nomen ſonat. dicitur enim conſilium quaſi conſidium, eo ꝙ multi ſedent ad ſimul conſerendum: & ideo conſilium in nobis importat diſcurſum, & præſupponit incertitudinem ſententiæ ſiue iudicij apud conſiliantem, licet apud aliquos ſapientes aliquando ſint certiſſima: ideo illi ad electionem non egent inquiſitione conſilij, ſed ſententia & iudicio, quod eſt terminus conſilij. Et inquantum importat diſcurſum, Deus non conſiliatur: Ignorantis enim eſt conſiliari, & per inquiſitionem venire ad certitudinem. Attribuitur tamen Deo conſiliũ ab Apoſtolo dicente: Qui operatur omnia ſecundũ conſilium voluntatis ſuæ propter certitudinem, quã habet de omnibus effectibus abſq; omni diſcurſu. Ea enim quæ dicuntur de Deo, accipienda ſunt abſq; omni defectu qui inuenitur in nobis, ſicut ſcientia ſine diſcurſu, & conſilium abſq; dubitatione aut ignorantia. ¶ Ex prædictis patet ꝙ conſilium dupliciter accipitur. Vno modo pro inquiſitione, collatione, ſeu diſcurſu. Alio modo pro reſolutione & ſententia ipſius: vnde dicimus, conſiliũ habet: & dicit hoc, ſiue hęc eſt reſolutio, & ſententia conſilii talis eſt. ¶ Conſilium ſecundum Gregorium Nicenum non eſt de fine, ſed de his quæ ſunt ad finem, eo ꝙ rationes eorum quæ ſunt ad finem, ſumuntur ex fine. Principium autem nõ cadit ſub concluſione, ſed in omni inquiſitione oportet præſupponere principia: igitur de fine vt finis eſt, nõ eſt conſilium, quamuis conſilium poſſit haberi de aliquo fine, vt eſt medium ad alium finem: quia id quod eſt finis reſpectu quorundã, poteſt ordinari ad alium finem, ſicut principiũ vnius demonſtrationis poteſt eſſe concluſio alterius. Conſilium ſecundum Gregorium Nicenum eſt de his quæ ſunt, aut fieri poſſunt in nobis, aut ordinantur ad operationes humanas. Quia cùm conſilium ſit aliquid magnum, eo ꝙ cognitio circa particularia contingentia nõ ſit aliquid magnum, ſicut cognitio vniuerſalium et neceſſariorum: ideo cõſilium non appetitur per ſe, ſed prout eſt vtile ad operationes humanas noſtras, vel aliorũ. De factis enim aliorum conſiliũ quęrimus pro quanto, ſicut quodammodo vniuntur nobiſcum, vel per vnionem affectus, ſicut amicus ſolicitus eſt de his quæ ad amicum ſpectant, ſicut de ſuis, & per modum inſtrumenti. Nam agens principale & inſtrumentale ſunt quaſi vna cauſa, cùm vnum agat propter alterũ: ſic dominus conſiliatur de his quæ agẽda ſunt per ſeruum. Et conſultatio dicitur fieri de futuris euentibus, inquantũ homines per futuros euentus cognitos diriguntur ad aliquid agẽdum vel vitãdum erga ſe, vel alios eis aliquo modo cõiunctos. In certis autem & manifeſtis nõ requiritur conſiliũ, ſed reſolutio conſilij. ¶ Conſiliando autem & inquirendo oportet procedere ex aliquo principio, ſi principium eſt prius in eſſe, ſicut in cognitione. Non eſt proceſſus reſolutorius, ſed magis compoſitiuus: quia proceſſus quo proceditur à cauſis ad effectus, eſt compoſitiuus, eo ꝙ cauſæ ſunt ſimpliciores effectibus. Si autem principium quod eſt prius cognitione, eſt poſterius in eſſe, ſicut finis qui eſt prior in intentione, & poſterior in executione, eſt proceſſus reſolutorius: vtpote cum de effectibus compoſitis iudicamus reſoluendo in cauſas ſimplices. Vnde Philoſophus dicit, ꝙ ille qui conſiliatur, videtur quærere & reſoluere. Et ſic oportet dicere, ꝙ inquiſitio conſilij eſt reſolutiua, incipiendo, ſ. ab eo quod in futurum intenditur, donec perueniatur ad id quod ſtatim agendum eſt. Et prius quęrendum eſt quid conueniat ad ducendum in finem. Cum ergo conſilium ſit de operibus, & ratio operum accipiatur ex fine, ſequitur ꝙ ordo ratiocinandi eſt contrarius ſiue oppoſitus ordini operandi, qui incipit à mediis, & ordo ratiocinandi à fine. ¶ Ex prædictis patet, ꝙ in inquiſitione conſilij nõ eſt proceſſus in infinitũ, ſed ipſa inquiſitio eſt finita ex duplici parte ſcilicet principij & termini. Accipitur enim in inquiſitione cõſilij duplex principium. Vnum ex ipſo genere agibilium, et hoc eſt finis de quo nõ eſt conſiliũ, ſed pręſupponitur conſilio, vt dictum eſt. Aliud autẽ principium eſt quaſi ex alio genere ſumptum, ſicut in ſcientiis ſubalternatis vna ſcientia ſupponit aliqua ab alia, de quibus nõ inquirit: huiuſmodi autem principia quæ in inquiſitione conſilij ſupponũtur, ſunt quæcunq; per ſenſum accepta, ſcilicet quòd ſit panis, ꝙ ſit ferrum, & quæcunq; ſunt per aliquam ſcientiam ſpeculatiuam vel practicam in vniuerſali cognita, ſicut ꝙ Mœchari eſt à Deo prohibitum, et ꝙ homo non poteſt viuere niſi nutriatur nutrimento conuenienti, & de his nõ inquirit conſiliator. Terminus autem inquiſitionis cõſilij eſt id quod eſt in poteſtate noſtra, vt ſtatim faciamus. ſicut enim finis habet rationẽ principij, ita id quod agitur propter finem, habet rationem cõcluſionis: vnde id quod eſt primo agendũ, habet rationem vltimę concluſionis, ad quam inquiſitio conſilij terminatur. Nihil enim prohibet cõſilium in potentia in infinitum eſſe ſecundũ quod infinita occurrere poſſunt conſilio inquirẽda. Singularia enim non ſunt infinita actu, ſed bene in potentia. Nec obſtat ꝙ in ſingularibus contingentibus

1.2.q.14 art.1.

Cõſilium dupliciter accipitur. art.2.

Conſultatio eſt de futuris.

In conſiliando duplex proceſſus.

3. Ethi.

Duplex principiũ conſilii.

bus non poſſit eſſe aliquid certi ſimpliciter, tamen bene vt nunc. Neceſſarium enim eſt Sortem ſedere dum ſedet. Et quanuis humana actio poſſit impediri, non tamen ſemper habet impedimentum: ideo non oportet ſemper conſiliari de impedimento tollendo.

Ver. 8. DE VSV.

1.2.q.16.ar.1.2.art.4. VSus eſt actus voluntatis, quo applicat rem aliquã, aut potentiam ad operationem. Vnde D. Aug. dicit: Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis. Vſus ſequitur electionẽ. Vnde Damaſc. B
20.de Trin. Poſt electionem voluntas impetũ facit ad operationem, et ſic vſus mediat inter electionem & executionem operis. Cum motio qua voluntas mouet ad exequendum quæ dicitur vſus, ſequatur electionem. Non eſt tamen inconueniens ꝙ vſus vnius præcedat electionem alterius. Cum autem vti ſit applicare principium electionis ad actionem, ſicut motum appetitiuum ad aliquid appetendũ, quod ſit in conſenſu, & aliquid applicare in ordine ad alterum nõ ſit niſi eius qui habet ſuper illud arbitrium ſiue dominium, quod non eſt niſi eius qui ſcit referre aliquid ad alterum, quod pertinet ad rationem.
In lib. 83.q. Et ideo ſolum animal rationale cõſentit & vtitur. Ideo D. Aug. Vti nihil poteſt niſi animal quod eſt
Differentia inter vſum & fruitionem. rationis particeps. ¶ Differunt autem vti & frui: quia frui importat abſolute motum appetitus in appetibile ſiue in vltimũ finem. Vti verò importat motũ appetitus in ordine ad alterum. Si comparentur ergo vti & frui in ordine ad obiecta, frui eſt melius q̃ vti. quia illud quod eſt abſolute acceptabile, eſt melius, q̃ id quod eſt acceptabile in ordine ad alterũ. Sed ſi comparentur quãtum ad vim apprehenſiuam præcedentem, maior nobilitas requiritur ex parte vſus. Quia ordinare aliquid ad alterum eſt rationis: apprehendere autem aliquid abſolute eſt ſenſus. Et quanuis animalia bruta per ſua membra aliquid agant, hoc faciunt inſtinctu naturæ, non ꝙ cognoſcat ordinem membrorum ad illas operationes, vnde non dicuntur propriè applicare membra, nec vti membris.

§. 8. DE IMPERIO ET ACTIBVS IMPERATIS.

1.2.q.17 ACtus humani dicuntur imperati ab imperio, imperium autem eſt actus rationis præſuppoſito C
actu voluntatis. Ad cuius euidẽtiam, ſciendum eſt quòd actus voluntatis & intellectus ſupra ſe inuicem poſſunt ferri: quia intellectus ratiocinatur de volendo, & voluntas vult intellectũ ratiocinari de actu ſuo. Et aliquando contingit ꝙ actus rationis ſiue intellectus præuenit actum voluntatis, ſicut cum præſentat & oſtendit ei finem. Et aliquando actus voluntatis præuenit actum intellectus, ſ. cum oſtenſo fine voluntati, voluntas mouet intellectum ad quærenda media, & conſiliandum de illis. In illa præuentione actuum virtus prioris actus remanet in actu ſequenti. Et ſic ex oſtenſione finis quem intellectus facit voluntati, remanet in voluntate virtus ad mouendum intellectum, ad perquirenda media: quibus præſentatis, ſi non eſt niſi vnum, voluntas conſentit: ſi duo, voluntas eligit. Ex vi illius conſenſus, ſiue electionis ſi ſit efficax, intellectus mouetur à voluntate ad imitandum ſiue denunciãdum ei, hoc eſt tibi faciendum: fac ergo hoc. Ille actus intellectus vocatur imperium, quod po-
Imperiũ in moralibus quid ſit. teſt ſic definiri: Imperium eſt actus rationis ordinantis & mouentis, ac neceſſitantis voluntatem ad aliquod particulare faciendum, ſuppoſito actu ipſius voluntatis ſcilicet conſenſu ſiue electione efficaci, in cuius virtute intellectus mouet per imperium voluntatem ad exercitium actus. Sed cùm hæc motio fiat ab intellectu, non virtute propria, ſed virtute voluntatis, propriè loquendo, voluntas mouet & neceſſitat ſeipſam quo ad exercitium. Et ſic imperare propriè dictum, nõ eſt mouere quocunque modo, ſed cum quadam intimatione denũtiatiua & motione effectiua. Vnde ſequitur quod nõ con-
art.2. uenit brutis. licet enim in brutis vis appetitiua moueat membra, non tamen cum intimatione & denuntiatione: ideo non eſt propriè imperatiua. Et licet in brutis corpus habeat vnde obediat, anima tamen non habet vnde imperet: quia non habet vnde ordinet. Et ideo impetus in eis ad opus cum fiat ex inſtinctu naturæ, non habet rationem imperij, ſicut in hominibus, qui faciunt impetum per ordi-
art.3. nationem rationis. Et quia impetus ad operationem præcedit vſum, cum per imperium fiat impetus ad operationem. Imperium enim natura eſt prius, quàm imperio obediatur: et aliquando etiam prius tempore. Imperiũ tamen, vt dictum eſt, ſequitur electionem vel conſenſum: & ſic mediat inter duos
Imperiũ & actus imperatus ſunt vnus actus actus voluntatis ſcilicet inter electionem vel conſenſum & vſum. ¶ Notãdum preterea ꝙ imperium & actus imperatus ſunt ſimpliciter vnus actus humanus. quia ſecũdum Philoſophum vbi eſt vnum propter alterum, ibi eſt vnum tantum: ſed actus imperatus non eſt niſi propter imperium: igitur non eſt niſi vnum ſimpliciter. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd nõ eſt inconueniens, ꝙ aliqua ſint multa ſecundum quid, & ſint vnum ſimpliciter. Et aliqua ſint multa ſimpliciter, & vnum ſecundum
VI. li. ca. de Diuin. no. quid. Quinimo omnia multa ſunt vnum ſecũdum quid, vt dicit D. Dion. Vnũ autẽ cum conuertatur cum ente, vtrunque eodem modo dicitur ſcilicet ſimpliciter & ſecundum quid. Ens verò ſimpliciter eſt ſubſtantia, ſed ens ſecundum quid eſt accidens: ideo quæcunque ſunt vnum, ſecundum ſubſtantiam, ſunt ſimpliciter vnum, & multa ſecundum quid. Sicut totum in genere ſubſtantiæ compoſitum ex ſuis partibus integralibus vel eſſentialibus eſt vnum ſimpliciter, vt domus & homo, partes verò ſunt entia & ſubſtantiæ in toto. Quæ verò ſunt diuerſa ſecundum ſubſtantiam, & vnum ſecundum accidens ſunt multa ſimpliciter, & vnum ſecundũ quid: vt multi homines ſunt vnus populus, & multi lapides vnus aceruus. Similiter multa indiuidua quæ ſunt vnũ genere vel ſpecie, vt dictum eſt, ſunt ſimpliciter multa, & vnum ſecundum quid. nam eſſe vnum genere vel ſpecie, eſt eſſe vnum ſecũdum rationem. Sicut autem in genere rerum naturalium aliquod totum componitur ex materia & forma, vt homo qui eſt vnum ens naturale: ita etiã in actibus humanis actus inferioris potentiæ materialiter ſe habet ad actum ſuperioris: inquantum inferior potentia agit in virtute ſuperioris mouentis ipſum. Sic enim actus mouentis primi ſe habet ad actum inſtrumenti. Vnde patet ꝙ imperiũ & actus imperatus ſunt vnus actus humanus, ſicut quoddã totum: ſed ſecundũ partes eſt multa. Actus verò diuerſarũ potentiarum ad inuicem nõ ordinati ſunt ſimpliciter multa, & vnum ſecundum quid, pro quanto illæ potentiæ ſunt in vno ſuppoſito.

Vnum & multa ſimpliciter & ſecundum quid quæ dicantur.

Ver. 1. DE ACTV VOLVNTATIS IMPERATO.

1.2.q.17 art.5. INter actus imperatos numeratur actus voluntatis, nõ quidem primus actus voluntatis, cum ſit ex inſtinctu naturæ aut ſuperioris cauſæ. Nec etiã omnes actus voluntatis circa finem, ſed ſolũ ſequen- D

tes eli-

tes electionem efficacem, à qua ratio ſumit virtutem imperandi. Cum enim imperium nil aliud ſit q̄ actus rationis ordinantis cum quadam motione ad agẽdum, & ratio ordinat de actibus ſequentibus electionem efficacem cum quadam motione, & non de aliis præcedentibus electionẽ, ſequitur quòd actus voluntatis qui ſequitur electionem, vt vſus ſit impe̅ratus, & nõ præcedentes, cùm ratio nõ poſſit mouere ad exercitium voluntatem niſi virtute electionis aut conſenſus. Dictum eſt autem poſt electionem vel conſenſum efficacem: quia diuus Auguſtinus dicit, Animus quãdo perfecte imperat ſibi vt velit, iam vult: ſed quòd aliquando imperet & non velit, hoc contingit quia non perfecte imperat. Imperfectum ante imperium contingit ex inefficaci electione, quæ ideo eſt inefficax, quia intellectus diuerſis rationibus agitatus, fluctuat inter duo, ideo non ſequitur efficax electio, aut conſenſus. Procedere etiam poteſt à libertate voluntatis, quæ ceſſare poteſt ab electione, maxime cum intellectus inter media quodammodo fluctuat. ¶ Si dicatur quòd ei ſoli cõuenit imperare, cui cõuenit imperium intelligere: ſed voluntas cum ſit cœca, non intelligit: igitur & non poteſt imperare. Dicendũ quòd ſicut in membris corporalibus quodlibet membrum operatur non ſibi ſoli, ſed toti corpori: ita in potentiis animæ. Nam intellectus intelligit non ſolum ſibi, ſed etiam pro aliis potentiis, & ſingulariter pro voluntate quã habet dirigere: ideo operatur ſibi ipſi actum voluntatis, inquantum eſt intelligens & mouens. Imperium autem cùm neceſſitate mouet voluntatem quo ad exercitium, hoc facit in virtute voluntatis: & ſic duplex eſt imperium, ſcilicet directiuum, & tale pertinet ad intellectũ: & motiuum, & hoc pertinet ad voluntatem.

8.Confeſ.

Imperium duplex.

Ver. 2. DE IMPERIO ACTVVM RATIONIS.

CVm autem ratio reflectatur ſupra ſe, vt dictum eſt, conſequens eſt ꝙ ſicut poteſt ordinare actus aliarum potentiarum, ita etiam poſſit ordinare de actibus ſuis, et ex electione voluntatis virtutẽ mouendi & ſe neceſſitandi accipere: ergo actus intellectus ſubiacent imperio voluntatis quãtum ad exercitium actus, non tamen quantum ad aſſenſum: maxime circa principia quæ ſunt naturaliter ſiue ex terminis nota. In aliis autem probabilibus mouere poteſt, vnde fides eſt ex pia affectione: & circa opiniones affectio voluntatis plurimum facit, & medio opinatiuo facit firmiter adhærere, vel ſuſpendere iudicium. ¶ Reſolutoriè ergo dicẽdum eſt, ꝙ quo ad primum actum rationis, qui eſt ſimplicium apprehenſio, voluntas non habet imperiũ: quia talis actus eſt naturalis, vnde & pueri abſtrahunt ſpecies intelligibiles, & admirantur ſecundum Philo. Quo ad ſecundũ verò in neceſſariis propoſitionibus, quo ad ſpecificationem etiã non habet voluntas imperium ſtante obiecto, licet bene quo ad exercitium: quia poteſt diuertere, & circa alia intellectum occupare. Quantũ verò ad tertiũ actum qui eſt ratiocinari & inquirere, habet voluntas poteſtatem imperãdi. Nec eſt inconueniens ꝙ ratio imperet ſibi ipſi, ſicut nõ inconuenit quòd voluntas moueat & neceſſitet ſe ipſam. vtraq; enim potentia reflectitur ſupra ſeipſam, & ſupra actum alterius, & ex vno tendit in aliud.

1.2.q.17 art.6.

Simplicium apprehenſio imperari nõ poteſt.

Ver. 3. DE IMPERIO ACTVVM APPETITVS SENSITIVI.

ACtus etiam appetitus ſenſitiui ſubiacent imperio rationis, & obediunt ei. Vnde Gregorius Nyſſenus dicit quod obediens rationi diuiditur in duo, ſ. deſideratiuum, et iraſcitiuum: hoc eſt in appetitum concupiſcibilem & iraſcibilem, qui ſubiacent rationi, per hoc ꝙ apprehenſio fantaſię & imaginationis, quæ eſt particularis, regulatur apprehenſione rationis, quę eſt vniuerſalis: ſicut virtus actiua particularis à virtute actiua vniuerſali. Quia tamẽ alligantur organo corporeo, quod ſubiacet aliquibus qualitatibus quibus diſponitur, ſicut viſio ex diſpoſitione oculi per quam iuuatur & impeditur, & quia talis qualitas & diſpoſitio corporis non ſubiacet imperio rationis: hinc eſt ꝙ ex hac parte impeditur motus appetitus ſenſitiui, ne totaliter ſubdatur imperio rationis. Contingit etiã quandoq; quòd motus appetitus ſenſitiui ſubito concitantur ad apprehenſionem imaginationis, vel ſenſus: & tunc illi motus ſunt præter imperium rationis, quamuis potuiſſent impediri à ratione ſi præuidiſſet. Et hoc modo qualitas præcedens non ſubiacet imperio: quia vel eſt ex natura, vel præcedenti motione, quæ ſtatim quieſcere non poteſt, ſed qualitas conſequens iudicium intellectus ſequitur imperium rationis. Vnde Philoſ. dicit in primo Politicorum, ꝙ ratio non preeſt iraſcibili & concupiſcibili principatu deſpotico, qui eſt domini ad ſeruum; ſed principatu regali, qui eſt liberorum, qui non totaliter ſubduntur imperio.

1.2.q.17 art.7. & 1.p.q.81. art.3.

Ver. 4. DE IMPERIO ACTVVM SENSVVM.

ACtus pariter ſenſuum non ſemper ſunt in poteſtate noſtra, eo ꝙ ad apprehenſionem ſenſuum exteriorum requiritur exterius ſenſibile præſens. Præſentia autem & abſentia ſenſibilium nõ ſemper ſunt in poteſtate noſtra, igitur. Sed quando in poteſtate noſtra eſt facere ſenſibile exterius preſens vel abſens, tunc ſenſus exteriores ſubiacent libero arbitrio cum voluerit, niſi ſit impedimentum ex parte organi. Inter ſenſus exteriores viſus magis obedit imperio rationis propter palpebras quę mouentur ad nutum, & per eas non præſtatur impedimentum obiectis preſentibus. Apprehenſio autem imaginationis ſubiacet imperio rationis ſecundum modum virtutis vel debilitatis imaginatiuę potentiæ. Quòd enim homo nõ poſſit imaginari quæ ratio conſiderat, contingit ex hoc ꝙ non ſunt imaginabilia, ſicut ſpiritualia.

Ver. 5. DE IMPERIO APPETITVS NATVRALIS ET PARTIS VEGETATIVAE.

ACtus appetitus naturalis qui nõ ſequuntur apprehenſionẽ, nõ ſubiacent imperio rationis: & per conſequens, nec actus vegetatiuæ virtutis. Vnde Greg. Nyſſenus dicit ꝙ id quod non perſuadetur à ratione, eſt nutritiuum, generatiuum, & augmentatiuum. Et Chriſtus Matth. 6. Nemo poteſt cogitando ad ſtaturam ſuam addere cubitum vnum. Hoc autem eſt ex imperfectione virium & potentiarum vegetatiuæ, quę nõ habent apprehenſionem ſiue cognitionẽ propter earũ materialitatẽ. Quanto enim aliquis actus eſt immaterialior, tãto nobilior; & magis ſubditur imperio rationis. Et quãuis anima ſit in corpore ſicut Deus in mũdo: & ideo homo dicatur Microcoſmus, hoc eſt minor mũdus, quia dat eſſe toti corpori, ſicut Deus mundo: nõ tamen omnes partes corporis ſubiacent animę, ſicut omnes partes mundi ſubiacent imperio Dei; quia ſimilitudo non attenditur quãtum ad omnia, cùm

1.2.q.17 art.8.

Homo quare dicitur Microcoſmus.

anima

animanon ſit extra corpus,ſicut Deus extra mundum,cùm cœli cœlorũ eum capere non poſſint. Præ-
terea Deus creauit mundum,& non anima corpus. Ideo non ſubiacet totaliter eius imperio:ſed atten
ditur ſimilitudo quantum ad aliquid:quia ſicut Deus mouet mundum,ſic anima corpus. Et quia ac-
tus appetitus naturalis & potentiarum vegetatiuæ non ſubiacent imperio rationis:ideo hec laus nec
vituperium debetur illis.

Ver. 6. DE IMPERIO MEMBRORVM.

2.2.q.10. art.9. MEmbra exteriora niſi impediantur à diſpoſitione corporis aut ab extrinſeco, ſubiacent imperio B
rationis deſpoticè,hoc eſt ex neceſſitate,ſic quod non poſſunt contradicere neque reſiſtere. Vnde D.
8.Confeſ. Aug.ait,Imperat animus vt moueatur manus,& tanta eſt facilitas vt vix à ſeruitio diſcernatur impe
14.de ciui. rium. ¶Notandũ tamẽ quod D.Aug.dicit,Hoc,quod motus genitaliũ membrorũ nõ ſemper obediat ratio
dei.c.17 ni,eſt ex pœna peccati, vt ſ.anima ſuæ inobedientiæ ad Deũ, in illo præcipue mẽbro pœnã patiatur,
per quod originale peccatum ad poſteros traducitur. Sed quia per peccatum primi parẽtis natura eſt
ſibi relicta ſubtracto ſupernaturali dono,quod ei diuinitus collatum erat:ideo conſideranda eſt ratio
Lib. de cau. naturalis quare motus huiuſmodi membrorũ ſpecialiter rationi non obediãt. Ariſtoteles dicit inuo-
mo.animal. luntarios eſſe motus cordis & membri pudendi:quia ſ. ex aliqua apprehenſione huiuſmodi membra
cõmouentur, inquantũ ſcilicet intellectus & fantaſia repræſentãt aliqua ex quibus conſequuntur paſ
ſiones,ad quas conſequitur motus horũ membrorum nõ enim tunc mouentur ſecundũ rationis aut
intellectus imperiũ,quia.ſ.ad motũ horum membrorũ,requiritur aliqua alteratio naturalis,puta cali
Membrum genitale eſt quaſi quoddam animal ſeparatum. ditas,aut aliqua alia,quæ alteratio nõ ſubiacet imperio rationis. Specialiter autem hoc accidit in duo
bus membris prędictis:quia vtrunque illorum membrorũ eſt quaſi quoddã animal ſeparatum,inquan
tum eſt principiũ vitæ,principium autẽ in virtute eſt totũ. Cor enim eſt principium ſenſuum:& ex
membro genitali exit virtus ſeminalis,quæ eſt virtute totũ animal.ideo habet proprios motus natu-
rales:quia principia oportet eſſe naturalia,vt dictum eſt.

Ver. 7. DE CIRCVNSTANTIIS HVMANORVM ACTVVM.

2.2.q.7. QVum de integritate accidentali humanorũ actuum ſint circunſtãtię,ideo de eis aliquid dicen F
dum eſt. Ad cuius euidentiam ſupponendum eſt primo quod quemadmodum res naturales ſpe-
cificantur & accipiunt ſpeciem à forma, ita & actus naturales & humani recipiunt ſpeciem & eſſen-
tiam ab obiecto,ſicut & actus ſenſuum,viſus à colore,auditus a ſono. Sic etiam actus humani, virtu-
tum.ſ.& vitiorum, Temperantia à moderatione cibi & potus ac venereorum , Iuſtitia à redditione
debiti,furtum ab acceptione rei alienæ inuito domino Secundo ſupponendum eſt quòd quemadmo
dum res naturales corporales habent aliqua accidentia conuenientia , quæ non ſunt de eſſentia ſiue
quidditate eorum,ſunt tamen de perfectione eorum: homo enim habet quinque ſenſus exteriores &
actus illorum, qui non ſunt de eſſentia hominis : illis tamen ſic perficitur,quòd abſque illis non eſſet
perfectus perfectionibus ſibi conuenientibus & debitis , et quolibet illorũ deficiente homo eſſet de-
formis. Ita actus humani ſiue liberi, qui ſpeciem & perfectionem eſſentialem accipiũt ab obiecto,ad
perfectionem ſuam in eſſe moris , hoc eſt ad bonitatem ſeu laudabilitatem ſuam,vltra perfectionem
eſſentialem,hoc eſt vltra bonitatem obiecti requirunt aliqua accidentia conuenientia,quę vocantur
circunſtantiæ conuenientes Et ſic ad hoc quod aliquis actus humanus ſit perfectus,hoc eſt bonus mora-
liter,requiritur quod habeat nõ ſolum obiectum bonum & conueniens,ſed etiam quod habeat circunſtan-
tias conuenientes,ita quod ſi vna deſit,licet actus ſit perfectus ex obiecto,& in genere naturæ,nõ tamen
Circunſtãtia definitio eſt perfectus in genere moris,hoc eſt bonus ſiue laudabilis. Circunſtãtia ergo eſt conditio quę eſt ex-
tra ſubſtantiam actus,& tamen attingit aliquo modo actum humanũ,hoc eſt conuenit illi & perficit
ipſum,accidentaliter tamen,ſcilicet in eſſe moris, cum ſit extra ſubſtantiã ſiue eſſentiam ipſius,ſequi-
tur quod circunſtantiæ humanorum actuum dicuntur accidentia eorum. ¶Sed notandum eſt quòd
aliquid dicitur accidẽs alicuius dupliciter. Vno modo quia ineſt ei,& ſic album dicitur accidens Sor
tis. Alio modo quod ſimul eſt cum eo,& in eodem ſubiecto: & ſic dicitur quòd album accidit medico:
quia albedo & medicina conueniunt in eodem ſubiecto,ſcilicet Sorte medico & albo. Et per hunc
modum circunſtantiæ dicuntur accidentia humanorũ actuum : quia ſunt cum illis,& in eodẽ ſubie-
3.Ethi. Circunſtantiæ quot ſint. cto.ſ.agente, quamuis non oẽs ſint ſubiectiue in actibus ipſis: ſicut albedo & muſica in Sorte. ¶Vlte-
rius notãdum eſt, quod accidens dicitur accidere accidenti propter conuenientiam in ſubiecto duplici-
ter. Vno modo ſecundum quòd aliqua accidentia comparantur ad vnum ſubiectum abſque aliquo
ordine,vt album & muſicum in Sorte. Alio modo cum aliquo ordine:quia ſubiectum recipit vnum
accidens alio mediante,ſicut ſubſtantia recipit qualitatem mediante quantitate,albedinem mediante
ſuperficie. Vtroque autem modo circunſtantiæ ſe habent ad actum:nam aliquæ circunſtantiæ ordi-
natè pertinent ad agentem non mediante actu,puta locus,tempus,& conditio perſonæ. Aliquæ verò
mediante ipſo actu,ſicut modus agendi ¶Circunſtantię à Philoſopho numerantur octo,ſcilicet quis
fecerit,quibus auxiliis ſiue inſtrumentis fecerit, quid fecerit,vbi fecerit,cur ſiue propter quid fecerit,
quo modo fecerit,quãdo fecerit. Et circa quid fecerit,quæ eſt vltima,quę à Cicerone cõprehenditur
ſub quid fecerit,& ſic ſecundũ eum nõ ſunt niſi ſeptẽ:quæ hoc verſu continentur,eius,quid,vbi,qui-
bus auxiliis,cur,quo modo,quãdo. Ex his circunſtantiis tres ſunt ex parte actus: duæ circunſtantiæ
contingunt actum per modum menſurę,ſcilicet tempus & locus,ſiue vbi & quando. Vna verò con-
tingit actum per modũ qualitatis,vt modus ſcilicet fortiter vel remiſſe,tarde vel velociter Ex parte
effectus eſt vna,ſ.quid fecerit. Ex parte cauſę finalis accipitur alia,ſ.cur vel propter quid fecerit. Nõ
quod finis qui dat ſpeciem actui,ſit circunſtãtia,ſed aliquis finis adiunctus: ſicut quòd fortis fortiter agat
propter bonum fortitudinis nõ eſt circunſtantia. Et ita intelligendũ eſt in circunſtantia ex parte effe-
ctus,ſ.quid fecerit. nam quòd aliquis perfundens alium aqua, abluat ipſum, nõ eſt circunſtantia,ſed
quòd infundendo infrigidet vel calefaciat,ſanet, vel ægrotare faciat, hæc eſt circunſtantia quid fece-
rit. Ex parte cauſę materialis ſiue obiecti, accipitur alia circunſtantia,ſ.circa quid,non quod illa cõditio
cauſæ,ex qua ſubſtãtia actus pendet,dicatur circunſtãtia, ſed aliqua cõditio adiuncta: ſicut in obiecto

furti,

furti, quod ſit alienũ, non dicitur circunſtantia, ſed φ ſit magnũ vel paruum, dicitur circunſtãtia circa quid. Ex parte verò cauſæ principalis accipitur alia circunſtantia, ſ. conditio perſonæ: nõ eſt tamẽ intelligendum, φ conditio perſonæ quæ tranſit in vim obiecti, ſit circunſtantia, ſed illa quæ nõ dat ſpeciem actui. Ex parte verò cauſę inſtrumentalis accipitur alia circunſtantia, ſ. quibus auxiliis ſiue inſtrumentis: bene autẽ vel male nõ ſunt circunſtãtiæ, ſed conſequuntur oẽs circunſtãtias vel defectus illarũ. Quotiens etiam non eſt circunſtantia, cum non ſit extra ſubſtantiam actus, ſed ſitratio ſubſtantiæ ipſius actus. Inter omnes circunſtantias ſecundũ Greg Niceenũ duæ ſunt principaliſſimæ, ſ. cuius gratia agitur, quæ dicitur circunſtantia finis, ſiue cur, aut propter quid. Et circunſtantia ex parte effectus, ſ. quid eſt quod agitur. Philoſophus verò dicit, quòd principales circunſtãtię ſunt propter quid, & ea in quibus eſt operatio, per quæ Philoſ. non intellexit tempus aut locum, ſed ea quæ adiunguntur actui: ſed idẽ dicit cũ Greg. Quia per hoc quod dicit ea in quibus eſt operatio, intelligit id quod Greg. intelligit per circunſtantiã quid eſt quod agitur, & ſic non aduerſantur. Cum ergo actuum humanorum obiectum ſit finis, circunſtantia quæ dicitur cuius gratia, ſiue finis adiunctus erit principalior: ſecũda verò eſt quæ attingit ſubſtantiam actus. Aliæ autẽ circunſtantiæ ſunt magis vel minus principales, ſecundũ quod ad iſtas magis vel minus appropinquant. Nec obſtat φ accidentia videntur eſſe præter conſiderationẽ artis, cùm nulla ars conſideret id quod eſt per accidens, vt dicitur in. 6. Metha. Quia non omnia accidentia ſe habent ad ſubſtantiã per accidens, ſed ſunt per ſe accidentia, & tales ſunt circunſtantiæ actuũ humanorum in doctrina morali: ideo ſunt de eius conſideratione. Notandum inſuper, φ licet circunſtantia manens, circunſtantia non det ſpeciem actui, nec in eſſe naturę, nec in eſſe moris. Tamen ſi vna illarum deficiat, ſpecies actus mutatur non quidem in eſſe naturæ, ſed moris: ſicut homo per hoc quod efficitur cæcus, nõ variatur eſſentialiter: aut ſi prius talis erat, & efficiatur videns vel audiens, non eſt alterius ſpeciei eſſentialis: ſed bene accidentalis, ſ. pulchri vel deformis: quia, vt D. Dion. ait, bonum eſt ex integra cauſa, & malum ex ſingularibus defectibus, & ſimiliter pulchritudo, &c. Sic in actibus humanis coniunctio viri & mulieris eſt eiuſdem ſpeciei in eſſe naturæ, & idem effectus ſequitur ante matrimonium & poſt, tamẽ in eſſe moris ſunt actus diuerſi: quia ante matrimonium eſt actus malus, & poſt bonus, & ſic de aliis. Veruntamen ſi circunſtãtia tranſeat in vim obiecti, tunc dat nouam ſpeciem moris actui, & actus ille qui eſt vnus in eſſe naturæ, erit plures in eſſe moris, & tot ſpecierũ quod circunſtantiæ tranſeunt in vim obiecti. ¶ Dicitur autẽ circunſtantia tranſire in vim obiecti, quãdo reſpicit ſpecialem ordinem rationis, vel ſecundũ rationem, vel cõtra. hoc manifeſtum eſt in his quæ habent ſpeciale præceptum vel prohibitionem, vt dare eleemoſynam pauperi propter pietatem naturalẽ, & vt præſeruetur à peccato mortali, eſt actus miſericordiæ ex obiecto, & ex parte finis eſt actus charitatis: & ſi fiat propter honorẽ Dei, erit religionis. Sic in malis accipere rem alienã, eſt actus malus ex obiecto & furtũ. Sed accipere in loco ſacro, vel rem ſacram de loco nõ ſacro aut tempore ſacro, tempus & locus tranſeunt in vim obiecti, & conſtituunt actum ex obiecto malum in duabus ſpeciebus moris: hoc eſt, dat ei duas malitias ſiue deformitates aut deordinationes. Si accipiatur alienum ad adulterandum vel occidendũ circunſtãtia, finis trahit ipſum ad adulterium vel homicidiũ. Circunſtantia quæ ex ſe non habet, nec reſpicit ſpecialem ordinationem rationis in bono vel in malo, niſi preſuppoſita aliqua alia cõditione, à qua actus habet ſpeciẽ boni vel mali, non mutat ſpeciem, licet aggrauet: ſicut tollere aliquid in magna vel parua quantitate, ex ſe nõ habet, nec reſpicit ſpecialem ordinem rationis, ſed eſt indifferens. Suppoſita tamen conditione, per quam actus habet bonitatem vel malitiam, vt in eleemoſyna et furto, dare vel tollere in magna quantitate vel parua nõ diuerſificat actum in bonitate vel malitia, auget tamen bonitatem in eleemoſyna, & aggrauat peccatum in furto.

Circunſtantia quando tranſeat in vim obiecti

3. Ethi.

§. 7. DE BONITATE ET MALITIA HVMANORVM ACTVVM.

A EX ſacris literis cõſtat aliquos actus humanos eſſe bonos, & aliquos malos. De bonis habetur Matthæi. 26. vbi Iudas murmurabat contra Magdalenã, tanquã male feciſſet: Chriſtus eam defendit dicens, Quid moleſti eſtis huic mulieri? bonũ enim opus operata eſt in me, &c. Deinde prędixit eam pro illo remunerationem acceptură, cùm opus illud haberet bonum obiectum, & omnes circunſtantias requiſitas. Et ipſa in ſtatu vię & in gratia: ergo meritoriũ. Et Gen. 4. dicitur, Reſpexit Deus ad Abel et munera eius: ad Cain autẽ & munera eius nõ reſpexit. Ille reſpectus ad munera, nil aliud erat q̃ acceptatio & approbatio ſacrificij eius. Et Ionę. 3. Vidit deus opera eorũ, quia cõuerſi ſunt. Et Mat. 6. Sic luceat lux veſtra corã hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Et. 1. Tim. 5. Vidua eligatur nõ minus ſexaginta annorũ, quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis teſtimoniũ habens. Et. 1 Per. 2. Vt in eo quod detractant de vobis tanq̃ malefactoribus ex bonis operibus vos conſiderãtes glorificent deum in die viſitationis. Et Ro. 2. Reddet vnicuiq; iuxta opera eius iis qui ſecundum patientiã boni operis gloriam & honorẽ. de malis operibus nõ eſt dubium ex eodem textu. Et Ioan. 3. Et dilexerunt homines magis tenebras q̃ lucem. Et aliis penè innumeris paſſibus, quos recitare prolixum eſſet. ¶ Ex prædictis apparet q̃ deteſtabilis ſit error Lutheranorũ, qui nõ verentur dicere, φ homo iuſtus in omni opere bono peccat, et φ omne opus bonũ eſt peccatum: ex quo ſequitur φ Deus reſpicit, conſulit, approbat & remunerat peccata, quod nullus vnquam ſanæ mentis affirmauit: nec obſtat illud Eſa. 64. vbi ait: Omnes iuſtitiæ noſtrę tanq̃ pannus menſtruatę: quia intelligitur de bonis operibus infectis malis circunſtãtiis, vt amplius dicetur, cum agetur de merito: vel comparando eas ad iuſtitiam diuinam.

Ver. 1. DE ORIGINE BONITATIS VEL MALITIAE HVMANORVM ACTVVM.

B DE bono & malo in actionibus oportet loqui proportionabiliter, ſicut de bono & malo in rebus. In rebus autem intantum aliquid habet de bono, inquantũ habet de eſſe, ſiue inquantum eſt ens, quia ens & bonum conuertuntur, & intantum aliquid eſt malum, inquãtum deficit a plenitudine ſui eſſe, ſiue ab eſſe ſibi conuenienti ſecundum naturam ſuam, ſicut ad plenitudinem eſſe humani requiritur quòd ſit compoſitũ ex materia et forma, ſiue ex anima rationali & corpore, habens omnes poten

tias

tias & inſtrumenta ſiue organa cognitionis & motus conuenientis humanæ naturę: vnde ſi aliquid horum deficiat homini, deficit illi aliquid de plenitudine ſui eſſe: & per conſequens de bonitate, & inquantum deficit á bonitate, dicitur malum: Sicut Sortes cæcus dicitur habere malum naturæ ſiue naturam deficientem: & ſi ſit ſurdus amplius: & ſic conſequenter de aliis. Manet tamen eſſentialiter homo, ſed deformis. Sic proportionabiliter dicẽdum eſt de actu humano, ad cuius eſſe plenitudinem requiritur primo ꝙ obiectum circa quod cadit, & per quod ſpecificatur, ſit bonum, hoc eſt conueniens dictamini rectæ rationis, ſiue ꝙ ſit conſultum vel præceptum, vel laudabile, ſiue honeſtum: Requiritur pariter quód ſit veſtitus prædictis octo circunſtantiis debitis, ſ quód conueniat perſonę. Nõ enim omnibus omnia conueniunt, & quód conueniat tempori, loco, &c. Cum autem actus habet, vt præmiſſum eſt, obiectum bonum, & omnes circunſtantias prædictas debitas, dicitur bonus bonitate moris ſiue laudabilis. Cum veró habet obiectum malum, hoc eſt non conueniens, puta prohibitum, vel deeſt aliqua circunſtantiarum prædictarũ, eſt malus & difformis, deordinatus, ſiue vituperabilis, cûm bonum ſecũdum D. Dion. ſit ex integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus. *4. cap. de Diui. illo.* Si veró plures circunſtantiæ deficiant, erit peior: & tanto peior, quanto plures deficiunt. Erit tamen actus ſecundum ſubſtantiam ipſius, ſiue inquantum habet eſſe, vel eſt ens bonus bonitate naturæ, ſiue bonitate entitatiua & tranſcendentali.

Ver. 2. DE BONITATE VEL MALITIA EX OBIECTO.

Oſee. 9. *1. 2. q. 18 art. 2.* MAlitiam prouenire actui ex obiecto teſtatur Oſeas dicens, Facti ſunt abominabiles, ſicut ea quę dilexerunt, ſed homo ſit abominabilis Deo propter malitiam ſuæ operationis, et placidus ſiue gratus & acceptus ex bonitate ſuæ operationis: ergo bonitas vel malitia operationis ſuæ eſt ſecundũ obiecta. C Sicut enim in naturalibus prima bonitas prouenit ex forma, quæ dat ſpeciem: ſic in actibus moralibus prima bonitas moralis prouenit ex obiecto conuenienti á quo recipit ſpeciẽ, ſicut motus á termino: et hęc bonitas dicitur bonitas generis moris, genere pro ſpecie accepto: prout dicitur humanum genus: et quãdo actus habet hanc bonitatem obiectiuam, ſiue ex obiecto, dicitur bonus ex genere, vt dare eleemoſynã: et quando habet obiectum malum, dicitur malus ex genere, vt accipere rem alienam inuito domino. Et quanuis res exteriores quæ ſunt obiecta actuum, ſint in ſeipſis bonæ, non tamẽ ſemper habent debitã proportionẽ, ſiue conuenientiam ad hanc vel hanc actionem, ſiue ad operantem ſecundũ dictamen rectę rationis. Ideo inquantum conſiderantur vt obiecta taliũ actionũ vel agentiũ non habent rationẽ boni. Et ita proportio actionis inter obiectũ & rationem ſiue dictamen eius eſt cauſa, vel ratio bonitatis vel malitię ipſius: *1. 2. q. 18 ar. 1. ad. 3* quia ſecundũ D. Dion. 4. cap. de Diui. no. Bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe: malum autem quod eſt pręter vel contra. Ex quo patet ꝙ ratio eſt principium humanorum & moralium actuum. ¶ Sed differentia eſt inter actus ex genere ſuo, ſiue ex obiecto bono: & actus ex genere, ſiue ex obiecto malo: *Actus malus ex genere nõ poteſt effici bonus, bene tamen econuerſo.* quia actus malus ex genere ſiue ex obiecto per quaſcunq; circunſtãtias bonas nõ poteſt effici bonus, cum eſſentialiter et intrinſece ſit malus, manente prohibitione obiecti: vt blaſphemare & adulterare, furari et facere cõtra aliquam legem humanam, manente obligatione legis. Sed actus ex genere bonus, per vnam malam circunſtantiã poteſt vitiari, cûm bonum ſit ex integra cauſa. Verum in his quę lege humana ſunt prohibita, poteſt fieri cõtinuatio actus, & in continuatione poteſt prohibitio ceſſare, vel etiam in his quæ ſunt prohibita iure naturali: ſtante eodẽ obiecto materiali actus in ſpecie naturę, obiectum poteſt formaliter mutari, & ſic idem actus in eſſe naturæ erit bonus & malus ſucceſſiue: ſicut ſi in continuatione cõiunctionis ſoluti, & ſolutę interueniat conſenſus matrimonij, & in cõtinuatione acceptionis rei alienæ res ipſa detur, & accipiẽs efficiatur dominus. Prius erat furtum, poſtea veró nõ: manente tamen actu et obiecto prohibito, actus eſt eſſentialiter & intrinſece malus, & non poteſt bene fieri.

Ver. 3. DE BONITATE ET MALITIA EX CIRCVNSTANTIIS.

1. 2. q. 18 ar. 3. & 4 BOnitas vel malitia ſecundario & extrinſece conuenit actui ex circunſtantiis, vt dictũ eſt. D Principaliter autẽ ex circunſtantia finis, qui dat bonitatem actui circa obiectũ indifferẽs, quod ſcilicet non eſt bonum neq; malum, ſiue ex ſe non habet conuenientiam vel diſconuenientiam ad rationem, vt puta quia non eſt obiectum, conſultum vel præceptum, aut prohibitum: vt iacere lapidem, ambulare, & alia huiuſmodi, in quibus habet verũ, maxima D. Boëtij in Topicis dicẽtis, cuius finis bonus eſt, ipſum quoq; bonum eſt: & cuius finis malus eſt, ipſum quoque malum eſt. In his autem quæ non ſunt indifferentia, ſed ſunt bona vel mala ex obiecto, finis malus adueniens actui bono ex obiecto vitiat. Et circunſtantia finis adueniens actui malo ex obiecto non bonificat neq; rectificat ipſum. Vnde Apoſtolus Rom. 3. Et nõ ſicut blaſphemamur, & ſicut quidam aiunt nos dicere, faciamus mala vt veniant bona, quorum damnatio iuſta eſt. finis tamen bonus adueniens actui bono addit ad bonitatem obiecti. Et ſimiliter finis malus adiunctus actui malo, addit ad malitiã, differẽter tamẽ: quia cûm finis refertur ad actum exteriorẽ, ſe habet vt circunſtantia, cum accidat actui exteriori, quod ad talem vel talem finem ordinetur: & ideo bonitas finis cõparata ad actum exteriorẽ, comprehenditur in bonitate circunſtantiarũ, & eodem modo malitia, vt ſi quis mœchetur vt furetur. Furtum ſecundũ dominũ Caietanum eſt circunſtantia. Si veró finis referatur ad actum interiorẽ voluntatis, non eſt circunſtantia, ſed obiectum actus interioris, & ideo pertinet ad ſubſtantiã actus ſpecificatiue concurrens. *ca. 3. §. 5.* Ad cuius euidentiam ſciendum eſt ꝙ actus dicuntur humani, inquantum ſunt voluntarij, vt dictum eſt: In voluntario autem aliquando inuenitur duplex actus, ſcilicet actus interior & exterior, & vterq; illorum habet obiectum ſuum. Finis autem proprie eſt obiectum voluntatis. Obiectum autem actus exterioris eſt id circa quod actio exterior verſatur. Sicut igitur actus exterior recipit ſpeciẽ ex obiecto exteriori, circa quod verſatur: ſic actus interior voluntatis recipit ſpeciem á fine ſicut á proprio obiecto: ſed, vt dictũ eſt, id quod ſe tenet ex parte voluntatis, ſe habet vt formale & principale ad id quod ſe tenet ex parte exterioris actus: quia voluntas vtitur mẽbris ad agendũ, ſicut inſtrumẽtis: nec actus exteriores habẽt rationẽ moralitatis (hoc eſt laudis vel vituperij) niſi inquantũ ſunt voluntarij: ideo ſpecies actus humani formaliter & principaliter conſideratur ſecundũ finem; materialiter autem ſe-

cundum

cundum obiectum exterioris actus. Ideo Philoſophus dicit, quòd ille qui furatur vt mœchetur, per ſe *3. Ethi.*
& propriè loquendo magis eſt adulter quàm fur. ¶ Nec obſtat q̃ id quod eſt per accidens, non con-
ſtituit ſpeciem, ſed accidit actui, quòd ordinetur ad talem finẽ, igitur: quia licet accidat actui exteriori
ordinari in talem finẽ: non tamẽ accidit interiori actui voluntatis, qui cõparatur ad exteriorem, ſicut
formale ad materiale. Et quanuis finis ſit cauſa extrinſeca debita, tamen proportio & relatio in ipſum
finem inhæret actioni: & ſic ſi actus exterior ordinetur ad diuerſos fines diſparatos, erit in diuerſis ſpe
ciebus moris diſparatis: ſi verò ordinetur ad diuerſos fines ſubordinatos, actus exterior erit in diuer-
ſis ſpeciebus moris ſubordinatis, quarũ vna cõtinetur ſub alia: vt ſi quis reddat depoſitum vt ſe tuea-
tur ab inimicis, & vt facilius poſſit ſeruire Deo, & honorare eum: ſunt plures actus morales ſubordi
nati: & principalis eſt actus religionis, quæ verſatur circa honorẽ Dei: quia quãto finis eſt poſterior,
reſpondet vniuerſali agenti, ſicut victoria: quę eſt vltimus finis exercitus, eſt finis intentus à ſummo
duce ordinatio huius aciei, vel illius eſt finis intẽtus ab aliquo ducum inferiorũ. Sic eſt de fine volun-
tatis, quæ eſt vniuerſale mouens omnium aliarum potentiarum. Et ideo ipſæ potentiæ inferiores, &
actus earum continentur & reducuntur ad actum voluntatis. ¶ Ex pręmiſſis apparet quòd in actione *1.2.q.18.*
humana quadruplex bonitas cõſiderari poteſt. Prima eſt naturalis & entitatiua ſiue tranſcendentalis. *art.4.*
Secunda bonitas eſt ex obiecto quod dat ſpeciem actui. Tertia bonitas eſt ex circunſtantiis, quę ſunt *Bonitas qua*
accidentia quædam actui debita & proportionata. Aliquãdo tamen D. Tho. ſub bonitate obiecti cõ *druplex.*
prehendit bonitatem circunſtantiarum: dicit enim quod ſuppoſito quòd voluntas ſit boni, mala cir- *1.2.q.19.*
cunſtantia poteſt eam facere malam: quia velle facere aliquid, quando nõ debet fieri ſeruatis aliis cir- *ar.2.ad.2.*
cunſtantiis non eſt velle bonum. Et impoſſibile eſt aliquem velle bonũ, quando non debet, quia ſem
per debet homo velle bonum, niſi fortè per accidens. Quarta bonitas, quæ conſiderari poteſt in acti-
bus humanis eſt ſecundũ finem, quaſi ſecundũ habitudinẽ ad bonitatis cauſam. Nihil tamẽ prohibet
actioni habenti vnam prędictarum bonitatũ deeſſe aliam vel alias. Et ſecundũ hoc cõtingit, q̃ actio
eſt bona ſecundũ ſpeciem vel circunſtantias, & ordinari in finem malum, & econuerſo Nõ eſt tamen
bona ſimpliciter: niſi oẽs bonitates concurrãt, cum (vt dictũ eſt) bonũ ſit ex integra cauſa. Eſt tamen
alia bonitas aduenientẽs, quæ dicitur meritoria, quæ eſt per gratiã: de qua poſtmodũ dicetur: ſine hac ta-
men actus moralis poteſt dici ſimpliciter bonus. Et quemadmodũ dictum eſt de bonitate: ſic propor
tionabiliter oppoſito modo dici poteſt de malitia, hoc dempto, quòd nulla eſt malitia entitatiua, cùm
actus quantumcunq; malus ſit in eſſe naturæ & entitatis, bonus.

Ver. 4. DE INDIFFERENTIA ACTVVM HVMANORVM SECVNDVM SPECIEM.

A CVm actus humani accipiãt ſpeciem ex obiecto, ſequitur q̃ ſi obiectum ſit indifferens quo ad bo
num vel malũ (hoc eſt ſecundũ ſe nõ conueniat nec repugnet rationi) actus circa ipſum elicitus *1.2.q.18.*
vel imperatus, erit indifferens: hoc eſt non erit bonus neq; malus: vt leuare feſtucam, iacere lapidem, *art.8.*
ambulare, & alia huiuſmodi. Vnde D. Aug. dicit, q̃ ſunt quædã facta media, quæ poſſunt bono vel *Lib. de ſer.*
malo animo fieri de quibus eſt temerariũ iudicare. Nec obſtat quod D. Aug. dicit malum eſſe priua- *do. in mon.*
tionem boni, & ſecundum Philoſ. priuatio & habitus ſunt oppoſita immediata: quia duplex eſt. Pri-
uatio quædam conſiſtit in priuato eſſe, hæc nihil reliquit de habitu, vt cæcitas & mors inter hanc pri
uationem et habitum non poteſt eſſe aliquod medium circa proprium ſuſceptibile. Alia eſt priuatio,
quæ conſiſtit in priuari, ſicut ægritudo eſt priuatio ſanitatis, non quòd tota ſanitas ſit ſublata, ſed quia
eſt quaſi via ad totalem ablationẽ. Et ideo cùm talis priuatio aliquid relinquat, nõ ſemper eſt imme-
diata cum oppoſito habitu, & hoc modo malum eſt priuatio boni, vt Simplicius dicit in libro Prædi
camentorum: quia eo q̃ malum nõ aufert totum bonum, ſed aliquid reliquit: ideo poteſt eſſe aliquod
medium inter bonum & malum. Nec oportet quòd omnis finis vel obiectum habeat aliquam boni-
tatem vel malitiam moralem, quæ conſideratur per comparationem & rationem, quanuis oporteat
quòd habeat aliquam bonitatem vel malitiam, ſaltem naturalem & entitatiuam. Si dicatur quòd om
nis actus, vel habet debitam perfectionem bonitatis, & ſic eſt bonus: vel aliquid deficit, & ſic eſt ma-
lus: ergo nullus indifferens. Dicendum eſt quòd conſequentia non valet: quia non quicquid habet
actus, pertinet ad ſpeciem eius. Vnde ſi in ratione ſuæ ſpeciei non contineatur quicquid pertinet ad
plenitudinem bonitatis ipſius, non propter hoc eſt ex ſpecie ſuæ malus vel bonus: ſicut homo ſecun-
dum ſpeciem ſuam non eſt virtuoſus neq; vitioſus. Et cum dicimus actum eſſe indifferentem, intelli-
gimus ſecundum ſuam ſpeciem.

Ver. 5. DE INDIFFERENTIA ACTVVM SECVNDVM INDIVIDVVM.

B OMnis actus humanus ſecũdum indiuiduum, ſiue in indiuiduo aut ſingulari, eſt bonus vel malus *1.2.q.18.*
& nullus eſt indifferens: quia cùm actus humanus non ſolum habeat bonitatem ex obiecto, ſed *art.9.*
etiam ex circunſtãtiis & fine: Et omnis talis in indiuiduo exiſtens habeat aliquam circunſtantiã, per
quam trahatur ad bonum vel ad malum, ad minus ex parte intẽtionis finis. Cum enim rationis ſit or-
dinare, actus à ratione deliberata procedẽs, ſi ſit ordinatus in malum finem, eſt malus: ſi verò in bonũ
finem, eſt bonus, iuxta regulam D. Boëtij: Cuius finis bonus eſt, ipſum quoq; bonum eſt: dum tamen
non vitietur aliunde & per oppoſitum. Cuius finis malus eſt, ipſum quoq; malum eſt. Sed ſi ſit ordi-
natus in finem indifferentem, ex hoc ipſo repugnat rationi, & habet rationem mali, cum ſit otioſus.
Vnde Chriſtus Mat. 12. dicitur: De omni verbo otioſo, quod locuti fuerint homines, reddent in die
iudicij rationem. Eadem ratione de facto, quod dicitur otioſum ſecundum D. Greg. quãdo caret vti
litate rectitudinis, aut ratione iuſtę neceſſitatis. ¶ Si dicatur quòd nulla ſpecies eſt quę non contineat,
vel continere poſſit ſub ſe aliquod indiuiduum: ergo ſi aliquis actus eſt indifferẽs ſecundum ſpeciem
aliquis actus indiuidualis ſub illa ſpecie contentus, poterit eſſe indifferens, cùm indiuiduo conueniãt
omnia quæ conueniũt ſpeciei, & ſpecies pręd icetur de indiuiduo. Negatur conſequentia, quia aliqua
bonitas conuenit actui in indiuiduo ſecundum ſe, ſiue inquantum indiuiduum eſt, qui non conuenit
ei ſecundum ſpeciem, puta bonitas circunſtantię finis: & quantũ ad illam pręd icationem dici poteſt,
quòd hæc eſt vera, Deambulatio Sortis abſolutè cõſiderata vt deambulatio, eſt indifferẽs ſecundum

H ſpeciem.

ſpeciem. & ſic indiuiduum prædicatur de omnibus, quæ conueniunt ſpeciei: tamen deambulatio Sor
tis conſiderata, vt eſt Sortis non eſt indifferens, quemadmodũ hæc eſt vera, Sortes eſt quantus ſecun-
dum ſpeciem. Sed hæc non eſt vera, Sortes eſt tantæ quantitatis ſecundum ſpeciem: quia habere tan-
tam quantitatem non conuenit ſpeciei: nec omni contento ſub tali ſpecie: ſed ex indiuiduatione ma-
teriæ, quæ eſt per hanc quantitatem. Vel dicendum ꝙ aliquem actum eſſe indifferentem ſecundum
ſpeciem dupliciter poteſt intelligi. Vno modo ſic, ꝙ ex ſua ſpecie debeatur ei ꝙ ſit aliquod obie-
ctum humani actus, ꝙ non poſſit ordinari ad bonum vel malum finem. Et hoc modo falſum eſt di-
cere, actum eſſe indifferentem ex ſpecie ſua. Alio modò poteſt intelligi actus indifferẽs ex ſpecie ſua,
eo ꝙ ex ſua ſpecie non habet ꝙ ſit bonus vel malus, & ſic eſt verum. Sicut homo ex ſua ſpecie non
habet ꝙ ſit albus vel niger, vel tantæ quantitatis: conuenit enim homini indiuiduo non ex princi-
4. Ethi. piis ſpeciei, ſed ex principiis indiuiduationis vel per accidens. ❡ Ex his infertur ꝙ nullus habitus
Nullus ha- poteſt eſſe indifferens, cum cauſetur ex actibus indiuiduis. Nec obſtat quod Philoſophus de placi-
bitus eſt in- dis & prodigis dicit, ꝙ non ſunt mali, & tamen conſtat quod non ſunt boni, cum recedant à virtute:
differens. quia Philoſophus proprie nominat hominem malum, qui eſt aliis hominibus nociuus. Hic autem ac
cipitur malum communiter pro eo quod eſt rectæ rationi repugnans, & bonum quod eſt conueniẽs
Nullus ac- rationi: quia, vt dictum eſt, bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe: & malum, præter vel contra
tus bonus rationem eſſe. ❡ Notandum etiam ꝙ ſicut actus humanus in indiuiduo non poteſt eſſe indifferens
in habente quantum ad bonum vel malum morale: ſic nec in exiſtente in gratia poteſt eſſe indifferens quantum
gratiã eſt in- ad meritum vel demeritum, modò habeat vſum rationis: quia omnis actus humanus in exiſtente in
differẽs quã- gratia eſt meritorius vel demeritorius: quia ex quo charitas actu vel virtute concurrit in actibus mo
tum ad me- raliter bonis virtute primi actus charitatis, per quem diligit Deũ ſuper omnia, & ordinat in eum ſe
ritũ vel de- & omnia ſua bona præſentia vel futura: actus ille eſt gratus & acceptus Deo, & dignus mercede: &
meritum. per conſequẽs meritorius. Vnde Gen 4 dicitur, ꝙ reſpexit Deus ad Abel et munera eius. Si verò po-
natur impedimentum vt puta mala circunſtantia inanis gloriæ, aut aliqua alia, eſt venialis & demeri
1. Cor. 10. torius, & contra illud Apoſt. Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam
Dei facite. Actus autem eorum qui ſunt in gratia, & nõ habẽt vſum rationis, ſunt extra genus moris,
& per conſequens extra genus meriti & demeriti, cum non ſint humani, neq; morales. Bonitas enim
meritoria præſupponit moralẽ: Actus verò in exiſtentibus in peccato mortali, poſſunt eſſe boni mo-
raliter & ciuiliter laudabiles, qui tamen nõ ſunt meritorij nec demeritorij reſpectu gloriæ aut pœnæ
æternæ Si quis enim exiſtens in peccato mortali habituali, ſeruatis omnibus circunſtãtiis moralibus
debitis, honoret patrem, vel det eleemoſynam ex pietate naturali, vel ſubleuat eum qui ſubmergitur,
non meretur, neq; peccat. Primum patet cum non ſint in gratia, quæ eſt principium & fundamentũ
Rom. 6. meriti, iuxta illud Apoſtoli: Gratia Dei vita æterna. Quòd autẽ nõ peccet mortaliter neq; venialiter,
probatur: quia omne peccatum, eſt actus malus: prædicti autem actus nõ ſunt mali, cum habeant ob-
iectum bonum, & omnes circunſtantias morales debitas in eſſe. Nõ enim ad actum moraliter bonũ
requiritur relatio actualis neq; habitualis, imò nec ſecundum aliquos virtualis in vltimum finem ſu
pernaturalem, ſed ſufficie relatio aptitudinalis, ſcilicet ꝙ ſit aptus natus referri, & quod non refera-
tur actualiter in finem malum, ſiue quod non habeat aliquid repugnans rectæ rationi, vt in actibus
prædictis: ergo exercens taliter opera prædicta, non peccat, & per conſequens actus eſt moraliter bo
nus, cùm omne peccatum ſit actus moraliter malus, cum ſit cõtra dictamen rectę rationis. ❡ Nec ob-
ſtat quod dicitur: Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Vbi Gloſ Omnis vita infidelium pecca-
tum eſt, cum non ſit ex fide: quia Apoſt accepit ibi fidem pro conſcientia: vel ſi accipiatur pro virtute
Rom. 14 fidei, illa negatio tenetur contrariè: vt ſit ſenſus: Omne quod eſt contra fidem vel conſcientiam, pec-
catum eſt. Et ad Gloſ. illam quæ attribuitur D. Auguſtino, poteſt dupliciter reſponderi. Primo, ꝙ
omnis vita infideliũ, peccatũ eſt, concomitanter, hoc eſt exiſtit cũ peccato, ſ. infidelitatis: ſed nõ quòd
quolibet actu peccent. Secundo, ꝙ omnis vita & actio infideliũ ex infidelitate procedẽs, peccatũ eſt.
Vnde Apoſt ad Tit. 1. Coinquinatis & infidelibus nihil mundũ eſt, ſed inquinatę ſunt eorũ mens &
Exo. 1. conſcientia. Multos tamẽ bonos actus faciunt, qui nõ procedunt ex infidelitate Ideo obſtetrices He-
bræorũ præſeruaotes filios maſculos, non peccauerũt, licet eſſent idololatræ: eam ob rem ædificauit il
Rom. 8. lis Deus domos. Nec tamen ex illa Gloſ. ſequitur, ꝙ omnis vita fideliũ, & exiſtentiũ in gratia, ſit me-
ritoria: iuxta illud. Apoſt. Scimus quoniã diligentibus Deum omnia cooperãtur in bonũ: quia aliter
Ibidem. ſe habet fidelis ad bonũ, & infidelis ad malũ: nam in homine qui habet fidẽ formatã, nihil eſt damna-
tionis æternæ: iuxta illud Rom. 8. Nihil ergo damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Ieſu, & non ſe-
cundum carnẽ ambulant: ſed bene damnationis temporalis, ſ. culpa venialis & reatus pœnæ tempo-
ralis, eſſe poteſt: ſed in homine infideli & in infidelitate exiſtente, eſt bonũ naturę: & ideo cũ infidelis
ex dictamine rationis facit aliquod bonũ, non referendo in malum finem, non peccat, licet opus eius
non ſit meritoriũ: quia nõ eſt gratia informatũ. Si dicatur quòd quemadmodũ fidelis primo actu cha-
ritatis per fidem, refert ſe & omnia opera ſua futura in Deũ, ratione cuius relationis cætera bona ope-
ra in gratia facta ſunt meritoria, etiã ſi non referãtur actualiter propter illam relationẽ virtualem pri-
mi actus. Cum ergo infideles per actũ infidelitatis ſuæ retulerint ſe, & omnia opera ſua futura in ido-
lum ſuũ, ſequitur ꝙ omnia opera ſua ſequentia, etiã ſi actualiter nõ referantur, ſunt demeritoria et pec
cata. Negatur conſequentia, & ratio eſt: quia omnia bona opera ex ſe ſunt ordinabilia in Deum Ideo
ſufficit prima relatio vniuerſalis, in qua virtualiter cõtinentur omnia bona opera futura in exiſtente
in gratia, ſed opera bona ex ſe non ſunt referibilia in idolum, ſed ſolum ex malitia referentis: & ideo
ad hoc quòd ſint peccata, nõ ſufficit relatio virtualis vel habitualis, ſed requiritur actualis, cum ex ſe
ſub illo fine non contineantur.

5. Ethi. Ver. 6. DE BONITATE VEL MALITIA ACTVS INTERIORIS.

1. 2. q. 19 BOnitas vel malitia actus interioris voluntatis pendet primo ex obiecto ſuo. Vnde Philoſophus C
art. 1. dicit, quòd iuſtitia eſt ſecundũ quam aliqui volunt iuſta: & virtus eſt ſecundũ quã aliqui volunt
bona.

bona. Sed bona voluntas eſt illa quæ eſt ſecũdum virtutem:ergo bonitas voluntatis eſt ex hoc,quòd
aliquis vult bonum. Nec obſtat quòd actus aliarum potentiarũ,& exteriores accipiant bonitatem ex
circunſtantiis,præcipue ex fine,ſicut dictum eſt:quia finis eſt obiectum voluntatis,& nõ aliarum po
tentiarum aut actuum exteriorum : ideo omnes circunſtãtiæ requiſitæ ingrediuntur obiectum actus
interioris voluntatis. Quapropter D. Thomas dicit,quòd ſuppoſito quòd voluntas ſit boni nulla cir
cunſtantia, ſcilicet ſubſequens,poteſt facere malam. Et cùm bonitas voluntatis pendeat ex bonitate
voliti, neceſſe eſt quòd pendeat ex intentione finis, qui eſt obiectum voluntatis, & ratio volendi ea
quæ ſunt ad finem. Si verò intentiò finis conſequitur actum voluntatis exiſtentẽ,puta ſi aliquis vellet
aliquid facere,& poſtea referret in Deum:tunc prima bonitas voluntatis nõ pendet ex intentione ſe-
quenti,niſi quatenus reiteratur actus: nec per malam intentionem finis ſequentem deprauatur actus,
qui præceſſit,ſed actus voluntatis,qui iteratur eſt malus. ¶ Cum autem obiectum proportionetur vo
luntati per rationem,quia bonum intellectum eſt obiectum proportionatũ voluntati:ſequitur quòd
bonitas volũtatis eo modo pendet à ratione,quo pendet ab obiecto. Obiectũ enim voluntatis quod
eſt bonum,& finis,non pertinẽt ad genus moris,niſi inquantum cadit ſub ordine rationis. Ratio au-
tem eſt primum principium formale intrinſecum humanorum actuum : Igitur bonitas moris primo
pẽdet à ratione. Et licet bonum ſub ratione boni & appetibilis prius pertineat ad voluntatem,quàm
ad rationem,tamen bonũ ſub ratione veri prius pertinet ad rationem. Et quanuis Philoſ. dicat,quòd *6.Ethic.*
obiectũ intellectus practici conciliatiui eorũ quę ſunt ad finẽ,ſit verũ conforme appetitui recto:quia
circa media rectitudo rationis conſiſtit in conformitate ad appetitum finis debiti: tamen ipſe appeti-
tus finis debiti pręſupponit rectã apprehenſionẽ de fine,quę eſt per rationẽ. Et licet voluntas moueat
rationem ſecundũ vnum modũ,ſ. quantum ad exercitiũ & effectiuè: ratio tamen alio modo mouet
voluntatem,ſcilicet formaliter & directiuè,hoc eſt per pręſentationẽ obiecti,& ſic quantum ad ſpeci
ficationem: ideo bonitas voluntatis pendet à ratione in genere moris.

Ver. 7. DE DEPENDENTIA BONITATIS A LEGE AETERNA.

A CVm in cauſis ordinatis effectus plus pendeat & procedat à prima cauſa,q̃ ſecunda : quia ſecunda *1.2.q.19.*
non agit,niſi in virtute primæ: & ratio humana,quæ eſt regula & menſura voluntatis humanæ, *art.4.*
pendeat à lege æterna, quæ eſt ratio diuina & menſura rationis humanæ. Vnde Dauid dicit: Multi *Pſal.4.*
dicunt,quis oſtendit nobis bona? ſubiungit: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. Quaſi
dicat : Lumine rationis,quod nobis ex lumine vultus tui prouenit, datũ eſt q; poſſumus cognoſcere
bona,& noſtrã voluntatem regulare. ¶ Ex quo ſequitur,quòd bonitas volũtatis humanæ magis pen
det à lege æterna,quàm à ratione humana : licet enim vnius rei non ſint plures menſuræ proximæ, ta-
men bene ſubordinatæ : & menſurã propriam oporteat eſſe homogeneam,hoc eſt eiuſdem rationis,
ſiue vnius generis,cum intellectus & volũtas ſint eiuſdem rationis & generis:quia ambę ſunt poten
tię ſpirituales connexæ, ſupra ſe inuicem reflectentes: ſed hoc non oportet in menſura remota. Lex
enim æterna ſiue ratio diuina non eſt eiuſdem rationis et generis cum voluntate humana. & quanuis
lex æterna ſit nobis ignota,ſecundum quod eſt in mente diuina: innoteſcit tamen nobis per rationem
naturalem,quæ ab ea deriuatur, vel per aliquam reuelationem.

Ver. 8. DE DISCORDIA VOLVNTATIS A CONSTANTIA ERRONEA.

B VOluntas diſcordans à ratione etiam errante , eſt mala:quia ratio etiam errans ſiue iudicium pra- *1.2.q.19.*
cticum etiam erroneũ eſt conſcientia , quæ nil aliud eſt q̃ applicatio ſcientiæ ad aliquem actum. *art.5.*
Sed omnis voluntas,quæ eſt contra conſcientiã,eſt mala,iuxta illud: Omne quod non eſt ex fide,pec- *De veri.q.*
catum eſt vbi Gloſ. exponit,hoc eſt: Omne quod eſt contra conſcientiam,ædificat ad gehennam. Ex *17.art.4.*
quo ſequitur quòd conſcientia obligat non ſolum quando dictat quòd illud quod eſt malum,non eſt *Rom.14.*
faciendum,& quòd illud quod eſt bonũ,& ſub præcepto,eſt faciendũ: quia tunc non errat,ſed etiam *Conſcientia*
ligat quando errat. Et non tantum quãdo dictat opera indifferentia,vel etiam quæ ſunt ſub conſilio, *errans obli*
eſſe ſub præcepto,& debere fieri ſub pœna peccati mortalis: ſed etiam quando dictat & iudicat quòd *gat.*
illud quod eſt peccatum mortale,eſt ſub præcepto,& de neceſſitate ſalutis faciendum ſub pœna dam-
nationis æternæ. Cuius ratio eſt: quia voluntas ſe illi diſcordãs,quantum in ſe eſt, habet volitionem
faciendi vel omittẽdi id quod eſt illicitum: quod facere vel omittere tenetur ſub pœna damnationis
æternæ: cum voluntas non poſſit ferri in obiectum,niſi præſentatum per rationem,& ratio præſentat
quaſi præceptum vel prohibitum lege æterna. Ideo quantum eſt ex ſe,facit vel omittit,quod eſt con-
tra legem ęternam: ideo dicit Apoſtolus: Qui autem diſcernit ſi manducauerit,damnatus eſt: quia nõ *Rom.14.*
ex fide,hoc eſt ſecundum conſcientiam,quam ſpreuit. & ſic delinquit,proprio iudicio condemnatus. *ad Tit.3.*
Voluntas ergo diſcordans à conſcientia errante,eſt mala: quia vult malum. non quòd volitum ſit ma
lum ſecundum ſe, ſed per accidens propter apprehenſionem rationis. Ideo Philoſ. dicit quòd per ſe *7.Ethic.*
loquendo, inconueniens eſt,non ſequi rationem rectam, per accidens autem,non ſequi rationem fal-
ſam ſiue errantem. Vnde dicendum eſt ſimpliciter q; omnis voluntas diſcordans à ratione dictante
ſub peccato,ſiue recta ſiue errante,ſemper eſt mala. Licet enim iudicium rationis errantis nõ deriue- *Volũtas diſ*
tur à Deo: tamẽ ratio errans proponit iudicium,vt verum & à Deo (à quo eſt omnis veritas) deriua *cordãs à ra*
tum. Nec obſtat quod D. Aug. dicit: Præceptum inferioris poteſtatis non obligat, ſi contrarietur pre- *tione errãte*
cepto ſuperioris poteſtatis: ſed ratio errans eſt inferior poteſtas contraria legi æternæ: igitur. quia di- *ſemper eſt*
ctum illud habet locum , quando cognoſcitur quòd inferior poteſtas præcipit aliquid contra præce- *mala.*
ptum ſuperioris. Tunc enim dicendum eſſet cum D. Petro: Obedire oportet Deo magis quàm homi *Act.5.*
nibus. Sed ſi aliquis credat quòd præceptum inferioris,puta Proconſulis,eſſet præceptum ſuperioris,
puta Imperatoris, contemnendo præceptum Proconſulis,contemneret præceptum Imperatoris. Si-
militer ſi homo cognoſceret quòd ratio humana dictat contra præceptum Dei, non teneretur ratio-
nem ſequi: ſed tunc ratio non eſſet omnino & totaliter errans : ſed quando ratio totaliter errans pro-
ponit aliquid, vt præceptum Dei, tunc idem eſt contemnere dictamen rationis & pręceptum Dei: &
reducitur illa malitia ad malitiam apprehenſionis: quia ratio apprehendit aliquid mali, & ſub ratione

mali,prout contrariatur diuino pręcepto,vel prout ſcandalū vel aliquid huiuſmodi ſequitur.& tunc ad talem ſpeciem malitiæ reducitur talis mala voluntas.

Ver. 9. DE CONCORDIA VOLVNTATIS CVM RATIONE ERRANTE.

1.2.q.19. art.6. VOluntas concordans cum ratione errante, non eſt ſemper bona: quia cùm bonum ſit ex integra causa, ad bonitatem voluntatis requiritur ꝙ velit illud quod vult ſub ratione boni & propter bonum. Pręterea voluntas occidentiū Apoſtolos erat mala,vt notum eſt:& tamē concordabat cum *Ioan.16* ratione errante ipſorum, ſecundum illud Ioannis: Venit hora,vt omnis qui interficit vos,arbitretur ſe obſequium præſtare Deo Et ſic apparet quòd conſcientia erronea non excuſat,quando eſt error circa id quod quis ſcire tenetur. vt ſi ratio errans dictat alicui ꝙ quis tenetur ire ad vxorem alterius, ſicut quibuſdam mulieribus Lutheranis noſtri temporis, quę habebant conſcientiam dictantem ꝙ ipſæ quanuis vxoratæ,debebant ſe communicare aliis à marito,ſi id peterēt propter charitatem. Voluntas concordans huic rationi erranti, eſt mala, ex eo quòd error iſte procedit ex ignorantia legis Dei,quā ſcire tenetur. Si autē error ſit inuincibilis,& cauſet inuoluntarium:vt ſi ratio in hoc erret,vt credat aliquam mulierem ſubmiſſam,quę non eſt ſua,eſſe vxorem ſuam,vt Iacob:& ea petente debitum cognoſcit eam,qood non faceret ſi ſciret non eſſe ſuam: tunc talis error cauſat inuoluntarium,& excuſat à peccato.& ſic voluntas ſe conformans illi conſcientiæ erroneę,non eſt mala.Nec ex præmiſſis ſequitur ꝙ ſit dabilis aliquis caſus, in quo quis ſit perplexus: quia licet quis diſcordans à ratione errante dictante de adulterando peccet,ac etiam ſe illi conformans,oon tamen eſt perplexus:quis habet aliud remedium ad vitandum peccatum. Poteſt enim & debet conſcientiam deponere, quòd ſi nolit,non eſt inconueniens quòd aliquis ex culpa ſua ſit perplexus:quia ſicut in ſyllogiſmis vno incōuenienti dato, neceſſe eſt alia ſequi: Ita etiam in moralibus vno inconuenienti poſito, ex neceſſitate alia ſequuntur.Non tamen poteſt ſimpliciter quis eſſe perplexus:quia poteſt & tenetur conſcientiam erroneam deponere. nec illis credendum eſt qui ſe non poſſe illam deponere dicunt,& quòd habeant conſcientiam reflexam, quòd ſub pœna peccati mortalis non deponant conſcientiam dictantem de adulterio perpetrādo:quia poſſunt ſuſpendere actum voluntatis,quo facto,ratio naturali ordine quęrit alia media,& conſiliatur aliunde,ex ſynderesi iuuantur:& ſi recurrant ad Deum,illuminabit illos. Deus enim & natura non deficiunt in neceſſariis,niſi ex culpa. Concordans tamen cum conſcientia errante in indifferentibus,non peccat. C

Ver. 10. DE LIGAMINE CONSCIENTIAE ET PRAECEPTI PRAELATI.

De Veri.q. 17.art.5. CVm conſcientia non liget niſi vi præcepti diuini, vel ſecundum legem diuinam ſcriptam,vel ſecundum legem naturæ inditā:ſequitur ꝙ ligamen conſciētiæ maius eſt,ꝗ ligamen præcepti prælati:vnde cùm præceptum diuinū ſit maius præcepto prælati,ſequitur ꝙ ligamen conſcientiæ eſt maius eo. Et ſic conſcientia ligat,præcepto prælati in contrarium exiſtente. Licet enim prælato reſiſtens ordinationi Dei reſiſtat,& ſic præcepto diuino,nō tamen adeò propinquè. Circa hoc tamen aduertendum eſt,quia conſcientia recta & erronea diuerſimode ſe habēt quantū ad vim obligatiuam.Conſcientia enim recta perfectè & ſimpliciter obligat contra prælati præceptum,ſimpliciter quidē,quia eius obligatio auferri nō poteſt,cum ſine peccato nō poſſit deponi talis conſcientia. Perfectè autem, quia conſcientia recta non ſolum hoc modo ligat, vt ille qui eam ſequitur, peccatum non incurrat, ſed etiam vt ille qui eam ſequitur,ſit immunis à peccato, quantumcunq; prælati præceptum ſit in contrarium. Sed conſcientia erronea obligat contra præceptum prælati in indifferentibus ſecundū quid & imperfectè:quia non obligat in omnem euentum,ſed ſub conditione ſuæ durationis. Poteſt enim & debet quis talem conſcientiam deponere. Imperfectè autem quia ligat quantum ad hoc quòd ille qui eam ſequitur, peccatum non incurrit. Non autem quantū ad hoc ꝙ ille qui eam ſequitur,peccatum euitet,cùm præceptum prælati habet contrarium:ſi tamen ad illud indifferens prælati præceptū obliget,in tali caſu peccat,ſi nō faciat:quia contra conſcientiam agit. Et ſi faciat,pariter peccat,quia prelato eſt inobediens. Magis autē peccat,ſi non faciat conſcientia durante,quod conſcientia dictat, cum plus liget ꝗ pręceptum pręlati Nō enim per conſcientiā erroneam ſoluitur ille qui vouit, ab his ad quæ bonum obedientię ſe extendit: nec iterum ſoluitur à ligamine conſcientię propter obligationem voti:ſed manet in eo contraria obligatio:nec tamen eſt perplexus,quia poteſt & debet conſcientiam illam deponere. Et quanuis ſubditus non habeat iudicare de præcepto prælati,habet tamen iudicare & diſcernere de impletione præcepti eorū quę ad ipſum ſpectant: vnuſquiſq; enim actus ſuos examinare debet ſecundum ſcientiam quam habet à Deo,ſiue ſit naturalis, ſiue acquiſita, ſiue infuſa: *1.2.q.19* omnis enim homo debet ſecundum rationem agere. D

art.10. Ver. 11. DE CONFORMITATE VOLVNTATIS HVMANAE AD DIVINAM.

De Veri.q. 23.art.7. & 8. Pſal.32. Pſal.100. Mat.26 AD hoc quòd voluntas hominis ſit bona,oportet quòd conformetur voluntati diuinæ:quia nihil eſt rectum niſi conformetur ſuę regulę, cùm vnumquodque intantum ſit rectum,inquantum attingit ſuam regulam & menſurā.ſed voluntas diuina eſt regula & menſura voluntatis humanæ:quia illud quod eſt primum in vnoquoq; genere,eſt metrum & menſura omnium illorum quę ſunt illius generis:ſed volūtas diuina eſt prima in genere voluntatum:igitur eſt regula. Vnde Gloſ. ſuper illud pſal. Rectos decet collaudatio,dicit: Rectū cor habet,qui vult quod Deus vult. Igitur quicunq; habet voluntatem repugnantem voluntati diuinæ,non habet voluntatem rectā,& per conſequens malam. Inſuper Gloſ.ſuper illud: Non adhæſit mihi cor prauum,dicit:Tortum cor habet,qui non vult quæ Deus vult:ſed quilibet tenetur cordis tortitudinem & prauitatem vitare:Igitur &c. Vlterius ſecūdum Ciceronem,Amicorum eſt idem velle,& idem nolle. Poſtremo Chriſtus fuit nobis datus in exemplum,regulam,& menſurā in omnibus actibus humanis. ¶ Sed Chriſtus maxime virtuoſus dicit: Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.Igitur. Hæc argumenta ſufficienter probant nos debere conformare voluntatem noſtram voluntati diuinæ in volito formali. Sed an teneamur nos conformare voluntatem noſtram voluntati diuinæ in volito materiali & particulari,eſt difficultas. Ad cuius euidentiam ſciendū eſt primo,ꝙ licet in Deo non ſit niſi vna voluntas,qua omnia vult;tamen quia volita & B

Volūtas hominis debet conformari volūtati diuinæ in volito formali ſed non ſemper in materiali.

[illegible] volito[illegible] nostrum modum intell[illegible] diuersa: Ideo vnum dicimus [illegible] Vo[illegible]ale [illegible]tur bonū [illegible]mune [illegible] vni [illegible] et gu[illegible]ator, hoc bonum commune, quod [illegible] omne totum [illegible] ter[illegible] & omnia alia quæ vult, ordinat ad hoc bo[illegible] ne A[illegible] alicuius creaturæ particularis in De[illegible] est consideratio boni pro[illegible] [illegible] turæ [illegible] suam naturam: & h[illegible] volitum dicitur materiale. ¶ Resolutio ergo [illegible], quod [illegible] are vo[illegible]tem [illegible] ram [illegible] diuinę cognitę in [illegible] hominis volitis aliquod bon[illegible] in particulare, nisi re[illegible] bo[illegible] em, aliquo relatione saltem aptitudin[illegible]. Velle enim aliquid sub [illegible] est ve[illegible] ad [illegible] sit ordinabile. Naturalis enim appetitus [illegible] bonū [illegible] & sine ac[illegible] ur ratio volendi ill[illegible] quo [illegible] est ad finem [illegible] bonum, [illegible]ndum rationem [illegible]uersalem, & non secun[illegible] ser[illegible] ne [illegible] qui est pars vniuersi bonum est quod occida[illegible] m, quod t[illegible] en non est bonum asino, h[illegible] contingit in [illegible]. [illegible] quod [illegible], volitus aliquid [illegible]dum rationem parti[illegible]aren[illegible] consideratū, [illegible] rationem v[illegible] [illegible]ratum, est bona. Vnde [illegible] Augustinus [illegible] bona voluntate vult patrem viue[illegible] quem Deus v[illegible] mori [illegible]: [illegible] dissolui & esse cum Christo: & tamen Deus hoc non volebat. vnde [illegible]nebo [illegible] opere [illegible] et sic placebat D. Paulo dissolui et [illegible], [illegible] contrarium [illegible] ad bonum commune & finem vniuersalem. Ideo di[illegible] D. [illegible] dolebat & [illegible]atur de morte [illegible], secundum vnam rationem, et [illegible] [illegible], vnde dicebat: Transeat a me calix iste verumtamen non sicut [illegible] [illegible] Deum velle eum mori. Hinc est quód possunt esse diuersæ & [illegible] imo [illegible] m vn[illegible] opposita bona, prout sub diuersis [illegible] Iudex enim iustè vult latronem mori, eo quód nocet reipu[illegible] [illegible] non est semper necesse voluntatem nostrā [illegible] in vol[illegible] materiali, siue in particulari. ¶ Sed quando, & quando non, In[illegible] [illegible] nodi a[illegible] em notitiam supponenda sunt quatuor. Primo quód ne[illegible] [illegible]le. Vnde D. Hieronymus dicit: Si quis dixerit d[illegible]m præcepisse impossibile, [illegible] suaue est, & onus m[illegible]um leue. Et D. Ioannes: Manda[illegible] [illegible] quo si qui[illegible] nullus ten[illegible] conformare voluntatem suam volu[illegible] di[illegible] m, siue se[illegible]ndum modum tendendi in obiectum ita intense aut secun[illegible] [illegible] ur conformare per imitationem quemadmod[illegible] v[illegible]luntas veri [illegible]bedientis [illegible]. Secundo præsupponendum est quód cùm voluntas [illegible] possit [illegible] tur, [illegible] ad cognita, & per intellectum præsentata. Et per consequēs [illegible]ormare voluntati diuinę, siue in volit[illegible] materiali siue formali, nisi illam cognoscat [illegible], & tenetur. Tertio supponendum est quód non est necesse quemlibet confor[illegible] [illegible] voluntati diuinæ in omni volito etiam cognito, eo quód Deus multa vult, [illegible] beneplaciti, quæ prohibuit nobis [illegible] velle: [illegible] peccata. Quarto supponēdum est ꝙ [illegible] voluntatem no[illegible]am voluntati diuinæ, quantum ad vtrunq; volitum, scilicet, [illegible]le. [illegible] nobis [illegible] & not[illegible] est Deum velle nos conformari [illegible] lex [illegible] est, [illegible] voluntas diuina est regula voluntatis hu[illegible] [illegible] vult eam [illegible] velle, [illegible] in habentibus cognitionem & libertatem vnum nō [illegible] proponit [illegible] quid & q[illegible] intelligat. Vnde sequitur ꝙ voluntas diu[illegible] est reg[illegible] voluntati humanæ [illegible] per hoc quód proponit ei quid & qualiter velit. cum [illegible] D[illegible] vu[illegible] propter quamcunq; causam vel finem [illegible] non regulat voluntatem huma[illegible] [illegible] velle [illegible] De[illegible] nos aliquid velle, voluntas nostra re[illegible] [illegible]: vult enim [illegible] vel[illegible] & tamen ipse vult patrem mori. Vnde Au[illegible] [illegible] de libero arbitrio, cap. 6 [illegible] Nulla [illegible] voluntas, nisi quæ vult illud ꝙ Deus [illegible] Voluntate di[illegible] no[illegible] innotescit per præcepta & prohibitiones, & per consilia [illegible] voluntatis antecedentis. [illegible] sic tenemur velle quæ Deus præcepit, & [illegible] Quod autem co[illegible] tenemur velle, quia hoc nostro reliquit arbitrio. Non [illegible] virginitatem [illegible] nobis ꝙ præcipiat siue velit nos velle absolute [illegible] quod expedientius est [illegible] & nostrum commodum. Idem est de his quæ [illegible] voluntate consequente, siue [illegible] beneplaciti, si innotescat per exteriorem & suffi[illegible] [illegible]onem, & per eiusdem [illegible] inspirationem quód Deus velit nos illa velle.
N[illegible] et ali[illegible] Deus ve[illegible] talia velle. per operationem [illegible] re existentem, vt quam domum comburitur, bene apparet quód Deus vult domum [illegible] & [illegible] alias bonis vel indifferētibus: & in malis vult [illegible] ate permi[illegible] quam efficit vel permittit, innotescit [illegible] Deus [illegible] & de iure naturæ apparet [illegible] tenetur velle, imò tenetur oc[illegible] [illegible] genere patris infirmi, & ma[illegible] [illegible] deret, si nō im[illegible] [illegible] tur conformare [illegible] promulga[illegible] [illegible] voluntate beneplaciti, ub pœna pec[illegible] [illegible] tenetur filius illam velle ea natura [illegible] Deus [illegible]. No[illegible] etiam ex præce[illegible]

Volitum formale.
Volitum materiale.
Philip. 1.
Mat. 26
Quando voluntas humana debet cōformari diuinæ in volito materiali.
Mat. 11.
1. Ioan. 5
1. sent. dist. 48. q. 2.

pro Dei, qui habet ex præcepto charitatis & naturæ velle [illegible] ſum: nec [illegible] ſum eſt aliquãdo [illegible] præcepta contraria dediſſe, cum Deus non [illegible] ordinem naturæ aut charitatis & ſi hoc fieri non poteſt de potentia ordinata. Ex præmiſſis [illegible] argu[illegible], & pat[illegible] quòd Deus non poteſt de potentia ordinata alicui reuelare damnationem ſuam: et ſi reueler, non teneretur eam velle, quia cum non poſſit eſſe ſine peccato, teneretur velle peccatum. & ſi Deus [illegible] velle [illegible] tum, quod eſt impoſſibile [illegible] de ſolis tormentis abſq; peccato [illegible] dicit q quamuis Deus de potentia abſoluta poſſet alicui ſuam damnationem reuelare, non tamen [illegible] poteſt de potentia ordinata: quia talis reuelatio [illegible] gere eum deſperare. [illegible] ſi alicui talis reuelatio fieret non deberet [illegible] gi ſecundum modum prophetiæ prædeſtinationis vel præſciētię, hoc eſt q inf[illegible] ter eueniret. ſed per modum prophetiæ comminationis, quę intelligitur ſuppoſita conditione demeritorum. Sed [illegible] q eſſe intelligendum per modum præſcientię, adhuc non teneretur [illegible] reuel[illegible] ret, velle ſuam damnationem abſolute, ſed ſecundum ordinem diuinę [illegible] ę, quo Deus vult [illegible] tes & perſeuerantes in peccato, damnari. Non enim vult ex parte ſua aliquem abſolute dam[illegible] omnes homines ſaluos fieri 1 Tim. 2 ſed ſecundum quod ex nobis [illegible] Vnde [illegible] Velle [illegible] nationem non eſt conformare voluntatem ſuam voluntati diuinæ, ſed voluntati [illegible] tamen q [illegible] in patria omnes ſancti videant clare in ſingulis quę vident, ordinem eorum, ad [illegible] Deus circa ea vult: & ideo non ſolum formaliter, ſed etiã materialiter in omnibus voluntate [illegible] voluntati diuinę conformant [illegible] ſic ſi de potentia abſoluta communicaret viſionem [illegible] tię Iudæ Iudas videndo & volendo ſuam damnationem futuram [illegible] te Deo non concurrente. Non tamen teneretur eam velle & [illegible] conformare, ſicut in omnibus aliis. In viatoribus autem qui nõ clare vident, motus voluntatis retardatur per vires inferio[illegible] ideo Deus non obligat eos ſub pœna peccati, ad conformandum illi in volito materi[illegible], etiam [illegible] ordinem diuinę prouidentię. Ideo ſufficit non repugnare diuinę ordinatio[illegible] vol[illegible] Ne[illegible] tet gaudium de hoc experiri. ſicut Philoſophus dicit de forti. q ſufficit cum non tr[illegible] in periculis mortis, quamuis non gaudeat. ¶ Si dicatur q ſic ſe habet intellectus humanus ad intellectum diuinum, ſicut voluntas humana ad voluntatem diuinã: ergo ſi homo tenetur cõformare voluntatem ſuam voluntati diuinæ: ita etiam intellectum ſuum intellectui diuino. Et ſic quandocunq; aſſentiret falſo, peccaret. quia difformaret ſe intellectui diuino, qui eſt ſemper verus. Negatur conſequentia, quia non eſt ſimile, cum voluntas ſit libera & non intellectus: defectus enim intellectus non ſemper eſt in poteſtate noſtra, ſicut defectus voluntatis, cum aliquando organa ſenſuum, à quorum actibus actus intellectus pendent, ſint indiſpoſita.

Ver. 12. DE BONITATE ACTVS EXTERIORIS.

1.2.q.20 Bonitas Actuum interiorũ redundat in exteriores: & è conuerſo. Ad cuius euidentiam ſupponendum eſt quòd duplex eſt bonitas, ſcilicet entitatiua ſiue tranſcendentalis, conueniens omnibus rebus, inquantum habent eſſe. Hæc bonitas in actibus humanis eſt ens abſolutum & de prædicamẽto qualitatis, & in tertia ſpecie: eſt enim operatio elicita vel imperata à voluntate, tan[illegible] cauſa [illegible] uente, & ſic eius bonitas & entitas manifeſte procedit & pendet à voluntate, cuius eſt effectus. A[illegible] eſt bonitas moris ſiue moralis, cuius ſubiectum eſt operatio humana, quæ pro formali & abſtracto nihil aliud eſt, q̃ relatio quædam, quę dicitur rectitudo ſiue conuenientia operationis in attractione ad ſuam regulam. Regula autem humanorum actuum eſt ratio. ideo bonitas moralis conſiſtit in debita proportione actuum humanorum ad rationem ſiue ad iudicium prudentiale, per quod regulantur & ſequuntur rectam rationem, hoc eſt verum iudicium rationis practicæ. Vnde D. D[illegible] dicit: Bonum hominis eſt ſecundum rationem eſſe. Hoc autem proportio conuenit obiecto & circun[illegible] ac fini, diuerſimode tamen: & cum ex actu interiori & exteriori conſtituatur vnus actus humanus, vt d[illegible] eſt, ſequitur quòd bonitas actus exterioris redundat in interiorem, & è conuerſo, ſecundum quandam analogiam, vt primo ſit in vno, & ſecundario ordine quodam in alio, vt ſanitas in animali medi[illegible] & vrina. Sed videndum eſt cui primo conuenit. D. Tho dicit, quòd actus exteriores po[illegible] boni vel mali dupliciter. Vno modo ſecundum genus ſiue obiectum. quod dicitur materia de[illegible] ſecundũ circunſtantias in ipſis conſideratas: ſi[illegible] dare eleemoſynã & hæc bonitas nõ deriuatur à voluntate, ſed magis à ratione: quia prius non pendet [illegible] ſteriori. Obiectum autem debitè circunſtantionatum prius conueniens eſt rationi rectæ, & ordinatur per eam, cum voluntas procedit in actum, qui quandocunq; intrinſece, hoc eſt ex natura ſua eſt bonus, vt dilectio Dei ſuper omnia, & [illegible] intrinſece boni: aliquando autem extrinſece, vt actus ex præcepto ſuperioris & eodem mo[illegible] cendum de malo. Et ideo ſi conſideretur bonitas actus exterioris, ſecundum quòd eſt in appr[illegible] ſiue & ordinatione rationis, prior eſt bonitas actus exterioris, quàm bonitas volũtatis. E[illegible] ſic [illegible] bonitas deriuatur ab obiecto apprehenſo per rationem ad ipſam voluntatem. Sed ſi conſideretur ſecundum quòd eſt in executione operis, ſequitur voluntatem, quæ eſt principiũ operationum e[illegible] ſic [illegible] bonitas primo eſt in obiecto debite circunſtantionato, ſecundo in actu voluntatis, tertio in executione operis, ſiue in operatione actuali exteriori: & loquimur hic de prioritate natu[illegible]. A[illegible] modo actus exterior dicitur bonus per ordinem ad finem rem[illegible], ſcilicet [illegible] obiectum, quod etiam habet rationem finis propinquus. Cum autem finis & bonum ſit obie[illegible] voluntatis, [illegible] quòd bonitas vel malitia, quam habet actus exterior [illegible] ordine ad [illegible] em, per prius inuenitur in actu voluntatis [illegible] per eam deriuetur ad actum exteriorẽ. Et quia bonitas finis per prius eſt in ratione, quemadmodum actus exterior ordinatur per rationem: ita & [illegible] actus non eſſet bonus [illegible] bon[illegible] obiecti, quàm finis, per prius conueniunt rationi, [illegible] anquam primo principio immediate re[illegible] ant. Et bonitas finis, [illegible] anquam regulat [illegible] uenit voluntati & [illegible] tui exterio[illegible] m tamẽ vol[illegible] de actui exteriori: bonitas verò obiecti regulati primo conuenit actui exteriori, deinde volun[illegible] ¶ Ex præmiſſis infertur, quòd [illegible] bonitate [illegible] actu exteriori, [illegible] er, bonitas [illegible] ſectu & finis. Non tamen ſemper, quia aliquando voluntas no ordinat actum eleemoſynæ in vlte[illegible]

rem

De veri. q. 23. art. 8. ad 2.
4. de Diu. nom.
1.2.q.20 art. 1.
Actuũ exteriorum et interiorum quæ bonitas prior ſit

[illegible] fin [illegible] & [illegible] pendet [illegible]. At quando [illegible] voluntas [illegible] differẽ[illegible] ex [illegible] finem. [illegible] talem [illegible] actus [illegible] ex fine [illegible] bo[illegible]nitates vel [illegible] exterior [illegible] ve[illegible] ordinatur in [illegible] [illegible] fine [illegible] nat [illegible] illatum pend[illegible] principal[illegible] ex [illegible] & [illegible] uatur [illegible] red[illegible] [illegible] voluntate tm. alia principaliter pendet ex voluntate, & [illegible] dat [illegible] actione exteriore. Sed in duabus pri[illegible]is caſibus non eſt niſi [illegible] bonitas in [illegible] interiori & exteriori [illegible] obſtat quòd idem accid[illegible]s non poteſt eſſe in duobus ſubiectis, quod eſſet in [illegible] actus duobus [illegible] bonitas vnius actus deriua[illegible]tur ad altum: quia [illegible] verum eſt [illegible] ſi deriuaretur, ſic [illegible] ex causa agente [illegible] calidum ca[illegible]le[illegible], alius numero eſt calor in [illegible] faciente, & calefacto. Secu[illegible] ſecundum analogiam, vt dictum eſt de [illegible]tate, quæ e[illegible] in [illegible] animali, & per redundantiam in [illegible] tanquam in ſigno. Bonitas autem moralis [illegible] ſubiectiuè eſt in intellectu, & per redundantiam in voluntate & actu exteriori, ſed di[illegible]uerſi modè, vt dictum eſt

Ver 13 DE ADDITIONE BONITATIS VEL MALITIAE EX ACTV EXTERIORI. 1.2.q.20 art.4.

A SI loquamur de bonitate vel malitia actus exterioris, quam habet ex [illegible], tunc actus exterior nihil addit ad bonitatem vel malitiam quia bonitas vel malitia finis primò eſt in voluntate, & ab ea re[illegible]un dat ad actum exteriorem: hoc autem intelligendum eſt niſi contingat voluntatẽ ex actu exteriori [illegible] [illegible] fieri meliorem in bonis, & p[illegible]rem in malis. Quod quidem tripliciter contingere pot[illegible] [illegible] modo ſecundum numerum, puta cùm aliquis vult facere aliquid bono fine vel malo, & [illegible] [illegible] Poſtmodùm vult & facit duplicatur actus voluntatis. & ſic [illegible] [illegible] non aliter boni vel mali [illegible] modo ſecundum extenſionem, puta cùm aliquis vult facere aliquid [illegible] vel malo, & propter impedimentum deſiſtit: alius autem continuat motum voluntatis, [illegible] opere perficiatur. Manifeſtum eſt quòd huiuſmodi volitas eſt diuturnior in bono vel malo, & [illegible] hoc me[illegible]lior vel peior. Tertiò ſecundũ intenſionem, ſunt enim quidã actus exteriores, qui inquantum ſunt delectabiles vel pœnoſi, nati ſunt intendere vel remittere voluntatem, vt actus [illegible] & martyrii. Conſtat enim quòd quando volitas intenſius tendit in bonum vel malum, tanto eſt melior vel peior. Si verò loquamur de bonitate actus exterioris, quam habet ex obiecto, hoc ſecundum materiam & diuerſas circunſtantias, ſic comparatur ad voluntatem, vt terminus & finis: & hoc modo addit ad bonitatem vel malitiam voluntatis. Quia omnis inclinatio vel motus perficitur in hoc, quod conſequitur finem, vel attingit terminum. vnde non eſt perfecta voluntas, niſi quæ opportunitate data operatur. Si autem poſſibilitas deſit, voluntate exiſtente perfecta, defectus perfectionis, qui eſt ex defectu actus exterioris, eſt ſimpliciter inuoluntarius: inuoluntarium autem ſicut non meretur pœnam vel præmium in operando [illegible] nihil [illegible] de præmio vel pœna, ſi homo ſimpliciter inuoluntarie deficiat à faciendo bo[illegible]no vel [illegible]. Ex præmiſſis patet quomodo voluntas eſt duplex, ſcilicet efficax & inefficax. Volun[illegible]tas efficax dicitur perfecta: quia ea poſita neceſſariò ſequitur actus, ſecluſo impedimento. Voluntas inefficax dicitur imperfecta: & qua poſita non neceſſariò ſequitur actus, etiam ſecluſo impedimento. Actus exterior addit bonitatem vel malitiam in volitione inefficaci, quia [illegible] perficitur ex eundo ad actum. & intelligendum eſt de bonitate vel malitia eſſentiali: quia certum eſt quòd ſemper actus exterior addit bonitatem vel malitiam accidentalem: quia qui efficaciter vult in gratia facere bonum actum & non poteſt, non gaudebit de actu bono exteriori, ſicut ille qui voluit & fecit: & eodem modo non pa[illegible]titur de malo [illegible] tamen propter hoc ſequitur quòd peccator non teneatur confiteri de peccato exte[illegible]riori [illegible] quòd [illegible] dicere ſacerdoti de [illegible], quòd habuit voluntatem efficacem furti adulterii, vel homicidii. Quia peccator tenetur in confeſſione clarè manifeſtare peccata ſua, ſicut vulneratus ad mortem debet clarè oſtendere vulnera medico, ſiue chirurgo, vt poſſit facilius & perfectius curari. Sic peccato[illegible] propter medelam, verecundiam, humilitatem cautelam: & vt ſacerdos debitam pœniten[illegible]tiam iniungere poſſit, ac ſcire an pœnitens teneatur ad reſtitutionem & illam iniungere: ad hæc enim ſacramentum [illegible] confeſſio eſt inſtituta, clarè debet confiteri. Nec [illegible] pariter [illegible] ſacramento[illegible]rum in [illegible] auferunt gratiam, & tamen ſunt actus exteriores [illegible] priùs e[illegible]git [illegible] ex [illegible] tutione: nec addunt bonitatem vel malitiam ex opere [illegible] ex opere ope[illegible]rato, [illegible]. Si dicatur quòd hoc fauet hæreſi Abbaldini, qui dicebat quòd homo non effici[illegible]tur deterior operibus malis: dicendũ quòd ille omnino negabat bonitatem & malitiam in opera[illegible]tionibus exterioribus, [illegible] longè eſt à propoſito. Ad argumentum quod poſſet fieri de fornicatione & martyrio patet ex d[illegible]: quia [illegible] actus dicuntur addere propter intenſionem.

Ver. 14 DE ADDITIONE BONITATIS VEL MALITIAE PER EVENTVM.

B EVentus ſequens aut eſt præcogitatus ſiue præuiſus, aut non. Si primum manifeſtum eſt quòd addit ad bonitatem vel malitiã: cùm enim aliquis cogitat quòd ex opere ſuo [illegible] mala [illegible] qui, [illegible] propter [illegible] dimittit: ex hoc apparet quòd volitas eius eſt magis deordinata & ſic [illegible]. Si autem euentus ſequens non ſit præcogitatus, diſtinguendum eſt, quia [illegible] ſe[illegible] [illegible] & vt in pluribus [illegible] euentus ſequens addit ad bonitatẽ vel malitiam actus [illegible] eſt enim meliorem actum [illegible] ex genere [illegible], ex [illegible] poſſunt plura bona ſequi: & peio[illegible]rem, [illegible] plura mala. Si verò per accidens, & [illegible] euentus ſequens non [illegible] bo[illegible]nitatem vel malitiam ſuper actum. Non enim datur iudicium de re aliqua, ſecundum quod [illegible] per ac[illegible]cidens, ſed [illegible] ſecundum illud quod eſt de per ſe. Et ſic euentus ſequens non facit [illegible] malum, q[illegible] erat bonus: neque bonum [illegible], qui [illegible] erat malus. [illegible] aliquis det eleemoſynam pro[illegible]pter Deum, & ille abutatur ad peccatum: nihil deperit ei, qui eleemoſynam facit. [illegible] ſi aliquis patie[illegible] at iniuriam ſibi factam, non propter hoc excuſatur ille qui fecit. 1.2.q.20. art.5 Euẽtus per ſe [illegible] ad dit ad bonitatẽ & malitiam.

Ver. 15 DE IIS QVAE CONSEQVVNTVR BONITATEM VEL MALITIAM. 1.2.q.21.

C ACtum humanum propter bonitatem conſequuntur [illegible], à quibus etiam denominatur, ſcilicet re[illegible]ctitudo, [illegible], & meritum: & actum malum, alia [illegible], peccatum, vituperium, & de[illegible]meritum. Rectitudo prouenit ex eo quòd eſt conformis rationi & legi æternæ. Et ſic bonũ in plus eſt Rectitudo actus hu[illegible]mani.

quam [illegible]
forme [illegible]
[illegible]
& [illegible]
[illegible] bonu [illegible]
[illegible] & vitup [illegible]
mp [illegible]
[illegible]
Ph [illegible]
tuper [illegible]
[illegible]
[illegible] quòd vnuſqu [illegible] par [illegible]
ergo [illegible] bonū [illegible]
tota [illegible]
[illegible]
[illegible] modo, ſecun [illegible]
d t. Al [illegible]
[illegible] bon [illegible]
ſecu [illegible]
[illegible]
cuius [illegible] eſt pars [illegible]
[illegible]
[illegible] & peccati, ſiue de [illegible]
[illegible] ſiue vitup [illegible]
b [illegible] præt [illegible] vel [illegible]
cu [illegible] alt [illegible] actus hum [illegible]
[illegible] ad Deum, infer [illegible]

§ 8 DE IIS QVAE CONSEQVVNTVR ACTVS INTELLECTVS, ET VOLVNTATIS

CVm omne agens [illegible] in ſ [illegible] principium [illegible] & p [illegible] in a [illegible] pati [illegible] enim actionem ſu [illegible] conſequen [illegible] potētia [illegible] ad oppo [illegible] tos, per actus ſimiles & [illegible] tos determin [illegible] qui [illegible] um [illegible] in ea, pe [illegible] quam inclinatu [illegible] ve [illegible] al [illegible] vel ſpeculatiuæ, ille aſſenſus [illegible] eo [illegible] quam qualitatem [illegible] antem ad [illegible] bilis vel ter aut quar [illegible] intel [illegible] us [illegible] aſſ [illegible] um, i [illegible] prima q [illegible] actum intenditu [illegible] pe [illegible] nem ſic determ [illegible] q [illegible] lectabili [illegible], & qua [illegible] qu [illegible] mob [illegible] aſſentit [illegible] mur de a [illegible] & ap [illegible] tus ſenſiti [illegible] tem & in [illegible] tem potent [illegible] moral [illegible] ru [illegible] & v [illegible] qu [illegible] ap [illegible] po [illegible] re [illegible] actum contrarium [illegible] ſiue [illegible] al [illegible] D [illegible] ſimil [illegible] actu [illegible] per co [illegible] actu [illegible] & [illegible] tur ſiue magi [illegible] terminata ad promptè, ac [illegible] quodammodo [illegible] actus, & d [illegible] exeundum in [illegible] co [illegible] qu [illegible] pe [illegible] erit, vo [illegible] ex [illegible] modum [illegible] hoc e [illegible] ac [illegible] pediatur. [illegible] communiter [illegible] natura, & quòd di [illegible] de facili mobilis, inc [illegible] & d [illegible] les a [illegible] Appare [illegible] q [illegible] numero, quæ [illegible] erat [illegible] : [illegible] in aqua [illegible] per continuationem [illegible] idem eſſenti [illegible] appare [illegible] bitus eſt determinatio po [illegible]

Ver. 1 [illegible] DEFINITIONE ET DIVISIONE HABITVS.

VT [illegible] perfectius intelligatur [illegible] Philoſoph [illegible] Dici [illegible] vnumquodque [illegible] ſecundum [illegible] tur operatio eius. & in tertio [illegible] eſt [illegible] dictum eſt, ſecundū quem al [illegible] aut ad aliud [illegible] citur bona [illegible] telligere [illegible] vel male [illegible] dum bene [illegible] rum, dic [illegible] bilis: quia [illegible] diſpoſitio [illegible] ignorantes ar [illegible] dum animam verò [illegible] The [illegible] animæ [illegible]

iam

tiam gratum facientem, quæ perficit ipſam eſſentiam animæ, in qua eſt ſubiectiuè, & facit gratum & acceptum. Hic habitus ex ſe & ſecundum ſe non ordinatur immediatè ad operandū: quanuis ex conſequenti per virtutes, quæ fluunt ab ipſa in potentiis, vt inferius amplius dicetur. Secundum verò malè eſſe aliqui ponunt maculam in eſſentia animæ, quam dicunt eſſe gratiæ priuationem, ſicut infirmitatem ſanitatis priuationem. & ſic dicunt maculam habere aliquid poſitiuum, ſcilicet, tenebroſitatem & obnubilationem quandam, quo mediante peccator redditur abominabilis coram Deo. Ex illa tamen macula nihil imprimitur in potētiis: ſed remanēt debilitatę & inclinatę ad malū propter defectū virtutū & donorū, quæ fluūt ab eſſentia gratiæ: ſed de his amplius inferius. Alius eſt habitus, qui eſt diſpoſitio ſeu determinatio potentiæ ad aliud, hoc eſt ad operationē ſecundū bene vel malè. Quando actus vel operatio eſt conueniens, dicitur bona, & habitus bonus, qui à theologis & philoſophis moralibus vocatur virtus. Quando verò operatio eſt diſconueniens rectæ rationi, ſeu inordinata, diſpoſitio illa dicitur mala, & habitus malus, qui à Theologis & moralibus dicitur vitiū, vt intēperantia, & alia huiuſmodi. ¶ Aliter diuiditur habitus, quia quidā eſt naturalis, quidā acquiſitus, quidā infuſus. Habitus naturales dicūtur, qui inſunt à natura. & hoc modo in angelis multi ſunt habitus naturales: quia omnes ſpecies per quas cognoſcunt, ſunt ei connaturales, hoc eſt fluunt à natura, ſiue eſſentia ipſorum, ſicut riſibilitas ab eſſentia hominis, ſecundum quoſdam: ideo ſunt inſeparabiles & incorruptibiles: vel dicuntur habitus naturales, quia ſimul cum natura inditi vel cōcreati ſunt. Ex talibus habitibus non inueniuntur in homine niſi duo, vnus in intellectu ſpeculatiuo, qui dicitur intellectus principiorum, & vnus in intellectu practico, qui dicitur ſynderesis, de quibus paulò poſt dicemus. Nullos alios habitus ſiue ſpecies intelligibiles in intellectu hominis innatas Philoſophus aſtruit, dicēs, quòd anima ab initio eſt tanquam tabula raſa, in qua nihil depictum eſt: depingibilis tamen virtutibus & ſcientiis. Habitus infuſi dicuntur, qui ordināt actus potentiarum in finē ſupernaturalē: ideo per actus humanos acquiri non poſſunt, ſed à ſolo Deo infunduntur. Huiuſmodi ſunt, fides, ſpes, charitas, & dona ſpiritus ſancti, de quibus ſuo loco dicetur. Habitus acquiſiti ſunt, qui per actus humanos acquiruntur. Ex prædictis patet quòd triplex eſt cauſa habituum, ſcilicet natura vel Deus, vt author naturæ, & actus humani, & Deus vt author beatitudinis. Habitus acquiſiti ſunt virtutes & vitia, quæ Philoſophus. 2. Ethic. docet ab actibus cauſari.

Gratia eſt habitus in eſſentia animæ.

Macula qd.

Virtus eſt habitus bonus.

Vitiū eſt habitus malus.

Habitus multiplex.

Habitus naturalis.

3. de anima.

Habitus infuſus quid.

Habitus acquiſitus qd.

Ver. 2. DE CAVSATIONE HABITVS PER ACTVM.

A QVando in agente eſt ſolum principium actiuum ſui actus, vt in igne, non poteſt aliquis habitus cauſari ex proprio actu. Inde eſt quòd res naturales non poſſunt aliquid aſſueſcere, aut diſſueſcere, vt habetur in. 2. Ethic. ſed quando in agente eſt principium actiuum & paſſiuum ſui actus, ſicut in actibus humanis: ex illis actibus poſſunt aliqui habitus cauſari. Nō quidem quantū ad principium actiuum, ſed quantū ad principiū actus, quod mouet motum. Nam omne quod mouetur & patitur ab alio, diſponitur per actum agentis. Vnde ex multiplicatis actibus aduenit quędā qualitas in potentia paſſiua, vt mota ab obiecto, quæ nominatur habitus. ¶ Sed aduertendū quòd differentia eſt inter intellectū & voluntatem: quia intellectus ſpeculatiuus per vnum actum demōſtrationis acquirit habitum ſcientiæ, eò quòd virtus actiua principiorum euidentiū totaliter conuīncit intellectū ad aſſentiendum concluſioni, & ſic determinat totaliter, & cauſat habitum: qui tunc ſolùm ſe extendit ad illam concluſionem demonſtratā. Et adueniente ſecunda demonſtratione non cauſatur ſecundus habitus, ſed primus extenditur ad aſſenſum ſequētis concluſionis, & ſic conſequenter. Sed per propoſitiónes probabiles aut practicas non totaliter vincitur: ideo ad cauſandū habitū in ipſo intellectu, requiruntur multi actus. Sed voluntas cū ſit omnino indeterminata, non poteſt totaliter ſuperuinci per vnum actū, cùm ſe habeat diuerſimodè ad multa. Et ideo cùm per intellectū iudicatur aliquid appetendū ſecundū diuerſas circunſtantias: ideò per vnū actum intellectus nō poteſt totaliter ſuperuinci, vt feratur in idem, vt in pluribus, & per modū naturæ. Ideo Philo. dicit, quòd vna hyrundo non facit ver, neq; vna dies æſtatem: itaq; nec felicem vna dies, aut paruum tempus. Habitus tamen corporales poſſunt cauſari ex vno actu, ſi actiuum fuerit magnę virtutis quandoq; enim vna medicina fortis ſtatim inducit ſanitatē, & vnus magnus exceſſus ægritudinem. In actibus autem aliarū potentiarū quancunq; ſint intenſi, non poteſt eſſe ſufficiēs virtus in vno actu ad totaliter determinandū potentiā, quæ ſe habet ad multa, & oppoſita, & diuerſimodè: quanuis ex actu intenſiori cauſetur intenſior qualitas, quàm ex actu remiſſo. Nec inconuenit apud aliquos, quòd ſit aliquis habitus minus intenſus in eſſe qualitatis, quàm aliqua diſpoſitio, quæ ex vno vel duobus actibus eſt cauſata, quia habitus ex pluribus actibus cauſatur. Aliud enim (vt dicunt) eſt ineſſe, aliud determinare.

1.2.q.51. ar.1.& 3.

Intellectus & voluntas quo ad receptionē habitus differūt.

1. Ethic.

1.2.q.51. ar.4.ad.3. q.de virtu. art.10. ad.19.

Ver. 3. DE ACTIBVS HABITVVM INFVSORVM.

B CIrca cauſalitatē ſiue virtutem actuū habituum infuſorum D. Tho. videtur eſſe varius & problematicus. Nam in prima ſecundæ dicit, quòd actus qui producuntur ex habitu infuſo, nō cauſant aliquem habitum, ſed confirmant habitū præexiſtentem, ſicut medicinalia remedia adhibita homini ſano, per naturam non cauſant aliquam ſanitatem: ſed ſanitatem prius habitam corroborant. Et ratio eſt: quia ſi cauſarent aliquem habitum, vel ille eſſet eiuſdem ſpeciei, vel alterius: non ſecundum, cùm actus non ſit cauſa æquiuoca, ſed vniuoca. Nec primum, quia tunc duo habitus eiuſdem ſpeciei, ſolo numero differentes, eſſent in eodem ſubiecto, quod eſt impoſſibile, cùm accidentia indiuiduentur per ſubiecta. In quæſtionibus tamen diſputatis vbi quærit an conſcientia ſit actus vel habitus, reſpondet quòd eſt actus. Argumentatur in oppoſitum, dicens: Ex actibus multiplicatis generatur habitus: ergo ſi aliquis frequenter operetur ſecundum conſcientiam, cauſabitur habitus conſcientiæ: Reſpondet quòd ex his actibus, non generatur aliquis habitus alterius modi ab illo habitu à quo eliciuntur: ſed vel aliquis habitus eiuſdem rationis, ſicut ex actibus infuſæ charitatis generatur aliquis habitus dilectionis acquiſitus, vel per exiſtens, augmentatur. Sicut in eo qui habet habitum temperantiæ acquiſitum ex actibus ſequentibus augmentatur habitus. Pro hac parte eſt experientia, quæ apparet in his qui ex charitate dilexerunt ſe, & altero illorum peccante mortaliter, & perdente charitatem,

De veri.q. 17.art.2. ad 4.

adhuc

adhuc faciliter, promptè, & delectabiliter diligunt ſe, & non habitu charitatis infuſo. Igitur ex alio ha
bitu acquiſito ex actibus charitatis infuſæ, cùm non appareat vnde veniat illa facilitas aliunde. Inſu-
per hæreticus diſcredens vni articulo, non habet fidem de aliis: & tamen aſſentit promptè, faciliter,
& delectabiliter: igitur actus fidei infuſæ reliquerunt illam promptitudinem. Communis tamen opi-
nio Thomiſtarum eſt, quòd non cauſetur habitus Nec D. Thomas contradicit ſibi ipſi cum loquatur
de diſtinctione. Et ad experiētiam dicunt quòd hæreticus ex reuolutione librorum acquirit aliquam
promptitudinem & facilitatem: & hoc modo ex aliis actibus qui videntur ſimiles àctibus charitatis,
qui tamē ſunt puræ potētiæ, cauſatur habitus, qui dicitur amicitia. non enim mutuo diligentes ſe, co-
gitant ſemper de Deo, nec aſſentientes propoſitionibus fidei ſemper aſſentiunt, quia reuelatū à Deo,
ideo non eſt neceſſe quòd habitus infuſus concurrat ſemper elicitiuè ad actum puræ potentiæ circa
eundem obiectum materialiter tantum conſideratum, & non formaliter.

Ver. 4. DE SVBIECTO HABITVVM.

1.2.q.50. CVm aliqui habitus, vt dictum eſt, determinent naturā ſecundū eſſe bene vel malè conſequens eſt C
quòd corpus animalis ſit ſubiectum habitus diſponentis naturā corporalem. Vnde Philo. in præ-
dicamētis ſanitatē corporis, & infirmitatē inſanabilē habitū nominat. Sanitas autē pro materiali, ſunt
qualitates in quatuor humoribus proportionatæ, & pro formali eſt illa relatio proportionis inter eas
quæ ſunt in corpore. Infirmitas verò pro materiali eſt qualitas, prædenominās & cauſans diſpropor-
tionem: & pro formali eſt relatio diſproportionis humorum ad inuicem, quæ etiam eſt in copore. Eſ-
ſentia etiam animæ eſt ſubiectum gratiæ gratum facientis, per quam anima efficitur particeps alicuius
2.Pet.1. ſuperioris naturæ. iuxta illud D. Petri: Vt ſimus conſortes diuinæ naturæ & eodem modo anima eſt
ſubiectum maculæ, eo modo quo oculus cæci dicitur ſubiectū cæcitatis. Priuatio enim & habitus ha
Quæ poten- bent fieri circa idem. Potentiæ verò aliquæ ſunt incapaces habituum operatiuorum, vt quinq; ſenſus
tiæ ſunt in- exteriores: & aliæ quę operantur ex ſolo inſtinctu naturæ. & non ſubiacent imperio rationis, vt potē-
capaces ha- tiæ animę vegetatiuæ, & ſenſus cōmunis, prout & membra corporis, quæ aliquando propter aliquas
bituum ope- qualitates nō ſubiacent deſpoticè imperio rationis, vt experiūtur organiſtæ, qui per aſſuetudinem re-
ratiuorum. mouent impedimenta: ſed nō cauſant habitum. Memoria autem ſecundum Philoſophum, in homini-
2. de Aia bus eſt capax habitus. Dicit enim quòd frequēs meditatio confirmat memoriā. Appetitus autem iraſ-
cibilis & concupiſcibilis, ſi conſiderantur, ſecundum quòd operantur ex inſtinctu naturæ, vt in mo-
tibus primò primis, ſic nō ſuſcipiunt habitus: quia vt dicitur in. 5. Ethic. habitibus operamur cum vo
5. Ethic. lumus. Sed ſecundum quòd ſubiacent imperio rationis, habituantur. Vnde Philoſo. dicit quòd aliquę
virtutes, ſcilicet temperātia & fortitudo, ſunt irrationabilium partium. In volūtate autem ponitur iu-
ſticia & partes eius, & oppoſita earum vitia, ſecundum Philoſ. Quamuis in ea non ſubiectiuentur for-
Angeli non titudo aut temperantia, eò quòd voluntas ex ſua natura eſt ſufficienter determinata ad bonū propriū
habent ha- quod reſpicit temperantia & fortitudo, & non quo ad bonum alterius, circa quod verſatur iuſticia.
bitus ac- In intellectu etiam humano tam ſpeculatiuo quàm practico, ſubiectiuantur plures habitus acquiſiti
quiſitos. & infuſi, & duo connaturales, In angelis autem ſolum inueniuntur habitus connaturales, ſiue inditi,
aut concreati, aut infuſi; ſed non requiſiti, cùm ſint circa naturalia determinati.

Ver. 5. DE HABITIBVS INTELLECTVS SPECVLATIVI.

1.p.q.79. INtellectui ſpeculatiuo impreſſit Deus in ſua creatione vnum habitum naturalē indelebilem, quo
art.12. dirigitur circa ſpeculabilia, hoc eſt circa veritatem vel falſitatem omnium compoſitionum, & di- D
uiſionum, ſiue propoſitionum ad operationem non ordinatarum, quem ſequendo errare non poteſt,
De veri.q. neque falſo aſſentire, aut diſſentire vero. Omnia enim ſpeculabilia continentur in principiis, circa
16.ar.1. quæ verſatur hic habitus, qui dicitur intellectus principiorum: & in illo reſoluuntur, & ad eum redu
& 2. cuntur omnia: Ideo per illud debitè ordinatum & applicatum poteſt homo peruenire in cognitio-
nem omnium naturalium. Principium autem dicitur propoſitio ex terminis nota apud omnes: ita
Principiū quòd quicunq; terminos illius intelligit, ſtatim aſſentit, nec diſſentire poteſt: vt hæc propoſitio: Om-
quid. ne totum eſt maius ſua parte. Et licet quælibet ſciētia habeat ſua principia, quę ab aliquibus leges, &
ab aliis canones, ſeu regulæ dicuntur, ab aliis verò præcepta, ab aliis autem maximæ. Omnia tamē in
Primū prin primum principium reſoluuntur, hoc eſt, per primum principium probantur. ¶ Primum autem prin-
cipiū quod. cipium, à quo omnia alia pendent, apud omnes dicitur hæc propoſitio: Quodlibet eſt, vel non eſt: vel
(vt dicunt dialectici) lex contradictoriarum, ſcilicet quòd duæ propoſitiones contradictoriæ in nulla
materia poſſunt ſimul eſſe verę vel falſæ: ſiue vt Philoſ. dicit, de quolibet eſt affirmatio aut negatio, &
de nullo ambo ſimul. per hoc principium probantur alia Per hunc habitū connaturalem neceſſitatur
intellectus, & quo ad ſpecificationem, & quo ad exercitium, ad aſſentiēdum primo principio, & aliis
propoſitionibus notis ex terminis, quæ dicuntur etiam principia, ſic quòd ſtante apprehenſione illo-
rum non poteſt non aſſentire, neque ceſſare ab actu, aut oppoſitis aſſentire. Circa media verò aut con-
cluſiones non habent habitus concreatos, neque circa contingentia: ſed determinatur per habitus ac-
quiſitos ex actibus, ex quibus intellectus ſpeculatiuus generat in ſe habitum ſapientiæ & ſciētiæ, quę
1.2.q.57. in hoc conueniunt: quia ſapientia eſt quædam ſcientia, inquantum habet id quod eſt commune om-
ar.2.ad.1. nibus ſciētiis, ſcilicet vt ex principiis concluſiones demōſtret: ſed quia habet aliquid circa alias ſcien
Habitus in- tias. inquantum de omnibus iudicat, non ſolum quantum ad concluſiones, ſed etiam quātum ad prin
tellectus ſpe cipia earum: ideo habet rationem perfectioris habitus & virtutis, quàm ſcientia. Ponuntur autem in
culatiui intellectu ſpeculatiuo ſeptem genera habituum, ſcilicet intellectus principiorum, ſapientia, ſcientia,
qui ſint. fides, opinio, ſuſpicio, & error, de quibus dictum eſt.

Ver. 6. DE SYNDERESI.

1.p.q.79. QVemadmodum dedit Deus homini ab initio vnum habitum naturalem, inditum ſiue cōcrea E
art.12. tum, quo circa ſpeculabilia dirigeretur, ſic etiā dedit vnum alium habitū connaturalem, quo
dirigeretur circa agibilia, & quem ſequendo in eis errare ſaltē imputabiliter nō poſſet. Talis habitus
à Theologis dicitur Synderesis, quæ cū non poſſit ſe habere ad oppoſita, non dicitur potentia natura-

lis ani-

lis animę: quia omnis talis ſe habet, vel habere poteſt ad oppoſita: ſed eſt habitus inclinãs hominẽ per intellectum practicum ad bene agendum & operandum, ac ad aſſentiendum principiis agibiliũ, quæ debent dirigere & regulare omnes operationes humanas, & non ſolũ inclinat ad aſſentiẽdum primis principiis: ſed etiam his quæ concluduntur ex eis, & diſſentiendum oppoſitis. ¶ Prima principia agibilium, quæ debent regulare omnes operationes humanas, ſunt iſtæ duæ propoſitiones: Bonum eſt faciendum, & proſequendũ: & malum eſt fugiendũ, & vitandum. Ex his ſequũtur alia duo, de quibus Mat. 7. Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Et quęcunq; nõ vultis vt faciant vobis homines, nec vos faciatis illis. Ex his omnis lex pendet & prophetæ, hoc eſt decem præcepta decalogi: quæ ſunt concluſiones primorum principiorum. Si eſſes dominus & benefactor, velles tibi credi, amari, & honorari. ſequitur quòd eſt credendum Deo, & quòd eſt diligendus & honorandus: & ſic de aliis præceptis tam primæ quàm ſecundæ tabulæ, quorum deductio ex prædictis principiis facilis eſt, ac etiam eorum applicatio ad particularia agibilia occurrentia.

Prima principia agibilium.

Ver. 7. DE OFFICIIS SYNDERESIS.

A SYndereſis habet tria officia. Primum eſt aſſentire primis principiis agibilium, & depedentibus ex illis. Secundũ eſt diſſentire oppoſitis. Tertium eſt murmurare & increpare ſi oppoſitum fiat, & ſecundum tertium officium dicitur vermis. Eſa. vlt. Vermis eorum non morietur in ſempiternum. Dicitur etiã ab Apoſtolo lex naturalis. & à Pſal. Lumen vultus Dei: Multi dicunt, Quis oſtendet nobis bona? ſequitur: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine, propter quod peccatores ſunt inexcuſabiles. Hoc lumen, licet poſſit offuſcari, non poteſt tamen extingui.

De veri. q. 16. art. 3. Eſa. vlt. Rom. 1. Pſal. 4.

Ver. 8. DE CONSCIENTIA.

B QVia Syndereſis eſt mater conſcientiæ, ideo de conſcientia dicendũ eſt. Et primò ſciendũ quòd conſcientia non eſt potentia naturalis, neq; habitus, prout ipſum nomen ſonare videtur: quia conſcientia nominat ſcientiã cum collatione & applicatione: eſt enim conſcientia applicatio ſciẽtiæ, hoc eſt cognitionis per principia agibilia ex ſynderesi habita, ad aliquod particulare opus. Et clarius loquendo, eſt iudicium de aliquo particulari agibili, an ſcilicet fiendũ ſit, vel nõ: & an bene vel malè egerimus. Vnde Sapiens: Scit conſcientia tua, q tu crebrò maledixiſti aliis. Et Gen. 43. Non eſt in noſtra conſcientia, quis poſuerit pecunias in marſupiis noſtris. Item iudiciũ quo iudicamus, quòd tenemur aliquid facere vel nõ facere: & quo iudicamus aliquid eſſe bene vel malè factũ. Omnia iſta iudicia concluduntur ex ſynderesi, hoc modo: Bonũ eſt faciendũ: dare eleemoſynam indigenti, eſt bonũ: ergo faciendũ. Nullum malum eſt faciendum: auferre alienum eſt malum, igitur non eſt faciendum. Præterea quicunq; implet præceptũ, bene facit: ſed qui dat eleẽmoſynam extremè indigenti, implet præceptum, igitur, &c. & vltra: Ego dedi, ergo, &c. Quicunque tranſgreditur præceptum male facit: ſed ego, &c. Iudicium præmiſſarum prædictorum ſyllogiſmorum eſt ex ſynderesi, & iudicium concluſionis eſt conſcientia. Et ſic conſcientia eſt actus intellectus, quo applicatur ſcientia, ſiue cognitio quæ per ſynderesim haberi poteſt ad aliquod particulare agibile: largo tamẽ modo conſcientia accipitur pro ſyndereſi. D. Hierony. ſuper Ezech. Syndereſim nominat conſcientiam. Et Baſilius Naturale iudicatorium. Et Damaſcenus dicit, quòd eſt lex intellectus. Ex præmiſſis primò apparet facilis deductio præceptorũ decalogi, à primis principiis ſyndereſis: nec non applicatio eorũ ad particularia agibilia occurrentia. Secundò quòd dormiens non habet propriè conſcientiam: quia nõ habet actum, neq; illam applicationem. Et quòd homo etiam vigilans poteſt eſſe ſine conſcientia, quando ſcilicet non iudicat aliquid faciendum, quando tenetur facere: habet tamẽ ſemper homo radicem cõſcientiæ, quæ eſt ſyndereſis. & ſic ſemper habet conſcientiam radicaliter.

1. p. q. 79. art. 13. 1. 2. q. 19. ar. 5. & 6. De veri. q. 17. art. 1. Conſcientia quid. Eccl. 7.

Ver. 9. DE TRIPLICI CONSCIENTIA.

C COnſcientia eſt triplex, quædã bona, quædã mala, quædam erronea. Bona eſt, quando iudicium de particulari agibili eſt verum, vt nunc reſtituendum eſt alienũ, nunc ſeruandũ eſt tale pręceptum. Mala conſcientia eſt, quãdo iudiciũ de particulari agibili eſt falſum, vt nũc ad euitandã reſtitutionẽ, aut paupertatem peierandum eſt. Conſcientia erronea, licet ſit eadem aliquando cum mala, cũ omnis mala conſcientia ſit erronea, eò quòd habeat iudicium falſum de aliquo agibili quod quis tenetur facere vel vitare: veruntamen quia multa ſunt indifferentia, ad quæ quis non tenetur, vt certa hora dormire vel ſaltare: ſi iudicet quòd nunc melius eſt ſaltandum, quàm dormiendum, errare poteſt: quia ſaltando fortaſſe frangetur eius tibia. Sed propriè conſcientia erronea eſt, quæ dictat vel iudicat aliquid eſſe faciendum ſub pœna peccati: quod tamen non eſt verum: ſiue quando iudicat aliquid eſſe præceptum, quod non eſt præceptum: vel prohibitum, quod non eſt prohibitum. ¶ Error conſcientiæ procedit ex ſubſumptione minoris falſæ, vel ex mala applicatione. Sicut in ſyllogiſando aliquis dupliciter peccat, primò, in materia, quando vtitur falſis pro veris. Secundò in forma, quando non rectè ſyllogiſat. Si cum conſcientia ſit cõcluſio particularis ſyllogiſmi, dupliciter erit erronea. Primò quando minor eſt falſa, vt hic: nullum lege diuina prohibitum, eſt aliquo modo faciendum: ſed iuramentum in omni caſu eſt prohibitũ lege diuina: ergo nec adueniente præcepto iudicis eſt aliquo modo iurandum: minor eſt falſa. Secundò per malam applicationem, vt hic: Omne bonum eſt proſequendum, fornicari eſt bonum delectabile, ergo nunc eſt fornicandum. ¶ Notandum quòd conſcientiæ attribuuntur tria officia. Primùm eſt teſtificari. Rom. 1. Teſtimonium reddente illis conſcientia. Secundum eſt inſtigare & ligare, quãdo dictat aliquid faciendũ, vel omittendũ ſub pęna peccati mortalis, tũc ligat. Sic quod ſtante tali dictamine, peccat mortaliter, ſe difformando illi, & venialiter, ſi dictet ſub pœna peccati venialis, vt dicit Gloſ. ſuper illud: Omne quod non eſt fide, peccatum eſt. vbi Gloſ. Qui facit contra conſcientiam, ædificat ad gehennã. Quia ſecundũ Damaſcenũ: Conſcientia eſt lex priuata hominis: ſed facere contra legem, peccatum eſt: ergo & facere contra conſcientiam. ¶ Sed difficultas eſt, quomodo conſcientia erronea, quę dictat eſſe faciendum ſub pœna peccati mortalis, id quod ex ſe eſt mortale, liget: quia tunc aliquis eſſet perplexus, ſic quòd nõ poſſet vitare peccatum mortale, quocunque ſe vertat: & ſic obligatur ad impoſſibile. D. Tho. dicit, quòd quandiu conſcientia erronea durat,

Conſcientia bona. Conſcientia mala. Cõſcientia erronea. Conſcientiæ error vnde procedit. Conſcientiæ officia. Rom. 14. Conſcientiæ ligamen vnde procedit.

tenetur

tenetur ſe illi conformare, & facere quæ dictat: quia ſi non faciat, quantum eſt ex ſe, ex hoc ipſo quod *De veri.q. 17.art.4.* contradicit, habet voluntatem contrariam legi diuinæ, quam conſcientia erronea repræſentat. Sed nõ eſt perplexus: quia, vt dictum eſt, poteſt & tenetur talem conſcientiã deponere, & aliunde ſyllogiſare: diuerſimodè tamen ligat conſcientia recta & erronea. Quia recta obligat ſimpliciter in omnem euentum. Erronea verò ſecundum quid & per accidens, ſcilicet ipſa durante, & non in omnem euentum: *Rom.2.* quia vt dictum eſt, poteſt illam deponere. Tertium officium conſcientiæ, eſt murmurare, reprehendere, & accuſare, ſeu excuſare. Hoc officium tangit Apoſtolus, poſtquam dixit: Teſtimoniũ reddente illis conſcientia. ſubdit: Et inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus & defendẽtibus. ¶ Argumẽtatur enim conſcientia hoc modo: Quicunq; fecit contra præceptum Dei miſer eſt, & dignus pœna æterna: ſed tu feciſti, igitur. &c. Item quicunque inuincibiliter ignorans malũ fecit, eſt dignus venia. Sed tu inuincibiliter ignorans feciſti, ergo dignus eſt venia: & ideo propter hoc non damnaberis.

Ver. 10. DE HABITIBVS INTELLECTVS PRACTICI.

Ars q̃d ſit. Res factibiles. IN intellectu practico ponuntur alii habitus acquiſiti, vel infuſi. Acquiſiti ſunt, ars & prudentia. Ars eſt recta ratio, ſiue conceptio rerum à nobis factibilium. Res factibiles dicuntur, quæ fiunt per actionem tranſeuntem in exteriorem materiam, vt domus, gladius, quæ fiunt per artem domificandi & fabricandi. D *Ars mœchanica quid.* Circa factibilia intellectus practicus diuerſas artes adinuenit, circa quas contingit homines habituari, & promptè ac delectabiliter operari. Huiuſmodi artes circa res factibiles dicuntur mœchanicæ, quia faciunt intellectum mœchari, hoc eſt intendere operationi minus vtili, relicta propria operatione, quæ eſt ſpeculatio: cum intellectus ſit principaliter creatus ad ſpiritualia contemplanda. Vnde D. Auguſtinus dicit: Deus creauit hominem vt ſummum bonum intelligeret &c. *Artes mœchanicæ sũt ſeptem.* Artes mœchanicæ communiter ponuntur ſeptem, quæ his verſibus continentur: Lana, nemus, miles, nauigatio, rus, medicina: his ars fabrilis cõnumerari poteſt. ſub qualibet illarum plures continentur. Piſtoria verò ſub medicina. Pictoria autem & ars ſcribendi ſub fabrili: ſed de his hactenus. parum enim deſeruiunt propoſito noſtro, cùm non ſint virtutes, vtpote ſe habentes ad bonum & malum. Prudentia verò (quæ eſt ratio agibilium, hoc eſt operationum immanentium, quæ non tranſeunt in exteriorem materiam) eſt virtus: ideo de ea ac aliis dicendum eſt.

Ver. 11. DE DIVISIONE, DISTINCTIONE, ET SVBIECTO VIRTVTVM.

Virtutis diuiſiones. CVm virtus ſit habitus bonus, conſequens eſt quòd ſecundum diuiſionem & diſtinctionem habituum bonorũ, diuidantur & diſtinguãtur virtutes. E Habitus autem prima ſui diuiſione diuiditur in habitus intellectuales, & appetitiuos, ſiue morales. Sic etiam virtutes quædam ſunt intellectuales, quædam morales. Intellectuales dicuntur, quæ ſubiectiuantur in intellectu. Et hæ ſunt in duplici differentia. quædam enim ſunt ſpeculatiuæ, quæ ſiſtunt in cognitione & contemplatione veritatis, non ordinando illam ad praxim, ſiue ad operationem: ideo dicuntur contemplatiuæ, vt intellectus, ſapientia, & ſcientia. Ex quibus vna à principio indita, & indelebilis eſt, ſcilicet intellectus principiorũ. Sapientia verò & ſcientia ſunt acquiſitæ & delebiles per actus & habitus oppoſitos, ſcilicet per errores: *2.Ethic.* & hæ ſubiectiuantur, in intellectu ſpeculatiuo. *Virtutes morales quæ et quot ſint.* Quædam verò ſunt practicæ, hoc eſt operatiuæ, ordinantes cognitionẽ principaliter ad operationẽ immanentem, vt ſynderéſis & prudentia: quarũ prima eſt naturalis & indelebilis, & principiũ primũ omnium virtutũ moralium. Prudentia verò cum partibus ſuis eſt acquiſita, & deleri poteſt per vitia oppoſita. hæ duæ ſubiectiuãtur in intellectu practico. *Virtus perfecta quid.* Virtus verò appetitiua ſiue moralis ſecundum Philoſophum, eſt habitus electiuus in medietate conſiſtens, prout ſapiens determinabit. *2.Ethic.* Et hæc perficit appetitum rationalem, vel ſenſitiuum. Et quia tres ſunt appetitus in homine, ſcilicet voluntas, appetitus concupiſcibilis, & iraſcibilis: ideo virtutes morales ad tria genera virtutũ reducuntur. *In lib. de lib. ar.* Iuſtitia cum partibus ſuis perficit voluntatẽ, & ſubiectiuatur in ea. Fortitudo cum partibus ſuis perficit appetitum iraſcibilem, & ſubiectiuatur in eo. Temperãtia *Virtus imperfecta quid.* verò perficit appetitum concupiſcibilem, & ſubiectiuatur in eo. Diuiditur etiam virtus in tota ſui cõmunitate, in virtutẽ perfectam, & imperfectam. Virtus perfecta ſecundum Philoſ. eſt quæ bonũ facit habentem, & opus eius bonum reddit. Et D. Auguſtinus definiens virtutem, dicit: Virtus eſt bona *Prudentia aliis virtutibus nobilior, quomodo differt ab eis.* qualitas mentis (accipiendo mentem pro anima, cũ potentiis eius etiam ſenſitiuis, & non propriè pro intellectu aut voluntate) qua rectè viuitur, & qua nullus malè vtitur, ſcilicet electiuè, quia obiectiuè quis virtutibus malè vti poteſt, quando de illis quis ſuperbit. vnde idem Augu. in Regula, Superbia verò bonis operibus inſidiatur, vt pereãt. Virtus verò imperfecta eſt, quæ inclinat ad actũ bonũ, ſed non facit, neque reddit bonum habentem, ſaltem ſimpliciter: licet bene ſecundum quid. Et tales ſunt virtutes intellectuales ſpeculatiuæ, & omnes artes mœchanicæ. Non enim omnis bonus clericus, vel *Iuſtitia differt ab aliis virtutibus.* artifex eſt bonus vir ſimpliciter. Reſtat ergo quòd ſolùm ſint quatuor propriæ & perfectæ virtutes acquiſitæ, ſcilicet prudentia, iuſtitia, fortitudo, & temperantia. Prudentia differt ab aliis tribus, primò quia ſubiectiuatur in intellectu, qui eſt nobilior potentia. Aliæ verò ſubiectiuantur in appetitu. Se*Fortitudo differt ab aliis virtutibus.*cundò dignitate, quia dirigit alias: ideo dicitur moralis directiuè, & auriga virtutum, eſſentialiter autem eſt virtus intellectualis. Et quia aliæ tres diriguntur à prudentia: ideo aliquando dicuntur intellectuales participatiuè. Iuſtitia poſt prudẽtiã cæteris nobilior eſt: quia in nobiliori ſubiecto. ſ. volũtate: aliæ autem duæ in appetitu ſenſitiuo. Differt etiam ab aliis obiectiuè, quia iuſtitia eſt circa operatio*Virtus cardinalis quid.*nes, quæ ſunt ad alterum. Fortitudo verò & temperantia ſunt circa paſſiones in ordine ad ſeipſum. Poſt iuſtitiam fortitudo excellit: quia eſt circa paſſiones iraſcibilis, quæ ſunt circa ardua: temperantia *Virtus infuſa definitur & diuiditur.* verò circa paſſiones appetitus concupiſcibilis, qui non verſatur circa ardua aut difficilia. D. Ambroſ. perfectionẽ harũ quatuor virtutũ conſiderans, vocat eas Cardinales, hoc eſt principales. ſ. inter acquiſitas & nõ infuſas: quia illæ excellunt ratione cauſæ & finis. Virtutes infuſæ dicũtur, quæ virtute naturali acquiri nõ poſſunt. excedunt enim capacitatem naturalem: ſed à Deo infunduntur, & ordinant *Virtus theologica quid.* hominem in finem ſupernaturalem, & diuiduntur: quia quædam ſunt theologicæ, hoc eſt quæ habent Deum pro obiecto: & ſunt tres, ſcilicet fides, quæ eſt in intellectu: ſpes & charitas in voluntate, ma*1.Cor.13.*ior autem horum eſt charitas. Morales infuſæ ſunt quatuor, quæ eodem modo nominantur, ſubiectiuantur,

uantur,& diſtinguntur,ſicut quatuor cardinales acquiſitæ,à quibus differunt: quia ordinant obiecta
in finem ſupernaturalem. de his ergo per ordinem dicendum eſt.

DE PRVDENTIA. CAP. IIII.

A PRudentia eſt recta ratio agibilium, hoc eſt virtus inclinans & dirigens actiones imma 2.2.q.47.
nentes, quæ ſunt ſubiectiuè in operante, & nõ tranſeunt in exteriorem materiam: vel ſi
tranſeunt, non conſiderantur, prout tranſeunt: ſed ſecundũ ꝙ oriuntur & procedunt ab
agente, & ſic obiectum prudentiæ eſt agibile humanum, per quod differt à virtutibus
ſpeculatiuis, & artibus quæ ſunt circa factibilia, vt dictum eſt.

Ver. 1. DE HIS QVAE PRVDENTIA MODERATVR.

B PRudentia circa humanas & particulares operationes proprias habet plures actus. Primus eſt præ *Actus & officia prudentiæ.*
ſtituere ſeu oſtendere finem. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt ꝙ finis hominis eſt duplex, ſcili-
cet vltimus, & non vltimus. Finis vltimus dicitur, qui non ordinatur in alium finem: & hic eſt du-
plex, vt dicit Philoſophus quinto Metha. ſcilicet finis cuius, & finis quo. Finis cuius, eſt res in qua ra- *Finis duplex.*
tio ſummi boni inuenitur, & talis eſt ſolus Deus. Finis quo, dicitur id quo mediante homo attingit
vltimũ finem, ſcilicet Deum: & eſt actus intellectus ſcilicet viſio & cognitio Dei clara, per quã intel-
lectus ſpeculatiuus immediate attingit finem, & coniũgitur illi: vnde Chriſtus: Hæc eſt vita æterna, *Ioan. 17.*
vt cognoſcant te ſolum Deum verũ, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum. Ad finem vltimum omnes alij fi-
nes debent ordinari. Finis nõ vltimus eſt, qui terminat actum voluntatis, ſiue ſit propinquus, ſiue di-
ſtans magis ac magis, ſecundum diuerſitatem materiæ, & approximationem ad vltimum finem. Om
nis talis dicitur finis, inquantum terminat actum voluntatis: inquantũ verò ordinatur in vlteriorem
finem, dicitur medium. & ſic non inconuenit ꝙ idem ſit finis & medium, reſpectu diuerſorum. Ægẽ
pro fine habet ſanitatem, ad illam conſequendam pro mediis habet abſtinentiam, vel potionem ama-
ram, aut aliquid huiuſmodi. & quia ſanitatem ordinat ad cultum Dei, vel ſubuentionẽ proximi: ideo
ſecundum hãc ordinationem ſanitas, quę primo erat finis, efficitur mediũ, quo melius & facilius poſ-
ſit intendere diuinis, aut ſubuentioni pauperum. Et ſic cultus Dei, et ſubuentio proximi, dicitur finis,
& ſic conſequenter. Intellectus igitur practicus habet primo præſtituere ſiue oſtendere finẽ vltimum
proſequendum: & nõ ſolum illum, ſed etiam fines intermedios, ad quos virtutes morales ordinãtur,
Vnde D. Tho. dicit, ꝙ prudentia nõ ſolum dirigit virtutes morales in eligẽdo ea quæ ſunt ad finem, 1.2.q.66
ſed etiã in præſtituendo finem. Finis autẽ cuiuslibet virtutis moralis eſt attingere mediũ in propria ar. 3. ad. 3
materia: quod medium determinatur ſecundũ rectam rationem prudentię. vt dicitur in. 2. & 6. Ethi.
& ſic prudẽtia habet oſtendere Iuſtitiæ finem ſuũ, quod eſt reddere vnicuiq; quod ſuũ eſt, pro loco &
tempore: ſed præſtituere finem remotum pertinet ad ſinderesim.

§. 1. DE ACTIBVS PRVDENTIAE CIRCA MEDIA.

C CIrca media Intellectus practicus habet plures actus, circa quos poteſt habituari & determinari. 2.2.q.47
Illi habitus & determinationes dicuntur virtutes, quæ reducuntur ad prudentiam. circa media
quæ futura ſunt, eſt Prouidentia, quæ importat reſpectum quendam alicuius diſtantis, ad ea quæ de
præſenti occurrunt & ordinanda ſunt ad finem. & hæc prouidentia eſt principalis pars prudentię, cũ
ſit circa magis difficilia, vtpote à cognitione noſtra remota, & quæ multipliciter variari, mutari, &
cõtingere poſſunt. D. Tho ponit tres actus circa media. Primus actus eſt inquirere media, & conſi-
liari de illis. Præſtituto enim fine aliquo, ſi volũtas acceptat, acceptãdo mouet intellectũ ad quęrendũ
mediũ vel media, & comparandũ ea ad inuicem, ſi ſint plura, & inquirendũ quod illorũ habet maio-
res commoditates: & cũ circa talem inquiſitionem et conſiliationem poſſit habituari: habitus ille eſt
virtus quę vocatur à Philoſ. Eubolia, quæ eſt bene conſiliatiua.

Ver. 1. DE SECVNDO ACTV PRVDENTIAE.

D SEcundus actus circa media eſt bene iudicare de mediis. Facta igitur inquiſitione & comparatiõ
ne aut collatione mediorũ, ceſſat inquiſitio & actus Euboliæ. Tunc iudicandũ eſt de illis. Ad be-
ne iudicandũ ponit Philoſ. duas virtutes, propter diuerſos actus occurrentes. Aliqui enim bene iudi
cant de cõmunibus, ſecundũ ꝙ ſunt lege aliqua determinata, qui non bene iudicãt in caſu nouo emer
genti, in quo deficit lex. Nõ enim poteſt legislator omnia præuidere & exprimere. Plura enim occur-
runt negotia, ꝙ vocabula. Ad iudicandum ſecundũ communem legem ponitur Sineſis, & ad iudican
dum in his in quibus deficit lex communis, ponitur vna alia virtus, quæ dicitur Gnomin. Notãdum
tamen ꝙ licet inquiſitio et iudicium de mediis pertineant proprie ad intellectum ſpeculatiuum, quia
tamen ordinãtur ad operationem, attribuuntur intellectui practico. Et ideo Eubolia, Sineſis, & Gno
min pertinent ad intellectum practicum & prudentiam.

Ver. 2. DE TERTIO ACTV PRVDENTIAE.

E TErtius & principalis actus Intellectus practici, eſt pręcipere, et imperare, ſiue exequi. Facta enim
inquiſitione & collatione de mediis, & habito iudicio & facta electione de illis, fruſtra eſſet in-
quiſitio, & electio niſi executioni demandaretur. Vnde Iuriſtæ dicunt: Fruſtra eſt iura condere, niſi
ſint qui ea executioni demandent. Aliqui enim ſunt bene inquiſitiui, conſiliatiui, & iudicatiui, qui ta
men non ſunt executiui: quia in executione eſt maior difficultas. & ideo neceſſe eſt quòd ad bene exe
quendum & imperandum aliquis habituetur, vt poſſit promptè, faciliter, & delectabiliter, ac immo
biliter imperare. habitus ille ex pluribus actibus imperandi acquiſitus ad hoc inclinans, dicitur pru-
dentia. Cuius actus eſſentialis ad quem ordinatur, eſt præcipere & imperare, qui ſequitur electionem *Prudẽtia quid.*
vel conſenſum, vt dictum eſt: ex cuius virtute neceſſitat voluntatem ad mouendum potentiam moti
uam, ſiue executiuam ad ponendum actum in exterioribus agẽdis. ¶ Nec obſtat ꝙ voluntas eſt domi *Actus prudentiæ.*
na potentiarum, & per conſequens non poteſt ab aliis neceſſitari. Quia, vt dictum eſt, intellectus nõ
neceſſitat voluntatẽ in virtute propria, ſed volũtatis: & ſic proprie volũtas neceſſitat ſeipſam. Quia,
vt dictũ eſt, actus voluntatis & intellectus poſſunt ſupra ſe inuicem ferri. Intellectus enim ratiocina- 1.2.q.17.
tur de volendo, & voluntas vult intellectum ratiocinari de actu ſuo. Et aliquando contingit quòd art. 1.

actus intellectus ſiue rationis præuenit actum voluntatis: ſicut cum præſentat & oſtendit finem. & ali quando actus voluntatis præuenit actum intellectus, ſcilicet cum oſtenſo fine voluntas mouet intellectum ad quęrenda media, & conſiliandum de illis In illa pręuentione actuum virtute prioris actus remanet in voluntate vis mouendi intellectum ad media perquirenda. Quibus præſentatis, ſi non eſt niſi vnum, voluntas conſentit: ſi duo, eligit. Ex vi illius conſenſus ſiue electionis, ſi ſit efficax, intellectus mouetur à voluntate ad intimandum & denuntiandum voluntati, hoc eſt tibi faciendũ: fac igitur hoc. Ille actus intellectus denũtiatiuus, ſiue intimatiuus, & pręceptiuus, vocatur Imperium, quod

Imperium quid.

ſic poteſt definiri: Imperium eſt actus rationis ordinãris & mouentis, ac neceſſitantis voluntatem ad aliquod particulare faciendum, ſuppoſito actu ipſius voluntatis, ſcilicet conſenſu vel electione efficaci, in cuius virtute ratio mouet voluntatem ad exercitium actus, & neceſſitat eam. Et quando tale imperium eſt conueniens regulis & legibus datis rationi: tunc per multiplicationẽ & frequentationem cauſat habitum, qui dicitur prudentia. Et quãdo eſt diſſonum regulis prædictis, cauſat habitum oppoſitum, qui dicitur imprudentia.

§. 2. DE PARTIBVS INTEGRALIBVS PRVDENTIAE.

2. 2. q. 48. art. 1.

Ad pruden ter agẽdum octo neceſſaria.

Memoria quid ſit.

Intelligentia quid.

Docilitas.

PArtes prudentiæ ſunt triplices, ſcilicet integrales, ſubiectiuæ, & potẽtiales Partes integrales ſic ſe habent ad perfectũ actum prudentiæ, ſicut partes integrales domus ad ipſam Partes integrales domus ſunt, fundamentum, parietes, & tectum, ſine quibus domus perfecta non eſt. Sic octo requirũtur, ad hoc, ꝙ quis perfectè prudẽter agat: ergo octo ſunt virtutes, quę dicuntur partes integrales prudentiæ. Primo neceſſaria eſt Memoria, quæ eſt cognitio pręteritorum, ex quibus aliquid concluditur circa futura cum ex pluribus experimẽtis fiat memoria, & ex pluribus memoriis fiat vnum vniuerſale, vt habetur in 1. Metha Secundo requiritur Intelligentia, quæ accipitur hic pro cognitione præſentiũ neceſſariorum, vel contingentium: quia omnis deductio rationis ex aliquibus talibus procedit. Tertio requiritur Docilitas, qua quis fit diſciplinæ ſuſceptiuus, vt rectã opinionẽ requirat ab aliis. Vnde Philoſophus 6. Ethi. dicit, quòd oportet attendere expertorum, ſeniorum, & prudentium denuntiationibus & opinionibus, nõ minus quàm demonſtrationibus. cum circa particularia agibilia ſint penè infinitæ diuerſitates, quæ ab vno homine non poſſunt ſufficienter conſiderari: nec per modicum tempus, ſed per temporis diuturnitatem adipiſci. Vnde Prouerb 3 dicitur: Ne innitaris prudentiæ tuæ Et Eccleſiaſt 6. In multitudine presbyterorum, hoc eſt ſeniorum & prudentium ſta, & ſapientię illorum coniungere. Quarto requiritur quòd ſit inuentiuus, et quòd bene coniecturet. Et ad hoc

Euſtochia quid ſit.

Solertia quid.

ponitur Euſtochia, quæ eſt bona coniecturatio, ſiue æſtimatio ex quibuſdam medijs cõmunibus. Huius autem pars, vt dicitur. 6. Ethi. dicitur Solertia, quæ eſt quintum requiſitum, & eſt bona, prompta, & facilis coniecturatio medij, ſiue adinueniendi media in agibilibus. Vnde Solertia eſt habitus, per quem ex repentino inuenimus quod congruit, quando ſcilicet ex improuiſo occurrit aliquid agendum. Et per hoc differt ab Euſtochia, qua quis coniecturatur in communibus, in quibus, vt dicitur ſexto Ethic. oportet omnia cõſiliari tarde, & non velociter Sexto requiritur quòd ſit bene ratiocinatiuus, ſcilicet ꝙ ordinet aliquid accõmodate in finem. & ad hoc ponitur vna virtus, quę dicitur Ratio, vel Ratiocinatio: & pertinet ad prouidentiam, quæ eſt circa futura. Septimo requiritur vt attendat circunſtantias negotij, prout quãdo. quantum, vbi, & ſecundum quod oportet. Contingit enim aliquid ſecundum ſe conſideratum eſſe bonum, & cõueniens fini, ſicut oſtendere ſigna amoris: tamen ex aliquibus circunſtantiis erit inconueniens, ſcilicet ſi cõtingat in animo illius ſuperbia,

Actus prudentiæ quomodo perfectus ſiat.

vel ſuſpitio adulationis, & ad hoc ponitur Circunſpectio. Octauo requiritur ꝙ vitet impedimenta: quia ſicut veris poteſt admiſceri falſum, ita & malum poteſt admiſceri bono, propter multiformitatem operabilium, in quibus bona plerunq; impediuntur à malis. Et ad hoc ponitur Cautio, de qua Ephe. 5 Videte quomodo cautè ambuleris. Ex præmiſſis apparet ꝙ ad perfectum actum prudentiæ (qui dicitur perfectus, quando promptè, faciliter, & delectabiliter, ac immobiliter in omni materia, caſu, & euentu fit) requiritur ꝙ homo ſit diſpoſitus octo habitibus, quos vocamus virtutes, partes integrales prudentiæ. P

Ver. 2. DE PARTIBVS SVBIECTIVIS PRVDENTIAE.

2. 2. q. 50.

Prudentia multiplex

Multitudo quid & quam varia.

Prudentiæ ſpecies diuerſæ.

Regimen multiplex.

Regimen deſpoticũ.

Regimen tyrãnicum.

Regimen paternũ.

Regimen regale & politicum.

PArtes ſubiectiuæ prudentiæ ſunt ſpecies eius, & ſecundum hoc vna ſpecies dicitur Prudentia, qua quis regit ſeipſum. Alia ſpecies eſt qua quis regit multitudinẽ, & iſtę duæ prudentię differũt. Aliqui enim ſunt qui bene regunt ſeipſos, qui non bene regunt familiam, ciuitatem, aut regnũ. Et iterum prudentia regitiua multitudinis diuiditur in diuerſas ſpecies, ſecundum ꝙ reperiuntur diuerſæ ſpecies multitudinis. Multitudo enim eſt collectio aliquorum in vnum finem ¶ Et ſic aliqua eſt multitudo ordinata ad aliquod ſpeciale negocium, & ad tempus: ſicut multitudo militum ad pugnandũ, quorum regula eſt prudentia militaris. Alia eſt ordinata ad totã vitam, ſicut multitudo vnius domus vel familiæ, cuius regula eſt prudentia Oeconomica. Quędã verò eſt multitudo vnius ciuitatis Alia vnius prouinciæ. Alia vnius regni, cuius regula dicitur prudẽtia regitiua ſiue regnatiua in principe, & in ſubditis dicitur prudentia politica. ¶ Ex his apparet ꝙ multę ſunt ſpecies prudentiæ ſ. ſuiipſius abſq; cohabitatione hominum, quæ dicitur eremitica: & alia cum cohabitatione aliorum. & hæc eſt multiplex ſcilicet domeſtica, œconomica, vici, pagi, ciuitatis, prouinciæ, regni: & monarchia, hoc eſt totius mundi. Quantum ad regitiuam pro terminorum declaratione notandum, ꝙ multiplex eſt regimen: quoddam eſt deſpoticum, quo reguntur ſerui, & animalia, quæ ſunt inſtrumenta animata hominis, quibus non licet, neq; poſſunt contradicere. & hoc regimen eſt in vtilitatem ipſius regentis: quia quicquid acquirit animal vel ſeruus, acquirit domino. Hoc regimen inter homines liberos dicitur tyrannicum, quando vnus vel plures regunt ſiue gubernant alios ad ſuam, & non ad ſubditorũ vtilitatem. Aliud eſt regimen paternum ſiue liberorum, qui regũtur ad vtilitatem ipſorum ſubditorum, & quibus aliquãdo licet contradicere. Et diuiditur hoc regimen paternum ſiue liberorum, in regale & politicum. Regimen regale eſt regimen vnius, quãdo vnus ſolus regit regnũ magnum vel paruum. Politicum verò eſt regimen plurium. & quia diuerſimode plures poſſunt regere, ideo regimen politicum Q

cum

[illegible] o in vrbe [illegible] scilicet [illegible] iam conuer[illegible] Ex quo [illegible] Bruto et [illegible] sacer [illegible] Regimen sacer[illegible] quod [illegible] positũ, quod [illegible] post resurrectionem suã [illegible] de regimine principũ, [illegible] regimina, vi[illegible] q [illegible] re[illegible] q [illegible] est [illegible] regimen [illegible] aliqu[illegible] bonũ, regimen [illegible] regi[illegible] bonũ rectores perpe[illegible]. Ex præmissis resultat, q partes [illegible] prudentiæ [illegible] multæ [illegible] reducuntur tamen ad quatuor, scilicet eremiticam, [illegible]onomicam, [illegible], & regalem.

Regimen Aristocraticũ, & monarchicũ.

Iulius Cæsar in capitolio pugionibus perfossus.

4. li. de Regimine principum c. 1. Regimen sacerdotale, imperiale, & temporale, & mixtum.

Lib. 4. de regim. princ. c. 4. Prudentiæ partes ad 4. reducuntur.

§ [illegible] DE PARTIBVS POTENTIALIBVS PRVDENTIAE.

A Partes potentiales prudentiæ sunt quæ [illegible] ad [illegible] actus, siue materias, qua[illegible] animæ non habẽt [illegible] animæ [illegible] sunt [illegible] est circa prin[illegible] præcipere. Ex præmissis appar[illegible] & Theo[illegible] comple[illegible] partes integrales [illegible] & tres, q[illegible] & ipsa, quæ est circa pr[illegible]

2. 2. q. 51.

§ [illegible] DE VITIIS OPPOSITIS PRVDENTIAE.

B P[illegible] opponuntur imprudentia. Et quia [illegible] et virtutes, ita & illam [illegible] tamen [illegible] accipitur: primo priuatiue, & [illegible] carentia [illegible] redu[illegible] quæ est specie peccatum [illegible] quæ est pe[illegible] modo accipitur [illegible] prudentiæ, [illegible] & habet actus op[illegible] de [illegible] Notan[illegible] de agendis [illegible] & omni actu malo [illegible] prudentiã, [illegible] & sicut [illegible] bonũ [illegible] tibus. de aliqui[illegible]

2. 2. q. 53. art. 1. 2. Imprudentia [illegible] tur.

In prudentia [illegible] peccatorum [illegible]

§ [illegible] DE PRAECIPITATIONE.

C Præcipitatio est [illegible] ad [illegible] & habet quandam si[illegible] gradibus, [illegible] bene [illegible] partes præ[illegible] in operatione sine aliquo [illegible]

2. 2. q. 53. art. 3. Præcipitatio realis quæ.

§ [illegible] DE INCONSIDERATIONE.

D A[illegible] cogitãdo deficit, ex [illegible] ad [illegible] recessus & de[illegible] quan[illegible] a bono propo[illegible] repudiat ad [illegible] ex debilitate ipsius, qui [illegible] ex defectu [illegible] præcepti. [illegible] Philosophum [illegible] corrumpit æstimationem prudentiæ, & præcipue delectatio vene-

2. 2. q. 53. art. 4.

Inconstantia opponitur prudentiæ.

31. Moral. 6. Ethi.

teorum, quæ totam anim[illegible]m abſorbet & [illegible] conſiſtit [illegible] tio pruden[illegible]

Ver. 3. DE NEGLIGENTIA

2.2.q.54. art.1. NEg[illegible] a [illegible] de [illegible] d [illegible] F
do quo [illegible] do [illegible] ę Ne [illegible]
non e[illegible]
tia, qua [illegible]
do ſit [illegible]
oppoſit [illegible]
obſeruare [illegible]
tia conſtit [illegible]
ꝙ pigr[illegible] at tard [illegible]
ne. [illegible]
dien[illegible]
ſlo [illegible]
et an [illegible]
Prou.15. cun[illegible]
gentia [illegible]
Negligētia quand ſit peccatum mortale. co[illegible] ſilio ſuo [illegible]
de neceſſit[illegible] te ſalutis [illegible]
[illegible] at [illegible]
ptu. Sic intel[illegible] igitur [illegible] Prou[illegible]
Maledi[illegible] qui facit opus Dei [illegible]
vel circunſtantiæ, q[illegible] ſe de [illegible] ate [illegible] lu
ſeruo [illegible], qui [illegible] dum impedit [illegible] per aliqu[illegible] ſed
venit[illegible]e.

Ver. 4. DE PRVD[illegible]N[illegible]IA [illegible]

2.2.q.55. ar.1.&2. SVnt etiam aliq[illegible] peccata o[illegible] poſ[illegible] pr[illegible]d[illegible] F
eſt [illegible]udentia carnis. [illegible]
titudo: ita prudentia carnis [illegible]
Luc.16. ſuum ſequat regulas prudent[illegible]
ratione ſua: hoc eſt prudente[illegible] ſunt [illegible] vt
poſſint venire ad intentum ſuum [illegible] ec
catum, pate[illegible]: qu[illegible] per eam in[illegible]
mica eſt Deo [illegible] Sap. 4. Simu[illegible] o [illegible] Dei [illegible]
Iac.1. Iaco. ait. Nolite gloriari, & me[illegible] d[illegible]
deſcendens ſed te[illegible]na, animal[illegible], & [illegible]bo[illegible] di[illegible]
xuria [illegible] quo ad gl[illegible] ia[illegible] di[illegible] diabolica, quo [illegible]
& luxuriam, dicitur animali[illegible] ſiue carnis.

Ver. 5. DE ASTVTIA

2.2.q.55. art.3. ALiud p[illegible]catum ſim[illegible] prudentiæ di[illegible] G
dent[illegible] Po[illegible] A[illegible] omn[illegible]
rum & mediorū [illegible] A[illegible]ſtolus dicit [illegible]
la e[illegible] bonę ſim[illegible]: & hoc eſt qu[illegible] do al[illegible] q[illegible] d[illegible]
tes, & non veras [illegible], & m[illegible]: & eſt peccatum [illegible]
Verbū Dei dupliciter adulteratur. cienda, ſed etiam bene & medio del[illegible] a[illegible]
eſt ea quę hom[illegible] ne[illegible] turpem & dedeco[illegible]
aſtutia [illegible] eſt ſimu[illegible] & [illegible] ne [illegible]
Pr[illegible] mo per [illegible] d[illegible] &[illegible]
lu[illegible] aut glori[illegible] in propriam, & non propter [illegible]
tetant verbum Dei.

Ver. 6. D[illegible]

2.2.q.55. art.4. ALiud pe[illegible] eſt d[illegible] impo[illegible] H
[illegible] portat etiam exec[illegible]
dem [illegible] etiam d[illegible]
vos, ho[illegible] ſubt[illegible] ter, [illegible]

Ver. 7. D[illegible]

2.2.q.55. ar.6.&7. ALiud peccatum [illegible] I
perſ[illegible]
propte[illegible] qu[illegible]
Mat.6. ſtus. Nolit[illegible]
exerce[illegible]
tuor vitiūa p[illegible]
miſſis [illegible] p[illegible]
vel ad [illegible]ntur.

§ 4 [illegible]

2.2.q.59. C[illegible] præcepta [illegible] K
prudentia no[illegible]

quod

quòd in decalogo ponerentur præcepta ad prudentiam pertinentia. Et quamuis prudentia ſit principalior virtus iuſtitia: quia tamen iuſtitia reſpicit rationem debiti: ideo in decalogo ponuntur præcepta ad iuſtitiam pertinentia, licet omnia decalogi præcepta quodam modo pertineãt ad prudentiam, ſecundum ꝙ ipſa eſt directiua omnium virtuoſorum actuum. Sed quia omnis doctrina veteris teſtamenti ordinabatur ad præcepta decalogi, ſicut ad finem, prout concludit Malachias vltimo cap. dicens: Mementote legis Moſi ſerui mei, quam mandaui in Oreb. Ideo conueniens fuit ꝙ in aliis documentis veteris teſtamenti legem concernentibus homines inducerentur & inſtruerentur de prudentia, & de actibus eius pręcepta darentur. Specialiter hoc fit in libris Salomonis. Vnde in Prou. hortatur ad intelligenda verba prudentię, & 2. cap. dicit: Conſilium cuſtodiet te, & prudentia ſeruabit te: vt eruaris à via mala. & 3. cap. Ne innitaris prudentię tuæ. & 4. cap. Palpebrę pręcedant greſſus tuos. & cap. 7 Prudentiam voca amicam tuam, & 9. cap. Relinquite infantiam, & ambulate per vias prudentię & 10. Qui moderatur labia ſua, prudentiſſimus eſt. & 16 cap. Acquire prudentiam: quia precioſior eſt argento & cap 19. Cuſtos prudentię inueniet bona. & cap. 23 Prudentię tuę pone modum. & Eccle. 22. Vbi multa conſilia, ibi ſalus. & Eccle. 32. Fili ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis. Et in aliis innumeris paſſibus. *Prou. 1.*

DE VIRTVTIBVS MORALIBVS. CAP. V.

A VIrtus moralis non dicitur ſolum à more, hoc eſt aſſuetudine: quia tunc omnes virtutes eſſent morales. quod patet eſſe falſum: cum ſit aliqua intellectualis, quæ vnico actu cauſatur. Sed dicũtur morales, quia ſunt in potentiis appetitiuis, ad quas pertinet mouere. Philoſ definit virtutem moralem, & dicit: Virtus moralis eſt habitus electiuus formaliter vel diſpoſitiue in medietate conſiſtens, hoc eſt in adæquatione & conformitate ad ſuã regulam & menſurã, quę eſt ratio: ſic ꝙ nõ excedat neq; deficiat. Et cum inter exceſſum & defectum mediũ ſit æqualitas: ideo virtus moralis inquantũ paſſionem ſiue appetitũ reducit ad illam ęqualitatẽ rationis, dicitur conſiſtere in medio. Ideo dicit Philoſ. ibi, ꝙ virtus ſecundũ ſuam ſubſtantiã ſiue eſſentiam medietas eſt, licet pro materiali ſit qualitas ſiue habitus pro formali tamẽ & in eſſe virtutis eſt reſpectus, ſiue importat reſpectum mediationis ſiue æqualitatis & cõformitatis ad regulam & menſuram rationis: vt non excedat neq; deficiat ab ea, quod eſt mediare. Medium autem eſt duplex ſcilicet rationis & rei. Medium rationis dicitur, quod à ratione conſtituitur in aliqua materia, puta circa cibum & potum, & venerea, audacias, & timores. Et illud medium in fortitudine & temperantia, non oportet eſſe medium rei ſecundum proportionem arithmeticam vel geometricam: vt ſcilicet tantum pugnet vel comedat vnus quantũ alter: quia quod eſt multum vni, eſt parum alteri. Quod enim parum fuiſſet Miloni gygãti, multum fuiſſet Pygmeo, vnde dicitur cõmuniter: Reſpice perſonam, & pone pro duobus. Cum ergo homines diuerſimode ſe habeãt ad paſſiones, non oportet ꝙ medium illarum virtutum ſit medium rei, ſed ſecundum proportionem, quo ad nos. ideo Philoſophus ibi dicit, ꝙ virtus moralis in medietate conſiſtit quo ad nos, ratione determinata. Sed quia iuſtitia eſt circa debitum & operationes quæ ſunt ad alterum: ideo medium in ea eſt medium rei ſimpliciter: vt ſcilicet quantum quis debet, tantum reddat. dat enim vnicuiq; quod debet, non plus nec minus. In habitibus autem ſpeculatiuis, quorum menſura eſt verum abſolute, medium eſt conformitas rei ad intellectum, exceſſus eſt affirmatiõ falſa, defectus eſt negatio falſa. Sed in virtutibus intellectus practici bonum eorum eſt verum, per conformitatem ad appetitum rectum, cuius medium aliquando eſt quo ad nos: vt in temperãtia, & fortitudine: aliquãdo eſt etiã rei, vt in virtute iuſtitię. Virtutes autẽ theologicę ſi cõparentur ad regulam diuinã, non habent mediũ. Nemo enim poteſt excedere in credendo, vel diligendo Deũ. Sed quia debemus opera illarũ habere ſecundũ menſura conditionis noſtrę: ideo per accidẽs, & ex parte noſtra in virtute theologica poteſt conſiderari mediũ, & extremum. Cum autem inter virtutes morales iuſtitia ſit nobilior, ideo de ea primum dicẽdum eſt.

r. 8. q. 84. *2. Ethi.* *Medium eſt duplex, ſ. rationis et rei.* *Medium in iuſtitia eſt medium rei.* *An Virtutes theologicæ conſiſtãt in medio.*

§. 1. DE IVSTITIA.

E IVſtitia (vt dicunt Iuriſtæ) eſt conſtans & perpetua voluntas, ius ſuũ (hoc eſt id quod debetur vel debitũ) vnicuiq; tribuens. Hæc definitio videtur eſſe de actu. veruntamẽ quia habitus cognoſcuntur per actus, per eam ſatis datur intelligi quid ſit iuſtitia virtus, ſ. ꝙ ſit habitus inclinãs voluntatem ad conſtanter, faciliter, & immobiliter reddendum vnicuiq; quod ei debetur. Et ſic vera ratio iuſtitię conſiſtit in debito fine, ſcilicet in ratione debiti, quod eſt obiectum eius, & in æqualitate ad alterũ. vnde ſequitur ꝙ inter eos, inter quos nihil eſt debitũ neq; æqualitas, nõ eſt propria ratio iuſtitię. Cum ergo Deo & parentibus non poſſimus recompenſare æquiualens, neq; iuſtum perfectum reddere: ſequitur ꝙ iuſtitia non eſt proprie inter nos & Deum ac parentes. Propter hoc lex diuina non dicitur propriè ius, ſed fas: quia videlicet ſufficit deo, vt impleamus quod poſſumus: vt homo quantũ poteſt recompenſet, totaliter animam ei ſubiiciens. ¶ Materia verõ ſiue ſubiectũ iuſtitię ſunt actiones, & res exteriores, ſecundum ꝙ per eas vnus homo ordinatur ad bonum commune immediate, vel etiam ad bonum particulare perſonæ. Et non accipimus hic iuſtitiam pro gratia Dei, quę iuſtificat peccatorẽ, vt habetur Rom. 3 Iuſtificati gratis per gratiam ipſius: nec pro omni bono opere, quod poteſt ordinari ad gratiam vel præmium: vt Matth. 6. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus: vt videamini ab eis. Sed accipitur hic iuſtitia prout eſt virtus moralis. ¶ Notandũ ꝙ iuſtitia cõmuniter accepta, eſt virtus generalis: non per eſſentiam, cum ſit virtus ſpecialis habẽs ſpecialem materiã, ſ. bonum commune vel particulare debitum ſecundum æqualitatem. Sed eſt virtus generalis, per imperium & ordinationem, eo ꝙ moueat, & ordinet actus omnium aliarum virtutũ in finem ſuum eo modo quo alię virtutes, quæ ordinãt actus aliarum virtutum in finem ſuum, dicuntur virtutes generales, ſicut charitas quæ habet pro obiecto bonum diuinum, & ordinat ac refert actus omniũ aliarum virtutum in Deum. & religio, quæ habet cultum & honorẽ Dei pro obiecto, & ordinat actus aliarũ virtutum in honorem & gloriam Dei. iuxta illud. 1. Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite. Ita etiam iuſtitia ordinat actum aliarum virtutum in bonum commune, & ſecũdum hanc ordinationem omnes

2. 2. q. 58. ar. 1. & 11. *Iuſtitiæ definitio.* *Iuſtitiæ ratio in duob. conſiſtit: ſ. in ratiõe debiti et æqualitate.*

aliæ virtutes poſſunt dici iuſtitia, non per eſſentiam ſeu prædicationem, ſed per participationem, & ordinationem. Et ſic actus quo fortis fortiter agit propter bonum commune, eſt actus duarum virtutum, elicitus hoc eſt immediate productus à fortitudine, quæ eſt in appetitu iraſcibili, & imperatus ſiue ordinatus à iuſtitia in finem ſuum. Iuſtitia ergo generaliter & communiter capta, habet pro obiecto bonum ſub ratione debiti, ſiue illud bonum ſit commune, ſiue priuatum & ſingularium perſonarum.

Ver. 1. DE PRIMA DIVISIONE IVSTITIAE.

2.2.q.58 art.5. IVſtitia communiter dicta prima ſui diuiſione diuiditur in iuſtitiam generalem, & iuſtitiã particu- C
larem. iuſtitia generalis eſt quæ reſpicit & habet pro obiecto bonũ commune, vt commune eſt. iuſtitia verò particularis habet pro obiecto bonum priuatum vel commune in ordine ad priuatas perſonas. *Iuſtitia præclarior aliis moralibus.* Et quia bonum commune præeminet bono particulari. hinc eſt quòd iuſtitia generalis præclarior eſt inter omnes virtutes morales: vt dicit Philoſophus.5.Ethi. Et neque eſt eſperus neq; lucifer admirabilior.

Ver. 2. DE SECVNDA DIVISIONE IVSTITIAE.

Iuſtitia legalis quid. IVſtitia generalis diuiditur in iuſtitiam legalem, & Epichęiam. Iuſtitia enim legalis reſpicit obſer- D
uantiã legum, quæ habent dirigere ad bonum cõmune. & ſic iuſtitia legalis eſt virtus qua quis inclinatur ad bonum commune per legum obſeruantiã, obtemperando verbis legis. *Epichæia.* Epichæia verò reſpicit bonũ commune, etiam prætermiſſis verbis legis ſequitur enim id quod requirit iuſtitiæ ratio, & cõmunis vtilitas. Contingit enim aliquãdo ꝙ lex vt in pluribus ſit iuſta, & ad bonum commune, *2.2.q.12. ar.1.& 2* ad quod legiſlator intendit, proficua: & in particulari caſu deficiat non enim poteſt legiſlator præuidere oẽs particulares caſus, cum ſint penè infiniti. Et tunc ſi lex in aliquo particulari caſu occurrente ſeruetur, erit nociua reipublicę: vt puta lex de depoſito reddendo, ſiue ꝙ depoſita reddantur: vt in pluribus iuſtum eſt. Sed cum accidit ꝙ qui depoſuit gladium, reperit quando eſt in furia: vel ſi aliquis repetat depoſitum ad patriæ impugnationem. in his ergo caſibus & ſimilibus malum eſt ſequi legem poſitam: & bonũ eſt prętermiſſis verbis legis, ſequi id quod requirit iuſtitiæ ratio & communis vtilitas. *Epichæia quid ſit.* ad hoc ordinatur Epichæia. Et ſic Epichæia eſt virtus inclinans ad aliquid faciendum vel omittendũ, prætermiſſis verbis legis, in caſu in quo ſeruatur principalis intentio legis & legiſlatoris, quę eſt bonum commune. Et ideo Epichæia eſt ſuperior regula humanorum actuum, & regulans iuſtitiam legalem. Vnde Cato dixit, quòd ipſę etiam leges cupiũt, vt iure (hoc eſt æquitate) regantur. & ideo Epichæia eſt dignior iuſtitia legali.

Ver. 3. DE IVSTITIA PARTICVLARI.

2.2.q.61. IVſtitia particularis diuiditur in iuſtitiã diſtributiuam, & in iuſtitiã commutatiuam: quæ ſunt par- B
tes ſubiectiuæ eius. *Iuſtitia diſtributiua* Iuſtitia diſtributiua eſt virtus inclinans & dirigens hominem erga bonũ commune, non ſimpliciter, ſed in ordine ad priuatas perſonas, per diſtributionem, ſecundum conditiones quas perſonæ habent ad bonum commune. Et quia aliqui male ſe habent ad bonum commune, turbando vel fraudando communitatem vel perſonas communitatis: ideo iuſtitia diſtribuit eis pœnas & tormenta: ſecundũ quantitatem delicti: iuxta illud Deuter. 25 Secundum menſuram delicti, erit & plagarum modus. & Apoc. 18. Quantum ſe glorificauit, & in delitiis fuit, tantum date illi tormẽtum & luctum. Alij verò ſunt qui bene ſe habent ad bonum commune, ipſum defendendo, promouendo, & augendo. & tales ſunt remunerãdi muneribus, & honoribus, officiis, & beneficiis communitatis: vnuſquiſque ſecundum ſuam virtutem, et conditiones, ac labores: vt in parabola de talentis. Mat. 25. Et Luc. 18. vbi qui magis operatus eſt, maiorem remunerationem accepit. & hæc iuſtitia dicitur remuneratiua.

Ver. 4. DE IVSTITIA COMMVTATIVA.

Iuſtitiæ cõmutatiuæ definitio IVſtitia commutatiua reſpicit perſonas particulares, vt particulares ſunt: vt in contractibus. & po- F
teſt ſic definiri: Iuſtitia commutatiua eſt virtus inclinans hominem ad reddendũ debitum particularibus perſonis, vt particulares ſunt. Differunt autẽ diſtributiua & cõmutatiua dupliciter. Primo, quia iuſtitia commutatiua reſpicit particulares perſonas, vt particulares ſunt: diſtributiua verò reſpicit particulares perſonas in ordine ad quaſdã conditiones, quas habent ad bonũ commune ſiue reipublicę Secundo differunt, quia in iuſtitia commutatiua mediũ attenditur ſecundũ proportionem geometricam, quæ eſt ſecundum parem & æqualem exceſſum quantitatis ad quantitatem: iuſtitia enim commutatiua eſt ſecundũ æqualem exceſſum rei ad rem, nullo habito reſpectu ad conditionem perſonarum: vt in venditione tantũ detur de re, quãtum valet. Et ſi augeatur valor vel æſtimatio valoris: *Proportio geometrica.* augetur etiam proportionabiliter pretium. Ideo ſi rex emat, tantũ debet dare, quantum plebeius. In iuſtitia verò diſtributiua medium non attenditur ſecundum proportionem geometricam: vt æqualiter & tantum detur vni de communitate ſicut alteri, ſed ſecundum cõditiones & merita perſonarũ: vt qui magis meriti ſunt de Republica, plus habeant: & qui minus, minus: non enim omnes qui male agunt contra Rempublicam, debent æqualiter puniri, vbi demerita & peccata nõ ſunt æqualia, ſed ſecundum quantitatem delicti: nec etiã tantum debet dari vni quantum alteri, ſed ſecundum ꝙ circa *Proportio arithmetica* bonum commune laborauerint, vel defendendo, vel promouẽdo. Et hoc vocãt proportionabilitatẽ arithmeticam, in qua attenditur æquale, nõ ſecundum quantitatem, ſed ſecundum proportionem: vt ſi dicamus, ſic ſe habent ſex ad 4. ſicut tria ad duo quia vtrobique eſt ſexquialtera proportio, in qua maius continet totum minus & mediam partem eius: vt ſenarius quaternarium, & ternarius binarium, & mediã partem eius. Exceſſus tamen nõ eſt ęqualis: quia ternarius non excedit binariũ, niſi in vna vnitate: ſenarius verò excedit quaternariũ in duabus vnitatibus, & duodenarius octonarium in quatuor. Sic procedendum eſt in diſtributione bonorum communium, ſecundum maius meritum et dignitatẽ: vt ſcilicet dignioribus digniora, minus dignis minora dẽtur officia & beneficia. Chriſtus quoad hoc dedit prælatis & rectoribus communitatum, exemplum: nõ enim fecit omnes apoſtolos, *Luc.6.* ſed ex multis diſcipulis duodecim digniores elegit. Et cum præfecit Petrũ, ter interrogauit: Diligis

me plus his? Tandem dixit, Paſce oues meas. Ex quo ſequitur quòd peccant hodie rectores communitatum, & prælati, qui indignos præterũt dignis, & minus dignos dignioribus. Et quãuis canoniſtæ dicant quòd ſufficit eligere dignum & idoneum, & de ſuper maiori vel minori idoneitate proceſſus & lites oriantur, multaq́; inſurgant mala: Theologi tamen dicunt opinionem canoniſtarum habere locum in foro exteriori vel contentioſo, ſed non in foro interiori. Vnde dicunt quod ſcientes, & oppoſitum facientes, non ſunt excuſati apud Deum. *Ioan. 21.*

Ver. 5. DE DIFFERENTIA IVSTITIARVM.

A IVſtitia diſtributiua differt à generali ſiue legali, & Epichæia: quia iuſtitia generalis & eius partes ſubiectiuæ reſpiciunt ſiue verſantur circa bonum commune, ſimpliciter & abſolutè tanquã finem: & ad eas pertinet ordinare ea quę ſunt priuatarum perſonarum in bonum commune. Iuſtitia verò diſtributiua reſpicit bonum commune, ſed non abſolutè & ſimpliciter ſiue finaliter, ſed vt diſtribuendũ perſonis particularibus. Iuſtitia diſtributiua punitiua, ſiue vindicatiua, reſpicit pœnas & tormẽta turbantibus bonum commune debita: remuneratiua verò reſpicit honores & munera, dignitates & officia & beneficia diſtribuenda dignioribus & vtilioribus Reipublicæ. *2.2.q.61. art.1.ad.4. & art.2.*

Ver. 6. DE ACTIBVS IVSTITIAE COMMVTATIVAE.

B IVſtitiæ cõmutatiuę plures ſunt actus, ſ. emptio & vẽditio, vbi eſt trãſlatio dominij hinc inde: mutuum, vbi transfertur dominium cum debito recuperãdi ſimile & tantundem in ſpecie. Ideo dicũt iuriſtæ quòd mutuum dicitur, quia de meo fit tuum. Alius actus dicitur vſus fructus, in quo transfertur dominium in fructibus rerum quæ fructificant, cum debito recuperãdi rem ipſam ſine retentione dominij & proprietatis. Et idem ſonat vſus in his quæ expediunt vſuario & familiæ: ſed differentia eſt: quia vſufructuarius facit omnes fructus ſuos, vſuarius autem non: ſed ſolùm eos qui expediũt ſibi & familiæ huiuſmodi autem vſusfructus & vſus vendi poſſunt, ſed communiter gratis dantur vel legantur. Alius actus eſt locatio, quæ eſt rerum mobilium cum debito reddendi, & aliquid pro vſu accipiendi. Alius eſt conductio, quæ eſt rerum immobilium ſub certo precio, & cum debito reddendi, in rebus verò quæ fructificant, dicitur Arrentamẽtum. Alius actus dicitur depoſitum, in quo traditur res non ratione vſus ſed conſeruationis: Impignoratio, cùm traditur res nõ ratione vſus, ſed cum debito recuperandi, ſoluto eo propter quod pignus datur. Alius actus eſt fideiuſſio, in quo fit promiſſio ſoluendi vel reddendi rem aliquam pro alio cum debito indemnitatis. Alius actus eſt promiſſio ſimplex, quæ eſt cùm non præcedit petitio promiſſionis. Alius actus eſt ſtipulatiò, quæ eſt promiſſio alicuius rei facta ad petitionẽ promiſſarij: vt cùm Sortes dicit Platoni, Promittis mihi centum? Plato reſpondet, Promitto. Alius actus eſt tranſactio, quæ eſt concordia rei litigioſæ. Et generaliter omnia pacta & conuentiones pertinent ad iuſtitiam commutatiuam. Et omnes contractus innominati, qui ſunt. 4. ſcilicet do vt des: facio, vt facias: do, vt facias: & facio, vt des: ſimiliter reſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ: donatio verò pertinet ad liberalitatem, ad quam reducitur legatum, hæredis inſtitutio, & bonorum vltima diſpoſitio fideicommiſſum verò, quod eſt rogatio reddendæ hæreditatis poſt mortem hæredis, ſiue ſubſtitutio, videntur ad iuſtitiam commutatiuam pertinere, & ad reſtitutionem reduci debent. Et quia de his omnibus iuriſtæ diffuſè tractant: ſufficit nobis terminos declaraſſe, & aliqua de reſtitutione ſecundum quòd Theologum tangunt, amplius proſequi. *2.2.q.61. art.3. Mutuum. Vſus fructus. Vſus. Locatio. Conductio. Depoſitum. Fideiuſſio. Promiſſio. ſimplex. Stipulatio. Tranſactio. Contractus innominati. 4. Donatio. Fideicommiſſum.*

Ver. 7. DE RESTITVTIONE.

C REſtitutio eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, & eſt iterata ſtatuitio alicuius in poſſeſſione ſeu dominio rei ſuæ quæ ei debẽtur: quia ſi non debetur, nõ dicitur reſtitutio, ſed potius noua donatio. Et licet reſtitutio ſecundum primam nominis impoſitionem, videatur ſolum habere locum in rebus exterioribus, quę manent eædem ſecundum ſubſtantiam, tranſlatum eſt tamen vocabulum ad actiones vel paſſiones, quæ pertinent ad reuerentiam vel irreuerentiam, commodum vel incommodum perſonæ: Et hinc etiam reſtitutionis nomen deriuatur ad res trãſeuntes, quæ manet quodammodo in effectu corporali, puta cum ex percuſſione læditur corpus, vel in effectu reali, vel in effectu qui eſt in opinione hominum. ſicut cùm aliquis verbo opprobrioſo remanet infamatus vel minoratus in ſuo honore. Ad ampliorem autem huius materiæ elucidationem octo ſunt nobis cõſideranda, quæ in hoc verſu continentur: Quis, quid, cur, cui, vbi, per quos, quomodo, quando. *2.2.q.62. art.1.*

Ver. 8. QVIS RESTITVERE TENEATVR.

D REgula generalis eſt, quòd omnes qui indebitè detinẽt alienum, ſiue iuſtè ſiue iniuſtè acceperint, tenentur ad reſtitutionem. Et non ſolum qui detinent, ſed etiam quicunque iniuſtè abſtulit vel conſumpſit, aut alio quouis modo alium iniuſtè damnificauit. Sciendum tamen quòd circa illum qui accipit rem alienam, duo poſſunt conſiderari: primũ, eſt res accepta: ſecundum, eſt acceptio. Quo ad primum, tenetur eam (quandiu habet apud ſe) reſtituere: quia de iure naturæ vnicuique habenti vltra ſuum, debet ſubtrahi, & dari ei cui deeſt. quo ad ſecundum verò, ipſa acceptio rei alienæ poteſt tripliciter ſe habere. Primò quando eſt iniurioſa, ſcilicet exiſtens contra voluntatem eius qui eſt rei dominus: vt in furto, & rapina, & alijs huiuſmodi: & tunc tenetur ad reſtitutionẽ non ſolùm rei, ſed etiam iniurioſæ acceptionis: etiam ſi res apud ipſum nõ remaneat. Sicut enim qui iniuſtè percutit aliquem, tenetur recompenſare iniuriã paſſo, quamuis apud ipſum nihil maneat: ſic etiam qui furatur vel rapit, tenetur recõpenſare damnum illatum, etiã ſi nihil apud eum maneat: & vlterius pro iniuria illata debet puniri. Secundò aliquis accipere poteſt rẽ alterius in vtilitatem ſuam abſq; iniuria: vtpote cũ voluntate eius cuius res eſt. ſicut patet in mutuo & cõmodato. & tunc ille qui accepit, tenetur ad reſtitutionẽ eius quod accepit, nõ ſolũ ratione rei, ſed etiam acceptionis. & ideo tenetur recõpenſare ei qui gratiã fecit, etiã ſi rẽ amiſerit. Tertiò aliquis poteſt accipere rẽ alterius abſq; iniuria alterius, & nõ pro ſua ipſius vtilitate: vt patet in depoſitis. ideo ille qui ſic accepit, in nullo tenetur ratione acceptionis imò accipiẽdo impendit obſequiũ: tenetur autem ratione rei. Et ideo ſi res ſubtrahatur ei abſq; culpa ſua, nõ tenetur ad eius reſtitutionẽ. ſecus autẽ eſſet, ſi ex culpa ſua rẽ depoſitam amitteret. ¶ Ex premiſſis ſequitur quòd quicunq; eſt cauſa iniuſtę acceptionis, tenetur ad reſtitutionẽ. Quod intelligi poteſt du- *2.2.q.62. art.6. Acceptio rei alienæ tripliciter cõſiderari poteſt.*

pliciter. ſ. directè & indirectè. directè quidẽ, quãdo inducit aliũ ad accipiendũ: & hoc tripliciter. Primò mouẽdo ad acceptionẽ, quod fit præcipiẽdo, cõſulendo, laudãdo aliquẽ, quaſi ſtrenuũ, de eo ꝙ aliena accipit. Secũdò ex parte ipſius accipiẽtis: quia eum receptat, vel aliter quocũq; modo auxiliũ præbet. Tertiò ex parte rei acceptæ. ſ. quia eſt particeps furti vel rapinæ, vel quaſi ſocius maleficii. Indirectè verò, quãdo quis nõ impedit, cũ poteſt & debet impedire, vel quia ſubtrahit ſuũ auxiliũ, quo poſſet obſiſtere. vel quia occultat poſt factũ, quæ his verſibus comprehendũtur: Iuſſio, conſiliũ, cõſenſus, palpo, recurſus, Participãs, mutus, nõ obſtãs, nõ manifeſtãs. Sciendũ tamen quòd quinq; præmiſſorum ſemper obligãtur ad reſtitutionẽ. Primò iuſſio: quia ille qui iubet, eſt principaliter mouens: ideo principaliter tenetur ad reſtituendum. Secundò cõſenſus in eo ſine quo rapina vel furtum fieri nõ poteſt. Tertiò recurſus, quando ſcilicet aliquis eſt receptator latronum, & eis patrocinium præſtat. Quartò participatio, ſcilicet quando quis participat in crimine latrocinii ſiue rapinæ. Quintò ille qui non obſtat cum obſtare poteſt & tenetur, ſicut principes, & illi qui tenentur cuſtodire iuſtitiam in terra: quia redditus quos habent, ſunt quaſi ſtipendia ad hoc inſtituta, vt iuſtitiã conſeruent in terra nec eis propter hoc imminet periculum. Illi verò, quibus non incumbit ex officio, non ſemper tenentur ad reſtitutionem, ſi non obſtent vel non reprehendant, maximè quando eis imminet periculũ: quia licet poſſint, non tenentur ſe exponere periculo ad hoc vt rem alterius ſaluent. In aliis autem caſibus enumeratis non ſemper obligatur quis ad reſtituendum: nõ enim ſemper conſilium vel adulatio vel aliquid huiuſmodi eſt efficax cauſa rapinæ vel furti. Vnde tunc ſolùm conſiliator aut palpo, hoc eſt adulator, ad reſtitutionem tenetur: quando probabiliter exiſtimari poteſt, quòd ex huiuſmodi cauſis fuerit iniuſta acceptio ſubſecuta. quo modo autem, & quo ordine teneantur reſtituere, inferius dicetur.

Vt autem prædicatoribus, & confeſſoribus, ac vnicuique pateat via ſciendi qui ſunt reſtitutioni obnoxii, viginti manus diaboli (quarum quælibet habet quinque digitos ſiue modos, quas D. Anthoninus archiepiſcopus Florentinus in ſecunda parte ſuæ ſummæ titu. 1. capit. 1 § 2 & in ſequentibus ſcripſit) nos hic ſuccinctè, alio tamen ordine, & omiſſis allegationibus, duximus inſerendas, in quibus centum reperiuntur caſus obnoxii reſtitutioni, & vt iudicium incipiat à domo Dei, ab eccleſiaſticis inchoabimus.

Prima Manus dicitur ſacrilega. Primus digitus, cùm auferuntur vaſa ſacra, calices, paramẽta, cruces, reliquiæ, aut alia huiuſmodi, quæ ſunt diuino cultui mancipata, de loco ſacro vel non ſacro. ſecundus, quando non ſacra auferuntur de ſacro. tertius, quando fit incendium vel effractio in loco ſacro, vel etiam inferuntur damna Eccleſiis aut Eccleſiaſticis perſonis, exigendo gabellas aut pædagia quartus, cùm clerici malè tractant bona Eccleſiarum, dilapidando, dando meretricibus, ludendo, vel indebitè alienando, in præiudicium Eccleſiæ vel pauperum aut ſucceſſorum quintus digitus, cum ſubtrahuntur legata facta eccleſiis, vel retinentur decimæ, vbi conſueuerunt ſolui: vel cùm ſine iuſto titulo fructus Eccleſiæ recipiuntur.

Secunda Manus dicitur Simoniaca Primus digitus, accipere pecuniam vel alia tẽporalia pro ſacramentis adminiſtrandis, aut beneficiis ſiue officiis Eccleſiaſticis conferendis, per modum precii, & nõ per modum eleẽmoſynæ, tales tenentur accepta erogare pauperibus vel Eccleſiæ. Secundus eſt accipere pecuniam appretiatiuè pro ſacramentalibus: vt pro cõſecratione Eccleſiæ vel altaris, ſepulturis, iure patronatus, ingreſſu religionis, aut aliis huiuſmodi. Tertius, pro ſpiritualibus exercitiis, pro prędicatione, oratione, electione, confirmatione, ac aliis huiuſmodi. Quartus, accipere ſimoniacè beneficium quodcunque. Quintus, procurare ſeu mediare circa præmiſſa

Tertia Manus dicitur bellatoria. Primus digitus, cùm aliquis dominus vel cõmunitas aſſumit vel indicit iniuſtum bellum. Secundus, ſunt illi qui ad hoc concurrunt, adiuuando, conſulendo, vel cooperando. Tertius, iniuſtum bellum habens, res alienas vel ſubditorũ capiẽs, deſtruens, vel facere permittens. Quartus, iuſtum bellum habens, bona Eccleſiarum non incaſtellatarum, aut clericorum, vel etiam viatorum, aut peregrinorum rapiens. Quintus, iuſtum bellum habens, ex ſua inertia & craſſa negligentia non defendens.

Quarta Manus dicitur raptoria. Primus digitus cõſiſtit in vſurpatione dominiorum, caſtrorum, & villarũ Secundus, in talliis aut aliis impoſitionibus iniuſtis tertius, in pędagiis & gabellis nouis, abſque authoritate vel neceſſitate. quartus, in latrociniis & rapinis terreſtribus vel maritimis: vt raptores & pyratæ conſueuerunt. Quintus, in perſonis liberis capiendis & vendendis.

Quinta Manus dicitur proditoria. Primus digitus, quãdo quis caſtra, populos, & terras aufert à ſuo domino, & proditoriè dat alteri qui ius non habet. Secundus, quando tradit amicum vel alterum in manus inimici ad occidendum vel alio modo vexandum. Tertius, quãdo terras aut alia bona domini procurat venire in manus inimicorum, aut aſſociat aliquem vt ſpolietur. Quartus, quando ſecreta reuelat. Quintus, cùm quis vtitur inſidiis, non ſeruando promiſſa pacta, etiam hoſti, dum ipſe ſeruat ei fidem, & non aliàs.

Sexta Manus dicitur iniuſtè iudicatoria. Primus digitus, quãdo iudex dat ex certa ſciẽtia & iniuſtã profert ſententiam, vel ſi accipiat pro ſportulis & vacationibus vltra debitum & curiæ ſtylum. ſecundus, quando ex ignorantia craſſa. tertius quando ex notabili negligentia eius aliqua pars detrimẽtum notabile patitur. quartus, quando accipit pecuniam pro iudicando bene vel malè, vel non iudicando aut differendo. quintus, cùm nõ vult iudicare & dare ſententiam, prout poteſt & debet, ne diſpliceat iniuſtam cauſam habenti.

Septima Manus dicitur in iudicio iniuſtè aſſiſtoria Primus digitus, eſt conſiliarius ſcienter præbẽs malum vel fraudulentum conſilium. ſecundus, eſt aduocatus vel procurator aſſumens vel defendens cauſam iniuſtam, & obtinens victoriam tertius, actor qui iniuſtam cauſam proſequitur. quartus notarii & apparitores concutientes partes, vltra ſtylum capiendo. quintus, eſt teſtis falſum deponens teſtimonium.

Octaua Manus dicitur falſificatoria. Primus digitus eſt in teſtamentis vel aliis inſtrumẽtis aut ſcri-

pturis

[illegible]

[illegible] cum capteris [illegible]

[illegible] proper necef[illegible]

[illegible] quartus [illegible]

[illegible] Primus [illegible]

[illegible] Primus [illegible] quartus per [illegible]

[illegible] secundus confilium, tertius [illegible]

[illegible] aut diuorti [illegible] tertius [illegible] quartus, ne [illegible] tus, intè [illegible]

[illegible] in [illegible] so se [illegible] perfonis.

[illegible] Secundus mē[illegible]

[illegible] impedit religiori [illegible] blandiede [illegible] perse: & mul[illegible] fcadalizans, & mu[illegible]

[illegible] VRE [illegible] SIT.

A R[illegible] potest, reddēda est, [illegible] quod ali[illegible] pu[illegible] gratiæ [illegible] quod si [illegible] test. Sed si [illegible] violari fecerit castitas [illegible] nostram ascribamus [illegible] causa, & tenetur ad restitu[illegible] hoc est corpus, quod est [illegible] occasionē [illegible] damnū de[illegible] videtur. [illegible] quis est causa & occasio peccati alterius quadrupliciter. Primò, monē- do, ve

[illegible] si [illegible] fuit [illegible] causa peccati alterius.

Mat. 6.

Quadruplicis potest quis esse occasio peccati alterius.

de v[illegible] dicere[illegible], ſ[illegible]de[illegible] [illegible]
cen[illegible]o, & peccat[illegible] [illegible]
co[illegible] [illegible]
an[illegible]
poſſ[illegible] et [illegible]
v[illegible] conſilium [illegible] & [illegible]

Retrahens ſiue reuocãs aliquem à religione ad quid tenetur.

Se[illegible] po[illegible] [illegible]
vt c[illegible] [illegible]
lum [illegible] dem [illegible]
verò ſi ille no[illegible], t[illegible] [illegible]
ne [illegible] are, [illegible] vel [illegible]
à religione Si verò [illegible]
poter[illegible] [illegible]
de me[illegible] loco [illegible] ſignificat [illegible]
men ind[illegible] re[illegible] qu[illegible] tret [illegible]

Scãdalizantes ad quid tenetur.

mam, ſcãdalizando [illegible] p[illegible] lat [illegible]
ſ[illegible] b[illegible], fucis, & tripudi[illegible] & per c[illegible]
maximè quando hoc intendunt, [illegible]
ſ[illegible]and[illegible] [illegible] t Deus dignetur eos ad pœ[illegible]
pli[illegible] man[illegible] is & publ[illegible] ſicut pub[illegible] ce p[illegible] & [illegible]
nitentiam ſolennem aut [illegible] ſicut D. A[illegible]
terius ſeducendo. vt qui ſeduxit v[illegible]
det ei iuxta modũ dotis quam ſolent v[illegible]
r[illegible] nab[illegible]lem iuxta [illegible] leſi[illegible] [illegible]is.
Ideo tene[illegible]tur ei ad re[illegible]ſtitutionem poſſibilem, [illegible]
vel d[illegible]do eam. Idem & amp[illegible] fa[illegible] e ten[illegible] [illegible] t,
n[illegible] prout [illegible] ex lege Moyſi, [illegible] [illegible] ge naturæ, & vt
a[illegible] pro ſtatuto ab E[illegible]cleſi[illegible]

Homicida ad quid tenetur.

Co[illegible] hominis [illegible]tuor modis pot[illegible] pe[illegible] [illegible]m occiſ[illegible]in, B
per quam fit [illegible] [illegible] fic[illegible] [illegible] & [illegible] publi-
[illegible]æ, quam [illegible] [illegible] ſito H[illegible] [illegible] on
poſſ[illegible] [illegible] e[illegible] [illegible] en mo[illegible] [illegible] &
ſuffragia fieri fac[illegible] ad [illegible] ore [illegible] & eis
reconciliari Secund[illegible] [illegible] que[illegible] [illegible]
ſtinendo morte [illegible] [illegible] endere,
lice[illegible] [illegible] a opportu[illegible] [illegible]

Abortum prouocans ad quid tenetur.

[illegible] bello [illegible] licet ad [illegible] [illegible] et [illegible]
re deb[illegible], & [illegible] [illegible]
co[illegible] hominis p[illegible] [illegible]
por[illegible] [illegible]
[illegible]
rus [illegible]

Mutilatio ad quid tenetur.

[illegible]
[illegible]
pto[illegible] [illegible]
pen[illegible] [illegible]
bo[illegible] [illegible]

Mod[illegible] [illegible] noras[illegible] ad tenetur.

au[illegible] [illegible]
[illegible]
E[illegible] [illegible]

H[illegible] [illegible] C
tiun[illegible] [illegible]
ipſum [illegible]
ne[illegible] [illegible]
ſeru[illegible] [illegible]
non [illegible]
ſen[illegible] [illegible]
ie [illegible]

Remiſsio iniuriæ aliquando fit per familiarem conuerſationem.

Dom[illegible] [illegible]
m[illegible] [illegible]
h[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
aut[illegible] [illegible]
obſta[illegible] [illegible]
Sec[illegible] [illegible]
ter [illegible]

Detractio quot modis fieri poteſt.

T[illegible] [illegible]
quam certum dicendo, non [illegible] [illegible] dignus audiri [illegible] D

quo

quo prout audiuit, quod ab audientibus eum ignorabatur: nõ tenetur ſecũdum Angelum de Clauaſio ſatisfacere: quia ſi propter hoc audientes credant illum crimino ſum eſſe, ex ſola relatione de auditu, malefaciunt, & ſe leues oſtendunt, iuxta illud Eccl.10. Qui citò credit, leuis eſt corde. Verùm quia à ſcandalo puſillorum cauendũ eſt, iuxta illud Mat.18. Qui ſcandalizauerit vnum ex his puſillis, qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpẽdatur in collo eius mola aſinaria. &c. Ideo periculoſum valde eſt referre mala audita de aliis coram puſillis. & ſi fiat mala intentione, ſcilicet lędendi, nõ excuſatur à mortali. Et ſi tali ex relatione ille de quo eſt ſermo, incurrat notam infamię aut vehementis ſuſpitionis, tenetur recitans famã ei reſtituere coram illis coram quibus recitauit. Sed ſi non ſit ſecuta infamia, nec orta vehemens ſuſpitio, non tenetur, maximè ſi ex leuitate vel inconſideratione retulit. Quartò poteſt quis lædere honorem & famam proximi, per iniuſtam accuſationem: & talis tenetur ad petẽdam veniam, & reſtituendam famam, necnon ad damna & intereſſe. Si quis autem propter tormenta quæſtionis dixerit aliquem eſſe crimino ſum vel conſcium criminis, qui nõ eſt, tenetur extra quæſtionem dicere ſe falſum dixiſſe. à fortiori ſi ſe aliquod crimen commiſiſſe confeſſus fuerit, quod tamen non commiſit. cùm magis teneatur ad famam ſuam quàm alterius.

An recitãs auditas detractiones teneatur ad reſtitutionẽ.

Referre mala audita periculoſũ eſt.

A Res exterior rapta vel furata, aut aliter indebitè detenta, eadem numero (ſi fieri poteſt) reſtitui debet. nec poteſt dari alia pro ea, etiam eiuſdem bonitatis, contra voluntatem damnificati, niſi fortè res rapta vel furata, corrupta vel conſumpta eſſet: quia tũc debet reſtitui alia eiuſdem bonitatis in ſpecie. Si autem res ſit deteriorata, debet alia eiuſdẽ bonitatis in ſpecie reſtitui: vel ſi damnificatus maluerit, preciũ deteriorationis cũ re ipſa: precium autem & æqualitas bonitatis ad arbitriũ boni viri debent æſtimari. Notandũ tamen quòd ſi res ablata aut iniuſtè detenta, eſt fructificãs, tenetur reſtituere cum fructibus inde perceptis, & qui percipi potuerunt à diligenti poſſeſſore. Fructus autẽ dicuntur ea quę ab ipſa re percipiuntur, deductis expenſis neceſſariis, & non ſuperfluis. Si quis verò equum locari conſuetum furatus fuerit, non ſufficit reddere equum, ſed etiam intereſſe, quod arbitrio boni viri determinandum eſt: maximè vbi prædictum equum per lõga tempora & plures annos fur detinuiſſet. Notandum inſuper q̃ cùm plures concurrunt ad furtum vel damnificandum, quod vnus non faceret ſine altero, quilibet illorum tenetur damnificato in ſolidum. Sed ſi vnus reſtituerit, alii tenentur reſtituẽti pro ſua parte. ❡ Notandum præterea quòd aliquis poteſt dupliciter damnificari. Vno modo quando aufertur ab eo quod actu habebat, & tale damnum ſemper eſt reſtituendum ſecundum compenſationem æqualis: puta ſi aliquis damnificauit in aliqua domo, tenetur ad tantum, quantum valebat illa domus. Alio modo poteſt damnificari impediẽdo ne adipiſcatur bonum, ad quod boniũ percipiendum erat in via. & tale damnum non oportet recompenſare ex æquo: quia minus eſt aliquid habere in diſpoſitione & via quã in actu. & ideo ſi redderetur ei vt haberet hoc in actu, plus reſtitueretur ei quàm fuerat ablatum. quod non eſt de neceſſitate reſtitutionis, quæ eſt iterata ſtatuitio in poſſeſſione, vt dictum eſt. tenetur tamen aliquam recompẽſationem facere ſecundum conditionem perſonarũ. ❡ Notandum vlterius quòd aliquis etiam poteſt alium impedire, ne habeat præbendam aut aliud bonum, dupliciter. Vno modo iuſtè, intendendo honorem Dei, vel procurando bonum Eccleſiæ, vt ſcilicet detur perſonæ digniori. & tunc nullo modo tenetur ad reſtitutionem vel aliam recompenſationem. Alio modo iniuſtè: puta ſi intendat nocumentum eius, & impedit propter odium vel aliquid huiuſmodi. Et tunc ſi impedit ne præbẽda detur digno, conſulens quod nõ detur, antequã ſit firmatũ in animo conferentis illam eidem dare: tenetur quidem ad aliquam recompenſationem, penſatis conditionibus perſonarum ac negotii, ſecundum arbitrium ſapientis. non tamen tenetur ad æquale: quia ille nondum fuerat aſſecutus, & poterat multipliciter impediri. Si verò iam firmatum erat quòd ei daretur, & propter indebitam cauſam procuret quòd reuocetur: idem eſt ac ſi iam habitam ei auferret. & ideo tenetur ad reſtitutionem æqualis ſecundum poſſibilitatem. Quod eſt bene notandum pro reſolutione multarum difficultatum & ſcrupulorum, qui accidunt, maximè in hęreditatibus, legatis, teſtamentis, codicillis, & collationibus beneficiorum.

Fructus rei qui dicãtur. *2.2.q.62. ar.7.ad.2.*

Participantes in furto ad quid & quo modo tenentur. *art.4.*

Impediens à bono cõſequendo ad quid teneatur. *2.2.q.62. ar.2.ad.4.*

Ver. 10. CVI FACIENDA EST RESTITVTIO.

B Diuus Paulus Ro 13. dixit: Reddite omnibus debita. cui tributum, tributũ: cui vectigal, vectigal, &c. Ex quo ſequitur quòd reſtitutio fienda eſt ei, à quo res ablata eſt vel indebitè detenta. vnde Mat 22 Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. *2.2.q.62. art.5.*

Ad cuius ampliorem euidentiam ſciendum eſt quòd aliquid poteſt eſſe illicitè acquiſitum tripliciter. Primo modo ſic, quòd illud quod eſt illicitè acquiſitum, debetur ei à quo eſt acquiſitum vel acceptum: vt in furto, rapina, & aliis huiuſmodi & ſic intelligendum eſt prædictũ corrolariũ, quod eſt maxima quędam in materia reſtitutionis. Secũdò quando aliquid datur alteri illicitè, & eius acceptio & datio eſt illicita, & contra legem: vt patet in eo qui Simoniacè aliquid dedit. Ideo non debet fieri reſtitutio ei qui dedit cùm voluntariè & cõtra legem dederit. Et quia ille qui accipit, etiam illicitè & cõtra legem accipit, non poteſt retinere. reſtituendum ergo eſt Eccleſię, in cuius iniuriam datum eſt, vel pauperibus erogandum. Tertiò aliquis acquirit aliquid illicitè: quia alius illicitè dat: puta propter malum finem, vel propter rem illicitam, non tamen contra legem: quia lex non prohibet talem dationem neque acceptionem, vt cùm datur meretrici propter meretricium. In talibus illicitè acquiſita non ſunt illicitè dantibus reſtituenda, eo quòd liberè dederunt. Et poſſunt etiam iuſtè retineri, licet melius foret ea pauperibus erogare. Et ſic meretrix poteſt licitè retinere quod ei propter meretricium datum eſt, niſi ſuperfluè & per fraudem vel dolum extorſiſſet: quia tunc teneretur ei reſtituere. Idem dici poteſt de acquiſitis in ludo ab his qui alienare poterãt, dũm modo nõ fuerint importunitate impulſi, & ceſſet omnis fraus & dolus. Idem etiam dici poteſt in aliis turpiter acquiſitis: vt ex duello vel torneamentis. ❡ Notandum tamẽ quòd prædicta maxima eſt intelligẽda, cùm damnificatus eſt viuus & notus: quia ſi ſit mortuus, reſtitutio debet fieri hæredi vel hæredibus, aut legatario cui res illa iniuſtè ablata, legata fuit: & ſi ſint plures legatarii, debet reddi cuilibet pro quota: ſicut cùm ſunt plures hæredes. Si verò damnificatus ſit ignotus, & præmiſſa diligenti inquiſitione, notitia eius haberi non

poteſt,

poteſt,pauperibus eſt eroganda,vel in alios pios vſus conuertenda.

Ver. 11. CVR FACIENDA EST RESTITVTIO.

2.2.q.62. art.2. IVre naturali & diuino reſtitutio rei alienæ fieri debet:iure quidē naturali, cùm ſit actus iuſtitiæ,ad C
quam exercendam quilibet tenetur. Vnde Rom.13. Reddite omnibus debita,&c.& Chriſtus:Red
Rom.13. dite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari:& quæ ſunt Dei,Deo. Et D. Auguſt.& habetur in ca.Si res aliena.14.
Mat.22. q.6 vbi dicitur:Si res aliena propter quam peccatum eſt,reddi poteſt,& non redditur:pœnitentia nō
In epiſto.ad agitur,ſed ſimulatur. Non enim remittitur peccatum,niſi reſtituatur ablatū.Ideo Tobias audiens vo-
Macedo. cem balātis hœdi,ait:Videte ne furtiuus ſit.Reddite eum dominis ſuis: quia nō licet nobis edere aut
Tob 2. ex furto aliquid contingere.Sicut enim qui malo ſanguine abundant,ſanari non poſſunt,niſi per fleu-
botomiam ſanguis ille corruptus emittatur : ſic qui aliena detinent,niſi fleubotomia reſtitutionis cu-
rentur,ſaluari non poſſunt. Hoc etiam manifeſtè natura oſtendit in virtute digeſtiua,quæ ad omnia
membra tranſmittit,& reddit ea quæ ad quodlibet ipſorum pertinent. Et ſi propter aliquam indiſpo-
ſitionem membrum aliquod particulare retineret alimentum alterius, inflatum & monſtruoſum eſ-
ſet.Sic in corpore myſtico, ſi aliquod membrū, hoc eſt particularis perſona,detinet quod eſt alterius,
eſt monſtrum,quod in corpore myſtico dicitur peccatum.

Ver. 12. DE LOCO IN QVO RESTITVTIO FACIENDA EST.

REſtitutio rei alienæ fienda eſt in loco, à quo fuit accepta, niſi fortè accipiens, & is à quo accepta D
eſt,mutaſſent domicilium : & ſi manerent in eodem loco,tunc in illo. Si verò damnificatus mu-
tat domiciliū, damnificans mittet damnificato rem acceptā expenſis illius. Si verò damnificatus mul-
tum diſtat,& non expectatur eius aduentus, monendus eſt per literas,& interim res debet deponi,&
domino conſignari:maximè quādo res eſt magni valoris,& difficilis translationis Si verò res ſint par
ui valoris, ſic quòd oporteat plus exponere pro translatione, quàm ipſę res valeant, poterit opportu-
nitas expectari;quòd ſi nulla ſperetur opportunitas, tunc ſunt pro ſalute illius pauperibus erogandæ.
Si autem damnificans mutat domicilium,tenetur ſuis expenſis mittere damnificato:quia fuit in mora
& culpa,cùm non reddiderit in loco à quo accepit.

Ver. 13. PER QVOS FACIENDA EST RESTITVTIO.

Reſtitutio iniuriarū eſt perſo-nalis. REſtitutio contumeliæ aut iniuriarum,in præſentia perſonę factarum,eſt perſonalis,& debet fieri E
per eum qui læſit, & non per alium ,nec etiam per literas, ſi læſus adiri poteſt, & velit reſtitutio-
nem perſonalem Vnde Chriſtus:Si offers munus tuum ad altare,& ibi recordatus fueris quòd frater
tuus habet aliquid aduerſum te,relinque ibi munus tuum ante altare,& vade prius reconciliari fratri
Mat.5. tuo:& tunc veniens offeres munus tuū. Notandum eſt verbum,Vade:non dicit,mitte vel ſcribe:ſed
perſonalem expreſſit acceſſum, poſſibilem tamen, ſi ſeſe obtulerit opportunitas. Si verò non eſt op-
portunitas:vt quia damnificans eſt infirmus,aut in aliqua alia neceſſitate impediente conſtitutus,vel
damnificatus eſt multum diſtans:tunc per votum accedat, & proponat perſonaliter accedere,cùm op
Mat.11. portunitas ſeſe obtulerit. Mandatum enim domini cùm ſit iugum ſuaue,nō aſtringit ad impoſſibilia
aut valde difficilia Si verò læſus(qui poteſt renuntiare iuri ſuo)cōtentatur literis vel nuntiis,tunc per
Reſtitutio detractionis quo modo fieri debeat. nuntium vel literas fieri poteſt. ¶ Reſtitutio tamen detractionis,quæ fit coram aliis in abſentia læſi,ſi
fieret coram illis perſonaliter,eſſet magis meritoria. poteſt tamen fieri per literas & certum nuntium
quia æquè bene poterit remoueri falſum iudicium impreſſum aliis per literas vel nuntium,modo ille
qui detractionem audiuit, ſciat nuntiū eſſe fidum:vel ſciat literas à detractore ſignatas. licet enim de-
trahendo,& falſum iudicium cauſando,iniuriam audienti fecerit materialiter,non tamen formaliter:
cùm non intenderet malum eius,nec audiens hoc pro iniuria accepit. Ideo non tenetur ei ſe perſona-
liter præſentare : ſed ſufficit quòd falſum iudicium,quod impreſſit,quocunque modo auferat. In his
enim & ſimilibus tenet regula iuris : qui per alium facit, per ſeipſum facere videtur. De reſtitutione
verò rerum corporalium,non eſt dubium quin per alium fieri poſſit. Cauendum eſt tamen ne infideli
committatur,& ille alius ſibi aliquid retineat:quia tunc ſecundum D. Anthoninum Florent. damni-
1.Ioan.4. ficans non eſſet liberatus. ideo non eſt fidendum omnibus:nec omni ſpiritui credendum.quare expo-
ſtulanda eſt cædula, per quam poſſit certior fieri damnificatum recepiſſe tantam reſtitutionem per
manus talis.Si autem is qui damnificauit,morte præuentus nō reſtituit, cum hæres teneatur ad omnia
onera defuncti, inquantum ſufficit hæreditas, tenetur ad reſtitutionem : vt habetur in c. Michael. de
vſur.eadem ratione hæres hæredis. Nec excuſantur hæredes ſcientes dubitantes aut dubitare deben-
tes ex fama publica,vel ſcripturis, aut fideli teſtimonio ſiue relatu, teſtatorem illicitos contractus fe-
ciſſe ex hoc quòd nullus ponit quærelam,quia fortè per læſos probari non poteſt: debēt enim diligen-
ter inquirere,aliàs eorum negligentia craſſa eſt,& affectata. ¶ Reſtitutionem externarum rerum,qua-
rum dominus ignoratur, quidam ad epiſcopum pertinere dicunt,tanquam ad diſpenſatorem eorum,
quæ pertinent ad diuinum cultum,& ad pios vſus pauperum quorum pater exiſtit:quia tamen nullo
iure cautum eſt, eam ob rem famoſi doctores tenent reſtitutionem rerum incerto domino reſtituen-
darum, fieri poſſe per detentorem, & per eos quibus ipſe commiſerit.& huius opinionis videtur eſſe
D.Thom.Licet enim epiſcopi ſint diſpenſatores rerum datarum eccleſiis,& quo ad diuinum cultum
2.2.q.62. & quo ad pauperes: non tamen ſequitur quòd ſint diſpenſatores omnium quæ ad diuinum cultum &
ar.5.ad.3. in pauperes ſunt eroganda : ſed ſolùm eorū quę iam illis in diuinū cultū, vel vſus pauperum,eccleſiæ
data & ordinata ſunt. Nec obſtat ca. cùm ſit de vſuris:quia loquitur de Iudæo & non de Chriſtiano.
Excipiuntur tamen incerta, quę per publicos vſurarios ex vſuris ſunt acquiſita:quia circa illa eſt ſpe-
cialiter determinatum in cap.quanquam. de vſuris.lib.6.

Ver. 14. DE ORDINE ET MODO RESTITVENDI.

D.Antho. flo.2.p.ſum. tit.2.ca.7. OMnino certa reſtitutioni obligata, cùm ſciuntur perſonæ quibus fienda eſt reſtitutio,ſunt eis in- F
tegraliter reſtituenda,antequam reſtituantur incerta. maximè cùm ſcitur vel dubitatur bono re-
ſtituentis non ſufficere ad omnia exoluenda:quia creditoribus vel damnificatis certis tenetur ſatisfa-
cere iure humano,& diuino, & ad hoc poteſt cogi. Incerta autem licet iure diuino teneatur reſtitue-

re,aut

[illegible] & sic [illegible] non [illegible] iura aut alius [illegible] satia [illegible] ne non solum [illegible] da & ideo [illegible] vtra [illegible] quartò quæ alius [illegible] data paritat [illegible] qui iure humano [illegible] tempore, [illegible] iure. Ordo enim seruandus est inter eos, qui [illegible] tamen illi qui prin[illegible] operati sunt, primò restituere debent. [illegible] quamuis vnus propter alium non [illegible] tamen vnus magis peccat, quàm alius, [illegible] Et [illegible] qui principalius damnifica[illegible] primò [illegible] totum damnum resarcire. quo [illegible] alii [illegible] pro quota ipsos contin[illegible] Modus autem quo facienda [illegible] contumeliæ [illegible] potest, ne ter[illegible] qui restitutioni sunt obnoxii, talis est: vt primò per [illegible] vel literas an[illegible] aut preces eorū tent[illegible] conciliatio, & iniuriarum ac contumeliæ restitutio. Per hæc media facilius redire poterūt ad [illegible], se humiliando ac cogno[illegible] culpam suam. Si [illegible] læsi noluerit remittere, nisi lædentes personaliter compareant, tenentur personaliter comparare. bonum tamen erit ad placandum iniu[illegible] animum aliquem amicorum ipsius secum [illegible] qui sit mediator amborum, [illegible] pacem compo[illegible]nat, & nouas coleras aut rixas impediat. ¶ Modus vero, quo mulier, quæ concepit ex adulterio, satisfacere [illegible] possit marito, & aliis filiis legitimis, est valde difficilis & intricatus propter multa pericula, quæ contingunt. [illegible] adulterii maximè [illegible] detestandum, & [illegible] xoratę, ne animas [illegible] his periculis illaqueant. Veruntamen cùm [illegible] domino [illegible] omnia opera eius: non est [illegible] qui in hanc foueā inciderint desperandum [illegible] laqueus eis [illegible] cura cùm (vt inferius dicetur) impotentia & periculum infamiæ ac maioris mali excusent [illegible] ideo mihi magis placet opinio eorum, qui dicunt quod nunquā talis mulier [illegible] viro, nec filio, [illegible] conditionis extant, etiam si ipsa fuerit in periculo mortis. Quia [illegible] & ipsa [illegible] possit, impossibile est periculum vel maius malum [illegible] Sed [illegible] & pe[illegible] tentare debet, omnibus viis & modis licitis, vt filius ex adu[illegible] religionē & non curet de hæreditate. & si nolit, ipsa [illegible] vt [illegible] caute tamen ne per [illegible] & de suis bonis [illegible] indemnes, & id [illegible] ab adultero quantum possibile fuerit absque tamen co[illegible] residuum [illegible] misericordiæ & bonitati diuinę, quā instāter [illegible] & [illegible] debet inter[illegible]pellare. Potest tamen, & secundū aliquos debet, committere confessori, vt [illegible] fil[illegible] sic conceptis eius originem, vt alio modo viuere satagat, & de [illegible] eò quòd [illegible] non est homini post mortem adeò necessaria: nec tantum de ea curæ [illegible] vita. Verum si [illegible] qui non tenetur [illegible] nec matri credere, ass[illegible] noluit; debet (vt [illegible] domum relinquere, propter [illegible] quod sequi posset si manifestaret. Deus [illegible] obligat ad impossibile, sua ineffabili bonitate prouidebit hæc cuncti, sed non [illegible] prædicari debent.

Ver. 15. QVANDO RESTITVENDVM EST

A Aliorum re[illegible] quàmprimum fieri potest, sub pœna [illegible] peccati facienda est: quia qui debet alienum quod potest restituere, & non restituit, facit [illegible] & ideo si non restituat peccat: quia priuat siue impedit eum [illegible] rei suæ, sicut cùm [illegible] non licet etiam per modicum tempus in peccato immorari secundum illud Sap. Quasi a facie colubri fuge peccatum: ergo tenetur statim restituere, vel [illegible] petere, vnde Leui. 19. Non morabitur opus mercenarii tui apud te vsque mane, ergo nec in aliis restitutionibus faciendis debet fieri dilatio. Et quamuis præceptum de restitutione facienda sit affirmatiuum: implicat tamen in se vnum negatiuum, quo [illegible] rem alterius detinere, & sic [illegible] peccatum [illegible] detentionis. Prædicta tamen conclusio [illegible] intelligenda est, nisi in [illegible] casibus. Primus est quando fieri non potest. Ipsa enim impotentia [illegible] excusat eum ab [illegible] restitutione, cùm secundum regulam iuris, impossibilium nulla sit obligatio: debet tamen [illegible] vel [illegible] per alium, ab eo cui debet. Quod si creditor noluit, doleat [illegible] petat à Deo, qui est omnium dominus & [illegible] & non [illegible] quando restitutio statim facta vergeret in [illegible] restituentis. tunc enim differre potest [illegible] rem per [illegible] cui iure diuino dicere & manifestare tenetur. Tertius casus est, quando statim facta esset damnosa ei cui debet fieri. Sicut si deponeret arma [illegible] cholera, esset periculum, quod [illegible] depositarius [illegible] sequetur scandalum [illegible] differre, eò quòd restitutio est ordinata in commodum, & non in detrimentum eius cui fieri debet. Idem dicendum est circa lusores & laboratores tabernarios, vxore & filiis oneratos, [illegible] ludi. [illegible] in periculo prodigè exponendi. Quartus casus est, quādo obnoxius restitutioni est valde pauper, oneratus vxore & filiis, ac filiabus [illegible] debet, est [illegible] nec ex dilatione patitur detrimentum [illegible] & debitor sit in periculo incidendi in extremam paupertatem: Tunc si debitum sit publicum, tenetur petere dilationem vel remissionem. & si non possit obtinere, potest licitè differre, se absentando. si debitum est secretum, petat dilationē à Deo, qui est omnium dominus & excusabitur à peccato: sed non [illegible] iustitiæ humanæ. debet tamen habere propositum satisfaciendi, cùm peruenerit in pinguiorem fortunam.

Ver. 16. DE PECCATIS CIRCA RESTITVTIONEM OCCVRRENTIBVS.

B Circa restitutionē multa peccata contingere solent, quæ mundani quibusdam coloribus excusare nituntur. Quidam enim restitutionem se velle facere dicunt, & blandis sermonibus sic differunt vt tandem intermortui [illegible], cedulæ, & alia documenta pereant, & probatio fieri non possit. Talis nō excusantur à peccato. Alii sunt qui se excusant, dicentes quòd illi quibus debent, tantum vel plus tenentur eis:

K

Ordo seruandus in restitutione, & inter eos, qui simul damnificauerunt.
2.2.q.62. ar.7. ad.2.
Facius modus restitutionis iniuriarum.
Mulier cōcipiēs ex adulterio quo modo restituere debet.
Psal. 144.
2.2.q.62. art.8.
Restitutio statim fieri debet.
Leuit. 19.
Restitutio in quatuor casibus differri potest.
Iacob. 1.

tur eis: ſed quia probare non poſſunt, aut quia pars potẽs eſt, vel [illegible] vocare non audẽt. De talibus dicit D. Thom. Q[illegible] ille qui [illegible]
2.2.q.66. art.5.ad.3. poſitam, grauat depoſitarium, qui tenetur ad reſti[illegible]uendum [illegible] Vnde manifeſtum eſt quòd peccat, & tenetur ad re[illegible]uandum eu[illegible] Qui ver[illegible] apud alium iniuſtè detentam, peccat quidem nõ quia grauat eum [illegible] reſtituendum ei: ſed peccat contra communem [illegible] ordine prætermiſſo Et ideo tenetur Deo ſati[illegible]acere, & dare ope[illegible] ortum fuerit, [illegible]detur. ❡ Alii verò ſe excuſant beneficia impr[illegible] rantes, [illegible] tione per prædeceſſores eorum facta eccleſiis, quas deuorant, [illegible] ſe excuſant propter labores: verum eorum ex[illegible]ſatio non eſt legitima [illegible] fundationes aut beneficia voluntaria non poſſunt aliquid exigere: [illegible] latis computis & præſtito quod reliqu[illegible] & quod per [illegible] cipere poſſunt, & non amplius. Alii reſtituunt, ſed non integrè, [illegible] actiones, metu vel timore nihil h[illegible] factas [illegible] ſatio nihil facit, quin teneantur reſi[illegible] ſuppl[illegible]e & reſtituere, ſaltem in [illegible]oro Dei. Alii ſe excu[illegible]nt propter ſententias abſol[illegible], vel [illegible] Qui [illegible] bationis dolo & fraude partium interceptæ [illegible] propter [illegible] habi[illegible] contra ius ſtylumq; curiarum, ſubreptitiè & [illegible]è obtentæ fuerint, [illegible] cumcunque in foro hominum tranſierint in rem [illegible]icatam ❡ [illegible] foro [illegible] nores.25. annorum, & m[illegible]iores 14. ſufficientem vſum rat[illegible] habe[illegible], qui ex [illegible] rum acceperunt pretia, quæ ſatis prodigè expoſuerunt, & p[illegible] impetrãt literas ceſſationis [illegible] ſtrumentorum, & beneficium minoritatis, vt reſtituantur in integrum in foro ſeculari [illegible] peccent principes, & [illegible] cancellariæ, & iudices huiuſmodi literas concedendo, & contract[illegible] annul lando, ſeu nullos declarando propter bonum & pacificum con[illegible] & ad cautelam [illegible] tionemq; cupiditatis multorum, qui pro vili & minimo pretio adoleſcentium [illegible] facientes, nituntur eos ſpoliare bonis propriis. Licet etiam his qui ſemel bona ſua recuperauerunt & beneficio minoritatis adiuti, iterum bona ſua ante 25 annum diſtrahentes, recuperare volunt, & benef[illegible] minoritatis, quo ſemel vſi ſunt abutentes, ſecundas literas petunt, quæ non deberent concedi. Hæ enim ſecundæ literæ incentiuum præbent delinquendi & alios decipiendi. Quicquid ſit de iudicibus & curialis, ipſi minores vigintiquinque annorum non excuſantur, ſicut nec à furtis & aliis peccatis: neq; in poteſtate iudicium temporalium eſt eos à peccatis quæ per ſolam liberam voluntatem committ[illegible] excuſare Nec etiam excuſantur hi qui eos ad hæc facienda ſtimulant, pactum de quota li[illegible] habentes, aut aliud lucrum ſperantes. Multominus iudices, qui in hac parte aliquando cõtra omne ius diuinum & humanum faciunt ſe conſultores, directores, partes, & iudices, & ſolicitatores, quos euident[illegible] eſt non ſolùm peccare, verùm etiam de indebitè accep[illegible] pro hu[illegible]iuſmodi teneri ad reſtitutionem mi-
Blat. 5. noribus ac aliis, de iniuſtis vexationibus ❡ Alii ſe excu[illegible], paruitatem à quolib[illegible] particulari allegantes, vt tabernarii & macellarii: ſed excuſatio eorum parum valet: quia reddendum eſt vſque ad nouiſſimum quadrantem & timendũ eſt eis ne accidat illis, ſicut Hericio, qui aculeis ſuis onerat ſe pomis: & licet in qualibet non habeat niſi vnum, tamen cùm ſit onuſtũ, inſequuntur canes, nõ valens intrare cauernã ſuam, capitur & diſcerpitur Alii tantũ differunt, quod in vita nõ [illegible] ſperantes committere hæredibus, quibus aliquando ſecretè cõmittunt hi ſunt valde periculoſi Quia licet hære[illegible] teneantur, rarò tamen ſati[illegible]aciunt, nec ipſi peccatum omiſſionis euitant, nec reatus pœnæ euacuatur, practicaturq; illud quod dicitur in l ſi ff. de in iu[illegible] vocando, Qui non habet in ære, luat in corpore.

§ 2. DE VITIIS IVSTITIAE OPPOSITIS

IVſtitiæ opponitur iniuſtitia, quæ generaliter ac[illegible]pta in omni pec[illegible]ato ſicut iuſtitia in omni virtu- C
2.2.q.59. art.1. te) inuenitur: quia in omni peccato inuenitur defectus ſubiectionis & æquitatis debitæ. Ideo vt dicitur. 1. Ioan 3 Omne pec[illegible]atũ mortale [illegible] iniquitas, h[illegible] eſt [illegible]qualita[illegible], vel [illegible] æqui[illegible] quemadmodũ iuſtitia, licet [illegible] virtus generalis per parti[illegible]ipationẽ, tamen eſt ſpecialis ſecundũ [illegible] ita & iniuſtitia licet inueniatur in omni pec[illegible] & ſic ſi[illegible] vitium generale per participationem: eſt ta-
eodem c.§. 3. Ver. 2. men peccatum ſpeciale, pro quanto ordinat alia peccata in [illegible] communitatis, quod eſt proprium eius obiectum, & ſic opponitur iuſtitiæ generali. Et ſicut iuſtitia diuiditur, vt ſupra dictum eſt, ſic oppoſito modo iniuſtitia, & oppoſito modo [illegible] habet ad quamlibet partem iuſtitiæ.

Ver. 1. DE ACCEPTIONE PERSONARVM.

ACceptio perſonarum eſt peccatum iniuſtitiæ di[illegible]ributiuæ oppoſitum, & circa iuſtitiam diſtributiuam punitiuam dicitur eſſe, quando eſt maior punitio ſiue pœnæ inflictio, quàm peccatum me- D
2.2.q.63. art.1. reatur, propter aliquam cauſam, quę n[illegible] facit ad rem, puta ſi aliquis acrius puniatur, quia non vult indebitè placere ſup[illegible] alia cau[illegible], fauore, pecunia, timore: vel cum p[illegible] tus graue peccatum ſubditi diſſimulat vel ſupportat, fingens ſe neſcire quod tamen ſcit, & exaſperat denuntiant[illegible], & propter deordinatum affectum [illegible]rrigere omittit aut [illegible]alde leuiter punit propter inordin[illegible] affectum, quem habet ad eum qui puniendu[illegible] eſt, vel ad al[illegible]um, propter quem ipſum delinquentem [illegible]rrigere ſecundũ demerita omittit. In hu[illegible]iuſmodi eſt acceptio per[illegible]narum. In remuneratiua ver[illegible] acceptio perſonarum eſt indigni promotio Sed notandum q[illegible]d dignitas ali[illegible] perſonæ poteſt atte[illegible]di [illegible]pliciter. Vno modo ſimpl[illegible]ter & ſecu[illegible]d[illegible] ſe. Et ſic ille eſt in maiori dignitate, qui magis abund[illegible]t in ſpiritualibus gratiæ donis Alio modo per comparationem ad bonum commune Contin[illegible] q[illegible] doque qu[illegible] ille qui eſt minus ſanct[illegible] & [illegible]en[illegible], poteſt magis conferre ad bonum commune per
1. Cor. 4. Idoneus ſimpliciter, & quo ad hoc. ſcientiam [illegible] induſtriam [illegible]ularem vel aliquid huiuſmodi, quàm ille qui e[illegible] ſanctior & [illegible]ens. E[illegible] q[illegible] diſpenſatores ſpiritu[illegible] debẽt attendere ad communem vtilitatem iuxta [illegible] Apoſtoli [illegible] que datur manifeſtatio [illegible] ad [illegible]tatem Ideo abſq; acceptione perſon[illegible]m in diſpen[illegible]atione ſpiritualium, illi qui ſunt ſimpliciter minus boni, ſunt tamen meliores, quo ad hoc præferuntur dig-

tribus

ribus ſimpliciter,& minus idoneis quo ad hoc. Sicut etiam Deus gratias gratis datas dat minus idoneis.& Chriſtus Eccleſiæ ſuæ nō præfecit Ioannē, qui erat melior ſimpliciter, cū in maiori charitate: cum eſſet diſcipulus ille quem diligebat Ieſus. Sed præfecit Petrum, qui erat robuſtior & idonei or quo ad hoc. Si verò aliquis præponat aliquem propter aliquam cauſam,quæ non facit ad rem,vtputa quia notus vel amicus,aut conſanguineus duntaxat, eſt acceptio perſonarum:licet vbi conſanguinei ſunt idoneiores, vel æquè idonei,eſſent præferendi. Quia ſaltem in hoc re præeminent, quòd magis in eis confidere poteſt, quòd vnanimiter ſecum negotia Eccleſiæ tractent. Vnde & Chriſtus quinque ex conſanguineis elegit in apoſtolos,ſcilicet D.Ioannem, & Iacobum fratrem eius,filios Zebedæi,& Iacobum minorem,Simonem, & Iudam Thadæum. Et quia acceptio perſonarū opponitur iuſtitiæ, quæ verſatur circa debitum:ſequitur quòd vbi non eſt debitum,non eſt acceptio perſonarum,ſicut ſi ſint duo qui non egent recreatione, & prælatus vocat vnum ſecum ad recreationem,non eſt acceptio perſonarum:ſed liberalitas & libertas prælati.Secus ſi illi egerēt,& illis omiſſis daret alteri. Quemadmodum faciens eleēmoſynam vni,qui non extremè eget,alio qui etiam non extremè eget,omiſſo.

Ver. 2. DE ACCEPTIONE PERSONARVM IN IVDICIIS.

A PErſonarum acceptio in iudiciis inueniri poteſt. Ad cuius euidentiam ſciendū eſt,quòd iudicium 2.2.q.63.
poteſt ad iuſtitiā diſtributiuam & commutatiuā pertinere:quia poteſt iudicio definiri,qualiter ali art.4.
quid cōmune ſit diſtribuendū in multos,& qualiter vnus debeat reſtituere alteri,quod accepit ab eo. Sciendum præterea quòd quantum ad primam nominis impoſitionem, iudicium importat determi-
nationem & applicationem iuſtorū. Ampliatum eſt tamen ad ſignificandū rectam determinationem 2.2.q.60.
in quibuſcunque rebus,tam ſpeculatiuis quàm etiam practicis.In omnibus tamen ad rectū iudiciū duo art.1.
requiruntur. Vnum eſt ipſa virtus proferens iudicium:& ſic iudiciū eſt actus rationis.dicere enim & definire aliquid,ad rationem pertinet Aliud eſt diſpoſitio iudicantis,ex qua habet idoneitatem ad rectè iudicandum:& ſic in his quæ pertinent ad iuſtitiam,procedit diſpoſitiuè à iuſtitia:ſicut in his quæ ad fortitudinem pertinent,iudicium diſpoſitiuè pendet ex fortitudine.

Ver. 3. DE PECCATIS CIRCA IVDICIVM.

B CVm iudicium diſpoſitiuè pendeat à iuſtitia, intantùm eſt iudicium licitum, inquantum eſt iuſti- 2.2.q.60.
tiæ actus. Ad hoc autem quòd iudicium ſit actus iuſtitiæ,tria requiruntur. Primò quòd procedat art.1.& 2.
ex inclinatione iuſtitiæ Secundò,quòd procedat ex authoritate præſidentis. Tertiò,quòd proferatur *Ad iudiciū*
ſecundum rectam prudentiæ rationem. Quodcunque horum deficiat,iudicium erit vitioſum & illi- *tria requi-*
citum. primo quidem modo,quando eſt contra rectitudinem iuſtitiæ,vtpote contra legum determi- *runtur.*
nationem.& tale iudicium dicitur peruerſum & iniuſtum. Alio modo, quando iudicat de his in quibus non habet authoritatem.& tale iudicium dicitur vſurpatiuū ac abuſiuum:quia(vt dicit iuriſte:) Nullus maior abuſus,quàm poteſtatis defectus. Tertio modo,quando deeſt certitudo rationis puta
cùm aliquis iudicat de his quæ ſunt dubia vel occulta & tale iudicium dicitur temerariū. Et quia D. 2.2.q.60.
Auguſt.dicit:In iſtis temporalibus legibus quanquam homines iudicent cùm eas inſtituunt:cùm ta- art.5.
mē fuerint inſtitutæ,nō licebit iudicibus de eis iudicare ſed ſecundū ipſas. Et ſuper Pſal.dicit:Bonus *In lib.de*
iudex nil ex ſuo arbitrio facit : ſed ſecundum leges & iura pronūtiat Cum ergo ſecundum leges de- *Ve.relig.*
beat iudicare iuxta allegata & probata,vt habetur in l.illicitas.§.veritas.ff.de offi præſi.ſequitur,quòd iu
dex poterit condemnare innocentem, probatum nocentem:& ſic contra veritatem & conſcientiam: 2.2.q.68.
quod non eſt abſque difficultate & controuerſia.Ideo pro huius difficultatis reſolutione,& argumen- art.2.
torum dilutione notandum & ſupponendum eſt, quòd cum iudex ex natura ſua, ſiue vt particularis *An iudex*
perſona, non habeat poteſtatem iudicandi, ſed accipiat ab alio. & poſſit deponi : ſic poteſt dupliciter *poſſit cōde-*
conſiderari.Primò vt perſona priuata,ſcilicet vt Ioannes,Guillelmus,& vt iudex,ſiue vt perſona pu- *nare innocē*
blica, quæ fungitur authoritate publica totius communitatis: ita etiam duplex in eo poteſt conſide- *tem,proba-*
rari ſcientia & conſcientia,ſcilicet priuata & publica. Scientia priuata,eſt notitia quam accipit à ſen- *tū nocentē,*
ſibus,& ſecundum quam format conſcientiam priuatam,hoc eſt iudicium de his quæ agere debet, vt particularis perſona. Secunda ſcientia ſiue notitia dicitur publica, quam habet vt iudex, videlicet ex allegatis & productis,& aliis actibus publicis per tabellionem retentis.ex qua format conſcientiam, ſiue iudicium practicum de his quæ agere debet vt iudex, ſiue vt perſona publica. Eodem modo di-
cendum eſt quòd duplex eſt veritas,ſcilicet priuata,quæ eſt conformitas rei ad notitiam priuatam:& 2.2.q.64.
publica, quæ eſt conformitas ſiue adæquatio rei ad intellectum, habens notitiam publicam ex actis art.6.ad 4.
curiæ acceptam. His ſuppoſitis,reſolutio eſt,quòd vbi occurrit caſus in quo aliquis cōuincitur de crimine capitali per falſos teſtes omni exceptione maiores,& iudex ex certa ſciētia ſcit oppoſitum(quia vidit alium quàm conuictum,committentem crimen illud:)debet prius ex officio teſtes diligētius & ſeparatim(vt Daniel ſenes inueteratos) interrogare,& diſtrictè examinare. Et ſi hoc modo non poſſit eum liberare,debet negotium alteri iudici ſiue locumtenenti delegare, qui etiam ex officio multa poterit facere, & iudicem in teſtem audire, vel ſuperiori remittere, vt ſalua vtraque notitia,veritate,& conſcientia,negotium valeat expediri Si verò princeps ſupremus retineat negotium ad ipſum,præcipiens vt ipſe ſub pœna priuationis officii ſui, habeat prædictum negotium per ſeipſum & non per delegatum:exercere tunc iudex non tenetur renuntiare officio ſuo : ſed poteſt abſque quocunque peccato innocentem probatum nocentem, ſecundum allegata & probata condemnare. Nec tunc iudex occidit innocentem:ſed teſtes,qui ſunt primi iudices(quos ſequi tenetur inquantum iudex)occidunt illum. Et authoritates ſacræ ſcripturæ quæ videntur dicere oppoſitum,exponi & gloſari debent per prædictas diuiſiones ſcientiæ ſiue notitiæ,veritatis,& conſcientiæ. vt quod dicitur Exod.23 Non ſuſcipies vocem mendacii, & ne ſequaris turbam ad faciendum malum,nec in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ vt à vero deuies : ſequitur: Inſontem & iuſtum non occides, & Deutero.17. Iudicabunt tibi veritatem iudicii. Nec eſt ſimile de iudicio humano & diuino,quod eſt ſecundum veritatem rei,vt habetur Deutero.1 & Eſa.11. prædicitur de Chriſtò. Non ſecundum viſionem oculorum iudicabit,neque ſecūdum auditum aurium arguet, ſed iudicabit in iuſtitia,pauperes:quia Deus iudi-

cat ſecundum authoritatem propriam,& non alienam:prout homo. Ideo dirigitur ſecundum cognitionem propriam,& non alienam:& per conſequens eſt iudex & teſtis,vt dicitur Hiere.29. Et eadem ratione Chriſtus,qui eſt verus Deus & homo. Alii autem iudices inferiores non iudicant ſecundum propriam authoritatem,ſed ab aliis acceptam:Ideo debent iudicare ſecundum ſcientiam & notitiam ab aliis acceptam:& non poſſunt eſſe iudices & teſtes:Nec iudices iudicãdo ſecundũ allegata & probata,in illo caſu iudicant contra legem ſuperioris,ſcilicet Dei. Quia quemadmodum nõ facit contra voluntatem Dei,qui vult ea quæ Deus vult eum velle,quãuis ipſe Deus in ſe nolit,vt dictum eſt.ſic nec contra legem Dei facit,qui ſecundum allegata & probata iudicat: quia Deus vult eum ſic iudicare:licet Deus non ita iudicet,ratione iam dicta. Per hæc patet ſolutio ad alia quæ obiici poſſunt.

Suſpicio q.d. ¶Suſpicio (ſecundum Cicer.) importat opinionem mali,vt quando ex leuibus indiciis & ſignis pro-
Eccle.10. cedit. Quod contingit ex tribus. Primò ex hoc quòd aliquis in ſeipſo malus eſt:& ex hoc quaſi conſcius ſuæ conſcientiæ & malitiæ faciliter malum de aliis opinatur,iuxta illud Sap In via ſtultus ambulans, cum ipſe ſit inſipiens,omnes ſtultos æſtimat. Secundò procedit ex hoc quòd homo malè afficitur ad alterum. Cùm enim quis contemnit vel odit aliquem,aut iraſcitur,vel inuidet ei,ex leuibus ſignis opinatur mala de ipſo. Quia vnuſquiſque faciliter credit & iudicat quod appetit. Tertiò prouenit ex longa experientia. Vnde Philoſophus 2. Retho.dicit,quod ſenes ſunt maximè ſuſpicioſi:quia multoties experti ſunt aliorum defectus. Primæ autem duæ ſuſpitionis cauſæ manifeſtè pertinent ad peruerſitatem affectus:& ſic iudicium ex illis proueniens in grauibus, eſt peccatum mortale. Tertia verò cauſa diminuit rationem ſuſpicionis. Suſpicio enim tãtò grauius peccatum eſt,quãto maiorem
Suſpicionis incertitudinem habet. ¶Notandum tamen quòd ſunt tres gradus ſuſpicionis. Primus,quando homo
tres gradus. ex leuibus iudiciis ſiue ſignis incipit de bonitate alicuius dubitare:& eſt veniale & leue peccatũ,procedens ex fragilitate humana,ſine qua vita iſta non ducitur,vt dicit Gloſ.ſuper illud.1.Cor.4. Nolite ante tempus iudicare.Secũdus gradus eſt,cum aliquis pro certo malitiam alterius æſtimat ex leuibus ſignis. Et hoc iudicium, etiamſi exterius non proferatur, ſi ſit de aliquo graui crimine,eſt peccatum mortale:quia non eſt ſine cõtemptu proximi. Vnde Glo.ibidem ſubdit: Et ſi ergo ſuſpiciones vitare non poſſumus, qui homines ſumus:iudicia tamen,hoc eſt firmas diffinitasq́ ſententias,continere debemus.Tertius ſuſpicionis gradus eſt, cum aliquis iudex ex ſola ſuſpicione procedit ad alicuius condemnationem.& hoc directè ad iniuſtitiam pertinet,quapropter eſt peccatum mortale.

Ver. 4. DE PERSONIS PERTINENTIBVS AD IVDICIVM.

ADelarius cognoſcendum peccata quæ ſunt contra iudicium, ſcire oportet perſonas quæ ſunt de G
neceſſitate iudicii: & cõmuniter dicitur quòd ſunt quinq;,ad quas omnes aliæ reducuntur,ſcilicet actor,reus,teſtes,aduocatus ſiue procurator,& ſcriba publicus,& iudex.

Ver. 5. DE PECCATIS ACTORVM.

2.2.q.68. ACtor ſiue accuſator peccat, & puniri debet, quando non probat, etiam ſi in rei veritate reus ſiue D
art.3. defenſor fuerit obnoxius. Vnde Iuriſtæ dicunt in l.qui accuſare,C.de Eden.quòd actore nõ probante, reus abſoluitur. poſtquam ergo punitur, ſequitur quòd peccat. non enim debet ea proponere, neq; de his accuſare, quæ probare non poteſt:debet etiam cogitare circa recuſationes teſtiũ qui enim
Calumniator. teſtes non omni exceptione maiores,& facilè reiicibiles,producunt,calumniatores æſtimantur. Peccat amplius,ſi calumnioſè, hoc eſt falſè accuſet, aut agat abſq; iuſta cauſa,aut ſi ab accuſatione deſiſtat: quia tunc lædit Rempublicam,punitionem peccati impediens:quod fieri poteſt dupliciter. Vno modo fraudem in accuſatione aut actione adhibendo, vtendo ſcilicet modis reprobatis, ſcilicet falſis relationibus apparitorum, aut falſis teſtibus,ſiue aliis documentis,fruſtratoriis dilationibus,retentione documentorum,ac corruptione iudicis,aut conſiliariorum aſſiſtentium in iudicio,quæ multis modis fieri poteſt,muneribus,terroribus,precibus magnorũ,aliisq; cautelis & habilitatibus,vt vocant,&c.
Præuaricator. Peccat etiam cum cathegoricè ſub iuramento interrogatus veritatem negat, aut diſſimulat, ſiue quibuſdam coloribus veſtit,vt à iudicantibus percipi nõ poſſint & talis dicitur Præuaricator. Alio mo-
Tergiuerſator. do ab accuſatione totaliter deſiſtendo, & talis dicitur Tergiuerſator, quaſi tergum vertens. Ex præmiſſis apparet differentia inter calumniatorem,præuaricatorem,& tergiuerſatorem.

Ver. 6. DE PECCATIS REORVM.

2.2.q.69. REus dicitur qui vocatur ad iudicium,ſiue nocens, ſiue innocens ſit:& peccat,ſi iniuſtam cauſam B
defendat. Et pariter ſi veritatem iudici vel eius delegato, ſecũdum formam & diſpoſitionem iuris expetitam non confiteatur.Iudex autem ad petitionem actoris iuramento rei,ſtare volentis,vel ad depoſitionem vnius teſtis,vel famæ publicæ,aut alterius ſemiplenæ probationis, ſicut ad depoſitionẽ duorum teſtium de indiciis ſeu præſumptionibus violentis exigere licitè poteſt iuramentum à reo de dicenda veritate,quam confiteri tenetur, ac etiam ſi iudex ex mero officio procedat ad inquiſitionem
c.12.§.2. & monitionem: ſalua tamen correctione fraterna, vt infrà dicetur.Si verò iudex hoc exquirit, quod
ver.10. non poteſt ſecundum ordinem iuris, non tenetur reus reſpondere: ſed poteſt per appellationem vel aliter ſubterfugere abſque mendacio, quia nunquam licet mentiri. Aliqui tamen dicunt quòd ſi reſpondeat,non tenetur in illo caſu ad intentionem indebitè exigentis iuramentum, reſpondere. Sicut
Appellans quando peccat,et quando non. vxor ſecretè adultera non tenetur reſpondere viro exigenti iuramentum, ad intentionem eius: quia (vt dicunt) timor mortis ac indebita exactio excuſant à reſpondendo ad intentionẽ exigentis:ſed poteſt intelligere iuramentum ſuum,quòd nõ commiſit adulterium in tali loco. Et ſic reſpondent ad Iſidorum,qui dicit quòd Deus accipit iuramentum non ſicut iurãs, ſed ſicut is cui iuratur, intelligit: ſi
Rom.13. rectè & debitè ac liberè exigat. Hæc difficultas problematica eſt,& in ſcholis diſputanda:ſed non eſt
1.Pet.2. plebeis prædicanda ¶Peccat etiam reus,ſcienter & indebitè appellando.Si autem iniuſtè & indebitè
Reus nõ tenetur cooperari ad mortem. grauatur,vel probabiliter dubitat de grauamine,appellando non peccat. Peccaret tamen,ſi mediis illicitis & iniurioſis in libello appellatorio inſertis,procederet, vel via facti violenter reſiſteret. Quia (vt dicitur Roma.13.) Qui reſiſtit poteſtati,ordinationi Dei reſiſtit. Debet enim obedire & pati propter ſcandalum, ne cæteri in omni caſu non declarato præſumant reſiſtere poteſtati, quia ex hoc eneruarentur

[illegible] ... qua [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... m de [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... pec[illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... en [illegible] di[illegible] ... [illegible] iniuria ſit [illegible] ... ne[illegible] pere [illegible] ... [illegible] ligneis & [illegible] ... Natura enim ad [illegible]dam [illegible] ideo ſi non ſequetur [illegible] ... iniuria, vide[illegible] [illegible] propter in [illegible] ... carceribus: quia nõ ſunt [illegible] ſint res inanimatæ. [illegible] ... violen[illegible] [illegible] eſt iuſtè condemnatus, qui enim [illegible] ordinationi Dei re[illegible]it. Quia [illegible]tum eſt iuſtè [illegible]m reſiſtentem impugnare, & ſic [illegible] parte [illegible] illicitum bellum: & ſic [illegible] [illegible]iriam Reipublicæ, cuius bonum plus tenetur diligere, quàm proprium, cùm mors eius ſit bonum Reipublicæ. Sed ſi reus manifeſtè & citra vel contra iuris ordinem condemnatur, licitum eſt ei etiam violenter talibus reſiſtere: quia tale iudicium eſt ſimile violentiæ latronum, ſecundum illud Ezech. 22. Principes eius in medio illius, quaſi lupi rapientes prædam ad effundendum ſanguinem. Et ideo quemadmodum licitum eſt reſiſtere latronibus [illegible] in talibus principibus, niſi fortè propter periculum vel ſcandalum vitandum, cùm ex hoc aliqua grauis turbatio totius Reipublicæ timeretur, ad quam accedentes iuſtitiæ infractionem præmiſſam, & talem reſiſtentiam nõ approbant, Vide Syluestrũ de Prierio in ſumma ſuper verbo, Fugere. Vbi limitat de eo qui detinetur in carcere ad mortem, vel membri abſciſionem: alias non eſt licitum, [illegible] carceres [illegible]tringere. Sed dubium eſt an [illegible] teneatur fugere & carceres in[illegible]ngere D. Thomas. 2. 2. q. 69. art. 4. ad 2. videtur annuere quod ſic: quia dicit quod nõ fugere, ſiue manere in loco in quo ducitur ad mortem eſt cooperari morti ſuæ ad quod nullus tenetur. Sed ſi teneretur fugere, ſequeretur quod multi martyres peccaſſent non fugiendo, cum poſſent fugere. Dicendum [illegible] D. Thom. ibidem dicit quod iuſtè condemnatus debet & poteſt pati mortem, quia poteſt patienter ferre quod de ſuis exceſſibus fiat ius. Nec prohibetur [illegible] condemnato cooperari ad celeriorem mortem aſcendendo [illegible]. Licet tamen ad hoc non teneatur. Et ſic eſt in arbitrio iuſtè condemnati fugere, vel manere. Nec talis tenetur ſeruare vitã qua iuſtè [illegible] priuari. De martyribus autem dicendum quod propter honorem Dei & teſtimonium fidei licitum [illegible] ſe exponere morti.

Ver. 7. DE PECCATIS TESTIVM.

A T[illegible] [illegible]licitur, qui ad confirmandam aſſertionem in iudicio allegatam, vocatur, comparere debet & requiſitus & adiuratus [illegible] ritate iudicis, veritatem plene & integrè, abſque fuco [illegible] coloribus, dicere tenetur prout nouit. Quòd ſi recuſat, aut ſi aliquod ſubſtantiale omittit, vel falſum in toto, vel in parte dicit, vel ea quæ dubia & incerta ſunt, pro veris & certis aſſerit, vel econuerſo [illegible] ea hoc faciat, peccat. Si tamen non requiritur, vel iudice non interrogetur, tacendo veritatem, [illegible]. — 2. 2. q. 70.

Ver. 8. DE PECCATIS PROCVRATORVM ET ADVOCATORVM.

B A[illegible]uocati, Procuratores, ſeu Solicitatores, qui ad rei vel [illegible] cauſam defendendam, ſiue promo[illegible]dam [illegible], peccant committendo [illegible] cauſam defendendo, aut promouendo, ſiue con[illegible] Cooperantur enim peccato alterius & [illegible] ſunt contra [illegible] [illegible] impio præbe[illegible] auxiliũ, [illegible] Dominum merebaris. Et vt D. Thom. ait, [illegible] præbentes auxilium [illegible] in latrocinio. Sed [illegible] pec[illegible] committiſtue, vtendo [illegible], producẽdo falſos teſtes, [illegible] inſtrumenta, ſiue alia documenta, aut [illegible] ſubterfugiendo & [illegible] friuſtratorias petendo [illegible], & cont[illegible] & [illegible] [illegible] c[illegible] oblatione [illegible] quod [illegible] A po[illegible] tamen [illegible] circ[illegible], accipe[illegible]. Itẽ etiam pec[illegible] primò, acc[illegible] negligentia [illegible]. Et ſi eorum incuria aliquod incommodum clien[illegible] [illegible] Sed [illegible]egando patrocinium pauperibus & miſer. [illegible] quas [illegible] pro[illegible] calumniam palàm & iuſtam cauſam fouẽtibus. Maxi[illegible] Aduocati & Procuratores [illegible] publico ſtipendio, [illegible] & negligunt, & ipſi ad vi[illegible] habent [illegible] enim etiam [illegible] negotiis, qui ſibi aliun[illegible] [illegible] unt debitum ſalarium a parte ſuccumbente, & á Deo remunerationem. — 2. 2. q. 71. art. 3.

Ver. 9. DE PECCATIS SCRIBARVM SEV NOTARIORVM.

C S[illegible] Notarii [illegible], & [illegible] clerici, qui publicam agunt perſonam, & vtri[illegible] parti, actori [illegible] iudicium fideliter ſcribere: ſecũdo actus [illegible] expedire. Peccant autem falſa ſcribendo, [illegible] velitp. [illegible] aliendo aut ſollicitando, de[illegible] fruſtratorias multiplicando, [illegible] expe[illegible] partibus negando, vel differendo, amore, timore, [illegible] cum[illegible] partibus communicando, & vltra debitum ſalarium [illegible], & á pauperibus [illegible] ſalarium conſuetum exigendo [illegible] pauperi parte ſuccumbente.

Ver. 10. DE PECCATIS IVDICVM.

D I[illegible] Vde[illegible] [illegible] Conf[illegible], vltra tres præ[illegible] modos in verſiculo [illegible] huius. §. 2. deſcriptos [illegible] peccare poſſunt. Primò iudex in præ[illegible], ſi indignus officio, vtpote ignorans officium [illegible] ſi negligens ſit purgare prouinciam [illegible] criminibus, & proceſſum bene & diligenter examinare negligit, aut ſuſpectos ac fauorabiles alteri parti, in iudicãdo admittit.

Margin notes: [illegible] poſ[illegible] ... fugere. — 2. 2. q. 64. ar. 4. ad. 2.

Præterea accipi[illegible] do mun[illegible] vel pec[illegible] [illegible] Si [illegible] ſuri. Si dilation[illegible] fruſtratorias [illegible]cedat [illegible] [illegible] Si reis interrogationes captioſas, & ad[illegible] non [illegible] pauperibus non prouidet de aduocato. Si propter [illegible] aut eius expeditionem, aut executionem. Si in[illegible] [illegible]lam [illegible]urar[illegible] [illegible]ue dabatur, poſſit ſe defendere, vel executionem diff[illegible] [illegible]itiam. Si [illegible]ardes, [illegible] alia aduocatorum & procur[illegible] non corrig[illegible] [illegible] partibus d[illegible] Si [illegible] ſecundum ius ciuile, ſiue cano[illegible] & municipal[illegible] [illegible] bita, hæc ſummariè dicta ſuffic[illegible]nt. Si pr[illegible]bationes horum habere velis, vide [illegible] fundamenta practica.

§ 3. DE PE[illegible]CATIS IVSTITIAE COMMVTATIVAE OP[illegible]OSIT[illegible]S

IVſtitiæ commutatiuæ multa peccata extra iud[illegible]ium [illegible] oppoſit[illegible] quę ad [illegible] Quædam enim ſunt contra integritatem perſonæ: quædam cont[illegible] & [illegible] quædam verò circa exteriores, ſiue bona temporalia. Contra integritatem pe[illegible] d[illegible]o [illegible] cet homicidium, & membrorum mutilatio.

Ver. 1. DE HOMICIDIO.

2.2. q. 64. art. 3. HOmicidium eſt hominis occiſio, authoritate priu[illegible]a facta, quæ prohibetur Exo[illegible] Nõ [illegible] Dicitur authoritate priuata: quia authoritat[illegible] publica iudex [illegible] [illegible]cidendo non peccat, cum ſit præceptũ Exo[illegible] Maleficos non patieris viuere. It[illegible] do, cum moderamine inculpatę tutelæ: non tamen intendendo mo[illegible] ſed [illegible] non poteſt aliter euadere, tunc oc[illegible]idendo non pec[illegible]at. ¶ E[illegible] ſequ[illegible] q[illegible] ipſum occidere: quia quilibet plus tenetur ſe conſeruare in eſſe, quam [illegible] Præterea [illegible] facit iniuriam cõmunitati & Deo, qui vitam ſibi de[illegible]it, & [illegible] Ego occidam, & ego viuere faciam. Hoc reatu tenentu[illegible] [illegible] gladio, [illegible] etiam p[illegible]æcipientes, conſentientes, auxiliantes, & non impe[illegible], q[illegible] vitæ peri[illegible] mè autem qui curam Reip. habent, q[illegible] etiam diſſimulando, & homi[illegible]das non p[illegible]iendo, [illegible] & vt homicidæ cenſendi ſunt. Ad hoc genus pertinent venefi[illegible], [illegible] per into[illegible]icationem [illegible] mulieres ſiue viri abortum procurantes, ſi[illegible] cor[illegible]ulentes, aut m[illegible] [illegible] mini[illegible] [illegible]cundum D. Auguſt. generationem impedientes. & ſecundum D. Ambr[illegible] p[illegible]uperi in [illegible] ſitate eleẽmoſynam non dantes. Ait enim: Paſce fame morientem: ſi non paui[illegible]i, occidiſ[illegible] & [illegible] tue ad re[illegible]itutionem poſſibilem, vt dictum eſt. Suntque irreg[illegible]lares omnes homicidæ, [illegible] rantes abortum, ſi fœtus fuerit animatus anima rationali. Caſualiter ver[illegible] occidere homi[illegible] præter intentionem & voluntatẽ, d[illegible]ndo operam rei licitæ, & adhibitis dil[illegible]ntiis, nõ eſt pec[illegible] cùm non ſit voluntarium. Si autem dabat operam rei [illegible]licitæ, vel non adhibita d[illegible] pec[illegible] eſt. Vnde & propter hoc Lamech reus f[illegible]t homicidii. De his ampl[illegible] ſuper[illegible] dictum eſt, cùm de euentu ageretur, c. 3. § 7. ver. 14.

Ver. 2. DE MEMBRORVM MVTILATIONE.

2.2. q. 65. MEmbrorũ mutilatio authoritate priuata facta eſt peccatum. Excu[illegible] tamen [illegible] qui fac[illegible] ſe mu[illegible]late propter ſalutem c[illegible]rporis, quando [illegible] corpori nõ pote[illegible]

Matt. 19. quia saluti ſpirituali ſemper poteſt aliter prouideri, cum p[illegible]atũ ſubiaceat vol[illegible] cui pro ſalu[illegible] ſpirituali, membrũ præſcindere propter p[illegible]atum vitandum. Ideo D[illegible] nens dictu Chriſti. Sunt eunuchi qui ſeipſos caſtrauer[illegible] propter regn[illegible] Dei, d[illegible] rum abſciſſionẽ, ſed per malarum cogitationum interem[illegible]ionem. Maledi[illegible] qui membrum abſcindit: etenim homicidæ ſ[illegible]t, qui talia præſumunt. Poſtea[illegible] cupiſcentia manſuetior ita ſit, ſed moleſtior. Al[illegible]unde enim procedit q[illegible] in [illegible] puè à propoſito incontinenti, & mente ne[illegible]ligente. Nec ita abſc[illegible]io membri [illegible] vt cogitationis frenum. Vnde ſecundum [illegible] vetera Nice[illegible] co[illegible] [illegible] caſtrauerit [illegible] propter

Percuſſio, quibus quando licita. caſt[illegible]tatem ſeruandam, reprehenduntur. ¶ Percutere autem & verberare [illegible] ſen[illegible]alitas ſubiaceat ratio[illegible], vel ad ſati[illegible]ac[illegible] pro peccat[illegible], eſt virt[illegible] [illegible]eratẽ D. Paulus. 1. Corint. 9. Caſtigo corpus meum, & [illegible] ſeruitutem redigo, & Alium autem d[illegible] licitum eſt eis quibus incumbit cura, [illegible]are[illegible]ibus, & pædago[illegible] ab eis commi[illegible] [illegible] de[illegible] preſſ[illegible] aut præſumpta licentia, vt à maio[illegible] malo retrahantur. imò licitum eſt hominem libe[illegible] ram ligare in vehementi paſſione exi[illegible]tem, [illegible] ab aliquo opere illi[illegible]ito ſtatim pe[illegible] [illegible] tur. Sicut cùm aliquis detinet aliquem, ne ſe pr[illegible]pitet, vel ne alium [illegible]eriat: ſed ſimpl[illegible]iter [illegible] cludere vel ligare pert[illegible]et ad eum ſolũ q[illegible] habet diſponere de actibus & vita alterius: qui[illegible] non ſolum i[illegible]peditur [illegible]malis faciendis, [illegible] bonis agendis.

Ver. 3. DE CONTVMELIA.

2.2. q. 72. Contumelia. COntra integritatem honoris & famæ [illegible] multa peccata, quæ rediguntur ad d[illegible] g[illegible]ner[illegible] q[illegible]a vel in præſentia, vel in abſentia. In præſen[illegible] pot[illegible]ſt proximu[illegible] dehonorari ſex mo[illegible] [illegible] contumeliam, cùm quis mala culpæ, verbo, vel ſi[illegible]no, aut litter[illegible] profer[illegible] in præſ[illegible] [illegible]

Detractio. iniuriandi, ſeu dehonorandi, vt[illegible] vel [illegible] Et ſi [illegible] occulta: eſt et[illegible] detractio. & ſic [illegible] [illegible] eſt c[illegible]tumelia d[illegible]etrac[illegible]

In li. de ſermo. domini in monte. inquantum profert in præſen[illegible]a, dicitur contumel[illegible] [illegible] ctio. Et ſi culpa quæ profertur eſt mortal[illegible]: eſt peccatum mortale: ſi ven[illegible]niale [illegible] grauiter con[illegible]nderetur, vel ab ali[illegible] [illegible] quia tun[illegible]

Matt. 5. & Luc. 6. tale: Suſtinendæ tamen ſunt contum[illegible] in p[illegible]æ[illegible]atione [illegible]

Pſal. 38. Aug exponens illu[illegible] Si quis te per[illegible]ſſerit in [illegible] maxillam [illegible] [illegible] tan[illegible] audiebam. N[illegible] tamen ſemper expedit. V[illegible]de nec [illegible] alia[illegible] ex[illegible] [illegible]

Ioan. 18. dit. Sic eſt de contumeliis. Expedit aliquan[illegible]o ad [illegible]primendam audaciam. Vnde Prouer. 26. [illegible]

de[illegible],

[illegible] extra [illegible] ne [illegible] videatur [illegible] aliquando propter multorum [illegible], quod [illegible] impediunt. Tacere [illegible] dandum [illegible], laudabile [illegible] tacere [illegible] iracundiam, pertinet ad [illegible] eſt [illegible].

Ver 4 DE CONVITIO.

A P[illegible] ſecundo dehonorari proximus propter conuitium [illegible] quis malum pœnæ obiicit in præſen- 2.2.q.72.
tia [illegible] conuitium [illegible] contumelia, quæ eſt repræſentatio defectus culpæ [illegible] verò eſt quan- art.1.ad.3.
do [illegible] malum pœnæ animæ vel corporis, [illegible] ſatum [illegible], aut aliquid de-
fectus naturæ [illegible] propter quem nullus eſt vituperandus, vt habet [illegible]. & eſt peccatum mortale, quan-
do [illegible] Vnde Chriſtus: Qui verò dixerit, Fatue: reus erit gehennæ ignis. Mat.5.

Ver [illegible] DE IMPROPERIO.

B P Oteſt tertio quis dehonorare proximum, cum [illegible] in præſentia defectum minorationis, 2.2.q.72.
ſi [illegible] indigentiæ, vt [illegible] commemorat auxilium aut beneficium factum ei in egeſtate ne- art.1.ad
ceſſitatem patienti, ſicut plerique faciunt: vocando eum pediculoſum, [illegible] mortuum [illegible] non ſubueni-
ſem tibi eſſes [illegible], vel [illegible] lame, aut aliquid huiuſmodi. Circa prædicta [illegible] viria &
multa ſequentia notandum, quòd talia verba in grauibus formaliter dicta, hoc eſt intentione deho-
norandi, vel diminuendi, ſiue deprimendi [illegible] honorem eſt peccatum mortale. Si verò mate-
rialiter tantum, hoc eſt [illegible] intendendo dehonorationem, &c. ſi pro correctione, ſicut ſæpe fit [illegible] pe
rioribus & maioribus, non eſt malum. Si verò ab alijs, eſt veniale. Neceſſaria tamen eſt diſcretio, vt mo-
derate homo talibus verbis [illegible]. Quia poſſet eſſe tam graue conuitium per incautelam prolatum, quòd
auferret honorem eius, contra [illegible] proferretur. & tunc eſſet mortale, etiam ſi non intenderet dehono-
rationem. Sicut etiam ſi aliquis [illegible] ex ludo per [illegible] grauiter lædat, culpa non caret. Si verò
non ad contriſtationem ſed magis [illegible] ationis aut ioci cauſa, poteſt eſſe ſine peccato, ſi debitæ circun-
ſtantiæ obſeruentur. Si quis verò non formidet contriſtari eum in quem profert huiuſmodi iocoſum
conuitium, dummodo [illegible] excitet, [illegible] eſt.

Ver 6. DE IRRISIONE.

C P Oteſt quarto dehonorari proximus per deriſionem, & hoc dupliciter, ſcilicet verbo vel ſigno. Pri- 2.2.q.75.
mo verbo, [illegible] quis malum culpæ vel pœnæ, aut egeſtatem & defectus naturæ, cachinnis [illegible] ludum
& iocum accipit, intendens eum paruipendere, & tam vilem eum exiſtimare, vt de malo eius non ſit cu-
randum, ſed quaſi pro ioco & ludo, ſit habendus volens eum qui irridet [illegible] ſatio et [illegible] haberi,
vt erubeſcat, & inter homines comparere vereatur. [illegible] talis [illegible] peccatum mortale, & gra-
uius quam contumelia [illegible] tamelioſus [illegible] tur accipere malum alterius [illegible] verò [illegible] lu-
dum. & ſic eſt maior contemptus & maior dehonoratio. & eſt [illegible] Iob: Deridetur [illegible] ſimpli- Iob.12.
citas. Si irriſio ſit in rebus diuinis, puta in Deum [illegible] aut eccleſiam: non eſt ſimplex irriſio, ſed
blaſphemia, iuxta illud Eſa. Cui exprobraſti, & cui blaſphemaſti, et ſuper quem exaltaſti vocem tuam? Eſa.37.
Poſtea ſubditur: Ad ſanctum Iſrael. Si verò ſit de modicis in ordine ad proximum, & materialiter, hoc
eſt abſque intentione dehonorandi contriſtandi, vel contemnendi, ſed ad [illegible] duntaxat concitandi, eſt
peccatum veniale. & vbi proximus qui irridetur non contriſtatur, ſed potius gaudet, abſque peccato
fieri poteſt, cùm volenti non fit iniuria. Secundo poteſt fieri irriſio per ſigna, vt [illegible] ando naſum, vel Subſanna-
aliquod aliud ſignum [illegible] facciendo. talis deriſio vocatur ſubſannatio, quæ in tantum peccatum tio quid.
eſt, inquantum eſt proximi contemptus vel deſpectio.

Ver 7 DE MALEDICTIONE.

D P Oteſt quinto dehonorari proximus per maledictionem. Pro cuius intelligentia aduertendum eſt,
quòd maledicere idem eſt [illegible] dicere. [illegible] Contingit autem tripliciter maledicere, & ideo tri- 2.2.q.76.
plex eſt maledictio. Primo [illegible] poteſt maledicere et loqui de aliquo per modum enunciationis, indi- art.1.
catiuo modo. Et ſic maledicere [illegible] malum alterius referre. & ſic contumelia, conuitium, Maledictio
improperium, & detractio [illegible] maledictio, [illegible] ſuſurratio. Secundo modo cauſaliter & imperati- triplex.
uè, iubendo vt alicui [illegible] pertinet ad peccatum facientis mali, quod quis iubet
fieri proximo. Tertio [illegible] aliquis maledicere optatiuè ſiue imprecatiuè, optando vel incre-
pando alicui malum, quod [illegible] Si verò aliquis optet alicui malum, non ſub ratione mali, ſed ſub ra-
tione boni, vt [illegible] vtile ſit ſibi vel alijs, vt ſi quis optet peccatori [illegible] manifeſte peccan-
tem pati iuſtitiam, [illegible] vel [illegible] egritudinem vel aliud impedimentum, vt emendetur, vel
[illegible] nocumento [illegible], non eſt [illegible] per [illegible] quendo, ſed per accidens: quia principalis intentio di-
centis non fertur in malum, ſed in bonum. Et ſic iuſtè iudex maledicit, hoc eſt imperat malum in-
[illegible] criminoſis [illegible] eccleſia etiam anathematizando maledicit. Et Prophetæ in ſcripturis quandoque im-
pr[illegible] voluntate ſua diuinæ iuſtitiæ. Licet [illegible]
p[illegible] intelligi [illegible]. & quia ut is Glo. ſuper illud Num.23. Quo
modo [illegible] am, cui non maledixit Deus [illegible] quòd non poteſt eſſe [illegible] maledicendi cauſa, vbi pec-
catoris ignorat [illegible] quia intelligi debet de [illegible]. Et ſecundum finalem reprobationem non poſ-
ſumus [illegible] maledicat Deus, poſſumus tamen cognoſcere ex aliquo peccato exteriori, [illegible] quo pœ-
na eſt [illegible] genda, & ſecundum reatum pœnæ. ¶ Notandum præterea quòd [illegible] eſt male[illegible] re Maledicere
tempori [illegible] nto, pluuiæ, imò & diabolo, cùm [illegible] bona ſit. Vnde D. Iudas in Canonica [illegible] di- tempori, ve
cit, quòd cùm Michael archangelus cum diabolo [illegible] de Moſi corpore, non auſus eſt to, pluuiæ,
iudicium [illegible] blaſphemiæ, ſed dixit. Imperet [illegible] eius culpa poſſit a viro iuſto maledi- & diabolo
ci, hoe eſt optari [illegible] pœna debita [illegible] datur [illegible] Maledicant ei qui maledicunt diei, qui non licet.
parati ſunt ſuſcitare Leuiathan. Sed cùm peccator magis [illegible] diabolo propter culpa, ſimilitudine cum Iudas.
ipſe ſit [illegible] ione digni [illegible] Cum maledicit impius diabolum, Iob.3.
maledicit ipſe [illegible] quòd maledicere [illegible] irrationabilibus, inquantum ſunt
creaturæ Dei, eſt peccatum blaſphemiæ. Maledicere autem [illegible] ſecundum ſe conſideratis, eſt otioſum
& vanum, & per conſequens illicitum. Poteſt etiam proximus lædi & turbari verbo in præſentia, per

contentionem:ſed de illa erit ſermo,cum de [illegible]

Ver. 8. DE DETRACTIONE.

2.2 q. 73. art. 1. IN abſentia læditur proximus verbo per det[illegible]em & [illegible]
famæ, hoc eſt bonæ æſtimationis ſuæ reput[illegible]
Detractio quid et quã do peccatũ ſit. per mala culpæ & pœnæ. & dicitur per verb[illegible] ſimp[illegible]
quo di[illegible]untur,cu intentione denigrãdi, & co[illegible]
tractoris. & hoc modo eſt peccatum mortale [illegible]
per quæ fama alterius minuitur propter aliquod [illegible] vel neceſſ[illegible]
ſeruatis, vt quando fit propter emendationẽ,vel propter p[illegible]
euſatione,non eſt peccatum,neq; poteſt dici detra[illegible]
neceſſariũ,non eſt peccatũ mortale:niſi forte [illegible]
Detractio multiplici ter fieri p[illegible]. alicuius lædat. Poteſt autem fieri detractio dupl[illegible]
modis. Primo,quando quis falſum imponit alteri. Se[illegible]
[illegible]tio,quando auget ſuis verbis. Quarto,quando [illegible]
Indirecte autem, vel negando bon[illegible]
nem audiendo, abſq; reſiſtentia,ſi te[illegible]ere poſ[illegible]
cie[illegible] tunc enim nõ reſiſtendo detr[illegible]
Detractor ad quid te netur ex timore vel verecũdia detractoribus reſiſt[illegible]
bus primis caſibus,& quãdo impellit ad [illegible]
quod diffamatus incurrit. Secundo ad reparat[illegible]
ſi falſum impoſuit,dicat ſe falſum impo[illegible]
Detractor quando i re ſtitutiõe fa mæ excuſa tur. ſtẽ diffamaſſe. Debet autem detractor, vt d[illegible]
caſibus,quos excipit Syluester de [illegible] Primo [illegible]
quando ſequeretur maior infamatio, v[illegible] puta [illegible] fieri poteſt,
& ſi pateat ſecurus acceſſus. Quarto,quando [illegible] dixit,nõ
erant ex ſua natura diffamatoria,puta quia [illegible] quando di
xit ſe audiuiſſe, nihil addendo quod faceret ad [illegible]
tione famæ & honoris agere[illegible]ur. Septimo,cum [illegible]
do ille erat infamatus de eodẽ crimine apud illum [illegible] detra[illegible]em
Murmuratio quotupli citer accipi atur. pertinet:ideo aliquid de ea pro terminorum declaratione [illegible] Murm[illegible]
aliquos dicitur per ſimilitudinem ad mutire [illegible] prop[illegible] muto[illegible]
accipitur dupliciter:vno modo largé,pro omni ſubmiſſa & [illegible]uloſa locutiõe de [illegible] quo [illegible] hoc mo
do poteſt eſſe peccatum, & ſine peccato. Sicut dicitur de Chriſto q; murmur multus erat de [illegible] Qui
dam dicebãt,quia bonus eſt al[illegible] dicebant,non:ſed ſeducit turb[illegible]
ſubmiſſa & clanculoſa locutione impatie[illegible]
tur de Manna: vel de re [illegible],modo tamen indebito,[illegible] vbi [illegible]
non opo[illegible]tet [illegible] cõmuniter religioſi,qui aliquando patiunt[illegible]
prælati,ſed aliis quo[illegible] nõ [illegible] prouidere. & hoc modo ſem[illegible]
ſecundum qualitatem obiec[illegible]tentionem animi [illegible]
Murmurationis defini tio. & [illegible] murmuratio,& eorum qui audiunt murmur [illegible]
[illegible] clanculoſa querela de re [illegible]
dicitur iniuſta quia murmuratio eſt ſpecies detract[illegible]
murat,tanquam iniuſte & irrationabili[illegible] ſe habuerit vel [illegible]
tiam,eo q; non [illegible] veritatem [illegible]
vel quia non regit mun[illegible] ad votum & [illegible]
tis:quia ſi per modum denunciationis vel a[illegible]muratio Dicitur
etiam clanculoſa,ſiue in abſentia facta:[illegible],ſed potius im
Murmurator quando tenetur ad reſtitutionẽ. proper[illegible]. ¶ Ex his patet q; murmurator [illegible] & ten[illegible]tur
ad reſtitutionem,ſi in[illegible] notabil[illegible]
ius peccati declarat Apoſtolus: Neq; murm[illegible] & [illegible]
ab exterminatore. Secundũ [illegible]
1.Cor.10 re,et opus eius abiiciatur,vt h[illegible]
Murmuratorũ pœna. tio,laici verò oblatio. [illegible] habeat quaſi excommunicatus ſeparatus [illegible] ab
aliis in oratione. [illegible]

Ver. 9. DE SVSVRRATIONE.

2.2.q.74 SVſurratio eſt locutio [illegible] de proximo,vel omne quod poteſt mouere [illegible]
Suſurratio quid ſit, & quo differat à detractiõe ad tollen[illegible]dam [illegible] eſt intentio tollere amic[illegible]
cit malum eſt detra[illegible] tollere amicitiam,eſt ſuſurro [illegible]
ter duo [illegible] diſſoluere. Ideo duobu[illegible]
malum de al[illegible], eam ob[illegible] grauius peccat quam detractor aut [illegible]
Eccle. 6. maius bonum [illegible] exteri[illegible] bona præemineat: [illegible]
Rom. lus [illegible]
Prou. 6. detra[illegible] idoneus ad [illegible]
Eccl. 28. [illegible]
Suſurro differt à criminatore, & tenetur ad reſtitutionẽ [illegible]
præpon[illegible]antes [illegible]
[illegible] eum qui [illegible]
tres d[illegible]
Criminator ſiue [illegible] criminator eſt qui p[illegible]

nina

mina imponit, vel accuſando, vel denuntiando: quod non pertinet ad detractorem aut ſuſurronem, qui ad reſtitutionem tenetur modo poſſibili.

Ver. 10. DE ADVLTERIO.

A Poteſt etiam lædi proximus per peccata in perſonam coniūcta, & tanto grauius, quanto perſona quæ deprędatur eſt magis cōiuncta. Vnde qui deprædatur vel decipit filiū, aut iniuriā ei facit, magis offendit patrem, q̄ ſi deprædaretur ſeruum, vel illi iniuriā faceret. Et cū vxor ſit valde coniūcta viro, maiorē iniuriā facit viro, qui eam violat, vel aliquam iniuſtitiā facit, q̄ ſi faceret alicui alteri mulieri ſanguine iunctæ viro. Sed ſi vxor conſentiat in adulteriū, minoratur peccatū & iniuria ex parte ipſius mulieris. Nō tamen propter hoc tollitur iniuria ex parte viri: quia vxor nō habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir. Et quia adulteriū nō ſolum opponitur iuſtitiæ, ſed etiā caſtitati: ideo de ipſo erit locus aliquid dicendi, cum de intemperantia agetur. Notandum tamen eſt quod quanto aliqua iniuria in plures redundat, cæteris paribus, tanto grauius eſt peccatū. Et inde eſt quod grauius peccat percutiens principem, quam priuatam perſonam: quia redundat in iniuriam multitudinis.

1. Cor. 7. c. 7. §. 7. Ver. 2.

Ver. 11. DE FVRTO.

B Circa res exteriores opponuntur iuſtitiæ cōmutatiuæ quatuor vitia, ſcilicet furtum, rapina, fraudulentia, vſura. Furtum, eſt occulta acceptio rei alienæ domino principali rationabiliter inuito: quia ſi dominus eſſet irrationabiliter inuitus, nō eſſet furtū: vt in extrema neceſſitate, ſi abundans panibus nollet dare indigenti, poſſet occultè, imò & manifeſtè & cū violentia auferri, cūm iure naturali omnia ſint communia. tunc enim accipit rem ſuam ab iniquo detentore: ideo non dicitur fur neq; raptor. Ius enim ciuile, quo rerū proprietates & dominia ſunt inuenta, ſuſpēditur adueniēte iure naturali: & omne ius poſitiuum ceſſat. Leges tamen & canones tales puniūt, propter incertitudinē extremę neceſſitatis: & ne detur aliis nō extremè indigentibus, anſa ſimulandi extremam neceſſitatem, & ſic turbandi Rempublicam. verùm Deus, cui nihil incertū eſt, nō punit. ¶ Olim fur occultus tenebatur ad duplum, & manifeſtus ad quadruplum, verū quia iudicialia præcepta in morte Chriſti cōſummata ſunt, & nunc non ligant: ideo ſufficit nunc reddere ſimplum & intereſſe damni emergētis. Et vltra hoc in iudicio condemnatur fur pro primo furto, ad fuſtigationē, pro ſecundo abſcinditur vna auricula, pro tertio alia, & aliquādo ſuſpēditur. tamen cōmune eſt quod in quarto ſuſpēdatur. Si verò furtū ſit qualificatū, & cōmittatur in rebus priuilegiatis, & furtū ſit æquale tribus, ſuſpenditur pro primo furto, maximè quādo ſequitur turbatio pacis, vt habetur in Auten. de treug. & pac. Notandū tamē quod accipere à domino priuato inuito, cū conſenſu ſupremi domini, ſ. Dei, nō eſt furtū: ideo filij Iſrael, qui iuſſu domini ſpoliauerunt Ægyptios, furati nō ſunt, nec peccauerūt. Furtum autem ex genere ſuo eſt mortale: efficitur tamen veniale propter modicitatem aut ſurreptionem.

2. 2. q. 66. Furtum quid ſit.

Extremè indigens, accipiens violenter panē punitur ab hominibus ſed non à Deo. Reſtitutio rei furtiuæ. Pœna furū. Exo. 12. Furtum eſt ex genere mortale.

Ver. 12. DE RAPINA.

C Rapina tripliciter accipitur. Primo, pro quacūq; vſurpatione rei alienę tēporalis vel ſpiritualis. Et hoc modo accipitur Phil. 2. vbi de Chriſto dicitur, Non rapinā arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo, prout Lucifer. Secūdo, pro quacunq; vſurpatione illicita rei tēporalis. & ſic accepit D. Ambr. dicens, qui vſurā accipit, rapinā facit: vt habetur in c. qui vſurā. 14. q. 4. Et D. Aug. Si quid inueniſti & nō reddidiſti, rapuiſti. Tertio, propriè & ſtrictè, vt diuiditur cōtra furtū & vſurā. & ſic accipiēdo, Rapina propriè eſt iniuſta & violenta ablatio rei alienæ. Ex his ſequitur quod nō eſt rapina ſi quis rem ſuā violenter accipiat ab eo qui aufert, ſ. fure vel raptore. Nec etiam ſi res aliena violenter accipiatur in bello iuſto. Nec etiā ſi violenter accipiatur authoritate publica, iuſtitia exigente, contra voluntatem priuatorū propter Reip. neceſſitatem. Rapina grauius peccatum eſt q̄ furtum: quia per rapinam nō ſolum infertur alicui damnum, ſed etiam infertur perſonę iniuria. Licet magis verecundetur quis deprehenſus in furto, q̄ rapina, eo quod homines ſenſibilibus inhærentes magis gloriantur de virtute exteriori, quæ amplius manifeſtatur in rapina, quàm in furto.

2. 2. q. 66. art. 8.

Rapina eſt peccatū grauius furto.

Ver. 13. DE FRAVDVLENTIA.

D Fraus ſiue fraudulentia & dolus ſe habent ſicut ſuperius & inferius: quia fraus eſt deceptio proximi, quæ fit, per facta duntaxat. Dolus autē eſt deceptio proximi, ſiue fiat per verba, ſiue per facta: & ſic omnis fraus eſt dolus, ſed nō è conuerſo. Differunt etiā: quia dolus aliquādo accipitur in bonā partem: eſt enim quidā bonus dolus, qui idem eſt cum ſolertia, quæ eſt pars prudentiæ: vnde dicitur aliquis bonæ indolis, hoc eſt dolum bonum intus habens, ſiue bonum ingeniū, ſiue ſolertiam, ſicut Salomon in iudicando meretrices, adhibuit bonū dolum. & idem fit quando quis tacitè ſimulat, vt ſe vel ſocium ſeruet indemnem, vel vt bonū alterius procuret, prout D. Paulus dicit: Omnia omnibus factus ſum, vt oēs facerem ſaluos: & cum eſſem aſtutus, dolo cepi vos. Sæpius tamen dolus inuenitur accipi in malam partem, pro circunuentione & deceptione proximi. De qua 1. Theſ. 4. Et ne quis ſupergrediatur aut circunueniat in negotio fratrem ſuum, quoniā vindex eſt Dñs de omnibus his. Et ſic accipiendo, definitur in l. i. ff. de dolo. Dolus malus eſt omnis calliditas, fallacia, ſeu machinatio, ad circunueniendum, fallendum, vel decipiendum alterum. Dictum eſt calliditas in animo tacendo, fallacia verò mentiendo: machinatio arte verborū; fraus autem ſemper accipitur in malum: veruntamen ſiue fraus, ſiue dolus dupliciter accipi poteſt. Primo, vt importat executionē aſtutiæ. & hoc modo pertinet ad imprudentiam, vt dictum eſt, cū de vitiis prudentiæ oppoſitis ageretur c. 4. §. 3. ver. 6. Secundo accipitur, inquantū fraus & dolus, adhibetur ad hoc, quod aliquis plus vel minus iuſto pretio vendatur, locetur, aut conducatur, aut alio modo commutetur, & ſic pertinet ad iniuſtitiam. ¶ Ad cuius euidentiam ſupponendum eſt quid dicatur iuſtum pretiū alicuius rei, & à quo inſtitui debet. Iuſtum pretium eſt æqualis valor rei, ſiue pro re detur pecunia, ſiue quodlibet aliud quod pecunia ſiue numiſmate (quod, vt dicitur in 5. Ethi. ad menſurādum valorem & pretium rerum inuentū eſt) æſtimari poteſt: ſic quod valor rei venditæ ſit tantus, quantus eſt valor pecunię vel alterius rei loco iuſtę pecuniæ datæ. Verum quia valor rerum corporaliū propter mutabilitatem temporis, cōditionis, ſiue affectus perſonarum incertus eſt, nulla poteſt dari certa regula in particulari, quāuis in generali dicatur

2. 2. q. 77. Fraus et dolus differūt. 3. Reg. 3. 1. Cor. 9.

Dolus malus. Fraus ſemper accipitur in malā partem: & ſiue quid importat. Iuſtum pretiū quid ſit.

tur in l.pretia rerum ad Falcid. ff quòd pretia rerum nõ ex affectu ſingulorum, ſed communiter, hoc
eſt, vt plures de communitate iudicant, æſtimantur. Communitas autem hominum circa huiuſmodi
pretia propter diuerſas occurrentes cauſas idem in ſpecie non æſtimat in puncto ſiue in athomo, ſicut
videmus in tritico: non enim conueniunt omnes in pretio determinato: ſed quidã parũ plus, quidam
parũ minus æſtimant & emunt, & ſic diuerſo pretio venditur in foro. Si verò eiuſdem cõmercij ſunt
mercantiæ, & res vendibiles in aliquo loco, in quo non eſt cõmunitas (quia fortè vnus ſolus habet)
iuſtum pretiũ determinari debet arbitrio bonorũ mercatorũ, qui conſideratis in re mobili debitis cir
cunſtantiis, arbitrabuntur iuſtũ pretium nõ in athomo, ſed parũ plus aut minus. In re verò immobili
arbitrabuntur ſecundum fructus, locũ, & tempus, ſcilicet belli vel pacis. ¶ Ex hoc ſequitur ꝙ iuſtum
pretium quandam latitudinem habet plus vel minus continentem: quod eſt valde notandũ pro deci-
ſione multarum difficultarum. D.Tho. dicit quòd de emptione & venditione dupliciter loqui poſſu
mus. Vno modo ſecundum ſe, & quo ad hoc, cum emptio & venditio introducta ſit pro communi
5.Poli. vtilitate, dum vnus indiget re alterius, & è conuerſo, vt dicit Philoſ. conſequens eſt ꝙ non debet eſſe
magis in grauamen vnius, quàm alterius. Vnde ſequitur quòd ſecundum ęqualitatem rei contractus
inter homines debent conſtitui. Quantitas enim & valor rei menſuratur ſecundum pretium: & ideo
ſi pretium excedat quantitatem valoris rei, vel è conuerſo res excedit pretium, tollitur iuſtitiæ æqua-
litas. Et ideo carius emere ſeu vilius vendere rem quã valeat, ſiue e conuerſo, eſt ſecundũ ſe iniuſtum
& illicitum. Alio modo poſſumus loqui de emptione & venditione, ſecundum ꝙ per accidens cadit
in vtilitatem vnius & in detrimentum alterius: puta cum aliquis eget aliqua re, & alius læditur ſi ea
careat. In tali caſu iuſtum pretiũ erit, vt nõ ſolum reſpiciatur ad rem quæ venditur, ſed etiam ad dam
num quod venditor incurrit ex venditione. & ſic licitè poteſt vendi aliquid plus quàm valeat ſecun
dum ſe, licet non plus quàm valeat habenti. vt ſi aliquis propter defectũ equi quem habet, qui eſt val
de vtilis alteri, detrimentum patiatur, & alius iuuetur: vtpote quia habet longum iter peragere: pote-
rit carius vendere. Si verò aliquis multũ iuuetur re alterius quam accipit: & ille qui vendit, nõ dam-
nificetur carendo illa, non debet eam ſuperuendere: quia vtilitas quæ accreſcit alteri: nõ eſt ex vendi-
tione, ſed ex conditione euentus. Nullus autem debet vendere alteri quod non eſt ſuum: licet poſſit ei
vendere damnum quod patitur: ille autem qui ex re accepta multum iuuatur, poteſt propria ſpõte ali
Duæ regulæ falſitatis mercatorũ. quid vendenti ſupererogare, quod pertinet ad eius honeſtatem. ¶ Ex pręmiſſis apparet falſitas duarũ
regularũ, quas mercatores pro fundamẽto palliationis ſuarũ fraudium (inſtingante diabolo) ſibi pręſ
ſtituunt. Prima eſt, ꝙ tantum valet res, quanti vendi poteſt. Secunda eſt quòd licet contrahentibus
ſe inuicem decipere: ambæ enim ſunt contra æqualitatem iuſtitiæ commutatiuę. Et quamuis leges hu
manæ (quę non poſſunt cohibere omnia vitia quę ſunt contra virtutem: ſed ſufficit eis quòd cohi-
beant ea quæ deſtruunt pacificum conuictũ) non puniãt: propter hoc non approbant: licet permittãt
duntaxat, niſi fortè quãdo eſt nimius exceſſus: vt cum venditur res vltra dimidiũ iuſti pretij: tũc dant
actionem reſcindendę venditionis. Sed lex diuina nil impunitũ relinquit, quod ſit virtuti contrariũ.
Ideo tales qui æqualitatem iuſtitiæ deprauant, punit, & ad reſtitutionem neceſſitat. Angelus de Cla-
uaſio in ſumma ſua dicit primam regulam habere locum, ſeruatis quatuor conditionibus. Quarũ pri
ma eſt ſcientia, ſic quòd nulla ſit deceptio ex vtraq; parte, vt ſcilicet quælibet partium ſciat qualitatẽ
rei & valorem eius. Secunda eſt libertas, hoc eſt quòd non faciat ex tali neceſſitate, quòd excludat ra-
tionem voluntarij, quemadmodum quando talis res pertinet ad neceſſitatem vitæ: ſicut triticum, vi-
num, veſtes, domus, & alia huiuſmodi, quę non poſſunt vendi ad libitum, ſed ſecundum iuſtum pre-
tium: vel quando res venditur timore incurrendi damnũ. Tertia conditio eſt prudentia, quia mentis
leuitas redderet contractum illicitum. Quarta, quòd ille qui plus debito emit, poſſit donare. In tali-
bus enim ſuperexceſſus cenſetur donari propter defectum valoris, quem ſcit ille qui rem parũ valen-
Occultans defectus rei venditæ fraudat. tem, quam alius non tenetur vendere exceſſiuo pretio emit. Secundo apparet ex dictis, quòd quan-
docunq; in commutationibus eſt defectus latens alteri parti ſiue in re, ſiue in pretio, fraus cõmittitur,
quæ eſt ex genere peccatum mortale: niſi excuſetur propter imperfectionem actus vel modicitatẽ ob
iecti. ¶ Notandum tamẽ quod in rebus triplex poteſt inueniri defectus: vnus eſt ſecundũ ſpeciem rei,
Triplex defectus rerũ vendibiliũ. quando ſcilicet vna ſubſtantia pro alia venditur iuxta illud Eſa.1. Argentum tuum verſum eſt in ſco
riam, & vinum tuum mixtum eſt aqua. Alius defectus eſt ſecũdum quantitatem, quę conſiſtit in pon
dere, numero, & menſura, iuxta illud Deut.25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius & mi-
nus, neque erit in domo tua modius maior & minor. Poſtmodum ſubditur: Abominatur enim do-
minus eum qui facit hæc, & aduerſatur omnem iniuſtitiam. Tertius defectus eſt ex parte qualitatis:
puta ſi aliquis vendat aliquod animal infirmum pro ſano, ædificiũ ruinoſum pro firmo & ſtabili, res
corruptas pro bonis. Ex his ſequuntur innumera corollaria & reſolutiones in caſibus conſcientię: in-
ter alia ꝙ venditor tenetur reuelare emptori defectus latentes rei venditæ. idem proportionabiliter
dicatur de emptore quo ad vitia monetæ, ſiue quo ad pondus, ſiue quo ad ſubſtãtiam, vel proximam
reprobationem, quam nouit, venditore ignorante. Et generaliter vbi non ſeruatur ęqualitas quocun
que modo illicito fiat, maxime ſi ex monopolio, ſeu cõiuratione vnius vel pluriũ, et dicatur rem plus
valere ꝗ̃ valeat, fraus committitur. ſequitur etiam ꝙ non licet tanti vendere rem, quanti empta eſt:
puta cum diſponitur ad corruptionem, vel quando pretium per communitatem diminuitur. Si plura
circa hanc materiam deſideras, & quid ſit negotiatio, & an ars negotiandi, quæ eſt ſolum propter lu-
crum vili emere, & ſtatim abſq; translatione aut mutatione facta in re, carius veodere, ſit licita, vide
D.Tho. in quæſtione annotata, & maxime art. 4.

Ver. 14. DE VSVRA.

2.2.q.78. VSura & fœnus idem ſunt, & in ſacris literis multipliciter accipiuntur, quãdoq; metaphoricè pro B
ſuperexcreſcentia ſpiritualium quam exigit Deus, volẽs vt bonis ab eo acceptis proficiamus ad
vtilitatem noſtrã, ſed non ſuã. Et ſic accipitur Luc 19. vbi reprehenditur ille, qui abſcõdit & repoſuit
talentũ ſibi creditũ in ſudario. Et dictũ fuit illi: Quare nõ dediſti pecuniam meam ad mẽſam, & ego
veniens

[illegible] ſtam [illegible] quandoq; [illegible] ad [illegible] dare [illegible] propter [illegible] Et ſunt promiſſa filus Iſrael in [illegible] mium [illegible] le[illegible] Deut. 28 [illegible] gentibus multis, & ipſe à nemine mutuus accipies. hoc eſt, tam abun[illegible] mutuare [illegible] & à nullo mutuū accipies. Tertio accipitur propriè, & ſic: Vſu[illegible] incrementū ex mutuo verò vel interpretatiuo proueniens, ſiue illud crementū ſit pe[illegible] quod pecunia æſtimari poſſit. ¶ Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd mutuum eſt [illegible] quo transfertur dominium rei cū debito recuperandi tantundem in ſpecie, & nō in nu[illegible] ideo dicitur mutuū, quia de meo fit tuum. Et conſiſtit in rebus vſu conſumptibilibus, ſiue qua[illegible]rum vſus nō diſtinguitur ab ipſis, vt bladum, vinū, oleum, pecuniæ, & aliæ huiuſmodi. Vtendo enim blado ad cibum [illegible], ſimiliter et vinum, ac pecunias. Quia vſus principalis eius cōſiſtit in di[illegible]ſtractione. Ex quo patet, q; licet in rebus, in quibus vſus diſtinguitur à proprietate, fraus & dolus cō[illegible]mitti poſſit: non tamen vſura, cum in illis non inueniatur ratio mutui. ¶ Vſura ſiue dare ad vſuram, hoc tertio modo accipiendo vſurā, peccatū eſt ex ſuo genere mortale, tam in antiqua, q̃ in noua lege, ac etiam lege naturæ prohibitum. Primo in antiquo teſtamento: Si pecuniam tuam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum: nō vrgebis eum, quaſi exactor: neq; vſuris opprimes eum. & Dauid: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in mōte ſancto tuo? Sequitur: Qui pecuniā ſuam nō dedit ad vſuram. Et Ezechiel, Si ad vſuram nō accommodauerit, & amplius nō acceperit, vita viuet. ¶ Nec obſtat quod ſcribitur Deut. 28. Nō fœnerabis fratri tuo ad vſurā, pecuni[illegible]am, neq; fruges, neq; quamlibet aliam rem: ſed alieno. Quia per hoc q; prohibet dare ad vſuram fra[illegible]tri, ſufficienter dat intelligere, quod dare ad vſuram vnicuiq; homini, eſt ſimpliciter prohibitū fratris enim nomine omnis homo intelligitur. Vnde Chriſtus: Omnes vos fratres eſtis. Et ideo Dauid & Ezec. abſolute locuti ſunt. Quod autē addit Moſes, ſed alieno, nō cōceſſiue ſed permiſſiue dixit, ad du[illegible]ritiam cordis eorum, ſicut de libello repudii & lege talionis, ad maius malum vitandum, ne à Iudæis Deum colentibus vſuras acciperent, propter auaritiam quā habebant. Quod vtiq; feciſſent, ſi accipe[illegible]re ab alienis non fuiſſet permiſſum. Et eodē modo reſpondeodū eſt, ſi obiiciatur de legibus ciuilibus, quæ dant actionem vſurariis, non approbando, ſed illum permittendo ad duritiam cordis, ad euitan[illegible]dum maius malum: nam nullo aliis modo ſubueniretur neceſſitatem patiētibus. Secūdo prohibetur lege noua, Luc. 6. Mutuum date, nihil inde ſperantes. Tertio prohibetur iure naturæ, quo iniuſtum eſt vendere quod nō eſt, cum inter ens & non ens ſit proportio: & per conſequens nec æqualitas vende[illegible]te etiam [illegible] aliquid eſt de iure naturali illi [illegible] in ſecunda venditione vendatur nō ſuum: ſed al[illegible]terum [illegible] vſurarius, quia vendit vſum rei qui nō eſt diſtinctus à proprietate: et ſic accipitur pro eo quod nō eſt, in quo eſt plus q̃ manifeſta inæqualitas. [illegible] ſi illud lucrū accipitur pro proprieta[illegible]te, iam bis accipit pro illa, [illegible] imo tantundem, ſecundo lucrum: & ſic bis accipit. Hæc eſt ratio Philoſo[illegible]phi. Præterea [illegible] omnia mutuo accepta tranſit in dominium debitoris, [illegible] ſit tua, vt dictum eſt: ſed valde iniuſtum & inæquale eſt vt quis quærat fructum in re quæ eſt alterius. Igitur, &c. Quidā etiā dicunt, quod in vſura venditur id quod eſt commune, ſ. tempus. Inſuper ſit contra miſericordiam, cuius natura eſt, vt eius opera gratis fiant, aliàs nō eſſet miſericordia: Chriſtus autem ponit mutuum inter opera miſericordiæ. ¶ Nec obſtat q; aliquando dare mutuum ſit de conſilio: quia ad mutuum ſemper ſequitur præceptum negatiuum, quo prohibetur ne quid vltra ſortem non ſolum accipiatur, ſed nec etiam petatur. Ex quo ſequitur, q; vſura purè mentalis eſt peccatum, non ſolum in lege noua ſiue eu[illegible]angelica, ſed etiam in lege naturæ prohibitum: cūm omnis volitio interior libera, quæ fertur ſupra materiam indebitam ſiue obiectum prohibitum, ſit mala, et peccatum. Eadem ratione adulterium pu[illegible]tè mentale, eſt peccatum.

Mutuum quid ſit.

Vſura ſiue dare ad vſurā, eſt peccatum omni lege prohibitum.

Exo. 22. *Pſ. 14.* *Ez. 18* *Mat. 23.*

5. Ethi.

Luc. 6.

Ver. 1[illegible]. DE DIVISIONE VSVRAE

A Vſura diuiditur in mentalem & extrinſecā. Vſura extrinſeca cōſiſtit in hoc quod eſt lucrari ex mu[illegible]tuo interueniente pactione explicita vel implicita. Mentalis conſiſtit in ſpe lucri, abſq; vlla con[illegible]uentione. Pro reſolutione multarum difficultatum circa vſurā extrinſecam notandum, q; ad lucrum vſurarium requiruntur & ſufficiunt duæ conditiones ex parte ipſius lucri. Prima eſt, q; ſit aliquid pecu[illegible]nia æſtimabile. Secunda, quòd lucrum non ſit ſuum, ſcilicet mutuantis. Ex prima ſequitur, q; ſi aliquis mutuat alteri vt ſit amicus, nō eſt vſurarius. Ex ſecunda ſequitur, quòd ſi aliquis mutuat alteri vt re[illegible]habeat ſuum, vel vt redimat vexationem, quia ſi non mutuaret, fortè debitum negaret, vel ſe ad iu[illegible]dicium trahi faceret, quod non faciet propter mutuum, nō eſt vſura. Neq; etiā ſi mutuans deducat in pactum, damnum emergens quod incurrit, eſt peccatum: quia non eſt lucrum. Sed ſi obliget ad remu[illegible]tuandum, vel molendum in mola [illegible], vel [illegible] mētum aliquid ex officina ſua, vſura eſt. quia illa obli[illegible]gatio pecunia æſtimari poteſt [illegible] eſt tamen hic lucrum licitū ab illicito. lucrum enim lici[illegible]tum eſt pretium pro mola vel [illegible] & hoc non eſt vſura, nec ſubiacet reſtitutioni. Illicitum verò [illegible] obligatio [illegible] ad relaxandum vinculum obligationis, et ad recompenſationem illius ad arbitrium boni viri. Sequitur etiam, quòd ſi aliquis locat aut vendit pecuniam, quod fieri poteſt quantum ad vſum [illegible], cum pacto accipiendi plus, moderatè tamen, non eſt vſura, cū nō ſit mutuum. vt ſi quis mutuat pecuniam ad oſtentatione, vel ſi locat aureos ad ponendum in brodio, vel nummos aureos vendit pro argenteis & parua moneta, vt emptor leuius & ſecurius ambulet: nō eſt vſura. Sicut etiam vaſa aurea & argentea, & argentū & aurum non monetatum, poteſt locari & ven[illegible]di: ſi pecuniam [illegible] ad vſus ſecundarios. Sequitur etiam q; ſi aliquis accipiat pœnam conuentionalem propter moram debitoris, non eſt vſurarius, quia non ex mutuo, ſed ex mora. Quod limitandum eſt, niſi creditor [illegible] æſtimaret debitorem futurum eſſe in mora, aut mallet debitorem incurrere pœnam, quam [illegible] ſoluere. Et generaliter ſi interueniat fraus: In mutuo implicito, multis modis vſu[illegible]ra committi poteſt. Si venditor propter dilationē pretij plus vendit, vel emptor minori pretio emit, quia pretium anticipat. Idem de obligato ad ſoluendum certam ſummam poſt annum. Et quia antici[illegible]pat ſolutionem pro minori pretio, liberatur à toto. Item ſi minori quàm iuſto pretio emit: quia facit pactum

Ad lucrū vſurarium quæ requi[illegible]rantur & ſufficiant.

In mutuo implicito vſura multipliciter cō[illegible]mitti poteſt.

pactum de retrouendendo. Si pignore vtitur, vel aliquid pecunia æſtimabile [illegible] operatio-nes in [illegible] iuuencis, aut vſus equorum. pariter ſi quis emat rem non exiſtentem, [illegible] venditor locat donec reddat principale. Similiter in ſocietatibus & [illegible] tas in lucro, vel periculum non æqualiter pendet. Et ſi quis [illegible] illam, volens maius pretium, quod interim curret vſque ad [illegible] ea vſura, ſi ad precium cōmune alicuius determinatæ diei venderet. Nec [illegible] mutuaret: dum modo triticum mutuatum eſſet ſanum, & non [illegible] & expectetur nouum purum duobus cribris ventilatum & purgatum [illegible]. Et quia pene innumeri caſus ſunt à mercatoribus adinuenti, quos pro [illegible] ſtas remitto. Et ad prędicta fundamenta, per quorū applicationem facile pot[illegible] caſus [illegible] cognoſci, hæc pro introductione ſufficiant.

Ver. 16. DE VSVRA MENTALI.

Circa vſuram mentalem, quæ conſiſtit in ſpe lucri ex mutuo abſq; conuentione, ad cognoſcendum quando ſit peccatum, conſiderandum eſt an lucrum ſperetur ex mutuo, an ex mera gratitudine. **B**
Si ex mutuo, eſt peccatum reſtitutioni obnoxium. Si verò ex mera gratitudine eius [illegible] accipit mutuum, & non ex mutuo, non eſt peccatum, [illegible] tenetur ad reſtitutionem. Verum quia plerumq; animus mutuum dantis nō concordat cū animo & intentione mutuum accipientis, ideo oportet [illegible] nere diſtinguendo: quia vel vtriuſq; intentio eſt pia, vel claudicat ex [illegible] parte. Si vtriuſq; intentio eſt pia: quia mutuans non ſperat ex mutuo: nec accipiens mutuum d[illegible] propter mutuum, ſed ex mera liberalitate & gratitudine: tunc nulla eſt vſura, neq; opus eſt reſtitutione. Si verò vtriuſq; intentio [illegible] tatur ad mutuum: quia mutuans ſperat aliquid ex mutuo: accipiens d[illegible] propter mutuū aliquid [illegible] tunc eſt peccatum, & tenetur ad reſtitutionem. Si verò alterius co[illegible] claudicat: dupliciter fieri poteſt, vel ex parte dantis, vel ex parte accipientis. Si ex parte accipientis, quod eſt quando qui mutuat, nil ex mutuo ſperat. Accipiens autē dat aliquid vltra ſortem propter mutuum, & quaſi inuitus. Tunc ſi mutuans accipit, putās debitorem ex mera gratitudine dare, nō peccat, nec tenetur ad reſtitutionem, donec ad eius notitiā peruenerit, q; debitor propter mutuum dedit. Si autem claudicat ex parte mutuantis tantum, ſic q; mutuans ſperat ex mutuo & alius ex mera gratitudine dat: tunc mutuans peccat peccato vſurę, & tenetur reſtituere. Verum ſi poſtea cognoſcat q; ex mera gratitudine debitor dedit, poteſt accepta re & retinere. Dominus Caietanus circa hoc dicit, quòd ſi quis non vult mutuare alicui, quem nouit nil ex gratitudine offerentem: & libenter mutuat alteri, quem [illegible] gratum, nō propterea inuoluitur peccato vſuræ mentalis: ſed ſequitur naturalem inclinationē, qua [illegible] noſtras dirigimus his qui digni ſunt. Et ſimiliter ex parte accipientis mutuum: ſi [illegible] gratis [illegible] impendit munera et obſequia, vt ille ad ampliora beneficia mutui exhibenda prouocetur: ad nullum peccatum prouocat mutuantem. Quod limitandum venit quo ad primū, extra caſum, in quo nō grato mutuare non tenetur. Et quo ad ſecundum in caſu, in quo eſſet valde pauper vel tenuis.

Ver. 17. DE REDDITIBVS ET CENSIBVS ANNVIS.

Circa redditus & cenſus annuos an ſit licitum eos emere, & an & quādo in tali [illegible] emptione committatur vſura, eſt difficultas. Pro cuius reſolutione aduertendum eſt, q; cum omnia quæ poſſunt pecunia æſtimari, emi & vendi poſſint, modo ſeruetur æqualitas inter rem venditā & precium, ſequitur q; redditus & cenſus annui, qui pecunia ęſtimari poſſunt, ſunt vendibiles: & venditio & emptio eorum eſt licita, dum modo iuſtum precium ſeruetur. Si vero [illegible] minori pretio emantur, & nō eſt pactū de retro vendendo, non eſt quidem vſura, cum non ſit mutuum nec explicitum nec implicitum: eſt tamen iniuſtitia, propter inæqualitatem pretij: teneturq; emptor iuſtum pretium reſarcire. Si vero redditus vel cenſus annui emantur minori pretio cum pacto de retrouendendo, vſura eſt: quia ibi eſt mutuum implicitum: & emptio illa ſub minori pretio, & pactum de retrouendendo eſt quoddā velamen in fraudem vſurarum, & ſic non habet efficaciā. Nam (vt dicunt Iuriſtæ) plus valet quod agitur, quam quod ſimulatè concipitur. Vbi autem annui redditus & aliæ quæcunque res iuſto pretio emuntur: pactum de retrouendendo non vitiat, imo pertinet ad liberalitatem emptoris, qui ad hoc ſe aſtrinxit, quòd non poteſt exigere ſimul omnes pecunias datas, manente debitore libero ad dandum ſortem vel redditum annuum. Ex his patet quid dicendum ſit de redditu annuo tritici, vini ac olei. Sed aduertendum eſt bene ad pretium iuſtum, quia v[illegible]iatur, & vix reperiri poteſt propter [illegible] & pericula occurrentia: nec pretium iuſtum taxare pertinet ad Theologum, ſed ad co[illegible] nitatem, vel principem communitatis: ideo pertra[illegible]. Puto tamen excuſari eos qui ſequuntur [illegible] principis vel parlamentorum, dum modo quādo [illegible] loco & tempore ex cauſa rationabili variant [illegible] dicta & augent pretium, etiam ab emptoribus augeatur. **C**

Ver. 18. DE VSVRARVM RESTITVTIONE.

2.2.q.78. art.3. Vſurarij extrinſece lucrum accipientes ex mutuo ſiue explicito, ſiue implicito, tenentur ad reſtitutionem acceptorū, & ad intereſſe damni emergentis. Nō tamen tenentur ad reſtitutionem eorum quæ ex pecunia vſuraria acquiſierint. Cū licitè quilibet tenere poſſit, quod [illegible] acquiſiuit. Prout in hoc caſu, cū in pecunia [illegible] faciat [illegible]. Sed ſi id quod per vſuram acquiſitum [illegible] fructus, vt domus, vineæ, prata, tenetur nō ſolum ad reſtitutionem domorum, vinearum, & pratorum per vſuram acquiſitorum, ſed etiam fructuum. Quando autem pure mentali vſura [illegible] tenea-tur, dictum eſt, cum de vſura mentali [illegible]retur. **D**

6

Ver. 19. DE ACCEPTIONE AD VSVRAM.

2.2.q.78. art.4. 5. Ethi. Accipere ad vſuram à parato dare ad illam & qui nō conſueuit aliis mutuare, in caſu neceſſitatis vel rationabilis vtilitatis [illegible] nullum eſt peccatū: quia [illegible] aliud eſt, q; mutuum accipere & vſuram pati: quorum neutrum habet rationem mali culpæ: quia ſecundum Philo[illegible]um, [illegible] iuriam ſiue iniuſtitiam patitur, [illegible]: ſed vſurarius dando ſub vſuris facit iniuſtitiam [illegible] accipit & patitur, non peccat. Licitum eſt enim peccato alterius in bonū ſuum vti, [illegible] quia Deus [illegible] **E**

In Enchi.

omnia [illegible]

omnibus peccatis ad aliquod bonum, vt ait D. Auguſt. Poteſt tamē eſſe peccatum, ſi quis abſq; rationabili cauſa patiatur hoc damnū, & alterius iniquitate vtatur. Inducere verò nō paratum, vel à parato petere mutuum ſub vſura, peccatum eſt: quia nullo modo licet inducere alium ad peccatum, neq; cooperari ſeu conſentire aut complacere peccato alterius: quia quanuis aliquis ſit diſpoſitus & paratus dare ad vſuram, non tamen ſemper cogitat. & ex illa petitione quia illicitum petit, prouocat ad denuo conſentiendum peccato, ad quod erat anteà diſpoſitus. Non autem prouocat, quando ſolùm mutuum petit: quia quòd det ad vſuram, non ſequitur per ſe ad petitionem mutui, quum poſſit abſq; vſura dare: ideo per accidens eſt, & ex malitia ſua proueniens, quòd offerat ſub vſura, & non aliàs. Sicut ſi à debitore idololatra negante debitum, & parato peierare, creditor petat quòd iuret per idolum ſuum, peccat: quia petit aliquid, quod alius non poteſt facere ſine peccato. Si verò petat ſolùm iuramentum, cùm illud licitè præſtare poſſit per Deum verum: ſicut dare mutuum ſine vſuris, non conſentit neque cooperatur peccato alterius. Licet ille ex malitia ſua incidat in peccatum, ad quem præſeruandum non tenetur relinquere vtilia & neceſſaria ſibi: licet bene teneatur ad præſeruandum à peccato ex infirmitate proueniente, quod eſt bene notandum: quia hinc pendet ſolutio multarum difficultatum.

§. 4. DE PARTIBVS INTEGRALIBVS IVSTITIÆ.

A PArtes integrales Iuſtitiæ ſunt duæ, ſcilicet facere bonū, & declinare à malo. Iuxta illud Pſal. Declina à malo, & fac bonū. Non tamen accipitur hic bonum vel malum largè ſiue communiter. Quia ad omnem virtutē pertinet facere bonū, & vitare malū: niſi fortè accipiatur iuſtitia, prout eſt omnis virtus. Quanuis iuſtitia hoc modo accepta, reſpiciat quandam ſpecialem rationem boni, prout eſt debitū in ordine ad legem diuinā vel humanā. Sed iuſtitia particularis reſpicit bonū in ordine ad proximū. & ſic facere bonū ponitur pars iuſtitiæ ſub ratione debiti ad proximū, & vitare malū oppoſitum quod eſt proximo nociuū. Ad iuſtitiam verò generalem, facere bonū debitū in ordine ad communitatem, & vitare malū oppoſitū. Et dicūtur partes integrales: quia vtraq; earū requiritur ad perfectum actum Iuſtitiæ. Et ponuntur duæ: quia in operationibus & rebus exterioribus, circa quas eſt Iuſtitia, aliud eſt facere æqualitatem, aliud æqualitatem factam nō corrūpere. Non enim declinare à malo importat negationem puram, hoc eſt non facere malum: quia per hoc non meretur palmam, ſed euitat pœnam: ſed importat motum voluntatis repudiantis malum. Et hoc ipſum vocabulum declinationis importat. Et hoc eſt meritorium, præcipuè cùm aliquis impugnatur vt malum faciat, & reſiſtit. Et inter hos actus perfectior & principalior ac completiuus Iuſtitiæ, eſt facere bonum: declinare autem à malo, eſt actus imperfectior & ſecundarius.

2.2.q.79. Pſal.36.

Ver. 1. DE PECCATO TRANSGRESSIONIS SIVE COMMISSIONIS.

B HIS duabus partibus integralibus opponuntur duo vitia. Declinationi à malo opponitur tranſgreſſio. Operationi boni opponitur omiſſio. Quò ad primum, ſciendum quòd tranſgreſſio accipitur dupliciter. Primò largè, & importat violationem cuiuslibet præcepti, ſiue affirmatiui, ſiue negatiui. & ſic non diuiditur contra omiſſionem: imò eſt aliquid commune omni peccato. Secundò, vt accipitur propriè & ſtrictè: & ſic importat contrauentionem præcepti affirmatiui duntaxat. Et ſic opponitur omiſſioni. Quia tranſgreſſio eſt per actum directè oppoſitum præcepto negatiuo. Omiſſio verò de ſe non importat aliquem actum directum, præcepto affirmatiuo oppoſitum: ſed ſolum defectum actus debiti, & prætermiſſionem præcepti affirmatiui. Inter hæc duo peccata, ſimpliciter & abſolutè loquendo, peccatum tranſgreſſionis eſt grauius, propter directam repugnantiam cum præcepto. Vnde non adeò grauiter peccat filius, qui non exhibet debitam reuerentiam patri: ſicut qui facit irreuerentiam. Licet aliqua omiſſio poſſit eſſe grauior aliqua tranſgreſſione, propter circunſtantiam aliquam: vt in eo qui tenetur cuſtodire portas ciuitatis: & eius omiſſione hoſtes ingrediuntur, & diruunt omnia.

2.2.q.79. art.2. *Trāſgreſſio dupliciter accipitur.*

Ver. 2. DE PECCATO OMISSIONIS.

C CIrca peccatum omiſſionis eſt difficultas, an ſit dabilis pura omiſſio, an ſemper habeat actum adiunctum. Et quo ad hanc difficultatem certū eſt, quòd non eſt neceſſe ſemper habere actum annexū concomitantem. Quia tempore impletionis præcepti poteſt quis dormire: & tunc omittit & nullum actum concomitantem habet. Certum eſt etiam quòd ſi habeat actum directum concomitantem, vtpote nolle implere præceptum affirmatiuum: tunc non eſt pura omiſſio: ſed eſt peccatum mixtum, cōprehendens tranſgreſſionem & omiſſionem, cum omne præceptum negatiuum includat affirmatiuum. Sed difficultas pendet in hoc, an præcepti omiſſio poſſit eſſe abſq; quocunq; actu concomitante vel præcedente, qui ſit cauſa eius. Et reſpondetur quòd ſemper habet vel habuit actum præcedentem, qui fuit cauſa eius: vt ſi is qui tenetur ire ad matutinas, ſe inebriauit de ſero, vel in aliis ſe occupauit, vnde impoſſibilitauit ſe ad ſurgendum ad matutinas. peccatum omiſſionis non imputatur ei pro tunc: quia ſi aliquis violenter excitaret eum & iret ad matutinas, non omitteret. Et ſic omiſſio non incipit ei imputari ad culpam, donec venit tempus in quo debet & tenetur operari. Licet peccauerit in cauſa, ſe impoſſibilitando: Et ſic omiſſio imputatur actui quo ſe inebriauit.

2.2.q.79. art.3. *An præcepti omiſſio poſſit eſſe abſque quocunque actu.*

§. 5. DE PARTIBVS POTENTIALIBVS IVSTITIÆ.

D PArtes potentiales adiunctæ iuſtitiæ ſunt multæ. Ad quarum euidentiam ſupponendū eſt primò, quòd in virtutibus quæ adiunguntur alicui principali, duo ſunt conſideranda: Primò quòd virtutes adiunctæ in aliquo conueniant cū principali cui adiunguntur. Secundò quòd in aliquo deficiant à perfecta ratione ipſius. Secundò ſupponendum eſt quòd iuſtitia eſt ad alterum, & ratio iuſtitiæ conſiſtit in hoc quòd reddat alteri quod ei debet ſecundum æqualitatem. Et ſic debitum & æqualitas ſunt de perfecta ratione iuſtitiæ. A ratione æqualitatis deficiūt quatuor virtutes: ſcilicet religio, quę eſt in ordine ad Deum, cui non poteſt reddi æquiualens. Item Pietas, quæ eſt in ordine ad parentes, quibus etiam nō poſſumus reddere æquiualens. Item Obſeruantia, quæ eſt ergà virtuoſos, & in dignitate cōſtitutos, deficit ab æqualitate, cùm virtus ab homine recompenſari non poſſit: vt patet per philoſo- 4. Ethic. 8. Ethic.

Indebitum phum. Et huic adiungitur Obedientia. Ad ſciendum autē quæ virtutes deficiant à ratione debiti iuſti
eſt duplex. tiæ, notandum eſt quód ſecundum Philoſophum, duplex eſt iuſtum ſiue debitū, ſcilicet legale & mo-
Debitum rale. Iuſtum & debitū legale eſt, ad quod reddendum aliquis aliqua lege aſtringitur in exteriori foro.
morale. Et tale debitum legale reſpicit iuſtitia, quæ eſt principalis virtus. Iuſtum veró ſiue debitū morale eſt,
quod ad reddendū quis non aſtringitur aliqua lege in foro exteriori, ſed illud aliquis debet ex hone-
ſtate virtutis. Hoc debitum nō eſt tantum, ſicut debitum legale. Et ideo virtutes quæ ſunt ad alterum
ſub ratione debiti moralis & honeſti, deficiūt à ratione iuſtitiæ ex parte debiti, licet nō ex parte æqua
Debitū mo litatis. Debitum autem morale habet diuerſos gradus: & ſecundū hoc aſſignātur diuerſę virtutes an-
rale habet nexæ iuſtitię. Primus gradus debiti eſt, ex cuius ratione inſurgit neceſſitas, quādo ſcilicet eſt ſic neceſ
diuerſos ſarium, ꝙ ſine eo morum honeſtas cōſeruari nō poteſt. Et iſte gradus debiti poteſt attendi dupliciter.
gradus. Primo ex parte debentis. Et ſic ad hoc debitū pertinet, vt homo talem ſe exhibeat alteri in verbis &
factis, qualis ipſe eſt. Et ſic adiūgitur iuſtitiæ Veritas, in qua includitur fides ſiue fidelitas, per quam
fiunt & ſeruantur quæ dicta ſunt & promiſſa. Secundo poteſt attendi ex parte eius cui debetur, prout
aliquis recōpenſat alicui ſecundū ea quę fecit, ſiue in bonis, ſiue malis. Quo ad bona adiungitur Iuſti-
tiæ vna virtus, quę dicitur Gratia ſeu Gratitudo, quę ab aliquibus dicitur Euchariſtia. Quo ad mala
veró ponitur alia virtus, quæ dicitur vindicatio, per quā (vt Tullius ait) omnino quod obſcurū eſt,
aut defendendo, aut vlciſcendo propulſat. Secundus gradus debiti, quod dicitur neceſſariū largo mo-
do, ſicut conferens ad maiorē honeſtatem. Circa hoc debitū verſatur Liberalitas, Affabilitas, & Ami
citia, & alia huiuſmodi, de quibus per ordinem dicendum eſt.

Ver. 1. DE RELIGIONE.

2.2.q.81. art.1. Religio, eſt virtus diſponens hominem ad colendum & honorandum Deum. Ad hanc ordinan- E
tur tria prima pręcepta decalogi, quæ ſunt de actibus eius. Actus religionis eliciti, ſiue ad quos
religio immediatè inclinat, ſunt octo, duo interiores, & ſex (vt in pluribus) exteriores. Et quia finis
religionis eſt ſuperior ad alias virtutes: ideo poteſt actus omnium aliarum virtutū imperare, hoc eſt
ad finem ſuum ordinare.

Ver. 2. DE DEVOTIONE.

2.2.q.82. art.1. Primus actus religionis interior, eſt deuotio, quæ nil aliud eſt, ꝗ prompta voluntas tradendi ſe ad F
ea quæ pertinent ad Dei famulatū, cultum & honorem. Vnde Exo.35. dicitur, Quód multitudo fi
liorum Iſrael mente promptiſſima atq; deuota offerebat primitias Domino. Et ſic patet ꝙ deuotio
pertinet ad voluntatē. Cauſa enim extrinſeca eſt Deus, cauſa veró intrinſeca eſt contemplatio & me-
Pſal.38. ditatio, qua quis concipit ꝙ ſe tradit diuino obſequio. Vnde Pſal. In meditatione mea exardeſcet ig-
nis. effectus veró eius eſt interior cordis lætitia. Vnde in collecta eccleſię dicitur, Vt quos ieiunia vo
tiua caſtigant, ipſa quoq; deuotio ſancta lætificet.

Ver. 3. DE ORATIONE.

2.2.q.83. art.1. Secundus actus religionis eſt Oratio, quæ dupliciter accipitur. Vno modo largè, pro qualibet bo- G
na operatione. Vnde ſuper illud. 1. Theſ. vlt. Sine intermiſſione orate, dicit Gloſ. Semper orat, qui
ſemper bene facit. Et ſic accipitur Luc.18. vbi dicitur: Oportet ſemper orare, & nunquam deficere.
Lib.3. Alio modo ſtrictè, prout eſt applicatio mentis ad Deum. Et ſic ſecundum Damaſcenum, Oratio nil
aliud eſt, ꝗ quidam aſcenſus animi, ſiue quædam mentis eleuatio in Deum. & ſecundum Diuum Au-
Lib. de guſtinum eſt petitio decentium à Deo. Et ex his duabus definitionibus conficitur vna tertia, ſcilicet:
verb. do. Oratio eſt aſcenſus ſiue eleuatio & ordinatio mentis ſiue animi ad Deum, cum quadam decentiū pe-
titione. Licet enim Deus multa etiā non petita liberaliter nobis largiatur: tamen aliqua vult dare no
bis petentibus, propter vtilitatem noſtrā: vt ſcilicet fiduciā quandam accipiamus recurrendi ad eum:
& vt cognoſcamus eum eſſe bonorum noſtrorū authorem & largitorem. Et cum per orationem ho-
mo exhibeat reuerentiam Deo, inquantum ei ſe ſubiicit, & orando proteſtatur ſe egere eo, ſicut au-
thore naturę, & largitore bonorum ſuorum: ſequitur ꝙ oratio eſt actus virtutis religionis, ad quam
pertinet honorem & reuerentiam Deo exhibere. Et quamuis oratio ſit elicitiue ab intellectu: & ideo
2.2.q.83. ſecundum Caſſiodorum oratio dicitur, quaſi oris ratio: eſt tamen imperatiue à voluntate, in qua eſt
art.17. religio, quæ ordinat actum voluntatis & aliarum potentiarum ad Dei reuerentiam. Et quia ad ora-
tionem perfectam tria requiruntur ſcilicet eleuatio mentis in Deum, & ratio impetrandi, quæ ex par
te Dei dicitur ſua ſanctitas, per quam petimus exaudiri, ſecundum illud Danielis nono: Propter te-
metipſum inclina Deus aurem tuam. ex parte veró petētis eſt gratiarum actio. Hinc eſt ꝙ oratio plu
ra nomina ſortitur. Vnde & Apoſtolus dicit: Obſecro igitur primum fieri obſecrationes, orationes,
poſtulationes, & gratiarum actiones. Inquantum orans accedit ad Deum quem orat, dicitur Oratio,
Inquantum petit aliquid à Deo determinate, dicitur Poſtulatio: ſi veró indeterminate, vt cūm quis
petit adiuuari à Deo, dicitur Supplicatio. Et ſi ſolum factum narretur, vt Ioan.11. Ecce quem amas
infirmatur, vocatur Inſinuatio. quantum autem ad rationem impetrandi ex parte Dei, dicitur Obſe-
cratio: ex parte veró petentis, dicitur Gratiarum actio. Et ideo Gloſ. primæ Timoth ſecundo dicit,
quód in Miſſa obſecrationes ſunt, quæ pręcedunt conſecrationem: in quibus quædam ſacra comme-
morantur: Orationes ſunt in ipſa conſecratione, in qua maxime debet mens in Deum eleuari. Poſtu-
lationes autem ſunt in ſequentibus. Gratiarum veró actiones in fine. In pluribus etiam eccleſiæ col-
lectis hæc quatuor poſſunt attendi: ſicut in collecta ſanctæ Trinitatis. Quia cum dicitur, Omnipo-
tens ſempiterne Deus, pertinet ad orationem. Quod veró dicitur, Qui dediſti famulis tuis, pertinet
ad gratiarum actionem. Cum autem dicitur, Præſta quæſumus omnipotens Deus, pertinet ad poſtu-
lationem. & quod ponitur in fine, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. pertinet ad obſe-
crationem.

Ver. 4. DE NECESSITATE ORATIONIS.

2.2.q.83. ar.3. ad.2. Orationem eſſe de neceſſitate ſalutis & de præcepto, patet per illud Mar.14. Vigilate, & orate vt H
non intretis in tentationem. & Luc.11. Petite, & accipietis. Ratione poteſt probari. Quia ne-
ceſſe

eſſe eſt aliquando ſe ſubiicere Deo. Dicitur enim Eſa. 45. Mihi curuabitur omne genu. & ſecundi Mach.9. Antiochus coactus, & manifeſtam Dei virtutem in ſe conteſians, ita ait: Iuſtum eſt ſubditum eſſe Deo, & mortalem non paria Deo ſentire. Sed per orationem (vt dictum eſt) homo ſe ſubdit Deo: ideo Pſal. Subditus eſto Domino, & ora eum. Hæc ſubiectio eſt duplex. ſ. Exterior & Interior. Interior dicitur oratio mentalis: Exterior, quæ fit verbo, dicitur oratio vocalis. Inter has mentalis eſt principalior: quia vocalis ſine mentali non placet Deo. Vnde Matth.15. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. Sine cauſa me colunt. ¶ Ad euidentiam tamen huius neceſſitatis, ſciendum eſt quod cùm præceptum de oratione ſit affirmatiuum, non obligat ſemper & pro ſemper, ſed pro tempore. Inueſtigandum igitur nobis eſt quo tempore teneamur orare: & quas orationes dicere. Et quidem quantum ad orationem vocalem communem, quæ per miniſtros Eccleſiæ in perſona totius populi fidelis Deo offertur, neceſſe eſt quod innoteſcat toti populo: quod fieri non poſſet niſi eſſet vocalis. Ideo rationabiliter ſtatutum eſt ab Eccleſia præceptum, vt miniſtri Eccleſię voce pronuntient orationes, quas pro populo faciunt. Et ſic tenentur tẽporibus determinatis orare. Sic quod peccarent mortaliter habentes curam Eccleſiarum collegiatarũ & monaſteriorum, ſi prętermitterent aliquod officium eis ex fundatione ſeu ex ſtatutis, per ſuperiores approbatis & iuratis, ordinatum.

Pſal.36.

Quo tempore teneãtur orare.

¶ Septem autem horæ canonicæ (quæ ſunt matutinale officium, 1, 3, 6, 9, veſperę, & completorium) diuinitus inſpiratæ ſecundũ illud Pſal. Septies in die laudem dixi tibi, fuerunt ab Apoſtolis obſeruatæ. Vnde Act. tertio dicitur, Petrus & Ioannes aſcenderunt in templum ad horam orationis nonam. Et deinde ab Eccleſia fuerũt præceptæ, vt omni die dicantur à miniſtris exiſtentibus in ſacris ordinibus ad laudandum Deum, & gratias agendum de beneficiis. Inter quæ maximum eſt beneficium creationis & redemptionis. Quorum primum ſeptem diebus completum fuiſſe dicitur. Secundum verò beneficium ſeptem quodam modo horis peractum eſt, vt habetur in officio ſanctæ Crucis, quod dicentibus, Ioan.22. dedit. 40. dies indulgentiarum, vt D. Antoninus Flo. dicit in tertia parte ſuæ ſummæ, titulo.13 c.4 Præceptum hatum horarum habetur in ca. dolentes. de celebratione Miſſ. Tenentur pariter ad eas beneficiati, etiam non exiſtentes in ſacris, vt habetur in c. clericus. 91. diſtinct. Tenentur etiam religioſi profeſſi, ac etiam conuerſi religionis approbatæ per Eccleſiam, eo quod ſint inſtituti non ſolum ad orãdum pro ſe particulariter, ſed etiam pro vniuerſali vtilitate fidelium. Et eo etiam quod ſint totaliter applicati ad cultum Dei. Ideo dicuntur habere beneficium interpretatiue ſcilicet viuendi ex eleemoſynis, vel ex redditibus monaſterij, vel collectis quæ eis conceduntur ab Eccleſia, ratione applicationis prædictæ. Tenẽtur & prędicti ad officium Diuæ Virginis & defunctorum, pſalmorum, letaniarum, nocturnorum, ſecundum quòd in eorum ſtatutis cauetur. In his enim vnaquæque prouincia & religio abundat ſuo ſenſu. Hæc obligatio procedit ex generali conſuetudine Eccleſiæ vel religionis, cuius officium dicũt. Clerici verò in minoribus ordinibus conſtituti, vel ſolo clericatu, nõ tenentur ad aliquas orationes vocales ex præcepto Eccleſiæ. Prædictę autem horæ debent conuenienti tempore dici, vt habetur in capitulo primo, de celebratione miſſarum. Quod intelligẽdum eſt ſecundum morem patriæ & ordinationem ſtatutorũ. Poſſunt tamen ex cauſa præueniri vel retardari, ſicut cum facienda eſt proceſſio vel prædicatio. Nec debet accipi hora punctualiter, alioqui non poſſet dici tertia poſt primam. quod tamẽ in pluribus eccleſiis & religionibus approbatis ſeruatur. Officium verò priuatum, quod ſcilicet dicitur nõ officiando in eccleſia, debet ſi fieri poteſt, propriis horis dici. quod obſeruant Carthuſienſes. Si verò non poſſit commode propriis horis dici propter occupationes, poteſt præueniri vel retardari: melius tamen eſt præuenire. Solent curiales & alij occupati, de mane perſoluere officium vſque ad veſperas: & de ſero dicere veſperas cum completorio. & hoc conſulitur in ca.1. de celebrat. Miſſarum. Matutinas etiam ſi quis diceret de ſero diei pręcedentis propter honeſtam occupationem, vt propter lectionem vel prædicationem, nõ male faceret. Nam & hoc in Eccleſiis cathedralibus quandoque fieri ſolet. quia cùm officium eccleſiaſticum incipiat à veſperis, ſi de ſero poſt completorium matutinale dicatur, cenſetur ad ſequentem diem pertinere. Nec eo tempore dicens tenetur repetere, nec in craſtinum à celebratione ceſſare, etiam ſi poſt matutinale officium de ſero dictum bibat, dum modo poſt mediam noctem non bibat: quia tunc tenetur à celebratione ceſſare, vt habetur in ca. ſi conſtiterit. de accuſa. cum debeat ieiuno ſtomacho communicare, & dies quo ad ieiunium à media nocte incipiat. Si verò matutinas quis de ſero diceret, vt quietius ſomno vel voluptati vacaret, non eſſet abſque peccato. Quia in his conſideranda eſt intentio dicentis: quantumcunque tamen retardet, non videtur mortaliter peccare, ſecundum D. Antoninum Flor. dummodo terminet circa mediam noctem, in qua quantum ad hoc videtur dies terminari. Qui autem prætermiſſa vna hora aliam dicit, puta poſt primam ſextam, tenetur dicere quod omiſit: non tamen tenetur repetere quod dixit: licet debeat de negligentia ſiue omiſſione pœnitere. Qui verò nondum dictis matutinis miſſam celebrat, mortaliter peccat, ſecundum Guilelmum & Hoſtienſem, licet poſt celebrationem dicat. Et hoc ideo, quia facit contra generalem & approbatam conſuetudinem eccleſię, iuxta ca. in his. 11. diſtinctione. Qui autem celebrat antequam dicat primam, non peccat, cum in multis eccleſiis plures miſſæ dicantur ante primas. Nec tamen tantum peccat, qui dimittit vnam horam, ſicut qui dimittit totum officium, licet mortaliter peccet. Qui verò totum officium dimittit, non peccat ſeptẽ peccatis mortalibus: quia dicere totum officium cadit ſub vno præcepto. Grauius tamen peccat, qui plus dimittit. Si quis autem propter infirmitatem dimittit, quia abſque magna difficultate aut incremento infirmitatis dicere non poteſt, non peccat, neque tenetur repetere æquiualens, quia Deo authore (qui non præcipit impoſſibile, neque valde difficile) infirmitatem patitur. Eccleſia etiam quæ eſt pia mater, non intendit fideles ad valde difficile obligare: cùm iugum Domini ſuaue ſit, & onus eius leue. Ideo pro tempore infirmitatis deobligatur à præcepto eccleſiæ. Si verò propter paupertatem vel neceſſitatem, quia fortè libro caret, etiam deobligatur: tenetur tamen recompenſare per pſalmos vel per orationem dominicam ſæpius repetitam. Non tamen quis euadit graue peccatum, quando ad libitum ſuum ſine cauſa rationabili mutat officium in eccleſia vel religione ſua dici conſuetum, aut

Pſal.118

Septẽ horæ canonicæ diuinitus inſpiratæ, & per Apoſtolos fuerunt obſeruatæ.

Gen.1. & 2.

Qui teneantur ad horas canonicas.

Horæ canonicæ debent competenti tẽpore dici.

Horæ canonicæ poſsũt aliquando præueniri et retardari.

Officiũ priuatum quo tempore dici poteſt.

Officiũ matutinale de ſero dici poteſt.

Quodli. 5. art.18.

Bibens de ſero poſt officium matutinum, non tenetur repetere.

An prætermittens ordinem horarum, teneatur repetere.

Celebrãs nõ dictis matutinis peccat.

Dimittẽs officium propter infirmitatẽ nõ peccat, nec tenetur repetere.

An liceat mutare officium. In choro dicens officium, non tenetur niſi ad vnã partem. An omittens officiũ vno die, teneatur repetere alio die. Quodli. 1. art. 24.

ordinatum: quanuis propter prædicationem vel lectionem, de licentia prælati, vbi chorus facit de feria, liceat dicere officium de aliquo ſancto trium lectionum: quia cauſa eſt rationabilis. Ideo non peccat. Qui tamen in choro horas dicunt, non tenentur totum dicere: ſed ſufficit quòd ea quæ ad eorum chorum pertinent, perſoluant: cum propter charitatem cenſeantur eſſe vnum: nec etiam qui vnum verſum aut pſalmum omittit, totum officium tenetur repetere: ſed ſufficit poſtea omiſſum ſupplere. ¶ An autem qui tenentur dicere officium, ſi omiſerint, teneantur repetere: & an poſſit cõfeſſor talem omittentem confeſſum, purè relaxare, aut cum vno vel duobus pſalmis commutare, difficultas eſt nõ modica: eo ꝙ ſi quis tenetur determinato die dare Sorti vel communitati centum aureos: ſi dare omiſerit illa die, non eſt liberatus: nec poteſt ſacerdos minuere vel commutare, cum ſit in præiudicium tertii. Sic cùm officium ſit inſtitutum in vtilitatem totius populi, videtur ꝙ non ſit liberatus. Circa hoc diuus Thomas dicit, ꝙ in omni officio diuino eſt hoc commune, quod pertinet ad Dei laudem, & ſuffragium fidelium. Sed diſtinguitur vnum officium ab alio, ſecundum diuerſitatem temporum & locorum. Et ideo ſicut in officiis diuinis exoluendis obſeruãda eſt congruentia diei & temporis: quæ quidem obſeruari non poſſet, ſi oporteret iniungere dimittenti, vt horas diceret quas omiſit. forte enim in completorio diceret, Iam lucis orto ſydere. & in tempore Paſchali diceret officium Dominicæ Paſſionis. quod videtur abſurdum. & ideo non videtur eſſe iniungendum ei qui omiſit diuinum officium, ꝙ horas eaſdem repetat, ſed aliquid loco illius ad diuinam laudem pertinens, puta ſeptem pſalmos, vel aliquid amplius ſecundum quantitatem omiſſi, dicat. Ex quo ſequitur quòd tenetur ad æquiualens, & per conſequens ſacerdos non poteſt obligationem diminuere. licet poſſit pro reatu omiſſionis pœnitentiam arbitrariam dare. Prædicta autem obligatio laudandi Deum & faciendi ſuffragium eccleſiæ, non eſt reatus, nec ex reatu pendens, ſed ex præcepto Eccleſiæ. Igitur ſimplex ſacerdos non poteſt diminuere aut commutare. Nec eſt ſimile de ieiunio ab eccleſia præcepto omiſſo. Quia illud præceptum directè & immediatè ordinatur ad particulare bonum perſonæ, & non ad vtilitatem aliorum, ſicut diuinum officium, vt dictum eſt. Ideo ſacerdos non tenetur iniungere, vt ieiunia omiſſa ſuppleat. D. Antoninus Flor. qui fuit ſatis ſcrupuloſus, in tertia parte ſummæ, titulo decimotertio, cap quarto, allegat Dominum Petrum de Palude in quarto dicentem, ꝙ Dei vicarius poteſt commutare & condonare reſtitutionem Deo faciendam. Ideo ſi quis per totum annum dimiſit officium, non oportet ꝙ totum duplicet. Quia magis placet Deo minus cũ deuotione & cordis alacritate, quàm æquiualens cum tædio. Allegat dictum Diui Hieronymi, quod habetur in ca. non mediocriter. de conſecratione, diſtinctione quinta, vbi dicitur: Melior eſt quinque pſalmorum decantatio cum cordis puritate & ſpirituali hilaritate, quàm totius Pſalterij modulatio cum cordis triſtitia & anxietate. Verum ex doctrina Diui Thomæ habetur, ꝙ ſolum immediatus Chriſti vicarius, pontifex ſcilicet maximus, qui regimen & curam habet totius eccleſiæ, hoc poteſt. Quia ea quæ ad eccleſiam pertinent, eius ſubiacent diſpoſitioni. & ideo debitum eccleſiæ poteſt commutare, imò omnino remittere: ne deterreantur peccatores omittentes: & ne deſperent. Sicut enim poteſt diſpenſare ne canonicus in duabus eccleſiis teneatur bis officium dicere: licet aliquid in diuino officio taliter diſpenſatus in hymnis vel pſalmis teneatur ſuperaddere: ita in officio per eccleſiam ordinato Papa poteſt diſpenſare. Inferiores verò eo non poſſunt, niſi ex eius commiſſione. Ideo non ſine cauſa in indulgentiis apoſtolicis hic caſus exprimitur. Quod non fieret, ſi Epiſcopus vel ſimplex curatus poſſet. Quam ob rem timendum eſt negligentibus: quia ſi hic non ſatisfecerint, vel à ſummo pontifice indulgentiam obtinuerint, reddituri ſunt vſque ad minimum quadrantem in purgatorio rationem. Poteſtas enim curatorum & Epiſcoporum limitata eſt, neque in his quæ ad totam eccleſiam pertinent, ſe extendit. Vnde ſi commutent vel condonent, ponunt falcem in meſſem alienam. Ideo commutantes peccant, & etiam abſoluentes, nõ iniungentes æquiualens.

Papa poteſt commutare & condonare officium. Quodli. 1. art. 13.

An et quãdo laici teneantur vocaliter orare.

¶ Ad alias autem orationes vocales miniſtri eccleſiæ prædicti aut alij laici vel clerici ſimplices ſub præcepto ſiue ſub pœna peccati mortalis, non tenentur, niſi ratione voti vel acceptationis in confeſſione, vel præcepti eccleſiæ. Quia ſi ipſa eccleſia vel caput eius propter aliquam cauſam rationabilem orationes vocales indiceret & præciperet, tenerentur ſubditi. Nec obſtat quod Dominus dicit: Cum oratis, dicite: Pater noſter, &c. Quia orans oratione mentali, ſufficiẽter dicit, iuxta illud Pſalmiſtæ, Tibi dixit cor meum. Et cum curatus ius præcipiendi non habeat, ſed nudum ſacramentorum miniſterium, & præceptorum Epiſcopi executionem, ſi ipſe authoritate ſua (vt fieri ſolet in diebus Dominicis) aliquas particulares orationes iniungat, licet ſub eius cura degentes, bene faciant obediendo: quia tamen talis iniunctio non eſt, neq; eſſe poteſt præceptoria, ſed ſolum exhortatoria, mittentes non peccant mortaliter.

Mat. 6. Pſal. 25.

Vocaliter orare eſt cõgruũ & valde vtile. 2.2. q. 83. art. 12. Pſal. 83.

¶ Multum tamen conueniens & congruum eſt vocaliter orare, triplici ratione. Primo ad excitãdam animi interiorem deuotionem: quia quandoq; mens orantis per orationem vocalem magis eleuatur in Deum, propter vnionem animæ & corporis. Sicut enim affectiones animæ redundant in corpus: vt experimur quando audimus læta gaudia paradiſi, cor dilatatur. Et cum audimus terribilia inferni tormẽta, cor reſtringitur. Vnde Pſal. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. & alibi: Lætatũ eſt cor meum, & exultauit lingua mea. Ita motus & affectiones corporis excitant animũ, vt experimur in aſperſione aquę benedictę, genuflexione, & manuum iunctione, ac oculorum in cœlum eleuatione. Vnde D. Aug. dicit, ꝙ verbis & aliis ſignis, ad augendum deſideriũ ſanctum, nos ipſos acrius excitamus. Et de ipſo legimus, ꝙ flebat vberrime in hymnis & canticis, ſuaue ſonantis eccleſiæ vocibus vehementer affectus. Eam ob cauſam inuentus eſt cantus Eccleſiaſticus, & introducta ſunt organa. Quia ſecundũ diuerſas melodias ſonorũ animi hominũ diuerſimodè diſponũtur. Vbi verò ex voce, cantu, vel organis, non excitatur deuotio, ſed tædium creſcit ex labore, vel ignorantia, cantus, vel nimia melodia animus ad voluptates carnales trahitur: omnia huiuſmodi exteriora ſigna omittenda ſunt. Vnde D. Hieron. & habetur in ca. cantantes. nonageſimaſecunda diſtinctione, Deo non voce, ſed corde cantandum eſt: nec in tragœdiarum modum guttur & fauces modulatione leniendę ſunt, vt in eccleſia theatrales moduli audiãtur & cantica: quia inſignis gaudij non eſt communicandũ cum peccatoribus.

Ad Probã.

bus. Vnde D.Greg. & habetur in ca. In ſancta, nonageſimaſecunda diſtinctione: Plerunq; fit, vt dum
blanda vox quæritur, congrua vita negligatur: & cantor miniſter Deũ moribus ſtimulat, cùm popu-
lum vocibus delectat. Diuus etiã Aug. in lib. Cõfeſſionũ dicit: Quoties me plus delectat cãtus q̃ ver
ba, fateor me peccare. ¶ Ex quo ſequitur ꝙ nõ excuſantur organiſtæ, nec mimi, aut alii muſici, qui in *Organiſtæ & mimi alijque muſici pulsãtes vel cantãtes in eccleſiis cantilenas non excuſantur à peccato.*
eccleſiis perſonant cantilenas & ſonos ad leuitatem, tripudiationem, & diſſolutiones, animos homi-
num inducentes. Neq; illi qui prohibere poſſunt, & permittũt. Idem dicendum de aliis ſignis exterio-
ribus, ꝙ quando tædium generant, & deuotionem diminuunt, & attentionem impediunt, ſunt omit-
tenda, vt genuflectio, tonſio pectoris, diſcoopertio capitis, & alia huiuſmodi. Quæ & ſi aliquando
deuotionem excitant, à particularibus tamen perſonis in eccleſia & locis communibus prætermitten
da ſunt, ne ad vanam gloriã inducant, vel aliorũ deuotionem impediant, vel ſuſpicionem vanæ glo-
riæ ingerãt. Vnde Chriſtus dicebat: Tu autẽ cum oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauſo oſtio,
ora patrem tuum, qui videt in abſcondito, &c. Vbi D. Chryſ. dicit: Puto non ad locum referri, quod *Mat.6.*
Dominus ait, ſed ad propoſitum orãtis. Eo ergo propoſito vetat orare, vt à conuentu videatur. Vnde
ſubditur: Ve videantur ab hominibus. Orans ergo nihil faciat, ad quod aſpiciãt homines, vel claman
do, vel pectus percutiendo, vel manus extendendo. In particulari tamen & ſecreto loco hæc ſigna &
facta fieri poſſunt, inquantum orantis deuotionem excitant. Si verò mens per hæc diſtrahitur, vel
qualitercunq; impeditur (quod ſæpe contingit in his, quorum mens abſq; huiuſmodi ſignis eſt ſuffi-
cienter parata) ceſſandum eſt. Vnde Pſal. Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea. &. 1. Reg. 1. de *Pſal.26.*
Anna legitur, ꝙ loquebatur in corde ſuo. ¶ Secundo, congruum eſt vocaliter orare, ad exhibendum
Deo maiorem reuerentiam: ve ſcilicet homo ſe ſubiiciat Deo totum, ſecundum illud quod habet ab
eo: ſed non ſolum habet animam à Deo, ſed etiam corpus: igitur ſe debet illi ſubiicere ſecundum cor-
pus. quod fit orando vocaliter. quod præcipue competit orationi, ſecundum ꝙ eſt ſatisfactoria. Vnde
Oſeas dicit: Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum: & reddemus vitulos labiorũ noſtrorum. *Oſeæ. Vlt.*
Tertio congruum eſt vocaliter orare, ratione affectus explicandi. Sunt enim nonnulli, qui niſi exte-
rius loquantur, neſcirent conceptus ſuos interiores ordinare, ſubitoq; diſtraherentur. ¶ Mentaliter ve *Oratio mentalis quãdo eſt ſub præcepto.*
rare eſt præceptũ iuris naturæ & diuini, obligans omnes: ſicut ſe ſubiicere Deo, & petere ea quæ ſunt
ad ſalutem neceſſaria. Quæ omnino noſtram excedunt capacitatem. Vnde Apoſtolus: Non quòd ſuf-
ficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, tanq̃ à nobis ipſis: ſed omnis ſufficiẽtia noſtra ex Deo eſt. Ma
xime autem orare & petere tenemur, quotieſcunq; cõtingit articulus neceſſitatis corporalis vel ſpiri- *2. Cor.3.*
tualis, vel ſumptionis ſacramenti, aut aliquid huiuſmodi. Si extremè inops nollet petere eleemoſynã,
& ideo moreretur fame, eſſet homicida ſuipſius, & peccaret mortaliter, cùm petendo poſſet euitare.
Similiter ſi à latronibus circundatus, clamando & petendo auxilium, poſſet liberari, & clamare non
curaret, exponeret ſe periculo mortis, & eſſet homicida ſuipſius. Sic cum aliquis eſt in articulo mor- *1 Pet.4.*
tis vel vehementis tentationis conſtitutus, quando inſtans aduerſarius noſter diabolus circuit, quæ- *Ephe.6.*
rens quem deuoret: & ingruit collucttatio aduerſus carnem & ſanguinem, vel aduerſus principes & *Iob.41.*
poteſtates tenebrarum harum, quibus nulla poteſtas in terra comparari poteſt: ſi non clamat ad eum
qui poteſt & vult exaudire, ſaltem quo ad animã, & meliora quo ad corpus dare: (ſi quæ petit expe-
dientia nõ ſunt, iuxta illud Pſal. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum: cũ ipſo ſum in tribulatione: *Pſal.90.*
eripiam eum, & glorificabo eum.) exponit ſe periculo mortis æternę. Et ideo omittendo peccat mor
taliter. Occurrente autem periculo dicendum eſt cum Ezechia: Domine vim patior, reſpõde pro me: *Eſa.38.*
quid dicam, aut quid reſpondebo, cùm ipſe fecerim? Et cum Ioſaphat: Cum ignoremus quid agere
debeamus: hoc ſolũ nobis eſt reſidui, vt oculos dirigamus ad te. (ſicuti habetur. 2. Paral. 20. ca.) Tunc
fidelis Deus, qui nõ patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet cũ tentatione prouentum,
vt poſſitis ſuſtinere. Et nõ ſolum tenemur orare pro nobis ipſis, cum ſumus in tali periculo, ſed etiam *1. Cor.10*
pro proximis, quando eos in ſimili periculo videmus. Sicut enim tenemur ex præcepto iuuare extre-
mè indigentem corporaliter, & illi eleemoſynam corporalem dare: ſic extremè indigenti ſpiritualiter
dare eleemoſynã ſpiritualem, quæ eſt oratio, & medium ad hoc directè ordinatũ: cum anima ſit plus
quàm eſca, Mat. 6. Vnde Iac. 5. Orate pro inuicem vt ſaluemini. Tenentur prçterea omnes Chriſtiani
diebus dominicis orare, cum teneantur diem dominicum & animã ſuam ſanctificare, ac de beneficiis
gratias agere, quæ abſq; oratione fieri non poſſunt: vnde ad inducendum populum ad huiuſmodi prę
cepti diuini obſeruãtiam, Eccleſia præcepit omnibus audire miſſam diebus dominicis, vt in ca. Miſ-
ſas, de conſecratione, diſt. 2. Aliqui voluerunt dicere ꝙ tenemur ſub pœna peccati mortalis, ſingulis
diebus orare: quia ſingulis diebus egemus diuina miſericordia, et pane quotidiano, de quo in oratio-
ne dominicali. Verum quia huius obligationis extra caſum neceſsitatis non inuenio fundamentum,
neq; doctorem autenticum: ideo nõ audeo affirmare de mortali. vix tamen poteſt quis (ſi prætermit-
tat) excuſari à veniali. Auiculæ enim quotidie cum egent cibis, aperiunt os, & clamant ad parentes:
quãto magis homo, cum quotidie egeat? Ideo Chriſtus in oratione quam docuit, inſeruit: Panem no *Mat.6.*
ſtrum quotidianum da nobis hodie. Ideo Pſal. ait. Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das eſ- *Pſal.144.*
cam illorum in tempore opportuno.

Ver. 5. DE ORATIONIS DVRATIONE.

A CVm deſiderium charitatis, vnde procedit oratio, debeat in nobis eſſe continuum, vt actu vel vir- *2.2.q.83 art.14.*
tute ſiue habitu maneat in nobis, eo ꝙ omnia quæ facimus ex virtute deſiderij faciamus: ſecun-
dum hoc oratio debet eſſe in nobis continua. Vnde D. Aug. dicit: In ipſa fide & charitate cõtinuato
deſiderio ſemper oramus. Et ſic intelligitur illud Luc. octauo: Oportet ſemper orare, & non defice- *Ad Probã.*
re. Et illud. 1. Theſſ. 5. Sine intermiſſione orate. Verum quia ſicut idem ibi dicit Auguſt. quia opor-
tet in aliis operibus occupari: ideo per certa interualla horarum & temporum etiam verbis rogamus
Deum, vt nos ipſos admoneamus, quãtum in hoc deſiderio profecerimus, nobis ipſis innoteſcamus:
& ad hoc accedendum nos ipſos acrius excitemus. Vniuſcuiuſq; autem rei quantitas debet eſſe pro-
portionata fini, ſicut quantitas potionis medicinæ ipſi ſanitati. Et ideo cõueniens eſt vt ipſa vocalis

oratio tantum duret, quantum vtile eſt, ad excitandum interioris deſiderij feruorem. & quando hanc
menſuram excedit, ita q vix ſine tædio durare non poteſt, eſt prætermittenda. Vnde D. Aug ad Pro-
bam ſcribens ait: Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, eas tamen breuiſſi-
mas, & raptim quodam modo iaculatas: ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum neceſſaria eſt
intentio, per productiores moras euaneſcat: ac per hoc etiam ipſi ſatis oſtendunt hanc intentionem,
ſicut non eſſe obruendam ſi perdurare poteſt: ita ſi perdurauerit, non cito eſſe rumpẽdam. Et ſicut hoc
eſt attendendum in oratione particulari per comparationem ad intentionem orantis: ita etiam in ora
Mat. 5. tione communi pro populo, ad eiuſdem populi deuotionem. Nec obſtat quod Dominus ait: Orantes
autem nolite multum loqui, ſicut Ethnici faciunt. Putant enim q in multiloquio ſuo exaudiantur.
Nolite aſſimilari eis. Scit enim pater veſter quid opus ſit vobis, antequam petatis eum. Quia vt idem
Auguſtinus ibi dicit, Non eſt hoc orare in multiloquio, ſi diutius oretur, aut multa petantur. Aliud
Luc. 22. enim ſermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipſo Domino ſcriptum eſt, quòd pernocta-
uerit in orando: & quòd prolixius aliquando orauerit, vt nobis præberet exemplum. Et poſtea ſub-
dit: Abſit ab oratione multa locutio: ſed non deſit multa deprecatio: ſi feruens perſeuerat intentio.
Nam multum in orando loqui eſt rem neceſſariam ſuperfluis agere verbis. Plerunque autem hoc ne-
gotium plus gemitibus quàm ſermonibus agitur. Nec Chriſtus inſtituit orationem Dominicam, vt
his ſolis verbis vti debeamus in orando: ſed quia ad hæc ſola impetranda debet rendere noſtræ deuo
tionis intentio, qualitercunque ea proferamus vel cogitemus. Aliquis autem ſemper continuè orat
per continuitatem deſiderij charitatis, actu, virtute, vel habitu, quando non interrumpitur per pec-
catum mortale, vel vt ſit diſtributio accommoda, vel quia non intermittitur ſtatutis temporibus
orare.

Ver. 6. DE LOCO ORATIONIS.

ORationes communes & publicæ, cum fiant pro populo, debent fieri in determinato loco, vt poſ- B
Pſal. 67 ſint innoteſcere. Vnde Pſal. In eccleſiis benedicite Dominum. Quo ad priuatas verò non eſt lo-
cus determinatus ex neceſſitate præcepti vel efficaciæ: quia poteſt quilibet vbilibet orare, ſicut de
adoratione inferius dicetur. Quia Deus vbiq; audit, vbiq; videt. eſt enim vbiq; per eſſentiã, præſen-
Pſal. 138 tiam, & potentiam, iuxta illud Pſal. Si aſcendero in cœlum, tu illic es. ſi deſcendero ad infernum, ades.
In eccleſia ¶ Congruentius tamen in eccleſia oratur quadruplici ratione. Prima dicitur inſtitutionis. Vnde D.
conuenien- Aug in Regula, & habetur in c in oratorio 42. diſt. In oratorio nemo aliquid agat, niſi ad quod factũ
tius ora- eſt. vnde & nomen accepit & Chriſtus: Domus mea, domus orationis vocabitur. Secunda ratio dici
tur. tur incitationis: quia videndo alios orãtes, & laudes diuinas cantantes, incitamur ad idem faciendũ.
Mat. 21. Tertia ratio eſt contentorum in eccleſia, in qua eſt ſacramentum altaris, & vaſa ſacramentorum, ima-
Pſal. 67 gines, & angeli qui circunſtant. Vnde Pſal. Præuenerũt principes coniuncti pſallentibus. Sicut enim
cùm titiones ſunt vniti, facilius accenduntur: ſic nos quãdo iungimur aliis in charitate exiſtentibus,
Pſal. 103. & præcipuè angelis, qui ſunt velut carbones igniti, ſecundũ illud Pſal. Qui facis angelos tuos ſpiri-
tus, & miniſtros tuos ignem vrentem. Quarta ratio dicitur conſecrationis, vide orationẽ Salomonis
in cõſecratione templi, quæ habetur. 3. Reg 8. & quomodo fuit exaudita Si ad Salomonis preces talia
priuilegia conceſſit Deus templo Hieruſalem, quãto magis ad preces eccleſiæ per Epiſcopum factæ,
baſilicis conſecratis, in quibus ſunt nõ archa & alia figuralia quæ erant in templo Hieroſolymitano:
ſed Chriſtus, verus Deus, & verus homo. ſi obiiciatur de cubiculo, in quod Chriſtus nos debere in-
trare, & oſtio clauſo orare conſuluit: ad hoc dictũ eſt verſu præcedenti. Poteſt etiã dici q illud non eſt
ex neceſſitate, ſed congruitate, præcipuè infirmis.

Ver. 7. DE PETENDIS IN ORATIONE.

2. 2. q. 83 DIuus Aug ad Probam dicit, q ſi rectè & congruenter oramus, nil aliud dicere aut petere poſſu- C
art. 9. mus, q̃ quod in oratione Dominica continetur Cum enim oratio ſit deſiderij noſtri interpres, il-
Oratio do- la ſolum rectè petimus, quæ deſiderare poſſumus. Sed illa quæ deſiderare poſſumus, cõtinentur, in ora
minica cõti tione Dominica: igitur, &c. Oratio enim Dominica non ſolum continet quæ deſiderare poſſumus,
net petenda ſed etiam quo ordine deſiderare debemus. Et ideò non ſolum inſtruit poſtulare, ſed etiam totius affe
& ordinem ctus noſtri eſt informatiua. Et quia hæc oratio eſt perfectiſſima: ideo ab omnibus amanda, intelligen-
petẽdorum. da, et frequenter dicenda, tanquã à diuina ſapientia ordinata & compoſita Vnde D. Cyprianus: Ami
ca & familiaris eſt iſta oratio, Dominum de ſuo orare. Et D. Chryſ. ſuper Matth O quàm fidelis &
beata hæc oratio, cuius ordinem nobis doctor vitæ & magiſter cœleſtis inſtituit, vt in ea maiorem
fiduciã haberemus. Et D. Aug ait: Pater maxime diligit orationem, quã filius miro artificio dictauit.
Primo enim tanquam ſummus orator docet captare beneuolentiã, quam captamus, laudando, & vir
tutes, dignitates, ac beneficia eius humiliter recognoſcendo, & recitando. hoc Chriſtus in hac oratio
ne docuit. Ait enim: Cum oratis, dicite: Pater noſter qui es in cœlis. D. Chryſ dicit: Vide qualiter ſu-
ſcitauit auditorem, vt omnis rememoraretur beneficij. Qui enim patrem dicit, & creatorem, & nutri
torem, & gubernatorem, redemptorem, peccatorũ remiſſorem, & glorificatorem dicit. Cum autem
addit (noſter) fraternitatem, quę eſt per vnigenitum & ſpiritus ſancti largitionẽ & hæreditatem, per
hanc vnam confeſſus eſt nuncupationem. Vide ergo quid dicis, quãdo profers, Pater noſter, &c Nõ
dicit, Domine, quia dominus eſt nomen timoris: ſed, Pater, quod ſecundũ Hiero eſt nomen amoris,
& officiorum atq; pietatis. Nec dicit, Pater mi, vt D. Cypr. ait, vt induceret nos ad amorẽ & pacem
fraternalem Publica enim & communis eſt hæc oratio, in qua non ſolum tuum, ſed omnium patrem
confiteris Non tamen propter hoc prohibuit, quin aliquãdo poſſumus dicere, Pater mi: & pro nobis
particulariter & ſingulariter orare. Quemadmodum & ipſe fecit Ioan. 17 & Luc. 22. Pater mi, ſi poſſi
bile eſt, tranſeat à me calix iſte. Cum autem dicis (in cœlis) confiteris potentiã, quæ nõ ſolum ad ter-
ram, ſed etiam ad omnes & vltra omnes cœlos ſe extẽdit: & q habet ſedem in cœlis: hoc eſt, ſeipſum.
Ibi clare manifeſtat bonis quibus cœlorũ ſedes pro mercede et retributione præparauit. Deinde ſeptẽ
quę ſola deſiderare debemus, ordinatiſſime inſinuat. manifeſtũ eſt enim q primũ cadẽs in deſiderium
homi

hominis,eſt finis eius. Finis autẽ noſter eſt Deus,in quẽ affectus & deſiderium noſtrum tẽdit vno mo
do,prout volumus gloriā Dei:quod pertinet ad dilectionẽ, qua Deũ diligimus in ſeipſo.ideo primò
ponitur prima petitio,per quam petimus gloriam Dei,dicendo: ¶ Sanctificetur nomen tuum Per hoc
(vt dicit D. Aug ad Probā)actu admonemur,vt nomen eius,quod in ſe ſanctũ eſt,apud homines ſem
per ſanctũ ſit:& nota ſit eius ſanctitas mõdo. Secundũ Glo. & ſecundũ D. Chryſo. Per vitā noſtrā ſan
ctitas tua manifeſtetur & glorificetur: hoc eſt,da & fac nos ita viuere,vt nos ipſi ſemper te glorifice-
mus,& per nos vniuerſa te glorificẽt. Alio modo deſideriũ noſtrũ tendit in Deum,ſecundũ quod vo
lumus frui gloria eius & ſecundum hoc ponitur ſecunda petitio ¶ Adueniat regnũ tuum. Hęc dicen
do tria petimus. Primò gratiā Dei,quæ dicitur regnum eius. Vnde Luc.17. Regnũ Dei intra vos eſt.
Gratia dicitur regnum:quia per illam ius habemus ad regnum. Secundò per regnum Dei intelligitur *Regnũ Dei*
Chriſtus,de quo Luc.11. Porrò ſi in digito Dei eiicio dæmonia,profectò peruenit ad vos regnũ Dei, *triplex.*
hoc eſt Chriſtus & Meſſias in lege promiſſus:qui rectè regnũ dicitur,quia eius merito introducimur
in regnũ Dei. Et ſic petimus Chriſtum & meritum eius. Tertiò petimus gloriam Dei & vitam æter-
nam,quæ conſiſtit in clara viſione Dei,vt habetur Ioan.17. Hæc eſt vita æterna,vt cognoſcant te Deũ
verum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Vnde Mat.25. Venite benedicti patris mei, poſſidete para-
tum vobis regnũ á conſtitutione mundi. Secundò cadunt in deſiderium hominis media,& ea quæ or
dinant nos in finem. Ad finem autem nos ordinat aliquid dupliciter. Vno modo per ſe:alio modo per
accidens. Per ſe quidem,bonũ quod eſt vtile in finem. Ad finẽ verò beatitudinis aliquid eſt vtile du-
pliciter,vno modo directè & principaliter,ſecundum meritum quo beatitudinem meremur,obedien
do Deo. & ſecundũ hoc ponitur tertia petitio. ¶ Fiat voluntas tua,ſicut in cœlo & in terra, Hoc eſt,da
nobis gratiā implendi omnia præcepta & mãdata tua,& tuæ voluntati nos in omnibus & ſuper om-
nia ſemper conformare,& in nullo ei diſplicere, ſicut & angeli boni,& alii beati in cœlo in omnibus
ſe cõformant voluntati tuæ,& in nullo tibi diſplicẽt. Sic faciamus & nos in terra. Alio modo aliquid
eſt vtile ad finẽ beatitudinis iuſtitiæ mentaliter, & quaſi coadiuuans nos ad merendum. & quantũ ad
hoc ponitur quarta petitio, per quam petimus omnia conducentia & expedientia ad merendum,ſiue
ſint ſpiritualia,ſiue temporalia, dicendo: ¶ Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Panis no- *Panis nomi*
mine (ſecundum D. Aug. ad Probam) omnis ſufficientia victus intelligitur. Et ſic quod victum ſpiri- *ne omnis*
talem panis eſt ſacramentum Euchariſtiæ,cuius quotidianus vſus proficit homini ad vitæ ſpiritualis *ſufficientia*
conſeruationẽ,augmentum,& cõfortationem. & expreſſè hunc panem declarat Chriſtus apud Mar- *intelligitur.*
cum,cùm ait: Panẽ noſtrum quotidianũ ſuperſubſtantialem,hoc eſt præcipuum,ſcilicet Euchariſtiæ
ſacramẽtum,& Dei verbum (vt D. Hierony. exponit) Quo ad vitam verò corporalem requirur non
ſolùm cibus aut potus,ſed & veſtes,& alia neceſſaria. Vnde Apoſtolus. 1. Timoth. 6. Habentes alimẽ-
ta & quibus tegamur,&c. Et Eccle. 29. Initium vitæ hominis,panis,& aqua,& veſtimentum,& do-
mus protegens turpitudinem. Non docet petere aut rapere aliena,ſed noſtra: hoc eſt, debemus pete-
re,vt det nobis gratiam iuſtè acquirendi temporalia,vt vitam ad eius obſequium,laudem,honorẽ,&
reuerentiam,ſuſtinere poſſimus corporalem. Nõ docet pariter petere ſuperflua,neq; ad longum tem-
pus ſolicitos eſſe:ſed neceſſaria & quotidiana. vnde quo ad primum inſpirauerat Salomonem dicere,
Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi,tribue tantum victui meo neceſſaria. Ne forte ſatiatus illi- *Prouer. 30.*
ciar ad negandum,& dicā: Quis eſt Dominus? aut egeſtate cõpulſus,periurem nomen Dei mei. Qua- *2. 2. q. 83.*
re dicunt doctores, ꝙ nõ debemus hæc temporalia nec ea quæ poſſunt malum euentum habere,abſo- *art. 5.*
lutè petere:ſed ſub cõditione,inquantũ ſ. ſubſeruiunt ad vitam æternam:& non aliter. Quia (vt Vale- *Quæ non*
rius Maximus refert Socratem dixiſſe) Nos plerunq; id votis expetimus,quod non impetraſſe melius *ſunt abſolu-*
foret. Diuitiæ enim multis exitio fuère. Honores etiam quàm plures peſſundarunt, & regna,quorum *tè in oratio-*
exitus ſæpè miſerabiles cernuntur. Sunt tamen quædam bona,quibus homo malè vti nõ poteſt,quæ *ne petenda.*
ſcilicet malum euentũ habere nõ poſſunt. Hæc autem ſunt,quibus beatitudinem meremur,quæ qui- *Quæ poſ-*
dem ſancti orando abſolutè petunt,ſecundum illud Pſal. Oſtende faciem tuā,& ſalui erimus. & alibi: *ſunt abſo-*
Deduc me domine in ſemita mandatorũ tuorum. Quo ad ſecundũ de ſolicitudine dicitur Math. 6. *lute peti.*
Quid ſoliciti eſtis,&c. ſufficit enim diei malitia: ideo in hac oratione panẽ quotidianũ docet petere, *Pſal. 84.*
nõ decem annorum: Non vt prouidentiam de futuris,ſed ſolicitudinem & diffidentiā interdicat. Vn-
de D. Hierony. Labor quidem exercendus eſt, ſolicitudo tollenda. Qui enim dat in præſenti, dabit
etiam in futuro,modò primũ quæramus regnum Dei,& iuſtitiā eius. Hæc omnia,inquantũ expediẽs
fuerit,adiicietur nobis. Quod autẽ dicitur. ¶ Da nobis hodie,exponitur,hoc eſt pro vita pręſenti,quæ
parum durat,& vix cõparatur vni diei. Vnde Pſal. Mille anni,tanquā dies heſterna quę præterit. Per *Pſal. 89.*
accidens autem ordinantur aliqua ad beatitudinẽ, tanquā remouentis prohibẽs,ne ad beatitudinem
perueniamus,quæ ſunt tria: Primum quidem peccatum, quod directè excludit á regno,ſecundũ illud *Tria impe-*
Apoſtoli, Neq; fornicarii, neq; idolis ſeruientes, regnum Dei poſſidebunt, & quantum ad hoc poni- *dimẽta bea-*
tur quinta petitio,per quam petimus peccatorũ remiſſionem,dicentes: ¶ Et dimitte nobis debita no- *titudinis.*
ſtra,ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Quia (vt D. Iacobus ait) In multis offendimus oẽs. *1. Cor. 6.*
& 1. Ioan. 1. Si dixerimus quòd peccatum nõ habemus,ipſi nos ſeducimus,& veritas in nobis non eſt. *Iacob. 3.*
Ideo quilibet habet occaſionem dicendi pro ſe,vt dimittantur peccata,quo ad culpam & reatum pec
catorum. Et ſi quiſpiam ſit qui pro aliquo tempore abſq; peccato exiſtat,nihilominus verificatur pro
aliis,qui ſunt in peccatis. Vnde D. Virgo hanc orationem,quo ad hāc petitionem,nõ dicebat pro ſe,
ſed pro aliis qui erant in via peccatores. Et vt amplius inclinemus Deum ad miſericordiā,nos etiam
debemus ſecundũ ordinationẽ eius facere miſericordiam,& dimittere debita,hoc eſt offenſas eis qui
offenderunt nos Sic enim ipſe ordinauit: Cùm ſtatis ad orandũ,dimittite ſi quid habetis aduerſus ali-
quem: vt pater veſter qui in cœlis eſt,dimittat vobis peccata veſtra. Quod ſi nõ dimiſeritis,neq; pa-
ter veſter cęleſtis dimittet vobis peccata veſtra: ſed dicet, Serue nequā,omne debitũ dimiſi tibi,quo- *Marc. 11.*
niam rogaſti me: nõnne ergo & te oportuit miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum? Ideo
tradet te tortoribus (hoc eſt dæmonibus) donec reddas vniuerſum debitũ. ſubiuxit enim: Sic & pater *Mat. 18.*

meus cœleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſq; fratri ſuo de cordibus veſtris. Secundũ quod
impedit nos peruenire ad beatitudinem, eſt tentatio, quæ nos impedit ab obſeruantia diuinæ volun-
tatis. & quantum ad hoc ponitur ſexta petitio: ¶ Et ne nos inducas in tentationem. Per quam non pe-
Eccle.34. timus, vt non tentemur: quia (vt dicitur Eccleſiaſtici. 34.) Qui nõ eſt tentatus, quid ſcit? Non cogno-
Pſal.25. ſcitur corda baliſtæ, niſi ſit tentata. Vnde Pſalmiſta dicebat: Proba me domine, & tẽta me. Et vix poſ-
ſibile eſt quin tentemur á carne & á diabolo, qui accepit officium tentandi: & Deus hæc permittit ad
2.Cor.12. humiliãdum nos. vt de Apoſtolo legimus, & hoc ad profectum & meritum noſtrum. Vnde Iacob. 1.
Iacob.1. dicitur: Beatus vir qui ſuffert tentationem, &c. Sed petimus vt á tentatione nõ vincamur, ſiue ne ten-
tationi ſuccumbamus, aut tentationi conſentiamus. Tertium quod impedit nos peruenire ad beatitu-
dinẽ, eſt pœnalitas, quæ impedit ſufficientiam vitæ. & quantũ ad hoc ponitur ſeptima petitio, qua di-
cimus: ¶ Sed libera nos á malo. Et cùm dictio (malo) diſtribuatur ſecundum dialecticos, intelligitur
ab omni malo. & ſic non ſolùm petimus liberationem á malo pœnæ ſiue corporali, ſed á malo ſpiri-
tuali: videlicet á tentatione & diabolo. vnde D. Auguſtinus exponit, á diabolo & ab omni impedi-
mento beatitudinis.

Ver. 8. DE ORATIONIS DIRECTIONE.

2.2.q.83. ORatio dirigi poteſt ad aliquem dupliciter. Vno modo, quaſi per ipſum implenda. & hoc modo A
art.4. ſoli Deo orationem porrigimus. quia omnes orationes noſtræ dirigi debent ad gratiam vel glo-
Pſal.83. riam conſequendam: quam ſolus Deus dare poteſt, ſecundũ illud Pſal. Gratiam & gloriam dabit do-
minus. Secundò modo oratio poteſt dirigi alicui, ſicut per ipſum impetranda. Et hoc modo porrigi-
mus ſanctis angelis & hominibus, nõ vt per eos Deus (qui omnia nouit antequàm fiant) noſtras peti-
tiones cognoſcat: ſed vt eorũ meritis & precibus orationes noſtræ ſortiantur effectũ. Et ideo Apoc.
8 dicitur, quód aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum, & de manu Angeli coràm
Deo. Et hoc etiam patet ex ipſo modo, quo Eccleſia vtitur in orando. Nam á ſancta Trinitate peti-
mus, vt noſtri miſereatur: ab aliis ſanctis angelis & animabus petimus vt orent pro nobis. Nec pro-
pter hoc aliis quã Deo religionis cultum exhibemus: quia non petimus ab eis, vt dent quod oramus.
Neq; proteſtamur ipſos eſſe bonorum noſtrorum authores ſeu largitores: ſed duntaxat vt interceſſo-
res. Exemplum datur de illo qui vult officium á rege: petit & ſolicitat amicos regis, non vt dent, ſed
vt ſint interceſſores. Neque petimus vt diuinam prouidentiam ſiue diſpoſitionem immutemus: ſed
vt impetremus quod Deus diſpoſuit ſe daturũ nobis per Sanctorum orationes. Vnde D. Gregorius
ait: Obtineri nequaquam poſſunt, quæ prædeſtinata non ſunt. Quæ autem Sanctorum precibus im-
petrantur, ſic prædeſtinata ſunt, vt eorum orationibus obtineantur. Et ſi dicatur quód nõ ſunt porri-
gendæ, niſi his qui eas cognoſcunt: ſed Sancti non cognoſcunt cogitationes cordium, ergo nec ora-
tiones mentales: igitur, &c. Dicendum quód nobis in hoc mundo conceptus interiores aliorum du-
plici clauduntur obſtaculo. Primò voluntate, quæ conceptũ mentis poteſt retinere interius, vel ex-
1.Cor.2. terius ordinare. & quantũ ad hoc mentẽ vnius vel alterius nullus alius poteſt videre, niſi Deus: quia
quæ ſunt hominis (ſcilicet interiora) nemo nouit, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt. Secundò clau-
ditur mẽs hominis ab alio homine, propter groſſiciem. Vnde cùm voluntas ordinat cõceptum mẽtis
ad manifeſtandum alteri, non ſtatim cognoſcitur ab alio homine: ſed oportet aliquod ſenſibile exhi-
bere, vt vocem, vel ſcripturam, vel aliquem nutum, vt patet in mutis. Secundum obſtaculum nõ im-
pedit Angelos, neque Sanctos, qui fruuntur verbo. & primum obſtaculum remouetur per ordinatio-
12.Moral. nem voluntariam ad eos: ideo ipſi vident & cognoſcunt. Et ſecundum D. Gregorium manifeſta-
tur eis in verbo omne quod decet eos cognoſcere de his quæ circa eos agũtur. Maximè autem ad ex-
cellentiam eorum decet, vt cognoſcãt petitiones ad eos factas voce, vel corde, aliàs nõ eſſent perfectè
beati. Et ideo petitiones quas ad eos dirigimus, Deo manifeſtante, cognoſcunt. Ideo orãt dupliciter.
Oratio duplex ſcilicet expreſſiua & interpretatiua. Primò oratione expreſſiua, dum votis ſuis aures diuinæ clementiæ pulſant. Secundò oratione inter-
pretatiua: quia eorum merita quæ ſunt in cõſpectu Dei, nõ ſolùm cedunt illis in gloriam, ſed ſunt no-
bis ſuffragia & orationes quædam. ſicut ſanguis Chriſti dicitur veniam petere pro nobis. Et licet nõ
ſint in ſtatu merendi aut ſatisfaciendi, ſunt tamen in ſtatu impetrandi. ſicut milites bellando meren-
tur, vt poſt triumphum exaudiantur, quando petunt: quia non ſemper petunt, ſed ſecundum ordinem
Orationes ſanctorũ in via aliis poſſunt ſuffragari. diuinæ iuſtitiæ: ideo ſemper exaudiuntur. ¶ Et quia hodiernis temporibus hæretici circa orationes
Sanctorum fideles moleſtant: ideo videndum eſt quid ex ſacris literis & Eccleſiæ determinatione te-
nendum ſit. In primis certum eſt & adeò manifeſtum, vt nulla tergiuerſatione celari poſſit, Sancto-
rum in hac mortali vita viuentium orationes aliis poſſe ſuffragari, & ad eos poſſe recurri. Habetur
enim Gene. 20. de Abimelec. Nunc ergo redde viro ſuo vxorem, & orabit pro te, quia propheta eſt:
Exod.8. & viues. ſequitur: Orante autem Abraham, ſanauit Dominus Abimelec. & orante Moyſe ceſſabant
& 9. plagæ Ægypti: & propter orationes Moyſi ſæpe pepercit Dominus populo Iſraël. Et filii Iſraël ve-
Exod.32. nerunt ad Moyſem, dicentes: Ora pro nobis, vt tollat á nobis ſerpentes. & Iob. 42. Dominus dixit
Num.21. ad amicos Iob: Ite ad ſeruum meum Iob, & offerte holocauſtum. Iob autem ſeruus meus orabit pro
vobis: faciem eius ſuſcipiam, vt nõ vobis imputetur ſtultitia. Orationes etiam Eccleſiæ, D. Petrum
Acto.12. eripuerunt de carcere. Et Apoſtolus fatetur ſe ſine intermiſſione pro Romanis oraſſe: & eorũ oratio-
Rom.1. nes expoſtulauit. Et 1. Tim. 2. obſecrationes fieri. Et Heb. 5 ait: Omnis põtifex ab hominibus aſſum-
Rom.15. ptus, pro hominibus cõſtituitur in his quæ ſunt ad Deũ, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. Sed
ad quid iſta, niſi prodeſſent & ſuffragarentur? Certum eſt etiam quód Sancti poſt hanc vitam ſuis ora-
tionibus nobis opitulari poſſunt. Gen enim quadrageſimonono dicitur: Iacob etiam benedicens filiis
dicebat. Deus in cuius cõſpectu ambulauerunt patres noſtri, Abraham, & Iſaac: Deus, qui paſcis me
ab adoleſcentia mea vſq; in præſentem diem: Angelus, qui eripuit me de cunctis malis: benedicat pue-
ris iſtis: & inuocetur nomen meum ſuper eos. Nomina quoq; patrum meorum Abraham, & Iſaac. Ia-
cob petebat benedictionem angeli, quæ nõ poterat eſſe niſi per orationem. Petebat etiam vt inuoca-
retur nomen ſuum poſt mortem ſuam: & ipſe viuens inuocauit nomina patrum ſuorũ, Abraham, &

Iſaac,

Iſaac, qui mortui erant. Et Moyſes dicebat: Recordare Abraham, Iſaac, & Iacob. Sed ad quid, niſi vt *Exod. 32.*
Deus per orationes & merita ipſorum benediceret eis: eoſq́ creſcere faceret, & peccata indulgeret?
Si ergo licitum erat Moyſi recurrere ad Abraham, Iſaac, & Iacob. & nomina eorum inuocare, dicens:
Recordare, &c. Quare nõ licebit nobis inuocare nomen Diuæ Virginis, & Apoſtolorũ, ac aliorum
Sanctorũ, & dicere, Recordare? &c. cùm ſint Deo chariores & familiariores? Vlterius Iudæ Maccha- *2. Macc. 15.*
bæo apparuerunt Onias & alius vir, gloria & ætate mirabilis: & Iudæ petenti, quis eſſet ille alius: reſ-
pondit Onias: Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael. Hic eſt qui multum orat pro populo Iſraël, &
vniuerſa ſancta ciuitate, Hieremias propheta Dei. Et exauditionẽ declarat: Quia extendit Hieremias
dexteram, & dedit Iudæ gladium, dicens: Accipe gladium, ſanctum munus à Deo, in quo deiicies ad-
uerſarios populi mei. Si in lymbo exiſtentes orabant: & orationes illorum vtiles erant: à fortiori San-
cti in patria. ¶ Si dicatur quòd Sancti hoc faciebant, quando nondum datus erat vnus mediator Dei
& hominum, Chriſtus Ieſus: & cùm adhuc non fuiſſet conſtitutus aduocatus ille, de quo D. Ioannes *1. Tim. 2.*
Si peccauerit quis, aduocatum habemus Ieſum Chriſtum iuſtum. & ipſe eſt propiciatio pro peccatis *1. Ioan. 2.*
noſtris. Hæc euaſio non elidit præcidentia, maximè cùm tempore quo diuus Paulus poſtulabat ora-
tiones aliorũ, Chriſtus eſſet iam cõſtitutus aduocatus & mediator. Cur ergo diuus Paulus alios quæ- *2. Pet. 1.*
ſiuit mediatores & aduocatos? Et cur ſe fecit mediatorem? Præterea diuus Petrus dicebat: Certus
ſum quòd velox eſt depoſitio tabernaculi mei, ſecundum quòd Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſigni-
ficauit mihi. Dabo autem operam, & frequenter habere vos poſt obitum meum, vt horum memo-
riam faciatis: hoc eſt exequamini monita mea. Diuus Petrus conſtituto aduocato & mediatore Chri
ſto, pollicitus eſt ſe daturum operam poſt obitum, & non poterat niſi per orationẽ & interceſſionem:
ergo ſciebat ſe poſt obitum ſuum oraturum & interceſſurum. Chriſtus etiã dicebat: Venit hora cùm *Ioan. 16.*
non in prouerbiis loquar vobis: ſed palàm de patre meo annuntiabo vobis. In illa die in nomine meo
petetis. Vbi Beda: Ibi veraciter in nomine Ieſu petunt electi, dum pro noſtra fragilitate intercedunt,
quatenus ad ſaluationis ſortem pertingamus. ¶ Et quamuis ſit vnus mediator & aduocatus principa-
lis, non tamen oramus eum, vt ipſe oret pro nobis. Nec dicimus, Ieſu Chriſte ora pro nobis, neque *Non precamur Chriſtus vt intercedat pro nobis, ſed vt miſereatur.*
Agnus Dei qui tollis peccata mũdi, ora pro nobis: ſed, miſerere nobis: Quia cùm oratio ſit actus qui-
dam, & actus, ſint ſuppoſitorum. ſi dictas orationes diceremus abſque alio addito, viderentur ad per-
ſonam Chriſti referri. Et ita videretur approbari error Neſtorii, qui diſtinxit in Chriſto perſonam fi-
lii hominis à perſona filii Dei: vel error Arrii, qui poſuit perſonam filii minorem patre. Ideo Eccleſia
ad euitandos huiuſmodi errores nõ dicit, Ieſu Chriſte ora pro nobis: ſed, Chriſte audi nos: vel, miſere
re nobis. Præterea licet Chriſtus ſit aduocatus principalis, ſecundum diuum Ioannem: non tamen ne-
gat nos poſſe habere plures aduocatos ſecundarios & (vt ita dicã) interceſſores minus principales ſi-
ue ſolicitatores, tam Sanctos qui adhuc in hac mortali vita viuunt, quàm eos qui ſunt in patria. Vnde
diuus Hieronymus in epiſtola contra Vigilãtium ait: Si Apoſtoli & Martyres adhuc in corpore cõ-
ſtituti, poterant orare, imò orabant pro cæteris, quando adhuc pro ſe debebant eſſe ſoliciti: quanto
magis poſt coronas, victorias, & triumphos? Si Apoſtoli viuentes valuerũt dæmonia eiicere, & mor
bos ac languores curare, dum adhuc in corpore mortali viuerent, quinimò & peccarent: quare nunc
per confirmatam gratiam nobis auxiliari non poſſunt? Quid commiſerunt obſecro? Quid perdide-
runt, poſteaquàm iam effecti ſunt ciues Sanctorum, & domeſtici Dei omnipotentis, Angelorumque
conſortes: vt ea facultas ſit adempta, quam omnis fides & ratio ſuadet non eſſe ademptam, ſed adau-
ctam? Nec obſtat quòd obiiciunt, ſanctos eſſe extra viam merendi & impetrandi: quia verum eſt pro
ſe, aliis autem & ſi mereri non poſſint: pro aliis tamen impetrare valent. Meruerunt enim, dum hic
viuerent, vt poſt mortem aliis ſuffragari poſſent: vt dictum eſt de militibus. Aliud enim eſt mereri,
aliud per orationes & preces alteri ſuffragari. Quia meritum iuſtitiam reſpicit, oratio autem & im-
petratio amici innititur liberalitati, idcirco alicui conuenire poteſt opitulatio, cui non cõuenit meri-
tum. Cùm igitur Chriſtus in hac vita amicus eſſet ſanctis Apoſtolis, & per conſequens aliis, prout *Ioan. 15.*
ipſe teſtatur, dicens: Iam non dicã vos ſeruos, ſed amicos: & ad illorum preces aliis multa largitus ſit,
quanto magis in patria vbi amiciſſimus. ¶ Nec per inuocationẽ Sanctorum auferimus gloriã à Deo,
ſed illi gloriam damus. Quia nos humiliantes honoramus eos, quos & ipſe honorat, & eos à nobis iu
bet honorari. Dicitur enim Ioannis duodecimo: Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum pater *Pſal. 148.*
meus, &c. Et Pſalmiſta: Laudate Dominũ in Sanctis eius. Et ſi diuus Paulus Rom. duodecimo docet
mortales ſe inuicẽ honore præuenire, quanto magis Diuos? Præterea cùm nos Sanctos ad interceden-
dum pro nobis deſtinamus: nos & ipſos ad Dei gloriam ordinamus. Vnde cõſtat gloriam Dei nõ au
ferri aut minui: ſed potius augeri. ¶ Et quàuis Deus Sanctis ſuis ſit liberalior & familiarior, noſq́ ma-
gis quàm Sancti diligat: attamẽ humilitatẽ hanc, cùm nos indignos arbitramur ipſi nos præſentare, cũ *Mat. 7.*
ad illos quos ſcimus illi amiciſſimos, recurrimus, adeò diligit, vt Centurionis humilitatẽ, qua Centu *Marc. 8.*
rio ſeniorem præmiſit, & fidem laudauerit, & eum cæteris filiis Iſraël prætulerit. ¶ Si adducatur hiſto-
ria filii Prodigi, quoniã ad patrẽ non ad amicos primò venit, vbi & aliqui ſancti doctores dicũt: Vide *Luc. 15.*
quomodo ad patrem, & non ad Sanctos acceſſit: Dicendum in primis, quòd ad oſtendendũ Dei fami
liaritatem hoc dicunt, vt non terreamur ad Deum primò accedere: & vt non arbitremur neceſſarium
eſſe interceſſores deſtinare. Poſſumus enim primò ad illum accedere. Præterea reſpõderi poteſt quòd
argumentũ quo arguitur ab authoritate negatiuè (quo maximè vtuntur hæretici) purũ ſophiſma eſt.
Quamuis etiam dici poſſit, quod recurrendo ad Sanctos, licet poſterius tẽpore, tamen primò & prin-
cipaliter ad Deum recurrimus. Primò quidẽ, quia timemus eum, nos indignos eſſe audiri ab eo pro-
pter peccata noſtra arbitrantes. Principaliter verò, quia ab eo, & non à Sanctis, gratiam & dona expe-
ctimus, à Sanctis autem ſolam interceſſionem. Ideo non abs re diuus Seruatius Chriſto ſanguine iun-
ctus, ab Epiſcopis Galliæ ad ſepulchrum diui Petri & Pauli Apoſtorum eos interpellaturus, in pri-
mordiis Eccleſiæ Chriſtianæ, legitur eſſe deſtinatus. Inſuper ſancta mater Eccleſia in pluribus gene-
ralibus conciliis, præcipuè Gangrenſi, huic controuerſiæ finem impoſuit; & Sanctos (vt præmiſimus)

orandos determinauit, & letanias iuſtituit, in quibus plena confidentia exoratur Pater & Filius, &
4. ſen. diſt. Spiritus ſanctus. Deinde ad patrocinium itur Sanctorum. Demum iteratò fit ad Deum precatio. Hoc
45. q. 1. art. etiam intuemur in Eccleſiæ Collectis. & vnam gratia exempli afferemus: Concede miſericors Deus
2. ad. 1. fragilitati noſtræ præſidium: vt qui ſanctæ Dei genitricis memoriam agimus, interceſſionis eius
Nõ ſolũ ſu- auxilio à noſtris iniquitatibus reſurgamus, per Chriſtum Dominum noſtrum. ¶ Nec tamen ſequi-
periores, ſed tur quòd ſolos ſuperiores Sanctos interpellare debeamus, cùm eorum orationes ſint magis acceptæ,
etiã inſe- eò quòd ſuperiores Sancti ſunt Deo acceptiores, quàm inferiores. Vtile tamen eſt minores San-
riores ſan- ctos interdum interpellare & orare, multiplici ratione. Primò ex hoc quòd aliquis quandoque ha-
ctos orare bet maiorem deuotionem ad minorem Sanctum, quàm ad maiorem: & ex deuotione magis pen-
debemus. det orationis effectus. Secundò, propter faſtidium tollendum. Aſſiduitas enim vnius rei faſtidium
In Add. 3. parit. Per hoc autem quòd diuerſos Sanctos oramus, quaſi in ſingulis nouis feruor orationis excitea-
p. q. 72. art. tur. Tertiò, quia aliquibus Sanctis datum eſt in aliquibus cauſis præcipuè patrocinari: vt beato An-
2. ad. 2. tonio circa ignem, & beato Dominico circa febres. Quartò, vt omnibus debitus honor exhibeatur
1. Reg. 1. à nobis. Quintò, quia plurium orationibus aliquando aliquid impetratur, quod vnius oratione non
impetraretur. figura de Ionatha 1. Regum decimo quarto: cui Saul ſua obſecratione indulgere nole-
bat: multorum tamen precibus acquieuit. Ideo Eccleſia in oratione omnium Sanctorum dicit: Vt
multiplicatis interceſſoribus largiatis.

Ver. 9. DE ANIMABVS IN PVRGATORIO EXISTENTIBVS *orandis, vel non orandis.*

1. 2. q. 83. CVm fruſtrà porrigatur oratio ad eos qui orationem non cognoſcunt, & Sancti qui ſunt in pur- A
ar. 4. ad. 1. gatorio, non fruantur viſione verbi: ideo non poſſunt cognoſcere ea quæ nos cogitamus vel di-
cimus. Quare eorum ſuffragia non imploramus, orationes noſtras ad ipſos dirigendo. Ignorant enim
(ſecundum diuum Auguſtinum) ea quæ circa nos aguntur: licet per ſubleuationem pœnarum ſen-
tiant pro eis ſuffragia in communi, & aliquando in particulari per reuelationem Angeli cuſtodis. Si
dicatur quòd diues Epulo in inferno orauit pro fratribus ſuis: ergo à fortiori in purgatorio: Dicen-
dum quòd illa oratio non fuit ex charitate, ſed ex timore: ne pœna eius augeretur, ſi illi venirent in
locum tormentorum, propter malum exemplum & occaſionem peccandi illis datam ab eo. Prædi-
cta autem oratio procedebat ex ſindereſi & verme conſcientiæ, ipſum de ſcandalis & occaſione pec-
candi fratribus ſuis data torquente. Quidam tamen dicunt quòd recordantur amicorum: & cùm ha-
bent reuelationem ab Angelo cuſtode de benefactoribus, non ſunt ingrati. Cùm ergo ſciant pericu-
la, ſaltem communia, in quibus amici & benefactores, aliique viatores ſint conſtituti, ex charitate
orant pro ipſis. Allegant hiſtoriam quæ habetur ſecundi Macchabeorum decimoquinto, vbi dici-
tur de Hieremia: Hic eſt fratrum amator, & populi Iſraël. Hic eſt qui multum orat pro populo, &
vniuerſa ſancta ciuitate, Hieremias propheta Dei. Ac etiam quòd olim inuocabantur nomina eorum
qui erant in lymbo, Exod. trigeſimoſecundo: Recordare Abraham, Iſaac, &c. Et tamen non erant in
patria, ſed adhuc in pœna, per longum tempus expectantes liberari per paſſionem Chriſti. Sic animæ
quæ ſunt in purgatorio, cùm ſint in gratia, licet ſint in pœna ad tempus, à qua ſperant liberari per ſa-
tisfactionem vel ſuffragia Eccleſiæ, orãt pro ſuis benefactoribus, amicis, & viatoribus, ſaltem in cõ-
muni: & eorum orationes ſunt gratæ, cùm ſunt in gratia Dei & amicæ ipſius. Et quamuis non orent
pro ſe, propter ordinem diuinæ iuſtitiæ, quem cognoſcunt: orant tamen pro aliis, ſaltem in commu-
ni: cùm eis nõ ſit interdictum. Vnde diuus Gregorius in quarto Dialogorum refert, quòd multi ad
eas affecti, & pro eis orantes, illaſq; inuocantes, adiuti ſunt. Hanc quæſtionem exercitii gratia relin-
quo problematicam.

Ver. 10. DE DIGNITATE ET EFFICACIA ORATIONIS.

OFficium orandi eſt valde honorabile, & à ſanctis viris, imò & à Chriſto frequentatum. Eſt pari- B
ter delectabile his qui deuotè orant, ac etiam valde vtile. Oratio enim ad multa valet. Primò ad
Orationis ſanandas infirmitates non ſolùm illorum qui orant, ſed etiam aliorum. Ideo Sapiens monet: Fili in
vtilitates. tua infirmitate ne deſpicias teipſum: ſed ora Dominum, & curabit te. Oratio Centurionis ſanauit
Eccle. 38. puerum ſuum. Oratio diſcipulorum, ſocrum Simonis. Et diuus Iacobus in vlt. cap. dicit: Oratio fi-
Luc. 4. dei ſaluabit infirmum. Secundò oratio prolongat vitam. Eſa. trigeſimooctauo de Ezechia dicitur: Au-
Mat. 8. diui orationem tuam. ſequitur: Ego adiiciam ad dies tuos annos quindecim. Tertiò oratio liberat ab
Baruc. 4. inimicis. Vnde Baruch dicit: Clamate ad Dominum, & liberabit vos de manu principũ iniquorum.
Pſal. 121 Quartò oratio pacem & abundantiam tribuit, iuxta illud Pſalmiſtæ: Rogate quæ ad pacem ſunt. &
Luc. 5. idem: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Hanc virtutem ſciebat Simon Oniæ fi-
Tob. 3. lius, qui Eccleſiaſtici. 50. dicebat: Da pacem Domine in diebus noſtris. Quintò oratio tempore bel-
2. Par. 20. li dat victoriam. Exod. decimoſeptimo: Cùm Moyſes leuaret manus, vincebat Iſraël. Sextò pluuiam
adducit. 3. Regum decimoctauo. & Iaco. vlt. Multum valet deprecatio iuſti aſſidua. Helias homo erat
ſimilis nobis, &c. Septimò oratio ſteriles generare facit. Exemplum de Sarra & Anna. 1. Reg. 1. Octa-
uò oratio ab opprobriis liberat: vt patet de Anna filia Bathuelis Tobiæ. Nonò à falſa accuſatione
& iniqua ſentẽtia liberat, vt patet de Suſanna: Dan. 13. Decimò malas cogitationes fugat. Mar. 9. Hoc
genus dæmoniorum non eiicitur, niſi in ieiunio & oratione. Vndecimò hominẽ illuminat, & media
vitæ & bene agẽdi tribuit, vt pericula euadat: vt patet de Ioſaphat, qui dicebat: Cũ ignoramus quid
agere debemus, hoc ſolùm habemus reſidui, vt oculos dirigamus ad te. Duodecimò oratio iram Dei
placat. Exod. 32. Dimitte me, vt iraſcatur furor meus. Decimotertiò oratio cœlos & vitæ æternæ adi-
tum aperit: Luc. 3. Ieſu baptizato & orante, apertum eſt cœlum. & latroni orãti in cruce, paradiſus. Et
pro reſolutione non eſt officium delectabilius, honeſtius, & vtilius, ſiue magis lucratiuũ homini via-
tori, quàm oratio, per quam paruo tempore in inſtanti lucrari poteſt regnum ęternum: igitur amandũ
& frequẽtandum eſt. Sed quòd aliqui non ſentiant huiuſmodi virtutem & efficaciam; hoc eſt, quia
non habent conditiones bonæ orationis, de quibus dicendum eſt.

Ver. 11.

Ver. 11. DE CONDITIONIBVS BONAE ORATIONIS, ET MODO ORANDI.

A PRima orationis conditio eſt pœnitentis virtus. Salomon enim dicit: Iuſtus prior eſt accuſator ſui. *Prou.18.*
& Chriſtus: Primùm quærite regnum Dei & iuſtitiã eius, hoc eſt gratiam petendo miſericordiã. *Mat.6.*
Chananæa ſe habuiſſe hanc conditionem oſtendit, cùm clamãdo dixit: Miſerere mei domine, fili Da- *Mat.15.*
uid, &c. Abſq; pœnitentia enim oratio non eſt efficax. Vnde Eſa 1. Cùm multiplicaueritis orationes
veſtras, non exaudiam, dicit dominus: quia manus veſtræ plenæ ſunt ſanguine. Oportet igitur orantẽ
primò lauari à ſanguine peccati. Hierem.18 Non eſt anima mea ad populum iſtum: quia ſcilicet ma-
nus plenæ ſunt ſanguine. & Pſalm. Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet dominus. Si dica- *Pſal.65.*
tur, ergo non oportet peccatores orare. Dicendũ quòd duo ſunt genera peccatorum, qui orant Qui-
dam ſunt peccatores cum propoſito perſeuerandi in peccato: & tales non exaudiuntur. Vnde Chry-
ſoſtomus ſuper Matthæum: Qui orat & peccat, vel eſt in propoſito peccandi, non orat Deum, ſed de-
ludit Tales ſunt ſimiles militibus Pilati, qui genu flectebant, & dabant alapas Chriſto. Alii ſunt pec- *Luc.15.*
catores, qui deteſtantur peccata, & petunt à Deo miſericordiam, & poſtea petiit alia: & tales exaudit *Luc.18.*
Deus. vt patet de filio prodigo, & publicano. Vnde D. Auguſtinus dicit: Si Deus peccatores nõ audi- *Ioan.9.*
ret, fruſtra Publicanus ille dixiſſet: Deus propitius eſto mihi peccatori. Ideo cum cæcus natus dixit:
Peccatores Deus non audit: dicit idem Auguſtinus: Nondum erat vnctus, hoc eſt circa huiuſmodi il-
luminatus. Peccatores ergo ab hac conditione pœnitentiæ, cùm orare volunt, oportet inchoare. ❡ Se-
cunda conditio orationis eſt præparatio, iuxta illud Ecsle.18. Ante orationem præpara animã tuam:
& noli eſſe quaſi homo, qui tentat Deum. Quia qui non ſe præparat, dimittendo ſi quid habet aduer-
ſus aliquem, vel aliàs ad deuotionem non ſe diſponit: nõ facit quòd in ſe eſt, vt audiatur: & ideo qua-
ſi interpretatiuè tentat Deũ. Et quamuis huiuſmodi interpretatiua tentatio videatur ex præſumptio-
ne vel indiſcretione procedere: tamen hoc ipſum ad irreuerentiam Dei pertinet, vt homo præſum-
ptuoſè & ſine debita diligentia ſe habeat in his quæ ad Deum pertinent. Dicitur enim.1.Petri.5. Hu-
miliamini ſub potẽti manu Dei. Et.2.ad Timot.2. Solicitè cura teipſum exhibere Deo. Ex quo ſequi-
tur quòd non ſe præparans, non excuſatur ab irreuerentia Dei: & per conſequens nec à peccato. ❡ Ter
tia conditio orationis eſt fides: debet enim orans firmiter credere, quòd Deus dabit illi quod petit, ſi
expediat: & ſi non expediat, dabit melius. Vnde Iaco.1. Si quis eget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat
omnibus affluenter, & non improperat. Poſtulet autem in fide, nihil hæſitans. Non enim debet eſſe
orans ſicut Petrus, qui orauit dicẽs: Domine iube me venire ad te ſuper aquas: & cùm impetraſſet, & *Mat.14.*
vidiſſet ventum validum, dubitauit, & cœpit mergi. Ideo audiuit: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Vn
de D. Bernar. Cœleſti benedictione indignus conuincitur, qui Deum dubio quærit affectu ❡ Quarta *Deuotio*
conditio orationis eſt deuotio. Quæ nihil aliud eſt, quàm feruens ad Deum cum fide promptiſſima *quid ſit.*
affectio. Ex qua ſequitur delectatio, quę tenet operantem in opere, & orantẽ in oratione, & facit eum
frequenter orare. Hanc autem deuotionem & delectationem poterimus habere per attentionem, &
oculorum ſubleuationem, & manuum iunctionem. Vnde Ioan.17. Subleuatis Ieſus oculis, orabat. *Deuotionis*
& Pſalmiſta: Extollite manus veſtras in ſancta. Attẽtio enim eſt mater deuotionis, & deuotio mater *cauſa eſt*
delectationis. & ideo ſi quis non habet matrem, nõ habet filiam. Oportet ergo quòd orans ſit affectus *attentio.*
& attentus. Si enim cor eius alibi ſit, dicetur ei: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum lõgè *Mat.15.*
eſt à me, ſine cauſa me colunt. Vnde D. Bernar. Ante Deum ſtantes, ne ſitis corde vagantes. Dum cor *2.2.q.83.*
non orat, in vanum lingua laborat. ❡ Si quæratur an ſit ſemper peccatum rogare Deũ ore, & non cor- *art.13.*
de: quod idem eſt quærere an intentio ſit de neceſſitate præcepti in oratione? Dicunt doctores quòd *An attẽtio*
aliquis poteſt eſſe dupliciter diſtractus. Vno modo, ſcienter ſe occupando aliis, & aliquãdo in aliis co- *ſit de neceſſi*
gitationibus. & tunc abſque quocunque dubio eſt peccatum mortale ex genere: quia talis irreueren- *tate oratiõis*
tiam facit Deo. Si enim loquens cum rege, diuerteret ſe ad fatuitates, iniuriã faceret regi: à fortiori lo- *Diſtractio*
quens cũ Deo, &c. Secundò aliquis orando poteſt eſſe diſtractus ex fragilitate, quia quilibet viſis tan- *duplici ex*
gitur, vel ex aſtutia diaboli, qui vult impedire deuotionẽ & orationis fructum. Tunc ſi quando ad- *cauſa cõtin-*
uertit, triſtatur: nõ peccat, nec perditur fructus orationis debitus omnibus actibus charitate formatis, *gere poteſt.*
qui eſt mereri. Sufficit enim ad meritum vis primæ intentionis, qua aliquis accedit ad orandum. quæ
orationem meritoriam reddit in habente gratiam: nec impeditur fructus ſpiritualis & proprius ora-
tionis, qui eſt impetrare & ſatisfacere præcepto Eccleſiæ de horis dicendis, vel præcepto voti, iura-
menti, vel iniunctionis. Et ſi poſt initium totaliter (ſine culpa tamen) diſtrahitur vſque ad finem, ſitq;
taliter diſtractus, quòd ignorat an pſalmos & antiphonas intermedias dixerit, non tenetur repetere.
Qui enim ſcit ſe fuiſſe in vno termino à quo, & ſe inuenit in termino ad quẽ, debet præſumere ſe am-
bulaſſe per medium: niſi ſciat ſe ſaltaſſe. Sic in propoſito, qui ſcit ſe inchoaſſe horas, & poſtea ſe inue-
nit in fine: debet præſumere totum dixiſſe, niſi ſciat ſe omiſiſſe ſiue ſaltaſſe. Quia etiã ad hunc effectum
ſufficit prima intentio, quam Deus principaliter reſpicit. Si autem prima intentio deſiit: tunc oratio
non eſt meritoria, neq; ſatisfactoria, nec impetratoria: illam enim orationem Deus non audit, cùm ille
qui orat, non intendit. vt D. Gregorius dicit. ❡ Diſtractus, etiam ſine culpa perdit effectum orationis,
quem ipſa oratio attenta actu facit, qui eſt ſpiritualis dulcedo & refectio animæ, ſiue delectatio men-
tis. vnde.1. Cor.14. dicitur: Si orem lingua, mens mea ſine fructu eſt. Et ſic attẽtio virtualis in oratio-
ne eſt neceſſaria ad meritum & impetrationem. Actualis verò eſt neceſſaria ad ſpiritualẽ dulcedinem *Habere a-*
& refectionem. & ſic ex ſuppoſitione. non eſt tamen neceſſaria ſimpliciter: quia aliquando eſt impoſ- *ctualem de-*
ſibile ipſam habere. vt patet in exemplo D. Bernardi, qui iactãti ſe poſſe habere attentionem per to- *uotionẽ eſt*
tam orationem dominicam, promiſit equum. At ille cùm fuit in medio, quæſiuit de ſella & apparatu *difficile.*
equi. vnde manifeſte oſtendit ſe non fuiſſe attentum. ❡ Notandum tamen quòd triplex eſt attentio,
quæ orationi poteſt adhiberi, Prima, qua attenditur ad verba, ne aliquis in eis erret, Secũda, qua atten
ditur ad ſenſum verborum. Tertia, qua attenditur ad finem orationis, ſcilicet, ad Deũ & rem, pro qua *Attentio*
oratur: hæc eſt maximè neceſſaria. Et hanc poſſunt habere idiotæ: quæ quandoque adeò abundat, vt *eſt triplex.*
etiam omniũ aliorum mẽs obliuiſcatur; vt dicit Hugo de ſancto Victore. Ex premiſſis infertur quòd

latina

latina oratio idiotarum, qui non habent attentionem verborum, quæ non intelligunt, dum modo ha-
beant intentionem ad Deum, non caret fructu. Cùm igitur tertia intentio ſit laudabilis & fructuoſa:
ſequitur quòd non eſt deſpicienda, nec arguenda, nec reprehendendi ſunt idiotæ, ſi dicant orationem
Dominicam latinè: & maximè quando aliquo modo eſt eis declarata Et ſic non eſt neceſſe eam tranſ-
ferre in linguam vulgarē: quia oratio Dominica latina adeò facilis eſt ideotis propter aſſuetudinem
Luc.11. & declarationem, ſicut in lingua vulgari. Si enim curia tēporalis admittit & exaudit ſupplicationes
Luc.1. idiotarū, quas ipſi non intelligunt: à fortiori Deus & curia cęleſtis, quæ clementior eſt. ¶ Quinta con-
Eccle.35 ditio orationis eſt humilitas. Chriſtus enim humiliter & poſitis genibus orabat. D. etiā virgo humil-
M.11.23 limè precabatur Ideo profitetur Dominū eam reſpexiſſe Luc.1. Et Eccle.35. dicitur: Oratio humilian-
Mat.24 tis ſe penetrat cœlos. Multi ſunt qui propter defectum huius conditionis non obtinent quod petunt:
Luc.18. vt Phariſæus, qui ſtans orabat dicens: Gratias ago tibi Deus, quia non ſum ſicut cæteri hominū, &c.
Et illi qui ambulant in angulis platearum ſtantes orare. ¶ Sexta conditio orationis eſt perſeuerantia.
vnde Matth. 24. Qui perſeuerauerit vſque in finem, ſaluus erit. Sunt aliqui ſimiles Leopardo, qui ſi
Quare deus non ſtatim dat quod petimus. primo vel ſecundo ſaltu prędam non obtineat, amplius nō proſequitur. Ideo Chriſtus dat ſimilitudi-
nem: Quis veſtrum habet amicum, &c. Et ſi perſeuerauerit pulſans, dabit ei quotquot habet neceſſa-
rios panes. Si litigantes ad habendum arreſtum perſeuerant ſolicitando: quanto magis Chriſtiani ſo-
licitare & perſeuerare debent orando. &c. Matth.15. habetur, quomodo Chananæa perſeuerans, non
ſolùm fuit exaudita, ſed de facto laudata. Differt enim Deus, dare quod petimus, aliquādo propter do-
ni cōmendationem. Quia dona citò data vileſcunt: diu verò deſiderata, dulciùs obtinentur. Aliquan
do verò vt orātis animus accendatur, & feruor augeatur. Facit enim vt faber, qui ad amplius ignien-
dum ferrum, aquam aſpergit. ſic Deus ad accendendū deſiderū, aſpergit aquam dilationis. Vnde D.
Greg. dicit: Deſideria dilata creſcunt: ſi verò deficiunt, deſideria vera non fuerunt. Aliquando autem
differt propter maius bonū, ſcilicet, meritū perſeuerantiæ. vnde D. Greg 22. Moraliū dicit: Nemo ꝙ
tardius auditur, arbitretur quòd à ſuprema curia negligatur. Sæpe enim noſtra deſideria celeriter non
exaudiuntur. & quod concitè petimus, ex ipſa melius tarditate proſperatur.

Ver. 12. DE ADORATIONE.

3.p.q.25 PRimus actus exterior religionis eſt adoratio, per quam aliquis corpus ſuum exhibet ad honoran B
dum Deum. Sed circa hoc aduertendum, quòd duplex ſecundum doctores inuenitur adoratio, ſci
Duplex adoratio. licet latriæ & duliæ. Adoratio autem duliæ eſt duplex, ſcilicet, cōmunis, quę tenet nomen cōmune: &
ſpecialis, quæ dicitur hyperdulia. Adoratio latrię eſt aliquod ſignum exterius adhibitum in recogni-
tionem ſupremi dominii, ex interiori mentis affectu & deuotione proueniens Si loquamur de adora
tione latriæ propriè dicta & cōpleta, duplex actus requiritur, ſcilicet interior recognitio, & exterior
ſigni interioris recognitionis proteſtatiua exhibitio, hæc dicitur adoratio latrię perfecta et completa
eò quòd per eam homo animam & corpus exhibet ad honorandum Deum. Incompleta verò eſſe po-
teſt ſolo actu interiori. vnde Ioan 4. dicitur: Veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu: ſed nō cō-
pletè. Ideo ſubiungit: Et veritate, veritas enim voluntatis eſt conformitas interioris actus ad ſignum
exterius, ſiue ad opus exterius, ei correſpondens quemadmodum veritas intellectus eſt adæquatio &
conformitas apprehenſionis ad rem exteriorem apprehenſam. Et ſic voluntas dicitur vera ſiue perfe-
Adoratio eſt ſpecies honoris. cta & cōpleta & efficax, reſpectu alicuius exterioris voliti: quando ſecluſo impedimēto exit in opus
exterius volitum. Cùm ergo adoratio ſit ſpecies honoris: & honor (ſecundum Philo.) ſit teſtimonīū
exterius virtutis, vel alicuius excellentiæ aut dignitatis, quod teſtimonium ſit per ſignum aliquod
reuerentiale adhibitum: conſequens eſt ꝙ veri adoratores non ſolùm adorent, hoc eſt teſtimonium
dent ſolo ſpiritu, ſiue actu dūtaxat interiore: ſed etiam in veritate operis exterioris correſpōdentis te-
ſtimonio & recognitioni interiori, Hæc adoratio latriæ ſoli Deo debetur: cū ipſe ſolus ſit ſupremus
Adoratio latriæ ſoli deo debetur dominus. Vnde Exod.20. Non adorabis deos alienos, &c. Et Apoſt. 1. Tim.1. Regi ſeculorū immor-
tali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria. Et hoc modo prohibebat ſe angelus adorari, dicens: Vide ne
feceris, conſeruus enim tuus ſum & fratrum tuorum. Alia eſt adoratio duliæ, quę nihil aliud eſt, quā
Exod.20. recognitio alicuius virtutis vel excellentiæ, ſigno exteriori proteſtata. Hic honor duliæ debetur vir-
1.Tim.1. tuoſis hominibus & in dignitate cōſtitutis, etiā in hoc mundo exiſtētibus à fortiori Sanctis, qui ſunt
Apoc.22. in patria & in maiori dignitate. Hæc adoratio pertinet ad obſeruationem, vt infra dicetur. Qui verò
Adoratio duliæ. ſupereminent virtute, excellentia, aut dignitate, ſupra communem ſtatum aliorum, dulia ſpecialis, quę
hyperdulia dicitur, digni ſunt honorari: prout D Virgo Maria, quæ Dei maternitate & virtutibus
Adoratio hyperduliæ pluſquam heroicis eminentioriq; gratia donata eſt. Amplius Chriſti humanitas, ſi per poſſibile vel
impoſſibile ſepararetur à diuinitate. Quia quandiu eſt vnita diuinitati, non eſt alia adoratione quàm
latriæ adoranda, ratione ſuppoſiti diuini cui eſt vnita. honor enim non eſt niſi ſuppoſitorum: hoc eſt,
Honor Sanctis debitus vocatur adoratio duliæ. non terminatur niſi ad ſuppoſita, & non ad naturam ſolam. Hæretici tamen moderni dicunt Sanctos
quidem eſſe venerandos, ſed non adorandos. Verum quia ſacra ſcriptura honorem mortalium adora
tionem vocat, nō ſimpliciter & propriiſſimè (vt ſacri doctores exponunt) ſed duliā cōmunem vel ſpe
cialis. Nos honorem Sanctis debitum adorationem duliæ, & honorem D Virgini debitum, adoratio
nem hyperduliæ nominabimus. Et iudicio meo tota cōtrouerſia eſt de nomine, quæ pertinacibus eſt
relinquenda. Nos igitur antiquorum & ſanctorum patrum ac ſcripturę ſacræ nominibus vtemur: ha
betur enim. 1. Reg.20. quomodo Abigail adorauit Dauid, procidit q; corā eo, & cecidit ad pedes eius.
Eadē ſigna exteriora reſpondere poſſunt diuerſis adorationibus exterioribus & 3. Reg.1. Natham propheta adorauit Dauid pronus in terram. ꝙ ſi fieri non debuiſſet, Dauid qui
erat ſecundum cor Dei, non permiſiſſet. Notandum tamen ꝙ principale in adoratione eſt interior
recognitio. Et ideo ſigna exteriora debent referri ad intentionem. Et cùm ſigna exteriora de ſe ſint
æquiuoca, poſſunt diuerſis intentionibus deſeruire Ideo nō inconuenit quòd eodem ſigno exteriori
adoretur Deus latria; et Sancti dulia Sicut videmus quòd eodem ſigno exteriori honorātur reges, du
ces, & alii inferiores nobiles. Nec per hoc ſequitur quòd quis tantum honorem exhibeat duci, ſicut
regi. Sic licet quis eodem modo genuflectat propter honorē Chriſti, D. Virginis, & D. Petri, vel can

delam

delam accenſam offerat, vel eorum imagines oſculetur: nõ ſequitur quòd tantum honorem faciat D. Petro, ſicut D. Virgini: nec illi, ſicut Chriſto. Quia actus interiores, quibus idem ſignũ exterius reſpõdet, ſunt diuerſi. Genuflectit enim et offert candelam accenſam coram imagine D. Petri, recognoſcendo interius ipſum virtuoſum, amicum, & familiarem Dei, & cum illo eſſe in lumine gloriæ cœleſtis. D. Virgini verò genuflectit vel offert candelam, recognoſcendo & proteſtando ſupereminentes virtutes eius & gratiã diuinamq́ propinquitatem propter maternitatem Chriſti. Chriſto autem genuflectit & offert candelam, recognoſcendo & proteſtando eum eſſe verum Deum & hominem, creatorem, gubernatorem, & redemptorem. Ex hoc ſequitur, quòd maior honor exhibetur Chriſto, offerendo vnam candelam cum prædicta intentione, quam quingenta milia D. Petro, aut D. Virgini.

¶ Idem dicendũ eſt de imaginibus & inſtrumentis paſſionis. Ea enim quæ non ſunt de ſe honore digna, ſed ſolùm propter repræſentationem, prout imagines & inſtrumenta paſſionis, ex antiquo ritu Eccleſiæ adorantur ea adoratione, qua adorãtur res per ipſas repræſentatæ. Et ſic imago D. Petri adoratur dulia: & imago D. Virginis, hyperdulia. Imago verò Chriſti & inſtrumenta paſſionis adorãtur latria. Nec fit iniuria Chriſto: quia (vt Damaſcenus ait) honor imaginis pergit vſque ad prototypum & exemplar. Quia idem numero eſt motus animi qui fertur in imaginem & imaginatum: ſicut viſus eodem actu numero fertur in aerem illuminatum, & colorem, in aerem illuminatũ tanquã in mediũ, & ad colorem tanquã in terminũ. Sic imago vt imago eſt, & nõ vt eſt ex auro vel lapide, eſt medium: & ratio formalis: & res repræſentata, eſt terminus. Vnde propriè loquẽdo, non eſt adoratio imaginis, ſed rei repræſentatæ corám imagine. Motus enim non denominantur à termino à quo, ſed à termino ad quem, vt dicitur in 3. Phyſic. Et ſic clarè loquendo, eſt adoratio Chriſti corám imagine crucifixi, quæ ad memoriam reuocat. Et idem dicendum eſt de imaginibus & reliquiis Sanctorũ, modo ſuperius expreſſo. Nec applaudere debemus erroribus: qui Sanctorum, imò & Chriſti domini memoriam à cordibus fidelium delere nituntur, dicendo imagines eſſe delendas. fuerunt enim tales condemnati in concilio Niceno. 2. ſub Greg. 3. Seruius pariter epiſcopus Maſſilien. & Leo imperator quartus, qui imagines deleuerant, communione priuati ſunt. Et in eodem decretum fuit: Si quis dixerit imagines eſſe delendas, Anathema ſit. & in c. venerabiles imagines. de conſecra. diſtinct 3. dicitur: Venerabiles imagines non deos Chriſtiani appellant: nec ſeruiũt eis vt diis. Sed ad memoriam & recordationem primitiuorum venerantur eas & adorant. Sed nõ ſeruiunt eis diuino cultu, neq́ alicui creaturæ. Nec obſtat illud Exod. 20. Non facies tibi ſculptile, neque omnem imaginem eorum quæ ſunt in cœlo deſuper, neq́ eorum quæ in terra deorſum, neque eorum quæ in aquis ſunt ſub terra: non adorabis neq́ coles ea. nec quod dicitur Baruch. 6. vbi monentur Iudæi vt caueãt à cultura deorum mortuorum, aureorum, argenteorum, aut lapideorũ, quos Babylonii colebant, & in humeris deferebant, prout Chriſtiani imagines in proceſſionibus. Quia in Exod. non prohibebat imagines fieri abſolutè & ſimpliciter ſiue ad memoriam & repræſentationem: cùm Exod. 25. præceperit Deus Moyſi, vt faceret duos Cherubin aureos. Et Numeri. 21. præcepit facere imaginem ſerpentis, de quo Chriſtus: Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem, &c. *Ioan. 3.* Sed prohibebat ſculptilia fieri, vt adorarentur adoratione latriæ, & colerentur pro diis: vt faciebant Babylonii. hoc autem nõ faciunt Chriſtiani. D. Tho. dicit quòd in antiquo teſtamento nõ poterat fieri imago Dei. *3 p. q. 25. art. 3.* Quia (vt Damaſcenus ait) inſipientię ſummę & impietatis eſt figurare quod diuinum eſt. Sed quia in nouo teſtamento Deus homo factus eſt, poteſt figurari, & in ſua imagine corporali adorari. Euſebius refert Chriſtum Abbagaro regi Ediſſænorum, volentem ſatisfacere eius affectui, deterſa facie imaginem ſuam tranſmiſiſſe. *Lib. 4. hiſt. Eccleſiaſt.* Impreſſit pariter linteo Veronicæ, quæ adhuc Romæ aſſeruatur: & in eius oſtenſione miracula multa facta ſunt. Illa imagine ſanatus Tyberius Cæſar, decreuit fieri Chriſto honores diuinos. Verùm quia hoc inſcio ſenatu fecerat: Senatus prohibuit (vt ait Suetonius.) Item D. Lucas depinxit duas imagines D. Virginis, quæ adhuc Romæ aſſeruantur. Item, apud ſanctum Ioannem Lateranen. in ſacello quod dicitur Sancta Sanctorũ, eſt imago Saluatoris, mirabili artificio à D Luca, Chriſto manum conducente, depicta: vt patet in quadam tabella ibi poſita. D. Tho. Dicit quòd Apoſtoli familiari inſtinctu Spiritus ſancti, quædam Eccleſiis *ad 4.* tradiderunt ſeruanda, quæ in ſcripturis non reliquerunt: ſed in obſeruatione Eccleſiæ per ſucceſſionem fidelium remanſerunt. Vnde. 2. Theſſal. 2. habetur: Tenete traditiones, quas didiciſtis ſiue per ſermonem, ore probatum, ſiue per epiſtolam tranſmiſſam. & inter huiuſmodi traditiones eſt imaginis Chriſti adoratio. Quę in pluribus vniuerſalibus cõciliis fuit approbata, ſcilicet Niceoo ſecundo, Cõſtantinopolitano ſub Hyrenæo, & in tribus cõciliis Lateranen. & in cõcilio Francfordenſi. Et ſi dicatur quod imagines præbent occaſionem idololatriæ, & ideo non ſunt permittendæ, ſed potius delendæ: cùm etiam imago ſerpentis ęnei à Deo fieri mandata, & ab Ezechia rege zelo fidei (de quo laudatur) fuerit confracta, vt habetur. 4. Reg 18. vbi dicitur. Ezechias fecit quod bonum erat corám domino, iuxta omnia quæ fecerat pater eius. Ipſe diſſipauit excelſa, & contriuit ſtatuas, ſuccidit lucos, confregitq́ ſerpentem æneum quem fecerat Moyſes. Siquidem vſque ad illud tempus filii Iſraël adolebant incenſum. & in ca. perlatum. de cõſecra. diſtin. 1. laudatus fuit Epiſcopus Maſſilien. à Greg. 3 eò quòd prohibuerat imagines adorari. Reſpondetur quòd nunc populus eſt ſatis edoctus circa cultum imaginum, & omnes ſciunt quòd nihil numinis eſt in imaginibus. & ſic nullum eſt periculum, neq́ occaſio idololatriæ: ſicut tempore Ezechiæ, quo populus Iſraël mores gentium quæ in circuitu erant, ſequens, adorabant idola: & alia intentione venerabantur ſerpentem æneum, quàm fuiſſet inſtitutum à Deo per Moyſen Ideo Ezechias inter alia ſimulachra reperiẽs, confregit. Tempore etiam Epiſcopi Maſſilien populus nõ erat ſufficienter inſtructus: & erat periculum idololatriæ. Ideo fuit laudatus, ꝙ prohibuerat adorare: & vituperatus fuit, & cõmunione priuatus, eòꝙ deleuerat eas. Quia prius ab eo inſtruẽdus erat populus, & vbi caſus ſimilis cõtingeret, ad tempus poſſet ſuſpẽdi adoratio imaginũ: donec populus eſſet ſufficienter inſtructus. Nec debent imagines Chriſti & Sanctorum, idola nuncupari Magnum enim diſcrimen eſt inter imaginem & idolum. Quia licet vtrumque ſit alterius repræſentatiuum, differenter tamen. Nam idolum eſt ſimulachrum repræſentans rem, quæ nullã virtutem

vel dignitatem habet. Sic quòd non eſt digna honore, ſed vituperio: vt ſimulachrum Veneris & Dianæ cæterorumq́ue deorum gentium. Imago autem eſt ſimulachrum repræſentans id quod habet in ſe virtutem vel dignitatem ſiue excellentiam: & eſt dignum honore. vt D. Petrus, D. Virgo, Chriſtus. Ideo eorum ſimulachra dicuntur imagines.

Ver. 13. DE OBLATIONE SACRIFICII.

2.2.q.85. 86. & 87. Pſal. 50.

SEcundus actus exterior religionis dicitur oblatio ſacrificii: quò offertur Deo aliquid exterius in re A
cognitionem ſupremi dominii, ad ſignificandum ſacrificium, quo anima ſeipſam offert Deo. iuxta illud Pſal. Sacrificium Deo ſpiritus cõtribulatus, & ſic perſolutio decimarum & primitiarum ad religionem pertinet. Sacrificium offerri ſoli Deo debet: cùm ſolus ſit ſupremus dominus. Vide Exod. 22. Qui immolat diis, occidetur. Et omnes iure naturæ tenentur ad offerendum ſacrificium Deo, ſaltem interius. Ad exterius verò ſacrificium aliter tenebantur illi qui erant in lege naturæ: aliter qui in lege Moyſi: & aliter qui ſunt ſub lege gratiæ. Illi qui erant ſub lege naturæ, tenebantur ad offerendum ſacrificium indeterminatè: quia nõdum erant determinata ſacrificia. Illi verò qui erant ſub lege Moyſi, tenebantur ad offerendum ſacrificium in lege Moyſi determinatum. Et qui in lege gratiæ, ad offerenda ſacrificia per Chriſtum vel Eccleſiam determinata. Ad oblationem ſacrificii quatuor requiruntur. Primò, quòd offerens ſit Chriſtianus. Quia ab infidelibus Eccleſia nõ accipit ſacrificii oblationẽ. Secundò, vt is cui offertur, ſit Eccleſia vel repræſentet Eccleſiam. Quia quod offertur priuatæ perſonæ, nõ eſt oblatio, ſed donatio. Tertiò quòd res oblata ſit licitè acquiſita. Quia illicitè acquiſita non accipiuntur ab Eccleſia, ſiue ſint illicitè acquiſita contra iuſtitiam: puta ex furto, rapina, fraude, & vſura: ſiue mediante peccato aliquo, ſiue ext turpi lucro, ſiue meretricio. Quartò, quòd voluntariè. iuxta illud: Ab homine qui offert vltroneus, accipietis. Exod. 25. Poteſt tamen contingere quod aliquis diuerſimodè teneatur. Primò ex cõuentione propter fundum. ſecundò ex deputatione ſeu promiſſione. tertiò propter neceſſitatem Eccleſiæ vel miniſtrorum, ſi non habuerint vnde ſuſtententur. quartò propter conſuetudinem, quia tenẽtur fideles ad cõſuetas oblationes in ſolennitatibus. In duobus vltimis caſibus adhuc ſunt voluntarii, quantum ad quãtitatem vel ſpeciem rei oblatæ. Et licet cogi poſſint, qui oblationes debitas nõ faciunt per ſubtractionem ſacramentorum: nõ tamen per ipſum ſacerdotem cui faciendæ ſunt, ne videatur pro ſacramentorum exhibitione aliquid exigere, aut ſacramenta vendere; ſed per ſuperiorem aliquem. Differt autem oblatio à decima & primitia. Quia oblatio ſacrificii fit immediatè deo: decima verò nõ offertur deo immediatè, ſed miniſtris eius ſuſtẽtandis vel diſpẽſaturis.

Ad oblationẽ ſacrificii diuerſa obligatio ſecundũ diuerſitatẽ temporũ. Ad oblationem ſacrificii quatuor requiruntur.

Primitia autem eſt oblatio de præcipuis fructibus, cum quadam profeſſione ſeu proteſtatione, quòd à Deo percepti ſunt. iuxta illud. 1. para. vlt. Quæ de manu tua percepimus, dedimus tibi. Et ſic oblatio ſe habet vt magis cõmune ad decimam & primitiam: quia omnis decima & primitia eſt oblatio: ſed non econuerſo. Quo ad decimas & primitias notandum (ſecundum D. Thom.) quòd præceptum de decimis & primitiis eſt partim morale, & partim ceræmoniale, ſcilicet quantũ ad quotam. Et ideo in lege noua non tenentur ad determinatam quotam, niſi ex conuentione vel inſtitutione Eccleſiæ, aut conſuetudine. Ad decimas prædiales, hoc eſt ex fructibus prædiorum, tenentur omnes, etiam pauperes, & Iudæi prædia Eccleſiæ poſſidentes aut detinentes, vt dicitur in c. de cæteris. 16. quæſt. 1. Ad decimas verò perſonales, hoc eſt lucrorũ induſtriæ perſonalis, tenentur, vbi eſt conſuetudo, & vbi nõ ſunt prædiales: & tenentur illi Eccleſiæ, vbi audiunt diuina, & percipiunt ſacramẽta: vt in c. quæſiuiſti. 16. quæſt. 1. Prædiales verò Eccleſiæ, in cuius parochia prædium ſitum eſt, vt habetur in ca. vlti. de Paro. & io c. quoniam, de decimis. extra, &c. Si quis laicus. 16. quæſt. 1.

Oblatio, decima, & primitia quõ differunt. 2.2.q.87. art.1.

Ver. 14. DE VOTO.

2.2.q.88. Voti definitio.

ALius actus religionis eſt votum: quod poteſt ſic definiri: Votũ eſt deliberata & diſcreta ac poſſibilis promiſſio ab exiſtente in libertate, Deo facta de bono conſilii vel præcepti. cum propoſito B
ſiue intentione ſeruandi, & ad id ſe obligandi. Ad cuius euidentiam partes huius definitionis ſunt declarandæ, & bene notandæ, pro multorum difficultatum reſolutione. In prædicta definitione ponuntur quinque, quæ ſunt de eſſentia voti. ¶ Primum quod notandum eſt, materia voti, quæ eſt id quod vouetur: quod oportet eſſe bonum præcepti vel concilii, quod etiam dicitur obiectum voti. Bonum præcepti eſt id, ad quod quis tenetur præcepto affirmatiuo vel negatiuo: vt honorare parẽtes: & non furari. Cùm ergo illa placeant Deo, poſſunt promitti. Talis promiſſio dicitur votum, largè accipiẽdo votum. Hęc promiſſio facit quòd opus pręcepti (quod eſt alicuius virtutis, puta pietatis) pertineat ad religionem, ſcilicet imperatiuè, & ſit magis meritorius: & oppoſitus ſit peior: & ſit in duabus ſpeciebus peccatorum, ſcilicet, impietatis & irreligioſitatis, ſi votum ſit de honore parẽtum. Propriè autem votum dicitur de meliori bono, hoc eſt de bono cõſilii, ad quod quis anteà non tenebatur. quod ideo dicitur melius bonum: quia eſt ſuper erogationis: & quia inducit ad perfectionẽ: vt caſtitas, paupertas, & obedientia. iuxta illud Matth. 19. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ poſſides, & da pauperibus, & ſequere me. Ex iis ſequitur primò, quòd omne illicitum, ſiue quod eſt cõtra præceptũ non poteſt eſſe materia voti, ſiue non poteſt voueri: vt inhonorare parentes, occidere vel mutilare hominem, aut ſe vindicare. Talia enim vouens peccat, quia facit iniuriam Deo, promittendo quod ei diſplicet. & ideo non tenetur ſeruare: imò tenetur reſcindere. Vnde D. Ambr. In malè promiſſis reſcinde fidem. in turpi voto muta decretum. Secundò ſequitur, quòd omne quod eſt contra conſilium diuinum, non poteſt eſſe materia voti: ſicut ſi quis voueret non dare eleemoſynam, vel non intrare religionem. Quia talis promittit aliquid, cuius contrariũ placet Deo, qui illa nobis ad perfectionẽ conſulit. vnde talia vouens, non tenetur ſeruare. Sicut neq; etiam votum conſilii, cui adiunxit malam circunſtantiam finis: vt dare eleẽmoſynam ad ſeducendam mulierem pauperem. Tertiò ſequitur, quòd id quod eſt ſecundum ſe indifferens ad bonum vel malum: hoc eſt, quod non eſt prohibitum, aut pręceptum neque conſultum, non poteſt eſſe materia voti: cùm de ſe nil habeat quod poſſit redundare in gloriam Dei: vt non facere barbam, vel eam fricare, aut leuare feſtucã: hæc enim & ſimilia nullo modo redundant in gloriam Dei, ſicut adimpletio conſiliorum & præceptorum. Aduerte tamen quòd ſi

Materia voti eſt bonum præcepti vel conſilii. Votum propriè eſt de meliori bono ſcilicet bono cõſilii. Contraria conſilii diuinis nõ poſſunt eſſe materia voti. Indifferẽtia nõ ſunt materia voti ſecundum ſe.

ea quæ

ea quæ ex ſe ſunt indifferentia,ex aliquo reſpectu fierent moralia & bona,poſſent voueri:ſi mala,poſſet oppoſitum voueri. Prout ire vel non ire ad domum Ioannis,de ſe eſt indifferens:tamen ſi in ea domo fiat aliquid virtuoſum,quod poteſt prouocare ad bonum:puta ſi ibi interpretetur euangelium,poteſt voueri. Si verò ſint ibi ludi & meretrices prouocantes ad malum:ſi quis voueat non ire,vt ſibi caueat,votum eſt validum. & ceſſante ratione boni vel mali, ceſſat obligatio voti. ſic etiam de barba:ſi propter auſteritatem, abſq; fucatione & voluptate, vt communiter fit Quia ſi propter delitias adinuentas aut gloriam fieret:votum eſſet licitum. Nec Chriſtus ad delitias aut voluptatem barbam detulit, ſed propter auſteritatē,& vt obſeruaret ceremonias legis. Ideo clerici qui barbā nutriunt,eius exemplo ſe defendentes, iudaizare videntur, etſi ad ſolum Chriſti exemplum reſpiciant:eadem ratione ſe circuncidere poſſent, quæ tamen Chriſtus non ad imitationem, ſed legis impletionem fecit.

¶Secundum quod requiritur ad votum, eſt diſcretio & deliberatio. quæ eſt duplex: vna, quæ importat actum deliberatum,& modum deliberandi,quando cum magna maturitate,& diuturna deliberatione diſcurritur & concluditur ſiue promittitur aliquid faciendum. Hæc deliberatio non eſt neceſſariò requiſita ad votum. Alia eſt deliberatio,quæ non eſt cum tanta præmeditatione,ſed cum ſufficienti deliberatione, quæ ſufficeret ad peccandum. Ex his ſequitur primò, quòd votum factum ex motu primo primò,vel ſecundò primò, non tenet propter ſurreptionem & defectum plenæ deliberationis. Secundò ſequitur quòd votum factum ex motu tertio primò, cùm fiat ex ſufficienti deliberatione, quæ inducere poſſet peccatum, eſt validum:quamuis fiat ex timore repēnino tum malorum,aut ex magno dolore,aut ex animi leuitate aut pronitate ad vouendum. Quia tamen tale votum non eſt bene completum:ideo faciliter commutatur,& in eo diſpenſatur.

Diſcretio requiritur ad votum. Deliberatio duplex. Votū factū ex motu primò primo, & ſecundò primò non tenet. Votū ex timore tenet. ſed facilis in eo caſus diſpenſatio.

¶ Tertiū requiſitum ad votum eſt libertas,ſcilicet,quòd ille qui vouet,ſit ſui iuris, & non in alterius poteſtate. Non enim vult Deus honorari cum iactura alterius. Ex hoc ſequitur quòd filii & filiæ familias, vxores,ſerui,& religioſi, vouere non poſſunt:licet habeant libertatem voluntariam ſufficientē ad peccandum. quia perſona eorum nō eſt libera extrinſecè:ideo votum ab illis emiſſum,obligat quidem eos vſque ad reuocationem ſeu irritationem factam per illum,in cuius poteſtate ſunt: vt habetur Num.30. Nan peccat tamen vouens,in alterius poteſtate exiſtens. Quia in voto,ſicut & in iuramento ſubintelligitur conditio,ſi placeat ſuperiori,vel ſi ſuperior nō contradicat. Et ideo cōditione ſtante,tenetur implere. Si tamen præſumeret de voluntate ſuperioris, vel de oppoſito certus eſſet:peccaret vouēdo id quod nō eſt in ſua poteſtate. Dicunt tamen aliqui quòd religioſi, & cōſequenter alii qui ſunt in alterius poteſtate, vouere poſſunt ea quæ nō præiudicant alterius poteſtati: vt actus interiores,& dicere aliquos Pſalmos. D. Tho. tamē videtur dicere oppoſitum: eò quòd nullum ſit tempus in quo prælatus non poſſit religioſum circa aliquid occupare. Ideo nullum votum religioſi eſt firmum,niſi de conſenſu prælati : ſicut nec votum filiorum familiâs, ſine cōſenſu patris aut tutorum, qui poſſunt vota pupillorum maximè realia irritare. Puto tamen dictum D. Tho intelligi de exterioribus tempore & loco determinato promiſſis. Quia ſi vouit ea conditione, quòd ſi nō occupetur à prælato,implebit : eadem conditione ſtante obligatur, cùm nulli fiat præiudicium.

Qui vouere non poſſunt. An religioſi vouere poſſint. 2.2.q.88. art.8.ad.3. Tutores vota pupillorū poſſunt irritare.

¶ Notandū tamen quòd nullus voto ſuo poteſt alium obligare ad aliquid perſonale,niſi ipſe vel aliquis de eius mandato conſentiat. Vnde licet pater & mater poſſint hortari filium ad religionem vel ieiunium: non tenetur tamen filius,niſi conſenſerit. Poteſt tamen teſtator ad aliquid reale obligare hæredem ſuum,ſcilicet, ad ſoluendum decem, quæ vouerat Eccleſiæ,& ad aliquid perſonale conditionaliter, ſcilicet ſi velit eſſe hæres.

Nullus voto ſuo poteſt alium obligare ad aliquid perſonale.

¶ Quartum requiſitum ad votum eſt poſſibilitas. Quia in omni promiſſione intelligitur generalis conditio, ſi potero. vt notatur in ca. quemadmodū,extra. de iureiurando. Et in ca. Beatus. 22. quæſt. 2. quæ ſi non ſtat,obligatio tollitur, vel ſaltem ſuſpenditur pro tempore, & pro ea parte duntaxat, qua poſſibilitas deficit. Hinc eſt quòd ſi habens votum ſimplex caſtitatis,contraxit matrimonium,tenetur reddere debitum vxori:ſed petere non poteſt:quia ex ea parte ſeruari poteſt votum caſtitatis. Et ſtāte impoſſibilitate implendi per ſeipſum,nō tenetur implere per alium, niſi illud in voto expreſſiſſet.

Poſsibilitas intelligitur in voto. Qui non poteſt implere votū per ſeipſum non tenetur per alium.

¶ Quintum requiſitum ad votum eſt promiſſio, cum intentione ſeruandi & obligandi : quia ſi ſimulatè voueret non intendendo vouere, ſeu promittere,aut ſe obligari,non eſſet votum, neque obligaretur: peccaret tamen fraudulenter vouens. Et ſi verbo promitteret ſe aliqua daturum Eccleſiæ,poſſet compelli. Quia fraus aut dolus nulli debēt patrocinari : vt habetur in l. 1. ff. de dolo. Si autem intenderet vouere & non ſeruare, peccaret mortaliter: nec minus teneretur corām Deo ſeruare votum, quàm ſi vouiſſet cum intentione ſeruandi. Quia ex ſuo iniquo propoſito non debet reportare commodum ſeu exemptionem à vinculo, cui ſe ſubiecit.

Simulatè vouens nō obligatur, licet peccet.

¶ Votum obligat vouentem duplici iure,ſcilicet naturæ & diuino. Primò,iure naturæ: Quia promiſſio homini facta iure naturali, ſeruanda eſt, & ad hoc compelli poteſt : & non ſeruare pertinet ad perfidiam,quæ eſt vitium contra virtutem veritatis & fidelitatis. à fortiori, iure naturæ promiſſio facta Deo, ſeruanda eſt:& ſi non ſeruetur, eſt non ſolùm contrà virtutem veritatis, ſed etiam fidei religioſæ,ad quā pertinet quòd promiſſio facta Deo de re illi grata,ſeruetur: cùm magis obligemur Deo, quàm homini. Et per conſequens irreligioſæ perfidiæ eſt violare votum factum Deo. Secūdò votum obligat iure diuino. Quia Num. 30. dicitur: Si quis votum domino vouerit, aut ſe conſtrinxerit iuramento,non faciet irritum verbum ſuum: ſed omne quod promiſit,implebit. Et gloſ. ſuper illud Pſal. Vouete & reddite,dicit : Vouere eſt volūtatis: reddere autem neceſſitatis. iuxta illud Eccle. 5. Si quid vouiſti Deo,ne moreris reddere diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio. D. etiā Paul. de viduis, quæ in primitiua Eccleſia ſe deuouebant ſolenniter miniſterio Eccleſiæ & Chriſtianorum, promittentes obſeruare caſtitatem,ad quam ſeruandā tenebantur ſub pœna damnationis æternæ,ait: Viduas adoleſcentiores deuita : hoc eſt,recipere noli : Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto: hoc eſt, abundantes factæ fuerint in miniſterio Chriſtianorum, nubere volunt, habētes damnationem,quia primā fidem, hoc eſt primam promiſſionem, irritam fecerunt. Et Act. 5. Ananias & Saphira propter tranſgreſſionem paupertatis promiſſæ,morti adiudicati ſunt.

Votū obligat de iure naturæ & diuino. 1.Tim.6.

¶ Circa tamen voti obligationem notandæ ſunt duæ regulæ. Prima eſt D. Thom. Quandocunque occurrit caſus, in quo illicitum eſſet vouere;

In.4.ſen.

Votũ factũ eo caſu quo nõ poſſet vouere adueniente ſuſpenditur.

voto emiſſo & ſimili caſu occurrente & durante, obligatio voti pro illo tempore ſuſpenditur. vtputa ſi quis vouit ieiunare aliquo determinato die, in qua perdit ſanitatem, ita quòd abſtinere eſſet ei illicitum: & ſic tunc illicitè voueret: ſuſpendirur obligatio voti, veniẽte & durante impedimento. Secũda regula eſt: quòd quandocunque aliquod votum eſt maioris boni impeditiuum, nõ ligat: vt ſi quis poſt votum Hieroſolymitanum vult ingredi religionem: adimplere prædictũ votom eſſet impedimentum melioris boni: idro talis poteſt ingredi religionem, nõ curando de priori voto. ❡ Votum eſt duplex, ſcilicet ſimplex & ſolenne. Votum ſimplex eſt quod priuatim fit, hoc eſt abſque ſolennitate exterius adhibita, & abſque perſona publica recipiente & accepiante. Votum verò ſolenne oppoſito modo definitur, ꝙ ſcilicet, publicè emittitur, adhibita ſolennitare extrinſeca, & corã perſona publica tecipieute & accipiente. Et hoc modo fiebat votum ſolenne paupertatis & obedientiæ in primitiua Eccleſia, quia ponebatur pretium poſſeſſionum ad pedes Apoſtolorum. Sic etiam viduæ fidem publicè dabant inter manus Apoſtolorum. Nunc autem in Eccleſia votum tripliciter ſolennizatur, ſcilicet, per ſuſceptionem ſacramenti baptiſmi, ſacramentorum ordinum, & profeſſionem religionis.

Votũ impeditiuũ maioris boni non obligat.

Votum eſt duplex, ſimplex & ſolenne.

Act. 5.

Votum tripliciter ſolennizatur.

Primò in baptiſmi ſuſceptione emittitur votum ſolenne legis euangelicæ obſeruandæ, licet non exprimatur. Quia quemadmodum omnes accipientes circunciſionem, ipſo facto etiam abſque expreſſione verborum, promittebant ſeruare legem Moyſi, eo ꝙ circunciſio erat primum ſacramentum, ianua & introitus ad legem Moyſi Vnde Galat. 5 dicitur: Teſtificor omni homini circuncidenti ſe, ꝙ factus eſt debitor vniuerſæ legis faciendæ Sic per ſuſceptionem ſacramenti baptiſmi, qui eſt primum ſacramentum, & ianua aliorum, & legis nouæ, etiam abſque expreſſione verborum, ipſo facto profitetur quis ſe ſeruaturum legem euangelicam. Et ideo qui poſt ſuſceptum baptiſma relinquit legem euangelicam, dicitur apoſtata, ſicut religioſus relinquens regulam ſuam, & religionẽ ac ſtatum quem profeſſus eſt. Secundò per ſuſceptionem ſacrorum ordinum ſolennizatur votum continentiæ & obedientiæ, quæ illis annexæ ſunt. Ideo quicunque voluntariè accipit ordinem ſacrum, acceptando principale, acceptat annexa, & recipitur tale votum per epiſcopum. Tertiò ſolennizatur votum per profeſſionem religionis approbatæ per Eccleſiam, & recipitur per ſuperiorem, coram quo quis ſe aſtringit ad ſeruandam caſtitatem, paupertatem, & obedientiã, in quibus omnino abnegat ſemetipſum, & dedicat ſe perpetuò & totaliter Deo in holocauſtum. Quapropter dicitur & reputatur mortuus mundo, & viuens Deo: Et ideo eſt incapax ad omnes actus & contractus ciuiles exercendos. Aliqui tamẽ dicunt quod etiam quod ad illos poſſunt habilitari cum gerunt per ſuam communitatis. ❡ Differẽtia inter votum ſolẽne ſacrorum ordinum, & profeſſionis religionis, triplex eſt. Prima, quia ſacerdos nõ eſt obligatus ad paupertatem ſicut religioſus. Secunda, quia qui ſuſcipit ſacros ordines, non dedicat ſe totaliter Deo in holocauſtum, ſicut profitens religionem. Tertia, quia caſtitas non eſt eſſentialiter annexa ſacro ordini. & ideo pro pacificatione regnorum, & augmentatione religionis Chriſtianæ, poteſt ſummus põtifex diſpenſare cum ſacerdote, vt cõtrahat matrimoniũ, & non cũ religioſo profeſſo. Quia paupertas, caſtitas, & obedientia, ſunt voto religionis ſolẽniter annexa, & ſeparari nõ poſſunt: vt habetur in ca. cùm ad monaſteriũ, de regula & trãſeuntibus ad religionem. vbi dicitur: Abdicatio paupertatis, ſicut etiam cuſtodia caſtitatis, adeò eſt annexa regulæ monachali, vt cũ ea ſummus pontifex non poſſit diſpenſare. & eadem ratione de obedientia Ex quo ſequitur ꝓ licet ſummus pontifex poſſit diſpenſare cum religioſo, vt dimittat habitum, & alia cæremonialia: non tamen poteſt facere de monacho non monachum: cùm habitus non faciat monachũ, ſed profeſſio ſola: & ad rationẽ & eſſentiam monachi pertineat tria vota promiſſa ſeruare. Ideo fieri non poteſt ꝓ quis ſit profeſſus alicuius religionis approbatæ, & non teneatur ad tria vota: licet aliqui iuriſtę dixerint oppoſitum. Et quamuis ſummus pontifex poſſit religioſum ab obedientia ſui prælati eximere, non tamen à ſua, quin ei teneatur obedire ſecundũ regulam quã profeſſus eſt, licet de facto nihil ei præcipiat. Poteſt etiam ſummus pontifex concedere beneficiũ & liberam diſpenſationem fructuũ, non tamen poteſt illi dare proprietatem: quia ipſe pontifex & ſucceſſor eius poteſt beneficia & quæcunq; bona ab eo auferre. quod non faceret, ſi haberet proprietatem. Quemadmodũ non poteſt ab his qui habent proprietatem. Fundamentum huius indiſpenſabilitatis eſt eſſentialis connexio, & totalis dedicatio in holocauſtũ iuxta illud Leuit. vltimo: Quod ſemel ſanctificatũ eſt domino, nõ poteſt in alios vſus cõmutari. Et ſi dicatur ꝙ ratio diſpenſandi in voto eſt, quando votum eſt impeditiuũ maioris boni: ſed hoc contingere poteſt in religioſo, ſicut in ſacerdote, & in caſu præmiſſo: ſcilicet ſi aliquod regnum vellet conuerti ad fidem, dummodo religioſus acciperet filiam regis ❡ D Tho. dicit, quòd periculis humanarũ rerum obuiandum eſt per res humanas: & non per hoc quòd res diuinæ cõuertantur in humanũ vſum. Profeſſi autẽ religionẽ, totaliter dicati ſunt Deo, & mortui mũdo. Vnde nõ poſſunt reuocari ad vitã humanã & ciuilẽ politiam, occaſione cuiuſcunq; euẽtus. Sed huic dicto opponitur prima regula ſuperius data. Tenendo tamen hanc partem dicendũ eſt, quòd regula prædicta non habet locũ in voto ſolenni religionis, propter talem & perpetuam dedicationem in holocauſtũ. Nec poteſt votum continẽtiæ vergere in periculum perſonæ, ſicut votum abſtinentiæ: Eò quòd cibus ordinatur ad cõſeruationem perſonæ ex ſe, & non carnalis cõmixtio: quia poteſt aliter ſubueniri, ſcilicet per abſtinẽtiam, vel per alia corporalia remedia. ❡ Fuerunt nonnulli, & maximè de ſancto Amore, qui nixi ſunt vota monaſtica reprobare: quorũ argumentis reſpondet, & eos confutat D. Tho. in opuſculo contra impugnantes religionem, ad quem lectorem remitto. ibi argumenta modernorũ hæreticorũ inueniet perſoluta: & in ſacris literis fundatam monachorũ profeſſionem, quæ hominẽ conſtituit in ſtatu perfectionis acquirendæ, præcipuè apud Mat 19. Si vis perfectus eſſe, &c. & Luc 9. Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucẽ ſuam, & ſequatur me. Inchoationem, vſum, & modum tẽpore Apoſtolorum & inde per ſanctos viros, Spiritus ſancti inſtinctu inſpiratos, vide in actibus Apoſtolorũ Vni tamen & pręcipuo eorũ argumento reſpondendũ duxi. Quo videlicet nituntur aſtruere vota monaſtica non eſſe de meliori bono, ſed melioris boni impeditiua. quo ſic argumentantur: Melius eſt implere opus præcepti, quod habet neceſſitatem, quàm conſilii, quod nõ importat neceſſitatem. Igitur quod ſit de

Votũ profeſſionis religionis, & votũ ſacrorum ordinũ tripliciter differunt.

2.2.q.88. art.11.

Caſtitas eſt eſſentialiter annexa voto religionis quod ſummus põtifex non poteſt diſpenſare ſicut in ſacerdote.

2.2.q.88. ar.11.ad.1.

Vota monaſtica non ſunt melioris boni impeditiua.

2.2.q.88. art.6.

ſit de opere conſilii, non eſt de meliori bono, ſed impedit ipſum. Ad hoc reſpondet D. Thom. & triplici ratione probat, quòd opus factum ex voto, ſit magis meritorium, quàm ſine voto. Primò, quia actus procedẽs ex nobiliori virtute, eſt nobilior & magis meritorius: Sed inter virtutes morales præcipua eſt latria: ergo actus eius eſt nobilior. Vnde actus inferioris virtutis eſt melior & magis meritorius, ex hoc quòd imperatur à ſuperiori virtute: vt actus fidei & ſpei eſt nobilior, ſi imperetur à charitate, Sed quæ ſunt ex voto, pertinent ad ſuperiorem virtutem, ſcilicet latriam, & Dei cultum & honorem: Igitur actus abſtinentiæ & continentiæ ſunt meliores & magis meritorii, ſi fiant ex voto. Quia ſic pertinent ad diuinum cultum, quaſi quædam Dei ſacrificia. Vnde D. Auguſt. ait: quòd neque ipſa virginitas, quia virginitas, ſed quia Deo dicata eſt, honoratur, quam fouet & conſeruat continentia pietatis, ſine qua nullus humanus actus, à quocunque procedat, acceptus eſſe poteſt Deo. Secundò actus qui procedit ex maiori ſubiectione & humilitate, eſt nobilior, & magis meritorius, quã qui ex minori: Sed ille qui vouet aliquid, & ex voto facit, magis ſe ſubiicit Deo, quàm qui ſolùm facit: quia qui vouet, non ſolùm ſe ſubiicit quantũ ad actum, ſed etiam quantum ad poteſtatem: quia de cætero non poteſt aliud facere: ſicut plus daret homini qui daret arborem cum fructibus, quàm qui daret ei fructus tantum (vt dicit Anſelmus.) Et inde eſt quòd etiam promittentibus gratiæ aguntur. Tertiò, quia melius eſt facere aliquid ex voluntate firmata, quàm non firmata. quia ex volũtate firmata in bonum, eſt melius quàm ex voluntate non firmata. Sicut peccare mente obſtinata, eſt grauius peccatum (vt dicit Philoſo. in. 2. Ethic.) Sed qui facit aliquid ex voto, illud facit ex voluntate magis firmata & aſtricta, quàm qui ſine voto: igitur melius facit. Præterea qui facit aliquid ſine voto, implet tantũmodo conſilium: Sed qui facit aliquid ex voto, implet præceptum & conſiliũ: At melius eſt implere conſilium & præceptum, quàm conſilium tantum. Et ad argumentum dicendum, quòd votum non impedit à meliori bono, imò impellit ad melius bonum. Et quãuis neceſſitas coactionis (inquantum eſt contra voluntatem) triſtitiam cauſet. ſecundũ Philoſo. Neceſſitas tamen voti in iis qui ſunt bene diſpoſiti (inquantum voluntatem confirmat) non cauſat triſtitiam, ſed gaudium: cùm ſit ſimpliciter & abſolutè voluntaria, & ad melius bonum hominem ſic vouentẽ, facilius inducat. Vnde D. Hieronymus, Felix neceſſitas, quæ ad meliora compellit. Nec per votum paupertatis priuatur quis illa beatitudine, de qua D. Pau. Actuum vigeſimo. Beatius eſt dare, quàm accipere. Quia profitẽs religionem, multo plura dat in profeſſione, & poſt profeſſionem poteſt dare ſpiritualia, quæ præeminent temporalibus quæ ſunt corruptibilia, caduca, & momentaneæ durationis.

Actus factus ex voto eſt magis meritorius quàm ſine voto.

In lib. de Virgin.

In li. de ſim.

5. Metha.

Circa votorum diſpenſationem notandũ ſecundũ. D. Tho. quòd diſpenſatio eodẽ modo ſit in voto, ſicut in lege. Lex enim (vt ſuprà dictũ eſt, & inferiùs ampliùs dicetur) ponitur reſpiciendo id quod in pluribus eſt bonum. Sed quia cõtingit huiuſmodi in aliquo particulari caſu nõ eſſe bonum: oportet aliquem ſuperiorem eſſe, per quem determinari poſſit, in illo particulari caſu legem non eſſe ſeruandam. Et hoc propriè eſt diſpenſare. Nam diſpenſatio videtur importare quandam cõmenſuratam diſtributionem alicuius cõmunis ad ea quæ ſub ipſo continentur, per quem modum dicitur quis diſpenſare cibum familiæ. & ſic diſpenſatio eſt determinatio vel potius declaratio abſolutionis à lege, ſiue declaratio ꝙ aliquis propter aliquam particularem cauſam nõ ſit ſubiectus legi. Similiter ille qui vouit, legem quodammodo ſibi ſtatuit, obligãs ſe ad aliquid quod ſecundũ ſe vt in pluribus bonum eſt. Poteſt tamen contingere quòd in aliquo caſu ſit ſimpliciter malũ & inutile, aut maioris boni impeditiuum, quod eſt contra rationem eius quod cadit ſub voto, idcirco neceſſe eſt vt determinetur, in tali caſu votum non eſſe ſeruandũ. Et ſiquidem abſolutè determinetur votum non eſſe ſeruandum, dicitur diſpenſatio voti. Si autem pro illo quod obſeruandum erat, aliquid aliud imponitur, dicetur voti commutatio. Vnde minus eſt votum commutare, quàm in voto diſpenſare. vtrunque autem in poteſtate Eccleſiæ cõſiſtit. ¶ Ex præmiſſis apparet quòd diſpenſatio in præceptis legis, eſt magis interpretatio legis, & declaratio ceſſationis obligationis eius, ſiue declaratio ꝙ lex non obligat in aliquo particulari caſu, vel propter aliquã cauſam, quàm iuris relaxatio. ſed de his ampliùs inferius, cùm agetur de legibus. Diſpenſatio in diſpenſante eſt actus poteſtatis iure conceſſus, & in diſpenſato dicitur ius priuatum, hoc eſt licentia vel permiſſio facta cõtra rigorem iuris. Et quia eius eſt legem interpretari, cuius eſt condere (vt habetur in l. cum conſuetudine. ff. de legibus) ſequitur quòd ad illum pertinet legis interpretatio & diſpẽſatio, ad quem pertinet legis inſtitutio. Et ideo ad iuſtam & licitam diſpenſationem duo requirũtur, ſcilicet authoritas in diſpenſante vel ordinaria vel delegata, & cauſa iuſta in diſpenſato, alias diſpenſatus non eſt tutus in foro Dei.

2. 2. q. 88. art. 10.

De votorũ diſpẽſationē.

Diſpenſatio quid ſit.

Ad iuſtam diſpenſationem duo requiruntur.

Ex præmiſſis ſequitur primò, quòd perſona priuata non poteſt diſpenſare cum alio, neque ſecum: licet vbi manifeſtum eſt quòd ſi in aliquo particulari caſu ſeruare legem eſt iniuſtum vel inutile, aut maioris boni impeditiuum, & non poteſt de facili haberi recurſus ad ſuperiorem, poſſit priuatus præter verba legis agere. Non tamen ipſe propter hoc diſpenſat ſecum, ſed propter caſum occurrentem & difficultatem recurrendi ad ſuperiorẽ, vtitur Epichæia. Secus autem in dubiis, in quibus ſpectanda eſt declaratio & diſpenſatio ſuperioris vel eius delegati: alias debet ſeruare legẽ ſecundũ verba legis.

Priuatus nõ poteſt ſecũ diſpenſare, ſed Epichæia vti in manifeſtis.

Secundò ſequitur id quod D. Bernar. in libro de Diſpenſatione dicit, ꝙ prælati dantes pro voluntate licentiã viuendi contra legem, ſine cauſa rationabili, vel ſaltem dubia, ſunt acceptores perſonarũ, & diſſipatores, & non diſpenſatores: & eorum licentia diſſipatio & non diſpenſatio debet appellari. dat enim anſam criminibus in ſcandalum puſillorum, in ſuipſius & ipſorum perditionem.

In lib. de diſpen.

Tertiò ſequitur quòd ſi impetretur diſpẽſatio ex falſa cauſa, vel tacita veritate, nulla eſt: vt habetur in cap. ſecundo, de filiis presbyterorum, libro ſexto. Et idem dicendum eſt de qualibet gratia, vt notatur in cap. ad audientiam, in ſecundo, extra de reſcriptis, & in ca. non poteſt, de præbendis, in ſexto.

Diſpenſatio obreptitia vel ſurreptitia nõ tenet.

Quartò infertur quòd diſpenſatus ſine cauſa rationabili, nõ eſt tutus in conſciẽtia, nec quo ad Deũ, præcipuè in his quæ ſunt iuris diuini, vt in voto & iuramento, ac in pluralitate beneficiorũ: quia bona Eccleſiarum ſunt Dei, & non ipſorum miniſtrorum Eccleſiæ, io c. Ex eo. de electione, lib. ſexto.

Et per conſequens non eſt tutus in conſcientia religioſus, cum quo ſine cauſa legitima diſpenſatur

Religioſus ſine rationabili cauſa diſpenſatus nõ eſt tutus quo ad deũ.

vt dimittat habitũ, vel nexeat monaſteriũ, vt inter ſeculares cõmoretur, vel ad laxiorẽ trãſeat religionem, vel præficiatur curæ animarũ: puta quando non eſt aptus ad exercitium prædicationis vel curæ. Vnde Gloſ. in ca. Monachi vagantes. 18. quæſt. 1. dicit, quòd religioſus promotus ad Eccleſiam ſecularem, non vt proſit, ſed vt præſit, peccat mortaliter: quia facit contra votum ſuum. quanuis in his quæ ſunt iuris poſitiui, iuriſtæ dicant eſolùm ſummũ pontificem, & non inferiores prælatos, poſſe etiam ex mera voluntate, & ſine quacunque cauſa diſpenſare: & tam ipſum quàm vtentes diſpenſatione, eſſe tutos in conſcientia & quo ad Deũ, hac ratione: quia eius eſt deſtruere, cuius eſt condere, nec princeps tenetur aut ligatur ſuis legibus: vt habetur in l. digna vox C. de legibus. Hoc tamen dictũ illorũ non caret ſcrupulo: quia non poteſt ſine cauſa rationabili legem inſtituere, cùm ratio ſit de eſſentia & anima legis, in l. cùm ratio. ff. de bonis damnatorum. & in c. erit autem. 4. diſtin. ex Iſidoro, & 2. Cor. 10. Data eſt poteſtas in ædificationem, & non in deſtructionem. Et licet non ſit ligatus legibus ſuis coërciuè, ſiue vt pœnas ſuæ legis incurrat, & poſſit ab homine puniri: eſt tamen ligatus directiuè & ex honeſtate ſiue debito morali, vt habetur in rubrica, quod quiſque iuris in alium ſtatuerit, ipſe eodẽ iure vtatur ff. & ſi abſque cauſa contrauen iat, poteſt puniri à Deo. vnde non videtur eſſe tutus in conſcientia & apud Deum. ¶ Cauſæ autem diſpenſandi ſunt ſeptem. Prima eſt temporis varietas, ſiue importunitas, quæ rigorem non patitur. de hac in c. pro remedio. 1. q. 7. Secunda eſt vtilitas, vt ſcilicet, alii facilius reuertantur ad bonũ. de hac in c. ipſa pietas. 23. q. 1. Tertia eſt qualitas perſonæ, meriti, & ſcientiæ. de hac in c. tali, & ca. didiciſtis. 19. q. 7. cùm alius æquè dignus & ſufficiens non ſit. Quarta eſt neceſſitas, de hac in dicto. c. tali. Quinta, pietas. Sexta, euentus rei. Septima, multitudo ſiue ſcãdalum multitudinis. de hac in c. vt conſtitueretur. 50. diſtin. Cauendum eſt tamen ne quis nutriatur ſiue alatur in ſcandalo. Sed quia caſus ſunt innumerabiles, nec poteſt certa regula dari: ideo ſtandum eſt in hoc arbitrio boni viri, qui ſi iudicauerit cauſam eſſe rationabilem, diſpenſatio erit licita. vt in c. Domino ſancto. 50. diſt. Et cauſa rationabili exiſtente, prælatus peccat non diſpenſando. ar. ca. quanto. in ſi. 1. quæſt. 5.

Papa nõ poteſt ad nutũ & ſine cauſa diſpẽſare

Septem diſpenſandi cauſæ.

Prælatus peccat non diſpenſando ſtante cauſa rationabili.

An papa poſſit diſpẽſare in iure diuino.

Si dicatur quòd inferior non poteſt diſpenſare in lege ſuperioris, ſed obligatio voti & iuramẽti eſt de iure diuino: igitur ſummus pontifex non poteſt diſpenſare. Reſpondet D. Tho. quòd ſicut iure naturali & diuino tenetur homo implere votum & iuramentum: ita iure naturali & diuino tenetur homo ſuperiorum legi obedire. Et tamẽ cum diſpenſatur in aliqua lege humana, non ſit vt legi humanæ nõ obediatur: quia hoc eſt contra legem naturæ & mandatum diuinum: ſed ſit vt hoc quod erat lex, vel continebatur ſub lege, non ſit lex, nec contineatur ſub lege. Ita etiam authoritate diſpenſantis ſit, vt hoc quod continebatur ſub voto, vel videbatur contineri, non contineatur, inquãtum determinatur vel declaratur in hoc caſu illud non eſſe congruam materiam voti. Et ideo cùm prælatus diſpenſat in voto, nõ diſpenſat in præcepto iuris naturalis aut diuini: ſed determinat & declarat quòd id quod cadebat vel cadere videbatur ſub determinatione obligationis humanæ (quę non potuit omnia circunſpicere) amplius non contineatur. Alii clarius ſoluunt, dicentes quòd duplex eſt ius diuinum: quoddam eſt abſolutum, quod non conſurgit ex aliquo facto humano. & in hoc prælatus non poteſt diſpenſare directè neque indirectè ſiue ex conſequenti. Aliud eſt ius diuinum, quod pendet & conſurgit ex facto humano, vt obligatio voti & iuramenti, quæ conſequitur actum humanũ, ſuper quẽ prælatus à Deo authoritatem habet, per conſequens ſuper ea quæ ipſum conſequuntur: & in hoc licet prælatus non poſſit diſpenſare directè, poteſt tamen indirectè & ex conſequenti, ratione actuũ humanorũ, qui ſubiiciuntur variationi, & ſuper quos habet poteſtatem, vt dictum eſt. vel clarius, nõ diſpenſat authoritate propria, ſed authoritate Dei, qui ſuper tale ius dedit ei poteſtatem ex conſequenti, ex quo dedit poteſtatem ſuper id à quo illud ius pendet, ſcilicet ſuper factum humanum. ¶ Notandum præterea quòd irritatio, diſpenſatio, commutatio: & redemptio voti, differũt ab inuicẽ. Quia irritatio eſt annullatio obligationis voti, etiam ſine quacunque cauſa: vt cum maritus dicit vxori, nõ placet ſiue nolo quòd ſerues hoc vel illud votum, abſque ſcitu & conſenſu meo factum. Diſpenſatio autem eſt determinatio vel declaratio ex rationabili cauſa. Commutatio eſt annullatio obligationis voti, cum obligatione ad aliquid aliud faciendum. Redemptio verò voti, ſi diſtinguatur à cõmutatione, eſt annullatio obligationis voti, cum ligamine ad aliquid dandum: puta ſi ei qui vouit, peregrinationem, imponatur eleëmoſyna: puta tantum dare, quantum expoſuiſſet eundo: vel aliquid huiuſmodi. de hac redemptione voti habetur in titu. de voto & voti redemp. in antiquis.

Ius diuinũ duplex.

Irritatio, diſpenſatio, cõmutatio, & redẽptio voti differunt.

Ver. 15. DE IVRAMENTO.

2. 2. q. 89. art. 4.

Iuramẽti definitio alia definitio. c. 16.

Iuramentũ eſt duplex.

Iurandi modus duplex.

IVramentum eſt alius actus religionis & latriæ: & poteſt ſic definiri: Iuramẽtum eſt inuocatio teſtimonii Dei, ad confirmationem dicti vel facti præteriti, præſentis, vel futuri. Et ſic iurare eſt Deum in teſtem inuocare & aſſumere, proteſtarique eum eſſe infallibilis veritatis, & omnium notitiam habere. Secundum aliquos, iuramentum eſt aſſertio vel negatio vera de aliquo poſſibili & honeſto, ſacræ rei atteſtatione firmata. & ſecundũ iuriſtas, iuramentum, iuſiurandum, & ſacramentũ idem ſunt. Theologi tamen aliter ſacramentum accipiunt, vt inferiùs dicetur. Iuramentum eſt duplex, ſcilicet, iudiciale, hoc eſt delatum in iudicio à parte vel iudice. & hoc iuramentum aliquando coactè præſtatur, cùm à iudice præſentatur: quia non poteſt recuſari, licet bene quando præſentatur à parte. Aliud eſt iuramentum extraiudiciale, quod extra iudiciũ ex partium cõnentione exhibetur. ¶ Quo ad modum iurandi D. Tho. dicit, quòd duplex eſt modus iurandi, ſcilicet per ſimplicem conteſtationem, & per execrationem. Sed quia primus poteſt diuidi in duos: ideo tres modos iurandi ponere poſſumus. Primus modus, qui ſit ſimplici verbo: vt dicendo per Deũ ita eſt, &c. Non enim eſt neceſſe (ſecũdum Panor. in ca. Et ſi Chriſtus. de iureiurando) quòd dicatur, iuro. Hic modus ſit diuerſis verbis, de quibus certa regula dari nõ poteſt. In antiquo teſtamento iurabant, Viuit dominus: &, Viuit anima mea: &, viuit anima tua: In nouo verò teſtamento, & in primitiua Eccleſia, Teſtis eſt mihi Deus. Roma. 1. Et Philippen. 1. &, Teſtem inuoco Deum. 2. Corint. 1. &, Veritatẽ dico in Chriſto, & nõ mentior. Rom. 9. Teſtis eſt mihi conſcientia mea. 22. quæſt. 1. cap. Si peccatum. &, ſic Deus me adiuuet, vt in cap. de parentela. 35. quæſt. 6. Secũdus modus iurandi per ſimplicem conteſtationem eſt, cùm interuenit aliqua

2. Reg. 14. 4. Reg. 4.

res ſacra: vt cũ iuratur inter manus Epiſcopi, vel ſuper euangelia, aut crucem, aut reliquias ſanctorum tangendo. Et quo ad hunc modum iurãdi inuentæ ſunt plures ſolennitates, ad diuinã reuerentiam, & terrorem indiſcretè iurantiũ, ad retrahendũm eos à periurio. Tertius modus iurandi eſt per execrationem, dum ſcilicet aliquis ſe, vel aliquid ad ſe pertinens, ad pœnã obligat, vt credatur verũ quod dicitur. & cùm quis inuocat Deum nõ ſolum in teſtem, ſed etiã iudicem & punitorẽ. vt, Si non eſt ſic, nõ ſit ſalus animæ meę. In antiquo teſtamento iurabãr, Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat. Et ſic iuraſſe videtur D. Paulus, dicens: Ego teſtem inuoco Deum in animam meam.

Iterum duplex dicitur eſſe iuramentũ, ſcilicet aſſertorium & promiſſoriũ. Aſſertorium eſt propoſitionis de præſenti vel præterito. Promiſſorium eſt reſpectu propoſitionis de futuro.

Ad dicere in veritate vel fide aut per fidem ſit iurare.

Difficultas eſt an ſit iurare dicẽdo, in veritate, vel in fide, vel per fidem ita eſt. Quo ad primum ſciendũ, ꝙ hoc cõplexum (in veritate) dupliciter accipi poteſt, ſ. nominaliter & aduerbialiter. Si accipiatur nominaliter & pro veritate ſimpliciter & abſolute, quę eſt Deus, iuxta illud Ioã. 14. Ego ſum via, veritas, & vita: tunc eſt iuramentũ. Si verò accipiatur pro veritate humana, nõ eſt iuramentum: quia nõ accipitur aliquod ſacrum. Si autem accipiatur aduerbialiter, vt idem eſt ꝙ verè ſiue veraciter & ſine defectu, tunc nõ eſt iuramentum. ſed bonus & ſerioſus modus dicendi, per quem agnoſcimus ꝙ non ioco vel dubitanter loquimur. Hunc modum loquendi docuit Chriſtus, dicens: In veritate dico vobis, ꝙ multę viduæ erãt in diebus Heliæ, &c. & D. Petrus: In veritate comperi, ꝙ nõ eſt acceptor perſonarũ Deus. Quo ad ſecundum pariter de fide dicendum eſt. Quod ſi dicatur, per fidem theologam, vel per fidem quam habeo erga Deum, vel teneo de Deo, eſt iuramentum. Si verò pro fide humana, vel nobilis viri, quæ ſæpe deficit & fallit ac fallitur: tunc idem eſt quod fideliter & tunc non eſt iuramentum, ſed quidam modus aſſereodi, maxime cum non adſit intentio iurandi, quæ requiruntur ad iuramentum. Per hæc diſcutere poteris plures ſcrupulos timoratarum conſcientiarum.

Luc. 4.
Act. 10

Iuramentũ probatur licitum.

Iuramentum eſſe licitum maxime in defectu teſtimonij humani, quod eſt per teſtes, vel inſtrumenta, vel confeſſionem partis (quæ ſunt tria genera probationis) cõſtat ex illo Deut. 6. Dominũ Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per nomen eius iurabis. Et ex illo Heb. 6. Homines per maiores ſuos iurant: & omnis controuerſiæ eorum finis ad confirmationem, eſt iuramentum. Et per alios paſſus & exempla D. Pauli ſuperius allegata. Hoc tamen verum eſt, dummodo iuramentum habeat tres comites, de quibus Hier. 4. Iurabis, Viuit Dominus in veritate, iudicio, et iuſtitia. Primo in veritate: vt ſcilicet id quod iuratur, ſit verum, vel ſaltem æſtimetur verũ. Et ad iuramẽtum abſolutum, hoc eſt ſimpliciter & ſine addito factum, oportet ꝙ ſit iuranti euidẽter notum: puta aliquo ſenſu proprio ſenſatum. Si verò ſit creditum vel æſtimatũ tantum, debet iurare per verbum Credo, vel Æſtimo verũ. Secundo ad hoc ꝙ iuramentũ ſit licitum, requiritur iudiciũ diſcretionis: vt ſcilicet nõ leuiter & abſq; magna cauſa iuretur. Si enim quis pro minima cauſa requireret regis teſtimoniũ, iniuriã ei faceret: à fortiori ſi requirat Deum teſtem pro minima cauſa. hoc enim eſt aſſumere nomẽ Dei in vanũ, ideo talis nõ poteſt excuſari à peccato. Tertio ad hoc ꝙ iuramentũ ſit licitũ, requiritur iuſtitia, ꝙ id quod iuratur fieri nõ ſit iniuſtũ, hoc eſt prohibitũ aut inhoneſtum, aut in detrimentũ alterius, aut etiã inhoneſtum quantum ad perſonã ſuam vel alterius, & hoc præcipue in iuramento promiſſorio locũ habet. quia in iuramento aſſertorio, maxime quod præſtatur in iudicio, nõ attenditur honeſtas facti ſuper quo iuratur, ſed veritas. vnde teſtis tenetur ſuper facto adulteri, quod ſcilicet eſt inhoneſtũ, veritatem dicere. Similiter nõ attenditur an ex depoſitione teſtium (dum modo verũ dicant) ſequatur præiudicium. Quia vt in pluribus propter depoſitionẽ teſtium pars quæ malam cauſam fouet, læditur. Sed in iuramento promiſſorio, quod eſt de futuro agendo, vel nõ agendo, requiritur iuſtitia & honeſtas: vt ſcilicet nõ iuret ſe facturũ aliqua illicita, &c. Quia talis peccaret iurãdo: facit enim irreuerentiã Deo, vocando eum in teſtem ſuæ iniquitatis. Nec tenetur implere: quia implendo peccaret, faciendo iniuſtum. & ſi iniuſtum faceret, ad ſeruandũ iuramentum emiſſum, duplici peccato peccaret: primo, quia iniuſtum facit: ſecundo, quia iniuſtitiã ſuam placere Deo arbitratur. Quæcunq; autem harũ conditionum deficiat, iuramentum eſt illicitum, & peccatum.

Tres comites iuramenti.

Iuramentũ promiſſoriũ de re illicita non ligat et iurãs peccat iurando & ſeruando.

Ex his ſequitur primo, ꝙ omne iuramẽtum, in quo aſſeritur falſum, vel negatur verũ, aut aſſeritur dubium & incertum, eſt illicitum: quia contra primã conditionem. Secundo, ſequitur ꝙ omne iuramentum indiſcretum eſt illicitũ. Dicitur autem indiſcretũ dupliciter: primo per inconſiderationem, nõ plenè & deliberatè conſiderãdo quid facit, ſed leuiter: nec exhibet reuerentiã quã debet. Secundo propter defectum cauſæ ſufficientis. Cauſa autem ſufficiẽs eſt neceſſitas: vt cum a iudice præcipitur, aut aliàs in periculo conſtituitur, niſi iuret, vel competens vtilitas reipublicæ, aut propria, quæ penſari debet ad arbitrium boni viri. Requiritur ergo ad iuramentũ ex parte iudicij diſcretionis, reuerẽtia, deuotio, fides, neceſſitas, vel vtilitas, & omnia quæ ad debitum modum iurãdi pertinent. Hinc eſt ꝙ pueri ante annos pubertatis non debent cogi aut admitti ad iurandum, propter defectum huius conditionis. vt habetur in c. pueri. 22. quæſt. 5. Si tamẽ ante tempus illud habent vſum rationis completũ, & iurant abſq; conditionibus requiſitis: peccant mortaliter vel venialiter, ſecundũ qualitatẽ periurij, quemadmodũ & alij, vt habetur in c. 1. de delictis puerorũ. Propter eãdem cauſam ſiue defectũ repelluntur & qui fuerunt aliàs periuri. Quod intelligẽdum eſt de conuictis & condemnatis: tales enim repelluntur à iudicio & contractibus, vt infames. De periuris autẽ notoriis ex facto dubiũ eſt, cùm tales ſint penè innumeri. Syl. de Prierio dicit ꝙ ſi periurium ſit publicum, vt ſi quis coram multis deliberatè iuret ſuper quatuor ſancta Dei euangelia tacta, & de aliquo quod eſt euidenter falſum, repellitur à teſtimonio. Sed ſi verba potuerunt eſſe iuratoria vel non iuratoria, aut ſi ex ira, vel dubitetur de modo iurandi: & ſi dubitetur an factũ ſciuerit eſſe tale, repelli nõ poteſt, de iis in c. paruuli. 22. quęſt. 5. Propter eandem cauſam repelluntur furioſi. vt in can. merito. 15. quæſt. 5. Dicunt aliqui ꝙ iuramentum promiſſorium & indiſcretum obligat iurantem, dum tamen ſit de re iuſta & poſſibili. poteſt tamen cum eo diſpenſari. Tertio ſequitur ꝙ omne iuramentũ, quod vergit in detrimentũ ſiue diſpendium ſalutis æternę vel corporalis, eſt illicitum, & nõ eſt ſeruandum. Per has conditiones poſſunt co-

Iuramentũ dicitur ex diſcretione dupliciter.

Iuramentũ promiſſoriũ indiſcretũ de re licita ligat.

gnoſci omnia iuramenta illicita. Concurrẽtibus tamẽ prędictis tribus comitibus ſeu conditionibus, iuramentum eſt licitum, etiam ſi ſit promiſſorium, eſtq́ obligatorium.

Nec obſtat quod Chriſtus Mat. 5. dixit: Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Non peierabis. Ego autem dico vobis nõ iurare omnino, neq́ per cœlum, quia thronus Dei eſt: neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius: neq́ per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit autẽ ſermo veſter, eſt eſt, Nõ non, vt non ſub iudicio decidatis. Quia certum eſt quòd Chriſtus (qui venerat ad honorandum patrem, vt habetur Ioan. 8 Ego glorifico patrem meum:) non prohibuit honorem & reuerentiam Dei, quæ fit & datur Deo per iuramentum cum tribus prædictis conditionibus. dictum eſt enim ꝙ iuramentum eſt actus latriæ, & quòd in ipſo eſt proteſtatio omnis ſcientiæ & infallibilis veritatis Dei. Sed prohibuit aſſuetudinem iurãdi, & ne abſq́ illis tribus comitibus iuretur: quia hoc eſſet aſſumere nomen Dei in vanum, quod eſt illicitum. Et hoc declarauit, inquiens, Vt nõ ſub iudicio decidatis In iudicio ſcilicet diſcretionis, ſi frequenter & abſque cauſa in aſſuetudinem iurãdi veneritis. Noluit ergò dicere, ꝙ adueniente præcepto iudicis ad imponendum finem controuerſiis & confirmationem veritatis, aut aliqua alia rationabili cauſa occurrente, iuramentum eſſet illicitum. Et quamuis dixerit, Quod amplius eſt, à malo eſt: non dixit tamen, malum eſt: ſed, à malo, nõ iurantis, ſed ex peccato originali talis eſt orta fragilitas, ꝙ homines illis qui non poſſunt probare teſtimonio humano, nolint ſimplici verbo credere, vel propter cupiditatem, vel fragilitatem veram vel æſtimatam.

Creaturæ duplices. An iurare per creaturas ſit licitũ Circa iuramentum per creaturas notandum eſt, quòd creaturæ ſunt duplices. Quædam ſunt quæ ex ſe vel earum nominatione important aliquid diuinum, vt ſancta quatuor Dei euangelia, eccleſiæ ſacramenta, & Sancti qui ſunt in cœlo, gratia & dona ſupernaturalia, & quicunque per illa iurant, & ea in teſtimonium vocant: nõ ea vocare cenſentur, ſed Deum qui in eis relucet. Et ſeruatis tribus prędictis comitibus, iuramentum per illas factum, non cenſetur illicitum. Aliæ ſunt res nõ ſacræ. & ſi ponatur Deus in obliquo, vt puta per ignem Dei, vel aliquid huiuſmodi: tunc inuocatur Deus cõditor earum. Hoc modo prohibuit Chriſtus iurare per cœlum, terram, & alias creaturas, ne eis diuina reuerentia exhiberetur: ſed non ſimpliciter ſeruatis tribus prædictis comitibus. Iudęi enim per angelos & creaturas iurabant, vt dicit D. Hiero. *In 3. ſen. diſt. 39.* D. Tho. dicit ꝙ licet iurare per creaturam relatam ad creatorẽ, prout relucet in ea veſtigium veritatis. Addunt aliqui etiam ſi non apponatur Deus explicite, quando illa creatura eſt aliquid, in quo principaliter ſit memoria Dei, vt per animam & cõſcientiam, imò etiam per cœlum, in iuramento facto per ſimplicem conteſtationem. In iuramento autem facto per execrationem, inducitur creatura aliqua, in qua diuinum iudicium execratur, vt cum homo iurat per caput ſuum, aut filium, ſiue per aliam rem dilectam. *Gen. 42* Quòd autem Ioſeph iurauerit per ſalutem Pharaonis, vtroque modo poteſt intelligi, ſcilicet per modum execrationis, quaſi ſalutem Pharaonis obligauerit Deo: vel per modum conteſtationis, quaſi conteſtando veritatem iuſtitiæ diuinæ: ad cuius executionem principes terræ conſtituuntur. hoc etiam iuramentum, Per animam & conſcientiã meam, per execrationem fieri poteſt.

De obligatione iuramenti. Circa obligationẽ iuramenti aduertendum eſt, ꝙ omne iuramentum, ſiue ſit aſſertorium, ſiue promiſſorium, cum tribus prædictis comitibus factum, eſt aliquo modo obligatoriũ. Ligat enim iurantem, ſaltẽ ad hoc vt veritas ſeruetur. Sed quia propriè obligatio reſpicit aliquid fiendum, vel non fiendum, ideo ſolum iuramentũ promiſſoriũ de aliquo fiendo vel nõ fiendo, per ſe & nõ per alias cauſas, dicitur propriè obligatorium, duplici obligatione: vna erga proximum, ſecũda erga Deum, ob cuius reuerentiam promiſſum ſeruandum eſt, niſi vergat in peiorem ſeu deteriorem exitum. *Iuramentũ dupliciter vergere poteſt in peiorem ſiue deteriorẽ exitum.* Quod contingere poteſt dupliciter. vno modo à principio, quando id quod iuratur, eſt per ſe malum: vt cum iurat ſe perpetraturum homicidium, vel cũ eſt maioris boni impeditiuum: vt cum quis iurat ſe non intraturum religionem, vel non facturum eleemoſynam, aut alia opera conſilij: vel eſt de indifferentibus, puta non loqui Guilelmo, aut nunquam intrare domum eius: In primo caſu peccat iurando & ſeruando: in ſecundo verò & tertio caſu peccat iurando, quia ponit obicem ſpiritui ſancto. Non peccat tamen, iuramentum ſeruando, cum ſit de opere conſilij, vel indifferenti: melius tamen faceret, ſi iuramentum non ſeruaret. Alio modo vergit in deteriorem exitum, propter aliquid quod de nouo emergit: tunc iuramentum non obligat, nec eſt ſeruandum, maxime ſi illud de nouo emergens ſit malum: vel ſi non fuerit præmeditatum: ſicut in iuramento Herodis, cuius iuramentum, ab initio poterat eſſe licitum, intellecta conditione, ſi peteret quod dare deberet: ſed audita petitione, illicita fuit impletio. *Li. 1. de offi.* Vnde D. Ambroſius: Eſt contra officium, promiſſum nonnunquam ſoluere ſacramentum. Et ex hoc *Regula generalis.* formari poteſt regula generalis. Quòd quandocunq́ aduenit caſus, in quo non eſſet licitum iurare, vel non fuiſſet iuratum, ſi fuiſſet præmeditatum, iuramentum emiſſum, illo caſu veniente & durante, non ligat. Ex quo ſequitur, quòd nõ ligat non ſtantibus conditionibus appoſitis vel tacitis, quę ſubintelliguntur vel exprimũtur de iure. de quibus Glo. in cap. quemadmodum & cap. quinta vallis. de iureiurando. *Octo conditiones ſubintellectæ in omni iuramento.* Sunt autem octo conditiones principales, ad quas cæteræ poſſunt reduci. Prima, ſi Deo placuerit. de qua in c. beatus § 1. 22. q. 2. Secunda, ſi ſuperiori placeat In omni enim iuramento excipitur authoritas ſuperioris. vt in cap. venientes. & ca. eam te de iureiurando. Tertia, ſi res in eodem ſtatu permanſerit. vt in d. cap. quemadmodum, puta ſi iurauerit accipere Bertam, quæ poſtea fornicata eſt, aut effecta leproſa, vel reddere gladium ei, qui poſtea factus eſt furioſus. Quarta, ſi ſeruetur fides ſiue promiſſum. Vnde dicitur communiter: Frangenti fidem, fides frangatur eidem. de hoc in ca. peruenit eo. tit. Quinta conditio, ſi res honeſta & poſſibilis fuerit, & iurans impoſſibilitatus nõ fuerit. de hac in d. cap. quemadmodum. & in ca. quinta vallis. Sexta conditio, ſi iurauerit reddere pecuniam: intelligitur ſi numerata fuerit. de hac in l. indubitanti. ff. de non numerata pecunia. Septima, ſi iurauerit dare dotem. intelligitur ſi nuptiæ ſubſecutæ fuerint. vt in l. ſtipulationem. ff. de iure do. Octaua, ſi iurauerit ſtare præceptis alicuius. intelligitur ſi rationabilia & moderata præceperit. Iuramentũ enim non extenditur ad veriſimiliter nõ cogitata. vt in d. c. quemadmodũ. Nec obligat vltra conſenſum.

ſum. vt in d.cap. quinta vallis. Ex hoc ſequitur ꝙ iuramentũ metu vel aliâs indebitè extortum, & in quo quis non habuit animũ ſe obligandi, nõ ligat quo ad proximũ. licet obliget quo ad Deũ, & obtinenda ſit diſpenſatio. Idem de iuramento doloſe exacto: vt de Gabaonitis. Nota tamen ꝙ obligatio voti maior eſt, quàm obligatio iuramenti: quia obligatio voti eſt ex fidelitate, quæ continet reuerentiam Dei. Obligatio verò iuramenti eſt ex reuerentia ſola. & ſic tranſgreſſio voti contra fidelitatem & reuerentiam, eſt maior tranſgreſſione iuramenti, quæ eſt contra reuerentiam tantum. Et ſic ex oppoſito, maior eſt obligatio voti.

Iuramentũ vi, metu aut aliâs indebitè extortũ.
In quo quis non habuit animum ſe obligãdi, nõ ligat quo ad proximũ licet bene quo ad Deum.
Obligatio voti eſt maior quàm iuramenti.

Circa interpretationem iuramenti nota reſolutionem D. Thom. Quòd quando non eſt eadem intentio iurantis & eius cui iuratur: ſi hoc prouenit ex dolo iurantis, debet iuramentũ ſeruari ſecũdum intellectum eius cui iuratur, ſiue iuramentum præſtatur. Vnde Iſidorus, & habetur in c. quacunq; arte verborum. 22. quæſt. 5. Quacunq; arte verborum qui iurat, Deus tamen qui conſcientiæ teſtis eſt, ita hoc accipit: ſicut ille cui iuratur, intelligit & dupliciter reus fit: quia nomen Dei in vanum aſſumit, et proximum dolo capit Si autem iurãs dolum non adhibeat, obligatur ſecundum intentionem ſuam. Vnde D. Greg. Aures humanæ talia verba noſtra iudicãt, qualia foris ſonant. Diuina verò iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Nec iurans ſine dolo aliter obligatur, q̃ ſecundum intentionem ſuã interiorẽ. Sed in foro contentioſo, vbi intẽtio ignoratur, obligatur ſecundũ quod verba accipi ſolent. ❡ De diſpenſatione iuramenti eodẽ modo dicendũ eſt, ſicut ſupra dictũ eſt de diſpenſatione voti. & hæc in præſentiarũ de iuramento ſufficiãt. Si ampliora deſideras, vide D. Tho. in prędicta quæſtione, & in ſummiſtas ſuper verbo, iuramentum.

2.2.q.89. ar.7.ad.4. De interpretatione iuramenti.
27. Mora. De diſpẽſatione iuramenti.

Ver. 16. DE ADIVRATIONE.

A ADiuratio eſt alius actus religionis: quæ nihil aliud eſt, quàm inuocatio diuini nominis, ad inducendum alios ad aliquid agendum, vel non agendum. Et fieri poteſt dupliciter, ſcilicet per modũ deprecationis ſiue obſecrationis, & per modũ compulſionis. Primus modus eſt, per reuerentiã diuini nominis obſecrare. & licitũ eſt inferioribus hoc modo vti erga ſuperiores. Secũdus modus eſt, per reuerentiam diuini nominis præcipere vel prohibere. Et hoc modo licitũ eſt vti ſuperioribus erga ſubditos. quo quidem modo ſæpe vtuntur pręlati religioſorum, qui præcipiunt vel prohibent in virtute Spiritus ſancti & ſanctæ obedientiæ. Dæmones autem non licet adiurare per modum deprecationis neque compulſionis, ad aliquid per eos ſciendum vel obtinendum: quia hoc pertinet ad aliquam ſocietatem, quæ prohibita eſt haberi cum ipſis, iuxta illud. 2. Cor. 6. Quæ ſocietas lucis ad tenebras &c. Ex ſpeciali tamen inſtinctu ſpiritus ſancti, per modum compulſionis, licet eos adiurare. ſicut legimus aliquos ſanctos operatione dæmonum fuiſſe vſos. D. enim Iacobus per dęmones fecit Hermogenem ligari, & ad ſe adduci. Per hunc modũ compulſionis poſſunt Chriſtiani adiurare dęmones ſecundum poteſtatem à Chriſto ſibi datam, ſcilicet vt egrediãtur à corporibus obſeſſis, & ne nobis aut fidelibus noceant. Vnde Mar. vltimo: Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur. In nomine meo dæmonia eiicient. Et Luc. 10. Ecce dedi vobis poteſtatem ſupra ſerpentes, & ſcorpiones, & ſupra omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit. ❡ Creaturas verò irrationabiles ſecũdum ſe non licet adiurare, neque per modum deprecationis, neque per modum præcepti: quia non ſunt capaces. aguntur enim, & non agunt. Sed ſi referatur adiuratio ad Deum, qui eas dirigit, licitum eſt per modum deprecationis, quod pertinet ad eos qui miracula faciunt. Si verò referatur adiuratio ad diabolum, qui irrationabilibus vtitur in nocumentum noſtrum, licitum eſt per modum compulſionis & præcepti. Et talis eſt modus adiurãdi in exorciſmis eccleſiæ, per quos dæmonum poteſtas excluditur ab irrationabilibus & inſenſibilibus creaturis.

2.2.q.60. ar.1.2.& 3. Adiuratio dupliciter fieri poteſt.
Dæmones nõ ſunt adiurandi per modum deprecationis, ſed per modum compulſionis.
In creaturas irrationabiles an liceat adiurare.

Ver. 17. DE LAVDE ET CANTV.

B ALius religionis actus exterior, eſt aſſumptio diuini nominis in laude & cãtu vocali. Et quia fuit quidam Hilarius, de quo meminit D. Aug. qui detrahebat cantui Eccleſiaſtico, & illum ſequuti ſunt Valden. & poſt eos Ioannes Vviclefz & neoterici hæretici, qui non verentur Eccleſiæ cantores vocare ſacerdotes Baal, & boatores Ideo hic paululum inſiſtendum eſt. In primis certum eſt quòd de omnibus à Deo datis gratias agere debemus Deo. Iuxta illud. 1. Theſ. 5. In omnibus gratias agite: hæc eſt enim voluntas Dei. Rationem autem aſſignat D. Iac. 1. cap. ſuæ canonicæ epiſtolæ: Quia omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à patre luminũ, hoc egerunt ſancti patriarchę, Abel, Noë, & Abraham, de rebus exterioribus: ergo à fortiori de corpore, mente, & voce, cum ſint maiora dona. Certum eſt etiam filios Iſrael tranſacto mari rubro, & Pharaone ſubmerſo, hymnũ Domino modulaſſe, Exo. 15. Cantemus Domino, glorioſe enim, &c. 1. Para. 6. Dauid inſtituit cantores, vt cantarent ante archam. & Pſal. 94. inuitabat omnes: Venite, exultemus Domino, iubilemus Deo ſalutari noſtro, &c. Et Eſa. 6. de Seraphin dicitur, ꝙ clamabat alter ad alterum, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Et in nouo teſtamento habemus canticum Zacharię, Simeonis, et D. Virginis. Inſuper Luc. 2. in natiuitate Chriſti, Subito facta eſt cũ angelo multitudo militiæ cœleſtis exercitus laudantium & dicentiũ: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonę voluntatis. Et Act. 16. de Paulo & Syla dicitur, ꝙ media nocte adorãtes laudabant Deũ: & audiebãt eos qui in cuſtodia erãt. Quod & alios Chriſtianos feciſſe commemorat Plinius ſecundus, qui tunc prouinciam adminiſtrabat: qui in epiſtola ad Traianũ de Chriſtianis ſcribẽs, dicit: Hęc fuit ſumma vel culpæ vel erroris eorum: ꝙ eſſent ſoliti ante lucem conuenire, carmenq; Chriſto ſuo, quaſi Deo, canere. Et Euſebius Cæſarien. dicit: Sed & Chriſti exemplo inoleuit (ſcilicet cantus) qui poſt cœnam hymnũ dixit. D. Ignatius, D. Ioannis apoſtoli diſcipulus, poſt D. Petrum. 3. Antiochenæ eccleſiæ epiſcopus, audiuit choros angelorum, antiphonas ſanctę Trinitatis decantantium. Ideo inſtituit eas inter pſalmos decantari. Et in Toletano concilio, c. 12. habetur: Sicut orationes, ita & hymnos ad laudem Dei compoſitos, nullus vlterius improbet, & in cõcilio Agaten. c. 30. fuit idem decretum. & rationem aſſignat Rabanus: Pſalterium idcirco cum melodia cantilenarum ſuauium ab eccleſia frequentatur, quo potius animi ad compunctionem flectãtur. & D. Aug. ait; Adducor cantandi conſuetudinẽ approbare in eccleſia, vt per

2.2.q.90. In 2. lib. retract.
In hiſt. Eccle. li.3.c.32.
De inſti. cle. c.76
9. Confeſſ.

vt per oblectamenta aurium, animus in affectũ pietatis aſſurgat. & de ſeipſo in nono Confeſſionum
dicit: Fleui in hymnis & canticis, ſuaue ſonantis eccleſiæ vocibus acriter commotus. Ex præmiſſis
apparet veſania & blaſphemia hęreticorum.

§. 6. DE VITIIS RELIGIONI OPPOSITIS.

PEccata religioni oppoſita ſunt quinque, ſcilicet ſuperſtitio, tentatio, periurium, ſacrilegium, ſi- C
monia.

Ver. 1. DE SVPERSTITIONE.

2.2.q.92 SVperſtitio eſt vitium religioni oppoſitum, ſecundum exceſſum, non ꝙ plus exhibeat in cultum D
art.1. diuinum, quàm vera religio: ſed quia exhibet cultum diuinũ cui non debet, vel eo modo quo non
*Superſtitio- debet. & ſic Superſtitio eſt indebitus cultus diuinitatis. Superſtitiõis duę ſunt ſpecies principales. Pri
nis definitio ma eſt, qua exhibetur cultus Deo vero, ſed modo indebito. Secunda ſpecies ſuperſtitionis eſt, quando
& diuiſio.* exhibetur diuinus cultus ei cui non debetur. Quantum ad primam, ſciendum ꝙ aliquis duobus mo-
art.2. dis poteſt indebitè cultum exhibere Deo vero. Primo quando exhibet cultum pernicioſum. Secũdo
2.2.q.93 quando cultum ſuperfluum. Cultus pernicioſus Deo exhibetur, quando per cultum exteriorem ali-
art.1. quid falſum ſignificatur. Quod contingit dupliciter. Primo ex parte rei ſignificatæ, à qua deſcendit ſi-
*Cultus per- gnificatio cultus: vt vti ſacramentis & ceremoniis veteris legis, quibus Chriſti myſteria figuraban-
nicioſus du- tur. talia enim obſeruando quis proteſtatur Chriſtũ non veniſſe, vel miniſteria nõ impleuiſſe. & ideo
pliciter con- mortaliter peccat. Vnde Gal. 5. Si circũcidimini, Chriſtus nihil vobis proderit. Euacuati enim eſtis
tingit.* à Chriſto, qui in lege iuſtificamini. Alio modo cõtingere poteſt falſitas in exteriori cultu, ex parte co
lentis, & pręcipue in cultu cõmuni, qui per miniſtros exhibetur in perſona totius eccleſię. Sicut enim
falſarius eſſet, qui aliqua proponeret ex parte alicuius, quæ nõ eſſent ei cõmiſſa: ita ſi miniſter in perſo
na eccleſiæ exhibet cultum Deo contra modũ diuinę authoritatis ab eccleſia conſtitutum, & in eccle
ſia conſuetum. Vnde D. Ambr. dicit: Indignus eſt qui aliter aliud celebrat myſterium, q̃ quod Chri-
ſtus vel eccleſia tradidit. Et propter hoc etiam Gloſ. dicit, ad Col. 2. Superfluus cultus eſt, quãdo tra-
ditioni humanę religionis nomen applicatur. Et ſic peccant, qui Sanctorum falſas reliquias colendas
proponunt, & offerentes votiuas ſtatuas ſiue imagines miraculorum ſeu beneficiorum falſorum affi-
gẽtes eas imagini Crucifixi ſeu ſanctorum, alicuius lucri gratia, vt ſcilicet alij inde prouocati ad ſimi
lia offerendũ concurrãt. Tales peccãt mortaliter: quia irreuerentiã notabilem faciũt in actu colendi.
Et hoc peccato etiam peccare vidẽtur, qui ad fantaſiam certas miſſas vel officia componunt, & abſq;
art.2. eccleſiæ authoritate aliis celebranda proponunt. Quo ad ſuperfluum dupliciter: vno modo ſecũdum
*Superfluum abſolutam quantitatem. & hoc modo non poteſt eſſe aliquid ſuperfluum in diuino cultu: quia nihil
dicitur du- poteſt homo facere, quod nõ ſit minus eo quod debet Deo. Alio modo poteſt eſſe aliquid ſuperfluum
pliciter.* ſecundum quantitatem proportionis: quia ſcilicet non eſt proportionatũ fini diuini cultus, qui eſt vt
homo det Deo gloriam, & ei ſe ſubiiciat mente & corpore. Et ideo quicquid homo facit, quod perti
net ad dei gloriam, & ad hoc quòd mens hominis Deo ſubiiciatur, & etiã corpus per moderationem
concupiſcentiarum ſecundum Dei & eccleſiæ ordinationem, & conſuetudinem eorum cum quibus
homo conuiuit, nõ eſt ſuperfluum in diuino cultu. Si autẽ aliquid ſit quod, quantũ eſt de ſe, ad prædi-
ctum finem nõ ſeruit, aut etiã ſi ſit præter Dei & eccleſiæ inſtitutionem, vel cõtra cõſuetudinem com-
munem eorum inter quos homo conuiuit: totum hoc reputandum eſt ſuperfluum & ſuperſtitioſum,
quaſi in exterioribus ſolum conſiſtens, & ad interiorem Dei cultũ non pertinẽs. vnde actiones iucun
ditatis ad ſuperfluum cultum ſpectant, vt decantatio cantilenarum per organa & alia inſtrumẽta mu-
ſicalia, quæ aliquando auertũt ab interiori cultu. Ad ſuperfluum etiam cultũ pertinet quicquid in ec-
cleſia dicitur aut ſit ſupra rubricas ſeu ſtatuta: vt ſi bis dicatur Alleluia, vbi ſemel ſcriptũ eſt & ſi ſit in
miſſa crucis ſignũ vbi non mandatur fieri: aut ſi plures clerici aut cantores, q̃ conſuetum eſt, parentur,
ſecundum dominũ Caietanum in Summula. Ad hoc genus poteſt reduci cultus diminutus ſi quis eo
rum quæ in rubricis ſcripta ſunt, aliquid omittat. Superſtitio autem, qua exhibetur diuinus cultus ei
cui non debet, diuiditur in idololatriam, ſuperſtitionem diuinatiuam, & ſuperſtitionem obſeruantia-
rum, de quibus per ordinem dicendum eſt.

Ver. 2. DE IDOLOLATRIA.

Act.17 IDololatriam D. Paulus ſuperſtitionem nominauit, cũ ait: Viri Athenienſes per omnia quaſi ſuper- B
ſtitioſos vos video. Eſt autem Idololatria exhibitio diuini cultus facta creaturæ. Quod olim ab ali
2.2.q.94 quibus ſiebat idolis, hoc eſt ſimulachris earum rerum, quæ nullam habent virtutem ſeu dignitatem.
art.1. Quia quidam per quaſdam artes nefarias, ſimulachra quædam conſtruebant, quæ virtute dæmonio-
rum aliquos certos effectus habeant. vnde putabant in ipſis ſimulachris eſſe aliquid diuinitatis: &
*8. de Ci- per conſequens ꝙ diuinus cultus eis deberetur. Et hic fuit error Hermetis Triſmegiſti. vt D. Aug.
uit. Dei.* dicit. Alij verò non exhibebant cultum diuinitatis ſimulachris, ſed creaturis: quarum erant ſimula-
chra. & vtrunq; eorum reprobatur Rom. 1. vbi quantum ad primum, dicitur: Mutauerunt gloriam
incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedũ,
art.3. & ſerpentium. Quantum ad ſecundum ſubdit: Coluerunt & ſeruierunt potius creaturæ, quàm crea-
tori. Hoc peccatum eſt grauiſſimum: quia quantum eſt de ſe, æquiparat creaturam creatori: & negat
*De inchoa- Deum verum eſſe Deum. cum non poſſint eſſe plures Dij per eſſentiam. ¶ Idololatria ſecundum Iu-
tione idolo- dæos incœpit in ſecunda mundi ætate, ab Iſmaële, quem primo ſimulachrum ex luto finxiſſe aſſerũt.
latriæ.* Alij dicunt ꝙ à Nembroth, qui cogebat homines ignem adorare: vel à Nino, qui imaginem Beli filij
ſui fecit adorari. Sap. 14. Acerbo luctu dolens pater ſibi rapti filij, fecit imaginem: & illum qui tunc
quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanq̃ Deum colere cœpit. Deinde procedente tempore inualeſcen-
te conſuetudine, hic error tanquam lex cuſtoditus eſt, & tyrannorum imperio colebantur figmenta.
Apud Græcos verò (vt refert Iſidorus) Prometheus primus ſimulachra hominum de luto finxit.
2.2.q.94 Idololatrię cauſa diſpoſitiua fuerunt homines, vel ex affectu, vel ignorantia. Cauſa verò initiatiua &
art.4 conſummatiua proceſſit ex parte dæmonum, qui in idolis dando reſponſa, & faciendo aliqua quæ ho

mini

minibus videbantur mirabilia,ſe colendos & adorandos vt Deos,hominibus exhibebant. Ceſſauit autem idololatria magna ex parte in ſexta ætate,per virtutem & doctrinam Chriſti.

Ver. 3. DE SVPERSTITIONE DIVINATIVA.

A SVperſtitio diuinatiua eſt exhibitio cultus debiti eis qui ſibi vſurpant cognitionē futurorum euentuum,vel præſentium,aut præteritorum occultorum. Et ſic Diuinatio eſt vſurpatio diuinę cognitionis,vt futurorum contingentium ad vtrumlibet,qui ex cauſa neceſſaria cognoſci nō poſſunt. Vnde Eſa 41. Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum: & ſciemus quia Dij eſtis vos:aut eſt vſurpatio cognitionis præteritorum vel præſentium occultorum, quæ non poſſunt humana ratione cognoſci. Vnde Diuini dicuntur,quaſi Deo pleni. diuinitate enim plenos ſe ſimulant,& fraudulentia quadam hominibus futura coniectant. Qui ergo præſumit talia prænuntiare,niſi Deo reuelante,dicitur Diuinator. Sed prænuntiare ea quæ ex neceſſitate veniunt,ſicut eclipſes, vel vt in pluribus,quæ humana ratione cognoſci poſſunt aut experientia,non eſt diuinatio,neq; peccatum. Diuinatio ſemper in malam partem accipitur. vt dicit D.Hiero.ſuper Michæam.& eſt ſemper peccatum tam diuinare,quàm ad diuinatores recurrere. Vnde Deuter.18.dicitur:Caue,&c. Omnis enim diuinatio ex operatione dæmonum prouenit explicite vel implicite. Explicite,quando dæmones expreſſe inuocantur,ad ſciendum futura vel occulta. Implicite verò,quādo qui habent pactum tacitum vel expreſſum cum dæmonibus vocantur:vel quia dęmones ſe ingerunt vanis inquiſitionibus futurorum,vt mentes hominum implicentur vanitate, de qua dicitur in pſal.Non reſpexit in vanitates & inſanias falſas. Vana autem inquiſitio futurorum eſt, quando aliquis futurum præcognoſcere tentat, vnde præcognoſci non poteſt.

2.2.q.95 art.1.

Diuinus ſiue diuinator quid ſit.

Pſal.39.

Ver. 4. DE SPECIEBVS DIVINATIONIS.

B DIuinationis duo ſunt genera. Primum per expreſſam dæmonis implorationem ſiue inuocationē: vel cum præter intentionem hominis dæmon ſe occultè ingerit ad prænuntiandum futura,vel præſentia quædam hominibus ignota. Hæc diuinatio eſt peccatum mortale,duplici ratione. Primo propter communicationem & ſocietatem illicitā,quæ prohibita eſt,vt ſupra deduximus. Ex D.Pau. Quæ conuentio,&c. & Eſa.28. Dixiſtis,percuſſimus fœdus cū morte,& cū inferno ſecimus pactum. Secundo propter periculum, quia dæmon intendit perditionem hominum ex ſuis reſponſis. & ſi aliquādo verum dicat,malo tamen fine,ſcilicet vt homines aſſuefaciat ad credendum ei. Vnde Athanaſius exponens illud quod habetur Luc.4. Increpauit illum dicens,Obmuteſce,ait: Quanuis vera fateretur dæmon,compeſcebat tamen Chriſtus eius ſermonem,ne ſimul cum veritate etiam ſuam iniquitatem promulgaret: vt nos etiam aſſuefaciat,ne curemus de talibus,& ſi vera loqui videantur. Nefas enim eſt vt (cum adſit ſcriptura diuina) à diabolo inſtruamur. Nota tamen ꝙ aliud eſt inuocare dęmonem,aliud inquirere ab eo ſponte occurrente. Quod quandoque licet per adiurationem,per modum compulſionis diuina authoritate,propter aliorum vtilitatem,vt dictum eſt,cum de adiuratione ageretur. Nunquam tamen licet eos inuocare,quæcunq; vtilitas ſequatur:quia non poteſt comparari detrimento ſpiritualis ſalutis. Huiuſmodi autem diuinatio quinque modis à dæmone fieri conſueuit. Primo per præſtigium,ex eo ꝙ oculi hominum dæmonum operatione perſtringūtur,dum dæmones præſtigioſis factis ac ſimulatis apparitionibus ſe aſpectui & auditui hominum ingerūt. Secundo per ſomnia.quorum obſeruatio prohibita eſt Deuter.18. Nō ſit in te qui obſeruet ſomnia. quāuis obſeruare ſomnia quæ fiunt ex diuina reuelatione nō ſit malum. Deus enim miniſterio angelorum aliqua reuelat hominibus in ſomniis: vt habetur Num.12. Si quis fuerit propheta Domini in viſione apparebo ei,vel per ſomniū loquar ad illum. Et Mat.2. Ecce angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph. Tunc ſeruanda ſunt,& faciliter cognoſci poſſunt:quia poſt ſomnium in vigilia inſtinctu diuino certificantur. quod non fit,quando ex ſolicitudine vel dæmonum illuſione proueniunt. Licitum tamen eſt medicis conſiderare ſomnia:quia proſunt ad cognitionem corporalis immutationis infirmorum. Tertio per mortuorum aliquorum apparitionem. Et hæc ſpecies vocatur Necromantia. Quia (vt dicit Iſidorus in lib. Ethimologiarum) Necros Gręcè,Latinè mortuus, Mantia, Diuinatio interpretatur. Quia quibuſdam deprecationibus adhibito ſanguine videntur reſuſcitati mortui diuinare,& ad interrogata reſpondere. Quarto per homines viuos habentes ſpiritus ſiue dęmones familiares in arreptitiis. & hæc diuinatio dicitur Phitonica,ſiue per Phitones: ſic dicti, Iſidoro authore, à Phitone Apolline,qui dicebatur author diuinandi. Quinto dæmones futura prænuntiant per aliquas figuras vel ſigna,quæ in rebus animatis apparere faciunt. Et hoc in diuerſis corporibus,præcipue quinq;. & ſecundum hoc diuerſis nominibus nuncupantur. Si in ligno,vel ferro,vel lapide polito,vocatur Geomantia. Si autē in aqua,vocatur Hydromantia. Si in igne,vocatur Pyromantia. Si in aëre,Aëreomantia. Si autem in viſceribus animalium immolatorum in aris dæmonū, vocatur aruſpicium. Omnes iſti nouem modi pertinent ad Necromanticos. ¶ Secundum genus diuinationis eſt,quod fit abſq; expreſſa dæmonum inuocatione. Iſtud in duo genera diuiditur. Primum eſt,cum ad cognoſcendum futura conſideramus diſpoſitiones & motus aliquarum rerum, & hoc fit ſeptem modis. Primo ex conſideratione ſitus & motus ſtellarum,quæ non ſe extendunt ad futura contingentia,præcipuè humana. & hoc pertinet ad Aſtrologos:qui & Genethliaci dicūtur,propter natalium conſiderationes dierū. de his D.Aug. in 4. Confeſſionum ait: Illos planetarios (quos Mathematicos vocant) conſulere nō deſiſtebam:quaſi nullum eſſet eis ſacrificiū,& nullę preces ad aliquem ſpiritū ob diuinationem dirigerentur. quod tamen Chriſtiana & vera pietas expellit & damnat. Secundo per voces auium,aut quorumcunq; animaliū, & etiam ſternutationem hominum. et hoc vocatur Augurium. Tertio per motus vel per ſaltus membrorum eorundem:& vocatur Auſpicium,ab inſpectione auium. Quarto circa verba hominū abſq; intētione dicta. & hoc vocatur Omen. ſi verò cōſiderentur aliquæ figuræ vel lineationes in manibus exiſtentes,diuinatio ex eis ſumpta Chyromantia vocatur,quaſi diuinatio manu. Chyros enim gręcè, manus dicitur: & mantia,diuinatio. Si autē conſiderētur ſigna in ſpatula alicuius animalis apparētia, vocatur Spatulamantia. Aliud genus diuinationis,quod fit abſq; expreſſa inuocatione,eſt cum ex cōſidera

2.2.q.95 art.3.

1.Cor.6

Aliud eſt inuocare dæmonē, aliud inquirere ab eo ſpōte occurrente.

Diuinatio per dæmonē quinque modis fieri conſueuit.

Præſtigiū.

Somniorū obſeruatio.

Sōnia ex diuino inſtinctu faciliter cognoſci poſſunt.

necromātia

Geomātia.

Hydromātia.

Pyromātia.

Aereomantia.

Aruſpiciū.

Septē modi diuinatiōis fiunt abſque expreſſa dæmonum inuocatione.

Augurium

Auſpiciū.

Omen.

Chyromātia.

Spatulamantia.

ſideratione eorum quæ eueniunt ex quibuſdam actibus, quæ ab hominibus ſeriò fiunt, proceditur ad
aliquid occultum inquirendum: vt ſi quis furtum vel malum aliquod fecerit: vel ſi quæratur quid
agendum ſit, vel futurum ſit, ſiue per punctorum conſiderationem, ſiue per conſideratione͂ figurarum,
quæ proueniunt ex plumbo liquefacto in aquam proiecto, ſiue ex quibuſdam cedulis ſcriptis, in oc-
culto repoſitis, dum conſideratur quam quis partem accipiat: vel etiam ex feſtucis inæqualibus pro-
poſitis quis maiorem accipiat: vel etiam ex taxillorum proiectione, quis plura puncta proiiciat: vel
Sors quid etiam cum conſideratur quid aperienti librum occurrat, quæ omnia ſortium nomen habent. ¶ Sors
ſit. igitur dicitur cùm aliquid ſerioſè ſit ſiue ſtatuitur ab hominibus, vt ex eius euentus conſideratione ali-
2.2.q.95 quod occultum innoteſcat. Sors (ſecundum D. Thomam) eſt triplex: ſcilicet diuiſoria, conſultoria,
art.8. & diuinatoria. Sors diuiſoria, eſt quæ ordinatur ad diuiſionem aliquarum rerum, ſiue ſit res poſſeſſa,
Sors tri- ſiue honor, ſiue dignitas, ſiue actio, ſiue pœna. Sors conſultoria dicitur, cum inquiritur quid agendum
plex. ſit. Diuinatoria, cum inquiritur quid futurum ſit. Et ſi in his ſortibus expectetur euentus à dæmonum
Sors con- ſuggeſtione, vel ſecu͂dum diſpoſitiones ſtellarum, quibus non ſubduntur actus humani: erit ſors illi-
ſultatoria. cita. Prout Ezech.21. de rege Babylonis legitur, qui ſtetit in biuio, commiſcens ſagittas, interrogauit
Sors diui- idola, & exta conſuluit. Si verò expectetur à fortuna (prout communiter ſit in diuiſoria, in his in qui-
natoria. bus nõ poſſunt homines faciliter concordari, quaſi fortunæ exponentes, quis quid vel quam partem
In ſortibus accipiat) non videtur eſſe vitium, niſi fortè vanitatis: cum ſcilicet ſit abſque neceſſitate, vel cum leui-
4. ſunt ob- tate animi. Si autem expectetur euentus à Deo, iuxta illud Prou.16 Sortes mittuntur in ſinum, ſed à
ſeruanda. Domino temperantur. & talis ſors, ſecundum ſe, nõ eſt illicita. Tali ſorte multos in ſacris literis vſos
fuiſſe legimus. Ioſue.7. ex præcepto Domini iudicio ſortium puniuit Acham, qui de anathemate ſur-
ripuerat. Saul etiam ſorte deprehendit Ionatham mel comediſſe.1. Reg.14. Ionas pariter propheta à fa-
cie Domini fugiens ſorte deprehenſus eſt, & in mare proiectus. Zacharias etiam ſorte exiit, vt incen-
ſum poneret, Luc.1. Circa tamen huiuſmodi ſortium expectationem euentus à Deo, ad hoc ꝙ licitè
fiat, quatuor obſeruanda ſunt: quibus, vel altero illorum deficiente, peccatum incurritur. Primum, ꝙ
ſit neceſſitas: quia ſi abſque neceſſitate, & vbi humana ratio ſufficit, ad ſortes recurratur, ad tentatio-
nem Dei pertinere videtur. Vnde D. Ambr. dicit ſuper Lucam: Qui ſorte eligitur, humano iudicio
comprehenditur. Secundu͂, ꝙ ſtante neceſſitate cum reuerentia mittatur ſors. vnde ſuper Act. Apoſt.
dicit Beda: Sed ſi qui neceſſitate compulſi, Deum putant ſortibus, exemplo Apoſtolorum, conſulen-
dum, videant hoc ipſos Apoſtolos non niſi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fuſis, egiſſe.
Tertium, ꝙ diuina oracula ad terrena negotia non conuertantur. Vnde D. Aug. ad inquiſitiones Ia-
nuarij dicit: Hi qui de paganis euangelicas ſortes legunt: & ſi optandum ſit, vt id potius facia͂t, quàm
ad dæmonia conſulenda concurrant: tamen iſta mihi diſplicet conſuetudo, ad negotia ſecularia, & ad
vitæ huius vanitatis diuina oracula velle conuertere. quoniam non adhibeantur ſortes in electioni-
bus Eccleſiaſticis, quæ Spiritus ſancti inſpiratione fieri debent. Vnde (ſicut Beda dicit ſuper Actus
Apoſtolorum:) Mathias ante Pentecoſten ordinatus, ſorte quæritur: quia ſcilicet nondum erat pleni-
tudo Spiritus ſancti in eccleſia effuſa. Septem autem diaconi poſtea non ſorte, ſed electione diſcipulo-
rum ſunt ordinati. Secus autem in temporalibus dignitatibus, quæ ad diſpoſitionem terrenã ordinan-
tur: in quaru͂ electione plerunq; homines ſortibus vtuntur, ſicut & in temporaliu͂ reru͂ diuiſione Hoc
vltimum dictum limitat dominus Caietanus in Summula, ſuper verbo Sors, ſi abſq; periculo iuſtitię
aut boni cõmunis fiat. vt ſi inter idoneos ſortes mittantur. In aliis aute͂ caſibus, ſi neceſſitas immineat,
licitum eſt cum debita reuerentia ſortibus diuinum iudicium implorare. Vnde D. Aug in epiſtola
ad Honoratum dicit: Si inter Dei miniſtros ſit diſceptatio, qui eorum perſecutionis tempore manea͂t
(ne fuga fiat omnium) & qui eorum fugiant, ne morte omnium deſeratur eccleſia: Si hæc diſceptatio
aliter non potuerit terminari: quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, ſorte eligendi
ſunt. Et in.1. de Doct. Chriſtiana dicit: Si abundaret aliquid quod oporteret dari eis qui non habe-
rent: nec duobus dari potuiſſet: Si tibi occurrerent duo, quoru͂ neuter alium vel indigentia vel aliqua
vrgenti neceſſitate ſuperaret: nil iuſtius faceres, quàm vt ſorte eligeres, cui dandum eſſet, quod dari
vtriq; non poſſet. Sed cum ad dæmonem recurritur non ſolum explicitè, ſed etiam implicitè, vt con-
tingit inquirentibus per ſortes, occulta, & non à Deo, & vniuerſaliter ea quæ à ſola natura intelle-
ctuali ſciri aut fieri poſſunt: ex eo enim ꝙ non quęrunt à Deo, neq; à natura, neq; a fortuna, qui hoc pe-
tunt, coguntur (velint nolint) fateri, quod ad dæmonem implicitè recurrant, dum ad ſortes recurrũt:
de his in c. ſortes. 26. quæſt. 5. dicitur: Sortes quibus cuncta vos veſtris diſcriminatis prouinciis, quas
patres damnauerunt, nil aliud quàm diuinationes & maleficia decernimus. Quamobrem volumus
illas damnari, & vltra inter Chriſtianos nolumus nominari: & ne exerceantur, anathematis interdi-
cto prohibemus.

Ver. 5. DE SVPERSTITIONE OBSERVANTIARVM.

2.2.q.96 *art.2.* SVperſtitio Obſeruantiarum eſt, quando obſeruantur aliqua ad aliquos euentus futuros, quæ non C
ſunt ad illos cauſę naturales, quia licitu͂ eſt cauſas naturales obſeruare, et applicare ad ſuos effectus.
Si verò res quæ adhibentur ad futuros euentus, non poſſunt ex natura ſua illas cauſare & producere:
non adhibentur tanquam cauſæ, ſed ſolum quaſi ſigna: & ſic pertinent ad pacta ſignificationu͂ cum dę-
21. de Ci- monibus inita. Vnde D. Aug. dicit: Alliciuntur dæmones per creaturas, quas non ipſi, ſed Deus con-
ui. Dei. didit, delectationibus pro ſua diuerſitate diuerſis: non vt animalia cibis, ſed vt ſpiritus ſignis, quæ cu-
iuſq; delectationi cõgruunt, per varia genera lapidu͂, herbaru͂, lignoru͂, animaliu͂, carminu͂, & rituum.
Et huiuſmodi obſeruantiæ ſunt reliquiæ idololatriæ: proceſſeruntq; ex vanitate humana, cooperante
Superſtitio dæmonu͂ malitia, qui nitu͂tur animos hominu͂ huiuſmodi vanitatibus implere. Huiuſmodi obſeruan-
obſeruantia- tiæ illicitæ ſunt penè innumeræ. Nec poteſt circa eas certa regula dari. Omnes tamen ad tres fines cõ-
rum ad tres muniter ordinantur: ſcilicet ad acquirendam ſcientiam, vel ſanitatem, vel ad euita͂da infortunia, ſiue
fines ordina- ad cognoſcenda fortunia & infortunia, vt infortunia poſſint vitari. Primu͂ pertinet ad artem notoriã,
tur. quam aliqui Magicam vocant; quæ ad acquirendam ſcientiam docet certa ieiunia & orationes ob-
ſeruare,

ſeruare, inſpectiones figurarum, & prolationes verbotum ignotorum. Hæc autem ars notoria reprobata eſt: quia Deuter. 18 dicitur: Non inueniatur in te, qui quærat à mortuis veritatem. quæ inquiſitio innititur auxilio dæmonum. Sed per obſeruantias notortæ artis inquiritur cognitio veritatis per quędam pacta ſignificationum cum dæmonibus prr priſcos idololatras contracta: quia vtitur quibuſdam, quæ nō habent ſecundum ſe virtutem cauſandi ſcientiam, vt ex prædictis patet. Circunſpectio figurarum & prolatio verborum ignotorum non habent ex ſe aliquam virtutem: & ideo huiuſmodi ars non vtitur vt cauſis, ſed vt ſignis: non vt ſignis diuinitus inſtitutis, vt ſunt ſacramenta. Relinquitur ergo quod ſint ſigna ſuperuacua, & per conſequens pertinentia ad pacta quædā ſignificationum cum dæmonibus fœderata & ideo eſt penitus repudianda & fugienda Chriſtiano: ſicut & alię nugatoriæ vel noxiæ ſuperſtitiones, vt D. Aug. dicit. Eſt etiam inefficax, cum per huiuſmodi artem non inrendatur cognitio ſcientiæ per modum homini connaturalem, ſcilicet vel inueniendo vel addiſcendo.

Ars notoria quid ſit, et quomodo eſt reprobata.

In. 2. de Doctri. Chriſt.

Conſequens eſt quod iſti effectus expectentur à Deo vel dæmonibus. Certum eſt autem aliquos à Deo ſcientiam & ſapientiam per infuſionem habuiſſe, ſicut legitur de Salomone. 3. Regum. 3. & 2. Paral. 1. Dominus etiam diſcipulis ſuis dixit, Luc. 21. Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Sed hoc donum non datur quibuſcunque, neque cum certa obſeruatione: ſed ſecundum arbitrium ſpiritus ſancti 1. Cor. 12 Alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientię, ſecundum eundem ſpiritū. hæc autem omnia operatur vnus & idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Ad dæmones autem non pertinet illuminare intellectum. Cum igitur acquiſitio ſcientiæ fiat per illuminationem intellectus: ſequitur quod nullus vnquā per dæmones ſcientiam acquiſiuit. Poſſunt tamen dæmones hominibus colloquentes, verbis exprimere aliqua ſcientiarum documenta: ſed hoc nō quęritur per artem notoriam. ¶ Ad ſanitatem conſequendam aliqui (ſecundum D. Aug.) obſeruant ligaturas herbarum, oſſium mortuorum, breuium, verbotum, & alia quædam remedia, quæ medicorum diſciplina condemnat, ſiue in præcãtationibus, ſiue in quibuſdam notis, quas characteres vocant, ſiue in quibuſdam ſuſpendendis aut inſignandis: cum talia nō habeãt ex ſe virtutem: conſequens eſt huiuſmodi obſeruantiam ex dæmonū ſuggeſtione veniſſe. Notandum tamen quod in omnibus incantationibus vel ſcripturis, ſuſpenſis aut alligatis, tria conſideranda ſunt. Primo quid ſit quod profertur vel ſcribitur. quia ſi eſt aliquid ad inuocationem dæmonum pertinēs, manifeſte eſt ſuperſtitioſum & illicitum. Secundo ne aliquid falſitatis contineant, quia ſic eius effectus non poſſet expectari à Deo, qui non eſt neque poteſt eſſe teſtis falſitatis. Tertio cauendum eſt ne cum verbis ſacris contineantur aliqua vana: puta aliqui characteres inſcripti, præter ſignum crucis: aut ſi ſpes habeatur in modo ſcribendi, aut ligandi, aut in quacunque huiuſmodi vanitate, quę ad diuinam reuerentiam non pertineat, quia hoc iudicaretur ſuperſtitioſum. Et ſic intelligitur id quod D. Chryſ. dicit ſuper Matth. Quidam aliquam partem euangelij circa collum portant: ſed nonne quotidie euangelium in eccleſia legitur, vt audiatur ab omnibus? Cui ergo in auribus poſita euangelia nō proſunt, quomodo poſſunt circa collum ſuſpenſa ſaluare? Deinde dicit: Vbi eſt virtus euangelij, in figuris literarum, an in intellectu ſenſuum? Si in figuris, bene circa collum ſuſpendis. Si in intellectu: ergo melius in corde. Ibi enim D. Chryſ. loquitur, vbi vana miſcentur, vt dictum eſt. Portare autem ex deuotione diuina verba, obſeruatis præmiſſis, non eſt illicitum. vt in c. non liceát. 26. q. 5. Sed nec in collectionibus herbarum, quæ medicinales ſunt, aliquas obſeruantias ſcilicet ante ortum vel poſt occaſum ſolis, vel die determinato, vel incantationes licet attendere: niſi tantum cum ſymbolo diuino & oratione Dominica, non indeterminato numero, ſed ſecundum deuotionem: vt tantum creator & Dominus omniū honoretur. Ad fortunia verò vel infortunia cognoſcenda, ſiue ad dies fauſtos & infauſtos cognoſcendos, obſeruare ea quæ non poſſunt eſſe cauſæ, ſed ſolum ſigna pactionum cum dæmonibus, eſt illicitum. Vnde D. Pau. Galat. 4 Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, dies, & annos. Timeo ne fortè ſine cauſa laborauerim in vobis. Et D. Aug. dicit, quod ad pacta cum dæmonibus inita pertinent milia inanium obſeruationum, puta ſi membrum aliquod ſalierit. ſi iunctim ambulantibus amicis, lapis aut canis, aut puer medius interuenerit. ſi limen calcare cōtigerit, cum ante domum ſuam aliquis tranſit, redire ad lectum. ſi quis ſe calceando, ſternurauerit: ſi rediens domum & procedens offenderit: cùm veſtis à ſoricibus roditur. Plus timere ſuperſtitiones mali futuri, quàm præſens damnum dolere.

In lib. de doctri. Chriſt. De ſuperſtitionibus ad ſanitatē cōſequendam. Circa breuia tria ſunt cauenda.

2. de doct. Chriſt.

Ver. 6. DE TENTATIONE DEI.

A SEcundum peccatum religioni oppoſitū, eſt tentatio Dei quæ nil aliud eſt, quàm exploratio diuinę potentiæ aut voluntatis vel ſcientiæ, prætermiſſis his quæ homo facere poteſt ad pericula vitanda, reſpiciens ſolum auxilium diuinum, quaſi experimentum ſumere volens de eius ſcientia, potētia, & virtute. Et ſic tentare Deum eſt experimentum ſumere de eo: quod fieri poteſt verbo vel facto, cùm aliquid facit eadem intentione. Interpretatiuè, quando non habet intentionem formalem ſiue explicitam, propoſitum ſumendi experimentum de Deo: tamen petit vel facit id quod ad nil aliud vtile eſt, niſi ad probandam Dei poteſtatem, voluntatem, vel cognitionem. Sicut cùm quis equum currere facit, vt euadat hoſtes: non dicitur experimentum quærere de equo: ſed tunc, quãdo currere facit abſque aliqua neceſſitate, vel euidenti vtilitate. Sic ad propoſitum: Si homo propter neceſſitatē vel magnam vtilitatem committat ſe Dei auxilio, faciendo tamen quod poteſt, ad euadendum periculum: nō tentat Deū. Quia (vt habetur. 2. Paral. 20.) Cum ignoremus quid agere debemus: hoc ſolū nobis eſt reſiduum, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Sed quando ſine cauſa ſeu neceſſitate vel magna vtilitate prætermittit adhibere humana remedia, fidēs Dei auxilio, tentat Deum, & peccat mortaliter. vt ſi quis in loco alto cōſtitutus, habēs vel habere potēs ſcalam, mitteret ſe deorſum. Ideo Chriſtus Mat. 4. diabolo ei ſuadenti: Mitte te deorſum: reſpōdit, Scriptū eſt, Dominū Deum tuum nō tentabis. Et qui nollet laborare vel mendicare, fidēs quod à Deo paſceretur ſicut Helias: vel nollet comedere, fidens quod Deus nutriret eum abſque cibo, ſicut D. Magdalenā, & in aliis huiuſmodi; eſt peccatum mortale, contentum ſub irreligioſitate. quia talis facit irreuerentiam Deo.

2. 2. q. 97. art. 3. Tētatio dei quid ſit.

Ver. 7. DE PERIVRIO.

2.2.q. 98 Periurium quid. Periurium eſt duplex, materiale et formale.

TErtium peccatum contra religionem eſt periurium, quod cõmuniter ſic definitur: Periurium eſt mendacium iuramento firmatum. Sed quia aliquis poteſt mentiri dupliciter: Primo materialiter puta quando quis dicit falſum, & putat dicere verum. Secundo formaliter, quãdo ſcienter falſum dicit, vel verum æſtimatum falſum. Sic periurium eſt duplex ſcilicet materiale, & formale. Materiale, quando id quod iuratur, eſt falſum, & tamen creditur verum. Formale verò, quando id quod iuratur, eſt falſum, vel creditur eſſe falſum. & eſt differentia inter hæc: quia omne periurium formale eſt peccatum, non tamen materiale, imò aliquando non eſt peccatum, cùm adhibita diligentia credit eſſe verum, quod iurat. Notandum tamen q; ille qui iocoſe periurat, non euitat diuinam irreuerentiam, ſed quantum ad aliquid magis auget. & ideo non excuſatur à mortali. Ille autem qui ex lapſu linguæ falſum iurat, ſiquidem aduertat ſe iurare & falſum eſſe quod iurat, non excuſatur à peccato mortali: ſicut nec à Dei contemptu, prout etiam in blaſphemia. Si autem hoc non aduertat, non videtur habere intentionem iurandi. Et ideo à crimine periurij excuſatur grauius autem peccatum eſt ſolenniter iurare falſum per euãgelium, q̃ per Deum in communi ſermone, tum propter ſcandalum, tum propter maiorem deliberationem. Cæteris tamen paribus, grauius peccat cũ iurat per Deum, q̃ per euangelium, ſi falſum iuret, vt dicit D. Tho. ¶ In iuramento aſſertorio incurritur periurium, quãdo actu iuratur, & non poſtea. In iuramento verò promiſſorio dupliciter poteſt incurri periurium. Primò, quando iuratur: vt quando iurans intendit non implere iuramentum & promiſſum. Secundo in futuro, quando tenetur & poteſt implere & ſeruare iuramentum, & non facit. In iuramento autem comminatorio de malo mortali perpetrando, incurritur periurium, non propter defectũ veritatis ſeu intentionis: quia ſtat illum habere intentionẽ perpetrãdi malum iuratũ: ſed quia formatur voluntas ad peccatũ mortale: & quia applicatur iuramentum ad materiam, omnino indebitam. Si verò ſit peccatũ veniale quod iuratur, non incurritur ſimpliciter periurium, quia non deficit veritas, ſi intendat implere. Nec de neceſſitate ſalutis neceſſe eſt deficere veritatem futuram in leuibus: quia non eſt contra, ſed præter charitatem. Secundum quid autem eſt periurium: quia firmatur voluntas ad malum veniale: & irreuerentia quædam fit iuramento, applicando illud ad materiam non obligabilem. Idem eſt iudicium, ſi iuramentum fuerit de omittendo bono. In futuro verò non incurritur periurium ſi iuramentum non impletur, quando iuramentum eſt de malo, aut maioris boni impeditiuum: vel ſi poſtea ex euentu iuramentum vergat in deteriorem exitum: vel ſi euentus ſit impeditiuus maioris boni, vel ex parte modi iurandi: vt cùm aliqui ſe honorare volentes, iurant q; vnus non præcedet alium. In his enim & ſimilibus caſibus ſecundum communem & ſanum ſenſum ſubintelligitur (quantũ eſt ex me) vt in D. Petri apoſt. verbo: Nõ lauabis mihi pedes in ęternũ Propterea abſq; peccato periurij ſtatim faciũt oppoſitum, permittendo ſe vinci Item quantum ad modum iurandi, ſi iuramentum ſit vi aut metu extortum, de cõtrahendo matrimonio, videtur ipſo iure relaxatum tutius tamẽ eſt relaxationem à ſuperiori habere. Item non incurritur periurium in futuro, ſi relaxetur iuramenti obligatio ab eo, à quo relaxari poteſt, vel ſi in eo diſpenſetur.

2.2.q.98. ar.3.ad 2. Quando incurritur periuriũ in iuramẽto aſſertorio vel promiſſorio aut comminatorio.

Ioan.13.

Ver. 8. DE SACRILEGIO.

2.2.q.99. Sacrilegiũ quid ſit. Sacrum quid ſit. Tres ſacrilegii ſpecies

QVartum vitium oppoſitũ religioni, eſt Sacrilegium: quod niſi aliud eſt, q̃ ſacræ rei violatio. Et accipitur violatio largè pro quacunq; irreuerentia, etiam ſi nihil noceat ei cui irreuerentiam exhibet: quia quantum eſt in ſe, rem ſacram violat, quamuis ipſa non violetur. Sacrum autem dicitur aliquid ex eo, quod eſt ad diuinum cultum ordinatum ſiue deputatum. & ſic ei quædam reuerentia debetur. Et ideo illud quod fit in irreuerentiam rerum ſacrarum, ad diuinum cultum ordinatarũ, Sacrilegium dicitur. Et quia triplices res ſunt ad diuinũ cultum deputatæ, ſcilicet perſonæ, loca, veſtes, & vaſa: ideo tres ſunt ſpecies Sacrilegij Prima, quãdo fit iniuria perſonæ: vt ſi clericus aut religioſus ſiue monialis inhonoretur, percutiatur, vel contra votum caſtitatis, paupertatis, & obedientię in eam agatur, vel ſi ipſa agat, ſacrilegium committit. & quicunq; contra votum facit Et quia populus Chriſtianus per fidem & ſacramenta eſt ſanctificatus, iuxta illud. 1. Cor. 6. Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. et. 1. Pet. 2. Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotiũ, gens ſancta, populus acquiſitionis. Et ideo id quod fit in iniuriam populi Chriſtiani, vt Chriſtianus eſt, ſacrilegium dicitur. Secunda ſpecies ſacrilegij eſt, quando loco ſacro fit iniuria: vt cũ aliquid furto, rapina, vel aliàs indebitè ſubtrahitur, ſiue ſacrum fuerit ſiue non ſacrum, ac etiã ſacrum de non ſacro: & ſi vi ſiue violentia à loco immunitatis extrahatur, aut ſemine, vel ſanguine humano volũtario polluatur, vel ſi excõmunicatus in eo ſepeliatur, aut aliquis occidatur, tunc eget reconciliatione. vt habetur in titulo ſiue rubrica, de cõſecratione eccleſiæ vel altaris. extra. Tertia ſpecies ſacrilegij eſt, quando fit iniuria rebus ſacris: puta ſacramẽtis & ſacramẽtalibus, hoc eſt ad ſacra deputatis, vt vaſis aut veſtibus & reliquiis Sanctorũ, libris ſacris, imaginibus Sanctorũ, & generaliter omnibus rebus ſacris, mobilibus & immobilibus, quæ ſunt dicatæ ad miniſterium diuini cultus, & vſum miniſtrorum Dei. ¶ Notandum tamen q; licet omne peccatum quod perſona ſacra committit, ſacrilegium dici poſſit, materialiter & quaſi per accidẽs: prout D Hiero. ait, q; nugæ in ore ſacerdotis ſacrilegiũ eſſe dicũtur. formaliter tamen & propriè illud ſolũ peccatũ ſacræ perſonæ, ſacrilegiũ eſt, quod directè agitur contra eius ſanctitatem. vt ſacerdos contra caſtitatem & obedientiã, religioſi & moniales vltra illa contra paupertatẽ. Peccato ſacrilegij imponitur pro pœna ſententia excommunicationis: vt in quo quis peccat, per hoc & torqueatur vt dicitur Sap. 11. Secundũ leges humanas punitur ſacrilegiũ pœna capitali, vt habetur in l. ſacrilegij. ff. ad legem Iuliam peculatus ſecundũ ſtatuta verò eccleſiæ, quæ mortẽ corporalem nõ infligit, ad hoc quod ſufficienter arceatur, adhibetur pœna pecuniaria: vt ſaltem pœnis temporalibus homines à ſacrilegiis reuocentur, vt habetur in c. ſi quis. 16. q 4. vbi dicitur: Si quis cõtumax vel ſuperbus fugitiuum ſeruum de atrio eccleſiæ per vim extraxerit, nongentos ſolidos cõponat. poſtea ſubditur: Si quis inuentus fuerit reus ſacrilegij. 300. libras argenti examinati puriſſimi componat.

Nugæ in ore ſacerdotis ſunt ſacrilegium. De pœna peccati ſacrilegii.

Ver. 9.

Ver. 9. DE SIMONIA.

2.2.q.100.

4.Reg.5.

Simoniæ deſcriptio.

A SImonia à Simone Mago dicta eſt, qui (vt habetur Act.8.) poteſtatem dandi ſpiritũ ſanctum pecunia cõparare voluit, vt poſtea ſigna vendendo lucraretur. & ideo tam emptores q̃ venditores ſpiritualium, Simoniaci vocantur: quamuis magis propriè emptores. Venditores autem vocantur Gieziætæ, a Giezi famulo Heliſæi, qui vendidit curationem miraculoſam: ideo lepra Naámañ adhæſit ei. Simonia (ſecundum D. Thomam) eſt ſtudioſa, hoc eſt libera, & ex electione procedẽs voluntas emendi vel vendendi ſpirituale pro temporali pretio. Ad huius definitionis notitiam & multarum difficultatum reſolutionem, ſupponenda ſunt tria: Primum, quid per emptionem & venditionem in hac definitione accipiatur. Secundum, quid intelligatur per temporale pretium. Tertium, quid ſit res ſpiritualis, de qua hic loquimur. ¶ Quo ad primum D. Thomas dicit, ꝙ nomine emptionis & venditionis omnis contractus non gratuitus intelligitur: & ſic emptio accipitur largè. vnde nec permutatio præbendarum aut eccleſiaſticorũ beneficiorum fieri poteſt per partes, abſq; periculo ſimoniæ, ſicut nec tranſactio, vt iura determinãt in titulis de permutatione & tranſactionibus. licet prę̄latus ex officio & pro cauſa vtili poſſit huiuſmodi permutationes facere. Intelligitur etiam nomine emptionis redemptio impedimentorum, quam vocant redemptionem vexationis ante titulum et ius acquiſitũ: quia hoc eſſet emptio iuris ſpiritualis. Habito tamen prius iuſto titulo, poteſt quis paciſci cum his à quibus paritur impedimentum, & redimere vexationem ſuam aliquo temporali bono, & non ſpirituali: quia hoc eſſet etiam vendere ſpirituale.

Quid nomine emptiõis & venditionis intelligatur.

¶ Quo ad ſecundum ſciendum ꝙ (vt Philoſophus habet) Numiſma inuentum eſt ad ſtatuendum pretia rebus. & ideo pretium temporale eſt pecunia, vel quicquid pecunia æſtimari poteſt, ſiue ſint poſſeſſiones, ſiue dignitates temporales, ſiue quæcunque munera: ſiue à lingua, vt laudes, adulationes, preces, commendationes, & alia huiuſmodi: ſiue à manu, vt pecuniæ, & quæcunque alia munera: ſiue ab obſequio, vt ſeruitia tẽporalia. Quia pro obſequio ſpirituali præſtito eccleſiæ, aliquis cæteris paribus eſt prę̄ferẽdus. Vnde D. Gregor. in Regiſtro: Eccleſiaſticis vtilitatibus deſeruientes, Eccleſiaſtica dignum eſt remuneratione gaudere.

3. Ethi.

Numiſma ad quid inuentum ſit.

Quo ad tertium, quid ſit res ſpiritualis, aduertendum eſt ſecundum dominũ Caietanum in Summula, ꝙ triplex eſt res ſpiritualis: quædam dicitur res ſpiritualis: quædam compoſita ex ſpirituali & temporali, tamen ſpirituale præeminet, & eſt principale in ea. Quædam cõpoſita ex ſpirituali & corporali: & corporale eſt principale in ea. Res merè ſpiritualis (ſecundũ Syluestrũ de Prierio in Summa § 6.) eſt duplex: quædam ſpiritualis, quo ad ſpiritum humanũ: vt doctrina, vt ſcientiæ, conſilium, quæ nõ immediatè diſponunt ad gratiam ſpiritus ſancti, cum ſint & exerceantur ab infidelibus, Paganis, Iudæis, & Sarracenis. Et de iſtis nõ intelligimus in hac materia: quia huiuſmodi vendi poſſunt, & circa eas paciſci. Vnde Iuriſtæ dicunt, ꝙ licet iuriſperito vendere iuſtum conſilium, & aduocato iuſtum patrocinium, & pædagogis vendere aut locare operas ſuas ad inſtruendum iuuenes. Aliæ ſunt res merè ſpirituales in ordine ad ſpiritum ſanctum & gratiam ſpiritus ſancti: vt ipſa gratia Dei, dona gratuita, virtutes infuſæ, gratiæ gratis datę, poteſtas ſpiritualis tã ordinis q̃ iuriſdictionis, ſacramentales effectus, ius viuendi ex altari, habendi ſacrificia et officia ſpiritualia. Res ſpiritualis, cõpoſita ex ſpirituali & temporali, in qua præeminet ſpirituale tanquã principale, ſunt omnia ſacramenta eccleſiæ, in quibus ſunt aliqua corporalia, quę ordinantur ad gratiam tanq̃ cauſæ inſtrumentales. Item conſecrationes virginum, benedictiones nubentium, ſepulturæ, miſſæ, orationes vocales, eccleſiaſticus cultus, laudes diuinæ, prædicatio, oleum ſanctum, chriſma, & alia huiuſmodi, quæ ſunt ordinata & diſpoſitiua ad gratiam ſpiritus ſancti. Res compoſita ex corporali & ſpirituali, in qua corporale eſt principale, vt caſtrum, cui eſt annexum ius patronatus, calices aurei & argentei, cruces, officia eccleſiaſtica temporalia, vt officium bedelli, campanarij, œconomi. His ſuppoſitis, notandæ ſunt ſex concluſiones.

Res ſpiritualis quid et quotuplex ſit.

¶ Prima concluſio, Nulla res merè ſpiritualis in ordine ad ſpiritum ſanctum, vel ad gratiam ſpiritus ſancti, licitè vendi, vel emi, vel pro corporali commutari poteſt. Hæc concluſio probatur dupliciter. Primo, quia res ſpiritualis nullo terreno pretio compenſari poteſt: vt de Sapientia dicitur Prou.3. Pretioſior eſt cunctis opibus ſapientia: & omnia quæ deſiderantur, huic non valent comparari. Id etiam D. Petrus in ipſa radice ſimoniacam prauitatem condemnans, dixit Act.8. Pecunia tua tecum ſit in perditionem: quia donum Dei exiſtimaſti pecunia poſſideri. Secundo probatur: Quia id nõ poteſt eſſe debita materia venditionis, cuius venditor non eſt dominus, neq; habet ſpeciale mandatum à Domino: Sed prælatus eccleſiæ nõ eſt rerum ſpiritualium dominus, ſed ſolum miniſter & diſpenſator (ſecundum illud. 1. Cor. 4. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores miniſteriorum Dei.) Nec habet ad hoc ſpeciale mandatum, imò habet ſpecialem prohibitionem, iuxta illud Matth. 10. Gratis accepiſtis, gratis date. Ideo aliquis emendo & vendendo rem ſpiritualem, irreuerentiam facit Deo, & iniuriam rei ſpirituali. Ideo peccat peccato ſimoniæ, quod continetur ſub peccato irreligioſitatis. Ex his infertur, ꝙ Summus Pontifex poteſt vitium ſimoniæ incurrere, vt dicit D. Tho. quamuis aliqui dicãt verum eſſe ſolum in prohibitis, quia ſimoniaca. ſecus in ſimoniacis, quia prohibita de iure Eccleſiaſtico humano. Item dicunt ipſum non incurrere pœnas iuris, cum non ligetur ſuis legibus coerciuè.

Res ſpiritualis vendi non poteſt.

2.2.q.10. ar.1.ad.7.

¶ Secunda concluſio, ꝙ res compoſitę ex ſpirituali & corporali, in quibus ſpirituale eſt principale, nõ poſſunt abſolutè vendi vel emi: vt ſacramenta, prædicatio, ordinatio, & alia huiuſmodi: de quibus ſupra. probatur ſic: Quia vnumquodque cùm abſolute tractatur, cenſetur tractari & iudicari ſecundum principale. ſicut cum tractatur de homine, tractatur de eo ſecundum quòd eſt rationalis: ſed ſpirituale eſt principale: igitur abſolutè vendi nõ poteſt. ¶ Tertia concluſio: Accipere aliquid temporale pro adminiſtratione ſpiritualium per modum pretij, ſimonia eſt. Sed recipere ſponte oblata ſecundum ordinationem eccleſiæ, vel conſuetudinem approbatam per modum eleemoſynæ aut ſtipendij, ſuſtentationis, & neceſſitatis, non eſt ſimonia, neq; peccatum. Prima pars huius concluſionis probata eſt in prima, & per c. qui pro pecunia. 1. q. 1. vbi dicitur; Qui pro pecunia quenquam conſecrauerit, alienus ſit à ſacerdotio. & intelligendũ eſt directè vel indirectè, vt in his qui viginti duodenos accipiũt pro literis teſtimonialibus, in quibus vix quatuor lineę ſunt ſcriptę, & in c. quicquid. eadem

cauſa & quæſtione, dicitur: Quicquid inuiſibilis gratię conſolatione tribuitur, nunquã quęſtibus vel
aliquibuſuis pręmiis venũdari penitus debet: ſed omnia huiuſmodi ſpiritualia per inuiſibilem gratiã
tribuantur: nec vlla cõſuetudine poteſt excuſari, quia conſuetudo nõ pręiudicat iuri naturali aut diui
1. Cor. 9. no. Secũda pars huius cõcluſionis probatur per illud: Quis militat ſuis ſtipẽdiis vnquã? Quis paſcit
gregem, & de lacte gregis nõ manducat? Neſcitis ꝙ qui in ſacrario operantur, de his quę in ſacrario
1. Tim. 5. ſunt, edunt? & qui altario deſeruiunt, cũ altario participant? Et Glo. D. Aug. ſuper illud: Qui bene
pręſunt presbyteri, duplici honore digni ſunt: Accipiant ſuſtentationẽ neceſſitatis à populo, et merce
dem diſpẽſationis à Dño. Neceſſitatis eſt accipere, vnde viuitur. Charitatis eſt præbere. Nec propter
hoc vænale eſt euangeliũ, vt pro his prædicetur. Sic Prophetę olim accipiebãt. 2. Reg. 8. & 3. Reg. 13.
Similiter & aliqua temporalia Deum laudãtibus in celebratione diuini officij dabantur. Exigere ta-
men ab inuitis per ſpiritualem ſubtractionem, habet quandã venditionis ſpeciem. Licet prius admi-
niſtratis ſpiritualibus licitè poſſint oblationes ſtatutæ & conſuetæ & alij quicunq; prouentus exigi,
etiã à nolentibus & valentibus ſoluere, authoritate ſuperioris interueniente: quia in ſubſidium mini-
ſtrorum prouentus, oblationes, & decimæ conſtitutæ ſunt. Et ſi dicatur ꝙ habent alias vnde viuere
poſſint: reſpondetur ꝙ eſt per accidens. Non tamen vt tales miniſtri ſunt: & propter ea quæ ſunt per
accidens, non ſunt omittenda ea quæ ſunt per ſe. Præterea ad victum multa requiruntur. Et vltra hoc
habent ex officio diſpenſare pauperibus. Si tamen huiuſmodi pacto interueniente fiant, aut cum in-
tentione emptionis & venditionis, aut ſi accipiatur vt pretium, ſimonia eſt. ❡ Difficultas tamen eſt
in cognoſcenda intentione huiuſmodi, an per modum ſuſtentationis recipiat, vel per modum pretij,
in eo qui aliàs non eſſet celebraturus. Et in canonico, qui propter diſtributiones canonicas venit ad
officium eccleſiaſticum, aliàs non compariturus. Videtur enim in huiuſmodi ꝙ tales recipiunt per
modum pretii, cum in tali receptione videatur pecunia principaliter intendi, & non honor Dei. cùm
ceſſantibus diſtributionibus & pecunia, ceſſet comparitio & celebratio. Dicẽdum ꝙ impoſſibile eſt
nobis de aliorum intentionibus iudicare, ipſi in ſe videant. Hoc tamen verum arbitrari poſſumus,
quod in eo qui non eſſet aliàs celebraturus, ſed cùm offeruntur tres duodeni, celebrat: pecunia poteſt
eſſe in eo cauſa finalis, & cauſa ſine qua non. Si pecunia ſit cauſa finalis, conſtat eum eſſe ſimoniacum.
Et ſignum in huiuſmodi eſt, quando impræparatus vel non dictis matutinis aut non præmiſſa con-
feſſione celebrat. Et cum canonicus vadit ad officium, nihil cogitat de Deo, ſed ſolum vadit ad fabu-
landum, vel dormiendum, vel deambulandum per eccleſiam: tunc videntur diſtributiones eſſe cauſa
principalis & finalis. Si verò diſtributiones ſint cauſa ſine qua non: vtputa quia non cogitabat, ſed
per oblationem offerentis tres duodenos, ſacerdos excitatur & ſe præparat. Et per pulſum campana-
rum canonicus excitatur, & ſe diſponit ad eundũ ad officiũ diuinum, & orandũ pro populo & funda
toribus, ſignum probabile eſt, ꝙ pecuniæ non ſunt cauſa finalis, ſed cauſa ſine qua non. & ſic tales nõ
ſunt ſimoniaci mentales. Quemadmodũ ſi exiſtenti in peccato mortali, qui decreuit confiteri loco &
tẽpore debitis, ſi adueniente graui infirmitate cõfiteatur, infirmitas poteſt eſſe cauſa ſine qua nõ exci-
tatiua: quia ſ. tunc nõ cogitabat: & illa adueniente habuit occaſionem cogitãdi. Idem adueniente tem
pore Paſchali. Si verò confiteatur ad euitandã damnationem: vt Antiochus, qui propter timorẽ mor-
tis pœnituiſſe & oraſſe dicitur. 2. Macch. 9. tunc infirmitas & damnatio eſſet cauſa finalis. Si cõtra hu-
iuſmodi concluſionem arguatur de matrimonio, pro quo licet paciſci de dote: dicendum quòd matri
monium non ſolum eſt ſacramẽtum, ſed etiam naturæ officium, ad conſeruationẽ ſpeciei, in quo mul
ta ſunt onera. Et ideo ſecundum ꝙ eſt officium naturæ paciſci poteſt, & dos recipi, pro ſupportandis
oneribus. Non autem inquantũ eſt ſacramentũ: ideo ſecundum iura prohibetur, ne pro benedictione
nuptiarum aliquid exigatur. Nec obſtat etiam quòd ſcientiæ liberales ſint ſpirituales, & conſilium
iuriſperitorũ: tamen licitum eſt vendere: quia (vt dictum eſt) illa ex ſe non ordinantur in gratiam Spi
ritus ſancti. Nec illa adminiſtrãtur ex officio: quia per quemlibet idoneũ, qui nõ eſt aliàs obligatus,
exerceri poſſunt. quod nõ ſit de ſpiritualibus: ideo non eſt ſimile. ❡ Quarta concluſio ex domino Caie
tano, talis eſt: Locare operas ad exercitia quæ ſunt principaliter ſpiritualia, non eſt licitum, niſi fortè
per accidens. Prima pars patet ex ſecunda concluſione, & hoc quòd locatio (cùm ſit contractus non
gratuitus) eſt quædam venditio, vt hic accipimus venditionem. Secunda verò pars huius concluſio-
nis, ſcilicet ꝙ ſit licitum per accidens, hoc eſt propter adiunctum vinculum. patet ex approbata eccle-
ſiæ conſuetudine. Multi enim ſacerdotes locant operas ſuas, ad officiandum, in eccleſiis per annum
vel per menſes, in quibus habent certis diebus celebrare. Quamuis enim nõ liceat operam ſuam loca-
re ad celebrãdum miſſam, quia hoc (vt dictum eſt) eſſet vendere ſpiritualia, cùm principale miſſæ ſit
ſpirituale: licet tamen locare libertatem ſuam: quia toties habet multa facere, & reſidere in eodem lo-
co, vt impedimentum præſtari poſſit aliis operibus & oneribus ſuis. & ideo nõ cenſentur ſpiritualia
locare, ſed libertatem, & onera illa quæ ſunt temporalia. ❡ Quinta concluſio eſt: Res cõpoſita ex tem-
rali & ſpirituali, in qua temporale eſt principale, abſq; vitio ſimoniæ vendi poteſt, niſi prohibeatur
iure poſitiuo: vt caſtrum cui annexum eſt ius patronatus, quod ordinatur ad præſentandum clericos
ad beneficia. Similiter cruces argenteæ benedictæ, & calices conſecrati, vendi poſſunt, dum tamẽ pro
pter ius patronatus, conſecrationem, aut benedictionẽ, nil exigatur. Hæc concluſio quo ad primam
partẽ manifeſta eſt ex probatione ſecundæ. Quo ad ſecundã autem partem (ſ. niſi iure poſitiuo prohi-
beatur) patet: quia quantumcunq; res ſecundum ſe venalis ſit, ſi iura diſponũt interuenire ſimoniam,
erit ſimonia, non ſecundum ſe, ſed quia prohibita. Oportet enim parere iuri. De multis enim officiis
iura ſic diſponũt, vt non vendantur, vt de officio Oeconomi & Caſtaldi. ❡ Sexta concluſio: Licitum
eſt locare operas in exercitiis rerum compoſitarũ, in quibus principale eſt corporale: vt patet de offi-
cio vicarij, ſacriſtæ, iudicis, doctoris in Theologia, quibus dantur certa ſtipendia: & poſſunt in iſtis
interuenire conditiones & pacta de quantitate ſtipendij: quia de corporali & venali opere pactio ſit,
& nõ de ſpirituali iuſtitia aut veritate. Non tamen intelligendũ eſt ſic de officio vicarij generalis epi
ſcopi, quòd poſſit aliquid dari epiſcopo pro collatione beneficiorũ, vel exercitio vicariatus, ſiue vica

riatum

riatum (vt cõmuniter dicitur) arrẽtare, vnde prohibitum eſt de iure, ne Prælati cõmittant vices ſuas pro annuo cenſu. Poſſunt tamẽ paciſci, vt pro officio vicarij aliqua ſtipẽdia accipiãt: quia illa recipere pro reſidentia & libertate, nõ eſt illicitum. ¶ Notandũ præterea ꝙ duplex eſt ſimonia: quædã eſt interior ſiue mentalis: quædam verò exterior & conuentionalis. Simonia mentalis eſt duplex: quædam, quæ in ſola mente & propoſito conſiſtit. Alia eſt mentalis, quæ nõ conſiſtit in ſolo propoſito: ſed habet aliquem actum exteriorem, coopertum tamen & velatum, vt non poſſit bene agnoſci, niſi ab operante: vt cum quis ſeruit temporaliter, aut munus offert pro ſpirituali conſequendo: non tamen declarat ſuam intenſionem, ſcilicet ꝙ intentione habendi beneficium hoc facit. Tunc eſt ſimonia non purè mentalis, qui eſt imperatiua actus exterioris, latenter tamen. Tales ſimoniaci peccant mortaliter, ſed non incurrunt pœnas à iure ſimoniacis inflictas ſiue indictas. Simonia exterior & conuentionalis, in emptione & venditione rei ſpiritualis conſiſtit, accipiẽdo emptionem & venditionem, vt dictũ eſt. Et quia ſecundum dominũ Caietanum, emptio & venditio in tribus cõſiſtit, ſcilicet intentione, conuentione, & executione. Hæc tria ſic ſe habent, ꝙ vnũ poteſt eſſe ſine alio: intentio abſq; conuentione, & conuentio abſq; executione & traditione pretij vel rei emptæ. Sed tunc emptio eſt conſummata, quando hincinde facta eſt traditio. Et abſq; his tribus, ſiue niſi hæc tria concurrant, ſimonia nõ eſt conſummata. Ex quo infert, ꝙ illi qui ſunt ſimoniaci ſimonia non conſummata, nõ incurrunt pœnas iuris, ſ. non ſunt excommunicati, nec tenentur dimittere beneficium; neq; reſtituere fructus perceptos poſt conuentionem: eo ꝙ pœnæ ſint ſtricti iuris, & nõ ſint ampliandæ, ſed potius reſtringendæ: & ꝙ intentio iuris non eſt punire actus non conſummatos, niſi id expreſſe exprimatur. & ſic ſoluit quod poſſet allegari cõtra eum ex l. Si quis nõ dicã rapere. C. de epiſcopis & clericis. vbi conatus punitur, etiam ſi actus non fuerit conſummatus. Mihi tamen hæc opinio nõ placet, eo ꝙ magnã dat anſam criminibus, quibus eſt præcludenda via. Vnde intentio iuris non ſolum eſt punire actus conſummatos, verumetiã malos exteriores, qui ad conſummationẽ directe diſponunt, vt mali arceantur. Nõ ſolum enim iura puniunt hæreticos qui alios ſeduxerunt, ſed etiã qui ſeducere conati ſunt, licet ſeductionem non conſummauerint. ¶ Pœnæ ſimoniacorũ ſunt multæ. Prima eſt ſuſpenſio. Secunda excõmunicatio cum reſeruatione abſolutionis ſummo Pontifici. vt in extrauaganti Martini quinti, edita in concilio Conſtantien quæ incipit: Sacro. & in alia extrauagãti per eundẽ facta Mantuæ, quæ incipit, Damnabilis. quã extẽdit ad ſimoniacos in ordine. Tertia pœna eſt depoſitio: quia debent deponi, ſi in iudicio cõſtiterit. vt in c. Sané. 15. q. 3. Quarta pœna eſt reſtitutio, quæ ſecundũ Syluestrũ ſolum ligat ſimoniacos conuentionales, & nõ mentales. Simonia enim mentalis ſola pœnitentia aboletur. Licet ſecus ſit in vſura mẽtali: vt dictũ eſt & ratio diuerſitatis eſt: quia ea quæ dantur in ſimonia mentali, dantur merè liberè & voluntariè. Ideo nõ fit iniuria danti: ſecus in vſura mẽtali. Simoniacus autẽ conuentionalis nõ debet reſtituere ei qui dedit, quia turpiter dedit: ſed illi eccleſiæ, in cuius iniuriã datum eſt vt in c. de hoc. extrà de ſimonia. Si ab ordinante, dabitur eccleſiæ cathedrali. Si verò ab ordinato in titulum alicuius eccleſiæ, vel beneficij, illi eccleſiæ applicabitur. Circa hæc & alia plura vide D. Tho. & ſummiſtas. Hæc pro introductione & terminorum declaratione ſufficiant.

Simonia duplex.

Simonia mẽtalis duplex.

Simonia cõuentionalis.

An ſimoniaci ſimonia nõ conſummata incurrant pœnas iuris

Simoniaco-non pœnæ quæ ſint. 2. 2. q. 100. art. 6.

§. 7. DE PIETATE.

A Pietas (quæ in auribus vulgi miſericordiã ſonat) hic autẽ accipitur pro ſecũdã virtute iuſtitiæ annexa, quæ inclinat ad exhibendũ cultum ſiue honorem parentibus & ſanguine iunctis, conciuibus omnibus, patriæq; amicis, nõ tamen æqualiter: quia principaliter parentibus, deinde propinquioribus, & ſecundum decentiam perſonarum. Debitum hoc conſurgit ex eo quod parentes & patria ſunt principium. Et quia pater eſt principium immediatum: ideo debetur à filio primò & per ſe reuerentia & obſequium obedientię & famulatus. Per accidens autem debet patri, quod decet illum accipere ſecundum aliquod quod ei accidit: puta ſi ſit infirmus, quòd viſitetur, & eius curationi intendatur. Si ſit pauper, quòd ſuſtentetur. & ſic de aliis huiuſmodi: quæ omnia ſub debito obſequij continentur. Tanta eſt hæc obligatio, vt patre exiſtente in neceſſitate victus, filius non poſſit religionem profiteri: imò (vt dicunt aliqui) profeſſus exiſtens in monaſterio, petita licentia (licet non obtenta) tenetur exire ad ſubueniendum patri. Et fundant ſe ſuper vna maxima D. Tho. in quarto, cum loquitur de voto: ait enim, Quandocunq; contingit caſus, in quo aliquid vouere eſſet illicitum: illo adueniente, & durãte voto emiſſo, votum ſuſpenditur: ſed patre exiſtente in neceſſitate victus, filius nõ poſſet vouere & commẽdare illum diuino auxilio: quia cum poſſet & teneatur humano auxilio prouidere, eſſet tentare Deum. Ergo facta profeſſione votum ſuſpenditur: & ſic poterit exire, & patri ſubuenire. Et huius opinionis eſt D. Tho. in quarto: tamen in. 2. 2. & quodlibeto tertio, art. 16. tenet oppoſitum, eo quòd qui eſt in religione profeſſus, reputatur quaſi mortuus mundo. Vnde non debet occaſione ſuſtentationis parentum, exire clauſtrum, in quo Chriſto conſepelitur: & iterum ſe negotiis ſecularibus implicare. Tenetur tamen (ſalua religionis obedientia & ſtatu) pium ſtudium adhibere, qualiter parentibus ſuis ſubueniatur. Confirmat ex facto D. Iacobi & Ioannis: qui (vt habetur Matth. 4.) relictis retibus & patre, ſecuti ſunt Chriſtum. Et Deuter. 33. Qui dixerit patri ſuo & matri ſuæ, Neſcio vos: & fratribus, Ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos, cuſtodierunt eloquium tuum. Et Chriſtus dicenti ſibi, Permitte me ſepelire patrem, reſpondit, Sine vt mortui ſepeliant mortuos ſuos: tu autem vade, & annuntia regnum dei. Ad hæc tamen reſpondent tenentes eum in quarto, quòd vbi parentes habent vnde ſuſtententur, vel habent alios ſuſtentatores & ſepelientes, poteſt relictis illis profiteri. Et vbi parentes vellent eum inducere ad malum, tunc ſeruandum eſſet quod allegatum eſt ex Deuter. Et illud etiam D. Hieron. in epiſtola ad Heliodorum: Per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem: ad vexillum crucis euola. Summum enim genus pietatis eſt in hac re fuiſſe crudelem. Et quo ad hoc quod dicitur (mortuus mundo) intelligitur quantum ad actus ciuiles: imò etiam quo ad illos poteſt habilitari à ſuperiore & monaſterio, cum efficitur ſyndicus. Cum ergo obligatio quę eſt ad patrem, ſit iuris naturalis & ad alterum, nõ poteſt per votũ tolli: ſicut nec ius vxoris, matrimonio cõſummato, per votum viri. Quia ita bene pater habet ius in rẽ, ſiue acquiſitum in filio,

2. 2. q. 102

2. 2. q. 189

An religioſus profeſſus poſſit exire clauſtrũ ad ſubueniendum parentibus.

In. 4. ſen. 8. 2. q. 101. art. 4.

Luc. 9.

ſicut vxor in viro, conſummato matrimonio. Licet in his quæ ſunt iuris naturę, non quo ad alterum, ſed quo ad ſe, per profeſſionem voluntariam quis poſſit priuari: vt puta quia non poteſt contrahere matrimonium, quanuis ſi ipſe moreretur fame in clauſtro, poſſet exire, & pro vita ſuis negotiis ſecularibus implicari. ergo etiam pro vita parentis cui iure naturæ illam debet. Præterea cum teneatur petere licentiam, vel Prælatus conſentiet, & tunc poterit: ſi neget, etiam: qui irrationabilis diſſenſus eſt conſenſus interpretatiuus: non enim poteſt Prælatus rationabiliter negare. Et ſic eſt problema in do-
Quæ peccata ſint cõtra pietatem. ctore ſancto. Opinio tamē eius in quarto videtur probabilior, & magis conformis rationi. ¶ Ex præmiſſis apparet quæ peccata ſint contra pietatem, ſcilicet omnis irreuerentia, inobedientia, & deſertio in neceſſitate. Ad maiorem tamen euidentiam, ſi hæc agas ad populum, Nota quòd præceptum de ho-
Sermo de filiorum educatione. nore parentum eſt vltro citroq; obligatoriū. Obligat enim parentes erga filios, et filios erga parentes. Parentes quidem ad curam debitā filiis impendendā: ad quod faciendū inducere debet illud Mat 6. Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuū. Si quis haberet theſaurū, quo poſſet ſe nutrire, & bona multa habere, diligenti cura prouideret de eius conſeruatione & promotione. Parentes, quibus Deus dedit filios vel filias, habent occaſionē reddendi gratias Deo, quia dedit eis magnū theſaurū, quo poterunt nutriri, & habere ſuſtentationē & cõſolationem. dedit etiam baculum ſenectutis, & ſpem poſte-
Pſal.147 ritatis. Multi voluerūt habere, & nõ habuerunt. Vnde Pſal Nõ fecit taliter omni nationi. Ideo debēt eſſe peruigiles, & habere curā de eis: ne eorū incuria & negligentia euaneſcāt. Si quæratur ad quid teneantur parentes filiis & filiabus: Reſpõdet Sapiens Eccle 7. Filij tibi ſunt, erudi illos, & curua eos à pueritia eorū. Filiæ tibi ſunt, cuſtodi corpus illarū, & ne oſtendas hilarē faciem tuam ad illas. Trade filiam & grande opus feceris. Et homini ſenſato da illam. In quibus verbis Sapiēs primò docet parentes de cura filiorū maſculorum, deinde filiarum. ¶ Quo ad maſculos, parētes tenentur ad quatuor. Primo ad nutrimentū: ibi, filij tibi ſunt. Natura enim omnia animalia docuit ſuos fœtus generatos nutri-
Nutrimenti nomine quid intelligatur. re. à fortiori homo & nobiliori modo. Nutrimenti autē nomine indumenta & alia neceſſaria vitę intelliguntur. nõ debent tamē eos nutrire nimis delicatè aut pompoſe, ſicut quidā. Ideo euenit eis quod Salomon dicit de ſeruo: Qui delicatè ab initio nutrit ſeruum ſuum, poſtea ſentiet eum contumacem. Idem eſt de pueris ſicut de pullis equorū, qui cū ſint delicatè nutriti, recalcitrāt. Vnde Deut. 32. Incraſ-
Prou.29 ſatus eſt dilectus meus, & recalcitrauit: incraſſatus, impinguatus, dilatatus. Secundo tenetur ad duplicem eruditionem, primo & principaliter legis dei, ſcilicet q; diligāt Deum ſuper omnia, & proximū ſicut ſeipſos, & vt ſint deuoti & eccleſiaſtici: primo quærant regnum dei, non faciant aliis, &c. Neminem lædant, omnes reuereantur, & quantum poſſibile eſt, obſequia aliis præſtent: non ſint loquaces, ſed pacifice viuant, ſicut parentes Suſannæ fecerunt. Vnde Dan. 13 dicitur q; erat timens Deum. Parentes enim eius erudierant eam ſecundum legem Domini. Sic Tobias filium ſuum. Ideo bene fuit illi. Vnde Eccle. 30. Qui docet filium, laudabitur in illo: & in medio domeſticorum in illo gloriabitur. Secūdo debent erudire vel erudiri facere ſcientiā vel artem, qua poſſint lucrari vitā ſuam: & eos beatiores
Pſal. 127 relinquent, q̄ procurādo multa bona temporalia. Vnde Pſal. Labores manuum tuarū quia mā-ducabis: beatus es & bene tibi erit. Temporalia fortunę bona ſubiacēt multis periculis, & facilè perdi, amitti, & tolli poſſunt, incendio, bello, falſa accuſatione, aut delatione. Et tunc ſi nullam ſcientiam aut artem habeāt, oportet eos ire per mendicata ſuffragia, & tandem veniunt in deteriorem exitum. Igitur, &c. Si autem habuerint ſcientiā aut artem aliquam, vbiq; poterunt lucrari victum. Vnde D. Boetius, quondā conſul Romanus, tandem delatus & exul factus, confiſcatis bonis, dicebat de liberalibus artibus: Has ſaltem nullus potuit peruertere terror: Ne noſtrum comites perſequerentur iter. Dion. tyrānus Socrati interroganti quid prodeſſet ſcientia, quam ſecum iuuenis didicerat, 10 qua primum nõ habebat, cum ſecundum eam minimè viueret, & tanta mala faceret: reſpondit, quòd ſcientia acquiſita plus proderat, q̄ regnum quod à patre acceperat. Nam quia ab inimicis impetebatur, breui ſe putabat amiſſurum: & tunc ad partes longinquas accedens, ſcientia illa & victum et honorē lucraretur. Multæ magnæ domus propter inertiam filiorum (qui nihil niſi lautè viuere & epulari ac exponere nouerant) conſumptæ ſunt. Ideo parentes deberēt eſſe diligentes circa hoc, &c. ¶ Tertio tenētur ad correctionem. Vnde ſubiungit: Curua eos à pueritia eorū. Maxime cum iam incipiunt aliqua facere contra honorē Dei, & in detrimentū proximi, ſunt ſicut tenerę arbores, quæ faciliter plicantur: ſed ſi plicam ſuſceperint & creſcāt, citius franguntur, q̄ plicam acceptā relinquant. Ideo virga vtendum
Prou. 22. eſt. Vnde Salomon: Stultitia colligata eſt in corde pueri: ſed virga diſciplinæ effugabit eam. Item: No-
Prou. 23 li ſubtrahere à puero diſciplinā. Si enim percuſſeris eum virga, nõ morietur. Tu virga percuties eum, & animā eius ab inferno liberabis. Et Eccl. 30. Qui diligit filiū aſſiduat illi flagella, vt lætetur in nouiſſimo die. Multi filij & filiæ ſunt nūc in inferno, qui ſi fuiſſent à parentibus correpti, eſſent in paradiſo. multi fuerūt iuſtitiati, & filię meretrices, qui ſi fuiſſent correpti, fuiſſent optimi & honorati. Ideo
1. Reg. 2. parentes intēdere debent nõ ſolum cohibere verbo, ſed etiā corrigere virgis. Legimus de Heli, quia ſolū verbo & dulciter correxerat filios ſuos, ideo punitus fuit. Correctio tamen debet eſſe moderata & non crudelis: vt nonnullorum, qui baculo & aliis inſtrumentis cerebrum offuſcant, & alia membra torquent: adeò vt eos in deſperationem vel timiditatem inducāt: & faciūt eos ad proficiendū in-
Ephe. 6. habiles & incapaces. Vnde Apoſtolus: Patres, nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros: ſed educate illos in diſciplina, ſcilicet in virga, & correptione Dñi. Et Col. 3. Patres, nolite ad indignationē prouocare filios veſtros, ne puſillo animo fiant. ¶ Quarto debēt parētes theſaurizare filiis, iuxta illud, 2. Cor. 12. Nõ enim debent filij parentibus theſaurizare, ſed parētes filiis. ne habeāt occaſionē furādi, ſed manutenendi ſtatum pro ſuſtentatione familiæ, & ad præſeruādum à malis in annis ſterilibus.
13. Antiquitatum. Vnde Ioſephus ſcribit, q; Salomon in ſepulchro Dauid poſuit multā pecuniā. Et quanuis Chriſtus prohibuerit theſaurizare in terra: hoc fecit propter amorem pecuniarū, & in locis occultis. Quia ta-
Mat. 6. les theſauri præſtāt materiam cupiditatis, & anſam Antichriſto, qui dominabitur theſaurorū auri & argenti. Non tamen prohibuit theſaurizare ad ſubueniendum neceſſitati familiæ, aut pro Reipublicæ vtilitate. ¶ Filiabus autem debent tria parentes vltra prædicta. Primum eſt corporis & honeſtatis cu

tis cuſtodia. Vnde dicit Sapiens, Serua corpus illarum, ſcilicet à macula, corruptione, & inhone-
ſtate. Quia cùm corpus vnius filiæ corruptum pollutúmve, aut maculatum fuerit: honor perditur,
matrimonia non inueniuntur. Solicitatur, & vix ad bonum peruenit finem. Hoc officium magis per-
tinet ad matres, quæ quando filiæ iam incipiunt peruenire ad annos nubiles, nunquam debent eas ſo-
las (ſaltem in loco periculoſo) dimittere: nec eas ad colloquium muguetorum ſiue iuuenum laſciuo-
tum exponere: imò nec omnibus mulieribus fidere. Tales enim aliquando apparent bonæ matronæ,
quæ ſunt macarellæ. Vitrum facilè frangitur, quod non fit in anno, fit in hora. Supramodum cauere
debent ne exponant eas conuiuiis aut choreis. Ibi enim fiunt paſtilli dæmonum. Dina filia Iacob bo- *Gen.34.*
nam matrem habebat Rebeccam: tamen quia abſque eius licentia ad choreas acceſſit, tandem deflo-
rata eſt. Ad huiuſmodi puritatem conſeruandam, ſtimulandæ ſunt vt deuotæ ſint, & nunquam ma-
neant otioſæ, bibantq́ ſobriè & temperatè: vt ſcilicet non ponant aquam in vinum, ſed parum vini
in aquam, ſicut oleum in pulmentum, Hiſpanorum more. Secundò debent docere verecundiam: quia
verecundia & reuerentia virginalis, eſt lapis pretioſus, & flos odoriferus in virgine. Vnde Seneca in
Epiſtolis: Verecundia, optimum in adoleſcente ſignum. Et D. Ber. Neſcio ſi quicquam gratius in iu-
uenibus verecundia inueniri poſſit. Verecundia hæc conſiſtit in aſpectu oculorum, vt ſcilicet demiſ-
ſos habeant oculos, & ſummè caueant ab aſpectibus & tactibus virorum, & ab auditu verborũ inho-
neſtorum, ac tactibus impudicis non permittant ſe tãgi à viris. Aues enim ſylueſtres & nemorũ, quæ
ſe tangi non permittunt, pulchriores ſunt quam aues domeſticæ, quæ permittunt ſe tangi. Quia ta-
ctu ſemper aliqua pluma perditur. Sic virgines ſylueſtres, quæ ſe tangi non permittunt, honeſtiores
reputantur domeſticis, quæ ex tactibus plumas honeſtatis & famæ amittunt. Ideo cauendum eſt ma-
tribus, ne eis nimiam familiaritatem oſtendant, ſicut quædam faciunt. Nec ſequendus eſt mos illarum
quæ dicunt: Si filia mea neſciat loqui & chorizare, nunquam inueniet maritum. O ſtultum verbum!
Officium loquendi citò & nimis faciliter diſcunt mulieres. filia taciturna, verecunda, & honeſta, quæ
chorizare neſcit, magis æſtimatur & laudatur ab omnibus, & facilius inuenit maritũ, quã loquax, cho
reatrix, aut diſſoluta. Ideo vigilent matres circa huiuſmodi. ¶ Tertiò debent prouiſionem & ſocieta-
tem matrimonii cum peruenerint ad annos nubiles, non adeò præmaturè, ſicut quidam faciunt: me-
lius eſt enim vt prouectæ ætatis xv. vel xviii. annorũ nubant, quã in duodecimo. Nec debent atten-
dere parentes ad diuitias virorum, vt tradant eas iuuenibus hæredibus & filiis magnarũ domorum:
ſed potius ſapientibus & prudẽtibus. Vnde Sapiens dicit: Trade eam viro. non dixit, puero: ſed viro,
non cuiuſcunq; conditionis, aut diuiti: ſed ſapiẽti & ſenſato: & grande opus feceris. vir enim ſapiens
parua ſupellectili prouiſus, meliùs & ſecuriùs nutriet eam, quàm iuuenis inſipiens & leuis, cuiuſcun-
que domus magnæ. Dicitur communiter, quòd ſupra magnos montes cadunt magna fulgura. ¶ Vi- *Sermo de ho-*
ſo de parentibus, nunc videndum eſt de filiis & filiabus in ordine ad parentes, ad quid ſcilicet eis te- *nore parentum.*
neantur. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, q̃ beneficia & officia parentum in filios & filias, tanta
ſunt, quòd filii & filiæ parentibus ſatisfacere non poſſunt. Vnde Philoſophus: Diis, parentibus, & ma
giſtris nõ redditur æquiualẽs. Et quia impoſſibilium nulla eſt obligatio, Deus nõ obligat eos ad red-
dendũ æquiualens, ſed ad reddendũ quæ poſſunt ſecundum proportionem. Primò, quia parẽtes ſunt
principium & dederunt eſſe diſpoſitiuè, ordinauit Deus vt filii tenerentur ad honorẽ & reuerentiam
parentibus. Vnde dixit Exod. 20. & Matth. 15. Honora patrem tuum & matrem tuam. Hic autẽ honor
multa includit. Primò honorem reuerentialẽ in verbis & geſtibus exterioribus. D. Tho. dicit, q̃ poſt
Deum filii intimius & ex maiori affectu tenẽtur revereri parentes, quàm principes: quia participant
in ratione principii quodam modo eſſe diuinum, quod non faciunt domini temporales. Hanc ratio-
nem tangit Sapiens Eccle. 7. Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiſcaris. Memento
quòd non niſi per illos natus fuiſſes. Sunt qui dicunt q̃ nil habuerunt à parentibus, tales ſunt miſeri.
Si haberent manum aut tibiam fractam, eſſentq́ in periculo perdendi, & inuenirent medicum qui ſa-
naret eos, recognoſcerent: quanto magis filii qui non ſolùm manum aut pedem, ſed omnia membra
& totum corpus, imò & animam, diſpoſitiuè: quibus omnia lucrati ſunt, acceperunt? ¶ Secundò te- *Ephes. 6.*
nentur ad honorem Obedientiæ. Vnde Apoſtolus: Filii, obedite parentibus veſtris in domino, Hoc
enim iuſtum eſt. Et Coloſſ. 3. Filii, obedite parentibus per omnia. Hoc enim placitum eſt in Domino.
Hæc obedientia conſiſtit in duobus, ſcilicet in adimpletione præceptorum parentum ad quam de-
bent ſemper eſſe parati: vt Ioſeph, qui patri dicenti, Veni, & mittam te ad fratres tuos: reſpondit præ-
ſto ſum. Gen 37. Secundò in adimpletione voluntatis cognitæ. Non enim ſolum debent implere man
data cùm præcipiunt verum, etiam ſi non loquantur, modò intelligant voluntatem illorum. ¶ Tertiò
tenentur ad ſeruitia & obſequia exteriora, ſecundum quod permittere voluerint. Vnde Eccle. 3. Qui
timent dominum, honorant parentes. & quaſi dominis ſeruient his qui genuerunt ſe. Quãuis ſint pau
peres, debent eis maiora obſequia, quàm perſonis dominorum temporalium. Ideo dicit, quaſi domi-
nis: ac ſi diceret, non ſicut dominis, ſed magis quàm dominis. Quia dominis ſeruitur timore pœnę; pa
rentibus autem ſeruire debent filii timore & amore filiali, qui eſt maior, &c. ¶ Quartò tenentur ad
ſupportationem, maximè quando ſunt ſenes & difficiles. Vnde Eccleſ. 3. In omni verbo & ſermone
& in omni patientia Non debent eos in aliquo contriſtare. Vnde in eodem: Fili, ſuſcipe ſenectutem
patris tui & ne contriſtes eum in vita illius. & ſi defecerit ſenſu, veniam da illi: & ne ſpernas eum in
virtute tua: quia non ſpreuit te in virtute ſua, cùm tu deficeres ſenſu in pueritia: multò maiora pro te
ſuſtinuit. Hæc deberent filii cogitare, & labores matris Vnde Tob. in teſtamẽto ſuo dicebat filio ſuo;
Audi fili mi verba oris mei: & ea in corde tuo quaſi in libro ſcribe. Cùm Deus ſuſceperit animã meã,
corpus meum ſepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ſuæ. Memor enim eſſe de-
bes, quanta paſſa ſit pro te in vtero ſuo. ¶ Quintò filii & filiæ tenentur parentibus (ſi pauperes ſint) ad
ſuſtentationem, memores ſuſtentationis, nutrimenti, educationis, & promotionis, quæ acceperunt ab
eis: aliàs oſtendunt ſe ingratiſſimos. Animalia enim bruta recognoſcunt beneficia: quanto magis filii,
qui ſunt rationabiles? Ad hęc vltra naturalem inclinationem inducunt præmia talibus promiſſa. Vn-

de Eccle.3. Eleēmoſyna patris tui non erit in obliuione: & pro peccato matris tuæ retribuetur tibi bo-
num: & in iuſtitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui. Et ſicut in ſereno
glacies diſſoluitur: ſic diſſoluentur peccata tua. Inter alia bona eſt vita longior. Eccleſ.3. Qui hono-
rat patrem ſuum, vita viuet longiore. Et Exod.20. Honora patrem tuum, & matrem tuam, ſi vis lon-
Epheſ.6. gæuus eſſe ſuper terram D. Paulus de hoc præcepto loquens, dicit quòd hoc præceptum eſt primum
in repromiſſione. & ratio eſt: ne quis arbitraretur q honoratio parentum nō eſſet meritoria, propter
naturalem inclinationem, quæ ad hoc incitat. Secundum bonum multa complectens, eſt benedictio.
Vnde Eccle.3 Honora patrem tuum, vt ſuperueniat tibi benedictio à domino: & benedictio illius in
nouiſſimo mane. Benedictio patris firmat domos filiorum. Hæc benedictio continet benedictionem
ſpiritualem & temporalem. Primò temporalē, quo ad bona, ad victum & veſtitum neceſſaria: Secun-
dò quo ad liberos obedientes: quia dabit tibi filios, qui rependent vices. Tertiò temporalem, quæ cō-
ſiſtit in liberatione à periculis, & in fauore temporali: quia tales communiter præſeruantur à malis: &
communiter benedicuntur & honorantur. Tota ſcriptura ſacra repleta eſt benedictionibus, quas cō-
ſequuntur filii honorantes parentes. Ita per oppoſitum dicendum eſt de maledictionibus quæ pro-
ueniunt filiis ingratis & rebellibus, inhonorantibus parentes, Deut.23. Maledictus vir qui non hono
rat patrem ſuum aut matrem ſuam. & ſæpe inculcatur, Qui maledixerit patri aut matri, morte moria-
tur. Et Eccleſiaſtici 3. Maledictio patris aut matris eradicat fundamenta: quia citò moriuntur: vel ſi
viuant, priuantur filiis: aut ſi habeant filios, habebunt malos, qui amplius inhonorabunt illos, & pe-
iora facient Et paupertas ac miſeria ſequetur eos cum infamia: & in fine maledictio æterna in nouiſ-
ſimo die. Nec mirum: quia magnam iniuriam faciunt Christo, qui ad prebendum exemplum filiis,
tanto tempore ſcilicet per triginta & tres annos, voluit honorare matrem ſuam, & patrē putatiuum.
Vnde Lucæ.2. Et erat ſubditus illis. Vbi glo. Quis? Quibus? Dominus ſcilicet, Rex regū pauperibus
creaturis à fortiori alii filii. Et ideo qui negligunt & deſpiciunt, merētur maledictionem. Vnde Gen.
9. habetur de Cham, qui reuelauit pudenda patris ſui Noē dormientis: qui cùm euigilatus fuit, inſpi-
ratus à Deo maledixit illi, & benedixit aliis. Maledictus puer Chā, &c. Ideo timere debent filii: quia
experimento conſtat maledictionem Dei eis eſſe paratam.

§. 8. DE OBSERVANTIA.

2.2.q.106. OBſeruantia tertia virtus iuſtitiæ annexa eſt, per quam cultus & honor exhibetur perſonis, in po- A
teſtate & excellentia ac in dignitate conſtitutis. Vnde.1.Petri.2. Deum timete, Regem honori-
ficate. Huic virtuti adiungitur dulia, quæ propriè dicitur ſeruitus quædam ſiue honor, quem debet
2.2.q.103. ſeruus domino, miles duci, diſcipulus magiſtro. Communiter tamen ad duliam pertinet exhibere re-
uerentiam cuicunque homini, ratione cuiuſcunque excellentiæ. Et ſic continet ſub ſe pietatem tan-
quam ſpeciem, ac etiam hyperduliam, quæ eſt potior ſpecies duliæ. Maxima enim reuerentia debetur
homini ex affinitate, quam habet ad Deum, vt D. Virgini, quæ eſt mater Dei. ſed de hac dictum eſt,
cùm de oratione ageretur, c.5.§.5.ver.12.

§. 9. DE OBEDIENTIA.

2.2.q.104. OBedientia (prout eſt quarta & ſpecialis virtus, annexa iuſtitiæ) eſt habitus inclinans voluntatem B
ad promptè & faciliter implendum præceptum, & voluntatem ſuperioris præcipiētis cuius ob-
iectum eſt præceptum cum intentione obligandi. Præceptum autem intellige expreſſum vel tacitum,
quod ſcilicet eſt voluntas ſuperioris præceptiua. quocunque modo innoteſcat & tantò videtur obe-
dientia promptior & melior, quantò quis præceptum obediēdo præuenit Quo ad obligationem ve-
rò nota quòd intelligitur quis obligari in licitis & honeſtis, & in his ad quę ſuperioris poteſtas ſe ex-
tendit, & non in aliis. Ex quo ſequitur quòd nullus homo poteſt præcipere actus purè interiores, cùm
non habeat ſuper eos poteſtatem: nec poſſit ſcire ſi ponantur vel non ponantur. & per conſequens
non poteſt punire tranſgreſſores. Actus verò interiores, qui habent ordinem ad exteriores, puta quia
ſunt imperatiui actuum exteriorum (vt ſunt contemplatio & recordatio ad prædicationem) præcipe-
re poteſt. Omnibus autem quæ vult, prælatus, non tenetur quis parere: niſi innoteſcat ratio præcepti,
hoc eſt prælatum velle obligare, hoc eſt niſi præcipiat. Sicut non tenetur velle omnia quæ Deus vult,
ſed ſolùm ea quæ vult & præcipit nos velle. Accipitur tamen obedientia aliquando largè pro execu-
tione cuiuſcunque quod cadere poteſt ſub præcepto, ex quacunque intentione procedat: & tunc non
reſpicit rationem formalem præcepti. & ſic eſt virtus generalis.

Ver. 1. DE INOBEDIENTIA.

2.2.q.105. OBedientiæ opponitur inobedientia: quæ oppoſitio ad obedientiam dupliciter accipitur: vno mo- C
do generaliter & materialiter. & ſic inuenitur in omni peccato, in quo tranſgreditur præceptum
aliquod, non cogitando tamen de ratione formali intentionis pręcepti: ſed alia volūtate & intētione,
puta delectandi. & poteſt dici cōtemptus materialis. Inobedientia verò (prout eſt ſpeciale peccatum)
eſt quando ex intentione præceptum contemnit, quando ſcilicet in exequendo intendit agere contra
præceptum, vel facere in deſpectum præcepti ſuperioris. & talis dicitur contemptus formalis, & ſpe-
ciale peccatum, mortale ex genere: ſed propter ſubreptionem vel imperfectionem actus, fit veniale.

§. 10. DE GRATIA SIVE GRATITVDINE.

2.2.q.106. GRatia ſiue Gratitudo quinta virtus annexa iuſtitię, eſt habitus inclinans hominem ad recompen- D
ſandam benefactoris gratiam, beneficia, & obſequia. Benefactori enim inquātum benefactor eſt,
debetur primò per ſe honor & reuerentia, eò quòd habet rationem principii: & per accidens debe-
tur ſubuentio vel ſuſtentatio, ſi indigeat: & quantum ad affectum debet recompenſare ſtatim: quia
ſcilicet debet habere gratum animum & gratam linguam. Vnde Seneca.2.de Beneficiis: Vis reddere
Beneficium? accipe benignè. Sed quantum ad effectum ſiue donum, debet expectari tempus, quo re-
compenſatio ſit benefactori opportuna. Vnde Seneca.3 de Beneficiis: Qui feſtinat reddere, non ha-
bet animum grati hominis, ſed debitoris. & idem in quarto; Qui nimis citò cupit reddere, inuitus de-
bet. Et qui inuitus debet, ingratus eſt.

Ver. 2.

Ver. 1. DE INGRATITVDINE.

A INgratitudo peccatum eſt (vt habetur.2.Timot.3.) vbi inter alia peccata enumerat homines ſemetipſos amantes, ingratos, &c. Agit enim ingratus contra debitum morale, eò quòd pro beneficio accepto non refert gratias pro loco & tempore, aut non agit lingua laudãdo, aut non habet in animo recordando, & affectum beneuolum habendo. Et committitur peccatum ingratitudinis dupliciter. Primò formaliter & per ſe, ſiue vt eſt ſpeciale peccatum: cùm quis adeò ingratus eſt, vt ex intentione vices nõ rependat, aut malas vices reddat. Hoc enim prouenit ex contemptu beneficii, & eſt peccatum mortale ex genere: quia contrariatur directè dilectioni debitæ benefactori. Secundò committitur materialiter, quando ſcilicet agit vel omittit aliquid neceſſarium ad gratitudinẽ, aut committit aliquid offenſiuum benefactoris, nõ eo animo vt ingratus, ſeu vt beneficium cõtemnat, ſed vt delectetur, vel alia intentione: & ſic in omni peccato inuenitur ingratitudo erga Deũ. Et ſi omittitur aliquid de neceſſitate ſalutis exhibendum benefactori, aut committitur aliquid de neceſſitate ſalutis cauendum ne fiat in benefactorem, eſt peccatum mortale. Si verò omittitur aliquid aliter debitum, vel committitur aliter vitandum, eſt veniale, niſi ſit offenſa notabilis.

2.2.q.107.

Peccatũ ingratitudinis dupliciter committitur.

§. 11. DE VINDICATIONE.

B VIndicatio eſt duplex: prima, quæ fit authoritate publica, quæ ſcilicet exercetur per principem vel iudicem. & hæc eſt opus ſanctum iuſtitiæ diſtributiuæ, de qua.1.Petri.2. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue Regi tanquam præcellenti, ſiue principibus tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorũ. Et Rom.13. dicitur. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malè agit. Secunda vindicatio eſt priuata, qua quis vult malũ pœnæ alteri. & ſi intentio principaliter feratur in malum illius (de quo vindicta ſumitur) & ibi quieſcit, non eſt omnino licitũ, quia delectari in malum alterius pertinet ad odium quod charitati repugnat. Si verò intentio vindicantis feratur principaliter in aliquod bonum, ad quod peruenitur per pœnam peccãtis, puta ad emẽdationem peccatorum, vel ſaltem ad cohibitionem eius, & quietem aliorum, & iuſtitiæ conſeruationem, & Dei honorem, eſt vindicta licita, ſeruatis aliis circunſtãtiis: ſicut vim vi repellere cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt agreſſor propulſetur. Hoc enim naturale eſt, & irrationabilibus cõuenit. Data eſt enim vis iraſcibilis ad propulſandum & repellendum nocumenta. In hominibus autem ſi nõ fiat intentione nocendi, ſed intentione remouendi impedimentum duntaxat, eſt bonum. Et ſecũdum hoc ponitur ſpecialis virtus, per quam malis recompenſatur debitum. & de qua Cice. in Rhetoricis: Vindicatio eſt, per quam vis & iniuria & omnino quicquid obſcurũ eſt, hoc eſt ignominioſum, defendendo aut vlciſcendo propulſatur. & ſic licitum eſt priuato appetere vindictã, non à ſe exercendã, ſed à Deo vel iudice: quia Rom.12. habetur: Mihi vindictam, & ego retribuam. Ideo licitũ eſt petere à Deo per orationem, & à iudice per demonſtrationem vel accuſationem, dũmodo non procedat ex odio, ſed vt is qui iniuriam facit emẽdetur, & alii probi quietius viuant, & mali retrahãtur ab exceſſibus & perſecutione bonorum.

2.2.q.108.

Vindicatio duplex.

§. 12. DE VERITATE.

C VEritas accipitur dupliciter: primò, vt eſt quędam adæquatio vel æqualitas ſiue conformitas intellectus vel ſigni ad rem intellectam. Et hæc non eſt virtus neque habitus, vt dictum eſt cùm de veritate ageretur. Requiritur tamen veritas hoc modo accepta, ad omnem veritatem. Quia ad omnem actum bonum requiritur iudicium prũdẽtiale, quod ſemper eſt verum. Secũdò accipitur veritas, qua aliquis dicitur verax. & talis veritas ſiue potius veracitas (qua aliquis inclinatur ad dicendũ verum, & oſtendendum ſe aliis talem qualis ipſe eſt) eſt ſpecialis virtus & annexa iuſtitiæ. Quia conuenit cũ illa in duobus: Primò, quia eſt ad alterum: ſecundo, quia ſicut iuſtitia æqualitatem quandam in rebus conſtituit: ſic veritas adæquat ſigna rebus exiſtentibus circa ipſam. Deficit autẽ à propria ratione iuſtitiæ, quæ attendit debitum legale. Sed veritas attendit debitum morale, inquantum vnus homo debet alteri veritatis manifeſtationem. Et differt hæc veritas manifeſtationis à veritate vitæ, iuſtitiæ, ac doctrinæ. Quia veritas vitæ eſt, ſecundum quam aliquis rectè viuit in ſeipſo, & ſecundum quod conformatur vitæ Chriſti, qui exemplum bene viuẽdi tribuit. Veritas iuſtitiæ eſt, ſecundũ quam aliquis rectitudinem legis in iudiciis quæ ſunt ad alterum, obſeruat. vel veritas iuſtitiæ eſt, ſecundum quam aliquis ex iuſtitia veritatem manifeſtat: vtputa cùm auditur à iudice, iuramẽto medio. Veritas doctrinæ cõſiſtit in quadam manifeſtatione verborum, de quibus eſt ſcientia. Et ſic intantum aliqua doctrina eſt vera, inquantum eſt conformis rationi & doctrinæ Chriſti. Ex quo apparet quòd hæretici non habent neque docent veram doctrinam. Sed veritas manifeſtationis (quę dicitur ſpecialis virtus) eſt qua aliquis vita & ſermone talem ſe demonſtrat, qualis ipſe eſt, & non alia quàm quæ circa ipſum ſunt, nec maiora, nec minora.

2.2.q.109.

Veritas dupliciter accipitur.

c.1.§.8.

Ver.5.

Triplex veritas.

Veritas vitæ.

Veritas iuſtitiæ.

Veritas doctrinæ.

Veritas manifeſtatiõis quæ ſit.

Ver. 1. DE MENDACIO.

D VEritati opponuntur quatuor vitia, ſcilicet mendacium, ſimulatio ſiue hypocriſis, iactantia, & ironia. Mendacium eſt falſa enũciatio cum intentione fallendi, hoc eſt falſum dicendi. Et nota quòd in mendacio ſunt duo, ſcilicet, materiale & formale. Materiale eſt falſa enunciatio: formale eſt intentio fallendi. Et ſtat quòd aliquando ſit mendacium materiale, & non formale: vt cùm quis falſum enunciat, & putat ſe verum dicere. & tale non eſt peccatum. Si verò enunciatio vera ſit, & aliquis intendat fallere, & falſum dicere, eſt mendacium formale, & peccatum, & contra rationem: quia abutitur loquela, ad alium vſum eam ordinando, quàm fuerit ordinata. Loquela enim eſt data ad manifeſtationem conceptuum, iuxta illud Philoſophi: Voces ſunt notę earum quæ in anima ſunt, paſſiones, hoc eſt conceptuũ vel intellectionum, quæ dicuntur paſſiones, vbi dictũ eſt. & mendax peruertit ordinem illum. Mendacium eſt triplex: Quoddam iocoſum, quod nulli nocet, ſed delectãdi cauſa dicitur. & hoc eſt veniale. Aliud eſt officioſum, quod abſque alterius iniuria dicitur, & alicui prodeſt. & hoc etiam eſt peccatum veniale, minus tamen mendacio iocoſo. Aliud eſt pernicioſum, quod cum alterius iniuria ſiue nocumento dicitur. & hoc eſt peccatum mortale ex genere: ſed efficitur veniale ex

2.2.q.110.

Mẽdacium quid ſit.

Mẽdacium materiale.

Mẽdacium formale.

Loquela ad quid data eſt homini.

Mẽdacium triplex.

Mẽdacium pernicioſum quid & quale peccatum ſit.

ſub-

laudando alium,præbet ei occaſionem peccãdi mortaliter. Eſt autẽ peccatũ hoc valde graue propter damna maxima,quę affert humano generi. Hinc enim faciliter(vt D. Hyero ait)mentes hominũ corrumpuntur,& ad ea quæ laudantur tanquam virtuoſa accenduntur & aſſueſcunt intantũ vt mala nõ ſolùm deſinant haberi vt turpia:ſed habeantur & æſtimentur vt bona, & laude, honore, atq; præmio digna. quo quid peius?Et etiam propter exceſſum diuinæ offenſæ,iuxta illud:Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ,& iniquus benedicitur. licet aliquando poſſit eſſe veniale : vt cùm de malis venialibus vel de bonis ſola complacendi intentione abſq; ruina & deceptione, aut etiã ſi propter aliquam vtilitatem conſequendam vel non impediendam fiat.

Adulatio aliquãdo eſt peccatum veniale.

Ver. 2. DE LITIGIO.

A Litigium & contradictio opponuntur amicitiæ. Ad cuius euidentiam ſupponendum eſt ꝙ duplex eſt litigium:primum,quo quis pugnat contra veritatem,propter perſonam dicentis,cui contradicens conſentire nõ vult propter defectum amoris. Et tale litigium ad diſcordiam pertinet,& dicitur contentio,qua quis contra veritatem ex intentione & propoſito litigat.de qua inferiùs dicetur. Aliud eſt litigium oppoſitũ affabilitati & amicitiæ,qua homo cõuerſatur delectabiliter vt decet:& litigioſus in conuerſatione humana omnibus ſe opponit verbo vel motu aliquo,ac perhoc moleſtam habet conuerſationem, vtpote triſtitiam ingerens his cum quibus conuerſatur. Vnde Philoſo.in.4. Ethic. dicit,quòd illi qui ad omnia contrariantur cauſa eius quod eſt contriſtare, nec quoſcunque curantes, diſcoli & litigioſi vocantur. Et dupliciter incurritur hoc peccatum:Primo formaliter,ex intentione contriſtandi hominem,contradicendo illi. Secundò materialiter, abſque huiuſmodi intentione, alia voluntate:& vtroque modo peccatum eſt, quia contra rectam rationem,quæ exigit hominem debere conuerſari delectabiliter vt decet. Et communiter eſt veniale, propter paruitatem nocumenti intenti vel ſubſequentis. Si tamen intenderet aliquis confundere hominem, aut cõtemptibilem reddere:per huiuſmodi contradictiones eſſet mortale, propter notabile proximi nocumentum. Et quia de litigio loquimur, notandũ eſt ꝙ litigare in iudicio pro temporalibus rebus ſibi iuſtè debitis, quatuor modis eſt peccatũ.Primò,ſi ex irrationabili cauſa:vt ſi ex odio vel cupiditate aut auaritia aut pertinacia quadã,vel opprimẽdi aut moleſtandi cauſa.Secũdo,ex modo perſonali, quãdo cõtentioſè & quaſi inimicè litigatur. Tertio,ex modo iudiciali, fraudulenter & peruerſè producendo, prorogando, probando,vel aliàs indebitè procedendo. Quarto,propter ſcandalum puſillorum : vt contingit quando filius contra patrem,vel vxor contra virũ, vel frater contra fratrem,vel religioſus contra religioſum, vel religioſi contra laicos grauatos filiis & filiabus,ſeu aliàs indigentes,pro leuibus quæ deberent donare aut ſaltem differre,donec venirent ad pinguiorem fortunam.

2.2.q.116. Litigium eſt duplex.

c.12.§.3. Ver.6.

Litigiũ formaliter & materialiter quid ſit,& quale peccatum.

Quando litigare in iudicio eſt peccatum.

§. 14. DE LIBERALITATE ET BENEFICENTIA.

B Liberalitas(quæ alio nomine dicitur beneficentia)virtus iuſtitiæ annexa,eſt qua quis inclinatur ad bene vtendum pecuniis & diuitiis,& ad effundendum & dandum illas pro tempore & loco,conſiderata conditione perſonarum,& aliis circumſtãtiis. Vnde Philoſo.dicit:Ad liberalem pertinet eſſe emiſſiuum. Vnde & alio nomine Liberalitas dicitur largitas. Largum enim eſt nõ retentiuum. & ſic obiectũ liberalitatis eſt pecunia,de qua Philoſophus: Pecunias dicimus omnia quorũ dignitas numiſmate menſuratur. Et nõ eſt liberalitas ſpecies iuſtitiæ:quia iuſtitia exhibet alteri quod eſt eius:ſed liberalis exhibet quod ſuum eſt.tamen conuenit cum iuſtitia in duobus.Primò,quia principaliter eſt ad alterum ſicut iuſtitia. Secundò,quia circa res exteriores,ſicut & iuſtitia. Nota tamen quòd pauperes (quantũ ad executionem) hanc virtutem habere nõ poſſunt,ſicut nec magnificentiam:poſſunt tamen eas habere,quantum ad affectum.

2.2.q.117.

4.Ethic. Pecuniæ nomen quid importat.

An pauperes poſſint eſſe liberales.

Ver. 2. DE AVARITIA.

C Liberalitati duo opponutur vitia,ſcilicet Auaritia & Prodigalitas. Auaritia autem dupliciter accipitur:primò,vt ſignificat primam voluntatem acquirendi vel retinendi alienum. & talis opponitur iuſtitiæ commutatiuæ.& eſt ſecundum ſe peccatum mortale. Et iuxta hunc ſenſum vſurarios,negociatores,fraudentes,fures,latrones,ac raptores,auaros dicimus. Alio modo accipitur auaritia vt cõtrariatur liberalitati. & ſic ſignificat inordinatum appetitum pecuniæ & aliorum temporalium, quæ pecunia menſurari poſſunt,quibus quis non eget. Iuxta hunc ſenſum auari dicuntur tenaces,& parci in dando,de quibus dicitur, quòd auaro deeſt tam quod habet,quàm quod non habet. Similiter qui toto die ac nocte in anguſtiis & laboribus ſunt,vt acquirãt ea quibus nõ egent & cõmuniter eſt peccatũ veniale:poſſet tamen tantus eſſe affectus ad acquirẽdum vel retinendũ, quòd eſſet peccatũ mortale. puta ſi actualiter præponeret acquiſitionem aut retentionem ſaluti animæ aut præceptis Dei vel Eccleſiæ,non curando illa tranſgredi. Auaritia eſt vitium capitale,hoc eſt à quo originem trahũt alia multa:vel ad cuius finem multa alia ordinãtur,pręcipuè octo,ſcilicet proditio,fraus,fallacia,periuriũ, inquietudo,furtum,rapina,& obduratio contra miſericordiam.

2.2.q.118. Auaritia dupliciter accipitur.

Auaritia eſt vitium capitale.

Ver. 2. DE PRODIGALITATE.

D Prodigalitas, ſecundum Philoſo. opponitur liberalitati per exceſſum, ſicut auaritia per defectum. Quia prodigus ſuperabundat in dando, & deficit in retinẽdo.& eſt vitium inclinans ad dandum inordinatè, abſque cauſa & ratione ſufficienti:& non eſt peccatum mortale ex genere,quia eſt minus peccatum quàm auaritia & cùm neutra agat contra charitatem Dei & proximi,ſed præter illam,conſtat non eſſe mortale ſed veniale.Si verò prodigalitas aut auaritia ſit mixta iniuriæ diuinorum præceptorum,& generaliter cuicunque alteri vitio, puta impietati filiorum aut filiarum,aut intemperãtiæ: vt in filio prodigo, qui diſſipauit ſubſtantiam ſuam cũ meretricibus:Iudicanda eſt ſecundũ qualitatẽ vitii,cui admiſcetur.Ita quod ſi prodigus mouetur ab appetitu mortali,prodigalitas eſt mortalis:ſi verò ab appetitu veniali,eſt venialis,vt cũ ſuperfluè dat,propter vanã gloriam venialem vel mortalẽ.

2.2.q.119. 4.Ethic.

§. 15. DE PRAECEPTIS IVSTITIAE.

E QVum ratio debiti quæ requiritur ad præceptũ,manifeſtè appareat in iuſtitia quę eſt ad alterũ, quia in his quæ ſunt ad ſeipſum, videtur primo aſpectu ꝙ homo ſit ſui dominus, & quòd liceat

2.2.q.122.

ceat ei facere quod libet. Sed manifeſtè apparet ꝙ in his quæ ſunt ad alterum, homo eſt obligatus ad reddendum quod debet. Ideo oportuit pręcepta decalogi pertinere ad iuſtitiam. Tria prima præcepta primæ tabulæ ſunt de actibus religionis, quæ eſt potiſſima pars iuſtitiæ. Quartum præceptum eſt de actibus pietatis, quæ eſt ſecunda pars iuſtitiæ. Alia verò ſex dantur de actibus iuſtitiæ communiter dictæ, quæ eſt inter æquales. Explicantur autem & declarantur præcepta decalogi per præcepta iudicialia, & per alia documenta veteris legis, vt diffuſè proſequitur D. Thomas.

2.2.q.123.

DE FORTITVDINE. CAP. VI.

Fortitudo eſt ſecũda virtus moralis, quæ perficit appetitum iraſcibilem, cuius officiũ eſt firmare & conſeruare bonum rationis in his, in quibus maximè difficile eſt firmitatẽ habere, ſcilicet, in periculis arduis & grauibus. Et verſatur circa timores & audacias, quaſi timorum cohibitiua & audaciarũ moderatiua. cuius actus ſunt aggredi & ſuſtinere. & inter hos principalis eſt ſuſtinere, & inter ſuſtinentias martyriũ. Fortitudo autẽ non habet partes ſubiectiuas, quia nõ diuiditur in virtutes ſpecie differentes, ſicut iuſtitia: ſed aſſignantur ei partes quaſi integrales, ſecundũ ea quę oportet concurrere & integrare ſiue perficere actũ fortitudinis: & potentiales, ſecundũ ea quæ fortitudo obſeruat circa difficilia, ſcilicet pericula mortis. Ponũtur etiam aliquæ aliæ virtutes, ſecundũ ea quæ obſeruat erga alias materias minus difficiles: quæ quidam virtutes adiunguntur fortitudini, ſicut ſecundariæ principali. Ad actũ aggrediendi duo requiruntur: primum pertinet ad animi præparationẽ. Et quantũ ad hoc Cicero ponit fiduciam, quæ eſt virtus per quam magnis & honeſtis rebus multum ipſe animus fiduciæ cum ſpe collocauit. Secundum pertinet ad executionem, ne quis deficiat in executione illorum, quæ fiducialiter inchoauit. Et quantũ ad hoc ponit Cicero magnificentiã, quam dicit eſſe rerum magnarum & excelſarum, cum animi ampla quadam & ſplendida propoſitione, adminiſtratio, hoc eſt executio: vt ſcilicet, amplo propoſito adminiſtratio non deſit. Hæc duo ſi coartentur ad pericula mortis, erunt quaſi partes integrales: quia ſine illis fortitudo eſſe non poteſt, Si autem referantur ad aliquas materias, in quibus eſt minor difficultas, erũt virtutes diſtinctæ ſecundum ſpeciem ſuam: tamen adiunguntur ei ſicut ſecundariæ principali. Et ſic magnificentia à Philoſo. in 4. Ethic. ponitur circa magnos honores. Ad ſuſtinendum autem duo requiruntur. Primum, ne imminentium difficultate malorũ animus frangatur per iuſtitiam, & decidat à ſua conſtantia. Et quantum ad hoc ponitur patientia, quæ eſt honeſtatis aut vtilitatis, rerum arduarum aut difficilium voluntaria & diuturna perpeſſio. Secũdum, quòd ex diuturna perpeſſione homo non adeò fatigetur vt deſiſtat, iuxta illud Heb. 12. Non fatigemini, animis veſtris deficientes. Et quantum ad hoc ponitur perſeuerantia: quæ eſt in paſſione bene conſiderata permanſio. Hæc duo ſi coartentur ad propriam materiam fortitudinis, hoc eſt ad pericula mortis, ſunt quaſi partes integrales. Si autem ad alias, erunt virtutes ſecundariæ. Ex his apparet ꝙ fortitudo habet ſolùm 4. virtutes adiunctas, tanquam partes quaſi integrales, vel tanquam virtutes ſecundarias: aliæ verò quas ponunt Macrobius & Andronicus, ad has reducuntur: Spes ad fiduciam, & ſecuritas ac conſtantia ad perſeuerantiam. & quinque quas ponit Philoſophus in quinto Ethicorum, ſcilicet politica, militaris, &c. non ſunt diuerſæ virtutes, ſed diuerſi modi fortitudinis, differentes ex parte motiui & non obiecti.

Fortitudo habet duos actus.
Fortitudo non habet partes ſubiectiuas.
Ad actum aggrediendi duo requiruntur.
Fiducia.
Magnificentia.
Perſeuerantia.
2.2.q.128.

Notandum tamen quòd fortitudo dupliciter accipi poteſt. Primò ſecundum ꝙ importat quandam animi firmitatem. & ſecundum hoc eſt generalis virtus cõditio conueniens omni virtuti. Quia (ſicut dicit Philoſo.) ad virtutem requiritur firmiter & immobiliter operari. Alio modo poteſt accipi fortitudo, prout importat animi firmitatem in ſuſtinẽdis & repellendis his, in quibus maximè difficile eſt firmitatem habere, ſcilicet in aliquibus periculis grauibus. Vnde Tullius in ſuis Rethoricis, Fortitudo, inquit, eſt conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeſſio. & ſic fortitudo ponitur ſpecialis virtus, vtpote materiam determinatam ſiue obiectum ſpeciale habens. Cùm autem ad fortitudinem pertineat ſuſtinere, dicitur pertinere ad voluntatem diſpoſitiuè, ne ſcilicet, retrahatur homo à bono rationis propter timorem cuiuſcunque mali corporalis, & cùm maximum malum corporale ſit mors, quæ eſt omnium terribilium terribiliſſimum. Hinc eſt quòd fortitudo eſt propriè circa pericula mortis: quia qui ſtat firmus cõtra maiora, ſtabit firmus contra minora: ad rationẽ enim virtutis pertinet, vt reſpiciat vltimum (vt dicit Philoſ. in vlt. de Cœlo.) Sed quia fortitudo eſt virtus, ad cuius rationem pertinet quòd ſemper tendat in bonum, conſequens eſt quòd homo pericula mortis non refugiat propter aliquod bonum conſequendum. Et ſic in fortitudinis actu duo ſunt conſideranda. Vnum eſt bonum in quo fortis firmatur: & hoc eſt fortitudinis finis. Aliud eſt ipſa firmitas, qua quis pro illo bono non cedit periculis mortis: & hoc eſt eſſentia fortitudinis. Pericula autem mortis, quæ ſunt ex ægritudine, vel ex tempeſtate maris, vel incurſu latronum, vel ſi qua alia ſunt huiuſmodi, non videntur alicui directè imminere propter aliquod bonum conſequendum. Sed pericula quæ ſunt in rebus bellicis, directè imminent homini propter bonum, inquantum, ſcilicet, defendit bonũ commune per iuſtum bellum. & ideo (ſecundũ Philoſ.) Fortitudo eſt maximè circa mortem quæ eſt in bello. Aduertendum tamen quòd duplex eſt bellum iuſtum. Vnum eſt generale: ſicut cùm aliqui decertant in acie. Aliud eſt particulare, puta cùm aliquis iudex aut priuata perſona non recedit à iuſto iudicio ſeu à bono rationis, timore gladii imminentis aut cuiuſcunque periculi, etiam ſi ſit mortiferũ. Et ideo ad fortitudinem pertinet præbere firmitatem animi contra pericula mortis, non ſolùm quæ ſunt in bello communi, ſed etiam contra pericula cuiuſcunque alterius mortis, quæ imminent in particulari impugnatione, quæ communi nomine bellum dici poteſt. Vnde Heb. 11 de martyribus dicitur, Fortes facti ſunt in bello. Poteſt enim homo cuiuſcunque mortis periculum ſubire propter virtutem, puta cùm aliquis non refugit amico infirmãti obſequi, propter timorem mortiferæ infectionis: vel cùm nõ refugit itinerare ad aliquod pium negotium proſequendum, propter timorem naufragii vel latronum. Cæterùm cùm fortitudo ſit virtus moralis, neceſſe eſt quòd actus eius ex electione procedat. Et ideo fortis eligit præmeditari pericula quę poſſunt imminere, vt eis reſiſtere poſſit, aut facilius ea ferre. Quia (vt D. Greg. dicit in quadam Homelia:) Iacula quæ præuidentur, minus feriunt. Et nos mala mundi

Fortitudo dupliciter accipi poteſt.
3. Ethic.
Fortitudo in quibus conſiſtit.
In fortitudine duo conſideranda.
3. Ethic.

mundi facilius ferimus, ſi contra ea clypeo ſcientiæ præmunimur. Et ſic fortitudo non eſt circa repen-
tina quo ad electionem. Si verò conſideremus actum ſiue operationem fortitudinis quantum ad ma-
nifeſtationem virtuoſi habitus: Fortitudo maximè eſt circa repentina: quia ſecundum Philoſophum: *3. Ethic.*
In repentinis periculis maximè manifeſtatur fortitudinis habitus. Habitus enim agit per modum na-
turæ. Vnde quòd aliquis abſque præmeditatione faciat ea quæ ſunt virtutis, cùm neceſſitas imminet
propter pericula, maximè manifeſtat, quòd ſit fortitudo in animo habitualiter confirmata: quamuis
aliquis qui habitu fortitudinis caret, poſſit ex diuturna præmeditatione animum ſuum cõtra pericula
præparare: qua etiam præparatione fortis vtitur cùm tempus adeſt. De dignitate & præeminentia vir- *c. p. Ver. 2.*
tutis fortitudinis dictum eſt ſuprà. Nec impedit fortitudinem eſſe virtutem, ſi fortis non delectetur
delectatione corporali, quæ ſequitur tactum: delectatur tamen delectatione animali, quæ ſequitur ap-
prehenſionem animæ. & hæc propriè conſequitur opera virtutum: quia in eis cõſideratur bonum ra-
tionis. Apprehenſio autem de actu virtutis & de fine eius, cauſat delectationem animalem. licet ex al-
tera parte habeat vnde doleat. Vnde. 2. Macch. 6. legitur, quod Eleazarus dixit: Diros corporis ſuſtineo
dolores. ſecundum animam verò propter timorem tuum libenter hæc patiar. Licet enim dolor ſenſi-
bilis corporis impediat ſentire animalem delectationem virtutis, niſi fortè propter abundantem Dei
gratiam, quæ fortiùs eleuat animam ad diuina, quibus magis delectatur, quàm corporalibus pœnis af-
fligatur: vt diuus Tiburtius, cum ſuper carbones incenſos nudis plantis incederet, videbatur ei quòd
ſuper flores roſeos ambularet. Et diuus Laurentius in craticula, poſitus, tyranno dixit: Infelix, has
epulas ego ſemper optaui. Virtus tamen fortitudinis facit ne ratio abſorbeatur à doloribus corporali-
bus. Triſtitiam autem animalem ſuperat delectatio virtutis, inquantum homo præfert bonum vir-
tutis corporali vitæ, & quibuſcunque ad eam pertinentibus. Et ideo Philoſophus dicit, quòd à forti *3. Ethic.*
non requiritur vt delectetur, ſcilicet corporaliter, quaſi delectationem ſentiens: ſed ſufficit quòd non
triſtetur in animo.

§. 2. DE ACTIBVS FORTITVDINIS.

A FOrtitudo (vt dictum eſt) duos actus habet, ſcilicet aggredi & ſuſtinere. Inter autem iſtos principa- *2. 2. q. 123.*
lis actus eſt ſuſtinere. Vnde Philoſo. dicit, quod in ſuſtinendo triſtitia, maximè aliqui fortes dicuntur. *art. 6.*
Dicit etiam quòd fortitudo eſt magis circa timores reprimendos, quàm circa audacias moderandas. *3. Ethic.*
Sed difficilius eſt timorem reprimere, quàm audacias moderari, eò quòd ipſum periculum (quod eſt *Difficilius*
obiectum audaciæ & timoris) de ſe confert aliquid ad repreſſionem audaciæ, ſed operatur ad augmen- *eſt timores re*
tum timoris. aggredi ſpectat ad fortitudinẽ, prout moderatur audacias. Probatur etiam triplici ratio- *primere quã*
ne. Primò, Quia ſuſtinere videtur aliquis ab aliquo fortiori inuadente. Qui autem aggreditur, inuadit *audacias*
per modũ fortioris. ſed difficilius eſt pugnare cum fortiori, quàm cum debiliori, Igitur, &c. Secundò, *moderari.*
quia ille qui ſuſtinet, iã ſentit pericula imminẽtia. Ille autẽ qui aggreditur habet vt futura: Difficilius
verò eſt non moueri à præſentibus quã futuris: Igitur, &c. Tertiò, quia ſuſtinere importat diuturni-
tatem temporis. Sed aggredi poteſt aliquis ex ſubito motu: difficilius eſt autem manere immobiliter,
quàm ſubito motu moueri ad aliquod arduum: vnde Philoſo. dicit quòd quidã ſunt præuolantes ante *3. Ethic.*
pericula, in ipſis autem diſcedunt, fortes autem econtrario ſe habent.

Ver. 2. DE MARTYRIO.

B INter ſuſtinentias Martyrium principatum tenet. Martyrium eſt voluntaria mortis perpeſſio ſiue *2. 2. q. 124.*
tolerãtia, propter fidem Chriſti, vel alium virtutis actum in Deum relatum. Ex hac definitione ſe- *Martyrium*
quitur primò, quod illi qui non patiuntur mortem corporalem, nõ ſunt martyres completiuè. Quia cùm *quid ſit.*
martyr Græcè, dicatur Latinè quaſi teſtis fidei Chriſtianæ, per quam viſibilia pro inuiſibilibus con- *Qui non pa*
temnenda proponuntur, vnde Act. 1 Eritis mihi teſtes in Hieruſalem. Ideo ad martyrium pertinet, quod *tiuntur mor*
homo proteſtetur fidem opere, ſe oſtẽdens omnia præſentia contemnere, vt ad futura inuiſibilia per- *tem corpora*
ueniat. Sed quandiu homini remanet vita corporalis, non oſtendit opere ſe cuncta corporalia deſpi- *lem nõ ſunt*
cere apud homines, apud quos teſtis eſt. Conſueuerunt enim homines conſanguineos, & omnia poſ- *martyres.*
ſeſſa cõtemnere, & etiam dolores corporis pati, vt vitam conſeruent. Vnde Satan cõtra Iob inducit, *Iob. 2.*
Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima ſua, hoc eſt pro corporali vita ſua. Et
ideo ad perfectam rationem martyrii requiritur, quod aliquis realiter mortem ſuſtineat. Et ſic per alias
pœnas, dolores, & tormenta, puta exilium, rapinam bonorum, flagella, carceres, non ſunt propriè mar-
tyres, niſi ſecundum quod ex his ſequitur mors: ſicut in D. Marcello papa, qui ſqualore carceris mortuus
eſt: ideo eius martyrium Eccleſia celebrat. Nec meritum martyrii eſt poſt mortem, ſed in ipſa volun- *Martyrii*
taria mortis ſuſtinentia: licet contingat quandoque quod aliquis poſt lætaliã vulnera vel quaſcunque tri- *meritum in*
bulationes continuatas vſque ad mortem, quas à perſecutoribus patitur, diu viuat. In quo ſtatu actus *quo cõſiſtat.*
martyrii meritorius eſt, etiam ipſo tempore quo afflictiones patitur. ¶ Nec obſtat quod D. Hierony.
in ſermone de aſſumptione D. Virginis ait: rectè dixerimus quod Dei genitrix, virgo & martyr fuit. Et *An D. Vir-*
D. Aug. In ſermone. Inter præcipuas: Iure enim pluſquam martyr eſt, quæ nimio amore vulnerata, te- *go fuerit*
ſtis extitit Saluatoris, & præ mœrore cruciatũ ſuſtinuit paſſionis. Quia prædictæ authoritates & aliæ *martyr.*
(ſi quæ ſint ſimiles) loquũtur de martyrio incompleto: vel per ſimilitudinem (vt D. Thom. ait.) Dici- *2. 2. q. 124.*
tur tamen ab aliquibus, quod D. Virgo eſt verè martyr: quia tanta dolorum tormẽta ſuſtinuit, vt niſi *ar. 4. ad. 1.*
fuiſſet ſpecialiter præſeruata, mortua fuiſſet. vnde & aureolam martirii eidem tribuunt. Quia (vt di-
cunt) ſpecialis Dei præſeruatio non tollit meritum neque præmium. ¶ Sequitur ſecũdò, quod illi qui
dormientes occidũtur, nõ ſunt martyres (niſi materialiter) cùm deſit volũtas liberæ: & per conſequẽs, *An Innocẽ*
Innocentes pro Chriſto mortui infantes, non ſunt perfectè & completè martyres, eò quòd mortem *tes fuerint*
voluntariè non ſuſtinuerunt, cùm non haberent vſum rationis. De his D. Thom. ait: Quidã dixerunt *martyres.*
quòd Innocentibus acceleratus eſt vſus rationis: ita quod martyrium voluntariè perpeſſi ſunt. Sed quia *2. 2. q. 124.*
hoc per authoritatem ſacræ ſcripturæ non probatur: Ideo melius dicendum eſt quod martyrii gloriam *art. 1. ad. 1.*
(quam in aliis propria volũtas meretur) illi paruuli per Dei gratiam ſunt aſſecuti. Nam effuſio ſangui-
nis propter Chriſtum, vicẽ gerit baptiſmatis. vnde ſicut in pueris baptizatis, per gratiã baptiſmalem

meritum Chriſti operatur: Ita in occiſis propter Chriſtũ. Vnde D. Aug. in quodam ſermone de Epiphania, eos alloquens, ait: Ille de veſtra corona dubitabit in paſſione pro Chriſto perpeſſa, qui etiam paruulis baptiſmum prodeſſe nõ exiſtimat Chriſti. Non habebatis ætatem, qua in Chriſtũ paſſurum crederetis. Sed habebatis carnem, in qua pro Chriſto paſſuro paſſionem ſuſtineretis. ¶ Tertiò ſequitur quòd qui voluntariè patitur mortem propter demerita ſua, non eſt dicendus martyr. Vnde 1. Pet. 4. Nemo autem veſtrum patiatur quaſi homicida, aut fur, aut aliquid huiuſmodi. Si autem vt Chriſtianus, non erubeſcat, glorificet autem Deum in iſto nomine. Quartò ſequitur, quòd mulieres quæ integritatem carnis perdunt, vel ad eam perdendã damnantur, occaſione fidei Chriſtianæ, non ſunt martyres, cùm ex illo facto mors non ſequatur, & etiam quia nõ eſt apud homines manifeſtum quòd hoc mulier patiatur propter fidem, vel magis pro contemptu caſtitatis. Ideo apud homines non redditur per hoc teſtimonium ſufficiens, & per conſequens non habet propriè rationẽ martyrii, quamuis apud Deum (qui corda ſcrutatur) poſſit hoc ad præmium deputari. Vnde D. Lucia dicebat: Si me inuitam violari feceris, duplicabitur mihi caſtitas ad coronã. ¶ Quintò ſequitur quòd fortis politicus voluntariè ſuſtinens mortem propter bonum commune, non referendo in Deum, licet actum martyrii exerceat, & martyr politicus poſſit dici: non tamen martyr ſimpliciter. Quia martyr dicitur quaſi teſtis, eò quòd corporalibus paſſionibus ſuis vſque ad mortem teſtimonium perhibet veritati, non cuicunque, ſed veritati quæ ſecundũ pietatem eſt, quæ per Chriſtum nobis innotuit vnde martyres Chriſti dicuntur quaſi teſtes ipſius. Huiuſmodi autem veritas eſt fidei. Ideo cuiuslibet martyrii cauſa eſt veritas fidei, ad quam pertinet non ſolùm ipſa interior credulitas, ſed etiam exterior proteſtatio, quæ non ſolùm fit per verba, quibus aliquis confitetur fidem, ſed etiam per facta, quibus quis ſe habere fidem oſtendit: vt habetur Iaco. 2. Per oppoſitum de quibuſdam dicitur ad Titum. 1. Confitentur ſe noſſe Deum factis autem negant. Et ideo omnium virtutum opera, ſecundũ quòd referuntur in Deũ, ſunt proteſtationes quædam fidei, per quam innoteſcit quòd Deus huiuſmodi opera à nobis requirit, & nos pro eis remunerat. Et ſecundum hoc poſſunt eſſe martyrii cauſa. Ideo Eccleſia celebrat martyrium Diui Ioannis Baptiſtæ, qui non pro fide, ſed pro reprehenſione adulterii mortem ſuſtinuit. Vnde Chriſtus: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Quicunque enim mortem patitur pro quocunque bono faciendo, vel quocunque malo vitando, referendo in Deum, poteſt dici martyr. Quia totum hoc pertinet ad fidei proteſtationem. Bonum enim humanum poteſt effici diuinum, ſi referatur in Deum: & ideo quodcunque bonum humanum poteſt eſſe martyrii cauſa, ſecundum quod refertur in Deum.

Fortis politicus moriẽs in bello non eſt martyr.

Mat. 5.

Quodcunque bonũ humanũ ſi referatur in Deũ, eſt martyrii cauſa.

Ver. 2. DE MARTYRII OBLIGATIONE.

QVilibet Chriſtianus quantum ad præparationẽ animi, eſt obligatus ad martyriũ: debet enim eſſe in animo ſic præparatus & diſpoſitus, vt velit potius ſuſtinere mortem ſi inferatur, quam negare fidem, vel prætermittere actum virtutis ad ſalutem neceſſarium, aut committere aliquod peccatum mortale. Et ſic intelligitur illud Chriſti: Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem ſuam, & vxorem, & filios, & fratres, adhuc & animam ſuam (hoc eſt vitam) nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Hoc enim ad obedientiam Chriſtianorum pertinet. Vnde Apoſtolus: Chriſtus factus eſt pro nobis obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Quo ad executionem verò, martyrium non eſt ſub præcepto: imò licitum eſt aliquando fugere, maxime imperfectis. Vnde Chriſtus: Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Perfecti verò ſi velint, poſſunt ſe offerre. Vnde legimus quòd multi ſancti ex zelo & feruore deuotionis ſe obtulerũt ad martyrium, his qui parati erant inferre mortem, dicentes ſe pro fide Chriſti velle mori: quamuis D. Thom. dicat quòd non debet homo dare alteri occaſionem iniuſtè agendi: ſed ſi alius iniuſtè egerit, ipſe moderatè tolerare debet. Nec eſt contra perfectionem martyrii, ſi in aliquo caſu ſit de neceſſitate ſalutis: ſicut D. Aug. dicit in libro de Adulterinis Coniugiis, quòd aliquis incedit in neceſſitatem ſeruandæ continentiæ, propter abſentiam vel infirmitatem vxoris. C

Luc. 14.

Phil. 2.

Mat. 10.

2. 2. q. 124. art. 1. ad 3.

Ver. 3. DE MARTYRII PERFECTIONE.

QVo ad martyrii perfectionem notandum, quòd actus virtutis duplicẽ habere poteſt perfectionem: vnam à virtute à qua elicitur, ſiue à qua immediatè procedit. & ſic actus nobilioris virtutis eſt perfectior: quia à nobiliori cauſa. Et cùm iuſtitia ſit nobilior & perfectior fortitudine, conſequens eſt quòd ſecundum hunc perfectionis modum actus iuſtitiæ ſit perfectior martyrio, quod eſt actus fortitudinis. Tolerare enim mortem (in quo conſiſtit actus martyrii) non eſt laudabile ſecundum ſe, ſed ſolùm ſecundum quòd ordinatur ad aliquod bonum, quod conſiſtit in actu virtutis. Vnde ille actus virtutis, cùm ſit finis, eſt nobilior: quia finis eſt potior his quæ ſunt ad finem. Aliam perfectionem habet actus virtutis à primo motiuo, quod eſt amor, qui tanto maior oſtenditur circa aliquam rem, quanto magis propter eam rem charius amatam cõtemnit, & rem magis odioſam diligit. Sed inter alia bona homo magis diligit vitam, & odit oppoſitum, ſcilicet mortem, præcipuè cum doloribus corporalium tormentorum, quorum metu etiam bruta animalia à maximis delectationibus abſtrahũtur (vt D. Auguſtinus ait.) Et ideo martyriũ omnes alios actus humanos in perfectione excedit. Vnde Chriſtus: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt ponat quis animam ſuam pro amicis ſuis. Et ſic patet quòd actus martyrii elicitiuè eſt à fortitudine: & imperatiuè (tanquam à principali motiuo) à charitate. & inde eſt quòd vtranque virtutem manifeſtat. Quòd autem ſit meritorius, hoc habet ex charitate, ſicut & quilibet virtutis actus. Et ideo ſine charitate non prodeſt, iuxta illud Apoſtoli. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. D

2. 2. q. 124. art. 3.

In lib. 83. q.

Ioan. 15.

2. 2. q. 124. ar. 2. ad 2.

1. Cor. 13.

Ver. 4. DE MARTYRII EFFECTV ET PRAEMIO.

MArtyrium duplex meretur præmium, ſcilicet eſſentiale, quod in Dei clara viſione conſiſtit, ſecundum proportionem charitatis mouentis, quæ eſt radix & fundamentum omniũ meritorum. Et quia ſtat quòd aliquis confeſſor per multos actus & per longum tempus maiorem charitatem ha- E

De veri. q. 26. ar. 6. ad 8.

beat

beat quàm martyr: ideo poteſt eſſe quòd confeſſor maius præmium eſſentiale habeat in patria, quàm aliquis martyr. Aliud eſt præmium accidentale, & iſtud eſt duplex: vnum eſt deletio pœnæ & reatus, quæ dicitur præmium, & aureola. Et quia meritum accidentale & ſatisfactio ſe tenent ex parte generis operis, quod tantò maius præmium meretur, quantò in opere eſt maior difficultas facti vel obiecti: Cùm ergo actus martyrii difficultatē habeat ex parte obiecti, & impoſſibile ſit inuenire maiorē: ſequitur quòd eſt maximè meritorius. Ideo D. Thom. dicit, quòd totus labor quem ſuſtinet aliquis confeſſor longo tempore, non poteſt (quantum ad genus meriti) adæquari morti, quam martyr ſuſtinet in temporis momento. Nam per mortem priuatur eò quòd eſt maximè diligibile, ſcilicet viuere & eſſe. Vnde eſt finis omnium terribilium, vt dicit Philoſophus. Et circa eam eſt maximè virtus fortitudinis. & hoc patet manifeſtè ex hoc quòd homines diuturnis afflictionibus afflicti, horrēt à morte, quaſi eligentes magis pati alias afflictiones, quàm mortem. & ideo Philoſophus dicit, quòd virtuoſus exponit ſe morti, & magis eligit vnam bonam actionem & magnā, quàm multas paruas: quaſi ille actus fortitudinis in ſuſtinendo mortem, præponderet multis aliis virtuoſis operationibus. & ideo quantum ad genus operis, plus meretur, quàm quicunque confeſſor. Ex hoc ſequitur quòd martyrium totum reatum pœnæ delet. Quia ſi confeſſor ex multis actionibus poteſt mereri abſolutionem omnis pœnæ: à fortiori martyr. Probatur etiam, quia reatus manet in aliquo, eò quòd non perfectè & quantum poteſt, deteſtatur peccatum: quia poteſt eſſe tanta contritio, quòd per eam omnis pœna delebitur, vt in Magdalena: Sed martyrium eſt maximus actus, quem homo habere poteſt: Igitur, &c. Prætereà profeſſio religionis delet omnem reatum pœnæ (vt D. Thomas dicit.) Rationabiliter poteſt dici quòd per ingreſſum religionis quis conſequatur remiſſionem omnium peccatorum. Si enim aliquibus eleēmoſynis factis homo poteſt ſatisfacere de peccatis, teſte Daniele, Peccata tua eleēmoſynis redime: multò magis in ſatisfactione pro omnibus peccatis ſufficit, quòd aliquis totaliter diuinis obſequiis ſe mancipet per religionis ingreſſum, quæ excedit omne genus ſatisfactionis, etiam publicæ pœnitentiæ. vt habetur. 33. q. 1. c. admonere. Sicut etiam holocauſtum excedit ſacrificium (vt diuus Gregorius dicit ſuper Ezechielem.) Vnde legitur in vitis patrum, quòd eandem gratiam conſequuntur religionem intrantes, quam conſequuntur baptizati. Sed maiorem eleēmoſynam dant, & in maius holocauſtum ſe offerūt martyres, quàm religioſi in profeſſione: igitur, &c. Ideo D. Thom. dicit quòd ſicut in baptiſmo aquæ liberatur homo ab omni culpa & pœna: ita in baptiſmo ſanguinis. Dicit etiam quòd deletio totalis pœnæ in martyrio, prouenit ex merito paſſionis Chriſti, cui martyres perfectè conformantur. Vnde de martyribus dicitur Apoc. 5. Lauerūt ſtolas ſuas, & candidas eas fecerunt in ſanguine agni. Et ideo ſi pueri innocentes, ante quàm vſum rationis haberent, pro Chriſto occiſi, in ſuo ſanguine baptizati, ſaluantur: à fortiori qui per liberam voluntatem ſuſtinent martyrium. Et quamuis pœna illa in aliquibus non eſſet ſufficiens de ſe: tamen relata ad cauſam (ſcilicet propter Chriſtum) accipit efficaciam à paſſione Chriſti, vt ibidem dicit. & in tertia parte dicit quòd vniuerſalis abſolutio ab omni culpa & reatu pœnæ, fit in baptiſmo & in martyrio. propter quod dicitur quòd in martyrio omnia ſacramenta complentur, ſcilicet quantum ad plenam liberationem à culpa & pœna, ſicut in baptiſmo.

Præmium eſſentiale. *Præmium accidentale duplex.* *3. Ethic.* *9. Ethic.* *Quò martyr magis mereatur quàm confeſſor.* *2. 2. q. 189. art. 3. ad. 3.* *Remiſſionē omnium peccatorū operatur religionis ingreſſus.* *Dan. 4.* *4. ſen. diſt. 4. art. 3. q. 3. ad. 1.* *3. p. q. 68. art. 2. ad. 2.*

§. 2. DE VITIIS OPPOSITIS FORTITVDINI.

A FOrtitudini opponuntur tria vitia, ſcilicet Timiditas, Intimiditas, & Audacia, & ſecundū dominum Caietanum, Vęcordia. Timor opponitur per exceſſum, ſimiliter & audacia: per defectum verò intimiditas & vecordia: ſed de his amplius ſuo loco.

Ver. 1. DE TIMORE SIVE TIMIDITATE.

B TImiditas eſt exceſſus timoris: Timor autem eſſentialiter eſt paſſio appetitus iraſcibilis, qua appetitus fugit & retrahitur à malo arduo imminente: cui difficulter reſiſti poteſt. Et cum paſſiones ſecundum ſe non habeāt rationem virtutis vel vitii, niſi propter ordinationem vel deordinationem, quam habent ad rationem. Vnde Philoſophus dicit: Paſſiones non ſunt laudabiles neque vituperabiles, quia non laudantur neque vituperantur qui iraſcuntur vel timent: ſed qui circa hæc ordinatè vel inordinatè ſe habent: Conſequens eſt quòd timor tunc peccatum ſit, quando eſt inordinatus & diſformis rectæ rationi. & ſi excedat mediū dictatum à ratione, dicitur à Philoſophis timiditas. ſed recta ratio dictat aliqua eſſe proſequenda, & aliqua fugienda: & inter proſequenda aliqua eſſe magis proſequenda, quā alia, puta ſpiritualia tēporalibus, & inter ſpiritualia maximè Deus, & inter tēporalia potiora ſunt pręferenda, vt vita famę, fama bonis externis. & inter mala fugiēda, aliqua eſſe magis fugiēda quā alia, vt infamia rapinæ bonorū, mors infamię, & culpa morti: & inter culpas, mortalis veniali: & inter mortales, quę maiorē habet deformitatē ac deordinationē. Vnde dicitur cōmuniter, De duobus bonis melius eſt eligendū: & de duobus malis maius fugiēdū. Ergo vbi aliquis timēdo deliberatè fugit aliqua mala, quæ ratio dictat eſſe magis fugienda, quā bona oppoſita proſequenda, nō peccat, ſed bene agit. Vnde ſequitur quòd vbi eſſet periculum mortis æternę vel temporalis, debet quis plus timere & fugere mortem æternam, quàm temporalem: & potius ſuſtinere omnia tormenta, vel ipſam mortem corporalem, quàm facere vel omittere aliquid, ex quo ſequitur mors æterna. Similiter vbi eſſet quæſtio de temporalibus vel ſpiritualibus amittendis: temporalia & corporalia ſunt contemnenda, inquantū nos impediunt à ſpiritualibus, ab amore ſcilicet & timore Dei. Vnde Sapien. Qui timet Deum, nihil trepidabit. Non tamen debent cōtemni, inquantū inſtrumentaliter iuuant nos ad diuina & ſpiritualia, & generaliter in quibuſcunque aliis. Timor maioris mali ſi eſt ordinatus, non eſt peccatum, ſed potius meritum. Timor verò de maiori malo, quando quis propter illud deſiſtit à proſecutione maioris boni, & magis proſequendi, eſt inordinatus: & dicitur mundanus & peccatum. Et ſi propter timorem temporalium bonorū, vel mortis corporalis negligat quis vitā æternā, vel ſi propter temporalia negligat mortem corporalem, vel magis timeat regem terrenum quàm Deum: vt Scribæ & Phariſæi ac etiā Pilatus. vnde Chriſtus: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autē non poſſunt occidere. Sed potius timete eum, qui poteſt animā & corpus perdere in gehennā. Et genera-

2. 2. q. 125. *2. Ethic.* *Quæ bona ſint magis proſequēda, et quæ mala ſint magis fugienda.* *Spiritualia ſemper tēporalibus præferenda.* *Eccle. 34.* *Mat. 10.*

liter quandocunq; propter timorē alicuius mali tēporalis vel corporalis, quis deliberatè deſiſtit à pro-
ſecutione boni neceſſarii ad ſalutē, venit cōtra præceptū vel prohibitionē obligantē ſub pęna peccati
mortalis, eſt peccatum mortale, cum pœna æterna nō infligatur niſi pro peccato mortali. quæ tamen
Apo. 21. timidis infligitur, vt D. Ioan. dicit: Timidis autē & incredulis, execratis, &c. pars illorum erit in ſta-
gno ardenti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda. Si autem veniat contra præceptum vel prohibi-
tionem ex ſurreptione, vel deſiſtat à bono eſt peccatum veniale. Si verò præueniat omne iudiciū ra-
tionis, vt in motu primò primo, nullum eſt peccatum, cùm non ſit voluntariū. Notandū tamen ꝙ in
peccato tranſgreſſionis vel omiſſionis proueniēte ex timore, duo ſunt, quorum vnum eſt omiſſio vel
Timor di- tranſgreſſio præcepti: & per hoc actus eſt malus: & ſic timor non excuſat à peccato. Aliud eſt malum
minuit pec- imminens quod timetur. & quia illud diminuit de volūtario, licet non totaliter tollat, cùm ea quæ ex
catum. motu vel timore fiunt, ſint inuolūtaria ſecundū quid: quia ſecluſo illo metu nō fierent: ſunt tamen ſim-
pliciter voluntaria. Et ideo timor excuſat à tanto, ſi nō à toto: quia peccat tali timore agens vel omit-
Timor du- tens: non tamē adeò grauiter, ſicut ſi non eſſet timor. ¶ Notandū præterea ꝙ timor dupliciter accipi-
pliciter ac- tur, ſcilicet communiter & ſpecialiter: ſicut & amor, à quo procedit & deriuatur. Omnis enim timor
cipitur. procedit ex amore. quia nullus timet, niſi contrariū eius quod amat. Amor autem non determinatur
ad aliquod genus virtutis vel vitii. Si amor ordinatus communiter accipiatur, inuenitur in qualibet
virtute. Quilibet enim virtuoſus amat propriū bonū virtutis. Et amor inordinatus inuenitur in quo-
libet peccato. Ex amore enim inordinato procedit omnis cupiditas & proſecutio. Sic etiā timor inor
dinatus cōmuniter acceptus, inuenitur in omni peccato. Auarus enim timet amiſſionē vel defectū pe
cuniarum. Intemperatus amiſſionē voluptatis, & ſic de aliis. Sed timor præcipuus, eſt timor periculo-
rum mortis: vt probatur in. 3. Ethi. Et ideo talis timoris inordinatio habet ſpecialem rationē timoris.
& dicitur anthonomaticè timor vel timiditas: & opponitur fortitudini ſecundum exceſſum (vt dicit
Philo.) De timore ſeruili, initiali, & filiali inferiùs dicetur, cū de dono timoris fiet mentio. Differentia
eſt inter peccatū timoris & deſperationis. Quia deſperatio quæ opponitur ſpei, eſt circa res diuinas,
& timor circa pericula mortis. quāuis timor ſit principiū deſperationis, ſicut ſpes eſt principiū auda-
ciæ. vnde ſicut ad fortem qui vtitur audacia moderata, pertinet habere ſpem: ita cōuerſo deſperatio
ex aliquo timore procedens, eſt à forti moderanda, ſicut timor à quo procedit.

Ver. 2. DE INTIMIDITATE.

2. 2. q. 126. INtimiditas eſt defectus timoris debiti, ſiue parū, ſiue nihil timere ea quæ timēda ſunt, vbi, quādo, C
prout, & quantū oportet. Et eſt vitium fortitudini oppoſitum per defectum: quia ad fortitudinem
Prouer. 4. pertinet moderari & imperare timoribus ordinatis. Vnde Salo. Sapiēs timet, & declinat a malo, quod
ſcilicet timet, non vt à iuſtitia recedat, ſed ne per hoc impediatur ab operibus virtuoſis, vel quantum
Intimiditas ad ſe, vel profectū quem in aliis facit. Intimiditas procedit ex defectu amoris. Quòd autē aliquis defi-
vnde pro- ciat à debito amore ſuiipſius, & præcipuè vitæ & bonorū temporaliū, quæ ad illam & ad vltimū finē
cedit. ordinātur, vitioſum eſt: quia cōtra inclinationē naturalē. Nunquā tamen aliquis à tali amore totaliter
Ephes. 5. decidit: quia id quod eſt naturale, totaliter perdi non poteſt. Propter quod Apoſtolus ait: Nemo vn-
quam carnem ſuā odio habuit. quandoquidem & illi qui ſeipſos interimūt, hoc faciunt amore carnis
ſuæ, quam volunt à pręſentibus anguſtiis liberare. Vnde cōtingere poteſt ꝙ aliquis minus quàm de-
beat timeat mortem & alia temporalia mala, propter hoc ꝙ minus debito diligat vitam & bona tem
poralia. Sed quòd totaliter non timeat, non poteſt ex defectu amoris contingere: ſed ex eo quòd æſti-
mat mala oppoſita bonis quæ amat, ſibi superuenire non poſſe, quod quandoq; contingit ex ſuperbia
3. Ethic. animi de ſe præſumentis, & alios contemnentis ſecundum quod dicitur Iob 41. Factus eſt vt nullum
timeret, omne ſublime videt. Quandoq; autem ex defectu rationis (ſicut Philoſo. dicit:) Quòd ſtulti
propter ſtultitiam nihil timent. Ex his ſequitur quòd intimiditas eſt vitium, ſiue procedat ex defectu
amoris, ſiue ex elatione animi, ſiue ex ſtoliditate, ſiue ex ſtultitia, & defectu rationis. Et eſt mortale, cū
non timentur amitti ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis: & cùm procedit à cauſa mortali. In his autem
quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis, ſi intimiditas procedat ex cauſa veniali, eſt peccatum veniale. Et ſi
ſtultitia ſit inuincibilis, excuſat à peccato: non autē ſuperbia, nec defectus amoris. vnde Luc. 18. Incre-
patur iudex iniquus, qui neminem timebat, nec Deum reuerebatur.

Ver. 3. DE AVDACIA.

2. 2. q. 127. AVdacia eſt paſſio appetitus iraſcibilis, qua quis aggreditur periculum arduū imminens, propter D
victoriam. & eſt contraria timori, ſecundum Philoſophū. 2. Ethi. Et quando audacia eſt regulata
ſecundum rationem, non eſt peccatum, imò eſt actus fortitudinis, quando verò eſt irregulata per ex-
4. Ethic. ceſſum vel defectum, eſt vitioſa, & peccatum. Et quia ſecundum Philoſophū. quædam vitia ſunt in-
nominata: ſimiliter etiam & quædam virtutes. Ideo oportuit quibuſdam paſſionibus vti nomine vir-
tutum & vitiorum: ad deſignanda nomina virtutum, vtimur paſſionibus, quæ habēt bonum pro ob-
iecto: vt ſpes & amor. Sed ad vitia deſignāda vtimur paſſionibus, quorum obiectum eſt malum: ſicut
patet de odio, timore, ira, & audacia, quæ ſunt paſſiones: tamen per ea deſignamus vitia, & accipimus
illorū nomina pro nominibus vitiorū. Et ſic audacia per ſuperabundantiā dicta eſt peccatum fortitu
dini oppoſitum per exceſſum. ¶ Sed difficultas eſt, quod erit peccatum per defectum circa audaciam:
Quia ſicut contingit nimis timere, & parū aut nihil timere: ideo circa timores ſunt duo vitia fortitu-
dini contraria. Ita etiam circa audacias contingit nimis audere, & parum vel nihil audere. Dominus
Caietanus dicit quòd væcordia poteſt poni vitium per defectum, accipiēdo væ pro ſine, vt ſit ſenſus.
Væcors, hoc eſt ſine corde. Et inde væcordia. D. Tho. tamen Philoſophū ſequutus, non ponit niſi au-
daciam per exceſſum, & timiditatem per defectum. Quia parum vel nihil audere in aggrediendo ad-
uerſarium, prouenit ex ſola concomitantia timoris, vt in pluribus, vel etiam ex deſperatione, vel de-
fectu ſpei, vt in paucioribus. Quia ſicut ſpes cauſat audaciam: ita defectus ſpei vel deſperatio cauſat
defectum audaciæ. Sed ex his quæ ſunt ex ſola concomitantia, non eſt propria ars, & propria idea,
nec proprium generans, & per conſequens nec proprium vitium aſſignatur; ſicut patet de ſubiecto
& pro-

& propria paſſione. Audacia (ſecundũ dom. Caietanum in Summula) ſi ſit pura, eſt communiter peccatum veniale, ſicut immoderata iracundia, & immoderatus timor: quia non contrariantur charitati, ſed ſunt exorbitantia à recta regula rationis. Si verò ſit mixta cum arrogantia aut aliis peccatis, ſecundum mixtionem iudicandum eſt de illa. Alii cõmuniter dicunt, quòd ſi ex audacia ſequatur aliquod periculũ animæ & corporis, vel aliquod notabile damnum, eſt peccatum mortale; ſecus ſi ſequeretur aliquod paruum malum, quia tunc eſſet veniale.

Audacia quale peccatum eſt.

§. 3. DE MAGNANIMITATE.

A MAgnanimitas (quæ à Cicerone Fiducia dicitur) ex ſuo nomine importat extenſionem animi ad magna. Aliquis autem actus poteſt dici magnus dupliciter: primò ſecundum proportionem: & eſt actus quo quis optimè atque mirabiliter in re parua vel mediocri operatur. Secundò ſimpliciter & obſolutè: & eſt actus qui conſiſtit in optimo vſu maximarum rerum, quæ in vſum hominum veniunt. Inter ea autem quę in vſum veniunt hominum, maximum eſt honor: cuius ſignum eſt, quia homines propter honorem conſequendum, & vituperium vitandum, omnia alia poſtponunt. Ideo ſicut aliquis dicitur fortis ex his quę ſunt difficilia ſimpliciter, vt pericula mortis: ſic ille dicitur Magnanimus ex his quæ ſunt magna ſimpliciter. & per conſequens Magnanimitas eſt extentio animi, ſiue qua extenditur animus ad ea quæ ſunt magna ſimpliciter: hoc eſt, circa magnos honores. Vnde Philoſophus dicit quòd magnanimitas eſt circa honores & inhonorationes. dicit etiam quòd eſt circa honores magnos, ſiue ad ea quæ ſunt magno honore digna. Quia qui poſſunt moderari appetitũ circa magna, poſſunt moderari circa parua: ſed non econtra. Et quia honor eſt pręmium cuiuslibet virtutis, ex conſequenti magnanimitas, ratione obiecti quod eſt honor, reſpicit omnes virtutes. Et quanuis honor non ſit paſſio, eſt tamen alicuius paſſionis (puta ſpei) obiectum. huius actum magnanimitas moderatur, ne quis nimis apprecietur, aut indebitè proſequatur, neque contemnat honores. ſic quòd deſiſtat facere ea quæ ſunt honore digna: vel faciat ea quæ ſunt honori contraria. Non curare tamen de honoribus mundi (dummodo quis non faciat ea quæ ſunt honori contraria, nec deſinat facere ea quæ ſunt honore digna) non eſt vitioſum. ſed virtuoſum, & ad humilitatem pertinet. Nec aduerſantur inter ſe magnanimitas & humilitas, quanuis differant ab inuicem. Ad cuius euidentiam notandũ quòd in homine inuenitur aliquid magnum ex dono Dei, & aliquis defectus qui competit ei ex infirmitate naturæ. Magnanimitas facit quòd homo ſe magis dignificet ſecundum conſiderationem donorum quæ poſſidet ex Deo: ſicut ſi habet magnam virtutem animi, magnanimitas facit non quòd ſuperbiat, ſed quod ad perfecta virtutis opera tendat. Et ſimiliter dicendum eſt de vſu cuiuslibet alterius boni, puta ſcientiæ vel exterioris fortunæ. Humilitas autem facit quod homo ſeipſum paruipendat ſecundum conſiderationem proprii defectus. Similiter magnanimitas contemnit alios ad hunc ſenſum: quia nõ eos tantum appreciatur, vt pro eis aliquod indecens faciat: & nõ honorat illos, eò quòd non ſunt digni honore: quia deficiunt à donis Dei, aut non bene vtuntur. Sed humilitas alios honorat, & ſuperiores æſtimat, inquantum aliquid inſpicit in eis de donis Dei. Vnde de viro iuſto dicit Pſalm. Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus: quod pertinet ad contemptum magnanimi. Timentes autem Deum honorificat: quod pertinet ad officium humilis. Et ſic patet quòd magnanimitas & humilitas non ſunt contraria: quanuis in contraria tendere videantur: quia procedunt ſecundum diuerſas conſiderationes.

2.2.q.129.
Actus poteſt dici magnus dupliciter.
4. Ethic.
Magnanimitas eſt circa magnos honores.
Non curare honores an ſit vitioſum.
Magnanimitas non aduerſatur humilitati.

Ver. 1. DE CONDITIONIBVS MAGNANIMI.

B AD magnanimum vt magnanimus eſt, pertinent decẽ conditionibus, ſecundum Philoſophũ. Prima, quòd motus eius ſit lentus & tardus: eò quòd ſolùm intendit ad magna, quæ pauca ſunt. Velocitas enim prouenit ex eò quòd homo ad multa intendit, quæ explere feſtinat. Secunda, quòd homo habeat vocem grauem. Tertia, quòd grauiter & ſtabiliter loquatur, & nõ acutè neque velociter. Acuitas enim & velocitas vocis ad eos pertinet, qui de quibuslibet contendere volunt, vt aduocati. Magnanimus autem (vt dictum eſt) ſolùm ſe interponit de magnis, quæ pauca ſunt. Huiuſmodi tres conditiones ſe tenent ex parte corporis: & conueniunt magnanimis ſecundum modum affectionis eorum. Has diſpoſitiones videmus in his qui ſunt naturaliter diſpoſiti ad magnanimitatem. Quarta, quòd ſit immemor beneficiorum. Non quòd obliuiſcatur: quia illud ad ingratitudinem pertinet: ſed quo ad hoc quòd non ſit illi delectabile accipere ab aliquibus beneficia: quin eis maiora recõpenſet. quod pertinet ad perfectionẽ gratitudinis. In cuius actu etiam vult excellere: ſicut & in actibus aliarũ virtutũ. Quinta, quòd ſit otioſus & tardus. non quòd deficiat ab operando ea quæ ſibi conueniũt: ſed quia non ingerit ſe quibuſcunq; operibus ſibi conuenientibus, & circa quæ vacare poſſet: ſed ſolùm magnis, qualia decent eum. Sexta, ꝙ vtatur ironia, non ſecundum quòd apponitur veritati: vt ſcilicet de ſe magna quæ habet in ſe, dicat: ſed quòd non totam ſuam magnitudinẽ ſeu magnanimitatem demonſtret: maximè quantum ad inferiorum multitudinẽ. Quia (ſicut Philoſophus dicit:) Ad magnanimum pertinet magnum eſſe ad eos qui in dignitate & bonis fortunæ magni ſunt: ad medios autem moderatum. Septima, quòd non poſſit conuiuere aliis, ſcilicet familiariter, niſi ad aliquos. quia vitat adulationem & ſimulationem, quæ ad prauitatem pertinet. Conuiuit tamen omnibus, & magnis & paruis, ſecundum quod oportet. Octaua, quòd magis poſſideat infructuoſa, eò quòd magis tendit ad honeſta bona: nam in omnibus præponit honeſta bona vtilibus, tanquam maiora. vtilia enim quæruntur ad ſubueniendũ alicui defectui, qui magnanimitati repugnat. Nona quòd nullo indigeat. quia hoc deficientis eſt. Hoc tamen intelligendum eſt ſecundum modum humanum. Vnde addit, vel vix. hoc enim eſt ſupra hominem, vt omnino nullo indigeat. Indiget enim primò diuino auxilio: ſecũdò, auxilio humano. eſt enim naturalis & animal ſociale, eò quòd ſibi non ſufficit ad vitam. Tertiò, quòd habeat fiduciam de aliis: cum hoc ad excellentiam hominis pertineat, quod habeat alios in promptu, qui poſſunt illum inducere. Item habet fiduciam de ſeipſo, inquantum aliquid poteſt. Decima, ꝙ habeat bona fortunæ. Nam bona fortunæ conferunt & ſunt adiumento magnanimo. Quia per diuitias, potentias, & amicos, datur facultas operandi magna. Et quia hominum multitudo: ad quam pertinet

4. Ethic.
Decẽ conditiones magnanimi.
Magnanimus quibus eget.

O 3 hono-

honorẽ exhibere)maxima reputat huiuſmodi exteriora bona fortunæ(quæ tamen magnanimus contemnit,inquantum non reputat illa magna,pro quibus debeat aliquid facere) Ideo de eis(ſi adſint)nõ multum gaudet vel extollitur:nec io eorum amiſſione multum deiicitur ſiue triſtatur. Vode Philoſo. dicit quòd magnanimus in infortuniis non eſt triſtis.

§. 4. DE VITIIS OPPOSITIS MAGNANIMITATI.

MAgnanimitati oppoountur quatuor vitia,ſcilicet Præſumptio, Ambitio,Inanis gloria,& Puſillanimitas. C

Ver. 1. DE PRAESVMPTIONE SVMPTA CIVILITER.

PRæſumptio accipi poteſt dupliciter: Vno modo ciuiliter & iuridicè, erga aliud à ſe. Alio modo theologicè,erga ſeipſum.Primo modo accipiendo,Præſumptio eſt triplex:quędam iuris tantũm. D

Præſũptio ſecundũ naturam triplex. quædam iuris & de iure:quædam homiois. Præſumptio iuris tantum eſt,quando ius ſuper dubio & veriſimili præſumit aliquid. & hæc eſt triplex:prima eſt naturæ,vt ſiquis exhæredauerit filium ſuum, præſumitur iniuſtè exhæredaſſe:quia eſt contra oaturam. Quia(vt habetur.2. Cor.12.)Parentes debẽt filiis theſaurizare. Ideo hæredi incumbit onus probandi iuſtam cauſam exhæredationis, vt in auten. non liceat. C. De inoffic.teſta.Secunda eſt facti pręcedentis ad futura : vt ſi quis calumnioſè accuſauerit aliquem,& iterum velit accuſare, præſumitur iterum velle calumniari.vt in. c.placuit.3.quæſt.10.

Semel malus quomodo præſumitur eſſe malus. & in l.ſi cui.§. ibidem.ff.de accuſat.vnde dicitur, Qui ſemel malus, ſemper præſumitur eſſe malus in eodem genere mali. Tertia eſt facti ſubſequentis circa præterita : vt ſi aliqui fuerint accuſati de adulterio,quod repellebant prætextu conſanguinitatis : ſi poſtea ſe coniungant in matrimonium, præſumitur facinus.vt in l.ſi qui adulteri. C.de adulte.& ſimpliciter eſt præſumptio iuris, ſi vir diu cohabitauerit cum vxore,præſumitur quòd fuerit à viro cognita. vt habetur in c.dixit dominus.32. quæſt.2. & cõtra has præſumptiones iuris admittitur probatio.vt habetur in c.propoſuiſti.extra de pręſumpt. vbi puella quæ diu cohabitauerat cum viro, admiſſa fuit ad probandam virginitatem teſtimooio ſeptem matronarum,quæ eam eſſe virginem iurauerunt.Præſumptio iuris & de iure eſt,quando ius ſuper aliquo præſumit & diſponit,quòd contrarium non admittatur. vt quòd mulier quæ dotem dedit viro, ſtipulata fuerit ſuper redditione dotis, caſu adueniente.vt in l.vnica.§.1.C.de rei vxo.act. Præſumptio hominis,quando contra aliquẽ hominem præſumitur,eſt triplex:quædam eſt violenta,quædam probabilis,quædã temeraria. Pręſumptio violenta eſt ex ſignis euidentibus & manifeſtis,ac naturaliter indicantibus factum.& ex illa poteſt fieri iudicium. vt habetur in c.afferte.extra de præſum-

3.Reg.3. ptionibus.prout tulit Salomon iudiciũ de infante viuo.Pręſumptio probabilis eſt,quæ oritur ex coniecturis dubiis,tamen veriſimilibus. & hæc dicitur apud Theologos ſuſpicio. Et hæc non ſufficit ad condemnationem:quia in criminalibus probationes debent eſſe luce meridiana clariores.in l.fi.C.de probationibus,& in c.Epiphanium.5.q.6. Præſumptio temeraria eſt,quæ conſurgit ex malitia hominum,ex factis,vel ſignis dubiis,quæ poſſunt in bonum & in malum ioterpretari.Dubia enim ſunt in meliorem partem interpretanda.

Ver. 2. DE PRAESVMPTIONE THEOLOGICA.

2.2.q.20. Præſũptio theologica dupliciter accipitur. PRæſumptio Theologica & erga ſeipſum,dupliciter accipitur : Primò pro præſumptione,qua aliquis inordinatè innititur miſericordiæ vel potentiæ diuinæ : quia ſperat veniam peccatorum obtinere ſine pœnitentia. vt neoterici hæretici, qui ſe ſola fide iuſtificandos arbitrantur. vel qua ſperat gloriam abſque meritis,vt Lucifer cum complicibus ſuis. Hæc præſumptio eſt peccatum oppoſitum ſpei theologicæ per exceſſum, procedens ex ſuperbia, & contrariatur deſperationi, & eſt ſpecies peccati in ſpiritum ſanctum : vtpote cõtemnens auxilium ſpiritus ſancti ad pœniteodum vel merẽdum: B

2.Tim.2. & eſt peccatum mortale, vtpote derogans diuinæ diſpoſitioni. Quia decretum eſt non dari gloriam ſine merito,neque veniam ſine pœnitentia,iuxta illud Apoſt. Non coronabitur oiſi qui legitimè certauerit.& Luc.13. Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis. Secundò præſumptio accipitur vt opponitur virtuti fortitudiois : & qua quis tentat agere aliquid vt ſibi poſſibile, quod tamen excedit virtutem ſuam:vt ſi ignorans ſcientiam medicinæ,præſumat medicare : vel inſcius alicuius doctrinæ,præſumat docere:aut inſcius ſacrarum literarum,præſumat eas interpretari,prædicare,aut confeſſiones audire, vel curam animarum accipere, vel exercere aliquid, ad quod exercendũ non eſt deputatus:vt ſi diaconus præſumat dicere miſſam:& qui non eſt iudex,vel ſi iudex laicus,præſumat clericum iudicare : vel ſi quis cum peccato mortali præſumat ſe admiſcere ſacramentis. Talis præſumptio procedit ex inani gloria,& eſt peccatum oppoſiium magnanimitati,& circa ſpiritualia & valde ardua. Et in quibus eſt periculum de damno notabili, eſt peccatum mortale: quia contra naturalem & diuinitus inſtitutum ordioem facit. Nullum enim agens naturale, ſiue animatum, ſiue inanimatum, nititur ad aliquid quod excedit ſuam virtutem naturalem : Circa actus autem, in quibus paruum ſequitur damnum, eſt veniale peccatum : Tentare tamen virtutem ſiue vires ſuas ad bonum finem,abſque cuiuſcunque incommodo, oon eſt peccatum : aliàs nunquam liceret prædicare, aut confeſſiones audire.

Ver. 3. DE AMBITIONE.

2.2.q.130. Ambitio et præſumptio quomodo differunt. AMbitio eſt appetitus inordinatus honoris. Et quia in dignitate cõſtitutis debetur honor:conſtat inordinatum appetitum dignitatũ ad ambitionẽ pertinere. Si quis autem appeteret dignitatem non ratione honoris,ſed propter debitũ dignitatis vſum, ſuam facultatem excedentem,non eſſet ambitioſus,ſed præſumptuoſus.Si verò propter fructus aut prouẽtus,eſſet cupidus & auarus. F

Appetitus dignitatis quot modis ſit inordinatus. Appetitus honoris eſt inordinatus quintupliciter. Primò,quando homo appetit honorem de excellentia quam non habet.& hoc eſt appetere honorem ſupra ſuam proportionem.Secũdò,quando appetit honorem de re quæ eſt digna vituperio,vt peccatum. Tertiò,quando appetit honorem de rebus quæ non ſunt dignæ honore:vt ſunt caduca & temporalia. Quartò,quando homo appetit honorem,non referendo in Deũ,à quo habet excellentiam, ratione cuius honoratur. Hooor enim principaliter debetur Deo, cuius eſt excellentia, & noo homini, qui eam accipit.Ideo debet referre in Deum, tanquam in excellentiæ

lentiæ authorem. Quinto, quando appetitus hominis quieſcit & finem conſtituit in honore, non referens honorem ad Deum, vel ad vtilitatem aliorum. Eſt autem peccatũ mortale, quando quis vult honorari propter crimen aliquod, præcipue mortale: vel ratione finis, quando ſcilicet conſtituit vltimũ finem in honore: vtputa ſi ad conſequendum honorem non curat quis offendere Deum mortaliter. ſicut ſi vult haberi ſicut Deus, vel præferri aliis, quibus non eſt præferendus, in diſtributionibus communium bonorũ vel dignitatum: vel vult ob honorẽ, quodcunq; aliud mortale ſcelus perpetrare: vel honorem deſiderat, ad aliquod ſcelus perpetrãdum: puta tyrannidem, vel vindictam: vel medio indebito & mortaliter prohibito appetit peruenire ad honorem: puta per ſimoniam vel violentiã. In aliis autem caſibus eſt vt in pluribus peccatum veniale.

Ambitio quando eſt peccatum.

Ver. 4. DE APPETITV OFFICIORVM AVT BENEFICIORVM.

A ADuertendum quòd quanuis nõ ſit licitum alicui appetere dignitates temporales, ſeu officia temporalia, ad quorum exercitium nõ eſt ſufficiens, & multo minus emere. Tamen licitum eſt appetere dignitates & officia temporalia, quæ non excedunt ſuam virtutem, dummodo bono fine & debitis mediis ac circunſtantiis id fiat, eo quòd aliquis ſcire poteſt ſe eſſe capacem & ſufficientem ad illorum exercitium ſiue executionem. hoc enim pertinet ad magnanimitatem, vt qui longo tempore ſtuduit & legit in facultate legali, poteſt appetere cathedram ſiue regẽtiam legalem. Et qui expertus fuit in regimine politico, & bene rexit, poteſt regimen politicũ appetere, dummodo propter bonũ commune principaliter appetat, & debito modo ac aliis circunſtantiis. Et ex cõſequenti poteſt appetere honorem, prouentus, et ſtipendia illi annexa. Et eadem ratione dicendum eſt in ſpiritualibus & eccleſiaſticis. Doctus enim & expertus Theologus poteſt cathedram theologalem appetere: et bonus atq; expertus cantor, cantoriam: & clericus debitè qualificatus, canonicatum & præbendam: cum poſſint ſcire ſe ſufficientes & idoneos ad illorum officiorũ executionem. Et idem dicendum eſt de aliis officiis & beneficiis eccleſiaſticis, de quorum idonea & ſufficienti executione poteſt quis eſſe certus. Verum alia officia ſeu beneficia, ad quorũ idoneum exercitium & ſufficientem executionem aliquis nõ poteſt ſe ſcire capacem, non licet appetere: imò appetitus ille videtur eſſe mortalis: vt puta ſi aliquis regimen animarum (quod ad debitum exercitium requirit gratiam, iuxta illud Leuit. Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum) appetat. Quia nemo poteſt ſcire ſe habere gratiam Dei, iuxta illud Eccleſiaſtes. 6. Nemo ſcit an amore vel odio dignus ſit. &. 1. Cor. 4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc iuſtificatus nõ ſum. & Pſalmiſta: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me domine. et Iob. 9. Si ſimplex fuero, hoc ipſum ignorat anima mea. Et ideo appetens officium vel beneficium habens curam animarũ, vel adminiſtrationem ſacramentorũ annexam, peccat: quia nimis præſumit de ſeipſo. Et ſi propter honorem annexum illa appetat, eſt ambitioſus. Si verò propter prouentus, eſt cupidus & auarus. Et de his intelligebat Apoſtolus, cum dicebat: Nec quiſquam ſibi ſumat honorem: ſed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Nec obſtat quòd dicit Apoſtolus: Qui epiſcopatum deſiderat, bonũ opus deſiderat. Quia Apoſtolus loquebatur de perfectione ad Epiſcopum requiſita, non de primatu aut prouentu. Nam ſtatim ſubdit: Oportet epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, &c. Epiſcopatus enim nomen eſt operis, & non honoris. Vnde poſtquam dixit, qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat: vel (ſicut D. Greg. in paſtorali dicit.) In illo tempore bonum erat epiſcopatum quærere, quando per hunc dubium non erat quenq; ad ſupplicia grauiora peruenire, quia de facili nõ inueniebatur, qui hoc onus aſſumeret. ſed appetere propter primatũ, ad ambitionẽ pertinet, quapropter illicitũ eſt. Vnde & dominus duobus diſcipulis primatũ petentibus, dixit: Neſcitis quid petatis. & cum præficeret Petrum, interrogauit eum ter: Petre amas me? Et Petrus reſpondit: Tu ſcis Domine. et licet ab initio dixerit: Tu ſcis domine, quia amo te, quia ita arbitrabatur: tamen ſecundo, tertio nõ eſt auſus affirmare: quia non erat certus de qualitate requiſita.

Quæ officia & beneficia appetere liceat.

Quæ officia & beneficia appetere nõ liceat.

Pſal. 18.

2. 2. q. 186. art. 1.

Heb. 5.

1. Tim. 3.

Mat. 20

Ioan. 21.

Ver. 5. DE INANI GLORIA.

B INanis gloria vitium eſt magnanimitati oppoſitũ per exceſſum, ſecũdum Ciceronem inquientem: Cauenda eſt autem glorię cupiditas: eripit enim animi libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe contentio. Et quanuis inanis gloriæ cupiditas ſecũdum rei veritatem deficiat à magnanimo, quia videlicet gloriatur in his quæ magnanimus parua æſtimat: cõſiderando tamen æſtimationem eius, opponitur magnanimo per exceſſum: quia ſcilicet gloriam quam appetit, æſtimat aliquid magnũ, & appetit ſupra ſuam dignitatẽ. Ideo excedit in æſtimatione. ¶ Ad huius vitij intelligentiam aduertenda eſt differentia inter famam, laudem, honorẽ, & gloriã. Fama eſt cõmunis opinio vel æſtimatio de aliquo, ex coniecturis veriſimilibus proueniens. & ſic ad famam (quãtum ad iuris effectum ſeu ad hoc quòd quis dicatur famatus) quatuor requiruntur. Primò credulitas & opinio communis. Secundo, quòd ſit ex coniecturis probabilibus. Tertio, quòd voce manifeſtetur. Quarto, quòd ab omnibus vel maiori parte. Et differt à rumore, qui eſt ab incerto authore, & abſque credulitate, ſiue æſtimatione, nec à maiori parte. Fama ſe habet ad bonum & ad malum. Vnde & famoſum & inſignem latronem dicimus: quanuis fama in malum, propriè dicatur infamia. Laus verò eſt locutio de aliquo cũ approbatione. & ſic minus generalis eſt quàm fama. Quia fama non importat approbationem, ſicut laus quæ ſemper in bonum dicitur: nec requirit multorum opinionem. Honor autem eſt ſignum aliquod exterius in teſtimoniũ virtutis aut excellentiæ. Gloria verò eſt effectus famę, honoris, laudis: & ſecundum Ciceronem in Rhetoricis, Gloria eſt frequens de aliquo fama cum laude. Ex hoc enim quòd aliquis laudatur & honoratur, redditur clarus in oculis aliorum. Et ſecundum diuum Ambroſium: Gloria eſt clara cum laude notitia. Et ſecundum D. Auguſtinum ſuper Ioannem, Gloria claritatem quandam ſignificat. Vnde gloriari eſt clarificari & manifeſtari. Claritas enim & decor quandam manifeſtationem habent. Vnde Epheſ. 5. Omne quod manifeſtatur, lumen eſt. Ideo gloria eſt manifeſtatio alicuius de aliquo, quod apud homines decorum ſiue laude dignum eſſe videtur: & hoc ſiue illud ſit bonum temporale, corporale, vel ſpirituale. Et quia illud quod ſimpliciter eſt clarum, à multis conſpici poteſt, & remotis; Ideo gloria, proprie loquendo, ſignificat quod aliquid decorum & laude

2. 2. q. 132.

1. de Offi.

Fama, laus, honor et gloria quõo differunt.

Ad famã quatuor requiruntur.

Laus quid ſit.

Honor quid ſit.

Gloria quid ſit.

dignum de aliquo deuenias in multorum notitiam & approbationem: ſecūdum quod Saluſtius dicit
in Catilinario: Gloriari ad vnum non eſt. Largius tamen accipiendo gloriam, nō ſolum eſt in cogni
tione et approbatione multitudinis: ſed etiā in cognitione paucotum, aut voius, aut ſuipſius. His ſup
Quando liceat bonores appetere. poſitis notandæ ſunt quatuor concluſiones. ¶ Prima concluſio: Quòd licitum eſt vnicuique appetere
gloriam ordinatam. Quia vnicuique licitum eſt appetere bonum ſuum, ad bonum finem, medio de-
bito, cum circunſtantiis requiſitis. Sed gloria ordinata, eſt bonum hominis, & inter exteriora & tem-
poralia maximum: igitur licitum eſt eam appetere. Præterea aliqui prouocātur ad virtutum opera ex
appetitu gloriæ humanæ, ſicut ex appetitu aliorum terrenorum bonorum. & ideo vniuerſitates fun-
datæ videntur. quanuis, vt D. Auguſtinus probat. 5. de Ciuitate Dei, Nō eſt verè virtuoſus, qui opera
virtutum propter humanam gloriam operatur, ibi ſiſtendo. Quòd autem liceat vnicuiq; appetere ap-
1. Cor. 10 probari ab aliis, apparet ex Apoſtolo: Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum
qui ex Deo eſt: vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Quòd autem liceat appetere bonū noſtrum
ab aliis approbari, apparet ex illo Math. 5. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videāt opera ve
ſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Et Eccleſ. 4. Curam habe de bono nomine.
Et Rom. 12. Prouidētes bona, non tantum coram Deo, ſed etiam coram hominibus. Sicut enim Deus
gloriam ſuam non quærit propter ſe, ſed propter nos: ſic homo poteſt ad aliorum vtilitatem gloriam
ſuam appetere, ac etiam propter gloriam Dei, ſed non propter ſe. ¶ Secuoda concluſio: Appetere glo-
riam inordinatam ſeu inordinatè, eſt peccatum. Quia omne quod eſt contra bonum & ordinem ratio
nis, peccatum eſt: ſed gloria inordinata ſiue inanis aut vana, eſt huiuſmodi: igitur, &c. Quocirca Pſal-
Pſal. 4. miſta tales increpat, dicēs: Vt quid diligitis vanitatem, &c. Gloria autem dicitur vana ſiue inanis tri
Gloria dicitur inanis & vana tripliciter. pliciter: Primo ex parte rei, qua quis gloriam quærit: vt puta cū quis quærit gloriam de eo quod non
eſt, vel de aliqua re fragili & caduca, vel de re quæ eſt digna vituperio, vt de peccato. Secūdo ex par-
te eius à quo quis quærit gloriam, puta hominis, cuius iudicium incertum eſt: quia appetere gloriam
& approbationem à Deo, non eſt illicitum: quum ad eum pertineat illam dare, iuxta illud Pſal. Gra-
Pſal. 83. tiam & gloriam dabit Dominus. Gloria enim quæ datur à Deo, non eſt vana, ſed vera. & talis repro
2. Cor. 10 mittitur bonis operibus in pręmium. Et ideo D. Paul. Qui gloriatur, in Domino glorietur. Nō enim
qui ſeipſum cōmendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commēdat. Tertio ex parte ipſius qui gloriā
appetit, quia ſcilicet appetitum gloriæ ſuæ nō refert in debitum finem, puta ad honorem Dei, & pro-
Inanis gloria quinque modis eſt peccatum mortale. ximi ſalutem: vel in ea conſtituit vltimum finem. ¶ Tertia concluſio: Inanis gloria eſt peccatum mor
tale, quando charitati & amori Dei vel proximi contrariatur, hoc autem cōtingit quinq; modis. Pri-
mo, quando præponit ſe Deo, iuxta illud Ezech. 28. Eleuatum eſt cor tuum: dixiſti, Deus ego ſum.
Contra tales. 1. Cor. 4. dicitur: Quid habes quod non accepiſti? aut quid gloriatis, quaſi non accepe-
ris. Secundo, cûm quis aliquod bonum temporale præfert Deo, iuxta illud Hiere 9. Non glorietur ſa
piens in ſapientia ſua, nec fortis in fortitudine ſua, nec diues in diuitiis ſuis: ſed in hoc glorietur qui
gloriatur, ſcire aut noſſe me. Tertio ratione materiæ: cum de aliquo peccato mortali, iuxta illud Pro-
uerb. 2. Lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis. Quarto, cum quis pręfert teſtimo-
nium hominum teſtimonio Dei. contra quos dicitur Ioan. 12. Qui dilexerunt magis gloriam homi-
num q̃ Dei. Quinto ratione finis, quando conſtituit gloriam vltimum finem: hoc eſt, quando pro ea
conſequenda aliquid facit vel omittit contra præcepta Dei. Vnde Ioan. 5. Quomodo poteſtis crede-
re, gloriam ab inuicem expectantes: & gloriā quæ à ſolo Deo eſt, non quærenres? Ex hoc ſequitur ꝙ
quando inanis gloria ordinatur in notabile detrimentū proximi, eſt peccatum mortale. ¶ Quarta con
cluſio: Inanis gloria quæ non contrariatur charitati (vt in aliis caſibus) eſt peccatum veniale: pericu-
loſum tamen, non propter ſui grauitatem, ſed quia eſt diſpoſitio ad grauia peccata: quia per vanā glo-
riam redditur homo præſumptuoſus, & nimis de ſeipſo confidens. & ſic paulatim diſponit ꝙ priue-
tur interioribus bonis, & inducatur ad multa mala.

Ver. 6. DE EMINENTIA INANIS GLORIAE SVPER ALIA VITIA. C

Diuus Greg. 31. Mora. ponit ſuperbiam reginā omnium vitiorum, et inanem gloriam tanquam ab
2. 2. q. 132. art. 4. ea procedentem, vitium capitale. Quia ſuperbia (vt inferius dicetur) importat inordinatum ap
petitum excellentiæ. Sed cûm homo in omni bono quod inordinatè appetit, quādam perfectionē &
excellentiā conſequi arbitretur: ideo finis omnium vitiorū ordinatur in finem ſuperbiæ: & per con-
Inanis gloria eſt prima filia ſuperbiæ. ſequēs ſuperbia habet quandā cauſalitatē ſuper omnia alia vitia. Ideo nō debet cōputari inter alia ſpe
cialia vitiorū principia, quę dicūtur capitalia: Sed inter excellentias excellētia glorię eſt potior: ideo
inanis gloria eſt vitium propinquius ſuperbię, ex cuius appetitu multa vitia oriuntur.

Ver. 7. DE FILIABVS INANIS GLORIAE. D

Ex inani gloria nouem oriuntur vitia, quæ filiæ vanæ ſeu inanis gloriæ dicūtur à D. Gregorio: ſci
2. 2. q. 132. art. 5. licet iactātia, ironia, præſumptio nouitatum, ſimulatio, hypocriſis, pertinacia, diſcordia, cōteotio,
& inobedientia. Et poteſt ſic deduci: Illa vitia quę de ſe nata ſunt ordinari in finē alicuius vitij capita
31. Mora. lis dicūtur filiæ eius. Sed hæc vitia ſunt huiuſmodi: igitur. minor patet: Quia finis inanis glorię eſt ma
Filiæ inanis gloriæ nouem. niſeſtatio propriæ excellētiæ, ad quā poteſt homo tēdere dupliciter: primo directè ſiue per verba ſiue
per facta. Per verba dupliciter: primo ſe extollendo: & ſic eſt iactātia. 2. de ſe vitia quæ in ſe nō reco-
gnoſcit, dicēdo: & ſic eſt ironia. Per facta tripliciter: Primo per facta vera aliquā admirationē haben-
tia: & ſic eſt præſumptio nobitatū, quas ſolent homines magis admirari. Secūdo per falſa facta in tem
poralibus: et ſic eſt ſimulatio. Tertio per falſa facta in ſpiritualibus: & ſic eſt hypocriſis. Alio modo ni
titur quis manifeſtare excellentiā ſuam indirecte, oſtendēdo ſe nō eſſe minorē: & hoc quadrupliciter.
Primo quidem quantū ad intellectum: & ſic eſt pertinacia, per quā homo nimis innititur ſuæ ſenten-
tiæ, nolens acquieſcere ſaniori. Secundo quantū ad voluntatem, & ſic eſt diſcordia, cum nō vult à pro
pria voluntate diſcedere, vt aliis concordet. Tertio quantum ad locutionem: & ſic eſt cōtentio, cûm
aliquis clamoroſe contra alium litigat. Quarto quantum ad factū; et ſic eſt inobedientia, dum aliquis
non vult parere ſuperiorum mandatis & præceptis.

Ver. 8. DE PVSILLANIMITATE.

A PVſillanimitas eſt deiectio & paruitas animi, quibus homo retrahit ſe à magnis honoribus, quibus dignus eſt, & à magnis operibus ſuã facultatem nõ excedentibus. Et opponitur magnanimitati per defectũ, ſicut præſumptio per exceſſum. Quòd autem ſit peccatũ patet: quia omne quod cõtrariatur inclinationi naturali, peccatũ eſt, cum contrarietur legi naturæ, & ordini à Deo indito; ſed puſillanimitas eſt huiuſmodi: igitur &c. Minor patet. Quia vnicuiq; rei indita eſt inclinatio ad exequendum actionẽ commenſuratã ſuæ potentię, vt patet in omnibus rebus naturalibus tam animatis quàm inanimatis. Sed puſillanimis deficit à proportione ſuæ potẽtię, dum recuſat in id tendere quod eſt ſuæ potentiæ commenſuratũ: ideo agit cõtra inclinationem naturæ. Et inde eſt ꝙ ſeruus qui acceptã domini ſui pecuniã fodit in terram, nec operatus eſt in ea: propter puſillanimitatem ſiue timorem deficiendi, punitur à domino. ſicuti hab. Math. 25. & Luc. 19. Vnde dicit D. Greg. in Paſtorali. Quòd illi qui prodeſſe proximorum vtilitati in prædicatione refugiunt: ſi diſtrictè iudicentur, ex tantis rei ſunt, ex quantis venientes in publicum prodeſſe potuerunt. Et D. Hiero. in epiſtola ad Paulinum c. 3. Sancta quippe ruſticitas ſolum ſibi prodeſt: & quantũ ædificat ex vitæ merito, tãtum nocet, ſi deſtruentibus nõ reſiſtat. Hoc vitiũ procedit ex ignorantia propriæ conditionis & virtutis, & ex timore deficiendi in his quæ faciliter exiſtimat excedere ſuã facultatem. quæ nõ excuſant, ſed accuſant, cum ſit ignorantia craſſa, prouenientes ex negligentia diſcutiendi propriã virtutem, & applicandi potentiam ad operationem. Peccatũ hoc eſt grauius præſumptione, vtpote magis cõtrarium & diſſimili virtuti magnanimitatis. Eſt autem peccatum mortale, quando retrahit à magnis quę ſunt de neceſſitate ſalutis: vt ſi quis ex timore peccandi poſt baptiſmum, vel pœnitentiam, aut cõmunionem, nollet baptizare, pœnitere, aut communicare: vel in caſu, in quo quis ex timore deficiendi nollet præceptum ſibi officiũ paſtorale acceptare. Quãdo verò retrahit ab aliis vtilibus, quæ nõ ſunt de neceſſitate ſalutis, eſt veniale, & circa ſpiritualia, valde graue, & tanto periculoſius, quanto ſub prætextu & ſpecie humilitatis detinens animum, imbibitur, radicatur, & perſeuerat.

2.2.q.133.

Puſillanimitas eſt grauius peccatũ præſumptione.

§. 5. DE MAGNIFICENTIA.

B MAgnificentia eſt virtus inclinãs aliquem ad moderatè agendum aliquod opus magnum factibile, præcipue ad honorem Dei vel communitatis, & exponendum ad hoc proportionatos ſumptus & expenſas. Notandum tamen ꝙ licet magnũ (circa quod magnificentia verſatur) videatur eſſe aliquod extremum, conſiderata quantitate eius: veruntamen ſecundum ꝙ magnum comparatur ad rationem quæ moderatur & determinat magnitudinem, ſecundum ꝙ oportet, dicitur quoddam medium, cui poteſt fieri additio & diminutio. Et ſic magnificentia conſiſtit in medio, ſicut & cæterę virtutes morales. Per hoc autem ꝙ magnificentia eſt circa magnum, differt à liberalitate ſiue beneficentia, quæ verſatur circa communem vſum pecuniæ, & eſt in appetitu cõcupiſcibili. Magnificentia verò circa magnũ vſum pecuniæ, qui habet difficultatem ex magnitudine rei, & ideo ponitur in iraſcibili: quæ vis eſt propugnaculum concupiſcibilis. & inde eſt ꝙ magnificentia præſupponit liberalitatem, ſed nõ econuerſo, qui enim neſcit moderari communẽ vſum pecuniarũ, non poterit bene moderari magnũ vſum circa magna & ardua. tamen qui ſcit & poteſt moderari magnũ vſum circa ardua, moderabitur cõmunẽ vſum circa mediocria. Ex quo ſequitur ꝙ omnis magnificus eſt liberalis, ſed non omnis liberalis eſt magnificus: licet ſit diſpoſitus ad magnificentiã. Eſt & alia diuerſitas: quia aliter ſe habet liberalis ad vſum pecuniæ, & aliter magnificus. Quia liberalis directè & primo reſpicit cõmunem vſum pecuniæ: Magnificus autẽ directè & primo reſpicit magnũ opus factibile, & ex cõſequenti, ſumptus proportionatos, quos oportet eſſe magnos ſecundum magnitudinem operis. Vnde dicit Philoſ. ꝙ magnificus ab æquali (hoc eſt à proportionato ſumptu) opus facit magis magnificũ. Et quia communis vſus pecuniarum eſt circa particulares perſonas, quæ videtur parua in cõparatione ad aliquid quod cõuenit rebus diuinis aut cõmunibus: ideo magnificus nõ intendit principaliter facere ſumptus in his quæ pertinent ad perſonam ſuam: non quòd bonum ſuum non quærat, ſed quia non eſt magnum. Si quid tamen in his quę ad ipſum pertinent magnitudinem habeat, etiam magnificus magnificè proſequitur, ſicut ea quę ſemel vel rarò fiunt: vt nuptię, vel conuiuia, vel aliquid huiuſmodi, vel etiam ea quæ ſunt permanentia. Et ſic ad magnificum pertinet præparare conuenientem habitationem cum conuenientibus recreationibus, vt Philoſ. dicit. pertinet etiam dare dona & munera, non ſub ratione doni, ſed ſub ratione ſumptus ordinati ad aliquod opus faciendum: puta ad honorandum aliquem, vel ad faciẽdum aliquid, vnde proueniat honor toti communitati. Sicut cum facit aliquid circa quod tota ciuitas ſtudet, vt in receptione Principis. Et cùm magnificus intẽdat magnũ opus facere, & non ſit maius opus circa opera humana, quàm honor Dei, eo quòd digniorem & excellentiorem habeat finem: ſequitur quòd magnificus magnum opus facit, præcipuè circa honorem Dei. Vnde Philoſophus in. 4. Ethi. dicit, quòd honorabiles ſumptus ſunt maxime qui pertinẽt ad diuina ſacrificia, templa, vaſa, atque indumẽta, & miniſtrorum multitudinem, atque grauitatem: prout Salomõ egit, vt habetur in 3. Reg. & 2. Par. 9. Et Romani in Pantheo, & principes Chriſtiani in templis magnificis. Et ideo magnificentia coniungitur ſanctitati, quia pręcipuus effectus ad ſanctitatem ordinatur. Notandũ etiam ꝙ cùm principalior actus virtutis ſit interior electio, & eam virtus poſſit habere abſque exteriori fortuna: ideo pauper poteſt eſſe magnificus, ſicut & liberalis: ſed non poteſt actus exteriores exercere.

2.2.q.134.

Magnificentia quo differat à liberalitate.

4. Ethi.

4. Ethi.

Pauper poteſt eſſe magnificus.

Ver. 1. DE DIFFERENTIA MAGNIFICENTIAE, ET MAGNANIMITATIS.

C MAgnificentia per hoc quòd eſt circa aliquod magnum, cõuenit cũ magnanimitate, quæ tendit ad magnum ſimpliciter: differt tamen ab ea: quia ad magnanimitatem non ſolũ pertinet tendere ad aliquid magnum, ſed etiam in omnibus magnum operari, vel faciendo, vel qualitercunq; agendo, ſeu patiendo, vt habetur. 4. Ethic. Ita quòd magnanimitas hoc refert ſolum ad rationem magni: aliæ autem virtutes, quæ (ſi perfectæ ſunt) magnum operantur: non tamen principaliter dirigunt intentionem ad magnum, ſed ad id quod eſt proprium vnicuiq; virtuti. Magnitudo enim ſequitur ex

quan-

quantitate virtutis. Ad magnificentiam verò pertinet non ſolum facere magnum, ſed ad magnum fa-
In Rheto. ciendum tendere animo, & ſumptus proportionatos adminiſtrare. Vnde Tullius dicit quòd magni-
ficentia eſt rerum magnarum & excellentium, cum animi quadam ampla & ſplendida propoſitione,
cogitatio atque adminiſtratio: vt cogitatio referatur ad interiorem intentionem, & adminiſtratio ad
exteriorem executionem & ſumptus. Vnde oportet quòd ſicut magnanimitas tendit in aliquod ma-
gnum in omni materia, ſiue ſit agibile, ſiue factibile: ita & magnificentia in aliquo opere factibili, &
in exteriorem materiã tranſeunte. Vnde ſequitur quod magnanimitas eſt nobilior & generalior vir-
tus, & ad plura ſe extendens quàm magnificẽtia, quæ adiungitur fortitudini, eo quòd cõueniat cum
ea: quia eſt circa aliquod arduum, ſicut fortitudo: tamen deficit ab ea, quia fortitudo eſt circa difficilio-
ra, quia circa pericula mortis, quæ ſunt difficiliora emiſſione magnarum pecuniarum, circa quam eſt
magnificentia.

Ver. 2. DE VITIIS OPPOSITIS MAGNIFICENTIAE.

2.2.q. 135. MAgnificentia habet duo vitia oppoſita: vnum per defectum, & vocatur à Philoſopho Paruifi- D
centia, quæ opponitur magnificentiæ: quæ primo intendit magnum opus facere: ſecundo inten
dit magnos ſumptus adminiſtrare. Paruificus verò econuerſo & oppoſito modo, principaliter enim
4. Ethi. intendit paruitatem ſumptus. Vnde Philoſophus dicit quòd intendit qualiter minima conſumat:
ex conſequenti intendit paruitatem operis, quam ſcilicet non recuſat, ſumptus magnos negãdo. Vn-
de Philoſophus ibidem dicit quòd Paruificus eſt magna conſumens in paruo, quia cum non vult ex-
pendere, perdit bonum magnifici operis. Et ſic paruificus deficit à proportione, quæ eſt ſecundum ra-
tionem inter ſumptus & opus. Defectus autem ab eo quòd eſt ſecundum rationem, cauſat ratio-
nem vitij, igitur paruificentia vitium eſt: & eſt mortale, quando eſt circa ea quæ ſunt neceſſaria ad
ſalutem.

Ver. 3. DE CONSVMPTIONE.

2.2.q. 135. art. 2. COnſumptio eſt vitium oppoſitum magnificentiæ per exceſſum, & contrarium paruificentię: quia E
vltra rationis modũ multos ſumptus facit. Et eſt maius, quãdo in re parua: & deteſtabilius, quan-
do in re illicita, vt de illo qui breui tempore conſummauit omnia bona ſua, viuendo luxurioſe. Et di
citur cõſumptio, animi prodigalitas, & inutilis atq; damnoſa expenſio. Græcè autẽ dicitur banauſea,
quia videlicet ad modum ignis, qui eſt in furno, omnia conſumit, & in fumum emittit.

§. 6. DE PATIENTIA.

Patientia quid ſit. PAtientia eſt virtus moralis, qua aliquis voluntariè mala ab extrinſeco illata, ęquo animo (hoc eſt F
ſine perturbatione animi) tolerat, propter meliora bona quæ ſperat, ne videlicet ea perdat. Et ſic
patientia eſt malorũ ſeu triſtitiarum tolerãtia, moderãs triſtitias & afflictiones, quæ ab extrinſeco in-
Obiectũ patiẽtiæ quod ſit. feruntur, ne propter eas (quantęcunq; ſint) homo recedat à bono virtutis. Et per hoc differt à tempe-
rantia, ad quã ſicut pertinet moderari delectationes tactus, ita & triſtitias cõtrarias ab extrinſeco pro
uenientes, puta ex abundãtia ciborum aut venereorum. Et ſic materia & obiectum patientiæ ſunt tri
Finis patiẽtiæ quis ſit. ſtitiæ, afflictiones, & tormenta ab extrinſeco prouenientia, finis verò eſt melius bonum, ſcilicet vir-
tutis. Nemo enim ſponte ſufferret quod cruciat, niſi pro eo ꝙ delectat, eo ꝙ animus ſecundum ſe ab-
horret à dolore & triſtitia. Vnde nunquã eligeret ea, niſi propter aliquod bonũ, quod eſt magis voli-
tum, ꝗ horreantur & odio habeantur mala. Et ſi hoc ſit propter Deum, ad charitatẽ pertinet. Et ſic pa-
tientia oritur & fulcitur à charitate: licet fortis politicus abſq; charitate (non tamen abſque ſpeciali
Dei auxilio) propter bonum virtutis mala etiam tolerare poſſit: nõ tamen adeò faciliter, ſicut cũ cha
ritate, quę ex memoria paſſionis & tormentorum, quę Chriſtus ſuſtinuit pro nobis, omnia tormenta
tolerabiliora facit, in cuius ſignum & figuram legimus, Exo 15. ꝙ lignum dulcorauit aquas Marath,
quæ degluttiri non poterant. Sic lignum crucis (hoc eſt Chriſti paſſio in carne ſuſcepta, & deuotè con
ſiderata) dulcorat: & facit potabiles amaras triſtitiarum aquas, quas vix bibere poſſumus. Vnde D.
Greg. Si paſſio Chriſti ad memoriam reuocetur, nihil adeò amarum eſt, quod non æquo animo tole-
Heb. 12. retur. Ideo D. Paulus nos ad eius reminiſcentiam hortatur, dicens, Recogitate eum qui talem ſuſti-
nuit à peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem, vt nõ fatigemini animis veſtris deficien
Tolerantia tormentorũ in malis propter peccata, nõ eſt patientia. tes: nondum enim vſq; ad ſanguinem reſtitiſtis. ¶ Ex præmiſſis infertur, ꝙ tolerãtia malorũ, quam ſu-
ſtinent mali ad mala perpetranda, non debet dici patientia. Vnde D. Aug in lib de Patientia ait: Pa-
tientes propriè dicuntur, qui malunt mala non committendo ferre, ꝗ nõ ferendo committere. In illis
autem qui mala ſuſtinent vt mala faciãt, nec mirãda nec laudanda patientia, quæ nulla eſt, ſed mirãda
duritia. Notandũ tamen ꝙ nõ eſt contra patientiæ rationem (cùm tormenta inferuntur) voces emit-
tere, plangere & clamare. Hæc enim naturalia ſunt, ſicut lachrymas emittere. Vnde nõ eſt turpe, neq;
vitioſum, niſi immoderatè fiat. Nec eſt etiã contra ratione patientiæ, ꝙ aliquis inſiliat in eum qui ma
la facit. Vnde D. Aug in quadã epiſtola cõtra Marcellinũ ait: Præcepta patientiæ nõ contrariãtur bo
no reipublicæ, quo conſeruando cõtra inimicos pugnatur. Et D. Chryſ ſuper illud Matth. 4. Vade ſa
tanas, ait: In iniurijs proprijs patientem eſſe, laudabile eſt: iniurias autem dei ſuſtinere, nimis impium
4. Reg. 1 eſt. Vnde legimus Heliam feciſſe deſcendere ignem de cœlo, ſuper eos qui ad eum capiendum vene-
rant, & Heliſæum pueris irridentibus maledixiſſe, & in can. Gliſſarius. 23 quæſt. quarta, Syluestrum
eos qui eum miſerant in exilium, excommunicaſſe. Quod autem dicitur Luc. 6. de altera maxilla præ
benda, intelligitur in præparatione animi, & cùm opus ſiue expediens fuerit: vel ſecundum D. Aug.
quando non eſt in iniuriam Dei, vel reipublicæ non contrariatur bono. Patientia quanuis ſubiecti-
Patientia quõ conueniat & differat cũ fortitudine. uetur in appetitu concupiſcibili, cum moderetur triſtitias quæ in eo ſunt: adiungitur tamen fortitudi
ni, quæ eſt in iraſcibili dupliciter: primo vt pars integralis, prout quis patienter ſuſtinet pericula mor
tis. Secundo vt pars potentialis, quia conuenit & habet affinitatem cum fortitudine, cum ſit circa ar-
dua & difficilia, ſicut fortitudo. Et deficit ab ea, ſecundum ꝙ ſe habet ad quæcunq; alia mala, quę ſunt
minora periculis mortis.

Ver. 1.

Ver. 1. DE LONGANIMITATE.

A LOnganimitas eſt virtus, qua quis inclinatur ad magnum bonum, quod in longinquum diſtat, ne 2.2.q.136.
deſiſtat ab illo propter diſtantiam ſiue longinquitatem: ſicut Magnanimitas tendit in aliquid ma art.5.
gnum. Et ideo magis conuenit cum magnanimitate, q̃ cum patientia, propter ſpem quam ambæ ha-
bent. Cōuenit tamen & affinitatem habet cum patientia: quia illa dilatio ſiue expectatio boni diſtan
tis, ex ſe cauſat triſtitiã, iuxta illud Prou. 13. Spes quę differtur, affligit animã, vnde in ſuſtinēdo huiuſ-
modi paſſionē poteſt eſſe patientia. Ideo Rom. 2. longanimitas ordinatur poſt patientiã, cum dicitur:
An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? Eadem etiam ratione conſtan-
tia, quæ propriè eſt circa diuturnitatem laborũ, quos ſuſtinet in continuata operis executione. Quia
illud poteſt apprehendi ſub ratione mali, & cauſare triſtitiã, ſicut dilatio boni. Conſtantia tamen ma-
gis pertinet ad perſeuerantiam quàm ad patientiam, vt infra dicetur.

Ver. 2. DE PERMANENTIA PATIENTIAE.

B PAtientia ſicut & cæteræ virtutes morales, remanet in patria, non propter eundem actum, quia ibi 2.2.q.136.
nullum erit malum, nec imperfectio: tunc enim abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis ſan ar.1.ad.1.
ctorum, & mors vltra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit vltra. & Apoſt. dicit: Cum ve Apoc.21.
nerit quod perfectũ eſt, euacuabitur quod ex parte eſt, hoc eſt imperfectũ. propter quod aliqui dixe- 1.Cor.13.
runt, q̧ habitus virtutum moralium non remanebunt in patria, niſi illarũ duntaxat, quę aliquem actũ
habere poterunt: vt iuſtitia, quæ habet actum ſubiectionis. iuſtum eſt enim ſubditum eſſe Deo. & ſi-
militer religio: quia exhibebunt ſancti honorem Deo. Aliæ verò quæ non poſſunt habere actum eli-
citum, vtpote quarum actus imperfectionem important: quemadmodum patientia & pœnitentia. Et
eadem ratione virtutes theologicæ, & ſpes & fides, non remanebũt in patria: licet aliqui voluerint di
cere, q̧ manebunt propter ornatum: alij dicũt propter actum, qui erit gaudium de actibus illarum in
via habitis, vel ad gratias agēdas de actibus habitis in via, remanebunt in patria. Sed eadem ratione
remanerent fides & ſpes: cuius oppoſitum tenet D. Tho. Præterea illud gaudium non elicitur ab ha- 2.2.q.18.
bitibus virtutum moralium, quæ ſunt in iraſcibili vel cōcupiſcibili. Nec obiectum omnium illarum art.2.
virtutum eſt gaudium. & gratiarũ actiones eliciuntur à virtute religionis. Et eadem ratione habitus
fidei & ſpei manere: cuius contrarium videtur aſſerere D. Pau. dicens, Quod videt quis, quid ſperat? 1.Cor.13.
& alias, Nunc manēt fides, ſpes, charitas, &c. &, Cum venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod
ex parte eſt. Eam ob rem omnibus ponderatis, mihi D. Tho. reſolutio placet, qua aſſerit omnes virtu
tes morales (quarũ actus imperfectionē importãt, vt pœnitentia, patientia, & reliquæ) manere in pa
tria, tanq̃ in fine & termino: ait enim q̧ actus patientię nō erit in patria in ſuſtinēdo aliqua, ſed in frui
tione bonorũ, in quæ peruenire volebamus patiēdo. Et ſic in fine & termino non ſecundum ſeipſam,
hoc eſt quantũ ad habitum, prout interpretatur dñs Caietanus, afferens exemplum de militia, quę re-
manet in victoria & triumpho, tanq̃ in termino ſiue fine propoſito, ac præmio & in ſe. Per hæc paca-
ta manet controuerſia inter virtutes theologicas & morales in obiectus imperfectionē importantes.
fidei enim tanquam terminus reſpondet viſio, ſpei comprehenſio.

Ver. 3. DE VITIIS PATIENTIAE OPPOSITIS.

C PAtientię (ſicut & cæteris virtutibus moralibus) opponũtur duo vitia: vnum per exceſſum, aliud
per defectum. Vitium per exceſſum non eſt nominatum: ſed circumloquimur & dicimus eſſe ni-
miam tolerantiam malorum & dolorum ac triſtitiarum, quando & pro quibus non oportet, & alio
modo inordinatè ſuſtinetur: vtputa ſi quis pro cuſtodia parui boni temporalis vult pati membrorũ
mutilationem aut mortem. in hoc enim caſu peccatum mortale committitur. Et quandocunq; ſuſti-
nentur mala, quæ repelli præcipiuntur, aduertant ſuperiores.

Ver. 4. DE IMPATIENTIA.

D IMpatiēntia eſt vitium oppoſitum patientiæ per defectum: & eſt defectus debitæ tolerantiæ, pro-
pter quam aliquis deſiſtit à meliori bono. Et tunc eſt peccatum mortale, quando propter dolores
ſeu labores, afflictiones & triſtitias, prorumpit in murmurationes aut blaſphemias, aut in alia vitia,
contra charitatem ſiue dilectionē Dei aut proximi, iniuriando, conuitiando, detrahendo, aut aliquid
aliud faciendo, vel omittendo quod ad neceſſitatem ſalutis pertinet.

§ 7. DE PERSEVERANTIA.

E PErſeuerantia tripliciter accipitur: Primo pro dono Spiritus ſancti actualiter aſſiſtentis confirma- 2.2.q.137.
tis, conſeruantis & determinantis eos in bonum vſque ad finem. Vnde D. Aug. dicit: Aſſerimus In lib. de
donum Dei eſſe perſeuerantiam, qua vſque in finem homo perſeuerat in Christo. Et talis perſeueran- perſeue.
tia diſtinguitur à gratia gratum faciente: quia multi habent gratiam gratum facientem, qui non per-
ſeuerant in ea vſque ad finem vitæ: cùm liberum arbitrium hominis, etiam exiſtentis in gratia, quan-
diu eſt in via, eſt vertibile in bonum & in malum: neq; perfecte & immobiliter determinatur in bo-
num, niſi per gratiam conſummatam, quæ erit in patria, vel per ſpecialem motionem Spiritus ſancti,
quæ inclinat & determinat in bonum vſq; in finem vitæ, vt apparet in cōfirmatis, & in omnibus qui
perſeuerãt abſq; interruptione. tales enim cenſentur eſſe confirmati in gratia. Ex quo ſequitur q̧ con-
firmatio in gratia, non eſt habitus, ſed ſpecialis aſſiſtētia Spiritus ſancti pręuenientis & mouentis eos
ad omnes actus. Et hæc perſeuerantia (vt D. Tho. dicit) non cadit ſub merito, ſed per orationes im- 2.1.q.114.
petratur: quamuis perſeuerantia gloriæ poſſit cadere ſub merito, ſicut ipſa gloria & gratia conſumma- art.9.
ta cadit ſub merito: quia gratia conſummata & gloria ſunt terminus motionis diuinæ: perſeuerantia
verò quæ pendet ex ſola motione diuina comparatur ad prædictum motum, ſicut principium: ideo
non cadit ſub merito, ſicut nec prima gratia. Secundo accipitur perſeuerantia pro habitu perſeueran-
tiæ infuſæ, quæ eſt connexa gratiæ, ſicut & cæteræ virtutes morales infuſæ. Tertio accipitur pro vir-
tute morali acquiſita, qua quis eligit perſiſtere in quocunq; bono difficili vſque ad finem ſiue termi-
num non vitæ, ſed operis virtuoſi: vt ſi miles perſeueret vſq; in finem certaminis, & Magnificus vſq;
ad conſummationem operis. & ſic eſt virtus ſpecialis. Quia diuturna ſuſtinentia habet ſpecialem ra-

tionem

tionem difficultatis; multi enim ſuſtinent ad horam, qui nõ ſuſtinent per annum: quamuis firmiter &
immobiliter perſiſtere in opere virtutis, requiratur ad omnem virtutem, per comparationem ad habi
tum. Quia cõditio cuiuſcunq; habitus eſt vt faciat promptè, faciliter, & immobiliter operari quaſi in
modũ naturę. Nõ tamen omnis habitus aut virtus habet ex intentione & propoſito immobiliter ope
rari, & perſiſtere vſque in finem operis. Sic perſeuerantia adiungitur fortitudini, quia conuenit cũ ea:
verſatur enim circa arduum & difficile, ſicut fortitudo: & deficit ab ea, quia fortitudo verſatur circa
pericula mortis, perſeuerantia autem circa quodcunq; bonum cuiuslibet virtutis. Et ſi perſeuerantia
determinetur ad pericula mortis, erit pars integralis fortitudinis.

Ver. 1. DE CONSTANTIA.

2.2.q.137. art.3. COnſtantia & perſeuerantia conueniunt in fine, quia ad vtranque pertinet perſiſtere in aliquo bo- F
no. differunt tamen circa ea quæ difficultatem afferunt ad perſiſtendum in bonis. Nam virtus
perſeuerantiæ propriè facit hominem perſiſtere in bono propter difficultatem quæ prouenit ex ipſa
diuturnitate. Et ſic laus perſeuerantiæ in hoc conſiſtit, quòd aliquis non recedit à bono propter diu-
turnam tolerantiam difficilium & laborioſorum. Conſtantia autem facit firmiter perſiſtere in bono,
propter difficultatem quæ venit ex quibuſcunque aliis exterioribus impedimentis. Et ideo perſeue-
rantia eſt principalior pars fortitudinis, potior conſtãtia. Quia difficultas quæ eſt ex diuturnitate, eſt
eſſentialior actui virtutis, quàm illa quæ eſt ex exterioribus impedimentis. Vide definitionem con-
ſtantiæ § præcedenti, verſiculo primo.

Ver. 2. DE MOLLICIE.

2.2.q.138. art.1. MOllicies eſt peccatum oppoſitum perſeuerantiæ per defectum. Vnde Philoſ. Molli opponitur G
perſeuerατiuus. Mollis autem dicitur qui de facili recedit à bono propter difficilia, quæ ſuſtine-
7. Ethi. re non poteſt. Molle enim aliquid non iudicatur, quia cedit fortiter impellenti. Nam & muri cedunt
Mollis quis dicatur. machinis percutientibus. Ideo non reputatur aliquis mollis, ſi cedat aliquibus grauiter impellenti-
bus. Vnde Philoſophus dicit q; ſi aliquis à fortibus & ſuperexcellẽtibus delectationibus & triſtitiis
7. Ethi. vincitur, nõ eſt mirabile. Mollicies cauſatur dupliciter: vno modo conſuetudine: cum enim aſſuetus
eſt aliquis voluptatibus frui, difficilius poteſt earum abſtinentiam ſuſtinere. Alio modo ex naturali
7. Ethi. diſpoſitione, quia habet animum minus conſtantem, propter fragilitatem complexionis. Ex hoc mo-
Mollicies dupliciter cauſatur. do maſculi qui faciliter cedunt, comparãtur mulieribus, quæ ex fragilitate complexionis molles ſunt
(vt dicit Philoſ.) Et ideo qui de facili cedunt, muliebria pati dicũtur, quaſi mulieres effecti. Delicio-
ſi autem ſeu delicati ac teneri dicuntur, qui non poſſunt ſuſtinere aliquos labores, nec aliquid quod
voluptatem diminuat. Vnde dicitur Deuter.28. Tenera mulier & delicata gradi non poteſt nec pe-
dis veſtigium figere. Tales dicuntur molles, licet mollicies reſpiciat affectum delectationum & deli
ciarum. Et ſic nimis appetere remiſſionẽ vel quancunq; aliam quietem, pertinet ad molliciem. Alio
modo accipitur mollities, vt eſt ſpecies luxuriæ, de qua inferius, cũ de ſpeciebus luxuriæ agetur infra
c.7.§ 4 ver.7.

Ver. 3. DE PERTINACIA.

2.2.q.138. art.2. PErtinacia eſt vitium oppoſitum perſeuerantiæ per exceſſum. Pertinax (ſecundum Iſidorum in li- H
bro Ethimo) dicitur aliquis imprudenter tenens, quaſi ad omnia tenax & ideo dicitur pertinax,
eo quòd in imprudẽti propoſito ſeu ſententia ad victoriam vſque perſeuerat. Et ſic pertinacia eſt im-
prudens perſiſtentia in propria ſententia. Et qui huiuſmodi ſunt, vocantur à Philoſopho, hychipono-
mones, hoc eſt fortis ſententiæ: vel ideonomones, hoc eſt propriæ ſententiæ. Et oritur pertinacia ex
Pertinax in fide quis dicatur. inani gloria: quia per hoc vult excellentiã ſui ingenij manifeſtare. Pertinax in fide, ſecundũ iura cano-
nica dicitur, qui deprehenſus de hęreſi, non vult continuo ad arbitriũ Epiſcopi abiurare: aut qui poſt
abiurationem et purgationem canonicã, iterum in hęreſim deprehenſus fuerit incidiſſe. Et tales abſq;
vlla miſericordia ſunt brachio ſiue curię ſeculari tradendi, vt habetur in ca. ad abolendã extra de hęre
Modi cõuincendi pertinacem. ticis, & in ca. accuſatus, eod. tit. lib. 6. Vide dominum Cardinalem de Turre cremata in ſua ſumma
de Eccleſia, lib. 4. parte. 2. cap. 16. vbi ponit viginti modos conuincendi aliquem de pertinacia. inter
quos ponit duos non prætereundos. Vnus eſt, quando præuentus de hæreſi, perſiſtit in negatiua, &
teſtes idonei non ſufficienter obiectati, perſiſtunt in affirmatiua. Talibus non debet dari venia: cùm
venia non detur niſi correcto, & culpam ſuam recognoſcenti. Alius modus eſt, cum quis negat fun-
damentum fidei, hoc eſt Eccleſiæ authoritatem, & ſacrorum conciliorum determinationem. alios bre
uitatis cauſa omitto. Vide ibidem.

Ver. 4. DE PRAECEPTIS FORTITVDINIBVS.

2.2.q.140 PRæcepta actuum fortitudinis reperiuntur tam in antiquo quàm in nouo teſtamento. In Antiquo I
quidem, Deuter.20. Non formides eos: quia dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vo
bis contra aduerſarios dimicabit. & Matth.11. Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt il
lud. Et Matth.10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. &. 1. Pet. 5. Aduerſarius veſter diabolus,
tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide. Et Iac. 4. Reſiſtite dia-
bolo, & fugiet à vobis.

DE TEMPERANTIA. CAP. VII.

2.2.q.141. TEmperantia, ſecundum nominis impoſitionem, ſignificat quandam temperiem hoc eſt K
rationis moderationem. Et accipitur dupliciter. Vno modo generaliter, ſecũdum com
munitatem ſuæ ſignificationis. Et tunc ſignificat omnem moderationem quã facit ratio
in operationibus et paſſionibus humanis. quod cõuenit omni virtuti. Et ſic temperãtia
Temperantia dupliciter ſumitur non eſt ſpecialis virtus, ſed cõditio omniũ virtutum. Alio modo accipitur anthonoma
ticè & reſtrictè, ſicut etiam alia nomina cõmunia reſtringuntur ad ea quę ſunt præcipua
inter illa: vt hoc nomen (vrbs) quod ſignificat oẽs vrbes, reſtringitur anthonomaticè pro Roma, quę
eſt principalis. Sic temperãtia, quæ ſignificat omnẽ moderationẽ, anthonomaticè reſtringitur pro mo
deratione ſeu refrenatione eorũ quæ maxime alliciũt appetitũ; vt ſunt delectationes tactus cibi & ve
nereorum.

nereorum Et ex conſequenti pro refrenatione triſtitiarũ, quæ proueniunt ex defectu ſiue abſentia delectabilium: ſicut fortitudo communiter accepta, eſt circa omnes timores: ſed anthonomaticè & propriè, circa timores mortis, qui ſunt præcipui, & magis retrahunt à bono rationis. Sic temperantia propriè, ſecundum Philoſophum, eſt circa concupiſcentias & delectationes tactus, quæ ſunt præcipuæ, quia maxime pertinent ad conſeruationem humanæ vitæ, vel in ſpecie, vel in indiuiduo. In quibus conſideratur aliquid principale, et aliquid ſecundarium. Principaliter quidem ipſe vſus neceſſariorũ: puta fœminæ, quę eſt neceſſaria ad conſeruationẽ ſpeciei: & vſus cibi & potus, qui eſt neceſſarius ad conſeruationem indiuidui. Et ipſe vſus neceſſariorum habet quãdam eſſentialem delectationem adiunctam, ne relinquantur neceſſaria vitæ humanæ: aliàs homines de neceſſariis non curarent. vt videmus in infirmis, qui non curant de cibis, eo quòd non delectentur. Si huiuſmodi delectationes ſunt moderatæ, non ſunt malæ, vtpote à naturæ inditæ. Secundario circa vtrunque vſum conſiderantur ea quæ faciu ad hoc quòd vſus ſit magis delectabilis: vt pulchritudo & ornatus fœminæ, & ſapor delectabilis in cibo & potu, ac etiam odor. Ideo temperãtia principaliter eſt circa delectationes tactus, quæ conſequitur neceſſarium vſum rerum, quarum omnis vſus eſt in tangendo. Circa delectationes autem guſtus, olfactus, aut viſus, eſt temperantia & intemperantia ſecundario, inquantum ſenſibilia horum ſenſuum conferunt ad delectabilem vſum rerum neceſſariarũ, quę pertinent ad tactum. Quia tamen guſtus eſt propinquior tactui, quàm alij ſenſus, vt dictum eſt: ideo temperantia eſt magis circa guſtum, quàm circa alios ſenſus: ſed principaliter circa tactum. Quapropter Iſidorus dicit quòd temperantia vel intẽperantia videntur guſtu parũ vel nihil vti, ſcilicet primo & principaliter, licet bene ſecundario. & intelligit de guſtu vt guſtus eſt, ſcilicet diſcretiuus ſaporum: quia vſus ſaporum, & delectatio ipſum eſſentialiter conſequens ad tactũ pertinet. Vnde Philoſ. 2. de Anima dicit quod tactus eſt ſenſus alimenti. Nutrimur enim calido & humido, frigido & ſicco. Sed ad guſtum per humiditatem pertinet diſcretio ſaporum, quæ conferunt ad delectationem alimenti, inquantum ſunt ſigna conuenientis nutrimenti.

3. Ethi.
An et quãdo delectatio in vſu fœminæ & ciborum ſit peccatum.
c. 1. §. 7. In lib. Ethi.

§. 1. DE REGVLA TEMPERANTIAE.

A CIrca temperantiam quantum ad quantitatem vſus rerum nõ poteſt dari certa regula: cùm temperantia ſit circa actus humanos qui ſunt in particulari, particularia autem ſunt quaſi infinita & varia atque variabilia. Quod enim multum eſſet Pigmeo, parum eſſet Miloni giganti. Et circa eundem hominẽ eſt variatio temporis, diſpoſitionis, fortunæ, ſtatus, & officiorum: aliquo enim tempore (puta ſanitatis) aliquid eſt parum, quod alio tempore (puta infirmitatis) eſt multum & nociuum. Et laudabiliter plus exponit quis, quando habet exteriora bona fortunæ, & eſt in officio conſtitutus: quàm quando eſt eis denudatus. Ideo non poteſt certa regula dari. Sed regula generalis temperantiæ (quam quilibet debet ſibi applicare) ſumitur ex fine: finis enim eſt regula eorum quæ ſunt ad finem, cùm ei debeant proportionari. Sed omnia delectabilia quæ veniunt in vſum hominis, ordinãtur ad aliquam huius vitæ neceſſitatem, ſicut ad finem: igitur, &c. Finis autem eſt duplex, ſcilicet proximus & immediatus ac immediatè mouens, & finis remotus ſiue vltimus, ad quem operatio finaliter ordinatur ſiue terminatur. vel alio modo duplex eſt finis, ſcilicet operantis & operis: ſicut patet in ædificatione. Finis ædificationis domus, eſt protectio ab imbribus, frigoribus, & ventis, ac ſolis ardoribus. Finis autem operantis ſiue ædificatoris, eſt aliquando lucrum. Sic in temperantia, finis operis temperantiæ ſiue remotus, eſt domus æterna ſiue beatitudo, ad quam omnes actus finaliter debent terminari. Et ideo quicquid in delectabilibus ſit contra hunc finem, eſt contra principalem regulam temperantiæ, & per conſequens peccatum: vnde nunquam propter delectationes prætermittenda ſunt ea quæ ad honeſtatem & animæ ſalutem pertinent: vt ſunt præcepta Dei, naturæ, aut eccleſiæ, & ſuperiorum. Vnde Philoſophus dicit, quòd in delectabilibus quibus temperatus vtitur, non ſolum conſiderat, vt ſunt impedimẽta ſanitatis, & bonę vel malæ valetudinis corporalis: ſed etiam ne præter bonum (hoc eſt contra honeſtatem) fiant. Finis autem operantis proximus et immediate mouens ad vtendum delectabilibus, eſt neceſſitas huius vitæ, quæ abſque illis perſeuerare non poſſet. Vnde Aug. dicit: Habet enim temperatus in rebus huius vitæ regulam, vtroque teſtamento firmatam: vt eorum nil diligat, nil per ſe appetendum putet, ſed ad vitæ huius atque officiorum neceſſitatem, quãtum ſatis opus eſt, vſurpet. Neceſſarium tamen hic non accipitur abſolutè, pro eo, ſine quo res nullo modo eſſe poſſet: quia ſic maxima parcimonia eſſet neceſſaria, cùm natura valde modicis contenta ſit: Sed accipitur hic neceſſarium pro neceſſario conuenientiæ; pro eo ſine quo non poſſet res conuenienter eſſe. Ideo D. Aug. ad neceſſitatem vitæ addit officiorum. Vnde Philoſ. dicit ꝙ temperatus appetit delectabile propter ſanitatem vel propter bonam habitudinem. Alia verò quæ non ſunt ad hoc neceſſaria, dupliciter ſe habere poſſunt. Quædam enim ſunt impedimenta ſanitatis, vel bonæ habitudinis. & his temperatus non vtitur. Quædam verò ſunt, quæ non ſunt impedimenta: & his moderatè vtitur pro loco & tempore ac congruentia eorum, cũ quibus conuiuit. Ideo Philoſ. ibi dicit, ꝙ temperatus appetit alia delectabilia, quæ ſcilicet non ſunt neceſſaria ad ſanitatem, vel bonam habitudinem, non impedimenta his exiſtentia.

2. 2. q. 141. art. 6.
Finis duplex, proximus & remotus, vel operãtis & operis.
3. Ethi.
In li. de mo. eccleſiæ.
3. Ethi.

Ver. 1. DE VITIIS OPPOSITIS TEMPERANTIAE.

B TEmperantiæ opponitur intemperantia: quæ eſt, quando homo non ſecundum rationem ſe habet ad delectabilia. Et quia hoc poteſt fieri vel propter defectum, vel exceſſum: ideo intemperantia amplectitur duo vitia: Vnum per defectum, quod dicitur inſenſibilitas: aliud per exceſſum, quod dicitur beſtialitas: de quibus dicendum eſt.

2. 2. q. 142.

Ver. 2. DE INSENSIBILITATE.

C INſenſibilitas eſt vitium, quo aliquis abſque rationabili cauſa fugit delectationes ſenſibiles, tanquã ſecundum ſe malas Notanter dictum eſt, abſque rationabili cauſa, & tanquam ſecundum ſe malas: quia aliquando abſtinere à delectationibus ſenſibilibus, non vt ſecundum ſe malis, ſed propter rationabilem cauſam, laudabile eſt: vtpote propter aliquem bonum finem, ſicut propter ſanitatem corpo-

2. 2. q. 142. art. 2.

ralem,ac etiam propter alicuius officij executionem:ſicut athletas milites neceſſe eſt á multis delecta-
1.Cor.9. bilibus abſtinere,vt officium proprium exequãtur. Vnde Apoſtolus: Omnis enim qui in agone con
tendit,ab omnibus ſe abſtinet. Similiter & pœnitentes,ad recipiendam animæ ſanitatem,vtuntur ab
ſtinentia delectabilium,quaſi quadã dieta Et homines volentes contemplationi & rebus diuinis va
care,vt prædicatores,& alij qui huiuſmodi officium aſſumpſerunt,vt cõtemplationi vacent,& quaſi
quadam ſpirituali propagatione bonum ſpirituale in alios tranſmittant,á multis delectationibus ab-
ſtinẽt: á quibus illi,quibus ex officio competit operibus corporalibus & generationi carnali vacare,
Dan.10. non abſtinẽt. Vnde Daniel dicebat: Ego Daniel lugebam trium hebdomadarum tempus,panem de-
ſiderabilem non comedi,& caro et vinum non introierunt in os meum,ſed neq; vnguento vſus ſum.
Nec tamen aliquid prædictorum ad inſenſibilitatis vitium pertinet. quia erant ſecundum rationem.
Hoc vitium eſt nunc valde rarum. Graue tamen peccatum eſt,cum ſit mortale,maxime cum quis tan
tum horret á delectationibus ſenſibilibus,ꝙ neceſſaria ad cibandum ſeipſum ſubtrahit, aut negat de-
bitum vxori in caſu quo reddere tenetur : & generaliter ſi alia neceſſaria prætermitteret, quia ageret
contra ordinem naturę inditum á Deo.

Ver. 3. DE BESTIALITATE.

2.2.q.154. Beſtialitas eſt vitium temperãtiæ oppoſitum per exceſſum. Et incurritur quãdocunq; quis vtitur
ar.11.ad.12 delectationibus ſenſibilibus pluſquam oportet ſecundum rationem tunc enim efficitur ſimilis D
beſtiis,quæ ratione carent, & ſolam delectationem in operibus eorum quærunt. Vnde quando ceſſat
delectatio,ceſſant ab operatione. Notandum tamen ꝙ cum Philoſophus dicit,Nomen intemperan-
tiæ referimus ad puerilia peccata: non vult dicere ꝙ intemperantia conueniat ſolum pueris: ſed quia
peccatum intemperantiæ eſt peccatum ſuperfluæ concupiſcentiæ,quę aſſimilatur puero propter tria.
Concupiſcẽ- Primo quantum ad id quod appetit,quia vterque appetit turpe,hoc eſt inordinatum. Puer enim non
tia aſsimila attendit ordinem rationis,ſimilitee neque concupiſcentia audit rationem (vt dicit Philoſophus.) Se-
tur puero cundo aſſimilatur puero quantum ad mentem. Quia quemadmodum ſi puer propriæ voluntati di-
propter mittatur,creſcit in propria voluntate. vnde Sap. Equus indomitus fiet durus, & filius remiſſus eua-
tria. det præceps: Ita etiam concupiſcentia ſi ei ſatisfiat,creſcit,& maius robur accipit. Vnde D. Auguſti-
7. Ethi. nus in.7. Confeſſionum, Dum ſeruitur libidini,facta eſt conſuetudo: & dum conſuetudini non reſiſti
Eccle.4. tur,facta eſt neceſſitas. Tertio aſſimilatur quantum ad remedium. Puer enim emendatur per hoc ꝙ
Prou.13 coërcetur. Vnde Salom. Noli ſubtrahere á puero diſciplinam. tu virga percuties eum,& animam de
3. Ethi. inferno liberabis. Similirer dum concupiſcentiæ reſiſtitur,reducitur ad debitum honeſtatis modum.
Gen.37. Et ideo Philoſophus dicit,ꝙ quemadmodum puerum oportet ſecundum præceptum pædagogi vi-
uere : ſic & concupiſcibile conformari rationi. & ideo quando deordinatur á ratione, eſt peccatum:
& nunc eſt mortale,quando propter delectationes huiuſmodi fit contra aliquod præceptum : & tan-
to grauius,quanto contra magis præceptum : & grauiſſimum,quando excedit modum naturæ. vt ſi
quis delectaretur in comeſtione carnium humanarum, aut potatione ſanguinis, aut abuteretur maſ-
culis & animalibus brutis. huiuſmodi actus excedunt gradum beſtialitatis. Beſtiæ enim irrationa-
biles non commiſcentur cum alterius generis animantibus. & ſi oppoſitum fiat , vel malitia homi-
num,vel aliunde, monſtra magna oriuntur,& abominationes reputantur. Vnde dicitur crimen peſ-
Pſal.48 ſimum,de quo Ioſeph accuſauit fratres ſuos. ſed hoc in genere ſuo,& non abſolute : quia blaſphemia
Dei & hæreſis ſunt grauiora peccata Notandum præterea ꝙ licet aliqua peccata ſint grauiora intem-
perantia,vt homicidium,& blaſphemiæ,& huiuſmodi: Peccatum tamen intemperantiæ inter pecca-
ta humana,quę attenduntur circa paſſiones appetitus concupiſcibilis,eſt magis exprobrabile & abo
minabile. Vnde Philoſophus tertio Ethicorum dicit ꝙ intemperantia inter alia vitia exprobrabi-
lis eſt. Et Diuus Gregorius ait : Vitia carnalia etiam ſi ſint minoris culpæ, ſunt tamen maioris infa-
miæ,ex natura ipſorum & ſecundum opinionem hominum, niſi propter aſſuetudinem,quæ aliquan-
do magna vitia facit arbitrari virtutes. Ex natura tamen ipſorum ſunt grauia duplici ratione. Pri-
ma, quia maxime repugnant excellentiæ hominis, qui per intemperantiam comparatur iumentis,
iuxta illud Pſalmiſtæ : Homo cum in honore eſſet,non intellexit:comparatus eſt iumentis inſipien-
tibus,et ſimilis factus eſt illis. Secũda,quia maxime repugnat claritati et pulchritudini virtutis Quia
in delectationibus minus apparet de lumine rationis,ex qua tota claritas & pulchritudo virtutis pro
cedit ac emanat.

§. 2. DE PARTIBVS INTEGRALIBVS TEMPERANTIAE.

2.2.q.143. Temperantia habet duas partes integrales,concurrẽtes & neceſſario requiſitas ad perfectũ actum B
ipſius,ſcilicet verecundiam & honeſtatem. Verecundia diſponit ad hoc ꝙ quis refugiat turpitu-
dinem,temperantiæ contrariã: Honeſtas autem diſponit ad hoc ꝙ amet pulchritudinem temperãtię,
quæ ſibi vendicat decorem quendam.

Ver. 1. DE VERECVNDIA.

2.2.q.144 Verecundia,proprie loquendo,eſt paſſio appetitus iraſcibilis: et eſt ſpecies timoris,vt dictum eſt. F
c.1.§.11. Et eſt quædam corporalis immutatio, ex qua aliquando rubedo apparet in facie, ex timore tur-
ver.3. pitudinis & exprobrationis proueniens. Et quia ſicut honor importat teſtimonium virtutis: ita op-
probrium, cuius timor eſt verecundia, importat teſtimonium de defectu alicuius , præcipue ſecun-
dum aliquam culpam . Et ideo quanto teſtimonium alicuius reputatur maioris ponderis , tanto ab
eo aliquis magis verecundatur. Teſtimonium autem reputatur maioris ponderis, vel propter cer-
titudinem veritatis,vel propter effectũ. Certitudo veritatis adeſt teſtimonio alicuius propter duo:
Primo propter certitudinem iudicij, vt patet de ſapientibus & virtuoſis , á quibus homo deſiderat
honorari. ideo magis de illis verecundatur. Vnde á pueris & beſtiis nullus verecundatur. Secundo
propter cognitionem eorum, á quibus eſt teſtimonium : quia vnuſquiſque bene iudicat quæ cogno
ſcit: & ſic magis verecundatur á perſonis coniunctis,quæ facta noſtra conſiderant. A peregrinis au-
tem & ignotis, ad quos noſtra facta perueniunt, non verecundamur,quia cito tranſeunt : ſed magis
vere-

verecundamur à perſonis coniunctis & notis, cum quibus ſemper conuerſaturi ſumus, quaſi nobis ex hoc perpetuum proueniat detrimentum. Ex effectu autem aliquod teſtimonium eſt magni ponderis, propter iuuamen & nocumentum ab eo proueniens. & ideo magis deſiderant homines honorari ab his qui poſſunt iuuare: & magis verecundantur ab his qui poſſunt nocere. Verecundia eſt proprie de actu turpi perpetrato: & Erubeſcentia eſt de actu turpi committẽdo. veruntamen iſta confunduntur, & vnum aſſumitur pro alio. Vnde Damaſcenus & Gregor. Nazianzenus dicunt, quòd Verecundia eſt de turpi actu perpetrato vel perpetrando. Verecundia in virtuoſis non reperitur. Vnde Philoſophus dicit: Verecundia non eſt hominis virtuoſi: quia virtuoſus contemnit opprobria, quæ ſibi inferuntur propter virtutem: quia indigne ſibi inferuntur, vt dicit Philoſophus de Magnanimis. Et Act. 5. habetur: Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Et ſi aliquis verecundetur ex opprobriis quę ſibi propter virtutem inferuntur, non eſt perfecte virtuoſus. Quia quanto magis quis eſt virtuoſus, tanto magis contemnit exteriora bona & mala. Vnde Ezech. 5. Nolite timere opprobrium hominum, ſcilicet bene agendo. Et ideo ſi propter verecundiam aliquis omitteret facere aliquid quod eſt ſub præcepto, non excuſaretur à mortali peccato. Si tamen per accidens aliquis verecundetur de operibus virtuoſis, inquantum reputantur vitioſa ſecundum opinionem hominum, vel inquantum homo refugit in operibus virtuoſis notam præſumptionis vel inanis gloriæ aut etiam ſimulationis, non peccat. Quia ad virtuoſum non ſolum pertinet vitare vitia, ſed etiam ea quæ habent ſpeciem vitiorum. Vnde 1. Theſſal. 5. dicitur: Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. Quòd autẽ aliquis non verecundetur de operibus vitioſis, vel magis vitioſis, prouenit ex hoc quòd non exiſtimat malum, vel minus malum: vel quia habet minus de ratione turpis ſecundum opinionem hominum, vt peccata ſpiritualia, vel ex exceſſu boni temporalis aut poteſtatis & ideo principes et potentes magis verecundantur de timiditate quàm de audacia, & de furto quàm de rapina vel etiam quia non exiſtimatur vt poſſibile, vel ſaltem vt difficile vitari: vel quia committens non apprehendit turpitudinẽ vt poſſibilem ſibi, vel quaſi non facile vitabilem. Et ideo ſenes & virtuoſi verecundia carent. Sunt tamen ita diſpoſiti, quòd ſi in eis eſſet aliquod turpe, verecundarentur. Vnde Philoſ. dicit quòd verecundia eſt ex ſuppoſitione ſtudioſi. ¶ Ad ſciendum autem an & quomodo verecundia ſit virtus: notandum eſt quòd virtus accipitur dupliciter, ſcilicet communiter & propriè, ſiue largè & ſtrictè. Accipiendo virtutem propriè & ſtrictè, verecundia non eſt virtus: quia virtus eſt perfectio quædam, vt habetur in. 7. Ethicor. & in. 1. de Cœlo dicitur, quòd virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum. Et ideo omne illud quod repugnat perfectioni, deficit à ratione virtutis, ſiue non eſt proprie virtus. Sed verecundia repugnat perfectioni, quia eſt timor alicuius turpis & exprobrabilis. Ille autem qui eſt perfectus ſecundum habitum virtutis, non apprehendit aliquid faciendum exprobrabile, nec actu facit aliquid turpe, vnde opprobrium timeat: igitur verecundia non eſt virtus. Præterea omnis virtus eſt habitus electiuus: ſed verecundia eſt paſſio: igitur, &c. Et quamuis ex multoties verecundari poſſit cauſari aliquis habitus virtutis acquiſitæ, per quem aliquis turpia vitet, non tamen vt vlterius & magis verecundetur. Sed ex illo habitu virtutis acquiſitæ ſic ſe haberet, ꝙ magis verecundaretur, ſi materia verecundiæ adeſſet. Accipiendo tamen virtutem communiter & large, prout ſe extendit ad omne laudabile in humanis actibus vel paſſionibus, verecundia poteſt dici virtus, cum ſit quædam paſſio laudabilis, ſicut ſpes & miſericordia. Et ſic accipiendo virtutem, verecundia dicitur quaſi virtus integralis prudentiæ (vt prędictum eſt) vel ſecundum Philoſophum, præſuppoſitiue, quia præſupponit temperatum fuiſſe verecundum, ſiue refugientem turpia.

Verecundia & erubeſcẽtia quõ differunt. *4. Ethi.* *4. Ethi.* *An & quõ verecundia ſit virtus.* *Virtus dupliciter accipitur.*

Ver. 2. DE HONESTATE.

A AD cognitionem honeſtatis, ſupponendum eſt qui dicatur delectabile, vtile, decorum, & honeſtum. Delectabile dicitur omne illud quod eſt conueniens. et ſic delectabile & conueniens idem ſunt, quemadmodum diſconueniens & triſtabile. Sicut vnumquodque naturaliter triſtatur in diſconuenienti: ſic naturaliter quieſcit, delectatur, & gaudet in ſuo conuenienti, quando habet ipſum. Vnde dicit Philoſophus, quòd ridiculum eſt quærere propter quid aliquis velit delectari: cùm naturale ſit omnibus, complacere & quieſcere in ſuo conuenienti. Quietem enim omnia ſicut & bonum appetunt. Verum quia duplex eſt appetitus, ſcilicet ſenſitiuus & rationalis: ideo duplex eſt quies ſiue delectatio, ſcilicet ſenſitiua & rationalis. Et quia appetitus ſenſitiuus & rationalis aliquando in actibus contrariantur, iuxta illud Galat. 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem: vt non quæcunque vultis, illa faciatis: ideo ſtat bene quòd aliquid ſit delectabile ſecundum ſenſum, quod non eſt delectabile ſed triſtabile ſecundum rationem, vt turpe. Reſultat igitur ꝙ delectabile quietat appetitum. non tamen ſequitur quod omne delectabile ſit virtuoſum & honeſtum, ſed ſolum delectabile ſecundum rationem. Vtile dicitur aliquid, inquantum ſeruit & ordinatur ad aliquid conſequendum. & ratio vtilis in hoc conſiſtit, quòd eſt ordinari ad aliud, ſiue ſit delectabile, ſiue amarum & triſtabile: vt medicina ad ſanitatem. Et ideo aliquando id quod eſt vtile, non eſt delectabile, vt potio amara. Aliquando tamen contingit quòd id quod ordinatur ad aliud, ſit delectabile: vt comeſtio, quæ ordinatur ad vitæ ſuſtentationem. Hoc tamen non habet, vt vtile eſt, ſiue inquantum ordinatur, ſed vt conueniens eſt. Decorum & pulchrum idem ſonant. Et de ratione decori & pulchri eſt claritas & debita proportio. D. Dion. 4. c. de Diui nom. dicit, ꝙ Deus eſt pulcher, ſicut vniuerſorum conſonantiæ & claritatis cauſa. Vnde pulchritudo corporis in hoc conſiſtit, quòd homo habeat membra corporis proportionata, cum quadam debiti coloris claritate. Color enim eſt participatio quædam luminis quòd claritatem facit. ſimiliter pulchritudo ſpiritualis in hoc conſiſtit, quòd conuerſatio hominis, ſiue actus eius ſit bene proportionatus ſecundũ ſpiritualem rationis claritatẽ ſiue veritatem. vnde D. Auguſtinus ait, Honeſtatem vocant intelligibilem pulchritudinem, quam ſpiritualem nos proprie dicimus. Et cùm honor ſit teſtimonium honeſti et virtuoſi, & gloria ſit effectus honoris. (Ex eo enim quòd aliquis honoratur & laudatur, redditur clarus in oculis aliorum.) conſtat idem

2. 2. q. 145. *Delectabile vtile, decorũ, & honeſtum, quid ſint, & quõ differunt.* *7. Ethi.* *1. Ethi.* *Vtile quid ſit.* *Decorũ & pulchrum.* *Lib. 83. q.* *Honeſtum, decorum & virtuoſum idem ſunt.*

1.Cor.12. eſſe honorificum & glorioſum: ſicut idem ſunt honeſtum, decorum, & virtuoſum. Et per oppoſitum
illud quod eſt turpe & vitioſum, dicitur inhoneſtum. Vnde Apoſtolus: Quæ inhoneſta ſunt noſtra,
abundantiorem honorem habent. honeſta autem noſtra nullius egent. Apoſtolus vocat ibi inhone-
ſta, membra turpia: honeſta autem, membra pulchra. & ſic idem ſunt pulchrum, decorum, honeſtum,
Honeſtum. & virtuoſum. Honeſtum enim (vt dictum eſt ex D. Auguſt.) dicitur inquantum habet ſpecialem
decorem ex ordinatione rationis Nec obſtat quod de ebriis dicitur ſecundo Ethicor ꝙ vinum facit
præcordia honeſta: quia hoc intelligitur ſecundum eorum reputationem. videntur enim ſibi magni
& honorandi. Sed hoc quod eſt ordinatum per rationem, eſt virtuoſum: igitur honeſtum eſt virtuo-
ſum. Præterea cùm id quod eſt ordinatum per rationem, ſit naturaliter conueniens homini: et vnum-
quodq; naturaliter delectetur in ſuo conuenienti, & delectatio quietet appetitum, & ſit appetibilis
propter ſe: ſequitur ꝙ omne honeſtum & virtuoſum, ſit delectabile, & propter ſe appetibile: vt pro-
bat Philoſophus primo Ethicorum. Et quia ipſa virtus ſecundum ſe honeſta eſt, & ordinatur ad feli-
citatem: ſequitur ꝙ eſt aliquid honeſtum & vtile. Et ſic vnum & idem poteſt eſſe ſimul & ſemel de-
lectabile, vtile, & honeſtum. Et ita ſe habent, ꝙ omne honeſtum eſt vtile & delectabile, ſed non ecõ-
Aliquid uerſo. Aliqua enim ſunt vtilia, quæ non ſunt honeſta: & etiam aliqua delectabilia, quæ non ſunt
idẽ poteſt di vtilia neq; honeſta: vt ſunt cogitationes malæ. Ex præmiſſis apparet ꝙ honeſtas, decor, & ſpiritua-
ci delectabi lis pulchritudo idem ſunt: & ꝙ pulchrum & honeſtum temperantiæ attributum, opponitur turpi &
le & hone exprobrabili: quod attribuitur intemperantiæ, vt dictum eſt. Et cùm contraria ſe inuicem manife-
ſtum. ſtent, iuxta illud Philoſophi: Sicut propoſitum in propoſito, ſic oppoſitum in oppoſito: Igitur hone-
In li. Topi. ſtas, quæ eſt turpitudinis oppoſitum, attribui[illegible]mperantiæ: non vt pars ſubiectiua: quia tempe-
rantia non eſt pars ſubiectiua honeſti communiter accepti. Nec etiam eſt pars potentialis, ſed quaſi
integralis, pro quanto ad temperatum pertinet amare pulchritudinem, quæ ſpecialiter attribuitur
temperantiæ.

§. 3. DE PARTIBVS SVBIECTIVIS TEMPERANTIAE. B

PArtes ſubiectiuę ſiue ſpecies temperãtiæ ſunt. 4. ſcilicet abſtinẽtia, ſobrietas, caſtitas, & pudicitia.
Duæ primę moderãtur delectationes circa nutrimentũ: abſtinentia circa cibũ, ſobrietas circa po-
tum: aliæ duę moderantur delectationes circa generationẽ, caſtitas circa actũ generationis, pudicitia
verò delectationes circumſtantes, puta quę ſunt in oſculis, tactibus, & amplexibus.

Ver. 1. DE ABSTINENTIA. C

2.2.q.146. ABſtinentia (ſecundum impoſitionem nominis) ſignificat ſubſtractionem vel abſtractionem ci-
borum. Et quia abſtractio ciborum dupliciter conſiderari poteſt: ideo abſtinentia dupliciter acci
pitur. vno modo pro ſubſtractione ciborum abſolutè, vt idem eſt quod non comedere. Et ſic non eſt
virtus, nec actus virtutis, cum ſit pura negatio. Alio modo accipitur pro abſtractione ciborum ad
rationem relata: quæ ſecundum ſe eſt indifferens, quia poteſt eſſe ordinata, vel inordinata: ſicut vſus
ciborum ſecundum ſe non eſt bonus neque malus, ſed indifferens: ideo non pertinet ad regnum dei.
& ſic intelligitur illud primæ Corinthiorum quarto, Non eſt regnum dei, & potus, ſcilicet ſecun-
dum ſe. Et illud primæ Corinthiorum. 8. Eſca non commendat nos Deo. neque enim ſi non mandu-
cauerimus aliqua vel aliquando, deficiemus: neque ſi manducauerimus, abundabimus, ſcilicet ſpiri-
tualiter. Si fuerit inordinata, erit mala, & pertinet ad vitium: Si verò fuerit ordinata, erit bona, &
pertinet ad virtutem. Aduerte tamen ꝙ abſtractio ciborum poteſt dupliciter ordinari & moderari
Ciborũ ab- per rationem. vno modo ſecundum quantitatem vel qualitatem, prout refert ad ſanitatem, & ſic mo
ſtractio du- derari abſtractionem ciborum pertinet ad artem medicinæ, quæ determinat quibus cibis, & in qua
pliciter con- quantitate, & quo tempore debeat infirmus vti. Alio modo abſtractio ciborum moderatur per ratio
ſiderari po- nem, ſecundum quod ſit ex fide & dilectione Dei, ad reprimendas concupiſcentias, aut deletionẽ pec
teſt. catorum, aut animi ſerenitatem, & eleuationem in Deum. & hoc modo pertinet ad regnum dei, & ſi-
gnificat actũ vel habitũ virtutis, quo homo eligit ſibi abſtrahere cibos ſecũdũ rationẽ, propter fines
prædictos. Vnde Diuus Auguſtinus ait: Non intereſt omnino (ſcilicet ad virtutem & extra ieiunij
In lib. de tempus) quod alimentorum vel quãtum quis accipiat, dummodo id fiat pro congruentia hominum
quæſt. euã. & perſonæ ſuæ, & pro valetudine ſiue neceſſitate: ſed quãta facilitate & ſerenitate animi quis valeat,
cum oportet & neceſſe eſt, carere. Ad hanc nos hortatur Chriſtus dicens: Attendite ne grauentur cor
Luc. 21. pora veſtra crapula & ebrietate. Et hoc modo Diuus Petrus connumerat abſtinentiam aliis virtuti-
2.Pet.1. bus: Miniſtrate, inquiens, in fide veſtra virtutem, in virtute ſcientiam, in ſcientia autem abſtinentiã.
Ieiunium eſt actus virtutis abſtinentiæ, ad quod nos hortatur Diuus Paulus, Exhibeamus nos tan-
2.2.q.147. quam Dei miniſtros, &c. ſubdit in ieiuniis, &c. Ad huius euidentiam notandum eſt, quòd ieiunium
2.Cor.6. eſt quintuplex: ſcilicet ſpirituale, naturale, morale, pœnitentiale, & eccleſiaſticum. Ieiunium ſpiritua-
& 11. le eſt abſtinentia à peccato, iuxta illud Eſa. 58. Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi? diſſolue col
Ieiunium ligationes impietatis, &c. Et ad hoc ieiunium tenentur omnes omni tempore. Vnde Eccle. 21. Quaſi
quintuplex. à facie colubri fuge peccatum. Ieiunium naturæ dicitur omnimoda abſtractio ſeu abſtinentia à cibo
Ieiuniũ na- & potu: & vocatur à Diuo Thoma, ieiunium ieiunij. Et ad tale ieiunium obligantur ſani accedentes
turæ quid ad Euchariſtiæ communionem, vt habetur in can. Sacram. de conſec. diſtinct. 1. Ieiunium morale eſt
ſit. abſtractio cibi & potus ex propoſito, propter aliquam cauſam rationabilem facta. Et de hoc debet in
Ieiunium telligi dictum D. Auguſt & aliorum, qui dicunt nil referre ad ieiunium, quibus cibis & quibus ho-
morale. ris quis vtatur. Ieiunium pœnitentiæ eſt abſtractio ciborum delectabilium, ad placãdam iram Dei,
Ieiunium & impetrandam remiſſionem peccatorum. Vnde Iohel. 2. dicitur: Conuertimini ad me in toto corde
pœnitẽtiæ veſtro, in ieiunio, fletu, & planctu. Et hoc modo ieiunabat Dauid, qui dicebat: Genua mea infirmata
Pſal. 118. ſunt à ieiunio: & caro mea immutata eſt propter oleum. Item, Humiliabam in ieiunio animam meã.
Pſal. 34. Hoc ieiunio ieiunauit Achab, & viri Niniuitæ. Ex ore regis & principum indictum eſt ieiunium:
3.Reg.21. & Deus miſertus eſt eorum. Et. 1. Eſdræ. 8. dicitur, Ieiunauimus & rogauimus Deum, & euenit no-
Ionæ.3. bis proſperè. Et tale ieiunium & omnia ieiunia Iudæorum, de quibus Zach. 8. Erãt à veſpero vſque
ad veſpe

ad veſperum, & ſic toto die nil guſtabant, & affligebant per diem animam ſuam. Neque in veſpero, cùm refectionem accipiebant, veſcebantur carnibus. Vnde Daniel de ieiunio trium hebdomadarum dicebat: Panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum: aliàs non fuiſſet magna afflictio. de qua tamen aliqui iactabant ſe, Eſa.58. Quare ieiunauimus, & non aſpexiſti? affiximus animas noſtras, & neſciſti? ¶ Ieiunium eccleſiaſticum (hoc eſt ab Eccleſia indictum) conſiſtit in abſtinentia carnium, & vnica comeſtione, hora competenti: & eſt duplex, ſcilicet quadrageſimale, quatuor temporum & vigiliarum, quæ differunt inter ſe dupliciter. Primo quo ad abſtractionem ciborum. Quia aliis diebus ieiuniorum à quadrageſima, poſſunt ieiunantes & non ieiunantes vti ouis & lacticiniis, in quadrageſima autem non licet: vt habetur in c. deniq; quarta diſtinctione. Secundo differunt quo ad inſtitutionem: quia ieiunia quatuor temporum & aliorum dierum inſtituta ſunt à ſummis Pontificibus: ſed ieiunium quadrageſimæ habemus ex traditione Apoſtolorum, vt ait Diuus Hieronymus in epiſtola ad Marcellam: Nos vnam quadrageſimam ex traditione Apoſtolorum toto anni tempore nobis congruo ieiunamus. Et Diuus Ignatius in quadam epiſtola dicit ſe accepiſſe hanc ordinationem à Diuo Ioanne euangeliſta. Et in quarta epiſtola quæ eſt ad Philip. ita ſcribit: Dies feſtos nolite inhonorare: quadrageſimam verò nolite pro nihilo habere, imitationem enim continet Dei cõuerſationis. Hebdomadam etiam paſſionis nolite deſpicere. Quomodo autem quadrageſimam non ſpernandam eſſe admonuiſſet, niſi ea tempeſtate, qua adhuc apoſtolica floruerunt tempora, fuiſſet eius obſeruatio inſtituta? Et Theop. Alexandrinus ſcripſit, dicens: habemus quadrageſimam ab Apoſtolis inſtitutam & ordinatam. Et Maximus in quodam ſermone de ieiunio quadrageſimæ dicit: Sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenarium numerum non eſſe ab hominibus conſtitutum, ſed diuinitus conſecratum, nec terrena cogitatione initiatum, ſed cœleſti maieſtate præceptum. Et paulò poſt de eadem materia loquens, ait: Hæc autem præcepta (quibus ſcilicet conſtitutum eſt illud quadragenarium quotannis ieiunium) non tam ſacerdotum præcepta quàm Dei ſunt. Atque ideo qui ea ſpernit, non ſacerdotem ſpernit, ſed Chriſtum, qui in ſuo loquitor ſacerdote. hæc ille. Et Diuus Gregorius. Et habetur in c. Quadrageſima, de conſecrat. diſtinct. quinta dicit: Quadrageſima ſumma obſeruatione eſt obſeruanda, vt ieiunium in ea præter dies dominicos (qui de abſtinentia ſubſtracti ſunt) niſi quem infirmitas impedierit, nullatenus ſoluantur: quia ipſi dies decimæ ſunt anni. Et in c. non oportet de Conſec. diſt. tertia ex Concilio Laodicen. iubetur ieiunium quadrageſimę integrum ſeruari abſque ſolutione in feria quinta hebdomadæ ſanctæ, hoc modo: Non oportet in quadrageſima feria quinta vltimæ hebdomadæ ieiunium diſſolui, & totam quadrageſimam inhonorari: ſed per totos dies ieiunare, & eſcis conuenientibus abſtinentiæ, id eſt aridioribus vti. Nec legitur aliunde habuiſſe initium. Neque veriſimile eſt quòd eccleſia hanc ſarcinam acceptaſſet, & per tot ſecula obſeruaſſet, niſi à Spiritu ſancto & Apoſtolis emanaſſet. Hanc Apoſtolorum ordinationem prædixerat Chriſtus, reſpondendo diſcipulis D. Ioannis Baptiſtæ, qui indixerat ipſis ieiunia frequentia, vnde dicebant: Quare nos & Phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non ieiunant? reſpondit Chriſtus: Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quandiu cum eis manet ſponſus? Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt, hoc eſt ieiunium ordinabunt & obſeruabunt. De obſeruatione ieiunij quo ad eos habetur Act.13. Miniſtrantibus autem illis Domino & ieiunantibus, dixit illis Spiritus ſanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam ad opus, ad quod aſſumpſi eos. ¶ Ordinauerunt autem Apoſtoli ieiunium quadrageſimale propter tria. Primo in memoriam ieiunij Chriſti, de quo Matth. quarto. & vt nos ei quodam modo nobis poſſibili conformemur. Secundo vt decimas temporis Domino redderemus. Vnde Diuus Gregor. ait, vt qui toto anno nobis viuimus, authori noſtro in eius decimis mortificemur. Tertio propter bona quæ nobis à ieiunio proueniunt. Idem Greg. aliqua aſſignat in præfatione quadrageſimæ, dicens: Qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia. Eſt præterea placatio diuina, reatus deletio, & multa alia bona ſequuntur. ¶ Hic autem Lutheranorum & neotericorum hæreticorum (quibus comeſſationes & epulæ placent) abhorrentium ab abſtinentia & ieiuniis, & omnia pœnitentiæ opera improbantium, & aduerſus ieiunium eccleſiæ inſurgentium, ſophiſticas rationes ex malo intellectu ſacræ ſcripturæ procedentes, diluere, & iacula refellere operæpretium eſt. Prima eorum aggreſſio procedit ex ſatisfactione Chriſti, qui abundantiſſime ſatisfecit pro peccatis noſtris: ideo ſuperfluere dicunt ieiunia noſtra: & paſſioni Chriſti fit iniuria, ſi peccata noſtra per ieiunia expiare tentamus. Sed de hac ſatisfactione & per crucem & pœnitentiam ad Chriſtum conformatione abunde locuti ſumus c.16. § 4. ver.22. ideo in præſentiarum ſuperſedemus. Secunda concertatio procedit ex ciborum bonitate. Geneſ. primo, Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona &, Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum. & Chriſtus, Non quod intrat in os coinquinat hominem. & Apoſtolus: Eſca nos non commendat Deo. Neque enim ſi non manducauerimus, deficiemus: Neque ſi manducauerimus, abundabimus. &. 1. Corint. 14. Non eſt regnum dei eſca & potus. & ad Tim.4. Spiritus manifeſte dicit, quòd in nouiſſimis diebus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorũ, in hypocriſi loquentium mendacium, cauteriatam habentium conſcientiam ſuam, prohibentium nubere, & abſtinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione, fidelibus & his qui cognouerunt veritatem. Hinc perperam concludunt, ꝙ delectus ciborũ non ſolum nõ placet Deo, nec aliquid adfert commodi, imò tanquam à ſpiritibus dæmoniorum procedens, cauteriatam reddens conſcientiã, diſplicet. Ideo eccleſiam ieiunium non poſſe ordinare, neque vſum ciborum prohibere inferunt.

Verum concluſio hæc non infertur neque pendet ex authoritatibus prædictis: quæ ſi eas intrinſecus proſpexeris, ſolum contra illos militant, qui aliquos cibos ſecundum ſe malos eſſe dicebant, vel Cæremonialia legis Moyſi, in quibus propter futurorum ſignificationem aliqui cibi prohibebantur, cum euangelio obſeruanda fore aſtruebant. quorum neutrum ſequitur ſiue probat, imò condemnat

Dan.10.
Ieiunium eccleſiaſticum.
Ieiuniũ quadrageſimale ab Apoſtolis traditum & indictum.
Mat.9.
Ieiuniũ quadrageſimæ propter tria eſt inſtitutũ Vtilitates ieiunii.
Argumenta hæreticorũ ſoluuntur

eccleſia. Contra primos militant authoritates Geneſ. Matth. & Corinth. Contra vltimos autem
D. Paul. in epiſtola ad Galat. vbi Petrum diſſimulantem manifeſte reprehendit. Coloſſ.2. dicit: Ne-
mo vos iudicet in cibo, aut potu, aut in parte diei feſti, aut neomeniæ, aut ſabbatorum, quæ ſunt vm-
bra futurorum, quoniam illa euacuata ſunt. Vnde primæ Corinth.13 Cum venerit quod perfectum
eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Vtroſque proſequitur D. Paul.1. Timoth.4. quòd aperte inſinuat
cum ait, His qui cognouerunt veritatem. Et ſic deligere cibos, vel abſtinere ab eis tanquam de ſe ma
lis, vel quia in lege Moyſi ſunt prohibiti, procedit ex doctrinis dæmoniorum. Sed abſtinere à certis
cibis ad reprimendas concupiſcentias, aut ad delendum reatum, ſiue ad animi eleuationem, aut ad pla
candam iram Dei, ſeu propter aliquam aliā rationabilem cauſam, procedit ex doctrina Chriſti. Nam
& D. Paul. hoc conſuluit dicens: Bonum eſt non manducare carnem, nec bibere vinum. Hac dele-
Rom.14. *1.Cor.9.* ctione vſus eſt: vnde dicebat: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne cùm aliis prædicaue
rim, ipſe reprobus efficiar. 2. Cor.11. dicit ſe abundantius laboraſſe in ieiuniis multis. Eandem cibo-
rum ſubtractionē idem Apoſt. malam affirmat propter ſcandalum, vt in Petri reprehenſione, vel pro-
Infirmi in quadrageſima carnibus veſci poſſunt. pter notabile corporis aut ſanitatis detrimentum. Vnde.1. Tim.5. Modico vtere vino propter ſtoma
chum & alias infirmitates tuas. Et Rom.12. Sit rationabile obſequium veſtrum. Et D Hiero. Non re-
fert vtrum magno vel paruo tempore te interimas. Quia de rapina holocauſtum offert, qui vel cibo-
rum nimia egeſtate, vel manducādi, vel ſomni penuria immoderatè corpus affligit. vnde ſequitur q
infirmi in quadrageſima carnibus veſci poſſunt de conſilio vtriuſq; medici. Similiter recta ratio non
tantum ſubtrahit de cibo, vt homo reddatur impotens ad debita opera peragēda. vnde idem Hiero.
ait, Rationalis homo dignitatem amittit, qui ieiuniū charitati, & vigilias ſenſus integritati pręfert.
¶ Ex his apparet q præfatæ authoritates nō militant contra eccleſiam, quæ inſtituit ieiunium quadra
geſimale, non vt reprobet cibos vt ſecundum ſe malos, neq; vt Cæremonialia legis Moyſi ſeruet, nec
vt corpus interimat: ſed ad Chriſtum imitādum, et ad hoc quòd fideles diſponantur ad redemptionis
noſtræ myſteria deuotè recolenda, & ad reprimendas concupiſcentias, ac ſerenitatem & eleuationem
Perſuaſio ieiunii. animi, necnon ad placandum Deum, & reatum pœnæ delendum Si D. Ioan. Baptiſta potuit indicere
ieiunium diſcipulis ſuis: à fortiori eccleſia, cui obedire Chriſtus præcepit: Si eccleſiam, inquiens, non
Mat.18. audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Si Moyſes ieiunauit quadraginta diebus & quadragin-
ta noctibus, vt legem ſcriptā in tabulis lapideis mereretur accipere (vt habetur Exod.24.) à fortiori
Chriſtiani, vt authorem legis & gratiam ſpiritus ſancti mereātur recipere in Paſchate. Si filij Iſrael vt
mererentur ingredi terrā promiſſionis, ieiunauerunt quadraginta annis, et quandiu manſerunt in de-
Pſal.77 ſerto (vt D. Ambr. dicit in quodam ſermone.) & qui noluerunt ieiunare, & à carnibus abſtinere, ſed
deſiderio & actu ieiunium violauerunt, exterminati ſunt, quia (vt Pſal dicit) Adhuc eſcæ eorū erant
in ore ipſorum: & ira Dei aſcēdit ſuper eos, & occidit pingues eorū: A fortiori Chriſtiani, vt merean
tur ingredi regnum cœlorum, ſingulis annis & quādiu ſunt in deſerto huius mundi, quadraginta die
bus à carnibus abſtinere & ieiunare debent: niſi ex legitima & rationabili cauſa excuſentur. Et qui in
ætate & ſtatu ieiunandi ſunt, et excuſationem legitimā non habent, vltione diuina digni ſunt. Ex his
etiā apparet delectum ciborum, & præcipue abſtinentiam carnium (quā D. Paulus laudauit, & bonā
eſſe dixit) placere Deo, qui ex ligno ſcientię boni & mali edere prohibuit, Gen.2. & à multis cibis fi-
lios Iſrael, propter figurā & repræſentationē ſpiritualiū abſtinere præcepit: & Danielis ieiuniū & ab-
ſtinentiam carniū approbauit, cū ieiunio Niniuitarū: Et Chriſtus certum genus dæmoniorū non eii-
ciendum fore, niſi à ieiunantibus & orantibus prædicauit. Nec obſtat quod allegatū fuit ex Eſa. Nun
quid tale eſt ieiunium quod elegi, per diem affligere animā ſuam? Quia ibi non reprobatur ieiunium
Ieiuniū Iudæorū quare reprobatum fuit. ſed peſſimæ circunſtantiæ, quæ meritum ieiunij abſorbebant. vnde dicitur: Nolite ieiunare ſicut vſq;
in hanc diem, ſcilicet ad lites & contentiones, & vbi inuenitur voluntas veſtra priuata contraria vo
luntati Dei. Ideo Chriſtus Mat.6. Cum ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. & in eodē, vt ieiu
nium approbatum oſtenderet, conditiones & circunſtantias ieiunij declarauit. ¶ Ad rectum eccleſiæ
2.2.q.147. art.6. ieiunium tria requiruntur. Primum eſt vnica comeſtio per modum cibi ſiue ſuſtentationis: quia ſi per
Quid requiratur ad rectum eccleſiæ ieiuniū. modum medicinæ & electuarij, vel ad tollendam alterationem duntaxat, moderatè aliquid ſumatur,
ſiue ante, ſiue poſt prandium, non ſoluitur ieiunium, neque parum panis aut fructuum, ne vinum vel
aqua diſſoluat aut dilaniet ſtomachum, etiam ſi pluries in die fiat, prout alteratio exigit: neq; (vt do-
minus Caietanus ait in Summula) acceptio pluriū fructuum in collatione more Romanæ curiæ, quę
id cenſetur approbaſſe, ſiue in illo diſpenſare. Videant tamen qui ſumunt, quantum & qua intentione
Collatio in diebus ieiuniorum quō fieri poteſt. ſumant, aut ſumere cenſeantur. Quia (vt habetur Galat.6.) Deus non irridetur, ſed ipſi. Secundum re-
quiſitum ad ieiunium, eſt abſtinentia carnium, & lacticiniorum, quæ etiam præcipitur non ieiunan-
tibus excuſatis, niſi ſint infirmi. quia tales de cōſilio vtriuſque medici (vt dictum eſt) veſci poſſunt in
dubiis. Vbi verò eſt euidens cauſa pręſertim conſuetudine interueniente, vel cum nō poteſt de facili
art.8. haberi recurſus ad ſuperiorem, tunc abſque medici conſilio veſci poſſunt, & vti Epichæia, vt Diuus
2.2.q.147 Thom. dicit. Cauere tamen debent, quantum poſſibile fuerit, à puſillorum ſcandalo, vt non videant
art.40. & ſi videant, etiam cauſam neceſſariam & euidentem ac diſpenſationem cognoſcant. Butyrum verò
art.7. & lacticinia in locis, in quibus conſuetudo propter defectum olei, eſt introducta, etiam non ſoluit ie
Competens hora prādii in diebus ieiuniorum. iunium. ¶ Tertium requiſitum eſt competens hora. Olim competens hora erat poſt veſperas, deinde
ſucceſſu temporis poſt nonam horam, hoc eſt hora prima poſt meridiem. Tandem in meridie, & nūc
in vndecima hora. Circa hoc conſuetudini patriæ ſtandum eſt. Vnde D. Hieronymus de ieiuniis lo-
quens ait: Vnaquæque prouincia abundet ſuo ſenſu, & præcepta maiorum apoſtolica arbitretur. Et
In epiſt. ad Caſu. in ca. in his.11. diſtinct. ex D. Auguſtino, in epiſtola ad Caſulanum dicitur: In his rebus in quibus nil
certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi, mos Dei, & inſtituta maiorum pro lege habenda ſunt: &
ſicut præuaricatores diuinarum legum, ſic & contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum, co-
ercendi ſunt. Vnde dicitur communiter, Cum fueris Romæ, Romano viuito more. Et ſic intel-
ligendum

ligendum eſt de eſu carnium in die Sabbati, à feſto Natiuitatis Domini, vſque ad purificationem D. Virginis, in Gallia: & de eſu intrinſecorum & extremitatum animalium in Hiſpania. Quod puto nõ habere verum in his, qui ex voto vel regula abſtinentiam carnium obſeruare habẽt. Quia in c. explicari, extra de obſeruatione ieiuniorum, dicitur quòd illi qui voto vel regulari obſeruantiæ ſunt aſtricti, in ſexta feria, ſi feſtum Natiuitatis Domini venire cõtigerit, carnibus propter feſti excellentiã veſci non poſſunt, ſecundũ conſuetudinem Eccleſiæ generalis: ergo excipi debent à cõſuetudinibus particularibus. Retardare tamen horam quilibet poteſt, quantum placet. Præuenire verò non licet abſq; rationabili cauſa. Cum rationabili tamen cauſa præuenire licet, vt propter ſocietatem itinerantium.

An religioſi poſſint comedere carnes in die natiuitatis Domini ſi feria ſexta aduenerit.

¶ Eccleſia verò (quæ eſt pia mater, & non intendit filios obligare ad impoſſibile, neque ad valde difficile) ſecundum doctorum interpretationẽ & iuris præſumptionem, à vinculo ieiunii cenſetur non nullos excuſare, & maximè octo genera hominum. Primum locum tenẽt infirmi & debiles, eò quòd non poſſunt ſufficienter & ſalubriter cibum ad ſuſtentationem ſumere. Secundũ tenent pauperes hoſtiatim mendicantes, qui hora competenti non inueniunt ſufficienter ad ſuſtentationẽ naturæ. Si verò ſufficienter inueniant, & aliàs robuſti ſunt, non puto eos excuſatos, niſi fortè propter ignorantiam. Tertium tenent mulieres prægnantes & lactantes, quæ habent pro duobus cibum ſumere: ideo nõ debent ieiunare. Quia eorum ieiunium tanquam paruulis damnoſum, eſſet ſacrificium de rapina. Ideo vix excuſari, poſſunt à peccato. Quarti ſunt pueri, propter crementum, & ſic vſque ad finem tertii ſeptennii ſecundum medicos, hoc eſt vſque ad vigeſimum primũ annum, non tenẽtur ieiunare ex præcepto Eccleſiæ. Si tamen procliues ſunt ad luxuriam, tenentur ieiunare & carnem domare, non præcepto Eccleſiæ, ſed præcepto iuris naturæ, & diuini. Quintum tenent ſenes & decrepiti, in quibus deficit virtus caloris naturalis. Aliquibus videtur quòd à ſeptuageſimo anno & ſupra, ſunt excuſati, iuxta illud Pſalm. Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni: ſi autem in potentatibus octoginta anni amplius eorum labor & dolor. Tutius tamẽ putarem ſtandum eſſe cuiuslibet talium iudicio & conſcientiæ: non enim omnes eiuſdem complexionis ſunt ſeu æquè fortes. aliqui in.50. anno ſunt debiliores, quàm alii in.80. Quandiu ſunt ſubiecti paſſionibus, & potẽtes ad actus venereos, cenſentur potentes ad ieiunandum, & idem cenſendum eſt de his qui prætextu debilitatis ſe à ieiunio volũt excuſare. Norent tales illud quod dicitur Eſa.5. Væ qui potentes eſtis ad bibẽdum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatẽ, & opus Domini non reſpicitis. Vbi tamen ſentiretur notabilis debilitas, & adhuc maneret dubium, conſulerem obtinere diſpenſationem à ſuperiore: qua habita non cenſerem illos obligatos neque teneri ad ieiunium: licet bene ad temperantiam. Sextum tenent laborantes pro victu quotidiano quærendo, vel manutenendo ſecundum ſtatum, cùm labor & ieiunium abſque magna difficultate non conueniant. Diuites verò qui aliis diebus non laborant, ſed per alios opera ſua diſponunt, & in diebus ieiuniorum laborant, vt à ieiunio excuſentur, non puto tutos eſſe in conſcientia. Septimum tenent itinerantes. Equitantes verò, vbi eſſet magnus labor & difficultas non modica ieiunandi propter alterationem, etiam cenſentur excuſati. Octauum tenent omnes, qui propter ieiunium impedirentur à maiori bono: vt cantores, qui habent in diuino officio cantando laborare, excuſantur: & idem de prædicatoribus, ſi propter ieiunium impediantur à prædicatione. Si verò ſunt fortis naturæ, & propter ieiunium non impediuntur à prædicatione, non putarem eos excuſatos. Mulieres etiam vxoratæ, propter bonum pacis in domo ſeruandum, excuſantur.

Qui excuſantur à ieiunio eccleſiæ.

Iuuenes vſque ad.21. annum non tenentur ieiunare ex præcepto eccleſiæ.

Ver. 3. DE GVLA.

A GVla eſt vitium abſtinentiæ oppoſitũ per exceſſum. Gula autẽ eſt inordinatus appetitus cibi propter delectationem inordinatam. Et quia delectatio ordinata non eſt peccatũ: ideo delectari moderatè & ordinatè in comedẽdo, nõ eſt peccatũ. Inordinata autẽ delectatio & eius appetitus.4. modis fieri poteſt. Primò quantũ ad ſubſtantiã, quãdo nimis lautos & precioſos cibos quis appetit. Secundo quantum ad qualitatẽ, quando quærit cibos nimis accuratè, hoc eſt curioſè præparatos. Tertio quantũ ad tempus, quando præuenit debitum & competens tempus comedendi, ſine cauſa. Quarto quantum ad modũ, vt quando nõ ſeruat debitum modum in comedẽdo: vt cùm nimis comedit, vel nimis feſtinãter, abſque debita maſticatione. Hos quatuor modos D. Grego. ponit: & D. Thom. vocat ſpecies gulæ. ¶ Gula eſt mortale peccatum, quando auertit à fine, quando ſcilicet aliquis conſtituit vltimum finem in delectationibus cibi & potus, vt non curet contrauenire præceptis: vt cùm ieiunia contẽnit, aut aliud præceptum tranſgredi paratus eſt: quia de talibus Philipp.3. dicitur, Quorum Deus venter eſt. Frequenter tamen veniale eſt. Ideo D. Auguſtin. inter minuta connumerat: licet quandoque in ſuo genere graue ſit, maximè cùm delectatio cibi allicit ad comedendum vſque ad vomitum vel crapulam, vel quando alia inconuenientia ſequuntur, vt infirmitas præuiſa, & cùm eſt notabile detrimentum ſanitatis præuiſum, vel quod præuidere tenetur, eſt mortale, & cùm inducit ad alia mortalia. ¶ Gula eſt vitium capitale, eò quòd ab eo multa vitia (quæ à D. Greg. filiæ eius dicuntur) originẽ ducant, & præcipuè quinq; Prima reſpicit rationem, & dicitur hebetudo mentis, quãdo ex immoderatione cibi & potus, rationis acies & intelligẽtia obtũditur & offuſcatur. Secũda, quæ reſpicit volũtatẽ, dicitur inepta lætitia, quando ſcilicet volũtas ſopito rationis gubernaculo, diſſoluitur in alias animæ paſſiones. Vnde.1. Eſdræ.3. Vinũ omnẽ mentem cõuertit in ſecuritatẽ. Tertia reſpicit linguam, & dicitur multiloquiũ. Vnde D. Gre. in Paſtorali ait: Niſi gulæ deditos nimia loquacitas raperet, diues ille epulo lingua grauius nõ arderet. Quarta reſpicit inordinatũ geſtũ, & dicitur Scurrilitas, hoc eſt iocularitas quædam, proueniẽs ex defectu rationis. Vnde ſuper illud. Stultiloquiũ & ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet, &c. dicit: ſcurrilitas, hoc eſt iocularitas, quæ riſum mouere ſolet, dicitur. Quinta, quæ reſpicit factum, dicitur immunditia, quæ poteſt attendi ſecundum inordinatã emiſſionem quarumcunque ſuperfluitatum, vel ſpecialiter quantum ad emiſſionem ſeminis. Vnde ſuper illud Apoſtoli: Fornicatio autem, & omnis immunditia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos. dicit Glo. hoc eſt incontinentia pertinens ad libidinem quocunque modo. Vitium oppoſitum abſtinentiæ per defectum, ad inſenſibilitatem reducitur, vel dicitur Exinanitio.

2.2.q.148.

In.31. Mora.

Quatuor modi delectationis inordinatæ.

Filiæ ſiue ſpecies gulæ 31. Mora.

Hebetudo mentis.

Inepta lætitia.

Multiloquium.

Scurrilitas.

Ephe.5.

Ephe.5.

Ver. 4. DE SOBRIETATE.

2.2.q.149. SObrietas eſt virtus quę moderatur delectationes potus, maximè vini, quod ex ſua fumoſitate natũ B
eſt caput conturbare. Moderatur etiam delectationes aliorum quæ inebriare poſſunt. Sobrietas
communiter dicta, in quacunque materia reperitur, & nil aliud eſt quàm mẽſura & moderatio. vnde
ad Titum.2. Sobriè, iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo. &.1. Timot.2. Mulieres in habitu ornato, cum
2.Pet.5. verecundia & ſobrietate ſe ornantes. Propriè tamen ſobrietas eſt circa potum, qui inebriare ſeu ca-
put conturbare poteſt. De hac D. Petrus: Fratres, ſobrii eſtote, & vigilate, &c. Et Eccle.30. Æqua via
hominibus vinũ in ſobrietate potatum: & in eodem. Sanitas animę, ſobrius potus Vinũ enim multũ
Sobrietas potatum irritationẽ & iram & ruinas multas facit. Ex his ſequitur quòd vſus vini nõ eſt illicitus. Vn
quibus ma- de Eccle.31. Vinum in iocunditatem creatũ eſt. Sed immoderatus vſus illicitus eſt. Vnde Cato dicit.
ximè neceſ- Nullum crimen vini eſt, ſed culpa bibentis. Quamuis autem omnes debeãt habere ſobrietatẽ, aliqui-
ſaria. bus tamẽ propter operationes eorũ, magis neceſſaria eſt: vtpote ſenibus, epiſcopis, Eccleſiæ miniſtris,
1.Tim.3. iuuenibus, & mulieribus. Ideo Apoſtolus, Oportet, inquit, epiſcopum eſſe ſobrium, & diaconos non
Tit.2. multo vino deditos. & idem in aliis miniſtris, & qui habẽt gubernare populum. Et ad Titũ ſcribens:
Hortare ſenes, vt ſobrii ſint. quia in eis ratio vigere debet, propter aliorũ eruditionem. Et in eodem:
Iuuenes ſimiliter hortare, vt ſobrii ſint, propter periculum. Et propter eandem rationẽ mulieres, quæ
debilioris ſunt cerebri. Vnde, 1. Tim.2. Mulieres ſimiliter pudicas & ſobrias.

Ver. 5. DE EBRIETATE.

2.2.q.150. EBrietas dupliciter accipitur. Vno modo pro ligamine rationis, quod ex vino immoderatè potato C
accidit. Et ſic eſt magis pœna, quàm culpa. Alio modo accipitur pro appetitu inordinato vini vel
alterius rei, ex qua ſequitur ligamen rationis. Quod cõtingit dupliciter. Primò propter fortitudinem
vini præter opinionem bibentis. Et ſic ebrietas contingere poteſt ſine peccato, præcipue ſi ex negli-
Gen.9. gentia hominis contingat. Et ſic creditur Noè inebriatus fuiſſe propter ignorantiã & inexperientiam
Ebrietas fortitudinis vini. Alio modo ex inordinata concupiſcẽtia & vſu vini. & ſic ebrietas eſt peccatum, &
quando mor- ſpecies gulæ: quę diuiditur in comeſſationem & ebrietatem: quæ prohibẽtur Ro 13. Non in comeſſa-
talis vel tionibus & ebrietatibus. & Galat.5. enumerãtur inter peccata mortalia: Manifeſta ſunt opera carnis,
venialis. &c. ¶ Ebrietas eſt peccatum mortale, quando quis aduertit vel aduertere tenetur potum eſſe immo-
Rom.1. deratum, & inebriare potentem, & bibit: vultq; magis inebriari, quàm à potu abſtinere. quia tunc ho
mo ſciẽter inordinatè ſe priuat vſu rationis: & ſe exponit multis periculis. Si verò fiat potus per regu-
las medicinæ ad vomitum prouocandum, non eſt peccatum, quia non eſt inordinatus. Cum autẽ eſt
ignorantia inuincibilis, vtputa cum ignorat fortitudinem vini, vel non aduertit, neq; aduertere tene-
batur, non eſt peccatum. Si verò quis aduertat potum eſſe immoderatum, tamen nõ exiſtimat potum
inebriare potentem, ſed caput modicum conturbantem, eſt veniale. ¶ Ex his ſequitur quòd aſſiduitas
Ebrietas inebriandi facit ebrietatem eſſe mortalẽ: non propter iterationem actus, ſed quia non poteſt eſſe quòd
quibus ma- homo aſſiduè inebrietur, quin ſciens & volens inebrietur. Et quemadmodum dictum eſt quòd ſo-
gis indecens brietas eſt magis decens certis perſonis, ſcilicet epiſcopis, & Eccleſiæ miniſtris, religioſis, ſenibus, iu-
& expro- uenibus, & mulieribus: ita ebrietas eſt illis magis indecens, turpis, & exprobrabilis. Vnde in canoni-
brabilis. bus Apoſtolorum legitur: Epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus, aleæ aut ebrietati deſeruiens, depo-
natur. Ebrietas inuincibilis & abſque culpa excuſat à peccato ſequente: quia cauſat inuoluntarium, ra
tione ignorantiæ. Si autem ſit vincibilis & culpabilis etiam mortaliter, excuſat peccatum ſequens à
tanto propter ignorantiam ſequentem, & ligamen rationis, quod aliquo modo cauſat inuoluntarium
tamen non excuſat à toto: quia licet peccatum ſequens non fuerit particulariter voluntarium: fuit ta-
men voluntarium in cauſa. Vnde Philoſophus.6. Ethicorum dicit, quòd ebrius meretur duplicem
increpationem, ſecundum legem cuiuſdam Pythagorici: qui (vt habetur in.2. Politicorum) ſtatuit
quòd ſi ebrii percutiant, plus puniantur quàm ſobrii: quia pluries iniuriantur & turbant pacificum
conuictum. ¶ An autem peccet nouo peccato dubium eſt, quia ſi impediretur à percuſſione, puta ſi
4.ſen.diſt. includeretur aut ligaretur, non puniretur vt percuſſor. Sed in oppoſitum videtur, quia actus ille in
49.& in ebrietate factus, nullam habet libertatem. Ideo D. Thomas dicit de damnatis, qui ex neceſſitate pec-
ad.4.p.q. cant, quòd totum demeritum ſequentis culpæ ad primam culpam pertinere videtur. Similis ratio vi-
98.art.3. detur eſſe de ebriis. Veruntamen aliud eſt apud Deum, qui interiora cognoſcit & iudicat: aliud apud
ad.3. homines, qui ſola exteriora cognoſcunt, & de illis ſolis iudicant. iuxta illud: Homines vident quæ fo
1.Reg.16. ris patent, Deus autem cor intuetur,

Ver. 6: DE CASTITATE.

2.2.q.151. CAſtitas eſt virtus & ſpecies temperantiæ, quæ concupiſcentiam moderatur, ne prætereat ſiue de-
ficiat, neque excedat debitum delectationum vſum circa venerea. Hanc D. Paulus.2. Cor.6. con- D
numerat aliis virtutibus. Et diuiditur in caſtitatem virginalem, vidualem, & matrimonialem.

Ver. 7. DE VIRGINITATE.

2.2.q.152. VIrginitas (prout eſt virtus) importat propoſitum habituale voto firmatum integritatis carnis per
petuo ſeruandæ, hoc eſt nunquam experiri delectationem venereorum. In virginitate igitur ſunt E
duo, ſcilicet materiale & formale. Materiale, eſt integritas carnis in membris generationi deputatis.
Formale autem, eſt illud firmum propoſitum votum firmatum. Et ſic ad completam virginitatẽ hæc
duo neceſſario requiruntur. Et ideo quolibet illorum voluntariè immutato, non remanet virginitas
completa atque perfecta. Si verò non voluntariè ſed inuoluntariè, puta ſi dormiendo aut per violen-
tiam fieret integritatis carnis corruptio, virginitatis perfectæ meritum non periret. licet caro ſentiret
1.de ci.Dei. & experiretur delectationem veneream, dũmodo voluntas nõ conſentiret. Vnde D. Lucia dicebat:
Si me inuitam violari feceris, caſtitas mihi duplicabitur ad coronã. & D Augu. dicit, quòd illa mem-
bra poſſunt diuerſis caſibus vulnerata vim perpeti, & medici quandocunque ſaluti opitulantes, hoc
ibi faciunt quod horret aſpectus. Obſtetrix etiam, virginis integritatem manu velut explorans, dum
inſpicit, perdit: deinde ſubiungit. Nõ opinor quenquam tam ſtultè ſapere, vt hinc periiſſe aliquid exi-
ſtimet,

ſtimet,etiam de ipſius corporis ſanctitate:quanuis membri illius integritas iam perdita ſit. Non ergo e.14.§.3.
talis amittit aureolam,de qua infrà dicetur. Si verò voluntariè,tunc perderetur virginitas, nec poſſet ver.4.
recuperari per pœnitentiam.ſicut virginitas formalis deperdita,poteſt per pœnitentiam & actum in-
teriorem reparari,quemadmodum per ſolum actum interiorem deperditur. Sed nō materialis,prout
ſi quis conſumpſerit diuitias ſuas, aut aliquo alio membro ſe mutilauerit, per pœnitentiam non reſti-
tuitur ei membrum,nec diuitiæ conſumptæ. Circa materiale virginitatis eſt aliquid quod miraculo-
ſè poteſt reparari diuinitus,ſcilicet integritas membri. Aliud eſt quod nec miraculoſè reparari poteſt:
vt ſcilicet qui expertus eſt voluptatem veneream,non ſit expertus;non enim fieri poteſt,vt ea quæ fa-
cta ſunt,non fuerint facta. Vnde dicitur,quòd ad præteritum non eſt potentia:vt ſcilicet non ſit præ- *In epiſt.ad*
teritum.implicat enim contradictionē.Ideo D. Hiero. ait:Audacter dicam,cū omnia poſſit Deus,ſuſ- *Euſtochium*
citare tamen non poteſt virginem poſt ruinam. ¶ De præeminentia virginitatis ad caſtitatem coniu- *& habetur*
galem,dicit D. Augu. in lib. de Virginitate:Certa ratione & ſanctarū ſcripturarū authoritate nec pec *in c.Si Pau*
catū eſſe inuenimus,nec eas(ſcilicet nuptias)bono virginalis cōtinentiæ vel etiā vidualis æquamus. *lus.32.q.5.*
Et D.Pau hanc ſententiā probat duplici ratione:ſcilicet propter ſolicitudinē, & carnis tribulationē, *In lib. de*
quæ ſunt in vxoratis. Caſtitas enim matrimonialis eſt,quæ inclinat ad abſtinendū à voluptatibus ve *Virginit.*
nereis extra matrimoniū,& in matrimonio ab illicitis. Vnde nō habet excellentiam ſupra cōmunem *Virginitas*
caſtitatem.Ideo nō eſt ſpecialis virtus,ſicut virginitas. Caſtitas vidualis addit aliquid ſupra caſtitatē *præſtantior*
communem,non tamen peruenit ad id quod perfectum eſt in iſta materia,hoc eſt ad omnimodam im *eſt caſtitate*
munitatem venereæ voluptatis,ſed ſola virginitas.Ideo ſola virginitas ponitur virtus ſpecialis ſupra *matrimonia*
caſtitatem,ſicut magnificentia ſupra liberalitatem. *li & vi-*

Ver. 8. DE PVDICITIA. *duali.*

A PVdicitia à pudore(in quo verecūdia ſignificatur) dicta,verſatur circa illa, de quibus homines ma *2.2.q.151.*
ximè verecundantur. Verecundātur autem homines de actibus venereis (vt D.Aug.ait) intantū *art.4.*
vt cōcubitus cōiugalis,qui nuptiarum honeſtate decoratur, verecundia nō careat. Et hoc ideo,quia *4.de ci.dei.*
motus genitalium nō ſubiicitur imperio rationis,ſicut motus aliorū exteriorum membrorū:verecū-
dantur etiam non ſolū de illa coniunctione, ſed etiam de quibuſcunq; ſignis eius, vt dicit Philoſ.in.2.
Rhetorices. Ideo pudicitia(quæ attenditur circa venerea) præcipuè attenditur circa ſigna venereorū,
vt ſunt impudici aſpectus, & tactus, oſcula, & amplexus,& alia huiuſmodi, quæ ſolent deprehendi. *In lib. de*
Ideo pudicitia eſt virtus, quæ moderatur delectationes circa ea quæ conſequuntur ſeu ordinantur ad *Perſeue.*
venerea. De hac D. Aug. ait:Prædicanda eſt etiam pudicitia ab eo qui habet aures audiendi,vt nil ge
nitalibus membris illicitum perpetretur.

§. 4. DE VITIIS OPPOSITIS CASTITATI.

B CAſtitati opponitur luxuria,quæ eſt inordinatus appetitus delectationum venerearum. vnde Lu- *2.2.q.153.*
xurioſus(ſecundum Iſidorum)dicitur quaſi ſolutus in voluptates. Voluptates enim venereæ ma *Li.Ethi.*
ximè ſoluunt appetitum. Ideo circa eas luxuria maximè conſideratur. Luxuriam eſſe peccatum mor-
tale apparet ex illo Galatharum.5. Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio,immunditia,im-
pudicitia,luxuria,idolorum ſeruitus, &c. ſubiungit,& ſimilia quæ prædico vobis, quoniam qui talia
agunt,regnum Dei nō conſequentur. Et quanuis ſemen ſit ſuperfluum alimenti & virtutis nutritiuæ *Ie.li.de Ci.*
(vt dicit Philoſophus) & in aliarum ſuperfluitatum emiſſione non ſit peccatum, qualitercunq; emit-
tantur,ſalua decentia conuictus humani:tamen in emiſſione ſeminis, quæ ſit cōtra ordinem rationis,
eſt peccatum:eò quòd natura eget illo ſuperfluo, & ordinauit ad generationē. & ideo illa emiſſio eſt
peccatum mortale,quocunque modo voluntariè fiat extra matrimonium, quod eſt ordinatum ad ge-
nerationem. aliis autem ſuperfluitatibus natura non eget, nec ordinauit illas. Ideo non refert neq; eſt
peccatum,quocunque modo emittantur. ¶ Luxuria eſt vitium capitale,cùm ex eo ſiue propter eius fi- *Luxuriæ fi-*
nem,qui eſt delectatio venereorum,multa vitia oriantur & perpetrentur. Et ſecundū D.Gregorium, *liæ octo*
habet octo filias,ſcilicet cęcitatem mentis,inconſiderationem,præcipitationem,inconſtantiam,amo- *13.Moral.*
rem ſui,odium Dei, affectum pręſentis ſeculi,& honorem ac deſperationem futuri. quando enim in-
feriores animæ vires vehementer afficiuntur ad ſua obiecta : conſequens eſt vt ſuperiores vires deor-
dinentur in ſuis actibus,cùm pendeant ac deriuentur quodāmodo ex inferioribus viribus. Per vitiū
autem luxuriæ appetitus inferior ſiue cōcupiſcibilis maximè intēdit ſuo obiecto delectabili,propter *Quatuor*
vehementiā paſſionis & delectationis:& ideo per luxuriam vires ſuperiores,quæ ſunt ratio & volū- *actus ratio-*
tas,maximè deordinantur.Sunt autem quatuor actus rationis in agendis. Primus eſt ſimplex intelli- *nis in*
gentia,quæ apprehendit aliquem finem vt bonum. Et hic actus impeditur per luxuriam : ideo ſequi- *agendis.*
tur eam cæcitas mentis, ſecundum illud Dan.13. Species decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor *Cæcitas*
tuum. & quantum ad hoc ponitur cæcitas mētis. vnde Sophonias, Ambulabūt vt cæci,quia domino *mentis.*
peccauerunt.Secundus actus rationis eſt conſilium de iis quæ ſunt agenda propter finem. & hic etiam *Sopho.1.*
impeditur per concupiſcentiam luxuriæ. Vnde Terent. in Eunucho, loquens de amore libidinoſo: *Præcipi-*
Quæ res in ſe neque conſilium, neque modum vllum habet, conſilio regere non potes. & quātum ad *tatio.*
hoc ponitur præcipitatio,quæ importat ſubſtractionem conſilii,vt dictum eſt. Tertius actus eſt iudi- *c.4.§.3.*
cium de agēdis:& hic etiam impeditur per luxuriam. Vnde Dan.13. de ſenibus luxurioſis. Auerterūt *Ver.1.*
ſenſum ſuum,vt non recordarentur iudiciorum rectorum. & quantum ad hoc ponitur incōſideratio, *Inconſide-*
de qua dictum eſt. Quartus actus eſt pręceptum ſiue impetiū rationis de agendis,hic actus etiam im- *ratio.*
peditur per luxuriam, inquantum homo impeditur impetu cōcupiſcentiæ, ne exequatur id quod de- *c.4.§.3.*
creuit eſſe faciendum. Vnde Terent. in Eunucho de Thraſone milite, qui iactabat ſe receſſurum ab *Ver.2.*
amica,dicit: Hæc verba vna falſa lachrymula reſtringet. & quantum ad hoc ponitur inconſtantia. Ex *Amor ſui.*
parte autem voluntatis conſequitur duplex actus,quorum vnus eſt appetitus finis:& quātum ad hoc *Odiū Dei.*
ponitur amor ſui,quantum ſcilicet,ad delectationem quam inordinatè appetit. & per contrarium po *Affectus*
nitur odium Dei,inquantum ſcilicet Deus prohibet delectationem concupitā. Alius actus volūtatis *præſentis*
eſt appetitus eorum quæ ſunt ad finem, hoc eſt mediorum. & quantum ad hoc ponitur affectus præ- *ſeculi.*
ſentis

Horror futuri ſeculi. ſentis ſeculi, in quo aliquis vult frui voluptate. Et per oppoſitum opponitur deſperatio & horror futuri ſeculi. Quia dum nimis detinetur carnalibus delectationibus, non curat venire ad ſpirituales, ſed faſtidit eas. ¶ Iſidorus circa actus inordinatos exteriores ad delectationem pertinentes, ponit quatuor: *Multiloquium.* Primum circa materiam. Et ſic ponitur multiloquium Cum enim ex abundantia cordis os loquatur (vt dicitur Mat. 12.) Luxurioſi (quorum eſt cor turpibus delectationibus & cõcupiſcentiis plenum) de facili ad turpia verba prorumpunt. Secundum ex parte cauſæ. Cùm enim luxuria inconſiderationem & præcipitationem cauſet, facit prorumpere in verba leuiter & inconſideratè dicta & ſic ponit *Scurrilitas.* ſcurrilitatem, ſiue ſcurrilia verba. Tertium quantum ad finem. Cum enim luxurioſus delectationem quærat, & verba ſua ad delectationem ordinet, prorumpit in verba ludicra. Quartum quantũ ad ſententiam verborum, quam peruertit luxuria, propter cæcitatẽ mentis quam cauſat, prorumpit in *Stultiloquium.* ſtultiloquia: vtpote, cum præfert delectationes quas appetit, quibuſcunq; aliis rebus. ¶ Luxuria habet ſeptem *Luxuriæ ſpecies ſeptẽ.* ſpecies, ſcilicet fornicationem ſimplicem, adulterium, inceſtum, ſtuprum, raptum, ſacrilegium, & vitium cõtra naturam. quia vbi eſt ſpecialis ratio deformitatis, oportet ibi eſſe ſpeciale peccatum. ſed ſic eſt in iſtis (vt patet intuenti) igitur, &c.

Ver. 1. DE FORNICATIONE.

2.2.q.154. art.2. Fornicatio eſt duplex, ſcilicet ſpiritualis & corporalis. Spiritualis eſt idololatria, quæ habet ſimilitudinem cum corporali: quia ſicut in corporali eſt acceſſus ad non ſuam, & cõcubitus cum ea: ſic *Spiritualis fornicatio.* in idololatria eſt acceſſus ad non ſuum Deum, & concubitus cum eo. & hæc etiam poteſt dici adulterium, præcipuè in eo qui fidem dedit Deo: vt Iudæi in circunciſione, & Chriſtiani in baptiſmo. Et ſic intelliguntur multi paſſus ſacræ ſcripturæ in antiquo teſtamento de filiis Iſraël, maximè Ezech. 16. Multiplicaſti fornicationes tuas. & Hie. 3. Tu fornicata es cum amatoribus multis. Et Chriſtus Mat. 12. Generatio praua & adultera ſignum quærit. ¶ Fornicatio corporalis eſt concubitus ſoluti cum ſoluta. Fornicationem ſimplicem eſſe peccatum mortale iure diuino manifeſtum eſt per illud quod habetur Ephe. 5. Fornicatio autem, &c. ſubditur: Hoc autem ſcitote, intelligentes quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, nõ habet partem in regno Chriſti & Dei. Sed nil excludit à regno Dei, niſi peccatum mortale: igitur, &c. Et Tob. 4. Attende ab omni fornicatione: & præter vxorem tuam ne patiaris crimen ſcire. Crimẽ autem importat peccatum mortale: igitur. & Act. 15. Abſtineatis vos à fornicatione. Nec obſtat quòd Abraham legitur habuiſſe concubinã, Gen. 16. Iacob pariter, Gen. 30. quia erant vxores, & cum illis diſpenſatum fuit ſuper pluralitate vxorum, eò quòd cultus diuinus erat per propagationem naturalem ampliãdus: ſecus in noua lege, in qua *Mat. 19.* fides per miracula propagatur. Et per Chriſtum diſpenſatio illa reuocata fuit, cum reprobauit libellũ repudii, & reduxit matrimonium ad ſtatum in quo fuerat inſtitutum. Iudas tamen nõ excuſatur à fornicatione cum Thamar, Gen. 38. licet Oſeas non fuerit fornicatus, eò quòd præcepto domini vxorem *Iudas fornicatus eſt, Oſeas verò non.* accepit meretricem & fornicariam. Et quanuis quælibet inordinata comeſtio non ſit peccatum mortale ex genere, eò quòd per vnam comeſtionem non impeditur bonum totius vitæ: quia ſi impediretur, eſſet mortale: tamen quælibet fornicatio impedit bonum prolis naſcituræ, cùm ex vno concubitu generatio fieri poſſit. & ideo ex ipſo genere actus eſt peccatum mortale. & ſic non ſolùm iure diui- *c.1. § 7. ver. 11.* no, ſed etiam iure naturæ: quia contrariatur charitati & bono prolis naſcituræ. de his amplius, cùm de concubinatu agetur. C

Ver. 2. DE ADVLTERIO.

2.2.q.154. art.8. Adulterium eſt acceſſus ad alienum thorum: & committitur, quando alter illorum eſt alicui alii matrimonio coniũctus. Hoc autem nulli dubium eſt adulterium eſſe maius peccatũ fornicatione: quia in ſimplici fornicatione nulla fit proximo iniuria, ſed ſoli Deo. In adulterio autem quanuis non fiat iniuria conſentienti, fit tamen coniugi, & Eccleſiæ ſacramento. & ideo poſt homicidium in grauitate adulterium collocatur non ratione venereorum tantum, quia peccatum cõtra naturam grauius eſt: ſed propter alias circunſtantias. Et quanuis ſecundum aliquid ſit grauius in viro, eò quòd vir *Adulteriũ an grauius ſit in viro q̃ in muliere.* ſit maioris & viuacioris rationis: abſolutè tamen & ſimpliciter eſt grauius peccatum in muliere, propter multa retrahentia & pericula, quibus mulier ſe exponit, & prolem. de his amplius dictum eſt ca. 5. §. 1. ver 14. Hoc peccatum ſpeciali præcepto legis naturæ prohibetur: Non mœchaberis, Exod. 20. Adulteriũ fieri poteſt ſtuprũ, inceſtus, ſacrilegiũ, & raptus: ſi vxoratus ad virginẽ vel conſanguineã, aut monialem, vel violenter accedat. Nec incõuenit (prout dictum eſt) quòd vnus actus materialiter, ſit plura peccata formaliter, propter diuerſas deordinationes & prohibitiones quas habet. D

Ver. 3. DE INCESTV.

2.2.q.154. art.9. Inceſtus eſt, cum quis abutitur conſanguinea vel affine: & tanto eſt peccatum grauius, quanto ſunt proximiores in gradu. de his perſonis eſt ſpecialis prohibitio Liuit. 18. Ideo eſt ſpeciale peccatum. Deordinatio in hoc peccato prouenit ex eò quòd homo naturaliter debet quandam honorificentiam conſanguineis, & propter eos affinibus: intantum quòd apud antiquos (vt refert Valer. Max.) nõ erat fas filium cum patre balneari, ne ſe nudos conſpicerent. Prædicta autem honorificentia non poteſt ſeruari in actibus venereis, in quibus eſt turpitudo maxima. E

Ver. 4. DE STVPRO.

2.2.q.154. art.3. Stuprum præcipuè cõſiſtit in actu, quo virgo etiam volens defloratur. In hoc peccato eſt ſpecialis deformitas, tã ex parte puellæ, quàm patris. Ex parte puellæ, quia ex hoc q̧ violatur, nulla pactione coniugali præcedente, impeditur à legitimo matrimonio conſequendo, & ponitur in via meretricandi. talis deformitas non reperitur in viro. Ideo vir virgo primò concumbens, non peccat peccato ſtupri, vt dicit dominus Caietanus. Ex parte patris, quia opprobrium ei fit, eò quòd puella in eius cura & ſolicitudine ſita eſt. Et ideo Deus duplicem pœnam ſtuprantibus ordinauerat olim in lege. Patri tenebatur ſtuprator in quingentis ſiclis: vt habetur Deuter. 22. Quo ad puellam, habetur Exod. 22. Si quis ſeduxerit virginẽ necdum deſponſatã, dormieritq; cum ea, dotabit eam, & habebit eam vxorẽ, Si pater virginis noluerit ei dare, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere conſueue F

ſueuerunt. Prædictæ tamen ordinationes (in quantum ſunt iudiciales) non obligant, niſi quatenus Ec-
cleſia vel aliqua communitas eas reinſtituerit. Quòd ſi nulla ſit reinſtitutio vel humana circa hæc or-
dinatio, tenetur ſtuprator propter iniuriam factam ad arbitrium iudicis, qui in non moderatis per le-
gem debet arbitrari & non moderari.

Ver. 5. DE RAPTV.

A Raptus (prout eſt ſpecies luxuriæ) eſt concubitus violentus, ſiue ſit virgo, vidua, vxorata, aut mo- *2.2.q.154.*
nialis: & ſic poteſt cõcurrere ſimul cum aliis peccatis: ſi fiat violentia patri, marito, prioriſſę, vel *art.7.*
monaſterio. Si violẽter abducatur à domo patris, mariti, vel à monaſterio, dicitur raptus, qui eſt graue
peccatum, & per leges punitur pœna capitali: & eius ſubſtantia applicatur raptæ, etiam ſi non fuerit
cognita de his Legiſtæ in rubrica de raptoribus. C. & in l. ſi quis non dicam rapere. C. de Epiſco &
cle. Vir tamen quamuis violentiam inferat ſponſæ, excuſatur à raptu, eò quòd ius habeat in illa, maxi-
mè ſi contraxit per verba de præſenti.

Ver. 6. DE SACRILEGIO.

B Sacrilegium accipitur dupliciter: primò, vt eſt vitium religioni oppoſitũ, de quo dictum eſt. Secun- *2.2.q.154.*
dò, vt eſt ſpecies luxuriæ. Et tunc dicitur cõcubitus cum perſona Deo dicata: vt ſi vir etiam laicus *art.10.*
cum moniali, vel mulier cum ordinato & dicato Deo. Poteſt etiam ex vtroq; extremo cõmitti; & tũc *c.5 §.4.*
eſt grauius peccatum, ex ſuo genere mortale, & magna pœna dignum. *Ver.8.*

Ver. 7. DE VITIO CONTRA NATVRAM.

C Licet omne vitium ſit contra naturam hominis, cuius bonum ſecundum D. Diony. eſt ſecundũ ra- *2.2.q.154.*
tionem eſſe: ſpecialiter tamen abuſus qui fit circa venerea contra modum humanum (ſicut ſi cum *art.11.*
maſculo vel fœmina extra vas naturale, vel cũ alterius generis animantibus) dicitur vitium cõtra na-
turam: quia in illis minus obſeruatur ratio, quę eſt natura hominis: & vocatur à D. Paulo immũditia,
per anthonomaſiam. vnde ait: Et non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & im- *2.Cor.12.*
pudicitia. vbi gloſ. Immunditia eſt vitium cõtra naturam. Et habet plures ſpecies. Si quis ſolus, voca-
tur Mollicies & pollutio voluntaria, quæ ſemper eſt peccatum mortale, vt habetur ex illo. 1. Corin 6.
Nolite errare, neque fornicarii, neque maſculorum concubitores, neque molles regnum Dei poſſide-
bunt. Propter hoc peccatum, Onam qui fundebat ſemen in terram, percuſſit dominus, eò quòd rem *Gen.38.*
deteſtabilem faceret, in iniuriam totius naturæ humanæ, cuius ſemen eſt ad generationẽ ordinatum.
Hoc vitium in ſecundam perſonam valde graue eſt. Ideo Rom. 1. D. Pau. plurimum deteſtatur maſcu-
lorum cõcubitores. Sed vitium beſtialitatis eſt grauiſſimum in genere ſuo. vnde ſuper illud Gen. 37.
Ioſeph accuſauit fratres ſuos apud patrem, crimine peſſimo, dicit Glo, quia cum pecoribus commiſce-
bantur. Propter hoc peccatum pluit dominus ignem & ſulphur ſuper Sodomam & ciuitates circum- *Gen.19.*
uicinas. ¶ Et ideo in huius exemplum & criminis deteſtationem, de talibus conuicti non immeritò *Pollutio in*
flammis traduntur. ¶ Nocturna verò pollutio, quæ contingit in ſomniis, peccatũ eſſe non poteſt, cum *dormiente*
non ſit voluntaria eſt tamen aliquando ſequela præcedentis peccati: puta cum contingit ex vehemen- *non eſt pec-*
ti cogitatione præcedente in vigilia. Non tamen eſt peccatum intrinſecè, etiam ſi in vigilia termine- *catum.*
tur, dummodo non placeat: cum non ſit in facultate hominis impedire. Et eodem modo dicẽdum eſt
de omnibus aliis deformitatibus, quæ cõtingunt dormientibus in ſomniis, etiam ſi à dæmonibus vel
ex fragilitate proueniant, dummodo non ſit conſenſus: quia ſi eſſet conſenſus vel complacentia in il-
lo, peccatum eſſet, & non in ſomnio, cum non ſubiaceat libertati. ¶ Tactus autem & oſcula vel ample- *Tactus, oſ-*
xus, quamuis ex genere ſuo non ſint peccata mortalia aut venialia: poſſunt enim abſq; libidine fieri ſe- *cula & am-*
cundum conſuetudinem patriæ, vel propter neceſſitatem aut aliam cauſam rationalem. Si tamen de- *plexus an*
liberatè fiant, propter intentionẽ corruptã, ſunt peccata mortalia, ſicut & aſpectus, iuxta illud Mat. 5. *ſint peccata.*
Si quis viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Non ſolum enim
cõſenſus in actũ peccati mortalis, eſt peccatum mortale, ſed etiam in delectationem: vt dictũ eſt, cum
de cõſenſu ageretur. Vnde D. Cyprianus ad Pompeium, de Virginitate dicit: Certè ipſe concubitus,
ipſe amplexus, ipſa confabulatio, oſculatio, & coniacentium duorũ turpis & fœda cognitio, quãtum
dedecoris & criminis ſit, confitentur. Quod intelligendum eſt extra matrimoniũ. Et quamuis non im-
pediant bonum prolis humanæ: quia tamen procedunt ex libidine, quæ ad illud inclinat & diſponit,
ſunt peccata. Qui enim amat periculum, in illo peribit. *Eccle.3.*

§. 5. DE PARTIBVS POTENTIALIBVS TEMPERANTIAE.

D Decem communiter poni ſolent partes potentiales temperantiæ, quæ dicuntur virtutes adiunctę
& ſecundarię: quia cõueniunt cum ipſa temperantia in hoc quòd moderantur aliquas paſſiones,
vel aliquod pertinens ad eas, ſicut temperantia. Deficiunt tamen à ratione temperantiæ, quæ mode-
ratur paſſiones maximè allicientes, & non hæ decem, ſcilicet continentia, mãſuetudo, clementia, mo-
deſtia, humilitas, ſtudioſitas, moderatio, eutrapelia, ornatus, parcitas. Aliqui plures ponunt, quas redu-
cunt ad aliquas prædictarũ, alii tamen non ponunt niſi quatuor, ſcilicet continentiã, manſuetudinem,
clementiam, & modeſtiam, quam ſubdiuidũt in quinque, ſcilicet humilitatem, ſtudioſitatem, bonam
ordinationem, eutrapeliam, & ornatum, ſub quo ſimplicitas, de quibus per ordinem dicendum eſt.

Ver. 1. DE CONTINENTIA.

E Continentia dupliciter accipitur. Vno modo pro ea qua homo ab omni delectatione venerea ab- *Continentia*
ſtinet. Vnde Apoſtolus Galat. 5. continentiã caſtitati coniungit. Et ſic continentia videtur idem *dupliciter*
eſſe cum caſtitate, & eodem modo diſtingui ſiue diuidi poteſt. Alio modo accipitur continentia, qua *accipitur.*
quis reſiſtit concupiſcentiis prauis vehementibus. Et hoc modo accipit Philoſophus in. 7. Ethicorũ. *Continentia*
Et hoc modo continentia habet aliquid de ratione virtutis, inquantum firmat rationẽ contra paſſio- *non attingit*
nes, ne ab eis deducatur. Non tamen attingit perfectam virtutis moralis rationem, ſecundum quam *rationem*
appetitus ſenſitiuus ſubditur rationi, ſic quòd in eo non inſurgunt vehementes paſſiones: ſed prom- *perfectæ vir-*
ptè & faciliter abſq; difficultate exit in actum. Ideo Philoſo. in. 4. Ethic. dicit, quòd continentia non *tutis.*
eſt perfecta virtus, ſed mixta, inquantum habet aliquid de ratione virtutis, & in aliquo deficit à virtu-
te. Ac-

te. Accipiendo tamen largè virtutem pro quolibet principio laudabilium operum, continentia poteſt dici virtus, quæ principaliter eſt circa delectationes tactus, ſicut & temperantia, & minus principaliter circa concupiſcentias honoris aut iræ. Et ſic ſubiectiuatur in voluntate, qua quis eligit non ſequi vehementes concupiſcentias illicitas.

Ver. 2. DE INCONTINENTIA.

2.2.q.156. *Incōtinētiæ peccatū minus intemperantiæ.* *7.Ethic.*

INcontinentia dupliciter & oppoſito modo ad continentiam accipi poteſt. Primo pro ea qua quis P
liberè ſe immergit delectationibus turpibus. Et ſic eſt peccatum generale ad gulam, ebrietatem, & luxuriam. Alio modo pro ea qua quis rectam rationem habens, vincitur à vehementi concupiſcentia carnalium delectationum honoris, aut iræ. Et talis incontinentia eſt peccatum perſonæ non omnino deprauatæ. Ideo eſt minus peccatum quàm intemperantia. Quia intemperati voluntas magis inclinatur ad peccandum, cum ex propria electione, quæ procedit ex habitu. In eò verò qui eſt incontinens, voluntas inclinatur ad malum ex paſſione quæ citò tranſit. Et inde eſt quòd incontinens ſtatim pœnitet tranſeunte paſſione, quod non facit intemperatus: imò gaudet ſe peccaſſe, eò q; operatio peccati facta eſt ei connaturalis ſecundum habitum. Vnde de intemperatis dicitur Prou.2. Lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis. Hanc rationem tangit Philo. dicens q; intemperatus non eſt pœnitituus: immanet enim electioni. Incontinens autē omnis eſt pœnititiuus: & ideo minus peccat. ¶ Incontinentia concupiſcentiæ eſt peior quàm iræ aut ambitionis. Vnde Philoſ. dicit quòd minus turpis eſt incontinentia iræ, quàm incontinentia concupiſcentiæ, propter quatuor. Primò quia motus iræ participat aliquo modo rationem, inquantum iratus tendit ad vindicandam iniuriam ſibi factam: quod aliqualiter ratio dictat, ſed non perfectè. Sed motus concupiſcentiæ eſt totaliter ſecundum ſenſum, & nullo modo ſecundum rationem. Secundò quia motus iræ magis ſequitur complexionem propter velocitatem motus choleræ, quæ tendit ad iram. vnde magis eſt in promptu, quòd ille qui eſt ſecundum diſpoſitionem corporis diſpoſitus ad iraſcendum, magis iraſcatur, quàm ille qui eſt diſpoſitus ad concupiſcendum, concupiſcat. vnde frequentius ex iracundis naſcuntur iracundi, quàm ex concupiſcentibus concupiſcentes. Quod autem prouenit ex corporis diſpoſitione, reputatur magis venia dignum. Tertiò quia ira quærit manifeſtè operari, & concupiſcentia quærit latebras, & doloſè ſubintrat. Quartò quia concupiſcens delectabiliter operatur: Iratus autem quaſi quadam triſtitia præcedente coactus. Tunc incontinentia eſt peccatum mortale, quando procedit vſque ad conſenſum deliberatum alicuius, quod eſt peccatum mortale puta vindictam, fornicationē, &c. aliàs eſt peccatum veniale.

Ver. 3. DE CLEMENTIA ET MANSVETVDINE.

2.2.q.157. *In.1.lib. de Cle.* *Clementia & miſericordia differunt.*

MAnſuetudo propriè eſt virtus, quæ moderatur & frenat impetum iræ Clementia autem eſt vir- G
tus quæ moderatur exteriores punitiones. Vnde Seneca Clementia eſt potentia animi in poteſtate vlciſcendi. Et quia iſtæ duæ virtutes concurrunt ad eundem effectum, ſe conſequuntur ad inuicem, ſicut iuſtitia & liberalitas, quæ cohibent aliquem à furto: & conueniunt cum miſericordia, quia vtraque fugit & abhorret à miſeria alterius. Ideo clementia miſericordia nuncupatur. Differunt tamen, quia ad miſericordiam pertinet ſubuenire miſeriæ alterius per beneficii collationem Sed ad clementiam pertinet miſeriam diminuere per pœnarum ſubſtractionem. Clementia & manſuetudo ponuntur partes temperantiæ: quia imitantur eam in aliquibus materiis ſecundariis, quantum ad modū, ex quo principaliter dependet laus temperantiæ, cuius eſt moderari & refrenare concupiſcentias vehementiſſimas. Sic manſuetudo moderatiua eſt iræ, clementia verò pœnarum. Ideo adiunguntur temperantiæ, ſicut virtuti principali.

Ver. 4. DE IRA SIVE IRACVNDIA.

2.2.q.158. *Ira quando et quomodo bona.* *Rom.13.* *Mat.21.* *Pſal.4.* *Ioan.2.* *Ira quando mala & quo modo.* *Ira fit venialis tribus modis.*

IRa, propriè loquendo, eſt paſſio appetitus à qua vis ſiue potentia iraſcibilis nominatur, per quā ali- H
quis appetit vindictam. Et quia vindicta poteſt bene vel malè appeti, ſicut & infligi. Ideo ira ſecundum ſe eſt indifferens: ſed ſecundum quòd moderatur & determinatur per rationem quando oportet quantum & ſecundum quòd oportet, eſt bona vt ſi pater moderatè iraſcatur contra filium propter culpam vel defectum, vel prælatus contra ſubditum Et ſimiliter appetere vindictam propter correctionem vitiorum, & bonum iuſtitiæ ſeruandum (dummodo fiat ſecundum ordinem iuris) eſt à Deo, cuius miniſter eſt poteſtas puniēs. & tunc ira non eſt peccatum, imò eſt laudabilis. Sic iratus eſt Chriſtus, cum facto quaſi flagello ex funiculis, eiecit ementes & vendentes de templo. Ad hunc modum iraſcendi hortabatur Pſalmographus: Iraſcimini & nolite peccare. Hęc ira alio nomine dicitur zelus, hoc eſt quæ fit propter amorem & honorem Dei, ac Reipub. vtilitatem. vnde Ioan.2. Recordati ſunt diſcipuli eius, quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuę comedit me. Quando verò ira non eſt regulata per rationem, quocunq; modo fiat, eſt peccatum: puta ſi quis appetit vindictam propter malum eius qui puniendus eſt, vel ſi appetat eum puniri qui non meruit, vel vltra quàm meruit, vel etiam non ſecundum iuris ordinem, qui eſt conſeruatio iuſtitiæ, & correctio culpæ ab eo qui præeſt. Eſt autem peccatum mortale, quando contrariatur charitati: quod eſt quando appetitur notabile damnum ſeu malum proximi, in perſona vel bonis Fit autem veniale tripliciter. Primò propter imperfectionē actus vt quando malum quod appetitur, non eſt notabile. Secundò propter ſubreptionem, quando non ex pleno & libero vſu rationis procedit, ſed ex impetu paſſionis & motu ſecūdo primo. Tertiò propter inordinatum modum, quando quis etiam ex cauſa licita iraſcitur, ſed nimis ardenter, aut ſecundū exteriores motus nimis excandeſcit, eſt veniale. Poſſet tamen propter ſcandalum fieri mortale, ac etiam ſi huic exceſſui addatur aliquid quod ſit contra dilectionem Dei & proximi: vt ſi prorumpat in blaſphemiam, vel contumeliam, aut aliud crimen. Vnde Mat.5 dicebat Chriſtus: Ego autem dico vobis, Omnis qui iraſcitur fratri ſuo (ſcilicet in corde) reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, Racha (quod ſecundum D. Chryſoſt. paruipenſionis verbum eſt, ſicut cum diximus, Tu ex contemptu) reus erit concilio. Qui autem dixerit fratri ſuo, Fatue: reus erit gehennę ignis. Hi ſunt tres gradus iracundiæ, ſecundum proceſſum humani actus: in quo primò aliquid in corde concipitur, deinde per exteriora ſigna manifeſtatur, & tandem peccatum interius conceptum ad effectum perducitur, & vindi-

cta verbo vel facto infligitur. Iracundorum tres modi aſſignantur à Philoſopho Quidam ſunt acuti, *Iracundorũ*
qui nimis citò iraſcuntur, ex qualibet etiam leui cauſa: tamen citò euaneſcit ira. Quidam amari, quan- *tres ſpecies*
do iraſcuntur ex cauſa iræ: quæ eſt memoria iniuriæ illatæ. & ex hoc ira diu perſeuerat: quia continuè *4. Ethic.*
memorantur. vnde ex hoc diuturnam triſtitiam concipiunt. Ideo ſunt ſibiipſis amari. Quidam graues
& difficiles & quaſi implacabiles, & iſti ſunt peiores. Grego. autem Niſſenus & Damaſcenus ponunt
tres ſpecies iraſcibilitatis. Primam vocant iram felleam: ſecundam maniam & inſaniam: tertiam furo
rem. Hæ tres ſpecies ordinatè reſpondent tribus modis à Philoſopho conſtitutis. Sed de duabus vlti-
mis facit mentionem Dauid: Domine, ne in furore tuo arguas me: neq; in ira tua, &c. ¶ Ira eſt vitium *Pſal. 6.*
capitale, quia ex ea ſiue eius modo multa vitia oriuntur, præcipuè ſex, quæ à D. Grego filiæ iræ dicun- *Iræ ſex filiæ*
tur. Quæ ſunt: indignatio, tumor mentis, contumelia, clamor, blaſphemia, rixa. Ira enim tripliciter po *31. Mora.*
teſt conſiderari, Primò ſecundum quòd eſt in corde. Et ſic ex ira oriuntur duo vitia: Vitium ex parte
eius cui quis iraſcitur, quem reputat indignũ, vt ſibi tale quid fecerit. & ſic ponitur indignatio. Aliud
ex parte ſuipſius, inquãtum ſcilicet, cogitat diuerſas vias vindictæ: & talibus cogitationibus animũ
replet, ſecundum illud Iob. 15. Nunquid ſapiens replebit ſtomachum ſuum? & ſic ponitur tumor men-
tis. Secundò conſideratur prout eſt in ore. & ſic ex ira duplex inordinatio procedit. Vna quidem ſe-
cundum hoc quòd homo in modo loquendi iram ſuam demonſtrat: vt dicẽdo, Racha, ſiue paruipen-
dendo. Et ſic ponitur clamor, per quem intelligitur alta & inordinata ac confuſa locutio. Alia inordi-
natio eſt ſecundum ꝙ aliquis prorumpit in verba iniurioſa: quæ quidem ſi ſint contra Deũ, erit blaſ-
phemia: ſi verò contra proximũ, erit contumelia, prout complectitur conuitiũ & improperiũ. Tertiò
conſideratur ira ſecundum ꝙ procedit vſq; ad factum. Et ſic ex ira oriuntur rixæ, per quas intelligun-
tur omnia nocumenta, quæ facto proximis inferuntur ex ira, ſiue in bonis, ſiue in perſona. & ſic com-
plectuntur detractionem, homicidium, mutilationem, & alia huiuſmodi.

Ver. 5. DE CRVDELITATE.

A CRudelitas à cruditate ſumitur. ſicut enim ea quæ ſunt cocta & digeſta, conſueuerunt habere dul- *2.2.q.159.*
cem & ſuauem ſaporem. & illa quæ ſunt cruda, habent horribilem & aſperum ſic clementia im-
portat ſiue ſignificat quandam animi lenitatem ſiue dulcedinẽ. per quam aliquis eſt diminutiuus pœ-
narum: ita crudelitas eius oppoſitum ſignificat quandam animi aſperitatem. Vnde Seneca: Crudelitas *2. li. de Cle.*
(quæ nihil aliud eſt, quàm atrocitas animi in expediendis pœnis) clementiæ opponitur. Et ſicut cle-
mentia pro miſericordia communiter ſumitur: ita crudelitas pro immiſericordia, ad quã pertinet be-
neficia non largiri. quamuis dici poſſit quòd ipſa beneficii ſubtractio pœna quædam ſit. Conuenit au-
tem crudelitas cum ſæuitia, ſicut malitia humana cum beſtialitate, vt dicitur. 7. Ethicorum. Quia cru-
delitas in pœnis non ſignificat aliquam culpam eius qui punitur, ſed ſolum eius qui delectatur in ho-
minum cruciatu: ſicut animalia fera nocent hominibus, vt ex eorum corporibus paſcantur, nõ ex alia
iuſtitiæ cauſa. & ideo crudelitas continetur ſub beſtialitate. Nam talis delectatio non eſt humana, ſed
beſtialis, proueniens ex mala conſuetudine vel corruptione naturæ, ſicut & aliæ hominum beſtiales
affectiones. Differt tamen, quia crudelitas non ſolùm nõ attendit culpam in eo qui punitur, ſed etiam
excedit modum in puniẽdo. Ideo ab aliquibus dicitur inhumanitas: & crudeles vocari poſſunt inhu-
mani. Opponitur etiam crudelitas remiſſioni & diſſolutioni. quæ tunc eſt peccatum, quando prætér-
mittitur ordo iuſtitiæ, quo aliquis debet puniri propter culpam, quàm excludit crudelitas. Vnde D.
Greg. ait: Sit timor, ſed non emolliens: ſit rigor, ſed non exaſperans: ſit zelus, ſed non immoderatè ſæ-
uiens: ſit pietas, ſed non plus quàm expediat parcens.

Ver. 6. DE MODESTIA.

B MOdeſtia eſt virtus inclinans ad moderandas paſſiones & delectationes circa mediocria, & quæ *2.2.q.160.*
non ſunt tam difficilis moderationis, ſicut delectationes tactus, quas moderatur tẽperantia. Ideo
modeſtia adiungitur ei: differt autem ab ea, ſicut liberalitas à magnificentia. Quia magnificẽtia eſt cir
ca difficiliora & magnos ſumptus, & liberalitas circa mediocres. Sic temperantia eſt moderatio diffi-
ciliorum, modeſtia verò mediocrium, in quibus non eſt excellens difficultas. Hæc mediocria vidẽtur
eſſe quatuor, quorũ vnum eſt motus ad excellentiam, quem moderatur humilitas, quæ opponitur ſu-
perbiæ. Secundũ eſt deſiderium eorum quæ pertinens ad cognitionem: & hoc moderatur ſtudioſitas, *Humilitas*
quæ opponitur curioſitati. Tertiũ quod pertinet ad corporales motus & actiones: ſcilicet vt honeſtè *Studioſitas*
& decenter fiant tam in ſeriis, quàm in his quæ ludo aguntur. Quo ad decentiam perſonæ & quo ad
geſtus, ponit Andronicus bonam moderationem, quæ eſt ſcientia decentiũ in motu Quo ad alios au-
tem & in his quæ ludo aguntur, ponit Philoſo. Eutrapeliam. Quo ad ea verò quæ pertinent ad exte- *Eutrapelia*
riorem apparatum, puta in veſtibus & in aliis huiuſmodi, ponit ornatum & ſimplicitatẽ, parcitatem *Ornatus.*
& auſteritatem, quæ ad modeſtiam reducuntur. Ex his apparet quòd modeſtia habet plures ſpecies:
& non ſolùm ſe habet circa exteriores actiones, ſed etiam circa interiores.

Ver. 7. DE HVMILITATE.

C HVmilitas eſt virtus moderans appetitũ hominis ne immoderatè tendat in excelſa & magna præ- *2.2.q.161.*
ter rectam rationem: vt in his quæ ſunt ſupra ſe, non tendat per propriarum viriũ confidentiam: *Humilitas*
& ſic ſignificat deiectionem ad infima, ſecundum ordinem rationis. Quòd ſi fiat ſolùm ſecundum ſi- *quid & in*
gna exteriora, aut per fictionem, eſt falſa humilitas. de qua Ecclé. 19. Eſt qui nequiter ſe humiliat. Sed *quo ſit.*
quando fit ſecundum motũ interiorem animi & rectam rationem, eſt virtus, quę non cõtrariatur ma- *Falſa hum.*
gnanimitati aut magnificentiæ, quę circa magna verſantur. Quia in hoc cõueniunt, quòd omnes ſunt *humilitatis*
ſecundum rectam rationem: Sed differunt, quia ad magnanimitatem & magnificẽtiam pertinet, quòd *& magna-*
aliquis ad magna tendat, ex confidentia diuini auxilii. Ad humilitatem verò pertinet, vt ſe deiiciat & *nimitatis*
demittat ad ima, ex conſideratione defectuum propriarum virium & diuinæ reuerentiæ, ex qua pro- *differentia.*
cedit quod homo non plus ſibi attribuat quàm ſibi competat, ſecundum gradum quem à Deo ſorti- *In li. de ſer-*
tus eſt. Et ſic humilitas videtur præcipuè importare ſubiectionem hominis ad Deum. Ideo D. Augu. *mo. do. in*
in libro de Ser. do. in monte humilitatem, per quam intelligit paupertatem ſpiritus, attribuit dono ti- *mont.*

moris,quo quis Deum reueretur. Humilitas à D.Benedicto in regula diſtinguitur in duodecim gra-
Humilitatis dus. Quorum primus eſt,corde & corpore ſemper humilitatem oſtendere, defixis in terram aſpecti-
12.gradus. bus. Secũdus,vt pauca verba & rationabilia loquatur,nõ clamoroſa voce. Tertius vt nõ ſit facilis aut
promptus in riſu. Quartus,taciturnitas vſque ad interrogationem. Quintus,tenere quod communi-
ter habet monaſterii regula. Sextus,credere & pronunciare omnibus ſe viliorem. Septimus,ad omnia
indignum & inutilem ſe fateri & credere. Octauus, confeſſio peccatorum. Nonus,promptè obedire
in duris & auſteris. Decimus,vt cum obedientia ſubdat ſe maiori. Vndecimus,vt voluntatẽ propriã
non delectetur implere. Duodecimus,vt Deum timeat,& memor ſit omnium quæ præcepit. Aliqui
tamen vocant huiuſmodi gradus, ſigna & effectus humilitatis, quibus quiſque ſcire poteſt an humi-
litatem perfectam habeat,necne.

Ver. 8. DE SVPERBIA.

2.2.q.162. SVperbia eſt inordinatus appetitus propriæ excellentiæ: & denominatur ex hoc quòd per volun- D
In lib. tatem aliquis tendit in id quod eſt ſupra ſe. Iſidorus dicit: Superbus dictus eſt,quia ſuper vult vi-
Ethimo. deri,quàm eſt: qui enim vult ſupergredi pluſquam eſt,ſuperbus eſt. Subiectum verò ſuperbiæ eſt ap-
Appetitus petitus iraſcibilis largo modo acceptus, cùm ſit circa aliquid magnum & arduum. ſubiectum enim
dupliciter actuum & habituum ex obiecto potentiarum conſideratur. Sed notandum quòd appetitus iraſcibi-
accipitur. lis dupliciter accipi poteſt. Vno modo propriè, vt dicit quandam tranſmutationem. & ſic eſt pars
c.1.§.10. appetitus ſenſitiui,vt dictum eſt. Alio modo largè, prout ſe extendit ad omnem appetitum,qui ver-
ſari poteſt circa ardua. & ſic voluntas dici poteſt appetitus iraſcibilis, quia tendit circa arduum. Et
Superbia ideo quandoque ira animæ attribuitur & Deo & Angelis, non ſecundum paſſionem, ſed ſecundum
præcipuè de- iudicium iuſtitiæ vindicatiuæ & punitiuæ. & eodem modo attribuitur ſuperbia Lucifero & angelis
pendet à vo- eius,qui nõ habent appetitum iraſcibilem in eis. Cùm ergo obiectum ſuperbiæ(quod eſt propria ex-
luntate. cellentia) poſſit eſſe aliquid ſpirituale,quod non eſt ſenſibile: neceſſe eſt dicere,quòd ſuperbia (prout
eſt appetitus inordinatus ſpiritualis excellentiæ) ſit in voluntate: quanuis ſecundum quòd eſt inordi-
Superbia natus appetitus corporalis vel temporalis excellentiæ,ſit in appetitu ſenſitiuo iraſcibili. Superbia op-
dupliciter ponitur humilitati per exceſſum. Ex quo ſequitur primò, quòd ſicut humilitas eſt virtus, ita ſuper-
cõſideratur. bia eſt vitium. Secundò,quòd ſicut humilitas eſt ſpecialis virtus,ita & ſuperbia eſt ſpeciale vitium.
Ad cuius ampliorem euidentiam ſciendum eſt primò quod ſuperbia dupliciter conſiderari poteſt.
Vno modo ſecundum rationem ſui obiecti,quod eſt propria excellentia,quæ habet quandam ſpecia-
litatem: & ſic ſuperbia eſt vitium ſpeciale, cùm habeat ſpeciale obiectum. Alio modo poteſt conſide-
rari ſuperbia,ſecundum quandam redundantiam in alia peccata,quæ poſſunt ex ſuperbia oriri directè
vel indirectè. Directè, prout alia vitia ordinantur in finem ſuperbiæ,ad quem poteſt homo ordinare
quicquid inordinatè appetit. In omni enim peccato homo propriam excellentiam quærit,inquantum
vult quod inordinatum eſt,& quod eſt contra voluntatem Dei prohibentis. Indirectè autem & qua-
ſi per accidens, in non remouendo prohibens, inquantum homo per ſuperbiam contemnit diuinam
Hier.2. legem,per quam prohibetur & retrahitur à peccando,iuxta illud: Cõfregiſti iugum,rupiſti vincula:
dixiſti,Nõ ſeruiam. Et ſecundũ hoc ſuperbia generalitatẽ quandam habet. Notandum tamẽ quòd ad
generalitatẽ ſuperbiæ pertinet quod omnia vitia ex ſuperbia oriri poſſint: ſed nõ quod ſemper oriantur. po-
teſt enim homo cõmittere omnia peccata ex cõtemptu legis diuinæ. quod pertinet ad ſuperbiã. Non
tamen oportet quod ſemper cõmittat ex cõtemptu formali, ſiue ex intentione,ſed quandoque ex ignoran-
In li.de na. tia,quandoque ex infirmitate & paſſione. Et inde eſt quòd ſicut D. Auguſt. dicit: Multa perperã fiunt,
& gra. quæ non fiunt ſuperbè. Et quanuis ſuperbia poſſit corrumpere actum cuiuſlibet virtutis,indirectè &
Mat.23. demeritoriè ordinando in finem ſuum, & obiectiuè abutendo, iuxta illud D. Auguſt in regula: Su-
Mat.6. perbia etiam bonis operibus inſidiatur, vt pereant. Et Chriſtus de Scribis & Phariſæis: Omnia fa-
ciunt vt videãtur ab hominibus. Non tamen corrumpit omnes virtutes directè & effectiuè, cùm nõ
Duplex ſu- habeat directam contrarietatem ad quamlibet virtutem, ſed ſolùm ad humilitatem: ſicut quodlibet
perbia, per- alud peccatum corrumpit ſpecialem virtutem ſibi oppoſitam, in contrarium agendo. Dominus Ca-
fecta & im- ietanus in ſummula,prædictam ſuperbiæ diſtinctionem declarat, & dicit duplicem eſſe ſuperbiã,ſci-
perfecta. licet perfectam & imperfectam. Superbia perfecta & conſummata tunc eſt,quãdo quis adeò ſeipſum
23.Moral. magnificit,vt nolit ſubiici diuinæ regulæ: & diuiditur in quatuor ramos,quos D. Grego. dicit eſſe
Superbia ra- ſpecies ſuperbiæ. ¶ Primus ramus, cùm quis bonum quod habet,exiſtimat à ſeipſo habere. Vnde.1.
mi ſiue ſpe- Cor.12. Quid habes quod non accepiſti? ſi autem accepiſti,quid gloriaris quaſi non acceperis? Tales
cies quatuor videntur eſſe in hoc ramo,qui nunquam cogitant de Deo,& ſibi putant omnia naturaliter adueniſſe.
Iacob.1. Tales contemnunt Deum benefactorem, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum.
Secundus ramus & ſecunda ſpecies eſt,cùm quis ita ſe extollit,vt bona quę habet à Deo,exiſtimet
ſuis meritis habere. In hoc ramo videntur eſſe illi,qui propter nonnulla bona opera quæ fecerunt,af-
fectum ſecurum habent in bonis habitis, & quærulum in bonis perditis,aut admiratiuum quòd non
Rom.4. exaudiantur à Deo: quia exiſtimant illa eſſe quaſi ſibi debita. Tales cõtemnunt diuinã gratiam: quia ſi
Luc.17. ex operibus,iam non ex gratia. Contra tales Chriſtus adduxit parabolã de domino & ſeruo,& dein-
Eſa.64. de concludit: Sic & vos cũ feceritis omnia quę pręcepta ſunt vobis: dicite,Serui inutiles ſumus: quod
enim debuimus facere,fecimus. Vnde & Eſa. Facti ſumus vt immundi omnes,& quaſi pannus men-
ſtruatæ omnes iuſtitiæ noſtræ. Nec propter hæc negantur merita,quæ procedunt ex gratia,nec etiam
confidentia meritorum,non prout à nobis, ſed prout à gratia procedunt: ſed præſumptio meritorum,
cùm nemo ſciat an amore vel odio dignus ſit: ſed omnia in futurum relinquantur incerta. Et ideo
Eccle.9. Iob: Verebar omnia opera mea. ¶ Tertius ramus & tertia ſpecies eſt,cùm quis deſpectis cæteris appe-
Iob.9. tit ſingulariter videri ſecundum quod habet. Tales contemnunt multiplicationem diuinæ largitatis
in aliis. In hoc ramo eſſe videntur illi, qui prompti ſunt ad conſideranda bona quæ habent, & defe-
Luc.18. ctus aliorum. Ideo ſupra illos ſe exiſtimãt,& volunt videri: prout Phariſæus ille qui dicebat: Gratias
tibi ago Deus,quòd non ſum ſicut cæteri hominũ; iniuſti, raptores, & adulteri; velut hic publicanus.

Ieiuno bis in ſabbato, decimas do, &c. Ex verbis ſuis manifeſtauit ſe eſſe in ſecundo & tertio ramis, á
Chriſto ibi reprobatis. ❡ Quartus ramus ſiue quarta ſpecies, cûm quis magnum ſe facit, & vult vi-
deri ſe habere bonum quod non habet. & tales contemnunt diuinam miſerationem. Superbia imper- *Superbia*
fecta dicitur, quando non ex deliberatione completa, ſed propter paſſionem aut aliquid huiuſmodi *imperfecta*
aliquis vult alteri præferri: cuius ſignũ eſt, ad proximos crudelitas animi, incompaſſio ad alios, deſpe- *quæ ſit.*
ctio, irriſio, intollerantia iniuriarum, impatientia, ægrè ferre ſe deſpici, indignatio, & huiuſmodi, quæ
monſtrant hominem plus de ſeipſo ſentientem quàm ſit. Anſelmus diuidit exaltationem ſuperbiæ
in tres gradus, ſecundum progreſſum cuiuslibet peccati, quod primò corde concipitur: ſecundò ore
profertur, tertiò opere perficitur. D. autem Bernardus ponit.12. gradus ſuperbiæ oppoſitos duodecim *Superbiæ*
gradibus humilitatis, de quibus in verſiculo præcedenti, quos facilè eſt adaptare & comparare adin- *gradus.12.*
uicem. Et ſunt curioſitas, leuitas mentis, inepta lætitia, iactantia, ſingularitas, arrogantia, præſumptio,
peccatorum defenſio, ſimulata confeſſio, rebellio, libertas, peccandi conſuetudo, quæ importat con-
temptum Dei. ❡ Differt autem ſuperbia ab inani gloria & ambitione: quia ſuperbia eſt inordinatus
appetitus propriæ excellentiæ: inanis verò gloria eſt inordinatus appetitus gloriæ. Ambitio autem
eſt inordinatus appetitus honoris. Superbia verò præcipuè conſummata, eſt peccatum mortale, &
grauiſſimum ex parte auerſionis: opponitur enim nobiliſſimæ virtuti, quæ eſt humilitas, quæ pro-
priè reſpicit ſubiectionem hominis ad Deum. Sic ſuperbia reſpicit defectum huius ſubiectionis, ſe-
cundum quod aliquis ſe extollit ſupra id quod ſibi præfixum eſt per diuinam regulam. Ratio ergo &
radix ſuperbiæ eſt nolle ſubiici Deo. Ideo dicitur Eccleſiaſt.10. Initium ſuperbiæ, apoſtatare á Deo.
quæ apoſtaſia manifeſtè oſtenditur in inobedientia, quando quis nõ vult obedire ſuperioribus á Deo
ordinatis. Roma.13. Hoc peccatum eſt grauiſſimum. Vnde Iaco.4. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus
autem dat gratiam. Et Pſalm. Magnus dominus, & humilia reſpicit, & alta (hoc eſt ſuperba) á lon- *Pſal.137.*
gè cognoſcit. Poteſt tamen ſuperbia præcipuè incompleta, eſſe peccatum veniale, propter imperfe-
ctionem actus aut ſubreptionem. Superbia non dicitur vitium capitale, nec inter alia ſpecialia pecca-
torum principia debet numerari, ſed omnium vitiorum origo & regina, iuxta illud Eccleſia. decimo.
Initium omnis peccati ſuperbia, á qua pendent alia ſeptem capitalia vitia. Primò inanis gloria, vt di-
ctum eſt cùm de ipſa ſuperiùs ageretur.

Ver. 9. DE STVDIOSITATE.

A STudioſitas eſt virtus moralis ſubiectiuata in voluntate, moderans appetitum & deſiderium ſcien- *2.2.q.166.*
di, quod eſt naturale. nam (vt dicit Philoſophus.1. Metha.) omnes homines naturaliter ſcire deſi-
derant. Illud tamen deſiderium poteſt eſſe inordinatum quærendo ſcire altiora Vnde Eccleſi. tertio.
Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris. Et ideo ad moderandum illud eſt ponenda
ſtudioſitas, quæ dicitur á ſtudio. Studium autem eſt vehemens applicatio mentis (hoc eſt intelle-
ctus) ad aliquid. Mens autem ſiue intellectus non poteſt applicari in aliquid, niſi ipſum cognoſcen-
do. Ideo ſtudioſitas primò tendit circa cognitionem, ſiue circa ea quibus homo per cognitionem di-
rigitur Studioſitas eſt ſpecies modeſtiæ: & adiungitur temperantiæ, vt virtus ſecundaria, inquantum
moderatur deſiderium ſtudii, quod nõ habet tantã difficultatem moderationis, ſicut delectationes ta-
ctus, circa quas eſt temperantia.

Ver. 10. DE CVRIOSITATE.

B CVrioſitas eſt inordinatus appetitus cognoſcendi ea quæ non oportet, ſiue per intellectum, ſiue
ſenſum. Et quanuis bonum animæ ſecundum D. Diony. conſiſtat in cognitione veritatis, intelli- *2.2.q.167.*
gendum eſt de ſumma veritate. & ideo cognitio aliorum verorum ſiue veritatum, quæ hanc impe- *4.c.de Di-*
dit, vel ab ea diuertit, vitioſa eſt. In curioſitate duo ſunt, ſcilicet ipſa cognitio, & appetitus ſiue ſtu- *ui. Nom.*
dium cognoſcendæ veritatis. Quo ad primam ſcilicet cognitionem, ſciendũ eſt quòd licet ipſa cogni-
tio de ſe mala non ſit: per accidens tamen poteſt eſſe mala, ratione alicuius conſequentis: vt quãdo ali-
quis de cognitione veritatis ſuperbit, ſecundum illud.1. Cor.8. Scientia inflat: vel inquantũ homo per
cognitionem alicuius inducitur ad peccãdum: vt per cognitionem aliquorum ſecretorum turpium,
& eorum quæ habent affinitatem cum ipſis, vt cognitio actus amandi, cautelarum, & eorum quę ſub-
ſeruiunt ad deceptionem proximi, tam in ſpiritualibus, quàm temporalibus, eſt mala per accidens.
Quo ad ſecundum, ſciendũ quòd contingit appetitum ſciendi, ſiue applicationem animi ad aliquid
ſciendum, eſſe peccatum dupliciter: primò, quando applicatur ad ea quæ primò vel ex conſequenti
ſiue per accidens habent aliquod malum adiunctum. Ille appetitus ſiue applicatio eſt mala, & pecca-
tum mortale: ſi illud ad quod terminatur, eſt mortale, vel in hoc ſe exponit periculo peccati mortalis.
Quia qui amat periculum, peribit in illo. Si verò ſit veniale, vel periculum de veniali, eſt veniale: & *Eccle.3.*
vocatur hæc curioſitas, concupiſcentia oculorũ, accipiẽdo largè oculum, vt ſe extendit ad intellectum
& ad omnes ſenſus. De hac curioſitate dicitur: Docuerũt linguam ſuam loqui mendacium, vt iniquè *Hier.9.*
agerent, laborauerunt. Et Chriſtus: Sine cauſa me colunt, docentes doctrinas & mandata hominum, *Mat.15.*
contraria ſcilicet diſciplinis & mandatis Dei, vel inducentes ad malè agendum, & cõtraueniendum
præceptis Dei. Alio modo poteſt eſſe vitium, ex ipſa inordinatione appetitus ad cognoſcendam veri- *curioſitas in*
tatem: & hoc quadrupliciter. Primò, pro quanto per ſtudiũ minus vtile retrahitur quis á ſtudio, quod *4. caſibus*
ei incumbit ex neceſſitate ſalutis vel ex officio. Vnde D. Hier. Sacerdotes dimiſſis euangeliis & pro- *eſt peccatũ.*
phetis, videmus comœdias legere, & amatoria bucolicorum verſuum verba cãtare. Sic multi, dimiſ-
ſis his quæ ſcire tenentur, & ſunt de neceſſitate ſalutis, vt eſt cognitio articulorum fidei, & mandato-
rum Dei, & peccatorum ad confitendum recordatio, vel ex officio, pro tutamine eorum quorum cau-
ſas & defenſiones ſuſcipiunt, & in aliarum cognitione ſe applicant. Secundò, quando ſtudent diſcere
á quo non licet: vt qui á dæmonibus perquirũt futurorum aut pręſentium occultorum cognitionem.
Omnis enim ſocietas & conuentio cum illis interdicta eſt, iuxta illud: Quę participatio iuſtitiæ cum *2. Cor.6.*
iniquitate: aut quæ ſocietas lucis ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? Tertiò, quan-
do homo appetit ſcire veritatem circa creaturas, non referendo ad debitum finem. Quartò, quan-

do quis ſtudet ad cognoſcendam veritatem ſupra facultatem ingenii proprii: quia per hoc homines
de facili in errores labuntur: vt videmus de laicis artificibus, mulieribus, & aliis imperitis, qui ſecreta
& myſteria ſcripturæ ſacræ ſupra ſtatũ & facultatẽ ingenii penetrare nituntur, & inde aliis interpre-
Eccle. 3. tari, aut pronunciare & defendere præſumunt, contra quos dicitur: Altiora te ne quæſieris: & fortio-
ra te ne ſcrutatus fueris. Sed quæ præcepit tibi Deus, hæc cogita ſemper: & in pluribus operibus eius
ne fueris curioſus. Non eſt tibi neceſſarium quæ abſcondita ſunt videre oculis tuis, & in ſupetuaca-
neis rebus noli perſcrutari multipliciter Plurimum enim ſuper ſenſum hominis oſtẽſa ſunt tibi. Mul-
tos enim ſupplantauit ſuſpicio illorum, & in vanitate detinuit ſenſus illorum. Secundariò curioſitas
poteſt inueniri in verborum compoſitione, inuentione, immutatione veſtium, & in aliis rebus, in ci-
bis præparandis, domibus ædificãdis. Si curioſitas ſit pura, eſt peccatum veniale, ſi verò mixta, vel ad-
iuncta mortali, eſt peccatum mortale.

Ver. 11. DE MODERATIONE.

2. 2. q. 168. CVm virtus moralis in hoc conſiſtat, quòd ea quæ ſunt hominis per rationem ordinentur: conſe- C
quens eſt, vt circa omnia quæ per rationem poſſunt moderari, ponatur virtus. Sed motus, geſtus,
In regula. apparatus hominis poſſunt per rationem moderari. cùm membra moueantur & parentur ſiue ornen-
tur per imperium rationis. Vnde D. Augu. In inceſſu, ſtatu, habitu, & in omnibus motibus veſtris ni-
Ordinatio exteriorum motuum poteſt dupliciter attendi. hil fiat, quod cuiuſquam offendat aſpectum. & ideo circa huiuſmodi debent virtutes aſſignari. Quo
ad habitum ponitur vna virtus, quæ dicitur Ornatus, de qua inferius dicetur. Ordinatio autem exte-
riorum motuum poteſt attendi dupliciter, & quantum ad duo. Primò quantum ad conuenientiam
perſonæ quæ mouetur & apparatur. Secundò quantum ad conuenientiam ad alias perſonas, inquan-
tum ſcilicet, per exteriores motus conuenienter ordinatur ad alios. Quo ad primum, in ſerioſis poni-
tur ab Andronico vna virtus, quæ dicitur bona moderatio. Quo ad ludibria verò, & ea quæ ioco vel
Moderatio quid ſit. ludo aguntur, ponit Ariſtoteles Eutrapeliam. Moderatio igitur eſt virtus menſuratiua motuũ & ge-
ſtuum exteriorum, ſecundũ conuenientiam perſonæ. Et quia huiuſmodi motuum exteriorum mode-
Eccle. 19. ratio exterior eſt ſignum moderationis interiorum paſſionum, iuxta illud: Amictus corporis, & riſus
In li. de Of. dentium, & greſſus hominis, indicant de illo. Et in eodem cap Ex viſu cognoſcitur vir: & ab occurſu
faciei cognoſcitur ſenſatus. Et D. Ambro. dicit: Hinc ſcilicet ex exterioribus motibus, homo cordis
noſtri abſconditus, aut leuior, aut iactantior, aut grauior, aut incõſtantior, aut purior, & maturior eſti-
matur. Ideo moderatio exteriorum motuum prærequirit moderationem interiorum paſſionum: quæ
in ordine ad alios habent quandam rationem debiti. Ideo moderatio motuum exteriorum per com-
parationem ad alios, cum interioribus eorundẽ paſſionibus, pertinet ad amicitiam ſiue affabilitatem
& veritatem, ad quas pertinet vt homo decenter ſe habeat in conuerſatione cõmuni, cum his cũ qui-
c. 5. §. 12. & 13. bus conuiuit, tam in motibus, quàm verbis & factis: vt dictum eſt ſuprà Sed ſecundum quod motus,
geſtus, & verba ſeriò facta, ſunt ſignum interioris moderationis, non habendo reſpectum ad alios,
ſed ſecundum quod decenter conuenit perſonæ ſecundum ſe, pertinet ad veritatem. Per hæc poſſunt
omnia concordari. Aliqua enim decent ſecundum ſe, quæ non ſunt decentia in communi conuerſa-
tione. Hanc moderationem bonam quidam vocant congruam veritatem.

Ver. 12. DE EVTRAPELIA.

2. 2. q. 168. art. 2. EVtrapelia eſt virtus moderatiua ludi: non fortunæ (de quo paulò pòſt dicemus) ſed recreationis, D
qui conſiſtit in verbis vel factis ludicris. Ludicra autem dicuntur ioccoſa & ridicula, quæ ſecundũ
Ludicra quæ dicantur. rationem moderari debẽt ad refocillationem fatigationis animalis, prouenientis ex viribus ſenſitiuis.
Sicut enim homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem, quia non poteſt continue la-
borare, eò quòd habet virtutem finitam, quæ determinatis laboribus proportionatur: Ita etiam eget
ludo, ad refocillationem animæ, cuius virtus etiam finita eſt, & ad determinatas operationes propor-
tionata. Et ideo quando aliquis circa operationes animales ſeu vires animæ vltra modum tendit, fa-
tigatur: eam ob rem eget remiſſione & recreatione ſiue refocillatione, quæ fit per verba vel facta ri-
Iucunditas eſt requiſita dicula ſiue ad riſum & iocunditatem prouocantia. Ideo D. Thom: virtutem quæ huiuſmodi ridicula
moderatur, vocat iocunditatem, requiſitam ad remedium contra fatigationem animalem, intermiſſa
animi intentione á ſtudio rationis & ſerioſæ operationis. Vnde in collationibus patrum legimus, D.
Ioan. Euang. hac virtute inter diſcipulos vtentem, cuidam aduenienti & valde miranti, & arcum in
manu ſua tenenti dixiſſe, precando vt tenderet arcum, & iaceret ſagittam: & cùm pluries ad eius pre-
In 2 Muſi. ces id feciſſet, tandem quieuit. Rogante verò D. Ioan. vt continuaret, reſpondit quod ſi continuè ar-
Muſica & inſtrumẽta muſicalia ad quid inuenta. cum tenderet, & ſagittas iaceret, frangeretur arcus. Reſpondit D. Ioan. Sic animus hominis frangere-
tur, ſi nunquam á ſua intenſione & contemplatione relaxaretur. Ideo Cato dicebat. Interpone tuis in-
terdum gaudia curis. Et D. Auguſt. Volo tandem tibi parcas: Nam ſapientem decet interdum remit-
tere aciem rebus agendis intentam. Et ad hoc muſica & inſtrumenta muſicalia inuenta ſunt. Et cùm
ludus moderatus ſit neceſſarius ad conſeruationem vitæ humanæ: & ad omnia quæ ſunt vtilia conſer
Hiſtrionum & mimorũ ars nõ ſemper illicita. uationi humanæ poſſunt deputari aliqua officia licita: Sequitur quòd hiſtrionum & mimorũ officium
(quod ordinatur ad ſolarium hominibus exhibendũ) non eſt ſecundum ſe illicitum, dummodo nõ ſe
exponant periculo perſonæ: vt in haſtiludiis & aliis digladiationibus periculoſis: & dummodo non
vtantur aliquibus illicitis verbis vel factis: & non adhibendo negotiis ſiue locis aut tẽporibus inde-
bitis: quamuis in rebus humanis non vtantur alio officio, per comparationem ad alios homines. Quià
An liceat dare pecuniã hiſtrionibus. in ordine ad Deum, & ad ſe, & pauperes, habent alias ſerioſas operationes. Vnde non peccant nec in-
iuſtè faciunt, qui mercedem miniſterii eorum tribuunt, & moderatè eis ſubueniunt. Et ad illud quod
D. Auguſtinus dicit, Dare res ſuas hiſtrionibus vitium eſt immane: dicendũ quòd intelligitur quan-
do ſuperfluè, vel hiſtrionibus qui illicitis vtuntur. Cauenda ſunt in ludis tria: quorum primũ & prin-
Super Ioan. cipale eſt, quòd prædicta delectatio non quæratur in turpibus factis, vel verbis ad laſciuiam prouo-
Tria in ludo cauenda. cantibus Quia tales ludi dicũtur theatrales & diabolici, quos D. Chryſoſt. propter periculum diſtri-
ctè prohibuit non ſolùm exercere, ſed etiam inſpicere. Quia (vt inquit) pauci á ſpectaculis redeuntes,
inue-

inueniuntur innoxii. Item etiam cauendum eſt, ne delectatio ſiue recreatio quæratur in nociuis. Nociua dicuntur quæ ſunt in nocumẽtum famæ, honoris, perſonę, vel alterius boni, tam ſpiritualis quàm temporalis, quia tunc eſſet peccatum mortale ex genere. Vnde Tullius: Vnum iocandi genus eſt illiberaliter petulans flagitioſum, & obſcœnum.

In.1.Offic.

Secundum requiſitum eſt ne totaliter grauitas animæ ſoluatur. quod fit quando nimium tempus conſumitur, vel ex magno & exceſſiuo affectu tenditur. Vnde D. Ambroſius: Caueamus ne dum animum relaxare volumus, ſoluamus omnem armoniam quaſi conſeoſum bonorum operum.

In.1.Offic.

Et Tullius vbi ſupra: Pueris non omnem ludendi licentiam damus, ſed eam quæ ab honeſtis actionibus non ſit aliena. Tertiò requiſitum eſt, vt cõgruat perſonæ, tempori & loco.

In ludis peccatur biſariam.

¶ In ludicris ſiue ludis contingit peccare dupliciter, ſcilicet per defectum & exceſſum. per defectum quidem illi deficiunt in ludo, qui non faciunt nec dicunt aliquid ridiculum, & dicentibus aut facientibus moleſti ſunt: qui ſcilicet aliorum moderatos ludos non recipiunt. & tales vitioſi à Philoſ. vocantur duri & agreſtes.

4. Ethic.

Secundò peccatur in ludis per exceſſum, quando ſcilicet non cauentur prædicta tria. Et tale peccatum dicitur inepta lætitia, quæ eſt filia gulæ. Vnde Exod. 32. dicitur: Sedit populus mãducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Quòd aliquis in turpibus aut illicitis & nociuis famæ, vel honori, perſonæ, aut rebus alterius lætetur, vitium ex ſuo genere mortale eſt, ſi illa de quibus lætatur, ſunt mortalia: & ſi ſolùm ſunt venialia, veniale. Semper etiam ludicrè operari aut loqui vitioſum eſt. ſeruandus eſt enim modus. Et modicus ludus ſufficit ad refocillationem. Exceſſus iſte vocatur diſſolutio: & ex genere ſuo eſt peccatum veniale, ſecluſo ſcandalo, & non prætermiſſis his quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, hoc eſt præceptis.

Diſſolutio quid.

Præterea quando non ſeruantur circunſtantiæ prædictæ, ſcilicet quãdo ludicra miſcentur negotiis nõ debitis. Ridiculoſa enim debent cõgruere negotiis & perſonis. Vnde Cicero in. 1. Retho. dicit quod quando auditores ſunt defatigati, non eſt inutile ab aliqua re noua vel ridiculoſa orationem inchoare, ſi tamen rei dignitas non adimit iocãdi facultatem: vt ſacra doctrina, quæ maximis rebus intendit, ſecundũ illud Prouer. 8. Audite me, quoniã de rebus magnis locutura ſum.

Ridiculoſa prædicare non licet.

Ideo ab eccleſiaſtica abhorrent regula: quoniam in ſcripturis ſanctis non reperimus quemadmodũ vſurpare poſſimus. Et ideo prædicatores qui in ſuis prædicationibus, fabulis ridiculoſis vtuntur, non poſſunt a peccato excuſari. Vnde Apoſto. dicit: Ineptas autem & aniles fabulas deuita.

1. Tim. 4.

Idem dicendum eſt de circunſtantia perſonæ. Non enim conueniens eſt quòd presbyteri aut religioſi & hi qui ſunt in ſtatu perfectionis acquiſitæ vel acquirendæ, ſint hiſtriones, ioculatores, aut mimi.

Presbyteris indecens eſt hiſtrionis officium.

Et pariter dicendũ eſt de circunſtantia loci, ſi in eccleſia fiant: quamuis in ea repræſentationes myſteriorum Chriſti & Sanctorum, non tamẽ ioculatorio modo, fieri poſſint. Choreas autem in eccleſia ducere non licet: quia pertinent ad iocularıdi genus. Et eadem ratione cantilenas impudicas, aut alia ad leuitatem & ineptam lætitiam inducentia, & deuotionem impedientia, cantare, ſiue in organis & aliis muſicalibus inſtrumentis perſonare.

Choreæ & ioculationes in Eccleſiis ſunt illicitæ & cantilenæ laſciuæ.

Vnde D. Auguſt. in Regula: In oratorio nihil fiat, niſi ad quod factum eſt, vnde & nomen accepit. Tales enim irreuerentiam non modicam Chriſto, ibi in ſacratiſſimo Euchariſtiæ ſacramento exiſtente, & aliis rebus faciunt, Eccleſiam ad eius cultum dicatam prophanando. Ideo videant rectores & prælati. Non licet etiam tempore luctus ſiue pœnitentiæ, prout eſt quadrageſima, huiuſmodi ludis intendere. Vnde Eccle. 22. Muſica in luctu, importuna eſt narratio. Et Tob. 3. Nunquam cum ludentibus miſcui me, ſcilicet tempore captiuitatis, quod erat tempus luctus, vel etiam aliàs illicitè ludẽtibus. Et Hier. 15. dicebat: Non ſedi in concilio ludentium. & ſubdit: Solus ſedebam, quoniam amaritudine repleſti me. Et Rom. 12. Flere cum flentibus. Et Pſal. 136. Super flumina Babylonis ſedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerũt nos, verba cãtionum, &c. Et Chriſtus. Luc. 6. Væ vobis qui ridetis, quoniam flebitis. Moderatus autem & bene circunſtãtionatus ludorum vſus non eſt illicitus. Vnde Seneca: Sic geras te ſapientem, vt nullus te habeat auſterũ ſiue agreſtem, nec contemnat quaſi vilem, hoc eſt vanis & ſuperfluis ac inutilibus deditum: ſed vt eutrapelum laudent, à bona ſcilicet conuerſatione: vt dicta vel facta pro loco & tempore, in ſolatium & iocunditatem conuertas, quæ eſt propria ratio eutrapeliæ. Sunt qui aliter ludum accipiunt, & diuidunt in ludum ingenii tantum, fortunæ tantum, & mixtum.

Ludus triſariam diuiditur.

Ludus ingenii tantũ, vt eſt ludus ſcacorum, qui eſt valde ingenioſus, & ex nulla parte innititur fortunæ. Hic ludus de ſe eſt bonus & licitus pro loco & tempore, dum tamen non vitietur aliqua mala circunſtãtia. Ludus fortunæ tantum, eſt qui ſoli fortunæ innititur, vt ludus taxillorũ & cartarum. Ludus mixtus, vt eſt ludus tabularum, qui [illegible] parte taxillorum innititur fortunæ: & ex directione tabularum quæ diuerſimodè dirigi poſſunt, ingenio. Duo vltimi modi dicuntur ludi alearum, hoc eſt in varietate fortunæ conſiſtentes. Tales ludi ſecundum ſe non ſunt mali. Sed quia multa mala ex eis oriri ſolent, vt rixæ, iniuriæ, blaſphemiæ, cupiditates, & conſumptiones bonorum, maximè in aſſuetis: ideo à iure prohibiti ſunt, vt habetur in rubrica de Aleæ vſu & aleatoribus. ff. per totum. Et ſic ſunt mali quia prohibiti, & non ſecundum ſe. Ideo ſecluſo ſcandalo, & mala intentione, ac etiam prohibitione (quæ intelligi debet de immoderatis & malè circunſtantionatis) non ſunt illiciti: neque peccatum eſt illis vti pro loco & tempore, deficientibus aliis modis iocandi, dum modo propter recreationem, vel ad expenſas ſiue ad eſculentum & poculentum fiant, & aliæ circunſtantiæ ſeruentur: vt ſcilicet non multum tempus conſumatur, neque rixę ſuboriantur, & quòd non mala intentione, puta cupiditatis pecuniarum, abſque dolo & fraude fiant: quia tunc ludus eſſet illicitus. Et ſi adiungatur fraus aut dolus, obligat ad reſtitutionem: ac etiam ſi quis lucretur à perſonis non potentibus diſtrahere: vt ſunt religioſi, filiifamiliàs, mulieres vxoratę, ſerui: vel etiam ſi ab inductis & ſolicitatis, & quaſi quadam verecundia coactis. Tunc enim reſtituendum eſt illis: aliàs non, cum volenti non fiat iniuria: quia tamen turpe lucrum eſt: cum ludus non ſit ordinatus ad lucrum, ſed ad recreationem, conſulunt doctores lucrum erogari pauperibus. Ex his ſequitur quòd ludi efficiuntur illiciti ex fine & aliis malis indebitis circunſtantiis. Et quando propter ludum omittitur aliquod præceptum, vel contrauenitur alicui præcepto, eſt peccatum mortale, vt blaſphemando, conuitiando, vel totaliter expoliando proximum, vel illi notabile damnum inferendo; quia contrariatur charitati. Aliàs autem immoderatus ludus eſt peccatum veniale.

Ver. 13. DE ORNATV.

s.2.q.188. ORnatus eſt virtus, qua moderatur homo ſecundum habitum exteriorem, hoc eſt circa veſtes & alia indumenta, & nitorem ſiue candorem exteriorem. Et ſic ornatus moderatus per rationem, eſt licitus etiam mulieribus. Vnde.1.Tim.2. Volo mulieres eſſe in Eccleſia in habitu ornato,cũ verecundia & ſobrietate ornantes ſe. Et ad hoc ſpecula adinuenta & ordinata videntur: vt ſi quæ indecentia ſit, videant. Ideo non eſt illicitum viris nec mulieribus ſe moderatè proſpicere in ſpeculo, ad ornandum ſe: & ad ea quæ ſunt indecentia, deponenda, vel ſaltem cooperienda. Vnde legimus Exod.38.quod dominus fieri mandauit labium æneum cum baſi ſua, de ſpeculis mulierum, in quibus ſacerdotes & miniſtri ſe inſpicerent ne indecenter coram populo procederent. vnde authoritates quę in oppoſitum reperiuntur, intelligendæ ſunt de immoderato & exceſſiuo ornatu, & ſpeculari inſpectione exceſſiua. A

Ornatus duobus modis poteſt eſſe immoderatus. Ornatus poteſt eſſe immoderatus dupliciter: vno modo per exceſſum, alio per defectum. Per defectum contingit dupliciter: vno modo ex negligentia hominis, qui nõ adhibet ſtudium & laborem ad hoc quòd cultu decenti & ſecundum quod oportet vtatur. Vnde Philoſo. dicit ad molliciem pertinere, quòd aliquis trahat veſtimentum per terram, vt non laboret eleuando ipſum. Alio modo contingit defectus ornatus ex eo quòd quis ipſum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat. Vnde *7. Ethic.* D. Auguſt. ait: Non in ſolo rerum corporearum nitore atque pompa, ſed etiam in ipſis ſordibus luctuoſis eſſe poſſe iactantiam: & eò perículoſiorem, quò ſub nomine ſeruitutis Dei decipit. *In li. de ſer. do.m mon.* Et Philoſ. in. 4. Ethic. dicit, quòd ſuperabundantia & inordinatus defectus ordinatus ad iactãtiam pertinet. Ideo D. Aug. in Regula mandauit veſtes fratrum lauari. & de ſe dicebat: Ne nimiæ ſordes, nec exquiſitæ delitiæ mihi placent. *Ornatus quando eſt vitium.* Nõ tamen ſemper peccatũ eſt indui vilioribus veſtibus quã cæteri, ſi hoc fiat propter macerationẽ carnis, vel humiliationẽ ſpiritus, vel exemplũ, vt in his qui ex officio pœnitentiam habent prædicare: ſicut fecerunt Prophetæ, de quibus Heb.11. Circuierunt in melotis & in pellibus caprinis. *4. Reg.1. Mat.3.* Vnde de Helia & D. Ioan. Bapti. dicitur quòd erant induti pilis camelorum, quare quædam Glo. Mat.3. dicit: Qui pœnitentiã prædicat, habitum pœnitentiæ prætendit. Vnde valde reprehenſibiles apparent mendicãtes, qui pretioſis veſtibus vtuntur contra ſua ſtatuta quę volunt eos habere veſtes groſſas, non attonſas.

Ornatus per exceſſum multis modis vitioſus redditur. Ornatus per exceſſum poteſt eſſe immoderatus multipliciter, ex parte hominis qui immoderatè vtitur per comparationẽ ad conſuetudinem hominum cum quibus conuiuit, quando quis vult ſingularitatem ſeruare, aut nouitatem inuenire, quæ ad curioſitatẽ pertinent. Vnde D. Auguſt. ait: Quę contra mores hominũ ſunt flagitia, prq morum diuerſitate vitanda ſunt: vt pactũ inter ſe, ciuitatis & gentis conſuetudine vel lege firmatum, nullius ciuis aut peregrini libidine violetur. *3. confeſſio.* Turpis eſt enim omnis pars vniuerſo ſuo non congruens. Secundò propter pluralitatem. Vnde *Mat.10. Luc.3.* Chriſtus: Nolite poſſidere duas tunicas. & qui habet duas tunicas, det vnam non habenti quãuis hoc non ſit præceptum, niſi in caſu extremæ neceſſitatis, vel apud eos, qui propter duas tunicas habendas, ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis omitterent, iuxta illud Iob: Nudos dimittunt homines, veſtimenta tollentes. *Iob.24. Iaco.5.* Et illud: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſeriis veſtris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimẽta veſtra à tineis comeſta ſunt. Extra tamen caſum neceſſitatis non eſt prohibita. *4. Reg.5.* Nam Heliſæus non reprobauit mutatoria veſtimẽtorum Naamã. Quare quo ad pluralitatem attendenda eſt qualitas & dignitas perſonæ, & facultas bonorum, & aliæ circunſtantiæ. Ideo non poteſt dari regula generalis quo ad numerum. *In vſu veſtium multipliciter contingit peccare.* Tertiò quo ad pretioſitatem. Vnde D. Greg. dicit: Si in cultu ſubtilium pretioſarumq; veſtium culpa non eſſet: nequaquam ſermo Dei tam vigilanter exprimeret, quòd diues ille epulo purpura & byſſo indutus eſſet. Illi tamẽ qui in dignitate conſtituti ſunt, vel etiam miniſtri altaris pretioſioribus veſtibus induũtur, non propter ſui gloriã: ſed ad ſignificandam excellentiam ſui miniſterii vel cultus diuini. Et ideo eis non eſt vitioſum. Quartò propter delitias ſiue mollicíem, ſecundum quod veſtes ordinantur ad corporis fomentum. Quintò propter nimiam ſolicitudinem, quam apponit quis in ſe ornando: vt aliquando mulieres, quæ nonnunquam intermittunt miſſas, & ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis: & tunc peccant mortaliter. Sextò propter indecentiam. *Deut.22.* Vnde dominus: Non induetur mulier veſte virili, nec vir veſte muliebri. Abominabilis eſt domino, qui facit hanc rem: quia eſt cauſa laſciuiæ. *c.3. §.12. ver.2.* An autem aliquando liceat, dictum eſt. Septimò propter fucum odoriferum, vel nitorem extrinſecum ſuperappoſitum: quod ex duobus prouenire ſolet. *Ornatus meretricius quis dicatur.* Primo ex nimio affectu humanæ laudis ſiue pulchritudinis. Secundo ad alliciendũ alios ad concupiſcentiam. Et talis ornatus dicitur meretricius: & eſt illicitus, & peccatum mortale, tam in viris quàm mulieribus. De hoc ornatu Salo. Ecce mulier occurrit illi in ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas. *Prouer.7.* Poteſt tamen mulier cõiugata ſe ornare ad hoc, vt placeat viro ſuo, ne per eius contemptũ vir in adulterium labatur. Vnde.1. Cor 7. dicitur: Mulier quæ nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. Hoc tamen facere debet ſecundum regulam rationis: Vnde.1. *Ornatus moderatus non prohibetur.* Timot.2. Non in tortis crinibus, auro, & margaritis, aut veſte pretioſa. Et 1. Petri.3. Quarum non ſit extrinſecus capillatura aut circundatio auri & argenti, aut indumenti veſtimentorum cultus. per quę ſecundum D. Thom. datur intelligi, quòd ſobrius & moderatus ornatus non prohibetur mulieribus, ſed ſuperfluus, inuerecundus, & impudicus. Nec videntur excuſari conſuetudine, ex quo tam diligenter apoſtoli prohibuerunt. Aliqui tamen eas excuſant propter dignitatem & facultatem bonorum, quando ſcilicet in illis inauratis non excedunt dignitatem vel facultatem. Aliquid enim per comparationem ad pauperem vel mediocrem, æſtimatur pretioſum, quod æſtimatur vile in comparatione ad nobilem vel principem. & dicta Apoſtolorum debẽt intelligi communiter, & de his quæ nõ ſunt in excellenti dignitate. Ideo videant viri & ipſæ, quæ quando cum viris in domibus commorantur, in difformi habitu manent: & cùm procedunt in publicum, maximo faſtu & affectu, etiã fuco ad exteriorem progreſſionem ſe ornant, vt paſcant oculos aliorum, & aliis potius quàm viris placeant. D. Cyprianus in libro de Habitu Virginum, dicit etiam nuptas eſſe monẽdas, ne opus Dei & facturam ac plaſma illius vllo modo adulterare pręſumant, adhibito flauo colore vel nigro, ſiue rubeo puluere, aut quolibet alio naturalia lineamenta corrumpente medicamine. Manus enim Deo inferunt, quando id

do id quod ille formauit, reformare contendunt. Impugnatio iſta eſt diuini operis præuaricatio. Nec
hæc fucatio poteſt ſine peccato fieri, teſte D. Auguſtino. Fucari figmentis vt quis candidior appareat, *In epiſt.*
adulterina fallacia eſt, qua non dubito ipſos maritos velle decipi. D. Chryſoſt. ſuper illud Matth. 6. *ad Baſi.*
Exterminant enim facies ſuas, dicit eas maiorem iniuriam facere Deo, quàm hypocritæ, qui extermi
nant facies ſuas vt appareant hominibus ieiunantes: quia quanuis omnes propter gloriam faciāt: hy-
pocritæ tamen ad bonum, illæ autem ad malum inducere videntur. quanuis mulier non debeat abſti-
nere à moderato ornatu, nec ab acceſſu ad loca debita & opportuna, propter aliorum concupiſcen-
tiam, quam non intendit: quia ſi alij cadant, hoc ex eorum malitia & occaſione accepta procedit.
¶ Sciendum eſt tamen quòd aliud eſt fingere pulchritudinem non habitam, & aliud occultare turpitu *Aliud eſt*
dinem ex aliqua cauſa prouenientem, puta ægritudine, vel aliquo huiuſmodi. hoc enim eſt licitum. *fingere pul*
Quia ſecundum Apoſtolum, quæ putamus ignobiliora corporis eſſe, his honorem abundantiorem *chritudinē,*
circundamus. In his præcipue attendamus eſt finis & ſcandalum. Andronicus tres virtutes circa ex- *aliud occul*
teriorem cultum ponit. Primam vocat humilitatem: & dicit quòd humilitas eſt qualitas non ſuperabun *tare.*
dans in ſumptibus & præparationibus. Secundam vocat per ſe ſufficiētiam: & dicit quòd per ſe ſufficien
tia eſt virtus qua quis contentus eſt quibus oportet.: & eſt determinatiua eorum quæ ad viuendum
conueniunt, ſecundum illud Apoſt. Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus. Ter- *1. Tim. vlt.*
tiam vocat ſimplicitatem, quæ excludit ſuperfluam ſolicitudinem talium. vnde dicit quòd ſimplicitas
eſt habitus contentus his quæ contingunt.

Ver. 4. DE PRAECEPTIS TEMPERANTIAE.

A DVo præcepta temperantiæ ſunt in decalogo poſita, ſcilicet, Non mœchaberis, per quod prohibe- *1.2.q.170.*
tur adulterium, non ſolum ſecūdum quòd opere exercetur, ſed etiam ſecundum quod corde con-
cupiſcitur. Et ad clariorem intelligentiā ponitur præceptum, Non concupiſces vxorem proximi tui.
Et quia Iudæi adulterium accipiebant pro actu commixtionis, & concupiſcentiā pro aliis actibus ex
terioribus diſponentibus ad illam, & putabant actus interiores nō eſſe peccata: Ideo Chriſtus dixit:
Si quis viderit mulierem ad concupiſcendū eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Hoc præcepto *Mat. 5.*
prohibebantur omnes delectationes inordinatæ venereorum, cibi, & potus. Et per conſequens pro-
hibetur gula & ebrietas, & alia omnia concomitantia, & ex eis conſequentia. Hinc eſt quòd omnia
peccata contra temperantiam, reducuntur ad gulam & luxuriam.

DE CONNEXIONE VIRTVTVM. CAP. VIII.

B PRædictę quatuor virtutes, ſcilicet prudētia, iuſtitia, fortitudo, & tēperantia, à D. Amb. *Virtutes*
& Cicerone, atque aliis Philoſophis dicūtur Cardinales, hoc eſt principales, eo quòd omnes *cardinales*
aliæ ad iſtas reducūtur, vt ex prædictis patet. Dicuntur etiam Principales, propter prin *quæ.*
cipalitatem materię ſiue obiecti. & quia ſunt quaſi generales, ſecundum rationes forma
les cōmunes, vt omnis virtus quæ facit bonū rationis, dicatur prudentia: & omnis vir
tus quæ facit rectū in operationibus, dicatur iuſtitia: & omnis quæ cohibet paſſiōes, di
catur temperātia, & omnis virtus quę facit firmitatē animi cōtra pericula et ardua, dicatur fortitudo.

§. 1. DE DVPLICI CONSIDERATIONE VIRTVTVM.

C VIrtus moralis ſiue cardinalis dupliciter conſiderari et accipi poteſt. Vno modo pro virtute mora- *1.2.q.65*
li imperfecta: & tunc nil aliud eſt, quàm quædā inclinatio de difficili mobilis, in nobis exiſtens, *Virtus car*
ad aliquod opus ex ſuo genere bonum faciendum: ſiue illa inſit nobis à natura, ſiue ex aſſuetudine. *dinalis per-*
Alio modo poteſt conſiderari vt virtus perfecta: & tunc eſt virtus inclinans ad promptè & delecta- *fecta & im*
biliter faciendum bonum opus in omni euentu & caſu poſſibili, ad quod virtus imperfecta ſe non *perfecta*
extendit. *quæ.*

§. 2. QVOMODO VIRTVTES CONNECTANTVR.

D VIrtutes imperfectæ ſiue in eſſe imperfecto, non ſunt connexæ. Videmus enim aliquem ex natura- *1.2.q.95.*
li complexione vel ex aſſuetudine eſſe promptū ad opera liberalitatis, qui non erit promptus ad *art. 1.*
opera caſtitatis: & idem de aliis virtutibus. vnde ſequitur quòd nō ſunt connexæ. Virtutes verò per-
fectæ ſiue in eſſe perfecto, ſic connexæ eſſe dicuntur, vt qui habet vnam, habeat omnes: & qui caret
vna, careat omnibus. & hoc duplici modo ſiue ratione. Primo, diſtinguendo virtutes morales ſecun-
dum quaſdam generales cōditiones virtutum: vtpote quòd diſcretio pertineat ad prudentiā, in qua-
cunque materia: & firmitas animi ad fortitudinem, in quacunque materia iſta conſiderentur: & mo-
deratio ad temperantiam, & rectitudo ad iuſtitiam. In hoc apparet manifeſtè ratio connexionis. Non
enim firmitas animi habet laudem virtutis, ſi ſit ſine moderatione, vel rectitudine, aut diſcretione. &
idem de aliis virtutibus. Hanc rationem aſſignat D. Greg. dicens, quòd virtutes, ſi ſint diſtinctæ &
ſeparatæ, non poſſunt eſſe perfectæ, ſecundum rationem virtutis: quia temperantia vera non eſt, quæ
iuſta, prudens, & fortis non eſt: & idem ſubdit de aliis virtutibus. Similem rationem aſſignat D. Au-
guſt. Secundo idem apparet, diſtinguendo virtutes ſecundum proprias materias. & hoc modo con-
nexio virtutum aſſignatur à Philoſopho: Quia nulla virtus moralis poteſt haberi ſine prudentia, eo *6. de Tri.*
quòd proprium virtutis moralis eſt facere electionem rectam, cum ſit habitus electiuus in medietate
conſiſtens. Ad rectam autem electionem non ſolum ſufficit habitus in debitum finem, qui eſt dire-
ctè per habitum virtutis moralis, ſed etiam quòd aliquis rectè eligat ea quę ſunt ad finem: quod fit per
prudentiam, quæ eſt conſiliatiua & iudicatiua eorum quæ ſunt ad finem, vt dictum eſt. Similiter
etiam prudentia perfectè haberi nō poteſt, niſi habeantur virtutes morales, cùm prudentia ſit recta ra- *c. 4. §. 1.*
tio agibilium, ad quæ aliquis rectè ſe habet per virtutes morales. Vnde ſicut ſcientia ſpeculatiua non *1.2.q.66.*
poteſt haberi abſque principiis, ita nec prudentia ſine virtutibus moralibus. Vnde ſequitur ipſas eſſe *art. 2.*
connexas. ¶ Ex his apparet omnes virtutes in quolibet virtuoſo eſſe æquales, non ſecundum dignita *Oēs virtu*
tem, quia vna eſt dignior & nobilior alia, vt dictum eſt. Neque etiam ſunt æquales ſecundum inten- *tes quō ſint*
tionem: quia manifeſtum eſt quòd qui magis ſe exercet circa actum vnius virtutis, magis intendit habi *æquales.*
tum illius. & hoc communiter contingit. Quia non æqualiter occurrunt materiæ virtutum: igitur. *c. 4. ver. 2.*

Sed ſunt æquales ſecundum quandam æqualitatem proportionis, inquãtum æqualiter creſcunt in homine, in eſſe virtutis perfectæ: ſicut digiti manus ſunt inæquales ſecundum quantitatẽ, ſed æqualiter creſcunt ſecundum proportionem, cum proportionabiliter augeantur. Ita D. Aug. dicit omnes virtutes eſſe æquales. Si tamen accipiatur æqualitas ex parte ſubiecti ſiue inclinationis ad ipſum actum virtutum, poteſt vnus homo eſſe magis promptus ad actũ vnius virtutis, ꝗ ad actum alterius, vel ex naturali inclinatione, vel ex aſſuetudine. Secundo apparet ꝙ pauci ſunt perfecte virtuoſi (prout Philo. deſcribunt hominem virtuoſum) qui in omni caſu & euentu poſſit prompte & faciliter exire in actũ cuiuslibet virtutis: eo ꝙ pauci ſunt qui circa materiam omniũ virtutum fuerint habituati. Tertio apparet ꝙ qui amittit vnã virtutem, amittit omnes alias in eſſe virtutis perfectæ, ex quo ſunt connexæ. & in hoc quodam modo conueniũt cum virtutibus infuſis, de quibus (cum ad noſtrum quod aſſumpſimus negocium amplius ſubſeruiant) dicendum eſt.

CONTINVATIO DICENDORVM.

CVm dominus Deus (qui nõ deficit in neceſſariis) creauerit hominem intellectualem & rationalem, dederitꝗ; illi vires & potentias ac omnia requiſita ad finem naturalem, qui conſiſtit in cognitione & contemplatione ipſius Dei, vt eſt principium & author naturæ: ad quem finem conſequendum dedit ei ſeminaria intellectualium & moralium virtutũ, ſcilicet intellectum principiorum circa ſpeculabilia, & ſindereſim, quo ad agibilia & virtutes morales acquirendas, per quas ad finem naturalem poſſet peruenire. Verum quia idem plaſmator caſum angelorum (quos ad beatitudinem & felicitatem ſupernaturalem vocauerat) per homines ſua prouidentia implere decreuerat, & eos angelis in ſuperna felicitate æquare diſpoſuerat. Eam ob rem hominibus, ſuis naturalibus viribus bene vtentibus, ſua ineffabili clementia, ſeminaria quædam ad illam ſupernam felicitatem conducentia (quæ theologi gratiam, virtutes infuſas, & dona nuncupant) impartiri dignatur. Congruum igitur eſt, vt poſtquã de ſeminariis naturalibus virtutum acquiſitarum diximus: nõnulla de ſeminariis & mediis, quibus ad felicitatem ſupernaturalem homo peruenire poteſt, dicamus & tractemus: & quæ in ſacris literis & doctoribus ab eccleſia approbatis, diffuſe tractata inuenimus, inſtitutorio more perſtringamus. E

DE GRATIA DEI. CAP. IX.

1.2.q.100. art.1. *Gratia tripliciter accipi poteſt.*

AD intelligendum myſterium Gratiæ Dei, ſupponendũ eſt ex D. Tho. ꝙ ſecundum noſtrum modum loquendi gratia tripliciter accipi conſueuit. Vno modo pro dilectione alicuius, ſicut conſueuimus dicere, ꝙ iſte miles habet gratiam Regis, quando Rex diligit eum, et habet illum gratũ. Secundo accipitur pro dono gratis dato: & ſecũdum hoc conſueuimus dicere, Hanc gratiam fecit mihi Rex, cum dedit aliquod donum. Tertio pro recompenſatione ſiue recognitione beneficij gratis dati: & ſecundum hoc dicimur gratias agere beneficiorum. Iſtorum trium modorum ſecundus pendet ex primo, & tertius ex ſecundo. Ex amore enim quẽ aliquis habet erga alium quem habet gratũ, procedit ꝙ aliquid ei gratis impendat: & ex beneficiis exhibitis procedit gratiarũ actio. Quo ad duo vltima, manifeſtum eſt ꝙ gratia dicit aliquid reale in eo qui accipit gratiam ſcilicet donum gratis datũ, & huius doni recognitio. Sed quo ad primum attendenda eſt differentia inter amorem ſiue dilectionẽ Dei, et amorẽ & dilectionem hominis: quæ nil aliud eſt, ꝗ velle alicui bonũ. Et cùm voluntas Dei beneplaciti ſit ſemper efficax, & omnia poſſit: ſequitur ꝙ quãdo Deus diligit aliquem, et vult ei aliquod bonũ, ſtatim profluit à Deo illud bonũ in dilecto. Sed homo non habet ſemper voluntatem efficacem, neꝗ; omnia poteſt: quia voluntas hominis nõ eſt infinita, & mouetur ex bono quod eſt in rebus: hinc eſt ꝙ voluntas hominis non cauſat totaliter rei bonitatem, ſed ſupponit ipſam vel in parte vel in toto. Conſequens igitur eſt, ꝙ ad quamlibet Dei dilectionem ſequatur aliquod bonũ in creatura, quod poteſt dici Gratia. F

¶ Dilectio autem Dei ad creaturam diuerſificatur ſecundũ diuerſitatem donorum. Et quia dona ſunt duplicia: quædã ſunt naturalia, quædam verò ſupernaturalia: ideo dilectio dei eſt duplex: quædã eſt communis, qua omnia diligit & vult ea habere bona naturalia, vnde Sap.11. Diligis omnia quę ſunt: & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Et ſic omnia bona naturalia omniũ creaturarum poſſunt dici gratuita, & ex gratia Dei, largè loquendo de ipſa: quia gratis ea dat, & conſeruat: vltra omne debitum

Iac.1. creaturæ. Nam vt D. Iacobus ait: Omne datum optimũ, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, de-

1.Cor.4. ſcendens à patre luminum. & Apoſt. Quid habes quod nõ accepiſti? & alibi, Quoniam per ipſum, &

Rom.11. in ipſo, & ex ipſo ſunt omnia. Alia eſt dilectio Dei ſpecialis, ſecundum quã trahit rationalem creaturam ſupra conditionem ſuæ naturæ, ad participationem diuini boni, quia ſecundum hanc dilectionẽ vult Deus creaturæ bonum æternũ, quod eſt ipſemet: qui eſt bonũ ſimpliciter. & ideo ſecũdum hanc dilectionem dicitur diligere ſimpliciter. Et ſic patet quòd per hoc ꝙ dicitur homo gratiam habere, ſignificatur quoddã ſupernaturale donũ homini à Deo gratis proueniens. Et ſic accipitur gratia propriè & ſtrictè. & hoc modo communiter in ſacris literis & apud theologos accipitur: licet aliquando accipiatur pro æterna dilectione Dei, quæ eſt ipſemet Deus, Ephe.1. Prædeſtinauit nos in adoptionẽ filiorum, in laudem gratiæ ſuæ, &c.

§. 1. DE GRATIA GRATIS DATA.

1.2.q.111. art.1.

GRatia Dei pro dono ſupernaturali accepta, diuiditur in gratiã gratis datam, & in gratiã gratum facientem. Gratia gratis data eſt donum ſupernaturale gratis collatum rationali creaturę, ſine meritis, diſponens ad propriam vel alterius ſalutem: vt prophetia, & gratia miraculorum: quibus ſi homo bene vtatur, diſponitur ad beatitudinem propriã. Si verò malè vtatur, Spiritus ſanctus ordinat in ſalutem aliorũ. Hæc gratia gratis data differt à gratia gratũ faciente, primo: quia hæc poteſt ſtare cum G

1.Cor.13. peccato mortali & ſine charitate, iuxta illud Apoſt. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habuero, factus ſum velut æs ſonans, & cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & nouero myſteria omnia, & omnem ſcientiam: charitatem autem nõ habuero, nihil ſum. Gratia autem gratum faciens non poteſt ſtare cum peccato mortali aut originali neꝗ; ſine charitate: quia

ampli-

implicat contradictionem, ꝙ aliquis gratus ſit, et habeatur odio: quod ſit per peccatũ mortale, iuxta il
lud, Odio eſt Deo impius et impietas eius. Secundo differt: quia per gratiã gratum facientem ſpiritus Sap. 14.
ſanctus hominẽ inhabitat, iuxta illud, Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus ſanctus habitat in 1. Cor. 3.
vobis? Quod nõ facit per gratiã gratis datam, quæ ſtat cũ peccato mortali. Tertio differt: quia gratia
gratum faciens eſt habitus permanens: gratia autẽ gratis data nõ eſt habitus permanens, ſed quædam
motio ſpecialis, ſiue inſtinctus ſpiritus ſancti.

Ver. 1. DE MVLTIPLICITATE GRATIAE GRATIS DATAE.

A Diuus Paulus diuidit gratiã gratis datam in nouem, ſcilicet ſermonem ſapientiæ, ſcientiæ, fidei, in D. Tho.
gratiam ſanitatum, operationis virtutum, prophetiæ linguarũ, interpretationis ſermonum, mi-
niſtrationum ſiue officiorum. Aduertendũ tamen eſt, quòd Apoſt. ibi nõ accipit ſapientiã & ſcien- 1. Cor. 12.
tiam (quæ ſunt dona ſpiritus ſancti) neque fidem, vt eſt virtus Theologa: ſed pro gratiis gratis datis,
quæ non ſunt habitus permanentes, ſed ſpeciales motiones & inſtinctus ſpiritus ſancti, quo mouen-
tur homines ad manifeſtationem ſpiritus, vnde nõ dixit Apoſtolus, Aliĳ datur ſapientia, aliĳ ſcientia,
aliĳ fides: ſed ſermo ſapientiæ, ſermo ſcientiæ, & ſermo fidei: debet ergo ſic Apoſtolus intelligi: Aliĳ da
tur ſermo ſapientiæ: hoc eſt, ſpecialiter mouetur, & datur ei facultas vtendi dono ſapiẽtiæ, ſi ſit in gra
tia: & ſi non ſit, datur facultas vt abundet ſermone, & perſuadere poſſit per cauſas altiſſimas ea quæ
pertinent ad manifeſtationem diuinorũ. Aliĳ datur ſermo ſcientiæ: hoc eſt, mouetur & datur ei facul-
tas manifeſtandi ea quæ ſunt Dei per creaturas. Aliĳ datur ſermo fidei: hoc eſt mouetur ſpecialiter &
datur facultas perſuadendi. 12. articulos fidei. Non enim oẽs qui ſunt in gratia, & habent fidem & do-
na ſapientiæ & ſcientiæ, hæc poſſunt. Aliĳ datur gratia ſanitatũ: hoc eſt, mouetur ad ſanandum per ta-
ctum vel per aliquam applicationem vel orationem, vt his qui ſanati ſunt, & his qui ſanatos vident,
per beneficiũ ſanitatis perſuadeatur credere. Aliĳ operatio virtutum: hoc eſt, alius mouetur à ſpiritu
ſancto ad operanda aliqua magna exterius: vt cùm mare diuiditur: ſicut factum fuit tempore Moyſi, Exo. 14
& cùm ſol & luna ſteterunt in cœlo, tempore Ioſue. Vnde Galat. 3. Qui tribuit nobis ſpiritum, et Ioſue. 10
operatur virtutes in nobis. Aliĳ prophetia: hoc eſt, mouetur à ſpiritu ſancto ad dicendum ea quę ſolus
Deus cognoſcere poteſt. Aliĳ datur diſcretio ſpirituum: hoc eſt, mouetur ad diſcernendũ an hi qui lo
quuntur, moueantur à ſpiritu charitatis, vel à ſpiritu inuidiæ. & hoc ad veritatem manifeſtandã. Aliĳ
genera linguarũ: hoc eſt, mouetur ad loquẽdum diuerſis linguis, vt audientes facilius perſuadeantur.
Aliĳ interpretatio ſermonũ: hoc eſt, datur facultas interpretandi & clarè exponendi paſſus difficilio-
res ſacræ ſcripturæ. Gratiæ miniſtrationũ & officiorum ſunt poteſtates & iuriſdictiones ac etiã ordi
nes, qui licet habeant aliquid poſitiuum et permanens, ſcilicet pro materiali, vtpote characterem: exe
cutio tamen conſiſtit in motione. Omnes iſtæ gratiæ gratis datæ fuerunt eminenter, & nõ ad menſu-
ram, datæ ſoli Chriſto tanquã capiti, & non omnes ſingulis membris eius. Sicut enim in capite natu
rali ponũtur omnes ſenſus, & nõ in aliis membris: ſic & omnes gratiæ gratis datæ, in Chriſto. Singu-
lis autem membris diuidit ſpiritus ſanctus prout vult.

Ver. 2. DE PROPHETIA.

B Qvia inter gratias gratis datas prophetia videtur nobilior, cum comprehendat omnia quæ per 2. 2. q. 171.
tinent ad cognitionem, locutionẽ, ac operationem: ad quæ tria omnes gratię gratis datę ordi
nantur, & de ea amplior eſt ſermo in ſacris literis, ac circa eam plures difficultates inſurgunt: ideo ali
quid de ea nobis dicendum eſt. Prophetia idem ſonat quod viſio ſiue cognitio earũ rerum, quæ pro- Prophetia
cul ſunt et remotę ab hominum cognitione. vnde prophetia dici poteſt à pro, quod eſt procul, & pha quid ſit.
nos, quod eſt apparitio, quia eis aliqua quæ ſunt procul, apparent. Et ideo dicit Iſidorus, ꝙ in antiquo In lib.
teſtamento propheta appellabatur Videns. Vnde olim in Iſrael ſic loquebatur vnuſquiſꝗ ad proxi- Ethimo.
mum, vadens conſulere Deum, Venite, eamus ad Videntem. Qui enim propheta dicitur hodie, olim 1. Reg. 9.
vocabatur Videns. Gentiles autem appellabant eos Vates, à vi mentis. ¶ Propheta multipliciter acci
pitur in ſacris literis. Primo pro eo qui annunciat, legit, vel cantat dicta prophetarũ. & hoc modo ac- Prophetia
cipitur. 1. Reg. 18. Num Saul inter prophetas? Et hoc modo clerici legentes vel cantãtes dicta prophe multis mo
tarum, poſſunt dici prophetę, ſed valde largè. Secundo pro eo qui habet intellectuale lumẽn, etiam ad dis accipi
explanandas viſiones imaginarias, ſiue ſibi ſiue alteri factas: vel ad exponenda dicta prophetarũ, vel tur.
ſcripturas Apoſtolorum. Et hoc modo propheta dici poteſt omnis qui interpretatur & exponit ſcri- D. Tho.
pturas ſacras: Quia eodem ſpiritu interpretãtur, quo editæ ſunt. Sic Ioſeph interpretatus ſomniũ Pha
raonis: & Daniel, Nabuchodonoſoris, dicũtur prophetę. Similiter Salomon & Dauid, inquantũ ha-
buerunt lumen intellectuale ad clarè & ſubtiliter intuendum diuina. Nam viſio Dauid intellectualis
tantum fuit. Et ſic doctores, qui hodie ſyncerè & catholicè interpretantur ſacram ſcripturam, poſſunt
dici prophetæ. Vnde Ephe. 4. Et ipſe dedit quoſdam quidem apoſtolos, alios autem prophetas, alios
euangeliſtas, alios paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorum. Sic etiam accipitur. 1. Co-
rinth. 14. Sectamini charitatem, æmulamini ſpiritualia, magis autem vt prophetetis. Nam qui prophe
tat, hominibus loquitur ad ædificationem. & infra dicitur: Qui prophetat, eccleſiam Dei ædificat.
Tertio accipitur pro illo qui cognoſcit & prænunciat myſteria incarnationis. & ſic accipitur Mat. 11.
Omnis enim lex & prophetæ vſque ad Ioannem. Quarto accipitur propheta propriè pro eo qui præ-
cognoſcit, intelligit, & prænunciat futura contingentia, ſeu ea quæ ſoli Deo ſunt nota, & ad eorũ con
firmationem miracula operatur. Et ſic accipitur Deuter. 34. Et non ſurrexit vltra propheta in Iſrael,
ſicut Moyſes, quem noſſet Dominus facie ad faciem, in omnibus ſignis atque portentis, quę miſit per Ad prophe
eum, vt faceret in terra Ægypti. Et ſic Helias, Heliſæus, & aliĳ quàmplurimi fuerunt prophetæ. ¶ Ad pro- tã quatuor
phetam autem, propriè accipiendo, quatuor requiruntur. Primum eſt viſio ſiue cognitio vera et infal requirũtur.
libilis, ænigmatica tamen, futurorum contingentium, ſiue eorum quæ ſoli Deo nota ſunt, ſiue ſit per Chriſtus in
imaginationem, ſiue per intellectum. Ex quo ſequitur primo, ꝙ Chriſtus non fuit propheta eo modo quantũ via
quo cæteri. Quia omnia clarè vidit in verbo & in propria perſona. Licet ſecundum rationem inferio tor, prophe
rem & inquantum viator, fuerit dictus propheta, Deuter. 18. Prophetam ſuſcitabo eis de medio fra- ta fuit.
trum.

Angeli non ſunt prophetæ.

trum ſuorum ſimilem tui. Alij dicunt ꝙ nõ verè ſed ſimilitudinariè. Sicut enim in beatis propter coniunctionem nõ poteſt eſſe prophetia, quę diſtantiam importat: ſic nec in Chriſto: Quia eius ratio inferior non eſt alia à ſuperiore, quæ eſt vnita verbo. Secundò ſequitur ꝙ Angeli non ſunt prophetæ, cum non habeant ænigmaticam cognitionem: quãuis ſuperiores inferioribus aliqua futura reuelent, vſq; ad diem iudicij. Tertio ſequitur ꝙ in patria non erit prophetia, ſicut nec fides. Vnde.1.Cor.13 Siue prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt. ¶ Secundum requiſitum eſt lumen intellectuale ſiue intellectio. Vnde Dan.10. Intelligentia opus eſt in viſione. Ex quo ſequitur ꝙ neq; Pharao, neque Nabuchodonoſor, prophetæ dici debent (licet futura contingentia prædixerint) cum ipſi nõ intellexerint. Eadem ratione nec Caiphas, licet dicatur prophetaſſe, Ioan.11. quia non intelligebat quæ dicebat. Vnde dicitur: Hoc à ſemetipſo non dixit: ſed cum eſſet pontifex anni illius, prophetauit, materialiter duntaxat. ¶ Tertium quod requiritur, eſt audacia & facultas pronuntiandi ea quæ reuelantur à Deo. ad hoc enim Deus reuelat aliqua, vt aliis denuncientur. Vnde Hiere.1 Ecce dedi verba mea in ore tuo. Ex hoc ſequitur ꝙ prophetia non competit mutis ¶ Quartum requiſitum, eſt operatio verorum miraculorum, quæ ſunt ad certitudinem & teſtimonium veritatis prophetiæ. Ex his ſequitur primo, ꝙ prophetia propriè & ſimpliciter dicta, fit per ſolam diuinam reuelationem, miniſterio bonorum angelorum factam, cùm ſolus Deus poſſit futura contingentia certitudinaliter ſcire & reuelare.

Caiphas quõ prophetaſſe dicatur.

2.2.q.171. art.5.

Et quia (vt dicitur.1.Cor.2.) Nemo cognouit quæ ſunt Dei, niſi ſpiritus Dei, vel illi qui habẽt ſpiritum Dei. & dæmones non habeãt ſpiritum Dei, ſequitur ꝙ non poſſint eſſe cauſa prophetiæ etiam inſtrumentalis, ſicut boni angeli: quanuis dęmones quędam cognoſcant ſua naturali cognitione, quę homines non cognoſcunt. & ſic ſunt remota & procul ab hominibus, quibus dæmones poſſunt reuelare. Tales quibus dæmones aliquid reuelant, non dicuntur in ſacris literis prophetæ ſimpliciter, ſed cùm additione, puta falſi prophetæ, vel pſeudoprophetæ, vel prophetæ idolorum. Vnde D. Auguſt. dicit: Cum malus ſpiritus accipit homines ſcilicet in hac via, aut dæmoniacos facit, aut arreptitios, aut falſos prophetas Sequitur ſecundo, aſtrologos aliqua futura prænunciantes, nõ dicendos prophetas: Quia nõ prænunciãt certitudinaliter contingentia, imò nec neceſſaria infallibiter, cum poſſint à Deo impediri. Et (vt Caſſiodorus dicit) prophetia eſt inſpiratio vel reuelatio diuina, rerum euentus immobili veritate denunciãs, quod intelligendum eſt de prophetia abſoluta ſiue prædeſtinationis, in qua Deus reuelat, ſicut cognoſcit ea in ſeipſis, inquantum ſcilicet ipſa præſentialiter intuetur: & talis ſemper impletur. & ſic infallibiliter eueniunt. vt cum dictum fuit Eſa.7. Ecce virgo concipiet, &c.

12. ſuper Gen. ad lite.

2.2.q.171. ar.6. ad 2.

Secus eſt de prophetia comminatoria, quæ à glo. ſup. Mat.1.c. dicitur præſcientiæ, quæ (vt dicit) non ſemper impletur: in qua Deus reuelat futura, ſecundũ ꝙ cognoſcit ea in cauſis ſuis, quæ non ſic determinata ſunt, quin poſſint impediri. & tunc quandoque aliter euenit. Nec tamen propter hoc prophetiæ ſubeſt falſum: Quia ſenſus prophetiæ eſt, ꝙ inferiorum ſiue naturalium cauſarum diſpoſitio hoc habet, vt talis effectus eueniat. Et ſecundum hoc intelligitur verbum Eſa. Diſpone domui tuæ, quia morieris & non viues. hæc indiſpoſitio corporis tui ad mortem ordinatur: & ſecuta fuiſſet, niſi Deus propter pœnitentiam eius impediuiſſet. Vnde additi ſunt vitæ eius 15 anni. Sic etiam intelligitur illud Ionæ, Adhuc. 40. dies, & Niniue ſubuertetur. Senſus enim eſt: Demerita Niniuitarum exigunt, vt Niniue ſubuertatur. Sic pariter intelligendæ ſunt omnes prophetiæ de futuro, in quibus fit mentio de aliquo malo venturo, ſcilicet ſi non faciamus pœnitentiam ſicut Niniuitæ. Quia tunc verificatur illud Hiere.18. Si pœnitẽtiam egerit gens illa à malo ſuo quod locutus ſum aduerſus eam: agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod cogitaui vt facerem ei. Dicitur enim Deus pœnitere metaphoricé, inquantum ad modum pœnitentis ſe habet, ſcilicet prout mutat ſententiam ex parte noſtri, quãuis non mutet conſilium. Vnde D. Ambroſ. Deus nouit mutare ſententiam, ſi tu mutaueris & correxeris delictum.

Prophetia prædeſtinationis et præſciẽtiæ quid.

Eſa. 38.

4. Reg.20

Ionæ.3.

Deus quõ pœnitere dicatur.

Ver. 3. DE MODO PROPHETICAE COGNITIONIS.

2.2.q.171. art.2.

PRophetica cognitio non fit per viſionem diuinæ eſſentiæ, ſaltem per modum permanẽtis: licet fieri poſſit per modum tranſeuntis, vt in Moyſe, & D. Paulo in raptu. Et quanuis talis cognitio nõ ſit procul ex parte ipſius cognitionis, tamen bene ex parte ipſius cognoſcentis: quia procul à ſenſibus, quibus in ea vti non poteſt, iuxta illud, In corpore vel extra corpus, neſcio, Deus ſcit. Item quia non eſt in vltimã perfectionem totaliter adductus. Quandiu enim ſumus in hoc, ſcilicet mortali corpore, peregrinamur à Domino. Ad ſciendum autem quomodo fiat cognitio prophetica, ſupponendus eſt modus cognitionis naturalis, quæ inchoatur a ſenſibili exteriori, à quo ſenſus exterior recipit ſpeciẽ, & tranſmittit illam ad imaginationem ſiue fantaſiam, deinde ſpecies fantaſmatum per lumen intellectus agentis illuſtratę offeruntur intellectui poſſibili, qui recipit ſpeciem intelligibilem, per quam intelligit. Sed non ſolum ſpecies rerum ſenſibilium in imaginatione & fantaſia exiſtentium, ſecundum ordinem quo percipiuntur à ſenſu exteriori, poſſunt immutare intellectum poſſibilem, ſed etiã prout exiſtentes in fantaſia tranſmutantur. Quod cõtingit dupliciter: vel per corporalem tranſmutationẽ, vt accidit in dormientibus & furioſis: vel etiam prout diſponuntur & ordinãtur per imperium rationis ad id quod intelligendum eſt. Et ſic ſecundum diuerſam ordinationem fantaſmatum reſultant in intellectu poſſibili diuerſæ ſpecies & repræſentationes, & diuerſa iudicia ſecundum virtutem intellectualis luminis, hoc eſt intellectus agentis. His ſuppoſitis ſciendum eſt ꝙ quando ſpiritus ſanctus mouet aliquem ad prophetiam, ſiue ad cognitionem occultorum, quæ naturali lumine cognoſci non poſſunt, imprimit & ſuperaddit intellectui agẽti maius lumen ſpirituale per modũ tranſeuntis, quod non mouet neq; illuminat, niſi quandiu prophetica viſio durat. Et mediante lumine ſuperaddito, immutat intellectum prophetæ, aliquando ſpecies acceptas à ſenſibilibus ordinando & illuſtrando, aliquando ſpecies non ſenſatas imprimendo: vt ſi in fantaſia cæci nati imprimeret ſpecies colorum. Et vtroq; horum duorum modorum dupliciter: vno modo dormiendo: vt apparuit D. Ioſeph. In quo caſu certum facit prophetam poſt tale ſomnium, quòd iudicium ſequens illam ordinationem, certo eſt à Deo: vt D. Auguſt. dicit. Vnde Hiere. In veritate miſit me Dominus ad vos &c. Et per hanc cer-

3.Cor.12.

2.Cor.5.

art.2.

Prophetica cognitio quõ fiat.

Mat.2.

8. ſup.Gen. ad lite.

Hier.26.

titu

C

titudinem quæ manet in vigilia,diſcernũt cognitionem propheticam ab aliis ſomniis.Secũdo in vi-
gilia ordinat vel imprimit ſpecies in fantaſia,& hic modus eſt perfectior. Nam arguit impreſſionem
ſiue influxum maioris luminis,cũ in vigilia ſit maior occupatio virium animæ. Et iterum in vigilia
Spiritus ſanctus operatur multis modis: Primo ordinando ſpecies acceptas à ſenſibus præſente obie-
cto ſenſato: vt Danieli,qui vidit ſcripturam,Mane Thetel Phares.Secundo nõ videndo exterius ob- *Dan.5.*
iecta ſpecierum ordinaratum in fantaſia: vt Hieremiæ,qui vidit ollam ſuccenſam à parte Aquilonis.
Tertio imprimendo ſpecies intelligibiles in intellectu poſſibili ſine fantaſmate: ſicut patet in his qui
accipiunt,vt Salomon & Apoſtoli. Quarto imprimẽdo lumen intelligibile cum ſpeciebus requiſitis
ad iudicãdum ea quæ ab aliis viſa ſunt: ſicut Ioſeph,qui declarauit ſomnium Pharaonis:& Apoſtoli, *Gen.18.*
quibus Chriſtus apeuit ſenſum vt intelligerent ſcripturas. Et ad hoc propriè pertinet interpretatio *Luc.24*
ſermonum,quæ eſt ſpecies prophetiæ. Quinto illuminando ad iudicandum ea quæ curſu naturali ho
mo apprehendit. Sexto illuminando ad iudicandum veraciter & efficaciter ea quę agenda ſunt,iuxta
illud Eſa.63 Spiritus Domini ductor eius fuit. Ex his apparet ꝙ vndecim modis poteſt haberi co-
gnitio prophetica.Primo in raptu,ſecũdo & tertio dormiendo,& duobus modis in vigilia,per ordi
nationem ſpecierũ in imaginatione,& ſex modis per ſpecies intelligibiles. hi omnes modi reducun-
tur ad duos,qui tanguntur Num.12.Si quis fuerit inter vos propheta Domini,in viſione apparebo ei,
aut per ſomnium loquar ad illum.

Ver. 4. DE EXCELLENTIA GRADVVM PROPHETIAE.

A GRadus prophetiæ dignitatem principaliter accipiunt à lumine prophetiæ, & ex conſequenti à *2.2.q.174*
ſpeciebus & aliis circunſtantiis. Ex quo ſequitur primo,ꝙ Apoſtoli fuerunt prophetæ excellen- *art 3.*
tiores prophetis antiqui teſtamẽti:quia habuerunt maius lumen.hoc teſtatur D.Petrus,Et habemus *2.Pet.1.*
firmiorem propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes, ſicut lucernæ lucenti in loco caligi-
noſo,donec dies eluceſcat,& lucifer oriatur. Ex quo apparet ꝙ prophetia etiam in nouo teſtamento
eſt ænigmatica & diſtans. Eſt tamen cognitio clarior & perfectior,q̃ in veteri teſtamẽto.Et ideo mi
niſtri noui teſtamenti præferuntur omnibus prophetis antiqui Vnde Matth.11. D.Ioannes Baptiſta
dicitur à Chriſto plusq̃ propheta,& maior inter natos mulierum,qui fuerunt ante eum.Ideo D.Pau- *1.Cor.3.*
lus pręfert miniſtros noui teſtamenti ipſi Moyſi,dicens:Nos verò reuelata facie gloriam Domini ſpe *Ephe.3.*
culantes,transformamur à claritate in claritatem,tanquam à Domini ſpiritu. & alibi, Aliis genera- *D. Pau.fuit*
tionibus nõ eſt agnitum filiis hominum,ſcilicet myſterium Chriſti, ſicut nunc reuelatum eſt ſanctis *eximius pro*
Apoſtolis eius & Prophetis in ſpiritu. Inter Apoſtolos autem in cognitione prophetica excellentior *phetarũ no*
fuit D.Paulus. Ideo anthonomaticè dicitur Apoſtolus:qui raptus fuit vſq; ad tertiũ cœlum. quod de *ui teſta.*
aliis non legitur. Inter Prophetas verò antiqui teſtamenti licet Dauid in aliquo exceſſerit Moyſen: *2.Cor 12.*
quia plura cognouit,& magis diſtinctè q̃ Moyſes,de myſteriis incarnationis Chriſti. Ideo dicebat, *Pſal.118.*
Super ſenes intellexi:Moyſes tamen ſimpliciter & abſolutè dicitur Eximius Prophetarum. quod pa- *Moſes fuit*
tet ex quatuor quę requiruntur ad Prophetam ſcilicet cognitio,intellectio,denunciatio,& confirma *eximius pro*
tio per miracula. Moyſes enim vidit diuinam eſſentiam, ſicut D.Paul.in raptu,vt D.Aug.ait. Vnde *phetarũ an*
Num.12.Palam & non per ænigmata Deum videt. Secundo quãtum ad imaginariam cognitionem, *tiqui teſt.*
quia ad nutum habebat illam. Et non ſolum audiebat verba,ſed etiam in ſpecie Dei videbat loquen *12.ſuper Ge*
tem exterius. Vnde dicitur Exo 33.ꝙ loquebatur ei Dominus (ſcilicet per angelum) facie ad faciem: *neſ.ad lit.*
ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum. Tertio,quantum ad denunciationem: quia loquebatur po-
pulo ex parte Dei,quaſi de nouo legem proponens. Alij autem in perſona Dei,vt inducentes ad ob-
ſeruationem legis Moyſi. Vnde Malac Mementote legis Moyſi ſerui mei. Quarto,quantũ ad opera- *Mala.3.*
tionem miraculorum. Vnde Deut.vltimo dicitur: Non ſurrexit vltra Propheta in Iſrael ſicut Moy-
ſes, quem noſſet Dominus facie ad faciem, in omnibus ſignis atque portentis, quæ miſit per eum vt
faceret in terra Ægypti, Pharaoni & ſeruis eius,vniuerſæq; terræ illius. Et quanuis aliqua miracula *Ioſue.10*
aliorum,puta Ioſue & Eſaiæ fuerint maiora quantum ad ſubſtantiam facti: non tamen fuerunt maio *Eſa.38.*
ra ſecundum modum faciendi. Quia miracula Moyſi facta ſunt toti populo, & multo plura fecit
quàm alij. Nec obſtat quod dicit Glo.in principio Pſalterij, quòd Dauid dicitur propheta per ex-
cellentiam:quia debet intelligi ſecundum quid,et non ſimpliciter.Prophetia enim Dauid ex propin
quo attigit viſionem Moyſi, quantum ad viſionem intellectualem: quia vterque accepit reuelatio-
nem intelligibilis & ſupernaturalis veritatis,abſque imaginaria viſione Viſio tamen Moyſi fuit ex-
cellentior,quantum ad cognitionem diuinitatis. Dauid verò plenius cognouit & expreſſit myſteria
incarnationis Chriſti. Non tamen legimus Dauidem feciſſe miracula,ſaltem tanta & adeò magna,ſi-
cut Moyſes.

Ver. 5. DE PROPHETARVM DISCRETIONE.

B DIſcernendi ſunt prophetæ à non prophetis,& veri prophetæ à falſis: nec omni ſpiritui credendũ *1.Ioan.4*
eſt:ſed probandum eſt an ex Deo ſit.Nam Satanas nonnunquam ſe trãſfigurat in angelum lucis. *2.Cor.11*
Ex quo ſequitur ꝙ non tenemur credere cuicunque dicenti ſe eſſe prophetam,neque etiam omnibus
his quæ prophetæ recepti loquuntur: cum poſſint ſpiritu proprio loqui. Vnde Deuter.18 Si tacita
cogitatione reſponderis,quomodo poſſum intelligere verbum quod Dominus nõ eſt locutus? Hoc
habebis ſignum: Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit,& non euenerit: hoc Dominus
non eſt locutus: ſed per tumorem animi ſui propheta confinxit. Idcirco non timebis eum. Vnde di- *Propheta*
cunt communiter doctores,ꝙ quicunq; aſſerit ſe eſſe prophetam,vel ſe ad aliquid à Deo miſſum,de- *nõ recipien-*
bet probare vel authoritate ſacræ ſcripturæ: vt fecit D.Ioan.Baptiſta, dum interrogaretur quis eſſet: *dus ſine te-*
reſpondit,Ego vox clamantis in deſerto,Dirigite viam domini,ſicut dixit Eſaias propheta. Et Chri *ſtimonio.*
ſtus etiam hoc modo ſe probauit eſſe miſſum à Deo: Scrutamini,inquiens,ſcripturas,quia vos puta- *Ioan.5.*
tis in illis vitam æternam habere:& illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Vel debet probare
miraculo. Et ideo cum Dominus mittere vellet Moyſen in Ægyptum ad Pharaonem & filiis Iſrael,
vt crederent ei,dedit illi ſignũ,quo conuerteret virgam in colubrum.Hoc etiã modo probauit Chri-

ſtus ſe miſſum à Deo, Ioan. 5. Opera quæ ego facio, illa teſtimonia perhibent de me. De his in ca. cum
ex iniuncto. extra de hæreticis. vbi Glo. ſuper verbo, miraculi, dicit: Nec ſtatim per miraculum cre-
dendum eſt: quia quandoque miracula fiunt per malos & falſos prophetas. Vnde Matth. 24 Surgent
pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia: ita vt in errorem inducantur
(ſi fieri poteſt) etiam electi. ſubdit: Nolite credere. Vnde dicendum eſt miracula, ſaltem æſtimata, non
ſufficienter probare Dei miſſionem, præſertim cum quis prædicat contra fidem iam receptã, aut bo-
nos mores, aut vniuerſalis eccleſiæ determinationem, ſiue eius vniuerſalem ritum aut conſuetudinẽ:
vt dicit D. Thom. ſuper illud Rom. 10. Quomodo prædicabunt niſi mittantur? & allegat illud Deut.
13. Si ſurrexerit in medio tui propheta, & prædixerit ſignum atque portentum, & euenerit quod locu-
tus eſt, & dixerit, Eamus ad deos alienos: non audies verba illius. Et D. Paulus Galat. 1. Sed licet nos
aut angelus de cœlo euangelizet vobis præter quàm quod euangelizauimus, anathema ſit. Et nunc
iterum dico vobis: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepiſtis (hoc eſt contra id quod
accepiſtis) anathema ſit. Vnde manifeſtè apparet, Lutheranis & aliis nouis hæreticis, qui annunciant
& prædicant contra fidem receptam, & bonos mores, ac eccleſiæ determinationem, nullo modo eſſe
credendum, etiam ſi miracula facerent. Omnia enim miracula quę ſunt contra fidem receptam aut bo-
nos mores, ſunt falſa: cum Deus (qui eſt veritas per eſſentiam, vt habetur Ioan. 8. Ego ſum via, veri-
tas, & vita) non poſſit eſſe teſtis falſitatis.

Ver. 8. DE HONORE PROPHETIS EXHIBENDO.

4. Ethi. QVum honor ſit teſtimonium & præmium virtutis & excellentiæ, vt dicit Philoſ. & prophe- C
Mar. 8. tia importet excellentiã: conſequens eſt prophetas eſſe honorandos. Vnde Chriſtus reprehen
1. Theſ. 5. dens conciues ſuos, dicebat: Nemo propheta acceptus eſt ſine honore, niſi in patria ſua. Et D. Paulus
Mat. 10. dicebat: Spiritum nolite extinguere, & prophetias nolite ſpernere Si quæratur quomodo honorãdus
ſit propheta: Dicendum quod tripliciter. Primo, eum benignè & humanè recipiendo. Nam Chriſtus
Prophet. e recipiẽtibus prophetas mercedem promiſit dicens: Qui recipit prophetã in nomine prophetæ, merce
q̃uo ſunt ho dem prophetæ recipiet. Quod nõ eſt intelligendũ ſimpliciter & æqualiter, ſed proportionabiliter, ſe-
norandi. cundum proportionẽ receptionis. Secundo honorandus eſt, de bonis temporalibus ei ad ſuſtentatio-
nem vitæ, nempe victum & veſtitum ac alia neceſſaria miniſtrando. Vnde Gal. 6. Communicet au-
1. Cor. 9. tem is qui catechizatur (hoc eſt docetur & eruditur) ei qui ſe catechizat, in omnibus bonis. Quis
Mat. 10. enim propriis ſtipendiis militat vnquam? & infra: Qui in ſacrario operantur, de his quæ in ſacrario
Eſa. 53. ſunt, edunt. Et Chriſtus, Dignus eſt mercenarius cibo ſuo. Tertio & principaliter honorari debet, fi-
dem ei adhibendo, & eius reuelationibus credendo, conſiliisq́ obediendo. Vnde Eſaias conquerens
dicebat: Quis credidit auditui noſtro? De priuatione huius honoris querebatur Chriſtus Mar. 6. vbi
etiã pœna inhonorationis ſcribitur: & nõ poterat virtutẽ vllam facere, niſi paucos infirmos impoſitis
manibus curauit, & mirabatur propter incredulitatem illorum.

Ver. 7. DE RAPTV SIVE EXTASI.

2. 2. q. 175. RAptus (prout eſt gratia gratis data) eſt eleuatio mentis à ſpiritu diuino, ad aliqua ſupernaturalia D
contemplanda, cum abſtractione à ſenſibus, ſecundum illud Ezech. 8 Spiritus eleuauit me inter
Pſal. 115. cœlum & terrã. Hic raptus dicitur Extaſis. Vnde Glo. ſuper illud pſal. Ego dixi in exceſſu meo, Om-
nis homo mendax, ait: Dicitur hic extaſis, cùm mens non pauore alienatur, ſed aliqua inſpiratione re-
uelationis ſurſum aſſumitur. Hoc modo rapti multi ſunt, ſed differenter. Aliqui, vt contemplarentur
diuinã veritatem per ſimilitudines quaſdã imaginarias. Et talis fuit exceſſus mentis, qui cecidit ſuper
Act. 10. D Petrum. Alii, vt contemplarẽtur diuinam veritatẽ per intelligibiles affectus: ſicut fuit exceſſus Da
uid. Alii, vt contemplarẽtur eam in diuina eſſentia. & talis fuit raptus D. Pau ac etiã Moſi & ſatis cõ
In lib. de gruenter: Nam ſicut Moſes fuit primus doctor Iudæorũ, ita D. Paulus Gentiũ. Vnde D. Aug. dicit: Ip
Vid. Deo. ſa Dei ſubſtantia à quibuſdã videri potuit, ſicut à Moſe & Paulo. Quod intelligendũ eſt per modum
tranſeuntis & cũ abſtractione cognitionis ſenſuum. & ſic interpretandæ ſunt authoritates quæ in op
poſitum adduci poſſunt. ſed de his amplius infra, ca. 14. ver. 8.

Ver. 8. DE GRATIA ET DONO LINGVARVM.

2. 2. q. 178 QVum Apoſtoli & alii diſcipuli Chriſti fuerint ad hoc electi, vt per vniuerſum mundũ diſcur B
Mat. vlt. rentes, fidem prædicarent, ſecundum illud: Euntes in mũdum vniuerſum, docete omnes gen-
tes, &c. & nõ erat conueniens quòd qui mittebantur ad alios inſtruendos, indigerent ab aliis inſtrui
qualiter aliis loquerentur. nec cum eſſent pauperes, reperiſſent de facili qui eorum verba fideliter in-
terpretarentur, vel aliorum verba eis exponerent. Ideo conueniens fuit eis ſubueniri per gratiam ſiue
donum linguarum. Vnde Act. 2. Repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto, & cœperunt loqui variis lin-
guis, &c. Et quanuis fieri potuiſſet vt vna lingua loquentes, ab omnibus intelligerentur, aut omnes
alias linguas intelligerent: conuenientius tamen fuit ipſos omnibus linguis loqui: quia hoc pertine-
bat ad perfectionem ſcientiæ illorum, per quã non ſolum loqui, ſed etiam intelligere poterãt, quæ ab
aliis dicebantur. Si autem omnes vnam linguam eorum intellexiſſent, vel hoc fuiſſet per ſcientiam il
lorum qui eos loquentes intelligerent, vel fuiſſet quaſi quædam illuſio, dum eorum verba aliter ad
aliorum aures perferentur, quam ipſi ea proferrent. Vnde Glo Act. 2. dicit: Maiori miraculo factũ eſt,
1. Cor. 14. ꝙ ipſi omnium linguarum generibus loquerentur. & Apoſt. Gratias ago Deo meo quòd omnium
veſtrum lingua loquor, ſcilicet ſufficienter quãtum requirebat doctrina fidei: non autem quantum
ad omnia quæ per ſcientiam acquiſitam cognoſcuntur, inquantum quædam ſuperadduntur arte hu-
1. Cor. 13. mana ad ornatum & elegantiam locutionis. Vnde Glo. Heb. 1. dicit: Non eſt mirandum quòd Apo-
ſtolus in epiſtola ad Hebræos maiore eluceat facundia: cum naturale ſit vnicuiq; plus in ſua quàm in
aliena lingua valere. Cæteras enim epiſtolas peregrino, hoc eſt Græco ſermone compoſuit. Hoc do-
no licet Chriſtus perfectiſſime donatus fuerit: nõ tamẽ oportuit ipſum omnibus linguis loqui: quia
ſolũ vni genti prædicaturus erat. Nunc autẽ hoc donũ nõ datur omnibus qui ſpiritũ ſanctũ recipiũt:
quia tã ipſa eccleſia (vt D. Aug. ait) linguis loquitur omniũ. Poſt reſurrectionẽ tamẽ generalẽ diuerſi-
taſ lin-

tas linguarum ceſſabit,vt Apoſt. dicit.& ſola prima qua loquebatur Adam (quæ,vt cõmuniter dicitur,eſt Hebręa) manebit,in qua Sancti (vt Pſal. ait) in ſecula ſeculorum laudabunt Deum.

§. 2. DE GRATIA MIRACVLORVM.

A GRatiam miraculorum ordinauit Deus in eccleſia ad ſermonis prolati cõfirmationem & credibilitatem. Vnde Mar. vlt. Domino cooperante,& ſermonẽ confirmante,ſequentibus ſignis. Deus enim qui ſuauiter diſponit omnia,hominẽ circa ſupernaturalia dirigere voluit modo ſuę naturæ congruenti. Naturale autem eſt hominem cognoſcere veritatẽ intelligibilem per effectus. Ideo ſicut homo ductu naturalis rationis poteſt peruenire ad notitiã Dei, vt eſt principium & author naturæ,per naturales effectus:ita voluit Deus ipſum per ſupernaturales effectus (qui dicuntur miracula) induci in aliquam ſupernaturalem cognitionem credendorũ. Gratia miraculorũ non eſt aliquis habitus,neque aliqua qualitas permanens in anima,cum aliquando fit in corpore mortuo: ſicut legimus ꝙ quidam proiecerũt cadauer in ſepulchrum Heliſæi,cuius cum tetigiſſet oſſa,reuixit homo,& ſtetit ſuper pedes ſuos:quia tunc inſtinctu diuino mota ſunt oſſa. Sic plerunq; contingit in reliquiis ſanctorum, quæ á Deo vt inſtrumenta mouentur. Ideo illa motio non eſt qualitas permanens, ſed fluens. & ſic mens prophetæ mouetur inſtinctu diuino ad aliquid ſupernaturale cognoſcendum:ita etiam qui miracula facit,mouetur inſtinctu diuino,ad aliquid ſupernaturale faciendum, ſcilicet miraculum,quod Deus ſua virtute facit,aliquando poſtulatione ſiue oratione præcedente: vt cùm D. Petrus ſuſcitauit Tabitham. aliquando verò nulla oratione præcedente,ſed Deo ad nutũ hominis operante:ſicut cum D. Petrus Ananiam & Saphiram increpãdo,morti tradidit. Vnde D. Greg. in. 2. Dialogorum dicit ꝙ Sancti aliquando ex poteſtate miracula exhibent: vt Ioſue,cum ait,Sol contra Gabaon ne mouearis: aliquãdo ex poſtulatione. Vtroque tamen modo Deus principaliter operatur,qui vtitur vel interiori motu hominis,vel eius locutione,vel etiam aliquo exteriori actu,ſeu etiam aliquo contactu corporis etiam mortui tanquam inſtrumento.

2. 2. q. 178. Sap. 8. Gratia miraculorũ nõ eſt habitus. 4. Reg. 13. Act. 9. Ioſue. 10

Ver. 1. DE MIRACVLI DEFINITIONE ET ESSENTIA.

B MIraculum á mirando dictum eſt:nõ tamen ꝙ omne mirum ſeu mirãdum ſit miraculum. Mirum enim ſiue mirandũ aliquid dupliciter dicitur. Vno modo quãdo cauſa illius quod admiramur, eſt occulta et ignorata. Vnde in 1. Meth. dicitur, Propter admirari cœperũt Philoſophi philoſophari, & cauſam effectus quærere. Et ideo illi qui ſciunt cauſam eclipſis ſolis & lunæ,non mirantur, ſicut ruſtici qui cauſas ignorant. Alio modo aliquid dicitur mirum,quia inſolitum. Vnde D. Greg. in homilia de panibus dicit: Hoc mirantur homines,nõ quia magnũ eſt,ſed quia rarum. Miraculum ergo ſub miro & mirando cõtinetur,& ſe habet per additionẽ. Vnde miraculum(vt ex verbis D. Aug. patet) poteſt ſic definiri: Eſt aliquid arduum,excedens facultatem totius naturæ creatę,ad oſtenſionem diuinæ gratiæ,veritatis,aut virtutis, ad vtilitatem eccleſiæ factum,vltra ſpem admirantis,ſ. naturæ,quanuis nõ præter ſpem gratiæ,ſiue ſit inſolitum,ſiue ſolitum. Nàm licet quotidie fiat conſecratio euchariſtiæ:nihilominus tamen eſt miraculũ,cum excedat facultatem totius naturæ creatæ. Per hoc quod dicitur (arduum) excluduntur cõmunia & facilia,etiam á Deo facta. Per hoc autem quod dicitur (excedens facultatem totius naturæ creatæ) excluduntur quæcunq; facta ardua & mirabilia á quacunq; natura creata. Natura enim ſuperior, cũ habeat maiorem virtutẽ, poteſt maiorem effectum producere, quàm inferior. Et quia natura inferior ignorat cauſam,vel videt effectũ excedere ſuã facultatem,vel facultatem communẽ naturæ,vel ſubſtantialiter,vel ſecundũ modum: ideo reputat arduum admirandum: ſicut ranas per magos Pharaonis auxilio dæmonum per naturã ſubito productas. Idem de mutatione virgę in ſerpentem. quæ fuerunt ardua & prodigia apud videntes,ſed nõ miracula cũ non excederent facultatem totius naturæ creatæ. Ex quo patet ꝙ diabolus nõ poteſt facere miracula, cum ſit natura creata: licet poſſit facere ſigna & prodigia,ſicut faciet tẽpore Antichriſti,vt habetur. 2. Theſ. 2. In omni virtute,& ſignis,& prodigiis mendacibus. Quæ dici poſſunt dupliciter mendacia & falſa, vel per illuſionẽ ſenſuum,vel quia ad falſitatem inducunt. vnde D. Aug. ait: Ambiguum eſſe ſolet an propterea dicta ſint ſigna & prodigia,mendacia,quoniã mortales ſenſus per phantaſmata decepturus eſt,vt quod nõ facit facere videatur: aut quia illa etiã ſi vera prodigia,ad mendaciũ pertrahent. Vera autẽ prodigia dicũtur,quia ipſæ res verę erunt: ſicut Magi Pharaonis fecerũt veras ranas & veros ſerpentes. Non tamen habebunt veram miraculi rationẽ, quia fient virtute naturalium cauſarũ,& non ad vtilitatem,ſed ad incommodũ hominum. Operatio autem miraculorũ,quæ attribuitur gratiæ gratis datæ, ſit ſola virtute diuina ad hominũ vtilitatem dupliciter. Vno modo ad veritatis prædicatæ confirmationem. Ex quo ſequitur ꝙ ab his qui falſam doctrinã annunciãt,nunq̃ fiunt miracula: quia miracula ſunt vera teſtimonia, et á ſolo deo,qui nõ poteſt eſſę teſtis falſitatis,cum ſit veritas per eſſentiam,vt habetur Ioan. 6. Et in hoc poterunt cognoſcere electi falſitatem prodigiorũ & ſignorum Antichriſti,& præcurſorũ,ac complicum eius,& cauere ab eis: quia facient ſua ſigna ad confirmationem falſitatis,contra veritatem fidei,& ad inducendũ ad malum. Alio modo facit Deus miracula ad oſtenſionem ſanctitatis alicuius,quẽ Deus vult proponere in exemplum virtutis. Et ſic aliquãdo per inuocationem,aliquando per contactum: vt dictũ eſt de oſſibus Heliſæi,& de vmbra D. Petri, Act. 5. & 19. ꝙ Deus faciebat virtutes per manus Pauli,& etiã per ſudaria eius,quæ ſuper languidos ponebantur,& recedebant ab eis languores. Ex quo patet ꝙ non debent calumniari Chriſtiani, qui veſtes & ſudaria Chriſti & Sanctorum tangere deſiderant.

2. 2. q. 178. Mirũ quid. Miraculi definitio. Diabolus miracula facere nequit. 2. de Ciui. Dei. Miracula dupliciter fiunt ad hominum vtilitatem. Falſitas falſorum prodigiorũ vnde cognoſci poteſt. Contactus veſtiũ Sanctorũ prodeſt.

Ver. 2. DE MODO OPERANDI IN MIRACVLIS.

C ALio modo operatur Deus in miraculis,alio modo Sancti,alio modo Magi,alio modo mali Chriſtiani. Vnde D. Aug. dicit: Aliter Magi faciunt miracula,aliter boni Chriſtiani,aliter mali. Magi per priuatos cõtractus cũ dęmonibus: nec facta illorũ poſſunt dici miracula,vt dictũ eſt. Boni chriſtiani per publicam iuſtitiam. Mali verò chriſtiani per ſigna publicę iuſtitiæ. Deus enim vtitur malis hominibus in bonum aliorũ, ſicut ad prophetandũ. Ideo mali ad confirmationem veritatis fidei aliquando mouentur á Deo ad inuocationem nominis Chriſti vel alicuius ſancti, ad quã Deus miracu

Lib. 83. q.

loſe operatur. Vnde Mat. 7. Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & virtutes multas feci-
1. Cor. 13 mus? Et Apoſt. Et ſi habuero omnẽ fidem ita vt montes transferã, charitatem autem nõ habuero, &c.
Iac. 2. Et quamuis fides ſine charitate & operibus mortua ſit, quantum ad ipſum credentem, qui per eam nõ viuit vita gratiæ: nihil tamen prohibet quin res viua per inſtrumentũ mortuũ operetur. Sicut enim homo operatur per baculũ: ita Deus per fidem peccatoris inſtrumẽtaliter operatur ad faciẽda miracula. Et quia actio inſtrumẽti mortui vel inanimati nõ attribuitur inſtrumẽto, ſed principali agẽti (Nõ enim dicimus ꝙ calamus ſcribat, ſed homo:) attribuitur tamẽ inſtrumento animato. Hinc eſt ꝙ operatio miraculorũ nõ attribuitur proprie malis, aut eorũ merito: ſed merito eius cuius nomen inuocatur, vt Chriſti vel ſancti. & hoc facit Deus, vt homines Chriſtum vel ſanctũ honorent, ad cuius inuocationem tãta miracula fiunt. Nec obſtat quod dicitur Ioan. 9. Scimus quia peccatores Deus nõ audit: quia (vt D. Aug. ait) Cæcus ille nondũ erat vnctus, hoc eſt plenè illuminatus. Impetratio enim ſiue exauditio orationis nõ innititur merito orantis, ſed miſericordiæ & liberalitati diuinæ, quę etiam ad
Angeli boni faciunt miracula. malos ſe extendit. Ideo nonnunꝗ ad orationem & inuocationem malorũ Deus facit miracula. Reſultat igitur ꝙ quæcunq; creatura miracula facere dicatur, ſolũ inſtrumentaliter operatur. Dæmones autem cum nõ aſſumãtur à Deo, vt inſtrumenta gratiæ & miſericordiæ, ad quã miracula ordinãtur, nec eis quo ad iuſtitiã aliquid excedens facultatem illorũ cõmittatur, nullo modo miracula facere dicuntur: ſicut angeli boni, per quos Deus miracula operatur. vnde dicuntur Virtutes. Deus autẽ principaliter operatur. Quia cũ operatio miraculi excedat facultatem totius naturę creatę, neceſſe eſt ꝙ à Deo principaliter procedat. Notandũ tamen ꝙ Deus in miraculis principaliter operatur, aliquando ſupra naturã, aliquando cõtra naturã, aliquando præter naturã. Primo ſupra naturã, inquantũ producit effectum quẽ natura producere nõ poteſt. Quod cõtingit dupliciter: Primo quãdo forma inducta à Deo, nullo modo poteſt à natura induci. ſicut forma gloriæ, ꝗ inducet Deus corporibus electorũ, & incarnatio verbi. Secundo, quando natura poteſt ſimilem formã producere in aliquam materiam, ſed non in iſtam. Natura enim poteſt cauſare vitã per generationẽ, ſed nõ in mortuo. & ideo reſurrectio mortuorum eſt ſupra naturã. Secundo cõtra naturã operatur Deus, quãdo in natura manet cõtraria diſpoſitio ad effectum quem Deus facit: ſicut quando ſeruauit Pueros illæſos in camino, remanente virtute comburendi in igne. & quando aqua Iordanis ſtetit, remanente grauitate: & ſimiliter quando D. Virgo peperit, ſtante virginitate. Tertio operatur Deus in miraculis præter naturam, quando ſcilicet producit effectũ, quem natura producere poteſt: nõ tamẽ illo modo quo Deus producit, ſ. ſubito, vel
Ioan. 2. quando deficiunt inſtrumenta, quibus natura operatur. ſicut cũ Chriſtus conuertit aquam in vinum: quod natura aliquo modo facere poteſt, dum aqua in nutrimentũ vitis aſſumpta, ſuo tẽpore in ſuccũ vuæ perdigeſta, in vinũ conuertitur: vel quando Deus maiora facit ꝗ natura conſueuerit: vt cum fecit tantã multitudinem ranarũ: vel quantum ad tempus, ſicut cũ aliquis ſtatim curatus, quem natura
Luc. 4. proceſſu temporis curare poſſet: vt accidit in ſocru Simonis Petri.

Ver. 3. DE MIRACVLORVM NOMINIBVS.

Miracula in ſacris literis dicuntur virtutes, ſigna, prodigia, & portenta. Heb. 2. dicitur: Cõteſtante Deo in ſignis atq; portentis & variis virtutibus. & Mat. 24. vocãtur prodigia. Quę ſic differũt: quia inquantum excedunt facultatẽ naturæ, dicuntur virtutes: inquãtum verò ſunt ordinata ad manifeſtationem gratię, dicuntur ſigna. Et propter excellentiã dicuntur portẽta atq; prodigia, quaſi procul aliquid oſtendẽtia. D. Tho. ſuper illud. 2. Cor 12. Signa apoſtolatus mei facta ſunt ſuper vos in ſignis, prodigiis, & virtutibus, dicit ꝙ virtus eſt nomen cõmune ad omnia miracula. Nã virtus eſt vltimũ de potẽtia. & ideo aliquid dicitur virtuoſum, quia ex magna virtute. Cũ ergo miracula fiant virtute diuina, dicuntur virtutes. Signũ refertur ad minus miraculũ, prodigium ad maximũ. Deinde dicit, ꝙ portentũ dicitur inquantũ ſunt cõtra naturã vt dictũ eſt. Vnde Apoc. 13. de Antichriſto, loquendo in præterito pro futuro propter certitudinẽ prophetię: Fecit ſigna magna, ita vt ignem faceret deſcende-
Miraculum dicitur tripliciter mendax. re de cœlo, cõtra eius naturã: quia ignis eſt naturaliter leuis, & aſcendit ſurſum. Miraculum dicitur mendax tripliciter: vel quia deficit à vera ratione facti, vel à vera ratione miraculi, vel à debito fine. Primũ fit in preſtigiis, quãdo per dæmones illuditur aſpectus, vt aliud videatur ꝗ ſit. Secundũ, quando fiunt per cauſas naturales, occultas tamen. Tertiũ, quando cõtra finem miraculi. Quia (vt dictum eſt) miracula ſunt ordinata ad atteſtandã veritatem, fidẽ, vel ſanctitatẽ: & per dæmones & Antichriſtum fient in atteſtationẽ falſitatis: ideo dicuntur falſa, vel quia ad malũ inducunt. Et quia creatio nõ fuit facta ad atteſtationẽ veritatis: ideo nõ dicitur propriè miraculum. licet poſſit dici portentũ: quia contra naturam eſt aliquid ex nihilo producere, vt dicitur in 1. Phyſ.

Ver. 4. DE AVXILIO SPECIALI.

1. 2. q. 109. art. 1. INter gratias gratis datas connumerari poteſt auxilium Dei ſpeciale, & gratia præueniens, cum ſit donũ ſupernaturale, & ſtet cum peccato mortali. Ad cuius euidentiã ſciendũ eſt, ꝙ cum nihil poſ-
3. Phy. ſit ſe reducere de potentia in actum, et omnis motus ſit actus entis in potentia, prout in potentia, & in mouentibus & motis non ſit proceſſus in infinitum, quia aliàs non eſſet motus, vt probatur. 8. Phyſ. ſequitur ꝙ neceſſe eſt venire ad vnum primũ, quod mouet omnia, & concurrit cum omnibus agentibus: & illud eſt Deus. vnde Ioan. 15. Sine me nihil poteſtis facere. Et licet ſit eadem motio Dei, qua mouet omnia, quocunq; modo moueat: quia motio Dei actiua & concurſus eius nil aliud eſt, ꝗ ipſe-
Mala. 3. met Deus, qui eſt immutabilis & inuariabilis. vnde Malac. Ego Deus, & non mutor. & Iac. 1. Apud quem non eſt tranſmutatio, neq; viciſſitudinis obumbratio. Illa tamen motio diuerſificatur ex parte noſtri ſecũdum diuerſitatẽ finium. Cum igitur duplex ſit finis, ſcilicet generalis ſiue naturalis omniũ creaturarum, quia quælibet natura eſt ordinata in finem naturalem; ſequitur ꝙ omnis cõcurſus, quo Deus concurrit ad oẽs actus naturales omniũ creaturarũ, dicitur cõcurſus Dei generalis ſiue auxiliũ generale. Et hoc modo cõcurrit in motu progreſſiuo hominis & animaliũ brutorũ, in plantatione vinearum, & ædificatione domorũ, & ad ea quæ ad naturalem hominis finem ordinãtur. Alius autẽ eſt ſpecialis finis hominis, ſ. ſupernaturalis viſio beatifica. & ideo in his quæ conducunt ad illum finem,

Deus

Deus dicitur concurrere ſpecialiter. & talis eius motio dicitur cōcurſus ſpecialis & auxiliū ſpeciale: non ꝙ intimius aut fortius agat Deus in ſpeciali quàm in generali: quia in vtroq; eodē modo ſe habet, ſecundum tamen modum & diſpoſitionem naturę quæ mouetur. Et in vtroq; motio & cōcurſus Dei principalior eſt, & maiorem habet efficaciam ꝗ cōcurſus naturæ: dicitur tamen ſpeciale auxiliū, quia dirigit ad ſpecialem finem, ſcilicet ſupernaturalem, & tāto ſpecialius, quanto actus propinquior eſt fini. Et ſic ad cogitandum de beatitudine, ad habendam memoriam peccatorū, ad recordationē iudiciorū Dei, requiritur auxiliū ſpeciale ad ipſam contritionē ſpecialius, ad merendū adhuc ſpecialius, & ad martyriū adhuc ſpecialius. Aliqui dicunt omnem actum moraliter bonum eſſe diſpoſitionem ad gratiā, & ſic ad finem ſupernaturalem hominis: quia quilibet bene vtendo ſuis naturalibus, de congruo meretur diſponi, & quòd Deus ſecundum ſuam naturā (quæ eſt miſericordiæ plena) circa eum operetur. Vnde Daniel conſulebat Nabuchodonoſor, vt per largitionem eleemoſynarū (quę ex ſola pietate naturali fieri poteſt) peccata redimeret. Et tales conſequenter dicūt, ꝙ quoad omnem actum moraliter bonū requiritur auxilium ſpeciale: alij verò dicunt ꝙ nō, ſed ſolum quādo actus illi ſunt propinqui, ſicut cogitatio contritionis et ipſius beatitudinis, vel quādo habent difficultatem. Et ſic in ſtatu naturæ integræ homo non egebat auxilio ſpeciali ad oēs actus humanos, ſed bene ad merendum, & actualiter eos ordinandū in beatitudinē. In ſtatu verò naturæ corruptæ in multis eget auxilio ſpeciali, propter difficultatem, & ad moderandas paſſiones. In aliis autem in quibus nō patitur difficultatem, ſed potius delectationē, vt in plantatione vinearū, & ædificatione domorū, aut comeſtione, qui ſunt actus qui ex natura ſua ordinantur in finem naturalem, non eget auxilio ſpeciali, niſi ad eos ordinandū actu in finē ſupernaturalem: quia tunc eſt diſpoſitio propinqua. Et dicunt ꝙ ad omnem diſpoſitionem remotā non neceſſario requiritur auxilium ſpeciale. & ſic eſt problema. D. Tho. ad ſecundum opinionem declinare videtur cum D. Auguſtino.

Auxilium ſpeciale quid. *Dan. 4.* *An ad omnem actum moraliter bonū requiratur auxiliū ſpeciale.*

Ver. 5. DE ALIA DIVISIONE GRATIÆ.

A ALia adhuc poni ſolet diuiſio gratię, ſ. in præuenientē, operantē, & cooperātem, concomitantem, & ſubſequentē. Gratia præueniens dicitur, quādo homo ad alia diſtractus mouetur à Deo, ad cogitandū de ſalute ſua. Gratia operās dicitur motio, qua volūtas (quę prius volebat malū) mouetur à Deo ad volendū bonū. Gratia cooperans eſt motio, qua Deus concurrit ad actū bonū exteriorē per voluntatē imperatū, quia ad hunc actū Deus iuuat, interius voluntatē confirmādo, & exterius facultatem operis, præbendo, & impedimenta remouedo. vnde D. Aug. Vt velimus operatur, cū autē volumus vt perficiamus, cooperatur. Gratia concomitās eſt Dei motio, aſſiſtens in cōtinuatione: gratia ſubſequēs eſt motio, qua Deus mouet ad merendū & perſeuerandū. D. Tho. prædictas gratias dicit eſſe effectus gratię habitualis, ſiue ꝗ prouenīūt ex gratia habituali: & ſunt quinq;. Primus, vt bonū velit. & ſecundū hoc dicitur pręueniens. Secūdus, vt anima ſanetur & iuſtificetur. & ſecundū hunc effectū dicitur gratia operās. Tertius, vt bonū quod vult, efficaciter operetur & ſecundū hunc dicitur gratia cooperās. Quartus, vt in bono perſeueret. & ſecundū hunc dicitur ſubſequens. Quintus, vt ad gloriam perueniat. & ſecundum hunc gratia dicitur conſummans.

1.2.q.111. *art. 3.*

§ 3. DE GRATIA GRATVM FACIENTE.

B GRatia gratum faciens, ſecundum Theologos, eſt habitus de nihilo creatus, & in anima ſiue intellectuali natura infuſus, per quā fit filia, amica, grata, & ſponſa Dei electa, & omnia quæ ſunt eius acceptata, per quam conſequitur vitam æternam, iuxta illud Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Hæc gratia differt à gratia gratis data, nō ꝙ gratia gratum faciens non gratis detur, & per conſequens nō ſit gratis data: ſed quia vltra gratiam gratis datam habet primo. quòd ſit habitus permanens, ſecundo ꝙ non poteſt eſſe cum peccato mortali, tertio ꝙ gratum & acceptum Deo faciat habentem, et omnia opera eius. Hæc gratia communiter diuiditur in gratiam inchoatam, ſiue imperfectam, & conſummatam, quæ eſt comprehenſorum: quæ differunt ab inuicem: Quia gratia viatorum augeri & amitti poteſt, non autem beatorum, quæ etiam perfectiores effectus habet ꝗ gratia viatorum. D. Bern. in quodam ſermone dicit, quòd grātia gratum faciens eſt quædam lux ſiue nitor animæ, ſole ſplendidior, animæ infuſa, tanquam radius à ſole iuſtitiæ, animam iuſtificans, & circunquaq; purgans, illuſtrans, ornans, & deificans. Hanc definitionem fundauit ſuper illud D. Pau. Ephe. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: vt filij lucis ambulate. Fructus autem lucis eſt in omni bonitate, iuſtitia, & veritate. D. Aug. dicit ꝙ eſt excellentius donum Dei, quod homini datur: Quia per eam efficimur diuinæ conſortes naturæ. Hæc gratia ſecundum eundem diuidit inter filios regni & perditionis, & dicitur veſtis nuptialis. Hæc gratia ſubiectiuatur in eſſentia animæ, quam primo perficit, deinde potentias eius, vt amplius inferius dicetur.

Gratia gratum faciens quid ſit, & quo differat à gratis data. *Gratia gratum faciens duplex.* *2. Pet. 1.*

Ver. 1. DE MERITO IN GENERALI.

C CVm gratia gratum faciens ſit principiū meriti: ideo de merito aliquid dicendū eſt. Ad cuius euidentiam ſciendū eſt, ꝙ meritum & merces ad idem referuntur & dicitur meritū actus, quo quis meretur. Merces verò dicitur id quod alicui eſt debitum, & recompenſatio operis vel laboris, quaſi quoddam præmium ipſius. Et ſicut reddere alicui iuſtum pretium pro re accepta ab eo, eſt actus iuſtitiæ: ita recompenſare & reddere mercedem laboris aut operis, eſt actus iuſtitiæ. Et cùm iuſtitia ſit æqualitas quædam, ſequitur ꝙ inter eos ſolos poteſt eſſe iuſtitia & meritum, inter quos eſt ſimpliciter æqualitas. Et per oppoſitum inter eos inter quos non eſt ſimpliciter æqualitas, non eſt ſimpliciter iuſtitia, neq; meritum ſimpliciter. Sed quidam iuſtitiæ modus poteſt eſſe, ſicut dicitur quoddā ius paternum ſiue dominatiuum, & meritū ſecūdum quid: quia ſolum ſecundū quid in eo ſaluatur ratio iuſtitiæ. Sic enim filius meretur à patre, & ſeruus à Domino, vt ſi filius bene ſe habeat erga patrem, vel ſeruus erga dominum, honorando, ſeruiendo, obediendo: ſic pater & dominus ſecundum ſuam liberalitatem & clementiam ſe debet habere ad filium vel ſeruum, vt dicit Philoſophus in eodem libro. ¶ Ex his ſequitur quòd homo ſimpliciter & abſolutè non poteſt aliquid mereri à Deo, cum inter hominem & Deum non ſit æqualitas, diſtant enim in infinitum. Et totum quod eſt hominis bonum, eſt

1.2.q.114. art. 1. *Meritum. 5. Ethi.*

Homo non poteſt aliquid ſimpliciter mereri à Deo, ſed bene ſuppoſita eius ordinatione.

Meritũ ex ſuppoſitiõe.

à Deo, & per conſequens nõ poteſt Deus aliquid debere homini. Sed quia inter hominem & Deũ eſt quædam proportionabilitas, inquantum vterq; operatur ſecundum modum ſuum: Modus autem & menſura humanæ virtutis eſt homini à Deo: Ideo meritũ hominis ad Deum nõ poteſt eſſe niſi ſecundum ſuppoſitionem diuinæ ordinationis, ſcilicet vt homo cõſequatur à Deo per ſuam operationem quaſi mercedem, ad quod Deus ei virtutem operandi deputauit. Sicut etiam res naturales cõſequuntur à Deo per ſuã operationem quaſi mercedem, ad quod à Deo ſunt ordinatę, differenter tamẽ: Quia homo ſeipſum mouet ad agendum per liberum arbitrium. Vnde eius actio habet rationem meriti, et non actiones aliarum creaturarum, quæ libero arbitrio carent. Quo ad meritum ex ſuppoſitione datur ſimilitudo de rege temporali. Si rex ordinaret ꝙ quicunq; faceret tale quid, haberet tale caſtrum, quod plurimũ in valore excedit opus à rege iniunctum. Si ruſticus impleret ordinationem regis, haberet ius ad caſtrũ: nõ ſimpliciter & abſolutè, ſed ex ordinatione regis. Et rex qui ante ordinationem ſuam nihil debebat ruſtico, poſt ordinationem & eius impletionem efficitur debitor: & primo ſibi ipſi, quia debitũ eſt vt rex ſuam promiſſionem teneat. Sic Deus (qui ſcit omnia noſtra eſſe ſua, & nos ad maiora teneri) ex ſua clemẽtia & liberalitate ordinauit, ꝙ ſi quis liberè & bono animo deſeruiret ei, & mandata eius ſeruaret, mercedem illi daret, iuxta illud: Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia eſt merces operi tuo. Et Eſa. 1. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.

Hominem poſſe mereri probatur

Et Malac. 3. Inferte omnem decimationem in horreum meũ, vt ſit cibus in domo mea. Et probate me (Dicit Dominus) ſi non aperuero catharactas cœli, & effudero vobis benedictionem vſq; ad abundantiam: & increpabo pro vobis deuorantem. & in multis aliis paſſibus antiqui teſtamenti, quãtum ad temporalia: & in nouo teſtamento quantũ ad ſpiritualia & æterna. Mat. 4. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnũ cœlorum. & Luc. 11. Date eleemoſynã, & ecce omnia munda ſunt vobis. et Mat. 19. quærenti magiſtro, Quid faciendo vitam æternam poſſidebo? Chriſtus reſpondit: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Conſequens ergo eſt, vt Deus ſibi ipſi primo, & ex conſequenti implentibus ordinationem ſuã debitor factus ſit, vt promiſſionem & ordinationẽ ſuam ſeruet, & homini ſuam ordinationem implenti, tribuat quod pollicitus eſt, cum mentiri non poſſit, ad Titum. 1. Neque negare ſeipſum, 2. Tim. 2. qui etiam per Pſal. dixit: Quæ procedunt ex labiis meis nõ faciam irrita. ¶ Per hæc ſoluuntur argumenta, quibus neoterici hæretici omne meritum ſubuertere & ſupprimere nituntur, in primis allegantes illud: Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: quia ſerui inutiles ſumus. quod enim debuimus facere, fecimus. Quia intelligitur de merito ſimpliciter & ad rigorem. D. Chryſoſt. ibi dicit: Non negat mercedem bonis operibus, ſed docet ſeruum nõ debere extolli vel gloriari, eo quòd iuſſa ad amuſſim ſeruauerit ſiue perfecerit: & ne in ſuperbiam intumeſcamus, ſed potius humiliemur. Sed Chriſtus per hæc verba, ſuppoſita ordinatione, non negauit meritum. Et licet homo operando faciat quod debet, liberè tamen & ex animo facit. Et quamuis ex bonis hominis nil accreſcat Deo, cum Deus ex bonis noſtris non quærat vtilitatem, ſed ſolum gloriam, hoc eſt manifeſtationẽ ſuæ bonitatis in nobis, quod etiã in operibus ſuis quærit ad noſtrã vtilitatẽ: ideo licet ex eo quòd Deum colimus, nil accreſcat ei, ſed nobis: Meremur tamen aliquid à Deo, non quaſi ex operibus noſtris aliquid ei accreſcat, ſed inquantum propter gloriam & manifeſtationem eius, quod ipſe ordinauit, operamur. Nec obſtat quod communiter ex Eſa 64. obiiciunt: Facti ſumus vt immundi omnes, & quaſi pannus menſtruatę, omnes iuſtitiæ noſtrę: Quia ibi Propheta loquitur de iuſtitiis legalibus, quę inficiebantur ab illo populo, malis circunſtantiis, vtpote auaritia, cupiditate, ira, inuidia, & malitia, vt habetur Eſa. 58. Ad lites & contentiones ieiunatis, et percutitis pugno impiè. Inficiebãt etiã vana gloria: ſicut dicebat Chriſtus Mat. 23. de Scribis & Phariſæis; Omnia opera ſua faciũt vt videantur ab hominibus. Cum dabant eleemoſynã, faciebant tuba canere: & amabant in angulis plateарum ſtantes orare. Ideo illæ iuſtitiæ erant vt pannus menſtruatæ, & abominationes. vnde Eſa. 1. dicitur: Ne offeratis vltra ſacrificiũ fruſtra. Incenſum & abominatio eſt mihi. Neomeniam, & ſabbatum, & feſtiuitates alias nõ ferã. nõ ꝙ eſſent ſecundũ ſe abominationes: quia nõ præcepiſſet ſeruare, Exo. 20. ſed quia indigne offerebãt, & vitiabãt malis circunſtantiis. vnde ſubiungit: Iniqui ſunt cœtus veſtri. Manus veſtræ, hoc eſt operationes veſtræ plenæ ſunt ſanguine peccatorũ. Ideo ſubdit: Lauamini, & mũdi eſtote: auferte malum cogitationũ veſtrarũ ab oculis meis. Quieſcite agere peruerſe, &c. Propter hæc iuſtitiæ, hoc eſt bona opera & impletio præceptorũ, quę iuſtum eſt ſeruare, dicũtur pannus menſtruatæ: Quia ſecundum D. Dion. Bonum eſt ex integra cauſa, & malum ex ſingularibus defectibus. Sed non ſecundum ſe, cum à Deo ſint ordinatę & inſtitutæ. Præterea iuſtitiæ noſtræ (hoc eſt opera noſtra) ſecundum ſe, ſi bene fiant, lux dicuntur à Chriſto: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, &c. Non ſunt ergo pannus menſtruatæ. Aliqui exponunt authoritatem Eſaiæ per comparationem ad diuinam iuſtitiam. vnde Eſa. 55. Sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. Terra enim per cõparationem ad cœlum, deformis & quodã modo abominabilis apparet: Licet ſecundũ ſe bona ſit, iuxta illud Gene. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona Similiter lumen candelæ lucidum eſt in ſe: in comparatione tamen luminis ſolis, vmbram & tenebras cauſat. Sic ad propoſitum de bonis operibus. vnde Rom. 8 Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. ¶ Quod autẽ homo exiſtens in gratia, inquantum ſequitur motũ gratiæ, & inſtinctum ſpiritus ſancti principaliter operantis, mereatur vel mereri poſſit à Deo, tota ſcriptura ſacra referta eſt paſſibus id probantibus. Gen. 22. Dixit Dñs Abrahæ: Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rẽ, & non peperciſti vnigenito filio tuo, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum. nota cauſalem, quia feciſti, &c. Et Pſal. 118. Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in ęternũ, propter retributionem. Et Mat. 19. Apoſtolis dicentibus, ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis? reſpondit Chriſtus, Amen, amen dico vobis, quòd vos qui reliquiſtis omnia, & ſequuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Et ibidem, Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, &c. centuplum accipiet, & vitam æternã poſſidebit.

4. c. de Di. nom.

Quo intelligi debet quod opera noſtra ſint tanquã pannus mẽſtruatæ.

Homo à deo mereri poteſt.

Et Mar 9. Si quis dederit calicem aquæ frigidæ in nomine diſcipuli, non perdet mercedem ſuam. Et Matth 25 In retributione bonorum tanquam pro cauſa allegabit Chriſtus bona opera. & Mat 20. Voca operarios, & redde illis mercedem & Rom. 2. Reddet vnicuique ſecundũ opera ſua. & 1. Cor 3. Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundũ laborem ſuum & 2. Tim. 4 Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã retribuet mihi Dominus, in illa die iuſtus iudex. Non ſolum autem mihi, ſed & his qui diligunt aduentum eius. Et in Concilio Tridentino ſeſſione ſexta, titulo de iuſtificatione c. 26. dicitur: Si quis dixerit iuſtos nõ debere pro bonis operibus, quæ in Deo fuerunt facta, expectare & ſperare æternam retributionem, pro eius miſericordia, & Ieſu Chriſti merito, ſi bene agendo, & diuina mandata cuſtodiendo, vſque in finem perſeuerauerit, Anathema ſit. Qui igitur oppoſitum dicũt, ſcripturas non nouerunt neque rationem.

Ver. 2. DE HIS QVAE NON CADVNT SVB MERITO.

A NOn poteſt homo mereri totum ambitũ ſiue omnes gradus gloriæ, quã habiturus eſt in patria. Et per conſequens neque gratiæ, quæ illi reſpõdet, vt habetur Ro. 6. Gratia Dei vita æterna: hoc eſt, vita æterna correſpõdet gratiæ, ſic quod qui erit in maiori gratia, in inſtanti mortis habebit maiorẽ gloriam. Ideo gradus gloriæ reſpõdent gradibus gratiæ. Sed prima gratia nõ cadit ſub merito, neque mereri poteſt. Primo quia prima gratia eſt principiũ omnis meriti, ſaltem mediate & formaliter: quia effectiuè eſt meritũ Chriſti, et formaliter immediate charitas. vt D. Tho. dicit. Secundo quia ratio primæ gratiæ pugnat ex diametro cõtra mercedem & meritum, vt optime probat Apoſt. dicens: Ei qui operatur, merces nõ imputatur ſecundum gratiã, ſed ſecundum debitum. Sed illud meretur homo quod ſibi imputatur ſecundũ debitum, quaſi merces operis eius: ergo primã gratiam nõ poteſt homo mereri. Quia ſi ex operibus, iam nõ ex gratia. Sed cùm gratia poſſit augeri, ſicut & fides, iuxta illud: Adauge nobis fidem: & etiã iuſtificatio quæ ſit per gratiam, iuxta illud: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: Illud augmentũ quod prouenit ex bono vſu primæ gratiæ, poteſt homo mereri per actus informatos à gratia, & elicitos vel imperatos à charitate, ex motione & inſtinctu ſpiritus ſancti operante. Nec D. Paulus in locis præallegatis negat meritum aut opera meritoria, niſi reſpectu primæ iuſtificationis: Quia probat & exemplificat de remiſſione peccatorũ, allegando dictũ Pſalmiſtæ, Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquitates, &c. Quæ remiſſio & prima iuſtificatio nõ poterat cauſari ex operibus antiquæ legis, neque ex operibus legis naturæ: ſed ſolum per gratiã ex merito Chriſti. Alias ſi ex operibus legis poſſet cauſari prima gratia & iuſtificatio: Chriſtus gratis mortuus fuiſſet, hoc eſt ſine cauſa & neceſſitate. vnde Apoſt. Si per legem iuſtitia (hoc eſt gratia) ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. quod eſt falſum: quia ſic oportuit Chriſtum pati, & impleri ea quæ ſcripta erant in lege, Prophetis, & pſalmis de illo. Prima igitur gratia & prima iuſtificatio datur nobis merè gratis, ex merito Chriſti & ex operibus nouæ legis euangelicæ, quæ ſunt ſacramenta à Chriſto inſtituta, per quæ coniungimur Chriſto, vt probatur de baptiſmo, Rom. 6. Sed augmentũ illius gratiæ procedit principaliter ab ipſa gratia et libero arbitrio, vt amplius dicemus. Et ſic intelligẽdæ ſunt authoritates, quæ videntur aduerſari. Perſeuerantia pro actuali continuatione in bono vſque in finẽ vitæ, etiã (ſecundum D. Tho.) nõ cadit ſub merito: ſed eſt donum ſpiritus ſancti ſpecialiter aſſiſtentis.

Prima gratia non poteſt mereri. In 3. ſen. di. 3. q. ad 5. Rom. 4. Luc. 17. Apoc. 22. Gal. 2. Luc. 24. Perſeuerantia nõ cadit ſub merito.

Ver. 3. DE DVPLICI MERITO.

B DVplex communiter apud doctores dicitur eſſe meritum. Quoddam eſt cõgrui ſiue de congruo: & quoddam eſt condigni ſiue de condigno. quemadmodum duplex eſt debitum ſuper quo fundatur ratio meriti, ſcilicet debitum iuſtitiæ, & debitũ liberalitatis ſiue honeſtatis. Meritum condigni eſt, quando eſt æqualitas inter opus & mercedem ſiue præmiũ. Et tale eſt meritum mercenarii & denarii diurni. Tale meritum regulatur æqualitate iuſtitiæ. Meritum verò congrui dicitur, quando nõ eſt æqualitas inter opus & mercedem, & quando redditur merces, quæ nõ eſt debita operi ex natura ſua, ſed ex liberalitate donãtis. Aliquid enim cõgruit liberalẽ & magnificũ dare, quod operarius non meretur ex condigno. quemadmodũ factum eſt illis, qui hora vndecima venerãt in vineam. et quemadmodum habetur de domino, qui bene diſpenſanti quinque mnas, dedit gubernationem decem ciuitatum. & aliquando rex pro modico obſequio dat magnum præmium, ad liberalitatem ſuam manifeſtandam. Tale igitur meritum congrui innititur liberalitati, & meritum condigni iuſtitiæ. ¶ Notandum præterea quod meritum hominis poteſt dupliciter cõſiderari: vno modo ſecundum quod procedit ex libero arbitrio alio modo ſecundũ quod procedit ex gratia ſpiritus ſancti. Si conſideretur opus hominis prout procedit ex libero arbitrio, ſiue ſecundum ſubſtantiã operis: nõ eſt condignitas inter opus & vitã æternã, propter magnã inæqualitatem. Nõ enim ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. ſed eſt ibi congruitas ſecundum æqualitatem proportionis ſiue proportionabilitatis. Videtur enim congruum, vt homini operãti ſecundum virtutem & ordinationem ſibi datam à Deo, Deus recompenſet ſecundum excellentiam liberalitatis ſuæ. Si autem conſideretur opus meritorium ſecundum quod procedit ex gratia & motione ſpiritus ſancti, eſt condignitas inter opus meritorium & vitam æternam: quia motio ſpiritus ſancti, eſt infinitæ dignitatis, iuxta illud: Si quis biberit ex aqua, quã ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternã. Et 2. ad Tim. 4. Bonum certamen certaui, curſum cõſummaui, fidem ſeruaui: ideo de reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iuſtus iudex. Nõ ſolum autem mihi, ſed & his qui diligunt aduentum eius. Nec loquitur hic de prima gratia, quæ (vt dictum eſt) non cadit ſub merito: ſed de vita æterna vel augmento gratiæ & charitatis, quam per actus ex gratia & charitate procedentes quis meretur, & de vita æterna illi correſpondente. vnde D. Thom. dicit quod quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. & alibi dicit, quod quilibet actus charitatis meretur abſolute vitam æternam. Ex quo videtur ſequi, quòd quolibet actu charitatis augeatur gratia, & ſi non effectiue, cum ſit à ſolo Deo, tamen meritoriè. Quidam tamen dicunt intelligi debere doctorem de quolibet actu intenſo ſecũdum proportionem gratiæ: quia actus poſſunt eſſe adeò remiſſi, quod non augebitur gratia, nec etiam meritorie: ſed diſponitur homo ad augmentum gratiæ per plures: &

1. 2. q. 114. art. 3. Meritum duplex. Debitum duplex. Meritum condigni. Meritum congrui. Mat. 20. Luc. 19. Meritũ hominis dupliciter cõſiderari poteſt. Rom. 8. Ioan. 4. 1. p. q. 95. art. 5. 1. 2. q. 114. ar. 7. ad. 3. An quolibet actu charitatis augeatur gratia.

tandem vnus in virtute præcedentium faciet augmentũ, ſicut de gutta cauante lapidem: item de comeſtione, quia quælibet comeſtio nõ facit augmentũ in puero, ſed bene diſponit ad augmentũ. Deus enim ſic auget gratiam, prout homo ad illam ſe diſponit.

Ver. 4. DE REQVISITIS AD MERITVM.

In.3. ſent. diſt.18.q.2. Ad meritũ tria requiſita. Animæ in purgatorio nõ merẽtur præmiũ eſſentiale, ſed accidẽtale. Relatio in deũ quadruplex. Relatio actualis. Relatio habitualis. Relatio virtualis. Relatio aptitudinalis.

AD meritum (ſecundũ D Tho.) tria requirũtur, ſcilicet libertas, gratia, & ſtatus. & aliqui addũt, relationem in Deum. Primo requiritur libertas, ſaltem cõplacentię, de qua dictũ eſt c.3. §.3. ver.1. Angeli enim ſecundũ eum meruerunt in primo inſtanti: & tamẽ tunc nõ habuerunt libertatẽ cõtrarietatis aut contradictionis: quia tunc in primo inſtanti peccare potuiſſent, quod ipſe negat. Secundo requiritur gratia, quæ eſt principiũ & prima radix meriti: & charitas, quæ eſt radix immediata ſiue principiũ propinquum. Tertio requiritur ſtatus, ſ. viæ. Et quia beati nõ ſunt in via, non poſſunt mereri. Animæ autẽ quæ ſunt in purgatorio, licet ſint extra viam merendi meritũ eſſentiale: quia (vt dicitur Eccleſiaſtes.11.) Vbi ceciderit lignum, ſiue ad Auſtrum, ſiue ad Aquilonem, ibi erit. Veruntamẽ quia adhuc nõ ſunt in termino, quodã modo dici poſſunt viatrices: & cum ſint in gratia, ſequitur eas aliquo modo mereri poſſe: ſcilicet deletionẽ venialium & præmiũ accidentale. Quarto requiritur relatio in Deũ, quę eſt quadruplex, ſ. actualis, habitualis, virtualis, & aptitudinalis. Relatio actualis eſt, quando homo operãs actualiter conſiderat de Deo, & refert actũ quem facit, in Deũ. Et talis nõ neceſſario requiritur, quia tunc ad merendũ neceſſe eſſet in quolibet inſtanti cogitare de Deo quod eſt impoſſibile, propter naturales diſtractiones. Relatio habitualis eſt per aſſiſtentiã habitus charitatis. Et talis nõ ſufficit, quia tunc peccatũ veniale eſſet meritoriũ, cũ coexiſtat charitati. Relatio virtualis eſt, quæ ſit per primũ actũ charitatis, quo quis refert ſe & oẽs actus ſuos referibiles in Deũ. Virtute illius oẽs actus ſequẽtes, etiã ſi homo actu nõ cogitet de deo, referũtur in Deũ per virtutẽ primi actus. & hoc ſufficit & requiritur. Relatio aptitudinalis eſt in actibus moraliter bonis, in exiſtẽte in gratia ante primũ actũ charitatis, ac etiã in actibus bonis moraliter, in peccato mortali factis. Sũt enim apti nati referri, cũ in ſe nullã habeant deformitatẽ. Hæc relatio nõ ſufficit ad actum meritoriũ: licet quidam dicant quod bene ſufficit ad bonitatem moralem. C

Ver. 5. DE CORRESPONDENTIBVS MERITO.

Actui meritorio tria pro mercede reſpõdẽt. c.10.§.6. ver.19. 1.2.q.114. ar.6.& 7.

IN merito ſunt tria conſiderãda, ſcilicet habitus gratię & charitatis, actus ex gratia & charitate procedens, & conatus liberi arbitrij, hoc eſt voliẽtatis ſeu difficultas in opere, quæ afflictionem & pœnalitatem quandam habet: & ideo pro mercede & præmio reſpondent alia tria, ſcilicet præmiũ eſſentiale, præmium accidentale, & deletio reatus. Habitui gratiæ & charitatis debetur & reſpondet præmium eſſentiale, hoc eſt viſio & fruitio diuinæ eſſentiæ: ſic ꝙ ſecundum proportionẽ graduum gratię erit proportio graduum gloriæ. Actui verò ex gratia procedenti debetur præmium accidentale, hoc eſt gaudium de illo bono opere. Conatui autem voluntatis, & difficultati operis debetur & reſpondet deletio reatus & pœnæ, & ſatisfactio, vt dicetur. D

Ver. 6. DE HIS QVIBVS MERITVM POTEST APPLICARI.

Heb.2. Hier.15. Præmiũ eſſentiale nullus alteri de cõdigno mereri poteſt. Pſal.118 Luc.15. c.18.§ 4 ver.23.

NVllus purus homo poteſt alteri primã gratiam, vel augmentũ eius, aut gloriã eſſentialem mereri de condigno: ſed ſolus Chriſtus, qui eſt Deus & homo, ſec. humanitatem hæc nobis meruit. Et ratio eſt, quia meritũ condigni procedit ex gratia & vi diuinæ motionis. Sed gratia particularis data eſt cuilibet homini pro ſe, & nõ pro aliis: per eã enim mouet Deus hominẽ, vt ipſe perueniat ad vitã ęternã. Ideo meritũ cõdigni vltra hãc motionẽ nõ ſe extẽdit. Sed animę Chriſti data fuit gratia ideo pro omnibus, et vt per eam non ſolũ ipſe perueniret ad gloriã, ſed etiã vt alios in gloriam adduceret, inquantũ eſt caput eccleſię, et author ſalutis humanę, ſec. illud: Qui multos filios in gloriã adduxerat. De congruo tamen poteſt homo mereri alteri primam gratiam: quia quando homo in gratia Dei cõſtitutus, implet Dei voluntatem: congruum eſt ſecundum amicitiæ proportionem, vt Deus impleat hominis voluntatẽ, et eius orationes exaudiat pro alterius ſalute. Et prout habetur in lib. Numerorũ, Moyſes ſæpe placauit Dominum, & impetrauit remiſſionẽ peccatorũ populo Iſrael, licet quandoq; poſſit eſſe impedimentum ex parte illius, cuius aliquis Sanctus iuſtificationem deſiderat, ſecundum illud: Si ſteterint Moyſes & Samuel coram me, nõ eſt anima mea ad populum iſtum. ¶ Ex his ſequitur ꝙ nullus poteſt alteri mereri præmium eſſentiale, nec remiſſionem peccatorum, de condigno. Quia præmiũ eſſentiale (quod eſt vita æterna) reſpondet gratiæ, vt dictum eſt. Si ergo quis non poſſit mereri alteri gratiam de condigno, ergo nec gloriam. Poteſt tamen quilibet in gratia exiſtens, per quandam communicationem eſſe cauſa præmij accidentalis, inquantum ex communione charitatis facit omnes participes bonorum & meritorum ſuorum, iuxta illud: Particeps ego ſum omniũ timentium te, &c. Vnde ponitur vnus articulus fidei, Sanctorum communionem. Omnes enim gaudebunt de bonis aliorum, ſecundum proportionem gratię quam habebunt. Ex quo ſequitur ꝙ D. Virgo (quę eſt in maiori gratia ꝗ aliquis Sanctus) plus gaudebit de bono opere illius Sancti, ꝗ ipſemet qui fecit. Alludit parabolæ de illo qui inuenit ouem perditã, & de muliere quæ inuenta dragma perdita, cõuocatis amicis ait: Congratulamini mihi. vnde Chriſtus: Ita dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agẽte. Deletionem reatus ſiue pœnæ poſſunt exiſtentes in gratia alteri mereri de congruo per orationẽ, & de condigno per applicationem propriarum pœnalitatum. Sed de his amplius infra. E

Ver. 7. DE GRATIAE AMPLITVDINE ET CAVSALITATE.

c.2.ver.1.

QVemadmodũ ab eſſentia animæ fluũt oẽs potẽtię, per quas quis poteſt ſe exercere circa actus virtutũ, ſecũdum finẽ naturalem hominis, vt dictũ eſt: ita ab ipſa gratia gratũ faciẽte, quę perficit eſſentiã animę, fluunt virtutes infuſę & dona ad potentias, inclinãtes eas ad finem ſupernaturalẽ. Et ideo de virtutibus infuſis ac beatitudinibus per ordinẽ dicendum eſt. Virtutes autẽ a Deo infuſæ ſunt duplices. Quædã dicuntur Theologicæ, Quædam morales. Theologicæ dicũtur, quia habent Deum pro obiecto: & ſunt tres, ſcilicet fides, ſpes, charitas, de quibus dicendum. F

DE FIDE. CAPVT X.

FIdes multipharié accipi ſolet. Primò pro probatione: vt cum dicimus Sempronium di-
ctorum ſuorum per teſtes aut documenta fidẽ feciſſe. & hoc modo capitur in tit. de fide
inſtru. Et Gen.39. vbi vxor Puripharis in argumentũ fidei retentum pallium oſtendit.
Secũdò accipitur pro auxilio: vt apud Horat. Nos hominũ diuumq́ fidem clamore ſcie- *Hier.17.*
mus. Tertiò pro promiſſione de futuro. Ge.44. Ego ſeruus tuus ſum, qui in meã hũc re-
cepi fidẽ, &c. & in ca.1. extra de ſpon. Quartò pro cõſenſu de præſenti, quo contrahitur
matrimoniũ, vt in ca.1 de ſponſa duorum. vbi fit diſcrimẽ inter fidem pactionis, & cõſenſus. Quinto *Actus & reuelatio*
pro fidelitate. & ſic accipitur in tit. de Leg. & Fidei com. & Eccle.2. Fidẽ poſſide cũ amico tuo. Sextò *duplex.*
accipitur pro crudelitate, ſecundum quam aliquis dicitur bonæ fidei poſſeſſor. qui ſcilicet, ignorauit *Fides huma-*
rem quam emit, alienam eſſe: aut qui vendidit, ius vendendi habere credidit. Septimò pro aſſenſu fir- *na quid.*
mo abſque formidine per intellectum cauſato, ſuppoſita pia affectione volũtatis, quæ innititur autho *Fides theo-*
ritati dicentis & reuelãtis: quæ authoritas eſt duplex, ſcilicet diuina & humana: ideo duplex eſt fides, *loga quid.*
ſcilicet humana, quæ innititur authoritati & reuelationi humanæ. Alia eſt quæ innititur authoritati
diuinæ reuelanti, & dicitur Theologa, de qua nunc principaliter loqui intendimus. Quæ adhuc acci-
pitur dupliciter, vt dicit Magiſter Senten. in.23. diſtin.3. Primò quidem materialiter, pro eo quod cre-
ditur. & ſic accipit Athanaſius in Symbolo, in quo multis credendis recitatis, dicit: Hæc eſt fides ca-
tholica: hoc eſt, hæc ſunt quæ debent credi & teneri á fidelibus catholicis. & hoc modo accipitur in
titulo ſiue rubrica de Summa Trinit. & fide catholica: hoc eſt, de his quæ debent credi. Et hoc modo *3.de Trin.*
accipiendo, fides non eſt virtus, ſed differt ab ea, vt D. Aug. dicit. Aliud ſunt ea quæ creduntur, aliud
fides qua creditur. Illa enim ſunt in rebus, quæ vel eſſe, vel fuiſſe, vel futura eſſe creduntur. Hęc autem
fidei virtus in animo credentis eſt. Accipimus ergo hic fidem pro virtute & habitu fidei. quo median
te credimus, hoc eſt firmiter aſſentimus reuelatis à Deo. & hæc fides diuerſa eſt ab actu eius, cùm ma-
neat in dormientibus, & non actus de quo poſtmodum dicturi ſumus.

§. 1. DE FIDEI THEOLOGICAE DEFINITIONE.

A FIdes à D. Paulo ſic definitur: Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparen-
tium. Et non accepit ibi ſubſtantiam proprié, prout eſt prædicamentum, ſed ſimilitudinarié pro *2.2.q.4.*
principio & fundamento. Sicut enim ſubſtantia eſt principium & fundamentum omnium acciden- *art.3.*
tium: ſic fides eſt fundamentum omnis ſpiritualis ædificii. Vnde vocat eam fundamentũ, dicens: Fun- *Heb.11.*
damentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus vbi Gloſ.
exponit, hoc eſt fides Ieſu Chriſti. Per res ſperandas intelligit res non viſas, iuxta illud: Nam quod vi- *1.Cor.3.*
det quis, quid ſperat? Et per argumentum intellexit effectum argumenti ſiue notitiam certam. Per nõ
apparentium intellexit quòd non ſit euidens, ſed obſcura. Apoſt. in hac definitione complectitur ea
quæ ſunt de eſſentia fidei, & ea quę conferunt ad cognitionẽ eſſentię eius, ſcilicet ſubiectũ, obiectum, *Rom.8.*
actum & modum eius, qui tenet locum differentiæ: & ſufficienter dat intelligere, ꝙ fides eſt habitus
mentis, hoc eſt intellectus præſuppoſitus ad ſpem & charitatem, quo quis inclinatur ad aſſentiẽdum
firmiter & certitudinaliter (ineuidenter tamen) rebus ſperatis, hoc eſt non viſis, ſed à Deo reuelatis,
quas in futuro propter reuelationem Dei promittentis ſperamus.

Ver. 1. DE SVBIECTO MATERIALI FIDEI.

B SVbiectum fidei eſt intellectus, cùm actus eius qui eſt aſſenſus certus & firmus abſq; formidine, ad *2.2.q.4.*
intellectum pertineat. Ad eandem enim potentiã pertinent actus, habitus, & obiectũ, cum poten- *art.2.*
tiæ diſtinguantur per actus, & actus per obiecta, & habitus cauſentur ex actibus, vt ſuprà dictũ eſt.

Ver. 2. DE OBIECTO FIDEI MATERIALI.

C OBiectum fidei (ſicut & cuiuslibet habitus cognoſcitiui) eſt duplex, ſcilicet materiale & forma-
le. Materiale eſt res diuina non viſa in via, quæ tamen videri ſperatur in patria. iuxta illud Pſal. *2.2.q.1.*
Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Domini virtutum. Res autem diuinæ non viſæ ſperandæ, *art.1.*
proponuntur nobis in ſacris literis dupliciter credendæ. Quædam enim ſecundum ſe, vt ſcilicet pri- *Obiectũ ma-*
mò & per ſe intentæ: & ſunt illæ quę directé nos ordinant ad vitam æternam: ſicut ſunt diuina poten- *teriale fidei*
tia, & myſterium incarnationis, & alia huiuſmodi. Quædam proponũtur credendæ, ad manifeſtatio- *Pſal.47.*
nem aliorum: ſicut quòd Abraham duos filios habuit, & quòd ad tactũ oſſium Heliſæi mortuus fue-
rit ſuſcitatus, & alia huiuſmodi, quæ narrantur in ſacris literis ad manifeſtationem diuinæ potẽtiæ &
miſericordiæ: & hæc non diſtinguuntur per certos articulos, cùm pené ſint innumera. Ea verò quæ
per ſe proponuntur credenda, rediguntur per certos articulos, vt faciliùs per fideles retineantur. de
quibus pauló pòſt dicemus.

Ver. 3. DE OBIECTO FORMALI FIDEI.

D OBiectum formale fidei eſt id quo mediante intellectus humanus firmiter aſſentit non viſis: & eſt
veritas prima ſiue diuina reuelans. Nõ enim fides (de qua hic loquimur) aſſentit alicui, niſi prout *2.2.q.1.*
eſt à Deo reuelatũ. Vnde ſicut viſus non rendit in colorem, niſi per lumen ſiue mediante lumine: ideo *art.1.*
lumen eſt obiectũ formale viſus. Sic nec fides Theologa credit aliquid, niſi mediante reuelatione pri-
mæ veritatis, hoc eſt Dei, qui eſt veritas & vita per eſſentiam: & ſic non poteſt mentiri. Ideo fidei *Ioan.6.*
non poteſt ſubiici falſum. Et quanuis Deus ſimpliciter & abſoluté poſſit non creare Antichriſtũ, qui
tamen ex fide creditur: non poteſt tamen in ſenſu compoſito, hoc eſt ſuppoſita eius reuelatione. Si au- *art.3.*
tem Iudæo habenti actualem fidem de Chriſto venturo & naſcituro, Chriſtus natus fuiſſet: fides non
cõcurriſſet ad illam temporis determinationem. Sed aſcenſus illius determinationis temporis fuiſſet
ex coniectura humana. Nec eſt inconueniẽs fidelẽ ex cõiectura humana, circa ea quæ ſunt fidei, poſſe *Ad Titũ 1.*
falſum exiſtimare, ſiue falſo credere, ſed non concurrente fide. ſicut cum vetula audit hæreticum con- *Heb.6.*
cionantem, quem coniectura humana arbitratur eſſe catholicum prædicatorem, credit prompté, faci- *Fidei nõ po-*
liter, ac firmiter erroribus quos prædicat: non tamẽ ex fide. Similiter ad fidem pertinet credere quòd *teſt ſubiici*
corpus Chriſti verum realiter ſit ſub ſpeciebus panis & vini, facta conſecratione, non referẽdo ad has *falſum.*

ſpecies vel illas. Quia ſi presbyter ex malitia omitteret conſecrationem, vel etiam ſi proferret verba conſecrationis, & non intenderet conſecrare, quem tamen audiens miſſam coniectura humana arbitratur cõſecraſſe, & credit ſub illis ſpeciebus eſſe realiter verum Chriſti corpus, & adorat, aſſentit falſo, ſed non ex fide: deceptio enim procedit ex humana coniectura, qua arbitratur illum conſecraſſe.

Hoſtia cõſecrata nõ eſt ſub cõditione adorãda.

Ideo non peccat, nec perdit meritum, credendo ibi eſſe Chriſtum, aut adorando: nec eſt idololatra, niſi forte materialiter: quia eius intentio principaliter tendit ad Chriſtum. Nec propter hoc dubium adoranda eſt hoſtia ſub conditione: quia in his quæ vt in pluribus fiunt, & non apparet impedimentũ maiorem certitudinem quærere, eſt indiſciplinati animi, vt dicitur. 2. Metaph. Et ſi dicatur quòd ſpei poteſt ſubiici falſum: quia aliqui ſperant beatitudinem, quam tamẽ nunquam habebũt: ergo & fidei, cùm fides habeat regulare ſpei actum. Dicendum primò quòd cùm fidei iudicium ſit merè ſpeculatiuum, non habet regulare ſpei actum, ſed prudentia infuſa, ſuppoſito tamen actu fidei. Secundò quòd non inconuenit prudentiam & virtutes morales perficientes appetitũ ſubiici alicui falſo ſpeculatiuo,

Virtutibus moralibus & prudẽtiæ poteſt ſubiici falſum.

aliunde quàm à fide proueniente. Iuſtitia enim reddit Sorti id quod arbitratur ei deberi, licet non debeatur. Et hoc modo Iacob ſe habuit erga Liam. Sufficit enim ꝙ iudicium prudentiale (quod immediatè dirigit actũ appetitus) ſit verum practicè. Quia falſum non eſt malũ appetitiuæ virtutis, ſicut eſt malum intellectus. Et ideo virtutes appetitiuæ non totaliter excludunt falſum, ſicut virtutes intellectiuæ. Tertiò dici poteſt quod nec ſpei ſubeſt falſum: non enim aliquis ex ſpe ſperat ſe habiturum vitam æternam ſecundum propriam virtutem: quia hoc eſſet præſumptuoſum: ſed per auxilium gratiæ, in qua ſi perſeuerauit, infallibiliter vitam æternam conſequetur.

Ver. 4. DE MODO FIDEI.

MOdus fidei eſt, vt feratur firmiter & certitudinaliter circa non viſa, hoc eſt circa ea quæ per ſeipſa nõ mouent ſenſum aut intellectum noſtrum ad ſui cognitionem: vt ſingularia, quæ ſubiacent E
ſenſibus: & principia intelligibilia, quæ ſunt euidentia, & cauſant euidentiam concluſionum. Ideo circa illa aut eorum concluſiones non eſt fides in eo qui habet illa principia. Et ſic ſtat bene quòd vnus habeat fidem de vna concluſione ſiue propoſitione, de qua alius habet euidentiam: vt de hac propoſitione, Deus eſt vnus, Deus eſt omnipotens, quas demonſtrat D. Thom. quę ſunt præambulæ ad fidẽ

1. 2. q. 1. art. 5.
1. Contra gẽ. c. 13.

Doctus Philoſo. de illis habet ſcientiã, & illiteratus fidem. Nec tamen literatus perdit meritum fidei, nec illiteratus, quando acquirit de eis ſcientiam: quia ſunt taliter diſpoſiti, quòd ſi non haberent demonſtrationem, crederent. Ea verò quæ proponuntur credenda, non ſunt ſcita. Nec rationes adductæ à ſanctis doctoribus ad probandum ea quæ ſunt fidei, ſunt demonſtrationes, ſed quędam perſuaſiones manifeſtantes ea quæ ſunt fidei, non eſſe impoſſibilia, aut rationi contraria, ſed ſupra rationem eſſe. Et rationes procedentes ex principiis fidei vel authoritatibus, non cauſant ſcientiam: cùm (vt dictum eſt) concluſio ſequatur debiliorem partem. Ex quo videtur ſequi quòd ſciẽtiæ ſubalternatæ in eo qui credit principia (de quibus habens ſcientiam ſubalternantem, habet euidentiam,) non ſunt propriè ſciẽtiæ cũ ex principiis creditis nõ ſequatur cõcluſio euidens ſiue ſciẽtiæ, ſed fidei. Et per conſequens

Theologia an ſit ſciẽtia.

Theologia (quæ eſt ſcientia de Deo circa reuelata, quæ ſunt euidentia beatis per lumẽ gloriæ) parum diſtat à fide: licet hoc principium, Omne reuelatum à Deo eſt verum, ſit euidens: tamen minor (videlicet, hoc eſt reuelatum à Deo) eſt de fide. Et ſi probetur minor per authoritatem ſacræ ſcripturæ, eſt etiam de fide, & per conſequens concluſio. Dicitur tamen Theologia eſſe ſcientia à D. Thom. reductiuè,

1. p. q. 1. ar. 2. ad. 1.

quia cuiuslibet ſcientiæ principia debent eſſe per ſe nota, vel reductiuè, ſcilicet, cùm reducuntur in notitiam ſuperioris ſcientiæ, quæ habet principia per ſe nota. Et ſi alicubi dicatur quòd lumen fidei facit videre: dicendum quòd ibi videre largè accipitur pro cognoſcere. Quanuis ſi ea quæ ſunt fidei, conſiderentur ſub communi ratione credibilis, poſſunt dici viſa ab eo qui credit: non enim crederet, niſi videret ea eſſe credenda, vel euidentia ſignorum, vel per aliquid huiuſmodi. Notandum tamen

Pia affectio ad fidem requiritur.
Iaco. 2.

quòd (cùm non viſa circa ea quæ ſunt fidei, non ſufficiant ex ſe mouere & excitare intellectum ad aſſentiendum) ad fidem requiritur pia affectio ſeu motus voluntatis per electionem determinantis & inclinantis ad firmiter & certitudinaliter aſſentiendũ his quæ ſunt fidei: & quia dæmones nõ habent hanc piam affectionẽ, ideo nõ habent fidem licet D. Iaco. dicat ꝙ credunt & contremiſcũt. Hęc enim firmitas & certitudo eſt de eſſentia fidei. Vnde Athanaſius in Symbolo, Hæc eſt fides catholica, quam niſi quiſq; fideliter firmiterq; crediderit, ſaluus eſſe non poterit. Et D. Bernar. dicit, Fides ambiguum non habet: & ſi habet, non eſt fides. & in cap. 1. de hæreti. dicitur, quòd dubius in fide, infidelis eſt.

Ver. 5. DE CERTITVDINE FIDEI.

Certitudo quadruplex

CErtitudo à doctoribus communiter ponitur quadruplex, ſcilicet moralis, euidentiæ, fidei huma- F
næ, & fidei Theologicæ. Certitudo moralis eſt, quæ ex magnis & groſſis coniecturis procedit. & dicitur ab aliquibus probabilitas, quæ ex bona æſtimatione de aliis procedit. vt in Iacob qui æſtimabat Liam eſſe Rachelem. & hæc non requirit euidentiam, neq; aliam probationẽ. non enim tenebatur incendere candelam, quia non ſuſpicabatur doloſitatem aliorum. & dicitur communiter de talibus, quòd bona fide procedunt. Hæc certitudo admittit aliquando formidinem imperfectam. habet

Certitudo euidentiæ qd & quotuplex ſit.

tamen maiorem inclinationem ad firmitatem. Certitudo euidentiæ eſt, quando non admittit obſcuritatem neque formidinem. & hęc eſt duplex, ſcilicet exterior & interior. Exterior fit per ſenſus diſpoſitos circa propria obiecta debitè proportionata. de hac euidẽtia & certitudine habetur Ioan. 3. Quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur. Alia eſt interior, quæ eſt in ſcientia & in intellectu principiorum, quæ verſantur circa neceſſaria & non potentia aliter ſe habere. Et hæc totaliter determinat intellectum, vt nõ poſſit aliqualiter dubitare. & ideo non requirit piam affectionem, nec admittit ob-

Certitudo fidei excedit adhæſionẽ euidentiæ.

ſcuritatem aut formidinem. Certitudo fidei humanę eſt, quæ admittit ænigma & obſcuritatem, & requirit piam affectionem: tamen nullo modo admittit formidinem licet admittat falſitatẽ. Certitudo autem fidei Theologicæ nullo modo admittit formidinem aut falſitatem. Et hæc maximã habet adhæſionem, & firmitatem excedentem adhæſionem euidentiæ exteriorum ſenſuum, & ſcientiæ ac intellectus principiorum: eò quòd certitudo exterior ſenſuum innititur potentiæ naturali, & certitudo

ſcientiæ

ſcientiæ innititur rationi humanæ, quæ inferior & debilior eſt virtute diuina, cui innititur fides theologa. Ideo certius & firmius teuenda ſunt ea quæ ſunt fidei, quàm ea quæ oculo videmus, aut alio ſenſu ſentimus: quia ſenſus decipi & hallucioari poſſunt, & non virtus diuina, quę etiã excedit rationem naturalem: quia poteſt ea facere, quæ videntur rationi naturali repugnare: vt patet de exiſtẽtia corporis Chriſti ſub ſpeciebus conſecratis. Vnde Apoſto. Cùm accepiſſetis à nobis verbũ auditus (ſcilicet per fidem) accepiſtis illud nõ vt verbum hominum, ſed (vt verè eſt) verbum Dei. Verbo autẽ Dei nil certius eſſe poteſt, iuxta illud Mat.24. Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non pręteribunt. & ideo certitudo fidei eſt maxima in ſe & ſimpliciter, quanuis certitudo ſciẽtiæ ſit maior quoad nos.

1.Theſſa.2.

Differentia fidei ab alijs habitibus.

Ex præmiſſis apparet primò, ꝙ fides differt à ſuſpicione & opinione, quæ admittunt formidinem, & non fides. Differt etiam ab intellectu principiorum & ſcientia: quia fides eſt ineuidentium, & habet maiorem certitudinem, & firmiſſimam adhæſionem. Intellectus verò principiorũ & ſcientia euidentiam & minorem certitudinem & adhæſionem. differt etiam à ſpe & charitate, quia tam fides quã charitas ſunt in volũtate, ſicut in ſubiecto. Fides autẽ (vt dictum eſt) ſubiectiuatur in intellectu. Item quòd differat à ſpe & charitate, habetur ex illo, Nunc manent fides, ſpes, charitas, tria hæc: maior autem horum eſt charitas. Ratione etiam patet, quia vbi aliqua duo ſic ſe habent, quòd vnum poteſt manere altero non manente, illa differunt realiter: aliàs idem poſſet ſimul eſſe & non eſſe: quod eſt contra primum principium: ſed fides poteſt eſſe abſque charitate, vt manifeſtum eſt ex Apoſto. Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem nõ habuero, nihil ſum. Ita charitas manet in patria, quia ibi dicitur: Charitas nunquam excidit. & tamen fides non manet, iuxta illud, Cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Vnde in Concilio Tridẽtino. ſeſſion.6.c.28. Si quis dixerit, amiſſa per peccatum gratia, ſimul aut fidem ſemper amitti, aut fidem quæ remanet, non eſſe veram fidem (licet non ſit viua) aut eum qui fidem ſine charitate habet, nõ eſſe Chriſtianum: Anathema ſit. Poteſt etiã fides eſſe abſque ſpe, vt in Cain, Iuda, & alijs deſperatis, qui iudicant ſe damnandos. Spes tamen abſque fide eſſe non poteſt: quia non poteſt quis certò expectare beatitudinem ex meritis & gratia, niſi credat beatitudinem eſſe, quod non poteſt abſque fide. ¶ Ex præmiſſis patet error modernorum hæreticorum, qui fidem nil aliud eſſe dicunt, quàm ſpem ſiue fiduciam. Qui quidem error fuit condemnatus in Concilio Tridentino, ſeſſione.6.cap.12. vbi dicitur: Si quis dixerit fidem iuſtificãtem nil aliud eſſe quàm fiduciam diuinę miſericordię peccata remittẽtis per Chriſtum, vel etiam fiduciam ſolùm eſſe qua iuſtificamur: Anathema ſit.

1.Cor.13.

1.Cor.13.

Fides poteſt eſſe ſine ſpe, ſed non econuerſo.

Ver. 6. DE DIVISIONE FIDEI THEOLOGICAE.

A Fides Theologica eſt duplex: quędam eſt informis, & quædã formata. Fides dicitur informis, quãdo eſt ſine charitate: vt in Chriſtiano, qui eſt in peccato mortali. Fides formata dicitur, quando eſt cum charitate: quia charitas eſt forma virtutum, & per conſequens fidei: non quidem forma intrinſeca, cùm charitas ſit in voluntate, & habeat bonũ diuinum pro obiecto, & fides ſit in intellectu, & pro obiecto habeat verum: Sed charitas dicitur forma extrinſeca aliarum virtutũ, pro quanto ordinat eas in bonum ſuum, ſcilicet diuinum. Actus enim humani (vt dictum eſt) ſortiuntur ſpeciem à fine. Ideo finis poteſt quodam modo dici forma, cùm det ei ſpeciem. Et quia charitas poteſt ordinare actus omnium aliarum virtutum in finem ſuum, hoc eſt in bonum diuinum: ideo dat illis ſpeciem meriti: cùm omnis actus elicitus vel imperatus à charitate vię, ſit meritorius. Cũ ergo charitas moueat intellectũ ad eliciendum actum fidei, & ordinet illum in bonum diuinum: conſequens eſt vt charitas ſit forma fidei. Et tunc fides dicitur formata extrinſecè: quia intrinſecè fides abſque charitate exiſtens, accipit ſpeciem ab obiecto ſuo. & ideo poteſt dici formatą intrinſecè. Et quando eſt cum charitate, eſt formata & intrinſecè & extrinſecè. & ideo quando eſt cum charitate, dicitur ſimpliciter formata: & à D. Iaco.2.ca. dicitur viua: & quando eſt deſtituta charitate, dicitur informis & mortua, eò ꝙ habet ſimilitudinem quandam cum mortuo: quia ſicut corpus dicitur mortuum quod non poteſt operari: ſic cũ fides ſine charitate non poſſit operari meritoriè, dicitur mortua: quãuis non omnino, cùm habeat formam intrinſecam, & poſſit operari, oſtendere amiſſionem beatitudinis, incurſionem pœnarum, abominationem peccatorum, & montes transferre, vt dictum eſt ex D. Pau. Sed ſimilitudo tenet de opere meritorio. Et ideo ſicut ſi anima corpori mortuo per diuinam potentiã reuniatur, idem corpus quod prius erat mortuum, efficitur viuum: ita quando per diuinam miſericordiam reſtituitur peccatori gratia & Charitas, eadẽ fides numero, quæ ſine charitate erat informis, adueniente charitate efficitur formata & viuens, ac potens operari meritoriè. Et ſic eſt eadem numero fides informis & formata. Vnde Glo. ſuper illud Iaco.2. Fides ſine operibus mortua eſt: ait, Quibus reuiuiſcit. Et quanuis cùm venerit quod perfectum eſt, euacuetur id quod ex parte eſt ſiue imperfectum, quando imperfectum repugnat perfectioni, vt viſio fidei viſioni gloriæ: imperfectum tamen quod non repugnat perfectioni, nec eſt de ratione rei imperfectæ, adueniente perfectione, idem ſubiectum perfectionis manet & perficitur: ſicut (eò quòd pueritia nõ eſt de ratione hominis) idem homo qui erat puer, efficitur vir. Sic quia eſſe ſine charitate non eſt de ratione fidei, ſicut eſſe de non viſis, ideo adueniente charitate, eadem fides manet & perficitur: ſed adueniente lumine glorię euacuatur. Ex quo patet quòd fides informis & formata non differunt ſpecie, quaſi in diuerſis ſpeciebus exiſtentes, ſed ſicut perfectum & imperfectum in eadem ſpecie.

2.2.q.4. art.4.

Fides informis quid.

Fides formata quid.

Fides abſque charitate, eſt formata intrinſecè, ſed non extrinſecè.

1.Cor.13.

Eadem fides numero eſt informis & formata.

Ver. 7. DE CAVSA FIDEI.

B Fides Theologa ſiue informis ſiue formata non eſt virtus acquiſita, ſed infuſa: cùm ea circa quę eſt, excedant rationem humanam. Miraculum etiam quod mouet hominem ad credẽdum, excedit facultatem naturæ. Et quia miraculum non ſufficienter mouet ad credendum, cùm vidẽtium vnum & idem miraculum, & audientium vnum & eundem prędicatorem, quidam credant, quidam verò non. Ideo oportet ponere aliam cauſam interiorem, ad interius excitandum intellectum ad aſſentiendum his quæ ſunt fidei, per quam aliquis eleuatur ſupra naturam ſuam. Et ideo à Deo mouetur per gratiã gratum facientem, vel gratis datam, ſcilicet per auxilium ſpeciale ſiue inſtinctum ſpecialem Spiritus ſancti.

2.2.q.6.

Fides theologa etiã informis eſt donũ Dei.

Ephe.2. ſancti. Et ſic habitus fidei eſt donum à Deo infuſum & permanens, & actus fidei etiam eſt ex dono
gratuito mouente. Vnde de vtroque dicit D. Pau. Gratia Dei ſaluati eſtis per fidem, & non ex vobis,
ne quis glorietur: donum enim Dei eſt. & aliquando fides informis infunditur à Deo: vt cùm quia
ſuſcipit baptiſma diſtractus, aut fictus fictione non oppoſita fidei. Sicut etiam aliquibus datur abſque
charitate donum prophetiæ, vel gratia miraculorum. Nec obſtat illud, Dei perfecta ſunt opera: ſed fi-
Deut.32. des informis eſt imperfecta, igitur non eſt à Deo: Quia fides informis eſt perfecta in ſpecie ſua & per-
fectione intrinſeca & eſſentiali, quanuis non ſit perfecta omnimoda perfectione extrinſeca & acci-
dentali.

§. 2. DE ACTIBVS FIDEI.

Rom.10. FIdei Theologicæ D. Pau. duos actus attribuit, interiorem videlicet & exteriorẽ: ait enim, Corde C
creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.

Ver. 1. DE ACTV INTERIORI FIDEI.

In lib. de. ACtus interior fidei dicitur credere. Hunc actum D. Auguſt. definit dicens: Credere eſt cum aſſen- D
Pr. ed. Sanc. ſione cogitare. Et accipitur hic aſſenſus pro adhæſione firma intellectus, ſecundũ quòd à volun-
tate mouetur & determinatur ad credendum & perſiſtẽdum in aliquo. Et non accipitur hic cogitare
pro actu cogitatiuæ ſeu fantaſiæ: ſed prout pertinet ad intellectum, non tamen inquirendo probatio-
In lib. de. nem, quanuis fides habeat inquiſitionem quandam eorum, per quæ homo inducitur ad credendum,
ver. Dom. quia ſcilicet ſunt dicta à Deo, & miraculis confirmata. Hunc actum interiorem D. Auguſt. diuidit in
tres, ſcilicet credere Deum, credere Deo, & credere in Deum. Ad cuius euidentiã ſciendũ eſt, quòd
Deus ſiue prima veritas ſe habet ad actum credendi tripliciter. Primò, vt obiectum materiale, quod
creditur, aut aliquid circa ipſum. & ſic credimus Deum eſſe trinum & vnum, aut incarnatum, aut ali-
Credere Deum quid. quid huiuſmodi. & hic actus dicitur credere Deum. Secundò, vt obiectum formale ſiue vt ratio cre-
dendi, ſcilicet vt reuelãs: quia credimus, ratione diuinæ reuelationis. Et hic actus dicitur credere Deo
ſcilicet reuelanti. Et quia idem eſt actus, quo potentia tendit in obiectum materiale & formale: vt vi-
ſus, eodem actu tendit in aërem illuminatum & in colorem: ideo credere Deo & credere Deũ poteſt
Credere deo quid. eſſe vnus & idem actus, quo quis credit Deum eſſe trinum & vnum, propter reuelationem diuinam,
ſiue quia à Deo reuelatum. ¶ Tertiò poteſt cõſiderari Deus, vt ſe habet per modum finis, iuxta illud:
Ioh.20. Hęc autẽ ſcripta ſunt, vt credatis, & vt credentes vitam habeatis. & hic actus dicitur credere in Deũ,
hoc eſt credendo, Deum amare, & credendo & amando, in Deum tanquam in vltimum finem ire ſi-
Credere in Deũ quid. ue tendere. Et quanuis in hoc complexo (credere in Deum) comprehendantur duo actus, ſcilicet in-
tellectus & voluntatis: eſt tamẽ ſimpliciter vnus actus elicitus à fide, & imperatus & ordinatus à vo-
luntate. Nihil enim impedit vnum & eundem actum numero ſimul eſſe à pluribus virtutibus, vt ieiu-
nium quod elicitur à temperãtia: & imperatus ab obediẽtia, religione, & charitate: quia ordinatur ad
obedientiã ſuperioris, & ad honorem Dei, & propter Deum ſummè dilectum, & ſic ſecundũ relatio-
nem erit multiplex, & vnus ſecundum eſſentiam. Ex præmiſſis apparet quòd in nullum alium quam
in Deum credere debemus: & ſic licet credamus D. Petro & Paulo, aut D. Petrum & Paulum: nõ ta-
men in D. Petrũ aut Paulũ. Similiter licet credamus vnam eccleſiam ſanctam, non tamen eam Ideo
in ſymbolo nõ ponitur hæc præpoſitio in: Et ſi in aliquibus codicibus reperiatur, debet referri ad ſpi-
ritum ſanctum qui ſanctificat Eccleſiam, vt ſit ſenſus: Credo in ſpiritum ſanctum ſanctificantẽ vnam
Eccleſiam.

Ver. 2. DE ACTV EXTERIORI FIDEI.

2.2.q.3. ACtus exterior fidei eſt proteſtatio ſiue expreſſio actus interioris, ſigno ſenſibili, hoc eſt verbo vel E
facto manifeſtata. Sed quia expreſſio quæ fit per verba, eſt manifeſtior & clarior: ideo D. Pau. di-
cit, Ore autem confeſſio fit ad ſalutem. non negat tamen alias proteſtationes & manifeſtationes fidei,
ad quas tenentur nunc fideles, in accipiẽdo ſacramenta nouę legis, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis: ſicut
olim in lege Moyſi tenebantur ad ſacrificia & ſacramenta per legem determinata, & tempore legis
naturæ, ad ſacrificia indeterminata. Et quia præceptum de fide eſt affirmatiuum: ideo non obligat pro
ſemper, ſed pro tempore & loco: quantum ad actum interiorem obligat, ſaltem omnibus diebus Do-
Præceptum fidei obligat diebus dominicis. minicis. Quia præceptum morale eſt de ſanctificatione Sabbati. dicitur enim, Memento vt diem Sab-
bati ſanctifices. Quæ quidem ſanctificatio fieri debebat, ſanctificando animas ſuas, iuxta illud: Sancti-
ficabunt animas ſuas ſiebat e[...]m reducendo ad memoriam beneficium creationis, & quietem domi-
ni, quæ reductio abſque fide fieri non poterat. Obligatur etiam aliquis ad exteriorem confeſſionem,
Exod.20. ſub pœna peccati mortalis, pro loco & tempore, quando ſcilicet per dimiſſionem huius confeſſionis
Eccle.2. ſubtraheretur honor debitus Deo, & etiam vtilitas proximis impẽdenda: vtputa ſi aliquis interroga-
art.2. tus de fide, taceret: & ex eius taciturnitate crederetur quòd non haberet fidem, vel quòd fides eius nõ
eſſet vera, vel alii propter eius taciturnitatem auerterentur à fide. In huiuſmodi caſibus confeſſio fi-
Confeſſio exterior fidei quando cadat ſub præcepto. dei eſt de neceſſitate ſalutis, iuxta illud: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, & filius hominis
confitebitur eum coràm angelis Dei. Qui autẽ me negauerit coram hominibus, negabitur coram an-
gelis De[...] D. Tho. dicit, quòd in caſu neceſſitatis (vbi fides periclitatur) quilibet tenetur fidem ſuam
aliis propalare ad aliorum fidelium inſtructionem & confirmationem, & ad reprimendã infidelium
inſultationem. Sed aliis temporibus inſtruere homines de fide non pertinet ad omnes fideles. Dicit
Luc.12. etiam quòd ſi turbatio infidelium oriatur de manifeſta fidei confeſſione, abſque aliqua vtilitate fidei
art.2. ad.3. vel fidelium, non eſt laudabile in illo caſu fidem publicè cõfiteri. vnde Dom. Nolite ſanctum dare ca-
nibus, neque ſparſeritis margaritas veſtras ante porcos: ne conuerſi diſrumpant vos. Sed ſi vtilitas fi-
dei aliqua ſperetur, aut neceſſitas adſit, contempta perturbatione infidelium, debet homo publicè fi-
dem confiteri. Vnde cùm diſcipuli ei dixiſſent domino, quòd Phariſęi audito verbo ſcandalizati eſſent:
Mat.15. reſpõdit, Sinite illos: Cæci ſunt, & duces cæcorũ. Dominus Caietanus dicit quòd aliud eſt occultare
propriam fidem, aliud alienam fidem profiteri. Alienam fidem profiteri nunquam licet, neq; verbo,
nec ſigno. Peccaret enim quis mortaliter, ſi diceret ſe eſſe Iudæum aut Mahumetam, & etiam ſi acci-
peret

peret circumciſionem, aut vteretur veſte aut birreto ſiue quocunque alio ſigno proprio Iudæis, vt ve-
lamine in ſynagoga, vel etiam ſi vteretur ſigno proprio Mahumetanis, vt ſi quis in terra Soldani vel
Turcarum vteretur tobalia alba in capite, quæ eſt illis propria. Occultare autem fidem pro tempore
non eſt ex genere ſuo malum; ſed poteſt benè & malè fieri. Vnde D. Sebaſtianus pro aliquo tempore
fuit occultus Chriſtianus, & quodam tempore manifeſtauit fidem ſuam. Et ſic licitum eſt pro tempo-
re & loco occultare & manifeſtare.

Ver. 3. DE NECESSITATE CREDENDI.

A Actum credendi eſſe de neceſſitate ſalutis cõſtat ex D. Pau. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. 2.2.q.2.
& Chriſtus ait: Qui non crediderit, condemnabitur. & Ioan. 3. Qui non credit, iam iudicatus eſt. art.3.
Quo autem tempore credendum ſit, ſuprà dictum eſt. Notandum tamen quòd licet omnes teneantur Heb.11.
omnia reuelata à Deo, credere explicitè vel implicitè, hoc eſt diſtinctè vel indiſtinctè, ſiue in commu- Mar.vlt.
ni, vt illi qui credunt omnia quæ Eccleſia credit, implicitè credunt: Non tamē tenentur omnes æqua-
liter explicitè credere. Quamuis enim omnes teneantur explicitè credere actu vel habitu omnia pri-
ma credibilia, hoc eſt articulos fidei (de quibus paulò poſt dicemus) ac etiam omnia quæ ſpecialiter
proponuntur in ſolennitatibus ab Eccleſia inſtitutis: vt ſacramentum pœnitentiæ cum partibus ſuis,
quæ ſunt contritio, confeſſio, & ſatisfactio. de quibus in ſuo loco: ac etiam Euchariſtiæ: quia hæc pro-
ponit Eccleſia in .40. & de veneratione ſanctorum, qui ab Eccleſia proponuntur honorandi in ſolen-
nitatibus, præcipuè in feſto omnium Sanctorum: & de eorum inuocatione, quia ad hanc inducit Ec-
cleſia in Rogationibus: & de purgatorio, quod etiam proponit in commemoratione omnium Fide-
lium: & cultum imaginum, qui ſeruatur communiter & vniuerſaliter in Eccleſia, & ſic de aliis. Sic quòd
ſi per ignorantiam quis etiam ruſticus crederet oppoſitis, aut oppoſita pronunciaret, non excuſaretur
totaliter à peccato, nec à pœnis: cùm ignorantia eorū quæ quis ſcire tenetur, nõ excuſet: Si quis enim
ignorat ignorabitur: In aliis autem, maiores (ad quos pertinet alios erudire, aut fidē defendere) tenen- 1.Cor.14.
tur habere pleniorē & magis explicitam notitiam credendorū, quàm alii ſimplices, iuxta illud; Para-
ti ſemper ſitis ad ſatisfactionē: omni poſcenti vos, rationē reddere de ea quę in vobis eſt fide. Et Iob. 1. 1.Pet.3.
boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta illos. vbi ſecundū D. Greg. per aſinas intelliguntur ſimpli- Iob.1.
ces, & per boues maiores, à quibus ſimplices paſci & inſtrui debent de agēdis & credendis. Et ſic ma-
iores debent eis credibilia proponere, maximè articulos fidei, de quibus dicendum eſt.

§. 3. DE ARTICVLIS FIDEI.

B Articulus ſignificat quandam coaptationē partium diſtinctarum ſibi inuicem coaptatarū. Vnde
ſicut particulæ digitorum ſibi inuicem coaptatæ, articuli dicuntur. ſic diuerſæ res ſiue rationes di-
uinæ reuelatæ ſibi inuicem coaptatæ, dicuntur articuli fidei. Eam ob rem Iſidorus dicit, quòd articu- li.Ethymo.
lus fidei eſt præceptio diuinæ veritatis, tendens in ipſam: quæ enim in Deo vnū ſunt, in intellectu no-
ſtro multiplicantur. Et ſic articulus eſt breuis ſententia de diuinis rebus nõ viſis credēda. & ideo vbi Articulus
occurrit aliquid ſpeciali ratione non viſum, ibi eſt ſpecialis articulus; vbi autem multa ſecundum eā- fidei quid.
dem rationem ſunt cognita, ibi non ſunt articuli diſtinguendi.

Ver. 1. DE CREMENTO ARTICVLORVM FIDEI.

C Articuli fidei creuerunt ſecundum temporum ſucceſſionem. Vnde D. Grego. dicit: Secundū cre- 2.2.q.1.
menta temporum creuit ſcientia ſanctorum patrum. Et quantò viciniores aduētui Saluatoris fue- art.7.
runt, tantò ſacramenta ſalutis plenius perceperunt. Sic enim ſe habent articuli in doctrina fidei, ſicut
principia per ſe nota in doctrina, quæ per rationem naturalem habetur. In quibus principiis eſt quidā
ordo. Quia quædam in aliis implicitè continentur, quæ omnia reducuntur ad primum. Sic omnes ar-
ticuli fidei implicitè cõtinētur in aliquibus primis credibilibus, ſcilicet vt credatur Deus eſſe, & pro-
uidentiam habere circa hominum ſalutem, iuxta illud: Accedentem ad Deum oportet credere quia Prima cre-
eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit. In eſſe diuino includuntur omnia quæ credimus de Deo: dibilia quæ
In fide verò prouidentiæ & remunerationis, includuntur omnia quæ à Deo temporaliter diſpenſan- ſint.
tur, ſiue bona, ſiue mala. Vnde fides eſt de pœnis inferni: licet non ſint ſperandæ, cùm ſpes ſit de bono. Heb.11.
Et quamuis ſecundum ſubſtantiam articulorum non ſit factum augmentum per temporum ſucceſſio-
nem: (Quia quæcunque poſteriores explicitè crediderunt, implicitè continentur in fide præceden-
tium patrum, qui omne tempore duos prædictos articulos crediderūt. Vnde Pſalm. Duo hæc audiui, Pſal.61.
Quia poteſtas Dei eſt, & tibi domine miſericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua.) Tamē
quantum ad explicationem creuit numerus articulorum. Quia quædam explicitè cognita ſunt à po- Exod.4.
ſterioribus, quæ à prioribus non cognoſcebantur explicitè: vnde dominus Moyſi: Ego ſum Deus Ia- Pſal.118.
cob, Deus Iſaac: & nomen meum Adonai nõ indicaui eis. Et Dauid dicebat: Super ſenes intellexi. Et
Ephe.3. Aliis generationibus non eſt agnitum myſterium Chriſti, qui familiarius & perfectius nobis
reuelauit. Ideo apoſtoli clarius & perfectius intelligentes ſymbolum (hoc eſt regulam fidei) in duode-
cim articulos redegerunt, & eos Eccleſiæ cunctiſque fidelibus credendos tradiderunt.

Ver. 2. DE ARTICVLORVM FIDEI NVMERO.

D Teſte D. Clemente, cùm Apoſtoli ad diuerſas prouincias iuxta præceptū domini diſceſſuri eſſent
in vnum conuenerunt: & ſymbolum, hoc eſt regulam fidei, duodecim articulos continentē, edi- 1.2.q.1.
derunt. Qui tamen duodecim articuli ad prima credibilia ſeu credēda, per Chriſtum nobis propoſita art.8.
Ioan. 17. Hęc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum,
reducuntur. Et ponuntur ſex quantum ad diuinitatem, & ſex quo ad humanitatem. Quantum ad di- Apoſtoli 12
uinitatem primus articulus eſt de vnitate. Ideo dicitur, Credo in Deū, in ſingulari. & in ſymbolo pa- articulos fi-
trum ad maiorem explicationem ante ponitur, vnum. Secundus articulus pertinet ad Trinitatē. & ſic dei ediderūt
adiungitur, patrem, & in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, & in Spiritum ſanctum. Quatuor alii
articuli circa diuinitatem, pertinent ad opera Dei. Et ſic tertius articulus pertinet ad opus creationis.
Vnde additur, creatorem cœli & terræ. in quibus omnia alia creata includuntur, iuxta illud Gen. 1. In
principio creauit Deus cœlum & terram. Quartus pertinet ad opus iuſtificationis. Ideo poſt mentio-

nem de ſpiritu ſancto (cui attribuitur iuſtificatio) dicitur & vnam ſanctam, Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam, Sanctorũ communionem, remiſſionem peccatorum. Quintus ad opus reſurrectionis. vnde ſequitur, Carnis reſurrectionem. Sextus ad opus glorificationis, quod erit vltimũ. Ideo concluditur, Vitam æternam, amen. Quo ad humanitatẽ autem proponuntur alii ſex articuli. Primus pertinet ad incarnationem, quæ per conceptionẽ facta eſt, & per natiuitatẽ innotuit. Ideo dicitur in ſymbolo, Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus eſt ex Maria virgine. Et in ſymbolo patrum explicatur, Et incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine, & homo factus eſt. Secũdus pertinet ad eius paſſionem, mortem, & ſepulturam. Ideo dicitur, Paſſus ſub Pontio Pilato, mortuus, & ſepultus eſt. Tertius ad deſcenſum ad inferos. Quartus ad eius reſurrectionem: Ideo dicitur: Tertia die reſurrexit à mortuis: & in ſymbolo patrum additur, Secundum ſcripturas. Quæ verba debent referri ad omnia præcedentia & ſequentia: quia omnes articuli continentur figuratiuè in antiquo teſtamento, & ſunt ſpecialiter adiũcta articulo reſurrectionis: quia tempore Apoſtolorum ille articulus habebat maiorẽ difficultatem propter Sadducæos, qui negabant reſurrectionem. Quintus de aſcenſione ad cœlos & ſeſſione à dextris. Ideo ſubditur. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram patris. Sextus de aduentu eius ad iudicium. Vnde ſequitur, Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Et ſic ſunt duodecim articuli, quanuis aliqui ponant. 14. ſeptem ex parte diuinitatis, diuidentes articulũ Trinitatis in tres, coniungentes articulum reſurrectionis & glorificationis: & ſeptem ex parte humanitatis, diuidentes articulum conceptionis & natiuitatis. Et quanuis non ſit niſi vna fides, tamen ponuntur duodecim articuli: qui omnes ad vnum reducuntur, qui eſt credere diuinæ reuelationi. Sic etiam quanuis non ſit niſi vna fidei confeſſio, tamen ponuntur diuerſa ſymbola, hoc eſt regulæ, quæ ad vnam reducuntur. In omnibus enim ſymbolis fidei veritas docetur. Sed ibi oportet populum diligentiùs inſtrui, vbi errores inſurgunt: ne fides ſimplicium per hæreticorum colores & errores corrumpatur. ❡Symbolum Apoſtolorum (quod dicitur Paruum Credo) tempore perſecutionis editum fuit, fide nondum publicata. Ideo eo tempore ſecretè dicebatur: ſicut nunc in prima & completorio, quaſi contra tenebras errorum præteritorum & futurorũ. deinde iam fide manifeſtata, editum fuit à patribus ſymbolum declaratiuum ſymboli Apoſtolorum. Quod eccleſia pacem habens, in miſſa alta voce fecit decantari, prout & nunc decantatur. Quanuis enim per doctrinam Chriſti & Apoſtolorum veritas fidei fuerit ſufficienter explicata: tamen quia peruerſi homines doctrinam apoſtolicam & cæteras doctrinas ac ſcripturas peruertũt, ad ſuam ipſorum perditionem: ideo temporibus elapſis neceſſaria fuit conciliorum vniuerſalium congregatio. Et eadem ratione nunc neceſſaria eſt fidei explicatio contra inſurgentes errores, ne fideles decipiantur. Quam ob rem Athanaſius determinationes concilii Niceni ſecutus, manifeſtationem & explicationem veritatis fidei conſcripſit, nõ per modum ſymboli, ſed doctrinæ, vt ex modo loquendi ipſius apparet. Sed quia integram fidei veritatem eius doctrina breuiter cõtinebat: idcirco eius doctrina, quaſi regula & ſymbolum fidei, fuit approbata authoritate ſummi pontificis, ad quem pertinet noua ſymboli editio.

Quare in articulo reſurrectionis additum eſt, ſecundum ſcripturas.
Luc.20.
Epheſ.4.
Quare ſymbolum fidei dicitur in prima & completorio ſecrete.
2.Pet.vlt.

Ver. 3. DE ECCLESIAE ACCEPTIONE.

Card. de Turrecre. li.1. ſummæ de Eccle. c.1.& 3.

ET quia inter cæteros articulos ſancti patres interſeruerunt articulum de eccleſia ſancta catholica & apoſtolica: aliquid de ea dicendum eſt, & primò de eius acceptione. B Accipitur enim in ſacris literis eccleſia multipliciter. Primò pro domo materiali diuinis laudibus & orationi dicata, ac etiam ad offerenda ſacrificia & ſuſcipiendum ſacramenta: & hoc modo accipitur Iudith ſexto: Conuocatus populus per totam noctem intra eccleſiam orauerũt petentes auxilium à Deo. Et D. Paulus. 1. Corinth. 11. An eccleſiam Dei (hoc eſt domum orationis ſecundum Gloſſam) contemnitis. Secundò accipitur pro vniuerſitate omnium iuſtorum & ſanctorum, tam viatorum, quàm comprehenſorum. Et ſic accepit Apoſtolus dicens de Chriſto: Ipſum conſtituit caput ſuper omnem eccleſiam: hoc eſt ſanctorum congregationem. Angelorum & hominum, quæ in cœlo & in terra eſt. Tertiò accipitur pro vniuerſitate omnium iuſtorum comprehenſorum duntaxat. Et ſic accepit Apoſtolus, cum dixit: Chriſtus caput eſt eccleſiæ, & ipſe ſaluator corporis eius. & ſic dicitur eccleſia triumphans. Quartò pro congregatione hominum qui ſunt in gratia. Et ſic Apoſtolus. Epheſ. quinto. Chriſtus dilexit eccleſiam & tradidit ſemetipſum pro ea, mundans eam lauachro aquæ in verbo vitæ. Et tales dicuntur eſſe de eccleſia numero & merito. Quintò pro vniuerſitate omnium fidelium viatorum vtentium ſacramentis, ſiue ſint in gratia ſiue non. Et dicitur eccleſia militans. Et peccatores dicuntur de eccleſia numero & non merito. Et ſic accepit Dauid, Pſalm. 21. Erit apud te laus mea in eccleſia magna: in populo graui laudaui te. Et ſic comparatur ſagenæ miſſæ in mari & omni genere piſcium congreganti, & cæt. Et ſic dicitur domus Dei magna, & ingens locus poſſeſſionis eius. Gloſſa in prædicto Pſalmo, exponit, magna hoc eſt in toto orbe. Et diuus Auguſtinus ibi: Eccleſia magna totus orbis eſt. Licet aliquando accipiatur pro eccleſia particulari: vt ſecundæ Corinth. primo. Eccleſiæ quæ eſt Corinthi. Aliquando etiam accipitur pro præſidente in eccleſia, vt in proceſſu fraternæ correctionis, dic eccleſiæ, hoc eſt prælato. Aliquando pro ſubditis tantum, vt in actibus Apoſtolorum. 12. Oratio autem fiebat ab eccleſia ad Deum pro eo. Aliquando pro ſolis eccleſiaſticis, aut eorum maiori parte, vt in ca. 1. 63. diſtin. & ca. cum apoſtolica. 55. diſtinct. ❡Eccleſia autem prout de ea communiter loquuntur doctores, accipitur pro cœtu ſiue congregatione fidelium viatorum, qui ſunt numero vel merito adunati in fide & cultu viſibili vnius veri Dei, & non vt Lutherani dicunt, pro congregatione ſanctorũ in ſpiritu, quã neſciamus vbi ſit, aut vbi eam debeamus requirere. Sed pro cõgregatione omnium viatorũ fidelium, ſiue boni ſint, ſiue mali, qui Chriſto in ſacramento baptiſmi nomen dederunt. ❡Author eccleſiæ eſt Deus ſapientiſſimus & omnipotens. Finis verò eius eſt omnium fidelium ſalus. Quia quantũ in ipſo Deo eſt, vult omnes fideles baptizatos ſaluos fieri. Vnde Mar. vlt. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Sic vt nulli extra eccleſiam ſalus contingat, vt habetur in ca. firmiter. §. vna de ſumma Trinitate & fide catholica extra. Et in hoc bene figurata fuit per arcam Noé, extra quam exiſtentes ſubmerſi ſunt. ❡Ex præmiſſis apparet quòd eccleſia catholica eſt viſibilis, ſenſibilis, ſiue euidens & mani-

Mat.13.
Bar.3.
Mat.18.

manifeſta: viſus enim plures rerum ſpecies nobis manifeſtat, & omnes ſenſus comprehendit. Quia
tam prælatus, qui eſt caput, quàm ſubditi, qui ſunt membra, ſunt viſibiles, & viſibiliter ſacramēto ba-
ptiſmi ſunt iniuncti. Aliàs in vanum dixiſſet Chriſtus: Dic Eccleſiæ. Et ſi eccleſiam non audierit, ſit *Mat.18.*
tibi ſicut Ethnicus & publicanus. Quod eſt blaſphemum, maximè ſi dicatur quòd fides eſt de non
viſis: Vnde dicitur ſubſtantia ſperandarum rerum argumentum non apparentium. Atqui habetur in *Heb.11.*
ſymbolo: Credo in eccleſiam ſanctam catholicā & apoſtolicā. ergo nō videmus eam, & per cōſequēs
eſt inuiſibilis. Hoc argumēto, tanquā Achille, vtūtur Lutherani & neoterici hæretici. Sed dicendū q
licet eccleſia, quantū ad aliquas proprietates, puta quantū ad ſanctitatē & virtutes eius, ſit inuiſibilis:
non tamē quantū ad ſuppoſita & exteriorē eius policiam ſiue ordinationē: Aliàs ſequeretur q Chri-
ſti policia eſſet inordinatiſſima & cōfuſiſſima, quod eſt hæreticū. Et ideo non credimus eccleſiæ ſup-
poſita, quę ſunt pręlati & ſubditi, aut exteriorē eius ordinationē. Sed bene credimus interiorē ſanctita- *Car. de tur.*
tem, & virtutē ligandi atq; ſoluēdi, ac etiā eius finē. ¶ Notandū etiam q in ſymbolo, non dicitur, Cre- *cre. lib. 1. de*
do in eccleſiam ſanctā: quia in ſolum Deū credendū eſt. Vnde D. Aug. ſuper illud: creditis in Deum, *Eccle. 20.*
& in me credite, dicit: Nunquam aliquis apoſtolorum auſus eſt dicere. Credite in me. Et ſuper illud *Ioan. 14.*
omni credenti in eum qui iuſtificat impium: ait, aliud eſt credere illi, aliud eſt credere illum: aliud eſt *Rom 4.*
credere in illum, vt dictum eſt ſupra hoc capite §.2. ver.1. Et cum dicitur in ſymbolo: Credo in ſpiri-
tum ſanctum ſanctam eccleſiam, &cæt. Illa dictio, in, non refertur ad eccleſiam, ſed ad ſpiritum ſan-
ctum qui ſanctificat. ¶ Notandum etiam quòd licet eccleſia ſecundum rationem vniuerſalitatis non
poſſit ſtare in vno completiuè, tamen quo ad fidē, in qua fundatur eccleſia, & à qua aliquis dicitur de
eccleſia bene poteſt ſeruari in vno. Vnde Hierony. ſuper Pſalm.33. dicit: Vbi vera fides eſt, ibi eccleſia
eſt. Et Iuriſtæ dicunt, quòd ius vniuerſitatis poteſt ſeruari in vno. Sic poteſt dici de eccleſia, quod po-
teſt ſeruari in vno: prout dicitur de virgine Maria, quod in ea ſola in triduo ſepulturæ Chriſti manſit
fides explicita de diuinitate Chriſti, quamuis multi alii per Iudæam exiſtentes habere poſſent fidē ca-
tholicam actualem & implicitam, non tamen explicitam de diuinitate Chriſti.

Ver. DE DIFFERENTIA ECCLESIAE ET SYNAGOGAE.

A ECcleſia & Synagoga ſecundū Bedam in expoſitione illius paſſus Prouerb.5. Penè fui in omni ma- *Card. de*
lo in medio eccleſiæ & Synagogæ. Sunt nomina gręca, & vnam eandemq; rem ſignificare viden- *Turre cre.*
tur, videlicet conuentum plurimorum adinuicem. Si tamen ſubtilius diſtinguantur eccleſia conuo- *lib. 1. ca. 1.*
catio, Synagoga, congregatio: interpretatur. Vox autem & conuocatio propriè eſt rationalis creatu-
ræ. Congregatio verò etiam irrationabiliū eſſe poteſt. Vnde Gene. primo. dicitur: Cōgregētur aquæ
quæ ſub cœlo ſunt. & Mat.23. gallina dicitur, congregare pullos ſuos ſub alas. Cùm autē ſoli fideles,
qui verbum rationale fidei audiūt, & mente percipiunt, ſint inter homines rationales habendi, ſequi-
tur quòd vetus ille Hebræorum populus, quandiu in vnius veri Dei fide & cultu permanſit, vtroq;
nomine eccleſia & Synagoga legitur appellatus, prout in multis ſacræ ſcripturæ locis patet. Vnde
Numeri decimoſexto vocatur Synagoga, cum dicitur: Inſurrexerunt contra Moyſen ducenti quin-
quaginta viri proceres Synagogæ. Et in eodem libro cap.20. Eccleſia legitur nominatus: cùm dictum
fuit Moyſi, cur eduxiſti eccleſiam Dei in ſolitudinem? Verùm quia poſt aduentum ſaluatoris noſtri
populus Iudæorum, paucis exceptis, tenebris infidelitatis excæcatus fuit, diſtinctionis gratia, prædi-
cta nomina partita ſunt, vt illa pars Hebræorum, quæ lumen fidei non recipit, quaſi irrationabilium
animalium congregatio, Synagoga tātùm dicta ſit. Pars verò Hebræorum & aliorum, qui in Chriſtū
crediderunt, eccleſia & nunquam Synagoga ſit appellata. Vnde D. Auguſtinus ſuper illud Pſalm.81.
Deus ſtetit in Synagoga deorum, hoc eſt populorum Iſraël, dicit: Ipſorum proprie Synagoga dici ſo-
let, quamuis aliquando eccleſia fuerit dicta. Sed noſtram Apoſtoli Synagogam nunquam dixerunt,
ſed eccleſiam, ſiue diſcernendi cauſa, ſiue quod inter congregationem, vnde Synagoga, & conuocatio-
nem vnde eccleſia: nomen accepit, aliquid diſtet, ſcilicet quod cōgregari & pecora ſolent. Conuocari
eſt magis vtentium ratione. Et Iſidorus.8. libro Ethimo. cap.8. dicit: Vt notetur Iudæorum infidelitas
dicta eſt eorum Synagoga quaſi pecorum & indiſcretorum: & vt ipſa fidelitas noſtra, ipſo vocabulo
innueretur noſtra, dicta eſt eccleſia, hoc eſt cōuocatio rationabilium & diſcretorum. Vnde Dauid de
eccleſia dicit Pſal.34. Confitebor tibi in eccleſia magna: in populo graui laudabo te. Populus enim ec-
cleſiæ, vt inquit Albertus magnus dicitur eſſe grauis maturitate virtutis: & illi ſoli ſunt qui rationem
colunt, & rationabiles Dei voces intelligunt, & audiunt vocationem Chriſti.

Ver. 5. DE ECCLESIAE VNITATE.

B ECcleſia plures habet proprietates & dignitates, quarum prima eſt vnitas, quia dicitur vna. Vnde *Car. de tur.*
in ſymbolo & vnam ſanctam eccleſiam. & Salomon Cant.6. Vna eſt columba mea, vna eſt per- *cre. lib. 1. ca.*
fecta mea. Vbi Gloſſa dicit: quamuis ſint diuerſæ perſonæ, eſt tamen vna eccleſia. Dicitur autem vna *5.6.7.8.*
multiplici vnitate. Primò vnitate fidei: Vnde Apoſtolus: Vnus dominus, vna fides, vnū baptiſma. Et
alibi. Et enim in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus. Et.1. Corinth.10. Omnes *Epheſ.4.*
vnum corpus ſumus qui de vno pane, & de vno calice participamus. Et D. Hierony. ad Euandrum
epiſcopum, & habetur.93. diſtin. Nec altera Romanæ vrbis eccleſia, altera totius orbis exiſtimanda
eſt. Nam galliæ, britanniæ, & Africanæ perſis & oriens, & India vnum Chriſtum adorant, vnam ob-
ſeruant regulam veritatis. Dicitur etiam vna vnitate ſpei de qua Apoſtolus: Vocati eſtis vna ſpe vo-
cationis veſtræ. vbi Gloſ. Hoc eſt ad vnam rem ſperatā. Hæc vnitas poteſt etiam dici vnitas finis vl-
timi, qui eſt beatitudo ad quam ordinatur. Vnde D. Auguſtinus ſuper illud Pſal.85. Omnes gentes,
&c. dicit: multæ gentes & vna gens. Sed quare vna gens? Quia vna expectatio: Poſtremò dicitur vna
vnitate vnius præſidentis rectoris & gubernatoris viſibiliter cōuerſantis cum ea. Vnde Iohe. primo.
Congregabuntur filii Iudæ & filii Iſrael pariter, & ponent ſibi caput vnum. Et Chriſtus Ioan.10. fiet
vnum ouile & vnus paſtor. Deinde dixit Petro: Ioan.21. Paſce oues meas. Sed de his amplius infrà c.
17. § 7. ver.5. cum de primatu Petri agetur. Et licet, vt dictum eſt, ſint plures eccleſiæ particulares:
Diuus enim Ioannes ſcripſit ſeptem eccleſiis, quæ ſunt in Aſia. & Pſalm.66. dicat: In eccleſiis bene- *Apoc.1.*

dictæ domino. Illæ tamen omnes dicuntur vna rationibus prædictis. Et quanuis videatur aliqua diſtinctio accidentalis inter eccleſiam antiqui teſtamenti & noui: ac etiam inter eccleſiam, quæ nũc eſt, & eccleſiam primitiuã, & alia fuerit tunc congregatio fidelium quàm nunc ſit: quia non ſemper fuerunt idem fideles, non tamen ſequitur quòd ſint diuerſæ eccleſiæ: quia accidentia non variant ſubſtantiam rei. Sicut licut aqua fluminis continuò fluat, & non ſit ſemper eadem aqua: eſt tamen idem flumen, quòd quandoque creſcit & decreſcit. Sic eccleſia, quæ, quo ad ſucceſſionem & numerum fidelium creuit, & nunc decreſcit: Vnde Chriſtus. Lucæ. 18. Cùm venerit filius hominis, putas ne inueniet fidem in terra? Differentia etiam primitiuæ eccleſiæ, & eius quæ nunc eſt, accipienda eſt ex parte populi & eius diſpoſitione, ſcilicet feruore & perfectione, & non ex parte fidei, quæ eadem eſt nunc, quæ antea erat: ſicut etiam eadem erat fides patrũ antiqui teſtamenti & noui, ſi conſideretur obiectum eius ſecundum ſe, prout eſt res credita extra animam exiſtens. A quo obiecto ſic conſiderato obiectum habitus propriè accipit vnitatem ſiue pluralitatẽ. Vnde Apoſtolus de ſe & aliis patribus antiqui teſtamenti loquens dicit: habentes eundem ſpiritum fidei, ſcilicet quem patres veteris teſtamenti habuerunt. Vbi D. Auguſtinus oſtendit quod in iuſtis diuerſorum temporum eadem fides eſt. Eadẽ enim, inquit, fides eſt, quæ iuſtos ſaluauit antiquos, & ea quæ ſaluat nos, ſcilicet mediatoris Dei & hominum: tempora variata ſunt, ſed non fides. Licet etiam ſi conſideretur obiectum, vt eſt participatum à cognoſcente, ſiue ſecundum quòd eſt in acceptione noſtra, plurificetur per diuerſa enunciabilia ſiue propoſitiones. Alia enim eſt propoſitio de præſenti, alia de futuro. Vnde hodie aliquis infidelis reputaretur ſi crederet Chriſtum incarnandũ: aut ſi actu proteſtaretur per circunciſionẽ aut alia ceremonialia. Propter hoc tamen nec incarnatio, aut paſſio, aut reſurrectio in ſe variata eſſet: eſt enim vnum & idem tempus: ſed ſunt diuerſi reſpectus. Quorum vnus eſt ad aliquos qui nunc ſunt fideles, ſecundum quem dicitur præteritum. Et alius ad eos qui fuerunt: ſecundũ quem dicitur apud antiquos futurũ. Et ſic diuerſa confeſſio exterior, ſiue diuerſa proteſtatio, quæ eſt actus fidei, non diuerſificat fidem ex parte obiecti, ſed ſolùm ex parte ſubiecti. Exemplũ datur de exploratoribus terræ promiſſiõis qui portabant botrum in ſtipite: primus præcedebat & nõ videbat botrum, cùm eſſet poſt ſe. ſecũdus verò videbat, quia erat ante ſe: tamẽ idem botrus erat qui figurabat Chriſtum, &c. Nec obſtat ꝙ fides nunc ſit magis explicitã quàm eſſet olim. Quia ſcire aliquid in vniuerſali & particulari non diuerſificat ſcientiam, niſi quantum ad modum ſciendi, ſed non quantum ad rem ſcitam, à qua habitus habet vnitatem, prout fides à re credita. Et ideo nũc eccleſia dicitur chriſtiana, & non olim: Licet olim eſſet chriſtiana, cum fides eſſet de Chriſto venturo, ſed olim nõ adeò erat explicita. Si dicatur quòd in eccleſia non fuit ſemper vnus paſtor & director, qui viſibiliter conuerſaretur cum ea, vt in lege naturæ, in qua vna erat eccleſia, quæ non ſubdebatur vni: & tempore Moyſi non omnes fideles ſubdebantur

9. de Ciuit. ei: prout Iob, & multi alij gentiles qui fuerunt in gratia tempore ſucceſſorum eius, vt D. Augu. dicit: Et nunc cum papa moritur, nõ omnes ſubiiciuntur vni ſicut cũ viuit. Ergo vnitas paſtoris nihil facit ad vnitatem eccleſiæ. Negatur conſequentia. Licet enim eccleſia non fuerit ſemper in tali diſpoſitione, quod ab vno paſtore vice domini noſtri Ieſu Chriſti, cum ea viſibiliter conuerſaretur & dirigeretur actu: tamen benè aptitudine. Multa enim per temporum ſucceſſionẽ inſtituta ſunt in eccleſia, quæ non fuerunt à principio. Quæ tempore, quo inſtituta nõ fuerunt, non importabãt neceſſitatem. Facta tamen inſtitutione de neceſſitate veniũt obſeruanda. Dicunt enim doctores ſuper illud Cant. vlt. Soror noſtra paruula eſt, & vbera non habet. Quod eccleſia, quæ hic ſoror dicitur, in principio ſui ſtatus, ante plenitudinis gratię tempus: in quo gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, fuit paruula, non modo populi paucitate, ſed etiam donis gratiarum. Vnde Hugo de ſancto Victore: Oportuit inquit, vt ſecundum proceſſionem temporum, ſpiritualium gratiarum ſigna magis ac magis darẽtur. Planè poſt incarnationem filii Dei, copioſior facta eſt ſplendore doctrinæ, pulchritudine ordinis, locupletior ſacramentorum efficacia ſalutari, excellentior nobilitate regiminis. Et ſecundum hoc debet

Mat. 16. intelligi illud Chriſti: Et ſuper hanc petrã ædificabo eccleſiam meam: quæ tamen prius erat ædificata:

Hoc. § Ver. 12. quia vt inferius dicetur ab Abel ſumpſit exordiũ. Et quãuis papa moriatur: ſedes tamẽ apoſtolica nõ moritur: quia poteſtas eligẽdi vnum ſemper manet in eccleſia in habitu. ¶ Non obſtat etiam ꝙ multi non baptizati ſint in gratia, vt martyres & catechumeni, qui ſi moriãtur, ſaluantur: & per cõſequens ſunt de eccleſia: cum omnes in gratia ſint de eccleſia: & tamen non omnes ſunt baptizati baptiſmo aquæ: quia habent baptiſmũ aquæ in voto. Nam vt D. Auguſtinus ait: Tunc prodeſt baptiſmus ſanguinis vel fluminis: cum baptiſmũ fluminis non contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit. ¶ Ex præmiſſis ſequitur ꝙ extra Eccleſiam nõ patet alicui ſalus. Quia cum vnitas eccleſię pendeat ab vnitate fidei, & ſecundum apoſtolum,

Heb. 11. impoſſibile ſit abſque fide Chriſti placere Deo. Cùm fides ſit ſubſtantia & principium ac primum fundamentum beatitudinis, vt dicit gloſſa ſuper illud: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, hoc eſt fides Ieſu Chriſti. Vnde in concilio Lateranen. & habetur in c. firmiter §. vna, extra de ſumma trinitate & fide catholica, dicitur; Vna verò eſt fidelium vniuerſalis eccleſia, extra quam nullus omnino ſaluatur. Et quo ad hoc figurata fuit per Archam Noë: quia quemadmodum omnes qui tempore diluuii extra illam erant, ſubmerſi ſunt. Sic omnes qui extra eccleſiam moriuntur, ſubmerguntur in in-

Act. 4. ferno. Vnde dicebat D. Petrus: Non eſt aliud nomẽ ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Ideo D. Auguſt. & recitatur in c. omnis. 28 q. 1. Omnis infidelium vita peccatum eſt, id eſt cum peccato. Venerabilis Beda, & recitatur in c. Quicunque. 24. q. dicit: Quicunque ab vnitate fidei

Car. de tur. cre. li. 1. ſumma c de eccle. c. 9. 10. 1. 12. 22. c. de Di. Nomin. vel ſocietate Petri apoſtoli (quæ eſt eccleſia) quomodolibet ſeipſos ſegregant, tales nec vinculis peccatorum abſolui, nec ianuam poſſunt regni cœleſtis introire. Ex his manifeſtè apparet quantum perniciosè errant & hallucinentur dicentes quemlibet in ſua ſecta poſſe ſaluari.

Ver. 6. DE SANCTITATE ECCLESIAE.

ALia proprietas & dignitas eccleſię, dicitur ſanctitas. Eccleſiam dici ſanctam manifeſtũ eſt ex ſymbolo apoſtolorum. Dicitur autem ſancta, hoc eſt munda ab omni peccati macula. Sanctum enim C

idem

idem eſt quod mũdum. Vnde D. Diony. dicit, ꝙ ſanctitas eſt ab omni immũdicia perfecta liberatio. 1.Cor.3.
De hac ſanctitate habetur Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula nõ eſt in te. Et Apoſt. Tem Epheſ.
plum Dei ſanctũ eſt, quod eſtis vos. Et alibi: Chriſtus dilexit eccleſiã & ſemetipſum tradidit pro ea,
vt illam ſanctificaret, mundãs eam lauachro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe glorioſam eccleſiã
non habentem maculã aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. ¶ Notãdum
tamen ꝙ eccleſia non dicitur ſancta per naturã ſiue eſſentiã, ſicut Deus, qui vt dicitur in hymno ange-
lico, eſt ſolus ſanctus. & 1. Re. 2. Quis ſanctus vt dominus: ſed dicitur ſancta per participationẽ gratię
Fideles enim in gratia exiſtentes dicũtur ſancti. Vnde Dauid dicebat: Cuſtodi animã meam, quoniã
ſanctus ſum. Notandũ tamen ꝙ duplex eſt ſanctitas quædam quæ dicit liberationem nõ ab omnibus Pſal 85.
immũdicijs culpæ & pœnæ, ſed ſolùm ab immũdicijs, quæ gratiæ aut charitati aduerſantur: ſicut ſunt
culpa originalis & mortalis, & non culpa venialis, quæ nõ contrariatur gratię & charitati: cũ ſit cum c.q.§.1.
ea, vt dictum eſt. Et tali ſanctitate eccleſia militãs dicitur ſancta Vnde Apoſt. Omnibus qui ſunt Ro- Rom.1.
mæ dilectis Dei vocati ſanctis. Alia eſt ſanctitas, quæ dicit liberationẽ ab omni immũdicia & corru-
ptione culpæ & pœnæ, & talis eſt ſanctitas patriæ & eccleſiæ triumphantis. De qua Pſal. Gloria hæc
eſt omnibus ſanctis eius. Eccleſia verò militans nõ dicitur ſancta tali ſanctitate: quia vt D. Ioan. dicit:
Si dixerimus quia peccatũ non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Et Salomõ, 1. Ioan.1.
ſepties in die cadit iuſtus & reſurgit. Et Chriſtus, docet omnes fideles orare pro remiſſione peccato- Prou.24.
rum, & dicere, dimitte nobis debita noſtra. Et D. Hieronymus exponens illud: Beati immaculati in Mat.6.
via, dicit: Quomodo immaculati, cum abſque minutis peccatis diu eſſe non poſſint. Reſpondens ait:
Beati immaculati ſine macula, hoc eſt ſine mortalibus criminibus. Et quamuis in eccleſia mali ſint per- Pſal.118.
mixti bonis, iuxta illud: Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſciũ
congregãti, &c. & mali ſint numero multò plures quàm boni, iuxta illud: Multi ſunt vocati, pauci ve- Mat.13.
rò electi. Non tamen ſequitur quòd eccleſia ſit ſpelunca latronum, & non debeat dici ſancta: cùm à Mat.20.
nobiliori fiat denominatio. Nec per hoc quod dicitur eccleſia ſancta, datur intelligi quòd omnia ec-
cleſiæ membra ſint ſancta, ſed ſolùm illa quæ ſunt numero & merito de eccleſia, quæ ſunt propriè
membra Chriſti, fideles ſcilicet, qui in dilectione charitatis ſunt Chriſto incorporati. Nec etiam intel
ligendum eſt eccleſiã ſic dici ſanctã, quod aliqui de eccleſia fuerunt ſemper ſancti, cũ conſtet omnes,
dempto Chriſto & D. Virgine, eſſe concluſos ſub peccato: iuxta illud; per vnũ hominẽ peccatum in
hunc mundũ intrauit, &c. Multi etiã fuerunt in gratia, qui deciderunt ab ea. Sed dicitur eccleſia ſem- Rom.5.
per ſancta, quia in omni tẽpore in eccleſia, quæ vtitur ſacramẽtis viſibilibus, fuerũt aliqui iuſti & ſan-
cti, licet non pro omni tempore. Si allegetur dictum D. Hierony. quòd habetur in. §. eccleſia, de pœ-
nitentia. diſtin. 1. vbi dicitur: Poſſibile autẽ eſt, vt quando eccleſia, quæ prius rugam & maculã ac im-
mundiciam habuit, poſtea reſtituta eſt: ita & peccator currens ad medicũ, &c. Et ſuper illud Pſal. 44.
Audi filia & vide, &c. dicit idem Hieron. Obliuiſcere domum patris tui, hoc eſt diabolũ qui te prius
genuerat: quia totus mundus in maligno poſitus fuerat. Ideo inclina aurem tuã. Quia concupiuit rex
Chriſtus Ieſus ſpeciem tuam: quia nigra eras in domo patris tui: nunc autem aſcendẽs poſt baptiſma
abluta es Et infra: Ante fœdata & deformis erat eccleſia, ſed poſtea pulchra & ſpecioſa per lauachrũ
baptiſmi. His & alijs ſimilibus dicendũ quod non loquitur de eccleſia ab eius inchoatione collectiuè
ſiue pro omnibus fidelibus: ſed pro aliquibus membris eccleſiæ diſtributiuæ.

Ver. 7. DE ECCLESIÆ VNIVERSALITATE.

A EX Symbolo fidei & ex concilio Niceno conſtat eccleſiam eſſe catholicam, hoc eſt vniuerſalem.
Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quod hoc nomen catholicum conſueuit attribui tribus. Pri- Car. de Tur.
mò fideli Chriſtiano, vt Diuus Hieronymus ait: & habetur in cap. hæc eſt. 24. q. vbi dicitur. Hæc eſt cre. li.1. ſum.
fides beatiſſime pater & infrà dicit: Quicunque me culpare voluerit, ſe imperitum, vel maleuolum, de Ec. c. 14.
vel etiam non catholicum comprobabit. Quia fidelis ideo dicitur catholicus, quia credit omnibus 15. 16. 17.
quæ fides docet, & eccleſia determinat eſſe credenda, & ei in omnibus obedit. Secundò attribuitur fi-
dei, vt habetur in ſymbolo Athanaſij: hæc eſt fides catholicã, &c. Fides autem dicitur catholica ſiue
vniuerſalis quadruplici vniuerſalitate. Primò vniuerſalitate veritatis: quia ſit vniuerſaliter vera, vt
nihil ei falſitatis ſubijci poſſit, vt dictum eſt. Secundò vniuerſalitate temporis: quia omni tempore ec-
cleſia illam tenuit, tenet, & tenebit. Vnde Matthæi vltimo: Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad con- Ver.3.§.11.
ſummationem ſeculi. Tertiò vniuerſitate obſeruationis & obediẽtiæ, ſiue obligationis: quia eius præ- huius cap.
cepta non vni genti tantum, ſed omnibus proponit obſeruanda, quod non conueniebat ſynagogæ.
Quartò vniuerſalitate annunciationis: quia annunciata vel annuncianda eſt per vniuerſum orbem.
Et quia circa huiuſmodi eſt difficultas, pauliſper nobis inſiſtendum eſt, & quid probabilius ſit in- An euange
quirendum. Certum eſt enim Dauidem Pſalm. 18. prophetaſſe de Apoſtolis, cum ait: In omnem ter- liũ prædica
ram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Vbi propheta propter certitudinem di- tũ ſit in vni
uinæ præordinationis vtitur prçterito pro futuro: ſicut cum dixit Pſal. 21. Foderũt manus meas & pe- uerſo orbe.
des meos. Hanc diuinam præordinationẽ Chriſtus executioni mandari iuſſit Apoſtolis dicẽs: Mat.
vlt. Euntes in mundum vniuerſum prædicate euangelium omni creaturæ. Quorum executionem D.
Marc. recitat dicens: Illi autem profecti prædicauerũt vbiq;. Et apoſtolus de huiuſmodi loquens, reci- Mar. vlt.
tando dictum Eſaię. Domine quis credidit auditui noſtro? Sed dico, nunquid non audierunt? Equidẽ Rom.10.
in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. De quibus finibus Eſa. 24.
A finibus terræ laudes audiuimus viri iuſti. Aliqui dicũt quòd tẽpore quo Apoſtolus hæc ſcribebat,
euangelium erat prædicatum in toto orbe, & ſic accepit propriè verbum exiuit pro præterito, quòd
Pſalmiſta acceperat pro futuro, & adducit pro ſe illud quòd ſcribitur Actuum ſecundo. Erant autem
Hieroſolymis religioſi viri ex omni natione quę ſub cœlo eſt, qui venerant ad diem feſtum Penteco-
ſtes, qui audierunt ſonum Apoſtolorum, & detulerunt ad omnes fines terræ. D. tamen Thomas ſuper
illis verbis Apoſtoli recitat D. Auguſtinum dicentem quòd hæc verba non erant completa, quando
Apoſtolus talia loquebatur, ſed prauidebat eſſe implenda per ſucceſſores Apoſtolorũ: quos etiã idem

Ephes.4. Apoſtolus vocat Apoſtolos,dicẽs: Et ipſe (ſcilicet Chriſtus) quoſdã quidẽ dedit Apoſtolos,&c.vſq;
ad conſummationẽ ſanctorum in opus miniſterii in ædificationem corporis Chriſti, donec occurra-
mus omnes in vnitatem fidei.&c. Et D. Auguſt.qui erat anno domini.500.ſeu circa,dixit fuiſſe quaſ-
dam gentes in Africæ partibus,quibus non erat Chriſti fides prædicata. Huic expoſitioni congruit il-
Mat.24. lud Matth. vbi ponũtur ſigna iudicii generalis & conſummationis ſeculi. Vbi poſt multa dicitur: Et
prædicabitur hoc euangeliũ regni in vniuerſo orbe in teſtimoniũ omnibus gẽtibus,& tũc veniet cõ-
ſummatio. Et Mar.12. Et in omnes gentes primũ oportet prædicari euangeliũ. Et quãuis in prædictis
capitibus aliqua ſigna pertinere videãtur ad conſummationẽ Hieruſalem. Ex quo aliqui opinati ſunt
euãgelium regni fuiſſe prædicatum omnibus gẽtibus ante excidiũ Hieroſolymorũ, maximè cum illa
ſigna videantur data Apoſtolis, poſtquam oſtenderunt lapides & ſtructuras ſiue ædificationes tẽpli,
quibus Chriſtus reſpondit: Videtis omnia hæc? Amen dico vobis non relinquetur hic lapis ſuper la-
Mar. vlt. pidem qui non deſtruatur. Et confirmant per illud D. Mar. Illi autem profecti prædicauerunt vbiq;.
Mat.24. Veruntamẽ ex contextu euangelii D. Matth.apparet quod ſignum datum de prædicatione euãgelii,
refertur ad cõſummationẽ totius orbis. Nam ibi dicitur: ſedente autẽ eo ſuper montẽ Oliueti acceſſe-
runt ſecrete diſcipuli dicentes: Dic nobis quando hæc erunt: & quod ſignũ aduentus tui & conſum-
mationis ſeculi? Tunc Chriſtus reſpondit,vt dictum eſt,& præmiſit: quoniam abundabit iniquitas:
refrigeſcet charitas multorum: quæ tamen tẽpore Apoſtolorum feruebat. Inſuper efficaciſſimum ar-
gumentum pro hac opinione eſt inuentio nouarum inſularum facta tempore noſtro à rege Portuga-
liæ: de quibus antea nullus hiſtoriographorum aut coſmographorum meminit: in quibus ſunt anti-
podæ, vt dicitur infrà cap.21.§.2.ver.8. qui ante tempora noſtra nihil penitus de Chriſto audierant,
nec in communi,nec in particulari: Nec etiam aliquos rumores audierant, cum oppoſitum nullo mo-
do poſſit probari. Et cum dicitur illi profecti prædicauerunt vbique, debet intelligi ſiue exponi,id
eſt in omnibus locis in quibus ipſi fuerunt, prædicauerunt euangelium: aut quod illi vel ſucceſſores
eorum prædicauerunt vel prædicabunt vbique,antequam ſit conſummatio orbis. Nec obſtat illud q
ex Actis Apoſtolorum adductum eſt ex omni natione quæ ſub cœlo eſt,&c. Quia per hoc non datur
intelligi quod ex omni natione quæ ſub cœlo eſt, tunc fuiſſent aliqui Iudæi in illis inſulis nouiter re-
pertis. Nec certum ſit quod de omni natione nota eſſent aliqui Iudæi. Sed debent illa verba intelligi,
quod aliqui ex Iudæis de quacunque natione quæ ſub cœlo eſt, vbi erant Iudæi, venerunt Hieroſo-
lymam,&c.cum Iudæi non fuiſſent diſperſi in omnes nationes notas. Vel poteſt intelligi de omni na-
tione nota ſubiecta Romano imperio. Et cum Apoſtolus dicit: Nunquid non audierunt,&c.ſcribe-
bat Romanis, quorum aliqui interfuerunt Hieroſolymis,vt dicitur Actuum.2. Poteſt tamen cõcedi
Chry.ſuper Mat. ſecundum D. Chryſoſtomum quod tempore Apoſtolorum rumor & fama prædicationis de Chri-
ſto,peruenit ad omnes mundi nationes notas. Non tamen ſic quod in omnibus gentibus ædificata eſ-
Ad heſitũ. ſet Eccleſia,quod implendum erat ante ſeculi conſummationem, vt D. Auguſt.dicit.& ſic non habe-
tur quòd ad ſingulos homines fama prædicationis aduenerit. Et ſic fides non dicitur catholica ſiue
vniuerſalis pro ſingulis generum,ſed pro generibus ſingulorum: quia ex omni conditione hominum
aliqui adhærent, & omnes viatores vniuerſaliter adhærere tenentur: ſecundum illud Apoc.5. Rede-
miſti nos Deus in ſanguine tuo,ex omni tribu,populo,& natione,&c.& ſic etiam dicitur vniuerſalis
vniuerſitate locorum: quia per omnia loca diffuſa vel diffundenda. De hac vniuerſalitate loquitur
Pſal.60. Dauid cum ait: A finibus terræ ad te clamaui. Et alibi: A ſolis ortu vſque ad occaſum laudabile no-
men domini. Dicitur etiam vniuerſalis,quia continet remedia vniuerſalia ſiue medicamina,ad cura-
tionem cuiuſcunque morbi & membri ſpiritualis efficiam ſpiritualem habentia, quæ ſunt ſeptem
ſacramenta: in quibus ſub velamine rerum ſenſibilium diuina virtus ſecretius operatur. Notandum
tamen quod licet Eccleſia ex quo incipit eſſe,fuerit ſemper catholica & vniuerſalis vniuerſalitate pu-
ritatis, ſanctitatis,& veritatis. Non tamen vniuerſalitate dilatationis,nec vniuerſitate præceptorum
aut remediorum: quia vt dicit Pſalm.75.Notus in Iudæa Deus. Et Pſalm.147.Non fecit taliter omni
nationi,& iudicia ſua non manifeſtauit eis. Vnde lex Moyſi nõ obligabat gẽtiles. Hac vniuerſalitate
dilatationis,cœpit Eccleſia eſſe catholica, cũ fides annũciata eſt per Apoſtolos in vniuerſum mundũ.

Notandũ præterea q Eccleſia dicitur vniuerſalis dupliciter. vno modo, quia cõſtat ex diuerſis ec-
cleſiis:& ſic ſumitur in c.alienus.24.q.1.vbi ex D. Cypriano dicitur: Alienus eſt,prophanus eſt hoſtis
eſt: non poteſt Deum habere patrem,qui vniuerſalis Eccleſiæ non tenet vnitatem Et ſecundum hanc
ſignificationẽ Eccleſia Rom.non eſt vniuerſalis,ſed pars Eccleſiæ vniuerſalis,prima videlicet & præ-
cipua,velut caput in corpore, vt habetur in c.quãuis.22.diſt. Alio modo eccleſia dicitur catholica ſiue
vniuerſalis: quia ſub ſe cõtinet Eccleſias vniuerſas,ſeu præeſt vniuerſis. Et hoc modo Eccleſia Rom.
dicitur vniuerſalis, vt ſcribitur in dicto.ca.quãuis. Hoc etiam modo accipiẽdo Eccleſiã vniuerſalem
papa dicitur paſtor & rector vniuerſalis Eccleſiæ. vt in ca.in nomine domini.23.diſt.& Ioan.10. Erit
vnum ouile & vnus paſtor: cui omnes oues indiſtinctè erunt cõmiſſæ: quòd factum fuit,cùm dictum
Ioan.21. fuit Petro: Paſce oues meas. Vnde tota ſynodus Calcedonen. dicitur acclamaſſe Leoni papæ,ſanctiſ-
ſimus, Apoſtolicus, icumenicus, id eſt vniuerſalis patriarcha per multos annos viuat. Nec obſtãt ca.
nullus.& cap. Ecce.99. diſtinct. vbi prohibetur Romanum pontificem dici vniuerſalem. Quia di-
cta prohibitio facta eſt ne putetur quòd papa præficiatur cuilibet particulari Eccleſiæ, vt proprius
& ſpecialis illius eccleſiæ rector: Quia ſic ceſſarent omnium aliorum pontificum poteſtates. Sed
non prohibetur vocari vniuerſalis, hoc eſt ſupremus, & principalis poſt Chriſtum. Eccleſiæ autem
particulares poſſunt dici catholicæ, non ratione diffuſionis, ſed ratione fidei catholicæ, quæ eſt com-
munis omnibus eccleſiis: & hoc modo etiam omnes fideles dicuntur catholici. ¶ Ex præmiſſis
apparet quòd nulla alia quàm Chriſtiana religio debet dici catholica. Vt Diuus Auguſtinus ait:
Lib.de vera religione. Quia licet quælibet ſecta proponat quæ tradit ab omnibus vniuerſaliter credenda & obſeruanda.
Hoc tamen iure non competit cuicunque ſectæ: quæ ſi hoc ſibi vendicare præſumat, ad hoc tamen
nunquam pertingit neque pertingere poteſt. Et quanuis Idololatria ad omnes mundi partes pertige-

ſit,non

rit,non tamen iuridicè. Neque etiam idololatria erat vna religio vniuerſaliter obſeruata,ſed apud diuerſos diuerſa:cum diuerſi diuerſos deos colẽdos ſibi inſtituerint Nec etiam ab omnibus nationibus fuit recepta:cum à veris Dei cultoribus fuerit reprobata: ac etiam à ſapientibus gentilium,qui dicebant huiuſmodi cæremonias eſſe obſeruandas, tanquam legibus iuſſas,non tanquam diis placitas,vt de Seneca dicit D.Auguſt. *18.de ci.dei.*

Ver. 8. DE ECCLESIA APOSTOLICA.

A ECcleſiam Dei eſſe apoſtolicam ſancti patres in ſymbolo profeſſi ſunt dicentes: Credo vnam ſanctam catholicam & apoſtolicam Eccleſiam:quod ſymbolum D.Gregorius exponens ait: Credo vnam fidem,vnum baptiſma,vnam apoſtolicam & vniuerſalẽ Eccleſiam. Sancti enim patres (vt dicit Albertus magnus) appoſuerunt in ſuo ſymbolo,ſupra ſymbolum apoſtolorum,quòd Eccleſia eſſet catholica ad oſtendendum eius authoritatem contra nouitatum præſumptores, qui nouella & peregrina dogmata in Eccleſia introducere non verentur. Dicitur autem Eccleſia apoſtolica triplici ratione: primo quia Apoſtoli primo Chriſto adhæſerunt,& primitias ſpiritus habuerunt. Vnde Apoſtolus. Elegit nos Deus primitias in ſalutem ſpiritus & fide veritatis. Et alibi: Nos ipſi primitias ſpiritus habentes. Vbi Gloſ dicit tempore prius & cæteris abũdantius: Secundò quia Apoſtoli poſt aſcenſionem domini in fide & ſancta doctrina verbo & exemplo ſanctitatis & miraculis eam fundauerũt. Vnde Apoſtolus: Superædificati ſcilicet eſtis, ſuper fundamẽtum Apoſtolorum & prophetarum: hoc eſt ſuper nouum & vetus teſtamentũ: quia quæ Apoſtoli prædicauerunt, hæc prophetæ prædixerũt. *Car.de Turre cre. lib.1. ſumm.e.ca. 18.& 19. D. Greg.in regiſtro. 2.Theſſ.2. Rom.8. Ephe.2.*

Nec obſtat quòd ſolus Chriſtus dicatur fundamentum iuxta illud: Fundamentũ aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus: quia intelligitur de fundamẽto primo & principali. Nihilominus tamẽ Apoſtoli dicuntur fundamẽta ſecundaria Eccleſiæ. vnde D.Ioan. de eccleſia loquens, dicit: Murus ciuitatis habens fundamẽta duodecim,& in ipſis duodecim nomina apoſtolorũ & agni. Et quanuis prophetæ dicãtur fundamenta,vt dictũ eſt, Eccleſia tamẽ non eſt à ſanctis patribus dicta prophetica, quemadmodũ Apoſtolica: tum quia Apoſtoli fidẽ magis explicitã & elucidatam tradiderũt quàm prophetæ. Vnde glo. ſuper illud: tenebroſa aqua in nubibus aëris, dicit: obſcura doctrina eſt in prophetis: tum etiam quia prædicatio Apoſtolorũ fuit vniuerſalior & diffuſior, quàm prophetarũ, cũ in omnẽ terrã exiuerit ſonus eorũ: prædicatio verò prophetarũ ſoli populo Iudæorũ nota fuit: tum etiã quia omnis chriſtianæ religionis & ſacrarũ inſtitutionũ Eccleſiaſticarũ obſeruantia, per traditionẽ Apoſtolorũ eſt ad Eccleſiã deriuata. vt habetur in c. Eccleſiaſticarum.11.diſt. Et.D.Aug. illa quę per vniuerſam cuſtodiũtur Eccleſiã, ab ipſis Apoſtolis tradita & cõmemorata creduntur, quanuis in eorũ dictis vel cõciliis non reperiãtur. Hinc ſedes beati Petri quę nobis mater eſt, & magiſtra rationis, quæ etiam à tramite apoſtolicæ traditionis nunquam receſſit (iuxta c.à recta.24. q.1.) ſpecialiter apoſtolica nominatur. *1.Cor.3. Pſal.17. Pſal.18. Aug lib.2. de Bapt.contra Donat.*

Ver. 9. DE ECCLESIAE INDEVIABILITATE.

B ECcleſiã vniuerſalem eſſe indeuiabilẽ ſeu errare non poſſe in determinatione eorũ quæ pertinent ad fidẽ & bonos mores, probari & deduci poteſt ex his quæ dicta ſunt cũ de ſanctitate & vniuerſalitate Eccleſiæ ageretur, atq; etiã ex his quæ D. Pau. ait: Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiã,& ſeipſum tradidit pro ea, mundãs eam lauachro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam nõ habentẽ maculã, neq; rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta et immaculata. Probatur pariter per id quod dixit Chriſtus Petro: Tu es Petrus, et ſuper hãc petrã ædificabo Eccleſiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Per portas inferi, vt dicũt ſancti doctores, intelliguntur dæmones, hæretici, hæreſes, atq; errores, quæ deducunt & trahunt homines ad infernum. Probatur inſuper ex eo quod dicit Petro: Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. In quo loco nõ orauit pro fide perſonali Petri cum defecerit, prout Chriſtus illam defecturã prędixit, docens: antequam gallus cantet ter me negabis, ſed pro fide Eccleſiæ Petro committendæ. Item etiam per illud: Ego rogabo patrem meum & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum.&: adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo: cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatẽ. Per quæ verba pollicetur aſſiſtentiam ſpiritus ſancti, vt doceret eos ſimul congregatos omnem veritatem: imò & ipſe Chriſtus pollicitus eſt ſuam aſſiſtentiam, cum dixit: vbi fuerint duo vel tres cõgregati in nomine meo, in medio illorũ ſum. Ideo Apoſt. vocat eccleſiam columnam et firmamentum veritatis, dicens: vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei cõuerſari, quę eſt eccleſia Dei viui, columna & firmamentũ veritatis. quod nõ eſſet ſi in fide & bonis moribus errare poſſet. Licet enim nauicula Petri agitata fuerit, nõ tamẽ fuit ſubmerſa. Nec obſtat ꝙ fides cuiuslibet particularis hominis deficere poſſit: quia hoc intelligendũ eſt diſtributiuè, ſed nõ collectiuè. Nec ſequitur ꝙ ſi eccleſia prouincialis poſſit errare, quod etiã vniuerſalis: quia eccleſiæ vniuerſali promiſſa fuit adſiſtentia ſpiritus ſancti, & nõ eccleſiæ prouinciali. Si dicatur quod Concilium Ariminenſe, ꝙ erat vniuerſale multitudine Epiſcoporũ numeroſiſſimũ: errauit et fuit reuocatũ: quia in illo cõcilio non fuerunt ſeruatæ debitæ ſolennitates à ſanctis Patribus in cõciliis ritè cõgregatis obſeruari ſolitis. ¶ Ex hac indeuiabilitate eccleſiæ habetur, ꝙ maior eſt eius authoritas cõcilij ꝙ Papæ, qui eſt membrũ, & cuius fides particularis deficere poteſt, prout defecit in Anaſtaſio.2. qui volebat occultè introducere hęreſim Achatij, ſed nõ permiſit Deus: quia dum aſſellaret nutu diuino percuſſus, emiſit inteſtina, vt habetur in Glo.c. Anaſtaſius.19 diſt. *Ephe.5. Mat.16. Luc.22. Ioan.14 Ioan.16. Mat.18. 1.Tim.3. Mat 8. Car.de Turre cre. lib.2. c.103.*

Ver. 10. DE ECCLESIAE ET SCRIPTVRAE AVTHORITATE.

C EX indeuiabilitate eccleſiæ ſequitur parem ad minus eſſe eius & ſacræ ſcripturæ authoritatem, cũ vtraq; ſit indeuiabilis, vtpote ab eodem principio indeuiabili (hoc eſt à ſpiritu ſancto) procedẽs. Cum autem ſpiritus ſanctus non ſit diſſentionis deus, ſed vnitatis: ſequitur determinationem Eccleſiæ non eſſe contrariam determinationi ſcripturæ ſacrę ſeu canonicæ, nec econuerſo. Et cum teſte Apoſtolo: Omnia quæ ſunt, à Deo ordinata ſunt: conſequens eſt aliquem eſſe ordinem inter authoritatem eccleſiæ & ſcripturæ. Et ſi loquamur de ordine temporis, conſtat manifeſte eccleſiam eſſe prio- *1.Cor.14. Rom.13.*

rem ſcriptura exteriori. Eccleſia enim fuit tempore Abel, vt infra dicetur: & tamen eo tempore ad‑
huc ſcriptura exterior non erat. Et ſi de Eccleſia chriſtiana loquamur, quando Apoſtoli inceperunt
prædicare, nulla erat ſcriptura euangelica exterior, neq; Pauli Epiſtolę, & tamen erat Eccleſia Chriſti
ſanguine dicata. Apoſtoli etiam abſq; ſcriptura elegerũt Mathiam, & ordinauerũt ſeptem diaconos.
Act.1.5.8. Item D. Petrus fecit expirare Ananiam & Saphiram. Quod autem Eccleſia ſit prior dignitate & vir‑
tute obligandi, apparet primò ex approbatione ſcripturæ. Nam nulla ſcriptura eſt canonica niſi ſit ab
Eccleſia approbata. Vnde D. Auguſt. dicit: Euangelio non crederem, niſi authoritas Eccleſiæ me cõ‑
pelleret. & D. Hiero. Quid neceſſe eſt in manus ſumere quod Eccleſia non recipit? Non poteſt dari
ratio quare magis credamus euãgelio Marci, qui Chriſtum non vidit, quam Nicodemi qui vidit &
audiuit: niſi quia euangelium Marci receptum & approbatum eſt ab Eccleſia, & non euãgelium Ni‑
codemi Sicut enim maior eſt qui benedicit eo cui benedicitur. Vnde Apoſtolus: ſine vlla autem con‑
tradictione quod minus eſt à meliori benedicitur: ſicut qui approbat eo quod approbatur. Si enim
credimus euangelio propter authoritatem & approbationem Eccleſiæ: à fortiori ipſi eccleſiæ appro‑
In Topicis. banti iuxta illud Philoſophi: propter vnumquodque tale & illud maius. ¶ Præterea ſic ſe habet ſcri‑
ptura ad Eccleſiam, ſicut corpus ad animam. Quia quemadmodum corpus abſq; anima non habet vir
tutem operandi: Sic nulla ſcriptura ſine approbatione Eccleſiæ habet in ſpiritualibus virtutem obli‑
gandi. Sed manifeſtum eſt animam eſſe nobiliorem, digniorem, & virtuoſiorem corpore, iuxta illud:
Mat.6. Anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm veſtimẽtum. Igitur Eccleſia dignior & virtuoſior eſt
ſcriptura exteriori. Cum ſcriptura exterior nihil aliud ſit quam ſignum legis euangelicæ, quam Chri‑
Mat.28. ſtus exterius non ſcripſit, nec ſcribi præcepit: ſed ſolũ prædicari & publicari. Vnde inter legẽ Moyſi
& euangelium differentia vna eſt, quod lex ſcripta fuit in tabulis lapideis: Euangelium autem in cor‑
dibus hominum. Vnde Apoſtolus: Quoniam epiſtola eſtis Chriſti adminiſtrata à nobis, non atramẽ‑
2.Cor.3. ro, ſed ſpiritu dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus, vt prædixerat Hiere‑
Hier.31. mias: Poſt dies illos dicit dominus, dabo legem meã in viſceribus eorum, & in corde eorũ ſcribam
eam: & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum. Præterea ſecundũ iuriſperitos, eius eſt inter‑
pretari cuius eſt condere. Verum ad Eccleſiam pertinet ſcripturam difficilẽ interpretari, ergo & con‑
dere. Et per conſequens maior eſt authoritas Eccleſiæ quã ſcripturæ. Conſequentia eſt nota eo quòd
Heb.3. cauſa eſt nobilior & dignior effectu. Vnde Apoſtolus de Chriſto & Moyſe loquens, ait: Amplioris
enim gloriæ iſte præ Moyſe dignus eſt inuentus, quantò ampliorem honorem habet domo, qui fabri‑
Deut.17. cauit illam. Antecedens verò probatur per illud: Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe per‑
ſpexeris, & iudicium inter portas tuas videris verba variari, ſurge & aſcẽde ad locum quem elegerit
dominus deus tuus, veniesq; ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit in illo tempore,
quæresq; ab eis qui iudicabunt iudicii veritatem, & facies quodcunq; dixerint, qui præſunt illi loco,
nec declinabis ad dexteram nec ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis impe‑
rio, qui eo tempore miniſtrat domino Deo tuo, ex decretro iudicis morietur homo ille. Hanc legem
Act.15. impleuerunt & ſeruauerunt Apoſtoli: facta enim ſeditione non minima Paulo & Barnabæ aduerſus
illos ſtatuerunt vt aſcenderẽt Paulus & Barnabas, & quidam alii ex aliis ad Petrum & ad Apoſtolos
& presbyteros in Hieruſalem ſuper hac quæſtione. Sedes enim Petri cum concilio rite cõgregato eſt
locus ad quem Chriſtiani recurrere habent in difficultatibus fidei & bonorum morum: quoniam vt
Act.15. dixit D. Petrus: Viri fratres, vos ſcitis quod ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum au
dire gentes verbum Dei & credere. Et in prædicto cõcilio fuit audacter ab Eccleſia declaratum ſcri‑
pturam cæremoniarum ceſſare & non obligare. Decreuit etiam Eccleſia & ita abſq; vlla cõtradictio‑
ne ſeruatur Sabbatum, quod ſcriptura præcipiebat, transferendum in diem dominicum. Et ſi obiicia‑
Apoc.vlt. tur quod nemini licet ſcripturam immutare, iuxta illud: Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſu‑
per illum plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet
Deus partem eius de libro vitæ. Dicendũ quod intelligitur de priuatis perſonis, vel de additione cõ‑
trariorum & diminutione neceſſariorũ. Sed non intelligitur de Eccleſia catholica, cui dedit Deus au‑
thoritatem declarandi & interpretandi, vt dictum eſt. Et aliqua immutatio videatur, ſicut de transla‑
tione ſabbati quæ videtur contra illud: Sex diebus operaberis, &c. Et de ceſſatione legalium, quæ vi‑
Exod.20. detur contra illud: Non veni ſoluere legẽ aut prophetas, &c. & de immutatione formæ baptiſmi tem‑
Mat.5. pore Apoſtolorum, contra illud Matthęi vltimo: Euntes in mũdum vniuerſum docete omnes gẽtes
Act.2.8.18 baptizantes eos in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti. Dicendũ primò quod non eſt Eccleſia quę
immutauit, ſi immutatio aliqua ſit: ſed ſpiritus ſanctus, qui eſt verus & omnipotens Deus, qui eã in‑
deuiabiliter dirigit & ſuggerit ei quæ ſunt neceſſaria ſimpliciter: prout ea quæ ſunt fidei & bonorum
Ca.17.§.1. ver.1. morum, quæ nunquam reuocat, vt infra dicetur. Suggerit etiam ea quæ ſunt pro tempore obſeruãda,
quæ nonnunquam reuocat, prout prohibitionem de ſuffocato & ſanguine, quæ nõ erat neceſſaria ab‑
ſolutè, ſed pro tempore, quæ nonnunquam reuocat. Vnde reſolutio concilii apoſtolorum fuit: viſum
Act.15. eſt ſpiritui ſancto & nobis, nihil vltra oneris imponere vobis quã hæc neceſſaria, vt abſtineatis vos
ab immolatis ſimulachrorum & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione. Et quia abſtinẽtia à ſanguine
& ſuffocato non erat abſolutè neceſſaria, ſed ſolum pro tempore illo vt coaleſceret amicitia inter gen‑
Galat.5. tiles & Iudæos, ideo nunc illud præceptum non obligat, ſicut præceptum de prohibitione fornicatio‑
nis & circunciſionis. Vnde Apoſtolus: Si circũcidimini, Chriſtus nihil vobis proderit. Si obiiciatur
quod Papa cum concilio ſuo non facit Eccleſiam catholicam, cum illa ſit congregatio omnium fide‑
lium: ſed non omnes fideles interſunt concilio: Ergo ſequitur quod papa cũ concilio non poterit ſcri‑
pturam ſacram interpretari. Dicendum quod licet omnes chriſtiani non interſint perſonaliter conci‑
lio, interſunt tamen virtualiter & interpretatiuè. Nam vt inferius dicetur, quando primates & potio‑
res alicuius prouinciæ ſtatuunt aliquid, tota prouincia dicitur ſtatuiſſe, eo quod illi repręſentant infe‑
Mat.18. riores tanquam eorum vicem gerentes. Sic prælati eccleſiæ dicuntur eccleſia, quia repręſentãt omnes
ſubditos qui non poſſent ſimul congregari. Alioqui fruſtra dixiſſet Chriſtus, dic eccleſiæ. Et prędicto
modo

modo intelligendo eccleſiam, ſi quis vellet aliquid dicere eccleſię, oporteret eum perambulare totum
orbem. Quod autē potiores Prælati eccleſiæ congregati, dicantur eccleſia vniuerſalis repreſentatiue,
apparet ex eo quod ſcribitur. 2. Reg. 8. Conuertitq; rex faciem ſuam, & benedixit omni eccleſię Iſrael.
Et tamen non omnes Iſraelitæ erant congregati, ſed maiores. Nam dicitur in principio prædicti capi-
tis: tunc congregati ſunt omnes maiores natu Iſrael cum principibus tribuum & duces familiarum
filiorum Iſrael ad regem.

Ver. 12. DE ORIGINE ECCLESIAE.

A Eccleſiam Dei ſecundum diuerſam eius acceptionem diuerſam cōſtat habuiſſe originem. Si enim *Car. de Tur*
accipiatur pro congregatione quorumcunq; fideliū, indiſtincte tenēdo quod angeli fuerint creati *re cre. lib. 1.*
in gratia & fide, habuit ortum in creatione angelorum. Si autem accipiatur eccleſia pro collectione *c. 22. & de*
hominum fidelium indiſtincte, tunc ortum habuit ſexto die in quo creauit Deus Adam, in fide & *inceps.*
gratia, vt D. Aug. ait, in quo inchoata fuit, & deinde formata Eua, fuit congregatio. Si verò accipia- *Gen. 1.*
tur eccleſia pro collectione fidelium egentium & vtentium ſacramētis viſibilibus, quibus in ſtatu na- *Gen. 2.*
turæ integræ opus non erat, vt infra dicetur, tunc eccleſia ortum habuit poſt peccatum Adam. Sed dif- *c. 18. ver. 8*
ficultas non modica eſt an incœperit ab Adam, quem eduxit Deus à delicto. D. Auguſt. 15. de Ciuit. *Sap. 10.*
Dei, dicit quod à principio mundi proceſſerunt duæ ciuitates, quas duo filij Adæ ædificauerunt, vna
fuit terreſtris & diabolica, quàm Cain antiquior filius ædificauit. Alia fuit cœleſtis & Dei, quam vo-
cat eccleſiā. Cuius ſecundus Adæ filius (ſcilicet Abel) primus conditor fuit. Et ſuper pſal. 142 loquēs
de eccleſia, quæ eſt ciuitas dei, de qua Pſal. Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei. dicit: Hæc ciuitas *Pſal. 86.*
initiū habet ab ipſo Abel. Dñs Card. de Turre cre. lib. 1. c. 25. ſummę de Eccleſia, opinionem D. Aug.
ſequitur & corroborat plurimis rationibus. Primo quia Abel primus ſacrificium exterius Deo acce-
ptum (quo fidem per ſigna ſenſibilia proteſtatus eſt) legitur obtuliſſe. Omnis enim religio poſt Adæ *Gen. 4.*
lapſum, vt idem Auguſt. ait cōtra Fauſtum, ſemper habuit aliqua ſigna exteriora, in quibus homines
conueniebant ad Deum colendum. Hæc autem ſigna Chriſtiana ſunt ſacrificia vel ſacramenta ſecun-
dum varietatem temporum diuerſa, vt infra dicetur. Cum igitur Abel primus offerēs fuerit, ſequitur
ab eo eccleſiam originem accepiſſe. Secundo probat ratione continuationis ſanctitatis, cum enim de
eccleſia dicatur: Tota pulchra es amica mea, & macula nō eſt in te. Et ſancti Patres in ſymbolo eccle- *Cant. 4.*
ſiam ſanctam eſſe profiteantur, oportet vt ab illo eccleſiam incœpiſſe aſſeramus, in quo primo iuſtitia
& ſanctimonia ſine interruptione, continuata viguerit, quod primo fuit in Abel & non in Adam &
Eua, qui à ſanctitate deciderunt. Igitur, &c. Tertio ratione figurationis: Abel enim primus tenuit ty-
pum eccleſiæ & Chriſti, quo ad virginitatis integritatē & conſtantiā perſeuerantiæ: fuit enim virgo
& innocens ac primus martyr ac fidei doctor, vt D. Aug. in lib. de mirabilibus mundi dicit: & ſic in
eo fuerūt figuratæ tres principales perſonæ eccleſię, ſcilicet Paſtores, Martyres, & Virgines: ideo fuit
primus iuſtus commendatus à Chriſto. Quarto quia in Abel facta eſt primo diſcretio ſeu ſeparatio *Mat. 23.*
eccleſiæ ſanctæ Dei ab eccleſia malignantium. Si obiiciatur quod Adam fuit primus qui in ſtatu na- *Gen. 4.*
turæ corruptæ habuit notitiam myſterij incarnationis & fidem & charitatem, cum eduxerit eum Do-
minus à delicto ſuo, quod fieri non potuit abſq; fidei proteſtatione exteriori ſiue ſacrificio ſecundum *Sap. 10.*
D. Thomam. Igitur Adam fuit primus qui obtulit ſacrificium exterius: quod etiam fatetur D. Tho.
2. 2 q. 85. art. 2. ad. 2. Et vt dicit magiſter Hiſtoriarū: Adam docuit filios ſuos offerre Deo decimas & *1. p. q. 62.*
primitias quæ inter ſacrificia numerātur. Ergo & Adam ante completā filiorum ætatem, obtulit eas. *art. 3.*
Cum ad plura teneatur peccator quàm innocens: tenetur enim ad opera ſatisfactionis, non enim fuiſ-
ſet eductus à delicto. Nec poſt eductionem à delicto legitur recidiuaſſe: & per conſequens fuit con-
tinuata in eo abſq; interruptione ſanctitas, ſicut in Abel, qui etiam fuit eductus à delicto originali, iu-
xta illud: Eramus oēs natura filij iræ: & ſic nō eſt inconueniens eccleſiam à peccatori ſumpſiſſe exor- *Ephe. 2.*
dium, cùm Abel primo fuerit peccator. Et ſi eccleſia non incœpit ab Adam ſequitur quod longo tem-
pore ſtetit mundus abſque eccleſia: & ſic longo tempore fuiſſet morbus abſque medicina: quod Hu-
go de ſancto Victore pro magno incōuenienti habet. Præterea mortuo Abel eccleſia ſtetit in Adam
& Eua: cum ex quo incœpit nunquam deſierit eſſe, vt infra dicetur. Ergo ſicut potuit per Adam con-
tinuari, potuit etiam per ipſum inchoari. Et maxime cum fuerit primū principium actuum, per quod
genus humanum deſcēdit: vnde dicitur Pater orbis terrarū: ab Abel autem nullus propagatus eſt. In- *Sap. 10.*
ſuper Adam & Eua poſteaquam educti ſunt à delicto in merito paſſionis Chriſti præuiſæ, fuerunt
membra Chriſti: Sed membrum dicitur reſpectu corporis: Ergo Adam & Eua erant membra *Ephe. 5.*
corporis Chriſti, quod vt dicit Apoſtolus, eſt Eccleſia quæ non fuit niſi vna in ſtatu naturæ corru-
ptæ, quum non fuerit niſi vna fides: & ſic eadem erat fides quam habuit Adam, & fides quam ha-
buit poſt eum Abel. Sequitur ergo quod eccleſia fuit ante Abel, & per conſequens non traxit ab eo
originem. Propter huiuſmodi rationes nonnulli dixerunt eccleſiam, quæ vtitur ſacramentis ſenſibi-
libus, & de qua communiter loquimur, originem traxiſſe ab Adam. Veruntamen pro tuitione opi-
nionis D. Auguſtini ad prædicta dici poteſt, concedendo quod Adam ante generationem Abel fuit
eductus à delicto: non eſt enim veriſimile quod vir tanta ſcientia & donis naturalibus præditus, ma-
xime fide, quam propter ſuum peccatum non amiſit (cum non peccauerit peccato infidelitatis) re-
dargutus à Domino, videns ſe ſpoliatū illa harmonia iuſtitię originalis, tanto tempore ſteterit in pec-
cato abſq; contritione quæ delet peccatum. Et ſic Adam ante Abel habuit fidem & charitatem, ſed
hęc per ſacrificium interius: de quo Pſalmiſta, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, &c. Et cùm ve- *Pſal. 50.*
ra contritio habeat in voto ſeu propoſito facere omnia quæ peccator tenetur facere pro loco & tem-
pore, ſequitur quod Adam habebat propoſitum offerendi ſacrificium exterius pro loco & tempore,
ſcilicet poſt filij ſui Abel oblationem, per quod propoſitum cōſequutus eſt gratiam. Et ſic intelligen-
dus eſt D. Thomas cum in. 2. 2. dicit quod Adam & Iſaac, ſicut alij iuſti, ſacrificium obtulerunt ſecun-
dum ſui temporis cōgruentiam, &c. Congruebat enim tempore Adæ, quod Adam ſolum in voto ſa-
crificium offerret ante oblationē Abel, rationibus iam dictis. Præuidebat enim inſpiratione ſpiritus

ſancti ſe non eſſe electum ad offerendum primum ſacrificium exterius per quod inchoaretur eccleſia vtens ſacramentis viſibilibus: & ſic ſe humilians & indignũ ſe reputans exterius ſacrificare, interius ſacrificabat, per quod ſacrificium interius obtinuit remiſſionem peccati ſui. Et ſic exterius ſacrificare diſtulit: quamuis filios ſuos docuerit decimas & primitias ac alia ſacrificia exteriora offerre, ne in quo notatur origo peccati, ſimul et ſanctificationis origo ſignificaretur. Si enim Adam primo obtuliſſet ſacrificium exterius Deo acceptum, ſacra Geneſeos hiſtoria mentionem feciſſet, prout fecit de ſacrificio ipſius Abel. *Heb.11.* Quod etiam notaſſe videtur D. Paulus cùm fidem ſanctorũ patrum antiqui teſtamenti commendãs, ab Abel incipiens dicit: Abel plurimam hoſtiam, hoc eſt maioris precij q̃ Cain obtulit Deo, per quam teſtimoniũ conſecutus eſt eſſe iuſtus, teſtimonium perhibẽte muneribus eius Deo. Et licet Abel ſubiectus fuerit originali peccato, non tamen actuali, ſicut Adam, qui ſuo peccato totũ humanum genus infecit, & non Abel. Ideo non conueniebat quod eccleſia, quæ tota pulchra eſt, & ſine macula eſt, inchoaretur & denominaretur ab eo cuius macula continue vſq; ad finem ſeculi eſſet transfundenda. Abel autem nullam trãſfudit maculam cum virgo occubuerit. Nec mirum quod voluerit Deus ab eo qui conceptus fuerat ſub peccato originali eccleſiam ſuam inchoare: quia vt D. *15.de Ciuit.dei.* Auguſt. ait: Experimur in vno homine non primum quod ſpirituale, ſed quod animale, prout Apoſt. *1.Cor.15.* dicit: Ex eadem enim maſſa originaliter damnata, cœleſtis figulus ciuitatem Babylonis permiſit, & ciuitatem cœleſtem ædificauit: & aliud vas fecit in honorem, aliud in contumeliam. Et cum plura requirantur ad principium eccleſię, quàm ad eius continuationem (vt ex prædictis patet) non ſequitur quod ſi eccleſia mortuo Abel fuerit in Adam continuata, fuerit in ipſo inchoata. Nec ſequitur etiam quod in ſtatu naturæ corruptæ longo tempore fuerit morbus abſq; medicina. Cum eſſet eadem fides & ſacrificiũ interius, quod cum voto exterioris ſacrificij ſufficiebat ad medelam. Eccleſia tamẽ vtens ſacramentis viſibilibus, quo ad ſacrificia exteriora, nondum erat inchoata. Eccleſiæ igitur initium potius debet attribui Abel quàm Adæ: quia Adam ſolum ſacrificium interius obtulit: Abel verò interius & exterius. Præterea quia Adam fuit origo peccati ac principium inhonorationis Dei. Et licet Adam fuerit primum principium actuum carnalis propagationis, nõ tamẽ ſequitur ex hoc quod fuerit principium eccleſiæ. Cum ſanctitas in ſtatu naturæ corruptæ non transfundatur in propagatione carnis. Nec obſtat quod dicitur Rom. 4. Abraham accepit ſignum circunciſionis ſignaculum iuſtitię fidei, vt ſit pater omnium credentium, & ſic omnium fidelium. Quia non dicitur pater ſiue principium ſimpliciter, ſed poſt generalem lapſum à fide. Cum quaſi omnes gentes declinaſſent ad idololatriam: & hoc quia fuit exemplar fidei cæteris ſequentibus, prout dicit gloſ. Sed Abel primum principium ſimpliciter. Sic etiam eccleſia noui teſtamenti incœpit à Iudæis, quia ex Iudæis ad Chriſtum conuerſis fuit eccleſia noui teſtamenti ædificata.

Ver. 12. DE ECCLESIAE DVRATIONE.

Car. de Turre cre. lib. 1. c. 18. ECcleſia vtens ſacramentis ex quo incœpit, nunq̃ eſſe deſiit, nec ante vniuerſale iudicium deficiet, B
ſed perſeuerabit vſq; ad conſummationẽ ſeculi. Quod apparet eo q̃ fides in qua fundatur eccleſia, nõ deficiet vſq; ad conſummationẽ ſeculi. Vnde Pſal. *Pſal.147.* Deus fundauit eam in æternũ Et alibi: Tu es ſacerdos in æternum ſecundũ ordinem Melchiſedec. *Pſal.110.* Et D. Luc. Dabit illi Dñs ſedem Dauid patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternũ. *Luc.1.* Et Chriſtus pollicitus eſt quod portæ inferi non præualebunt aduerſus eccleſiam. *Mat.18.* Et alibi dicit Petro: Ego rogaui pro te ne deficiat fides tua. *Luc. 22.* Et iterũ: Ecce ego vobiſcum ſum, ſcilicet in ſacramento altaris, vſque ad conſummationẽ ſeculi. *Mat. vlt.* Si allegetur illud Hiere. *Hiere. 7.* Periit fides, ablata eſt de ore eorũ. Dicendum quod prædicta authoritas, & aliæ, ſi quæ ſint, intelliguntur propter paucitatem. Et licet fides cuiuſlibet particularis hominis ſit corruptibilis, nõ tamen omnium collectiue: ſemper enim erunt aliqui credentes.

Ver. 13. DE POTESTATE CONDENDI SYMBOLORVM FIDEI.

2.2.q.1. art.1. POteſtas cõdendi ſymbolum ad ſummum Pontificem pertinet: quia ad eum pertinet toti communitati ſiue eccleſiæ in neceſſariis prouidere. C
Igitur cùm noua ſymboli editio aliquando ſit neceſſaria, quando errores inſurgunt, vt dictum eſt, ſequitur quod ad illum pertineat noua ſymboli editio, & ſacræ ſcripturæ interpretatio, ad quem pertinet finaliter determinare ea quæ ſunt fidei, vt ab omnibus inconcuſſa fide teneantur. Sed hoc pertinet ad authoritatem ſummi Pontificis, ad quem maiores & difficiliores eccleſiæ quæſtiones referũtur. Vnde Ioan. 21. Paſce oues meas Luc 22. Petro dixit: Ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos Ideo in concilio ad determinationem fidei congregato, Act. 15. D. Petrus dixit: Viri fratres, vos ſcitis quoniam ab antiquis diebus Deus elegit in vobis per os meũ audire gentes verbum euãgelij, & credere. Deinde dedit reſolutionem: Quid tentatis Deum, &c. Vnde & in c. quotiens. 24. q 1. dicitur, Quotiens fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres noſtros & coëpiſcopos non niſi ad Petrum, hoc eſt ad ſui nominis authoritatem, referri debere. Contra cuius authoritatem nec Hiero. nec Aug. nec aliquis ſanctorum doctorum ſuam defendit ſententiam. Vnde D. Hiero. ad Damaſum Papam ait: Hæc eſt fides (Papa beatiſſime) quam in catholica didicimus eccleſia: in qua ſi minus peritè, aut parum cautè, fortè aliquid poſitum eſt: emendari cupimus à te, qui Petri fidem & ſedem tenes. Si autem hæc noſtra confeſſio apoſtolatus tui iudicio comprobatur: quicunq; me culpare voluerit, ſe imperitum vel maleuolum vel etiã non catholicũ, non me hæreticum, comprobabit. Nec obſtat edictũ Nicenæ ſynodi, quo cauetur: Decreuit ſancta Synodus aliam fidem nulli licere proferre vel conſcribere, prętérquam quod definitum eſt à ſanctis Patribus, qui in Nicena ſynodo congregati ſunt. Quia ſententia ſynodi ſe extendit ad priuatas perſonas, quarum non eſt determinare de fide. Non enim per huiuſmodi ſynodi ſententiam ablata fuit poteſtas ſequenti ſynodo nouam ſymboli editionem facere: non tamen aliam fidem continentem, ſed magis expoſitam. Sic enim quælibet ſynodus obſeruauit, vt ſequens ſynodus aliquid exponeret, propter neceſſitatem alicuius inſurgentis hæreſis. Cum ergo ad ſummum Pontificem pertineat cõgregare & concludere, ac pronunciare quæ à ſynodo determinata ſunt: ſequitur q̃ ad eum principaliter pertineat noua ſymboli editio. Si dicatur, Summus Pontifex errare poteſt, & in

animo

animo ſuo concipere aliquem articulum orthodoxæ fidei contrarium, & etiam priuatim proferre: vt legitur de Anaſtaſio.2. Si ergo poſſet nouum ſymbolum edere, fides eccleſiæ vnius hominis periculo ſubiaceret: Dicendum ꝙ ſummus Pontifex vt priuata perſona errare poteſt, nō tamen vt eſt ſummus Pontifex. Ideo ſi vt priuata perſona ſymbolum edere tentaret, non eſſet ſymbolum: maxime vbi à vera fide deuiaret. Si autem procedat & pronunciet vt ſummus Pontifex: errare non poteſt. Papa autem operatur & pronunciat vt ſummus Pontifex, ſiue vt Papa, quādo obſeruat ritum in cōcilijs Apoſtolorum & ſanctorum Patrum definitionibus obſeruari ſolitum: vt puta quādo vocat concilium ſeniorum, hoc eſt Epiſcoporum, & inſtat inſtareq; facit orationibus, & inuocat Spiritum ſanctum, cuius aſſiſtentia eccleſiæ promiſſa eſt, imò & ipſemet Chriſtus ſe talibus congregationibus affuturum pollicitus eſt, & non patietur ipſum errare. Et ſic ꝙ Papa vt Papa, ſiue vt ſummus Pontifex, facit, conciliū ritè congregatum, quod repræſentat vniuerſalem eccleſiam, facit. Et ſic ad eccleſiam, ſiue ad concilium ritè per Romanum Pontificem congregatum & celebratum, pertinet ſymboli fidei editio: ſed ad Romanum Pontificem Chriſti vicarium et D. Petri ſucceſſorem pertinet concilij vocatio, concluſio, reſolutio, & ſymboli publicatio & pronuntiatio. Sedes enim Romana concilio ritè cōgregato directa, in determinationibus fidei & bonorum morum confirmata eſt, vt errare nō poſſit. Vnde Petro dictū eſt: Ego rogaui pro te Petre, vt nō deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Ex quibus verbis apparet Chriſtum non oraſſe pro fide Petri, vt priuata perſona erat, cum defeceri t: ſed orauit pro fide Petri, hoc eſt eccleſiæ Petri, quæ eſt vniuerſalis Et non pro fide aliorum Apoſtolorum, ſiue pro ſedibus & eccleſijs aliorum Apoſtolorum ſiue ſucceſſorum eorundem, quas conſtat aliquando erraſſe. Sed ſedem Petri, hoc eſt eccleſiam Romanam nunquam inuenimus erraſſe, quum ritè cōcilium conuocauit, & ſolennitates obſeruari ſolitas ſeruauit. Quod ſi aliquando non fuerunt ſeruatæ, & error inuenia tur, non debet adſcribi Eccleſiæ, aut ſedi Petri ſiue Romanæ, ſed perſonæ priuatæ Pontificis, qui ſuo ſenſu iudicare præſumpſit. Si circa hanc materiam ampliora deſideres, vide Dominum Cardinalem de Turre cremata in ſecundo libro Summæ, quam edidit de Eccleſia.

Summus pōt. vt particularis perſona errare poteſt.
Papa quando operatur vt papa.
Mat.18.
Sedes Rom. quando errare nō poteſt

Ver. 14. DE FIDE ET AVTHORITATE SACRAE SCRIpturæ & miraculorum.

A SAcræ ſcripturæ authoritatē maiorem eſſe authoritate miraculorū conſtat. Ex eo ꝙ habetur Eſa.8. vbi dicitur: Et cū dixerint ad vos: quærite à pythonibus & diuinis qui ſtrident, id eſt garriunt in incantationibus ſuis. Nunquid nō populus à Deo ſuo requiret viſionē pro viuis & mortuis? Ad legē magis & teſtimoniū. Expoſitores exponūt ad legem magis recurrere, & ad teſtimoniū prophetię ſcripturæ. Nam præmiſerat Eſa. in eodem capite: ſigna legem & teſtimonium, hoc eſt propheciā. Et Chriſtus: Si Moſen & Prophetas nō audiūt, neq; ſi qui ex mortuis reſurrexerint, credēt. Et ratio manifeſta eſt, quia ſcripturę nō poteſt ſubijci falſitas: nec ipſa à ſpiritu ſancto (qui eſt veritas per eſſentiā) procedens decipere poteſt. In miraculis autē poteſt inueniri mendaciū & falſitas. Vnde Chriſtus Mar.13. Exurgent pſeudochriſti & pſeudoprophetæ & dabunt ſigna & portenta ad ſeducendū, ſi fieri poteſt, etiā electos. Et Apoſt.2. Theſ.2. de Antichriſto loquens ait: Cuius aduentus ſecundum operationem Satanæ in omni veritate & ſignis & prodigijs mendacibus. ¶ Ex præmiſſis infertur quod Iudæi magis tenebantur credere prędicationi Chriſti ꝗ eius miraculis Si obijciatur quod niſi Chriſtus feciſſet miracula, quę prędixit Eſaias de aduentu Chriſti: Tunc aperientur oculi cæcorū, &c. Iudæi non tenebantur credere. Ergo authoritas miraculorū eſt maior ꝗ ſacræ ſcripturæ: quæ teſtimoniū perhibebat de Chriſto. Vnde & ipſe dicebat: Scrutamini ſcripturas, illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. & infra: Si crederetis Moſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit. Probatio conſequentiæ ex eodē capite habetur: quia ibi Chriſtus cōparans authoritatē prophetiæ D. Ioannis Baptiſtæ, dicebat: Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit veritati. Ego enim habeo teſtimoniū maius Ioanne. Opera enim quæ dedit mihi Pater, &c. Ideo dicebat: Si mihi nō vultis credere, operibus credite. Dicendum ꝙ ſi comparentur ſeorſum ſcripturæ & miracula ſimpliciter, maior eſt authoritas ſcripturarum. Sed ſi loquamur de miraculis contentis in ſcriptura ad aliam partem ſcripturæ abſq; miraculis, authoritas miraculorum maior eſt, cum cōtineat duplicem authoritatem: ſed maioritatem authoritatis habent ex ſcriptura.

Luc.16.
Eſa.35.
Ioan.5.

Ver. 15. DE CANONISATIONE SANCTORVM.

B CVm canonizatio Sanctorum ſit quædam fidei proteſtatio, conſequens eſt quòd ad ſummum pontificem pertineat, & quòd ſummus Pontifex in canonizatione Sanctorum, ſeruando ritum & ſolennitates obſeruari debitas, errare non poſſit. Ad cuius euidentiam ſupponendum eſt primo, quòd canonizatio alicuius nihil aliud eſt, quàm ſanctitatis alicuius hominis approbatio, certificatio, & manifeſtatio, atque propoſitio venerationis illius toti eccleſiæ catholicæ, ad Sancti imitationem, & beneficiorum Dei per eius inuocationem, impetrationem & receptionem. Et ſic tria ſunt de canonizatione alicuius ſancti. Primum, ſanctitatis eius approbatio. Secundum ſanctitatis eius acceptæ à populo Chriſtiano veneratio. Tertium, fidei totius eccleſiæ beneficia illius Sancti poſcentis confirmatio. Hæc enim tria ſolum pertinent ad ſummum Pontificem. Nam ſicut ſolius Chriſti eſt hominem ſanctificare, cauſando in eo ſanctitatem, ſecundum illud, Ego Dominus qui ſanctifico eos: Ita ſolius Papæ (qui eſt Chriſti vicarius) eſt hominum ſanctitatem approbare & manifeſtare, & toti eccleſię proponere, & eorum venerationem mandare, cum inter puros homines Papa ſit caput eccleſiæ. Præterea publica atq; exterior Sanctorum veneratio eſt quædam fidei proteſtatio: igitur ad illum ſolum pertinet, ad quem ſpectat quæſtionem fidei terminare: Sed hoc pertinet ad ſolum Papam (vt dictum eſt verſic. præcedenti:) igitur, &c. Et quamuis ad Epiſcopū, clero & populo aſſiſtente alicuius Sancti canonizati pertineat indicere feſtiuitatem ſiue ſolennitatem: non tamen vniuerſaliter, nec illum canonizare. Et ideo in c.1. extra de reliquijs et veneratione Sanctorum, prohibetur ne aliquis, abſq; authoritate Romanæ eccleſiæ, pro ſancto veneretur. Quod autem circa canonizationem Sanctorum Papa (vt par-

Quod li.9. art. vltimo. D. Antho. Flo. in.3.p. ſummæ, ti. 12. ca.7. & tit.12. c.5. §.5.
Tria ſunt de canonizatione alicuius Sācti.
Leui.21.

(vt particularis perſona) poſſit errare manifeſtum eſt:quia (vt particularis perſona) non eſt confirma
tus nec pręſeruatus ab errore.Sicut enim in aliis quę ſunt facti,vt in promotionibus & collationibus
beneficiorum,ac etiam in ſententiis iudicialiter pro aliquibus cõtra aliquos latis,errare & decipi po-
teſt per falſas probationes & atteſtationes,quibus innitur : Sic in canonizatione,procedẽdo vt parti
cularis perſona.Quia vt talis procedens,innitendo ſuæ prudentię,& non ſeruando ritum in talibus à
ſanctis Patribus ſeruari ſolitum, etiã innititur medio fallibili,ſcilicet teſtimonio humano,quod ina-
ni gloria vel turpis lucri gratia fingi et falſificari poteſt.Sed procedendo vt ſummus Pontifex,ſcilicet
cum facit quod in ſe eſt, & ſecundum ritum & conſuetudinem eccleſiæ & ſanctorum Patrum,errare
Ioan.14. aut decipi non poteſt. Tunc enim comparatur ad diuinam prouidentiam,quæ eccleſiam ſuam Spiri-
tu ſancto dirigit,vt non erret : ſicut promiſit,inquiens:Spiritus paracletus,quem mittet Pater in no-
mine meo,docebit vos omnem veritatem,ſcilicet de neceſſariis ad ſalutem,qualia ſunt ea quæ perti-
nent ad bonos mores & ad fidem , ad quam notum eſt pertinere aliquorum ſanctorum publicam ve-
nerationem & inuocationem,quæ eſt quædam fidei proteſtatio. Et ideo ſicut diuina prouidentia per
Spiritum ſanctum præſeruat ab errore & deceptione in determinatione eorum quæ ſunt fidei : ſic
etiam præſeruat in canonizatione Sanctorum,nec patitur ipſum errare aut decipi. Nec obſtat quód
Eccle.9. aliquis minus certus eſt de ſanctitate alterius,quàm de ſua,de qua eſt incertus, iuxta illud: Nemo ſcit
1.Cor.4. an odio vel amore dignus ſit.& illud Apoſtoli,Nil mihi conſcius ſum,ſed nõ in hoc iuſtificatus ſum.
2.Cor.2. Quia cùm Papa procedit vt Papa,certificari poteſt de ſtatu & ſanctitate alicuius,non ſolũ per teſtes,
ſed etiã per atteſtationes miraculorum , & per inſtinctum Spiritus ſancti, qui omnia ſcrutatur,etiam
profunda Dei. Ideo non innititur ſolum medio fallibili, ſed infallibili. Nec obſtat pariter quod D.
Aug.dicit,Multa corpora venerantur in terris,quorũ animæ cruciãtur in inferno: Quia nõ loquitur
de Sanctis canonizatis,ſed de Gentilibus. ¶ Notandum tamen quód ad hoc ꝙ Papa in canonizatio-
ne Sanctorum procedat vt Papa,non debet eſſe præceps , nec ſtatim aliquem ſibi denunciatum San-
ctum canonizare,maxime his temporibus nouiſſimis, in quibus eſt magna raritas verorum miracu-
lorum,quæ ſunt ſigna atteſtationis: ne à dæmone vel necromanticis conficta miracula narrentur,tur-
pis lucri gratia,vel humanæ laudis appepiru. Quanto enim negociũ magis eſt arduum,tanto maiori
maturitate eſt determinandũ. Vnde nec Chriſtus ſtatim ſuſcitauit Lazarũ,ſed multis præmiſſis cere
moniis.Ideo canonizationis myſterium non eſt ſtatim peragẽdum,ſed per menſes & annos differen-
dum. Non enim ad canonizandum aliquem ſufficit quód magnam habuerit ſcientiam:quia ſcientia
1.Cor.13. non facit hominem bonũ ſimpliciter,ſed ſecundũ quid:vnde Apoſt.Si habuero omnem ſcientiã,&c.
Nec etiam ſufficit quód habuerit prophetiam,quæ eſt communis bonis & malis. Vnde Mat.7.Mul
ti dicent in illa die,Domine,nónne in nomine tuo prophetauimus?&c. Nec etiam procedendum eſt
ex fama alicuius orta ex populo,ſed teſtimonio maiorum,qui ſunt ſanioris conſilij & iudicij,propter
firmitatem fidei,quæ debet haberi. Ideo expectanda eſt frequens miraculorum operatio,& diuulga-
tio famæ operum miſericordiæ, vt fides de eius ſanctitate in cordibus Chriſtiani populi firmetur &
11. *Solennitates ſeruã-* roboretur. ¶ Quare ſecundum ritum Romanæ eccleſiæ,duodecim per ordinem ſunt obſeruanda.Pri
mum eſt frequens denunciatio miraculorum, & requiſitio canonizationis,quód pro Sancto veoere-
dæ in canoni- tur,vt multiplicatis interceſſoribus,largiatur Deus quod petitur.Secundum eſt commiſſio examina
zatiõe Sã- tionis faciendæ. Tertium,commiſſionis executio & inquiſitio. Si enim ad collationem graduum &
ctorum. dignitatũ,& adminiſtrationem eccleſiæ,& diſtributionem bonorum eccleſiæ militantis,diligens ad-
hibenda eſt inquiſitio de ætate & qualitate ordinandorum , iuxta c.miramur.60.diſt.à fortiori circa
gradum & ſtatum perpetuum eccleſiæ triumphantis facienda eſt diligens & matura inquiſitio cũ ma
ioribus & cum his qui ſunt maioris & ſanioris iudicij, de origine,de progreſſu vitæ,moribus,conti-
nuatione illorum,de patientia,ſimplicitate,miraculis in vita & poſt mortem factis. Quartũ,inquiſi-
tionis factæ relatio in conſiſtorio, vocatis dominis Cardinalibus & aliis proximioribus prælatis.
Quintum,relationis & inquiſitionis factæ diligens & matura examinatio.Sextum,examinationis fa
ctæ per conſiſtoriũ diſcuſſio.Septimum,ſecreta definitio & terminatio.Octauum,manifeſta publica-
tio.Nonum,diei canonizationis aſſignatio.Decimum,domini Papæ & aſſiſtentium genuflectio,ora
tionis deuotio,ac ſpiritus ſancti inuocatio,vt non permittat ſuam eccleſiam errare aut decipi. Vnde-
cimum eſt,ſermocinatio,& miraculorum ac operum miſericordiæ recitatio , necnon ipſius ſancti in
catalogo Sanctorum deſcriptio.Duodecimum,miſſæ in honorem ipſius Sancti celebratio,& cantico
rum ſpiritualium perſonatio,& beneficiorum Dei ad ipſius Sancti canonizati inuocationem poſtula
tio. In primitiua tamen eccleſia non ſeruabantur hæc omnia propter duo. Primo,quia tunc Sancti vt
in pluribus,erant martyres,in quibus nõ requiritur tanta examinatio,ſicut in confeſſoribus. Secũdo,
quia ex feruore fidei & meritis Chriſti miracula & alia opera ſic erant euidentia, ꝙ non poterant ali-
An non canonizatis qua tergiuerſatione celari. dicit tamẽ Innocentius,Non negamus quin liceat preces alicui defuncto,
quem quis credebat optimũ virum,& nunc eſſe cum Chriſto, licet non canonizato,porrigere & vo
preces diri- ta Deo ad eius inuocationem facere,in teſtimonium exauditionis,et vota ſiue promiſſa in ſignum mi
gi poſſint raculi reddere, & circa ſepulchrum priuatim & non publicè affigere. Non licet tamen ea à ſacerdote
et vota cir- ſolenniter recipere aut publicare,ſicut licitum eſt de canonizatis. Quamuis alicui vouenti in teſtimo-
ca ſepul- nium miraculi etiã coram aliis,ſine ſolennitate tamen,circa ſepulchrum liceat affigere.Hæc enim eſt
chrũ affigi. via probationis ſanctitatis: & illorum priuatam affixionem prohibere,eſſet ſanctitatem ſanctorũ &
Tob.12. opera Dei occultare,contra illud Raphaëlis,Sacramentũ regis abſcondere bonũ eſt. Opera autẽ Dei
Quare Patres reuelare & confiteri honorificum eſt. ¶ Notandum inſuper ꝙ nullus ſanctorum Patrum antiqui teſta-
antiqui menti eſt ab eccleſia canonizatus. Quia qui à Deo tanquã ſuperiore,eſt canonizatus & approbatus,
teſtamenti nõ eget ab hominibus approbari ſiue canonizari. Sancti enim multi qui ante incarnationem Chriſti
non ſint ab pie vixerunt, fuerũt in pluribus ſcripturæ locis approbati:& maxime Eccle.44.& aliquorum appro
Eccleſia ca- bationem recitat Apoſtolus Heb.11.Eccleſia veró eorum ſanctitatẽ & exemplaritatem proponit imi
nonizati. tandam,& eorum orationibus ſe cõmendat in generali. Eorum tamen approbationem & canoniza-
tionem

tionem nō ſolēnizat, nec feſta pro illis indicit, duplici ratione. Primo, ne videatur cæremonias Iudęorum (quæ tanquam vmbra tranſierūt) obſeruare. Secundo, quia cùm illi nō eſſent in tempore plenitudinis gratię, mors illorum nō introducebat eos in paradiſum, ſed in lymbo recludebantur, adhucq; in pœna peccati originalis detinebantur. Ideo mors illorum non poterat natiuitas nominari, ſicut mors Sanctorum poſt Chriſti aſcenſionem decedentium. Et propter illam cauſam eorum reliquiæ non venerabantur: ac etiam ne inducerentur Iudæi, aliâs proni ad idololatriam. Ideo (vt habetur in canonica D. Iudæ apoſtoli) noluit Deus corpus Moyſi Iudæis manifeſtari: licet diabolus procurare vellet, ſed prohibitus fuit à Michaële. Nunc verò reliquiæ Sanctorum canonizatorum venerantur, eo q; ſunt in gloria, & non in pœna. Nec nunc eſt talis promptitudo ſiue periculum ad idololatriam, ſicut tunc. Cauendum eſt tamen ne abſque ſedis Apoſtolicæ authoritate venerentur, aut transferantur, aut extra reliquiaria oſtendantur, nec exponantur vænales. Nec permittatur delatoribus variis figmentis aut falſis documentis ſimplices decipere, vt habetur in c. fin. extra de reliquiis & veneratione Sanctorum.

Ver. 15. DE HABENTIBVS FIDEM.

A CVm fides ſit quoddam ſeminarium beatitudinis ſupernaturalis, & quoddam præſuppoſitum ad gratię & charitatis vſum, conſequens eſt vt omnes viatores qui per gratiā vocati fuerunt ad beatitudinem ſupernaturalem, habuerint fidem infuſam. Hinc eſt q; omnes angeli in primo inſtanti habuerūt fidem infuſam: cùm omnes (ſecundū D. Aug.) creati fuerint in gratia, à qua fluunt omnes virtutes. Eadem ratione Adam & Eua in ſtatu naturæ integræ, & ſic de aliis viatoribus vocatis ad gratiam vel gloriā. Verum quia fides repugnat claræ viſioni, vt dictū eſt: ſequitur q; beati in patria non habent fidem. Eadem ratione Chriſtus nunquā habuit fidem, quia ab inſtanti conceptionis fuit comprehenſor, & clare vidit diuinam eſſentiam. Sed cùm nullum donum gratuitum (ſaltem perfectibile) remaneat in dæmonibus aut damnatis, & fides etiam informis, vt dictum eſt, ſit donum Dei: conſequens eſt dæmones aut damnatos non habere fidem habitualem. Et quanuis dæmones credant & cōtremiſcant: hoc tamen non faciunt ex fide & pia affectione, quæ, vt dictum eſt, requiritur: ſed ex perſpicacitate intellectus naturalis, & ex euidentia ſignorum excedētium facultatem naturæ, in teſtimonium doctrinæ Chriſti adhibitorum, neceſſitantur, & coguntur aſſentire firmiter, ſiue credere doctrinam Chriſti, Apoſtolorum, ac Eccleſiæ eſſe à Deo. Licet ipſi res quas Eccleſia docet, non videant, & diſpliceat illis q; ſint tam euidentia ſigna, vt credere compellantur. Et ideo in nullo malitia eorū minuitur per hoc quod credūt. Nec etiam in damnatis pœna propter characterem indelebilē, qui (licet ſit donum gratuitum) in eis manet, non inquantum perfectibile, ſed inquantum eſt punitiuum, & ad maiorem confuſionem. Et licet D. Thom. dicat q; magis poteſt eſſe fides informis in damnatis quàm ſpes: non tamen aſſerit quòd fides maneat in damnatis, ſed q; non tantum repugnat eis ſicut ſpes: eo quòd D. Auguſt. dicit fidem eſſe & bonorum & malorum, rerum præteritarum, præſentium, & futurarum, ſuarum & alienarum: ſed ſpem eſſe ſolum bonarum futurarum ad ſe pertinētium. Bona autem diuina non ſunt eis poſſibilia, quanuis ex fide acquiſita cognoſcant multa ſupernaturalia, præcipue beatitudinem amiſſam culpa eorum, propter quam cognitionem torquentur. de fide acquiſita vide verſic. ſequenti.

2. 2. q. 5.
Beati nō habent fidem.
Chriſtus nō habuit fidē.
Dæmones & damnati fidem non habent.

Ver. 16. DE FIDEI AVGMENTO ET CORRVPTIONE.

B FIdes theologica augeri poteſt & extenſiuè & intenſiuè, iuxta illud, Adauge nobis fidem. deperditur autē & corrumpitur in via, non per quodlibet peccatum mortale: vt charitas quæ per quodlibet peccatū mortale corrumpitur demeritoriè, & effectiuè diſpoſitiuè. demeritoriè quidē, quia peccator per peccatum mortale meretur priuari gratia & charitate: & effectiuè, eo q; quodlibet peccatum mortale directè contrariatur charitati & dilectioni dei. Et ideo corrumpit effectiuè, ſed nō totaliter: quia vnus actus appetitiuæ virtutis nō poteſt corrumpere habitum, ſicut nec cauſare: ſed diſpoſitiue, ſicut non auget niſi diſpoſitiue, ſicut dicit D. Tho. Et idem dicit ibi de aliis virtutibus infuſis, & quia demeretur: ideo Deus totaliter illum priuat. Sed non eſt ſic de fide: quia non omnia peccata cōtrariantur directè ipſi fidei, ſed ſolum infidelitas. Et ideo per infidelitatem deperditur demeritoriè, & effectiue diſpoſitiue, propter contrarietatem. Et licet propter quodlibet peccatum mortale mereatur homo priuari omnibus donis gratuitis, & per cōſequens fide: Veruntamen Deus (qui ſua ineffabili clementia punit citra condignum, & vult hominem ad ſupernaturalem beatitudinem ſemel vocatum, habere principium & ſeminariū vitæ ſupernaturalis, ad quā vocatus eſt, per quod poſſit ad pœnitentiam conſultam & præceptā reduci) non priuat. Vnde Chriſtus peccatoribus dicentibus, Nos audiuimus ex lege quòd Chriſtus manet in æternum, dixit: Adhuc modicum lumē in vobis eſt. Ambulate dum lucem habetis, ne tenebrę vos comprehendant. Ideo propter quodlibet peccatum mortale non priuat fide: ſed bene tunc, quando peccator directè ſe diſponit ad corrumpendū tantum donum. Et cùm pœnitentia ſit medium reductionis: hęretici (qui circa pœnitentiam errant, ſicut Lutherani) vix poſſunt recuperare fidem habitualem, quæ eſt donum Dei, vt dictum eſt. Quia hoc donum nō datur niſi per ſacramentū baptiſmi vel pœnitētię, ſaltē in voto. Et cum nō habeāt in voto pœnitentiā. ideo, &c.

¶ Præterea notandum quòd hæreticus diſcredens vni articulo, non habet fidem de aliis, ſed ſolum opinionem. Ratio eſt, quia ſpecies cuiuslibet habitus pendet ex ratione formali obiecti: qua ſublata, ſpecies habitus remanere non poteſt. Sed obiectum formale fidei eſt veritas prima, prout manifeſtatur in ſcripturis ſacris ſanè intellectis, & doctrina eccleſiæ, quæ procedit ex veritate prima: Ideo quicunq; non inhæret doctrinæ eccleſiæ, quæ procedit ex veritate diuina in ſcripturis ſacris reuelata, ſicut infallibili regulæ: non habet habitum fidei, ſed his quæ ſunt fidei, alio modo aſſentit, quàm per fidem. Sicut ſi quis aſſentit alicui concluſioni, non habens neque cognoſcens modum demonſtrationis illius, non habet fidem ſed opinionem, aut ſecūdum aliquos fidem acquiſitam humanā vel imperatā. non tamen ex fide theologa. nam D. Tho. dicit q; actus procedens ex habitu infuſo, non cauſat habitum, ſed confirmat præexiſtentem: Sicut medicinalia remedia adhibita homini ſano, per naturam non

Luc. 17.
2. 2. q. 24. ar. 11. ad 4.
Charitas per quodlibet peccatū mortale corrumpitur.
De Vir. in cōmuni, ar. 11. ad. 4.
Fides non corrūpitur, niſi per infidelitatem.
Mat. 4.
Ioan. 12.
Hæretici circa pœnitentiam errantes non poſſunt fidē recuperare.
2. 2. q. 5. art. 3.
1. 2. q. 51. ar. 4. ad 1. & in eadē p. q. 92. ar. 1. ad 8

non cauſant aliquam ſanitatem,ſed præhabitam corroborant. & probat:Quia vel eſſent eiuſdem ſpe
ciei,vel diuerſę. non primum,quia duo accidentia ſolo numero differentia,nō poſſunt eſſe in eodem
ſubiecto:neq; ſecundum,quia habitus non eſt cauſa æquiuoca, & actus illius eſt eiuſdem ſpeciei:&
Actus fidei ideo cauſaret habitū eiuſdem ſpeciei,quod improbatum eſt. Hæretici non habent de aliis quibus cre
infuſæ non dunt,fidem habitualem theologicā,acquiſitā ex actibus fidei infuſę:nec actū fidei theologicę:ſed poſ-
cauſat habi ſunt habere fidem humanā imperatam,vel acquiſitam ex reuolutione librorū,aut diſputatione theo-
tum. logica,cui per voluntatē & propriū iudiciū adeò firmiter adhęrent,φ ſe exponerent periculo mortis,
ſicut faciūt pro dogmatibus hæreticis. Et quamuis dicāt ſe illis credere,quia reuelata ſunt à Deo:non
tamen faciūt prout hęc coniunctio (quia) dicit cauſalitatem,quia tunc crederent omnibus reuelatis:
vt patet per exponentes:Sed bene prout hęc coniunctio (quia) dicit quandā circumſtantiam obiecti.
Et licet id quod credūt,ſit de ſupernaturalibus reuelatis à Deo: tamen proprio iudicio & voluntate,
& nō eo modo quo fideles,qui aſſentiunt ſimpliciter,inhęrendo primę veritati,credentes omnia quę
ab Eccleſia proponuntur credenda, eſſe reuelata à Deo, ad quod homo indiget adiuuari habitu fidei,
quam hæretici non habent.

§. 4. DE IVSTIFICATIONE FIDEI.

Ioan.6. Circa impij iuſtificationem olim duo fuerunt errores,qui ſunt à nobis vitandi. Primus fuit Pelagij C
& ſequacium,qui initium iuſtificationis tribuebant libero arbitrio,& facilitatē ipſi gratiæ. Con
Zach.1. tra hos eſt illud,Nemo poteſt venire ad me,niſi pater meus traxerit eum. Alij totam iuſtificationem
attribuebant ipſi gratiæ,& nihil libero arbitrio. Et contra iſtos eſt illud,Conuertimini ad me,& ego
1.2.q.100. conuertar ad vos.Nos autem hos errores declinantes,doctrinā eccleſiæ catholicę ſequemur. Ad cu-
art.12. ius euidentiam ſupponendū eſt primo quòd iuſtificatio hic nō accipitur pro iuſtitia vel diſpoſitione
Luc.1. ad iuſtitiam:quibus modis manifeſtum eſt φ pręcepta legis Moyſi iuſtificabant,inquantum diſpone
Rom.4. bant ad gratiam Chriſti iuſtificantem:ideo dicebantur,Iuſtificationes Domini. Secundo accipitur iu
Impius ne- ſtificatio pro adeptione habitus iuſtitiæ non acquiſitæ: quia illam homo poteſt naturaliter acquirere.
gatiue & Vnde Apoſt.Si Abraham ex operibus legis iuſtificatus eſt,habet gloriam,ſed nō apud Deum. Sed ac
paſsiue cipitur hic iuſtificatio pro adeptione primæ gratię,per quam iuſtificamur apud Deum. Secundo ſup-
quid. ponendum eſt φ aliquis dicitur impius dupliciter. Primo negatiuè,quando non habet pietatem ſiue
gratiam,quæ dicitur iuſtitia diuina,inquantum facit rectitudinem hominis in interiori diſpoſitione,
prout ſcilicet ſupremum hominis (quod eſt ratio ſiue intellectus & voluntas) ſubditur Deo,& infe-
5. Ethi. riores vires rationi.Ideo à Philoſopho dicitur iuſtitia metaphoricè,à nobis autem dicitur iuſtitia an-
thonomaticè. Et ſi aliquis crearetur in puris naturalibus,eſſet impius negatiuè.Secundo aliquis dici-
tur impius priuatiuè,quia non habet pietatem ſiue iuſtitiam quam tenetur habere : habetq; inordina-
tionem repugnantē gratię,puta peccatū mortale aut originale. Tertio ſupponēdum eſt φ iuſtificatio
impij,reconciliatio,reparatio lapſi, & ſanctificatio idem ſunt:ſed differūt ratione,vt ex ipſis nomini-
Iuſtificatio bus elici poteſt. Eſſentialiter autem (prout hic accipimus) nil aliud ſunt,φ motus ſiue mutatio quæ-
dupliciter dam,qua ex impio,iniuſto,inimico,& immundo,fit mundus,amicus,pius,& iuſtus ſimpliciter. quæ
fieri poteſt. iuſtitia fit per gratiā,& poteſt fieri dupliciter. Primo ex impio negatiuè & per ſimplicem emanationē
abſque præparatione prævia & ſic omnes angeli in primo inſtanti,& D. Virgo,imò & anima Chri-
ſti fuerunt iuſtificati et ſanctificati:nō tamen ex impietate priuatiua,ſed negatiua:quia iuſtitia diuina
nō fuit illis naturalis,ſed gratis data. Alio modo poteſt fieri iuſtificatio & ſanctificatio impij,ex im-
pietate priuatiua. Et hoc modo nec angeli,nec D. Virgo,nec anima Chriſti fuerūt iuſtificati,cū nun-
quam antea fuerint in peccato.Sed hæc iuſtificatio & ſanctificatio tantū pertinet ad eos qui fuerūt in
originali vel mortali peccato:quia hoc modo iuſtificatio importat tranſmutationē de ſtatu iniuſtitiæ
ad ſtatum gratiæ. De hac loquitur Apoſtolus Rom. 4.dicens : Ei autem qui non operatur,credenti
in eum qui iuſtificat impium,&c. ¶ Et quia in omni motu receditur à termino à quo,& acceditur ad
terminum ad quem,à quo principaliter motus nominatur:ideo iuſtificatio,qua recedit homo à pecca
Ad iuſtifi- to, & accedit ad iuſtitiam,dicitur iuſtificatio. Hæc autem iuſtificatio fit dupliciter. Vno modo circa
cationē par- eos qui non habent vſum liberi arbitrij,vt in pueris & furioſis,ſiue amentibus à natura,qui iuſtifican
uulorum nō tur ſine concurſu liberi arbitrij,per ſacramentum baptiſmi,quod eſt ſpiritualis regeneratio. & ideo ſi-
requiritur cut in generatione non requiritur concurſus generati:ita etiam in regeneratione illorum qui non ha-
actus pro- bent vſum rationis: & ſi habuerint,deinde inciderint in amentiam,requiritur concurſus regenerati:
prius. & ſic non iuſtificantur,niſi prius habuerint baptiſmum in voto. Alio modo fit iuſtificatio in habenti-
bus vſum liberi arbitrij. Et ad illorum iuſtificationem aliqua requiruntur ex parte Dei,& aliqua ex
parte peccatoris. Ex parte Dei requiruntur duo. Primum eſt peccati & culpæ remiſſio,& gratiæ vir-
1.2.q.112. tutum, & donorum ſupernaturalium infuſio,iuxta illud Rom. 8. Quos prædeſtinauit,hos & vocauit
art.1. per internam inſpirationem,vel auxilium ſpeciale. Et quos vocauit,hos & iuſtificauit per remiſſio-
Quæ requi- nem peccatorum,vt dicit Gloſ. Quos autem iuſtificauit,illos & magnificauit per infuſionem gratiæ,
rantur in iu- per quam conſecuturi ſunt vitam æternam. Ideo Rom.3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Ex parte
ſtificatione autem peccatoris requiritur præparatio, iuxta illud, Præparate corda veſtra Domino. Et Amos. 4.
adultorum. Præparare in occurſum domini Dei tui Iſrael. & Prou.16. Hominis eſt præparare,&c. hæc prępara-
tio communiter & de lege requiritur in adultis. Vnde D. Aug. ait,Qui creauit & fecit te ſine te, non
ſaluabit te ſine te. Ex quo patet quòd multum errant qui dicunt præparationem non requiri,& homi
nem ſe habere merè paſſiue. Hic error fuit condemnatus in Concilio Tridentino, ſeſſione. 6. can. 4.
vbi dicitur, Si quis dixerit liberum arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari, conſen-
Quādo ho- tiendo Deo excitanti,& vocanti vt ad iuſtificationis gratiam ſe diſponat atque præparet:neque poſ-
mo dicatur ſit diſſentire,ſed velut inanime quoddam nil agere,mereq; paſſiue ſe habere,Anathema ſit. Hæc præ-
facere quod paratio fit per auxilium ſpeciale Dei,quod ſemper eſt præparatum homini facienti quod in ſe eſt.
in ſe eſt. ¶ Dicitur autē facere quod in ſe eſt,quādo ceſſat à peccato, & anhelat quodam modo ad bonū ratio-
2.Cor.3. nis;licet enim nō ſimus ſufficientes ex nobis quaſi ex nobis, aliquid cogitare vel operari perfecte,ſed
omnis

omnis ſufficientia noſtra ex Deo ſit: tamen cum concurſu generali, mediante ſindereſi, aſſiſtente fide, per liberum arbitrium poſſumus aliquo modo conari ad bonum, licet non poſſimus perficere. Sicut homo valde infirmus licet non poſſit ſurgere, poteſt tamen anhelare & conari. Sic peccator, &c. In tali ergo imperfecto & inefficaci conatu dicitur facere quod in ſe eſt, ſiue quod eſt in ſua poteſtate, iuxta illud, Nō enim quod volo bonū, hoc ago. Sequitur, Velle adiacet mihi, perficere autē nō inuenio. Sic conanti Deus ſua proclamata miſericordia adeſt, & cōuertitur ad eum ſuo auxilio ſpeciali, quod dicitur gratia præueniens, intellectum mouens ad cogitationem ſalutis, per fidem oſtendendo vilitatem peccati cōmiſſi, & beatitudinē ſiue gratiā recuperabilem, & excitādo affectū eius ad proſequendum inſpirationē. Nec obſtat ꝙ D. Pau. peccādo & proſequendo eccleſiā Dei iuſtificatus eſt: quia cū homo ſe ad gratiam præparare nō poſſit, niſi Deo præueniente, iuxta illud, Conuerte nos Dñe ad te, & cōuertemur. Poſtquā conuertiſti me, egi pœnitentiā: nō refert vtrum quis ſubito vel paulatim ad perfectam præparationem perueniat. facile enim eſt in oculis Dñi honeſtare pauperem. Contingit enim quandoq; ꝙ Deus mouet hominem ad aliquod bonū, non tamen perfectum: & hoc facit regulariter & vt in pluribus. Quia cum Deus diſponat omnia ſuauiter, mouet hominem ſecundum modum ſuæ naturæ, qui eſt vt procedat de imperfecto ad perfectū: vt videmus in corporalibus, ita proportionabiliter in ſpiritualibus. Nō enim ſtatim beatificat, nec ſtatim conſummatum in gratia facit: ſed ſecūdum modum humanū mouet. Primo per auxilium ſpeciale ad aliquod bonum imperfectum ſimpliciter, tamen perfectum in genere ſuo, ſicut ad conſiderandum enormitatem peccati, et infinitam Dei miſericordiam. & hæc præparatio præcedit gratiā iuſtificantem. Quandoq; verò ſtatim & ſubito mouet hominem ſupra modum naturalem ipſius ad bonum perfectum. & hoc modo ſubito accipit gratiam, iuxta illud, Omnis qui audiuit à patre meo, & didicit, venit ad me, ſcilicet ſubito. & ita fuit in D. Pau. Quia cum eſſet in progreſſu peccati, ſubito perfecte motum eſt cor eius à Deo, audiendo et diſcendo. Vnde ſtatim dixit, Domine quid me vis facere? & ſic ſubito cōſecutus eſt gratiam. Et quia ſupra modum naturalem, vt dictum eſt: ideo eius conuerſio eſt miraculoſa, & celebratur ab eccleſia, quemadmodū & conuerſio D. Magdalenæ. Hæc præparatio quæ fit ſubito & in inſtanti, dicitur perfecta, & ſimul eſt cum ipſius gratiæ infuſione, & eſt meritoria, prout contritio, non quidem gratiæ quā iam habet, ſed gloriæ quam nondū habet. Sed alia præparatio quæ fit paulatim, etiam à Deo eſt, & dicitur imperfecta, quia præcedit donum gratiæ gratum facientis. & hæc nō ſufficit ad meritum, homine nondum per gratiam iuſtificato: cùm nullum meritum poſſit eſſe abſq; gratia gratum facienſe: & ideo prima iuſtificatio perfecta ſiue imperfecta dicitur fieri gratis, & non ex debito operis præcedentis: quod opus, etiam ſi ſit à Deo præueniente, non eſt meritorium, neq; eſt ei debita gratia, ideo datur gratis.

Rom. 7.
Thre. 5.
Hier. 31.
Eccl. 11.
Ioan. 6.
Conuerſio miraculoſa quæ dicatur.

Ver. 1. DE QVATVOR REQVISITIS AD IVSTIFICATIONEM.

A AD hanc præparationem requirūtur quatuor actus, ſcilicet fidei, ſpei, pœnitentiæ, & charitatis, in qua iuſtificatio perficitur & conſummatur. De actu fidei certum eſt ex D. Pau. Ei autem qui non operatur, credenti in eum qui iuſtificat impium, fides reputatur ad iuſtitiam, ſecundum propoſitum gratiæ Dei. & deinde, Iuſtificati igitur ex fide, pacem habemus ad Deum: & ratio eſt: quia in iuſtificatione Deus mouet animam hominis, conuertendo eam ad ſeipſum. Vnde Pſal. Et tu conuertens viuificabis nos. Sed prima conuerſio hominis ad Deum eſt per fidem, ideo D. Pau. præ cæteris attribuit iuſtificationem fidei. Ad ſciendum autem quo modo actus ſpei, pœnitentiæ, & amoris requirātur, ſupponendum eſt primo quòd iuſtificatio fit Deo mouente animam: ipſe enim eſt qui iuſtificat impium. Secūdo ꝙ Deus mouet omnia ſecundum modū naturæ eorum: quia (vt videmus) aliter ab ipſo mouentur leuia, & aliter grauia, propter diuerſam naturam vtriuſque: ſed homo ſecundum ſuam naturam habet quòd ſit liberi arbitrij, vt dictum & probatum eſt ſupra cap. 3. §. 3. verſ. 1. & 2. Et ideo in eo qui habet vſum liberi arbitrij, non fit motio ad gratiam abſque motu liberi arbitrij: Sed ita infundit donum gratiæ iuſtificantis, quòd ſimul mouet liberum arbitrium ſiue voluntatem ad recedendum à peccato, ꝙ fit per diſplicentiam & deteſtationem peccati, & ad amandum & deſiderandum ipſius gratiæ donum, & ad acceptandum & fouendum cum habet. In omni enim motu eſt receſſus à termino à quo, & acceſſus ad terminum ad quem, in quo mobile quietatur cum peruenerit ad illum. Cum autem iuſtificatio ſit motus ſiue motio qua homo mouetur de iniuſtitia ad iuſtitiam, neceſſe eſt quòd recedat ab iniuſtitia, & accedat ad Deum. De receſſu habetur Eccle. 21. Quaſi à facie colubri fuge peccatum. Hæc autem fuga ſiue receſſus nō eſt localis ſed ſpiritualis, & fit per deteſtationem peccati, quæ eſt actus pœnitentiæ: alias ſi complaceret, nunquam remittetur ei: quia ſimiliter odio ſunt Deo impius & impietas eius: de acceſſu autem ad Deum habetur Zachariæ. 1. Cōuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Hęc conuerſio fit per amorem, qui cauſat deſiderium & obſeruantiā mandatorum Dei, iuxta illud, Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Hinc eſt quòd in iuſtificatione requiritur ꝙ quis in voto habeat ſeruare præcepta & omnia quæ ſunt de neceſſitate ſalutis: puta confitendi, reſtituendi, ſatisfaciendi, non recidiuandi, & alia præcepta Dei, ſaltem implicite. Iſti autem quatuor actus (cum ſint ſubordinati, & vnus ſupponat alium, & pendeat quodam modo ex alio) poſſunt eſſe ſimul in eodem. Et quamuis non remittatur vnum peccatum ſine alio, & impium ſit à Deo dimidiam ſperare veniam, nec poſſit aliquis in paruo tempore ſingula peccata deteſtari: Non tamen ſequitur ꝙ magnum tempus exigatur ad iuſtificationem. Quia non oportet quòd homo in tempore præcedente iuſtificationem, deteſtetur ſingula peccata ſua: ſed ſufficit ꝙ deteſtetur omnia quorum memoriam habet: & ex tali conſideratione & deteſtatione ſubſequatur in anima quidam motus, deteſtans vniuerſaliter omnia peccata cōmiſſa, inter quę includūtur peccata obliuioni tradita: quia tunc homo eſt ſic diſpoſitus, quòd contereretur de illis, ſi memoriæ occurrerent. Et iſte motus poteſt fieri in inſtanti, cum Deus vult ſubito & in inſtanti cauſare in homine diſpoſitionem ad gratiā. Et tunc eſt ſucceſſio duorum oppoſitorum in eodem ſubiecto. Aliter conſideranda eſt in his quæ ſubiacent tempori, & aliter in his quæ ſunt ſupra tempus, ſicut eſt actus intellectus. licet etiam dici poſſit quòd

Rom. 4.
Rom. 5.
Pſal. 84.
Actus fidei & ſpei requiritur ad iuſtificationem.
Sap. 14.
Ioan. 14.
2. 2. q. 113. ar. 5. ad 3.
Ad contritionem non requiritur magnū tempus.

non eſt dare vltimum inſtã s,in quo quis fuit in culpa: ſed vltimũ tempus, & primum inſtans,in quo
eſt in gratia,& in tempore immediate præcedenti erat in culpa. Quandoque tamen & vt in pluribus
præcedit deliberatio,quæ non eſt de eſſentia iuſtificationis,ſed via ad iuſtificationem:ſicut motus lo-
calis eſt via ad illuminationem:& alteratio eſt via ad generationem.

Ver. 2. DE ATTRIBVTIONE IVSTIFICATIONIS.

IVſtificatio primo & principaliter attribuitur Deo,tanquam cauſæ efficienti. Vnde Ro.3. Deus eſt B
qui iuſtificat impium.Secundo & formaliter gratiæ, per quam homo denominatur iuſtus & iuſti-
ficatus,iuxta illud,Iuſtificati gratis per gratiã ipſius. Tertio miniſterialiter & inſtrumentaliter,& ſic
attribuitur ſacramentis nouæ legis & miniſtris eorum,vt inferius dicetur. Quarto diſpoſitiue,ſ. fidei,
ſpei,pœnitentię,& amori ſiue charitati,& cuilibet illorũ:non tamen cum excluſione alterius. Et ideo
notandi & intelligendi ſunt paſſus ſacræ ſcripturæ, in quibus iuſtificatio attribuitur alicui prædicto-
rum quatuor, nõ faciendo mentionem de reliquis, q; non intendunt excludere alia quæ concurrunt.
Rom.3. Vnde cùm Apoſt.dicit,Iuſtificati ex fide,&c.non dicit,ſola,ſicut moderni hæretici cõmentantur. Et
cum dicit,Arbitramur hominem iuſtificari per fidem,nõ dicit,ſolam. Et eodem modo dicendum eſt
Rom.5. de omnibus paſſibus, in quibus dixit Chriſtus,Fides tua te ſaluum vel ſaluam fecit. Et illud, Iuſtus
ex fide viuit. Similiter de charitate,Dimiſſa ſunt ei peccata multa,quoniã dilexit multum, nõ dixit,
Luc.7. ſolum, quia poſtmodum ſubiungit, Fides tua te ſaluam fecit. Et pariter de Spe, cum dicitur Rom.8.
Spe ſalui facti ſumus:non dicitur, ſola. Et cum dicitur Ezech.18. Quacunque hora ingemuerit pecca
tor,omnium iniquitatum eius non recordabor. Non dicitur,ſolum ingemuerit: quia (vt dictum eſt)
requiritur fides,iuxta illud Marci vltimo,Qui non crediderit,condemnabitur. Nec etiam ſufficit fi-
des,ſed etiam requiritur ſpes. & ideo licet Cain & Iudas ingemuerint, remiſſionem tamen peccato-
2.Mac.9. rum non ſunt conſecuti,propter defectum fidei: nec Antiochus propter defectum amoris ſiue chari-
tatis. ¶ Ex præmiſſis apparet eccleſiæ catholicæ veritas, verſutiaq; & error Lutheranorum, qui ſoli
fidei inhærentes, abominantur præparationem & omnia opera pœnitentiæ: licet Chriſtus dixerit,
Luc.13. Niſi pœnitentiam egeritis,omnes ſimul peribitis. Eorum argumenta faciliter dilui poſſunt. Nõ enim
valet conſequentia ſiue illatio à dicto ſimpliciter ad dictum excluſiuum, vnde non ſequitur, Homo
currit,ergo ſolus homo currit. Nec obſtat illud, Arbitramur hominem iuſtificari per fidem,ſine ope-
ribus legis,ſcilicet Moyſi: Quia opera legis Moſaicę non concurrunt ad iuſtificationem. Non tamen
negat actum fidei,qui eſt opus intellectus: nec ſpei aut charitatis, vel etiam pœnitẽtiæ,qui ſunt actus
voluntatis:nec etiam timorem, cum dicatur Eccle.1. Nam qui ſine timore eſt,non poterit iuſtificari,
quemadmodum ſine fide,vt inquit Apoſtolus,Heb.11. Ergo non ſoli fidei attribuitur iuſtificatio. nec
etiam negat ſacramenta nouæ legis: nec negat opera præceptorum debere haberi in voto. Non pu-
gnat etiam contra nos quod canit Eccleſia in proſa corporis Chriſti, cum dicit: Ad firmandum cor
ſyncerum ſola fides ſufficit: quia ibi non loquitur de iuſtificatione,ſed de actu fidei,reſpectu tanti ſa-
cramenti. ad quod intelligendum non debemus quærere rationes naturales,ſed inhærere & inniti ſo
li reuelationi diuinæ, quæ eſt obiectum formale fidei. Et ſi dicatur q; Origenes ſuper illud Rom.3.
Vbi eſt gloriatio tua? & D. Auguſtinus ſuper illud Rom.4. Credenti in eum,&c. Et D. Ambroſius
ſuper illud, Iuſtificati gratis,&c. & Hilarius ſuper Matth.8. & D Chryſoſtomus ſuper illud Rom.3.
Gloriatio tua excluſa eſt,&c. dicunt ſolam fidem ſufficere ad iuſtificationem. Dicendum q; ſancti do
ctores per illud ſignum excluſiuum (ſolum) excludebant externa opera legis Moyſi & opera præce-
dentia primam iuſtificationem: vt ex eorum dictis in aliis locis manifeſtè apparet: Sed non opera in-
terna concomitantia primam iuſtificationẽ: quæ (vt dictum eſt) neceſſario requiruntur,& ſacramen
ta,necnon opera mandatorum nouæ legis,ſaltem in voto. Latro enim quem allegant,& mulier Cha
nanæa ad pedes eius prouoluta,illa non omiſerunt,imò ſuper illa addiderunt, vt patet intuenti. Luthe
rani autem (vt ex eorum dictis patet) negant pœnitentiã,& identificant fidem cum fiducia,et dicunt
q; ſola fide, qua credimus Deo promittenti,gratiam recipimus. Catholici tamen illam fiduciam qua
ſecluduntur requiſita,præſumptionem vocant. Et licet aliquando in velamen,& propter metum re-
prehenſionis dicant omnia alia opera virtutum originem trahere ex fide,ſi auditor vrgeat: in ſuis ta-
men conuenticulis ſua venena effundunt, dicentes: Sufficit habere ſolam fidem. Sufficit fidere pro-
miſſis diuinis. Opera noſtra nullius ſunt momenti. Et ſacras literas opera exigentes damnant. Vn-
de Tridentina ſynodus.6.ſeſſione, cap.9.dicit: Si quis dixerit ſola fide iuſtificari impium: ita vt in-
telligat nil aliud requiri,quod ad iuſtificationis gratiam comparandam cooperetur, & nulla ex parte
neceſſe ſit eum ſuæ voluntatis motu præparari aut diſponi, Anathema ſit. Et cap.12. Si quis dixerit iu-
ſtificationem nil aliud eſſe,quàm fiduciã diuinæ miſericordiæ peccata remittentis per Chriſtum, vel
eam ſolam fiduciam eſſe qua iuſtificamur, Anathema ſit. Sed hæretici dicunt quòd ſacræ literæ di-
ſtinctiones (quas præmiſimus) non admittunt. Quare eas,& diuiſiones,ac partitiones theologorum
rident & contemnunt,vt ſecurius lateant, & velociùs ſimplices & incautos decipiant, & vt conuicti
perſuadeant, vel ſaltem elabi poſſint,& vincere videantur. Sed manifeſtum eſt diſtinctiones valere,
vt dubia tollantur,& occluſa reuelentur. Et ſunt neceſſariæ in ſacris literis, vt loca ſcripturarũ (quæ
Prou.26. ſibi inuicem videntur aduerſari) conciliari poſſint. Quemadmodum, Reſponde ſtulto ſecundum ſtul
titiam ſuam.&. Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam. & illud, Ego non iudico quenquam. &
Ioan.8. alibi,Ego in iudicium veni in hunc mundum. Ego & pater vnum ſumus. & alibi, Pater maior me
Ioan.9. eſt. Item.1.Corinth.3. Chriſtus dicitur fundamentum. & Apoc.21. Duodecim nominantur funda-
menta. velint nolint hæretici,ſacræ literæ diſtinctionibus egent. Nam & Chriſtus diſtinctione vſus
eſt, Matth.19. vbi diſtinctionem adducit Eunuchorum. & Luc.12. dicit aliam eſſe prudentiam fi-
liorum huius ſeculi, & aliam lucis. Et Apoſtolus obeditionem, & libertatem, & ſeruitutem diſtin-
guit in obeditionem peccati, & iuſtitiæ. Similiter & prudentiam atque ſapientiam. & mirum eſt
quòd ſic diſtinctiones in catholicis rideant,cùm ipſi (ſi authoritates vel rationes vrgeant) diſtinctio-
nibus vtantur.

Ver.3.

Ver. 3. DE CERTITVDINE GRATIAE SIVE IVSTIFICATIONIS.

A CVm de certitudine iuſtificationis varia ſit orthodoxorũ patrum et Lutheranorum ſententia,non
inutile erit parumper circa huiuſmodi immorari, & ſanctorum patrum ſententiã ex ſacris literis
ac Eccleſiæ authoritate fulcire. Ad maiorem tamen euidentiam reducendum eſt ad memoriam quod *c.10.§.*
ſupra dictum eſt de quadruplici certitudine,ſcilicet morali,euidentiæ,fidei theologicæ,& fidei huma *Ver.5.*
næ. His ſuppoſitis notandæ ſunt aliquot propoſitiones. Prima eſt quod aliquis diuino munere ſiue
ſpiritus ſancti reuelatione poteſt habere certitudinem fidei de ſua iuſtificatione, prout D. Virgo,cui
dictum eſt: Aue gratia plena.& Apoſtolus teſtatur ſibi dictum à Domino:Sufficit tibi gratia mea.& *Luc.1.*
D.Magdalena & alij multi,quos breuitatis cauſa pertranſeo, habuerũt reuelationem remiſſionis pec *2.Cor.12*
catorum. Secunda propoſitio aliquis poteſt eſſe certus certitudine fidei catholicæ de iuſtificatione
paruulorum baptizatorum ante vſum rationis. Tertia propoſitio aliquis poteſt eſſe certus certitudi-
ne morali ſiue coniecturali de ſua iuſtificatione: Ex fructibus enim cognoſcitur arbor. Ideo cum quis *Mat.7.*
experitur in ſemetipſo ſe propter Deum deteſtari peccata, de quibus confeſſus eſt, & experitur ſe di-
ligere Deũ, & libenter audire verba eius, & delectari in obſeruatione mandatorũ ipſius, & exercere
opera miſericordiæ , poteſt coniectari ſe habere gratiam Dei. Quia talia opera & ſigna non inue-
niuntur communiter niſi in iuſtificatis. Vnde Chriſtus: Pœnitentiam agite, & appropinquabit re- *Mat.4.*
gnum cœlorum. Et alibi: Qui manducat me,& ipſe viuet propter me. Et D. Greg. Probatio dilectio-
nis exhibitio eſt operis. Et D. Ioannes, Chariſſimi ſi cor noſtrum non reprehenderit nos,fiduciam ha- *1.Ioan.3.*
bemus ad Deum,&c. Quarta propoſitio: Aliquis poteſt de ſua iuſtificatione eſſe certus cerritudine
fidei humanæ,cui poteſt ſubeſſe falſum. Quia poteſt aliquis ex pia affectione quam habet ad ſeipſum,
firmiter abſque quacunque hæſitatione credere ſe feciſſe quod in ſe eſt,quod tamen non fecit;hac fide
humana Lutherani credunt abſque quacunque hæſitatione ſe eſſe in gratia, & aliis erroribus ſuis ad-
hærent,ſic quod parati ſunt pro eis mori. Tales habent certitudinem maiorem morali & non euiden
tem,nec fidei catholicæ,cui non poteſt ſubeſſe falſum:ergo fidei humanæ cum non ſit alia certitudo.
Quinta propoſitio nullus adultus abſque diuina reuelatione poteſt eſſe de ſua iuſtificatione certus cer
titudine fidei theologicæ infuſæ,ſiue adeò certus quod ſit in gratia,ſicut quod verbum caro factũ eſt,
ac ſicut de aliis articulis fidei. Hæc propoſitio primo probatur authoritate concilij Tridentini, ſeſſio-
ne. 6. decreto. 9. vbi dicitur: Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito,deq; ſacra-
mentorum virtute & efficacia dubitare debet: ſic quilibet dum ſeipſum ſuamq; propriam infirmita-
tem & indiſpoſitionem reſpicit,de ſua gratia formidare & timere poteſt:cum nullus ſcire valeat cer-
titudine fidei (cui non poteſt ſubeſſe falſum) ſe gratiam Dei eſſe conſecutum. Decretum illud funda-
tur ex verbis Iob,dicentis:Si venerit ad me Deus,per gratiam ſcilicet,non videbo eum. Si abierit,ſci *Iob.9.*
licet per peccatum,non intelligam. Si Iob ſimplex & iuſtus hoc ignorabat,quomodo nos innumeris
pene flagitiis inuoluti citra arrogantiam affirmare poterimus Deum eſſe nobis propitium & condo-
naſſe peccata? Subnectit his Iob: Et cùm inuocantem exaudierit me,non credo quod audierit vocem
meam. Et rurſus:Si iuſtificare me voluero,os meum condemnabit me. Si innocentem oſtendero,pra-
uum me cõprobabit. Etiam ſi ſimplex fuero,hoc ipſum ignorat anima mea,& tędebit me vitæ meæ.
Et iterum: Verebar omnia opera mea,ſciens quod nõ parceres delinquenti. Si lotus fuero quaſi aquis
niuis,& fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ,ſordibus intinges me,& abominabuntur me veſti-
menta mea. Ex contextu apparet quod non loquebatur comparatiue, ſed de iuſtitia ſua quam amici
eius obiecerãt: ſi mũdus & rectus inceſſeris &c. Eo pertinet illud concionatoris: Neſcit homo vtrum *Eccle.9.*
amore vel odio dignus ſit:ſed omnia in futurum ſeruantur incerta. Ad hæc accedit Salomon dicens: *Prou.11.*
Quis poterit dicere mundum eſt cor meum, mundus ſum à peccato. Et Sapiens de propitiatu pecca-
torum: Noli eſſe ſine metu. & Pſal. Delicta quis intelligit: ab occultis meis munda me Domine. & *Eccle.5.*
Apoſtolus,Sed neque meipſum iudico. Nihil enim mihi conſcius ſum,ſed in hoc iuſtificatus nõ ſum. *Pſal.18.*
Qui autem me iudicat Dominus eſt. Quem locum tractans D. Hiero. lib. 2. dialogorum aduerſus Pe *1.Cor.4.*
lagianos ait: Qui hoc dicebat,nullius itaq; peccati præſcius erat:ſed quia legerat: Delicta quis intelli-
git:ab occultis meis munda me domine. Et illud: Sunt viæ quę videntur viro:nouiſſima autẽ harum *Prou.14.*
reſpiciunt in profundum inferni. Idcirco temperabat ſententiam,ne fortè per ignorãtiam deliquiſſet.
Ad hanc formam pertinet illud quod D. Petrus dixit Simoni Mago: Age pœnitentiam ſi fortè re- *Act.8.*
mittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Notetur hæc conditio,ſi,non dixit teneris credere, vel potes
aſſerere cum incertus ſis. Et D. Bernardus: Orandus eſt Deus,vt cuſtodiat corda noſtra & intelligen- *Ser.17.ſu*
tias noſtras, ne fortè cum non aderit,adeſſe putemus , noſtrumq; pro ſuo ſequamur ſenſum deuian- *per Cant.*
tes. Venit nanque & vadit, & nemo facile ſcit vnde venit,& quando vadit. Poteſt etiam hæc pro- *cantic.,*
poſitio probari rationibus. In confeſſo enim omnibus eſt nemini beneficium reconciliationis im-
pendi,niſi prima pœnitentia. Vnde Chriſtus: Niſi pœnitentiam habueritis,omnes ſimul peribitis. *Luc.13.*
Atqui nemo abſque diuina reuelatione,tanta certitudine quanta fidei,vt nullo pacto decipi queat,co
gnitionem habere poteſt ſe eſſe vere pœnitentem. Igitur,&c. Minor probatur:quia certitudo non po
teſt haberi de aliquo,niſi poſſit diiudicari per proprium principium. Principium autem & obiectum
gratiæ eſt Deus per ſuam gratuitam voluntatem acceptantem nos. Sed Deus eſt ignotus,niſi reuele-
tur. Ergo nemo poteſt certo ſcire quando habet gratiam niſi Deus reuelet. Si dicatur quod verum
eſt certitudine ſcientiæ: cùm hoc tamen ſtat quod poſſit haberi certitudo fidei. Verum hæc euaſio
non ſoluit argumentum. Quia bene ſequitur abſque reuelatione quis nõ poteſt haberi certitudinem
euidentiæ:ergo nec certitudinem fidei. Cum certitudo fidei ſit maior in ſe ſimpliciter:& abſolute ſeu
ex parte obiecti, licet non quo ad nos & ex parte ſubiecti. Sed qui non poteſt in minus, non poteſt
in maius. Igitur,&c. Præterea certitudo aſſenſus huius propoſitionis: Ego ſum in gratia,non poteſt
procedere ex habitu fidei infuſæ,;ergo non eſt certitudo fidei catholicæ ,cui non poſſit ſubiici falſum.
Antecedens patet; Quia habitus non poteſt producere aſſenſum niſi circa obiectum proprium.

1.2.q.1. Sed obiectum fidei non eſt niſi Deus,& illa quæ ſunt à Deo reuelata interius vel exterius. Deus enim
art.3. ſecundum D. Thomam infundit nobis habitum fidei, vt nos inclinet & moueat ad aſſenſum eorum
pręciſe quæ nobis reuelauit. Sed ſacra ſcriptura nullibi promittit remiſſionem peccatorum niſi in ge-
nere & conditionaliter: Si ſe conuerterit impius, &c. Et nunquam aſſerit in particulari hanc perſo-
nam vel illam ſufficienter eſſe diſpoſitam ad gratiam, ſeu non habere obſtaculum gratiæ: Ergo nul-
lus poteſt habere certitudinem fidei quod ſit receptus in gratia Dei abſq; ſpeciali reuelatione. Con-
cluſio enim ſequitur debiliorem partem. Vnde cum aſſenſus huius propoſitionis: Ego ſum in gratia
Dei, pendeat ex hoc ſyllogiſmo: Quandocunq; impius auertit ſe ab omni impietate perfecte, & facit
quod in ſe eſt, habet gratiam. Sed ego ſum huiuſmodi: ergo ſum in gratia. Maior huius ſyllogiſmi
eſt de fide. Minor autem non eſt de fide catholica infuſa, niſi in illis qui habent ſpecialem reuelatio-
nem, cum habitus non poſſit vltra obiectum ſuum. Igitur eſt ex coniectura humana vel ex fide hu-
mana, quæ poteſt decipi, & cui poteſt ſubeſſe falſum, & per conſequens concluſio. Nec illi, qui
oppoſitum dicunt, habent maiorem certitudinem de ſua gratia, quàm ego de iſta propoſitione: Ro-
ma, quam alias vidi, nunc eſt: cum hac tamen certitudine poteſt ſtare falſitas. Nam durante tali aſſen-
ſu potens eſt Deus, me inſcio, delere Romam. Quod autem quis non poſſit habere certitudinem fidei
ſe auerſum fuiſſe perfecte ab omni impietate, apparet, quia talis debet habere exploratum proprium
cor, ne aliquid ibi lateat quod diuinæ amicitiæ obſtat: Sed hoc non poteſt homo infallibiliter perci-
Hier.17. pere: cum Hiere. dicat: Profundum eſt cor hominis & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? q.d. nul-
lus, niſi Deus: qui ſcrutatur renes & corda. & 2. Paral. 6. Tu ſolus noſti corda filiorum hominũ. Ideo
Pſal. dixit: Delicta quis intelligit: ab occultis meis munda me Domine. Et Apoſt. Nihil mihi con-
ſcius ſum. ¶ Nunc authoribus ſacræ ſcripturæ perperam ab hæreticis intellectis, & in oppoſitum
Mar.11. allegatis reſpondendum eſt. Allegant imprimis illud Chriſti: Omnia quæcunq; orantes petitis, cre-
dite quia accipietis, & euenient vobis. Ex quo inferunt quod cum orando petimus remiſſionem pec-
catorum, debemus ſtatuere & firmiter credere nos eam ſtatim impetrare. Nam vt D. Iacobus ait:
Iac.1. Si quis autem veſtrum eget ſapientia, poſtulet à Deo qui dat omnibus affluenter, & dabitur ei. Po-
ſtulet autem in fide nihil hæſitans, &c. Dicendum quod per illa verba, nec Chriſtus, nec D. Iaco-
bus voluit aliud à nobis exigere quàm fiduciam ſiue ſpem bonam nos accepturos quod petimus, ſi
bene ac rectè, ac cum debitis circunſtantiis petamus. Sed an hoc faciamus incertum eſt nobis, licet
quaſdam coniecturas morales, fallibiles tamen, habeamus. Adducunt prætereà illud Apoſtoli: Ipſe
enim ſpiritus ſanctus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro quod ſumus filij Dei. Et ſic arguunt: teſti-
Rom.8. monium ſpiritus ſancti non poteſt eſſe niſi certum. Sed ſpiritus ſanctus teſtatur D. Paulo autore: Er-
go quemcunque conſtituit filium Dei, facit ſimul eum certum eſſe in gratia. Eo quòd Apoſtolus
præmiſit: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis fi-
liorum Dei, in quo clamamus Abba pater. Dicendum imprimis quod teſtimonium ſpiritus ſancti
eſt ſemper verum & certum in ſe. Sic quod ſpiritus ſanctus non eſt de ſe fallax ſicut ſpiritus creatu-
ræ. Et quicunque certus eſt, eum qui loquitur & teſtimonium perhibet eſſe ſpiritum ſanctum, cer-
tus eſt certitudine fidei verum eſſe teſtimonium illud: Sed ſpiritus ſanctus de communi lege non per-
hibet teſtimonium in particulari certum certitudine fidei, ſed ſolum per quaſdam coniecturas & in-
dicia maiora & minora ſecundum diſpoſitionem ſubiecti & diuerſos hominis progreſſus in ſanctita
tę. Non poſſumus tamen vſquequaque eſſe certi huiuſmodi indicia & coniecturas eſſe à ſpiritu ſan-
2.Cor.11. cto niſi per ſpecialem reuelationem. Scimus enim quod ſæpe angelus Satanæ ſe transfigurat in an-
gelum lucis, & per ſimilem apparentiam homines deludit. Teſtimonium enim de quo loquitur Apo
ſtolus, quod ſpiritus ſanctus eis quos inhabitat, præbet, eſt quod ad amorem caſtum eoſdemq; alle-
ctat & inclinat, vt non timore (prout olim antiqui ſerui ſub lege Moyſi) ſed prompto amore filiali
pareant, iuſſaq; Dei ſpontanee faciant, tanquam filij idonei ad hæreditatem adeundam. Quod qui-
dem teſtimonium perhibere inchoat, prout hoc loco docet Paulus: & tamen experientia luce cla-
rior, docet illos qui recentes ſunt in gratia Dei, quos incipientes ſancti doctores appellant, non pro-
tinus timorem illum deponere ſeruilem, quoadusq; ſit perfecta charitas, quæ huiuſmodi timorem ra-
dicitus conuellat. Ideo non ſubito facit hanc certitudinem & firmitatem propter noſtrã prauam diſ-
poſitionem, ſed temporis ſucceſſu accumulando roborandoq; magis coniecturas. Corroborare Lu-
Rom.4. therani etiam nituntur certitudinem gratię per illud Apoſtoli: Ideo ex fide, vt ſecundũ gratiam firma
ſit promiſſio omni ſemini. Quia ex eo quod, ſecundum eos, ſola fide iuſtificamur, manifeſtè ſequitur
2.Cor.vlt. quemlibet iuſtorum certum eſſe gratiæ ſuæ, cum ſit certus de fide ſua. Vnde Apoſt. Voſmetipſos ten-
tate ſi eſtis in fide, ipſi vos probate. An non cognoſcitis voſmetipſos. Dicendum imprimis negando
Hoc.§.c.10 fundamentum illorum, ſcilicet quod ſola fides iuſtificet, vt ſupra deduximus, & cum Apoſt. dicit
quod ex fide firma ſit promiſſio, intelligit de Chriſto ſiue hęreditate in generali & conditionaliter, vt
dictum eſt: hoc eſt fides certos nos reddit Chriſtum olim promiſſum veniſſe: & quod per eum nos
hæreditatem conſequemur, ſi fecerimus quæ iubet. Verum de his in particulari certi eſſe non poſſu-
mus certitudine fidei abſque ſpeciali reuelatione. Secũdo dicendum quod poſſumus eſſe certi de actu
fidei informis, ſed non formatæ. Licet enim ſit mihi euidẽs quod credã Deum eſſe trinum & vnum,
non tamen eſt mihi euidens trinitas. Verba autem Apoſtoli: tentate ſi eſtis in fide, deſignant dubita-
tionem de fide viua, vt ſcilicet quilibet tentet & examinet ſe an ſit in charitate antequam veniat ad
Rom.8. iudiciũ. Nec obſtat etiã illud Apoſtoli: Si Deus pro nobis quis cõtra nos? &c. Certus ſum enim &c.
Quia ibi loquitur de certitudine in generali non in particulari: nec etiam loquitur de charitate qua
diligimus Deum. Quia ſequeretur quod nullus qui habuit charitatem poſſet peccare, quod eſt mani-
feſtè hæreticum. Sed loquitur de charitate & amore Dei, qui prior nos dilexit. Et quia prius ideo nõ
ceſſat, niſi nos prius eum diligere deſinamus: Si dicatur quod ille qui baptizatur habet certitudinẽ fi-
dei, quod baptiſmus iuſtificat: & quod habet propoſitum accipiendi baptiſmum, & quod nõ habet
obicem. Negatur ſecũda pars minoris. Quia in adulto requiritur pœnitẽtia virtus. Dicit enim D. Pe-
trus:

trus: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrũ, &c. Atqui de illis nemo poteſt eſſe certus, *Act.2.*
vt dictum eſt. Igitur, &c. De canonibus Apoſtolorum ac de cõciliis Eccleſiæ & authoritate illorum,
dicetur infra ca.17. §.1. ver.3. & deinceps.

§. 5. DE VITIIS FIDEI OPPOSITIS.

A Fidei & actibus eius opponuntur duo peccata, ſcilicet infidelitas & blaſphemia. Infidelitas eſt du- *2.2.q.10.*
plex: quædam purè negatiua. Alia eſt poſitiua, vel ſaltem priuatiua. Infidelitas negatiua eſt caren- *art.1.*
tia fidei: in his qui nunquam audierunt nec audire potuerunt aliquid de fide. & hæc inuenitur in pue- *Infidelitas*
ris ante baptiſmum, & in adultis inſularibus, qui nihil vnquã de fide audierũt, nec potuerunt, iuxta il- *negatiua &*
lud: Quomodo credent ei quem nõ audierunt? aut quomodo audient ſine prædicante? Et hæc infide- *poſitiua*
litas magis habet rationem pœnæ quàm culpæ: quia talis ignorantia diuinorum ex peccato primi pa- *quid.*
rentis ſecuta eſt. Cum ergo non ſit culpa, ſequitur quòd qui infideles ſunt hac infidelitate, nõ damna- *Rom.10.*
bũtur propter eam, ſed propter alia peccata, ſcilicet originale vel mortale. Et ſic debet intelligi illud,
Qui non credit, iam iudicatus eſt. Vnde Chriſtus dixit: Si nõ veniſſem, & eis locutus nõ fuiſſem, pec- *Ioan.3.*
catum non haberent. Quod exponens D. Aug. ait: Loquitur de illo peccato, quo non crediderunt in *Ioan.15.*
Chriſtum, quo (vt teſtatur) ſpiritus ſanctus arguturus erat mundum de peccato, de iuſtitia, & de iu-
dicio. de peccato quidem, quia non crediderunt in eum.

Ver. 1. DE INFIDELITATE POSITIVA.

B Infidelitas poſitiua eſt per contrarietatem, qua quis contrariatur aut reſiſtit vel diſcredit his quæ *2.2.q.10.*
ſunt fidei, aut contemnit ipſam, iuxta illud: Quis credidit auditui noſtro? Et quia aliquis poteſt tri- *art.5.*
pliciter reniti & contradicere fidei, ideo tres ſunt ſpecies infidelitatis. Primo aliquis poteſt reniti & *Eſa.53.*
contradicere fidei non ſusceptæ. & talis eſt infidelitas Paganorum. Secundo fidei ſuſceptæ in figura *Infidelitatis*
tantum. & talis eſt infidelitas Iudæorum. Tertio fidei ſuſceptæ & manifeſtatæ. & talis eſt infidelitas *tres ſpecies.*
Chriſtianorum. Infidelitas Iudæorum eſt peior quàm Gentilium, & infidelitas Chriſtianorum eſt pe-
ior vtraq;, iuxta illud: Melius erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt cognitionem retror- *2.Pet.2.*
ſum conuerti. Subiectum infidelitatis eſt intellectus, ſicut & fidei: cùm contraria habeant fieri circa
idem. Et ſicut actus fidei eſt elicitus, hoc eſt immediate procedens ab intellectu, et imperatus à volun-
tate: Sic etiam actus infidelitatis. & ſic voluntas eſt cauſa infidelitatis, ſicut et omnium aliorum pecca-
torum in ratione motiui.

Ver. 2. DE COMMVNICATIONE CVM GENTILIBVS ET IVDAEIS.

C Non eſſe licitum fidelibus communicare cum hæreticis & apoſtatis, conſtat ex eo quòd ſunt ex- *2.2.q.10.*
communicati, & ab eccleſia præciſi, duplici ratione. Prima in pœnam diſceſſionis à fide. Secunda *art.9.*
propter periculum communionis cum eis. Quia ſermo eorum vt cancer ſerpit. 2. Tim. 2. Et commu-
niter nituntur peruertere fideles. Vnde Apoſtolus: Modicum fermentum totam maſſam corrumpit. *1.Tim.5.*
Ideo abſque peccato mortali non poſſunt fideles Chriſtiani cum talibus ab eccleſia declaratis cõmu-
nicare: aliter reputãtur fautores, & incidunt in pœnas iuris: niſi fortè in extrema neceſſitate corporali,
vel niſi ad reducendum eos ad veram fidem. Et quanuis alij infideles poſſint contrahere forum & iu-
riſdictionem eccleſiæ Romanæ, ratione delicti commiſſi in terris eccleſiæ ſubiectis: in crimine tamẽ
infidelitatis poſt declarationem nõ ſunt eccleſiæ ſubiecti, nec eccleſia eis pœnam ſpiritualem infige-
re poteſt, iuxta illud: Quid mihi de his qui foris ſunt iudicare? & ideo eccleſia nõ prohibuit Chriſtia- *1.Cor.6.*
nos fideles cum Gentilibus & Iudæis conuerſari in actibus ciuilibus, ſcilicet emptionibus, venditio-
nibus, & aliis contractibus. Quare fideles firmi in fide, poſſunt cum illis conuerſari & communicare
circa bona temporalia, non tamen matrimonium cum illis contrahere, cum dicatur: Nubat, tamen in *1.Cor.7*
domino, hoc eſt viro ſuæ religionis. Nam in diſpari cultu prohibitũ eſt in lege matrimoniũ, Deut. 7.
Circa ſpiritualia autem non licet fideles cum infidelibus conuerſari, iuxta illud: Quæ participatio iu- *2.Cor.6.*
ſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas lucis ad tenebras? Quę autem conuentio Chriſti ad Belial? aut
quæ pars fidelis cũ infideli? vnde ſequitur quòd fideles peccant, admittentes Gentiles vel Iudęos in
ſpiritualibus, ac etiam dum interſunt ritibus & cæremoniis infidelitatis illorũ. Simplices verò & in- *Familiari-*
firmi in fide (de quorum ſubuerſione dubitari poteſt) prohibendi ſunt ab infidelium conuerſatione, *tas cum infi-*
& pręcipuè ne magnam familiaritatem cum eis contrahant. Et ob hanc cauſam Deus prohibuerat Iu- *delibus eſt*
dæis, ne cõmunicarent cum gentibus infidelibus, quarum terras erant ingreſſuri: Quia Iudæi illi erãt *cauẽda ſim-*
infirmi in fide, & proni ad idololatriam. Nec debent de nouo Chriſtiani eligere ſeu conſtituere iudi- *plicibus.*
ces aut principes ſeu prælatos infideles ſuper ſe, hoc enim cederet in ſcandalum & periculum fidei
& fidelium. Quia faciliter illi qui ſubiiciuntur aliorum iuriſdictioni, immutari poſſunt ab eis quibus
ſubſunt, vt ſequantur eorum imperium, niſi illi qui ſubſunt ſint magnę virtutis. Et præterea infideles
contemnunt, ſi defectus fidelium videant. Ideo Apoſtolus prohibuit ne fideles contendant in iudicio
coram iudice infideli: ait enim: Audet aliquis veſtrum habens negotiũ aduerſus alterũ, iudicari apud *1.Cor.6.*
iniquos, & non apud ſanctos? Item, Nolite iugum ducere cum infidelibus. Et ideo eccleſia nullo mo- *2.Cor.5.*
do permittit quòd infideles acquirant dominium ſuper fideles, vel qualitercunq; eis præficiantur in
aliquo officio. Si tamẽ infideles habeant dominiũ vel iuriſdictionem temporalem ſuper aliquos an-
te fidem ſuſceptam, illam non amittunt. Quia cùm diſtinctio fidelium & infidelium ſit de iure diui-
no, & dominium ſiue prælatio introducta ex iure humano, & ius diuinum quod eſt ex gratia, non tol-
lat ius humanum: ſequitur quòd diſtinctio fidelium ſecundum ſe conſiderata, non tollit prælationem
vel dominium infidelium ſupra fideles. Poteſt tamen per ſententiam vel ordinationem eccleſiæ tale
ius dominij vel prælationis tolli. Quia infideles merito ſuæ infidelitatis merentur poteſtatẽ amittere
ſupra fideles. Et quo ad infideles (qui temporaliter ſubduntur eccleſię aut membris eius) ordinatum
eſt, quòd ſeruus infidelis per baptiſmum liberetur. Nec facit dominis illorum eccleſia iniuriam, cum
ipſi domini in temporalibus ſubiiciantur eccleſiæ. In his autem qui non ſubduntur temporaliter ec-
cleſiæ, licet eccleſia ſtatuere poſſit ordinare, vt libertate per baptiſmum gaudeant: tamen nõdum ſta-
tuit, ad vitandum ſcandalum. Sicut Chriſtus qui poterat à tributo ſe excuſare: tamen mandauit ſolui *Mat.17.*

1.Theſ.6. tributum, vt ſcandalum vitaret. Sic Apoſt. cum dixiſſet, Quicunque ſunt ſub iugo ſerui, omni hono-
re dominos ſuos dignos arbitrentur: ſubiunxit: Ne nomē Domini & doctrina blaſphemetur. vbi ve
rò domini vellent eos retrahere à fide, & inducere ad infidelitatem vel alia peccata, licitè fugere & li-
bertate ſua vti poſſent. quia maius eſt vinculum matrimonij (quod eſt de iure naturali) q̄ ſeruitutis,
quæ eſt de iure gentiū. Sed vbi infidelis nō vult habitare cum muliere fideli, ſine cōtumelia creatoris,
1.Cor.7 vel econuerſo, ſoluitur vinculum matrimonij, & fidelis cum alia contrahere poteſt. vnde ait: Quòd
Seruus quã ſi infidelis diſcedit, diſcedat: non enim ſeruituti ſubiectus eſt frater aut ſoror in huiuſmodi. In pace
do poſsit fu autem vocauit vos Deus. A fortiori, ſi dominus diſcedit & nō vult habitare cum ſeruo ſine contume
gere à domi lia creatoris, ſeruus diſcedere & fugere poteſt: nec tunc eſt ſcandalum, niſi fortè paſſiuum. Et quanuis
no. infideles in ſuis ritibus peccent, tolerari poſſunt, vel propter aliquod bonū quod ex eis vel in eis pro-
uenit: vt ritus Iudęorū, in quibus olim pręfigurabatur virtus fidei quã tenemus. Hoc bonū prouenit,
ꝙ ex eis habemus teſtimoniū fidei noſtræ, & ab hoſtibus habere teſtimoniū pro magno reputatur:
vel propter ſcandalum vitandū. Et ſic ritus aliorū infideliū, qui nil veritatis aut vtilitatis aſſerunt, to
lerantur: ne tumultus & diſſidia oriantur, & ne eorum conuerſio impediatur.

Ver. 3. DE COACTIONE INFIDELIVM AD FIDEM.

2.2.q.10. GEntiles ſeu Pagani quanuis verbis & exemplis ad fidem Chriſti induci poſſint: minis tamē aut D
art.8. pœnis compellendi non ſunt. Quia cum homo non poſſit compelli niſi ad ea quæ ſunt rationis
naturalis; & Deo non placeant coacta obſequia: ſequitur quòd ab hominibus non poſſit compelli ad
ea quæ ſunt ſupra rationem. Nec obſtat id quod habetur Luc.14. Exi in vias & ſepes, & compelle in-
trare: non enim intelligitur de compulſione & coactione reali, ſed per inſtantem prædicationem &
perſuaſionem. Ille enim qui ſæpiſſime & inſtanter perſuadetur, compelli quodam modo dicitur. Et ſi
intelligatur pro reali compulſione, intelligendum eſt de his qui ſponte fidem ſuſceperunt, & non re-
clamauerunt: aut ſi reclamauerunt, poſt reclamationem conſenſerunt, vt habetur in c. maiores. §. Item
quæritur, extra de baptiſmo. Et ſic infideles Chriſtiani, hæretici, & apoſtatæ, ſunt coërcendi, eo quòd
iam fidem ſuſceperunt in ſacramento baptiſmi, per quod debitores facti ſunt vniuerſæ legis, quemad
modum Iudæi per circunciſionem, vt habetur Gal.5. Et quia Iudæi ſuſceperunt fidem Chriſtianam
in figura: Fides enim antiqui & noui teſtamenti eſt vna, vt probat D. Thom. de Veritate q.14. art.12.
eo ꝙ de eodem obiecto. Vnde Ephe.4. Vnus dominus, vna fides, &c. Ideo videtur aliquibus quòd
Iudæi poſſint compelli ad ſuſcipiendam fidem Chriſtianam: quia Iudæi poſſunt compelli ad ſeruan-
An Iudæi dam legem Moyſi ad verum ſenſum legis: Sed verus ſenſus legis eſt de Chriſto Meſſia, vnde Ioan.5.
ad fidem co dicitur: Scrutamini ſcripturas: quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere. Illæ ſunt quę teſtimo-
gi poſsint. nium perhibēt de me. Chriſtus enim per legē & Prophetas probari poteſt adueniſſe, maxime ex heb
Dan.9. domadibus Danielis, & ex prophetia Iacob, Gen.49. Nō auferetur ſceptrum de Iuda, &c. ideo viden
tur compellendi. Veruntamen eccleſia determinauit oppoſitum, vt habetur in c. de Iudæis. 45. diſt.
vbi dicitur: De Iudæis autem præcepit ſancta Synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre.
Cuius enim vult Deus miſeretur, & quē vult indurat. Non enim tales inuiti ſaluandi ſunt, ſed volen
tes, vt integra ſit forma iuſtitiæ. Et ſicut homo proprij arbitrij voluntate ſerpenti obediens periit: Sic
vocante ſe gratia Dei propria mentis conuerſione, quiſquis credendo ſaluatur. Ergo nō vi, ſed libera
ſui arbitrij voluntate, & facultate vt conuertantur, ſuadendi ſunt: non impellendi. Qui autem iampri
dem ad Chriſtianitatē coacti ſunt, ſicut factū eſt temporibus religioſiſſimi principis Ziziburi zelum
Dei habentis, ſed nō ſecundum ſcientiã: Quia iam conſtat eos diuinis ſacramētis aſſociatos, & bapti-
ſmi gratiã ſuſcepiſſe, & chriſmate vnctos eſſe, & corporis Domini extitiſſe participes: oportet ꝙ fidē,
quam etiam vi vel neceſſitate ſuſceperūt, tenere cogantur, ne nomen Domini blaſphemetur, & fides
quã ſuſceperunt, vilis & contemptibilis habeatur: vnde de Iudæis ſpecialiter prohibuit Dñs, ne pro-
Pſal.58. pter incredulitatem occiderentur. vnde Dauid: Ne occidas eos, nequando obliuiſcantur populi mei.
Et vt habetur Eſa.10. & Rom 9. Reliquiæ ſaluæ fient. & Rom.11. Cæcitas ex parte contigit in Iſrael,
Iudæi à Gal donec plenitudo gentium intraret: & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Si enim fuiſſet licitum eos compel
lia quare re lere, nō fuiſſet omiſſum à tot ſanctis & religioſiſſimis Imperatoribus Chriſtianis, quanuis aliqui hoc
pulſi ſint. fecerint, vt Zizibutus, & Gallorū reges, propter nefaria crimina illorū circa ſacratiſſimū euchariſtię
ſacramentū: quorum zelus laudatur, & factū Zizibuti reprobatur, quo ad eos ſaltē qui non erant cul
pabiles, vt habetur in dicto ca. maiores, extra de bapt. & ad rationem inductam dicitur ꝙ nō poteſt
clare oſtendi per Prophetas ꝙ lex eorū intelligatur de Chriſto. vnde Ioan.5. Si crederetis Moyſi, cre-
deretis forſitan & mihi. Notandū eſt verbum (forſitan) Nam prophetias allegatas Iudæi gloſant, &
adhuc nō defeciſſe ſceptrum de Iuda dicunt: ſed ſe habere ducem, ſicut in captiuitate Babylonica. Mi-
racula autē Chriſti licet ſufficienter probauerint bene affectis, nō tamen male affectis. Ideo omnia ca
lumniantur, & negant prophetias eſſe per Chriſtum impletas.

Ver. 4. DE HAERETICIS COERCENDIS.

2.2.q.10. HÆretici autem eo ꝙ fidem manifeſte ſuſceperunt, quanuis ſecundum eorum opinionem ſint E
art.3. tolerandi: compellendi tamen ſunt per eccleſiam. Et ſi reſtiterint, aut conuerti renuerint, ſunt bra
chio ſeculari tradendi, & per conſequens comburendi, vt habetur in c. ad abolendam de hær. Vnde
D. Hieron. & habetur in c. reſecandæ. 24. q.3. vbi dicitur: Reſecandæ ſunt carnes putridæ, & ſcabio-
ſa ouis à caule repellenda: ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora ardeant. Arrius in Alexandria vna
ſcintilla fuit: ſed quoniã non ſtatim oppreſſus fuit, totū orbem eius flamma populata eſt. Multo enim
grauius eſt corrumpere fidem, quæ eſt vita animæ, q̄ falſare pecuniam, per quam temporali vitæ ſub-
uenitur. Si igitur falſarij pecuniæ & alij graſſatores per principes ſeculares morti traduntur, vt in l.2.
C. de falſa moneta, & l. quidam. ff. ad l. Cor. de ſicca. multo magis hæretici, ex quo de hæreſi conuin-
cuntur, poſſunt non ſolum iuſte excommunicari, ſed etiam per iuſtitiam temporalem iuſtè occidi.
Galat.5. Vnde D. Pau. imprecatur eis mortē: Vtinam abſcindantur qui vos conturbant. Et Chriſtus: Væ ho-
Mat.8. mini illi per quem ſcandalum venit. Expedit illi vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demer

gatur

gatur in profundum maris. Sed nullus magis ſcandalizat, quã qui errare facit in fide. & Ioã.15. Si pal-
mes non manſerit in vite, colligetur & mittetur in ignem, & ardet. Et Actuum.19. habetur: Multi cre-
dentium veniebant & confitebantur actus ſuos. Multi autem ex eis qui fuerant curioſa ſectati, contu- *Combuſtio*
lerunt libros, & combuſſerunt coram omnibus. Ex quo loco aliqui trahunt, quòd de iure diuino com- *eſt congrua*
buſtio eſt congrua hæreticorum punitio. Nam ſi libri mortui continẽtes curioſa, hæreſes, & ſuperſti- *pœna hære-*
tioſa, dabantur flammis: multo magis libri viui, hoc eſt hæretici, debent comburi: Iure enim naturali *ticorum.*
membrum corruptum inficiens corpus, eſt abſcindendum, ne pars ſyncera trahatur: igitur. Præterea
Deuteron.18. dicitur: Propheta autem qui arrogantia deprauatus, voluerit loqui in nomine meo, quæ
ego non præcepi illi vt diceret, aut ex nomine aliorum deorum, interficietur. Sed hæretici ſunt hu-
iuſmodi: igitur, &c. Eccleſia autem miſericorditer ſe habet cum illis. Nam pro prima vice ſi reſipue-
rint, & ad arbitrium epiſcopi emendari & corrigi parati ſint, recipit eos, vt habetur in prædicto ca. ad
abolendam. Si autem recidiuẽt, eos ſeculari brachio tradit, tãquam relapſos & pertinaces, vt habetur
in ca. accuſatus, &c. ſuper eo, de hær. lib.6. ¶ Et quia hæretici his determinationibus aduerſantur: ideo *2.2.q.11.*
eorum iacula refellenda ſunt. Primò dicunt D. Paulum non præcepiſſe hæreticos comburi, ſed deui- *art.3.*
tari: & non niſi poſt primam & ſecundam monitionem. vnde ait. Hæreticum hominem poſt primam
& ſecundam monitionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt qui huiuſmodi eſt. Dicendum eſt ꝙ cùm *Ad Titũ.3.*
in principio naſcentis Eccleſiæ non eſſent principes Chriſtiani, non habebat Eccleſia aliud reme-
dium. Nunc autem habet: & ideo ne corpus inficiant, & maſſam corrumpant, expellendi ſunt. hoc au-
tem facit poſt primam & ſecundam monitionem: poſt primam in generali, poſt ſecundam in particu-
lari iudicio, cùm reſipiſcere volunt. Et quia in hac particulari & ſecunda correctione, ſcilicet abiura- *Eccleſia quo*
tione, dicunt ſe velle abnegare perpetuò omnem hæreſim, & poſtmodum recidiuãt: Eccleſia (quę non *ad ſacramẽ-*
poteſt iudicare de interioribus) videns ſe deceptam, recipit quidem eos redire volentes ad ſacramẽta, *ta nemini*
& quo ad illa nemini volenti claudit gremium. Veruntamẽ ne corpus inficiant, tradit eos brachio ſe- *claudit gre-*
culari puniendos, vt habetur in ca. ſuper eo, de hæreticis, lib.6. Si autem in particulari correctione re- *mium.*
ſipiſcere noluerint: tunc Eccleſia negat ſacramenta, & veniam, quæ non datur niſi correcto, vt habe- *Venia non*
tur in c. ad abolendam. ¶ Secundò allegant illud. 1. Corin.11. Oportet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, *datur niſi*
manifeſti fiant in vobis: Si ergo hæretici vtiles ſunt Eccleſiæ, non ſunt abiiciendi. Dicendum quòd il- *correcto.*
la vtilitas eſt præter intentionem hæreticorum: Quia ſecundũ D. Auguſt. intentio eorum eſt corrum-
pere fidem, quod eſt maximi nocumenti. Ideo magis conſiderandũ eſt id quod eſt per ſe de eorum in-
tentione, quàm quod præter eorũ intentionem. Et eo modo oportet hæreſes eſſe, quo neceſſe eſt ſcan-
dala euenire. Non tamen propter hoc hæreſes aut ſcandala bona ſunt neque toleranda. Non enim ac- *Vtilitas hæ-*
cipitur hic (oportet) aut (neceſſe) pro neceſſitate abſoluta aut præceptiua, ſed pro infallibilitate: ac ſi *reſium eſt,*
dicẽretur, Infallibiliter hæreſes erunt, infallibiliter ſcandala venient. Sed væ hæreticis & ſcandaloſis. *præter intẽ-*
Item ſuppoſita malitia hominum, infallibiliter erunt ſcandala, & ſuppoſito ꝙ ſint hæretici, infallibili- *tionem hæ-*
ter ſeminabunt hæreſes. Quia (vt dictum eſt) ſermo eorũ vt cancer ſerpit. ¶ Tertiò adducunt parabo- *reticorum*
lam zizaniorũ, vbi ſerui domino ſuo dicebant: Vis imus & colligimus ea? qui reſpondit, Non. & ait: *Mat.13.*
Sinite vtraq; creſcere vſq; ad meſſem: & tempore meſſis dicã meſſoribus: Colligite primùm zizania,
& alligate in faſciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum. Per tẽpus
meſſis intelligitur dies iudicij: ergo dimittendi ſunt hæretici creſcere vſque in diem iudicii. Dicendũ
quòd ex illa parabola manifeſtè apparet hæreticos (poſtquam ſunt plenè noti & probati) comburen-
dos: Quia ibi dicitur, Ne fortè ſimul eradicetis & triticum. Quia ante plenam cognitionem eſſet peri-
culum tritici. Sed poſtquam plenè probati ſunt, & non eſt periculum eradicandi tritici, & eſt tempus
meſſis, ſcilicet iudicii particularis: Igitur, &c.

Ver. 5. DE FILIIS INFIDELIVM, INVITIS PARENTIBVS.
non baptizandis.

A SI parentes infideles non poſſunt compelli ad fidem: ſequitur quòd filii infidelium ante vſum ratio- *2.2.q.10.*
nis inuitis parentibus non ſunt baptizandi: cùm eadem ſit voluntas filii ante vſum rationis cũ vo- *art.12.*
luntate patris, qui habet ei de ſalute ſpirituali prouidere. Quemadmodum puer exiſtens in vtero ma-
tris, non poteſt abſque matris iniuria, ante partum euelli: ſic nec poſt natiuitatem ante vſum rationis *Rom.3.*
à patria poteſtate, ſub qua eſt tanquam ſub vtero quodam alendus & defendendus. Non enim facien-
da ſunt mala, vt inde veniant bona. quia non eſſet ſubmergẽdus paruulus in puteo pro baptiſmo, vbi *Quare infi-*
aqua exterius non poſſet haberi, etiam ſi eſſet in periculo mortis corporalis. Sic propter ſalutem ani- *deles non*
mæ filii ſpiritualem non eſt facienda iniuria patri. Vna ex potiſſimis rationibus, quare diximus quòd *poſſint ad fi-*
infidelis non poteſt compelli ad fidem, eſt quia non poteſt ei clarè oſtendi in lumine & ratione natu- *dem cõpelli.*
rali, quòd teneatur talem fidem ſuſcipere: ſed hæc ratio manet quo ad filium. Non enim poteſt oſten-
di ratione naturali, quòd pater debeat pro eo proteſtari aliam fidem quàm pro ſe. Per hanc rationem
ſoluuntur penè omnia argumẽta. Quia ſi pater vellet abuti filio contra legem naturæ, vtpote ſi vellet
eum occidere: poſſet licitè auferri ab eo ad tempus, non tamen à patria poteſtate, etiam ſi pater ſit ſer-
uus: quia licet filius natus in ſeruitute ſit ſeruus: dominus tamen eius non poteſt vendere patrem ſine
filio, nec econuerſo: nec alio modo ſeparare ab eo quo ad ea quæ concernunt patriam poteſtatem, ſi- *Chriſtus po-*
cut non poteſt vendere captiuam prægnantem ſine filio, prout nec ſeparare ex vtero. Soluitur etiam *terat cogere*
argumentum illorum qui dicunt, quòd princeps videns ſubditum facere contra legem ſuperioris ſui, *Iudæos ad*
debet compellere ad obediendum ſuperiori ſuo. Quia hoc locum habet, vbi clarè poteſt oſtendi. Nec *fidem ſed*
etiam ſequitur quòd ſi Chriſtus poterat compellere, Papa poſſit: cùm talis poteſtas pontifici non fue- *non Papa.*
rit commiſſa: ſicut nec quòd poſſit illuminare intellectum patris interius, quemadmodum Chriſtus. *Caſus in*

Notandum tamen quòd filius poſſet baptizari, vbi pater extra paſſionem exiſtẽs, vellet totaliter à *quo parente*
ſe abdicare ius patriæ poteſtatis quam habet circa ſpiritualia & corporalia ſupra filiũ, vt ſi ipſum ven- *ius poteſt ba-*
deret, vel diceret, Nolo prouidere de ſalute filii mei, vel haberet eum pro derelicto, vel daret eum ali- *ptizari in-*
cui ad longinquas partes deferendum, & illi de omnibus prouidendum, & non retineret poteſtatem *ſcio patre.*

ſibi prouidendi de ſalute animę: quia fortè cogitaret ſe in abſentia filii poſſe prouidere: ſicut dicitur de
filiis antiquorum patrum, quòd ſaluati ſunt in fide parentum. Ex quo datur intelligi, quòd ad paren-
tes pertinet prouidere de ſalute ſpirituali filiorum, antequam habeant vſum rationis, vt dicit D. Tho-
mas. Quod quidem intelligendum eſt de paruulis natis in toto vel in parte, & non totaliter in vtero
matrum exiſtentibus, & de fide aliquo exteriori ſigno proteſtata. ſed de his amplius inferiùs c.25. §.2.
ver.3. Verùm quia fundamentum patriæ poteſtatis, quàm habet pater ſuper animam filii, eſt corpus:
ideo vbi pater abdicat directè vel indirectè, ius quod habet in corpore ſiue in vita corporali, volẽdo
ipſum occidere, vel dimittendo ipſum mori fame, aut alio modo abdicare vellet: probabiliter teneri
poteſt, quòd poſſit licitè baptizari. Nec fieret patri tunc iniuria. Et D. Thomas, ac illi qui tenent præ-
dictam concluſionem, intelligunt extra illum caſum: in quo etiam non baptizarentur inuitis parenti-
bus, cùm liberè conſentiant, ſaltem indirectè.

Ver. 6. DE DISPVTATIONE IN MATERIA FIDEI.

2.2.q.10. art.7. CIrca diſputationem eorum quæ ſunt de fide, notandæ ſunt ſex concluſiones. ¶ Prima concluſio: B
Quicunque diſputat aut argumentum adducit contra id quod eſt de fide & veritatem fidei vel
ſcripturarum, non ſupponens, ſed argumentis experiri intendens, proculdubio peccat: quia dubius in
In lib. de. fide, infidelis eſt, iuxta c.1. extra de hære. & ſic debet intelligi D. Auguſt. & habetur in c. quis neſciat.
vni. bap. 9 diſtinct. vbi dicitur: Quis neſciat ſacram ſcripturam canonicam tam veteris quàm noui teſtamenti
certis terminis ſuis cõtineri, vt de illa omnino dubitari aut diſceptari non poſſit, vtrum verum vel re-
ctum ſit quicquid in ea ſcriptum ſit vel conſtiterit eſſe? ¶ Secũda concluſio: Diſputare de fide ad con-
futandos errores, vel ad manifeſtandam veritatem, aut ad fidei manifeſtationem, nõ eſt de ſe illicitũ:
Act.9. imò ad hoc tenentur prælati, cùm errores inſurgunt. Sic legimus diſputaſſe D. Pau. Saulus enim cõua-
1. Pet.3. leſcebat & confundebat Iudæos, & loquebatur cum Gentibus, & diſputabat cùm Græcis. Et D. Pet.
Parati ſemper ad ſatisfactionem & reddendam rationem de ea quę in vobis eſt fide. Et.1. ad Titum.1.
Oportet epiſcopum eſſe amplectentem eum qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem: vt po-
tens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi etiam inobedien-
tes, vaniloqui, & ſeductores. ¶ Tertia concluſio: Non licet laicis perſonis, maximè illiteratis, qui non
ſunt in fide perfecti, de fide diſputare. Quia hoc prohibitum eſt per Eccleſiam ſub ſententia excom-
municationis, vt habetur in c. quicunque. §. inhibemus, de hæret. in. 6. vbi dicitur: Inhibemus quoq;
ne cuiquam laicæ perſonæ liceat publicè vel priuatè de fide catholica diſputare. Qui verò contrà fece-
rint, excommunicationis laqueo innodentur. Hac via graſſati ſunt Lutherani, qui mulieres & artifi-
ces ad diſputandum & ſeducendum induxerunt. ¶ Quarta concluſio: Diſputare de fide coram ſapien-
tibus & doctis, gratia exercitii, vel ad probandam ſufficientiã alicuius, vt in gymnaſiis Theologicis,
& vniuerſitatibus, non eſt illicitum: ferrum enim ferro acuitur. ¶ Quinta concluſio: Diſputare de fide
coram ſimplicibus & infirmis in fide, qui non ſolicitantur neque impugnantur ab hæreticis, nõ eſt li-
citum propter periculum illorum. Quia eorum fides ex hoc redditur infirmior, quando niſi diuerſum
audierunt ab eo quod credunt: & ideo non expedit eis, vt verba infidelium diſputãtium cõtra fidem
audiant. Et ſic prohibitum eſt in l. nemo. C. de ſumma Trinitate. Sic etiam intelligitur illud Apoſto.
2. Tim.2. Noli contendere verbis: ad nihil enim vtile, niſi ad ſubuerſionem audientium. Per quæ verba non in-
tendebat Apoſtolus prohibere omnem diſputationem. Quia ipſe (vt dictum eſt) diſputauit. Et circa
hoc Tito ſcripſit de epiſcopo (vt dictum eſt) ſed prohibebat diſputationem puerilem & rixoſam vel
periculoſam coram ſimplicibus, nõ autem diſputationem ordinatam. ¶ Sexta concluſio: Diſputare in
præſentia eorum qui agitantur & ſolicitantur ab hæreticis, ad confirmandum eos in fide, non eſt illi-
citum, imò præceptum, vt dictum eſt: Quia per hoc ſimplices confirmantur, & tollitur hæreticis deci-
piendi facultas: & ipſa taciturnitas eorum qui reſiſtere deberent peruertentibus fidem, eſt erroris con-
firmatio. Vnde D. Grego. in Paſtorali ait: Sicut incauta locutio in errorem protrahit: ita indiſcretum
ſilentium eos qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Et D. Hieronymus in epiſtola ad Paulinum,
c.4. Sancta quippe ruſticitas ſolùm ſibi prodeſt. Et quantum ædificat ex vitæ merito Eccleſiam Chri-
ſti, tantũ nocet ſi deſtruentibus non reſiſtat. Et ideo prælati inſurgentibus hæreticis & ſeminantibus
hæreſes, debent fidem prædicando corroborare, & errores confutare.

Ver. 7. DE INFIDELITATE CHRISTIANORVM.

INfidelitas Chriſtianorum habet aliquos gradus, quos aliqui vocãt ſpecies. Primus gradus ſiue pri- C
2.2.q.11. ma ſpecies dicitur titubatio, quando ſcilicet aliquis non aſſentit firmiter his quæ ſunt fidei: ſed ha-
Septem infidelitatis ſpecies. bet formidinem de oppoſito. Talis dicitur infidelis per defectum. vnde in cap.1. de hæreticis dicitur,
Dubius in fide, infidelis eſt. Et hæc infidelitas cùm infirmitatem quandam habeat, nõ demeretur ab-
iurationem, ſed benignam ſuſceptionem, cõfortationem, ac roborationem. Vnde Apoſto. Infirmum
in fide aſſumite: hoc eſt affectu charitatis vobis coniungite, & ſupportate, & nõ in diſceptationibus
Rom.14. cogitationum abinuicem accuſantium, aut etiam defendentium. Debemus enim nos firmiores imbe-
Rom.15. cillitatem infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere. Et Chriſtus dixit Petro: Et tu aliquando con-
uerſus, confirma fratres tuos. Ideo tales nõ debent inuolui pœnis iuris, niſi pertinaciter vellent in du-
Luc.22. bitatione manere. Secundus gradus ſiue ſpecies infidelitatis Chriſtianorũ dicitur ſimplex diſcreden-
tia eorum quæ ſunt fidei, vel credulitas eorum quæ fidei contrariantur citra pertinaciam. Tales infi-
Diſcredẽtia ſimplex. deles dicuntur incidiſſe in hereſim, hoc eſt in errorem contra fidem, Omnis enim error contra fidem,
hæreſis dicitur: ſed non facit hominem hæreticum, niſi adſit pertinacia. Vnde D. Auguſt. contra Do-
natiſtas c.2. dicit D. Cyprianum, qui zelo fidei dixerat baptizatos ab hæreticis eſſe rebaptizãdos, hæ-
reticum non fuiſſe. Paratus enim erat potiori ratione docente corrigi. Et in.1. de Trinitate de ſeipſo
Paratus corrigi non eſt hæreticus. dicebat: Errare potero, hæreticus tamen non ero. Quicunque enim paratus eſt errorem corrigere, nõ
eſt pertinax, & per conſequens nec hæreticus. Vnde in can. dixit Apoſtolus. 24. quęſt. tertia, habetur
Si qui ſententiam ſuam, quanuis falſam atque peruerſam, nulla peruicaci animoſitate defendunt, quę-
runt autem tota ſolicitudine veritatem, corrigi parati cum inuenerint, nequaquam ſunt inter hæreti-
cos

cos deputandi ; ſed de his amplius verſiculo ſequenti. Hæc infidelitas, ſi ſit purè interior, eſt quidem peccatum mortale, & virtutem fidei corrumpit demeritoriè & effectiuè diſpoſitiuè ; ſi autem fuerit exterius manifeſtata, inuoluit authorē ſuum ſententia excommunicationis, neceſſitatq; ad adiurationem & emendam ſecundum arbitrium epiſcopi. iuxtà ca. ad abolendam, de hære. Emenda autem eſt, vt ad agendam condignam pœnitentiam in perpetuo carcere detrudatur, vt habetur in ca. excommunicatus, in. 2. eodem titu. Poſſunt tamen inquiſitores vnà cum prælatis, cuius iuriſdictioni ſubſunt, ſuper huiuſmodi pœna cum eis diſpenſare, vel eam mutare cum viderint, vt habetur in c vt commiſſi. §. necnon, de hæret. in 6. Abiurationis autem forma ſumitur ex ca. Ego Berēgarius, de conſec. diſtin. 2. & fit hodie communiter hoc modo : Ego N. nunc cognoſcens veram, catholicam, & Apoſtolicam fidem, anathematizo omnem hæreſim, præcipuè eam de qua condemnatus ſum, videlicet, &c. (hic inſeruntur errores de quibus eſt condemnatus) & quamcunque aliam hæreſim. Conſentio autē ſanctæ Romanæ Eccleſię & apoſtolicæ ſedi, & corde & ore profiteor me eandem fidem tenere quam Romana Eccleſia tenet : Iurans per ſacroſanctam & homouſion Trinitatem, & per hæc ſacroſancta Chriſti euangelia, eos qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus ſuis æterno anathemate dignos. Quòd ſi ego aliquando contra hoc aliquid ſentire aut prædicare præſumpſero : canonum ſeueritati ſubiaceam. Lecto, perlecto, ſponte ſubſcripſi hanc meæ fidei confeſſionem. Et hoc dicto, ſubſcribit ſe notarius, poſtmodum apponit teſtes præſentes, & ſubſcribit etiam ſe ; & talis abiuratio ponitur in actis & archiuis curiæ.

Epiſcopi & inquiſitores poſſunt diſpenſare in pœna carceris.

Abiurationis forma.

Ver. 8. DE HAERESI ET HAERETICIS.

A TErtius gradus ſiue ſpecies infidelitatis dicitur hæreſis perfecta, quæ poteſt ſic deſcribi: Hæreſis eſt aſſertio falſa, ſiue dogma falſum catholicæ veritati cōtrarium, cum pertinacia in eo qui Chriſtianam fidem profeſſus eſt. Dicitur aſſertio vel dogma falſum, & non factum peruerſum: quia factū peruerſum contra veritatem catholicam, non eſt hæreſis : ſicut furari aut adulterari. Eſſet tamen hæreſis dicere & aſſerere quòd furari & adulterari non eſt peccatum. & ſic de aliis. Catholica autem veritas ſecundum dominum Cardinalem de Turre cremata, in ſua ſumma de Eccleſia lib. 4. parte. 2. c. eſt veritas pendens ex diuinæ reuelationis lumine ſupernaturali, mediatè vel immediatè, explicitè in propria verborum forma, vel implicitè: vt ea quæ pendent ex illis in bona & neceſſaria conſequentia. Et ſic omnia quæ explicitè habentur in articulis fidei, & in ſacra ſcriptura ac determinationibus vniuerſalis Eccleſiæ, vel poſſunt ab eis deduci in bona & neceſſaria conſequentia, ſunt de fide, & oppoſita ſunt hæreſes. Ideo hæc eſſet hæretica, Chriſtus non eſt riſibilis ; quia licet eius oppoſita non explicitè contineatur in ſacra ſcriptura: tamē oppoſita poteſt deduci ex articulis fidei. Quia bene ſequitur, Omnis homo eſt riſibilis : Chriſtus eſt homo: ergo Chriſtus eſt riſibilis. Hæc infidelitas ſiue hæreſis ſubiectiuatur in intellectu, cum intellectus ſit principium elicitiuum actus infidelitatis: quemadmodum & fidei: quia oppoſita habent fieri circa idem. Veruntamen quemadmodum fides pertinet ad voluntatem imperatiuè, & tanquam primum motiuum per piam affectionem: Sic etiam infidelitas pertinet ad voluntatem per impiam & malam affectionem. Infidelitas quidem Gentilium & Iudæorū habet malam affectionem circa finē, qui eſt Chriſtus, quem totaliter negant. Hæreſis autē non habet impiā aut malam affectionē circa finē, ſcilicet Chriſtum, ſed circa media: quia deficit in eligendo ea, quibus Chriſto aſſentiendum eſt : quia non eligit ea quæ ſunt verè à Chriſto tradita : ſed ea quæ ſibi propria mens ſuggerit. & ideo hæreſis eſt infidelitatis ſpecies, pertinēs ad eos qui Chriſti fidem profeſſi ſunt. Ideo D. Hierony. dicit : Hæreſis Græcè ab electione dicitur: quia ſcilicet, eam vnuſquiſq; eligit diſciplinam, quam putat ſuo proprio iudicio eſſe meliorē: nō autem diſciplinam publicam, quæ diuinitus traditur. Et ſic ad hæreſim perfectam (quæ facit & denominat hominē hęreticū) duo requiruntur, ſcilicet error in intellectu, & pertinacia malæ electionis in voluntate: vt ſcilicet non ſit paratus corrigi, prout dictum eſt ꝙ Et quia hęreſis habet quandā ſimilitudinem cum ſecta, ſuperſtitione, & ſchiſmate: ideo contrahit quandoque nomen illorum. differunt tamen abinuicem. Quia ſecta importat diuiſionem à communi ſententia, circa quamcunque materiam. vnde Philoſophi diſcedentes à cōmuni opinione aliorum Philoſophorum, ſectam facere dicebantur. Hæreſis verò diuiſionem & ſeparationem importat: ſed addit quòd ſit contra veritatem catholicam. & ſic hęreſis poteſt dici ſecta, ſed non econuerſo. Superſtitio autem importat ſuperfluitatem & contrarietatem contra cultum Chriſtianæ religionis, & per hoc etiam diuiſionem. Sic etiam hæreſis importat diuiſionem & contrarietatem contra fidem, quæ eſt fundamentum religionis Chriſtianæ : Sed ſchiſma ex ſua ratione importat diuiſionem contra bonum commune. Hæreſis ſuperaddit: quia importat diuiſionem & ſeparationem contra bonum commune fidei, & Eccleſiæ vnitatem. & ſic omnis hæreticus eſt ſciſmaticus, ſed non econuerſo. Ex prædictis apparet primò, quòd hæreſis diuiditur in hæreſim ſimplicem, ſiue imperfectam, & in hæreſim perfectam. Hæreſis ſimplex eſt, quando quis non totaliter diſcedit à fide, nec habet pertinaciam adiunctam, ſed admittit correctionem. Hæreſis perfecta eſt, quando eſt adiuncta pertinacia. de pœna illius dictum eſt verſiculo præcedenti. Apoſtaſia eſt, quando quis totaliter diſcedit à fide, vt inferiùs dicetur. Differentia eſt inter hæreſim ſimplicem, & hæreſim perfectam : quia hæreſis ſimplex non nominat hominem hæreticum: & quia non habet adiunctam pertinaciam, ſed admittit correctionem. Perfecta verò hæreſis facit & denominat hominem hæreticum, & habet ſecum adiunctam pertinaciam : & nullo modo admittit emendam ſiue correctionem. Quid autē dicatur pertinacia, & quibus modis aliquis poſſit conuinci de ea, dictum eſt. Secundò ex præmiſſis apparet quis ſit hæreticus: ille ſcilicet qui aſſentit pertinaciter alicui ſententiæ contra veritatem catholicam. Aliqui verò ſic definiunt hæreticum: Hæreticus eſt, qui relicta fide & Eccleſiæ doctrina, alicuius temporalis commodi gratia, & maximè gloriæ, falſas & nouas opiniones gignit vel ſequitur, vt vel ſic maneat ab Eccleſia diuiſus. Tertiò apparet quòd hæreſis habet tres proprietates: prima quia vt cancer ſerpit. Secunda, quia eſt morbus incurabilis, ſciens quia ſubuerſus eſt. Tertia, quia lites, diuiſiones, & ſchiſmata generat. Audio ſciſſuras eſſe inter vos, & ex parte credo, nam oportet hæreſes eſſe.

Hæreſis qd.

Catholica veritas quid

Super epi. ad Galat.

Hæreſis perfecta duo requirit.

Hæreſis quomodo differt à ſecta & ſchiſmate.

Hæreſis diuiſio.

Apoſtaſia quid.

c. 5. §. 7. ver. 1.

Hæreticus quis dicatur

Ad Tit. 3.

1. Cor. 11.

Ver. 9.

Ver. 9. DE CAVSA, ORIGINE, AC FINE HAERESIS ET HAERETICORVM.

PRimam hæreſis cauſam, fontem, & originem Chriſtus Mat.13. in parabola zizaniorum, per quæ B
hæreſes ſignificantur, oſtendit inquiens, Inimicus homo (hoc eſt inimicus hominis) hoc fecit. Ini
Sapien.1. micus autem hominis eſt diabolus, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum. Ideo.1.Pet.5 Ad-
Diabolus uerſarius veſter diabolus circuit quærens quem deuoret. Diabolus enim primū falſum dogma & pri
primam hæ mam falſam aſſertionem cōtra veritatem diuinam in paradiſo terreſtri ſeminauit. Dixerat enim Adæ
reſim ſemi- Deus: De ligno ſcientię boni & mali ne comedas: in quacunq; enim die comedetis ex eo, morte mo-
nauit. rieris: Diabolus autem mulieri ſuæ captioſę interrogationi reſpondenti, aſſeuerauit: Nequaquam mo
Gen.2. riemini: ſed eritis velut dij, ſcientes bonum & malum. Ab eo tempore nō ceſſauit falſas opiniones gi-
gnere, et ſchiſmata ſuſcitare. Hic turrim Babel ędificari perſuaſit. Hic Dathan, Abiron, & Chore, con-
Gen.10. tra Moyſen & Aaron concitauit. Hic ſe futurum eſſe ſpiritum mendacij in ore prophetarum Achab
Ioan.8. dixit, & præualuit. Hic tempore Chriſti hæreſim Sadducęorum de reſurrectione ſeminauit & fouit.
2.Cor.11. Ideo Chriſtus: Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit. Cum loquitur mēdacium, ex pro-
priis loquitur: quia mendax eſt, & pater eius, ſcilicet mendacij. & Apoſtolus: Timeo ne ſicut ſerpens
decepit Euam aſtutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri, & excidant à ſimplicitate, quę eſt in Chriſto
Ieſu. Inducit autem diabolus hominem in infidelitatem & hæreſim per libertatem carnis, qua ſoluun-
tur omnes vires & accenditur libido, & inanis gloria, atque cupiditas dominandi. Cōmune eſt enim
Libertas car omnibus fermè hæreticis propriam aucupari gloriam, magnaq; ambire. Theobutes enim (quia epi-
nis eſt hære ſcopatus repulſam patiebatur) Eccleſiam cœpit perturbare, & omnia corrumpere. Valentinus etiam
ſum via. epiſcopatum ambiens, & fruſtratus, nouam hæreſim contra Chriſti humanitatem confinxit. Nouatus
Propriū hæ cupiditate ductus, cum in eccleſia Epiſcopus eſſe nequiret, ſe ab aliis epiſcopum creare fecit extra ec-
reticorum cleſiam, vt Epiſcopus hæreſim ſuā introduceret. Apollinaris etiam vidēs ſe contentioſum & in diſpu
quid. tationibus triumphare, nouam hæreſim adinuenit. Arrius gloriæ, laudis, nouitatisq; cupidus: praua
de fide Chriſti proferre conatus eſt. Aërius quoque ambiens epiſcopatum, nec valens aſſequi, dixit
presbyteros ab epiſcopis ſolo nomine differre. Ioannes Vviclefz epiſcopatū Vigorien. ambiuit, quo
fruſtratus eccleſiam cœpit perſequi. Tandem Lutherus, quia indulgentiarum præco & cōmiſſarius
eſſe nequiuit, eas eſſe nullas contendit, & contra eccleſiam debacchatus eſt, omnesq; ferè ſophitas &
damnatas ſuſcitauit hæreſes.

Ver. 10. DE VERSVTIIS HAERETICORVM.

Li.t.de Tri- OMnes hæretici hac vtuntur verſutia (ſecundum D. Auguſt.) quòd conantur ex ſcripturis ſacris C
nit.c.3. perperam intellectis defendere & fulcire errores ſuos, atque prauos mores: & in lib. contra Do-
natiſtas, c.19. allegans illud Ezech.16. Sumens de veſtimētis meis feciſti tibi excelſa. Hæretici, inquit,
Omnes hære ad imagines fantaſmatum ſuorum (quibus voluptari carnalis anima delectatur) conuertunt omnia
tici nitūtur ſacramenta & verba ſacrorum librorū: quaſi grande & non vitioſiſſimum dicendi genus ſit, deprauа-
ex ſacris li- re ſententias, & ad voluntatem ſuam ſcripturam trahere repugnantē, vt D. Hieron. ait in epiſtola ad
teris confir- Paulinū, c.6. et D. Petrus dicit, D. Pauli epiſtolas ab indoctis et inſtabilibus deprauari, ſicut et cęteras
mare ſuas ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem. Plerunque truncatè allegant vt magis appareant, & repro-
hæreſes. batas afferunt expoſitiones. Nonnunquam argumenta ſanctorum & antiquorum doctorum ingerūt
Alia verſu- pro reſolutionibus: vt noſtris temporibus in libro cui titulum apposuerunt, Vnio decidentium. Ter
tia hæreti- tullianus aduerſus Valentinianos aliam verſutiam detegit, dicens: Hęretici nil magis curāt, quàm oc
corum. cultare vel diſſimulare in oculis circunſpectorū ea quæ prædicant, & paulatim in angulis coram in-
Verſutia cautis deregere. Vnde in hiſtoria Eccleſiaſtica lib.7.c.25. dicitur, quòd Paulus Samoſatenus ſuam hæ-
Arrii. reſim nunc occultare, nūc diſſimulare conabatur. Hac vtuntur nunc Lutherani & neoterici hæretici,
In 1.con. nō poſſint conuici, ac etiā verſutia Arrij: qui, qui vt habetur in hiſtoria Tripartita lib.5.ca.34. & 42.
Epiſt. Pela. Ne nobiſcum compelleretur fateri homouſion, hoc eſt eiuſdem ſubſtantiæ ſiue conſubſtantialem pa-
Verſutia tri filium, petebat ſubmoueri quæſtiones & inquiſitiones. Licet Chriſtus cōtra Scribas & Phariſæos
Celeſtini. eis vſus fuerit. Sic hodie viuaciſſimas rationes quas ſoluere nequeunt, ſophiſmata vocant. Tergiuer-
ſationibus & doloſis ęquiuocationibus, ſi vrgeātur, euadere nitūtur, omnia ambigua, inuoluta, adum
brata, promptè proferunt, vt non facile eorum ſententia innoteſcat. Inde dolis inſidiantur, vt non niſi
docti & in eorum verſutiis exercitati, eos valeant deprehendere. Narrat D. Aug. quomodo Celeſti-
nus Pelagiana infectus hæreſi, purgans ſe coram Innocentio papa, dixerit: Damno eos qui dicunt pec
catum Adæ ipſi ſoli obfuiſſe, & non generi humano. Damno inſuper q; infantes nuper nati in eodem
eſſent ſtatu, in quo Adam fuit ante peccatum. Hanc audiens Innocentius confeſſionem, exiſtimauit
eum ſentire ſecundum veram eccleſiæ fidem, quòd Adam traduxiſſet originale peccatum in poſte-
ros, quodq; egeant infantes baptiſmate. Ipſe verò Celeſtinus cum in ſua recepiſſet conuenticula, li-
berius loquens ait: Adam obfuit humano generi, ſolum dando inobedientię exemplum, nō autē pec-
catum originis in poſteros transfundendo. Dixitq; infantes abluendos baptiſmate ſacro, non vt de-
leatur peccatū aliquod: (Nam illud nullum eſſe putabat) ſed vt cōſequi valeant regnū cœlorum, pro-
Ioan.3. pter Domini ſententiā dicentis: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, &c. De eorum ob-
ſcuritatibus ſimulatis vide Irenæum aduerſus hæreſes, lib.1.c.5. Hieron. de Praga, cum ei imponere-
tur quòd dixiſſet panem manere poſt conſecrationem euchariſtiæ, verum eſt, inquit, apud piſtorem:
tamen revera erat illius ſectæ. Valden. interrogati, vtrum in ſacramento altaris eſſet verum corpus
Chriſti, dixerūt quòd ſic, propter verbum Domini dicentis: Hoc eſt corpus meum. Vbi autem vrge
bantur, dicebant ibi eſſe corpus Chriſti non in veritate, ſed in figura, ſicut Ioannes fuit Helias. In hi-
Dolus ſtoria Tripartita habes dolum Arrij, qui percontatus ab Imperatore, ſi decreta Niceni concilij vellet
Arrii. ſeruare: ille nil immoratus, repente ſe ſubſcripſit. Cumq; Imperator illi iuſiurandum inferret, mox
iurauit ſe credere quod ſcripſerat, ſcilicet ſectam ſuam quam in charta ſcripſerat, & ſub ala ſua occul-
tam tenuerat, & ſe iuraſſe verum credidit: licet Imperator de ſubſcriptione Niceni cōcilij inquiſiſſet.
De eorum verſutia D. Hiero. in Apologia contra Origen. epiſtola.32. Si, inquit, hæretici vrgeri cœ-
perint,

perint, aut ſubſcribendum eis fuerit, aut exeundum de Eccleſia, miras ſtrophas videas. Sic verba temperant, ſic ordinem vertunt, & ambigua quęque concinnant, vt noſtrã & aduerſariorum fidẽ teneant: vt aliter catholicus, aliter hæreticus, quaſi non eodẽ ſpiritu, & Apollo Delphicus atq; Lixias oracula fuderit Crœſo & Pyrho, diuerſis temporibus, ſed pari illudẽti ſtropha. Exempli cauſa pauca ſubiiciã. Credimus (inquiunt) reſurrectionem futuram corporum. Hoc ſi bene dicatur, pura confeſſio eſt: ſed quia corpora ſunt cœleſtia & terreſtria, ponunt corpus: vt orthodoxus audiens carnem putet, hæreticus vt ſpiritum recognoſcat. Hæc prima eorum decipula. Quæ ſi deprehenſa fuerit, inſtruunt alios dolos, & innocentiam ſimulant, & malitioſos nos vocant, quaſi ſimpliciter credentes, aiunt: credimus reſurrectionem carnis. Quid quæris amplius? Et in peruerſum ſtudiis commutatis, nos Sycophantę, illi ſimplices appellantur. Quòd ſi obduraueris frontem, & vrgere cœperis carnem digitis tenens, an ipſam reſurrecturam dicant quæ tangitur, quæ cernitur, quæ incedit & loquitur? Primò rident, deinde annuunt, dicentibusq; nobis vtrum capillos & dentes, pectus & ventrem, manus & pedes, cæteroſque artus reſurrectio exhibeat: tunc vero riſu ſe tenere non poſſunt, cachinniſq; ſoluentes ora, tonſores nobis neceſſarios, & placentas, & medicos, & ſutores ingerunt: vtroſq; interrogant, vtrũ credamus & genitalia vtriuſq; ſexus reſurgere. Noſtras genas hirtas, fœminarũ lenes fore, & habitudinem corporis por maris & fœminę diſtinctione diuerſam. Quod ſi dederimus, ſtatim expetunt vuluam & critum, & cætera quę in ventre & ſub ventre ſingula membra negãt, & corpus quod conſtãt ex membris, dicunt nõ reſurgere. Hactenus D. Hiero. His ſermonibus inuolutis cõcinnationibusq; mẽdoſis hæreſiarchæ eccleſiam Chriſti lacerant atq; corrumpere nituntur. Has ſtrophas facile eſt inuenire in Lutheranis, præcipue circa fidei iuſtificationem. Si vrgeantur quòd fides poteſt abſq; charitate & gratia eſſe, reſpondent illam non iuſtificare, ſed quæ per dilectionem operatur. Si dilectio, ſpes, pœnitentia, & opera aliarum virtutũ adducãtur, dicunt q; fides omnia neceſſaria ad iuſtificationem includit, conformiter ad D. Pau. dicentem: Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt, &c. Si dicatur q; D. *Heb.11.* Pau. dicit opera prædicta ex fide originari, & ideo nõ ſequitur: Radix gignit fructus, ergo ſola radix gignit fructus. Rident, vocãt ſophiſtas, & oblatrant, conuitia pené innumera confingẽtes. Et in ſuis conuenticulis & apud ſimplices ſolam fiduciam iuſtificare dicunt pœnitentiam omnino abnegãtes. Si præueniantur in iudicio, ab initio fugam mutato habitu pręſidiũ arbitrantur. Si capiãtur ad corpus & ſuper impoſitis interrogentur, potẽter contempto iuramento quicquid etiam ſi coram teſtibus dixerint, inficiantur. Si accarentur teſtes, friuolas adducunt obiectiones & conuitia, & per cõplices minis ac aliis inordinatis & illicitis mediis teſtes ſubornare & corrumpere conantur. Si conuincantur, gloſant ad bonum ſenſum, vt dictum eſt, vt vel ſic elabi poſſint: & ad hanc inſaniam venerunt, vt veros catholicos & Eccleſiæ authoritatem obſeruantes, eorumq; erroribus contradicentes, non vereantur publicé hypocritas, Phariſeos, & hæreticos prædicare. Quare monendus eſt populus, ne tales qui ab Eccleſiæ catholicæ fide, & ritibus vniuerſaliter obſeruatis diſcrepantia prædicantes aut annuntiãtes audiant, aut in domos ſuas recipiant, aut eis aue dicant, prout monuit D. Ioan. in ſua ſecunda canonica: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam (ſcilicet ab Eccleſia receptam) non affert, nolite recipere eum in domũ, neq; aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, cõmunicat operibus eius malignis. & Ro. 16. Rogo autem vos fratres, vt obſeruetis eos qui diſſenſiones & offendicula pręter doctrinam quam vos didiciſtis, faciunt: & declinate ab illis. Huiuſmodi enim Chriſto domino nõ ſeruiunt, ſed ſuo vẽtri. Et per dulces ſermones ſeducunt corda innocentium. & Galat. 1. Sed ſi licet nos aut Angelus de cœlo euangelizet vobis præterquã quod euãgelizauimus vobis (ſcilicet explicité vel implicité) anathema ſit. Sicut prædiximus, & nũc iterum dico vobis: Si quis vobis euangelizauerit præterquã (hoc eſt contra id) quod accepiſtis, anathema ſit: & ad Timot. Si quis aliter docet, & nõ acquieſcit ſanis ſermonibus Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei quæ ſecundum pietatem (ſcilicet matris Eccleſiæ) eſt doctrinæ, ſuperbus eſt, nihil ſciens, ſed languens circa quæſtiones & pugnas verborum, &c. Et in fine eiuſdem cap. O Timothee depoſitum cuſtodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & appoſitiones falſi nominis ſcientiæ: quam quidam appetentes circa fidem exciderunt. Chriſtus enim dixit: Attendite á falſis prophetis. dedit ſigna quibus poſſint cognoſci: A fructibus (inquit) eorũ cognoſcetis eos. *Ioan. 13.* Primus fructus eorum, eſt hypocriſis & ſimulatio. Veniunt (inquit) in veſtimẽtis ouium, intrinſecus *Luc. 14.* autem ſunt lupi rapaces. Ab Apoſto. vocantur operarii ſubdoli, transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti. *Lutheranorum vita ex* Suis affirmatiuis gloriã Dei ſimulant, & quædam recta docent: ſed ſuis negatiuis Deũ ignorant, & *diametro pugnat cum* veluti cauda ſcorpionis mordent morſu amariſſimo: nihil magis annunciãt quám Chriſtum, & nihil *Chriſto.* magis odiunt quám Chriſti imitationem: quãuis Chriſtus dixerit, exemplũ enim dedi vobis, vt quẽadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Et Lucæ. 14. Si quis vult venire poſt me abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. *Ad Titum.* Si perſcrutari velis ſingula, facile reperies vitam illorum cum vita Chriſti ex diametro pugnare, & verificatur illud: Confitentur ſe noſſe Chriſtum, factis autem negant. Chriſtus enim abnegauit ſemetipſum, ipſi ſunt ſeipſos amantes, & de ſe præſumentes. Chriſtus humilis, ipſi elatiſſimi, omniũ aliorum etiam ſanctorum contemptores. Chriſtus ieiunauit & auſteram vitam duxit, ipſi aduerſantur ieiuniis, & voluptuoſiſſimam ducunt vitam. Pauperes commendant, & ipſi illorum bona iniquè detinent & rapiunt: fidem pręedicant, & infideliter viuunt: ab initio ſemipleno ore loquuntur hæreſes, deinde alté prædicant: & ne reprehendi poſſint, ſubmiſſe gloſant quæ dixerunt, vel negant, vel tergiuerſantur, in latebris ambulant, ſub caminis prædicãt, nõ vt Chriſtus & Apoſtoli, qui palam loquebantur mundo, & conſtanter affirmabant. hi autem, vt dictum eſt, inficiantur in ſignum euidentiſſimum falſitatis.

Ver. 11. DE APOSTASIA. *2.2.q.12.*

A QVartus gradus ſiue quarta ſpecies infidelitatis dicitur Apoſtaſia: quæ nil aliud eſt, quám retroceſſio: & opponitur coniunctioni. *Apoſtaſia quid et quotuplex.* Et quia tripliciter poteſt quis cõiungi Deo: ita tripliciter diſiungi & retrocedere ab eo. & ſic eſt triplex apoſtaſia: primo coniungitur homo Deo per fidem: & *Apoſtaſia à fide.* ideo quando quis totaliter recedit á Deo, & totaliter negat fidem, eſt apoſtata á fide. Secundo homo

con-

Apoſtaſia ab obedientia.

coniungitur Deo per debitam & ſubiectam voluntatem, ad obediendum præceptis eius. Et retroceſſio à diuina obedientia, eſt apoſtaſia ab obedientia. Hæc virtualiter inuenitur in omni peccato, formaliter autem quando contrauenit præceptis Dei vel Eccleſiæ ex contemptu. Aliquando tamē procedit ex infidelitate, vt cùm quis non credit ſummum pontificem vel Eccleſiam non poſſe præcipere, & talis vt hereticus debet puniri, vt in ç. Nulli fas eſt. 19. diſtin. Tertiò coniungitur homo Deo per aliqua ſpecialia ad ſupererogationem pertinētia, ſicut per religionem, clericaturam, vel ſacrum ordinem. & ſi quis retrocedat, talis retroceſſio dicitur apoſtaſia à religione vel ſacro ordine, vel à clericatura.

Apoſtaſia ab ordine.

Verùm quia iſtæ cōiunctiones ſunt quodam modo ſubordinatæ, & vna præcedit aliam, ideo poteſt eſſe aliquis apoſtata à clericatura, & tamen non erit apoſtata ab obedientia. Item poteſt eſſe aliquis apoſtata ab ordine ſacro & religione, qui non erit apoſtata a fide. Sed cùm fides ſit prima coniunctio, remota illa remouentur ſequentes. Ideo Apoſtaſia à fide continet eminenter alias. Et præterea Apoſtaſia ſimpliciter & abſolutè atque anthonomaticè dicitur Apoſtaſia à fide: deinde de Apoſtaſia à totali obedientia Eccleſiæ: vt ſchiſmatici, deinde de apoſtaſia à religione & ordine ſacro.

Apoſtaſia differt ab aliis ſpecieb. infidelitatis.

¶ Apoſtaſia à fide differt ab aliis ſpeciebus infidelitatis: quia aliæ ſpecies vel non recedunt à fide ſuſcepta, vel non totaliter. Et quamuis infidelitas ſecundum ſeipſam nō repugnet dominio, vt dictum eſt: & aliqui fideles ſeruierint infidelibus, Ioſeph Pharaoni, Daniel Nabuchodonoſor: Apoſtaſiæ tamen infidelitas authoritate Eccleſiæ priuat apoſtatam dominio. Et licet Iuliano apoſtatæ aliqui milites ſubſeruierint: hoc ideo patiebatur Eccleſia, quia nondum habebat poteſtatem compeſcendi principes terrenos; & ſic tolerauit. Apoſtaſia à clericatura & religione, nondum facta profeſſione, poteſt eſſe abſque peccato, ac etiam à minoribus ordinibus per ſecundas nuptias, vel bigamiam. Si tamen fieret ex ſola libidine laicandi, & ex contemptu clericatus, non poſſet excuſari à peccato: cùm dixerit, Dominus pars hæreditatis meæ, &c. Apoſtaſia autem ab ordine ſacro aut à religione profeſſa, quando quis totaliter receſſit ab ordine vel religione, habitum ordinis vel religionis dimittendo, aut à monaſterio recedendo, cum intentione amplius non reaſſumendi vel reintrandi.

An & quando liceat religioſo profeſſo dimittere habitū.

Et talis non poteſt eſſe abſque mortali propter contemptum voti impliciti in ſacro ordine, vel expliciti in profeſſione. Tales ſunt excommunicati, & tenentur reuerti ad ordinem vel religionem: & ſi non reuertantur, quamuis abſoluantur ab excōmunicatione, ſunt in ſtatu damnationis, iuxta illud Lucæ decimoſeptimo. Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Si verò habitum ad horam vel breue tempus ex cauſa rationabili dimitterent aut immutarent, vt in cella propter æſtum, aut dormitionem, aut balneationem, vel etiam extra cellam in via publica, propter timorem hoſtium ſeu inimicorum, aut cauſa vitandi maius ſcandalum, nō peccarent. Si autem abſque cauſa rationabili, vel propter malum finem, vt liberiùs diſſoluantur, peccarēt mortaliter, & eſſent excommunicati, etiam ſi haberēt propoſitum reaſſumendi vel reintrandi. Mitius tamen eſſet cum eis agendū, quàm cum illis qui abſq; animo redeundi vel reintrandi hoc facerent.

§. 6. DE BLASPHEMIA.

2.2.q.13. SEcundum vitium oppoſitum fidei, & quantum ad actum exteriorem, qui eſt confeſſio fidei & ex- B
cellentiæ ac bonitatis diuinæ vel Sanctorum eius, dicitur Blaſphemia: quæ nihil aliud eſt, quàm derogatio alicuius excellentis bonitatis diuinæ vel Sanctorum. Derogatio enim excellentiæ aut bonitatis viuentium in mortali corpore, dicitur detractio, & non blaſphemia, cùm non ſint in firmo ſtatu magnæ excellentiæ.

Blaſphemia quid.

Verùm quia bonitas diuina in infinitum excedit excellentiam & bonitatem Sanctorum: ideo blaſphemia ſimpliciter & abſolutè ſiue anthonomaticè dicitur derogatio excellentiæ ac bonitatis diuinæ, & per quandam analogiam & ex conſequenti, Sanctorum: & fit quadrupliciter.

Blaſphemia quatuor modis committitur.

Primò attribuendo Deo quod ei nō conuenit: vt cùm dicitur quòd malè & iniuſtè facit, vel quòd alio modo agere deberet, aut aliquid huiuſmodi. Secundò, negando quod ei conuenit, ſcilicet miſericordiam, omnipotentiam, gubernationem, aut aliquid huiuſmodi. Sicut cùm dicitur: Deus non curat de nobis, aut in deſpectu Dei, vel (vt aliqui Hiſpani) ponderet Deo, vel Deus non poſſet hoc facere. Quæ enim implicant contradictionem, non ſunt factibilia. Ideo cùm non ſit propter defectum potentiæ Dei, ſed propter defectum potentiæ paſſiuæ rei: non eſt dicendum, Deus non poteſt facere: ſed quòd hoc ex ſe habet vt fieri non poſſit. Tertiò committitur blaſphemia, quando attribuitur creaturæ quod ſoli Deo conuenit: Puta ſi diceretur quòd diabolus eſt omnipotens, aut quòd fatum regit omnia, aut aliàs quouis modo. Quartò committitur blaſphemia in ſanctos, verbo vel facto, iniuriam irrogando.

Iniuria facta Sāctorū imaginibus dicitur blaſphemia.

& ſicut honor qui fit imagini, exhibetur imaginato (vt ſuprà dictū eſt cùm de adoratione ageretur) ſic iniuria quæ fit imaginibus Sanctorum aut reliquiis eorum, irrogatur Sanctis, & dicitur blaſphemia in Sanctos. Si prædictæ derogationes ſint per intellectum vel affectum tantum, & conſiſtant duntaxat in corde, dicuntur cordis blaſphemiæ. Si autem exterius prodeant per locutionem, dicuntur blaſphemiæ oris: Si verò per facta, dicūtur facta blaſphema, ea præcipuè quæ ſunt contra ſacramenta, ſingulariter autem contra ſacramentum Euchariſtiæ, quod eſt excellentiſſimum.

Blaſphemiæ prohibitio. Blaſphemia quale peccatum.

Blaſphemia prohibetur ſecundo præcepto primæ tabulæ. Quia magis aſſumit nomen Dei in vanum qui blaſphemat, quàm qui ſine cauſa rationabili Deum inuocat: ſicut amplius contrauenit huic præcepto, Non furtum facies, qui rapit, quàm qui furatur. Blaſphemia ex ſuo genere eſt peccatū mortale, cùm puniatur morte, Leuit. 24. Qui blaſphemauerit nomen domini, morte moriatur. Hoc tamen intelligendū eſt, ſi ex deliberatione procedat: quia aliter dicendō eſt, ſi ex ſubreptione vel abſq; deliberatione proueniat. Quod fieri poteſt quando aliquis nō aduertit illud quod dicit, eſſe blaſphemiā: quod poteſt contingere, cùm ſubitò ex aliqua paſſione in verba imaginata prorumpit, quorum ſignificationem non conſiderat. & tunc eſt peccatum veniale, nec habet propriè rationem blaſphemiæ, niſi materialiter. Si verò aduertat & conſideret ad ſignificata verborum, non excuſatur à mortali: ſicut nec ille qui ex ſubito motu iræ aduertens aliquem occidit iuxta ſe ſedentem. quia tunc cùm aduertenter

2.2.q.98. art.3.ad.2. facit, non eſt motus primò primus, neque ſecundò primus, imò eſt ſufficienter deliberatus: & paſſio videtur imperata. Idem dicit D. Thom. de periurio. ¶ Blaſphemia ſimpliciter loquendo, eſt peccatum

grauiſſi-

grauiſſimum in genere ſuo, quia contra Deum directè & immediatè. Et licet homicida adferat maius nocumentum proximo, quàm blaſphemus Deo: quia tamen in grauitate culpæ magis attēditur intentio voluntatis peruerſæ, quàm affectus operis: blaſphemus grauius peccat. Eſt etiam blaſphemia grauius periurio, vt dicit Glo. ſuper illud Epheſ. 4. Blaſphemia tollatur à vobis: qui enim peierat, non dicit neque aſſerit aliquod malum de Deo, ſed Deum adhibet teſtem falſitatis, non tanquam æſtimans Deum eſſe falſum teſtem, ſed tanquam ſperans quòd Deus ſuper hoc non teſtificetur per aliquod euidens ſignum. Canoniſtæ videntur identificare blaſphemum cum maledico, quia habent rubricam de Maledicis, & capitula loquuntur de blaſphemis, qui etiam maledicūt ſiue malè loquuntur de Deo & Sanctis. Theologi tamen dicunt Maledicum eſſe nomen generalius: accipiunt enim Maledicō largè pro omni eo qui malè dicit ſiue loquitur in iniuriam cuiuſcunq;. Et ſic ſuſurro & detractor, conuitiator & contumeliator, ſunt maledici. Specialiter verò accipiunt maledicū pro eo qui malè loquitur de Deo & Sanctis imprecatiuè ſiue deſpectiuè: Blaſphemum autem omnem malè loquentem de Deo, ſiue enunciatiuè, ſiue imprecatiuè. Ex præmiſſis apparet primò, ꝙ blaſphemia diuidi poteſt in tres ſpecies, ſcilicet enunciatiuā, maledicam, ſiue imprecatiuam, & turpiloquam: quæ committi dicitur, quando aliqui indignati reſonant verba Dei aut Sanctorum, quę videntur pudenda, vt nōnulli ſcelerati in Italia, vel cùm adducunt membra quæ non habet: & ſic ante incarnationē Chriſti fuiſſet blaſphemia enunciatiua, dicere per caput vel per ſanguinem Dei. Nunc autem poſtquàm Verbum caro factū eſt, non dicitur blaſphemia enunciatiua: quia nihil Deo attribuitur quod non habeat, ſaltem per communicationem idiomatum: ſed dicitur blaphemia turpiloqua, quia turpiter & irreuerēter talis loquitur de Deo: & habet magnam affinitatē cum maledica, & eſt acerrimè puniēda. & D. Ludouicus talium linguas faciebat cauteriſare, vt habetur in eius legenda.

Blaſphemia eſt ſimpliciter grauiſsimum peccatum.

Blaſphemia triplex.

Ver. 1. DE BLASPHEMIA IN SPIRITVM SANCTVM.

A SPecialem blaſphemiam in Spiritum ſanctum poſuit Chriſtus, dicens: Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus: Spiritus autē blaſphemiæ non remittetur. Et quicunq; dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei. Qui autem dixerit verbum contra Spiritū ſanctum, non remittetur ei, neq; in hoc ſeculo nec in futuro. & iterum: Amen amen dico vobis, ꝙ omnia dimittentur filiis hominum, peccata & blaſphemiæ quibus blaſphemauerint. Qui autem blaſphemauerit in Spiritū ſanctum, non habebit remiſſionē in æternū, ſed reus erit æterni delicti, quoniā dicebant, immundū ſpiritum habet. ❡ Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, ꝙ peccatō in Spiritum ſanctum dicitur dupliciter. Primò, quando dicitur aliquid blaſphemiū in Spiritum ſanctū, prout eſt nomen eſſentiale conueniens toti Trinitati, iuxta illud: Spiritus eſt Deus. Et ſic nō differt blaſphemia in Spiritum ſanctū à blaſphemia in filium, cum vterque ſit Deus & Spiritus ſanctus. Alio modo dicitur peccatum in Spiritum ſanctum, prout Spiritus ſanctus eſt nomē vnius perſonæ in Trinitate: & tunc diſtinguitur à blaſphemia in Filium hominis, Chriſtus enim operabatur quædam humanitus, comedendo, bibendo, & alia huiuſmodi faciendo: & quędā diuinitus, dæmones eiiciendo, mortuos ſuſcitando, & peccata remittēdo, virtute propriæ diuinitatis, & per operationem Spiritus ſancti, quo ſecundum humanitatem erat repletus: Iudæi autem primò dixerunt blaſphemiā in filium hominis, cùm dicebāt eum voracē, potatorem vini, & Publicanorum amatorem. Poſtmodū blaſphemauerūt in Spiritum ſanctum, cùm opera quæ ipſe operabatur virtute propriæ diuinitatis, & per operationem Spiritus ſancti, attribuebāt principi dæmoniorum. Ideo dicuntur blaſphemaſſe in Spiritum ſanctum. D. Auguſt. vocat blaſphemiam ſiue peccatum in Spiritum ſanctum, finalem impœnitentiā ſiue perſeuerantiam vſque ad mortem incluſiuè: quę dicitur peccatum in Spiritum ſanctum, quia eſt contra remiſſionem peccatorum, quæ attribuitur ſpiritui ſancto. Nec prædicta dixit Chriſtus Iudæis, quaſi ipſi peccarent hoc modo contra Spiritum ſanctum, nondum enim erant finaliter impœnitentes: ſed admonuit ne taliter loquentes ad hoc peruenirēt, ꝙ in ſpiritum ſanctū peccarent, hoc eſt perſeuerarent in peccatis vſq; ad mortē incluſiuè: quia poſt mortē non remitteretur. & hoc modo debet intelligi quòd peccatū in ſpiritū ſanctum eſt irremiſſibile. Alii dicunt blaſphemiam & peccatum in ſpiritum ſanctum eſſe, quando quis peccat contra appropriata Spiritui ſancto: Sicut enim Patri appropriatur potentia, & Filio ſapientia: ſic Spiritui ſancto bonitas. Ideo dicunt peccatum ex infirmitate eſſe in Patrem, ex ignorantia in Filium, & ex malitia in ſpiritum ſanctum. ❡ Peccatū autem dicitur ex malitia, quādo ſcienter ex ipſa electione mali quis peccat. Quod contingit dupliciter. Vno modo ex conſuetudine ſiue ex inclinatione habitus mali, qui dicitur vitium. Et ſic nō eſt idem, peccare ex malitia, & peccare in ſpiritū ſanctū. Alio modo contingit ex eo ꝙ quis per contemptum abiicit & remouet id quod electionem malā poterat impedire: puta ſpem & timorē, quæ ſunt effectus & dona Spiritus ſancti in nobis: ſicut & bona inſpiratio, remorſus conſcientiæ, redargutio, & alia huiuſmodi. & ſic peccare ex malitia eſt ſcienter & aduertenter complacere in peccato cognito, & reſiſtere Spiritui ſancto: & hoc dicitur peccatum in Spiritum ſanctum. quod quidem poteſt dici irremiſſibile, nō quòd nullo modo remittatur, ſicut de finali impœnitentia dictum eſt: ſed quia difficulter remittitur, vel quia quantum eſt de ſe, non habet meritum, aut cauſam remiſſibilitatis, ſiue quod remittatur.

2.2.q.14.
Mat. 12.
Mar. 3.
Peccatū in ſpiritū ſanctum dupliciter conſideratur.
Ioan. 14.
Mat. 12.
In lib. de verb. do.
Peccare ex malitia, eſt peccare in Spiritum ſanctum.

Ver. 2. DE SPECIEBVS PECCATI IN SPIRITVM SANCTVM.

B MAgiſter Sententiarum in. 43. diſt. 2. dicit ꝙ ſex ſunt ſpecies peccati in Spiritum ſanctum, ſcilicet deſperatio, præſumptio, impatientia, obſtinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ gratiæ. Prædictæ autē ſpecies aſſignantur peccato in Spiritū ſanctum, prout dicitur ex electione & ſecundo modo: quia homo impeditur ab electione peccati per ſpem, quæ conſurgit ex conſideratione diuinæ miſericordiæ peccata remittentis, & præmiantis bona: & hoc tollitur per deſperationem. Item auertitur homo ab electione peccati per timorem, qui conſurgit ex conſideratione iuſtitiæ diuinæ puniētis peccata: & hic tollitur per præſumptionē, dum ſcilicet aliquis præſumit ſe poſſe gloriam adipiſci ſine meritis, vel veniam ſine pœnitentia, vt Lutherani. Retrahimur etiam à peccato per agnitionē veritatis, contra quod opponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum ſcilicet aliquis verita-

2.2.q.14. art. 2.
Sex ſpecies peccati in Spiritum ſanctum.

tem fidei agnitam impugnat, vt licentius peccet. Impedimur etiam ab electione peccati per auxilium
interioris gratiæ, contra quod opponitur inuidentia fraternæ gratiæ, dum ſcilicet aliquis non ſolùm
Hiere.3. inuidet perſonæ fratris, ſed etiam inuidet gratiæ Dei creſcenti in mundo. Retrahimur pariter à pecca
to per conſideratiõnẽ inordinationis & turpitudinis peccati cõmiſſi, iuxta illud: Vide quàm vilis &
abominalis facta es iterans vias tuas. & quo ad hoc opponitur impœnitentia, non vt ſignificat perma
nentiam in peccato vſque ad mortem: (quia tunc non eſt ſpeciale peccatum, ſed quædam peccati cir-
cunſtantia:) ſed prout ſignificat propoſitum non pœnitendi. Conſideratio autem paruitatis & breui-
Rom.6. tatis boni quod quis in peccato quærit, retrahit hominem à peccato, & inducere ſolet ad hoc quòd
voluntas non firmetur in peccato, iuxta illud: Quem fructũ habuiſtis tunc in illis, in quibus nũc eru-
Hiere.8. beſcitis? & hæc tollitur per obſtinationem, quando ſcilicet homo firmat propoſitum ſuũ in hoc quod
peccato hæreat. & de his duobus vltimis Hiere. Nullus eſt qui agat pœnitentiã ſuper peccato ſuo, di-
cens: Quid feci? quantum ad primum: Omnes cõuerſi ſunt ad curſum, quaſi equus impetu vadens ad
prælium. quantũ ad ſecundum. Obſtinatio tamen in hac via non eſt perfecta, ſicut in damnatis, qui ſic
Exod.7. ſunt in malo formati, vt non poſſint diuelli. Sed in via volũtas hominis eſt deambulatoria, flexibilis,
& 9. & mutabilis, vſq; ad mortem: ideo nõ poteſt propriè eſſe obſtinatio, ſed obduratio: ſicut de Pharaone
2.2.q.79. legimus, Induratum eſt cor Pharaonis. de cauſa vero & quomodo differant, execratio, aggrauatio, in-
art.3.ad.4. duratio, & obſtinatio, ampliùs dicetur c 18. ver.5.

Ver. 3. DE PRAECEPTIS FIDEI.

2.2.q.16. IN lege antiqua non ponuntur præcepta de fide, cùm lex non imponatur niſi ſubditis. Prima autem C
Heb.11. ſubiectio hominis ad Deum eſt per fidem, iuxta illud: Accedentem ad Deum oportet credere. Ideo
fides præſupponitur ad legis præcepta. Et propterea Deus Exod 20. id quod eſt fidei. præmittit ad le-
Rom.3. gis præcepta, cùm dicit. Ego ſum dominus Deus tuus. Et Deut.6. Audi Iſraël, Dominus Deus tuus
Mar.vlt. vnus eſt: & ſtatim incipit agere de pręceptis. Ideo Apoſtolus nominat legem antiquã, legem factorũ,
Ioan.14. & diuidit eam contra legem fidei, hoc eſt euangeliũ quod præcipit fidẽ: Qui crediderit, &c. Et alibi:
Creditis in Deum: & in me credite. Et Heb.11. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.

DE SPE THEOLOGA. CAP. XI.

2.2.q.17. SEcunda virtus Theologa dicitur Spes, quæ quo ad actum cõmuniter ſic definitur: Spes D
eſt certa expectatio futurę beatitudinis ex gratia & meritis proueniẽs, quantũ ad ipſam
rem ſperatã: quia quo ad habitũ nõ prouenit ex meritis, ſicut nec fides: donũ enim Dei,
eſt ſupernaturale, à Deo nullis præcedẽtibus meritis gratuito datũ, ſicut & fides, ne quis
Spes quid. glorietur. Quo ad habitũ autẽ ſic definitur: Spes eſt virtus theologa, à Deo in volontate
infuſa, qua homo inclinatur & diſponitur ad certitudinaliter expectandam futuram beatitudinẽ, me-
diante auxilio gratiæ Dei, qui dabit facere opera meritoria ad illã conſequendã. ¶ Ex præmiſſis appa-
ret quod ſpes quæ eſt paſſio, non eſt virtus theologa: quia quis ea malè vti poteſt. Preterea quia ſpes,
quæ eſt paſſio, eſt actus appetitus iraſcibilis: & ſpes theologa eſt habitus volũtatis, quæ habet Deum
pro obiecto, & nõ bonũ ſenſibile, prout ſpes quæ eſt paſſio. Notandũ tamen quod obiectũ ſpei eſt du-
Obiectum plex, ſcilicet materiale & formale. Obiectum materiale principale & primariũ, eſt beatitudo æterna:
ſpei mate- minus principale verò & ſecundariũ ſunt ea quæ conducũt ad vitam æternã. Poſſumus enim ſperare
riale. à Deo bona pręſentis vitæ, inquantũ conducunt ad vitam æternã. Sicut enim fides principaliter reſpi
cit Deũ, ſecundariò ea quæ ordinantur ad ipſum: ſic ſpes. & quãuis dicatur quòd vita æterna in cor ho
1.Cor.2. minis nõ aſcendit cõprehenſiuè: quia non poteſt perfectè ab homine cognoſci in hac via: poteſt tamẽ
cadere apprehenſiuè, ſaltem ſecundum communem rationem boni perfecti. & hoc modo ſpes in ip-
ſam conſurgit. Vnde Apoſto. Hebr.6. ait: Spes incedit vſque ad interiora velaminis: quia id quod ſpe
Heb.6. ramus, eſt adhuc nobis quaſi velatum. Ideo cùm peruenerimus, ceſſabit ſpes, ſicut & fides. Iuxta illud
Rom.8. Spes quę videtur, non eſt ſpes: Nam quod videt quis, quid ſperat? &.1 Corinth 13. Cùm vene
rit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Obiectũ formale ſpei eſt auxilium gratiæ Dei.
Et ſic ſpes innititur omnipotentiæ & miſericordiæ Dei, per quã dantur fieri merita ad eã conſequen-
In ſolo Deo dam. Et cùm auxilium pertineat ad cauſam efficientem & mouentem, & in cauſis efficientibus inue-
principali- niatur principale mouens, & ſecundarium; & Deus ſit primum & principale mouens, ac collator om
ter eſt ſpe- nium bonorũ, & maximè beatitudinis: ſequitur quod in ſolo Deo principaliter ſperare debemus, &
randum. non in aliqua creatura: cùm nulla talis poſſit hominem beatificare. Ideo Hierem 17. Maledictus ho-
Sperare ſecũ mo qui confidit in homine, ſcilicet primò & principaliter. Licitum tamen eſt ſperare in homine aut
dario in crea Angelo, ſicut de agente & mouente ſecundario & inſtrumentali, per quod quis iuuatur ad bona in
turis licet. beatitudinem ordinata conſequenda. Et hoc modo ad Sanctos conuertimur: & ab hominibus etiam
aliqua petimus & ſperamus. Vnde vituperãtur illi, de quibus aliquis confidere non poteſt ad auxiliũ
ferendum. Spes conſequitur fidem, ſic quòd non poteſt exire in actum abſque actu fidei. Nec obſtat
quòd actus fidei gratia informatus ſit meritorius: quia nõ requiritur quòd omnis actus meritorius ha
beat ſpem præcedentem: ſufficit enim quòd habeat concomitantem. De habentibus ſpem, & de au-
gmento & corruptione ſpei, proportionabiliter dicendum eſt, ſicut dictum eſt de fide c.10. §.1. ver.5.
& 6. Ex quibus apparet quòd ſpes & fides non ſunt ſemper ſimul: & quòd ſpes abſque fide corrumpi
poteſt, licet non è conuerſo.

§. 1. DE VITIIS SPEI OPPOSITIS.

2.2.q.20. SPei Theologicæ opponuntur duo vitia, ſcilicet deſperatio & præſumptio. Deſperatio eſt diffiden- B
Deſperatio tia de aſſequenda beatitudine, propter defectum gratiæ & meritorum propriorũ: vt cùm quis ęſti-
quale pecca- mat ſe damnandum, quia non credit Deum illius miſerturum, nec intendit conuerti. Deſperatio eſt
tum ſit. grauiſſimum peccatum, ſcilicet in genere ſuo, & homini periculoſiſſimum, iuxta illud: Plaga mea re-
Hiere.15. nuit curari. Et Hierem 3. Inſanabilis fractura tua, peſſima plaga tua. Et ſic deſperatio eſt grauius pec-
catum peccatis oppoſitis virtutibus moralibus, propter nobilitatem obiecti, à quo auertitur principa
liter & directè. Eſt tamen ſecundum ſe minus peccatum quàm infidelitas & odium Dei, quę ſunt con

tra

tra Deum: deſperatio verò contra ſe. Infidelitas enim prouenit ex hoc quòd homo veritatem Dei non credit. Odium verò prouenit ex hoc quòd voluntas hominis ipſi diuinæ bonitati contrariatur: deſperatio autem à ſe, ex quo homo non ſperat ſe bonitatem Dei participaturum. Sed ſi comparetur deſperatio ad illa duo peccata, ex parte noſtra eſt periculoſior: quia per ſpem retrahimur à malis, & inducimur ad bona conſequenda. & ideo ſublata ſpe, homines effrenatè labuntur in vitia, & à bonis operibus retrahuntur. Vnde ſuper illud: Si deſperaueris lapſus in die anguſtiæ, minuetur fortitudo tua, dicit Gloſ. Nil eſt execrabilius deſperatione. & Iſidorus ait: Patrare flagitium mors animæ eſt, ſed deſperare eſt deſcendere in infernum.

Prou. 14.
In lib. de ſum. bo.

Ver. 1. DE REMEDIIS CONTRA DESPERATIONEM.

A POtiſſimum remedium contra Deſperationem eſt conſideratio infallibilis promiſſionis Dei, quā pollicitus eſt per Ezech. Quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius nō recordabor. & per Christum: Pœnitentiam agite, & appropinquabit regnum cœlorum. Et ideo Heb. 6. Homines per maiorem ſuum iurant: & omnis controuerſiæ eorum finis ad confirmationem, eſt iuramentum. In quo abundantius volens Deus oſtendere pollicitationem hæredibus, immobilitatē conſilii ſui, interpoſuit iuſiurandū: vt per duas res immobiles (quibus impoſſibile eſt mentiri Deum) fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam & firmam, incedentem vſq; ad interiora velaminis, vbi præcurſor pro nobis introiuit Ieſus: qui nō eſt acceptor perſonarum (vt habetur Actuum. 10.) ſed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Qui Phariſæis murmurātibus quòd cum publicanis & peccatoribus manducaret, reſpondit: Non eſt opus medico valentibus. Euntes autē diſcite: Quid eſt, miſericordiam volo, & non ſacrificium? Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiā:

Primū remediū cōtra deſperationem.
Ezech. 18.
Mat. 4.
Mat. 9.

Aliud remedium cōtra deſperationem, eſt vitare cauſas, ex quibus procedit deſperatio, quæ ſunt principaliter duo peccata. Primum eſt luxuria, per quam aliquis afficitur corporalibus voluptatibus, & delectationibus venereis, quæ maximè alliciunt, ex quarum affectu contingit quòd homo faſtidit bona ſpiritualia, & non ſperat ea quaſi quædam ardua bona. Secundū peccatum eſt acedia, quia quòd quis non æſtimet aliquod bonū arduum, vt poſſibile adipiſci per ſe vel per alium, prouenit ex nimia deiectione: quæ quando in affectu hominis dominatur, videtur ei quòd non poſſit ad aliquod bonum releuari. Et quia acedia eſt quædam triſtitia deiectiua ſuiipſius, ideo generat deſperationem, ſi magnitudo peccati commiſſi à tentatore ingeratur, ſicut factū fuit Cain, qui dixit: Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Et Iudæ qui ait: Peccaui tradens ſanguinem iuſtū. Veruntamen erigere debet illud: Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. & illud D. Bernard. Abyſſus peccati abyſſum inuocat miſericordiæ. Et illud Pſal. Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Et Ezec. 18 Nunquid voluntatis meæ eſt mors impii, an non vt conuertatur à viis ſuis & viuat? & in eodē ca. Et quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem peccatoris, Reuertimini & viuite. Si frequens caſus & recidiuatio perterreat, omnipotentia Dei & fidelitas eius, ad memoriam reducantur, iuxta illud. Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere. Amplexemur meritum paſſionis Christi, qui abundè ſatisfecit. Contemplemur ſua ſanctiſſima ſacramenta, quæ nobis in remedium contulit, & quibus virtutem dedit. Recolamus Eccleſiæ vnitatem & pietatem: inuocemus ſuffragia D. Virginis & Sāctorum: & cum ſanctis & bonæ conuerſationis hominibus conuerſari ſtudeamus. Auxiliū Dei imploremus, & contrà deſperationem & alia peccata præualere poterimus.

Secundum remedium.
2. 2. q. 12. art. 4.
Luxuria & acedia ſunt cauſæ deſperationis.
Gen. 4.
Mat. 24.
Rom. 5.
Pſal. 143.
1. Cor. 10.
1. Cor. 10.

§. 2. DE PRAESVMPTIONE.

B DE multiplici præſumptionis acceptione abundè dictum eſt. Nunc de ea, ſecundum quod eſt peccatū ſpei oppoſitum per exceſſum, dicendum eſt. Præſumptio eſt temeraria expectatio æternæ beatitudinis abſque gratia & meritis: vt cùm quis ſperat conſequi peccatorum veniam ſine pœnitētia, vt Lutherani: vel peruenire ad gloriam ſine meritis, vt Lucifer. Hæc præſumptio eſt peccatum mortale, vtpote derogans, diuinæ diſpoſitioni, qua decretum eſt quod non dabitur venia peccatorum abſque pœnitentia, neq; gloria abſq; meritis. Peccatum hoc (vt dictum eſt) inter ſpecies peccati in Spiritum ſanctum computatur: quia ſcilicet per huiuſmodi præſumptionē tollitur vel impeditur auxiliū Spiritus ſancti, per quod homo reuocatur à peccato, & inducitur ad pœnitendū & merendū. Hoc peccatū opponitur ſpei per exceſſum, nō ab intenſione actus, quia nullo modo poteſt quis nimis ſperare de Deo: ſed ex hoc quòd ſperat aliquid, quod non conuenit ſic ſperare ab eo. Eſt tamen minus peccatū quàm deſperatio, quoniam magis eſt propriū Dei miſereri & parcere, quàm punire, propter infinitam eius bonitatem: Miſereri enim Deo conuenit ſecundum ſe, punire autem conuenit ei ſecundum peccata noſtra. D. Thom. dicit, quòd præſumptio directè procedit ex ſuperbia, qua aliquis tātùm ſe exiſtimat, quòd propter ſuam excellētiam debeatur ei gloria, vt Lucifer: vel etiam quòd Deus eum peccantem non puniat, nec à gloria excludat, ſed potius miſereatur.

2. 2. q. 21.
c. 6. §. 4. Ver. 2. & 8.
Præſūptio eſt peccatū mortale.
Præſūptio eſt grauius peccatum quàm deſperatio.

Ver. 1. DE PRAECEPTIS AD SPEM PERTINENTIBVS.

C PRæcepta fidei & ſpei non ponuntur neq; dantur in decalogo: quia fides & ſpes ſunt virtutes præambulæ ad legem. Præcepta verò quæ ſunt legis, imponūtur homini iam ſubiecto & ad obediendum parato. Ideo ſolùm proponūtur præcepta legis per modum præceptorū: Fidei verò & ſpei præcepta non erant proponenda per modum præceptorum, quia niſi iam homo crederet & ſperaret, fruſtra proponerentur. Sed ſicut fidei præceptum proponendum fuit per modum denūciationis & commemorationis (vt dictum eſt c. 10. §. 8. ver. 3.) ſic præceptum ſpei per modum promiſſionis: qui enim obedientibus præmia promittit, ex hoc ipſo incitat ad ſpem. Vnde omnia promiſſa quæ in lege continentur, ſunt ſpei excitatiua. Ideo Pſal. Spera in domino, & fac bonitatem, & paſceris in diuitiis eius. Et Eſa. 1. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis.

Pſal. 36.

DE CHARITATE. CAP. XII.

2.2.q.23. Charitas. quid. TErtia virtus theologa dicitur Charitas, quæ quo ad habitũ poteſt ſic definiri: Charitas eſt virtus theologa, à ſolo Deo in volũtate hominis infuſa, gratiæ gratũ faciẽti cõnexa, per quã homo inclinatur ad diligendũ Deũ ſuper omnia, & proximũ propter Deũ ſicut ſeipſum. Quantũ ad actũ verò D. Aug. dicit: Charitatẽ voco motũ animi ad fruendum Deo propter ſeipſum. Ex hac definitione apparet primò ꝙ Charitas eſt aliquid *Charitas eſt quid creatũ* creatum in anima, cũ ſit virtus, & omnis virtus, ſit habitus & qualitas. Itẽ etiam quantũ ad actum, quia motus animi eſt aliquid creatum. Nec eſt tenendus in hoc Magiſter Senten. qui in.17. diſt. primi, dicit *Magiſter ſen. nõ tenetur in hoc.* ꝙ charitas eſt ipſemet Spiritus ſanctus, mentem inhabitans, mouens ipſam voluntatẽ immediatè ſine aliquo habitu: contra illud Rom 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis. Spiritus autẽ ſanctus non diffunditur niſi per effectus. Ideo Clemẽs papa quintus in concilio Viennen. (vt habetur in Clement. vni. §. fina de ſumma Trinit. & fide catholica) ſic ordinauit: Nos attendentes generalẽ efficaciam mortis Chriſti, quæ per baptiſma communiter applicatur omnibus baptiſatis. Opinionẽ (quæ dicit tam paruulis quã adultis conferri in baptiſmo informãtem gratiã & virtutes) tanquã probabiliorẽ, & dictis ſanctorũ & doctorum modernorũ theologiæ cõcordem, ſacro approbante concilio, duximus eligendã. Nec obſtat quod.1. Ioan.4. dicitur: Deus charitas eſt: quia ibi accipitur charitas pro æterna Dei dilectione, qua nos diligit, quæ dicitur charitas increata. Sed cùm voluntas Dei, qua diligit nos, & vult nobis bona, & nos eſſe amicos, ſemper ſit efficax: neceſſe eſt ꝙ ex illa charitate increata fluat in nobis alia charitas creata, qua diligimus eum ſicut amicũ. *Deut.3.* & licet Deus dicatur vita animæ effectiuè, ſcilicet per charitatem, non tamen formaliter. Si dicatur quod nihil creatũ poteſt eſſe infinitæ virtutis: igitur nec charitas, quę tamẽ perducit ad bonũ infinitũ: *Charitas nõ eſt amor cõcupiſcentiæ* dicendũ quod non virtute ſua, ſed in virtute agentis, quæ inducit & mouet illam. Secundò ex prædicta definitione infertur, ꝙ charitas quantũ ad actũ, eſt quidã amor nõ concupiſcentiæ, quo diligimus creaturas propter nos, inquantum ſubſeruiũt nobis: ſed eſt amor amicitiæ. quæ importat mutuã dile- *Ioan.15.* ctionẽ. Vnde Ioã.15. Iã nõ dicã vos ſeruos, ſed amicos. Et ſic charitas eſt amicitia hominis ad Deũ, vt *Charitas nõ diuiditur in plures ſpecies.* obiectũ beatitudinis. Et cũ bonitas diuina, quæ eſt obiectum formale, finis, & ratio diligẽdi ſit vna: ideo nõ eſt niſi vna charitas, quę ſe extẽdit ad omnia diligibilia ordine quodã, vt infrà dicetur. Et per cõſequens nõ ſunt plures ſpecies charitatis, quemadmodũ poſſunt eſſe plures ſpecies amicitię, quę eſt inter homines, ſecundũ diuerſitatẽ finiũ, ſcilicet amicitia vtilis, delectabilis, & honeſti, vel etiã ſecundũ diuerſitatẽ communicationũ, in quibus amicitiæ fundantur. Quarũ vna fundatur ſuper cõmunicatione naturali, alia ſuper cõmunicatione ciuili vel peregrinationis. Ideo alia eſt amicitia conſanguineorũ, alia ciuiũ, alia peregrinantiũ. ¶ Tertiò infertur quòd charitas eſt perfectior & excellentior fide & ſpe, & per cõſequens omnibus virtutibus, cũ charitas attingat Deũ, vt in ipſo ſiſtat: Fides verò & ſpes, ſecundum quod ex ipſo prouenit cognitio veri vel adeptio boni. Ideo.1. Cor.13. Nunc manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior autẽ horũ eſt Charitas. Quomodo autẽ charitas ſit forma virtutũ, *2.2.q.24.* dictũ eſt c.10. §.2. non quidẽ exemplariter, ſed magis effectiuè & ordinatiuè. ¶ Quartò infertur ꝙ volũtas eſt ſubiectũ charitatis, & Deus in ſe conſideratus, obiectũ & cauſa efficiens & infundẽs eã, obiectum autẽ formale eſt bonitas diuina. Et quamuis angelis infuderit in primo inſtanti ſecundũ proportionẽ naturaliũ, eò quòd omnes ſecundũ ſuam proportionẽ erant diſpoſiti, & totaliter ferebantur in Deũ, & ſunt ſemper in actu, & toto conatu operantur: ideo ſuperiores maiori conatu ſecundũ conditionem ſuæ naturæ feruntur, quã inferiores: In hominibus tamẽ non infundit Deus charitatẽ aut gratiam ſecundum proportionẽ naturalium, quia homo eſt naturæ rationalis, cui competit quandoque eſſe in potentia, quandoq; in actu. Et ideo non oportet quòd feratur totaliter in id in quod fertur: ſed is qui habet meliora naturalia, poteſt habere minorem conatum.

§. 1. DE AVGMENTO CHARITATIS.

2.2.q.24. art.4. CHaritatem aliquam eſſe alia maiorem conſtat ex verbo Chriſti dicẽtis, Maiorem charitatem nemo habet. Et ex illo Luc.7. Cui minus dimittitur, minus diligit: Non ſolùm in diuerſis, ſed etiam B *Ioan.15.* in eodem ſucceſſiuè, pro ſtatu viæ, quia poteſt augeri (vt dictum eſt de fide.) Vnde D. Aug. dicit: Cha- *Super Ioan.* ritas meretur augeri, vt aucta mereatur perfici. Ex hoc enim dicimur viatores, quòd in Deum tendi- *Charitas vera ſemper poteſt augeri.* mus: & quantò magis tendimus, tantò magis appropinquamus. Hanc autem propinquitatẽ facit charitas, per quam magis vnimur Deo. Ideo de ratione charitatis viæ eſt vt poſſit augeri. Si enim nõ poſſet augeri, iam ceſſaret viæ progreſſus. Ideo Apoſtolus Charitatem viam eſſe demonſtrat: Adhuc ex- *1.Cor.12.* cellentiorem viam vobis demõſtro: & ſubiungit de charitate. Ideo in clemen. ad noſtrũ, de hæreticis, ex concilio Vienen. reprobãtur errores Begardorũ, inter quos primus erat, quòd homo in via præſenti tantũ & talẽ gradũ perfectionis poteſt acquirere, quòd redditur omnino impeccabilis, & amplius in gratia proficere non valebit. ¶ Augetur autem charitas non per additionem gradus ad gradũ, cùm ſit forma ſimplex & ſpiritualis, & in ſubiecto ſpirituali: nec etiam extenſiuè, ſicut ſcientia Geometrię, quæ ſucceſſiuè extenditur ad aliqua obiecta & concluſiones, ad quas prius non ſe extẽdebat, cùm minima charitas ſe extendat ad omnia illa quæ ſunt ex charitate diligenda: ſed intenſiuè per maiorem ra- *2.2.q.24. art.4. ad.3.* dicationem & participationem ipſius in ſubiecto. & licet D. Thomas dicat, quòd charitas augetur eſſentialiter, non eſt ita intelligendũ quòd eſſe incipiat, vel eſſe deſinat in ſubiecto, quando augetur: ſed ita ꝙ magis ac magis in ſubiecto radicetur. Et ſic charitatem augeri per eſſentiam nil aliud eſt, quàm eam magis ineſſe ſubiecto, quod eſt ipſam magis radicari in ſubiecto, vel ipſam habere maiorem efficaciam ad producendum feruentiorem actum, ſicut de calore videmus, qui etiam dicitur augeri eſſentialiter, eo quod de accidentis eſſentia eſt ineſſe: & illud ineſſe perficitur, cum per virtutem agentis magis radicatur. Augetur verò per actus noſtros, non effectiuè, cùm excedat naturam actuum noſtrorum: ſed diſpoſitiuè & meritoriè, non quidem quolibet actu: quia cùm homo ſit liberi arbitrii, nõ conatur ſemper ſecundum totam latitudinem charitatis. Et ſic poteſt ita remiſſè operari, ꝙ non augebitur: quia à proportione minoris inæqualitatis non ſit actio; imò poteſt homo adeò remiſſè operari,

quòd

quòd magis meretur corruptionem quàm augmẽtum, iuxta illud: Vtinam callidus aut frigidus eſſes: ſed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Et licet quolibet actu charitatis mereatur vitam æternam: non tamen ſtatim: ſed ſuo tempore dãdam. Sic quilibet actus charitatis meretur augmentũ, non tamen ſtatim augetur: ſed quando aliquis conatur ad huiuſmodi augmentum. ¶ Et ſi alicubi D. Thomas dicat quòd quolibet actu charitas augetur, vel meretur augeri, intelligendum eſt diſpoſitiuè incompleté, ſicut guttæ cauantes lapidem diſponunt, & vltima in virtute præcedentium cauat: ſic etiam in augmẽto hominis non qualibet comeſtione augetur puer, ſed diſponitur ad augmentum. Et quanquam poſſit in infinitum (hoc eſt, nõ tantùm quin magis) augeri in via: nunquã tamen erit eſſentialiter infinita, neq; poterit peruenire ad perfectionem ex parte diligibilis ſcilicet Dei, vt tantum diligatur, quantum diligibilis eſt: quia cùm qualibet creatura ſit finita, non poteſt ipſum infinité diligere, ſicut diligibilis eſt. Sola enim charitas Dei hoc modo eſt perfecta. Non poteſt etiam eſſe perfecta in hac via ex parte diligentis perfectione patriæ, vt ſcilicet tantum diligat quantum poteſt, ſiue quòd totus conatus hominis ſemper feratur in Deum: quia nõ eſt poſſibile in via, propter humanę vitæ infirmitatem, ſemper actu cogitare de Deo, & moueri toto conatu dilectionis ad ipſum. Ideo Chriſtus de Ioan. Bapt. dixit: Non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta. Qui autem minor eſt in regno cœlorum, maior eſt illo, quãtum ad actum charitatis, licet non quo ad habitum. Poteſt tamẽ charitas in hac via eſſe perfecta perfectione viæ, quia tantũ diligit quantum Deus requirit. & quãuis vita hæc non poſſit tranſigi abſque peccato veniali, iuxta illud, Si dixerimus quia peccatum nõ habemus ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: propter hoc tamen non impeditur perfectio charitatis, quia peccatum veniale non contrariatur habitui charitatis, ſed actui. ¶ Charitatis augmẽtum (ſecundum D. Aug. ſuper primam Can. Ioannis) diuiditur, ſcilicet in incipientium, proficientium, & perfectorum. ait enim: Charitas cùm fuerit nata, nutritur, quod pertinet ad incipientes: cũ fuerit nutrita, roboratur, quod pertinet ad proficientes: cùm fuerit roborata, perficitur, quod pertinet ad perfectos. Primò quidem incumbit homini ſtudium principaliter ad recedendum à peccato, & reſiſtendum concupiſcentiis eius, quæ in contrarium charitatis mouent. Et hoc pertinet ad incipientes, in quibus charitas nutrienda & fouenda eſt ne corrumpatur. Secũdum autem ſtudium ſuccedit, vt principaliter intendat quòd in bono proficiat: & hoc pertinet ad proficientes, qui ad hoc principaliter intendunt, vt in eis charitas roboretur. Tertium ſtudium eſt, vt homo principaliter intendat inhærere & frui Deo: & hoc pertinet ad perfectos, qui cupiunt diſſolui, & eſſe cum Chriſto.

Apoc. 3. *An quolibet actu charitas augeatur.* *Charitas viæ non poteſt peruenire ad perfectionem charitatis patriæ.* *1. Ioan. 1.* *Tres charitatis gradus.*

Ver. 2. DE DIMINVTIONE CHARITATIS.

A CHaritas quo ad habitum diminui non poteſt. comparatur enim igni, iuxta illud Cant. 8. Lampades eius (ſcilicet charitatis) lampades ignis atq; flammarum. & Lucæ. 12. Ignẽ veni mittere in terram. Sed ignis ſemper aſcendit & nunquam deſcendit: ſic charitas viæ quandiu manet, aſcendere poteſt: ſed deſcendere ſiue diminui non poteſt, nec quantum ad obiectum, nec quantum ad ſubiectum: quia non per peccatum mortale, cùm totaliter corrumpatur: nec per veniale, quia non contrariatur habitui (vt dictũ eſt.) Neq; etiam diminuitur à Deo, quia Deus nõ plus ſe auertit ab homine, quã homo à Deo. Ideo quando homo ſe auertit à fine, Deus tollit & corrumpere facit: Sed quando non ſe auertit à fine, ſed inordinatè ſe habet ad ea quæ ſunt ad finem, non meretur detrimentum pati in charitate, per quam ordinatur ad finem. Nec etiam diminuitur per ſolam ceſſationem ab actu, ſicut de amicitia dicit Philoſophus. 8. Ethicorum, quòd multas amicitias inappellatio ſoluit, hoc eſt non appellare amicum, vel non loqui ei. Et hoc ideo quia conſeruatio vniuſcuiuſque rei pendet à cauſa: ſed cauſa virtutis acquiſitæ eſt actus humanus: ideo ceſſantibus actibus, virtus acquiſita diminuitur, & tãdem totaliter corrumpitur. Sed charitas non cauſatur ab actibus humanis, ſed à ſolo Deo: Igitur ceſſante actu non corrumpitur neque diminuitur, ſi deſit peccatum in ipſa ceſſatione. Et quanuis contraria nata ſint fieri circa idem ſubiectum: verum eſt, quando ſubiectum æqualiter ſe habet ad vtrumq; cõtrariorum: Charitas tamen non eodem modo ſe habet ad augmentum & diminutionem: quia poteſt habere cauſam augentem, ſed non diminuentem. Nec ſequitur, Augmentum charitatis eſt diminutio cupiditatis, (vt dicit D. Auguſtinus in lib. 83. quęſtionum:) ergo augmentum cupiditatis eſt diminutio charitatis. (Minus enim te amat, qui tecum aliquid amat.) Quia ibi intelligitur de cupiditate, in qua finis conſtituitur in creaturis, per quam charitas totaliter corrumpitur. Et licet remiſſior motus liberi arbitrii ſit cauſa infuſionis minoris charitatis, non tamen conſeruationis: alioqui non remaneret in dormientibus, quia non pendet effectiuè à motu liberi arbitrii, ſed à Deo.

2. 2. q. 24. art. 10. *Cant. 8.* *Luc. 12.*

Ver. 2. DE CORRVPTIONE CHARITATIS.

B CHaritas ſemel habita poteſt amitti, iuxta illud Apocaly. 2. Habeo aduerſum te pauca, quia charitatem primam reliquiſti. Hoc autem fit per quodlibet peccatum mortale demeritoriè, & effectiuè diſpoſitiuè: quia quodlibet peccatum mortale contrariatur charitati, cùm ad perfectionem charitatis pertineat inclinare hominem ad hoc, vt totaliter ſe ſubiiciat Deo, omnia ſua referendo in ipſum: & ſic diligat eum, vt in omnibus velit ſequi regulam præceptorum eius. Sed omne peccatum mortale contrariatur præcepto Dei: igitur & charitati. Et ſi charitas eſſet habitus acquiſitus ex virtute ſubiecti pendens, non oporteret quòd ſtatim per vnum actum corrumperetur, ſed per continuationem. Verùm quia charitas eſt habitus infuſus, pendens ex ſola actione Dei infundentis & conſeruantis in eſſe, qui ſic ſe habet in infuſione & cõſeruatione, ſicut ſol in illuminatione aëris: & ideo ſicut lumen ſtatim ceſſat per hoc quòd obſtaculum ponitur illuminationi: ita & charitas ſtatim deficit in anima per quodlibet peccatum mortale, quod eſt obſtaculum infuſionis. Et quia quodlibet peccatum mortale non opponitur fidei aut ſpei: ideo nec fides nec ſpes per quodlibet peccatum mortale corrumpitur, vt ſuprà dictum eſt.

2. 2. q. 24. art. 7.

Ver. 3. DE ORDINE CHARITATIS.

C ORdinem eſſe in charitate conſtat ex eò quòd habetur Cant. 2. Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Primò enim diligendus eſt Deus ſuper omnia, ex toto cor-

2. 2. q. 26. art. 2.

Deut.6. de,& ex tota anima,& in tota mẽte,& ex tota fortitudine,& in omnibus viribus. Huius pręcepti ex-
Luc.6. poſitionem & obligationem,& an poſſit in via impleri,habes infrà §.3.huius ca.ver.12.Secũdò poſt
Deum tenetur quis ex charitate diligere ſeipſum, quo ad principale,quod eſt anima. Poſt Deũ enim
quis debet plus diligere animam ſuam,quã omnia alia : nec debet homo aliquod peccatum facere,vt
proximum liberet à peccato. Quia(vt dicit Philoſophus.9.Ethic.) Admirabilia quæ ſunt ad alterum,
veniunt ex amicabilibus quæ ſunt ad ſeipſum. Tertiò tenetur homo plus diligere animam proximi,
quàm corpus proprium,ſiue vitã corporalem. Quia ea ſunt magis ex charitate diligenda,quę habent
maiorem rationem diligibilis:Sed conſociatio in plena participatione beatitudinis(quę eſt ratio dili
gendi proximum)eſt maior participatione beatitudinis,per redundantiam quę eſt ratio diligẽdi,cor-
pus proprium:& ideo proximum quantum ad ſalutem animę magis debemus diligere,quàm corpus
proprium:& per conſequens plus quàm bona temporalia, in caſu in quo tenetur ſaluti eius prouide-
re.Sed ad hoc quòd aliquis ſponte ſe offerat, pertinet ad perfectionem charitatis : Ideo Chriſtus dice-
bat,Ioan.15.Maiorem charitatẽ nemo habet,quã vt animam,&c. Quartò corpus proprium,& vitam
propriam plus quàm vitam proximi. Quintò corpus & vitam proximi, quàm bona temporalia,&
quàm irrationabiles creaturas : quia talia non ſunt propriè ex charitate diligenda, cùm non ſint capa-
cia beatitudinis æternæ,nec alicuius communicationis ſeu aſſociationis cum hominibus. Poſſunt ta-
men ex conſequenti diligi, inquantum ſcilicet ex charitate volumus ea conſeruari ad Dei honorem,
& noſtram & proximorum vtilitatem,ſicut etiam Deus ex Charitate diligit ea, inquantũ ſubſeruiũt
nobis ad perueniendmm ad beatitudinem æternam.

Ver. 4. DE DILECTIONE PROXIMI.

2.2.q.25. art.6. QVo ad dilectionem proximi notandũ eſt, quòd duo poſſumus in eo conſiderare, ſcilicet cul- D
pam & naturam. Et cùm culpa eorum Deo contrarietur, & ſit impedimentum beatitudinis,
ſecundum eam non ſunt diligendi,imò odiendi,etiam ſi ſint propinqui,iuxta illud Pſal. Iniquos odio
Pſal.118. habui,& legem tuam dilexi.& alibi:In matutino interficiebam omnes peccatores terræ.& alibi,Per-
Pſal.8. fecto odio oderam illos,& Exod.22. Maleficos non patieris viuere.& Pſal. Conuertantur peccatores
in infernum.& in multis aliis locis, in quibus multa imprecantur eis mala:quæ imprecatio referenda
eſt ad remotionem culpæ eorum, vt ſcilicet peccata deſtruantur, & homines remaneant. Vnde D.
Auguſtinus in Regula, Cum dilectione hominum,& odio vitiorum.& ſic non debemus velle quod
ipſi volunt, ſcilicet inordinationem : neq; gaudere de his de quibus ipſi gaudent,iuxta illud Hiere.15.
Conuertentur ipſi ad te, & tu non conuerteris ad eos, ſcilicet ad conuerſandum cum eis, quod de in-
Conuictus firmis & imperfectis intelligendum eſt,propter periculum,ne ab eis ſubuertãtur. Perfectis autem lau-
peccatorum dabile eſt cum peccatoribus conuerſari, vt retrahant eos à peccatis:ſicut Dominus, qui cum peccato-
quibus & ribus manducabat, Mat.8. Sed conuictus peccatorum, quantum ad conſortium peccati,vitandus eſt
quando vi omnibus.2.Corin.6. Recedite de medio eorum,& immundum ne tetigeritis, ſcilicet ſecundum pec-
tandus. cati conſenſum:ſecundum naturam verò quam ex Deo habent,ſunt capaces beatitudinis. Super com-
municatione charitas fundatur : ideo ſecundum naturam ſuam ſunt ex charitate diligendi. ¶ Ex præ-
Dæmones miſſis ſequitur quòd dæmones & damnati nõ ſunt ex charitate diligendi:quia non ſunt capaces bea-
& damnati titudinis. Vnde Philoſophus.9. Ethic. dicit quòd non ſunt ſubtrahendæ amicitię beneficia,quouſque
non ſunt ex habetur ſpes ſanationis eorum:ſed magis auxilium dandum ad recuperationem virtutis, quàm ad re-
charitate cuperationem pecuniæ:ſed quando in maximam malitiam incidunt,& inſanabiles fiunt,ſicut dæmo-
diligendi. nes & damnati,non eſt eis amicitię familiaritas exhibenda. Et ideo peccatores(de quibus magis prę-
ſumitur nocumentum aliorum,quàm eorum emendacio) ſecundum legem diuinam & humanã præ-
cipiuntur occidi. Et tamen hoc non facit iudex ex odio eorum, ſed ex amore charitatis,quo bonum
publicum præfertur bono ſingulari. & tamen mors per iudicem inflicta peccatori prodeſt, ſiue con-
uertatur,ſiue non:Si conuertatur,ad culpæ expiationem : Si non conuertatur,ad culpæ terminationẽ:
quia per hoc tollitur poteſtas amplius peccandi.

Ver. 5. DE ORDINE DILECTIONIS PROXIMI.

2.2.q.26. INter proximos ex charitate diligendos ſeruandus eſt ordo,non ſolùm ſecundum effectum,ſed etiã E
art.7.& 8. ſecundum affectũ:cùm non minus ſit ordinatus affectus charitatis quã inclinatio naturæ, cũ vtraq;
inclinatio ex diuina prouidentia procedat. Sed in inclinatione naturę videmus quòd quę habent maiorẽ
grauitatem,ſunt inferiora:Igitur qui magis appropinquant Deo, ſunt magis ex charitate diligendi.
Quia cùm principium dilectionis ſit Deus, & ipſe diligens:neceſſe eſt quòd ſecundum maiorem propin-
quitatem ad alterum illorum principiorũ maior ſit dilectionis affectus. In omnibus enim in quibus
inuenitur aliquod principium, ordo attenditur per comparationem ad illud : quamuis ex parte boni
quod eſt ex charitate, omnes æqualiter diligamus : quia omnibus optamus beatitudinem æternam.
Sed ſi accipiatur dilectio ſecundum maiorem intenſionem actus, non oportet omnes æqualiter dili-
gere,nec etiam quantum ad effectum. Ad eos enim qui non ſunt nobis coniuncti, non habemus niſi
amicitiam charitatis:ad eos verò qui ſunt nobis coniuncti, habemus aliquas amicitias ſecũdum mo-
dum coniunctionis eorum ad nos. Cùm autẽ omne bonum ſuper quo fundatur amicitia honeſta,or-
dinetur ſicut ad finem ad bonum beatitudinis, ſuper quo fundatur charitas : conſequens eſt vt chari-
tas imperet bonum cuiuslibet amicitiæ. Et ſic hoc ipſum quod eſt diligere aliquem, quia conſangui-
neus,vel coniunctus,vel conciuis,vel propter quodcunq; huiuſmodi aliud licitum ordinabile in finẽ
charitatis,poteſt à charitate imperari. Et ita ex charitate,tam eliciẽte quã imperãte,pluribus modis
diligimus nobis coniunctos,& magis domeſticos. Sed magis coniunctos qui impediunt nos à Deo,
Mat.7. non debemus diligere:quia in hoc non ſunt nobis propinqui,ſed plus quã extranei,imò & inimici,ſe-
Inter pro- cundum illud Mat. Inimici hominis domeſtici eius. Quando verò non impediunt,debemus dilige-
pinquos qui re ſecundum proportionem coniunctionis eorum in his quæ pertinent ad naturam ſiue ſubſtantiam
ſint magis & nutrimentum,conſanguineos,quorum cõiunctio eſt in naturali origine,quæ eſt propior & immo-
diligendi. bilior; vtpote quæ remoueri non poteſt,ſicut aliæ coniunctiones ſuperuenientes. In his verò quę per-
tinent

tinent ad ciuilem conuerſationem, plus debemus diligere cõciues: & in bellicis plus commilitones.
Vnde Philoſophus dicit, Singulis propria & congruentia ſunt attribuenda. Et ſic duci exercitus ma- *9. Ethi.*
gis obeditur in bello, ꝙ̃ patri: non tamen ſimpliciter plus diligitur dux, ꝙ̃ pater, ſed ſecundum quid.
¶ Ex præmiſſis inferuntur multa corolaria, Primum, ꝙ ſi conſideretur dilectio ex parte obiecti, illud
eſt magis diligendum quod Deo eſt ſimilius: & quia pater habet rationem principij, non filius, neq;
vxor: ideo magis diligendus & honorandus. Si ex parte diligentis, ſic diligimus coniunctiores, ſic pa- *8. Ethi.*
ter filios, vt aliquid ſui exiſtentes. Pater autem non eſt aliquid filij: & ideo dilectio qua pater diligit *Quare aliquis magis diligat filiũ ꝙ̃ patrem.*
filiũ, ſimilior eſt dilectione, qua quis diligit ſeipſum. Secundo quia parentes magis ſciunt aliquos eſſe
ſuos filios, ꝙ̃ econuerſo: ſpecialiter mater. Pater etiam probabiliores habet coniecturas, ꝙ̃ filius de pa-
tre. Tertio quia filius eſt propinquus parenti: vtpore ab ipſo immediate deſcendens, & effectus eius.
Quarto quia parentes diutius amauerunt. Pater enim ſtatim incipit diligere, filius autẽ tempore pro- *Eccle. 9.*
cedente incipit diligere patrem. Dilectio autem quanto diuturnior, tanto fortior, ſecundum illud, Ne
derelinquas amicum antiquum: nouus enim nõ erit ſimilis illi. Et quia principio debetur ſubiectio,
effectui autem proportionabiliter competit recipere influentiam, propter hoc parentibus à filiis ma-
gis debetur honor & obediẽtia, filiis autem magis debetur cura prouiſionis, iuxta illud, Non debent *2. Cor. 12.*
filij theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis. quanuis in articulo neceſſitatis filius ſit plus obligatus
ex beneficiis ſuſceptis, vt parentibus prouideat quàm filiis ſuis. Dicit enim D. Thomas ꝙ in neceſſi- *2. 2. q. 31. ar. 3. ad 4.*
tate extrema magis liceret deſerere filios quàm parentes, quos nullo modo deſerere licet, propter *In extrema neceſsitate magis eſt ſubueniendum patri ꝙ̃ filio.*
obligationem beneficiorum ſuſceptorum, & maxime propter beneficium eſſendi. Ideo tenetur ma-
gis ſeruare parentes in eſſe quàm filios: cùm eſſe ſit fundamentum beneficiorum, pro quo ſatisfacere
non poteſt (vt dicit Philoſophus 8 Ethicor.) Secundo infertur ꝙ filius plus tenetur diligere patrem
quàm matrem, quia pater habet excellentiorem rationem principij quàm mater. Pater enim eſt prin-
cipium per modum agentis, mater autem per modum patientis, & materiam adminiſtrantis. Tertio
infertur quòd licet filius magis teneatur diligere vxorem quàm patrem, quantum ad vnionem carna-
lis copulæ & cohabitationem, iuxta illud, Quamobrem relinquet homo patrẽ & matrem, & adhære- *Gen. 2.*
bit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Iam enim non ſunt duo, ſed vna caro, ſcilicet in filio, vel pro- *Mat. 19.*
pter generationem. Veruntamen quo ad alia & in articulo neceſſitatis, vbi non poteſt vtrique de ali-
mentis prouidere, plus tenetur patri ꝙ̃ vxori. Quia pater habet plures rationes diligibilitatis ꝙ̃ vxor:
quia principiũ eſt, & cauſa eſſendi. Et cùm Apoſtolus dicit Ephe. 5. Quòd viri debent diligere vxo-
res ſuas ſicut ſeipſos. & ſicut carnem ſuã, non eſt intelligendũ æqualiter, nec ꝙ hoc aduerbium (ſicut)
importet æqualitatem, ſed rationẽ dilectionis. Diligit enim homo vxorem ſuã, ratione carnalis con-
iunctionis. & ratio qua aliquis diligit ſeipſum, eſt ratio dilectionis quã habet ad vxorem ſibi coniun-
ctam. Quarto infertur ꝙ aliquis plus tenetur, quantum ad alimenta, ſubuenire filio, ꝙ̃ vxori, eum ſit
principium filij & nõ vxoris. Et de ratione principij ſit influere, et de ratione effectus eſt influentiam
recipere. Vnde Adam plus tenebatur diligere filium ꝙ̃ Euam vxorem ſuam, eo ꝙ habebat excellen-
tiorem rationẽ principij, quàm reſpectu Euę, cùm reſpectu filij per modũ agentis; reſpectu verò Euæ,
mẽtè paſſiuè.

Ver. 6. DE DILECTIONE INIMICORVM.

A CHriſtus reprobrauit gloſam Scribarum & Phariſæorum additam legi, quę habebat: Diliges pro- *Mat. 5.*
ximum tuum, & illi addiderant, Et odio habebis inimicum tuum. Hæc enim gloſſa erat Aure-
lianenſis, quæ deſtruebat textum: erat enim contra legem, quæ habetur Leuit. 19. Ne oderis fratrem
tuum in corde tuo. & infra, Non quæras vltionem, nec memor eris iniurię ciuium tuorum. & quo ad
dilectionem, habetur Exo. 23. Si occurreris boui inimici tui aut aſino erranti reduc eum: & ſi videris
aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis ſed leuabis cum eo. & Salomon etiam declara-
uerat: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, da ei bibere aquam. prunas congeres ſuper caput *Prou. 25.*
eius: et Dominus reddet tibi. Quapropter Chriſtus legem declarans ait: Ego autem dico vobis, Dili-
gite inimicos veſtros, & benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus vos. ¶ Et quia
Mahumetus & Iulianus apoſtata ex hoc loco inferunt legem Chriſti eſſe contra naturam, quę reſiſtit
corrumpentibus quantum poteſt: ideo pro reſolutione omnium difficultatum notandum eſt ex D.
Tho. ꝙ dilectio inimicorum tripliciter conſiderari poteſt. Vno modo vt inimici diligantur inquan- *2. 2. q. 25. art. 8.*
tum inimici ſunt: hoc eſt, inquantum odiunt & perſequuntur nos, & hoc eſſet peruerſum, & charita-
ti repugnans. Quia hoc eſſet diligere malum & peccatum alterius, quod tamen eſt odiendum, vt di- *Dilectio inimicorũ tripliciter conſideratur.*
ctum eſt ſupra hoc. § ver. 4. Et ſic vnaquæq; res naturaliter odio habet id quod eſt ſibi contrarium:
inimici autem ſunt nobis contrarij, inquantum inimici: & ideo inquantum huiuſmodi, debemus odi-
rę eos, & velle ꝙ emendentur à malitia. & hoc eſt odire malitiam. Secundo poteſt conſiderari dile-
ctio inimicorum quantum ad naturam & in vniuerſali, hoc eſt inquantum ſunt homines & beatitu-
dinis capaces, & ſecundum hoc non ſunt contrarij: ideo ſunt ex neceſſitate diligendi. Vnde D. Aug.
in Regula. Cum dilectione hominum, & odio vitiorum. dictum eſt in vniuerſali, vt ſcilicet aliquis
diligens Deum & proximũ, ab illa generalitate dilectionis inimicos ſuos non excludat, ſed includat,
vt velit eis omnia quæ ſunt neceſſaria ad ſalutẽ, & quę vult omnibus aliis quos nunquã vidit. ¶ Sunt *Notanda*
qui dicunt ꝙ non poſſunt facere hanc ſeparationem inimicitiæ & naturæ: Sed hoc facillimum erit, ſi *ſimilitudo.*
notetur ſimilitudo de matre, quæ habet optimum filium, reuerentem, obedientem, prouidentem ſibi
baculum ſenectutis, ſi contingat illum infirmari, & cadere in freneſim, & dicat iniurias matri ſeruien-
ti, & volenti paſcere, proiicit ſcutellas & ciphos: Mater propter hoc nollet eum mori, quia ſcit eum
eſſe in freneſi & extra ſenſum, vellet tamen infirmitatem ceſſare & procul eſſe. Nec etiam propter hoc
deſinit ei inſeruire. Vide ergo: quomodo ſeparat infirmitatẽ à natura. applicatio eſt facilis. Quilibet
habens inimicum iniuſte ſe perſequentem, debet iudicare ipſum eſſe freneticum & extra ſenſum, hoc
eſt extra rationem: quia ſi vteretur ratione, non perſequeretur: debet igitur odire freneſim & malitiã *In lib. 83.*
illius, & velle ꝙ emendetur, & diligere eum, ſaltem in generali. ¶ Quidam ſe excuſant, & dicunt ꝙ *homil. 6.*

 non

non poſſunt:quibus D. Aug ait:Potes mihi dicere,Non habeo quid tribuam indigenti:Non poſſum
ieiunare frequenter, non poſſum à carnibus abſtinere, neq; monaſterio deſeruire : ſed nunquid potes
dicere,Non poſſum charitatem habere?non poſſum diligere?non poſſum inimicis indulgere?nõ cre-
dimus: nulla manet excuſatio : Quia non de cellario, ſed de corde hanc eleẽmoſynam implere iube-
mur. Tertio poteſt conſiderari dilectio inimicorum in ſpeciali , vt ſcilicet aliquis moueatur motu
ſpeciali dilectionis ad inimicũ. Et iſtud non eſt de neceſſitate abſolute,ſicut nec moueri ſingulariter
Tripliciter ad extraneos : quanuis ſi aliquis fecerit,bene faciat. ¶ In generali tamen tripliciter inimicum dilige-
diligendus re tenemur. Primo,corde. Non enim ſufficit non odire ſiue non velle malum, ſed debemus diligere
eſt inimi- velle bona communia:vel ſaltem non debemus ab illis excludere. Ideo dicit, Diligite inimicos ve-
cus. ſtros. Secundo,ore. Orando,& non excludendo ab orationibus cõmunibus. Vnde dicitur, Orate pro
his qui oderunt vos. Non tamen tenetur quis facere ſpecialem orationem pro inimico. Præterea de-
bemus diligere ore,ſalutãdo vbi conſuetum eſt. Salutatio enim eſt ſpecies dilectionis. Chriſtus enim
exponendo quod dixerat, Orate,&c. dixit: Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantum, &c. Signa enim
contraria ſunt exhibenda : quia ſi negarentur,eſſet ſignum liuoris & vindictæ : contra quod dicitur
Leui.19. Non quæras vltionem inimicorũ,&c. ¶ Hæc ſigna communia ſunt exhibenda propter ſcan
dalum:quia alij videntes hanc denegationem,iudicarent odium.& ſic denegans,diffamaret ſeipſum:
ſecluſo igitur ſcãdalo,poſſunt negari ad tempus,propter emendam alterius qui offendit,vt reſipiſcat
& cognoſcat ſe feciſſe iniuriam,& quærat recõciliationem. Vnde D.Aug.ad Vincentium, Eſurienti
panis ſubtrahitur, ſi pro cibo ſecurus iuſtitiam negligat. Idem de loquela. Alia verò beneficia vel ſi-
gna dilectionis, quæ quis exhibet particulariter aliquibus perſonis, non ſunt de neceſſitate exhiben-
Præceptum da,niſi ſecundũ præparationem animi, & in articulo extremę neceſſitatis. ¶ Ex quo patet ꝙ hoc præ-
de dilectiõe ceptum non eſt graue, ſed valde ſuaue:cum in generali tantum, Chriſtus tamen hortatur ad diligen-
inimicorum dum in particulari,triplici ratione. Primo ratione paternitatis: Vt ſitis filij patris veſtri:Filius enim
nõ eſt gra- debet imitari patrem. Vnde Ephe.5. Eſtote imitatores Dei,ſicut filij chariſſimi : Sed Deus pater dili-
ue. git inimicos ſuos,hoc eſt peccatores qui per peccata odiunt & perſequuntur eum,& tamen eis bona
facit non ſolum in generali,ſed etiam in particulari: Facit enim ſolem ſuum oriri ſuper bonos & ma-
los,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos: & malos aliquãdo à pluribus priuatis præſeruat periculis. Igitur.

Secundo ratione perfectionis & maioris meriti. Vnde dicit, Si enim diligitis eos qui vos diligũt,
quam mercedem habebitis?nónne & Publicani hoc faciunt? Ex hoc loco quidam inferũt ꝙ dilectio
inimicorum eſt magis meritoria,q̃ dilectio amicorum : & probãt ratione difficultatis:quia licet dif-
Quæ diffi- ficultas, quæ ſe tenet ex parte ſubiecti & operantis non augeat meritum. (Nam meretrix conuerſa ſer
cultas auge- uando caſtitatem,non magis meretur,q̃ pudica & temperata,quæ non patitur difficultates:) Tamen
at meritũ. difficultas quæ ſe tenet ex parte obiecti & operis,auget & facit maius meritum. Quia Philoſophus
2.Ethi. dicit ꝙ virtus eſt circa difficile & bonũ. & Chriſtus de vidua illa quæ poſuit duo æra minuta in ga-
Luc.21. zophilatiũ,dixit: Verè dico vobis,ꝙ hæc vidua pauper plus q̃ omnes miſit. Nam omnes hi ex abun-
danti ſibi miſerunt in munera Dei: Hæc autem ex eo quod deeſt illi,omnem victum ſuum quem ha-
2.2.q.27. buit,miſit. ¶ Pro reſolutione tamen huius notandum eſt id quod dicit D. Thomas, ꝙ cum quæritur
art.7. quid ſit melius & magis meritoriũ,vtrùm diligere amicum quam inimicum : dupliciter huiuſmodi
An & quã- dilectiones cõparari poſſunt. Vno modo ex parte proximi qui diligitur:alio modo ex parte rationis
do dilectio qua diligitur. Primo quidem modo dilectio amici præeminet dilectioni inimici:quia amicus eſt me-
inimici ſit lior & magis diligibilis, quia magis coniunctus q̃ inimicus. Et per hoc actus dilectionis ſuper hanc
magis meri- materiam tranſiens, melior eſt. Vnde & eius oppoſitum deterius. Peius enim eſt odire amicum quàm
toria quàm inimicum. Ideo Ioab exprobrabat Dauid, Diligis odientes te:& odio habes diligentes te. Secundo
amici. autem modo ſi cõſideretur ratio dilectionis,dilectio inimici præeminet propter duo. Primo quidem
2.Reg.9 quia dilectionis amici poteſt eſſe alia ratio q̃ Deus : quia propter obſequia & ſolatia, nõ conſideran-
do de Deo:ſed dilectionis inimici ſolus Deus eſt ratio,cum in ſe non habeat aliquid propter quod di-
ligatur,imò habet repugnans dilectioni. Secundo quia ſuppoſito ꝙ vterq; propter Deum diligatur,
fortior eſſe oſtenditur dilectio, quæ animum hominis ad remotiora extendit ſcilicet vſq; ad dilectio-
nem inimicorum : ſicut virtus ignis oſtenditur eſſe fortior,quando ad remotiora diffundit calorem
ſuum: ſic diuina dilectio tanto oſtenditur eſſe fortior, quanto propter ipſam difficiliora implemus: ſi-
cut virtus ignis tanto eſt fortior,quãto magis comburere poteſt materiã minus combuſtibilem. Sed
ſicut idem ignis in propinquiora fortius agit quàm in remotiora: ita etiam Charitas feruentius dili-
git coniunctiores quàm remotos: et quantum ad hoc dilectio amicorum ſecundum ſe conſiderata,eſt
feruentior & melior,quàm dilectio inimicorum. ¶ Ex præmiſſis infertur primo,ꝙ cæteris omnibus
paribus, videlicet ꝙ æquali charitate & æquali conatu & propter Deum,qui eſt ratio dilectionis, di-
ligatur amicus & inimicus : dilectio amici eſt multo melior, & magis meritoria eſſentialiter, quàm
dilectio inimici. Nec oportet ꝙ illud quod eſt difficilius,ſit magis meritorium:ſed quod ſic eſt diffi-
cilius,vt etiã ſit melius: facilius eſt enim diligere Deum (quem omnia naturaliter diligunt,& in quo
2.Ethi. nihil occurrit quin ſit diligendũ:) quàm hominem inimicum.& ad Philoſophum qui dicit ꝙ virtus
eſt circa difficile & bonum, dicitur quòd plus facit ad rationem meriti & virtutis bonum quàm diffi
cile. Poteſt etiam dici quòd quantum ad præmium accidentale ratione difficultatis dilectio inimici
ſecundum quid excedit dilectionem amici. Secundo infertur quòd dilectio amici vt amicus eſt, hoc
eſt propter obſequia, & non propter Deum, ſiue non conſiderando de Deo, in non habente charita-
tem,non eſt meritoria: in habente autem charitatem,propter relationem virtualem ad Deum,eſt me-
ritoria: ſed non tantum,ſicut dilectio inimici:quæ non poteſt haberi niſi propter Deum,& ſine actua
li conſideratione. ¶ Tertia ratio qua duci debemus ad dilectionem inimicorum & remiſſionẽ iniu-
riarum,eſt peccatorum remiſſio, & orationum exauditio. Primum patet ex parabola quæ ſcribitur
Matth.18. vbi dicitur ꝙ qui obtinuerat remiſſionem duorum talentorum,ſuffocabat eum qui debe-
bat ei centum denarios,&c.fuit detruſus in carcerem. Sequitur: ſic & Pater meus cœleſtis faciet vo-
bis,

bis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris. Quo ad ſecundum, Marc.11. Cum
ſtatis ad orandũ, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquem: vt Pater veſter qui in cœlis eſt, dimittat
vobis peccata veſtra. Quod ſi non dimiſeritis: nec Pater veſter qui in cœlis eſt, dimittet vobis. Et
Aug. & habetur in c. qui diuini, de pœnitentia, diſt. 4. vbi dicitur: Qui diuini beneficij oblitus, ſuas
vult vindicare iniurias, nõ ſolum de peccatis veniam ooo meretur; ſed quæ dimiſſa fuiſſe gaudebat,
imputabuntur ad pœnam.

§. 2. DE EFFECTIBVS CONSEQVENTIBVS ACTVM CHARITATIS.

A CHaritatis actum principalem, qui eſt dilectio, conſequuntur tres effectus interiores, & tres exte-
riores. Effectus interiores ſunt gaudium, pax, & miſericordia. Exteriores verò ſunt beneficentia,
eleemoſyna & correctio fraterna: quæ ab aliquibus dicuntur actus charitatis. de quibus per ordinem
dicendum eſt.

Ver. 1. DE GAVDIO SPIRITVALI.

B QVemadmodum ad paſſionẽ amoris ſequitur deſideriũ in abſentia obiecti, & gaudium in præ- 2.2.q.28.
ſentia (vt ſupra dictum eſt cum de paſſionibus ageretur:) Sic in voluntate ex amore qui elici art.1.
tur ex charitate, procedit deſiderium, inquantũ Deus eſt diligenti abſens, & gaudium inquantum eſt
præſens. Quia ex hoc ipſo ꝙ amatum eſt in amante per nobiliſſimum effectum, qui eſt gratia & cha
ritas, iuxta illud, Qui manet in charitate, in Deo manet: ideo gaudium quod de Deo habetur, ex cha- 1.Ioan.4.
ritate cauſatur. De Deo autem poteſt eſſe ſpirituale gaudium dupliciter. Vno modo ſecũdum ꝙ gau-
demus de bono diuino in ſe conſiderato: & tale gaudium non habet permixtionem triſtitiæ, ſecun-
dum illud, Non habet amaritudinem conuerſatio illius. Ideo Apoſtolus dicit: Gaudete in Domino Sap.8.
ſemper. Alio modo gaudemus de Deo, ſecundum ꝙ à nobis participatur. Hęc autem participatio po Philip.4.
teſt impediri in via per id quod facit diuiſionem inter nos & Deum, ſcilicet iniquitates. Ideo gau- Eſa.59.
dium de Deo in via admittit permixtionem triſtitiæ propter impedimẽta. Hæc eſt ratio dolendi de
peccatis noſtris vel aliorum, inquantum impedimur vel retardamur à conſecutione boni diuini, iu-
xta illud Pſalmiſtæ: Heu me, quia incolatus meus prolongatus eſt. Sed in patris erit plenum & quie-
tabitur deſiderium. Ideo non admittet permixtionem triſtitiæ, iuxta illud, Abſterget Deus omnem la
chrymam ab oculis Sanctorum, & iam non erit amplius, &c. Et ſic intelligitur illud, Vt gaudium ve
ſtrum plenum ſit in vobis, & gaudium veſtrum impleatur. Et cum dicitur Matth.25. Intra in gaudiũ
Domini tui, gaudium adeò plenum ſequitur viſionem diuinæ eſſentiæ, ꝙ ſecundum aliquos ſi Deus
de ſua potentia abſoluta communicaret eam Iudæ per horam duntaxat, in illa hora nõ poſſet triſtari.
Et quamuis videret in ea ſe poſt horam fore damnandum, nõ poſſet apprehendere ſub ratione diſcon
uenientis: quia videret clare ordinem diuinæ prouidentiæ & iuſtitiæ, qui impedit illam apprehenſio
nem. Hoc gaudium non eſt virtus neq; operatio, cum inter illas non nominetur: ſed eſt paſſio fluens
ab actu charitatis: ſicut illuminatio eſt paſſio ignis: & riſibilitas eſt paſſio hominis. vnde Gal.5. dici-
tur circa finem, Fructus ſpiritus, &c.

Ver. 2. DE PACE.

C PAx eſt effectus charitatis iuxta illud Pſal. Pax multa diligentibus legem tuã. Pax autem accipitur 2.2.q.29.
dupliciter. Vno modo largè, & ſic ſe extendit ad omnẽ concordiam, ſiue ſit in bonum, ſiue in ma- Pax diabo
lum. Si ſit ad malum, dicitur pax diabolica: quia licet dæmones inter ſe diſſentiant: conueniunt tamẽ lica quid.
& concordant ad procurãdam damnationem hominũ. ſic etiam hæretici & graſſatores. Hanc pacem
non generat Charitas, iuxta illud: Non eſt pax cum impiis. & illud, Nolite arbitrari ꝙ venerim pa- Eſa.59.
cem mittere in terram: Non enim veni pacem mittere, ſed gladium. veni enim ſeparare hominem ad- Mat.10.
uerſus patrem ſuum, &c. Et Pſal. Zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorũ videns. & D. Pau. poſuit diſ Pſal.72.
cordiam inter Sadducæos & Phariſæos. Ideo qui vident aliquos concordare in malo, opus miſericor Act.23.
diæ facerent, ſi procurarent diſcordiã & ſeparationem: vt inter concubinarios, & eos qui concordãt
ad decipiendos iuuenes. Hoc tamen mediis licitis per oſtenſionem veritatis: quia alias nõ liceret Nõ Rom.3.
enim ſunt facienda mala, vt inde veniãt bona. Si verò id in quo diuerſę voluntates conueniũt & con
cordant, ſit bonum: tunc ſi non liberè & voluntariè conueniunt, ſed quaſi coactè ad tempus propter
timorem alicuius mali imminẽtis, vel alicuius magni boni ſperati gratia: illa cõcordia ſiue cõuenien
tia voluntatum non dicitur eſſe propriè pax: ſed dicitur pax ſimulata: vt Iudæ, qui oſculo pacis prodi- Pax ſimu
dit Chriſtum. De hac Hiere. Ore pacem cum amico ſuo loquitur, & occultè ponit ei inſidias: quia nõ lata quid.
ſeruatur ordo vtriuſque concordantis. De hac Hiere.8. Dicentes, pax pax, cum non eſſet pax. Si au- Hiere.9.
tem liberè & integrè plures voluntates conueniant in id quod eſt verè bonum dicitur pax vera. Ex Pax vera
quo patet ꝙ triplex eſt pax, ſcilicet diabolica, ſimulata, & vera. ¶Si hæc agas ad populum, ab hac quid.
diuiſione inchoandum eſt, & reprobanda pax diabolica, & ſimulata ſiue proditoria, & inſiſtendũ in Sermo de
pace vera, quam D. Auguſt.19. de Ciuit. Dei, c.13. definit dicens: Pax eſt ordinata hominum cohabi- pace.
tantium ſub vna fide & æterna lege concordia. Et Gloſ. ſuper Mat.5. dicit: Vera pax eſt vbi nil repu- Act.5.
gnat in virtute. Hæc pax admittit nonnunquam diuerſitatem opinionum. Vnde D. Hieron. & Aug. 9. Ethi.
in aliquibus diſſenſerũt. Et D. Pau. & Barnabas diſſenſiſſe leguntur. Quia ſicut Philoſophus dicit, ad Diſſenſio in
amicitiam non pertinet concordia in opinionibus, ſed concordia in bonis conferentibus ad vitã, & opinionibus
præcipue in magnis. Quia diſſentire in aliquibus paruis nõ videtur eſſe diſſenſus. Et propter hoc nil non contra-
prohibet aliquos charitatem habentes, in opinionibus diſſentire. Nec hoc repugnat paci: quia opi- riatur veræ
niones pertinent ad intellectum, pax autem ad voluntatem: quia per voluntatem aliqua vniuntur. Si- paci viæ.
militer etiam ſtante concordia in principalibus bonis, diſſenſio in aliquibus paruis nõ eſt contra cha
ritatem viæ. Bene tamen eſſet contra charitatem perfectam patriæ, vbi nulla penitus eſt diſcordia, &
tranquilla ſunt omnia. Sed pax propriiſſimè accepta, vt eſt effectus charitatis, aliquid addit ad prædi-
ctam concordiam. Eſt enim pax ſic dicta, Concordia appetitiuarum inclinationum intellectus & ſen
ſus: prout D. Dion. ait: Contingit enim cor hominis tendere in diuerſa dupliciter. Vno modo ſecun- 4. c. de
dum diuerſas potentias appetitiuas; & ſic plerunque appetitus ſenſitiuus tendit in contrarium appe- Di. No.
titus

Galat.5. titus rationalis, iuxta illud, Caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Alio mo-
do inquantum vis appetitiua ſiue voluntas tendit in diuerſa appetibilia, quę ſimul conſequi non poſ-
ſunt. Vnio huiuſmodi motuum eſt de ratione pacis, vt eſt effectus charitatis, directè procedens ab ea,
Eſa.32. quanuis indirectè ſecundum quod eſt remouens prohibens, pertineat ad iuſtitiam, iuxta illud, Opus
iuſtitiæ pax. ¶ De pace ordinata notanda & prædicanda eſt hæc concluſio: Quilibet debet diligere
pacem ordinatam, rogare pro ea, & quãtum poteſt eam procurare. Probatur triplici ratione. ¶ Primo
ratione obligationis. Duplici enim obligatione tenemur diligere pacem, ſcilicet naturali et ciuili. Pri
mo naturali: quia quilibet naturaliter obligatur diligere finem ſuũ. Sed finis cuiuslibet eſt pax. (Vn-
19. de Ciuit. Dei. de D. Aug dicit, Poſſumus dicere finem bonorum noſtrorum eſſe pacem, ſicut & vitam æternam.
vnde & Pſal. Qui poſuit fines tuos pacem. & eccleſia in feſto dedicationis cantat, Vrbs beata Hieru
ſalem, dicta pacis viſio, &c.) Et ideo quilibet naturaliter inclinatur ad pacem. vnde D. Aug. in eodẽ
lib. c.12. dicit: Quiſquis mecum res humanas naturamq; communem intuetur, agnoſcit quòd ſicut ne
mo eſt qui gaudere nolit, ita nemo eſt qui pacem habere nolit. Quandoquidẽ & ipſi qui bella volũt,
nil aliud quàm vincere volunt. Ad glorioſam ergo pacem bellando volunt peruenire. Nam quid eſt
aliud victoria, quàm ſubiectio repugnantium? quod cum factum fuerit, pax erit. Seneca ad Lucillum
dicit, Non dubium eſt quin felicior ſit pax nunquam laceſſita, quàm multo ſanguine reparata. Secun-
do obligatione ciuili. Iuriſtæ dicunt quòd filius hæres tenetur ſeruare teſtamentum patris, & ſoluere
legata & onera hæreditatis, ſi velit habere hæreditatem. Nos ſumus filij naturales Dei, Matth.23.
Patrem nolite vobis vocare ſuper terram, vnus eſt enim pater veſter qui in cœlis eſt. & adoptiui per
fidem, vt habetur Ioan. 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et
Apoſtolus Rom.8. Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Sed oportet
ſeruare teſtamentum, in quo Chriſtus verus Deus & homo, dixit, Pacem meam do vobis, pacem re-
linquo vobis: Qui igitur putant obtinere hæreditatem niſi impleant teſtamentum, decipiuntur.
9.c. de Di.No. ¶ Secunda ratio quare quilibet debet diligere pacem, dicitur inductionis. Quia (vt D. Dionyſius
dicit:) Omnia cœleſtia, terreſtria, ſpiritualia, & corporalia, ad pacem nos inducunt. Primo corpora
cœleſtia mirabilem pacem & concordiam ac armoniam habẽt. Nullus planeta impedit alium in cur-
ſu ſuo. vnde Iob.38. Quis enarrabit cœlorum rationem? Concentum cœli quis dormire faciet? Nulla
eſt ibi diſſonantia. Sic & homines pacifice viuere debent: nec vnus alium impedire, imò iuuare, iuxta
illud Apoſt. Alter alterius onera portate. Animalia terreſtria etiam diligunt pacem in ſpecie ſua. vn-
de Lactantius c.11. lib. de Ira Dei ait, Si quidẽ beſtię ſui generis animantibus parcunt, & pacem inter
ſe habent. Non comedunt ſe motuo. D. Aug. dicit, Animalia pacata feritate cohabitant ſimul: & ſi
aliquando compellente ſpiritu congrediantur, ilico manſueſcunt, & iniuriarum oblita illa tam ſæua
animalia pacifice viuunt, & ad inuicem ſociantur. Qui ergo nolunt pacem, & quęrunt bella & rixas,
Iob.12. deteriores ſunt beſtiis feris. Ideo Iob: Interroga iumenta, et docebunt te: volatilia, & indicabunt tibi.
Pagani etiã & idololatræ nos inducunt ad pacem. Theodoſius imperator (vt D. Ambroſius de obitu
eius dixit) adeò diligebat pacem, quòd beneficium putabat ſe accepiſſe, dum rogaretur ignoſcere. Ve
ſpaſianum dicunt Romani ſic dilexiſſe pacem, vt iniuriarum oblitus nunquam propriam contra ini-
micos vendicauerit iniuriam. Patres etiam antiqui & noui teſtamenti, nos etiam maxime ad pacem
inducunt. Gene.43. legimus de Ioſeph, quòd licet iniuriam paſſus eſſet à fratribus, nunquam vindi-
ctam expetiit, imò pacifice locutus eſt illis dicens: Pax vobis, nolite timere. Dauid adeò diligebat pa-
cem cum Saul inimico ſuo, quòd licet eum potuiſſet pluries occidere, noluit. Si velis vtriuſque teſta-
Pſal.33. menti paginas reuoluere, inuenies eas plenas laudibus pacis, & monitionibus ad eã. Pſalmiſta, Inqui
re pacem, & perſequere eam. Eſa.52. Quàm pulchri ſuper montes pedes annunciantis & prædicantis
pacem. Hiere.29. Quærite pacem ciuitatis, ad quam vos tranſmigrare feci. Et Apoſt. Rom.12. Si fie-
ri poteſt quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. fieri poteſt, quia ex vobis eſt:
Nullus poteſt excuſari, vt D. Aug. dicit in Serm. de Marty. & Ephe. 6. Solliciti ſitis ſeruare vnitatem
Luc.1. ſpiritus in vinculo pacis. Chriſtus ſuper omnes amauit & annunciauit pacem, eamq; pręcepit. Primo
& 2. concipi voluit tempore pacis. Secundo in natiuitate fecit eam publicari ab angelis. Et quando mi-
ſit diſcipulos, Mat.10. dixit eis: In quamcunque domum intraueritis dicite, Pax huic domui. Reliquit
eam in teſtamento: poſt reſurrectionem præſentauit eam Apoſtolis & diſcipulis. Deductio huius ra-
tionis eſt facilis, & poteſt amplificari. vnde ſequitur quòd illi qui nolunt pacem, ſunt indurati.
Fructus & vtilitates pacis. ¶ Tertio quilibet tenetur diligere pacem, &c. Ratione vtilitatis & fructificationis. Iob.22. dicitur,
Habeto pacem, & habebis fructus eius, qui ſunt innumerabiles. Nunc quinque duntaxat tangemus.
Primus fructus pacis dicitur Gratificatio, Eccleſiaſtici vigeſimoquinto. In tribus beneplacitũ eſt ſpi-
ritui meo, quæ ſunt probata coram Deo & hominibus. Concordia fratrum, amor proximorũ, vir &
mulier ſibi inuicem bene conſentientes Cum rex in aliquo remunerat offerentes, quilibet offerre co-
natur. Si Deus, igitur, &c. Et per oppoſitum: Deus odit bella, & diabolus diligit illa, & per ea multa
mala facit, ideo, &c. ¶ Secundus fructus dicitur Delectatio. Multi ſunt quos delectatio trahit: à for-
tiori pax eos trahere deberet: quia ſupra modum delectabilis eſt. Vnde D. Auguſtinus.19. de Ciuit.
Dei ait: Tantum eſt bonum pacis, quod in rebus creatis nil gratius ſoleat audiri, nil delectabilius cõ
cupiſci, nihil vtilius poſſideri. & in lib. de Verbis Do Pax eſt ſerenitas mentis, tranquillitas cordis,
vinculum amoris, conſortium charitatis. vnde Prou.17. Secura mens quaſi iuge conuiuium. Dici-
tur communiter de domo vbi pax eſt, quòd Deus ibi eſt, ac etiam paradiſus. Experimur tempore pa-
cis verificari illud Eſa.32. Sedebit populus in pulchritudine pacis, in requie opulenta, in tabernacu-
lis fiduciæ, non erit qui exterreat. Oppoſitum videmus eſſe tempore belli. Et dicitur communiter ꝙ
vbi ſunt rixę & bellum, ibi eſt diabolus & infernus. Tertius fructus pacis eſt multiplicatio honorũ
temporalium & ſpiritualium. Saluſtius, Concordia paruæ res creſcunt, & diſcordia maxime dilabun
Pſal.121. tur. Et Pſalmiſta: Fiat pax in virtute tua: ſequitur, & abundantia (erit) in turribus tuis. Et Chriſtus,
Ioan.8. Omne regnũ in ſeipſum diuiſum deſolabitur, & domus ſupra domũ cadet, Italia poteſt de omnib. his
teſtimo

teſtimonium afferre, ac etiam alia loca, vbi ſunt vel fuerũt partialitates. Hic poſſunt enumerari bona tam temporalia quàm ſpiritualia, quæ fiunt tempore pacis; & mala atq; incommoda temporalia, corporalia, & ſpiritualia, quæ ingruunt & accidunt tempore belli. ¶ Quartus fructus pacis dicitur Protectio. Quia Deus eſt protector diligentium pacem. Vnde Apoſtolus: Habete pacem, et Deus pacis & *2.Cor.13.* dilectionis erit vobiſcum. & Rom.8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Et per oppoſitũ, vbi eſt bellum, diabolus eſt protector & remunerator, mala tribuens. Dicitur communiter quòd bonum eſt ſe cuſtodire à mala ſocietate. Cauendum ergo à rixis, contentionibus, & bellis, vt expediri poſſimus à diabolo inimico. ¶ Quintus fructus dicitur Filiatio Dei, Matth.5. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Magnus eſſet honor alicui, ſi poſſet adoptionem regis temporalis & regnũ obtinere: quanto magis quilibet laborare debet pro adoptione diuina aſſequenda, quæ medio facillimo, ſcilicet per pacem, acquiri poteſt: et illa acquiſita, ſequitur hæreditas et benedictio cœleſtis: iuxta illud Pſalmiſtę: Dominus benedicet populo ſuo in pace. Et per oppoſitum qui odiunt pacem, & volunt bella, ſunt fi- *Pſal.28.* lij diaboli. Vnde Greg. dicit: Si illi ſunt filij Dei, qui pacem faciunt: Satanæ proculdubio filij ſunt, qui pacem facere nolunt Et D. Auguſtinus in lib. de Doct. Chriſtiana. Qui odium in corde reſeruat, offi- *In Paſto.* cio vtitur diaboli. Et qui diaboli opus operatur, diabolus eſſe iudicatur. Ideo eis poteſt dici illud, Vos ex patre diabolo eſtis. Pauci vellent eſſe filij adoptiui, neque illum habere patrem adoptiuum, *Ioan.8.* quem ſcirent ſuſpenſurum filium. Qui igitur bella volunt, filij diaboli ſunt, & eos ſequetur eius hæreditas, ſcilicet diſſipatio (iuxta illud Pſalmiſtæ: Diſſipa gentes quæ bella volunt) & ęterna damnatio *Pſal. 67* atq; diuina maledictio, quæ habetur Matth.25. Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Quare odiendum eſt bellum, & rixæ, atque contentiones, & pax diligenda, inquirenda, procuranda, ac omni ſolicitudine & diligentia conſeruanda. ¶ Media procurãdi pacem tempo- *Media procurandi pacem.* ralem ſunt quatuor. Primum eſt diuina pacificatio, quæ fit per pœnitentiam & per conformitatem voluntatis noſtræ ad diuinam, & obſeruantiã mandatorum Dei, Eſa 48. Vtinam attendiſſes ad mandata mea, & facta eſſet quaſi flumen pax tua. & Prou.16. Cum placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque eius conuertet ad pacem. & per oppoſitum, Si viæ hominis diſpliceant Deo, inimicos eius conuertet ad bellum, permiſſiuè. Et ſicut diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum: ita *Rom.8.* odientibus eum, in malum. Iob.9. dicebat, Quis reſtitit ei, & pacem habuit? Videte hiſtorias, & videbitis dictum Iob verificatum. Videte quid accidit Lucifero, qui fuit primus qui voluit reſiſtęre. Quid Adæ & Euæ. Quid ædificantibus Babel. Quid Dathan & Abiron, ac aliis filiis Iſrael, & gene- *Eſa.14. Apoc.12. Gen.3. Gen.10.* raliter, &c. Secundum medium eſt iuſtitia, Eſa.32. Erit opus iuſtitiæ pax. Et Pſalmiſta, Iuſtitia & pax oſculatæ ſunt, &c. Ideo faciant iuſtitiã rectores ciuitatum de criminibus publicis, ſi velint pacem Faciant etiam iuſtitiã ſinguli de ſuis criminibus & abominationibus ſecretis & occultis, ſi pacem habe- *Pſal.84* re velint. Talia enim in bellis punire conſueuit Dominus. Habetur hiſtoria Ioſue.7. donec punitus fuit Acham de anathemate, inimici vincebant, tamen erat peccatũ occultum. Et ideo quis multa peccata tam publica q̃ ſecreta regnant, de quibus pauci curant facere iuſtitiam per pœnitentiam, &c. Tertium medium eſt terrenorum contemptus. Gen.13. dicitur, quòd facta eſt diſſenſio inter paſtores Abraham & Loth: cui dixit Abraham: Ne quæſo ſit iurgium inter me & te, paſtores meos & paſtores tuos: fratres enim ſumus. Ecce vniuerſa terra coram te eſt, &c. Sic deberent Chriſtiani facere. Vnde Chriſtus conſuluit: Si quis te percuſſerit in vna maxilla, præbe ei & aliam. Et ſi quis voluerit te- *Mat.5.* cum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Quartum medium eſt deuota oratio. Pax enim (vt dicit Apoſtolus Philip.4.) eſt donũ Dei exuperans omnem ſenſum. Ideo ſi velimus obtinere, debemus deuotè petere. vnde Pſalmiſta: Rogate quæ ad pacem ſunt: & Luc.11. *Pſal.121.* Petite & accipietis. Sed oportet petere diligenter, deuotè, & perſeueranter. Non oportet facere ſicut quidam ruſtici, qui non curant orare pro ſerenitate temporis, donec audiant tonitrua Sic nec aliquando Chriſtiani, donec audiant tympanum, & non aduertunt quòd grando & milites diſſipant omnia: ideo diligenter, &c.

Ver. 3. DE MISERICORDIA.

A Miſericordia dupliciter accipi poteſt. Primo, vt eſt paſſio appetitus concupiſcibilis, & ſpecies triſtitiæ, ſecundum Damaſcenum lib.2. Et cùm malum ſit motiuum ſiue obiectum triſtitiæ: con- *2.2.q.30* ſequens eſt ꝙ malum etiam ſit obiectum miſericordiæ. Et ſic miſericordia eſt triſtitia de alieno malo *Miſericordia quid.* ſiue de alterius miſeria. Miſeria autem eſt id quod homo patitur contra appetitũ naturalem, vt ſunt mala corruptiua: vel contra appetitum ſenſitiuum, vt ſunt mala contriſtatiua: vel contra voluntatem *Miſeria quid.* liberam: & maior adhuc miſeria eſt, ſi contra totã voluntatem: vt cum quis ſemper ſectatur bona delectabilia, & ſemper ei mala eueniunt. Vnde Philoſophus.2. Rhetor. dicit ꝙ miſericordia eſt triſtitia ſuper apparenti malo, corruptiuo, vel contriſtatiuo. & idem etiam dicit quòd illa mala ſunt miſerabiliora, quorum fortuna eſt cauſa & in eodem dicit, Miſericordia eſt maxime ſuper malis, quæ quis indignus patitur. & D. Auguſtinus.9. de Ciuit. Dei, c.14. dicit, quod miſericordia eſt alienæ miſeriæ in corde noſtro compaſſio, quia vtique ſi poſſimus, ſubuenire compellimur. Dicitur enim miſericordia ex eo quòd aliquis habet miſerum cor ſuper aliena miſeria. Et quia de ratione culpæ eſt ꝙ ſit voluntaria: hinc eſt quòd non habet rationem miſerabilis, ſed potius punibilis, niſi pro quanto habet pœnam annexam, quæ eſt contra voluntatem peccantis: & ſecundum hoc compatimur peccantibus, vt D. Greg. dicit in quadam homilia, Vera iuſtitia nõ habet dedignationem (ſcilicet ad peccatores) ſed compaſſionem. ¶ Ex præmiſſis ſequitur quòd miſericordia propriè eſt ad alterum, ſicut iuſtitia: & non ad ſeipſum, niſi ſecundum quandam ſimilitudinem, ſecundum quòd in homine conſiderantur diuerſæ partes, vt dicitur in.3. Ethicor. & Eccleſiaſt.30. Miſerere animæ tuæ placens Deo. Sed cum homo patitur aliquid crudele aut durum, nõ miſeretur propriè ſui, ſed dolet. Vnde Philoſophus.2. Rhetoricorum dicit, ꝙ durũ & crudele eſt aliud à miſerabili, & expulſiuum miſerationis. Verum cùm dolor & triſtitia ſins de malo propriè: ſequitur quo ad hoc ꝙ aliquis miſereatur alterius, oportet ꝙ apprehendat malum illius tanquam malum ſuum: & hoc contingit dupliciter. Vno modo per vnionem

nem affectus,quod fit per amorem:quia cum amans reputat amicum tanquam ſeipſum:malum ipſius
9. Ethi. reputat tanquam ſuum. & inde eſt ꝙ Philoſophus inter amicabilia ponit condolere amicis. & Apo-
Rom.12. ſtolus:Gaudere cum gaudentibus,& flere cũ flentibus. Alio modo contingit fieri apprehenſionẽ ma-
li alterius vt proprium,ſecundum vnionem realem: vtputa cùm malum aliquorum propinquum eſt
vt ab eis ad nos tranſeat. Ideo Philoſophus in.2. Rhetor. dicit ꝙ homines miſerentur ſuper illos qui
ſunt eis coniuncti & ſimiles : quia per hoc fit eis æſtimatio ꝙ ipſi poſſunt ſimilia pati. Inde eſt etiã ꝙ
ſenes & ſapientes qui conſiderant ſe poſſe in mala incidere,ſunt miſericordes. debiles & formidoloſi
ſunt magis miſericordes. Econtrario illi qui reputãt ſe felices,& ita potentes,ꝙ nil mali putãt ſe poſ
ſe pati,non ita commiſerentur. Sic ergo defectus eſt ratio miſerendi. Sic accipiendo miſericordiã pro
paſſione,eſt paſſio laudabilis,ſicut vetecundia,quę retrahit à malo. Et miſericordia inducit ad bonũ,
ſcilicet ad ſubleuationem miſeriæ alterius. Nemeſis etiã,quæ eſt paſſio oppoſita miſericordiæ ex par-
te æſtimationis,quam habet de miſeria aliena,de qua miſericors dolet,inquantum æſtimat aliquẽ in-
dignè pati: Nemeticus autem gaudet,inquantum æſtimat aliquem dignè pati. Et triſtatur,ſi indignis
bene accidat. Et vtrunque laudabile eſt,& ab eodem more deſcendens, vt dicit Philoſ. in.2. Rhetor.
Secũdo modo accipitur miſericordia pro motu ſiue actu volũtatis,quo alicui diſplicet malũ alterius,
ex quo procedit ad illius ſubleuationem. Et quis iſte motus volũtatis poteſt regulari per rationẽ,&
per hunc motum ratione regulatum paſſio miſericordiæ appetitus concupiſcibilis etiã poteſt mode-
rari. Vnde D. Auguſt in.9. de Ciuitate Dei dicit: Hic motus animi (ſcilicet miſericordia) ſeruit ra-
tioni,vt conſeruetur iuſtitia,ſiue cùm indigenti tribuitur,ſiue cum ignoſcitur pœnitenti. Sequitur ꝙ
ſi frequentetur & continuetur, ex pluribus actibus poterit cauſari habitus circa naturalia,qui dicitur
miſericordia:cũ virtus humana conſiſtat in hoc ꝙ motus animi ratione regulatur. Vnde Aug. vbi ſu
pra,dicit: Longe melius & humanius & priſcorum ſenſibus accõmodatius,Cicero in Cęſaris laudẽ
locutus,ait: Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior nec gratior miſericordia. Sequitur ergo ꝙ miſe
ricordia eſt virtus non theologa,cum non habeat Deum pro obiecto: nec intellectualis,cum ſit in ap
petitu:ergo moralis circa paſſiones exiſtens:& reducitur ad illam medietatem,quæ dicitur Nemeſis.
Has autem medietates Philoſophus non ponit virtutes, ſed paſſiones laudabiles. Nihil tamen pro-
hibet quin ab aliquo habitu elicitiuo prouenĩat, & aſſumãt nomen virtutis,vt patet de continentia.
¶ Sed ex his ſequi videtur ꝙ ponenda erit miſericordia in appetitu ſenſitiuo, ex quo actus eius regu-
latur ratione:& ideo iteratus cauſabit habitum virtutis. Aliqui dicunt quod voluntate bene diſpoſi-
ta per habitum appetitus ſenſitiuus non præbet difficultatem. & dant exemplum de iuſtitia quæ eſt
in voluntate,& moderatur cupiditatẽ:& tamen nõ ponitur aliqua iuſtitia in appetitu ſenſitiuo. Si ar-
guatur ꝙ miſericordia eſt actus charitatis:ergo non cauſat alium habitum, cum habitus & actus ſint
eiuſdem ſpeciei propter identitatem obiecti: Dicendum ꝙ miſericordia non eſt actus elicitus à cha-
Differentia ritate,cum non habeat idem obiectũ,ſed conſequitur actum charitatis. Hæc ergo eſt differentia inter
inter miſeri miſericordiam,gaudium,et pacem:quia miſericordia eſt virtus,nõ autem gaudium,aut pax,cũ nihil
cordiã,gau adiiciãt ſupra communem rationem boni,quod eſt obiectum charitatis. Ideo nõ requirunt alias vir-
dium,& pa tutes quàm charitatem:ſed miſericordia reſpicit ſpecialem rationem boni,ſcilicet ſubleuationis miſe
cem. riæ vel defectus proximi. Et ſecundum hanc rationem ſpecialem boni miſericordia attribuitur Deo,
Miſericor- quantum ad effectum,quia ſubleuat miſeriam & defectum miſerorum:licet nullam habeat paſſionẽ.
dia quõ at- Et quia ſubleuare defectus inferiorum miſerorum, & effundere ſiue communicare eis bona,pertinet
tribuatur ad Deum, qui eſt ſupremus, & infinitè bonus : inde eſt ꝙ D. Greg. in quadam oratione dicit, quòd
Deo. Deo eſt proprium miſereri, quantum ad nos, magis quàm peccata punire & iuſtitiam adminiſtrare.
Ideo Pſal. ait, Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. & ratio eſt : quia iuſtitia pręſupponit culpã
in nobis:& ideo pœna nõ adhibetur per ſe,ſed propter reordinationẽ culpæ. Miſericordia autem re-
ſpicit bonum abſolute,& eius effuſionem & ſubleuationem,in qua maxime apparet eius omnipoten
tia:quia cùm nullo egeat,& in nullo deficiat,omnium indigentias & defectus poteſt ſubleuare. vnde
eccleſia in quadam oratione,Deus qui omnipotentiam tuam parcendo & miſerando maxime mani-
feſtas. Et ſecundum hoc miſericordia dicitur maxima virtutum : ſed in comparatione ad homines,
charitas dicitur potior:quia immediatius coniungit ſuperiori fini. Sed inter virtutes quæ pertinẽt ad
proximum,miſericordia eſt potiſſima : quia ſupplere defectum & miſeriam alterius, inquantum hu-
Miſericor- iuſmodi,pertinet ad ſuperiorem & meliorem. & ſic intelligitur illud Oſeæ ſexto, Miſericordiam vo
dia eſt ſacri lo & non ſacrificium:quia ſacrificiis noſtris Deus non indiget,niſi propter nos & proximos: & vult
ficium Deo ſibi ea proferri propter noſtram deuotionem,& proximorum vtilitatem. Ideo miſericordia qua ſub-
acceptum. uenitur defectibus aliorum,eſt ſacrificium ei magis acceptum,vtpore propinquius vtilitatem proxi-
morum inducens, ſecundum illud Heb. vlt. Beneficentiæ & communionis nolire obliuiſci ; talibus
enim hoſtiis prometetur Deus.

Ver. 4. DE BENEFICENTIA.

2.2.q.31. art.1. BEneficentia eſt actus exterior amicitię,quo aliquis amicitiam & dilectionem oſtendens,bonum B
facit & communicat amico. & ſi ordinetur ad bonum ſupernaturale,eſt actus exterior charitatis
quæ habet bonum diuinum pro obiecto. Beneficentia noſtra non poteſt eſſe in ordine ad Deũ (iuxta
illud Iob.35. Si iuſtè egeris,quid donabis ei?aut quid de manu tua accipiet?) ſed eſt erga proximũ. Et
ſicut charitas ſe habet ad omnes non ſolum in generali,ſed etiã in ſpeciali per exhibitionem : Sic etiã
beneficentia : quia cũ homo ſit mutabilis,nullus eſt cui non poſſit occurrere caſus,in quo oporteat eĩ
benefacere, etiam in ſpeciali. & ſic quanuis actu non ſe extendat ad omnes, tamen bene in præpara-
tione animi,ſi tẽpus adeſſet. Et quãuis aliqui ſint peccatores nihilominus ſubueniendũ eſt eis,quan-
1.Cor.13. tum ad ſuſtentationem naturæ,ſed non ad fomentum culpæ:quia charitas non agit perperam. Hinc
ſequitur quòd licitum eſt excommunicatis necnõ Reipublicæ hoſtibus beneficia ſubtrahere,inquan
tum per hoc arceantur à culpa. Si tamen immineret extrema neceſſitas, ne natura in eis deficeret,eſſet
benefaciendum, debito tamen modo:puta ſi fame aut ſiti morerentur,aut aliquod huiuſmodi diſpen
dium

dium paterentur: niſi hoc eſſet ſecundum ordinē iuſtitiæ, cōtra quem non eſt illis ſubueniendum. Beneficētia differt à iuſtitia, liberalitate, & miſericordia: quia charitas (cuius actus eſt beneficētia) reſpicit in bono ſeu beneficio collato communē rationem boni: iuſtitia reſpicit ibi rationē debiti legalis: liberalitas reſpicit rationē debiti moralis: et miſericordia rationē ſubleuationis miſeriæ vel defectus. In miſericordia ſeruandus eſt ordo charitatis, de quo ſupra dictum eſt.

Beneficētia quō differat à liberalitate & iuſtitia.

Ver. 5. DE ELEEMOSYNA.

A Eleemoſyna eſt actus miſericordiæ, quo datur aliquid indigenti ex compaſſione propter Deum. Et quia miſericordia eſt effectus actus charitatis: ideo eleemoſyna dicitur actus charitatis, mediante miſericordia eliciente. Et quamuis quis poſſit dare eleemoſynā materialiter abſq; charitate, iuxta illud, Si diſtribuero, &c. nō tamē formaliter, hoc eſt propter Deū prompte & delectabiliter, in omni caſu, ac eo modo quo debet meritoriè. Poteſt etiam eleemoſyna attribui latriæ, & dici ſacrificiū, pro quanto ordinatur ad placandum Deum, vt dictum eſt. Et ſecundum hunc modū eleemoſyna numeratur inter opera ſatisfactoria. Dan. 4. Peccata tua eleemoſynis redime. Miſeratio enim (inquantū defectum patientis ſubleuat) ordinatur ad ſatisfactionem: et diſponit ad liberalitatem, inquātum aufert impedimētum, quod poſſet eſſe ex ſuperfluo amore pecuniarum ſiue diuitiarum, propter quē aliquis efficitur nimis retentiuus earum. ¶ Eleemoſynarum duo ſunt genera. Quędam enim ſunt corporales, per quas ſubuenitur defectibus corporis ſiue in vita ſiue in morte. & ſunt ſeptem, ſcilicet Paſcere eſurientem, Potare ſitiētem, Veſtire nudū, Recolligere hoſpitem, Redimere captiuum, Viſitare infirmū & incarceratū, & Sepelire mortuum. quæ continentur in hoc verſu: Viſito, cibo, poto, redimo, tego, colligo, condo. de quibus Matth. 25 Eſuriui, &c. de ſepultura nulla fit mentio, eo q; per eam nō ſubuenitur mortuo, quantum ad ſenſum, iuxta illud Mat. 10. Nolite timere eos qui occidūt corpus, & poſt hoc non habent amplius quid faciāt. Ideo Chriſtus enumerat ſolum illa quæ ſunt euidentioris neceſſitatis. Pertinet tamen ad defunctum, vt de eius corpore agatur, tum quantum ad hoc q; adhuc viuit in memoriis hominū, cuius honor dehoneſtatur, ſi inſepultus maneat: tum quātum ad effectū, quem adhuc viuens habebat de ſuo corpore, cui piorum affectus debent conformari poſt mortem: & ſecundum hoc cōmendantur, aliqui de mortuorum ſepultura, vt Tobias, & illi qui Dominū ſepelierūt: vt patet per D. Aug. Redemptio etiā includitur in collectione hoſpitū & peregrinorū. ¶ Quædā verò eleemoſynę ſunt ſpirituales, per quas ſubuenitur defectibus ſpiritualibus proximorū: & ſunt ſeptem, ſ. Docere ignorantem, Conſulere dubitanti, Conſolari triſtem, Corrigere peccātem, Remittere offendenti, Portare oneroſos & graues, & pro omnibus orare: quæ etiā continentur in ſequēti verſu: Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora, comprehendendo doctrinam ſub conſilio. Eleemoſynæ ſpirituales ſunt digniores & nobiliores, quāuis etiam corporales habeāt effectum ſpiritualem. Primo ex parte cauſæ, inquantū aliquis eleemoſynam dat propter dilectionem Dei & proximi, iuxta illud, Perde pecuniā propter fratrem, & proderit tibi magis quàm aurum. Secundo ex parte effectus, inquantum proximus cui per eleemoſynā ſubuenitur, mouetur ad orandū pro benefactore, ſecundū illud, Eleemoſyna viri gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit. vnde ibi concluditur, Abſconde eleemoſynam in ſinu pauperis, & hæc pro te orabit, & liberabit te ab omni malo. Qui autem dat eleemoſynam, non debet intendere dare corporale pro ſpirituali: ſed poteſt per charitatis affectum fructum ſpiritualem promereri, & conſequenter temporalem, licet non debeat principaliter habere oculum ad fructum temporalem. ¶ Eleemoſynam cadere ſub præcepto, conſtat ex illo Eccleſiaſt. 17. Vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo. probatur etiam, quia propter eius omiſſionem quis damnatur, Matth. 25 Eſuriui, & non dediſtis, &c. Patet etiam: Quia cùm dilectio proximi ſit de præcepto, neceſſe eſt omnia illa cadere ſub præcepto, ſine quibus dilectio proximi non conſeruatur. Sed abſque eleemoſyna aliquando non conſeruatur: igitur eſt ſub præcepto: concurrentibus duobus, ſcilicet neceſſitate, in proximo recipiente, alioquin nō eſſet ratio quare eleemoſyna ei daretur, & facultate vel abundantia, in dante, iuxta illud. 1. Ioan. 3. Qui habuerit ſubſtantiā huius mūdi, & viderit fratrem ſuū neceſſe habere, & clauſerit ab eo viſcera ſua, quomodo charitas Dei manet in eo? concludit, Filioli non diligamus verbo neque lingua, ſed opere & veritate. extra hos caſus non cadit ſub præcepto, ſed eſt de conſilio, iuxta illud Dan. 4. Conſilium meū regi placeat: Peccata tua eleemoſynis redime. ¶ Sed notandum eſt quæ neceſſitas requiratur in recipiente, & quæ abundantia in dante, ad hoc q; cadat ſub præcepto. Quo ad primum dicunt communiter doctores, q; requiritur extrema neceſſitas. Non enim omnis neceſſitas obligat ad hoc præceptum: ſed illa ſola, ſine qua is qui neceſſitatem patitur, ſuſtentari non poteſt. In illo caſu habet locum id quod D. Ambroſius dicit: Paſce fame morientem: ſi non pauiſti, occidiſti. Quod non eſt intelligendum ſolum quando emiſſurus eſt ſpiritum, ſiue cum de eius vita deſperatur, & comedere non poteſt: ſed quando probabiliter apparet q; ob neceſſariorum defectum, niſi illi ſuccurratur de neceſſariis quando ipſi prodeſſe poſſunt, incidet in illam neceſſitatem, à qua poſtmodum non poterit, vel vix releuari: vtputa cum apparet vrgens neceſſitas, nec apparet in promptu alius qui velit & poſſit ei ſubuenire. Quidam dicunt quòd ſi is qui neceſſitatem patitur, alibi habeat bona temporalia, tunc non eſt præceptum dare eleemoſynam: quia poteſt eidem per mutuum ſubueniri. Si autem non habeat alibi actu bona temporalia, non ſufficit ad impletionem huius præcepti mutuare: ſed requiritur q; det. Vnde Chriſtus dixit, Quod ſupereſt, date eleemoſynam. non dicit, mutuate. Et ſi daretur ſub mutuo, illo qui neceſſitatem patitur acceptante, peccaret mutuans: nec eſſet mutuum, cum iam res illi neceſſaria iure naturali eſſet ſua. Ideo non tenetur ad reſtitutionem. ¶ Quo ad ſecundum ex parte dantis requiritur facultas: quia ſi nihil habeat, non obligatur niſi in præparatione animi: Impoſſibilium enim nulla eſt obligatio. Requiritur ergo q; habeat de ſuperfluo. vnde Dominus dicit, Quod ſupereſt, date eleemoſynam. Supereſſe autem ſiue ſuperfluum aliquid dicitur dupliciter: Primo reſpectu perſonæ. Secundo reſpectu ſtatus. Superfluum perſonæ eſt illud quod eſt vltra quàm neceſſarium ſit indiuiduo ſiue perſonæ, non ſolum reſpectu ſui, ſed etiam reſpectu eorum quorum cura incumbit ei. Quia quis magis tenetur ſibi quàm alius. vnde com-

2. 2. q. 32. art. 1.

1. Cor. 13.

Eleemoſynarum duo genera.

In lib. de cura pro mor. agen.

Eleemoſynæ ſpirituales quæ & quot.

Eccle. 29.

An et quādo eleemoſyna ſit ſub præcepto.

Ad præceptū eleemoſynæ duo concurrunt.

Quæ neceſſitas requiratur ad hoc quod aliquis teneatur dare eleemoſynam.

An mutuans in extrema neceſſitate peccet.

Quæ facultas requiritur ad hoc quòd quis teneatur facere eleemoſynam.

Superfluum perſonæ & ſtatus quid ſit. mune adagium eſt, quòd charitas bene ordinata incipit à ſeipſo. & Apoſtolus: Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, infidelis eſt & infideli deterior. Superfluum autem ſtatus eſt illud quod quis vltra quàm ſit neceſſarium non ſolum perſonæ, & his quorum cura ſibi incumbit, ſed etiam vltra quàm ſit neceſſarium ſecundum dignitatem ſiue conditionem perſonæ ſuæ. Dignitas *1.Tim.5.* enim perſonæ ſuæ & filiorum ac eorum quorum curam habet, dicitur ſtatus in hac materia. De his igitur quæ ſunt neceſſaria ad perſonam, dare eleemoſynam non cadit ſub præcepto, neque de his tenetur quis eleemoſynam dare: quia hoc eſſet ſibi & ſuis vitam ſubtrahere, niſi fortè caſus immineret, vbi ſubtrahendo ſibi, daret alicui magnę perſonæ, per quam Eccleſia vel reſpublica ſuſtentaretur. Quia pro talis perſonæ liberatione laudabiliter ſeipſum & ſuos periculo mortis exponeret: cùm bonum commune ſit præferendum bono particulari. De neceſſariis autem ſtatus cum non conſiſtant in puncto ſiue in indiuiſibili, quia adhuc multis abſtractis remanet vnde quis poſſit vitam conuenienter tranſigere, de illis dare tenetur. Si verò abſtractis illis poſſet vitã trãſigere, ſed nõ conuenienter, laudabile eſſet dare, & ſtatum minuere: non tamen eſt de præcepto, quia inordinatum videtur, ſi aliquis tantum de bonis ſibi ſubtraheret vt aliis largiretur, quòd de reſiduo non poſſet ipſe nec ſui vitam tranſigere conuenienter. Nullus enim inconuenienter viuere tenetur. Non oportet tamen ꝙ cogitet *Mat. 6.* ad omnes caſus qui poſſunt contingere. hoc enim eſſet cogitare de craſtino, quòd Dominus prohibet. Sed debet iudicari ſuperfluum & neceſſarium ſecũdum ea quæ probabiliter & vt in pluribus occurrunt: Maximè quando occurrit extrema neceſſitas alicuius perſonæ priuatæ, vel magna neceſſitas Reipublicæ. In his enim caſibus laudabiliter prætermitteret aliquis id quod ad decentiam ſui ſtatus pertinere videretur, vt maiori neceſſitati ſobueniret.

Eleemoſyna debet fieri de proprio, & non de alieno ¶ Requiritur præterea quòd id de quo vult facere eleemoſynam, ſit ſuum. Vnde D.Aug. in libro de Verbis Domini in monte, declarans illud Lucæ decimoſeptimo: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, dicit: Quidã malè intelligendo, rapiunt res alienas, & aliquid inde pauperibus largiuntur, & putant ſe facere quod pręceptum eſt. Intellectus iſte corrigendus eſt. Non enim eleemoſynæ faciendæ ſunt de alieno: ſed de iuſtis laboribus vnuſquiſque eleemoſynam facere debet: Vnde cùm eleemoſyna dicatur ſacrificium, vt dictum eſt, *2.2.q.32. ar.7.ad.3.* congruè facit ad propoſitum illud Eccleſiaſtici trigeſimoquarto: Qui offert ſacrificium de ſubſtantia pauperum, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris. Ex quo ſequitur primo ꝙ de his quæ ſunt ſubiecta reſtitutioni, eleemoſynæ non ſunt faciendæ: cum ſint aliena: niſi fortè eſſet talis neceſſitatis articulus, in quo etiam liceret ipſi rem alienam accipere ad ſubueniẽdum neceſſitatem patienti, dummodo is cuius eſt res, non eſſet in ſimili neceſſitate: in quo caſu penſanda eſſet vtriuſque conditio, & aliæ conditiones requiſitæ, prudentis iudicio. Secundo ſequitur quòd illi qui ſunt in poteſtate alterius conſtituti, vt ſunt ſerui, famuli, & religioſi, nõ debent facere eleemoſynas, niſi de ſuperioris licentia, vel expreſſe habita, vel probabiliter præſumpta: niſi fortè in articulo extremæ neceſſitatis, in quo (ſecundum D. Tho.) licitum eſſet religioſo furari, vt eleemoſynam det. Nec obſtat illud Rom.3. Et non ſicut blaſphemamur, & ſicut quidam aiunt nos dicere, faciamus mala vt veniãt bona, quorũ damnatio iuſta eſt. quia in tali caſu non eſſet propriè & verè furtum, ſaltem in foro interiori: cum non accipiatur res aliena, ſed detur extremè indigenti res ſua. in caſu enim extremæ neceſſitatis omnia ſunt communia. Vnde Matth.12. habetur ꝙ Chriſtus excuſauit diſcipulos, eo ꝙ eſurientes cœperant vellere ſpicas alienas die ſabbati. & 1.Reg.21. Dauid propter neceſſitatem excuſatur à comeſtione panũ propoſitionis. Ideo extremè indigens licitè accipere poteſt & aliis porrigere. Dominium enim ciuile ſiue proprietatis, adueniente dominio naturali, ſopitur ſiue ſuſpenditur: niſi ille qui habet dominium ciuile, eſſet in extrema neceſſitate: quia tunc cùm ille habeat maius ius, quia habet naturale & ciuile, fieret ei iniuria ſi auferretur ab eo, ad dandum illi qui habet ſolum ius naturale. Vbi autem nullus eorum haberet, ſed tertius quidam, iam dictum eſt ꝙ in extrema neceſſitate potior eſt conditio primi occupantis. Et habet locum illud D.Baſilij, Si fatearis ea tibi diuinitus proueniſſe. ſ. temporalia bona: An iniuſtus eſt Deus inęqualiter nobis res diſtribuens? Cur tu abundas, ille verò mendicat, niſi vt tu bonæ diſpenſationis merita conſequaris: ille verò patientię brauiis decoretur? Eſt panis famelici, quẽ tu tenes: nudi tunica, quã in conclaui conſeruas: diſcalceati calceus, qui penes te marceſſit: indigentis argentum, quod tu poſſides inhumatum. Cur circa tot iniuriaris quæ dare valeas? In foro tamen exteriori puniuntur accipientes aliena in neceſſitate, propter dubiũ neceſſitatis, quia. ſ. ignoratur an ſint in extrema neceſſitate, aut non, & etiam propter ſcandalum quod poſſet ſequi: quia alij poſſent fingere ſe eſſe in extrema neceſſitate, qui tamen non eſſent, & furarentur & raperent aliena, putantes illa fictione euadere, & ſic turbaretur reſpublica. Vnde in c. ſi propter neceſſitatem, extra de furtis, imponitur pœnitentia ad terrorem aliorum. Puto tamen ꝙ vbi plenè conſtaret de extrema neceſſitate, etiã in foro exteriori non eſſet puniendus. Non tamen ſequitur ꝙ liceat mulieri propter neceſſitatem famis fornicari, ſicut furari: Quia adueniente neceſſitate famis, non manet materia furti, quæ eſt res aliena: *2.2.q.32. ar.8.ad.2.* ſed bene manet materia fornicationis. ſ. nõ ſuus vir. Non enim propter illam neceſſitatem aliquis efficitur vir illius mulieris, ſicut res aliena indigentis: cum ad illam neceſſitatem ſubleuandam fornicatio non ſit medium per ſe ordinatum, ſicut res comeſtibiles, &c.

Vxor ſtatæ quando poſſint licitè dare eleemoſynam irrequiſito viro ¶ Si autem vxor habet alias res præter dotem ſuam, quæ ordinatur ad ſuſtentanda onera matrimonij, vel ex proprio labore & lucro abſque ſubtractione debiti officij in domo acquirit, vel habet aliqua ex ſucceſſione vel donatione, poteſt dare pauperibus eleemoſynam irrequiſito viro, moderatè tamen, ne vir egeat aut depauperetur: de bonis autem viri non debet dare eleemoſynas, ſine conſenſu viri expreſſo vel præſumpto, quem præſumere poteſt, ex quo ſecundum Philoſophum in.8. Ethic. regimen viri & mulieris in domo eſt ſecundum dignitatem, nec debet dominari vir in omnibus: & idem in ſecundo Oecono. vult mulie- *2.Oecono.* rem in omnibus quæ intus ſunt dominari & gubernare familiam. Si ergo mulier non ſolum reſpectu actus matrimonij, ſed etiam regiminis domeſtici, aſſumitur in ſociam, ſecundum dignitatem ſuam, quo ad ea quæ intus ſunt diſponenda: conſequẽs eſt quod eleemoſynas moderatas pauperibus erogare poſſit: cùm caput mulieris ſit vir, vt dicit Apoſtolus.1.Cor.11. Vbi autem non committeretur à vi-

rota-

ro talis diſpenſatio domeſticorum vxori, imò expreſſe & acriter prohiberetur omnis datio eleemoſynæ, non debet dare de bonis viri notabiliter, quia aliqua modica poſſet dare: non enim vir poteſt omnino rationabiliter prohibere omnimodã eleemoſynarum largitionem, maxime vbi apparet neceſſitas, licet non extrema in parentibus: quia nullum eſſet dubium in caſu extremę neceſſitatis: quia tunc poſſet dare & furari. Sicut de religioſo dictum eſt, idem dicendum de filiusfamiliâs, qui de re modica, de qua poſſunt præſumere ꝙ patri placet, poſſunt dare eleemoſynam, aliàs non, niſi in caſu extremæ neceſſitatis, vel ſi alicuius rei à patre eſſet eis commiſſa diſpenſatio. Præceptum de danda eleemoſyna reducitur ad præceptum de honoratione parentum. Sic enim Apoſtolus interpretatur. 1. Tim. 4. dicens: Pietas ad omnia vtilis eſt: ſub pietate enim comprehendit eleemoſynarum largitionem, & pauperum ſubuentionem.

Ver. 6. DE CORRECTIONE FRATERNA.

2.2.q.33. art.1.

Correctio fratris publica & iudicialis ad qd ordinetur.

A Correctio fratris eſt duplex: quædam eſt realis publica & iudicialis, quæ fit per accuſationem vel inquiſitionem ex officio: & talis pro fine habet bonum reipublicæ, vt. ſ. alij arceantur à peccatis, criminibus, & ſcandalis, quibus reſpublica turbatur, et aliis datur occaſio delinquẽdi, ſiue ille qui corrigitur emendetur, ſiue non. & hęc debet fieri ſecundũ quantitatem delicti, & qualitatem ſiue conditionem perſonę, iuxta illud Deuter. 25. Secundum menſuram delicti erit & plagarum modus. & Apocal. 18. Quantum ſe glorificauit & in delitiis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. quia hæc correctio reſpicit peccatum fratris, prout vergit in nocumentum aliorum, qui ex eius peccato læduntur vel ſcandalizantur, & inquantum eſt nocumẽtum boni communis, cûm iuſtitia & bonũ commune per peccatum hominis perturbentur: conſequens eſt ꝙ per pœnam delinquentis ordinetur & ſtabiliatur atꝗ pacificetur. Ideo peccant mortaliter ſuperiores, tam temporales ꝗ eccleſiaſtici, ſi omittũt tales correctiones & punitiones: quia per hoc datur anſa criminibus, & incentiuum delinquẽdi. Hoc tamen intelligendum eſt quando correctio eſt reipublicæ neceſſaria, quia aliquando contingit punitionem propter aliqua accidentia ſiue incidentia non expedire immediate fieri: vt quando maius bonum impediretur, aut reſpublica turbaretur, vt ſæpe accidit temporibus noſtris in Italia. tunc enim eſſet differenda aut indulgenda pœna. Vnde Dauid pepercit Abſalon, qui interfecit fratrem ſuum Amon. ſecundi Regum. 14. diſtulit punitionem Ioab. 3. Regum ſecundo. Quare prudentia magna vtendũ eſt, nec facile damnandi ſunt qui non ſtatim omnia corrigũt. Isboſet enim quia minus cautè increpauit Abner, quòd ingreſſus eſſet ad concubinam patris ſui, perdidit regnum, ſecundi Regum tertio, Nec facile etiam excuſandi ſunt omittentes. Vnde Dauid reprehenditur quòd nunquã increpauit Amon primogenitum ſuum de ſtupro ſororis. Et Heli, qui non correxit acriter Ophni & Phinees, primi Regum ſecundo.

Superiores negligentes in correctionibus peccant.

Correctio fraterna qd ad quẽ finẽ, et quãdo de neceſſitate ſalutis.

¶ Alia eſt correctio quæ fit verbo & ſecretè, & reſpicit peccatum fratris, inquantum eſt nociuum ei qui peccat, & pro fine habet emendam fratris, & ad eam principaliter ordinatur: procedit enim ex charitate, ſicut iudicialis ex zelo iuſtitiæ: & eſt actus charitatis, ſicut correctio iudicialis eſt actus iuſtitiæ. Correctio fraterna eſt de neceſſitate ſalutis cadens ſub præcepto. Si enim de neceſſitate ſalutis eſt eruere aliquem à morte corporali per eleemoſynam corporalem, iuxta illud Prouerbiorum vigeſimoquarto, Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare non ceſſes: à fortiori ſub præcepto & de neceſſitate ſalutis eſt eruere à morte ſpirituali, quæ eſt peccatum mortale, Ezech. decimooctauo, Anima quæ peccauerit, ipſa morietur: cûm anima ſit pluſquam eſca, & corpus pluſquam veſtimentum. Vnde Diuus Auguſtinus dicit, Si neglexeris corrigere, factus es deterior eo qui peccauit. Et idem in Regula, Si frater tuus vulnus habet in corpore, quod vult occultari dum timet ſecari: nónne crudeliter à te ſileretur, & miſericorditer indicaretur? quanto potius debes manifeſtare, ne deterius creſcat in corde? Nec obſtat quod dicitur Eccleſiaſtici ſeptimo, Cõſidera opera Dei, ꝙ nemo poſſit corrigere quem ille deſpexerit: Quia in omnibus agendis operatio hominis non eſt efficax, niſi adſit diuinum auxilium: & tamẽ debet homo facere quod in ſe eſt: maximè quãdiu habet probabilitatem ꝙ emendabitur. Vnde Diuus Auguſtinus dicit, Neſcientes quis pertineat ad prædeſtinatorum numerum, & quis nõ pertineat: ſic debemus affici charitatis affectu vt omnes velimus ſaluos fieri. Ideo omnibus debemus officium fraternæ correctionis impendere, ſub ſpe tamen diuini auxilij, cum ignoremus an ſint à Deo deſpecti. Nec obſtat pariter ꝙ correctio fraterna aliquando meritoriè omittitur. Quia hoc præceptum eſt affirmatiuum, & non obligat pro ſemper, ſed pro tempore & loco. Vnde Diuus Auguſtinus dicit: Si propterea obiurgandis & corripiendis malè agentibus parcit, quia opportunum tempus inquiritur, vel eiſdẽ metuit ne deteriores efficiantur, vel ne ad bonam & piam vitam erudiendos impediant alios infirmos, non videtur eſſe cupiditatis officiũ, ſed conſilium charitatis. Vbi autem quis præſumeret probabiliter ꝙ poſſet aliquẽ retrahere à peccato mortali vel veniali, quod eſt proxima diſpoſitio ad mortale: & tamen propter inordinatum amorẽ vel cupiditatem prætermittit correctionẽ, peccat mortaliter. Si verò timor & cupiditas tardiorem faciunt hominẽ ad corrigendum delicta fratris, non tamen ita ꝙ ſi conſtaret ꝙ poſſet fratrem à peccato retrahere, propter timorẽ vel cupiditatẽ, vel præſumptionis maculam dimitteret, quibus in animo charitatem præponit fraternã, eſt peccatum veniale. & hoc modo ſancti viri omittunt corrigere delinquentes, vt ibidem D. Aug. dicit. Ex præmiſſis ſequitur primo ꝙ quis non tenetur ſub pœna peccati mortalis aut venialis corrigere fratrem de peccato veniali aut de aliis defectibus, quæ non ſunt peccata: quia peccatum veniale non eſt extrema neceſſitas ſpiritualis: nec per peccatum veniale perditur frater, quem alius corrigendo lucratur, vt habetur Mat. 18. & cum Chriſtus præcepit correctionem, præcepit de peccato abſolutè: peccatum autem abſolutè & ſimpliciter ſtat pro mortali, quod auertit à fine, & nõ de veniali, ꝙ ſolum eſt circa media: & ideo dicitur peccatũ ſecundum quid. quare nõ tenetur corrigere, niſi ſit proxima diſpoſitio ad mortale, quia tunc teneretur. Si enim teneor fratrẽ præcipitatum ſubleuare, à fortiori ne præcipitetur propter periculũ: aliàs (vt dicitur Eccl. 3.) Qui amat periculum, peribit in illo. Secũdo ſequitur ꝙ vbi nõ eſt probabi-

In lib. de Ver. Do.

In li. de Natur. & gra.

Correctio de venialibus nõ eſt neceſſaria.

Præceptum de correctione non ligat quando non eſt probabilitas emendæ

litas de emenda fratris peccantis, ſed potius ꝙ fiet deterior: tunc quis non tenetur corrigere, cùm finis correctionis fraternæ ſit emenda: & ea quę ſunt ordinata ad aliquem finem, ſicut correctio fraterna ad emendā, debent regulari ſecundū finem: ſic ꝙ vbi nō ſperatur, finis fruſtra adhiberetur. Et ſic nō tenetur quis graſſatores & publicas meretrices aliosq; induratos peccatores corrigere, iuxta illud Prou.9. Noli corrigere deriſorem, ne oderit te. debent tamen corrigi à prælatis, correctione iudiciali & punitiua, propter bonum commune, vt alij retrahantur à criminibus. Tertio ſequitur ꝙ cum eſt probabilitas quòd abſque correctione alterius peccator corrigetur, puta quia eſt timidus & ſcrupuloſus: tunc non tenetur aliquis eum corrigere, ne nimis confundatur & ægrè ferat & ad odium prouocetur. Vbi autem eſſet probabilitas ꝙ non corrigeretur abſq; correctione, & ab initio correctionis ægrè ferret & incideret in odium, poſtmodum tamē dimiſſo odio emendaretur: tunc quis tenetur corrigere, nec eſſet cauſa illius odij & peccati, niſi per accidens: quia nō intendit odium ſed correctionem, & ex malitia illius procedit illud odium. Si autem probabile eſſet quòd perſiſteret in illo odio, tunc illa correctio omittenda eſſet.

Ver. 7. DE MODO ET PROCESSV FRATERNÆ CORRECTIONIS.

CHriſtus, Matth 18 triplicem proceſſum in fraterna correctione ordinauit ſeruandum. Primus eſt B ſecretus. Secundus partim ſecretus, partim publicus. Tertius eſt publicus. Quo ad primum proceſſum dicit: Si peccauerit in te frater tuus: vade & corripe eum inter te & ipſum ſolū. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. In hoc autem primo proceſſu exprimuntur quinq; notanda. Primo quis debet corrigi. Secundo quis debet corrigere. Tertio de quo. Quarto quando. Quinto modus corrigendi.

Quis dicatur frater corrigēdus.

¶ Quo ad primum dicitur, quod frater debet corrigi. Quid autem fratris nomine intelligatur, Chriſtus ſufficienter declarauit, Matth.23. Vnus eſt pater veſter. Omnes autem vos fratres eſtis. Intelligit fratrem natura & ſpecie, quia ab eodem patre cœleſti. & Matth 5. Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduerſum te, vade, &c. Per fratrem intelligit læſum, ſiue ſit Chriſtianus, ſiue Iudæus. Et ſic quicunque eſt frater ordine, profeſſione, ſiue cognatione, ſiue fide, aut natura, corripi mandatur: nec mirum, quia ſi omnibus etiam infidelibus tenemur facere eleemoſynam corporalem, quando ſunt in extrema neceſſitate: à fortiori ſpiritualem, quæ

An proceſſus correctionis ſit circa infideles obſeruādus

eſt correctio peccatorum, præcipue eorum quæ ſunt contra legem naturæ. Quia poteſt eis clare oſtendi quòd male faciant: non autem de peccatis contra legem euangelicam, quam non ſuſceperunt. Vnde, 1. Corinth 5. dicitur: Quid enim mihi eſt de his qui foris ſunt iudicare? Ex quo quidam inferunt, quòd circa infideles non eſt obſeruandus tertius proceſſus: cum de eis Eccleſia non habeat iudicare. Aliquibus tamen videtur quòd debet denunciari ſuperiori eorum, ſed hoc excedit limites fraternæ correctionis, & tranſit in accuſationem. ¶ Ex præmiſſis infertur quòd ſi prælatus peccauerit, non debet corrigi à ſubdito, correctione punitiua, ſed à ſuo ſuperiori, ſi habeat. Vnde Exo 8. dicitur: Beſtia quæ tetigerit montem, lapidabitur. Et 2. Reg.6. Oza percuſſus eſt à Domino, quia tetigit archam. Mons & archa ſignificant prælatum: igitur, &c. Vnde D. Aug. in Regula, Honore coram vobis prælatus ſit vobis, timore coram Deo ſubſtratus ſit pedibus veſtris. Poteſt tamen corrigi correctione fraterna, quæ eſt actus charitatis: & ideo extenditur ad omnes ad quos charitas ſe extendit. Sed charitas ſe extendit ad prælatum, cum ſit frater, inquantum peccator eſt, inferior & egens. Et ideo ei tanquam in neceſſitate exiſtenti, ſubueniendum eſt, & danda ei eleemoſyna ſpiritualis, quæ eſt correctio fraterna, aliter tamen quàm aliis: quia cum honore & reuerentia abſque obiurgatione, ſed dulciter & reuerenter & facta proteſtatione. Vnde D. Aug. in regula. Non ſolum veſtri, ſed etiam ipſius miſeremini: qui inter vos quanto in loco ſuperiori, tanto in periculo maiori verſatur. & D Paulus Coloſſ. vltimo, ſcribit de ſubditis. vt pręlatum ſuum admoneant, cum ait: Dicite Archippo, Vide miniſteriū quod accepiſti à Domino, vt illud impleas. & vbi peccatum prælati eſſet publicum, & immineret periculum fidei, etiā publice eſſent pręlati à ſubditis arguendi. Vnde D Paulus, qui erat ſubditus Petro, propter imminens periculum fidei, circa fidem Petrum publice arguit, Galat.2 vbi D. Auguſt dicit Petrus exemplum maioribus præbuit, vt ſicubi fortè tramitem relinquerent, non dedignentur etiam

Quis frater naliter corrigere tenetur.

à poſterioribus corrigi. ¶ Quo ad ſecundum, videlicet quis debet corrigere: Ex cōtextu euangelij habetur quòd Chriſtus direxit verba Petro, qui futurus erat paſtor, & ſic præcipue pertinet ad paſtores & prælatos, qui habent curam ſubditorum, & de animabus eorum reddituri ſunt rationem. Quia tamen Petrus nondum erat prælatus, ſed frater, ideo ad omnes pertinet fratres delinquentes corrigere: & inquantum in eis magis viget iudiciū rationis, quodam modo cenſentur ſuperiores: quæ ſuperioritas & correctio per peccatum in corrigente impeditur propter tria. Primo quia ex præcedenti peccato indignius redditur vt corrigat alium: & pręcipue ſi maius peccatum commiſit, non eſt dignus vt corrigat de minori. Vnde ſuper illud Matth.7. Quid vides feſtucam, &c. D. Hieron. Dicit: De his loquitur, qui cum in mortali crimine detineantur obnoxij, minora peccata fratribus non concedunt. Secundo redditur indebita correctio, propter ſcandalum quod ſequitur ex correctione, ſi peccatum corripientis ſit manifeſtum: quia cenſetur corrigere ad oſtentationem. Vnde ſuper illud Matth.7.

Lib.1. de ſer. do. in mōte, & in lib. de ſū. bono.

Quomodo dicis fratri tuo, &c. D. Chryſoſt exponit, in quo propoſito, puta ex charitate, vt ſalues proximum tuum. Non quia teipſum ante ſaluare vis, ergo nō alios ſaluare, ſed per bonam doctrinam malos actus celare, & ſcientię laudes ab hominibus quærere. Tertio impeditur propter ſuperbiā corripientis, inquantum ſcilicet aliquis propria peccata paruipendens, ſeipſum præfert in corde ſuo, peccata eius auſtera ſeueritate diiudicans, ac ſi ipſe eſſet iuſtus. Vnde D. Auguſt. Accuſare vitia officium eſt bonorum virorum & beneuolorum: quod cùm alij faciunt, alienas partes agunt. Et Iſidorus: Non debet vitia aliorum corrigere, qui vitiis eſt ſubiectus. & Rom.2. dicitur: In quo alium iudicas, teipſum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Et ideo qui in peccato ſunt, corrigendo teneant conſilium. D. Aug. vbi ſupra, Cogitemus cum aliquem reprehendere nos neceſſitas cogit, vtrum tale ſit vitium quod nūquam habuimus: & tunc cogitemus nos homines eſſe, & habere potuiſſe, vel tale quod aliquando habuimus; & tangat memoriam communis fragilitas, vt illam correctionem nō

odium

odium ſed miſericordia præcedat. Si autem nos inuenerimus in eodem vitio eſſe, nō obiurgemus ſed congemiſcamus, & non illum ad pœnitendum, ſed ad æqualiter condonandum inuitemus. Ex his ergo patet ꝙ ſi peccator cum humilitate corripiat delinquentem, non peccat, nec ſibi nouam condemnationem acquirit: licet per hoc vel in conſcientia fratris vel ſaltem ſua, pro peccato præterito condemnabilem ſe oſtendat. ¶ Quo ad tertium, ſcilicet de quo debet corrigi, ſatis dictum eſt verſiculo præcedenti, quod de mortali vel de veniali, cum eſt proxima diſpoſitio ad mortale. ¶ Quo ad quartū ſcilicet quando, dicendum ꝙ cùm illud peccatum eſt notum. Vnde dixit textus: Si peccauerit in te. Quæ verba exponuntur à D. Auguſtino, hoc eſt te ſciente cognitione certa & euidenti, ſcilicet per aliquem ſenſum exteriorem in perſonam delinquentis. Quòd ſi per auditum ſciat, ab alio, vel per rumorem, vel per ſigna dubia, quis non tenetur corrigere, nec inquirere de vita, ſeu explorare conuerſationem fratris. Vnde D. Aug. ait: Admonet nos Dominus non negligere inuicem peccata noſtra, non quęrendo quid reprehendas, ſed videndo quid corrigas, aliás efficeremur exploratores vitę aliorum, contra illud ꝙ dicitur Prouerb. 24. Ne quęras impietatem in domo iuſti: & non vaſtes requiem eius. Ex quo patet quòd non oportet religioſos exire clauſtrum ad corrigendum delinquentes. Et ſi dicatur quòd ex quo fraterna correctio eſt debita & de præcepto, ſicut qui debet pecuniam, non ſufficit quòd ſoluat creditori occurrenti, ſed debet eum quærere, vt debitum reddat: Ita etiam in correctione debita dicendum, ꝙ illud quod debetur alicui certæ & determinatæ perſonæ, ſiue ſit bonum corporale, ſiue ſpirituale, oportet quòd ei impendamus, non expectantes ꝙ nobis occurrat, ſed debitam ſolicitudinem habētes, vt eum inquiramus. Vnde ſicut ille qui debet pecuniam creditori, debet eum requirere cum tempus fuerit, vt ei debitum reddat: ita qui habet curam ſpiritualem alterius debet eum quærere ad hoc quòd eum de peccato corrigat. Sed quo ad illa beneficia quæ non debentur perſonæ, ſed communiter omnibus proximis, ſiue ſint corporalia, ſiue ſpiritualia, ſufficit nobis ꝙ impendamus eis qui nobis occurrunt. hoc autem pro quadam ſorte habendum eſt, vt D. Auguſtinus dicit. Alij exponunt hæc verba, ſi peccauerit in te, hoc eſt coram te ſolo: tunc enim debes ſecretè corrigere. quia ſi coram aliis arguis, nō es corrector ſed proditor. Si autem multis aliis audientibus & pręſentibus peccauerit, & ſcandalizauerit, non teneris ſecretè, ſed potes coram aliis corrigere. 1. Timo. 5. Peccantem coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant. Sic D. Ioan. Baptiſta Herodem publicè redarguit dicens, non licet tibi habere vxorem fratris tui. Hac ratione dicunt quidam, ꝙ quilibet audiens & intelligens aliquem prædicantem aliquam propoſitionem hæreticam, poteſt eum publicè reprehendere. Quod credo limitandum in caſu in quo non ſequitur ſcandalum: quia ſi ex tali correctione & reprehenſione ſequeretur tumultus magis nocens quàm correctio prodeſſet, differenda eſſet correctio. D. autem Hieron. exponit: Si peccauerit in te, hoc eſt contra te directè: quia ſi peccatum eſſet directè contra Deum vel communitatem, puta ſi hæreticus priuatim homines á fide auertat, vel ſi aliquis occultè tractet quo modo ciuitas tradatur hoſtibus, vel incendatur: non eſt noſtri arbitrij, inquit, hoc eſt non tenemur neq; debemus ſeruare hunc primum proceſſum, imò tenemur denunciare: quia ille qui ſic peccat, non ſolum peccat in te, ſed etiam in alios. Et niſi denuncietur, imminet magnum periculum, niſi fortè aliquis firmiter exiſtimaret, ꝙ ſtatim poſt ſecretam monitionem frater corrigeretur, & huiuſmodi periculum ceſſaret. Si verò eſſet dubium, debet denūciari illi qui poteſt huiuſmodi mala prohibere. ¶ Circa peccata verò occulta quæ ſunt ſolum in malum peccantis vel alicuius priuatæ perſonæ, tunc ad hoc tendendum eſt, vt fratri peccanti ſubueniatur. & ſicut medicus corporalis ſanitatem ægroto confert abſque alicuius membri abſciſione ſi poteſt: ſi verò non poteſt, abſcindit membrum minus neceſſarium, vt vita potius conſeruetur: Ita etiam ille qui ſtudet emendationi fratris, debet ſi poteſt, ſic emendare fratrem quantum ad conſcientiam, vt fama eius (ſi fieri poteſt) ſeruetur, propter duo. Primo quia fama vtilis eſt ipſi peccati, non ſolum in temporalibus, in quibus diffamatus multa patitur detrimenta, amiſſa fama, ſed etiam quantum ad ſpiritualia: Quia præ timore infamiæ multi à peccato retrahuntur: & quando infamatos ſe conſpiciunt, irrefrenatè peccant. Vnde D. Hieronymus dicit: Corrigendus eſt ſeorſum frater, ne ſi ſemel pudorem aut verecundiam amiſerit, permaneat in peccato. Secundo debet conſeruari fama fratris peccantis, tum quia vno infamato alij infamantur, ſecundum illud D. Aug ad plebem Hyponen. Cum de aliquibus qui ſanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falſi ſonuerit, vel veri paruerit, inſtant, ſatagūt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur: tum etiam quia ex peccato vnius publicato, alij prouocātur ad peccatum, & infamati ſæpe impelluntur & violentantur ad continuationē, maximè mulieres. Sed quia conſcientia præferenda eſt famę, voluit Dominus vt ſaltem cum diſpendio famæ fratris conſcientia per publicam denunciationem à peccato liberetur. Vnde patet quòd in occultis peccatis, quæ non ſunt contra Deum & bonum reipublicæ, de neceſſitate præcepti eſt, ꝙ ſecreta monitio præcedat publicam denunciationem. ¶ Quo ad quintū: ſcilicet de modo corrigendi. Chriſtus dixit: Vade & corripe: dixit, Vade, & non ſcribe, propter duo. Primo propter periculum infamiæ, ex perditione vel apertura, ſeu communicatione literarum. Secundo, quia vt D. Hieron. ait: Habet enim neſcio quid latentis energiæ viua vox, & in auribus diſcipulorum transfuſa fortius ſonat. Energia eſt vis & effectus. Et correctio verbo facta, eſt maioris virtutis & efficaciæ. & D. Ambr. ſuper illud pſal. Qui timent te, videbunt me, & lætabūtur, dicit: Pleriſq; iuſti aſpectus admonitionis correctio, perfectioribus lætitia eſt. Ideo Chriſtus dixit, Vade: ſicut olim dixerat, Ezech. 2. Fili hominis vade ad domū Iſrael. Sed ad quē locum debemus ire? Reſpondendum eſt quòd ad conuenientem & propitium, & tempore congruo, & nō hora inſobria vel importuna, quādo eſt in cholera aut lecto, aut aliis arduis occupatus. Secūdo dicit: Corripe. D. Chryſ. exponit dicens, dulciter, quia non dicit, Accuſa, increpa, obiurga: ſed, corripe, ſcilicet manſuetè. Vnde Pſal. Superuenit manſuetudo, & corripiemur. diuerſimodè tamen procedendum eſt, vt dictum eſt ex D. Auguſt. & Prou. 18. dicitur: Iuſtus prior eſt accuſator ſui. Si adducatur correctio Ioſeph, quam non præceſſit fraterna correctio, dicendum quòd veriſimile eſt præceſſiſſe, licet non ſit ſcriptum: vel quia habebat probabilitatem quòd non emendarentur, ſed fierent deteriores,

In lib. de verb. Do.

In lib. de doct. Chri.

Mar. 6.

In correctione hæretico rum non eſt ſeruandus proceſſus euangelicus.

In epiſt. ad pau. c. 1.

In quo loco debet fieri fraterna correctio.

Modus fraterna correctionis.

Gen. 37.

Religioſorũ proclamationes nõ contrariantur fraternæ correctiõi.

teriores, cum odirent eum. ¶ Notandum etiam quòd proclamationes quæ in capitulis religioſorum fiunt, omiſſa ſecreta correctione, nõ contrariantur huic pręcepto, quia ſunt de leuibus defectibus, qui non derogant famæ. Vnde ſunt quædam commemorationes oblitarum culparum potius, quàm accuſationes vel denunciationes. Si tamen eſſent tales, de quibus frater infamaretur, fieret cõtra præceptum Domini, qui per hunc modum peccatum ſecretum fratris publicari prohibuit: vt de his quæ merẽtur grauiorem culpam.

Ver. 8. DE SECVNDO PROCESSV FRATERNAE CORRECTIONIS.

Qui adhibẽdi ſunt in teſtes fraternæ correctionis.

SEcundus proceſſus fraternæ correctionis eſt partim ſecretus, partim manifeſtus: ait enim, Si te nõ audierit, adhibe tecum vnum aut duos, vt in ore duorũ vel trium ſtet omne verbum: vt verecundia & exhortatione illorũ emendetur. Sed qui adhibendi ſunt? D. Aug. ait: Adhibe eum qui prodeſſe vult, & nõ obeſſe. quia cùm finis huius correctionis ſit emenda fratris cum cõſeruatione famæ: ſi adhiberentur maleuoli, eſſet periculum infamiæ. Si autem corrigens nõ inuenerit, eſt excuſatus: non tamẽ debet denunciare donec inuenerit. Si quæratur quando debet adducere poſt correctionem, ſi recidiuauerit: Dicendum ꝙ in actu, ſi deprehendi poſſit. Quia ſi extra actum adhiberentur, & reprehenderet, non poſſent teſtificari de facto, quod tamen eſt requiſitum, vt ex textu apparet. Præterea ſi extra factũ reprehenderetur, poſſet dicere corrigẽtem eſſe calumniatorem & detractorem, & accipere adductos in teſtes, & conuenire corrigentem in iudicio, & agere per l. diffamari. Si dicatur ꝙ adhibendo duos teſtes, diffamat eum, & eſt detractor: dicendũ ꝙ non eſt detractor formaliter: quia non eſt cum intentione denigrandi famã, vt dictum eſt ſupra. Pręterea fit authoritate ſuperioris, ſcilicet Dei, qui eſt Dominus famæ & vitæ eorum. A

c. 5. §. 3. ver. 8.

Ver. 9. DE TERTIO PROCESSV FRATERNAE CORRECTIONIS.

TErtius proceſſus fraternæ correctionis eſt publicus. Vnde ſequitur in textu, Quòd ſi eos non audierit, dic Eccleſię. Si autẽ Eccleſiam nõ audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. D. Chryſ. dicit: Nil tale præcepit Dominus obſeruandum his qui extra Eccleſiam ſunt, quale præcepit hic de fratribus corripiendis, ſed de exterioribus: Si quis te percuſſerit in vnam maxillam, præbe ei & alteram. Per eccleſiam intelligit hic Prælatum eccleſiæ Sed quid faciet Prælatus? Theologi diſcrepant in hac re à canoniſtis. qui in c. nouit, extra de iudiciis, hanc materiam tractant. Sed canoniſtarum opinione prætermiſſa, ſequor eos qui dicunt quod Prælatus ad talem denunciationẽ orabit primo pro eo, ſecundo vocabit illum & teſtes abſq; notario et aliis ſolennitatibus iudiciariis: & corã eis reprehendet & obiurgabit eum, deinde hortabitur illum, & præcipiet ſub ſententia excommunicationis vt pœniteat, & amplius nõ reuertatur. Et ſi eccleſiam (hoc eſt prælatum) audierit, & ſe emendauerit, ceſſant partes prælati: quia iam peruentum eſt ad finem, nec poterit pręlatus propter huiuſmodi denunciationem eum punire. Si autem eccleſia non audierit: tunc fiet tranſitus à correctione fraterna ad correctionem iuſtitiæ, & prælatus procedet contra eum inſtante procuratore fiſcali, qui faciet fieri informationes, & audiri faciet teſtes. B

Per eccleſiã intelligitur prælatus.

Quæ ſint partes prælati in denũciatione euangelica.

Ver. 10. DE MONITIONIBVS GENERALIBVS.

CIrca generales monitiones Prælatorum, quas facere poſſunt contra occultos peccatores & teſtes qui ſciunt veritatem, ne detur anſa criminibus, & vt innocentes indemnes reddantur, prout concludunt Bartholus & Baldus in l. ciuile. C. de furtis. propter diuerſitatem opinionum & multitudinem particulariũ circunſtantiarũ magna eſt difficultas, maxime in foro conſcientiæ, quæ maxime eſt attendenda. Ideo cautè circa huiuſmodi agendum eſt, maxime prædicatoribus, conſultoribus, & confeſſoribus. Ad huiuſmodi euidentiam quæ mihi tutiora videntur collegi, & noſtris inſtitutionibus inferenda duxi ¶ Supponendum eſt in primis ꝙ peccatum corrigendum, eſt triplex: quoddam eſt ſimpliciter & abſolute occultum, quod ſcilicet probari non poteſt: quoddam verò ſimpliciter publicum & manifeſtum, quod ſcilicet celari non poteſt: aliud verò partim publicum & manifeſtum, & partim occultum, ſcilicet quod probari & celari poteſt: quia pauci teſtes ſunt. Secundo ſupponendum eſt ex c. qualiter & quando, in ſecundo, de accuſation. ꝙ prælatus & iudex eccleſiaſticus in criminibus corrigendis triplici via procedere poteſt, ſcilicet per denunciationem euangelicam, vel inquiſitionem aut accuſationem, vel partis requiſitionem. Denunciatio regulariter prærequirit ſecretã monitionem, inquiſitio clamorem ſeu infamiam, accuſatio inſcriptionem. ¶ Quantũ ad primum modum procedendi, qui cõmuniter ſeruatur in viſitationibus archiepiſcopi circa diœceſanos, & prouincialiũ religionum circa priores, & conuentus religioſorum, prælati præcipiunt primo communiter, deinde ſpecialiter in particulari, vt quicunque ſcit aliqua corrigenda, ſub pœna excommunicationis denunciet. Et finis pręlati in hoc modo procedendi, eſt vel eſſe debet corrigere publica iudicialiter, & ſecreta ſiue occulta charitatiue ſiue fraternaliter, ſecundum præceptum Domini & modum procedendi datum, Matth. 18. & cum ſententia excommunicationis non feratur niſi pro peccato mortali, vt in ca. nemo epiſcoporum. 11. quæſt. 3 & Deus non iudicet bis in idipſum, ſequuntur duo, Primum quòd religioſi in vim illius præcepti monitorij nõ tenentur peccata venialia aut alios leues defectus citra pœnam grauioris culpæ (quæ non infligitur niſi pro peccato mortali) denunciare, quanuis hoc poſſint etiam prætermiſſa ſecreta monitione, vt dictũ eſt. Secundum, ꝙ etiam non tenentur neque debent peccata mortalia manifeſta, quæ fuerunt punita, nec occulta emendata denunciare, neque etiam peccata mortalia occulta, quæ ſolum ſunt in præiudicium peccantis vel alicuius priuatæ perſonæ, niſi ſeruato proceſſu & ordine fraternæ correctionis. Vnde dicit D. Thom. quòd prælato non eſt obediendum contra præceptum Dei, ſecundum illud Act. 5. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Et ideo quando prælatus præcipit vt ſibi dicatur ac reueletur quod quis ſciuerit corrigendum, intelligendum eſt illud præceptum ſanè, ſcilicet ſaluo ordine fraternæ correctionis, ſiue præceptum fiat communiter ad omnes, ſiue ad aliquem ſpecialiter: & ſi prælatus expreſſe præciperet contra hunc ordinem, ipſe præcipiendo peccaret, & ei obediens, quaſi contra præceptum Domini agens. Ideo non eſſet ei obediendum, quia prælatus non eſt iudex iudiciorum occultorum, ſed ſolus Deus. Vnde non habet C

Peccatũ occultũ quid. Peccatũ publicũ, peccatũ mixtum quid.

Iudex tripliciter vias procedere poteſt.

Modus procedendi per denunciationem.

2. 2. q. 33 ar. 7. ad 5.

habet poteſtatem præcipiendi ſuper occultis: quia ſicut dicunt iuriſtæ, Peccata latentia non habent vindictam in hoc ſeculo, ſed Dei iudicio reſeruantur, niſi inquantum per aliqua iudicia manifeſtãtur, puta per aliquam infamiam, vel ſuſpiciones, aut querelam læſi. Tenẽtur tamen ſubditi in vim prædicti monitorii denunciare crimina mortalia publica, quæ non fuerunt punita, & crimina occulta quæ ſunt contra bonum reipublicæ Eccleſiaſticæ vel temporalis, etiam prætermiſſa ſecreta monitionẽ & proceſſu euangelico, qui non obligat in illis criminibus, vt dictum eſt ex D. Hierony. Et ideo tenentur denunciare hæreticos ſecretos, proditores, incendiarios, abſque præcepto: à fortiori adueniente monitione. ¶ Secundus modus procedendi eſt per inquiſitionem: & eſt quando iudex & prælatus eccleſiaſticus propter clamorem ſeu infamiam, quæ abſque periculo tolerari non poteſt, debet procedere ad inquiſitionem: quia intereſt reipublicæ (cuius curam prælatus habet) ne crimina remaneant impunita. Vnde habet deſcendere iuxta ca. qualiter & quãdo, in. 2. de accuſatio. & Gen. 18. Dominus ait: Deſcendam & videbo an clamorem qui ad me venit, opere compleuerint. & Lucæ. 16. Quia villicus erat diffamatus apud Dominum ſuum quaſi diſſipaſſet bona illius, deſcendit, &c. Et hic modus procedendi ordinatur ex ſua natura ad correctionem iudiciariam, quæ non intendit principaliter emendam fratris, ſed bonum publicũ, vt alii terreantur, & ne incidãt in talia aut alia peccata, & vt pax reipublicæ turbata & lacerata reparetur, quod fit per inflictionem pœnarũ. Et in tali modo ſiue via procedendi debet prælatus inquirere primò de fama publica. Et ſi teſtes ignorãtur, debet publicare monitorium ſub ſententia excõmunicationis, quòd ſcientes veritatem habeãt propalare & manifeſtare, & non denunciare. Quia in iudiciario modo procedendi nullus debet denunciare, quæ nõ poteſt probare. Ideo præcepit vt habeant propalare ſeu reuelare quæ ſciunt: & tunc qui ſciunt veritatem illius criminis, debent propalare, etiam ſi non ſit niſi vnus. Quia ille cum fama publica ſufficit ad condemnationem. Nec tenetur ille præmittere monitionem ſecretam, ex quo peccatum non eſt iam omnino occultum, ſed probari per plures poteſt. Deinde debet prælatus audire diffamatum vel reum, ſi ſit aliquis propalatus: & ipſe etiam tenetur dicere veritatem, ex quo iudex iuſtè eum interrogat. Quid hoc audio de te? & contra illum procedere ſeruato ordine iuris. ¶ Tertius modus procedendi eſt per accuſationem, & eſt quando prælatus & iudex eccleſiaſticus procedit ad requiſitionem partis: & hoc dupliciter: Primò, quando pars aliqua aut procurator fiſcalis habet teſtes, & accuſat aliquem: tunc iudex præhabita inſcriptione partis, per quam reddit ſe accuſatorem, qui debet teſtes cõtra accuſatum producere: tunc iudex poteſt procedere ſeruato ordine iuris: & ſi inueniat eum culpabilem, debet condemnare: ſi verò innocentem, relaxare, & accuſatorem condemnare ad pœnam talionis, vel aliter ſecundum requiſitionem partis, & ſecundum quod fuerit iuris & rationis. Secundò cum pars aliqua nõ accuſat, quia fortè ignorat reum & teſtes, ſed conqueritur ſe eſſe læſam, vel per furtum, aut detractionem, aut percuſſionem: tunc iudex qui debet intendere indemnitati ſubditorum innocẽter læſorum, & ne detur anſa criminibus, ad petitionem eius debet dare literas monitorias, ſub ſentẽtia excommunicationis contra lædentem vt ſatisfaciat, & contra teſtes vt dicant & propalent lædentem. & hic modus procedendi ordinatur ad iudicialem reparationem. vnde nõ exigit neceſſariò ſecretam monitionem. & ideo ſi factum ſit tale quod probari poſſit, quia factũ fuit in loco publico, vbi plures erant qui ignorantur, non eſt dubium quin illi qui ſciunt, teneantur propalare. Si autem vnus tantum ſcit, quia factum fuit in loco ſecreto, dicunt quidam quòd ſi ſciens habeat probabilitatem quòd lædens per ſecretam monitionem ſatisfaciet, debet eum ſecretè monere, cum intimatione tamen, quòd niſi ſatisfecerit propalabit: & ſi non ſatisfaciat, debet propalare. Nec obſtat quod communiter obiici ſolet, Vox vnius vox nullius. & ſi habeat probabilitatem quòd reus monitus negabit & peierabit, nil prodest impetranti, & nocebit ſpiritualitẽr reo, quia peierabit: ideo præcauẽdum eſt malum ſpirituale ipſius: Dicendũ quòd quis non tenetur præcauere malum alterius, cùm prouenit ex malitia ipſius, & maximè ſtante præcepto: ſicut pulchra mulier non tenetur prætermittere præceptum de audienda miſſa, licet probabiliter iudicet quòd aliqui propter eius aſpectum cadent in concupiſcentiam: quia hoc prouenit ex eorum culpa. Sic nec qui ſcit veritatem, ſtante præcepto, debet celare, licet præſumat reum peieraturũ: quia hoc ex eius malitia prouenit: quia tenetur dicere veritatem & nõ peierare, per regulam generalem quæ habet quòd quandocunque iudex iuſtè exigit iuramentũ, ſiue præcipit dicere veritatẽ, exactus ſiue interrogatus tenetur dicere veritatem ſi ſciat. ¶ Dominus tamen Petrus de Palude & Durandus in quarto, diſtinct. 19. q. 4. videntur dicere quòd quando nocumentum priuatæ perſonæ eſt ita paruum, quòd melius ſit illum ita parum lædi quàm alium ita diffamari, nõ debet reuelare: quia ſi tũc non corrigitur, poſteà corrigetur. Opinio tamen præcedens eſt tutior. Reus autem licet non teneatur ſe prodere, tenetur tamen infra terminum ſatisfacere, vel obtinere dilationem, aliàs incidit in excommunicationem ſi proferatur.

Modus procedendi per inquiſitionẽ.

Modus procedendi per accuſationẽ in criminibus quæ probari poſſũt.

Modus procedendi in occultis criminibus ad querelam partis.

Quid faciẽdum ſtante monitione quando vnus ſolus ſcit crimen aut damnũ.

Ver. 11. DE HIS QVI IN MONITIONIBVS NON COMPREHENDVNTVR.

A MVlti ſunt qui non comprehenduntur in monitionibus generalibus, nec tenẽtur reuelare. ¶ Regula generalis eſt, quòd illi qui non poſſunt compelli ad teſtimonium ferendum, non comprehenduntur in monitionibus generalibus, cùm monitiones ordinentur ad teſtimoniũ ferendum. ¶ Ex qua ſequitur primò, quòd confeſſor & interpres confitentis non tenentur neque debent aliquo modo reuelare, vt habetur in c. omnis vtriuſque ſexus, de pœni. & remiſ. imò poteſt iurare ſe nihil ſcire: quia intelligi debet vt homo vel in foro hominũ: quæ enim ſcit in foro Dei, vt eius vicarius ſcit, vel etiam ad dicendũ. Et eadem ratione illi qui caſu aliquo, aut etiam inſidioſè, vel à presbytero audierũt peccata confeſſa, cùm ſigillũ confeſſionis ſit de iure naturæ & diuino, vt infrà dicetur. Et ſi tales producantur in teſtes, & exigatur iuramentum, debet intelligi de veritate, de qua tenentur deponere. Secundò infertur quòd ſi monitorium ſit contra patrem vel filium, filii vel parentes non tenentur reuelare: quia non tenentur deponere, vt in. l. parentes. C. de teſtibus, & in. §. inter parẽtes. 4. q. 3. quod intelligendum eſt de omnibus aſcendentibus & deſcendentibus, tam in ciuilibus quã in criminalibus: quia pro vna perſona computantur: & cùm nullus teneatur ſe prodere, vel parare arma contra ſe, ſe-

quitur ꝙ illi qui pro vna perſona computantur, non tenentur contra ſe inuicem deponere, quod in-
telligendum eſt niſi in crimine hæreſis, vbi non habetur probabilitas de emēda, & timetur prieulum
de ruina multorū. Tunc enim habet locum illud Luc. 14. Si quis venit ad me, & non odit patrē ſuum
& matrē ſuam, & vxores, & filios, & fratres, adhuc & animam ſuam, nō poteſt meus eſſe diſcipulus.
Conſilium etiam partis, vt ſunt procuratores & aduocati ac ſollicitatores, quibus quodam modo coa
ctè & quaſi confeſſoribus veritas reuelatur, ac etiam medici non comprehenduntur, niſi (vt dictū eſt)
in his quæ vergerent in detrimentum notabile reipublicæ temporalis vel eccleſiaſticæ. Excipiuntur
etiam qui ſub ſigillo ſecreti aliquid ſuſceperūt: quia cùm ſigillum ſecreti ſit de iure naturæ, quod per
ius poſitiuum & humanum ſolui non poteſt, à fortiori ſi aliquis iurauit tenere aliquid ſecretum, niſi
(vt dictum eſt) vergat in detrimentum reipublicæ.

§. 3 DE VITIIS CHARITATI OPPOSITIS.

CHaritati & effectibus eius opponuntur decē vitia: Charitati quidem odium, Gaudio opponūtur B
duo, ſcilicet acedia & inuidia: Paci opponūtur ſex, ſcilicet diſcordia, contentio, ſchiſma, bellum,
rixa, & ſeditio. Beneficentiæ autem opponitur ſcandalum. de quibus per ordinem dicendum eſt.

Ver. 1. DE ODIO.

2.2.q.34. ODium accipitur dupliciter: vno modo vt eſt paſſio appetitus concupiſcibilis, de qua ſuprà dictū C
c.1.§.10. eſt, quòd eſt diſplicentia eius quod eſt diſconueniens ſiue repugnans aut nociuum: in quo conſi-
Ver.5. ſtit ratio mali, ſicut in conuenienti ratio boni. Et quemadmodum appetitus attrahit ad ſe id quod eſt
ei conueniens & bonum: ſic repellit diſconueniens & malum. Illa diſplicentia ſiue repulſa mali ſen-
ſibilis, dicitur odium. Alio modo accipitur odium vt opponitur charitati, & ſic importat de ſuo prin-
cipali ſignificato actum refugitiuū voluntatis, & auerſiuum à Deo vel proximo, apprehenſis ſub ra-
Deus in via tione mali ſiue diſconuenientis: quæ quidem auerſio dicitur nolitio & odium. Ex conſequenti verò
poteſt appre importat volitionem alicuius repugnantis & diſconuenientis ei quē odit, per quod vult quòd repel-
hēdi ſub ra- latur & elongetur à ſe: vt qui vult Sortem eſſe in ſua ſocietate, vult ei mortem & alia ei repugnātia: &
tione mali. ſic dicitur ipſum odire. Et quanuis Deus clarè & per eſſentiam viſus non poſſit apprehendi ſub ratio-
ne mali, cùm ſit ſummum bonum, & per conſequens non poſſit odiri: nec ſecundum effectum qui na-
turaliter ab hominibus amatur, inquantum ſcilicet dat eis eſſe, viuere, & intelligere: Tamen bene po-
teſt apprehendi ſub ratione mali, ſecundum effectus qui repugnant inordinatæ voluntati: ſicut cohi-
bitio peccatorum per legem diuinam, & inflictio pœnarum: & ſecundum hoc poteſt apprehendi ſub
ratione diſconuenientis, & per conſequens odiri. Nec obſtat quòd de potentia abſoluta poteſt com-
municare ſuam claram viſionem Iudæ per horam duntaxat, non tamen propterea poſſet odiri pro il-
lo tempore: quia licet Iudas videret ſuam damnationem futuram, tamen videret ordinē diuinæ pro-
Odium Dei uidentiæ, qui impediret illam apprehenſionem ſub ratione diſconuenientis. ¶ Et cùm ratio culpæ &
eſt maximū peccati propriè conſiſtat in auerſione voluntaria, conſequens eſt quòd odium Dei ſit maximum pec-
peccatorū. catorum. quia odium Dei importat auerſionem ſecundum ſe: alia autem peccata participatiuè, inquā-
tum ſcilicet in aliis peccatis aliquis appetit inordinatam delectationem, quæ habet annexam auerſio-
nem. Et licet infidelitas ſit valde graue peccatum, non tamen habet rationem culpæ, niſi inquantum
eſt voluntaria: & quòd ſit voluntaria ex eo prouenit, quòd aliquis odit veritatem, quæ ei proponitur,
Odium pro- & ideo odium eſt peius infidelitate, ſicut cauſa eſt potior effectu. Odium autem proximi quo proxi-
ximi quale mus oditur ſecundum id quod habet à Deo, hoc eſt ſecundum naturam vel gratiam, inquantum ap-
peccatum. petit ei aliquod malum naturæ vel gratiæ contrarium, vel nō facit ei bonum quod facere tenetur, eſt
peccatum mortale ex genere ſuo: dupliciter tamen eſt veniale: Primò, propter ſubreptionē: Secundò,
quando malum quod appetit, vel bonum quod omittit, eſt exiguum. Si autem aliquis deliberatè vult
proximo notabile damnū, in naturam vel gratiam immediatè vel vltimatè relatum, ſemper eſt pecca
tum mortale. dicitur in naturam vel gratiam, quia ſi odium terminaretur ad culpā aut ad defectū bo-
Pſal. 118. ni, pertineret ad fratris amorem, iuxta illud D. Aug. in regula, cum dilectione hominum, & odio vi-
tiorum. & Pſalm. Iniquos odio habui, legem autē tuam dilexi. dicitur vltimatè: quia ſi aliquis velit al-
teri malum pœnæ vt cognoſcat culpam ſuam & emendetur, vel zelo iuſtitię, non peccat. Odium dif-
fert ab ira, quæ etiam appetit malum: quia odium appetit malū abſolutè: ira autem in quadā mēſura:
ſcilicet in ratione iuſti & punitionis. Vnde ira ceſſat ad mortuos, nec eſt ad res inſenſibiles, vt dicit
31. Mora. Philoſo. in 2. Retho. ceſſat etiam ad grauiter læſos, inquantum eorum malum excedit menſuram iuſtę
retributionis. Odium non dicitur capitale vitium, cùm procedat ex inuidia: vt D. Grego. dicit: Quia
quemadmodum ex delectatione cauſatur amor ſui, ſic ex triſtitia, quæ eſt de ratione inuidiæ, cauſatur
odiū. Odii effectus ſeu ſigna ſunt prohibita, ſicut ſubtrahere proximo debita beneficia, aut obſequia,
ſiue colloquia quæ debita ſunt. Aliqua enim debentur conciuibus, aliqua cōſanguineis, aliqua omni
Chriſtiano. Et propterea niſi caſus accidat in quo quis debeat huic in particulari, non tenetur, neque
peccat non exhibendo. Sufficit enim vt in omnibus officiis non excipiatur inimicus: quod fieret, ſi in
orationibus communibus omnibus Chriſtianis exciperetur. Si in nuptiis inuitarentur omnes cōſan-
c.12.§.1. guinei, inimico dempto. Si omnibus conciuibus aliqua vellet diſtribui, inimico dempto. Sed de his
Ver.6. amplius, cùm de dilectione inimicorum agetur.

Ver. 2. DE ACEDIA.

2.2.q.35. ACedia accipitur dupliciter: vno modo vt eſt ſpecies triſtitiæ: & ſic eſt paſſio appetitus cōcupiſci- D
bilis, & vt ſic non eſt peccatum: quia talis paſſio ſecundum ſe eſt indifferens ad bonum & ad ma-
lum, ſecūdum quod bene vel malè regulatur per rationem. Triſtitia enim de malo corporali regulata
Acediæ per rationem, eſt bona, vt in actu pœnitētię. Triſtitia verò inordinata eſt mala. Alio modo ſumitur vt
multiplex. pertinet ad voluntatem, & conſequitur actum eius: & hoc modo accipitur dupliciter: vno modo cō-
acceptio. muniter, prout eſt triſtitia de bono ſpirituali in communi, quodcunque ſit illud. Et quia bonum cu-
iuſlibet virtutis eſt ſpeciale bonum: ideo contingit triſtari de bono cuiuſlibet virtutis, quod perti-
net ad acediam communiter dictam: (quæ ſecundum Damaſcenum) eſt quædam triſtitia aggrauans,
quæ

quæ ſcilicet ita deprimit animum hominis, vt nihil ei agere libeat. Ideo acedia importat tædium ope
randi, & à quibuſdam dicitur torpor mentis, bona inchoare negligentis, & refugientis bonum ſpiri-
tuale, inquãtum eſt laborioſum aut moleſtum corpori, aut delectationis eius impeditiuũ. Hæc autem
triſtitia prouenit ex contemptu ſpiritualis boni, qui accidit ex defectu cognitionis aut conſideratio-
nis bonorum ſpiritualium, quæ quanto magis cognoſcuntur & conſiderantur, tanto nobis magis pla
cent, & ceſſat acedia: & ſic non eſt ſpeciale peccatum, ſed commune, quia contrariatur omnibus virtu
tibus: ad quamlibet enim virtutem pertinet gaudere de proprio ſpirituali bono, quod cõſiſtit in pro-
prio actu, & acedia triſtatur de illo, vt de ieiunio, oratione, feſtorum obſeruatione, laude diuina, caſti-
tate, reſtitutione, & ſic de aliis. ¶ Alio modo acedia accipitur ſpecialiter, prout eſt ſpeciale vitium op- 2.2.q.35.
poſitum charitati, quę gaudet de ſpirituali ac ſpeciali bono, ſcilicet diuino: vt cũ quis triſtatur de his art.2.
quæ ei imminent ex neceſſitate facienda propter Deũ: tunc eſt ſpeciale peccatum, & ſi inchoatio hu-
ius triſtitiæ ſtet in ſola ſenſualitate, & nõ peruenit vſque ad conſenſum rationis, eſt peccatum veniale
propter ſubreptionem & imperfectionẽ actus, quæ eſt propter repugnãtiam carnis ad ſpiritum: vel ſi *Acedia pro*
illa bona de quibus triſtatur, non imminent ex neceſſitate ſeu præcepto facienda etiam eſt veniale. Si *priè dicta*
verò peruenit vſque ad conſenſum rationis, & ratio conſentit in fugam eorum quæ faciẽda ſunt pro- *quid et quale*
pter Deum ex neceſſitate præcepti, in horrorem & deteſtationem boni diuini, carne omnino contra *peccatũ ſit.*
ſpiritum præualente, vt cùm dolet & triſtatur ſe bene feciſſe, aut nõ omiſiſſe huiuſmodi bona ad quæ
tenebatur: & cùm proponit in futurum omittere: tunc eſt peccatum mortale, & contrariatur pręcepto
de ſanctificatione Sabbati, in quo (ſecundum quod eſt pręceptum morale) præcipitur quies mentis in *31. Mora.*
Deo, cui contrariatur triſtitia mentis de bono diuino. Acediam conſtat eſſe vitium capitale, authori-
tate D. Grego. Probari etiam poteſt ratione: quia vitium capitale dicitur illud, ex quo alia vitia oriũ-
tur ſecundum rationem cauſæ finalis, vel etiam mouentis. Sed acedia eſt huiuſmodi: igitur. Minor pa-
tet: quia ſicut homines multa operatur vel omittunt propter delectationem, vel promoti vel impulſi
ab ea: Sic etiam multa operantur & omittunt propter triſtitiam, vt ipſam euitent, ac etiam eius ponde
re in aliqua inordinata prorumpune.

Ver. 3. DE FILIABVS ACEDIAE.

A FIliæ acediæ (ſecundum Greg. vbi ſuprà) ſunt ſex. Prima dicitur malitia, quę nil aliud eſt quàm con 2.2.q.35.
temptus diuinorum honorũ, qui ſemper eſt mortalis, ſi ſit deliberatus. Secunda eſt rancor, qui non art.4.
accipitur hic pro odio, ſed pro diſplicentia hominum inducentium ad ſpiritualia: & eſt peccatum ve-
niale, niſi ſuperueniat odium, vel illa ſpiritualia ſint de præcepto. Tertia eſt puſillanimitas, quæ conſi-
ſtit in ſubtrahendo ſe à bonis quæ fieri potuiſſent, timore deficiẽdi, vt à ieiuniis: & eſt veniale, niſi illa
ieiunia & bona omiſſa eſſent de præcepto. Quarta eſt deſperatio, quæ eſt peccatum mortale: vt dictũ
eſt ſuprà ca. præcedenti. §. 1. Quinta eſt torpor circa præcepta, & dicitur negligentia agendorum, quæ
eſt multiplex: & eſt peccatum mortale: cùm omittitur aliquid quod eſt ſub præcepto. Sexta, euagatio
mentis, quæ communiter eſt peccatum veniale, niſi quando quis euagatur ſciẽter in his in quibus te-
netur aduertere. Iſidorus autem ponit amaritudinem, quæ reducitur ad rancorem: & ocioſitatem, &
ſomnolentiam, quæ reducuntur ad negligentiam, importunitatem, mentis inquietudinem, corporis
inſtabilitatem in verbo, & curioſitatem, quæ reducuntur ad euagationẽ mentis circa illicita, quæ ſunt
peccata mortalia, quando proueniunt ex affectu mortali: poſſunt tamen eſſe venialia, ſecundum mate
riam & imperfectionem actus.

Ver. 4. DE INVIDIA.

B INuidia ſecundum Damaſcenum, eſt ſpecies triſtitiæ, qua quis triſtatur de alieno bono, quod appre 2.2.q.36.
henditur tanquam malum proprium, inquantum aliquis excedit in bonis, & inquãtum eſt diminu *Inuidia qd*
tiuum proprię gloriæ ſiue excellentiæ, vel etiam gaudium de malo aliorũ, quod apprehenditur vt bo- 2. Retho.
num proprium. ¶ De illis enim homines inuident, in quibus eſt gloria, & quibus homines amant ho- *Cupidi ho-*
norari & in opinione eſſe, vt dicit Philoſophus. & ſic inuidia eſt ſemper mala, & peccatũ, vt ibidem *noris, puſil-*
dicit Philoſophus: quia dolet de eo de quo gaudendũ eſt, ſcilicet de bono proximi: & eſt tantũ ad eos *lanimes, pue-*
quibus homo vult ſe æquare vel pręferre in gloria. Et inde eſt quòd amatores & cupidi honoris, ſunt *ri, & ſenes*
magis inuidi. Similiter etiam puſillanimes, quia omnia reputant magna & quidquid boni alicui acci *ſunt cõmu-*
dat, putant in magno ſe ſuperatos eſſe: vnde Iob. 5. dicitur paruulum occidit inuidia & D. Grego. 6. *niter inuidi.*
Moral. dicit quòd inuidere non poſſumus, niſi eis quos meliores in aliquo putamus. Et quia memo-
ria præteritorum bonorum, inquantum fuerũt amiſſa cauſat triſtitiam: hinc eſt quòd Philoſophus di-
cit. 2. Retho. quòd ſenes inuident iunioribus, & illi qui multum expenderunt ad aliquid conſequen-
dum, inuident his qui paruis expenſis illud ſunt conſecuti. dolent enim de amiſſione ſuorũ bonorum
& de hoc quòd alii conſecuti ſunt bona. Triſtari autem de alicuius bonis, inquãtum ſibi imminet pe- *Triſtari de*
riculum alicuius nocumenti, ſicut cùm aliquis triſtatur de exaltatione inimici ne eum lædat, non eſt *bonis alienis*
inuidia, neque peccatum, ſed potius effectus timoris. Vnde D. Grego. Euenire plerunq; ſolet, vt non *& gaudere*
amiſſa charitate etiam inimici nos ruina lætificet, & rurſum eius gloria ſine inuidiæ culpa contriſtet: *de malis, nõ*
cum & eo ruente quoſdam bene erigi credimus, & illo proficiente pleroſque iniuſtè opprimi formi- *eſt ſemper*
damus. Vnde Prouer. 29. Cùm impii ſumpſerint principatum, gemet populus. Triſtari etiam de bono *iniuſtum.*
alterius, inquantum ille cui accidit bonum, eſt eo indignus, talis triſtitia non poteſt oriri ex bonis ho- 2. Mora.
neſtis, ex quibus aliquis iuſtus efficitur: ſed (ſicut Philoſophus dicit) de diuitiis, & talibus quę poſſunt 2. Retho.
prouenire bonis & malis: & talis triſtitia, ſecũdum ipſum vocatur nemeſis, & pertinet ad mores. Sed
hoc ideo dicit, quia conſiderabat temporalia bona ſecundũ ſe, prout poſſunt magna videri non reſpi-
cientibus æterna, ſed ſecundum determinationem fidei, bona temporalia quæ indignis proueniũt, iu-
ſta Dei ordinatione diſponũtur, vel ad eorum correctionem: & huiuſmodi bona nihil ſunt in compa
ratione ad futura: ideo huiuſmodi triſtitia prohibetur in ſcriptura ſacra ſecũdum illud Pſa. Noli æmu- *Pſal. 36.*
lari in malignãtibus, neque zelaueris faciẽtes iniquitatem. & alibi dicit: Penè effuſi ſunt greſſus mei.
Gaudere autem de malo alterius propter bonum eius, vt corrigatur, vel propter iuſtitiam, non perti-

net ad inuidiam. Triſtari pariter de bono alterius, non inquantum ille habet, ſed inquantū quis caret, nō pertinet ad inuidiam, ſed ad zelum, vt Philoſophus dicit in.2. Retho. & ſi iſte zelus ſit circa bona honeſta, eſt laudabilis, ſecundum illud.1. Cor.14. Æmulamini ſpiritualia. Si autem de bonis tempora-

Inuidia quale peccatum ſit.

libus, poteſt eſſe peccatum, & ſine peccato. Inuidia ex ſuo genere eſt peccatum mortale, quia contrariatur charitati, inquantum homo qui habet ex charitate diligere proximum, ſimul gaudere de bono illius, inuidus triſtatur. Poteſt tamen eſſe veniale propter imperfectionē actus vel obiecti. Inuidia ſe-

Inuidia habet.5.filias.

cundum D. Grego.31. Mora. eſt vitium capitale ratione iam dicta de acedia: & habet quinq; filias, ſcilicet odium, ſuſurrationē, detractionem, exultationem in aduerſis proximi, & afflictionem in proſperis, de quibus ſuo loco dictum eſt.

Ver. 5. DE DISCORDIA PACI OPPOSITA.

2.2.q.37. *Diſcordia quid.*

DIſcordia opponitur concordiæ & paci: & ſicut concordia importat congregationem ſiue vnitatem cordium, hoc eſt voluntatum: ita etiam diſcordia diſgregationem & ſeparationem voluntatum. Vnde qui diuerſa credunt vel opinantur, non dicuntur diſcordare, ſed qui diuerſa volunt. Charitas enim eſt vnio non opinionum, ſed voluntatum. Et differt à rixa, quia rixa conſiſtit in exteriori C

Diſcordia et rixa differunt.

opere. & eſt filia iræ quæ mouet animum ad nocēdum proximo: ſed diſcordia conſiſtit in diſtinctione voluntatum, inquantum voluntas vnius perſiſtit in vno, & voluntas alterius perſiſtit in oppoſito. Quòd autem voluntas alicuius in proprio ſiſtat, hoc prouenit ex eò quòd aliquis ea quæ ſua ſunt, præfert his quæ ſunt aliorum: quod cùm inordinatè fit, pertinet ad ſuperbiam & inanem gloriam. Et ideo diſcordia, per quam vnuſquiſque ſequitur quod ſuum eſt, & recedit ab eo quod eſt alterius, ponitur

Diſcordia quale peccatum ſit. *Act.23.*

filia inanis gloriæ. Diſcordia intantum dicitur peccatum, inquantū contrariatur charitati, & tollit cōcordiam debitam: quia concordia indebita & in malo poteſt laudabiliter tolli per diſcordiam. Prout fecit D. Pau. inter Phariſæos & ſadducæos. & dominus de ſe dicit, Mat.10. Non veni pacem mittere in terram, ſed gladium. Dupliciter autem diſcordia tollit concordiam debitam: vno modo per ſe, alio modo per accidens. Per ſe quidem in actibus humanis dicitur eſſe id quod eſt ſecundū intentionem

Per ſe et per accidens quid ſit in actibus humanis.

& propoſitum. Vnde per ſe diſcordat aliquis à proximo, quando ſcienter & ex propoſito ſiue intentione diſſentit à bono diuino, in quo debet & tenetur conſentire, vt habitare pacificè ſine tumultu & ſcandalo: & tunc eſt peccatū mortale ex ſuo genere, quia cōtrariatur charitati. Vnde Gal 5. diſſentiones (hoc eſt diſcordiæ) ponūtur inter opera carnis, de quibus ſubditur: Qui talia agūt, regnū Dei non conſequentur Præterea Prouer.6. dicitur: Sex ſunt quæ odit Deus, & ſeptimum quod deteſtatur anima eius: eum ſcilicet qui ſeminat inter fratres diſcordias Poteſt tamen eſſe peccatum veniale, propter imperfectionem actus & ſubreptionem, vt ſi non plenè liberè, vel ſi tollat concordiam in minimis. Minima autem in propoſito ſunt quæ non ſunt neceſſaria ad ſalutem: vt ſi diſcordat aliquis à voluntate dicendi veritatem purè officioſam, hoc eſt cuius mendacium eſt peccatum veniale. Si autem aliquis nolit concordare proximo in his quę ſunt ſupererogationis puta ad intrandum religionem, non pertinet ad vitium diſcordiæ, cùm non teneatur conſentire. Per accidens autem in humanis actibus conſideratur ex hoc quòd eſt præter intentionem. Vnde ſi intentio aliquorum ſit ad aliquod bonum quod pertinet ad honorem Dei & vtilitatem proximi, ſed vnus æſtimat hoc eſſe bonum, alius autem habet contrariam opinionem, diſcordia tunc eſt cōtra bonum diuinum vel proximi per accidens: & talis non eſt peccatum nec repugnat charitati, quæ eſt vnio voluntatum & non opinionum: niſi huiuſmodi diſcordia eſſet cum errore circa ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, vel pertinacia indebitè adhibeatur, vt apud hæreticos. ¶ Ex his infertur primò, quòd diſcordia ſiue diſſenſio (de qua Actuū 15. quæ facta eſt inter Paulum & Barnabam, ita vt diſcederent ab inuicem) non fuit peccatum. Vterque enim intēdebat bonum, ſed vni videbatur hoc eſſe bonum, alteri aliud, quod ad defectum humanum pertinebat: nec erat inter eos controuerſia de his quæ ſunt fidei aut de neceſſitate ſalutis: quamuis hoc ipſum quod diſcederent, fuit ex diuina prouidentia ordinatum, propter vtilitatem inde ſequentem. Secundò infertur quòd diſcordia quandoque eſt ex peccato vnius tantū: puta cùm vnus vult bonum cui alius ſcienter reſiſtit. Vnde.1. Corint 7. Quòd ſi infidelis, diſcedit, diſcedat Quandoque autem eſt cum peccato vtriuſque, puta cùm vterq; diſſentit à bono alterius, & vterque diligit bonū proprium. Et quamuis voluntas vnius hominis ſecundū ſe conſiderata non ſit regula alterius, tamen bene ex cōſequenti, inquantum voluntas proximi inhæret voluntati Dei: & ideo diſcordare à tali voluntate, eſt diſcordare à voluntate diuina.

Ver. 5. DE CONTENTIONE.

2.2.q.38. *Contentio quid.*

COntentio largo modo importat quandam pugnam ſiue cōtrarietatem vocalem & locutionis, ſicut diſcordia contrarietatem voluntatum. Propriè tamen contentio importat impugnationē verbalem veritatis cum clamore inordinato, Et ſic definit eam D. Ambro. dicens: Cōtentio eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Impugnatio autem falſitatis non dicitur propriè cōtentio nec eſt mala aut peccatum, ſed laudabilis, niſi quando fit modo indebito, & cum clamore inordinato & tunc communiter eſt peccatum veniale: niſi tanta inordinatio fiat in contendendo, quòd ex hoc generetur ſcandalum: quia tunc eſſet mortale. Vnde cùm Apoſtolus dixiſſet.2. ad Tim.2. Noli contendere verbis, ſubdit: Ad nihil enim vtile eſt, niſi ad ſubuerſionem audientium. Et quia contendere cum prælato clamoroſè aut deſpectiuè ſeu deriſoriè, vergit in irreuerentiam, & eſt contra ſubiectionē debitam D

Contentio quale peccatum.

prælato: Ideo conſtitutiones prædicatorum acriter puniūt huiuſmodi contentiones, etiam ſi aliquando non ſint peccata, ſaltem mortalia. Cùm autem triplex ſit veritas, ſcilicet doctrinæ, iuſtitiæ, & vitæ, ſequitur quòd triplex poteſt eſſe contentio. Contentio ſiue impugnatio veritatis agnitæ, ſiue ſit fidei, ſiue alterius doctrinę, ſiue iuſtitiæ, ſiue vitæ virtuoſæ, in his maximè quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, ſiue quantum ad animam, ſiue quantum ad corpus, ſiue quantum ad res aut famam: ſi veritas eſt talis quòd eius mendacium eſt pernicioſum, eſt peccatum mortale, ſi fiat ex intentione impugnandi veritatem illam. Nam ſi ex alia intentione, puta propter exercitium aut diſputationem, vt fit in ſcholis, nō eſt contentio niſi materialiter. quæ poteſt eſſe & ſæpe eſt laudabilis, quando eſt moderata. Quia ſi ſic

immo-

immoderata, eſt peccatum veniale, niſi fortè ſcandalum haberet annexum: quia tunc eſſet mortale, vt ſi prorumperet in iniuriam aut deriſionem, ex quibus ſequuntur cõtemptus, odia, & detractiones, & alia mala: Vnde Galat.5. contentio numeratur inter opera carnis, quæ qui agunt, regnũ Dei non conſequentur. Si verò veritas non ſit talis vt eius oppoſitum mendacium ſit perniciosum, contentio contra illam eſt peccatum veniale, niſi propter ſcandalum annexum.

Ver. 7. DE SCHISMATE.

A SChiſma ſecundum Iſidorum, ſciſſuram & diuiſionem animorum importat. Et quia multiplex eſt diuiſio, ideo ſchiſma in ſacris literis accipitur primò pro quacunq; diuiſione ſiue opinionum ſiue voluntatum: & ſic accipitur Ioan.9. vbi dicitur quòd erat ſchiſma, hoc eſt diuerſæ opiniones inter Iudæos de Chriſto: quia aliqui opinabantur eum eſſe à Deo miſſum, alii verò oppoſitum. Secundò accipitur pro quacunq; illicita diuiſione ſiue diſcordia aut diſſenſione: Et ſic accipitur 1. Corint.1. Idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. quod exponens D. Tho. dicit, Vnũ dicatis omnes, hoc eſt omnes eandem fidem confiteamini, & eandem ſententiam proferatis, de his quæ ſunt communiter agenda, iuxta illud Rom.15. Vt vnanimes vno ore honorificetis Deum, & non ſint in vobis ſchiſmata. quia vnitas eccleſiaſtica diuidi non debet. In cuius ſignum Ioan. decimonono de tunica inconſutili milites dixerunt: Non ſcindamus eam. Sunt autẽ propriè accipiendo ſchiſmata, quando vel propter diuerſam fidei confeſſionem, vel propter diuerſas ſententias de agendis homines vnius collegii, Eccleſiæ, vel communitatis, in diuerſas partes ſeparantur, ſecundũ illud Eſa.22. Sciſſuras Dauid videtis. vbi gloſ. interlinearis dicit, ſchiſmata ſcilicet Eccleſiæ. Propriiſſimè tamẽ loquendo dicit diuiſionem ſeu diſceſſionẽ ab vnitate vniuerſalis Eccleſiæ, per inobedientiã & rebellionẽ. Vnitas autem Eccleſiæ in duobus attenditur, ſcilicet in connexione membrorum ad inuicem ſiue communicatione: & iterum in ordine omnium membrorũ Eccleſiæ ad vnum caput, ſecundum illud Collo.2. Inflatus ſenſu carnis ſuæ, non tenens caput, ex quo totum corpus per cõmunicationes ſubminiſtrantium eſt conſtructum, creſcit in augmentum Dei. hoc autem caput eſt ipſe Chriſtus, cuius vicem gerit in Eccleſia ſummus pontifex. Et ideo ſchiſmatici dicuntur quicunq; membris Eccleſiæ ſubditis cõmunicare recuſant. & quicunq; ſubeſſe renuũt ſummo pontifici, ſicut in 2. ſchiſmate Chore, Dathan: & Abiron, cum cõplicibus ſuis renuerunt ſubeſſe Moyſi duci populi Dei Iſraël, vt dicitur Num.16. & 3. Reg.12. quòd decem tribus contempto rege ſuo, ſibi ſtatuerunt alium regem, ſcilicet Hieroboam. Et quemadmodum hæreſis opponitur fidei, ſic ſchiſma vnitati charitatis Eccleſiæ. & ideo ſicut fides & charitas ſunt diuerſæ virtutes: ſic etiam hæreſis & ſchiſma ſunt diuerſa vitia. & ſicut quicunq; caret fide, caret charitate, ſed non econtra: ſic quicunque eſt hæreticus, eſt ſchiſmaticus, ſed non econuerſo. Et hoc eſt quod dicit D. Hieron. ad Gal. Inter ſchiſma & hæreſim hoc intereſſe arbitror, quia hæreſis peruerſum dogma habet, ſchiſma ab eccleſia ſeparat. Et ſicut amiſſio charitatis eſt via ad amittendam fidem: ſecundum illud 1. ad Tim.1. A quibus quidam aberrantes, ſcilicet à charitate, conuerſi ſunt in vaniloquium, ita etiã ſchiſma ad hæreſim. Vnde 1. Cor.11. Audio ſciſſuras eſſe inter vos, & ex parte credo: Nam oportet hæreſes eſſe. Vnde D. Hierony. vbi ſuprà, ſubdit: quòd ſchiſma à principio in parte poteſt intelligi diuerſum ab hæreſi. Cæterùm nullum ſchiſma eſt, niſi ſibi aliquam hæreſim coniungat, vt rectè ab Eccleſia receſſum videatur eſſe: & eſt peccatũ mortale. Et quia ſchiſmatici in duobus peccant, ideo dupliciter puniuntur. Primò peccant, quia ſeparant ſe à cõmunione membrorum Eccleſiæ: & quantum ad hoc conueniens eorũ pœna eſt, quod excõmunicentur & ab Eccleſia ſeparentur, ſicut Dathan & Abiron à multitudine filiorum Iſraël. Secundò peccant, quia recuſant ſubiici capiti Eccleſiæ, & ob hoc meritò ab omni dignitate & poteſtate eccleſiaſtica & iuriſdictionali deponũtur & priuantur, vt habetur in ca. vnico, de hære. lib. 6. Et vltra hoc dicit D. Thom. quia coërceri recuſant per ſpiritualem poteſtatem Eccleſiæ, iuſtum eſt vt temporali poteſtate coërceantur, non ſolùm ipſi, ſed etiam eis adhærentes, fautores, & receptores, iuxta illud Num.16. Recedite à tabernaculis hominũ impiorum, qui ſcilicet ſchiſma fecerint, & nolite tangere ea quæ ad illos pertinent, ne fortè inuoluamini peccatis eorum. De ſchiſmaticis diffuſè tractat Dominus Cardinalis de Turre cremata 4. lib. ſummę de Eccleſia, part.1. cap. nono, vbi recitat viginti ſchiſmata quæ fuerunt in Eccleſia, deinde quomodo ſchiſmata debeant tolli, & quid faciendum eſt populo Chriſtiano tempore ſchiſmatis, quando nullus habetur pro indubitato papa, quæ ne prolixior ſiam, omitto.

8.2.q.30. in li. Ethi.

Schiſmatici propriè qui dicantur.

Schiſma & hæreſis quomodo differant.

Schiſmaticorum pœna.

Ver. 8. DE BELLO.

B BEllum propriè eſt hoſtilis defenſio, per quam arma mouentur ad tuendum vel defendendũ rempublicam, aut aggrediẽdum & vindicandum de iniuriis & nocumẽtis eidẽ illatis. Et differt à pugna & rixa: quia pugna poteſt eſſe ſine armis: & rixa eſt inter priuatas perſonas, cum armis vel ſine armis. Bellum de ſe non eſſe illicitũ, conſtat ex veteri teſtamẽto, in quo Dominus multoties filios Iſraël bellare præcepit. Et quamuis bella antiqui teſtamẽti figurarent bella ſpiritualia, in quibus Chriſtiani præliari debent: (vt dicitur Epheſ.6.) Induite vos armaturã Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli: quoniã non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarũ harum, aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus: Nõ tamen ſequitur quod bella in lege euangelica ſint illicita. D. enim Ioan. Bap. (à quo nouum teſtamẽtum inchoatur, iuxta illud Mat.11. Omnes prophetæ & lex vſque ad Ioannẽ) militibus ad ſe venientibus & quærentibus quid faciendũ erat eis, bella nõ prohibuit, ſed à quibus in bello abſtinendum erat docuit, Luc.3. Neminem (inquiens) concutiatis, neq; calumniam faciatis. cõtenti eſtote ſtipẽdiis veſtris. D. Auguſt. in ſermone de puero Centurionis, hunc locũ tractans ait: Si Chriſtiana diſciplina omnino bella culparet: hoc potius conſiliũ ſalutis pœnitentibus in euangelio daretur, vt arma abiicerent, ſeq; omnino à militia abſtraherent, quod conſultum non eſt, ſed tantummodo dictum, neminem concutiatis, &c. Eſtote contenti ſtipendiis veſtris, quibus proprium ſtipendium ſufficere præcepit, arma non prohibuit. Et Ro.13. Non ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malũ agit. Sequitur, Ideo & tributa præſtatis, miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. Si igitur gla-

8.2.q.40.

Bellum differt à pugna & rixa.

tur gladio materiali licitũ eſt vindicare iniurias & mala illata priuatis perſonis: á fortiori reipublicæ
Pſal.81. & principibus. Vnde Pſal. Eripite pauperem, & egenũ de manu peccatoris liberate. Nec obſtat quod
dicit Chriſtus, Mat.26. Omnes qui acceperint gladiũ, gladio peribunt: intelligitur enim authorita-
1.li.cõ.Ma. te priuata, vt D. Aug. dicit. Non obſtat pariter illud quod dicitur Mat.5. Ego autem dico vobis non
reſiſtere malo, & Rom.12. Non vos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ: Quia D. Auguſt. dicit
In li.de ſer. illa eſſe ſemper ſeruanda in præparatione animi, vt ſcilicet ſemper homo paratus ſit non reſiſtere, vel
in monte. ſe non defendere ſi opus fuerit: ſed quandoque eſt aliter agendum propter commune bonum, vel
In Epiſt.ad etiam illorum cum quibus pugnatur. Vnde D. Auguſt. Agenda ſunt multa etiam cum inimicis beni-
Marcellin. gnè: Nam cùm licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur: quãdo nil eſt infœlicius infœlicitate pec
Mat.10. cantium, qua gehennalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hoſtis interior roboratur. Nec
etiam illi qui iuſta bella volunt, paci contrariantur, niſi diabolicæ, quã Chriſtus non venit mittere in
terram. Vnde D. Aug ad Bonifaciũ, non quæritur pax vt bellũ exerceatur: ſed bellũ quæritur, vt pax
exerceatur. Eſto ergo bellãdo pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincẽdo perducas.
Nec exercitia hominũ ordinata & ſpectãtia ad res bellicas ſunt prohibita, ſed inordinata & periculo-
ſa quæ fiunt in torneamentis; ex quibus occiſiones & deprædationes prouentũt. Apud antiquos autẽ
exercitationes ad bella ſine huiuſmodi periculis erant. Et ideo vocabantur meditationes armorũ, vel
Quinque ad bella ſine ſanguine, vt habet D. Hiero. in quadã epiſtola. ¶ Ad hoc autem ꝙ bellum ſit iuſtum, quinq;
bellũ iuſtum requiruntur. Primò authoritas ſuprema in principe indicente, ſine cuius mandato bellum gerendum
requiſita. eſt: non enim pertinet ad priuatam perſonam bellum mouere, aut alios ad id congregare: quia poteſt
ius ſuum proſequi iudicio ſuperioris: qui ſi negligens fuerit, poteſt indici á principe petentis: & per
principem intellige habentẽ communitatẽ perfectã, hoc eſt papam, imperatorem & regem, & domi-
Li.83.q. nium liberum habentem, hoc eſt qui ſuperiorem non habet, ſiue non recognoſcit in terris. Secundò,
In li.de ver- requiritur cauſa iuſta, vt ſcilicet illi qui impugnantur, per aliquam culpam impugnationem merean-
bis Do. tur. Vnde D. Auguſtin. ait, Iuſtè bella ſolent diffiniri, quę vlciſcuntur iniurias. Si gens vel ciuitas ple-
li.cõ.Fauſt. ctenda eſt, quę vel vindicare neglexerit quod á ſuis improbè factũ eſt, vel reddere quod per iniuriam
ablatum eſt. Tertiò requiritur quòd intentio bellantium ſit recta. Vnde D. Auguſt. ait: Apud vos cul
tores Dei etiam illa bella pacata ſunt, quę non cupiditate aut crudelitate, ſed pacis ſtudio geruntur, vt
mali coërceantur, & boni ſubleuentur. Poteſt autem contingere quòd ſit legitima authoritas indicen
tis bellum, & cauſa iuſta: nihilominus tamẽ propter prauam intentionem bellum redditur illicitum:
dicit enim D. Auguſt. Nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, & implacabilis animus, feritas rebel-
landi, libido dominandi, & ſi qua ſunt ſimilia, hæc ſunt quæ in bellis iure culpantur. Quartò ſtatus,
quòd non ſint clerici: quia Petro in perſona clericorum dictum eſt, Mat.26. Conuerte gladium tuum
in vaginam. Si non licet clericis ſe immiſcere negociis ſecularibus ſiue negociationibus, propter in-
quietudines quę repugnant officio eorum. 2. Timot.2. Nemo militans Deo, implicat ſe negociis ſecu-
laribus: á fortiori in bellicis certaminibus, quę multo maiores habent inquietudines. Præterea omnes
ordines clericorum ordinantur ad altaris miniſterium, in quo ſub ſacramento repræſentatur Chriſti
Effundẽtes paſſio, & eius ſanguinis effuſio, ſecundum illud. 1. Corinth.11 Quotienſcunque manducabis panem
ſanguinem hunc, & calicem bibetis. mortem Domini annunciabitis donec veniat. & ideo nõ competit eis occi-
quare ſint dere, ſed magis paratos eſſe ad propriam ſanguinis effuſionem pro Chriſto, vt imitentur opere quod
irregulares. gerunt miniſterio. & propter hoc inſtitutum eſt, vt effundentes ſanguinem etiam ſine peccato, ſint
irregulares, & nõ poſſint in diuinis miniſtrare. Et in ſignum & figuram huius, cùm Dauid vellet ędi-
ficare templum nomini Domini, dictum eſt ei á Domino: Multum ſanguinem fudiſti. & multa bella
bellaſti, non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuſo ſanguine. 1. Parali.22. ¶ Nec obſtat
quòd exercere bella iuſta & defendere rempublicam non ſit peccatum, imò meritum: non tamen li-
cet clericis, qui ad opera magis meritoria ſunt deputati & cõſecrati. ſicut vouentibus virginitatẽ non
licet vacare generationi, in qua vxorati poſſunt mereri, propter maiorem obligationem: ſic clericis
non licet vacare exercitio belli, quanuis prælati & clerici authoritate ſuperioris poſſint intereſſe bel-
lis. non quidem vt ipſi manu propria certent, ſed vt iuſtè pugnantibus ſpiritualiter ſubueniãt ſuis ex-
hortationibus & abſolutionibus: ſicut in veteri lege mandabatur Ioſue, quòd ſacerdotes ſacris bucci-
nis in bello clangerent. Et ad hoc primo fuit conceſſum, quòd epiſcopi & clerici ad bella procede-
rent. Quòd autem aliqui manu propria pugnent, abuſus eſt, niſi in caſu extremæ neceſſitatis. Et licet
prælati non ſolùm debeant reſiſtere lupis, qui ſpiritualiter inficiunt gregem, ſed etiam raptoribus &
tyrannis, qui corporaliter vexant: nõ tamen materialibus armis & in propria perſona vtendo, ſed ſpi
2.Cor.10. ritualibus. Vnde Apoſtolus. Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia, ſed potẽtia Deo. quæ quidẽ ſunt
ſalubres admonitiones, deuotæ orationes, & contra pertinaces excommunicationis ſentẽtia. Poſſunt
tamen in aliena perſona diſponere & inducere ad bellandum bella iuſta: eò quòd bella temporalia &
corporalia in populo fideli, ſunt referenda ad bonum ſpirituale diuinum, cui clerici deputantur. Om-
nis enim potentia, vel ars, vel virtus, ad quam pertinet finis, habet diſponere de his quæ ſunt ad finẽ.
de his amplius vide Dominum Cardinalem de Turre cremata in ſumma de Eccleſia ca.114 propoſi-
tione.8. vbi allegat D. Bernardum ad Eugenium papam, ſic ſcribentem: Quid tu gladium denuo vſur
pare tentas, quem ſemel iuſſus es ponere in vaginam? quem tamen qui tuum negant, non ſatis viden-
tur mihi attendere verbum Domini dicentis: Conuerte gladium tuum in vaginam. Cuius ergo eſt?
Et ſi ipſe tuo forſitan nutu, hoc eſt exhortatione, diſpoſitione, præcepto, quanuis non tua manu eua-
ginandus ſit. Quod tamen (vt ſuprà dictum eſt) non licet, niſi in extremæ neceſſitatis articulo: in quo
cuilibet iure naturæ (quod non deſtruitur per ius diuinum poſitiuum) licitum eſt tueri vitam ſuam,
& reipublicæ bonum. Nec obſtat quod fiat irregularis, quia ſine peccato quis effici poteſt irregularis,
vt bigamus. Quintò requiritur debitum tempus, ſcilicet ne die feſto fiat: quia præceptum de ſancti-
ficatione ſabbati ligat omnes. hoc tamen intelligendum eſt, niſi aduerſarii aggrederentur. Vnde. 1.
Macha.2. dicitur; Cogitauerunt laudabiliter Iudæi dicentes; Omnis homo quicunque venerit ad nos

in bello

in bello in die ſabbatorum,pugnemus aduerſus eum:quia abſtinere à bello, imminente tali neceſſitate,eſſet tentare Deum:obſeruatio enim feſtorum non impedit ea quæ ordinantur ad ordinis ſalutem, etiam corporalem. Vnde Dominus arguit Iudæos,Ioan.7. dicens: Mihi indignamini quia totũ hominem ſanum feci in ſabbato.& inde eſt quòd medici licitè poſſunt medicari homines in die feſto:multò magis ſeruanda eſt ſalus reipublicæ, per quam impediũtur occaſiones plurimorũ,& innumera mala temporalia & ſpiritualia,quàm ſalus corporis vnius hominis. ¶ Vti inſidiis in bello D. Auguſt.dicit eſſe licitum,ait enim: Cùm iuſtum bellum ſuſcipitur, vtrum apertè pugnet aliquis an ex inſidiis, nil ad iuſtitiam intereſt. & hoc probat authoritate Domini, qui mandauit Ioſue vt inſidias poneret habitatoribus ciuitatis Hai. Quanuis enim nunquam liceat mẽtiri, aut promiſſum non ſeruare,etiam hoſti in his quæ ſunt ſecundum iura bellorum,vt D. Ambroſius dicit:tamen licitum eſt nobis occultare dictum vel factum noſtrum hoſti:vel eidem aperire propoſitum aut intellectũ noſtrum,quid ex aliquibus præſtitutis facere proponamus: non tamen hoc ſemper facere tenemur. Quia etiam in doctrina ſacra multa ſunt occultanda,maximè infidelibus,ne irrideant,ſecundũ illud Mat.7. Nolite ſanctum dare canibus. Vnde multo magis ea quæ ad impugnandum inimicos paramus, ſunt eis occultanda. Vnde inter cætera documenta rei militaris hoc præcipuè ponitur, De occultandis conſiliis,vt patet in libro Stratagematum Frãcorum. Et talis occultatio pertinet ad rationem inſidiarum,quibus licitum eſt vti in bellis iuſtis. Nec propriè huiuſmodi inſidię vocantur fraudes,nec iuſtitiæ repugnãt, nec ordinatæ voluntati:eſſet enim inordinata voluntas ſi quis vellet nihil ſibi ab aliis occultari.

Lib.83.q.
Ioſue.8.
In li.de offi.

Notandum quòd dare auxilium in bello iuſto non eſt peccatum,quando certum eſt bellum eſſe iuſtum Si autem ſit dubium,ſubditi excuſantur,obediẽtes domino ſuo, vt habetur in c.qui culpatur 23. quæſt.1. Non ſubditi autem nõ excuſantur,neque etiam ſubditi,vbi certum eſt bellum eſſe iniuſtũ. In bello iuſto non tenentur milites de damnis illatis etiam innocentibus, qui ſunt partes illius communitatis:quia ex quo communitas reputatur nocens,non pertinet ad militem diſcernere & iudicare quis ſit innocens. Sed in bello iniuſto omnes tenentur,niſi fortè excuſentur ex ignorantia,quæ non excuſat à reſtitutione. In omni autem bello,ſiue iuſto,ſiue iniuſto, ſunt quædam perſonæ exemptæ de iure canonico,de quibus in titu.de treuga & pace: ſcilicet presbyteri,monachi,conuerſi,peregrini,& oratores. Ideo qui illos vexant,vel ab eis auferunt,non excuſantur à peccato,nec à reſtitutione:nec etiam milites qui concutiunt vel calumniantur aut deprędantur eos,quos defendere deberent,vt dicit Dominus Caietanus in ſummula,ſuper verbo Bellum.

An liceat auxiliari bellantibus.
Perſonæ quibus non debet in bello iuſto damnũ inferri.

Ver. 9. DE DVELLO.

A DVellum dicitur quaſi duorum bellum ſiue pugna,quod alio nomine dicitur monomachia, à monos,quod eſt vnum,& chia,pugna,quaſi pugna vnius contra vnum,ſiue ſingulare certamen. Ad cuius euidentiam ſciendum quòd duellum dupliciter accipitur:vno modo largè & communiter,pro quacunque pugna duorum, etiam ſi fiat ſine periculo vitæ, aut membrorum mutilatione, & abſque inani gloria,ad exercitium,vel propter aliquam aliam rationabilẽ cauſam.& tunc non eſt peccatum, ſeruatis debitis circunſtantiis,cùm nullo iure ſit prohibitum,& aliquando conducat ad virtutem fortitudinis. Alio modo accipitur duellum propriè pro pugna duorum cum periculo vitæ,aut membrorum mutilatione,ex condicto ſiue conuentione & conſenſu partium, & ad alicuius rei probationem: vt ſcilicet vincẽs probaſſe credatur,& victus in probatione defeciſſe,ac ſi per teſtes vincens ſuam intentionem fundaſſet:& tunc ſemper eſt malum indicere vel acceptare:quia vterque eligit alium occidere vel percutere authoritate priuata, & vſurpat diuinũ iudicium, quod de occultis ſibi reſeruauit: & eſt tentatio Dei,contra illud Mat.4. Non tentabis Dominum Deum tuum. qui non tenetur neque conſueuit in huiuſmodi tentatione miraculum oſtendere, imò plerunque permittit innocentes propter huiuſmodi tẽtationem ſuccumbere, vt habetur in c ſignificantibus, extra de purgatione vulga. vnde D. Thomas dicit quòd lex duellorum plus pertinet ad communem rationem ſortium, quàm iudicium,ferri candentis, aut aquæ feruentis, cùm non expectetur ibi miraculoſus effectus, niſi fortè quando pugiles ſunt valde impares virtute vel arte. Prohibitio duellorum habetur in c.cura,extra de purgatione vulga &.ca.monomachia.2.q 4. Cùm igitur duellum propriè dictũ,ſit de ſe malum,ſicut percuſſio aut occiſio hominis authoritate priuata, & vſurpatio diuini iudicii:ſequitur quòd nũquam poteſt licitè fieri, ſtante materia, ſed niſi duellum reſoluatur aut conuertatur in defenſionem. Et ſic non obſtat quòd cuilibet eſt permiſſum contra priuatum inuadentem ſe defendere pro conſeruanda vita,honore,& rebus ſuis:quia talis defenſio non habet rationem duelli,quòd (vt dictum eſt) importat quòd fiat ex condicto ſiue de conſenſu vtriuſque partis: nec ſe defendit in alicuius rei probationem,ſed inuitus ad ſui vel ſuorum tuitionem. & idem videtur dicendum, ſecundum Dominum Caietanum in prædicta ſolutione ad tertium, quando accuſator euidenter calumniatur & præualet contra innocentẽ ad mortem vel mutilationem in iudicio. Et ſic ſine dubio innocens occidetur vel mutilabitur. vnde non habens aliud remedium, habet iuſtum bellum defenſiuum contra eum:propterea poteſt acceptare bellum, maximè de conſenſu principis, & tueri ſe meliori modo quo poteſt. Nec hoc eſt propriè duellum,niſi ſecundum apparentiam, ſed defenſio contra inuadentem. Non enim refert occidere aliquem gladio proprio vel alieno. vnde Nathan dixit ad Dauid: Vriam interfeciſti gladio filiorum Amon. Nec obſtat pariter quòd licitum ſit bellum indicere, & indictum acceptare: ergo cùm vnum & multa nõ variant ſpeciem.(Eiuſdem enim ſpeciei eſt ab vno vel pluribus factum:) & duellum ſit vnius contra vnum: ſequitur quòd inducere duellum, ac etiam acceptare erit licitum: quia non eſt ſimile, cùm bellum non debeat indici niſi à potentiori, vt quadam humana ratione & probabilitate, quaſi certa ſit victoria, aut ſaltem certum ſit non ſuccumbere. Quemadmodum iudex contra internos turbatores pacis non procedit, niſi habeat tot ſatellites,vt quaſi certus ſit quòd capiet malefactores:hoc autem ſeruari non poteſt in ſingulari certamine, quia non ſemper eſt par vtriuſque conditio, & vni poſſunt accidere in illo actu aliqua, quæ fortiorem facient ſuccumbere. vnde nunquam licitum eſt indicere duellum. Si verò iuſtum bellum ſit defenſiuum, tunc non eſt ex condicto

Duellũ dupliciter accipitur.
2.2.q.95. ar.vlt.ad.3.
Duellum propriè dictum,nunquam licitè fieri poteſt.
2.Reg.12.

Y ſiue ex

ſiue ex conuentione partium: quia ſuſcipiens bellum, cogitur & gerit perſonam defendentis & reſiſtentis, ſiue propulſantis à ſe iniuriam. & tunc oportet imitari res naturales, quæ reſiſtunt quantũ poſſunt ſuis contrariis. & ſic debet fortificari quantum poteſt vis reſiſtitiua: quod fieri nõ poteſt in duello: quia vnus nõ poteſt auxilium cuiuſcunque aſſumere. Vnde apparet quòd aliena eſt belli iuſti vindicatiui ſeu defenſiui materia. ¶ Dicit præterea idem Caietanus, quòd quando inter duas partes eſt bellum, & pars quæ habet iuſtum bellum, cognoſcit vires ſuas, & quòd oportet cõfligere & ſuccumbere, aut duellum acceptare: tunc licitè acceptat: quia transfert quaſi certum & probabilem cauſam ſiue ruinam in dubium & in ſpem victoriæ, vtendo omnibus ſuis viribus melius in duello quã in bello: & ideo nõ peccat, quia ſupponitur quòd ex parte alterius partis bellum ſit iniuſtum. & ideo in tali caſu non ſolùm licet acceptare, ſed etiam prouocare & reſoluere bellum in duellum, ad euitanda maiora mala & ſcandala. & tunc non habet propriè rationem duelli, ſed defenſionis. Nec obſtat ſingulare certamen Dauidis & Goliath: quia in bello ex parte Dauid non manſit materia duelli, cùm authoritate diuina ex inſtinctu Spiritus ſancti, qui dedit Dauidi poteſtatem occidendi Goliath, proceſſerit. ſicut non manſit materia adulterii aut fornicationis in Oſea, cum iuſſu diuino accepit fornicariam.

Et quamuis euitatio ignominiæ inſurgẽtis ex eò quòd nolit acceptare duellum, vilis & degeneris animi reputetur apud idiotas, qui multo magis appreciant res temporales, & gloriam pompamq; mundanam, quàm ea quę ſunt rationis naturalis vel iuris diuini. & ideo videtur eis quòd euitatio ignominiæ ſit ſufficiens cauſa acceptandi duellum: non tamẽ ita videtur ſapientibus, qui iudicant ſecundum dictamen rationis naturalis, quæ iudicat quòd nullus pro quocunq; temporali bono debet tranſgredi præceptum iuris naturalis; & ſic iudicant non debere eligi percuſſionem aut mortem proximi authoritate propria. Nec etiam duellum eſt per ſe medium ordinatum ad defenſionem honoris: imò acceptans exponit ſe periculo maioris inhonorationis & confuſionis, ſi ſuccũbat. Ideo tuitio honoris non poteſt reſoluere duellum in defenſionem. ¶ Ex præmiſſis infertur quòd malè faciunt indicentes, acceptantes, inducentes, conſentientes, & aſpicientes duella, abſque diſplicentia animi, necnon iudices ac principes deferentes ea, vel non impedientes illa: quia cooperantur peccatis illorum. Poſſunt tamen permittere aliquando ex vrgenti cauſa, ad vitãda plurima homicidia vel turbationes, quę poſſent oriri. Et ſic dicitur Carolum Magnum, & D. Ludouicum de conſilio prælatorum Eccleſię, duella aliqua ſolenni modo permiſiſſe, ſed non indixiſſe, aut conceſſiſſe. Tali enim vrgente cauſa non peccabant, ſicut nec permittendo lupanaria.

Ver. 10. DE RIXA.

2.2.q.41. Rixa quid. RIxa ſignificat contradictionem in factis, ſicut contentio in verbis. Vnde ſuper illud Galat.5. Rixæ B dicit Gloſ. quòd rixæ ſunt quando ex ira ſe inuicem percutiunt. Ideo eſt quoddam priuatum bellum, quod inter perſonas priuatas agitur, & non authoritate publica, ſed magis inordinata voluntate. & ideo ſemper rixa eſt peccatum. Et in eo qui alterum iniuſtè inuadit, eſt peccatum mortale, niſi propter imperfectionem actus, aut modicitatem nocumenti: inferre enim nocumẽtum notabile proximo, non eſt abſque peccato mortali. Nam ſi ſolo animo repellendi iniuriam illatam, & cum debita moderatione ſe defendat, non eſt peccatum, nec poteſt dici rixa ex parte eius. Si verò cum animo vindictæ vel odii, vel cum exceſſu debitæ moderationis ſe defendat, eſt peccatũ, ſed veniale, quando aliquis leuis motus odii vel vindictę ſe immiſcet, vel cûm non multum excedit moderatã defenſionem. Mortale autem eſt, quando obfirmato animo in impugnantem inſurgit ad eum occidẽdum, vel eum grauiter lædendum. *Rixa inordinata cõſiſtit in tribus.* Rixa includit contentionem: quia ſecundum Iſidorum, inordinatio rixæ conſiſtit in tribus. Primò, quia rixoſus ſemper ad contradicendum eſt paratus, ſiue alius malè, ſiue benedicat aut faciat. Secundò, in ipſa contradictione & iurgio delectatur. Tertiò, quia ipſe alios prouocat ad contradictionem, & tandem ſequitur aggreſſio. Notandum etiam quòd cùm quis iniuſtè reſiſtit authoritati publicæ, aut miniſtrorum eius, peccat, & dicitur rixoſus: non autem qui aggreditur anthoritate publica. Rixa ſecundum D. Gregorium.31. Moralium, eſt filia Irę. & Prouerb.15. &.29. dicitur, Vir iracundus prouocat rixas.

Ver. 11. DE SEDITIONE.

2.2.q.42. Seditio quid ſit et quò differat à bello, rixa, et ſchiſmate. SEditio eſt diſcordia inter partes multitudinis, & cõuenit cũ bello, rixa, & ſchiſmate, & differt ab C eis: cõuenit quidem cum eis, quia tam bellum quàm rixa & ſchiſma important contradictionẽ & diſcordiã, ſicut & ſeditio, quę differt à bello & rixa in duobus: primo quidem, quia bellum & rixa importãt mutuam impugnationem in actu: ſeditio autem poteſt dici, ſiue fiat impugnatio huiuſmodi in actu, ſiue ſit præparatio ad talem impugnationẽ. vnde Glo.2. Cor.2. dicit: ꝙ ſeditiones ſunt tumultus ad pugnam, ſcilicet cûm aliqui ſe præparãt & intendũt pugnare. Secundò differunt, quia bellum propriè eſt contra extraneos & hoſtes, quaſi multitudinis ad multitudinem: rixa autem eſt vnius ad vnũ, vel paucorum ad paucos. Seditio verò eſt inter partes multitudinis inter ſe diſſentiẽtes, cùm vna pars ciuitatis incitatur ad tumultũ cõtra alium. Et in hoc cõuenit cum ſchiſmate, ſed differt à ſchiſmate in duobus: primò, quia ſchiſma opponitur vnitati ſpirituali multitudinis, hoc eſt vnitati Eccleſiaſticæ: *Seditio eſt peccatum mortale ex genere.* Seditio autẽ opponitur vnitati multitudinis ſecularis vel regni. Confunduntur tamen aliquando iſti termini, & accipitur vnus pro alio: tamen ſecundum propriam conſiderationẽ ſunt ſpecialia peccata. Seditio ex ſuo genere eſt peccatũ mortale graue. vnde.2. Corin.12. Apoſtolus inter alia peccata mortalia prohibet ſeditiones, tanquam paci & vnitati ac bono cõmuni & iuſtitię oppoſitas. Dicuntur autem ſeditioſi, qui ſeditionem procurant & excitant, qui grauiſſimè peccant. Secundo, qui eos ſequuntur, perturbantes bonum commune: illi verò qui bonum commune defendunt eis reſiſtentes, nõ ſunt dicendi ſeditioſi, nec peccant, ſicut nec illi qui ſe defendunt à particularibus aggreſſoribus: dicuntur rixoſi, vt dictum eſt verſiculo præcedenti.

Ver. 12. DE SCANDALO.

2.2.q.43. SCandalum Græcè, ſecundum D. Hierony. ſuper Matth.15. dicitur, quod nos offenſionem vel rui- A nam ſiue impactionem pedis poſſumus dicere, & translatũ ad ſpiritualia duppliciter accipitur: vno modo

modo largè, pro omni impedimento quod præſtari poteſt alicui, ſiue impedimentum illud ſit peccatum, ſiue non. & hoc modo accipitur, cùm Chriſtus dixit Petro: Vade poſt me Sathana, quia ſcandalum (hoc eſt impedimentum) es mihi. Nitebatur enim Petrus propoſitum Chriſti impedire, non tamen malo animo. Alio modo accipitur propriè, & poteſt ſic definiri: Scandalum eſt dictum, vel factū, vel omiſſum, præbens alteri occaſionem ruinæ. In hac definitione non ponitur, cogitatum, vel concupitum, ſicut in definitione peccati, eò quòd cogitatio vel concupiſcentia cùm ſit occulta, non eſt obex alteri ad ruinam, niſi inquantum explicatur verbo vel ſcripto: ſcripta enim ſub verbo quod excellentiam in manifeſtatione habet, comprehenditur. Dicitur autē minus rectum, nō quia ab aliquo alio ſuperatur in rectitudine, ſed quia habet aliquē rectitudinis defectū, vel quia eſt ſecundū ſe malū, vt peccatū: vel quia habet ſpeciem mali: ſicut cū aliquis recumbit in idolo, ſiue comedit idolothyta: quamuis enim hoc ſecundum ſe non ſit peccatum, ſi aliquis hoc corrupta intentione nō faciat, tamen quia habet quādam ſpeciem mali, vel ſimilitudinem venerationis idoli, poteſt alteri præbere occaſionem ruinæ. Ideo Apoſto. monet. 1. ad Theſſa. 5. Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. Conuenienter ergo dicitur in definitione minus rectum, vt comprehēdantur tam illa quæ ſunt ſecundū ſe peccata, quā quæ habent ſpeciem mali. Dicitur autem præbēs occaſionem ruinæ, & non cauſam, eò quòd dicta vel facta alterius non poſſunt eſſe alicui cauſa ſufficiens ſeu perfecta ruinæ & peccati, de cuius ratione eſt ꝙ ſit voluntarium. poſſunt tamen eſſe occaſio peccati dupliciter: primò per ſe, ſecundò per accidens, ſiue occaſio data & accepta. Primò occaſio data dicitur, quando aliquis aliquid dicit vel facit, quod eſt malum, vel habet ſpeciem mali. Secundò occaſio accepta & per accidens, cùm aliquis de dicto vel facto recto alterius ſcandalizatur, prout dicit Apoſt. Rom. 7. Lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum: ſed peccatum occaſione accepta per mandatum, ſeduxit me. Sicut ſi ex mulieris pulchræ acceſſu ad eccleſiam, aliquis ſcandalizatur. Et ſecūndum hoc duplex aſſignatur à doctoribus ſcādalum ſcilicet actiuum & paſſiuum. Scandalum actiuum eſt factum, &c. minus rectū, coram alio factum, inducens ad peccatum, ſiue alius peccet, ſiue non. Scandalum paſſiuum eſt peccatum proueniens ex occaſione data vel accepta, vel facto alterius. Et ſic aliquando contingit ſcandalum actiuum & paſſiuum ſimul eſſe, quandoque verò alterum tātum, actiuum ſine paſſiuo, & paſſiuum ſine actiuo.

Scandalum dupliciter accipitur.
Mat. 15.
Scandalum propriè quid.
Occaſio peccati data & accepta qd.
Scandalū actiuū & paſſiuū quid.

¶ Ad ſciendum autem quomodo & quando ſcandalum ſit peccatum, & quod peccatum ſit, notandum ꝙ Scādalum actiuum accipitur dupliciter. Vno modo formaliter & per ſe, & eſt dictū vel factum, &c. cum intentione inducendi alium in ruinam ſiue ad peccatum: & ſecundum hoc ſcandalum eſt ſpeciale peccatum, ſicut adulterium & homicidium, cùm habeat ſpecialem rationem deformitatis ſcilicet inducere ad peccatum. Finis enim in moralibus dat ſpeciem, & opponitur beneficentiæ, quæ habet facere & inducere ad bonum, & ſcandalum ducit ad malum. Contrariatur etiā correctioni fraternæ, quæ retrahit à peccato, & ſcandalum inducit ad peccatum: & ſi per dictum vel factum veniale aliquis intendit inducere alium ad peccatum veniale, peccat venialiter. Si verò per dictum vel factum mortale intendit inducere ad peccatum mortale vel veniale, peccat mortaliter, iuxta illud Matth. 18. Væ homini illi per quem ſcandalum venit. Secundò ſcandalum actiuum accipitur materialiter, cùm aliquis per dictum vel factum minus rectum, non intendit dare alteri occaſionem ruinæ, ſed ſolùm ſuæ ſatisfacere voluntati: & ſic non eſt ſpeciale peccatum. Quia quod eſt per accidens, non conſtituit ſpeciem, ſed eſt circunſtantia aggrauans, quæ reducit actum ad ſpeciem ſcandali: ſicut detractio præter intentum, reducitur ad ſpeciem detractionis. Nec obſtat quod dicitur Mat. 18. Neceſſe eſt vt veniant ſcandala: quia non eſt intelligēdum de neceſſitate abſoluta, ſed conditionata, ſuppoſita malitia hominum, vel de neceſſitate infallibilitatis, ſuppoſita præſcientia Dei, & in ſenſu compoſito, ſicut dictum eſt de hac propoſitione, Oportet hæreſes eſſe. Scandalum autem paſſiuum non eſt ſpeciale peccatum: quia ex dicto vel facto alterius aliquem ruere contingit ſecundum quodlibet genus peccati. Nec hoc quod eſt occaſionem ſumere, dat rationem peccati, nec eſt circunſtantia aggrauans, ſed demonſtrans infirmitatem peccantis, & aliquo modo excuſat.

Scandalū contrariatur beneficentiæ.

¶ Scandalum iterum diuiditur in ſcandalum ex infirmitate, quod eſt ſcandalum puſillorum: & in ſcandalum ex malitia, quod dicitur ſcandalum Phariſæorum. Scandalum ex infirmitate eſt, quod prouenit ex ignorantia vel paſſione. Scandalum ex malitia eſt, quando aliquis ſcandalizatur de bono, ſicut Phariſæi. Propter ſcandalum Phariſæorum non ſunt omittenda ſpiritualia, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, ſiue quæ cadunt ſub præcepto: ſicut ire ad eccleſiā diebus feſtiuis, audire miſſam, cōfiteri, & alia huiuſmodi: & ſic debet intelligi dictū D. Greg. ſuper Ezechielem, Si de veritate ſcādalum ſumitur, vtilius ſcādalum permittitur, quā veritas relinquatur. Non debent etiā propter ſcandalum Phariſæorum prætermitti temporalia nobis ad conſeruandum pro aliis commiſſa, ſicut bona Eccleſiæ committuntur prælatis, & bona Reipublicæ rectoribus. talis conſeruatio ſicut & depoſitorum imminet his quibus commiſſa ſunt, ex neceſſitate officii: & ideo non ſunt propter ſcandalum dimittēda, ſicut nec alia quæ ſunt de neceſſitate ſalutis. Eam obrem D. Thomas Cantuarienſis repetiit res Eccleſiæ ſuæ cum ſcandalo regis Angliæ. Spiritualia verò quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis, propter ſcandalum puſillorū ſunt occultanda, vel interdum differenda, vbi periculum imminet, quouſque reddita ratione attenta capacitate infirmitatis, ſcandalū ceſſet. Sicut inflictio pœnarū, quæ ſunt medicinæ ad cohibenda peccata, & in tantum habent rationem iuſtitiæ, inquantum per ea peccata cohibentur. Si verò manifeſtum ſit ꝙ per inflictionem pœnarum plura & maiora mala ſequantur, tunc eſt differenda, vt D. Auguſt. in lib. contra Epiſtolam Parmeniani dicit: Vbi ſchiſmatis periculū timetur, à punitione peccatorum ceſſandū eſt. Et ſimiliter veritas doctrinæ, quam ſecundum congruentiam temporis & perſonarum proponere debet ille cui incumbit dicendi officium ſicut & alia opera miſericordiæ. Nunquā tamen propter quodcunque ſcādalum debet homo prætermiſſa veritate falſitatem docere. Si autem poſt redditam rationem & intellectū, ſcandalū duret, iam videtur ex malitia eſſe. Et ſic propter ipſum non ſunt ſpiritualia bona dimittenda. Temporalia autem bona, quæ noſtra non ſunt, de quibus ſuprà dictum eſt, propter ſcādalum puſillorū non ſunt dimittenda, ſed quæ noſtra & quorū ſumus domini, debemus ea dimittere,

Scandalum ex infirmitate ſiue puſillorum, & ſcandalum ex malitia.

ea tribuendo, ſi ea apud nos habemus, vel non repetendo, ſi apud alios ſunt, vel differendo, vel aliter ſcandalum ſedendo, ſ. per aliquam admonitionem. *2.Cor.15.* Ideo Apoſtolus ſeminans ſpiritualia non accedit ſtipendia temporalia, ne offendiculum daret euangelio Chriſti. Quia ſcandalum quod videbat Apoſtolus, procedebat ex ignorantia Gentilium. Ideo ad tempus abſtinendum erat ab expoſtulatione ſtipendiorum, vt prius inſtruerentur eſſe debita. Et ex ſimili cauſa Eccleſia abſtinet à decimis exigendis in aliquibus terris, in quibus non eſt conſuetū decimas ſoluere. Si verò ſcādalum naſcitur ex malitia, quemadmodum ſcandalum Phariſæorum, & propter eos qui ſic ſcandala concitant, non ſunt temporalia dimittenda: quia hoc noceret bono cōmuni, daretur enim aliis rapiendi occaſio. Noceret etiā ipſis rapientibus, qui rapiendo aliena, in peccato manerent. vnde D. Gregor. in Moral. dicit, Quidam domini cùm temporalia nobis rapiunt, ſolummodo ſunt tolerandi. Quidam verò æquitate ſeruata prohibendi, non ſola cura, ne noſtra ſubtrahantur, ſed ne rapientes non ſua, ſeipſos perdant. Nec obſtat quod dicitur Matth.5. Ei qui vult tecum contendere in iudicio, & tunicam tuam tollere, da ei & pallium. & 1. Corinth. 6. Iam quidem omnino delictum eſt in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. quare non magis fraudem patimini? *In lib. de Ser. Domi. in mon.* Quia D. Auguſtinus dicit illud præceptum intelligendum eſſe ſecundum præparationem animi, vt ſcilicet homo ſit paratus prius pati iniuriam vel fraudem, quàm iudicium ſubire, ſi hoc expediat: quandoque tamen non expedit, præcipuè ſi ſit ſcandalum Phariſæorum. ¶ Non tenetur tamē homo propter ſcandalum & peccatum mortale vitandum in proximo, peccare venialiter: licet per veniale gratia per quam eſt hominis ſalus, non tollatur: Quia veniale inquātum diſponit ad mortale, vergit in detrimentum ſalutis: licet ab illo quod aliàs eſſet veniale, propter aliquam circunſtantiam, adueniente ſcandalo, ſlla circunſtantia auferretur, & non eſſet veniale. Sicut verbum otioſum eſt peccatum veniale, quando abſq; vtilitate dicitur. tamen ſi propter ſcandalum vitandum dicatur, non erit otioſum, neq; peccatum: ſecus de mendacio officioſo.

Ver. 13. DE PRAECEPTIS CHARITATIS.

2.2.q.44. PRæcepta charitatis non cōnumerantur in decalogo, eò quòd omnia pręcepta decalogi & aliarum virtutum ordinantur ad dilectionem Dei & proximi. vnde. 1. Timot. 1. dicitur: Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Et ideo præceptum charitatis eſt maximum, vt dicitur Matth.22. Nec obſtat q; charitas quæ per Spiritum ſanctum diffunditur in cordibus noſtris, facit nos liberos: cùm vbi Spiritus Domini, ibi libertas: ſed obligatio quæ ex præcepto naſcitur, opponitur libertati: igitur. *2.Cor.3.* Dicendum negando minorem, niſi in eo cuius mens eſt auerſa ab eo quod præcipitur: ſicut patet in his qui ex ſolo timore præcepta cuſtodiunt. Sed præceptum dilectionis non poteſt impleri, niſi per propriam voluntatem: ideo libertati non repugnat. Et licet charitas ſic vna virtus, tamen habet duos actus, quorum vnus ordinatur ad alium. ¶ Et cùm præcepta dentur de actibus virtutum, ideo præceptum charitatis in duo diuiditur: & ſic ſunt duo pręcepta. vnde. 1. Ioā. 4. *Præceptum charitatis in duo diuiditur.* Mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. & Mat.22. In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ: quāuis Apo. Ro.13. dicat. Qui diligit proximū, legē impleuit: Quia non excludit dilectionem Dei, quæ includitur in dilectione proximi tanquam finis. proximus enim diligitur propter Deū. Et licet in aliis præceptis modus charitatis nō cadat ſub præcepto, quia non tenemur ea implere in charitate: Modus tamen dilectionis in præcepto charitatis reſpectu Dei, cadit ſub præcepto. Ideo Deutero. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & ex tota anima tua: dimittitur, ex tota fortitudine tua: ſed additur, ex tota mente tua. Matth.22. ponuntur quatuor. ſ. Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & ex tota virtute. Et hæc quatuor etiam tanguntur Luc. 10. Nam loco fortitudinis & virtutis ponitur, ex omnibus viribus tuis. Per cor intelligitur voluntas: quia ſicut cor corporale eſt primum principium omnium corporalium motuum: ita etiam voluntas omnium actuum humanorum, maximè quantum ad intētionem finis vltimi, qui eſt obiectum charitatis. Tria autem ſunt quæ mouentur à voluntate ſcilicet intellectus, appetitus ſenſitiuus, qui dicitur vis appetitiua inferior, & vis executiua exterior. Intellectus ſignificatur per mentē, vis appetitiua per animam, vis executiua exterior per fortitudinem, virtutem, ſeu vires. Præcipitur ergo nobis vt tota noſtra intentio feratur in Deum, quod eſt ex toto corde: & q; intellectus noſter ſubdatur Deo, quod eſt ex tota mente: & q; appetitus noſter ſenſitiuus reguletur ſecundum Deum, quod eſt ex tota anima: & quòd exterior actus noſter obediat Deo, quod eſt ex tota fortitudine, vel virtute, vel viribus. D. Chryſoſtomus ſuper Matthęum accepit econuerſo quā dictum ſit, cor & animā. D. verò Auguſtinus in. 1. de Doctrina Chriſtiana refert cor ad cogitationes, animam ad vitam, mentem ad intellectum.

Quidam verò dicunt, ex toto corde, ex toto intellectu, tota anima, hoc eſt memoria: vel ſecundum Gregorium Nicenum, per cor ſignificatur anima vegetabilis, per animam anima ſenſitiua, per mētem intellectus. Quia hoc ipſum quo nutrimur, ſentimus, & intelligimus, debemus referre in Deum. Prima tamen expoſitio clarior videtur. ¶ Quidam intelligentes hoc præceptum de conatu & intenſione, voluerunt dicere q; hoc præceptum non poteſt impleri in hac via: & allegant D. Auguſt. in libro de Perfectione Iuſtitiæ, vbi ait q; in plenitudine charitatis patriæ præceptum illud implebitur. Nam cùm aliquid adhuc eſt carnalis concupiſcentiæ quod continendo frenetur, non ex tota anima diligitur Deus. *An præceptum de dilectione Dei poſsit impleri in via.* Sed quia ex hoc ſequeretur q; Deus præcepiſſet impoſſibile, quod eſt blaſphemum, ſecundum D. Hieronymum in explanatione Catholicæ fidei: ideo D. Thom. diſtinguit, dicens q; præceptum aliquod dupliciter poteſt impleri. Vno modo perfectè, alio modo imperfectè. Perfectè quidem impletur præceptum, quando peruenitur ad finem. Sicut ſi dux exercitus præcipiat militibus vt pugnent, ille perfectè implet præceptum qui pugnando vincit hoſtem, quod dux intendit: ille autē implet, ſed imperfectè, cuius pugna ad victoriam non pertingit: non tamen contra diſciplinam militarē agit. Deus autem per hoc præceptum intendit vt homo ſibi totaliter vniatur, quod fiet in patria, quādo Deus erit omnia in omnibus: Ideo plenè & perfectè in patria implebitur. In via autem impletur, ſed imperfectè. Et tamen in via tanto vnus alio perfectius implet, quantò magis accedit per quandā ſimilitudinem ad patriæ perfectionem. D. Auguſtinus vbi ſuprà, dicit quòd iſta perfectio non præcipitur

pitur homini in hac via, ſed præcepto Charitatis oſtenditur quomodo currendum eſt. Non enim rectè curritur, ſi qud currendum eſt neſciatur. Quomodo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur? Alii dicunt quòd impletur hic etiam perfectè ſecundum intentionem præcipientis, hoc eſt ſecundum quod Deus vult hoc præceptum impleri in via. Non enim intendit quòd intenſiuè impleamus, quia eſt impoſſibile: ſed appreciatiuè, vt dictum eſt: ſic quòd magis appretiemur Deum, quàm quæcunque alia bona: & quòd malimus omnia alia amittere & perdere, quam Deum offendere. Nec peccat, qui vxorem aut filios intentiori actu diligit quàm Deum: dum tamen plus diligat Deum appreciatiuè, vt dictum eſt. Vnde ſequitur quòd homo omnia quæ diligit, debet in Deum ordinare, & omnia propter Deum diligere, etiam ipſam beatitudinem æternam, quam conſecuturus eſt: quia ſi in illa ſiſteret, diligeret Deum amore concupiſcentiæ: & peccaret ſeipſum plus quàm Deum diligendo, & Deum finaliter ad ſe ordinando.

DE VIRTVTIBVS MORALIBVS INFVSIS, ET DONIS. CAPVT XIII.

A Quia dictū eſt de virtutibus Theologicis quę ſunt infuſę, & procedūt à gratia in ordine ad Deum, quę habent pro obiecto: conſequenter dicendū eſt de virtutibus moralibus infuſis, & donis Spiritusſancti, quæ etiā fluūt ab ipſa gratia, ſicut virtutes Theologicæ. Nunc igitur agendū de virtutibus moralibus infuſis, quæ tot & tātæ ſunt, & tot partes habent, ſicut morales acquiſitæ, & ſimilia obiecta. In hoc ſolū differunt, ꝙ morales acquiſitæ ordinant in finem naturalē, & morales infuſæ cum partibus ſui in finem ſupernaturalē, & ſicut acquiſitæ regulantur per prudentiā acquiſitam, in qua cōnectuntur (vt dictum eſt:) ſic morales infuſæ per prudentiā infuſam, quæ charitati connectitur. Harum virtutū infuſarum neceſſitatē oſtendit D. *Virtutum*
Tho. dicens ꝙ cum charitate infunduntur ſimul omnes virtutes morales. Cuius ratio eſt: Quia Deus *moralium*
non minus perfectè operatur in operibus gratiæ, quàm in operibus naturæ: Sed in operibus naturę vi *infuſarum*
demus ꝙ non inuenitur principium aliquorum operum in aliqua re, quin inueniantur ea quę ſunt ne *neceſſitas.*
ceſſaria ad huiuſmodi operā perficienda: ſicut in animalibus inueniūtur organa, quibus perfici poſſint opera, ad quæ peragenda anima habet poteſtatem: Manifeſtum eſt autem ꝙ charitas (in quantum ordinat hominem ad vltimum finem) eſt principium omnium bonorum operum, quæ in finem vltimū ordinari poſſunt. Et ideo oportet ꝙ cum charitate ſimul infundantur omnes virtutes, quibus homo perficit ſingula genera bonorum operum. Et ſic non ſolùm habēt connectionem propter prudentiam infuſam, ſed etiam propter charitatem, quæ ſola non ſufficit: Quia ad hoc ꝙ actus inferioris potentiæ ſit perfectus, requiritur ꝙ non ſolùm adſit perfectio in ſuperiori potentia, ſed etiā in inferiori. Si enim principale agens debito modo ſe haberet, non ſequeretur actio perfecta, ſi inſtrumentum non eſſet bene diſpoſitum. vnde ad hoc quòd homo bene operetur in his quæ ſunt ad finem, non ſolùm oportet quòd habeat virtutem qua bene ſe habeat circa finem, ſed etiam virtutes quibus bene ſe habeat erga ea quæ ſunt ad finem. Nam virtus quæ eſt ad finem, ſe habet vt principalis, reſpectu earum quæ ſunt circa media, quæ ſe habent vt inſtrumenta. ¶ Nec obſtat quòd aliqui exiſtentes in charitate, difficultatem patiuntur circa actus virtutum moralium: quia quandoq; contingit quòd aliquis habens habitum, patitur difficultatem in operando: & per conſequens non ſentit delectationem & complacentiam in actu, propter aliquod impedimentum extrinſecum ſuperueniens: ſicut qui habet habitū ſcientiæ, patitur difficultatem propter ſomnolentiam vel aliquam infirmitatem. Et ſimiliter habentes habitus virtutum moralium infuſarum, patiuntur interdum difficultatem in operando, propter aliquas diſpoſitiones contrarias ex præcedentibus actibus relictas. Quæ quidem difficultas nō accidit in virtutibus moralibus acquiſitis: quia per exercitium actuum quo acquiruntur, tolluntur contrarię diſpoſitiones. Et licet Sancti (vt dicit Beda) de virtutibus quas non habent, potius ſe humilient, quàm glorientur de virtutibus quas habent, dicuntur aliquas virtutes non habere, propter difficultatem quam patiuntur ratione tam dicta: quamuis habitus omnium virtutum habeant.

§. 1. DE DIFFERENTIA VIRTVTVM INFVSARVM A DONIS.

B Vltra virtutes Theologicas & morales infuſas fluūt à gratia ſeptē dona ſpiritus ſancti, de quibus Eſa. 11. Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientię & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Quatuor ex illis pertinent ad intellectum ſcilicet intellectus, ſapientia, ſcientia, & conſilium. Intellectus & ſapientia ad intellectum ſpeculatiuum, conſilium & ſcientia ad intellectum practicum. Tria verò ad partē appetitiuam, ſ. pietas, fortitudo, & timor. Pietas in volūtate, fortitudo in appetitu iraſcibili, & timor in appetitu concupiſcibili. ¶ Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd in homine duplex eſt principium mouens: Vnum interius, quod eſt ratio: & aliud exterius, quod eſt Deus. Ratio in homine dupliciter perficitur: Primò perfectiōne naturali per habitum connaturalem, ſcilicet ſinderēſim, quæ eſt lumen naturale, per quod poteſt acquirere virtutes in ordine ad finem naturalem. Secundò perficitur à Deo quadam ſupernaturali perfectione per virtutes theologicas vel morales infuſas in ordine ad finem ſupernaturalem, modo tamen quodam humano. Principium autē mouens ipſam rationem exterius, eſt Deus. Et cùm omne quod mouetur oporteat proportionatum eſſe motori ſuo: hæc eſt enim perfectio mobilis inquantum mobile, diſpoſitio qua mouetur à ſuo motore. Et quantò mouens eſt altior, neceſſe eſt quòd mobile tantò perfectiori diſpoſitione ei proportionetur. Illa diſpoſitio qua ſpecialiter & modo quodā ſuper humano in repentinis mouetur, vocatur donum, & dicitur ab Eſa. Spiritus, ab inſpiratione. Spiratio enim ſignificat quandam motionem ab exteriori. Et ſic dona Spiritus ſancti dicūtur perfectiones hominis, quibus homo diſponitur ad hoc quòd bene, promptè, & faciliter ſequatur inſtinctum Spiritus ſancti, qui aliquando ſpecialiter mouet, iuxta illud Rom. 8. Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filii Dei ſunt: & Pſal. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: quia ſcilicet in hæreditatem illius terræ beatorum, ad quam nullus poteſt peruenire, niſi moueatur & deducatur à Spiritu ſancto. Eſa. 5. dicitur, Dominus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorſum non abii.

 & Phi

In c.de bo. fortu. & Philoſophus dicit quòd in his ad quæ quis mouetur per ſpiritum diuinum, non expedit conſiliari ſecundum rationem humanam : ſed ſufficit quòd ſequantur interiorem inſtinctum : quia mouentur à meliori principio, quàm ſit ratio humana. Et cum non ſit omni ſpiritui credendum.1.Ioan 4. Nolite omni ſpiritui credere,ſed probate prius an ex Deo ſit:ſecundum principia quæ dedit nobis Deus per lumen naturale vel fidei:ſequitur quòd quando aliquis inſtinctus iudicat cõtraria legis naturæ vel legis euangelicę,vt inſtinctus Lutheranorum noſtri temporis,qui omnia quæ in mentē veniebant,dicebant eſſe ex inſtinctu & motu Spiritus ſancti, & ad hanc venerunt dementiam quòd dixerunt rogatum ex charitate ad carnalem copulam debere commiſceri, etiam ſi fuiſſet vxoratus. Illum inſtinctum non à Spiritu ſancto, ſed à diabolo manifeſtum eſt eſſe. nec propriè dicendus eſt inſtinctus,ſed inſtigatio & ſuggeſtio dæmonis fantaſiam hominis mouentis. Inſtinctus autē Dei eſt immediata motio intellectus, quem diabolus mouere effectiuè & immediatè non poteſt, ſed ſolus Deus, cuius motio non contrariatur legi naturæ aut fidei.

Caue ab inſtinctu Lutheranorū.

Inſtinctus Dei quid.

Ver. 1. DE DEFINITIONE DONORVM.

CVm ſic ſe habeant dona ad inſtinctum & motionem Spiritus ſancti, ſicut ſe habent virtutes ad motionem rationis : ſequitur quòd ſicut virtutes infuſæ ſunt habitus,ſic etiam & dona. Sequela probatur ex definitione habitus : Ideo donum eſt habitus infuſus, quo homo perficitur ad promptè & faciliter,& modo quodam ſuperhumano, abſque diſcurſu in repentinis, ſequēdum & operandum ſecundum inſtinctum Spiritus ſancti. Et differt à virtutibus: quia virtus eſt habitus,quo homo perficitur ad promptè & faciliter ſequendum & operandum ſecundum motionem rationis. Et cùm omnes vires appetitiuæ natæ ſint moueri à ratione, ita etiam à Spiritu ſancto, eò quòd ſit ſuperior cauſæ: conſequens eſt quòd ſicut in omnibus potentiis animæ hominis, quæ poſſunt eſſe principia humanorum actuum,ponuntur virtutes:ita & ponantur dona. Et ſic dona ſe extendunt ad omnia, ad quæ ſe extendunt virtutes tam intellectuales quàm morales. ¶ Ex præmiſſis apparet primò quòd dona ſunt perfectiora & excellentiora virtutibus intellectualibus & moralibus etiam infuſis, quia perficiũt hominem per comparationem ad nobilius principium, à quo mouentur,ſcilicet à Spiritu ſancto,qui per dona iſta mouet hominem modo quodam ſuperhumano. & ideo videntur data in auxiliũ virtutum infuſarum, ſicut virtutes infuſæ in auxilium acquiſitarum & naturalis luminis. Non autem ſunt perfectiora virtutibus theologicis.vnde talis eſt comparatio donorum ad virtutes theologicas,per quas homo vnitur Spiritui ſancto mouēti, qualis eſt moraliũ ad virtutes intellectuales,per quas perficitur ratio,quæ eſt virtutum moralium motiua.Secundò apparet quòd dona ſunt cõnexa,cùm fluant à gratia:manebuntq; cum ea in patria, quantũ ad eſſentiam,quanuis non quantum ad omnes operationes, cùm non maneat materia circa quam operentur. C

Dona ſpiritus ſancti ſunt habitus à virtutibus diſtincti.

§. 2. DE DONO INTELLECTVS.

2.2.q.8. DOnum intellectus eſt habitus, qui dicitur lumen ſupernaturale, ſuperadditum lumini naturali quod eſt ſinderesis, datum homini ad intelligendum & penetrandum ea quæ nobis ſupernaturaliter innoteſcunt. Sicut enim lumen naturale eſt circa ea quæ primordialiter & naturaliter cognoſcimus:ſic donum intellectus eſt circa principia cognitionis gratuitæ. Ad fidem enim pertinet illis aſſentire : ad donum autem intellectus pertinet mente penetrare ea quæ dicuntur, & maiorem certitudinem dare. Donum intellectus cùm fluat à gratia, non inuenitur in exiſtentibus in peccato mortali, ſed bene in omnibus habentibus gratiam, & datur cõtra hebetudinem mentis : licet aliqui habentes gratiam, poſſint hebetudinem pati circa aliqua quæ ſunt præter neceſſitatem ſalutis:ſed circa ea quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, ſufficienter inſtruuntur à Spiritu ſancto, ſecundum illud.1. Ioan.2. Vnctio eius docet vos de omnibus : non enim ſe ſubtrahit Spiritus ſanctus circa ea quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem : quanuis circa alia aliquãdo ſe ſubtrahat,vt non omnia ad liquidum per intellectum penetrari poſſint, ad hoc quòd materia & occaſio ſuperbiæ ſubtrahatur. Et quanuis peccatores habentes fidem, intelligant ea quæ proponuntur credenda:non tamen plenè intelligunt,neq; penetrant. Donum intellectus pertinet ad cognitionem ſpeculatiuam & practicam,non quantum ad iudicium,ſed vt capiantur & penetrentur ea quæ dicuntur. D

§. 3. DE DONO SCIENTIAE.

2.2.q.9. SIcut donum intellectus ordinatur ad perfectionem fidei quantũ ad apprehenſionem:ſic & donum ſcientiæ quantum ad iudicium. Aliud.n.eſt aſſentire,quod pertinet ad fidem:aliud penetrare,quod pertinet ad donum intellectus. Aliud eſt habere certum & rectum iudicium de his quæ ſunt fidei,diſcernendo quæ ſunt credenda aut non credenda, quod pertinet ad donum ſcientiæ. Hæc ſcientia non prouenit ex diſcurſu, ſicut ſcientia humana, quæ per demonſtrationem acquiritur : nec eſt etiam diſcurſiua,ſed ſicut in Deo eſt certum iudicium veritatis abſque omni diſcurſu per ſimplicem intuitum: ideo ſcientia diuina non eſt diſcurſiua aut ratiocinatiua,ſed abſoluta & ſimplex. Quo ad hoc aſſimilatur ſcientia quæ ponitur donum Spiritus ſancti, cùm ſit quædam participata ſimilitudo ipſius, quæ differt à ſcientia quæ ponitur ab Apoſto.1. Corin.12.gratia gratis data:quia aliud eſt ſcire quid homo credere debeat,diſcernens credenda à non credendis, quod pertinet ad donum ſcientiæ : & aliud ſcire fidem manifeſtare, quod pertinet ad ſermonem ſcientiæ, quod non eſt commune omnibus iuſtis, ſicut donum ſcientiæ,& ſimilis differentia eſt inter donum ſapientiæ, & ſermonem ſapientiæ. Differt etiam donum ſcientiæ à dono ſapientiæ: quia ſapientia importat rectitudinē & certitudinem iudicii, ac etiam diſcretionem credendorum à non credendis,per cauſam altiſſimam quæ eſt Deus:donum autem ſcientiæ idem importat,ſed per cauſas ſecundas:ideo donum ſcientiæ eſt circa res creatas,donum autem ſapientiæ primò & principaliter circa res diuinas,& ex cõſequenti circa res creatas,pro quãto per res diuinas perfectius iudicat de rebus creatis. Et quemadmodum fides primò & principaliter in ſpeculatione conſiſtit,inquantum inhæret primæ veritati : ſic donum ſcientiæ primò & principaliter reſpicit ſpeculationem, inquantum ſcilicet per ipſam ſcientiam ſcit quid fide tenere debeat. Secundariò autem ſe extendit ad operationem, ſecundum quod per ſcientiam credibilium,& eorum quæ credibilia E

diſibilia conſequuntur, dirigimur in agendis. ¶ Ex prædictis patet primo, ꝙ triplex eſt ſcientia: Quædam enim eſt humana & acquiſita: quædam eſt donum Spiritus ſancti, cõmunis omnibus iuſtis: quędam eſt ſcientia, quæ eſt gratia gratis data certis perſonis ad aliorum vtilitatem. Secundo patet ꝙ nõ eſt inconueniens, quòd ad eandem virtutem ordinentur diuerſa dona, ſicut ad fidem ordinantur dona intellectus, ſcientiæ, & ſapientiæ. Reſultat etiam definitio doni ſcientiæ: Eſt enim habitus infuſus á gratia fluens, quo homo á Spiritu ſancto mouetur ad habendum certum & rectum iudicium de his quæ ſunt fidei, ad diſcernendum credenda á non credendis, abſque omni diſcurſu per cauſas ſecundas ſiue creatas, & quo habet certum iudicium circa agenda, vt nullo modo deuiet á ratione iuſtitiæ. & hęc dicitur ſcientia Sanctorum, de qua Sap. 10. Iuſtum deduxit Dominus per vias rectas, & dedit illi ſcientiam Sanctorum.

Triplex ſcientia. *Donum ſcientiæ quid.*

§. 4. DE DONO SAPIENTIAE.

A Donum ſapientiæ eſt habitus infuſus, quo quis in gratuitis cognitionibus ſubito & prompte ſecundum quandã connaturalitatem per cauſam altiſſimã habet rectum et certum iudicium de his quæ ſunt fidei: & differt á ſapientia quæ eſt virtus intellectualis: quia illa iudicat circa res diuinas ex rationis inquiſitione & ratiocinatione, & acquiritur ſtudio humano: ſed ſapientia, quæ eſt donum deſurſum, Iac. 3. & iudicat ſecundũ quandã connaturalitatem, vt D. Dion. ait: Hierotheus (hoc eſt ſacer homo) eſt perfectus in diuinis, non ſolum diſcens (ſcilicet per rationem) ſed & patiens diuina. Huiuſmodi autem paſſio ſiue cõnaturalitas ad res diuinas fit per charitatem, quæ vnit nos Deo, ſecundũ illud. 1. Cor. 6. Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt. & ſic ſapientia quæ eſt donum, cauſam quidem habet in voluntate, ſcilicet charitatem: ſed ſecundum eſſentiam ſubiectiue eſt in intellectu, cuius actus eſt recte iudicare. Et quia iudicium ſequitur apprehenſionem quæ fit per intellectum, ideo ſapientia ſequitur donum intellectus. Et quemadmodum donum intellectus quo ad apprehenſionem ſe habet ad ſpeculabilia & practica: ſic donum ſapientiæ quo ad iudicium. Vnde. 1. Cor. 2. Spiritualis homo iudicat omnia. Differt autem donum ſapientiæ á fide: quia fides iudicat & aſſentit diuinę veritati ſecundum ſeipſam: donum verò ſapientiæ præſupponit fidem & donum intellectus: quia vnuſquiſq; bene iudicat quæ cognoſcit, vt dicitur. 1. Ethi. & ſic ſapientia iudicat ſecundum quandã connaturalitatem ad ſpecialem inſtinctum Spiritus ſancti abſq; præmeditatione, quod nõ facit fides. & cùm donũ gratiæ fluat á gratia gratum faciente, inuenitur in omnibus & ſolis iuſtis, quãtum ad ea quę ſunt neceſſaria ad ſalutem. Quia ſi natura nõ deficit in neceſſariis, multo minus gratia. Vnde. 1. Ioan. 2. dicitur: Et non eſt neceſſe vt quis doceat vos: vnctio enim docebit vos de omnibus, quodam altiori modo. Et quãuis aliqui baptizati, ſint naturaliter ſtulti: habent tamen donũ ſapientiæ quantum ad habitũ, licet non habeant quantum ad actum, propter impedimenta extrinſeca. Et licet ad ſapientem pertineat ordinare, vt dicit Philoſ. nec omnes habentes gratiam ſint prælati, ad quos pertinet alios ordinare: tamen quilibet exiſtens in gratia, habet ordinare actus ſuos, & de his iudicare, vt dicit D. Dion. in epiſtola ad Demophilum. Ex præmiſſis in hoc. §. & §. præcedenti apparet quomodo triplex eſt ſapientia, ſcilicet humana ſiue acquiſita, infuſa, & alia quæ eſt gratia gratis data, quæ dicitur ſermo ſapientię, & quomodo differant inter ſe.

2. 2. q. 45. *2. de Diuin.* *1. Meta.* *In epiſt. ad Demophilum.* *Sapientia triplex.*

Ver. 1. DE STVLTITIA QVAE OPPONITVR SAPIENTIAE.

B Donum Sapientiæ ſecundum D. Greg. 2. Mora. datur contra ſtultitiam, quæ contrariatur ſapientiæ. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, ꝙ nomen ſtultitiæ ſecundum Iſidorum, videtur eſſe á ſtupore dictum. Stupor autem interpretatur ſenſuum alienatio, eo ꝙ ſenſus ſtupeant. Vnde ſtultus dicitur, qui propter ſtuporem non mouetur. Et differt ſtultitia á fatuitate: quia ſtultitia importat hebetudinem & obtuſionẽ cordis: Fatuitas autem importat totalem ſpiritualis ſenſus priuationem. Et ſic ſtultitia opponitur ſapientiæ cõtrariæ: quia ſapiens dictus eſt á ſapore. Sicut enim guſtus eſt aptus ad diſcretionem ſaporis ciborum: ſic ſapiens ad diſcretionem rerum & cauſarum. Stultus autem nõ bene, ſed male diſcernit & diiudicat: Fatuitas verò ſapiẽtiæ opponitur purè negatiuè: fatuus enim caret ſenſu iudicandi. Stultus habet ſenſum, ſed hebetatum: Sapiens verò ſubtilem & perſpicacem. Inſipiens autem dicitur contrarius ſapienti, eo ꝙ eſt ſine ſapore, diſcretione, & indiſpoſitione ſenſus. Vnde inſipientia videtur eſſe eadem cum ſtultitia. Præcipue autem dicitur eſſe aliquis ſtultus, quando patitur defectum, qui attenditur ſecundum cauſam altiſſimam: nam ſi deficiat aliquis in iudicio circa aliquid modicum, non ex hoc vocatur ſtultus: ſed cum circa cauſam altiſſimam. Poteſt autem aliquis pati ſtuporem in iudicando, dupliciter: vno modo ex indiſpoſitione naturali, quæ ſæpe cauſatur ex acuitate: alio modo inquantum homo liberè immergit ſenſum ſuum rebus terrenis, maxime delectationibus guſtus & tactus ciborũ & venereorum, ex qua immerſione redditur ſenſus eius ineptus ad percipiendum & intelligendum diuina, & iudicandum de illis, ſecũdum illud. 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiritus Dei: ſicut homini habenti guſtum infectum malo humore, non ſapiunt dulcia Et ſic patet ꝙ duplex eſt ſtultitia: quædam eſt naturalis, quæ dicitur amentia: & talis nõ eſt peccatum. Quædam eſt voluntaria: & hæc eſt duplex, ſicut & ſapientia: Quędam enim eſt ſapientia mala, quę dicitur carnis, ſiue huius ſeculi, mundana, terrena, carnalis, & diabolica, de qua Hiere. 4. Sapientes ſunt vt faciant mala. & Eſa. 47. Sapientia tua decepit te. & 1. Cor. 3. Sapientia huius ſeculi ſtultitia eſt apud Deum. & Rom. 8. Sapientia carnis mors eſt. & 1. Cor. 1. Perdam ſapientiam ſapientum, & prudentiam prudentium reprobabo. Huic ſapientiæ opponitur ſtultitia bona, quæ eſt cõtemptus terrenorum, de qua Chriſtus, qui terrena & mundana contempſit, dicitur fuiſſe ſtultus. Vnde Salomon in eius perſona dicit: Stultiſſimus ſum virorum. & 1. Corinth. 1. Quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt omnibus hominibus. Ideo ad hanc ſtultitiam hortatur nos Apoſt. 1. Corinth. 13. Si quis videtur ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat vt ſapiens ſit. Quædam verò eſt ſapientia bona, quæ eſt virtus intellectualis vel donum Spiritus ſancti. Et huic opponitur ſtultitia voluntaria, quæ (vt dictum eſt) prouenit ex immerſione terrenorum: & eſt peccatum valde graue & periculoſum, cauſaq; multorum malorum. Et eſt filia luxuriæ ſecundum D. Gregor. vbi enumerat duo inter filias luxuriæ.

2. 2. q. 46. *li. Ethim.* *Stultitia differt á fatuitate* *Duplex ſtultitia.* *31. Mora.*

riæ, quæ pertinent ad ſtultitiam, ſcilicet odium Dei, & horrorem futuri ſeculi, quaſi diuidens ſtultitiam in duas partes.

§. 5. DE DONO CONSILII.

2.2.q.51.

Donum conſilii differt ab aliis.

Sap.9.

DOnum conſilij eſt habitus infuſus, quo homo mouetur à Spiritu ſancto ad bene & ſubito inquirendum circa ſingularia contingentia, & communiter ad rectè ſe habendum erga ea, & fugiendum & ſeruandum ſe ab illis quæ impedimentum præſtant ſaluti. Donum conſilij differt à tribus prædictis: quia illa principaliter ſunt circa vniuerſalia. differt etiam à prudentia ſiue eubolia acquiſita & infuſa: quia illæ dirigunt hominem in inquiſitione conſilij, ſecundum ea quæ hominis ratio comprehendere poteſt. Sed quia humana ratio nō comprehendit omnia ſingularia contingentia quæ occurrere poſſunt, eo ꝙ cogitationes mortalium timidæ ſunt, & incertæ prouidentiæ noſtræ: & ideo indiget homo vt in inquiſitione cōſilij dirigatur à Deo, qui omnia cōprehendit: quod fit per donum conſilij, quo dirigitur homo, quaſi conſilio accepto à Deo. Sicut etiam in rebus humanis, qui ſibiipſis non ſufficiunt in inquiſitione conſilij, à ſapientibus conſilium requirunt. C

§. 6. DE DONO PIETATIS.

2.2.q.121.

Differentia inter donū pietatis & virtutē pietatis ac religionis.

In.1. de do.Chri.

DOnum pietatis eſt habitus in voluntate hominis infuſus, ad prompte & faciliter ſequendum ſpecialem inſtinctū Spiritus ſancti, qui in repentinis mouet eam, vt affectu filiali feratur in Deū vt patrem, & exhibeat cultum & honorem Deo vt patri, quem tanquam patrem erga ſe recognoſcit, et ad eum tanquam ad patrem recurrit, ſecundum illud Rom 8. Accepiſtis ſpiritū adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Per virtutem religionis exhibemus cultum Deo vt creatori, per virturem pietatis exhibemus cultum & honorem patri carnali: Excellētius autē eſt exhibere cultū Deo ꝗ patri carnali: ideo religio eſt potior virtus ꝗ pietas. Tamen conſiderādo Deum vt creatorem & vt patrem, excellentius eſt exhibere ei honorem filiali affectu tanquam patri, quàm vt creatori & Domino, quaſi ſeruili affectu: & ideo donū pietatis eſt potius, ꝗ virtus religionis. ¶ Ex his apparet differentia inter donum pietatis, virtutem religionis, et virturem pietatis infuſam, quę cultum exhibet patri carnali in ordine ad finem ſupernaturalem. Sed notandum ꝙ ſicut per virtutem pietatis homo exhibet officiū & cultum nō ſolum patri, ſed etiam omnibus ſanguine iunctis, ſecundum quod pertinent ad patrem, & appropinquant illi: ita etiam pietas ſecundum quod eſt donum Spiritus ſancti nō ſolum exhibet cultum & officiū Deo, ſed etiā omnibus, inquantum pertinent ad Deum. Et propter hoc ad ipſum pertinet honorare Angelos & Sanctos, ſecundum quod magis coniuncti ſunt Deo, & non contradicere ſcripturæ ſacræ, ſiue intellectæ, ſiue non intellectæ, ſicut D. Aug. dicit: Ita ex conſequenti ſubuenit in miſeria conſtitutis. Et quanuis iſte actus non habeat locum in patria poſt diem iudicij: Actus tamen eius præcipuus, qui eſt reuereri Deum affectu filiali, maxime tunc erit, ſecūdum Sap.5. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei. Erit etiā mutua honoratio Sanctorum ad inuicem. Ante autem diem iudicij per donum pietatis miſerentur Sancti eorum, qui in ſtatu miſeriæ huius vitæ viuunt, quantum ad effectum. D

§. 7. DE DONO FORTITVDINIS.

2.2.q.138

Donum fortitudinis differt à virtute fortitudinis.

DOnū fortitudinis eſt habitus in appetitu iraſcibili infuſus, quo diſponitur animus ad hoc ꝙ perueniat ad finē cuiuslibet operis inchoati, et euadat quęcunq; pericula imminentia: quod quidem excedit naturam humanā Non enim ſemper ſubeſt facultas homini, vt conſequatur finem ſui operis, vel euadat quæcunq; mala ſeu pericula, cum quandoq; opprimatur ab eis in morte. Sed hoc operatur Spiritus ſanctus in homine, cum perducit eum ad vitam æternā, quę eſt finis omnium bonorum operum, & euaſio omniū periculorum: & huius rei quandā fiduciam Spiritus ſanctus infundit menti, cōtrarium timorem excludens. Et differt à virtute fortitudinis, quia licet illa faciat firmitatē animi in bonis arduis faciendis, & in malis præcauendis, ne homo deficiat à bono propter difficultatem alicuius ardui operis implendi, vel alicuius grauis mali perferendi: nō tamē ſufficit dare fiduciam euadendi quæcunq; pericula: ſed hoc pertinet ad donū fortitudinis, quod dirigitur à dono conſilij: quod videtur præcipue eſſe de melioribus & potioribus bonis. E

§. 8. DE DONO TIMORIS.

2.2.q.19

Timor quadruplex.

c.8.§ 2. Ver.1.

TImor, ſecundum Magiſtrum Senten. 34. diſt. 3. diuiditur in quatuor membra, ſcilicet in mundanum, ſeruilem, filialem, & initialem. Hæc ſufficientia ratione probari poteſt: quia timor ſecundum quem ad Deum cōuertimur, vel ab eo auertimur, habet pro obiecto malum, vt dictū eſt: Si propter mala, quæ homo timet, à Deo recedit, dicitur mundanus. ſi verò propter mala quæ homo timet, ad Deum conuertitur, & ei inhæret, cum duplex ſit malum, ſcilicet culpæ & pœnæ, diſtinguendum eſt: quia ſi propter malum pœnæ, eſt timor ſeruilis: ſi autem propter malum culpæ, eſt filialis: ſi autem propter vtrunque, eſt timor initialis, qui eſt medius inter timorem ſeruilem & filialem. Timor mundanus prohibetur, Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Ideo ſemper eſt malus, tanquam procedens à mala radice, & habens auerſionem: vnde ſequitur quòd non eſt donum Dei, vt D. Auguſt. dicit in lib. de Libe. arb. Hoc enim timore Petrus Chriſtum negauit. de hoc ſufficienter dictum eſt. F

Ver. 1. DE TIMORE SERVILI.

Subſtantia timoris ſeruilis non eſt mala.

Timoris ſeruilis origo.

TImor ſeruilis dicitur qui habet malū pœnæ pro obiecto. Et quia Lutherus hęreticus & ſequaces ſui dixerunt quòd ſemper eſt malus & exitialis, reddens hominem hypocritam, & magis peccatorem, damnantq; prædicatores, qui ad pœnitentiā & contritionē inducūt homines per incuſſionem timoris pœnarum: ideo videndum eſt quid circa timorē ſeruilem cenſeāt, & naturalis ratio, & ſacræ literæ, ac ſancti doctores, eccleſiaq; catholica. Et ſi primo contemplemur timoris ſeruilis originem, manifeſte apparebit ſubſtantiam eius non eſſe malam, neque incompoſſibilem charitati, & per conſequens nō eſſe peccatū, ſaltem exitiale. Timor enim ſeruilis procedit & originatur ex amore ſui: cùm malum pœnæ, quod eſt obiectum eius, ſit detrimētum proprij boni: Eiuſdem enim rationis eſt quòd homo cupiat bonum ſuum, & ꝙ timeat eo priuari. Sed amor ſui non eſt de ſe malus, neque contrariatur G

riatur charitati: cum ex charitate quilibet teneatur ſeipſum poſt Deum ſuper alios diligere, & per cōſequens tenetur timere malum ſibi oppoſitum: Sequitur ergo quòd timor ſeruilis nō ſit de ſe malus, nec contrariatur charitati, niſi quando quis cōſtituit finem vltimū in ſeipſo. Tunc enim contrariatur chariatati quæ habet Deum pro vltimo fine. Si verò plus debito ſeipſum diligat, ſeruato tamē ordine finis vltimi, non eſt peccatum mortale, ſed veniale: quod etiā nō contrariatur charitati, cū ſit ei compoſſibile. Si autem vltra ſubſtantiam timoris ſeruilis velimus conſiderare ſeruilitatem ei annexā quę non eſt de eius eſſentia, vt dictum eſt: tunc timor ſeruilis eſt malus, non quidem ſecundū ſe, ſed ſecundum ſeruilitatem ei annexam. Et ideo eſſentia timoris nō eſt mala, ſed ſeruilitas annexa. Seruilitas autem timoris in hoc conſiſtit, ꝙ non propter Deum, neque propter ſeipſum in ordine ad Deum, ſed contra Deum, vt malum pœnæ euadat, operatur: ꝙ charitas reprobat. In hoc enim quis dicitur eſſe ſeruus, qui non cauſa ſui operatur, ſed quaſi ab extrinſeco motus. Liber autem (vt dicit Philoſophus) qui cauſa ſui eſt, & amore aliquid facit, quaſi ex ſeipſo & propria inclinatione mouetur ad operandū. Et ſic contra rationem ſeruilitatis eſt, quod quis ex amore operetur. Sic ergo timor ſeruilis inquātum ſeruilis eſt, charitati contrariatur. Vnde ſequitur ꝙ ſi ſeruilitas eſſet de ratione timoris ſeruilis, oporteret quòd timor ſeruilis eſſet ſecundum ſe malus: ſicut adulteriū eſt ſecundum ſe malum, quia in ſua eſſentia includit aliquid quod contrariatur charitati Sed prædicta ſeruilitas nō eſt de eſſentia timoris ſeruilis, ſicut nec informitas fidei informis eſt de eſſentia fidei, vt dictū eſt: Eſſentia enim habitus vel actus accipitur ex obiecto: Obiectum autē timoris ſeruilis eſt pœna: ſed accidit pœnę quòd bonum cui contrariatur pœna ametur tanquam finis vltimus, & per conſequens plus timeatur q̄ Deus: quod non contingit in habente charitatem, qui bonum cui contrariatur pœna, nō plus diligit quàm Deū: quia propter illud nollet offendere Deum. Reſultat ergo quòd timor ſeruilis non eſt ſecundum ſe malus. Vnde Gloſ. ſuper illud Ro. 8. Nō accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore, dicit: Vnus eſt ſpiritus, qui facit duos timores, ſcilicet ſeruilem & caſtum: ſed nullum malum culpę procedit à ſpiritu ſancto: Igitur. Nec obſtat quod D. Aug. ibidem dicit, qui timore aliquid facit, & ſi bonum ſit, tamen non bene facit: quia intelligit de eo qui facit aliquid ex timore ſeruili vt ſeruilis eſt, vt. ſ. ita timeat pœnam, vt non amet iuſtitiam. Et ſic etiā intelligitur dictum D. Greg. ſuper illud, Quare non in vulua mortuus ſum, vt ait, Cum ex peccato plus pœna metuitur, & amica Dei facies nō amatur. Nec ſequitur ꝙ ſi amor mercenarius opponitur, & ſemper ſit malus, ꝙ timor ſeruilis ſemper opponatur timori caſto, & ſemper ſit exitialis: quia amor mercenarius dicitur, qui Deum diligit propter temporalia, quod ſecundum ſe contrariatur charitati, quæ omnia in Deum tanquam in finem vltimū ordinat, & amor mercenarius peruertit debitū ordinem: quia Deum ordinat ad bona temporalia, ideo eſt ſemper malus. Sed timor ſeruilis ſecundum ſuam eſſentiā non importat niſi timorem pœnę, ſiue timeatur vt principale malum, ſiue non timeatur vt principale malum. Cum ergo timor ſeruilis nō ſit ſecundū ſe malus: ſequitur ꝙ contritio ab illo originata non facit contritum hypocritam, neq; magis peccatorem.

Seruilitas timoris in quo cōſiſtat.

4. Meta.

Iob. 3.

Contritio à timore ſeruili originata non facit hominē hypocritam.

Contritio enim poteſt duplicem habere originem, ſcilicet à timore filiali & ſeruili. Primo quidē oriri poteſt ex diuinæ bonitatis conſideratione, per quam ad eum tanquam ad patrem cū fiducia miſericordiæ recurrimus, iuxta illud, Beneplacitū eſt Domino ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia eius, & Ro. 2. An ignoras ꝙ benignitas Dei te ad pœnitentiam adducit? Et nullum eſt dubium quin ſanctior ſit contritio, quam inchoat timor filialis in bonitatem Dei reſpiciens, q̄ illa quæ ex timore ſeruili oritur. Verū fragilitas & imperfectio noſtra impedit ne faciliter oculos mentis noſtræ ad terrena demiſſos, & in eis immerſos ad bonitatē Dei attollamus & eleuemus, niſi prius irā aliquam ſeu pœnā ſenſerimus dicente Pſal. Cum occideret eos quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum. & alibi, Et clamauerunt ad Dominū cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorū liberauit eos. quod nō feciſſet, ſi ille clamor ex timore ſeruili procedens, fuiſſet exitialis. Cōmuniter igitur & in contritione, qua quis ſe peccaſſe grauiter dolet, cum voto ſiue propoſito vitā in melius commutandi, incipit à fide informi & timore ſeruili, ſed non perficitur, donec ventū fuerit ad fidem formatā & timorem filialem: fides enim à principio oſtendit Deum iuſtum ee veracem, punientem ſeueriſſime crimina tam in hoc ſeculo, q̄ futuro: oſtendit pariter abominationem peccati, & quomodo quis gehenna dignus ſit & paratus ad tormenta, niſi doleat et pœniteat. Si conſcientia noſtra aſſentiat, generatur timor ſeruilis, qui fidei adiunctus grauem animi concuſſionem & amaritudnē ſiue dolorē cauſat, quo ſuperbia cordis noſtri frangitur, & veteris hominis affectus inordinati ſiue peccata conteruntur, inſurgitq; votum ſeu deſiderium pœnitendi & nouæ vitæ. Oſtendit pariter fides Dei bonitatē & miſericordiā. Succedit timor filialis, & peccata diſplicēt, nō ſolum quia pertrahūt ad gehennam, ſed quia patrem optimū offendunt, quē proponit amplius non offendere propter eius dignitatem, etiā ſi nulla eſſet gehēna aut plaga: prout videre eſt in filiis qui patrem grauiter offenderūt. Primo metu pœnæ ſiue plagarum ſe offendiſſe dolent: deinde affectu & amore ac timore filiali ipſum proſequuntur. Ideo ſancti patres docuerunt pœnitentiam à timore ſeruili non ineptè ordiri. D. Aug. tract. 9. in 1. Io. Epiſt. dicit: Sunt homines qui timent gehennam. Ipſe eſt timor qui introducit charitatem, ſed ſic venit vt exeat. Ex eo quod mala caues, corrigis te. cumq; bona deſiderare cœperis, erit in te timor caſtus, & ſic hunc timorem cōparauit primo ſetæ, quæ linum quando ſuitur introducit. Seta prius intrat, ſed niſi exierit, non ſuccedit linum. Sic timor ſeruilis primo occupat mentem, ſed non remanet: quia ideo intrauit timor vt induceret charitatem. Et quanto illa creſcit, tanto timor decreſcit. Vnde. 1. Ioan. 4. Timor pœnam habet, charitas autem foras mittit timorem. At vbi nullus eſt timor, nō eſt quà charitas intret. Secundo comparat eam medici ferramēto, quod putredinem tollit & membrum, quod minus dolebat plus dolere facit, donec medicina accedente ſuccedat tandē ſanitas. Sic timor ſeruilis pungit & vulnerat mentē, ſed ſuccedēs charitas vulneri ſanato, cicatricem obducit. Ideo D. Baſilius vocat timorem ſeruilem, Iſagogicum, hoc eſt introductoriū. D. Greg. ſuper Iob. 29. ſequēs D. Hiero. ſuper Eſa. 26. dicit: Sicut ad partum mulier appropinquās, dolore cogitur exclamare: ſic nos in anguſtia requirimus te. & D. Chryſ. docet ante oculos ponere mala noſtra, & gehennā, & diem iudicij,

Pſal. 46.

Pſal. 77.

Pſal. 33.

Timor ſeruilis comparatur ſetæ, & medici ferramento

dicij, & ſeparationem à Deo, & multa alia mala recenſet ante oculos proponēda, vt compunctionem cordis valeamus obtinere. D. Cyprianus lib. 3. aduerſus Iudæos, ca. 20. dicit fundamentum & firmamentum fidei & ſpei eſſe timorem: patet pſal. 110. Initium ſapientiæ timor Domini: ideo neceſſarius ad iuſtificationem. Per hunc modum reuocabāt à peccatis Prophetæ populum, inter eos Ionas. 3. Adhuc. xl. dies, & Niniue ſubuertetur. & Deus approbauit pœnitentiam eorum à timore ſeruili ortam. Eſa. 38. dicitur Ezechiæ: Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Hunc timorem ſeruilem incuſſit peccatoribus D. Ioan. Baptiſta, Mat. 3. & Luc. 3. Progenies ſeu genimina viperarum quis docebit vos fugere à ventura ira? Iam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Chriſtus etiam ſæpe comminatus eſt peccatoribus gehennam, ignem æternum, tenebras exteriores, nō alia cauſa niſi vt ad contritionem & pœnitentiā prouocaret. Vnde & Luc. 13. dicebat, Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis. Recitauit parabolam de ficulnea, & de diuite epulone, Luc. 15. & Mat. 10. ait: Timete eum qui poſtquam occiderit corpus, habet poteſtatē ponendi animā in gehennam. et hunc timendū ea ratione repetit dicens: Amē dico vobis hunc timete. Ex præmiſſis apparet q̄ impiè Lutherus & ſequaces nō ſolum in prædicatores, ſed etiam in ſanctos, imò & in Chriſtum debacchati ſint.

Ver. 2. DE TIMORE FILIALI.

2. 2. q. 19. art. 9. Timor filialis eſt donum Spiritus ſancti, à gratia in voluntate fluens, quo quis diſponitur ad promptè & faciliter ſequendū motionem Spiritus ſancti, qua mouet aliquem vt ex amore reuereatur A Deum tanq̄ patrem: & timeat illū offendere, atq; ab eo ſeparari. Et ſic habet duos actus & per conſequens duo obiecta. Actus ſunt timere & reuereri: Obiectum primū eſt malum culpæ. Secundū eſt bonitas et dignitas patris. Primus actus nō manebit in patria, ſed bene ſecūdus. Timor filialis in via nō cōtrariatur ſpei: quia per timorē filialem nō timemus q; deficiat nobis auxiliū diuinum quod ſperamus: ſed timemus nos ab hoc auxilio ſubtrahere. Et datur hoc donū contra ſuperbiā, qua quis renuit ſubdi Deo, iuxta illud Eccl. 10. Initiū ſuperbiæ apoſtatare à Deo. Per timorem autē filialem quis reueretur Deū, et ſe ſubiicit illi: ideo timor filialis excludit principium ſiue primū effectum ſuperbiæ. Nō tamē ſequitur q; timor filialis ſit idem cū virtute humilitatis, ſed bene q; ſit principiū eius: dona enim Spiritus ſancti ſunt principia motiua virtutū intellectualium & moralium: ſed virtutes theologicæ ſunt principia donorū, et maxime charitas. Timor autē ſeruilis quanuis ſit à Spiritu ſancto, non tamē dicitur donū Spiritus ſancti, prout de donis nūc loquimur: quia vt dicit D. Aug. in lib. de Nat. & gratia, Timor ſeruilis poteſt habere annexam voluntatem peccādi: dona autē Spiritus ſancti nō poſſunt eſſe cum voluntate peccandi, cum fluant à gratia.

Ver. 3. DE TIMORE INITIALI.

2. 2. q. 19. ar. 8. ad. 3. 2. Meta. Timor initialis & filialis ſunt idem ſecūdū eſſentiā. Timor initialis eſt medius inter timorem ſeruilem & filialem, nō quidem ea mediatione qua ſunt B media ea quæ ſunt eiuſdem generis, quæ partem capiunt à quolibet extremo, vt color griſeus ab albedine & nigredine: ſed ea mediatione, de qua loquitur Philoſophus, quādo mediū eſt idē eſſentialiter cū vno extremo, ſed differunt ſecundū perfectum & imperfectū: & ſic imperfectum eſt medium inter perfectum & non ens. Sic timor initialis qui eſt idem eſſentialiter cum filiali, eſt medium inter ſeruilē & filialem. Et quia timor initialis eſt timor filialis imperfectus, dicitur mediare inter ſeruilem & filialem. ¶ Ad huius euidentiā ſciendum eſt quòd iſti tres timores, ſcilicet mūdanus, ſeruilis, & initialis, reſpiciunt pœnam, ſed diuerſimodè: Quia timor mundanus reſpicit pœnam auertentem à Deo, timor verò ſeruilis & initialis reſpiciunt pœnam inflictam & comminatam à Deo, per quā homines attrahuntur ad Deum, ſed aliter & aliter: Quia timor ſeruilis reſpicit primo pœnam, & ſecundario reſpicit bonitatem Dei: Timor verò initialis reſpicit bonitatem Dei, et ſecūdario eius iuſtitiā & peccata commiſſa pro quibus timet à Deo puniri. Et hic timor ſecundū ſuam eſſentiam eſt idem cū timore filiali imperfecto: quia timor filialis perfectus nō reſpicit pœnam: charitas enim perfecta foras mittit timorem, ſcilicet qui pœnam habet: timorem ſeruilem quidem totaliter, ſed initialem nō, cum ſit eiuſdem eſſentiæ, ſed imperfectionem eius, quæ eſt reſpicere pœnam ſecundario. Nec obſtat q; timor filialis ſecūdum ſuam eſſentiam cauſatur à charitate: & ſic dilectio eſt initiū timoris filialis. Et nihilominus dicitur Eccle. 25. Timor Domini initium dilectionis eſt: quia timor qui eſt initiū dilectionis, eſt timor ſeruilis, qui introducit charitatem, ſicut ſeta linum, vt dictū eſt: vel ſi referatur ad timorē initialem, referendū eſt quantum ad dilectionem perfectam, quā præceſſit timor initialis. ¶ Notādum tamen q; timor initialis (prout ſumitur pro vno membro diuiſionis prædictæ) non dicitur initialis, eo q; ſit initium ſapientiæ: quia timor ſeruilis & filialis dicuntur eſſe initium ſapiētiæ: Sed dicitur initialis, quia in eo inchoatur timor filialis ſecundum eſſentiam, & paulatim perficitur. Et cū perfectus eſt, non reſpicit pœnam ſed culpam, quam ex amore refugit: Ideo tunc dicitur filialis & non initialis. Ad

Timor quō dicitur initiū ſapiētiæ. ſciendum autem quomodo timor dicitur initium ſapientiæ, aduertendum eſt quòd aliquid poteſt dici initium ſapientię dupliciter: vno modo eſſentia ipſius ſapientiæ. Et ſic principia ſapientię vel artis dicuntur eius initium. & hoc modo timor non eſt initium ſapientiæ, ſed potius fides: quia principia ſapientiæ diuinæ ſunt articuli fidei, & per conſequens fides quæ reſpicit illos. Ideo Eccl. 25. dicitur, Timor Domini initium dilectionis eſt. Initium tamē fidei adiungendum eſt ei: ſed aliter timor, aliter fides dicuntur initium. Secundo aliquid poteſt dici initium ſapientiæ quantum ad effectum: ſicut illud dicitur initium artis, vnde ars incipit operari: et quia ſapientia incipit operari à timore, dicitur initiū ſapiētiæ. ſed aliter timor ſeruilis, aliter timor filialis: quia timor ſeruilis eſt ſicut principiū extraneum diſponens ſapientiam, inquantum aliquis timore pœnæ diſcedit à peccato, ſecundum illud Eccl. 1. Timor Domini expellit peccatum. Timor filialis eſt initium ſapientiæ, ſicut primus ſapientiæ effectus. Cum enim ad ſapientiā humanā pertineat, q; humana vita reguletur ſecūdum rationes diuinas: hinc oportet ſumere principium, vt homo Deum reuereatur, & ſe illi ſubiiciat, quod pertinet ad timorem filialem. Sic cōſequenter in omnibus ſecundum Deum regulabitur, & ſic intelligendū eſt illud Eccl. 10. Initium ſuperbiæ apoſtatare à Deo: hoc eſt, primus effectus ſuperbiæ eſt nolle ſubiici Deo. Si dicatur

tur quòd

tur quòd nihil poteſt eſſe principium ſuiipſius, ſed ſicut dicitur Iob.28. Timor Dei ipſe eſt ſapientia, ergo non eſt initium ſapientiæ: Dicendum quòd timor Dei comparatur ad totam vitam humanam per ſapientiam Dei regulatam, ſicut radix ad arborem. Vnde dicitur Eccle.1. Radix ſapientiæ eſt timere Deum: rami enim illius longæui. & ideo ſicut radix virtute ſiue virtualiter dicitur tota arbor, ita timor Dei dicitur ſapientia.

§. 9. DE BEATITVDINIBVS ET FRVCTIBVS.

A PHiloſophus in.1. Ethico. dicit pueros propter ſpem quam habent beatos. Ex quo ſequitur ꝙ aliquis dicitur habere finẽ aliquẽ propter ſpem cõſequendi ipſum: & per conſequẽs qui habet ſpem beatitudinis, poteſt dici beatus. Vnde Ro.8. dicitur: Spe ſalui facti ſumus. & Pſal. Beatus vir qui ſperat in Dño. Et quia animę purgatorij habent ſpem: ideo dicũtur beatę. Apoc.14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Spes autem de fine conſequendo conſurgit ex hoc ꝙ aliquid conuenienter mouetur ad finem, & appropinquat ad ipſum. Ad beatitudinẽ autem quæ eſt finis omniũ, conuenienter mouemur per operationes virtutum & donorũ. Hinc eſt ꝙ Theologi propter verba Chriſti, Mat.5. Beati pauperes ſpiritu, &c. vocãt operationes virtutum & donorum, & maxime octo heroicas, quæ ibi numerãtur, Beatitudines, eo ꝙ ſingulariter conducũt ad ſpem beatitudinis, & ad ipſam beatitudinem: & Chriſtus illos qui eas habent, & in illis perſeuerãt, ſingulariter dicit beatos in ſpe. ¶ Ex his apparet ꝙ Beatitudines diſtinguuntur à donis & virtutibus, ſicut actus ab habitibus. Et idem dicendũ eſt de duodecim fructibus, quos Apoſt. numerat Gal.5. ꝙ ſcilicet ſunt actus vel aliquid conſequens actus virtutũ & donorum. Qui ideò dicũtur fructus, quia cum ſuauitate quadam percipiuntur, ſicut fructus corporales arborum, cum peruenerint ad maturitatem.

1.2.q.69.

Beatitudines diſtinguuntur à donis & virtutibus

CONTINVATIO DICENDORVM.

B CVm omnes virtutes & operationes humanę debeant ordinari ad beatitudinem, imò & ipſa theologia ad eam ordinetur: conſequens eſt vt habita aliquali notitia virtutum & donorum, de ipſa beatitudine (de qua in communi dictum eſt) aliquam notitiam comparemus.

DE BEATITVDINE. CAP. XIIII.

C BEatitudo apud omnes ſummum bonum & vltimus finis dicitur. Summum autem bonum vocamus id quod habet omnes rationes boni, & nullã habet rationẽ mali, ſiue cui nil deeſt, nec poteſt ei fieri additio: & hoc conſtat apud ſapiẽtes nõ eſſe niſi vnũ. ſ. Deũ, qui eſt infinitæ bonitatis, à quo omnia alia bona pendent in eſſe, fieri, & conſeruari; & per cuius adeptionẽ & vnionem angeli et homines beatitudinem ipſius participantes, beatificantur: Hinc eſt ꝙ duplex à doctoribus aſſignatur beatitudo ſiue felicitas: quędã dicitur obiectiua & materialis: quædam formalis. Beatitudo obiectiua ſiue materialis eſt ſummum bonum ſecundum ſe, ſiue id in quo eſt vera ratio ſiue definitio ſummi boni. Beatitudo autẽ formalis conſiſtit in attinctione, & coniunctione ſummi boni. Et cùm hęc attinctio & coniunctio fiat per operationem immanentem, hoc eſt quæ ſubiectiuatur in operante: hæc beatitudo dicitur formalis ſubiectiua, & denominatiua. Et eſt ſumma perfectio creaturæ: quia coniungit & vnit eam ſuo primo principio & vltimo fini. Summum enim bonum ſecundum ſe acceptũ, non denominat aliquem beatum, niſi ſit adeptum & vnitum: & ſic adeptio & cõſecutio ſummi boni dicitur beatitudo denominatiua, quia ſcilicet denominat aliquem beatum: per hanc enim adeptionem & conſecutionem dicitur quis bene eſſe: quod dicitur eſſe ratio formalis beatitudinis. Quantum ad beatitudinem formalem. ſ. bene eſſe, omnes conueniunt. Vnde D. Boëtius & D. Aug. in.13. de Trin. dicunt, Omnium certa ſententia eſt, qui ratione quoquo modo vti poſſunt, beatos omnes homines eſſe velle. Veruntamen quantum ad beatitudinẽ obiectiuam, ſiue quantum ad id in quo inuenitur ratio beatitudinis et ſummi boni, non oẽs conueniunt. Sicut enim omnes guſtus conueniũt in dulcedine: (Omni enim guſtui dulce eſt delectabile: ſed aliquibus maxime eſt delectabile dulcedo vini: quibuſdam dulcedo mellis, aut alicuius talium.) Sic omnes volunt & appetunt beatitudinem & bene eſſe. Sed aliqui poſuerunt & ponunt bene eſſe in diuitiis, ſiue in acquiſitione & poſſeſſione diuitiarum: alij in honoribus, alij in gloria, alij in poteſtate, alij in bonis corporis, aliqui in voluptate, vt Epicurus: alij in amicis, alij in aliis bonis ſeu adeptione aliorum bonorum. Et fuit tanta diuerſitas inter antiquos, ꝙ D. Aug. 18. de Ciuit. Dei, recitat Marcum Varronem ducentas octoginta ſectas circa hoc memoraſſe: ſed omnes faciliter reprobãtur. Sicut enim illud iudicatur ſimpliciter melius dulce, in quo maxime delectatur qui habet guſtum diſpoſitum: ita illud bonum oportet eſſe ſummum & completiſſimũ, quod appetit qui habet appetitum bene diſpoſitum. Talis autem dicitur eſſe, qui appetit illud, in quo reperitur vera ratio ſiue definitio ſummi boni, ſcilicet quod habet omnẽ rationẽ boni, & nullam mali, cui nihil deeſt, nec poteſt fieri additio: ſed nullum eſt tale niſi Deus, vt patet diſcurrẽti per ſingula: Igitur in ſolo Deo eſt vera beatitudo, ſiue in eius coniunctione, quã bene deſcribit D. Boëtius in tertio de Conſola. dicens: Beatitudo formalis eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus. Ex quibus verbis habetur, quòd tria requiruntur ad veram beatitudinem: Primum eſt omnium et ſolum bonorum aggregatio. Secundum, quòd ſit ſtatus & ſtabilitas, ſic ꝙ illa aggregatio non ſit per modum tranſeuntis, ſed ſemper maneat, & non poſſit auferri neq; amitti. Tertium, quòd ſit ſtatus perfectus, hoc eſt quòd habens illam ſit certificatus ꝙ non poſſit ab eo auferri: aliàs poſſet timere ꝙ ei aliquid deeſſet. Sed talis ſtatus nõ poteſt haberi in adeptione rerum creatarum: Vnde idem lib.3. Proſ.4. dicit, Quis tam compoſitæ felicitatis, vt non aliqua ex parte cũ ſui ſtatus qualitate rixetur? & Iob.14. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſeriis. Vnde ſequitur quòd in hac mortali vita vera beatitudo haberi non poteſt.

Summũ bonũ quid dicatur.

1.2.q.1.ar.7 Beatitudo duplex.

3. de conſo.

Licet oẽs cõueniant in velle bene eſſe, non tamen in id in quo illud veraciter inuenitur.

280. ſectæ fuerunt circa beatitudinem.

Tria ad beatitudinem requiſita.

D Ver. 1. DE MVLTIPLICI BEATITVDINE.

CVm Deus (qui eſt ſummum bonum & beatitudo obiectiua) poſſit dupliciter cognoſci, ſcilicet cognitione naturali, inquãtum principium & author naturæ, & cognitione ſupernaturali, & gratuita; conſequens eſt quòd duplex ſit beatitudo: Quædam naturalis, qua natura intellectualis clarè cognoſcit

Beatitudo naturalis et ſupernaturalis.

gnoſcit Deum vt principium naturæ,& inquantū huiuſmodi diligit: & talem videtur Philoſophus poſuiſſe in primo Ethi. Tali beatitudine fuerunt beati angeli in primo inſtanti ſuæ creationis, in quo clare cognouerint Deum vt primum principium & authorem naturæ. Tali beatitudine ſunt & erunt beati paruuli decedētes abſq; circunciſione in antiqua lege, etiam ante vſum rationis abſq; baptiſmo in noua, cûm anima eorum fuerit creata ad ſummum bonum intelligendū, nec ipſi perſonalem poſuerint obicem. Alia eſt beatitudo ſupernaturalis et gratuita: & iſta conſiſtit in cognitione Dei, non ſolū vt eſt principium & author naturæ: ſed etiā vt eſt author beatitudinis ſupernaturalis, vt eſt trinus & vnus, redemptor & glorificator: & hęc eſt duplex, ſcilicet perfecta, & imperfecta. Perfecta conſiſtit in clara viſione diuinæ eſſentiæ, iuxta illud Ioan. 17. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcāt te Deum verū, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et hæc adhuc eſt duplex, ſcilicet per modum tranſeuntis, & per modum permanentis. Per modū tranſeuntis, quando aliquis videt Deum per aliquod tempus, ſed non permanenter: & hæc poteſt haberi in hac vita. Moſes enim eā habuit, vt habetur Num. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. At nō talis ſeruus meus Moſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt. Ore enim ad os loquor ei: palam, & non per ænigmata & figuras Deum videt. Hanc etiam habuit D. Paulus in raptu, de quo. 2. Cor. 12. Scio hominem in Chriſto ante annos quatuordecim, ſiue in corpore, ſiue extra corpus neſcio, Deus ſcit, raptum huiuſmodi hominem vſque ad tertium cœlum. Et ſcio huiuſmodi hominem, ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit, quoniam raptus eſt in paradiſum, & audiuit arcana verba, quæ nō licet homini loqui. Ad hanc viſionem per modum tranſeuntis requiritur ꝙ non vtatur ſenſibus, vt dicit D. Thomas, propter illa verba, ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit. Hoc intelligēdum eſt primo de corpore mortali: quia poſt reſurrectionem Sancti videntes Deum, poterūt vti ſenſibus corporis. Secundo niſi propter vnionem hypoſtaticam, vt in Chriſto qui habebat corpus paſſibile: & nihilominus vtēdo ſenſibus corporis videbat Deum. Hęc autē clara viſio per modū tranſeuntis quo ad actum videndi, dicitur beatitudo perfecta, ſed non quātum ad ſtatum videntis: quia (vt dictum eſt) ad ſtatum beatitudinis requiritur continuatio perfecta & immobilitas. Et ideo beatitudinem perfectā & completam ſiue claram viſionem Dei continuam & permanentem nō poteſt homo habere in hac via. & ſic intelligitur illud quod dicebat Deus Moſi, Exo. 33. Non enim videbit me homo, & viuet. Alia eſt beatitudo imperfecta, quæ eſt per cognitionem ænigmaticam & aliquam participationem beatitudinis, vt in ſpe: & hæc poteſt haberi in hac via. Vnde Pſal. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Hæc beatitudo euacuabitur, vt dicitur. 1. Cor. 13. Videmus nunc per ſpeculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.

[Margin: Paruuli abſque gratia decedētes naturali beatitudine potiuntur.]

[Margin: Quodli. 1. art. 1.]

[Margin: Beatitudo perfecta nō poteſt haberi in hac via.]

[Margin: Pſal. 118.]

Ver. 2. DE ESSENTIA BEATITVDINIS PERFECTAE.

Eſſentia beatitudinis (prout beatitudo includit omne illud quod pertinet ad perfectionē hominis) nō cōſiſtit in vnico actu duntaxat, ſed in pluribus ſ. in clara viſione diuinæ eſſentiæ, quæ eſt actus intellectus, & in fruitione, delectatione, & quietatione voluntatis, & cōſequenter in dotibus corporis. Sed ſi accipiatur beatitudo pro eo ꝙ eſt principale in beatitudine, tunc beatitudo perfecta cōſiſtit principaliter & eſſentialiter in actu intellectus. Vnde Ioan. 17. Hæc eſt vita ęterna, vt cognoſcāt te ſolum Deum verū, & quē miſiſti, Ieſum Chriſtum. Cognoſcere autem eſt actus intellectus: Igitur. D. Aug. dicit, Summa merces animæ eſt intueri Deum. Et in. 1. de Trin. dicit ꝙ viſio eſt tota merces. Et quanuis dilectio Dei in hac via ſit perfectior & magis meritoria cognitione, eo ꝙ intellectus in via nō fertur immediate in Deum, ſed per ſpeciem: ſed volūtas fertur immediate & abſq; ſpecie ſiue ſimilitudine in ſe recepta in eum: non tamē ſequitur ꝙ dilectio ſeu fruitio in patria ſit perfectior viſione. Quia ibi intellectus immediate & abſq; ſimilitudine fertur & terminatur in Deum, & fruitio præſupponit viſionem, & pendet ab ea, & non ē conuerſo: imò etiam cognitio Dei in via eſt nobilior dilectione in eſſe naturæ, cûm dilectio præſupponat cognitionem, et quodam modo pendeat ex ea, & nō ē conuerſo: licet non in eſſe morali ſiue meriti, cuius præmium non reſpondet neceſſario potentiæ merenti: prout in forti politico brachia pugnant & merentur, & caput coronatur. De nobilitate intellectus & voluntatis ſufficienter dictum eſt. E

[Margin: c. 3. §. 1. ver. 11.]

Ver. 3. DE MODO VISIONIS BEATIFICAE.

Viſio beatifica oculis corporalibus fieri non poteſt, cûm oculus corporalis non poſſit videre, niſi corporea & quanta colorata: ſed Deus non eſt corporeus, & per conſequens nec quantus, aut coloratus, cum ſit ſpiritus, Ioan. 4. Nec imaginandum eſt ꝙ potentia viſiua corporalis poſſit eleuari ad viſionem ſubſtantiæ angelorum aut Dei, quia hoc repugnat naturæ eius, ſicut repugnat leoni ꝙ tantum eleuetur vt fiat rationalis: Tunc enim ſequeretur implicatio contradictionis: ſic ꝙ potentia viſiua eleuetur ad viſionem ſubſtantię angelorū aut Dei: Omnis enim potentia ſpeciem ſumit ab obiecto, vltra quod ſe extendere non poteſt. Cum igitur obiectum potentiæ viſiuæ ſit color, ſequitur ꝙ nihil poteſt videre niſi ſub ratione colorati: & quemadmodum oporteret leonem corrumpi, anteꝗuam tranſiret in aliam ſpeciem: ſic & potentiam viſiuam, anteꝗ perciperet angelos. Nec obſtat quod habetur Eſa. 1. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: quia non eſt intelligendum de ſubſtantia, ſed de accidentibus humanitatis. Nec obſtat pariter quod dicitur Iob. 19. Et in carne mea videbo Deum: quia loquitur de reſurrectione, & non dicit oculis corporalibus, ſed oculo intellectuali. Neceſſe eſt ergo dicere ꝙ viſio beatifica erit per intellectum. Omnis autem viſio quæ habetur de Deo, per ſpeciem concreatam, aut per ſpeciem infuſam, aut abſtractam, eſt ænigmatica & non clara, cûm nulla ſpecies ſiue ſimilitudo creata & finita poſſit perfecte repræſentare Deum, qui eſt infinitus: finiti enim ad infinitum nulla eſt proportio. Clara igitur viſio Dei eſt viſio immediata diuinæ eſſentiæ, quando intellectus videt eam per ipſammet, vt. ſ. in tali viſione diuina eſſentia ſit id quod videtur, & quo videtur. Quòd autem hoc ſit poſſibile, patet ex illo. 1. Ioan. 3. Cum apparuerit, ſimiles ei erimus, & videbimus eum ſicuti eſt. &. 1. Cor 13. Videbimus eum facie ad faciem. quod de facie corporali intelligi non poteſt, cûm diuina eſſentia non ſit corporalis. Vnde Eſa. 40. Cui ſimilem F

[Margin: 1. p. q. 12 art. 3.]

[Margin: Viſio diuinæ eſſentiæ per oculum corporalem fieri non poteſt.]

[Margin: 3. contra Gēti. c. 51]

feciſtis

feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Ideo D.Paulus declarat dicẽs, Nunc cognoſco ca par-
te, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum: ſed Deus cognoſcit nos abſq; ſpecie ſiue ſimilitudi-
ne intermedia: Igitur & Sancti Deum, & in hoc erunt ei ſimiles, ſicut dictum eſt. &. 2.Pet.1. dicitur,
Per quem maxima & precioſa nobis dona donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ conſortes naturæ.
Non apparet quomodo ſimus conſortes diuinæ naturæ, niſi ipſi mediate vniamur, ſicut petebat Chri
ſtus, Ioan. 17. Rogo Pater vt omnes vnum ſint, ſicut & nos vnum ſumus: & ſicut ipſe per eſſentiam
ſuam videt ſe, ſic etiam & nos per eſſentiam ipſius videamus eum, & cognoſcamus eum, ſicut ſumus
cogniti ab eo. Ratione etiam probari poteſt: quia cum Deus & natura nihil faciãt fruſtra, vt habetur
2.Phyſ. & omnium mentes, præcipuè eorum qui ſunt in gratia, deſiderent videre eſſentiam Dei, &
conſequi vitam æternam: ſequitur ꝙ poſſibile eſt intellectum humanum gratia informatum, videre
diuinam eſſentiam, cùm talis viſio ſit vita æterna. Verum quia nullus intellectus creatus ex ſuis natu-
ralibus poteſt ad hanc claram viſionem peruenire, cùm teſte Philoſ. ſic ſe habeat intellectus noſter ad *3 Metha.*
manifeſtiſſima naturæ, ſicut oculus noctuæ ad lumen ſolis: & Apoſt. Gratia Dei, vita æterna. Ideo *Rom.8.*
neceſſe eſt vt intellectus per aliquod gratuitum donum quod excedat ſuam naturam, eleuetur ad cla-
rè videndum Deum. Illud autem donum eleuãs intellectum ad videndam immediate diuinam eſſen
tiam, vocatur lumen gloriæ. de quo Pſal. In lumine tuo videbimus lumen, ſcilicet indeficiẽs. De hoc *Pſal.35.*
etiam Apoc 21. Claritas Dei illuminabit eam, ſcilicet ſocietatem Sanctorum videntium Deum. De
hoc lumine habetur in Clementi. ad noſtrum, de hæret. ſumpta ex Concilio Viennen. vbi reproba-
tur ſecta Begardorũ cum erroribus ſuis, inter quos quintus erat ꝙ anima non indigebat lumine glo-
riæ ipſam eleuãte ad Deum videndum, & eo beatè fruendum: licet aliqui negent de lumine habitua-
li, & dicant ſufficere ipſam viſionem, quam vocant lumen formale. Verum determinatio eccleſię (vt
ex eius verbis apparet) loquitur de lumine habituali permanente: & hoc etiam Pſal. ſatis expreſſe di-
xit, cum ait: In lumine tuo, ſcilicet ſuperaddito, videbimus lumen. Hoc autem lumen non requiritur *Ad quid lu-*
ad hoc ꝙ eſſentia diuina fiat intelligibilis actu, ſicut res materiales per lumen intellectus agẽtis; cùm *men gloriæ*
diuina eſſentia ſit ſemper intelligibilis actu: Nec etiam requiritur ad hoc quod intellectus proportio- *requiratur.*
netur diuinæ eſſentię, cùm nulla creatura poſſit illi proportionari: eo ꝙ finiti ad infinitũ nulla ſit pro-
portio: & intellectus adhuc cũ illo lumine maneat infra limites creaturæ, & per conſequens nõ eſt ei
proportionatus. Sed requiritur ad hoc quod intellectus creatus ſit capax & poſſit immediate termi-
nari ad diuinã eſſentiã & efficiatur particeps diuinæ naturæ, vt D.Petrus ait. Et ſic ad hoc vt intelle-
ctus fiat potens ad intelligendũ & videndum Deum per modũ, quo potentia fit virtuoſior ad operan
dum per habitũ: ſicut etiam lumen corporale neceſſariũ eſt in viſu exteriori, inquantũ facit medium
tranſparens in actu, vt poſſit moueri à colore. Et ſic lumen gloriæ nõ requiritur vt ſimilitudo in qua
Deus videatur, ſed quaſi perfectio quædã intellectũ confortãs ad videndũ deum, per quam fit deifor
mis. & ideo poteſt dici ꝙ nõ eſt medium in quo Deus videatur, ſed ſub quo videtur: & hoc nõ tollit
immediatã viſionẽ Dei. ¶ Nec requiritur ꝙ hanc diſpoſitionẽ præcedat alia diſpoſitio: quia tunc eſſet
proceſſus in infinitum: quemadmodũ enim gratia, quæ eſt habitus ſupra naturã, non præſequirit aliã
diſpoſitionem permanentem: ſic nec lumen gloriæ. Hoc lumen ſuccedit fidei, quæ eo adueniente deſi-
nit eſſe, ſicut dictum eſt.

Ver. 4. DE QVANTITATE VISIONIS BEATIFICAE.

A CVm viſio beatifica ſit ſpiritualis, non dicitur propriè quanta ſecundũ eſſentiam ſuam, ſed ſolum *1.p.q.12.*
ſecundũ obiectũ dicitur extendi, vt viſio illius qui plura videt in ſpeculo, dicatur maior viſione *art.8.*
illius qui pauciora videt. Ad cuius euidentiam notandũ eſt quod habetur Eſa.29. Miſcuit vobis Do
minus ſoporem, ſcilicet mortis: claudet oculos veſtros, prophetas et principes veſtros, qui vident vi
ſiones, operiet: & erit vobis viſio omniũ ſicut verba libri ſignati. ex quo videtur ſequi ꝙ beati vide-
bunt omnia. Ideo D.Greg. dicit, Quid nõ vident, qui videntẽ omnia vidẽt? Veruntamen hoc nõ eſt *4.Dia.*
intelligendum abſolute & ſimpliciter. Quidam limitant de his quæ Deus videt ſcientia viſionis, &
non ſimplicis intelligentiæ: quia tunc comprehenderent verbum: ſicut qui videret omnes concluſio-
nes ex vno principio deducibiles, comprehenderet illud non ſolum extenſiue, ſed etiã intenſiue: quia
maior intenſio luminis requiritur in duabus, ꝗ̃ in vna. Veruntamẽ quicquid ſit de illo, hæc limitatio
non videtur ſufficere: quia ſecundum D.Dion. 7.c. Cœleſtis hierar. inferiores angeli licet videant di-
uinam eſſentiã, purgãtur per ſuperiores à neſcientia. Vnde in Eſa. introducuntur inferiores angeli, in- *Eſa.63.*
terrogantes ſuperiores, & dicentes, Quis eſt iſte qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra: & ſic
non videbant. Et D.Pau. dicit ſibi creditam gratiam diſpenſandi myſteriũ ſacramenti abſcõditi à ſe- *Ephe.6.*
culo in Deo, vt innoteſceret principatibus & poteſtatibus, per eccleſiam multiformis ſapientia Dei,
ſecundum præfinitionem ſeculorum, quã fecit in Chriſto. Præterea angeli neſciunt futura contingen
tia, neq; cogitationes cordium, nec diem aut horam iudicij. de primo, Eſa.41. Anunciate quæ ventu-
ra ſunt in futurum, & ſciemus quia dij eſtis vos. de ſecundo, Hiere.17. Ego Dominus ſcrutans cor, &
probans renes. de tertio, Mar.13. De die autem illo vel hora nemo ſcit, neq; angeli in cœlo: & tamẽ vi
dent diuinã eſſentiam. Præterea lumen gloriæ quod eleuat intellectum videntium Deum, eſt aliquid
creatum & finitum: ideo non poteſt eleuare potentiam ad infinitam actiuitatem. Nec tamen propter
hoc ſequitur, ꝙ Sancti non cognoſcãt clare infinitatem Dei, ſed bene ꝙ non comprehendãt. Inſuper
illuminationes inferiorũ angelorum fient à ſuperioribus vſq; in diem iudicij, & ſciẽtia angelorum et
animarum beatarum poteſt augeri, ſicut & alia quæ pertinent ad præmium accidẽtale: ſed poſt diem *In.4.ſent.*
iudicij nõ proficient, quia tunc erit vltimus ſtatus rerum. Ideo D.Thomas dicit ꝙ poſſibile eſt quod *diſt.49.q.2.*
poſt diem iudicij omnes omnia cognoſcant quæ Deus cognoſcit, ſcientia viſionis: illud tamen nõ af- *art.5.*
firmat verum. ¶ Reſolutio huius quæſtionis eſt, ꝙ Sancti vident diuinam eſſentiam ſecundum pro- *Viſio pro-*
portionẽ luminis gloriæ, quod proportionatur gratiæ. & ideo qui in maiori gratia ſunt, plura vidẽt: *portionatur*
& cum lumen gloriæ non augeatur in reſurrectione, ſequitur ꝙ Sancti poſt reſurrectionem corpo- *lumini glo-*
rum non plura neq; perfectius videbunt in verbo, quàm ante: licet habeãt perfectius eſſe ad quod ſe- *riæ.*

quitur perfectius operari, quia viſio non reſpondet eſſe naturali, ſicut operationes naturales, ſed gra-
tuito & lumini gloriæ. Nec eſt neceſſe ꝙ qui cognoſcit cauſam, cognoſcat oẽs effectus eius, niſi com-
prehendat cauſam Sicut nec qui videt ſpeculũ, videt omnia quæ ſunt in ſpeculo, niſi cõprehendat ſpe
culũ: quod fieri nõ poteſt, quãdo eſt infinitũ & voluntariũ, vt diuina eſſentia. Et ad authoritates Eſa.
& D. Greg dici poteſt, ꝙ vidẽt omnia quæ ad eorũ beatitudinẽ pertinent. Et ideo Sãcti vidẽt in ver
bo orationes eorũ qui inuocãt eos: alias nõ eſſent perfectè beati, ſi ignorarẽt ea quę eos ſpecialiter tan
gunt. Veriſimile aliquibus videtur ꝙ minimus beatus multo plura videat in verbo, q̃ cognouerint
oẽs viatores in terra: Certũ tamen eſt ꝙ omnia quæ per fidẽ credimus, clare videbimus, iuxta illud,
Pſal. 47 Pſal. Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Dñi virtutũ: imò dicemus ſicut regina Saba, quæ dice-
2. Par. 9. bat: Verus eſt ſermo quem audiui in terra mea, de virtutibus & ſapientia tua: Nõ credebam narranti-
bus, donec ipſa veniſſem, & vidiſſent oculi mei, & probaſſem medietatẽ ſapientiæ tuæ vix fuiſſe nar
ratam. Viciſti famã virtutibus, &c. Applicatio eſt facilis. Cum igitur Sancti videãt ſecũdum propor
tionem gratiæ & luminis gloriæ, ſequitur ꝙ vnus alio perfectius & plura videt: prout Apoſt. de glo
1. Cor. 15 ria corporũ, quæ pendet & fluit à gloria animę, dicit: Alia eſt claritas ſolis, alia ſtellarum: & ſtella dif-
fert à ſtella in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum.

§. ſ. DE LOCO VISIONIS BEATIFICAE.

Luc. 23. LOcus viſionis beatificę in ſacris literis dicitur Paradiſus. Vnde Chriſtus, Hodie mecũ eris in para B
Paradiſus diſo. & rectè dicitur Paradiſus: quia paradiſus idem eſt quod pomeriũ ſiue hortus deliciarũ. Vnde
quid. Ezech. 28. In delitiis paradiſi Dei fuiſti. Sed nõ poſſunt eſſe maiores delitię, q̃ in viſione diuinæ eſſen-
tiæ, in qua omne bonũ continetur, ſicut dictum fuit Moſi, Exo. 33. Oſtendã tibi omne bonũ: ideo non
immeritò dicitur Paradiſus. Sed quia duplicem paradiſum in ſacris literis reperimus, ſcilicet Cœle-
ſtem & Terreſtrem: ideo breuiter de quolibet illorum aliquid dicendum eſt.

Ver. 1. DE PARADISO TERRESTRI.

1. p. q. 102 DE Paradiſo Terreſtri habetur Gen. 2. Plantauerat autẽ Deus Paradiſum voluptatis à principio, C
in quo poſuit omne lignum pulchrum viſu, & ſuaue ad veſcendum, lignum etiam vitæ in me-
dio paradiſi: & fluuius egrediebatur de loco paradiſi, ad irrigandum paradiſum, qui inde diuiditur in
quatuor capita. Et infra: Tulit ergo Deus hominẽ & poſuit in paradiſo voluptatis, vt operaretur &
cuſtodiret illum: Donec completo numero electorum Adam cum poſteritate ſua transferretur viuus
in paradiſum cœleſtem. In hoc paradiſo tulit vnam de coſtis Adæ dormientis (quæ ſcilicet erat ſu-
perflua ſuppoſito, ſed non naturæ, prout ſemen) & ædificauit in mulierem. & duxit eam ad Adam, &
matrimonio iunxit. Deinde præceptum generationis dedit, dicens: Creſcite & multiplicamini & re-
plete terram. Et vt maiorem haberent merendi occaſionem, ac vt eundem plaſmatorem Dominũ re-
cognoſcerent, datis ad eorum vſum cunctis arboribus, lignum ſcientiæ boni & mali prohibuit, ſub
interminatione duplicis mortis, ſcilicet ſpiritualis & corporalis. Sed proh dolor Eua à diabolo ſedu-
cta, comedit & viro tradididit ad edendum: qui ne cõtriſtaret eius delitias, etiã comedit: & ſic ambo
præceptum Domini tranſgreſſi ſunt, & ſe nudos omnibus gratiis & donis ſpiritualibus cõſpicientes
folia fici conſuerũt, & fecerunt ſibi periſomata: & vocati à Domino, culpam ſuam nõ recognoſcẽtes,
& ſemetipſos excuſantes, ſententiã contra ſe audierunt, Gen. 3. Et emiſit eos Deus vt Adam operare-
tur terrã, de qua aſſumptus eſt, ſcilicet ad campum Damaſcenum, à quo & ciuitas Damaſci dicta eſt,
de qua Act. 9. Et quãuis non habeatur in ſacris ꝙ reductus fuerit in campum Damaſcenum. D. tamẽ
Anthoninus archiepiſcopus Florentinus, in prima parte hiſtoriali, titu. primo, ca. 1. §. 4. dicit veriſimi
le eſſe ꝙ in agrum Damaſcenum emiſerit eos Deus. Nam in eodem agro Cain occidit Abel: & ſepul
chrum Adæ ibi fuiſſe dicitur: ſed poſtmodum trãslatum fuit corpus eius ab Abraham in ſpeluncam
duplicem in valle Ebron. Et ne ipſi aut filij eorum redirent ad paradiſum, & ederent de ligno vitæ,
collocauit Deus ante paradiſum voluptatis Cherubin & flammeum gladium atq; verſatilem, ad cu-
Paradiſus ſtodiendam viam ligni vitæ. Paradiſus Terreſtris, ſecũdum D. Aug. ad Oroſium, in oriente ſitus eſt,
Terreſtris interiecto Oceano, & ab orbe noſtro longè remotus, in altiſſimo & temperato loco conſtitutus, ad
vbi ſit. quem aquæ diluuij minime peruenerunt, alias Enoch ſubmerſus fuiſſet. Hic locus à primi hominis
reatu interclusus eſt, nec vlli hominum patet aditus. Ad hunc locum tranſlati dicuntur Enoch & He
Enoch & lias, qui futuri ſunt duo teſtes contra Antichriſtum: de quibus Apoc. 11. Dabo duobus teſtibus meis,
Heliæ trãſ- & prophetabunt diebus mille ducẽtis ſexaginta, amicti ſaccis. De tranſlatione Enoch habetur Gen.
latio in pa- 5. Ambulauit Enoch cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Dominus. & Eccleſ. 44. Enoch pla-
radiſum. cuit Deo, & tranſlatus eſt in paradiſum, vt det gentibus ſapientiam. De Helia verò. 4 Reg. 2. Cumq;
pergerent & ſermocinarentur (ſcilicet Helias & Heliſæus) ecce currus igneus, & equi ignei diuiſe-
runt vtrunque, & aſcendit Helias per turbinem in cœlum. & Eccleſ. 44. Qui receptus eſt in turbine
ignis, & in curru equorum igneorum. Hi duo teſtes viuunt ex herbis & fructibus lignorum para-
diſi. Et cũm virtus caloris naturalis incipit debilitari, edunt de ligno vitæ quod reparat defectum ca
loris naturalis, & tenet & conſeruat eos in ſtatu ac diſpoſitione, in qua erãt quando tranſlati ſunt. Ab
Mat. 17. hoc loco eductus eſt Helias ad montem Thabor, cum anima Moyſi ex lymbo in corpore aſſumpto,
Mar. 9. & viderunt Chriſti transfigurationem, et perfecto myſterio vterque ab angelo cuſtode in locũ ſuum
reductus. Helias tamen reuerſurus eſt tempore Antichriſti, vt amplius dicetur infra, cum de Antichri
ſto fiet mentio. ¶ Ex præmiſſis patet Paradiſum Terreſtrem (de quo Gen. 2) nõ eſſe vniuerſam ter-
ram, cũm vniuerſa terra nõ ſit locus voluptatis, nec ab vniuerſa terra Adam ſtatim poſt peccatum fue
rit emiſſus, nec de ligno vitæ poſſit haberi cognitio, neque ea quæ ſcripta ſunt Gen. 2. poſſunt bene
ſaluari, maxime de fonte & quatuor fluminibus, qui certis terris circuiendis deputati ſunt, quorũ ini-
ria non inueniuntur in medio vniuerſæ terræ, nec etiam de Cherubin & flammeo gladio atq; verſa-
tili. Nec euaſiones eorũ qui oppoſitum ſuſtinent, ſatisfaciũt literæ ſiue ſenſui literali, à quo ſolo, ſecun
dum D. Auguſtinum, trahitur efficax argumentum.

Ver. 2.

Ver. 1. DE PARADISO COELESTI.

A VIſio beatifica quę dicitur Paradiſus, communicatur vbi Deus vult: et prout communiter dicitur, vbi Papa, Roma: & vbi Rex, ibi curia: ſic paradiſus, vbi Deus cõmunicat ſuam clarã viſionem: & ſic fuit in deſerto, quando apparuit Moſi: & prope Damaſcũ, quando Paulus raptus fuit: & in lymbo patrum in triduo mortis Chriſti. Vnde Luc. 23. dicitur latroni, Hodie mecum eris in paradiſo: in quo tamẽ die deſcendit ad inferos. & ſecundũ aliquos, per quadraginta dies extra apparitiones, in paradiſo terreſtri, in quo dicunt Chriſtum manſiſſe tanquã in digniori loco, & magis conuenienti corpori glorificato. Ordinarié tamen communicat in cœlo Empyreo, quod eſt cœlum immobile & lucidiſſimum, in quo ſecundum Damaſc. fuerunt angeli creati: dicit enim ꝙ cœlum Empyreum mox vt fuit factum, fuit angelis repletum: dataꝗ; ſunt ſingulis certæ ſedes & manſiones locales ad ornandum eas: quæ quidem ſedes & manſiones diſtinctæ & diuiſæ ſunt in tribus hierarchiis & nouem ordinibus, de quibus Chriſtus, In domo Patris mei manſiones multæ ſunt. In hoc loco á principio omnibus angelis cognitionem & beatitudinem naturalem perfectã Deus tribuit: quia omnes clare cognouerunt Deum eſſe vnum ſolum principium, & authorem naturæ. Communicauit etiã beatitudinem gratuitam imperfectam, quia fuerunt ſecundum D. Auguſt. creati in gratia & virtutibus, in quibus ſi perſtitiſſent, cõſecuti fuiſſent beatitudinem perfectam. Verum Lucifer cauda ſua (hoc eſt ſuggeſtione ſua) traxit tertiam partem ſtellarum, hoc eſt angelorum, qui cum eo ceciderunt, prout diffuſe diximus cum de caſu angelorum ageretur. Boni veró angeli beatificati ſunt, & qui ad cuſtodiã deputati ſunt, propter ea quæ in iſtis inferioribus agunt, viſionem illam non intermittunt: vnde Chriſtus, Dico enim vobis ꝙ angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei qui in cœlis eſt, ſcilicet ſpeciali modo per communicationem claræ viſionis ſuæ eſſentiæ. Et quia ſedes malorum angelorũ, qui ceciderunt & proiecti ſunt, manſerũt vacuæ, dicuntur ruinatæ: has tamẽ ruinas impleturus eſt Deus per homines qui mandata illius ſeruabunt. Vnde Pſal. Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, ante iudicium quo ad animas, poſt iudicium quantum ad corpora. ¶ Ex præmiſſis patet ꝙ ordines angelorum non ſolum ſunt ſecundũ dignitates eorum, ſed etiã ſecũdum locũ, qui valde magnus & extenſus eſt. Si conſideretur ꝙ ex vno pugillo terrę fiunt decem aquæ, & ex vno aquæ decem aëris, & ſic deinceps multiplicãdo, vt aqua ſit in decuplo maior terra, & ſic de aliis elementis, & de cœlis vſq; ad cœlum Empyreum, quod eſt decimũ: apparebit cœli Empyrei magnitudo & extenſio atq; altitudo, quã admirãs Baruch exclamabat dicẽs: O Iſrael, ꝗ magna eſt domus Dei, & ingẽs locus poſſeſſionis eius. Magnus & nõ habet (hoc eſt nõ videtur habere) finẽ: excelſus & immẽſus. Locus excelſior ſiue ſublimior debetur Chriſto, iuxta illud: Dixit Dominus Dño meo, ſede á dextris meis, hoc eſt in potioribus bonis. Poſt Chriſtũ eſt D. virgo Maria: ideo cantat eccleſia, Exaltata es ſancta Dei genitrix ſuper choros angelorũ ad cœleſtia regna. & D. Ioſeph, ſecundũ aliquos: deinde Apoſtoli, iuxta illud: Sedebitis ſuper ſedes duodecim: & xxiiij. ſeniores, qui videntur facere quartã hierarchiã: deinde alij ſancti mixti angelis ſecũdum eorũ merita. vnde Chriſtus, Erunt ſicut angeli Dei in cœlo, nõ ſolum quo ad generationem, ſed etiam quantum ad manſiones & ſedes.

Paradiſus cœleſtis qd & vbi. *Num. 12.* *2. Cor. 12.* *Ioan. 14* *Lucifer cauda ſua quot traxerit.* *Mat. 18* *Pſal. 109.* *Magnitudo paradiſi quanta.* *Baruch. 3.* *Pſal. 109.* *Mat. 19.* *Apoc. 4. & 5.* *Mat. 22.*

§. 2. DE BEATITVDINE ESSENTIALI.

B BEatitudo iterum diuiditur in beatitudinẽ eſſentialem & accidẽtalem. Et quia beatitudo eſt merces & præmium quod datur pro meritis: ideo præmium duplex eſſe dicitur, ſcilicet eſſentiale & accidentale. Beatitudo eſſentialis ſiue præmium eſſentiale eſt clara viſio diuinæ eſſentiæ: & fruitio ſiue gaudium quod habetur ex illa viſione clara, dicitur præmium eſſentiale: & dicitur vita æterna, vt dictum eſt. Hoc pręmiũ reſpõdet & proportionatur habitui gratiæ ſeu charitatis, iuxta illud: Gratia Dei, vita æterna. Sic ꝙ qui habet habitũ gratiæ aut charitatis magis intenſum, ſeu vt plures loquendo, qui maiorem habebit gratiã, maiorem habiturus eſt gloriam & maius præmium eſſentiale. Hoc pręmiũ aliquãdo in ſacris literis dicitur corona vitę, iuxta illud: Eſto fidelis vſq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Aliquando autẽ vocatur corona aurea, ſicut de quolibet Sancto cãtat eccleſia, Corona aurea ſuper caput eius, expreſſa ſigno ſanctitatis. Hoc autem dicitur metaphoricé & ſimilitudinarié ex parte meriti & ex parte præmij: ex parte quidem meriti, quia ſicut legitimé certantes & pugnantes in acie, præmiantur corona, ſecundum illud: Nõ coronabitur, niſi qui legitimé certauerit: cũ ergo militia ſit vita hominis ſuper terrã, præmium quod datur legitimé militãtibus, dicitur corona. Ex parte præmij etiam ſumitur ſimilitudo: quia Reges coronantur, & ſignum regiæ poteſtatis eſt corona aurea: quæ perfectionem quandã ſignificat, primó ratione materiæ, quia aurum eſt nobilius metallum: ſecundó ratione figuræ, quia figura circularis eſt perfectiſſima: Sed per viſionem diuinæ eſſentię & beatitudinem aliquis efficitur particeps diuinitatis, & conſors diuinę naturę, & per conſequẽs regię poteſtatis, iuxta illud: Feciſti nos Deo noſtro regnũ & ſacerdotes. et D. Petrus, Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium. Conuenienter ergo pręmium eſſentiale dicitur corona aurea, quia eſt id quod perfectiſſimum datur eis.

Beatitudo duplex. *Præmium duplex.* *Beatitudo eſſentialis.* *Rom. 6.* *Apoc. 2.* *Eccle. 45.* *2. Tim. 2.* *Iob. 7.* *1. Pet. 2.* *Apoc. 5.* *2. Pet. 1.*

Ver. 1. DE BEATITVDINE ET PRAEMIO ACCIDENTALI.

C BEatitudo accidentalis ſiue præmium accidentale eſt id quod conſequitur illam viſionem, & non eſt de eſſentia beatitudinis, ſcilicet gaudiũ de bono creato de dotibus corporis. Gaudebunt enim Sancti de bonis operibus per eos & per alios factis, ſecundum proportionem gratiæ & charitatis: Sic ꝙ ille qui erit in maiori charitate, magis gaudebit de bono opere facto in minori charitate, quám ille qui fecit. Hæc communicatio fundatur in illo verbo Pſal. Particeps ego ſum omnium timentium te. Gaudebunt etiam de doloribus corporis, & de ſingulari victoria contra carnem, mundum & diabolum. Hoc præmium dicitur accidentale, quia abſque illo eſſent beati. Nota tamen ꝙ omne gaudium de his quæ videntur in verbo, quamuis ſit de prędictis operibus eorũ, dicitur eſſentiale: ſed gaudium quod habetur per ſpecies acquiſitas vel infuſas, eſt accidentale. Pręmium accidentale reſpõdet actui charitatis et aliarum virtutum per charitatem ordinatarum. Et quia in actu charitatis duo ſunt, ſcilicet eſſentia actus, & conatus ſiue intenſio quæ ex natura ſua importat difficultatem: ideo eſſentiæ

Beatitudo accidẽtalis quid. *Pſal. 118*

actus datur pro præmio gaudiũ de illo:conatui verò & difficultati datur pro præmio ſatisfactio pœ-
næ,vel deletio reatus ſiue obligationis ad pœnam ſuſtinendam ſi egeat: ſi verò nõ egeat,datur illi cui
c.16.§.6. per operantem applicatur: & ſi non applicetur, reponitur in theſauro Eccleſiæ, de quo inferius dice-
Ver.20. tur. Præmium accidentale eſt quadruplex,ſiue quatuor reducuntur ad ipſum. ſcilicet gaudium de bo-
Præmiũ acci- nis operibus,ſatisfactio ſiue deletio reatus pœnæ,dos corporis,& aureola. Primum ſatis clarũ eſt ex
dẽtale qua- dictis: de ſecundo videbitur cum de ſatisfactione & indulgẽtiis agetur. Ideo de dotibus corporis &
druplex. aureolis hic dicendum eſt.

Ver. 2. DE DOTIBVS CORPORIS.

Dos ad q̃ datur & à quo. QVia in iuſtificatione inter Chriſtum & animam cõtrahitur matrimoniũ, quod habet quandã ſimilitudinem cum carnali: ideo ſicut quando ſponſa traducitur ad domum ſponſi carnalis, ſponſa recipitur ornata et dotata:ita etiam doctores Theologi aſſignant aliquas dotes ſpirituales beatis quando introducuntur in domum ſponſi,hoc eſt in regnum paradiſi. Similitudo tamen non tenet in omnibus: quia dos datur à ſponſa viro in ſolatium,ad ſupportanda onera matrimonij:ſed in paradiſo nullum eſt onus:ideo non datur ad ſupportanda onera,ſed in ſolatiũ & iocunditatem. Et quãuis communiter dos detur viro à ſponſa,tamen quando ſponſus eſt ditiſſimus,& ſponſa pauperrima,pre *Gen.34* nimio amoris affectu ſponſus dotat ſponſam:ſicut dixit Sichem Iacob & filiis ſuis: Augere dotem,& munera poſtulate. Cum ergo Chriſtus ſponſus ſit ditiſſimus,in cuius domo ſunt diuitiæ & gloria:diues in omnes qui inuocant illum,in cuius fœmore eſt ſcriptũ,Rex regum,& Dominus dominantiũ: propter nimiam charitatem qua dilexit ſponſas ſuas,hoc eſt animas iuſtas, conuenienter dat eis orna- *Pſal.44* menta,quæ nomine dotis nominari ſolent. Vnde Pſal. Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaura- *Dotes animæ.* to circundata varietate. Annulus eſt fides,Oſeæ.2.Deſponſabo te mihi in fide. Charitas eſt veſtitus deauratus: Monilia varia ſunt virtutes infuſæ,& dona Spiritus ſancti in hoc mundo:ſed nobiliora ornamenta & dotes dat cum introducitur in domum ſiue regnum, & quo ad animam dat lumẽ gloriæ, quod eſt nobiliſſimũ ornamentũ:dat etiã viſionem,quæ ſuccedit fidei:comprehenſionẽ,quæ ſuccedit ſpei:fruitionem,quæ ſuccedit charitati. Veruntamen cùm dotes diſtinguãtur à beatitudine,quia ſunt habitus vel diſpoſitiones,& oẽs aliæ qualitates quæ ordinãtur ad perfectas operationes,in quibus cõſiſtit beatitudo:ſequitur quòd viſio,comprehenſio,dilectio,et fruitio,nõ dicuntur propriè dotes,ſed lu- *Dotes corporis quatuor.* men gloriæ,et virtutes perfectæ,& dona Spiritus ſancti. Dotes autem corporis aſſignantur quatuor, ſcilicet impaſſibilitas,claritas,agilitas,& ſubtilitas,de quibus Apoſt. Seminatur in corruptione,ſurget in incorruptione,quantũ ad impaſſibilitatem:Seminatur in ignobilitate,ſurget in gloria,quantũ ad claritatem:Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute,quantum ad agilitatem: Seminatur corpus *1.Cor.15.* animale,ſurget ſpirituale,quantum ad ſubtilitatem. D

Ver. 3. DE IMPASSIBILITATE.

IMpaſſibilitas dicitur negatio paſſibilitatis ſiue paſſionis:quæ(vt ſupra dictũ eſt)duplex eſt,ſcilicet E
Apoc.21. corruptiua,& illa non erit in patria,iuxta illud,Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis Sanctorum,& mors vltra non erit,neque luctus,neq; clamor,neq; dolor erit vltra: quia prima abierunt. Alia eſt perfectiua, & illa manebit in patria:quia cùm gloria non tollat perfectionem ſed augeat:corpora Sanctorum erunt paſſibilia,paſſione perfectiua:hoc eſt,recipient qualitates perfectiuas: & ſic po- *An & quõ ſenſus erũt actu in patria.* terunt eſſe in patria actus quinque ſenſuum,alio tamẽ modo quàm in via:quia (vt ſupra dictum eſt) aliqui ſenſus immutãtur immutatione naturali,ſicut ſenſus tactus & guſtus,& aliquando auditus & odoratus. Sed in patria non immutabuntur immutatione naturali: ſed ſolum intentionali ſiue ſpirituali,ſicut viſus hic,& nobiliori modo in patria. Et ſic guſtus non immutabitur per cibum aut potũ, nec erit ſenſus alimenti in actu,ſed ſpiritualiter,vel fortè per immutationem linguæ ab aliqua humi- *Nectar ambroſianum.* ditate adiuncta, quæ ab aliquibus vocatur Nectar Ambroſianũ, per quã ſentiãt omnes ſapores quos volent:& idem dicunt de aliis ſenſibus,qui ſolum ſpiritualiter immutabuntur ſine alteratione: & ſic erit de ſenſu tactus,ſicut de corpore Adæ,cui nec ignis nocere,nec gladius ſcindere potuiſſet,in ſtatu iuſtitiæ originalis:multo ergo minus in patria,vbi erit maior rectitudo & ſubiectio corporis ad animam,q̃ in ſtatu innocentiæ. Nec claritas corporum glorioſorũ impediet viſum,ſicut claritas ſolis viſum noctuæ,quia hoc eſt propter debilitatem potentiæ:quod non erit in patria. Quòd ſit auditus corporalis,patet ex illo quod cantat eccleſia,Clare ſonant iugiter organa Sanctorum. Et de odore dicit, q; odor ſuauiſſimus erunt corpora Sanctorum. Hæc impaſſibilitas cauſatur in corporibus Sanctorũ ex dominio perfecto quod habet anima ſuper corpus,in quod vis animæ glorificatæ redundabit. Nec illud dominium poteſt aliquo modo auferri,quia ipſa erit immutabiliter Deo ſubiecta:quod nõ erat *Cicatrices Chriſti & martyrum manebunt in patria.* in ſtatu innocentiæ. Per hoc dominium ligatur materia hominis (quæ ſecundum ſe erit eiuſdem conditionis ſicut in via) vt non poſſit recipere aliquam qualitatem contrariam vel diſconuenientem. Cicatrices tamen vulnerum in Chriſto & Sanctis remanebunt:non inquantum important aliquem defectum vel deformitatem,ſed inquantũ ſunt ſigna conſtantiſſimæ virtutis,quia paſſi ſunt pro iuſtitia & fide:vt ex hoc & ipſis & aliis gaudium creſcat. Nec deerunt membra ſeparata martyribus,quia nõ *Luc.21.* peribit capillus de capite.

Ver. 4. DE CLARITATE.

Mat.13. COrpora glorioſa habere claritatem expreſſe docuit Chriſtus dicens: Fulgebunt iuſti ſicut ſol in
Eſa.30. regno Patris mei. & de claritate ſolis poſt diem iudicij dicit Eſa. Erit lux lunæ ſicut lux ſolis, & F
lux ſolis ſepteoipliciter ſicut lux ſeptem dierum. Claritas autem hæc procedet à gloria animæ,& redundabit in corpus. Et cùm omne quod recipitur,ad modum recipientis recipiatur: ſequitur q; erit *Claritas erit in poteſtate beatorum.* corporalis,potens immutare viſum corporalem:ſicut claritas Chriſti in monte Thabor. & ſic poteſt ab oculo non glorioſo corpus glorioſum videri. Verum quia claritas corporis glorioſi prouenit ex merito voluntatis:ideo voluntati eius ſubditur,vt ſecundum eius imperium videatur,vel nõ videatur. & ideo in poteſtate beati erit oſtendere gloriam ſuam, vel occultare: ſicut etiam fecit Chriſtus *Luc.24* poſt reſurrectiunẽ, præcipue diſcipulis euntibus in Emaus. Et cùm anima totaliter dominiũ habeat

ſupra

ſupra corpus, poterit etiam ſuſpendere actiuitatem corporis, & ſe occulare, & reddere ſe penitus inuiſibilem. Et quia gloria corporis naturam non tollit ſed perficit: ſequitur ꝙ color qui debetur corpori ſecūdum naturam, partim remanebit in eo, ſed ſuperaddetur claritas ex gloria. Sicut etiam videmus corpora colorata ex ſolis ſplendore relucere, vel ex alia cauſa extrinſeca vel intrinſeca. ¶ Licet autem Chriſtus dixerit ꝙ iuſti fulgebunt ſicut ſol: non eſt intelligendum ꝙ omnes ſint ęquales in claritate, prout D. Paulus declarat dicens: Alia eſt claritas ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum: & ſtella differt à ſtella in claritate. *1. Cor. 15.* Cum enim gloria corporis procedat à gloria animæ, ſequitur ꝙ qui maius habuerint meritum, & maiorem gloriam animæ, habebunt maiorem gloriam corporis: & ita in corpore glorioſo recognoſcitur gloria animæ, ſicut color corporis in vaſe vitreo, quanuis corpus glorioſum non ſit tranſparens. In eodem etiam corpore non omnes partes eadem claritate refulgebunt, ſed ſecundum eorum proportionem. Et quanuis ſit tanta claritas in cœlo, non impedietur nec fatigabitur viſus: quia lumen quantumcunque intenſum naturaliter delectat viſum, iuxta illud: Dulce lumen, & delectabile oculis videre ſolem; *Eccle. 11.* niſi fortè ſint debiles vel indiſpoſiti, quod non erit in patria.

Ver. 5. DE AGILITATE.

A CORpora Sanctorū fore agilia, hoc eſt prompta & facilia ad agēdum & mouendum ſe, & agilitate vti, teſtatur Eſa. cum ait: Qui ſperant in dño, mutabunt fortitudinē, aſſument pennas, vt aquilę, *Eſa. 4.* current & non laborabunt, volabunt & nō deficient. & Sapiens, Fulgebunt iuſti, & tanꝗ ſcintillæ in *Sap. 3.* arundineto diſcurrent. Agilitas hæc deriuatur à gloria animæ in corpus, prout ſubiicitur animę, & in quantū anima eſt motor, vt. ſ. expeditū ſit & habile ad obediendū animę in omnibus motibus & affectionibus eius. Et cū proueniat ex merito volūtatis, ſubiacet eius imperio. et ſic quādo volēt, poterūt viſitare manſionem Chriſti & aliorū Sanctorum, quos nouerunt in via, & omnium illorum quorum voluerint habere colloquium. Et quāuis moueantur in tēpore imperceptibili, non tamen in inſtanti: quia cùm omnis motus localis ſiat in tempore, quum ſpatiū, motus, & tempus ſimul diuiduntur: ſed inſtans eſt indiuiſibile, ergo non mouentur in inſtanti.

Agilitas ſubiacet voluntati beatorum.

Ver. 6. DE SVBTILITATE.

B QVarta dos corporum glorioſorū vocatur Subtilitas, quę non debet intelligi per rarefactionē, ſiue propter paucitatem materiæ ſub æqualibus dimenſionibus, ſecūdum quem modum dicimus ꝙ ignis & aër, qui dicuntur ſpiritus, ſunt ſubtiliores aqua & terra: quia tantum erit de materia in corporibus glorioſis, ſicut nunc. Nec ipſa erunt in maiori quantitate aut ſub maioribus dimenſionibus, quàm nunc ſint. Nec etiam debet intelligi hæc ſubtilitas ſecundum modum, quo ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt ſubtiles: ſicut aliqui hæretici dixerunt, quòd corpora in reſurrectione conuertentur in ſpiritum: quia hoc eſt impoſſibile, cum non communicent in materia. Ex hoc etiam ſequeretur ꝙ homo, qui naturaliter ex corpore & anima conſtat, non reſurgeret, quod eſt hæreticum. Quia ſancti habebunt materiā, carnes, oſſa, & corpus tangibile, ſicut Chriſtus dicebat: Palpate & videte quia ſpiritus carnem & oſſa nō habet, ſicut me videtis habere. *Luc. 4.* & Iob. 19. In carne mea videbo Deum ſaluatorem meum. Nec Apoſtolus quando dicit quòd reſurget ſpitituale, voluit dicere quòd corpus ſit ſpiritus, ſed quòd plenè & completè ſubſeruiet ſpiritui. Nunc enim in hac via corpus noſtrum ſubiectum eſt operationibus animæ, inquantū eſt anima ſcilicet vegetatiua & ſenſitiua: prout corpus generatur, & generat, nutritur, & alteratur, creſcit & decreſcit. Quantum autem ad ſpirituales operationes animæ, ſecundum quod anima dicitur ſpiritus, & conuenit cum angelis, licet aliquo modo ſubſeruiant, tamen magnum impedimentum afferunt: quia corpus quod corrumpitur aggrauat animā, vt dicitur Sap. 9. Sed in ſtatu reſurrectionis ceſſabunt operationes animales, quia non erit generatio, vt habetur Mar. 12. Nō enim nubent neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli Dei. Nec erit alimentum aut nutritio, iuxta illud Apoc. 7. Non eſurient neque ſitient amplius, neque cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus: ſed corpus abſque vllo impedimēto & fatigatione inceſſanter ſeruiet animæ ad ſpirituales operationes, ſecundum Pſal. Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Sicut ergo nunc propter operationes animales corpus noſtrum dicitur animale: ita tunc propter obedientiam circa operationes ſpirituales, dicetur ſpirituale, hoc eſt completè & perfectiſſimè ſeruiens ſpiritui. Subtilitas ergo corporum glorioſorū ſiue ſubtilitatis modus eſt, vt dicantur ſubtilia propter perfectiſſimam corporis perfectionem ex dominio animæ ad corpus deriuatā. Ratione cuius corpus glorioſum dicitur ſpirituale, quaſi omnino ſpiritui ſubiectum, quo ad operationes ſpirituales nullo modo impediens, ſed ſubſeruiens ei. Et ideo Apoſtolus in ſpiritualitate tetigit dotem ſubtilitatis. Ex virtute tamen ſiue ex ratione prædictæ ſubtilitatis non habet quòd poſſit penetrare, ſicut res acutæ propter acuitatem, vt ignis, & alia huiuſmodi: ita quòd (vt aliqui volūt) poſſint per poros tranſire: quia eſſet magnæ imperfectionis, ꝙ ſub tali quantitate tenerentur: nec etiam ꝙ poſſit ſimul eſſe cum alio corpore in eodem loco: Quia ſubtilitas illa non aufert corpori dimenſionem, per quā eſt in loco, & reſiſtit aliis corporibus, ne ſint in eodē loco. Poterit tamen ex operatione virtutis diuinę ſimul eſſe in eodem loco cum alio corpore. Sicut etiam corpus D. Petri non habuit ex aliqua virtute indita, ꝙ ad eius vmbram ſanarentur infirmi, ſed ſiebat virtute diuina, ad ædificationem fidei. Ita faciet virtus diuina, vt corpus glorioſum ſit ſimul cū alio corpore non glorioſo, ad perfectionē gloriæ. Et ideo ambulabunt per cœlum empyreum, quod eſt indiuiſibile, & penetrabunt ſphæras cœlorum, non virtute ſubtilitatis, ſed virtute diuina quæ eis in omnibus ad nutū ſubueniet, ſicut in natiuitate Chriſti, & in exitu ſepulchri, & in ingreſſu ad Apoſtolos ianuis clauſis: *Ioan. 20.* Quòd autē corpus glorioſum ſit in eodē loco cum alio corpore non glorioſo, nō eſt conueniens, ſecundū D. Tho. tum quia in eis ſeruabitur debitus ordo, qui diſtinctionem debitam requiret. tum etiam quia vnū corpus glorioſum nō ſe opponit alteri. Et ſic nunquā duo corpora glorioſa erunt ſimul, nec per miraculum vnquam fiet: licet Deus facere poſſet. Subtilitas etiam nō impedit palpabilitatem, quæ in duobus conſiſtit: Primo in tangibilitate, ꝙ poſſit tangi, hoc eſt quòd habeat qualitates tangibiles, quæ erunt valde temperatæ; ſed hoc

Corpus beatorum quō erit ſpirituale.

Virtus ſubtilitatis in quo cōſiſtat

Tangere et palpare qd.

non ſufficit ad palpabilitatem : quia aërem, cū habeat qualitates tangibiles, tangere poſſumus: ſed nō palpare: quia palpabile addit ſupra tāgibile, ꝙ reſiſtat tangenti vt non tranſeat, quod non facit aër: ex quo patet quod omne palpabile eſt tangibile, ſed non econuerſo.

§. 3. DE AVREOLIS.

Aureola quid. *Aureolæ tres.*

AVreolæ nomen in ſacris literis inuenitur: accipitur autem dupliciter, ſcilicet cōmuniter & propriè. Communiter accipiendo aureolam, vt conuertitur cum præmio accidentali, ꝙ poteſt dici corona aureola per diminutionem, quia eſt minor corona aurea, hoc eſt præmio eſſentiali, vt viſione beatifica: quia quicquid additur illi, eſt minus eo. Propriè tamen accipiendo aureolam, eſt præmium accidentale de operibus perfectionis, ſecundum excellentem victoriam, in quibus homo Chriſto maxime conformatur. Ex quo patet ꝙ non omne præmium accidentale eſt aureola. Vnde D. Tho. dicit ꝙ aureola eſt quoddam priuilegiatū præmium, priuilegiatæ victoriæ reſpondens. Et ideo ſecundum tres priuilegiatas victorias quæ in tribus ſpecialibus pugnis habentur, dantur tres aureolæ. Tres pugnæ principales ſunt contra carnem, diabolum, & mundum. Iuxta illud quod cantat eccleſia, Caro, mundus, dæmonia, diuerſa mouent prælia. In pugna quæ eſt contra carnem, ille potiſſimā victoriam obtinet, qui omnino abſtinet á delectationibus venereis: & ideo virginibus debetur aureola. In pugna verò quæ eſt cōtra mundum, ille potiſſimam habet victoriam, qui perſecutionem vſque ad mortem incluſiue ſuſtinet: Ideo martyribus debetur aureola. In pugna verò qua contra diabolum pugnatur, illa eſt præcipua victoria, cùm aliquis hoſtem & diabolum non ſolum á ſe, ſed etiam á cordibus aliorum remouet: quod fit per doctrinam & prędicationem: Ideo Doctoribus & Prædicatoribus victoriam habentibus debetur aureola. In his tribus ſancti nobiliſſime conformantur Chriſto, qui virgo fuit & martyr, & veritatem quam á Patre audiuit, mundo manifeſtauit, per quam diabolum á cordibus hominum fugauit: & ſic fuit doctor & prædicator. Et ideo virginibus, martyribus, & doctoribus, ac prædicatoribus debetur aureola: quia perfectiſſime conformantur Chriſto: non ꝙ in Chriſto ſit aureola, cùm nemo ſibiipſi poſſit conformari: & aureola detur propter conformitatem ad Chriſtū. Præterea quanuis competat ei ratio coronæ aureæ: non tamen competit ratio aureolæ. Aureola enim dicitur id quod participatiuè & diminutiuè & nunq̄ ſecundum ſui plenitudinem poſſidetur. Ideo illis competit aureolam habere, in quibus eſt aliqua participatio perfectionis victoriæ. Et ideo cum in Chriſto inueniatur plena & perfecta ratio victoriæ, per quam omnes victoriæ conſtituuntur. vnde Ioan. 16. Confidite, quia ego vici mundum. & Apoc. 5. Ecce vicit leo de tribu Iuda. Ideo Chriſto non cōpetit aureola, ſed aliquid aliud perfectius & excellentius omni aureola, á quo omnes aureolę originantur. Vnde dicitur Apoc. 3. Qui vicerit, faciā eum ſedere in throno meo, ſicut ego vici & ſedeo in throno patris mei. ¶ Angelis pariter non competit aureola, quia non habent pugnam, licet ipſi pugnauerint. Quia aureola non debetur niſi illis qui pugnant corporaliter, & exercentur per corpus: non enim dantur amantibus virginitatem, martyriū, & doctrinā: ſi exterius circa hæc non exercentur, vel eis nō inſunt. Præterea quę hominibus ad perfectionē pertinent, angelis ſunt connaturalia, & ſpectāt ad communem ſtatum eorū: quia ea in eodem genere actus ſuam beatitudinem meruerūt, ſcilicet in hoc quòd conuerſi ſunt ad Deum. Ideo nullum ſingulare meritum inuenitur in vno, quod alius nō habeat. Homines autē diuerſis generibus actuum beatitudinem merētur. Aureola ſubiectiue eſt in mente, cū ſit gaudiū de operibus illis quibus aureola debetur. Sed ſicut ex gaudio eſſentialis præmij quod eſt aurea redundat quidam decor in corpore: Ita ex gaudio aureolę reſultat quidam decor in corpore. Et ſic aureola principaliter eſt in mente, ſed per quandā redundantiam eſt in carne. Decor tamen cicatricum, quę in corporibus martyrū apparebunt, non poteſt dici aureola, quæ eſt communis omnibus martyribus, quia in aliquibus eorum cicatrices non erunt, vtpote in illis qui fuerunt ſubmerſi, aut famis inedia, aut ſqualore carceris interempti. C

Aureola quibus debetur.

In Chriſto non eſt aureola.

Angelis nō competit aureola.

Ver. 1. DE AVREOLA VIRGINVM.

Aureola virginitatis quibus debetur. *Violenter corrupta nō perdit aureolam*

AVreola virginitatis illis tantum debetur virginibus, qui propoſitum firmum habuerunt virginitatem perpetuo conſeruandi, ſiue propoſitum voto firmauerint, ſiue non: quanuis aliquando hoc propoſitum fuerit interruptum, integritate tamen carnis manente, dummodo tale propoſitum in fine vitæ inueniatur: Quia virginitas mentis poteſt reparari, vt ſupra dictum eſt. Si tamen aliqua per violentiam oppreſſa fuerit, propter hoc aureolam non amittit, dummodo propoſitum virginitatis inuiolabiliter ſeruet, & illi actui non conſenſerit, quāuis delectationes venereas inuita experta fuerit, neq; virginitatem, neque aureolam perdit, ſiue pro fide, ſiue quacunque alia cauſa violenter corrumpatur. ſed ſi pro fide Chriſti ſuſtineat, ad genus martyrij, tamen incompleti, pertinebit. Vnde D. Lucia dicebat, Si me inuitam violari feceris, caſtitas mihi duplicabitur ad coronam: non ꝙ habeat duas coronas, ſed quia duplex pręmium reportabit, vnum pro virginitate cuſtodita, aliud pro iniuria quā paſſa eſt, data ꝙ taliter oppreſſa concipiat & pariat: nec ex hoc virginitatis meritum perdit. Nec tamen matri Chriſti æquabitur: quia in ea fuit virginitas & maternitas cū integritate carnis, quæ non eſt in violenter oppreſſa. ¶ Ex præmiſſis infertur primo, ꝙ morientes ante vſum rationis, non habent aureolam virginitatis: quia licet habuerint carnis integritatem, non tamen habuerunt propoſitum. Secundo ꝙ qui habuerunt propoſitum nubendi (licet nunquam nupſerint) aureolam virginitatis non habebunt. quia non habuerunt propoſitum perpetuæ virginitatis: niſi fortè, vt dictum eſt, in fine propoſitum mutauerint, & de primo doluerint. Tertio ſequitur quòd ſi Adam in paradiſo terreſtri perſeueraſſet, aureolam virginitatis non habuiſſet: quia aureola nō datur niſi illi qui addit quandam excellentiam ſuper alios continentiæ gradus: quod Adam non feciſſet, quanuis caſtitatem coniugalem optimè ſeruaſſet, & fuiſſent honorabiles nuptiæ, & thorus nulla concupiſcentiæ fœditate maculatus. Et eodem modo dicendū eſt pro tempore legis Moyſi, in quo cultus Dei per carnalem copulam propagandus erat, & præceptum de generatione currebat. Et ideo non erat laudabile á coniunctione carnis perpetuo abſtinere: & per conſequens illi propoſito præmiū ſpirituale nō debebatur, niſi ex diuino inſtinctu proceſſiſſet, vt creditur de Hieremia & Helia, quorum coniugia non leguntur. D

Adam non habuiſſet aureolam.

D. au

D.autem Virgini,quæ ex inſtinctu ſpiritus ſancti vitginitatem vouerat, ſpeciale præmium debebatur,non quidem aureola,vt quidam dicunt, quæ propriè datur per victoriã pugnæ,quæ nõ fuit in ea,cûm non habuerit fomitẽ,à quo pugna procedit,vt habetur.2.Cor.12.Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ.vt me colaphizet.D.Tho.tamen dicit quòd D. Virgo habet aureolam,vt cæteris membris Eccleſiæ in quibus eſt virginitas,conformetur.Et quanuis non habuerit pugnam per tentationẽ quæ eſt à carne:habuit tamen per tentationem quæ eſt ab hoſte,qui nec Chriſtum reueritus fuit. Quartò ſequitur ꝙ viduę ſeruantes continentiã,non habent aureolam,quia licet ſecundum aliquid maiorem pugnam ſuſtineant quàm virgines,propter delectationis præteritæ memoriã,tamen virgines ſimpliciter maiorem pugnam habent:quia inflammat eas concupiſcentia & experiẽdi deſiderium, quod ex quadam curioſitate procedit, qua fit, vt homo libentiùs videat quæ nunquam vidit, & etiam in eis quandoque concupiſcentia cauſat æſtimationem maioris delectationis, quàm ſit ſecundum veritatẽ, quæ auget. Et talis non eſt in viduis, in quibus conſideratio eorum incommodorũ quæ delectationi adiunguntur,concupiſcentiam minuit,& certamen reprimit.

An D.virgo habeat aureolam.

D.virgo tentata fuit à diabolo.

Ver. 2. DE AVREOLA MARTYRII.

A AD aureolam martyrii conſequendam duo requiruntur:Primò mors ſuſcepta:Secundò quòd pro honeſtiſſima cauſa,ſcilicet propter Chriſtum.Pœna enim ſola martyrem non facit,ſed cauſa. Ex his ſequitur quòd afflictio pœnitentiæ nec alius dolor interior eſt propriè martyriũ, niſi propter quandam ſimilitudinem : quanuis ſtet aliquando dolores interiores eſſe magis meritorios ex radice charitatis,vt in D.Virgine:ideo habuit excellentius præmium,quam ſit aureola. Quanuis etiam dici poſſit ipſam habere aureolam : quia verè mortua fuiſſet, ſi non fuiſſet à Deo ſpecialiter præſeruata. Præſeruatio autem Dei non abſtulit meritum,& per conſequens nec præmium mortis. Aureola martyrii datur perfectiſſimæ victoriæ de impugnatione exteriori à mundo:quæ eſt quãdo quis obtinet victoriam de morte & præparatis ad mortem:ſicut aureola virginitatis perfectiſſimæ victoriæ de cõcupiſcentiis carnis:quæ eſt quando quis obtinet plenam & perfectam victoriam venereorum. Vide quæ dicta ſunt de martyrio & eius effectu..

Ad aureolã martirii duo requiruntur.

D.virgo habuit aureolã martyrii.

Ver. 3. DE AVREOLA DOCTRINAE.

B AVreola doctrinæ debetur doctoribus & prædicatoribus,qui pugnant contra hoſtem,ſcilicet diabolum,& eum fugant à cordibus fidelium, verbo vel ſcripto,ſicut quibuſdã ſpiritualibus armis, iuxta illud: Arma militię noſtrę nõ ſunt carnalia,ſed ſpiritualia.Prędicare enim,docere,& dictare de ſpiritualibus,quibus fugatur hoſtis,ſunt excellentes eleëmoſynæ ſpirituales,& actus præcipui miſericordiæ.Non tamen putandũ ꝙ prælatis qui officium habent prædicandi,& doctoribus qui habẽt officium docendi & ſcribendi,ſi non prædicent,doceant,aut ſcribant ſeu dictent, detur aureola:quia corona non debetur habitui aut characteri,ſed pugnæ actuali,iuxta illud.Non coronabitur niſi qui legitimè certauerit : ſi verò ſint prælati, ſiue ex commiſſione prælatorum, vel diuino inſtinctu prædictos actus exerceant,aureola decorabũtur.Et quanuis prædicare & docere ex ſtudio doctrinæ proueniat, vſus tamen ex voluntate procedit, quæ per charitatẽ infuſam informatur.& ſic actus eius meritorius redditur.Ex quo infertur quòd qui prædictos actus in peccato mortali exercent,aureolam nõ merentur,cùm opera in peccato mortali facta,ſint mortua & non reuiuiſcant.

Aureola doctrinæ quibus debeatur.

2.Cor.10.

2.Tim.2.

Ver. 4. DE PRAEMINENTIA AVREOLAE AD AVREOLAM.

C PRæeminentia aureolæ ad aureolam poteſt dupliciter conſiderari:Primò ex parte pugnæ, vt dicatur potior quæ potiori pũgnæ debetur. Et ſic aureola martyrii aliis ſupereminet,quia eſt fortioris & magis affligentis pugnæ ſecũdum ſeipſam:licet pugna virginitatis ſit periculoſior, inquantum eſt diuturnior,& magis imminet vicino. Secundò poteſt cõſiderari ex parte eorum de quibus eſt pugna: & ſic aureola doctrinę eſt inter omnes potior:quia huiuſmodi pugna verſatur circa intelligibilia,aliæ verò pugnæ circa ſenſibiles paſſiones. Sed illa eminentia quæ attenditur ex parte pugnæ,eſt eſſentialior,cùm aureola ſecundum ſuam rationem reſpiciat victoriam & pugnam : ideo ſimpliciter aureola martyrii præeminet,deinde aureola virginitatis,poſtremò aureola doctrinæ:ſed quantum ad aliquid nihil prohibet alias aureolas excellentiores eſſe. Notandum tamen quòd meritum aureolæ poteſt dupliciter conſiderari:primò ex parte radicis,ſecundò ex parte operis. Contingit enim aliquando duos eſſe quorum vnus ex minori charitate maius tormentũ ſuſtinet,vel magis prędicationi inſtat,aut magis à delectationibus carnis,quæ ſunt circa venerea,elongatur:intenſioni ergo meriti quæ attenditur penes radicem, non reſpondet intenſio maioritatis aureolæ aureæ. Intenſioni verò meriti, quæ eſt ex actu, reſpondet intenſio aureolæ. vnde poteſt eſſe quòd aliquis minus merens in martyrio, quantum ad eſſentiale præmium,maiorem aureolam habebit.

Aureola martyrii præeminet aliis.

CONTINVATIO DICENDORVM.

QVia ad beatitudinem per obſeruantiam legum & mandatorum homo peruenire poteſt,iuxta illud:Si vis ad vitam ingredi,ſerua mandata:poſtquam dictum eſt de beatitudine,conſequenter dicendum eſt de legibus.

DE LEGIBVS. CAP. XV.

D LEx dicitur regula humanorum actuum : quia ſicut qui veram ſequuntur regulam artis, non deuiant à recto & bono, & hac ratione apponitur & applicatur illis regula : ſic etiam qui imitantur & ſequuntur veram legem,facientes quæ ab ea fieri iubentur,non deueniant à recta operatione humana. Hæc autem regula eſſentialiter eſt dictamen prudentiale ſiue practicum in principe ſiue in eo qui curam habet aliorum, quo aliqua ordinantur facienda vel relinquenda,tanquam ad bonum cõmune vtilia vel neceſſaria, cum publicatione & manifeſtatione inferioribus debitè facta.Et dicitur lex à ligando,quia obligat ad agẽdum aut deſiſtendum ab actione. Ex præmiſſis apparet quòd de eſſentia & ratione legis ſunt quatuor:Primũm,quòd ſit dictamẽ rationis prudẽtiale: Secundum,quòd ſit à principe ſeu ſuperiore & habente poteſtatem:Tertium, quòd ſit ordinatum ad bonum commune,& non ad priuatum commodum:Quartum,quòd ſit debitè promulgatum ſeu pu-

1.2.q.90.

De eſſentia legis quatuor.

In li. Ethic.

blicatum & manifeſtatum inferioribus. De his Iſidorus,& habetur in c.Erit autem lex.4 diſtin.vbi dicitur: Erit autem lex honeſta, iuſta, paſſibilis, ſecundum naturam & conſuetudinem patriæ, loco, temporique conueniens,neceſſaria, vtilis,manifeſta, nulloque priuato commodo,ſed pro communi vtilitate conſcripta.& quanuis ſcriptura non ſit de eſſentia legis, conuenienter tamen ſcribitur. ¶ Ex præmiſſis ſequitur primò, quòd omnis ordinatio, ſiue ſtatutum contra dictamẽ rationis naturalis ſiue prudentiale,non eſt lex,neque ligat. Non pertinet tamen ad ſingulares perſonas iudicare an ſit rationabile vel irrationabile,niſi eſſet notorium,vtpote directè cõtra legem naturæ aut diuinam. Quia quæcunque ordinatio inferioris contra legem ſuperioris non debet dici lex, ſed error intollerabilis, cui non eſt obediendum, vt dicitur in c.per tuas,de ſenten.excom. Obedire enim oportet magis Deo quàm hominibus. Secundò ſequitur ꝙ quicunq; ſunt depoſiti à principatu,& qui nullã authoritatem cõmunem habent,quantumcunq; ſapientes ſint,legem condere non poſſunt. Tertiò ſequitur ꝙ ordinationes contra bonum cõmune vel in diſpendium Reipublicę,non ſunt leges,nec ligant. Et quę ab initio fuerunt conditæ ad bonum reipublicæ,ſi ſucceſſu temporis vel aliquo caſu vrgente,vergerent in incõmodum reipublicæ: in illo caſu non ligarent. Tunc enim vtẽdum eſt Epichæia,vt dictum eſt cùm de ea ageretur. Finis enim legis eſt inducere homines ad bonũ,& retrahere à malo. Quo ad promulgationem notandum eſt, quòd ad debitam promulgationem legis non requiritur quòd inſonuerit auribus ſingulorum, ſed ſufficit quòd ſit publicè manifeſtata,& proclamata in locis conſuetis. Ante promulgationem autem ſiue publicationem non ligat, cùm non poſſint ſubditi diuinare. Iuriſtæ dicunt quòd facta debita promulgatione,lex ſtatim ligat ſcientes & pręſentes: abſentibus tamen dàtur duorum menſes à publicatione: quibus lapſis,ſi contraueniant,puniuntur tanquã tranſgreſſores: quia veriſimile eſt quòd ad eorum notitiam peruenerit. de his in auten.vt factæ nouę cõſtitutiones colla.5. Si autem ante tempus duorum mẽſium peruenit ad notitiam alicuius abſentis, tunc ligat à die ſcientiæ & notitiæ,ſaltem in foro interiori,imò & exteriori,ſi probari poſſit.

Scriptura nõ eſt de eſſentia legis. *Act.5.* *Finis legis quis.* *Quid ad debitã promulgationẽ requiratur.* *Lex quãdo liget abſentes.*

Ver. 1. DE ACTIBVS ET OFFICIIS LEGIS.

4. Ethic. *Actus legis quatuor.*

ACtus legis ab Iſidoro,& hab in c.priuilegia § officium & c omnis.4.diſt.aſſignãtur quatuor,ſcilicet imperare,vetare,permittere,punire. ¶ Imperare idem eſt quod præcipere: præceptũ autem importat applicationẽ legis ad ea quæ ex lege regulantur. & importat obligationẽ alicuius quod fieri debet. Quòd autẽ aliquid fieri debeat,prouenit ex neceſſitate vel vtilitate alicuius finis: & ſic de ratione præcepti eſt quòd importet obligationem in ordine ad aliquẽ finẽ. vnde in c.quod præcipitur.14.q.1.ex D.Grego. in epiſtola ad Iouinianũ habetur, Quòd præcipitur, imperatur, quod imperatur neceſſe eſt fieri,ſi non fiat,pœnã habet. Vbi conſilium eſt,datur offerentis arbitrium: vbi præceptum, neceſſitas eſt ſeruientis vt obediat. ¶ Sed difficultas eſt quomodo & quibus verbis cognoſci poteſt, quòd aliquæ leges & præcepta ligent ſub pœna peccati. Communiter dicitur quòd quando lex vel legiſlator vtitur cõmunibus verbis decerno,ſtatuo,volo,ordino,mãdo,aut ſimilibus,quę nõ ſunt præceptiua,nõ obligat ad peccatũ ſaltem mortale,vt dicit Panor. in c.Nam concupiſcentiã,extra de conſtituit. Et idem dicendum de præceptis prælatorum. Nec obſtat quòd D.Tho.dicit voluntatem prælati,qualitercunque innoteſcat,habere vim taciti præcepti,quia intelligendum eſt de voluntate præcipiendi præcepto formali: Quia ipſe dicit quòd licet ſciat voluntatem prælati,non tenetur, niſi expreſſè præcipiat. Si autẽ in lege aut ordinatione cõtinentur verba pręceptiua,prout ſunt, Pręcipimus, iubemus,mandamus cũ ſequenti determinatione in virtute Spiritus ſancti & ſanctæ obedientiæ,aut ſub pœna excõmunicationis,inobedientiæ,carceris,aut grauioris culpæ in ordine prædicatorum,aut alia notabili pœna quæ videtur importare infamiã vel notabile detrimẽtum corporale, eſt pręceptũ & peccat mortaliter tranſgrediẽs. Si verò ſint verba imperatiui modi,tunc ſi ſunt circa materiam neceſſariam & multũ ponderoſam, important præceptum,vt in cle.exiuit.§.item,de verb.ſig.& Pſal. Vouete & reddite. primũ eſt conſilii, ſecundũ eſt neceſſitatis & præcepti. vnde Salo. Si quid vouiſti Deo,ne moreris reddere: diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio. Si verò materia non eſt neceſſaria aut multum ponderoſa,non important præceptum, ſed potius conſilium: vt illud, Si quis te percuſſerit in vnam maxillam, præbe ei & alteram: quod eſt conſilii, vt habetur in c.paratus.32.q.1. ¶ Secũdus actus legis dicitur vetare ſiue prohibere,quod eſt reſpectu alicuius mali vel incõmodi. Et quo ad notitiam ſiue cognitionem promulgationis, eodem modo dicendum eſt de præcepto negatiuo, ſicut dictum eſt de affirmatiuo. ¶ Tertius actus legis eſt permittere,ſiue permiſſio,quæ ſecundum ſe eſt circa indifferentia,quæ de ſe non proſunt ad finem, neque impedimẽtum præſtant. Notandum tamen quòd aliquid dicitur permitti tribus modis: Primo quòd nullo iure prohibetur, vt contrahere ſecundas nuptias. Secundo quia contra humanas conſtitutiones indulgetur, vt contrahere in gradibus prohibitis,vt in c.quędã 35.q 3. Tertio vt vitetur maius malum ſiue illicitum,& ſic permittitur proſtibulum,ne cõmittatur adulterium. Hoc modo Moyſes permiſit libellũ repudii, vt vitaretur homicidiũ, vt dicitur Mat 19. Ad duritiam cordis veſtri permiſit, &c. Eccleſia etiam permittit ritus Iudæorum, prohibendo Chriſtianis ne eos impediant, propter bonum quod inde ſequitur, vt habetur in c.ſunt, de Iudæis,extra. Permittere minus malum(hoc eſt non punire) vt euitetur maius,eſt licitum. Permittere aliqua contra legem Dei, quæ poſſunt puniri, eſt malum, ſed non contra legem humanam, cùm poſſit tolli: niſi forte propter ſcandalum. Agentes autem vel omittẽtes contra legem diuinam,ex permiſſione ſiue propter maius malum vitandum, ſiue non,peccant,nec excuſantur, ſicut nec Iudæi ab adulterio propter permiſſionem libelli repudii. ¶ Quartus actus legis eſt punire: quod nil aliud eſt, quàm deordinationem culpæ factum per tranſgreſſionem per pœnam reordinare. Pœna autem debet proportionari culpæ in punitionibus,iuxta illud: Secundum menſuram delicti erit & plagarum modus. & illud, Quantum ſe glorificauit & in deliciis fuit,tantùm date illi tormentum & luctum. Punitio propter ſcandalum differenda eſt, & aliquando omittenda, vt dictum eſt cùm de ſcandalo ageretur.c.1. §.2.ver 11. In punitionibus autem ſemper vtendum eſt ęquitate & miſericordia, vnde D. Ambro.dicebat, Malo reprehendi de nimia miſericordia,quàm de nimia ſæueritate.

B

Præceptum quid ſit,& quomodo obligat. *Conſilium non obligat.* *De Veri. q.23.art. vlt.ad.1.* *Quæ verba legis dicantur præceptiua.* *Eccle.5.* *Mat.5.* *Permiſſio triplex.* *Permiſſio quando bona,& quando mala.* *Deut.25.* *Apoc.18.*

Ver. 2. DE LEGVM INTERPRETATIONE.

A QVum leges (vt dictum eſt) ſint inſtitutę ad regulãdos actus humanos, qui ſunt circa particularia contingentia, quæ varietatẽ magnã habent, nõ poſſunt ſemper eſſe immutabiles: quia poſſunt in aliquibus caſibus dubia occurrere de ſenſu & mente legislatoris. Hinc eſt quòd Philoſophus arguit in principe neceſſitatem ponendi Epichæiam, qua lex declaratur ſeu interpretatur, aut cum ea diſpenſatur. Et ſic neceſſe eſt aliquãdo leges declarari & interpretari, imò totaliter tolli, aut in eis diſpenſari. Idcirco de interpretatione dicendum eſt. ¶ In primis notandũ, ꝙ interpretari legem ſeu præceptũ legis, eſt dare rationabilem intellectum, ſecundum ſenſum & mentẽ præcipiẽtis ſiue legislatoris, in lege quam condidit. Notandum prætereà quòd triplex eſt interpretatio: quædam eſt particularis quæ fit per particularem perſonã, quãdo ei occurrit dubium ſuper obſeruatione legis, quo ad eam, & nõ poteſt haberi, vel ſaltẽ de facili, recurſus ad legislatorẽ vel parem aut ſuperiorẽ: Tũc talis recurrere debet ad iudicatoriũ naturale, & inquirere an in tali caſu legislator intenderet legẽ obſeruari, vel non: & an ſi legislator eſſet præſens, diceret ſe ſic intelligere legem, & quid faceret ipſe ſi eſſet legislator. Cõcluſio illius diſcurſus dicitur particularis interpretatio, quæ fit per virtutem Epichęiæ, & excuſat illum à tranſgreſſione legis, ſi agat ſecundum illam reſolutionẽ inquiſitionis, ſaltem in foro interiori, ſecluſo ſcandalo. Alia eſt interpretatio & expoſitio magiſtrãlis, quæ fit cũ inquiſitione rationis & cum collatione aliarũ legum vel aliorũ paſſuum eiuſdẽ legis. Et hãc quilibet doctus vel expertus in aliqua ſcientia ſiue politia facere poteſt. Vnde Pſal. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectũ dat paruulis. Et hoc modo interpretati ſunt Magiſtri præceptũ de ieiunio, quod non obligat debiles & infirmos, iuuenes & decrepitos, prægnãtes, lactantes, aut grauiter laborãtes. Hæc magiſtralis interpretatio non habet neceſſitatẽ: (Non. n. tenetur quilibet aſſentire illi interpretationi: & ſecundum eam agere) habet tamẽ excuſationem: quia in dubiis ſequens opinionẽ rationabilẽ alicuius magiſtri: cũ magiſter & doctor eſt approbatus (vt D. Tho. qui abſq; ratione aut authoritate nõ conſueuit loqui) eſt excuſatus à peccato. quod eſt valde notandũ ad ſedãdos ſcrupulos timoratarũ conſcientiarum. Alia eſt interpretatio authoritatiua, quæ fit ab eo qui bene ſcit mentem & ſenſum legis, & habet authoritatẽ, & hæc obligat inferiores ad tenendum ſenſum per eum datum: & hoc modo interpretari non eſt cuiuslibet, ſed eius eſt interpretari, cuius eſt condere. Pertinet etiã hoc modo interpretari ad eũ cui cõmittitur, vel qui habet parẽ poteſtatem aut ſuperiorem iuriſdictionem. Parem dicitur habere poteſtatem ſucceſſor legislatoris, iuxta illud. Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, ſeruate & facite. Superiorem habet authoritatẽ ille qui legislatori & ſuis inferioribus legitimè & ordinariè præeſt, vel ab eo commiſſus eſt. Et quo ad ſacras literas & legem diuinã dicitur. 2. Pet. 1. Hoc primũ intelligentes, quòd omnis prophetia ſcripturę propria interpretatione non fit: Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines. & ideo qui ſunt inſpirati à Spiritu ſancto, poſſunt ſacras literas interpretari. vnde Apoſt. inter gratias gratis datas ponit interpretationem ſermonum. Summus põtifex etiam, quia eſt vicarius Chriſti, cùm plenitudine poteſtatis, & ad quem (vt dictum eſt) pertinet vltima reſolutio fidei & editio ſymboli, poteſt interpretari, vt idem dicamus & faciamus omnes. De his Dominus Cardinalis de Tur. crem. in. 2. lib. ſummæ de Eccleſia, c. 7. & in. 3. lib. c. 53.

7. Ethic. *Interpretari legẽ et præceptũ quid.* *Triplex interpretatio.* *Pſal. 118.* *Sequens opinionem doctoris approbati eſt excuſatus.* *Interpretari authoritatiuè ad quẽ pertineat.* *Mat. 23.* *Interpretatio ſacrarũ literarum ad quẽ pertineat.* *1. Cor. 12.*

Ver. 3. DE LEGVM DISPENSATIONE.

B DIfferentia ſolet poni à doctoribus inter interpretationem, declarationem, diſpenſationem, & abrogationem. Quia interpretatio (vt dictum eſt) ſignificat explicationẽ ſenſus dubii ipſius legis: Declaratio eſt oſtentio quòd lex in aliquo particulari caſu non obliget: & ſic quod eſt agendum contra verba legis. Et hoc pertinet ad Epichæiam. Diſpenſatio autem eſt canonica ſublatio legis, vel ſecundum Rayerium, relaxatio ipſius reſpectu alicuius particularis perſonæ propter aliquam rationabilem cauſam. Ex hoc ſequitur id quod dicit D. Ber. quòd prælati dantes pro voluntate facultatẽ veniendi contra legem, non ſunt diſpenſatores, ſed diſſipatores: cùm non ſit data poteſtas ad deſtructionem, ſed ad ædificationem. Secundò ſequitur quòd ſi diſpenſatio impetretur ex falſa cauſa ſiue (vt communiter dicitur) ſubreptitiè vel obreptitiè, expreſſa falſitate, vel tacita veritate, nõ eſt canonica, cùm ſit contra canones, qui prohibent ſubreptionem & obreptionem, vt in c. 2. de fil. presby. lib 6. D. Thomæ idem ſunt diſpenſatio & declaratio. Abrogatio verò legis eſt totalis ſublatio obligationis legis, ſiue relaxatio iuris quo ad omnes ſubditos, qui fieri debet quando lex incipit vergere in incommodum Reipublicæ, vel quando impedit maius bonum illius.

Interpretatio, diſpenſatio, abrogatio, & declaratio diſferunt. *In lib. de Diſpen. et præ.* *2. Cor. 10.* *2. 2. q. 88. art. 10.*

Ver. 4. DE DIVISIONE LEGIS.

C LEx in tota ſui communitate poteſt diuidi in legem diuinam, humanã, & peccati, quæ non eſt propriè lex, ſed procedit ex præuaricatione legis: quia ab Apoſtolo lex peccati nominatur. Ideo hic eam enumerauimus, vt de peccatis ea quæ ſunt notatu digna, noſtris introductionibus inſeramus.

§. 1. DE LEGE DIVINA.

D LEx diuina eſt dictamẽ practicæ rationis & gubernationis rerum in Deo, tanquam in principe totius vniuerſi. Et quia Deus nihil concipit ex tempore, ſed habet æternum conceptum: hinc eſt ꝙ ſola lex diuina ex parte ipſius Dei dicitur æterna, cum nullus alius legislator fuerit ab æterno: nec ex parte noſtra poteſt dici æterna, cum non fuerimus ab æterno. Hæc lex diuiditur in legem diuinam naturalem, & legem diuinam poſitiuam, de quibus per ordinem dicendum eſt.

Lex diuina quid & quo modo dicitur æterna. *Lex diuina duplex.*

Ver. 1. DE LEGE NATVRALI.

E LEx naturalis nil aliud eſt quã participatio legis æterne in rationali ſiue intellectuali natura, in ſua creatione indelebiliter impreſſa, qua inclinatur ad actus neceſſarios conducentes in finem naturalem, & vocatur Lumẽ naturale: vnde Cùm Pſal. dixiſſet, Sacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ, quaſi quibuſdã quærentibus quæ ſint opera iuſtitiæ, dicit: Multi dicunt, Quis oſtẽdet nobis bona? Cui quæſtioni reſpondens, ſubiungit: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, hoc eſt lumen naturalis rationis, qua diſcernimus quid ſit bonum, & quid malum. Vnde Glo. ſuper illud Rom. 2. Cùm gentes quę legem

Lex naturalis quid. *Pſal. 4.*

c.3.§.8. Ver. legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt, dicit: Quòd ſi non habent legem ſcriptam,
6.& 7. habent tamē legem naturalem, qua quilibet intelligit & ſibi conſcius eſt quid ſit bonum, & quid ſit
malum:& originaliter dicitur ſinderesis, de qua & de eius actibus & officiis ſufficienter dictum eſt.
Hæc lex perfectius impreſſa fuit in angelis quàm in hominibus, quia circa huiuſmodi legem in ange
lis non contingit ignorantia aut error in vniuerſali aut particulari, nec etiam in dæmonibus, qui circa
naturalia errare non poſſunt, & per conſequens neque malè operari, ſiſtendo in naturalibus: licet dæ-
mones in quolibet actu peccent, propter relationem ad malum finem, quem ſibi præſtituerunt: ſeclu-
ſa tamen illa relatione non peccarent in naturalibus. Et quamuis illa relatio non poſſit ab eis nō poni:
quia tamen illa relatio ſe habet extrinſecè, ideo dicitur quòd non peccant circa naturalia, intrinſecè.
Homines verò poſſunt errare in particulari agibili contra legem naturæ, prout qui mœchatur aut fu-
ratur. Et poteſt aliquis tantum continuare aliquod peccatum, quòd non videbitur ei peccatum: vt Iu
lius Cæſar. in libr. de Bello Gallico refert, quòd apud Germanos olim latrocinium non reputabatur
1.2.q.94. art 4. iniquum. Et quia tempore Moyſi propter malitiam hominum & malas conſuetudines lex naturæ in
particulari erat offuſcata: ideo Deus expreſſit particularia præcepta in duabus tabulis. In prima poſuit
Latrocinium apud Germanos olim nō reputabatur iniquū. tria præcepta, quæ diſponunt hominem in ordine ad Deum, ſcilicet Vnum crede Deum, Ne iures va-
na per ipſum, Sabbata ſanctifices. In ſecunda verò tabula poſuit ſeptem præcepta, per quæ homo diſ-
ponitur in ordine ad proximum, ſcilicet de honore parentum, de homicidio, adulterio, furto, falſo te-
ſtimonio non ferendo, & de non concupiſcendo rem neque vxorem proximi. In angelis autem hæc
lex non continet tot præcepta: quia non congruunt naturæ illorum. Præterea hæc lex in eis nullo mo
Præcepta legis naturæ quot. do impeditur, ſicut in hominibus qui non poſſunt aliquando bene ratiocinari propter indiſpoſitio-
nem cerebri. Et ſic impediuntur actus huius legis in paruulis ante vſum rationis, quem ſecundum ali
quos habent in fine primi ſeptennii: licet ſecundum diſpoſitionem complexionis, & exercitium ſiuē
2.2.q.48. art.5. doctrinam aliquando acceleretur, & aliquando retardetur: nec eſt qui certum poſſit præfigere termi-
num. Impeditur etiam in ebriis & furioſis. Et quamuis legi naturali aliquid addi poſſit, & multa per
legem diuinam & humanam tanquam vtilia ſuperaddita ſint: eſt tamē immutabilis per modum ſub-
tractionis: quia nihil quod eſt de lege naturæ, poteſt deſinere eſſe de lege naturæ, ſaltem quantum ad
In 2. de Confeſ. prima principia, quæ nec immutari nec deleri poſſunt, vt D. Auguſt. dicit, Lex tua ſcripta eſt in cordi
bus hominum, quam nec vlla delet iniquitas. ¶ Lex naturalis dirigens hominem in ordine ad Deum
& proximum, continet ſeu includit duo genera præceptorum, quæ dicuntur moralia. Quædam ſunt
Præcepta affirmatiua & negatiua quæ. præcepta affirmatiua, quædam negatiua. Præcepta affirmatiua explicita ſunt tria: duo primæ tabulę, &
primum ſecundæ. Præcepta negatiua ſunt ſeptem: vnum in prima tabula, & ſex vltima ſecūdæ tabu-
læ. dictum eſt, explicita: quia cum ad affirmationem ſequatur negatio oppoſiti, & ad negationē ſequa-
tur affirmatio oppoſiti: ſequitur quòd quodlibet præceptum affirmatiuum includit negatiuum. & quod-
Præceptum affirmatiuū includit negatiuum, et econuerſo. libet negatiuum includit affirmatiuum. Præceptum de credendo includit præceptum de non diſcre-
dendo, neq; ſe diuellendo à Deo. Præceptum affirmatiuum de ſanctificatione ſabbati, includit præce-
ptum de non violando ſabbatum, & de opere ſeruili non faciendo. Præceptum de honore parentum
includit præceptum de non inhonorando ſiue irreuerentiam faciendo. Præceptum negatiuū de non
aſſumendo nomen Dei in vanum includit præceptum de inuocando & honorando nomen Domini.
Præceptum de non occidendo, includit præceptum de conſeruatione vitæ proximi. Præceptum de
non mœchando, includit præceptum redditionis debiti. Præceptum de non furando, includit præce-
ptum reſtitutionis: præceptum de falſo teſtimonio non ferendo, includit præceptum de vero teſtimo
nio ferendo, tempore & loco debitis. Præceptum de non concupiſcendo vxorem proximi, includit
præceptum de conſeruanda honeſtate vxoris proximi. & præceptum de non cōcupiſcendo rem pro-
ximi, includit præceptum de conſeruanda re proximi. Ex quo patet quòd ſunt viginti præcepta legis
naturalis, quæ tamen reducuntur ad decem notiora, & illa decem ſunt concluſiones deductæ ex vno
primo principio rationis naturæ, quod fundatur ſuper ratione boni, ſcilicet Bonum eſt faciendum, &
1.2.q.92. ar.1.& 4. malum eſt vitandum. Et ſuper hoc fundantur omnia præcepta legis naturæ, & illud primum princi-
pium pendet & cauſatur ex habitu ſinderesis, quæ eſt lex naturalis, cuius actus eſt dictamen rationis.
Differentia præcepti affirmatiui et negatiui. Præceptum affirmatiuum & negatiuum differunt quantum ad obligationem: quia præcepta nega-
tiua obligant ad ſemper & pro ſemper, hoc eſt omni temppre, ſic quòd nunquam licet præterire. Sed
præcepta affirmatiua obligant quidem ad ſemper & non pro ſemper, ſed pro tempore & loco, vt præ-
ceptum de honore parentum obligat ſemper, quia ſemper filius tenetur & eſt obligatus honorare pa-
trem, ſed non pro ſemper: quia non qualibet hora, cùm habeat comedere, bibere, & dormire, & dor-
miendo nullum honorem exhibere poteſt, nec tenetur, cum impoſſibilium nulla ſit obligatio. & ſic
de aliis præceptis affirmatiuis, non ſolum legis naturalis, ſed etiam aliarum legum. Præcepta verò ne-
gatiua, quia non exigunt actum, imò prohibent, pro omni tēpore & hora poſſunt ſeruari. Omni enim
tempore & hora poſſum ceſſare ab homicidio, quandiu ſum liber. Ideo obligat ad ſemper & pro ſem-
per. In hoc tamen conueniunt præcepta affirmatiua & negatiua, quòd nunquam licet eis cōtrauenire:
ſed cùm affirmatiua non ligent niſi pro tempore & loco, extra tempus & locum non prætermittūtur,
nec omiſſiuè ſe habendo eis contrauenitur.

Ver. 2. DE LEGE DIVINA POSITIVA.

Lex diuina poſitiua quid. LEx diuina poſitiua eſt dictamē diuinæ rationis practicæ, rationali ſiue intellectuali naturæ extrin F
ſecè promulgatū ex tēpore, & nō in ſua creatione nec intrinſecè & indelebiliter impreſſum. Et ſic
quicquid Deus præcipit vel prohibet fieri ex tēpore & pro tempore, pertinet ad legem diuinam poſi-
tiuā, quæ diuiditur in legē veterē & nouā, ſiue antiquū & nouū teſtamentum, de quibus Apo. Gal. 4.

Ver. 3. DE LEGE ANTIQVA.

Rom 3. LEx diuina vetus ſiue antiqua dicitur illa, quæ per Moyſen in monte Sinai fuit data populo Iſraël, G
quæ dicitur ab Apoſtolo lex factorum, ait enim: Vbi eſt gloriatio tua? excluſa eſt, per quam legē?
factorum? non, ſed fidei. Vocat legem factorum legem Moyſi exterius propoſitam & deſcriptam, per
quam

quam exteriora facta hominum ordinantur:quia per eam præcipitur quid fieri debeat, & prohibetur à quo debeat abſtineri. Legem autem fidei vocat legem interius ſcriptam,per quam non ſolum exteriora facta,ſed etiam ipſi motus cordium diſponuntur, inter quos primus eſt motus fidei,de hac inferius amplius dicetur. Legem antiquam aliquando vocat Apoſtolus pædagogum noſtrum,hoc eſt directorem & cuſtodem cohibentem nos ab illicitis,ſicut cohibetur & dirigitur puer, cui propter defectum ætatis non datur hæreditas patris,donec venerit ad perfectam ætatem.

Ver. 4. DE OFFICIIS LEGIS ANTIQVAE.

A HVic legi antiquæ Apoſt.quatuor officia tribuit: ¶ Primum erat dare cognitionem peccati.vnde Rom.3.Per legem enim cognitio peccati.& Rom.7.Peccatum non cognoui,niſi per legem:nam concupiſcentiam neſciebam eſſe peccatum,niſi lex diceret, Non concupiſces.Quæ verba non ſunt ſic intelligenda, quòd peccatum non poſſit cognoſci abſque lege Moyſi, quia per rationem naturalem poteſt cognoſci,inquantum habet rationem inhoneſti contra rationis naturalis dictamē exiſtens.Sed non poterat cognoſci peccatum ſecundum quod importat offenſam diuinam, ſicut per legem diuinitus datam, per quam manifeſtatur homini ꝙ Deo diſplicent peccata humana, in hoc quòd ea prohibet & mandat puniri. ¶ Secundum officium legis ſiue potius effectus,qui non ex lege, ſed ex malitia hominum cōtingit,eſt facere abundare peccata.vnde Ro.5.dicitur:Lex ſubintrauit vt abundaret delictum.hæc dictio (vt) non tenetur cauſaliter,ſed conſecutiuè:quia lege data, abundantia delictorum ſubſecuta eſt occaſione accepta. Vnde Rom.7.dicitur,Itaq; lex quidem ſancta & mandatū ſanctum, & iuſtum, & bonum : quia ſcilicet peccatum cohibebat, ſed occaſione accepta peccatum(hoc eſt fomes peccati,ſiue appetitus deſtitutus gratia Dei & iuſtitia originali)per mandatum ſeduxit me,& occidit me,& operatum eſt in me omnem concupiſcentiā. Hoc ſequutum eſt lege data,eò ꝙ lex Moyſi (licet peccatum prohiberet) concupiſcentiam tamen non auferebat, nec refrenabat. Cùm enim alicui prohibetur id quod concupiſcit, vehementius in concupiſcentiam illius exardeſcit. Sicut & fluuius poſito obice,fortiùs impingit & obicem frangit : cuius ratio poteſt eſſe duplex, ſecundum D. Thom. Prima, quia interiores affectiones quando interius retinentur, magis incenduntur : ſicut patet in dolore & ira. Si autem exterius quoquomodo prodeant,eorum virtus diminuitur. Prohibitio autem propter timorem pœnę cogit hominem vt concupiſcentiam ſuam ad exteriora non producat. Et ideo ipſa concupiſcentia interius retenta magis inflammatur. Secunda ratio eſt,quia nos apprehēdimus ea quæ non prohibentur, quaſi poſſibilia fieri à nobis, quandocunq; placuerit : & ideo multoties opportunitate exiſtente illud negligimus & vitamus:ſed quando aliquid eſt prohibitum, apprehenditur vt aliquid magnum, quod non ſemper à nobis poſſit haberi. Et ideo quando opportunitas datur, ſine timore pœnę illud conſequi promptiores ſumus. & inde eſt ꝙ data lege quæ concupiſcentiæ vſum prohibebat,& tamen concupiſcentiam non mitigabat:concupiſcentia ipſa magis homines ad peccata ducebat. Vnde dicitur Ezech.5.Iſta eſt Hieruſalem,in medio gentium poſui eam,& in circuitu eius terras,& contempſit iudicia mea,vt plus eſſet impia quàm gētes. Lex autem noua & fidei, quę quantum ad principale eſt gratia Spiritus ſancti,per virtutes infuſas mitigat concupiſcentiam,& frenat inferiores vires.Ideo non dicitur facere abundarre delicta. Nec propter hoc ſequitur ꝙ omnis lex humana quæ gratiam non confert, faciat abundare delicta: quod eſt contra intentionem legiſlatorum, qui ad hoc tendunt, ſecundum Philoſophum, vt ciues faciant bonos. Quia alia eſt intentio legis humanæ,alia diuinę. Lex enim humana refertur ad humanum iudicium,quod eſt tantum de exterioribus actibus. Sed lex diuina refertur ad iudicium diuinum, quòd eſt de interioribus motibus cordis, ſecundum illud, Homines vident quæ foris patent, ſed Deus cor intuetur. Sic igitur lex humana finem ſuum & intentionem ſuam conſequitur, dum per prohibitionem & pœnæ comminationem impedit ne multiplicentur exteriores actus peccati : licet concupiſcentia interior magis ſogetur, quàm lex humana cognoſcere, imputare, aut punire non poteſt. Vnde iuriſtę in l.cogitationis pœnam.ff.de reg.iuris, dicunt cogitationis pœnam nemo meretur, ſcilicet apud homines. Sed quantum ad legem diuinam etiam interiores concupiſcentię malæ imputantur ad peccatum, quæ abundāt lege prohibente & non auferente concupiſcentiam. ¶ Tertium officium ſiue euentus legis Moyſi ſequens ad ſecundum, eſt iram operari. Vnde Rom.4. dicitur, Lex enim iram operatur. quod ſecundum D. Thom.ibi, non eſt intelligendum ita ꝙ præcepta legis Moyſi præcipiant aliqua quæ faciant obſeruātes dignos ira Dei,ſed occaſionaliter occaſione accepta: quia præcipit,& gratiam implendi non præbet,ex quo (vt dictum eſt) delictum abundat. Ideo lex dicitur operari iram,hoc eſt vindictam:quia per tranſgreſſionem legis facti ſunt homines digni ira & vindicta Dei.4. Regum.22.dicitur: Magna ira Domini ſuccenſa eſt contra nos, quia non audierunt patres noſtri verba libri huius ſcilicet legis.

Lex antiqua quatuor habebat officia.

Lex moyſi quomodo faciebat abundare delictum.

Rom.5.

Ocr nitis mur in vetitum.

Lex noua quomodo frenat concupiſcentiā.

2.Ebic.

1.Reg.26.

Quartum officium eſt agere pædagogū,vt dictum eſt,ſcilicet cuſtodire ab illicitis,& dirigere populum in viam Chriſti. Vnde Gal.3 poſtquàm dixit, Itaque lex pędagogus noſter fuit: addit, in Chriſto,vt fide iuſtificemur. Lex antiqua continet tria genera præceptorum: Quędam enim ſunt moralia: Quædam cæremonialia: Quædā iudicialia. Hæc tria tangit Apoſtolus Rom.7.cùm dicit,quòd mandatum erat bonum,ſanctum,& iuſtum:in hoc quòd dicit, bonum,hoc eſt honeſtum,tangit moralia: in hoc verò quòd dicit,ſanctum,quod idem eſt quod Deo dicatum,tāgit cęremonialia:in hoc autem quod dicit,iuſtum,tangit iudicialia.

Præceptorū tria genera.

Ver. 5. DE PRAECEPTIS MORALIBVS.

B PRæcepta moralia ſunt præcepta legis naturæ,quæ ſunt de actibus virtutū,circa quæ homo ſe exercet,& in eis immorari debet. Ideo vocantur moralia,quia data ſunt ad faciendam & conſeruandam amicitiam Dei & hominum. Sicut enim intentio legis humanæ eſt vt faciat amicitiā hominum adinuicem:ita intentio legis diuinæ eſt vt conſtituat amicitiam hominis ad Deum, & hominū adinuicē. Cùm autē ſimilitudo ſit cauſa amoris,ſecundū illud, Omne animal diligit ſibi ſimile:impoſſibile eſt eſſe amicitiam hominis ad Deum qui eſt optimus, niſi homines efficiantur boni. vnde dicitur Leui.19.Sancti eritis,quoniā ego ſanctus ſum. Bonitas autē hominis eſt virtus quę, ſecundū D.Aug.

1.2.q.99. art.2.

Eccle.13.

bonum

bonum facit habentem: ideo oportuit quòd in lege antiqua darentur hominibus præcepta de actibus virtutum, quæ dicuntur moralia, ratione iam dicta.

Ver. 6. DE DIFFERENTIA ET GRADV PRAECEPTORVM MORALIVM.

1.2.q.100. art.11.

PRæcepta moralia differunt à cæremonialibus & iudicialibus: quia cæremonialia & iudicialia ex inſtitutione extrinſeca vim habent: quia ante inſtitutionem erant indifferentia. & non videbatur differre, vtrũ ſecundũ ea, vel alio modo fieret. vnde nullũ peccatũ erat ante extrinſecã inſtitutionem ea ſeruare vel non ſeruare: ſed præcepta moralia ex dictamine rationis naturalis procedunt: ideo non ſunt indifferentia, imò efficaciam habent & obligant, etiam ſi nunquã lege extrinſeca ſtatuantur. Horum autem præceptorum moralium eſt triplex gradus: Quædam .n. præcepta ſunt communiſſima & adeò manifeſta, ꝙ editione aut inſtitutione nõ indigent: ſicut mandata de dilectione Dei & proximi, & alia huiuſmodi quæ ſunt quaſi fines præceptorũ: vnde in eis nullus poteſt errare ſecundũ iudicium rationis. Quædam verò ſunt precepta moralia magis determinata, quorum rationem poteſt quilibet popularis facilè videre: & hæc ſunt præcepta decalogi circa quæ iõ paucioribus contingit iudiciũ humanũ peruerti & offuſcari. Ideo in lege antiqua fuerũt publicata. Quædam autem ſunt, quorum ratio ſiue deductio non eſt adeò cuilibet manifeſta, ſed ſolùm ſapientibus: & iſta ſunt præcepta moralia ſuperaddita decalogo, tradita à Deo populo per Moyſen & Aaron, quæ reducuntur ad ea quæ ſunt manifeſta, ſcilicet ad præcepta decalogi. Primo præcepto decalogi prohibetur cultus deorũ alienorum, cui ſuperadduntur alia præcepta prohibitiua eorum quæ ordinant ad cultum idolorum: ſicut habetur Deute. 18. Non inuenietur in te qui luſtret filium aut filiam, aut ſit maleficus, aut incantator, neque qui phitones conſulat neque diuinos: neq; quærat à mortuis veritatem. Secundo præcepto prohibetur Periurium, ſuperadditur ei prohibitio blaphemiæ, Leuit. 14. & prohibitio falſæ doctrinæ, Deuteron. 13. Tertio præcepto ſuperadduntur omnia cæremonialia. Quarto præcepto ſuperadditur de honoratione ſenum, ſecundum illud, Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis. & generaliter omnia præcepta inducentia ad exhibendum honorem maioribus. Quinto præcepto quo prohibetur homicidium, additur prohibitio odii & cuiuſlibet violationis contra proximum, ſecundum illud, Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui: & etiam prohibitio odii fratris: ſecũdum illud, Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Sexto præcepto quo prohibetur adulterium, ſuperadditur præceptum de prohibitione meretricii, ſecundum illud, Non erit meretrix neque fornicator de filiis Iſraël: & prohibitio vitii contra naturam, Cum maſculo non commiſceberis, & cum omni pecore non coibis. Septimo præcepto quo prohibetur furtum, adiungitur præceptum de prohibitione vſuræ faciendæ, ſecundũ illud, Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram: & prohibitio fraudis, Non habebis in ſacculo diuerſa pondera. & vniuerſaliter omnia quæ ad prohibitionem calumniæ & rapinæ pertinent. Octauo præcepto, quo prohibetur falſum teſtimonium, additur prohibitio falſi iudicii, Nec in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ, vt à vero deuies: & prohibitio mendacii, cùm ſubditur, Mendacium fugies: & prohibitio detractionis, Nõ eris criminator & ſuſurro in populis. Multa alia adiunguntur, quia per ea omnis mala cõcupiſcentia prohibetur. Et ſic reſolutoriè apparet quòd omnia præcepta moralia (quæ nil aliud ſunt quàm cõcluſiones ex principiis legis naturæ, ſiue ſint ſcripta in lege antiqua, ſiua noua) pendent à decem præceptis decalogi, & ad ea reducuntur. quod eſt valde notandum, & ad plurimas quæſtiones prompta & facilis reſponſio.

Præceptorũ moraliũ triplex gradus. *Leuit. 19.* *Leuit. 19.* *Deut. 24.* *Leuit. 18.* *Deut. 18.* *Deut. 33.* *Exod. 23.* *Leuit. 19.*

C

Ver. 7. DE INDISPENSABILITATE PRAECEPTORVM MORALIVM.

1.2.q.100. art.8. *Pſal. 118.* *Circa moralia præcepta non cadit diſpenſatio ſtante materia.*

PRæcepta moralia, præcipuè decem quæ in decalogo continentur, dicuntur à Pſalmographo, mandata, quæ Deus mandauit cuſtodiri nimis. Vnde ait: Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis, propter indiſpenſabilitatem: quia circa ea non cadit licita diſpenſatio. Cuius quidẽ ratio eſt, quia tũc in ipſis præceptis cadit & licitè fieri poteſt diſpenſatio, quãdo occurrit ac ſuperuenit aliquis particularis caſus, in quo ſi verbum legis obſeruaretur, cõtrariaretur intentioni legislatoris: ſed nullus talis poteſt occurrere in decem præceptis decalogi, inquantũ moralia ſunt: igitur, &c. Minor patet: Quia intentio cuiuslibet legislatoris ordinatur primò ad bonum commune: Secundò ad ordinem iuſtitiæ & virtutis, ſecundum quem ordinem bonum commune conſeruatur, & ad ipſum peruenitur. Ergo ſi aliqua præcepta deotur, quæ contineant ipſam conſeruationem boni communis, vel ipſum ordinem iuſtitiæ & virtutis: huiuſmodi præcepta continent veram intentionem legislatoris. Et ideo non poteſt ſuperuenire caſus, in quo ſi ſeruentur verba legis, contrarietur intẽtioni legislatoris. & ideo talia ſunt indiſpenſabilia, puta ſi poneretur hoc præceptum in aliqua communitate, quod nullus deſtrueret rempublicam, vel nullus proderet ciuitatem hoſtibus, ſiue quòd nullus faceret aliquid iniuſtè vel malè. Iſta præcepta eſſent indiſpenſabilia. quia non poteſt ſubeiſſe cauſa diſpenſationis. Sed præcepta decalogi ſunt huiuſmodi: igitur ſunt indiſpenſabilia, quantum ad rationem iuſtitiæ quam continent: quia præcepta primæ tabulæ continẽt ordinem ad ipſum bonum commune, & finale quod eſt Deus: & præcepta ſecundæ tabulæ continent ordinem iuſtitiæ inter homines obſeruandæ, vt nulli fiat indebitum. ¶ Sunt tamen diſpenſabilia, quantum ad determinationem & applicationem ad ſingulares actus, vt ſcilicet hoc ſit homicidium, vel furtum, vel adulterium, aut nõ, ſiue ſecundum materiã. Hoc quidem eſt mutabile authoritate diuina, in his ſcilicet quæ à ſolo Deo ſunt inſtituta, vt in matrimonio aut aliis huiuſmodi. Et ideo vbi Deus præciperet Sorti occidere Platonem, iam non eſſet homicidium, cùm fiat authoritate publica. Et cùm Deus qui eſt omnium dominus, mandauit filiis Iſraël vt ſpoliarent Ægyptios, non erat furtum: quia non erat acceptio rei alienæ inuito domino. Et cùm præcepit Oſeæ accipere vxorem fornicariam, vel mulierem adulteram: Oſeas ad eam accedens, non eſt mœchatus neque fornicatus, quia acceſſit ad eam quæ ſua erat ſecundum mandatum diuinum. Ideo communiter dicitur quòd Deus poteſt mutare materiam præceptorum: ſed manente materia nõ poteſt diſpenſare, quia non poteſt negare ſeipſum, vt habetur. 2. Timot. 2. Negaret autem ſeipſum, ſi ordinem iuſtitiæ ſuæ infringeret, cùm ipſe ſit ipſa iuſtitia. Ideo in hoc Deus diſpenſare non poteſt, vt homini

Filii Iſraël ſpoliando Ægyptios non peccauerunt. *Deus poteſt mutare materiam præceptorũ moralium.*

D

mini liceat inordinatè ſe habere ad Deum, vel non ſubiici ordini iuſtitiæ eius. In his autem quæ commiſſa ſunt hominum iuriſdictioni, quantum ad hoc homines gerũt vicem Dei. Ideo poſſunt diſpenſare in voto & iuramento, pro quanto ſuperueniunt contractui humano, ſuper quo data eſt poteſtas hominibus: ſed quantum ad alia non eſt data poteſtas. ¶ Nec obſtat quod habetur.1. Macha.2. Et cogitauerunt illa die dicẽtes, Omnis homo qui venerit ad nos in bello, die Sabbatorum, pugnemus aduerſus eum. Quia illa excogitatio magis fuit interpretatio præcepti quàm diſpenſatio. Non enim intelligitur violare Sabbatum, qui facit opus quod eſt neceſſarium ad ſalutẽ humanam: ſicut dominus probat, Mat.12. Inquantum verò hoc præceptum eſt cæremoniale, prout ſignificabat quietem domini in ſepulchro, eſt mutabile, & mutatum fuit tempore Apoſtolorum, vt patet Apoc.1. Fui in ſpiritu in Dominica die.

Ver. 8. DE PRAECEPTIS CAEREMONIALIBVS.

A PRæcepta cæremonialia ſunt præcepta determinatiua præceptorum moralium ordine ad Deum, 1.2.q.101.
quibus ordinatur homo ad cultum Dei, iuxta illud Exod.18. Eſto populo in his quę ad Deum per- art.1.
tinent, oſtendaſque populo cæremonias ritumque colendi, hoc eſt honorandi. Homo autem ordina- *Præcepta*
tur in Deum non ſolùm per actus interiores, qui ſunt credere, ſperare, & amare, quę pertinent ad præ- *cæremonia-*
cepta moralia, ſed etiam per exteriora quædam opera, quibus homo Deum honorando, ſe ſeruum & *lia quid.*
ſubditum eius profitetur, vt oblationes, decimas, hoſtias, & ſacrificia offerendo, & ſacramenta ſuſci-
piendo. Hæc præcepta Cæremonialia dicebantur plerunque iuſtificationes. Vnde de Zacharia & Eli- *Luc.1.*
zabet dicitur, quòd erant ambo iuſti, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini.
Iſte cultus vocabatur cæremonia, quaſi munera, hoc eſt dona Cereris, quæ dicebatur dea frugum (vt
quidam dicunt) eò quòd primò de frugibus oblationes Deo offerebantur, vt habetur Gene.4. vel (ſi-
cut refert Val. Max.) nomen cęremoniæ introductum eſt ad ſignificandum cultum diuinum apud La- *Cæremoniæ*
tinos, à quodam oppido iuxta Romam, quod Cære vocabatur: eò quòd Roma à Gallis capta, illuc ſa- *nomen vnde*
cra Romanorum adducta ſunt, & reuerentiſſimè habita. Reſolutoriè ergo ſequitur quòd cæremonia- *ortum eſt.*
lia ſunt præcepta quæ pertinent & ordinant ad cultum Dei.

Ver. 9. DE CAVSIS ET RATIONIBVS PRAECEPTORVM CAEREMONIALIVM.

B PRecepta cæremonialia (vt dictum eſt) diſtinguũtur à moralibus. Quia moralia cùm ex dictamine 1.2.q.102.
rationis procedant, ſecundum naturam ſuam habẽt rationabiles cauſas & rationes. Cęremonialia *Cæremonia-*
autem hoc non habẽt ex natura ſua, cùm ſint indifferẽtia, ſed ex vi inſtitutionis & in ordine ad aliud *lia & mora-*
quia. ſ. ſunt à Deo inſtituta, & quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Ad hoc autẽ ꝙ aliqua ſint ordinata, duo *lia quomodo*
requiruntur: primò ꝙ ordinentur ad debitum finem, qui eſt principium totius ordinis in rebus agen- *differunt.*
dis. Ea enim quæ eueniũt præter intentionè finis, vel quæ ſerio non fiunt, ſed ludo, dicimus eſſe inor- *Rom.13.*
dinata. Secundò, requiritur ꝙ id quod eſt ad finem, ſit proportionatum fini. Ex hoc ſequitur ꝙ ratio
eorum quæ ſunt ad finem, ſumitur ex fine: Sicut ratio diſpoſitionis ſerræ ſumitur ex ſectione, quæ eſt
finis eiuſdem. Finis autem præceptorum cæremonialium eſt duplex. ſ. cultus Dei, & figura Chriſti: 2.*Phy.*
quis ordinabantur ad cultum Dei, & ad figurãdum Chriſtum, ac etiam verba prophetarum. Et ſic re-
ſpiciebant præſens tempus, quantum ad cultum: reſpiciebant etiam futurum, ſecundum figuram fu-
turorum, vt D. Hierony. dicit. Et ideo cauſæ & rationes cæremonialium veteris legis dupliciter acci- *ſuper Oſeam*
pi poſſunt: vno modo ex parte cultus diuini qui erat tempore illo obſeruandus. Et rationes illæ ſunt
literales, ſiue pertineant ad vitandum idololatriæ cultum, ſiue ad rememorandum aliqua Dei benefi-
cia, ſiue ad inſinuandam excellentiam diuinam, vel etiam ad deſignandam diſpoſitionem mentis, quæ
tunc requirebatur in colentibus Deum. Alio modo poſſunt eorum rationes aſſignari, ſecũdum quod
ordinantur ad figurandum Chriſtum: & ſic habent rationes figurales & myſticas, ſiue accipiantur ex
ipſo Chriſto & Eccleſia, quod pertinet ad allegoriam, ſiue ad mores populi Chriſtiani, quod pertinet
ad moralitatem, ſiue ad ſtatum futuræ gloriæ, prout in eam introducuntur per Chriſtum, quod perti-
net ad anagogiam. ¶ Ex his ſequitur ꝙ ſacra ſcriptura habet plures ſenſus. Vnde D. Grego. Sacra ſcri- 15.*Moral*
ptura ipſo locutionis ſuæ more alias ſcripturas tranſcendit: quia vno eodemque ſermone dum narrat
geſtum, prodit myſterium: Quia author ſacræ ſcripturæ eſt Deus, in cuius poteſtate eſt vt non ſolùm
voces ad ſignificandum accommodet, quod etiam homo facere poteſt: ſed etiam res ipſas in curſu
ſuo ordinet, vt ex eis aliæ ſignificationes & ſenſus accipi poſſint. Et ideo cùm in aliis ſcientiis ſolę vo-
ces ſignificent, & in ſacra ſcriptura res ipſæ, eſt proprium ſacræ ſcripturæ plures ſenſus habere. D. Hie- *Propriũ ſa-*
rony. in prologo Bibliæ loquens de Apocalypſi, dicit: In verbis ſingulis multiplices latent intelligen- *cræ ſcriptu-*
tiæ. Et Daniel: Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia. Ad cuius ampliorem intelligentiam, *ræ quid.*
notanda ſunt quæ D. Thom. ſuper illud Gallat.4. Quæ ſunt per allegoriam dicta, dicit. *Dan.12.*

Ver. 10. DE SENSIBVS SACRAE SCRIPTVRAE.

SEnſus ſacrę ſacripturæ communiter à doctoribus aſſignãtur quatuor, ſcilicet literalis, allegoricus,
C anagogicus, & moralis. Hæc diuiſio ſumitur ex D. Auguſt. in.1. ſuper Gen. ad literã, vbi ait: In om- 1.p.q.1.art.
nibus libris ſanctis oportet conſpicere quæ ibi æterna intuentur, quæ facta narrantur, quæ futura præ- 9.& 10.
nunciantur, & quæ agenda præcipiuntur. Primum pertinet ad ſenſum anagogicum, ſecundum ad hi- *Senſus ſa-*
ſtoricum & literalem, tertium ad allegoricum, & quartum ad moralem. Sẽſus literalis qui ab aliis di- *cræ ſcriptu-*
citur hiſtoricus, eſt ſignificatio qua voces ſignificant res. Sed quia voces ſignificant aliquid propriè, *ræ quatuor*
ſcilicet illud ad quod ſunt impoſitæ ad ſignificandum, & aliquid metaphoricè & tranſumptiuè pro-
pter aliquam ſimilitudinem proprietatis vel conuenientiæ: ideo ſenſus ſiue ſignificatio ſignificans ſi- *Senſus lite-*
ue ſecundum proprietatem locutionis, ſiue ſecundum metaphoram, in ſacris ſcripturis dicitur litera- *ralis quid.*
lis. vtroque enim modo ſcriptura vtitur. Exemplum primi: cùm dicitur, Et Dominus quidem Ieſus *Mar.vlti.*
poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum. Exemplum.2. cùm ſequitur, Et ſedet à dextris Dei:
Deus enim non habet dexterã neq; ſiniſtram cũ non ſit corporalis. Sed quia dextra manus eſt potior: *Senſui lite-*
tranſumptiuè ſignificat potiora bona Dei, in quibus Chriſtus ſedet, hoc eſt requieſcit. Et cum ſenſui *rali nõ ſubi-*
literali ſacræ ſcripturæ non poſſit ſubiici falſum, ſicut nec fidei: ſequitur quòd quandocunque veri- *citur falſũ.*

tas locutio ois non poteſt ſaluari ſecundum propriam ſighificationem terminorum, vt in exemplo dato: tunc illa ſignificatio qua voces ſignificant res, non eſt ſenſus literalis: ſed dicitur ſenſus literæ, & *Senſus literæ quid.* ſenſus grammaticalis: qui & ſi ſit congruus, tamen aliquando eſt falſus, quando repugnat veritati ſententiæ, vel aliis paſſibus ſacræ ſcripturæ, aut etiam his quæ per Eccleſiam ſunt determinata eſſe de fide. ¶ Ex his apparet quòd ſub ſenſu literali cõtinetur ſenſus methaphoricus, qui eſt circa dictiones: & *Mar.4.* parabolicus, qui eſt circa ſententias, frequens in ſacris literis, quæ ſæpe vtũtur metaphoris & parabolis: Chriſtus etiam metaphoris vtebatur, & in parabolis loquebatur ad eos, non tantum delectandi gratia vt poëtæ, ſed propter vtilitatem vel neceſſitatem conditionatam, ſcilicet vt facilius intelligerent & retinerent. *Cur Chriſtus parabolis vſus eſt.* Quia cùm omnis noſtra cognitio ortum habeat à ſenſu, neceſſe eſt homini vt per ſenſibilia ad intelligibilia ducatur. Vſus eſt etiam parabolis, vt tolleretur ſuperbiẽdi occaſio, dum homo difficulter veritatem capere poteſt. Præterea ad excitandum attentionem. Ad ea enim quæ ſunt *Eſa.6.* difficilia maior requiritur intentio. Inſuper ad occultationem ſactorum myſteriorum ipſis incredu- *M.at.7.* lis, Vnde Chriſtus. Vobis datum eſt noſſe regnum Dei, illis autem qui foris ſunt, in parabolis: vt videntes non videãt, & audientes nõ intelligant, nequando conuertantur & dimittãtur eis peccata, vt *In epiſtola ad Titum.* prędixerat Eſa. Vlterius occultatio parabolarum & figurarum etiã vtilis eſt ad tollendum faſtidium, & ad exercitium ſtudioſorum, & euitandum irriſiones infidelium. ideo dicitur, Nolite ſanctum dare canibus. *Parabolæ quomodo ſunt intelligendæ.* Et ob eam cauſam omnes formæ ſacramentorum (vt D. Dionyſius ait) non fuerunt ſcriptæ in ſacris literis: ſed per traditionem Apoſtolorum & maiorum ad nos deuenerunt. D. Dionyſius monebat Titum vt ſancta ab immundis incontaminata ſeruaret. ¶ Parabolæ autem non ſunt intelligendæ ſecũdum ſenſum literæ ſiue grammaticalem, ſed ſecundum ſenſum quem author parabolæ inten- *In li. de vlt. Præcep.* dit. Nec eſt neceſſe quo ad omnia ſecundum rigorem terminorum ſimilitudinem accipere, vt dicit *Hiſtoria quid.* D. Chryſoſto. aliàs parabola de filio prodigo veritatem non contineret. D. Auguſtinus dicit quòd ſacra ſcriptura, quæ vetus teſtamentum vocatur, quadrifariam traditur, ſcilicet ſecundum hiſtoriam, ſe- *Etymologia quid.* cundum etymologiam, ſecundum analogiam, & ſecundum allegoriam. Ex quibus tria prima pertinent ad ſenſum literalem. Hiſtoria eſt (vt idem exponit) cùm ſimpliciter aliquid proponitur. Etymo- *Analogia quid.* logia verò, cùm dicti cauſa aſſignatur. Sicut cùm Dominus aſſignauit cauſam quare Moyſes permiſit facultatem repudiandi vxores, ſcilicet propter duritiam cordis ipſorum, Matth. 19. Analogia verò eſt, cùm veritas vnius ſcripturę oſtenditur veritati alterius non repugnare: Sola autem allegoria inter illa quatuor pro tribus ſpiritualibus ſenſibus ponitur. Et ideo poteſt formari alia diuiſio ſenſuum bimembris: Senſuum ſacræ ſcripturæ quidam eſt literalis, quidam ſpiritualis, vterque ſubdiuiditur: literalis in quatuor, quia quidam eſt hiſtoricus, alius etymologicus, alius analogicus, alius parabolicus. Spiritualis ſubdiuiditur in tres, ſcilicet in allegoricum, anagogicum, & moralem. ¶ Quantum ad ſen- *12. Confeſ.* ſum literalem dicit D. Tho. poſt D. Aug. ꝙ non eſt inconueniens eandem ſcripturam ſeu eandẽ ſen- *Eadem ſententia plures ſenſus literales habet.* tentiam ſcripturæ habere plures ſenſus literales: Quia ſenſus literalis eſt, quem author ſcripturæ intendit: Sed author ſcripturæ ſacræ eſt Spiritus ſanctus, vt habetur. 2. Petri. 2. Spiritus autem ſanctus cũ ſit Deus, omnia ſimul ſuo intellectu comprehendit: & per conſequens in vna ſcriptura poteſt ſimul multa intendere, quæ nos vnico ſenſu ſeu ſententia non poſſumus explicare. Et ſic erunt plures ſenſus quo ad obiecta, & quo ad nos qui nõ poſſumus plura intelligere. Nec pluralitas horum ſenſuum, ſiue literaliũ, ſiue ſpiritualium, facit æquiuocationem aut aliam ſpeciẽ multiplicitatis quæ pariat con- *Cõtra Vincent. Dona.* fuſionem, fallaciam, aut deceptionẽ, ſiue quæ impediat efficaciam oſtendendi veritatẽ: Quia ſunt ſubordinati, & vnus ab alio pendet, vt D. Auguſt. ait contra Vincentium Donatiſtam ¶ D. Dion. in Epiſtola ad Titum dicit quòd ſymbolica theologia (hoc eſt quæ ex ſimilibus procedit) non eſt argumentatiua, hoc eſt non efficaciter cõcludit. Nec per hoc aliquid authoritatis deperit ſacræ ſcripturæ: quia nihil neceſſarium cõtinetur ſub aliquo ſpirituali ſenſu, quod ſacra ſcriptura alicubi nõ manifeſtè tra- *Gal.4.* dat per ſenſum literalem. Ideo ſpiritualis expoſitio dicitur habere fulcimẽtum ab aliqua literali. Nec *Mat.21.* obſtat ꝙ Apoſtolus argumentatur à ſenſu allegorico: quia ſenſus allegoricus eſt literalis, cùm inten- *Pſal.117.* ditur ab authore ſcripturæ, prout in loco allegato D. Pau. qui habebat ſpiritũ authoris ſcripturæ, declarauit, & Chriſtus cùm dixit: Nunquã legiſtis in ſcripturis, Lapidẽ quem reprobauerũt ædificantes hic factus eſt in caput anguli? arguit à ſenſu allegorico. Et licet omnes ſenſus ſacræ ſcripturæ tam literales quàm ſpirituales, ſint à Deo intenti: nõ tamẽ æquè principaliter, ſicut ſenſus literalis, ſuper quo (vt dictum eſt) fundantur alii. Ideo ordine quodam ſunt intenti. Si inferatur: ergo ex aliis ſenſibus po- *Rom.15.* teſt trahi efficax argumentum, ex quo intenti ſunt à Deo. Dicendum eſt hoc locum habere quando fulciuntur ex alio loco ſcripturæ ſenſu literali, vel quando coincidunt cum eo, vt in Canticis. Si quæratur, quãdo aliqua ſcriptura habet plures ſenſus literales, quis eorum erit principaliter intentus? Poteſt dici quòd vterque, vel quòd ille ſenſus literalis eſt principalius intentus, qui eſt de neceſſarioribus & propinquioribus fini ſcripturæ, qui eſt ſalus animarum, iuxta illud. Quæcunque ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.

Senſus literalis in quo cognoſcitur. Sed difficultas non modica eſt: Quomodo cognoſcemus de aliquo ſenſu ſeu expoſitione ſcripturæ quòd ſit ſenſus literalis? Quia quilibet dicere poterit expoſitionem ſuam eſſe ſenſum literalem ſiue germanum, vt Lutherani & alii hæretici dicunt. Dicendum quòd hóc faciliter cognoſci poterit ex compatibilitate: Quia cùm ſenſus literalis ſit à Spiritu ſancto, qui non eſt Deus diſſenſionis aut diuiſionis, ſed pacis & vnitatis: conſequens eſt quòd ſi diuerſæ expoſitiones ſe compatiantur adinuicem, poſſunt dici ſenſus literales. & talis multitudo expoſitionum vtilis eſt ad exercitium ſtudioſorum. Si verò diuerſæ expoſitiones non ſe compatiantur adinuicem, vel repugnant, aut altera illarum repugnat aliis paſſibus ſacræ ſcripturæ, vel determinationi Eccleſiæ, nõ eſt ſenſus literalis ſiue germanus, ſed diabolicus, qui poteſt refelli ex aliis paſſibus ſacræ ſcripturæ, & præcipuè per determinationẽ Ec- *Allegoria dupliciter accipitur.* cleſiæ catholicæ, quæ errare non poteſt in fide aut bonis moribus, hoc eſt in iudicio & determinatione fidei & credendorum, nec etiam in iudicio & determinatione bonorum morũ, cùm regatur à Spiritu ſancto, vt dictum eſt cùm de fide ageretur. Allegoria (vt ex prædictis patet) dupliciter accipi po- teſt:

teſt: vno modo communiter pro quolibet myſtico ſeu ſpirituali ſenſu aut intellectu ſcripturæ. Et ſic
Allegoria eſt tropus ſiue modus loquendi, quo aliquid dicitur, & aliud intelligitur. Et dicitur ab Al-
los, quod eſt alienum, & goge, ductio, quaſi in alienum intellectum ducens. Secundò ſpecialiter, pro
vno tantum ſenſu ex tribus ſenſibus ſpiritualibus ſiue myſticis, qui pendent ex ſenſu literali. Quia (vt
dicit Apoſtolus) Omnia in figuram contingebant illis: ideo lex vetus erat figura nouæ, & eorum quę *1.Cor.10.*
debebãt eſſe in noua. Et ſecundum D. Dionyſium, Lex noua eſt figura futuræ gloriæ: & ea quæ geſta
ſunt à capite & membris eius, ſunt exempla eorum quæ nos facere debemus. Quæcunque enim ſcripta *In li. de cœ-*
ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. Ea verò quæ nunc fiunt in Eccleſia, ſunt repræſentatio præ- *leſti hier.*
teritorum, & figura eorum quæ erunt vel fient in patria. ¶ Ex præmiſſis faciliter poteſt haberi defini- *Rom. 15.*
tio omnium ſenſuum ſpiritualium. Senſus Allegoricus dicitur, cùm ea quæ ſunt veteris legis, ſignifi- *Senſus Al-*
cant & applicantur ad ea quæ ſunt nouæ legis, ſcilicet ad Chriſtum & Eccleſiam. Senſus Anagogi- *legoricus.*
cus dicitur cùm ea quæ in Chriſto, vel quæ per Chriſtum & Eccleſiam militantem ſiue per nouam *Senſus Ana-*
legem facta ſunt, ſignificant & applicantur ad ea quæ erunt in patria ſiue in æterna gloria. Senſus Mo- *gogicus.*
ralis ſiue Tropologicus eſt, cùm ea quæ à Chriſto vel per Chriſtum facta ſunt, ſignificant ſeu repræ- *Senſus mo-*
ſentant & applicantur ad ea quæ nos agere debemus. ¶ Notandum tamen quòd omnes prædicti qua- *ralis.*
tuor ſenſus in eadem ſentẽtia ſcripturæ inueniri poſſunt, vt in hac: Fiat lux: ſi intelligatur de luce cor- *Gen. 1.*
porali, eſt ſenſus literalis: ſi verò de Chriſto, & exponatur, Fiat lux, hoc eſt naſcatur Chriſtus, qui eſt *Ioan. 1.*
lux vera quæ illuminat omnẽ hominẽ venientem in hunc mundũ, eſt ſenſus allegoricus: ſi verò ſigni-
ficet lumen æternæ gloriæ & lucem inacceſſibilem, & exponatur, Fiat lux, hoc eſt per Chriſtũ intro-
ducamur ad cœleſtem gloriã, eſt ſenſus anagogicus: ſed ſi exponatur, Fiat lux, hoc eſt per Chriſtũ illu-
minemur in intellectu, & inflãmemur in affectu & volũtate, eſt ſenſus moralis ſiue tropologicus. Nõ
eſt tamen neceſſe in omnibus ſententiis ſacrę ſcripturæ hos quatuor ſenſus inueniri, ſeu omnes ſenten- *Quolibeto*
tias ſecundum quemlibet quatuor ſenſuum exponere & interpretari: ſed aliquando ſecundum vnum *7. art. 15.*
tantum, aliquando ſecundum duos, aliquando ſecundum tres, & aliquando ſecundum omnes. *ad. 5.*

Ver. 12. DE CAEREMONIIS ANTIQVAE LEGIS.

A CÆremoniæ antiquæ legis (vt dictum eſt) ordinabantur in cultum Dei, & ad figurãdum Chriſtũ: *Ceremonia-*
& diuidebantur in quatuor, ſcilicet ſacrificia, ſacramẽta, ſacra, & obſeruantias. Sacrificia diceban- *rum qua-*
tur oblationes, quas homo ex rebus ſibi à Deo datis, quaſi in aliquod ſacrum quod inde fieri debebat, *tuor ſpecies*
offerebat Deo, tanquam primo principio, recognoſcendo ſe omnia habere ab eo. ſecundum quod di-
cit Dauid, Tua ſunt omnia, & quę de manu tua accepimus, dedimus tibi. Ideo in oblatione ſacrificio- *1. Para. 29.*
rum proteſtabatur homo, quòd Deus eſſet primum principium creationis omniũ rerum, & vltimus
finis earum, ad quem omnia eſſent referenda. Et ſic ſacrificiũ dicitur omnis oblatio, quæ offertur Deo
in recognitionem ſupremi dominii, vt ſolutio decimarum & primitiarum. ¶ Ex quo patet ꝙ qui no- *Sacrificium*
lunt decimas aut primitias debitas ſoluere, aut eas defraudant, vidẽtur negare ſupremũ dominiũ Dei, *quid.*
& omnia procedere ab ipſo. ideo caueant ne eis cõtingat ſicut Cain. ¶ Sacrificium in lege antiqua erat
triplex. ſcilicet holocauſtum, hoſtia pro peccato, & hoſtia pacifica. Holocauſtum erat ſacrificiũ quod *Gen. 4.*
offerebatur Deo, ſpecialiter ad reuerentiam maieſtatis ipſius, & ad amorem bonitatis eius: & totum *Sacrificium*
comburebatur. Ideo dicebatur holocauſtum, quaſi totum hauſtum & incenſum. Et ſignificabat ſacri- *triplex.*
ficium Chriſti, qui totum ſe obtulit Deo patri pro nobis. Huic ſacrificio ſuccedit in noua lege pro- *Holocauſtũ*
feſſio religionis approbatæ, quæ poteſt dici holocauſtum, quia totus homo offert ſeipſum Deo, nihil *Hoſtia pro*
ſibi reſeruans. Hoſtia pro peccato erat ſacrificium quod offerebatur Deo, vt remitteret peccata: & vo- *peccato.*
cabatur ſacrificium remiſſionis, & hoſtia pro peccato. Occidebatur enim animal, & effundebatur ſan-
guis illius coram arca Domini: & vna pars comburebatur, & alia erat ſacerdotis. Per huiuſmodi ſan-
guinis effuſionem & occiſionem proteſtabantur offerentes, quòd erant digni effundere propriũ ſan-
guinem, & occidi, ſicut animal illud occidebatur. Sic ſe recognoſcentes peccatores, veniam precaban-
tur. Quemadmodum illi qui cum corda in collo veniam petũt à rege. Comburebatur vna pars, quia
fiebat in honorem Dei: ſeruabatur alia ſacerdotibus, ad ſignificandum quòd expiatio peccatorum fit *Victima*
à Deo per miniſterium ſacerdotum. Hoc ſacrificium alio nomine vocabatur victima, quæ etiam ali- *quid.*
quando dicitur de holocauſto cum determinatione: & ſignificabat etiam ſacrificium Chriſti, qui ſe
obtulit pro nobis hoſtiam Deo patri, & effudit ſanguinem pro peccatis noſtris. vnde Ephe. 5. Chri-
ſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo patri, in odorem ſuaui-
tatis. Loco huius ſacrificii ſuccedit in noua lege ſacramentũ pœnitentiæ, in quo quis effundit ſangui-
nem peccatorum ſuorum, confitendo: & occiditur, & quaſi in partes minutas diuiditur per contritio-
nem. ¶ Hoſtia pacifica erat ſacrificium quod offerebatur Deo pro gratiarum actione, vel pro ſalute & *Hoſtia pa-*
proſperitate offerentium, ex debito beneficii accepti vel accipiẽdi. Et erat communiter de rebus ari- *cifica.*
dis & odoriferis: & vna pars incendebatur, quia fiebat in honorem Dei: Alia pars cedebat in vſum ſa-
cerdotum: & tertia pars in vſum offerentium. ad ſignificandum quòd ſalus hominis procedit à Deo,
mediantibus miniſtris, & cooperantibus hominibus qui ſaluantur. Huiuſmodi ſacrificium figurabat
ſacrificium Chriſti, qui reddidit Deo gratias pro nobis, & ſe obtulit in odorem ſuauitatis. In huius lo-
cum ſuccedunt in noua lege orationes, & gratiarum actiones, & omnia quę ad huiuſmodi ordinãtur.
Horum ſacrificiorum rationes vide apud D. Thom. De oblatione ſacrificiorum in noua lege, dictum
eſt ſuprà c. 5. §. 5. ver. 13. ¶ Sacramenta in antiqua lege propriè dicebantur ſigna, quæ adhibebantur Dei
cultoribus ad quandam conſecrationem, per quam, ſcilicet quodam modo deputabantur ad cultum
Dei. Et quia diuinus cultus generaliter pertinebat ad totum populũ (cùm totus populus haberet co-
lere & honorare Deum) ſpecialiter tamen pertinebat ad ſacerdotes, & leuitas, qui erant miniſtri diui-
ni cultus. Ideo quædam ſacramenta pertinebant ad totum populum, quædam verò ſpecialiter ad mi-
niſtros. Et circa vtroſque tria erant neceſſaria: Quorum primum erat inſtitutio in ſtatu colendi Deum:
& hæc fiebant per circunciſionem, quo ad omnes maſculos, ſine qua nullus maſculus admittebatur ad
aliquod legalium: quantum ad ſacerdotes autem per conſecrationem. Secundò requirebatur vſus eo-

1.2.q.102. rũm quæ pertinebant ad diuinum cultum. & ſic quantum ad omnes erat eſus Agni paſchalis cum cer
art.3. tis ſolennitatibus. Ad hoc ſacramentum nullus incircunciſus admittebatur, vt patet Exod. 12. Quo ad
c.5 § 5. ſacerdotes verò erat oblatio victimarũ & eſus panum propoſitionis & aliorũ, quæ ſacerdotũ vſibus
ver.13. erant deputata. Tertio requirebatur remotio immundiciarum. Et ſic quantum ad populum erant in-
1.2.q.102. ſtitutæ quædam purificationes & expiationes à quibuſdam immundiciis. Quantũ verò ad ſacerdotes
art.5. & leuitas, inſtituta erat ablutio manuũ & pedum & raſio pilorum, horũ rationes vide apud D. Tho.
Sacra. Sacra in antiqua lege dicebantur, aliqua ſpecialiter cũ benedictione & ſolennitate deputata ad cul-
tum & honorem Dei, vt feſta Tabernaculorum, ſpecialia vaſa, ſpeciales miniſtri, & ſpecialis locus.
Deuter. 12. Ad locum quem elegerit Dominus Deus veſter, venietis, & offeretis holocauſta & victi-
mas veſtras. Item altare Exod. 22. Altare de terra facietis mihi. & Exod. 27. Facies altare de lignis ſe-
thin. Et Exod. 30. Facies altare ad adolendum thymiamata, horum rationes vide apud D. Thomam.
1.2.q.102. Obſeruantiæ cæremoniales in veteri lege, erant quædam ordinata in ſingulari conuerſatione, quòd
art.4. ſcilicet certis veſtimentis vterentur, & quòd à certis cibis abſtinerent. Leuit. 19. Non inductur vir ve
1.2.q.102. ſte muliebri: & quòd vterentur fimbriis. Et aliqua alia obſeruabãt circa cartas, ſemina, animalia mor-
art.6. tua vel infirma: quorum rationes explicat D. Thom.

Ver. 12. DE PRAECEPTIS IVDICIALIBVS.

Præceptorũ iudicialium quatuor ordines. PRæcepta iudicialia veteris legis erant præcepta determinatiua præceptorum moraliũ, quibus ho- B
mo ordinabatur ad alios homines: & reducuntur ad quatuor ordines. Primus ordo continet præ-
cepta pertinentia ad inſtitutionem principum: Secundus ad conciues adinuicem circa emptiones &
venditiones, iudicia & pœnas: Tertius ad extraneos, puta de bellis cõtra hoſtes, & de ſuſceptione pe-
regrinorum & alienigenarum: Quartus eſt de pertinentibus ad domeſticam conuerſationem: ſicut de
1.2.q.105. ſeruis, vxoribus, & filiis. horum rationes explicat D. Thom. ¶ Ex his patet quod duplex eſt differen-
art.4. tia inter præcepta Moralia ex vna parte, & Cæremonialia & iudicialia ex alia. Prima, quia præcepta
moralia ſe habebãt vt determinabilia & cõmunia. Cęremonialia verò & iudicialia tãquam determi-
nationes & declarationes moraliũ. Cęremonialia determinant & declarãt moralia in ordine ad Deũ,
1.2.q.104. & iudicialia in ordine ad proximũ. Quæ autẽ & quot ſint præcepta iudicialia, & ad quid, & quomo-
do ordinentur, & rationes illorũ vide apud D. Tho. Secunda differentia eſt, quia moralia habẽt vim
& efficiam obligandi, ex ſua natura, ſecluſa quacunq; exteriori inſtitutione & ordinatione. Cæremo-
nialia autem & iudicialia non habẽt ex natura ſua vim obligãdi, ſed ex inſtitutione diuina: quia ante
inſtitutionem erant indifferentia, & non referebat an ſic vel ſic coleretur Deus, vel an ſic aut ſic iudi-
cia procederent. Vnde in lege naturæ aliis ſacrificiis voluntariis vtebãtur, vt patet de Melchiſedech,
Gen. 14. qui obtulit panem & vinum: erat etiam alia politia ritusq; iudicandi. Alia & tertia differentia eſt quã
tum ad durationem, de qua dicendum eſt.

Ver. 13. DE DVRATIONE LEGALIVM.

CVm præcepta moralia ſint legis naturalis, & ſequantur naturam: ideo manente natura manẽt. Et C
quia anima in qua fundantur, eſt incorruptibilis: ideo ſemper manent in ea habitualiter, ſaltem
in ſindereſi, quæ eſt origo omnium præceptorũ moralium: quanuis aliqua materia ſiue obiectũ circa
quod exerceri poſſunt in via, non maneat eodem modo in patria. Cæremonialia autẽ præcepta & iu-
dicialia non ſequuntur naturam hominis, cùm non fuerint à principio naturæ data: ſed ſequuntur in-
tentionem Dei inſtituentis. Ideo tantum debebant durare, quantum Deus intendebat illa duratura.
Intendebat autem Deus ea in ſe duratura, donec per Chriſtum eſſent impleta. Vnde dicebat. Mat. 5.
Non veni ſoluere legem aut prophetas, ſed adimplere. Et ideo cùm Chriſtus in paſſione cuncta ad-
Ioan. 19. impleſſet, clamauit, Conſummatum eſt, ſcilicet antiquum teſtamẽtum & eius virtus. Ideo ab eo tem-
pore legalia ceſſauerunt, & fuerunt mortua. ¶ Nec obſtat quòd Exod. 12. datus fuit cultus ſempiter-
nus: & Exod. 28. Lex dicitur legitimum ſempiternum: & Baruch 3. Hic eſt liber mandatorum Dei, &
lex quæ eſt in æternum: Poteſt enim dici quòd æternum non accipitur ibi abſolutè, ſed pro longiſſi-
Lex vetus quomodo erat in æternum duratura. mo tempore, prout Pſalm. 9. Dominus regnauit in æternum & vltra. vel dicendum eſt, ſecundum D.
Thom. quòd Lex vetus dicitur in æternum duratura, quantum ad moralia quidem ſimpliciter & ab-
ſolutè: quantum ad cæremonialia ſecundum quid, quantum ad veritatem per eam præfiguratam.
Cæremonialia & iudicialia non fuiſſent in ſtatu innocentię: quia tunc cultus Dei fuiſſet ſpiritualis
& interior. Verùm poſt peccatum Adæ. inſtinctu quodam diuino, ex quadam priuata lege inducebã-
1.Cor. 10. tur homines ad aliquem certum modum colendi Deum, qui eſſet conueniens interiori cultui, & vt
congrueret ad ſignificandum Chriſti myſteria, quæ figurabantur per alia eorum geſta, ſecundũ illud,
Omnia in figuram contingebant illis. Habebant etiam quædam iudicialia, non tamen authoritate le-
Eccleſia incœpit ab Abel. gis diuinæ inſtitura, ſed ratione hominũ ordinata. Vnde veriſimile eſt Adam (qui diuina ſcientia prę-
ditus erat) docuiſſe filios ſuos offerre ſacrificia ad expiationem originalis & aliorum peccatorũ, præ-
cipuè Abel, à quo ſecundum D. Auguſt. incœpit Eccleſia, quę ſignis viſibilibus & exterioribus fidem
Gen. 8. proteſtatur. Vnde legimus Gen. 4. quòd Abel obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorũ
Gen. 17. munera Domino: & Cain de fructibus terræ. Noë etiam obtulit holocauſta, & Abraham accepit mã-
Gen. 14. datum circunciſionis, & obtulit holocauſta, Gen. 22. Sacerdotium etiam erat ante legem: nam Melchi
Primogeniti in lege naturæ erant ſacerdotes. ſedech erat ſacerdos Dei ſummi. Et colentes Deum ſecundum humanam determinationem, dignita-
tem ſacerdotalem attribuebant primogenitis, dicebaturq; benedictio primogenitorum. Vnde Eſau
qui hac priuatus eſt, nõ legitur ſacrificia obtuliſſe. Et ex geſtis & factis antiquorũ elici poteſt, quòd
primogenitis hoc competebat, præcipuè ex benedictione, quam Iſaac dedit Iacob, quem fecit domi-
Exod. 19. num, & non in tẽporalibus, cùm Eſau plus abundauerit in illis: ergo in ſpiritualibus: deinde Moyſes
& 20. accepit legem in monte Sina, Exod. 19. ¶ Ex præmiſſis patet quòd poſt peccatum ſemper fuerunt ali-
quæ cæremoniæ, & aliqua iudicialia legis. Vnde Chriſtus Ioan. 7. dicit quòd Circunciſio non erat ex
Moyſe, ſed ex patribus. A Moyſe autem lex accepta vſque ad Chriſtum durauit, & virtutem ſiue ef-
ficaciam habuit; non tamen virtutem inhærentẽ aut efficientem inſtrumentalem, vt noua lex, ſed vir-

tutem

tutem obligandi & virtutem Spiritus ſancti aſſiſtentem ad illorum poſitionem: adhibita enim circũ-
ciſione delebatur peccatum originale. Et ſi ſacerdos in iudicio Lepræ erraſſet & iudicaſſet leproſum
non eſſe leproſum, miraculoſè leproſus mundabatur à lepra, virtute diuina: ſicut etiam miraculoſè mu-
lieris adulteræ computreſcebat femur, bibitis aquis, in quibus ſacerdos maledicta cõgeſſerat, Num. 5.

In Chriſti aduentu ceſſauit virtus legis Moyſi, & legalium præceptorum, quo ad obligationem, *Ioan. 1.*
iuxta illud Matth. 11. Lex & prophetæ vſque ad Ioannem, qui publicauit virtutem Chriſti, & ipſum
digito oſtẽdit, dicens: Medius autem veſtrum ſterit, quem vos neſcitis: ipſe eſt qui poſt me venturus
eſt cuius non ſum dignus, vt ſoluam eius corrigiam calceamenti. Alia autem die vidit Ioannes Ieſum
ad ſe venientem, & ait: Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi. Hic eſt de quo dixit, &c. Hic
eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Cùm igitur tranſlato ſacerdotio neceſſe ſit vt legis tarnſlatio fiat, ſe-
quitur quòd aduenięte Chriſto in hunc mũdum, tranſlatum eſt ſacerdotium Aaron, iuxta illud Pſa. *Heb. 7.*
Tu es ſacerdos in æternum ſecundũ ordinem Melchiſedech: & ideo lex Moyſi nõ obligabat ſub præ- *Pſal. 109.*
cepto eos apud quos facta erat promulgatio Euãgelii & virtutis Chriſti. Alii autẽ obligabãtur pro-
pter ignorantiam publicationis Sed quia myſterium redemptionis humani generis non fuit comple-
tum vſque ad paſſionem & mortem Chriſti: ideo voluit Chriſtus ad approbationem legis, quòd lex
quantum ad virtutem expiatiuam peccatorum, per aſſiſtentiã diuinitatis ſuæ, ſimul curreret cũ euan-
gelio: ſic quòd eò tempore per circunciſionem expiabatur peccatum originale, & per alias purifica-
tiones alia peccata, ſicut per baptiſmum & pœnitentiam. In ſignum cuius Chriſtus mandauit leproſo
vt legales obſeruaret cæremonias, dicens: Vade. oſtende te ſacerdoti, & offer munus tuum quod præ- *Mat. 8.*
cepit Moyſes: & decem leproſis, Ite & oſtendite vos ſacerdotibus, Luc. 17. Et ſic lex & euangelium,
circunciſio & baptiſmus, purificatio & pœnitentia currebant ſimul, non tamen æqualiter: quia bapti-
zati non tenebantur circuncidi: nec circunciſi quo ad remiſſionem peccati originalis, tenebantur ba-
ptizari. Tamen quò ad introitum regni cœlorum circunciſi quibus facta erat publicatio euãgelii, te-
nebantur baptizari, iuxta illud: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire *Ioan. 3.*
in regnum Dei Præterea baptiſmus maiorem conferebat gratiam quàm circunciſio. Vnde de baptiſ-
mo & circunciſione poteſt dici, ſicut de Petro & Ioanne dicitur. Currebant ambo ſimul, ſed Ioannes *Ioan. 20.*
præcucurrit citiùs Petro. Ratio autẽ ceſſationis prædictæ obligationis eſt, quia cæremoniæ per quas
figurabatur Chriſtus, adueniente Chriſto debuerunt ceſſare, & aliæ introduci, quæ conuenirent cul-
tui diuino pro illo tempore: quia etiam cæremoniæ legis euangelicæ, quæ figurant ſtatum gloriæ, eo
adueniente poſt diem iudicii ceſſabunt. ¶ Ex prædictis patet quòd lex Moyſi habebat duplicem vir-
tutem, ſcilicet aſſiſtentem, quam alii vocant expiatiuã: & obligatoriam, quæ ceſſauit in aduẽtu Chri- *Lex Moyſi*
ſti: non tamen virtus aſſiſtentiæ Spiritus ſancti, ſiue expiatiua. Et ideo aduenięte Chriſto ſiue per eius *ante mortẽ*
aduentum lex Moyſi non fuit mortua, ſed ante mortem Chriſti erat viua, valde tamen infirma, & in *Chriſti non*
proximo moritura, iuxta illud. Quod antiquatur & veteraſcit, prope interitum eſt: ſed quia in Chri- *fuit mortua*
ſti morte completum fuit myſterium redemptionis humanæ. vnde & dominus dixit, conſummatum *Heb. 8.*
eſt: ideo tunc totaliter ceſſauerunt legalia, & deſtituta ſunt omni virtute obligandi, & aſſiſtentiæ Spi- *Ioan. 19.*
ritus ſancti in ſignum cuius legimus, quòd velum templi ſciſſum eſt à ſummo vſq; deorſum. *Mat. 27.*

Ver. 14. DE MORTE ET MORTIFICATIONE LEGALIVM.

A Controuerſia magna fuit inter D. Hieron. & Aug. an ſtatim poſt mortem Chriſti legalia fuerint
mortifera, ſic quòd ſeruantes illa peccarent mortaliter. Hierony. enim duo tantũ diſtinguit tem- *1.2. q. 103.*
pora, vnum ante paſſionem Chriſti, in quo dicebat legalia eſſe viua: aliud poſt paſſionem Chriſti, in *art. 4.*
quo dicebat eiſe non ſolùm mortua, hoc eſt non habere virtutem obligandi, ſed etiam mortifera: ita
quòd peccabant mortaliter, qui obſeruabant ea, niſi excuſarentur propter ignorãtiam. Vnde dicebat
quòd Apoſtoli qui ſciebant illa eſſe mortua, nunquam verè obſeruauerũt legalia poſt Chriſti paſſio-
nem, ſed ſolùm quadã pia ſimulatione, ne ſcandalizarent Iudæos. D. verò Auguſt. diſtinguit tria tem-
pora: vnum ante Chriſti paſſionẽ, in quo legalia nõ erant mortifera nec mortua, ſed viua: Aliud poſt
paſſionem Chriſti vſque ad ſufficientem promulgationem euangelii, in quo quidem tempore fuerũt
mortua, non tamen mortiferà: & Iudæi ad fidem conuerſi, poterant ea licitè & abſque peccato obſer-
uare, ad oſtendendum legem Moyſi fuiſſe bonam, & à Deo datam, contra Manichæos, & ad ſepelien-
dam ſynagogam cum honore, dummodo non ponerent ſpem in eis, hoc eſt dummodo non crederent
ea eſſe neceſſaria ad ſalutem, ſiue quòd ſine eis non poſſent ſaluari: Quia hoc derogaret gratiæ Chri-
ſti, & ſequeretur quòd Chriſtus gratis mortuus eſſet, cuius oppoſitum D. Pau. concludit. ¶ Ex præ-
miſſis apparet quare gentiles conuerſi ad fidem Chriſti, non poterant ritus ſuos & cæremonias ob-
ſeruare, ſicut Iudæi ad eandem fidem conuerſi. Quia ritus gentilitatis erat omnino illicitus, & ſemper
à Deo reprobatus. Ritus autem Iudæorum ſiue lex Moyſi à Deo proceſſerat, & ceſſabat: non quia in
ſe malus, ſed quia per paſſionem & mortem Chriſti impletus. Et ob eam cauſam Deus voluit obſer-
uari, & Apoſtoli hoc ſcientes, non tamen ſpem ponentes, ſeruauerunt. ¶ In hac ergo quæſtione D. *Diſcordia*
Hierony & Auguſt. diſcordant in quatuor. Primo tempore: quia Hierony. ſolùm ponit duo tempo- *D. Hiero. et*
ra, Auguſt. tria. Secundò, in obſeruatione legalium, quantum ad Apoſtolos, Hierony. dicit quòd Apo- *Augu. in. 4*
ſtoli nunquam ſeruauerunt legalia, cùm ſcirent ea eſſe mortua, ſed ſimulauerunt ſe ſeruare, vt euitarẽt
ſcandalum fidelium qui ex circunciſione erant. Auguſt. autem dicit quòd Apoſtoli ſeruauerunt lega-
lia, intendentes, non tamen in eis ſpem ponentes. Tertio, quia D. Hierony. dicit Petrum in ſimulatio-
ne non peccaſſe, ſed ex charitate hoc feciſſe. Auguſt. verò dicit quod peccauit. Quartò, quia D. Hie-
rony. dicit quòd Paulus non verè reprehendit Petrum, ſed ſimulatoriè: ſicut Petrus ſimulatoriè ſer-
uabat legalia: facientes hoc quaſi ex cõdicto ſiue conuentione, vt vtriſque fidelibus ſibi ſubditis pro-
uiderent, & cauerent, Petrus Iudæis, & Paulus gentilibus. ¶ Rationes D. Auguſt. habentur in epiſtola *Rationes*
eiuſdem ad Hierony. quæ inſeritur in ſecunda parte. Epiſtola. D. Hieron. tract. 2 epiſtola. 18. Et inter *D. Augu.*
rationes eius potiſſima eſt, quia nepharium eſt dicere in ſcripturis ſanctis eſſe officioſa mẽdacia: quia
vno admiſſo, nil maneret authoritatis ſacræ ſcripturæ: quia ſtatim probato vno paſſu, qui aliter ſapit,

Nepharium dicet eſſe officioſum mendacium, vt in alio paſſu. Quod autem D. Paulus non fuerit mẽtitus, ipſe te-
in ſacris mẽ ſtatur dicens: Quæ autem ſcribo vobis, coram Deo quia nõ mẽtior. Sed ſi Petrus non peccaſſet, Pau-
dacia re- lus mentitus fuiſſet dicendo, quòd reprehenſibilis erat, & ꝙ non rectè ambularet ad veritatẽ euange-
petri. lii: quæ ſunt verba grauia & ponderanda. Petrum reprehenſibilem dicebat, eò quòd à Deo accepiſſet
nil commune & immundum quòd Deus ſanctificaſſet, & quod ſententialiter & diffinitiuè pronun-
Gal. 2. ciaſſet legalia non eſſe ſeruanda: & nihilominus ea tam diligenter obſeruabat, ita vt ſimulationi eius
Gal. 2. conſenſerint cæteri Iudæi, vt & Barnabas duceretur ab eis in illam ſimulationem: & ſic formari po-
Act. 10. teſt argumentum: Vel Petrus peccauit, vel non. ſi primum, ergo legalia non erant ſeruanda: ſi ſecun-
Act. 5. dum, ergo mentitus eſt Paulus, dicens quòd reprehenſibilis erat, & non rectè ambularet ad veritatem
Rationes Euangelii. Præterea ſi Petrus non peccaſſet, Paulus temerarius fuiſſet, principem & caput Apoſtolo-
D. Hieron. rum, ſuperiorem ſuum, adeò procaciter redarguendo. ❡ Rationes & ſolutiones D. Hierony. haben-
tur eadem parte & tract. epiſt. 30. in qua dicit ſe in expoſitione epiſtolæ ad Galat. vt à principio pro-
teſtatus fuit, ſecutum fuiſſe opinionem & ſentẽtiam ſeptem virorum illuſtriũ, ſcilicet Origenis, Dy-
dimi videntis ſui, Apollinaris Laodicen. Alexandri, Euſebii Emiſſeni, & Theodori Heracleiæ. Di-
cit pariter ſe motum ad haec ſententiam, vt responderet Porphirio blaſphemanti, qui D. Pau. arguit
procacitatem, quòd principem Apoſtolorum auſus eſt reprehendere & arguere in faciem, hac ratio-
ne conſtringere quòd malè fecerit, & ipſe in eodem errore fuerit: & vt Apoſtolorum prudentiam de-
monſtraret, & blaſphemantis Porphirii impudentiam coërceret, qui D. Petrum & Paulum puerili di-
Act. 16. cit inter ſe certamine nimios exarſiſſe, Paulum in inuidiam virtutum Petri, & ea ſcripſiſſe iactanter,
quæ nõ fecerat: vel ſi fecerat, procaciter fecerat. Nam ipſe Paulus circũcidit diſcipulum ſuum Timo-
Act. 21. theum ex patre gentili & matre Iudæa, propter Iudæos qui ibi erant, vt vitaret in eis ſcãdalum. Et ob
eam cauſam poſt reprehenſionem Petri perſoluit votum, & obtulit ſacrificium ſecundum ritum le-
gis Moyſi. Si hoc ei licuit, quare non licuit Petro ſe ſubtrahere ad tempus, & cùm Iudæis legalia ſer-
uare? Cùm ergo ipſe propter eãdem cauſam legalia ſeruauerit, quare non verebatur Apoſtolorum
ſuper epiſt. principi in faciem inſurgere & reſiſtere, & ita procaciter ei loqui? ❡ D. Tho. dicit opinionem & ſen-
ad Gala. 2. tentiam D. Auguſt. veriorem eſſe, & magis dictis ſcripturæ ac Apoſtoli concordantem. Et ad autho-
res quos ſecutus eſt D. Hierony. dicit quatuor eorum fuiſſe hæreticos: & pro tribus aliis D. Auguſt.
Opinio D. habet alios tres, ſcilicet Ambro. Cypriani, & ipſum D. Paulum, qui manifeſtè dicit quòd Petrus re-
Aug. verior prehenſibilis erat: quod non eſſet, niſi ſaltem venialiter peccaſſet: quæ culpa non erat incompoſſibilis
1. Ioan. 1. Apoſtolis confirmatis in gratia, ſecundum illud, Si dixerimus, &c. Dicit autem D. Thomas Petrum
peccaſſe, non quia ſeruauit legalia, quæ & ipſe Paulus ſeruauit: ſed peccauit in hoc quòd circa legaliũ
obſeruantiam Petrus nimiam & incautam diligẽtiam obſeruauit: & ex hac obſeruatione alii induce-
bantur ad obſeruandum legalia. Et ſic quodammodo cogebat eos iudaizare, non verbo, ſed facto, &
Cur Petrus ſuę conuerſationis exemplo, quod eſt validius verbo, vt Leo papa dicit. Nec ſimile erat de circũciſio-
peccauerit. ne Timothei, & obſeruatione voti ſeu purificatione: quia qui aderant fuerunt ædificati, & nullus ſcã-
dalizatus. In facto autem Petri alii fuerunt ſcandalizati & inducti ad talem ſimulationem. Reſtitit au-
tem & reprehendit eum in faciem: nõ quia par aut ſuperior eſſet Petro: licet enim Paulus par eſſet Pe-
tro in executionem authoritatis: non tamen in authoritate regiminis, cùm dictum fuerit Petro & nõ
Paulo, Paſce oues meas, Ioã. 21. reprehendit ergo eum vt fratrem, ad dandum exemplum zeli & liber-
Eccle. 4. tatis ſubditis, vt non vereantur prælatos corrigere, præſertim cùm crimen eſt publicum, & vergit in
2. Tim. 5. periculum multitudinis, iuxta illud, Ne reuerearis proximum in caſu ſuo, nec retineas verbum (ſcili-
cet correctionis) & Apoſt. Peccantem coram omnibus argue: Nec Petrus conqueſtus eſt, vt daret ex-
approbatio emplum humilitatis prælatis, vt non dedignentur à minoribus & ſubitis corrigi. ❡ Opinio D. Augu.
opi. d. Aug. de diſtinct. trium temporum fuit approbata in cõcilio generali Florentino, ſub Eugenio quarto cele-
brato. ❡ Vnica difficultas remanet, quo tempore facta fuit ſufficiens promũlgatio, vt ab eo tempore
Quo tẽpore fuerint mortifera, & non ante. Non inuenio aliquem qui certum terminum præfixerit. Certum eſt ta-
facta fuit men quòd non eadem hora aut anno ſufficiens promulgatio euangelii vbique facta fuit, veriſimile
ſufficiẽs pro enim eſt quòd primò in Iudęa, deinde in Samaria: & conſequenter poſt diuiſionem Apoſtolorum, qui
mulgatio. peragrarunt vniuerſum orbem, ſaltem vbi Iudæi diſperſi fuerãt, hoc eſt in omni natione, quæ ſub cœ-
lo nota erat. Et ſic ſtatim poſt mortem Apoſtolorum fuit facta ſufficiens promulgatio, quantũ ad ceſ-
Act. 2. ſationem legalium: eò quòd ex omni natione fuerunt in Hieruſalem in die Pentecoſtes, & Apoſtoli
vel diſcipuli per ſe vel per alios omnes Iudęos inſtruxerunt. Vnde Act. 1. dicitur: Eritis mihi teſtes in
Pſal. 18. Hieruſalem, & in Iudæa, & in omni Samaria, & vſque ad vltimum finem terræ, vbi ſcilicet erant Iu-
dæi qui obſeruabant legalia: Quia plena & completa publicatio euangelii non fuit facta, licet rumor
fuerit habitus in omni terra cognita, iuxta illud: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines or-
bis terræ verba eorum. Mar. vlt. At illi profecti prædicauerunt, vbique Domino cooperante, & ſer-
monem confirmante, ſequentibus ſignis. Veruntamen ante diem iudicii non erit perfecta promulga-
Mat. 28. tio euãgelii. Quia videmus nouas inſulas reperiri: & Chriſtus ait, Prædicabitur hoc euangeliũ regni
in vniuerſo orbe in teſtimoniũ omnibus gentibus, & tunc veniet conſummatio. Et ſic Pſalm. In om-
nem terram exiuit ſonus eorum, ponit præteritũ pro futuro, propter certitudinẽ prophetiæ. Nec in-
telligitur de duodecim Apoſtolis, ſed de ſucceſſoribus eorum: de his amplius. 9. ſeq. verſi. 2.

Ver. 15. DE REINSTITVTIONE LEGALIVM.

1. 2. q. 104. art. 3. EVacuatio præceptorum cæremonialium & iudicialium in ipſa morte Chriſti facta fuit: differen- B
ter tamen: quia cæremonialia poſt mortem Chriſti & ſufficientem promulgationem ſunt morti-
fera: ſic quòd nullo modo poſſunt nunc abſque peccato obſeruari, nec ad ſynagogam ſepeliendam,
quia iam à longo tempore ſepulta eſt: quamuis propter ſanitatem vel aliam naturalem neceſſitatem,
circunciſio & alia cæremonialia poſſint licitè ſeruari, non ponendo ſpem: non poſſunt tamen aliqua
lege ordinari vt ſeruẽtur. Iudicialia autem ſunt euacuata, quia mortua: non tamẽ ſunt mortifera, quia
ſi princeps ordinaret in regno ſuo illa iudicialia obſeruari, non peccaret; nec etiam peccarẽt obſeruan-

tes, niſi

tes, niſi forte obſeruarent vel obſeruari mandarentur, tanquam habentia vim obligandi ex veteris le
gis inſtitutione. Talis enim obſeruandi ratio ſiue intentio eſſet mortifera. ratio diuerſitatis hæc eſt:
Quia cæremonialia ſunt primo & per ſe figuralia, & principaliter inſtituta ad ſignificandum Chriſti
myſteria, vt futura. Et ideo obſeruatio eorum pręiudicat veritati fidei, ſecundum quam confitemur il Gal. 5.
la myſteria iam eſſe completa. Præcepta autem iudicialia nō ſunt inſtituta ad figurandū primo & per
ſe, ſed ad diſponendū ſtatum illius populi, qui ordinabatur ad Chriſtū, & ſtatus populi Iudaici repræ
ſentabat ſtatum populi Chriſtiani, ideo ex conſequenti erant figuratiua, ſed nō principaliter. Et ideo
mutato ſtatu illius populi, Chriſto iam veniente, iudicialia præcepta obligationē amiſerūt, lex enim Act. 15.
fuit pædagogus ducens ad Chriſtum. Quia tamen huiuſmodi iudicialia præcepta non ordinabantur
ad aliquid figurandum, ſed ad aliquid faciendum: ipſa eorum obſeruatio nō præiudicat veritati fidei,
ſed intentio obſeruandi tanquam ex obligatione legis: quia per hoc haberetur ꝙ ſtatus prioris popu
li adhuc duraret. Nec obſtat quod dicitur: Viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis, nil vltra imponere one
ris, quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, et ſanguine, & ſuffocato, et
fornicatione. Quorum aliqua pertinent ad cæremonialia ſiue ad obſeruantias, ſcilicet abſtinere à ſan
guine & ſuffocato. Quia Apoſtoli non prohibuerunt hæc, ad obſeruandum cæremonias legis, ſed ad
hoc ꝙ poſſet coaleſcere vnio Iudæorum et Gentilium ſimul cohabitantium. Iudæis enim propter an Mat. 15.
tiquam conſuetudinem ſanguis & ſuffocatum erant abominabilia, & comeſtio immolatorum ſimu 1. Tim. 4
lachris poterat Iudæis generare ſuſpicionem reditus ad idololatriam: & ideo iſta fuerunt prohibita
pro tempore illo, in quo de nouo oportebat conuenire in vnum Gentiles & Iudæos. Procedente au
tem tempore, ceſſante cauſa ceſſare debebat effectus. Manifeſtata euāgelicę doctrinæ veritate, in qua
Dominus docet ꝙ nihil quod intrat in os, coinquinat hominē, et ꝙ nihil reiiciendum quod cum gra
tiarum actione percipitur. Fornicatio autem prohibetur ſpecialiter propter Gentiles, quia nō reputa
bant eam eſſe peccatum.

§. 2. DE LEGE NOVA ET EVANGELICA.

A LEx noua ſiue euangelica dicitur Euangelium & Nouum Teſtamentum. Ad cuius euidentiā ſup
ponendum eſt quid ſit & vnde dicatur Teſtamentū & Euangelium. Teſtamentū idem eſt quod Teſtamentum quid.
pactum ſiue fœdus eorum quæ teſtibus probantur & confirmantur. vnde ſacra ſcriptura loco teſta
menti ponitur fœdus vel pactum. Vbicunque autem interuenit pactum, fit aliqua promiſſio. Et ideo D. Tho. ad
ſecundum diuerſitatem promiſſionum eſt diuerſitas teſtamentorum Duæ autem hæreditates ſunt no Galat. 4
bis promiſſæ à Deo, ſcilicet terreſtris & cœleſtis Ideo ſunt duo teſtamenta Dei. Primo in lege veteri
fuerunt promiſſa bona temporalia, ſi volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Eam ob cau
ſam promiſſio bonorum terrenorum, quæ antiquior eſt, quia primò facta, dicitur primum & anti Eſa. 1.
quum teſtamentum. in lege autem noua ſiue euangelica, quæ poſterius fuit data, promittuntur ſpiri
tualia ſcilicet regnum cœlorum. Et ideo promiſſio ſpiritualium, quæ ſecūdò & poſterius fuit facta, di Mat. 4.
citur ſecundum & nouum teſtamentū & euangelium, quod ſecūdum Athanaſium in homilia Aſcen Mar. vlt.
ſionis, interpretatur bona annuntiatio. Dicitur enim ab eu quod interpretatur bonum, & Aggelon
quod interpretatur nuntius. Vnde & Aggelo, hoc eſt nuntio, & Angelus nuntius. Et quia Chriſtus
venit ad nuntiandum bona, dicitur magni conſilij Angelus. ¶ Euangelium ergo eſt bona annun
tiatio. Et quanuis qualibet bona annuntiatio etiam terrenorum poſſit dici euangelium, largè ſumen Euangelium quid.
do hoc nomen Euangelium: propriè tamen accipiendo euangelium, ſola annuntiatio æternorum &
ſpiritualium bonorum Euangelium nuncupatur. Vnde Euſebius dicit: Euangelium eſt bona annun
tiatio æternorum & incorruptibilium bonorum, quæ maxima ſunt, Vt puta gratiæ & gloriæ, remiſ In lib. de
ſionis peccatorū, & annuntiatio eorum quæ ad gratiam & gloriam pertinent, ſcilicet mediorum per præ. euan.
quæ gratia Dei habetur, & ea per quæ ad gloriam peruehitur, quę ſunt ſacramēta & virtutes, quibus
tolluntur impedimenta, hoc eſt peccata. Hoc euangelium ſiue bona annuntiatio interius fuit facta Eccle. 10.
Adæ poſt expulſionem à paradiſo terreſtri Nam eduxit eum Dominus à delicto ſuo: & ipſe eductus
filios ſuos ſacrificare, & per ipſa ſacrificia Chriſti ſacrificiū præfigurātia, iram Dei placare, & gratiam Gen. 12.
& tandem gloriam conſequi docuit. Hæc bona annuntiatio expreſſius et exterius facta fuit Abrahę,
cum ei dictum fuit, in te benedicentur omnes cognationes terræ In te, hoc eſt in ſemine tuo, omnes Gen. 22.
gentes terræ. Non dicit in ſeminibus, ſed in ſemine tuo, hoc eſt in Chriſto, qui quanuis non venerit
per viam ſeminalem, cum conceptus ſit ex Spiritu ſancto, & natus ex Maria virgine: eſt tamē & ſub
ſtantia D. Virginis, quæ fuit ex ſemine Abrahæ per radicem Ieſſe ¶ Et quia omnes ſcripturę antiquę
teſtamenti, ſiue ſint hiſtoriales, ſiue doctrinales, ſiue propheticæ, ordinabantur ad hanc bonam annun
tiationem, ſalutem, & benedictionem per Chriſtum conſequendam: hinc eſt quod omnes ſcripturæ
à Deo reuelatæ, ſiue libri antiqui teſtamenti poſſunt euangelium nuncupari. Nec inconuenit dicere
ſecundum D. Thomam quòd patres antiqui, qui gratiam Dei habebant, & ei amore regni cœleſtis Super epiſt.
ſeruiebant, pertinerent ad nouum teſtamentum, ſiue ad legem euangelicam, quæ pro principali im ad Gal. 4.
portat gratiam ſpiritus ſancti: quemadmodum qui nunc ſunt baptizati, & ſeruiunt Deo ſolum pro
pter amorem terrenorum, & metum pœnarum, pertinent ad antiquum teſtamentum. De hac bona
annuntiatione habetur Eſa. 52. Propter hoc ſciet populus meus nomen meum in die illa: quia ego ip
ſe qui loquebar, ecce adſum. Quàm pulchri ſuper montes pedes annuntiantis & prædicantis ſalu
tem, dicentis: Sion regnabit Deus tuus, &c. et Naum 1 Ecce ſuper montes pedes annuntiantis et eu
angelizantia pacem. et Apoſtolus referens dicit, Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, et Rom. 10
euangelizantium bona, ſcilicet ſpiritualia, quæ verè et abſolutè bona ſunt, et nō corporalia aut terre
na, quę ſunt caduca et tranſitoria. ¶ De hac etiam annuntiatione per Chriſtū faciēda prophetauit Eſa. Eſa. 61.
dicens, Spiritus Dñi ſuper me, eo ꝙ vnxerit me. Ad euangelizandū manſuetis miſit me, vt mederer
cōtritis corde, et prædicarem captiuis indulgentiā, et clauſis apertionem, vt prędicarem annum placa
bilem Domino, et diem retributionis Deo noſtro, vt conſolarer omnes lugentes. Hanc prophetiā di
xit Chriſtus in ſe fuiſſe impletā. Ipſe enim eſt, qui principalius et clarius annuntiauit regnum cœlo Luc. 4.

AA 4 rum,

rum, & qui familiarius docuit viam & modum perueniendi ad regnum, & docuit remouere impedi-
mẽta. hinc eſt ꝙ quatuor libri à D. Mattheo, Marco, Luca, & Ioãne conſcripti, in quibus verba & fa-
cta Chriſti benedictionẽ gratię & gloriæ continentia, ſcripta ſunt, ſpecialius Euangelium nuncupan
tur. ¶ Et quia non omnia quæ Chriſtus dixit & fecit, ſcripta ſunt, vt expreſſe teſtatur D. Ioannes di-
Ioan. vlt. cens: Sunt autem & alia multa quæ fecit. quę ſi ſcriberentur per ſingula, nec ipſum arbitror mundũ ca
pere poſſe eos qui ſcribendi ſunt libros. & Act. 1. Quibus (ſcilicet Apoſtolis & diſcipulis ſuis) poſt
paſſionẽ ſuam exhibuit ſeipſum viuum, in multis argumentis, per dies quadraginta apparẽs eis, & lo
Ioan. 16. quens de regno dei. hoc eſt de gubernatione eccleſię. Ea autem nõ apparent in euangelio ſcripta, neq;
etiã ea quæ dicebat eos ante paſſionem non poſſe portare. hæc autem in parte ſuppleuerũt D. Paulus,
Iacobus, Petrus, Iudas, & Ioãnes in epiſtolis & Apocalypſi, et Lucas in Actibus Apoſtolorũ. Et quę-
dam in euangeliis ſcripta declarauerunt. ideo eorum libri, & per eos ſcripta ad eundem finem. ſ. bene-
dictionem ordinata & annũciata, poſſunt Euangeliũ nuncupari. ¶ Verum quia nec omnia quæ Chri
ſtus & Apoſtoli prædicauerunt, & quæ circa regimen Eccleſiæ, & ſacramentorum adminiſtrationẽ,
& ſanctarum cæremoniarum obſeruationem ordinauerunt & diſpoſuerũt, ſunt ſcripta, vt videri po-
1. Cor. 11. teſt ex dictis Apoſt. dicentis, Cætera cum venero diſponam. Illorũ diſpoſitiones in epiſtolis nõ repe-
2. Theſ. 2 riuntur ſcriptæ & alibi, Itaq; fratres ſtate, & tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonẽ, ſiue
per epiſtolã noſtrã. Sermones autẽ illi non reperiuntur ſcripti, ſed peruenerunt ad nos per Apoſtolo-
rum traditiones familiares ſuis ſucceſſoribus factas, et per eorum ſucceſſores gradatim vſq; ad nos: vt
ſunt formæ ſacramentorum, & ſolennitates eorum, quas Apoſtoli, propter irriſionem infidelium vo-
luerunt eſſe occultas: vt D. Dion. D. Pauli diſcipulus, in fine libri Eccleſiaſticæ Hierarchię, ſcripſit hu
ius generis ſunt exorciſmi qui fiunt ante baptiſmum; Exequiæ & ſepulturæ defunctorũ, ſignum cru-
cis, benedictiones nuptiarum, conſecrationes eccleſiarum, olei ſancti, ac chriſmatis, orationes pro de-
functis, quadrageſimale ieiunium, vſus candelarum, venerationes imaginũ, & inuocationes Sancto-
rum, ac alia huiuſmodi, quæ in vniuerſa Eccleſia ab Apoſtolorum temporibus fuerũt obſeruata. Ideo
illis teſte D. Paulo, tanquã epiſtolis ſuis credenda ſunt & tenenda, poſſuntq; Euangelium nuncupa-
Ad Caſu- ri. Vnde D. Auguſt. et habetur in c. eccleſiaſticarum, & c. in his. 11. diſt. In his rebus in quibus nil certi
lanum. ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi, mos Dei, & inſtituta maiorũ pro lege tenẽda ſunt: & ſicut præua
ricatores diuinarum legum, ita contemptores eccleſiaſticarum conſuetudinum coërcendi ſunt.

2. Pet. 3. Et quia (vt D. Petrus ait) D. Paulus ſcripſit quædã difficilia intellectu, quę indocti & inſtabiles de-
prauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorũ perditionem: ſequitur ꝙ vbi aliquod dubiũ circa
ſcripturas inſurgit, ſtandũ eſt determinationi eccleſiæ in vniuerſali concilio congregatæ, in quo con-
Gal. 2. fertur euangelium, ſicut Apoſtolus dicit ſe contuliſſe euangelium. & Act. 15. in primo concilio Apo-
ſtolorum ſuper ceſſatione legalium, Apoſtoli & ſeniores conuenerunt, ac Spiritu ſancto aſſiſtente,
Mat. 18. (imò etiã Chriſto, vt promiſit, dicens: Vbi fuerint duo aut tres congregati in nomine meo, in medio
eorũ ſum) determinauerũt & dixerũt: Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, &c. Eadẽ ratione cũ Chri-
Determina- ſtus nõ ſolum Apoſtolis et diſcipulis, ſed etiam eorum ſucceſſoribus & eccleſię Spiritus ſancti & ſuã
tiones conci- promiſerit aſſiſtentiã, determinationes conciliorum vniuerſalium, ſiue Eccleſiæ catholicæ & vniuer-
liorum poſ- ſalis debitè cõgregatæ, in his quæ ſunt fidei & bonorum morum, poſſunt Euangelia nominari, & eis
ſunt dici eu- tanq̃ euangelio eſt credendũ. Vnde D. Greg. & habetur in c. Sicut. 15. diſt. dicit, Sicut Euangelij qua-
angelion. tuor libros, ſic & quatuor concilia venerari me fateor. & eadẽ ratione alia, cùm omnia dirigãtur à Spi
ritu ſancto, & libris in biblia contentis credimus propter eccleſiæ determinationem, iuxta regulam
Topi. Propter vnumquodq; tale, & illud magis. Sicut pater diligẽs pædagogum propter filiũ, magis
cenſetur diligere filium; ſic quia credimus euangelio propter authoritatem eccleſiæ, vt D. Aug. dicit,
Euangelio non crederem, niſi eccleſiæ authoritas me compelleret: Sequitur ꝙ magis eſt credendum
Mat. 18. eccleſiæ, quam nos debere audire Chriſtus præcepit, dicens: Si eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut eth
nicus & publicanus: alias eſſemus ſicut paruuli, fluctuantes omni vento doctrinę propter quod Apo
Ephe. 4. ſtolus dicit, Et ipſe dedit quoſdã quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euãgeli-
ſtas, & doctores, ad conſummationẽ Sanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chri-
ſti, hoc eſt eccleſiæ, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum per-
fectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti: vt iam non ſimus paruuli, fluctuantes, & circunfe-
ramur omni vento doctrinæ, in nequitia hominũ, in aſtutia ad circunuentionem erroris. Quis enim
dixit quatuor libros euangelij nil niſi verba & facta Chriſti veraciter continentes, à D. Mat. Marco,
Luca, & Ioanne eſſe conſcriptos? Nemo noſtrum vidit, neque probari poteſt niſi eccleſiæ authorita-
te. Idem de Epiſtolis D. Pauli, Iacobi, Petri, Iudæ, ac de libro Act. Apoſtolorum, & Apocalypſi fate-
ri oportet. Titulus enim non ſufficit, cùm multis ſanctis viris adſcripti ſint libri, quos nunquam ſcri-
pſerunt. Nunc non credimus euangelio Petri, & euangelio Nicodemi nomine conſcripto & intitu-
lato, aut libro intitulato, Reuelationes Pauli, ſicut aliis libris quos memorauimus: non ob aliam cau-
ſam, niſi quia primi authoritate Eccleſiæ recepti & approbati ſunt, poſteriores autem non.

D. Petrus Sed difficultas eſt quæ ſit eccleſia catholica: Dicendum quod eccleſiæ catholicæ Petrum fuiſſe ca-
caput eccle- put manifeſte conſtat ex Ioan. 21. ca. verba Chriſti referente, Simon Ioannis diligis me plus his? &c.
ſiæ. bis dixit, Paſce agnos: poſtremo, Paſce oues. & Act. 15. vbi in Apoſtolorum iam dicto concilio ver-
ba Petri referuntur, Viri fratres, vos ſcitis quoniam ab antiquis diebus in nobis elegit Deus per os
meũ audire Gentes verbũ euangelij, & credere. & in concilio eccleſiæ ipſum nõ poſſe errare liquidò
conſtat ex. 22. ca. Lucæ, vbi Chriſtus profitetur & aſſerit ſe pro eo oraſſe ne deficeret fides eius, hoc eſt
eccleſiæ ſibi cõmiſſæ: quamuis enim alij apoſtoli in propria perſona fuerint confirmati in die Penteco
Solius Petri ſtes, iuxta prophetiã Dauid, Ego confirmaui columnas eius. Sedes tamen aliorũ Apoſtolorũ non le-
fides confir- guntur cõfirmatæ, ſed ſolius Petri ſedes, nõ propriæ perſonæ quæ defecit, ſed eccleſiæ ſibi commiſſæ.
mata. & ſic ſedes eius concilio vniuerſalis eccleſiæ fulta, fuit confirmata. Et licet D. Petrus Antiochiæ pri-
mò

niõ ſedērit: Antiochia tamen nõ dicitur ſedes Petri, ſed Romana. Quia (vt habetur in rubrica de trãſlatione Epiſcopi) Sedes epiſcopi nõ dicitur in qua primò ſedit, ſed in qua vltimo reſedit. Compertũ eſt ſæpe alias particulares eccleſias in his quæ fidei ſunt, erraſſe: Eccleſia autẽ Ro. concilio debitè congregato et ſaluis ſolennitatibus nunq̃ errauit: quãuis particulares perſonę ad eam pertinẽtes plurimũ errauerint. Nec inuenietur aliqua particularis eccleſia libros in biblia contentos approbaſſe & authoriſaſſe, ſed ſolum Romana (vt ex Regiſtris patet) cuius Pontifex, ſucceſſor D. Petri & Chriſti vicarius, in pluribus concilijs generalibus eſt nuncupatus. De his amplius cũ de primatu D. Petri agetur. Et ſic reſolutorie habetur quod eccleſia Romana eſt catholica. Et qui nõ ſubeſt eccleſię Romanæ, nõ eſt catholicus. ¶ Ex præmiſſis apparet quomodo hæreticum eſt dicere nil eſſe credendum, niſi quod expreſſum et ſpecialiter ac diſtinctè ſcriptum eſt in Euangelio aut ſacris literis. Nam nemo, niſi planè infidelis, negare poteſt credendum eſſe Chriſto in omnibus quæ dixit, cum ſit ipſa veritas per eſſentiã, & vt dicit Apoſtolus, Fidelis eſt, & ſeipſum negare non poteſt. & alibi, Qui non mentitur Deus, qui dixit, Ipſum audite, abſolutè, hoc eſt in omnibus credite & obedite. Arqui probatum eſt non omnia quæ ipſe dixit ſcripta fuiſſe, ſed nonnulla per Apoſtolorum traditiones & inuiolatam vniuerſalis eccleſiæ conſuetudinem ſunt recepta, alia in concilijs generalibus Spiritu ſancto & ipſo Chriſto ſuggerentibus, ad memoriam ſunt reuocata, & tandem conſcripta: igitur illis credendum eſt. Nec tamen ex hoc ſequitur Chriſti teſtamentum eſſe mancum & incompletũ: Quia cùm annuntiatio Chriſti dicatur Teſtamentum. ea ratione qua nobiſcum pactum fecit de hæreditate cœleſti quam promiſit, ac omnia ad illam conducentia diſpoſuit ſecundum modum naturæ & capacitatem diſcipulorum ante mortem. Circa verò occurrentia negotia quæ pro temporum varietate futura erant, poſt paſſionem docuit, per dies quadraginta apparens eis, quantum capaces erant. Nõ enim omnia ſimul portare poterant: ideo ad ea quæ obliti fuerant, ſuggeſtionem Spiritus ſancti promiſit. Nec aliud Spiritus ſanctus ſuggeſſit, niſi quod Chriſtus illis dixerat: vnde ait, Suggeret vobis omnia quæcunq; dixi vobis. Teſtamentum igitur compleuit: eius tamen executio & perfecta intellectio vſq; ad diem vltimi iudicij nõ perficietur. Dietim nouas intelligentias & expoſitiones euangelij videmus. Nec nos lactis participes ſolidum cibum ſumere valemus. ¶ Notandum tamen q lex noua & euangelica ſiue euangelium dupliciter accipi poteſt, ſcilicet proprie & communiter. Lex noua ſiue euangelium proprie accipiendo, eſt gratia Spiritus ſancti: quia vnaquęq; res denominatur ab eo quod eſt principale & potiſſimum in ea, vt dicit Philoſophus in. 9. Ethi. ideo Rom. 13. cum dicitur: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: homo dicitur anima, ex eo quòd ipſa anima eſt id quod eſt principale & potiſſimum in homine. Eadem ratione D. Petrus & Paulus aliiq; Sancti dicuntur eſſe in paradiſo, licet ſola anima ſit. Sed principale & potiſſimum quod in lege noui teſtamẽti ſiue in euangelio, in quo tota eius virtus conſiſtit, eſt gratia Spiritus ſancti, quæ datur per fidem Chriſti. Ideo Apoſtolus ait ſe non erubeſcere euangelium: virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti. Virtus euangelij ſe extendit ad ſalutem tripliciter: Primo, quia per verbum euangelij remittuntur peccata, vnde Ioan. 15. Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis. Secundo, quia per euangeliũ cõſequitur quis gratiam ſanctificantem. iuxta illud: Sanctifica eos in veritate: ſermo tuus veritas eſt. Tertio inquantum perducit ad vitam æternam. Ideo dicitur lex fidei, & ſpiritus vitæ. Vnde Apoſtolus, Vbi eſt gloriatio tua? Excluſa eſt: per quam legem? factorum: Non, ſed per legem fidei. ipſam enim fidei gratiam legem appellat. & expreſſius Rom. 8. Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. Improprie verò & communiter ſeu largo ſumpto vocabulo, lex noua & euangelium dicitur ſcriptura exterior, in qua ſcribuntur Dei dona data per Chriſtum & Spiritum ſanctũ, eius doctrina, præcepta, monitiones, & conſilia. & ſic accipitur cum dicitur: Prædicate euangelium omni creaturæ. & apud Apoſtolum Galat. 2. Contuli cum eis euangelium, ne fortè in vanum currerem, aut cucurriſſem.

Ioan. 6. 2. Tim. 2. Tit. 3. Mar. 9.

Euãgelium Chriſti completum.

Ioan. 16

Executio euãgelii nõ-dum perfecta eſt.

Lex noua proprie eſt ſpiritus ſancti gratia.

Rom. 1.

Ioan. 17

Mar. vlt.

Ver. 1. DE DIFFERENTIA LEGIS NOVAE ET VETERIS.

A PLures à doctoribus aſſignantur differentiæ inter legem Moſi, quæ dicitur lex vetus & antiquum Teſtamentum, et legem Chriſti quę dicitur lex noua & euãgelica ac nouum Teſtamentũ. Prima quia vt D. Aug. dicit, lex antiqua dicitur lex factorum, ſcripta fuit in tabulis lapideis, lex autem noua ſiue euangelica quantum ad principale, ſcilicet gratiam ſpiritus ſancti, ſcripta eſt in cordibus fideliũ, iuxta illud: Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael & domui Iuda fœdus nouum. & infra dicitur: Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. illa autem lex ſcribenda, erat ſpiritus ſancti gratia. Si dicatur q gratia ſpiritus ſancti data fuit antiquis patribus: Dictum eſt q illi pertinebant ad nouum Teſtamentum, quia per fidem Chriſti venturi gratiam habuerunt: & principaliter expectabant promiſſiones ſpirituales & æternas, ſicut & nunc peccatores carnales: qui timore pœnæ vel amore temporalium bonorum ſeruiunt, pertinent ad Teſtamentũ vetus. Secunda differentia eſt, quia lex noua quantũ ad principale iuſtificat, et dat auxilium ad reprimendam concupiſcentiam, & ad implendum pręcepta. Hoc autem (vt dictum eſt) non faciebat lex antiqua. Quo ad ſcripturam verò exteriorem lex noua non iuſtificat, nec ſcribentem nec legentem effectiuè & efficaciter. Vnde Apoſtolus dicit: Litera occidit, ſpiritus autem viuificat. Et D. Aug. exponit quòd per literam intelligitur quælibet ſcriptura extra homines exiſtens, etiã moralium præceptorum, qualia continentur in euangelio: vnde etiam litera euangelij occideret, niſi eſſet interius gratia Dei ſanans. Diſcrimen tamen eſt inter ſcripturas noui Teſtamenti & veteris: Quia ſcriptura noui Teſtamenti magis diſponit legẽtes ad gratiam, quàm ſcriptura antiqui. Et præterea quia (vt dicit D. Thomas) verba euangelij ſcripta ex fide delata vel ſuperpoſita virtutem habent ſalutiferam: ſicut legimus de D. Barnaba, quòd curabat infirmos, euangelium D. Matthæi eis ſuperponendo. Cauendæ ſunt tamen ſuperſtitiones, vt dictũ eſt cum de ſuperſtitionibus ageretur. Talia verò non legimus de antiquo teſtamento. Tertia differentia eſt: quia lex antiqua erat imperfecta, iuxta illud: Nil ad perfectum adduxit lex. Sed lex noua & euangelica, quæ eſt gratia ſpiritus ſancti, eſt perfecta: quia eſt lex charita

1. 2. q. 106. & 107. In li. de ſpi. & lit. Exo. 31. Hier. 31.

1. Cor. 3. In lib. de ſpi. et lit.

D. Tho. ſuper. 1. ca. epiſtol. ad Ro. Heb. 7.

Col. 3. charitatis, de qua Apoſt. dicit, ꝙ eſt vinculum perfectionis. Præterea quia introducit ad finem qui eſt
Rom. 6. vita æterna, iuxta illud: Gratia Dei vita æterna. Ideo Chriſtus dicebat: Eſtote ergo & vos perfecti, ſi-
Mat. 5. cut patet veſter cœleſtis perfectus eſt. ¶ Ad cuius clariorem intelligentiā ſciendum eſt ꝙ præcepta cu
iuſlibet legis, ſiue veteris ſiue nouæ, dantur de operibus virtutum. Ad operandum autem opera virtu
tum aliter inclinantur imperfecti, qui nondū habent habitum virtutis, & aliter illi qui ſunt per habi
tum virtutis perfecti. Illi enim qui nondum habent habitum virtutis, inclinantur ad agendum virtu
tis opera ex aliqua cauſa extrinſeca, puta ex comminatione pœnarum vel promiſſione aliquarum ex-
trinſecarum remunerationum, puta honoris, aut diuitiarū, aut alicuius huiuſmodi. Et ideo lex vetus,
quæ dabatur imperfectis, dicitur lex timoris, inquantum inducebat ad obſeruantiā præceptorum per
comminationem pœnarum: & dicitur habere aliqua temporalia promiſſa. Illi verò qui habent habi-
tum virtutis, inclinantur ad virtutum opera agenda per amorem, & nō propter aliquam pœnam vel
remunerationem extrinſecam. Et ideo lex noua, cuius principalitas conſiſtit in ipſa ſpirituali gratia
Exod. 19. indita, dicitur lex amoris, & habet ſpiritualia & æterna promiſſa, quæ ſunt obiecta virtutis, præcipue
charitatis. Vnde D. Aug. dicit: Breuis differentia antiqui & noui Teſtamenti, timor & amor. In ſi-
gnum huius legimus, ꝙ antequā Deus daret legem Moſi, miſit Dominus tonitrua & fulgura, & Iu-
dæis mons terribilis apparuit. & Act. 2. ꝙ in miſſione Spiritus ſancti factus eſt repēte de cœlo ſonus,
ſcilicet placidus, ad quem conuenit multitudo, &c.

Ver. 2. DE IMPLETIONE LEGIS VETERIS PER NOVAM.

1. 2. q. 107 art. 3. QVum lex noua & vetus ſe habeāt ſicut perfectum & imperfectum: ſequitur primo quòd lex B
noua continetur in veteri, non actu, ſicut locatum in loco: ſed virtute, ſicut ſpecies in genere,
confuſe & implicitè, & ſicut arbor in ſemine. vnde D. Chryſoſt. exponens illud quod habetur Mat.
4. vltro terra fructificauit primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica, dicit:
Primo herbam fructificat in lege naturæ, poſtmodum ſpicas in lege Moyſi, poſtea plenū frumentum
Cōtra Fauſtum. in euangelio. & D. Aug contra Fauſtum dicit, quòd penè omnis quæ nouit vel præcepit Dominus,
vbi adiungebat, ego autem dico vobis, inueniuntur etiam in illis veteribus libris: ſed quia non intel
ligebant niſi peremptionē corporis humani, oſtendit Dominus omnem iniquum modum ad nocen-
dum fratri, in homicidij genere deputari: & quantum ad huiuſmodi manifeſtationem præcepta deca-
1. 2. q. 107 art. 1. logi dicuntur maiora præceptis legis veteris: Nil enim prohibet maius in minori virtute cōtineri, ſi-
Mat. 5. cut arbor in ſemine. Secūdo ſequitur ꝙ lex noua implet veterem. Non veni ſoluere legem, ſed adim-
plere. omne enim perfectum adimplet quod imperfecto deeſt: ſed deerat legi veteri quòd non pote-
rat conſequi finem legis, qui eſt facere homines bonos & iuſtos, hoc eſt iuſtificare, quod lex non po-
terat, ſed ſignificabat quibuſdam cæremonialibus factis, & promittebat verbis, & quātum ad hoc lex
noua implet veterem, iuſtificando per virtutem paſſionis Chriſti: & hoc eſt quod Apoſtolus dicit
Rom. 8. Quod impoſſibile erat legi, Deus mittens filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, dam-
nauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis. ¶ Sua autem doctrina impleuit præ-
Mat. 15. cepta legis tripliciter: Primo quidem verum intellectum legis exprimendo, ſicut patet in homicidio
& adulterio, in quorum præcepto Scribæ & Phariſæi non intelligebant niſi exteriorem actum prohi
bitum, vnde Dominus legem adimpleuit, oſtendendo etiam interiores actus peccatorum cadere ſub
prohibitione, dicit, quum de corde exeunt cogitationes malæ: hæc ſunt quæ coinquinant hominem.
Secundo adimpleuit præcepta legis ordinando in tutius, Quod enim lex vetus ſtatuerat vt homo nō
peieraret, tutius fuit ſi omnino à iuramento abſtineret, niſi in caſu neceſſitatis. Tertio præceptis le-
gis, & ſuperaddendo cōſilia. vnde Chriſtus dicenti ſe obſeruaſſe præcepta veteris legis, dixit: Vnum
Mat. 19 tibi deeſt: Si vis perfectus eſſe, &c. ¶ Nec obſtat quòd lex noua euacuat præcepta, cæremonialia le-
gis veteris, quia illa ſunt impleta in his quæ figurabantur: & ideo nō ſunt vlterius obſeruanda. Quia
ſi obſeruarentur, ſignificaretur aliquid vt futurum & non impletum, quod eſt præteritum & imple-
tum. Sicut enim promiſſio futuri doni non habet locum promiſſione impleta per doni exhibitionē:
ſic cæremoniæ veteris legis tolluntur, cum implentur in lege noua. De iudicialibus verò præceptis
commemorant pręceptum talionis, vt quòd de hoc diceretur, de omnibus aliis eſſet intelligendum.
In quo quidem præcepto docuit legis intentionem non eſſe quo ad hoc quòd pœna quæreretur pro-
pter liuorem vindictæ, quem ipſe excludit, monens quòd homo debet eſſe paratus etiam maiores in-
iurias ſufferre: ſed ſolum propter amorem iuſtitiæ, quod adhuc in noua lege remanet. ¶ Nec ſunt pręe-
Cōtra Fau. cepta Domini contraria præceptis veteris legis, vt dicit D. Auguſt. Quod enim Dominus præcepit
de vxore non dimittenda, non eſt contrarium ei quod lex præcepit. Non enim lex ait, Qui voluerit
dimittere vxorem, dimittat, cui contrarium eſt non dimittere: ſed vtique noluit vxorem dimitti à vi
ro, qui huic interpoſuit moram, vt in diſſidium animus præceps libelli conſcriptione refractus deſi-
Mat. 19. ſteret. Vnde Dominus vt facile vxor non dimittatur, ſolum cauſam fornicationis excepit, propter
quam libellus conſcribendus erat. & ſic legem declarando confirmauit. Et idem etiam dicendum eſt
de prohibitione iuramenti, ſicut dictum eſt de prohibitione talionis. Taxauit enim lex modum vin-
dictę, vt non procederetur ad immoderatam vindictam, à qua Dominus perfectius remouit, cum
prohibuit omnino à vindicta abſtinere: non tamen prohibuit debitum vindictæ modum ſecundum
iuſtitiam, æquitate ſeruata. Sic etiam prohibuit omnino iurare, ſcilicet abſque tribus comitibus, de
quibus ſupra dictum eſt, cum de iuramento ageretur, & niſi ordo iuſtitiæ exigeret. Circa verò odium
inimicorum remouit falſum intellectum Phariſæorum, non monens vt perſona odio haberetur, ſed
culpa. ¶ Circa verò diſcretionem ciborum, quia cæremonialis erat, Dominus nō mandauit vt nō ſer
uaretur, ſed oſtendit ꝙ nulli cibi ſecundum ſuam naturā ſunt mali, dicens: Nō quod intrat in os, &c.
Mat. 15. Nec etiam egit contra legem, tangendo leproſum, ſicut non violauit ſabbatum, infirmos ſeruando.
Mat. 8. Tactus enim leproſi prohibitus erat in lege propter coinquinationem quandam, propter quam con-
trahebatur quædā irregularitas, Sed Dominus qui erat mundator leproſi, inquinationē aut immundi
tiam contrahere nō poterat. Per ea autem quæ fecit in ſabbato, non ſoluit ſecundū rei veritatem, ſicut

ipſe

ipſe oſtendit,tum quia Dominus ſabbati, tum quia operabatur miracula virtute diuina,quæ ſemper
operatur in rebus,tum etiam quia ſalutis humanæ opera faciebat,cũ etiam Phariſęi in die ſabbati ani *Mat.3.*
malium irrationalium ſaluti operam darent. Diſcipulos excuſauit in ſabbato ſpicas colligentes & fri
cantes propter neceſſitatem. Ideo non ſoluebant ſabbatum,licet ſoluere viderentur ſecundum ſuper-
ſtitioſum Phariſæorũ intellectum,qui credebant etiam à ſalubribus operibus in die ſabbati abſtinen
dum:quod erat contra intentionem legis.

Ver. 3. DE GRAVITATE NOVAE LEGIS ET VETERIS.

A LEgem antiquam fuiſſe valde grauem ad obſeruandum conſtat ex dicto D.Petri,qui cùm quæſtio
orta fuiſſet de legalibus cum euangelio ſeruandis,dixit: Quid tentatis Deum imponere iugum ſu *Act.15.*
per ceruices diſcipulorum,quod nos nec patres noſtri portare potuimus. Legem autem nouam non
eſſe grauem D.Ioannes teſtatur,dicens: Mandata eius grauia non ſunt,& Chriſtus: Iugum enim meũ *1.Ioan.5.*
ſuaue eſt,& onus meum leue. Ad huius materiæ reſolutionem habendã D.Tho. dicit, ꝙ grauitas ſiue *Mat.11.*
difficultas legis prouenit ex difficultate actuum , qui ſunt duplices, ſcilicet interiores & exteriores: *1.2.q.107.*
& ſic duplex poteſt conſiderari difficultas legis,ſcilicet ex parte actuum exteriorum & interiorum. *art.4.*
Si conſideremus ex parte actuum exteriorum,manifeſtum eſt legem veterem fuiſſe multo grauiorem
noua:quia ad plurimos actus exteriores ligabat in tot & tantis cęremoniis et iudicialibus pręceptis:
lex autem noua præter præcepta legis naturæ pauciſſima addit in doctrina Chriſti & Apoſtolorũ:li-
cet poſtmodũ aliqua fuerint ſuperaddita ex inſtitutione ſanctorum patrũ,ſecundũ negotia occurren-
tia. D.Aug. dicit moderationem eſſe attendendã, ne conuerſatio fideliũ oneroſa reddatur:dicit enim *Lex noua*
de quibuſdam prælatis ad inquiſitiones Ianuarij, Quòd iam religionem noſtram,quæ in manifeſtiſſi- *pauca præ-*
mis & pauciſſimis celebrationũ ſacramentis conſiſtit,Dei miſericordia voluit eſſe liberã:ſed tot prę- *cepta habet*
munt oneribus, vt tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui legalibus ſacramentis non humanis præ-
ſumptionibus ſubiiciuntur. Si verò conſideremus difficultatem circa actus interiores, puta quòd ali-
quis opus virtutis exerceat promptè & delectabiliter,et circa hoc difficile eſt virtus:hoc enim nõ ha
benti virtutem eſt valde difficile,quod per virtutem redditur facile. Et quantum ad hoc præcepta no
uæ legis ſecundũ ſe conſiderata, ſunt grauiora præceptis legis veteris:quia in lege noua expreſſe pro-
hibentur actus animi,vt odium,ira,qui expreſſe in lege veteri non prohibebantur in omnibus,quan
uis in aliquibus prohiberentur: in quibus tamen prohibendis pœna nõ apponebatur. Hoc autem eſt
difficile virtutem nõ habenti. ¶ Si autem velimus conſiderare grauitatẽ & difficultatem ſimpliciter,
& cõparare has leges ad inuicem, lex vetus eſt ſimpliciter & abſolute grauior & difficilior, cùm tot *Lex antiqua ſimpliciter gra-*
habeat præcepta,nec det auxilium ſiue virtutem adimplendi ea,& refrenandi concupiſcentiam,quæ *uis.*
in oppoſitum exardeſcit. Noua autem lex quæ pauciſſima dat præcepta,& tribuit virtutẽ & auxiliũ
refrenandi concupiſcentiã,& implendi eam,eſt mitior & ſuauior. Amor enim qui datur per gratiam
Spiritus ſancti, in qua principaliter conſiſtit lex noua , omnia præcepta dulcia facit & delectabilia.
Amanti enim nihil difficile. Et (vt D. Aug. ait:) Amor neſcit laborem. Et ideo ſimpliciter & abſo-
lute lex noua eſt facilior,mitior,& ſuauior: quanuis in aliquo particulari pręcepto poſſit eſſe grauior, *Lex noua*
ſi ſecundum ſe conſiderentur præcepta, vt dicunt aliqui de confeſſione ſacramentali. Si verò conſide- *in aliquo ca*
retur actus confeſſionis in ordine ad gratiam Spiritus ſancti,quę principaliter dicitur lex noua,eſt fa *ſu grauior*
cilis:& habet manna abſconditum,quod nemo ſcit niſi qui accipit. Et ſi bene conſiderarentur ſacri- *antiqua.*
ficia & hoſtiæ quæ in Leuitico præcipiebantur publicè offerri pro certis generibus peccatorũ, inue- *Antiquorũ*
nietur confeſſio antiquorum difficilior & confuſibilior,quàm ſacramentalis quæ fit vni ſoli authori- *cõfeſſio con*
tatem à Deo habenti: cuius abſolutio vermem & remorſum conſcientiæ elidit & tollit:quod ſacrifi- *fuſibilior.*
cia antiquæ legis facere non poterant. ¶ Nec obſtat ꝙ lex noua ſub terribilioribus pœnis & commi
nationibus ad ſui obſeruantiam inducit,cum pœna ęterna,quam lex noua comminatur,terribilior ſit
pœna temporali & corporali,quã lex Moyſi comminabatur. Quia cùm pœnæ ſint oppoſitæ pręmiis,
ſunt adhibendæ ſecundum proportionem præmiorum. Et quia lex noua promittit æterna,ideo com-
minari debet pœnas ęternas. Lex autem antiqua ſolum promittebat bona temporalia,ideo commina
batur pœnas temporales: quæ cum ſint magis cognoſcibiles & propinquiores ſenſibus,apprehendun
tur à peccatoribus vt grauiores. Iuſtis enim non eſt lex poſita, quo ad pœnam coërciuam,cum virtu- *1.Tim.1.*
tis amore ducantur: ſed ſolis malis,qui ſolum formidine pœnæ retrahuntur. ¶ Non obſtat pariter ꝙ *2.2.q.10.*
in antiqua lege paruuli dicebantur ſaluari in fide parentum,vt D.Thomas recitat,ſed non aſſerit. In *art.12.*
noua autem lege non ſaluantur in vtero per fidem parentum, nec extra in caſu neceſſitatis & defectu
aquæ: & ſic videtur in lege noua maior rigor ſeruari in his quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem. dicitur
enim Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.
Dicendum nullibi reperiri fundamentum nec doctorem autentiquum, dicentem in antiqua lege par
uulos in vtero vel extra vterum ſaluari ſola fide interiori parentum , abſque proteſtatione exteriori.
Reſolutio enim D.Tho. eſt,quòd poſt peccatum Adæ omni tempore indiguit homo ſacramẽtis,hoc *3.p.q.61.*
eſt viſibilibus ſignis,quibus homo fidem ſuam proteſtaretur de futuro Saluatoris aduentu, quem (vt *art.3.*
habetur Rom 3.) poſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionẽ iuſtitiæ ſuæ *Rom.3.*
in hoc ſeculo,vt ſit ipſe iuſtus & iuſtificans eum qui eſt ex fide Ieſu Chriſti. Nota verbum (ad oſten-
ſionem) hoc eſt manifeſtationem,ſcilicet exteriorem. Si ergo nullus poteſt ſaluare ſeipſum, cum ſola
fide interiori & abſq; exteriori proteſtatione:ſequitur etiam quòd nec alium. Sacrificium autem pro
paruulo in vtero matris exiſtente non legitur aliquando fuiſſe oblatum,nec acceptum,cum videatur
quodam modo indiſcretum,vtpote pro re incerta: multoties enim mulieres exiſtimãtur prægnantes
& tamen non ſunt. vnde dicunt Iuriſtæ: De his quæ non apparent & nõ ſunt,idem eſt iudiciũ. Ideo
de lege ordinata nullus vnquam per ſacrificia exteriora obtinuit remiſſionem peccati originis in vte
ro ante natiuitatẽ: quanuis aliqui & pauci ex ſpeciali priuilegio fuerint in vtero ante natiuitatem ſan
ctificati,vt Hiere. de quo dicitur: Priuſquam te formarem in vtero,noui te,& antequã exires de vul-
ua,ſanctificaui te. & de D.Ioan. Baptiſta, de quo Luc.1. Et factum eſt vt audiuit ſalutationem Mariæ

Eliza

Elizabet, exultauit infans in vtero ſuo. Poſt natiuitatem autem paruulorum differētia fuit inter tem-
Sacrificia in pus legis naturæ & ſcriptæ, ſiue Moyſi & gratiæ: Quia hæc tempora adinuicem comparata, ſe habent
lege na. erāt ſicut determinatum ad indeterminatum: Quia in tempore legis naturæ pro expiatione peccati origi-
indetermi- nalis pro ſe vel liberis non erat determinatum ſacrificium, nec quo ad ſubſtantiam, nec quo ad tem-
nata. pus, nec quo ad locum. Poterant enim parentes ſacrificium quod volebant, & quando volebant, ac
Gen.17. vbi volebant, pro peccati originalis in ſe vel in paruulo expiatione offerre. Per circunciſionem
verò facta fuit determinatio ſacrificij & temporis, quo ad maſculos: qua facta, non poterant per
aliud ſacrificium quàm circunciſionem ſaluari, poſt octauum diem: cum dictum fuerit, Delebitur ani
ma de populo ſuo. Ante verò octauum diem in caſu neceſſitatis remittebātur parētes ad legē naturę,
3.p.q.70 vt ſcilicet per aliud ſacrificium prouidere poſſent maſculo. vnde D. Thomas dicit quòd probabile
ar.4.ad.2 erat quòd parentes fideles pro paruulis natis, & maximè in periculo ante octauum diem exiſtenti-
bus, preces Domino Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent, vel aliud ſignum fi-
dei exterius oſtenderent: ſicut adulti pro ſeipſis preces & ſacrificia offerebant: prout etiam parentes
pro filiabus, quæ non erant ſubiectæ ſacramento circunciſionis. In lege autem euangelica inſtitutum
& determinatum eſt ſacramentum baptiſmi, cum decreto irritante, Ioan.3. Niſi quis renatus fuerit ex
aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei, abſque determinatione temporis aut loci:
in quo lex noua mitior apparet: quia faciliori modo & abſq; anxietate differendi, & ad oſtenſionem
ſiue exitum vnius membri prouidit ſaluti paruulorum. Si autem non inueniatur aqua (quod eſt val-
de difficile, ſi parentes voluerint facere quod in ſe eſt) & paruuli ante baptiſmum moriantur, defe-
ctus ille aquæ non eſt ex lege: ſicut nec ſi poſt octauum diem non fuiſſet inuentus gladius ad circunci
dendum: ille defectus non erat ex lege. Ideo ſi moriebatur tunc ante circunciſionem, moriebantur pro
pter peccatum originale: ita et nunc ſi moriantur ſine baptiſmo. ¶ Non improbantur tamen preces
& orationes ac exteriores proteſtationes parentum pro filiis aut filiabus in vtero aut extra vterum in
periculo mortis exiſtentibus, eo quòd Deus non alligauit virtutem ſuam ſacramentis. ideo orare poſ
ſunt vt dignetur eos Deus ex ſua infinita miſericordia ad ſacramentum baptiſmi perducere, vel pec-
catum originale remittere. Tunc Deus qui eſt liberaliſſimus, poterit eos ſaluare. Sed hoc non erit ex
lege, ſed ex mera gratia. Et ideo niſi Deus reuelauerit, non debent aſſeri ſaluati, neque eorum corpo-
ra in loco ſacro ſepeliri.

Ver. 4. DE DVRATIONE LEGIS EVANGELICAE.

1.2.q.106. LEx noua ſiue Euangelica vſque ad conſummationem ſeculi eſt duratura ſeu permāſura in ſtatu & B
virtute ſua. dixit enim Chriſtus, Mat 24. Dico vobis quòd non præteribit generatio hæc donec
Mat.vlt. omnia fiant. quod D. Hieron. exponit de generatione fidelium. & alibi, Ecce ego vobiſcum ſum vſ-
que ad conſummationem ſeculi. Quod intelligitur ſecundum expoſitores, de ſacramento altaris, &
per conſequens de aliis ſacramentis eccleſiæ. Ratione etiam ſic poteſt oſtendi: Status huius mundi du
pliciter variari poteſt: vno modo ſecūdum diuerſitatem legis, vt ſtatus dicatur duratio legis poſitiuæ
exterioris, dirigētis totam politiam humanam. Et ſic duratio legis Moyſi dicitur ſtatus legis veteris,
cui ſucceſſit ſtatus legis nouæ, cui ſtatui nullus alius ſtatus ſiue lex vniuerſalis in hac via ſuccedet.
Legi naturali non aſſignatur ſtatus: quia non ceſſat per veterem aut euangelicam, nec etiam per glo-
riam. Præterea ſtatus nouæ legis ſucceſſit veteri tāquam perfectior, imperfectiori ceſſante. Sed in hac
via nullus ſtatus neque lex poteſt eſſe perfectior ſtatu nouæ legis: igitur. Minor patet: quia nullus ſta-
tus præſentis vitę poteſt eſſe perfectior, quàm qui propinquior eſt vltimo fini, et quàm ille qui imme
diate in vltimum finem introducit: ſed hoc facit noua lex. Vnde dicit Apoſt. Habentes itaq; fratres
Heb.10. fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti, quam initiauit nobis viam nouam, per quam ſci
licet accedamus ad eum: ideo non poteſt eſſe in vita præſenti ſtatus perfectior ſtatu nouæ legis. Quia
tanto eſt vnumquodque perfectius, quanto eſt vltimo fini propinquius. ¶ Alio modo ſtatus homi-
num variari poteſt, ſecundum quòd homines diuerſimodè ſe habent ad eandem legem, vel perfe-
ctius, vel minus perfectè. Et ſic ſtatus veteris legis frequenter fuit mutatus, cum quandoque leges
optime cuſtodirentur, quandoque omnino prætermitterentur. Sic etiam ſtatus nouæ legis diuerſi-
ficatur ſecundum diuerſa loca & tempora, & perſonas, inquantum gratia Spiritus ſancti perfectius
vel minus perfectè ab aliquibus habetur. Non eſt tamen expectandum quòd ſit aliquis ſtatus futu-
rus, in quo perfectius gratia Spiritus ſancti habeatur, quā hactenus habita fuerit: & maxime ab Apo-
ſtolis, qui primitias ſpiritus acceperunt: & tempore prius, & cæteris abundātius, vt dicit Glo. Ro.8.
¶ Nec putandum eſt q; ſtatus veteris legis fuerit ſtatus patris, & ſtatus nouę fuerit ſtatus filij, & quòd
ſit futurus alius ſtatus Spiritus ſancti, prout poſuerunt quidam hæretici, volentes quòd in illo tertio
Mat.25 ſtatu dęmones et dęmoniaci reciperētur ad pœnitentiā, quod eſt cōtra illud: Ite maledicti in ignē ęter
num, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Hic error attribuitur Origeni, & fuit condemnatus
per eccleſiam, quia abſque fundamento & contra ſacram ſcripturam & rationem: quia cum opera S.
Trinitatis ad extra ſint indiuiſa, ſequitur quòd lex vetus & per conſequens ſtatus legis veteris nō ſo
Ioan.5. lum erat patris, ſed etiam filij & Spiritus ſancti. vnde Dominus dicebat: Si crederetis Moyſi, credere-
Exo.3. tis forſitan & mihi: de me enim ille ſcripſit. Et lex data Moyſi, legitur ſcripta digito Dei, hoc eſt vir-
tute Spiritus ſancti, vt communiter exponitur. Et lex noua nō ſolum fuit Chriſti, ſed etiam Patris &
Spiritus ſancti. vnde & vox Patris audita eſt, et Spiritus ſanctus viſus eſt in ſpecie columbę in baptiſ
Luc.3. mo, & ſub ſpecie nubis lucidæ in transfiguratione. & Apoſt. loquens de lege noua, dicit: Lex ſpiri-
Rom.8. tus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. Promiſſio enim Spiritus ſancti à Chri-
Ioan.14 ſto facta, completa fuit in Apoſtolis. vnde Act.1. Baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos
dies. quod impletum legitur Act.2. Et per hoc quod dicitur Ioan.7. Nondum erat ſpiritus datus, quia
nondū Ieſus erat glorificatus: datur intelligi q; ſtatim glorificato Chriſto in Reſurrectione & poſt
Aſcenſionem, in die Pentecoſtes fuit datus Apoſtolis Spiritus ſanctus, qui docuit eos omnem verita
tem de his quę pertinent ad neceſſitatē ſalutis, ſcilicet circa neceſſario credenda & agēda tempore to-
rum.

rum. Non tamẽ docuit eos de omnibus futuris euentibus: hoc enim ad eos nõ pertinebat, ſecundum illud: Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, quę Pater poſuit in ſua poteſtate. ❡ Nec obſtat ꝙ aliqui voluerunt allegare illud, Prędicabitur euangelium regni in vniuerſo orbe, & tunc veniet conſummatio: Sed euangelium Chriſti iam prædicatum eſt in vniuerſo orbe, & tamẽ nondũ venit conſummatio: igitur futurum eſt aliud euangelium Spiritus ſancti: quod dicitur euangelium regni, eo ꝙ introducet omnes ad regnum: quia ad hoc dicitur, ꝙ cum Chriſtus ſtatim ab initio euangelicæ prædicationis dixerit, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum: ſtultiſſimum eſt dicere quòd euangelium Chriſti nõ ſit euangelium regni. Veruntamen prædicatio euangelij Chriſti poteſt dupliciter intelligi: vno modo quãtum ad diuulgationem notitiæ Chriſti: & ſic prædicatum fuit euangelium Chriſti in vniuerſo orbe, etiam tempore Apoſtolorum, vt D. Chryſ. dicit. Quod intelligendum eſt de orbe reperto et manifeſto, propter inſulas Antipodum nouiter repertas, de quibus nullus hominum ante pauca tempora ſcripſerat. Et ſecundum hoc quod additur, ꝙ erit cõſummatio, intelligẽdum eſt de deſtructione Hieruſalem, de qua tunc ad literam loquebatur. Alio modo poteſt intelligi prædicatio euangelij in vniuerſo orbe cum pleno effectu: ita quòd in qualibet gente fundatur eccleſia. Et hoc modo (ſicut dicit D. Aug. ad Euſicheum) non eſt prædicatũ euangelium in vniuerſo orbe. Sed hoc facto veniet conſummatio mundi.

Act.1.
Mat.24
An euangeliũ tempore apoſtolorũ fuerit publicatum

DE CONTENTIS IN NOVA LEGE.

CAPVT XVI.

A IN noua lege continentur ſacrificia, ſacramenta, ſacramentalia, cæremoniæ obſeruantiales, præcepta, & conſilia: de quibus dictum eſt, & primò de ſacrificiis.

Ver. 1. DE SACRIFICIIS.

QVia de oblatione ſacrificij ſufficienter dictũ eſt c.5. §.5. ver.5. & amplius dicetur infra hoc ca. §.3. ver.13. Ideo pro præſenti ſuperſedendum eſt.

Ver. 2. DE SACRAMENTIS.

SAcramentum apud Iuriſtas & vulgares communiter accipitur pro iureiurãdo, quod violare non licet: ſed in ſacris literis dupliciter accipitur. Primo pro re ſecreta, quam etiam violare & reuelare non licet. vnde Tob.12. dicitur: Sacramentum regis abſcondere bonum eſt, & hoc modo non accipitur in propoſito. Secundo accipitur pro ſigno ſacræ rei ſiue pro myſterio, vt Græci dicunt. Ad cuius euidentiam ſupponendum eſt quid dicatur ſignum & res ſacra: Signum ſecundum D. Auguſt. eſt res quæ præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, facit in cognitionem alterius venire. Et cum ad homines qui ſoli ſunt diſcurſiui, duntaxat pertineat in cognitionem ignotorũ per nota peruenire: ſequitur ꝙ ſolis hominibus propriè dantur ſigna, & maxime per inſtitutionẽ: licet in gallis & aliis animalibus ſint aliqua ſigna ex inſtinctu naturæ, non tamen per inſtitutionem & impoſitionem. ❡ Res ſacra ſiue ſancta in ſcripturis ſanctis analogicè, hoc eſt ſecundum ordinem quandam dicitur: Primo anthonomaticè de Deo, qui eſt eſſentia ſanctitatis. Secundo de Chriſto ſecundum naturã humanam, qui propter vnionem dicitur Sanctus Sanctorum, Dan.9. Tertio de gratia gratum faciente, per quã grati denominamur, & efficimur conſortes diuinæ naturæ. Quarto de quacunque re habente habitudinem ſiue reſpectum ad huiuſmodi gratiam, vel ad alia res ſanctas aut ſacras, vel cauſæ efficientis, vel præparationis, aut diſpoſitionis, aut ſignificationis: de omnibus enim talibus res ſacra dicitur ſecundum ordinem quendam, & ſecundum quod maiorem vel minorẽ propinquitatem habent ad Deum. Quemadmodum ſanitas attribuitur animali, medicinæ, vrinæ, & medico: eodem modo ſanctitas & res ſacra attribuitur rebus. De qualibet enim re habẽte habitudinem ad Deum, dicimus ꝙ eſt res ſacra, vel effectiuè, vel ſubiectiuè, vel diſpoſitiuè, aut ſignificatiuè, aut formaliter, ſiue denominatiuè. Et hoc modo ſacramentalia (de quibus infra dicetur) poſſunt dici ſacramenta. Et cùm ſacramentum ſit ſacræ rei ſignum, conſequens eſt quòd ſacramentum multipliciter dicatur. Communiter tamen accipitur ſacramentum apud Theologos pro ſigno gratiæ gratum facientis, quæ homines ſanctificat. & hoc modo conuenit ſacramentis antiquæ legis. Propriè tamen ſacramentum, prout tantum conuenit ſacramentis nouæ legis, ſic definitur à D. Auguſt. Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma, ad cuius Dei ordinata, eiuſdem (ſcilicet gratiæ) imaginẽ gerens, & cauſa ipſius exiſtens. In hac definitione non accipitur forma pro altera parte compoſiti, ſed pro ipſomet compoſito ex materia & forma. Sacramentum enim nouæ legis nõ eſt quid ſimplex, ſed compoſitũ ex materia & forma: vt notũ eſt in ſacramento baptiſmi. Ideo definitio ſacramenti debet ſic intelligi: Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibilis forma, hoc eſt res ſenſibilis. Cum enim potẽtia viſiua ſit excellentior aliis potentiis ſenſitiuis exterioribus, & plures nobis rerum ſpecies demonſtret, ſumi conſueuit pro aliis ſenſibus. vnde dicimus, Vide quomodo cantat, quomodo hoc eſt frigidum, calidum, vel ſapidum. Et ſic quidditas ſiue eſſentia ſacramẽti nouæ legis in duobus conſiſtit: primum eſt quòd res ſenſibilis ſignificet aliquo modo gratiam, vel in ſe, vel ſecundum aliquem effectum, quantum eſt de ſe, niſi ponatur obex ſiue impedimentum. Et ſic poteſt dici ſignum demonſtratiuum & pronoſticum. Secundum in quo conſiſtit, eſt cauſatio gratiæ, ſcilicet quòd cauſet illam non principaliter, ſed inſtrumentaliter in virtute principalis agentis, qui eſt Deus, cùm nulla creatura virtute propria, poſſit gratiam cauſare. Et quia ſacramenta nouæ legis dum perficiuntur & applicantur, habent hanc virtutem inſtrumentalem inhærentem cauſandi gratiam: eo quòd accepta ſunt à Deo vt inſtrumenta, iuxta illud Epheſ.5. mundans eam in lauacro aquæ in verbo vitæ. Sacramenta autem legis veteris, non fuerunt data vt inſtrumenta iuſtificationis, ſed ſolum vt ſigna. Circuncíſio enim non erat inſtrumentum, ſed ſignũ fidei, cuius virtute conferebatur gratia. Ideo in eis nulla vis inerat iuſtificãdi: & ob eam cauſam Apoſtolus Gal.4. vocat infirma & egena elementa: propterea ſacramenta nouę legis ſacramentis antiquæ legis ſunt perfectiora, & per hoc diſtinguuntur ab eis. ❡ Ex quo ſequitur ꝙ ſigna quæ fuerunt data, & nõ cauſabant gratiam, non dicũtur ſacramẽta, vt ſerpens æneus, columba quæ apparuit in baptiſmo Chriſti, & linguę igneæ, quæ in die Penteçoſtes apparuerunt ſuper Apoſtolos & diſcipulos. In hac ergo definitione cõ

3.p.q.60
Sacramenti multiplex acceptio.
Signũ quid.
Res ſacra analogicè dicitur.
1.Pet.1.
Sacramentũ nouæ legis quid.

prehenditur tota quidditas & eſſentia ſacramēti : primum per modum generis: & ſecundum per mo
dum differentiæ à ſacramentis veteris legis, quæ gratiam quidem ſignificabant, ſed non cauſabant, ſi-
cut ſacramenta nouæ legis. Et cum non ſint niſi duæ cauſæ intrinſecæ, quæ intrent compoſitionem et
eſſentiam rei, ſcilicet materia & forma, ſiue genus & differentia, & non efficiens aut finalis: ideo non
debuerunt plures cauſæ poni in definitione quidditatiua huius ſacramenti. Sequitur quòd inſtitutio
Chriſti & promiſſio ſaluris, quæ ſupponuntur tanquam extrinſeca, non debent inſeri in definitione
ſacramenti. Per hæc eliduntur argumenta Lurheri, qui ſolum vult illa eſſe ſacramenta, quibus ſpecia-
Mar. vlt. liter & expreſſe adiungitur promiſſio ſalutis, vt Baptiſmus & Euchariſtia. Præſuppoſitū enim eſt ex
Ioan. 6. Luca. 1. c. quòd Ieſus ſaluum faceret populum ſuum à peccatis eorū. Et ideo quæcunque inſtituit, ad ſalutē
inſtituit. licet in baptiſmo & euchariſtia ſpecialius expreſſerit, propter maiorem difficultatem ſuſci-
piendi, vt ex prædictis locis haberi poteſt.

Ver. 3. DE REQVISITIS AD ESSENTIAM SACRAMENTI.

Sap. 8. CVm diuina ſapientia vnicuique ſecundum modum ſuum prouideat, iuxta illud: Suauiter diſponit B
omnia. & illud, Dedit vnicuique ſecundum propriam virtutem: & modus connaturalis cognitio-
nis hominis ſit vt per ſenſibilia veniat in cognitionem intelligibilium, cū omnis noſtra cognitio or-
Rom. 1. tum habeat à ſenſu. vnde Apoſt. Inuiſibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta con-
ſpiciuntur : ſequitur quòd ſignificatio ſacramenti, quod dicitur ſignum datum ad ſanctificandum ho-
1. c. Cœleſtis minem in cultum & honorem Dei, fiat per res ſenſibiles, vt probat D. Dion. Et quia in vſu ſacramen
Hierar. torum duo poſſunt conſiderari, ſcilicet cultus diuinus, & ſanctificatio hominis, primū pertinet ad ho
Rom. 8. minem per comparationem ad Deum quem colere & honorare debet: Secundum pertinet ad Deum
qui iuſtificat & ſanctificat : conſequens eſt quòd ad ſolum Deum pertinear aſſumere & determinare
res per quas homo ſanctificetur, cum non pertineat ad aliquem, quod eſt in alterius poteſtate. Et ideo
neceſſe eſt quòd res quæ aſſumuntur ad ſacramenta, ſint determinatæ ex inſtitutione diuina, cum res
ex virtute naturali nō habeant vim ſanctificandi. Nec per talem diuinam determinationem arctatur
via ſaluris: Quia res, quarum vſus in ſacramētis eſt neceſſarius, vel communiter habentur, vel paruo
ſtudio adhibito haberi poſſunt. Et quāuis homo poſſit aſſumere alias res ad cultū ſiue honorem Dei:
illæ tamen res ſic aſſumptæ non habent ex ſe, nec ex illa hominis aſſumptione ſiue determinatione,
virtutem ſanctificandi, vt dictum eſt. Ad ſanctificandam ergo ſanctificationem hominis inſtituit &
determinauit Chriſtus duo genera rerum ſenſibilium, ſcilicet res & verba. licet etiā largo modo ver
ba ſint res ſenſibiles, cum ſubiaceant auditui: quia tamē verba magis congruunt ad ſignificandū, cum
per ea poſſimus melius exprimere quod mente concipimus, quàm per alias res: Ideo doctores faciunt
Ephe. 5. differentiam inter res & verba. vnde & Apoſt. dicit, Chriſtus dilexit eccleſiam, & ſemetipſum tradi
dit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et D. Auguſt. dicit: Ac-
Super Ioā. cedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Res enim ſenſibiles ad ſignificandum ſunt indeter-
minatæ, ſed determinantur per verba, vt manifeſtè apparet in ſacramento baptiſmi, aqua enim poteſt
ſignificare ablutionem, propter ſuam humiditatem: & refrigerium, propter ſuam frigiditatem: ſed cū
dicitur: Ego te baptizo, &c. manifeſtatur quòd aqua vtimur ad ſignificandam emundationem ſpiri-
tualem. Et ideo in ſacramentis res ſenſibiles dicuntur materia, & verba dicuntur forma. Et ſicut ho-
mo componitur ex materia & forma, ſic ſacramentum conſtituitur ex materia & forma : ita vt neu-
In omni ſacramento inuenitur materia & forma. trum illorum ſufficiat. Ex his infertur quòd in omni ſacramento inuenitur materia & forma: nō qui-
dem materia propriè dicta, vt eſt altera pars compoſiti & de prædicamento ſubſtantiæ : ſed materia,
hoc eſt res indeterminata, determinabilis tamen quo ad ſignificationem per verba vel ſigna, vt in ſa-
cramento matrimonij inter mutos contracto : ſigna enim ſufficienter manifeſtant conſenſum, etiam
in puellis quæ propter verecundiam non audent loqui. In aliis autem ſacramentis requiruntur ver-
ba, vt verba ſunt exprimentia non ſolum intentionem aut conſenſum offerentis, ſed etiam eccleſiæ,
in cuius perſona operatur. vnde ignorans ſignificatum horum verborum, Ego te baptizo, &c. ſi in-
tendat facere quod eccleſia intendit, baptizat. Secus in matrimonio, in quo requiritur expreſſio con-
ſenſus proferentis.

Ver. 4. DE IMMVTATIONE VERBORVM IN SACRAMENTIS.

3. p. q. 60. art. 7. CVm autem formæ & ſpecies ſint ſicut numeri qui conſiſtunt in indiuiſibili: ſequitur quòd nil de- C
bet immutari, quod tollat ſubſtantialem ſignificationem verborum ſacramentorum: quia nō mi
Deut. 4. noris neceſſitatis ſunt, ſacramēta quàm ſacra ſcriptura, cui nihil licet addere vel minuere, iuxta illud:
Non addetis ad verbum quod ego loquor vobis, neque diminuetis ex eo. & Apoc. vlt. Conteſtor om-
ni audienti verba prophetiæ libri huius: Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus plagas ſcriptas in li
Super Ioan. bro iſto. Et ſi quis diminuerit, auferet Deus partem eius de libro vitę. Et quia (ſicut D. Aug. dicit)
Forma ſacramentorū in lingua vulgari habet efficaciā verbum operatur in ſacramentis, non quia dicitur, hoc eſt non ſecundū exteriorem ſonum vocis, ſed
quia creditur, hoc eſt ſecundum ſenſum verborum qui fide tenetur: & hic quidē ſenſus eſt idem apud
omnes, licet non ſint eædem voces: Ideo in quacunque lingua proferantur, ſacramentum conficitur.
Et quamuis in qualibet lingua contingat diuerſis vocibus idem ſignificari, ſemper tamē aliqua illarū
vocum eſt, qua homines illius linguę principalius & cōmunius vtuntur ad ſignificandū: & talis vox
debet aſſumi in ſignificatione ſacramenti: ſicut inter res ſenſibiles illæ aſſumuntur ad ſignificationem
ſacramenti, cuius vſus eſt communis ad actum per quem ſacramenti effectus ſignificatur : Sicut aqua
elemētari communius vtuntur homines ad ablutionem corporalem, per quam ſpiritualis ablutio ſi-
Immutatio formæ ſacramēti quā do impedit effectum. gnificatur: ideo aqua elementaris aſſumitur vt materia, in ſacramento baptiſmi. ¶ Si dicatur ex hoc
ſequi quòd balbi & illiterati non conferunt ſacramenta, cum ſæpe varient : dicendum quòd ille qui
truncatè vel corruptè profert verba ſacramentalia ex induſtria, non videtur intendere facere quòd ec
cleſia intendit: ſi verò ex errore vel lapſu linguæ hoc faciat, & tanta ſit corruptio, quòd omnino aufe-
rat ſenſum locutionis, non videtur perfici ſacramentum : & hoc præcipue contingit, quando fit cor-
ruptio principij dictionis, puta ſi loco eius quod eſt in nomine patris, dicat in nomine matris. Si verò
non

non totaliter auferatur ſenſus locutionis per huiuſmodi corruptelã: nihilominus perficitur ſacramentum: & hoc præcipuè contingit, quando fit corruptio ex parte finis: puta ſi aliquis dicat patrias ſiue ſilias: quanuis enim verba corrupta nil ſignificent ex virtute impoſitionis, accipiuntur tamen vt ſignificantia ex accommodatione vſus. & ideo licet mutetur ſonus ſenſibilis, remanet tamen idem ſenſus. Quod autem dictum eſt de differentia corruptionis circa principium vel finem dictionis, rationem habet: quia apud nos variatio quæ eſt ex parte principij, mutat ſignificationẽ, quæ etiam apud Græcos variatur ſecundũ principium dictionis in declinationibus nominũ, & cõiugationibus verborũ. Magis tamen videtur attendenda quantitas corruptionis ex parte dictionis, quæ ex vtraq; parte poteſt eſſe tam parua, quòd non auferet ſenſum verborum, & tam magna ꝙ auferet. Sed vnum horum accidit ex parte principij, & aliud ex parte finis. ¶ Notandum tamen quòd licet Latini baptizent ſub hac forma, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Græci tamen baptizant ſub iſta forma, Baptizetur ſeruus Chriſti. N. in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti. Et apud vtroſq; verum perficitur ſacramentũ. Ad cuius euidentiã ſciendum eſt, ꝙ circa iſtas mutationes quæ poſſunt in formis ſacramentorum contingere, duo videntur eſſe conſiderãda: vnum quidem ex parte eius qui profert verba, cuius intentio requiritur ad ſacramentum, vt infra dicetur, & ideo ſi intendat per huiuſmodi additionem vel diminutionem alium ritum inducere, qui non ſit ab eccleſia receptus, non videtur perfici ſacramentum: quia non videtur intendere facere quod eccleſia facit. Aliud autem eſt conſiderandum ex parte ſignificationis verborum. Cum enim operentur in ſacramentis quantum ad ſenſum quem faciũt, oportet conſiderare vtrum per talem mutationem tollatur ſenſus verborũ: quia ſic manifeſtum eſt quòd tollitur virtus ſacramenti. Manifeſtum eſt autem ꝙ quando omittitur aliquid eorum quæ ſunt de ſubſtãtia formæ ſacramentalis, tollitur debitus ſenſus verborum: & ideo nõ perficitur ſacramẽtum. Vnde Didimus dicit: Si quis ita baptizare creditur, vt vnum de prædictis nominibus prætermittat, ſcilicet Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ſine perfectione baptizabit. Si autem ſubtrahatur aliquid quod nõ ſit de ſubſtãtia formæ: talis diminutio nõ tollit debitum ſenſum verborum, & per conſequens nec ſacramenti perfectionem. Sicut in forma Euchariſtiæ, quæ eſt iſta, Hoc eſt enim corpus meum. Hæc dictio (enim) ſublata non tollit debitum ſenſum verborum: & ideo nõ impedit perfectionem ſacramenti: quanuis poſſit contingere quòd ille qui prætermittit, peccet ex negligentia vel contemptu. ¶ Circa additionem autem cõtingit aliquid apponi quod eſt corruptiuum debiti ſenſus, puta ſi aliquis dicat, Baptizo te in nomine patris maioris, & filij minoris, ſicut Arriani baptizabant: Ideo talis additio tollit virtutem ſacramenti. Si verò ſit talis additio quæ non auferat debitum ſenſum, nõ tollitur virtus ſacramenti. Nec refert vtrum talis additio fiat in ipſo principio, medio, vel fine: velut ſi aliquis dicat: Ego te baptizo in nomine patris omnipotentis, & filij vnigeniti, & ſpiritus ſancti paracleti, erit verũ baptiſma: ſi forte autẽ diceret, ego te baptizo in nomine patris, et filij, & ſpiritus ſancti, & beatæ virginis Mariæ, nõ eſſet baptiſma. quia dicitur. 1. Cor. 1. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Sed hoc verũ eſt, ſi ſic intelligatur in nomine D. Virginis baptizari, ſicut in nomine Trinitatis, quo baptiſmus conſecratur. Talis enim ſenſus eſſet cõtrarius veræ fidei, & per conſequens tolleret veritatem ſacramenti. Si verò intelligatur quod additur, in nomine beatæ Virginis, nihil operetur in baptiſmo, ſed eius interceſſio proſit baptizato ad conſeruandam gratiam baptiſmalem, non tollitur perfectio ſacramenti. Nec obſtat quod ſupra allegatum eſt Deuter. 4. & Apoc. vlt. quia ad verba ſacræ ſcripturæ non licet aliquid apponere quantum ad ſenſum, ſed quantum ad expoſitionem ſacræ ſcripturæ. Multa verba à doctoribus apponuntur. Non tamen licet verbis ſacræ ſcripturæ addere, vt videntur facere Paraphraſtæ ſenſum ſuum offerentes vt de intentione ſacræ ſcripturæ: quod eſt vitium falſitatis. Et ſimiliter ſi quis diceret aliquid eſſe de neceſſitate formæ ſacramenti, quod non eſt. ¶ Circa interruptionem verò verborum aduertendum eſt, quòd ſi ſit tanta interruptio verborum, ꝙ intercipiatur intentio pronunciantis, tollitur perfectio ſacramenti: non autem tollitur, quando eſt parua interruptio proferentis, quæ intentionem aut intellectum verborum non aufert: vt quando interrumpit ad reſpirandum vel reſumendum anhelitum. Et idem etiam dicendum eſt de tranſpoſitione verborum: quia ſi tollit ſenſum locutionis, non perficit ſacramentum: ſicut patet de negatione præpoſita vel poſtpoſita ſigno. Si autem ſit talis tranſpoſitio, quę ſenſum locutionis non variat, non tollitur veritas ſacramenti, ſecundũ quod Philoſophus dicit nomina & verba tranſpoſita idem ſignificare, vt in iſtis duabus: Ego te baptizo, vel baptizo te.

Latini & Græci in forma baptiſmi differunt.

In lib. de Spi. ſanct.

Additio varians ſenſum verborũ, impedit effectum.

Interruptio verborum quãdo impedit effectũ ſacramenti.

Quid de trãſpoſitione dicendũ.

Ver. 5. DE MINISTRIS SACRAMENTORUM.

A Aliqua ſacramenta nouæ legis habent ſpecialem miniſtrum, aliqua autem non. Sacramenta quæ requirunt ſpecialem miniſtrum, ſic affecta ſunt miniſtro, ꝙ ſi per alium attententur perfici, non perficiuntur. & huiuſmodi generis ſunt Confirmatio & Ordo, quę habent Epiſcopum pro miniſtro: Euchariſtia, Pœnitentia, & Extrema vnctio, quæ habent ſacerdotem: Baptiſmus verò non habet ſpecialem miniſtrum ex neceſſitate, eo quòd eſt ſacramentum neceſſitatis: & ideo ſi per alium attentetur, ſeruatis aliis ſeruandis, perficitur ſacramentum. licet is qui baptizat, peccet, ſi id extra caſum neceſſitatis faciat. Sacramentum autem matrimonij cum conſiſtat in contractu ex conſenſu mutuo viri & mulieris proueniente, non requirit miniſtrum ex neceſſitate, ſed aliquando propter ſolennitatem habet: ſed amplius de vnoquoque agetur ſuo loco. ¶ Notandum tamen quòd angeli non ſunt miniſtri ſacramentorum, cum Heb 5. dicatur: Omnis pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus cõſtituitur in his quę ſunt ad Deum. Et ratio eſt, quia virtus ſacramentorũ deriuatur à Chriſto ſecundum quod homo, cui in natura non conformantur angeli. Sed ſciendum quòd ſicut Chriſtus non ſic alligauit virtutem ſuam ſacramẽtis, quin poſſit abſque illis cauſare & conferre effectus ſacramentorum: ita etiam non alligauit virtutem ſuam eccleſiæ miniſtris, quin angelis poſſit tribuere ordinem miniſtrandi in ſacramentis. Et quia angeli boni ſunt nuntij veritatis: ſi aliquod ſacramẽtum vel ſacramentale angelorum bonorum miniſterio perficeretur, eſſet ratum habendum: quia deberet præſumi hoc

Quinque ſacramẽta habent ſpecialem et determinatũ miniſtrum.

Angeli nõ ſunt miniſtri ſacramentorum.

perfici voluntate diuina: ſicut quædam templa dicuntur angelorum miniſterio cõſecrata. Si verò dæmones, qui ſunt ſpiritus mendacij, aliquod ſacramentale miniſterium exercerent, non eſſet ratum habendũ. ❡ Nec ex hoc ſequitur homines eſſe digniores angelis ſimpliciter: quia angeli ſuperiori & nobiliori modo operãtur, ſcilicet interius illuminãdo & perficiendo fantaſmata. Nõ inconuenit tamen aliquem hominem ſecundum quid (hoc eſt in aliquo) eſſe digniorem angelis.

Ver. 6. DE INTENTIONE MINISTRI.

Intentio miniſtri neceſſaria ad effectum ſacramenti.

MInistri intentio non ſolum eſt neceſſaria quantum ad efficaciam & effectum, ſed etiã quantum ad eſſentiam ſacramenti: ſic ꝙ etiam ſi verba proferantur & applicentur ſuper debitam materiam, & non ſit debita intentio in miniſtro applicante, non perficitur ſacramentum. Vnde in Concilio Tridentino, ſeſſ.7.tit. de Sacram.ca.11. Si quis dixerit in miniſtris (dum ſacramenta conficiunt & conferunt) non requiri intentionem, ſaltem faciendi quod facit eccleſia, Anathema ſit. Ratio huius neceſſitatis eſt: Quia quando aliquid ſe habere poteſt ad multa, oportet ꝙ per aliquid determinetur ad vnum, ſi illud effici debeat. Sed ea quæ in ſacramentis aguntur, poſſunt diuerſimode agi: ſicut ablutio aquæ quæ fit in baptiſmo, poteſt ordinari ad ablutionem & ſanitatem corporalem, ad ludum & ad alia huiuſmodi, & ad emundationẽ & ſanitatem ſpiritualem: et ideo oportet quòd ad ſacramentalem effectum per intentionem abluentis determinetur. Et hæc intentio exprimitur per verba quæ in applicatione ſacramẽtorum dicuntur. Præterea in omni actu humano ſiue libero eſt intentio agentis, cùm omne agens agat propter finem ſuo modo. Inſuper ex pluribus cauſis non ſequitur vnus effectus, niſi illæ cauſæ aliquo modo vniantur: ſed in ſacramentis plures cauſæ concurrunt, cõſequens eſt igitur eſt aliquo modo vniri: quod non poteſt fieri: niſi in intentione debita. Hinc eſt ꝙ non ſufficit intentio exterior, quę eſt prolatio verborum: ſed requiritur interior: Sicut nec ſufficit in matrimonio conſenſus exterior ſine interiori, vt infra dicetur.

Intentio actualis nõ neceſſario requiritur.

❡ Ad debitam autem intentionem non requiritur ꝙ miniſter actualem habeat intentionem, ſiue cogitet & intendat in actu effectum ſacramenti: ſed ſufficit ꝙ habeat virtualem: puta cum ſacerdos vadit ad baptizandum, vel celebrandum, intendat facere quod eccleſia intendit. vnde ſi poſtea in exercitio cogitatio eius ad alia rapiatur, ex virtute primæ intentionis perficitur ſacramentũ: quanuis ſtudioſe curare debeat ſacramẽti miniſter, vt etiam actualem intentionem adhibeat: ſed hoc non eſt totaliter poſitum in hominum poteſtate: quia ſæpe preter intentionem, cum homo vult circa aliqua intendere, diſtrahitur, & incipit alia cogitare, iuxta illud Pſal. Cor meum dereliquit me.

Intentio virtualis neceſſaria.

Ex præmiſſis apparet ꝙ intentio habitualis ſine virtuali non ſufficit: quia cùm adminiſtratio ſacramentorum ſit actus humanus, non perficitur à dormiente & ſomniante, qui tamen poteſt habere habitualem intentionem. ❡ Nec obſtat ꝙ intentio miniſtri non poſſit eſſe nota: & ſic non poteſt homo habere certitudinem ſe recepiſſe ſacramentũ, ad quod tenetur de neceſſitate ſalutis. Quia miniſter agit in perſona eccleſiæ, cuius eſt miniſter. In verbis autem quæ proferuntur, exprimitur intentio eccleſiæ, quæ ſufficit ad perfectionem ſacramenti, niſi exterius contrarium exprimatur ex parte miniſtri vel recipientis, quantũ ad ſatisfactionem pręcepti de ſacramento ſuſcipiendo, vel certitudinem conjecturalem faciendam, qua quis poteſt abſolute credere ſe ſuſcepiſſe ſacramentum & adorare hoſtiam conſecratam abſq; conditione, vt dictum eſt cum de fide ageretur. Debemus enim ambulare bona fide: quia quilibet debet præſumi bonus, niſi appareat de oppoſito. Vbi autem ſacerdos ex malitia in baptiſmo vel in pœnitentia falleret: Deus (qui facienti quod in ſe eſt, nõ deficit in neceſſariis, nec alligauit virtutẽ ſuã ſacramentis) ſua infinita bonitate ſuppleret: quanuis regulariter character non imprimatur niſi per ſacramentum. Sed in tali caſu ſi Deus ſuppleat principalem effectum qui eſt gratia, ſupplet etiam minus principalem, iuxta regulam Topicorum. Si id quod magis videtur ineſſe ineſt, & id quod minus.

Intentio eccleſiæ duplex.

❡ Notandum etiã ꝙ duplex eſt intentio eccleſiæ: prima eſt ꝙ materia & forma ſacramenti applicetur: ſecunda, ꝙ per illam applicationem conferatur gratia & alij effectus. Prima intentio recta ſufficit in miniſtro qui eſt inſtrumentum animatum: per eam enim ſe ſubiicit principali agenti: Sicut ſeruus, qui ex præcepto domini ſui tradit aliquid alicui, habet voluntatem tradendi quod dominus iubet, licet non habeat intentionem transferendi dominium rei traditæ: quia ſufficit ꝙ illa intentio ſit in domino.

Intentio peruerſa miniſtri non impedit.

Alia autem peruerſitas intentionis miniſtri, ſcilicet propter vanam gloriam, aut alium malum finem, peruertit opus intendentis: quia ſ. peccat: non tamẽ peruertit opus alterius, ſcilicet Chriſti & eccleſiæ. ſicut ſeruus dando eleemoſynam mala intentione, non peruertit bonam intentionem domini. ❡ Nec obſtat quod habetur in ca. Spiritus ſanctus. 1.q 1. vbi narratur ꝙ quidam Epiſcopus Alexandriæ vidit ſupra oram maris ludum puerorum, & Athanaſium puerum more epiſcopi baptizantem alios ſecundum formã eccleſiæ: & fuit deciſum ꝙ non eſſent rebaptizandi. Quia inuentum eſt ꝙ intendebat facere, quod eccleſia facere conſueuit: & præcipue quia ſolos catechuminos baptizauit.

Ludus in ſacramentis duplex.

Et ad ludum illum dicitur, ꝙ ludus dupliciter fieri poteſt: vno modo vt fiat ſola delectationis cauſa per purã irriſionem & ſic impedit perfectionem ſacramenti: alio modo vt admittat aliquid ſerij: quia etiã iocando & delectationem intẽdendo, quod eſt de ratione ludi, ſeria fieri poſſunt. In ludo autem illorũ puerorum erat aliquid ſeriò: quia volebat ille Athanaſius facere ſicut epiſcopus, vt viderẽt quomodo ſe haberent in ſuſcipiendo baptiſmate in eccleſia tempore debito.

In lib. de vni. bap.

D. Aug. in lib. de vnico baptiſmo, dicit ꝙ ſi eſſet dubiũ an totum ludicrum vel mimicè ſiue ioculariter ageretur, an eſſet baptizatus qui ſic daretur, iudiciũ concordi oratione & gemitibus à Deo eſſet implorandum.

Ver. 7. DE BONITATE, ET FIDE MINISTRI SACRAMENTORVM.

Bonitas miniſtri nõ eſt abſolutè neceſſaria

CIrca bonitatem & fidem miniſtri ſacramentorũ notandæ ſunt duæ concluſiones: prior eſt: ❡ Bonitas, vel ſanctitas, vel fides deficiens in miniſtro, non impedit efficaciam ſacramenti: & ſic non eſt abſolutè neceſſaria, modo ſeruet eſſentialia prædicta. Vnde in concilio Tridentino, ſeſſione.7. de ſacramentis.c.12. Si quis dixerit miniſtrum in peccato mortali exiſtentẽ (modo eſſentialia quę ad conficiendum vel conferendum ſacramentum pertinent, ſeruauerit) non conficere aut non conferre ſacramentum: Anathema ſit. D. Au. ſuper illud Ioan.1. Super quem videris Spiritum, &c. dicit quòd nõ

nouerat

nouerat Ioãnes poteſtatem baptiſmi ipſum Dominũ habiturum & ſibi retenturum, ſed miniſterium planè tranſlaturum in bonos & malos. & idem contra Petulianum Donatiſtam dicit, mementote in ſacramentis Dei nil obeſſe mores malorũ hominum. Ratio huius eſt: quia miniſtri eccleſiæ inſtrumentaliter operantur in ſacramentis. Et ideo eadem eſt ratio miniſtri & inſtrumenti. ſed inſtrumentum non agit operationem inſtrumentalem ſecundum propriam formam aut virtutem, ſed ſecũdum virtutem eius à quo mouetur. Et ideo accidit inſtrumento, inquantum inſtrumentum eſt, quam formam vel virtutem habeat, præter id quod exigitur ad rationem inſtrumenti, ſicut ꝙ corpus medici, quod eſt inſtrumentum animæ habentis artem, ſit pulchrum vel deforme, ſanum vel ægrum: & ſicut non refert an fiſtula per quam aqua tranſit, ſit argentea, plumbea, vel terrea: ſic etiam non refert quantum ad operationem ſacramentalem quam formam habeat miniſter, ſcilicet bonitatem vel malitiã. Nec ipſa ſacramenta maculantur maculis miniſtrorum, ſicut nec radij ſolares luto. ¶ Et ſicut charitas pertinet ad propriam virtutem, ſic & fides. Vnde ſequitur ꝙ ad perfectionem ſacramentorum nõ requiritur charitas neque fides miniſtri. Et per conſequens peccatores, infideles hæretici, ſuſpenſi, excommunicati, degradati, ſacramenta verè conficiunt & conferunt, modo intendant facere quod eccleſia intendit, & veram eccleſiæ formam ſeruent. Neque à talibus baptizati aut ordinati, ſunt rebaptizandi aut reordinandi: quia poteſtas conferendi & adminiſtrandi ordines, ac etiã conſecrandi Euchariſtiã, pertinet ad ſpiritualem characterem, qui indelebilis eſt, vt inferius dicetur. Et ideo per hoc quòd aliquia ab eccleſia ſuſpenditur, excommunicatur, vel degradatur, non amittit poteſtatem conferendi ſacramentum: ſed ſolum licentiam vtendi hac poteſtate. Ideo ſacramentum conficit & confert ſed peccat conficiendo & conferendo: ſimiliter ille qui ſcienter ſuſcipit ab eo, niſi propter extremam neceſſitatem excuſetur. Vnde in Concilio Tridentino, ſeſſione, 5. titulo de Sacramento baptiſmi, c. 4. dicitur: ſi quis dixerit baptiſmum, qui etiã datur ab hæreticis, In nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, cum intentione faciendi quod eccleſia facit, non eſſe verum baptiſma, Anathema ſit. Ideo in hoc nõ eſt ſequẽdus D. Cyprianus, de quo D. Aug. dicit, Martyrem Cyprianum qui apud hæreticos vel ſchiſmaticos datum baptiſma nolebat cognoſcere. Tanta merita vſque ad triumphum martyrij ſecuta ſunt, vt charitatis qua excellebat luce, obumbratio illa fugaretur: & ſi quid purgandum erat, paſſionis falce tolleretur. Secunda concluſio eſt, quòd bonitas & fides miniſtri neceſſaria eſt neceſſitate præcepti ad debitam ſacramentorum adminiſtrationem: ſic quòd ſi miniſter ſit in peccato mortali, & ſcienter ingerat ſe ſacramentis abſque pœnitentia, peccat mortaliter: quia ſcriptum eſt Leuit. 19. Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Debet enim miniſter conformari principali agenti, ſecundum illud, Secundum iudicem populi; ſic & miniſtri eius. Vnde Leuit. 21. dicitur, Homo de ſemine tuo per familias, qui habet maculam, non offeret panes Deo tuo, nec accedet ad miniſterium eius. Ideo D. Dion. dicit: Malis non eſt fas neque licitum tangere ſymbola, hoc eſt ſacramentalia ſigna. & in Epiſtola ad Demophilum, vocat malum miniſtrum præſumentem, audacem, temerarium, ac inuerecundum. Licet enim omnis conuenientia aut conformitas non ſit de neceſſitate præcepti, puta cum mari deuotione: nec omnis indecentia cauſet peccatum mortale. Indecentia tamẽ quæ pertinet ad irreuerentiam vel contaminationem ſacramẽti, cauſat peccatum mortale. ¶ Nec tamen propterea peccator ex officio obligatus adminiſtrare ſacramenta, eſt perplexus ſimpliciter, quia poteſt pœnitere: licet poſſit eſſe perplexus ſuppoſito quodam. ſ. quod velit manere in peccato. In articulo tamen neceſſitatis non peccaret baptizando in caſu in quo poſſet laicus baptizare. Tunc enim non ſe exhiberet miniſtrum eccleſiæ, ſed ſubueniret neceſſitatem patienti. Eadem ratione non peccat laicus peccator tangendo Euchariſtiam ne cadat in lutum, vel leuando de terra. Et idem dicendum eſt de ſacerdote degradato baptizante, &c. ſecus ſi officiando & ſe exhibendo miniſtrum eccleſiæ, ac etiam miniſtrãdo in aliis ſacramentis, quæ non ſunt neceſſitatis ſicut baptiſmus. Nec obſtat quòd peccator ſine offenſa poteſt miniſtrare Deo in operibus charitatis, ſecundum illud Dan. 4. Conſilium meum regi placeat: peccata tua èleemoſynis redime: quia alia opera charitatis non ſunt in ſe aliqua conſecratione ſanctificata: & ideo qui ſe exhibet miniſtrum Deo in operibus charitatis & miſericordiæ, ſi ſit iuſtus, amplius iuſtificabitur: ſi verò ſit peccator, per hæc ad ſanctitatem diſponetur. Sed ſacramenta in ſeipſis habent quandam ſanctificationem per myſticam conſecrationem. Et ideo prexigitur in miniſtro & ſuſcipiente ſanctitas iuſtitiæ, vt congruat ſuo miniſterio. ¶ Ex his apparet primo, quòd contrahens matrimonium in peccato mortali, peccat, quia indignè immiſcet ſe ſacramento. Secundo quòd exiſtens in mortali, publicè prædicãs, etiam peccat, tum propter ſcandalum, tum quia præſumit exercere actũ qui requirit conſecrationẽ ex inſtitutione diuina: pertinet enim ad epiſcopũ ex officio. & ideo quanuis ex commiſſione non epiſcopus poſſit prædicare: tenetur tamen ad ſanctitatem habendam. Vnde Pſal. Peccatori autem dicit Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamẽtum meum per os tuum: &c. Eadem ratione ſequitur ꝙ ſacerdos celebrando, diaconus & ſubdiaconus, imò & acolyti ſolenniter officiando in peccato mortali, peccant: quia indecenter ſe exhibent miniſtros. Secus videtur de cantoribus non ſolenniter officiantibus, & aliis fratribus & clericis cantantibus & laudantibus Deum in choro: quia actus laudandi & cantandi non eſt annexus alicui ordini, cum ad omnes pertineat. Quanuis autẽ miniſter ſacramentorum peccet in miniſtrando: non tamen ſequitur ꝙ recipiens ſcienter ſacramentũ ab eo, ſemper peccet, & cõmunicet peccato illius, maxime cum recipit ſacramenta neceſſitatis, vel ex præcepto habet recipere, & non eſt alius qui miniſtret: quia cõmunicare peccato alterius eſt nõ vitare peccatũ in alio, quando poteſt & tenetur, qui aliquãdo nõ poteſt: vt ille qui petit mutuũ à fœneratore parato dare ad vſuram: talis petendo, nihil illicitũ petit: & ideo non eſt cauſa peccati eius: poteſt tamen vti peccato illius ad vtilitatẽ ſuã. vt ſuprà dictũ eſt. Sic in propoſito, vbi parochus ex malitia vult perſeuerare in peccato, parochianus nõ tenetur dimittere vtilitatẽ ſacramentorum: & ideo accedens & petens ab eo ſacramentũ, non ſuſcipit ab eo vt talis perſona, ſed vt eſt miniſter Eccleſię. Et ideo quandiu ab Eccleſia toleratur, ille qui ſuſcipit ſacramentum ab eo, nõ communicat peccato eius; ſed communicat Eccleſiæ, quæ eum tanquam miniſtrum exhibet. Si verò ab

Sacramenta à malis non maculãtur.

An hæretici verè conficiant ſacramenta.

2. t. Eccle. Hierar.

Pſal. 49

An recipiens et petẽs ſacramentum à malo miniſtro, cõmunicet peccato illius.

eccleſia non toleraretur, vtpote quia eſt præciſus, vel excõmunicatus, aut degradatus, peccaret ab eo recipiens & petens, & communicaret peccato ipſius.

Ver. 8. DE CAVSA ET INSTITVTIONE SACRAMENTORVM.

3.p.q.84. Rom.8.

CAuſa principalis ſacramentorum eſt Deus, cùm interior effectus eorum ſit iuſtificatio, quæ ad ſolum Deum pertinet, iuxta illud, Deus (ſcilicet eſt) qui iuſtificat. Chriſtus verò ſecundũ quod ho A
mo operatur ad interiores effectus meritoriè et efficienter, ac etiã ſatisfactoriè: quia humanitas Chriſti comparatur ad Deum tanquã inſtrumentum coniunctum. Et ideo oportet quòd gratia ſacramentalis, quæ eſt virtus ſalutifera, à diuinitate Chriſti per eius humanitatem deriuetur in ſacramẽta. Gratia enim ſacramentalis ad duo ordinari videtur, videlicet ad tollendos defectus peccatorum præteritorum inquantũ tranſeunt actu, & remanent reatu: & iterum ad perficiendam animam in his quę pertinent ad cultum Dei ſecundũ religionem Chriſtianæ vitæ: ſed Chriſtus liberauit nos à peccatis per ſuam paſſionem non ſolum efficienter & meritoriè, ſed etiam ſatisfactoriè: ſimiliter etiam per ſuam paſſionem initiauit ritum Chriſtianę religionis, offerens ſeipſum oblationẽ & hoſtiam Deo. Vnde ſequitur quòd ſacramenta eccleſiæ ſpecialiter habent virtutem ex paſſione Chriſti, cuius virtus copulatur & applicatur nobis per ſacramenta: in cuius ſignum dicitur quòd de latere Chriſti pendentis in cruce fluxerunt ſanguis & aqua: quorũ vnum pertinet ad baptiſmum, ſcilicet aqua: & aliud ad euchariſtiam, ſcilicet ſanguis. Et ideo dicũt communiter doctores, quòd de latere Chriſti pendentis in cruce, fluxerunt ſacramenta, quibus Eccleſia dicitur ædificata: quia omnia ſacramenta habent efficaciam à paſſione Chriſti, cui fideles copulantur per ſacramenta & fidem ſacramentorũ à paſſione Chriſti virtutem habentium, ſecundum illud: Quem propoſuit propitiatorem per fidem & ſanguinem ipſius. Et quia inſtrumentum coniunctum diuinitati, habet quandam principalitatem & cauſalitatem reſpectu inſtrumentorum extrinſecorũ, qui ſunt miniſtri eccleſiæ. Et ideo ſicut Chriſtus inquantum Deus habet poteſtatẽ authoritatis in ſacramentis: ita inquantũ homo habet poteſtatẽ miniſterij principalis ſiue poteſtatem excellentiæ. Poteſtas autẽ excellentiæ conſiſtit in quatuor: Primo ꝙ meritũ paſſionis eius operatur in ſacramento: cuius paſſionis virtus copulatur & applicatur nobis per fidẽ, quam in ſacramentis proteſtamur per inuocationem nominis Chriſti. Secundo ad hanc poteſtatem pertinet, ꝙ in nomine eius ſacramẽta ſanctificentur & conferãtur. Tertio ꝙ ipſe qui dedit virtutẽ ſacramentis, poſſit inſtituere ſacramenta. Quarto ꝙ ipſe qui habet poteſtatem excellentiæ, poſſit cauſare effectus ſacramentorum ſine exteriori ſacramento, cum cauſa nõ pendeat ab effectu, ſed potius è conuerſo. Ex his patet ꝙ omnia ſacramenta ſunt à Chriſto inſtituta. Vnde in Concilio Tridentino, Seſſ. 5. tit. de Sacramentis in generali, can. 1. dicitur: Si quis dixerit ſacramenta nouæ legis à Domino noſtro Ieſu Chriſto inſtituta non eſſe, Anathema ſit. Et quanuis non omnia tradita ſint in ſacris literis, habet tamen ea eccleſia ex familiari Apoſtolorum traditione. Vnde Apoſtolus, Cætera cum venero diſponam. Sed de ſingulis ſuo loco dicetur. Et quia Apoſtoli & eorum ſucceſſores ſunt miniſtri Dei, inquantũ ad regimen eccleſiæ conſtitutæ atq; collectæ per fidem & fidei ſacramenta ſunt deputati: ideo ſicut non licet eis conſtituere aliã eccleſiam: ita nõ licet eis tradere aliam fidem, neq; inſtituere alia ſacramenta.

Epbe.2.

Rom.3.

Poteſtas excellentiæ in quibus conſiſtit.

Omnia ſacramenta ſunt à Chriſto inſtituta.

1.Cor.11.

Apoſtoli ſacramẽta inſtituere non poterant.

Ver. 9. DE NECESSITATE SACRAMENTORVM.

3.p.q.61. Mat.9.

CIrca neceſſitatem ſacramentorum notandæ ſunt duæ concluſiones, quarum prima eſt: Sacramenta in ſtatu naturæ integræ ſiue ante peccatum Adæ nõ erant neceſſaria neque conuenientia: B
quia non eſt opus valentibus medicus: Sed ſacramenta ſunt medicinæ quæ adhibentur contra vulnera peccati, quod non erat in ſtatu naturæ integræ: homo enim tunc erat ſanus, & habebat nobiliora dona ad conſeruandam ſanitatem, q̃ ſint ſacramenta quę ſunt corporalia: ipſe enim habebat iuſtitiam originalem & virtutes infuſas, quibus poterat præſeruari à peccato, ſeruare ſanitatẽ, & ordinari ad cultũ Dei: Igitur. Ratio huius concluſionis accipi poteſt ex rectitudine ſtatus, de quo Eccle. 7. Hoc inueni, quia fecit Deus hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuerit quæſtionibus. Illa rectitudo conſiſtebat in hoc quòd ſuperiora dominabantur inferioribus, & nullo modo pendebant ex eis: quia ſicut mens ſuberat Deo, ita menti (hoc eſt portioni ſuperiori, intellectui, et voluntati) inferiores animæ vires. Sed contra hunc ordinem eſſet ſi anima perficeretur, vel quantum ad ſcientiam ſupernaturalium, vel quantum ad gratiam per aliquid corporale, vt ſit in ſacramentis. Ideo homo in ſtatu innocentiæ ſacramentis nõ indigebat, non ſolum inquantum ſacramenta ordinantur in remedium peccati, ſed nec etiam inquantum ipſa ordinantur ad animæ perfectionem. ¶ Nec tunc matrimonium inſtitutum erat in ſacramentum, ſed in naturæ officium. Ex conſequenti tamen ſignificabat aliquid futurum circa Chriſtum & eccleſiam, ſicut & alia quæ in figura Chriſti præceſſerunt: quæ non dicuntur ſacramenta propriè, prout hic accipimus, licet bene communiter & largè accipiendo ſacramentum: propter quod Apoſtolus inſtitutionẽ matrimonij & verba ipſius Adæ recitans, dixit: Sacramentum hoc magnum eſt, accipiendo ſacramentum pro quocunq; ſigno dato, ſiue ex propria inſtitutione, ſiue conſequenti. Et quanuis ſit eadem natura hominis poſt peccatum, quæ erat ante: non tamen erat idem ſtatus nec eadem politia. Nec obſtat quòd filii Adæ acquiſiuiſſent ſciẽtiam à rebus: quia nõ acquiſiuiſſent ſciẽtiam ſupernaturaliũ ab eis, cùm fuiſſent creati in iuſtitia originali & gratia, cui dona ſcientiæ & intellectus ac ſapientia ſunt connexa, vt dictum eſt. ¶ Secunda concluſio eſt, Quòd ſacramenta poſt peccatum omni tempore fuerunt neceſſaria, non quidem abſolutè, quia non erat abbreuiata manus domini, vt aliter ſaluare non poſſet, Eſa. 59. ſed neceſſitate conuenientiæ. Vnde D. Auguſt. 19. contra Fauſtum, In nullum nomen religionis ſeu verum ſeu falſum coadunari poſſunt homines, niſi aliquo ſignaculorum ſeu ſacramentorum ſenſibilium conſortio colligentur, ſed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem homines adunari in vnum verę religionis nomen: Igitur, &c. Ad huius roborationem triplex ratio adduci poteſt: Prima ſumitur ex conditione hominis: quia proprium eſt naturę deſtitutę ex conditione ſua, vt per corporalia & ſenſibilia deducatur in ſpiritualia, iuxta illud, Inuiſibilia Dei, &c. vnde Philoſo. dicit quòd omnis noſtra cognitio ortum habet à ſenſu. Pertinet autem

Sacramẽta non fuiſſent in ſtatu naturæ integræ.

Ephe.5.

Neceſſitas ſacramẽtorũ in ſtatu naturæ corruptæ probatur.

tem ad diuinam prouidentiam, vt prouideat vnicuique rei ſecundum modum ſuæ naturæ, ſecundum *Rom. 1.*
illud, Diſponit omnia ſuauiter. Secunda ratio ſumitur ex ſtatu hominis. Homo enim cùm in honore *Sapien 8.*
eſſet, peccando ſubdidit ſe per affectum corporalibus rebus: ſed ibi debet adhiberi medicinale reme-
dium homini, vbi patitur morbum: ideo conueniens fuit quòd Deus per corporalia ſigna hominibus
ſpiritualem medicinam adhiberet. Nam ſi ſpiritualia remedia nuda ei proponerẽtur, eius animus cor-
poralibus deditus applicari non poſſet. Tertia ratio ſumitur ex ſtudio actionis humanę, quę prçcipuè
circa corporalia verſatur. Ne ergo eſſet homini durum, ſi totaliter à corporalibus abſtraheretur, poſita
ſunt ei corporalia exercitia in ſacramentis, in quibus ſalubriter exercetur ad vitanda ſuperſtitioſa ex-
ercitia, quæ conſiſtunt in cultu dæmonum. Sic igitur per inſtitutionem ſacramentorum homo con-
uenienter ſecundum cõditionem ſuæ naturæ eruditur & humiliatur, cognoſcẽs ſe corporalibus ſub-
iectum, dum ſibi per corporalia ſubuenitur, præſeruatur etiam à noxiis actionibus per ſalubria exer-
citia ſacramentorum. ¶ De ſacramentorum neceſſitate ordinatum fuit in concilio Tridentino, Seſſio-
ne. 5. tit. de Sacramentis in generali, can. 4. Si quis dixerit Sacramenta nouæ legis non eſſe neceſſaria
ad ſalutem, ſed ſuperflua, & ſine eis, aut eorum voto, per ſolam fidem homines à Deo gratiam adipiſ-
ci iuſtificantem, cùm omnia ſingulis neceſſaria non ſint: Anathema ſit. &c. c. 5. cauetur. Si quis dixerit
hæc ſeptem ſacramenta propter ſolam fidem nutriendam inſtituta fuiſſe, Anathema ſit. ¶ Nec obſtat
illud. 1. Tim. 4. Corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt. quia ibi loquitur Apoſtolus de exercita-
tione corporali vt corporalis eſt, & non de exercitatione ſacrameototum, quæ eſt magis ſpiritualis,
quàm corporalis. Nec obſtat pariter quod hæretici obiiciunt, ex eo quòd dictum fuit Apoſtolo: Suf-
ficit tibi gratia mea: quia gratia datur hominibus ſecundum modum eis conueniẽtem, vt dictum eſt.
Et quanuis paſſio Chriſti ſit ſufficiens cauſa ſalutis, non tamen propterea ſequitur quòd ſacramenta *2. Cor. 12.*
non ſint neceſſaria ad humanam ſalutem: quia operantur in virtute paſſionis Chriſti, quæ per ea ho-
minibus applicatur, ſecundum illud Apoſtoli, Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte *Rom. 6.*
ipſius baptizati ſumus. ¶ Ex prædictis apparet quòd nullus per ſolã fidem interiorẽ fuit ſaluatus abſ-
que aliqua proteſtatione exteriori per aliqua ſigna, quæ dicuntur ſacramenta, nec etiam paruuli nati.
De paruulis in vtero morientibus dictum eſt c. 15. §. 2. ver. 3. Cùm autem ſacramẽta propter conditio- *Diuerſa di-*
nem humanæ naturæ fuerint neceſſaria, conſequens eſt quòd ſecundum diuerſitatem temporum, in *uerſis ſtatio*
quibus diuerſę erant hominum conditiones & diſpoſitiones, alia & alia fuerint ſacramenta: ab initio *bus cõgruũt*
enim in lege naturæ erant voluntaria quantum ad ſpecificationem, vt dictum eſt. Deinde tempore *ſacramenta*
Moyſi in lege fuerunt determinata alia, quæ erant ſpecificè inſtituta ad figurandum Chriſtum ventu-
rum: & poſtmodum Chriſtus inſtituit aliã myſteriorũ ſuæ paſſionis repræſentatiua: Sacramẽta enim
ante aduentum Chriſti inſtituta ſignificabãt Chriſtum venturũ: & omnes quotquot ſalui facti ſunt,
in fide Chriſti venturi ſaluati ſunt. Sacramenta verò à Chriſto inſtituta ſignificant ipſum veniſſe, &
quicunque poſt paſſionem Chriſti ſaluati ſunt, in fide explicita vel implicita Chriſti nati & paſſi ſal-
uati ſunt: Iudæi ante publicationem euãgelii in fide implicita. D. Diony. dicit quòd ſtatus nouæ legis *5. c. Cœleſt.*
medius eſt inter ſtatum veteris legis (cuius figuræ impletæ ſunt in noua lege) & inter ſtatum gloriæ *Hierar.*
in quo omnis nuda & perfecta veritas manifeſtabitur. Et ideo nulla erunt tunc ſacramenta. Nunc au- *1. Cor. 13.*
tem quãdiu per ſpeculum & in ænigmate cognoſcimus, oportet nos per aliqua ſenſibilia ſigna in ſpi-
ritualia deuenire, quod pertinet ad rationem ſacramentorum. Nec propter hæc ſequitur mutabilitatẽ
eſſe in Deo, ſed potius in nobis: ſicut paterfamilias non dicitur habere mutabilem voluntatẽ, eò quòd
diuerſa præcepta familiæ proponit pro temporum varietate ſeruanda: non enim eadem præcipit in
hyeme & æſtate. Sic eſt in Deo, &c.

Ver. 10. DE EFFECTIBVS SACRAMENTORVM.

A QVodlibet ſacramentũ nouę legis habet duplicẽ effectũ. vltimus & principalis eſt gratia: alius *3. p. q. 63.*
effectus eſt diſpoſitiuus ad gratiam: & talis in baptiſmo, cõfirmatione, & ordine, dicitur Cha- *art. 6. ad. 3.*
racter, in aliis autem quatuor ſacramentis dicitur Ornatus. Et ſic in quolibet ſacramẽto ſunt tria: Ali-
quid quod eſt ſignum ſiue ſacramentum tantum: & illud eſt compoſitum ex materia & forma, cũ ap-
plicatione & intentione miniſtri. Aliud dicitur res ſacramẽti tantum, quæ nõ eſt ſacramentũ. Et hoc
eſt gratia, quæ eſt ſignificata & cauſata per ſacramentũ. Aliud quod dicitur ſacramentum & res ſacra-
menti: & huiuſmodi eſt character vel ornatus, quę ſunt res ſiue effectus ſacramenti. Sunt etiã ſacramẽ-
tum, quia ſignificant gratiam gratum facientem. De his igitur per ordinem dicendum eſt.

Ver. 11. DE GRATIA SACRAMENTALI.

B PRincipalis effectus ſacramentorum eſt gratia, quæ cùm nil aliud ſit quàm quædam participata ſi-
militudo naturæ diuinæ, ſecundum illud: Magna nobis & precioſa promiſſa donauit, vt diuinæ *2. Pet. 1.*
ſimus conſortes naturę: manifeſtum eſt quòd ſolus Deus poteſt eſſe cauſa agens principalis ipſius gra-
tiæ: Sacramenta verò nouæ legis ſunt cauſa inſtrumentalis: quia illud vocatur inſtrumentũ, per quod
aliquis operatur. ſed Deus operatur per ſacramẽta, vt dicit Apoſtolus, Saluos nos fecit per lauacrum
regenerationis, &c. Propter quod D. Auguſtinus dicit: Hæc omnia (ſcilicet ſacramenta) fiunt & trãſ- *ad Titũ. 3.*
eunt: virtus tamen (ſcilicet Dei) quæ per iſta operatur, iugiter manet: ſic quòd in ipſa applicatione ſa- *19. contra*
cramentorum nouę legis eſt in ipſis ſacramentis aliqua virtus inſtrumentalis à Deo impreſſa, quę cõ- *Fauſtum.*
tinet & cauſat etiam attinctiuè ipſam gratiam iuſtificantem. Vnde D. Auguſtinus. Quæ tanta virtus
aquæ, quæ corpus tangat & cor abluat? & idem in quodam ſermone de Epiphania: Nec mirum quòd *Super Ioã.*
aquam, hoc eſt corporalem ſubſtantiam, ad purgãdam animam dicimus peruenire. Peruenit planè &
penetrat vniuerſæ conſcientiæ latibula: virtus tamen Chriſti ſubtilior occultas vitæ cauſas ac ſecreta
mentis ſubtili rore pertranſit. Et Beda in homilia ſuper illud Ioan. Venit Ieſus à Galilæa in Iordanẽ,
&c. dicit quòd dominus tactu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regeneratiuam cõtulit aquis. & Hugo de
S. Victore dicit, quòd ſacramentum ex ſanctificatione inuiſibilem gratiã continet, & in concilio Tri-
dentino, Seſſione. 5. titu. de Sacramentis, can. 6. dicitur, Si quis dixerit ſacramenta nouæ legis nõ con-
tinere gratiam, aut ipſam non ponentibus obicem, non conferre, quaſi ſigna tantum externa ſint acce-

pta per fidem gratiæ vel iuſtitiæ, & notæ quædam Chriſtianæ profeſſionis, quibus inter homines diſcernuntur fideles ab infidelibus: Anathema ſit. & c.7. Si quis dixerit per huiuſmodi ſacramenta non ſemper & in omnibus, quantũ eſt ex parte Dei, & ſi ea ritè ſuſcipiant, ſed aliquando & aliquibus non

3.p.q.62. art.3.

conferri gratiam, Anathema ſit. & can.8. Si quis dixerit per ipſa nouæ legis ſacramenta ex opere operato non conferri gratiam, ſed ſolam fidem diuinæ promiſſionis ad gratiam conſequendam ſufficere: Anathema ſit.

Gratia dupliciter dicitur eſſe in ſacramentis.

Gratia dicitur dupliciter eſſe in ſacramentis: Vno modo ſicut in ſigno, quia ſacramentum eſt ſignum gratiæ: Alio modo ſicut in cauſa: non quidem ſicut in cauſa, in qua effectus eſt ſecundum ſimilitudinem ſpeciei, neque etiam ſecundum aliquam formam propriam & permanentem proportionatam ad talem effectum, vt in cauſis æquiuocis: ſicut res generatæ dicuntur eſſe in ſole, ſed ſecundum quandam virtutem inſtrumentalem, quæ eſt fluens incompleta in eſſe naturæ. Nec eſt inconueniens quòd cauſa inſtrumentalis ſi ſit manifeſta, ſit ſignum & cauſa. Nec obſtat quòd ſpirituale non poteſt eſſe in corporalibus, neque contineri ab eis, cùm omne quod recipitur, ad modum recipientis recipiatur. Quia hoc verum eſt, quando illud ſpirituale eſt completum & permanens. Secus, ſi per modum fluxus & tranſiens, quod reducitur ad genus termini, qui eſt gratia, & ſic ponitur in prædicamento qualitatis.

In ſacramentis eſt virtus inhærens fluens:

Ponendo ergo quòd ſacramentum eſt cauſa inſtrumentalis gratiæ, vt probatum eſt: neceſſe eſt ſimul ponere quòd in ſacramento eſt quædam virtus inſtrumentalis ad inducendum inſtrumentalem effectum per agens principale: inſtrumentum enim non operatur, niſi inquantum eſt motum à principali agente, quod per ſe operatur. & ideo virtus principalis agentis habet eſſe completum & permanens in natura: virtus autem inſtrumentalis habet eſſe tranſiens ex vno in aliud & incompletum: ſicut & motus qui eſt actus imperfectus, ab agente in patiens.

Idem accidens numero quō in pluribus eſſe poſsit,

¶ Et quanuis idem accidens numero perfectum & completum in diuerſis ſubiectis eſſe non poſſit, cum accidens indiuiduetur per ſubiectum: poteſt tamen idem accidens incompletum & fluens eſſe in pluribus inſtrumentis ſecundum quod terminantur ad vnum effectum, prout ſunt quodam ordine vnum: vt patet de tractu nauis à pluribus. Ideo eadem vis principalis agentis Dei per modum fluxus inuenitur in verbis & rebus ac miniſtro: prout ex illis perficitur vnum ſacramentum. Licet enim accidens non tranſeat à ſubiecto in ſubiectum, tranſit tamē à cauſa principali per inſtrumētum aliqualiter ſibi ſubiectum: non vt eodem modo ſit in eis, ſed in vnoquoque ſecundũ propriam rationem. ¶ Si dicatur quòd potentia infinita non poteſt etiam inſtrumentaliter communicari creaturæ, & ad gratiam cauſandam requiratur potentia infinita: igitur non poteſt creaturæ cōmunicari etiam inſtrumentaliter, ſicut nec creatio: Negatur cōſequentia, quia in creatione eſt diſtantia infinita ex parte vnius extremi: ſcilicet non entis. In gratia autem quæ propriè non creatur, cùm non ſit res per ſe ſubſiſtens, imò præſupponit ſubiectũ, & in eſſe qualitatis ſecundũ quod eſt finita, non habet repugnantiam neq; diſtantiam infinitam, quanuis in eſſe gratiæ ſiue acceptationis dicatur eſſe infinita, quia per eam homo acceptatur ad infinitum bonum: Sed virtus inſtrumentalis ſacramētorum non ſe extendit hoc modo ad gratiā, ſed ſolùm attingit eam in eſſe qualitatis eo modo quo characterem, cùm ea quæ ſunt æqualiter in potentia actiua & paſſiua, æqualiter educantur ſiue per infuſionem (vt virtutes infuſæ) vel per generationem (vt formæ corporales) licet vna ſit perfectior alia. Sed gratia & character ſunt huiuſmodi: quia neutrum eſt in potentia actiua creaturæ, nec in potentia materiæ, ſed ſolùm in potentia actiua Dei. Igitur poſſunt æqualiter à creatura inſtrumentaliter produci. Et ideo ſi

Sacramēta attingunt gratiam.

ſacramenta inſtrumentaliter attingant characterem, attingunt etiam gratiam. ¶ Et quanuis D. Tho. in 4. ſequens Magiſtrum Sententiarum, dixerit quòd ſacramenta non attingunt gratiam gratum facientem, niſi diſpoſitiuè & inſtrumentaliter, ſed ſolùm ſacramentalem: in Summa tamen ſe correxit, prout circa ea quæ dixerat de circunciſione, dicit enim gratiam ſacramentalem eſſe gratum facientem. Per has diſtinctiones, ſcilicet principaliter & inſtrumentaliter, virtute propria vel principalis agentis, & per modum permanētis & completi, vel per modum fluxus & incompleti, & naturaliter vel ſupernaturaliter, ſoluuntur multa argumenta, præcipuè de matrimonio, quod (ſecundum quoſdam) contrahitur inter abſentes ad mille leucas: quæ diſtantia videtur impedire actionem inſtrumentalem reſpectu ſubiecti tam remoti: cùm inſtrumentum non poſſit cauſare actionem inſtrumentalem niſi exercendo naturalem: quòd fieri naturaliter non poteſt in tanta diſtantia: Tamen ſupernaturaliter fieri poteſt, quando ſcilicet ſignum conſenſus notificatur ſiue per literas ſiue nutus ſiue per nuntium. ¶ Dominus tamen Caietanus in quodam opuſculo dicit matrimonium inter abſentes & per procuratores contractum, non eſſe ſacramentum: ideo in illo poteſt cadere diſpenſatio. & illius ratio eſt, quia in omni ſacramento oportet actu eſſe rem ſenſibilem in recipiente, quod non eſt quando cōtrahitur inter abſentes: imò ſtat quòd habeat contrarium conſenſum ſiue diſſenſum matrimonii. & ſi non exteriorem, tamen bene interiorem, à quo pendet contractus, & aliquando dormit: & ſic non perficitur ſacramentum, quod præſupponit conſenſum actu. ¶ Ad confirmationem prædictæ virtu-

Virtutē inſtrumentalē eſſe in ſacramentis probatur.

tis inſtrumentalis poſſunt adduci quatuor rationes: Prima, quia nō minus poteſt corpus agens vt inſtrumentum diuinæ miſericordiæ, quàm vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ punientis: Sed ignis inferni agit in animas, alligando eas vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ. Igitur, &c. Secunda ratio, quia non minus poteſt ſecundus Adam quàm primus: ſed primus potuit transfundere in poſteros iuſtitiā originalem per aliquod corporale, ſcilicet per virtutem ſeminis: ergo etiam Chriſtus per ſacramēta, gratiam. Tertia ratio, quia niſi eſſet virtus in ſacramentis, & niſi ſacramēta eſſent cauſa, ſequeretur quòd in forma ſacramenti pœnitētiæ exprimeretur falſum, cùm dicitur: Ego te abſoluo: ſi nihil cauſaret, nō deberet dicere, Ego te abſoluo: ſed, ſignũ abſolutionis pronuncio. Quarta ratio ſumitur ex definitio-

Differentia ſacramentorũ nouæ & veteris legis

ne ſacramenti nouæ legis, & differentia ſacramentorum nouæ & veteris legis, quæ talis eſt: Quia ſacramenta nouæ legis efficiunt quod figurant: & non ſunt ſolùm ſigna, ſed etiam cauſæ. Et ſic in ſacramentis nouæ legis cauſatur gratia ex opere operato, & per virtutem inhærentem illis, etiam dato quòd miniſter applicans peccet, ſiue actus eius ſit malus ex opere operantis. Sacramenta autem veteris legis non efficiebant quod figurabant, neque in eis erat aliqua virtus inſtrumentalis inhærēs, ſed

ſolùm

ſolùm aſſiſtens: & ſic ex pacto & inſtitutione diuina dabatur gratia ſuſcipientibus illa ſacramẽta, & ſic erant ſolùm ſigna & non inſtrumẽta. Sicut ille qui affert denarium plumbeum, accipit centũ libras ex regis ordinatione: non quòd denarius ille aliquid operetur ad habendum prædictæ pecuniæ quantitatem: ſed hoc operatur ſola voluntas regis, cuius ſignũ eſt denarius plumbeus pręſentatus. Et quãuis malo miniſtro circuncidente & peccante daretur gratia, non ex opere operantis, ſed ex opere operato: non tamen per virtutem inhęrentem. Et ſic gratiam conferri ex opere operato, poteſt dupliciter intelligi. Vno modo ex opere operato, ex pacto & ordinatione diuina ſolùm. Alio modo ex opere operato ex pacto & ordinatione diuina, & per virturem inhęrentẽ: & hoc ſolum conuenit ſacramentis nouæ legis. *Gratiã conferri ex opere operato quod.* ¶ Si dicatur, cùm ſacramenta veteris & nouæ legis ſint ex inſtitutione diuina, & vtraq; habeant efficaciam ex fide paſſionis, quæ per fidem & ſacramenta applicatur: videtur quòd ſi ſacramenta nouæ legis ſint cauſa, ſic etiam ſacramenta veteris: cùm non magis in ſcripturis habeatur de ſacramentis nouæ legis quàm veteris. Ad hoc dicendum, quòd in ſacris literis (vt ſuprà probatum eſt) habetur quòd ſacramenta nouæ legis, præcipuè baptiſmus, accipiuntur vt inſtrumenta: & fruſtra aſſumerentur vt inſtrumẽta, niſi ex aſſumptione & motione principalis agentis aliquid operarentur: hoc eſt enim de ratione inſtrumenti, ſed non inuenitur in ſcripturis de ſacramentis legis veteris, quòd ſacramenta illius legis fuerint data tanquam inſtrumenta, ſed ſolùm vt ſigna. Vnde Abraham accepit ſignum circunciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. *Rom. 4.* De huiuſmodi efficacia ſacramentorũ nouę legis cõcilium Tridentinum, Seſſione .5. tit. de Sacramentis in gen. ca. 2. ſic determinauit: Si quis dixerit ea ipſa nouæ legis ſacramẽta à ſacramentis antiquæ legis non differre, niſi quia cęremoniæ ſint aliæ, & alii ritus externi, Anathema ſit. *3. p. q. 62. art. 1.* ¶ Gratia ſacramentalis, hoc eſt per ſacramẽta cauſata, eſt eſſentialiter gratia gratum faciens: differunt tamen abinuicem, ſicut anima ſenſitiua & rationalis, quæ eminenter continet & complectitur animam ſenſitiuam, & addit aliquid ſupra eſſentiã eius, ſcilicet intellectum & voluntatẽ. *Gratia ſacramentalis & gratum faciens quõ differant.* Et ideo anima rationalis eſt ſenſitiua cauſaliter & eminenter. Sic gratia ſacramentalis eminenter continet quicquid gratia gratum faciens ſimpliciter dicta, quę eſt gratia virtutũ & donorum, hoc eſt à qua fluunt virtutes & dona: aliàs fruſtrà conferrentur ſacramenta habentibus gratiã gratum facientem: In operibus autem Dei nil eſt fruſtra. Ergo gratia ſacramentalis aliquid addit. Sed ad ſciendum quid gratia ſacramẽtalis addat ad gratiam gratum facientem ſiue cõmuniter acceptam, & quam differentiam contrahentem habeat, reuocandũ eſt ad memoriam quomodo gratia gratum faciens eſt vna qualitas exiſtens in eſſentia animæ, perficiens ipſam immediatè & formaliter, & potẽtias mediatè non formaliter, ſed per effectus ab ea fluentes in ordine ad beatitudinem ſupernaturalem, ad quam anima gratificatur & fit accepta Deo. Et quomodo ſicut ab eſſentia animæ fluunt potentiæ naturales: ſic ab eſſentia gratiæ fluunt virtutes & dona, quæ ſunt perfectiones potentiarũ. Has perfectiones eſſentialiter importat gratia gratum faciens. Gratia verò ſacramẽtalis etiam omnia hæc includit & importat, & aliquid vltrà, ſcilicet quòd ex ipſa ſluant aliqui ſpeciales effectus neceſſarii in vita Chriſtiana: ſicut baptiſmus ordinatur ad quandam ſpiritualem regenerationem, quia homo totaliter moritur vitiis quantum ad culpam & pœnã: qui quidem effectus eſt aliquid ſpeciale præter actus potentiarũ animæ & donorum ac virtutum infuſarum. *Gratiæ ſacramentalis effectus ſuperadditi ad gratiam gratum facientem.* De mente igitur D. Thomæ eſt, quòd gratia ſacramentalis duo addit ſupra gratiam communiter dictam: vnum eſt quo ad effectus ſpeciales & neceſſarios in vita Chriſtiana. Secundum eſt quo ad reliquias peccatorum præteritorũ, quæ tranſeunt actu, & remanent reatu. Per virtutes quidem humanas ſufficienter excluduntur vitia & peccata, quantum ad præſens & futurum, inquantum ſcilicet impeditur homo per virtutes & dona à peccando: ſed non quantum ad reatum peccatorum præteritorum. Et vt clarius intelligatur, diſcurrendum eſt per ſingula ſacramenta. Gratia ſacramẽtalis baptiſmi, quantum ad effectus ſpeciales, aperit ianuam & dat auxiliũ, ſiuè confortat vires & potentias animæ, præcipuè voluntatem, ad ritè & rectè ſuſcipiendũ alia ſacramenta: & quo ad peccata præterita delet totum reatum pœnæ. Hoc non facit gratia gratum faciens, quæ habetur ex ſolo voto baptiſmi abſq; reali ſuſceptione ipſius. In ſacramento confirmationis gratia ſacramentalis ſpecialiter fortificat appetitum iraſcibilem, ad confitendum publicè, & ad aggrediẽdum pericula mortis, ac ad ſuſtinendum tormenta. Et quo ad peccata præterita delet de reatu peccatorum poſt baptiſmum commiſſorum, quod nõ facit gratia baptiſmalis, cuius virtus quo ad deletionem reatus non ſe extendit ad futura. In ſacramento pœnitentiæ gratia ſacramentalis ſpecialiter iuuat & fortificat voluntatem ad perſeuerantiam in bono propoſito, & quo ad peccata præterita delet de reatu ſecundum diſpoſitionem ſacramentum accipientis. Quod non facit ſola contritio abſq; confeſſione & abſolutione, in qua conſiſtit gratia ſacramenti. In ſacramento Euchariſtiæ gratia ſacramentalis cauſat aliquã ſpiritualem dulcedinem & fortificationẽ vitæ ſpiritualis. Et quo ad peccata præterita delet de reatu pœnæ ſecundum deuotionem ſacramentum accipiẽtis: quæ non fiunt ex ſola volitione & deſiderio accipiendi ſacramentũ. In ſacramento ordinis gratia ſacramentalis dat ſpecialiter auxilium voluntati & aliis potentiis ad exercendũ actus ſpirituales publicos in ordine ad cõmunitatem Chriſtianorum: delet etiam de reatu pœnæ, ſi inueniat ſecundum deuotionem ſacramentũ accipientis. Hæc non conſequitur habens deſiderium ſacramenti & non accipiens ſacramentum. In ſacramento extremæ vnctionis gratia ſacramentalis dat ſpecialẽ virtutem cõtra maximos inſultus dęmonum, qui contingunt in periculo mortis, quos nõ patiuntur adeò atrociter ſuſcipientes ſacramentum: & ſpecialiter delet reliquias & reatum peccatorũ. Et ſic parat viam ad introitum regni, quem non ita propinquum habet, qui non ſuſcipit ſacramentum. Vnde D. Iaco. Et ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei. *Iacob. 5.* In ſacramento autem matrimonii datur ſpeciale auxilium & confortatio contra concupiſcentiam, & q; coniugem inuiolabili fœdere per pium & caſtum amorẽ complectantur, ab immũditia alieni, ſecundum quem Chriſtus dilexit Eccleſiam: *Ephe. 5.* delet etiam de reatu, ſecundũ deuotionem ſuſcipientis, vt dictum eſt de aliis. ¶ Ex præmiſſis apparet primò, quòd gratia ſacramentalis non eſt habitus diſtinctus à gratia gratum faciente: & quòd in habẽte illam ſacramentum adueniens perficit & auget illam quo ad effectus communes, qui ſunt gratum facere, & perficere potentias virtutibus & donis, quę or- *De veri. q. 27 art. 5. ad. 12.*

dinantur

dinantur ad diuerſos actus.& vltra hęc habet ſpeciales effectus in potentiis,qui ſunt diuerſæ medicinæ peccati,& participationes virtutis dominicæ paſſionis,Sed virtutes & dona habent nomẽ ſpeciale,eò ꝙ actus ad quos ordinantur, ſunt manifeſti. Vnde ſecundum nomen á gratia diſtinguũtur. Defectus autem peccati,contra quos ſacramenta inſtituuntur,ſunt latentes. Et ideo gratiæ ſacramẽtales proprium nomen nõ habent:ſed nomine gratiæ nominantur. Et quia plures & diuerſi ſunt defectus, quibus per diuerſa ſacramenta ſubuenitur: ideo licet gratia ſacramẽtalis & gratum faciens ſit vna & eadem gratia:tamen diuerſæ ſunt gratiæ ſacramentales, ſecundũ quod ſunt diuerſi effectus ſacramentorum. Et ſic gratia ſacramentalis ſe habet ad gratiam gratum facientem ſiue cõmuniter dictam,ſicut ſuperius poteſtatiuum,vt dictum eſt: & ſicut character epiſcopalis ad ſacerdotalem, qui per ordinationem in epiſcopum extenditur: ſicut habitus ſcientiæ aduemente noua demonſtratione alicuius cõcluſionis. Character autem quanuis ſit effectus ſacramentorum,non tamen dicitur gratia ſacramentalis,eò quòd poteſt manere cum peccato mortali quod non faciunt alii effectus ſacramentorum,qui dicuntur gratiæ ſacramentales. Prætereá character eſt indelebilis (vt dictum eſt) non autem gratia grarum faciens,aut ſacramentalis.

Gratiæ ſacramentales diuerſæ.

Character non dicitur gratia ſacramentalis

Ver. 12. DE CHARACTERE.

3.p.q.63. Characteris acceptio & diuiſio.

CHaracter ſecundum communem acceptionem importat & ſignificat quandam conſignationem ſiue ſignum impreſſum in aliquo, per quod diſtinguitur ab aliis. Et cùm ſignum poſſit tribus rebus imprimi,ſcilicet veſtibus,corpori,& animę: ſequitur quòd triplex eſt character,ſcilicet veſtium, corporis & animæ:primus character eſt militum,qui affigitur eorum veſtibus,vt differant & diſcernãtur á militibus oppoſiti exercitus: vt crux alba Gallis,& rubea Hiſpanis. Secũdus character imprimitur carni,aliquãdo in malum,vt cùm falſarii & proditores ferro calido characterizãtur,vt cognoſcantur,& alii caueant á ſimilibus. Aliquãdo imprimitur ſeruis,vt diſcernantur á liberis,& cuius domini ſint. Hoc modo dedit Deus olim populo circuncifionem corporalem, quam Apoſtolus vocat ſignaculum. Per illum characterem diſtinguebatur populus electus Iudæorum ab aliis. Tertius character imprimitur animæ. De hoc Apoſtolus ſecundæ Corint. 1. Qui vnxit nos Deus, & ſignauit nos,& dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Hæc conſignatio (de qua loquitur Apoſtolus) non eſt corporalis, vt in antiqua lege per circunciſionem (vt notum eſt) ſed eſt ſpiritualis in anima. Ex hoc enim loco inferunt doctores Theologi, quòd quædam ſacramenta nouæ legis imprimunt characterem ſpiritualem in anima: Inuiſibilia enim Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Cùm enim vita hominis ſit militia ſuper terram (vt teſtatur Iob 7.cap.) & militia hæc non ſit corporalis ſed ſpiritualis: vnde Apoſtolus, Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli: quia non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem,&c.& alibi, In carne ambulantes,non ſecundum carnem militamus: Nam arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia,ſed potentia Deo. Si deputatus ad militiam corporalem conſignatur aliquibus ſignis & characteribus corporalibus. Sic cùm per aliqua ſacramẽta deputentur homines ad militiam ſpiritualem & ad cultum ſpiritualem Dei,conſequens eſt vt inſigniantur aliquo ſpirituali ſigno & charactere. Ex Apoſtolo autem manifeſtum eſt quòd ſumus ſignati, & non corporaliter, ergo ſpiritualiter in cordibus, hoc eſt in anima: & non per aliud quàm per ſacramenta,per quæ ad militiam & cultũ (ſicut dictum eſt) deputamur. Quæcunque autem ad aliquid certũ deputantur, conſueuerunt ad illud conſignati,vt doctores ſloco,conſules toga & capucio. Denarius etiã deputatus ad commutationẽ,inſignitur certis characteribus aut imaginibus: & ſic de aliis. Igitur. ¶ Nec eſt ſimile de ſacramentis veteris legis: (quia vt dictum eſt) nõ habebant virtutem inhærentem: Ideo nõ requirebatur in illo populo character ſpiritualis, ſed ſufficiebat corporalis: quia ad quædam corporalia deputabantur. Sacramenta autem nouæ legis habent in ſe virtutem,& per ea homines ad ſpiritualia deputantur. Ideo imprimunt characterem,qui habet rationem ſigni,inquantum per ſenſibilia imprimitur. Per hoc enim ſcitur aliquis inſignitus charactere baptiſmali,quòd eſt ablutus aqua ſenſibili. Nihilominus tamen character vel ſignaculum dici poteſt per quandam ſimilitudinem. Omne enim quod figurat vel repræſentat aliquid, vel diſtinguit ab alio,ſi non ſit ſenſibile, character, vel figura, aut ſignum dici poteſt, prout Chriſtus ab Apoſtolo, figura vel character æternæ gloriæ dicitur. ¶ Et quia per tria duntaxat ſacramenta deputatur homo ad cultũ diuinum: Igitur tria ſola ſacramenta imprimunt characterem, ſcilicet Baptiſmus, Confirmatio, Ordo. Per pœnitentiam enim, per quam homo liberatur á peccato, non deputatur ad aliquid pertinens ad cultum diuinum,ſed reſtituitur in ſtatum priſtinum. Et idem dicendum eſt de extrema vnctione. Per matrimonium etiam non deputatur homo ad cultum diuinum. Pertinet autem aliquod ſacramẽtum ad cultum diuinum tripliciter: Primò,per modum actionis: Secundò,per modum agentis: Tertiò,per modum recipientis. Per modum quidem actionis pertinet ad diuinũ cultum Euchariſtia,in qua principaliter conſideratur diuinus cultus,inquantum eſt Eccleſiæ ſacrificium. Et per hoc ſacramentũ non imprimitur homini character: quia per vſum aut receptionem huius ſacramenti nõ deputatur homo ad aliquid vlterius agendum vel recipiendum in ſacramentis,cùm Euchariſtia ſit finis & conſummatio ſacramentorum,vt D. Dionyſius dicit.4.cap.Eccle. Hierarchiæ, Continet enim in ſeipſo Chriſtũ in quo non erat character,ſed tota ſacerdotii plenitudo. ¶ Sed quo ad agentes in ſacramentis pertinet ſacramentum ordinis: quia per hoc ſacramentum deputantur homines ad tradendum aliis ſacramenta. Quo ad recipientes pertinet ſacramentum Baptiſmi: quia per illud recipit homo poteſtatem recipiendi alia Eccleſiæ ſacramenta. Ideo Baptiſmus dicitur eſſe ianua ſacramentorum. Ad idem etiam ordinatur quodammodo Cõfirmatio,per quam datur homini ſpiritualis poteſtas ad aliquas actiones ſacras,præter illas ad quas datur ei poteſtas in ſacramento Baptiſmi. Nam homo in baptiſmo accipit poteſtatem ad ea quæ pertinent ad propriam ſalutem, prout ſecundum ſeipſum viuit. Sed in confirmatione accipit poteſtatem ad agendum ea quæ pertinent ad pugnam ſpiritualẽ contra hoſtes fidei: ſicut patet exemplo Apoſtolorum: qui priuſquam plenitudinem Spiritus ſancti accepiſſent, erant baptizati, in cœnaculo perſeuerantes in oratione: poſtmodùm verò egreſſi non verebantur publicè ſidem

Heb.4. *Rom.1.* *Ephеſ.1.* *2.Cor.10.*

Quæ deputãtur ad aliquid conſignantur.

Heb.1. *Quæ ſacramẽta imprimant characterem.*

Baptiſmus ianua ſacramentorum.

dem fateri, etiam coram inimicis fidei Chriſtianæ. Et ideo hæc tria ſola ſacramenta imprimunt characterem: quia per hæc homo ſanctificatur cum quadam conſecratione, qua deputatur ad diuinum cultum: ſicut etiã res inanimatæ ſanctificari dicuntur, inquantum diuino cultui deputãtur. & ob eam cauſam non reiterantur, cûm character ſit indelebilis de his canoniſtæ in ca. quod quidam. 1. quæſt. 1. & in c. licitè. 32. quæſt. 7.

Ver. 13. DE CHARACTERIS QVIDDITATE ET ESSENTIA.

A CHaracter ſacramentalis eſt diſtinctio à charactere æterno animæ rationali impreſſa, ſecundũ imaginem cõſignans trinitatem creatam trinitati creanti & recreanti, & diſtinguens à non configuratis ſecundum ſtatum fidei. Character æternus eſt Chriſtus, ſecundum illud. Heb. 1. Qui cûm ſi ſplendor gloriæ, & figura (ſiue character) ſubſtantiæ eius. Ex quo patet quòd character ſacramentalis attribuendus eſt Chriſto tanquam cauſæ. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quòd ſicut ſuprà dictum eſt, quod character eſt ſignaculum quoddam quo aliquid inſignitur, vt ordinatũ & deputatũ in aliquem finem: homo autem fidelis ad duo deputatur: Primò quidem & principaliter ad fruitionem gloriæ: & ad hoc inſignitur ſignaculo gratiæ, iuxta illud, Signa Thau ſuper frontes virorum gementiũ. Et illud: Nolite nocere terræ, & mari, neq; arboribus, quoadusq; ſignemus ſeruos Dei noſtri in frontibus eorum. Secundò deputatur quiſq; fidelis ad recipiendum vel tradendũ aliis ea quæ pertinent ad cultum Dei: & ad hoc propriè deputatur character ſacramentalis. Totus autem religionis Chriſtianæ cultus deriuatur à ſacerdotio Chriſti. Et ideo character ſacramentalis ſpecialiter dicitur character Chriſti, cuius ſacerdotio configurantur fideles, ſecundum ſacramẽtales characteres: qui quidem nil aliud ſunt quàm quædam participationes ſacerdotii Chriſti ab ipſo deriuatæ, per quas Chriſto configurantur.

3. p. q. 63. art. 3.
Character ſacramentalis quid.
Eccle. 9.
Apoc. 7.
Character ſacramentalis dicitur ſpecialiter Chriſti.

Et quia character eſt res reſpectu ſacramenti exterioris, & ſignum reſpectu vltimi effectus: ideo dupliciter poteſt aliquid characteri attribui: vno modo ſecundum rationem ſacramenti. & hoc modo eſt ſignum inuiſibilis gratiæ, quæ in ſacramento confertur: Alio modo ſecundum propriam characteris rationem: & hoc modo eſt ſignum configuratiuum alicui principali, apud quem reſidet authoritas eius, ad quod quis deputatur. Sicut milites qui deputantur ad pugnam, inſigniuntur ſigno ducis, per quod quodam modo configurantur ſiue conformantur ei, portantes ſignum quod dux elegit. Non quòd oporteat ducem illo charactere inſignitum eſſe: ſed ꝙ habeat authoritatem & poteſtatem eligendi ſignum, per quod accipientes efficiuntur ſui milites, & deputantur ad pugnam, & per quod diſcernuntur à militibus aduerſis. Et hoc modo illi qui deputantur ad cultum Chriſtianum, cuius author eſt Chriſtus, accipiunt characterem, per quem Chriſto configurantur, & ſunt participes ſacerdotii eius. Et propter hoc Chriſto non conuenit habere characterem, ſed plenam ſacerdotii poteſtatem. Per characterem etiam diſtinguuntur Chriſti fideles à ſeruis diaboli, vel in ordine ad vitam ęternam, vel in ordine ad cultum præſentis & militantis Eccleſię. Quorum primum fit per charitatem & gratiam: ſecundum fit per characterem ſacramentalem. Vnde & character beſtiæ per oppoſitum intelligi poteſt, vt ſcilicet ſit peccatum mortale, vel obſtinata malitia, qua aliqui deputantur ad pœnam æternam, vel eſt profeſſio illiciti cultus.

Chriſto non cõuenit habere characterem.

Ver. 14. DE SVBIECTO CHARACTERIS.

B CVm character ordinetur ad ea quæ ſunt cultus diuini, qui quidem eſt quædam proteſtatio fidei per exteriora ſigna: conſequẽs eſt quòd character ſit in potẽtia animæ, in qua eſt fides, & ſic ſubiectiuè ſit in intellectu. Ex quo ſequitur quòd character non eſt potentia naturalis, cum non omnes illum habeant, neque fidem Chriſti proteſtentur: ſed eſt quædam ſpiritualis poteſtas ab extrinſeco adueniens, quæ perficit intellectum, non quo ad actum elicitum, ſed ad hoc quòd operatio quam intellectus dirigit, quę ſit per voluntatem, ſuppoſito actu intellectus, ſortiatur effectum, quo ad remiſſionẽ culpæ, & infuſionem gratiæ, & deputationem cultus diuini. Et ſic character propriè eſt poteſtas recipiendi vel conferendi ſacramentum, cuius receptio vel collatio immediatè recipitur à potentia organica: non tamen eſt ſolum in ea, quia talis exterior receptio vel collatio debet regi & dirigi ab intẽtione, vt ſcilicet intellectus illuſtratus per fidem, dirigat intentionem voluntatis ad conferendum vel ſuſcipiendum ſacramentum. Non quòd character eliciat intentionem: quia ille qui non habet characterem, poteſt illam habere: ſed quia intentio per characterem habet virtutem, quam non habet ſine charactere. Ideo character facit quòd directio & imperium habeat effectum. & ſic character non eſt habitus, cûm nõ eliciat actum: & prætcrea quia character poteſt ſe habere ad bene vel malè: nam quidam aliquando bene vtuntur, & aliquando malè, quòd de habitibus elicitiuè fieri non poteſt. Character etiam non eſt actus ſiue paſſio animæ: quia actus animæ (quem Philoſophus 2. Ethi. vocat paſſionem) tranſit & non ſemper manet. Character verò eſt indelebilis, vt D. Aug dicit in. 2. contra Parmenianum, vbi dicit: Non enim minus habent ſacramenta Chriſtiana, quàm corporalis nota militię: ſed character militaris non repetitur, ſed agnitus approbatur in eo qui veniã meretur ab imperatore poſt culpam cõmiſſam: ergo nec character ſacramentalis deleri poteſt, maximè cûm non habeat contrarium, & ſit in ſubiecto incorruptibili, &c. Præterea character eſt participatio ſacerdotii Chriſti. Sacerdotium autem Chriſti eſt in æternum, ſecundum illud Pſal. Tu es ſacerdos in æternum, ſecũdum ordinem Melchiſedech. Sed cauſa æterna poteſt producere effectũ æternum, maximè in illis rebus quæ ſunt in fieri: vnde ſequitur quòd omnis conſecratio quæ fit per ſacerdotium Chriſti, eſt perpetua, re conſecrata manente: quod etiam patet in rebus inanimatis. Nam conſecratio Eccleſiæ vel altaris manet, niſi deſtruatur. Cûm igitur anima ſit ſubiectum characteris ſecundum intellectiuam partem, quæ eſt incorruptibilis: Igitur. Nec obſtat quòd gratia quæ eſt nobilior charactere, ſit delebilis: quia gratia eſt in anima, ſicut quædam forma habens eſſe completum in ea, & habens contrarium. Character autem eſt in anima, ſicut quædam virtus inſtrumentalis. Et cûm forma completa ſit in ſubiecto ſecundum diſpoſitionem ſubiecti, & anima ſit mutabilis ſecundum liberum arbitrium, quãdiu eſt in ſtatu viæ: conſequens eſt quòd gratia inſit animæ mutabiliter. Sed virtus inſtrumentalis eſt ſicut principium actiuum, & ideo recipitur in inſtrumento, ſecundum conditionem principalis agentis, ſcilicet

Character nõ eſt potentia naturalis.
Character non eſt habitus.
Character eſt indelebilis.

Chriſti,

Chriſti, cuius ſacerdotium eſt æternum: & ideo character indelebiter ineſt animæ, non propter ſui perfectionem, ſed propter perfectionem ſacerdotii Chriſti, à quo deriuatur character, ſicut quædam virtus inſtrumentalis. Ideo Diuus Auguſtinus vbi ſuprà, ait: Nec ipſos apoſtatas videmus carere baptiſmate, quibus per pœnitentiam non reſtituitur. Ideo amitti non poſſe iudicatur ratione characteris indelebilis, qui manet in beatis & damnatis: licet poſt hanc vitam non remaneat exterior ſacramentorum cultus: remanet tamen finis illius. Ideo manet in bonis ad eorum gloriam, & in malis ad eorum ignominiam.

Ver. 15. DE EFFECTV CHARACTERIS.

Characteris officia.

CHaracter habet diſponere hominem ad gratiã ſacramentalẽ, ſecluſo obice & fictione, quæ ſi talis ſit quòd tollat eſſentiam ſacramenti, impedit infuſionem nõ ſolùm gratiæ, ſed etiam characteris: vt in illo qui vult recipere ablutionẽ, ſed non vult recipere baptiſma: tunc ſacramentum baptimi nil cauſat. & idem dicendum de aliis ſacramentis. Si verò ſit diſtractus, & peccat venialiter, aut mortaliter, dum tamen intẽdat recipere quod Eccleſia tradere intendit, tunc recipit characterẽ: & recedente fictione, per virtutem characteris cauſatur in eo gratia ſacramentalis. Similiter ſi dormienti cõferatur ſacramentum. De his in ca. maiores. §. item quæritur, de baptiſmo. Ex cuius cap. determinatione apparet quòd poſitio characteris non eſt noua, neque inutilis poſitio theologorum, quia ex D. Paulo (vt dictum eſt) originem traxit, licet non ſub tali nomine: & valet ad determinandum an baptiſmus debeat iterari. Illa enim ſacramenta quæ conferunt characterẽ, non iterantur: quia remoto impedimento & recedente fictione peccati, per pœnitentiam virtute characteris cauſatur gratia ſacramentalis: Gratia verò ſacramentalis pœnitentiæ, quæ perditur per peccatum, non recuperatur niſi per reiterationem ſacramenti pœnitentiæ, licet gratia gratum faciens per ſolam contritionem recuperetur. ¶ Ex præmiſſis ſufficienter apparet quomodo differat character à gratia, in quatuor: Primo, quia gratia eſt forma abſoluta & completa: Character verò eſt forma incompleta, & notat reſpectum, cùm ſit poteſtas recipiendi vel adminiſtrandi ſacramenta. Secundò, quia gratia eſt delebelis, & character indelebilis. Tertiò, quia gratia non ſtat cum peccato mortali, ſicut character. Quartò, quia gratia ſubiectiuatur in eſſentia animæ, & character in intellectu. ¶ Si dicatur ꝙ diſpoſitiu debet poni in eodem ſubiecto, in quo forma ad quam diſponit: dicendum quòd verum eſt de diſpoſitione proxima & vniuoca: ſecus de æquiuoca & remota, prout character, qui diſponit eſſentiam animæ, mediante intellectu. C

Exordium characteris.

Differentia characteris & gratiæ.

Ver. 18. DE ORNATV SACRAMENTORVM.

QVia D. Thomas (vt recitatum eſt) dicit ꝙ in omni ſacramento ſunt tria ſcilicet ſacramentum tantũ, res tantũ, & res & ſacramentũ ſimul. Res & ſacramentum ſimul in ſacramẽto baptiſmi, cõfirmationis, & ordinis, eſt character: ideo inueſtigandũ eſt quid ſit in aliis quatuor ſacramẽtis, quid dicatur res & ſacramentũ ſimul. Thomiſtæ communiter vocant illam entitatem, ornatũ: & dicũt eſſe diſpoſitionem ad gratiã: D. Tho. tamen nõ vtitur hoc vocabulo, Ornatus. Et quo ad ſacramentũ pœnitentiæ, quærit an pœnitentia interior ſit res & ſacramentũ ſimul. Reſolutio eius eſt ꝙ interior actus virtutis pœnitentiæ ſecundum ſe conſideratus, pertinens ad iuſtitiam, qui eſt cauſa confeſſionis, quæ eſt actus exterior pœnitentiæ pendens ab interiori, qui eſt materia ſacramenti pœnitentiæ, non eſt ſacramentum nec res ſacramenti, cùm præcedat & præſupponatur ad ſacramentum: ſi verò interior pœnitentia conſideretur, ſecundum quod ſacramentum pœnitentiæ (quod conſiſtit in confeſſione & abſolutione) cadit ſuper ipſum actum interiorem continuatum: tunc id quod eſt ſacramentum tantum, ſcilicet confeſſio & abſolutio, cum intentione miniſtri, cauſat in illo actu interiore quandam inſtrumentalem virtutem, quæ eſt diſpoſitio ad gratiam ſacramentalem: quæ quidem diſpoſitio eſt effectus ſacramenti, & ſic eſt res. Eſt etiam ſignum gratiæ ſacramentalis, cùm inſtrumentaliter producat illam ſi non ſit, vt in attrito: in contrito verò (vt dictum eſt) extendit gratiam gratum facientem ad effectus ſacramentales. Et eodem modo proportionabiliter dicendum eſt in aliis ſacramentis nõ cauſantibus characterem, excepto ſacramento Euchariſtiæ. In ſacramento enim extremæ vnctionis, ſi actus interior, quo quis vult remiſſionem recipere peccatorum & alios effectus eiuſdem ſacramenti, conſideratur vt ſupra ipſum continuatum cadit ſacramentum exterius, cum intẽtione miniſtri, cauſatur in illo actu virtus inſtrumentalis, quæ eſt diſpoſitio ad gratiam: & dicitur Ornatus res & ſacramentum ſimul. Eiuſdem dicendum eſt in matrimonio ſuper actum continuatum, quo quis conſentit & vult exprimere conſenſum, & recipere ſacramentum matrimonii. In ſacramento verò Euchariſtiæ corpus Chriſti verum, eſt effectus, & ſic res ſacramenti: Eſt etiam ſignum & cauſa gratiæ: ſed non poteſt dici ornatus vel diſpoſitio gratiæ vniuocè, ſicut in aliis ſacramentis: verũ tamen in vſu ſacramenti ſuper actum interiorem, quo quis vult ſuſcipere Euchariſtiæ ſacramentum, cauſat in voluntate illum ornatum ſiue virtutem inſtrumentalem, quæ eſt diſpoſitio ad gratiam. Inter ornatum & characterem duplex eſt differentia: Prima, quia character eſt in intellectu, & ornatus in voluntate, Secunda, quia character eſt indelebilis, & manet abſq; gratia, & cum gratia: Ornatus autem deleri poteſt, & adueniente gratia deſinit eſſe, ſecundum Capreolum. ¶ Difficultas tamen eſt non modica an neceſſe ſit ponere hunc ornatum ſiue rem & ſacramentum ſimul in omni ſacramento: Cùm ad infuſionem gratiæ in eo qui conuertit ſe in finem honeſtum, in primo inſtanti vſus rationis non requiratur diſpoſitio formalis ſupernaturalis in eſſentia animæ, nec etiam in potentiis: ſequitur quòd nec in ſacramẽtis. aliàs eſſet proceſſus in infinitum. Aliqui dicunt quòd ex diuina clementia, quæ vult eodem modo prouidere fragilitati hominum in ſacramentis, quæ non imprimunt characterem, ſicut in illis quæ imprimũr, datur hæc diſpoſitio ornatus, propter mentis euagationem, vt ceſſante fictione & euagatione cauſetur gratia. Et ad rationem poteſt dici quòd ſuperior forma præexigit maiorem diſpoſitionem. ideo ſicut gratia gratum faciens prærequirit prædictam conuerſionem, vel votum ſiue propoſitum ſuſcipiendi aliquod ſacramentum: ita gratia ſacramentalis (quę eſt perfectior & altioris gradus forma, & plures effectus habens) requirit perfectiorem diſpoſitionem, quæ dicitur ornatus: quæ tamen diſpoſitio non eſt vniuoca, neque proxima, ſed remota: quæ mediante voluntate (ſicut character me- D

In 4. ſent. diſt. 22. q. 2.

Duplex differẽtia inter characterẽ & ornatũ.

An neceſſe ſit ponere ornatum.

diante

diante intellectu) diſponit eſſentiam animæ, eò quòd hæ duæ potentiæ immediatè fluunt ab ipſa eſſentia animæ, & in ea ſubiectiuantur. Et ideo illis diſpoſitis eſſentia animæ videtur eſſe ſufficienter diſpoſita.

Ver. 17. DE NVMERO SACRAMENTORVM.

A SEptem & non plura neq; pauciora eſſe nouæ legis ſacramenta conſtat ex determinatione Eccleſiæ in concilio Tridentino, Seſſione quinta, tit. de Sacramentis, can. primo, vbi dicitur: Si quis dixerit Sacramenta nouæ legis non fuiſſe omnia à domino noſtro Ieſu Chriſto inſtituta, aut eſſe plura aut pauciora quàm ſeptem, videlicet Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium: aut etiam quodlibet horum ſeptem nõ eſſe verè aut propriè ſacramentum: Anathema ſit. Horum autem ſacramentorum numerus ſumi poteſt ex ordinatione ipſorum: Ordinantur enim Eccleſiæ ſacramenta ad duo, ſcilicet ad perficiendum hominem in his quæ pertinent ad cultũ Dei ſecundum regimen Chriſtianæ & ſpiritualis vitæ; & etiam in remedium contra peccatum. Vtroq; autem modo conuenienter ponuntur ſeptem ſacramenta, vt abundè proſequitur D. Thom. Hæc autem ſacramenta non ſunt inter ſe paria, nec in dignitate, nec in effectu. Vnde in concilio Tridentino, Seſſione. 5. titu. de Sacramentis, can. 3. habetur: Si quis dixerit hæc ſeptem ſacramenta ita eſſe inter ſe paria, vt nulla ratione aliud ſit alio dignius: Anathema ſit. Euchariſtia enim, ſimpliciter & abſolutè loquendo, eſt potiſſimum. Primò quia in eo Chriſtus ſubſtantialiter continetur, in aliis autem illa virtus inſtrumentalis à Chriſto deriuata: ſemper autem id quod eſt per eſſentiam, eſt potius eò quòd eſt per participationem. Secundò quia omnia alia ad hoc ſicut ad finem videntur ordinari, & in Euchariſtia conſummari: Aliorum autem ſacramentorum comparatio adinuicem poteſt eſſe multiplex: nam via neceſſitatis Baptiſmus eſt potiſſimum ſacramentorum, cùm ſit ianua, deinde pœnitentia, & demum Euchariſtia. Alia autem ſacramenta non ſunt neceſſitatis alicui particulari perſonæ: ſic quòd ſine illis non poſſit ſaluari. Nec ſacramentum Pœnitentiæ aut Euchariſtiæ (vbi deeſt facultas) eſt neceſſarium: niſi in voto. In via autem perfectionis ſacramentum Ordinis medio modo ſe habet, deinde ſacramentum Cõfirmationis: Sacramentũ verò Pœnitentiæ & Extremæ vnctionis ſunt inferioris gradus, & Vnctio comparatur ad pœnitẽtiam, ſicut Confirmatio ad baptiſmum: ita quòd Pœnitentia eſt maioris neceſſitatis, & Extrema vnctio eſt maioris perfectionis.

3. p. q. 65. art. 1.

Potiſſimũ ſacramentorum Euchariſtia. Sacramentõrũ in dignitate ordo.

§. 2. DE SACRAMENTO BAPTISMI.

B BAptiſmus Græca vox eſt, & ſignificat tinctionẽ vel lotionem, iuxta illud, Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit eius lauatio? Aliquando ſignificat lotionem exteriorum rerum: Iudæi & Phariſæi à foro venientes, niſi baptizentur non comedunt: & habent alia baptiſmata calicum, & vrſeorum, & æramẽtorum. Transfertur etiam ad calicem paſſionis & mortis dominicæ. Vnde Chriſtus, Poteſtis baptiſmo quo ego baptizor baptizari? hoc eſt ſanguinẽ fundere, & ſupplicium mortis ſufferre. Et alibi, Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coarctor? & aliquando accipitur pro lotione actiua, vt cùm dicitur, Baptiſmus Ioannis de cœlo erat, an ex hominibus? aliquando pro paſſiua, vt dictum eſt de baptiſmatibus Phariſæorum. Hic autẽ accipimus pro ablutione paſſiua à Chriſto ordinata, quæ dicitur Lauacrum regenerationis. Et ſic accipiendo baptiſmum, ſecũdum Magiſtrum Sententiarum, Baptiſmus eſt ablutio corporis ſub præſcripta forma verborum. Hæc definitio eſt de Baptiſmo, vt eſt ſacramentum tantum. Damaſcenus autem definit quantum ad id quod eſt interius, dicens. Baptiſmus eſt regeneratio, & ſigillum, & cuſtodia, & illuminatio: vbi poſuit duo pertinentia ad characterem ſcilicet, ſigillum & cuſtodiam, inquantum ipſe character qui ſigillum dicitur, quantum eſt de ſe, cuſtodit animam in bono. Ponit etiam duo pertinentia ad rem ſacramenti, ſcilicet regenerationem. quia per baptiſmum homo inchoat viam iuſtitiæ, & illuminationem quæ pertinet ſpecialiter ad fidem, per quam homo ſpiritualem vitam inchoatiuè accipit, iuxta illud, Iuſtus ex fide viuit: Baptiſmus enim eſt quędam fidei proteſtatio: ideo dicitur ſacramentum fidei. D. verò Dionyſius definit baptiſmum per ordinem ad alia ſacramenta, dicens, Baptiſmus eſt quoddam principiũ ſanctiſſimorum mandatorum ſacræ actionis, ad eorum ſuſceptiuam opportunitatem formans noſtros animales habitus: vnde dicitur ianua ſacramentorum: ſic quòd non licet ante baptiſmum alia ſacramenta ſuſcipere: & ſi attentetur, nil accipitur de effectu illorum. Vnde ſequitur quòd matrimonium inter non baptizatos non eſt ſacramentum, ſed ſolùm naturæ officium. Et iterum definiens in ordine ad cœleſtem gloriam, quæ eſt vltimus finis ſacramentorum: ſubdit, & ſuper cœleſtia quietis eductionem anagogem noſtrum indeficiens. Et iterum quãtum ad principium ſpiritualis vitæ per hoc quòd ſubiungit ſacræ & diuiniſſimæ noſtræ regenerationis traditio. Hugo de S. Victore definit materialiter & cauſaliter, cùm dicit: Baptiſmus eſt aqua diluendis criminibus ſanctificata per verbum Dei. Nota tamen quòd quando D. Auguſtinus dicit, Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum, non eſt intelligendum de ipſo elemento quòd fiat ſacramentum, ſed in homine, cùm adhibetur elementum per modum ablutionis, ſic & applicatur ſacramentum.

3. p. q. 66. Eccle. 34. Mar. 7. Mar. 10. Luc. 12.

ad Titũ. 3.

Baptiſmi plures definitiones.

Abac. 2. 2. e. Eccle. Hierar.

Ver. 2. DE INSTITVTIONE BAPTISMI.

C CVm ſacramenta habeant ex ſui inſtitutione quòd conferant gratiam: tunc videtur aliquod ſacramentum inſtitui, quando accipit virtutem producendi ſuum effectum. Hanc autem virtutem accepit baptiſmus, cùm Chriſtus fuit baptizatus, vt D. Auguſtinus in ſermone de Epiphania dicit: Ex quo Chriſtus in aqua mergitur, ex eo omnium peccata abluit aqua. Et idẽ cum Beda, Chriſtus tactu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis. Virtus Chriſti eſt deriuata ad omnẽ aquã, non propter continuitatem loci, ſed propter ſimilitudinem ſpeciei, quæ de Saluatoris baptiſmate proceſſit benedictio, tanquam fluuius ſpiritualis omnium gurgitum tractus, omniumq; fontium venas impleuit. Et ideo diſcipuli Ioannis poſt baptiſmum Chriſti dixerunt Ioanni, Rabbi, qui tecum erat trans Iordanem, cui teſtimonium perhibuiſti, etiam baptizat, & omnes veniunt ad eum. & Ioan. 4. dicitur quòd Chriſtus non baptizabat, ſed diſcipuli eius baptizabant: quod non feciſſent, niſi poſt baptiſmum Ioannis fuiſſent edocti. Et tunc currebat ſimul lex cum euangelio. & baptiſmus habebat

3 p. q. 66. art. 2. In ſer. de Epiph.

Ioan. 3.

efficaciam à paſſione Chriſti acceptata in primo inſtanti ſuæ conceptionis, ſiue à merito illius acceptationis: & ſic per baptiſmum configurabantur paſſioni futuræ. Et quia legalia non debebant ceſſare ante paſſionem & reſurrectionem: ideo præceptum baptiſmi non fuit datum vſque poſt reſurrectionem, quando iam ceſſauerant figuralia. Tunc fuit dictum, Euntes in mundum vniuerſum, docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c. Quod autem dictum fuit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, nõ poteſt introire in regnum Dei, magis videtur reſpicere ad futurum tempus, quàm ad præſens.

Mat.vlt. Ioan.3.

Ver. 2. DE MATERIA BAPTISMI.

3.p.q.66. art.3.

MAteria ſacramenti baptiſmi eſt aqua ſimplex ſiue elementaris, iuxta illud Ioan.3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, &c. Vnde in concilio Tridentino, Seſſione 5. tit. de Sacramento Baptiſmi, ca. 2. dicitur: Si quis dixerit aquã veram & naturalem non eſſe de neceſſitate baptiſmi, atq; adeò illa verba domini noſtri Ieſu Chriſti, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, ad metaphorã aliquã detorſerit: Anathema ſit. Nec obſtat quod dicebat D. Ioannes Baptiſta, Ego quidẽ baptizo vos in pœnitentiam: Qui autẽ poſt me vẽturus eſt, fortior me eſt: Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni. Quia per ignem (ſecundum D. Hieronymũ) poteſt intelligi Spiritus ſanctus, qui ſupra diſcipulos in igneis linguis apparuit. Et ſic intelligebat de confirmatione: vel (ſecundum D. Chryſoſt.) per ignem intelligitur tribulatio: quia tribulatio peccata purgat, & concupiſcentiã diminuit: vel (vt Hilarius dicit) quia baptizatis Spiritu ſancto reliquũ eſt conſummari mundũ per ignẽ in die iudicii. Et quãuis ex latere Chriſti exierint miraculoſè aqua & ſanguis: non tamen propterea ſanguis eſt materia ſacramenti baptiſmi, niſi vbi deeſt aqua. vt in martyribus, qui baptizantur in ſuo ſanguine propter Chriſtum. Sanguis enim exiuit in remedium, & aqua ad abluendum. ideo ſanguis competit ſacramẽto Euchariſtiæ, & aqua ſacramento baptiſmi: quæ tamen habet virtutem ablutiuam peccatorum ex virtute ſanguinis Chriſti. Vnde Apoc.1. Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. ¶ Ex præmiſſis ſequitur quòd baptiſmus non perficitur, ſi quis abluatur vino aut alio liquore, aut aqua taliter tranſmutata, vt ſoluatur ſpecies naturalis: vt in aqua roſacea, vel alia diſtillata. Si verò non ſoluatur ſpecies aquæ, vt in aqua decoctionis carnium vel aliorum, poteſt fieri baptiſmus: niſi fortè ſit facta tanta reſolutio corporum lixatorum, quòd plus liquoris habeat de aliena ſubſtantia, quàm de aqua: quod ex ſpiſſitudine percipi poteſt. Si tamen ex liquore ſic ſpiſſato exprimatur aqua ſubtilis: ſic poteſt in ea fieri baptiſmus, ſicut in aqua quæ exprimitur ex luto: licet in luto baptiſmus fieri non poſſit. In liſciuio verò & aquis balneorum ſulphureorum poteſt fieri baptiſmus. quia tales aquæ non incorporantur per artem vel naturam, ſed ſolùm alterationem quandam recipiunt. In aqua verò roſacea eſt liquor aquæ reſolutus. vnde in ea non poteſt fieri baptiſmus. Et eadem ratione neque in aquis alchimicis, neque in vino. Nec eſt eadem ratio de aquis pluuialibus: quia illæ generantur ex maiori parte ex ſublimatione vaporum reſolutorum ex aquis niuium, in quibus minimum eſt ibi de liquore mixtorum, qui tamen per huiuſmodi ſublimationem virtute naturæ, quæ eſt fortior, reſoluuntur in veram aquam. quod ars facere non poteſt. Vnde aqua pluuialis nullam qualitatem retinet alicuius corporis mixti, quod de aqua roſacea & aliis diſtillatis dici non poteſt. ¶ Notandum tamen quòd benedictio quæ adhibetur aquæ, non eſt de neceſſitate baptiſmi, ſed pertinet ad quandam ſolennitatem, per quam excitatur deuotio fidelium, & impeditur aſtutia dæmonis, ne impediat ſacramentum vel eius applicationem. D

Mat.3. Act.1.

ſuper Mat.

Aqua roſacea nõ eſt materia baptiſmi.

Ver. 3. DE FORMA SACRAMENTI BAPTISMI.

3.p.q.66. art.5.

CHriſtus Mat. vlt. expreſſit formam baptiſmi, dicens: Euntes in mundum vniuerſum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii, &c. In his verbis exprimitur cauſa principalis, quę eſt ſancta Trinitas. & inſtrumẽtalis, quæ eſt miniſter: actio autẽ attribuitur principali agenti, qui eſt Chriſtus. Ideo Ioannis. 1. Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum: hic eſt qui baptizat: attribuitur etiam inſtrumento animato. Vnde dictum eſt, baptizantes ſcilicet vos. Ideo Latini dicunt, Ego te baptizo, &c. Græci autem non attribuunt actum baptiſmi miniſtris, ad euitandum antiquorum errorem, qui virtutem baptiſmi baptizantibus attribuebant, dicentes: Ego ſum Pauli: & ego Cephæ. & ideo dicunt. Baptizetur ſeruus Chriſti in nomine patris, &c. Et quia exprimitur actus exercitus per miniſtrum cum inuocatione ſanctæ Trinitatis, verum apud omnes perficitur ſacramentum. Quòd autem in forma Latinorum additur (Ego) non eſt de eſſentia formæ, ſed ponitur ad maiorem expreſſionem intentionis. ¶ Nec obſtat quòd Apoſtli baptizabant in nomine domini Ieſu Chriſti, quia Apoſtoli in primitiua Eccleſia ex ſpeciali reuelatione Chriſti & Spiritus ſancti hoc faciebant: vt nomen Chriſti quod erat odioſum Iudæis & Gentibus, honorabile redderetur, per hoc quòd eius inuocationem Spiritus ſanctus dabatur in baptiſmo. Nec tamen tunc totaliter omittetur forma à Chriſto data, ſecundum D. Ambroſium: quia in nomine Chriſti tota Trinitas intelligitur. Et ideo ſeruabatur forma data à Chriſto, ſaltem integritate intelligibili. Nõ liceret tamen hodie ſic baptizare: quia illa diſpenſatio ſublata eſt. Vnde Pelagius papa ſcribens Gaudentio epiſcopo, dicit: Si hi, qui in locis tuę dilectionis commorari dicũtur, ſe ſolùm in nomine Domine baptizatos fuiſſe cõſitentur, ſine cuiuſcunq; dubitationis ambiguo eos ad fidem catholicam venientes, in ſanctæ Trinitatis nomine baptizabis. De his in c. multi, & c. hi verò, de conſecra diſt. 4. E

Latini & Græci in forma baptiſmi diſferunt.

Act.10. & 19.

Baptizare in nomine Chriſti tempore Apoſtorũ fuit licitum, ſed non nunc.

Ver. 4. DE APPLICATIONE SACRAMENTI BAPTISMI.

3.p.q.68.

DVo aut plures vnum baptizare non poſſunt, quia actus multiplicantur ſecundum multiplicationem agentium, ſi perfectè ab vnoquoque agatur. Et ſic ſi conuenirent duo, quorum vnus eſſet mutus, & non poſſet proferre verba, & alius carens manibus, qui non poſſet exercere actum ablutionis, non poſſent ambo ſimul baptizare, vno dicente verba, & alio exercente actum. Poteſt tamẽ vnus ſi neceſſitas adſit, plures ſimul baptizare, vt legitur factum tempore Apoſtolorum, quia nullus eorum recipit niſi vnum baptiſmum. Sed tũc oportet dicere, Ego baptizo vos. Nec erit mutatio formæ, quia vos nil aliud eſt quàm te & te. Quod autem dicitur nos, non eſt idem dicere quòd ego & ego: ſed ego & tu. F

Vnus a pluribus baptizari non poteſt, licet bene plures ab vno.

Act.2. & 3.

& tu.& ſic iã mutatur forma. ¶ Sed quid, ſi vterque diceret, Ego te baptizo, & immergeret vel aſpergeret cũ intẽtione baptizandi? dicitur ꝙ qui prior verba proferret, cõferret ſacramentũ, & alius puniendus eſſet tanquam rebaptizator. Si autem omnino ſimul verba proferrent & aſpergerent, eſſent puniendi de inordinato modo baptizandi: vterque tamen quantum eſt in ſe baptizaret: nec traderet aliud & aliud ſacramentom, ſed Chriſtus qui eſt vnus interius baptizans, vnum ſacramentum per vtrunque conferret. ¶ Nec obſtat quòd plures poſſunt eadẽ hoſtiam conſecrare: quia Chriſtus non legitur ſimul baptizaſſe cum apoſtolis, quando iniunxit eis officium baptizandi: ſed bene legimus quòd Apoſtoli Chriſto cœnante cõcœnauerũt. Si dicatur quod per verba quibus iniunxit Chriſtus officinm baptizandi, haberi poteſt quod plures poſſunt vnum baprizare: ſicut per hæc verba, hoc facite, &c. Dicendum quod in forma baptiſmi exprimi debet actus miniſtri, & non in forma conſecrationis. Sed de his amplius cùm de miniſtro ſacramenti Euchariſtiæ agetur. Similiter etiam mutaretur forma, ſi diceretur: Ego baptizo me. Ideo nullus poteſt ſeipſum baptizare. propter quod & Chriſtus à Ioanne voluit baptizari, vt habetur in c. debitum, extra de baptiſmo & eius effectu. Et quanuis cõmunis vſus baptizandi ſit per trinam immerſionẽ in aquam: poteſt tamẽ fieri baptiſmus per modum aſperſionis, vel etiam effuſionis, ſecundum illud: Effundam ſuper vos aquam mundam. Maximè hoc fieri poteſt propter neceſſitatem, vt patet in Act. Apoſtolorum, vbi dicitur quòd crediderunt & baptizati ſunt vna die tria milia. Vnde D. Gregorius ſcribens Leandro Epiſcopo. & habetur in Canone, de trina, de conſecratione. diſtinct. 4. Reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt infantem in baptiſmate vel ter vel ſemel immergere, quoniam & in tribus immerſionibus perſonarum Trinitas, & in vna poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari. & propter errorem Donatiſtarum in concilio Toletano inſtitutum fuit quòd fieret vna ſola immerſio vel effuſio. Quandoque etiam poteſt eſſe penuria aquæ vel debilitas miniſtri, vel periculum baptizantis, quia infirmus eſt: ideo immerſio non eſt de neceſſitate, ſed de congruitate, eò quòd expreſſius repræſentatur figura ſepulturæ Chriſti. In aliis tamen modis baptizandi etiam repræſentatur figura ſepulturæ Chriſti aliquo modo: nam quocunque modo fiat ablutio, aliqua pars corporis ſupponitur aquæ: ſicut corpus Chriſti, fuit ſub terra poſitum. Si totum corpus propter aliquam cauſam non poſſit aqua perfundi: caput (quod eſt principalis pars corporis, & in eo manifeſtatur principium vitæ animalis) perfundi debet, ſi caput non poſſit, alia pars.

Plures eandem hoſtiã conſecrare poſſunt.
Nullus ſeipſum baptizare poteſt.
Ezech. 18.
Act. 2. et. 3.
Sufficit vna immerſio.

Ver. 5. DE REITERATIONE BAPTISMI.

A Baptiſmus nullo modo debet reiterari. & ſi reiteretur, non prodeſt, imò nocet. Hoc expreſſè notat Apoſtolus dum ait, Vnus dominus, vna fides, vnũ baptiſma: vnus Deus. & Heb. 6. Impoſſibile eſt eos qui ſemel illuminati ſunt, guſtauerunt etiam donum cœleſte, & participes facti ſunt Spiritus ſancti, & prolapſi ſunt, rurſus renouari ad pœnitentiam. ſ. per baptiſmum, vt dicit D. Chryſoſt. & Damaſcenus, & D. Aug. Contra Petulianum. Et ratio D. Pauli eſt, quia baptiſmus repræſentat mortem & ſepulturam Chriſti. Cõſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: ſed Chriſtus ſemel mortuus eſt & ſepultus: ergo qui bis baptizat repræſentat Chriſtum bis mortuũ: quod conſtat eſſe falſum. Chriſtus enim (vt idem Apoſtolus dicit) reſurgens à mortuis, iam nõ moritur. Vnde Damaſcenus dicit quòd illi qui rebaptizantur, iterum crucifigunt Chriſtum. Propter quod Apoſtolus contra quoſdam bis baptizari volentes dicit: Rurſus crucifigentes filiũ Dei in ſemetipſis. Secunda ratio poteſt eſſe eò quòd baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio, Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit, &c. Sed vnius non eſt niſi vna generatio naturalis: ergo nec niſi vna ſpiritualis regeneratio. Præterea baptiſmus primò & principaliter datur contra peccatum originale: ſed peccatum originale non iteratur: igitur nec baptiſmus. Hæc doctrina catholica intelligitur, quando certum eſt de aliquo quòd ſit baptizatus, & quòd legitimum ſacramentum baptiſmi ſuſceperit: quia ſi eſſet dubium probabile, debet baptizari ſub his verbis: Si es baptizatus: nõ te baptizo: ſed ſi nondũ es baptizatus, ego te baptizo in nomine patris, &c. vt habetur in c. de quibus, extra de baptiſmo. & c. 1. eodem tit. dicitur quòd ſi quis omiſerit, Ego te baptizo, licet ter in aquam immerſerit, dicẽs, In nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, non eſt baptizatus. Item ſi non exprimantur tres perſonæ Trinitatis, vel ſi ponitur aliquid vitians, puta ſi baptizetur quis baptiſmo Arrianorum, Ego te baptizo in nomine patris maioris, & in nomine filii minoris, talis, non eſt baptizatus, ſed baptizandus: nec reiteratur baptiſma, quia primum non fuit verum baptiſma.

Epheſ. 4.
Lib. 4.
Rom. 6.
Heb. 6.
Quid agendũ cum dubitatur de baptiſmo.

Ver. 6. DE BAPTISMI NECESSITATE.

B Omni rationali creaturæ baptiſmus ad vitam æternam conſequẽdam eſt neceſſarius. vnde Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nõ poteſt introire in regnum Dei. & in concilio Tridentino, ſeſſ. 5. can. 3. decretum fuit, Si quis dixerit baptiſmum liberum, & non neceſſarium ad ſalutem, Anathema ſit. Nec propter hoc arctatur via ſalutis, quia nunquam potuerunt homines ſaluari, niſi per Chriſtum, & niſi fuerint membra Chriſti. Quia non eſt aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Sed ante aduentum Chriſti homines incorporabãtur Chriſto per circũciſionem vel alia ſacramenta: & ſacramentum baptiſmi quod Chriſtus ordinauit, eſt lõgè maioris facilitatis, quàm fuerint alia ſacramenta ante aduentum ipſius: igitur per baptiſmum non arctatur via ſalutis. Et licet aliquando non poſſit, vel propter defectum aquæ vel miniſtri, obtineri in actu, poteſt tamen in voto ſeu deſiderio haberi: quòd ſufficit adultis, vbi facultas deeſt: & ſic non eſt obligatus ad impoſſibile. Si autem paruulus qui vſum arbitrii non habet, nõ baptizetur, non peccat, imò nec adultus, niſi ex contemptu. vbi præceptum de baptiſmo eſſet ſufficienter publicatum: & ſi damnetur, hoc erit propter peccatum originale vel alia peccata. nec propter hoc ſequitur legem nouam eſſe grauiorem antiqua, vt dictum eſt ſupra c. 15. §. 2. ver. 3. Ex præmiſſis infertur quòd votum ſiue deſiderium baptiſmi in parentibus abſque reali ſacramenti baptiſmi applicatione non prodeſt paruulis natis, nec etiam in vtero exiſtentibus, ſed de his amplius in prædicto c. 15. §. 2. ver. 3. De inſulari verò, ad quem non peruenit baptiſmi notitia, ſecundum fundamenta D. Tho. dicendum, ꝙ ſi in primo inſtanti vſus

3. p. q. 68. art. 1. & 2.
Act. 4.
Baptiſmus in voto ſufficit adultis.
De inſulari.

rationis cõuertat ſe in finem honeſtum, Deus infundit gratiam, & remittitur peccatum originale. Et ſi perſeueret in gratia, & non opponat impedimentum peccati mortalis: Deus qui non deficit in neceſſariis, illuminabit eum ante mortem interius vel exterius, nec patietur eum mori abſque ſacramento baptiſmi: vel ſi faciat, ſupplebit effectum ſacramenti: non enim alligauit virtutẽ ſuam ſacramentis: quia cum talis ex illa conuerſione conſecutus ſit gratiam, ſi perſeueret, non priuabitur illa ſine culpa: & iam videtur habere baptiſmum quodammodo in voto: licet confuſè propter ignorantiam inuincibilem. ❡ Notandum tamen quòd ſolennitates ab eccleſia inſtitutæ, non ſunt de neceſſitate, ſed congruitate baptiſmi, ad repræſentandos aliquos effectus ſacramenti, quos congruum eſt ſcire: vt ꝙ fiat exorciſmus, qui verbo & exufflatione peragitur, vt ſpiritus immũdus à baptizãdo expellatur, vt per putum ſacerdotis miniſteriũ Spiritu ſancto cedat fugiens malignus. Non enim (vt D. Aug. ait) Natura exorcizatur aut exufflatur, ſed ille, ſub quo ſunt qui in peccato naſcũtur, adiuratur, vt expellatur ab eis poteſtas inimica, quæ decipit hominem, ne poſt hæc contendat eos ſubuertere: & hic ritus eſt antiquiſſimus, vt patet ex D. Hiero. Chryſ. Aug. Tertuliano, & Celeſtino papa. Deinde fit ſignum crucis in fronte, ad ſignificandum quòd baptizandus nomen dat crucifixo, in quo confidat, & quem confiteri non vereatur. Deinde ſuper oculos, vt intelligamus baptizandos præparari ad videndum claritatem Dei. Deinde ſuper nares, vt ſentiat & percipiat ſuauitatẽ odoris Chriſti. Deinde in ore, vt confiteatur illum, quia ore confeſſio fit ad ſalutem. ❡ Ponitur etiam ſal conſecratum in os, vt per ſal typicum, hoc eſt Dei ſapientiam conditus, iniquitatis fœtore carere ſignificetur, & non à vermibus peccatorum contaminetur & putrefiat. Deinde illinitur ſputum naribus & auribus, exemplo Chriſti qui prius cæci nati ſanans oculos liniuit, & mutum & ſurdum ſanans, ſputo linguam, aurem, & oculos tetigit dicens: Epheta, quod eſt adaperire, vt ſignificetur id fieri in baptizando per ſaliuam typicã, hoc eſt per diuinam ſapientiam, vt ſoluatur vinculum linguæ, & laudet Deum, aperianturq́ alii ſenſus ad ſpiritualia capeſcenda in ſenſibilibus. Inungitur autem oleo in pectore & ſcapulis, quaſi Athleta Dei, vt D. Ambro. dicit, vel (vt dicit Innocentius tertius in decretali vnica. §. per frontis chriſmationem, extra de ſacra vnctione) vt Spiritum ſanctum accipiat, errorem ac ignorãtiam abiiciat, & fidem rectam ſuſcipiat, quia iuſtus ex fide viuit. Inter ſcapulas autem inungitur, vt Spiritus ſancti gratiã induat, exuat negligentiam & torporem, & bonam operationem exerceat, vt per fidei ſacramentum ſit mundiria cogitationum in mente & pectore, ac fortitudo laborũ in ſcapulis. ❡ Poſt baptiſmum verò (vt Rabanus dicit) ſignatur in cerebro à presbytero, chriſmate, ſequente ſimul & oratione, vt regni Chriſti particeps fiat, & vt Chriſtianus poſſit vocari: vel, vt D. Ambro. ait, vnguentum ſuper caput effunditur, quia ſapientis ſenſus ſuper caput eius, vt ſit paratus reddere rationem fidei omni petenti.

Solẽnitates baptiſmi quid repræſentent.

Signũ crucis in frõte.

In li. de Sa.

Veſtis candida.

Veſtis autem candida traditur baptizato, non quidem ea ratione ꝙ non liceat ei aliis veſtibus vti, ſed in ſignum glorioſæ reſurrectionis, ad quam per baptiſmum homines regenerantur, & ad ſignificandam puritatem vitæ, quam poſt baptiſmum debent obſeruare. Secundũ illud Rom. 6. In nouitate vitæ ambulemus. ❡ Candela accenſa etiam datur, ad denotandũ quòd lumen fidei quod habet in mente, debet relucere in opere. Hi ritus, etſi non ſint de neceſſitate ſacramenti, ſunt tamen (vbi fieri poteſt) de neceſſitate ſeruandi: ſic quòd peccat ſacerdos, non ſeruando. Vnde in concilio Tridentino, ſeſſ. 5. titu. de ſacramentis. can. 13. dicitur: Si quis dixerit receptos & approbatos Eccleſiæ catholicæ ritus, in ſolenni ſacramentorum adminiſtratione adhiberi conſuetos, aut contemni, aut ſine peccato à miniſtris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque Eccleſiarum paſtorem mutari poſſe, Anathema ſit.

Ver. 7. DE SACRAMENTI BAPTISMI DILATIONE.

QVo ad baptiſmi dilationem diſtinguendum eſt: quia vel baptizandi ſunt adulti vel paruuli. C
Et quia adultis poteſt ſubueniri per votum ſeu deſideriũ baptiſmi, ideo non ſtatim ſacramentum baptiſmi eis conferendum eſt: ſed expectandum eſt vſque ad certum & determinatum tempus, infra quòd baptizandus debet eſſe catechumenus ſiue diſcipulus, & debet edoceri de his quæ ſunt fidei, triplici ratione. Primò propter cautelam Eccleſiæ, ne decipiatur conferens ſtatim ſacramentum fictè accedentibus, ſecundum illud. 1. Ioan. 4. Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt. quæ quidem probatio ſumitur de accedentibus ad baptiſmum, dum per aliquod temporis ſpacium eorum fides & mores examinentur. Secundò, quia hoc eſt neceſſarium ad vtilitatem eorum: egent enim aliquo tẽporis interuallo ad hoc quòd plenè inſtruantur de fide, & exercitentur in his quę pertinent ad Chriſtianam fidem. Tertiò ad quandam reuerentiam ſacramenti, dum in ſolennitatibus præcipuis, puta Paſchæ & Pentecoſtes, homines ad baptiſmum admittuntur. Hæc tamen dilatio eſt prætermittenda in duobus caſibus: Primò, quando illi qui ſunt baptizandi, apparent ſufficienter inſtructi in fide, & ad baptiſmum idonei: ſicut D. Philippus ſtatim baptizauit Eunuchum Candacis reginæ, & D. Petrus Cornelium, & eos qui cum eo erant. Secundo, propter infirmitatem & periculum mortis. Vnde Leo papa dicit, Hi qui neceſſitate mortis, ægritudinis, obſidionis, naufragii vrgentur, omni tempore baptizari debent. Si aliqui tamen ex Catechumenis, qui deſiderium baptiſmi habent, morte præueniantur, articulo neceſſitatis ſacramentum excludente, dum expectant tempus ab Eccleſia ſtatutum, ſaluantur. Peccarent tamen, ſi vltra tempus ab Eccleſia ſtatutum differrent accipere. vnde Sapien. Ne tardes conuerti ad dominum, & non differas de die in diem, niſi ex cauſa neceſſaria, & de licentia prælatorum Eccleſiæ: licet etiam hoc peccatum cũm aliis deleri poſſit per ſuccedentẽ contritionem, quæ cum deſiderio baptiſmi ſupplet effectum eius, vt dictum eſt.

Adulti cur ante baptiſmum ſunt inſtruendi.

Act. 8.

Act. 10.

Eccle. 5.

Ver. 8. DE BAPTISMO PARVVLORVM.

PAruuli in materno vtero totaliter exiſtentes, nõ poſſunt baptizari, vt D. Auguſt. ait: Nemo enim D
renaſcitur, niſi naſcatur: ſed baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio: igitur. & ratio eſt, quia ablutio corporis eſt de neceſſitate baptiſmi: & talis non poteſt fieri pueris totaliter in materno vtero exiſtentibus. Et ſic per baptiſmum matris non baptizatur paruulus in vtero eius exiſtens, propter diſtinctionem ſuppoſitorum, quæ procedit à forma ſiue anima, quæ eſt diſtincta: licet corpus ſit aliquo modo

3. p. q. 68. art. 11.

In Epiſt. ad Darda.

modo vnum propter colligationem corporalem. Non eſt tamen expectanda totalis egreſſio pueri ex vtero, ſi mors immineat. Tunc enim ſi caput, in quo fundantur omnes ſenſus, primò egrediatur, debet baptizari, periculo imminente. Nec eſt ipſe rebaptizandus, ſi eum poſtea perfectè naſci contigerit. Si verò caput primò non egrediatur, ſed alia pars, idem faciendum eſt, ſicut de capite. Notandum etiam quòd vbi mater eſſet infirma, & derelicta à medicis, & in agonia: non debet quis etiam de conſenſu eius, eam occidere ſeu aperire ad baptizandum puerum: quia non ſunt facienda mala, vt inde veniant bona. Nec per hoc ꝙ nō poſſunt pueri baptizari in vtero, nec aliter ſaluari, ſequitur ꝙ lex noua ſit grauior veteri, vt dictum eſt ſuprà. ¶ Natis autem paruulis Chriſtianorum non eſt differendum eis baptiſma, quia non expectatur in eis maior inſtructio, aut plenior conuerſio. Cùm enim ſæpe illis immineat mortis periculum, nec aliter quàm per baptiſmum eis ſubueniri poſſit, non debet baptiſma differri. Nec obſtat quod Neotherici Anabaptiſtę allegāt Chriſtum dixiſſe Apoſtolis, Euntes in mūdum vniuerſum, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & Spiritus ſancti: ex quo inferunt ꝙ ſunt prius docendi, & per conſequens expectandum eſt donec ad annos diſcretionis peruenerint: Quia dictum Chriſti refertur ad gentes doctrinæ fidei capaces. Quod ex præcedentibus eius verbis apparet: prædixit enim: prædicate euangelium omni creaturæ. Sed euangelium prædicari non debet niſi audientibus, & vſum rationis habentibus iuxta illud Eccle.32. vbi auditus non eſt, non effundas ſermonem. Et hoc modo intelligendum eſt de adultis illud: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur: cum paruuli ante vſum rationis non poſſint credere. Chriſtus. n. in lege noua, quæ eſt perfectior veteri, dedit omnibus etiā paruulis, ſalutis remedium. Si igitur in lege naturæ & Moyſi poterant per ſacramēta, vel voluntaria, vel determinata, paruuli ſaluari: quare non in lege noua, & Chriſti? Si per circuncīſionem paruuli ante vſum rationis inſerebantur ſynagogæ, & baptiſmus ſuccedat circunciſioni, & ſit ea perfectior: quare nō inſerentur per baptiſmum Eccleſiæ & Chriſto, qui abiicientibus illos Apoſtolis dixit, Sinite paruulos venire ad me: talium enim eſt regnum cœlorum? Chriſtus enim non venit perdere, ſed ſaluare quod perierat. Si Adam potuit inficere, & de facto infecit paruulos, qui ab eo per vitiatam originem deſcēderunt, abſq; eorum actuali volūtate: à fortiori Chriſtus paruulos ante vſum rationis per baptiſmum ſibi incorporatos, abſq; eorum actuali voluntate regenerauit, & ſaluos fecit. vnde Apoſt. Si vnius delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiā gratiæ & donationis accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Vbi enim abundauit delictum, ſuperabūdauit & gratia. Figura huius habetur. Ioan.5 vbi de piſcina, quæ erat figura baptiſmi, dicitur, quod ſanare poterat non ſolum eos qui in eam deſcendebant, ſed etiam eos qui per ſe venire non poterant, & ab aliis deferebantur. Vnde ægrotus dicebat: Domine hominem non habeo, &c. Præterea Chriſtus Marc.6. dicit: Sinite paruulos venire ad me: talium enim eſt regnum cœlorum. Quomodo autem eorum eſſet regnum cœlorum niſi baptizarentur, cùm prædixiſſet: Niſi quis renatus fuerit, &c. Et ideo per illa verba: Sinite, &c. ſufficienter declarauit ipſos eſſe capaces baptiſmatis. Omnes ſancti doctores hoc aſſeuerant, & inter eos D. Hiero. in epiſtola ad Athletam: idem D. Ambroſius in lib. de Vocatio. Gentium, & D. Aug. in lib 1. de remiſſio. peccatorum, & lib.4. contra Donatiſtas allegat ritum vniuerſalis Eccleſiæ, qui ſemper fuit obſeruatus: vnde concludit quòd non niſi authoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur. Et D. Diony. dicit, Diuinis noſtris ducibus (hoc eſt Apoſtolis) ad mentem venit & viſum eſt ſuſcipere infantes, ſecundum iſtum ſanctum modum, ꝙ parentes pueri traderent ipſum cuidam docto in diuinis pædagogo, & reliquum ipſe puer aget ſicut ſub diuino patre & ſaluationis ſanctę ſuſceptore. Hoc etiam fuit deciſum per multa concilia, ſcilicet in concilio Mileuitano, & in 3. cōcilio Toletano, & Greg. Magnus ad Conſulta. Auguſt. Angelorum epiſcopi, & recitatur in c. ſi mulier. 5. diſtin. Puer eadem die qua natus eſt poteſt baptizari. ¶ Nec interrogandi ſunt cùm ad vſum rationis peruenerint, an placeat eis quòd baptizati fuerint: potuerunt enim parentes & Eccleſia, etiam eis inuitis, cauſam eorum facere meliorem: Felix enim neceſſitas, quæ ad meliora compellit. Vnde in concilio Tridentino, ſeſſione.5. decreto primo, can.3. dicitur, Si quis negat ipſum Chriſti meritum, & baptiſmi ſacramentum ſecundum formam Eccleſiæ collatum, tam adultis quàm paruulis applicari: Anathema ſit. & ſeſſione.7. tit. de Sacramento Baptiſmi, c 14. dicitur, Si quis dixerit paruulos baptizatos, cùm adoleuerint interrogandos eſſe, an ratum habere velint quod patrum eorum nomine dum baptizarentur polliciti ſunt: & vbi ſe nolle reſponderint, ſuo eſſe arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad Chriſtianam vitam cogendos: niſi quòd ab euchariſtia aliorumq; ſacramentorum perceptione arceantur, donec reſipiſcant: Anathema ſit. & c.13. Si quis dixerit paruulos eò ꝙ actum credendi non habeant, ſuſcepto baptiſmo inter fideles computandos non eſſe: ac propterea cùm ad annos diſcretionis peruenerint, eſſe rebaptizandos, aut præſtare omitti eorum baptiſma, quàm eos ſine actu proprio credentes baptizari in ſola fide Eccleſiæ, Anathema ſit. & c.12. dicitur, Si quis dixerit neminē eſſe baptizandum, niſi ea ætate qua Chriſtus baptizatus eſt: Anathema ſit. an autē paruuli infidelium inuitis parentibus ſint baptizandi, dictum eſt ſuprà c.10. §.5. ver.5.

Quid de paruulis in natiuitate periclitantibus. *Rom.3.* *c.15. §.2. ver.2.* *Mat. vlt.* *Mar. vlt.* *Mar.6.* *Rom.5.* *In epiſt. ad Athletam.* *In.7. Eccle. Hierar.*

Ver. 9. DE REQVISITIS IN SVSCIPIENTE BAPTISMA.

A IN paruulis baptizandis, cùm nō ſint capaces rationis, ex parte ipſorum nihil requiritur: ſed ſufficit quod baptizans intendat facere quod Eccleſia facit. Tunc enim ſacramentum operatur in fide Eccleſiæ. & idem dicendum eſt de furioſis & amentibus, qui nunquam habuerunt vſum rationis, nec habent dilucida interualla. Amētes autem qui ex ſana mente quam prius habuerunt, inciderunt in amētiam, iudicandi ſunt ſecundum voluntatem quam habebant dum ſanæ mentis erant. & ideo ſi tūc apparuit in eis voluntas ſuſcipiendi ſacramentum baptiſmi, debet eis exhiberi in amentia, etiam ſi tunc contradicāt. Si verò nulla voluntas ſuſcipiendi baptiſmum in eis apparuit dum ſanę mētis eſſent, nō ſunt baptizandi. Amentes autem & furioſi qui habēt dilucida interualla, ſi tempore interualli habeāt voluntatem ſuſcipiendi baptiſma, debēt baptizari, etiam in amentia ſi ſit periculum mortis: alias melius eſſet expectare interuallum ſanæ mentis. Si autem in tempore interualli non apparuerit voluntas

3. p. q. 68. art.12. *Quando amentibus baptiſma prodeſt.*

Fatui ſunt baptizandi. ſiue deſiderium baptiſmi, non ſunt baptizandi. Quidam autem ſunt qui dicuntur fatui, qui non ſunt omnino ſanæ mentis: tamen intantum ratione vtuntur, quòd poſſint cogitare de ſalute, & intelligere quodam modo ſacramenti virtutem. de talibus idem eſt iudicium, ſicut de hiſ qui ſanæ mentis ſunt.

Dormientes adulti non ſunt baptizandi. Dormientes autem adulti non ſunt baptizandi, niſi immineat periculum mortis, & prius ante dormitionem apparuerit voluntas ſuſcipiendi baptiſmum, ſicut de amentibus dictum eſt. Narrat D. Augu. in.4. Confeſſ. de amico ſuo qui baptizatus eſt neſciens, propter periculum mortis. Adulti autem ſanæ mentis vigilantes, ad hoc quòd ſuſcipiant rem ſacramenti, hoc eſt gratiam, neceſſariò requiritur quòd habeant ſequentia: primo rectam fidem, ſaltem in communi, vt ſcilicet credant quod Eccleſia credit: Quia ſicut dicitur Rom. 3. Iuſtitia Dei eſt per fidem Ieſu Chriſti. vnde Chriſtus dicebat: Qui crediderit & baptizatus fuerit, &c.

Requiſita in baptiſmo Mar. vlt. Sacramentum baptiſmi dicitur fidei. Inde eſt quòd Eccleſia, quæ nil fruſtra agit, in ſacramentis interrogat baptizandos de articulis fidei: & per hoc, ſacramentum baptiſmi dicitur ſacramentum fidei. Secundò requiritur quòd eum vitæ præteritæ pœniteat, & quòd moriatur peccato, & velit in nouitate vitæ ambulare. vnde D. Augu. in lib. de Pœnitentia dicit, quòd nullus ſuo arbitrio voluntatis conſtitutus poteſt nouam vitam inchoare, niſi eum veteris vitę pœniteat. Ideo Rom. 6. An ignoratis fratres quòd quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodo Chriſtus ſurrexit á mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Tertiò requiritur quòd habeat intentionem ſuſcipiendi baptiſmum, ſicut Chriſtus inſtituit & Eccleſia tradit. vnde D. Aug. in li. de Charitate, nemo ex aqua & ſpiritu ſancto renaſcitur, niſi volens. Ex quo apparet quòd inuitus non baptizatur, licet ei ſacramentum applicetur. vnde ſecundum Eccleſiæ ritum baptizãdi profitentur ſe petere ab Eccleſia baptiſmum: per quod profitẽtur ſuam intentionem de ſuſceptione. Ideo veniens ad baptiſmum interrogatur, Quid petis? ipſe reſpondet, vel alius (ſcilicet leuans) pro eo, Baptiſmum. Iterum interrogatur, Vis baptizari? reſpondet, Volo: aliàs non baptizaretur. Si autem baptizandũ non pœniteret de peccatis, vel actu complaceret in peccato, dum tamen haberet alia duo requiſita, peccaret quidem mortaliter, ſe ingerendo ſacramento: tamen quia per ſacramentum imprimitur character, qui recedente fictione, & adueniente pœnitentia operatur, delentur omnia peccata, & per ipſum cauſatur inſtrumentaliter gratia ſacramentalis, per quam totaliter deletur reatus pœnæ omnium peccatorum.

Fictus recipit characterem. *Baptiſmus ordinatur cõtra originale & actualia peccata.* Quia baptiſmus ordinatur non ſolum contra peccatum originale, ſed etiam contra peccata actualia, quæ per liberam voluntatem cauſantur: ex conſequenti tamẽ, quia primò & per ſe contra originale. Si autem deeſt recta fides in communi, vel intentio recipiendi ſacramentũ (vt dictum eſt) eſſet rebaptizandus, ac etiam ſi eſſet dubium ſub forma tamen conditionali ſuperiùs expreſſa. Cum autem per baptiſmum aliquis incorporetur morti Chriſti, quæ fuit ſufficienter ſatisfactoria pro peccatis noſtris, & non ſolùm noſtris, ſed etiam totius mundi: ideo ei qui baptizatur, non eſt in baptiſmo aliqua pœnitentia iniungendo pro quibuſcunque peccatis: hoc enim eſſet facere iniuriam paſſioni & morti Chriſti.

1. Ioan. 2. *Baptiſmus omnem reatum delet.* Reſtituere tamen malè ablata á proximis, & ſatisfacere de iniuriis illatis, eſt iniungendum, ſicut & ceſſare á peccando: Quia non reſtituere, & non ſatisfacere læſo cum fieri poteſt, eſt lædere & peccare, vt dictum eſt. Non tamen eſt iniungẽdum quòd pro peccatis præteritis aliquam pœnam ſiue opera pœnalia ſuſtineat. Baptizati enim ſunt excitandi ad iuſtitiam, non per opera pœnalia, ſed per opera facilia: vt quaſi quodam lacte facilioris exercitii promoueãtur ad perfectiora, vt ait Glo. ſuper illud Pſal. Sicut ablactatus á matre ſua. vnde & dominus diſcipulos ſuos de nouo cõuerſos á ieiunio excuſauit.

Mat. 9. *1. Pet. 2.* Et hoc dicebat D. Petrus: Sicut modò geniti infantes, lac concupiſcite, vt in eo creſcatis in ſalutẽ. & 1. Cor. 3. Tanquã paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, & non eſcã: Nõdum enim poteratis. Ideo D. Amb. ſuper illud Ro. 10. Sine pœnitentia ſunt dona Dei & vocatio, dicit: Gratia Dei in baptiſmo nõ requirit gemitũ neq; planctum, vel etiã opus aliquod, ſed ſolum fidẽ, & omnia gratis cõdonat.

Baptizandi non debent ſacramẽtaliter cõfiteri. Et quia exterior confeſſio peccatorũ debet eſſe cum planctu & gemitu, vt D. Aug. dicit in lib. de Pœnitentia: ſequitur quòd non eſt neceſſaria, loquendo de confeſſione exteriori & ſacramentali, triplici ratione: Prima, quia ſacramentum baptiſmi eſt ianua omnium ſacramentorum: ideo nullum aliud poteſt prius conferri. Secunda, quia confeſſio exterior quæ fit ſacerdoti, ordinatur ad hoc quòd ſacerdos abſoluat confitentem á peccatis, & liget ad opera ſatisfactoria: quod fieri non debet, vt dictum eſt. Tertia, quia ipſa particularis confeſſio homini facta, eſt pœnoſa propter verecundiam: baptizando verò nulla pœna eſt imponenda, vt dictum eſt: ideo, &c. Sufficit enim generalis, quam faciunt, cum ſecundum ritum Eccleſiæ abrenunciãt ſatanę & omnibus põpis eius. Et hoc modo dicit Glo. quòd in baptiſmo Ioannis exemplum datur baptizandis cõfitendi peccata in generali, renunciãdo ſatanæ, & promittendo meliora. Si qui tamen baptizandi ex deuotione confiteri vellent, eorum confeſſio eſſet audienda, non ad hoc quòd eis abſolutio daretur, & ſatisfactio imponeretur: ſed ad hoc quòd cõtra peccata conſueta eis aliqua ſpiritualis vitæ informatio traderetur.

Mat. 3. ¶ Nec obſtat quod dicitur quòd baptizabantur multi á Ioanne, confitentes peccata ſua: Quia in baptiſmo Ioannis non remittebantur peccata: Erat enim baptiſmus pœnitentiæ, diſponens ad remiſſionem peccatorum: ideo conuenienter confitebantur peccata, vt ſecundum quantitatem & qualitatem peccatorum eis pœnitentia determinaretur. Sed baptiſmus Chriſti abſque exteriori pœnitentia remittit peccata, vt D. Amb. ait: ideo eſt perfectior, & ſic non eſt ſimilis ratio.

Cõfeſſio interior requiritur in peccatore baptizando. Confeſſio tamen interior peccatorum, quæ eſt actus virtutis pœnitentiæ, quæ fit Deo, requiritur ad baptiſmum, ſaltem ad obtinendum vltimum effectum, vt ſcilicet homo peccata ſua recogitans, de eis doleat: quia, vt dictum eſt, nemo poteſt inchoare nouam vitam, niſi eum præteritæ vitæ pœniteat: ſicut nec Chriſtus reſurgere potuit, antequàm moreretur.

Ver. 10. OE MINISTRO SACRAMENTI BAPTISMI.

3. p. q. 67. art. 1. *Miniſter bap. ex officio.* MIniſter ſacramenti baptiſmi ex officio eſt ſacerdos adminiſtrationẽ habens. Ideo Iſido. in lib. de Officiis, & habetur in c. conſtat, de conſecra. diſt. 4. dicit ſolis ſacerdotibus eſſe traditum baptiſma. Non eſt tamẽ negandum quin epiſcopi poſſint baptizare: Quia quicquid poteſt inferior dignitas ſubordinata, poteſt & ſuperior. vnde & dominus officium baptizandi cõmiſit Apoſtolis, dicẽs: Euntes in B

tes in mundum vniuerſum,&c. commiſit authoritatem docendi,prædicandi,& baptizandi:differenter tamen,quia officium docendi commiſit eis Chriſtus,vt per ſe illud exercerent,tanquam principaliſſimum. vnde & ipſi Apoſtoli dixerunt,Non eſt æquum nos relinquere verbum Dei,& miniſtrare menſis. Officium autem baptizandi cõmiſit Apoſtolis,vt per alios exercerent. vnde Apoſt.Non me miſit Dominus baptizare,ſed euangelizare.& hoc ideo,quia ſapientis miniſtri niſi operatur in baptizando,ſicut in docendo. In cuius etiam ſignū nec ipſe Dominus baptizabat,ſed diſcipuli eius. Quod intelligendum eſt communiter,vt D. Aug.dicit.& credendū eſt ꝙ diſcipulos ſuos baptizauerit: Verum quia ſacramentum baptiſmi eſt ſacramentum neceſſitatis, qua adueniente in abſentia ſacerdotis diaconus,& illo abſente ſubdiaconus,& deinde acolytus,& conſequenter vſq; ad clericum,& in abſentia clerici laicus,& in abſentia viri,mulier conferri poteſt. Vnde in c.mulier,de conſe.diſt.4.dicitur,mulier quamuis docta aut ſancta,viros docere aut baptizare non præſumat,niſi cogente neceſſitate:imò etiam (vt ſupra dictum eſt) infidelis,Iudæus,Paganus,& hæreticus,dummodo intendat facere quod eccleſia facit, & applicere a quæ ſunt de neceſſitate ſacramenti. Peccarent tamen inferiores, ſi extra neceſſitatem non ſeruarent ordinem prædictum: Si tamen baptizare præſumerēt extra caſum neceſſitatis,perficeretur ſacramentū,nec eſſet reiterādum. ¶Si dicatur ꝙ Pœnitentia eſt ſacramentum neceſſitatis peccatori:& tamen quacunq; neceſſitate adueniente nõ poteſt diaconus aut aliquis nõ ſacerdos abſoluere:ergo nec baptizare, ſaltē adultos,cū habeant remedium per baptiſmū in voto,ſicut peccatores per pœnitentiā in voto. D.Tho.reſpõdet,ꝙ ſacramentū pœnitentiæ non eſt tantæ neceſſitatis ſicut baptiſmus : poteſt enim per contritionem ſuppleri defectus ſacerdotalis abſolutionis,quæ non liberat à tota pœna,neq; etiā pueris adhibetur: & ideo non eſt ſimile de baptiſmo, cuius effectus per nihil aliud ſuppleri poteſt. Baptiſmus enim in voto nõ cauſat characterem, nec delet totam pœnam,nec aperit ianuam eccleſiæ quo ad alia ſacramenta. Poteſt etiam dici & in miniſtro ſacramenti pœnitentiæ requiruntur claues eccleſię & ſpecialis character,& nõ in miniſtro ſacramenti baptiſmi: quia Apoſtoli & diſcipuli fuerunt dati miniſtri baptiſmi ante characterem ſacerdotalem, inquātum repræſentabant omnes de eccleſia. Vnde & Martyres prædicabāt,ac etiam mulieres,& ex ritu & determinatione eccleſiæ habetur,ꝙ omnes poſſint baptizare, modo intendant facere quod eccleſia intendit. Secus de pœnitentia,propter defectum clauis,iuriſdictionis,& ordinis ¶ Non eſt etiam de neceſſitate ſacramenti baptiſmi,ꝙ baptizandus leuetur ab aliquo,præcipue in neceſſitate : extra tamen neceſſitatem peccaret ſacerdos baptizans ſine leuante, propter ritum à ſanctis Apoſtolis inſtitutum: prout D.Dion.vlt.c. Eccle.hierar.dicit : Quia cùm baptiſmus ſit quædā regeneratio, ſicut in regeneratione carnali paruulus nuper natus eget nutrice & pædagogo:ſic in ſpirituali propter imbecillitatē ſpiritualem,quæ reperitur etiā in adultis. vnde.1.Pet.2. Sicut modo geniti infantes,lac concupiſcite. Sicut nouitij in religione egent ſpeciali inſtructore circa ea quæ ſunt religionis:ſic nouiter baptizati. Non eſt tamen neceſſe ꝙ ſint plures leuantes:licet illud hodie ſeruetur. Tenentur autē leuantes ad inſtructionem. vnde D.Aug.dicit: Vos autē tam viros q̃ mulieres, qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo vt cognoſcatis vos fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis,quos viſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere:ſingulariter tamē tenentur,quādo baptizati nutriuntur inter infideles. In quo caſu,& vbi immineret periculū,deberent dari leuantes ſiue patrini docti: Quia ſi inter Chriſtianos nutriantur,ſatis poſſunt ab hac cura excuſari leuantes,præſumendo de parentibus. Si tamen quocunq; modo ſentirēt parentes nõ facere debitū ſuum,tenerentur. Dantur autem patrini alieni,ad oſtendendā differentiam regenerationis: alia eſt enim diſciplina carnalis,& alia ſpiritualis, ſecundum illud, Parentes quidem carnis habuimus eruditores,& reuerebamur eos:nõ multo magis obtemperabimus patri ſpirituum, & viuemus?ideo alius debet eſſe pater ſpiritualis a patre carnali,niſi neceſſitas aliud exigat. Ideo pater aliis exiſtentibus,nõ debet leuare,neq; etiam baptizare: Quia baptizās efficitur pater ſpiritualis.

Mat.vlt. *Act.8.* *1.Cor.1.* *Ioan.4.* *Ad Clemẽtianam.* *3.p.q.67.ar.3.ad.3.* *Cur diaconus in neceſſitate abſoluere non poteſt.* *Baptiſmus non neceſſario requirit leuantem.* *In quodam ſer.Paſchæ.* *Cur patrini dantur.* *Heb.12.*

Notandū tamen ꝙ licet nõ baptizatus & infidelis poſſint baptizare, non poſſunt tamen leuare, vt declaratum fuit in Concilio Maguntino.

A Ver. 11. DE TRIPLICI BAPTISMATE.

QVis baptiſmus qui habet efficaciam à paſſione Chriſti,cui aliquis cõfiguratur per baptiſmū: & vlterius habet efficaciam à Spiritu ſancto,ſicut à cauſa prima, quæ cum non pendeat ab effectu,ſuperexcedit effectum:& ideo præter baptiſmū aquæ poteſt quis conſequi effectum ſacramēti baptiſmi,ſcilicet remiſſionem peccatorū:primo quidem ex paſſione Chriſti,inquātum aliquis ei cõformatur,pro Chriſto patiendo,& ſanguinem pro ipſo fundendo : iuxta illud, Hi ſunt qui venerunt ex magna tribulatione,& lauerūt ſtolas ſuas,& eas dealbauerunt in ſanguine agni. Et ideo hæc ablutio & emūdatio peccatorum per ſanguinis pro Chriſto effuſionem,dicitur baptiſmus ſanguinis. Eadem ratione per virtutem Spiritus ſancti cõſequi poteſt quis effectum baptiſmi & remiſſionem peccatorum, non ſolum ſine baptiſmo aquæ exterius adhibito : ſed etiam ſine baptiſmo ſanguinis, inquantum alicuius cor mouetur à Spiritu ſancto ad credendum credenda, & diligendum Deum,deſideratq; baptizari baptiſmo aquæ in nomine trium perſonarum, & caret baptiſmo aquæ non ex negligentia,ſed quia non poteſt ſuſcipere. In tali caſu gratia Spiritus ſancti ſupplet, & dicitur baptizari & renaſci ex Spiritu ſancto, de hoc Eſa.4. Si abluerit Dominus ſordes filiarum Sion, & ſanguinem Hieruſalem (ſcilicet peccati) lauerit in medio eius,in ſpiritu iudicij & ardoris. Et hæc ablutio vocatur baptiſmus flaminis,ſiue pœnitentiæ:ſicut effuſio ſanguinis, inquantum ſupplet effectum baptiſmi aquæ,dicitur baptiſmus ſanguinis. vnde D.Aug. dicit Baptiſmi vicem aliquando implere paſſionem: vt de latrone illo,cui non baptizato dictum eſt, Hodie mecum eris in paradiſo : qui licet non fuerit occiſus pro Chriſti nomine, fuit tamen ei mors accelerata propter defenſionem Chriſti. Ideo Martyr poteſt appellari. Et cum efficacia horum trium baptiſmatum procedat ex paſſione Chriſti & virtute Spiritus ſancti : (Nam paſſio Chriſti operatur in baptiſmo aquæ per quandam figuralem repræſentationem, in baptiſmo pœnitentiæ per cordis commotionem, in baptiſmo ſanguinis per potiſſimū dilectionis & affectionis feruorem, ſecundum illud, Maiorem charitatē nemo ha-

Apoc.12. *Baptiſmus ſanguinis.* *Baptiſmus flaminis quid.* *In lib. de Bap.Par.*

Ioan.15. bet, vt animam ſuã quis ponat pro amicis ſuis.) Ideo inter illos baptiſmus ſanguinis eſt potiſſimus, & includit baptiſmum flaminis, cum ex charitate patiatur. Et quanuis baptiſmus ſanguinis nõ ſit ſacramentum, nec imprimat characterem, ſicut baptiſmus aquæ: tamen præeminentiam habet: quantum ad effectum principalem ſacramenti, non ſolum ex paſſione Chriſti, ſed etiam ex virtute Spiritus ſancti: Quia magis per eum conformatur quis paſſioni Chriſti, & feruentiorem recipit motum Spiritus ſancti.

Ver. 12. DE EFFECTIBVS SACRAMENTI BAPTISMI.

SAcramentum baptiſmi debitè ſuſceptum habet plures effectus: primus eſt remiſſio peccatorũ nõ futurorum & poſt baptiſmum commiſſorum, vt heretici aſtruere nituntur, dicentes quòd per memoriam baptiſmi deleantur peccata poſt baptiſmũ commiſſa. Quorum error fuit condemnatus in cõcilio Trident. ſeſſione. 5. tit. de baptiſmo, can. 10. vbi dicitur: Si quis dixerit quòd omnia peccata quæ poſt baptiſmũ fiunt, ſola recordatione ſuſcepti baptiſmi vel dimitti, vel venialia fieri, Anathema ſit. Vnde Ezech. 18 Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, &c. Nec aliud remedium contra peccata actualia inſtitutum eſt primo & per ſe quã ſacramentũ pœnitentiæ. Fit tamẽ remiſſio peccatorũ præteritorũ, nõ ſolũ originalis, ſed etiã actualium, ex conſequenti, vt dictũ eſt. Et quanuis per generationem nõ incurrat homo niſi vnum peccatum: non tamen ſequitur ꝙ per regenerationem nõ mundetur niſi ab B
Rom.5 vno: Quia gratia Chriſti magis abundauit, quàm delictum Adæ. vnde Apoſtolus: Nam iudicium ex vno in cõdemnationem, gratia autẽ ex multis delictis in iuſtificationẽ. Ideo D. Aug. in li. de Baptiſmo paruulorum dicit, ꝙ generatione carnis tantum trahitur peccatum originale, regenerãte autem ſpiritu non ſolum originalium, ſed etiam voluntariorum fit remiſſio peccatorum. Et licet in adultis quo ad deletionem actualium præcedat actus pœnitentiæ virtutis: non tamen ſufficeret ad remiſſionem culpæ, niſi adeſſet fides paſſionis Chriſti, & propoſitũ ſuſcipiendi baptiſmum, per quod recipit gratiam, ſed perfectius per ſacramentũ baptiſmi: Non tamen ita, quin poſſit illam amittere, etiã abſq; infidelitate. vnde in concilio Tridentino, ſeſſ. 5. tit. de ſacramento Baptiſmi, can. 8. decretum fuit: Si quis dixerit baptizatum non poſſe, etiam ſi velit, gratiam amittere, quantumcunq; peccet, niſi nolit
Omnis reatus deletio. credere, Anathema ſit. ¶ Secundus effectus baptiſmi eſt deletio omnis reatus, ſiue liberatio à pœnis, pro peccatis perſonæ debitis, eo quòd per baptiſmum ſumus plenè incorporati paſſioni Chriſti: ergo baptizato communicatur paſſio Chriſti ad remedium, ac ſi ipſe paſſus eſſet. vnde Apoſtolus: Si mor-
Rom.6. tui ſumus cum Chriſto, credimus etiam quòd ſimul viuemus cum eo. & alibi: Nihil ergo damnatio-
Rom.8. nis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu, & non ſecũdum carnem ambulant. ſed damnatio ſolum duo complectitur, ſcilicet culpam & pœnã. & baptizati perfecte ſunt in Chriſto Ieſu, cui per baptiſmum per-
Baptiſmus à quibus pœnis non liberet. fectè conformantur & conſepeliuntur: igitur, &c. Hæc deletio pœnæ locum habet apud Deum: quia in pœnis quę in iudicio humano inferuntur, nõ ſolum attenditur qua pœna ſit homo dignus, ſed etiã in quo ſit obligatus apud homines, qui læſi & ſcandalizati ſunt per peccatum alicuius. Et ideo homicida per baptiſmum liberatur à reatu pœnæ quo ad Deum: remanet tamen obligatus quo ad homines, quos iuſtum eſt ædificari de pœna, ſicut fuerunt ſcandalizati de culpa. Piè tamen poſſet princeps talibus indulgere. Dictum eſt autem, ab omni reatu pœnæ perſonæ debitæ: quia (vt experimur) per baptiſmũ nõ liberamur à pœnalitatibus huius vitæ, quæ ſunt debitæ naturæ. vnde ſuper illud Ro. 6. Deſtruatur corpus peccati, dicit Glo. Per baptiſmũ id agitur, vt vetus homo crucifigatur: Nõ tamen ita, vt in ipſo carnis concupiſcentia reſperſa & innata repente abſumatur, & nõ ſit fomes, ſitis, æſtus, mors: Sed ne obſtent mortuo quæ inerant natu: & ſic dominium & regnum deiecit, vt. ſ. hoc homo
Cur baptizati pœnas habent. nõ timeat: et eadẽ in nouiſſimo penitus exterminauit. ¶ Habet & alias pœnalitates, quas voluit Chriſtus baptizatos ſuſtinere triplici ratione: Primo propter cõformationẽ. Turpis eſt enim pars quę nõ cõgruit ſuo vniuerſo: ſed per baptiſmũ homo incorporatur Chriſto, & fit membrum eius: ideo conueniẽs eſt vt id agatur in membro incorporato, quod actum eſt in capite: Chriſtus autem à principio
Rom.8. ſuæ conceptionis fuit plenus gratia: corpus tamen eius fuit paſſibile, & poſt paſſionẽ & mortem ad vitam glorioſam reſuſcitatum: Sic Chriſtianus in baptiſmo gratiam conſequitur, quantũ ad animã: habet tamen corpus paſſibile, in quo pro Chriſto pati poſſit. Poſt mortem verò reſuſcitabitur ad impaſſibilem vitam. vnde Apoſt. Qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, viuificabit mortalia corpora noſtra. et infra, Si tamen compatimur, vt etiã ſimul glorificemur. Secundo, hoc fuit conueniens propter ſpirituale exercitiũ. In cuius figura legitur Iudi. 3. Hæ ſunt gentes, quas Dominus reliquit vt erudiret in eis Iſraëlem: & poſtea diſcerent filij eorũ certare & habere conſuetudinem prœliandi. Tertio hoc fuit conueniens, ne homines ad baptiſmũ accederent propter impaſſibilitatem præſentis vitæ, & nõ pro-
1. Cor.15. pter gloriam vitæ æternæ. Vnde Apoſt. Si in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus. Si dicatur, remota cauſa remouetur effectus: Sed cauſa harũ pœnalitatũ eſt peccatum originale, quod tollitur per baptiſmum: igitur effectus debet tolli. Dicendum ꝙ peccatum originale hoc modo proceſſit, ꝙ primò perſona infecit naturam, poſtmodũ verò natura infecit perſonã: Chriſtus verò ordine conuerſo, prius reparat id quod eſt perſonę, & poſtmodum ſimul in omnibus reparabit ꝙ eſt naturæ, in reſurrectione. Ideo licet per baptiſmum quilibet purgatus ſit ab originali, quantum ad perſonã ſuã, nõ tamen quantũ ad naturam & poſteros. Ideo generatus à baptizatis naſcitur cum originali. ¶ Tertius effectus baptiſmi eſt character, de quo ſupra dictum eſt, ꝙ eſt indelebilis, & recedente fictione, quæ ſacramenti efficaciam non tollit, operatur effectum. Fictio enim impe-
Sap.1. dit vltimum & principalem effectum ſacramenti, ſcilicet gratiam. vnde Sap. Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictũ. Sed effectus principalis baptiſmi eſt à Spiritu ſancto: ergo fictio impedit. Fictus autem dicitur aliquis per hoc, ꝙ voluntas eius contradicit baptiſmo vel eius effectui: Quia cum Deus, ſecundum Damaſcenum, non cogat aliquem ad iuſtitiam: ſequitur quòd ad hoc ꝙ aliquis iuſtificetur
Quatuor fictionis modi. per baptiſmum, requiritur quòd voluntas hominis amplectatur baptiſmum & baptiſmi effectum. Et ſecundum D. Aug. quatuor modis aliquis dicitur eſſe fictus: Primo cũ non credit, cum tamen baptiſmus ſit ſacramentum fidei. Secundo cum cõtemnit ipſum ſacramentum, & hi duo modi fictionis

tollunt

tollunt eſſentiam ſacramenti. Tertio per hoc ꝙ recipit ſacramentum, nõ ſeruans ritum eccleſiæ. Quar
to per hoc ꝙ aliquis indeuotè et cũ peccato accedit. Et hi duo modi impediũt vltimũ ſacramenti effe
ctum: non tamen characterem, quia cùm baptiſmus ſit opus Dei, & non hominis: ideo non eſt omni-
no mortuum in eo, qui ſine charitate baptizatur: ſed eſt viuum quo ad characterem. Notãdum tamen
ꝙ cùm fictio commiſſa in baptiſmo, ſit impedimentũ baptiſmi, non deletur per baptiſmum, ſed per
pœnitentiam ſubſequentem, & fictione remota baptiſmus aufert culpam & reatum omnium pecca-
torum præcedẽtium & ſimul exiſtentium cum baptiſmo. Et ſic ad baptiſmi effectum conſequendum
concurrunt baptiſmus & pœnitentia: ſed baptiſmus ſicut cauſa per ſe, pœnitentia verò ſicut cauſa per
accidens, hoc eſt remouens prohibens. ¶ Quartus effectus baptiſmi eſt gratia ſacramentalis, de qua ſu
perius dictum eſt. vnde D. Aug. dicit, quòd ad hoc baptiſmus valet, vt baptizati Chriſto incorporen *In lib. de*
tur, & membra eius ſiant. A capite autem (ſcilicet Chriſto) in omnia membra eius gratia & virtutis *Bap. par.*
plenitudo deriuatur, ſecũdum illud, De plenitudine eius nos omnes accepimus. & cũ paruuli per ba- *Ioan. 1.*
ptiſmum incorporentur Chriſto, & efficiantur eius membra: conſequens eſt ꝙ eis dentur virtutes et
dona. Propter prædicta verba Aug. attribuitur baptiſmo incorporatio, & à D. Dion. illuminatio in- *2.c. Eccle.*
terior: & à Glo. ſuper illud Pſal. Super aquas refectionis, &c. fœcunditas: non quidem naturalis gene *Hierar.*
rationis, quia multi baptizati ſunt ſteriles: ſed fœcũditas, qua aliquis producit bona opera in ſe vel in *Pſal. 22.*
aliis. vnde Apoſt. 1. Cor. 4. In Chriſto Ieſu per euangeliũ ego vos genui. ¶ Quintus effectus ſacramẽti *3. p. q. 69.*
baptiſmi eſt apertio regni cœleſtis, vt dicit Venerabilis Beda ſuper illud Luc. 3. Apertũ eſt cœlũ, &c. *art. 7.*
Virtus hic baptiſmatis oſtenditur, de quo quiſque cum egreditur, ei regni cœleſtis ianua aperitur:
Quia aperire ianuam regni cœleſtis eſt tollere impedimentũ, quo quis impeditur regnum cœleſte in
troire. Illud autem impedimentum non eſt niſi culpa vel pœna, quæ (vt dictum eſt) tolluntur per ba-
ptiſmum: hunc autem effectum quantum ad efficaciã & in re accepit baptiſmus in Chriſti paſſione.
Ante autem paſſionem baptiſmus non habebat hunc effectum in re, ſed ſolum in ſpe: Quia baptizati
tunc decedentes, ex certa ſpe introitum regni cœleſtis expectabant. In re autem non habebant aditũ,
donec perſoluto debito naturæ, quod eſt mors: ideo quando anima ſeparatur à corpore, ſi poſt baptiſ- *Baptiſmus*
mum non poſuit impedimentum, ſtatim aditum habet ad regnũ cœlorum. ¶ Omnino tamen negan- *non liberat*
dum eſt quod baptiſmus liberet ab omnibus eccleſiæ præceptis, & obliget ſolum ad fidem, vt hæreti- *ab eccleſiæ*
ci fingere nituntur. Ideo in Concilio Tridentino, ſeſſ. 5. tit. de Baptiſmo, cap. 7. decretũ fuit: Si quis di- *præceptis.*
xerit baptizatos poſt baptiſmũ ipſum tantum fidei fieri debitores, non autem vniuerſæ Chriſti legis
ſeruandæ, Anathema ſit. & can. 8. dicitur: Si quis dixerit baptizatos eſſe liberos ab omnibus eccleſiæ
ſanctæ præceptis: quæ vel ſcripta vel tradita ſunt, ita vt obſeruare ea minimè teneãtur, niſi ſua ſponte
illis ſe ſubmittere voluerint, Anathema ſit.

Ver. 13. DE CIRCVNCISIONE.

A ET quia Circunciſioni ſucceſſit Baptiſmus in noua lege, ideo aliquid de ipſa Circunciſione dicen- *3. p. q. 70.*
dum eſt. Et primo ſciendũ quòd Circunciſio erat figuratiua & præparatiua baptiſmi, vt dicit Apo
ſtolus Col. 2. Circunciſi eſtis circunciſione nõ manu facta in expoliatione carnis, ſed circunciſione Ie
ſu Chriſti conſepulti ei in baptiſmo, iuxta illud, Habentes eundem ſpiritum fidei, credimus. Circũci- *2. Cor. 4.*
ſio enim erat quædam proteſtatio fidei. Et per circunciſionem antiqui aggregabãtur cœtui fidelium, *Rom. 4.*
quod hodie fit per baptiſmum: & ſicut per circunciſionem auferebatur quædam carnis pellicula: ita
per baptiſmum homo ſpoliatur à carnali conuerſatione: ideo circunciſio fuit figuratiua & præparati- *Circunciſio*
ua baptiſmi: verum quia antiquis Patribus (quorum fides erat de futuro,) omnia in figuram contin- *fuit figurati*
gebant: circunciſio non adeò expreſſe figurabat baptiſmum, ſicut tranſitus Maris rubri. Ideo Apoſt. *ua baptiſmi*
dicit ꝙ omnes mare tranſierunt, & in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari: renaſcimur enim ex *1. Cor. 10*
aqua ſignificata per Mare rubrum, & Spiritu ſancto ſignificato per columnam nubis. Non tamen per
prædicta fiebat proteſtatio fidei, ſicut per circunciſionem. Et ideo Mare rubrum & columna nubis
erant tantum figura, & non ſacramentum, ſed circunciſio erat figura & ſacramentum. Ideo expreſſius *Gen. 17.*
ſignificabat interiores effectus baptiſmi. ¶ Circunciſio fuit à Deo inſtituta, & data Abrahæ, & non
omni populo, ſicut baptiſmus: quia non cõtinebat perfectionem ſalutis: ſed ſolum figurabat eam per-
ficiendam per Chriſtum, qui erat ex Iudæorũ populo naſciturus. Ideo illi ſoli populo data eſt: Baptiſ-
mus verò omni populo, quia cõtinet perfectionem ſalutis, ad quam Deus omnes homines vocat, ſe-
cundum illud: Qui vult oẽs homines ſaluos fieri. Fiebat autem non in capite, ſed generationis mem- *1. Tim. 2*
bro, propter tria: Primo, quia ſignũ erat fidei: Abraham enim credidit Chriſtum ex ſuo genere naſci-
turum. Secundo, quia erat in remedium peccati originalis. Tertio, quia ordinabatur in diminutio-
nem carnalis concupiſcentiæ, quæ præcipue viget in illo membro. Cultellus autem lapideus nõ erat
de neceſſitate circunciſionis. Vnde non inuenitur tale inſtrumentum præcepto diuino determinatũ,
neque etiam tali inſtrumento Iudæi communiter vtebantur, ſicut neque nunc. Leguntur tamen ali-
quæ circunciſiones famoſæ cultello lapideo factæ. vnde Exod. 4. dicitur quòd tulit Sephora acutiſſi-
mam petram, & circuncidit præputium filij ſui. & Ioſue. 5. Fac tibi cultellos lapideos, & circũcide fi-
lios Iſrael: per quod figurabatur circũciſionem ſpiritualem per Chriſtũ (qui erat Petra) eſſe perficien *1. Cor. 12.*
dam. Determinabatur autem octauus dies circunciſioni, propter periculum & myſterium: Quia in
octaua ætate, quæ erit ætas reſurrectionis, quaſi in octauo die perficietur per Chriſtum ſpiritualis cir-
cunciſio, quando auferet ab electis non ſolum culpam, ſed etiam pœnam. Tum etiam propter teneri-
tudinẽ infantis ante octauũ diem. Vnde etiã de aliis animalibus præcipitur, Bos, ouis, & capra, cũ ge
nerata fuerint, ſeptem diebus erunt ſub vbere matris ſuæ: die autem octauo offerri poterũt Domino. *Leuit. 12.*
Erat octauus dies de neceſſitate præcepti: ita ſcilicet ꝙ octauum diem prætermittẽtes peccabant, etiã
ſi octauus dies eſſet Sabbatum, ſecundum illud, Circunciſionem accipit homo in Sabbato, et nõ ſolui *Ioan. 7.*
tur lex Moyſi: & ſi filius poſt octauum diem & ante circunciſionem decederet, peribat anima eius de
populo ſuo. Nõ erat tamen octauus dies de neceſſitate ſacramẽti: quia ſi aliqui in octauo die circunci
ſionem omiſiſſent, poterãt alio die circuncidere; & circunciſio habuiſſet effectũ. Quidã etiã dicunt ꝙ

pro-

propter periculū imminētis mortis poterat octauus dies præueniri. Sed hoc nec ex authoritate ſcriptu
ræ, neq; ex cōſuetudine Iudæorum haberi poteſt. vnde melius dicendum eſt, ſicut etiā Hugo de S. Vi
ctore dicit, q; octauus dies nulla neceſſitate præueniebatur. Vnde ſuper illud Prouerb.4. Vnigenitus
eram coram matre mea, dicit Gloſ. quòd alius Bethſabee paruulus nō computabatur: quia ante octa
uum diem mortuus nominatus nō fuit, & per cōſequens nec circunciſus. Excipitur tamē à prædictis
tempus quo populus erat in deſerto: tunc enim excuſabantur prætermittentes præceptum circunciſio
nis: tum quia neſciebant quando mouenda erant caſtra: tum quia (vt Damaſcenus dicit) nō erat ne
ceſſe aliquod diſtinctionis ſignum habere: quia ſeorſum ab aliis populis habitabant. D. tamen Aug.
dicit q; inobedientiam incurrebant, qui ex contemptu prætermittebant. vnde videtur q; nulli incir
cunciſi mortui ſunt in deſerto: Quia (vt dicitur in pſal.) Nō erat in tribubus eorū infirmus: ſed illi ſo
li videntur eſſe mortui in deſerto, qui fuerant circunciſi in Ægypto. Si tamen aliqui incircunciſi mor
tui ſunt, eadem eſt ratio de eis, ſicut de his qui ante octauum diem moriebantur, in quibus peccatum
In 4. diſt. 1. art. 1. q. 2. originale expiabatur per alia ſacrificia, ſicut ante circuncīſionē datam. ¶ Circunciſio autē ſolis maſcu
lis & nō mulieribus data fuit. vnde apparet imperfectio illius ſacramenti. Ratio autem aſſignatur du
plex. Prima eo q; originale peccatum deſcendit à patre in filios, quantū ad culpam & reatum, & quan
tum ad pœnalitates deſcendit à fœmina: quia pater eſt efficiens in generatione, et mater materiam mi
niſtrat. Et quanuis tranſgreſſio à fœmina inceperit: tamen tranſfuſionis originalis peccati cauſa non
fuit fœmina, ſed vir: Quia ſi vir nō peccaſſet, peccatū originale tranſfuſum nō fuiſſet. Ideo dicit Apo
Rom. 5. ſtolus: Per vnum hominem peccatum introiuit in mundum. Secunda ratio, quia ſacramētum circun
ciſionis erat ſignum diſtinctiuum populi fidelis ab infideli: ſed diſtinctio populi principaliter eſt ex
parte virorum, quia mulieres eis ſubiectæ ſunt: & ideo etiam inter Iudæos nō computantur genealo
giæ ex parte mulierum, ſed ex parte virorū. Circunciſio adminiſtrata ab his qui erant in peccato mor
tali, habebat virtutem & efficaciā ex opere operato: nō per virtutem inhærentē, ſed ſolum per virtu
tem aſſiſtentē ex pacto diuino: & valebat paruulis ad peccati originalis deletionē, ſicut Baptiſmus ex
eo tempore quo fuit inſtitutus, vt D. Aug. dicit: Quanuis lata ſit differentia inter circunciſionem &
Ad Valer. cōtrà Iulianon. baptiſmū. quia baptiſmus per virtutē inhærentē inſtrumētaliter operatur: Circūciſio verò nō. Secūdo
quia baptiſmus imprimit characterē in anima, circunciſio verò in corpore tantū. Tertio, quia licet in
circunciſione daretur gratia, nō ſolū quantū ad remiſſionem peccati, ſed etiā quo ad hoc vt faceret cir
cunciſum dignū vita æterna, & quantum ad repreſſionem cōcupiſcentiæ, & adimpletionem manda
Differentia baptiſmi et circunciſionis. torum legis: cùm minima gratia poſſit reſiſtere cuilibet cōcupiſcentiæ, & vitare quodlibet peccatum
mortale, quod cōmittitur in tranſgreſſione mandatorū legis. Minima enim charitas plus poteſt, q̄ cu
piditas: tamen in circunciſione nō conferebatur tanta gratia, ſicut in baptiſmo, in quo (vt dictum eſt)
copioſe & abundanter confertur. Quarto, quia per circunciſionem non fiebat apertio regni cœleſtis,
ſicut per baptiſmum poſt paſſionem Chriſti. Quinto, quia adulti quando baptizantur, habent remiſ
ſionem, nō ſolum peccati originalis & aliorum actualium, ſed etiā totius reatus pœnæ. Per circunci
ſionem verò non remittebatur reatus actualium delictorum. Præterea baptiſmus habebat efficaciam
ante & poſt paſſionem: Circunciſio autem poſt paſſionem Chriſti nullam habuit efficaciā. Sacramen
ta antiquæ legis in morte Chriſti euanuerunt & mortua ſunt: licet aliquo tempore poſſent obſerua
ri, non ponendo tamen ſpem in eis, vt ſynagoga ſepeliretur cum honore.

Ver. 14. DE BAPTISMO IOANNIS.

In. 4. diſt. 2. q. 1. BAptiſmus D. Ioannis Baptiſtę habebat pro materia aquam, iuxta illud Mar. 1. Baptizo vos aqua: B
& pro forma, hæc verba, Ego te baptizo in nomine Chriſti venturi & baptizaturi in ſpiritu ſan
cto. Quæ elici poteſt ex verbis eius, dum ait: Veniet fortior me poſt me: & ego baptizo vos aqua, il
Mar. 1. & Ioan. 1. le autem baptizabit vos in ſpiritu ſancto. & D. Pau. Act. 19. expreſſit formā, dicens: Ioannes baptiza
uit baptiſmo pœnitentiæ populū, dicens in eum qui venturus eſſet poſt eū, vt crederent. Talis baptiſ
mus erat ſacramentū, cum eſſet ſignum ſenſibile ſacræ rei & myſterij Chriſti, & præparatio quædā, et
Mat. 11. initiatio ſacramentorū gratiæ, & ſic erat ſacramentum mediū inter ſacramenta legis Moyſi & Chri
ſti: Quia in D. Ioan. Baptiſta incœpit quodā modo tempus gratię & noua lex; iuxta illud, Lex & Pro
phetæ vſq; ad Ioannem: non quòd ab ipſo Ioanne eſſet gratia, aut lex, aut quòd eius baptiſmus confer
ret gratiam ex opere operato: quia ſolum in aqua, & nō in ſpiritu ſancto: ſed cauſabat gratiam diſpo
ſitiue ex opere operãtis duntaxat. Talis baptiſmus præparatiuus, fuit à Deo inſtitutus. Nam D. Ioan.
authoritate Dei baptiſmum pœnitētiæ prædicauit, & executioni mādauit. vnde cum Chriſtus quæ
ſiuiſſet à Scribis, an Baptiſmus Ioānis è cœlo eſſet, an ex hominibus, &c. Sequitur, Omnes enim habe
bant Ioānem ſicut Prophetā. Et quia baptiſmus Ioānis erat præparatio ad baptiſmū Chriſti: Bapti
zati baptiſmo Ioannis, tenebātur baptizari baptiſmo Chriſti poſt inſtitutionē & publicationē. Nec
ſufficiebat eis relatio intentionis ad baptiſmū Chriſti, ſicut videtur velle Magiſter Sententiarū, qui
in hoc nō tenetur, eo quòd baptiſmus Chriſti erat aliud ſacramentum, & erat præceptum de illo ſuſci
piendo. Et quia ſola intentio non cauſat effectum ſine ſacramento, ideo non ſufficit relatio. De hoc
baptiſmo decretum fuit in Concilio Tridentino, tit. de Sacram. baptiſmi: Si quis dixerit baptiſmū
Ioannis habuiſſe eandem vim cū baptiſmo Chriſti, Anathema ſit. licet autem baptiſmus Ioānis eſſet
præparatio ad baptiſmū Chriſti: non tamen ceſſauit omnino Chriſto baptizato: quia poſt baptiſmū
Chriſti adhuc Ioānes baptizabat. Ceſſauit tamen quantū ad ſuā dignitatē, quia ante baptiſmū Chri
ſti, in quo eſt data virtus regeneratiua aquis, baptiſmus Ioannis inter ablutiones, ſiue purificationes,
& baptiſmata legis Moſi, primatū & dignitatem habuit, eo q; proximius & clarius repręſentabat ba
Ioan. 3. ptiſmum Chriſti: ſed poſtq̄ Chriſtus fuit baptizatus, & baptiſmū inſtituit, fuit alius baptiſmus eo di
gnior: ſicut ceſſat officium legati domino ſuo ſuperueniente, quanuis aliqua exerceat. Ceſſauit tamen
Cur Chriſtus baptizari voluit totaliter quando Ioannes miſſus fuit in carcerem: Quia myſterium illud ſoli Ioanni cōmiſſum eſt: li
cet eius mandato & in ſui præſentia diſcipuli eius baptizarent. ¶ Chriſtus autem licet non egeret ba
ptiſmo Ioannis, voluit tamen à Ioanne baptizari, triplici ratione, quas ponit glo. Mar. 3. Prima, vt ba
ptiſmum

ptiſmum Ioannis approbaret. Secunda, vt humilitatẽ oſtenderet, vnde dixit: Sic nos oportet implere omnem iuſtitiã. Tertia, vt tactu ſuæ mundiſſimæ carnis aquas conſecraret. Quartam tangit D. Aug. vt ſcilicet oſtenderet quis & à quo baptizaretur: & ad exemplum baptiſmi proponendũ his qui erãt futuri filij Dei per fidem. Sextam tangit D. Chryſ. vt. ſ. in baptiſmo miracula oſtendens, errorẽ illorũ qui Ioannem Chriſto maiorẽ credebant, reprobaret. ¶ Difficultas eſt qua forma D. Ioan. vſus ſit, quãdo baptizauit Chriſtum. Quidã dicũt ꝙ his verbis: Ego te baptizo, qui à te debeo baptizari, in ſpiritu ſancto. Et licet nõ inueniatur ſcriptũ ꝙ Chriſtus Ioannẽ baptizauerit: tamẽ veriſimile & probabiliter dici poteſt à Chriſto Ioannẽ baptizatũ fuiſſe: Nam Ioãnes proteſtatus eſt dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Ad quã proteſtationem reſpõdit Chriſtus: Sine modo, ſic nos oportet implere omnem iuſtitiã. Ex quo videtur ſequi ꝙ Chriſtus in plurali numero loquens, ſeipſum cõprehendit, & impleturũ promiſit illam iuſtitiã & iuſtificationẽ, quã petebat Ioannes, & pro qua proteſtabatur. Et quanuis baptiſmus Ioannis fuerit diſpoſitio ad baptiſmũ Chriſti: nõ tamen ſequitur ꝙ nunc ante baptiſmum Chriſti teneãtur fideles baptizari baptiſmo Ioãnis: Quia adueniente veritate debet ceſſare figura. Licet enim omnis Chriſti actio noſtra ſit inſtructio, iuxta illud, Exemplũ enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Nõ tamen debet ſic intelligi, quòd omnia quæ fecit Chriſtus, & nos faciamus: maxime ea quæ concernunt figuralia, quæ Chriſtus non ad imitationem & exemplum, ſed ad impletionem legis & figurarum fecit. Sicut nec debemus circunciſionem accipere, nec barbam deferre, quod Chriſtus fecit, vt legem circunciſionis & Nazaræorũ impleret: & qui Chriſtum in præmiſſis ſe imitari dicunt, verè iudaiſant, & Chriſto iniuriam faciũt, ipſo facto proteſtantes Chriſtum legem nõ impleuiſſe. Non debemus etiã ipſum in his quæ excedunt capacitatem noſtrã, velle imitari, prout ieiunare quadraginta diebus & quadraginta noctibus, abſq; cibo & potu: ſed noſtro modo & ſecundũ capacitatem noſtram, quantum humana fragilitas permittit, cõnari debemus ad eius imitationem.

In lib. de na. boni.
Ioan. 13.
Barba exẽplo Chriſti deferre non licet.

§ 2. DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS.

A CONfirmatio in ſacris literis duplex inuenitur: Prima dicitur interior, qua confirmatur & conſolidatur ad credendũ in deũ, & ipſum amãdũ: & talis ſit per euchariſtiã, quæ habet effectũ panis, de quo Pſal. Et panis cor hominis cõfirmet. de hac in præſenti nõ intendimus loqui. Alia eſt Confirmatio exterior: Et eſt quædã roboratio ad cõſtanter & intrepidè exterius cõfitendũ ea quę ſunt fidei, coram perſecutoribus, & non obſtãtibus tormẽtis. & hæc fit per ſacramentũ confirmationis, quod ordinatur ad quoddã ſpirituale augmentũ in ſpiritualibus, ſecundũ perfectã ætatẽ. de hac Pſal. Ego cõfirmaui columnas (hoc eſt Apoſtolos) eius. Confirmationẽ hanc eſſe vnum verũ ex ſeptem ſacramẽtis eccleſiæ, conſtat ex his quæ dicta ſunt ſupra, cũ de numero ſacramentorũ ageretur, & per ea quæ habentur in c. de his, de conſecratione diſt. 4. vnde in concil. Tridentino, tit. de cõfirmat. can. 1. dicitur: Si quis dixerit confirmationẽ baptizatorũ ocioſam cæremoniã eſſe, & nõ potius verũ ac propriũ ſacramentum, Anathema ſit. Fuit autẽ à Chriſto (ſicut & cætera ſacramẽta) inſtitutũ, vt dictũ eſt ¶ Et quãuis nõ inſtituerit hoc ſacramentũ, ipſum exhibendo: tamẽ bene promittendo, ſecundũ illud: Si nõ abiero, paracletus nõ veniet ad vos. Si autẽ abiero, mittã eũ ad vos. Et hoc ideo, quia in hoc ſacramẽto datur ſpiritus ſancti plenitudo, quæ nõ erat dãda ante Chriſti reſurrectionẽ & aſcenſionẽ, ſecundũ illud: Si nõ abiero, paracletus nõ veniet ad vos. & Ioan. 7. dicitur, Nondũ erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondũ erat glorificatus. Propter hãc rationẽ ſacramentũ hoc nõ habet aliquod reſpõdens in veteri teſtamẽto: Quia nihil ad perfectũ adducit lex: quãuis etiã dici poſſit quod huic ſacramẽto reſpõderet lex Moſi data quinquageſimo die in mõte Sina. Et quia confirmatio eſt ſacramentũ plenitudinis gratiæ, fideles qui hoc ſacramentũ recipiũt, conformãtur Chriſto, inquantũ ipſe ab inſtanti ſuæ cõceptionis fuit plenus gratiæ & veritatis: quæ plenitudo declarata eſt in baptiſmo, quando Spiritus ſanctus deſcendit corporali ſpecie ſicut columba, in ipſum. vnde Luc. 3. dicitur, Ieſus plenus ſpiritu ſancto, regreſſus eſt à Iordane. Hoc ſacramentũ Chriſtus nõ accepit: quia nõ cõueniebat dignitati eius, vt ipſe qui eſt ſacramentorum author, à ſacramento plenitudinem acciperet.

3. p. q. 72.
Pſal. 103.
Pſal. 4.
Cõfirmationis inſtitutio.
Ioan. 16.
Ibidem.
Heb. 7.

Ver. 1. DE MATERIA SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

B MAteria ſacramenti Confirmationis eſt oleum ſanctum chriſma. Chriſma, ſecundum Raba. in lib. de Naturis rerum, componitur ex puriſſimo oleo oliuarum, & balſamo, per cõſecrationem Pontificis. Ideo oleum oliuarum per ſe, neq; balſamum per ſe, niſi ſint ſimul mixta & conſecrata, non poſſunt eſſe materia huius ſacramenti: ſed chriſma cõſecratum. Gratia enim Spiritus ſancti (cuius plenitudo datur in hoc ſacramento) ſignificatur per oleum. Vnde Chriſtus dicitur eſſe vnctus oleo lætitiæ præ participibus ſuis, & ideo oleum cõpetit materię huius ſacramẽti. Admiſcetur autẽ balſamũ, propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios: ſicut homo qui in pueritia ſibiipſi viuit, & cum venerit ad augmentum perfectę ætatis, incipit iam communicare actiones ſuas aliis. Sic homo fidelis qui per baptiſmum eſt regeneratus, & ſingulariter ſibiipſi viuit, per ſacramentum confirmationis ſpiritualiter augetur, & efficitur perfectę ætatis, vt poſſit iam fidẽ publicè cõfiteri & ſuſtinere tormẽta.

3. p. q. 72. art. 2.
Chriſma quid.
Pſal. 44.

Nec obſtat ꝙ Chriſtus miſerit ſpiritũ ſanctum Apoſtolis, abſq; aliqua chriſmatis vnctione: Quia Chriſtus ex poteſtate excellentiæ quam habet (vt ſupra dictum eſt) contulit Apoſtolis rem huius ſacramenti, abſq; ſacramento. Nihilominus tamẽ aliquid conforme huic ſacramento illis exhibitũ fuit in collatiõe ſpiritus ſancti: Quod enim ſenſibiliter ſpiritus ſanctus ſuper eos deſcẽdit in ſpecie ignis, ad eandem ſignificationem refertur, ad quam refertur oleum: niſi ꝙ ignis habet vim actiuam, oleum autem vim paſſiuam, inquantũ eſt materia & fomentũ ignis. & hoc ſatis competebat. Nam per Apoſtolos gratia ſpiritus ſancti deriuanda erat ad alios. deſcendit etiam ſpiritus ſanctus ſuper Apoſtolos
C in figura linguæ: quod ad idem ſignificandum refertur, quod ſignificat balſamum, niſi quòd lingua eſt communicatiua ad alterum per locutionem, Balſamus verò per odorem: quia ſcilicet Apoſtoli replebantur ſpiritu ſancto, vt doctores, alij autem fideles, vt cooperatores eorum quæ pertinent ad ædificationem fidelium: Similiter ad impoſitionem manuum Apoſtolorũ & prædicationem eorum deſcendebat

Cur ſpiritus S. deſcẽderit in forma linguæ.

debat plenitudo Spiritus ſancti ſuper fideles,etiam ſignis viſibilibus,ſicut à principio deſcenderat ſuper Apoſtolos. Vnde D.Petrus dixit Act.15.Cumq; cœpiſſem loqui,cecidit Spiritus ſanctus,ſicut & in nos ab initio: & tunc non erat neceſſaria materia ſacramentalis,vbi miraculoſa ſigna exhibebantur diuinitus. ¶ Vtebantur tamen communiter Apoſtoli chriſmate in exhibitione huius ſacramenti, quando huiuſmodi ſigna viſibilia non exhibebantur. Dicit enim D.Dion. Eſt quædã perfectiua operatio,quam duces noſtri (hoc eſt Apoſtoli) chriſmatis hoſtiã nominant. Nec obſtat pariter q; in baptiſmo accipitur materia ſimpliciter,& nõ conſecrata,& quæ de facili vbiq; poteſt inueniri: Quia ſacramentum baptiſmi eſt abſolute neceſſitatis,& non ſacramentũ confirmationis,quod conuenienter habet pro materia oleum oliuarum, eo quod proprietates,quibus ſignificatur Spiritus ſanctus,magis inueniuntur in oleo oliuarum, quàm in quocunque alio oleo, cui (vt dictum eſt) admiſcetur balſamus, q; quodammodo incorruptionem præſtat. Ideo etiam in eo deſignantur effectus ſpiritus ſancti, cuius plenitudo datur. Et licet non vbiq; reperiatur,poteſt tamen prælatorum cura de facili transferri quantum ſufficit. ¶ Et quanuis hæc materia in euangelio inſtituta non legatur: habetur tamen ex traditione Apoſt.vt D.Dion.dicit: Voluit enim Deus aliquorum ſacramentorũ (maxime quæ non ſunt abſolutæ neceſſitatis) materias & formas non omnibus notas eſſe, propter irriſionem infideliũ. Quo ad cõſecrationem autẽ dicit Inno.papa: Presbyteris cũ baptizant,chriſmate baptizatos vngere liceat,quod ab epiſcopo fuerit conſecratum: non tamen frontem ex eodem oleo ſignare: q; ſolum debetur epiſcopis,cum tradunt paracletum,quod fit in ſacramento confirmationis. Ad euidentiam conſecrationis materiæ huius ſacramenti ſciendum eſt,quòd cùm ſacramentorum ſanctificatio deriuetur à Chriſto,materia ſacramentorum quibus Chriſtus vſus eſt,ſcilicet Baptiſmi & Euchariſtiæ,ex contactu & vſu Chriſti aptitudinẽ et benedictionem accepit,ad perfectionem ſacramenti: & ideo nõ eſt de neceſſitate illorum ſacramẽtorum,quòd materia prius benedicatur: quia ſufficit benedictio Chriſti.& ſi aliqua benedictio adhibeatur, vt in baptiſmo Catechuminorum, qui fit in vigilia Paſchæ & Pentecoſtes, pertinet ad ſolennitatem ſacramenti,& non ad neceſſitatem eius. Sed Chriſtus non eſt vſus vnctionibus per modum miniſterij, nec fuit vnctus exterius, ne fieret iniuria inuiſibili vnctioni,qua vnctus eſt præ conſortibus ſuis: ideo tam chriſma quàm oleum ſanctum infirmorum prius benedicuntur, quàm adhibeantur ad vſum huius ſacramenti. Si dicatur q; Chriſtus non eſt vſus ſacramento baptiſmi vel euchariſtiæ, cum dicatur Ioan.4.quòd non baptizabat,ſed diſcipuli eius: nec legatur q; receperit ſacramentum euchariſtię: Dicendum quòd quo ad baptiſmum debet intelligi ordinariè et communiter: tamen probabile eſt q; baptizauerit D.Ioannem,vt dictum eſt,ac etiam D.Virginem,non ad deletionem alicuius culpæ,cùm nulla culpa in ea vnquam fuerit: ſed propter alios effectus ſacramenti baptiſmi, de quibus dictum eſt.§ præceden. ver.12. & vt etiam modum baptizandi oſtenderet Apoſtolis. Vnde D.Aug.ſuper illud Ioan.13. Qui lotus eſt,nõ indiget niſi vt pedes lauet, dicit: Intelligimus Petrum & alios diſcipulos fuiſſe baptizatos,ſiue baptiſmo Ioannis (ſicut nõnulli arbitrantur) ſiue (quod magis credibile eſt) baptiſmo Chriſti: neq; enim renuit miniſteriũ baptizandi,vt haberet ſeruos,per quos cæteros baptizaret. De Euchariſtia autem habetur,Benedixit ſimiliter & calicem,Mat.26.& ſic vſus eſt miniſtrando: & ne tale ſacramentũ Apoſtoli trepidarent accipere, prius ipſe ſumpſit. quod poteſt trahi ex illo verbo,hoc facite, ſcilicet quod me facere videtis. Vnde canit Eccleſia,Se cibat ipſe cibus.

4.c.Eccle. Hierar. *Apoſtoli chriſmate vtebãtur.*

Pſal.44

D.Virgo ad quid fuit baptizata.

Chriſtus ſacramentum euchariſtiæ recepit.

Ver. 2. DE FORMA SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

3.p.q.72. art.4.

FOrma ſacramenti Confirmationis qua vtitur Eccleſia, conſiſtit in his verbis: Signo te ſigno crucis: & cõfirmo te chriſmate ſalutis,in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti,vt implearis ſpiritu ſancto,& habeas vitam æternam,Amen. Et quanuis hæc forma non legatur in ſcripturis ſanctis: tamen eccleſia habuit ex traditione Apoſtolorũ,vt ſupra dictum eſt de materia,Ideo ſufficit authoritas eccleſiæ fundata ſuper traditionẽ Apoſtolorum,qui ſeruabãt in collatione ſacramentorũ,quę à Chriſto ſeruanda audierant: licet in ſcripturis communiter propoſitis tradita & ſcripta non ſint. Vnde D. Dion. in fine Eccleſiaſticæ Hierarchiæ dicit, Conſummatiuas inuocationes (hoc eſt verba quibus perficiuntur ſacramenta) non eſt iuſtum ſcripturas interpretãtibus, neq; myſticum earum, aut in ipſis operatas à Deo virtutes,ex occulto ad commune adducere: ſed noſtrorum ſacramentorum traditio ſine pompa (hoc eſt occultè) eas edocet. Vnde & Apoſtolus loquens,de celebratione Euchariſtiæ.1. Corinth.11.dicit,Cætera cum venero diſponam. Fit autem eius applicatio in fronte propter duo. Primo,quia inſignitur ſigno crucis,ſicut miles ſigno ducis, quod debet eſſe euidens & manifeſtum. Inter autem omnia loca corporis humani frons maxime manifeſta eſt, quia quaſi nunquã obtegitur. Et ideo linitur confirmatus chriſmate in fronte, vt in manifeſto ſe demõſtret eſſe Chriſtianum. Sicut et Apoſtoli poſt acceptum Spiritum ſanctum,ſe manifeſtauerunt,qui prius in cœnaculo latebant. Secundo,quia per hoc ſacramentum accipit homo robur Spiritus ſancti,ad ſpiritualem pugnam,vt fortiter etiam inter aduerſarios fidei Chriſti fidem confiteatur. Sed aliquis impeditur à libera Chriſti cõfeſſione propter duo,ſcilicet propter timorem & verecundiam: vtriuſque autem horum ſignum manifeſtatur in fronte, duplici ratione, ſcilicet propter propinquitatem imaginationis, & propter hoc quòd ſpiritus vitales à corde ad frontem aſcendunt: vnde verecundati rubeſcunt,timentes autem palleſcunt,vt dicitur in.4.Ethico. Et ideo in fronte ſignantur chriſmate,vt neque propter timorem, neque propter verecundiam,nomen Chriſti confiteri prætermittant. Et quanuis principium fortitudinis ſit in corde,ſignum tamen apparet in fronte. Vnde Ezech.3. dicitur, Ecce dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum.

C

Cur confirmatio in fronte fiat

Ver. 3. DE MINISTRO SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

CVm ſacramentum confirmationis non ſit abſolutè neceſſitatis, nõ oportet ad eius adminiſtrationem duplicem miniſtrum aſſignare,ſcilicet ordinarium; & qui in neceſſitate,ſicut dictum eſt de baptiſmo, Sed aſſignandus eſt miniſter ordinarius,qui habeat confirmare ex officio: & eſt epiſcopus. D

Act.8. Hoc primò probatur ex praxi & vſu Apoſtolorum. cùm enim Philippus diaconus conuertiſſet ciuitatem

tatem Samariæ, & baptizaſſet illos, non eſt auſus eos confirmare. Sed cum audiſſent Apoſtoli quia recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum & Ioannem, vt acciperent Spiritum ſanctum. Nec etiam legimus diſcipulos confirmaſſe, niſi poſtquam facti ſunt epiſcopi et miſſi. Probatur etiam authoritate Rabani & Euſebij papæ. Qui (vt habetur in c. manus, de conſecrat. diſt. 5.) dicit: Manus impoſitionis ſacramentum magna veneratione tenendum eſt, quod ab aliis perfici non poteſt, niſi à ſummis ſacerdotibus, neq; tempore Apoſtolorum ab aliis quàm Apoſtolis legitur aut ſcitur peractũ eſſe. Neque ab aliis quàm ab his qui eis ſuccedũt, & qui eorum locum tenent, vnquam perfici poteſt aut fieri debet. Nam ſi aliter præſumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum: & inter eccleſiaſtica nõ reputabitur ſacramenta. Cuius ratio eſt: Quia ad illum qui eſt ſupremus in aliquo ſtatu, pertinet diſponere de illis, qui ſub ipſo præficiuntur populo communi. Sicut ad principem exercitus pertinet ordinare de centurionibus & decurionibus: Sed Epiſcopus in ordine Eccleſiaſticæ Hierarchiæ eſt ſupremus: igitur, &c. Ideo in concilio Tridentino, tit. de Confirmat. can. 3. dicitur: Si quis dixerit ſanctę cõfirmationis miniſtrum ordinarium non eſſe ſolum epiſcopum, ſed ſimplicem ſacerdotem, Anathema ſit.

In lib. de inſti. cle.

Solus epiſcopus eſt miniſter cõfirmationis ex officio.

Nec obſtat quòd qui poteſt maius, poteſt & minus: ſed ſimplex ſacerdos poteſt conſecrare & adminiſtrare ſacramentum Euchariſtiæ, quod eſt maius ſacramentum confirmationis: igitur & confirmare: Quia illa maxima intelligitur, quãdo minus includitur in maiori, vt qui poteſt ferre centum libras, poteſt ferre triginta. Secus ſi non includatur. Aliquis enim poteſt generare hominem, qui non poteſt generare aſinum, qui eſt aliquid minus. Nec obſtat pariter quod Greg. dicit: Peruenit ad nos quoſdam ſcandalizatos fuiſſe ꝙ presbyteros chriſmate tangere eos qui baptizati ſunt, prohibuimus. Et nos quidem ſecundum veterem vſum Romanæ Eccleſiæ fecimus: Sed ſi omnino de hac re aliqui contriſtantur, vbi epiſcopi deſunt, vt presbyteri baptizatos in frontibus tangere poſſint, concedimus. Sed illud quod pertinet ad neceſſitatem ſacramentorũ, propter vitandum ſcandalum, nõ eſt immutandum etiam per ſummum Pontificem, cum nõ habeat poteſtatem excellentiæ: igitur vel Greg. abuſus eſt concedendo, vel ſimplex ſacerdos eſt miniſter. Quidam breuiter ſe expediunt, cõcedendo primam partem conſequentis: Non enim hoc egit vt Papa cum Concilio eccleſiæ, ſed vt particularis perſona, & ſecundum quod talis errare potuit, vt dictum eſt c. 10. D. tamen Tho. negat conſequentiã, & dicit ꝙ Papa in eccleſia habet plenitudinem poteſtatis, ex qua poteſt quædam, quæ ſunt ſuperiorum ordinum, committere quibuſdam inferioribus, ex cauſa rationabili: ſicut conferre minores ordines, quod pertinet ad epiſcopum: & ex hac plenitudine poteſtatis Greg papa cõceſſit, ꝙ ſimplices ſacerdotes conferrent hoc ſacramentũ.

Scribens Ianuario epiſcopo.

¶ Ad cuius euidentiã conſiderandum eſt, ꝙ ad plenitudinem, poteſtatis nõ ſolum pertinet diſponere & ordinare ea quę ſunt iuriſdictionis duntaxat, ſed etiam ea quę ſunt ſacramentorum, inquantum illa concernunt corpus myſticum duntaxat, & nõ corpus Chriſti verum. Et ideo ſicut poteſt aliquam variationem facere circa materiam matrimonij, illegitimando perſonas, vt in gradibus conſanguinitatis, ita ꝙ ſi poſt illegitimationem attentent contrahere, matrimonium eſt nullum, hanc autem immutationem nullus alius à Papa, poteſt. Sic etiam Papa aliquam immutationem facere poteſt circa miniſtrum ſacramenti, in his duntaxat, quæ pertinent ad corpus Chriſti myſticum: vt ſunt confirmatio, & quatuor minores ordines, qui ex ſe non habent relationem directam & immediatam ad corpus Chriſti verum, ſicut habent ordines ſubdiaconatus, diaconatus, & presbyteratus, qui habent relationem directam & immediatam præparandi & præſentandi materiam Euchariſtiæ. Confirmatio verò & quatuor minores ordines non habent relationem directam & immediatam ad corpus Chriſti verũ, ſed in ordine ad corpus Chriſti myſticum ſiue in ordine ad alios. Ideo ad plenitudinem poteſtatis Papæ pertinet illa cõmittere etiã inferioribus miniſtris, ꝗ ſint epiſcopi. Sicut rex poteſt committere receptionem & conſignationem militum non ſolum ducibus principalibus, ſed ex cauſa, centenario. Neq; hoc faciendo Papa mutat omnino miniſtrum: quia quando ſacerdos ſimplex fit epiſcopus, non recipit alium characterem: Sed character eius extenditur: Et illa extenſio characteris in his quæ pertinẽt ad corpus Chriſti myſticum, pertinet ad Papam, & per ſolam commiſſionem abſq; conſecratione fieri poteſt. ¶ Et ſic reſolutoriè dicendum eſt, ꝙ miniſter determinatus ſacramenti confirmationis, tonſurę, & quatuor minorum ordinum, iure diuino eſt epiſcopus, vel ſimplex ſacerdos, ex commiſſione plenitudinem poteſtatis habẽtis. Et ſic illa commiſſio erit mixta ex poteſtate ordinis & plenitudine poteſtatis iuriſdictionis, quã nõ habent epiſcopi. Et ad praxim Apoſtolorũ dicendum, ꝙ D. Petrus multa potuit facere quæ non fecit. Et ſic noluit ibi vti plenitudine poteſtatis iuriſdictionis.

Ad plenitudinem poteſtatis quid pertineat.

Cõfirmatio & quatuor minores cõmitti poſſunt.

Ver. 4. DE EFFECTIBVS SACRAMENTI CONFIRMATIONIS.

A SAcramentum confirmationis habere virtutem & efficaciam cõſtat ex determinatione eccleſiæ in Concilio Tridentino, titu. de cõfirmatione, can. 2. vbi dicitur: Si quis dixerit iniurios eſſe Spiritui ſancto, qui ſacramẽto confirmationis virtutem tribuunt, Anathema ſit. Primo enim imprimit characterem: quia in omni ſacramento quod nõ iteratur, imprimitur character, vt dictũ eſt: Sed ſacramentum confirmationis non iteratur, vt D. Greg. ait: igitur. Præterea character eſt quædam ſpiritualis poteſtas ad quaſdam ſacras actiones peragendas, ſed per hoc ſacramentum accipit homo poteſtatem ad agendum ea quæ pertinent ad pugnam ſpiritualem contra hoſtes, & ad reſiſtendum cõtradicentibus & ad publicè, conſtanter, & intrepidè confitendũ: vt dictum eſt de Apoſtolis, qui primo erant incluſi in cœnaculo, poſtmodum egreſſi non verebantur, &c. Igitur in ſacramento cõfirmationis imprimitur character. Et quamuis pugna interior ſpiritualis contra hoſtes omnibus competat: iuxta illud, Militia eſt vita hominis ſuper terrã: non tamen pugna exterior, cõtra perſecutores Chriſtianæ fidei, nomen Chriſti publice confitendo. Hoc enim ſpecialiter pertinet ad confirmatos, qui iam perducti ſunt ad virilem ętatem, ſecundum illud: Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes eſtis, & verbum Dei in vobis manet, & viciſtis malignum. Et ſic character confirmationis eſt ſignũ diſtinctiuum, non fidelium ab infidelibus, ſed ſpiritualiter prouectorum ab his quibus dicitur: Sicut modo geniti infantes. Aliæ enim actiones conueniunt ſtatim natis, & aliæ his qui peruenerunt ad perfectam ętatem, hoc eſt con-

3. p. q. 72. art. 5.

Iob. 7.

1. Ioan. 2.

1. Pet. 2.

firmatis. Et cùm baptiſmus ſit ianua ſacramentorum, ſequitur ꝙ character confirmationis præſuppo-nit characterem baptiſmalem: ex quo ſequitur quòd nõ baptizati non poſſunt confirmari: & ſi attentetur, noo recipiunt characterem.

Non baptizati nõ poſſunt confirmari.

Et quia Chriſtus virtutem ſuam non alligauit ſacramentis, ideo audientes D. Petri prædicationem, acceperunt miraculoſe effectum confirmationis: ſicut aliquando abſque ſacramento baptiſmi quis cõſequi poteſt effectum baptiſmi, per votum & deſiderium baptiſmi: ſic per votum & deſiderium confirmationis conſequitur quis effectum principalem, ſcilicet gratiam: ad characterẽ autem exigitur exterior applicatio, & prius debet applicari baptiſmus quàm confirmatio. vnde Act. 10. Nunquid aquam quis prohibere poteſt, vt non baptizentur hi qui Spiritum ſanctum acceperunt, ſicut & nos? Alius effectus confirmationis eſt gratia ſacramentalis, ſi eam nõ inueniat, dummodo ſit aliter diſpoſitus per attritionem. Si verò inueniat, auget illam, & extendit ad ſpeciales effectus, vt dictum eſt cum de gratia ſacramentali ageretur. Vnde Melchiades papa dicit: Spiritus ſanctus in fonte baptiſmi plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentũ tribuit ad robur & gratiam, quæ datur non ſolum ad remiſſionem culpæ, ſed ad augmentum & firmitatem iuſtitiæ.

Act. 2.

Vnde tempore Apoſt. baptizatis per impoſitionem manuum dabatur Spiritus ſanctus: quæ datio non eſt niſi per gratiam gratum facientem. ¶ Et quia ad hoc ſacramentum pertinet augere gratiam, non debet dari peccatoribus, niſi per pœnitentiam reparatis. Vnde in Aurelianen. Concilio declaratum fuit, vt ieiuni ad confirmationẽ veniant, & moneantur prius cõfeſſionem facere, vt mundi donum ſpiritus ſancti valeant accipere. Et tunc hoc ſacramentum habet effectum: & per virtutem characteris perficitur, ſicut baptiſmus, & per ſacramentum pœnitentiæ conſequitur pœnitens pleniorem remiſſionem peccati, quantum ad reatum. Et ſi quis adultus in peccato exiſtens, cuius conſcientiam non habet, vel ſi habet, & ſi non perfecte contritus accedat, per virtutem huius ſacramenti ex attrito fit contritus, & conſequitur gratiam & remiſſionem peccatorum.

Confirmationis tres effectus.

Ex his apparet quòd gratia ſacramentalis huius ſacramenti addit ad gratiam baptiſmalem tres effectus: primus eſt character, Secūdus robur & firmitas ad pugnaodum contra inimicos, Tertius eſt deletio alicuius partis reatus peccatorum poſt baptiſmum commiſſorũ: & ad iſtos effectus auget gratiã baptiſmalem. Et quia illi effectus ſacramentales noo ſunt eiuſdem ſpeciei cum aliis effectibus gratię baptiſmalis, ideo dicitur alia gratia ſacramentalis.

Ver. 5. DE SVSCIPIENTIBVS SACRAMENTVM CONFIRMATIONIS.

3. p. q. 72 art. 8.

OMnes adulti baptizati & aliter (vt dictum eſt) diſpoſiti, ſunt capaces ſacramẽti confirmationis. B
Et licet non teneantur ad eius ſuſceptionem ſub pœna peccati mortalis, cum nõ ſit ſacramentum abſolutę neceſſitatis, ſicut baptiſmus: peccarent tamen mortaliter, ſi ex contemptu expreſſo vel interpretatiuo omitterent accipere tantum bonum, ſcilicet Spiritus ſancti plenitudinem ad firmiter & publice confitendum fidem. non enim ſufficit interius credere, & exterius proteſtari fidem: ſed oportet ore confiteri, iuxta illud: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. á qua confeſſione propter verecundiam aut aliás poſſunt impediri. ad quæ tollenda cõfirmatio ordinatur.

Confirmatio non eſt abſolutæ neceſſitatis.
Rom. 10.

dicit etiam Hugo de S. Victore, ꝙ omnino periculoſum eſſet, aliquem ab hac vita abſque confirmatione migrare. Non quia damnaretur, niſi fortè propter contemptum omitteret: ſed quia perfectionis detrimentum pateretur. ¶ Hoc ſacramentum non ſolum poteſt dari viris adultis, ſed etiam mulieribus & paruulis: vnde Act. 2. dicitur, ꝙ Spiritus ſanctus adueniens repleuit totam domum, vbi erant viri & mulieres & paruuli, vt colligi poteſt ex 1. c. eiuſdem libri.

In homi. de Macchab.

Et quanuis (vt D. Chryſ. dicit) in mundanis agonibus ætatis forma generiſq; dignitas requiratur: & ideo agones ſiue duella ſeruis, mulieribus, ſenibus, ac pueris denegantur: in cœleſtibus tamen omni perſonæ, ætati, ſexui, indiſcreta facultate ſtadium patet.

In homil. de Mili. ſpirituali.

Et alibi dicit: Apud eum etiam fœmineus militat ſexus. Multę nanq; fœminę animo virili ſpiritualem militiam gerunt: Quædã interioris hominis virtute viros æquauerũt in agonibus martyrij: Quædam verò etiam viris fortiores extiterunt. Ideo etiam mulieribus hoc ſacramentũ conferendum eſt. Ætas etiam corporalis, ſiue ſit pueritia, ſiue decrepita, non præiudicat animæ. vnde & in puerili ætate poteſt quis conſequi perfectionem ſpiritualis ætatis. Ideo Sap. 4 Senectus venerabilis eſt diuturna, neque annorum numero computata. Hinc eſt quòd multi in puerili ætate propter robur Spiritus ſancti vſque ad ſanguinem fortiter pugnauerunt pro Chriſto. Et pueri confirmati decedentes, maiorem gloriam conſequuntur, ſicut & hic maiorem gratiam.

Infirmi morituri cõfirmantur.

Anima enim (ad quam pertinet ſpiritualis ætas) immortalis eſt. Ideo etiam morituris hoc ſacramentum dandũ eſt, non quidem propter periculum vitæ præſenti, ſed vt in reſurrectione perfecti appareant, ſecundum illud Ephe. 4. Donec occurramus in virum perfectum, in menſuram ætatis, &c. ¶ Et licet non ſit neceſſariũ aliquẽ adeſſe leuantem vel tenentem in ſacramẽto confirmationis: eſt tamen conueniens. Si enim aliquis de nouo natus indiget inſtructore in his quæ pertinent ad conſeruationem vitę: ita illi qui aſſumuntur ad pugnandũ, indigent eruditoribus, á quibus inſtruantur de his quę pertinent ad modũ certaminis. In bellis corporalibus conſtituũtur duces & centuriones, per quos alij gubernentur: vnde in c. ſi quis 30. q. 4. Si quis vnus ex coniugibus filiũ vel filiã alterius lauerit, aut ad chriſma tenuerit, ambo & vir & vxor compatres exiſtunt parentibus infantis. Et quia qui erudire debet alium, oportet ꝙ ipſe ſit eruditus: ideo nõ debet quis alium tenere in confirmatione, niſi & ipſe ſit confirmatus: Quia licet per baptiſmum factus ſit membrum eccleſiæ: nondum tamen eſt adſcriptus militiæ Chriſtianæ. Et ideo epiſcopo, tanquam duci exercitus, per alium militiæ adſcriptũ exhiberi debet. Nec refert quo ad hoc ſacramentum an tenens ſit maſculus vel fœmina: quia Col. 3. dicitur: In Chriſto Ieſu neq; maſculus neque fœmina.

§. 3. DE SACRAMENTO EVCHARISTIAE.

3. p. q. 73 art. 1.

EVchariſtia ſecundum Etymologiam vocabuli, idem ſonat quod bona gratia. Et quia ſub ſpeciebus panis & vini conſecratis eſt Chriſtus, qui eſt author gratiæ, & dignè ſe recipientibus dat bonam & optimam gratiam: ſequitur ꝙ ſpecies ſacramentales panis & vini ipſum continentes, dicuntur Euchariſtia, hoc eſt bona gratia. ¶ Euchariſtiam conſtat eſſe ſacramentum ex determinatione eccleſiæ C

eleſiæ, vt dictum eſt cum de Sacramentorum numero ageretur. Vnde etiam Eccleſia in quandam collecta dicit, Præſta quæſumus, vt hoc tuum ſacramentum non ſit nobis reatus ad pœnã. Conſtat etiam ex definitione ſacramenti. Sacramentum enim dicitur quod continet aliquid ſacrum, &c. Sed Euchariſtia eſt huiuſmodi: igitur, &c. ¶ Et quia Euchariſtia continet Chriſtum, qui eſt author gratiæ & totius ſanctitatis: alia autem ſacramenta non continent ipſum, ſed aliquid ſacrum in ordine ad aliud, ſcilicet virtutem ad ſanctificandum: Euchariſtia, eſt digniſſimum & nobiliſſimum ſacramentũ: Euchariſtia differt ab aliis ſacramentis: quia Euchariſtia perficitur in materię cõſecratione, qua facta nõ manet materia vt amplius dicetur. Alia verò ſacramenta perficiuntur in vſu ſiue in applicatione materiæ ad hominem ſanctificandum: quæ materia etiam facta applicatione manet. Ex hoc ſequitur alia differentia: nam in ſacramento Euchariſtiæ id quod eſt res & ſacramentum, ſunt ſpecies ſacramentales: id autem quod eſt res tantum, eſt in ſuſcipiente tãtum, ſcilicet gratia. In baptiſmo autem vtrunque eſt in ſuſcipiente, ſcilicet character, qui eſt res & ſacramentum ſimul, & gratia, quæ eſt res tantum: & eadem ratione in aliis ſacramentis. ¶ Et quanuis in ſacramẽto Euchariſtiæ ſint diuerſæ materiæ & diuerſæ formæ, & ſint multa materialiter: non tamen ſunt plura ſacramenta, ſed vnum formaliter & perfectiuè. Nam (vt dicitur in quinto Metha.) Vnum dicitur non ſolum quod eſt indiuiſibile, vel quod eſt continuum, ſed etiã quod eſt perfectũ: vt cum dicitur, vna domus, et vnus homo: eſt autem vnum perfectione, ad cuius integritatem concurrũt omnia, quæ requiruntur ad finem eiuſdem. ſicut homo integratur ex omnibus membris neceſſariis ad operatione̅ animæ, & domus integratur ex omnibus partibus, quæ ſunt neceſſariæ ad habitandum: Sic cum ſacramẽtum iſtud ordinetur ad ſpiritualem refectionem, quæ conformatur corporali, ad quam duo requiruntur, ſcilicet cibus, qui eſt alimẽtum, & potus qui eſt humidus, eſt vnum ſacramentum: & ad eius integritatem duo concurrunt, ſcilicet ſpiritualis cibus, & ſpiritualis potus, ſecũdum illud: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Ideo Apoſtolus. 1. Corinth. 10. Vnus panis & vnum corpus multi ſumus: omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Ex quo patet ꝙ Euchariſtia eſt ſacramentum eccleſiaſticæ vnitatis. Sed ſacramentum imaginem gerit eius cuius eſt ſacramentum, ergo Euchariſtia eſt vnum ſacramentum, & non plura.

Euchariſtia eſt ſacramẽtum.

Euchariſtia eſt vnum ſacramentum

¶

1. Ioan. 6.
1. Cor. 10.

Ver. 1. DE MATERIA SACRAMENTI EVCHARISTIAE.

A MAteria huius ſacramenti ante conſecrationem eſt panis et vinum: quia Chriſtus accepit panem & vinum. & Melchiſedech, qui ſuo ſacrificio figurabat Chriſtum, obtulit panem & vinum. Sic etiam Chriſtus inſtituit ſub ſpeciebus panis & vini. Et conuenienter. primo quãtum ad vſum ſacramenti, qui eſt manducatio: ſicut enim aqua aſſumitur in ſacramẽto baptiſmi ad vſum ſpiritualis ablutionis, quia corporalis ablutio communiter fit in aqua: ita panis & vinũ ad refectionem ſpiritualem, quia homines communius his corporaliter reficiuntur. Secundo ad ſignificationem: quia hoc ſacramẽtum eſt memoriale Dominicæ paſſionis, in qua ſanguis fuit à corpore ſeparatus: ita ſeorſum panis vt ſacramentum corporis, & vinum vt ſacramentũ ſanguinis. Tertio ad effectum, reſpectu totius eccleſiæ, quæ conſtituitur ex diuerſis fidelibus: ſic panis conficitur ex diuerſis granis, & vinum ex diuerſis vuis, vt dicit Glo. ſuper illud. 1. Cor. 10. Multi vnum corpus ſumus. Et quãuis triticum & vinũ non inueniantur in omnibus terris de facili: tamen ad omnes terras deferri poteſt, quãtum ſufficit ad vſum huius ſacramenti. Et ideo propter defectum alterius non eſſet vnum abſque alio conſecrandum, quia non eſſet perfectum ſacramentum in ſignificatione myſterij, licet eſſe perfectum in ratione contenti: quia tantũ continetur ſub vno, ſicut ſub vtroque. In conſecratione tamen debet myſterium complete̅ ſignificari & repræſentari, quanuis non in ſumptione. ideo nõ eſt neceſſe vt omnes accipientes hoc ſacramentum ſub ſpecie panis, accipiant ſub ſpecie vini, vt infra dicetur. Panis autẽ, qui eſt materia huius ſacramenti, debet eſſe triticeus: quia Chriſtus qui continetur in hoc ſacramento, comparauit ſe grano frumenti, Ioan. 12. Niſi granum frumenti, &c. debet etiam eſſe ſanus, hoc eſt non corruptus: quia aliquãdo eſt tanta corruptio, ꝙ ſoluitur ſpecies panis: quæ ſolutio & corruptio apparet, cũ ſoluitur continuitas, & ſapor, & color, & alia accidentia: tunc non conficitur ſacramentum. Aliquando verò non eſt tanta corruptio, ꝙ ſpeciem panis ſoluat, ſed eſt aliqua diſpoſitio ad corruptionem quam declarat aliqualis immutatio ſaporis: & ex tali pane poteſt confici ſacramentum. Sed peccat cõficiens, propter irreuerentiam ſacramenti. Et quia Amidum eſt ex tritico corrupto, nõ videtur quòd poſſit conſecrari: quanuis quidam contrarium dicant. Modica tamen permixtio farinæ alterius grani non ſoluit ſpeciem quia id quod eſt modicũ, aſſumitur quodammodo à plurimo: & ideo poterit confici ſacramentum. Si verò ſit magna cõmixtio, puta ex æquo, ſeu circa: talis permixtio ſpeciem mutat: ideo panis inde confectus non eſt debita materia huius ſacramenti. In ordeo autẽ vel ſpelta aut farre, quod inter omnia eſt grano tritici ſimilius, aut in aliis granis, quæ nõ poſſunt ex frumenti ſemine generari, non poteſt confici panis, qui ſit debita materia huius ſacramenti. ¶ Nec eſt de neceſſitate ſacramenti, quod panis ſit Azimus, vel fermentatus: quia in vtroque confici poteſt, conueniens autem eſt, vt vnuſquiſque ſeruet ritum eccleſiæ ſuæ in ſacramenti celebratione. Sunt enim ſuper hoc diuerſarum Eccleſiarum conſuetudines non reprobandæ. Nam (vt D. Greg in regiſtro ait) Romana eccleſia offert panes azimos: ideo punitus eſt ſacerdos, qui in pane fermentato celebrare præſumpſerat, in c per literas, extra de celebr. miſſa. Græci tamen perficiũt in fermentato, prout verbum patris indutum eſt carne humana, ſicut fermentum miſcetur farinæ. Vnde ſicut peccat presbyter, in eccleſia latinorum conficiens in pane fermẽtato: ita in Græcia conficiens in azimo quaſi peruertens eccleſiæ ſuæ ritum. Conſuetudo tamen celebrandi in pane azimo eſt rationabilior: Primo quidẽ propter inſtitutionem Chriſti, qui hoc ſacramentum inſtituit prima die Azimorum: quo die nihil fermentatũ in domibus Iudæorum eſſe debebat, vt habetur Exo. 12. Secundo, quia panis azimus eſt magis propriè corporis Chriſti ſignificatiuus, quàm fermentatus, cum fuerit ſine corruptione conceptum. Tertio, quia hoc magis competit ſignificationi ſynceritatis fidelium, quæ requiritur ad vſum ſacramenti, ſecundum illud, Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: itaque epulemur in azimis ſynceritatis & veritatis. Con-

3. p. q. 74. art. 1.
Mat. 26.

Panis triticeus materia euchariſtiæ.

Panis azimus non eſt de neceſſitate.

Mat. 17.
Mar. 14

1. Cor. 5.

ſuetudo tamen Græcorum aliquam rationẽ habet, & propter ſignificationem q iam tangit D. Greg. & in deteſtationem hæreſis Nazaræorum, qui legalia euangelio miſcebant. Nec tamen ſ[illegible] quitur ꝙ cõficiẽtes in azimo, intendãt cæremonias legis ſeruare, ſed cõformare ſe inſtitutioni Ch[illegible] Et ideo non iudaizant. Alioqui & celebrantes in pane fermẽtato iudaizarent: quia Iudæi panes fermentatos offerebant.

Ioan.15.

Vinũ vitis materia eu charistiæ.

Sicut autem Dominus comparauit ſe grano frumenti: ſic etiam comparauit ſe viti, Ego ſum vitis vera. Ex quo ſequitur quòd ſicut ſolus panis triticeus eſt materia huius ſacra[illegible]ẽti: ita etiam vinum vitis eſt materia propria huius ſacramẽti, præcipuè cum Chriſtus in vino vitis hoc ſacramentum inſtituerit, vt habetur Luc 22. Amodo nõ bibam de hoc genimine vitis. Nec refert an ſit album ſiue fulgidum, aut rubeum: licet quantum ad ſignificationem huius ſacramenti, conuenientius ſit rubeum: ſtandum tamen eſt conſuetudini, vt dictum eſt de pane azimo. Et quemadmodũ ex pane corrupto non poteſt confici hoc ſacramentum: ſic nec ex vino corrupto, ſcilicet aceto, quanquam bene ex vino aceſcenti; ſicut de pane qui eſt in via ad corruptionem: licet peccet conficiens, vt dictum eſt. In agreſta autem non poteſt confici: quia nondum habet ſpeciem vini: licet bene in muſto, quod vini ſpeciem habet: Nam eius dulcedo atteſtatur digeſtioni, quæ eſt cõpletio à naturali calore, vt dicitur in. 4. Metha. Non tamen debent vuæ integræ huic ſacramento miſceri; quia iam eſſet aliquid præter vinum. Prohibitum tamen fuit à Iulio papa, vt habetur in c. cum omne de conſec. diſt 2. ne muſtum ſtatim expreſſum de vua in calice offeratur: quia hoc eſt indecens propter impuritatem muſti: poteſt tamen in neceſſitate fieri: dicitur enim à prædicto Iulio, Si fuerit neceſſe, botrus in calice prematur.

Cur aqua in Euchariſtia ſit vino permiſcenda.

Aquam autem vino permiſcendam ſcribit Alexander, dicens: In ſacramentorũ oblationibus quæ inter miſſarum ſolemnia Domino offeruntur, panis tãtum & vinum aqua permixtum in ſacrificium offerantur. vt habetur in c. 1. de conſecrat. diſt. 2. Primo quidem propter inſtitutionem. Probabiliter enim creditur ꝙ Dominus inſtituit in vino immixto aqua, ſecundum morem illius terræ. vnde & Prou. 20. Bibite vinum quod miſcui vobis. Vnde in tertio Cõcilio Carthaginenſi, vt habetur in c. a. de Sacramento de conſ. diſt. 2. dicitur: In ſacramento corporis & ſanguinis Dñi nihil amplius offeratur, ꝗ quòd ipſe Dominus tradidit, hoc eſt vinum aqua mixtum. Secundo, quia hoc conuenit repræſentationis Dominicæ paſſionis. Quia vtrunq; ex latere eius in paſſione ſua effluxiſſe legitur. Vnde D. Ioan. 19. Exiuit ſanguis & aqua. Tertio, ad ſignificãdam efficaciam huius ſacramenti, quæ eſt vnio populi Chriſtiani ad Chriſtum. Quarto, quia hoc competit quantum ad vltimum effectum huius ſacramenti, qui eſt introitus ad vitam æternam. Vnde D. Aug dicit, Redundat aqua in calice, & ſalit in vitam æternam.

In lib. de Sacra.

Non eſt tamen hæc permixtio aquæ de neceſſitate ſacramenti: dicit enim D. Cyprianus, Si quis de anteceſſoribus noſtris vel ignoranter vel ſimpliciter non obſeruauerit, vt, ſcilicet aquam miſcuerit in ſacramento, poteſt ſimplicitati eius venia concedi: quod non deberet fieri, ſi aqua eſſet de neceſſitate ſacramenti, quod eſt memoriale paſſionis Chriſti.

Cur aqua exiuit à latere Chriſti.

Eſt enim naturale corpori humano vulnerato, ꝙ ex eo profluat ſanguis: ſed effuſio aquæ non eſt de neceſſitate paſſionis, ſed ad oſtendendũ effectũ paſſionis, qui eſt ablutio à peccatis, & refrigeriũ cõtra ardorem concupiſcentiæ, voluit Deus quòd ex latere Chriſti exiret ſanguis & aqua: ideo aqua non offertur ſeorſum à vino, ſed permixta: nõ tamen in magna quãtitate. Vnde in ca. perniciosus, extra de celebrat. miſſa. dicitur, Perniciosus in tuis partibus inoleuit abuſus, Videlicet quòd in maiori quantitate aqua in ſacrificio ponitur quàm vinum: cum ſecundũ rationabilem conſuetudinem eccleſiæ generalis, plus vini quàm aquæ, in ipſo ſit ponendum: oportet enim conuerti aquam in vinum, & vinum in ſanguinem: quæ conuerſio aquæ ſignificat populum Chriſto incorporari. hoc autem fieri non poſſet niſi adeò modicũ poneretur aquæ, quòd conuerteretur in vinum. Ideo tutius eſt ſemper parum aquæ vino apponere, & præcipue ſi vinum ſit debile: quia ſi tanta fieret oppoſitio aquæ, vt solueretur ſpecies vini, non poſſet perfici ſacramentum. Nec requiritur quòd aqua ſit ſenſibilis ſenſu guſtus poſt admixtionem: ſed ſufficit ad ſacramenti huius ſignificationem, ꝙ ſentiatur aqua cum apponitur vino: quæ tamen non debet apponi in dolio: quia non ſufficeret ad ſignificationem huius ſacramenti: ideo oportet aquam apponi vino circa ipſam celebrationem.

An in ſacramẽto euchariſtiæ ſit determinata quãtitas materiæ.

Notandum tamen quòd licet de neceſſitate ſacramenti ſit certa & determinata quantitas in intentione miniſtri, vt ſcilicet intendat decem hoſtias, aut plures, ſiue pauciores, vel totum cumulum, ſi ignoret numerum, conſecrare: Quia ſi ex centum non intendit conſecrare niſi decem, quas non determinat aliquo ſenſuum, nihil facit Non eſt tamen ex parte materiæ determinata quantitas: ſic quòd vna conſecratione tantam poſſit conſecrare, & non maiorem: tot hoſtias, & non plures aut pauciores, cum non ſit adeò parua vel magna quantitas, quæ nõ poſſit vna conſecratione conſecrari. In omnibus enim habentibus materiam ratio determinationis materiæ eſt in ordine ad finem: ſicut materia ſerræ eſt ferrum, vt ſit apta ſectioni. Finis autem huius ſacramẽti ad quod ſpecialiter ordinatur, eſt vſus fidelium.

Quot hoſtias poteſt ſimul ſacerdos cõſecrare.

Et ideo oportet ꝙ quantitas materiæ huius ſacramenti determinetur per comparationem ad vſum fidelium: non qui nunc occurrunt, alioqui ſacerdos paucos parochianos habens, non poſſet conſecrare multas hoſtias, ideo materia huius ſacramenti determinatur per cõparationem ad vſum fidelium abſolute. Numerus autem fideliũ eſt indeterminatus: ideo non poteſt dici quòd quantitas materiæ huius ſacramenti ſit determinata & ſic vna conſecratione poteſt ſacerdos tot hoſtias conſecrare, quot ſufficiant ad oẽs fideles, non ſolum qui ſunt, ſed etiam qui erunt, dummodo materia ſit præſens: Chriſtus enim vna conſecratione omnes communicauit.

Ad præſentiã materiæ quid requiratur.

Ad hoc autem ꝙ materia ſit præſens in hoc ſacramento duo requiruntur: Primo quòd aliquo ſenſu eius præſentia à conſecratione percipi poſſit. Secundo quòd ſonus verborum poſſit illam contingere. Quia D. Aug. dicit, Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum. Non tamen eſt neceſſe quòd ſemper videatur, quia alio ſenſu materia percipi poteſt, puta tactu. Et ideo ſacerdos cæcus poteſt conſecrare. Nec ſufficit viſus, quia ſi materia eſſet in magna diſtantia, vel eſſet aliquod impedimentum medium, quòd ſonus verborum non poſſet ad eam peruenire, & ipſam contingere, non fieret conſecratio: imò dicunt aliqui non ſufficere ꝙ ſpecies intentionales poſſint peruenire vſque ad materiam; ſed requiritur quòd ſpecies naturales ſoni verborum cauſatæ ex fractione aëris, materiam

con

contingant. ex quo ſequitur quòd recluſus (licet per vitrum materiam ad extra videre poſſit) ſi tamẽ per rimas coniunctas non poſſit aër tranſire, non poteſt conſecrare. Alij tamen dicunt ſufficere quòd ſpecies intentionales ſoni verborum poſſint materiam contingee. ¶Sed ſi in foro ſacerdos proferret verba conſecrationis, intendens conſecrare omnes panes qui ibi ſunt, omnes eſſent conſecrati. Aliqui tamen dicunt ꝙ ad perfectionem huiuſmodi ſacramenti quinq; requiruntur: Primo materia debita & debitè approximata. Secundo forma debita & debitè applicata. Tertio miniſter determinatus, ſcilicet Chriſti, qui non intendit quòd cum tali ludibrio & ſtultitia fiat conſecratio, ſed pro vtilitate & neceſſitate eccleſiæ: non enim eſt data poteſtas ad deſtructionem, ſed ad ædificationem. Sed contra hos opponitur quod determinatum fuit de baptiſmo, ſcilicet quòd baptizans cum intentione faciendi ꝙ Eccleſia facit, licet irriſoriè baptizet, confert ſacramentum: & tamen ibi non eſt intentio illius qui inſtituit ſacramentum baptiſmi. Et ad poteſtatem ad ædificationem, &c. reſponderi poteſt, ꝙ poteſtas miniſtrorũ eccleſiæ ad duo ordinatur: primo quidem ad effectum proprium: ſecundo ad finem effectus. Secundum non tollit primum. Vnde ſi ſacerdos intendat conſecrare corpus Chriſti propter aliquem malum finem, puta vt irrideat, vel ſuperſtitiones faciat, propter intentionem mali finis peccat. Nihilominus tamen per poteſtatem ſibi datam perficit ſacramẽtum, dum tamẽ aliqua poſſit ſubſequi aliorum vtilitas: ſecus ſi nulla, ſed ſolum populi ſcandalum, vt in caſu dato, in quo non videtur intendere facere quòd eccleſia facit.

Quinque requiſita ad perfectionẽ eucharistiæ.

2. Cor. 10.

Ver. 2. DE FORMA SACRAMENTI SVB SPECIE PANIS.

A FOrma conſecrationis Euchariſtiæ ſub ſpeciebus panis, à D. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. & Paul. 1. Cor. 11. aſſeritur eſſe hæc: Hoc eſt corpus meum. Conſuetudo tamen Romanæ eccleſiæ à D. Petro apoſtolo deriuata, adiunxit hanc dictionem (enim) propter continuationem ad verba præcedentia, quæ ſunt, Accepit panem, benedixit, & fregit, dicens: Accipite, & manducate. hoc eſt enim corpus meum. & ſic conſecrans omiſſa hàc coniunctione (enim) perficit ſacramentum: Peccat tamen mortaliter, non ſeruans eccleſiæ ritum. D. Ambroſius dicit quod Conſecratio fit verbis & ſermonibus Domini Ieſu. Nam per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo offertur, oratione petitur pro pupulo, pro regibus, & cæteris: & verba immediate præcedentia, ſunt verba Euangeliſtæ hiſtoriã & rem geſtam texentis. vbi autem ſacramentum conficitur, iam nõ ſuis ſermooibus ſacerdos vtitur, ſed ſermonibus Chriſti. Et quanuis prædicta verba exterius videantur accipi ex perſona ſacerdotis proferentis, in cuius corpus panis non tranſſubſtantiatur: intentio tamen miniſtri facit, vt hæc verba intelligantur quaſi ex perſona Chriſti prolata: intentio enim miniſtri ſacramenti, quæ exterius videri non poteſt, eſt de neceſſitate ſacramenti, vt dictum eſt. Miniſter autem in hoc ſacramenro perficiendo non habet alium actum, niſi prolationem verborum, & applicationem ad materiam: ideo formæ aliorum ſacramentorum importãt vſum & actum miniſtri: qui exprimitur vel per modum exercentis, vt in baptiſmo, confirmatione, & pœnitentia: vel per modum imperantis, vt in ſacramento ordinis: vel per modum deprecantis, vt in ſacramento extremæ vnctionis: ſed forma huius ſacramenti importat ſolam conſecrationem materiæ, quæ conſiſtit in tranſſubſtantiatione, ſiue in quadam miraculoſa conuerſione ſubſtantiæ, quæ à ſolo Deo perfici poteſt. Ideo non exprimitur perſona miniſtri, nec actus, ſed ſolum ſermo Dei, & effectus huius conſecrationis, qui non eſt in fieri, cùm huiuſmodi conuerſio non ſit ſucceſſiua, ſed inſtantanea, & in facto eſſe: & ideo conuenientius ponitur in forma ſiue verbis conſecrationis hoc verbum (eſt) quàm (fit.) Et licet ſermo Dei, qui operatur in creatione rerum, operetur in hac conſecratione, aliter tamen, & aliter. Nam in creatione rerũ ſolum operatus eſt effectiue: per imperium ſuæ ſapientiæ, & non per verba exteriora habentia vim ſignificandi: Ideo in creatione rerum exprimitur ſermo Dominicus per verbum imperatiui modi: ſed in hac conſecratione operatur effectiue & ſacramentaliter hoc eſt ſecundum vim ſignificationis. Et ideo oportet in hoc ſacramento ſermone ſignificari in vltimum effectum conſecrationis per verbum ſubſtantiuum præſentis tẽporis. Notanda tamen eſt et ſemper memoriæ mandanda maxima D. Auguſtini quòd Euangeliſtæ recitando non ſemper eundem ordinem ſeruauerunt, quo res geſtæ ſunt, vnde ad intelligendum ordinem rei geſtæ, ſententia euangelij ſic exponi poſſet: Accipiens Ieſus panem, benedixit, dicens: Hoc eſt corpus meum. deinde fregit, & dedit diſcipulis ſuis, dicẽs: Accipite & manducate: licet idem poſſit eſſe ſenſus euangelij, verbis mutatis. ¶Sed difficultas eſt, quare hæc verba, Quod pro vobis tradetur, non ſunt de forma conſecrationis panis, ſicut hæc verba (qui pro vobis effundetur) ſunt de eſſentia formæ conſecrationis vini, cùm vtraque ſint verba Chriſti, vt Euangeliſtæ dicunt: & vtraque deſignent aliquid quod tunc futurum erat, ſcilicet paſſionem. Cum igitur totum hoc ſacramentum, & quantum ad corpus, & quantum ad ſanguinem ſit memoriale Dominicæ paſſionis, iuxta illud, Quotieſcunque manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis. Ergo non magis debuit in forma conſecrationis ſanguinis fieri mentio de paſſione Chriſti, & eius fructu, quàm in forma conſecrationis corporis. D. Thomas dicit quòd ſanguis ſeorſum conſecratus à corpore, expreſſius repræſentat paſſionem Chriſti, quàm corpus ſolum. Sanguis enim non ſeparatur à corpore, ſaltem totus, niſi fiat magna violentia, quæ eſt quædam paſſio. corpus autem de ſe non importat quamcunque violentiam, quia non æquè exprimit paſſionem, ſicut ſanguis. & ideo in conſecratione ſanguinis Chriſti fit potius mentio de paſſione Chriſti & fructu ipſius, quàm in conſecratione corporis. Sed hæc quibuſdam non videntur ſatisfacere, cum Chriſtus in conſecratione corporis expreſſerit corpus ſuum tradendum, ſcilicet ad crucifigendum, ſicut in conſecratione ſanguinis ſanguinem fundendum. Ideo pro reſolutione recurrendum eſt ad vſum & determinationem Eccleſiæ, quæ formas conſecrationum à Chriſto per Apoſtolos & eorum ſucceſſores tales vt in miſſalibus ſcribuntur, accepit, vt D. Dion. ait. De his in c. cùm Marthæ, immediate ante. §. quæſiuiſti, extra de celebrat. miſſa. ¶Notandũ prętere a quod (prout D. Aug. & venerabilis Beda dicunt:) Chriſtus tactu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis: ſic quòd vis illa regeneratiua peruenit nõ ſolum ad illas aquas quæ Chriſtum tetigerunt, ſed etiam ad oẽs aquas vbiq; terrarum per omnia fu-

3. p. q. 78 art. 1.

Forma conſecrationis panis.

In lib. de Sacra.

Verba conſecrationis quomodo operantur.

In lib. de cõſe. euan.

art. 3. ad. 3.

In fine eccl. Hierar.

tura ſecula, quæ applicarentur hominibus cũ forma baptiſmi & intentione baptizãdi: ita etiam cum
Chriſtus dixit hoc facite, &c. voluit & ordinauit quod ex prolatione verborũ conſecrationis deriua
retur virtus creata cõſecratiua inſtrumentalis et per modum fluxus deriuata ad omnia verba futura,
quæ à quocunq; ſacerdote ſupra materiam debitam prolata eſſent cum intentione conſecrandi: ſic ꝙ
habent talem vim conſecratiuam, ac ſi Chriſtus præſentialiter ea proferret. Et licet Damaſce. dicat
ꝙ ſola virtute Spiritus ſancti ſit conuerſio panis in corpus: per hoc tamen non excluditur virtus in-
ſtrumentalis, quæ eſt in forma huius ſacramẽti: ſicut cum dicitur, ſolus faber facit cultellum, nõ exclu
ditur vis martelli: ſed debet intelligi principaliter. Vis autem conuerſiua, quæ eſt in verbis, ſequitur
Quãdo verba conſecrationis habẽt effectum. ſignificationem, quæ in prolatione vltimæ dictionis terminatur. Ideo licet ſit in omnibus verbis per
modum fluxus, nõ tamen in quolibet verbo habet effectum, ſed in vltimo inſtanti terminatiuo vlti-
mæ dictionis, in quo ſignificatio orationis terminatur. Et ideo hæc virtus dicitur ſimplex, licet in ip-
ſis verbis exterius prolatis ſit compoſitio. ¶ Vlterius ſciendum eſt ꝙ hoc pronomen demõſtratiuum
3.p.q.78. art.5o. (hoc) nõ demonſtrat panem: cum panis non ſit corpus Chriſti; nec etiam ſignatum ſiue ſignificatum
per hoc complexum (hoc eſt corpus meum) cum in ſacramentis hoc efficiatur quod ſignificatur: &
Quid demõſtrat pronobis, hoc. ſic per hanc formam non fieret ꝙ Chriſtus eſſet in hoc ſacramento ſecundum virtutem, ſed ſolum ſi-
cut in ſigno: quod eſt hæreticum. Neq; etiam demonſtrat corpus meum pro inſtanti locutionis: ſicut
cum aliquis dicit, nunc taceo: quia ſecundũ hoc ſenſus huius locutionis (hoc eſt corpus meum) eſſet,
corpus meum eſt corpus meũ, quem prædicta locutio non facit: quia hoc fuit ante prolationem ver-
borũ: ſed demonſtrat contentũ ſub his ſpeciebus ſub quibus prius erat panis, eſſe corpus Chriſti in
vltimo inſtanti locutionis. Et ideo ſignãter noluit dicere Dominus, Hic panis eſt corpus meum: ſed
in generali, Hoc eſt corpus meum, nullo nomine appoſito à parte ſubiecti, ſed ſolo pronomine, quod
nõ demonſtrat accidentia, ſed ſubſtantiam ſub accidentibus contentam in communi, hoc eſt ſine for
ma aut natura determinata.

Ver. 3. DE FORMA CONSECRATIONIS VINI.

3.p.q.78 art.3. FOrma conſecrationis vini eſt hæc: Hic eſt calix ſanguis mei noui & æterni teſtamẽti, myſterium B
fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Hæc forma non inue-
Forma conſecrationis vini. nitur in aliquo Euangeliſtarum expreſſa: quia Euangeliſtæ ſolum intendebant texere hiſtoriam, &
non tradere ſacramentorum formas, quas in primitiua eccleſia oportebat eſſe occultas, vt dictum eſt
ex D. Dion. Vnde formæ ſacramentorum à Chriſto traditæ, manifeſtatæ ſunt per familiarem tradi-
tionem Apoſtolorũ ſucceſſoribus ſuis, & per eos nobis, vt dicitur in c. cũm Marthæ, extra de celebr.
miſſa. vnde in antiquiſſimis miſſalibus prædicta conſecrationis verba ſemper ſcripta fuerũt grandio
ribus characteribus, & in eccleſia Ambroſiana (hoc eſt Mediolanen.) literis aureis. Nec oporteret cir
ca huiuſmodi inueſtigationes nimium torqueri, propter eccleſiæ, quæ errare non poteſt, authorita-
tem, determinationem, & vſum ab Apoſtolis acceptũ & obſeruatum. Prætetea legimus Apoſtolos
aliqua ab Euangeliſtis prætermiſſa ſuppleuiſſe. vt habetur in prædicto ca. cum Marthæ. Et tamẽ hæc
omnia ferè verba ex diuerſis ſcripturæ locis accipi poſſunt. Nam hoc quod dicitur, Hic eſt calix, ha-
betur Luc 22. & 1. Cor. 11. Matth. autem. 26. Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis ef-
funderur in remiſſionem peccatorum. D. Lucas dicit, pro vobis. Quod autem additur, æterni teſta-
1.Cor.11 menti, & myſteriũ fidei, ex traditione Domini habetur, quæ ad eccleſiam per Apoſtolos peruenit, ſe-
cundum illud, Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis. Et poſt aliquam recitationem ſub
Calix quot modis accipitur. dit, Cætera cum venero diſponam. & non eſt dubium quin diſpoſuerit ſicut à Domino acceperat.
Et quia circa prædicta verba conſecrationis inſurgere poſſunt difficultates: ideo ad eas enuclean-
das notandum eſt primo, quòd hæc dictio (calix) tripliciter in ſacris literis accipitur: Primo pro vaſe
in quo recipitur liquor aptus ad potandum: & hoc modo accipitur, cum dicitur: Similiter & calicem
poſtquam cœnauit, dicẽs, &c. Secũdo pro paſſione Chriſti: & ſic accipitur ibi, cum dicebat, Tranſeat
à me calix iſte. & Matth. 20. cum dixit filiis Zebedei, Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus
ſum? Tertio pro poculo in calice contento: & ſic accipitur Matth. 9. Quiſquis vobis potum dederit
calicem aquæ frigidæ in nomine meo, quia Chriſti eſtis, nõ perdet mercedem ſuam. Et quia panis eſt
aliquid ſolidum: ideo accepit Chriſtus panem, nõ in diſco, ſed ſeorſum, in ſanctas ac venerabiles ma-
nus ſuas. Nullus autem liquor potabilis conuenienter accipitur, niſi in vaſe: ideo Chriſtus nõ accepit
vinum immediate tangendo, ſicut panem, ſed accepit in calice contentum, His ſuppoſitis, hic eſt ca-
lix ſanguinis mei, poteſt dupliciter intelligi: vno modo ſecundum methonomiam, qua ponitur conti
nens pro contento: vt ſit ſenſus, hic (hoc eſt in hoc vaſe) contentus eſt ſanguis meus pro inſtanti ter-
minatiuo verborum, inquantum eſt potus fidelium, quod non importatur in ratione ſanguinis: quia
in ratione ſanguinis importatur aliquid, quod natura horret potare: vnde Ioan 6. cum dixiſſet Chri-
ſtus, Niſi manducaueritis meã carnem, et biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis:
quidam dixerunt, Durus eſt hic ſermo, & quis poterit audire? Ideo decẽs fuit hoc exprimere per vas,
puta calicem huic vſui accommodatũ. Alio modo poteſt intelligi ſecundum metaphoram, prout ſci-
licet pro calice intelligitur paſſio Chriſti, quæ ad ſimilitudinem calicis inebriat, ſecundum illud, Re-
pleuit me amaritudinibus, inebriauit me abſynthio. vnde & Dominus paſſionem ſuam calicem no-
minauit: vt ſit ſenſus, Hic eſt calix ſanguinis, hoc eſt paſſionis. de qua fit mentio in hac forma, & non
Trac.4 in forma conſecrationis panis, ratione iam dicta in verſiculo præcedenti. Et ſic reſolutoriè ſenſus hu-
ius propoſitionis (hic eſt calix ſanguinis mei) eſt contentum ſub his ſpeciebus in vltimo inſtanti ter
minatiuo verborum (eſt ſanguis) qui tunc erat effundendus, & nunc eſt effuſus. Pro intelligentia ha
rum dictionum (noui & æterni Teſtamenti) reducendũ eſt ad memoriam quod ſuperius de Teſta
c.15.§.2. mento dictum eſt: & ſciendum quòd ſicut antiquum Teſtamentum in figura promittebat hæredita-
tem æternã: ita ſanguis Chriſti & mors eius fuit antiquis patribus ſolũ exhibitus in figura. Et ideo
ad confirmandum antiquum Teſtamentum fuit exhibitus ſanguis figuralis animalium quæ occide-
bantur, & eorũ ſanguis fundebatur; & ſic morte animalium confirmatũ fuit antiquum Teſtamentũ.

Omne

Omne enim Teſtamentum morte confirmatur. Vnde Exod.24. Lecto omni mandato legis Moyſes omnem populũ aſperſit ſanguine, dicẽs: Hic eſt ſanguis fœderis quod pepegit dominus vobiſcũ, &c. *H.b.9.* Sed quia in lege noua promittebatur clarè & ſine quocunque velamine hęreditas æterna ſtatim exhibenda. vnde Matth.4. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum: & Luc.23. Hodie mecum eris in paradiſo. Ideo ad confirmationẽ effundẽdus erat ſanguis præfiguratus, ſcilicet Chriſti, in morte eius. Vnde Heb.9. dicitur de Chriſto: Ideo noui Teſtamẽti mediator eſt (ſcilicet Chriſtus) vt morte intercedente repromiſſionem accipiãt qui vocati ſunt, æternæ hæreditatis. Dicitur ergo hic ſanguis nouum Teſtamentum, quia non in figura, ſed in veritate exhibetur: vnde ſubditur, Qui pro vobis & pro multis effundetur. Interna enim inſpiratio ſiue gratia Spiritus ſancti, quę eſt lex noua, ex huius ſanguinis virtute procedit: quia per paſſionẽ Chriſti iuſtificamur meritoriè & effectiuè, vt dictum eſt. Dicitur igitur hoc Teſtamentum nouum, ratione realis exhibitionis: dicitur etiã nouum, ratione veteris, quod cõſummauit. Dicitur autem æternum, tam ratione æternæ Dei præordinationis, quàm etiã ratione æternæ hæreditatis, quæ per hoc Teſtamentũ diſponitur: ipſa etiã perſona Chriſti, cuius ſanguine Teſtamentum diſponitur, eſt ęterna, non habens principium, neque finem: vel dicitur æternum, hoc eſt perpetuum: quia nulla alia lege ſubſecutura reuocandum. ¶ Cauendum eſt diligenter, ne per hæc verba (myſterium fidei) incidamus in errorem Lutheranorum, qui ex his verbis occaſionem erroris ſumentes, dixerunt corpus & ſanguinem Chriſti ſolùm myſticè eſſe in hoc ſacramento, & non ſecundũ veritatem: quod eſt hæreticum, vt amplius infrà deducetur, verſic.7. huius.9. Ideo notandum & firmiter retinendum, quòd myſterium hic non ponitur ad excludendum rei veritatem, ſed ad oſtendendam occultationem: quia corpus & ſanguis Chriſti occulto modo ſunt in hoc ſacramento: & quod ipſa paſſio Chriſti in hoc ſacramẽto repræſentata, fuit occultè figurata in veteri teſtamento. Dicitur autem myſterium fidei, quaſi fidei obiectum: quia quòd ſanguis Chriſti ſecundum veritatem ſit in hoc ſacramento, ſola fide tenetur, vel referendo ad fidem paſſionis, quæ in hoc ſacramento repræſentatur: fuit enim ſacrum ſecretum ſub figuris veteris teſtamenti latens, & abſconditum, præcognitum tamen à patribus, tanquam myſteriũ generalis redemptionis. Et quãuis in omnibus ſacramẽtis ſit aliquid occultum & ſola fide tenendum, tamẽ hoc ſacramentũ ſpecialiter dicitur myſterium fidei, quia totum eſt fidei, quod in hoc ſacramento contingit, & ſola fide comprehenſum, in conuerſione, in contento, in accidentibus, in repræſentatione, in ſumptione: nil tale eſt in aliis ſacramẽtis, licet comparatio eorum ad gratiam occulta ſit, & ad myſteriũ fidei pertinens, non tamen vt hoc ſacramentum. Et quanuis ſacramentum Euchariſtiæ ſit ſacramentum charitatis, vtpote figuratiuũ & effectiuum ipſius, vt dicit D. Chryſo. cùm ſit indicium ineffabilis diuinæ charitatis: quia circa paſſionem (cuius memoriale eſt) Chriſtus exhibuit. Eſt etiam inductiuũ & allectiuũ: hoc etiã ſacramẽto vniuntur membra capiti. Conuenientius tamen dicitur myſterium fidei, quàm charitatis: quia myſterium propriè dicitur occultũ vel ſecretũ, quod conuenit fidei, quæ eſt non apparentium, quaſi abſconditorum vel ſecretorum argumentũ. *Heb.11.* Charitati verò non propriè conuenit myſteriũ, eo quòd ea quæ fiunt ex charitate, ſunt quaſi experimentaliter omnia manifeſta. Vnde Ioan.15. Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos: quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. In hoc autem quod ſubditur, Quod pro vobis & pro multis effundetur, &c. exprimitur vnus effectus huius ſacramenti, ſcilicet remiſſio peccatorũ per effuſionẽ, quæ tunc futura erat. Ideo dicit, effundetur. Nos etiam nunc in conſecratione vtimur verbo futuri temporis, licet effuſio ſit iam præterita: quia in hoc myſterio exprimimus, & repræſentamus ea quę Chriſtus geſſit in cœna: & quia tunc effuſio debebat fieri: ideo vtimur verbo futuri temporis, ſicq; nulla eſt falſitatis expreſſio. Et debent prædicta verba (pro vobis & pro multis) ſic intelligi, pro vobis, ſcilicet Iudęis, ad quos Chriſtus in perſona Apoſtolorũ loquebatur: & pro multis, ſcilicet gentilibus, ex quibus multò plures erant ſaluandi, quàm ex Iudæis. Non tamen dicit, pro omnibus: quia licet ſanguis & paſſio Chriſti ſufficienter ſatisfecerit pro infinitis mũdis, ſi tot eſſent: (vnde.1.Ioan.2. Ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantũ, ſed etiam totius mundi) non tamen efficaciter, quia nõ omnibus applicatur, propter eorum indiſpoſitionẽ, quia non curãt ſe præparare. Quo ad hoc, figura habetur.4 Reg.4. vbi dicitur oleum quod erat in lechito, repleuiſſe omnia vaſa applicata, quantumcunque magna: & quando non fuit vas, ſtetit oleum. Applicatio eſt facilis. Poteſt etiam dici, pro vobis manducantibus, & pro multis pro quibus offertur in remiſſionẽ peccatorum. Quia Euchariſtia non ſolùm eſt ſacramentũ, ſed etiam ſacrificiũ, vnde. Apoc.1. Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo: Qui pluribus vicibus legitur effuſus. Primò in circunciſione: Secundò in horto apud montem Oliuarum: Tertiò in flagellatione: Quartò in coronatione: Quintò in manuum & pedum perforatione: Sextò in lateris apertione, cùm vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua.

Teſtamentum nouũ cur dicatur æternum.

Cur in cõſecratione vini ponitur myſterium.

Paſſio Chriſti fuit ſufficiens ſed non efficax pro oĩbus.

Sãguis Chriſti quoties fuit effuſus.

Ver. 4. DE CONTENTIS SVB SPECIEBVS SACRAMENTI.

A ADuertendum quòd quando Chriſtus hoc Sacramentum inſtituit, & conſecrauit, erat viuus, mortalis tamen. Et ideo licet ex vi verborum ſub ſpecie panis non eſſet niſi ſolum corpus Chriſti, tamen per realem concomitantiam ſub illis ſpeciebus facta conſecratione erat ſanguis, qui nõdum erat ſeparatus, & anima eius, quæ etiam nõ erat ſeparata, & ſecunda perſona in diuinis, quæ ſuppoſitabat: & cũ pater & Spiritus ſanctus ſint in filio, & filius inſeparabiliter in patre & Spiritu ſancto: ſequitur quòd ſub ſpeciebus panis erat tota Trinitas, non circunſcriptiuè, ſed propter vnionem: neq; vi verborũ ſicut corpus, ſed per concomitantiam. Et ſimiliter ſub ſpeciebus vini conſecrati, ſub quibus ex vi verborum erat ſanguis ſeparabilis à corpore, reliqua verò per vnionem & concomitãtiam. Si autem D. Petrus, aut alius Apoſtolus infra triduum mortis Chriſti conſecraſſet: tunc ſub ſpecie panis non fuiſſet ſanguis, neque anima, cùm ſanguis eſſet effuſus & ſeparatus à corpore, quod poſitum fuit in ſepulchro, & anima deſcendiſſet ad inferos. Sed ex vi verborum fuiſſet ibi corpus, & per realem concomitantiam ſecunda perſona, quę ſuppoſitabat, & ex conſequenti tota Trinitas. Quia (vt Damaſcenus dicit:) Quod ſemel aſſumpſit, nunquam dimiſit. Corpus enim Chriſti non habebat proprium eſſe exiſtentiæ,

Quid ex vi verborũ & quid per cõcomitantiã continetur in ſacramento.

ſtentiæ, ſed mediante forma corporeitatis, quæ in reſurrectione deſiit eſſe, ſuppoſitabatur à verbo, ſicut anima in lymbo. Vnde in illo triduo filius Dei deſiit eſſe homo, propter ſeparationem animæ à corpore, quæ ſoluit vnitatem naturæ humanæ: homo enim mortuus, non eſt homo. Tamen filius Dei in illo triduo non deſiit eſſe Chriſtus: quia erat vnitus partibus naturæ humanæ, breui tempore vniendis, & ſic propter illam habitudinẽ vnionis. Vnde Ioan.12. Nos audiuimus ex lege quod Chriſtus manet in æternum: quorum dictum Chriſtus approbauit, dicens: Adhuc modicum lumen in vobis eſt. Poſt reſurrectionẽ verò cùm anima fuerit reunita corpori, & ſanguis inſeparabiliter reaſſumptus: ſequitur quòd nunc ſub ſpeciebus panis ex vi verborũ eſt corpus Chriſti, & per realem concomitantiam ſanguis, anima, & tota Trinitas, ſicut ante mortem: & proportionabiliter dicẽdum eſt de ſanguine ſub ſpeciebus vini. nec ex præmiſſis ſequitur quod verba conſecrationis maiorem virtutem habeant quàm in triduo: quia nunc alia non ſunt ex vi verborum. ¶ Ex quo ſequitur quòd qui

Qui recipit euchariſtiã ſub vna ſpecie, tantum recipit ſicut ſub ambabus.

recipit hoc ſacramentum ſub ſpecie panis ſolum, tantum accipit, quantum ſi ſub vtraque ſpecie ſumeret: & ſic tantum laicus, quantum ſacerdos. Et ideo recipiendo ſub ſpecie panis, manducat carnem, & bibit ſanguinem Chriſti. Et per conſequens nulla fit iniuria laicis, communicando eos ſub altera tantũ ſpecie: ſicut nec dando paruam hoſtiam, in qua tot & tanta continentur, quãta in magna, quam ſacerdos ſumit: qui ideo magnam & ſub ſpecie vini recipit, vt completè myſterium ſacrificii Chriſti repræſentet: vt habetur in c. comperimus, de cõſecratio, diſtinct. 2. vbi Gelaſius papa ſacerdotes diuidentes huiuſmodi myſterium, ſacrilegos & ſuperſtitioſos appellat. ¶ Et quanuis in primitiua Ec-

De communione primitiuæ Eccleſiæ.
3.p.q.80. art.12.

cleſia cùm ille ſanguis Chriſti ferueret in cordibus fidelium, & corda credentium inflammaret, laici ſub vtraque ſpecie cõmunicarent cum ſumma deuotione, reuerentia, diligentia, & cautela, quem morem adhuc ſeruant Græci; ſucceſſu tamen temporis deferbuit deuotio fidelium ita, vt qui olim quotidie communicabant, vix perſuaderi poſſint, vt vel ſemel in anno hoc ſacramentum recipiant: quod pleriq; valde leuiter & cum minori deuotione, reuerentia, & cautela faciunt. Eam ob rem non ex ordinatione Eccleſiæ (quæ nullibi reperitur) ſed ex interno conſenſu Chriſti & orthodoxorum præſulum inoleuit vſus, vt ſub altera tãtum ſpecie laicis miniſtretur, imò & ſacerdotibus cõmunicare vo-

De laicorũ cõmunione ſub ſpecie panis duntaxat.

lentibus, niſi ipſi perficiant myſterium: vt cùm ſunt infirmi, vel in die cœnæ Domini, aut aliis diebus, cùm nulla neceſſitas vel incommodum (vt dictum eſt) imminet. ¶ Nec aduerſatur hic ritus Euangelio, vt hæretici aſtruere nituntur: quia in Euangelio non reperitur fideles obligari ad recipiendũ ſub vtraque ſpecie, ſed ſolum ad manducandum carnem, & bibendũ ſanguinem, Ioan.6. Niſi manducaueritis meam carnẽ, & biberitis meum ſanguinem, nõ habebitis vitam in vobis: quod fit (vt dictum eſt) cùm ſacramentum ſumitur ſub ſpecie panis duntaxat. ¶ Nec verba Chriſti in inſtitutione & cœna prolata præcipiunt laicis ſub vtraq; ſpecie ſumere. Notentur igitur verba, & ſignentur myſteria. Primò dicit, Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum. Hęc verba diriguntur omnibus: ſimiliter, Bibite ex eo omnes: quæ verba implentur, communicando ſub altera tãtum ſpecie, vt dictum eſt. Sed verba ſequentia, ſcilicet, Hoc facite, & diuidite, ſolis Apoſtolis, qui per hęc verba & aliqua alia omiſſa ab Euangeliſtis (ratione iam dicta, cùm de forma ſacramenti confirmationis ageretur,) fiebant preſbyteri. Non enim pertinet ad laicos facere, repræſentare, & diuidere, ſeu miniſtrare aliis, ſed ſolis ſacerdotibus. Vnde D. Pau. poſt cõſecrationem vini refert Chriſtum dixiſſe, Hoc facite quotienſcunq; bibetis in meam commemorationem. Non enim præcipit diſcipulis, qui ſacerdotes repræſentabant, vt quotidie vel ſemper biberent calicem: ſed quotienſcunque hoc facerent ex officio, facerent omnia quæ Chriſtus fecit in cœna, & ſic ſub vtraq; ſpecie. Sed cùm infirmi ſunt, nõ habent bibere, cùm non exerceant officium. Si dicatur quod Chriſtus ordinauit hoc ſacramentũ ad refectionẽ ſpiritualẽ, quæ ſignificatur per corporalẽ, de cuius integritate eſt cibus & potus. Ideo ſicut præcepit ſuſcipi per modum cibi, ſic etiã per modũ potus copulatiuè. Ergo nõ ſatisfit præcepto eius recipiẽdo ſub altero modo tantũ. Dicendũ quod de integritate refectionis corporalis eſt cibus & potus: eo quod vnũ in alio non continetur. Videmus etiam quod bibẽtes aquã tempore ceraſarum & racemorum non curãt de potu: eo quod in illis fructibus continetur ſufficiens humiditas. Et ſic eorum comeſtio eſt potatio. Sic hic ſub ſpecie panis continetur ſanguis, &c. Ideo qui manducat bibit. Vnde Chriſtus poſtquam præceptum dedit ſubiungit. Qui manducat me, & ipſe viuet propter me. Et non facit mentionem de potatione: per id innuens quod qui manducat eum nunc, bibit ſanguinem: & econuerſo: qui bibit ſanguinem in calice, manducat carnem. ſecus fuiſſet in triduo. Fundatur etiam hic ritus communionis laicæ in communione à Chriſto data duobus diſcipulis in Emaus, quibus Chriſtus panem benedictum & conſecratum porrexit: vbi D. Auguſtinus dicit quòd diſcipuli in ſacramento panis cognouerunt Dominum: de calice nulla fit mentio, imò dicitur quòd ſtatim euanuit ab oculis eorum. Non dederat prius calicem, cùm in ordinata refectione cibus debeat præcedere: & ſi prius dediſſet, in benedictione cognouiſſent, & euanuiſſet: & de hoc Euangeliſta mentionem feciſſet. Fundatur etiam hic ritus in communione & vſu Apoſtolorum, Act.2. vbi dicitur quòd fideles erant perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & in communicatione fractionis panis, & orationibus: & nulla fit mentio de calice. Ex quo ſequitur quòd interdum communicabant ſub ſpecie panis duntaxat. Multis etiam rationibus inducti orthodoxi præſules hunc ritum introduxerunt: Primò propter periculum irreuerẽtiæ & effuſionis: Quia ſi fieret communio ſub vtraque ſpecie, oporteret habere magna vaſa vini. & attenta multitudine & indeuotione, eſſet periculum effuſionis, & vix poſſet obſeruari quin effunderetur. Secunda quia hoc eſt ſacramentum communionis, in quo omnes debent conuenire. vnde Apoſtolus: Omnes vnũ corpus ſumus, qui de vno pane & de vno calice participamus: vbi calix accipitur pro paſſione Chriſti, quæ participatur communicando ſub ſpecie panis. Aliqui enim tantum abhorrent à vino, vt non poſſint etiam eius odorem ſufferre: ideo illis non conueniret. & ſic non eſſet omnium communio. Tertia, quia vinum faciliter vbiq; inueniri non poteſt, & aliquãdo bella impediũt pro tanta multitudine deferri. Quarta, ad reprobandum errorem Neſtorii, qui dicebat quòd ſub ſpecie panis non erat ſanguis, ſed corpus exangue & cadauer, & ſub ſpecie vini ſolus ſanguis; quod cedebat in

bat in errorem & ſcandalum ſimplicium: quia inde ſequebatur Chriſtũ non reſurrexiſſe. Ideo in concilio Baſilien. Seſſ.30. & Conſtantien. Seſſ.13. corroboratur ritus & conſuetudo ſumẽdi Euchariſtiam à laicis ſub ſpecie panis duntaxat, vbi iam recepta erat: & condemnati fuerunt velut hæretici, qui huiuſmodi ritum & conſuetudinem impugnare pergerent, & tanquam illicitum reprobarent, cæteros ſuæ libertati relinquentes.

Ver. 5. DE CONVERSIONE PANIS ET VINI IN *corpus & ſanguinem.*

A CORpus & ſanguinẽ Chriſti eſſe in hoc ſacramento ſub ſpeciebus panis & vini neq; ſenſu percipi, neq; naturali ratione deprehendi poteſt, ſed ſola fide, quæ innititur authoritati diuinæ. Quomodo autem hoc fiat, videndum eſt. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt ꝙ aliquis poteſt incipere eſſe in aliquo loco multipliciter: Primò per loci mutationem: & tunc deſinit eſſe in primo loco. Secundò per generationem: quæ fit ab agente naturali, cum forma educitur de potentia materiæ, quam præſupponit tanquam ſubiectum generationis. Tertiò per alterationem, quæ eſt acquiſitio formæ accidentalis, ſuppoſita ſubſtantia. Quartò per creationem, quæ naturali virtute fieri non poteſt, quando, ſcilicet aliquid nouiter creatur in loco. Quintò per operationem: & ſic angeli incipiunt eſſe in loco, quando incipiunt in illo operari, vt dictum eſt cùm de loco Angelorum ageretur. Sextò per tranſſubſtantiationem, quæ fit quando vna tota ſubſtantia compoſita ex materia & forma, conuertitur in aliam, manentibus accidentibus primæ ſubſtantiæ, ſub quibus (prima ſubſtantia remota) ſuccedit alia loco illius, ſub eiſdem accidentibus. Talis mutatio ſiue conuerſio vnius ſubſtantiæ in aliam, dicitur ſpeciali nomine tranſſubſtãtiatio.

3.p.q.75. art.1.

Incipere eſſe in loco pluribus modis cõtingit.

¶ His ſuppoſitis reſolutio eſt quòd corpus Chriſti localiter & circunſcriptiuè, hoc eſt ſecundum proprias dimenſiones loco reſpondentes, eſt in cœlo Empyreo, vbi ſedet (hoc eſt requieſcit) à dextris Dei, hoc eſt in potioribus bonis & nobiliori loco. Sed in hoc ſacramento non eſt in loco circunſcriptiuè: quia omne locatum eſt in loco ſecundum modum quantitatis dimenſiuæ, inquantum, ſcilicet cõmenſuratur ſiue æquatur loco per ſuam quantitatẽ dimenſiuã. Sed corpus Chriſti non commenſuratur ſacramento ſecundum modũ ſuæ quantitatis dimenſiuæ, cum ſit maior quantitate ſacramenti: ſed eſt in loco per modum ſubſtantiæ, ſiue eo modo quo ſubſtantia commenſuratur dimenſionibus: ſuccedit enim ſubſtãtiæ panis, quæ deſiit ibi eſſe. vnde ſicut ſubſtantia panis ſecundũ ſe non erat ſub ſuis dimenſionibus localiter, ſed per modũ ſubſtãtiæ: ita nec ſubſtantia corporis Chriſti. Non tamen ſubſtantia corporis Chriſti eſt ſubiectum illatum dimenſionum, ſicut erat ſubſtantia panis. Et ideo ſubſtantia panis ratione ſuarum dimenſionum, ſiue ſecundum ſuas dimẽſiones, erat ibi localiter ex conſequenti, quia comparabatur ad locum, mediantibus propriis dimenſionibus. Subſtantia verò corporis Chriſti comparatur ad locum, mediantibus dimenſionibus alienis. & ideo corpus Chriſti nullo modo eſt in ſacramento localiter. Et ſic per conſecrationem non mutat locum: nec per hoc ꝙ eſt in ſacramento, deſinit eſſe in cœlo, in loco vbi prius erat localiter. Quod patet primò, quia omne corpus localiter motum pertranſit media: quod hic dici non poteſt, cùm tranſſubſtantiatio ſit inſtantanea, & nõ ſucceſſiua. Secundò patet, quia impoſſibile eſt vnum motum eiuſdem corporis localiter terminari ad plura & diuerſa loca, cũ tamẽ in pluribus locis ſimul corpus Chriſti incipiat eſſe in ſacramento. Incipit igitur Chriſtus eſſe ſub ſacramento ſecundũ ſpecialem modũ, qui eſt proprius huic ſacramento. Et ſic corpus Chriſti eſt in diuerſis altaribus, non ſicut in diuerſis locis, ſed ſicut eſt in ſacramento. ſecundũ illum modũ eſſendi, quem vocant theologi ſacramentalem. Nõ ꝙ intelligant corpus Chriſti eſſe ibi, ſicut in ſigno: licet ſacramentum ſit in genere ſigni: Sed dicunt corpus Chriſti eſſe ibi realiter ſub ſigno ſecundum modum ſubſtãtiæ, ſcilicet totũ in toto, & totũ in qualibet parte. Quia per hoc quòd dicitur ipſum eſſe ſub ſacramento, ſignificatur quędam habitudo eius ad ſacramẽtum, cùm ſuccedat ſubſtantiæ panis ſub eiſdem accidẽtibus, quas non recipit ſubiectiuè, ſicut ſubſtantia panis recipiebat per hanc habitudinem ſucceſſionis, quam habemus ex inſtitutione Chriſti dicentis, Accipite & manducate: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, dicimus eſſe in loco ſacramentaliter. Secundum igitur hoc eſſe Chriſtus facta conſecratione huic ſacramento adueniens, nõ mouetur per ſe ſecundum locum, licet bene per accidens ad mutationem ſpecierum ſacramentalium: & ſic contraria non verificantur de eodem ſecundum idem, ſcilicet motus & quies. Cũ enim aliquid eſt vnum ſubiecto, & multiplex ſecundũ eſſe, nihil prohibet ſecundũ aliquid moueri, & ſecũdum aliquid immobile permanere. Sicut corpori aliud eſt eſſe magnum, aliud album: vnde poteſt moueri ſecundum albedinem, & eſſe immobile ſecundũ magnitudinẽ. Sic Chriſtus manet immobilis & quietus in cœlo ſecundum eſſe per ſe & circunſcriptiuum: & eſt mobilis per accidens ad motũ ſacramenti, propter prædictam habitudinem.

3.p.q.76. art.5.

Quomodo Chriſtus incipit eſſe ſub ſacramento

Eſſe ſacramẽtaliter in loco quid.

¶ Notandum tamen quòd cùm Chriſtus habeat eſſe indeficiens, non deſinit eſſe per hoc quòd ſacramentum deſinit eſſe ſacramentum. ſed deſinit eſſẽ in ſacramento propter deſitionem ſpecierum: quia abſque Chriſti mutatione tollitur habitudo eius ad illas ſpecies: per quem modum Deus qui eſt indeficiẽs, deſinit eſſe in creatura, ipſa creatura deficiente & deſinẽte. Sic igitur Chriſtus ſub hoc ſacramẽto eſt, quandiu ſpecies ſunt, & illis deſinentibus deſinit eſſe. vnde Cyril contra quoſdam, qui propter illud quod dicitur de Agno Paſchali, figura huius ſacramenti, de quo nõ debebat remanere quicquã vſq; ad mane, & pariter de mãna: voluerũt dicere ꝙ corpus Chriſti non remaneret in ſacramento, ſi in craſtinum reſeruaretur, ait: Inſaniunt quidam, dicẽtes myſticam benedictionem ceſſare à ſanctificatione, ſi reliquiæ eius manſerint in diem ſequentem: Non enim mutatur ſacramẽtum corporis Chriſti, cum virtus benedictionis, & viuificatiua gratia iugis in eo ſit, & omnes aliæ conſecrationes immobiliter maneant permanentibus rebus conſecratis: propter quod nõ iterantur. Veritas autem licet figuræ reſpondeat, figura tamen non adæquatur ei.

Quãdo deſinat eſſe Chriſtus in ſacramẽto. Exod.12.

¶ Ex præmiſſis apparet quòd corpus Chriſti non eſt in ſacramento per creationem, cùm prius fuerit, neque per generationem, cùm tota ſubſtantia, ſcilicet materia & forma, imo & ipſum compoſitum ibi incipiat eſſe. In generatione autem materia præſupponitur & non incipit eſſe, ſed eſt per tanſſubſtantiationem ſiue per conuerſionem ſubſtantiæ in corpus Chriſti: Non quòd aliquid de ſubſtantia panis maneat, quia

Subſtantiæ panis & vini licet deſinant eſſe non annihilantur.

tam

Chriſti corpus in ſacramēto oculo corporali videri non poteſt.

tam materia quàm forma panis deſinit eſſe: Non tamen annihilantur, cùm ſuccedat corpus Chriſti, & maneant accidentia panis, quæ ſe habent per modũ continentis: & ideo ſunt ſicut cortinæ circundantes lectum, in quo rex quieſcit, quæ impediunt viſum contenti: hæc enim conuerſio ſubſtantialis importat quendam ordinem ſubſtantiarum, quarum vna conuertitur in aliam, ſiue ſuccedit alteri. ¶ Ex præmiſſis ſequitur ꝙ oculus corporalis etiam glorificatus non poteſt videre corpus Chriſti ſub ſacramento, eò quòd omne corpus ideo eſt viſibile, quia accidentia ſua immutant medium: Accidentia autem Corporis Chriſti in hoc ſacramento non poſſunt immutare medium, cùm nõ habeant immediatam habitudinẽ ad accidẽtia, quæ ipſum circumſtãt: igitur. Præterea corpus Chriſti in ſacramento eſt per modũ ſubſtantiæ. Subſtãtia autẽ inquantũ huiuſmodi, nõ eſt viſibilis oculo corporali, neq; ſubiacet alicui ſenſui exteriori: imò nec imaginationi, ſed ſolùm intellectui, cuius obiectum eſt, vt habetur in 3. de anima: Ideo à ſolo intellectu, qui eſt oculus ſpiritualis, percipi poteſt, & à diuerſis intellectibus percipitur diuerſimodè: Quia modus eſſendi, quo Chriſtus eſt ſub hoc ſacramẽto, eſt penitus ſupernaturalis: ideo à ſolo intellectu diuino ſecundum ſe videri & intelligi poteſt. Ab intellectu autẽ angeli vel hominis beati etiam poteſt videri vel intelligi participatiuè, ſecundũ participatã charitatem diuini intellectus per viſionẽ diuinæ eſſentiæ: ab intellectu autẽ hominis viatoris nõ poteſt videri aut cognoſci niſi per fidem, ſicut & cætera ſpiritualia. Sed nec etiã intellectus angelicus ex ſua natura ſufficit ad hoc intuendũ, cùm talis intellectus non habeat ordinẽ naturalẽ, nec ſpeciem aliquã connaturalem ad illum modum eſſendi, & ad illã ſucceſſionẽ ſubſtantiæ, niſi reueletur à Deo, qui angelis beatis reuelat per viſionẽ verbi, nec eſt neceſſe reuelare in propria natura & per ſpecies euidentes, licet hoc poſſet: Dæmonibus tamen non reuelat. Vnde ſequitur ꝙ dæmones non poſſunt videre Chriſtũ ſub hoc ſacramento, ſed credunt ipſum ibi eſſe, non voluntariè, ſed coactu euidentia ſignorũ, prout dicitur Iacob. 2. Dæmones credunt & contremiſcunt: Quamuis autẽ non videatur ibi corpus: non tamẽ ſunt reprehendendi fideles, qui dicunt ſe Deum & Chriſtum vidiſſe: quia vidẽdo ſignum datum ſiue ſacramentum oculis corporalibus viſione fidei, vident ibi Chriſtum, cùm credant eum ibi eſſe.

Angeli & beati quõ videãt corpus Chriſti in ſacramẽto.

Dæmones non vident Chriſtũ in ſacramẽto, ſed coacti credunt.

Ver. 8. DE VELAMINE SACRAMENTI.

Opuſcu. 58. c. 7. & 8. QVæri ſolet cur Chriſtus noluit viſibiliter apparere in hoc ſacramẽto, ſed ſub velamine ſpecierum: quia ſi videretur, peccatores haberent maiorem contritionem, & deuotius ſuſciperent. B

Reſpondetur quod hoc noluit, quadruplici ratione, Prima propter indignitatẽ, quo ad malos & peccatores, qui non ſunt digni videre, & tamen præſumerent, & punirentur: prout viri Bethſamitæ fuerunt acriter puniti, & multi mortui, eò quòd præſumpſerant videre menſam diſcoopertam, hoc ſacramentum figurantẽ, quam Deus Num. 4. præceperat cooperiri pallio hyacintino: ſic, &c ex qua punitione boni haberent occaſionem triſtitiæ. Secundò propter imbecillitatem viſus, quantũ ad cunctos: Nam excellens ſenſibile corrũpit ſenſum. Oculus noctuæ non poteſt videre ſolem: Sed corpus Chriſti eſt clarius ſole, & nos habemus oculos lipposos, ideo caderemus in terram, prout Apoſtoli in trãſfiguratione. & figuraliter in Exod. habetur, quòd videntes filii Iſraël cornutam faciem Moyſi ex conſortio domini, timuerunt propè accedere: vnde poſuerunt velamen ſuper faciem ſuam. Hoc argumentum proſequitur Apoſtolus. Tertiò propter horrorem, quantum ad ſumentes. Non enim eſſet aliquis adeò animoſus, qui auderet eum recipere. vnde cùm Chriſtus dixiſſet, Niſi manducaueritis meã carnem, & biberitis meum ſanguinem, &c. dixerunt aliqui: Durus eſt hic ſermo, & quis poterit audire? Legimus etiam quòd Hugoni de S. Victore apparuit Chriſtus in ſpecie pueri quem cum diu cõtemplatus fuiſſet, dixit illi Chriſtus: Manduca & recipe me. At ille ſanctus orauit vt ſub velamine ſpecierum poneretur, quia non habebat animũ ſub tali figura recipiendi illum. Eſſet etiam in horrorẽ paganorum, ſi carnes & cruorem occiſi hominis biberemus. Quartò propter meriti fidei conſeruationem: quia ſi oſtenderet ſe in ſpecie ſua, non haberemus meritum fidei, adorando ipſum. Fides enim non habet meritũ, vbi humana ratio præbet experimentũ. Legimus de D Ludou audiẽte miſſam in ſacello retro maius altare chori ſanctæ capellæ Palatii Pariſienſis, qualiter nobiles in choro audiẽtes miſſam videntes elegãtiſſimum & pulcherrimum filium inter manus ſacerdotis hoſtiam conſecratã eleuantis: nunciauerunt regi, ſtimulantes vt veniret ad videndũ: Reſpondit, Qui non credit, vadat: Ego credo, nolo perdere meritum fidei. Et ideo nunc quia non videmus & credimus, dando gloriam verbo Dei, magis meremur, iuxta illud Ioannis. 20. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Hinc eſt, quòd ſi ex duobus audientibus miſſam vnus videat Chriſtũ, alius non, & ambo in æquali deuotione & charitate adorent, ille qui non videt, magis meretur & magis gratus eſt. Similitudo eſt de rege ambulãtẽ in habitu diſſimulato, &c. ¶ Notandum tamen quod ſi aliquando appareat, prout legitur apparuiſſe, quòd talis apparitio dupliciter contingere poteſt: Vno modo ex parte videntium: quia quando in ſacramento miraculoſè apparet caro, aut ſanguis, aut etiam aliquis puer, oculi videntium immutantur tali immutatione, ac ſi expreſſè viderent exterius carnem, &c. nulla tamen mutatione facta ex parte ſacramenti. Et hoc quidem videtur contingere, quãdo ab vno ſub ſpecie carnis vel pueri videtur, ab aliis tamen videtur ſub ſpecie panis. Nec tamen hoc pertinet ad aliquã deceptionem, ſicut accidit in Magorũ præſtigiis: cùm talis ſpecies formetur in oculo, ad aliquam veritatem figurandam: ad hoc ſcilicet quòd manifeſtetur corpus Chriſti verè eſſe ſub hoc ſacramento: ſicut etiam Chriſtus apparuit diſcipulis euntibus in Emaus ſub ſpecie peregrini, & finxit ſe longiùs ire. dicit enim (vt D. Aug ait) Cum fictio noſtra refertur ad aliquam ſignificationem, non eſt mendaciũ, ſed aliqua figura veritatis. Et quia per hunc modum nulla mutatio fit ex parte ſacramenti, manifeſtum eſt quòd non deſinit eſſe Chriſtus ſub ſacramento, tali apparitione facta. Cùm tamen cõtingit apparitio nõ per ſolam immutationem videntium, ſed per mutationem ſpecierum ſacramenti: quod videtur eſſe, quando omnibus ſub tali ſpecie apparet, & non ad horam, ſed ad longum tempus, ita permanet: & in tali caſu dicẽdum eſt quòd manentibus dimenſionibus, quæ prius fuerunt miraculoſæ, fit quædam immutatio circa alia accidentia, puta figuram, colorem, & alia huiuſmodi, vt videatur caro, aut ſanguis, aut puer. & hæc immutatio etiam non eſt deceptio; quia fit in figuram cuiuſdam veritatis, vt dictum eſt. Et ſic patet quòd

1. Reg. 6.

2. de Ani.

Mar. 9.

1. Cor. 3. & Heb. 3.

Ioan. 6.

3. p. q. 76 art. 8.

Apparitio Chriſti in Sacramento dupliciter contingit.

In lib. de q. Euang.

quòd manentibus demẽſionibus, quę ſunt fundamẽta aliorũ ſenſuum, remanet corpus Chriſti in hoc ſacramento. Appetere autem tales apparitiones prouenit ex infidelitate vel curioſitate: ideo abſque peccato appeti non poſſunt,

Appetere apparitiones eſt malum.

Ver. 7. DE VERITATE HVIVS SACRAMENTI.

A FIrmiter credẽdum eſt, & ſimpliciter cõfitendum verum corpus Chriſti, & ſanguinem, animam, & diuinitatem realiter eſſe ſub ſacramento, cũ eiſdem dimenſionibus, quas habet in cœlo: licet ſecũdum eas nõ commenſuretur ſacramẽto, ſiue ſpeciebus illis. Nec ſunt audiendę rationes hæreticorum, nec aliorũ infidelium irriſiones, nec illuſiones, aut ſuggeſtiones, quas dæmones immittũt fantaſiis hominũ, vt eos à fide deuiare, aut in ea faciant dubitare. Ideo tot & tanta immittunt argumenta, quę vix magni doctores ſoluere poſſent. Ad excutiendũ ergò ab intellectibus hominũ omnia diaboli & hæreticorum ac infidelium tela, notanda & retinenda ac perpetuò memoriæ cõmendanda ſunt quatuor fundamenta, quæ habemus ex ſacris literis & ſanctis doctoribus ab Eccleſia approbatis deſumpta.

Primum fundamentum ex D. Pau. qui 2. Cor. 10. dicit, In captiuitatem redigentes omnẽ intellectum in obſequium Chriſti, hoc eſt ad credendũ omnibus quæ dixit Chriſtus, & obediendum ei. ¶ Secundum fundamentum habetur Luc. 1. Non eſt impoſſibile apud Deum omne verbũ. Deus poteſt facere omne quod intellectus poteſt concipere. ¶ Tertium fundamẽtum eſt ex D. Hilario, vbi dicit ꝙ cùm Deus ſit infinitæ potentiæ & actiuitatis, & intellectus noſter ſit finitus & limitatus: ſequitur ꝙ Deus multò plura poteſt facere, quã intellectus noſter intelligere. Ideo Iob. 36. Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram. & Roma. 11. O altitudo diuitiarum, &c. ¶ Quartum fundamentum eſt quòd cùm Chriſtus ſit Deus & veritas per eſſentiã, iuxta illud: Ego ſum via, veritas, & vita: mentiri non poteſt. & ad Titum. 1. Qui non mentitur Deus. & Heb. 6. Impoſſibile eſt Deum mẽtiri: Sequitur quòd quicquid ipſe dixit, hoc verum eſt. Sed Chriſtus accepto pane dixit, Hoc eſt corpus meum: non dixit in ſigno, ſed realiter: quia ſubiunxit, Quod pro vobis tradetur. & de ſanguine, Qui pro vobis effundetur. Atqui corpus Chriſti verum realiter fuit traditũ pro nobis, & verus ſanguis eius fuit realiter effuſus, & non in ſigno: igitur ibi eſt realiter verũ corpus, & verus ſanguis Chriſti. Vnde Chriſtus prędixerat, Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus: & ibidem ſubiunxit, Et qui manducat me, & ipſe viuet propter me: non dixit, propter ſignum meum. & 1. Corinth. 10. Calix cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Chriſti eſt? ¶ Ratione etiam poteſt perſuaderi: Quia in aliis ſacramentis ſacerdos loquitur in propria perſona, Ego te baptizo, Signo, Abſoluo, &c. Sed in hoc ſacramento non loquitur in propria perſona, quia ſtultè loqueretur, nec poſſet eius locutio quocunque modo verificari: ſed loquitur in perſona Chriſti, quia refert, Qui pridie quàm pateretur, &c. dicens, &c. Ideo in aliis ſacramentis non eſt Chriſtus in perſona propria, ſed aſſiſtit ex virtute data. Sed cum in hoc ſacramento miniſter loquatur in perſona Chriſti, ſequitur quòd Chriſtus non ſolùm aſſiſtit in virtute, ſed etiam in propria perſona. In ſignum cuius primum miraculum quod facere voluit, fuit cõuerſio aquæ in vinum: & vltimum, conuerſio panis in corpus, & vini in ſanguinem: vt correſponderent vltima primis. ¶ Inſuper Apoſt. dicit, Omnia in figuram contingebant illis, & cuilibet ſacramento reſpondet figura, & econuerſo figuris ſacramenta. Quid igitur in noua lege reſpõdet mannæ, quod erat cibus corporalis, omne delectamentum in ſe habens, & omnis ſaporis ſuauitatem, & figurabat cibum ſpiritualem? Nihil profectò repræſentare in noua lege poterat, niſi Chriſtum, qui Ioan. 6. dicebat, Caro mea verè eſt cibus, &c. Sicut agno occiſo in lege antiqua non reſpondebat in noua niſi Chriſtus occidẽdus: ergo nec cibo corporali, niſi Chriſtus qui eſt cibus ſpiritualis. Sed Chriſtus realiter occiſus eſt: ergò eſt realis cibus. ¶ Prçterea vel Chriſtus potuit tranſſubſtantiare ſiue conuertere ſubſtantiam panis in verũ corpus ſuum, vel non. Si ſecundum, ſequeretur quòd non fuiſſet omnipotens, cùm talis tranſſubſtantiatio non implicet contradictionem, nec in tranſſubſtantiatione requiratur maior virtus, quàm in creatione. Si primũ, quæritur quibus verbis potuiſſet clariùs exprimere illam tranſſubſtantiationẽ, quàm his quæ refert Euangeliſta dicens: Accepit Ieſus panem, benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, dicens: Accipite & manducate: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. igitur patet Chriſtum tranſſubſtantiationẽ ſui corporis & ſanguinis feciſſe. Si ergo credimus ſcripturæ dicenti, In principio creauit Deus cœlum & terram: quare non credemus Chriſto dicenti, Accipite & manducate: hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur? Si credimus quòd Deus ſubitò ex limo terræ Adam formauerit, & ex eius coſta Euam, Gen. 1. & 2. quare, &c. Si credimus vxorem Loth conuerſam in ſtatuam ſalis, quę eſt proprior figura huius tranſſubſtantiationis: quia ſicut in illa non manſerunt niſi dimenſiones, & ſubſtantia ſalis ſucceſſit ſubſtantiæ eius: idcirco eius memoria fuit nobis à Chriſto cõmendata. Luc. 17. Mementote vxoris Loth: quare, &c. Si credimus quòd Moyſes virtute Dei conuerterit virgam in colubrum, & aquas in ſanguinem: quare, &c. cùm non maior virtus requiratur: & Eccleſia illud atteſtetur, maximè in concilio Epheſino, contra Neſtorium, cui authoritate pontificis prçfuit Cyrillus: & in concilio Lateranen vt habetur in c. firmiter. extra de ſumma Trinit. & fide catho. vbi dicitur, Vna eſt vniuerſalis Eccleſia, extra quam nullus omnino ſaluatur: in qua idem ipſe ſacerdos & ſacrificium, Ieſus Chriſtus, cuius corpus & ſanguis in ſacramẽto altaris ſub ſpeciebus panis & vini realiter continentur, tranſſubſtantiatis pane in corpus, & vino in ſanguinem, poteſtate diuina.

Lib. de Tri.

Chriſtus verè & realiter, eſt in ſacramẽto, & non in ſigno tantum.

Ioan. 6.

1. Cor. 10.

Gen. 1.

Gen. 19.

Exod. 7.

Omneſque ſancti doctores ab Eccleſia approbati, hoc aſſeuerãter docuerunt, ſingulariter D. Clemens, Petri ſucceſſor, in Epiſtola ad Iacobum fratrem Domini. & D. Dionyſ. 3. c. Eccleſ. Hierar. & D. Ignatius in epiſtola ad Roma. & D. Ambro. in li. 4. de Sacramentis, c. 5. Antequàm conſecratur, panis eſt: vbi autem verba Chriſti acceſſerunt, corpus Chriſti eſt. Et ante verba Chriſti, calix eſt: vbi autẽ verba Chriſti operata fuerint, efficitur ſanguis Chriſti. & in eodem li. ca. 4. dicit, Tu fortè dicis, Meus panis eſt vſitatus: ſed panis iſte ante verba Sacramentorum, panis eſt: at vbi acceſſerit conſecratio, de pane fit Chriſti Caro. Hæc igitur aſtruamus: Quomodo poteſt qui panis eſt, conſecratione corpus Chriſti eſſe? Reſpondet poſt pauca, Sermo Chriſti hoc conficit ſacramentum. Quis eſt ſermo Chriſti? Is

quo

quo facta ſunt omnia: Iuſſit Deus, & factum eſt cœlum: iuſſit Deus, & facta eſt terra: iuſſit Deus, & facta ſunt Maria. Vides ergo quàm operatorius ſit ſermo Chriſti? Si ergo tanta vis eſt in ſermone Domini, vt incœperint eſſe quæ non erant: quantò magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud
Ser.21.ſuper. Lucã et in li.de Offi. commutentur? Idem D.Aug.dicit, & habetur in c. Ante benedictionem, de conſecra.diſt.2. ¶Ex his patet quòd Luthetus peſſimè ac falſè aſſeuerauit, ante trecentos annos Eccleſiæ tranſſubſtãtiationem ignotam fuiſſe. Nam hi qui citati ſunt, antiquiſſimi fuerunt. Nec ante annũ Domini milleſimum circa hoc aduerſarios habuit Eccleſia. Omitto miracula penè innumera in huius rei apptobationem facta: inter quæ vnum fuit Pariſiis tempore Philippi Le conquerant in Eccleſia, quæ nunc dicitur des Billhetes. Nec obſtat quod hæretici in oppoſitum adducunt, dicentes quòd ſcriptura hoc ſacramentum panem appellat, dicens.1. Corinth.10. Panis quem frangimus, & in eodem, Vnum corpus multi ſumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Ad hęc enim in promptu multiplex eſt ſolutio. Prima, quia cum Chriſtus ibi realiter exiſtens, ſit panis viuus qui de cœlo deſcendit, vt ip-
Ioan.6. ſemet dixit: ideo hoc ſactamentum rectè panis (ſcilicet viuus) poteſt appellari. Non enim nominat Apoſtolus hoc ſacramentum, panem corporalem: & Chriſtus in oratione Dominica docet nos petere panem ſuperſubſtantialẽ. Secunda ſolutio, quia ſub ſpeciebus ſacramentalibus fuit panis: videmus enim quòd illud quod in aliud mutatum eſt, ſuæ originis aliquando nomen retinet: Nam ſi tibi aliquis vinum dederit, quod iam in acetum verſum eſt, dicis: Ecce vinum quod dediſti mihi. Sic virga Aaron in colubrum mutata, nomen virgæ retinet: dicitur enim Exo.7. quòd virga Aaron deuorauit virgas magorum. & Ecclc.10. homo dicitur puluis & cinis, licet nunc ſit caro. Quid ſuperbis terra
Sapien.18. & cinis? Tertia ſolutio, quia oculis corporalibus videtur eſſe panis, licet non ſit. Quarta ſolutio, quia omne quod manducari poteſt, panis dicitur. vnde manna dicitur panis. Et quia hæc accidentia manducantur & reficiunt, ideo panis rectè dici poſſunt: nõ quòd ſit ibi panis corporalis, ſed panis viuus, qui manducatus & receptus mentem reficit. Quapropter concilium Vercellenſe, quod fuit poſt annum Domini milleſimum, damnauit Berengarium huius hæreſis primum authorem, & eum abiura-
c.10.§.5. ver.7. re fecit, cuius abiuratio, & rectæ fidei confeſſio habetur in c. Ego Berengarius, de conſecra.diſt.2. quã ſcripſimus ſuprà. Et deinde concilium Conſtantienſe damnauit Ioannem Vviclef, & Ioannem Hus eius diſcipulum, dicentes in Euchariſtia nõ eſſe identicè corpus & ſanguinem Chriſti, aut realiter in propria præſentia corporali, ſed in figura tantum. ¶Nec obſtat etiam quod ex D. Ioanne.6.c. cum cõmentario ſiue expoſitione D. Auguſtini inducere nituntur: dicitur enim Ioan.6. quòd cùm Dominus dixiſſet, Niſi manducaueritis meam carnem, &c. quidã diſcipuli audientes, dixerunt, Durus eſt hic ſermo, & quis poterit audire: Quibus Chriſtus dixit, Spiritus eſt qui viuificat: caro autem non prodeſt quicquam: quaſi diceret, ſecundum D.Auguſt. Spiritualiter intelligite quæ locutus ſum. Non hoc corpus quod videtis, manducaturi eſtis: ſed neque bibituri ſanguinem quem fuſuri ſunt qui me crucifigent. Sacramentum autem quod vobis commendaui, ſpiritualiter intellectum viuificabit vos: caro autem non prodeſt quicquam. Vtquid paras dentem aut ventrem? Crede, & manducaſti. Et idem Auguſt. in epiſtola ad Adamantinum dicit, Non dubitauit Dominus dicere, Hoc eſt corpus meum,
3.p.q.75. art.1.ad.1. cùm ſignum daret. Ad hæc reſpondet D. Tho. quòd cùm D. Auguſtinus dixit, Non corpus quod videtis manducaturi eſtis. non intendit excludere veritatem corporis Chriſti, ſed modũ manducandi: quia non erat manducandũ viſibiliter, in ea ſcilicet ſpecie, qua ab eis videbatur. Per hoc autem quod ſubditur, Sacramentum quod vobis commendaui, ſpiritualiter intellectum viuificat, non intendit dicere quòd Chriſtus ſit in hoc ſacramento ſolum ſecundum myſticam ſignificationem: ſed ſpiritualiter dici, hoc eſt inuiſibiliter & impaſſibiliter per virtutem Spiritus ſancti. vnde ſuper Ioan. exponens illud, Caro non prodeſt quicquàm, dicit: Quomodo illi intellexerunt manducandum, quomodo ſcilicet in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, nõ quomodo ſpiritu vegetatur. Accedat ſpiritus ad carnem, & prodeſt plurimum: Nam ſi caro nihil prodeſſet, verbum caro non fieret, vt habitaret in nobis. Et ad id quod dicit ad Adaman. dicendũ quòd in cœna Chriſtus dedit ſignũ & corpus ſuum: Signum eſt quod ſenſu percipitur, Corpus Chriſti eſt, quod ibi contentum credimus. Alia autẽ quæ poſſunt adduci, ſicut illud, Me autem non ſemper habebitis, debent intelligi viſibiliter: quia inuiſibi-
Conſolatio puſillorum. liter in hoc ſacramento ſe nobiſcum futurum vſq; ad conſummationem ſeculi pollicitus eſt. ¶Si hæc agas ad populum: Ad confortandum ſpiritus puſillorum cõtra illuſiones & ſuggeſtiones dæmonum, quibuſdam quæſtionibus & fantaſiis, quas dæmon immittit, reſpondẽdum eſt: Primò aliquibus ſuggerit, Quomodo eſt poſſibile quòd Chriſtus qui erat tam magnus, ſit in tã paruulo loco? Reſponſum eſt quòd eſt ibi per modum ſubſtantiæ, & non modo quantitatiuo, hoc eſt non vtitur quantitate ſua in hoc ſacramento. Sicut eadem anima eſt in paruulo exiſtente in vtero & extra vterum, & quãdo eſt magnus vir, & in ſenectute: Sic Chriſtus in parua & magna hoſtia. & quòd poſſit dari aliquod quan-
Mat.19. tum quod non vtatur ſua quantitate, apparet ex illo quod dixit Chriſtus: Facilius eſt camelum trãſire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum: ſi non eſſet poſſibile, non diceret facilius: ſed impoſſibile eſt quòd camelus, ſi vtatur quantitate ſua, tranſeat: ergo poteſt eſſe quantus, & non vti quantitate ſua, virtute diuina: Figura habetur.4. Reg.4. de muliere quę ex paruo lechito olei
Exod.16. repleuit magna vaſa. & alia figura de Manna, quod debebat accipi ad menſuram Gomor, aliqui colligebant plus, aliqui minus: Sed nec qui plus collegerat, plus habuit: Nec qui minus parauerat, reperit minus. Sic Chriſtus tãtus eſt in parua, quantus in magna hoſtia, & in qualibet etiam minima particula. vnde Eccleſia cantat, Fracto demum ſacramento, ne vacilles, ſed memento tantũ eſſe ſub fragmento, quantum toto tegitur. Habetur etiam.4. Reg. de Heliſæo quando incubuit ſuper puerum, q; non
4.Reg.4. vtebatur ſua quantitate in ordine ad locum, ſiue ad loci occupationem: quia quantum ad diſtinctionem partium vtitur ſuis dimenſionibus: Sicut enim in cœlo pes non eſt caput, ſic nec in hoc ſacramento. Ex quo ſequitur quod quantitati continuæ duo conueniunt, ſcilicet diſtinguere partes ab inuicem, & hoc eſt illi eſſentiale, & ſeparari non poteſt: aliud eſt occupare locum & commenſurari loco, & hoc eſt ei propium, quod virtute diuina ſeparari poteſt, vt dictum eſt de camelo. Si hæ ſimilitu-

dines

dines non ſufficiant, recurre ad quatuor fundamenta prædicta. ¶ Secundò aliquibus ſuggerit, Quomo-
do eſt poſſibile, quòd Chriſtus ſit ante oculos, & non videamus eum? Figura eſt de Heliſæo, qui ro-
gauit Dominum vt aperiret oculos pueri, qui non videbat exercitum bellatorum qui erat pro eis.
Chriſtus etiam reddidit ſe inuiſibilem, Luc.4. Tranſiens.n. per medium illorum ibat. &.24. Euanuit
ab oculis eorum. Si hæc non ſufficiant, recurre ad fundamenta. Aliis ſuggerit, Quomodo poteſt eſſe
in tot locis, cùm non ſit niſi vnus Chriſtus? Dictum eſt quòd non eſt localiter niſi in cœlo: in ſacra-
mento autem non eſt localiter, ſed per modum ſubſtantiæ, & per habitudinē ſucceſſionis. Similitudo
datur cōmuniter de voce prædicatoris, quæ cum non ſit niſi vna in aëre, eſt æqualis in auribus ſingu-
lorū. Magis propria tamē ſimilitudo eſt de cella circundata ſpeculis. Si vnus homo ſit in medio, ima-
go eius apparet in quolibet ſpeculo. Si hoc facit natura, à fortiori Deus. Si hæ ſimilitudines non ſuffi-
ciant, recurre, &c. Aliis ſuggerit, Quomodo eſt poſſibile quòd Chriſtus ita citò ſit in hoſtia, cùm ſit
magna diſtātia? Ratio naturalis eſt, quia virtus eius eſt infinita, & quia illa mutatio nō eſt localis, ſed
inſtantanea. Similitudo naturalis eſt de ſole, qui illuminat in inſtanti. Et Philoſophi dicunt quòd illu- *Illuminatio*
minatio ſit in inſtanti, cum nulla ſit repugnantia ex parte medii. Si hæc non ſufficiant, recurre ad fun- *ſit in inſtāti*
damenta. Aliis ſuggerit, Quomodo ad fractionē hoſtiæ non frangitur? dicendum quia eſt ibi per mo-
dum ſubſtantiæ, & quantitas ſpecierum non eſt ſubiectiuè in ipſo: ideo Chriſtus non diuiditur, ſed
quantitas. Similitudo eſt de ſpeculo, ad cuius diuiſionem non diuiditur imago in eo apparens, ſed ſo-
lùm ſpeculum, & in qualibet parte eſt imago. Si hæc facit natura, à fortiori Deus. vnde cantat Eccle-
ſia, A ſumente non conciſus, non confractus, non diuiſus, integer accipitur. Nulla rei ſit ſciſſura, ſigni
tantum ſit fractura, qua nec ſtatus nec ſtatura ſignati minuitur. Si hæc nō ſufficiant, recurre ad funda-
menta, quòd nō eſt impoſſibile apud Deum omne verbum, & quòd Deus qui eſt infinitæ virtutis &
actiuitatis, plura poteſt facere, quàm intellectus tuus qui eſt finitus, intelligere: & quòd Deus qui hoc di-
xit, & reuelauit, non poteſt mentiri. Ideo firmiſſimè abſque quacunque dubitatione credēdum eſt, & ex-
hibendæ ſunt ei gratiarum actiones de tanto beneficio. Ad hoc hortatur mater Eccleſia in proſa ſolen-
nitatis corporis Chriſti, dicēs: Lauda Sion ſaluatorem, lauda ducē & paſtorem in hymnis & cāticis.
Quantum potes tantum aude, quia maior omni laude, nec laudare ſufficis. Laudis thema ſpecialis, pa-
nis viuus & vitalis hodie proponitur. Quod non capis, quod non vides, animoſa firmat fides, præter
rerum ordinem. Amplior proſecutio ad populum fieri poterit, tractādo dignitatem & effectus huius
ſacramenti, quæ ſcribuntur infrà eodem. §. ver.18.

Ver. 8. DE ADORATIONE CHRISTI IN EVCHARISTIA.

A CVm Deo debeatur cultus latriæ, & Chriſtus ſit verus Deus, ſitque ſub ſacramento Euchariſtiæ:
ſequitur quod ſub illo, quòd coram illo eſt adorandus latria. Et per conſequens miniſtri Eccleſiæ li-
citè hoc ſacramentum eleuant in ſacrificio miſſæ, & in tempore tribulationis ingerūt oculis fidelium
ad prouocandum eos ad deuotionem, & ad excitandum mentes eorum, vt pura mente & ſincero affe-
ctu ad ipſum confugiant. Quod etiam aliter probari poteſt. Primò exemplo antiquorum patrum &
ſanctorum apoſtolorum, qui inſpirati ſpiritu ſancto in miſſæ ſacrificio eleuari, & oculis omnium pro-
poni in memoriā illius benedictiſſimæ cœnæ, & amariſſimæ paſſionis docuerūt & tradiderunt. Quę
traditio ab eo tempore vſque nunc fuit ſemper obſeruata. Præterea Deus voluit templum ſibi dicatum
honorari, & Salomonē ſtructuris magnificis ædificare, & vaſis atque ſuperlectilibus præcioſis ornare,
& ornatum Machabæorum approbauit: quanto magis ergo, hoc ſacramentum voluit honorari, cùm
ſit templum ſpecialiſſimum in quo Chriſtus non ſolum per inuocationem, ſed etiam per perſonalem
præſentiam conſtat eſſe. Si imago crucifixi ex traditione Apoſtolorum propter memoriam & repre-
ſentationem Chriſti adoratur, quantomagis hoc ſacramentum, quod eſt memoriale omnium mirabi-
lium eius in quo ipſe verè & realiter vt dictum eſt, continetur? Inſuper lumen fidei oſtendit, quod
vbicunque numen ſiue virtus dei nobis apparet, aut familiariter ſe ingerit, eum reuereamur. Ideo reue-
remur & honoramus ſacramenta, in quibus virtus diuina aſſiſtit, quantomagis hoc ſacramētum, ſub
quo non ſolum virtus diuina, ſed etiam Chriſti perſona, imò, vt dictum eſt, tota trinitas realiter con-
tinetur. Explodendi ergo ſunt à nobis & nullatenus audiēdi hæretici: quorum aliqui, & ſi Chriſtum
ſub ſacramento eſſe profiteantur, tamen non ſunt veriti habere pro fatuis & ſtultis ſanctos patres, di-
centes quòd Deum ſe colere arbitrantes, eum ludibrio habuerunt: hac ſola ratione inducti, quòd non
inuenitur in ſacris literis talem honorem debere fieri: & quòd Chriſtus non eſt in Euchariſtia, niſi vt
manducetur, & non vt adoretur: idololatras dicentes eos, qui honorem & cultum exhibent Deo, qui
in ſacris literis non eſt expreſſus. Quod quidem axioma & fundamentum eſt falſiſſimum, & hæreti-
cum eſſe manifeſtè conſtat, eò quòd ſecundum Apoſtolum. 1. Corint.11. Probare nos debemus, ante-
quàm de pane illo edamus, & ne indignè (hoc eſt irreuerenter) manducemus: Quia qui manducat &
bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini, hoc eſt non diſcer-
nens inter corpus Domini & alios cibos. Honor huic tam admirando ſacramento exhibendus eſt,
quanuis non inueniatur ſcriptum in ſacris literis: cùm ab Apoſtolis & ſanctis patribus toto orbe ter-
rarum fuerit ſemper obſeruatum. Argumentumque à ſcripturis & authoritate negatiuè ſumptū (vt ſæ-
pe diximus) inefficax eſt. ¶ Et ex prædicto nanque fundamēto ſequeretur magos illos, qui Chriſtum *Mat.2.*
in cunabulis & illis myſticis muneribus adorauerūt, eſſe idololatras. Neque enim ad hoc incarnatus, &
in hunc mundū natus eſt, vt adoraretur in mortali corpore: ſed vt pateretur, & crucifigeretur, & pro
peccatis noſtris ſatisfaceret. Nec vllum verbum ex ſcripturis proferri poteſt, quòd talis cultus ſiue ho-
nor ſit ab eis exactus. Si enim propter ſignum ſtellæ in lib. Numerorum abſque expreſſione cultū illum
exibuerunt: quid nos facere debemus, qui maius teſtimoniū ab Euangeliſtis & Apoſtolis accepimus
ibi eſſe verum corpus ſuum? hoc certè docet omnes lumen diuini vultus ſignatum ſuper nos: Nec
Apoſtoli ornantes veſtibus aſinam & pullum, licet non exigerentur, peccauerunt: imò illum honorē *Mat.21.*
gratanter accepit Chriſtus, atque eorum qui ramos præſcindentes de arboribus, & veſtimenta ſterne-
bant in via. Non immeritò igitur hunc cultum inſtituit Eccleſia, & hymnos ac cantica approbauit.
vide alias rationes contra prædictum fundamentum, infrà hoc. §. ver.14.

EE Ver. 9.

Ver. 9. DE ACCIDENTIBVS IN SACRAMENTO REMANENTIBVS.

3.p.q.77. ar.1.&.2.

INter alia mirabilia quæ fiunt in hoc ſacramento,vnū eſt,quòd accidentia,quæ naturaliter ſine ſubiecto eſſe non poſſunt,tamen virtute diuina in hoc ſacramento ſunt ſine ſubiecto quo & quod,hoc eſt propinquo vel remoto,& maximè quantitas. Alia enim accidentia nō habēt ſubiectum quod,ſed quo,ſcilicet quantitatem, quæ habet vim ſubſtantiæ, quātum ad ſubſtentationem & immutationem exteriorem, nō ſolùm ſenſus, ſed etiam quantum ad immutationē quæ eſt ad formam ſubſtantialem, quia talis immutatio non fit à forma ſubſtantiali immediatè,ſed mediantibus qualitatibus actiuis & paſſiuis,quæ agunt inſtrumentaliter virtute ſubſtantiæ. Hæc autem virtus inſtrumentalis ſeruatur in ſpeciebus ſacramentalibus, ſicut prius erat in ſubſtantia : hoc autem fit virtute diuina. Ideo poſſunt agere ad formam ſubſtantialem inſtrumētaliter:per quem modum aliquid poteſt eſſe agere præter & vltra ſpeciem ſuam:ſicut calor naturalis ad carnem & ſanguinē,non virtute propria,ſed virtute principalis agentis.

Accidentia dupliciter corrumpi poſſunt.

Ex quo ſequitur quòd accidentia panis & vini poſſunt corrumpi,ſicut poterant corrumpi quando erant ſubiectiuè in ſubſtātia panis & vini. Tunc enim poterant corrumpi dupliciter, ſcilicet per ſe & per accidens : per ſe quidem, per alterationem, quæ fit per contrariam qualitatem,& per augmentum & diminutionē quantitatis,non quidem per modū augmenti & diminutionis,quæ inuenitur ſolùm in corporibus animatis,qualia non ſunt panis & vinum,ſed per additionem & diuiſionem:Nam(vt dicitur.3.Metha.)per diuiſionem vna dimenſio corrumpitur,& fiunt duæ : per additionem verò ex duabus fit vna. Alio modo poterant prius corrumpi per accidens, ſcilicet per corruptionem ſubiecti,& hoc etiā modo poſt conſecrationem corrumpi poſſunt. Quia quāuis ſubiectum non remaneat, remanet tamē eſſe & virtus, quam habebant accidētia in ſubiecto.& ideo huiuſmodi eſſe & virtus poteſt agere & corrumpi à contrario agente:ſicut poterat corrumpi ſubſtantia panis & vini,quæ non poterat corrumpi niſi præcedente alteratione.

Quæ immutatis ſpeciebus non requiratur ad deſitionem ſacramenti.

¶ Circa tamen accidentia diſtinguēdum eſt inter vtrunque modum prædictarum corruptionum. Quia cùm corpus & ſanguis Chriſti ſuccedant ſubſtantiæ panis & vini:ſi fiat talis immutatio ex parte accidentium,quæ non ſuffeciſſet ad corruptionem panis & vini,propter talem immutationem non deſinit eſſe corpus aut ſanguis Chriſti in hoc ſacramento, ſiue fiat immutatio ex parte qualitatis, puta cùm modicum immutatur color, ſapor, & odor panis aut vini,ſiue ex parte quātitatis in tales partes, in quibus poſſet ſaluari natura panis aut vini. Si verò fiat tanta immutatio,quòd corrupta fuiſſet ſubſtantia panis aut vini,non remaneret corpus aut ſanguis Chriſti ſub hoc ſacramēto:ſicut cum mutatur color,& ſapor,& aliæ qualitates panis aut vini, quod nullo modo poſſet ſecum compati natura panis aut vini:aut ex parte quantitatis,puta ſi pulverizetur panis,vel vinū in tam minutas partes diuidatur, vt iam nō remaneat forma panis aut vini,tunc non remanet corpus aut ſanguis in hoc ſacramento:nec illa corruptio eſt miraculoſa,ſed naturalis. Præſupponit tamen miraculum quod factum eſt in conſecratione:ſcilicet quòd illæ ſpecies ſacramentales retinerent eſſe ſine ſubiecto,quod prius habebant in ſubiecto. Sicut & cæcus miraculoſè illuminatus,naturaliter videt. Et cùm ad corruptionem vnius ſequatur generatio alterius (vt dicitur in.1.de Generatione) ſequitur quòd ex ſpeciebus ſacramētalibus poterit aliquid generari. Non enim ſic corrumpuntur, vt omnino diſpareant. Et ad ſenſum videmus aliquid ex prædictis ſpeciebus generari,puta cineres, ſi ſpecies comburantur : vel vermes, ſi putreſiant. Hæc autem generatio non fit ex ſubſtantia corporis aut ſanguinis Chriſti,cùm ſit incorruptibilis:nec quòd materia panis quæ per cōſecrationem deſierat eſſe,redeat, nec alia materia creatur : Sed cùm in conſecratione miraculoſè detur quantitati dimenſiuę panis,quòd ſit primum ſubiectum conſequentiū formarum,quod eſt proprium materiæ:ideo ex conſequenti datur ei omne illud quod ad materiam pertinet,& per cōſequens quod poſſet generari ex eis,quicquid poſſet generari ex materia panis aut vini,ſi eſſet. ¶ Ex præmiſſis infertur quòd ex ſolis ſpeciebus ſacramentalibus quis poteſt nutriri, ſi acciperentur in tanta quantitate,in qua panis ſufficeret ad nutrimentum,cùm habeant vim ſubſtantiæ panis.

Quid dicendum de infuſione liquoris in vinū conſecratū.

¶ Difficultas eſt an quando infunditur liquor eiuſdem ſpeciei vel alterius in vinum, fiat corruptio:& ſi non,vbi maneat id quod infunditur. Dicendum quòd ſi infundatur vel permiſceatur in tanta quantitate quòd poſſit diffundi in totum vinum conſecratum,totum fiet permixtum. Quod autem commixtum eſt ex duobus,neutrum commiſcibilium eſt, ſed vtrunq; tranſit in quoddam tertium ex his compoſitum. vnde ſequitur quòd vinum prius exiſtens non maneret. Si liquor eſſet alterius ſpeciei,puta ſi aqua poneretur in magna quantitate,ſolueretur ſpecies vini,& illud totum eſſet alterius ſpeciei. Si autem permiſceretur liquor eiuſdem ſpeciei, puta vinum, remaneret quidem ſpecies, ſed non remaneret idem numero vinum : quod declarat diuerſitas accidentium puta ſi vinum infuſum eſſet album,& aliud rubeum,& ſi ex eodem dolio diuerſa quantitas, tunc deſineret eſſe ſacramentum, cum fundamentum omnium ſit quantitas:ideo tunc deſinit ibi eſſe Chriſtus. Si verò liquor admixtus eſſet tam paruæ quantitatis,q; non poſſet diffundi per totum vinum conſecratum, non fieret totum vinum permixtum, ſed aliqua pars eius,quæ quidem non remaneret eadem numero propter admixtionem extraneæ materiæ : Maneret tamen eadem ſpecie,nō ſolùm ſi paruus liquor permixtus eſſet eiuſdem ſpeciei,quia gutta aquæ multo vino permixta,tranſit in ſpeciem vini,vt dicitur in primo de Generatione. Manifeſtum eſt autem ex prædictis quòd corpus & ſanguis Chriſti manent in hoc ſacramento,quandiu illę ſpecies manent eædem numero, & in ſingulari per pronomen demonſtratiuum poſſunt demonſtrari ſiue ſingularizari : ideo ſi totum vinum conſecratum fuerit permixtum, erit aliud numero, & deſinet ibi eſſe Chriſtus. Si verò fiat tam parua alicuius liquoris mixtio,quòd non poſſit diffundi per totum,ſed per aliquam partem ſpecierum,deſinit eſſe ſanguis Chriſti ſub illa parte vini cōſecrati,tamē manebit ſub alia. Et ſic pars vini permixta erit ſubſtantialiter infra vinū in loco à nobis imperceptibili. Si dicatur quòd quando aqua admiſcetur aquæ benedictæ, efficitur benedicta : quia maius dignum trahit ad ſe minus dignum: igitur. Sic in propoſito dicendum cum Innocentio in c.cùm Marthæ, extra.de celeb. miſſ. quòd non eſt ſimile de aqua benedicta : quia illa benedictio nullam mutationem ſubſtantialem facit circa ſubſtantiam aquæ,ſicut facit conſecratio vini. ¶ Nec obſtat quòd magnum & paruum ſunt duæ

duę quantitates,& diuerſificant ipſam, ſicut album & nigrum colorem: ergo quantumcunq; paruum addatur,quantitas corrumpitur, & per conſequens Chriſtus deſinit eſſe ſub ea: quia licet magnum & paruum diuerſificent, quantitatem dimenſiuam in ratione menſuræ, non tamen quantum ad eius eſſentiam. Et liquor appoſitus poteſt eſſe adeò paruus, quòd ſua paruitate impeditur ne diffundatur per totum,ſed per paruas dimenſiones: quæ licet ſint ſine ſubiecto, tamen ſubſtant alteri liquori, ſicut & ſubſtantia,ſi ibi adeſſet.

Ver. 10. DE SACRAMENTI EVCHARISTIAE NOMINIBVS.

A ALtaris ſacramẽtum pluribus nominibus nuncupatur,eò quòd plures effectus,proprietates,& repræſentationes habeat. Et maximè tres: Vnam reſpectu rei præſentis, ſcilicet vnitatem Eccleſiæ *3.p.q.73. art.4.* cui homines aggregantur per hoc ſacramentum,& ſecundum hoc dicitur Synaxis Gręcè,quod idem eſt quod communio Latinè. Vnde Damaſcenus ait, Dicitur communio,quia per ipſam communicamus Chriſto. *Lib.4.* Et quia participamus de eius carne & deitate,& vnimur adinuicem per ipſam,iuxta illud, *1.Cor.10.* Vnũ corpus multi ſumus,omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. ſequitur, Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Et panis quem frangimus,nónne communicatio corporis Chriſti eſt? Et(vt D. Auguſt. dicit) *Super.Ioã.* Chriſtus ad huiuſmodi vnitatem & communionem ſignificandam, materiam huius ſacramenti ex his rebus elegit, quæ ad aliquod vnum rediguntur. Ex multis enim granis panis conficitur,& ex multis vuis vinum cõfluit. Sic nos quãuis ſimus multi,efficimur tamen vnum in Chriſto per hoc ſacramẽtum. Vnde & idem Aug. ait, O ſacramentum pietatis? O ſignum vnitatis? O vinculum charitatis? & Innocẽtius.3.in c. cùm Marthæ,de celeb. Miſſ. dicit, Per hoc enim quod ipſe Chriſtus ſuſcepit de noſtro (ſcilicet carnem)& nos accipimus ipſi de ſuo (ſcilicet in hoc ſacramento) non ſolùm carnem, ſed etiam animam & diuinitatem,vt dictum eſt. Et tam inſolubili nexu coniungimur,vt qui eſt vnum cum patre per ineffabilem vnitatem,fiat vnum nobiſcum per admirabilem vnionem: ac per hoc (ſcilicet ſacramẽtum) ipſo mediante, cum Patre & Spiritu ſancto vnum efficimur. Pater (inquit) ſancte, ſerua eos quos dediſti *Ioan.17.* mihi,vt ſint vnum,ſicut & nos. Non pro eis rogo tantũ,ſed & pro eis qui credituri ſunt per verbum *Eucharistia dicitur communio.* eorum in me,vt & ipſi in nobis vnum ſint,vt mundus credat,&c. Ideo hoc ſacramentum dicitur cõmunio ſiue communicatio,quam debemus habere,idem ſapere,dicere,& velle, & omnia communicare,præcipuè in neceſſitate, ſicut Apoſtolus communicauit. Ideo.1.Corinth.10. Obſecro vos fratres per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata.&.2. Corinth.13. Idipſum ſapite. & Heb.13. Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci. ¶ Aliam ſignificationem habet reſpectu futuri, inquantum ſcilicet hoc ſacramentum eſt præfiguratiuum fruitionis Dei,quæ erit in patria. Et ſecundum hoc dicitur Viaticum,quia præbet nobis viam perueniẽdi illuc. *Viaticum.* Et ſecũdum hoc etiam dicitur Euchariſtia, quod interpretatur bona gratia: quia gratia Dei vita æterna, *Rom.6.* vel quia realiter continet Chriſtum,qui eſt plenitudo & author gratiæ,qui bonam imò optimam *Ioan.1.* gratiam fecit,dando ſe nobis ſub hoc ſacramento. Sicut enim Chriſtus in mundum viſibiliter veniẽs contulit mundo gratiam,ſecundum illud, Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt: ita in hominem veniens ſacramentaliter, vitam gratiæ operatur, ſecundum illud Ioan 6. Qui manducat me, & ipſe viuet propter me. *3.p.q.79. art.1.ad.1.* Vnde dicit D. Thomas ꝙ hoc ſacramẽtum ex ſeipſo habet virtutem gratiam conferendi. Nec aliquis habet gratiam ante ſuſceptionẽ huius,niſi ex aliquo voto vel deſiderio ipſius, *Nullus cõſequitur gratiam, niſi ex voto Euchariſtiæ.* vel per ſeipſum,ſicut adulti, vel Eccleſiæ, ſicut paruuli. Vnde ex efficacia virtutis ipſius eſt,ꝙ etiã ex voto ipſius aliquis gratiam cõſequatur, per quam ſpiritualiter viuificetur: Hic enim eſt panis viuus, qui de cœlo deſcendit,qui ſolus viuificat. Vnde Chriſtus, Amen dico vobis,nõ Moyſes dedit vobis panẽ de cœlo,ſed pater meus dat vobis panem de cœlo verũ. Panis enim verus eſt,qui de cœlo deſcẽdit,& dat vitã mundo. Subdit deinde, Ego ſum panis viuus,qui de cœlo deſcendit: Si quis manducauerit ex hoc pane,viuet in æternum. Et qui manducat me,ipſe viuet propter me. Panis quem ego dabo,caro mea eſt pro mũdi vita. Qui manducat meam carnem ,& bibit meum ſanguinẽ,habet vitam æternam,& per oppoſitum, Niſi manducaueritis(ſaltem in voto proprio vel eccleſiæ)meã carnẽ,&c. Non eſt ergo vita ſpiritualis ex fide, licet præcequitatur diſpoſitiuè: ſed effectiuè ex carnè & ſanguine Chriſti in hoc ſacramento contentis. Imò & omnia alia ſacramenta virtutem iuſtificandi & peccata remittendi ab iſta paſſionis oblatione recipiunt. ¶ Si dicatur ꝙ hoc ſacramentum nemo debet recipere niſi contritus & in gratia: Dicendum quòd quicunq; accedit ad hoc ſacramentum impræparatus aut cum affectu peccati mortalis,peccat mortaliter,iuxta illud, Probet autem ſeipſum homo,& ſic de *1.Cor.11.* pane illo edat,& de calice bibat: Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Sed ſi facta præparatione debita(ſaltem probabiliter)& adhuc eſt in peccato mortali: quia ſtat ꝙ quis habeat probabilitatem quòd ſit contritus & in gratia,qui tamen non eſt: quia fortè non ex toto corde. Tunc hoc ſacramentum adueniens cauſat gratiã & virtutes,& dat vitam. Si verò inueniat gratiam,auget eam. ¶ Ex hoc ſequitur quòd per hoc ſacramentum remittuntur peccata mortalia, & gratia datur. *Diſtractio impedit effectum ſacramenti.* Vnde in conſecratione ſanguinis dicitur, In remiſſionem peccatorum. Nomine autem peccati intelligitur mortale. & ſi remittat peccatum mortale,à fortiori veniale: quod intelligendũ eſt de præteritis. Quia ſi quis venialiter eſſet diſtractus in ſumptione huius ſacramenti, illud veniale impediret remiſſionem mortalium,& per conſequens collationem gratiæ. ¶ Aliqui ponunt acceſſum medium ad hoc ſacramentum, ſcilicet ꝙ accedens non peccat mortaliter,nec accipit gratiam. *De acceſſu medio.* Et quãdo fit argumentum ex D. Pau. quia vel comedit dignè, vel indignè: dicunt quòd comedit dignè, quantum ad ſuam æſtimationem,quæ excuſat à mortali. Alii verò ponunt acceſſum medium,ſecũdum diuerſos gradus intenſionis, quos ponunt in conuerſione ſiue deteſtatione peccatorum: & dicunt quòd ſtat aliquem probabiliter æſtimare ſe eſſe contritum,qui non erit ſufficienter attritus, ad hoc ꝙ ſacramentum confeſſionis faciat eum de attrito contritum, ſed diſpoſitionem aliquam faciat, & tãdem ſacramentum Euchariſtiæ adueniens perficit & facit contritum, & ſic cauſat gratiam, & dat vitam: aliquando enim aliquis habet probabile iudicium ſufficientis diſpoſitionis, qui tamen adeò remiſſè diſ-

poſitus eſt, quòd nec ſacramentum pœnitentiæ nec Euchariſtiæ ſufficit propter illam remiſſionem & negligentiam conatus, cuius intentio requiſita incerta eſt, & cùm quęritur ab eis an talis fecerit, quod in ſe eſt, vel non: reſpondent ipſum feciſſe quod in ſe eſt, ad vitandum peccatum indignę ſumptionis, ſed nõ ad obtinendam gratiam. Hac diſtinctione bene intellecta ſoluuntur omnia argumẽta. & cùm replicatur, ſi fecit diligentiam ad quam tenebatur, indubitanter habet gratiam: reſpondent quòd ad maiorem diligentiam tenetur ad obtinendam gratiam, quàm ad euitandum peccatum. Alii ponunt acceſſum medium, cùm quis tenetur Eucharistiam ſumere, & non habet copiam confeſſoris. Hic modus non tot amplectitur difficultates, & facilius ſoluit argumenta: quia contra præcedentes dici poteſt quòd omne ſacramentum ſuſceptum ab attrito, facit illum contritum. De tertia repręſentatione dicetur verſu ſequenti.

Ver. 11. DE SACRIFICIO MISSAE.

SAcramentum Euchariſtiæ etiam dicitur Sacrificium ratione præteriti, inquantũ ſcilicet eſt repræſentatiuum dominicæ paſſionis, quę fuit verum ſacrificium, & ideo inquantum per hoc ſacramentum dominica paſſio offertur, dicitur ſacrificium. Et ſecundũ hoc etiam dicitur Miſſa, non accipiendo miſſam pro omnibus ſolennitatibus præcedentibus aut ſequentibus, quę nõ ſunt aſpernandę: (Nã Chriſtum ante & poſt cœnam cæremonias ſeruaſſe legimus. Præceſſit enim homo lagenam aquę baiulans, quæ pœnitentiam, contritionem, & ſatisfactionem ſignificat: benedixit, & hymnum addidit, orationemq́ pro ſe & Apoſtolis ac aliis fecit, vt habetur Ioan 17. & D. Pau. 1. Tim. 2. Orationes, obſecrationes, & poſtulationes, ac gratiarum actiones adiũgere docuit, vt D. Aug. ibidẽ interpretatur.) Sed accipiendo Miſſam pro ſacro myſterio, quod fit in cõſecratione, oblatione, & communione corporis & ſanguinis Chriſti, ſub ſpeciebus panis & vini, ac repræſentatione paſſionis eiuſdẽ, ad ſalutẽ fidelium, & remiſſionem peccatorum: Miſſa tunc dicitur ſacrum myſterium, & ſacrificium, & quodammodo pignus, & inſtrumentum remiſſionis peccatorum, à D. Iacobo, fratre domini, Hieroſolymitano epiſcopo, primò celebrata, vt habetur in c. Iacobus, de conſecra. diſt. 1. ¶ Ad ſciendum autem quomodo Miſſa eſt ſacrificium, notandum eſt ex D. Augu. 10. de Ciuitate Dei. c. 4. quòd ſacrificium eſt cultus ſiue honor ſoli Deo exhibendus, iuxta illud Exod. 22. Sacrificans diis, eradicabitur, niſi domino ſoli. Per ſacrificium igitur intelligunt omnes theologi & Chriſtiani, omnem oblationem, ſiue omne id quod Deo offertur in recognitionem ſupremi dominii, ſiue ad impetrandam miſericordiam & veniam peccatorum, & gratiam acquirendam, ſiue ad auertẽdam iram, vltionem, atq; vindictam, ſiue ad reddendas gratias de acceptis beneficiis. & ſic peccatorum contritio dicitur ſacrificium interius, iuxta illud Pſal. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: & oratio & gratiarum actio dicuntur ſacrificium, iuxta illud Pſal. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in domino. Nec ipſe offerendi actus dicitur ſacrificium, ſed id quod Deo offertur in recognitionem ſupremi dominii: Recognitio autẽ ſupremi dominii eſt duplex ſcilicet interior & exterior. Recognitio interior eodem modo fiebat in antiqua lege, quo nunc fit in noua. Antiqui enim patres habebant cor contritũ & humiliatum, & laudabant Deum interius, & gratias agebant, & alia opera interiora & ſecreta pœnitentiæ habebant, ſicut nos qui ſumus in lege noua. Recognitio ſupremi dominii exterior erat alia in lege Moyſi, & alia eſt nunc in lege gratiæ, & ſic aliud eſt ſacrificium exterius legis antiquæ & nouæ. In antiqua enim lege aliquãdo offerebatur ſacrificium de inanimatis, vt de pane, ſimila, & thure: & fiebat huiuſmodi ſacrificium communiter in laudem & gratiarum actionẽ pro beneficiis acceptis, & vocabatur oblatio ſimpliciter, & ſine adiuncto. Eſt. n. oblatio nomen commune ad omnia ſacrificia. Aliquando autem fiebat ſacrificium de animatis, quæ occidebantur, & quorum ſanguis effundebatur. Et hoc genus ſacrificiorum vocabatur victima, & fiebat triplici fine. Aliquãdo in expiationẽ & ſatisfactionem pro peccato, aut pro pœnis peccatis debitis: & vocabatur Sacrificiũ Expiatiuum, & Hoſtia pro peccato. Aliquando verò fiebat ad placandum Deum, & dicebatur Holocauſtum ſiue Victima holocauſti, & totũ cedebat in cultum Dei. Aliquando autem fiebat in gratiarum actionẽ pro beneficiis acceptis, & vocabatur Sacrificium Pacificum. Et cùm illa omnia ſacrificia ordinarentur in ſacrificium Chriſti, qui continetur in hoc ſacramento, tanquam ad finem, eò quòd eius ſacrificiũ & oblatio eminenter continet omnes effectus ſacrificiorum prædictorũ: ſequitur quòd in ſacris literis hoc ſacramẽtum intitulatur & nominatur omnibus nominibus prædictorum ſacrificiorum, ratione contenti. Primò enim dicitur Oblatio. Epheſ. 5. Qui dilexit nos, & tradidit ſemetipſum oblationẽ pro nobis Deo. & Eſa. 53. Oblatus eſt, quia ipſe voluit: & in c. communione, de conſecra. diſt. 2. vocatur Oblatio. Secundò dicitur Hoſtia ſiue Victima in Holocauſtum, in odorem ſuauiſſimũ Domino, quia Chriſtus ad placandum Deum, & reconciliãdum nos, ſe obtulit in ara crucis: ideo dicitur Holocauſtũ ſiue ſacrificiũ Reconciliatiuum, Ro. 5. Cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortẽ filii eius. & Ephe. 5. Tradidit ſemetipſum in oblationẽ & hoſtiã, in odorẽ ſuauitatis, ſcilicet ad placandũ Deum. Vnde cantat Eccleſia, O ſalutaris hoſtia, &c. Tertiò hoc ſacramentum dicitur Sacrificiũ expiatiuum, ſiue Sacrificium & Hoſtia pro peccato, eò q; expiet & mundet peccata & ſatisfaciat pro pœnis peccatorum. Vnde Apoſtolus, Si enim ſanguis hircorũ aut vitulorũ inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quãto magis ſanguis Chriſti, qui ſeipſum obtulit immaculatum Deo, emũdabit cõſcientiam noſtram ab operibus mortuis? & Gal. 2. Donans vobis omnia delicta, delens quod aduerſus nos erat, chyrographum decreti, & tulit ipſum de medio, affigẽs illud cruci. Chyrographum decreti erat obligatio pro peccatis debita, ſiue reatus pœnæ, quam Chriſtus pro nobis portauit, & pro qua ſatisfecit, prout prophetauerat Eſa. 53. Verè languores noſtros tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Si enim Chriſtus emundauit conſcientias noſtras à peccatis, & ſatisfecit pro eis, & in hoc Altaris ſacramẽto offeratur Deo patri: cõſequens eſt quòd hoc ſacramentum quod ipſum continet, & eum tanquam in cruce repræſentat, expiet conſciẽtias noſtras, & emũdet ſiue liberet à maculis & pœnis peccatorũ. & ſic dicitur Sacrificiũ expiatiuũ Sicut enim panis habet ex ſe virtutẽ nutriendi, & Rheubarbarũ detrahendi cholerã: ſed ſi panis Rheubarbaro miſceatur, vtrãq; habet virtutẽ: ſic Chriſtus, qui eſt verus panis, nu-

A quo miſſa primò fuerit celebrata.

Cõtritio dicitur ſacrificium.

Recognitio ſupremi dominii duplex.

Leui. 1. 2. 3. & 4. c.

Oblatio ſimpliciter quid.

Victima quid.

Hoſtia pro peccato quid.

Holocauſtũ quid.

Holocauſtũ eſt ſacrificiũ reconciliatiuum.

Heb. 9.

B

nis, nutrit, inquantũ eſt ſacramentũ: inquantũ verò mixtus Rheubarbaro & amaritudini paſſionis, per quã dolores noſtros ipſe tulit, expiat peccata & pœnas peccatorũ. & ſic Chriſtus eſt nutrimentũ, & medicamentũ, ac holocauſtũ ad ſanandas infirmitates, & purgandas iniquitates. ¶ Et quia hęretici inſtant nullibi in ſacris literis eſſe expreſſum hoc ſacramentũ eſſe ſacrificium, neq; vt offeratur in expiationem, in qua non ſe obtulit Deo patri, ſed ſolùm ſe dedit in cibum: Ideo ex ſacris literis oſtendẽdum eſt huiuſmodi ſacramentũ eſſe ſacrificiũ & expiatiuum, & ad hoc à Chriſto inſtitutũ.

Euchariſtiã eſſe ſacrificium probatur.

Ad cuius euidentiam ſupponendum eſt quod dicit Apoſtolus, Omnia in figurã contingebãt illis. Ex quo fundamento in epiſtola ad Heb. 7. apertè oſtendit ſacerdotium antiquæ legis ſiue Aaronicum (quod erat temporaneum) figurare ſacerdotiũ Chriſti, quod futurum erat æternum, prout Dauid prædixerat dicens, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es ſacerdos in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech.

1. Cor. 10.

Sicut igitur adueniẽte lumine, fugatur & euaneſcit vmbra: ita adueniente nouo Chriſti ſacerdotio, ſecũdum ordinem & formam Melchiſedech, euanuit ſacerdotiũ Leuiticũ & Aaronicũ, & trãſlatum eſt in nouum ſacerdotiũ Chriſti ſiue Euangelicũ, quod eſt multò perfectius Leuitico: ſicut lux eſt perfectior vmbra, & quemadmodum Heb. 7. dicitur correſpondẽter ſe habẽt ſacerdotium & lex. vnde Apoſtolus dicit, Tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt vt legis trãſlatio fiat: Ita correſpõdenter ſe habent ſacerdotium & ſacrificiũ: quia (vt idem Apoſtolus dicit) Omnis põtifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus cõſtituitur in his quæ ſunt ad Deũ, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis.

Heb. 5.

Ergo eadem ratione ad ſacerdotẽ Euangelicum pertinet offerre ſacrificium, quod non licet offerre plebi, ſicut & in antiquo teſtamento. Et cùm ſacerdotium Euangelicum ſit ſecundũ ordinem & formam Melchiſedech, & perfectius illo: Melchiſedech autem obtulit panẽ & vinum: ergo ad ſacerdotẽ euangelicum pertinet offerre ſacrificium ſub ſpecie panis & vini, ſiue panẽ & vinum de cœlo verum, prout Chriſtus fecit in cœna, & faciendum iuſſit, dicens: Hoc facite in meam commemorationem.

Gen. 14.

Hanc tranſlationẽ & ſacrificii ſpeciẽ bene prædixit Malachias ex parte Domini pronuncians, Non eſt (inquit) mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus nõ ſuſcipiam de manu veſtra: ab ortu enim ſolis vſq; ad occaſum magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur mihi, & offertur nomini meo oblatio mũda.

Malach. 1.

Propter certitudinem prophetiæ loquitur Malachias in præſenti pro futuro: ſicut Dauid propter eandẽ cauſam loquitur in præterito pro futuro, dicens, Foderunt manus meas, & pedes meos, &c.

Pſal. 21.

Sed quomodo Dominus per Malachiam hæc dicebat: Nónne ipſe inſtituerat ſacerdotium Leuiticum? Nónne præceperat offerri oblationes & ſacrificia? Nunquid promiſit ſe ſuſcepturum de manibus eorum? Leuit. 4. Si peccauerit omnis turba filiorum Iſraël, oblata pro peccato eius conſtituta hoſtia, ſeruatis certis ſolennitatibus, rogante pro eo ſacerdote, propitius erit Dominus, & benedictionem ſuam ad ſacerdotalem ſubſecuturam promiſit, Num. 6. Sic benedicetis filiis Iſraël, Benedicat tibi Deus, & cuſtodiat te, & oſtendat Dominus faciem ſuam tibi, & miſereatur tui: conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Inuocabuntque nomen Domini ſuper filios Iſraël, & ego benedicam eis. Quomodo ergo per Malachiam Dominus ait, Non eſt voluntas mea in vobis, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra? Profectò nil aliud intendit niſi quòd aboleretur illud vetus ſacrificium, ſecundum ordinem Aaronicum, ſuccedente illo nouo, ſecundum ordinem Melchiſedech. Ideo inquit, Non eſt mihi voluntas, ſcilicet perpetua, in vobis. Et rationem aſſignat, quia non in hoc populo Iſraël, ſed etiam in omnibus Gentibus volo ſacrificari nomini meo, & offerri oblationem mundam. Non poteſt intelligi de ſacrificio contritionis aut laudis diuinæ, duplici ratione: Prima, quia illa erant communia omnibus ſacerdotibus & non ſacerdotibus, & erant etiam in antiquo teſtamento. Præterea quia (vt dicitur Eſa 64.) Facti ſumus omnes immundi & iuſtitiæ noſtræ quaſi pannus menſtruatæ. Oblatio ergo vna munda ſuccedens loco omnium illarum veterum, quam inter gentes in omni loco orbis ſacrificandã & offerendã prædixit Dominus, nõ eſt alia quàm Chriſtus ipſe: qui (vt D. Petrus ait) peccatum nõ fecit: qui (vt dictum eſt) dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo in ara crucis: qui etiam hoc ſacramẽtum non ſolùm in recordationem cœnæ, ſed etiam paſſionis & oblationis ſuæ ab initio conceptionis ſuæ voluntariè acceptatæ, & poſtmodum in ara crucis realiter exhibitæ in ſacrificium & oblationẽ, & expiationem peccatorum inſtituit, & offerendam præcepit: vt manifeſtè ex euangelio & traditionibus Apoſtolorum & omnium ſanctorũ patrum habetur.

Euchariſtiæ ſacramentũ in recordationẽ paſſionis inſtitutum.

Primò ex D. Luca 22. habemus, quòd Chriſtus hanc oblationem per Agnum Paſchalem figuratam, vocat Paſcha, dicens: Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcũ, antequã patiar: Hoc, inquit, Paſcha, non illud vetus, in quo nihil dignum erat tanto Chriſti deſiderio: quemadmodum Tertulianus aduerſus Marchionem, hoc ipſum in hoc paſſu diligenter annotauit. Nam antè ſæpius idipſum cum eiſdem diſcipulis non ſolùm ſemel, ſed iterum manducauerat, de eo minimè ipſum locutum fuiſſe planè indubitatum, ſed hoc Paſcha nouum: hoc (inquam) & verũ, in quo in veritate terminatæ ſunt vmbræ antiqui teſtamenti. Agnus ille typicus habebat rationem hoſtiæ: immolabatur antè ab vniuerſa multitudine filiorum Iſraël, & deinde edebatur, vt habetur Exod. 12. Cùm ergo Chriſtus contentus ſit in hoc ſacramẽto, in cuius forma immolatio exprimitur, ſequitur quòd ipſum ſacramentum, Hoſtia, & Sacrificium dicatur. ¶ Præterea notandum eſt quod (vt dicunt Euãgeliſtæ) Chriſtus accepit panem, & gratias agẽs benedixit, & paſſionẽ ſuam tam in conſecratione panis quàm vini expreſſit, deinde ſubiunxit: hoc facite in meã commemorationem. Hoc pronomen (hoc) quòd cùm non reſtringatur, demonſtrat omnia præcedentia: & hoc verbum (facere) importat plus quàm recordari: vnde Facere eſt conſecrare & immolare, ſiue immolationem & mortem offerre: quia Chriſtus dixit, Hoc eſt corpus meũ, quod pro vobis tradetur, hoc eſt immolabitur. Et ſic, hoc facite in memoriã paſſionis, & effuſionis, ac immolationis meæ, conſecratæ & immolatæ in remiſſionem, hoc eſt in expiationem peccatorum: Et ſic non ſolum in recordationem cœnæ, ſed etiam paſſionis & in expiationem peccatorum. Hunc intellectum verborum ſatis ex litera manifeſtum, Catholica Eccleſia toto orbe terrarum diffuſa prolata illa myſtica conſecrationis verba intelligit. Ideo ſubiũxit, Vnde & memores Domine nos ſerui, ſed & plebs ſancta eiuſdẽ

Chriſti filii tui Domini Dei noſtri,tã beatæ paſſionis,&c. Offerimus præclaræ maieſtati tuæ,de tuis donis ac datis,hoſtiam puram,&c. Hic nempe apparet quomodo Eccleſia intelligat quod ſibi à Domino præceptum eſt, Hoc facite in meam commemorationem:& declarat,vt videlicet diuinę maieſtati offerat illam Hoſtiam mundã & ſanctam,quam Chriſtus obtulit,& ſuo exemplo inſtituiſſe mõſtrauit. Hoc modo Apoſtoli & orthodoxi omnes vſq; ad nos maximo cõſenſu(vt eorum monumenta probant) intellexerunt. Quare huic ſenſui adhærere debemus, etſi aliqui in oppoſitum ſcripturas allegent,& ad memoriam reuocandum & tenendum eſt fidele illud & planè Chriſtianum Origenis

Notandum eſt fidele dictum.

conſiliũ,quod in quadam homelia ſuper Matth.24.his verbis inculcat,Quoties (inquit) aduerſus ea quæ obſeruat vniuerſa Chriſti Eccleſia, quibus omnis orbis Chriſtianus conſentit & credit,canonicas ſcripturas aliqui proferũt,videntur dicere:Ecce in domibus eſt verbum veritatis:ſed nos illis credere non debemus,neq; exire à paterna & Eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere:niſi quemadmodum Eccleſiæ tradiderunt nobis. Chriſtus enim præmonuit,Surgẽt pſeudochriſti & pſeudoprophetæ,& dabunt ſigna & prodigia,ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi. Ecce prædixi vobis.Si dixerint,Ecce in deſerto eſt,nolite exire. Ecce in penetralibus,nolite credere, Reducendũ eſt pariter ad memoriam illud Apoſtoli.

Gal.1.

Miror quòd ſic tam citò transferimini ab eo qui vos vocauit in gratiã Chriſti,in aliud euangeliũ,quod nõ eſt aliud,niſi ſunt aliqui qui vos cõturbant,& volũt cõuertere euangeliũ Chriſti. Sed licet nos aut angelus de cœlo euãgelizet vobis aliter,quã euangelizauimus:Anathema ſit.Et nũc iterum dico vobis.Si quis vobis euãgelizauerit præterquàm quod accepiſtis:Anathema ſit.Cũ igitur tot patres & vniuerſale cõciliũ Epheſinũ affirmẽt nos offerre quotidie illam mundã & viuificatricẽ hoſtiam precioſi corporis & Sanguinis redẽptoris omnium,& incruentam celebrare in Eccleſiis ſacrificii veritatem, qui aduerſus omnes inducit Apoſtolũ & alias ſcripturas,quid aliud dicit,quàm ſibi ſoli illuxiſſe verã ſacrę ſcripturæ intelligentiã,quam nemo illorũ ſit aſſecutus? Quod ipſum quis ſanæ mẽtis ferre poterit? Et iam prius quàm è propinquo diſcutiatur ea de qua agitur ſententia,quis,non ſtatim explodet,exibilabit,execrabitur vt hoſtẽ catholicæ Eccleſiæ,vt pertinacem hæreticum? Origenes tractãs illud Apoſtoli ad Titum,Hæreticum hominem,&c. (vt legere eſt in epiſtola D.Pamphili martyris) ſic hæreticũ definit:Hæreticus,inquit,nobis habendus eſt omnis qui Chriſto ſe credere profitetur, & aliud de veritate fidei Chriſtianæ credit, quã habeat definitio traditionis Eccleſiæ. Stat ergo firmum fidei & eccleſiæ fultum fundamentũ, Miſſam & Euchariſtiam eſſe ſacrificium.

Qui habendus ſit hæreticus.

Solutiones obiectionũ.

¶ Nunc ad hæreticorũ friuolas obiectiones diluendas accedamus. Opponunt in primis,tanquã fortiſſimum & inſolubile argumentũ,id quod Apoſtolus dicit Heb.9. Chriſtus introiuit ſemel in ſancta,æterna redẽptione inuenta, nõ vt deinceps appareat vultui Dei pro nobis,neque vt ſæpe offerat ſemetipſum, quemadmodũ pontifex per ſingulos annos in ſanguine alieno : alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi. Nunc autẽ ſemel in cõſummatione ſeculorum, ad deſtructionem peccati, per hoſtiam ſuam apparuit.& Heb.10. Hic autem vnam pro peccatis offerens hoſtiam,conſummauit in æternum ſanctificatos. Si expiauit:ergo nũc non expiat. Pro huiuſmodi explicatione ſupponendum eſt primò, quòd quamuis meritũ paſſionis fuerit ſufficiens ad expiandum omnia peccata totius mundi,non tamen efficaciter expiauit. Vnde Chriſtus non dixit,Qui pro omnibus effundetur in remiſſionẽ peccatorum : ſed ſolùm dixit, pro vobis & multis,quibus ſcilicet applicabitur. Applicatur autem ſolùm per ſacramenta aut fidem,cum voto huius ſacramenti proprio vel Eccleſiæ,vt dictum eſt:nec eſt alius modus expiandi. Secundò ſupponendum eſt,quòd Apoſtolus in præfatis duobus capitulis oſtendit dignitatem & poteſtatem ſacrificii Chriſti ſuper ſacrificia ſacerdotis Leuitici generis:quia illa ſacrificia non purgabant nec expiabãt peccata futura ſiue recidiuationes peccatorum. Si enim aliquis poſt ſacrificiũ pro peccato præterito oblatũ iterum peccaſſet,requirebatur aliud ſacrificiũ, & alia ſanguinis effuſio : Chriſti autẽ ſacrificium in die paraſceues oblatum,ſufficiens eſt ad delenda omnia peccata,etiã futura,& recidiuationes peccatorum. Neque requiritur noua ſanguinis effuſio, ſed requiritur noua eiuſdẽ ſacrificii applicatio, quia per peccatum ſequens peccator amiſit effectum primæ applicationis, & expers factus eſt meriti paſſionis Chriſti, eòque priuatus eſt. Sed per nouam applicationem eiuſdem ſacrificii, quæ fit in miſſa, per hoc ſacramentum efficitur iterum particeps,& purgatur à peccatis, & expiãtur pœnæ:& ſic nõ eſt aliud ſacrificium,ſed idẽ cum illo quod fuit oblatum in ara crucis, cùm ſit idem Chriſtus, qui erat in ara crucis, & qui eſt in hoc ſacramento ſiue ſacrificio, hoc dempto, quia tunc erat cruentum, nunc autem eſt incruentum.

Idem ſacrificium in miſſa & in ara crucis.

Sic ſoluunt & intelligunt ſancti doctores:ſignãter D. Ambroſius in epiſtola ad Hebræos,& habetur in c.in Chriſto,de conſec.diſt.2. vbi ait,Semel oblata eſt hoſtia, ad ſempiternã ſalutẽ potens. Quid ergo nos? Nõne per ſingulos dies offerimus? verum,ſed ad recordationem mortis eius. Et vna eademq; eſt hoſtia,& non multæ vt in veteri lege. Deinde reſpondet tacitæ queſtioni: Quomodo eſt vna ,& nõ multæ? Quia ſemel oblatus eſt Chriſtus : hoc autem ſacrificium exemplum eſt illius idipſum,& ſemper idipſum. Idem D.Aug.in li.Senten.Proſperi,& habetur in c.ſemel,in.2.eadem diſt. Semel oblatus eſt Chriſtus in ſemetipſo, & quotidie immolatur in ſacramento, hoc eſt eius immolatio præſentatur. & in c.iteratur,eadem diſt. dicitur, Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Chriſtus ſemel paſſus ſit in carne: ſed quia quotidie labimur,quotidie Chriſtus pro nobis immolatur,hoc eſt eius immolatio Deo offertur,& paſſio eius in miniſterio traditur:vt qui ſemel moriẽdo mortem vicerat, quotidie recidiua delictorũ per hæc ſacramenta corporis & ſanguinis expurget.

Recidiua pecatorum per ſacrificium miſſæ expiantur.

Chriſtus nũc non ſe ipſum offert ſed offertur 3.p.q.83. art.1.

Gregorius etiã Nazianzenus in epiſtola ad Epiſcopos,quæ habetur in ſymbolo Epheſino,& recitatur in c. neceſſariæ,eadẽ diſtin.ait : Eadem eſt hoſtia,quã offert ſacerdos,& quæ in ara crucis:Sed illa cruẽta, quia Chriſtus ibi mortuus eſt:Hęc verò incruẽta,quia idem Chriſtus immortalis in memoriam illius oblationis offertur à nobis. Et nõ ſeipſum offert,nec apparet vultui Dei pro nobis, ſeipſum iterum offerendo:ſed eius propiciatio ſiue oblatio per hoc ſacramentum nobis applicatur:& ſic non rurſus recrucifigimus filium Dei, vt hæretici impingunt:ſed meritũ crucifixionis & paſſionis eius recolimus & offerimus. ¶ Ex præmiſſis patet quòd celebratio huius ſacramẽti duplici ratione dicitur immolatio. Primò quidem,quia (ſicut di-

cit D. Aug. ad Simplicium) Solent imagines earum rerũ nominibus nuncupari, quarum imagines
ſunt: ſicut cum intuemur tabulam aut parietem, dicimus, Ille Cicero eſt, Ille Saluſtius. Sed celebratio
huius ſacramẽti eſt imago repræſentatiua paſſionis eius, quæ fuit vera immolatio: Ideo dicitur immo
latio, vt ſupra dictũ eſt ex D. Ambroſio: & ſecundũ hunc modũ poteſt dici ꝙ in antiquo teſtamento *Cur miſſa*
Chriſtus immolabatur, hoc eſt in figuris & immolationibus eius paſſio futura repræſentabatur. Vn- *dicatur im*
de Apoc. 13. dicitur, ꝙ Agnus occiſus eſt ab origine mundi: quia animalia quæ non peccauerant, pro *molatio.*
peccatis hominum immolabantur & occidebantur, ſanguiſq́ eorum & illorũ occiſio erat imago ſiue
figura aut repræſentatio Chriſti, qui peccatũ non fecit, occidendi pro peccatis noſtris. Secũdo dicitur
immolatio, quantũ ad effectum paſſionis Chriſti, quia. ſ. per hoc ſacramentũ participes efficimur fru
ctus dominicæ paſſionis. Vnde in quadã oratione dominicali ſecreta dicitur, Quotiens huius hoſtię
cõmemoratio celebratur, opus noſtræ redemptionis exercetur: & hic modus proprius eſt huic ſacra-
mento, & non figuris antiqui Teſtamenti.

Ver. 12. DE HIS QVIBVS PRODEST MISSAE SACRIFICIVM.

A Miſſæ ſacrificium prodeſt non ſolum ſumenti, ſed omnibus quibus applicatur, & pro quibus of-
fertur, ſi ſint diſpoſiti. Et in hoc ſacramentũ euchariſtiæ excedit alia ſacramenta, quæ ſolum pro-
ſunt ſuſcipientibus: ideo non ſunt ſacrificia propriè dicta. Sed Euchariſtia eſt ſacramentum, & ſacri-
ficium: inquantum eſt ſacramentum, prodeſt ſolis ſumentibus: inquantum verò eſt ſacrificium: pro-
deſt aliis, ſi ſint diſpoſiti, hoc eſt qui ſunt in gratia, & ſic beatis et animabus purgatorij quo ad pręmiũ
accidentale, ſecundum proportionem gratiæ quam habent: ſed ſolum viuentibus quo ad augmẽtum
gratiæ de congruo, ac etiã quo ad acquiſitionem, attritis: Quo ad expiationem verò pœnæ, ſolis viato
ribus in gratia exiſtentibus, & ſecundum affectum & diſpoſitionem eorum. Ex quo patet quod non
prodeſt damnatis, cum non ſint diſpoſiti, neq; in via. Sed quia animæ quæ ſunt in purgatorio, ſunt diſ *Animabus*
poſitæ, cum ſint in gratia, & viatrices, nõ enim ſunt in termino: conſequens eſt vt hoc ſacrificiũ pro- *purgatorii*
ſit illis, quo ad præmium accidentale, ſcilicet gaudiũ de oblatione, & quo ad expiationem pœnarum, *ſuffragatur*
ſecundũ deuotionem offerẽtis in gratia exiſtentis. Vnde Dauid pſal. 22. quem edidit de fructibus hu- *Miſſæ ſacri*
ius ſacramenti, dicit: Et miſericordia tua ſubſequetur me, ſcilicet poſt mortem: & hoc in pœnarum *ficium.*
expiationem. Figura habetur Danielis vlt. vt amplius declarabitur circa finem. Ratione autẽ ſic pro- *Ver. 18.*
bari poteſt: Suppoſito fundamẽto quod habetur 1. Cor. 10. quòd omnes vnum corpus ſumus in Chri-
ſto, alter alterius membra, ſcilicet in auxiliũ, vt in eadem epiſtola c. 12. dicit, Siquid patitur vnũ mem
brum, compatiũtur alia membra. Compaſſio autem ſubleuamen importat, & communicationem in
neceſſitatibus. vnde Rom. 12. Neceſſitatibus ſanctorum communicantes. His ſuppoſitis, ſic poteſt
probari: Sicut ſe habet membrum corporis naturalis ad aliud membrũ eidem corpori vnitum in ne-
ceſſitate exiſtens: ſic membrum myſticum, hoc eſt fidelis ad fidelem, quãdo eſt in neceſſitate, cum ſint
membra eidem corpori vnita per charitatem. Sed membrum corporale compatitur alteri, & poteſt
ipſum iuuare, imò de facto iuuat: Igitur, &c. Potiſſimum autem ſubleuationis pœnarũ remedium eſt
paſſio Chriſti, quæ per hoc ſacrificium applicatur, & ſancti Apoſtoli applicauerũt, vt dicit D. Dion. *7. c. Eccle.*
vbi officium ſepulturæ tempore Apoſtolorum deſcribens, inquit, Venerandus antiſtes precem ſa- *Hierar.*
cram (hoc eſt miſſæ ſacrificium) peragit, precaturq́ illa oratio diuinam clementiam, vt Deus defun- *Mos ſepeli*
cto cuncta dimittat peccata, hoc eſt pœnas peccatorum, quæ pro fragilitate ſunt admiſſa. Et D. Chry *endi tempo*
ſoſt. in homil. 69. ad populum Antiochenum, dicit: Non temerè ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt *re Apoſto*
in tremendis myſteriis defunctorum agatur commemoratio. Sciebant enim illis multum contingere *lorum.*
lucri & vtilitatis. Et Dama. in quodam ſermone de ſuffragiis Mortuorum dicit: Myſteriorum cõſcij
diſcipuli Saluatoris, & ſancti Apoſtoli in tremendis viuificis myſteriis memoriam fieri eorum qui fi-
deliter dormierant, ſanxerunt. Ex præmiſſis patet quàm falſe & impudenter dicant hæretici, quòd
Græcus canon hanc commemorationem non habet. Quia manifeſtum eſt D. Dion. & Chryſoſt. fuiſſe *Canon Græ*
Græcos, qui de Canone huiuſmodi faciunt mentionem: licet Gręci commemorationem defunctorũ *corum com*
alio ordine habeant: quia præponunt eam, dicunt enim, Et omnium ſanctorum, quorum ſupplicatio- *memoratio*
nibus reſpice nos Deus, & memento omnium qui dormierũt in ſpe reſurrectionis & vitæ æternę, & *nem habet*
requieſcere eos facito, vbi videtur lumen vultus tui. Adhuc te Domine inuocamus, memẽto omnis *fidelium.*
epiſcopatus orthodoxorũ, &c. & ſubditur: Etiam offerimus tibi hoc rationale obſequium pro orbe
terrarum, et ſancta eccleſia Catholica. Latini etiam omnes hęc aſſeruerunt. Inter quos D. Aug. in lib.
de Cura agenda pro mortuis dicit: Non eſt parua vniuerſæ eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret,
authoritas, vt in precibus ſacerdotis, quæ Domino ad altare funduntur, locum habeat commemora-
tio defunctorũ. & D. Greg. Animæ defunctorum quatuor ſoluuntur modis, Oblationibus ſacerdo- *In. 4. Dia.*
tum, &c. & in Con. Cabilonen. vt recitatur in c. viſum, de conſe. diſt. 1. dicitur. Viſum eſt præterea
nobis, vt in omnibus miſſarum ſolenniis pro ſpiritibus defunctorum Domino deprecetur. Sicut
enim nulla dies excipitur, in qua non pro viuentibus & quibuſcunq; neceſſitatibus deprecetur: ita ni
mirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces Domino in miſſarũ ſolenniis fun
dantur. Ex præmiſſis apparet ꝙ offerre ſacrificium miſſæ pro defunctis non proceſſit ex impoſtu- *Pro defun*
ris ſacerdotum, vt calumniantur hæretici: ſed ex Apoſtolorum & ſanctorum patrum vniuerſaliſq; ec *ctis celebra*
cleſiæ traditionibus. Notandum tamen ꝙ quanuis ad ſolos ſacerdotes pertineat miſſam in perſo- *re vnde ſum*
na eccleſiæ celebrare, hoc eſt ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti cõſecrare, & myſterium paſ *pſit originẽ.*
ſionis Chriſti ſub illis ſpeciebus ſolenniter repræſentare & offerre: ſic quòd ſi non ſacerdotes attenta-
rent, nihil efficerent. Poſſunt tamen omnes Chriſtiani, etiam laici & mulieres, ſacrificium hoc à ſa- *Notabile*
cerdote conſecratum, ſpiritualiter offerre Deo patri, in memoriam & recordationem paſſionis Chri *dictum.*
ſti, & deprecari vt illam paſſionem per hoc ſacrificium repræſentatã, dignetur applicare ſibi, vel ſuis,
ac etiam aliis extraneis: hoc enim habetur in Canone miſſæ. In quo poſt primum memẽto dicitur, &
omnium circunſtãtium, quorum tibi fides cognita eſt & nota deuotio, pro quibus tibi offerimus, vel
qui tibi offerunt pro ſe ſuiſq; omnibus, pro redemptione animarum ſuarum, pro ſpe ſalutis & inco-

1.Pet.2. lumitatis ſuæ. Et propter huiuſmodi oblationem D.Petrus vocat omnes Chriſtianos, Sacerdotes, di
cens: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta. & Apoc.1. Fecit nos regnũ & ſacerdo
tes, &c. ſed de his amplius cum de miniſtro huius ſacramenti agetur.

Ver. 13. DE MODO QVÕ HOC SACRIFICIVM OPERATVR EFFECTVM.

ET quia hæretici circa hoc ſacrificium multa falſa imponunt doctoribus theologicis, quæ & im- B
probant & ſuggillant, præſertim quòd dicunt Miſſæ ſacrificium facere remiſſionem peccatorum ex
opere operato; vocantq́ꝫ hanc perſuaſionem phariſaicam & ethnicam, quam nemo probare debet.
Ideo eis reſpondendum eſt: In primis quo ad hoc quòd dicunt hanc vocem (ex opere operato) non ha-
beri in ſacris, neqꝫ fuiſſe ab antiquis doctoribus vſitatam: ſed in ſcholis theologicis nuper natam, ad
circumuolutionem veritatis. Dicendum quòd hæretici hoc complexum (ex opere operato) aliter ac-
cipiunt, quàm theologi intelligant. Ideo rident & calumniantur: Putant enim theologos intellige-
re per opus operatum ipſam applicationem ſacramentorum, ſiue ſacrificandi actum, quod nemo do-
ctorum theologorum vnquam cogitauit: imò illam applicationem ſiue ſacrificandi actum vocant,
Opus operatum quid. opus operãtis. Opus autem operatum intelligunt ipſum opus aut rem ipſam quæ applicatur in ſe: &
valere aliquid ex opere operato dicitur, cum ex re ipſa applicata aliquis effectus vtilis ſequitur, et nõ
ſolum ex opere operantis, hoc eſt propter ſanctitatem aut eius qui applicat, vel recipit, aut vtitur:
quemadmodũ panis habet ex ſe, ſiue ex natura ſua, efficaciam nutriendi, Rheubarbarum ſiue Scam-
mea habet ex ſe ſiue in ſe vim detrahendi choleram, ex ipſo (vt ſic dicam) opere operato, hoc eſt ex re
ipſa, & non tantum ex imaginatione, vel affectu, aut fiducia ſumentium, aut applicantis: quanuis ima
ginatio & affectus vel adiuuet vel impediat rei in ſe energiam & operandi efficaciã. Ita ſacramenta
inſtituta ſunt à Chriſto, vt eſſent alicuius diuinæ gratiæ in nobis ſigna & inſtrumenta, habentia in ſe
efficaciam ad aſſequendum ea, ad quæ ſunt à Deo inſtituta, non ponentibus obicem ſiue impedimen-
tum. Ipſa igitur habent efficaciam, non tantum ab operante, hoc eſt ob deuotionem aut bonum mo-
tum voluntatis conferentium aut ſuſcipientium, vt euidens eſt in baptiſmo paruulorum à peccatore
adminiſtratum, qui efficaciam habet regenerãdi non à conferente, cum ſit malus, nec à paruulo, cum
nullum actum habeat, ſed in ſe ex diuina inſtitutione. Sic panis viuus, quem dedit Deus pater de cœ-
Ioan. 6. lo verum, qui eſt caro Chriſti, pro mũdi vita, habet ex ſe, vt eſt ſacramentũ, nutrire: & vt habet Reu-
barbarum, hoc eſt amaritudinem paſſionis illatæ, ſiue vt ſacrificiũ repræſentans paſſionem, habet ex-
piare peccata, & ſatisfacere pro pœnis peccatorum. Et hæretici non verentur dicere nihil valere ex
opere operato. In quo euidenter blaſphemant: nam Chriſtus dixit, Qui manducat me, & ipſe viuet
propter me. Nec habet hoc ex fiducia, vt ipſi volunt: quanuis fides & fiducia ſiue ſpes debeant adeſſe,
vt digne ſumatur. Non tamen fidei aut fiduciæ, ſed huius viui & viuifici panis eſt ea vitæ energia &
efficacia. Nec dicunt theologi (vt hæretici falſè imponunt) Chriſti paſſionem ſolum ad peccatum
originale expiandum exhibitam, ſed etiam ad omnia peccata actualia, & pœnas peccatorum, imò &
omnia ſacramenta ex paſſione Chriſti efficaciam habent. Sed hoc ſacramentum iteratur, vt dictum
eſt, propter nouam applicationem, propter peccata deinceps commiſſa, & deletionem reatus, ac aug
mentum gratię.

Ver. 14. DE MISSIS PRIVATIS.

Miſſæ priuatæ vtiles & frequentandæ. CVm Miſſa (prout dictum eſt) ſit corporis & ſanguinis Chriſti cõſecratio, & oblatio in remiſſio- C
nem peccatorum, & in ſpem ſalutis & incolumitatis æternæ: ſequitur quòd eſt bona & vtilis ſiue
ſit publica, ſiue priuata, ſiue corã multis, ſiue corã paucis dicta, nõ ſolum diebus dominicis, & ab vno,
ſed etiam omnibus diebus ferialibus, & ab omnibus ſacerdotibus, aliàs bene diſpoſitis. & ideo eſt fre
quentanda. Hoc enim à tempore Apoſtolorum ſancti patres & vniuerſa Eccleſia ſeruauerunt, vt ha-
betur in c.ſemel, et c.iteratur, & c. & ſi non frequentius, de conſecrat. diſt.2. Et D. Ambr. Si quoties-
cunqꝫ effunditur ſanguis Chriſti (hoc eſt eius effuſio repræſentatur) in remiſſionẽ peccatorũ fundi-
tur, debeo meritò ſemper accipere, qui ſemper pecco: debeo ſemper medicinam accipere, qui ſemper
infirmor. Si liceat vni ſacerdoti, quare non licebit alteri pro ſe ac aliis offerre, cùm orationem & ob-
lationem communem docuerit Chriſtus? Si oratio dominica bona eſt, quomodo per iterationẽ dete-
rior efficitur? Sic ſi miſſa bona eſt, quomodo per iterationem deterior efficitur? An ideo perdicum &
phaſianorum deterior ſit cibus, quia in menſis nobilium duntaxat frequentior eſt? Vnde D. Hieron.
ad Vigilantiũ, epiſt. 10. parte. 1. dicit: Quod ſemel feciſſe bonũ eſt, & laudabile, ſi frequenter fiat, ſerua
tis, ſcilicet omnibus debitis circunſtantiis, quomodo poteſt eſſe malũ? aut ſi aliqua culpa vitanda eſt,
non ex eo quod ſæpe, ſed quod ſit culpabile eſt. Eſt enim in miſſa peccatorum cõfeſſio, quia etiam iu-
Quid in miſſa agatur. ſtus ab initio accuſator eſt ſui, Prou. 18. Diuina ſubnectitur laus: fiunt orationes pro populo, Euange-
lica eruditio, fidei auditur confeſſio: eſt in præſentia corporis Chriſti Dei fruitio, & arcanorum cor-
dis coram Deo patefactio, ſupplex diuini auxilij imploratio, ſunt & cæremoniæ, homines ad deuotio
nem prouocantes, & in gratiarum actione finem accipit miſſa. Quid horum reprehenſione dignum
Pſal. 118 eſt, ſi frequenter fiat? Septies in die laudem dixi tibi, ait regius Pſaltes. Quid ſi pluries, vt D. Bartholo
mæus, qui centies per diem, & centies per noctem flectebat genua ad orandum? & iſti indeuoti hære
tici coarctare volũt populum, vt ſemel ſingulis hebdomadibus laudes offerãt Deo. Nec obſtat quod
allegant, Chriſtus ſemel paſſus eſt: ergo ſemel duntaxat offerri debet. Non valet conſequentia: Quia
hoc ſacramentum incruentum eſt: nec realiter iteratur paſſio, ſed eadem pluries ad memoriam redu-
citur, & pluries Deo præſentatur: quia ſemel oblata nõ operatur ſecundum ſuã infinitam virtutẽ, ſed
ſecundum deuotionem offerentis, vel eorũ pro quibus offertur, tam quo ad deletionem culpę & rea-
Semel in die vni ſacerdoti ſufficit miſſam celebrare. tus pœnæ, quàm quo ad collationem gratiæ, quæ ſemper in hac via augeri poteſt, vt dictũ eſt. ¶ Sufficit ta
men vni ſacerdoti ſemel in die celebrare. Non enim modica res eſt vnã miſſam facere: & valde felix
eſt, qui vnã in die celebrare poteſt. Dñs Innocentius in c. propoſuiſti, extra de celebr. miſſ. excepit du
os caſus. Primus eſt propter ſolennitatem diei Natiuitatis Dñi, in quo licitum, & nõ preceptum, tres
miſſas dicere, ad repræſentandã triplicẽ Chriſti natiuitatẽ; Prima natiuitas eſt æterna à patre: ſecũda
corpo

corporalis à D. Virgine: tertia ſpiritualis in cordibus fideliū, vel ad repræſentādum triplicem ſtatum ſcilicet legis naturæ, Moyſi, & gratiæ. Secundus caſus eſt neceſſitas: Si moriatur aliquis dicta à curato miſſa de die, & nō ſit alius presbyter, vel ſi celebrata miſſa petatur infirmorū cōmunio, & nil reſeruarum eſt in pixide, aut aliquid huiuſmodi, vel ſunt diuerſæ annexæ in eadem cura, ſolent epiſcopi diſpēſare cū ieiunis: quāuis glo. dicat nō eſſe ſpecialiter prohibitū plures miſſas celebrare, vnā de die, & vnā pro mortuis: quia licet canō dicat, ſufficit, nō tamē prohibet. ritus tamen eccleſiæ aliter ſe habet. Ideo niſi in prædictis caſibus non licet, & per conſequens extra illos caſus pluries celebrās peccat. Et idē dicendū eſt de eo qui in die paraſceues miſſā priuatā celebraret: quia cōtra ritū vniuerſalis eccleſiæ faceret. Quāuis plures audire, & pluries ſpiritualiter offerre nō ſit illicitū, imò valde vtile & meritoriū. Propter indeuotionem tamen ſuperſedendū eſt ſacerdoti. Vnde D. Aug. & habetur in c. quotidie, de conſe. diſt. 2. Quotidie celebrare nec laudo nec vitupero. ſingulis tamē diebus dominicis cōmunicandū hortor. Si autē deuotio adſit, laudat: Apoſtoli enim erant perſeuerantes in cōmunicatione fractionis panis. ¶ Debent autē miſſę priuatæ celebrari de die, niſi propter ſpecialem deuotionē, vt in c. quidā laicorū, extra de celeb. miſſ. vbi non præcipitur, ſed ſolum ſancitur. Ideo nō eſt de neceſſitate, ſed de honeſtate, ꝙ celebretur vel audiatur miſſa peculiaris de die, etiam in die feſto, niſi propter ſcādalū, & in magnis ſolennitatibus. Nec obſtat illa maxima falſa & hæretica, qua improbātes miſſę ſacrificiū, & priuatas ſiue peculiares miſſas tanquam ſummam euangelij veritatem, & principium firmiſſimum, & receptiſſimum fundamentum ſupponunt, dicentes eſſe idololatriam, quicquid ſit diuini cultus gratia ſine expreſſo verbo Dei, qui ſic ſe coli præcepit, aut hoc ipſum inſtituit. Nam vltra ea quæ ſuperius hoc. §. ver. 8. allegata ſunt contra hoc fundamentum, D. Paulus. 2. Theſſ. 2. monet nos tenere quod accepimus à patribus, dum ait: Tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per epiſtolam ſcriptam, ſiue per ſermonem non ſcriptum. et Galat. 1. dicit habendos eſſe ſub anathemate eos qui audent dicere contra id quod accepimus. Non poſſumus ex ſcripturis proferre verbum, quo conitet Deum inſtituiſſe aut præcepiſſe Abeli, vt ſacrificium offerret de primogenitis: Si Abel ergò non idololatrauit, cum ad eum & eius munera aſpexerit Dominus, licet non haberet ſcriptum verbum, quo præciperetur ſic fieri: Si Noë aut Abraham & Iacob non male egerint, diuerſa offerendo ſacrificia abſque aliquo verbo ſcripto, eo quòd dominus interius inſpirauit: Quomodo non verentur hi in idololatriam conuertere ea quæ Spiritu ſancto inſpirante ab Apoſtolis in gratia confirmatis, & tantis patribus, cum conſenſu totius Eccleſiæ, quæ errare non poteſt, edocta ſunt? ¶ Et licet Chriſtus plures conuiuas in cœna habuerit, quibus corpus ſuum communicauit: non præcepit tamen, vt quum hoc ageretur, tantum numerum haberent, ſcilicet cùm dixit, Hoc facite: ſed quòd in ſuam commemorationem agerent, quotieſcunque hoc facerent. Quòd ſi repente feruore aliorum aliquis in charitate Dei, illius viuifici panis ſuperſubſtantialis quotidianam refectionem deſiderat, debétne fraudari illo ſancto deſiderio, et illius panis alimonia, niſi ſocium illius deuotionis inueniat? Si vnus ægrotus requirat, dabitur illi. Quare ſacerdos ſpiritualiter ægrotus, prq ſe medicinam non accipiet? Eccleſiæ ergo Catholicæ determinationi & ritui magis ſtandum eſt, quàm hæreticorum temeritati.

Quādo pluries in die vni ſacerdoti licitū eſt.

Miſſæ priuatæ de quo ſint celebrandæ.

Vnus ſolus cōmunionē licitè accipere poteſt.

Ver. 15. DE VALORE MISSAE.

A Valor miſſæ (vt ad propoſitum ſufficit) attendi & cōſiderari poteſt dupliciter: Primo ex parte ſacramenti ſiue ſacrificij contenti in ſacramento: Secundo ex parte ſacerdotis offerentis. Si conſideretur ex parte ſacrificij ſiue Chriſti oblati in ſacramento, cum ipſe Chriſtus ſit infinitus, ſequitur ꝙ valor erit infinitus: quia tamen hoc ſacrificium non operatur niſi per applicationem, & applicatio non poſſit eſſe infinita, cùm infinitas creaturæ repugnet: ſequitur quòd non operatur infinitè. Eam ob rem D. Thomas dicit quòd quamuis virtus Chriſti qui continetur in ſacramento Euchariſtiæ, ſit infinita: eſt tamen determinatus eius effectus, ad quem illud ſacramentum ordinatur, Ideo non oportet quod per vnum altaris ſacrificium tota pœna eorum qui ſunt in purgatorio, expietur. Vnde quandoque plures miſſæ in ſatisfactionē vnius peccati iniunguntur. Secūdo conſideratur valor ſiue effectus miſſæ ex parte offerentis. Et ita ſi offerens ſit in gratia, valet ad tria. Primo ad meritū eſſentiale, quod eſt ſolius offerentis, qui offerendo meretur: nec poteſt huiuſmodi meritum communicare. Et ſecundum hoc effectus proportionatur gratiæ. Secundo ad meritum accidentale, quod eſt gaudium de illo actu ſacrificandi: & hic effectus communicatur omnibus in gratia exiſtentibus, ſecundum proportionem gratiæ quam habet, vt dictum eſt cum de beatitudine accidentali ageretur. Tertio valet quantū ad ſatisfactionem: & quantum ad hoc proportionatur conatui ſiue affectui & deuotioni offerentis: Quia quoad ſatisfactionem magis attenditur affectus offerentis, q̃ quātitas oblationis. Vnde Chriſtus dixit viduam plus omnibus miſiſſe in gazophilacium. Quāuis ergo hæc oblatio ex ſua virtute ſufficiat pro tota pœna illorū, pro quibus offertur: non tamen ſatisfacit pro tota pœna, ſed ſecundum quantitatem deuotionis, qua ſacramētum offertur. Vnde D. Tho. dicit ꝙ hoc ſacrificium tollit pœnam, vel in toto, vel in parte, ſecundum menſuram deuotionis eius qui offert, mediatè vel immediatè: Quia (vt idē doctor habet) ſuffragia facta per malos ex imperio eccleſiæ, aut defuncti qui præcepit ea fieri: valent illi: ita ꝙ deuotio imperantis facit idem quod exequentis. Quod inde patet, quia ſi ſacerdos ſit malus, vel nullum habeat affectum ad eum pro quo celebrat: vt cum odit eum, aut ignorat quis ſit; & nihilominus vult pro eo celebrare, vt euitet ſcandalum: ſacrificium proderit illi, et non infinitè, ergo limitatur per aliquem affectum, nou ſacerdotis: ergo alterius offerentis per ſacerdotem vel per affectum ſiue intentionē aut deuotionem eccleſię. ¶ Notandū tamē ꝙ effectus huius ſacrificij à tribus pendet, & ideo meritum miſſæ ſecundum aliquos in tres partes diuiditur: quarum vna attribuitur Chriſto: Alia verò intentioni & deuotioni eccleſiæ. Tertia attribuitur miniſtro. Quantitatē applicationis quā facit Chriſtus, & deuotionis eccleſiæ ignoramus. & licet ſacerdos ſciret illam, non poſſet eam aliter applicare. Sed quantitatem expiationis ſiue ſatisfactionis, quæ ei competit ex conatu & affectu ſuę deuotionis, poteſt alteri applicare & diſpenſare, ſicut pœnalitatem & ſatisfactionem

Valor miſſæ penes qd attendatur.

In.4. diſt. 45. q. 2. art. vlt. q. vlt. ad vltimum argumentū

Miſſæ vtilitates.

Luc. 21.

Meritū miſſæ diuiditur in tres partes.

ieiunij,& peregrinationis,ac aliorum operum pœnitentiæ: habet enim conatus deuotionis ex natura ſua quandam pœnalitatem,licet propter affectum & diſpoſitionem delectet.

Ver. 16. DE MISSA PRO PLVRIBVS DICTA.

Difficultas grauis eſt an miſſa priuata pro pluribus dicta,proſit cuilibet illorum,ac ſi pro quolibet B illorum celebraretur. Quidam (vt Præpoſitinus & D. Hiero.) attendẽtes ad infinitum valorem ex parte Chriſti,dicunt ꝙ ſic. Quidam verò attendentes ad finitam applicationem,dicũt quòd nõ:et huius opinionis eſt D. Tho. dominus autem Caietanus medius inter eos,ambos nititur concordare, dicens ꝙ presbyter poteſt conſiderari celebrare pro pluribus dupliciter: primo vt eius intentio primo feratur in omnes æqualiter & collectiuè, vt ſi decem rogent ſacerdotem celebrare pro ſe,& ipſe omnes decem ſimul commendet. Tunc dicit quòd nõ prodeſt vnicuiq;,ſicut ſi pro vnoquoq; offerretur. Et ratio eſt: quia licet virtus ſacrificij in ſe ſit infinita,nõ tamen operatur infinitè: quia tunc ſequeretur ꝙ non eſſet dicenda niſi vna miſſa pro toto mundo. & quòd vna miſſa euacuaret totũ purgatorium: infinito enim nõ poteſt fieri additio. & ſic aliæ miſſæ eſſent ſuperfluæ,& eccleſia male feciſſet, inſtituẽdo ꝙ miſſa pro aliquo particulari diceretur: quod cõſequens pro vtraq; ſui parte eſt erroneũ, & à bonis operibus retractiuum,cultusq; diuini diminutiuum. Operatur ergo finitè ſecundũ proportionem deuotionis offerentis,quæ eſt finita & limitata,& determinatę quantitatis. Sed omne quantũ diuiſum per partes quantitatiuas,diminuitur,& redditur minus, & tandẽ conſumitur,vt experimento videmus. Ergo deuotio ſacerdotis pluribus ęquè primo applicata diuiditur: & per cõſequẽs vnus minus accipit,q̃ ſi tota deuotio ei applicaretur. & ſecundum hunc modũ dicendi dicit debere intelligi D. Tho. & alios qui hanc opinionem ſequuntur. Ex quo ſequitur quòd ſacerdos promittens ſeorſum pluribus celebrare pro quolibet in particulari,non ſatisfacit omnibus,dicendo vnã miſſam duntaxat: Sicut ſi quis cuilibet ex decem promittat quinq; duodenos, non ſatisfacit cuilibet,dando omnibus ſimul quinq; duodenos. Et ad dictum D. Hieron. quod habetur in ca. non mediocriter,de conſecrat. diſt. 5. vbi dicitur, Cum igitur pro cunctis animabus pſalmus vel miſſa dicitur: nihilominus quàm ſi pro vnoquoq; illorum diceretur,accipitur: reſpondet quòd loquitur quantum ad præmium

Pſal. 118 accidentale,quod omnes participant, iuxta illud Pſal. Particeps ego ſum omnium timentium te. In ſymbolo dicimus Sanctorũ communionem, hoc eſt communicationem: vel debet intelligi dictum D. Hieron. quando affectus ſeu intentio offerentis, fertur primo in particulari ſigillatim, vt amplius ſtatim dicetur. Et cum dicitur ꝙ ſuffragia,præcipue orationum,innituntur diuinæ liberalitati, quæ eſt infinita, ad quam non refert orare pro vno vel pro pluribus, imò tanto videatur acceptabilior, quanto pro pluribus fit: quia ex maiori charitate videtur procedere. Ideo Chriſtus docuit orare in plurali & pro omnibus. Reſpondet quòd oratio poteſt dupliciter conſiderari: Vno modo ex parte eius qui oratur,ſcilicet Dei: & ſic non refert pro vno vel pro multis orare: Alio modo ex parte orantis,inquantum habet pœnalitatem,& ſatisfacit: & ſic refert,cùm deuotio ſit finita,& diuiſa reddatur minor. Nec obſtat ꝙ Eccleſia celebrans,pro vno defuncto,adiungit orationes pro aliis: quia eſt alius actus ſacerdotis,in quo non præiudicatur illi, pro quo celebratur, cum pro eo ſpeciali actu obtulerit ſacrificium. nec eſt ſimile de lectione, quæ tantum,imò aliquando amplius prodeſt aliis aſſiſtentibus quàm illi pro quo fit: quia ſuffragia (prout ſunt ſatisfactiones) non ſunt per modũ actionis,vt doctrina,ſed per modum paſſionis & pœnalitatis conatus ex natura rei: licet oratio inquantũ meritoria me-

Opinio domini Caietani. riti eſſentialis aut accidentalis,conſideretur per modum actionis. ¶ Alio modo poteſt conſiderari ſacerdos celebrans pro pluribus, vt eius conatus ſiue affectus & applicatio fertur,primo in ſingulos, hoc eſt offert pro vnoquoq; ſigillatim & ſucceſſiue paſſionem Chriſti, in hoc ſacramento repræſentatam,primo pro ſe & peccatis ſuis, ſecundo pro parentibus, tertio pro eo qui dedit illi tres duodenos pro ſuſtentatione,deinde pro alio ſimiliter dante,et ſic de aliis. Tunc cum ſint plures actus oblationis reſpectu vnius ſacrificij,ſecundum eundem Caietanum,tantũ prodeſt omnibus illis,ſicut ſi pro vnoquoq; ſolo illorum offerretur: quia tota deuotio ſacerdotis cuilibet applicatur,ſucceſſiue tamen. Ex quo videtur ſequi ꝙ ſi ſacerdos promiſit ſigillatim & in particulari tribus aut pluribus celebrare vnã miſſam,& à quolibet recipit ſtipendium pro ſuſtentatione,celebrando vnam,offerendo ſigillatim et diſtincte & ſucceſſiue pro quolibet, ſatisfacit omnibus illis: facit enim quod promiſit, & nil deperit primo,ſi pro aliis deinde & ſucceſſiue offerat, & ſic dicit intelligi dictum D. Hiero. ſupra allegatum: quia vel petens ab eo miſſam intendebat vt ſolum offerret pro ſe,& non pro aliis: tunc eius intentio eſſet obliqua & contra charitatem,& ſaperet ſpeciem ſimoniæ,& pecunia ſua eſſet in ſuam perditionem. Et ſic celebrans non debet ſe conformare eius intentioni,neq; ad id ſe obligare: magis enim ſacerdos tenetur ſibi & parentibus,& celebrare pro ſe & illis,quàm pro eo à quo accipit ſtipendiũ pro ſuſtentatione vnius diei. Nec ordo prioritatis aut poſterioritatis in his oblationibus eſt eſſentialis.

Cum ergo nil depereat petenti,imò accreſcat ei gaudiũ accidentale de aliis oblationibus,& ſacerdos nõ teneatur ſe conformare intentioni inordinatę petentis: non videtur ratio apud eũ,quare non ſatisfaciat omnibus. Sicut qui promiſit cuilibet ex decem, quinq; duodenos, ſi daret cuilibet ſex duodenos,ſatisfaceret cuilibet,imò eſſet liberalis &c. Si verò vnus miſſam petat de beata Virgine,alius de Spiritu ſancto, reſpondet quòd quantum ad ſacrificium ſatisfacit ,ſed tenetur ante vel poſt ad orationes & ſuffragia,ad quę ſe obligauit. ¶ Hæc opinio habet magnam apparentiam,& faciliter ſoluit omnia argumẽta,vno dempto,quod fit ex diminutione cultus diuini. Cum enim quilibet petens intendat,& recte intẽdere poſſit,vt hoc ſacrificium particulariter & ſemel in die offeratur,& paſſio Chriſti in hoc ſacramento repræſentetur, & alius ſimiliter quod eodem die ſeorſum & ſpecialiter offeratur: & ſic eorum intentio eſt quòd pluries diſtincte repræſentetur, quæ ex hoc apparet ꝙ ſi ſcirent ſacerdotem ab alio accepiſſe ſtipendium, & promiſiſſe alteri pro eo celebrare, alium ſacerdotem quærerent. Cum ergo hæc opinio ſit cultus diuini diminutiua,& præbeat materiam cupiditatis,nõ vi-

Opinio tutior. detur in foro conſcientiæ tuta. Si autem ille qui petit & dat,ſcit de aliis qui petierunt & dederunt: tunc cũ volenti nõ fiat iniuria,cenſetur contentari ꝙ in vno ſacrificio eius commemoratio fiat, & ſic

ſatiſ-

ſatiſfacit. ❡ Non tamē excuſantur ſacerdotes à peccato, nec à reſtitutione, qui plures miſſas admittentes, minori pretio per pauperes ſacerdotes ſupplent. Non enim videtur quo titulo reſiduum pecuniarum retinere poſſint. *Cautē ſacerdotes.*

Ver. 17. DE DIGNITATE SACRAMENTI EVCHARISTIAE.

A EVchariſtiæ ſacramentū alijs ſacramentis eſſe dignius apparet ex multis, primo ex cōtento in hoc ſacramento, quia in eo cōtinetur realiter Chriſtus, qui cū ſit Deus, eſt ineffabilis dignitatis: in alijs ſacramentis eſt ſolum quædā virtus inſtrumentalis à Chriſto participata. Secundo ex ordine ſacramentorum: quia omnia alia ſacramenta ad hoc ſicut ad finem ordinātur. Tertio quia omnia ferè ſacramenta in Euchariſtia conſumātur, vt D. Dion. dicit. Quarto ex mirabilibus quæ fiunt in huius ſacramenti cōſecratione: Primo, fit tranſſubſtātiatio panis & vini in verū corpus & ſanguinem. Secūdo, quia Chriſtus eſt ita magnus in paruo loco, ſicut fuit in cruce, & nūc eſt in cœlo. Tertio, ꝙ materia panis nō annihilatur, cùm aliquid eius maneat. Quarto, quia idem corpus in pluribus locis ſimul eſt, licet nō localiter. Quinto, quia manēt accidentia ſine ſubiecto. Sexto, quia accidentia habent virtutē ſubſtantiæ, & ex eis poteſt fieri generatio. Septimo, ꝙ diuiſis accidentibus corpus non diuiditur, & alia innumera, quæ ex his ſequuntur, & in hoc ſacramento continentur, Ideo Pſal. vocat memoriale omnium mirabiliū quæ fecit, dicens: Memoriā fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus: eſcam dedit timentibus ſe. Octauo apparet dignitas ex effectibus, quis plures & nobiliores habet quàm alia ſacramenta.

3. p. q. 79 art. 3. *3. c. eccle. Hierar.* *Pſal. 110* *D. Thom. opuſ. 58. c. 21. & ſeq.*

Ver. 18. DE EFFECTIBVS SACRAMENTI EVCHARISTIAE.

B CVm Euchariſtia nō ſolum ſit ſacramentum, ſed etiam ſacrificium, in effectibus quos habet vt ſacrificium, excedit omnia ſacramenta, quæ non ſunt ſacrificia, ſed ſacramenta tantum. & ſic ſolum proſunt accipientibus, & non alijs: ſicut euchariſtia, inquantū eſt ſacrificiō, hoc eſt inquantū offertur Deo in memoriā & repræſentationem paſſionis Chriſti, prodeſt non ſolum celebranti, ſed etiam alijs. Effectus euchariſtiæ vt ſacrificium, eſt cauſare vel augere gratiam, remittere peccata, & ſatisfacere pro pœnis peccatorum eorum pro quibus offertur ſecundum menſuram deuotionis illorum. Euchariſtia verò (vt eſt ſacramētum, ſcilicet prout ſumitur) habet duplicem effectum: vnū directe, aliū ex conſequenti. Directe quidem, ex vi ſacramenti habet illud ad quod eſt inſtitutum, ſcilicet ad nutriēdum ſpiritualiter per vnionem ad Chriſtum & eius membra. Alium effectum habet indirecte & ex conſequenti, ſcilicet remiſſionem peccatorum: quia per hoc ſacramentum aliquis conſequitur nō ſolum remiſſionem culpæ, ſed etiam pœnæ: nō quidem totius (ſicut per ſacramentum baptiſmi, quod eſt ordinatum ad remiſſionem culpæ & totius pœnæ, eo quòd per ipſum homo commoritur Chriſto (ſed ſecundum modum ſuæ deuotionis & feruoris: quia euchariſtia directe ordinatur ad nutriendum, et perficiendum per Chriſtum: quātum ad primum effectū quem habet ex vi ſacramenti, operatur, ſpiritualiter nutriendo animam, ea quæ operatur cibus, nutriendo corpus. Cibus enim delectat, nutrit, ſuſtentat, auget, reparat humidum radicale: ſic cibus iſte ſpiritualiter animam. ❡ Vnde rectè poteſt dici Menſa, de qua gratias agere debent fideles, tanquam de magna Dei dono: cuius inſtitutionē præuidens Salomon, dicebat: Omni homini dedit Deus diuitias atq; ſubſtantiam, poteſtatemq; ei tribuit, vt comedat ex eis, vt fruatur parte ſua, læteturq; de labore ſuo, hoc eſt donum Dei. Similiter Dauid præuidens hoc donum, recitando beneficia, cognoſcens ſe teneri ad gratias, dicebat: Dominus regit me, & nil mihi deerit: in loco paſcuæ ibi me collocauit, &c. ſequitur, Paraſti in conſpectu meo menſam. Sed quam mēſam parauit Deus? inuenio quòd duplicem: Prima eſt naturæ, ad nutriendum corpus: ſecunda eſt gratiæ, ad nutriendam animā. Prima &c. eſt terra, quæ eſt repleta omnibus bonis corporalibus, vt videre eſt in Vere, in menſe Maij, Videbis blada, & vineas florentes, arbores fructiferas, volatilia cœli, beſtias terræ, piſces maris, qui etiam appropinquant terræ. Certè terra prædictis repleta nil aliud eſt, quàm menſa cibis referta, ad nutriendum corpus. Hanc menſam ab origine mundi appoſuit Deus, & ad edendum homines inuitauit. Gen. 1. Dominamini, &c. Gen 9. Omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt. Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibū. Quaſi olera virentia tradidi vobis omnia. Ideo debemus gratias agere, & nō eſſe ſimiles porcis, qui comedūt glandē, & non reſpiciunt arborem, ex qua prouenit. Si eſſet aliquis hoſpes, qui ſine pretio bene tractaret, & nil quæreret, niſi poſt refectionem gratiarum actiones: Si aliquis recederet, non redditis ei gratiis, dignus eſſet vt ei hoſpes menſam plicaret propter ingratitudinem. Sic etiam nos, niſi de fructibus terræ perceptis gratias habeamus. Et ideo cum deficimus, Deus aliquando plicat menſam, mittendo gelu, ſiccitates, pluuias, tempeſtates, &c. Ideo ſi velimus præſeruari ab his gratias agamus, & bonis ab ipſo perceptis bene vtamur. ❡ Secunda menſa, &c. dicitur ſacramentalis, quam cibo ſpirituali repleuit, in die vltimæ cœnę inſtituendo hoc ſacramentum, ipſum recipiendo, & Apoſtolis dando. Ad quā menſam omnes fideles inuitauit cum ait: Accipite & manducate ex hoc omnes. & figuraliter Prouer. 9. Venite, comedite panem, & bibite vinū quod miſcui vobis. Hęc eſt menſa nobilis & regalis, in qua vaſſallus comedit cum rege de eodem cibo & in eodem catino. In hac re Deus valde honorauit hominem. Vnde poteſt dici quod non potuit Deus homini pro ſtatu huius viæ maius donum dare, & maiorem honorem facere, q̃ inſtituendo hoc ſacramentum, & inuitando ad hanc menſam. Si rex temporalis ad ſuam menſam, ad quam non admittuntur principes, inuitaret & admitteret vnū ruſticum, faceret illi magnum honorem, cuius ille nunquam obliuiſceretur, imò frequenter recitaret quomodo rex fecerat illi talem gratiam, &c. & ageret gratias, diligeretq; regem, & ſeruaret mandata eius. Sic debent facere illi, quibus Deus dedit gratiam comedendi in ſua menſa, &c. De hoc honore habemus figuram. 2. Reg. 9. Vbi Dauid volens oſtendere amorem, quem habebat ad Ionatham mortuū, quæſiuit an eſſet illi filius, reſponſumq; eſt quòd vnus, qui vocabatur Miphiboſet, qui erat vtroque pede claudus: quia cum eſſet paruulus, nutrix eius ebria cadere fecit eum in terram: ideo erat verecundus comparere coram rege, qui dixit ei, Miphiboſet comedet ſuper menſam meam, quaſi vnus ex filiis regis. Hæc nempe ſignificant gratiam quam fecit nobis Deus, inſtituendo hoc ſarcamentum, &

Sacrificij miſſæ effectus. *Euchariſtia vt ſacramētum quos effectus habet.* *Eccle. 5.* *Pſal. 22.* *Menſa duplex homini parata.* *Menſa naturæ.* *Menſa ſacramentalis*

inui

imitando ad ſumendum ipſum. Dauid repræſentat Chriſtum, Ionathas mortuus repræſentat Adam, Miphiboſet repræſentat quemlibet noſtrum, qui ſumus claudi vtroq; pede, ſcilicet intellectu & voluntate: intellectu per ignorantiam, & voluntate per negligentiam & malam inclinationem: quia nutrix noſtra, ſcilicet Eua, ebria vino adulationis ſerpentis, inducendo Adam ad eſum ligni vetiti, proiecit nos, & cadere nos fecit in foueam peccati originalis. Propter quod omnes potētiæ ſunt debiles. Chriſtus ergo volens oſtendere amorem quem habebat ad Adam & poſteritatem eius, dixit & ordinauit quòd comederemus ſuper menſam ſuam, ſcilicet ſacramētalem, quaſi filij regis. Vnde debemus verecundari, & gratias agere de tanto dono & honore. Sed qui ſunt iſti filij regis? Nempe angeli. vnde Iob. 4. Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina, & iubilarent filij Dei? Angeli comedunt ſuper hanc menſam, & Chriſtus vult quòd nos comedamus. Vnde Sap. 16. Panem cœli dedit eis, panem angelorum manducauit homo: non ſicut angeli, ſed quaſi angeli: quia angeli clarè vident & fruuntur, nos verò coopertè recipimus: & non clare videmus, ſed quaſi ſub quibuſdam cortinis & velaminibus accidētium ſumimus. Videt nonnunq̃ aliquis lectum cortinatum, in quo rex eſt, & non videt regem. Sic hic accidentia ſunt cortinæ cooperientes, &c. Hic quadrat quod dictum eſt ſupra hoc c. & §. ver. 6. de velamine ſacramenti, & ver. 7. de veritate ſacramenti. Si hæc agas ad populum, dic vt tibi videbitur. Vt autem maiorem habeamus occaſionem recognoſcendi beneficia, & agendi gratias, conſiderare debemus maiorem excellentiam, & magnificentiam menſæ huius, quæ amplior eſt omnibus menſis magnificis huius mundi, propter. 4. rationes. ¶ Prima ratio dicitur durabilitatis. Legimus Eſther. 1. de conuiuio Aſſueri magnifico in ciuitate Suza, quod fuit magnificū, eo ꝙ durauit per ſex menſes. Cœnaculum opertum, & menſa parata omnibus illius regni. Sed ſi velimus conſiderare durabilitatem huius menſæ, inueniemus eam magnificentiorem: quia in ea nō ſolum admittuntur de vno regno, ſed etiā de omnibus. Et mirum eſt ꝙ vnus ſacerdos vna conſecratione poteſt tot hoſtias conſecrare, quot ſufficiunt toti mundo, vt dictū eſt. Menſa illa durauit ſolum per ſex menſes: hæc autem per mille quingentos quadragintanouem annos, & durabit vſq; in finem ſeculi, iuxta illud, Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi. Ex quo trahit dominus Gerſon cancellarius Pariſien. ꝙ vſque ad diem iudicij celebrabitur miſſa, & quòd in die qua audies miſſam, potes dicere ꝙ in illa die non erit finis mundi, & iudicium vniuerſale. Si velimus bene contemplari, inueniemus menſam paratam ab initio mondi figuraliter in paradiſo terreſtri per lignum vitæ, in ſacrificio Melchiſedech, in Manna, in Agno Paſchali, & in aliis figuris, quas recitare longum eſſet. Sed eſca fuit realiter per Chriſtum poſita. Et in hoc excedit menſam ſolis, quę erat ſine cibis abſcondita in ſabulo, de qua D. Hiero. in prologo Bibliæ. ¶ Secunda ratio dicitur miniſtrorum dignitatis. Si eſſet conuiuium, in cuius menſa miniſtraret Rex, Imperator, Papa, Patriarchæ, & Cardinales, & aſſiſterent filij Regis, eſſet valde nobile & magnificum. Verum hoc conuiuium eſt nobilius, quia non rex aut imperator tēporalis, aut mortalis & terrenus, ſed imperator cœleſtis & immortalis, Chriſtus miniſtrauit, iniunxit Pontificibus, Patriarchis, Epiſcopis, & Sacerdotibus miniſtrare, dicens: Hoc facite & diuidite. Præterea Angeli ſunt aſſiſtentes, vt D. Greg. ait: Quis enim fidelium habere poſſit in dubio in illa immolationis hora ad vocem ſacerdotis cęlos aperiri? Angelorum choros intereſſe? ſumma imis ſociari? & D. Chryſ. dicit, ꝙ tunc Angeli circunſtant ſacerdotem. Si quæratur quot Angeli aſſiſtant: dicendum quòd non habemus numerum determinatum: credendum tamen ꝙ in magna copia & multitudine, cùm numerus Angelorum excedat numerum arenæ maris. Aſſiſtunt autem Angeli ad tria: primo ad honorandum Chriſtum. Guillelmus Pariſien. dicit quòd ſicut Epiſcopus nunquam facit officium epiſcopale ſolus: & quanto Pontifex maior eſt, tanto plures habet aſſiſtentes. Sic cum Chriſtus ſit Pontifex Pontificum, neceſſe eſt dicere ipſum habere multos aſſiſtentes. Secundo ad accendendum & inflammandum nos in amore Dei: vbi enim eſt multitudo carbonū & titionum ignitorum. accēditur maior ignis: quia vnus calefacit & inflammat alium. Angeli ſunt titiones & carbones igniti, iuxta illud: Qui facis angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem. Tertio ad repellendum dæmones, qui ſunt adeò malitia pleni, ꝙ ſi permitterentur, impedirent deuotionem communicantium, euagationibus & diuerſis impreſſionibus in fantaſiis illorum. Sed boni angeli arcent & fugant eos, dicentes illud Pſal. Non habitabit iuxta te malignus: & illud. 2. Cor. 6. Quæ ſocietas Chriſti ad tenebras? quę conuentio Chriſti ad Belial? Si angeli pſallentibus ſe coniungūt, iuxta illud, Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus, quanto magis communicātibus? ¶ Tertia ratio eſt cibi precioſitas, &c. Magna fit æſtimatio cōuiuij, quando in eo eſt prę̨da diu venata & tenera, velut res pretioſa. Sed in hac menſa eſt præda venata per quinq; milia annorum, & vltra: quia patres antiqui à principio mundi cucurrerunt poſt hanc prædam, quæ tandem ſicut Vnicornis ad genua virginis declinauit. & ibi fuit accepta, & tandem in hac menſa poſita. Sed quæ præda? Chriſtus filius Dei, cuius caro & ſanguis eſt pretioſior & excellentior omni eſca, quæ poſſit eſſe. Vnde Ioan. 6. Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Si velimus profundè contemplari eſcam ſiue cibum & potū huius menſæ ſacramētalis, inueniemus valde differre ab eſca corporali, præcipue in tribus, ſcilicet in vigore, virtute, & perfectione. primo in vigore: quia licet ibi corporales nutriant, tamen corrumpuntur & conuertuntur in ſubſtātiam aliti, vigore caloris naturalis. Sed vigor huius cibi maior eſt vigore naturali, quia non corrumpitur, neque conuertitur in ſubſtātiam aliti, ſed mutat & conuertit alitū in ſubſtantiam ſuam. Vnde dictum fuit D. Aug. contemplanti virtutem huius ſacramenti. Creſce, & manducabis me: nec tu me mutabis in te, ſicut cibum carnis tuæ, ſed tu mutaberis in me. Hinc eſt quòd qui deuotè accipiunt hoc ſacramentum, ex carnalibus efficiuntur ſpirituales, adeò vt cibo corporali non egeant: vt de D. Catharina Senen. legimus. Secundo in virtute, quia cibi corporales non portant, ſed portantur à manducantibus: hic autem cibus portat manducātem. Habemus de Helia. 3. Regum. 19. ꝙ poſtquam comedit panem ſubcinericium ab Angelo præparatum (qui erat figura huius ſacramenti) ambulauit in fortitudine cibi illius. 40. diebus &. 40. noctibus, vſq; ad montem Dei Oreb. Sic virtute huius cibi fideles vſq; ad paradiſum: ideo dicitur viaticum. Tertio in perfectione, quia

Quomodo panē angelorum manducat homo

In homi. Paſchæ.

In lib. de dignit. ſacerd.

Angeli ad tria aſſiſtūt ſacramēto, & communicantibus.

Pſal. 103.

Pſal. 5.

Pſal. 67.

quia in cibis corporalibus inuenitur triplex defectus, quorū perfectiones inueniūtur in iſto. Primus defectus eſt diminutio. Cum comedis de aliquo cibo corporali, diminuitur talis cibus corporalis: ſufficit tribus, qui non ſufficeret decem. Sed hic cibus ſpiritualis per acceptionem non diminuitur. Vnde Eccleſia cantat, Sumit vnus, ſumunt mille, tantum iſti, quantum ille, nec ſumptus conſumitur. Licet hoſtia diuidatur & frangatur, tamen cibus iſte non diuiditur. Vnde Eccleſia cantat, Fracto demum ſacramento, ne vacilles, ſed memento tantum eſſe ſub fragmento, quantum toto tegitur. Nulla rei fit ſciſſura, ſigni tantum fit fractura, qua nec ſtatus nec ſtatura ſignati minuitur. Secundus defectus in cibis corporalibus eſt faſtidium: Cibaria enim corporalia citò ſatiant & faſtidiunt. dicitur cõmuniter quòd panis albus aliquando faſtidiū generat, & columbo ſaturo cæraſa (quæ alias ſunt illi dulcia) ſunt amara. Sed hic cibus nunquã faſtidium generat bene diſpoſitis, imò præſtat & auget appetitum. Vnde Eccle. 24. Qui manducant me, adhuc eſurient: & qui bibunt me, adhuc ſitient. Hinc eſt q qui conſueuerunt frequentare, amplius deſiderant: nec ſatiantur aut contenti ſunt, donec clare perceperint in paradiſo. Qui verò ſunt indiſpoſiti, non ſentiunt delectationem, ſed faſtidium. In figuram huius legimus de Manna (quod repræſentabat hoc ſacramentum) quandiu filij Iſrael fuerūt boni, & bene vſi ſunt Manna, ſentiebant omne delectamentum, ſed cum fuerunt mali & indiſpoſiti, dicebãt: Nauſeat anima noſtra ſuper cibo iſto leuiſſimo. Vtinam eſſemus in Ægypto, & ſederemus ſuper ollas carnium, & comederemus carnes in ſaturitate? Veniunt in mentem porri, cæpe, & allia, pepones, & cucumeres. Sic boni quanto magis deuotè frequentãt hoc ſacramentū, tanto magis delectantur, & frequentare volunt: ſed mali faſtidiunt. Vnde acceſſuri videntur duci ad patibulum. Ideo eccleſia, Sumunt boni, ſumunt mali, ſorte tamen inæquali, vitæ vel interitus. Mors eſt malis, vita bonis: vide paris ſumptionis q diſpar ſit exitus. Sed vnde eſt q mali faſtidiant? quia ſunt dediti carnalibus, quemadmodum Iudæi erant affecti porris, cæpe, & alliis, peponibus, &c. Sic mali ſuperbiæ, ambitioni, gulæ, luxuriæ, cupiditati, inuidiæ, & aliis huiuſmodi. Tertius defectus in cibis corporalibus eſt paucus ſapor: quia quilibet cibus habet ſuū ſaporem, vnus non habet ſaporem alterius: ſed in hoc cibo ſpirituali inuenimus oẽs ſapores, ſiue omnis ſaporis ſuauitatem. Ideo bene figurabatur per Manna, de quo Sap. 16. Panem de cœlo præſtitiſti eis, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuauitatem: ad quod quiſque volebat, conuertebatur. Sic ſacramentum iſtud habet ſaporem omnium virtutum. Non eſt virtus quam perfectiſſime non inuenias in hoc ſacramento, ſeu in contento ſub eo. Si humilitatem: Exinaniuit ſemetipſum, &c. Si charitatem: Maiorem charitatem, &c. Si patientiã: Tanquam ouis coram tondente ſe, &c. & ſic de aliis virtutibus. ¶ Quarta ratio magnificentiæ huius menſæ dicitur multiplex vtilitas. Non eſt lingua quæ poſſet explicare, nec intellectus qui poſſet comprehendere fructus & vtilitates receptionis huius ſacramẽti. Vnde rectè de eo poteſt intelligi illud Eſa. 64. & 1. Corinth. 2. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus his qui diligunt illum. Pro aliquali tamen ſuauitate & ſpirituali gaudio ſeu delectatione poterit quis contẽplari pſal. 22. quem de hoc ſacramẽto edidit Dauid, gratias agendo, vbi enumerat duodecim vtilitates, quas conſequuntur deuotè accedentes ad hoc ſacramentum. Prima, ſalubria directio & conductio. Deus dedit nobis conductorem naturalem, ſcilicet ſinderesim. Pſal. 4. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, & ſupernaturalem, ſcilicet fidem. Sed hoc ſacramentum amplius illuminat, et ſecurius dirigit. vnde Pſal. Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? & Pſal. 22. Dominus regit me, ſcilicet ſpecialiter inſpirando: ſicut rex regnum, magiſter diſcipulum, nauta nauim: ita q ſequendo ipſum, illiq; inhærendo, non ambulamus in tenebris, non ſubiicimur erroribus, neq; ſubmerſioni, &c. Secunda, eſt abundantia & plenitudo gratiæ, quæ tangitur ibi, Et nihil mihi deerit. Vnde 1. Cor. 1. Apoſtolus congratulans digne communicantibus, dicebat: Gratias ago Deo meo ſemper pro vobis, quia in omnibus diuites facti eſtis in Chriſto Ieſu, in omni verbo, et in omni ſcientia, ſicut teſtimoniū Chriſti confirmatum eſt in vobis: ita vt nihil vobis deſit in vlla gratia, expectantibus reuelationem Dñi noſtri. Nec mirum, quia in hoc ſacramento cõtinetur Chriſtus, qui eſt plenus gratia. Ioan. 1. Vidimus eum plenum gratiæ & veritatis. & iterum, Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Ipſe eſt fons qui replet riuulos ſiue omnes potentias animæ. Tertia eſt ſpiritualis dulcedo & refectio: vnde dicit, In loco paſcuæ ibi me collocauit. Non eſt dulcedo ei comparabilis, eſt enim Manna abſconditum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit. Si aliquãdo communicaſti dignè, potes ferre teſtimonium. Vnde Pſal. Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. & Eccleſia, Ex altari tuo Domine Chriſtum ſumimus, in quo cor & caro noſtra exultant. Si delectatio te trahit, hoc ſacramentum debet allicere. Quarta eſt, concupiſcentiæ inordinatæ refrenatio. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum: ſed quis refrigerat concupiſcentiam carnis, oculorum, & ſuperbiam vitæ? Non eſt tale remedium ſicut accedere deuotè ad hoc ſacramentum. Vnde Eccl. 18 Nonne ardorem refrigerabit ros? Sed in hoc ſacramento continetur ros ille, quem ſancti patres deſiderabant dicentes, Rorate cœli deſuper, et nubes pluant iuſtum. Ideo hic dicit, Super aquam refectionis educauit me. Quinta, à quotidianis malis, hoc eſt peccatis venialibus liberatio. Vnde ſequitur, Animam meam conuertit: vix enim diuertitur anima, quin in peccatum veniale incidat & præcipitetur, propter fragilitatem naturæ. Vnde Prouer. 24. Septies in die cadit iuſtus. Sed hoc ſacramentum conuertit ad Dominum, vt nõ ſit ira præceps, imò ſi quæ ſint peccata venialia, de quibus homo nõ cogitat, per hoc ſacramentum, & eius virtutem delentur, ac etiam mortalia oblita. Sexta, ad bonum inclinatio, & quodam modo confirmatio: vnde ſequitur, Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ, propter nomẽ ſuum: hoc eſt, inclinauit me ad ſequendū ſemitas bonorū operum, propter nomen ſuum, hoc eſt propter verbum ſuum digne ſumptum. Septima, cõtra tentationes & inſidias diaboli tutatio. Vnde ſequitur, Si ambulauero in medio vmbræ mortis, hoc eſt tentationis & nequitiarū diaboli, nõ timebo mala, quoniam tu mecum es. In cuius figura Exo. 12. dicitur, q domus (cuius fores linitæ erant ſanguine Agni Paſchalis) præſeruatæ fuerunt ab Angelo percutiente. Latrones non audent appropinquare caſtris & domibus, in quibus ſciunt regem eſſe. Et

Primus defectus cibi corporalis.
Secundus defectus.
Sap. 16.
3. Defectus.
Phil. 2.
Ioan. 15.
Duodecim vtilitates cõſequuntur deuotè communicantes
Pſal. 26.
Pſal. 42.
Eſa. 45.

ſi appropinquare præſumant, malè accidit eis. Sic conſcientiam, in qua Chriſtus eſt, dæmones nõ au-
dent moleſtare, maxime ſi recurratur ad eum. Octaua, contra mundanas perſecutiones & triſtitias
atq; anguſtias conſolatio. vnde ſubdit, Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos qui tribulant
me. Ideo D. Ambr. orabat dicens: Domine per hæc ſancta myſteria mitigentur tribulationes, pericu-
la populorum, gemitus captiuorum, miſeriæ orphanorum, neceſſitates peregrinorum, inopia paupe-
rum, deſperationes languentium, defectus ſenum, ſuſpitia iuuenum, vota virginum, lamenta vidua-
rum. Nona, intellectus illuminatio, & voluntatis inflammatio: vnde dicit, Impinguaſti in oleo ca-
put meum. Caput animæ eſt ratio & voluntas, quæ oleo miſericordiæ impinguatur, illuminatur,
inflammatur multitudine chariſmatũ, & eleuatur ad cognitionẽ veritatis. Vnde diſcipuli nõ cogno-
Luc.24 uerunt Dominum, niſi in fractione panis. vnde Theophilus, Conſumentibus ſacramentũ panis, ape-
riuntur oculi. &c. 1. Reg. 14. Aperti ſunt oculi Ionathæ, cum guſtaſſet modicũ mellis. Decima, diui-
ni amoris inebriatio. vnde ſequitur, Calix inebrians q̃ præclarus eſt. Homerus poëta Græcus dicit
quandã herbam eſſe quæ obliuiſci facit omniũ triſtitiatũ. Videmus quod quando ruſtici bene bibe-
runt, obliuiſcuntur omnium laborũ & paupertatis: & non curant neq; multum æſtimant labores. Sic
digne communicantes obliuiſcuntur triſtitiarũ & delitiarũ, imò aliquando cibi corporalis: ſicut de
D. Catharina Senen. legimus. Vndecima, à reliquiis peccatorũ & pœnis purgatorij liberatio. Vn-
de ſequitur: Et miſericordia tua ſubſequetur me: hoc eſt, poſt vitã ſequetur me in purgatorio. Hoc eſt
ſingulare in hoc ſacramento, quia nõ ſolum eſt ſacramentũ, ſed etiam ſacrificium, quod placat Deum
Exo. 12. iratum animabus. In figuram huius legimus quod per ſanguinem Agni Paſchalis filij Iſrael fuerũt li-
Dan. vlt. berati à tenebris palpabilibus. & quomodo Daniel exiſtens in lacu leonum, accepit prandiũ ab Aba
cuc, quod parauerat meſſoribus ſuis. Daniel in lacu, repræſentat animas in lacu purgatorij exiſtentes:
Abacuc ſacerdotem, qui parat hoc ſacrificium meſſoribus ſuis, hoc eſt illis à quibus accipit ſtipendiũ
ſuſtentationis Sed angelus Domini vno crine, hoc eſt vna intentione & applicatione portat ad Da-
nielem, &c. Altiſſiodoren. dicit vnum mirabile verbum, quod nunquã miſſa celebratur, quin aliqua
anima exeat & liberetur à purgatorio. Et ratio illius eſt, quia ſponſa Chriſti eccleſia in omni miſſa fa-
cit ſpecialem commemorationem pro liberatione animarũ: Nec eſt veriſimile q̧ ſpõſus qui eam tan-
tum diligit, qui eſt tam benignus & miſericors, preces ſponſæ ſuæ refutet. Duodecima vtilitas, eſt
finalis gloriæ adeptio: vnde ſequitur, Vt habitem in domo Domini in longitudinem dierum. vnde
Chriſtus Ioan. 6. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. & Eccleſia, O verè digna hoſtia, per
quã fracta ſunt tartara, redẽpta plebs captiuata, reddita vitæ præmia. Viſis ergo tot & tantis vtilitati
bus, ſequitur q̧ quilibet debet ſe diſponere ad deuotè tantũm ſacramentum recipiendum, vt prædi-
ctas vtilitates aſſequi poſſit.

Ver. 19. DE VSV SACRAMENTI EVCHARISTIAE.

3.p.q.80 art.1. IN huius menſæ cibo duo ſunt, ſcilicet ſacramentum, & ſacramẽti vſus ſiue effectus. Sacramentum A
ſunt ſpecies ſacramentales: virtus & effectus ſunt nutritio ſpiritualis, & liberatio à peccato, & ab
æterna mortis damnatione: qui quidem effectus ſi impediantur, talis ſumptio eſt imperfecta. Ex quo
Tres modi ſequitur q̧ ſint tres modi vtendi hoc cibo, ſiue accipiendi aut manducandi hoc ſacramentum: Pri-
manducãdi mus modus dicitur ſacramentalis tantum. & hoc modo manducant mali. Vnde Apoſt. 1. Corinth. 11.
Chriſtum. Qui manducat & bibit indigne iudicium ſibi manducat & bibit. Secundus modus eſt ſpiritualis tan
tum: Et hic modus eſt duplex: vnus eſt per claram viſionem & fruitionem: & hoc modo manducant
ſancti in patria, ac etiam angeli, iuxta illud: Panem angelorum manducabit homo, &c. Alius modus
eſt per fidem, & hoc modo manducauerunt & manducant omnes ſancti, qui per fidẽ crediderunt aut
credunt ſe per Chriſtum (qui eſt in hoc ſacramento) ſaluandos. & hoc modo antiqui patres mandu-
1. Cor. 10. cauerunt. vnde Apoſt. Omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt. Et quotidie boni catholi-
ci, reuerenter adorando & credendo, manducant & accipiunt. Et de hoc modo manducandi D. Aug.
Iure diuino ait, Crede, & manducaſti. Tertius modus manducandi eſt, quando Chriſtianus bene probatus &
præceptum diſpoſitus, reuerenter & deuotè accipit hoc ſacramentum, cum effectu illius: & hoc modo non acce-
eſt Chriſtia perunt patres antiqui: quia nondum inſtitutum erat ſacramentum. Hoc modo manducare ſacramen-
nis recipere taliter & ſpiritualiter conuenit ſolum bonis Chriſtianis, quibus iure diuino præceptum eſt recipere
ſacramentũ hoc ſacramentum per illa verba Ioan. 6. Niſi manducaueritis meam carnem, &c. & per illud Mat. 26.
eucharistiæ. Accipite & comedite: ſiue (vt alij dicunt) manducate ex hoc omnes. Et cũ quilibet teneatur ſpiritua
liter manducare hoc ſacramentũ: ſpiritualis autem manducatio includit votum & deſiderium perci-
piendi hoc ſacramentum ergo ſine voto ſuſcipiendi hoc ſacramentum non poteſt eſſe alicui ſalus: fru
ſtra autem eſſet votum, niſi quando eſt opportunitas, impleretur. Ideo homo tenetur ex mandato
Domini accipere ſpiritualiter & ſacramentaliter. Et cum nõ ſit determinatũ tempus, tenetur iure di-
uino ſemel in vita, data opportunitate. Sacerdotes autem curam animarum non habentes, deberent,
ſaltem ex congruitate celebrare miſſam in præcipuis feſtiuitatibus, in quibus conſueuerũt laici com
2. Cor. 6 municare, ne in vacuum gratiam Dei accepiſſe cenſeãtur. vnde Apoſt. Hortamur vos, ne in vacuum
Chriſtus eu- gratiam Dei recipiatis. & 1. Timo. 4. Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per pro-
chariſtiæ ſa- phetiam cum impoſitione manuum presbyterij. Vnde ſequitur quod ſacerdotes curam animarũ ha-
cramentum bẽtes, & maxime epiſcopi, qui ex officio habẽt offerre dona & ſacrificia pro populo, vt dicitur Heb.
recepit. 5. tenentur ſæpius. Nec videntur excuſari illi qui per alios celebrare & offerre faciunt, & ipſi nunquã
aut rariſſime celebrant: cũm eorum officium ſit perſonale, & ob id prouentus recipiant. Beneficium
enim (vt Iuriſtæ dicũt) datur propter officium. Innocentius tertius in c. Dolentes referimus extra de
celebrat. miſſ. reprehendit eos qui miſſarum ſolennia vix celebrant quater in anno. A fortiori curati
reprehendi debent ſi nõ ſæpius ratione beneficij. ¶ Primus qui vſus eſt hoc ſacramẽto ſecundũ tertiũ
modum, eſt Chriſtus, quando inſtituit hoc ſacramentum, vt dicit D. Hier. ad Leſbiam, Dominus Ie-
ſus Chriſtus, ipſe conuiua & conuiuium, ipſe comedens, ipſe qui comeditur. & hoc communiter te-
netur, quia quæ aliis obſeruanda inſtituit, ipſe primus ſeruauit. vnde & ipſe prius voluit baptizari, q̃
alius

alijs baptiſmum imponeret. ſecundū illud Act. 1. Cœpit Ieſus facere & docere. Ideo ipſe primo corpus & ſanguinem ſuum ſumpſit, poſtea alijs tradidit: Et licet hoc non habeatur in euangelijs formaliter & expreſſe: habetur tamen in eis virtualiter & in ſententia. Legimus enim ꝙ Chriſtus accepit panem & calicem. Non eſt autem intelligendum ꝙ acceperit ſolum in manibus, ſed eo modo quo alijs accipiendum tradidit. vnde cùm diſcipulis dixerit, Accipite & comedite. & iterum, Accipite & bibite: intelligendum eſt ꝙ ipſe accipiens comederit & biberit. vnde quidam metricè dixit: Rex ſedet in cœna, turba cinctus duodena: Atque ſuis manibus ſe cibat ipſe cibus. Ne Apoſtoli horrerent ipſum ſumere, ſicut quidam fecerunt audiendo, cum prædixiſſet: Niſi manducaueritis meam carnem, &c. quidam dixerunt, Durus eſt hic ſermo: quis poterit audire? *Ioan. 6.* Et quamuis cibando ſe non acceperit omnes effectus huius ſacramenti: (Quia eius gratia cū eſſet infinita, non eſt aucta) accepit tamen aliquem effectum, ſcilicet quandam actualem delectationem ſpiritualis dulcedinis. vnde ipſe dicebat Luc. 22.. Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum. deſiderium enim cū impletur, generat gaudium et delectationem. Quidam dicunt quòd, dedit Iudæ, vt D. Aug. ſuper illud Ioan. 13. Cum intinxiſſet panem, dedit Iudæ Simonis Scariotis: Non ꝙ ſeorſum & ſub pane intincto dederit: ſed, intelligendum eſt quòd Dominus antea diſtribuerat omnibus diſcipulis ſuis ſacramētum corporis & ſanguinis ſui, vbi & ipſe Iudas erat, ſicut D. Lucas narrat. Mar. & Matth. etiam dicunt ꝙ biberunt ex eo omnes: ac deinde ad hoc ventum eſt, vbi ſecundum narrationem Ioannis, per bucellam intinctam atque porrectam, ſuum exprimit proditorem. huius ſententiæ fuit D. Chryſ. dicens: Iudas particeps miniſteriorum, conuerſus non eſt. hoc etiam expreſſe dicit D. Dion. Hilarius tamen dicit oppoſitum. Et ſic ſecundum eum communio fuit facta poſt exitum Iudæ. Eius dictum conueniens eſſet, ſi ſolum ad malitiam Iudæ conſideremus. Sed quia Chriſtus debuit nobis exemplum iuſtitiæ oſtendere, non conueniebat eius magiſterio, vt Iudam occultum peccatorem ſine accuſatore & euidenti probatione ab aliorum communione ſepararet, ne per hoc daretur exemplum Prælatis eccleſiæ ſimilia faciendi, & ipſe Iudas inde exaſperatus, ſumeret occaſionem peccandi. vnde Eugenius papa in c. ſi ſacerdos, extra de offi. iudi. ordi. dixit, ꝙ occultus peccator non debet nominatim argui: nec ei publicè communio prohiberi: quia Chriſtus Iudam non nominatim arguit: ſed vnus veſtrum me tradet, dixit: nec Iudam à communione remouit. Publico autem peccatori nō debet adminiſtrari, iuxta illud: Nolite ſanctum dare canibus. *Mat. 7.* Quod intelligendum eſt, niſi verè pœniteat. vnde in Concilio Carthagin. legitur: Scænicis atq; hiſtrionibus cæteriſq; huiuſmodi perſonis vel apoſtatis cōuerſis ad Deum, reconciliatio non negetur.

Marginal notes: *3. p. q. 81. ar. 2. ad. 1.* — *An Chriſtus corpus ſuū primo Iudæ tradiderit.* — *In lib. eccle. Hierar.*

Ver. 20. DE DIVERSIFICATIONE VSVS EVCHARISTIAE.

A VSus accipiendi hoc ſacramentum, ſecundū diuerſum eccleſiæ ſtatum diuerſificatus eſt, & diuerſa circa hoc ſtatuta emanauerunt. *Communio primitiuæ eccleſiæ.* Nam in primitiua eccleſia quando vigebat fidei Chriſtianæ deuotio, ſtatutum fuit vt quotidie fideles communicarent, vnde Anacletus papa dicit, Peracta cōſecratione omnes communicent, qui noluerint, eccleſiaſticis carere liminibus: ſicut etiam ſancti Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana eccleſia tenet. Poſtmodum verò diminuto fidei feruore, ſolis diebus dominicis communicabant. In cuius memoriam datur hodie panis benedictus. deinde verò amplius diminuto feruore, Fabianus papa ordinauit, vt & ſi nō frequentius, tamen ter in anno omnes communicarent, ſcilicet in Paſchate, Pentecoſte, & Natali, vt habetur in ca. & ſi non frequentius, de conſe. diſt. 2. Sother verò papa ordinauit in cœna Domini eſſe communicandum, vt habetur in ca. in cœna, eadem diſt. Poſtmodum propter iniquitatis abundantiam, refrigeſcente charitate multorum. Innocentius tertius ſtatuit in Concilio generali, vt ſaltem ſemel in anno, in Paſchate, ſcilicet fideles communicarent, vt habetur in c. omnis vtriuſq; ſexus, extra de pœnitent. & remiſſ. vbi dicitur: Omnis vtriuſq; ſexus fidelis poſtquam ad annos diſcretionis peruenerit, *Communio in Paſchate omnib. Chriſti fidelibus præcepta.* omnia ſolus peccata ſua, ſaltem ſemel in anno, fideliter confiteatur proprio ſacerdoti: & iniunctam ſibi pœnitentiam totis viribus ſtudeat adimplere, ſuſcipiens reuerenter, ad minus in Paſchate, euchariſtiæ ſacramentum, niſi fortè de proprij ſacerdotis conſilio ob aliquam rationabilem cauſam ad tempus ab huiuſmodi receptione duxerit abſtinendum. Alioqui & viuens ab eccleſiæ ingreſſu arceatur, & moriens eccleſiaſtica careat ſepultura. Ex quibus verbis apparet hoc præceptū obligare ſub pœna peccati mortalis: quia ingreſſus eccleſiæ & Eccleſiaſtica ſepultura non prohibentur, niſi pro peccato mortali. Hoc præceptum eſt de iure humano, ad quod non habentes plenum vſum rationis, nō ſunt aſtricti. Et quia difficile eſt illud cognoſcere, cum aliquibus propter mollitiem & præceptores ac exercitia acceleretur vſus rationis, & circa finem primi ſeptennij efficiātur doli capaces, vt in Gallia: & in alijs propter duritiem carnis, vel incuriam parentum, aut ſolitudinem, retardetur, vt in montanis, qui aliquando poſt pubertatem non habent completum vſum rationis. Ideo remittitur diſcretioni proprij ſacerdotis eos audientis de confeſſione. Quidam tamen per annos diſcretionis intelligunt annos pubertatis, in quibus communiter & in pluribus habent completum vſum rationis. *An ante 14. annos teneatur vt præcepti eccleſiæ.* Sed ſi dubium ſit, remittitur iudicio proprij ſacerdotis Poſt annos verò pubertatis, etiam ſi habeant debilem vſum rationis, & habeāt aliquā deuotionem, non debet denegari. ¶ Circa infirmos autem, qui ſana mente requiſierunt, & tandem in freneſim inciderunt, Concilium Carthaginen. (vt habetur in ca. is qui. 26. q. 6.) determinauit quòd ſi is qui in infirmitate pœnitentiam petit, caſu, dum ſacerdos inuitatus venit, oppreſſus infirmitate obmutuerit, vel in freneſim conuerſus fuerit: dent teſtimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam: & ſi continuo credatur moriturus, recōcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori eius euchariſtia, niſi forte eſſet periculum vomitus, aut alterius irreuerentiæ. Per Paſcha verò idem Eugenius in quadam extrauaganti incipienti, Fide digna. declarauit quòd intelligitur à cœna domini vſq; ad octauas Paſchæ: Sic quòd qui infra illud tempus receperint, ſatisfaciunt huic præcepto. Qui verò non receperint infra illud tempus, etiam ſi infra quadrageſimam, voluntariè vel coacti infirmitate, nō ſatisfaciunt huic præcepto, niſi illud iterum recipiant infra prædictum tempus. *Quid per Paſcha intelligitur.*

Ver. 21. DE DIGNA COMMVNICATIONE.

NOn debet videri graue præceptũ cõmunionis in Paſchate: quia ſi ſemel in anno recognoſcimus B
reges & dominos temporales: & ſoluimus tributa & cenſus, à fortiori debemus recognoſcere re
gem regum, Chriſtum regem noſtrum: & in ſignum recognitionis ſoluere tributum probationis, &
nos præſentare ad ſacramentum ſuſcipiendum in noſtræ redemptionis commemorationem. Ad im-
pletionem huius pręcepti non ſufficit recipere ſacramentaliter tantum, nec ſe offerre & venire leui-
ter, abſque præmeditatione: quia melius ſeu minus malum eſſet recipere metallum liquefactum, aut
ſcorpionem, quàm cum peccato mortali indigne recipere hoſtiam conſecratam. Quod bene oſtendit
Chriſtus in parabola de inuitatis ad nuptias filij regis, vbi dicitur ꝙ inuentus eſt vir non habens ve-
Mat. 22 ſtem nuptialem, cui dixit Rex: Amice quomodo huc intraſti nõ habens veſtem nuptialem: dinde di-
xit miniſtris, Ligatis manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores. Applicatio eſt facilis.
1. Cor. 11 De his etiam monet Apoſtolus, dicens: Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de ca
lice bibat: Qui enim manducat & bibit indigne, iudiciũ ſibi manducat & bibit, nõ diiudicãs corpus
Dñi. Sed ad quod iudicium declarat, Quicunq; manducauerit panem hunc, & biberit calicem indi-
gne, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Glo. exponit dupliciter: Primo materialiter, hoc eſt pec-
catum incurrit ex peccato commiſſo in corpus & ſanguinem Domini, quod in hoc ſacramento con
tinetur. Et in hoc culpa aggrauatur. Tanto enim eſt grauior, quãto maior eſt is cõtra quem peccatur.
Vnde Heb. 10. Irritam quis faciens legem Moſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus mo-
ritur, quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, & ſanguinem
teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt? Secundo exponit per ſimilitudinem. Reus erit
corporis & ſanguinis Domini, hoc eſt mortis dabit pœnas: hoc eſt, ac ſi Chriſtus occidiſſet, punietur,
Incõmoda iuxta illud Heb. 6. Rurſus crucifigentes in ſemetipſis filium Dei. ¶ Si vis amplius ſcire mala & peri-
& pericula cula & inconuenientia, quæ accidunt his qui indigne accedunt, contemplare imprecationem quã fe-
indignè cõ- cit Dauid in perſona Chriſti, pſal. 68. vbi ait: Fiat menſa eorũ coram ipſis in laqueum, et in retributio
municãtiũ nem, & in ſcandalũ. Obſcurentur oculi eorũ ne videant, & dorſum eorũ ſemper incurua. Effunde ſu-
per eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernacu
lis eorũ nõ ſit qui inhabitet. Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorũ, & nõ intrent in iuſtitiam
tuã. Deleantur de libro viuentiũ, & cũ iuſtis nõ ſcribantur. dat rationẽ: Quia quem tu percuſſiſti per-
ſecuti ſunt, & ſuper dolorem vulnerum meorũ addiderunt. Remedium eſt accedere digne cũ præpa-
ratione ſufficienti, ſaltem probabilitate morali.

Ver. 22. DE MODO SE PROBANDI ET PRAEPARANDI AD EVCHARISTIAM.

Sermo COnuenientem modum & formã ſe debitè probandi & præparandi ad recipiendum euchariſtiæ C
vtilis. ſacramentum, docebunt tres dominæ, hoc eſt virtutes, ſcilicet prouidentia, fides, & charitas. Pro-
uidentia docebit quid te facere oporteat antequã te præſentes ad cõmunionem. Fides autem, qui age
re & dicere debeas, cum eris coram ſacramento. Charitas verò docebit quid te facere oporteat poſt
communionem. ¶ Prima igitur virtus quę dicitur prouidentia, docebit facere quinq; vel ſex, antequã
te præſentes ad ſacramentum. Quatuor per figuram in eſu Agni Paſchalis ſunt declarata Exo. 12. vbi
dicitur, Edẽt carnes (ſcilicet Agni Paſchalis) & azimos panes cum lactucis agreſtibus & poſt pauca
ſic dicitur, Renes veſtros accingetis, & calceamẽta habebitis in pedibus, tenẽtes baculũ in manibus,
& comedetis feſtinanter. Eſt enim Phaſe, hoc eſt tranſitus domini. Sed quid habebat agere Deus de
lactucis agreſtibus &c. Dicendum quòd non propter ſe, ſed propter repræſentationem. Sicut enim
agnus ille, qui occidebatur & edebatur in ſignũ liberationis populi, figurabat & repręſentabat Chri-
ſtum, qui fuit Agnus Dei, occiſus pro redemptione humanę naturæ. Et in huius ſignũ & cõmemora-
tionẽ pręceptus eſt ſub ſpeciebus ſacramẽtalibus manducari. Sic ea, cum quibus comedebatur agnus,
Lactucæ ſignificabãt ea quæ debemus obſeruare, mãducando Chriſtũ in hoc ſacramẽto. ¶ Primò lactucę agre-
agreſtes qd ſtes ſignificabant dolorem & amaritudinẽ peccatorũ, ſiue probationẽ quam antè facere debemus, de
ſignificant. qua Apoſt. vbi ſuprà, probet autem, &c. Probatio hæc conſiſtit in tribus, ſcilicet in contritione, con-
Probatio feſſione, & ſatisfactione, de quibus ad plenum inferiùs dicetur. Hic autem pro modo & forma ſe præ-
ſuiipſius in parandi aliqua dicere oportet. Et in primis cùm dicat Apoſt. 2. Cor. 3. Non ſumus ſufficientes ex no-
tribus con- bis, quaſi ex nobis, aliquid cogitare: ſed omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Ideo per aliquod tẽpus
ſiſtit. antequam accedas ad ſacramentum puta in vigilia, debes recurrere ad Deum, & illum humillimè de-
precari, vt per ſuam infinitã bonitatem & miſericordiam det tibi gratiam te præparãdi ad talẽ men-
ſam, & tantum ſacramentum ſuſcipiendum, ad quod te inuitauit, imò venire & accedere, ac etiam di-
gnè ſuſcipere pręcepit, ſua ineffabili clementia dignetur te inſpirare & dirigere, vt dignè accedas, &
darè peccatorũ memoriam & recordationem, cum vera & perfecta cõtritione, vt valeas confiteri &
ſatisfacere, ipſorumque remiſſionem obtinere, & tandem ipſum dignè ad ſalutem animæ tuæ recipe-
re in vitam æternam, ad quam conſequendã dignatus eſt hoc ſacramentũ inſtituere. Facta & pluries
repetita oratione, diligenter diſcutienda & examinanda eſt conſcientia & inueſtigandũ an ab vltima
confeſſione aliqua peccata, de quibus non fuit peccator confeſſus, redeant ad memoriam. Et ſi occur-
rant, illa notare & memoriæ commendare, & deinde confiteri cum illis quæ inueniet poſt vltimã cõ-
feſſionem ſe perpetraſſe. ¶ Secundò docet renes accingere. Renum cingulum, ſignificabat cingulum
caſtitatis, quã ſeruare debent communicantes, mente & corpore. In huius figuram legimus. 1. Reg. 21.
Communi- ꝙ Dauid petente cibos ab Abimelech ſacerdote, qui non habebat laicos panes ad manũ, ſed tantum
cantes caſti panem ſanctum, qui erat figura huius ſacramẽti, dixit: Si mundi ſint pueri à mulieribus, poterũt man
eſſe debent. ducare. Reſpõdit Dauid, Continuimus ab heri & nudiuſtertius. Si ad comedendos panes propoſitio
nis debebant eſſe caſti & mundi à mulieribus: à fortiori inſtante communione abſtinere debẽt vxo
rati, & timere ne eis contingat, ſicut figuraliter cõtigit Ozæ, de quo. 2. Reg. 6. dicitur ꝙ in tranſlatio-
ne arcæ teſtãmenti cum recalcitrarent boues, & declinaret arca, Oza ſacerdos extendit manum ſuam
ad arcam, & tenuit eam: iratusq; eſt Dominus indignatione cõtra Ozam, & percuſſit eum ſuper te-
meritate

meritare: qui mortuus eſt iuxta arcam Dei, quæ figurabat hoc ſacramentum. Dicunt communiter do
ctores ꝙ hoc ideo, quia ea nocte dormierat cum vxore ſua. Si ergo Dominus iratus fuit contra Ozã, 3.p.q.8.
qui bono fine & propter reuerentiam manum admouit ne caderet arca: à fortiori erit iratus contra ar.7.ad.2.
eos, qui polluti præſumunt accedere ad hoc ſacramentum. D.Hiero.ſuper Matth.dicit, Si panis pro-
poſitionis ab his qui vxores tetigerant, comedi non poterat: quanto magis panis, qui de cœlo deſcen
dit, nõ poteſt ab his qui coniugalibus vacauere amplexibus, violari atq; contingi? non ꝙ nuptias cõ-
demnemus: ſed ꝙ eo tempore, quo carnes agni manducaturi ſumus, vacare carnalibus operibus non
debemus. Si quæratur quot diebus abſtinendum ſit ante. In c. omnis homo, de conſe. diſt. 2. ex Conci-
lio Elibertano, dicitur: Omnis homò ante ſacram communionem ab vxore abſtineat tribus, aut qua-
tuor, vel quinque, aut ſex, vel ſeptem diebus. Glo. dicit, quantum eſt ex ſe: quia exactus omni tempo-
re reddere debet, vt in c. ſi dicat. 33. q. 5. Non enim eſt præceptum, quod in prædicto c. omnis homo,
cõtinetur. vt habetur in c. vir cum propria vxore. 33 q. 4. Gregorius ſcribens Auguſt. Anglorum epi-
ſcopo, dicit: Si quis ſua coniuge non cupidine voluptatis raptus, ſed tãtum procreandorũ liberorum
gratia vtitur: ille profectò ſiue de ingreſſu eccleſiæ, ſiue de ſumendi Dominici corporis myſterio, eſt
ſuo iudicio relinquendus. Eadem ratione dicendum eſt de eo qui reddendi debiti gratia matrimonio
vtitur, eſt enim ſuo arbitrio relinquendus: licet de congruitate deberet abſtinere. Si autem voluptas
dominetur in opere, vt ibidem Greg. ſubdit, tunc prohiberi debet. Conſulendi ſunt vt faciant, ſicut
Dauid ab heri & nudiuſtertius. ¶ De pollutione etiam eſt difficultas. Reſolutio D. Tho. eſt, ꝙ ſi pol-
lutio proueniat ſine peccato mortali, vt cum ex illuſione dæmonum, vel ex abundantia cibi & potus *An pollu-*
in ſomno, vel etiam in vigilia ex fluxu naturæ: Sicut enim contingit ſanguinem fluere abſque pecca- *tio impedi-*
to, ita et fluxum ſeminis, qui eſt ſuperfluitas ſanguinis, ſecundũ Philoſophum: tunc non impedit ſum *at cõmunio-*
ptionem ſacramenti ex neceſſitate, ſed ex quadam congruitate. hoc tamen impedimentum poſtponi *nem.*
debet propter aliquam neceſſitatẽ, vt D. Greg. dicit, cum fortaſſe dies feſtiuus exigit, aut deeſt alius
ſacerdos. Si autẽ ex peccato mortali, ſiue in ſomno, ſiue in vigilia, impedit ex neceſſitate. Licet enim
per confeſſionem & contritionem auferatur reatus culpæ: non tamen aufertur corporalis immundi-
tia, & diſtractio mentis ex pollutione ſequens. Nec eſt ſimile de ſomnio homicidij ex peccato morta-
li proueniente: quia non relinquit immunditiam, neq; tantam diſtractionem: & per conſequens pec
cato per contritionem & confeſſionem deleto, nil quod prohibeat manet, ſicut in fornicatione aut
pollutione, ideo, &c. Tertio docet baculum in manibus tenere. Baculus figurabat ſpem veniæ & *Baculus quid*
vitæ, quã debent habere communicantes. Quia ſicut per baculum aliquis ſuſtentatur & refocillatur: *ſignificabat.*
ſic per ſpem. vnde D. Greg. Spes præmij vim minuit laboris. Spera ergò in Domino, & fac bonita- *Pſal.38.*
tem. & paſceris in diuitiis eius: Vel baculus ſignificat crucem & memoriam paſſionis, quã debent ha
bere cõmunicantes, iuxta illud, Hoc facite in meam commemorationẽ. vnde Apoſtolus, Quotienſ- *Mat. 26*
cunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annũtiabitis, donec veniat. *1.Cor.11*

Quarto docet habere calceamenta in pedibus. Calceamenta, quæ fiunt ex pelle & corio animaliũ
mortuorum, ſignificant exemplum deuotionis, quam habebãt ſancti ad hoc ſacramentũ. Calceamen
ta præſeruant pedes à lapidibus & ſpinis: Sic exempla Sanctorũ à puncturis carnalium delectationũ,
& ſolicitudinibus huius ſeculi, quæ dicuntur ſpinæ. vnde Hier. 2. Prohibe pedem tuum à nuditate. & *Mat.13.*
Ephe. 4. Calceati pedes in præparationem euangelij pacis. Calceamenta ergo ſignificant promptam
voluntatem obediendi euangelio, & ſeruandi mandata. quã promptitudinẽ poterimus habere, ſi ſan-
ctos qui fuerunt prompti, ſequamur. Vnde D. Greg. Si labores & obedientiam ſanctorũ recolamus,
non erunt grauia quæ toleramus. Quinto docet prius reconciliari inimicis: quia Chriſtus Mat. 5.
dicit, Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris ꝙ frater tuus habet aliquid aduerſum
te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres
munus tuum. Maius munus quod quis poteſt offerre, eſt Chriſti paſſio, quam in hoc ſacramento offe
rimus Deo patri, in remiſſionem peccatorũ: quod fit per ſumptionẽ huius ſacramenti, &c. Hoc vide-
tur durum aliquibus. Veruntamen Chriſtus paſſus eſt pro recõciliatione noſtra. Si hoc cogitetur, nõ
erit graue, ſed dulce. Et modus dulcorandi eſt per amicos & dulcia verba. Si verò nolit, niſi perſona-
liter veniat, cum actus ſit perſonalis, iniurians ad iniuriatũ ire debet cum aliquo amico illius. Quòd
ſi offenſus indulgere nolit, Deus indulget: nec tenetur amplius pro huiuſmodi reconciliatione ad eũ
redire. Tenetur tamẽ ad reſtitutionem famæ vel bonorum ablatorum, & reparationem malorum da
torum. Si dicatur ꝙ offenſus eſt multum diſtãs: vadat per volitionem efficacem cum propoſito acce-
dendi corporaliter tẽpore & loco, data opportunitate. Si dicatur, alius primo offendit: ideo debet pri
us veniã petere, quod tamen nõ facit. Reſolutio eſt ꝙ ſi oppoſitus velit damnari, & nõ facere debitũ
ſuum, alius non debet eum ſequi, ſed debet facere id ad quod tenetur. Sexto docet accedere ſtoma- *Luc.22. &*
cho ieiuno. Licet enim Chriſtus poſt cœnam hoc ſacramentũ inſtituerit, nõ tamen ita obſeruandum *1.Cor.11.*
præcepit. vnde D. Aug. lib. reſponſionum ad Ianuarium, dicit: Per vniuerſum mundum mos iſte ſer- *Stomacho*
uatur, vt corpus Chriſti à ieiunis ſumatur. Neq; quia poſt cibos Dominus dedit, propterea pranſi aut *ieiuno cõmu-*
cœnati fratres ad hoc ſacramentum accipiendum conuenire debent, aut menſis ſuis miſcere, ſicut fa- *nicandum.*
ciebant quos Apoſtolus reprehendit & emendat. Nam Saluator quo vehemẽtius cõmendaret myſte
rij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorũ. Et ideo nõ præ
cepit vt deinceps tali ordine, ſcilicet poſt ſumptum cibum ſumeretur. vnde habetur in ca. liquido, de
conſe. diſt. ſecunda, Placuit ſpiritui ſancto, vt in honorem tanti ſacramenti prius in os Chriſtiani
corpus Dominicum intraret, quàm cæteri cibi. Alia ratio poteſt dari propter ſignificationem, vt ſci-
licet detur intelligi quòd Chriſtus, qui eſt res huius ſacramenti, & charitas, debet primo fundari in
cordibus noſtris, ſecũdum illud Mat. 6. Quærite primum regnum dei, &c. Tertia ratio eſt propter pe- *Infirmi non*
riculum vomitus & ebrietatis, quæ quandoque contingit ex hoc ꝙ nonnunquam homines cibo & *ieiuni cõmu-*
potu male vtuntur. Hanc rationem tãgit Apoſtolus, dicens: Alius quidem eſurit, alius autem ebrius *nicare poſ-*
eſt. Ex hac tamen generali regula excipiuntur infirmi, qui ſtatim communicandi ſunt, etiam poſt ci- *ſunt.*

bum,ſi de eorum periculo timeatur,ne ſine communione decedant: quia neceſſitas legem non habet.
vnde in c.presbyter de conſe.diſt.2.dicitur,Presbyter infirmum ſtatim communicet,ne ſine commu
nione moriatur. Ex his ſequitur ꝙ licet ſolum peccatum mortale ſit per ſe impedimētum ſumptio
nis huius ſacramenti , tanquam repugnantiam habens ad ſignificatum eius: per accidens tamē pro-
uenit ex prohibitione eccleſiæ,quæ in Concilio Carthaginenſi habetur. Et licet excipiat vnū diem,
ſcilicet cœnę Domini:hoc tamē poſtea quantū ad illum fuit abrogatū. Et eum Apoſtolus vbi ſupra
Mos recipi- dicit:Cum conueniris ad manducandum,inuicem expectate. Si quis eſurit,domi manducet.exponi-
endi eucha- tur ſecundum Gloſam,Si quis eſurit,& impatiens nō vult expectare alios,manducet cibos: nec poſt
riſtiā vnde euchariſtiam ſumat. Ex quibus verbis D.Aug.& habetur in dicto can.liquido,dicit ꝙ mos ille reci-
habuit origi piendi ſacramentum ieiuno ſtomacho habuit ortum tempore D. Pauli:& intelligendum eſt de ieiu
nem. nio naturæ,quod ſoluitur per ſumptionem medicinæ, non tamen per deglutionem ſaliuæ,quæ natu-
raliter fluit. Secunda virtus.ſ.fides,docet quatuor, quæ conſiderare debemus poſt confeſſionem in
cōſpectu ſacramenti,elongati tamen. Primo docet cui ſtandum ſiue credendum ſit:non viſui,tactui,
odoratui,aut guſtui:quia deciperemur,quum eodem modo ſe habeant iſti quatuor ſenſus ad hoſtiam
conſecratam, & non conſecratam. Ideo idem color, odor, ſapor, &c. in conſecrata & non conſe-
crata.Illa accidentia,vt dictum eſt,non ſunt corpus Chriſti,ſed velamen quoddam ſiue cortinæ. Sed
debemus credere ſenſui auditus:quia fides ex auditu eſt,auditus autem per verbum Dei. quod dicit:
Rom.10. Accipite & manducate:hoc.ſ. contentum ſub his ſpeciebus,eſt corpus meum.In huius figuram habe
mus de Iſaac qui fuit deceptus primo in viſu,caligauerant enim oculi eius. Secundo in tactu,quia iu
Gen.27. dicauit manus Iacob eſſe manus Eſau.Tertio in odoratu,quia ſenſit odorem veſtium.Quarto in gu-
ſtu,quia ſenſit ſaporem venationis, quam quæſierat,& tamen non erat. Sed in auditu non fuit dece-
ptus.vnde dixit, Vox quidem Iacob eſt:manus autē ſunt Eſau,qui receſſerat & reliquerat veſtes,per
hoc repræſentans ſubſtantiā panis, quæ in inſtanti terminatiuo conſecrationis recedit,hoc eſt deſinit
eſſe:relictis veſtibus, hoc eſt accidentibus,&c. Secundo docet quid cogitandū ſit & contemplan-
dum in hoc ſacramento.ſ.tria.Primo ꝙ ſub illis ſpeciebus continetur Chriſtus,qui eſt ſpeculum mo-
rale,in quo debemus nos mirari & ſpeculari. Mulieres ornant ſe decenter,videntes ſe in ſpeculo:Sic
debemus nos componere & ornare,intuendo hoc ſpeculum. Vnde Sap.7. Candor eſt lucis æternæ,
& ſpeculum ſine macula. Sicut enim in ſpeculo ſunt duo:primò vitrū,quod ſecundū D.Aug. eſt ma-
xime durationis.Secundo eſt plumbum:illis ſeparatus nō eſſet ſpeculum.Sic in Chriſto eſt diuinitas
& humanitas vnita in perſona filij Dei, ſine qua vnitate nō dediſſet exemplum,nec nos potuiſſemus
in eo videre modū ornādi & componendi nos. Eſt ergo humanitas & diuinitas in hoc ſacramento,
per quandā concomitantiam,vt ſupra dictum eſt.Contemplando ergo diuinitatem,cogita corā quo
te habes præſentare,&c. Sic coram rege terreno haberes te præſentare,timeres,& bene te præpares,
ac componeres,præmeditatereriſq́ea quæ dicturus eſſes. Sic etiam nos debemus timere & humiliari
attendentes fragilitatem noſtram, & excellentiam Dei recognoſcere , petere veniam de peccatis, &
reddere gratias de beneficiis , petere præſeruationem à periculis , & inopiæ noſtræ ſubleuationem,
gratiamq́ digne recipiendi;&c.Contemplando eius humanitatem, habemus occaſionem diligendi
eum,eo ꝙ adeò nos dilexit, vt voluerit tot & tanta pro noſtra reconciliatione ſuſtinere, qui ſe no-
bis dedit & dat in pignus hæreditatis æternæ. Hæc cōtemplata dabunt fiduciam & ſpem peruenien-
di ad regnum. Et vt melius poſſis,aſpice & conſidera virtutes illius,per quas ipſe peruenit quantum
ad humanitatem. Vide & contemplare illius charitatem,humilitatem,& cęteras virtutes,& diſpone
te à cæterò te illi conformare,illum imitari, & ſecundum quod ipſe oſtendit viuere. Tertio docet
Ezec.2. ſub illis ſpeciebus eſſe librū doctrinalē,de quo per figuram dicitur Ezechieli,Aperui os tuum,& co-
mede quæcunq; do tibi. Et ecce manus miſſa eſt ad me , in qua erat inuolutus liber,qui erat ſcriptus
intus & foris. Et ſcriptæ erant in eo lamentationes,carmen,& væ. Liber ille figurabat Chriſtum,qui
ſcriptus eſt intus & foris. Sed quid ſcriptum eſt foris?ſunt quinq; plagæ manuum,pedum,& lateris:
pergamen fuit ſua pretioſa pellis:atramentū fuit ſanguis : calami fuerunt claui ſcribentes ſtylo ferreo
nomina electorū,qui ipſum digne ſuſcipiūt,quorū ipſe obliuiſci nō poteſt. vnde Eſa.6.Nunquid po
teſt obliuiſci mulier infantem ſuū,vt non miſereatur filio vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit,ego tamen
Tria gene- non obliuiſcar tui. Ecce enim in manibus meis deſcripſi te.Scriptum eſt.ſ.carmen delectabile pro in-
ra commu- nocentibus,qui nunq̃ illum offenderunt, qui in receptione habent occaſionem cantandi carmen de-
nicantium. lectationis,ſicut beata Virgo Maria. Scriptæ ſunt etiam lamentationes & væ pro peccatoribus,qui
offenderunt,qui habent occaſionē flendi,eo ꝙ fuerunt cauſę paſſionis eius,vnde ipſe dicebat filiabus
Luc.23. Hieruſalem, Filiæ Hieruſalem, nolite flere ſuper me : ſed ſuper vos ipſas flete,quæ.ſ.fuiſtis cauſa:
Quia ſi in viridi ligno hoc fit,in arido quid fiet? Si Deus permiſit tantum ignem pœnæ & tribulatio-
nis in Chriſto,qui erat lignum viride,plenum aqua ſpiritualis gratiæ,tanquā plantatū ſecus aquarū
decurſos,in arido,hoc eſt in priuatis gratia,quid fiet? Qualis ignis deuorans accendetur? ſi nō faciāt
pœnitentiam in hoc mundo, habebunt cantare in alio tertiam cantilenam ſ.væ & maledictiones in
inferno.Iob.3.Pereat dies,&c.vide ergo & conſidera quam cantilenam deſideras cantare. Non potes
primam, canta ergo ſecundam , vt finaliter merito paſſionis Chriſti ad primam poſſis peruenire, &
ad ea quæ intus ſcripta ſunt, ſcilicet viſionem & fruitionem diuinitatis: Quia ſi illam non cantes,ha-
bebis profecto cantare tertiam. Apoca.10.dicitur quod D.Ioannes inuenit dulcedinem libri in ore,
conſiderando amorem & beneficia Dei,ſed in ventre ſenſit amaritudinem,cōſiderando peccata qui-
bus offendimus illum. Quartò debemus contemplari quòd ſub illis ſpeciebus eſt præda quam per-
ſequi debemus:quia ipſe vult venari,& conqueritur de his qui non perſequuntur illum, hoc eſt non
Pſal.141 imitantur eum. Vnde Pſalmiſta:Periit fuga à me,& non eſt qui requirat animam meam Debes ergo
ad memoriam reducere valorem huius prædæ,qui eſt infinitus, & ſequi illum per vias virtutū,quia
per eas inuenies eam : & cûm apprehenderis, caue ne dimittas aut perdas eam : Sed dic cum ſponſa,
Cantic.3. Quæſiui quem diligit anima mea,&c. Tenui eum, & non dimittam. Tertiò fides docet
quid

quid dicendum, hoc eſt orationem quam facere debemus, ſcilicet vnam compoſitam ex quatuor pulcherrimis & acceptiſſimis orationibus, quas inuenimus in euangeliis. Prima fuit filii Prodigi, Patee peccaui in cœlum, & coram te, &c. hæc fuit adeò grata, quòd antequam eam diceret, ſed dicere proponeret, pater occurrit & amplexatus eſt eum, deditque oſculum, reddidit ſtolam primam, & parauit conuiuiū, &c. Secunda fuit Publicani, qui (vt habetur Luc.18.) non audebat oculos in cœlum leuare, ſed dicebat: Deus propitius eſto mihi peccatori. Hæc fuit grata, quia deſcendit iuſtificatus in domum ſuam. Tertia fuit Centurionis, qui dicebat, Domine nō ſum dignus vt intres ſub tectū meum. Aliqui hæretici voluerunt dicere quòd hæc oratio non debet dici: quia qui dicunt condemnant ſeipſos, iuxta illud: Qui manducat & bibit indignè, iudiciū ſibi mãducat & bibit. Sed illi valde errant, ignorantes differentiam inter hæc duo, ſum indignus, & nō ſum dignus: quia vnum eſt priuatiuū & ponit indignitatem peccati mortalis, de quo non eſt cōtritus: ſed ſecundum, ſcilicet non ſum dignus puram negationem dicit, quæ eſt reſpectus rationis, conſequens comparationem dignitatis Chriſti, & ſumentis, quæ nulla eſt, cùm finiti ad infinitum nulla ſit proportio. vnde Eſaiæ.64. Omnes iuſtitiæ noſtræ tanquam pannus menſtruatæ, in comparatione ad diuinam iuſtitiam. & ideo ſic dicendo, non peccamus, ſed humiliamus nos. Sic faciebat D. Ioannes Baptiſta, dicēdo: Non ſum dignus vt ſoluam corrigiam calceamenti eius. Sic Centurio: ideo eius oratio grata fuit. Quia (vt D. Auguſtinus ait) dicendo ſe non dignum, præſtitit & exhibuit ſe vt fieret dignus, non in cuius domum, ſed in cuius corde Chriſtus intraret. Ideo Chriſtus etiā miratus fuit, & ipſum laudauit. Quarta oratio fuit D. Virginis, quæ dixit, Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Hæc fuit adeò grata quòd deſcendere fecit filium Dei, & naturam noſtram aſſumere in vtero ſuo. Ex his quatuor faciliter confici poteſt vna, incipiendo ab oratione filii prodigi, deinde ſecundum ordinem prædictū & dici poteſt: Pater mi, & redemptor meus, ego ſum adeò miſer peccator, qui te tot modis & toties offendi, quòd non ſum dignus vocari filius tuus, imò potius merui detrudi in abyſſum & profundum inferni. Nihilominus per tuam infinitam bonitatem & clementiam tibi placuit me illuminare, & dare cognitionē peccatorum: & nunc agnoſco me grauiter te offendiſſe, & doleo me feciſſe: & ſi non te offendiſſem, nollem te pro aliqua re mundi offendere. Placuit tuæ infinitæ bonitati reuelare, quòd non vis mortem peccatoris, ſed vt magis conuertatur & viuat: & in quacunq; hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordaberis. Ad te ergo, qui præſtabilis es ſuper malitia, recurro humillimè obſecrans per temetipſum, vt propitius eſſe velis mihi miſerrimo peccatori, & digneris concedere veniā & indulgentiam peccatorum meorum, quam bono corde & affectu peto. Heu Domine Deus meus, & redemptor meus, ſcio & confiteor quòd non ſum dignus me præſentare ante conſpectum tuum & menſam tuam: veruntamen vt impleam voluntatē tuam, humillimè me offero maieſtati tuæ, recognoſcens te pro vero Deo, & ſupremo omnium Domino, creatore, prouiſore, & redemptore, qui me tua paſſione redemiſti: decreuique te à cætero mediante tua gratia, quam ſupplex expoſco, pro tali ſemper recognoſcere & tenere, & tibi inſeruire, mandata & præcepta melius quàm fecerim, in futurum implere, offeroque tibi animam meam, & corpus meum, & omnia bona quæ mihi dediſti, ad ſeruitium tuum: obſecro vt digneris me pro minimo famulo tuo acceptare. Ecce ſeruus vel ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Heu Domine Deus meus, pater mi, & redemptor meus, tu dignatus es dicere, Qui manducat me, & ipſe viuet propter me: & qui manducat hunc panem, viuet in æternū: placeat tibi ineffabili tua clementia dare mihi gratiā tuam, & vitam animæ, & finaliter vitam æternam, per meritum tuæ amariſſimæ paſſionis. ad cuius recordationem hāc menſam paraſti, & hoc ſacramentum inſtituiſti. Hæc oratio declaranda eſt ad populum & conſulenda, nō quòd ſit de neceſſitate præcepti, niſi fortè in præparatione animi, & implicitè, ſed de congruitate, & ad generandum ampliorem deuotionem: ſæpius enim repetita antequam quis ſe ſacerdoti præſentet, mentem eleuat, & diſponit ad dignam ſacramenti ſumptionem. ¶ Quartò fides docet quomodo ſumere & comedere debemus: Quia diligenter & attentè. Sicut illi qui comedebant Agnum Paſchalem, comedebant feſtinanter, ſcilicet cum diligentia & feruore magno. Sic nos cum diligentia, animi eleuatione, & feruore, debemus nos præſentare ſacerdoti: ne ſuperueniant diſtractiones & illuſiones dæmonum, quæ perdunt ſuauitatem & odorem vnguenti, hoc eſt deuotionem ſacramenti. Dæmones enim conātur procurare euagationes & diſtractiones mentis, vt impediāt fructum & deuotionem: & aliquando immittunt ſcrupulos, vt cadere faciant, & quaſi contra conſcientiā ſacramētum quis accipere videatur. Aliquibus enim reducunt aliqua peccata ad memoriā, & ſuggerūt quòd de illis non ſunt confeſſi, vt retrocedant, vel contra conſcientiam accipiant. Pharao perſequebatur filios Iſraël, quando recedebant de Ægypto: ſic dæmones, &c. Multi torquentur in ſe, & reuertuntur ad confeſſores, qui ſunt in die Paſchæ occupatiſſimi, & ſcandalizant alios. Alii dimittūt bonum propoſitum, & ſacramentum, &c. Conſolandæ ſunt timoratæ conſcientiæ, & dicendum quòd in tali caſu debent facere, ſicut ſi non haberent copiam confeſſoris. Quemadmodum ſi ſacerdos indutus, poſt inchoationem miſſæ recordetur alicuius peccati non confeſſi, vel ſi confeſſus eſt, iudicat ſe non fuiſſe confeſſum, non tenetur diſcontinuare miſſam, & quærere alium ſacerdotem, vt illi confiteatur: quia ſcandalizaret aſſiſtentes, & quodam modo diffamaret ſeipſum. Sed ſufficit quòd conteratur de illo & negligentia, petatque abſolutionem à Chriſto, cum propoſito confitendi, cùm ſe obtulerit opportunitas: & ita poteſt perficere miſſam abſque peccato, imò etiam merebitur. Sic ad propoſitū, &c. Roga Deum, vt ſicut in mari rubro ſubmerſit Pharaonē & exercitum eius, ita per mare rubrum ſuæ paſſionis ſubmergat & auferat huiuſmodi ſcrupulos. Pone omne in illo mari rubro, & inuenies conſolationem. ¶ Tertia virtus eſt charitas, quæ docet facere quinq; poſt communionem. Primò gratias humiliter reddere, dicendo: Deus meus, creator meus, pater meus, & redemptor meus, per infinitam clementiā tuam dignare indulgere negligentiā & indeuotionē meā: & preſta, vt hoc ſacramentū non ſit mihi reatus ad pœnā. ſed interceſſio ſalutaris ad veniam: ſit ablutio ſcelerū, ſit fortitudo fragilium, ſit contra mundi pericula firmamentū. Obſecro pariter, vt des mihi gratiam conſeruandi vitā, quam pec

Luc.15.

Oratio dicēda ante communionem.

Luc.1.

Exod.12.

Aſtutia dæmonū circa communicantes.

Timoratarū conſcientiarum conſolatio.

Notanda ſimilitudo.

hoc ſacramentum dare dignatus es:fac me tuis ſemper obedire mandatis, & à te nunquã me ſeparari permittas,per meritum paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui de voluntate tua,cooperante Spiritu ſancto,me redimere dignatus eſt.deinde inuocanda eſt D.Virgo,& omnes ſancti,præcipuè patroni,ad quos quis habet ſpecialem deuotionẽ,vt ſint pii interceſſores ad huiuſmodi conſeruationẽ,&c.

Secundò charitas docet exercere opera miſericordiæ : Contẽplando enim miſericordiã quam fecit tibi Chriſtus,qui dixit Mat.5.c. Eſtote miſericordes,ſicut pater veſter cœleſtis miſericors eſt:habebis occaſionem faciendi miſericordiam defunctis, orãdo pro eis, & pauperibus bona diſtribuendo,&c.

Tertiò docet cauere à cibo & potu inordinato,& maximè ab his quæ prouocant ad vomitũ,ne fiat irreuerentia tanto ſacramẽto.¶ Quartò docet fugere malas ſocietates,& occaſiones malorũ,& ab omni ſpecie mali. ¶ Quintò docet perſeuerare in bonis operibus,& in Dei famulatu: quia qui perſeuerauerit vſq; in finem,ſaluus erit. Hoc facile erit,ſi aduertas ad tormenta malorũ,ad breuitatẽ vitæ,ad facilitatem mandatorũ Dei,ad infinitã mercedem paratam,quam oculus nõ vidit,&c. Hanc charitatis doctrinam ſequendã monebat Apoſtolus Phil.4.dicens: De cætero fratres mei,quæcunq; ſunt vera, quæcunq; pudica,quæcunq; iuſta, quæcunq; ſancta, quæcunq; amabilia, quæcunq; bonæ famæ,ſi qua laus eſt diſciplinæ,hęc cogitate,& quę audiſtis & vidiſtis in me,hoc agite,& Deus pacis & dilectionis erit vobiſcum, per gratiam in præſenti, & gloriam in futuro.

Ver. 23. DE MINISTRO SACRAMENTI EVCHARISTIAE.

3.p.q.8. SAcramenti Euchariſtiæ conſecrationem ſolis presbyris diuinitus eſſe conceſſam, generale concilium Lateranen.ſub Innocẽtio.3.determinauit,vt habetur in c.firmiter.§.vna,extra de ſumma Trinita.& fide catho. vbi poſtquam de veritate huius ſacramẽti factus eſt ſermo,ſubiungitur: Et hoc vtique ſacramentũ nemo poteſt conficere, niſi ſacerdos, qui ritè fuerit ordinatus, ſecundũ claues Eccleſiæ,quas ipſe conceſſit Apoſtolis eorumq; ſucceſſoribus, Ieſus Chriſtus. Et Iſidorus,& habetur in ca. perlectis.25.diſt. dicit: Ad presbyterũ pertinet ſacrificiũ corporis & ſanguinis domini in altario cõficere,orationes dicere,benedicere dona Dei. Cuius ratio eſt: quia hoc ſacramentũ eſt tantę dignitatis, quòd non conficitur niſi in perſona Chriſti. Quicunq; autem agit aliquid in perſona alterius,oportet ꝙ habeat ad hoc poteſtatẽ ab illo cõmiſſam. Sed ſoli ſacerdoti cùm ordinatur,cõceditur poteſtas cõſecrandi hoc ſacramẽtum in perſona Chriſti,vt ex verbis ordinationis eius (de quibus infrà dicetur) conſtat,dicitur enim ei, Accipe poteſtatem,&c. Per hoc enim conſtituitur in numero eorũ,quibus dictum eſt à domino, Hoc facite in meã cõmemorationem. Ergo propriũ eſt ſacerdotũ conficere hoc ſacramentũ. ¶ Nec audiendi ſunt hæretici,dicentes omnes fideles etiã mulieres eandẽ poteſtatẽ habere, omneſq; Chriſtianos ſanctificatos in Chriſto eſſe, & in eodẽ gradu cõſiſtere, quod omnino eſſe conſtat cõtra ſacras literas,& determinationẽ Eccleſiæ, ac etiã contra omnẽ veritatẽ, ita vt mirũ ſit,quomodo taliter ſint excæcati,vt prædicta dicere nõ vereãtur: Nã in primis Apoſt. Rom.13. dicit: Omnia quæ ſunt à Deo,ordinata ſunt. Ordo autẽ ſecundũ D.Aug. 19.de Ciui.Dei c.13.eſt pariũ atq; diſpariũ rerum ſua loca cuiq; tribuens diſpoſitio: vnde euidens eſt quòd non omnes ſunt æquales,neq; in eodẽ gradu:hoc enim repugnat omni politię,etiã humanæ,quantumcunq; imperfectæ: quãto magis Eccleſiaſticæ,quæ eſt perfectiſſima,tanquã à perfectiſſimo inſtituta? Præterea in antiquo teſtamẽto (in quo omnia in figurã cõtingebant illis, & cuius ſacerdotiũ figurabat ſacerdotiũ nouę legis) nõ omnes etiã viri erãt ſacerdotes, ſed ſeparati fuerunt à vulgo & laicis. Vnde Num.1. Tribũ Leui noli numerare, neq; ponas ſummã eorũ cum filiis Iſraël: ſed cõſtitues eos ſuper tabernaculũ teſtimonii, & cũcta vaſa eius, & quicquid ad cæremonias pertinet: ipſi portabũt tabernaculũ & omnia vtẽſilia eius, & erũt in miniſterio Sequitur, Quiſquis externorũ acceſſerit,occidetur. Et Num.8. Statues Leuitas in cõſpectu Aarõ & filiorũ eius,& cõſecrabis domino,& ſperabis eos de medio filiorũ Iſraël,& poſtea ingrediãtur tabernaculũ fœderis,vt ſeruiãt mihi. Inter eos etiã erant gradus: Aarõ erat põtifex,alii ſacerdotes, alii Leuitæ,in diuerſis gradibus,& diuerſis veſtibus induebantur : ex quo ordine ſynagoga decorata refulgebat. Si igitur vmbrã & figurã tali ordine decorauit Deus,quãtò magis Eccleſiã? Et ſicut qui in antiqua lege oppoſitũ pręſumpſerũt,acriter puniti ſunt,prout Dathan, & Abirõ, & ducẽti quinquaginta viri,proceres ſynagogæ, qui tempore cõſilii per nomina vocabãtur,aduerſus Moyſen & Aarõ inſurgentes,dixerũt: Sufficiat vobis,quia omnis multitudo ſanctorũ eſt,& in ipſis eſt Dominus. Cur eleuamini ſuper populũ : &c. Et quia ad ſacerdotalis dignitatis munus auſi ſunt ſe ingerere,egreſſa à Domino vltrix flãma,eos aſſumpſit,& terra viuos abſorbuit.&.2.Para.26.dicitur qualiter Ozias rex percuſſus eſt lepra, eò ꝙ ſacerdotalis ordinis munus vſurpauit, & offerre incenſum ſuper altare thimiamatis præſumpſit. Sic qui in lege euangelica pręſumunt,maioribus pœnis digni ſunt: quanto magis lex,ſtatus,& officium maiorẽ obtinent dignitatem ¶ Et quo ad mulieres quidẽ: Nec in lege naturæ aut Moyſi legitur aliquas ſacrificaſſe, & ſacerdotis exercuiſſe officiũ. Officiũ enim ſacerdotale repugnat ſexui mulierũ: Quis ſacerdotes habent conſecrare corpus Chriſti, peccata in cõfeſſione audire,populis pręeſſe,& eos docere,duo prima mulieribus nõ conueniũt: quia Dominus viris & nõ mulieribus hoc munus cõmiſit: reliqua autẽ negantur eis,quia ſuapte natura ſubiectionis ſtatũ habẽt. Et enim(vt Apoſt.ait) nõ eſt creatus vir propter mulierẽ,ſed mulier propter virũ. Ideo debet mulier velamen habere ſuper caput ſuũ.1. Cor.11. Et capilli pro velamine illi dati ſunt. Et.1. Timo.2. Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione. Docere autem mulieri nõ permitto,neq; dominari in virũ &.1. Cor 4. Mulieres in eccleſiis taceant: non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe,ſicut lex dicit. ſi quid autẽ velint diſcere,domi viros ſuos interrogent. Ideo in Concilio Carthaginen. dicitur, Mulier quanuis docta & ſancta,viros in conuentu docere non præſumat. Nec obſtat quòd ſeruus ordinatus ordinẽ ſuſcipit: quia ſubiectio mulieris eſt de iure naturæ,non autẽ ſeruitus. Nec obſtat pariter quòd mulieres poſſint habere iuriſdictionem temporalem in homines : quia temporalia proueniunt à progenitoribus per generationem vel emptionem,& non ſpiritualia Nec obſtat etiam quod allegant ex 1.D.Pet. Epiſtola c.ſecũdo. vbi indifferenter viris & mulieribus loquens,ait : Vos eſtis genus electũ regale ſacerdotiũ,gens ſancta,populus acquiſitionis,& Apoc.5. Feciſti nos Deo noſtro regnũ & ſacerdotes:

Non omnes Chriſtiani ſunt ſacerdotes.

Num.16.

In Addit. 3.p.q.39.

Mulieres ſunt incapaces ſacerdotii.

Gen.3.

dotes:& regnabimus ſuper terram. Ad has authoritates duplex ſolet dari ſolutio:Prima eſt,ꝙ Deus fecit omnes ſacerdotes ſpiritualiter, ad offerendũ ſpirituales hoſtias,de quibus Pſal. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus:& Rom 12. Exhibeamus corpora noſtra,hoſtiam viuentẽ,&c.Et (vt ſuprà dictum eſt) omnes Chriſtiani, qui fide & charitate Deo ſunt vniti, poſſunt offerre ſpiritualiter Chriſti paſſionem & Euchariſtiam à ſacerdote conſecratam, audiendo miſſam,vt habetur in primo memento Canonis miſſæ,vbi dicitur:Et omnium circunſtantiũ,pro quibus tibi offerimus,vel qui tibi offerunt pro ſe ſuiſq; omnibus,&c. Et hoc modo dicit D. Chryſoſt. ſuper Mat. quòd omnis ſanctus eſt ſacerdos. Quòd autem prædicta verba intelligantur de ſpirituali ſacerdotio & regno, declarat D. Ioannes dicens loco præallegato,& regnabimus ſuper terram:Et tamen non videmus quòd quilibet fidelis & iuſtus regnet ſuper terram,niſi ſpiritualiter.ſed non per ſacramentalem poteſtatẽ & conſecrationem,aut exteriorem oblationẽ:qua ſolis ſacerdotibus ritè ordinatis illa poteſtas data eſt. Secunda ſolutio eſt:quia D.Petrus in illo paſſu repetiit promiſſionem factã in Exo.19. Vos eris mihi in regnum ſacerdotale,& gentem ſanctam,& D.Petrus dicit,regale ſacerdotium.verba hæc dicta ſunt vniuerſę multitudini ſiue communitati collectiuè,non cuilibet perſonæ. Et ideo ſicut tunc in lege Moyſi propter illa verba non quilibet erat ſacerdos, neque rex: nec licebat cuilibet ſe gerere pro ſacerdote, aut rege:ſed alius erat ſacerdos,alius rex,alius populus ſubiectus.Nec quilibet poterat dici gẽs ſancta,ſed populus vniuerſus collectiuè erat honeſtatus regno & ſacerdotio.Sic nec nunc propter hęc verba D. Petri,&c. Vnde Heb.5.Nemo aſſumat ſibi honorem,niſi qui vocatus fuerit à Deo tanquam Aaron.

Omnes ſunt ſacerdotes ſpũales,ſed non omnes ſteriales.

Si dicatur quòd eodem contextu verborum fuit dictum, Accipite & mãducate:&,hoc facite:ſed primum fuit dictum omnibus fidelibus,ergo & ſecundũ:& maximè cùm dicatur Mar.13. Quod vni dico,omnibus dico. Dicẽdum quòd ex aliis paſſibus & traditione Apoſtolorum ac etiam Eccleſiæ ritu & determinatione cum conſenſu omnium catholicorum vſq; ad hæc tempora obſeruata,habetur verus ſenſus & intellectus verborũ Chriſti. & ad illud quod dicitur Mar.13.intelligitur de his quę pertinent ad omnes ſtatus,vt ſunt præcepta communia & moralia de actibus virtutũ,quę ad omnes particulares perſonas pertinent. ¶ Nec obſtat pariter quòd ſacramentum hoc conficitur in conſecratione materiæ, quæ conſecratio ad ſolum Epiſcopum pertinet. vt habetur in ca.1. & ca.nullus.1. &.2.de conſecra.diſt.1. Quia epiſcopus in quantum huiuſmodi accipit poteſtatem vt agat in perſona Chriſti ſupra corpus eius myſticum, ſcilicet eccleſiam: quam quidam poteſtatem non accipit ſimplex ſacerdos in ſua conſecratione,ſed bene accipit poteſtatem in corpus Chriſti verũ.Et ideo ea quæ non pertinent ad corpus Chriſti myſticum,non reſeruantur Epiſcopo,ſicut conſecratio huius ſacramenti.

Quæ pertinent ad corpus Chriſti myſticũ reſeruantur Epiſcopis.

Et quamuis liceat laicis in neceſſitate baptizare,non tamen ſequitur ꝙ liceat eis in neceſſitate conſecrare:quia perceptio huius ſacramenti nõ eſt tantæ neceſſitatis.Nec obſtat etiam quod in Calcedonien.concilio decretũ fuit, vt habetur in ca. diaconiſſam.27.q.1. Diaconiſſam non debere ante annos 40.ordinari,&c.quia per diaconiſſam intelligit Abbatiſſam, & per ordinari,benedici,per quam benedictionẽ habent ſolùm poteſtatẽ legendi homelias & euangelia in officio matutinali:Non ꝙ accipiant characterẽ,quia mulieres ſunt incapaces, vt habetur in c.1.ver.mulieres.15.q.3. nullo enim tempore mulieres admiſſæ ſunt ad miniſtrandũ in ſpiritualibus:imò nec ad tangendũ veſtimẽta aut vaſa conſecrata,vt habetur in c ſacratas.23.diſt.in c.in ſancta de conſecratio. diſt.1. Et ſi alicubi inueniatur presbytera vel presbyteriſſa,intelligẽdũ eſt de vidua,vel antiqua, vel vxore presbyteri in parte oriẽtali:Presbyter enim dicitur ſenior.Sicut autẽ cõſecratio corporis & ſanguinis Chriſti ad ſacerdotem pertinet:ita & contactus vt habetur in c.peruenit, de conſecra.diſt.2. Quod intelligendum eſt niſi in caſu neceſſitatis,ne fiat irreuerẽtia, vt ſi caderet in terram. Et licet ad diaconum pertineat diſpenſare ſanguinem ex commiſſione ſacerdotis:non tamen corpus ſub ſpecie panis, niſi in neceſſitate,iubente Epiſcopo:quia ſanguis Chriſti cõtinetur in calice:& non oportet quòd tangatur à diſpenſante, ſicut tangitur corpus Chriſti. ¶ Et quia cùm ſacerdos ordinatur, conſtituitur in gradu eorum,qui à Domino acceperunt poteſtatem conſecrandi in cœna Domini: Ideo ſec. conſuetudinem quarundam eccleſiarum, Innocentius tertius in.3.p. de officio miſſæ ca.9. dicit quod conſueuerunt cardinales pontifici concelebrare:ſicut Apoſtoli Chriſto concœnauerunt: ita nouiter ordinati Epiſcopo ordinanti concelebrant: nec iteratur conſecratio ſuper eandem hoſtiam. Quia ſicut Innocentius tertius dicit, omnium intentio debet ferri ad idem inſtans conſecrationis: nec ſuperfluunt, cùm non operentur in virtute propria,ſed in perſona Chriſti principalis agentis totalis. Pro ſolutione tamen multorum argumentorum quæ contra illam conſuetudinem poſſent fieri. Notandum eſt quod illa cõſuetudo particularis non erat neceſſaria. Et licet nunc non ſeruetur,non tamẽ tunc erat illicita,nec falſum repręſentabat,cum ad hoc ſolum fuerit introducta,vt repręſentaret Apoſtolos non concelebraſſe:Sed concœnando recepiſſe poteſtatem conſecrandi, quam nunc ſacerdotes ante communionem recipiunt & exequuntur, quod non fecerunt Apoſtoli. Nec vno citius verba terminante cõcurrunt omnia neceſſaria ad ſacramentum perficiendum:cum non concurrat diuina virtus,quæ vt dictum eſt,principaliter agit per vnum,vel plures miniſtros,prout vult & qui propter communem & bonam intẽtionem illorum in nomine Chriſti congregatorum hoc potentium,vt ad vltimum inſtans principalis proferentis terminetur, ante illud non concurrit. Et ſic non eſt in poteſtate miniſtri per longum tempus differre:cum etſi omnes non ſimul proferant,ſimul tamen proferre dicuntur, propter paruiſſimam diſtantiam. Sed bene eſt in poteſtate Chriſti, qui pollicitus eſt,Matth.18.bonam intentionem eorũ qui congregati fuerint in nomine eius acceptare:& ſic migrare facit virtutem aliorum in virtutẽ verborum principalis proferentis ſiue ordinantis & celebrãtis propter prædictam intentionem quæ principaliter requiritur. Et licet tunc non ſint complete ordinati, habent tamen plenam poteſtatem conſecrandi, qua licet regulariter non debeant vti, poſſunt tamen in caſu ab eccleſia permiſſo, cum non prohibeatur iure diuino. Potuit enim D. Petrus conſecrare in triduo mortis Chriſti. Nec eſt ſimile de baptiſmo:quia nõ legimus Chriſtũ ſimul cum Apoſtolis baptizaſſe,quando iniunxit eis officium baptizandi:ideo nõ poſſunt plures vnum baptizare,quia vnus ſuperflueret.Sicut enim in generatione con-

3.p.q.82. art.3.

Cõtactus ſacramenti ſolis presbyteris conuenit extra caſum neceſſitatis

ne corporali duo concurrere non poſſunt: Sic nec in baptiſmo, qui eſt regeneratio ſpiritualis. Secus in
conſecratione Euchariſtię, quæ nō totaliter fit à quolibet, ſed diuina virtus facit totum per diuerſos
& plures miniſtros: & ſic vnius totius effectus non ſunt plura agētia perfecta & completa, licet bene
inſtrumentalia. Sacerdos autem celebrans, ſicut tenetur ſub vtraque ſpecie conſecrare: ita & commu-
nicare, vt declaratum fuit in concilio Toletano, vt habetur in ca. perlatum, de conſe. diſt. 2. niſi mira-
culoſè appareret caro vel ſanguis, vt D. Hiero. dicit ſuper Leuiticum. Nec propter hoc ſacerdos effi-
ceretur tranſgreſſor: Quia ea quæ miraculoſè fiunt, legibus non ſubduntur. Conſulendum tamē eſſet
ſacerdoti, vt iterum corpus & ſanguinem conſecraret, & ſumeret, ſi non ceſſaret miraculum. ¶ Sacer-
In lib. de ſermo. domini in monte. dos verò malus, hæreticus, excommunicatus, & degradatus, ſi cum intentione conſecrandi proferat
verba conſecrationis ſupra materiam debitam, conſecrat: Quia (vt D. Aug. dicit) Non in merito con-
ſecrantis, ſed in verbo perficitur conſecratio. nec per degradationem amittitur character, in quo re-
ſidet poteſtas, vt dictum eſt cùm de charactere ageretur. Peccat tamen conſecrando, quia malè vtitur
Rom. 1. poteſtate ſibi data. Et cum nō liceat alterius peccato communicare, aut ei cooperari, iuxta illud Apo.
Digni ſunt morte non ſolùm qui faciunt, ſed etiā qui conſentiunt facientibus. ideo peccant quicunq;
1. Cor. 5. ſcienter ab hæreticis & ſchiſmaticis aut excommunicatis communionem recipiunt, & eorum miſſas
audiunt. Ab his autē qui non ſunt adhuc per Eccleſiam denunciati, licet ipſi celebrando peccēt: acci-
pientes tamen ab eis ſacram communionē; & miſſam eorū audientes, non peccant. Vnde ſuper illud,
Nec cum huiuſmodi cibum ſumere, dicit D. Auguſti. Hoc dicendo noluit hominē ab homine ex ar-
bitrio ſuſpicionis, vel etiam extraordinariè vſurpato iudicio, ſed potius ea lege Dei ſecūdum ordinē
Eccleſiæ, ſiue vltro confeſſum, ſiue accuſatum & conuictum. Nec obſtat c. nullus. 32. diſt. vbi dicitur,
Nulus audiat miſſam ſacerdotis, quē indubitanter concubinam nouit habere: quia intelligitur de no-
torio & per ſententiā declarato: non tenetur enim quis eū iure diuino vitare, niſi fuerit declaratus. vn
de Mat. 18. Dominus antè quàm diceret, Sit tibi ſicut ethnicus & publicanus, præmiſit ſententiam Ec-
cleſiæ. Et prædicta conſtitutio prædicti c. nullus, reuocata fuit in concilio Baſilien. ſeſſ. 20. tit. de concu
binariis, vbi dicitur quòd non tenentur laici vitare ſacerdotes fornicatores, vſq; ad declarationē. In
nullo tamen intendit concilium talibus celebrātibus ſuffragari. verùm quia adhuc manet prohibitio
iuris diuini: ideo quamuis liceat talem celebrantem audire, non licet tamen ipſum inducere ad cele-
Quodli. 11. brandum ſine neceſſitate, quando quis habet probabilitatem quòd non pœnitebit: in neceſſitate tamē
quando non inuenitur alius, & ſtat præceptum de audienda miſſa, licitū eſt petere ab eo miſſam: quia
non inducitur ad aliquid quod ſit de ſe malum, vt dictum eſt de mutuo.

§. 4. DE SACRAMENTO POENITENTIAE.

3. p. q. 85. art. 1. POenitentia tripliciter accipitur: vno modo largè, pro omni diſplicentia & nolitione ſiue boni cō- A
miſſi, ſiue mali omiſſi: vt cùm quis dicit, Pœnitet me quod tibi opē dederim, vel q; te nō percuſ-
ſerim. Sed hic modus eſt improprius, quia non eſt naturale pœnitere de bono commiſſo, vel de malo
omiſſo, niſi ad bonum commiſſum ſequatur euidēs malum: ad quem ſenſum dixit Deus, Pœnitet me
Gen. 6. feciſſe hominem. licet aliqui exponant, pœnitentiam agam pro homine, vel ad modum pœnitentis ſe
habuit, cùm eum in diluuio deleuit. vnde ſubdit, delebo, &c. Ad hūc ſenſum dicimus, pœnitet me q;
Pœnitentia virtus quid talem non occiderim propter multam pecuniam. ¶ Secundò accipitur pro pœnitentia virtute. & ſic
accipiendo, eſt habitus electiuus in voluntate exiſtens, quo quis dolet de peccatis præteritis cum in-
tentione & propoſito remouendi ſequelam ipſius ſcilicet offenſam Dei, & reatum pœnæ, ad quod fa-
ciendum exquirit vniuerſa remedia, quę ad hoc conſtituit Deus. Licet enim ad charitatem pertineat
elicere gaudium de bono, & triſtitiam de oppoſito malo: nō tamen pertinet ad eam elicere intentio-
nem operandi, ad deletionem peccati. Et ideo ſi in actu pœnitentis conſideretur ſola diſplicentia pec-
cati præteriti, pertinet ad charitatem, ſicut gaudere de bonis præteritis. Sed ſi conſideretur intentio
operandi ad deletionem peccati ſub ratione ſpeciali, inquātum ſunt emendabilia per actum hominis
Pœnitentia eſt pars iuſtitiæ. cooperantis Deo ad ſuam iuſtificationem: & ſic expellit peccatum effectiuè, inquantum operatur ad
deſtructionem peccati, prout eſt remiſſibile ex diuina gratia, homine cooperante. ¶ Eſt autem pœni-
tentia virtus pars iuſtitiæ, cùm ſit ad alterum ſcilicet in ordine ad Deum. Non tamen eſt pars ſubiecti-
ua, cùm non reſpiciat iuſtum ſimpliciter, ſed ſecundum quid, cùm inter Deum & hominem non poſ-
ſit eſſe æqualis. Sed eſt pars integralis affinis iuſtitiæ vindicatiuæ: Quia ſicut eſt commutatio quędam
in beneficiis ſcilicet, cùm aliquis pro beneficio recepto gratiam rependit: ita etiam eſt commutatio in
offenſis, cùm aliquis pro offenſa in alium commiſſa punitur. Quòd ſi inuitus puniatur, pertinet ad iu-
ſtitiam vindicatiuam: Si verò voluntariè recompenſet emendam, pertinet ad pœnitentiam, quę reſpi-
cit perſonam peccatoris, ſicut iuſtitia vindicatiua ſiue punitiua perſonam iudicis. Et ſic nomen pœni-
tentiæ importat pœnam voluntariam in emēdam diuinæ offenſæ. Licet autem pœnitentia ſit pars iu-
ſtitiæ, comprehendit tamen quodam modo ea quæ pertinent ad alias virtutes. Quia inquantum eſt
iuſtitia hominis ad Deum, oportet quòd participet ſiue præſupponat ea quæ ſunt virtutum Theolo-
gicarum, quæ habent Deum pro obiecto. Vnde pœnitentia eſt cum fide paſſionis Chriſti, per quā iu-
ſtificamur à peccatis, cum ſpe veniæ, & cum odio vitiorum, quod pertinet ad charitatem, inquantum
verò eſt virtus moralis, participat aliquid prudentiæ, quæ eſt directiua moralium. Sed ex ipſa ratione
iuſtitiæ non ſolùm habet id quod eſt iuſtitiæ, ſed etiā ea quæ ſunt temperantiæ & fortitudinis, inquā-
tum ſcilicet, moderantur ea quæ delectationem cauſant, & terrorem incutiunt: & ſic ad pœnitentiam
pertinet abſtinere à delectationibus, & ſuſtinere dura. ¶ Pœnitentia virtus quantum ad habitum, im-
Pœnitentia eſt virtus infa. mediatè à Deo infunditur, ſine nobis principaliter cooperantibus: non tamen abſq; diſpoſitionę no-
ſtra per aliquos actus. Pœnitentia verò, inquantum eſt actus quo Deo operante, noſtram iuſtificatio-
nem cooperamur, à timore ſeruili vt in pluribus procedit, & in filiali terminatur. Ad cuius euiden-
Pœnitentia cōprehendit ſex actus. tiam ſciendum eſt quòd pœnitentia comprehēdit ſex actus: quorum actuum primum principium eſt
Dei operatio conuertentis cor, ſec. illud, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. & Hiere. 31.
Poſtquam conuertiſti me, egi pœnitētiam. Secundus actus eſt motus fidei: Tertius eſt motus timoris
ſeruilis,

ſeruilis, quo quis timore ſuppliciorum à peccatis retrahitur, iuxta illud, Sicut quæ concepit cùm appropinquat ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis, ſic facti ſumus per pœnitentiam. poſtea ſubditur, A timore tuo concepimus, & quaſi parturiuimus ſpiritũ ſalutis, hoc eſt pœnitẽtiæ ſalutaris, in remiſſionem peccatorum. Quartus actus eſt motus ſpei, quo quis ſub ſpe veniæ conſequendæ aſſumit propoſitum emendandi. Quintus actus eſt motus charitatis, quo alicui peccatũ diſplicet ſec. ſeipſum, & iam nõ propter ſupplicia. Sextus actus eſt motus timoris filialis, quos quis propter reuerentiã Dei, emendam voluntariè offert. Sic igitur patet quòd actus pœnitentiæ, quo iuſtificamur, procedit vt in pluribus à timore ſeruili, ſicut à primo motu affectus ad hoc ordinato: ſed de his amplius: & reſolutoriè dictum eſt c.13. § 8. ver.1. A timore autẽ filiali ſicut ab immediato & proximo principio. Nec per hoc quòd dicimus eam procedere à timore, excludimus quin procedat ex actione Dei conuertentis cor. ¶ Hanc pœnitentiam virtutem definit D. Ambro. dicens: Pœnitentia eſt præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere. Quia (vt Iſidorus dicit) Irriſor eſt & non pœnitens, qui agit quod pœnitet. Hæc pœnitentia dicitur ſacrificium ſpirituale, iuxta illud Pſal. 50. Sacrificium Deo ſpiritus cõtribulatus: & illud, Voluntariè ſacrificabo tibi, & eſt de iure naturali: nam ad rationẽ rectam pertinet dolere de eo quod dolendum eſt, & emendam voluntariè perſoluere aut ſuſtinere. Cùm igitur ſit de iure naturali, ſequitur quòd non eſt ſacramentum nouæ legæ: quia ſacramenta ſunt ex inſtitutione diuina. Propterea talis pœnitentia ante baptiſmum fieri poteſt, imò ante baptiſmum exquirebatur à D. Ioanne Baptiſta & à Chriſto dicentibus, Pœnitentiam agite, & appropinquabit regnũ cœlorum. Notandum tamen quòd lugere pro peccatis propriis, eſt actus pœnitentiæ: lugere autem pro alienis, eſt actus miſericordiæ: lugere verò pro bonis æternis dilatis, eſt actus tertiæ beatitudinis, de qua Mat. 5. Beati qui lugent. ¶ Ex præmiſſis patet quòd ad veram pœnitentiam virtutem requiruntur ſex: Primò ſcilicet, diſplicentia, nolitio, odium, & deteſtatio peccati, quæ idem ſunt: Secuodò propoſitum à cætero non peccandi: Tertiò pœna voluntaria, quæ recompenſet offenſam: Quartò intentio remouendi ſequelam peccati, quæ eſt culpa & reatus pœnæ: Quintò quòd propter Deum: Sextò quòd cum ſpe veniæ. Secũdò infertur quòd multiplex eſt pœnitentia: Quædam eſt perfecta, quæ habet omnes conditiones prædictas: Alia eſt falſa, quæ ſcilicet caret his cõditionibus, vel aliqua illarũ: & diuiditur ſecundum defectus: Quædam eſt irriſoria, de qua Iſidorus: Irriſor eſt & non pœnitens, qui agit quod non pœnitet. Quædam coacta, de qua Pſal. Conuerſus ſum in ærumna mea. talis fuit pœnitentia Antiochi. 2. Macc. 9. Quædam ſera ſiue tarda, de qua D. Auguſt. Si pœnites quando peccare non potes, peccata dimiſerunt te, non tu illa, Quædam iniqua, de qua Mat. 27. Iudas pœnitentia ductus, &c. Quædam deſperata, Sapientiæ quinto: Præ anguſtia ſpiritus gementes. ¶ Tertiò modo & magis ad propoſitum accipitur pœnitentia, prout eſt ſacramentum nouæ legis: & tunc poteſt ſic definiri: Pœnitentia eſt ſignum ſenſibile, ſiue imago ſacræ rei, ſcilicet remiſſionis peccatorum, per contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem ſenſibilem, ac etiam per abſolutionem, cauſa eius exiſtens. Pœnitentiã eſſe ſacramentum nouæ legis probatum eſt, cùm de numero ſacramentorum ageretur. Si rationes velis, vide D. Thomam.

Thren. 49. — *Eſa. 18.* — *Pœnitentia actus eſt ſacrificium.* — *Requiſita ad veram pœnitentiam.* — *Pœnitentia multiplex.* — *Pœnitentia ſacramentum quid.* — *3. p. q. 84. art. 1.*

Ver. 1. DE MATERIA SACRAMENTI POENITENTIAE.

A **M**Ateria proxima ſacramenti Pœnitentiæ ſunt actus pœnitentis ſcilicet contritio, confeſſio, & ſatisfactio: quorum actuum materia ſunt peccata, de quibus pœnitens dolet, quæ confitetur, & pro quibus ſatisfacit. Et ideo peccata non acceptanda, ſed deteſtanda, ſunt materia remota: ſed materia proxima, ſunt actus peccatoris ſubditi. Et hinc eſt quòd peccator ſubditus, eſt materia ſacramenti pœnitentiæ. Et quanuis omnia peccata actualia ſint propria materia huius ſacramenti: quia propriè dicimur pœnitere de his quæ noſtra voluntate commiſimus: & ſic peccata venialia ſunt propria materia huius ſacramenti, ſed non principalis: quia propria & principalis materia huius ſacramenti, ſunt peccata mortalia: Propria quidem, quia actualia & propria voluntate cõmiſſa: Principalis verò, quia hoc ſacramentũ eſt principaliter inſtitutum ad deletionem mortalium. ¶ Ex quo ſequitur quòd peccatum originale non eſt materia pœnitentiæ, neq; propria, neq; principalis, cùm non ſit noſtra voluntate contractum, nec ad ipſum delendum, ſacramentum pœnitentiæ ſit ordinatum, ſicut baptiſmus: licet inquantum pœnitẽtia accipitur largè, & primo modo pro quacunq; diſplicentia, poſſet dici ꝙ pœnitentia eſt de peccato originali, ſicut loquitur D. Aug. in li. de pœnitentia. ¶ Ex præmiſſis infertur ꝙ innocentes, qui ſcilicet nunquàm peccauerunt, vt D. Virgo, non ſunt capaces, neq; materia debita ſacramenti pœnitentiæ. Vnde ſequitur ꝙ ſi innocentibus forma ſacramenti pœnitentiæ applicaretur, nihil operaretur: ſicut nec forma conſecrationis ſuper lapidem.

3. p. q. 84. art. 2. — *Materia proxima, remota, propria, & principalis ſacramenti pœnitentiæ quid.* — *D. Virgo nõ fuit capax ſacramenti pœnitentiæ.*

Ver. 2. DE FORMA SACRAMENTI POENITENTIAE.

B **F**Orma ſacramenti pœnitentiæ eſt iſta: Ego te abſoluo à peccatis tuis: quæ operatur inſtrumentaliter, ſicut in aliis ſacramentis. Et dicitur abſoluo, quia peccata ſunt quædam vincula, iuxta illud Prouer. 5. Iniquitates ſuæ capiunt impium, Hæc forma trahitur ex illo Matth. 16. Quodcunq; ſolueris ſuper terram, ſolutum erit & in cœlis. Hac forma vtitur Eccleſia, ex determinatione concilii Florentini, ſub Eugenio. 4. Et quanuis Chriſtus, Ioan. 20. dixerit Apoſtolis, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: Eccleſia tamen potius dicit, Ego te abſoluo: quàm, Ego tibi peccata remitto. Quia hoc magis congruit verbis, quibus Dominus virtutem clauium oſtẽdens, per quas ſacerdotes abſoluunt & liberant à peccatis effectiuè, non principaliter (quia hoc ad ſolum Deum pertinet) ſed miniſterialiter effectiuè, non deprecatiuè, vt in prima & completorio: quæ abſolutiones non ſunt ſacramentales, ſed quædam orationes ordinatæ ad remiſſionem peccatorum venialium. Vnde in ſacramẽtali abſolutione non ſufficit dicere, Miſereatur tui Deus, &c. vel, Abſolutionem & remiſſionem omnium peccatorum tribuat tibi Deus: vt fit in principio miſſæ. Quia per hæc verba ſacerdos nõ ſignificat abſolutionem fieri, & de ratione formæ eſt, ꝙ ſignificet & repræſentet, ſiue ſit, aut gerat imaginem eius quod cauſat & operatur, vt in baptiſmo & aliis ſacramẽtis. Præmittitur tamẽ prædicta oratio, non ex neceſſitate, ſed ex congruentia, ne ſcilicet impediatur ex parte pœnitentis, cuius actus materialiter

3. p. q. 84. art. 3. — *Forma ſacramẽti pœnitentiæ vnde habetur.*

terialiter

terialiter quodam modo ſe habent in hoc ſacramento, & non in baptiſmo, vel confirmatione. Conuenienter etiam additur Inuocatio ſanctiſſimæ Trinitatis, dum dicitur. In nomine patris & filii & Spiritus ſancti, eò quòd miniſter abſoluit, vt miniſter S. Trinitatis: non eſt tamen de neceſſitate, quia hoc non eſt determinatum ex verbis Chriſti, ſicut in baptiſmo: ideo relinquitur ſacerdotis arbitrio. Deinde poſtponitur paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti, & merita D. Virginis, & omnium Sanctorum, & quicquid boni egeris, vel mali ſuſtinueris, ſint tibi in remiſſionem peccatorũ tuorum, in augmentum gratiæ, & futurum præmium vitæ æternæ amen. Non ſunt tamen de neceſſitate, vt dictum eſt de inuocatione ſanctæ Trinitatis. ¶ Ex præmiſſis apparet primò quòd prædicta verba, Ego te abſoluo, nõ ſunt ſic exponenda, hoc eſt, abſolutum te eſſe declaro, cùm in ſacramentis nouæ legis verba vel facta non ſolùm ſignificatiuè debent accipi, ſed etiam effectiuè. Nec tamen ſic dicendo, ſacerdos loquitur tanquàm de re incerta: quia ſicut alia ſacramenta nouæ legis habent de ſe certum effectum ex virtute paſſionis Chriſti, licet poſſint impediri ex parte recipientis: ſic etiam & in hoc ſacramento. vnde nec ſacerdos indiget ſpeciali reuelatione ſibi facta, ſed ſufficit generalis reuelatio fidei à Chriſto D. Petro facta, Mat. 16. Perfectior autem expoſitio eſſet, ſi diceretur, Ego te abſoluo, hoc eſt ſacramentum abſolutionis tibi impendo: nec hoc pronomen (ego) ſecundum Caietanũ, eſt de neceſſitate ſacramenti, cùm ſubintelligatur. Secundò ſequitur quòd quis non debet petere fraternam remiſſionem, ſed abſolutionem: quia peccata in fratrem cõmiſſa habent ſpecialem remiſſionem, quæ nõ operatur effectiuè, ſicut in ſacramento. ¶ Notandum ex Domino Caietano in ſummula, ſuper verbo, abſolutio, quòd ſi in forma prædicta loco huius accuſatiui (te) ponatur (vos) honoris cauſa: vel ſi Epiſcopus aſſuetus loqui in plurali numero diceret, Nos abſoluimus te, peccaret, recedendo à verbis per Eccleſiam determinatis: abſolutio tamen facta teneret, quoniam ex accommodatione vſus idem ſignificatur per huiuſmodi verba, quod per hæc, Ego te abſoluo. Dicit præterea quòd ſi ſacerdos dubitet ſe protuliſſe verba abſolutionis, dicere poſſet, ſi non es abſolutus, ego te abſoluo: ſicut dictum fuit de baptiſmo.

An abſolutio conditionata ſit licita.

Abſoluens tamen ſub conditione futura, puta ſi reſtituerit, aut fecerit talem pœnitentiã, &c. cum intentione præciſa, hoc eſt ſi non feceris quæ dixi tibi, non te abſoluo, nihil faceret, imò peccaret: quia non eſt in poteſtate miniſtri ſacramenti conferre nunc, & ſuſpendere effectum illius in aliud tempus implendæ conditionis. Errat etiam ſacerdos abſoluens ſub cõditione præſenti præciſa, vtputa ſi promiſeris reſtituere, aut te ſuperiori præſentare: quia præſumit tradere ſub forma dubia, quod Chriſtus præcepit ſub forma certa miniſtrari. ¶ Vlterius notandum ex dicto Caietano circa reiterationem formæ, quòd poteſt iterari ſuper omnino eadem peccata, quæ quis pluries poteſt confiteri: ſed non poteſt iterari ſuper omnino eandem confeſſionem: Quia ſuper eandem materiam proximam nullius ſacramenti forma iterabilis eſt, abſq; iniuria ſacramenti: quia ipſa iteratio atteſtatur inſufficiẽtiam prioris formę. ſed de his amplius infrà § 6. huius capitis ver. 10. poſt principium.

De iteratione formæ ſacramenti pœnitentiæ.

¶ Inſuper ſciendũ quòd manus impoſitio non eſt de neceſſitate abſolutionis, ſicut eſt de neceſſitate ſacramenti confirmationis & ordinis: Quia cùm Chriſtus dixit Petro, Quodcunq; ſolueris, &c. nullam facit mentionem de manuum impoſitione, ſicut in prædictis duobus ſacramentis, vt inferius dicetur. Non eſt tamen illicita, imò vtilis ad excitandum affectum pœnitentis. dicunt tamen aliqui quòd cùm de ratione ſacramenti ſit vnio & coniunctio formę ad materiam, iuxta illud D. Auguſt. Accedit verbum ad elementum, & ſit ſacramentum: Si cæcus mutus & ſurdus confiteretur per ſigna, non poſſet ei applicari forma pœnitentiæ, niſi per contactum.

Ver. 3. DE INSTITVTIONE SACRAMENTI POENITENTIAE.

3. p. q. 84. art. 7.

SAcramenti pœnitentiæ inſtitutionẽ à Chriſto fuiſſe factam conſtat ex determinatione Eccleſiæ, vt C
dictum eſt cùm de numero ſacramentorũ ageretur: ac per illud quod dixit Dominus, Mat. 4. Pœnitentiam agite, & appropinquabit regnum cœlorum & Luc. 13. Niſi Pœnitẽtiam egeritis, omnes ſimul peribitis. & Luc. vlti. Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die, & prędicari in nomine eius pœnitentiam in omnes gẽtes. Non enim dici poteſt quòd in vltimo paſſu loqueretur de pœnitentia virtute, quæ præcedit baptiſmum: quia prius tempore de neceſſitate baptiſmi locutus fuerat, Ioan. 3. ante incarcerationem D. Ioannis Baptiſtæ. Et quamuis illud quod dixit Matth. 4. poſſit intelligi de pœnitentia virtute: non tamen ea quæ dicta ſunt Luc. vlti. cùm adiunxerit, in remiſſionem peccatorum, quæ nõ ſit per ſolam pœnitentiam virtutẽ: & iam baptiſmus publicatus erat, & multi receſſerant à fide tempore paſſionis, poſtquã fuerant baptizati, & inciderãt in alia peccata, ad quæ purganda & abolẽda Chriſtus poſt reſurrectionem ſuã dixit, In remiſſionem peccatorum, & poteſtatem clauium, quas promiſerat, Matth. 16. ſtatim dedit dicẽs, Ioan. 20. Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, &c. Et licet ratio naturalis dictet homini pœnitendũ eſſe de malis quæ fecit, quantum ad hoc quòd doleat ſe feciſſe, & remedium quærat per aliquod medium, & quòd aliqua ſigna doloris oſtendat, ſicut fecerunt Niniuitæ, & ideo quo ad hoc non indiget inſtitutione: ſed quòd hoc vel illo modo agat pœnitentiam, non eſt ex naturali ratione, ſed diuina inſtitutione. Et ideo in lege naturæ ante legem Moyſi poterat quilibet modum pœnitendi ſibi eligere, ſicut & modũ ſacrificandi. Sed per legem Moyſi fuit determinatus modus pœnitendi, ſecundum quod congruebat perfectioni veteris legis: quantum quidem ad dolorem, vt eſſet magis in corde, quàm in exterioribus ſignis, ſecũdum illud: Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra: quantum verò ad remedium doloris quærendum, vt aliquo modo miniſtris Dei peccata ſua cõfiterentur, ſaltẽ in generali: vnde Leui. 5. Dominus

Ioel. 2.

dixit, Anima quæ per ignorantiam peccauerit, offeret arietẽ, &c. in hoc enim quòd quis oblationem faciebat pro peccato ſuo, quodammodo ſatisfaciebat, & peccatum ſuum ſacerdoti confitebatur. Et ſecundum hunc modum dicitur Prouerb. 28. Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur à Domino: qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. Quantum autẽ ad ſatisfactionem indicta fuerũt ieiunia & afflictiones exteriores, vt in Zacha. legitur, & Leui. 16. Affligetis animas veſtras, hoc eſt corpus viuens vita corporali. Tunc nõdum erat inſtituta poteſtas clauium, quæ à paſſione Chriſti deriuatur, & per cõſequens nondum erat inſtitutum, quòd aliquis doleret de peccato cum

propoſito

propoſito ſe ſubiiciendi per confeſſionem & ſatisfactionem clauibus Eccleſiæ, ſub ſpe conſequendæ veniæ, virtute paſſionis Chriſti, quod pertinet ad ſacramentum pœnitentię. Chriſtus ergo dando claues Eccleſiæ, hoc eſt poteſtatem remittendi peccata, materiam pœnitentiæ alio modo quàm in antiqua lege determinauit. In antiqua enim lege ſacerdos nõ remittebat, ſed ſolùm orabat. In noua autem lege ſacerdos remittit: quod non poteſt, niſi prius indicentur ei. Igitur ex diuina inſtitutione peccatores tenentur indicare & confiteri. ¶ Ex præmiſſis apparet quòd in lege naturæ & Moyſi erat ſacramẽtum pœnitentiæ, ſed non eodem modo, neq; ita perfectum, ſicut in noua lege. Sequitur etiam ꝙ peſſimè Lutherus & ſui ſequaces definiunt pœnitentiam, dicentes eſſe nouam vitam, & ſufficere abſque præteritæ vitæ deteſtatione, contritione, confeſſione, & ſatisfactione. Sed de his amplius cùm de ſingulis partibus agetur. *Leui.5.*

Ver. 4. DE SACRAMENTI POENITENTIAE NECESSITATE.

A SAcramentum Pœnitentię ad ſalutem animæ peccatori in peccato mortali exiſtenti eſt neceſſariũ: Peccatum enim cùm conſummatum fuerit, generat mortem, ſed non poteſt remoueri, niſi per pœnitentiam: igitur, &c. vnde Chriſtus Lucæ 3. Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis. Licet enim ad ſalutem hominis ſufficiat charitas: quia tamen per peccatum mortale poſt baptiſmum perdita, abſque pœnitentiæ ſacramento in actu vel in voto, recuperari non poteſt: igitur. ¶ Nec obſtat ꝙ Chriſtus Magdalenam & adulteram abſoluit ſine ſacramento pœnitentiæ, quia Chriſtus habebat poteſtatem excellentiæ, qua poterat conferre effectus ſacramentorum abſq; ſacramento: hanc autem poteſtatem non communicauit. ¶ Ex præmiſſis apparet veritas dicti D. Hiero. quòd ſecunda poſt naufragium tabula eſt pœnitẽtia. Nam ſicut primum remedium mare tranſeuntibus eſt vt conſeruentur in naui integra: Secundum quòd poſt nauim fractam, magnam tabulam accipiant, qua perducantur ad littus: ita etiam primum remedium in mari huius vitæ, poſt naufragium peccati originalis, eſt baptiſmus, vt integritatem ſeruemus. Secundum eſt tabula ſacramenti pœnitentiæ in actu, ſi haberi poſſit: quòd ſi non, ſufficit contritio cum propoſito & deſiderio ſe ſummittendi clauibus Eccleſiæ, & ſatiſfaciendi data opportunitate. *3.p.q.84. art.5. Iacob.1. Luc.7. Ioan.8.*

Ver. 5. DE POENITENTIAE DVRATIONE.

B POenitentia eſt duplex, ſcilicet interior & exterior. Interior eſt, qua quis dolet de peccato commiſſo. & talis durare debet vſque ad finem vitæ, actu vel habitu: ſemper enim debet diſplicere homini, quòd peccauit: quia ſi placeret ei peccaſſe, ex hoc ipſo peccatum incurreret, & fructum veniæ perderet. Diſplicentia autem dolorem ſiue triſtitiam cauſat in eo qui eſt ſuſceptiuus doloris ſeu triſtitiæ, prout homo in hac vita. Sancti verò poſt hanc vitam non ſunt ſuſceptiui doloris. Vnde diſplicebunt ſemper eis peccata præterita abſque omni triſtitia, ſecundum illud: Obliuioni traditę ſunt anguſtiæ priores. Sed in hac vita ſemper ſumus capaces: ideo ſemper dolere debemus. vnde Diuus Auguſtin. Quid reſtat nobis niſi dolere in vita? vbi enim dolor deficit, deficit pœnitentia. Si verò pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Ex quo infertur quòd pœnitentia debet eſſe continua actu vel habitu, vt dictum eſt. Vnde idem Auguſtinus. Dolor in pœnitente continuè cuſtodiatur. Et Hugo de S. Victore dicit quòd quando Deus abſoluit hominem à vinculo peccati, obligat eum vinculo deteſtationis perpetuæ, ſaltem ad hoc quòd non habeat actum oppoſitum: Quia non oportet quòd ſemper actu doleat cùm neceſſe ſit actum, ſiue interiorem, ſiue exteriorem, interpolari in ſomno & aliis occupationibus. Pœnitentia verò exterior eſt qua quis ſigna exteriora doloris oſtendit, & verbo peccata ſua confitetur ſacerdoti abſoluenti, & iuxta arbitrium eius ſatisfacit: & hanc non eſt neceſſe durare vſq; in finem vitæ, ſed vſq; ad determinatum tempus, ſecundum menſuram delicti, Deutero. 25. *3.p.q.84. art.8. Pœnitentia duplex, interior, & exterior. Eſa.38. In lib. de pœniten. Pœnitentia exterior quid.*

Ver. 6. DE REITERATIONE POENITENTIAE.

C QVia circa iterationem pœnitentiæ errauerunt Nouatiani, ideo probandum eſt quòd pœnitentia poteſt pluries iterari. Homo enim inducitur ad miſericordiã, exẽplo miſericordiæ diuinæ, ſecundum illud: Eſtote miſericordes, ſicut pater veſter cœleſtis miſericors eſt. Sed Dominus hãc miſericordiam diſcipulis ſuis impoſuit, vt ſępius remitterẽt fratribus contra ſe peccantibus. Nõ dico tibi vſq; ſepties, ſed vſq; ſeptuageſies ſepties, hoc eſt totiens quotiẽs: vnde ſequitur quòd Deus ſæpius per pœnitentiam veniam petentibus præbet, pręſertim cùm doceat nos quotidianum panem petere, & dicere, Dimitte nobis debita noſtra. ¶ Nec obſtat quod Apoſt. Heb. 6. dicit, Impoſſibile eſt eos qui ſemel illuminati ſunt, & guſtauerunt cœleſte donum, & participes facti ſunt Spiritus ſancti, & prolapſi ſunt, renouari rurſus ad pœnitentiam: Quia (vt dicit D. Thom. ibid.) apud Iudæos erant quædam lauachra, in quibus ſe pluries ab immunditiis purgabant: & tunc credebant aliqui Iudęorum, ꝙ etiam per lauachrum baptiſmi aliquis pluries purificari poſſet. Ad quod excludendum Apo. ſcribit, Impoſſibile, &c. intelligens de baptiſmo: Non enim dicit, per pœnitentiam: ſed, ad pœnitentiam. & ratio eſt. Quia homo per baptiſmum Chriſto ſemel mortuo commoritur. vnde ſubdit, Rurſus crucifigentes in ſemetipſis filium Dei, &c. Hoc eſt facto ſuo repræſentant quod Chriſtus pluries fuit crucifixus & mortuus, contra illud: Chriſtus reſurgens à mortuis iam non moritur: ſed de his vide ſupra hoc capite. §. 1. ver. 5. Et ſic non eſt ſimile de pœnitentia quæ habet virtutem ex paſſione Chriſti, ſicut quædã ſpiritualis medicina, quæ iterari poteſt ſuperueniente infirmitate: ſed nõ poteſt reiterari regeneratio ſpiritualis, ſicut nec carnalis generatio. Nec iterari poteſt peccatum originale, ad quod delendum baptiſmus eſt inſtitutus. ¶ Nec obſtat pariter quod D. Ambroſ. dicit, Reperiuntur qui ſæpius agendam pœnitentiam putent, qui luxuriantur in Chriſto: Nam ſi veram pœnitentiam agerent, iterandam poſtea non putarent. Quia ſicut vnum eſt baptiſma, ſic vna eſt pœnitentia. Quia D. Ambroſ. loquitur ibi de pœnitentia ſolenni, quæ non iteratur in Eccleſia, vt in verſ. ſequenti dicetur. Et quod D. Grego. dicit in homelia quadrageſimæ, Pœnitentia eſt antè acta peccata deflere, & iterum plangẽda non committere, debet intelligi dum flet actu vel propoſito: quia tunc (vt dictum eſt ex Iſidoro) Irriſor eſt & non pœnitens, &c. Quia quòd quis poſteà peccet, vel actu, vel propoſito, non excludit *3.p.q.84. art.10. Mat.6. Mat.18. In lib. de pœniten.*

In lib. de pœniten.

quin prima pœnitẽtia vera fuerit. Nuſquam enim veritas prioris actus excluditur per actum contrarium ſequentem. Sicut enim verè currit, qui poſtea ſedet: ſic verè pœnitet, qui poſtea peccat. Et quanuis (vt D. Grego. dicit) facilitas veniæ incentiuum præbeat delinquendi: non tamen ſequitur quòd Deus indulgendo, illud præbeat, aut quòd delectetur in peccatis: quia (vt D. Auguſt. dicit in lib. de pœnitentia) conſtat Deo multum diſplicere peccata, qui ſemper præſto eſt ea deſtruere, nec ſoluatur quod creauit, ne corrumpatur quod amauit, ſcilicet per deſperationem.

Ver. 7. DE PVBLICA ET SOLENNI POENITENTIA.

3.p.q.28. D

OMnis pœnitentia ſolennis eſt publica, ſed non econuerſo. Pœnitentia ſolennis fit hoc modo: In capite quadrageſimæ Pœnitentes præſentant ſe cum presbyteris ſuis Epiſcopo ciuitatis, ante fores Eccleſiæ, ſacco induti, nudis pedibus, vultibus demiſſis, crine depoſito, niſi ſit mulier, quæ comam in ſignum ſubiectionis habet. & eis in Eccleſiam deductis, Epiſcopus cum omni clero ſeptẽ pſalmos pœnitentiales dicit, & poſtmodùm manus eis imponit, deinde cineres ſuper capita eorũ ſpargit, & cilicio capita eorum operit, & cum gemitu & ſuſpirio denunciat, quia ſicut Adam eiectus eſt de paradiſo, ita ipſi de Eccleſia eiiciuntur: & iubet miniſtris, vt eos ab eccleſia pellant, clero eos proſequente cum hoc reſponſorio, In ſudore vultus tui, &c. In cœna autem domini quolibet anno ſuæ pœnitentiæ à ſuis presbyteris ad Eccleſiam reducuntur: & ibi poſſunt conuenire cum aliis vſque ad octauas Paſchæ: ita tamen quòd non communicant, neque panem benedictum accipiunt. Et ſic fit quolibet anno, tempore indictæ pœnitentiæ. Vltima reconciliatio reſeruatur epiſcopo, ad quem ſolùm pertinet pœnitẽtiæ publicæ & ſolẽnis impoſitio. De his in c. in capite, d.50. Pœnitentia ſolennis imponi poteſt viris & mulieribus, non tamen clericis, quanuis grauius peccent quàm laici, ne ordo veniat in contemptum. Vnde non defertur perſonæ ſed ordini. Et quia magna peccata egent magna cautela, ad ſui curationem: ideo non niſi pro magnis criminibus, quæ totam commouerint ciuitatem, imponi debet, nec iterari poteſt, propter ſignificationem, cùm ſignificet eiectionem primi hominis, quæ ſemel tantùm facta eſt. Secundò ne ex iteratione vileſcat. Tertiò, quia ſolennizatio eſt quaſi quædam profeſſio pœnitentium perpetuò conſeruandi, & iteratio illi profeſſioni repugnat. Si tamen poſtmodùm peccauerit is qui ſolennem pœnitentiam egit, non clauditur ei locus pœnitentiæ: ſed ſolẽnis pœnitentia non eſt ei iniungenda. Et quanuis ſacramentum pœnitentiæ reuocet defectus, teſtituendo eum in priſtinam gratiam, vt in verſiculo ſequenti videbitur: non tamen ſemper in priſtinam dignitatem. Et ideo mulieres poſt peractam publicam pœnitentiam de fornicatione, non velantur: quia per pœnitentiam dignitatem virginitatis non recuperant. Et ſimiliter poſt ſolennem pœnitentiã peccator non redit ad hanc dignitatem, vt poſſit ad clericatum aſſumi. Et epiſcopus talem ordinans poteſtate ordinandi priuari debet niſi forte neceſſitas Eccleſiæ id expoſcat, aut conſuetudo: tunc ad minores & non ad maiores admitti poteſt, aliter non: Primò propter dignitatem ordinum: Secũdò propter timorem recidiui: Tertiò propter ſcandalum vitandum, quod poſſet oriri in populo ex memoria peccatorum præcedentium: Quartò, quia non haberet frontem alios corrigendi, cum peccatum eius fuerit publicum. Hæc autem ſolennitas inducta eſt propter quatuor: Primò, vt peccatum publicum habeat proportionatam medicinam: Secundo, quia maxima confuſione etiam in hoc mundo dignus eſt qui grauiſſimum ſcelus commiſit: Tertiò ad exemplum pœnitendi. Quartò ne deſperent, qui in grauibus peccatis detinentur. de his omnibus in c. in capite, & in c. illud. 50. diſtinct. Hæc pœnitentia quantum ad iniunctionem pertinet ad forum occultum pœnitentiæ. Nec tamen epiſcopus talem pœnitentiam iniungendo, reuelat confeſſionem, quanuis ſuſpicio oriatur illum aliquod enorme peccatum commiſiſſe. Non enim culpa pro certo ſcitur ex pœna: Quia quandoq; aliquis pro alio pœnitentiam facit, ſicut legitur in vitis patrum de quodam, qui (vt ſocium ſuum ad pœnitentiam prouocaret) pœnitentiam cum eo egit. Sed executio pœnitentiæ exit forum interius occultum: hoc autem non eſt inconueniens, ſi peccatum ſit publicum, quòd ipſe peccator pœnitens exequendo iniunctam pœnitentiam, confeſſionem à ſe factam manifeſtet. Publica autem & non ſolennis pœnitentia eſt quæ fit in facie Eccleſiæ cum teda accenſa & aliis ſolennitatibus, quæ extra tempus quadrageſimæ fiunt, & non cum ſolennitate prædicta: ſicut peregrinatio per mundum cum baculo cubitali. Hæc pœnitentia publica poteſt iterari, & à ſimplici ſacerdote iniungi. Pœnitentia tamen ſolennis quandoq; ponitur pro publica. Et ſecundum hoc authoritates quædam variè loquuntur. & quia hodie parum eſt in vſu, ideo pertranſeundum duxi.

Vltima reconciliatio reſeruatur Epiſcopo.

Pœnitentia ſolennis quibus imponi debet.

Cur ſolẽnis pœnitentia iterari non poſſit.

Cur ſolẽnis pœnitentia indicitur.

Ver. 8. DE EFFECTIBVS SACRAMENTI POENITENTIAE

c.16. ver.16. E

SAcramentum pœnitentiæ multos habet effectus. Primus cauſat in voluntate ornatum, qui eſt diſpoſitio ad gratiam ſacramentalẽ, de qua dictum eſt. Secundus effectus eſt inſtrumentaliter cauſare gratiam gratum facientem, ſi eam non inueniat: & ſi eam inueniat augere & extendere eam ad effectus ſacramentales, & facere eam ſacramentalem. Effectus autem ſacramentales in ſacramento pœnitentiæ ſunt ſpecialiter iuuare & fortificare voluntatem ad perſeuerantiam in bono propoſito in futurum. Et quo ad peccata præterita delere de reatu pœnæ, ſecundum deuotionem ſacramentum accipientis. Quòd autem poſt peccatum deletum & gratiam datam maneat reatus ſiue obligatio, ad pœnam, dicetur infra hoc. §. 4. verſ. 22. Tertius effectus eſt deletio omnium peccatorũ. Vnde Luc. 24. Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiam in remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Primò per pœnitentiam directè remittũtur omnia peccata mortalia, iuxta illud: Omnium iniquitatum eius non recordabor: Quia licet peccata non ſint cõnexa, quantum ad commiſſionem: ſunt tamen connexa quantum ad remiſſionem, ſic quòd nullum peccatum (ſaltem mortale) remitti poteſt, quin omnia remittantur: Quia implicat quòd quis ſimul & ſemel ſit auerſus à Deo, & conuerſus ad Deum. Venialia verò peccata abſq; pœnitentiæ ſacramento remitti poſſunt, per bonum motum & feruorem charitatis. Non enim ad venialium remiſſionem requiritur noua infuſio gratiæ. cùm veniale adueniens nõ tollat gratiam, nec eam diminuat, vt dictum eſt cùm de charitate ageretur; ideo ſufficit aliquis actus procedens ex gratia, quo aliquis deteſtatur

Ezech. 18.

Peccata mortalia quo ad remiſsionem ſunt connexa.

peccatum

peccatum veniale, vel explicitè, vel ſaltem implicitè, ſicut cùm aliquis feruenter mouetur in Deum. Et ſic tripliciter aliqua cauſant remiſſionem venialium. Primò cum infunditur gratia: quia per gratiæ infuſionem delentur peccata venialia. Et hoc modo per omnia ſacramenta nouæ legis peccata venialia remittuntur. Secundò, per aliquem motũ deteſtationis peccatorum. Et hoc modo confeſſio generalis, & tunſio pectoris facta in gratia, & oratio Dominica, operantur ad remiſſionem venialium. Nam in oratione Dominica petimus, Dimitte nobis debita noſtra. Tertiò, per aliquem motum reuerentiæ in Deum, & ad res diuinas. Et hoc modo benedictio Epiſcopalis, aſperſio aquæ benedictæ, & quælibet ſacramentalis vnctio, & oratio dicta in eccleſia dedicata, & ſi aliqua alia ſunt huiuſmodi, operantur ad remiſſionem venialium: quod eſt intelligendum in habente gratiam: Quia gratia quæ prouenit ex merito paſſionis Chriſti, eſt principium remiſſionis cuiuſcunque peccati & cuiuſcunq; reatus: licet enim pœna æterna fuerit tranſlata in temporalem, hoc fuit ea lege, vt in gratia perſolueretur. Vnde Apoſtolus Rom. 4. dicit quòd ad gratiam Dei pertinet, quòd Deus non imputet alicui peccatum, quod gloſ. ibi exponit de veniali, & 1. Corint. 3. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, &c. & eiuſdem. 13. Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. & Heb. 9. Sine ſanguinis effuſione nulla fit remiſſio: ſed meritum paſſionis non applicatur niſi per gratiam quæ datur per ſacramenta: conſequẽs eſt quod veniale iunctũ mortali, nõ poſſit remitti, niſi per ſacramẽta, in actu vel in voto, & ſic abſq; ſacramento æternaliter punitur. vnde Mat. 5. Non exibis hinc, donec reddas nouiſſimum quadrantem. Et eadem ratione reatus venialis aut mortalis remiſſi in eo qui poſt remiſſionem culpæ ante expiationem pœnæ, iterum mortaliter peccat, & moritur in illo: Quia in inferno nulla eſt remiſſio, neque ſatisfactio.

Peccata venialia quomodo remittantur.

Peccata venialia abſq; gratia nõ remittuntur.

Veniale & reatus eius æternaliter punitur in inferno.

Nec obſtat quòd omne debitum per ſolutionem eius quod debetur, expiatur: Sed peccato veniali & reatui mortalis remiſſi debetur pœna temporalis: igitur per ſatisfactionem expiatur. Quia licet peccato veniali & illi reatui abſolutè & ſimpliciter non debeatur, niſi pœna temporalis in eo qui eſt in gratia, eò quòd habet principium & fundamentum remiſſionis & ſatisfactionis. Sed in eo qui non habet illud fundamẽtum, peccato veniali & reatui peccati mortalis remiſſi debetur pœna æterna, nõ per ſe, ſed per accidens, ratione conditionis ſubiecti, quod non habet fundamentũ & principium remiſſionis & ſatisfactionis, quod eſt gratia, vt probatum eſt ex Apoſtolo Rom. 4. & Heb. 9. quia etiã ex ſola acceptione diuina eſt, quòd aliquis ſatisfaciat illi, cùm illa ſecluſa nulla ſit proportio nec proportionabilitas inter Deum & creaturam. Et ſi dicatur quòd Deus in remiſſione peccati acceptauit pœnam temporalem, verum eſt, ſed in gratia exoluendam ratione iam dicta: nec tunc punit vltra cõdignum, imò citra: quia propter illam coniunctionem ad mortalem, illi debetur pœna æterna, etiam maior, ſi comparetur reatus ille ad culpam remiſſam, & negligentiam, atq; ingratitudinem. Et ideo in illo caſu concedi poteſt, quòd difficilior eſt remiſſio peccati venialis, quàm mortalis: quia tunc ad remiſſionem venialis requiritur remiſſio mortalis, ſed nõ econtra: & quòd quia tenetur conteri de peccato veniali per accidens. Non obſtat pariter quòd bona opera extra gratiam facta merẽtur aliquod bonum temporale, vt D. Aug. dicit de Romanis, quòd per opera moralium virtutum meruerunt imperium, & obſtetrices Ægyptiorum domos, quas eis dominus ædificauit. & Raab meretrix Hierico præſeruationem ruinæ domus ſuę propter bonum factum exploratoribus, licet eſſent infideles, & extra gratiam. Sed remiſſio pœnæ temporalis eſt aliquod bonum temporale: igitur extra gratiam mereri poteſt. Dicendum primò quòd Deus illis temporalia illis dedit, non propter meritum illorum, quod nullum erat, ſaltem de condigno, cùm non haberent gratiam: ſed ſolùm ex liberalitate ſuà, quæ ſit his qui bene vtuntur naturalibus: quod non fecerunt illi qui mortui ſunt in peccato mortali, & nõ expiauerunt veniale, vel reatum illius. Secundò, q; reatus peccati venialis & reatus mortalis remiſſi per comparationem ad culpam mortalem, non eſt aliquid temporale, ſed æternum: licet per accidens, manente culpa mortali. Et quamuis D. Thomas in. 4. ſenten. dicat quòd ideo veniale æternaliter puniatur in inferno, quòd culpa venialis ſemper maneat, & manente culpa neceſſe eſt manere pœnam: ex quo inferri videtur, quòd reatus peccati remiſſi poſſit expiari: quia non eſt totalis ratio, ſed defectus principii remiſſionis & ſatisfactionis, vt dictum eſt. Quartus effectus ſacramẽti pœnitentiæ eſt virtutum & donorum deperditorum recuperatio. Quia cùm per ſacramentum pœnitentiæ cauſetur gratia gratum faciens & ſacramentalis, ex qua fluunt virtutes & dona, quę per peccatum mortale fuerũt deperdita, ſequitur quod per ſacramentum pœnitentiæ reproducantur, & ſi non eadem numero propter ſucceſſionem: tamen bene eadem ſpecie. Vnde Lucæ 15. dicitur quòd pater mandauit quòd filius prodigus indueretur ſtola prima, quæ ſignificat gratiam. & quamuis poſt primum actum pœnitentiæ, qui eſt contritio, remaneant aliquæ reliquiæ peccatorum ſcilicet diſpoſitiones ex prioribus actibus peccatorum cauſatæ, ex quibus præſtatur difficultas quædam pœnitenti ad operandum opera virtutum ſequentium: tamen quantum eſt ex ipſa inclinatione charitatis & aliarum virtutum, delectabiliter & ſine difficultate operatur. Sicut ſi virtuoſus per accidens pateretur aliquam difficultatem, in diligenti executione actus virtutis, propter ſomnum aut aliquam corporis indiſpoſitionem. Non autem ſemper quis reſurgit ad maiorem gratiam in ſacramento pœnitentiæ, ſicut in ſacramento baptiſmi, in quo ſemper datur baptizato aliquis gradus gratiæ correſpõdens conatui & actui, quo vult realiter ſumere ſacramentum, ſecundum diſpoſitionem ſubiecti: Quia in ſacramento pœnitentiæ contingit quòd aliquis aliquando perfectiſſimè ſe diſponit: ideo reſurgit ad maiorem gratiam: Aliquando minus perfectè, & remiſſè: ideo aliquando reſurgit ad æqualem, aliquando ad minorem. Nec obſtat quod dicitur Rom 8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. vbi D. Augu. ait quòd hoc adeò verum eſt, quòd ſi qui eorum deuient & exorbitent, hoc ipſum faciat Deus in bonum proficere: Quia illa authoritas non intelligitur de his qui cadunt & nunquàm reſurrecturi ſunt, vel qui ſunt iterum caſuri: Sed de his tantùm, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti, ſcilicet prædeſtinati: qui quotieſcunque cadunt, finaliter reſurgunt. Cedit eis ergo in bonum quòd cadunt, non quòd ſemper in maiori gratia reſurgant: ſed quia in permanentiori: non quidem ex parte ipſius gratiæ, quæ

Exod. 1. Ioſue. 6.

3. p. q. 89. art. 2.

An pœnitens ſemper reſurgat ad maiorem gratiam.

quanto maior eſt, tanto de ſe eſt permanentior, ſed ex parte hominis, qui tanto ſtabilius in gratia permanet, quãto eſt cautior & humilior. Ideo Glo. ibidem dicit, Quòd ideo proficit eis in bonum quòd cadunt, quia humiliores redeunt, & doctiores fiunt, nõ quòd ad maiorem gratiam ſemper reſurgant. Hoc tamen non eſt ex defectu ſacramenti pœnitentiæ, ſed ex defectu hominis, qui remiſſius mouetur in Deum. Nec obſtat pariter quod dicitur Iohel. 2. Reddã vobis annos quos comedit locuſta & bruchus. Et Ezech. 33. Impietas impii non nocebit ei: quia quantum ad redditionem dictum Iohelis intelligitur ſecundum diſpoſitionem reſurgentis vel de pręmio accidentali, & quãtum ad nocumentum, dictum Ezechielis debet intelligi æternaliter aut etiam temporaliter, niſi ſtet per eos: quia ſi perfectè

Pœnitentia non ſemper reſtituit in priſtinã dignitatem. ſe pręparant, nõ nocebit eis, niſi in his quæ importãt continuationẽ, vt virginitas & innocentia, quæ per pœnitentiam non reſtituuntur. Ex præmiſſis apparet primò, ꝙ per pœnitentiam non ſemper reſtituitur homo in priſtinam & æqualem dignitatem: nec quo ad homines, nec quo ad Eccleſiã, vt habetur in c. Domino ſancto. 50. diſt. nec etiam quo ad Deum, quantum ad primariã & principalem dignitatem, ſaltem in eodem gradu, quando ſcilicet remiſſè ſe pręparat: licet bene ſecundum eſſentiam, & aliquando ad eandem. vnde Lucæ. 15. iuſſit pater dari ſtolam primam, annulum, & calceamenta, aliam verò dignitatem ſecundariam ſcilicet innocentiam, amiſit, de qua filius ſenior dicebat: Ecce tot annis ſeruio tibi, & nunquàm mandatum tuum præteriui. Et hanc dignitatem peccator recuperare non poteſt. licet aliquando recuperet aliquid maius: Quia (vt D. Grego. dicit in homelia de centum

Pœnitentia opera mortificata viuificantur. ouibus) Qui erraſſe à Deo ſe conſiderant, damna præcedentia lucris ſequentibus cõpenſant. Quintus effectus eſt, quòd per ſacramentum pœnitentiæ opera mortificata reuiuiſcunt. Ad cuius euidentiã ſciendum eſt quòd opera hominis quædam dicuntur viua, quædam mortua, quædam mortifera, quędam mortificata. *Opera viua.* Opera viua dicuntur ea quæ fiunt in charitate & gratia, quæ eſt principium vitæ & meriti: & ſic opera meritoria dicuntur viua: quia per talia, ſi quis in eis perſeueret, conſequitur vitam æternam. *Opera mortua duplicia.* Opera autem mortua ſunt duplicia: quædam dicuntur mortua effectiuè: quia ſcilicet ſunt cauſa mortis, & talia ſunt peccata mortalia, de quibus Heb. 9. Sanguis Chriſti emundabit cõſcientias noſtras ab operibus mortuis. Hæc opera dicuntur mortifera, & nunquã viuificantur per pœnitentiã, ſed màgis abolentur. *Opera mortua negatiuè.* Quædam ſunt mortua negatiuè, quia ſcilicet nõ habent gratiam quæ eſt principium vitæ: vt ſunt opera moraliter bona, facta in peccato mortali. Et hoc modo etiam fides ſine charitate dicitur mortua. Iaco. 2. Et talia licet ad vitam diſponant, nunquam tamen reuiuiſcunt per pœnitentiam; Vnde. 1. Cor. 13. Si diſtribuero, &c. *Opera mortificata.* Opera verò mortificata dicuntur opera facta in charitate, quæ per peccatum mortale ſequens mortificantur, pro quanto impediuntur à proprio effectu, ſcilicet conſecutione vitæ æternæ. Vnde Ezech. 18. & 33. Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem: omnes iuſtitiæ eius non recordabuntur, hoc eſt non præmiabuntur. Et quia per pœnitentiam ſubſequentem, remouetur peccatum mortale impediens effectum illorum bonorum operum meritoriorum, ſequitur quòd illa opera prius viua, & per peccatum mortale mortificata ſiue impedita, per pœnitentiam ſubſequentem viuificantur: hoc eſt, recuperant efficaciam perducendi eum qui ea fecit, *Mat. 25.* ad vitam æternam. Et ſi ille qui ea fecit, nũquam reſurgat. Deus illa merita alicui vel aliquibus dabit iuxta illud: Omni habenti dabitur, & abundabit, &c. & Apoca. 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Opera enim in charitate facta non abolentur per peccatum mortale, ſicut opera mortifera per pœnitentiam: quia opera mortifera ſolùm remanent per culpam & reatum, quæ abolentur per pœnitentiam. Opera autẽ meritoria licet tranſeant, manent tamen merito & in acceptatione Dei, qui per pœnitẽtiam reddit ei qui illa fecit, vt dictum eſt ex Iohele. 2. Reddam vobis, &c. Si verò non reſurgat, reddet aliis: quia peccatum mortale non poteſt abolere ea quæ ſunt in acceptione diuina, *3. p. q. 90.* niſi in ordine ad eum qui peccauit, & quandiu peccatum manet. *Pœnitentiã tribus partibus integratur.* Pœnitentiæ partes integrales ex parte materiæ ipſius ſacramenti ſunt tres, ſcilicet contritio, confeſſio, & ſatisfactio. Et quanuis in aliis ſacramentis ex parte materiæ non ſint diuerſæ partes, quia materia illorum eſt aliquod ſenſibile extrinſecum: in pœnitentia verò materia ſunt actus humani tres requiſiti vel in actu, vel in voto, vt amplius dicetur: Ideo dicuntur partes integrales, ſiue integrantes & facientes materiã integram & perfectam. Matrimonium verò, cuius materia eſt conſenſus primus contrahentium, non requirit alios actus: ideo non habet partes.

Ver. 20. DE CONTRITIONE.

In additio. 3. p. q. 1. CONtritio ſecundum alluſionem vocabuli, differt à fractione: quia ea quæ ſunt dura, quãdo in magnas partes diuiduntur, frangi dicuntur: Cum verò in minimas, conteri: iuxta illud Mat. 21. Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum confringetur. Super quem verò ceciderit, conteret eum. Ad ſpiritualia autem transferendo, dura dicuntur corda hominum, qui per ſuperbiam ſuo ſenſui inhærentes, à mandatis diuinis recedunt: & ideo oportet ꝙ illud quod deſtruit peccatum, diſcedere faciat cor hominis à proprio ſenſu, in quo firmus & induratus erat: ita vt affectum cuiuslibet peccati dimittat. Quod fit per affectum & voluntatem oppoſitam. & ideo actus voluntatis, quo peccatum deteſtatur & dimittitur, dicitur contritio per quandam ſimilitudinem à theologis in vſu communiter acceptam. Et cùm *Contritio vt actus virtutis quid.* contritio dupliciter poſſit conſiderari, primò vt eſt actus virtutis pœnitentiæ: Secundò vt eſt pars ſacramenti: ſequitur quod dupliciter definiri poteſt: Contritio, vt eſt actus virtutis pœnitentiæ iuſtitię vindicatiuę affinis, eſt dolor voluntariè aſſumptus pro offenſa in alterum commiſſa, quo offendẽs punit in ſe quod dolet commiſiſſe, ſecundum arbitrium offenſi cum propoſito recompenſandi, hoc eſt ſatisfaciendi: & hæc contritio eſt de iure naturæ, & prærequiritur ad contritionem ſacramentalem.

In Addi. 3. p. q. 3. ar. 1. Quis dolor ad contritionem ſit neceſſarius. Et quia circa huiuſmodi dolorem in hac materia aliquæ ortæ ſunt difficultates, eam ob rem pro reſolutione ſciendum eſt quid, & quotuplex ſit Dolor. Dolor enim dupliciter accipitur, primò propriè, vt eſt paſſio corporis vel appetitus ſenſitiui. De hoc dolore dictum eſt, cùm de appetitu cõcupiſcibili ageretur. Talis dolor vocatur ſenſibilis, & nõ eſt de eſſentia cõtritionis, ſed potius effectus eius: quia contritio eſt actus voluntatis, & dolor ille ſenſibilis eſt actus appetitus cõcupiſcibilis, vel paſſio diſconueniens corpori. Alio modo accipitur dolor largè, pro quacunq; diſplicẽtia ſiue nolitione, aut his

quæ

quæ ſequitur ad nolitionem, prout eſt afflictio quædam voluntatis, quæ dicitur Triſtitia ſpiritualis. Vnde. D. Aug. dicit, Triſtitia eſt quædã afflictio de his quæ nobis nolentibus accidũt. Et hoc modo dolor eſt de eſſentia cõtritionis, & actus pœnitentiæ virtutis moralis. Contritio verò, vt eſt pars integralis ſacramenti pœnitentiæ, ſic definitur: Eſt dolor de peccatis propriis voluntariè aſſumptus, propter Deum ſummè dilectum, cum propoſito à talibus & aliis omnibus cauendi, & ſe ſubiiciẽdi clauibus eccleſiæ, & ſatisfaciẽdi ac Dei mandata implendi, cũ ſpe veniæ cõſequendæ. Ex hac definitione apparet primò, quòd cõtritio quæ eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, includit contritionẽ, quæ eſt actus pœnitentiæ virtutis, & multa ſupra eã addit: Quia actus pœnitẽtiæ virtutis eſt dolor volũtariè aſſumptus de peccatis, inquantum ſunt contra rationem & bonum honeſtum: nec requiritur quòd ſit maximus, ſed ſufficit quòd ſit dolor moderatus cum ſolo propoſito recompenſandi ſiue ſatisfaciendi & cauendi. Sed contritio quę eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, eſt dolor de peccatis propriis volũtariè aſſumptus, propter Deum ſummè dilectũ. Et ideo oportet ꝙ ſit maximus, qui poſſit eſſe in natura, non quidem intenſiuè, ſed appreciatiuè: ita quòd ſicut Deus debet diligi ſupra omne diligibile: ita peccatum diſpliceat & odiatur ſupra omne odibile, & quòd ſit propoſitum cõfitendi, & abſolutionem obtinendi, & ſatisfaciendi, ac etiam vitãdi ſupra omne vitabile, ſic quòd peccator ſit (ſaltem in præparatione animi) taliter diſpoſitus, quòd mallet priuari omnibus bonis mundi temporalibus, ac etiam corporalibus, quàm Deo: & mallet ſuſtinere omnia tormenta, etiam inferni, ac etiam mortẽ ipſam, quàm à cætero offendere Deum, iuxta illud Luc. 14. Si quis venit ad me, & non odit patrẽ ſuum, & matrem ſuam, & vxorẽ, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc & animam ſuam (hoc eſt vitam ſuam, vt cõmuniter exponunt doctores) nõ poteſt meus eſſe diſcipulus. Non tamen ita ſpecificè interrogandi ſunt pœnitentes, nec terreantur: ſed ſufficit confeſſori ex exterioribus ſignis illam ſupponere. Cum hoc tamen ſtat ꝙ magis ſit dolendum de maiori peccato: quia (vt habetur Deut. 25.) Secundum menſuram delicti erit & plagarum modus. Sed in commenſuratione peccati plagæ cõmenſurantur delicto, cùm contritio includat propoſitum ſatisfaciendi. Prętereà ratio doloris eſt maior de vno quàm de alio ſcilicet offenſa Dei, qui magis offenditur ex magis inordinato actu. Notandum quod dolor ſiue diſplicentia peccati, non poteſt eſſe nimius, ſicut nec actus charitatis: licet dolor ſenſitiuus poſſit eſſe nimius, ſicut exterior corporis afflictio: Quia in his vltimis debet accipi pro menſura conſeruatio ſubiecti, & bonæ habitudinis ſufficientis ad agenda ea quæ incumbunt agenda: & propterea dicitur Ro. 12. Rationabile ſit obſequium veſtrum. Et quia incertum eſt nobis an talem ſummam dilectionẽ Dei ex toto corde, mente, anima, & viribus (quam habere præcipimur) habeamus: ideo incerti ſumus an cõtritionem, quæ eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, habeamus: licet ſcire poſſimus & teneamur nos habere cõtritionem, quæ eſt actus pœnitentiæ virtutis, cùm ſit de iure naturali. Addit præterea contritio, quæ eſt pars ſacramenti, propoſitum confitendi, & ſpem veniæ. Secundò ex hac definitione apparet quod ſit obiectum primarium contritionis, quæ eſt pars ſacramẽti pœnitentiæ: habet enim pro obiecto ſingula & omnia peccata mortalia collectiuè & diſtributiuè, cũ contritio importet fractionem in minimas partes. Et ratio eſt, quia diuerſorũ morborum diuerſæ ſunt medicinæ, quia nõ ſanat oculũ quod ſanat calcaneum, vt D. Hiero. dicit. Sed contritio eſt medicina ſingularis cõtra vnum peccatum mortale: præterea cõtritio explicatur per confeſſionem: ſed oportet ſingula peccata confiteri, vt infrà dicetur: ergo de ſingulis conteri, ſaltem quãtum ad principium illius contritionis. Secus quo ad terminũ, cùm in eo iam ſint peccata deleta, propter informantem gratiam, aliàs de ſingulis & omnibus. Quòd intelligendum eſt, cùm memoriæ occurrunt. Quia circa oblita, vel quæ memoriæ non occurrunt, ſufficit generalis contritio de omni malo, per quod Deum offendit. Sed quando ad memoriam reuocantur, tunc tenetur homo ſpecialiter cõteri. Similitudo eſt de paupere, qui nõ poteſt ſoluere illud quod debet, excuſatur pro tempore quo non poteſt: tenetur tamen cùm poterit. Quo ad venialia verò omnia, ſufficit generalis cõtritio: quia vna medicina particularis plures paruas fatigationes euacuare poteſt. Ex præmiſſis ſequitur ꝙ de peccato originali non eſt contritio, nec de peccatis alienis, cùm non ſint ex pura & propria voluntate. Et quãuis de peccatis alienis ex charitate poſſit eſſe dolor & diſplicentia, & aliquis pro eis poſſit ſe affligere, vt de multis ſanctis legimus: ille tamen dolor non debet dici contritio, vt eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, cùm non ordinetur ad confeſſionem, in cuius abſolutione perficitur pœnitentiæ ſacramentum. Tertiò apparet ꝙ contritio propriè non eſt de peccatis futuris, ſed de illis eſt cautio, vel (ſicut dicunt aliqui) dolor de peccatis præteritis etiam dimiſſis, eſt medicina præſeruatiua futurorum. Quartò apparet quòd cõtritio in actu & in voto implicat & complectitur alias ſacramenti pœnitentiæ partes: & ideo per contritionem conſequitur quis remiſſionẽ peccatorum. vnde Pſal. Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Verùm quia talis remiſſio fit ex voto ac deſiderio confitendi: ideo peccator licet habeat peccatorũ remiſſionẽ, tenetur data opportunitate confiteri, & abſolutionem obtinere, ac ſatisfacere. aliàs de nouo peccaret, vel veram contritionẽ ſe non habuiſſe oſtẽderet. Et licet contritio poſſit tantum intendi, quòd delebit totum reatum pœnæ: quia tamen peccator incertus eſt de tali intẽtione contritionis, & ſit remiſſionis reatus, ne ſe exponat periculo maioris pœnæ in purgatorio, non debet ſatisfactionem omittere, cõceſſa opportunitate. Quintò apparet quòd cõtritio complectitur quatuor actus ad iuſtificationem requiſitos, de quibus dictum eſt ſuprà c. 16. §. 4. ver. 1. Sextò apparet diſcrimẽ inter contritionem & attritionẽ: quia contritio eſt propter Deum ſummè dilectũ: ideo nõ poteſt eſſe ſine gratia & charitate, quæ eſt cauſa imperatiua eius. & ſic contritio eſt poſterior charitate in genere cauſæ efficientis, non tamen tempore, ſed ordine naturæ. Sed in genere cauſæ materialis contritio eſt prior ordine naturæ, cum ſit diſpoſitio ad gratiã & charitatẽ. Attritio autẽ eſt ſine gratia & charitate.

Triſtitia quid.

Contritio ſacramentalis quid.

Dolor cõtritionis ſacramẽtalis quo modo eſt maximus.

art. 4. Magis dolendum de maiori peccato probatur.

Mat. 22.

In Addi. 3. p. q. 2. art. 6. art. 3. ad. 2.

Pſal. 31.

Diſcrimen inter contritionem & attritionẽ.

Circa huiuſmodi attritionẽ ſunt variæ & contrarię opiniones: pro quarum cõcordia & reſolutione ſciendũ eſt, quòd ſi attritio dicatur dolor de peccatis voluntariè aſſumptus, propter timorẽ ſeruilẽ, ſic ꝙ principiũ eius ſit timor ſeruilis, vt ſcilicet ſit deteſtatio peccatorum propter metũ pœnæ, vel propter Deum nõ ſummè dilectũ, tunc attritio nunquàm fit contritio: nec ex attrito aliquis fit contritus,

An & quo modo ex attrito fiat cõtritus. *In Addi. 3.p.q.1. art.2.*

niſi ad hunc ſenſum, quòd poſt attritionem venit contritio : ſicut dicimus ex mane fit meridies, & ex iniuſto iuſtus conſecutiuè. Sic poſteaquàm aliquis eſt attritus, fit contritus attritione deſinente eſſe propter aliud principium ſiue obiectum ſuperueniens, quod eſt timor filialis, vel Deus ſummè dilectus. Et hæc fuit opinio D. Tho. in 4. Et quanuis habitus fidei idem numero informis fiat formatus: nunquàm tamen actus fidei informis fit actus fidei formatæ, quia actus fidei informis tranſit & non manet veniente charitate. Sed attritio & contritio nõ dicunt habitum, ſed actum: habitus autem virtutum infuſarum quæ voluntatem reſpiciunt, non poſſunt eſſe informes, cùm ex gratia fluant, & charitatem conſequantur: ideò antè quàm gratia infundatur, non eſt habitus, à quo actus contritionis eliciatur. Quidam tamen dicunt quòd ſicut contingit eundem actum numero continuatum ſecundum ſubſtantiam ſuam ſiue materialiter & in genere naturæ eſſe ſucceſſiuè bonum & malum : ita dicunt quòd contingit eundem actum numero ſucceſſiuè eſſe informem & formatum. Sed notum eſt quòd ſunt plures actus ſpecie diſtincti in genere moris, quod eſt de conſideratione Theologi. Si verò attritio dicatur dolor voluntariè aſſumptus propter Deum ſummè dilectum, ſed nõ cum ſufficienti & requiſita intentione ſiue gradu, puta quia non ex toto corde, & ex tota mente, &c. cùm motus naturalis à principio ſit remiſſus, & in fine velociſſimus, & tamen eſt idem motus, qui ſucceſſiuè perficitur : Sic attritio per continuationem vel applicationem abſolutionis fit contritio. Et ſic intelligitur id quòd à doctoribus communiter dicitur, quòd virtute clauium ex attritô fit contritus. Formatio enim ſecũdum hunc modum dicendi eſt extrinſeca actui continuato, ſicut habitui fidei, de cuius eſſentia nõ eſt quòd ſit formatus charitate. Sic de eſſentia actus contritionis, quantum ad ſubſtantiam, non eſt quòd

c.13. §.8. ver.1.

eliciatur à gratia & charitate, quæ eſt illi extrinſeca. Et ſicut dictum eſt, timor ſeruilis ſecundum ſubſtantiam ſuam non contrariatur charitati, neq; ſeruilitas eſt de eſſentia ipſius : ideo remota ſeruilitate, poteſt informari gratia extrinſecè: non tamen elicitiuè eſt à charitate aut à pœnitentia infuſa, à qua eſt actus contritionis. Et ſic pro omni reſolutione & concordia dicendum, quòd attritio elicita ab habitu acquiſito pœnitentiæ virtutis, non eſt neq; fit contritio elicita ab habitu pœnitentiæ infuſæ: & hãc arbitror intentionem D. Thom. quæ ex eius probatione reſultat. loquitur enim de diuerſitate principiorum. Attritio autem elicita à pura potentia, adueniente habitu infuſo, perficitur: quia illa principia ſunt ſubordinata.

Ver. 11. DE TEMPORE CONTRITIONIS.

CVm pœnitentia ſecundum habitum ſiue in præparatione animi, debeat durare vſque ad finẽ vitæ: & (vt dicitur Eccle. 5.) De propiciatu peccatorum noli eſſe ſine metu, &c. ſequitur quòd contritio, quæ eſt principalior pars materialis ſacramenti pœnitentiæ, & omnes alias partes complectẽs, debet durare vſque ad finem vitæ: Quia poſt hanc vitam cùm ſacramenta non remaneant, nec cõtritio, quæ eſt pars ſacramenti pœnitentiæ : & ſic beati in patria cùm careant omni dolore, propter gaudii amplitudinem, contritionem (ſaltem eiuſdem rationis) habere non poſſunt: licet ſit in eis diſplicẽtia, & nolitio peccatorum præteritorum. Damnati verò in inferno, etſi dolorem ſemper habeant, contritione carent : deficit enim in eis gratia dolorem informans : & ſic non dolent propter Deum ſummè dilectum. Sed præ anguſtia pœnarum & tormentorum ſunt gementes, & pœnitentiam infructuoſam agentes, vt dicitur Sap. 5. Sed animæ in purgatorio exiſtentes, quanuis habeant dolorem de peccatis gratia informatum, non tamen meritorium, cùm non ſint in ſtatu merendi, nec propriè ſatiſfaciendi, cùm ſatiſfactio propriè dicta opus meritorium requirat. Sed largo modo ſatiſfactio dicitur pœnæ debitæ ſolutio. Et ſic animæ in purgatorio ſunt in ſtatu ſatiſfaciendi. Non eſt tamen in eis contritionis efficacia: & ideo ſecundum aliquos, diſplicentia peccatorum præteritorum, pro quibus torquentur, non dicitur propriè contritio. In vita tamen præſenti quilibet tenetur dolere, donec probabiliter credat peccatum ſibi eſſe remiſſum, & peccatorem Dei gratiæ eſſe reſtitutum, ſicut infirmus ſanitati: quoniam huiuſmodi cõtritio cõparatur ad peccatorem, ſicut medicina curatiua ad infirmũ. Sicut igitur ceſſat medicus à medicina curatiua, ſanato infirmo : ſic ceſſat huiuſmodi contritio, ſanato peccato per veram confeſſionem & ſatisfactionem, fundatas ſuper vera contritione. In præparatione tamen animi in hac vita ſemper durare neceſſe eſt. Sed quo ad actum, de eius neceſſitate videndum eſt, quando ſcilicet peccator in peccato mortali exiſtens, teneatur ſub pœna peccati mortalis conteri: A

Dolent damnati grauiter & inutiliter pœnitent.

Peccator in quatuor caſibus tenetur conteri.

Dicendum eſt quòd in quatuor caſibus : Primò, quandocunq; imminet periculum mortis : Quia nec per momentum inſtante periculo tutum eſt ſtare in ſtatu offenſæ & iræ Dei, iuxta illud: Qui amat periculum, in illo peribit. Ideo debet conteri, vel ſaltem atteri, aut habere probabilitatem contritionis. Quia cũ nullus obligetur ad impoſſibile, ſcitq; impoſſibile, ſcire an habeat contritionẽ, quæ eſt pars ſacramẽti pœnitentiæ: cũ nemo ſciat vtrũ amore vel odio dignus ſit, ſequitur quod nõ tenetur ad contrionem, ſed ad probabilitatẽ eius. Vnde Eccl. 5. dicitur: Nõ tardes conuerti ad Dominũ, neq; differas de die in diẽ. Subitò enim venit ira eius, & in tẽpore vindictæ diſperdet te. Secundò, quãdo imminet ſuſceptio vel adminiſtratio ſacramẽti: tũc enim obligat illud : Sancti eſtote, quoniã ego ſanctus ſum: & illud Mat. 7. Nolite ſanctũ dare canibus. Et generaliter quandocunq; eſt exercitatio alicuius actus neceſſariò requirens hominẽ eſſe in gratia, tunc tenetur cõteri. Tertiò omni die Dominico, quia præceptum eſt de ſanctificatione Sabbati, in qua includitur dilectio Dei ſuper omnia & ſantificatio animæ, iuxta illud. Sanctificabũt animas ſuas. Hoc autẽ fieri nõ poteſt, niſi per contritionem: igitur tenetur habere contritionem, ſecundũ æſtimationem probabilem. Et ideo quanuis alia præcepta poſſint impleri abſque gratia, nõ tamen præceptum de ſanctificatione Sabbati, quod includit dilectionẽ Dei ſuper omnia. Vnde D. Grego. dicit, Dominico die à labore terreno ceſſandum eſt, atque orationibus omnino inſiſtendum : vt ſi quid negligentiæ per ſex dies agitur, die reſurrectionis Dominicæ expletur. Et ideo Eccleſia ad implendum hoc præceptũ præcepit omnibus Chriſtianis diebus Dominicis miſſam audire, vt habetur in c. miſſas, de conſec. diſt. 1. Ac etiam ordinauit in principio miſſę fieri confeſſionẽ generalem, & corporis Chriſti eleuationem, vt populus haberet occaſionem petẽdi veniam, & præcepta fidei, ſpei, & charitatis (quæ illa die obligant) implendi. Quartò quis tenetur conteri,

Eccle.5. *Leuit.19.* *Eccle.2.* *In regiſt.* *Cur miſſa diebus Dominicis eſt præcepta.*

quando

quandocunque peccatum mortale præteritum occurrit memoriæ practicè, hoc eſt cum iudicio practico, ſiue cum inclinatione ad complacendum vel delectandum: quia niſi tunc deteſtetur, exponit ſe periculo recidiui. Si verò aliquando peccata præterita, de quibus aliquis aliquando contritus fuit, redeant ad memoriam ſpeculatiuè, ſiue per modum tranſeuntis, abſque iudicio practico, & inclinatione prædicta, non tenetur quis ad contritionem actualem. ¶ Ex præmiſſis faciliter inferri poſſunt multa corolaria, quæ ſunt vtilia, et populo declaranda: Puta ingredientibus mare aut bellum, aut in loco peſtifero manentibus, & ſuſcipientibus ſacramentum confirmationis, matrimonij, & ordinis, neceſſariam eſſe contritionem, imò & confeſſionem, data opportunitate, vt infra dicetur: & valde vtile & ſecurum eſt quolibet mane & ſero conteri, propter multiplicem vtilitatem & periculorum vitationem.

Notanda corolaria

Ver. 12. DE CONFESSIONE IN GENERALI.

A CONfeſſio multipliciter accipitur: Primo pro gratiarum actione. & hoc modo Dauid communiter vtitur in pſalmis, & ſingulariter cum dicit, Confeſſio & magnificentia opus eius. & iterum, Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius. & cum dicit, Confitemini Domino, quoniam bonus. & Chriſtus Matth. 11. Confiteor tibi Pater, Domine cœli & terræ, &c. Secundo pro confeſſione fidei, Rom. 10. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, vt dictum eſt. Quandoque pro confeſſione debiti, & aliquando pro confeſſione delicti. Confeſſio debiti eſt duplex, ſcilicet iudicialis: & extraiudicialis: hanc (quia pertinet ad iuriſtas) pertranſeo: aliquid tamen de ea ſuperius diximus. Confeſſio etiam delicti eſt duplex. Quædam eſt iudicialis, de qua Ioſue. 7. Da gloriam Deo Iſrael, & confitere & indica oobis quid feceris. de hac diceodum eſt, ſicut de confeſſione debiti io iudicio. Alia eſt extraiudicialis: & hæc eſt duplex: quædã generalis, prout illa quæ fit in principio miſſæ, & in prima ac completorio. Alia eſt particularis: & hæc etiam eſt duplex: Quædam conſultiua, amico facta: Quædam ſacramentalis, quæ eſt vna pars integralis ſacramenti pœnitentiæ, ſicut & contritio. de hac confeſſione nuoc agendum eſt.

Cõfeſſionis multiplex acceptio.
c. 10. §. 3. Ver. 1.
Confeſſio delicti duplex.
c. 5. §. 2. Ver. 6.

Ver. 13. DE CONFESSIONIS SACRAMENTALIS QVIDDITATE.

B CONfeſſionem ſacramẽtalem D. Aug. definiuit dicens: Confeſſio eſt qua morbus larens ſub ſpe veniæ aperitur: ei ſcilicet qui habet claues & poteſtatem abſoluẽdi. Quidã verò dicunt ꝙ confeſſio eſt coram ſacerdote legitima peccatorũ declaratio. Alij autẽ, ꝙ confeſſio ſacramentalis eſt delinquentis accuſatio, & erubeſcentia per claues eccleſię ſatiſfactoria, obligans ad peragendã pœnitentiam iniunctam. Completa autem definitio hæc eſt: Confeſſio ſacramentalis eſt actus virtutis pœnitentiæ, quo ſpecialis, diſtincta, & particularis, ac voluntaria & ſecreta peccatorum, quę memorię occurruot, fit manifeſtatio, cùm ſubmiſſione, ſacerdoti poteſtatem clauium habenti facta, cum ſpe veniæ, ſiue ad remiſſionem conſequendã, & propoſito in futurum cauendi, & iniunctam pœnitentiã implendi. In prædicta definitione continetur genus, quia eſt actus virtutis pœnitentiæ, non quidem elicitus, quia elicitur à virtute veritatis, importat enim ex ſuo nomine manifeſtationẽ veram alicuius quod in cõſcientia aliquis tenet: ſic enim ſimul in vnum os & cor conueniunt. Si enim aliquis proferat ore quod corde non tenet, nõ eſt confeſſio, ſed fictio: hæc autem conditio, ꝙ quis ore vel alio ſigno confiteatur ſiue manifeſtet, pertinet ad virtutem veritatis elicitiuè, imperatiuè autem ad virtutem pœnitẽtiæ: poteſt etiam ad multas virtutes pertinere, ſecundũ quod actus cõfeſſionis poteſt ordinari in finem multarum virtutum. Secundo in definitione prædicta ponitur differentia eius, quia manifeſtatio. Tertio de quo fieri debet. ſ. de peccatis: & ſic cauſa materialis. Quarto cui debet fieri, quia ſacerdoti. Quinto cauſa eius finalis, ſcilicet ad remiſſionem peccatorum. Sexto effectus, ſcilicet abſolutio & obligatio ad pœnam exoluendam. ¶ Notandum tamen ꝙ licet actus cuiuslibet virtutis acquiſitæ ſit de iure naturali (cum ſecundum Philoſophum. 2. Ethi. Ad virtutes aptiſſimi ſimus à natura) Confeſſio tamen ſacramentalis non eſt de iure naturali, niſi fortè accipiatur ius naturale, ſecundum quod cuilibet rei illud eſt naturale, quod ei à ſuo creatore imponitur: Non tamẽ propriè accipiendo ius naturale, pro eo ſcilicet ꝙ non opinio genuit, ſed innata quædã vis inſeruit. vt Cicero dicit, vel ſecũdum quod dicuntur naturalia, quæ ex principiis naturæ cauſantur. Sed confeſſio oon eſt huiuſmodi, cum ſit ex inſtitutione diuina: Talia enim ſunt ſupra naturam, ſicut ea quæ ipſe Deus ſibi reſeruat abſq; naturæ miniſterio operanda, ſiue in operationibus miraculorum, ſiue in reuelationibus myſteriorum, ſiue in inſtitutionibus ſacramentorum, de quorum numero eſt ſacramentum pœnitentiæ, cuius pars eſt confeſſio exterior: quanuis interior confeſſio, quæ fit Deo in recognitionem peccati, quantum pertinet ad virtutem veritatis vel pœnitentiæ, quæ eſt pars iuſtitiæ, aſſinis iuſtitiæ vindicatiuæ, ſit de iure naturali: & ideo inculpantur primi parentes & Cain, qui peccatum ſuum non recognouerunt: ratio enim naturalis inclinat ad confeſſionem veri modo debito faciendam cui oportet, quando oportet, & ſecundum quod oportet. Sed non eſt de iure naturali, vt eſt pars ſacramẽti pœnitentiæ: determinatio enim circunſtantiarum, quando, quomodo, & quid coofiteri oporteat, ac cui, & ad quem finem fieri debet, eſt ex inſtitutione diuina. vnde patet ꝙ ius naturale inclinat ad confeſſionem, mediante iure diuino, quo circunſtantiæ determinantur, ſiout etiam inclinat ad ea quæ ſunt iuris poſitiui, mediante inſtitutione humana Ee licet præcepta iuris naturæ ſemper maneant, nõ tamen eodem modo. Hinc eſt ꝙ in lege naturæ ſufficiebat recognitio peccati interior, cum oblatione ſacrificij exterioris indeterminati, ſiue ſecundum arbitrium peccatoris. In lege verò Moſi oportebat aliquo ſigno exteriori determinato per legem, peccatum manifeſtare, & ſe peccatorem proteſtari, ſicut per oblationem hoſtiæ pro peccato, vt habetur in Leuitico: non tamẽ oportebat vt ſpecialiter peccatum à ſe commiſſum peccator manifeſtaret, ſicut in lege noua.

In Addi. 3. p. q. 7. ar. 2
Confeſſio ſacramentalis quid.
Confeſſio quõ ſit de iure naturali.

Ver. 14. DE CONFESSIONIS NECESSITATE.

C CONfeſſionem ſacramentalem à Chriſto inſtitutam, ei qui eſt in peccato mortali ad ſalutẽ animæ eſſe neceſſariam, conſtat ex determinatione eccleſiæ in concilio Triden. ſeſſ. 5. ca. 29. vbi dicitur: Si quis dixerit eum qui poſt baptiſmum lapſus eſt, non poſſe per Dei gratiam reſurgere, aut poſſe qui

In addi. 3. p. q. 8. ar. 4.

dem,ſed ſola fide amiſſam iuſtitiam recuperare ſine ſacramento pœnitentiæ,prout ſancta Romana &
vniuerſalis Eccleſia ſeruauit,& docuit,Anathema ſit. Confeſſionem ſacramentalem ex duobus euan
Cõfeſsionis ſacramentalis inſtitutio gelij paſſibus manifeſtum eſt á Chriſto inſtitutam eſſe : Primo ex illo Matth. 6. Nolite putare quo-
niam veni ſoluere legem aut Prophetas: non veni ſoluere,ſed adimplere. & poteſt ſic deduci:Neceſ-
ſe eſt dicere Chriſtum impleuiſſe legem Moyſi,& omnia quæ continebantur,& figurabantur in ea:
Sed confeſſio & abſolutio ſacramentalis erant figuratæ in lege Moyſi : ergo fuerunt á Chriſto inſti-
tutæ. Maior eſt manifeſta ex prædicta authoritate,in qua Chriſtus dicit ad hoc ſe veniſſe. Et cum ſit
ipſa veritas,& mentiri non poſſit:igitur. Minor probatur: Quia omnia in figuram cõtingebant illis:
1.Cor.10 & probat Apoſt.de ſacramento baptiſmi & euchariſtiæ, quæ erant in veteri teſtamento figurata,&
per Chriſtum impleta ſunt:aliás nõ impleuiſſet legem. Quòd autẽ cõfeſſio fuerit figurata,patet. quia
Heb.7. ſacerdotium Leuiticum,quod erat ſupra carnalia & corporalia,figurabat ſacerdotium Euãgelicum,
Leuit.13 quod futurum erat circa ſpiritualia,vt probat Apoſt.qui cõcludit ſacerdotiũ Leuiticum fuiſſe tranſ-
ferendum,imò etiam tranſlatum in ſacerdotium Euangelicum:vnde ait,Trãſlato ſacerdotio neceſſe
eſt vt legis tranſlatio fiat.Sed ad ſacerdotes Leuitici generis pertinebat iudicium lepræ carnalis,quę
figurabat lepram ſpiritualem,hoc eſt peccatũ: & leproſi tenebãtur oſtendere ſacerdoti locũ & tumo-
rem illius lepræ carnalis. vnde Mat.8.& Luc.5.&.17.iuſſit Chriſtus leproſis,vt ſe oſtenderent ſacer-
dotibus,ſicut præcepit Moyſes: Ergo ad ſacerdotium Euangelicum,ſiue ad ſacerdotes Euangelicos,
pertinet iudicare de lepra ſpirituali,hoc eſt de peccatis : & leproſi ſpirituales, hoc eſt peccatores,te-
nentur eis oſtendere lepram,hoc eſt peccatum,quod fit per confeſſionem, & iudicium fit per abſolu-
tionem. Et ſicut leproſi qui oſtendebant lepram ſacerdoti, & per eius iudicium remittebantur ad ca-
ſtra,erant ſanati:& qui non ſe oſtendebãt,vel habebant ex iudicio ſacerdotis manere extra caſtra,nõ
ſanabantur. Sic peccatores oſtendentes & confitentes peccata ſua ſacerdoti,cui commiſſum eſt iudi-
cium,per eius iudiciũ,hoc eſt abſolutionẽ,remittũtur peccata: Qui verò nõ confitentur,vel qui con-
fitentur,& nõ intendũt cauere, aut ſatisfacere ad iudiciũ ſacerdotũ,nõ obtinent abſolutionẽ,manent
peccatores & nõ ſanãtur. ¶ Quòd autẽ iudiciũ de peccatis ſacerdotibus Euãgelicis fuerit cõmiſſum,
Iudicium de peccatis ſuit ſacerdotibus cõmiſſum. habetur Mat.16. quando Chriſtus dixit Petro: Tu es Petrus,&c. Sequitur, Quodcunq; ligaueris ſu-
per terram,erit ligatum & in cœlis. Et quodcunq; ſolueris ſuper terram,erit ſolutum & in cœlis. Per
hæc verba promiſit Chriſtus dare iudicium de peccatis abſoluendis, vel ligãdis aut retinendis,quod
expreſſius declarauit cũ realiter dedit poteſtatẽ abſoluendi ſiue remittendi & retinendi peccata,cum
dixit, Accipite ſpiritum ſanctũ,hoc eſt virtutem & poteſtatem ſpiritus ſancti: Quorũ remiſeritis pec
Ioan.20 cata,&c. Remiſſio reſpondet ſolutioni promiſſæ,& retentio ligationi. Peccata autem dicuntur reten
ta, quæ nõ remittuntur, ſiue nõ ſoluuntur:& ſoluta ſiue remiſſa,quæ nõ retinentur. Per hæc verba
Chriſtus clariſſime oſtendit, ꝙ dedit poteſtatem abſoluendi & retinendi peccata:& mandauit pecca
toribus ea confiteri. Nam oſtendit peccata nõ remitti apud Deum in cœlo,niſi miniſterio ſacerdotũ,
vel actu,vel in voto. Quilibet autem peccator qui vult conſequi vitam æternã,tenetur facere vt ſibi
Generalis confeſsio mortalium nõ ſufficit. peccata dimittantur: Ergo quilibet tenetur expetere miniſterium ſacerdotũ,hoc eſt cõfiteri peccata,
& petere abſolutionem, quã nõ poſſunt dare abſq; cauſę & circunſtantiarum cognitione. ¶ Neq; ſuf-
ficit cõfiteri in generali,& dicere,Ego ſum peccator, peto abſolutionem, vt dicit D.Chryſ.Sicut nõ
ſufficiebat leproſis dicere ſacerdotibus, Ego ſum leproſus,remittite me ad caſtra.Sed tenebãtur oſten
dere locum lepræ. vnde ſacerdotes poſſent ſumere iudicium ſeparandi ad tempus,vel remittendi: Sic
peccatores peccata in particulari, & circunſtantias, ex quibus confeſſor poteſt ſumere iudicium ſa-
tisfactionis iniungendæ: quia licet Chriſtus contulerit ſacerdotibus poteſtatẽ abſoluendi & retinen
di:nõ tamen ad ipſorũ arbitrium. Nam ſi libere remittere poſſent & nõ remitterẽt,impij eſſent. Si ve
rò indignos abſoluerent,infideles eſſent. Poſtq̃ ergo dedit poteſtatẽ retinendi & abſoluendi:nõ om-
nia omnibus peccata indifferenter remitti voluit,aliás non dediſſet poteſtatem retinendi. Secundum
ergo rationis iudiciũ poteſtatem dedit abſoluendi,& retinendi: abſoluendi quidẽ verè pœnitẽtes &
obedientes:retinendi verò peccata non confitentiũ,vel perſeuerare in eis volentium,vel ſe ſubmitte-
re eorum iudicio nolentium. Hoc autem abſq; peccantium manifeſtatione facere non poterant Apo-
ſtoli ſeu diſcipuli,nec poſſunt eorũ ſucceſſores:Sequitur ergo ꝙ per hæc verba Chriſtus iniunxit pec
catoribus manifeſtationem ſiue confeſſionem,vt erubeſcerent,& fructus dignos pœnitentiæ á ſacer-
doribus iniunctos agerent: aliás eis eccleſiæ claues fruſtra dediſſe videretur,qui tamen omnia in ſapi
In lib.de viſita.infir. entia fecit. vnde D.Aug.dicit,Sunt quidã qui ſibi ſufficere exiſtimãt,ſi ſoli Deo cui nil occultum eſt,
quem nullius latet conſcientia,ſua crimina confiteantur:nolunt enim,aut erubeſcunt,ſeu dedignãtur
oſtendere ſe ſacerdotibus,quos tamen inter lepram & lepram diſcernere,per legiſlatorem conſtituit
Dominus.Sed nolo vt decipiaris opinione,quatenus cõfundaris confiteri Chriſti vicario:ergo ad re
roges venire ſacerdotem,& fac ipſum conſcientiarum tuarum participem,erroneam autẽ eſſe perſua
ſionem contrariã. Et alio in loco docet ꝙ nõ per nuntiũ, nec per ſcriptum, ſed proprio ore debemus
confiteri ſacerdotibus. Et in lib.de Pœnitentia, vt habetur in c.agite pœnitentiam, de pœnit.diſt.1.
ait: Agite pœnitẽtiam,qualiter agitur in eccleſia,vt oret pro vobis eccleſia. Nemo dicat ſibi. Occultẽ
ago,apud Deũ ago: Nouit Deus qui mihi ignoſcat,quę in corde ago. Ergo ſine cauſa dictũ eſt,Quæ
ſolueritis in terra,ſoluta erũt & in cœlo. Ergo ſine cauſa claues datę ſunt eccleſię Dei? Fruſtramus eu
angeliũ Dei? fruſtramus verbũ Chriſti,ſi promittimus quod ille negauit? Et alibi dicit, Medicũ quia
vidit curantem vulnera,quæ ſibi nõ oſtenduntur? & D.Boetius in lib.de conſola. Si operã medicãtis
expectas,oportet vt vulnus detegas tuum. Quilibet corporaliter vulneratus ad mortẽ,iure naturali
tenetur accedere vel vocare medicũ, & oſtendere non vnũ vulnus letale ſolũ,ſed omnia : vno enim
occultato mors ſequitur: & nauis vno foramine non obtuſo ſubmergitur. Ideo occultans,& non acce
dens,vel non vocans,eſt homicida ſuiipſius: á fortiori vulneratus ſpiritualiter,&c. Præterea quando-
cunque rex conſtituit aliquem iudicem, aut dat illi aliquod officium aut poteſtatem,cenſetur dare ei
omnia neceſſaria,& ſine quibus non poteſt exercere officium illud:aliás fruſtra daret. Et ſic dat ei po-
teſtatem

teſtatem aduocandi teſtes:& ſi nolint venire,dat illi poteſtatem compellendi,quia ſine teſtium depo
ſitione non poteſt iudicare,vt habetur in c.prærerea,extra de offi.iudi.ordin. Cum ergo Deus & na-
tura,nihil faciant fruſtra: ſequitur q Chriſtus qui eſt verus Deus,dando diſcipulis poteſtatem abſol-
uendi eos qui forent abſoluendi,dedit mandatum peccatoribus confitendi: aliàs eorum poteſtas eſſet
nulla. ¶ Vlterius in iudicio ſeculari non eſt idem iudex,actor,& reus: ſed iudicium ſpirituale eſt ordi- *Notanda*
narius: Ergo peccator qui eſt reus,nõ debet eſſe ſuipſius iudex, ſed ab alio debet iudicari,ſecundum *ſimilitudo*
allegata & probata. Confeſſio autem eſt ſpecies probationis,ſecundum iuriſtas,igitur,&c. Ideo ſicut
Deus volens aſſueſacere homines ad baptiſmum Chriſti,præmiſit baptiſmum Ioannis. Sic volens aſ
ſuefacere homines ad cõfeſſionem ſacramentalem per Chriſtum inſtituendam, præmiſit D.Ioannem
Baptiſtam,qui eos hortaretur ad confeſſionem vocalem peccatorum in ſpeciali.vnde Mar.1.dicitur,
Egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio,& Hieroſolymitæ vniuerſi:& baptizabantur ab illo,con-
fitentes peccata ſua. Præmiſit etiam Prophetas & exempla ſanctorũ in antiquo teſtamento. vnde Iob *Prophetis*
19. Dimittam aduerſum me eloquium meum. & Salomon Prouer.18. Iuſtus prior accuſator eſt ſui. & *confeſſionem*
Prouer.28. Qui abſcondit ſcelera ſua,non dirigetur. Qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea,mi-
ſericordiam conſequetur. & Eccl.4 Non confundaris confiteri peccata tua,& non te ſubiicias omni
homini (ſed deputato) pro peccato tuo. Et Eccl.7. Ante mortem confitere: A mortuo enim quaſi nil,
periit confeſſio. Confiteberis ergo viuens. & ſanus cõfiteberis,& laudabis Deũ,& gloriaberis in mi
ſerationibus eius. Dauid confeſſus eſt Nathan: & præuidens confeſſionem ſacramentalem per Chri- *Pſal.31.*
ſtum inſtituendam,dicebat: Dixi confitebor peccatum meum Domino (hoc eſt preceptum Domini,
vicario ſuo:) & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Non poteſt intelligi illa confeſſio,de qua loque
batur per verbum futuri temporis,de confeſſione interiori ſola: quia iam illam fecerat,& ante illam
nõ eſt poſſibile obtinere remiſſionem peccatorum, quam tamen ipſe dicebat iam obtinuiſſe,dicens:
Et tu remiſiſti impietatem peccati mei. Intelligebat ergo de confeſſione exteriori,vel ſecundũ legem
offerendo ſacrificia & oblationes pro peccato, in quo cõfitebantur publice peccata,ſaltem in genere,
cum ſecundum diuerſitatem peccatorum haberent offerre diuerſa genera ſacrificiorum, vt habetur
Leuit.5. vel intelligebat de confeſſione exteriori peccatorum, pro tempore legis gratiæ, in quo quis
per contritionem & deſiderium confitendi ſacerdoti,conſequitur remiſſionem peccatorum. In cuius
ſignificationem Chriſtus dixit leproſis, Ite & oſtendite vos ſacerdotibus. ſequitur, Et dum irent (&
antequam peruenirent) mundati ſunt. In huius etiam ſignificationem, Ioan 11. dicitur,quòd quando
Chriſtus reſuſcitauit Lazarũ, prodiit qui fuerat mortuus, ligatis manibus & pedibus, & facies eius
etiã ſudario erat ligata: & dixit diſcipulis ſuis,Soluite,& ſinite eum abire. Poterat Chriſtus illũ,ſi vo
luiſſet,reſuſcitaſſe ſolutum,& facere q ſolutus prodiiſſet : ſed noluit,vt typicè indicaret peccatorem
mortuum peccatum, & reſuſcitatum per contritionem,eſſe adhuc ligatum duobus ligaminibus,hoc
eſt duabus obligationibus, ſcilicet confitendi,quod ſignificatur per ligamen faciei : & reſtituendi ac
ſatisfaciendi,quod ſignificatur per ligamen manuum & pedum. Hac authoritate vſos eſſe Apoſtolos
& diſcipulos legimus Act.19. vbi dicitur, Multi credentium venerunt,confitentes actus ſuos. Docto
res,qui de hac materia contra Lutherum ſcripſerunt,exponunt,hoc eſt peccata ſua,quæ ſunt maxime
propria: bona autem opera magis ſunt Dei,quàm noſtra. Et ex contextu apparet quòd confitebantur
peccata: nam ſtatim ſequitur, Multi autem ex his qui fuerant curioſa ſectati,contulerunt libros,&
combuſſerunt eos. Et D.Ioannes dicit,Si confiteamur peccata noſtra,fidelis eſt & iuſtus,vt remittat *1.Ioan.1*
nobis peccata noſtra,& emundet nos ab omni iniquitate, ſcilicet per miniſtros ſuos,ſicut promiſit.
Et D.Iacobus inſtitutionem promulgans,dixit: Cõfitemini alterutrum peccata veſtra. Manifeſtum *Iac.5.*
eſt quòd non loquebatur de confeſſione interiori, ſed exteriori à Chriſto inſtituta. Et quanuis exa-
ctè perſonam non exprimat : tamen ex euangelio ſatis conſtat,cui tradiderit Dominus claues, & ab-
ſoluendi poteſtatem: quia ſolis ſacerdotibus. & ſic debet intelligi quod dicit (alterutrũ) inter deputa
tos,& alios ab ipſis deputatis,ſub D.Petro, quem conſtituit principalem clauigerum & directorem.
D.etiam Dion.hunc ritum confeſſionis ſacramentalis ſuo tempore, viuentibus Apoſtolis, teſtatur
fuiſſe ſeruatum. D.etiam Cyprianus martyr & pontifex, hoc idem atteſtatur. Origenes pariter in *In epiſt.ad*
pſal.37. Viſis igitur tot & tantis teſtimoniis ſcripturarum & ſanctorum patrum,ritúq; vniuerſalis ec *Demophilũ*
cleſiæ a tempore Apoſtolorum ſeruato, nemo ſanæ mentis diſſentire poteſt, ne dicere quòd confeſſio *monachum.*
ſacramentalis non ſit de iure diuino neceſſaria. ¶ Ex præmiſſis infertur primo, quòd nec papa nec *Ser. 5. de*
Concilium vniuerſalis eccleſiæ poſſunt diſpenſare, vt quis in mortali exiſtens,non confiteatur: ſicut *lap.*
quòd quis non baptizetur : Quia ſacramenta inſtituere,aut inſtituta remouere, pertinet ad poteſta-
tem excellentiæ,quæ ſoli Chriſto debetur: & contra præceptum ſuperioris inferior diſpenſare nõ po
teſt. Poſſet tamen diſpenſare ſemel in anno: cùm hoc ſit preceptum de iure humano Secundo infertur
quòd Gloſ.decreti de pœniten diſt.5.in ſumma, dicens meliorem opinionem illorum, qui dicunt *Glo.decreti*
quòd ex traditione Eccleſiæ confeſſio ſit inſtituta,eſt erronea : & qui vellet illam pertinaciter defen- *circa inſtitu*
dere,eſſet hæreticus. Tertio infertur quòd non ſolum puberes,hoc eſt fœminæ in.12.& maſculi in.14 *tionem con-*
anno tenentur confiteri,ſed etiam ante,cum poſſint ante illud tempus mortaliter peccare,puta in fine *feſſionis re-*
primi ſeptennij : quanuis non teneantur ex præcepto Eccleſiæ, quæ confeſſionem non præcipit, niſi *probatur.*
poſtquam ad annos diſcretionis venerint, propter Eucharistiæ ſacramentum,quia licet in fine primi
ſeptennij habeant diſcretionem, & ſint in annis diſcretionis, non tamen in annis diſcretionis à iure
determinatis: ideo non ligantur illo præcepto : debent tamen aſſuefieri : et cùm imminet periculum
mortis,confiteri. Poteſt etiam illis ante tempus.14.annorum ſacramentum Eucharistiæ miniſtrari,ſi
ſciant diſcernere inter cibum corporalem et ſpiritualem. Quia Chriſtus dicebat,Sinite paruulos ve- *Mar.6.*
nire ad me,talium eſt enim regnum cœlorum ¶ Nec valet hæreticorum euaſio,dum dicunt Sanctorũ
dicta intelligi de publica et ſolenni pœnitentia,quam faciebant famoſi peccatores qui nõ recipiebantur
ad ſacramentorum communionem, niſi ſub certis ſatisfactionibus. Ideo confeſſionem faciebant:
Quia ex prædictis apparet quòd de occultis,et non ſolum publicis criminibus,imò etiam de cogita-

tionibus facienda eſt confeſſio. Nec Chriſtus diſtinxit, neq; Apoſtoli, imò Leo papa, ad Theodorum Forolinien. epiſcopũ, inter cętera ſcribit, Quòd qui regenerationis, hoc eſt baptiſmi, dona violaſſent, indulgentiam Dei, niſi ſacerdotum Dei miniſterio, obtinere non poſſunt. Mediator enim Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, hanc præpoſitis eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt confitentibus actionẽ pœnitentiæ darent, & ſalubri ſatisfactione purgatos ad communionem ſacramentorum per reconciliationis ianuam admitterẽt. Loquitur ibi de omni violatione regenerationis, ſiue occulta, ſiue publica. Nec obſtat factum Nectarij epiſcopi Conſtantinopolitani, quod in hiſtoria tripartita recitatur, de quodam ſcandalo propter confeſſionem & iniunctionem pœnitentiæ in ſacerdotes ſæuiente populo ſuborto, ad quod ſedandum Nectarius epiſcopus amoto ſcelerato diacono, populum quo ad confeſſionem attinet, ſuæ libertati & conſcientiæ dimiſit: Quia hæc nihil aduerſus ſententiam catholicam faciunt. Hoc factum eſt ab vno epiſcopo, qui non poteſt toti eccleſiæ præiudicare: & cuius erratum ſucceſſor eius D. Chryſoſt reparauit, & morem priſtinum reduxit. Nec propter malorum ſcandala abiicienda ſunt Dei & eccleſiæ ſacramenta. Non obſtat quod nullus debet ſe, ſicut nec alium diffamare, quod videtur fieri in confeſſione cum reuelentur peccata occulta. Quia detractio eſt indebita manifeſtatio, quæ non eſt in confeſſione, ſicut nec in ſecundo proceſſu fraternæ correctionis, cũ ſit præcepta à Deo. ¶ Nec obſtat pariter ꝙ per contritionem deleatur peccatum à Deo. Si igitur Deus abſoluit, ad quid petenda eſt ſolutio à miniſtro & ſacerdore: qui cum dicit, Abſoluo te à peccatis (quæ non habet) falſum immiſcet ſacramentis, quod eſt immane ſacrilegium? Ad hoc enim dicendũ eſt in primis, ꝙ nemo certus eſt ſe contritionem habere. Ideo non debet præſumere de ſeipſo, & periculo ſe exponere, ſed remedia ſtatuta & ordinata quærere & adhibere. Secundo ꝙ Deus contrito condonat & remittit peccata, propter deſiderium petendi abſolutionem: quod ſi quis nõ habet, non eſt contritus, vt dictum eſt: nec aliqua falſitas exprimitur. Licet enim per contritionem deleatur peccati macula: manet tamen reatus ſiue obligatio confitendi & ſatisfaciendi. quæ quidem obligationes, cum ex peccato oriantur, peccata nominantur, iuxta illud, De peccato damnauit peccatum in carne, &c. Illi enim qui gratiam à rege obtinent, culpa illis in exteriori foro remittitur: tamen neceſſe eſt ad cancellarium pro literis & ſigillo accedere: aliàs ſi præueniantur in iudicio, & fidem non faciant de literis, moriuntur. Sic peccator licet gratiam obtinuerit per cõtritionem, remittitur ad ſacerdotem. Ideo Chriſtus ſanatum leproſum miſit ad ſacerdotes. vnde D. Hieron. exponens illud Mat.18. Tibi dabo claues regni cœlorum, dicit: Iſtum locum epiſcopi & ſacerdotes non intelligentes aliquid de Phariſæorum ſumũt ſupercilio, vt vel damnent innocentes, vel ſoluere ſe mox eos arbitrentur: cum apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quæratur. Mundati ibant ad ſacerdotes, & ſacerdotes diſcernebant. Si dicatur quod cum diffamatio proximi, & à fortiori ſuiipſius, ſit naturali iure prohibita, nemo teneatur ſe diffamare, nec ius diuinũ tollat ius naturale. Sed per confeſſionem quis diffamat ſeipſum cum reuelet peccatum occultum. Igitur, &c. Dicendum quod ſacramẽtalis confeſſio nõ eſt diffamatio, cum non ſit indebita manifeſtatio criminis, imò præcepta ab eo qui habet authoritatẽ, ſicut nec manifeſtatio criminis quæ fit duobus in correctione fraterna de crimine quo monitus non vult ſe emendare. ¶ Notandum præterea circa huiuſmodi neceſſitatem confeſſionis, ꝙ cum confeſſio ſit actus virtutis, vt dictum eſt, cadere poteſt ſub præcepto humano: quia præcepta humana ſunt de actibus virtutum, & præcipue exterioribus, prout eſt confeſſio ſacramentalis, quæ à pluribus virtutibus imperari poteſt, maxime à pœnitentia, religione, et charitate. Et licet humana authoritas nõ ſe extendat directe & per ſe ad actus purè interiores, cuiuſmodi eſt contritio: inquãtum tamen habent habitudinem, & ordinantur ad exteriores, cadunt ſub præcepto humano, vt dictum eſt. Vnde apparet ꝙ confeſſionis neceſſitas eſt duplex: quædam per ſe. vt cum imminet mortis periculum, iuxta illud Luc.13. Niſi pœnitentiam egeritis, &c. Quædam per accidens, vt cum imminet præceptum eccleſiæ, vel actus qui ſine deletione peccati exerceri non poteſt, vt ſumptio ſacramentorum. Tunc enim quilibet debet ſe probare per contritionem, confeſſionẽ, & ſatisfactionem, & ſe exhibere ſanctum, Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum.

Cur abſolutus à deo abſolutionem petere tenetur à miniſtro.

Rom.8.

Mat.8. & Luc.6.

Confeſſio quo cadere poteſt ſub præcepto humano.

Cõfeſſionis duplex neceſſitas.

1.Cor.11.

Leuit.19.

Ver. 15. DE EFFECTIBVS ET VTILITATE CONFESSIONIS. A

In Add.3. p.q.10.ar.1.

CVm confeſſio ſit actus ſacramenti pœnitentiæ (de cuius effectibus ſupra dictum eſt) ſequitur ꝙ confeſſio partialiter, & in vim cõtritionis, & abſolutionis, ac ſatisfactionis, liberat à culpa: quod intelligitur, niſi ille qui confitetur ſit fictus, vtputa quia malo ſine confitetur, vel quia non eſt contritus aut attritus. Sed dubium eſt an ille qui confitetur ſolum peccata quæ habet in memoria, & non fecit ſufficientem indaginem, quam tamen putat ſe feciſſe, & eſt attritus, ſit fictus, & an generalis confeſſio ſufficiat ad delenda peccata oblita. Dicendum ꝙ non eſt fictus, & quòd generalis confeſſio ſufficit, cùm nullum (quantum in ipſo eſt) habeat impedimentum: Quia obliuio peccati, ſiue ignorantia inuincibilis facti, excuſat à peccato fictionis. Nec propter hoc reportat commodum ex negligentia, quia non ita plenam remiſſionem conſequitur, ſicut fuiſſet conſecutus, nec tantum meretur, & tenetur confiteri peccatum oblitum, ſi memoriæ occurrat. Secũdo confeſſio liberat à pœna dupliciter: Primo ex vi abſolutionis: & ſic confeſſio in voto exiſtens cum contritione, liberat à pœna æterna, à qua homo liberatus adhuc manet obligatus ad pœnã temporalem, ſecundũ quod eſt purgans, & hæc pœna reſtat in purgatorio ſoluenda, ſi non expietur in hoc mundo: Quæ quidem pœna eſt improportionata viribus pœnitentis, in hoc mundo: ſed per virtutem clauium in tantum minuitur, ꝙ manet proportionata viribus pœnitentis, ſic quòd ſatisfaciendo in gratia, in hac vita ſe purgare poteſt. Secundo diminuit pœnã ex parte confitentis, qui habet pœnam erubeſcentiæ annexam: & ideo quanto pluries de peccatis confitetur, tanto magis pœna minuitur. ¶ Tertius effectus & vtilitas confeſſionis eſt ianuæ paradiſi apertio, pro quanto per eam homo ſubiicitur clauibus, per quas aperitur paradiſus, per remotionem impedimentorum culpæ & pœnæ. Quarto cõfeſſio tribuit ſpem ſalutis, quia per confeſſionem homo fit humilior & mitior, per quod concipit homo ſpem ſalutis, ſecundũ illud, Qui ſe humiliat, exaltabitur; & qui ſe exaltat, humiliabitur. Et Matth.5. Beati mites, &c. Si non eſſet

An generalis confeſſio ſufficiat ad delenda peccata oblita.

con

confeſſio, principes eſſent elati & ſuperbi, nec eſſet ordo prouidendi eis. Sed cum vident quòd oportet eos humiliari inferiori ſe, & confiteri peccata ſua, ipſi & omnes alij humiliãtur, exemplo pauonis, qui demittit rotam, quando videt pedes ſordidos. Quinto confeſſio vtilis eſt ad conſcientiæ pacificationem & eruditionẽ. Aliqui ſunt ignorãtes, qui neſciunt quid ſit bene vel male factum: Neſciũt quando peccant, nec quando bene faciunt. Alij ſunt ſcrupuloſi, qui putant ſe peccare, & tamen bene faciunt. Alij, qui nullum habent ſcrupulum, putant ſe bene agere, vbi male agunt. Sed cõfeſſor diſcretus conſolatur omnes, & eis dat conſilia ſalutis. Sexto confeſſio dat ſuiipſius cognitionem. Philoſophi dicunt ꝙ præcipua philoſophia eſt ſuiipſius cognitio. Multi multa ſciunt, ſed ſeipſos neſciunt. Melius autem medium quod eſſe poteſt ad cognitionem ſui, eſt cõfeſſio, quia ad eam requiritur perſcrutatio omniũ inordinationum. Septimo confeſſio eſt cauſa facilioris curationis. Qui enim ſæpe confitetur, facilius reducit peccata ad memoriam, & emollitur cor eius. Exemplum de duobus vaſis luto repletis, relinquendo longo tempore lutum in vno, & aliud quotidie lauando & iterum luto replendo: vnum facilius mundatur alio, ſcilicet quod quotidie lauatur. Sic qui quotidie confitetur, licet recidiuet, facilius purgatur à peccatis, quàm qui longo tempore perſeuerat in eis abſq; confeſſione.

Octauo confeſſio præſeruat à malis: cum oporteat pœnitentem conteri ante confeſſionem, & abſtinere, ac etiam poſtmodum, nec eſt ita procliuis ad recidiuationem. Nono fortificat potentias per peccatum debilitatas, quarum debilitationes dicũtur reliquiæ peccatorũ. ¶ Ex præmiſſis ſequitur ꝙ Chriſtus in lege noua inſtituendo confeſſionem, non grauauit nos, imò magnam gratiam nobis fecit, & magnas occaſiones merendi dedit, & à magnis oneribus liberauit, præſertim à tribus magnis oneribus: Primo ab onere legis Moyſi, in qua erant tot & tanta præcepta, quæ ſeruare erat iugũ valde graue, & quaſi importabile. Oportebat enim publicè confundi & confiteri, ſaltem in genere, offerendo certa ſacrificia pro certis peccatis. Secundum onus eſt remorſus conſcientiæ, & ſyndereſis, quæ maxime pungit. Vnde D. Aug. Iuſſiſti Domine, & verè ſic eſt, vt omnis inordinatus appetitus pœna ſibi ſit. Et Eſa.57. Cor impij quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt, & redundant fluctus eius in conculcationem. Non eſt pax impiis. Hoc onus eſt adeò graue, ꝙ aliqui ad euadendum illud, præeligunt ſibi mortem, vt Iudas: ſed quis auferet hoc onus? abſq; dubio confeſſio, cum abſolutione. Sit maximus peccator mundi, cuius cor nõ quieſcit, ſed fluctuat velut mare, conuertatur & cõfiteatur, inueniet ſe liberatũ à remorſu illo, & interius lætũ, vbi antea erat triſtis & ponderoſus: fleat quantum voluerit peccator, ante confeſſionem triſtis manet, & per cõfeſſionem lætificatur. Vnde apparet ꝙ Chriſtus appoſuit magnam virtutem in hoc ſacramento. Hęc ſola ratio eſt ſufficiens ad inducendum nos ad confeſſionẽ, & ad conuincendum ꝙ cõfeſſio à ſolo Deo eſt inſtituta: quia dat pacem, quæ exuperat omnem ſenſum. Et Eccleſia cantat, Da ſeruis tuis illam quã mundus dare nõ poteſt pacem. Si quæras, vnde cauſatur illa pax? Reſpondeo ꝙ quando miniſter ſacramenti dicit, Authoritate Dei ego te abſoluo: Quia tantum valet, ſicut ſi Chriſtus diceret ore proprio. Ideo virtus inde procedens, vermem ſindereſis quietat & tollit. Tertium onus à quo liberat confeſſio, eſt timor & incertitudo: Quia confeſſio facit de attrito contritum: omnes enim peccatores, qui neſciunt an ex toto corde reuertantur, ſunt in timore propter incertitudinem quæ in confeſſione tollitur, cum peccator audit quittantiam delictorum ſuorum. Et ſic dat ibi certitudinem, & probabilitatem moralem, ꝙ ſit in gratia: Quia ſi non habeat ſufficiẽtem dolorem, ex vi clauium & propter verecundiam, humilitatem, & obedientiam, ac liberam ſubmiſſionem, dolor ille perficitur, & de attrito fit contritus. Vnde ſequitur quòd multo plures ſaluantur in noua lege, quàm antiqua: & quod confeſſio eſt magnum beneficium, quod Deus dedit eccleſiæ.

Cõfeſſio ſacramentalis liberat à tribus magnis oneribus.

Act.15.

Leuit.5.

Philip.4

A Ver. 16. DE CONDITIONIBVS CONFESSIONIS.

CVm ſacramentum pœnitentiæ, quod in abſolutione, facta confeſſione perficitur, ſit quædam ſpiritualis medicina: ideo ad ſimilitudinem medicinæ corporalis, tria ſunt ſeruanda à pœnitente in confeſſione, ſcilicet antecedentia, concomitantia, & conſequentia. Antecedentia ſunt tria, ſcilicet deuota oratio, diligens recordatio, & diſcreta electio. ¶ Primum antecedens eſt deuota oratio: quia non ſumus ſufficientes aliquid cogitare à nobis, tanquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. Ideo aliquibus diebus ante confeſſionem debet peccator ſe recolligere, & deuote dicere, Domine Deus omnipotens, pater meus, & redemptor, qui per tuam infinitam clementiã ſacramentum pœnitentiæ inſtituere, & peccatoribus pręcipere dignatus es: da mihi miſerrimo peccatori omnium peccatorum meorum memoriã & contritionẽ veram, vt bonam & dignam confeſſionem facere valeam, & eorũ poſſim obtinere indulgentiã. Hęc oratio deuotè pluries eſt repetẽda, & deinde veniendũ eſt ad aliud antecedens. ¶ Secundũ antecedens eſt diligens peccatorũ recordatio, iuxta illud, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et Cant.3. Surgam & circuibo ciuitatẽ, hoc eſt conſcientiam meam, & proiiciam omnia peccata mea, & quæram quem diligit anima mea. Si theſaurarius habens reddere rationem, non præcogitaret in quibus expoſuit, non obtineret quittantiam: Sic qui impræmeditate veniunt ad ſacramentum confeſſionis, non ſunt verè pœnitentes, ſed irriſores: niſi fortè periculum mortis occurreret, vel talis caſus neceſſitatis, in quo temporis anguſtia non patitur longam dilationem præmeditandi. Debet enim in hac recordatione immorari ſecundũ temporis anguſtiam, & ſecundum diſtantiam temporis ab vltima confeſſione. Circa tamen peccata carnalia non eſt multum immorandum, ne in huiuſmodi mora diabolus inducat ad conſenſum. Poterunt autem peccata faciliter reduci ad memoriã, ſi conſiderentur circunſtantiæ ætatis, exercitij, loci, temporis, ac ſocietatem. ¶ Tertium antecedens eſt diſcreta electio: quia debet eligere confeſſorem, qui habeat tres conditiones: Prima, quòd ſit ſacerdos: quia non ſacerdos quanuis in neceſſitatis articulo audire poſſit confeſſiones, & ei peccator ex charitate & propter humilitatem confiteri poſſit, non tenetur tamen ex neceſſitate: quia talis non habet claues eccleſiæ: & ſi attentet abſoluere, nihil facit. & ſic nõ eſt confeſſio ſacramentalis. Tenetur tamen laicus in tali caſu confeſſionem audiens, ad ſeruandum ſigillum. Nec obſtat quòd in neceſſitate laicus & mulier poſſunt baptizare; ergo videtur quòd etiam abſoluere; Quia

Tria confitentibus obſeruanda.

2.Cor.3.

Eſa.38.

Modus reducendi ad memoriam peccata cõmiſſa.

In add.3. p.q.8.

re: Quia ſacramentum baptiſmi eſt maioris neceſſitatis: ideo non habet de neceſſitate determinatum miniſtrum, ſicut pœnitentia & euchariſtia, vt dictum eſt cum de eius miniſtro ageretur. Secunda conditio quam debet habere confeſſor eligendus, eſt bonitas vitæ: Panni enim melius in aqua clara quàm in turbida mundantur. Aſpectus enim viri iuſti, ſecundum D. Ambr. ad pœnitentiam inducit. Non tamen vitiatur ſacramentum, ſi à malo miniſtro exhibeatur, vt dictum eſt. Ideo hæc conditio non eſt de neceſſitate, ſed de congruitate: quanuis pœnitens nõ debeat inducere malum ſacerdotem ad miniſtrandum ei ſacramentum pœnitentiæ, vbi habet alios. In neceſſitate tamen vel propter magnam vtilitatem excellentis doctrinæ petens à malo, non communicat peccato eius: quia quantũ eſt de ſe, non inducit ad aliquid quod ſit de ſe malum, ſicut nec qui exigit iuramentum ab idololatra.

Tres conditiones cõfeſſoris eligẽdi c.16.ver.5.

Tertia conditio quam debet habere ſacerdos eligendus, eſt quod habeat claues eccleſię, hoc eſt poteſtatem diſcernendi & abſoluendi, ſiue iuriſdictionem: non enim omnes ſacerdotes habent vſum clauium, ſiue iuriſdictionem, ſiue poteſtatem in corpus Chriſti myſticum, niſi in mortis articulo: tunc enim quilibet ſacerdos non præciſus ab eccleſia, poteſt quemlibet à quolibet peccato abſoluere: quo caſu ſi conualeſcat, tenetur ſe præſentare ſuperiori, ſi habet caſus reſeruatos. An autem quilibet ſacerdos poſſit abſoluere quemlibet ab excommunicatione in mortis articulo, tractant Canoniſtæ in c. non dubium, & in c. quanuis, de ſen. excom. & glo. in c. paſtoralis. § præterea, extra de offi. iudi. ordi. Et dicunt quod per diſpoſitioοem iuris datur cuilibet ſacerdoti poteſtatem abſoluendi ab excommunicatione in foro interiori duntaxat, & non exteriori. Ideo talis moriens non debet ſepeliri in loco ſacro: etſi conualeat, tenetur petere abſolutionem ab excommunicante. Extra tamen articulum mortis ſacerdos nõ habẽs

In add.3. p.q.8.ar.6

iuriſdictionem, abſoluere non poteſt: & ſi attentet nil facit, eo quod materia ſacramenti pœnitentiæ eſt peccator ſubditus, ſicut panis & vinum eſt materia ſacramẽti euchariſtiæ. Et ideo ſicut proferens verba conſecrationis ſuper lapidem, nil facit: ſic qui proferunt verba abſolutionis ſuper peccatorem nõ ſubditum, &c. Requiritur igitur in ſacerdote eligendo, primo clauis ſcientiæ. Nam quemadmodum

Mat.15.

Chriſtus dicebat: Si cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. vnde Origenes, Pſal.37. dicit, Circunſpice diligentius cui debeas confiteri peccatum tuum Proba medicum, qui debeas cauſam languoris exponere: qui ſcilicet ſciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: qui condolendi

Quæ ſcientia requiratur in confeſſore.

compatiendiq́ue diſciplinam nouerit. Multa hoc deliberatione indiget. D. Thom in.4. dicit quod in ſacerdote audiente confeſſionem, & ſi non ſit maior ſcientia, tanta debet eſſe, vt ſciat diſtinguere inter peccatum & non peccatum, & inter veniale & mortale. Et ſi in aliquo ſit dubitatio, ſciat cõſiderare, vt poſſit recurrere ad peritiores, deinde dicit quod tantam ſcientiam debet habere confeſſor, quod ſciat diſcernere in peccatis communibus, quod ſit veniale & quod mortale: & quod ſciat aduertere circa caſus reſtitutioni ſubiectos: & quod ſciat ad quæ peccata, ſua poteſtas ſe extendere poſſit. Nec hoc abſque ratione dicitur: nam alia pœnitentia pro mortali, alia pro veniali eſt imponenda: & ideo talia ignorans, exponeret ſe periculo ponendi falcem in meſſem alienam, & abſoluendi à quibus non poteſt. Secundo requiritur quod ſacerdos habeat clauem poteſtatis ſiue iuriſdictionis ſ. quod ſit proprius ſacerdos, vel habeat poteſtatem aut commiſſionem à proprio ſacerdote. Proprius autem ſacerdos eſt, qui iure ordinario abſoluere poteſt. Et ſic curatus eſt ſacerdos omnium parochianorum ſuorum, & epiſcopus omnium diœceſanorum ſuorum, & papa omnium hominum. Ac etiam prædicatores & minores per ſuperiores preſentati epiſcopo, vt habetur in Clemen. dudum, de ſepulturis. quare ad hoc munus authoritate Apoſtolica admitti iubentur, nõ poſſunt tamen abſoluere à caſibus ipſi epiſcopo reſeruatis, ſine ſpeciali licentia.

Ver. 17. DE CONDITIONIBVS CONCOMITANTIBVS CONFESSIONEM. B

In Add.3. p.q.9.ar.4 Sexdecim conditiones bonæ cõfeſſionis.

Conditiones concomitantes vel quæ concomitari debent confeſſionem ſacramentalem, ſunt ſexdecim, quæ in ſequentibus verſibus continentur: Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura, fidelis. Atque frequens, nuda, & diſcreta, libens, verecunda, Integra, ſecreta, & lachrymabilis, accelerata Fortis, & accuſans, & ſit parere parata. Ex prædictis duæ ſunt de bene eſſe ſiue de congruitate, ſcilicet quòd ſit frequens, & quod ſit accelerata, ſiue quod ſtatim poſt peccatum fiat. Sufficit enim quod tempore determinato ab eccleſia, niſi quando extra illud tempus imminet periculum mortis, aut ſuſceptio alicuius ſacramenti, aut occurrit exercendus actus, qui non poteſt licitè fieri ſine gratia, vel niſi conſcientia dictet ſub pœna peccati mortalis, quòd tali tempore debet fieri, quia fortaſſe poſtea nõ erit copia confeſſoris. Extra illos caſus ſufficit quòd confiteantur ſemel in anno, ad implendum præceptum eccleſiæ, quod habetur in ca. omnis vtriuſque ſexus, extra de pœnitentiis & remiſſionibus. ad quod implendum neceſſe eſt circa Paſcha confiteri, etſi pluries in anno quis confeſſus fuerit, prout de ſacramento euchariſtiæ dictum eſt. Et hoc intelligendum eſt de his qui ſunt in peccato mortali: quia habens ſolùm venialia, non tenetur confiteri, vt dictum eſt: licet teneatur ſe præſentare proprio ſacerdoti, aut ſufficientem poteſtatem habenti, & generaliter ei confiteri, aut declarare ſe non habere ſcrupulum peccati mortalis, de quo non fuerit aliàs confeſſus. & hoc ideo, quia proprius ſacerdos in Paſchate habet adminiſtrare ſacramentum euchariſtiæ: & ideo debet agnoſcere vultum pecoris. valde enim eſſet præſumptuoſus, ſi diceret ſe eſſe ſine peccato, cùm dicatur. 1. Ioan.3. Si Si xerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos seducimus, & veritas in nobis non eſt. & Iacob.3. In multis offendimus omnes.

Diſcretio cõfeſſionis in quo conſiſtit.

¶ Alię autem conditiones ſunt de neceſſitate confeſſionis, vel inquantum eſt actus virtutis in communi, vel in determinata ſpecie, vel inquantum eſt pars ſacramẽti. Virtutes enim in cõmuni habent quatuor conditiones: Prima eſt, quòd ſit ſciens: & quantũ ad hoc dicitur quòd debet eſſe diſcreta, ſecundum quod in actu cuiuslibet virtutis requiritur prudentia. Eſt autem hęc diſcretio, vt maiora & grauiora cum maiori pondere confiteatur, & honeſtis verbis explicet peccata ſua, vt nõ niſi neceſſarias circunſtantias, maximè in peccatis carnalibus explicet. Et quãtum ad modum narrandi, vt quæ ſimul & in certo numero exprimi poſſunt, non diuidat. Secunda cõditio communis omni virtuti, eſt quòd ſit eligens: Quia actus virtutum debent eſſe voluntarii. Et ſecundum hoc dicitur quod confeſſio debet eſſe libens, hoc eſt voluntaria & non coacta. vnde Pſalmiſta, Voluntariè ſacrificabo tibi.

Pſal.53.

Tertia

Tertia conditio virtutis eſt, vt ſit propter hoc, hoc eſt propter debitum finem: & quantum ad hoc dicitur ꝙ confeſſio debet eſſe pura, hoc eſt recta intentione facta. Quarta conditio virtutis eſt, vt immobiliter operetur: & quantum ad hoc dicitur ꝙ confeſſio debet eſſe fortis, vt ſcilicet propter verecundiam non dimittatur. Et quia pœnitentia initium ſumit in horrore turpitudinis peccati: & quantum ad hoc ponitur quinta conditio, & dicitur quòd confeſſio debet eſſe verecunda, vt ſcilicet non iactet ſe de peccatis propter ſeculi vanitatem admixtam: & ſic debet eſſe verecunda de malis perpetratis. Non tamen debet vereri confiteri illa, quantumcunq; grauia ſint & enormia, imò illa verecundia eſt ſuperanda, vnde dictum eſt ꝙ confeſſio debet eſſe fortis. Et ſic patet quòd duplex eſt verecundia: quædam eſt de malo, ſiue de turpi: & hæc inducit ad bonum, & ſic eſt bona. Alia eſt de bono, ſcilicet actu virtutis exercendo: & hæc eſt mala & diabolica: diabolus enim cum inducit hominem ad peccandum, aufert verecundiam bonam: & cum homo nititur conuerti, conatur illi reddere verecundiam malam. De his Eccle. 4. Eſt confuſio adducens peccatum, & cõfuſio adducens gloriam. Et cum confeſſio procedat à contritione imperatiuè, ſecundum hoc conueniunt ei duæ conditiones: Prima quæ eſt ordine, in Sexta conditio eſt ꝙ ſit lachrymabilis, cum progrediatur à contritione & dolore de peccato commiſſo. Et quamuis ſit vtile & delectabile emittere lachrymas exteriores, nõ eſt tamen neceſſe: quia non ſemper ſunt in poteſtate hominis: ſed ſufficiunt lachrymæ interiores, quæ ſunt affłictiones voluntatis naturaliter conſequentes nolitionem & deteſtationem peccati. Septima conditio eſt ꝙ ſit humilis, cùm pœnitentia terminetur in abiectione ſui, vt ſcilicet ſe miſerum & peccatorẽ iniuſtum recognoſcat & confiteatur. De bene eſſe autem eſt quòd genibus flexis, & inclinato aut diſcooperto capite, quod tamen poteſt omitti propter ęgritudinẽ, aut alias cauſas rationabiles. Ex propria autem ratione actus, qui eſt virtutis pœnitentiæ, eſt quòd confeſſio ſit manifeſtatiua: quę quidem manifeſtatio per quatuor impediri poteſt: Primo per falſitatem: & quantum ad hoc ponitur octaua conditio, ꝙ ſit fidelis, hoc eſt quòd ſit vera, vt ſcilicet non confiteatur peccata quæ non fecit, nec neget aut ſubticeat ea quæ fecit. Nec obſtat quod D. Greg. dicit, Bonarum mentium eſt ibi culpam agnoſcere, vbi culpa nõ eſt: quia non intelligitur quantum ad ſubſtantiam actus. Quòd enim aliquis recognoſcat ſe commiſiſſe quod non commiſit, non pertinet ad bonam mentem, ſed ad errantem. Illud ergo dictum intelligendum eſt quantum ad cõditiones actus: quia iuſtus in actu, qui de ſe bonus videtur, formidat ne in aliquo ex parte ſua defecerit. Et ſic Iob. 9. dicebat: Verebar omnia opera mea. Si pœnitens dubitat de aliquo, dubitatiuè debet loqui. Secũdo impediri poteſt manifeſtatio propter obſcuritatem verborum: & quantum ad hoc ponitur nona conditio, ꝙ ſit nuda, hoc eſt clara, aperta, & manifeſta, ſic quòd bene intelligantur peccata & circunſtantiæ à confeſſore. Tertio impediri poteſt manifeſtatio propter multiplicationem verborũ: & quantum ad hoc ponitur decima conditio, quòd ſit ſimplex, vt ſcilicet non recitet niſi ea quæ pertinent ad quantitatem peccati ſui. Hæc tamen conditio non eſt de neceſſitate confeſſionis, quia multiplicitas verborum non ſemper impedit manifeſtationem: & multis videtur quòd non ſint bene confeſſi, niſi ſecundum ſuam fantaſiam explicent, verba multiplicando. Cauendum tamen eſt à peccato vaniloquij: quia qui alia immiſcet, irreuerentiam facit ſacramento, quod nõ eſt ad talia inſtitutum. Et amplius debet caueri ab immixtione alienorum peccatorum, maxime ſi propria ſine alienis poſſunt ſufficienter exprimi. Quòd ſi non poſſunt propria ſine alienis exprimi, et non inuenitur ſacerdos qui non cognoſcat illum cuius peccatum debet exprimi: vtendum eſt regula de non habente copiam confeſſoris, qui abſq; confeſſione poteſt accedere ad ſacramentum euchariſtiæ, ſtante præcepto. Dominus tamen Caietanus dicit quòd peccator poteſt confiteri alia peccata, & ſubticere illud quod abſque alterius infamia non poteſt confiteri: quia licet ſit dimidiatio confeſſionis, non eſt tamen de per ſe, ſed per accidens, propter periculum alienæ famæ, maxime vbi haberetur mala ſuſpitio de communicante, ſi non confiteretur. Quarto impediri poteſt manifeſtatio per ſubtractionem, quando ſubtrahitur aliquid de his quæ manifeſtanda ſunt: et quantũ ad hoc ponitur vndecima cõditio, ſcilicet ꝙ ſit integra, vt ſcilicet nullum peccatum, quod ſcitur vel dubitatur eſſe mortale, dimittatur: debet enim confeſſio correſpondere contritioni, cum ſit ſignum ipſius. Contritio autem quæ non eſt integra, non eſt vera contritio, vt dictum eſt ex Ezech. 18. Igitur &c. ¶ Ex his ſequitur ꝙ non licet peccatori dimidiare ſiue diuidere confeſſionem, ſed integraliter omnia peccata ſua mortalia tenetur vni ſacerdoti confiteri, vt dicitur in ca. omnis vtriuſque ſexus extra de pœnitentiis & remiſſ. Si autem pœnitẽs habet caſus reſeruatos epiſcopo, & prius vadat ad eũ, confiteatur omnia, & abſoluetur ab omnibus. Si verò epiſcopus aut alius ſuperior auditis reſeruatis vult audire alia, ſed abſoluit à reſeruatis, & quo ad alia remittit ad curatum: tunc pœnitens eſt excuſatus, nec dimidiat confeſſionem, cum ſit paratus integrè confiteri. Et abſolutio epiſcopi non eſt ſacramentalis, nec abſoluit eum à peccatis, ſed ſolum ab obligatione confitendi ſibi, cùm peccata quo ad remiſſionem ſint connexa, vt dictum eſt: licet poſſit aliquis abſolui ab vna excõmunicatione, manente alia, vt infra dicetur: & licet etiam poſſit vna pars pœnitẽtiæ iniungi vno die, & alia alio die. Sed abſolutio dimidiari non poteſt, ſicut nec contritio. Tenetur tamen ſuperior ſeruare ſigillum ſacramentale, ſicut qui non ſubditum audiſſet, putans quòd ſubditus eſſet. Si verò pœnitens habens caſus reſeruatos, prius vadit ad curatũ, debet ei omnia confiteri etiam reſeruata, & ſacerdos abſoluit eum ſacramentaliter ab omnibus peccatis etiam reſeruatis: ſed non ab obligatione cõfitendi peccata reſeruata ſuperiori. Et ideo tunc confitendo ſuperiori peccata reſeruata duntaxat, non dimidiat confeſſionem, cum iam omnia peccata ſint remiſſa: ſed quia manebat obligatus peccata reſeruata ſuperiori cõfiteri, & acceptare pœnitentiam pro illis, ideo confitetur illi reſeruata. An autem epiſcopus poſſit ſibi reſeruare aliqua peccata, inferius dicetur. ¶ Circa hanc integritatem notandum eſt, ꝙ qui ex propoſito aliquod peccatum mortale dimittit, ſiue ex verecundia, ſiue ex puſillanimitate, aut alia irrationabili cauſa, peccat mortaliter. Si verò præter intentum ex præcedente tamen contemptu recordationis debitæ, confeſſio eſt iteranda. Si autẽ facta probabili (vt exiſtimat) examinatione, ex obliuione dimittit, non peccat, nec confeſſio eſt iteranda: tenetur tamen confiteri peccatum oblitum, cum ad memoriam

Verecũdia duplex.

Quæ lachrymæ in confeſsione requirantur.

In confeſsione cauendũ eſt à vaniloquio.

Quid agendum cũ pœnitẽs habet caſus reſeruatos.

Abſolutio dimidiari non poteſt.

In Addi. 3. p. q. 8. ar. 4. ad. 5.

venerit,& opportunitas confitendi ſe obtulerit. Si autem contingat caſus in quo aliquis confiteri volens de aliquo peccato, non poſſit illud manifeſtare niſi reuelet alienam confeſſionem vel aliam perſonam,& ex tali reuelatione probabiliter timeat periculum ruinæ confeſſoris,vel ſuipſius,aut alicuius alterius perſonæ, debet petere licentiam alteri confitendi, vel ad ſuperiorem recurrere, & de eius licentia alium ſacerdotem incognitũ,vel ad alium locum in quo eſt incognitus,ire & cõfiteri. Quòd ſi peccator ſit infirmus, & non poteſt aliò ire,aut alium confeſſorem aduocare, dictum eſt in præcedenti conditione quid agere debeat. *1.Tim.1* Nec in tali caſu tranſgreditur aliquis præceptũ Eccleſiæ,de confitendo in Paſchate:quia præcepta iuris poſitiui nõ ſe extendunt vltra intentionem præcipientis,quæ eſt finis præcepti. *Act.6.* Hoc autem eſt charitas ſecundum Apoſtolum,nec fit iniuria aliqua ſacerdoti: quia priuilegium meretur amittere,qui conceſſa ſibi abutitur poteſtate: peccat enim proprius ſacerdos,cũ non eſt facilis ad præbendum ſubdito licentiam confitendi alteri;quia multi ſunt adeò infirmi,qui potius ſine confeſſione morerentur, quàm tali ſacerdoti confiterentur. Vnde qui nimis ſunt ſoliciti,vt conſcientias ſubditorũ per confeſſionem ſciant,multis laqueum damnationis iniiciunt,& ſibiipſis.

An circumſtantiæ ſint confitendæ. Sed dubium eſt de circunſtantiis,an ſcilicet neceſſe ſit omnes circunſtãtias confiteri. Reſolutio D. Thom.eſt ꝙ circunſtantias alleuiantes confiteri non videtur laudabile,niſi fortè ex taciturnitate illarum iudicaretur mortale quod eſt ſolum veniale, vt in peccatis mortalibus ex genere ſiue ex obiecto,quæ ex ſubreptione,vel imperfectione actus ſunt venialia,vt furtum in re modica. Circunſtancias verò aggrauantes confiteri laudabile eſt, non autem ſemper neceſſe, niſi mutent ſpeciem peccati, quæ dicuntur augere in infinitum, & quando tales ſunt,ꝙ confeſſor ſine eis non poteſt ſcire quid ſit acturus,vel ratione iuriſdictionis,vel ratione iniuriæ illatæ,vt ſi ſit enormis læſio in clerico: vel etiã ratione modi imponendæ reſtitutionis,vt ſi decem millia aureorum furatus ſit,nõ ſufficit dicere ſimpliciter,commiſi furtum, ſimiliter ſi furtum fecit in eccleſia. in prædictis caſibus & ſimilibus circunſtantias confiteri neceſſe eſt: maxime cũ habent ſpecialem prohibitionem,alias nõ eſſet ſufficiens peccati manifeſtatio ſiue confeſſio. *De circunſtantia numeri.* ¶ Quo ad circunſtantiã verò numeri maior eſt difficultas,cum nil expreſſum in ſacris literis habeatur,& parum de ea ſancti doctores loquantur: Non enim circunſtantia numeri mutat ſpeciem peccati. Ex definitione tamen contritionis,ex correſpõdentia confeſſionis ad illam,claret ꝙ circunſtantia numeri neceſſario ſit confitenda. Contritio enim eſt, qua cor durum in minimas partes redigitur. Et ſic de quolibet peccato mortali quis tenetur conteri: & cùm contritio reſpondeat confeſſioni,quæ eſt ſignum contritionis: ſequitur ꝙ de illis peccatis eſt ſpecialiter confitendum,de quibus ſpecialiter oportet conteri. Igitur de quolibet numeraliter. Et hoc ſatis exprimitur Ezech.18 vbi dicitur: Omnium iniquitatum diſtributiuè: aliquibus enim enumeratis ſubiungit vniuerſalem. *Opuſculo 11. Ad lectorẽ Biſuntinum.* Et licet circunſtantia numeri nõ variet ſpeciẽ,aggrauat tamen in infinitũ: & ſic quis tenetur conteri de primo,quia ſicut per illud peccatum auertitur homo à Deo: ita etiam per ſecundum auertitur. Ideo D. Thom. dicit ꝙ tenetur numerum peccatorum ſuorum eo modo quo habet in memoria exprimere,certum ſi ſciat: ſi verò ignoret,dicat circumcirca. ¶ Confeſſio autem ſecundũ quod eſt pars ſacramenti pœnitentiæ,quod eſt in foro interiori. & concernit iudicium ſacerdotis,ſecundũ hoc ponuntur tres conditiones Duodecima quod ſit ſecreta. Si quis enim tenetur ſeruare famam alterius,à fortiori ſuam quod non faceret,niſi ſecretè confiteretur. Tertiadecima conditio,quę ſe tenet ex parte confitentis, ſcilicet ꝙ ſit accuſans ſiue ꝙ cognoſcat & dicat ſe male feciſſe. Et per comparationem ad ſacerdotem,ponitur quartadecima, ſcilicet ꝙ ſit parere parata, hoc eſt quòd ſit paratus adimplere pœnitentiam per ſacerdotem iniungendam, ſi ſit rationabilis. Si tamen videatur pœnitenti difficilis,poteſt petere à ſacerdote commutationem. Confeſſor autem non debet eſſe nimis auſterus,vbi Deus eſt liberaliſſimus, qui infinitam pœnam commutat in temporalem. Acceptam tamen tenetur pœnitens adimplere,ſub pœna peccati mortalis, cum fuerit data poteſtas ſacerdoti ligãdi: quod intelligendum eſt,niſi fuerit impoſſibilitatus,vel commutationẽ ab eodem ſacerdote obtineat. Si autem oblitus fuerit,repetat confeſſionẽ,vel niſi confeſſor dixerit iniungendo,vel aliquid æquiualens: tunc enim probabiliter poterit æſtimare quantitatẽ pœnitentiæ iniunctę. Ideo laudabile eſt ad ſubueniendum debilitati memoriæ hominũ,vt ſacerdotes iniuncta pœnitentia dicant,vel aliquid æquiualens.

An pœnitens tenetur acceptare pœnitentiã iniunctã. An autem pœnitens teneatur acceptare rationabilem pœnitentiã à ſacerdote iniunctã, dubiũ eſt: Aliquibus videtur quo ſufficit pœnitenti,vt ſit paratus ſatisfactionẽ pœnę temporalis à Deo reſeruatæ facere in hoc mundo,vel in purgatorio: & ideo dicunt ꝙ pœnitentiæ ſunt arbitrariæ. Sed multo rationabilius videtur ꝙ teneatur acceptare: ſicut infirmus medicinam corporalem. Tenetur enim ſubire iudicium ſacerdotis,cũ ſit iudex & habeat iudicare inter peccata, ſicut ſacerdotes Leuitici generis inter lepram & lepram. Et ideo ſicut leproſi tenebantur ſecundum iudicium ſacerdotis manere extra caſtra,aliqui plus,alij minus,quod erat eis pœnale: ita peccatores in noua lege pœnitentiã acceptare, aliàs ſacerdotes non poſſent ligare, quod eſt contra illud quod dixit Chriſtus, Quodcunque ligaueris ſuper terram,&c. Præterea non ſine deordinatione maius malum (quod eſt purgatorii pœna) eligitur,vbi multo minori malo poteſt euitari. Et nõ videtur quod taliter accedẽs vt nil velit acceptare,intendat ſe ſubmittere clauibus eccleſiæ: ideo videtur irriſor, & non eſt materia ſacramenti pœnitentiæ,cum talis ſit peccator ſubditus: ſed quomodo eſt ſubditus,ſi nullam pœnitentiã acceptare teneatur? Et ideo nõ puto talem conſequi effectum clauium. *In Addi.3. p.q.8. ar.7. ad 2.* Et cum dicitur à ſanctis doctoribus, quòd pœnitentiæ ſunt arbitrariæ: Dicendum quòd verum eſt ex parte confeſſoris,ſed non pœnitentis,niſi intelligatur de pœnitentia ſolenni, de qua ſupra dictum eſt, & de qua intelligendum eſt illud de ſeptennij pœnitentia, quòd pro quolibet peccato mortali publico, ſcandalizante & conturbante totam ciuitatem,debet imponi ſeptennis pœnitentia: *Peccator nõ tenetur acceptare pœnitentiam ſolennem.* Quod tamen non ſemper eſt verum conſideratis quibuſdam peccatorum & pœnitentium circunſtantiis; quia pœnitentes illam ſolennem pœnitentiam acceptare non tenentur niſi velint. ¶ Cauere tamẽ debet iniungens pœnitentiam,ne vileſcat poteſtas clauium: dicitur enim in ca. Sunt qui de pœnitentia,diſt.1. Minus malum eſt ſi contingat errare dando nimis paruam pœnitentiam,quàm magnã; ergo malum eſt, quia ex hoc vileſcunt claues eccle-

ſiæ

ſtæ. Et licet D.Chryſ.dicat, Melius eſt reddere rationem de nimia miſericordia, quàm de nimia ſeueritate: Si enim benignus eſt Dominus, vt quid ſacerdos debet eſſe crudelis? Nõ enim negat quin reddenda ſit ratio de nimia miſericordia. Non enim poteſt nec debet ſacerdos eſſe adeò liberalis, ſicut Chriſtus, qui nulli (vel ſaltem paucis) pœnitentiã iniunxit, eo ꝙ haberet poteſtatẽ excellentiæ, quã nõ habent ſacerdotes. Iniunctio tamen pœnitentiæ etiam paruæ, multũ prodeſt, maxime ſi dicatur, Et cætera bona quæ facies, ſint in remiſſionem peccatorũ: tunc bona opera ſequentia participant aliquo modo de virtute clauium, & efficacia remiſſionis pœnarũ: ſic ꝙ ſunt magis ſatisfactoria. Debet etiã confeſſor curare iniungendo pœnitentias, vt meliori & faciliori modo quo poteſt, præſcindat cauſas & occaſiones peccatorum.

Ver. 18. DE CONDITIONIBVS CONSEQVENTIBVS CONFESSIONEM.

Tria poſt cõfeſſionem obſeruandæ.

A CONſequentia autem confeſſionem ſunt tria, ſcilicet gratiarum actio, cautio ſiue cautela cõtra recidiuum, & perſeuerantia in bono, & ſatisfactio. Quo ad primũ notandum ꝙ abſq; ingratitudinis nota, magna beneficia ſine gratiarũ actione præteriri non poſſunt. Cum igitur inter cætera beneficia quæ confert Deus homini poſt baptiſmum, ſit ſacramentum pœnitentiæ, cuius pars eſt confeſſio, & alia abſolutio: ſi pœnitens poſt confeſſionem & abſolutionem gratias nõ agat, ab ingratitudine excuſari nõ poteſt. Eam ob rem conandum eſt ad gratiarum actionem cũ omni humilitate: oranduſq; eſt Deus, vt negligentiam debitæ præmeditationis & diſcuſſionis, ac etiã peccata oblita, & tepiditatem deuotionis, ſua ineffabili clementia condonare dignetur, et ab occultis mundare, dateq; gratiã ſatisfaciendi, & cauendi in futurum à malis, et perſeuerandi in bonis.

Ver. 19. DE CAVTELA RECIDIVATIONIS.

Pſal. 108.
An & quo peccata dimiſſa per recidiuum redeant.

B SVmmopere etiam cauendum eſt pœnitenti, maxime confeſſo, qui virtute ſacramenti abſolutionis adiutus eſt, ne recidiuet, ne deterius illi contingat, & ne fiant nouiſſima hominis illius peiora prioribus, vnde Ioan. 5. Ecce ſanus factus es: iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Et Luc. 11. & Mat. 12. Cum enim ſpiritus immũdus exierit ab homine, &c. & in parabola de ſeruo ingrato tradito tortoribus, donec redderet vniuerſum debitum. Et Pſal. In memoriam redeat iniquitas patrum eius. D. Aug. de Iuda dicit, Redit iniquitas patrum in conſpectu Domini, vt in eo etiã ipſa puniretur. Et idem Aug. Qui diuini beneficij oblitus, ſuas vult vindicare iniurias, non ſolum de peccatis futuris veniam non meretur: ſed etiam præterita, quæ ſibi dimiſſa eſſe gaudebat, ad vindictã reputabuntur. Vnde aliqui voluerunt dicere ꝙ ſicut bona per peccatum mortificata, per pœnitentiã reuiuiſcunt: ita etiam peccata per pœnitentiam deleta, per ſequens peccatum reuiuiſcunt. Verũ quia (vt habetur in c. diuina, de pœniten. diſt. 4. vbi hæc difficultas tractatur) Diuina clementia dimiſſa peccata in vltionem vlterius redire non patitur: nec conſurget duplex tribulatio, quia Deus nõ iudicat bis in idipſum. Ideo D. Tho. dicit ꝙ peccata dimiſſa nõ redeunt ad animã, nec quo ad culpam, nec quo ad pœnam, vt ſcilicet pro omnibus dimiſſis ſuſtineat pœnam, ſicut ſi dimiſſa non fuiſſent. Nec etiam ſequens recidiui culpa eſt tantæ grauitatis, ſicut ſunt ſimul omnia peccata dimiſſa, neq; eſt digna tanta pœna. Sed redire dicuntur, non quidem ſimpliciter, ſed ſecundum effectum aggrauationis, propter illam circunſtantiam ingratitudinis. Habet enim illa culpa recidiui vltra ſuam ſubſtãtialem malitiã maiorem grauitatem, quàm haberet propter ingratitudinem prædictæ indulgentiæ peccatorũ præteritorum. Sicut etiam qui magnum recipit à domino temporali beneficiũ ſuper exceſſu perpetrato cõtra eum: ſi relabatur, multo maiori pœna dignus eſt quàm ſi non fuiſſet ei indultum. Non tamen tenetur peccata præterita debito modo confeſſa, iterum confiteri: licet debeat dicere ſe in ſimilia incidiſſe, ſi recidiuauit, vt deprehendatur maior grauitas peccati. Vnde Apoſtolus, Quanto putas maiora mereri ſupplicia qui filium Dei conculcauerit, propter ingratitudinem? & ſic non redeunt, niſi quantum ad circunſtantiam ingratitudinis. Morales exponunt illam parabolam de ſeptem ſpiritibus immundis nequioribus: et dicunt eſſe ſeptem circunſtantias aggrauantes. Prima eſt ingratitudo veniæ: quia quando peccatum dimittitur alicui, obligat ſe pro illo beneficio ad nunquam offendendũ. Ideo quando recidiuat, venit contra illam obligationem, &c. Secunda circunſtãtia eſt ſubſannatio diuinæ miſericordiæ, cui fit ſicut Amon fecit Thamar, quæ dixit ei, Maius eſt hoc malum ꝙ nunc agis aduerſum me, quàm quod ante feciſti. Tertia circunſtantia eſt ruptura fœderis, pro qua eſt figura. 4. Reg. 4 de Sedechia, qui fecerat fœdus cum Nabuchodonoſor, qui poſt victoriã conſtituerat eum regem &c. Quarta, contemptus ſacramenti. Quinta, iniqua eiectio: figura 2. Regum. 13. & 14. de Abſalone, qui poſt remiſſionem peccati, patrem eiecit à regno. Sexta, paſſionis iteratio, Heb. 6. Rurſum crucifigentes, &c. Septima, induratio & obſtinatio: exemplum de Pharaone, Exo. 7. quæ omnia declarant ingratitudinis circunſtantiam.

3. p. q. 88. ar. 3. & in 4. diſt. 22.
Heb. 10.
2. Reg. 13.

Ver. 20. DE SIGILLO CONFESSIONIS.

In Addi. 3. p. q. 11. ar. 1. & 4.
Sigillum cõfeſſionis qd.
Pſal. 31.

C SIgillum theologicè loquendo eſt duplex, ſcilicet cõfeſſionis et ſecreti. Sigillum confeſſionis, ſecundum D. Tho. nil aliud eſt ꝗ debitum celandi peccata in confeſſione audita, & omnia alia per quæ poteſt peccatum vel peccator deprehendi, ſiue ſacerdos abſoluat, ſiue non. Hoc autem debitum conſurgit non ſolum iure humano, ſed etiam diuino, ex ipſo ſacramento confeſſionis, inquantum ſacramentum eſt: quia in omni ſacramento ea quę interius fiunt, debent exterius ſignificari: & ſic confeſſio eſt ſignum contritionis. Et cum peccator confitetur & manifeſtat peccatum ſuum, Deus tegit illud, prout dicit Pſal. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Et ideo hoc debet per ſacerdotẽ, qui eſt miniſter Dei, ſignificari: vt ſicut Deus celat & tegit, ita & ſacerdos: quia miniſter ſe conformare debet ei, cuius eſt miniſter. Et ideo ſi ſacerdos reuelaret, ſignificaret ꝙ Deus peccata confeſſa reuelaret, quod eſt falſum, & ſic ſacrilegium contra ſacramentum pœnitentiæ. Ideo celatio ſiue occultatio peccati dicitur de eſſentia ſacramenti, non quòd ſit materia vel forma, ſed conſequitur naturaliter ex ipſa natura ſacramenti, cuius eſt exterius ſignificari, quod interius agitur.

Et cùm præceptũ diuinum ſit fortius humano, ſequitur ꝙ quocunque caſu, & quocunque præcepto humano adueniẽte, nunquã debet ſacerdos reuelare: imò tenetur potius mori quàm Deum offen-

 dere

dere, & ſuis ſacramentis irreuerentiam facere, etiam pro conſeruatione totius reipublicæ. cum præceptum negatiuum obliget ad ſemper & pro ſemper: ideo eſt fortius præcepto affirmatiuo, quo quis tenetur conſeruare bonum cõmune. Et ſi exigeretur ab eo iuramentum, poſſet licitè iurare, ꝙ nil ſcit, cum neſciat vt homo, ſed vt Deus. Et ſi prælatus præciperet ſub ſententia excõmunicationis, confeſſor non tenetur dicere. Nec propterea excõmunicationem incurrit, quia non eſt in his ſubiectus ſuperiori, qui non poteſt præcipere vt dicat veritatem, niſi eam quam ſcit vt homo. Et ſi præciperet dicere veritatem, quam in cõfeſſione audiuit, pręceptum eſſet nullum. Et cum iniuſtè exigat iuramentũ non tenetur reſpondere ad intentionem iuramentum recipientis: neq; tacere debet, ſed audacter dicere ſe neſcire. Nec obſtat dictum D. Bernardi, Quod introductum eſt pro charitate, non debet contra charitatem militare. Sed aliquando talis occultatio militat contra charitatem, vt quando ſcitur perditio regni, vel combuſtio ciuitatis, aut aliquid huiuſmodi: igitur tunc peccatum non debet occultari. Negatur minor: Quia charitas non requirit ꝙ apponatur remedium peccato quod homo neſcit, nec ꝙ fiat per aliquid quod cederet in irreuerentiam Dei: poteſt tamen confeſſor abſque præiudicio reuelationis hortari cuſtodes vt vigilent, quia hoc nõ eſt reuelare, ſed hortari eos ad debitum officium.

De licentia tamen confitentis extra confeſſionem data, poteſt ſacerdos alicui reuelare: quia pœnitens facere poteſt, vt ſciat inquantum homo: debet tamen vitare ſcandalum in dicendo, ne fractor ſigilli confeſſionis reputetur. Si autẽ confeſſor alio modo ſcit peccatũ confitẽtis, vel ante, vel poſt, debet quantũ poteſt occultare propter ſcandalũ, ne alij retrahantur à confeſſione. In neceſſitatis tamẽ caſu, quando imminet ſcandalum, poteſt dicere & deponere ſe non audiuiſſe in confeſſione, ſed vidiſſe, vel aliter audiuiſſe: Qui enim pluribus modis ſcit aliquid, ſi dicat ſe ſcire vno modo, nõ reuelat ſe ſcire alio. Tunc illud quod dicitur in confeſſione, licet reueletur materialiter & per accidens, nõ tamen formaliter & per ſe. ¶ Dubium eſt an ſacerdos celare debet peccata nõ ſolũ veri pœnitentis, ſed etiam ficti non attriti, imò etiam non proponentis ſe emendare, ſed peccare. Summa angelica & ſilueſtrina dicunt quod non: quia tunc non tegitur, neq; occultatur à Deo, cum nõ habeat contritionẽ: Ergo nec ſacerdos cum debeat ei ſe conformare, ſicut dictum eſt, cum nõ ſit confeſſio ſacramentalis, ſed potius fictio & ſacramẽti deriſio. Præterea peccatum cadens ſub ſigillo confeſſionis eſt peccatũ commiſſum & non committendũ: cum cõfeſſio nõ ſit de futuris. Huius etiã ſententiæ eſt Panor. in ca. omnis vtriuſq; ſexus, de Pœni. & remiſſ. vbi dicit hoc ſentire Innocentiũ. Poſſunt adduci rationes quia illa tantum cadunt ſub ſigillo confeſſionis quæ dicuntur à pœnitente vt pœnitens eſt, & quæ reuelantur vt occultabilia per ſacramentũ, & ad quæ ſe extendit miniſteriũ confeſſoris, vel actu, vel potentia: ſed nõ ſe extendit ad pertinaciã & obſtinationem. Igitur. Dominus tamen Caietanus in opuſculo de audientia confeſſionis tenet oppoſitũ: eo ꝙ eiuſdem rationis eſt confiteri peccatum, & impedimentum prohibens abſolutionem. Quod patet quia ad eundem iudicem & in eodẽ foro ſpectat noſcere vtrunque: ſed obſtinatio eſt impedimentũ: cognoſcitur & reuelatur vt impedimentũ prohibẽs. Igitur. Sed cõſtat peccatũ reuelari miniſtro Dei: igitur & obſtinationem. Et ex eo quod manifeſtare homicidiũ committendũ. eſt manifeſtare peccatũ commiſſum reuelatũ. ſ. propoſitum committendi, &c. Item ſequeretur quod liceret reuelare obſtinatum in ſuperbia & luxuria, quod eſt abſurdũ. Et quod ſicut baptiſmus immundus ſacramentũ eſt: ita confeſſio immũda eſt ſacramentalis. Et ad argumenta dicit ꝙ ad ſacerdotẽ pertinet cognoſcere non ſolum peccata cõmiſſa, ſed etiã impedimenta abſolutionis. Et ſimiliter non ſolum id quod reuelatur vt occultabile per abſolutionem, ſed etiã impedimenta abſolutionis ſunt materia, & eo ꝙ ſacerdos ab initio confeſſionis pœnitentẽ accipit vt conferat ei ſacramentum: occultatio autẽ ſequitur naturã ſacramenti pœnitentiæ. Et quãuis ſolus ſacerdos ſit miniſter ſacramenti pœnitentiæ: quia tamẽ in aliquo caſu aliquis nõ ſacerdos participat, aliquid de actu clauis, dum confeſſionem audit propter neceſſitatẽ: ideo etiã participat de debito ſigilli confeſſionis, ſic ꝙ reuelando, mortaliter peccat, licet propriè loquendo ſigillum confeſſionis non habeat. Ideo dominus Petrus de Palude dicit, quòd is ad quem notitia peccatorum in confeſſione dictorum peruenit, licitè vel illicitè, mediatè vel immediatè, tenetur celare. Et ſic quando non ſacerdos in caſu neceſſitatis audit confeſſionem, ſiue de venialibus, ſiue de mortalibus, tenetur celare: ſimiliter interpres, & qui caſu audit, & qui ſe fingit cõfeſſorem, ac etiã qui latenter ſunt abſconditi.

Qui tenentur ad ſigillum confeſſionis.

Pœna reuelantis confeſſionẽ ſecundum antiqua iura, vt habetur in c. Si ſacerdos, de pœnitentia, diſt. 6. eſt depoſitio, & per totam vitam ignominioſa peregrinatio. Sed ſecundum decretalem, omnis vtriuſq; ſexus. §. caueat, eſt depoſitio, & detruſio in monaſterium, ad perpetuam agẽdam pœnitentiam.

Pœna reuelantis confeſſionem quæ ſit.

Sigillum ſecreti eſt debitũ celandi ſecretum commiſſum, ſiue illud ſit peccatũ, ſiue aliud temporale negotium. Et hoc debitum ex promiſſione conſurgit, quando ſcilicet reuelans exigit ante reuelationem vt teneatur ſecretum: & is cui fit reuelatio, promittit celare: tunc iure naturali, quo tenetur ſeruare promiſſum, tenetur ſeruare ſecretum. Et maiori obligatione, ſi promittit ſeruare, vt in confeſſione, ſiue ſub ſigillo confeſſionis, quamuis non ſit ſigillum confeſſionis: quia pacta priuatorum non poſſunt ius diuinum ſtatuere. Eſt tamen talis promiſſio quaſi iuramentũ, quia per aliquod ſacrum aliquo modo promittitur. Et ideo qui promiſit aliqua celare ſub ſigillo confeſſionis, reuelando magis peccat, quàm ſi ſimpliciter promiſiſſet ſeruare ſecretum. Et amplius peccat, ſi promiſſionem confirmauit iuramento. Vnde Prouerb. 11. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana: qui autem fidelis eſt, celat amici commiſſum. & Eccle 27. Qui denudat arcanum amici, fidem perdit, & non inueniet amicum ad animum ſuum. Quia tamen maior eſt obligatio iuris naturæ, qua quis tenetur cõmunitati vel Deo, quàm qua tenetur particulari perſonæ: ideo vbi illud ſecretum vergeret in perniciem reipublicæ tẽporalis vel ſpiritualis (vt cùm aliquis alicui ſecretè reuelat quòd vult prodere regnum, vel comburere ciuitatem, aut hæreſim ſeminare) non debet celare, imò tenetur reuelare his qui poſſunt prodeſſe, & maximè ſtante monitione prælati ſub ſententia excommunicationis Et non tenetur poſt priuatam monitionem expectare correctionem vel recidiuum: quia mora eſſet in magnum præiudicium, ſi ſe nõ emendaret. Et ad proceſſum euangelicum reſponſum eſt, cùm de fraterna correctione ageretur. Si autem illud ſecretum vergeret

Sigillum ſecreti.

Sigillum ſecreti eſt de iure naturali.

geret in detrimentum notabile & iniuſtũ perſonæ priuatæ, nõ debet acceptari, nec acceptatum celari, etiã ſi iuraſſet: quia in male promiſſis reſcindenda eſt fides, & in turpi voto mutandũ decretũ. Non enim eſt obligatoriũ contra bonos mores præſtitũ iuramenrum: vt habetur in c. nõ eſt obligatoriũ de Reg. Iur. in. 6. An autẽ reuelans ſigillũ ſecreti debite accepri peccet mortaliter. Dicendũ quod ſic, vbi per talem reuelationem committens incurreret norabile damnum.

Ver. 21. DE SATISFACTIONE.

A Tertia pars integralis ſacramenti pœnitentiæ eſt ſatisſactio, quæ ſecundũ ſe eſt actus virtutis pœnitentiæ. Et quia inter nos & Deum non inuenitur æqualitas, ſiue iuſtum ſimpliciter, ſed ſecundum quid: ideo ſatisfactio in ordine ad Deum (quã vocamus ſatisfactionem ſacramentalem) nõ eſt pars iuſtitiæ ſubiectiua, ſed integralis, qua homo recompenſat offenſam, quo ad temporalem pœnã, remanentem poſt peccatũ remiſſum, cum cautela amplius non offendendi. Et ſic ſatisfactio eſt ſolutio vel expiatio pœnæ debitæ pro peccato prærerito, & cautela de futuro. Ad eam enim, ſecũdum D. Aug pertinet peccatorũ cauſas præſcindere, & eorũ ſuggeſtionibus aditum nõ indulgere. Intelligit per cauſas, nõ remotas, puta fomitem, qui præſcindi non poteſt, ſed propinquas, quæ ſunt duplices. ſ. interiores, vt libido ex conſuetudine vel actu peccati relicta, & ea quę dicũtur reliquię peccati. Quędam verò ſunt exteriores occaſiones ad peccandũ, vt locus, mala ſocietas, & alia huiuſmodi: & tales cauſæ in vita pet ſatisfactionem poſſunr remoueri, & nõ fomes, quanuis poſſit debilitari. Et quãuis pœnitentia ex prima ſui inſtitutione reſpiciat præteritum, tamen ex conſequenti reſpicit futurum, in quantum eſt medicina præſeruans: ita & ſatisfactio, quæ eſt pars eius. ¶ D. autem Anſelmus aliter definit ſatisfactionem, & dicit: Satisfactio eſt honorem Deo debitum impendere, & nõ loquitur de honore ſimpliciter, quia hoc pertinet ad religionis virtutem: ſed de honore per culpã ablato, qui impenditur & redditur per pœnam temporalem, quam ſibi Deus reſeruat, etiam remiſſa culpa: quia licet ſit miſericors, tamen eſt iuſtus. Maximam miſericordiam facit remittendo culpam & conferendo gratiam, virtures, & dona, ac commutando pœnam æternam in temporalem. Oſtendit etiam ſe iuſtum, reſeruando pœnam temporalem. Si enim nullam pœnam reſeruaret, nullam iuſtitiam oſtenderet: & tamen Pſal. dicit, Miſericordia & veritas (hoc eſt iuſtitia) obuiauerũt ſibi. Iuſtitia & pax (hoc eſt miſericordia) oſculatę ſunt. ¶ Et licet homo ſatiſfacere nõ poſſit quo ad beneficia ſuſcepta, & minus quo ad culpam & pœnam æternam, quæ eſt infinita: nec etiam quantũ ad pœnam temporalem ęquiualenter, cùm totum quod habet vel habere poteſt homo, non ſufficiat ad debitum perſoluendum pro beneficio creationis: quia (vt dicit Philoſophus) Diis, parentibus, & magiſtris nõ redditur æquiualens. & Chriſtus Luc. 17. Cum feceritis omnia quę præcepta ſunt vobis. dicite, Serui inutiles ſumus, quod enim debuimus ſacere, fecimus. Poteſt tamen ſatisfacere ſufficienrer ſecũdum æqualitatem, nõ quantitatis, ſed proportionabilitatis: quia quanuis totũ ſuum poſſe habeat á Deo, tamẽ nõ exigitur ab eo, vt totũ quod poteſt faciat, cùm hoc ſit ei impoſſibile ſecũdum ſtatum præſentis vitæ, vt totum ſuum poſſe expendat in aliquid vnum, cum oporteat eum circa multa eſſe ſolicitũ. Sed eſt quædã menſura homini adhibita á Deo quæ abeo requiritur. ſ. impletio mandatorũ Dei. Et quia poteſt ſuper ea erogare, ideo per opera pœnalia ſupererogationis liberè facta, poteſt ſatisfacere pro pœna temporali, quã ſibi Deus reſeruat & exigit ſecundum menſuram peccati, iuxta illud: Secundum menſuram delicti erit & plagarum modus: hoc eſt, vt tãtam pœnam ſuſtineat, quantũ delectatus ſuit, iuxta illud: Quantum ſe glorificauit, & in delitiis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Et ſic non eſt dubium quin ſatiſfaciat peccato ex parte conuerſionis: ſed ex parte auerſionis, cum peccatum habeat infinitatem, ſatisfacere nõ poteſt: ſed Deus ei gratis dimittit. Verum cùm ſatisfactio nõ reſpondeat peccato, niſi ſecundum quod eſt offenſa Dei: & ſic ſecundnm auerſionem homo pro peccato Deo ſtisfacere non poteſt, niſi inquantũ eius ſatisfactio innititur merito Chriſti, quod fuit infinitũ, cui coniungitur homo per fidẽ formatã. Hinc eſt ꝙ homo ſine gratia, nullo modo poteſt ſatisfacere pro peccato, nec etiam pro pœna temporali peo peccato debita. ex quo ſequitur ꝙ peccarum veniale & pœnæ temporales debitæ damnatis pro peccatis remiſſis, æternaliter puniuntur in inferno, vt dictum eſt: quia deeſt principium remiſſionis & ſatisfactionis. ſ. fides formata gratia, per quã cõiungimur & innitimur merito & infinitæ ſatisfactioni Chriſti. Et quia fundamentum ſatisſactionis indulgentiarum & purgatorij pendet ex hoc quod dictum eſt, ꝙ Deus deleta & remiſſa culpa, reſeruat ſibi pœnam temporalem: ideo hoc examinandum eſt.

In Addi. 3. p. q. 12. ar. 1. 2. & 3.
Satiſfactio ſacramentalis quid.
In lib. Cur Deus & homo.
In Add. 3. p. q. 13. ar. 1.
Quo homo poteſt ſupererogare & Deo ſatisfacere.
Deut. 25
Apoc. 18

Ver. 22. DE REATV POENAE REMANENTE, REMISSA CVLPA.

B Reatum pœnæ remanere, remiſſa culpa, veteris & noui teſtamenti affirmat auhoritas: veteris quidem multipliciter: Primò hoc teſtantur humani generis miſeriæ, & reatus, ſiue obligatio pœnæ, qnæ ei ex peccato primi parentis ſucceſſir, etiã poſt deletionem eius. Sap. 10. habetur quòd Deus primum hominem eduxit á delicto ſuo. & Gen. 4. quòd reſpexit ad Abel & munera eius. Et tamen remanſerunt pœnæ tempoalres, ad quas eum damnauerat. Et licet Chriſtus abundantiſſime ſatisfecerit pro peccato illo, ac etiam pro peccatis totius mũdi: Nihilominus tamen nunc baptizati & ſuæ paſſionis participes effecti, ſubditi ſunt morti, & aliis pœnis pro peccato primi parentis raxatis. ¶ Præterea Num. 12. dicitur, quomodo poſtquam Dominus ad preces Moyſi remiſit peccatũ Mariæ ſororis eius, et ſanauit eam, iuſſit eam ſeparari á caſtris ſeptem diebus. Et Exo. 32. poſtquam Dominus pepercit populo Iſrael, ad pteces Moyſi, dixit: Ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum. Sequitur, Percuſſit populũ pro reatu vituli. Inſuper Num. 14. dicitur ꝙ ad preces Moyſi pepercit Deus populo Iſrael peceatum murmurationis, quo alium ducem eligere volebant, & reuerti in Ægyptum, dixitq; Deus Moyſi, Dimiſi iuxta verbum tuum. Attamen omnes homines qui viderũt maieſtatem meam, non videbunt rerram, pro qua iuraui patribus eorum. Er Num. 20. dicitur ꝙ Moyſes & Aaron peccauerunt in aquis contradictionis, quia non crediderunt Domino, vt ſanctificarent eũ coram filiis Iſrael. Er licet Deus eis pepercerit, dixit: Non tamen introducetis populos hos in terram quam dabo eis. Vlterius. 2. Reg. 12. cum Dauid adulterio ſimul & homicidio ſe commaculaſſet, miſit Domi-

1. 2. q. 87. art. 6.
Reatum pœnæ remanere dimiſſa culpa probatur.
Gen. 3.
3. Ioan. 2

nus Nathan,qui increpauit Dauid,& dixit eum dignum morte: & reſpondente Dauid,Peccaui Do-
mino: dixit Nathan,Tranſtulit à te Dominus peccatũ tuum:non morieris. Veruntamen non obſtan-
te peccati translatione,ſatisfactionis pœna ſubinfertur: Veruntamen quia blaſphemare feciſti inimi
cos Domini,propter hoc filius qui natus eſt tibi,morietur: & non recedet gladius de domo tua vſq;
in ſempiternum: & tollam vxores tuas in oculis tuis,& dabo proximo tuo. Rurſus.2.Reg.24. cum
idem Dauid aduerteret ſe offendiſſe Dñm in numerando populum,dixit: Peccaui valde Domino in
hoc facto:precor Domine,vt transferas iniquitatẽ ſerui tui,quia ſtultè egi nimis. Venit Gad prophe
ta ad ipſum,dicens: Hęc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, Aut ſeptem annis veniet tibi fames
in terra: Aut tribus menſibus fugies aduerſarios tuos,& illi te perſequentur: Aut certè tribus diebus
erit peſtilentia in terra. Cui Dauid,Coartor nimis:ſed melius eſt vt incidam in manus Domini(mul
tæ enim miſericordiæ eius) quàm in manus hominum. Immiſit itaque Deus peſtilentiam in Iſrael,
etiam deleto & remiſſo peccato. ¶ Notanda eſt hic fides Dauid,qui licet audiſſet pœnam à Deo taxa-
tam,adhuc credidit illam poſſe expiari ieiuniis & afflictionibus cilicij & proſtrationum. & tandem
mortuo filio ſtatim comedit,& interrogantibus reſpondit, Propter infantem dum viueret ieiunaui,
& fleui:dicebam enim, Quis ſcit ſi fortè donet eum mihi Dñs,& viuat infans? cuius mors in pœnam
peccati ſui prædicta fuerat:Sperabat enim illam pœnam iuſte illatam,per pœnitentiã & afflictionem
ſe poſſe auertere. Vnde dicebat, Amplius laua me Domine. Dixerat,Ego dixi,Confitebor aduerſum
peccatum meum : & tu remiſiſti,&c. Confeſſus fuerat,dicens: Peccaui Domino. Poſtulauerat miſe-
ricordiam,dicens, Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Tranſtulerat Dñs
peccatum ſuum,vt quid ergo amplius lauari petebat? profectò à reatu pœnæ temporalis,à quo pro
peccato numerationis populi ſaltem pro magna parte liberatus eſt: adeò enim ſe afflixit,vt eius reſpe
ctu Dñs vnius diei vindicta contentus fuerit: licet tres dies indixiſſet. Hoc exemplo pœnas tempo-
rales,quas pro peccatis noſtris meremur,expiare contendamus. Poſtremo Dan.4.dicitur, Conſilium
meum regi placeat: Peccata tua eleemoſynis redime: & iniquitates tuas miſericordiis pauperum. Sed
1.Cor.13. hoc non poteſt intelligi quo ad culpam: quia Apoſtolus dicit, Si diſtribuero omnes facultates meas,
&c. Ergo intelligitur de pœna peccatorum,remiſſa culpa,& manente gratia. ¶ In nouo etiam teſta-
Mat.3 mento reperimus poſt condonatam culpam manere adhuc cõmuniter & in pluribus reatum pœnæ:
præcurſor enim Domini, D. Ioãnes dicebat, Facite fructus dignos pœnitentiæ. vbi ferè oẽs ſancti &
orthodoxi doctores dicunt alios eſſe fructus pœnitentię,qui exiguntur à peccatoribus verè pœniten
tibus pro peccatis ſuis, & alios fructus bonorũ operum,qui produci exiguntur perpetuo à quibusli-
bet,etiã innocentibus,qui ſunt autẽ opera mandatorũ Dei. Fructus autẽ pœnitẽtię dicũtur opera pœ
nalia,vel abſtinẽdo à licitis,vel imperãdo ſibi aſpera,ad quæ antea quis nõ obligabatur. Sic exponit
Super Matthæũ & homi.4.de pœniten. D. Greg. & Aug. qui ait, Nõ ſufficit mores in melius cõmutare,& à præteritis malis recedere (quod
dicitur noua vita) niſi etiã de his quæ iam facta ſunt,ſatisfiat Domino per pœnitentię dolorem,& hu
militatis gemitum,per contriti cordis ſacrificiũ,cooperãtibus ieiuniis,& eleemoſynis. Idem dicit D.
Chryſ. in Hom. de Pœnitentia, Pœnitentiam exhibuit Dauid,ita dicens: Lauabo per ſingulas noctes
Pſal.6. lectum meũ : & lachrymis meis ſtratũ meum rigabo. & olim perpetratũ peccatum,quaſi nuper acci-
Ioan.13 diſſet,lugebat,& dicebat: Vide humilitatem meam & laborẽ meum,& dimitte omnia peccata mea,
Act.1. hoc eſt,pœnas peccatorum,quorũ culpa remiſſa erat. Idem ſignificare videtur lotio,quam fecit Chri-
ſtus in cœna diſcipulis mundis,vt ipſe teſtatus eſt, Vos enim mũdi eſtis. Ad idem etiã facit quod ha-
betur Act.1. Ioannes quidem baptizauit aqua,vos autem baptizabimini (hoc eſt mundabimini) ſpi
ritu ſancto,non poſt multos hos dies. Apoſtolis poſt reſurrectionem remiſit Chriſtus culpam infide
litatis,& ſic mundi erant,& baptiſmus importat lotionem et mundationem: Sequitur quòd debebãt
Ser.5.de lapſ. mundari à reatu pœnæ,cùm culpa eorum eſſet mundata. D. etiam Cyprianus dicit: Agite pœniten-
tiam plenam doloribus & lamentis animi: probate mœſtitiam: nec vos commoueat quorundam aut
error improuidus,aut ſtupor vanus: Qui cum teneantur in tam graui crimine,percuſſi ſunt animi cæ
citate,vt peccata cognoſcãt,nec plangant. Præterea poſtquam Chriſtus ſanauit eum qui.38.annos in
Ioan.5. porticu Piſcinę iacuerat,dixit illi: Tolle grabatũ tuum,& ambula: quod erat opus laborioſum & pœ
nale. Et licet Chriſtus aliquibus aliis ſatisfactionẽ nõ impoſuerit, vt Mariæ Magdalenę,& Latroni,
& Adulteræ,ſed dixerit, Vade in pace,eo quòd erat Deus,& inquantum homo poteſtatem excellen-
lentiæ habebat,& effectum ſacramentorum abſq; ſacramentis cauſare poterat: hoc fecit ad oſtenden-
dam infinitam miſericordiam. Illi tamen quem ſanauit in porticu Piſcinæ,ad exemplum diſcipulorũ
& noſtrum iniũxit opus laborioſum & Deo gratum,ad ſatisfactionem reatus,& ad cautelam. Vnde
ait, Noli amplius peccare,ne deterius tibi contingat. Alij tamen prædicti opera ſatisfactoria Deo in-
ſpirante aſſumpſerunt: Maria Magdalena lachrymis rigauit pedes Domini,nõ ſolum ante indulgen-
tiam,ſed etiam poſtea mirabiles ſatisfactiones & ſupererogationis opera pœnalia ipſam feciſſe certiſ
ſimũ eſt. Adultera pariter multũ erubuit & timuit: confuſio enim quæ magna pœna erat,ei loco ſatiſ-
factionis fuit. Bonus pariter latro tormẽta paſſionis ſuſtinuit, & Chriſtũ defendit: propter quod eius
crura prius fuiſſe fracta dicuntur. Præterea eius cõtritio perfectiſſima fuit,quemadmodum Petri,qui
egreſſus foras fleuit amarè : & poſt remiſſionem tamen peccati toto tempore vitæ ſuæ non ceſſauit à
lachrymis,vt D. Clemens in Itinerario ſuo atteſtatur. Sed quare hæc faciebat,niſi ad ſatisfaciendum,
vel ad dandum exemplum ſatisfaciendi? Non negamus tamẽ quin poſſit eſſe tanta & tam feruens cõ
Cur Deus velit peccatorem ſatiſfacere. tritio,quæ non ſolum culpam,ſed etiam & totam pœnam expiare ſufficiat. Verũ attenta humana fra-
gilitate & negligentia,raro contingit talis cõtritio: quia frequenter & vt in pluribus ſatis tepidè con
uertimur ad Deum. Igitur Deus voluit in peccatore ſatisfactionem,triplici ratione. Prima,in pœnã
tepidæ conuerſionis. Secunda,ne homines miſericordiam conſecuti,remiſſiores fierent. Tertia & po
Ioan.13. tiſſima,vt ei aſſimilarẽtur. Vnde dicebat, Exemplum enim dedi vobis,vt quemadmodum ego feci,
ita & vos faciatis. &.1.Pet 2. Chriſtus paſſus eſt pro nobis,vobis relinquens exemplum, vt ſequami
ni veſtigia eius. & Luc.9. Qui vult venire poſt me,abneget ſemetipſum,& tollat crucẽ ſuã,& ſequa-
tur

tur me. non dicit, crucem meam: ſed, ſuam, hoc eſt ſatisfactionis pœnam: vt quemadmodum ipſe ſatiſfecit pro peccatis totius mundi, ſic & nos pro peccatis noſtris. Non enim crux ſiue ſatisfactio Chriſti poteſt nobis applicari, niſi conformemur ei per crucem noſtram. Vnde Rom. 8. Nam quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filii ſui: & in eodem c. dicit, Si filii, & hęredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur. & Rom. 6. Humanum dico propter infirmitatem carnis veſtræ. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire iniuſtitiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nūc exhibete ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, hoc eſt expiationem. & Col. 3. Mortificate membra veſtra &. 2. Cor. 4. Mortificationē Ieſu Chriſti in corpore veſtro circunferētes. & Galat. 6. Ego ſtigmata domini mei Ieſu Chriſti in corpore meo porto. &, 2. Corinth. 6. hortatur ad opera pœnalia, dicens: In omnibus exhibeamus nos ſicut Dei miniſtros, in multa patientia, in ieiuniis, in vigiliis, &c. Sciebat enim Apoſtolus per opera pœnalia tēporales pœnas expiari: quod aperte oſtendit. 1. Conrin. 11. vbi ponit pœnam temporalem, quam à nobis, etiam pro peccatis remiſſis, exigit Deus, quā nos per iuſtitiam & animaduerſionem in noſipſos poſſumus expiare, & flagella Dei à nobis auertere. Ideo (inquit) inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiūt multi. Quòd ſi noſipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur: dum iudicamur autem à Domino, corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Semetipſos ſe diiudicant, qui de perpetrato malo de ſeipſis ſuſcipiunt ſupplicium: & hi à Domino nō diiudicantur neq; puniuntur, aut flagellantur. Proinde ſubiungit Apoſtolus, Cùm autem iudicamur, &c. Et D. Auguſt. diſtinguit triplicem pœnitentiā: vnam quæ baptiſmo præexigitur, quæ eſt interior, non tamen iniunguntur opera pœnalia: Altera, quæ pro quotidianis & minutis peccatis eſt neceſſaria: Tertia (inquit) actio pœnitentiæ eſt, quæ pro magnis peccatis eſt ſubeunda. Nec obſtat præmiſſis quod dixit Apoſtolus, Cùm vos mortui eſſetis delictis *Colo. 2.* & præputio carnis veſtræ, conuiuificauit cum illo, donans vnbis delicta, delens quod aduerſus nos erat, chrirographum decreti, quod erat cōtrarium nobis: & tulit ipſum de medio affigens illud cruci *Chirographum decreti quid.* & expolians principatus & poreſtates, &c. Chirographum decreti nihil aliud eſt, quā reatus ſiue obligatio ad pœnas, Si ergo Chriſtus illud tulit de medio, vt quid igitur neceſſe eſt iterum ſuſtinere pœnas? videtur fieri iniuria paſſioni Chriſti, quaſi inſufficiens fuerit: & tamen. 1. Ioan. 2. dicitur, Ipſe eſt propiciatio (hoc eſt ſatisfactio) non ſolùm pro peccatis noſtris, ſed etiam totius mundi. Viderur fieri iniuria iuſtitiæ diuinæ, quaſi Deus bis iudicet in idipſum, cuius cntrarium ſuprà probatum eſt. Ad *hoc. §. Ver. 19.* hæc dicendum quòd reatus pœnæ temporalis non ponitur propter inſufficientiam paſſionis aut ſatiſfactionis Chriſti: quia (vt probatum eſt) ipſe abundantiſſimè ſatisfecit tam pro pœnis æternis, quàm temporalibus. Sed propter negligentiam cōuerſionis, & indebitam applicationē paſſionis eius: quia non perfectè applicatur nobis, propter tepiditatem & negligentiam noſtram, ſiue defectus conatus noſtri, qui non ſemper ex toto corde, &c. Actus enim actiuorum, ſecundum Philoſophum, non applicantur niſi ſubiectis diſpoſitis, & ſecundum diſpoſitionem illorum: ſic nec paſſio Chriſti. Vnde non applicatur damnatis, licet ſufficienter ſatisfecerit pro eis. Sunt præterea aliæ duæ rationes, quas tetigimus. Et ſic Chriſtus tulit chirographum ſufficienter, quantum eſt ex parte ſui: ſed non efficaciter, quantum eſt ex parte noſtri: vel quia non diſponimus nos ad illam, vel non ſufficienter. Nec per hoc bis iudicat in idipſum: quia non iudicauit io Chriſto, niſi pro diſpoſitis ſufficienter, vel in actu, vel in propoſito. Per hæc patet ſolutio ad id quod hæretici retorquent ex D. Pau. Roma. 8. vbi ait: Nihil ergo damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu, & non ſecundum carnem ambulant. Ex quo loco ſic obiiciunt hæretici: Damnatio in duobus conſiſtit, ſcilicet in culpa, & pœna: ſed his qui ſunt in Chriſto Ieſu, nihil eſt damnationis, hoc eſt culpæ aut pœnæ: Igitur, &cæt. Quia (vt ibi dicit *Rom. 6.* Apoſtolus) hoc intelligitur de his ſolùm, qui non ſecundum carnem ambulant, & de his qui ſunt ſufficienter diſpoſiti, & quibus totaliter virtus paſſionis applicatur, vt in baptiſmo, in quo morti Chriſti perfectè confotmantur. Conſepulti enim ſunt cum illo per baptiſmum in mortem. Ideo nil damnationis in illis manet, cùm nil carnalitatis habeant. Sed in peccatoribus poſt baptiſmum peccantibus, manet vt in pluribus reatus pœnæ, quod ex ritu vniuerſalis Eccleſiæ apparet, quæ conſueuit non ſolùm publicas & ſolennes ſatisfactiones iniungere pro peccatis publicis (vt dictum eſt) ſed etiam priuatas pro priuatis.

Ver. 23. DE SATISFATIONE VNIVS PRO ALIO.

A ADſciendum quo modo vnus poteſt ſatiſfacere pro alio, aduertendum eſt quòd pœna ſatisfactoria ad duo ordinatur: primò ad ſolutionem pœnæ debitæ pro peccato præterito: ſecundò ad medicinam pro peccato vitando. *In Addi. 3. p. q. 13. ar. 2.* Quo ad ſecundum (inquantum eſt remedium ſequētis peccati) ſatisfactio vnius non prodeſt alteri: quia ex ieiunio vnius, caro alterius nō domatur: neq; ex actibus vnius, alius bene agere conſueuit, niſi per accidens, inquantum ſcilicet aliquis per bona opera poteſt mereri alteri de congruo augmentum gratiæ, quæ eſt efficaciſſimum remedium ad vitandum peccatum: ſed hoc eſt magis per modum meriti, quàm per modum ſatisfactionis. Si verò conſideretur pœna ſatisfactoria, vt ordinatur ad ſolutionem pœnæ debitæ, vnus poteſt pro alio ſatisfacere, dūmodo ambo ſint in charitate: quia per charitatem opera vnius poſſunt fieri & eſſe opera alterius: cùm per charitatem omnes vnum corpus ſimus in Chriſto. 1. Corinth. 12. Vnde Galat. 6. dicitur, Alter alterius onera portate: ergo alter alterius poteſt opera pœnitentiæ & ſatisfactionis, quæ ſunt onera, pro altero portare. *Vnus pro alio ſatisfacere poteſt.* Præterea ſi vnus homo apud homines poteſt pro alterius amore debitum eius ſoluere: quia qui per alium facit, per ſeipſum facere videtur: ergo multo fortius apud Deum qui eſt liberalior & miſericordior. Nec oportet quòd maior pœna imponatur ei qui pro altero ſatisfacit, quàm principali imponeretur, vt quidam dicunt, hac ratione moti, quòd pœna propria magis ſatisfacit, quàm aliena: Cùm pœna habeat vim ſatisfactionis, ratione charitatis, propter quam homo ipſam ſuſtinet. Maior autem charitas apparet in hoc quòd aliquis pro altero ſatisfacit: Igitur. Nec exigitur (quantum ad ſolutionem debiti) quòd ille pro quo fit ſatisfactio per alterum, ſit impotens ad ſatisfaciendum: quia etiam ſi eſſet potens, alio ſatisfaciente pro eo, ipſe debitor à debito liberaretur. Et quamuis quis non poſſit conteri,

aut conſiteri, ſiue ſacramentum pœnitentiæ accipere pro altero, neque mereri, quantum ad præmium eſſentiale: Non tamen ſequitur quin poſſit ſatisfacere pro alio: quia talis ſatisfactio eſt aliquid accidẽtale. Nec eſt pars ſacramenti pœnitentiæ cum non iniungatur, nec poſſit iniungi à ſacerdote. Neque taxatur ſatisfactio ſiue pœna ſatisfactoria ſecundum proportionem & diſpoſitionem eius cui debetur pœna, quia quandocunq; ille qui eſt melior, habet maioris pœnæ reatum: cum nonnunquam maiores peccatores intentiori & feruẽtiori conatu operentur: Et meliores nonnunquam plura venialia committunt, aut committeere poſſunt. Nec tamen qui ſatisfacit pro alio, priuatur merito: quia ſatisfaciendo pro alio, vltra expiationem pœnæ alterius, meretur ſibi ipſi vitam æternam, quę maioris valoris eſt, quàm expiatio pœnæ alterius.

Satisfaciẽs pro alio non perdit meritum.

Ver. 24. DE SATISFACTIONIS QVALITATE.

In Addi. 3. p. q. 14. art. 2.

POena quam aliquis ſuſtinet pro peccatis, nõ habet nomen neque rationem ſatisfactionis, niſi per charitatem: quia æqualitas in ſatisfactione apud Deum non eſt ſecundum æquiualens, ſed magis ſecundum acceptationem ipſius. Opera autem ſatisfactoris ſunt accepta Deo per charitatem: igitur abſque ea opera pœnalia non ſunt ſatisfactoria. Vnde. 1. Corint. 13. Si diſtribuero, &c. Et ſi tradidero, &c. Vnde ſequitur quòd conſilium Danielis datum Nabuchodonoſor de faciendis eleẽmoſynis, Danielis. 4. intelligitur poſt pœnitentiam: quia ſi non pœniteret, per eleẽmoſynas non expiaret. Et ſicut nemo poteſt ſcire ſe eſſe in charitate: ita nemo poteſt certò ſcire an plenè ſatisfecerit. Et ideo dicitur Eccle. 5. De propiciatu peccatorum noli eſſe ſine metu. Non eſt tamen neceſſe quòd homo propter hunc metum ſatisfactionem expletam iteret, ſi conſcientiam peccati mortalis non habet: quia quanuis pœnam per huiusmodi ſatisfactionem non exoluat, peccatũ tamen ex ſatisfactione neglecta non incurrit. Sicut ille qui accedit ad Euchariſtiam, habens probabilitatẽ quòd eſt in gratia, & tamẽ non eſt, peccatum indignæ ſumptionis non incurrit. Ex præmiſſis ſequitur quòd exiſtens in vno peccato mortali, non poteſt ſatisfacere pro alio: Sicut nec extra charitatem exiſtens, pro peccatis de quibus priua contritus fuit. Nec ſatisfactio extra charitatem facta, adueniẽte charitate reuiuiſcit aut prodeſt, niſi fortè remaneat ex ea aliquis effectus. Sunt enim aliquæ ſatisfactiones, ex quibus manent aliqui effectus in ſatisfaciẽtibus, etiam poſtquã actus ſatisfactorius tranſit. Sicut ex ieiunio manet corporis debilitatio, & ex eleẽmoſynarum largitione ſubſtantiæ diminutio, & ſic de ſimilibus. Et tales ſatisfactiones in peccatis factæ, proſunt ad hoc quod non oportet eas iterare, ad implendam iniunctã à confeſſore pœnitentiam: quia quantum ad hoc quod de eis manet, aduenіente gratia ſunt Deo acceptæ. Non tamen proſunt ad deletionem pœnæ. Satisfactiones verò quę non relinquunt aliquem effectum in ſatisfaciẽte, poſtquàm actus tranſit, oportet quòd iterentur, vt orationes, & alia huiuſmodi. Actus autem interior, quia totaliter tranſit, non viuificatur. Ideo oportet quòd iteretur. Non eſt tamen ceſſandũ à bonis operibus, his qui ſunt in peccato mortali: quia licet opera facta in peccato mortali, non proſint quantum ad meritum eſſentiale: proſunt tamen ad triplex bonum: primò ad temporaliũ conſecutionem, ſecundò ad diſpoſitionem gratiæ, tertiò ad aſſuetudinem bonorum operum. Quia tamen hoc bonum non propriè dicitur meritum: ideo magis concedendum eſt, quòd huiuſmodi opera non ſunt meritoria, quàm quòd ſint meritoria. Nec obſtat quod D. Aug. dicit in Enchiridio, quòd opera extra charitatem facta, ad hoc proſunt vt pœna ſit remiſſior, aut tolerabilior damnatio: igitur ſunt meritoria & ſatisfactoria. Negatur conſequentia: quia non poteſt inferni pœna mitigari, niſi diminuta vel deleta cauſa, quæ eſt culpa: quanuis dici poſſit quòd opera in peccato mortali facta, minuant pœnam inferni, ad hunc ſenſum, quia homo per ea euadet reatum omiſſionis. Et ſic non tantum damnabitur, ſicut ſi omiſiſſet opera præcepta. Secundò, quia huiuſmodi bona opera diſponunt ad bonum, vt homo ex minori contemptu peccata committat. B

Nemo ſcit ſe ſatisfeciſſe Deo.

An ſatisfactio extra charitatem facta reuiuiſcat.

Opera in peccato mortali facta ad quid proſint.

Ver. 25. DE HIS PER QVAE FIT SATISFACTIO.

In Addi. 3. p. q. 18.

NEceſſe eſt vt id per quod fit ſatisfactio, ſit aliquo modo pœnale: quia ſatisfactio importat quandam recompenſationem offenſæ, ſecundum quandam adæquationem, vel quantitatis quo ad homines, vel proportionabilitatis quo ad Deum. Sed adæquatio ſatisfactionis in humana iuſtitia eſt per ſubtractionem ab vno qui plus habet iuſto, ad additionẽ alterius cui ſubtractum eſt aliquid. Et licet Deo, quantum eſt ex parte ſua, nihil ſubtrahi poſſit: peccator tamen quantum in ipſo eſt, ſubtrahit aliquid, peccando: ſcilicet debitum honorem & obedientiam. Vnde oportet quòd ad hoc vt debita recompenſatio fiat, aliquid ſubtrahatur à peccante per ſatisfactionem, quod in honorem Dei cedat. Sed opus bonum, ſecundum quod huiuſmodi, ſiue ſecundum quod bonum eſt, non ſubtrahit aliquid ab operante, ſed magis perficit ipſum. Et ideo ſatisfactio non poteſt fieri per bonum opus, niſi ſit pœnale. Et ideo ad hoc quòd aliquod opus ſit ſatisfactorium, oportet quòd ſit bonum & pœnale, & in honorem Dei factum, vt aliquid peccatori ſubtrahatur. Vnde D. Grego. in homelia vigiliæ Natiuitatis Domini dicit: Iuſtum eſt vt peccator tantò maiora ſibi inferat lamenta, quãto maiora intulit damna, quantum ad culpam. Et quanuis Deus non delectetur in pœnis, vt pœnæ ſunt: delectatur tamen in eis, vt iuſtæ ſunt. & ſic ſatisfactoriè eſſe poſſunt. Nec tamen ſequitur quòd opera pœnalia ex maiori charitate facta, ſint minus ſatisfactoria, quam in minori charitate facta, cùm maiorem habeăt delectationem: quia pœnalitas conſideratur in ſatisfactione, ſicut in merito, in quo diminuitur difficultas ex parte ſubiecti, ſiue ex promptitudine voluntatis, quam facit charitas, quæ non diminuit, ſed auget efficaciam ſatisfactionis. Quo ad flagella autem Dei dicendum eſt, quòd habent reſpectum ad culpam præteritam naturæ, & non ſemper perſonæ. Si enim in natura nulla præceſſiſſet culpa, nulla pœna in ea fuiſſet. Sed quia natura inuenitur in perſona, ideo ſine culpa perſonæ ad meritum virtutis, & cautellam peccati ſequentia, diuinitus infertur pœna per flagella: quæ etſi non ſint in poteſtate noſtra, poſſunt tamen fieri noſtra, inquantum acceptamus ea in purgationem peccatorum, eis vtentes, & patienter ferentes, facientes de neceſſitate virtutem, & ſic ſunt meritoria & ſatisfactoria. Vnde Rom. 5. Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, hoc eſt à peccato purgationem, vt exponit ibi gloſa. Si autem omnino eis per impatientiam diſſentiamus, nõ efficiuntur aliquo modo noſtra, C

Solum opus pœnale eſt ſatisfactorium.

An et quãdo flagella à deo immiſſa ſint ſatisfactoria.

ſtra, & per conſequens nec meritoria, nec ſatisfactoria. Et ideo apud eos qui acceptant, habent ratio- *Tria ſunt opera ſatisfactoria.*
nem ſatisfactionis: apud eos verò qui non acceptant, habent rationem vindicationis. Inter opera
ſatisfactoria, tria communiter nominantur, ſcilicet ieiunium, oratio, & eleëmoſyna, includendo ſub ie-
iunio omnes afflictiones corporales, vt ſunt peregrinationes, & diſciplinæ: & ſub eleëmoſyna, quic-
quid fit in vtilitatem proximi. Per hæc tria ſubtrahimus nobis ad honorem Dei tria bona, ſcilicet ani-
mæ, corporis, & exteriora bona. Et quidem quo ad bona animæ non ſubtrahimus à nobis realiter, ſed
per hoc quòd ſubmittimus ea totaliter Deo per orationem. Per ieiunium autem ſubtrahimus bona
corporis. Per eleëmoſynam verò bona fortunæ. Et quanuis quædam oratio habeat ſuauitatem & dul
cedinem ſpiritus, ex diſpoſitione & aſſuetudine orantis gratia & virtutibus ac donis adiuti: tamen ex
parte obiecti habet afflictionem carnis: quia vt dicit D. Grego. Dum creſcit in nobis fortitudo amo- *Super Ezec.*
ris intimi, infirmamur, proculdubio fortitudine carnis. Vnde & neruus fœmoris Iacob ex lucta ange
li emarcuiſſe legitur, & Abraham multum laborabat ad abigendas muſcas. Sic orantes ad effugãdas *Gen.32.*
euagationes & ſubreptiones mentis, quæ dicuntur Muſcæ morientes, perdentes ſuauitatem vnguen-
ti, hoc eſt deuotionis. Eccle.10.

Ver. 25 DE SVSCIPIENTIBVS SACRAMENTVM POENITENTIAE.

A CVm materia ſacramenti pœnitentiæ ſit peccator ſubditus, contritus vel attritus & cõfeſſus, ſatiſ- *In additio. 3.p.q.16.*
facere proponens: ſequitur quòd angelus non eſt capax ſacramenti pœnitentiæ, cùm non ſit ho-
mo nec poſſit deteſtari peccatum, & ei (vt dictum eſt) immobiliter adhæreat. Angeli autẽ boni ſunt
impeccabiles: Igitur, &c. Sequitur etiam quòd innocẽtes, & qui nullum peccatum actuale habuerũt,
non ſunt materia huius ſacramenti: & per conſequens nec D. Virgo Maria, quæ nec actuale nec ori-
ginale peccatum vnquam habuit: quia ſacramentum pœnitentiæ ordinatur ad culpam actualem de-
lendam. Vnde Luc.15. Gaudium eſt angelis ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quã ſuper no-
naginta nouem iuſtis qui non egent pœnitentia. Et licet iuſti non egeant ſacramento pœnitẽtiæ, ſunt
tamen capaces virtutis pœnitentiæ, quæ infunditur in baptiſmo: quia licet peccatum non commiſe-
rint, tamen (quantum eſt ex natura ſua) committere poſſunt: quanuis per gratiam Dei præſeruantem
nunquam committant, vt Diua Virgo Maria immaculata. Nec tamen ſequitur quòd habitus ſit fru-
ſtra, cùm ſit perfectio naturalis. Sequitur præterea quòd beati in patria non ſunt capaces ſacramenti
pœnitentiæ, cùm nõ ſint in via, aut obnoxii peccato aut pœnæ: virtus tamen pœnitentiæ manet in il-
lis: non quòd habeant actum pœnitentiæ, qui nunc eſt in via, ſed alium actum, ſcilicet gratias agere
Deo de pœnitentia relaxante, vt Dicit D. Tho. in 4. Sed eadem ratione videretur quòd fides, ſpes, &
patientia, remanerent in patria, quod tamen ipſe negat. Præterea gratiarum actio eſt actus religionis,
& non pœnitentiæ: ideo in Summa aliter dicit: & iudicio meo, melius, vt ſuprà dictum eſt. Quartò
pariter ſequitur quòd damnati, cùm ſint extra viam, non ſunt capaces ſacramenti pœnitentiæ: nec ha- *c.6.§.6.*
bent virtutem pœnitentiæ, quæ eſt donum Dei infuſum: licet habeant dolorem & triſtitiam de malo *ver.2.*
commiſſo: tamen non habent voluntatem ſe emendandi & expiandi: ideo nõ habent propriè actum
pœnitentiæ, ſed aliquid ſimile in genere. Et ſecundum hoc dicitur Sapien.5. Intra ſe pœnitentiã agen-
tes, & præ anguſtia ſpiritus gementes.

Ver. 27. DE LOCO SATISFACTIONIS.

B LOcus ſatiſfactionis ſiue ſoluẽdi & expiãdi pœnas pro peccatis actualibus debitas, eſt mũdus iſte,
in quo viatores plenè poſſunt accipere ſacramentum pœnitentiæ & exercere opera ſatisfactoria.
Verùm quia contingit aliquando quòd aliquid exiſtẽs in gratia, obnoxius reatibus pœnarũ pro pec-
catis præteritis, moritur ante expiationem & quia (vt dicitur Apoca.21.) Non intrabit in illam (ſci-
licet ciuitatem cœleſtem Hieruſalem) aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens: & reatus
pœnæ ſit quædam coinquinatio: ideo neceſſariò ponendus eſt locus, vbi poſt mortem expientur &
exoluantur reatus pœnæ temporalis. aliter fieret iniuria diuinæ iuſtitiæ, ſi non punirentur: & diuinæ
miſericordiæ, ſi non expiarentur: cum diuina miſericordia commutauerit pœnam æternam, vt expia-
rentur, & tandem peccatores peruenirent ad felicitatem æternam. ſequereturq; quòd aliquis in gratia
exiſtens, priuaretur vita æterna, abſq; nouo peccato, quod eſt erroneum. Ideo neceſſe eſt ponere lo-
cum, vbi expientur. Hunc locum Eccleſia & communiter Doctores vocant Purgatorium, de quo
tractandum eſt.

Ver. 28. DE EXISTENTIA PVRGATORII.

C PVrgatorium eſſe firmiter credendum eſt: nam hoc ſacræ literæ pluribus in locis manifeſtant. Hoc
etiam Eccleſia in pluribus conciliis generalibus determinauit ſcilicet in Concilio Floren. Bar-
ren. & Agatenſi. quam determinationem omnes ſancti & orthodoxi atq; catholici Doctores ſemper
ſecuti ſunt. Prædicta concilia plurima in ſacris literis habent fundamẽta, quorum aliqua ad veritatẽ
fidei ſuſtinendam, inferenda duxi. Primò quia de nomine apud aliquos eſt quæſtio, (quæ propriè ſo-
lis pertinacibus eſt relinquenda, dummodo de re ipſa conſtet) indifferẽs enim eſt quo vocabulo vna-
quæq; res nuncupetur. Vocitent hæretici quo nomine voluerint: nos verò locum, in quo poſt mor-
tem expiantur peccata venialia, & reatus peccatorum mortalium, qui (vt iam probatum eſt) manet,
etiam deleta culpa, Purgatorium nuncupamus. Fundamẽtum huius nominis ſumptum eſt ex Mala- *Purgatorii nomẽ ex ſacris literis habetur.*
chia. cap.3. vbi dicitur, Quis poterit cogitare diem aduentus eius? aut quis ſtabit ad videndum eum?
Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum. Et ſedebit conflans & emundans argentum,
& purgabit filios Leui. Per diem Domini intellexit Malachias mortem, in qua venit Dominus ad iu
dicandum, iuxta illud, Statutum eſt hominibus ſemel mori, & poſt hoc, iudicium. Tũc ergo ſi qui ſint *Heb.9.*
qui non fuerint plenè purgati, purgabuntur igne. Ad hunc ſenſum D. Paulus dicit: Fundamentum *1.Cor.3.*
aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus (ſiue fides Ieſu Chriſti
charitate formata, ſecundum Gloſ.) Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, ar-
gentum, lapides precioſos, ligna, fœnum, & ſtipulam: vniuſcuiuſque opus manifeſtum erit: dies enim
Domini (hoc eſt aduentus Domini ad iudicium poſt mortem) declarabit; quia in igne reuelabitur.

Et

Et vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit, veluti aurum, argentum, lapides precioſi, quibus ignis non nocet: Sic nec illis qui in hora mortis non habebunt niſi bona opera, ignis oocebit: nec detrimentum patientur, ſed mercedem accipient. Si cuius verò opus arſerit (puta quia ex lignis, fœno & ſtipula, quibus ignis nocet, & quæ repræſentant peccata venialia, & reatus peccatorum) detrimentum patietur: ipſe tamen ſaluus erit (ſcilicet propter fundamentum) ſic tamen quaſi per ignem (ſcilicet purgatus.) Et quanuis ignis in ſacris literis aliquando accipiatur pro tribulationibus, qoas patiuntur homines in hac mortali vita, per quas (vt dictum eſt) poſſunt expiare pœnas: Malachias tamen & Apoſtolus intellexerunt de igne reali, in quo cruciantur poſt mortem animæ, quæ habent aliquid ligni, fœni, & ſtipulę, vt D. Auguſtinus dicit in Sermo. 4. de commemorat. anima. & D. Gregorius in. 4. Dialogorum cap 39. & Glo. ordinaria, & omnes antiqui Doctores dicunt animas poſt mortem luere pœnas, de quibus Malachias & Apoſtolus loquũtur, ſcilicet ignis, à quibus poterunt liberari, vt Tobias declarauit. 4. ca Panem tuum & vinum ſuper ſepul-
Liberatio animarũ à pœnis probatur. turam iuſti conſtitue. Hoc idem declarauit Iudas Machabæus, qui collatione facta, miſit Hieroſolymis, offerri dudodecim milia dragmas argẽti pro peccatis mortuorũ, iuſtè & religioſè de reſurrectione cogitans. Sequitur, Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur. Et ſi obiiciatur librum Machabæorum non eſſe de Canone: Dicendum eſt quòd licet non ſit de
2. Mach. 12. Canone Hebræorum ſiue Iudæorum: eſt tamen de Canone Eccleſiæ catholicæ, quæ non regitur per Canonem Hebræorum, ſed Spiritu ſancto. Hebræi enim multa à Spiritu ſancto reuelata omiſerunt, ſicut librũ qui intitulatur Eccleſiaſticus, vt recitat D. Hieronymus in epiſtola ad Cromachiũ & Heliodorum epiſcopos. Idem Hierony. in prologo Danielis ait, Hebræi hiſtoriam Suſannæ, hymnum trium puerorum, & hiſtoriam Beëlis non habent: multaque abſurda de traditionibus eorum interpoſuerunt, & illa quindecim ſigna ante iudicium, vt reſtatur idem Hieronymus, quæ tamen Eccleſia non recipit: libros aurem Machabæorum (quanuis incerto authore) Eccleſia recipit, & inter Canonicos D. Auguſtinus & Hieronymns numerauerunt: Eccleſiaque in Concilio Tridentino eos inter
Mat. 12. canonicos numerauit. Præterea & peremptoriè Chriſtus Dominus dixit, Si quis dixerit verbũ contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, nec in hoc ſeculo, nec in futuro. Omnes orthodoxi expoſitores ex his verbis eliciunt, quòd verè & in bona conſequentia ſequitur, ꝙ in futuro ſeculo aliqua peccata remittantur: à fortiori reatus pœnarum temporalium: quia ſi nullum in futuro ſeculo peccatum remitteretur, fruſtra & ocioſe Chriſtus dixiſſet, Neque in futuro ſeculo: quod eſt blaſphemum, & in maximam iniuriam Chriſti, qui eſt ipſa ſapientia patris. Peccata autem mortalia non remittuntur, vt dicitur. 1. Ioan. 5. Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. Ergo peccata venialia remittuntur in futuro ſeculo, vel reatus pœnarum temporalium, quæ ſecum compatiuntur gratiam, quæ eſt principium ſatisfactionis. Inſuper Apocal. 5. dicirur quòd D. Ioannes poſt Chriſti Aſcenſionem vidit ſubtus terram animas benedicentes Deum: ſed hoc non poteſt dici de damnatis: quia (vt dicit Pſalmiſta) Superbia eorum qui te oderunt, aſcẽdit ſemper. Nec poteſt dici de patribus antiquis, qui iam cum Chriſto in die Aſcenſionis aſcenderãt, & ſic non erant ſubtus terram. Nec etiam poteſt dici de pueris, qui deceſſerunt ſine baptiſmo & ante vſum rationis: quia ignorant Chriſtum ſedẽtem ſuper thronum, quem vidit & audiuit Ioãnes laudari & benedici. Ergo neceſſe eſt illa verba intelligi de aliquibus exiſtentibus in gratia, qui habebãt aliquid purgandum. Vlterius in antiquo teſtamento omnes Iudæi orabant pro mortuis, & affligebant ſe pro eis. Vnde. 2. Reg. 1. dicitur, Apprehendens
hoc. §. 4. autem Dauid veſtimenta ſua ſcidit, omneſq; viri qui cum eo erãt, planxerunt, & fleuerunt, & ieiuna-
ver. 33. uerũt vſq; ad veſperam, ſuper Saul & ſuper Ionathan filium eius, & ſuper populum Domini, eò quòd
Vltimo c. corruiſſent, ſed hoc fruſtra feciſſent, ſi non profuiſſet illis, & ſi non eſſet purgatorium: Igitur. Et (vt in-
Eccl. Hie- frà dicetur) ſolennitas ſepulturarum, & cultus exequiarum, ab Apoſtolis & ſanctis Patribus obſer-
rarch. uatus, non fruſtra fiebat. Inſuper D. Dionyſius recitat ritum Apoſtolorum in ſepultura Chriſtiano-
Mat. 5. rum: & dicit quòd Apoſtoli orabant pro defunctis, imò ab ipſis fuit inſtitutum, vt in qualibet miſſa fieret commemoratio defunctorum. Vnde Damaſcenus in quodam ſermone de ſuffragiis Defunctorum dicit, Miniſteriorum conſcii diſcipuli Saluatoris, in tremendis viuificis myſteriis memoriam fieri eorum qui fideliter dormierant, ſanxerunt. Ex quibus apparet væſania nouorum hæreticorum, qui non verentur purgatorium negare, & dicere purgatorium eſſe impoſturam ſacerdotũ. Nec obſtat illud quod ſcribitur Apoc. 14. Beati mortui, qui in Domino (hoc eſt in gratia) moriuntur: quia non omnes qui moriuntur in Domino, hoc eſt in gratia, ſtatim ſunt perfectè beati: ſed ſolùm illi, qui nil purgandum habent. Animæ autem purgatorii ſunt beatæ in ſpe certa, quia certæ ſunt quòd liberabuntur, & peruenient ad beatitudinem perfectam. De hac beatitudine Pſal. Beatus vir qui ſperat in Domino. Et Chriſtus, Beati pauperes, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Nec obſtat pariter quòd Charitas eſt ignis, Luc 12. Ignem, &c. & ignis naturaliter inclinatur & aſcẽdit ſurſum. Et ideo qui moriuntur in charitate, aſcendunt & non deſcendunt. Quia quemadmodum ignis poteſt impediri ne aſcendat ſurſum: ſic charitas per peccata venialia, & reatus pœnarum temporalium. Et quia de exiſtentia purgatorii, in quo animæ purgandę recipiuntur, dictum eſt: conſequenter dicendum eſt de receptaculis aliarum animarum poſt mortem.

Ver. 29. DE RECEPTACVLIS ANIMARVM.

In Addi. 3. p. q. 69. QVanuis ſubſtantiæ ſpirituales ſecundum ſuum eſſe à corporibus non pendeant: Deus tamen D
gubernat & diſponit temporalia, mediantibus ſpiritualibus creaturis, vt D. Augu. dicit tertio
3. de Trin. de Trinitate. Ideo eſt quædam conuenientia ſpiritualium creaturarum ad corporalem ſubſtantiã, per congruentiam quandam: vt ſcilicet dignioribus ſubſtantiis digniora & nobiliora corpora deputentur. Vnde Philoſophi ſecundum ordinem mobilium poſuerunt ordinem ſubſtãtiarum ſeparatarum. Et quanuis animabus poſt mortem non aſſignentur aliqua corpora, quorum ſint formæ vel determinati motores: determinantur tamen eis quædam corporalia loca, per congruitatem quandam, ſecundum gradum dignitatis meriti vel demeriti, quibus inſunt quaſi in loco, eo modo quo ſpiritualia eſſe

poſſunt

poſſunt in loco,ſecundum quod magis accedunt ad primam ſubſtantiam,vel elongantur ab ea:quod fit per meritum vel demeritum.Sicut enim in corporalibus eſt grauitas,qua feruntur ad locum ſuum, qui eſt finis motus ipſorum : ita in animabus eſt meritum vel demeritum,quibus perueniunt ad præmium vel pœnam,quæ ſunt fines actionum ipſarum. Vnde ſicut corpus per leuitatem vel grauitatem ſtatim fertur in locũ ſuum,qui eſt finis motus ipſius,ita in animabus eſt meritũ vel demeritũ, quibus perueniunt ad præmium vel pœnam,quæ ſunt fines actionum ipſarum. Vnde ſicut corpus per grauitatem vel leuitatem ſtatim fertur in locum ſuum,niſi prohibeatur:ita & animæ ſtatim ſoluto vinculo carnis,per quod in ſtatu viæ detinebantur,ſtatim præmium cõſequuntur vel pœnam,niſi aliquid impediat conſecutionem præmii,vt peccatum veniale,& reatus peccatorum mortalium. Et quia ante mortem Chriſti paradiſi porta nondum aperta erat:nulla anima quantumcunq; perfecta in gratia, poterat cœlum aſcendere : ſed omnes deſcendebant ad infernum, iuxta illud, Quis eſt homo qui viuet, & non videbit mortem?eruet animam ſuam de manu inferi? Ad cuius euidentiam ſupponendum eſt ſecundum omnes catholicos, & ſingulariter ſecundum D. Barnardum, quòd infernus dicitur quaſi inferiùs,& ſic ſubtus terram poſitus,& aliquando vocatur Abyſſus : & D. Auguſt. in libro Retractationum dicit, quòd Infernus ſub terris eſt. Et ideo Eſa.7.dicitur locus profundus : Pete tibi à Domino ſignum in profundum Inferni,ſiue in excelſum ſuprà. D. Hierony. ſuper illud Matth.12. Sicut fuit Ionas in ventre cæti tribus diebus & tribus noctibus : ſic filius hominis in corde terræ:dicit quòd ſicut cor eſt in medio animalis,ſic infernus in medio terræ. Vnde de Chriſto dicitur in Symbolo, Deſcendit ad inferos. Ex quo loco ſequitur terram circa centrum eſſe concauam. Et ibi dicuntur fuiſſe quatuor receptacula ordinata, vnum ſuper aliud,ad modum ſphærarum. cuius congruentia poteſt aſſignari : quia anima quæ quandiu coniuncta eſt corpori, eſt in ſtatu merendi & demerendi,ſed exuta à corpore eſt in ſtatu recipiendi finalem retributionem:& hoc dupliciter, vel quantum ad bonum,& ſic poſt Chriſti Aſcenſionem fuit & nunc eſt paradiſus,& ante reſurrectionẽ Chriſti erat Sinus Abrahæ,ſiue lymbus Patrum:quia tũc reatus peccati originalis impediebat, ſed in deſcenſu Chriſti ad inferos impedimentum hoc ſublatum eſt,iuxta illud Pſal. Attollite portas principes veſtras,hoc eſt poteſtatem detinendi animas.Si quantum ad malum,dupliciter, aut ratione culpæ mortalis,& ſic eſt infernus,qui eſt locus infimus,& dicitur profundiſſimus. Vnde Iob in perſona reproborum,In profundiſſimum infernum deſcendet anima mea. Hic locus à Deo ſiue à Paradiſo eſt remotiſſimus,iuxta illud Pſalm. Longè à peccatoribus ſalus.& ſic in centro terræ,& in circuitu eius. Si verò ratione culpæ originalis,eſt lymbus puerorum.Si verò anima eſt in ſtatu in quo impeditur à finali retributione cõſequenda,vel hoc eſt propter defectum perſonæ,& ſic eſt Purgatorium,in quo detinetur,donec ſatiſfecerit pro venialibus, aut reatu peccatorum mortalium,vel venialium remiſſorum. Si verò propter defectum naturæ,ſic ante mortẽ Chriſti erat lymbus Patrum, vt dictum eſt. Et quia de Paradiſo ſufficienter dictum eſt ſuprà cap.14.ideo nunc de aliis receptaculis dicendum eſt.

In lib. de imagine mundi.

Quatuor animarum receptacula.

Pſal.23.

Pſal.118.

Ver. 30. DE LYMBO PATRVM.

A Lymbus propriè ſignificat vittam ſiue faſciolam quandã, qua veſtis extremitas ornatur:ſed extẽſo vocabulo generaliter omnis orbis vel extremitas circularis rei,dicitur Lymbus.Et ideo ſuperior pars inferni circulariter comprehendens alias partes, dicitur Lymbus. Et pariter locus puerorum & Purgatorium poſſunt hoc modo dici Lymbi.Sed cõmuni vſu locus expiationis ſiue ſatisfactionis dicitur Purgatorium:Infernus verò damnatorum Lymbus non poteſt dici:Lymbus Patrum eſt prima & ſuperior pars inferni, in qua detinebantur animæ Sanctorum Patrũ,quæ non habebãt aliquid purgandum, eò quòd paradiſi porta nondum erat aperta per clauem Dauid, hoc eſt per Chriſti paſſionẽ, In hoc lymbo erant tenebræ,quantum ad carentiam claræ viſionis diuinæ. Vnde Eſa.9. Populus qui ambulabat in tenebris,vidit lucem magnam.& ſecũdum hoc etiam dicebatur infernus & lacus. Vnde Zach.9. Tu autem in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu. Non tamen erant tenebræ, quantum ad carentiam gratiæ aut ſcientiæ.Nec erat ibi pœna ſenſibilis,quam homines patiuntur pro actuali peccato : ſed erat quædam quies & refrigerium. Et ſecundũ hoc non dicitur Infernus, ſed Sinus Abrahæ, eò quòd primum principium credendi explicitè myſterium incarnationis & redẽptionis,fuit ipſe Abraham, qui ſe ſeparauit ab idololatria, & ſignum fidei accepit, & cui primo de Chriſto(ſine cuius fide non peruenitur ad requiem)ſpecialis facta fuit reuelatio. Ideo nunc requies Sanctorum in cœlis, vbi nullus eſt dolor, ad ſimilitudinem ſinus maris, in quo nõ ſunt agitationes,neq; procellæ,aut fluctuationes, ſed tranquillitas ſumma,dicitur Sinus Abrahæ. Ad hunc ſinum ſiue quietem delata fuit ab Angelis anima Lazari, & ibi refrigebatur, ante mortẽ Chriſti, refrigerio quietis,abſq; dolore ſenſibili:quo refrigerio carebat diues Epulo,exiſtens in profundiſſimo inferno. Vnde,Luc.16. dicitur eleuaſſe oculos in tormentis,& petiuiſſe refrigerium linguæ. Refrigerium & conſolatio eorũ qui erant in hoc ſinu, conſiſtebat in quiete conſcientiæ, & in contemplatione rerum naturalium, & eorum quæ per fidem audierant de reparatione humani generis & myſteriis diuinis. Erat tamen quidam dolor de dilatione ſperatæ gloriæ,ſecundum illud,Spes quæ differtur,affligit animam. Vnde D. Auguſt. in quodam ſermone de paſſione Domini dicit, quòd lachrymabili obſecratione Chriſtum orabãt. Ab his doloribus liberauit eos Chriſtus. Vnde Act.2.dicebat D.Petrus,Deus Chriſtum ſuſcitauit,ſolutis doloribus inferni. Ad hũc locum inferni anima Chriſti diuinitati coniuncta,poſtquã emiſit ſpiritum in die paraſceues deſcendit, quantum ad eſſentiam, & reiecit poteſtatem principũ tenebrarum,iuxta illud Pſal.23. Attollite portas principes veſtras. Gloſ.exponit,Principes auferte poteſtatem veſtram,qua hucuſque homines in inferno detinebatis.& ſic in nomine Ieſu omne genu flectatur,&c.Fuit etiã in aliis inferni partibus. Nam eos qui erant in inferno,de ſua malitia increpauit, maximè Iudam:& Luciferũ ad mille annos ligauit:& eis qui erãt in purgatorio,ſpem dedit:paruulos in lymbo ad gratiarum actiones inuitauit. Et ſecundũ hoc debet intelligi quod dicit Apoſtolus,Deſcendit in inferiores partes terræ.& illud quod dicitur in Symbolo, Deſcẽdit ad inferos,hoc eſt in omnes partes, ſecundum animam : ita tamen quòd ſolos iuſtos illuminauit. Dicitur enim Eccle.24. Penetrabo

In.4.diſtin. 22.q.2.art. 1.q.2.

Lymbus patrum quid.

Luc.16.

Gen.12.

Refrigeriũ Sinus Abrahæ.

Prouer.13.

3.p.q.52. art.2.

Anima Chriſti ad quem locũ inferorum deſcẽdit, & quid ſperata eſt.

Epheſ.4.

netrabo inferiores partes terræ,& inſpiciā omnes dormientes,& illuminabo omnes ſperantes in domino, *Eſa.9.* ſcilicet ſanctos Patres,lumine gloriæ & claræ viſionis ſuę. Tunc impletum fuit illud, Populus qui ambulabat in tenebris,vidit lucem magnam:habitantibus in regione vmbræ mortis,lux orta eſt eis. In hoc loco manſit anima Chriſti per quadraginta horas, ſiue tribus diebus & tribus noctibus, per ſynecdochen,accipiendo partem pro toto:tanto tempore, quanto manſit Ionas in ventre cæti. Vnde Mat.12. Sicut fuit Ionas in ventre cæti,&c. & hæc eſt ratio quare tantum manſit,vt hanc figuram *Luc.23.* impleret,& ne ſi ſtatim reſurrexiſſet,videretur nō fuiſſe mortuus. In hoc eodem lymbo fuit anima boni Latronis in die Paraſceues in paradiſo,ſicut Chriſtus promiſerat,dicens: Hodie mecum eris in paradiſo. Tandem in die reſurrectionis ſuæ,prima ſabbati,diluculo, orto lucifero,ſecundum prophetiam Oſeæ 13. Ero mors tua,ó mors, & morſus tuus,ó inferne,eduxit omnes patres de lacu,vt dictum *Col.2.* eſt ex Zacha.& Apoſtolus,Spolians principatus & poteſtates infernales : & forté duxit eos ad ſepulchrum,vt viderent reſurrectionem & gloriam corporis,& deinde per dies quadraginta ſecluſis apparitionibus,ad paradiſum terreſtrem,tāquam ad conuenientiorem locum,& tandem ad montem *Pſal.67.* Oliueti, & finaliter in cœlum in die Aſcenſionis captiuam duxit captiuitatem. Et ab eo tempore in prædicto lymbo nullus fuit:quia poſtquám porta paradiſi aperta fuit, animæ quæ aliquid purgādum habent,facta purgatione,euolant ad cœlum cum Chriſto in æternum victuræ & regnaturæ,poteſtate detinendi ipſis dæmonibus ablata.

Ver. 31. DE LYMBO PVERORVM.

QVanuis de Lymbo puerorum nihil expreſſé inueniatur in ſacris literis:implicité tamen inuenitur, B licet non ſub hoc nomine Lymbus. Neceſſe eſt enim ponere aliquem locum pro pueris non circunciſis octauo die,tempore quo durabat præceptum circunciſionis,& pro nō baptizatis ante vſum rationis decedentibus,in noua lege:illi enim nō euolabant ad cœlum,cùm paradiſi porta nōdum eſſet aperta : nec portabantur ad ſinum Abrahæ, cùm Gen.17.dicatur, Maſculus, cuius præputii caro circunciſa non fuerit,delebitur anima illius de populo ſuo. Et Ioan.3.Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto,non poteſt introire in regnum Dei. Si ergo locus deputandus eſt,non eſt lymbus patrum:quia qui illuc accedebant,erant in gratia,& in propinquo Deum viſuri:decedentes autē in ſolo originali, nō erant in gratia, neq; vnquam Deum viſuri:ideo locus ille eis cōueniens nō fuiſſet. Nec debet eis aſſignari Purgatorium aut infernus, cùm nunquam habuerint peccatum actuale,& *c.38.§.9.* per conſequens non debeant pati pœnam ſenſus,vt amplius dicetur. In purgatorio autem & inferno illa pœna ſuſtinetur:ergo alius locus eſt aſſignandus : quem ſi comparemus ad dignitatē perſonarum locatarum,ponendus eſt ſub purgatorio : quia illi qui ſunt in purgatorio,ſunt in gratia,& ſic digniores. *Vbi ſit lymbus puerorū* Si veró comparemus ad qualitatem pœnę vel præmii,illi qui ſunt in purgatorio magis affliguntur: quia patiuntur pœnā ſenſus, iuxta illud, Quantum ſe glorificauit,&c. Ideo Eccleſia dicit animas pur- *Apoc.18.* gatorii eſſe in porta inferni, non quod ſint contiguæ inferno : ſed quia pœnam ignis patiuntur, ſicut damnati in inferno,differenter tamen:quia illi perpetuó,hi autem ſolùm ad tempus:patiuntur tamen ab igne eiuſdem ſpeciei cum damnatis. Vnde D.Gregorius, Eodem igne rutilat aurum,& fumat palea.& D.Auguſt. Eodem igne purgatur electus, & crematur damnatus. Non tamen æquè atrociter cruciantur purgatorii animæ,ſicut damnatæ: quia ignis ille non cruciat naturaliter,ſed ſecundū quod *In.4.diſtin. 21.q.ar. 1 q.2.* eſt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ,quæ punit ſecundum quantitatem demeritorum. Et cùm D. Thomas dicit quod purgatorium eſt locus coniunctus inferno,intelligendum eſt mediante lymbo paruulorum. Et cùm dicit quod probabiliter creditur, quòd lymbus patrum & paruulorum ſecundū ſitum ſit idem locus, niſi quòd requies ſanctorū adhuc erat in ſuperiori loco,quàm lymbus puerorum : Dicendum quòd ſe remittit ad ea quæ ſuprà dixerat.ſ. quòd lymbus patrum & infernus damnatorum,ſi conſiderentur ſecundum ſitum loci, eſt idem locus, vel quaſi contiguus: ita tamen quòd ſuperior pars inferni lymbus patrum dicitur:tamen inter lymbum patrum & infernum mediat purgatoriū & lymbus puerorum. Et cùm dicitur Chriſtum momordiſſe infernum, intelligendum eſt de lymbo patrum & purgatorio. Et ſic infernus & lymbus patrum ſunt idem locus,ſecundum ſitum. Si veró accipiatur ſecundum dignitatem rerum locatarum, tunc lymbus puerorum mediat inter purgatorium & infer- *In Addi. 3.p.q.89.ar. 5.&.6.* num. Si quæratur an in lymbo paruulorum aut patrum ſit ignis: Dicendum quòd incertum eſt: ſi tamen ſit,non affligit in illis locis, neque eſt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ. Paruuli enim cùm non habuerint actum proprium,neque delectati ſint, non patiuntur pœnam ſenſus,ſed ſolùm damni. Hæc pœna damni ſiue priuatio diuinę viſionis in paruulis,multum diſtat à pœna damni in damnatis:quia damnati ex culpa actuali & propria priuantur:ideo ad illam priuationē ſequitur maxima triſtitia,& pœna ſenſibilis,ſiue afflictiua intrinſeca,quæ ſecundum D. Chryſoſtomum eſt maxima pœnarum,vt *Pœna dāni paruulos nō affligit.* inferius dicetur. Paruuli autem cùm non ex actu proprio,ſed ex peccato naturæ,quod contraxerunt ex origine, non triſtantur : quia ſecundum aliquos, non apprehendunt ſe aliquando fuiſſe capaces illius beatitudinis. Cùm ergo omnis triſtitia ſequatur apprehenſionem, ſequitur quòd non triſtantur. Poteſt etiam dici quòd Deus qui ordinauit pœnam ſenſibilem correſpōdere delectationi (vt dictum eſt) non concurrit ad apprehenſionem,nec ad triſtitiam,etiam ſi apprehenderent. Et ſic ſoluuntur omnia argumenta in oppoſitum. Quid autem faciant paruuli in lymbo, dicunt communiter doctores, *2.de Anima.* quod ſpeculantur naturalia. Licet enim anima humana à principio ſui eſſe ſit tanquam tabula raſa,in qua nihil depictum eſt:nihilominus tamen Deus, qui non deficit in neceſſariis, & qui animam creauit intellectualis naturæ, in ſeparatione ipſius à corpore influit tot ſpecies rerū, quot acquirere potuit corpori vnita, ne fruſtretur intellectus earum, cui dedit Deus poteſtatem fieri & continere quodam modo, (ſcilicet per ſimilitudinem,) omnia,vt habetur Sapien.10. ſic quòd nullus Philoſophus vnquā *D. Anth. Flo.1.p.ſiom me.ti.8. c.1.§.4.* tanta cognouit de naturalibus,ſicut anima paruuli ſeparata. Et cùm omnes tales ſint eiuſdem ſpeciei, ſequitur quòd omnes erunt pares in huiuſmodi infuſione & beatitudine naturali. Hæ animæ nō poſſunt iuuari neq; liberari ſuffragiis viuorum,cùm non ſint in gratia,& ſint perpetuó damnatæ. Quidā tamen dicunt quòd poſt diem iudicii & reſurrectionis (vt detur ſpacium corporibus damnatorum) deambulabunt per hunc mundum;ſed hæc incerta ſunt, & ſolus Deus nouit.

Ver. 32.

Ver. 32. DE PVRGATORII LOCO ET POENIS.

A PVrgatorium ſiue locus expiationis, ſatisfactionis, & ſolutionis pœnarum poſt mortē, eſt duplex: vnus ſecundum diſpenſationem: & ſic in diuerſis locis, etiam in hoc mundo, aliquæ animæ, ſecundum D.Greg.in.4. Dia. purgatæ ſunt, vel ad viuorum inſtructionem, vel ad defunctorum ſubuētionem, vel propter punitionem viuorum, qui negligentes fuerunt: ſecundum verò legem communem dicitur eſſe ſubtus terram, contiguus inferno, non immediatè, ſed mediante lymbo puerorum, vt dictum eſt ex apoca.5. In purgatorio duplex eſt pœna ſcilicet damni & ſenſus. Sed D. Anthoninus Floren. in prima parte Summæ titulo.8.cap 5 §.1. duas alias addit, quæ poſſunt dici accidentales & ex conſequenti. Prima & principalis eſt pęna damni, ſiue priuationis diuinæ viſionis ad tempus, per quam retardatur ab ipſa diuina viſione, quam anima ſeparata exiſtens in gratia, ſummopere affectat: & cùm ex culpa ſua videt ſe priuari, & ſummum bonum illi differri, dolet & affligitur: vnde mentaliter clamat cum Pſal. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuū: quia quamuis ſperet lapſo determinato tempore, & ſoluta pęna, ſe viſuram dei eſſentiam: nihilominus tamen triſtatur & affligitur. dicitur enim prouerb.13. Spes quæ differtur, affligit animam: & tantò magis, quantò res magis deſiderata amatur. tam intenſum enim eſt deſiderium animæ ſeparatæ videndi Deum, quòd nullum deſideriū ei in præſenti æquari poteſt: quia poſt ſeparationem à corpore animæ non retardantur mole corporis, quod aggrauat & retardat animam. ideo pęna damni purgatorii excedit omnem pęnam huius mundi. Vnde puer non tantum dolet aut triſtatur de abſentia matris, cum neceſſitatem eius habet: ſicut anima ſeparata, de abſentia Dei: neque quiuis alius ex quacunq; priuatione ſeu perditione boni, etiam regni temporalis, cùm omnia talia finita ſint, & Deus infinitus. Ideo non eſt proportio. Eam ob rem lamentantur cum Pſal. Dicentes: Heu me, quia incolatus meus prolongatus eſt. Ad hanc primam pęnam damni ſequitur etiam pęna vermis ex conſideratione culpæ, propter quam meruit priuari. Sequitur etiam alia ex conſideratione propriæ negligētiæ, eò quòd in hoc mundo potuit ſatisfacere, & nō curauit. Alia pęna eſt ignis. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd eodem modo patiuntur animæ ab igne, ſicut dæmones. Et cùm nullum corpus poſſit agere in ſpiritum, eò quòd oportet agēs eſſe mobilius paſſo, & omne corpus agere per contactum: Spiritus autem non poteſt tangi: igitur ignis virtute ſuæ naturæ non poteſt agere in animam: ſed ſi agit, oportet vt agat ſicut inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ. Verùm quia nihil aſſumitur vt inſtrumētum, niſi habeat aliquam habitudinem ſecundū propriam formam in ordine ad paſſum: non enim videretur ratio, cur vnum magis acciperetur vt inſtrumentum, quàm aliud, ſerra ad ſecandum, quàm baculus aut lapis: ideo neceſſe eſt dicere quòd ignis in ordine ad ſpiritum ſiue animam, habeat aliquam habitudinem, ſcilicet locātis, pro quanto ſpiritus aliquam actionem habet circa locum, ſaltem ornatus: quia ſua præſentia poteſt ornare locum, etiam ſi nihil extrinſecè operetur. & ideo poſſunt detrudi & compelli ſpiritus ad certum locum: & tunc locus exercendo habitudinem ſuam, eſt capax virtutis inſtrumentalis diuinæ. Et ſic ignis inſtrumentaliter imprimit aliquid afflictiuū in ſpiritum. Et cum ignis operetur ſolum vt inſtrumētum diuinę iuſtitiæ, quæ non punit niſi pro demeritis: ſequitur quòd idem ignis inferni non æqualiter cruciat omnes, neq; ignis purgatorii eos, qui ſunt in purgatorio. De hac pœna ignis dicitur in c. ignis. §. hic etiā, de pœniten. diſt.7. & ſunt verba D. Auguſt. in lib. de pœniten. Hic etiam ignis etſi æternus nō ſit (ſcilicet quo ad purgandos) miro tamen modo grauis eſt: Excedit enim omnem pœnam quam vnquam aliquis paſſus eſt in hac vita: licet mirabilia martyres paſſi ſint tormenta. Et ratio eſſe poteſt: quia cū dolor non ſolum ſit læſio (cum inanimata lædantur, & non doleant) ſed etiam læſionis perceptio: ideo tantò magis aliquis dolet de aliquo læſiuo, quantò magis eſt ſenſitiuus & apprehenſiuus. Ideo nō tantum affligitur ruſticus, quantum delicatus, cæteris paribus. & videmus q; in partibus magis ſenſibilibus læſiones maiorem dolorem cauſant. Et quia totus ſenſus corporis eſt ab anima, ideo ſi in ipſam animam aliquod læſiuum agat, maximè affligitur. Ignis autem qui eſt maximè actiuus, vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ fortius agit. Ideo non poteſt bene declarari cruciatus animarum. Ignis autē purgatorii idem dicitur cum igne inferni, ſecundum ſpeciem, vt dictum eſt verſiculo præcedenti, ex D. Grego. & Aug. Adeo autem grauis eſt, vt quidam dicant q; ignis quo vtimur in hoc mundo, reſpectu illius reputatur ignis pictus. quod tamen non eſt abſolutè aſſerendū: Quia quocunq; modo ignis inueniatur, ſemper eſt idem in ſpecie, quantum ad naturam ignis pertinet. Veruntamen quia in agendo eſt maximæ virtutis, inter alia elementa: ideo habet corpora pro materia, vt dicitur in.4. Metheo. Vnde ignis dupliciter inuenitur, ſcilicet in materia, & ſphæra propria, & in materia aliena ſiue terreſtri, vt in carbone aut flamma, ferro, aut metallo, in quibus non differt ſpecie eſſentiali, ſiue per violētiā introducatur, vt in ferro vel metallo, ſiue ex principio intrinſeco, vt in ſulphure: quia omnia ignita, inquantum habēt aliquid de igne, ſunt eiuſdem ſpeciei cum igne, qui eſt apud nos, licet ſint magis actiua, ſecundum quod materia eſt magis ſolida. poteſt tamen ab igne qui apud nos eſt, differre materialiter. An autem ignis inferni vel purgatorii ſit in propria materia aut aliena, incertū eſt. Quaſdam tamen proprietates differentes ab igne huius mūdi, ignis inferni & purgatorii habet: Sicut quòd ſucceſſione non indiget, nec lignis nutritur. Sed hæ differentiæ non oſtendunt diuerſitatem eſſentialem in ſpecie. Et quia actiuitas eius in animam, non conuenit ei ex natura ſuā, ſed vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ: ideo ſupteruacaneum videtur circa hæc immorari. Nam tantùm poſſet torquere animas aër & aqua, vt inſtrumenta diuinæ iuſtitiæ, ſicut ignis. Voluit tamen Deus ignem realem eligere ad puniēdum, vt intelligeremus maiorem actiuitatem eſſe diuinę iuſtitiæ, quàm ignis. Licet enim ignis ſit maximæ actiuitatis, iuſtitia tamen diuina eſt maioris. Ideo Apoſtolus Heb.10. dicit, Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis. quod debet nos inducere ad ſatisfactionem in hac vita. Alia pœna, eſt dæmonum inſultatio. Licet enim electi poſt hanc vitam non purgentur, nec puniantur miniſterio dæmonum, quorum victores extiterunt: nec etiam miniſterio angelorum, quia conciues ſuos non tam vehementer affligerent: poſſibile tamen eſt quòd angeli boni eas ad locum pœnarum deducant, & etiam ipſi dæmones qui de pœnis hominum lætantur & inſultant, eas comitentur, & aſſiſtāt

In.4.diſtin. 21.q.1.ar. 1.q.3.

Purgatorii pœnæ.

Pſal.41.

Sapien.9.

Pſal.119.

In.4.diſt. 44.q.3. ar.3.q.3. In addi.3. p.q.7.ar.3.

Animæ quomodo patiātur ab igne.

In.4.diſt. 21.q.1.ar. 1.q.3.

Pœna ignis purgatorii excedit omnes pœnas martyrum.

4.Metheo.

In.4.diſt. 44.q.3.ar. 2.q.2.

Materia ignis duplex.

Ignis purgatorii quomodo differt ab igne huius mundi.

In.4.diſt. 21.q.1.ar. 1.q.5.

purgandia, vt de pœnis eorum ſatientur. Poteſt etiam piè credi, quòd boni angeli, maximè cuſtodes,
quando viſitant eas, conſolentur. Facit ad hoc illud quod dicitur Iob.4. In horrore viſionis nocturnę,
quando ſolet ſopor occupare homines, pauor tenuit me, & tremor, & omnia oſſa mea perterrita ſunt.
Et cùm ſpiritus me præſente tranſiret, inhorruerunt pili carnis meę. Stetit quidam, cuius vultum non
agnoſcebam, imago corā oculis meis, & vocē quaſi auræ lenis audiui. Sopor enim & nox pro mor-
te in ſacris literis accipiuntur, Iudicum.4. Soporem morti ſocians. & Eſa.12. Immiſcuit vobis Domi-
nus ſoporē, &c. & Ioan.9. Venit nox, in qua nemo poteſt operari. Et ſic per pilos carnis intelligi poſ-
ſunt afflictiones animæ, quæ ex affectione carnis proceſſerunt: & per ſpiritus, dæmones, Sap.17. Per-
Tria genera hominū deducūtur ad purgatoriū. ſonæ triſtes illis apparentes, pauorem præſtabant. Imago repræſentat angelum, &c. Ex prædictis pa-
tet quòd ante iudicium vniuerſale ad purgatorium deducuntur tria genera animarum: Primò illi qui
moriuntur ſine quacunque culpa veniali aut mortali, tamen habent reatum pœnæ alicuius peccati
mortalis remiſſi: Secundò illi qui moriuntur cum ſolo peccato veniali, & nullū alium pœnæ reatum
habent: Tertiò illi qui habent vtrunq, ſcilicet culpam venialem, & reatum peccatorum mortalium
remiſſorum. alii non puniuntur in purgatorio.

Ver. 33. DE LIBERATIONE ANIMARVM A PVRGATORIO.

ANimæ à Purgatorio dupliciter liberari poſſunt: Primò per ſatisfactionem, quando pœnam tēpo- B
ralem per diuinam iuſtitiam eis indictam ſuſtinuerint. Tunc enim ſatisfactione cōpleta, cū nul-
lum impedimentum habeant, ſtatim euolant ad cœlum, & ſummo gaudio clara Dei viſione fruūtur.
Secundò liberantur etiā ante tempus determinatum per ſuffragia viuorum: & hoc quatuor modis, ſe-
Animæ.4. modis liberantur à purgatorio. cundum D. Grgo. in.4. Dia. & habetur in c. animæ defunctorum.13.q.2. vbi dicitur, Animæ defun-
ctorum quatuor ſoluuntur modis, Oblationibus ſacerdotum, aut præcibus Sanctorum, charorum
eleēmoſynis, aut ieiuniis cognatorum. Sed iſti quatuor modi reducuntur ad duos: Primus eſt per mo-
dum meriti, ſecūdus per modum ſuffragii. Et iſti duo modi ſunt diuerſi, quia meritum innititur iuſti-
Pſal.118. tiæ, ſuffragium verò liberalitati. Per modum meriti ſuffragia viuorū proſunt animabus defunctorū,
dupliciter: Primò quantum ad præmium accidentale. Pſal. Particeps ego ſum omnium timentium
te, &c. & hoc modo ſuffragia viuorum proſunt etiam ſanctis exiſtentibus in patria: Quia gaudent de
In addi.3. p.q.7.ar.2. bonis viuorum, iuxta illud Luc.15. Gaudium eſt angelis in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam
agente. Secundò ſuffragia viuorum proſunt defunctis per modum meriti, quantum ad ſatisfactionē,
vel expiationem, ſeu diminutionem pœnæ. Et hoc eſt quādo per intentionem opera pœnalia viuorū
exiſtentium in gratia, applicantur illis: quia per illam applicationem opera viuorum efficiuntur de-
functorum. Fundamentum huius communicationis habetur ex Apoſt.1. Cor.12. vbi Eccleſiam ſiue
congregationem fideliū dicit eſſe vnum corpus in Chriſto, ſcilicet myſticū & ſimilitudinariū. Sicut
enim corpus naturale habet multa membra, & vnū ſuffragatur aliis mēbris vnitis, vt experimēto vi-
demus. Omnes autē fideles per gratiā & charitatē vniūtur Chriſto capiti & aliis mēbris, hoc eſt fide-
libus vnitis Chriſto, hoc eſt in gratia exiſtētibus. Vnde ſequitur ꝙ ſicut membrū corporale ſuffraga-
tur & ſubleuat aliud membrū per applicationē, ſic vnus fidelis aliū: applicatio autē ſpiritualis fit per
intentionē. Et cū animę purgatorii ſint mēbra vnita, & egēāt: ſequitur, &c. Iuſtitia enim diuina, ad cu-
ius imitationē iuſtitia humana eſt exemplata, non eſt rigoroſior iuſtitia humana. Sed videmus ꝙ ſi ali-
quis ſit captus pro debito, alio ſatisfaciente pro eo, liberatur: Quia qui per aliū facit, per ſeipſum face-
re videtur. Et ideo ſi exiſtēs in gratia, ieiunat, vel dat eleēmoſynam, aut aliud opus ſatisfactoriū facit
pro eo qui eſt in purgatorio, ſatisfacit & expiat pœnā ab eo: ſicut ſatisfaceret pro ſe, ſi illud opus alteri
nō applicaret. Nec refert an ſint viuentes vel mortui illi quibus applicantur, dummodo ſint vniti per
charitatem, quæ (vt dicitur.1. Cor.13.) nunquā excidit: Quia applicatio ſpiritualis nō requirit propin-
quitatem localem: Coniunctio enim charitatis facit maiorem propinquitatem, quàm ſit localis: quan-
uis etiā dici poſſit ꝙ defuncti in memoriis viuentium viuūt: & ſic ſunt propinqui. illis verò qui ſunt
ſeparati à corpore, vt damnati, ſuffragia non poſſunt prodeſſe. Viuentes autem ſuffragando defun-
ctis, merentur ſibiipſis præmium eſſentiale, ſcilicet vitam æternam, aut aliquem gradum ipſius: quod
non poteſt cōmunicari, ſicut præmium accidentale, & ſatisfactio, vt dictum eſt cùm de merito agere-
tur. Ad ſuffragandum defunctis hortatur nos Apoſtolus Gal.6. dicens. Alter alterius onera portate:
& ſic adimplebitis legem Chriſti, ſcilicet in operibus miſericordiæ. Aduertendum etiam quòd
non ſolùm ſuffragia facta ab his qui ſunt in gratia, proſunt defunctis, ſed etiam ſuffragia Eccleſiæ
ordinata fieri ab his qui ſunt in gratia, etiam ſi exequàntur per eos qui ſunt in peccato mortali: non
quidem inquantum ſunt peccatorum, ſeu à peccatoribus, applicantur: ſed inquantum ſunt miniſtri
Eccleſiæ, cuius perſonam gerunt, vt ſacerdotes in celebrando, vel officiando, dicendo vigilias & exe-
In li. Eccl. Hierar. quias defunctorum: Quia ille intelligitur facere, cuius vice vel nomine fit, vt patet per D. Diony.
vel inquantum peccator agit vt inſtrumentum eius qui eſt in gratia: quia opus inſtrumentale eſt ma-
gis participalis agentis, quàm inſtrumenti. Vnde peccatum mortale ſerui ex præcepto domini eleē-
moſynam facientis, non impedit meritum domini in gratia præcipientis. Ex quo ſequitur quòd ſi ali-
quis in charitate decedens, ordinet fieri aliqua ſuffragia (quanuis illi per quos fiunt, ſint peccatores)
nihilominus tamen proſunt illis pro quibus fiunt & ordinantur, ſi ſint in gratia. Secundò ſuffragia
fidelium poſſunt prodeſſe aliis viuis ac defunctis per modum ſuffragii, hoc eſt per modum orationis
& ſupplicationis vltra illum conatum, & pœnalitatem quæ eſt in oratione, quæ pertinet ad meritum,
& poteſt applicari ſicut alia opera pœnalia. Sed vltra illum conatum & pœnalitatem, cùm orationis
impetratio potius innitatur liberalitati dantis, quàm pœnalitati orantis, poteſt aliquis orando Deum
iuuare alios, tam viuos, quàm defunctos, ſaltem de congruo. Et per hunc modum ſuffragii animę pur-
gatorii poſſunt liberari, tam per indulgentias (vt inferius dicetur) quàm per orationes Sanctorum qui
ſunt in patria, necnon viuorum, vt probatum eſt ex D. Diony. de orationibus quas faciebāt Apoſtoli
in ſepultura fidelium. Et quanuis Sancti qui ſunt in patria, non ſint in ſtatu merendi, nec ſibi, nec
aliis, nec ſatisfaciēdi pro illis, cùm non poſſint habere pœnalitates; Nihilominus tamen ſunt in ſtatu

impetrandi ex merito præcedenti. Nam dum eſſent in via, meruerunt vt orationes eorum exaudiren-
tur cùm eſſent in patria: ſed de his amplius cap.5.§.5.verſicu.8. vbi dictum eſt quòd dupliciter Sancti
orant in patria, ſcilicet oratione expreſſiua, & interpretatiua. Nec tamen ex hoc ſequitur quòd animæ
parum in purgatorio maneant, attento quòd tot angeli, & tot ſancti martyres, & confeſſores, ac virgi-
nes, videant eorum indigentias, & orent pro ipſis, & eorum orationes exaudiantur, cùm ſint in gratia
conſummata. Quia ſancti in patria clarè vident ordinem diuinæ iuſtitiæ, & ſe illi confôrmant. Ideo
non omnes neq; ſemper orant pro qualibet anima: quia non volunt neque petunt niſi ea quæ Deus
vult impleri. & ſic eorum orationes ſemper exaudiuntur. Et quia animæ purgatorii ſciunt quòd nos
poſſumus illis ſuffragari tot & tantis modis nobis facilibus. ideo ordinant & dirigunt ad nos affectũ
ſuum. & ſi nobis loqui poſſent, mirabiles obſecrationes facerent, quas Pſalmiſta in pluribus locis in
earum perſona deſcribit, ſignanter in Pſal. De profundis, & B. Iob.19. Miſeremini mei, miſeremini *Pſal.129.*
mei ſaltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Et patriarcha Ioſeph, Memento mei dum *Ioan.19.*
tibi bene fuerit, & facies mecum miſericordiam, vt ſuggeras Pharaoni, vt educat me de iſto carcere: *Gen.40.*
quia furtim ſublatus ſum, & hic innocens in lacum miſſus ſum. Quod vtique nos facere debemus, at- *Motiua in-*
tentis tot & tantis cauſis & rationibus nos mouentibus. Primum motiuum, quod nos inducere de- *ducentia ad*
bet, eſt paupertas: quia ſunt in vltimo gradu paupertatis: dicitur enim communiter: Pauper eſt, qui *ſuffragan-*
parum habet: pauperior, cui nihil eſt, adhuc pauperior, qui multa debet, vlterius qui nil poteſt lucra- *dum anima-*
ri, neque mutuo petere, & habet agere cum rigoroſo & terribili creditore, qui non vult dare dilatio- *bus pur-*
nem, & facit practicare illud quod Iuriſtæ dicunt in l. fina ff. de in ius vocando, Qui non habet in ære, *gatorii.*
luat in corpore vel anima. In huiuſmodi gradu ſunt animæ purgatorii: quia licet habeant merita, non
tamen poſſunt tunc illis ſe iuuare. Ideo dicunt Miſeremini, &cæt. Secundum motiuum eſt parente-
la & amicitia, quia fratres noſtri ex eodem patre immediato, ſcilicet Deo, Matth.23. & ex eodem pa-
tre & matre remotis, ſcilicet Adam & Eua. Et aliqui habẽt conſanguineos & amicos, & illi qui ſunt
in charitate, ſunt amici: ideo dicunt, Saltem vos amici mei: illis præcipuè, qui tenentur eis, vt ſunt
filii, filiæ, viri, vxores, hæredes, & legatarii. Rationes earum ad inducendum ſunt faciles. ideo illis
non eſt lector onerãdus. Tertium motiuũ eſt multitudo pœnarum, & acerbitas ſupplicii, vt dictum
eſt verſiculo præcedenti. Miſeremur vnius latronis cùm à lictore acriter vulneratur, ac etiã vnius ca-
nis: à fortiori animarum, &c. Animalia eiuſdem ſpeciei ſubueniunt indigentibus, vt elephantes, &c.
Quartum motiuum, ſunt fructus & vtilitates, quæ proueniunt nobis, quando illis ſuffragamur. Pri-
mò meremur præmium eſſentiale & accidentale: Secundò peccatorum remiſſionẽ. vnde Tobias, Si-
cut aqua extinguit ignem, ita eleëmoſyna extinguit peccatum. Et Dan.4. Peccata tua eleëmoſynis re-
dime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum. & Luc.11. Date eleëmoſynam, & omnia mũda ſunt *Luc.6.*
vobis. Tertiò ipſæ non erunt ingratæ, ideo, &c. Quartò Deus propter hanc charitatem ſolet etiam in *Matt.19.*
hoc mundo retribuere, bona multiplicando, iuxta illud Prouerb.28. Qui dat pauperi, nunquã egebit. *Pſal.42.*
& Chriſtus, Date & dabitur vobis. Item, Centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Quintò
à malo die liberatio, iuxta illud Pſalmiſtę: Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem, in die ma-
la liberabit eum dominus. De pluribus legimus quòd fuerũt à morte præſeruati, & ab inimicis etiam
aliquando, Deo permittente, per ipſas animas in corporibus aſſumptis. Quintum motiuum eſt fa- *An potius*
cultas ſubleuaminis. Quia per media facillima, quæ ponit D. Grego. de quibus dictum eſt. Inter illa *ſubueniendum ſit pau-*
tamen media ſacerdotum oblatio eſt præcipuum: Quia per illam applicatur Chriſti paſſio. Hæc ma- *peribus vi-*
teria poteſt faciliter dilatari. Si quæratur, Quibus magis ſubueniendum eſt, an pauperibus viuis, an *uis an de-*
defunctis. Dicendum quòd ſi pauperes viuentes ſunt in extrema vel quaſi extrema neceſſitate vitæ, *functis.*
eis magis tenemur quàm defunctis, propter periculum ſalutis ſpiritualis, in quo non ſunt animæ pur-
gatorii. In aliis autem caſibus eleëmoſyna, quę fit magis indigenti, eſt magis meritoria. Cùm ergo ani-
mæ purgatorii magis egeant: ſequitur, &c. Sextum motiuum eſt punitio, Mat.18. Nónne & te opor-
tuit miſereri conſerui tui? &c. Clamant enim vindictam, vt habetur Apoc.6. Vindica domine ſan- *Pſal.108.*
guinem, &c. & Pſalm. Diſpereat de terra memoria eorum, pro eò quòd non eſt recordatus facere mi-
ſericordiam. Deus faciet eis de tali pane offas, &c. Et Luc.18. Deus autem non faciet vindictam ele-
ctorum ſuorum clamantium ad ſe die & nocte, & patientiam habebit in illis? Dico autem vobis,
quòd citò faciet vindictam illorum. Duæ circa hæc inſurgunt difficultates: prima eſt, an ſuffragia
pro pluribus facta, tantum proſint cuilibet, ſicut ſi pro quolibet illorum agerentur. Reſolutio eſt
quòd non per modum meriti, ſed bene per modum ſuffragii. Sed de his amplius dictum eſt, cùm de *An cultus*
ſacrificio miſſæ ageretur, ca.16 §3. verſicu.16. Secunda difficultas eſt, an cultus exequiarum proſit. Et *exequiarũ*
quia his temporibus aliqui hæretici non verentur irridere huiuſmodi cultum, dicentes quòd vanum *ſiue ſepultu-*
eſt pulſare tot campanas, cùm nil audiant defuncti, & accendere tot luminaria, cùm non videant, &c. *ræ proſit.*
ideo tantiſper circa huiuſmodi inſiſtendum eſt. Et in primis notandum quòd cultus & ſolẽnitas ſe- *Gen.23.*
pulturæ tam in antiquo quam in nouo teſtamento commẽdatur, vt patet de ſepultura Sarræ, quam ſe-
peliuit Abraham in magnifico ſepulchro, & Gen.25. de ſepultura Abrahæ, &.49. de ſepultura Iacob,
& Deute.34. de ſepultura Moyſi. & in.1. Regum de Samuele, &.2. Regum.2. Laudauit Dauid viros Ia-
bes de ſepultura Saul & Tob.12. Laudatur à Raphaële de ſepultura defunctorum. & Eſa.11. de ſepul-
chro Chriſti fuit prophetatum, In die illa radix Ieſſe ſtat in ſignum populorum: ipſum gentes depre-
cabuntur, & erit ſepulchrum eius glorioſum. Et quo ad nouum teſtamentum, Matth.27. & Mar.16.
Luc.23 & Ioan.19 explicatur ſolennitas ſepulturę Chriſti, facta à Nicodemo & Ioſeph ab Arimathia,
qui in ſindone munda & centũ libris aromatum in ſepulchro nouo in petra exciſo ſepelierunt ipſum.
& Matth.26. Chriſtus laudauit Magdalenam, quòd vnguentum precioſum ſeruaſſet ad ſepeliendum
eum. & Luc 7 laudati ſunt viri Nain, de ſocietate ſepulturæ filii viduæ. & D. Diony. in vlt. ca. Eccle.
Hierar recitat ſolennem cultum ſepulturæ, quem ſeruabant Apoſtoli. Nos itaq; ritum antiqui & no-
ui teſtamenti ſequẽtes, laudamus cultum ſepulturæ, non abſque cauſa & magnis rationibus à ſanctis
patribus inuentum & obſeruatum. D. Auguſt. in lib. de Cura agenda pro mortuis, dicit quòd ſolẽni-

Sepulturæ cultus rationabilis.

tas ſepulturæ adinuenta & ſeruata eſt propter viuos, & propter defunctos. Propter viuos quidẽ quadruplici ratione. Prima eſt naturalis, ne oculi eorum ex turpitudine cadauerum offendantur, & corpora fœtoribus inficiantur. Secunda ad inſtruendam & proteſtandam fidem reſurrectionis. Antiqui enim Gentiles, qui non credebant, nec ſperabant reſurrectionem, non curabant ſepulturas, ſed corpora flammis dabãt, & cineres ſpargebant. Sed antiqui & ſancti patres, vt fidem & ſpem reſurrectionis quam habebant, oſtenderent & proteſtarentur, curabant diligenter, ſicut quis curat & notat locũ rei quam ſe recepturum putat. Vnde D. Auguſt. in. 1. de Ciui. Dei dicit, quòd Iacob & Ioſeph aliiq; patres voluerunt ſepeliri in terra promiſſionis, vbi credebant Chriſtum naſciturum, cuius reſurrectio noſtræ reſurrectionis eſt cauſa. Tertia ratio eſt ad honoranda inſtrumẽta diuinæ miſericordiæ & Spiritus ſancti: Quia corpora Sanctorum fuerunt vaſa & inſtrumenta Spiritus ſancti in bonum. Quarta

Vtilitates ſepulturæ.

ratio eſt propter vtilitatem ſpiritualem viuẽtium, qui habent occaſionem veniendi ad monumentũ, quod interpretatur monens mentem, vt D. Auguſt. ait. Videns enim homo proximum mortuum, habet occaſionem cogitandi quòd & ipſe mortalis eſt: ideo debet cauere à peccatis, pœnitere, & ſatisfacere, ne incidat in manus horrendi iudicii Dei viuentis.

Heb. 10.

vnde Eccle. 7. Mihi heri, & tibi hodie. Et quo ad ornatum exteriorem proſunt viuis, inquantum ſunt quædam viuorum ſolatia: cognoſcunt enim alios aduenientes eſſe amicos, & quòd non gaudent de morte ſuorum, ſed cõpatiuntur, aſſiſtendo & ſociando.

2. 2. q. 32. ar. 1. ad. 1.

Proſunt etiam defunctis, non quo ad ſenſum, quem corpus poſt mortem non habet, ideo non pulſantur campanæ vt ipſi audiant, neq; cerei aut tedæ accenduntur, vt ipſi videant: ſed vt homines audientes & inſpicientes ſepulchra & ſolennitates ſepulturæ, orent pro ipſis defunctis: per huiuſmodi enim exteriora excitatur animus audientium & videntium, & inducitur ad compatiendum. Et ex ſumptibus ſepulturæ pauperes fructum capiunt, & Eccleſiæ decorantur. Sic enim ſepultura inter cæteras eleẽmoſynas & opera miſericordiæ computatur. Vnde Damaſcenus in ſermo. de Innocentibus inducit verba Athanaſii ſic dicentis: Licet in aëre qui in pietate conſummatus eſt, poſitus fuerit, ne renuas oleum & ceras Deum inuocantes in ſepulchro: accepta ſunt enim iſta Deo, & multam ab eo recipiẽtia retributionem. Nec obſtat quod D. Greg. ait quòd ad maioris damnationis cumulum eorum corpora in Eccleſiis ponuntur: Quia ſepultura ſolennis in ſacro ſepulchro non nocet, niſi pro quanto fruſtrat propter eam creditores, vel quatenus hanc ſibi indigni propter humanam gloriam procurant.

Sepulturæ locus quis.

Circa huiuſmodi ſepulturas notanda ſunt aliqua: Primò quòd ſepulturæ locus eſt Eccleſia vel cœmiterium, vt in c. ſunt. 17. q. 4. Secundò quòd ſepultura non debet vendi, nec aliquid exigi pro ea, ſiue pro actu & officio clericorum qui ſepeliunt, cùm ſit aliquid ſpirituale vel ſpirituali annexum: gratis tamen oblata ſuſcipi poſſunt: licet locus ſepulchri, ſicut & calix conſecratus, materialiter poſſit vendi: ſed nil ratione benedictionis aut cõſecrationis poteſt exigi: Vnde & Abraham emit agrũ ſpeluncæ duplicis in poſſeſſionẽ ſepulchri.

Gen. 23.

Ius ſepeliendi quibus conuenit.

Tertiò notandum eſt quòd ius ſepulturæ ſiue ſepeliendi conuenit Eccleſiis parochialibus. Ideo qui moriuntur abſq; electione ſepulturæ, in Eccleſia parochiali vel eius cœmiterio, in cuius territorio moriũtur, debent ſepeliri. Pertinet etiã ius ſepeliẽdi aliis Eccleſiis vel conuẽtibus, quibus iure canonico vel ex priuilegio cõceſſum eſt, vt in Eccleſiis & cœmiteriis Prædicatorũ & Minorum, vt habetur in Clemen. dudũ, de ſepulturis.

Prædicatores & minores habent ius ſepeliẽdi.

Quartò notandum eſt quòd quilibet, tam maſculus quã fœmina, non profeſſus religionem, habens liberum arbitrium, & debitam ætatem pubertatis, quę in fœmina eſt in duodecimo anno, & in maſculo in decimo quarto, poteſt ſibi eligere ſepulturam, etiam vxor ſine cõſenſu viri, & filius vel filia pubes ſine conſenſu patris aut matris, vt habetur in c. licet, de ſepulturis in. 6. Religioſus autẽ, & ſeruus, ac filii, & filiæ impuberes, nõ poſſunt ſibi eligere ſepulturã: ſed ſuperior vel dominus vel pater eligit eis, etiã ſi poſt annos pubertatis moriãtur, ſi ipſi nõ elegerint. Et ſimiliter maritus eligit vxori, ſi ipſa nõ elegerit: non tamen ecõuerſo. Et ſi maritus præmortuus fuerit, & vxor nõ elegerit, ſepelitur in ſepulchro viri vltimi, ſi plures habuerit, & filii in ſepulchro patris. Probatio autem electionis fieri poteſt non ſolùm per teſtes, ſed etiã per ſigna: vt ſi pater de ſua ſepultura nõ fecit ſpecialem mentionẽ, eligendo ſepulturam pro filio ſuo in aliquo religioſo loco, cenſetur etiam pro ſe elegiſſe. Idem de marito qui elegit ſepulturam vxori, aut ſi ædificauit ſepulchrum, aut poſuit lapidem pro ſigno ſepulchri.

Ratio electionis ſepulturæ triplex

Aduertendum tamen quòd ratio potiſſima electionis ſepulturæ, eſt ſanctitas loci, quæ prouenire poteſt primò ex corporibus ſanctorum ibi ſepultorum, qui per talem electionem efficiuntur patroni & aduocati eligentium. vnde 3. Regum. 13. dicebat quidam propheta filiis ſuis, Cùm mortuus fuero, ſepelite me in ſepulchro, in quo vir Dei ſepultus eſt: iuxta oſſa eius ponite oſſa mea. & 4. Reg. 13. habetur virtus oſſium Heliſæi. Secunda ratio mouens aliquem ad eligendã ſepulturam in aliquo loco, eſt generationis proximitas: vnde olim antiqui eligebant ſepeliri cum patribus ſuis, ſiue in ſepulchro maiorum. Tertia ratio poteſt eſſe habitatio & incolatus deuotorum viuorum, quorum ſuffragia ſperantur. Et licet interdicatur religioſis ſub pœna excommunicationis latæ ſententię, ne habeant voto vel iuramẽto ſeculares aſtringere ad eligendum vel non mutandum ſepulturam: Non tamen inhibetur eis perſuadere, allegando rationes propter quas eligenda eſt ſepultura. Quintò notandum eſt quòd ſi quis in teſtamento eligit in aliquo loco ſepulturam, & ratione ſepulturæ aliqua legauit Eccleſiæ, in qua elegit ſepeliri, ornamenta, aut alia quæ ſequuntur ad exequiarũ cultum, vt ſunt oblationes panis & vini, atq; alia ſuffragia facienda: ſi poſtmodum ſimpliciter mutet ſepulturam, non mutato teſtamento, & eligit in alia Eccleſia ſepeliri, cenſetur etiam mutaſſe legata.

Qui carent Eccleſiaſtica ſepultura.

Sextò notandum eſt quòd hæretici ac cæteri infideles ac etiam Chriſtianorum filii non baptizati, nõ debent ſepeliri in loco ſacro, nec mortui in torneamentis, aut deſperati, vel raptores. Suſpenſi verò aut aliter iuſtitiati, ſi non moriantur impœnitentes, de licentia iudicis poſſunt ſepeliri. Leproſi verò Chriſtiani de cõſuetudine ſepeliuntur in cœmiterio ſeparato, benedicto tamen. Aliqui dicunt quòd non debent cum aliis ſepeliri, quia cui non communicamus in vita, nec etiam in morte cõmunicamus. Excommunicati verò donec obtinuerint abſolutionem, in terra prophana ſunt ſepeliendi & relinquendi: poſt adeptam verò abſolutionem, ſunt transferendi, & in loco ſacro aut benedicto ſepeliẽdi. Si circa huiuſmodi plura ſcire deſideras, & probationem præcedentium habere velis, vide apud Summiſtas in verbo, ſepultura.

Ver. 34.

Ver. 34. DE INFERNO DAMNATORVM.

A INfernus damnatorum eſt locus profundiſſimus circa centrũ terræ, in quo vſq; ad diem iudicii cruciabuntur animæ peccatorũ in peccato mortali decedentiũ, & poſt diem iudicii animæ & corpora ſimul cũ dæmonibus. *In.4.diſt. 48.q.2. art.3.ad.4.* Hic locus ab aliquibus dicitur Auernus: quia ſine vere & ſe̅perie, ab aliis verò Acheron, quaſi ſine gaudio. Si domini temporales habent carceres perpetuos pro ſceleratis, à fortiori Deus. Et quia inferni conſideratio eſt vtilis ad retrahendũ homines à peccato, eò quòd D. Diony. ait, Nemo intendens in malum, operatur: Non enim eſt aliquis, qui ſi actu apprehenderet inferni pœnas peccatoribus præparatas, conſentiret peccato: & ſi ante conſenſiſſet, quin retraheretur à peccato, & induceretur ad deteſtandum ipſum, & agendum pœnitentiã. vnde Pſalm. dicebat, Conſideraui vias (ſcilicet ad infernum tendentes) & conuerti pedes meos in teſtimonia tua. *Pſal.118.* & alibi: Conuertantur peccatores in infernum, omnes qui obliuiſcuntur Deum. *Pſal.9.* & Salomon Eccle. 7. dicebat, Memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. Ideo circa huiuſmodi inferni conditiones parum nobis inſiſtendum eſt. Hic infernus dicitur inferior à Pſal. Eruiſti animam meam ex inferno inferiori. Aliquãdo dicitur profundiſſimus, vt Iob. 4. Si quæratur quantum diſtet à ſuperficie terræ: Quicquid dicãt Aſtronomi, incertum nobis eſt. Lucifer & alii mali angeli, qui menſurauerunt, dicere poſſent. Iſte infernus multas habet malas conditiones, quarum prima eſt, quia eſt cauerna clauſa, ſine aliquo oſtio aut feneſtra vel foramine: nec eſt aliqua via localis, per quam ſit acceſſus ad illam, quicquid dicatur de cœmiterio ſancti Patritii, de quo multæ illuſiones & fatuitates narrantur. Nec etiam credendum eſt quòd in monte Ætna, qui in Cicilia continuè comburitur, audiunturque mirabiles voces & ſoni, ſit porta vel introitus inferni. Vnde Caſſiodorus dicit, Quo itinere animæ in infernum perferantur, quia in diuina authoritate nõ legitur, habemus incertum. *ſup.Pſal.86* Quo ad ingreſſum animarũ nõ requiritur porta: quia corporalia non impediunt ſpiritum, qui abſq; medii, pertranſitione poteſt localiter moueri. Et ſic in inſtanti mortis per dæmones pertrahuntur mali in infernum. Corpora verò non glorificata impediũtur mole corporis. Et ideo in die iudicii poſt ſententiam, in eius executione aperietur terra, ſicut aperta fuit quando deglutiuit Dathan & Abiron, qui deſcenderunt in infernum viuentes, Num.16. *Pſal.103.* Poſtmodum iterum claudetur, & continuabitur. Nec obſtat quod dicit Pſalmiſta, Attollite portas principes veſtras: quia (vt dictum eſt) accipitur porta pro poteſtate detinendi animas. Et cùm dicitur Mat. 16. Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, intelliguntur dęmones & peccata, quæ portant homines in infernum, & ſunt cauſa damnationis eorum. Si quæratur an ſit magna & lata cauerna: dicitur quòd infernus eſt largus quadrupliciter: *Infernus quomodo dicitur latus.* Primò auiditate retinendi: Secundò multitudine damnatorum: Tertiò pœnarũ diuerſitate: Quartò ęternitate, ſed quo ad ſitum loci ignoramus. Ante diẽ iudicii non requiritur magnum ſpacium, cùm dæmones & animæ nõ occupent locũ. Poſt diem verò iudicii propter multa corpora requiritur magnũ ſpacium: quia multi ſunt vocati, pauci verò electi: *Mat.20.* ideo extendetur ad purgatorium: quia nullus poſt diẽ iudicii erit in purgatorio. Et quia in lymbo patrũ nullus eſt, aliqui dicunt quòd vſq; ad lymbum patrum extendetur: quia paruuli exiſtentes in ſolo peccato originali, poſt reſurrectionẽ erunt ſuper terrã: ſed hoc nõ habet authoritatem. Quicquid tamen ſit, credendum eſt quòd diuina prouidentia quæ præuidit ab æterno quot futuri erũt damnati, ſufficientem locum præparauit. Nec erunt ad placitum elongati, ſed valde preſſi, iuxta illud Pſalmiſtæ, Sicut oues in inferno poſiti ſunt. *Pſal.48.* Secunda conditio huius cauernæ dicitur obſcuritas & tenebroſitas, de qua Iob.10. Dimitte me vt plangam paululum dolorem meum, ante quàm vadam ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine. Chriſtus illas tenebras vocauit exteriores ſiue extraneas, quę fuerũt *Mat.22.* figuratæ per tenebras Ægypti, de quibus Exod.10. Extende manum tuam in cœlum, & ſint tenebræ ſuper Ægyptum ita denſæ, vt palpari poſſint. Sequitur, Et factæ ſunt tenebræ horribiles in vniuerſa terra Ægypti: tribus diebus nemo vidit fratrem ſuum, neque mouit ſe de loco in quo erat. Multò magis horribiles & denſę ſunt tenebrę inferni: quia habẽt muros in circuitu ſpiſſiſſimos. Nec habet portas aut feneſtras, ſicut dictum eſt: ideo Pſalmiſta dicit. In æternum nõ videbit lumen. *Pſal.48.* Si dicatur quòd diues epulo vidit Abraham à longè, & Lazarum in ſinu eius, Luc.16. Dicendum quòd non erat viſio corporalis, ſed ſpiritualis, ad quam nõ requiritur lumẽ corporale. Nec illa flamma fumo mixta lucet, ſed fumat. de illius illuminatione D. Gregorius dicit, Ignis inferni quãuis ad conſolationẽ nõ luceat, vt tamen magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam ſequaces quoſq; ſuos ſecum in tormento reprobi viſuri ſunt, quorum amore deliquerunt. Tertia conditio illius cauernæ eſt ignis abundantia & plenitudo: Quia ibi eſt ignis corporalis, qui vt inſtrumentum diuinę iuſtitiæ, mirabiliter cruciabit & affliget, quia in materia ſolida. Et ſic non eſt ibi ignis metaphoricus ſiue ſimilitudinarius: quia tunc pœna eſſet ſolùm per imaginationem: & ſic non eſſent veræ pœnæ, ſed imaginariæ duntaxat, quod eſt erroneũ in fide: *Ignis infernus eſt realis & non metaphoricus.* Quia ex multis paſſibus habetur quòd ſit ignis materialis, & realis cruciatus. vnde Diues epulo clamabat, Crucior in hac flamma. Et Chriſtus, Ite in ignem æternum, Mat.25. Ibunt hi in ſupplicium æternum, &c. Supplicium importat actum. & Mat.10. Timete eum qui poteſt animã & corpus perdere in gehennam. & c.18. Bonum eſt tibi vnum oculum habẽtem in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. & Pſalmiſta, Ignis, ſulphur, &c. & Iob.24. Ad nimium calorem tranſiet ab aquis niuium. Poſtquàm ergo ille ignis eſt calidus & materialis, ſequitur quòd realiter cruciat. Apo.21. dicitur, Timidis & execratis, &c. Pars illorum in ſtagno ardẽti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda. Non poteſt clarius exprimi ignis corporalis, quàm per calorẽ & ardorẽ. Nec eſt poſſibile quòd per ignem intelligatur vermis conſcientiæ, vt quidam hęretici dixerunt; quia Eſa. vltimo dicitur, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. vnde oportet q; aliud ſit ignis, & aliud vermis. Nec ſequitur quod ſi vermis teneatur metaphoricè, quod etiã ignis: quia ex aliis paſſibus ſcripturæ nõ declaratur quod ſit vermis materialis, ſicut dictum eſt de igne ex calore & ardore. Vnde Deut.32. Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima. & Sapien.5. Pugnabit orbis terrarum contra inſenſatos. Si punirẽtur ſola imaginaria pœna, punirentur ſolum pœna vermis ex apprehenſione illius: & ſic nõ ab igne extrinſeco agente, quod importat nomen

cruciatus,ſupplicii,tormenti & pugnæ,& ſic totus orbis non pugnaret. D. Grego. in. 4. Dialogorum dicit, Ignem gehennæ corporeum eſſe non ambigo: quo certum eſt corpora cruciari. Nec obſtat quòd Damaſcenus in fine quarti libri dicit, Tradetur diabolus,& dęmones,& homo eius,ſcilicet Antichriſtus, cum impiis & peccatoribus in ignem æternum, non materialem qualis apud non eſt, ſed qualem nouit Deus. Quia Damaſcenus non negat ſimpliciter illum ignem eſſe materialem:ſed dicit quòd non eſt taliter materialis,qualiter ignis qui apud nos eſt,eò quòd quibuſdam proprietatibus ab iſto igne diſtinguitur: Quia ignis noſter lignis nutritur,& faciliter extinguitur: Ille verò nec nutritur,nec extingui poteſt, ſed perpetuò manet: vel ideo quia ibi ignis non conſumet corpora, ſicut hic: quia ibi agit vt eſt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ,per quam modificatur:& non punit omnes ęqualiter,ſed ſecundum quantitatem & menſuram demeritorum. Non obſtat pariter quòd D. Auguſt. 12. ſuper Geneſ. ad literam dicit: Spiritualem arbitror (ſcilicet locum) ad quem anima deferetur per mortem non corporalem: Quia per hæc verba nolebat aliud dicere,quàm quòd anima poſt mortem non locatur corporaliter & circunſcriptiuè, ſed alio modo ſpirituali,ſicut angeli ſunt in loco. Nec ibi loquitur determinando, ſed opinando & inquirendo. Quarta conditio cauernæ infernalis eſt,quia vltra calorem continet frigus intolerabile. Vnde D. Gregorius in Moralibus dicit, In inferno eſt frigus inſuperabile, ignis inextinguibilis, vermis immortalis, fœtor intolerabilis, tenebræ palpabiles, flagella cędentium, horrida dæmonũ viſio, confuſio peccatorum, deſperatio omnium bonorum,& Iob. 24. Ad nimium calorem tranſiet ab aquis niuium. Quinta conditio eſt æternitas à parte poſteriori, hoc eſt æternæ durationis, quia nunquam habebit finem: & qui ſemel ingredientur, nunquam exibunt: quanuis ex diuina diſpenſatione nonnũquam extra infernum,ſint ſpiritus damnati, vel ad inſtructionem, vel ad exercitium electorum: tamen portant ſecum ingnem inferni, qui vt inſtrumẽtum diuinæ iuſtitiæ, illos torquet, quantumcunq; elongentur: quia diſtantia non impedit infinitam Dei virtutẽ. vident præterea ignem inferni in pœnã eis præparatum. Et ſicut gloria Sanctorum nõ minuitur, ſiue ſint in cœlo, ſiue extra cœlum: Sic nec pœna damnatorũ, quando ex diſpẽſatione diuina ſunt extra infernum. Poſt diem verò iudicii nulla erit ratio exeundi,& per cõſequens nulla diſpenſatio. & ſic ęternaliter in hac cauerna torquebuntur. Et quia illi qui ſunt in hoc inferno, carent gratia, quæ eſt remiſſionis & ſatisfactionis principium: ideo nunquã eis remittentur peccata, nec diminuetur pœna, nec etiam reatus peccatorum remiſſorum, & peccatum veniale in eo perpetuò punietur, nullumq; ſuffragium eis prodeſſe poteſt aut applicari. vnde Eccleſia cãtat, In inferno nulla eſt redemptio. Nec obſtat quòd D. Augu. dicit, Quòd quibus ſuffragia valẽt, ad hoc valẽt vt ſit pœna remiſſior, vel tolerabilior eorum damnatio: Sed ſolùm illi qui ſunt in inferno, ſunt damnati, igitur, &c. Quia damnatio in verbis D. Auguſt. ſumitur largè, pro quacunque punitione: & ſic includit pœnam purgatorii, quæ quandoque totaliter expiatur, quandoque autem non, ſed diminuitur: & tunc tolerabilior eſt eorum punitio. Et quanuis Eccleſia oret pro exiſtẽtibus in peccato mortali in hac vita, & ſuffragia eis proſint, nõ per modum meriti, cùm non ſint in gratia, ſed per modũ ſuffragii, quòd (vt dictum eſt) innititur liberalitati Dei: Non tamen poſt mortem, quia quandiu ſunt in hac vita, poſſunt transferri de ſtatu culpæ mortalis, in ſtatum gratiæ, & non poſt mortem, ſecundum illud Eccleſiaſt. 11. Vbi ceciderit lignũ, ſiue ad Auſtrũ, ſiue ad Aquilonẽ, ibi erit: Quia ſecundum Damaſcenũ, hoc facit in hominibus mors, quod facit in angelis caſus. Angeli autem poſt caſum ſunt immutabiles (vt ſuprà dictum eſt) igitur & homines per mortem. vnde, 1. Ioan. 5. Eſt peccatum ad mortem, nõ pro hoc dico, vt roget quis. Cõſtat igitur hominem in peccato mortali diem claudentẽ extremũ orationibus Eccleſiæ minimè ſubleuari poſſe. Si adducatur hiſtoria quæ legitur in vitis patrũ, quam & Damaſcenus refert in quodã ſermone, quòd D. Macharius inuẽta in via caluaria cuiuſdã defuncti, oratione pręmiſſa, quęſiuit cuius eſſet, reſpondit quòd erat cuiuſdam ſacerdotis Pagani, qui in inferno damnatus erat, & tamẽ confeſſus eſt oratione D. Macharii ſe & alios iuuari. Quidam negant hiſtoriam, & dicunt quòd in illo libro multa falſa & apocrypha inueniũtur. Nihilominus illa admiſſa, dicit diuus Thomas quòd illud adiutorium non erat tale, ſcilicet quòd eorum pœna minueretur: ſed in hoc ſolo (vt ibidem dicitur) quòd eo orante concedebatur eis, quòd mutuò ſe viderent. Et in hoc aliquod gaudium non verum, ſed phantaſticum habebant, dum implebatur quod deſiderabant. Sicut dæmones gaudere dicuntur, dum homines ad peccatum pertrahunt; quanuis per hoc eorum pœna nullatenus minuatur. Sicut nec minuitur angelorum gaudium per hoc, quòd malis noſtris cõpati dicuntur. Si verò allegetur hiſtoria Traiani, quã idem Damaſcenus in eodem ſermonẽ narrat, & dicit quòd D. Grego. videns iuſtitiam Traiani de filio ſuo, qui equitans occiderat filium viduæ, orationem pro eo fudit, audiuit vocem ſibi diuinitus dicentem, Vocem tuam audiui, & Traiano veniam do. Cuius rei (vt Damaſcenus dicit in eodẽ ſermone) teſtis eſt omnis Oriens & Occidens: & tamen erat in inferno, quia idololatra, & multorum martyrum necem inſtituerat. Quidam ſe expediunt, negantes hiſtoriam, & omnes doctores approbantes illam, eo quòd ſi contra ſacram ſcripturam, & Eccleſiæ determinationem. D. tamen Thom. dat duas ſolutiones, dicens quòd probabiliter æſtimari poteſt quòd precibus D. Grego. ad vitam fuerit reuocatus: & ita per pœnitentiam & baptiſmum gratiam conſecutus. Sicut etiam apparet in illis qui fuerunt miraculoſè à mortuis reſuſcitati: quorum plures conſtat idololatras fuiſſe & damnatos: de omnibus enim talibus ſimiliter dici oportet, quòd non erant in inferno finaliter deputati, ſed ſecundum præſentem propriorum meritorum iuſtitiam. Secundum autem ſuperiores cauſas, quibus præuidebantur ad vitam reuocandi, erat aliter de illis diſponendum. Vel dicendum eſt ſecundum quoſdam, quòd anima Traiani non fuit ſimpliciter & abſolutè à reatu æternæ pœnæ liberata, ſed eius pœna fuit ſuſpenſa ad tempus, vſque ad diem iudicii. Nec tamen oportet quòd hoc fiat communiter per ſuffragia ſanctorum: quia aliqua ſunt quæ ex lege communiter accidunt, & aliqua quæ ex priuilegio aliquibus conceduntur.] Sicut alii ſunt humanarum limites rerum, alia diuinarum ſigna virtutum, vt D. Auguſtinus dicit. Quibuſdam videtur valde graue, quòd pro peccato mortali temporali infligatur à Deo ſupplicium æternum, cùm pœna debeat proportionari culpæ & peccato. Ad cuius euidentiam

Dæmones & animæ damnatæ ſecum portãt infernum.

damnatorũ pœna non minuitur.

In addi. 3. p. q. 71. ar. 5.

Traianus ſi fuerit ab inferno liberatus.

In li. de cura pro mort. agen.

dentiam ſciendum eſt primo, quòd triplex conſueuit aſſignari ratio, quare peccatum mortale puniatur pœna æterna: Prima, quia peccatum ex parte obiecti aggrauatur, & maiori pœna punitur, ſi offenſus ſit maioris dignitatis. Vnde non adeò punitur percutiens ruſticum, ſicut nobilem, principem, regem, aut imperatorẽ. Sed Deus qui eſt infinitę dignitatis, per peccatum offenditur: igitur debet peccator puniri pœna infinita, non intenſiue, cum non ſit capax: ergo extenſiue. & ſic pœna infinita ſecundum durationem. Secunda ratio ſumitur ex voluntate peccantis: quia peccãs mortaliter, ponit finem delectationis ſuæ in eo in quo mortaliter peccat, vt etiam Deum pro illo contemnat: Sed quicunq; diligit aliquid, ſicut finem vltimum ſuæ voluntatis, ex hoc ipſo vellet ſemper ſibi adhærere, niſi per accidens retrahatur, vel timore pœnæ, vel aliquo huiuſmodi: Sed ſi impunè adhærere poſſet, ſemper adhęreret. Vnde ſecundum D. Greg. Iuſtum eſt vt qui in ſuo æterno contra Deum peccauit, in æterno Dei puniatur. Dicitur autem aliquis in ſuo æterno peccaſſe, non ſolum ſecundũ continuationẽ actus in tota hominis vita: ſed quia finem vltimum in peccato conſtituit, voluntatem habuit in ęternũ peccandi: ideo D. Greg. 24. Moraliũ dicit, ꝙ iniqui voluiſſent ſine fine viuere, vt potuiſſent ſine fine peccare. Tertia ratio ſumitur ex parte peccantis mortaliter: quia per peccatũ mortale quis priuat ſe gratia quæ eſt principium remiſſionis culpæ, & ſine qua peccatũ remitti nõ poteſt. Et ideo ſi in peccato mortali moriatur, ſemper remanet in culpa, cũ propter obſtinationẽ nõ ſit gratiæ ſuſceptiuus. Manente autem culpa ſemper eſt obnoxius pœnæ, quæ reordinat culpã. alias remaneret aliquid inordinatũ in vniuerſo, contrà illud, Quę à deo ſunt, ordinata ſunt. ideo æternaliter puniri debet. Secũdo ſciendum eſt, ꝙ pœna proportionatur peccato: in peccato autẽ ſunt duo. Primũ eſt, auerſio ab incommutabili & infinito bono. ſ. Deo. Vnde ex hac parte peccatũ eſt infinitũ: & ſic peccato reſpõdet pœna damni quæ eſt infinita: eſt enim amiſſio boni infiniti. ſ. Dei, ad quam ſubſequitur pœna afflictiua, vt infra dicetur. Alterum autem, eſt inordinata conuerſio ad bonũ commutabile: et ex hac parte peccatũ dicitur finitum, quia ipſa conuerſio eſt finita, cum actus creaturæ non poſſit eſſe infinitus. Et ſic peccato debetur pœna finita intenſiue ſecundum quantitatem conuerſionis. Sed quia ille ſe priuauit principio remiſſionis, & immobiliter adhæret: ideo pœna illa intenſiua æternaliter extenditur. Et ſic duratio pœnæ ſenſus non reſpondet quantitati culpæ, ſed irremiſſibilitati ipſius. vnde Mar. 3. dicitur: Qui blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, non habebit remiſſionem in æternum. Tertio notandum eſt quòd licet pœna proportionetur culpæ ſecundum acerbitatem, tam in iudicio humano quàm diuino: in nullo tamen iudicio requiritur quòd pœna adæquetur culpę actuali ſecundum durationem, vt D. Aug. dicit in. 21. lib. de Ciuitate Dei. Quia adulterium vel homicidium, quod quaſi in momento committitur, non propterea momentanea pœna punitur, ſed quandoque perpetuo carcere, vel exilio, vel etiam morte. In qua non conſideratur occiſionis mora, ſed potius quòd in perpetuum auferatur à poteſtate peccandi, & ſocietate viuentium: & ſic repræſentat ſuo modo æternitatem pœnæ diuinitus inflictæ. Nec tamen ſequitur ꝙ peccatũ veniale, quod propter defectum gratiæ, quæ eſt principium remiſſionis peccatorum, æternaliter punitur, ſit adeò graue, ſicut mortale, nec quòd ita acerbè puniatur intenſiuè.

In. 4. ſen. d. 42. q. 1. ar. 5

Peccatum mortale pœnâ æternâ triplici ratione demonſtratur.

Rom. 13.

Pœna dãni reſpondet auerſioni, et pœna ſenſus conuerſioni.

Pœna non æquatur culpæ actuali ſecundum durationem

Ver. 35. DE POENIS DAMNATORVM ANTE IVDICIVM.

A DAmnati in inferno vſque ad diem iudicij ſolum in anima puniuntur triplici pœna, ſcilicet damni ſenſus, remorſus conſcientiæ ſiue vermis. Prima pœna dicitur damni ſiue priuationis: quia priuatur bono infinito, ſcilicet clara Dei viſione, in qua conſiſtit beatitudo, ad quã ſequitur triſtitia, quæ ineffabiliter torquet animã, eo ꝙ ex culpa ſua priuatam ea ſe cognoſcit: Qui enim perdit centũ aureos ex culpa ac vitio ſuo, dolet: ſi mille, amplius, & ſic conſequenter. Similiter de poſſeſſionibus officiis, ac dignitatibus ex culpa amiſſis. Vnde ſequitur quòd qui ex culpa ſua perdidit ſummum bonum, ſummè doleat & triſtetur. Ideo D. Chryſ. dicit: Nonnulli imperitorum ſibi ſatis eſſe putant & optabile videri, ſi gehenna tantummodo careant. Ego autem multo grauiores gehenna dico eſſe cruciatus, remoueri & abiici ab illa gloria. Pone mille gehẽnas, & mille cruciatus, nil tale quale à gloria excidere, & à Deo odio haberi, & audire, Ite maledicti. Hoc tantum generat cruciatum, quòd ſi nulla extrinſecus pœna torqueret, hæc ſola ſufficeret: omnes enim gehennas ſuperat cruciatus. Notandum tamen quòd hæc pœnam priuationis, licet ſit eadem reſpectu obiecti, eſt tamen diuerſa, & plures, reſpectu ſubiecti & cauſarũ: & ſic maior ſequitur pœna afflictiua ex priuatione huius infiniti boni propter maius & enormius peccatũ, ꝗ propter minus: & propter plura peccata, quàm propter vnum.

Pœna dãni quæ, qualis et quãta ſit.

In homi. de repar. Lap.

Pœna dãni non eſt in omnibus æqualis.

Secunda pœna dicitur ſenſus: non ꝙ animę in inferno habeant potentias ſenſitiuas, niſi radicaliter, vt dictum eſt cum de intellectu animæ ſeparatæ ageretur. Sed dicuntur puniri pœna ſenſus, quia ab extrinſeco, ſcilicet ab igne, qui vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, imprimit in eas, non calorem (quia non ſunt capaces) ſed quandam qualitatem afflictiuam ſecundum quantitatem peccati, ex parte conuerſionis. Tertia pœna dicitur vermis, nõ corporalis (cum ibi non ſint vermes nec alia animalia) ſed ſpiritualis. quia ſicut vermis pungit & corrodit, ſic remorſus conſcientiæ pungit, lacerat, & affligit. Hic autem remorſus eſt de quolibet peccato, tam ex parte auerſionis, quàm ex parte conuerſionis ac etiam negligentiæ, eo quòd poterant facillime bonum infinitum recuperare per pœnitentiam, & non curauerunt. Quidam addunt quartam pœnam, viſionem intellectualem Luciferi & aliorum dæmonum, eorumq; irriſionem.

c. 2. §. 1. ver. 2.

Ver. 36. DE POENA DAMNATORVM POST IVDICIVM.

B DÆmones non punientur maiori pœna eſſentiali poſt iudicium, quàm ante: quia cùm eorum eſſe non varietur, ſequitur quòd pœna eſſentialis intrinſeca, quæ conſiſtit in priuatione diuinæ viſionis, & pœna extrinſeca ab igne impreſſa, aut remorſus, non augetur nec minuitur: ſicut nec præmium eſſentiale bonorum angelorũ. Punientur tamen maiori pœna accidentali dupliciter. Primo, quia omnes qui ſunt in aëre caliginoſo ad exercitium iuſtorum, detrudentur in infernum, à quo non poterũt amplius exire. quod cedet in illorum pœnam, cum nocere non poterint, prout volunt. Vnde Mat. 8. dicitur

Pœna accidentalis dæmonum augebitur poſt iudicium.

dicitur quòd duo dæmonia habentes, exeuntes de monumentis clamauerunt dicentes: Quid tibi &
nobis Ieſu fili Dauid? veniſti huc ante tempus (ſcilicet iudicij) torquere nos. Quia ſentiebant ſe extis
turos,& non amplius nocituros illis hominibus. Ideo vt ſaltem poſſent in aliquo nocere, rogabāt: Si
Pœna eſſentialis damnatorum poſt iudiciū erit maior. eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorū. Et ſic poſt diem iudicij magis torquebūtur, quia priua
buntur executione iniquæ voluntatis ſuæ. Et ideo (vt dicitur Luc. 8. rogauerunt illum ne imperaret
eis vt in abyſſum irent. Secūdo, quia triſtabuntur accidenraliter de malis ad quæ homines induxerūt
ſicut boni gaudebunt de bonis factis in gratia. ¶ Animæ autem damnatorū, quæ nunc habent eſſe im
perfectum, cum ſint ſeparatæ à corpore, cui natæ ſunt vniri poſt reſurrectionē, quādo habebunt eſſe
perfectum, maiorem pœnam patientur quàm nunc, ſecundum D. Aug. qui ait: Maiores pœnas paſſu
In ſer. plu. marty. ri ſunt cum reſurrexerint, in quarum comparatione tales ſunt iſtę quas patiuntur, qui mortui ſunt ma
li homines, quales ſunt pœnæ eorū qui torquentur in ſomnis. Animæ eorum patiuntur, caro verò eo
rum nō patitur. Maior autem eſt cruciatus, ſi vigilans torqueatur. Nec eſt ſimile de dæmonibus, qui
non habent corpora, & quorum eſſe non variatur: nec etiam de animabus beatis, quatum gloria poſt
reſurrectionē non intenditur, licet habeant perfectius eſſe: quia quāuis operari ſequatur eſſe in natu
ralibus, nō tamen in gratuitis: ſed ſequitur proportionem gratiæ & luminis glorię. In damnatis verò
hominibus, cum habeant perfectius eſſe, magis conabuntur reſiſtere, & ſuccumbent: Ideo in hoc ma
gis torquebuntur: licet quantum ad intrinſecas apprehenſiones aut extrinſeca tormenta pœna eorum
eſſentialis non augeatur neq; minuatur. Pœna autem accidenralis hominum damnatorum abſq; du
bio poſt reſurrectionem augebitur, quātum ad præmium ſiue demeritum accidentale: quia dolebūt,
quotiens recordabuntur malefactorum, ſicut lætantur boni de bonis: differenter tamen, quia boni vi
dent ſimul in verbo omnia bona opera ſua, ideo ſimul de omnibus gaudebunt, etiam in particulari.
quod gaudium pertinet ad eorum præmium eſſentiale poſtquam in verbo vident, & ad accidentale,
quando per ſpecies per quas etiam ſucceſſiue cum voluerint, poterunt gaudere. Damnati verò nō ſi
mul omnia peccata ſua diſtincte videre poterunt, ſed ſucceſſiue: ideo de illis ſucceſſiue dolebunt, &
punientur pœna vermis ſiue remorſus conſcientiæ. Nec eſt inconueniens quòd non tantum punian
tur proportionabiliter, ſicut iuſti præmiabuntur: quia miſerationes Dei ſunt ſuper omnia opera eius,
& pronior eſt ad præmiandum, q̄ ad puniendum: hoc eſt dictum, per effectus exteriores magis oſten
dit miſericordiam, q̄ iuſtitiam. ¶ Præterea punientur accidentaliter quantum ad corpus: quia licet ſo
la voluntas peccauerit, corpus tamen coniunctum inſtrumentaliter cooperatum eſt: & cùm actiones
ſint ſuppoſitorum, ſiue attribuantur ſuppoſitis, & corpus ſit pars compoſiti ſiue ſuppoſiti, conſequens
eſt q; corpora malorum punientur, ſicut corpora bonorum præmiabuntur: differenter tamen: quia
præmium corporū beatorum quod conſiſtit in quatuor dotibus (de quibus dictum eſt) fluit à gloria
animę, & redundat in corpus. Pœna verò corporum damnatorum, licet quo ad aliqua pendeat ab ani
ma, propter coniunctionem animæ (cuius actus redundant in corpus, & econuerſo) non tamen tota
liter ſicut in beatis, in quibus tota gloria corporis procedit à gloria animæ: in damnatis verò non, ſed
c.14. §.8 ab extrinſeco affliguntur. Et ideo damnati non ſolum priuabuntur dotibus, ſed etiā exterius torque
buntur, per oppoſita ipſis dotibus: quibus potiuntur animæ beatæ. Dictum eſt autem quòd beati ha
bebunt quatuor dotes, ſcilicet impaſſibilitatem, claritatem, ſubtilitatem, & agilitatem: damnati verò
non ſolum iſtis dotibus priuabuntur, ſed etiam habebunt aliquid oppoſitum, vt magis torqueantur.
Licet enim damnati reſurgant incorruptibiles, non tamen in melius immutabuntur. vnde Apoſt. di
1. Cor. 15 cit: Omnes quidem reſurgemus: ſed non omnes immutabimur. Iſti reſurgent impaſſibiles, hoc eſt in
capaces receptionis alicuius qualitatis diſconuenientis: damnati verò magis paſſibiles et ſenſibiles q̄
fuerint in hoc mūdo, præſeruabūtur à corruptione, vt iuſtitia punitiua ſemper in illis appareat. Præ
terea iuſtorum corpora reſurgent in gloria & claritate: ſed corpora damnatorum in maiori ignomi
nia, ſiue ignobilitate, deformitate, confuſione, ac aliis defectibus, q̄ fuerint in hoc mundo. Et verifica
Tren. 4 bitur de illis illud, Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum. Et eadem ratione non ſolum erunt pri
Exo. 15. uati agilitate & ſubtilitate, ſed etiam erūt graues, ponderoſi, ſpiſſi, & immobiles, iuxta illud: Submer
ſi ſunt quaſi plumbum in aquis vehementibus. & illud: Fiant immobiles quaſi lapis. Pręter hęc quan
tum ad corpus in inferno erunt mirabilia tormenta ſenſuum, quia omnes torquebuntur, ſicut in bea
tis delectantur. Primo ſenſus viſus: Sicut enim ſenſus viſus beatorum delectabitur in viſione glo
riæ humanitatis Chriſti, D. Virginis, & aliorū Sanctorū, ſolis, lunæ, planetarū, ſtellarum, & aliarum
Viſus damnatorū quō torquebitur rerum creatarum: Sic viſus damnatorum torquebitur tripliciter: Primo, priuatiue, quia in tenebris
denſiſſimis & horribilibus erunt: & nihil quod eis delectationem afferat, videre poterunt. Si Tobias
dicebat, Quale gaudium mihi eſt, &c. quid poterunt dicere damnati, qui non ſedebunt ſiue non re
Tob. 5. quieſcent, ſed torquebuntur in tenebris denſiſſimis exterioribus et extraneis? Secundo torquebuntur
fumo inferni: quia cum ibi ſit ſulphur inflammatum, vt habetur Apoc. 21. & nullum ſit ſpiraculum, fu
mus circunuoluet eos, & magnum afferet tormentum, quod Chriſtus per fletum expreſſit dicens: Ibi
Mat. 8. erit fletus & ſtridor dentium. Non quòd ſit ibi emiſſio ſeu reſolutio lachrymarum, quia cum nil in
eis per cibum reſtauretur, conſumerentur: Sed accipitur ibi fletus pro commotione & conturbatio
ne capitis & oculorum. & quantum ad hoc corpora damnatorū non ſolum ab exteriori affliguntur,
ſed etiam ab interiori, ſecundum quod corpus immutatur ad paſſionem animę bonā vel malam. Ter
Fletus abſque lachrymarū emiſſione. tio viſus damnatorum torquebitur ex aſpectu dæmonum in corporibus aſſumptis. Licet enim non
habeant corpora, aſſument tamen ex viliſſima materia, ad torquendū viſum damnatorum, qui viden
do pulchra & delectabilia peccauerunt. vnde Sap. 17. Perſonæ triſtes illis apparentes, pauorem præ
ſtabant in tenebris Ægypti, quæ erant figuræ tenebrarum & apparitionum inferni. & Naum. 2. Aſpe
ctus eorum quaſi fulgura diſcurrentia. & Iob: Vadent & venient ſuper eos horribiles ad irridendū
Iob. 20. eos. Ideo Dauid petebat, Ne irrideant me inimici mei. Secundo damnati torquebuntur in auditu,
Pſal. 24 ſicut ſancti delectabuntur: iuxta illud, Clare ſonant iugiter organa Sanctorum. & Pſal. Exultationes
Pſal. 148 Dei in gutture eorum. Sic auditus damnatorum torquebitur, audiendo fletus, planctus, & vlulatus,
blaſphe

blaſphemias, & maledictiones, & opprobria damnatorũ. de quibus Pſal. Superbia eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper. & Iob. 3. Pereat dies in qua natus ſum, &c. Hiere. 20. Maledicta dies in qua natus ſum. & Iob. 12. Vtinam cõſumptus eſſem, ne oculus me videret. Repleta eſt malis anima mea. Miſerabiliores facti ſumus omnibus, quia in opprobrium omnium, Sol iuſtitiæ non ortus eſt nobis Laſſati ſumus in via iniquitatis, &c. Nos inſenſati, &c. Zachar. 2. Plangent ſe ſuper ſe familiæ. & Hier. 3. In viis eius ploratus & vlulatus Dæmones punientes eos in corporibus aſſumptis vlulabunt. Vnde Eze. 27. A ſonitu gubernatorũ eius turbabũtur. D. Aug. in ſermone ad Eremitas dicit q Lucifer nõ ceſſabit clamare in corpore aſſumpto aliis dęmonibus, vt percutiãt & torqueant hinc & inde. Amos 3. Leo rugiet, quis non timebit? Præterea. 1. Reg. 2. Dominum formidabunt aduerſarij eius, & ſuper ipſos in cœlis tonabit. Tonitruum illius ſententiæ, Ite maledicti, &c. ſemper manet in auribus eorũ.

Pſal. 73. Pſal. 87. 1. Cor. 15 Sap. 5. In ſerm. ad Ere.

Tertio torquebuntur damnati in odoratu, Sicut enim odoratus Sanctorum delectabitur in odore ſuauiſſimo, qui exibit à corporibus eorum, iuxta illud, Sancti tui Domini florebunt ſicut lilium. & ſicut odor balſami erunt ante te: Sic odoratus damnatorum torquebitur ex fœtore procedente ex cadaueribus eorum, iuxta illud Eſa 14. De cadaueribus eorum aſcendit fœtor. magis abominabilis, quàm Antiochi, de quo. 2. Mach. 9. dicitur, quòd eius fœtore vniuerſus exercitus grauabatur, imò & ipſemet ſuum fœtorem ſufferre non poterat. Quantus eſſe poterit fœtor inferni, in quo tot cadauera & omnes immunditiæ, putrefactiones, abominationes, ſulphura, & procellæ maris in purgatione & cõflagratione mũdi detrudentur? & verificabitur illud Eſa. 8. Erit pro ſuaui odore fœtor. Quarto torquebuntur damnati in guſtu: ſicut guſtus beatorũ delectabitur non per cibum aut potum, ſed per immutationem linguæ, ab aliqua humiditate à Deo adiuncta linguæ eorum, habẽte omnis ſaporis ſuauitatem. Sic in pœnã in lingua damnatorũ adiungetur aliqua qualitas, quæ erit amarior felle & veneno inſanabili. Vnde Deut. 32. Fel draconum vinum eorũ, & venenum aſpidũ inſanabile. Vua eorum, vua fellis, & botrus amariſſimus & Pſal. Ignis, ſulphur, et ſpiritus procellarũ, pars calicis eorũ. Dicũt aliqui practici q dæmones apothecarij infernales in aſſumptis corporibus aſſument materias abominabiles ad nauſeam prouocantes, & eas miſcebunt ad inuicem, iuxta illud Pſal. Et inclinauit ex hoc in hoc: veruntamen fex eius nõ eſt exinanita, bibent oẽs peccatores terræ: Lucifer clamabit, & dicet illud Apoc. 17. Date (ſcilicet huic vel illi ſitibundo) calicem indignationis iræ Dei: & illud Ezec. 33. Potabis vſq; ad fæces, & fragmẽta eius deuorabis: ponent in ore, & ſi degluttãt, ſtatim euomẽt. Poſtmodum inſultabunt illudentes eis, & dicentes illud Eſa. 51. Bibiſti de manu (hoc eſt de potentia) Domini, calicem iræ eius. vſq; ad fundum calicis potaſti, & vſq; ad fæces. Si amaritudo coloquintidarũ agri coëgit filios Prophetarũ clamare & dicere, Mors in olla vir Dei, quem clamorem excitabit tanta amaritudo quæ erit in inferno? Quinto torquebitur tactus damnatorũ multipliciter: Primo per ignem corporalem, qui erit ibi, vt dictum eſt, & torquebit vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ. Ideo non corrumpet neq; incinerabit corpora illorũ, nec tantũ torquebit vnum ſicut alium, ſed ſecundum demerita: ita q membra quæ plus demeruerunt, amplius cruciabuntur; Vnde diues epulo plus conquerebatur de lingua, q̃ de aliis membris: licet tunc ſola volũtas torqueretur pro peccato linguæ: ſed poſt reſurrectionem ipſa lingua cruciabitur. Secundo cruciabuntur in tactu per frigiditatem: Quia (vt dicitur Iob. 24.) Ad nimium calorem tranſiet ab aquis niuium: abſq; hoc tamẽ q ſit in eis aliquod refrigerium, quia paſſio eorũ non erit per tranſmutationẽ corporalem, per quã reducitur qualitas cõtraria ad æqualitatem & temperiem quandã, quæ cauſat refrigerium, ſed per actionẽ ſpiritualem & intentionalem. Inſuper cruciabũtur morſu vermium aut aliorũ animaliũ. vnde Eſa. 14. Subter te ſternetur tinea, & operimentũ tuum erunt vermes. & Eſa. 34. Erit cubile draconum, & paſcua ſtruthionũ, & occurrent dæmonia. & Deut. 32. Dentes beſtiarum immittam in eos cum furore trahentium ſuper terram atq; ſerpentium: & deuorabunt eos aues morſu amariſſimo. Non quidem q ſit ibi aliquis vermis corporalis aut naturalis, ſiue alia animalia: Quia poſt diem iudicij in mundo innouato nõ manebit aliquod animal. Sed dæmones ad torquendũ damnatos aſſument corpora in modũ animaliũ prędictorũ, & per ea torquebunt eos, et verificabuntur prædicta, & illud Eſa. 3 Erit pro criſpãti crine caluicium, &c. Quidã hæc rident, & ſomnia putant: ſed cùm hæc ſcriptura non ſine cauſa rememoret, aliquando non eſſe ſomnia experientur.

Pſal. 4. In Addi. 3. p. q. 74. ar. 8. ad. 2. In Addi. 3. p. q. 28. Pſal. 10. Pſal. 74. In addi. 3. p. q. 97. Dæmones in aſſũptis corporibus, torquebunt damnatos.

Ver. 37. DE STATV ET CONDITIONE DAMNATORVM.

A Damnati poſt diem iudicij & ante, erunt in tali ſtatu quo dæmones, qui non poſſunt conuerti ad bonum, nec pœnitere de peccatis, hoc eſt abominari peccatum, inquantum eſt offenſiuum Dei: Quia voluntas malitiæ peccati ſemper in eis manet, cum ſint obſtinati: licet per accidens ratione pœnæ adiunctæ doleant, ratione cuius attribuitur eis pœnitentia, non quidem pœnitẽtia virtus, quę nõ manet in eis, ſicut nec habitus cæterarũ virtutum. Et licet manerent, nunquam tamen in actum exirent, quia obſtinatione ligati ſunt. Sed attribuitur eis aliquid ſimile pœnitentiæ, ſcilicet triſtitia. vnde Sap. 5 Pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes. Philoſophus. 9. Ethic. dicit quòd pœnitudine repleotur mali. Et quamuis voluntas eorum vt natura poſſit imperfecte velle bonum (quia illa inclinatio eſt eis inſerta à Deo) non tamen poſſunt velle bonum voluntate deliberata, quia ſunt perfecte auerſi à fine vltimo rectæ voluntatis, & omnia ordinant in ſuum finem malum præſtitutũ.

In addi. 3. p. q. 98. art. 2. Obſtinatio damnatorũ.

Et quia non eſſe ſecundum ſe non habet rationem boni, cum ſit priuatio aut negatio: ideo nõ poſſunt ſecundum ſe appetere non eſſe. Sed quia non eſſe per accidens eſt ablatiuum pœnalis vitæ ſeu miſeriæ, & ſic accipit rationem boni: ideo inquantum huiuſmodi, appetere poſſunt & appetunt. Vnde Matth. 26. Bonum erat illi ſi natus non fuiſſet homo ille. Et Glo. ſuper illud Hiere. 20. Maledicta dies in qua natus ſum, &c. dicit, Melius eſt non eſſe, quàm male eſſe. Et Apoc. 9. In diebus illis deſiderabunt homines mortem, & mors fugiet ab eis. Et cũ ſint inuidia pleni, dolebunt de felicitate bonorũ, & eorũ damnationem appetent. Quis (vt dicit glo. ſuper illud Eſa. 14. Surrexerũt de ſoliis ſuis, &c.) Solacium eſt miſeris ſocios habere pœnarum. Nec obſtat q diues epulo rogabat mitti Lazarum ad fratres ſuos, ne & ipſi venirent in illum locum tormentorũ: quia non ex charitate dicebat, ſed ne eius

Damnati quo modo appetunt non eſſe.

pœna

pœna augeretur: quę fuiſſet aucta, ſi ipſi veniſſent. eo ꝙ ipſe erat cauſa & occaſio damnationis eorum. Non eſt tamen arbitrandũ ꝙ ipſi clare videãt aut cognoſcant gloriam vel felicitatem Sanctorum in ſpeciali, licet bene cõfuſe & in communi, ſcilicet ꝙ ſint beati quadam gloria ineffabili. Vnde Luc.16. dicitur ꝙ diues epulo vidit Abraham à longé. Illa tamen cognitione propter inuidiam quam habẽt, torquéntur de felicitate eorum, & eo ꝙ ipſi talem gloriam amiſerunt. Vnde Sap.5. de impiis dicitur, *Dãnati non demerentur nouo demerito.* Videntes turbabuntur timore horribili, &c. ¶ Propter hanc tamen inuidiam, aut alias eorum malas voluntates, nõ demerẽtur nouo demerito, eo ꝙ ad ſummum malorum deuenerint: verum tamen eſt ꝙ eorum demerita attribuuntur vltimo demerito viæ, ex quo ſecuta fuit peccãdi neceſſitas. Nec obſtat ꝙ ſecundum Philoſophum in.3. Ethic. dicitur, ꝙ Ebrius meretur duplicem maledictionem, ſi ex ebrietate aliquod aliud peccatũ committat: Quia hoc eſt propter ſcandalum & damnum nouum proximi. quæ ratio non militat in damnatis. Et finaliter reſoluendo, ſicut propter perfectam Sanctorum beatitudinem nil erit in eis, quod non ſit materia gaudij: ita nihil erit in damnatis, quod non ſit in eis materia & occaſio triſtitiæ: nec deerit aliquid quod ad triſtitiã pertinere poſſit ſecundum eorũ demerita, vt ſit eorũ miſeria conſummata. Et ideo neq; conſideratio Dei quem apprehendunt, nõ ſub ratione ſummi boni, ſed ſub ratione punientis: neq; conſideratio aliorũ delectabilium, quorum ſpecies habuerunt in via, quæ nõ poſſunt corrumpi, neq; per obliuionem deleri, illis erit ad delectationem, ſed ſolum ad triſtitiam, ſicut cætera omnia.

§. 5. DE SACRAMENTO EXTREMAE VNCTIONIS.

In addi. 3.p.q.22. EXtremam vnctionem, quæ circa infirmos obſeruatur in eccleſia, eſſe ſacramẽtum nouæ legis conſtat ex determinatione Concilij Tridentini, de qua ſupra dictum eſt cum de numero Sacramentorum ageretur. Poteſt etiam probari ex definitione ſacramẽti: quia omne ſignum exterius, à Chriſto ordinatum ad deletionem peccatorũ, & ſanctificationẽ hominis, cuius imaginẽ gerit, & cauſa exiſtit, eſt ſacramentũ nouæ legis. vnde Eſa.27 Hic eſt omnis fructus, vt tollatur peccatũ. Sed extrema vnctio eſt huiuſmodi, vt patet per D. Iac. vlt. cap. Et ſi in peccatis ſit, remittentur ei: & curatio peccatorum ſignificatur per vnctionem olei, quę vulnera exteriora ſanat. vnde Eſa 1. Plaga tumens nõ eſt curata medicamine, neq; fota oleo. Et quanuis ſint plures vnctiones, nõ eſt tamen niſi vnum ſacramentum: quia oẽs ordinãtur ad vnam perfectam, quæ eſt vnctio omniũ exteriorum ſenſuum: quibus hauritur morbus interior, vel quia omnes ordinantur ad ſpiritualem ſanationem perfectam. Nec pluralitas materiæ aut formæ tollit vnitatem ſacramenti (vt dictum eſt cum de ſacramento euchariſtiæ ageretur) ſicut nec etiã pluralitas miniſtrorũ; vt ſi facta prima vnctione moreretur ſacerdos alius deberet perficere & nõ inchoare. Sicut ſi conſecrato pane moreretur, nõ eſſet eadem hoſtia bis conſecrãda: Quia cum miniſter tantũ inſtrumentaliter operetur, mutatio miniſtri nõ tollit vnitatem ſacramẽti, ſicut nec operatio martellorum tollit vnitatem operationis fabri. B

c.16. ver.4.

Ver. 1. DE MATERIA SACRAMENTI EXTREMAE VNCTIONIS.

In addi. 3.p. q.10. art.4. MAteria huius ſacramenti teſte D. Iaco. eſt oleum. Et cum oleum proprie & communiter ad ſanationem non accipiatur niſi oliuarum, eo quòd eſt linitiuum & penetratiuum vſq; ad intima, ac etiam diffuſiuum, alij autem liquores ad ſimilitudinem olei oliuę nomen accipiunt: ideo oleum oliuarum eſt propria materia huius ſacramenti, ſicut aqua elementaris eſt propria materia baptiſmi. Voluit autem Chriſtus eligere pro materia oleum, & nõ vinum, quo etiam vulnera ſanantur: quia vinũ ſanat mordendo, oleum autem leniendo. Et cùm omnis efficacia ſacramentorum deſcendat à Chriſto, illa ſacramenta quibus ipſe vſus eſt, habent efficaciam ex ipſo vſu ſuo, ſicut tactu ſuæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis. Ideo benedictio aquæ non eſt de eſſentia baptiſmi. Sed Chriſtus nõ eſt vſus hoc ſacramẽto, nec aliqua corporali vnctione ad hoc ordinata. Ideo in omnibus vnctionibus de neceſſitate ſacramenti requiritur ſanctificatio ſeu conſecratio materiæ: quia effectus non cauſatur ex naturali proprietate materiæ, ſed à Chriſto, à quo effectus deſcendit, mediantibus miniſtris, ſcilicet, ſacerdotibus, & in miniſtros inferiores mediantibus miniſtris ſuperioribus, qui materiam ſanctificant per conſecrationem & benedictionem. Et ideo in omnibus ſacramentis quæ indigent materia ſanctificata, ſanctificatio materiæ ſit per epiſcopum, & vſus quandoque per ſacerdotem, vt oſtendatur ſacerdotalis poteſtas ab epiſcopali deriuari, ſecũdum illud Pſal. Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam barbam Aaron. ſequitur, quod deſcendit in oram veſtimenti eius. Nec obſtat quòd materia ſacramenti euchariſtiæ nõ neceſſario requiritur quod ſit benedicta: Quia ſacramentum euchariſtiæ conſiſtit in ipſius materiæ conſecratione, & Chriſtus eo vſus eſt: vnde canit Eccleſia: ſe cibat ipſe cibus. C

Oleũ oliuarũ propria materia extremæ vnctionis.

Pſal.132.

Ver. 2. DE FORMA SACRAMENTI EXTREMAE VNCTIONIS.

In add. 3. p. q.29. ar.7. & 8. CVm omnia ſacramenta nouæ legis efficiant quod figurant, inquantũ per verba determinatur materia, quæ ad multa poteſt ſe habere: neceſſe eſt hoc ſacramentum habere formam. Forma autem, qua ex traditione Apoſtolorũ vtitur Eccleſia Romana, eſt oratio deprecatiua, & eſt hæc: Per iſtã vnctionem & ſuã piiſſimã miſericordiã indulgeat tibi Deus quicquid peccaſti per viſum: & ſic de aliis ſenſibus. Hæc autẽ oratio datur pro forma, duplici ratione: Prima, quia ſuſcipiens hoc ſacramentũ, eſt propriis viribus deſtitutus: ideo indiget orationibus ſubleuari. Secũda, quia datur exeuntibus, qui iã deſunt eſſe de foro eccleſię, & in ſolius Dei manu requieſcũt. Vnde ei per orationem cõmittuntur. Et quia in forma debet exprimi effectus principalis, qui ſemper inducitur per ſacramentum, niſi ſit defectus ex parte recipientis: Sanitas autem corporis nõ eſt effectus ſacramenti, quanuis quandoq; ſequatur, ideo non ponitur in hac forma. D

Ver 3. DE INSTITVTIONE SACRAMENTI EXTREMAE VNCTIONIS.

In addi. 3.p. q.29. ar.3. QVum ſacramenta nouæ legis habeant virtutem & efficaciã, quæ in eis nõ niſi diuinitus ineſt, neceſſe eſt dicere ꝙ hoc ſacramentum eſt immediate à Deo inſtitutum. Nec obſtat quòd Euangeliſtæ de hoc non faciant mentionem: quia multa Dominus fecit & dixit, quæ in euangeliis non continentur: vt dicitur Ioan. vltimo. Illa enim præcipuè curauerunt Euangeliſtæ tradere, quæ ad

neceſſi

neceſſitatem ſalutis,& eccleſiæ diſpoſitionem pertinent. Ideo potius inſtitutionem baptiſmi,pœnitentiæ,& euchariſtiæ,ac ordinis factam à Chriſto,narrauerũt,quã extremæ vnctionis,confirmationis, & matrimonij,quæ nõ ſunt de neceſſitate ſalutis,neq; ad diſpoſitionem eccleſiæ pertinent. De vſu tamen huius ſacramenti fit mẽtio in Mar.6. vbi dicitur quod Apoſtoli oleo vngebant infirmos: quod nõ feciſſent,niſi Chriſtus ordinaſſet. ¶ Nec ſequendi ſunt qui dicũt hoc ſacramentũ cum ſacramẽto confirmationis Chriſtũ dimiſiſſe Apoſtolis inſtituendũ: Quia illis non contulit poteſtatem excellentię, ad quã pertinet inſtituere ſacramẽta: ſed ſolam publicationem iſtorũ commiſit: ipſe verò per ſeipſum ea quæ erant maioris difficultatis promulgauit. Sacramenta enim ad fundamẽta legis pertinent: ideo ad legiſlatorem ſpectat inſtitutio: publicatio autem huius facta eſt per D.Iac. vbi dicitur, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros,&c.

Iac.5.

Ver. 4. DE EFFECTV SACRAMENTI EXTREMAE VNCTIONIS.

A SAcramentũ extremæ vnctionis,ſicut & quodlibet aliud ſacramentũ,eſt inſtitutum ad vnum effectum principalem,quãuis poſſit inducere alios effectus ſecundarios. Principalis effectus huius ſacramenti ex eius ſignificatione accipitur,& eſt quædã ſpiritualis ſanatio ſiue medicatio. Sicut autem corporalis medicatio præſupponit vitam corporalem in medicato: ſic ſpiritualis ſupernaturalem. Et ſic hoc ſacramentum non datur contra defectus,quibus vita ſpiritualis tollitur,ſcilicet contra peccatum originale,vel mortale: ſed contra peccatum veniale,& illos defectus,quibus homo ſpiritualiter infirmatur,vt nõ habeat perfectum vigorem vitæ,gratiæ,vel gloriæ. Et hic defectus eſt quædam debilitas & ineptitudo, quæ in nobis relinquitur ex actuali vel originali peccato: qui defectus dicuntur reliquiæ peccati. Non ſunt tamẽ diſpoſitiones ex actibus relictæ, quæ ſunt quidã habitus inchoati: ſed quædã debilitas in ipſa mente exiſtens,qua ſublata per gratiã ſacramentalem ſpecialem huius ſacramenti,quæ in voluntate ſubiectiuatur, eiſdem habitibus & diſpoſitionibus ex actibus præteritis manẽtibus,voluntas hominis nõ poteſt ita inclinari ad peccatũ,ſicut ſtante illa debilitate. Et ideo contra hanc debilitatem ex peccatis prouenientem homo roboratur per hoc ſacramentũ, contra vehementes inſultas & tentationes dæmonũ, qui inſidiantur calcaneo,hoc eſt fini vitæ,ſiue morti eius, vt dicitur Gen.3. Sed quia gratia quæ ſecum non compatitur peccatum,facit hoc robur: ideo hoc ſacramentum ſi inueniat aliquod peccatum mortale vel veniale, quo ad culpam, ex conſequenti tollit illud,dummodo non ponatur obex ex parte recipientis: ſicut de confirmatione & euchariſtia dictum eſt. Ideo D.Iac. de remiſſione peccati conditionaliter loquitur,dicens: Et ſi in peccatis fuerit,dimittentur ei,ſcilicet quo ad culpam,quam non ſemper delet,cum non ſemper inueniat: ſed ſemper operatur contra debilitatem prædictam. Et quamuis peccatum mortale non dimittatur ſine contritione,tamen hoc ſacramentum per gratiam quam confert, facit quòd ille motus liberi arbitrij in peccatum, quem extrema vnctio præſupponit,fiat contritio: ſicut in ſacramento euchariſtię & confirmationis.

In Addi.3. p.q.30.

Extrema Vnctio ex conſequenti delet peccatũ mortale.

Et quia extrema vnctio non facit ſanitatem corporalem ex naturali proprietate materiæ (ſicut aqua baptiſmi lauat corporaliter) ſed ex virtute diuina,quę rationabiliter operatur: & ratio operans nõ inducit ſecundarium effectum,niſi ſecundum quod expedit ad principalem. Ideo in hoc ſacramento non ſemper ſequitur corporalis ſanatio, ſed ſolum quando expedit ad ſpiritualem ſanationem: & tunc ſemper eam inducit, niſi ſit impedimentum ex parte recipientis. Delet etiam de reatu pœnæ ſecundum diſpoſitionem eius: Non tamen imprimit characterem, quia per hoc ſacramentum nõ deputatur homo ad aliquod ſacramentum agendum vel ſuſcipiendum: cauſat tamen ornatum, ſicut pœnitentia.

Ver. 5. DE MINISTRO SACRAMENTI EXTREMAE VNCTIONIS.

B QVamuis epiſcopus poſſit hoc ſacramentũ ſicut & alia miniſtrare: non tamen eſt ſolus miniſter huius ſacramenti: quia non poſſet ad omnes infirmos accedere. Et ideo ſacerdotes,& nõ diaconi,aut laici,ſunt miniſtri huius ſacramenti. Eam ob rem D.Iacobus in eius publicatione dixit, Inducat presbyteros eccleſiæ,&c. Nec obſtat quod oratio laicorum ſit nonnunquam magis Deo accepta, quàm ea quæ fit à presbytero miniſtrante hoc ſacramentum: quia hoc eſt verum ſecundum ſe,inquantum laicus eſt in maiori gratia,& fit in perſona propria. Sed presbyter in hoc ſacramento orat vt perſona publica,& in perſona Eccleſiæ,quæ eſt ſponſa Chriſti dilectiſſima: quod laicus,qui eſt perſona priuata,facere non poteſt. Et licet legatur quod aliqui presbyteri in Ægypto tranſmiſerint oleum ad infirmos,quo ſanabantur: & ſimiliter de D.Genouefa legitur quod oleo vngebat infirmos, & ſanabantur: illæ tamen vnctiones nõ erant ſacramentales: ſed ex quadam deuotione recipientium vel mittentium oleum,conſequebantur effectum ſanitatis corporalis per gratiã gratis datam ſanitatum,& non per gratiam ſacramentalem.

In Addi. 3.p.q.31.

Sacerdotes ſunt miniſtri ſacramenti extremæ vnctionis.

Ver. 6. DE SVSCIPIENTIBVS SACRAMENTVM EXTREMAE VNCTIONIS.

C CVm hoc ſacramentum ſit quædam ſpiritualis medicina,quæ per modum corporalis ſignificatur: ſequitur quòd ſanis quibus corporalis curatio non competit, nõ debet hoc ſacramentum miniſtrari. Quia quamuis ſpiritualis ſanitas ſit principalis effectus: tamen requiritur quòd per corporalem curationem ſignificetur,etiam ſi corporalis ſanatio non ſequatur. Ideo illis ſolis ſanitas ſpiritualis per hoc ſacramentum dari poteſt,quibus curatio corporalis competit,ſcilicet infirmis. Vnde D.Iacobus dicit, Infirmatur quis in vobis? &c. Sicut ille ſolus poteſt ſacramentum baptiſmi ſuſcipere,qui poteſt corporalis ablutionis eſſe particeps. Et cùm hoc ſacramentum ſit vltimum quod eccleſia conferre poteſt,quaſi diſponens ad gloriam: ideo illis tantum infirmantibus debet exhiberi,qui ſunt in ſtatu exeuntium,quando ſcilicet ægritudo nata eſt inducere mortem: ſiue cum de periculo mortis timetur. Et quia ad effectum huius ſacramenti percipiendũ requiritur actualis deuotio in ſuſcipiente,& meritum generale totius eccleſiæ, quod patet ex eo quod per modum deprecationis forma huius ſacramenti datur: ideo illis qui non poſſunt hoc ſacramentum recognoſcere, & cũ deuotione ſuſcipere, ſiue qui non habent vſum rationis,præcipue cum in illis non ſint reliquię peccati actualis,contra quas hoc ſacramentum eſt inſtitutum,neq; furioſis, & amentibus, qui poſſent huic ſacramẽto irreuerentiam per

In addi. 3.p.q.32.

Soli infirmi ſunt materia ſacramẽti extremæ vnctionis.

immun

immunditiam facere, niſi habeant dilucida interualla, conferri non debet. His autem qui in vſu rationis petierunt, ſi in mora vſum rationis amiſerint, denegari non debet. Mutilati verò cũ habeãt actualem deuotionem, quanuis non habeant membra quibus inungi debeant: habent tamen potentias animæ, quæ illis membris debentur, ſaltem in radice, & interius peccare poſſunt: ideo debent inungi in partibus propinquioribus ad illas partes, in quibus vnctio debebat fieri.

Ver. 7. DE PARTIBVS QVAE INVNGI DEBENT.

In addi. 3. p. q. 32. art. 5.

QVia hoc ſacramentum per modum curationis exhibetur, & cum non oporteat quòd curatio corporalis fiat per medicinã toti corpori appoſitã, ſed illis partibus, in quibus eſt radix morbi: ideo vnctio ſacramentalis debet fieri in illis partibus tantum, in quibus eſt radix ſpiritualis infirmitatis: quanuis anima ſit in omnibus partibus tota per eſſentiam, non tamen quo ad potentias, quæ ſunt radices actuum peccati. Cum autem principia agendi ſint principia peccandi, eo ꝙ peccatũ conſiſtit in actu: ideo in illis partibus in quibus inueniuntur illa principia, vel quæ ſunt inſtrumẽta principaliora illarum potẽtiarum, debet vnctio fieri. Principia autem agendi in nobis ſunt tria. Primum eſt dirigẽs, ſcilicet potentia cognoſcitiua, quæ diuiditur in quinq; ſenſus exteriores, qui ſunt primum fundamentum cognitionis. Omnis enim noſtra cognitio ortum habet à ſenſu, vt dicit Philoſ. in. 1. Poſterior. Et quia vbi eſt in nobis prima origo peccati, ibi debet vnctio adhiberi, ideo inunguntur loca quinq; ſenſuum, ſcilicet oculi, propter viſum: aures, propter auditũ: nares, propter odoratum: os, propter guſtum: manus, propter tactum, qui in pulpis digitorum maxime viget. Secundum principium eſt vis appetitiua, propter quam inungũtur renes. Tertium principium eſt virtus motiua, cuius principalius inſtrumẽtum ſunt pedes, ideo pedes inunguntur. Et cùm primum principium omnium aliorum ſit vis cognoſcitiua: ideo vnctio quinq; ſenſuum ſeruatur ab omnibus, quaſi de neceſſitate ſacramenti. Quidam autem nõ ſeruant alias vnctiones: Quidã verò ſeruant eas quæ ſunt ad pedes, & non ad renes, ſed loco renum ad pectus circa regionem cordis, quod eſt ſubiectum appetitus ſenſibilis. Et quanuis in viris morbus præcipuè vigeat in membris genitalibus, & in mulieribus in vmbilico (ſecundum illud Iob. 40. Poteſtas eius in lumbis eius) membra tamen genitalia non inunguntur, propter immunditiam illarum partium, & honeſtatem ſacramenti. D

Principia agendi quot & quæ ſint

Ver. 8. DE ITERATIONE SACRAMENTI EXTREMAE VNCTIONIS.

In addi. 3. p. q. 33. ar. 1.

CVm hoc ſacramẽtum ſit quædam ſpiritualis curatio, quæ per corporalem ſignificatur, & curatio corporis iteretur: ſequitur ꝙ hoc ſacramentum eſt iterabile, ſicut & cauſa morbi: maxime cum non habeat perpetuum effectũ, ſicut ſacramenta quæ cauſant characterem, quę non iterantur. Nec obſtat ꝙ hoc ſacramentum dicitur extrema vnctio, & vltimum remedium: Quia illud quod quandoq; ſecundum veritatem non eſt extremum, eſt extremum ſecundum iudicium hominum. & ideo hoc ſacramentum non debet dari niſi illis, quorum mors eſt propinqua, ſecundum exiſtimationem hominum. & ſi homo euadat, & recidiuum patiatur, alia erit infirmitas: & poterit fieri alia inunctio. In infirmitatibus verò diuturnis, ſicut in ethica, podagra, & hydropiſi, aut aliis, non debet dari, niſi ſit periculum mortis. et ſi homo illum articulum euadat, eadem infirmitate durante, & iterũ ad ſimilem ſtatum per illam infirmitatẽ reducatur, iterũ poterit inungi: quia iam quaſi eſt alius ſtatus infirmitatis, quanuis non ſit alia infirmitas ſimpliciter. B

§. 6. DE SACRAMENTO ORDINIS.

In addi. 3. p. q. 34. ar. 2.

Ordinis ſacramentum quid.

ORdinem eſſe ſacramentum nouæ legis eccleſia determinauit in pluribus conciliis vniuerſalibus & vltimate in concilio Tridentino. Cuius ratio eſt, quia Sacramentũ nil aliud eſt quàm ſignum ſenſibile, adhibitum ad ſanctificationem hominis. Sed ordo eſt huiuſmodi, igitur. Ordo ſecundũ Magiſtrum Sen. in. 24. diſt. 4. eſt ſignaculum ſiue ſignum quoddam, per quod ſpiritualis poteſtas traditur ordinato. Et quanuis ſint plures ordines: quia tamen ordinantur ad vnum, ſcilicet ſacramentũ Euchariſtiæ, quod eſt ſacramentum ſacramentorum: ideo eſt vnum ſacramentum, quemadmodũ de Euchariſtia dictum eſt: licet ſint diuerſæ materiæ & formæ. F

Ver. 1. DE MATERIA SACRAMENTI ORDINIS.

In Addi. 3. p. q. 34. ar. 5.

QVum omne ſacramẽtum conſiſtat in rebus & verbis, & res dicatur materia: conſequens eſt ſacramentum ordinis habere materiam exterius adhibitam: diuerſimode tamen ab aliis ſacramentis, quia in aliis ſacramentis materia ſignificat virtutẽ omnino ab extrinſeco aduenire, & ſic virtus in aliis ſacramentis deriuatur tantum à Deo, & non à miniſtro, qui ſacramentum diſpenſat. Et ſic non eſt in miniſtro permanenter, ſed ſolum per modum fluxus in applicatione. Sed illud quod in ſacramento ordinis traditur, ſcilicet ſpiritualis poteſtas, deriuatur ab eo qui ſacramentum dat, ſicut poteſtas imperfecta à perfecta. Et ideo efficacia aliorum ſacramentorum præcipue conſiſtit in materia, quæ virtutem diuinam ſignificat, & continet ex ſanctificatione per miniſtrum adhibita. Sed efficacia huius ſacramenti principaliter reſidet penes eum qui ſacramenta diſpenſat: materia autem magis pertinet ad determinandam poteſtatem, quæ traditur particulariter ab habente eam completè, quàm ad poteſtatem cauſandam. quod patet ex hoc quòd materia competit vſui poteſtatis. Notandum tamen quòd non ſolum porrectio materiæ eſt de eſſentia ſacramenti ordinis, ſed etiam tactus illius ab eo qui ordinem ſuſcepit. quòd verba formæ oſtendunt, cum dicitur, Accipe hoc vel illud. Materia ordinis Hoſtiariatus ſunt claues: materia autem Lectoratus, liber, qui dicitur Lectionarius: Materia ordinis Exorciſtatus, eſt liber Exorciſmorum: Materia Acolitatus, eſt candelabrum cum cæreo extincto, & vrceolis vacuis: Materia Subdiaconatus, eſt liber Epiſtolarum: Materia Diaconatus, eſt liber Euangeliorum: Materia verò ſacerdotalis Ordinis, eſt calix, cum vino aqua, & patena, cum hoſtia ſuperpoſita. G

Materia ordinem quæ ſit.

Ver. 2. DE FORMA SACRAMENTI ORDINIS.

In addi. 3. p. q. 34. art. 4.

QVia ſacramentum ordinis principaliter conſiſtit in poteſtate tradita, quæ poteſtas traducitur à poteſtate, ſicut ſimile ex ſimili: & iterum poteſtas per vſum innoteſcit, quia potentiæ notificantur per actus: ideo in forma ſacramẽti ordinis exprimitur vſus ordinis per actũ qui imperatur, & H

expri

exprimitur traductio poteſtatis per imperatiuum modũ. Forma Hoſtiariatus eſt hæc: Accipe poteſtatem aperiendi eccleſiam, & Sacrarium, & claudendi infidelibus. dicitur hæc forma, porrigendo claues. Forma Lectoratus, porrigendo lectionarium, eſt: Accipe poteſtatem, & eſto verbi Dei relator. Si fideliter & vtiliter impleueris officiũ, partem cum his qui verbum Dei miniſtrauerũt ab initio, accipies. Forma Exorciſtatus, porrigẽdo librum Exorciſmorũ, eſt: Accipe & cõmenda memoriæ, & habe poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos, ſiue catechumenos.

Forma Acolitatus, porrigendo candelabrum cum cæreo & vrceolis, eſt: Accipe cæroferariũ cum cæreo, & ſcias te ad accedenda luminaria mancipatum, in nomine Domini. Accipe vrceolum, ad ſuggerendum vinũ & aquã in euchariſtiæ ſanguinis Chriſti ſacramentũ. Forma Sudiaconatus, poſtquam amictus capiti eius impoſitus fuerit ab epiſcopo, & manipulus in brachio ſiniſtro, et dalmatica indutus, porrigendo librum Epiſtolarũ, eſt: Accipe librum Epiſtolarum, & habe poteſtatem legendi eas in eccleſia ſancta Dei, tam pro viuis, q̃ defunctis, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Forma ordinis Diaconatus, poſtq̃ epiſcopus dixit, Accipe ſpiritum ſanctum ad reſiſtendum diabolo, & tentationibus eius, in nomine Domini: & poſtquã dedit ſtolam ſuper humerum ſiniſtrum, porrigendo librum Euangeliorum, eſt: Accipe poteſtatem legendi euangelium in eccleſia Dei, tam pro viuis, quàm defunctis, in nomine Domini. Forma Presbyteratus, poſtq̃ epiſcopus reflexit ſtolam ab humero ſiniſtro in dextrum, in modũ crucis, dicendo: Accipe iugum Dñi: Iugum enim eius ſuaue eſt, & onus eius leue: & poſtquam dedit veſtem ſacerdotalem, & conſecrauit manus dicendo, Conſecrare & ſanctificare digneris Dñe manus iſtas per iſtam vnctionem & noſtrã benedictionem, porrigendo calicem cum vino et aqua, ſuperpoſita patena cũ hoſtia, eſt: Accipe poteſtatem offerendi ſacrificiũ Deo, miſſasq́ celebrandi, in nomine Dñi. deinde imponendo ambas manus ſuper caput cuiuslibet, dicit: Accipe ſpiritum ſanctum, quorum remiſeris peccata, remittuntur eis: & quorum retinueris, retenta ſunt. ¶ In conſecratione epiſcopi, conſecrator & aſſiſtentes epiſcopi ſimul ambas manus imponunt ſuper caput eius, dicentes: Accipe ſpiritum ſanctum: & conſecrator dicit orationem, Propitiare Domine ſupplicationibus noſtris, & inclinato ſuper hunc famulum tuũ cornu gratię, ſacerdotalis benedictionis tuæ in eũ infunde virtutẽ, per Chriſtũ dõm noſtrũ. deinde inungitur primo caput chriſmate cũ pollice per modum crucis, deinde tota corona & manus, ſeruatis multis aliis ſolennitatibus, aſperſo baculo aqua benedicta, porrigendo illum dicit: Accipe baculũ paſtoralis officij vt ſis in corrigendis vitiis pié ſeuerus: iudiciũ ſine ira tenens, in fouendis virtutibus auditorũ animos demulcens, in tranquillitate ſeueritatis cenſurã nõ deſerens. deinde porrigẽdo anulum aqua benedicta aſperſum, dicit: Accipe anulum, fidei. ſ. ſignaculum, quatenus ſponſam Dei (ſanctã videlicet eccleſiam) intemerata fide ornatus illibatẽ cuſtodias. Deinde tradendo librum Euangeliorũ clauſum, dicit conſecrator: Accipe Euangelium, & vade, prædica populo tibi cõmiſſo: potens eſt enim Deus augere tibi gratiam ſuã, qui viuit & regnat cũ Deo patre, in vnitate ſpiritus ſancti, per omnia ſecula ſeculorũ. Hæc omnia prædicta ex pontificali Romanæ eccleſiæ, in quo ſcribuntur ritus à tempore Apoſtolorũ & ex eorum traditione obſeruati, deſumpta ſunt.

Ver. 3. DE DISTINCTIONE ORDINVM, ET ACTIBVS EORVM.

A CVm corpus Chriſti myſticum (quod eſt eccleſia, vt dicitur Ephe. 1.) ſit ſimile corpori naturali, vt habetur. 1 Cor. 12. conſequens eſt q̃ ſicut corpus naturale habet diuerſa membra ordinata, quę habent diuerſa officia: ita in eccleſia ſit multitudo ordinum & officiorum à Chriſto (qui bene omnia fecit) introducta & inſtituta propter tria: Primo propter Dei ſapientiam commẽdandam, quæ in ordinata rerum diſtinctione maxime refulget, tam in naturalibus quam in ſpiritualibus. Vnde regina Sabba videns ordinem miniſtrorũ Salomonis, &c. non habebat vltra ſpiritum prę admiratione ſapientiæ illius. 2. Para. 9. Secundo ad ſubueniendum humanæ infirmitati, quæ per vnũ non poterat omnia quæ ad diuina myſteria pertinebant, explere ſine magno grauamine: & ideo diſtinguuntur ordines, diuerſi ad diuerſa officia. Et hoc patet ex hoc quod Dñs Num. 11. dedit Moyſi. 7. ſenes populi in adiutorium, et Aaron ac filios eius per diuerſos gradus. Et quia ſacerdotium Leuiticum per diuerſos gradus diſtinctum figurabat ſacerdotium Chriſtianum ſiue euangelicum, & figura debeat correſpondere figurato: conueniens fuit q̃ in ſacerdotio Chriſti atque nouæ legis eſſent plures ordines ſiue gradus. Tertio, vt in via proficiẽdi amplior omnibus detur occaſio, dum plures in diuerſis officiis diſtribuuntur. Et quia hoc ſacramentum datur ad aliquos actus, ideo ſecundum diuerſitatem actuum oportet q̃ ordines diſtinguantur. Diſtinctio autem ordinis non eſt totius integralis in partes integrales, neque totius vniuerſalis in partes ſubiectiuas: ſed totius potentialis in partes poteſtatiuas, prout eſt diſtinctio ſiue diuiſio animæ in vegetatiuam, ſenſitiuam, & intellectiuam, de quibus ſupra dictũ eſt. Quia totum ſecundum completam rationem eſt in vno: in aliis autem eſt aliqua participatio ipſius. Et ita tota plenitudo ſacramenti Ordinis eſt in vno ordine ſacerdotali: ſicut tota plenitudo animæ in anima rationali, quæ eminenter continet quicquid aliæ habent, & aliquid vltra. Sic Sacerdotalis Ordo continet quicquid habent inferiores, & aliquid vltra. Hęc participatio ſignificata eſt in hoc quod Dominus dixit: Auferam de ſpiritu tuo, & tradam eis, vt ſuſtentent tecum onus populi. Illa ablatio non fuit per eſſentiam, ſed participationem: quia illi non habebant in tali ac tanto gradu ſpiritum, ſicut Moyſes. Et cùm omnes ordines ordinentur ad vnum, ſequitur quòd Ordo non eſt niſi vnum ſacramentum. Et quanuis tota poteſtatis plenitudo reſideat penes regem, non tamen excluduntur miniſtrorum poteſtates, nec tamen ſuperfluit propter rationes iam datas. ¶ Et quia ſacramentũ Ordinis ad ſacramentum Euchariſtiæ (quod eſt Sacramentum Sacramentorum) ordinatur, vt Diuus Dionyſius dicit: ideo diſtinctio Sacramenti Ordinis accipienda eſt ſecundum conſiderationem & approximationem ad Euchariſtiam: quia poteſtas ordinis aut eſt ad conſecrationem ipſius, aut ad aliquod miniſterium ordinandum ad illam. Si primum, eſt ordo ſacerdotalis, comparatio autem miniſtrorum vel eſt in ordine ad ipſum ſacramentum Euchariſtiæ, vel in ordine ad ſuſcipientes. Si primum, hoc tripliciter: Primo enim eſt miniſterium, quo miniſter cooperatur ſacerdoti in ipſo ſacra-

In add. 3. p. q. 37.

Num. 11.

Diſtinctio ordinis vnde ſumitur

mento,non quantum ad conſecrationem,quæ ad ſolum ſacerdotem pertinet,ſed quantum ad diſpen-
ſationẽ. Et ad hoc eſt ordo Diaconatus,ad quẽ pertinet immediate miniſtrare ſacerdotibus in omni-
bus quæ aguntur in ſacramentis. Vnde & ſanguinem Chriſti,quem tamen non tangit,defert in pixi-
de,& miniſtrat. Secundo eſt miniſterium ordinatum ad materiam Euchariſtiæ præparandã in ſacris
vaſibus ipſius ſacramenti:& ad hoc ponitur Subdiaconatus. Ideo ſubdiaconi vaſa Domini portãt,&
oblationes in altari ponunt. Et ideo cum ordinãtur,accipiũt calicem de manu epiſcopi,ſed vacuum.
Ex præmiſſis apparet ꝙ poteſtas Diaconi media eſt inter poteſtatem Subdiaconi & Sacerdotis. Sacer
dos enim habet poteſtatem ſupra corpus Chriſti verum,Subdiaconus ſuper vaſa tantum : Diaconus
autem ſupra corpus Chriſti in vaſe contentum. Ideo portat pixidem,& diſpenſat ſanguinem. Tertiũ
myſterium ordinatur ad præſentandum materiam ſacramenti,& ad hoc eſt Acolitatus,ad quem per-
tinet præparare in vrceolis aquam cum vino. Miniſterium verò in ordine ad præparationem recipi-
entium non poteſt eſſe niſi ſuper immundos:nam qui mundi ſunt, iam ſunt ad percipienda ſacramen
Officia qua-tuor mino-rum ordinũ ta idonei. Triplex eſt autem immundorum genus,ſecundum D. Dion. Quidam ſunt omnino infide-
les,& hi totaliter à viſione diuinorum & cœtu fidelium arcendi ſunt. & ad hoc ponitur hoſtiariatus.
Quidam autem ſunt volentes credere,ſed nondum inſtructi,vt ſunt catechumeni. Et ad huiuſmodi
inſtructionem eſt ordo Lectoratus, ad quem pertinet prima fidei rudimenta docere. Quidam verò
Ordo ſacer quid. ſunt fideles & inſtructi, ſed impedimentum habentes ex dæmonum poteſtate, vt energumeni. & ad
hoc miniſterium eſt ordo Exorciſtarum. Hi ſeptem ordines diuiduntur in ſacros,& nõ ſacros. Ad
cuius euidentiam ſciendum eſt ꝙ ordo dicitur ſacer dupliciter:vno modo per ſe:& ſic quilibet ordo
eſt ſacer,cum ſit ſacramentum quoddã. Alio modo ratione materiæ,circa quã habet actum. Et ſic ali-
quis ordo dicitur ſacer, qui habet aliquem actum circa aliquam rem conſecratam. & ſic ſunt tres or-
dines ſacri,ſcilicet Sacerdotalis,qui habet actum conſecrandi panem & vinum,&c. Diaconatus,qui
habet actum circa corpus & ſanguinem Chriſti in vaſe : & Subdiaconatus,qui habet poteſtatem ſu-
per vaſa ſacra & corporalia. Ideo iſtis tribus ordinibus continentia indicitur:vt mundi & ſancti ſint
qui ſancta tractant:his etiam iniungitur ſub pręcepto,diuinum officium ſiue ſeptem horæ canonicę,
Ordinati in ſacris ad qd teneantur. in c. dolentes, extra de celebratione miſſarũ. Ordinatis autẽ aliis quatuor ordinibus nõ iniunguntur
ſeptem horæ canonicæ, nec eis indicitur continentia,ideo non impediunt matrimonium contrahen
dum,ſicut tres ſacri,qui etiã dirimunt contractũ,vt infra dicetur. Clericatus autem,ad quem per-
tinet diuinas laudes dicere, & ad quem non requiritur aliqua ſpecialis poteſtas,ſed ſolum deputatur
ad tale officium,quod fit per tonſurã ſiue coronam:ideo nõ eſt ordo,ſed diſpoſitio & pręambulum ad
ordines. Et licet clericus ſit in altiori ſtatu ꝗ̃ laicus,non tamen habet amplioris poteſtatis gradũ. Sed
quia deputatur ad diuinũ cultum, oportet ꝙ deputatio fiat per epiſcopũ, ad quẽ pertinet confirmare
& ordines conferre, vaſa & templa conſecrare,cœmiteria & veſtes benedicere, ac omnia quæ ordi-
nantur ad diuinum cultũ,applicare. Nec tamen per talem deputationẽ quæ fit in clericatu,clerici ma-
trimonio boniſq; temporalibus priuantur: quia terrenorum poſſeſſio non cõtrariatur diuino cultui,
ad quem clerici deputantur:licet nimia ſolicitudo eis prohibeatur: Quia (vt D. Greg. ait) affectus in
crimine eſt. Et quamuis Hugo de S. Victore dicat ꝙ poſtquã aliquis eſt factus clericus,ad ſacros ordi-
nes promotus,epiſcopus qui eum promouit abſq; patrimonio,debet illi prouidere de victu aut bene
In add. 3. p. q. 40. art. 5. ficio. Ipſi tamen ex ordine ſuſcepto,tenentur eccleſiæ miniſtrare. Ad ſciendum autem an Epiſcopa
An epiſco-patus ſit or-do. tus ſit ordo,notãdũ eſt ꝙ ordo dupliciter accipitur: Vno modo vt eſt ſacramentũ:& ſic (vt dictũ eſt)
omnes ordines ad ſacramentũ Euchariſtiæ ordinantur. & hoc modo accipiendo,epiſcopatus non eſt
ordo diſtinctus à ſacerdotio: quia Epiſcopus nullam poteſtatem habet ſupra corpus Chriſti verum,
quã non habeat ſacerdos. Alio modo poteſt conſiderari ordo, ſecundũ quod eſt officium quoddam,
reſpectu quarundam actionũ ſacrarum. Et ſic cum epiſcopus habeat poteſtatem in omnibus actibus
hierarchicis,reſpectu corporis myſtici,quam non habet ſacerdos : ſequitur ꝙ epiſcopatus eſt ordo:
In lib. Ec-cle. Hier. Quia ordo eſt diſparitas gradus in ſpiritualibus diſpẽſandis. Vnde D. Dion. aſſignat tres ordines,ſci-
licet epiſcopum,ſacerdotem,& miniſtrum:intelligendo per miniſtrum,diaconum & inferiores ordi-
nes,qui eminenter ſunt in Diacono.

Ver. 4. DE INSTITVTIONE SACRAMENTI ORDINIS.

c.16. Ver. 14 SAcramentum Ordinis fuit immediate à Chriſto inſtitutum,quemadmodum & cætera ſacramen- B
ta:prout definitum fuit in ſynodo Tridẽtina. de qua dictum eſt. Fuit etiam determinatũ in quarto
concilio Carthaginenſi, in quo oẽs gradus ordinis,& modus,quo ordinatio facienda eſt,diſcernun-
tur: habetur etiam in nouem canonibus Apoſtolorũ. Et quamuis Euangeliſtę nõ faciant de omnibus
ordinibus mentionem: quia teſte D. Dion. Chriſtus voluit formas ſacramentorũ eſſe occultas,ne ve-
nirent in irriſionem infideliũ,eas tamen docuit & ante & poſt reſurrectionẽ,maxime per dies. 40. ap-
Chriſtus quodã mo-do omnium ordinũ offi-cio vſus eſt. parens eis & loquens de regno Dei,hoc eſt de regimine eccleſiæ. Legimus etiã in euãgeliis Chriſtũ
quodã modo vſum fuiſſe actibus omniũ ordinum:& tunc (vt veriſimile eſt) ordinẽ inſtituit,& po-
teſtatẽ vtendi & conferendi Apoſtolis dedit. Quo ad ordinẽ hoſtiariatus,habetur ꝙ fecit quaſi flagel
lum de funiculis,& eiecit ementes & vendẽtes,boues quoq; & oues prophanãtes templũ. Et Ioan. 10
dixit, Ego ſum oſtiũ: per me ſi quis introierit,&c. Officio lectoratus vſus eſt, cũ aperuit librũ Eſaię,
Ioan. 2. & completa lectione prophetiæ,clauſit & dedit miniſtro. Officio Exorciſtæ vſus eſt,quando tetigit
Luc. 4. aures ſurdi & muti,dicẽs: Epheta,quod eſt adaperire. dedit Apoſtolis poteſtatem ſpirituum immun-
dorum,vt eiicerent eos. Officiũ verò Acolitatus in ſe eſſe proteſtatus eſt dicens: Ego ſum lux mũdi:
Mar. 7. qui ſequitur me,nõ ambulat in tenebris. Officio Subdiaconatus vſus eſt in cœna,quando pręparauit
Mat. 10. materiam ſacramenti: ac etiam officio Diaconi,cum miniſtrauit & miniſtrari fecit ſanguinẽ. Offi-
Ioan. 8. cium autem Sacerdotale,quantũ ad primũ actum exercuit,cum panem & vinum cõſecrauit, & inſti-
In addi. 3. p. tuit cum dixit, Hoc facite in meam commemorationem:hoc eſt,quod me vidiſtis facere,ſcilicet cõ-
q. 37. art. 5. ad. 2. ſecrare,&c. facite. Mat. 26. & Ioan. 13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci,ita & vos
faciatis. Quo ad ſecũdum verò actum ordinis ſacerdotalis, poſt reſurrectionem, cum dixit, Ioan. 20.

Accipite

Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſertis peccata, &c. Poteſtatem verò Epiſcopalem inſtituit, cum dixit Petro, Paſce oues meas: nam promiſerat, Mat. 16. Tibi dabo claues regni cœlorũ: per quas quæcunque ligaueris ſuper terram, &c. Sed realis datio & exhibitio fuit, cum dixit, Paſce oues meas. Cum enim character epiſcopalis & ſacerdotalis ſit eiuſdem ſpeciei: differenter tamen, quia in epiſcopo eſt extenſior, & character epiſcopalis præſupponit ſacerdotalem: ideo per illa verba de futuro, Matth. 16. non fecit eum epiſcopum: neque Apoſtolos, per illa verba, Matth. 18. Quæcunque ligaueritis ſuper terram, ligata erunt & in cœlis: quæ verba debent intelligi promiſſiue, fundata ſcilicet ecclesia. Sed primo fecit eos ſacerdotes in cœna, quantum ad primum actum, qui conſiſtit in conſecratione, cum dixit, Hoc facite: quo ad ſecũdum verò actũ, qui conſiſtit in abſolutione, cum dixit, Ioan. 20. Quorum remiſeritis, &c. Deinde fecit Petrum Epiſcopum Epiſcoporum, cum dixit Ioan. 21. Simon Ioannis diligis me plus his? Paſce agnos: & Paſce oues. Poſtremò in die Aſcenſionis fecit alios epiſcopos, ſub ditione tamen Petri, cui commiſerat oues, cum dixit, Euntes in mundum vniuerſum, docete oẽs gentes, &c. Principalis enim actus epiſcopi eſt docere: ideo dixerũt, Act. 6. Nõ eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis. Et licet Chriſtus nõ fuerit vſus vnctionibus, & aliis ſolennitatibus, eo quod haberet poteſtatem excellentiæ: docuit tamen Apoſtolos illis ſignis ſenſibilibus vti. Ideo vſi ſunt, & per exemplum & traditiones ſuas, modum & formam vtendi ſucceſſoribus reliquerunt. Et quamuis Apoſtolus de tribus tantum ordinibus fecerit mentionem, ſcilicet de Epiſcopo, Presbytero, & Diacono: nõ tamen ex hoc ſequitur quod Chriſtus illos ſolos ordines inſtituerit. Tunc enim propter defectum & paucitatem miniſtrorũ omnia inferiora miniſteria diaconibus committebãtur, vt patet ex D. Dion. 3. ca. Eccle. Hierarchiæ, vbi dicit: Miniſtrorum alij ſtant ad portas templi clauſas, aliud alij proprij ordinis operantur, alij autem ſacerdotibus proponunt ſuper altare ſacrum, quod pertinet ad ſubdiaconum. Sed poſtmodum ampliatus eſt cultus diuinus: & eccleſia quod implicitè habebat in vno, explicitè tradidit diuerſis. Vnde D. Ignatius D. Ioãnis diſcipulus, in epiſtola ad eccleſiam Antiochenam dicit, Saluto Subdiaconos, ſaluto Lectores, Cãtores, Hoſtiarios laborantes, & Exorciſtas.

Apoſtoli prius ſacerdotes, quam epiſcopi

In addi. 3. p. q. 37. ar. 2. ad. 3.

Ver. 5. DE PRIMATV PETRI.

A CVm Chriſtus ordinũ diuerſitatem in eccleſia ſtatuerit ſecundũ diuerſos poteſtatis gradus quos eis tribuit: non ſunt audiendi hæretici, qui omnes Chriſtianos parificant, & eandem poteſtatem habere dicunt: nullam diſtinctionẽ inter epiſcopũ & ſacerdotẽ facientes: vt Aëtius hęreticus, qui ambiens epiſcopatũ, nec valens obtinere, hunc errorem primus inuenit. ſed vt repullularet curarũt Valden. & hæretici neoterici: qui etiam non erubuerunt D. Petri primatũ tollere velle, & illũ aliis epiſcopis & presbyteris æquare. Hi omnes in pluribus generalibus conciliis fuerunt condemnati, maxime in concilio Conſtantinopolitano, his verbis, Veneramur, ſecundũ ſcripturas & ſecundũ canonũ ſtatuta, ſanctiſſimũ antiquæ Romæ epiſcopum primum eſſe & maximũ epiſcoporũ: & poſt ipſum Cõſtantinopolitanum epiſcopum. Et D. Cyrillus epiſc. Alexandrinus dicit, Vt membra maneamus in capite noſtro Apoſtolico Romano Pontifice, à quo noſtrũ eſt quærere quid credere, et quid tenere debeamus, ipſum veneramur. ipſum rogantes præ omnibus, quoniam ipſius ſolius eſt reprehendere, ſtatuere, ſoluere, & ligare, loco illius qui ipſum ædificauit. Et nulli alij quod ſuum eſt plenum, ſed ipſi dedit, cui omnes iure diuino caput inclinant & primates mundi tanquam ipſi Domino Ieſu Chriſto, obediunt. Id enim expreſſe habemus in euangelio. Nam ſoli Petro et ſucceſſoribus promiſit Chriſtus claues regni cœlorum, hoc eſt eccleſiæ militantis primatum, dicens, Tu es Petrus, non Ioannes, non Andreas: & ſuper hanc petram ędificabo (loquitur de futuro) eccleſiam meam, &c. Et tibi dabo, &c. Nec per verba ſequẽtia (quæ debent intelligi ſecundũ præcedentia) dedit aliquam poteſtatem Petro aut aliis: ſed ſolum promiſit et declarauit virtutem clauium quas daturus erat Petro. Nec etiam per illud quod habetur Matth. 18. Quod patet ex hoc quod prædixerat, Dic Eccleſiæ. Si eccleſiam non audierit, &c. intelligebat cùm eccleſia ſecundum exteriorem gubernationem eſſet fundata. Quod non fuit antequam Chriſtus diceret Petro. Paſce oues meas. vbi cõparans eum aliis, dixit: Simon Ioannis diligis me plus his? dixit ei, Etiam Dñe, tu ſcis quia amo te. dixit ei iterum, & poſtquã reſpõdit, ait illi: Paſce agnos meos, per agnos imperfectos: & poſtq̃ interrogaſſet eum tertio, dixit: Paſce oues meas, per oues intelligens perfectos, prout erant inter cæteros Apoſtoli. Et ſicut ſoli Petro et ſucceſſoribus dedit illas cõmittendo paſturam & gubernationem nõ ſolum agnorũ, ſed etiam ouium. Ideo qui nõ eſt ſubiectus Petro, nõ eſt de ouili Chriſti. ¶ Huic argumẽto nec ſufficienter nec apparenter reſpondere poſſunt hæretici, quin ex hoc loco habeatur ſolum Petrum conſtitutũ eſſe paſtorem omniũ, etiã ipſorũ Apoſtolorum, cũ fuerint oues Chriſti. Et licet D. Petrus eſſet ouis Chriſti, fuit tamen conſtitutus paſtor omniũ aliarum ouium, & ei nõ fuit deputatus alius particularis paſtor. Hoc ipſe Petrus declarauit in primo conci. Act. 15. vbi dicitur quod conuenerunt Apoſtoli & ſeniores ad Petrum videre de obſeruatione circunciſionis, & aliorũ legaliũ. Cumq; magna conquiſitio fieret: ſurgens Petrus, dixit ad eos, Viri fratres, vos ſcitis quod ab antiquis diebus Deus in nobis (hoc eſt inter nos) elegit per os meũ gentes audire verbũ euangelij, & credere. Ibi clare explicauit & affirmauit, ad ſe reſolutionẽ & fidei deciſionem pertinere, quam etiã dedit præſente Apoſt. Paulo, qui dixerat, Gal. 2. Mihi enim qui videbantur aliquid eſſe, nihil contulerunt: Sed contra cum vidiſſent quod creditũ eſſet mihi euangelium præputij, ſicut & Petro circunciſionis. qui enim operatus eſt Petro in apoſtolatũ circunciſionis, operatus eſt mihi inter gentes, &c. ſubiungit dextras dederunt mihi & Barnabæ, ſocietatis. Et nihilominus cum Petrus dixiſſet Deum eligiſſe gentes audire verbum euangelij per os Petri, & credere: non eſt auſus Paulus ſe illi æquare, nec eũ reprehendere, prout fecit in illa ſimulatione Antiochena. Quod vtique feciſſet, ſi Petrus verum non dixiſſet, nec ambulaſſet ſecundũ veritatem euangelij. Sed ipſe cum tota multitudine recognouit Petrum paſtorem & ſuperiorem omnium: dicitur enim in textu. Tacuit multitudo, audita reſolutione Petri dicentis: Quid tentatis imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorũ, quod nec nos, nec patres noſtri portare potuimus? quam reſolutionem D. Iac. de Pe-

In add. 3. p. q. 4. ar. 6.

Soli Petro Chriſtus primatũ dedit.

Petro non fuit deputatus particularis paſtor.

Poteſtatis plenitudo à Petro deriuatur in ſingulares perſonas.

tri licentia & authoritate, recitando dicta D. Petri publicauit, eò quòd epiſcopus Hieroſolymitanus eſſet. Et ſic apparet ꝙ D. Petro data eſt primò poteſtatis plenitudo, per Petrum ad alios deriuanda, & & ab eo dirigenda, tutanda, & confirmanda. vnde Luc. 22. Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos, hoc eſt Apoſtolos, quo ad poteſtatem & directiorem ac ſoliditatem fidei. ¶ Ratione etiã naturali ac manifeſta conuinci poteſt Chriſtum vnũ ſuper omnes dimiſiſſe paſtorem: Quia cum Chriſtus ſit ſapientia patris, neceſſe eſt dicere ipſum perfectiorẽ inſtituiſſe politiam in eccleſia ſua, quàm fuerit aliqua politis humana. Sed euidenter conſtat politiam regalem, in qua præſidet vnus, eſſe omnibus aliis perfectiorem, vt probat Philoſophus. 12. Metha. Et ideo illi qui primatũ Petri negãt, ſunt ſchiſmatici & hæretici: negant enim vnitatem quam Chriſtus tantum cõmendauit, & pro ea orauit. Manifeſtum eſt etiam quod inter epiſcopum & papam ſunt alij gradus dignitatum, correſpondentes gradibus vnionis diocœſum, prouinciarum, & regnorum, ſecundum quos vna congregatio vel communitas includit aliam, & communitas totius mundi includit communitatem omniũ regnorum: & ſic ſunt archiepiſcoi, primates, patriarchæ. Nec obſtat quòd in ſacerdotio Leuitico erat tantum vnus pontifex, hoc eſt ſacerdotum princeps, ſcilicet Aaron: Quia ritus Iudæorum non erat diffuſus in diuerſis regnis, ſed in vna gente tantum. Et ideo non oportebat quòd ſub eo qui habebat poteſtatem

Sacerdos & epiſcopus in poteſtate cõſecrãdi ſunt æquales.

principalem, alij pontifices diſtinguerentur. ¶ Ad ampliorem tamen notitiam & argumentorũ ſolutionem, notandum eſt primo, quod inter ſacerdotem & epiſcopum (quãtum ad actum principalem, qui eſt conſecrare corpus Chriſti verum) non eſt differentia: Quia poteſtas ſacerdotalis, quantum ad conſecrationem, non dependet ab aliqua alis ſuperiori poteſtate, niſi diuina. Sed quantum ad ſecundum actum, qui eſt præparare populum ad ſuſceptionem ſacramenti Euchariſtiæ, per abſolutionem et remiſſionem peccatorũ, poteſtas ſacerdotalis pendet ab aliqua ſuperiori poteſtate, ſcilicet humana. Omnis enim poteſtas, quæ nõ poteſt exire in actum, niſi præſuppoſitis quibuſdã ordinationibus, pendet ab alis poteſtate, quæ illas ordinationes facit. Sacerdos autẽ (vt ſupra dictũ eſt) nõ poteſt ſoluere vel ligare, niſi præſuppoſita iuriſdictione, qua ſubdãtur ei illi quos abſoluit, cum peccator ſubditus ſit

Epiſcopus quibus excedit ſacerdotem.

materia ſacramenti pœnitentiæ. Hæc autẽ ſubiectio & iuriſdictio eſt ex diſpoſitione humana: igitur, &c. Poteſt tamen conſecrare quamlibet materiam à Chriſto determinatã: nec requiritur alia iuriſdictio vel licentia, quo ad neceſſitatem ſacramenti: quanuis ex congruitate requiratur conſecratio altaris, & benedictio veſtium. Et ideo reſolutoriè loquendo, poteſtas ordinis eſt æqualis in ſacerdote, & epiſcopo, & non poteſtas iuriſdictionis, per quam habet epiſcopus ſupra presbyterũ, ꝙ poſſit excommunicare, abſoluere, ſuſpendere, interdicere, conferre ſacramentũ confirmationis & ordinis, chriſma, templa, vaſa conſecrare, veſtes benedicere, & alia huiuſmodi, quæ tangunt corpus Chriſti myſticũ. Secundo notandũ eſt ꝙ poteſtas ſacerdotalis exceditur à poteſtate epiſcopi, quaſi à poteſtate alterius generis, ſcilicet poteſtate iuriſdictionis. Sed poteſtas epiſcopi exceditur à poteſtate archiepiſcopi, &

Omnes epiſcopi in quo ſint æquales.

aliorum ſuperiorũ, ac etiam papæ, quaſi à poteſtate eiuſdem generis: Quia omnes habent iuriſdictionem & poteſtatem ſupra corpus Chriſti myſticũ. Ideo omnem actum hierarchicũ ſiue poteſtatiuum, quem poteſt facere papa in adminiſtratione ſacramentorum confirmationis & ordinis, poteſt facere epiſcopus, non autem ſimplex ſacerdos. Et ideo quantum ad ea quæ ſunt epiſcopalis ordinis, omnes epiſcopi ſunt æquales. Et propter hoc vnus alium poteſt conſecrare. Sed non ſunt æquales in poteſtate iuriſdictionis, ſecundum quam quicquid poteſt inferior, poteſt ſuperior, ſed non econuerſo. Nec propter hoc eccleſia poteſt dici monſtruoſa, tanquam habens plura capita, quia ſunt ſubordinata.

Ex præmiſſis apparet falſum eſſe fundamentum hæreticorum, qui dicunt nullam Chriſtum poteſtatem dediſſe Petro, quam non dederit aliis Apoſtolis: Quia nulli aliorum dictum eſt, ꝙ diximus ſupra de paſtura agnorum & ouium, aut confirmatione fratrum. Et ſi allegentur authoritates Sanctorũ dicentium, ꝙ dedit Petro in perſona eccleſiæ: dicendum ꝙ dedit Petro tanq̃ capiti eccleſiæ, & ſucceſſoribus ſuis. ſicut Moyſi tanq̃ capiti ſynagogę, et ſucceſſoribus ſuis, vt expreſſe Chriſtus dixit, Mat. 23 Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: Omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, ſeruate & facite, eo ſcilicet quòd habeant poteſtatem Moyſi, cum ſedeant in cathedra eius, hoc eſt, cum ſint eius ſucceſſores. Et cùm D. Ambr. ſuper illud, Paſce oues meas, dicit: Quas oues? & quem gregem? non ſolum tunc ſuſcepit Petrus claues, ſed & nobiſcum ſuſcepit, & nos cum illo eas ſuſcepimus: debet intelligi ꝙ Chriſtus non dedit claues ſoli Petro, pro perſona ſua, ſed etiam pro ſucceſſoribus ſuis, & pro illis quos ipſe vel alij epiſcopi ordinarent aut conſecrarent. aliàs politia Chriſti fuiſſet manca & imperfectior humana. Nec obſtat quod dicitur Act. 8. Cum audiſſent Apoſtoli qui erant Hieroſolymis, quòd recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrũ & Ioannem: Quia illa miſſio non fuit præceptiua, ſed conſultiua. Nec obſtat pariter ꝙ ſucceſſor Petri, frater eſt & peccare poteſt, ideo corrigendus, iuxta illud: Si peccauerit in te, &c. Tandẽ ſequitur, Dic Eccleſię, Quòd

Mat. 18.

ſi eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & pulicanus. Ex quo ſequitur ꝙ Papa ſubiicitur correctioni eccleſiæ, & poteſt per eam puniri, maxime vbi abuteretur poteſtate, & totam eccleſiam ſcandalizaret. Vnde & D. Pau. in faciem reſtitit Petro, Galat. 2. cum non ſit data poteſtas in deſtructionẽ, ſed ædificationem, vt dicitur. 2. Cor. 10. iuxta illud Hier. 24. Ædificabo eos & non deſtruam, & plantabo eos, & non euellam. Sed tunc Papa non agit vt Papa, ſed vt particularis perſona: & ideo vt particularis perſona ſubiicitur correctioni eccleſiæ, maxime quando deuiat à fide, vt habetur in ca. ſi Papa. 40. diſt. vel alia facit, quibus abſq; eius correctione, non poſſet aliter eccleſiæ remedium adhiberi: aliàs politia Chriſti non eſſet ita bene ordinata, ſicut politia humana. Sed adhuc non contigit, ꝙ aliquis Papa fuerit per eccleſiam depoſitus: & valde difficile eſt quòd nõ inueniantur alia remedia: Seruandæ enim eſſent multo plures ſolennitates in eius correctione & depoſitione, q̃ in depoſitione aliorum epiſcoporum. Dominus Cardinalis de Turre cremata in. 2. lib. ſuæ Summæ de Eccleſia, c. 99. & ſequentibus vſq; ad. 110. dat alia remedia, & diffuſe tractat hanc quęſtionem; ideo ſi vis amplius perſcrutari, poteris eo recurrere.

Ver. 8. DE CONFERENTIBVS SACRAMENTVM ORDINIS.

A EX differentia inter ſacerdotē & epiſcopū apparet, q̄ ſolus epiſcopus eſt miniſter huius ſacramenti: Quia poteſtas epiſcopalis ſe habet ad poteſtatem ordinū inferiorū: quemadmodū ipſa virtus politica, quæ communicat bonū commune ad artes, quæ coniectant bonum ſpeciale. Sed politica ponit legē inferioribus, in quo, qualiter, & quo modo inferiores ſe debeant habere & exercere. Et ideo ad epiſcopū pertinet in omnibus diuinis myſteriis & officiis aliquos collocare: vnde ipſe ſolus cōfirmat, quia confirmati in quodam officio confitendi fidem conſtituuntur. Ipſe etiam ſolus virgines benedicit, quæ figuram gerunt eccleſiæ Chriſto deſponſatæ, cuius cura ipſi principaliter committitur. Ipſe etiā miniſtros ordinum conſecrat, & vaſa: quemadmodū officia & beneficia diſtribuit. Et quanuis idem ſecundum eſſentiā ſit character ſacerdotalis, qui & epiſcopalis: Character tamen ſacerdotalis nō eſt adeò extenſus: quia character ſacerdotalis nō ſe extendit niſi ad duos actus: Vnus eſt actus cōſecrationis panis & vini: & in hoc ſacerdos eſt æqualis epiſcopo. Alius actus eſt præparatio hominum ad recipiendū hoc ſacramentum, per abſolutionē & remiſſionem peccatorum præcedente cōtritione vel attritione, & confeſſione. & hunc actū exercere nō poteſt, niſi ſuppoſita iuriſdictione, quā ex ſe non habet, ſed ab epiſcopo. Character autem ſacerdotalis per conſecrationem ſacerdotis in epiſcopum, extenditur ad iuriſdictionem, & ad plenam collationem ſacramentorū confirmationis & ordinis, & ad alia quæ prædiximus. Et quia epiſcopus prædicta habet ex ipſa ſua conſecratione: ideo in hoc ſunt omnes epiſcopi æquales: ita q̄ ſi epiſcopus attentet ordinare non ſubditum, eſt verè ordinatus: licet epiſcopus peccet. Sed ſi ſacerdos attentet abſoluere non ſubditum, nō eſt abſolutus: cùm materia ſacramenti pœnitentiæ ſit peccator ſubditus, vt dictum eſt. Omnes tamen epiſcopi ſunt æquales in iuriſdictione, ſub moderatione tamen D. Petri vel eius ſucceſſoris, ad quē pertinet iuriſdictionem limitare. & ideo ſi epiſcopus confirmet vel ordinet non ſubditum, peccat: licet eius ordinatio teneat. Et cum poteſtas confirmandi et ordinandi ſequatur characterem, qui eſt indelebilis ab homine: ideo epiſcopus hæreticus & depoſitus attentans confirmare vel ordinare, vere confirmat & ordinat, dummodo habeat intentionem faciendi quod eccleſia facit. & ideo à talibus confirmati vel ordinati, non ſunt reconfirmādi vel reordinandi. Quemadmodum ſi ſacerdos degradatus attentet conſecrare, verè conſecrat: cum bonitas miniſtri non ſit de eſſentia ſacramenti. ¶ Ordinis ſacramentum conferri debet in ieiuniis quatuor temporum: Minores tamen conferri poſſunt diebus Dominicis & in feſtis præcipuis, hoc eſt totis duplicibus, non ſolū vni, ſed pluribus, dummodo non videatur vniuerſalem ordinationem facere. Sacri verò ordines in quolibet ſabbato quatuor temporum, & in ſabbato ante Dominicam in Paſſione, & in vigilia Paſchæ. vt habetur in c. de eo, extra de temporibus ordinandorum. Epiſcopatus verò diebus Dominicis, hora tertia, & in eccleſia quam elegerit conſecrator. de his in c. ordinationes. 75. diſt. Papa tamen omnibus diebus poteſt ordinare, cum determinatio temporis ſit de iure humano. Nec alius à Papa poteſt plures ſacros ordines conferre, aut etiā minores cum ſubdiaconatu, abſq; diſpenſatione apoſtolica.

In add. 3. p. q. 30.

Quid ad epiſcopum pertineat.

Character ſacerdotalis quando & quo modo extenditur.

Ordinis ſacramentum quo tēpore conferri debet.

Ver. 7. DE SVSCIPIENTIBVS SACRAMENTVM ORDINIS.

B SOli viri ſunt capaces ſacramenti ordinis, & non mulieres: Adeò q̄ ſi epiſcopus attentet ordinare mulierem in ſacerdotem, nil faciet, nec ipſa reciperet characterem ſacerdotalem, nec alterius ordinis: Quia eſt contra ſtatum ei à Domino inditum, vt probatum fuit cum de miniſtro ſacramenti Euchariſtiæ ageretur. ¶ Ordinis ſacramentū ſuſcipientes debent eſſe in gratia, non ex neceſſitate ſacramenti, ſed ex neceſſitate præcepti: Quia ſi mali præſumant ſuſcipere, peccant mortaliter: licet ſuſcipiant ſacramentum. Peccāt etiam exiſtentes in peccato mortali, quodcunq; ſacramentum miniſtrare præſumentes: quia homo ſancta ſanctè pertractare debet: Scriptum eſt enim: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Et quāuis degradatus aut quicunque peccator in neceſſitate baptizans non peccet: peccat tamen etiam in neceſſitate miniſtrans, ſiue exercens ea quæ pertinent ad ſacramentum ordinis: Quia non poteſt eſſe talis articulus neceſſitatis in ordine exercendo, ſicut in baptiſmo adminiſtrando. D. Hieron. dicit q̄ non ſolum epiſcopi & presbyteri debent magnopere prouidere, vt cunctum populum cui præſident, ſermone & conuerſatione præcedant, ſed etiam inferiores gradus, & omnes qui diuino oraculo deſeruiunt. Quāuis peccatores corporale obſequium Chriſto in membris eius miniſtrare poſſint & eleemoſynam facere, non tamen ſpirituale, ad ſacramenta pertinens. vnde D. Dion. Immundis (hoc eſt peccatoribus) nec ſymbola (hoc eſt ſacramentalia ſigna) phas eſt tangere. ¶ Debent etiam ſuſcipientes hoc ſacramentum, habere ſufficientem ſcientiam, ſecundum conditionem ordinis quem ſuſcipiunt, & præcipue ſacerdotes. Religioſi tamen qui ſolum admittuntur ad primum actum, ſcilicet conſecrationis, & non ad ſecundum, ſcilicet curam animarū, tenentur habere tantum ſcientiæ, quantum requiritur ad ritè & rectè perficiendum & celebrandum ſacramentum Euchariſtiæ. Seculares verò qui ad ſacerdotium & ad curam animarum promouentur, ſiue ſupra corpus Chriſti myſticum, debent habere maiorem ſcientiam: quia ex talium ore populus legem Dei requirit, vt dicitur Malach. ſecundo. Non requiritur tamen quòd ſciant omnes difficiles quæſtiones: quia in his debet ad ſuperiores recurſus haberi. Ad epiſcopos verò pertinet, vt etiam quæ in lege difficultatem facere poſſunt, ſciant: & tanto magis, quanto in maiori gradu collocantur. vnde. 1. Pet 3. Parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea quæ in vobis eſt ſpe, cum modeſtia & timore, conſcientiam habentes bonam. Ex hoc ſequitur q̄ peccant epiſcopi indignos & inſufficientes abſque diligenti examinatione & ſufficienti probatione ordinantes, & ad regimen animarum admittentes Ideo ad Titum. 5. Nemini cito manus impoſueris. Et quanuis non ſemper inueniantur idonei miniſtri: nihilominus tamen (vt D. Clemens dicit) Melius eſt paucos miniſtros habere bonos, q̄ multos malos et inſufficientes. Nec propter temporalia cōmoda indigni & inſufficientes ſunt promouendi. Nec ſequitur aliquem fore perplexum, vt peccandi neceſſitatem habeat: Quia poteſt peccatum dimittere, vel officio aut beneficio renuntiare. ¶ Requiritur etiam in omnibus ordinibus de neceſſitate præcepti (quanuis non ſacramenti) vſus rationis: licet in minoribus, ſi neceſſitas adſit, &

In add. 3. p. q. 36. ar. 1. q. 39. art. 1. c. 16. §. 3. Ver. 2. Leui. 19.

1. c. Eccle. Hierar.

Scientia in ordinandis requiſita.

Contra pluralitatem ſacerdotum.

De tempore ordinandorum.

ſpes profectus ante annos pubertatis, hoc eſt.14. ſed non ante ſeptennium, etiam ſi ſint in vſu rationis, poſſunt ordinari: ſed non in maioribus. Subdiaconatus requirit.18 annum, Diaconatus 20. Preſbyteratus.25. Epiſcopatus.30. vt habetur in titu. de ætate & qualitate ordinandorum, extra, per totum titulum, & in Clemen.1. & c. cum in cunctis, extra de electione. nec poteſt epiſcopus ſuper ætate diſpenſare. Dicunt tamen aliqui ꝙ ſufficit attingere vltimum annum: quia in his, annus inceptus habetur pro completo: licet nõ in teſtamentis, vt in l. qua ætate ff. de teſtamentis. Seruitus etiam impedit: quia nullus poteſt dare quod ſuum non eſt. Si tamen ordinetur ſeruus, ordinem quidem ſuſcipit, ſed peccat ordinans, ac etiam ipſe: nec abſque conſenſu domini poteſt miniſtrare. Si autem dominus eius conſentit ordinationi, efficitur liber. Nec eſt ſimile de muliere, quia eius ſubiectio eſt naturalis, & nõ ſeruitus. Homicidæ verò quia ſunt irregulares, non ſunt ordinandi, etiam ſi ſint homicidæ ſine culpa. Si tamen ordinantur, ſuſcipiunt. Idem dicendum eſt de illegitimè natis, de quibus Deuter.23. Non ingredietur manſer (hoc eſt illegitimè natus) eccleſiam Dei vſq; ad quartã generationẽ. Idem etiã dicendum eſt de mutilatis, ac etiam bigamis, circa quos nec Papa conſueuit diſpenſare: quia 1.Tim 3. Oportet epiſcopum eſſe vnius vxoris virum. & ſi eſſet bigamus, eſſet falſa ſignificatio: propter quod aliqui dicunt quòd diſpenſatus à Papa, non eſt tutus in conſcientia: ſed de his infra hoc cap.9.7. verſic.14.

Ver. 8. DE EFFECTIBVS SACRAMENTI ORDINIS.

In add.3. p.q.35. POtiſſimus, licet poſterior effectus ſacramenti ordinis, eſt gratia ſacramentalis, per quã datur facultas congruè & debitè exequendi officium in ordine ad communitatem, & pellendam ignorantiã in plebe: niſi ſit obex ex parte recipiẽtis. Effectus huius gratiæ ſacramentalis vltra gratiã gratũ facientem, eſt in intellectu, qui per eam fortificatur & dirigitur ad debite exercendũ officiũ ordinis. Alius & prior effectus eſt character, qui imprimitur in quolibet ordine, qui eſt diſpoſitio ad prędictam gratiam ſacramentalem, & præſupponit characterem baptiſmalem, ſine quo (etiam ſi ſacramentum ordinis conferatur) non accipitur, cum baptiſmus ſit ianua ſacramentorũ. Non tamen præſupponit de neceſſitate ſacramenti characterem confirmationis: quia Apoſtoli acceperunt ſacerdotium ante confirmationem. Congruum tamen eſt ꝙ prius confirmentur, q̃ ordinentur. Nõ eſt etiã de neceſſitate ſuperiorũ ordinũ, ꝙ aliquis inferiores ordines prius ſuſceperit: quia poteſtates ſunt diſtinctæ, vt patet ex actibus. Et vna (quantũ eſt de ratione ſui) non prærequirit aliam in eodem ſubiecto, excepta poteſtate epiſcopatus, qui nõ habet aliam characterem à ſacerdotali. Ideo in primitiua eccleſia aliqui ordinabantur in presbyteros, qui non habebant inferiores ordines: & tamen poterãt omnia quæ inferiores ordines poſſunt: Quia inferior poteſtas virtute comprehenditur in ſuperiori, vt ſenſus in intellectu, & poteſtas ducis eſt in rege. Poſtea tamen determinatũ eſt ꝙ ad maiores ordines nõ ſe ingerant, qui in minoribus officiis nõ ſe humiliauerunt, vt habetur in c. ſolicitudo 93. diſt. Et inde eſt ꝙ qui ordinantur per ſaltum, ſecundum canones nõ reordinantur: ſed quod omiſſum fuerat, pœnitentia impoſita ſuppletur, vt habetur in c. vnico, extra de clerico per ſaltum promoto. Et quia tonſura eſt ſignum regni & perfectionis (quia eſt figuræ circularis, quæ eſt perfectiſſima, vnde reges coronantur.) Ideo cum ſeruire Deo regnare ſit, ſecundũ D. Greg. congruum eſt ꝙ ordinãdi prius tonſurentur, ſiue clericatum (qui non eſt ordo, ſed diſpoſitio ad ordines) recipiant: non tamen eſt de neceſſitate ſacramenti, ſed ex ordinatione Eccleſiæ. C

Tonſura ſiue clericatus non eſt ordo.

Ver. 9. DE CLAVIBVS ECCLESIAE.

In add.3. p.q.17.ar.2. NEceſſarium eſt dicere eccleſiam habere claues, cum Dominus noſter Ieſus Chriſtus, filius Dei, & verus Deus, fidelis in promiſſis, illas D. Petro promiſerit, Mat.16. Tibi dabo claues regni cœlorum. Non eſt tamẽ intelligendũ ꝙ dederit claues materiales, ſed metaphoricas & ſimilitudinarias. Accipit enim claues pro poteſtate auferẽdi vel ponendi impedimentũ ingreſſus regni cœlorũ, quemadmodum per clauem ponitur vel remouetur impedimentũ ingreſſus domus. Et quia regnum cœlorum clauditur homini per peccatũ, ideo poteſtas qua tale obſtaculum remouetur, dicitur clauis regni cœlorum: Quia remouendo tale obſtaculum, aperit: & nõ remouendo, claudit: Sicut Deus dicitur indurare, nõ quidẽ impartiendo malitiã, ſed nõ conferendo gratiã. Et cũ per hanc poteſtatem confertur gratia, per quam aperitur infernus, quãdo quis educitur de peccato, quod dicitur inferni porta: & clauditur, cũ homo per gratiã diſponitur, vt in peccatũ vltra nõ labatur: ideo talis poteſtas poteſt dici clauis inferni, vel quia aperiẽdo paradiſum, clauditur infernus: & claudẽdo paradiſum, aperitur infernus. Ideo Apoc.1. Ego habeo claues mortis & inferni. & Apoc.9. dicitur clauis putei. & 20 dicitur clauis abyſſi. Sed quia vnũquodq; denominatur à digniori, ideo potius dicũtur claues regni cœlorũ, quàm inferni. Et quãuis oſtiũ cœli (quantũ eſt de ſe) ſemper ſit apertũ: tamen dicitur clauſum alicui, propter impedimentum intrandi. Impedimentum autem toti naturæ humanæ poſitum eſt per peccatum primi parẽtis, & per Chriſti paſſionem fuit amotum. Ideo Apoc.4. Vidi in cœlo oſtium apertũ, quod eſt Chriſtus, qui de ſeipſo dicebat, Ioan.10. Ego ſum oſtium. Sed quia adhuc quotidie manet clauſum propter peccatum originale contractum, vel actuale commiſſum, indigemus ſacramentis et clauibus eccleſiæ. Nec obſtat quod Apoc.3 dicitur de Chriſto, quòd aperit, & nemo claudit: quia hoc intelligendum eſt de apertione lymbi ſanctorum Patrum ne quis vltra in illum deſcendat. Cum autem hæc poteſtas remouendi peccatum, & conferendi gratiam authoritatiuè, pertineat ad ſanctiſſimam Trinitatem: ideo dicitur ꝙ ſolus Deus, qui eſt trinus & vnus, habet clauem authoritatis. Sed in Chriſto homine, ſiue ſecundum humanã naturam, fuit poteſtas remouendi prædictũ obſtaculum, per meritum ſuæ ſacratiſſimę paſſionis, quòd dicitur aperire ianuam cœli: ideo Chriſtus dicitur habere claues excellentiæ. Et quia ex latere Chriſti dormientis in cruce, fluxerunt ſacramenta, ex quibus, vt dictũ eſt, ædificata eſt eccleſia: ideo in ſacramẽtis eccleſiæ efficacia paſſionis Chriſti manet. Et propter hoc miniſtri eccleſiæ, qui ſunt diſpenſatores ſacramentorum, dicuntur habere claues miniſteriales, ad prædictum impedimẽtum remouendum. Et ſic triplex, eſt clauis, ſcilicet authoritatis, excellentiæ, & miniſterij. Clauis igitur (prout accipitur in ſacris literis) eſt poteſtas ligandi atque ſoluendi D

Clauis quomodo claudat paradiſum.

Clauis triplex.

qua

qua eccleſiaſticus iudex dignos poteſt & debet recipere, & eis aperire, & indignos excludere ſiue claudere, vel nõ ſoluere. Notandũ tamen q̃ cùm in foro conſcientiæ cauſa agatur inter hominem & Deum, & in foro exterioris iudicii agatur cauſa hominis ad hominem: ſequitur quòd abſolutio vel ligatio, quæ vnum hominem ligat vel abſoluit, quo ad Deum, tantum pertinet ad forum pœnitentiæ. Sed illa quæ hominem ligat, in comparatione ad alios homines, pertinet ad forum publicum exterioris iudicii: vt excommunicatio, qua homo à conſortio hominum ſeparatur, quæ non eſt propriè & directè actus clauis, ſed magis actus exterioris iudicii, quod promulgatur. Vnum quia ſententia excommunicationis aliquo modo pertinet ad aditum regni, ſecũdum quod eccleſia militans eſt via ad triũphantem: ideo talis poteſtas, qua homo excommunicare poteſt, ſecundum quoſdam dicitur Clauis: Sed propriè clauis eſt in foro pœnitentiæ, quæ à magiſtro dicitur poteſtas ligandi atq; ſoluendi, &c.

Clauis eccleſiaſtica quid

Clauis diuiditur primò in clauem communiter dictam, quam alii vocant clauem iuriſdictionis, de qua inferiùs: & clauem propriè dictam, quam vocant clauem ordinis, quæ ſubdiuiditur in clauem ſcientiæ & potentiæ, vt infrà dicetur. Et hæc clauis ordinis quo ad eſſentiam, nil aliud eſt, quàm character ſacerdotalis, quantum ad ſecundum actum, ſcilicet abſoluendi vel retinendi. Quia quo ad primum, qui eſt poteſtas conſecrandi, ſecundum D. Tho. clauibus nõ connumeratur: licet (vt dictũ eſt) quantum ad eſſentiã ſit vna & eadem poteſtas, & idem character. Quia poteſtas, quæ dicitur clauis, eſt ad diuerſos actus eiuſdem generis: Poteſtas verò conſecrandi ſe extendit ad vnum tantum actum. Nec etiam poteſtas conſecrandi (quantum eſt de ſe) ordinatur ad tollendum impedimentũ regni cœlorum, ſicut poteſtas ſoluendi & ligandi, quæ habet plures actus: ideo ſecundum illos, dicitur diuidi in clauem ſcientiæ, & clauem potentiæ ſiue poteſtatis. Quia in omni actu qui requirit idoneitatem ex parte recipientis, duo ſunt neceſſaria illi qui debet actum illum exercere, ſcilicet iudicium de idoneitate recipientis, & expletio actus, ſcilicet ſolutio vel ligatio: Sicut in actu iuſtitiæ diſtributiuæ, per quã redditur alicui id quo dignus eſt, opus eſt primò iudicio, per quod diſcernitur an iſte ſit dignus: Secundò ipſa redditio ſiue diſtributio. Sic ad ſacerdotem pertinet primò iudicium, an iſte ſit dignus abſolui: ſecundò ipſa abſolutio. Et ad vtrunq; iſtorum poteſtas ſiue authoritas quædam exigitur. Poteſtas diſcernendi ſiue iudicandi, dicitur Clauis Scientiæ: Et authoritas ſiue poteſtas ligandi & ſoluendi, dicitur Clauis Poteſtatis. Non eſt tamen arbitrandum quòd habitus vel actus ſcientiæ acquiſitus vel infuſus, relatus in ordine ad aliam clauem potentiæ, ſit clauis ſcientiæ, ſicut quidam dicere voluerunt: Quia multi ſacerdotes carent huiuſmodi habitibus, & tamen habent claues. Nec eſt etiam aſſerendum quòd quædã induſtria naturalis, qua vtuntur ad abſoluendum ſacerdotes illiterati, dicatur clauicula, quæ per ordinem acceptum fiat clauis, quę prius nõ erat, vt videtur dicere Magiſter Sententiarum, qui in hoc non eſt ſequendus, eò quòd hæc non videntur cõcordare verbis Euãgelii, quæ D. Petro claues promittunt. Sed clauis ſcientiæ eſt authoritas exercendi actum ſcientiæ. quæ authoritas quandoq; eſt ſine ſcientia, & quandoq; ſcientia eſt ſine authoritate. ſicut patet in iudiciis ſecularibus. aliquis enim iudex ſecularis habet authoritatem iudicandi, & tamen non habet iuris prudẽtiam. Et econuerſo aliquis habet iuris prudentiam, qui nõ habet authoritatem iudicandi. Et quia actus iudicii, ad quod quis ex authoritate ſuſcepta ordinatur, ſine vtroq; bene fieri non poteſt: ideo authoritas iudicandi, quæ eſt clauis ſiue ſcientia, abſq; peccato accipi non poteſt. Ideo peccant ignorantes, ſe ad tale munus ſacerdotii offerentes. Sed ſcientia quæ prærequiritur abſq; peccato, etiam ſuſcepto ordine acquiri poteſt. Cum autem clauis (vt dictum eſt) ſit eſſentialiter character ſacerdotalis: ſequitur quòd omnes ſacerdotes habent claues, licet non omnes habeant exercitium illarum: ſed ſolùm illi, qui habent iuriſdictionem ſiue curam animarum ordinariam vel delegatam.

Clauis diuiditur in clauem iuriſdictionis & ordinis.

Clauis ordinis quid.

Clauis ſcientiæ quid.

Ver. 10. DE EFFECTV CLAVIVM.

A EFfectus clauium eſt cauſare ornatum & gratiam ſacramentalem in pœnitẽte effectiuè & attinctiuè, inſtrumentaliter tamen. Et quamuis D. Tho. in 4. ſequens Magiſt. Sent. dixerit quòd ſolũ diſpoſitiuè: in tertia tamen parte Summæ aliter dixit, vt dictum eſt. Et quia ad gratiæ infuſionem ſequitur culpæ remiſſio: ideo virtus clauium ſe extendit ad culpæ remiſſionem inſtrumentaliter & ex conſequenti. Verum quia per ſacramentum pœnitentiæ nunquam datur gratia, niſi præparatio adſit, vel prius fuerit, ſicut nec per baptiſmum in adultis: Ideo virtus clauium, quę habet efficaciam ex paſſione Chriſti, operatur ad culpæ remiſſionem, non ſolum quando abſolutio à ſacerdote actualiter datur, ſed etiam quando eſt in voto & deſiderio, ſicut dictum eſt de baptiſmo. Alius effectus clauium eſt commutatio reatus pœnæ æternæ in temporalem: quem effectum non ſolum habet cum abſolutio datur, ſed etiam cum eſt in voto & deſiderio, vt patet in contrito, cui ante abſolutionem dimiſſa eſt pœna æterna, vel ſaltem cõmutata in pœnam temporalem. Et quando actus clauis exercetur per abſolutionem actualem vltra ornatum & gratiam ſacramentalem, dimittit de pœna temporali ſecũdum diſpoſitionem confitentis qui talem & tam feruentem poteſt habere contritionem, quòd tota pœna delebitur. Nec tamen propterea peccatum manet impunitum: quia per pœnam paſſionis, quæ per claues applicatur, ſatisfit illi. Sed difficultas eſt non modica, an ſuper idem peccatum actus clauis repetitus, hoc eſt abſolutio repetita, aliquid operetur. Equidem certum eſt quòd ſi ſacerdos abſq; noua confeſſione repetat abſolutionem, in vanum eam repetit, cùm ſacramentum naturaliter operetur quantũ poteſt ab initio, ſecundum diſpoſitionem recipientis. Et ideo abſq; irreuerentia ſacramenti non repetitur, quemadmodum forma cõſecrationis euchariſtiæ, imò videtur ex quadam infidelitate procedere, niſi fortè ſacerdos dubitet ſe dediſſe abſolutionem, & tunc videtur idem iudicium: ſicut quando eſt dubium de baptiſmo, & poteſt dicere, Si te non abſolui, ego te abſoluo à peccatis tuis, &c. Si verò eadem hora peccator idem peccatum confiteatur, etiam videtur ſuperfluum repetere abſolutionem. Sed ſi in craſtinum confiteatur idem peccatum & alia: tunc certum eſt claues in illo operari, ſecundum diſpoſitionem confitentis: directè quidem, quo ad peccata de nouo perpetrata: & indirectè ſiue ex conſequenti circa peccata alias confeſſa. Si verò nullum peccatum de nouo commiſerit, videtur quibuſdam quod in prima abſolutione remittitur virtute clauium, quantum dimitti poteſt: licet va-

In addi. 3. p. q. 18. c. 16. Ver. 11.

De iterata abſolutione.

leat iterata confeſſio, tum propter verecundiæ meritum, tum etiam propter inſtructionem, tum pro-
pter interceſſionem ſacerdotis, tum propter maiorem certitudinem. Sed hoc non videtur verũ: quia
illo ſuppoſito quòd in prima abſolutione totum effectum habuerit, licet rationes prædictæ eſſent cau-
ſa ſufficiens iterandæ confeſſionis, ſic quòd pœnitens non malè ageret reconfitendo: non tamen eſſet
cauſa ſiue ratio reiterandi abſolutionem, maximè in eo qui nõ habet aliquam cauſam dubitationis de
prima abſolutione: Quia ita poterit dubitare poſt ſecundam abſolutionem, ſicut poſt primam. Ideo
ſicut ſacramentum extremæ vnctionis non iteratur ſuper eundẽ morbum, eò quòd totum quod fieri
potuit per ſacramẽtum, factum fuit per primam applicationem, licet in craſtinum infirmus melius ſe
diſponat & petat: ſic, &cæt. Et ſi in ſecunda confeſſione non requiratur abſolutio: ſic nec requiritur
quòd ille qui audit ſecundam confeſſionem, habeat claues, ſi ibi vis clauium nil operetur. Et ideo alii
dicunt quòd in ſecunda abſolutione propter illam humilitatem & verecundiam, virtute clauiũ con-
fertur augmentum gratiæ. Et quantò maior gratia recipitur, minus de impuritate præcedentis peccati
remanet: & ideo minor pœna purgans debetur. Et ſic per frequentem confeſſionem poterit totus rea-
tus pœnæ deleri. Nec eſt ſimile de extrema vnctione: quia illa (vt dictum eſt) ordinatur contra debi-
litatem voluntatis, & propter periculum exitus. Et quia per ſacramentum extremæ vnctionis volun
tas ſufficienter firmatur, ideo non iteratur, niſi euaſo periculo in alia peccata incidãt, per quæ volun-
tas de nouo debilitatur. Tunc etiam adueniente eodem periculo, & perſeuerante eodem morbo, ſacra
mentum iteratur. Pœnitentiæ verò ſacramentum non ſolum directè ordinatur cõtra culpam, cùm de-
leatur per contritionem: ſed etiam contra pœnam quam habet. Sed adhuc ex hoc ſequi videtur, quòd
etiam ſacramentum extremæ vctionis propter augmentum gratiæ poſſet iterari: quia per eam eſſet
maior fortificatio voluntatis. Negatur conſequentia: quia principaliter ordinatur contra debilitatem
voluntatis in periculo mortis exiſtentẽ: licet ex conſequenti ordinetur contra peccata. Ideo D. Iaco.
cõditionaliter dicit, Si in peccatis ſit, &c. Ideo remoto principali, remouetur effectus ſacramẽti. No-
tandum præterea quòd cum ſacerdos inſtrumentaliter & in virtute Dei operetur: ſacerdotis operatio
debet eſſe conformis in vſu clauium operationi Dei: Deus autem operatur in culpam & pœnam, ſed
diuerſimodè, culpam ſoluendo & dimittendo, ſed non ligando, niſi indirectè, inquantum non ſoluit.

Sacerdos quomodo ſe habet ad culpæ et pœnæ ſolutionẽ et ligationem.

Sed in pœnam habet operationem directè, quantum ad ſolutionem & ligationem: quia pœnam æter-
nam remittit, & ligat ſiue infligit pœnam temporalem. Sic ſacerdos in abſoluendo virtute clauiũ, ha-
bet aliquam operationem ordinatam ad culpę dimiſſionem & ſolutionem, ſed non quo ad ligationẽ,
niſi vt dictum eſt, inquantum non abſoluit. Sed in pœnam habet operationem ligandi atq; ſoluendi:
ſoluendi quidem pœnam quam dimittit: & ligandi ad pœnam quæ remanet: ad quam ligare dicitur
dupliciter: Vno modo conſiderando ipſam quantitatem pœnæ in communi: & ſic non ligat, niſi in-
quantum non ſoluit. Alio modo conſiderando hanc vel illam pœnam determinate: & ſic ligat ad pœ-
nam: imponendo eã tanquam medicinam purgatiuam impuritatis peccati, & aliquãdo tanquam me-

Notabile dictum.

dicinam præſeruatiuã. Nec obſtat quòd vis & efficacia clauium procedit à paſſione Chriſti, qui ple-
nè ſatisfecit, ſoluit, & nõ ligauit: quia etiam paſſio Chriſti obligat nos ad pœnam aliquam, per quam
ei conformemur. vnde Rom. 8. Si filii, & hæredes, &c. quia illa paſſio non ſemper totaliter applicatur,
ſed ſolum ſecundum diſpoſitionem recipientis, quem oportet conformari Chriſto. Vnde ſequi-
tur: Si tamen compatimur, ita vt conglorificemur. & in eodem c. ſequitur, Nam quos præſciuit, hos
& prædeſtinauit conformes fieri imaginis filii ſui. Notandum inſuper quòd (vt D. Dio. in fine Eccle.
Hierar. dicit) Sacerdotibus vtendum eſt virtutibus hierarchicis quomodo diuinitas eos mouerit. In
cuius ſignum Matth. 16. ante poteſtatem clauium Petro promiſſam, ſit mentio de reuelatione per diui-
nitatem ei facta. Et Ioan. 20. poteſtati remiſſionis Apoſtolis datæ præmittitur, Accipite Spiritum ſan-
ctum: quo filii Dei aguntur. Ideo ſi vltra illum motum diuinum vti ſua authoritate præſumpſerint,
non ſequitur effectus ad vſum illum, vt idem D. Dion. dicit. Et quia pœnæ ſatisfactoriæ infligendæ,
ſunt medicinæ: & ſecundũ medicorum artem, medicinæ non ſunt determinatæ, nec omnibus omnia

Pœnitentiæ iniungendæ non ſunt determinatæ.

competunt: vnde variandę ſunt, non ſecundum voluntatem medici, ſed ſecundum ſcientiam medici-
næ, & diſpoſitionem infirmi: ita & pœnæ ſatisfactoriæ in canonibus determinatæ, non competunt om
nibus: ſed variandæ ſunt ſecundum arbitrium ſacerdotis, non ſecundum propriam voluntatem, ſed
ſecundum diuinum inſtinctum, & diſpoſitionem pœnitentis. Et ideo ſicut aliquãdo medicus pruden
ter non dat medicinam efficacem, quæ ad morbi curationem ſufficiat, ne propter debilitatem naturæ
maius periculum oriatur: ita ſacerdos diuino inſtinctu motus, non ſemper eam pœnam vni peccato
debitam totam iniungit: ne infirmus ex magnitudine pœnæ deſperet, & à pœnitentia recedat. Nec
tamen peccator ob inſufficientem pœnæ iniunctionem prorſus à pœna liberatur: ſicut nec infirmus
per medicinam leuiorẽ à languoribus. Et licet Chriſti actio, noſtra ſit inſtructio: nec legamus Chri-
ſtum ligaſſe aliquem, ſiue pœnam iniunxiſſe: non tamen ſequitur quòd ſacerdos non debeat iniunge-
re: quia ſacerdos non habet poteſtatem excellentię, vt Chriſtus, qui interiora cordis nouerat, & pro-
mouebat ad totalem ſanctificationem: qui etiam (vt exemplum iniungendi pœnitẽtiam ſacerdotibus

Chriſtus iniunxit pœnitentiam.

daret) impoſuit onus portandi grabatũ ei qui in porticu Piſcinę annos 38 habuerat in infirmitate ſua,
Ioan. 5. Nec eſt aliquis ſacerdos habens vſum rationis, qui abſq; iniunctione pœnitẽtiæ præſumat aut
intendat à reatu pœnæ debitæ pro parua pœna iniuncta totaliter abſoluere. vnde poſt pœnitentiæ in-
iunctionem & abſolutionem, ſperantes de eorum voluntaria pœnitentia, Dominum deprecantur, di-
centes, Meritum paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & interceſſio D. Virginis Marię, & bona ope
ra quæ facere intendis, ſint tibi in remiſſionem peccatorum, ſcilicet quo ad pœnam, & in augmentum
gratiæ, & futurum præmium vitæ æternæ. Vnde monẽdi ſunt ſimplices ſacerdotes, vt hanc orationẽ
dicant: quia virtute clauium opera pœnalia ſequentia in gratia facta, habent maiorem vim ſatisfaciẽ-
di, quàm haberent ſi prætermitterentur, & quàm ſi ſacerdos remittat, vt quidam faciunt, ad miſeri-
cordiam Dei.

Ver. 11. DE MINISTRIS CLAVIVM.

In Addi. 3. p. q. 19.

A ECcleſia triumphans ſcilicet Angelorum, qui (vt habetur Apoc. 12.) vicerunt in merito paſſionis Chriſti præuiſæ, claues non habet, cùm eorum natura ſit poſt electionem inflexibilis. Et per conſequens impedimentum vel obſtaculum ingreſſus regni cœlorum ab eis non poteſt remoueri. Eccleſia verò humana ante lapſum non habuit claues: quia non egebat ſenſibilibus ſacramentis, vt dictum eſt. Poſt lapſum verò Adæ, quanuis coertionem delictorum iure naturę habuerit, & per legem Moyſi ordinem ſacerdotalem, & authoritatem & poteſtatem diſcernendi, & iudicandi, ac cõdemnandi, ſiue declarandi lepram, & ſeparandi à caſtris & ſynagoga, ac etiam reintroducendi: non dicitur tamen claues habuiſſe, niſi figuraliter: Quia poteſtas illius ſacerdotii non ſe extendebat ad cœleſtia, nec auferebat obſtaculum ingreſſus regni cœlorum: neq; purgabat homines à culpis, ſed ab irregularitatibus, & inducebat purgatos ad tabernaculum manufactum, per ſanguinem hircorum aut taurorum, ſed non introducebat in tabernaculum non manufactum, ſicut ſacerdotium Chriſti, qui per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. Ideo dicitur habere clauem ſine poteſtatem authoritatis, inquantum Deus: & excellentiæ, inquãtum homo, per meritum ſuæ paſſionis. vnde Apoca. 3. dicitur, Hæc dicit qui habet clauem Dauid. Et dedit aliis ſacerdotibus claues inſtrumẽtales ſiue miniſterii, quas nullus non ſacerdos, cuiuſcunq; dignitatis aut ſanctitatis exiſtat, habet. Vnde D. Ambro. Hoc ius (ſcilicet ſoluendi & ligandi) ſolis ſacerdotibus eſt cõceſſum. Et licet hoſtiarii habeãt claues materiales: non tamen habent authoritatem iudicandi, qui digni ſint, & qui indigni ingreſſus regni cœlorum. Mulieres autem cum ex natura ſint in ſtatu ſubiectionis, non poſſunt habere aliquam ſpiritualem iuriſdictionem: quia etiam, ſecundum Philoſophum in. 8. Ethic. corruptio eſt vrbanitatis, quando ad mulierem dominium peruenit. Ideo ſunt incapaces clauium ordinis, ac etiam iuriſdictionis. & ſic non poſſunt excõmunicare, neque ſuſpendere: licet abbatiſſis committatur aliquis vſus clauium, ſicut corrigere ſubditas moniales, propter periculum quod imminere poſſet, ſi viri mulieribus cohabitarent. Notandum tamen quòd licet clauis iuriſdictionis poſſit competere communitati (quia ſunt quædam capitula quæ habent iuriſdictionem, & poteſtatem excommunicandi, & ſic conuenit pluribus ſimul ex æquo:) Non poteſt tamen communitati competere clauis ordinis. Et quanuis ſancti viri per proprium actum poſſint mereri & benedicere aliis de cõgruo: non tamẽ poſſunt benedictionem, quæ eſt ex merito Chriſti, inſtrumentaliter alicui applicare, niſi ſint ſacerdotes. Quia quantum ad hoc requiritur maioritas ordinis, non virtutis: licet in aliis quod melius eſt, maius ſit, vt D. Aug. dicit, & Heb. 7. habetur, Sine vlla cõtradictione quod minus eſt, à maiori benedicitur. Primus qui poſt Chriſtum habuit claues regni cœlorum, fuit D. Petrus, qui habuit poteſtatẽ illimitatam: deinde alii Apoſtoli, qui ſecundum aliquos habuerunt à Chriſto immediatè poteſtatem etiam illimitatam, limitabilem tamen per D. Petrum, cui ſoli & ſucceſſoribus paſtura agnorum & ouiũ commiſſa eſt, vt ordo inter eos ſeruaretur. Quæ enim à Deo ſunt, ordinata ſunt, Rom. 13. Ex his ſequitur primò, quòd ſolus Papa, D. Petri ſucceſſor, & Chriſti vicarius, cum plenitudine poteſtatis poteſt claue vti in quemlibet, cum ſolus habeat iuriſdictionem, quæ requiritur ad vſum clauium ſuper omnes. Epiſcopi autem & ſacerdotes, cum non habeant vniuerſalem iuriſdictionem, ſed limitatam & diſtinctam ſecundum ſuas diocœſes & parochias, nõ poſſunt vti claue in quemlibet, ſed in ſubditos tantũ, niſi in articulo mortis, in quo authoritate Apoſtolica omnibus ſacerdotibus cõceſſus eſt vſus clauiũ, vt dicit Gloſ. in c. paſtoralis. §. præterea, ſuper verbo, præterquã in mortis articulo, extra de offi. iudi. ordi. & tex. in c. non dubium, & ca. quanuis, extra de ſent. excom. Qui tamẽ fuerunt abſoluti à caſibus reſeruatis, ſi conualeant, tenentur reſeruantibus ſe præſentare. Secũdò ſequitur quòd papa & epiſcopi poſſunt ſibi certos caſus reſeruare, à quibus eis inferiores abſoluere non poſſunt, etiam eos qui ſunt aliàs ipſis ſubditi, cũ ad abſolutionẽ requiratur iuriſdictio, quæ à maioribus ad inferiores deriuatur. Ideo ſuperior propter rationabiles cauſas poteſt ſibi aliquos caſus reſeruare, in quibus iudicium inferiori non committit: aliàs omnes iuriſdictiones eſſent ęquales: & non inuenirentur gradus, & per cõſequens neq; ordo. Et ſic hierarchia Eccleſiaſtica non eſſet ordinata, quod eſſet contra id quod dicit Apoſto. Ro. 13. Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Ideo neceſſe eſt dicere quòd ſimplex ſacerdos curatus non poteſt pœnitentem excommunicatum abſoluere: ſed debet ad excommunicantẽ remittere. Non poteſt etiam pœnitentem à caſibus reſeruatis, qui non habent excommunicationem annexam, abſoluere, ſic quòd non teneatur reſeruanti illos confiteri. Tenetur igitur pœnitentem remittere ad ſuperiorem, maximè in quinq; caſibus: Primus eſt in ſolenni pœnitentia imponenda: Secundus, quando pœnitens eſt excommunicatus à ſuperiori: Tertius, in irregularitate contracta: Quartus de incendiaris: Quintus, quando in aliquo epiſcopatu ſunt enormia crimina, quæ ad terrorem reſeruantur epiſcopo, vt cõſuetum eſt. Conſuetudo enim dat & aufert iuriſdictionem, vt in presbyteris ſecularibus, qui vndecunq; ſint, mutuò ſe abſoluunt, exceptis caſibus reſeruatis. Et eodem modo dicendum eſt de caſibus ſummo pontifici reſeruatis, propter excommunicationem eius annexam, & aliis in bulla, quę Romæ legi conſueuit in Cœna Domini, contentis. Non poſſunt tamen ſuperiores totam iuriſdictionem curatis aut aliis inferioribus datam ſupprimere: neq; indifferenter & ad libitum ſuum abſq; cauſa rationabili eximere à ſuis prælatis immediatis, aut caſus reſeruare: cum poteſtas non ſit data ad deſtructionem, ſed ad ædificationem. Nec obſtat quòd Chriſtus omnibus diſcipulis ſimpliciter dixit, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c. & nihil excepit: igitur, &c. Quia poſtmodum limitandi poteſtatem dedit Petro, cùm dixit, Paſce agnos, & oues meas: intelligens per hoc, quòd vſus poteſtatis datæ deberet exerceri ſecundum ordinationem & moderationem vniuerſalis paſtoris. Notandum præterea quòd quando contingit ſacerdotem eſſe participem criminis ſui ſubditi (ſicut cum commiſit adulterium cum parochiana ſua) non debet ipſe ſacerdos audire cõfeſſionem illius, ſed debet ad alium mittere: nec etiam illa debet ei confiteri, ſed alteri habenti facultatem, vel licentiam petere alteri confitendi, tum propter periculum, tum quia eſt minor verecundia. Si tamen confiteretur, & ſacerdos abſolueret, eſſet abſoluta. Quod enim D. Aug. dicit, Nullus ſacerdotis officio vti debet,

niſi ſit

c. 18. ver. 9.

Synagoga non habuit claues niſi figuraliter.

Mulieres nõ poſſunt habere claues Eccleſiæ.

Papa et epiſcopi poſſunt ſibi reſeruare caſus.

Pœnitentes habentes caſus reſeruatos ſunt remittendi.

2. Cor. 10.

Ioan. 20.

Papa in cõfeſsione eſt inferior ſecũdum quid

niſi ſit immunis eorum quæ in aliis iudicat: quia debet intelligi, niſi ſit immunis, ſaltem per pœnitentiam, & de congruitate, & non neceſſitate ſacramenti. Notandũ inſuper quòd licet nullus in ſeipſum poſſit vti poteſtate clauium (cum talis poteſtas requirat pro materia peccatorem ſubditum confitentem, & nullus ſit ſibiipſi ſubditus: quia ſubiectio eſt relatio præſupponens duo extrema) Poſſunt tamen Papa & Epiſcopus ac curatus aliis ſeipſos ſubiicere, & eorum iuriſdictionem extẽdere, ſicut & limitare. Quo facto licet remaneat ſuperior ſimpliciter, eſt tamen inferior ſecundum quid, inquãtum ſe ſubiicit ei quo ad hoc.

Ver. 12. DE CLAVE IVRISDICTIONIS.

CLauis iuriſdictionis non eſt idẽ quod character ſacerdotalis aut epiſcopalis, cum aliquis, qui nõ eſt ordinatus, poſſit habere clauem iuriſdictionis: quia iuriſdictio temporalis non habet actum B
directum circa obſtaculum introitus regni cœlorum: ſed iuriſdictio ſpiritualis, quę aliquo modo aditum præbet ad regnum cœlorum, & remouet impedimentum, dicitur clauis minus principalis, de cuius quidditate, ſubiecto, ac fundamento, actibus, & effectibus dicendum eſt. Quibuſdam videtur quod iuriſdictio ſit purum ens rationis: quia ſi ſit ens reale, non apparet quomòdo cauſetur in anima: quia nec per ſacramenta, nec per aliud habens ſufficientem virtutem: maximè cum in abſentia & magna diſtantia ſpiritualis iuriſdictio poſſit dari.

Iuriſdictio nõ eſt purũ ens rationis

Sed hoc non videtur verum: quia ſequeretur quòd ceſſante operatione intellectus, nulla eſſet iuriſdictio, cùm purũ ens rationis ſic definiatur, prout dictum eſt. Præterea purum ens rationis non poteſt eſſe cauſa entis realis, cum cauſa debeat eſſe potior ſuo effectu: & id quod eſt in potentia, non poſſit reduci in actum, niſi per id quod eſt actu. Sed clauis iuriſdictionis eſt cauſa entis realis, puta traditionis Sathanæ, & ſeparationis ab Eccleſia, & aliis huiuſmodi: igitur eſt ens reale, à Deo procedens, vt dicitur Rom.13. Non eſt poteſtas niſi à Deo, & quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt, aliqua immediatè à Deo, aliqua verò mediantibus cauſis ſecundis, cuiuſmodi eſt

Clauis iuriſdictionis quid.

clauis iuriſdictionis, quæ fuit à Chriſto immediatè collata D. Petro & aliis Apoſtolis, ſecundũ quoſdam, vt per eos aliis diſtribueretur, & etiam per ſucceſſores eorum. Et ſic clauis iuriſdictionis eſt habitudo ſiue relatio ordinis & ſubiectionis, quæ cauſatur per applicationem ſuperioris ad inferiores etiam diſtantes & abſentes, virtute diuina. Differentia tamen eſt inter habitudinẽ ordinis hierarchię angelorum, & inter habitudinem ordinis hominum: quia in angelis ille ordo naturaliter ineſt eis: & ideò inferior angelus non poteſt reſiſtere ſuperiori: imò cognita voluntate ſuperioris angeli aliqua præcipientis, naturaliter neceſſitatur ad implendum illud. In hominibus autem non eſt illa habitudo naturalis, nec adeſt ſemper, ſed gratuitè, liberè, & ad tempus: quia poteſt illa habitudo ordinis inter homines mutari. Ideo licet homo inferior debeat ſubiici ſuperiori, & præcepta illius implere: poteſt tamen ex libertate arbitrii contra huiuſmodi ordinem venire: ſed hoc faciendo peccat. Nec eſt inconueniens quòd aliqua relatio cauſetur in aliquo abſq; ſui mutatione, nec per aliquod agens, quod agat directè in ipſum, ſed ſufficit quòd ſit actio & mutatio in termino: vt ſimilitudo, quæ eſt relatio realis in homine albo, immutato manente, naſcitur & conſequitur ad albedinem eius qui dealbatur, & fit albus, etiam in magna diſtantia. Sic etiam iuriſdictio à ſummo Pontifice in epiſcopum deriuatur, & conſequitur virtutem fidei, quæ eſt fundamentum eius. Et ideo deficiente fundamento fidei in aliquo per hæreſim, neceſſe eſt omnem iuriſdictionem & authoritatem Eccleſiaſticam corruere: vt dicunt

1.Cor.6.

communiter doctores in c.ſi Papa.40.diſt. Hoc etiam videtur innuere Apoſt. cùm ait: Audet aliquis veſtrum habens negocium apud alterum, iudicari apud iniquos (hoc eſt infideles, qui non habent nec habere poſſunt iuriſdictionem ſuper fideles) & non apud Sanctos? & infrà, Secularia igitur iudicia ſi habeatis, contemptibiles qui ſunt in Eccleſia, illos conſtituite ad iudicandum. Clauis ordinis à claue iuriſdictionis in hoc differt: quia clauis ordinis, quæ eſt idem cum charactere, eſt indelebilis:

Claues ordinis & iuriſdictionis, differunt.

Clauis autem iuriſdictionis eſt amiſſibilis. Differunt etiam in hoc: quia clauis ordinis quo ad executionem prærequirit iuriſdictionem & ſubiectionem: ſed clauis iuriſdictionis non præſupponit clauem ordinis, cum epiſcopus non ſacerdos habeat iuriſdictionem ante conſecrationẽ, & poſſit excommunicare, ac etiam eius officialis in ſolo clericatu exiſtens. Subiectum autem huius clauis eſt intellectus, mediante fide, quæ eſt fundamentũ eius, vt dictum eſt. De hac claue loquebatur Chriſtus, Quæcunq; ligaueritis, &c. Clauis iuriſdictionis habet plures actus ac officia: Primò legem ſtatuere, & ſtatuendo ligare, & abrogando vel diſpenſando ſoluere. de diſpenſatione dictum eſt: de ligamine verò

c.5.§.5. ver.6.

legis dicetur infrà c.17. ver.2. Secundus actus eſt punire, & à pœna liberare, puniendo ligat, liberando ſoluit. Tertius actus eſt diſtribuere bona Eccleſiæ. & hic actus diuiditur in diſtributionem per modum iuſtitię ſiue meriti, de qua dictum eſt, cùm de iuſtitia diſtributiua ageretur: & in diſtributionem per modum ſuffragii, quæ fit per indulgentias, de quibus infrà dicetur hoc. §. verſ.18.

Ver. 13. DE POENIS ET CENSVRIS ECCLESIASTICIS.

Pœnæ canonicæ quæ dicuntur.

CLauis iuriſdictionis ligat per pœnam, quæ infligitur propter culpam: cuius deordinatio per pœnam reordinatur. C
Vtitur autem multis pœnis, quæ canonicę, hoc eſt per canones determinatę dicuntur, ſcilicet temporali & pecuniaria, quæ largo modo dicitur pœna: Quia pœna propriè accipitur pro corporali, afflictiua, vel priuatiua, vt ſunt ieiunia, peregrinationes, vigilię, detruſio in monaſterium, virgę citra effuſionem ſanguinis. Aliquando verò vtitur cenſuris, quę communiter dicũtur ſex

Cẽſuræ Eccleſiaſticæ ſex.

ſcilicet ſuſpenſio, interdictum, irregularitas, depoſitio, degradatio, excommunicatio ſiue anathema.

Suſpenſio eſt cenſura Eccleſiaſtica, quæ aliquando à iure, aliquando à iudice profertur: qua prohibetur perſonæ Eccleſiaſticæ vſus ſiue exercitium alicuius ordinis, officii, vel beneficii, ad tempus. de hac in c. ad reprimendam, extra de offic. ordina. Depoſitio eſt priuatio officii vel beneficii abſq; ſpe reſtitutionis, retento tamen priuilegio clericalis fori.

Degradatio quid.

Degradatio eſt priuatio legitimæ executionis ordinum & officiorum Eccleſiaſticorum ſimpliciter & ex toto in perpetuum, cum priuatione priuilegii clericalis fori, abſque ſpe reſtitutionis, cum certa ſolennitate: vt ſi epiſcopus ſit degradandus, fiat ab archiepiſcopo cum duodecim epiſcopis aſſiſtentibus, ſecundum Panor. in ca. non poteſt, extra de ſententia & re iudicata; vel tres, ſi ſit diaconus aut ſubdiaconus, vt in c. fœlix.15.q.7. & c. degradatio,

de pœ-

de pœnis,lib 8.Si verò non eſt in ſacris, poteſt fieri à ſolo epiſcopo, in præſentia capituli. Et quando eſt degradandus pro hæreſi, ſi fuerit ſeculari curiæ relinquendus, vel perpetuò immutandus, ſufficit Epiſcopus cum duobus Abbatibus,& aliis religioſis perſonis, vt in c.quoniã de hæreticis,li.8. Et induetur degradandus veſtibus ſui gradus, quæ ei auferunt ordine retrogrado, incipiendo ab vltimo datis,digitiſq; & capitis corona vitro leniter raduntur, & tãdem induitur veſtibus ſecularibus, & relinquitur curiæ ſeculari puniendus,rogãdo vt eũ citra effuſionẽ ſanguinis puniat. Finito negotio,curia ſecularis ſuſcipit illum, vt eum ſecundum demerita puniat. Interdictum eſt ſeparatio à iure vel iudice facta,à certis ſacramentis ſcilicet nõ neceſſariis,& omnibus diuinis officiis,ac Eccleſiaſtica ſepultura. Irregularitas eſt impedimentum officii vel beneficii, & aliquando eſt pœna, quando cõtrahitur propter delictum, puta homicidium vel celebrationem in excommunicatione. Aliquando non eſt pœna,quando contrahitur abſq; peccato, vt in bigamo qui contraxit cum vidua vel corrupta,vel qui conuolauit ad ſecundas nuptias,quod abſq; peccato fieri poteſt.

Interdictũ quid.

Ver. 14. DE EXCOMMVNICATIONE.

A EXcommunicatio eſt à qualibet licita fidelium communicatione ſeparatio. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quòd aliquis per baptiſmum,in Eccleſia ad duo aſcribitur,ſcilicet ad cœtũ fidelium, & ad participationem ſacramentorum.Secundum præſupponit primum: Quicunq; enim participat in ſacramentis, participat in cœtu ſiue ſocietate fidelium: ſed non econuerſo. Et ideo aliquis poteſt per excommunicationem ab Eccleſia ſeparari,ſiue extra Eccleſiam fieri dupliciter: Vno modo à communione & participatione ſacramentorum. & hæc ſeparatio dicitur Excommunicatio minor: quæ vltra ſeparationem ſacramẽtorum ſeparat etiam ab his quæ ſunt in via,ad ſacramenta percipiẽda vel adminiſtranda. Quia ſic excommunicatus non eſt eligibilis ſiue habilis ad quodcunq; officiũ vel beneficium Eccleſiaſticum. & ſic taliter excommunicatus peccat recipiendo & adminiſtrando ſacramenta: licet non efficiatur irregularis.& quãuis poſſit eligere actiuè, nõ tamen poteſt eligi paſſiuè. & ſi beneficium illi conferatur, non tenet collatio,niſi prius abſoluatur, vt habetur in c.ſi celebrat,extra de clerico excommunicato adminiſtrante. Completa ergo definitio minoris excommunicationis eſt hæc: Excommunicatio minor eſt cenſura Eccleſiaſtica,priuans ſeu ſeparans hominẽ à communione & participatione ſacramentorum, & ſuſceptione officii & beneficii Eccleſiaſtici, & non à cœtu fidelium,nec ab introitu Eccleſiæ, & audiẽtia miſſę ac diuini officii,nec etiam à participatione ſuffragiorum ſecundum ſe, quia per accidẽs priuat à ſuffragiis, quando taliter excommunicatus eſt in peccato mortali. ſed hoc accidit excommunicationi minori, quæ aliquando eſt ſine peccato mortali. Contrahitur autem excommunicatio minor multis modis: Primò per quodlibet peccatum notorium, & propter peccata, propter quæ negatur Eccleſiaſtica ſepultura, & per pugnam in duello,& ſacrilegiũ, & violationem Eccleſiaſticæ immunitatis,ac etiam per participationem ciuilem cum excommunicato maiori excommunicatione. quod fit aliquando cum peccato mortali,quando communicat in contemptum clauium: quandoq; ſine mortali, vt cùm communicat ex leuitate. Poteſt etiam quis communicare cum excommunicato maiori excommunicatione abſq; quocunque peccato in caſibus permiſſis, qui hoc verſu continentur: Vtile, lex, humile, res ignorata, neceſſe: Hæc faciunt vt anathema non poſſit obeſſe: hoc eſt, propter vtilitatem notabilem, vel vinculum legis matrimonii, vel famulatum, vt ancillæ & famuli atq; liberi, vel propter neceſſitatem, & ſic creditores & alii, &c.

In addi.3. p.q.21.ar.2.

Excommunicatio minor quid.

Ab hac excommunicatione poteſt quilibet proprius ſacerdos,aut ab eo vel ſuperiori ad audiendas cõfeſſiones delegatus,abſoluere: quia non habet perfectam rationem excõmunicationis,ſed aliquid ipſius participat. Si quis verò participat cum excommunicato maiori excommunicatione in crimine, pro quo ille eſt excommunicatus,ſi in ſententia excommunicationis lata communiter vel particulariter, includantur dantes conſilium,auxilium,vel fauorem,eſt excommunicatus maiori.Si verò communicat cum excommunicato maiori excommunicatione,in alio crimine, non incurrit propter hoc maiorem excommunicationem,ſed ſolum minorem.Hac ſententia excommunicationis quo ad participationem ſacramentorum,& ſuffragia,duntaxat innodantur à Deo omnes exiſtentes in peccato mortali,etiam occulto: quia tales abſque pœnitentia indigni ſunt ſacramentis. Ideo præſumentes accedere, peccant: & cum non habeant charitatem, quæ eſt principium communionis ſuffragiorum,non ſunt participes omnium timentium,&c. licet Eccleſia occultis peccatoribus adminiſtret ſacramẽta.

Quis poſſit abſoluere à minori excommunicatione.

Alio modo excluditur aliquis ab Eccleſia, vltra prædicta à licito cœtu & ſocietate fidelium, non ſolùm in ſpiritualibus,ſed etiam in ciuilibus.& talis excluſio ſiue ſeparatio dicitur excommunicatio maior. Et ſic excommunicatio maior eſt cenſura eccleſiaſtica, à iure vel iudice prolata, qua quis priuatur omni licita communione fidelium, in ſpiritualibus & corporalibus ſiue ciuilibus, quæ in his verſibus continentur: Si pro delictis anathema quis efficiatur: Os,orare, vale, communio, menſa negatur. Et ſic prohibetur oſculum,oratio, ſalutatio, contractus ciuiles,& comeſtio.& hæc videntur eſſe prohibita de iure diuino. Vnde in c.Sicut.11.q.3.dicitur, Sicut Apoſtoli ſtatuerunt, dicentes cum excommunicatis non eſt communicandum: & ſi quis excommunicato ſcienter locutus fuerit, communione priuetur. Et Apoſtolus poſtquam excommunicauit Corinthium propter fornicationem,ſcribit: Si is qui frater(hoc eſt fidelis)nominatur,eſt(ſcilicet ſententialiter declaratus)fornicator,aut auarus,aut idolis ſeruiens,cùm huiuſmodi nec cibum ſumere. Et D.Ioannes in ſecunda canonica, Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam(ſcilicet rectæ fidei & obedientiæ) non affert,nolite eum recipere in domum,neq; ei aue dixeritis: quia qui dicit illi aue,communicat operibus eius malignis. Hæc maior excommunicatio dicitur Anathema, quod interpretatur ſeparatio,quæ eſt medicinalis: quia per eam fit ex veneno peccati,tiriaca ad pellendum peccatum. Hoc tamen intelligendum eſt,quando non contemnitur: quia tunc eſt ęternæ mortis damnatio,vt habetur in c.nemo.11.q.3.

Excommunicatio maior quid.

1.Cor.5.

Excommunicatio maior fuit figurata in eiectione Adæ & Euæ de paradiſo,quæ habetur Gen.3.& in lege Moyſi in ſeparatione Marię & aliorum leproſorum,qui emittebantur extra caſtra Num.12. Excommunicatione vtebantur Iudęi temporę Chriſti, vt habetur Ioan.9.vbi dicitur quòd parentes cæci nati timebant Iudæos: Iam enim conſpira-

Excommunicationis figuræ.

Mat. 18. 1. Cor. 5. & 1. Tim. 1.

conſpirauerant Iudæi, quòd ſi quis confiteretur eum eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret. Samaritani etiam habebantur pro excommunicatis. Vnde Ioan. 4. dicitur, Non coutuntur Iudæi Samaritanis. Sed illa excommunicatio non habebat effectus, quos habet excommunicatio per Chriſtum inſtituta, cùm dixit, Si eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. Hęc verba bene intelligens Apoſtolus, hac cenſura vtendo, declarauit effectum, qui eſt traditio Sathanæ, quem non habebat in lege antiqua, nec alios, de quibus verſiculo ſequenti.

Ver. 15. DE EFFECTIBVS MAIORIS EXCOMMVNICATIONIS.

EXcõmunicatio maior tot & tanta mala affert, quòd aliquis deberet potius velle incurrere omnia mala temporalia, quàm in maiorem excommunicationem incidere. Vnde D. Chryſ. Nemo contemnat vincula eccleſiaſtica: quia non eſt homo qui ligat, ſed Chriſtus. Inter alia autem mala quæ affert, ſunt nouem præcipua. Primum Malum, eſt horrendum exilium, & miſerabilis eiectio ab eccleſia, quæ eſt maior pœna tẽporalis, quæ poſſit eſſe. quæ dicitur à iuriſtis, Mors ciuilis. Vnde Ouidius, Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui. Magnum procul dubio malum eſt conſideratio priuationis naturalis ſoli. Natale ſolum Chriſtianorũ eſt eccleſia, vbicunque terrarum ſita ſit, ad quam intrandam, & diuina audienda, & orãdum, & ſpiritualia percipienda, habet ius quilibet fidelis in eccleſia per baptiſmum regeneratus: ſed per excommunicationem pellitur non ſolum à ſua parochiali, ſed etiam ab omni alia, vbicunq; ſit: & adeò peccat excommunicatus intrans & ſe immiſcens diuinis in aliis eccleſiis, in quibus nõ eſt denunciatus, quemadmodum in ſua parochia, in qua non eſt publicatus, niſi ratione ſcandali & turbationis, quæ ſequi poſſet. Secundum malum eſt priuatio ſacramentorum, quę ſunt medicinę & via recuperandi ſanitatẽ ſpiritualem, hoc eſt gratiam, & per conſequens gloriam. Sed quo ad hanc priuationem ſacramentorum ſciendum quòd excommunicatus maiori excommunicatione, ingerens ſe ſacramentis, peccat mortaliter, nec recipit vltimum effectum ſacramenti, qui eſt gratia: efficiturq; irregularis & inhabilis ad ordines & beneficia, abſq; diſpenſatione apoſtolica, vt dicũt doctores in c. Engeltrudam. 3 q. 4. Nihilominus tamen ſi contrahat matrimonium, tenet & recipit characterem, ſi ingerat ſe ſacramento confirmationis aut ordinis: incurrit tamen irregularitatem, ſic quòd habita abſolutione à peccato, non poteſt exercere actum ordinis abſq; diſpenſatione. Sacramentũ tamen pœnitentiæ talibus in articulo mortis (vt dictum eſt) non denegatur. Tertium malum eſt orationum Eccleſiæ priuatio. Orationes enim eccleſiæ, quæ communiter dicuntur, fiunt pro omnibus membris eccleſiæ. Sed per excommunicationem maiorem priuatur non ſolùm ne quis cum eo oret, ſed ne etiam in perſona eccleſiæ pro eo quis oret in orationibus communibus, quas pro mẽbris eccleſiæ facit: quia in orationibus particularibus, imò & publicis, pro illis particulariter orare licet, vt detur eis ſpiritus pœnitentiæ, & fides, vt ab excõmunicatione ſoluantur. Vnde eccleſia in officio Paraſceues publicam orationem particularem pro hæreticis & aliis excommunicatis facit: quem tamen fructum orationum non percipiunt, quandiu in infidelitate & excommunicatione manent. Quartum malum eſt ſuffragiorum eccleſiæ priuatio. Quia quandiu ſunt in peccato mortali, ſuffragia eccleſiæ eis non proſunt, neque ex vi charitatis, ex qua ſuffragia proſunt, quantum ad accidentale præmium: neque ex vi intentionis, ex qua ſuffragia proſunt, quantum ad ſatisfactionem. Hinc eſt q; ſi excommunicatus ante abſolutionem conteratur, & moriatur in gratia, ſi habeat aliqua purganda, ad illorum ſatisfactionem nulla ſuffragia eccleſiæ, vt ſunt orationes, eleemoſynæ, peregrinationes, diſciplinæ, ac miſſæ ſpecialiter pro eis dictæ, & alia huiuſmodi proſunt, quantum ad ſatisfactionẽ vel diminutionem pœnæ. Magnum igitur eſt hoc malum, priuari ſuffragiis eccleſiæ, quæ valent de cõgruo, primò ad gratiam Dei promerendã, vel augmentum ipſius, ſi illam habeant: Secundò ad habendum Dei fauorem, & protectionem paternã: Tertiò ad defenſionem ab hoſtibus. Vnde magiſter Sẽten. dicit quantum ad primũ q; excõmunicatio priuat gratia Dei habenda. Et quo ad ſecundum dicit q; per eam ſubtrahitur huiuſmodi protectio Dei, qua ſcilicet filios eccleſiæ ſpecialiter cuſtodit, & paternaliter fouet, & relinquitur ſibiipſi: quamuis omnino non excludatur à diuina prouidentia. Quantum ad tertium verò dicit quòd per excommunicationem datur maior poteſtas diabolo ſæuiendi in excommunicatos. Eam ob rem non ſunt audiendi Lutherani, dicentes excommunicationem eſſe ſolam externã priuationẽ, & non internam, quã ponunt in fide, ſpe, & charitate, quæ per hominem ſeparari non poſſunt. Quia non dicimus q; excõmunicatio priuet hominem fide, ſpe, aut charitate habita, ſed habenda per ſacramenta & ſuffragia, per quæ habemus interiora bona, quibus excommunicatus priuatur. Quia ſi debet haberi ſicut Ethnicus & Publicanus, ſequitur quòd non habet communionem interiorem, cùm (vt infrà dicetur) tradatur Satanæ. Quintũ malum eſt, quòd non ſolùm priuantur ſacramentis aut ſuffragiis eccleſiæ, ſed etiã aſſiſtentiæ illorum: ſic quòd peccant mortaliter, quoties interſunt diuinis, etiam illi qui ſciunt eos excõmunicatos, & patiũtur intereſſe. Debent enim ſtatim ceſſare à diuinis, & eos expellere, etiam de facto & violenter, ſi nolint libenter exire, abſq; tamen armis & percuſſionibus: tunc enim ſolùm ceſſandũ eſt à diuinis. Dicit etiam glo. in c. quod in te, extrà de pœniten. & remiſſio. ſuper verbo, audiri, quòd non licet excommunicatis extra & prope eccleſiã manere, vt diſtinctè audire poſſint diuina. Prædicta quinque mala comprehenduntur in hoc q; Chriſtus dixit, Si eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus: qui non admittuntur ad cœtum fidelium, nec ad ſacramenta aut ſuffragia, vel officia diuina. nõ prohibetur tamen eis ingreſſus eccleſiæ ad prædicationem audiendam, nec ad priuatam orationem faciendam, dummodo non ſit eo tempore, quo alii orant, vt dicit D. Antho. Floren. in tertia parte ſuę Summæ, titu. 24. ca. 7. § 8. Sextum malum eſt Satanæ traditio: traditur enim corpus excommunicati Satanæ, hoc eſt datur Satanæ poteſtas vexandi excommunicatum corporaliter. Vnde in primitiua eccleſia quãdo oportebat per ſigna homines ad fidem inuitare, ſicut ſpiritus ſancti donum ſigno viſibili manifeſtabatur: ſic excommunicatio ſigno corporali innoteſcebat. Poteſt fundari hic effectus ſuper promiſſione Chriſti facta D. Petro, Mat. 16. dum dixit, Et portæ inferi nõ prẹualebunt aduerſus eam. Per portas inferi, ſecundum expoſitores, intelligi poſſunt peccata, propter quæ peccatores portãtur in infernum,

Margin (right of first line of Ver. 15): B

In Addi. 3. p. q. 21. ar. 1. ad. 2. (beside "Tertium malum")

In Addi. 3. p. q. 21. ar. 2. ad. 2. (beside "ſuffragiis eccleſiæ")

Mat. 18. (beside "quitur quòd non habet")

Excõmunicatis quãdo ingreſſus eccleſiæ eſt licitus.

In Addi. 3. p. q. 21. ar. 2. ad. 3. (beside "Satanæ, hoc eſt")

infernum, & dæmones qui eos pertrahunt. Per hæc ergo verba Chriſti, promiſſa eſt eccleſiæ poteſtas ſuper peccata & dæmones: ſic ſcilicet ꝙ non præualerent aduerſus eccleſiã, ſed eccleſia præualeret aduerſus ea. Primò quidem aduerſus peccata, puniẽdo peccatores, maximè hæreticos, pellẽdo & ſeparãdo eos à ſe. Præualeret etiam aduerſus dæmones, quibus correctionem corporalem cõmitteret in interitum carnis. Et tandẽ humiliatos ab eorum manibus & poteſtate, cùm vellet ipſis inuitis, eriperet. Hac excommunicandi poteſtate eccleſiæ data vſus eſt Apoſtolus in Corinthium illum fornicarium. hac poteſtate pariter vſus eſt in Hymenæum & Alexandrũ, qui à fide naufragauerant. Vnde D. Aug. de verbis Apoſtoli in ſermo. 68. & habetur in c. omnis Chriſtianus. 11. q. 3. dicit, Omnis Chriſtianus, qui à ſacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur. Quomodo? quia ſcilicet extra eccleſiã diabolus eſt: ſicut in eccleſia Chriſtus, ac per hoc quaſi diabolo traditur, qui ab eccleſiaſtica cõmunione remouetur. Vnde illos quos Apoſtolus Satanæ eſſe traditos prædicat, excõmunicatos à ſe eſſe demonſtrat. Quod autẽ nunc nõ vexet corporaliter, perceptibiliter, & apparẽter, vna ratio eſt eius ſuperabundãs malitia. Vidẽs enim ꝙ cùm vexabat corporaliter, homines timebãt excommunicationẽ, & nullus ſe permittebat excommunicari: ideo ceſſauit, & non propter defectum poteſtatis, cùm poteſtas iuriſdictionis eccleſiæ non ſit diminuta: quamuis etiam nunc Satanas excommunicatis horrorem quendam & triſtitiam immittat. Neq; hoc debet adſcribi crudelitati eccleſiæ, quę eſt pia mater: quia excõmunicatus quandiu eſt in via, poteſt redire & conuerti: & ſic non vt deſperatus, hoſti traditur, quia nõ traditur quaſi damnandus, cùm in poteſtate eccleſię ſit ex eius manu & poteſtate eripere: Iudicium enim eccleſiæ debet eſſe cõforme iudicio Dei, qui peccatores multipliciter punit: vno modo flagellis caſtigando, vt ad bonum eos trahat: Alio modo hominem ſibi relinquendo, vt auxiliis ſubtractis quibus à malo impediebatur, ſe cognoſcat, & humilis ad Deũ redeat, à quo ſuperbus diſceſſerat. Sic facit eccleſia excõmunicando. Separat enim à communione fideliũ vt erubeſcat, & ſacramentis ac aliis ſuffragiis priuat hominẽ, ſibi relinquẽdo, vt ſeipſum cognoſcens, ad Deum & eccleſiã humiliter redeat, & vt cæteri timeant rebellare. Ad hunc timorem incutiendum eccleſia vtitur certis ſolẽnitatibus, ſi perſeuerãt in excõmunicatione: Primò defendit. 15. vicinis proximis, ne illi elemẽta cõmunia, ſicut ignẽ, aut aquã, miniſtrent, aut alia obſequia faciant. quod intelligendum eſt extra caſum extremæ vel quaſi extremæ neceſſitatis. Secũdò maledictiones & imprecationes in illos fieri iubet. Nec obſtat quòd dicitur Ro. 12. Benedicite perſequentibus vos: benedicite & nolite maledicere. nec quod in epiſtola Iudæ, legitur, Quòd cùm Michael altercaretur cum diabolo, de Moyſi corpore, non eſt auſus iudiciũ inferre blaphemiæ, hoc eſt illi maledicere: ſed ait, Imperet tibi Deus: ergo nec eccleſia debet alicui maledictionis iudiciũ inferre: quia dupliciter contingit aliquẽ alicui maledicere, ſiue malum imprecari: vno modo, vt in malo quod imprecatur & dicit, ſiſtat. Et ſic maledictio omnibus modis eſt prohibita. Alio modo ita, ꝙ malũ quod imprecatur, ordinetur in bonum illius cui maledicitur. Et ſic maledictio quandoq; eſt licita & ſalutifera. Sicut etiã medicus quandoq; nocumentũ infert infirmo, vt ſectionem, per quam ab infirmitate liberetur. Hoc modo Moyſes in figurã maledictionũ, quibus ſubdi debebant excõmunicati, maledicebat inobedientibus, dicens, Quod ſi audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt cuſtodias & facias omnia mandata eius, quæ ego tibi præcipio hodie: maledictus eris in agro, maledictus eris in ciuitate: Maledictũ horreũ tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ: Maledictus fructus terrę tuę, armenta boum, & greges ouium tuarũ. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Adiunxit multò plures maledictiones, quas recitare longũ eſſet. omnibus tamẽ illis ſubduntur excõmunicati, qui per inobedientiã, nolunt eccleſiã audire & revereri. Septimum malum eſt à cœtu fideliũ priuatio ab omnibus legitimis actionibus, in cõparatione ad alios, vt dicitur in c. ſicut. 11. q. 3. Vnde ſi habeat officium publicum, puta tabellionatus, non poteſt licitè exercere: licet inſtrumenta & acta publica ab eo recepta non vitientur. In ſpiritualibus autem clericus excommunicatus eſt ſuſpenſus & ſi ſe immiſceat diuinis, incurrit irregularitatẽ: nec poteſt eligere: aut eligi, neq; recipi ad religionem, nec beneficium conferre aut acceptare, accuſare, iudicare, patrocinari, aut teſtificari 3. q. 2. §. euidenter, & in c. decernimus, de ſententia excommunicationis in. 6. & quodam modo efficitur infamis, vt habetur in c. infames. 6. q. 1. Poteſt tamen condere teſtamentum, ſimiliter & codicillum, ac pia legata relinquere, & beneficiis renunciare, vt iuriſtæ dicunt. Vide apud ſummiſtas. Octauum malum eſt, eccleſiaſticæ ſepulturæ priuatio, quia non debet ſepeliri in eccleſia aut loco ſacro. cui enim nõ communicamus viuo, nec mortuo cõmunicare debemus, vt in c. ſacris, extra de ſepulturis. Nonum malum eſt, regni cœlorum & paradiſi clauſio: ſic quòd excommunicati, quantumcunq; pœniteant & moriantur in gratia, nõ poſſunt ad cœlum volare, nec viſione beatifica frui, donec fuerint abſoluti, & hoc expreſſè dixit Chriſtus, Matt. 18. Quæcunq; ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo, hoc eſt paradiſo. Ideo laudabilis eſt cõſuetudo in aliquibus diocœſibus, in quibus ad inſtantiã procuratoris animarum in die cinerum ſingulis annis abſoluuntur defuncti excommunicati, reſeruata actione partibus ſuper bonis illorũ: qua abſolutione facta, participant in ſuffragiis eccleſiæ, & ſic peracta purgatione euolant ad cœlum. Veruntamẽ piè credi poteſt quòd ſi non abſoluantur ab eccleſia, facta integra ſatisfactione in purgatorio, Chriſtus dominus, qui eſt pius & miſericors, nõ patietur animas illorũ vſq; ad iudicium vniuerſale extra paradiſum remanere: ſed potius vtetur authoritate ſua, cũ iam animę ſint extra forum eccleſiæ, vel aliquibus reualebit, qui abſolutionem ab eccleſia obtinebunt, vt noſtris temporibus legimus factum in diocœſi ſancti Põtii de Thomeris, de quodam clerico excommunicato ab Epiſcopo Ruthenen. qui poſt duos annos permiſſione diuina reuelauit ſocio ſuo, & ſe exhumari fecit, & in loco prophano ſepeliri, donec habita abſolutione iterum ſepeliretur in loco ſacro: deinde habita abſolutione cũ iterum ſepeliretur in eccleſia, coram toto populo audita eſt vox clara & perceptibilis ab omnibus qui aderãt, gratias agentis & dicẽtis tunc paradiſum illi fuiſſe apertũ, vt in actis & regiſtris publicis prædictæ diocœſis latius cõtinetur. Alios effectus & mala quę proueniunt excommunicatis, tractantur è ſummiſtis, hæc pro introductione ſufficiant. Ex præmiſſis apparet manifeſtè, quàm impiè & contra veritatem euangelicam dixerit Lutherus excommunicationem

1. Cor. 5.
1. Tim. 1.

Maledicere alteri contingit dupliciter.

Deut. 28.

Defuncti excommunicati ante abſolutionẽ ad cœlum volare non poſſunt.

Excommunicatio non eſt amãda ſed timẽda.

non eſſe timendam,ſed amandam,cùm malum non ſit obiectum amoris. Quare timendum eſt ſubditis incidere, & aliis procurare in alios ferri,niſi cùm ſperant per illum modum ſatisfaciendum ſibi de notabili damno illato,& excommunicati emendam. Nam ſi debitor vel reus non poſſet ſatisfacere: tunc petens cenſeretur facere animo nocendi ſaluti illius, quod pertinet ad liuorem vindictæ:& eſſet peccatum mortale. Et prælati eccleſiarum non deberent faciliter ferre ſeu fulminare huiuſmodi maioris excommunicationis ſententiam, niſi pro magna cauſa, & maximè quando veriſimiliter æſtimant ſubditos eam non timere:hoc enim eſſet animabus laqueum damnationis inîicere.

Ver. 18. DE CAVSA EXCOMMVNICATIONIS.

In Addi.3. p.q.21.ar.9.

EXcõmunicatio maior ferri non debet niſi pro peccato mortali. Vnde Mat.18.præmittitur,Si peccauerit,&c. Peccatũ autem ſimpliciter & abſolutè ſtat pro peccato mortali,vt dicũt ibi expoſitores:Igitur,&c. Et quia damnificando corporaliter,ac etiã in fama,& rebus temporalibus,aliquis mortaliter peccat: ideo pro damno temporali poteſt quis ex conſequenti excommunicari. A

Excõmunicatio eſt grauiſſima pœnarum via.

Sed quia excõmunicatio eſt grauiſſima pœnarũ:nec ſecundum D. Aug. poteſt maior reperiri, vt habetur in c.corripiãtur.24.q.3.Ideo nõ debet infligi pro leuibus cauſis. Vnde in c.nullus,ex cõcilio Aluernen.dicitur, Nullus ſacerdotum quenquã rectę fidei hominem pro paruis & leuibus cauſis à communione ſuſpendat,præter eas culpas,pro quibus antiqui patres arceri ab eccleſia iuſſerunt. Si ſuſpenſio prohibetur: à fortiori excommunicatio,quę pro quolibet mortali laxari nõ debet. vnde ſubditur:Sub Anathemate autem(hoc eſt maiori excommunicatione,& à cœtu fideliũ ſeparatione)ſine conſcientia archiepiſcopi aut coëpiſcoporũ:nullum præſumat ponẽre, niſi vnde canonica docet authoritas:quia Anathema ęternæ mortis damnatio eſt, & nõ niſi pro mortali debet imponi crimine:& illis qui aliter nõ potuerint corrigi,puta cùm fuerint cõtumaces.

Cõtumacia triplex.

Cõtumacia autem, ſecundũ D.Tho.triplex inuenitur:Prima,in nõ veniendo ad iudiciũ,poſt legitimã vocationẽ,triplici edicto,vel vno peremptorio (hoc eſt vno pro omnibus)factã ſub ſentẽtia excõmunicationis.in quo edicto epiſcopi & officiales ſcribunt: Præcipimus ſub ſententia excõmunicationis,quã vna pro trina monitione pręmiſſa feremus,&c. Taliter citatus ad certam diem & locum,contemnens, ac etiã veniens & ſe occultans,vel impediens ne poſſit ad eum citatio peruenire,poteſt ligitimè excõmunicari,vt in c.quoniam extra,vt lite non conſtet.

Ioan.11.
De edicto perẽptorio notanda.

Circa huiuſmodi tamen edictum peremptorium, notandum quòd Chriſtus ſciens volũtatem noſtram fragilem,& multis paſſionibus ſubditam,& eis ceſſantibus mutabilem,dixit Apoſtolis,Eamus iterum in Iudæam.& ipſis dicentibus, Iudæi quærebant te modo interficere,& iterũ vadis illuc? Reſpondit,Nónne ſunt duodecim horæ diei? Videmus enim ſæpenumero tempus qualibet hora diei variari:aliquando mane cœlum ſerenum erit,deinde bruinę, poſtmodũ ſol oritur,& diſſipantur bruinæ,poſtea eleuantur nubes,& à vento pelluntur,& iterum aliæ ſuccedunt,tonat,pluit, poſtremò iterum ſerenum eſt cœlum.Sic in propoſito eſt de voluntate hominis.ac ſi dixiſſet:Dato quòd voluerint me lapidare,cùm in cholera eſſent:nũc autẽ paſſio illa ceſſauit, & poſſumus ſecurè accedere. Ob eandem cauſam,cùm præceptum fraternæ correctionis inſtituit, triplicem monitionem ante excommunicationis ſententiam ordinauit.

Mat.18.

Et ſic videtur quòd de iure diuino triplex monitio diſtincta,ſiue (vt canoniſtæ dicunt)triplex edictum debeat præcedere excommunicationem. Quod autem eccleſia aliquãdo vtatur vno peremptorio pro tribus,dato certo temporis interuallo,ſcilicet duorũ aut plurium dierum pro primo, & totidẽ pro ſecundo & tertio : ex magna cauſa & neceſſitate proceſſit, maximè quãdo non eſt tutus acceſſus,aut quando periculũ eſt in mora,puta propter hęreticos hęreſes diſſeminantes,& ſerpentes,aut quando parati ſunt ad arma. Et quia nonnulli olim huiuſmodi edicto peremptorio abutebantur,ideo in concilio Lugdunen.ſub Grego.10.celebrato, ordinatum fuit quod habetur in c.conſtitutionem,de ſententia excommunicationis,lib.6. vbi dicitur,Statuimus vt inter monitiones,quas vt canonicè promulgetur excommunicationis ſententia, ſtatuũt iura pręmitti,iudices ſiue monitionibus tribus non vtantur,ſiue vna pro omnibus,quin obſeruent aliqua dierum competẽtia interualla,niſi facti neceſſitas ea aliter ſuaſerit moderanda. Vbi glo. ſuper verbo (neceſſitas) dicit, vt quia partes ſunt ad rixam & arma paratæ, nec curant epiſcopi monitiones. Interdum enim nec locus nec tempus patitur plenius deliberare conſilium. Idem dicendum eſt,quando partes vel aliqua illarum impediunt nuntios epiſcopi,ne eius monitiones ad eorum notitiam perueniant, vel contra hæreticos,quando eſt periculum de ſparſione hæreſum, aut aliquid huiuſmodi, ſed indifferẽter & indiſcriminatim in qualibet citatione vti edicto peremptorio nõ licet : cùm ſit contra iura:Ideo contrariũ facientes peccant. Non dico tamen quòd excõmunicatio ſub vno peremptorio edicto,etiam indifferenter lata,non teneat:quia (vt D.Greg.dicit,& habetur in c.ſententia.11.q.3.) Sententia paſtoris,ſiue iuſta,ſiue iniuſta,timenda eſt.

Abuſus creditorum.

Ex præmiſſis apparet magnus abuſus creditorum & officialium circa excommunicationes. Creditores enim procurãt debitores pro debito ciuili excõmunicari:licet ſciãt, vel probabiliter arbitrentur,eos nõ poſſe ſoluere,vt ſaltem tandem coacti ſatisfaciant. Et aliqui eorũ ſubtili medio (vt temporibus noſtris cõpertum eſt) aliquid ſupra principale debitum quotannis iniuſtè & turpiter lucrantur.

Abuſus aliquorũ prælatorum.

Maior abuſus eſt in aliquibus prælatis,qui ſic indifferenter vtuntur huiuſmodi edicto peremptorio : & ad defectum cõparitionis poſt primam citationem excõmunicant,nec eos excuſat aliquarum eccleſiarum ſtylus,quo ſe cooperiunt,Nam ille ſtylus in omnibus negotiis nõ eſt ſtylus vniuerſalis eccleſiæ cũ in Gallia(vbi viget claritas doctrinę)nõ ſic vtantur illo triplici edicto peremptorio, ſed triplici diſtincta citatione : & ſtylus ille indifferenter vtens triplici edicto peremptorio,ex auaritia vel vindicta introductus,aduerſetur ſtylo & factis Chriſti,qui dixit duodecim eſſe horas diei:& triplicẽ, diſtinctam, & ſeparatã monitionẽ ſtatuit ante excõmunicationẽ.& Luc.9. diſcipulos ad primã rebellionẽ ſe vlciſci & pœnam imponere volentes,& dicentes,domine vis dicimus vt ignis deſcẽdat de cœlo,& cõſumat illos? increpauit dicẽs,Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis nõ venit animas perdere,ſed ſaluare. Tales,quantum eſt in ſe,auferũt nobiliſſimũ titulũ eccleſiæ,quæ intitulatur Pia mater. Si enim eſſet aliqua mater quę vocaret filiũ ſuũ, qui fortè in cholera aut paſſione leuitatis exiſtens, nõ curaret vel recuſaret venire;Si illa ſtatim arrepto gladio percuteret

eum,

eum,nō diceretur pia mater,ſed crudelis nouerca. Sic prelati,qui ad primā vocationem nō venientes ſtatim percutiunt mucrone Anathematis,& tradūt eos Sataneᶒ in interitū carnis,crudeliores vidētur & ſunt deteriores iudicibus temporalibus,qui nunquam dant ſententiā,niſi premiſſis tribus defectibus. Et ideo in monitionibus indifferēter vti hac clauſula,de præſenti vna pro trina & canonica monitione præmiſſa,quam ferimus in his ſcriptis,non eſt ſtylus,ſed abuſus. Sed adhuc maior abuſus eſt in creditoribus,tabellionibus,procuratoribus,& aduocatis curiarum eccleſiaſticarū,qui vtūtur confeſſionibus inſtrumentorum in hunc modum: Cùm debitor in inſtrumento obligationis ſe omnibus curiis etiam eccleſiaſticis ſubmittit,& cōſtituit omnes practicantes in eis procuratores ſuos ad confitendum debitum: Creditor producto inſtrumēto coram officiali, & per eum diſtributo alicui ex aduocatis,& ille ad habendum vnum duodenū abſq; vocatione debitoris,quē fortè non cognoſcit,neq; ſcit an ſoluerit,vel ſit impoſſibilitatus ad ſoluendum,confitetur debitum in inſtrumento contentū: & tunc notarius in dorſo inſtrumenti ex perſona officialis ſcribit, Monemus retroſcriptū debitorē,quatenus ſub ſententia excōmunicationis,infrà quatuor dies habeat ſoluere retroſcripto creditori retroſcriptū debitū. Deinde officialis ſignat, & notarius tradit prædictū inſtrumentū (vt dicitur confeſſatum) creditori, qui ponit illud in archa, nec aliquo modo notificare facit debitori, & tranſactis quatuor diebus abſque alio proceſſu de diligentiis & notificatione prædictæ monitionis obtinet ſententiam excōmunicationis,& publicare facit. Hic abuſus eſt maximè deteſtabilis,& nullo modo debet tolerari,cùm ſit contra ius naturæ & diuinū,hominē inauditum condemnare,& quilibet debeat præſumi bonus & feciſſe debitum,niſi appareat de oppoſito. Et Mat 18. dicitur, Si eccleſiam non audierit, ſit tibi,&c. Sed quomodo audiet,ſi eccleſiæ monitio non peruenit ad eius notitiam? Nec excuſantur officiales propter confeſſionem procuratorum, cum ſciant illos infideles deteriores procuratoribus curiarum temporalium,qui intimātes eis ſupplicationes & requeſtas, remittūt ad partes principales & maximè quando non ſunt ab eis inſtructi. Non abs re igitur edicto regio prohibitæ ſunt huiuſmodi ſubmiſſiones,propter abuſus,qui etiam de iure canonico ſunt condemnati, in c. Sacroſancto, extra de ſenten. excommunicationis. Secundò apparet quòd quicunq; ſcit ſe non peccaſſe mortaliter, in quacunque materia promulgetur excommunicatio, poteſt ſibi formare conſcientiam, quòd non eſt excommunicatus, nec debet timere, nec tenetur eam ſeruare, niſi propter ſcandalum. Quia excommunicatio quæ fertur ſine peccato mortali, eſt iniurioſa: Ideo non eſt ſententia iuris, vt dicitur in l. meminerit. C Vnde vi. Non debet,vnde iura naſcuntur,inde naſci iniuriæ occaſio. Ratione tamen ſcandali ſeruanda eſt: quia (vt dictum eſt) ſententia paſtoris iuſta vel iniuſta timenda eſt. Secunda contumacia eſt,quando citatus ad iudiciom venit,ſed non vult ſtare iuri, vel ante finitam cauſæ examinationem illicentiatus recedit, vt in c.certum.11.q.3. Tertia contumacia eſt, quando offenſa eius eſt manifeſta: vt ſi iuſſus à iudice,non vult emendare,vt habetur in c.ex parte, extra de verborum ſignificatione. Notandum tamen quòd prædictum dictum D. Gregorii de timenda ſententia iniuſta, non habet locum, quando ſententia eſt ipſo iure nulla: quia tunc non eſt obligatoria, & per conſequens nec timenda,& precipuè in ſeptē caſibus ſequentibus. Primus caſus eſt,quādo is qui tulit eam, non habebat poteſtatem, vtpote quia non erat iudex ordinarius, aut delegatus excommunicati, nec ex eius ſubmiſſione, vt in c. ad audientiam, extra de conſuetudine, vbi dicitur: Sententia à non ſuo iudice lata,nullam obtinet firmitatem,niſi fortè eſſet dubium an excommunicans eſſet iudex excommunicati,vel non: quia tunc ante declarationem timēda eſſet. Secundus caſus eſt,quando quis excommunicatur à ſuo proprio iudice publicè excommunicato,vt in c.audiuimus.24.q 1. Tertius caſus eſt, quando iudex excommunicat ſubditum ſuum contra priuilegium eius, ſibi notificatum, vt in c.cùm capella,& c.quām,extra de priuilegiis. Quartus caſus,quando excommunicatur à delegato impetrato in caſu non permiſſo,vel contra intentionem delegantis,vt in c.finali,extra de præbēdis. Quintus caſus eſt,quando quis excommunicatur poſt legitimam appellationem, infra debitum tempus interiectatam & releuatam. Sextus,quando ſententia continet intolerabilem errorem,vt in c.per tuas,extra de ſententia excommunicationis,& in c.ſolet,eodem tit.li.6. Dicitur autem continere intolerabilem errorem,quando præcipit malum,vt furtum: vel prohibet bonū,vt orare Deum,vel pauperibus ſubuenire. Septimus,quando prælatus prohibet ſubditis ſub ſententia excommunicationis, ne exponant negotia ſuarum eccleſiarum ſuis ſuperioribus, vel delegatis ab eis, vt in ca. pleriquе, de officio iudicis ordinarii,li 6. Si autem excommunicatio nō ſit ipſo iure nulla,licet ſit iniuſta,habet effectum: & debet excommunicatus humiliter obedire, & erit ei ad meritum, vel abſolutionem petere ab excommunicante,vel ad ſuperiorem recurrere. ſi autem cōtemneret,eo ipſo peccaret. Contingit autem quòd quandoq; eſt iuſta cauſa ex parte excommunicātis, quæ non eſt iuſta ex parte excommunicati: vt ſi quis pro falſo crimine in iudicio probato excommunicetur: vel ſi matrimonium clandeſtinè primò contractum,non probetur, & ſecūdum probetur: tunc ſi humiliter ſuſtinet, humilitatis meritum recompenſat excommunicationis damnum.

De cōfeſſionibus inſtrumentorum.

Conſolatio iniuſtè excōmunicatorū

In Addi.3. p.q.21.ar.4

Iniuſta excōmunicatio quādo timēda non eſt.

Quādo ſententia cōtineat intolerabilē errorē.

Ver. 17. DE HIS QVI EXCOMMVNICARE POSSVNT.

A SVmmus pontifex & maiores prælati,qui dicuntur Epiſcopi,& ſuperiores eorū Archiepiſcopi,primates,& patriarchæ,ac alii habentes iuriſdictionē ordinariā aut delegatā: vt ſunt abbates & priores conuentuum,officiales,& vicarii epiſcoporū, etiam nō ſacerdotes,excōmunicare poſſunt,vt habetur in c.corripiantur 24.q.3. Et quanuis quilibet ſacerdos curam habens animarum, ordinariā vel delegatam poteſtatem habeat ligandi atq; ſoluendi in foro pœnitentiæ,vbi cauſa agitur inter hominē & Deum: nō tamen habet poteſtatē in foro exterioris iudicii,vbi cauſa agitur inter homines. Et ideo ſoli maiores prælati poſſunt ordinariè excommunicare: alii autem ex eorum commiſſione, niſi fortè eſſent excommunicati vel ſuſpenſi: ſicut nec ſuſpenſus ab ordine,poteſt licitè in eo miniſtrare. Differentia tamē eſt,quia ſi ſuſpēſus ab ordine, puta ſacerdos,attentet cōſecrare,verè cōſecrat,licet peccet: ſed ſi excommunicatus vel ſuſpenſus à iuriſdictione exterioris iudicii, tentet excōmunicare, nihil facit: nec [illegible] iuriſdictio auferri & impediri poteſt, & nō character. Non poſſunt tamē epiſcopi

In Add.3. p.q.22.

aut alii abſoluere ſeipſos: quia aliquis nõ habet in ſeipſum iuriſdictionẽ, cùm in eadẽ cauſa non poſſit quis eſſe iudex & reus. Et cùm par in parem non habeat imperium, ſequitur quòd nullus poteſt parẽ ſibi excommunicare: nec etiã communitatem: quia aliquis non debet excommunicari niſi pro peccato mortali, qui eſt actus ſingulariũ perſonarum, & nõ totius communitatis. Et quanuis aliquis actus poſſit eſſe alicuius totius multitudinis: vt quando multi trahunt nauem, quã niſi omnes ſimul trahere nõ poſſunt: quia tamẽ non eſt veriſimile ꝙ aliqua tota cõmunitas ad malum cõſentiat, & quin aliqui ſint diſſentientes: & Deus non condemnet iuſtum cum impio, Gen.19. ſequitur ꝙ nec Eccleſia, quæ Dei iudicium imitari debet. Ideo D. Aug. ſuper Mat.2. dicit quòd communitas non eſt excommunicanda. & ſic ſtatutũ eſt in c. Romano. de ſenten. excõmunicationis. li.6. vt communitas non excõmunicetur, ne cum ipſis zizaniis eradicetur ſimul & triticum. Excommunicatus verò vna excommunicatione poteſt alia ac etiam pluribus excommunicari per excommunicationis iterationem, ad maiorem confuſionem, vt à peccato reſiliat, vel propter alias cauſas. Et ſic tot ſunt principales excõmunicationes, quot ſunt cauſæ. Cùm enim excõmunicatio ſit pœna & medicinale remediũ, iteratur cùm cauſa exigit. Et licet Apoſtolus dicat 1. Cor.5. Quid mihi de his qui foris ſunt iudicare? & excõmunicati ſint foris: non tamẽ ſequitur quin Chriſtiani poſſint pluries excõmunicari: quia Apoſtolus intelligit de Paganis & infidelibus, qui ſunt omnino foris, ſed nõ Chriſtiani, cùm per baptiſmum acceperint characterem indelebilem, & ſic ſemper ſunt de Eccleſia, numero, licet nõ merito. Et quanuis priuatio non ſuſcipiat magis & minus ſecundum ſe, recipit tamẽ ſecundum cauſam: ſicut priuatus lumine vno obice & muro, poteſt magis priuari per alium murum. Et ſicut primũ peccatum mortale priuat gratia, & ſecundum non, cùm iam eam non inueniat, tamẽ natum eſt priuare, & cauſare aliam maculam, & alium reatum, & ponere alium obicem. Sic excommunicatio ſuperueniens, aliud ligamẽ & obſtaculum introitus regni ponit. Ideo poteſt iterari, ſic quòd per ſecundam excommunicationẽ ſuperuenientem quis eſt magis ſeparatus & elongatus à ſuffragiis Eccleſiæ, quàm per primam & deinceps.

Par parẽ excõmunicare non poteſt.

Cõmmunitas excõmmunicari nõ poteſt.

Pluribus excommunicationibus poteſt aliquis innodari.

Ex premiſſis infertur primò, quòd papa manens papa, non poteſt ab homine excommunicari, cùm non habeat hominem ſuperiorem in terris: nec poteſt excommunicationem decernere contra ſucceſſorem, cùm non ſit eo ſuperior. Secundò infertur quòd licet defuncti, qui ante mortem inciderunt in excommunicationem latam à iure vel ab homine, poſſint declarari excommunicati, maximè quando non conſtat de pœnitentia & emenda, ac etiam hæretici facto & completo eorum proceſſu ante mortem: non tamen poſſunt excommunicari, cùm non poſſint peccare, nec mereri, nec ab Eccleſia moneri: & excommunicatio (vt dictum eſt) prærequirat monitionẽ. Nec obſtat quòd poſſunt abſolui: quia abſolutio poteſt dari ipſo excommunicato abſente, ac etiam inuito, cùm excommunicatio ſit pœna: ſi excommunicatus in ſcandalum Eccleſiæ, vellet permanere in excommunicatione, & timeretur de eius obſtinatione. Cùm ergo defuncti habeãt corpus ſuper terram, ſiue circa ſuperficiem terræ, & in poteſtate hominum, & ſuper terram fuerint ligati, ratione corporis ſortiũtur forum & iuriſdictionem Eccleſiæ, quæ promptior eſt ad abſoluendum, quàm ad condemnandum, vt dicitur in l. Arrianus ff. de actionibus & obligationibus. Non tamen ſequitur quòd ſi excommunicati ſint in inferno, & abſoluantur ab Eccleſia, propter hoc eorum pœna minuatur: quia ad diminutionem pœnæ requiritur charitas, & non ad abſolutionem ab excommunicatione. & ſic nil prodeſt illis abſolutio, quanuis parentes & amici gaudeant & lætentur.

Papa manẽs papa nõ poteſt ab homine excõmunicari.

Excõmunicatus inuitus abſolui poteſt.

Ver. 18. DE ASSOLVTIONE.

In Add.3. p.q.24.

CVm eius ſit ſoluere, cuius eſt ligare: ſequitur quòd quilibet ſacerdos non poteſt à ſententia excõmunicationis abſoluere. B Canoniſtæ tamen dicunt in c. paſtoralis. § præterea, extra de officio iudicis ordinarii, &c. non dubium. & ca. quanuis, extra de ſententia excommunicationis, quòd ex ordinatione & authoritate ſummi pontificis in corpore iuris expreſſa, ſimplex ſacerdos in articulo mortis, in abſentia eorum qui habent ordinariam vel delegatam poteſtatem, poteſt abſoluere in foro interiori ſolùm, à ſententia excommunicationis quo ad Deum, ſed non quo ad Eccleſiam. Ideo ſi talis abſolutus moriatur, non debet ſepeliri in loco ſacro. Dicunt etiam quòd ſi conualeat taliter abſolutus, tenetur ſe præſentare excommunicanti, & ab eo obtinere abſolutionem in foro exteriori, & in forma Eccleſiæ. Regulariter verò abſolutio excommunicationis latæ à iure, pertinet ad Epiſcopum excommunicati, niſi ſit caſus reſeruatus ſedi Apoſtolicæ, de quibus ad plenum ſummiſtæ, & inter eos maximè dominus Caietanus in Summula, ſuper verbo, excommunicatio, ad quem breuitatis gratia lectorem remitto. Et quanuis ſpiritualia voluntaria nõ conferantur in inuitum: & excõmunicatio ſit ſpiritualis, quia tamen eſt inuoluntaria cum ſit pœna, ferri poteſt in inuitum, ſicut & abſolutio ei reſpondens. Poteſt etiam quis eadem ratione abſolui ab vna excommunicatione, eo manẽte ligato aliis: Sicut poteſt quis pluribus vinculis ligatus, ſolui ab vno eo remanente ligato aliis. & idem de pœnis, cùm pœnæ quo ad remiſſionem, non habeant neceſſariam connexionem, ſicut culpæ. Si quis tamen eſſet excommunicatus pluribus excommunicationibus ab vno propter diuerſas cauſas, & abſolueretur ſimpliciter & abſolutè, abſq; allegatione cauſæ excommunicationis, cenſeretur abſolui ab omnibus, etiam ſi in ſingulari numero de abſolutione diceretur, vel ſcriberetur, Ego te abſoluo à ſententia excommunicationis: niſi in contrarium aliquid exprimeretur: quia (vt dicunt dialectici) terminus communis ſequens propoſitionem à vel ab, diſtribuitur, hoc eſt ſuppoont diſtributiuè & copulatiuè pro omnibus ſuis ſignificatis.

Pœnæ quo ad abſolutionem non ſunt cõnexæ ſicut culpæ.

Ver. 19. DE INDVLGENTIIS.

In Addi.3. p.q.25.

TErtius actus clauis iuriſdictionis eſt diſtribuere bona: quæ diſtributio quantũ ad officia vel beneficia, pertinet ad iuſtitiam diſtributiuã. C Et talis diſtributio nõ dicitur actus clauis, quia nõ reſpicit directè impedimentum ingreſſus regni cœlorũ. Diſtributio verò quo ad remiſſionẽ pœnæ per modum meriti, quę pertinet ad ſatisfactionẽ, inquantum aliquis applicat pœnalitatẽ & conatũ bonorum operum ſuorum factorũ in gratia, pro remiſſione pœnarum debitarum, alteri etiã exiſtẽti in gratia, ſiue in hoc mundo, ſiue in purgatorio, non habet rationem clauis, cùm pertineat ad ſingulares per-

ſonas

ſonas nullam iuriſdictionem habẽtes. Et cùm talis applicatio & diſtributio pertineat ad iuſtitiã, non
habet rationẽ indulgentiæ, quæ conſiſtit in diſtributione theſauri ſpiritualis Eccleſiæ: de quo in verſiculo ſequenti. Ad cuius intelligentiam, reducẽdum eſt ad memoriam quod ſuprà dictum eſt, cùm
de charitate & merito ageretur: videlicet quòd cuilibet actui informato gratia, reſpondent tria bona
pro mercede. Primum bonum dicitur præmium eſſentiale, quod cõſiſtit in clara viſione diuinę eſſen- *Actui meritorio tria reſpondent.*
tiæ: & hoc proportionatur habitui gratiæ: & hoc nemo poteſt alteri communicare: quia nullus, niſi
Chriſtus, poteſt alteri gratiam mereri. Vnde Mat. 25 dicitur quòd ſapientes virgines noluerunt communicare aliis de oleo ſuo. Secundum bonum dicitur præmium accidentale, quod conſiſtit in gaudio operis facti: quia ſancti gaudebunt de bonis operibus factis in via. Et hoc præmiũ proportionatur actui ſiue feruori charitatis. Et iſtud cõmunicatur omnibus aliis exiſtentibus in gratia, ſecundum
proportionem gratiæ quam habent, abſque applicatione facientis: omnes enim gaudebunt, &c. iuxta
illud Pſal. Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua. Tertium bonum eſt voluntaria ſolutio & ſatiſfactio pœnarũ, ad quas ſuſtinendas quis obligatus eſt pro peccatis *Pſal. 118.*
præteritis, vt dictum eſt cùm de ſatiſfactione ageretur. Et hoc præmium ſiue remiſſio quantitatis pœnæ reſpondet & proportionatur conatui & pœnalitati operantis meritoriè, & ſecũdum hoc bonum,
opera bona facta in gratia, conſiderantur vt pœnalia ſiue ſatisfactoria. Et hoc bonum per intẽtionem
operantis poteſt applicari exiſtenti in gratia, ſiue ille cui applicatur ſit in hoc mundo, ſiue in purgatorio: & cùm applicatur ab operante, dicitur ſuffragium iuſtitiæ per modum meriti. Et quia contingit
quòd aliquis maiorem pœnalitatem ſuſtineat, quàm ſit pœna dignus, vel etiam qui nullum pœnę reatum habet: & has pœnalitates & tribulationes quas ſuſtinet, nulli applicat, cùm nullum bonum remaneat irremuneratum (niſi ſit infinitum, vt meritum Chriſti) ſequitur quòd illæ remanent in gazophilatio ſiue theſauro Eccleſiæ. Quia qui opus facit in gratia, ſi non applicet quantum ad pœnalitatem,
facit pro ſe & omnibus membris Eccleſiæ. & ſic reponitur in theſauro Eccleſiæ, per eum qui præeſt
diſpenſandum, ſicut & cætera bona communia. Diſtributio huius theſauri ſiue applicatio pœnalitatum ſupererogationis Chriſti & Sanctorum, pro remiſſione pœnarum pro peccatis prę eritis debitarum, facta ab eo qui vniuerſali Eccleſiæ præeſt, cum iudicio diſcretionis, vocatur Indulgẽtia, ſiue ſuffragium Indulgentiæ, & nõ per modũ meriti. Quia ille qui eas applicat, nõ meruit nec ſuſtinuit illas. *Indulgentia quid.*
& ſic non ſunt propriè eius. Et quia neoterici hęretici circa huiuſmodi materiam (cuius fundamentum intelligere nolunt) moleſtiam catholicis pręſtant, irriſionibus, cõuitiis, ac blaſphemiis pro rationibus vtentes: vt catholica veritas eluceſcat, aliquantiſper hic nobis eſt inſiſtendum. Et in primis notandum ꝙ hæretici fuerunt decepti, eò ꝙ amplius vocabula, quàm res ſeu veritatem curauerunt, languentes circa contentiones & pugnas verborum, vt dicit Apo. 1. Tim. 6. Eam ob rem licet veritas in- *c. 16. §. 4. ver. 28.*
dulgentiarum in ſacris literis contineatur quia tamen clarè eam malè affecti proſpicere non poſſunt:
dicunt ex ſacris nõ haberi, ſicut nec purgatorium: quanuis etiam nomẽ purgatorii in ſacris literis inueniatur expreſſum, vt dictũ eſt: Sic dicunt nomen Indulgentiæ in ſacris literis nõ inueniri. Ab initio
dixerunt indulgentias eſſe pias fraudes fideliũ, poſtmodũ inuentiones, tandẽ impoſturas. & licet quęſtio de nominibus ſit relinquenda pertinacibus, cùm de reipſa conſtet: ad conuincendã tamen eorum
inſcitiam & effrenatam procacitatem, oſtendendũ nobis eſt, in ſacris literis nomẽ indulgẽtię ad intẽtionẽ qua Eccleſia vtitur, expreſſè reperiri: & maximè in Eſa. 61. vbi in perſona Chriſti dicit, Spiritus
Domini ſuper me, eò ꝙ vnxerit me. Ad annuntiandũ manſuetis miſit me, vt mederer cõtritos corde,
& prædicarẽ captiuis indulgentiã, clauſis apertionem. Et ſic negari non poteſt nomen indulgentiæ in
ſacris nõ inueniri. Quòd autẽ ad intentionẽ qua vtitur Eccleſia, Eſa. ſcripſerit, Chriſtus dominus declarauit Luc. 4. vbi dicitur ꝙ cum in die ſabbati intraſſet ſynagogã Nazareth, ſurrexit legere. & traditus eſt ei liber Eſaiæ prophetę: & vbi reuoluit librũ, inuenit locum vbi ſcriptũ erat, Spiritus Domini *Nomen indulgẽtiæ in ſacris literis inuenitur.*
ſuper me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, ſanare cõtritos corde, prædicare
captiuis remiſſionem, &c. Ecce quomodo nomẽ indulgẽtię Chriſtus interpretatus eſt remiſſionem.
Sed de qua indulgentia loquebatur Eſaias? profectò peccatorum, propter quæ indulgenda & remittenda miſſus eſt Chriſtus à Deo patre. & quia in peccato ſunt duo ſcilicet culpa & pœnã, remiſſio culpæ ac etiã remiſſio pœnæ rectè indulgentia nominatur. Sed Eccleſia (vt dictum eſt) accipit indulgentiam pro applicatione pœnalitatum ſupererogationis Chriſti & Sanctorum, per quã remittuntur pœnæ. Igitur nil manifeſtius eſſe poteſt, quàm nomen indulgentiæ, ad intentionem qua vtitur Eccleſia,
in ſacris literis inueniri. Deinde Grego. 9. ſeptennes indulgentias ſtatuit. Poſt Grego. tempore Alexandri tertii declaratum fuit, quòd remiſſiones (hoc eſt indulgentiæ) illis tantum prodeſſent, quibus
vt proſint proprii iudices ſiue epiſcopi indulſerunt, vt habetur in ca. quod autem, extra de pœnitentiis & remiſſi. Poſtmodum ab Innocentio tertio in concilio Lateranen. vt habetur in ca. excõmunicamus. §. catholici, extra de hæret. decretum fuit: quòd catholici, qui crucis aſſumpto charactere, ad
exterminium hæreticorum ſe accingerent, illa gauderent indulgentia, illoq́ ſancto priuilegio eſſent
muniti, quæ accedentibus in ſubſidium terræ ſanctæ conceduntur. Et quanuis hæc conceſſio indulgentiarum his qui in ſubſidium terræ ſanctæ accedunt, minimè inueniatur ſcripta in iure: indubiè tamen tenetur expeditionem cruciatæ fultam fuiſſe indulgentia plenaria. Et hoc haberi dicitur in parte deciſa à decretali, ad liberandam terram ſanctam, extra de Iudæis & Sarracenis. Poſtea verò quidam indiſcretas & ſuperfluas indulgentias dabant: ex quo claues Eccleſiæ contemnebantur, & pœnitentialis ſatisfactio eneruabatur. Ideo decretum fuit ab Inocentio tertio in cõcilio generali, vt habetur in ca. cùm ex eo, extra de pœnitentiis & remiſſionibus, ne cùm dedicaretur Eccleſia, ſiue ab vno,
ſiue à pluribus epiſcopis indulgentiæ extenderentur vltra annum: & in Anniuerſario Dedicationis
40. dies de iniunctis pœnitentiis indulta remiſſio non excedat. Et in Clemen. de pœniten. & remiſſ.
ex concilio Viennen. reprehenduntur abuſus quæſtorum, & ſolùm conceditur licentia publicandi & recipiendi ſuffragia. Succeſſiuè Boniſacius octauus, vt habetur in extrauag. antiquorum, de *Iubilei inſtitutio.*
pœnitentiis & remiſſ. approbauit indulgentias, & inſtituit Iubileum à centeſimo anno in centeſi-

 mum,

mum, viſitantibus vrbem. Deinde circa annum Domini milleſimum trecenteſimum, Clemens quintus præfatam iubilei indulgentiam reduxit ad quinquageſimum. Poſtremò Nicolaus quintus publicari fecit: & Paulus ſecundus aſſignauit de vigeſimo quinto in vigeſimum quintum, vt habetur in extraua. quemadmodum, de pœniten. & remiſſ. D. Antho. Floren. prima parte ſummæ, tit. 10. ca. 3. §. 8. aſſignat rationes, quare potius cõceditur iubilei priuilegium, ſiue indulgentia, ſiue remiſſio plenaria, viſitantibus vrbem Romanam, quàm aliam ciuitatem. Ex præmiſſis habetur primò, ꝙ indulgentiæ non ſunt ſolùm à trecentis annis, nec ſunt inuentiones humanæ, neque fraudes, neque impoſturæ: ſed ex Chriſti inſtitutione, quam ſequens vniuerſalis Eccleſia (quæ errare non poteſt) in generali concilio conceſſit. Vnde in concilio Conſtantien. ſeſſione ſexta, non immeritò condemnatus fuit. 45. articulus Ioannis Vviclefz, qui indulgentias eneruare conabatur. Secundò habetur quòd id quod olim vocabatur remiſſiò, quia vſu inualeſcente propter prophetiam Eſaiæ, clarius eius ſignificatio per nomen indulgentiæ explicatur, indulgẽtia appellatur. Eſt enim indulgentia clemens ac mollis remiſſio, quæ ſeueritati opponitur, & indulgere idem eſt quod parcere & remittere. Tempore verò Apoſtolorum dicebatur donatio abundantiæ ſpiritualis. Vnde Apoſtolus. 2. Corint. ſecundo. donationes tales ſe feciſſe commemorat, dicens: Cui autem aliquid donaſtis, & ego. Nam & ego quod donaui, ſi quid propter vos donaui, in perſona Chriſti, ſcilicet donaui, vbi glo. dicit, hoc eſt tantum vobis prodeſt, ac ſi Chriſtus donaſſet. & Apoſto. de remiſſione pœnæ debitæ fornicario pro peccato excommunicato, cui Corinthii remiſerũt. Et D. Pau. propter eos aperto theſauro Eccleſiæ applicauit ei pœnalitates ſupererogationis Chriſti & Sanctorum: & ſic vſus eſt donatione, ſiue remiſſione, & indulgẽtia. Quod ergo Apoſt. vocat donationes, ſucceſſiuè Eccleſia innixa authoritati ei datæ à Chriſto, vocauit remiſſiones: dicitur enim Ioan. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Non ſolùm enim Chriſtus dedit poteſtatem inſtrumentalem remittendi culpam, ſed etiam pœnam: & non ſolùm æternam, ſed etiam temporalem: & nõ ſolùm per modum meriti Chriſti, & viam reconciliationis, quod fit per applicationem ſacramentorum, per quæ meritum Chriſti inſtrumentaliter applicatur: ſed etiam per modum indulgentiæ, quæ fit vltra ſacramenta, ex aliqua pia cauſa. Tum quia homines ſunt negligentes ad exoluendum pœnas debitas pro peccatis, tum etiam ad promouendum illos ad opera pietatis, quæ ſunt modica reſpectu remiſſionis: quia ſi eſſent magna & pœnalia ad æqualitatẽ remiſſionis, diceretur redemptio, vel ſolutio, aut ſatisfactio, & non remiſſio, ſiue indulgentia. Cùm ergo indulgentiæ reſpiciant principaliter gratiam, in eis conferendis non attenditur principaliter quantitas operis, ſed cauſa. Ex præmiſſis patet quòd poteſtas cõferendi indulgentias fundatur in illo paſſu, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Si enim dedit poteſtatem remittendi culpam, à fortiori pœnam temporalem. Nec tamen ex hoc ſequitur quòd quilibet epiſcopus aut ſimplex ſacerdos poſſit indulgentias conferre: quia per illa verba alii nõ receperunt poteſtatẽ, niſi ſub moderatione D. Petri. Ideo quemadmodum propter plenitudinẽ poteſtatis, Papa, Petri ſucceſſor, poteſt reſeruare abſolutionem aliquorum peccatorum: ſic etiam collationem indulgentiarum: maximè cùm diſtributio bonorum communium totius Eccleſiæ pertineat ex ipſo ordine rerum ad illum qui præeſt toti Eccleſiæ. Poteſt tamen aliis delegare hanc poteſtatem, vt infrà dicetur.

Cur Eccleſia indulgentias largiatur.

Indulgentiarũ poteſtas.

Ver. 20. DE THESAVRO ECCLESIAE ET FVNDAMENTO INDVLGENTIARVM.

Chriſtus multa ſupererogauit.

NEmo niſi infidelis, negare poteſt Chriſtum multa opera ſupererogationis, ad quæ nõ tenebatur feciſſe, & multos labores & pœnalitates ſupererogaſſe. Hoc quidem notum eſt ex euangelio Luc. 9. Vbi habetur quòd Moyſes & Helias viſi in maieſtate, dicebant exceſſum eius, ſcilicet paſſionis Chriſti, quem completurus erat in Hieruſalem. Ex quo manifeſtè apparet quòd eius pœnalitas & paſſio excedebat redemptionem, quam fecit: quia (vt dicitur. 1. Ioan. 2.) Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, nõ autem noſtris tantum, ſed pro peccatis totius mũdi, imò pro infinitis mundis, ſi eſſent: cũ minima gutta ſanguinis & minimus dolor ratione vnionis, eſſet infinitę ſatisfactionis. & ideo non poteſt exhauriri. Vnde in extraua. vnigenitus, de pœnitẽtiis & remiſſ. poſt mentionem de profluuio ſanguinis à Chriſto effuſi, ac doloribus, tantis quidem vt à planta pedis vſque ad verticem capitis ſanitas nõ inueniretur in ipſo, dicitur exinde, Tantum vt nec ſuperuacua, inanis, aut ſuperflua tanta effuſionis miſeratio redderetur: theſaurum militanti Eccleſiæ acquiſiuit, volens ſuis theſaurizare filiis pius pater: vt ſic eſſet infinitus theſaurus hominibus, quo qui vſi ſunt, participes facti ſunt amicitiæ Dei. & infrà, De cuius conſumptione aut minutione non eſt aliquatenus formidandum, tam propter infinita Chriſti merita, quàm pro eo quòd quanto plures ex eius applicatione trahuntur ad iuſtitiam, tanto magis accreſcit ipſorum cumulus meritorum. Si dicatur quòd vnum infinitum cõſumitur per aliud: ſed peccatum eſt infinitum, igitur. reſpondendum eſt quòd infinitas peccati & infinitas meriti Chriſti non ſunt eiuſdem rationis: quia peccatum dicitur infinitum priuatiuè, pro quanto priuat infinito bono, ſed meritum & ſatiſfactio Chriſti eſt quid infinitũ poſitiuè propter vnionem, &c. In theſauro etiam eccleſiæ reponitur cumulus pœnalitatum ſupererogationis ſanctorũ. Certum eſt enim D. Virginem Domini matrem, multas pœnalitates & labores ſuſtinuiſſe in profectione Bethleem, in fuga in Ægyptum, & in paſſione Chriſti, cùm ſtabat iuxta crucem Ieſu mater eius, Ioan. 19. Cùm impletum fuit illud D. Simeonis, Luc. 2. Et tuam ipſius animã pertranſibit gladius, & per duodecim annos poſt Chriſti aſcenſionem. & tamen pro huiuſmodi pœnalitatibus non fuit in ſeipſa remunerata, cùm non haberet reatum alicuius peccati aut pœnæ. Et quamuis mortua ſit, & alias paſſiones naturales perpeſſa ſit: non erant tamen in ea pœnæ, ſed pœnalitates & cõditio naturæ. Præterea ſancti Apoſtoli & Martyres, qui erant in gratia confirmati, multa ſuſtinuerunt tormenta, quæ excedebãt pœnas peccatorum illorũ: & multa bona ſupererogationis, hoc eſt conſilii, ad quæ non tenebantur, fecerunt. Vnde & Iob. 7. proteſtabatur dicẽs: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram (hoc eſt pœnæ inflictionem) merui, & calamitas quam patior in ſtatera, quaſi arena maris hæc grauior appareret. Et Apoſt. Coloſſ. 1. dicit: Nunc gaudeo in paſſionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti, in carne mea, pro corpore eius quod eſt Eccleſia. vbi manifeſtè aſſerit ſe paſſum in carne ſua

D. Virgo ſupererogauit.

pro

A

pro Eccleſia. Non tamen propter hæc verba (quæ deſunt paſſionum Chriſti) intelligendum eſt ꝙ paſſio Chriſti fuerit inſufficiens ad redemptionẽ humanæ naturæ: & ꝙ paſſiones D. Pauli additę ſint ad complendum. hoc enim eſt falſum & hereticum, cum Chriſtus, vt dictũ eſt, ſit propitiatio pro peccatis totius mundi. Sed intelligendum eſt quòd Chriſtus & eccleſia eſt vna perſona myſtica, cuius caput eſt Chriſtus, corpus verò eſt cõgregatio fidelium, & quilibet iuſtus eſt quaſi membrum, vt habetur. 1. Cor. 12. Deus autem ordinauit in ſua prædeſtinatione quantum meritorum deberet eſſe in tota eccleſia, tam in capite, quàm in membris: ſicut prædeſtinauit numerum electorum. & inter hæc merita ſunt paſſiones Sanctorum, per quas Chriſto debebant conformari. Merita Chriſti capitis præuiſa ſunt infinita. Præuiſum etiam fuit quòd quilibet Sanctorum exhiberet aliqua merita, ſecundum menſuram ſuam. Ideo D. Paulus Apoſtolus dicebat, Adimpleo, hoc eſt addo menſuram præuiſam à Deo, in carne mea, paſſionum, quæ deſunt ſecundum diuinam prædeſtinationem, Chriſti, hoc eſt eccleſiæ, cuius Chriſtus eſt caput. Ideo ſubiungit, Pro corpore eius, quod eſt eccleſia: vt ſicut ipſe paſſus eſt, non pro peccatis ſuis, cum peccatum nullum fecerit, ſed pro peccatis ipſius corporis eccleſiæ: ita & nos patiamur, non ſolum pro peccatis noſtris, ſed etiam pro peccatis aliorum, qui ſunt de corpore eccleſiæ. Quia ordinauit Deus electos conformes fieri in hoc imagini filij ſui. Et ideo Galat. 6. dicebat, Alter alterius onera portate: & ſic adimplebitis legẽ Chriſti. His igitur verbis ſignificat Apoſtolus ærumnas quas cæteri Sancti pertulerunt in carne ſua, tanquam reliquias quaſdam, adiungendas paſſionibus Chriſti, ad communem totius eccleſiæ vtilitatem. Cum ergo de exceſſu pœnalitatũ ſuarum Sancti non fuerint remunerati in ſeipſis, & nullum bonum remaneat irremuneratum: ſequitur ꝙ exceſſus & ſupererogatio fuerit repoſita in gazophilacio (hoc eſt theſauro eccleſiæ) cùm alicui particulariter nõ applicauerint, & pro ſe non indigerent, cum propter vnionem charitatis, pro omnibus indigentibus fecerint, relinquentes diſtributionem & applicationem Chriſti vicario, theſauri eccleſiæ claues ſiue poteſtatem habenti. Vnde in prędicta extrauag. vnigenitus, dicitur: Ad cuius quidem theſauri cumulum beatę Dei genitricis, & omnium electorum, à primo iuſto vſque ad vltimum, merita adminiculum præſtare nituntur. Si arguatur ꝙ nulla Sanctorum merita relicta ſunt irremunerata, cum Rom. 8 dicatur, Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Dicendum ꝙ ſi opera Sanctorum facta in gratia, conſiderentur vt meritoria, ſunt remunerata etiam vltra condignum. Si verò conſiderentur vt ſatisfactoria, nõ ſunt remunerata in ipſis, ſed per indulgentia remunerantur in aliis. Si replicetur quod ſi Chriſti ſatisfactio per modum indulgentiæ, ſufficit ad deletionem omnium pœnarũ: ſequitur quòd ſi credimus eam ſufficere & nos participare, ergo aliæ ſuperfluunt. Dicendum primo, quòd Chriſti ſatisfactio, quæ applicatur per ſacramenta per modum meriti, inſtrumentaliter non operatur, niſi ſecundum diſpoſitionem ſacramẽtum ſuſcipientis, vt dictum eſt. & quia contingit ſuſcipientem paruam diſpoſitionẽ habere: ideo aliquid reatus manet, vt dictum eſt. & cum paſſio Chriſti per modum indulgentiæ applicatur, deletur totus reatus. Nec propter inſufficientiã ſatisfactionis Chriſti dicimus Sanctorũ ſupererogationes reponi in theſauro eccleſię, & applicari: Sed dicimus ſatisfactiones ſupererogationis Sanctorũ per indulgentias applicari, vt illæ etiã remunerentur. & ſic vt duplici via expientur pœnæ debitæ. ſ. ſatisfactione Chriſti & Sanctorum. Quemadmodum enim nõ inconuenit aliquid duplici via mereri (vt dicetur infra, quando de Chriſti merito agetur) ita non incõuenit aliquem duplici via ſatisfacere debito pœnæ, ſcilicet ſatisfactione Chriſti, & ſatisfactione Sanctorum, quę innititur ſatisfactioni Chriſti, à qua vis & efficacia eius pendet. Nec obſtat præmiſſis, ꝙ dicebat Chriſtus, Luc. 17. Cum feceritis ea quę pręcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus: quod enim debuimus facere fecimus. Sed ſeruus inutilis nõ ſupererogat. Vnde D. Aug. dicit nullum Sanctorũ perfecte impleſſe mandata Dei, magis ignoſcente Deo: quia quilibet tenetur diligere Deum quãtum poteſt, ex toto corde. quod nullus Sanctorum fecit. Et in eodẽ idem Aug. dicit ꝙ opus bonum optimè factum, eſt veniale peccatũ: quia dictum Chriſti intelligitur de bonis operibus, inquantũ procedunt à nobis, & nõ ſunt informata gratia. Nec loquitur de operibus conſiliorũ, ſed ſolum de præceptis. Imo ex illo loco habetur, ꝙ ſi ſeruus vltra pręcepta aliquid faceret, nõ eſſet inutilis, ſed ſupererogaret. Et ad D. Aug. dicendũ primo, quòd intentio eius erat dicere ꝙ nullus Sanctorũ in hac via perfectè impleuit præceptum dilectionis Dei, perfectione patriæ, ſiue qua Sancti qui ſunt in patria, qui nullum impedimentũ habent, implent. Non tamen intellexit ꝙ non impleuerit perfecte mandatũ dilectionis Dei, perfectione pręcepta in via, ad quã Deus (qui non obligat ad impoſſibile) intendit viatores obligare. Nõ enim intendit Deus obligare peccatores ad perfectionẽ comprehenſorũ, cum ſit eis impoſſibile: quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animã. Et cum dicit ꝙ opus optimè factum, eſt veniale peccatũ: nõ accipit peccatũ veniale propriè pro actu deformi, ſed pro actu vili in comparatione diuinæ dignitatis, prout Eſa. dicit, Facti ſumus immundi omnes, & quaſi pannus menſtruatæ omnes iuſtitiæ noſtræ, ſcilicet tanquam à nobis procedẽtes: quæ in comparatione diuinæ iuſtitiæ quaſi nihil ſunt. Sicut lumen candelæ ad lumen ſolis dicitur vmbra, licet in ſe lumen ſit. ſic, &c. Sed inquantum iuſtitiæ noſtræ ſunt adiunctæ gratiæ Dei, ipſa cooperante ſunt meritoriæ de condigno, vt dictum eſt cum de merito ageretur. Nec obſtat pariter, ꝙ nullus Deo ſatisfacere poteſt pro beneficiis, cũ omnia quæ homo habet, habeat à Deo: & ſolutio & ſatisfactio importat ꝙ ſiat de proprio, & nõ de his quæ Dñi ſunt, aut de alieno: ergo nullus poteſt ſupererogare. Negatur conſequentia: licet enim antecedens ſit abſolute & ſimpliciter verũ (cũ inter hominẽ & Deum nõ ſit æqualitas aut proportio) quia tamẽ eſt quædã proportionabilitas: ſicut homo poteſt mereri à Deo, præſuppoſita diuina ordinatione & gratia, ita & ſatisfacere, faciẽdo ea quæ ipſe ordinauit. ſ. tantum ſuſtinendo, quantũ in delitiis fuit. & Deut. 25. Secundum menſurã delicti, erit & plagarũ modus. Et ſic ſuppoſita diuina ordinatione antecedẽs eſt falſum. Et cũ datur aliquid alicui per indulgentias, licet antea eſſet alienũ, per donationẽ & indulgentiarum largitionem, ſit ſuum: & ſic ſatisfacit de ſuo, licet aliquando fuerit alienum.

D. Pau. quo modo pro eccleſia paſſus eſt.

Rom. 8.

Sanctorum opera poſſunt dupliciter conſiderari.

19. Retract.

Sap. 9.

Eſa. 49.

Apoc. 18

Ver. 21. DE VALORE INDVLGENTIARVM.

In add 3. CVm impium ſit dicere Eccleſiam Chriſti, quæ regitur Spiritu ſancto, facere aliquid vanum: & A
p.q.25.ar.1 (vt ex prædictis patet) eccleſia vniuerſalis, quæ errare nõ poteſt, in Concilio generali dederit in-
dulgentias: neceſſario ſequitur ꝙ indulgentiæ ad aliquid valent, nõ ſolum quantum ad forum Eccle
ſiæ, abſoluendo à pœnitentiis iniunctis in foro pœnitentiali, & non iudiciali exteriori, vt dicitur in
ca. cum ex eo, extra de pœnitentiis & remiſſionibus: ſed etiam valent quãtum ad forum & iudicium
Dei, ad remiſſionem pœnæ reſiduæ poſt contritionem, confeſſionem, & abſolutionem, ſiue ſit iniun-
cta, ſiue nõ: cum poteſtas remittẽdi D. Petro Apoſtolo data, ſe extendat ad cœlos, alias ſi ſolum iniun
ctas pœnitentias, quas canonicas (hoc eſt per ſacros Canones determinatas) vocant, remitterent in-
dulgentiæ, Eccleſia catholica indulgentias concedens magis damnificaret, quàm iuuaret, quia remit-
teret ad grauiores pœnas purgatorij. Nec obſtat illud quod dicitur Rom. 3. Vnuſquiſq; mercedem
accipiet ſecundũ laborem ſuum: quia illud intelligitur de mercede ſiue præmio eſſentiali, non ſeclu-
dendo meritum Chriſti, cui innititur, & nõ de ſolutione pœnarum. Vel poteſt dici quòd per conceſ-
ſionem indulgentiarum, labores efficiuntur illorum, quibus indulgentiæ conceduntur. Et quanuis
Deus, qui ſeipſum negare non poteſt, ſtatuerit. Deuter. 25. Secundum menſuram delicti, erit & plaga-
2.Tim.2. rum modus: remiſſio tamen quæ fit per ſatisfactionem alterius, vel per indulgentias, nõ tollit propor
tionem pœnæ ad culpam: quia pro culpa vnius alius ſponte ſuſtinuit pœnam, vel eius pœna ab eo
qui poterat, applicata fuit. Nec qui indulgẽtias concedit, propriè abſoluit ab eo ad quod ligauit ſu-
perior, ſcilicet Deus, qui abſoluẽdo à culpa, ligat ad pœnam, vt dicit Hugo de ſancto Victore: ſed dat
2.Cor.10. debitori, vt debitum ſoluat & ſic diuinæ iuſtitiæ nõ derogatur. ¶ Si autem allegetur illud Apoſtoli,
Non eſt data poteſtas in deſtructionem, ſed ædificationem & vtilitatem, & per indulgentias aufertur
vtilitas ſatisfactionis, quæ ſi fieret per nos, cederet in meritum eſſentiale & accidentale, ac etiam in re
medium recidiui, Igitur, &c. Propter hoc argumentum à D. Thoma ſolutum, Lutherus & ſui ſequa-
ces procaciter dicunt indulgentias eſſe pigrorum ſatisfactiones, quæ reddunt homines negligẽtes: et
eſſe bonorum operum remiſſiones, cum remittant ſatisfactiones, & dent licentiam pigritãdi, ſub ſpe
cie pietatis. Reſpondet D. Tho. quòd per indulgentias datur remedium contra peccata. Maius enim
remedium præbetur ad peccata vitanda per gratiam, quàm per aſſuetudinem noſtrorũ bonorũ ope-
rum: quia ex affectu quem accipiẽs indulgentias, accipit ad cauſam, pro qua indulgentia datur, & vt
poſſit illas conſequi, ſe diſponit ad gratiam, confitetur, & multa bona opera facit, quæ non faceret, ſi
indulgentia non concederetur. & ideo non eſt in deſtructionem dare, niſi inordinate dentur. Nec ad
hos fines datur, vt homines ceſſent à bonis operibus, ſed vt ad bona opera promoueantur. Et ideo cõ
ſulendum eſt eis qui indulgentias conſequuntur, ne propter hoc ab operibus miſericordiæ iniunctis
abſtineant, vt etiam ex eis remedium conſequantur: quanuis à debito pœnæ ſint immunes. Nõ enim
Aliud eſt indulgentiæ ſatisfactionem aliquam remittunt, ſed duntaxat obligationem, qua peccator ad ſatisfa-
vinculũ ſa- ctionem tenebatur. Diuerſa ſunt enim hæc, Satisfactio pro pœna, & obligatio ad pœnam: nam obli-
tisfactiõis, gatio vinculũ eſt, & nõ ſatisfactio, ſed eſt vinculi ſolutio. Ideo Papa indulgentias concedendo, ſoluit
aliud ſatiſ- duntaxat vinculum ſatisfactionis, ſed nõ ſatisfactionem: quia poſt indulgẽtiam peccator ſi velit, po-
factio. teſt ſatisfacere, quãuis non obligetur. nec ſequitur ꝙ eius ſatisfactio fruſtra fiat: quia ſi ſatisfactionem
faciat, eius ſatisfactio reponitur in eccleſiæ theſauro, ſi ipſe nõ egeat, nec alteri applicet. Et (vt dictum
eſt) vni debito pluribus modis ſatisfieri poteſt, & per conſequens pœnæ debitæ pro peccatis: Primo
2.Cor.8 per virgam Dei in hoc mundo, aut in purgatorio inflictam. Secundo per alterius ſatisfactionem per
ipſum applicatam. Vnde Apoſtolus dicit, Vt abundãtia veſtra illorum inopiam ſuppleat, & illorum
abundãtia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum, vt fiat æqualitas. Tertio per orationem: Moyſi enim ora-
tione virga Dei auerſa eſt à populo Iſrael. Vnde Pſal. 105. Et dixit vt diſperderet eos, ſi non Moſes ele-
Ione.3 ctus eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius, vt auerteret iram eius, & non diſperderet eos, &
3.Reg.21 pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem. Quarto poteſt ſatisfieri, & virga Dei auerti, propria ſa-
tisfactione & animaduerſione: prout de Niniuitis & de Achab. Vnde Apoſt. 1. Cor 11. poſtquam fe-
cit mentionem de virga Dei dicens: Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi:
ſubdit cauſam noſtræ animaduerſionis negligentiam eſſe, dicens: Quòd ſi noſipſos iudicaremus, &
corriperemus, non vtiq; à Domino iudicaremur, ſiue corriperemur: Deus enim quanuis nullum pec-
catum impunitum relinquat, nunquã tamen bis in idipſum iudicat: quod faceret, ſi ipſe poſt noſtram
Dan.4 animaduerſionem, animaduerteret ſiue puniret. Quinto ſatisfieri poteſt eleemoſynis, iuxta illud, Pec-
cata tua eleemoſynis redime. & Luc. 11. Date eleemoſynam, et omnia munda ſunt vobis. Sexto virga
Dei auertitur per ſuſceptionem ſacramentorum, quę pœnam ęternã commutant in temporalem, imò
etiam de temporali diminuunt propter meritum Chriſti ipſis communicatũ, ſecundum diſpoſitionẽ
ſubiecti, & per modum meriti Chriſti. Et ſic, ſecundũ domi. de Palude, non eſt ex inſufficientia vir-
tutis ſacramentorum, quòd tota pœna non deletur, ſed ex indiſpoſitione recipientis. Septimo ſatisfie-
ri poteſt pœnæ debitæ pro peccatis, per indulgentias, per quas paſſio Chriſti applicatur per modum
liberalis ſuffragij, propter modicam cauſam piam, & quaſi gratis applicatur, & per modũ ſolutionis
datur: & ſic aliter quàm in ſacramentis, in quibus propter amorem Chriſti & eius merita, ſecundum
diſpoſitionem ſuſcipientis, datur. Indulgentia verò datur exiſtentibus in gratia, non ſecundum diſpo
ſitionem ſuſcipientis, ſed æqualiter omnibus, dummodo cauſam propter quam datur, perficiant. Nec
ſequitur quòd Deus peccatum impunitum relinquat, cum per orationes aut indulgentias Deus pec-
cata remittit: nec diuinæ iuſtitiæ iniuriam aut preiudicium faciat: quia tunc ad ſatisfactionem diuinę
iuſtitiæ ſeu vindictæ, pœnam per Chriſtum vel ſanctos perpeſſam, pœnæ debitæ correſpondentem,
applicat peccatori, per quas peccatum eius vindicatur, & ſatisfit diuinæ iuſtitiæ. ¶ Ex præmiſſis appa
ret ꝙ parum faciat contra indulgentias, id quod dicitur in Pſal. 88. Viſitabo in virga iniquitates eo-
rum, & in verberibus peccata ipſorum: quia ad literam (vt ex contextu apparet) intelligitur de filiis
Dauid, ꝙ ſcilicet peccata & iniquitates eorum, virga (hoc eſt pœna ſeu punitione) ſe viſitaturum

Deus

Deus minabatur, niſi reſipiſcerent; quia ſi reſipiſcerent, & conuerterentur, iram & virgam auerteret. Vnde ſubdit, Miſericordiam autem meam nõ diſpergam ab eo, neq; nocebo in veritate mea, ſi in ſeipſos animaduertant, vel aliorum animaduerſiones eis applicentur. Quanuis etiam exponi poſſit de virga excitatiua ad hoc vt conuerterentur.

Ver.22. DE QVANTITATE VALORIS INDVLGENTIARVM.

A QVantitas valoris indulgentiarum penſanda eſt ſecundũ quantitatem cauſæ efficientis. Cauſa autem efficiens vel effectiua illius eſt duplex, ſcilicet principalis, & inſtrumentalis. Principalis eſt abundantia theſauri eccleſię, hoc eſt abundantia ſupererogationis pœnalitatum Chriſti & Sanctorum. Cauſa verò efficiens inſtrumentalis eſt clauis iuriſdictionis, ſiue ille qui habet hanc clauem. Et quia cauſa principalis per inſtrumentum operatur, ideo ſecundum applicationem inſtrumenti, ſiue ſecundum determinationem habentis clauem, opera Chriſti & Sanctorum, inquantum ſatisfactoria delent de pœna. Ideo indulgentiæ tantum valent, quantũ ſonant, ſiue quantum determinantur & prædicantur in literis concedentis. Nam Deus nõ indiget noſtro mendacio, vt pro eo loquamur dolos. Ergo eccleſia determinando & prædicando indulgentias, nõ mentitur. Et 1. Cor. 15. Si inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra. Ergo quicunq; in prædicatione falſum dicit, quantum in ſe eſt, fidem euertit. Vnde D. Auguſt. in epiſtola ad D. Hiero. dicit ꝙ ſi in ſacra ſcriptura deprehenditur aliquid falſitatis, iam robur ſacræ ſcripturę perit. Sic ſi in prædicatione eccleſiæ aliqua falſitas deprehenderetur, non eſſent documenta eccleſiæ alicuius authoritatis ad roborandam fidem. Ideo ſimpliciter indulgentiæ tantum valent, quantum prædicantur ſiue ſonant, aut determinantur per literas, vel per verba concedẽtis plenam authoritatem habentis. Vnde in arbitrio dantis indulgentiam eſt, taxare quantum pœnæ per indulgentiam dimittatur. Sed ſi inordinatè fiat, & ex hac inordinatione homines ab operibus pœnitentiæ retrahantur, peccat concedens: nihilominus tamen faciens quod indulgentia ſonat, conſequitur effectum: cum Papa ſit vicarius Chriſti, cum plenitudine poteſtatis, & procurator cum libera, & talis procurator cũ libera præiudicare poſſit domino in vtilitatem aliorum. Sic Papa dummodo ſit cauſa pia, quantumcunq; modica. ¶ Ad hoc autem ꝙ indulgentia habeat effectum, quatuor requiruntur: duo ex parte dantis, ſcilicet authoritas plena: ſecundo cauſa pia, quæ moueat ipſum ad concedendum. ¶ Cauſa pia comprehendit honorem Dei, & vtilitatem proximi, vt ſunt orationes, peregrinationes, conſtructio baſilicarum, eccleſiarum, pontium, itinerum, ſiue eorum reparatio, & alia huiuſmodi. Ex parte verò recipiẽtis alia duo: primum eſt charitas, eo ꝙ abſque charitate, pœnæ nullo modo expiari poſſunt, vt dictum eſt. Secundum eſt executio cauſæ, ſiue ꝙ faciat aut dicat, vel det vel fieri faciat ea quæ indulgentia ſonat, ſiue id quod per concedentem mandatur: ſic ꝙ ſi deficiat in parte, nihil lucratur. Et in hoc caſu habet locum illud quod dicitur, qui cadit à ſyllaba, cadit à cauſa. Et ſic ſtat aliquando, ꝙ qui plus laborat, non ſequatur maiorem indulgentiam, licet magis mereatur: vt ſi detur indulgentia viſitantibus certam eccleſiam, tantum lucrantur vicini, quantum qui à mille dietis veniunt, ratione indulgentiæ: licet diſtantiores propter labores & pœnalitates, magnis mereantur de præmio eſſentiali & accidentali, nec pœnalitates illæ erunt irremuneratæ, vel in ſe, vel in aliis, &c. Ratio huius eſt, quia remiſſio non proportionatur labori, ſed applicationi theſauri. ¶ Si verò indulgentia certarum pœnarum detur viſitanti Eccleſiam. N. abſque determinatione numeri, intelligitur ſemel duntaxat: Si autem ad determinatum tempus, ſolũ pro illo tempore durat. Si autem dicatur, in perpetuum, non expirat morte concedentis: poſſunt tamen per ſucceſſorem reuocari, & noſtris temporibus inuenimus ordinariè obſeruatum, ꝙ ſummi Pontifices poſt publicationem ſui pontificatus, ſeruatis quibuſdam ſolennitatibus, reuocãt omnes indulgentias per prædeceſſores ſuos conceſſas. & ideo neceſſe eſt ad conſecutionem effectus, habere confirmationem, vel nouam impetrationem. Sed ſi pro ſubuentione fabricæ eccleſiæ, pontium, aut hoſpitalium, aut aliorum huiuſmodi, abſque determinatione pretij, ſecundum deuotionem offerentis detur, intelligitur ſecundum deuotionem congruam & rationabilem, ſecundũ cõditionem perſonarum, & facultatem bonorum. Et ſic magis lucrabitur de indulgentia pauper, dando vnum obolum, quàm rex, dando vnum aureum: quia plus eſt obolus pauperi, ꝙ̃ aureus regi. Idem dicendũ eſt de aliis diuitibus proportionabiliter. Vnde Mar. 12. Dixit Chriſtus ꝙ vidua, quæ ſolum duo minuta miſerat in gazophilatium, plus omnibus miſit. Si verò ſit taxata quantitas eleemoſynæ, qui non tantum dat, ſicut taxatum eſt, etiam ſi propter paupertatem deſiſtat, non conſequitur indulgentiam, licet mereatur.

Iob. 13.

Falſa in prædicatiõe dicens ſubuertit fidem

Quatuor requiſita ad indulgentiarum effectũ

Papa nouiter creatus reuocat oẽs indulgẽtias prædeceſſorum.

Ex præmiſſis apparet quòd ſi in conceſſionę indulgentiarum dicatur, ꝙ remittuntur tres vel ſeptem anni aut ſeptem dies, aut plures de iniunctis pœnitentiis: ſi is qui implet mandatum concedentis, non habeat iniunctas pœnitentias in foro pœnitentiæ, licet mereatur bonum opus faciendo: nõ tamen lucratur indulgentias, quæ ſonant iniunctionem pœnitentiarum. Sed cum datur indulgentia plena, plenior, aut pleniſſima: tunc ſecundum D. Anthoninum Florẽt. in prima parte Summæ tit. 10. cap. 3 §. 3. omnis pœnitentia iniuncta aut iniungenda remittitur. Dicitur autem indulgentia plena, ſecundum eundem poſt dominũ Petrum de Palude, in. 4. diſt. 20. quæ datur quo ad remiſſionem pœnarum peccatorum mortalium, ſiue ſit iniuncta, ſiue iniungenda: Plenior, qua remittitur pœna mortalium & venialium: Pleniſſima verò, qua nõ ſolum remittũtur pœnæ mortaliũ & venialium, ſed etiam ipſa culpa venialis remittitur. Quia talis indulgentia, inquantũ habet rationem cuiuſdã abſolutionis, remittit culpam venialem, quemadmodũ facta confeſſione generali, per abſolutionẽ generalem remittitur. Nõ tamen propter hoc dici poteſt indulgentia à pœna & culpa: quia culpa cum ſit analogum, & per ſe ponatur, ſtat pro mortali, cuius remiſſio authoritatiue pertinet ad ſolum Deum, & inſtrumẽtaliter ad ſacerdotem adminiſtrãtem ſacramentum pœnitentiæ. Quanuis poſſit dici ꝙ cum in indulgentia datur facultas eligendi confeſſorem, qui poſſit abſoluere ab omnibus caſibus, etiam ſedi Apoſtolicæ reſeruatis: tunc poteſt dici indulgentia à pœna & culpa delegatiuè & inſtrumentaliter. Notandum etiam, ſecundum prædictum Anthon. ꝙ qui lucratur indulgentiã 20. annorum, tantum ſibi valent ad remiſſionem pœnæ pro peccatis ſuis, quantum valerent illi 20. anni in pœnitentia iniuncti. Aliis iſte

Quid de indulgẽtiis ſecundũ deuotionem offerentis.

Indulgẽtiæ plenæ quid.

Indulgentia plenior & pleniſsima.

Indulgentia à pœna & culpa quid.

ſenſus

ſenſus verborum ſic videtur, Remitto tibi vnum annum de pœnitẽtia iniuncta vel iniungenda, hoc eſt tantum minus punieris in purgatorio, quàm punieris, ſi vno anno cõtinuo in hac vita pœnitentiã egiſſes. Sed dubium eſt de illa pœnitentia cõtinua vnius anni, quia in foro pœnitentiæ licet detur pœnitentia interpollata per vnum annum, non tamen continua, ſaltem in foro interiori. Ideo alij dicunt ꝙ debet intelligi de pœnitentia ſolenni, quæ ad plures annos iniungitur, vel de pœnitentiis per canones determinatis, quę ſont iniungendæ, hoc eſt debent iniungi, licet non iniungantur. Mihi tamẽ, ſaluo meliori iudicio, videtur dicendum, ꝙ valet ad tot annos, ad quot ſecundum diuinam ordinationem, pro peccatis præteritis haberet ſuſtinere in purgatorio, ſi ante indulgentiæ conſecutionem in gratia deceſſiſſet. Non debent tamen peccatores propter has indulgentias generales, prætermittere opera pœnitentiæ in hac vita, tum propter incertitudinem (quia nemo ſcit ſe eſſe in gratia: vnde Eccleſiaſtes.9. Nemo ſcit vtrum amore vel odio dignus ſit: ideo neſcit an indulgentiam lucretur) tum propter periculum recidiui, á quo impeditur per opera pœnitentiæ, tum etiam propter meritum & propter peccata quotidiana ſequentia indulgentiam: quia indulgentia nõ remittit pœnas peccatorũ futurorum. Et vlterius propter conformitatem, vt ſe conforment Chriſto, vt impleant in carne ſua pro corpore eius, quod eſt eccleſia: vt quemadmodum ipſe paſſus eſt pro aliis membris: ſic & nos ita faciamus, & aliorum onera portemus: ſic enim adimplebimus legem Chriſti, vt dictum eſt.

Articulus mortis quis ſit.

Et quia pluribus dantur indulgentiæ plenariæ in articulo mortis: videndũ eſt quis dicatur articulus mortis. D. Antho. Floren. vbi ſupra §.6. dicit, ꝙ ſi concedens in forma indulti, aliter intentionem ſuã non exprimat, videtur intelligi de articulo præſumpto, licet nõ vero: ſicut extrema vnctio debet dari his qui ſecundũ æſtimationem reputantur morituri, iterum tamen iniunguntur, ſi ab illa infirmitate euadant, & nihilominus prima dicitur extrema vnctio. Si ergo cum in tali articulo pręſumpto quis abſoluitur per indulgentiam, conſequitur effectum indulgentiæ vſq; ad illud tempus: & ſi poſtea euadat, expirat indulgentia. Secus autẽ ſi in forma indulgẽtiæ diceretur, quod cõſequatur effectũ in mortis articulo, & in caſu quo moriatur: ſi nõ moriatur, gratia indulgentiæ nõ expirat per illã abſolutionem, quæ tamen quãdo non moritur, nõ habet effectũ. Notandum pręterea ꝙ ſi indulgentia datur pœnitentibus & confeſſis, non ſufficit ꝙ confeſſus fuerit ſemel in anno, ſi poſt confeſſionem ante indulgentiam aliquod peccatum mortale commiſit: quia tunc tenetur confiteri. Si verò non commiſit, non tenetur confiteri de venialibus, nec de mortalibus aliàs ritè cõfeſſis. Si verò indulgẽtia detur verè pœnitentibus &, confeſſis, ſeu propoſitũ confitendi habentibus, tunc licet tutius eſſet confiteri, propter incertitudinẽ contritionis: tamen ſufficit & requiritur, ſi habeat aliquod peccatũ mortale, actualis cõtritio tempore quo actu implet id quod mãdatur. Vnde qui vult lucrari indulgentias quæ dantur viſitãtibus eccleſias vrbis, nõ eſt neceſſe ad eas cõſequendas ꝙ in itinere cõteratur: ſufficit enim, cũ actu viſitat. Inſuper notandũ eſt ꝙ licet conceſſio indulgentiæ verſetur circa tertiã partem pœnitentiæ. ſ. ſatisfactionem, cũ tamen pertineat ad clauem iuriſdictionis, quæ poteſt per nõ ſacerdotem exerceri, non requiritur ꝙ quis confiteatur danti indulgentiã: & ſic facta confeſſione & habita ſacramentali abſolutione, poteſt per alium abſolutionẽ indulgentiæ obtinere, niſi in indulgentia aliud dicatur. Et ſic patet ꝙ alia eſt abſolutio ſacramentalis, alia eſt ſolutio ſiue remiſſio indulgentiæ.

Alia eſt abſolutio ſacramentalis alia indulgẽtiæ.

Forma abſolutionis in indulgentiarũ

Poſtremo notandum quòd illa debet eſſe forma verborum in remiſſione plenaria concedenda, quam concedens indulgentiam decreuit: quia miniſter debet exequi ſecundum formam mandantis: & communiter talis eſt, ſecundũ prædictum Anthoninum Floren. Ego authoritate ſedis Apoſtolicę mihi pro nunc commiſſa, concedo tibi plenariam remiſſionem peccatorum tuorum, de quibus corde contritus es, & ore confeſſus (vel proponis confiteri, ſi indulgentia hoc dicatur) præterquã eorum quæ propter confidentiã huius indulti commiſiſti. Nec oportet quòd dicat, Et de quibus oblitus es: quia ſicut Deus illud non exigit propter impoſſibilitatem, ita nec vicarius eius exigere intendit. Et licet congruum ſit addere, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: nõ eſt tamen neceſſe. Et quod aliqui dicunt, Reſtituo te illi innocentię, in quaeras quando baptizatus fuiſti, ſuperfluum eſt: non vitiat tamen actum.

Ver. 23. DE HIS QVI INDVLGENTIAS CONCEDERE POSSVNT.

In add. 3. p. q. 26. art. 1.

Triplex cõmunicatio.

AD ſciendum qui indulgentias facere vel concedere poſſunt, ſupponendũ primo, ꝙ indulgentiæ habent effectum ſecundum ꝙ opera ſatisfactoria vnius applicantur alteri, nõ ſolum ex vi charitatis, ſed etiã intentione operãtis in ipſum directa. Secundo ſupponendũ eſt, quòd intẽtio ad alterum tripliciter dirigi poteſt, ſcilicet in ſingulari, ſpeciali, & gnerali. In ſingulari quidem, cùm quis pro alio ſatisfacit, determinando & applicãdo pœnalitatem ſuam ad illũ. & ſic quilibet poteſt alteri opera ſua communicare. In ſpeciali verò, cum quis orat pro congregatione ſua, & familiaribus, & benefactoribus. Et ſic ille qui congregationi præeſt, poteſt opera illa aliquãdo cõmunicare, applicando intentionem illorũ qui ſunt de congregatione, ad hunc determinatè. ¶ In generali autem, ſicut cum quis bona opera ſua ad bonum commune totius vniuerſalis eccleſiæ communicat, & ſic ille qui præeſt generaliter toti eccleſiæ, poteſt opera illa communicare, applicando intentionem particularium ad hunc vel ad illum. Et cum homo ſit pars congregationis, & ipſa congregatio ſit pars eccleſiæ: ſequitur ꝙ in intentione alicuius priuati boni intelligitur & includitur intentio boni cõmunis: et in intentione boni communis vnius cõgregationis, intelligitur & includitur bonum vniuerſale totius eccleſiæ. et ideo ille qui præeſt toti eccleſiæ, poteſt cõmunicare ea quæ ſunt vnius ſingularis, & ea quæ ſunt congregationis, ſed non è conuerſo. ¶ His ſuppoſitis, dicendum neque primam neque ſecundam communicationem poſſe dici indulgentiam. De prima quidem manifeſtum eſt, cùm indulgentia ſit actus iuriſdictionis, quam priuatus ſupra priuatum nõ habet. Pręterea licet per cõmunicationem priuatã is cui ſit cõmunicatio, ſoluatur á reatu pœnæ, quantum ad Deum: nõ tamen ſoluitur á debito ſatisfaciendi pœnitentiam iniunctam, ad quam eſt obligatus in foro eccleſiæ & pœnitentiali: quod tamen indulgentia facit. Propter eandem rationem ſecunda communicatio etiã non dicitur indulgentia, vt vtraque propter ſequentem, ſcilicet propter inſufficientiam & incertitudinem: quia in vna perſona

vel con

vel congregatione non eſt indeficientia meritorum,vt ſibi & omnibus alijs valere poſſint:nec eſt aliquando certũ an ſint aliqua opera ſatisfactoria ſupererogationis irremunerata,quæ tamẽ ſemper ſunt in eccleſia propter infinitum meritũ Chriſti,ꝙ exhauriri nõ poteſt. ¶ Ex præmiſſis infertur ꝙ nec diaconus,nec ſacerdos,imò nec epiſcopus,nec alius inferior ſummo Pontifice,poteſt cõcedere indulgentias,niſi ex cõmiſſione:ſed ſolus ſummus Pontifex,qui habet plenam poteſtatem iuriſdictionis ſuper vniuerſalem eccleſiã,& bona illius. Conſueuit tamen cõmittere & dare poteſtatem epiſcopis concedendi aliquot dies indulgentiarũ,puta quadraginta,& cardinalibus,centum. Inferiores verò epiſcopis, qui habent iuriſdictionẽ,vt abbates,& priores,& alij prælati religionũ,non poſſunt dare indulgentias,ſed bene poſſunt concedere participationem bonorum,quę fiunt per ſubditos illorũ,quã participationem vocant receptionẽ ad gratias ordinis. Aduertendum ꝙ negantes primatũ D.Petri,negant Papam habere claues,& indulgentias concedere poſſe. Sed contra illos ſufficienter probatũ eſt, cum de primatu Petri ageretur,ver.5.huius.§.6.

Quis indulgentias cõcedere poteſt.

Ver. 24. DE HIS QVIBVS INDVLGENTIAE PROSVNT.

A CVm ad effectum indulgentiarũ requiratur charitas in ſuſcipiente, vt dictum eſt:ſequitur eas exiſtentibus in peccato mortali,& per conſequens damnatis,non prodeſſe. Et quia per eas ſoluitur reatus pœnæ, ſequitur ꝙ non proſunt ſecundum quod ſunt indulgentiæ, his qui nullum reatum pœnæ habent.& ſic non proſunt beatis aut innocentibus,quantũ ad remiſſionem pœnæ,cum nõ habeãt reatum : proſunt tamen viatoribus,etiam innocentibus,implentibus cauſam piam,propter quã dantur ad meritum.Sed quo ad meritum & remiſſionẽ pœnæ ſimul proſunt omnibus viatoribus exiſtentibus in gratia & implentibus cauſam,propter quã dantur,ſiue ſint ſeculares,ſiue religioſi. Non enim religioſi ſunt deterioris cõditionis,quàm alij. Nullus enim ex bono malum reportare debet. Cum ergo religio ſit bonum quoddam,non debent religioſi effectu indulgentiarum priuari. Propter indulgentias tamen nõ debet diſſolui regularis obſeruantia:vt propter eas religioſi vagentur per mundũ: quia religioſi magis merentur, religionem ſuam ſeruando,quantum ad præmium vitę æternæ,ꝗ indulgentias exquirendo : licet quantũ ad diminutionem pœnæ,quod eſt minus bonum,non tantum lucrentur. Præterea prouiſum eſt illis per pontifices,vt poſſint in monaſterio & ſine diſcurſu,deuotè viſitando vnum vel duo aut tria altaria,lucrari ſtationes vrbis Romę.Nec etiam religioſis per indulgentias remittuntur pœnæ eis iniunctæ in capitulo : quia illæ ſunt in foro iudiciali exteriori,ſed abſoluuntur à pœnis iniunctis in foro pœnitentiali. ¶ Et cum Rom.Pontifex aut alius ex eius commiſſione,indulgentias largiens non ſit deterioris conditionis quàm alij:nec poſſit eſſe aliqua cauſa indulgentiarum in alijs,quàm ipſe executioni mandari non poſſit : ſequitur ꝙ ſi ſeruent ea quæ pro indulgentijs mandantur,poſſunt eas conſequi & lucrari.Et quanuis nullus ſeipſum excõmunicare poſſit, & actum iuriſdictionis in ſe exercere per modum iuriſdictionis & ſententiæ: tamen bene poteſt per modum diſpenſationis & participationis : quia prælatus vti poteſt his quæ ei ex authoritate iuriſdictionis competit alijs diſtribuere,tam in temporalibus quàm ſpiritualibus.Sicut etiam ſacerdotes euchariſtiam,quam alijs miniſtrant,ſuſcipiunt. Sic epiſcopus & papa:licet quidam dicunt ꝙ papa pro ſe ſolo indulgentiam facere non poteſt,ſed indulgentia communiter data vti. Qui verò non faciunt, dicunt,vel obſeruant ea propter quæ indulgentia datur, licet alius pro eo faciat,indulgentiã non conſequitur:cum remota cauſa,remoueatur effectus: & nõ exiſtente conditione,nõ conſequitur quis id quod ſub conditione datur. Et quanuis quilibet poſſit opus ſuum applicare alteri,non tamen indulgentiam:ſic ꝙ vnus homo poſſit indulgentiam conſequi propter opus alterius:Quia indulgentia nõ poteſt applicari ad alterum, niſi per intentionem eius qui dat indulgentiam. & ideo cum ipſe applicet ad facientem,dicentem,vel dantem hoc vel illud, particularis qui hoc facit, nõ poteſt ad alterum hanc intentionem concedentis transferre. Secus ſi in indulgentia contineretur quod faciat vel dicat per ſe vel per alium:tunc enim faciendo per alium conſequeretur indulgentiam. Nec tamen ille qui faceret opus pro alio,daret alteri indulgentiam , ſed ille qui indulgentiam ſub tali forma concedit. Et per hunc modum animæ quæ ſunt in purgatorio, poſſunt conſequi indulgentias, cum de ipſis fit mentio in indulto, ſcilicet ꝙ ſi quis viatorum, in gratia exiſtentium faciat pro ipſis animabus quod mandatur, ipſæ indulgentiam conſequantur:cùm omnia quæ requiruntur ad indulgentias, in prædicto indulto inueniãtur,ſcilicet poteſtas in cõcedente,charitas in recipiente viatore (quia animæ purgatorij non ſunt in termino) & pia cauſa per alium executioni mandatur: qui enim per aliũ facit,per ſeipſum facere videtur. Nec obſtat quod Chriſtus Mat.16.dixit, Quodcunq; ligaueris ſuper terrã, ligatum erit & in cœlo.Et quicquid ſolueris ſuper terram,&c.Non dicit infra terram,aliàs Papa poſſet euacuare totum purgatorium,& diuinam iuſtitiam eneruare. Quidam dicunt ꝙ hæc determinatio ſuper terram,determinat perſonam Petri & ſucceſſorum eius,& nõ poteſtatem clauium:ſic ꝙ ipſi exiſtentes ſuper terram,poſſunt vti poteſtate clauium,ſed poſt mortem nõ poſſunt ſoluere aut ligare, neque remittere , ſed bene quandiu viuunt ſuper terram . Alij dicunt ꝙ refertur ad ligamen iuriſdictionale,quia non poſſunt defunctos excommunicare : & nõ ad abſolutionẽ,quia poſſunt defunctos excommunicatos abſoluere,vt dictum eſt:cũ odia reſtringi,et fauores cõueniat ampliari,vt habetur in l. quidam.ff. de liberis & poſthumis,& ideo proniora ſunt iura ad abſoluendũ,ꝗ ad cõdemnandũ, vt habetur in l. Arianus.ff.de actionibus & obligationibus.& l.fauorabiles.ff.de regulis iuris.Sed ligare & condemnare eſt odioſum: ergo ad hoc verba prædicta (ſuper terram) reſtringũt.ſoluere autẽ & remittere eſt fauorabile:ergo non eſt reſtringendũ,ſed ampliandum.Ideo eccleſia conſueuit abſoluere excommunicatos. Si ergo poſſunt ſolui à vinculo excõmunicationis,quod ligat in cœlo longiori tempore:à fortiori à vinculo pœnæ,quod impedit donec expietur. Dominus Caietanus in opuſculo de indulgentijs dicit,ꝙ indulgentiæ non conceduntur defunctis eo modo quo viuis : quia defunctus ſoluitur per modum ſuffragij,nõ cuiuslibet,ſed ſuffragij ſatisfactorij. Supponit enim ꝙ poſſimus animabus quæ ſunt in purgatorio,tripliciter ſuffragari:Primo merendo de congruo ipſarũ liberationem.Secundo impetrãdo noſtris orationibus vel oblationibus,præcipue in oblatione paſſionis

In add.3. p.q.27.

Religioſis proſunt indulgentiæ.

Papa poteſt lucrari indulgentias.

Vnus pro alio indulgẽtiam lucrari poſſit.

Animæ purgatorij quõ conſequantur indulgentiam

Animabus purgatorij tripliciter poſſumus ſuffragari.

Chriſti

Chriſti,quæ fit in miſſa: tunc enim ſacramentũ euchariſtiæ eis prodeſt,inquantũ ſacrificium per modum ſuffragij,vt dictum eſt. Tertio noſtris paſſionibus et pœnalitatibus,eas per intentionem noſtrã illis cõmunicando,& pro eis exoluendo,ſiue dando eis vt exoluãt.Indulgẽtia autẽ apoſtolica (vt ipſa verba ſonãt) de paſſionibus et pœnalitatibus Chriſti et Sanctorũ,dat illis vt inde ſoluãt & liberentur. & ſic per modũ ſuffragij ſatisfactorij,per modũ quo opera noſtra ſatisfactoria illis ſuffragãtur per condonationẽ pœnarum noſtrarũ. Sic Papa per applicationem & condonationem theſauri eccleſiæ, qui ad eas peruenit per intentionem noſtrã,nõ per modũ iuſtitiæ & æqualitatis,ſed per modũ ſuffragij,hoc eſt via gratiæ & miſericordiæ:Quia vniuerſalis eccleſiæ ſuffragia efflagitãt diuinã miſericordiam,vt dignetur acceptare pro animabus purgatorij,vt liberenrur à pœnis,et nõ per modũ iuſtitię, & æqualitatis, eo ꝙ pœnæ, quas nos in hac via patimur, ſunt multo minores & leuiores, ꝗ pœnæ, quas animæ in purgatorio patiuntur. Sicut pœna pecuniaria eſt multo minor, ꝗ pœna ſeruitutis, aut alia corporalis. Hinc eſt ꝙ ſeruitus pecunia nõ redimitur,ſecundũ rigorem iuſtitiæ,cũ nõ ſit æqualitas,ſed ſolum ſecundũ Dñi acceptionem:ita pœnæ animarũ in purgatorio exiſtentium,cum ſint grauiores, nõ redimũtur pœnis noſtris, ſecundum rigorem diuinæ iuſtitiæ, ſed expiantur ſecundum liberam diuinæ gratię & miſericordiæ acceptationem,quod nos dicimus per modum ſuffragij liberaliter acceptati à Dei miſericordia , quæ ex ordinatione ſua modicũ pro magno ſe acceptaturum ſtatuit,nos monendo per Apoſtolum,vt aliorũ onera ſuſtineremus,& inducendo ad orandum pro liberatiõe defunctorũ. vnde.2.Mach.12.Sãcta et ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare,vt à peccatis ſoluantur.Ideo ſuffragia & indulgentiæ nõ ſunt res vanę & incertę,vt hæretici calumniantur. Viuis autem conceduntur indulgentiæ per modum abſolutionis,vt habetur in c.Quod autẽ,extra de pœnitentiis & remiſſionibus:eo ꝙ viui ſunt præſentes & ſubditi. Et Papa per modũ ſuffragij applicat theſaurum eccleſiæ viuis & defunctis.Sed reſpectu viuorũ addit actum abſolutionis : reſpectu verò defunctorũ nullum propriè addit actum iuriſdictiõis,licet addat actum modificatiuum ad ſuffragia eccleſiaſtica. Sic igitur quandiu viuimus,ſumus ſubditi pontifici,& pœnæ noſtræ ad forũ præſentis vitæ ſpectãt:& propterea ſeruatis ſeruandis,indulgentia ad viuos defertur via iuſtitię,per actum iuriſdictionem habentis.ſ.per abſolutionẽ. Animabus autem purgatorij,vt in altiori & terribiliori foro exiſtentibus, indulgẽtiæ nõ perueniunt per actum iuriſdictionis ſiue abſolutionis,cùm præſentes nõ ſint,neq; de foro iſto.Sed cum ſint nobis vnitæ in charitate,Papa ex theſauro eccleſię per modũ ſuffragij ad ſubleuationem earũ confert & mittit,confidẽs de magna miſericordia Dei, qui & claues regni ei contulit.Dat ſimilitudinem prædictus Caietanus de Principe alicuius ciuitatis,qui ex ærario publico liberaturus oẽs ciues ære alieno grauatos, quorũ aliqui ſunt ſub dominio ſuo, alij ſub alieno, & iam propter æs alienum ſeruituti addicti: In hoc enim caſu Princeps ex ærario publico,authoritatiuè nummos diſpenſaret pro iſtis & illis. Sed degentes ſub ſua iuriſdictione,iudicialiter abſolueret à debito. Seruos autem degentes ſub dominio alterius,nõ poſſet iudicialiter abſoluere,ſed per modũ auxilij ſubuenire,mittendo pecuniam,& confidendo de gratia alterius,ſub cuius dominio ſunt. Sic eccleſiaſticus Princeps ex theſauro eccleſiæ pœnas pro peccatis viuorũ & defunctorũ debitas ſoluturus,vtriſq; theſauri ſuffragia diſpenſat. Sed viuis applicat,abſoluẽdo illos:defunctis autem applicat, eis auxiliando,hoc eſt opera ſatisfactoria ad illorũ liberationem dirigendo,cõfidens de miſericordia Dei,qui ei diſpenſationem theſauri dedit. ¶ Nec eſt incõueniens ꝙ Papa purgatoriũ euacuare poſſit: non enim per hoc detrahitur aliquid diuinæ iuſtitiæ,vt dictũ eſt. Valde tamen raro,imò fortè nunq̃ cõtigit,ꝙ Papa per indulgentias purgatoriũ euacuauerit. Quia nõ inueniuntur viatores,qui pro omnibus defunctis obſeruent ea quæ in indulgentiis mandantur: eo maxime ꝙ multi ſunt defuncti,qui nõ meruerunt ſibi indulgentias applicari, vtpote illi qui in hac vita exiſtentes, defunctos obliuioni tradiderunt. Ideo iuſte permittit Deus,ꝙ ſui & alij viui eorũ obliuiſcãtur. Vnde D.Tho.dicit ꝙ in deſcenſu Chriſti ad inferos non omnes qui erant in purgatorio,fuerunt liberati;ſed ſolum illi,quorũ purgationis tempus aduenerat,& illi qui dum adhuc viuerent,per fidem & dilectionem ac deuotionem ad mortem Chriſti meruerunt, vt eo deſcendente, à pœna purgatorij libetarentur. ſic etiam dici poteſt quo ad indulgentias, ꝙ Deus permittet eos,qui in vita defunctos obliuioni tradiderũt,etiam cùm defuncti erunt,obliuioni tradi.

Seruitus pecuniis nõ redimitur. Galat.6

3.p.q.52 ar.8.ad.2

In add.3. p.q.44.ar. 2.& in.4. diſt.27.

§. 7. DE MATRIMONIO.

MAtrimonium ab effectu magis à matre quàm à patre dictum eſt,quaſi matris munium,quia fœminis maxime incumbit educandę prolis officium in vtero & extra,donec quodam modo per ſe ſtare poſſit. B Vel dicitur matrimonium,quaſi matrem muniens,quia mulier per matrimonium iam habet à quo muniatur & defendatur,ſcilicet virum. Vel dicitur matrimoniũ,quaſi matrem monens, ne virum relinquat,alteri adhærens. Vel matrimonium,quaſi materia vnius:quia in eo fit cõiunctio ad prolem materialiter educandam. Vel,ſecundum Iſidorum,à matre & nato,quia per hoc efficitur aliqua mater nati. ¶ Matrimonium dupliciter cõſiderari poteſt: Vno modo vt eſt officium quoddam naturæ: Alio modo vt eſt ſacramentum eccleſiæ. In quantum eſt officium naturæ,ſecundum Philoſophos & Iuriſtas,eſt viri ac mulieris coniunctio inter perſonas legitimas(hoc eſt coniungi nõ prohibitas ſecundum ius diuinum aut humanum) indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens , ad prolem generandam,educandã, & promouendam,ac ad ſibi inuicem mutuo obſequẽdum,& opera ordinata communicandum. Et alio nomine dicitur coniugium,à coniunctione mutua. Ex hac definitione apparet quòd matrimonium,vt eſt officiũ naturæ,habet duos fines: Primus & principalis eſt proles generanda,& non ſolum generanda,ſed etiam educanda & promouenda. Et ſic principalis finis matrimonij,eſt debita generatio,educatio,& ad bonum promotio. Vnde Philoſophus.8.Ethicorum dicit, quòd à parentibus habemus eſſe:nutrimentum & diſciplinam. Quantum ad primum,conuenit cum animalibus:quia maſculus & fœmella in animalibus coniungũtur ad prolem generãdam. Quantum ad ſecundum,ſcilicet quo ad educationem, cõuenit cum aliquibus animalibus,quæ in hoc perfectiora ſunt aliis,vt turtur & columba,quia ambo educationi prolis intendunt. In aliis autem animalibus

Matrimoniũ dupliciter accipitur.

Duo fines matrimonii vt officium naturæ.

maſculus non curat de educatione. Quantũ ad tertiũ, ſcilicet quo ad promotionem, homo in hac coniunctione excedit omnia alia animalia, quia alia animalia nõ curãt de promotione paruulorum ſuorum ad maiora, dummodo vitam ſibi procurare poſſint. Homo autem nõ ſolum curam habet educationis, ſed etiã promotionis. Vnde Apoſtolus dicit, Neq; enim filij debẽt theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis. Secundus finis matrimonij, eſt fides ſiue fidelitas, quæ fundatur in communicatione operum, & in indiuidua cohabitatione, ad ſibi mutuo obſequendum. hoc enim eſt neceſſariũ ad perfectam educationem & inſtructionẽ prolis: licet altero coniugum poſt generationem moriente, alter habeat ſupplere: quod tamen non adeó conuenienter fit per vnum, ſicut per ambos, niſi forté aliquando per accidens. In hoc fine matrimonij, cõiunctio viri & mulieris excedit coniunctionẽ cæterorum animalium, quæ non ſibi inuicem obſequuntur: in infirmitatibus & aliis neceſſitatibus. Ideo animalium coniunctio ad generationem, non dicitur matrimonium: ſed retinet nomen generale, quod eſt maris & fœminæ coniunctio. Sed in hominibus propter hanc indiuiduam cohabitationem, dicitur matrimonium. Habet vlterius matrimoniũ inter Chriſtianos alium finem, ſcilicet ſignificationem vnionis Chriſti & eccleſiæ: & ideo dicitur ſacramentũ quod perficit ipſum. Hinc eſt ꝙ matrimoniũ inter fideles contractum, non eſt perfectum. Cum igitur bonum & finis conuertantur, ſecundũ Philoſophum & D. Dion. ſequitur ꝙ tria ſunt matrimonij bona, ſcilicet proles, fides, & ſacramentum: de quibus infra dicetur.

1. Cor. 12.

Ver. 1. DE MATRIMONII INSTITVTIONE.

A MAtrimonium vt officiũ naturæ, inſtitutũ eſt ab authore naturę, in paradiſo terreſtri ante peccatum, quando formata Eua de coſta Adæ, duxit eam ad Adam, qui liberé accepit eam in ſociam coniugalem ſiue vxorem, & dixit: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuę, eruntq; duo in carne vna. Quibus dictis dixit Deus, Creſcite & multiplicamini, & replete terrã. Licet per anticipationem, ſecundum D. Aug. hæc verba recitentur Gene. 2. Et ſi perſeueraſſent in gratia in paradiſo terreſtri, fuiſſent honorabiles nuptiæ, & thorus immaculatus. Poſt peccatum veró Adæ, propter quód caro cœpit concupiſcere cõtra ſpiritum, Matrimonium quód primo in officium naturæ inſtitutum erat, factum eſt in remedium ad reprimendam concupiſcentiam, ne eſſet homo ſicut equus & mulus, quibus nõ eſt intellectus: ſed ſciret vnuſquiſque vas ſuum poſſidere in honore & ſanctificatione. Ideo in lege Moyſi, ad refrenandam concupiſcentiam prohibitæ ſunt á matrimonio inuicem contrahendo perſonæ, quæ habent habitare ſimul in eadem domo. & tandem per Chriſtum inſtitutum eſt ſacramentum, quãdo factę ſunt nuptiæ in Cana Galilææ, vbi ipſum ſuo primo miraculo voluit honorare, Ioan. 2. Et quanuis non legatur ibi ipſa inſtitutio, veriſimile tamen eſt ipſum tunc inſtituiſſe, & recitaſſe ea quæ dixit Mat. 19. Qui fecit hominem ab initio, maſculum & fœminam creauit eos, &c. licet D. Ioannes hæc non ſcripſerit. Per prædicta verba Chriſtus matrimonium apud Iudęos & infideles deprauatum, ad primam inſtitutionem & indiuiſibilis vnionis cum ipſo & eccleſia ſignificationem reduxit, dicẽs: Quos ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet. Quam inſtitutionem & ſignificationem Apoſtolus intelligens, hortabatur viros ad diligendas vxores ſuas, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, inſeparabili ſcilicet dilectione: tandem publicauit matrimonium eſſe ſacramentum, dicens: Hoc ſacramẽtum magnum eſt, dico autem in Chriſto & Eccleſia, Ephe. 5. Eccleſia etiam matrimonium eſſe vnum de ſeptem ſacramentis Eccleſiæ determinauit, vt ſupra dictum eſt, cum de numero Sacramentorum ageretur, cap. 16. verſ. 14. Ex præmiſſis apparet primo, ꝙ matrimonium (inquantum eſt officium naturæ) eſt de iure naturali: non quidem quód ſit ex principiis naturæ neceſſitans, ſicut grauitas in lapide, ad motum deorſum eſt naturalis lapidi, & leuitas ad motum ſurſum, eſt naturalis igni: Sed prout naturale accipitur pro eo ad quod natura inclinat, mediante libero arbitrio. Ratio enim naturalis inclinat ad matrimonium, quantum ad primum & ſecundum finem perfectius, quàm alia animalia, quæ non cognoſcunt rationem finis, & proportionem mediorum ad finem, ſicut homo. Ideo naturalis conceptio ei indita eſt, qua dirigitur non ſolum ad operandum, ſed etiam ad conuenienter operandum. Talis cognitio & directio in homine, lex naturalis ſiue ius naturæ dicitur. Lex enim naturalis nil aliud eſt, quam conceptio homini naturaliter indita, ad conuenienter agendum in operationibus propriis, ſiue conueniant ei ex natura generis, ſicut generare, comedere, & ambulare: ſiue conueniant ei ex natura ſpeciei, ſicut ratiocinari, vnde ſicue naturalis ratio inclinat eum ad conuenienter ratiocinãdum, ita ad conuenienter comedendum, generandam prolem, & ipſam conuenienter educandã, inſtruendam, & promouendam in debitum finem. Quod fieri non poſſet, niſi vbi eſſet aliqua obligatio viri ad mulierem, determinata ad communicandũ opera, & perpetuo cohabitandum, & ſibi mutuo obſequendũ: quæ obligatio matrimonium facit. vnde ſequitur quód actus matrimonij non eſt illicitus, cum ſit de iure naturali, & ab authore naturæ ordinatus. Ideo. 1. Cor. 7. dicitur, Virgo ſi nubat, non peccat. &. 1. Tim. 5. Volo iuuenculas nubere, & filios procreare. Nec per hoc quod idem Apoſt. 1. Corint. 7. dicit, Qui nubunt, tanquam non nubentes ſint, prohibuit actum matrimonij: cum in eodem cap. dicat, Vir vxori debitum reddat, &c. Sed prohibuit fruitionem, ne ſcilicet in ipſa delectatione actus conſtituãt vltimum finem: Nec per hoc quod dixit, diuiſus eſt, intellexit diuiſionem coniunctionis gratiæ, ſed contemplationis, propter intenſam delectationem, propter quam illi quibus competit diuina cõtemplari, aut ſacramenta tractare, indicitur pro illo tempore continentia. Et ſecundum hoc dicitur, quód Spiritus ſanctus, quantum ad actum reuelationis ſecretorum, nõ tangebat mentes Prophetarũ in vſu matrimonij. Et licet quædam turpitudo pœnę concomitetur, propter peccatum originale, nõ tamen turpitudo culpæ. Et quanuis oporteat eum excuſari (vt dicitur in verſiculo ſequenti) non tamen ſic ꝙ de ſe ſit illicitus: quia ſi ſecundum ſe eſſet illicitus, non poſſet totaliter excuſari, ſicut nec adulterium. Sed quia habet ſimilitudinem mali propter corruptionem concupiſcentiæ: cum actus matrimonij ſit idem in ſpecie naturæ cum fornicatione, non tamen in ſpecie moris, quam accipit á fine, vt dictum eſt. Sicut occidere hominem propter bonum iuſtitiæ, non eſt malum ſecundum ſe: habet tamen

Gen. 2.

Leuit. 18.

Matrimonium quo fit de iure naturæ.

In add. 3. p. q. 41. art. 3.

ſpeciem mali,& eſt idem in genere naturæ cũ homicidio:excuſatur tamen:& illa ſimilitudo ſiue ſpecies mali deletur & abſtergitur per finẽ iuſtitiæ. Sic ad propoſitũ,&c. Secundo ſequitur ꝙ ſi actus matrimonij ſit deliberatus & factus in gratia,eſt meritotius, cum in talibus,vt dictum eſt,non detur actus indifferens,vt ſupra dictũ eſt,cap.3.ver.5. Ex quo patet error Tacianorũ & Marcianorũ,qui dixerunt homines in ſtatu coniugij nõ poſſe ſaluari. Sed hi tanq̃ hæretici, ſunt ab eccleſia reprobati in cõcilio Lateranenſi, vt habetur in c.firmiter,extra de ſumma Trinitate & fide catholica,vbi dicitur: Non ſolum virgines & continentes , verum & coniugati per rectam fidem & operationem bonum placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire. vt de innumeris Sanctis legimus, de Abraham,Iſaac,& Iacob,&c.

Ver. 2. DE EXCVSATIONE ACTVS MATRIMONII.

In add.3.p. q.49.ar.4.

Species mali quid.

CVm Apoſtolus.1.Theſſ.2.ab omni ſpecie mali præcipiat abſtinere:conſequens eſt quòd actus habens ſpeciem mali, non ſit intrinſecè bonus:quia non prohiberetur: nec etiam intrinſecè malus, cùm nullum ſimile ſit idem:& per ſpeciẽ mali intelligitur ſimilitudo mali:& actus intrinſecè malus, non poteſt bene fieri: nec etiam eſt indifferens, quia talis æqualiter ſe habet ad bonum & ad malum. Ideo neceſſe eſt dicere quòd actus habens ſpeciem mali, ſit actus qui nõ habet obiectum bonum,neque malum:tamẽ habet maiorem ſimilitudinem cũ malo,quàm cum bono.Sicut ſunt aliqui actus habentes ſpeciem pietatis,vt habetur.2.Tim.3. Habẽtes quidem ſpeciem pietatis,qui vt in pluribus bene fieri conſueuerunt.Sic actus ſpeciem mali habet,qui vt in pluribus conſueuit malè fieri,& eſt eiuſdem ſpeciei in genere naturæ cũ actu malo, vt dictum eſt verſiculo præcedenti. & ſic ſine decore,ornamento,et honeſtate:& non poteſt cõmuniter fieri corã hominibus ſine ſcandalo,vt choreę,& ſimiles diſſolutiones:& occidere hominem habet maiorem ſimilitudinem mali ſecundum ſe,q̃ boni : ex decore tamen & ornamento iuſtitiæ habet honeſtatem,& efficitur bonus.Sic actus matrimonij dicitur habere ſpeciem mali dupliciter. Primo quia eſt eiuſdem ſpeciei in eſſe naturæ cũ adulterio & fornicatione.& cõmuniter & in pluribus actus ille in eſſe naturę,qui eſt cognitio mulieris,male fit,neq; abſque ſcandalo in conſpectu hominum fieri poteſt.Secundo quia iacturam magnam ſpiritualem affert,abſorbet enim bonum rationis : ideo neceſſe eſt quòd veſtiatur,decoretur, & ornetur bono fine & debitis circunſtantiis. Nullus enim ſapiens debet iactoram aliquam ſuſtinere,niſi pro recõpenſatione alicuius æqualis vel maioris boni.¶ Fines autem & bona matrimonij,quę recompenſant iacturam,& honeſtant ſiue cooperiunt ſimilitudinẽ & ſpeciem mali,ſunt tria,ſcilicet proles,fides, & ſacramentum : quanuis bonum ſacramenti nõ pertineat ad vſum matrimonij, pertinet tamen ad eſſentiã, inquantum matrimonium eſt perfectum. Et ideo propter duos ſolos fines,ſeu bona matrimonij,ſub disiunctione,coniuges abſq; peccato,coniugio vti poſſunt,etiã ſi mulier ſit ſterilis,aut prægnãs: quia eſt bonum fidei,& reddendi debiti petenti expreſſe vel interpretatiuè. Si verò fiat ad vitandum peccatum adulterij in coniuge,non eſt peccatum ; quia eſt quædam redditio debiti, quæ ad bonum fidei pertinet. ¶ Sed ſi intendit vitare fornicationem in ſe,ſic eſt aliqua ſuperfluitas paſſionis: & omnis talis eſt ad minus peccatũ veniale: quia ſicut matrimonium nõ eſt inſtitutum propter ſanitatem acquirendam:ſic nec ad fornicationem in ſe vitandam,cum ſint alia potiora remedia,ieiunium,vigiliæ,& carnia maceratio. Ideo Apoſt.1.Cor.7. Poſtquam dixit, Reuertimini in idipſum,ne fortè tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram,ait : Hoc autem dico non ſecundum imperium,ſed ſecundum indulgentiam, quæ eſt de peccatis venialibus. Hæc opinio eſt D.Thomæ, & cum eo videtur eſſe D.Auguſt.qui dicit, Incontinentiæ malum eſt, ꝙ vir cognoſcat vxorem vltra neceſſitatem procreandi filios. Aliqui tamen aduerſantur,& ſoluunt rationes. Primo ad illam indulgentiam dicũt,ꝙ ſecundum expoſitionem D.Tho.indulgentia accipitur ibi pro permiſſione. Et quia duplex eſt permiſſio,ideo duplex eſt indulgentia : Quædam eſt permiſſio de minori malo, vt libelli repudij,quem Moyſes permiſit ad duritiam cordis illorum,vt habetur Matth.19.& talis nõ ſit in nouo teſtamento, proptec ſui perfectionem, quæ non erat in antiquo. vnde Apoſt. Heb.8. Nihil ad perfectum adduxit lex:ad perfectum feramur. Alia eſt permiſſio de minori bono,cum ſcilicet homo præcepto non cogitur ad maius bonum. Et hoc modo Apoſtolus in prædicto loco indulget,hoc eſt permittit actum matrimonij,ad fornicationem vitandam in ſe. Ad id quod allegatur de iactura,dicunt ꝙ ſecundum eundem Thomam , non eſt inconueniens quòd quandoq; aliquis actus melior ſecundum genus ſuum, interrumpatur pro aliquo minus bono actu : hoc enim ſine peccato fieri poteſt, vt patet in eo qui ab actu contemplationis ceſſat. Et prætere a maius eſt bonum caſtitatis matrimonialis, & præſeruatio fornicationis,q̃ ſit iactura quam patitur. Ad D.Auguſt.dicunt,quòd intelligit quando ad ſatisfaciendum volupeati facit,& non intentione vitandi incontinentiam. vnde idem Auguſtinus poſtea dicit, Qui vltra neceſſitatem progreditur,non rationi,ſed libidini obſequitur. Solutis ergo rationibus ſic argumentantur : Quandocunque aliquis actus ordinatur ad duos fines,vnum principalem,& alium ſecundarium:Si principalis finis non ſit poſſibilis,poteſt licitè ordinari in ſecundarium:Sed ſecundus finis matrimonij eſt vitatio incontinentiæ (vnde Apoſt.1.Cor.7. Propter fornicationem autem vnuſquiſque habeat vxorem ſuam,& vnaquæq; virum.) Ergo vbi procreatio prolis non eſt poſſibilis,vt in ſterili, vel in ea quæ iam concepit, actus poterit ordinari ad vitandam fornicationem non ſolum in alia coniuge,ſed etiam in ſeipſo. Quia plus tenetur quis vitare fornicationem in ſe,quàm in coniuge,ex ipſo ordine charitatis. Et ideo ſicut ille actus ad vitandã fornicationem in coniuge,pertinet ad bonum fidei : ſic etiam ad vitandum in ſeipſo, quia non accedit ad aliam,quàm ad vxorem ſuam. & ſic ſeruatur fides thori. Bonum enim fidei ad plus ſe extendit,q̃ ratio debiti : nec aliqua circunſtantia quæ debeat ineſſe,deeſt,quando vxor eſt ſterilis vel concepit,& non petit debitũ expreſſe vel interpretatiuè,& vir eſt in periculo fornicationis:quia licet habeat alia remedia,tamen nõ tenetur ad illa.

Actus matrimonii quō habeat ſpeciē mali.

Tria matrimonii bona.

An actus matrimonii ad vitãdum fornicationem in ſe, ſit malus.

Indulgentia eſt duplex.

Opinio Petri de Paludeſ medi.

Dominus Petrus de Palude antiquus & fidelis Thomiſta,propter hoc argumentum dicit dictum D.Tho.debere intelligi in eo qui non eſt in periculo fornicationis aut pollutionis, vel quando inopinatè paſſio inſurgit, nec tẽpus patitur cũ vti aliis remediis, vtpote quãdo de proximo habet loqui

cum

cum non ſua, de qua alias fuit tentatus. Tunc enim poteſt licitè exercere actum matrimonij, etiam
vxore prægnante vel ſterili, nō petente, ad vitādam fornicationem in ſe. Ideo enim licitè debitū petit
à ſua, ne indebitè exigat ab extranea. Si autē non eſt in periculo prædicto, & poteſt aliis remediis vti:
tamen vult magis hoc medio, tanq̄ delectabiliori, vitare fornicationem, cum principaliter, licet non
totaliter intendat delectationem, peruertit quodam modo ordinem actus, qui non ordinatur ad dele
ctationem. & ſic peccat, ſaltem venialiter. Si autem vtitur vxore ſua ſolum propter delectationē, con
ſtituendo in ea finem vltimum, eſt peccatum mortale: vt ſi quis cum coniuge nō attendat ꝙ coniunx
eſt, ſed ꝙ mulier, paratus idem facere cum ea, ſi nō eſſet coniunx: quia ardor ille extra bona matrimo-
nij fertur. Ideo peccat mortaliter. Et ſic intelligitur dictū D. Hiero. Voluptates quæ de meretricū am
plexibus capiuntur, in vxore damnandæ ſunt. Si autem non quæratur in alia quàm coniuge, licet de-
lectationis gratia, eſt peccatū veniale. Quia Deus ordinauit delectationem propter actum, ne omitte
retur generatio & multiplicatio humani generis: quod fieret, ſi nulla delectatio eſſet. & nō ordinauit
actum propter delectationem.

Ver. 3. DE PRAECEPTO MATRIMONII.

A PRæceptum matrimonij vt officium naturæ ſcriptū Gen.1. fuit datū toti communitati naturæ hu- *In add.3.p.*
manæ, & nō ſingularibus perſonis, niſi pro quanto eſt neceſſarium ipſi multitudini, vt in princi- *q.41.ar.2.*
pio mundi & poſt diluuium. Ideo fuit repetitū Gen.9. licet enim naturalis inclinatio obliget quemli
bet ſub præcepto ad id quod eſt neceſſariū ſibi, nō tamen obligat quemlibet ad aliquid quod eſt ne-
ceſſarium multitudini: ſed quia inter ea quæ præcipiuntur multitudini, ſæpe vnū impedit aliud. Ideo
ex tali inclinatione non obligatur quilibet per modum præcepti: aliàs quilibet obligaretur ad agri-
culturā, & artem ædificatoriā, & ad alia huiuſmodi, quæ ſunt neceſſaria cōmunitati: quod patet eſſe
falſum. Sufficit enim inclinationi naturæ, ꝙ per diuerſos diuerſa cōpleantur. Cum ergo ad perfectio-
nem multitudinis neceſſarium ſit aliquos vacare contemplatiuæ vitæ, quæ impeditur per matrimo-
nium. vt dicit Apoſt.1. Cor.7. ſequitur ꝙ matrimonium non obligat quemlibet ſub præcepto. Vnde
Theophraſtus philoſophus probat quòd ſapienti non expedit nubere. Et ideo præceptum datum
Geneſ.1. non ſit reuocatum per illud quod dixit Chriſtus, Matth.19. Sunt eunuchi qui caſtrauerunt
ſemetipſos propter regnum dei, &c. Imò adhuc præceptum illud totam communitatem obligat, do-
nec fuerit completus numerus electorum, & ideo vbi omnes vellent continere (quod vix contin-
gere poteſt) princeps poſſet aliquos ad matrimonium compellere. Nec obſtat ꝙ in veteri lege ſteri-
les, licet exercerent actus generationis, reputabantur quaſi infames: à fortiori qui nolebant matrimo-
nium contrahere. Quidam dicunt hoc eſſe verum apud Iudæos, ex quibus Meſſias naſci debebat.
Sed hoc ſolum debuiſſet eſſe in tribu Iuda, de qua naſci debuit Dominus. Ideo alij dicunt ꝙ non eſt *Vnde pro-*
ex lege, ſed ex traditionibus Phariſæorum, quæ pro lege habebantur, inſurgebat infamia. licet enim *dit quod*
Deuter.7. dicatur, Non erit apud te ſterilis vtriuſq; ſexus, tam in hominibus, q̄ in gregibus tuis: nul- *ſteriles repu*
lum tamen propter hoc erat præceptum, ſed promiſſio quædam fœcunditatis, etiam terræ, vt habetur *tarentur in-*
Exo.23. Non erit infœcunda, nec ſterilis terra tua, &c. quæ verba debent intelligi communiter & vt *fames.*
in pluribus. Montes enim Gelboë ſteriles fuerunt, ſimiliter multi vxorati: nec tamen propter hoc
erant infames, cùm hoc eſſet ſine culpa eorum: Solus enim Deus eſt, qui hominibus generationem
tribuit. vnde Iacob dicebat Racheli petenti liberos, Num pro Deo ego ſum, qui priuauit te fructu *Gen.30.*
ventris tui?

Ver. 4. DE MATRIMONIO, VT EST SACRAMENTVM ECCLESIAE.

B MAtrimonium vt ſacramentum eccleſiæ, includit omnia quæ vt officium naturæ, & addit ꝙ fue *In add.3.*
rit contractum in fide filij Dei incarnati, ſiue inſeparabiliter vniti naturæ humanæ, & Eccleſiæ *p.q.42.*
tanquam ſponſæ. Ratione huius ſignificationis matrimonium inter Chriſtianos contractum, ſi fuerit
per carnalem copulam conſummatum, eſt omnino, hoc eſt quocunque caſu adueniente, ante mor-
tem quo ad vinculum, indiſſolubile, vt amplius dicetur infra hoc. §. verſ.9. impedimento.10. ¶ Ma-
teria huius ſacramenti ſunt actus legitimarū perſonarum, præcedentes conſenſum integrum; qui qui-
dem actus ſunt ſenſibiles aliquo ſenſu. ¶ Forma ſacramēti matrimonij, eſt conſenſus integer exterius *Materia ſa-*
expreſſus inter præſentes, ſecundum dominum Caietanum: cuius fundamentum eſt dictum D. Aug. *cramēti ma*
Accedit verbum ad elementū, & fit ſacramentum. Et ideo licet matrimoniū vt officiū naturæ, poſſit *trimonii.*
per literas aut procuratores contrahi, non tamen vt ſacramentum eccleſiæ. & ideo non eſt omnino *Forma ma-*
indiſſolubile: quia ex cauſa poteſt cum illo ante diſpenſari, quàm in præſentia perficiatur. Si enim, vt *trimonii.*
idem ait, in omnibus aliis ſacramētis eccleſiæ requiratur actualis applicatio formæ ad materiam, nec
ſufficit virtualis, nec formæ illorum per literas aut nuntios applicantur: ſequitur ꝙ matrimonium vt
ſacramentum, ſequitur naturam illorum. Et quemadmodum alia ſacramenta iterabilia cauſant inſtru
mentaliter ornatum & gratiam ſacramentalem (vt dictum eſt cum de ornatu Sacramentorum age-
retur) ſic etiam ſacramentum matrimonij. Gratia autem ſacramentalis ſacramenti matrimonij, habet
duplicem effectum. Primus eſt reprimendi concupiſcentiam. Secundus, faciendi coniuges fideliter aſ
ſiſtere, & opera ſua communicare, & prolem ſuſceptam religioſe ad cultum Dei nutrire & erudire:
Quia quandocunque diuinitus datur alicui aliqua facultas, dantur etiam auxilia, quibus homo poſſit
illa facultate vti. Hoc patet in potentiis ſenſitiuis animę, quibus reſpondent certa corporis membra,
per quæ in actum ſuum exire poſſunt. vnde cum in matrimonio detur facultas ex diuina inſtitutione
vtendi vxore ſua ad procreationem prolis: datur etiam gratia, ſine qua id conuenienter facere nō poſ-
ſet: ſicut etiam de poteſtate ordinis dictum eſt. ¶ Ex præmiſſis patet ꝙ in hoc ſacramento, ſicut & in
aliis, ſunt tria: Primo ſacramentum tantum, quod eſt materia & forma applicata. Secundo eſt res &
ſacramentum ſimul, & hoc eſt ornatus, qui ab aliquibus dicitur nexus & vinculū, ſiue realis obliga-
tio, quæ innaſcitur inter virum & mulierem. Sed cum ornatus ſit diſpoſitio ad gratiā, & diſpoſitio in
accidētalibus debeat eſſe eiuſdem generis cum forma, melius videtur dicendum, ꝙ ille nexus qui eſt
relatio, cōſequatur conſenſum. Ornatus verò eſt qualitas, vt dictum eſt, Tertio res tantum, & eſt gra-

tia ſacramentalis,quæ (vt dictum eſt) iuuat ad opera matrimonij,& reprimit concupiſcentiam. Nec tamen ex hoc ꝙ omnes habent concupiſcentiã, ſequitur ꝙ omnes debeant matrimoniũ contrahere: Quia illi qui matrimonio nõ vtuntur,habent efficacius remedium ad reprimendã concupiſcentiam, ſcilicet orationem,ieiunium,diſciplinas,& carnis mortificationem: Nam libido ſatiata recreſcit,ſeu interpollata ſubcreſcit.

Ver. 5. QVAE REQVIRENTVR AD MATRIMONIVM.

Duo ad matrimonium requiſita. AD contractum matrimonij duo principaliter & eſſentialiter requiruntur: Primum eſt materiale C & fundamentale,ſcilicet ꝙ perſonæ ſint legitimæ.Secundum eſt formale,ſcilicet conſenſus legitimus.Perſonæ dicuntur hoc loco legitimæ,non ꝙ ſint ex legitimo matrimonio procreatæ:quia ſpurij & ex adulterio nati,poſſunt matrimonium cõtrahere: Sed dicuntur legitimæ,vir & mulier,qui legibus coniungi,& matrimonium contrahere non prohibentur, ſiue quæ nõ habent impedimenta dirimentia matrimonium,de quibus infra verſ.9.dicetur. Ex prǽmiſſis ſequitur ꝙ inter duos viros, aut duas mulieres, vel angelos inter ſe , aut cum viris vel mulieribus inter ſe,non poteſt eſſe matrimonium.

Ver. 6. DE CONSENSV REQVISITO AD MATRIMONIVM.

In add.3.p. q.45.ar.2. COnſenſus ad matrimonium requiſitus multa exigit:Primo ꝙ ſit conſenſus interior:quia ſi ſolum D verba vel ſigna exteriora proferrentur , abſque interiori conſenſu alterius , non eſſet matrimonium quo ad Deum,etiam ſi carnalis copula ſubſequatur:cum in omni ſacramento requiratur intentio ſuſcipientis. Sicut ſi quis promittat & dicat verbo ſe velle baptizari, & tamen interius diſſentit, nõ eſt baptizatus in foro interiori : licet in foro exteriori poſſit cogi ad obſeruantiam euangelicæ legis.ſic in matrimonio. vnde D.Chryſoſtomus,& habetur in c. matrimoniũ,vigeſimaſeptima quæſt, ſecunda: Matrimonium non coitus,ſed voluntas facit. Quia nullus accipit poteſtatem in alterum in eo quòd eſt liber,niſi per eius conſenſum : ſed per matrimonium accipit vterque coniugum poteſta- *1.Cor. 7* tem in corpus alterius.vnde Apoſt. Mulier poteſtatem ſui corporis non habet,ſed vir,&c.Igitur nõ poteſt fieri ſine vtriuſque conſenſu ſimul in mutuam coniunctionem coniugalem, hoc eſt ad fines & bona matrimonij: quia non ſufficit conſenſus in carnalem copulam,cùm talis ſit in fornicatione.

Ex præmiſſis ſequitur quòd ſi vir doloſe profert verba exprimẽtia conſenſum de præſenti,vt abutatur aliqua,non contrahitur matrimonium.licet eccleſia quę non iudicat de interioribus,compellat talem cohabitare cum illa,vt habetur in c.is qui,extra de ſponſalibus & matri. Conſenſus tamen in copulam coniugalem includit conſenſum in copulam carnalem, non quidem explicite, ſed implicite:quia, vt dictum eſt,matrimonium eſt aſſociatio viri & mulieris in ordine ad prolem,quæ ſine carnali copula haberi nõ poteſt. Ideo carnalis copula implicite continetur in coniugali,ſicut effectus in cauſa:quia poteſtas copulæ cõiugalis,in quã conſentitur,eſt cauſa copulę carnalis:ſicut poteſtas vtendi re ſua,eſt cauſa vſus, qui quidẽ vſus matrimonij poteſt impediri infirmitate,vel vtriuſq; volunta- *Luc.1.* te,vt in D.Virgine & Ioſeph,qui habebant à Deo ſpecialem reuelationem,ꝙ neuter volebat vti illa poteſtate. Vnde D.Virgo poſt deſponſationem,angelo nuncianti,Ecce concipies &c.reſpõdit,Quomodo fiet iſtud?quoniam virũ non cognoſco:& ideo nõ amiſit virginitatẽ: & nihilominus fuit perfectum matrimonium, vt infra dicetur. Quanuis ſi in contractu matrimonij illa conditio (ꝙ neuter poſſet vti copula carnali) exprimeretur,non eſſet matrimonium.& ideo inter fratrem & ſororem nõ poteſt eſſe matrimonium, nec inter eos qui non poſſunt dare poteſtatem ſui corporis,vt ſunt monia- *In add.3.p. q.47.ar.1.* les & religioſi. Secundo ad matrimonium requiritur ꝙ conſenſus ſit completè liber , hoc eſt abſq; coactione & metu cadente in conſtantem virũ. Licet enim voluntas non poſſit ſimpliciter & abſo- *Plena libertas in matrimonio requiritur.* lute cogi ſeu violentari, poteſt tamen impelli per metum ſiue trepidationem inſtantis vel futuri mali:quæ trepidatio facit neceſſitatem conditionatã,quã vocat Philoſ.violentũ mixtum. Sicut cũ quis proiicit merces in mare ne periclitetur. Et quanuis quod fit per metum ſit per ſe voluntarium ſimpliciter,cum actus in particularibus ſint:eſt tamen inuoluntarium ſecundũ quid:quia ſecluſo metu non fieret:& ideo nõ eſt libertas cõpleta,neq; conſenſus complete liber. ſed mixtus violento.quod repugnat perpetuitati matrimonij,eo ꝙ nullum violentũ perpetuũ. Vnde tali metu coactus poteſt petere reſtitutionẽ in integrũ. Et ſic tollit matrimoniũ,ad quod nõ ſufficit quodcũq; voluntariũ,ſed voluntarium completũ:propter perpetuitatem quã requirit.Nec ſemper ad hoc induci debet,vt in illo matrimonio ſtet,niſi quando timetur periculũ de violenta diſſolutione,Aliás nõ peccaret,quia nõ ſoluere promiſſa, quæ nolens fecit,non eſt ſpecies mali. Si verò ille qui paſſus eſt metũ,poſtea liberè conſentiat:durante conſenſu eius qui metũ intulit,cõtrahitur matrimoniũ.Si verò metum paſſus conſentit,cũ inferens metũ diſſentit,nõ eſt matrimoniũ,quod eſt relatio æquiparẽtiæ,quæ requirit vtriuſq; mutuũ conſenſum ſimul. Matrimoniũ adeò liberũ eſt, ꝙ filius & filia ad præceptum patris cõtrahere non tenetur cum aliquo vel aliqua, imò cum alio vel alia,etiã patre & matre inſciis & renitentibus,contrahere poteſt. Quia in matrimonio eſt perpetua ſeruitus, ad quã filius qui liber eſt,præce- *Col.3.* pto patris cogi non poteſt,nec etiam impediri.& illud Apoſtoli.Filij obedite parentibus per omnia: non intelligitur in his in quibus filius eſt liber,ſicut pater.Poteſt tamen pater inducere filium ex cauſa rationabili.& tunc ſicut ſe habet filius ad cauſam illam,ita ſe habet ad pręceptũ patris:vt ſi cauſa illa cogat de neceſſitate vel de honeſtate,& præceptũ ſimiliter cogit,aliás nõ. Vnde male faciũt parentes,minis & terroribus compellendo filios aut filias cõtra eorum voluntatẽ contrahere matrimoniũ. *Gen.24.* non ſic faciebant in lege naturæ. Vnde Batuel ſeruo Abrahę quærenti Rebeccã filiã ſuã pro Iſaac, Vocemus puellam,ait,& quæramus eius voluntatem. Filij tamẽ & filiæ niſi eſſent aliter inſpirati à Deo, non debent facile contradicere parentibus,qui prudentiores ſunt,& magis ſoliciti de bono filiorũ & filiarum,ꝗ ipſimet. Vnde & filiæ quæ ante.25.annum abſq; conſenſu patris matrimoniũ contrahunt, poſſunt exhæredari. Et quãuis Papa poſſit præcipere alicui vt acceptet epiſcopatũ,per quam acceptationem contrahitur matrimoniũ ſpirituale (quia ſi non poſſet pręcipere,eccleſiaſticus ordo periret,cũ quandoq; illi qui ſunt idonei,nolint ſuſcipere niſi cogãtur;) Nõ tamen ſequitur ꝙ pater poſſit præcipere

pere matrimonium carnale: quis in matrimonio carnali eſt ſeruitus corporalis, quæ non eſt in matrimonio ſpirituali epiſcoporũ, quod eſt ſicut quoddã officiũ diſpenſandæ reipublicæ. 1. Cor. 4. Sic nos exiſtimet homo ſicut miniſtros &c. Et quia in matrimonio ſpirituali, quod cõtrahitur in profeſſione religionis, eſt ſeruitus corporalis: Ideo dicendũ videtur ꝙ quis nõ poteſt cogi. Tertio requiritur ad matrimoniũ ꝙ cõſenſus interior exterius exprimatur. Quia cũ ſolus Deus ſit ſcrutator cordiũ, ſi conſenſus eſſet ſolũ interius, nõ poſſet innoteſcere ſenſibiliter: quod tamẽ requiritur ad hoc ꝙ innaſcatur vinculũ & obligatio, ac etiã ad hoc vt ſit ſacramentũ. Quarto requiritur ꝙ conſenſus exprimatur exterius per verba de præſenti abſoluta, vel per ſigna æquipollentia, quę ſupplent vicem verborũ, vt in mutis, qui ſignis pro verbis vtuntur, & in puellis, quæ aliquãdo præ verecũdia tacent & inclinãt, ſponteq́ recipiunt oſculũ in nomine matrimonij, poſt interrogationẽ an velint talẽ in maritũ: per illa ſigna ſufficiẽter exprimitur cõſenſus. Quo ad Deũ tamen quæcunq; verba vel ſigna fiant exterius, ſtatur cõſcientię illorũ: licet quo ad eccleſiã notentur verba & ſigna antecedentia, concomitãtia, & conſequẽtia, maxime quãdo ſunt obſcura, & vnũ declaratur per aliud. Si verò poſt ſpõſalia verba ſint ambigua, & nõ habeãt aliquã declarationẽ, neq; præcedentẽ, neq; concomitantẽ, neq; conſequentẽ (ſicut ſi dicãt, Bibamus, aut oſculemur, aut accipe hoc in nomine matrimonij) nõ eſt matrimoniũ: quia intelliguntur de matrimonio contrahendo. A fortiori ſi dicantur ante ſponſalia, ſecundũ Syluestrum de prierio, niſi verba præcedentia ſonarẽt matrimoniũ de præſenti, vel niſi aliter cõſtaret de intentione & cõſenſu partiũ: quod conſtare nõ poteſt, niſi per cõfeſſionem illarũ. Si verò conſenſus exprimatur per verba de præſenti, cũ infinitiuo importãte futuritionẽ (vt ſi dicatur, Promitto te accipere in vxorem) nõ eſt matrimonium, nec etiã ſi ſub conditione, nõ ſtante conditione. ¶ Sed cũ in conditionibus appoſitis ſit difficultas: ideo notandũ eſt, ꝙ multiplices ſunt cõditiones: Quędã ſunt contra ſubſtantialia matrimonij: vt, Contraho tecum, ſi debitum nõ petas, vel ſi generationem prolis euites vel donec inueniam aliam honore & facultatibus digniorem, aut ſi pro quęſtu adulterandã te tradas. Tunc nullum eſt matrimonium, vt habetur in cap. vlt. extra de conditionibus appoſitis. Quædam ſunt conditiones, quæ nõ ſunt contra ſubſtantiam matrimonij. Et adhuc iſtæ ſunt multiplices. Quædam ſunt generales, vt ſi vixerimus, ſi Deus voluerit. Quædam ſunt neceſſariæ in contractu matrimonij, ſine quibus matrimonium impediretur, vt ſi es Chriſtiana, ſi non es conſanguinea, aut affinis in gradu prohibito dirimente. Quædam verò ſunt neceſſariæ in ſe, vt ſi ſol oriatur cras. Quædam ſunt impoſſibiles, vt ſi imperium mihi dederis, quod eſt in alterius poteſtate, vel ſi cœlum digito tetigeris. Aliæ ſunt contingentes & poſſibiles: & adhuc ſunt duplices. Quædam ſunt inhoneſtæ, vt ſi furtum cõmiſeris, vel talem occideris. Aliæ ſunt honeſtæ: & iſtæ etiam ſunt duplices: Quædam de præſenti, vt ſi pater vult. Quædam de futuro, vt ſi dederis centum, vel aliquid huiuſmodi. Conditiones generales nullum contractum ſuſpendunt: & ideo ſi ſit conſenſus de præſenti, verum eſt matrimonium: vt ſi dicat, Accipio te in vxorem, ſi vixerimus, vel ſi Deus voluerit. Si verò cõſenſus ſit de futuro, nõ eſt matrimonium. Conditiones autem neceſſariæ in contractu matrimonij ſemper intelliguntur, nec vitiãt, ſiue apponantur, ſiue non. Conditiones verò in ſe neceſſariæ in contractu matrimonij, licet videãtur ſonare tempus futurum, ſi tamen conſenſus ſit de præſenti, eſt verum matrimonium: quia neceſſaria temporalia futura ſunt præſentia in cauſis. Conditiones autem impoſſibiles & inhoneſtæ, quæ non ſunt contra ſubſtantiam matrimonij, habentur pro non adiectis. Et ideo ſi conſenſus ſit de præſenti, eſt verum matrimonium, & illæ conditiones non impediunt neq; ſuſpendũt ipſum, neq; ſponſalia de futuro, vt habetur in c. 1. & in c. finali. extra de condi. appo. Si verò conditiones ſunt poſſibiles & honeſtæ, quantumcunq; conſenſus ſit de præſenti, ſuſpenditur matrimonium, nec habet efficaciam, niſi ſtante conditione, vt habetur in c. ſuper eo, extra de conditionibus appoſitis. ¶ Notandum tamen ꝙ quando ponitur conditio pecuniæ per modum pœnæ, pœna illa exigi non poteſt, eo quòd matrimonia debent eſſe libera, vt in c. gemma, extra de ſpon. & mat. Si verò contrahatur cum hac conditione, ſi dederis mihi centum: tunc hoc non ponitur ad vendendum cõſenſum matrimonij: ſed intelligitur promiſſio dotis ad ſuſtinenda onera matrimonij. Vnde propter hoc, matrimonium libertatem non perdit, nec ſimonia committitur. Sed quacunq; conditione poſſibili & honeſta poſita, ſi ante euentum conditionis, carnalis copula fuerit ſubſecuta, videntur à conditione receſſiſſe. Si verò quis diceret, Contraho tecum, ſi nunc te à me cognoſci permiſeris. Si nil aliud apponatur, & carnalis copula ſequatur, præſumitur pro matrimonio, in foro eccleſiæ. Si autem doloſe proferat, dictum eſt quòd quo ad Deum non eſt matrimonium. Sed ſi conſenſus exprimatur per verba de futuro, ſunt ſponſalia, de quibus dicendum eſt.

In add. 3. p. q. 45. ar. 1.

In add. 3. p. q. 47. ar. 5.

Multiplices ſunt conditiones.

Ver. 7. DE SPONSALIBVS.

SPonſalia ſunt futurarum nuptiarum ſiue matrimonij promiſſio, & dicuntur à ſpondendo, hoc eſt promittẽdo in futurum: quia antiquitus ſpondebant, et fideiuſſores dabant. Vnde etiam dicuntur ſponſus & ſponſa illi, inter quos eſt ſola promiſſio de futuro, quę eſt quoddam ſacramentale ad matrimonium, ſicut exorciſmus ad baptiſmum: Non ſunt tamen de neceſſitate matrimonij, ſicut nec exorciſmus baptiſmi: ſed inuenta ſunt de congruitate. Primo ad fouendam & augendam amicitiam contrahentium. Vnde D. Aug. ait: Inſtitutum eſt vt iam pactæ ſponſæ nõ ſtatim tradantur, ne habeat maritus vilem cito datam, quam non ſuſpirauit dilatam. Secundo, ad interim videndũ ſit, ſint aliqua impedimenta. Tertio, ne alicui fieret præiudicium. propter quod fuit ab Eccleſia ordinatum, ne fierent clandeſtinæ deſponſationes aut matrimonia. ¶ Promiſſio autem nuptiarum & per conſequens ſponſalia dupliciter fieri poſſunt ſcilicet abſolute, & ſub conditione. Abſolutè quatuor modis: Primo ſcilicet nuda promiſſione, vt accipiam te in meam, & ego accipiam te in meum. Secũdo, datis arris ſpõſalibus, aut pecunia, vel aliquo huiuſmodi. Tertio, annuli ſubarratione in confirmationem promiſſionis. Quarto, interueniente iuramento, quod adhibetur ad confirmationem dictorum: nec iuramentum mutat ſignificatum: Ideo ex ſponſalibus non facit matrimonium. De his ſponſalibus videndum eſt, qui poſſint contrahere ſponſalia, & qui ſint effectus ſponſalium, quomodo confirmentur & ſoluantur.

In add. 3. p. q. 43.

Spõſalia ad quid ſunt inuenta.

tiantur. ¶ Quo ad primum, regula generalis eſt, ꝙ in adultis (hoc eſt poſt 14. annos in maſculo, & 12. in fœmina) inter eos qui non poſſunt contrahere matrimonium, non poſſunt eſſe ſponſalia. Iuniores tamen, qui non poſſunt contrahere matrimonium, poſſunt contrahere ſponſalia in .7. anno, & nō ante; Quia vſq; ad illud tempus dicuntur infantes, vt in l. ſi infanti. C. de iure deliberandi: & non habent ſufficientem vſum rationis. Nec obſtat quod D. Greg. narrat, ꝙ quidam puer quinq; annorum propter peccatum blaſphemiæ à dæmone fuit ſuffocatus: quia (vt quidam dicunt) nō fuit damnatus, neq; mortaliter peccauit: ſed extinctus fuit propter peccatum patris, eo ꝙ non correxerat eum, vel ab eo blaſphemare didicerat. Et dato ꝙ peccaſſet, non tamen propter hoc ſequitur ꝙ puer in illa ætate poſſit contrahere ſponſalia: quia ad peccatum mortale ſufficit conſenſus præſens: ſed in ſponſalibus eſt conſenſus in futurum, ad quem requiritur maior rationis diſcretio. & ideo ſi pueri ante ætatem ſeptem annorum contrahant, & adueniente termino, ſi ille qui erat minor contradicat, non tenent.

De puero quinque annorum ſuffocato à diabolo.

Nec innaſcitur publicæ honeſtatis iuſtitia. In ſponſalibus quo ad ætatem pares ſunt maſculus & fœmina: quia non maior ætas requiritur in vno quàm in alio, licet in matrimonio non ſint æquales, quia requiruntur 14. anni in maſculo, & in fœmina ſufficiunt 12. cum tempore contractus matrimonij nō ſolum requiratur completus vſus rationis, ſed etiam diſpoſitio corporis, vt ſit aptus ad actum generationis. Et quia puella in .12. ad hoc venit, vt poſſit eſſe apta actui generationis, & puer in fine ſecundi ſeptennij, hoc eſt in .14. anno, vt dicit Philoſophus. Nec mirum quòd fœmina ſit citius apta ad generationem, q̃ maſculus, quia fœmina ſe habet ſolum paſſiue, & maſculus actiue: & non requiritur tanta vis ad patiendum, ſicut ad agendum.

9. de animalibus.

Sponſalia habent duos effectus: Primus eſt obligatio: quia ex tali promiſſione vnus obligatur alteri ad contrahendum matrimonium: ſic ꝙ peccat mortaliter, non ſoluens promiſſum, niſi legitimum habens impedimentum. Et ſecundum hoc Eccleſia cogit, iniungendo pœnitentiã pro peccato. In foro tamen contentioſo non compellitur, quia matrimonia coacta ſolent malos habere exitus: niſi fortè iuramentum interuenerit, quia tunc eſt cogẽdus (vt quidã dicũt) niſi habuerit diſpenſationem iuramenti, vel niſi timeatur de vxoricidio. Si autem per eum qui dedit annulum aut arras aut aliquid huiuſmodi, ſtet ne matrimonium compleatur, perdit omnia quæ dedit, ſi ſine cauſa retrocedat. Si verò per eum qui recipit, reddere tenetur.

Sponſalium effectus

Secundus effectus ſponſalium eſt publica honeſtas, ſiue publicæ honeſtatis iuſtitia, quæ eſt propinquitas quædam ex ſponſalibus proueniens, robur trahens ex Eccleſiæ inſtitutione, propter honeſtatem inter conſanguineos ſeruandam introducta: propter quam nullus conſanguineorum viri vſq; ad quartum gradũ mulieri deſponſatæ matrimonio copulari poteſt, nec etiam conſanguineæ vxoris vir, vt habetur in c. ad audientiam, &c. ſponſam, de ſponſa. extra & in c. ex ſponſalibus, eodem titu lib. 6. vbi dicitur, ꝙ publicæ honeſtatis iuſtitia eſt obſtaculum impediẽs matrimonium contrahendum, & dirimens contractum, etiam carnali copula conſummatum. Poteſt tamen ſummus Pontifex diſpenſare, cum ſit de iure poſitiuo introducta.

Publicæ honeſtatis iuſtitia quid.

Sponſalia per carnalem copulam præſumptione iuris tranſeunt in matrimonium, etiam ſi conſenſum non exprimant per verba de præſenti: & in foro contentioſo vxor eius iudicatur: quia maius eſt conſentire facto quàm verbo. Et ſic actus coniugalis ſufficienter interpretatur & exprimit conſenſum de præſenti, niſi aliqua ſigna fraudis appareant, vtputa ſi ſint multum diſtantis conditionis, quãtum ad nobilitatem vel fortunam, vel aliud ſignum euidens fraudis appareat. Sponſa tamen admittens, ſi credat eum velle matrimonium conſummare, à peccato excuſatur: & alius peccat, fornicando, & amplius, fraudando.

Sponſalia pluribus modis dirimuntur.

Dirimuntur autem ſponſalia pluribus modis: Primo diſſenſu mutuo, ſicut mutuo conſenſu fuerunt contracta, vt in c. à nobis, de deſponſa. impub. extra & in c. præterea, de ſpon. & ma. vbi dicitur, quòd etiam ſi fuerint iurata, ne fortè deterius inde contingat, habenda tamen eſt diſpenſatio ſuper iuramento. Et ſi ſponſalia fuerint occulta, poſſunt occultè ſeparari: ſi verò publica, authoritate iudicis fieri debet. Secundo cum aliquis deſponſatorum contrahit cum alio matrimonium per verba de præſenti, etiam ante copulam, vt in c. ſi inter virum & mulierem, de ſpõ. & ma. non autem per ſecũda ſponſalia de futuro etiam iurata, vt in c. ſicut ex literis, extra de ſpon. & matr. Tertio, altero deſponſatorum religionem intrante ſuſpenduntur, & profitente diſſoluuntur. Quia religio eſt mors ciuilis, & diſſoluit matrimonium non conſummatum, vt infra dicetur, ver. 5. à fortiori ſponſalia. Quarto, quando alter coniugum ad longinquam regionem ſe transfert, vt in c. de illis, extra de ſpon. & matr. Leges tamen quæ quo ad hoc à canonibus nõ reprobantur, limitant tempus, ſcilicet triennium, infra quod ſi venerit, tenent ſponſalia: ſi verò infra triennium nõ venerit, ſunt diſſoluta, & poteſt alteri licitè copulari. Si verò fuerit matrimonium per verba de præſenti, etiam nõ conſummatum, ante certitudinem de morte coniugis, nõ poteſt alteri matrimonio copulari, & ſi contrahatur, eſt nullum, etiam ſi ignoretur quid factum ſit de alio, vt in c. in præſentia, de ſpon. & matri. extra. niſi fortè computata ætate viri à principio natiuitatis eius cum abſentia fluxiſſent centum & viginti anni: Quia vita hominum præſumitur centum & viginti annorum: licet (vt dicit Pſal.) vltra octoginta, labor & dolor: quod intelligendum eſt ſecundum diuerſitatem complexionis.

Gen. 6.

Quinto ſoluuntur ſponſalia propter crimen ſuperueniens: vt ſi alter in fornicationem incidat, vel in aliud graue crimen, per quod infamiam patiatur. Sexto per lepram ignoratam aut ſuperuenientem, vt in c. literas, de coniugio leproſorum. & generaliter ſuperuenientibus impedimentis, quibus impeditur matrimonium.

Ver. 8. DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

In add. 4. p. q. 51. ar. 1. Impedimenta matrimonii duplicia.

CVm ad hoc quòd perſonæ contrahentes ſint legitimæ requiratur ꝙ non habeant impedimenta: ideo nunc de impedimentis matrimonij dicendum eſt. Ad cuius euidentiam notandum eſt, ꝙ duplicia ſunt matrimonij impedimenta: Quædam ſunt, quæ tantummodo impediunt matrimonium contrahendum, ſed nõ dirimunt iam contractum. Quædam verò ſunt, quæ non ſolum impediunt matrimonium contrahendũ, ſed dirimũt iam contractum, & ſi contrahatur, nõ tenet. Impedimenta quæ tantũ impediunt & nõ dirimunt, ideo dicuntur impedire, quia talia impedimẽta habẽtes, ſunt prohibiti contrahere matrimonium; ſic quòd ſi contrahant, peccant mortaliter; tamen matrimonium non B

diſſol-

diſſoluitur, & ſunt ſeptem. Primum dicitur interdictum,quando matrimoniũ fit cõtra ſtatutum iuris,quãdo ius prohibet tali modo fieri ſcilicet clandeſtinè,'hoc eſt abſq; ſponſaliũ publicatione in Eccleſi;ſiue omiſſis bãnis,vt habetur in c.ſi. extra de clãdeſtina deſpon. vbi in §.ſanè,interdicitur ſacerdotibus & religioſis ſub pœna ſuſpenſionis ab officio per trienniũ,ne habeãt talibus matrimoniis intereſſe.quod eſt intelligendum,niſi conſuetudo ſit in oppoſitũ. Ideo tales peccant mortaliter,ac etiam qui contrahit matrimonium cum excommunicato, quia communicat cum eo in ſacramento matrimonii,tamen propter excommunicationem alterius partis aut ambarum non diſſoluitur. Secundum impedimentum,ſunt feriæ ſiue tempus feriatum,vt à prima dominica aduentus incluſiuè, vſq; ad Epiphaniã,& à dominica in ſeptuageſima vſq; ad octauas Paſchæ,& à tribus diebus ante aſcenſionẽ,vſq; ad octauas Pẽtecoſtes,propter cõmunionem, quæ antiquitus in illis ſolennitatibus fieri ſolebat,prohibitum fuit,vt habetur in c.nõ oportet,in.2.33.q.4.& in c.capellanus, extra de feriis.non tamen illis temporibus prohibẽtur fieri ſponſalia aut matrimoniũ,ſed ſolennitas & nuptiarũ celebratio,ac ſponſæ traductio. Tertium impedimẽtum,quãdo quis cum vna cõtraxit ſponſalia,maximè iurata:quia contrahens cum alia facit iniuriã deſponſatæ: ideo peccat:matrimonium tamẽ tenet,vt habetur in c. veniens,in.2.ex.deſpon. & mat. Quartum impedimentum eſt catechiſmus, qui eſt prima inſtructio rudimentorum fidei,quãdo declarantur articuli fidei,& quid credendum ſit. Vnde catechumenus idẽ eſt quod inſtructus,& catechiſo,hoc eſt inſtruo, per talem igitur inſtructionem contrahitur quædam ſpiritualis propinquitas inter catechizãtem & catechizatum. vnde Apoſt. Nam in Chriſto Ieſu per euangeliũ ego vos genui. Hic catechiſmus eſt diſpoſitio & proteſtatio futuri baptiſmi:quia ideo vult inſtrui,vt tandem baptiſmum ſuſcipiat:ſicut in ſponſalibus eſt quędam ſpõſio futurarum nuptiarum. Et ideo ſicut in ſponſalibus cõtrahitur quidẽ modus propinquitatis:ita & in catechiſmo, vt habetur in c.per catechiſmũ,de cognatione ſpirituali. Quintum impedimentũ eſt votum ſimplex caſtitatis, hoc eſt non ſolennizatum profeſſione tacita vel expreſſa,aut ſuſceptione ordinis ſacri. Habẽs tale impedimentum,peccat mortaliter, cõtrahendo cum intenſione conſummandi:quia agit contra votum. Non tamen propter hoc,matrimonium cõtractum diſſoluitur,vt habetur in c.rurſus, extra qui clerici vel vouentes. Et licet votum ſimplex ſit tantæ obligationis apud Deum,ſicut ſolenne? Eccleſia tamen noluit illegitimare ſiue inhabilitare ad matrimonium contrahendum vouẽtes caſtitatem,vt habetur in ca.vnico,de vo.& vo redemp.lib.6.glo.in ca. Agathoſa.27.q.2.ſuper verbo (debet) dicit q; habens tale votum antequàm contrahat, poſt contractum matrimonium reddendo debitum nõ peccat,ſi mulier expreſſè vel interpretatiuè petat.peccat tamen exigendo,quia contra votum agit. Licet quidam dicant quòd poteſt petere,tum propter timorem fornicationis in coniuge,tum etiam ne matrimonium ſit oneroſum & importabile,attenta humana fragilitate. Nam inter mulieres cõuerſari,& non moueri,potius angelicum eſt quàm humanum. Et idem dicendum eſt de vouente caſtitatẽ poſt matrimoniũ,ſi ſtimulus agitetur,& in omnibus caſibus,in quibus tenetur reddere,& nõ exigere. Iugum enim Domini ſuaue eſt,& onus eius leue. Et D.Ioãnes dicit:Mandata eius grauia nõ ſunt. Poſt mortem tamen vxoris tenetur continere. Et idem dicendum de vxore,quæ ſimile votũ habet. Sextum impedimentum eſt conſuetudo, vt ſi alicubi eſt conſuetudo quòd non contrahatur matrimoniũ inter filium & filiam duorum compatrum, per quorum neutrum deuẽtum eſt ad cognationem ſpiritualẽ,peccant contrahendo : quia conſuetudo legis habet vigorem,nõ tamen dirimitur contractum.

In Add.3. p.q.56. ar.2.ad.27.

1.Cor.4.

Mat.11. 1.Ioan.5.

Septimum impedimentum dicitur crimen. Sunt autem ſex crimina quæ impediũt. Primum eſt inceſtus,vt dicit glo.in c.primo ſuper verbo,copulare,de eo qui cognouit conſanguineã vxoris ſuæ. Secundum eſt vxoricidium,vt habetur in c.admonere,& ca.inferiores.33.q.2. Et eadem ratione dicendum eſt de vxore occidente virum. Tertium eſt raptus alienæ ſponſæ,vt in c.ſtatutum.27 q.2. Quartum eſt eleuatio proprii filii in ſacramento baptiſmi, inſidiando matrimonio, & præiudicium facere volendo vxori ſi ſuperuiuat. talis debet manere abſq; ſpe coniugii, vt in ca.de eo.30.q.1. Quintũ peccatum eſt interfectio ſacerdotis,vt in c.qui presbyterum, de pœniten.& remiſſ. Sextum eſt peccatum propter quod imponitur ſolennis pœnitentia, tempore quo pœnitet, vt in c.de his.33.quæſt.2. Septimum,cùm quis monialem ſcienter accipit in vxorem,vt in c.hi verò.27.quæſt.1.hoc tamen vitiũ poteſt reduci ad inceſtum.

Sex crimina matrimoniũ impedientia.

Ver. 19. DE IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBVS MATRIMONIVM.

A IMpedimenta dirimentia matrimonium,ſi de facto contrahatur illis ſtantibus,ſunt duodecim,quæ his verſibus cõtinentur:Error,cõditio,votum,cognatio,crimen, Cultus diſparitas,vis,ordo,ligamen,honeſtas:Si ſis affinis,ſi fortè coire nequibis: Hæc ſocianda vetant cõnubia,facta retractãt. Quia ſciens ſe habere aliquod præmiſſorum & contrahens, peccat mortaliter, & matrimonium non tenet, etiam ſi ignoretur impedimentum. Primum impedimentum eſt Error perſonæ, quia impedit conſenſum,qui eſt cauſa matrimonii,cùm remoueat cognitionem intellectus, qui dirigit voluntatem & conſenſum, qui eſt de eſſentia matrimonii, cùm ſit forma. Vnde in l.non idcirco. C. de iuris & facti ignorantia,dicitur: Errantis cõſenſus nullus eſt. Nec matrimonium Iacob cum Lia fuit perfectum ex ipſo concubitu,qui ex errore contigit,ſed ex conſenſu,qui poſtmodum ſucceſſit. non tamen quilibet error dirimit matrimonium:ſed error qui eſt alicuius eorum quę ſunt de eſſentia,quæ (vt dictum eſt) duo includit ſcilicet perſonas legitimas, quæ coniunguntur : & cõſenſum completè liberum in inuicem,qui matrimonium conſtituit : ideo ſolùm error perſonæ & conditionis dirimit matrimoniũ,vt ſi quis putat contrahere cum Martha,& contrahit cũ Margareta. Nec eſt ſimile de errore qualitatis & fortunæ, vt cùm mulier ſi putat contrahre cum viro probo & pacifico aut diuite, contrahit cum peſſimo,rigoroſo,& paupere. & idem,ſi vir putat contrahere cum muliere virtuoſa,pacifica,& diuite,& contrahit cum meretrice,rixoſa,capitoſa,paupere,malè complexionata.talis error non dirimit matrimonium,vt habetur in.§.non omnibus.29.q.1.quia talis error non variat aliquid eorum quæ ſunt de eſſentia matrimonii. Error autẽ nobilitatis aut dignitatis dirimit,ſi redundat in errorẽ perſonæ,alias non,& ſi intendat directè conſentire in filium regis, quicunq; ſit ille, & nõ in alium:tunc ſi alius præſentetur

In Addi.3. p.q.51.

Error perſonæ dirimit matri.

Error nobilitatis quãdo dirimat.

ſentetur ei tanquam filius regis, eſt error perſonæ, & dirimit matrimoniũ. Si verò cõſenſus directè fertur in iſtam perſonam, tunc error nobilitatis aut dignitatis non dirimit. Et quia cum eſt error qualitatis aut diuitiarum, cõſenſus directè fertur in perſonam oblatã, ideo non vitiat matrimonium. Secundum impedimentum eſt error cõditionis ſiue ſeruitutis, vt ſi quis liber putat cõtrahere cum libera, & contrahit cum ſerua, aut econuerſo. Quia (vt dictum eſt) error eorũ quæ ſunt de eſſentia matrimonii (prout eſt mutua poteſtas) impedit & dirimit matrimonium, vt habetur in.§. his itaq. eo.q. Si tamen poſteà ſeruitute cognita conſenſerit, vel carnalis copula ſecuta fuerit, matrimoniũ tenet, vt habetur in c. propoſuit, & in c. ad noſtram, extra de coniugio ſeruorum. Si verò vterq; ſit ſeruus, nil prohibet inter ſeruos eſſe cõiugia, vel inter liberum & ancillam cognitam talem. Quia, vt dicit Apoſt. Chriſto Ieſu nõ eſt ſeruus neq; liber. Et præterea ſeruitus eſt de iure poſitiuo, & matrimonium eſt de iure naturali (vt dictũ eſt) ideo nõ poteſt præiudicare matrimonio. Et per cõſequens ſerui & ancillæ nullatenus debent à matrimonio impediri. & ſi inuitis & renitẽtibus dominis cõtrahant, nulla ratione propter hoc eorum matrimonia ſunt diſſoluenda, vt in c.1. de coniugio ſeruorũ. Non enim remouendi ſunt à ſacramentis. Eam ob rẽ prohibendus eſt dominus, ne faciat onera matrimonii grauiora, puta ne mittat ſeruum ſine vxore ad extremas regiones per longum tempus, neq; vẽdat alterũ ſine altero.

Error conditionis perſonæ quãdo dirimit.

Gal.4.

Error lepræ non dirimit.

Et quamuis error lepræ inferat grauamina aliqua, quantũ ad ſecundos effectus matrimonii: nõ tamen dirimit matrimonium, ſicut error ſeruitutis, cum nõ impediat matrimonium, quantum ad primum actum, nec quo ad poteſtatem: quia debitum liberè ſibi inuicem reddere poſſunt. Si autem lepra ignorata, non dirimit matrimonium, à fortiori neq; lepra ſuperueniens, vt patet ex cap. 1. de coniugio leproſorum. Neq; propter lepram ſeparandi ſunt à coniugio, vt habetur in c. quoniam, eodẽ tit. an autem ſemper teneantur ad redditionem debiti, dicetur infrà hoc. §. verſi. 10.

Votũ ſolenne dirimit.

Tertium impedimentum, eſt votum ſolenne præcedens contractum matrimonii, vt habetur in c. meminimus, qui clerici vel vouentes. Quia per illud contrahitur matrimonium ſpirituale cum Deo, quod eſt dignius & fortius carnali. Nec eſt ſimile de voto ſimplici, quia Eccleſia non inhabilitauit vouentes ſimpliciter, ſicut ſolenniter & ratio eſt, quia in voto ſimplici non eſt niſi promiſſio proprii corporis ad continentiam ſeruandam Deo: & in voto ſolenni eſt realis exhibitio. Ideo votum ſimplex ſe habet ad modum ſponſalium ad matrimonium: quia ſicut ſponſalia dirimuntur per matrimonium, eò quòd in ſponſalibus non eſt niſi promiſſio, per quam non transfertur dominium, ſed per exhibitionem, quia melior eſt conditio poſſidentis: ideo res alicui promiſſa poteſt adhuc dari, ſi data & exhibita non ſit. Sed in voto ſolenni ſit talis traditio & exhibitio corporis vicario Chriſti, aut alicui loco illius. & ideo votũ ſolenne habet ex ſui natura quòd dirimat matrimonium, inquantũ homo per ipſum ſui corporis poteſtatem amiſit, ſe tradens Deo ad perpetuam continentiam. Nec obſtat quòd matrimonium carnale iuratum fuerit: quia licet iuramẽtum plus obliget ex parte eius, ex quo ſit obligatio, quàm votũ: non tamen quantum ad modum obligandi, inquantum tradit quod promittitur. Si verum matrimonium carnale eſſet conſummatum, & facta eſſet realis corporis exhibitio, votum ſolenne nõ dirimeret, cùm melior ſit cõditio poſſidẽtis, ſed bene ante conſummationem, vt habetur in c. verum, de conuerſione cõiugatorum, vbi dicitur quòd alter cõiugum poſt cõtractum matrimonium per verba de præſenti, ante conſummationem, quæ fit per carnalem copulam, poteſt altero inuito conuolare ad frugem melioris vitæ. Determinatur tamen ei tempus duorum menſium ad profitendum, vel ſaltẽ ad intrandum religionem, quæ ante annum profeſſionẽ non admittit. poſt quod tempus ſi profeſſus nõ fuerit, cogitur ad celebrandas nuptias, vt habetur in ca. ex publico, eodem titul.

Ordo ſacer quo modo dirimat matrimonium.

Quartum impedimentum, eſt ordo ſacer. ſcilicet ſubdiaconatus & ſuperiores, ſi præcedant matrimonium, dirimunt ipſum, vt in ca. ſi qui clericorum, extra de clericis coniuga. & in c. literarum, Qui clerici vel vouẽtes. Tales enim illegitimauit ſiue inhabilitauit ad matrimonium Eccleſia, eò quod habent quodam modo votum ſolenne continentiæ adiunctũ & annexum, propter quandam congruentiam: Quia in ſacris ordinibus conſtituti, ſacra vaſa tractant. Ideo decens eſt vt munditiam corporalem per continentiam ſeruẽt. Et licet ordinem accipiendo, votum nõ exprimant verbis: tamen ex hoc ipſo quòd liberè ordinem accipiunt ſolenniter ſecundũ ritum Occidentalis Eccleſię, quæ eis votum adiunxit, intelliguntur tacitè votum emiſiſſe.

c.5 §.5. ver.14.

Quia tamen non eſt talis ſolennitas ſicut in profeſſione religionis, in qua fit ſolennis oblatio in holocauſtum: ideo papa poteſt in illis diſpenſare, vt dictum eſt. Si verò matrimonium prçcedat ordinem ſacrum, nõ ſoluitur, nec etiam matrimonium præcedens impedit quin vxoratus accedens ad ordines, etiam vxore reclamante, recipiat characterem: ipſa tamen vxor nõ priuatur iure ſuo, quia vir tenetur ei reddere debitum, ſed nõ poteſt exigere. Et talis in Eccleſia Occidentali priuatus eſt ordinis executione, & mortua vxore amplius matrimonium contrahere non poteſt. Si autẽ vxor conſentiat ordinationi, habet executionem: ipſa tamen non poteſt petere debitum: quia conſentiendo ordinationi, cenſetur vouere perpetuam caſtitatẽ. Non tamen tenetur intrare religionem, niſi ſibi timeret de periculo caſtitatis. In Eccleſiis verò oriẽtali matrimonio iuncti nõ poſſunt accedere ad ordines ſacros ſine cõſenſu vxorum: Quia ad minus in tempore miniſterii ſui, in quo tenẽtur continere, fraudarentur debiti redditione: quo fraudari nõ poſſent, ſi eis cõtradicentibus aut ignorantibus, viri ordines ſacros ſuſciperẽt. Et apud eoſdem Græcos eo ipſo quòd mulier conſentit ordinationi, ipſa ſe obligat ad hoc quòd mortuo viro alteri nõ nubet. Si verò ſine conſenſu ſuo vir ordinatur, mortuo viro poteſt alteri matrimonio copulari.

De cœlibatu ſacerdotum

Gen.1.

Mat.19.

Et quia circa huiuſmodi impedimentum & ſacerdotum cœlibatum hæretici moleſtant catholicos: eorum argutiis reſpondendum eſt. In primis allegant præceptum naturæ, Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Sed ad hoc dictum eſt ſupra hoc. §. ver. 3. quòd præceptum illud datum eſt toti cõmunitati naturæ humanæ, & nõ ſingulis perſonis: vel quòd poſtea fuit per Chriſtum reuocatũ, cùm dixit, Sunt eunuchi qui ſe caſtrauerunt propter regnum Dei. qui poteſt capere, capiat vnde Apoſt. De virginibus prçceptum Domini nõ habeo, conſilium autem do. quòd nõ feciſſet, ſi prçceptum generationis obligaſſet. Inſtant præterea de ſacerdotibus antiquæ legis, qui erãt figura ſacerdotũ nouæ legis, quæ eſt libertatis, Si antiqua lex quæ erat ſeruitutis, vſum matri-

matrimonii ſacerdotibus nõ prohibebat. igitur neq; noua prohibere debet. Verum hoc iaculum, ex-
cellentia dignitatis, ſtatus, & officii ſacerdotum nouæ legis ſupra ſacerdotes veteris facilè repellit. Sa-
cerdotum enim antiquę legis officiũ circa temporales hoſtias & carnalia ſacrificia erat. Ideo non tan-
tam ſanctitatem & munditiã exigebat, licet etiam ſanctitatẽ & munditiam ab actu cõiugii exigeret.
Non enim tenebãtur nec poterãt aſſiduè & cõtinuè miniſtrare, ſed ſolũ per vices, vnde legimus Za- *Luc. 1.*
chariam functum fuiſſe ſacerdotio in ordine vicis ſuæ. Et tũc tenebãtur eſſe mũdi ab actu cõiugii, &
ſeparati ab vxoribus. Ideo Oza legitur punitus à Domino, eò quòd poſt actum coniugii declinãtem *Leui. 19.*
arcã Domini (quæ figura erat corporis Chriſti) tangere præſumpſit, vt dicit glo. 2. Reg. 6. Dictũ enim *Leui. 21.*
erat: Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Et omnis qui habuerit maculam de ſemine Aaron, non *1. Reg. 21.*
accedet offerre hoſtias Domino. Et panes propoſitionis (qui erãt figura ſacramẽti Euchariſtię) nõ de-
bebãt edi, niſi ab his qui mũdi erãt à mulieribus. Ex quo habetur quòd vſus cõiugii cauſabat maculã
quo ad eſum panum propoſitionis. vnde D. Hiero. Si laicus & quicunq; fidelis orare nõ poteſt, niſi ca- *Contra Io-*
reat officio cõiugali: ſequitur quòd ſacerdoti euangelico, à quo ſemper pro populo offerenda ſunt ſa- *uinia. lib.*
crificia, ſemper orandum eſt: ergo ſemper carendum eſt matrimonio. Nam in veteri lege qui pro po- *1. ca. 19.*
pulo hoſtias offerebant, non ſolum in domibus ſuis non erant, ſed purificabantur ad tempus ab vxori
bus ſeparati. Et D. Amb. ait, Veteribus idcirco conceſſum eſt leuitis & ſacerdotibus vxores ad vſum *In epiſtola*
habere, quia multo tempore vacabant à miniſterio, cum ſemel duntaxat in hebdomada & per vices *ad Tim.*
miniſtrarent. Sacerdotum verò nouæ legis officium dignius eſſe conſtat, ſicut veritas figuram præcel-
lit: qui etiam poſſunt quotidie verum Chriſti corpus diuinitati iunctum offerre. ideo maiori pollere
debent ſanctitate & munditia corporali. Videmus enim maiorẽ munditiam requiri in miniſtris, qui
magis appropinquant regi terreno, quãto magis in illis, qui miniſtrant regi ſeculorum, cui ſoli debe-
tur ſummus honor & gloria, & in quem angeli tremunt aſpicere? Si figuræ debebatur tanta mũditia
corporalis & abſtinentia ab actu coniugii tempore quo vice ſua miniſtrabant ſacerdotes, ſequitur q̃
maior debetur veritati, cùm omni tempore poſſit miniſtrari & tractari. Obiiciunt inſuper de D.
Petro per Chriſtum in ſuum vicarium electo, quem conſtat non fuiſſe cœlibem, ſed vxoratum, & ſo-
crum habuiſſe febre vexatã, cui imperauit Chriſtus, & ſanata eſt. dicitur etiam habuiſſe filiam Petro
nillam, in ſanctorum catalogo deſcriptam. cuius ordinationis D. Pau. exemplum ſequens, dicebat:
Oportet epiſcopum eſſe vnius vxoris virum. quem ritum ſequentes græci indictam caſtitatẽ ſeruare *1. Tim. 3.*
recuſarunt. Si tempore Apoſtolorum & nunc græci non tenentur ad cœlibatum, ergo nec latini. Sed
ad hæc facilis patet ſolutio. Chriſtus enim præſciẽs paucitatem cœlibum, qui ad ſacerdotium & epiſ-
copatum eſſent idonei, vt daret exemplum Apoſtolis, poſt Aſcenſionẽ ſuam prouidendi tenellæ Ec-
cleſiæ, vocauit ad apoſtolatum, & cœlibes, & coniugatos, abſque tamen vxorum præiudicio. Nullus
enim abſq; culpa aut volũtate ſua debet priuari iure ſuo: cùm (vt dicunt iuriſtæ) rem quæ culpa caret,
in damnum vocari nõ conueniat. D. tamen Hier. dicit, Apoſtoli habuerunt quidem vxores, ſed quas
eo tempore acceperant, quãdo euangeliũ neſciebant, aſſumpti in Apoſtolatũ relinquunt officiũ con- *Contra Io-*
iugale. Ex quorum perſona Petrus ait, Ecce nos reliquimus omnia, & per conſequens vxores, quo ad *uinia. lib. 1.*
thorum. quod intelligendũ eſt de earum cõſenſu. Eadem ratione D. Pau. Timo. admonuit, vt vbi nõ *ca. 14.*
inueniret cœlibes idoneos, admitteret coniugatos: nõ tamen omnes indifferenter, quia bigamos no- *Mat. 19.*
lebat admitti, ſed eos qui cum vnica & virgine cõtraxiſſent. Quo ad græcos autem à tempore Apo-
ſtolorum nunquam compertum fuit quòd in ſacris ordinati contraxerint matrimonium: nec vxori-
bus ante ordinationẽ ſuam acceptis decedẽtibus, ad ſecundas nuptias conuolauerint. Sexta ſynodus *De cõiugio*
in oriente celebrata, regulam ſtatuit, vt habetur in c. Nicena. 31. diſt. in c. Si quis. 32. diſt. & in c. cùm in *græcorum.*
præterito, diſt. 84. cui ordinationi gręci & orientales acquieuerũt. verùm poſtmodum in quadam ſy-
nodo, in qua Paphnutius nuptiarum expers intererat, fuit agitatum de cœlibatu græcorũ, ſicut & la-
tinorum, vt ſoli cœlibes à cętero in partibus orientalibus ordinarẽtur. Sed præfatus Paphnutius pro-
pter nonnullas rationes, maximè quòd propter æſtum & cõſuetudinem in illis partibus non inueni-
rentur ſufficientes cœlibes, qui vellent ordinari, perſuaſit eos in antiqua cõſuetudine debere dimitti:
cuius ſententiã ſynodus laudauit, & nil ſtatuit, ſed in vniuſcuiuſq; poteſtate dimiſit, vt ſcilicet vxora-
ti ordinarentur, ne Eccleſiæ orientales idoneis & ſufficiẽtibus miniſtris deſtituerẽtur. In Eccleſia ve-
rò occidentali & latina plures quàm oporteret inueniuntur cœlibes, qui volunt ordinari. Obiiciunt
præterea, quia vel tenentur ad cœlibatũ iure naturali, diuino, vel humano: Sed neutrum iſtorum, &c.
Non quidem iure naturali, quia ex illo pendet maris & fœminæ coniunctio, quã nos matrimoniũ ap
pellamus. Nec diuino, quia nec in antiqua nec noua lege inuenitur matrimonium ſacerdotibus prohi
bitum. Nam nõ per illud, Sancti eſtote, quoniã ego ſanctus ſum: quia intelligitur de ſanctitate & mũ-
ditia ſpirituali, quæ cũ vſu matrimonii ſtare poteſt. Nec Oſa (vt dicunt) punitus fuit pro vſu cõiugii, *Leui. 19.*
ſed pro craſſa negligẽtia, vel alio occulto Dei iudicio. & gloſſam illam dicunt fictionem. Et cùm dici
tur, Omnis homo qui habuerit maculam, non accedet offerre hoſtias: dicunt intelligi de macula cor-
porali, quæ figurabat in noua lege maculam ſpiritualem peccati, à qua poteſt caueri in vſu cõiugii. Et
ad hoc quod dictum eſt, quòd per vicem miniſtrabãt, manentes ſeparati à cõiugibus, cõcedunt quòd
per vices propter multitudinem ſacerdotum qui tunc erant: ſed negant quòd tunc eſſent ſeparati ab
vxoribus. & ſic negant authoritatem D. Hiero. Quòd autem in lege noua matrimonium ſit ſacerdo-
tibus prohibitum, dicunt nõ poſſe oſtẽdi, imò potius oppoſitum, cùm Chriſtus ſub conſilio relique- *Mat. 19.*
rit. Nam cùm Apoſtoli dixiſſent, Si ita eſt cauſa hominis cum vxore, nõ expedit nubere: Chriſtus reſ-
pondit, Non omnes capiunt verbũ iſtud, ſed quibus datum eſt. & infrà: Qui poteſt capere capiat. & *1. Cor. 7.*
ſic reliquit in arbitrio cuiuslibet. Et Apoſtolus etiam dicit: Vnuſquiſq; proprium donũ habet. Quod
ſi non ſe cõtinet, nubat, melius eſt enim nubere quàm vri. nec excipit ſacerdotes, cùm antea vniuerſa-
liter locutus fuiſſet, Propter fornicationem vnuſquiſq; ſuam habeat vxorem. Et de virginibus pręce-
ptum Domini nõ habeo, conſiliũ autem do. Item dicit: Porrò ad vtilitatẽ veſtram dico: nõ vt laqueũ
vobis iniiciam. quod fieret ſi ſacerdotes ſtimulis agitati nubere non poſſent. Nec etiam tenentur iure

humano:

humano: Quia ius humanum non poteſt tollere ius naturæ, nec permiſſionem à Chriſto datam. ideo
Apoſtolus condemnat tanquã hæreticos à fide diſcedenres, eos qui prohiberent matrimoniũ, dicens:
Spirirus manifeſtè dicit quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attẽdentes ſpiritibus
erroris & doctrinis dæmoniorũ, in hypocriſi loquẽtium mendacium, & cauteriatam habenriũ ſuam
Quomodo conſcientiã, prohibeotium nubere. Sed ad hæc omnia facillima eſt reſponſio. Dicendum eſt enim quòd
cœlibatus ſacerdotes & ordinati in ſacris ac religioſi tenentur ad cœlibatũ iure naturali, diuino, & humano, ſup-
ſit de iure poſito quodam facto eorum humano ſcilicet quòd cœlibes ſe fecerinr ordinari, vel quòd liberè pro-
naturali. feſſi ſint: Cùm manifeſtũ ſit iure naturali & diuino promiſſionem eſſe ſeruandam homini, à fortiori
Deo. vnde Glo. ſuper illud, Vouere & reddire, dicit: Vouere eſt volũtatis, reddere neceſſiratis, iuxta
illod: Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet enim ei ſtulta & infidelis promiſſio. Vnde
1.Cor.7. contra ius naturæ & diuinum eſſe conſtat quòd vir, qui dedit corpus ſuum vxori in matrimonio, det
alteri: & ſi dare præſumeret, donatio non teneret, eò quòd non habet poteſtatem corporis ſui. Eadem
ratione idem dicendum de vxore. Si ergo vir qui de iure naturali eſt liber, per cõtractum matrimonii
dat corpus ſuum mulieri, quæ anre contractum nullum ius in eo habebat: ſed ſuppoſita donatione &
matrimonio, quod eſt quoddam factum ſuum humanũ, tenetur vxori iure naturali, diuino, & huma-
no, quibus prohibetur commuoicatio ſui corporis alteri: à fortiori vir qui de iure naturali & diuino
eſt liber, ad matrimonium & cœlibatum, poteſt date corpus ſoum Deo ad ſeruiendũ illi in caſtitare,
quod fit per vorum, per quod cõtrabitur matrimonium ſpirituale ex facto humano, & ſic tenetur iu-
re naturali & diuino ac humano, ſeruare corpus ſuum immaculatum Deo. & ſi communicat alteri in
1.Cor.6. actu generationis, iniuriam facit Deo. & donatio nõ tenet. Vnde Apoſtolus: An neſcitis quòd cor-
pora veſtra membra ſunt ſpiritus ſancti: ſpecialius per votum. Tollens ergo membra Chriſti faciam
1.Tim.6. membra meretricis? Abſit: quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Et alibi expreſ-
ſius: Adoleſcentiores viduas deuita, quæ cum luxuriatæ fueriot in Chriſto (hoc eſt abũdantes & pin-
gues effectæ in ſequela Chriſti) oubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem (hoc eſt
promiſſionem qua caſtitatem ſeruare promittebant) irritam fecerũt. Ex his manifeſtè apparet quòd
habentes vorum caſtitatis, non ſolùm peccant cootrahendo matrimonium, ſed etiam ex illa volũtate
nubẽdi. At qui religioſi profeſſi & alii in ſacris ordinati, habent votum explicitum vel implicitũ, vo-
luntariè & liberè acceptando religionem vel ordinem ſacrum, cui annexum eſt vorum: Ideo ex cõſe-
quenti vouent & ſe obligant ad caſtitatem, licet id explicitè non exprimant. Sicut quis contrahendo
matrimonium obligat ſe ad nutriendam vxorem, licet explicitè nõ exprimat. Sic acceptans epiſcopa-
tum, ſe liberè obligat ad paſcendum gregem. Sic etiam acceptando ordinem ſacrum, ſe obligat ad ca-
ſtitatem, quæ eſt adiuncta. vnde in ca. nullum. 28. diſt. ſtaturum fuit quòd nullus ordinatetur in ſacris,
niſi continentiam profiteatur explicitè vel implicitè. Et ad dictum Chriſti, Qui poteſt capere capiat:
& Apoſtoli, Quòd ſi non ſe continent, nubant: Dicendum quòd qui ſe non continere iudicauerit,
aut qui donum, ſine quo continens eſſe oon poteſt, ſibi cœlitus datum nõ exiſtimar, ab ordinibus ab-
ſtineat. Sed non intellexit de his qui ſe iam obligauerunt ad caſtitatem: ſicut nec de matrimonio iun-
ctis, impedimento perpetuæ infirmitatis accidente vxori: vel ſi vir reddatur poſt conſummatum ma-
trimooium, frigidus. Nec Apoſtolus damnauit eos qui prohiberent matrimoniũ iam coniunctis ma-
trimonio: ſed damnabat Manichæos, quos præuidebat futuros & damnaturos matrimooium, tan-
quam de ſe malum, & eos etiam qui ſecundas ouptias in viduis damnarent. Eccleſia autem non dam-
nat matrimooium in his qui liberi ſunt, & poteſtatem ſui corporis habent, ſed in his qui vinculo ma-
trimooii carnalis vel ſpiritualis aſtricti ſunt: quia tales ſui corporis poteſtatem non habent. Verùm
adhuc contra hanc adiunctionem caſtitatis ſacris ordinibus, ex quorum libera ſuſceptione dicimus
procedere votum & obligationem caſtitatis, inſtant hæretici: quia dicunt votum noo eſſe liberum,
ſed coactum: & quòd neq; pontifices nec etiam Eccleſia potuerunt adiungere tam graue onus ordi-
Mat.11. nibus ſacris, quorũ miniſterium nõ vni tribui, vt in antiqua lege, ſed omnibus viris aliàs idoneis vo-
lentibus in eis domino deſeruire, ſuſcipiendi poteſtas à Chriſto conceſſa eſt, cum conſilio, & nõ cum
Sapi.8. præcepto caſtitatis. Hæc enim (vt dicunt) adiũctio voti retrahit fideles à cultu diuino. Et iugũ Chri-
1.Cor.7. ſti (quod ipſe dixit eſſe ſuaue) reddit importabile, cùm caſtitas ſit res quæ perſuaderi poteſt, imperari
autem non. vnde Sapiens dicit, Sciui quoniam aliter non poſſum eſſe continens, niſi Deus det. Ideo
Apoſtolus, Dico autem nõ nuptis & viduis, bonum eſt illis ſi ſic permanſerint vt ego. Sed vnuſquiſ-
que proprium donum habet à Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic. Quòd ſi non ſe continent, nubant.
vnde ſubiungit, Porrò ad vtilitatem veſtram dico, non vt laqueum iniiciam. Sed ex hac adiunctione
caſtitatis multi ſunt illaqueati, & cõmittunt multa mala in ſcandalum totius reipublicæ Chriſtianæ:
igitur non poteſt illa caſtitas adiungi. Sed hæc argumẽta procedunt ex diuinarũ ordinationum igno-
rantia vel ex carnalis concupiſcentiæ excæcatione, quæ non permittit eos cõſiderare, quòd quicunq;
liberè eligit aliquid, ex conſequenti eligit omnia quæ ſunt neceſſariò connexa, aliàs nunquam aliquis
peccaret: quia non alio modo quàm ex conſequenti vult deformitatem peccati, imò vellet (ſi fieri
poſſet) illam deformitatem ſeparari ab actu. Nemo enim (vt D. Dion. ait) intendens in malum opera-
tur. Certum enim & euidens eſt, quòd nemo cogit aliquem ad ſuſceptionẽ ſacri ordinis. ſed quicunq;
ordinantur, liberè petunt, & liberè ſuſcipiunt, & per conſequens acceptant caſtitatem eis ex diuina
ordinatione adiunctam. Non enim pontifices hanc adiunctionem fecerunt, vt calumniantur hæretici:
ſed ſancti Apoſtoli à Chriſto edocti, & à Spiritu ſancto inſpirati, hanc diuinam ordinationem & ad-
Caſtitas ab iunctionem publicauerũt, & inter canones ſuos ſcriptam reliquerunt. Habetur enim in ſexto canone
Apoſtolis Apoſtolorum, Eorum qui clericorum inſtiturum cœlibes oec ducta vxore deligunt, cœlibes perma-
ſacris ordi- neant: lectores & cantores ſolùm vxores ducere volumus. Cõcilia deinde generalia, vt illa diuina &
nibus eſt ſancta ordioatio ſeruaretur, eãdem ordinationem recitarunt. Vnde in c. 6. generalis cõcilii Conſtan-
annexa. tinopolitani, quod in Trullo celebratum eſt, cauetur: Quoniam autem in Apoſtolorum decretis ſcri-
ptum reperimus, Eorum qui in clericorum numerum nõ inito coniugio aſcribuntur, ſolis lectoribus
& can-

& cantoribus phas eſſe vxorem ducere: Nos etiam hoc approbãtes, ſtatuimus ex hodierno die nullo
modo licere hypodiacono, vel diacono, vel presbytero, poſt eius inſtitutionem ſeu ordinationẽ, vxo-
rem ſibi adiũgere. Idem de monachis, virginibus, hiſq; qui monaſticam vitam ſequuntur, cautum eſt
in canone.16. Concilii Calcedonen ex quibus ſatis conſtat quòd lectoris & cantoris nomine com-
prehenduntur quatuor minores ordines, qui cõtinentiam non habẽt adiunctam. Nec hæc caſtitatis
adiunctio retrahit à diuino cultu, imò inducit ad puriorem, & per conſequens perfectiorem cultum
diuinum. Non reddit etiam Chriſti iugum graue nec importabile, ſed leuius & ſuauius: liberat enim
à ſolicitudine, & ab innumeris fere & importabilibus matrimonii oneribus. Vnde Apoſtolus conſu- *1.Cor.7.*
lens cœlebatum, dicit: Volo autẽ vos ſine ſolicitudine eſſe. Qui enim ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quæ *Caſtitas à*
ſunt Domini, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſuot mundi, quo- *quibus libe-*
modo placeat vxori, & diuiſus eſt. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ domini ſunt, vt ſit ſancta *rat ſacer-*
corpore & ſpiritu. Quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quo modo placeat viro. Præterea *dotes.*
dicit, Si acceperis vxorem, non peccaſti. Si nupſerit virgo, non peccauit: tribulationem tamen carnis
habebunt huiuſmodi. Secundò hæc annexio caſtitatis ſacris ordinibus facta, liberat ſacerdotes, & ma
ximè heneficiatos, à periculo animæ. Quia cùm tertia pars bonorum eccleſiæ ſit pauperum, & alia ter-
tia fabricæ (vt dicunt canoniſtæ in ca. gloria epiſcopi, & cap. aurum habet eccleſia.12.q.2.) tales one-
rati vxore & filiis ac filiabus, furarentur ab eccleſia & pauperibus. Tertiò hæc diuina ordinatio & ca
ſtitatis adiunctio liberat vxores & filios ac filias ſacerdotum à miſeria & calamitate: Quia cùm in ec-
cleſia Chriſtiana non debeat eſſe hæreditaria ſiue ſanguinis ſucceſſio, iuxta illud, Pone principes eo-
rum, ſicut Oreb, & Zeb, & Zebeẽ, & Salmana, omnes principes eorum qui dixerunt, hæreditate poſ- *Pſal.82.*
ſideamus ſanctuarium dei: Deus meus pone illos vt rotam, & ſicut ſtipulam ante faciem venti. Et ſic
vxores & liberi beneficiatorum, ipſis mortuis, eſſent pauperes & miſeri, per mendicata ſuffragia am-
bulantes. Non igitur abſq; maxima ratione & clericorum vtilitate fuit ordinatum, vt ſacris initiati
non nuberent. Et quòd ſi tentarent, matrimonium nullum eſſet. Et quamuis eccleſia nõ poſſit aliorum
ſacramentorum materiam illegitimare et Apoſtolis tamen & eccleſiæ commiſit Chriſtus aliquid circa *Eccleſia ha-*
materiam matrimonii, propter pacificum conuictum & diuinum cultum diſponere. Quia cùm ma- *bet poteſta-*
trimonium ſit contractus quidam ſpiritualis, ſubditur principi eccleſiaſtico, ſicut cæteri contractus *t.non illegiti-*
principi temporali. Ideo poteſt illegitimare materiam, ſicut in quatuor gradibus conſanguinitatis & *mandi ma-*
affinitatis, ac in certis gradibus cognationis ſpiritualis, & indirectè in ſacramẽtis quę requirunt iuriſ- *teriam ſa-*
dictionem, vt in ſacrameoto pœnitentiæ, quod requirit peccatorem ſubditum: quæ ſubiectio ex ec- *cramenti.*
cleſiæ pendet inſtitutione. Et quo ad impoſſibilitatem ſeruandi continentiam abſq; Dei dono, di-
cendum eſt quòd Deus non denegat ſpiritum bonum & continentiæ donum petentibus ſcilicet pro- *1.Cor.12.*
pter humilitatẽ & meritum patiatur eos ſtimulis carnis agitari, vt legimus de D. Paulo. Et quo ad la- *Remedia cõ-*
queum & ſcandala, dicendum quòd illa adiunctio caſtitatis non parit ſcandala, ſed mala voluntas, & *tra ſtimu-*
affectio concupiſceotiæ, quæ interpollata ſuccreſcit, diu autem dilata minuitur, & tandem extingui- *los carnis.*
tur. Vnde D. Amb. dicit ſe plures vidiſſe continentiam perpetuam ſeruantes, quàm interpollatam. eſt
enim de libidine, ſicut de carbone & ferro ignito aſperſo modica aqua. Ad huiuſmodi ſtimulorum
carnis refrenationem & diminutionem facillima remedia habent in ſacris ordinati. In primis habẽt
ieiunia, cùm (vt Terentius ait) ſine Cerere & Baccho frigeat Venus. habent præterea flagella, vigi-
lias, & alias auſteritates. Vnde Apoſtolus dicebat, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutẽ redigo, &c. *1.Cor.9.*
habent præterea ſummum remedium, orationem. Vnde Apoſtolus dicit ſe propter ſtimulum car- *2.Cor.12.*
nis ter dominum rogaſſe vt diſcederet ab eo, audiuitq; reſponſum domini, Sufficit tibi gratia mea. Si
ſtimulis carnis agitatus recurrat deuotè ad dominum, & dicat cùm Ezechia, Domine vim patior, reſ- *Eſa.38.*
ponde pro me: quid dicam, aut quid reſpondebit mihi, cum ipſe fecerim? experietur id quod dicit
Apoſtolus, fidelis Deus, qui nõ patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet cum tentatione
prouentum, vt poſſitis ſuſtinere. Habent præterea remedium per deuitationem occaſionum, vt ſcili-
cet fugiãt mulierum cõſortia, & familiaritates, ac loca, & alia huiuſmodi. Inſuper ament ſtudium li-
terarum diuinarum. Vnde D. Hiero. Ama literarum ſtudia, & vitia carnis non amabis. His remediis *Ad Ruſticũ*
neceſſe eſt virum vxoratum vti tempore infirmitatis vxoris, etiam ſi perpetuò infirmetur, & mulie- *monachum.*
rem vxoratam, cùm vir eius poſt conſummationem matrimonii efficitur totaliter frigidus: nec pro-
pterea dicitur matrimonium eſſe in laqueum. Quintum impedimentum eſt conſanguinitas, quæ eſt *In Add.3.*
vinculum ſanguinis aliquorum ab eodem ſtipite deſcendentium, carnali propagatione contractũ, ad *p.q.5.ar.1.*
amicitiæ vnitatem. Et quia animalia bruta nõ coniunguntur ad amicitiæ vnitatem: ideo inter ea non
dicitur eſſe conſanguinitas: quæ diuiditur in tres lineas, & quælibet illarum in plures gradus. Prima *Conſangui-*
linea dicitur Aſcendentium. 2. eſt deſcendentium. 3. eſt collateralium. Gradus inter aſcendẽtes & deſ- *nitas quid.*
cendentes multiplicantur ſecundum numerum perſonarum: ita quòd tot ſunt gradus, quot perſonæ,
dempto ſtipite à quo incipit propagatio. Et ſic filius dicitur eſſe in primo gradu, & oepos in.2. & ſic
deinceps pronepos, & abnepos. Et pater ac mater in primo, auus in.2. proauus in.3. abauus in.4. atta-
uus in.5. & ſic deinceps aſcendẽdo. In linea verò collateralium non computantur gradus ſecũdũ nu-
merum perſonarum, ſaltem ſecundum computationem canonicam, qua vtendum eſt circa matrimo-
nii impedimenta. Canoniſtæ dant regulã, quòd inter collaterales, quantum remotior diſtat à cõmuni
ſtipite, tantum diſtant inter ſe. & ſic filius patris, & nepos ſororis, ſunt in.3. gradu: licet dempto ſtipite
ſint plures perſonæ. Et quia virtus generatiua debilitatur: ideò ſecundum Iſidorum, non oportet at-
tendere ad ſtipitem remotum, ſed propinquum, cuius virtus adhuc manet in illis qui ex eo propagã-
tur. Aliqui gradus iure naturali impediunt & dirimũt matrimonium in linea collateralium: In linea
verò aſcendentium & deſcendẽtium, omnes gradus impediunt & dirimunt. Vnde ſcriptum eſt, Pro- *Si adam vi-*
pter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ. Quod non intelligitur quo ad *ueret, non*
cohabitationẽ, ſed quo ad matrimoniũ. Vnde dicũt cõmuniter doctores, quòd ſi Adã viueret vita no *poſſet duce-*
ſtra, & Eua mortua fuiſſet, noo poſſet ducere vxorẽ. Hæc conſanguinitas impedit matrimoniũ inter *re vxorem.*
aſcenden-

aſcendentes & deſcendentes: non ideo quòd ſit contra primum bonum matrimonii, quod eſt proles, quia filia ex ſemine patris poſſet concipere, & mater ex ſemine filii. poſſent etiam nutrire & inſtruere, ſed non conuenienti modo: Inordinatum eſſet enim quòd filia patri per matrimonium iungeretur in ſociam cauſa generandæ prolis, quam oportet patri eſſe ſubiectam, velut ex eo procedentem. Et magis inordinatum eſſet, quòd mater filio iungeretur, & illi ſubiiceretur. Ideo de iure naturali pater & mater à matrimonio repelluntur: & eadem ratione, alii aſcendentes & deſcendentes. *8. de animalibus.* Vnde Philoſophus recitat de camelo & equo, quòd abhorrent à matribus, ſaltem quandiu cognoſcunt eas eſſe matres. Et ſi aliqui barbari legantur matribus ſe commiſcuiſſe, hoc non proceſſit ex lege naturali, ſed ex concupiſcentiæ ardore, quæ legem naturæ in eis offuſcauit. In linea collateralium etiam aliqui gradus ſunt iure naturæ prohibiti, ſcilicet primus & ſecundus: licet in principio generis humani frater & ſoror non repellerentur à matrimonio: quia tunc erat paucitas hominũ, & oportebat propagationi humani generis curam impendere. Vnde non erant remouendæ à matrimonio, niſi illæ perſonæ, quæ matrimonio incompetentes erant, quantum ad finem matrimonii. Sed cùm finis ſecundarius matrimonii ſit repreſſio concupiſcentiæ, poſtmodum multiplicato genere humano, diuina lex per *Leuit. 18.* Moyſen data, non ſolùm patrem & matrem à matrimonio excluſit, ſed etiam alias perſonas coniunctas. Vnde omnes illæ perſonæ exceptæ ſunt à matrimonio, quæ in vna familia cohabitare ſolent, & ſimul conuerſari, & quæ debent inuicem alteræ alterius pudicitiam cuſtodire. vnde dicitur, Ne reueles talis vel talis turpitudinem: quia turpitudo tua eſt: quia ſi inter eos carnalis copula eſſe poſſet, maximum incendium libidini præſtaretur. Sed alios cõſanguinitatis gradus lex vetus permiſit, imò quodam modo præcepit, vt ſcilicet de cognatione ſua vnuſquiſque vxorem acciperet, ne ſucceſſionum confuſio eſſet. Quis tunc diuinus cultus per ſucceſſionem generis propagabatur. Sed poſtmodum in lege noua, quæ eſt lex ſpiritus, plures gradus conſanguinitatis fuerunt prohibiti. Quia iam per ſpiritualem gratiam & miracula, & non per carnis originem, cultus dei deriuatur & multiplicatur. Sed tandem reſtrictum eſt per Eccleſiam vſq; ad quartum gradum, prout habetur in ca. non debet, de conſan. & affi. *Luc. 10.* Quòd autem Eccleſia hoc poſſit, probatur ex hoc quod Dominus dixit, Qui vos audit, me audit. Sicut enim olim matrimonia gentilium ordinabantur per eorum leges: ita conueniens eſt quòd matrimonium, quod eſt Eccleſiæ ſacramentum, ordinetur per ſtatuta Eccleſiæ. quæ non facit aliquos non eſſe conſanguineos, ſed quòd aliqui ſint conſanguinei, & quòd carnalis copula inter eos ſit licita vel illicita. Et ſic non mutat naturalia, inter quæ eſt conſanguineitas. Nec propterea ſequitur quòd Eccleſia habeat poteſtatem inhabilitandi perſonas circa alia ſacramenta. Quia matrimonium non eſt ſolùm ſacramentum, ſed eſt cõtractus quidam in officium naturæ & cohabitationis, & non alia ſacramenta. ideo non eſt ſimile. *Affinitas quid.* Sextum impedimentum eſt affinitas, quæ eſt quædam perſonarum propinquitas ex carnali copula, vel ipſius poteſtate proueniens, omni carẽs parentela. Cum enim vir & vxor efficiantur vna caro: ſequitur quòd ſicut vir ſecundum carnem, omnibus ſuis conſanguineis attinet, & mulier eadem ratione. & vir conſanguineis vxoris. Hęc autem affinitas nõ cauſatur ex ſponſalibus, ſed ex matrimonio, per verba de præſenti, & ante carnalem copulam. Quemadmodum enim ex ſponſalibus, in quibus ſit quædam pactio coniugalis, contrahitur aliquid affinitati ſimile, ſcilicet publicæ honeſtatis iuſtitia: Sic per matrimonium affinitas, quæ eſt aliquid ſimile conſanguinitati, non ſolùm ratione carnalis copulæ, ſed etiã ratione ſocietatis coniugalis, ſecundũ quam etiam matrimonium eſt naturale. *Extra matrimonium cauſatur affinitas.* Carnalis verò copula extra matrimonium habita, etiã affinitatem cauſat, vt habetur in ca. diſcretionem, de eo qui cognouit conſan. vxo. ſuæ, eò quòd in carnali copula etiam illicita, vir & mulier efficiuntur vna caro. vnde Apoſtolus, Qui adhæret meretrici, vnũ corpus efficitur, ſcilicet per commixtionẽ ſeminis, & non aliter. Vnde quantumcunq; vir clauſtrum pudoris inuadat, & frangat, niſi cõmixtio ſeminum ſequatur, nõ cõtrahitur ex hoc affinitas: quia ex tali *1. Cor. 6.* copula non poteſt proles (propter quã cauſatur affinitas) produci. Affinitas nõ dirimitur manẽtibus his inter quos fuit prius cõtracta, quanuis moriatur perſona, ratione cuius affinitas fuit cõtracta, quæ eſt proles in qua vir & mulier efficiũtur vna caro. Sicut paternitas & filiatio nunquã deſtruuntur per deſtructionẽ cauſæ ſcilicet potẽtię generatiuę patris, ſi fiat ſpado vel eunuchus, ſed ſolũ per corruptionem ſubiecti alterius extremorũ. In hac affinitate ſunt diuerſa genera & diuerſi gradus. Primũ genus conſiſtit in perſona, quæ in matrimonio vel aliter per carnalem ſeminum commixtionẽ copulatur, & ſic omnes cõſanguinei viri ſunt affines vxoris ſiue alterius mulieris ab eo cognitæ, in primo genere. Et ſimiliter omnes cõſanguinei mulieris ſunt affines viri cognoſcentis eam. In ſecundu verò genere ſunt conſanguinei viri cõſanguineis vxoris. Et ſic perſona addita perſonæ per carnis copulã, ſiue matrimonium, mutat genus. Gradus autem affinitatis computantur ſecundum gradus conſanguinitatis. *Regula generalis.* Vnde regula generalis ad inueniẽdum gradũ affinitatis, Quoto gradu cõſanguinitatis attingit alicui vir, eodẽ gradu affinitatis attingit ei vxor eius, vel alia ſe xtra matrimoniũ cognita. *Affinitas in primo genere vſq; ad 4. gradum duntaxat dirimit.* Affinitas pręcedẽs in primo genere duntaxat vſq; ad quartũ gradũ impedit & dirimit matrimoniũ contractum eadẽ ratione qua conſanguinitas, ex inhabilitatione perſonarũ, per ſtatutum Eccleſiæ, vt habetur in c. nõ debet, de conſanguini. & affi. In ſecundo autem genere non prohibetur: ideo nõ impedit. & ſic duo fratres poſſunt cõtrahere cum duabus ſororibus, & pater & filius cum matre & filia. Cùm igitur prædicta inhabilitatio fiat per ſtatutũ Eccleſiæ, ſequitur quòd papa poteſt diſpẽſare, & facilius in affinitate, quàm in conſanguinitate: in qua tamen inter aſcendentes & deſcendentes non poteſt diſpenſare. in linea verò collateralium conſueuit in tertio & quarto gradu diſpenſare, ex cauſa rationabili. Sed in primo & ſecundo nõ conſueuit. Dubium tamen eſt nõ modicum an papa poſſit diſpenſare in primo gradu primi generis affinitatis, vt duo fratres ſucceſſiuè habeant eandem vxorem, vel duæ ſorores eundem virum. Videtur enim quòd nõ, eò quòd papa in lege naturæ diſpenſare non poteſt. Sed Primus gradus affinitatis prædictus prohibitus eſt de iure naturæ: (Turpitudinem vxoris fratris tui nõ reuelabis, quia turpitudo tua eſt) quià (vt dicit Rabbi moyſes) lex data in illo loco, ſolum illas perſonas excludit à matrimonio, quæ ſimul habent conuerſari & cohabitare, & quarum altera alterius pudicitiam

diciriam debet cuſtodire. & ſic ſolum cxcipit eas quæ naturali iure exceptæ ſunt à matrimonio, cùm
textus adducat rationem naturalem, dicens: Quia turpitudo fratris tui eſt Et ideo lex illa quo ad hoc
non eſt figuralis, ſed moralis: & in præceptis moralibus non cadit diſpenſatio. & huius opinionis vi- *In.4.diſtin.*
detur fuiſſe D. Thom. dicit enim illam legem adhuc durare: Quia ſi infideles (& non loquitur de Iu- *38.q.1.art.3.*
dæis, ſed abſolutè de omnibus infidelibus) antequàm conuertantur, contraxerint matrimonium con- *ad tertium.*
tra illam legem poſt fidem ſuſceptam, non poſſunt in tali matrimonio permanere. Ergo illa lex mora-
lis eſt, & non iudicialis Et quãuis ab initio generis humani, diſpenſante authore naturæ propter pau-
citatem hominum, contraherentur in codem gradu matrimonia: non tamen poſt multiplicationem:
quia ceſſauit diſpenſatio, & inclinatio contrahendi, non ſolùm in conſanguinitate, ſed etiam in affini
tate. Et quanuis deus diſpenſauerit cum Iudæis, imò etiam præceperit fratrem accipere vxorem fra- *Deut.25.*
tris, vt ſuſcitaret ſemen fratri, vt frater haberet liberos, vt non deleretur nomen eius ex Iſraël. Si verò
frater filios haberet, prohibebatur, dicitur enim. Qui duxerit vxorem fratris ſui, rem illicitam facit. *Leuit.20.*
Cùm igitur illud de ſuſcitatione ſeminis fratris, eſſet iudiciale, & omnia iudicialia in morte Chriſti
conſummata fuerint, & Deus non diſpenſet: Sequitur quòd nec papa diſpenſare poteſt, cum ſit mo-
rale & naturale. Nec eſt ſimile de voto & iuramẽto, & prædicto gradu affinitatis aut cõſanguinitatis
quia licet Chriſtus dederit poteſtatẽ ſuper omnes cõtractus & cõſenſus hominũ, vt poſſit eos annul-
lare vel commutare: quia in omnibus talibus intelligitur conditio (ſi placeat ſuperiori) vt habetur
in cap. quemadmodum, de iureiurando: non tamen dedit ei poteſtatem immutandi naturam: quod
fieret, ſi diſpenſaret in primo gradu affinitatis & aliis in Leuitico recitatis. & ſi aliquando inueniatur
cum aliquibus diſpenſatum, hoc fuit de facto, ſed non de iure. Septimum impedimentum eſt pu-
blica honeſtas, iuxta ca. vnicum de ſponſalibus, lib.6. ſed quia de hac publica honeſtate dictum eſt ſu-
prà ver.7. ideo nunc pertranſeo. Octauum impedimentum eſt cognatio ſpiritualis, quæ eſt propin- *Cognatio*
quitas prouenient ex ſacramento baptiſmi & confirmationis, ſecundum eccleſiæ ordinationem. Ad *ſpiritualis*
cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd ſicut per carnalem propagationem accipit homo eſſe naturæ: *quid.*
ita per ſacramentum accipit eſſe gratiæ. Et ideo ſicut vinculum amicitiæ, quod ex carnis propagatio-
ne contrahitur, eſt homini naturale: ita vinculum amicitiæ, quod contrahitur ex ſacramentorum ſuſ-
ceptione, eſt aliquo modo naturale alicui, inquantum eſt membrum Eccleſiæ. Et ſingulariter in ſa-
cramento baptiſmi & confirmationis, quæ comparantur generationi & duplici hominis natiuitati:
Quarum prima eſt interior in vtero, in qua id quod natum eſt, ſiue quod generatur, adeò debile eſt, *Natiuitas*
quòd non poſſet extrà poni abſque periculo. Et huic natiuitati aſſimilatur generatio poſt baptiſ- *hominis*
mum, in quo regeneratur aliquis quaſi fouendus intra vterum eccleſiæ. Secunda & exterior natiuitas *duplex.*
eſt ex vtero, quando id quod generatum eſt in vtero, tantum roboratum eſt, quòd poteſt abſque peri-
culo exponi exterioribus. Et huic aſſimilatur confirmatio, per quam homo roboratur & exponitur
in publicum ad confeſſionem nominis Chriſti. Et ſicut in corporali generatione ſunt pater & mater,
& filius carnales, inter quos naſcitur vinculum amicitiæ carnalis, quod dicitur conſanguinitas: Ita in
prædictis ſacramentis ſunt pater, & mater, & filius ſpirituales, inter quos conſurgit quædam familia-
ritas & vinculum amicitiæ, quod dicitur cognatio ſpiritualis. Baptizans & confirmans gerit perſo-
nam Dei, cuius inſtrumentum eſt, & dicitur pater ſpiritualis. Baptizatus & confirmatus regeneratur
& renaſcitur filius Dei ſicut patris, & Eccleſiæ ſicut matris. Ille verò qui baptizatum ſuſcipit de ſacro *Pater &*
fonte, aut confirmatum tenet in confirmatione, ſiue ſit vir, ſiue mulier, ſiue vnus tantum, ſiue plu- *mater ac fi-*
res, dicitur mater ſpiritualis, propter eccleſiam, quam repræſentat: ſicut baptizans & confirmans *lius ſpiritua-*
dicitur pater ſpiritualis, propter Deum cuius inſtrumentum eſt, & cuius officium gerit. Et ideo ba- *les qui ſint.*
ptizatus & confirmatus cum vtroq; contrahit habitudinem ſiue propinquitatem quandam & vincu
lum amicitiæ ſpiritualis: ſic quòd cum nullo eorum poteſt eſſe matrimonium. Illud tamen vinculum
non contrahitur inter patrem & matrem ſpirituales. Quia ſi baptizans ſit laicus, poteſt contrahere *Inter tenen-*
cum ſuſcipiente vel tenente ſiue matrina, ſicut etiam vir & vxor conueniunt, nec prohibentur. Sed *tes non con-*
quia vxor cum viro poſt conſummationem matrimonii eſt vna caro, ideo transfunditur cognatio *trahitur*
ſpiritualis ex viro in vxorem, & econuerſo, vt habetur in c. maritus, extra de cognatio. ſpirituali: ſic *vinculum.*
quòd vxor patrini ſiue leuantis aut tenentis, non poteſt contrahere matrimonium cum baptizato,
neque etiam cum patre baptizati, licet ipſa non tetigerit baptizatum aut confirmatum. Et ſimili-
ter maritus matrinæ leuantis, aut tenentis, non poteſt contrahere cum filia baptizata aut confirma-
ta, neque cum matre ipſius. Secus ſi matrimonium non fuerit conſummatum tempore quo contrahi-
tur cognatio ſpiritualis. Ideo ſi maritus ante copulam carnalem moriatur, vxor poterit filiolum mari-
ti ducere in virum. & ſimiliter maritus filiolam vxoris, ſi ante copulam carnalem vxor moriatur. Et *2.Ethic.*
quia filius eſt aliquid patris, ſecundum Philoſophum, & non econuerſo: ideo cognatio ſpiritualis
patris aut matris tranſit in filios & filias, & non econuerſo: Sic quòd filii baptizantis, leuantis, & te-
nentis, dicuntur fratres vel ſorores baptizati & confirmati, & nullus illorum filiorum aut filia-
rum patrini aut matrinæ aut etiam baptizantis, poteſt contrahere cum baptizato vel baptizata, nec
cum confirmato aut confirmata: licet poſſint contrahere cum fratribus, aut ſororibus baptizati vel
confirmati, vt habetur in c. veniens, de cognat. ſpir. Pater tamen poteſt contrahere cum filiola filii vel
filiæ ſuæ: & leuantes ad inuicem, hoc eſt patrinus cum matrina, quia non coniunguntur in aliquo cor
pore ſpirituali, niſi per accidens: vnus enim per ſe ad ſuſcipiendum ſiue leuandum aut tenendum ſuf-
ficeret. Ideo nõ oportet quòd inter eos naſcatur cognatio ſpiritualis, quæ impediat aut dirimat matri-
monium. Notandũ tamen quòd quando ſacerdos vel laicus eſt baptizans & leuans, quãdo fit baptiſ-
mus per immerſionem: tunc perſona immediatè ſuſcipiens, vel tangens eum, ſiue nudũ ſiue indutum,
dicitur ſuſcipiens & patrinus vel matrina. Si verò ſolùm aſſiſtat, etiam ſi presbytero reſpondeat, abre-
nuncio, &c. non contrahit cognationẽ ſpiritualem. Ex præmiſſis ſequitur quod tres ſunt cognatio-
nes ſpirituales, quarum quælibet impedit matrimoniũ contrahendum, & dirimit cõtractum. Vna eſt
quæ dicitur ſpiritualis paternitas, quæ eſt inter baptizantem & confirmantem, ac leuantem & tenen-

NN tem,

tem,& baptizatum vel confirmatum. Secunda dicitur ſpiritualis cõpaternitas,quæ eſt inter patrẽ & matrem ſpirituales & carnales, ſiue inter baptizantem, confirmantem, leuantem,ac tenentem,& patrem & matrem carnales baptizati vel confirmati. Tertia dicitur ſpiritualis fraternitas,quæ eſt inter filios baptizantis & confirmãtis, leuantis ac tenentis, & baptizatũ ſeu confirmatum,vt in c.tua nos, de cognatione ſpirituali.Notandũ tamen quòd cùm dicimus cognationem ſpiritualem dirimere matrimonium,intelligendum eſt quando præcedit : quia ſi ſequatur, non ſoluit vinculum,neque etiam actum,ſi ex ignorãtia aut neceſſitate procedat. Si verò ex malitia, impedit actum,quo ad petitionem, ſed non quo ad redditionem. Et ſic cùm pater baptizat vel leuat proprium filium in articulo neceſſitatis,vel cum ignorat eum eſſe filium,non peccat,etiam vtendo matrimonio. Sed ſi hoc ex malitia facit, perdit poteſtatem petendi debitum,& ſimiliter vxor, ſi ſit cauſa quòd maritus leuet proprium filium de ſacro fonte.Per alia autem ſacramenta à baptiſmo & confirmatione,non oritur ſpiritualis co-

1.Cor.4. gnatio.Quia licet dent eſſe gratiæ,non tamen per modum generationis:ſicut dictum eſt de baptiſmo & confirmatione.Nec obſtat quod Apoſtolus dicit, Nam in Chriſto Ieſu per euangelium ego vos genui.Ideo vocat ſe patrem,quia illa inſtructio fuit per modum catechiſmi,& non per regenerationem

An per cõfeſſionẽ contrahatur cognatio ſpiritualis.

ſiue baptiſmum: Quia (vt ibi dicit) neminem illorum,demptis paucis,baptizauit. Hæc autem propinquitas non dicitur cognatio ſpiritualis,ſed diſpoſitio quæ ſolùm impedit,& non dirimit,vt dictũ eſt cùm de catechiſmo ageretur ver.præcedenti. Et licet per pœnitentiam tollatur peccatum actuale, ſicut per baptiſmum, originale : Quia tamen hoc non eſt per modum regenerationis, ſed ſanationis: ideo per pœnitentiam non contrahitur cognatio,ſed quoddam fœdus inter mulierem & ſacerdotem,

In Add.4. p.q.57.

quod eſt cognationi ſpirituali ſimile, vt tantum peccet eam carnaliter cognoſcens,ac ſi eſſet ſua ſpiritualis filia : & hoc ideo eſt,quia maxima familiaritas eſt inter eos,propter quam familiaritatẽ cognatio ſpiritualis introducta eſt ab Eccleſia,vt tollatur occaſio peccandi. Nonum impedimentum dirimens eſt cognatio legalis,quæ eſt propinquitas quædã proueniens ex adoptione. Adoptio autem ſecundum iuriſtas,eſt extraneæ perſonæ in filium vel nepotem aut deinceps legitima aſſumptio. Ad cuius intelligentiam ſciendum eſt,quòd ſicut Philoſophus dicit, Ars imitatur naturam,& ſupplet defectum naturæ quãtum poteſt in illis,in quibus natura deficit. Vnde ſicut per naturalem generationem aliquis filium producit : Ita & per ius poſitiuum,quod eſt ars boni & æqui,poteſt aliquis aſſumere ſibi aliquem in filium, ad ſupplendum filiorum perditorum defectum : propter quod præcipuè introducta eſt adoptio:quæ eſt duplex : Vna dicitur perfecta,quæ ſpeciali nomine dicitur Arrogatio,quæ perfectè naturalem filiationem imitatur. Et ſic adoptatus ſuccedit patri ab inteſtato : nec poteſt eum adoptans,ſine culpa priuare quarta parte hæreditatis. Sic adoptari non poteſt,niſi ille qui eſt ſui iuris, qui ſcilicet non habet patrem, vel eſt emancipatus. Et hæc adoptio non fit niſi authoritate principis. Alia eſt adoptio, quæ imitatur filiationem naturalem imperfectè quæ vocatur ſimplex adoptio, per quam adoptatus non tranſit in poteſtatẽ adoptantis. vnde magis eſt diſpoſitio ad perfectam adoptionem,quàm perfecta adoptio. Et hoc modo poteſt adoptari ille qui non eſt ſui iuris,& ſine authoritate principis,ex authoritate tamen magiſtratus. Et ſic adoptatus non ſuccedit in bonis adoptãtis ab inteſtato, neq; tenetur adoptans aliquid de bonis ſuis in teſtamẽto illi legare aut dare, niſi velit. Et cum lex diuina excludat à matrimonio perſonas quæ habẽt ſimul cohabitare (vt dictum eſt.)& filius adoptatus,& eius vxor,& filii & filię eius, conuerſentur in domo patris adoptantis,ſicut filius naturalis: ideo legibus humanis prohibitum eſt inter tales matrimonium contrahi.

Cognatio legalis inter quas perſonas matrimoniũ impediat. *Cognatio legalis quid.* *In.2.Phyſ.* *Adoptio duplex.*

Ad ſciendum autem inter quas perſonas cognatio legalis matrimonium impediat, notãdum quòd triplex eſt cognatio legalis: Prima eſt deſcendentium,quę contrahitur inter patrem perfecta adoptione adoptantem filium,& ipſum filium adoptatum,ac etiam filium & filiam filii adoptati,& nepotis,ac neptis,& deinceps.Secunda eſt per modum cuiuſdam affinitatis quæ eſt inter patrem adoptantem, & vxorem filii adoptiui, & inter filium adoptiuum,& vxorem adoptãtis. Tertia eſt inter filium adoptiuum,& filiam naturalem adoptantis. Prima & ſecunda matrimonium perpetuò impediunt & dirimunt : Tertia verò non,niſi quandiu manet ſub poteſtate patris adoptantis.vnde mortuo patre cõtrahi poteſt:inter eos matrimonium,vt in c.vnico,de cognatione legali. Decimum impedimentum dirimens eſt cultus diſparitas, per quam non intelligimus diſparitatem cultus & rituũ infidelium:quia infideles gentiles vnius cultus poſſunt contrahere matrimonium cum infidelibus alterius cultus,cùm inter eos matrimoniũ non

In Addi.4. p.q.95.ar.2.

ſit ſacramentum, ſed officium naturæ ſolùm, nec prohibeantur iure diuino : quia apud deum non refert qualitercunq; quis à fide deuiet. Et ideo non peccat infidelis,cognoſcendo vxorem ſuam propter bonum prolis aut fidei, quia tenetur vxori debitũ reddere & ſic eſt actus iuſtitiæ. Nec obſtat illud q̃

Matrimonium inter infideles non eſt inſeparabile.

D.Aug.dicit ſuper illud Apoſt.Omne quod nõ eſt ex fide,peccatũ eſt:quia non eſt ſic intelligendum quòd in quolibet actu infideles peccent, ſed quia per id quod agunt, non poſſunt à ſeruitute peccati liberari : vt quidam putabant, quòd quilibet in fide ſua poſſet ſaluari. Non tamen eſt inter infideles perfectum matrimonium,nec ſacramentum : nec habet virtutem ex opere operato : nec habet talem indiſſolubilitatem,qualem habet inter fideles. Sed per diſparitatem cultus intelligi oportet diuerſitatem cultus fidelium:Sic quòd ſi alter contrahentium tempore contractus matrimonii ſit Chriſtianus, & alius non ſit Chriſtianus, ſed infidelis, Iudæus, vel gentilis, matrimonium inter eos contractum, iure diuino eſt nullum,& inefficax. Neque abſque peccato Chriſtianus poteſt conſummare,niſi infi-

2.Cor.6. delis conuertatur ad fidẽ:quia (vt dicit Apoſt.) Quæ conuentio lucis ad tenebras? Sed maxima conuentio eſt in matrimonio:ergo ille qui eſt in luce fidei,non poteſt contrahere vel conuenire cum illa, quæ eſt in tenebris infidelitatis.

Mala.2. Vnde Malachias dicebat,Contaminauit Iuda ſanctificationem Domini,quoniam dilexit & habuit filiam dei alieni.Sed hoc non eſſet,ſi inter eos potuiſſet verum matrimonium contrahi.igitur &c. Ratio huius impedimenti eſt : quia talis diſparitas eſt contra principalius bonum matrimonii,quod eſt proles ad cultum dei educãda. Cùm enim educatio fiat per patrem & per matrem, oportet quòd ſecundum communem fidem intendãt communem prolem educare. Ideo ſi eſſent diuerſæ fidei, intentio vnius eſſet contraria intentioni alterius : & per conſequens non

bene

bene educatur proles : quia vnus illorum retraheret à cultu veri dei. Nec obſtat ꝙ Ioſeph contraxit cum Ægyptiaca, & Moyſes cum filia Ietro ſacerdotis Madian, & Eſther cum Aſſuero : quia ex ſpeciali inſtinctu Spiritus ſancti illud feciſſe creduntur, & non poterat eſſe timor pertrahendi ad idololatriam. Et ſi adducatur paſſus legis Moyſi, in quibus permittitur matrimonium cum alienigenis, vt Deut.21. Dicendum quòd intelligitur quando volebāt cōuerti ad fidem & ritum Iudæorum. Notandum quòd ſi huiuſmodi impedimentum ſuperueniat matrimonio ritè inter fideles contracto & conſummato, non poteſt diſſoluere vinculum matrimonii, licet ſoleat quo ad thorum & cohabitationē: *Regula generalis.* vt ſi vir vel mulier fiat apoſtata vel hæreticus: quia regula generalis eſt, quòd nihil ſuperueniens matrimonio ritè inter fideles contracto & conſummaro, poteſt diſſoluere vinculum coniugale, licet bene cohabitationem & thorum. Sed ſi aliquis fideliū contrahat cum hæretica baptizata, eſt verum matrimonium, quanuis peccet contrahendo, ſi ſciat eam hæreticam: ſicut peccaret, ſi cum excommunicata ſcienter contraheret. Non tamen propter hoc matrimonium dirimeretur. Secus eſſet ſi aliquis catechuminus rectam fidem habens, ſed non baptizatus, contraheret cum aliqua fideli baptizata, quia non eſſet verum matrimonium, eò quòd baptiſmus eſt ianua ſacramentorum. & ideo ad ſacramētum requiritur quòd vterq; contrahentium ſit baptizatus. Vnde hoc impedimentum matrimonii non dicitur diſparitas fidei, ſed diſparitas cultus, qui reſpicit exterius ſeruitium & exteriorem proteſtationem & profeſſionem, quæ fit per ſacramentū baptiſmi. Cùm verò ambo coniuges in infidelitate exiſtentes contraxerunt matrimoniū, & vnus conuertitur ad fidem, & baptizatur, fides illius non diſſoluit, ſed perficit matrimonium, etiam ſi alius nolit conuerti, dummodo conſentiat habitare cum eo ſine contumelia creatoris. Et ſic conſuluit Apoſtolus fideli cohabitare infideli. Ex quo habetur quòd non tenetur fidelis conuerſus cohabitare cum infideli nolente conuerti, etiam ſi infidelis velit cohabitare abſque contumelia creatoris, donec conuertatur ad fidem & baptizetur. Aliquando enim vinculo matrimonii manente, ſoluitur matrimonium, quantum ad cohabitationem & debiti ſolutionē. In qua re pari paſſu ambulant infidelitas & adulterium : quia vtrunq; eſt contra bonum prolis, & infidelitas eſt adulterium ſpirituale, quod eſt grauius. Vnde ſicut vir ſe habet ad poteſtatem dimittēdi adulteram, vel commanendi cum ea: Ita ſe habet ad poteſtatem dimittendi infidelem, vel commanēdi cum ea. Sed vir iniuriā paſſus, poteſt liberè commanere cum adultera ſub ſpe correctionis, & ſi nō ſit in adulterio obſtinata, & nolit in eo perſeuerare, quia tunc nō deberet cohabitare cum ea, ne videretur patronus turpitudinis: quanuis etiam ſi habeat ſpem correctionis, poſſit liberè dimittere illam. Sic fidelis conuerſus poteſt cum infideli manere, ſi habeat de ipſa ſpem correctionis, & ſi non videat eam in infidelitate obſtinatam: & bene facit commanendo, non tamen tenetur. Vnde Apoſtolus non præcipit, ſed conſulit. Nec fit præiudicium vxori, niſi ex culpa ſua, quia conuerti contemnit. Si verò immineret viro periculum ex tali cohabitatione, vt quādo non vult habitare cum eo abſq; contumelia creatoris: debet eam dimittere, & manere innuptus, vel cum alia Chriſtiana cōtrahere. & tunc nō habebit duas vxores: quia ſecundum matrimonium, quod eſt in fide Chriſti contractum, eſt fortius, & totaliter tollit primum, quod non erat ratum. & ſic mulier infidelis dimiſſa, poſt matrimonium viri cum Chriſtiana, poteſt cōtrahere cum alio. Si verò poſtea vellet conuerti, & ad primum virum redire, nō poſſet, cùm vinculum ſit ſolutum. Nec obſtat quòd vinculum ſeruitutis nō ſoluitur per baptiſmum, vnde Apoſtolus, Quicunq; ſub iugo ſunt ſerui, omni honore dominos ſuos dignos arbitrentur. tamē eſt minor ſeruitus, &c. *1.Tim.6.* quia ſeruire nō repugnat perfectioni Chriſtianæ religionis, quæ maximè humilitatem profitetur, ſicut obligatio matrimonii, in quo nō obligatur vnus alteri, ſicut poſſeſſio eius, vt dominus ſeruo : ſed per modum cuiuſdam congruæ ſocietatis, quę nō eſt infidelis ad fidelem. Et licet matrimoniū quod inter fideles cōtrahitur, ſit perfectius quàm illud quod cōtrahitur inter infideles : & quòd ſi fidelis contrahat matrimonium in gradu prohibito, diſſoluatur : Non tamen ſequitur quòd matrimonium inter infideles contractum in gradu prohibito per eccleſiam, diſſoluatur: quia infideles nō baptizati non ſunt aſtricti ſtatutis Eccleſiæ, vt habetur in c. gaudemus, extra de diuortiis: ſed bene ſtatutis iuris diuini. Ideo ſi in gradibus prohibitis ſecundum legē diuinam contraxerint, poſt conuerſionem diſſoluitur, & nō poſſunt commanere. Et quanuis filius qui per infidelitatem *Leuit.18.* amittit ius hæreditatis, per conuerſionem recuperet hæreditatem, etiam ab alio poſſeſſam, patre ab inteſtato decedente : non tamen ſequitur quòd vxor, quæ noluit cum viro conuerti, ſi poſt matrimonium viri cum Chriſtiana conuertatur, debeat eum recuperare ; quia vinculum patriæ poteſtatis non ſoluitur per infidelitatem, ſicut vinculum matrimonii infidelium per matrimonium alterius in fide contractum. Per alia autem crimina non diſſoluitur matrimonium. Vnde Chriſtus, Qui dimiſerit vxorem, niſi ob fornicationis cauſam, mœchatur. Nec fornicatio aut adulteriū ſoluit vinculum *Mat.19.* eſſentiale matrimonii, quando matrimonium eſt ratum per fidem in ſacramento baptiſmi proteſtatā: cùm matrimonium inter fideles contractum, ſit ſacramētum Eccleſiæ, ex quo habet perfectam firmitatem, inquantum ſignificat indiuiſibilem coniunctionem Chriſti & Eccleſiæ: & oppoſitum dicētes *Adulteriū non ſoluit vinculū matrimoniale.* non poſſunt ſuſtinere ꝙ matrimonium inter fideles contractum & conſummatum, ſit ſacramentum Eccleſiæ, quod tamen eſt per Eccleſiam determinatū, vt ſuprà dictum eſt. Poteſt enim ſic argui, quia ſi ſolueret vinculū matrimonii, nō ſignificaret indiuiſibilē vnionem Chriſti & Eccleſiæ. à qua ſignificatione habet ꝙ ſit ſacramentū, quia ſi poſſet per adulterium diſſolui, ſignificaret falſum. Quod autem non ſoluatur vinculum eſſentiale per adulterium, patet ex eò ꝙ mulier committens adulterium, remanet ligata, cùm Chriſtus dicat, Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari. *Mat.5.* Et qui dimiſſam duxerit, adulterat. Et ſi per adulterium ſolueretur vinculū matrimonii, ipſa ex culpa ſua reportaret cōmodum, & matrimonia faciliter & paſſim diſſoluerentur, propter magis deſideratum coniugium adulterando, quod eſſet totam Chriſtianam politiam confundere. Nec valet euaſio aliquorum dicentium quòd matrimonium tenet quantū ad adulterantē, ſed non quantum ad illum qui paſſus eſt iniuriam. Quia (vt dictum eſt) matrimoniū eſt vinculum & nexus duorum, & relatiuū æquiparentię, & nō poteſt ſolui ex parte vnius, quin ſoluatur ex parte alterius, ſi-

NN 2 cut

cut nec habitudo inter patrem & filium. Si enim duo ſunt æqualiter ſouicẽ ligati, quod ligamẽ vnius pendet ex ligamine alterius, ſiue vna corda, illa fracta, nullus eorum eſſet ligatus alteri: ſic ſomnium & cõtra experientiam videtur, ꝙ adulter maneat ligatus vinculo eſſentiali, & nõ alius. Et ideo non eſt intelligendum, ꝙ Chriſtus dicendo, Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa facit eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit, adulterat: dederit viro licentiam alteram ducendi, & dimittendi adulteram, quo ad vinculum eſſentiale: ſed ſolùm dimittendi eam, quãtum ad thorum & cohabitationẽ: ſic quòd vir dimittens eam ex cauſa fornicationis, nõ facit eam mœchari: nec eſt cauſa adulterii eius ſi mœchetur: quod eſſet, ſi ipſam ſeruantem caſtitatem coniugalem, dimitteret. Nec dixit Chriſtus, Quòd ſi vir, qui propter fornicationem vxorẽ dimitteret, & aliam vxorem duceret, non mœcharetur. Et quòd ſit verus ſenſus à Chriſto intentus, apparet ex D. Paulo, ſupponẽdo primò ꝙ ſi vir propter fornicationem vxoris poteſt illam dimittere, etiã vxor poteſt virum dimittere propter adulterium. Quia licet adulterium in muliere ſit grauius, inquantum eſt contra bonũ prolis, propter incertitudinem, non tamen inquantum eſt contra bonum fidei, ad quam coniuges ſibi inuicem æqualiter tenentur. Nam ſicut dicitur, Mulier poteſtatem ſui corporis non habet, ſed vir: Sic dicitur, Vir poteſtatem ſui corporis non habet, ſed mulier. Illo ſuppoſito Apoſt. declarat intentionem Chri-

1.Cor.7. ſti, dum ait: His autem qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio: non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere. Quòd ſi diſcedat (ſcilicet in caſu licito ex cauſa fornicationis viri, prout Chriſtus conceſſit) manere innuptam, aut reconciliari viro ſuo. Hæc verba clariſſimè ſonãt, ꝙ vxor ex cauſa fornicationis poteſt diſcedere à viro fornicante. Sed ſi diſcedat, debet manere innupta. ergo idẽ dicendum eſt de viro, cùm (vt probatum eſt) in hoc ſint æquales. vnde manifeſtiſſimè ſequitur ꝙ vinculũ eſſentiale nõ eſt ſolutum: Quia ſi eſſet ſolutum, poſſet nubere: quod nõ poteſt, ſed recõciliari viro, vel manere innupta. Nec ex hoc ſequitur ꝙ propter peccatũ alterius quis priuetur iure ſuo: quia ſi velit debitum, poteſt reconciliari. Si nolit: ſeruet continentiam, ad quam licet nullus per ſe obligetur, tamen bene per accidens, vt propter ægritudinem incurabilem corporalem vel ſpiritualem, ac etiam ex ſup-

In Addi.3. p.q.62.ar.1. art.2. poſitione, ſcilicet ſuppoſito quòd nolit recõciliari. Ex præmiſſis patet ꝙ ſola fornicatio carnalis vel ſpiritualis eſt ſufficiens cauſa diuortii: cõprehendendo ſub fornicatione vitium contra naturã, quod eſt longè grauius, propter quod diuortium fieri poteſt, licet in euangelio non exprimatur, tum quia eſt paſſio innominabilis, tum quia rarò accidit, tum quia non ita cauſat incertitudinem prolis.

Modus ſeparationis propter adulterium. Notandum ꝙ licet vir quàm citò ſibi conſtat de fornicatione vxoris, poſſit proprio arbitrio illam dimittere, quo ad thorum tantum, nõ tamen poteſt quo ad cohabitationem abſq; iudicio Eccleſiæ: quia ſi faceret, poſſet cogi ad cohabitandũ, niſi vir incontinenti probaret per teſtes, quibus creditur: & fornicatio probari cenſetur, ſi teſtes deponant de ſuſpicione violenta, ſcilicet quòd viderint ſolũ cum ſola, nudum cũ nuda, horis & locis ſuſpectis. Quando autẽ maritus vult accuſare vxorẽ ad thori ſeparationem vel cohabitationem, debet hoc agere coram iudice ſpirituali: & tunc inſcriptio fieri nõ debet. Nec propter ſententiam iudicis impeditur eius recõciliatio: quia ſententia in fauorẽ datur, quantum placuerit iniuriam paſſo. Pro reconciliatione autem non oportet adire iudicem Eccleſiaſticum. Vxor enim adultera tenetur reddere debitum viro, quotieſcunque fuerit reuocata. Si autem vir eam accuſare voluerit ad pœnam corporalem, debet adire iudicem ſecularem, corã quo debet fieri inſcri-

Mat.19. ptio, cũ obligatione ad legem talionis, ſi in probatione deficiat.

Libellus repudii olim non excuſabat. Ex præmiſſis ſequitur, ꝙ non excuſabantur olim antiqui dimittẽtes vxores ſuas, dando libellũ repudii, permiſſum ad duritiã cordis, vt vitaretur homicidium, cùm inſeparabilitas matrimonii ſit de iure naturali, à quo hominũ malitia nõ excuſat, neq; deobligat. Præterea contra legem naturæ eſt, quòd quis contrarietur Deo: quod fieret, ſi quos Deus coniunxit, homo ſepararet. Inſuper matrimonium ordinatur ad educationẽ prolis, non ad tempus, ſed per totam vitam. vnde de lege naturæ eſt quòd parẽtes filiis theſaurizent. vnde Apo.

2.Cor.12. Rom.8. Heb.6. Non debent filii theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis: qui & hæredes ſunt parentum: ideo cùm proles ſit commune bonum viri & vxoris, oportet eorum ſocietatem perpetuò manere indiuiſam, ſecundum legis naturæ dictamen. Et ideo quamuis aliæ leges non prohibuerint ſeparationem: lex tamen Chriſti ad perfectum hominem adducens, in primum ſtatũ ac inſtitutionem reduxit matrimonium. Hæc autem ſeparabilitas dupliciter pertinet ad matrimonium: Primò inquantum eſt officium naturæ, ad bonum prolis: Secundò inquantum eſt ſacramentum Eccleſiæ, & ſignum perpetuæ coniunctionis Chriſti & Eccleſię. Et ſic ſeparatio magis directè repugnat ſignificationi, quàm prolis bono, cui conſequenter repugnat. vnde inſeparabilitas matrimonii amplius in bono ſacramẽti intelligitur, quàm ſecundũ quod eſt bonum prolis. Et ideo ex quo matrimoniũ inſtitutum eſt ſacramen-

Gen.18. Galat.4. tum Eccleſiæ, non poteſt cadere in eo diſpenſatio, ſicut ante inſtitutionem, vt officium naturæ. vnde diſpenſatum fuit cum Abraham de eiectione Agar, quæ erat eius vxor ſecundaria. In nouo autem teſtamento nõ legitur diſpenſatio: quia nõ poteſt Deus eſſe author falſitatis. Et quãuis inſeparabilitas

In Addi.3. p.q.58.ar.1. matrimonii impediat bonum in aliquo homine: bonũ tamẽ commune prolis, ad quod ex natura ſua ordinatur, præferendum eſt bono particularium perſonarum. Vndecimum impedimentum eſt impotentia coëundi: Quia omnis contractus, in quo quis ſe obligat ad dandum id quod dare nõ poteſt, eſt nullus: ſed per matrimoniũ aliquis ſe obligat ad copulã carnalem, & reddendum debitũ naturæ: ſi ergo illud reddere non poſſit. non eſt matrimonium. Et licet copula carnalis nõ ſit de eſſentia matrimonii: tamen poteſtas ad illam eſt de eius eſſentia. vnde in c. quod ſedem, de frigidis & male. dicitur, Sicut puer qui non poteſt debitũ reddere, non eſt aptus coniugio: ſic qui impotẽtes ſunt, minimè apti ſunt ad contrahendum matrimonium. Ad huius euidentiam ſciendum eſt ꝙ impotentia coëundi po-

Impotentia coëundi dupliciter contingere poteſt. teſt dupliciter contingere. Primò ex cauſa intrinſeca & naturali, vt ex frigiditate: & hoc dupliciter: Quia vel eſt temporalis, vel perpetua: Si tẽporalis, non ſoluit matrimoniũ, cũ ei ſubueniri poſſit remedio medicinæ. Si eſt perpetua, ſoluit matrimoniũ. Ille tamen qui hoc impedimentum habet, non poteſt amplius matrimonium contrahere. alter verò nubere poteſt, tantum in domino. Ad experiẽdum autem an impedimentum ſit perpetuũ, vel temporale, Eccleſia ſtatuit determinatum tempus. ſ. trien-

nium,poſt quod ſi fideliter ex vtraq; parte operam dederint copulę carnali,inueniatur matrimonium non eſſe conſummatum, iudicio Eccleſiæ diſſoluitur, ſeruata certa ſolennitate expreſſa in c.literæ veſtræ,&c.laudabilem,de frigi. & maleſi. Et ſi Eccleſia ſe deceptam inueniat,quando.ſ.ille in quo erat impedimentum,poſt trienniū carnalem copulam cum alia habeat,redintegrat primum & dirimit ſecundum,quanuis de eius licentia ſit factum : quia non poteſt eſſe impedimentum naturæ perpetuum viro,reſpectu vnius mulieris,& non reſpectu alterius.Si verò nō poſſit complere actum carnalē cum virgine,tunc medicinaliter aliquo inſtrumento poſſunt clauſtra pudoris aperiri & cōiungi : nec hoc eſt contra naturam,quia non propter delectationem. Abominatio autem mulieris nō eſt cauſa intrinſeca & naturalis,ſed extrinſeca,de qua poſtea dicetur. Et quanuis ſenes ſint frigidi,quantum ad generationem,nō tamen quantum ad carnalem copulam, licet raram. Ideo matrimonium eis permittitur in remedium,ſicut ſterilibus. Et quanuis mulieres ſint frigidiores viris:propter frigiditatē tamē mulieris non diſſoluitur matrimonium:ſicut nec propter ſterilitatem: Quia mas eſt agēs in generatione, & fœmina patiēs. Ideo maior caliditas requiritur in maſculo, quā in fœmina,in qua tamē poteſt eſſe impedimentum ex alia cauſa, ſcilicet coartatione. & tunc idē eſt iudiciū de artatione mulieris,& de frigiditate vel maleficio viri. Quia ſi nulla arte poteſt ſubueniri mulieri,quantum ad artationem reſpectu vnius viri,ſoluitur matrimonium:& ſi ſit ſufficienter aperta,reſpectu alterius non tenetur manere ſine ſpe coniugii:ſicut nec perpetuò maleficiatus,reſpectu vnius,vt infra dicetur. Frigiditas autē in viro magis diſſoluit, quàm ſuperflua caliditas: Quia per frigiditatē non ſolùm tollitur commixtio ſeminum,ſed etiam vigor membrorum,quo fit coniunctio corporum. Si tamen inueniretur ꝙ exceſſus caloris per triēnium impediret carnalem copulam, iudicaretur impedimentū perpetuum,de quo non fit mentio in iure, eò ꝙ rariſſimè accidat: ac etiam quia omne impedimentū naturale ad frigiditatem reducitur. Si verò impotentia coeundi proueniat ex cauſa extrinſeca, puta ex maleficio,quod eſt ligamen quoddam à dæmone proueniens, Deo permittente, quo vir & vxor à carnali copula impediuntur: Dicēdum quòd ſi maleficium ſit temporale,non diſſoluit matrimonium:ſed ſi perpetuum, diſſoluit ſicut frigiditas. Differentia tamen eſt inter frigiditatem & maleficium:quia per frigiditatem non ſolùm eſt impotens ad vnam,ſed ad omnes : non autē per maleficium, de quo iudicandum eſt,ſicut de frigiditate perpetua,hoc dempto, quia in maleficio perpetuo datur vtriq; licentia, quod nō fit in viro frigido. Si verò maleficium non ſit perpetuum,non diſſoluitur matrimonium. & ad experiendum an ſit perpetuum,ſtatutum eſt ab Eccleſia ſimile tempus triennii,ſicut in frigiditate. Nunquā tamen licet maleficiū maleficio ſoluere: quia nullo modo debet aliquis dæmonis auxiliū inuocare,neq; ad inuocantes accedere,quod fit per maleficiū. & ideo vbi non poteſt aliter tolli, quàm per aliud maleficium, reputatur impedimentū perpetuum. Cùm autem mulier venit in abominationem viri,ſic quòd vir non poteſt ei copulari ab initio,eodē modo iudicandū eſt,ſicut de maleficio & frigiditate. Quia ſi remedio medicinæ poteſt ei ſubueniri, eſt temporalis, & non ſoluit:ſi verò perpetua,tunc ſoluit. Defectus etiam ætatis ſoluit matrimoniū, non propter impotentiam coēundi, cùm non ſit perpetua:ſed propter defectum vſus rationis, qui non eſt ſufficiens ad illū conſenſum, qui perpetuò durare debet, ritè faciendū. Et ideo iſtud impedimentum reducitur ad impedimentum erroris. Et cùm matrimonium contrahatur per modū contractus . ſequitur quòd ſubiacet ordinationi legis poſitiuæ, ſicut & alii contractus:ſed iura determinant decimumquartū annum in maſculo, & duodecimum in fœmina,& quòd ante illud tēpus matrimonia contracta non tenerent : ideo ſi contrahatur, non tenet. Quia tamen præcepta iuris poſitiui ſequuntur id quod in pluribus eſt, ſi ante prædictum tempus vigor rationis & naturæ ſuppleat defectū ætatis, matrimonium nō diſſoluitur. Vnde conſequens eſt ꝙ ſi ante prædictū tēpus fuerint carnaliter copulati, matrimoniū perpetuò ligat. Nec obſtat ꝙ ſecundū leges accipiunt tutorem aut curatorem vſq; ad vigeſimumquintū annum,ſine quorū authoritate contractus per eos facti ſi lædantur, nulli ſunt:quia hoc eſt verum in aliis contractibus, ſed nō in matrimonio,ad quod natura inclinat:licet profeſſio religionis,quæ eſt quoddam matrimonium,ante decimumquartum annum facta non teneat:quia ſic ſtatutum eſt,eo ꝙ ad illud natura nō adeò inclinat,ſicut ad carnale. Furia autem ſuperueniens matrimonio,nō ſoluit illud,nec aliqua ægritudo,aut aliud impedimentum,ſi inter fideles ſit contractum. Si autem præcedat, cùm tollat vſum rationis,impedit conſenſum.vnde ea ratione,qua error diſſoluit,ſic furia. Et quanuis furia,etiam perpetua,non impediat generationem prolis,impedit tamen conuenientem educationem ipſius : ideo eſt contra bonum prolis. Et quemadmodum furioſi non ſunt idonei ad aliquem contractum faciendum, ſic nec ad matrimonium.Si autem habeat dilucida interualla,& in illis interuallis contrahat,matrimonium tenet, licet non ſit perfectum : quia adueniente furia, neſciret prolē conuenienter educare. Duodecimum impedimentum eſt vxoricidium,quod ex ſtatuto Eccleſiæ matrimonium impedit contrahendū : ſed quandoque non dirimit contractum, quando.ſ.vir occidit mulierem in actu adulterii deprehenſam. quod non licet in foro cōſcientiæ : neq; etiam ſecundum leges:licet non puniant,propter maximum incitamentum quod habet vir in tali facto. Sed Eccleſia non eſt aſtricta legibus humanis,vt iudicet eum ſine reatu æternæ vel Eccleſiaſticæ pœnæ dimittendum : ideo prohibet tali ne amplius alicui in matrimonio copuletur : tamen ſi timeatur de incontinentia ipſius, poteſt cum eodem per Eccleſiam diſpenſari,vt matrimonium contrahat,Si verò ſine diſpenſatione cōtrahat,peccat:ſed matrimonium contractum non diſſoluitur. Quandoq; etiam dirimit cōtractum,vt ſi quis occidat vxorem ſuam,vt ducat eam cum qua mœchatur : tunc efficitur illegitima perſona contrahendi cum illa: ita ꝙ ſi de facto matrimonium cum ea contrahat, dirimitur:nec pœnitentia rehabilitat eum:quia non eſt neceſſarium ꝙ deleta culpa deleatur omnis pœna, vt patet de irregularitate. Nec pœnitētia ſemper reſtituit in priſtinam dignitatem,quanuis poſſit reſtituere in priſtinum gradum gratiæ,vt dictum eſt c.6.§.4. verſ.7.Sed propter tale vxoricidium nō efficitur perſona illegitima,reſpectu aliarū mulierum vnde ſi cum alia contraxerit, quanuis peccet contra ſtatutum Eccleſiæ faciens:matrimonium tamen cōtractum nō dirimitur. Nec obſtat quòd maius peccatum ſit occidere patrem, quàm vxorem,per quod

Idē iudiciū de coartatione mulieris & frigiditate viri.

Maleficiū quid.

Maleficium maleficio ſolui nō debet.

In Addit. p.q.60.ar.2.

peccatum non diſſoluitur matrimonium: Quia talis non peccat contra matrimoniũ, ſicut ille qui propriam occidit vxorem. Ideo in quo peccat, puniri debet.

Ver. 10. DE REDDITIONE DEBITI MATRIMONIALIS.

In Add. 3. p. q. 64. 1. Cor. 7. Rom. 13. Ephes. 6.

D Viſo de matrimonio & eius impedimentis, videndum eſt de annexis & contrariis, aliiſq; conſequentibus matrimoniũ, & primò de redditione debiti. Apoſtolus præcepit vtriq; alteri debitum reddere, dicens: Vxori vir debitum reddat, ſimiliter autem & vxor viro. & rationem aſſignat, Quia mulier ſui corporis poteſtatem nõ habet, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. omnibus enim debita reddi debeot. Cui tributum, tributum, &c Si ſerui Chriſtiani, ſecundum Apoſtolum, tenentur reddere domino ſuo debitum obſequium, ad quod iure poſitiuo obligantur: à fortiori vir & mulier, cum obligentur iure naturæ & diuino. Præterea matrimoniũ datum eſt in remedium, ad fornicationem vitandam. Sed hoc non poſſet fieri, ſi vnus nõ teneretur reddere debitum alteri agitato concupiſcentiæ ſtimulis: Ideo reddere debitum eſt de neceſſitate præcepti. Sed hoc intelligendum eſt tempore & loco debitis, & ſeruatis aliis circunſtantiis requiſitis: nec interrogandum eſt de cauſa ſiue intentione petentis. Hoc præceptum etiam intelligendum eſt ſalua conſiſtentia perſonæ, cùm matrimoniũ ſit principaliter inſtitutum in officium naturę. & ideo in actibus ipſius ſeruandus eſt naturæ modus, ſecundum quẽ nutritiua non miniſtrat generatiuæ, niſi ſecundum quod ſuperfluit, ad conſeruationem indiuidui. Quia hic eſt ordo naturalis, vt prius aliquid in ſe ipſo perficiatur & poſtmodum alteri de perfectione ſua communicet. hoc etiam habet ordo charitatis quæ perficit naturam. Ideo cum vxor in virum poteſtatem non habeat, niſi quantum ad generatiuam virtutem, & non quantum ad ea quæ cõcernunt conſeruationẽ indiuidui: ideo non tenetur, niſi ſalua incolumitate perſonæ: quia quilibet poteſt abſtinere ab his quæ ſunt nociua perſonæ. & eodem modo dicendum eſt de vxore, cũ (vt dictum eſt) ſint æquales in prædicta poteſtate. Quod non eſt intelligendum de æqualitate quantitatis, quæ attenditur inter quãtitates eiuſdem menſuræ, vt bicubiti ad bicubitum. Quia ſecundum hanc æqualitatem vir & mulier nõ ſunt æquales in matrimonio, nec in actu ipſius: quia vir eſt agens, & mulier patiens. Ideo quod eſt nobilius, debetur viro. Nec etiam in diſpenſatione domus: quia vir regit, & mulier regitur, vnde vir dicitur caput mulieris, & nõ mulier viri: ſed Chriſtus. Neq; enim vir factus eſt propter mulierem, ſed mulier propter virum. Sunt tamen æquales ſecundum æqualitatem proportionis, quę attenditur inter duas quantitates eiuſdem ſpeciei, ſicut dupli ad duplum: quia maius duplum non habet maiorem aut minorem proportionem ad ſuum ſimplum, quàm minus duplum ad ſuum ſimplũ: licet vnum duplum habeat maiorẽ quantitatẽ quàm aliud. Sic vir & mulier ſunt æquales ſecundum proportionẽ: quia ſicut vir tenetur vxori in actu coniugali & diſpenſatione domus, ſecundũ id quod eſt viri: ita vt vxor viro, ad id quod eſt vxoris. vnde ſi mulier ſine conſiſtentia & incolumitate perſonæ non poteſt reddere, non tenetur.

Quãdo redditio debiti ſit de neceſſitate præcepti. — *art. 3.* — E — *1. Cor. 11.*

Leproſo vxor debitum reddere tenetur.

Et cum lepra ſuperueniens non ſoluat matrimonium. ſi vir nolit continere, tenetur vxor ei reddere debitum. Nec alter coniugũ prohibetur vti iure ſuo, quãuis ex hoc malum alteri proueniat: maximè ſi timeatur periculum ſpirituale, puta adulterium, ad quod leproſi propter calorem interiorem inducuntur. Non tenetur tamẽ vxor ſana cohabitare viro ſuo leproſo: quia nõ ita citò inficitur ex coitu, ſicut ex frequenti cohabitatione & cõuerſatione, vt habetur in c. quoniam, de Coniug. lepro. licet aliqui dicant virũ ſanum non teneri vxori leproſæ: eo quòd vir per cõcubitum vxoris citius inficiatur, quàm econuerſo. Prædictum tamen ca. quoniam, indiſtinctè loquitur, dicens, q; præcepto Apoſtoli nulla in hoc caſu exceptio inuenitur. Nec obſtat q; proles generetur infirma: quia melius eſt ſic eſſe, quàm penitus non eſſe. Non tenetur tamen vir reddere quãdo non poteſt, maximè cùm impotentia prouenit ex naturali infirmitate, vel ex actu matrimonii: quia tunc mulier vlterius petendo, ſe magis meretricẽ quã coniugem exhiberet. Si autẽ eſt impotens ex alia cauſa, ſi eſt licita, nõ tenetur reddere: nec poteſt mulier exigere. ſi non eſt licita, peccat. & peccatum vxoris ſi propter hoc in adulterium labatur, viro aliquo modo imputatur. & ideo nõ debet indiſcreta ieiunia, vel vigilias, aut alia huiuſmodi facere. Nec à ſacerdote debet in pœnitentiam imponi viro ea facere, per quæ reddatur impotens ad reddendum debitum vxori iuuenculæ & feruenti. Nec etiam vxori licitum eſt facere, nec ſacerdoti imponere tam graues abſtinentias & alia, per quæ reddatur deformis viro ſuo. Non tenetur etiam vir vti calidis, vt ſit magis potens: ſed ſufficit quòd non ſe faciat impotentem. Nec ſolùm tenetur vir reddere vxori debitum, quando expreſſè verbis petit, ſed etiam ſi per aliqua ſigna vir percipit quod vellet ſibi debitum reddi, ſed propter timorem aut verecundiã tacet. Tunc enim eſt interpretatiua petitio. ideo tenetur, aliàs quodammodo exponit eam periculo fornicationis. Si enim medicus cui infirmus eſt commiſſus, tenetur ſubuenire infirmitati corporali, etiam ſi ipſe nõ petat: à fortiori vir. quia redditio debiti eſt medicamentũ contra concupiſcentiã vxoris, quæ eſt infirmitas ſpiritualis. Non tenetur etiam reddere, niſi locis & tẽporibus debitis, & honeſtate ſeruata: quia non in loco publico, propter ſcandalum: neq; etiam in loco ſacro, aut tempore menſtrui, propter prohibitionem aut honeſtatem, ac etiam quia eſt contra bonum prolis, quæ ex hoc deformis & ſignata prodit in teſtimonium inordinatę concupiſcentiæ parentum. Tenetur etiam tempore ſacro reddere. vnde Apoſtolus, Nolite fraudare inuicem, niſi communi conſenſu ad tempus. peccat tamen, ſecundũ aliquos, ſaltem venialiter, petens tempore ſacro, vt feſtorũ, ieiuniorum, orationum, & proceſſionũ, cum teneatur orare, & deuotioni ſiue orationi (quæ per hoc impeditur) vacare. vnde Moyſes, Nõ appropinquetis vxoribus veſtris. Nõ eſt tamen iudicandũ mortale, quia non eſt aliqua hora determinata ad orandum, quin poſſit recõpenſari in aliis horis. Et ſi illis temporibus tentetur de incõtinentia, habet alia remedia ad reprimendam concupiſcentiã, vt orationes, ieiunia, diſciplinas, vigilias, & alia id genus, quibus vtuntur illi qui perpetuò continent. Reddens tamen tẽpore feſtiuo, neq; quantum in ſe eſt, conſentit aut cõmunicat peccato alterius, ſed ad id ad quod ab eo exigitur, inuitus & cum dolore conſentit: vnde non peccat, nec tenetur abſtinere à communione in die Paſchæ: licet bene faceret abſtinendo. ideo ſuo proprio arbitrio eſt relinquendus; hoc enim propter lubricum carnis eſt diuinitus ordinatum, vt ſemper petenti debitum

Vxorati nõ debẽt indiſcretas abſtinentias & vigilias facere. — *Petitio debiti dupliciter fieri poteſt.* — *1. Cor. 7.* — *Exod. 19.* — F

debitum reddatur. vnde Apoſt.poſtquam dixit,Nolire fraudare inuicem: ſubiungit,Ne forte tentet vos Satanas propter incontinentiam veſtram. Et ſi allegetur c.omnis homo, de conſecrat.diſt.2.vbi dicitur, Omnis homo ante ſacram communionem à propria vxore abſtineat tribus aut quatuor aut quinq; diebus. Glo.dicit,quantum eſt ex ſe.Quia exactus omni tempore,ſeruatis aliis circunſtantiis, reddere debet,vt habetur in c.Si dicat vir.33.quæſt.5. Quod enim dicitur in dicto.can.omnis, nõ eſt præceptum,ſed conſilium, vt habetur in c.vir cũ propria vxore.33.quæſt.4. ¶ Ex præmiſſis ſequitur ꝙ alter coniugum non poteſt vouere continentiam ſine alterius conſenſu.Nullus enim facere poteſt votum de alieno,& ſi vouerit,peccat:nec votum ſeruare tenetur,alio petente.Sed ſi nõ petat,tenetur votum ſeruare.& ſic non poteſt exigere.Hoc intelligendum eſt poſt matrimonium conſummatum: quia ante conſummationem poteſt vouere ingreſſum religionis, quod habet perpetuam continentiam: & tenetur implere infra duos menſes, aliâs poteſt compelli ad celebrandas nuptias,vt habetur in c.ex publico,de conuer.coniug. Si verò cum conſenſu alterius coniugis vouerit,votum tenet:verùm alter coniugum non tenetur conſentire:licet diſſentiendo bonum alterius impediat:quia hoc facit ne ſibi præiudicium generetur. Vouens ſine conſenſu alterius,non habet ius exigendi. Poſſet tamen in illo voto ſummus Pontifex diſpenſare,maxime ſi alter ſolum conſentiret ad tempus,vt habetur in c.chariſſimus,de conuer.coniug ¶ Excuſatur etiam vir à redditione debiti,accipiendo crucem in ſubſidium terræ ſanctæ: quia ſatis probabile eſt ꝙ vxor debeat velle continere ad tempus,ſubueniendo neceſſitati eccleſiæ generalis.Ideo in fauorem negotiorum,pro quibus crux ſibi datur,ſtatutũ eſt ꝙ vir poſſit ſine conſenſu vxoris crucem accipere:ſicut poſſet etiã domino ſuo terreno, à quo feudum habet,abſq; conſenſu vxoris militare. Quia ſicut mulier accipit poteſtatẽ in corpore viri:ſaluo hoc in quo vir tenetur corpori ſuo: ita etiã ſaluo hoc,in quo tenetur alteri domino ſuo terreno. Nec tamen ſubtrahitur omnino ius ſuum vxori: quia vxor poteſt eum ſequi,& nõ vir vxorem, cum vir debeat regere vxorẽ,& non econuerſo.Prçterea vxor cũ maiori periculo caſtitatis diſcurreret ꝙ̃ vir, & cum minori eccleſiæ vtilitate.

De voto cõtinentiæ alterius coniugum.

Ver. 11. DE CONCVBINATV.

A EX duobus finibus ſeu bonis matrimonij à natura intentis,apparere poteſt ꝙ concubinatus & pluralitas vxorum contrariantur iuri naturali & matrimonio:differenter tamen,quia concubinatus cõtrariatur principali bono matrimonij,quod eſt proles.& ideo nunquam fuit licitum concubinam habere:neq; etiam fuit vnquam in concubinatu diſpenſatum.Pluralitas verò vxorum non eſt contra bonum principale matrimonij, ſed contra ſecundarium.ſ.contra communicationem operum & pacificum conuictũ.Ideo aliquãdo licuit aliquibus viris ex diuina diſpẽſatione habere ſimul plures vxores:licet nunꝗ̃ licuerit alicui mulieri ſimul habere plures viros.de quibus per ordinẽ dicendum eſt.

Ad cuius euidentiã ſupponendum eſt primo,ꝙ quicquid reddit actionẽ incõuenientem fini, quẽ natura ex aliquo opere ſeu actu intendit,dicitur eſſe contra legem naturæ. Poteſt autẽ actus non eſſe conueniens principali fini,vel ſecundario,dupliciter: vno modo,quando omnino impedit finẽ,vt ſuperfluitas aut defectus comeſtionis impedit ſalutẽ corporis, quaſi finem principalem comeſtionis,& bonam habitudinem in negotiis exercendis,qui eſt finis ſecundarius. Alio modo,quando non omnino impedit finem,ſed facit peruentionem ad illum minus decentem aut difficilem ad finem principalem vel ſecundariũ. Si ergo actio ſit inconueniens fini,quaſi omnino directè prohibens principalem finẽ,prohibetur primis præceptis legis naturæ, quæ ſunt ſicut cõmunes animi conceptiones, & ſicut prima principia in ſpeculabilibus. Si autem actio ſit incompetens fini ſecundario,quocunq; modo.ſ. omnino prohibens, vel difficilem aut minus decentem reddens,aut etiã principali,vt faciens magis difficilem,vel minus congruam peruentionem ad ipſum:actio illa non prohibetur primis prçceptis legis naturæ,ſed ſecundis,quæ ex primis deriuantur,ſicut concluſiones ex principiis ſpeculatiuis.

In add. 3.p. q.65.art.1.

Secundo ſupponendũ eſt id quod ſupra dictũ eſt, cum de diſpenſatione moralium præceptorum ageretur,ꝙ in primis præceptis legis naturæ nõ cadit diſpenſatio, ſed ſemper efficaciã obligandi habent.Sed in ſecundis præceptis cadere poteſt diſpenſatio,quia non ſemper habent efficaciã obligãdi, ſed vt in pluribus, eo ꝙ actus humani variantur ſecundum diuerſas cõditiones perſonarũ,temporũ, & aliarũ circunſtantiarũ,& in maiori parte. Talis eſt tota materia moralis, vt patet per Philoſophũ in Ethicis. Ideo vbi eorum efficacia deficit,licitè prætermitti poſſunt. Sed quia nõ eſt facile determinare huiuſmodi varietates,ideo licentia prætermittendi legem in illis caſibus,ad quos legis efficacia ſe propter varietatem extendere non debet,reſeruatur illi, ex cuius authoritate lex efficaciam habet: & talis licentia diſpenſatio dicitur. His ſuppoſitis dicendũ eſt primò,ꝙ actus concubinatus eſt cõtra legem naturæ:Primo modo,quia nõ ordinatur in finem naturæ per actionem agentis,imò peruertit & tollit omnino peruentionem in finem principalem:quia finis principalis,quem natura intendit in tali concubitu,eſt proles procreanda & educanda:& vt hoc bonum conſequeretur,poſuit delectationem, vt Conſtantinus dicit. Quicunque ergo concubitu vtuntur propter delectationem quæ in ipſo eſt,non referendo in finem à natura intentum,facit contra naturam, peruertit enim ordinem naturæ:quia res à fine denominatur,tanquam optimo:ſicut coniunctio matrimonij à prolis bono nomẽ accipit,quod per matrimoniũ principaliter quæritur.Et quanuis aliquis ex cõcubinatu prolem quçrat,non tamen conuenienter quærit ad prolis bonum,in quo nõ ſolum intelligitur prolis procreatio, per quam proles accipit eſſe, ſed etiam educatio & inſtructio,per quam accipit nutrimẽtum & diſciplinam:in quibus tribus parentes proli tenentur ad longum tempus,& per totam vitam.Ideo lex naturæ exigit ꝙ pater & mater commaneant ad ſubueniendũ proli.vnde aues quæ communiter pullos nutriunt ante completã nutritionem nõ ſeparãtur à mutua ſocietate,quç incipit à concubitu.Hæc autem obligatio qua debet commanere fœmina viro,& econuerſo,dicitur matrimoniũ. Et licet aliquis diues poſſit ſubuenire proli educãdæ per longum tempus: hoc tamen eſt per accidens,& nõ ex natura actus: & per id quod eſt per accidens,nõ tollitur id quod eſt per ſe,hoc eſt naturale:& ſic non tollitur determinatio,propter quam ſecundum omnes leges filij qui de concubinatu naſcuntur,ſunt

c.14.§.2. Ver.7.

vituperabiles: quod non eſſet, niſi cõcubitus ex quo oriũtur, eſſet naturaliter turpis. Nec obſtat quod ius poſitiuum quod à naturali deriuatur, nõ prohibet fornicationẽ ſimplicem, imò potiùs in pœnam, ſecundum antiquas leges, mulieres lupanaribus tradẽdæ condemnabantur: quia lex naturæ in gentibus quantum ad multa offuſcata erat, & non reputabant malum accedere ad concubinam, ſed paſſim fornicatione vtebãtur, quaſi re licita, ſicut & aliis quæ erant contra cæremonias Iudæorum, quanuis non eſſent contra legem naturæ. Et ideo Apoſtoli immiſcuerunt prohibitionem fornicationis cære-

Act.15. monialibus, propter diſtinctionem quæ erat inter Iudæos & Gentiles. Non obſtat etiam quod qui poteſt alicui rem ſuam tradere in perpetuum, poſſit tradere ad tempus: nam per hoc diſtinguitur donatio à cõmodato: quia hoc verũ eſt in his in quibus nulla deordinatio ſequitur, prout in cõcubinatu, in quo eſt deordinatio contra bonum prolis, quæ ex illo actu nata eſt ſequi. Et quãuis aliquis vtendo ancilla ſua tanquam re ſua, maximè ex conſenſu ſuo, nulli faciat iniuriam in particulari: facit tamẽ iniuriam naturæ & proli procreandæ, ad cuius bonum non ſufficienter neque conuenienter talis coniunctio ordinatur: ſicut ſi quis immoderatè vteretur eò ꝙ ſuum eſt. Præterea licet ancilla ſit res domini quo ad obſequium, non eſt tamen res ſua quo ad concubitum. Et licet quilibet poſſit dare quod ſuum eſt: & vxor habeat poteſtatem in corpore viri: non tamen ſequitur quod vir de cõſenſu vxoris poſſit alteri carnaliter coniungi, neq; vxor de conſenſu mariti, alteri viro: Quia vxor non habet poteſtatem in corpore viri ſimpliciter, quantum ad omnia, ſed ſolùm quo ad matrimoniũ, & econuerſo. Ideo non poſſunt dare contra bonum matrimonii. Cum ergo cõcubitus fornicationis tollat debitam ordinationem parentis ad prolem, quam natura ex concubitu intendit: ſequitur quod fornicatio ſimplex de ſui ratione ſit peccatum mortale, etiam ſi lex ſcripta non eſſet: quia de lege diuina poſitiua nõ eſt dubium, vt dictum eſt cùm de fornicatione ageretur, cap.7 §.4. verſ 1. Nec excuſatur Iuda filius Iacob, à peccato, quando concubuit cum Thamar: licet vitauerit mendacium, quod fuiſſet pernicioſum, iniuriam habens annexam, ſi promiſſum nõ reddidiſſet. Nec obſtat etiam quòd non punitur temporali morte, quia peccatum non dicitur mortale à temporali morte, ſed à morte æterna, vt infrà dicetur. Et quanuis habeat maius incitamentum quàm gula: non tamen ſequitur quin ſit maius peccatum, quàm inordinata comeſtio: Quia illa non continet deordinationem à fine vltimo, ſicut fornicatio: quæ eſt præceptum naturæ, Non mœchaberis, in quo non cadit diſpenſatio, manente materia ſ. quòd non ſit ſua & ideo nunquã licuit. Nec aliquis ſanctorum in antiquo teſtamẽto legitur habuiſſe

Concubina aliquando accipitur pro vxore ſecundaria. concubinam, quem neceſſe ſit à peccato excuſare, Sed vbicunq; legitur aliquos ſanctos habuiſſe concubinas, accipitur concubina pro ſecundaria vxore, quæ dicebatur cõcubina, quia habebat aliquid ſimile concubinæ, licet eſſet vxor quãtum ad principalem finem, qui eſt bonum prolis, quia indiſſolubili vinculo iungebatur viro, & ſic conueniebat cum vxore. Sed quo ad ſecundarium finem, qui eſt gubernatio familiæ, & cõmunicatio operum, in quo cadit diſpenſatio, vt dicetur verſiculo ſequenti: prima vxor coniungitur viro vt ſocia, ſed non ſecundaria Ideo in hoc conueniebat cum concubina, large accipiendo hoc vocabulum, concubina Et ſic Agar, licet eſſet vxor ſecundaria Abrahę, dicebatur ancilla & concubina, quia non erat ſocia in diſpenſatione familiæ, & communicatione operũ ſicut Sarra. Nec obſtat quòd illa quæ eſt matrimonio iuncta, nõ poſſit eiici excepta fornicationis cauſa, tamẽ Agar fuit eiecta: quia hoc factum eſt ex diſpenſatione diuina, ad ſignificandũ miſteriũ, quod

Gal.4. explicat Apoſtolus ad Galatas ſcribens. Quòd etiã Iſmaël hæres non fuerit, & Eſau filius liberæ, hæres non fuit, ad miſteriũ pertinet. Similiter factum eſt vt filii Iacob ex ancillis & liberis nati, hæredes eſſent, vt D. Augu. dicit: quia Chriſto naſcuntur in baptiſmo, tam per bonos, qui per liberam ſignificantur, quàm per malos miniſtros, qui per ancillam ſignificabantur.

Ver. 12. DE PLVRALITATE VXORVM ET MARITORVM.

In Add.4. p.q.65. Virum ſimul habere plures vxores, & vxorem ſimul habere plures viros, conſtat eſſe cõtra legem naturæ differenter tamen, quia quod mulier ſimul habeat plures viros, eſt contra primũ & principale bonum matrimonii. & ideo ſemper fuit illicitũ, neq; licitè fieri poteſt. cùm in primis præceptis non cadat diſpenſatio, vt dictum eſt verſiculo præcedenti. Non eſt autem ſic de pluralitate vxorum. B

Quòd autem pluralitas maritorũ ſit contra bonũ prolis, apparet ex eò quòd per hæc quo ad aliquid totaliter tollitur. Quia quandoq; contingit poſt primam impręgnationem mulierem iterum imprægnari, & tunc (vt dicit Philoſophus) vix cõtingere poteſt quin accedat corruptio vtriuſque vel alte-

9.de Ani. rius fœtus. Et quanuis non contingat corruptio, natiuitas tamẽ multum impeditur. Educatio autem totaliter impeditur. Quia ſi vna mulier plures haberet maritos, ſequeretur incertitudo prolis ex parte patris, cuius cura eſt neceſſaria in educando. Ideo nulla lege vel conſuetudine fuit aliquando permiſſum, ꝙ vna mulier plures maritos haberet: ſicut econuerſo. Nec obſtat illa prima animi cõceptio, ſiue

Mat.7. primum naturæ mandatum, Quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. & per oppoſitum, Quæcunq; vultis, &c. hoc enim eſt lex & prophetæ. Sed viri aliquando voluerunt accipere, imò de facto acceperũt plures vxores: igitur & mulieres, ſaltem cum diſpenſatione. Negatur illatio: quia illa animi cõceptio intelligi debet eadem proportione ſeruata. Non enim ſequitur, ꝙ ſi prælatus vult ſubditum non reſiſtere ei, ꝙ ipſe non debeat reſiſtere ſubdito. Sed inter vxorem & virũ non eſt eadem proportio: quia in pluralitate vxorum non ſequitur incertitudo prolis, & vnus ſufficit ad imprægnandum plures. Et quãuis zelus, qui eſt amor non patiens conſortium in amato, ſit vxoris ad virum, ſicut viri ad vxorem: nõ tamen æqualiter vt in pluribus inuenitur. Sed tam in hominibus quàm in animalibus cõmuniter inuenitur maior zelus maſculi ad fœminam, quàm econuerſo, eò quòd nõ eſt contra cõceptionem naturalem, quòd vir habeat plures vxores, ſicut ꝙ vxor habeat plures viros. Ideo affectus ſiue appetitus vxoris, qui ſequitur cognitionem, non tantum refugit conſortiũ in viro, ſicut econuerſo. Quanuis aliquæ mulieres ex aliquibus apprehenſionibus & cauſis ſint magis zelotipæ, & ampliori zelo torqueãtur, quàm viri. Pluralitas verò vxorum nõ totaliter tollit, neq; aliqualiter impedit primum finem matrimonii, cùm vnus vir ſufficiat pluribus mulieribus fœcundãdis, & educandis filiis ex eis natis. Sed quo ad ſecundum finẽ matrimonii, etſi non totaliter tollat: tamẽ multum

tum impedit, eo ꝙ nõ poſſit faciliter inueniri pax in familia, vbi vni viro plures vxores coniungun-
tur, eo ꝙ vnus vir non poteſt ſufficere ad ſatisfaciendũ pluribus vxoribus ad votum earũ. Quia cõ-
municatio plurium in vno officio cauſat litem. ſicut figuli & medici corrixantur & inuident adinui-
cem: ſic plures vxores vnius viri. Cum ergo vxorum pluralitas ſit contra ſecundum bonũ matrimo
nij, & præceptum naturæ, nunquam fuit licitum abſq; diſpenſatione authoris naturæ. ſ. Dei, qui per
inſpirationem internam eo tempore quo oportebat prædictum præceptum naturæ prætermitti, vt
maior eſſet multiplicatio prolis ad cultum Dei educandæ, diſpenſauit poſt Lamech: qui fuit primus
qui abſq; diſpenſatione accepit plures vxores, qui de hoc ſecundum Magiſtrum ſententiarum argui- *33.diſt.4.*
tur: quia ad explendã voluptatem id feciſſe perhibetur. Per Sanctorũ verò exemplum diuina diſpen
ſatio ante legem ad alios deriuata eſt, quæ nõ fuit in lege reprobata, imò videtur approbata in Deut.
vbi dictum fuit, Non habebit vxores plurimas, quæ alliciant animam eius. vbi D. Aug. dicit, quòd
Salomon tranſgreſſus eſt præceptum illud, & non Dauid: quia permiſſum erat plures habere, ſed nõ
plurimas, quæ allicerent, &c. Semper enim principalior finis magis eſt obſeruandus, quàm ſecunda-
rius. Ius enim naturale ſemper & vbiq;, quantum eſt de ſe, habet efficaciã: poteſt tamen per accidens
propter aliquod impedimentum vel cauſam circa aliquem variari, quantũ ad ſecundarios fines: ſicut
Philoſophus exemplum ponit de aliis rebus naturalibus. Nec obſtat quòd diſpenſatio in lege naturę
circa huiuſmodi non reperitur ſcripta: Quia talis debet eſſe diſpenſatio, qualis eſt lex. Si ergo lex na- *Rom.2.*
turæ ſcripta eſt in cordibus hominum, ita debebat eſſe eius diſpenſatio: quæ tamen non eſt nunc per *Mat.19.*
Chriſtum reuocata, eò ꝙ veniente Chriſto fuit tempus plenitudinis gratiæ, per quam cultus Dei nõ
carnali, ſed ſpirituali propagatione diffundendus erat in omnes gentes. ideo nunc nõ eſt ratio diſpen
ſationis. Et quamuis ius naturæ largo modo dicatur, quod omnia animalia docuit: tamen ius naturæ
cõpetens homini, inquãtum homo, hoc indidit ꝙ vna per legem matrimonij fieret vxor viri vnius.
Si dicatur quòd contra legem naturæ eſt, quòd homo ſe ad impoſſibile obliget, & quòd vni datum
eſt, alteri detur Sed homo contrahens cum vna vxore, ſui corporis poteſtatẽ ei tradidit, vt neceſſe ſit
reddere debitũ cum petierit: ergo facit contra legem naturæ, ſi poteſtatem ſui corporis alteri tradat.
Negatur ſequela: quia hoc ſolum habet locum in primis pręceptis naturę. Nec vir per matrimonium
poteſtatem ſui corporis tradit quantum ad omnia, ſed ſolum quantum ad illa quę matrimonium pro
principali fine requirit. Matrimonium autem nõ requirit vt quolibet tempore vxori petenti vir de-
bitum reddat, niſi cum petit ad id quod matrimonium eſt principaliter inſtitutũ, hoc eſt ad bonum
ſiue generationem prolis, ſiue quantum ſufficit ad impragnationem. Licet matrimoniũ poſtmodũ
inquantũ eſt remediũ (quod eſt ſecundarius finis eius) fuerit ordinatũ ad vitandã fornicationẽ in cõ
iuge: quia, vt dictũ eſt, in ſecũdo fine cadit diſpenſatio. Vnde ſequitur ꝙ qui accipit plures vxores,
nõ ſe obligat ad impoſſibile, cõſiderato fine principali: nec eſſet incõueniens ſi Deus nũc diſpenſaret
in pluralitate vxorũ, ꝙ propter bonũ prolis quod eſt principale bonũ, detraheretur aliquid de aliis
bonis matrimonij: quia manet fides apud Deũ, in cuius cultũ proles eſſet educãda: fides etiã maneret
ad plures. Et ſacramentũ pariter aliquo modo maneret. Quamuis enim nõ ſignificaretur coniunctio
Chriſti ad eccleſiã: ſignificaretur tamẽ diſtinctio graduum in eccleſia per pluralitatẽ vxorũ, quæ qui-
dem diſtinctio non ſolũ eſt in eccleſia militãte, ſed etiã in triumphante. Et ideo illorũ matrimonia ſi-
gnificarent aliquam coniunctionẽ Chriſti cum eccleſia, nõ ſolum militante (vt quidam dicunt) ſed
etiam triumphante, in qua diuerſæ ſunt manſiones.

Ver. 13. DE SECVNDIS NVPTIIS.

B SEcundas aut tertias ſiue quartas & ſic deinceps nuptias non eſſe cõtra ius naturæ ex præmiſſis cõ-
ſtare poteſt, cum non ſint contra bonum prolis, neque communicationem operum. Vnde legimus *In add. 3.p.*
Abraham tempore legis naturæ, mortua Sara, ſecũdas nuptias celebraſſe cum Cethura. Nõ ſunt etiã *q.63.art.1.*
contra ius diuinum, cùm Apoſtolus dicat, Volo iuniores (.ſ. viduas) nubere, & filios procreare. Et ra *Gen.25.*
tio eſt: quia per mortem alterius coniugum matrimonium ſoluitur. Nam (vt idem Apoſtolus dicit) *1.Tim.5*
Mulier alligata eſt legi viri, quanto tempore vir eius viuit. Quòd ſi dormierit vir eius, ſoluta eſt à le *1.Cor.7.*
ge viri. Cui autem voluerit nubat, tantum in Domino, hoc eſt cũ fideli. Si tamen mulier ante annum
contrahit, perdit dotalitiũ: ſed ſi poſt, lucratur ad vitã ſolum. Ideo oportet eam dare fideiuſſores de eo
reddendo poſt mortem, niſi vbi eſt conſuetudo vel ſtatutũ, ꝙ abſolutè lucretur, vt in ciuitate Tholo-
ſana. Vir autẽ ſi ſtatim contrahat, nil perdit: quia etiã nil lucratur, niſi ex pacto vel cõſuetudine, vt in
prædicta ciuitate, in qua deficientibus liberis, lucratur abſolutè dotem. Mulier tamen nubens infra
tempus luctus (quod durat per vnius anni ſpaciũ) liberatur ab infamia, cui olim ſecundũ leges ſubde
batur, vt habetur in c. cùm ſecundum Apoſtolum, de ſecundis nup. ¶ Nec obſtat ꝙ D. Chryſ. dicit, ꝙ
ſecundum virum accipere, fornicatio eſt: quia intelligit viuente primo, vel quantum ad cauſam, quæ
aliquando ſols ad nuptias inclinaret. ſ. concupiſcentia, quæ etiam in matrimonio fornicationem in-
ducit. quando paratus eſſet eam cognoſcere, etiam ſi non eſſet vxor. Nec etiam obſtat illud D. Ambr. *Sacerdotes*
Duplex matrimonium non eſt bonum, quia etiam intelligitur ſimul, vel per non bonum intelligit *cur arceantur*
quod caret honore ſignificationis: & ſic non eſt adeò honorabile. Eam ob rem ſacerdotes arcentur ne *à ſecundis*
interſint, eo ꝙ habeat aliquam ſpeciem mali ſiue turpitudinis, propter defectum prædictæ honeſta- *nuptiis.*
tis ſiue ſignificationis: propter quem defectum contrahitur irregularitas, et non propter culpam: quia
nulla ineſt culpa. Non tamen dicimus ꝙ ſecundum matrimonium nõ ſit ſacramentum Eccleſię: quia
vbicunq; inueniuntur ea quæ ſunt de eſſentia ſacramenti, eſt ſacramentum: ſed omnia talia inueniun-
tur in ſecundis nuptiis, ſcilicet debita materia & debita forma: ergo ſecũdum matrimonium eſt ſacra
mentum: non tamẽ adeò perfectum, ſicut primum: quia nõ habet plenam ſignificationem, cum non
ſit vna vnius, ſicut in coniunctione & matrimonio Chriſti & eccleſiæ. Ratione huius defectus bene- *Benedictio*
dictio à ſecundis nuptiis ſubtrahitur, & punitur ſacerdos benedicẽs ſecũdas nuptias, ſuſpenſione offi *à ſecundis*
cij & beneficij. Sed hoc indulgendum eſt, quando ſecundæ nuptię ſunt ex parte viri & mulieris. Si ve *nuptiis ſub-*
rò virgo contrahat cum viduo, nuptiæ benedicuntur. Saluatur enim aliquo modo ſignificatio, quę in *trahitur.*

primis

primis nuptiis,ſaltem ex parte vnius:quia etſi Chriſtus vnā ſponſam habeat,habet tamen plures perſonas deſponſatas in vna eccleſia.

Ver. 14. DE BIGAMIA.

B

Bigamia quatuor modis contrahitur. Primus eſt,quando quis accepit plures vxores ſucceſſiue & de iure.Secūdus,quādo ſimul habet plures,vnā de iure,& vnā de facto. Tertius,cum habuit plures ſucceſſiue,vnam de iure,& vnam de facto,quando.ſ.erat impedimentō dirimens. Quartus,quando viduā ducit vxorem:quod intelligendū eſt matrimonio cum vtraq; cōſummato per carnalem copulam,quæ in fornicario concubitu nō cauſat irregularitatē, vt habetur in c.quia circa,de bigamis. & ratio eſt,qui nō ſignificat illā indiuiſibilem coniunctionē Chriſti & Eccleſiæ. Et in omnibus iſtis caſibus irregularitas eſt annexa duplici de cauſa. Prima,quia ille qui ſacramēta miniſtrare debet,nullum in ſacramentis debet pati defectum. Defectus autem in ſacramentis eſt,quādo ſacramenti ſignificatio integra nō inuenitur. Et ſacramentū matrimonij ſignificat indiuiſibilem coniunctionē Chriſti ad eccleſiam,quæ eſt vnius ad vnam: ideo ad perfectā ſignificationem ſacramenti requiritur ꝙ vir ſit tantū vnius vxoris,& vxor vnius viri.Ideo bigamia,quæ hoc tollit,inducit irregularitatē.Secunda cauſa eſt,quia in illis qui accipiūt ordinis ſacramentum,maxima ſpiritualitas debet apparere. Vnde Dñs in Leuitico dicebat, Sancti eſtote,quoniā ego ſanctus ſum, tum quia ſpiritualia miniſtrant, ſcilicet ſacramenta,tum quia ſpiritualia docent,& in ſpiritualibus occupari debent. Vnde cū concupiſcentia, per quem totus homo caro efficitur,ſpiritualitati repugnet, nō debet aliquod ſignum concupiſcentiæ permanentis in eis apparere. quod quidem apparet in bigamis, qui vna vxore contenti eſſe noluerunt. Prima tamen cauſa & ratio eſt melior. Et huiuſmodi irregularitas nō ſoluitur per baptiſmum:quia licet baptiſmus ſoluat culpas,nō tamen ſoluit coniugia. Vnde cum ex ſecundo coniugio ſequatur irregularitas,per baptiſmū tolli nō poteſt:ſicut irregularitates,quę antea per crimina cōtractę erant.Nec opinio D.Hiero.in hoc tenetur:quia licet baptiſmus tollat peccatū,quod eſt maius, eo ꝙ ad hoc ſit ordinatus:nō eſt tamē ordinatus ad tollendā irregularitatem,quæ nō eſt pœna,quanuis proueniat ex cauſa debita. Et licet per baptiſmū quis conformetur Chriſto,quantū ad mentem, nō tamen quantū ad ſtatum carnis,qui conſideratur in virginitate vel diuiſione carnis Et quanuis ſacramenta veteris legis ſoluerent irregularitates,quæ ex leuibus cauſis contractæ erant,& ad tempus durabant,quia ad illas tollendas erant ordinata:nō autē baptiſmus. ¶ Bigamus exuitur omni priuilegio clericali,& additur foro ſeculari,non obſtante conſuetudine. Et ei ſub pœna excōmunicationis inhibitum eſt tonſurā aut habitū clericalem deferre,vt in c.vnico de bigamis,lib.6.¶ Quo ad diſpenſationem eū bigamis eſt difficultas,eo ꝙ Apoſt.dicit,Oportet epiſcopō eſſe vnius vxoris virū.& in c.ſuper eo,de Biga.habetur ꝙ Lucius papa redarguens epiſcopū Hiſpalen. dicit ꝙ etiā ſi ſacros ordines ſuſceperint,priuandi ſunt:quia in bigamis contra Apoſtolum diſpenſare nō licet, vt debeāt ad ſacros ordines promoueri,vel in eis ſi promoti fuerint,remanere. D.Tho.dicit ꝙ Papa poteſt in bigamis diſpēſare,eo ꝙ bigamiæ nō eſt adiuncta ſiue annexa irregularitas,de iure naturali,ſed de iure poſitiuo. Et quia nō eſt de eſſentialibus ſacramenti ordinis,ꝙ nō ſit bigamus,quod patet ex hoc ꝙ ſi aliquis bigamus ad ſacros ordines accedat,accipit characterem.et ad prædictum c.ſuper eo,reſpondet, ꝙ Papa nō poteſt diſpenſare contra doctrinā Apoſtoli,quantum ad ea,quæ ſunt de iure naturali,nec quantum ad ea quæ ſunt de neceſſitate ſacramentorum & fidei,& dictus Lucius dicebat dictū archiepiſcopum diſpenſare contra Apoſtolum,hoc eſt in poſitiuis & determinatis ab Apoſtolo,per archiepiſcopos diſpēſari nō poſſe. Sed nō negabat ipſe Lucius quin ipſemet & Papa ſucceſſor eius poſſent diſpenſare,cùm eandem poteſtatem habeat Papa,quā D.Petrus. Et ipſe Lucius cum epiſcopo Panormitano diſpenſauerit.

In addi. 3.p. q.66.art.1.

Leui.19

Baptiſmus non tollit irregularitatē bigamiæ.

Bigamus exuitur priuilegio clericali.

1.Tim.3

Art. 5.

Ver. 15. DE FILIIS ILLEGITIMIS.

C

Cvm illegitimum dicatur quod contra leges fit,qui extra matrimonij thorum naſcūtur contra legem naturæ,dicuntur illegitimi. Ad cuius euidentiā notandum eſt,ꝙ quadruplex eſt ſtatus filiorum. Quidā enim ſunt naturales & legitimi,qui.ſ.naſcuntur ex vero & legitimo carnali cōcubitu. Quidā dicūtur naturales & nō legitimi,vt qui naſcūtur ex ſimplici fornicatione,& ab his qui impedimentum matrimonij non habent. Quidā legitimi et nō naturales, vt adoptiui. Quidam dicuntur Spurij,vt qui ex adulterio,inceſtu, vel ſtupro (quos quidam ex damnato coitu natos vocant) oriuntur,contra legē poſitiuā expreſſe, & contra legem naturalem hominis,inquantum homo,licet nō inquantum animal.& tales non ſuccedūt patri nec matri,vt habetur in Auten. Quibus mo.na.effi.legi § ſina. Et quanuis huiuſmodi filij non ſint in culpa, incurrunt tamen damnum.non ꝙ ſubtrahatur ab eis quod illis debitū eſt,ſed per hoc quod non datur eis id quod aliàs poterat eſſe debitum. Et ſic duplex damnū incurrunt: Vnum quia nō admittūtur ad actus legitimos, ſicut ad officia & dignitates, quæ requirunt aliquā honeſtatē in illis qui ea exercent. Aliud damnū incurrunt: quia nō ſuccedunt in hæreditate paterna Veruntamen naturales filij ſuccedere poſſunt in ſeptima parte tantum,ſi eis legata fuerit. Vnde legimus ꝙ Abraham filiis concubinarū dedit munera. Spurij autem in nulla parte, quanuis ex iure naturali parentes eis in neceſſariis prouidere teneantur. Vnde pertinet ad ſolicitudinem epiſcopi,vt vtrunq; parentem cogat ad hoc quòd eis prouideat. Damnum tamen quod illegitimi incurrunt,non dicitur propriè pœna: ſicut dicimus nō eſſe pœnā alicui ꝙ non ſuccedat in regno, per hoc quòd non eſt filius regis:quia non debetur ei. Et ſic differentia eſt inter damnum illorum,& damnū quod incurrimus ex peccato originali:quia iuſtitia originalis data erat primo parēti pro tota natura humana: & ſic tota natura humana tenebatur illam ſeruare. Cum ergo Adam,per quē erat tota natura in alios transfundenda,propter peccatū eam amiſerit, transfundendo naturam transfundit damnum. Ideo miſeriæ huius mundi ſunt nobis pœna peccati originalis. Sed damnum quod incurrit illegitimus,nō eſt ei pœna,ſed potius patri,eo ꝙ ex praua voluntate patris proceſſit. Et quia per legē hæc illegitimitas quo ad damna indicta eſt:ſequitur quod per legē ſeu legiſlatorē poteſt remoueri,et filij legitimari ſiue fieri legitimi ; nō quin ſint ex dānato coitu nati,quia coitus ille qui tranſiuit,nunquam

In add. 3. p.q.68.

Quatuor ſtatus filiorum.

Duplex damnum illegitimorum.

Gen.25.

quam poteſt fieri legitimus, ex quo ſemel fuit illegitimus, cũ ad præteritum nõ ſit potentia: ſed dicuntur legitimari quantũ ad damna, quę poſt legitimationẽ non patientur. Sex modis poteſt fieri legitimatio, duobus ſecundũ canones, & quatuor ſecundũ leges. Primus modus ſecundũ canones eſt per ſequens matrimoniũ, ſi nõ fuit adulteriũ, vt in c.1. & c. tanta. Qui fi. ſunt legi. Secũdus per ſpecialem indulgentiã ſiue diſpenſationẽ ſummi Pontificis in terris eis ſubiectis, ſed nõ in alienis, niſi quantum ad ſpiritualia, vel niſi ex cauſis multũ arduis: & tunc indirecte per quandã conſequentiã intelligũtur legitimari, quantũ ad temporalia, vt in c. per venerabilem, qui fi. ſunt legi. Primus modus ſecundũ leges: Si pater naturalis filium naturalem offerat curiæ imperatoris, & recipiatur: ex hoc ipſo legitimatur, propter curiæ honeſtatẽ. Secundus, ſi pater in teſtamento nominet illum legitimũ hæredem, & filius poſtmodũ teſtamentum imperatori offerat & acceptetur. Tertius, ſi nullus ſit filius legitimus, et ipſemet filius naturali imperatori ſe offerat. Quartus, ſi pater in publico inſtrumẽto duorum vel triũ teſtium ſubſcriptione eum legitimũ nominet, licet nõ adiiciat naturalem. Et quãuis filius legitimus nõ poſſit illegitimari, cũ eius generatio fuerit legitima, poteſt tamen ex culpa hæreditate priuari: & filius illegitimus ad eã ex gratia abſq; aliorũ iniuria habilitari. Notandũ tamen ꝙ ſeparato matrimonio per iudiciũ Eccleſiæ, filij qui ex illo ante iudiciũ Eccleſiæ nati ſunt, dicuntur legitimi, ſi illud matrimonium fuerit in facie Eccleſiæ contractum.

Legitimatio quo fieri poteſt.

Filius legitimus nõ poteſt illegitimari.

§. 8. DE SACRAMENTALIBVS NOVAE LEGIS.

A SAcramentalia in noua Lege dicuntur diſpoſitiones ſacramentorũ, ſiue ad ſacramenta ſuſcipienda vel conficienda, aut conſecrãda, ſicut exorciſmus & benedictiones factę ſuper vinũ & aquã, panẽ, oleum, ſal, cæram, incenſam, lapidem altaris, eccleſiæq; muros, veſtimenta, crucem, baculos peregrinorum. & alia huiuſmodi. de quibus aliquid dicendum eſt.

Ver. 1. DE EXORCISMIS.

B EXorciſmos quidam dicunt inſtitutos fuiſſe in ſtatu naturæ integræ, eo ꝙ Deus dedit Adæ notitiam & ſcientiã proprietatum omniũ rerum naturaliũ ſibi ſubditarum, cum dederit ei auhoritatem imponendi nomina animalibus & aliis rebus ſibi ſubditis, ſub quibus nominibus homini naturaliter obedirent. Et in his reſeruantur reliquiæ poteſtatis innocentiæ, vt vocibus exorciſtæ, ſiue naturaliter incantantis & præcipientis obediãt, niſi propter peccatũ impediantur: ſicut aſpis, quæ nõ audit vocem incantantis ſapienter. Venerabilis Beda refert Ioſephum dicentem regem Salomonem excogitaſſe ſuamq; gentem docuiſſe modos exorcizandi, hoc eſt adiurandi, quibus immũdi ſpiritus expulſi ab homine nõ ſunt auſi vlterius reuerti. Sed quicquid ſit de his, nos fundamẽtum habemus in ſacris literis de exorciſmis dæmonũ, morborum, reliquorumq; noxiorũ. Chriſtus enim dedit poteſtatẽ diſcipulis ſpirituum immundorũ, vt eiicerẽt eos, & curarent omnem languorem, per inuocationem nominis ſui. qua poteſtate vſi ſunt diſcipuli. Vnde reuertẽtes dixerunt: Domine etiã dæmonia ſubiiciuntur nobis in nomine tuo. quod videntes aliqui filij Iudæorum, ſimiliter exorcizando eiiciebant dæmones. Vnde Luc. 9. dicitur ꝙ Iacobus & Ioannes dixerunt, Præceptor, vidimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia nõ ſequitur nobiſcũ. Et D. Marcus: Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur: In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquẽtur nouis, ſerpẽtes tollent: & ſi mortiferũ quid biberint, nõ eis nocebit. Sit arbor morus, quæ ſenſum nõ habet, & mons obedit fideli præcipienti tranſplantari in mare: quare fideli adiuranti & pręcipienti aqua & elementa aliaq; nociua nõ obedient? Videmus quotidie fideles curare febres, & fugare dæmonia per aſperſionem aquæ benedictæ. & D. Aug. dicit, Vera pietate homines Dei aërem poteſtatem contrariamq; pietati, exorcizando eiiciunt, nõ placando omnes tentationes aduerſitateſq; eius, orando, non ipſam, ſed Deum ſuum aduerſus ipſam. In eius ergo nomine vincuntur, qui humanitatem aſſumpſit. Et in Actis Apoſt. habetur de exorciſtis Iudæorum, quomodo tentauerunt dicentes, Adiuro vos per Ieſum, quem Paulus prædicat. & infra, Reſpondens autem ſpiritus nequam, dixit eis: Ieſum noui, & Paulum ſcio: Vos autem qui eſtis? Et inſiliens in eos homo in quo erat dęmonium peſſimum. dominatus eſt, amborũ: quia ex curioſitate vel lucri gratia adiurabant, & nõ ſicut ille ſeptẽ filiæ Sceuæ principis ſacerdotum, quæ quodammodo credentes, ſed non perfecte, vt in fide confirmarentur, probare voluerunt. De hac adiuratione dictum eſt ſupra. modũ autem & formã exorcizandi baptizandos, habemus ex traditione Apoſtolorũ, ſicut & alias benedictiones, quibus vniuerſalis eccleſia vtitur, vt expreſſe dicit D. Clemens D. Petri diſcipulus. lib. 3. Recognitionũ. & idem in epiſtola. 2. ad D. Iacobum fratrem Domini, & D. Dion. D. Pauli diſcipulus, & ab eo edoctus in myſteriis fidei, in. 2. cap. Eccleſiaſticæ Hier. dicit, Baptizandus prius ter abrenuntiat dæmoni, & omnibus veſtibus exutus ſacrato oleo tribus cruciformibus effuſionibus vngitur à ſacerdote, & chriſmate ſignatus, aqua ſanctificata tandem baptizatur. & Origenes ante mille trecentos annos dixit, In Eccleſiaſticis obſeruationibus ſunt nõnulla quæ omnibus quidem facere neceſſe eſt. Nec tamen eorum ratio omnibus patet. & infra ſubiungit: Eorum quæ in baptiſmo geruntur, verborũ, geſtorum, atq; ordinum, & interrogationum, reſponſionum, quis explicet rationem? Et tamen hęc operta & velata portamus ſuper humeros noſtros, cum ita implemus ea. vt à magno Pontifice filiis ſuis tradita, & cõmendata ſuſcepimus. Et Celeſtinus huius nominis primus, ante annos mille quadringentos, ad Venerium maurinum Leontinum & cæteros Galliarũ Epiſcopos ſcribens dicit: Illud quod circa baptizandos in vniuerſo mundo ſancta Eccleſia vniformiter agit, non otioſo cõtemplamur intuitu, cùm paruuli ſiue iuuenes ad regenerationis veniunt ſacramentũ. Nõ prius vitæ fontem adeunt, q̃ exorciſmis & exufflationibus clericorũ ſpiritus ab eis immundus abigatur, vt tunc verè appareat quomodo princeps huius mũdi mittatur foras. Omneſq; ſancti doctores antiqui huiuſcemodi obſeruationem ex traditione Apoſtolorũ ad nos veniſſe affirmãt. Ex quo patet q̃ impiè & crudeliter nõnulli hęretici hęc irridẽtes, nõ vereantur dicere, hæc ad necromantiã pertinere. Quia ex eorũ dictis ſequeretur Chriſtũ & Apoſtolos fuiſſe necromanticos, quod blaſphemum eſt dicere.

Gen. 2.

Mat. 10

Mar. vlt.

Mat. 21.

Luc. 17.

10. de Ciui. cap. 22.

Act. 19

c. 5. §. 5. Ver. 2. & c. 18. §. 6. Ver. 3.

Modus exorcizandi.

Tom. 1. Hom. 9.

Ver. 2.

Ver. 2. DE AQVA BENEDICTA.

DE aquæ benedictione Alexãder huius nominis primus, ſextus à D. Petro, ita ſcribit: Aquam ſale C
cõſperſam populis benedicimus, vt ex ea cuncti aſperſi ſanctificentur: quod etiã omnibus ſacer-
Aquæ benedictæ effectus. dotibus faciendum eſſe mandamus. Nam ſi cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificabat, multo ma-
gis aqua ſale cõſperſa, diuiniſq; precibus conſecrata, ſanctificat & mundat. ſ. diſpoſitiue, & nõ ex ope-
re operato, vt Sacramenta. Si enim ſale aſperſo per Heliſæum prophetam, inuocato Dei nomine, ſte-
rilitas aquæ ſanata eſt: quãto magis diuinis precibus ſacratus ſterilitatem rerum aufert humanarũ, &
inquinatos ſanctificat & purgat, & cætera bona multiplicat, & ab inſidiis diaboli & verſutiis fantaſ
matũ hominẽ defendit? Si tactu fimbriæ veſtimẽti Saluatoris infirmos ſanatos nõ dubitamus: quãto
Num. 5. minus ſacrorum eius virtute verborũ? Si aquæ amariſſimæ, ſuper quas maledicta congeſta erant, per
inuocationem diuini nominis effectũ habebant: quanto magis exorciſmus benedictionis habet effi-
caciã: cũ per eccleſię miniſtros nomen Dñi inuocatur, & precãdo dicatur, Virtutẽ tuę benedictionis
infunde, vt quicquid in domibus fidelium vel locis, hæc vnda reſperſerit, careat omni immunditia,
liberetur à noxa: nõ illic reſideat ſpiritus peſtilens, nõ aura corrumpens: diſcedãt oẽs inſidiæ latentis
inimici? Et inde eſt ꝙ in ingreſſu eccleſiæ ponitur vas aquæ benedictæ, vt fideles ingrediẽtes ad oran
dum Deũ, ſe diſponãt ad emundationẽ, quæ fit per contritionẽ, vt à diſtractionibus ac inſidiis & ten
tationibus dæmonũ fructum & vtilitatem orationũ impedientibus liberentur. Eadẽ ratione diebus
dominicis ante miſſam aſpergitur ſuper populũ conuenientem, & ad memoriã aquæ baptiſmalis, vt
prophetauit Ezechiel, dicens in perſona Dei, Effundã ſuper vos aquam mundã, & mundabimini ab
omnibus inquinamentis veſtris. Per virtutem enim benedictionis aquæ excitãtur fideles ad orandũ
Deum, vt ſicut per aquam baptiſmalem eos plenè mundauit in baptiſmo, ita dignetur emundare con
ſcientias per aquã contritionis. Et ſecundũ hoc dicitur ꝙ per aſperſionẽ aquæ benedictæ cõſequitur
quis remiſſionem peccatorũ venialium. Nec vituperandi ſunt, qui ex deuotione deferũt aquam illã
ad domos aut agros, & aſpergunt, vt liberentur à tentationibus, ab aëre infecto, & aura peſtilente &
noxia, cùm hæc in benedictione aquæ petantur.

Ver. 3. DE EXORCISMO CAMPANARVM.

EXorcizantur etiã & benedicuntur campanæ, vt per illarũ ſonitum procul pellantur hoſtes exte- D
rius, & omnes inſidiæ inimici, fragor grandinum, procella turbinum, impetuſq; tempeſtatum &
fulgurum, infeſta tonitrua, ventorum flamina ſuſpendantur, ſpiritus procellarum & aëreæ poteſtates
proſternantur, & vt fideles audientes confugiant ad eccleſiæ gremium, ante ſanctæ crucis vexillum,
cui flectitur omne genu, & creſcat in eis deuotio fidei, fruges, mentes, & corpora credentium ſeruen-
tur. Præterea vt per earum ſonitum fideles inuitentur & cõuocentur ad diuina. In omni enim politia
fit conuocatio aliquo ſono extrinſeco, etiam in politia militari, vt habetur in c. ius militare. 1. diſt. Et
Num. 10 Dominus præcepit Moyſi dicẽs, Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus cõgregare poſſis mul
titudinem, quãdo mouenda ſunt caſtra. Et quando habebitis epulum & dies feſtos atque calendas,
canetis tubis. Loco illarum inſpirauit Dñs proceres eccleſiæ habere campanas, quę ſunt vaſa ærea ve
Act. 2. hementius ſonantia, ad repræſentandum vehementem ſonum Spiritus ſancti, ad quem conuenit mul
titudo magna, & vt fideles conueniant ad epulũ Sacramenti euchariſtię & verbi Dei, & ad victimas
ſacrificiorum & holocauſtorum in diebus feſtis, ac etiam cõtra hoſtes. Si enim ſonitus tubarum cum
inuocatione diuini nominis fuit tantæ virtutis, vt corruerent hoſtes, & muri Hierico: quanto magis
pulſus campanarum eccleſiæ, quæ nõ ſolum ad vnum populum ſe extendit vt ſynagoga, ſed per to-
tum mundum? ideo maiora vaſa & vehementius ſonantia electa ſunt, vt illis auditis accingant ſe fi-
deles contra hoſtes, hoc eſt dæmones & eorũ inſidias, & conueniant ad eccleſiam, ad orationes, & ad
diuina audienda & Sacramenta ſuſcipienda.

Ver. 4. DE BENEDICTIONE PANIS ET ALIARVM RERVM.

Num. 6. ALiud ſacramentale in eccleſia obſeruatũ, eſt benedictio panis & aliorũ ciborum, cærei & veſti- E
mentorũ, quę fit per diuini nominis inuocationem. Vnde Dominus Moyſi, Sic benedicetis filiis
Pſal. 32. Iſrael, Benedicat tibi Deus, &c. ſequitur, Inuocabuntq; nomen meũ ſuper eos, & benedicã illis. ſ. effe
Gen. 1. ctiue, quia benedicere Dei eſt benefacere, eo ꝙ voluntas illius eſt ſemper efficax. Vnde Pſal. Ipſe di-
xit & facta ſunt. Ideo cũ dixit, Fiat lux, facta eſt lux. Cum ergo de iure naturæ liceat nomen Domini
inuocare ſuper res quibus vſuri ſumus: ſequitur ꝙ licitum eſt per verbum Dei & inuocationem ſan-
1. Tim. 4 cti nominis eius illas ſanctificare. Vnde Apoſt. Omnis enim creatura Dei bona eſt, & nihil reiicien-
dum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationẽ. Cõſe
quens eſt ꝙ licet nobis panes & alios cibos aut fructus benedicere, & ſuper eos inuocare nomen Do
mini, ne noceãt, & vt multiplicentur, & vt debitẽ ſumamus: ac etiam in memoriam & recordationẽ
benedictionis Chriſti, qui intuens in cœlum & gratias agẽs, benedixit panes in deſerto. Et (vt quidã
Mar. 6 dicunt) inquantũ homo dicebat illud Pſal. Oculi omniũ in te ſperãt Domine, & tu das eſcam illorũ
Ioan. 6. in tempore opportuno. Aperis tu manum tuã, & imples omne animal benedictione. & benedicẽdo
extendebat manus ſuper panes. Talis enim erat mos benedicendi in antiqua lege, quã Chriſtus vene
Mat. 5. rat implere, & non ſoluere. Vnde Aaron extendens ad populum manũ ſuam, benedixit. Et probabi
Leui. 9. le eſt ꝙ extẽdendo faceret ſignũ Thau, quod datum erat filiis Iſraël in ſignum præſeruationis ab ange
Exo. 12. lo percutiente. Ideo Ezechiel dicebat, Signa Thau ſuper frõtes virorum gementiũ ſuper cunctis abo
Eze. 9. minationibus ſuis. Et quia ſignum Thau figurabat ſignũ crucis, in qua Chriſtus peccata noſtra tulit,
Eſa. 53. & labores atq; dolores noſtros ipſe portauit, patiendo & moriendo, per quã paſſionem & mortẽ no
bis meruit præſeruationem ab angelo percutiente, & omnẽ benedictionẽ: Ideo eccleſia in omni be-
nedictione & nominis dei inuocatione ſignum crucis in memoriã Chriſti paſſionis & eius gratiarũ
actionem facere conſueuit. Inquantũ verò Deus benedicebat, effectiuè dando virtutẽ multiplicandi,
in cuius multiplicationis memoriam, ac etiã cõmunionis, quæ ſolebat olim diebus dominicis in pri-
mitiua eccleſia fieri, inoleuit vſus & cõſuetudo, vt diebus dominicis panis in eccleſia benediceretur.
ideo

ideo qui hanc conſuetudinem rident aut impediunt, quantum in eis eſt, memoriã & recordationem *Lib.5.de hi-*
beneficiorũ Dei & antiquæ communionis, ac etiam humilitatem & recognitionẽ ſupremi dominij *ſti.par. cir-*
à cordibus fidelium auferre nituntur. Vnde D.Auguſt.dicit,ꝙ panis benedictus dabatur olim cate- *ca finem.*
chuminis. Eadem ratione & in memoriã ingreſſus Chriſti in Hieruſalem dominica ante Paſcha be-
nedicuntur rami virentibus foliis cum fructibus appoſitis,quos præmoniti fuerunt filij Iſrael per Mo- *Leui.23.*
ſen deferre,ait enim: Sumetis fructus arboris pulcherrimæ,ſpatulasq; palmarũ,& ramos ligni denſa-
rum frondiũ,& ſalices de torrẽte,& lætabimini corã Dño Deo veſtro. Benedictio autẽ cærei Paſcha- *Gen.1.*
lis in vigilia Paſchæ,dicitur inſtituta in cõcilio Tolentino,in memoriã primæ lucis,quã vidit Deus *Ioan.8.*
ꝙ eſſet bona:ac etiã in recordationẽ reſurrectiõis Chriſti,qui ſe lucẽ mũdi nominauit,& de facto cæ-
rei ſimilitudinẽ ſumpſit. In cæreo enim exterius eſt cæra,quæ ex ape ſine corruptione procedit, & licy-
tum albũ interius coopertũ cæra.eſt etiã lumẽ quod per licitũ cæreo iungitur. Sic in Chriſto eſt caro
& corpus,quod ab ape argumẽtoſa.ſ.à D. Virginẽ,abſq; corruptione proceſſit,et exterius videbatur.
Erat pariter interius mũdiſſima & ſanctiſſima anima Chriſti. Erat etiã diuinitas,quæ per animã cor-
pori iũgebatur & vniebatur:quę poſt paſſionẽ illuxit,ſanctis patrib.quãdo fuit verificatũ illud Eſa.9
Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnã: habitãtibus in regione vmbræ mortis,lux
orta eſt eis.ſ.diuinitatis:quia dictõ fuit Latroni, Hodie mecũ eris in paradiſo. Prętereà quemadmodũ
candela pro aliorũ illuminatione tandẽ conſumitur:ſic Chriſtus pro illuminatione noſtra tandẽ con-
ſumptus, hoc eſt mortuus eſt. Et quia in die Purificationis D. Virginis celebratur prima eius obla-
tio,& introductio in templũ facta, & à S. Simeone publicatus fuit eſſe lumẽ ad reuelationẽ gentium,
prædiciturq; eius mors & cõſumptio: ideo in eius memoriã eadem die cærei benedicũtur,& morituy-
ris aſſeruãtur,vt in hora mortis ipſe qui ad mundum illuminandũ venit,dignetur illuminare intelle- *Gen.3.*
ctum eorũ,ne decidãt à lumine veræ fidei,ſeducti tentationibus inimici, qui inſidiatur calcaneo,hoc *c.5.§.5.*
eſt fini hominis,qui eſt mors. De cantu & laude vocali dictum eſt ſupra. *Ver.8.*

Ver. 5. DE CÆREMONIIS NOVÆ LEGIS.

A CÆremoniæ quæ dicuntur quædam externa ad cultum Dei ordinata in noua lege,ꝗ plurimum di-
ſtant à cæremoniis veteris legis:quia illæ erant ſolum vmbræ futurorum,quæ per Chriſtum im- *Col.2.*
plenda erant: (omnia enim in figurã illis contingebant.) Cæremonię autẽ nouæ legis ſunt in memo- *1.Cor.10.*
riam & recordationem præteritorum per Chriſtum & Apoſtolos geſtorum. Et ſunt ſigna eorũ quæ
videbimus in patria. Ideo manifeſtũ eſt eas eſſe meliores & perfectiores. Eam ob rem cũ magna ve- *Mar.6.*
neratione ſunt obſeruandæ. cõſtat enim eas tum à Chriſto, tum ab Apoſtolis, tum à ſacris Conciliis *Ioan.11.*
generalibus eſſe traditas. Legimus enim Chriſtum orando ſubleuatis oculis cœlum intuitũ fuiſſe,&
in reſuſcitatione Lazari multas cæremonias obſeruaſſe. Infremuit enim ſpiritu,lachrymatus eſt: ad
monumentũ acceſſit, lapidẽ tolli iuſſit,eleuatis in cœlũ oculis, gratias egit patri,magna voce clama-
uit,ligatis manibus & pedibus ac facie defunctum prodire fecit: ligatũ ſoluere noluit,ſed ſoluẽdum
diſcipulis cõmiſit. Sed ad quid tot & tãta ſigna exteriora fecit? Poterat enim abſq; mutatione loci &
lachrymis ac lapidis ſubleuatione ſolutũ ſuſcitare: ſed noluit,vt mirabilia myſteria (quæ breuitatis
cauſa omitto) notãda repræſentaret. Cum orare volebat,egrediebatur in montẽ Oliueti in hortũ in *Luc.22.*
oriẽte ſitũ,aliquando communiter cũ omnibus Apoſtolis,aliquãdo ſeparatus ab eis,aliquãdo poſitis *Mar.6.*
genibus,aliquando pronus in terrã orabat. Manus ſuper capita paruulorũ ponens,benedicebat eis:li- *Ioan.5.*
cet poſſet abſq; manuũ impoſitione benedicere. Diſcipulos cũ oleo ad ſanandos infirmos (quos abſq; *Ioan.9.*
oleo ſanare poterat) miſit. Bis grabatum in die ſabbati ſanatis tolli iuſſit. Cæcum natũ ſanando ſpuit *Mar.7.*
in terrã,fecit lutũ ex ſputo,liniuit oculos eius,ad natatoriã Siloẽ lauandũ miſit. Sed ad quid tot cære- *Ioan.10*
monias ſeruauit,cũ potuiſſet ſolo verbo illuminare? Surdum & mutũ curaturus,digitos in aures mi- *Luc.24.*
ſit. Poſt Reſurrectionem anteꝗ ſpiritum ſanctũ Apoſtolis daret,inſufflauit,& manus ſuper capita eo- *Act.1.*
rum poſuit. Aſcendens in cœlum,eleuatis manibus diſcipulis benedixit, & cum nubes ſuſcepiſſet eũ
ab oculis eorum, duos viros ad eos miſit in veſtibus albis. Apoſtoli & alij diſcipuli cum D. Virgine *Act.2.*
in cœnaculo, in loco vbi aſcenderat Petrus, perſeuerantes in oratione & cõmunicatione fractionis
panis,Spiritum ſanctum acceperunt: Paulo & Barnabæ munus prædicationis delegantes,manus im- *Act.13.*
poſuerunt. Apoſtolus orando flectebat genua ad patrẽ Dñi noſtri Ieſu Chriſti,& in nomine eius om- *Ephe.3.*
ne genu debere flecti dixit. Rationem neceſſitatis cæremoniarũ Apoſt. Romanis aſſignauit,dicens: *Phil.2.*
Inuiſibilia Dei à creatura mũdi (hoc eſt ab homine) per ea quę facta ſunt intellecta conſpiciũtur: ſem- *Rom.1.*
piterna quoq; eius virtus & diuinitas. Viſis enim & ſenſatis excitamur,& per ea ad ſpiritualia myſte- *1.Cor.11.*
ria capeſcenda manuducimur. Idem Apoſt. circa euchariſtiam cæremonias ordinauit,& ſe alias ordi- *1.Tim.5.*
naturum pollicitus eſt. Circa ordinandos ſcribit,nemini cito manus debere imponi. Et Theſ. tradi- *2.Theſ.2.*
tiones quas didicerant,ſiue per epiſtolam,ſiue per ſermonem,ſeruare iuſſit. & ſubtrahi debere ab om-
ni fratre ambulante inordinatè & nõ ſecundum traditionem quã ab Apoſtolis acceperant. Et conſue-
tudinem eccleſiæ approbans,impugnantes & contentioſos redarguit. Et cũ Syla comite,perambula- *1.Cor.11.*
bat Syriam & Ciliciam, confirmans eccleſias, præcipiens cuſtodire præcepta & dogmata ac decreta *Act.15.*
Apoſtolorũ & Seniorum,inter quæ erant cæremoniæ,quas à Chriſto viderant obſeruari,& quas in-
ſpirante Spiritu ſancto introduxerant: inter quas D. Aug. recitat ea quæ vniuerſaliter ſeruat eccleſia, *In lib.de*
vt ꝙ fideles crucis ſignaculo inſigniantur,& quæ trifariã digeſta fiant ſuper panem & calicem,bene- *dict.Baſi.*
dictionẽ fontiõ,& ꝙ baptizati inungantur oleo ſancto. de his in c.eccleſiaſticarũ, & c.in his.11.diſt.
vbi dicitur,in his rebus, in quibus nil certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi, mos Dei,inſtituta
maiorũ pro lege ſeruanda ſunt. & ſicut præuaricatores diuinarũ legum, ita contemptores eccleſiaſti-
carum conſuetudinum coërcendi ſunt. Et D. Dion. dicit: Primi noſtri illi duces in humanis imagini- *1.c.Eccle.*
bus res diuinas materialibusq; figuris ſpiritualium maieſtatem,atq; in his quæ nobis familiaria ſunt, *Hierar.*
ſumma illa & ſuperſubſtantialia, partim ſcriptis,partim non ſcriptis inſtitutionibus ſuis nobis tradi-
derunt, nõ prophanæ multitudini (cui nec ipſa quidem ſigna fas eſt contingere) verum eos, ob idq;
quòd noſtra ſacratiſſima functio ſignificatiua eſt plenaq; ſignis, quibus veluti adminiculis ad eorum

anguſtiorem intelligentiam ſubuehamur,non ſunt opertæ Pontificibus ſignorum rationes. Deinde
Ceremonia rũ vtilitas. deſcribit cęremonias per Apoſtolos in ſepulturis defunctorum obſeruatas.& D. Hiero. in epitaphio
Nepotiani, laudat eum de cęremoniis ritè peractis. Sunt igitur cęremonię vtiles ad humilitatẽ,vt no
ſtram eleuatã & ſuperbam ceruicem demittamus, illam ſubdentes ſenſibilibus, vt per eas veluti per
quoſdam gradus,ad ſuperiora mente capeſcenda euehamur:& vt nos qui corpore peccauimus,holo-
cauſtum de noſtris corporibus Dño faciamus: quia nõ ſolum animã,verũm etiã corpus ab eo accepi
mus. Ex præmiſſis euidenter cõſtat, ꝙ impiè blaſphemãdo hæretici dicũt cæremonias eccleſiæ in-
uentas ab hominibus ad continendũ populum ſub tyrannide ſacerdotũ,& eſſe auferendas à lege gra
tiæ,ſicut cæremoniæ legis Moſi. Sed, vt dictum eſt,lata eſt differentia: quia illæ erant figuræ & futuro
rum vmbrę. Vnde ſicut vmbra luce fugatur: ſic illæ fugatę ſunt per aduentum lucis Chriſti. Cæremo
niæ verò nouæ legis ſunt repræſentatiuę prętéritorũ,& figuræ eorũ quę videbimus in patria. & ideo
adueniente ſtatu glorię,ceſſabunt. Nec obſtat quod allegant ex Salomone, Fili mi,præbe mihi cor tu
Prou. 23 um: quia nõ vtitur excluſionis particula nõ enim dicit ſolum,cor. Vnde Chriſtus ponens differen-
tiam inter duos filios,quorũ vnus dixit ore ſe facturũ voluntatẽ patris, & veriſimile eſt ꝙ corde (cũ
voces ſint notæ earum quę ſunt in anima paſſionum) nõ tamen fecit,& alium qui dixerat ſe non im-
pleturum eius voluntatem,qui poſtea tamen impleuit; interrogauit, Quis illorum fecit voluntatem
patris? & prętulit eum qui opus exterius adhibuit. Vnde apparet ꝙ actus exteriores cadunt ſub præ-
Rom. 12 cepto. Nec ſufficit filio revereri patrem corde vel verbo: ſed neceſſe eſt ꝙ exterius. Vnde Apoſt. Ob-
Ioan. 4 ſecro vos fratres per miſericordiã Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuẽtem,ſanctam, Deo
placentem. Nec obſtat pariter illud Ioan. Spiritus eſt Deus: & ideo qui adorant eum,in ſpiritu & ve-
ritate oportet adorare. Quia veritas dicitur relatio conformitatis cordis ad opus exterius. Et ſic qui
Eſa. 29. adorant Deum,oportet eum in ſpiritu (hoc eſt interius) & in veritate (hoc eſt actu exteriori confor-
Mat. 15. mi) adorare. Quia ſi eſſet difformis, haberet locũ illud Eſa. Populus hic labiis me honorat: cor autẽ
eorum longe eſt à me. Ex his patet facilis ſolutio ad oẽs obiectiones hæreticorũ. Non enim propter
hoc iudaizat eccleſia,cùm alias cæremonias habeat: & ſi aliquas antiquæ legis retineat,nõ tamen ea-
dem ſignificatione. Sunt enim quædã quæ vltra ſignificationem accipiuntur ad decorem, & cultus
Dei honorem,& fidelium exercitationem.

Ver. 6. DE TEMPLORVM CONSTRVCTIONE ET ORNATV.

Gen. 8. CÆremoniam conſtructionis, dedicationis, & ornatus altarium, templorũ, & baſilicarum eſſe lau B
Gen. 27 dabilem, & Deo acceptam, ac ad honorem Dei pertinere, ex antiquo & nouo teſtamento mani-
feſtiſſimum eſt. In lege enim naturę inſpirante Domino, imò præcipiente, conſtat habuiſſe initium.
Noë enim egreſſus arcam poſt diluuium ædificauit altare Domino ; & tollens de cunctis pecoribus
& volatilibus mundis, obtulit holocauſta ſuper altare, odoratuſq; eſt Dominus odorem ſuauitatis.
Gen. 35. Et Iacob eundo Meſopotamiam, vidit Deum in Bethel, et dixit: Terribilis eſt locus iſte: Non eſt hic
Exo. 20. aliud, niſi domus Dei, & porta cœli. & tulit lapidem & erexit in titulum, fundenſq; oleum deſuper,
vocauit nomen ipſius Bethel, qui prius Luza vocabatur, & dixit: Erit mihi Dñs in Deum, & lapis
iſte quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei. Præcepit etiam ei Dñs cum reuerteretur à Meſo-
potamia, vt faceret altare. Præcepit etiam Moyſi facere altare Domino: præcepit etiam facere arcam
1. Par. 18 de lignis Sethin, & inaurari ; deinde in ea poni iuſſit Librũ legis, Virgam, et Manna, myſteriaq; Deo
2. Par. 14. dedicata, antequã conueniret populus ad diuina. Dauid cogitauit ædificare domũ Domino, & eius
cogitatus fuit acceptus, ſed non fuit ei datum, eo quòd vir ſanguinum eſſet ; promiſſum tamen eſt ei
ꝙ per Salomonem filium ſuum cogitatus eius ſortiretur effectum. Ideo magnam ſupellectilem præ-
parauit. Salomon filius eius templũ mirę magnitudinis, longitudinis, & latitudinis extruxit, & adeò
vaſis aureis & aliis ornamentis decorauit, vt in admirationem etiam omnes exteri traherentur. eiuſ-
dem templi per Salomonem dedicatio accepta fuit Domino, qui impleuit templum gloria ſua, & pol
2. Par. 9 licitus eſt ſe facturũ iuxta petitionem Salomonis. Vnde regina Saba videns domum quã Salomon
Pſal. 25. ædificauerat, nõ habebat vltra ſpiritũ præ admiratione. Dauid pariter in ſpiritu prophetico dicebat,
1. Eſd. 1. Domine dilexi decorem domus tuæ. Pręcepit etiam Dominus Cyro Perſarum regi, vt ædificaret ei
2. Mac. 4 domũ in Hieruſalem. Quæ etiam reluctantibus inimicis per Zorobabel ad inſtar primæ conſtructa
& dedicata eſt. Machabęi pariter non ſolum templum interius, verumetiã exteriorem eius faciem co
Mar. 12. ronis aureis ornauerunt. In nouo autem teſtamento habemus quòd Chriſtus laudauit diuites, qui de
Ioan. 2. ſuis bonis contribuebant ad reparationem & ornatũ templi, pręſertim viduam quæ duo minuta po-
ſuit in gazophilacium: & ꝙ iratus eſt contra eos qui dedecorabãt templum, & eiecit vendentes &
ementes oues & boues: & quòd cùm diſcipuli ornaſſent aſinam indumentis ſuis, gratanter accepit, et
ſuper eam ornatam aſcendit. Et quando miſit eos parare vltimũ paſcha, poſt quòd erat inſtituturus ſa
Mat. 21. cramentum euchariſtiæ, & celebraturus ſuam primam et vltimam miſſam, deſignauit locum, ſcilicet
Luc. 22. cœnaculum magnum ſtratum, hoc eſt paratum et ornatum, in quo Apoſtoli in die Pentecoſtes Spiri
Act. 2. tum ſanctum in igneis linguis receperunt. Et Apoſtolus apud Corinthios dicit eccleſiam fuiſſe dica
tam, in qua omnes conuenire, et dominicam cœnam manducare, verbumq; Domini audire poterant.
Vbi ergo eſt magna multitudo populi, neceſſe eſt magnã debere eſſe domum ſiue eccleſiam, in qua
(quantum ſecundum humanã fragilitatẽ poſſibile eſt) paranda et fouenda ſunt omnia quæ ad mun-
ditiam pertinent, et deuotionem excitant. Nec Chriſtus qui vitia Scribarum et Phariſæorum argue-
bat, reprehendit lapides et ſtructuras ei oſtenſas, nec ornatum illarum, licet ruinam ipſarum et exci-
dium ciuitatis propter peccata Scribarum et Phariſæorum prædixerit. Nec apud catholicos templa
Lib. 3. con. Fauſt. c. 21 dicantur principaliter Martyribus aut aliis ſanctis, quemadmodum hæretici falſe imponunt, ſed ſoli
Deo, vt D. Aug. dicit. At cum multæ ſint templa Deo dicata, ad diſtinguendum ea ab inuicem, ali-
qua aliquorum ſanctorum (quorum corpora vel reliquiæ, ibi ſunt conditæ) eorum nomine appella-
mus, et ad memoriam ſanctorum, quos tanquam peculiares patronos interpellant, qui templa condi-
derunt, aut frequentant. Nam et imagines appellare ſolemus eorum nominibus quos repræſentãt, et

ad quo

ad quorum memoriam reducunt. Vnde D. Aug. dicit, Baſilicas ſanctorum nominibus appellatas, di- *Li.7.de dogma Eccle.*
uino cultui mancipatas, affectu, cultu pio & deuotione adeundas credimus. Nec recens eſt templo-
rum vſus & ornatus, ſed ab Apoſtolis introductus, vt Euſebius recitans mores primitiuæ eccleſiæ di- *Lib.2.hiſt.*
cit. Eſt autẽ in locis ſingulis cõſecrata orationi domus, quæ appellatur ſeumium, hoc eſt honeſtorum *Eccle.c.7.*
conuenticulum, in quod accedentes, honeſtè & caſtè myſteria celebrant: nihil ibi prorſus quod ad ci-
bum potumq; pertinet inferentes, ſed ad legis tantum libros & volumina Prophetarum, hymnosq;
in Deum, cæteraq; ſimilia excolunt. & Anacletus papa (vt recitatur in c. ſacroſancta. 22. diſt.) dicit D.
Petrum & Paulum eccleſiam Romanam conſecraſſe, & D. Marcum euangeliſtam eccleſiam Alexan-
drinam. Et in geſtis Tholoſanis habetur, ꝙ D. Saturninus vnus ex .72. diſcipulis, in Epiſcopum Tho-
loſanum ordinatus, ſacellum in honorem D. Stephani conſecrauit. Quare contra detrahentes tem-
plis & baſilicis ſanctorum, decretum fuit in Concilio Gangren. Si quis per ſuperbiam tanquam per-
fectum ſe exiſtimans, conuentus qui per loca & baſilicas ſanctorum martyrum fiunt, accuſauerit, vel
oblationes quæ ibi celebrantur, ſpernendas eſſe crediderit, memoriasq; ſanctorum contemnendas,
Anathema ſit. Et in Concilio Baſilien. Ioannes Vviclefz, qui fundationes & dotes Eccleſiarum re-
probabat, fuit tanquam hæreticus condemnatus. Ex præmiſſis ſufficienter apparet, quàm impiè
agant hæretici debacchantes contra ornatum templorum, & ea ſpoliare & euertere nitentes. Per hoc
enim deuotionem populi, quam templorum excitat ornatus, à cordibus fidelium auferre nituntur,
imò & memoriam & recordationem Dei. Nec obſtat quod obiiciunt non haberi ex euangelio aut
ex ſacris literis templa debere ornari: ad hoc enim ſupra dictum eſt, ꝙ non omnia quæ fecerunt & di-
xerunt Chriſtus & Apoſtoli, ſunt conſcripta. Plurima enim ex Apoſtolorum traditionibus ad nos
deuenerunt. Argumẽtum enim ab authoritate negatiue (quo Lutherani maxime vtuntur) purum
ſophiſma eſt. Quanuis ex prædictis ſacræ ſcripturæ locis, maxime ex cœnaculo magno & ſtrato, ap-
pareat templorum ornatus laudabilis. Nec obſtat pariter, ꝙ Chriſtus Samaritanæ dixit, Venit hora
& nunc eſt, quando neq; in monte hoc, &c. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & *Ioan.4.*
veritate oportet adorare: quia per illa verba non reprobauit templa aut eorum ornatum, ſed excidiũ
Hieroſolymorum & Samariæ prædixit. Et cum Deus non ſolum animam dederit, ſed etiam corpus
& alia bona fortunæ, vt dicit D. Iacobus, Omne datum optimum, &c. Ideo non eſt contentus ſolo *Iac.1.*
interiori cultu, ſed etiam exteriorem deſiderat, vt in nomine eius omne genu flectatur: quod oſten- *Phil.2.*
dit per illa verba, In ſpiritu & veritate oportet adorare, hoc eſt in ſpiritu deuotionis interius, & veri-
tate exterioris operis illi interiori reſpondentis & conformis: in hoc enim conſiſtit ratio veritatis
creaturę rationalis, quæ cognitionem accipit à rebus, vt illis conformetur, vt dictum eſt cum de ado-
ratione ageretur. Et quanuis Chriſtus verbo & exemplo paupertatem propoſuerit imitandã, vt ſtri-
ctius rebus ſuis quiſq; vteretur, non tamen vt Deo dicata eſſent vilia. Quæſiuit enim gloriam & ma-
nifeſtationem Dei, eamq; admirandam & colendam docuit, ꝙ ſtructuræ & ornatus templorum exci-
tant, iuxta illud Sap. A magnitudine enim ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poterit horum creator
videri. Præterea ſi ſumptuoſum & glorioſum (teſte Eſaia) Deus voluit eſſe Chriſti ſepulchrum, in
quo triduo duntaxat corpus eius exanime requieuit, & nemo reprehendit: quis præſumet calumnia- *Sap.2.*
ri templum honorificum, in quo non ſolum corpus ſed etiam animam, imò & diuinitatem ipſam vſq; *Eſa.11.*
in finem ſeculi nobiſcum manere pollicitus eſt? Nec per euangelium natura hominum ſic immutata
eſt, vt ſenſibilibus (à quibus omnis eorum cognitio oritur) nõ egeret. Nam Chriſtus ſenſibilia ſacra- *Mat.vlt.*
menta & ſenſibiles cæremonias (vt dictum eſt) inſtituit. Et cum obiiciunt hæretici, Si obſeruantiæ *1.Poſte.*
recipiendæ ſunt, cur non recipimus veteres? Dictum eſt ꝙ ideo non recipimus, quia figuratiuæ erant
eorum quæ per Chriſtum impleta ſunt, & Chriſtum venturum ſignificabant. Cum igitur Chriſtus
iam venerit, & ea omnia impleuerit, velut vmbra euanuerunt. Ideo ſi modo ſeruarentur, falſum ſigni-
ficarent, & ad horrorem protraherent. Vnde per Moſen dicebat Dñs Deus, Vetera nouis ſuperueni-
entibus proiicietis. In cuius præſagium in die Ramorum veſtimẽta populi ſternebant in via ad con-
culcationem, & Chriſtus in Apoſtolorũ ſuorum ornamẽtis ſedit. Verum quia de tot & tam immen- *Leui.26.*
ſis ſumptibus hæretici queruntur, eo ꝙ relictis pauperibus (qui ſunt vera Spiritus ſancti templa) in *Mat.21.*
ſuperfluis ſtructuris & ornatibus ad humanã iactantiam & fiduciã (vt ipſi dicunt) exponũtur, quod
propheta Hieremias improbare videtur, dicens: Nolite confidere dicentes, Templum Domini, tem- *Hier.7.*
plum Dñi eſt. Ideo eis reſpondendũ eſt, ac dicendum ꝙ eorũ querela ſimillima eſt murmurationi Iu-
dæ Scariotis, qui omne obſequium Chriſto factum, inaniter & perperam propter cupiditatem qua
ardebat, arbitrabatur. Vnde cum ſenſiſſet odorem vnguenti, dicebat, Vt quid perditio hæc? Poterat
enim vnguentum hoc vænundari multo (ſcilicet trecentis denariis) & dari pauperibus & egenis.
Non quòd de pauperibus ei cura eſſet: ſed quia fur erat, & habebat loculos. Sic iſti indignè ferentes
odorem vnguenti, hoc eſt deuotionem populi Chriſtiani, quæ ex templorum ornatu diffunditur.
Non quòd curent de pauperibus, ſed potius de præda aut ſpoliis pro velamine ſuæ cupiditatis, & ma-
læ atque peruerſæ affectionis, quam contra Eccleſiaſticos conceperunt, pauperum indigentias obii-
ciunt & exaggerant, quaſi ſi nil daretur eccleſiæ pauperes non egerent: nec eſſent aliæ viæ ſuperfluè
& inaniter conſumendi, quæ iuſtè & ſanctè in Dei honorem exponuntur. Semper enim (vt Chriſtus
ait) pauperes habebitis vobiſcum, & poteſtis eis benefacere. Ideo incertũ eſt an ea quæ pro templo-
rum ornatu dantur, ad pauperum indigentias applicarentur. Nulli dubium eſt neque negari poteſt,
quin pauperes eſſent, cum Dauid tot parauit impenſas, cũ Salomon tot vaſa & ornamenta aurea tem-
plo dedit. & cum Machabæi ornauerunt faciem templi coronis aureis, pauperes aderant. Nõ tamen
propter hoc intermiſerunt magnificentiſſimi templi conſtructionem & ornatum. Nec eorum expo-
ſitio reprobata, ſed commendata fuit. Cum ergo templum illud, in quo aſſeruabatur ſola teſtamenti
arca, eſſet figura Chriſtianæ eccleſiæ, & figura non poſſit æquari figurato: conſequens eſt ꝙ quanuis
nunc ſint pauperes, minus poſſint ſumptus & expoſitiones in templorum conſtructione & ornatu

calumniari. Pauperibus quidem eleemoſynas nō prohibet eccleſia,nec ſuperfluam in templorum or
natu approbat expoſitionē:ſed rationabilem,pro Dei maieſtate,& noſtræ deuotionis excitatione,ap
probat erogationem,& religionem præfert miſericordiæ, & templi ornatū eleemoſynis pauperum.

Quanuis non dicamus hoc etiam tempore exequēdum, vt pauperibus deſertis templa ornemus.
Licet enim philoſophari ſimpliciter & abſolute ſit melius ꝙ ditari:aliquando tamen in particulari ca
ſu magis expedit ditari. Sic vbi annonæ caritas ingruit, ſubueniendum eſt indigentiæ pauperum,&
In lib. off. non eſt adeò vacandū templorum ornatui: tunc enim ipſa templi vaſa in pauperum neceſſitates ſunt
eroganda,quemadmodum D.Aug.feciſſe legimus. Vnde D Ambr.dicit, Aurum habet Eccleſia,nō
vt ſeruet,ſed vt eroget,& ſubueniat neceſſitatem patienti. Sic debent intelligi Sanctorum authorita
tes,quæ ornatui templorum aduerſari videntur. Vbi verò talis neceſſitas non imminet,quanuis pau
peres deſerēdi non ſint (præſertim in extrema neceſſitate) laudabilius eſt ornatui templorum inten
dere:non quidem ad humanam iactātiam aut laudem, quæ etiam in eleemoſynis pauperum plerunque
inuenitur,ſed ad Dei cultum& honorem. Nec etiam in illo ſolo exteriori ornatu aut ędificiorū ſplen
dore, inauratisque laquearibus & veſtitis parietibus ac marmorum cruſtis fiduciā habere debemus
(id enim Hiere.improbat) ſed in vera fide & ſancta conuerſatione,vt domus Dei,hoc eſt eccleſia im
pleatur ex odore vnguenti:hoc eſt,vt populus ad deuotionem & Dei honorem excitetur. Ideo ſub
iungit Propheta,Si bonas feceritis vias veſtras & ſtudia veſtra,& feceritis iudicium inter virum et
virum,habitabo vobiſcum in loco iſto,&c.

Ver. 7. DE PRAECEPTIS NOVAE LEGIS.

2.2.q.108 LEx noua cuius principale eſt gratia ſpiritus ſancti, quam nō poſſumus habere niſi per Chriſtum, A
mediantibus ſacramentis per ipſum inſtitutis,pauca pręcepta circa exteriora opera cōtinet. Quia
ſolum ea præcipit vel prohibet,quę habent neceſſariam conuenientiam vel contrarietatem. & ſic ſo
Ioan.3. lum continet quatuor præcepta. Primum eſt de baptiſmo,Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu
Ioan.6. ſancto,non poteſt introire in regnum dei. Secundum eſt de ſacramento euchariſtiæ,Niſi manducaue
ritis meam carnem,& biberitis meum ſanguinem,nō habebitis vitam in vobis. Tertiū præceptum
Luc.13. eſt de ſacramento pœnitentiæ pro his qui ab innocentia baptiſmali prolapſi ſunt, Niſi pœnitentiam
egeritis,omnes ſimul peribitis. Quartum de exteriori confeſſione fidei, Qui confitebitur me coram
hominibus,confitebor & ego eum coram patre meo:qui autem me negauerit coram hominibus,ne
gabo eum coram patre meo. Alia verò opera quæ non habent neceſſariam conuenientiam vel contra
rietatem ad gratiā,quæ manifeſtatur per fidem ex dilectione operantem,non ſunt præcepta neque pro
hibita ex ipſa legis inſtitutione:ſed fuerunt à legiſlatore Chriſto relicta arbitrio eorū qui curam alio
rum erant habituri. & ſic reliquit poteſtatē determinādi tam circa cæremonialia, ꝙ iudicialia, ſiue in
Lex noua ſpiritualibus,ſiue in temporalibus,his qui aliis pręeſſent. Et ideo lex noua dicitur lex libertatis,eo ꝙ
cur dicatur pauca præcepta continet,ac etiā eo ꝙ ad illa libere implenda interius iuuat,quod nō faciebat lex Mo
libertatis. ſi. Et quia Phariſæi male intelligebant præcepta moralia ſiue legis naturæ, quæ in lege noua manere
debebant,quia ſecundū ſe pertinent ad rationem virtutis:ideo Chriſtus in lege ſua noua illa explana
Mat.5. uit ¶ Inter alia præceptum negatiuum de periurio. Phariſæi enim licet crederent periurium eſſe pecca
tum,tamen putabant iuramentum per ſe eſſe appetendum & frequentandum,eo ꝙ videtur ad reue
rentiam Dei pertinere. Et ideo Chriſtus oſtendit iuramentum non eſſe appetendum tanquam bonū,
ſed melius eſſe abſque iuramento loqui,niſi neceſſitas cogat:& ſic nō prohibuit iuramentum, vt dictū
c.5.§.5. eſt. ¶ Circa verò prohibitionem homicidij & adulterij,Phariſæi exiſtimabant ſolum actum exterio
ver.5. rem prohiberi , & non interiorem appetitum : quod magis credebant circa homicidium & adulte
rium,ꝙ circa furtum vel falſum teſtimonium. Quia motus iræ tendens in homicidium,& motus cō
cupiſcentiæ tendens in adulterium, videntur aliqualiter nobis ab ipſa naturæ ineſſe , nō autem mo
tus furādi aut falſum teſtimonium dicendi. Ideo Chriſtus declarauit dicens,Omnis qui iraſcitur fra
Mat.5. tri ſuo,reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, Racha,reus erit conſilio. Qui autem dixerit,fa
tue,reus erit gehennæ ignis. Et quo ad adulterium ſubiunxit,Omnis qui viderit mulierem ad cōcu
piſcendum eam,iam mœchatus eſt in corde ſuo. ¶ Et quia circa virtutes morales,præſertim circa iu
ſtitiam,errabant,putantes eam eſſe exequendam appetitu vindictę vel odio inimicorum:ideo crede
bant propter præceptum datum de pœna talionis, quod quidem fuit datum vt iuſtitia & bonum cō
mune pacificusque conuictus ſeruarētur, non vt homo vindictam iniuriarum ſibi illatarum quęreret:
ideo Chriſtus ad hoc remouendum docet animum hominis ſic debere eſſe paratum ad ſuſtinendum
plura, ſi neceſſe ſit:docet etiam inimicos diligendos,& ꝙ ſimus etiam parati eis benefacere in neceſſi
tate. Nec etiam prohibet Chriſtus iudicium iuſtitiæ, ſed iudicium inordinatum & temerarium.

Et quia etiam errabant circa opera miſericordiæ, arbitrantes accipere vſuram ab extraneis eſſe li
Luc.6. citum:ideo Chriſtus declarauit,Mutuum date,nihil inde ſperantes. Nec prohibuit ſolicitudinem ne
ceſſariam,ſed inordinatā. Docuit pariter abſtinere nō ſolum ab exterioribus,quæ ſecundum ſe mala
Mat.6. ſunt,ſed etiam ab interioribus & occaſionibus malorum. Docuit etiā ordinare intentionem homi
nis,dicens ꝙ in bonis quæ agimus,nō quæramus humanā laudem aut gloriam,neque mundanas diui
tias inordinatè,quod eſt theſaurizare. Poſtremo docet modum implendi euāgelicam doctrinam,ſci
licet implorando diuinum auxilium, & conatum ponendo ad ingrediendum per anguſtam portam
perfectæ virtutis,& cautelam adhibendo ne à ſeductoribus corrumpamur, & ꝙ obſeruatio manda
torum eius eſt neceſſaria ad ſalutem,et ꝙ non ſufficit ſola fidei confeſſio,neque miraculorum operatio,
neque ſolus auditus verbi.

Ver. 8. DE CONSILIIS NOVAE LEGIS.

1.2.q.108. CVm Salomon dicat, Vnguento & variis odoribus delectatur cor,& bonis amici conſiliis anima B
art.4. dulcoratur, & Chriſtus ſit maxime ſapiens & amicus,congruum fuit quòd in noua lege,quæ eſt
libertatis,ſalutaria nobis conſilia dederit. In antiqua verò lege cum eſſet lex ſeruitutis,nō erāt danda
conſilia. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quòd differentia inter conſilium & præceptum hæc eſt:
quia

quia præceptum importat neceſſitatem, conſilium verò non, ſed ponitur in optione eius cui datur. *Conſiliū & præceptum quō differū*
Vnde D.Greg. in epiſt. ad Iouinianum, & recitatur in c. quod præcipitur. 14. q. 1. dicit, Quod præci-
pitur, imperatur: quod imperatur, neceſſe eſt fieri: ſi non fiat, pœnam habet. Vbi conſilium eſt, datur
offerentis arbitrium. Ex quo infertur ꝙ præcepta in noua lege data, ſunt de neceſſariis ad conſequen-
dum finem beatitudinis, in quem lex noua immediate introducit: Conſilia verò ſunt de his per quæ
melius & expeditius poteſt homo conſequi prædictum finem. Et ſic tria conſilia proponuntur in le-
ge noua, ſcilicet paupertatis, caſtitatis, & obediētiæ, in quibus fundatur omnis communitas, quæ ſta- *Tria nouæ legis cōſilia*
tum religionis profitetur. Quia per huiuſmodi tria, abdicātur tria, bona mūdi, quæ retrahunt & im-
pediunt hominem à conſecutione finis, ſcilicet diuitiæ, deliciæ, & honores. Vnde D.Ioan. dicit, Om-
ne quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia oculorum, aut concupiſcentia carnis, aut ſuperbia vitę.
Per paupertatem voluntariam abdicātur diuitiæ, quæ pertinent ad concupiſcentiam oculorum. Per
caſtitatem abdicantur deliciæ, quæ pertinent ad concupiſcentiam carnis. Per obedientiā abdicantur
honores, qui pertinent ad ſuperbiam vitæ. Hæc tria conſuluit Chriſtus dicens, Si vis perfectus eſſe, *Mat.19.*
vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Sunt eunuchi qui ſe caſtrauerūt propter regnum
cœlorum: qui poteſt capere capiat. Et quo ad obedientiam poſt conſilium paupertatis, ſubiunxit con-
ſilium obedientiæ, dicens, Sequere me. Sequimur enim Chriſtum non ſolum imitando opera, ſed etiā
obediendo mandatis ipſius. Vnde dicebat, Oues meæ vocem meam audiunt, & ſequuntur me. Hæc *Ioan.10.*
autem ſimpliciter obſeruata pertinent ad conſilia ſimpliciter propoſita, quæ quantum in ſe ſunt, expe-
dientia ſunt omnibus. Sed ex indiſpoſitione aliquorū contingit, ꝙ alicui nō ſunt expedientia: quia ſ.
eorum affectus nō inclinatur ad illa. Sed obſeruatio vniuſcuiuſq; eorū in ſpeciali caſu pertinet ad cō-
ſilium, ſecundū quod ſcilicet in caſu illo nō tenetur obſeruare. Puta quando homo dat eleemoſynas
pauperi, quando non tenetur dare, & quando aliquo determinato tempore aliquis abſtinet à delecta-
tionibus carnis aliàs licitis, vt orationibus vacet. Et quando aliquis voluntatem ſuam non ſequitur
in aliquo facto, quod licet facere poſſet, puta ſi benefaciat inimicis ſuis quādo nō tenetur, vel ſi offen-
ſam remittat, cuius iuſte poſſet exigere vindictam. Nam quæ Mat. 5. ſcribuntur, & ſimiliter de maxil-
la, & de non litigando in iudicio, ſi referantur ad præparationem animi, cum neceſſitas cogit, præce-
pta ſunt. Sed vbi neceſſitas non occurrit, ſunt conſilia particularia, quæ ad tria reduci poſſunt. Licet
enim meliora bona, de quibus datur conſilium, particulariter ſint indeterminata: ea tamen quæ ſunt
ſimpliciter & abſolute meliora bona in vniuerſali, ſunt determinata, ad quę etiam omnia alia particu-
laria reducuntur. Illa autem quæ ponuntur Mat. 10. & Luc. 9. & 10. ſcilicet, Nolite portare aurum, ar-
gentum, neq; pecuniam in zonis veſtris, non peram in via, neq; duas tunicas & calceamenta, neq; vir-
gam, & neminem in via ſalutaueritis, &c. fuerant quædam pręcepta diſciplinę, & pro tempore, reuo- *Luc. 22.*
cata, autem cū dixit: Quando miſi vos ſine ſacculo & pera &c. Primo enim dicta mandata data ſunt, *Iuli.de con*
ſecundum D.Aug. non vt præcepta, ſed vt conceſſiones, ad oſtendendum ꝙ haberent poteſtatem ac- *ſe.euan.*
cipiendi neceſſaria vitæ. Secundum verò alios ſanctos erant mandata pro tempore obſeruanda. Indi-
gebant enim diſcipuli, quaſi paruuli ſub cura Chriſti exiſtentes, accipere aliqua ſpecialia inſtituta à
Chriſto, ſicut alii ſubditi à ſuis prælatis, præcipue quia erāt paulatim exercendi, vt temporalium ſo-
licitudinem abdicarēt: per quod reddebantur idonei ad deferendū euangelium per vniuerſum mun-
dum. Illa tamē inſtituta imminente paſſione, vt dictum eſt, reuocauit, tanꝗ diſcipulis per ea ſufficien-
ter exercitatis, & aliis cauſis occurrentibus.

DE LEGE HVMANA, CAP. XVII.

A LEx Humana eſt dictamen prudentiale in principe, qui habet curam cōmunitatis, ſubdi- *1.2.q.98*
tis promulgatū, cōgruens religioni, diſciplinæ, & vtilitati humanæ, regulans operatio- *Legis humanæ definitio*
nes humanas ad pacificum & virtuoſum conuictū. Hæc definitio complectitur oēs cō-
ditiones legis. Per hoc quod dicitur dictamen prudentiale, habetur ꝙ ſit rationabilis:
& per hoc quod dicitur, A principe, habetur ꝙ fiat ab habente authoritatē. Et per hoc
quod dicitur, Promulgatū, habetur efficacia obligādi: Et per hoc quod dicitur, Con-
gruens religioni, habetur ꝙ ſit proportionata & conformis legi diuinæ, & ꝙ ſit honeſta. Et per hoc
quod dicitur, Diſciplinæ, habetur ꝙ ſit proportionata legi naturæ: & ſic ꝙ iuſta, poſſibilis, ſecundum
naturā, & patriæ conſuetudinē, loco & tēpori deſeruiens. Et per hoc quod dicitur, Vtilitati, habetur
ꝙ finis legis eſt bonū commune ſiue vtilitas publica: & per verba ſequentia amplius declarantur cō-
ditiones materiales legis & finis eius. Lex humana dicitur ius ſcriptū, ad differentiā conſuetudinis,
quę dicitur ius poſitiuum nō ſcriptū. Et ſic prima diuiſio iuris humani eſt in ius ſcriptū, quod dicitur *Prima iuris humani diuiſio.*
Lex, & in ius non ſcriptum, quod dicitur Conſuetudo.

Ver. 1. DE LEGIS HVMANAE NECESSITATE.

B CVm lex naturalis & diuina poſitiua non determinet in ſpeciali omnia quæ requiruntur ad paci-
ficum conuictum, ſed aliqua ſint relicta arbitrio illorum qui curam aliorum habent: neceſſe fuit
quòd fierent leges humanæ: Licet enim ſint aliqui qui ſint proni ad actus virtutum ex bona diſpoſi-
tione naturę vel ex conſuetudine, præſertim diuino munere, quibus ſufficere poſſet diſciplina pater-
na, quæ eſt per monitiones. Veruntamen quia inueniūtur quidam proterui & proni ad vitia, qui ver-
bis perſuaderi non poſſunt: neceſſarium fuit quòd per vim & metum cohiberentur à malo, vt ſaltem
ſic male facere deſiſtentes, aliis quietam vitam relinquerent, & ipſi tandem per aſſuetudinem perdu-
cerentur ad hoc quòd voluntariè facerent, quæ prius metu implebant: & ſic fierent virtuoſi. Ideo ne-
ceſſarium fuit ad pacem hominum & virtutem, quòd leges ponerentur: quia (prout Philoſ. dicit)
Sicut homo ſi ſit perfectus virtute, eſt optimum animalium: ſic ſi ſit ſeparatus à lege & iuſtitia, eſt peſ-
ſimum omnium. Vnde Iſidorus (& recitatur in c. factæ ſunt. 4. diſt.) dicit: Factæ ſunt leges, vt earū
metu humana coërceretur audacia, tutaq; eſſet inter improbos innocentia, & in ipſis improbis formi-
dato ſupplicio refrenaretur nocēdi facultas. Lex humana deriuatur à lege diuina naturali: quia (ſicut
D.Aug. dicit) Non videtur eſſe lex, quæ iuſta non fuerit. Vnde tantum habet de virtute legis, quan-

tum habet de iuſtitia: in rebus autem humanis dicitur aliquid iuſtum, ex eo ꝙ eſt rectum ſecundum
regulam rationis. Rationis verò prima regula immediata, eſt lex naturę: & legis naturę regula eſt lex
æterna, ideo omnis lex humanitus poſita, in tantū habet de ratione legis, inquantum deriuatur à lege
æterna & naturę per modū concluſionis à communibus principiis vel per modum determinationis,
vt in legibus pœnalibus. Si verò in aliquo ab æterna vel lege naturali diſcordet, nō erit lex, ſed legis
Eſa.10. corruptio, vel lex iniqua. Vnde Eſa. Væ qui condunt leges iniquas. Ad legem enim humanam perti
net cohibere vitia: licet non omnia, quia permittit aliqua mala, non ꝙ approbet ea, ſed vt euitentur
maiora. Pertinet etiam ad eam imperare actus virtutum, ſed non omnes, propter diuerſitatem condi-
tionis & imperfectionis aliquorum ſubditorum.

Ver. 2. DE OBLIGATIONE LEGIS HVMANAE.

1.2.q.96 art.4. EX deriuatione legis humanæ à lege naturali & æterna ſequitur quòd leges humanæ iuſtæ ligant C
& imponunt homini neceſſitatem in foro conſcientiæ, ſecluſo quocunq; ſcandalo, & ſecluſa lege
Lex huma- diuina poſitiua: ſic quòd contrauenien peccat, cum pendeant ex lege naturæ, quæ deriuatur à lege
na ligat. æterna. Vnde Salomon, Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Et Apoſtolus,
Prou.8. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo. Quæ autem à
Rom.13. Deo ſunt, ordinata ſunt. Itaque quicunq; reſiſtit poteſtati, ordinationi Dei reſiſtit. Qui autem reſi-
ſtunt, damnationem ſibi acquirunt. Deinde ſubiungit, Itaq; neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolum pro-
pter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Ideo Chriſtus naſcens vt exemplum daret, obediuit Cæ-
Luc.2. ſaris edicto. & D. Petrus, Subiecti eſtote omni humanæ creaturę propter Deum, ſiue regi quaſi præ-
1.Pet.2. cellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorū, laudem verò bonorum. Quia
ſic eſt voluntas Dei, & paulò poſt dicit: Serui, ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantum bo
Mat.23. nis & modeſtis, ſed etiam diſcolis. Et Chriſtus, Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi:
omnis ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite, &c. Si Iudæi tenebantur obedire Moyſi &
Mat. eius ſucceſſoribus: à fortiori Chriſtiani eccleſiæ prælatis, cum fuerit eis à Chriſto data poteſtas. ait
Luc.10. enim: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Item: Qui vos audit, me audit.
Act.13. Qui vos ſpernit, me ſpernit. & Apoſtolus præcepit cuſtodire eorum præcepta & mandata. Ratio hu
ius obligationis eſſe poteſt: quia non minus obligātur ſubditi principi vel prælato iuſta præcipienti,
quàm patri filius: quia quanto bonū politicum & commune præſtat bono priuato, tanto pręceptum
principis præferendum eſt præcepto paterno, cæteris paribus: hoc eſt, ſi tantum ſit periculum in repu-
blica, ſi non ſuccurratur ſecundum mandatum principis, quantum in re domeſtica ſi non ſuccurratur
ſecūdum præceptum patris. Sed filius ſub pœna peccati tenetur obedire patri iuſta præcipienti, etiam
Ephe.6. ſecluſo ſcandalo. Vnde Apoſtolus, Filij obedite parentibus in Domino: hoc enim iuſtum eſt. & alibi
Rom.1. inter peccatores nominat parentibus inobedientes. & Moyſes; Si quis maledixerit patri aut matri,
Exo.21. morte moriatur: ergo à fortiori ratione peccant filij Belial, qui ſuis ſuperioribus ſiue eccleſiaſticis ſiue
temporalibus reſiſtunt. Ex præmiſſis apparet quàm turpiter errent hæretici, qui dicunt conſtitu-
tiones humanas non obligare ad culpam mortalem, niſi propter ſcandalum. Nec obſtat quòd homo
non poteſt infligere pœnam æternam: quia præſes debilis poteſt præcipere ſub pœna mortis, quam
Mat.15. perſonaliter infligere non poteſt. Nec obſtat pariter quod obiiciūt ex Chriſti dicto, Sine cauſa me co
lunt, docentes doctrinas & mandata hominū: quia intelligebat de his quæ contrariebantur manda-
tis Dei, vel de his quæ ſunt irrationabilia. Vnde ibi reprehendit Phariſæos, qui propter traditiones
Gal.5. ſuas tranſgrediebantur mandata Dei. Et quamuis (vt dicit Apoſt.) Iuſto non ſit lex poſita, coërciuè,
tamen bene præceptiuè & obligatiuè. Et eodem modo intelligendū eſt quod alibi dicit, Si ſpiritu du
cimini, nō eſtis ſub lege. Nec libertas Chriſtiana (de qua loquitur) liberat ab obedientia. Et cū Apo
ſtolus dicit in eodem, Nolite iterum iugo ſeruitutis contineri, intelligit de ſeruitute legis Moſi: quia
Tria ad le- ibi eſt quæſtio de circunciſione, vel etiam de iugo ſeruitutis peccati. Notandum tamen ꝙ ad hoc
gē requiſita quòd leges humanæ dicantur iuſtę, tria requiruntur: Primo quòd ordinentur ad bonum commune,
tanquam ad finem. Secundo, quòd non excedant poteſtatem ferentis. Tertio, quòd ſecundum æqua-
litatem proportionis onera inferantur. Quatuor autem modis dicuntur iniuſtę. Primo, quando ſunt
contra finem legis, vt ſi aliquis princeps imponat ſubditis leges oneroſas, non pertinentes ad vtilita
tem communem, ſed magis ad propriā cupiditatem vel gloriā. Secundo, quādo excedūt poteſtatem
ferentis. Tertio cùm inæqualiter munera multitudini diſtribuuntur, etiā ſi ordinētur ad bonū com-
mune. Et huiuſmodi ordinationes ſunt magis violentiæ quàm leges: & tales nō obligant in foro cō-
ſcientiæ, niſi fortè propter ſcandalum vel turbationem, propter quæ homo debet cedere iuri ſuo. Vn-
Mat.5. de Chriſtus, Si quis te angariauerit mille paſſus, vade cū eo duo milia. Et D. Petr. Hæc eſt enim gra-
1.Pet.2. tia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſte. Quarto, propter contrarietatem
ad bonum diuinum, ſicut leges tyrannorum inducentes ad idololatriam, vel ad quodcunq; aliud ſce-
lus. & tales leges nullo modo licet obſeruare, etiam imminente ſcandalo: quia (vt D. Petrus dicit)
Act.4. Obedire oportet Deo magis ꝙ̄ hominibus. Notandum præterea eſt ꝙ non omnes leges humanæ
obligant ad mortale. Aliud eſt enim in lege humana, & aliud in lege diuina. Lex enim diuina, cum
ſit ſupra rationem naturalem, ligat tranſgreſſores ad mortale. Lex autem humana, cum ſit ſecundū ra
tionem naturalem, quæ certos gradus in agendis inuenit, ſecundō quos diuerſa præcepta ordinat, nō
ſemper obligat ad peccatum mortale. Et ſic non omnes leges aut ordinationes humanæ ſunt æquali-
ter obligatoriæ, nec punitiuæ: Videmus enim aliquas leges ſub maiori comminatione inſtitui. Cum
prohibitio principis temporalis eſt ſub pœna mortis aut mutilationis membrorō, fuſtigationis, infa
miæ, aut præſcriptionis omnium bonorum, tranſgreſſores mortaliter peccant. Quia ſi aliquis vult
aliquod præmiſſorum vel notabile damnum proximo, peccat: à fortiori ſi ſibi ipſi. Pariter cùm eccle-
ſia vel prælatus præcipit vel prohibet aliquid ſub pœna anathematis, ſuſpēſionis, vel interdicti tranſ
greſſores peccant mortaliter: quia talia præcepta vel prohibitiones non conſueuerunt fieri, niſi pro
peccato mortali vel graui cauſa. Idem dicendum videtur, ſi ſub pœna grauioris culpæ vel carceris in

ordine Prædicatorum fieret præceptum. Tutius tamen dico eſſe ſtandum iudicio expertorum in præ-
dictis legibus, qui ex verbis & rationibus habent leges rimari & interpretari: ex illis enim trahi po- c.15.Ver.1.
teſt mens & intentio legislatoris, vt dictum eſt. Tranſgredientes tamen quaſcunq; leges humanas c.5.§.8.
iuſtas ex contemptu formali, peccant mortaliter, vt dictum eſt.

Ver. 3. DE LEGE HVMANA CIRCA ACTVS INTERIORES.

A QVia homo videt quę foris patent, Deus autem cor intuetur, ſolusq; Dominus ſcrutatur corda, 1.Reg.16.
& probat renes: ſequitur quòd ſolus Deus poſſit actus purè interiores præcipere, cùm eius Hiere.17.
ſubiaceāt cognitioni. Sequitur etiam quòd nullus legiſlator humanus poteſt directè actus interiores
percipere vel prohibere, cùm nō ſubiaceant eius cognitioni. Vnde regula iuris eſt: Cogitationis pœ-
nam nemo meretur, ſcilicet apud homines, tamen bene apud Deum. Vnde Sap.1. Peruerſæ cogitatio-
nes ſeparant à deo. & in eodem: ſpiritus ſanctus aufert ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu. Et
Mat.5. Si quis viderit mulierem, &c. & Mat.15. Cogitationes malę coinquinant animam. Quia Deus c.5.§.5.ver.
voluntatē reputat pro facto, vt dictum eſt. Ex quo ſequitur quòd hæreticus purè interior non eſt ex- 5.ca.10.
communicatus. & licet ſit priuatus officio & beneficio ab ipſo Deo, vt dictum eſt, non tamen apud
homines, donec innoteſcat & declaretur. ideo per pœnitentiam recuperare poteſt. Sed cùm actus ex-
teriores pendeant ab interioribus, & prælati ſpirituales & principes temporales habeant authorita-
tem ſuper actus exteriores: ſequitur quòd indirectè & ex conſequenti poſſunt præcipere actus inte-
riores. Vnde cùm prædicatio (quæ eſt actus exterior) fieri non poſſit abſq; interiori contemplatione:
ſequitur quòd prælatus ex conſequenti præcipere poteſt contemplationem & actum interiorem, à
quo actus exterior præceptus pendet.

§. 2. DE HVMANAE LEGIS DIVISIONE.

B QVum Lex humana pēdeat à lege naturæ, vel per modū concluſionis ex primis principiis, vel Legis huma
per modum determinationis: ſequitur quòd lex humana ſiue ius poſitiuum ſcriptū diuiditur næ diuiſio.
in duo membra, ſcilicet in ius gentium & in ius ciuile. Ius gentium dicitur, quòd deriuatur à lege na
turæ per modum concluſionis communis & vniuerſalis ad omnes gentes, vt iuſtæ emptiones & vē- Ius gentiū
ditiones, & alia huiuſmodi, quæ ex Iſidoro recitantur in c.ius gentiū.1.diſt. de iure enim naturali eſt quid.
quòd homo (vt ait) ſit animal ſociale: ideo infertur q debet generaliter ſeruare omnia ea, ſine quibus 1.Poli.
homines pacifice conuiuere non poſſunt. Ius autē ciuile dicitur id quod deriuatur à iure naturali per
modum determinationis, ſecundum quod quælibet communitas ſibi aliquid commodè determinat.
Alia diuiſio legis humanę ſumitur ex fine, ad quem communitas ordinat: & ſecundum hoc lex huma
na diuidi poteſt in duo membra: quia bonum cōmune quod eſt finis legis humanę, eſt duplex, ſcilicet
ſpirituale & temporale. Ita duplex eſt lex humana: quædam canonica, quæ ordinatur ad bonum ſpiri
tuale: & quædam politica ſiue ciuilis, quæ ordinatur ad bonum temporale.

Ver. 1. DE LEGE CANONICA.

C LEx Canonica eſt quæ ordinatur ad bonū ſpirituale, ſiue ad pacificum conuictum eccleſiaſticum.
Et ſic traditiones Apoſtolorum fuerunt leges canonicæ, quæ ſunt obſeruandæ. Vnde Apoſtolus, 2.Theſſ.2.
Tenete traditiones quas didiciſtis ſiue per epiſtolā, ſiue per ſermonem. Et cùm perambulabat Syriam Act.15.
& Ciliciam, confirmans Eccleſiam, præcipiebat cuſtodire præcepta Apoſtolorum & ſeniorum, inter
quæ præcepta & traditiones (vt D. Hierony. refert) eſt ordinatio de ieiunio quadrageſimali. Et idem In epiſtola
cùm pertranſiret ciuitates, tradebat cuſtodire dogmata, quæ erāt decreta ab Apoſtolis & ſenioribus. ad Paulinā.
Chriſtus poteſtatē inſtituendi leges dedit Petro, dicens Paſce oues meas. Et præcepit eis obedire Apoc.10.
dicens: Si Eccleſiam nō audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & publicanus. Et non ſolùm D. Petro & aliis Ioan.21.
Apoſtolis ſub eo, fuit data poteſtas diſponendi & inſtituendi leges: ſed etiam ſucceſſoribus eorum, Mat.18.
ſicut Dauid prędixerat, Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii: conſtitues eos principes ſuper omnem ter Pſal.44.
ram: aliàs Chriſtus non reliquiſſet politiam Eccleſiæ adeò bene ordinatā, ſicut Synagogæ, in qua ſuc- Mat.23.
ceſſores Moyſi habebant talem & tantam poteſtatem, ſicut Moyſes: prout ipſe Chriſtus teſtatur, Su- Papa et epiſ
per cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: Omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, ſeruate & copi habent
facite: quia ſcilicet tantam & talem poteſtatem vos obligandi, quantam & qualem Moyſes habuit, tantā pote-
ipſi habent, cùm ſint ſucceſſores, & ſedeant ſuper cathedram Moyſi: alioqui ſi nullam poteſtatem ob- ſtatē quan-
ligandi habuiſſent, non dixiſſet eorum dicta eſſe ſeruanda. In quibus verbis ſufficienter declarauit tam D. Pe
ſucceſſores D. Petri & Apoſtolorum talem & tātam poteſtatem iuriſdictionis habituros, quantā D. trus &
Petrus & reliqui Apoſtoli. licet non talē ac tātam poteſtatem impetrationis & miraculorū. Et ideo Apoſtoli.
ſicut Apoſtoli aliqua congruentia pro tempore ſtatuerunt: ita & nunc Papa, qui ſuccedit D. Petro, &
eſt vicarius Chriſti & non Petri, & epiſcopi qui ſuccedunt Apoſtolis, & curati qui ſuccedūt diſcipu
lis, vt habetur in c. in nouo teſtamento.21.diſtin. & poſſunt aliqua conuenientia ad pacificum conui-
ctum Eccleſiaſticum ordinare. Et eorum ordinationes Chriſtiani qui nunc ſunt, tenentur obſeruare:
ſicut illi qui erant in tempore Apoſtolorum, tenebantur ſeruare ordinationes & traditiones eorum.
Huiuſmodi autem præcepta ſunt de aliquibus ſolennitatibus & cæremoniis exorciſmorum, lumina-
rium, indumentorum, benedictionum, & de aliquibus feſtiuitatibus celebrandis: & de conueniendo
populo ad audiendam miſſam die dominico, de conſecratione Eccleſiæ vel altaris, de ſacra commu-
nione, & tempore confeſſionis, de ieiuniis, & aliis ſimilibus. Huiuſmodi leges dicuntur canonicę ſiue
regulares. Canon enim Græcè, regula Latinè dicitur. Regula autem dicta eſt eo quòd rectè ducit, Canon
nec aliquem alio rſum trahit. Aliqui dicunt regulam dictam eo quòd regat, vel normam rectè viuen- quid ſit.
di præbeat, vel quod diſtortum prauumq; eſt corrigat, vt dicitur in c. regula, eadem diſtin. Vbi po-
nitur diuiſio canonum in decreta pontificum, & ſtatuta conciliorum: inter quæ, alia ſunt vniuerſalia,
alia prouincialia. Et prouincialiū alia patriacharum, alia primatum, alia archiepiſcoporū, alia epiſco-
porum. Nos verò vt clarius procedamus, ad tria membra reducemus: quia ordo eccleſiaſticæ hierar-
chiæ in tres gradus diuiditur. Ideo canones eccleſiaſtici ſunt triplices: Quidam ſunt epiſcopales ſi-
ue ſynodales, qui ab epiſcopo cum concilio capituli & cleri inſtituuntur. Et illi publicati obligant

Canones ſynodales & prouiciales qui ſint & quos ligent. Canones generales qui ſint & quos ligent.

omnes de diœceſi, & nõ alios: cùm poteſtas epiſcopi nõ ſe extendat extra ſuam diœceſim. Alii ſunt canones prouinciales, qui ab Archiepiſcopo vel Primatibus aut Patriarchis cum ſubditis epiſcopis aut archiepiſcopis, aut primatibus inſtruũtur. Et tales canones ligant diecœſanos, qui ſunt de prouincia, cui prædicti Archiepiſcopi vel primatea aut Patriarchæ præſunt. Quidam verò canones ſunt generales ſiue vniuerſales, qui à ſumma pontifice vel generali concilio ſunt editi. Et tales vocãtur canones catholici ſiue vniuerſales, & alio nomine vocantur dogmata, mãdata, ſanctiones, vel decreta, quę obligant omnes. Vnde in c. ſi quis. 25. q. 2. ex generali concilio ſub Nicolao põtifice celebrato, dicitur: Si quis dogmata, mandata, interdicta, ſanctiones, vel decreta pro catholica fide vel eccleſiaſtica diſciplina pro correctione imminentium vel futurorum malorum à ſedis Apoſtolicæ præſule ſalubriter promulgata, contempſerit: Anathema ſit.

Canones de fide et bonis moribus ſunt immutabiles. Ioan. 14. & 16. Mat. 18. Act. 15.

Huiuſmodi canones & decreta ſunt in duplici differentia: Quædam ſunt de dogmatibus ſiue decretis aut determinationibus ſpeculatiuis & neceſſariis fidei & bonorum morum, ſcilicet quid de fide catholica tenendum credendúmve ſit, aut quid de ſe bene vel malè factum ſit. Et tales canonea ſunt immutabiles, eò quòd vna eſt fides vniuerſalis Eccleſiæ, cui ex Chriſti promiſſione Spiritus ſanctus (qui eſt omnino immutabilis, & eſt Deus non diſſenſionis, ſed vnitatis & pacis) præeſt, imò etiã Chriſtus, qui dixit: Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, in medio illorum ſum. Et ideo nunquam decreta de fide vel bonis moribus reuocantur. Quod intelligendum eſt de decretis in conciliis ritè & rectè congregatis, ſeruatis ſolennitatibus ad hoc requiſitis. Quædam verò ſunt decreta circa contingentia. Et quia talia variantur ſecundũ varietatem temporum & diſpoſitionem hominum: ideo mutari & reuocari poſſunt, ſicut decretum factum ab Apoſtolis de ſuffocato & ſanguine, quod nunc nõ ſeruatur, cùm ceſſauerit ratio inſtitutionis eius. Decretum verò de abſtinentia fornicationis perſeuerat: quia eſt de bonis moribus. Et quanuis in conciliis generalibus, quo ad omnes canones, tam circa neceſſaria, quàm circa contingẽtia editos, dicatur, Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis: ex quibus verbis apparet quòd canones generaliũ conciliorũ magis pendent à Spiritu ſancto, quàm concilio: Non tamen ſequitur quòd canones circa contingentia ſint inuariabiles, & quòd ſemper obligent: quia Spiritus ſanctus inſpirat & monet congregatos, ſuauiter, hoc eſt ſecundum naturam & conditionem ipſorum: quæ talis eſt quòd contingenter occurrentibus morbis contingentia antidota ſolet præparare.

Ver. 2. DE DOCTRINIS ET DOGMATIBVS.

D. Antho. Flor. 1. par. ſummæ, tit. 17. c. vnico. §. 8. Triã genera doctrinarũ. Eccle. 3. Liber Apocriphus qd ſit, et quot modis dicatur.

D

DOctrinarum Eccleſiaſticarum triplex eſt differentia: Quædam enim ſunt reprobatæ tanquã falſæ & hæreticæ, de quibus in c. quidã autem hæretici. 24. q. 3. & in ca. ſancta Romana Eccleſia. 15. diſtinct. & in c. Damnamus, extra de ſumma Trinitate, & fid. catho. & in c. vnico, eod. tit. lib. 6. & in cle. 1. etiam eo. tit. & cle. ad noſtrum, de hære. in qua damnantur errores Begardorum, & in aliis locis & conciliis generalibus. Tales doctrinas publicè vel priuatim aſſerere non licet: nec etiam legere aut tenere libros eas continentes, propter periculum, quod qui amat, peribit in illo. Quædam ſunt doctrinæ Apocriphæ. Apocriphum dicitur à verbo apocripto, hoc eſt occulto, de quo ſcilicet verum iudicium haberi nõ poteſt. Dicitur tamen aliquis liber Apocriphus dupliciter: Primò quando author ignoratur, veritas tamen eorum quæ in eo ſcripta ſunt, eſt manifeſta, ſicut eſt liber Sapientiæ & Eccleſiaſtici, & alii quos numerat D. Hieron. in prologo libri Regum. Et tales recipit Eccleſia, nõ ad fidei approbationem, ſed ad morum inſtructionem. Secundò dicitur liber apocriphus: quia dubitatur de fide eorum quæ in eo continentur: vt eſt liber de Infantia Saluatoris, & alii de quibus in dicto c. Sancta Romana Eccleſia. Et tales non recipit Eccleſia, nec habent aliquam authoritatis dignitatem. Si tamen legantur, vel à quocunque narrentur, an illis credendum vel non credendum ſit, legentis vel audientis iudicio relinquitur. Legere ergo credere ea quæ non ſunt contra fidem in his libris, non eſt prohibitum. In prædicatione tamen ea proponere ſeu annunciare non licet: quia cum dubia ſint, diminuunt de fide & authoritate prædicationis. Quædam verò doctrinæ ſunt ab Eccleſia approbatæ. Et huiuſmodi ſunt doctrinæ quæ cõtinentur in omnibus libris Bibliæ, qui omnes nouiſſimè in concilio Tridentino tanquam catholici fuerunt approbati. Poſt huiuſmodi doctrinas ſunt determinationes ſacrorum cõciliorum generalium per ſanctam ſedem Apoſtolicam Romanam approbatorũ: quibus ita firmiter & vniuerſaliter credere oportet, vt nullo modo liceat de veritate ipſorum diſputare, cùm ſint à Spiritu ſancto dictatæ. Deinde opuſculis Sanctorum & orthodoxorũ patrum, de quibus in dicto ca. ſancta Romana, & aliorum qui in nullo à ſanctæ Romanæ Eccleſiæ cõſortio deuiarunt, nec ab eius obedientia & prædicatione ſeiuncti ſunt. Non tamẽ ſunt tantæ authoritatis aut dignitatis, vt ſanctæ ſcripturæ vel generalia concilia: quia de dictis ſanctorum Patrum licet dubitare, & aliquando aliter ſentire, niſi ſint talia quæ determinata ſint per Eccleſiam. vnde D. Auguſt. in epiſtola ad D. Hieronymum (& recitatur in c. Ego. 9. diſt.) ait: Ego ſolis eis ſcripturis, & libris qui canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque referre, vt nullum eorum ſcribendo erraſſe audeam credere: aut ſi aliquid in eis offendero, quod videatur cõtrarium veritati, nil aliud exiſtimem, quã mendoſum eſſe codicem, vel non eſſe aſſequutum interpretem, quod ſcriptũ eſt, vel minimè intellexiſſe ambigam. Alios verò ita lego, quòd quantalibet ſanctitate, quantáve doctrina polleant, nõ ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt: ſed quia mihi per alios authores aut canonicas ſcripturas vel probabiles rationes, quòd à vero non abhorreant, perſuadere potuerint.

Lib. 3. de Trinit. & recitatur in c. noli. diſt. 9.

Et idem Auguſt. dicit, Noli meis literis quaſi canonicis ſcripturis deſeruire, ſed illis quæ non credebas, cùm inueneris, incunctanter crede. In iſtis autem, quod certum non habebas, niſi certum intellexeris, noli firmum tenere. Conſtat enim quòd ipſi ſancti doctores in ſcripturis ſuis contraria ſenſerunt. D. enim Hierony. dixit bigamum non eſſe cenſendum eum, qui ante baptiſmum habuit vnam vxorem, & poſt baptiſmum aliam. D. verò Auguſt. contrarium dixit. Præterea ſuper reprehenſione D. Petri vterq; illorum diuerſæ fuit opinionis. In his verò quæ pertinent ad fidem vel bonos mores, in nullo diſcordant ſancti doctores, & ſi aliquando primo intuitu contraria ſentire videntur, faciliter conciliari poſſunt. In cauſis definiendis & in ſolutione quæſtionum primò recurrendũ eſt ad ſcripta noui vel veteris teſtamenti, ſecundò ad

canones

canones Apoſtolorum & Conciliorum,tertiò ad decreta & decretales epiſtolas Romanorum pontificum,quartò ad dicta ſanctorum patrum,quintò ad exempla ſanctorum. Si autem nec hoc modo veritas inuenitur congregandi ſunt ſapientes,& inuocandum diuinum auxilium:tunc enim quid agendum ſit Dominus reuelabit, iuxta illud, Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi in *Mat.18.* medio illorum ſum.

Ver. 3. DE CANONIBVS APOSTOLORVM.

A CIrca Canones Apoſtolorum ſciendum quòd non legimus in ſcripturis poſt Concilium (de quo habetur Act.15.in quo tres tantum canones editi fuerunt,ſcilicet de ſuffocato, ſanguine, ac fornicatione) Apoſtolos fuiſſe congregatos. D.tamen Clemens dicit,quòd cum Apoſtoli ad diuerſas prouincias iuxta Domini præceptum diſceſſuri eſſent,in vnum cõuenerunt,& ſymbolum duodecim articulos continens ediderunt: & ſecundum aliquos, quadtaginta & octo canones in principio primæ partis Conciliorum generalium deſcriptos, ſanxerunt. Et quia poſtmodum hæretici & pſeudoapoſtoli,quinquaginta canones ſcripſerunt,intitulantes eos, Canones Apoſtolorum:ideo Iſidorus (& recitatur in c.Canones.16.diſt.) dixit ab Eccleſia non fuiſſe eos receptos,imò inter Apocripha deputatos:quamuis in eis aliqua vtilia inueniantur. Zepherinus tamen papa epiſcopis per Siciliam conſtitutis ſcribens(vt habetur in c.ſexaginta,eadem diſtin.) dicit:Sexaginta ſententias Apoſtoli ſcripſerunt cum plurimis aliis epiſcopis,quas ſeruandas eſſe cenſuerũt. Deinde Leo papa dicit quinquaginta canonum Apoſtolorum capitula orthodoxæ fidei eſſe adiungenda, vt habetur in ca. Clementis,eadem diſt. & in c.placuit,ex ſexta ſynodo,eadem diſt. dicitur:Placuit huic ſanctæ ſynodo,vt omnino confirmata & rata ſint canonum Apoſtolorum octoginta quinq; capitula. Ibi etiam inſeritur epiſtola Iſidori in c.canonum,eadem diſt.qui præfert prædictos canones cæteris conciliis. Dominus Cardinalis de Turre cremata, ibidem dicit octoginta quinq; canonum capitula fuiſſe Apoſtolorum, hoc eſt primorum Apoſtolicorum,ſiue ſummorũ pontificum,qui omnes fuerunt martyres,à D.Petro vſque ad D.Sylueſtrum,cui primò à Conſtantino imperatore permiſſum fuit congregare epiſcopos, & celebrare cõcilium vniuerſale. Quo ad numerum canonum dicit Glo.quòd canones præallegati diuerſimodè loquuntur de capitulis : nam aliqui dicunt capitula, alii ſententias. Et quia plures ſententiæ poſſunt in eodem capitulo contineri,ideo omnia poſſunt facilè concordari.

Ver. 4. DE SCRIPTVRIS CANONICIS.

B SCripturæ dicuntur ſacræ ſiue canonicæ quas ab Eccleſia approbatas & cuſtoditas accepimus quæ ſic differunt ab aliis.quia nulla alia ſcriptura eſt quam oporteat ſic haberi vt puram & incontaminatam abſq; vlla ſuſpicione commixtæ falſitatis,de qua nullo modo liceat dubitare. Sed qui libri ſint canonici & per eccleſiam approbati inquirendum eſt. In canonibus apoſtolorum can.84.cui titulus præſcribitur,qui libri ſunt canonici ſic habetur. Sunt omnibus vobis clericis ſimul & laicis venerandi ac ſacri libri: Veteris quidẽ teſtamenti Moſis quinq;,Geneſis,Exod. Leuit. Numeri,Deuteronom. Ieſu filii Naue vnus,Iudicũ vnus, Ruth vnus, Regũ quatuor: Derelictorũ ex libro dierum duo,quos nos Paralipomenon nũcupamus. Eſther vnus. De Machabæorũ geſtis libri tres, Iob vnus,pſalterii vnus,Salomonis tres:Prouerb. Eccleſiaſt. Canticũ canticorũ. Prophetarum duodecim. Vnus Eſaiæ, vnus Ieremiæ, Ezechiẽlis vnus,Danielis vnus. Inquiritur autem à vobis extrinſecus vt adoleſcẽtes veſtri addiſcant Item ſapientiam eruditi Syrach. Noſtra verò,hoc eſt noui teſtamenti euangelia quatuor,Matthæi,Marci,Lucæ,Ioannis,Pauli epiſtolæ quatuordecim, Petri epiſtolæ duæ; Ioannis tres, Iacobi vna,Iudæ vna,Clementis epiſtolæ duæ,& præceptiones quæ vobis epiſcopis per me Clemẽtem in libris octo nuncupatæ ſunt : quas omnibus publicare non oportet ob quædam arcana quæ in ſe continent,& actiones noſtras Apoſtolorum. In prædicto canone inter libros veteris teſtamẽti nulla fit mentio de libris Eſdræ, Tobiæ.aut Iudich, nec de Eccleſiaſtico.& inſeruntur tres libri de geſtis Machabæorũ. De tertio nulla alibi fit mẽtio,nec de aliis duobus,niſi in cõcilio Carthaginẽſi tertio,c.47.& in decreto tertiæ ſeſſionis concilii Tridentini. In quo etiã inter canonicos numerantur libri Sapien.& Eccleſiaſtici. In concilio autem Laodiceno celebrato ſub Liberio papa, anno domini.364.in can.56.cui præſcibitur titulus : Quæ pſallere vel legere oporteat in eccleſia, dicitur : Non oportet ab idiotis pſalmos compoſitos & vulgares dici,neq; libros qui ſunt extra canonẽ legere. Deinde enumerantur ibi libri canonici,tam veteris quàm noui teſtamẽti, omnes qui numerati ſunt in illo prædicto canone apoſtolorum,demptis tribus de geſtis Machabæorum. Vltra tamen alios enumerãtur duo libri Eſdræ:& nulla fit mentio de Tobia,Iudich,nec de ſapientia Syrach. Inter libros noui teſtamenti numeratur liber actuũ Apoſtolorum,& nulla fit mentio de Apocalypſi D. Ioannis. In concilio verò Carthaginen.tertio, in quo interfuit & ſubſcripſit D. Auguſtinus,can. 47.enumerantur omnes libri qui in concilio Laodiceno. Et vltra illos enumerantur Tobias,Iudich,& duo Machabæorum. Et inter libros noui teſtamenti enumeratur apocalypſis D.Ioannis. Verùm in decreto tertiæ ſeſſionis concilii Tridentini,enumerãtur Sapien. & Eccleſiaſticus, cæteriq; omnes libri qui in bibliis hodie ſcribuntur,ac etiam eo ordine quo ponuntur.& libris prædictis ſic enumeratis,in prædicto decreto ſubiungitur. Si quis autem libros ipſos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia catholica legi conſueuerunt,& in veteri,vulgata latina æditione,non ſuſceperit,& traditiones prædictas ſciẽs & prudens contempſerit, anathema ſit. Ex prædictis apparet quod licet Hebræi in canone eorum non recipiant libros Tobiç,Iudich,Sapien. Eccleſiaſtici & Machabæorum, Eccleſia tamen canonica, quæ canone Iudæorum non regitur, ſed ſpiritu ſancto, eos recipit. Multa enim reiiciunt Iudæi quæ eccleſia recipit, prout libros prædictos : & vt D. Hieronymus in præfatione ſuper Danielem ait:In Hebræorum volumine non habetur trium puerorũ hymnus ; nec Suſannæ hiſtoria,nec belis Draconiſq; fabula,quæ tamẽ omnia recepta ſunt ab Eccleſia. Recipiunt etiam Hebræi multa quæ Eccleſia reiicit,vt traditiones ſeniorum & quindecim ſigna iudicium præcedẽtia. Nec obſtat quod D.Hieronymus in prologo galeato dicit. Quod ſapiẽtia,quæ Salomoni inſcribitur,& Ieſu filii Syrach liber,& Iudich,& Tobias non ſunt de canone. vnde dicit eos apocriphos. Quia in illo prologo in tertia perſona

ſona loquens, recitat Hebræorũ ſententias & nomina librorum ſecundum eorum conſuetudidinẽ, & opinionem, & non loquitur in perſona ſua; nec ſecundum ſuam & eccleſiæ ſententiam. Nec intellexit ibi de libris apocriphis primo modo, ſiue de illis in quibus cõtinentur ea de quorum fide dubitatur. Sed de apocriphis de quorum authore ſolũ dubitatur, & nullo modo dubitatur de fide illorum quæ in ipſis continentur. Cum plures alii libri canonici ſint, de quorum authoribus incertum eſt: vt liber Iob, Eſther, & quatuor libri regum, liberq́ pſalmorũ: & alii de quibus doctè & diffuſè magiſter Ioãnes Driedo in primo libro de ſcripturis & dogmatibus eccleſiaſticis.2.&.3.capitibus ſcribit. Nec obſtat pariter quod in aliquibus conciliis non fuerũt declarati aliqui libri canonici, qui tamen in ſequẽtibus fuerunt declarati. Et quod tertius Machabæorũ qui in prædicto.84.can. apoſtolorum receptus eſt, in ſequentibus conciliis omittatur: quia ſcripturæ ſacræ non omnes ſimul ſed paulatim fuerunt declaratæ, & per ſanctos patres ſibi inuicem ſuccedentes receptæ: Spiritus enim ſanctus non omnia ſimul reuelauit, ſicut nec Chriſtus: quia non erat neceſſarium, nec portare potuiſſent. Sed paulatim ſecundum exigentiam temporum & capacitatem ſiue diſpoſitionem hominum. Tres libri de Machabæorum geſtis non fuerunt numerati in concilio Laodicen. nec etiam reprobati. Non enim eſt neceſſe ea quæ in vno concilio approbantur, in omnibus ſequentibus conciliis repeti. Quod verò de ſolis duobus Machabæorum libris in tertio concilio Carthaginẽſi & in Concilio Tridentino ſiat mẽtio: hoc ideo fuit: quia ſecundum aliquos tertius eſt epitome, id eſt compendium ſeu breuiarium duorũ. & ideo approbatis duobus, non erat neceſſe tertium, qui nihil aliud ab illis duobus cõtinebat, approbari. Notandum præterea quod multi ſunt libri canonici per ſacram ſcripturam approbati, quos in manibus non habemus, quibus ſi eos haberemus, tantã fidem adhiberemus ſicut illis quos habemus. Legimus enim ſub Moyſe librum quandam bellorũ domini. Ipſe enim Moſes teſtatur Num.21. vbi ſic ſcribitur. vnde dicitur in libro bellorum domini. Sicut fecit in mari rubro, ſic faciet in torrentibus arnon: & Ioſue.10. de bello facto in Gebeõ contra quinq; reges. Nónne hoc ſcriptũ eſt in libro iuſtorum. &.2. Reg.1. dicitur, præcepit Dauid, vt docerent filios Iuda arcum, (hoc eſt vſum arcus) ſicut ſcriptum eſt in libro iuſtorum. Item.2. Paralip. vltimo, commemoratur liber Samuelis prophetę, & liber Nathan etiam prophetæ & volumen Gad videtis. Et.2. Paral.9. memorantur ſcripturæ Nathan & liber Aie Silonitis, & viſio Ado videntis: dicitur enim ibi reliqua, inquit. operum Salomonis primorũ & nouiſſimorum. Nónne ſcripta ſunt in verbis Nathan prophetæ, & in libro Aie Silonitis in viſione quoque Ado videntis. Item.2. Paral.1. Reliqua geſtorum Ioſephat primorum & nouiſſimorum ſcripta ſunt in verbis Iehu. Item 2. Paral.33 memorantur ſermones regum Iſraël & ſermones Oſai. Itẽ in 2. Machab. fit mentio de quinq; libris Iaſonis. Et Iudas in ſua canonica videtur atteſtari Enoch ante Moyſem quædam ſcripſiſſe, ait enim: Prophetauit autẽ de his ſeptimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce venit dominus, &c. Veriſimile enim eſt Iudam vidiſſe prophetiã Enoch ſcriptam: alias fruſtra aſſumpſiſſet in probationem dictorum ſuorũ erga eos ad quos ſcribebat. Sed prædicti libri nũc nõ inueniũtur, igitur aliqui libri ſunt canonici qui nunc non inueniuntur. Aliqui conantur defendere illos quos non habemus, contentos eſſe inter eos quos habemus. Verum ſi bene conſiderentur ſententiæ quę ad illos remittuntur, neceſſe eſt dicere nonnullos libros canonicos deeſſe. Ad horum autem pleniorẽ intelligentiam notandũ quod ratio, qua conſtat veras prophetarum & euangeliſtarum ſcripturas apud

lib.8. contra Fauſtu.c.4. nos eſſe, cum nõ habeamus eorũ originales codices, eſt ex ipſius Eccleſiæ teſtimonio. Vnde D. Aug. ait: Euangelium apud nos eſſe docet Eccleſia, non hominum eorum ſolum qui nunc ſunt chriſtiani: ſed Eccleſia illa quæ Matthæi temporibus ad hoc vſq; tempus certa ſucceſſionũ ſerie declaratur. Etiã ſi haberemus apud nos verorum euangeliſtarum codices deſcriptos, ſuis ipſorum manibus, illos non alio argumento cognoſceremus tales eſſe quam ex eccleſiarum ſibi inuicẽ ſuccedentium teſtimonio. Quod ſane teſtimoniũ eſt ſpiritus ſancti loquẽtis in dei Eccleſiis & prophetis. Canonẽ ergo ſcripturarum nouæ legis cognoſcimus ex ipſius eccleſiæ teſtimonio. Quemadmodum & canonem ſcripturarum veteris teſtamenti ex traditione habemus hebræorum. quæ ſeruatur, inquit Aug. in templo hebræi populi ſuccedentiũ diligentia ſacerdotum. Vnde Deut.31. ſic legimus poſtquam ſcripſit Moyſes verba legis huius in volumine: atque compleuit, præcepit leuitis qui portabant arcam fœderis domi-

Ioſue vlt. ni, dicẽs: Tollite librũ iſtum & ponite eum in latere arcæ fœderis domini dei veſtri. Sic & Ioſue poſt Moyſem omnia verba quæ loquutus eſt ad ipſum dominus, ſcripſit in volumine legis domini. Sic & cæteri ſecundum ſucceſſionis ſeriem prophetici viri diuino ſpiritu ſcripſerunt volumina, quæ diligentia ſacerdotum integra, illæſa, & incõtaminata cuſtodiebantur vna cum libris Moyſi in latere ipſius arcæ ſepoſitis. Arca autem ipſa cuſtodiebatur in ſecundo tabernaculo, quod ſancta ſanctorum dicebatur, in qua recondita erat & aurea vrna habens manna, & virgã Aaron quæ frondueràt, & tabu-

Heb.9. las teſtamenti quemadmodũ dicit Apoſtolus. At verò dum procedente tempore à Chaldæis Iudæa ſubuertitur, omniaq; templi vaſa diripiuntur, templũ incenditur, ſimul fertur & volumen legis Moyſi & alios codices in arca dei cuſtoditos hoſtili igne conſumptos. Et poſt modum eodem ſpiritu quo fuerant ſcripti pro maiori parte reſtituti ab Eſdra ſacerdote qui ſola, vt inquiunt memoria, legem reparauit deperditam. Sed hoc vtrum ſic ſit, an non ſit, ex ſcripturis ſacris videtur incertum. Quemadmodum enim potuerunt plura eſſe Eſaiæ ſuper eiſdem rebus volumina ſcripta, ita & lex ipſa in qui-

Aduerſus Heluidiũ. buſdam libris potuit forſitan integra conſeruari cõſumptis originalibus (quæ erant in templo) voluminibus. Proinde & D. Hierony. ambiguis verbis ſuper hac re loqui videtur, dicẽs, Siue Moyſem, inquit, dicere volueris authorem Pentateuchi, ſiue Eſdram eiuſdem inſtauratorem operis, nõ recuſo. Verum Irenæus, Tertullianus, & plerique antiquorum arbitrantur omne inſtrumẽtum Iudaicæ literaturæ in babilonica expugnatione delerũ, & per Eſdram pro maiori parte reſtitutum. Sed qualitercunq; hoc ſit factum, nihil refert: In hoc vnum conſentiunt omnes, etiam ipſe Hieronymus quod Eſdras ſpiritu dei plenus poſt captam Hieroſolymam & inſtaurationem templi ſcripturas ſacras diſperſas, vixq; babilonico igne ſuperſtites, eodẽ ſpiritu quo ante ſcripturæ fuerant, reſtituit. Vnde & quod in calce deuteronomii dicitur de morte & ſepultura Moyſi, & quod ſepulchrum eius nemo nouerit,

vſq;

vſq; in diē illum,& quod filii Iſraël fleuerūt eum triginta diebus & reliqua in calcē vſq; libri, ipſe Eſdras adieciſſe creditur. Neq; enim veriſimile eſt Moyſem ſcripſiſſe eã hiſtoriæ partē quæ poſt mortem illius acciderat. Iuſta ergo ratione Eſdras ſcriba, inſtaurator dicitur veteris inſtrumēti, ſaltē pro maiori parte. Quod Chriſtus & apoſtoli approbarūt tanquam diuinū & dei ſpiritu æditū, citantes in corroborationē ſuæ doctrinæ euangelicæ ex eiuſdē inſtrumenti voluminibus ſententias tanquã veriſſimas & diuinas. Reliquos verò codices, quos nō habemus periſſe, ex præmiſſis apparet. Nec inconuenit deum hoc permiſiſſe, cum omnia quæ neceſſaria tūc in prædictis codicibus deletis, contenta erãt, in reſtauratis inſeri & ſcribi fecerit, cùm Deus & natura non deficiant in neceſſariis.

Ver. 5. DE SYNODIS ET CONCILIIS.

A SYnodus Græcè, ſecundum Iſidorum, interpretatur conuentus vel cœtus ſiue congregatio Latinè, à coëundo vel conueniendo in vnū: hinc dicitur conuentus, quia ibi patres conueniunt in vnum. Concilii nomē tractum eſt ex more Romano. Tempore enim quodam cōueniebant omnes, in vnū, & cōmuni intentione, vt dictū eſt, quaſi conſidium in legem tranſeunte, vel Conciliū dictum à communi intentione, eò quòd omnes in vnum dirigebant mentis intuitum, vel Conciliū à ſocietate multorum in vnum congregatorum. Hæc habentur in c. Canones. 15. diſt.

Ver. 8. DE CONCILIORVM ORDINE.

B COnciliorum celebrationē in veteri teſtamento habuiſſe initiū conſtat. Nã (vt habetur Num. 16.) Viri proceres ſynagogæ tēpore concilii per nomina vocabãtur. In nouo etiã teſtamento Conciliū à Chriſto fuiſſe conſultū patet, dicit enim: Vbi fuerint duo vel tres cōgregati in nomine meo, in medio illorū ſum. Hoc conciliū ſequētes Apoſtoli, ſeptē concilia celebrarunt. Primū ſuper electione ſucceſſoris Iudæ proditoris. Secundū fuit ſuper electione ſeptem diaconorū. Tertiū fuit in miſſione Petri & Ioannis in Samariã, vt acciperent Spiritum ſanctū. Quartum ſuper ceſſatione legaliū. Quintum Hieroſolymis ſub D. Iacobo, ſuper abolenda ſuſpicione, quã aliqui de D. Paulo habebãt, vbi cōſultus fuit purificari. Sextū dum D. Petrus in Milete ciuitate ſuper regimine Eccleſię cōgregauit natu maiores, hoc eſt presbyteros Epheſinos, quos D. Paulus venerãdo nomine vocauit epiſcopos. Septimum fuit in diuiſione Apoſtolorū, in quo ſymbolū fidei ediderūt, vt teſtatur D. Clemens in decretis ſuis, & Leo papa eius nominis primus, ſcribens Auguſtæ dicit: Catholici ſymboli breuis & perfecta confeſſio, duodecim Apoſtolorum totidē ſignata eſt ſententiis. Poſt Apoſtolos verò & ante tēpus Conſtantini imperatoris, multa fuerūt celebrata concilia. Tempore enim papæ Victoris fuerūt tria concilia celebrata. Primū Epheſi, ſuper ſolennitate Paſchali, vt colligitur ex quinto li. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ. Secundū Romæ, ex quo ſumptus fuit canō, celebritatē, de cōſec. diſt. 3. Tertiū fuit in Cæſarea Paleſtinæ, vt habetur in prędicto li. 5. Tempore etiã Cornelii papæ, vt refert Euſebius Cæſarien. 6. li. prædictæ hiſtoriæ, fuerunt celebrata duo cōcilia contra Nouatū hæreticū & eius ſequaces, qui negabant per ſacramentū pœnitētiæ poſſe quenquã conſequi veniã ſalutarē. Tempore etiã Dionyſii papæ fuerunt celebrata alia duo cōcilia, vt in eodē li. recitat idē Euſebius cōtra Paulū & ſequaces, qui aſſerebant Chriſtū tantùm hominē eſſe. Tempore etiã Marcelli, qui iuſſu Diocletiani & Maximiani imperatorū cōpulſus fuit idolis thus offerre, congregata fuit ſolennis ſynodus Romæ, de qua habetur in c. nunc autē. 21. diſt. Canones conciliorū (ſcilicet vniuerſaliū) à tēpore Conſtantini cœperunt. In precedentibus nanq; annis perſecutione feruente, docendarum plebium minimè dabatur facultas, vnde Chriſtianitas in diuerſas partes ſciſſa eſt, quia non erat epiſcopis licentia conueniendi in vnum.

Do. Cardi. de Tur. cre. 3. li. ſum. de Eccle. c. 3.
Mat. 18.
Septem concilia ab apoſtolis fuerūt celebrata.
Act. 1.
Act. 6.
Act. 8.
Act. 15.
Act. 21.
Act. 20.
Quot cōcilia à tēporibus apoſtolorū vſque ad D. Sylueſtrum.

Ver. 7. DE CONCILIIS VNIVERSALIBVS.

C COncilium vniuerſale Eccleſiæ catholicæ eſt congregatio maiorū prælatorum Eccleſiæ, authoritate Romani pōtificis ſpecialiter facta, ad aliquid ſolēniter & cōmuni intentione tractandum in religione Chriſtiana, papa in ipſo concilio præſidente, vel eius delegato. Hæc definitio abſolutè declarat eſſentiam & naturam cōcilii vniuerſalis. Primò enim declarat materiam, & qui ſunt de corpore concilii vniuerſalis, quia maiores prælati. Maiores autē prælati ſunt epiſcopi & ſuperiores aſcendendo. Vnde Glo. in c. 1. 17. diſt. dicit q; conciliū vniuerſale eſt, quod à papa vel eius delegato cū epiſcopis celebratur. & vbicunq; de conciliis vniuerſalibus agitur, concilia vniuerſalia vocantur concilia epiſcoporū, vt habetur in multis c. 15. diſt. & D. Aug. (vt recitatur in c. omnia. 22. diſt.) dicit: Quia cū vniuerſa Eccleſia vocari nō poſſit, maiores vocãdi ſunt, in quibus minores dicūtur cōtineri, vt notatur in rubro & nigro, extra de his quæ fiunt à maiori parte capituli. Sed epiſcopi ſunt maiores prælati in republica Chriſtiana: ideo epiſcopi ritè per ſummum pontificē congregati, vniuerſalem Eccleſiam repræſentant. vnde patres & columnę Eccleſiæ Dei ac principes & Apoſtolorū ſucceſſores vocantur, vt Anacletus ait, & recitatur in c. accuſatio. 2. q. 7. iuxta illud Pſal. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii, propterea cōſtitues eos principes ſuper omnem terrã. Vbi glo. D. Hie. exponit de epiſcopis, dicens: Fuerunt in Eccleſia Apoſtoli patres tui: nunc autem quia receſſerunt à mundo, habebis pro eis epiſcopos, qui à te creati ſunt. Soli enim epiſcopi in ſua promotione iurant venire ad conciliū vniuerſale, vt habetur in c. ego, extra de iureiurando. & eis venire negligentibus pœna infligitur, vt in c. placuit. 18. diſt. Inferiores autē & nō epiſcopi non iurãt, neq; ſi venire negligant, puniuntur. vnde patet q; nō ſunt de corpore vniuerſalis cōcilii. Si enim omnes inferiores prælati, puta abbates, archidiaconi, decani, archipresbyteri, priores, & rectores ſiue curati, eſſent de corpore vniuerſalis cōcilii, & de neceſſitate vocãdi, & haberent ſentētias definitiuas in illo, nullus locus eos capere poſſet, neq; in ipſo concilio eſſet ordo, ſed potius cōfuſio. Præterea ſi inferiores prælati vocãdi eſſent, tanquã de corpore concilii ad eos deuolueretur authoritas Eccleſiæ, vbi diſcōuenirent ab epiſcopis, ſi cum maiori parte concludendum eſſet. Hoc autem eſſet abſurdiſſimum & (quod dicitur prouerbialiter) currus bouem traheret. Et licet in aliquibus conciliis vniuerſalibus legatur fuiſſe ſimplices ſacerdotes, abbates, monachos, & vniuerſitatum doctores, & magiſtros, ac etiã laicos, imperatores, & reges, ad voces cōſultorias vel inquiſitiuas ſiue diſputatiuas admiſſos, vel vt teſtes, aut ad directionem, protectionem, vel executionem decretorum concilii; nunquam tamen fuerunt admiſſi ad ſententias definitiuas. Forma

Cōcilii vniuerſalis definitio.
Maiores prælati qui dicantur.

enim

enim ſubſcriptionis epiſcoporum talis eſt, Flauius Epiſcopus Conſtantien. iudicãs ſubſcripſi. In ſubſcriptionibus verò aliorum non ponitur (iudicans) ſed eorum ſubſcriptio eſt ſimplex, ſicut & imperatorum ac regum, qui per ſubſcriptionẽ definita, iudicata, ac decreta in conciliis ſe ſuſcipere, & executioni demãdaturos proteſtãtur. Et eodem modo reſpondendũ eſt ad illud Act.15. vbi dicitur, ꝙ in ſynodo ſuper ceſſatione legalium congregata, cõuenerunt Apoſtoli & ſeniores, ſcilicet presbyteri & diſcipuli, non tamen ad determinationẽ ſiue ad ſententiã definitiuam. Vnde licet conquiſitio magna fieret, poſtquam tamen D. Petrus loquutus eſt, tacuit multitudo.

Curati non habent propriè regimẽ.

Nec curati ſiue inferiores pręlati habent propriè & principaliter in cura ſua regimen animarũ ſicut epiſcopi: licet habeant ſub epiſcopis aliquas adminiſtrationes. Vnde ſuper illud.1.Cor.12. Alii opitulationes, alii gubernationes, dicit glo. Opitulationes habẽt, qui maioribus ferunt opem, vt Titus Paulo, & archidiaconi epiſcopis. Gubernationes minorum perſonarum habent presbyteri, qui plebi doctrinam adminiſtrant. Nec etiã ideo principaliter epiſcopi vocãtur, ꝙ in fide Chriſtianæ religionis maiori præſtent eruditione, licet præſtare deberent, iuxta c.qui Eccle.38.diſt. Sed hoc debetur eis non ratione doctrinæ aut virtutis, ſed iure dignitatis eorum, eò ꝙ ſunt conſtituti principes Eccleſiæ, vt dictum eſt, quia ſecũdum theologos, habent angelos cuſtodes ſuperiores, qui dirigunt eos, etiam ſi non ſint adeò eruditi ſicut inferiores, qui non patiuntur illos errare.

Cardinales nõ epiſcopi ſunt de corpore cõcilii vniuerſalis.

Non eſt tamẽ negandũ quin papa, qui plenitudinẽ poteſtatis habet, poſſit vocare aliquas notabiles perſonas inferioris ſtatus & gradus, & eis dare vocẽ definitiuã cum epiſcopis, vt dicit idem de Tur.crema.3.li. ſummæ de Eccleſia, c.14. Et quanuis omnes cardinales nõ ſint epiſcopi: quia tamen faciunt vnum corpus cum Romano pontifice, ideo ſunt in culmine dignitatis & perfectiori ſtatu, vt infrà dicetur. Ideo vocandi ſunt, & voces definitiuas habẽt. Nec obſtat illa regula iuris. Quod omnes tãgit, ab omnibus debet approbari: quia non debet intelligi de approbatione authoritatiua, niſi vbi aliquorum iura tangerentur, quod non eſt in propoſito: licet etiã poſſit dici ꝙ ab omnibus cenſetur approbatum, quod à potioribus & maioribus communitatis approbatur. Reſolutio ergo eſt ꝙ ſoli maiores prælati, & hi quibus propter eminentiam ſcientiæ vel ſanctitatis, ſummus pontifex qui habet plenitudinem poteſtatis, concedere voluerit, habent definitiuas ſententias ſiue voces, ſi tamen ſint fideles: quia epiſcopi hæretici non ſunt admittendi. & hoc fuit obſeruatum in concilio Tridentino. Ad cõſultiuas autem ſiue inquiſitiuas aut diſputatiuas alii poſſunt admitti: non tamen omnes qui petunt, ſed hoc relinquitur arbitrio præſidentis.

Ver. 8. DE PRAELATORVM MAIORVM VOCATIONE ad concilium vniuerſale.

Concilium dupliciter dicitur vniuerſale.

COncilium dupliciter dicitur vniuerſale: Vno modo ab vniuerſo, ſicut Prouinciale à prouincia, & ſic ab vniuerſitate orbis. & ad tale concilium vniuerſale oportet omnes epiſcopos totius orbis vocari, quanuis nõ ſit neceſſe omnes comparere. Præſentes enim repræſentãt omnes qui vocati ſunt, & omnium illorũ authoritatem ſiue cõſenſum habere iudicantur. In nullo enim cõcilio omnes epiſcopi totius orbis cõparuiſſe legũtur. Neq; in quatuor primis poſt Cõſtantinũ, in quorũ aliquo plures quã in aliis cõparuerunt. Et tamen vnũ nõ dicitur magis vniuerſale quã aliud. Peccant tamẽ vocati, abſq; rationabili cauſa ſe abſentantes. Alio modo dicitur conciliũ vniuerſale, non vniuerſalitate orbis, ſed vniuerſitate authoritatis, vt conciliũ quod papa per ſe vel per legatũ ſuum celebrat cũ aliquibus prælatis, circa ea quæ vniuerſalẽ Eccleſiam reſpiciunt. Et ad tale conciliũ vniuerſale non eſt opus omnes epiſcopos orbis vocari, imò quandoq; nõ eſt poſſibile: ſed ſufficit vocare aliquos de aliquibus prouinciis, & eos qui pro qualitate negociorũ & temporũ opportunitate videbuntur Romano põtifici vocandi, vt in c. Guilliſarius.33.q.4. vbi papa dicit: Cum epiſcopis quos congregare potui. Hoc autem probatur eſſe licitũ exẽplo & practica conciliorũ celebratorũ tempore primitiuæ Eccleſiæ. D. enim Petrus legitur plura concilia vniuerſalia cũ aliquibus Apoſtolis (nõ vocatis aliis per Iudęã diſperſis) celebraſſe: præcipuè ſuper ceſſatione Legaliũ proceſſit cũ Apoſtolis & ſenioribus, qui Hieroſolymis

Act.15.

erant, & nõ legitur alios fuiſſe vocatos: ſed ſolus Petrus cũ Iacobo, Paulo, Barnaba, & aliis ſenioribus concluſerunt. Præterea octo cõcilia vniuerſalia prędicta ante tempus Cõſtantini celebrata ſunt abſq; vocatione omniũ epiſcoporũ orbis.

De potẽt.q.10.ar.4.ad.13.

D. Tho. dicit, ꝙ ad explanationẽ fidei faciendam nõ eſt neceſſarium papã vniuerſale conciliũ cõgregare, quum quandoq; id impediant bellorũ diſſidia. Et cum conciliorum authoritas à papa pẽdeat, ſequitur ꝙ canones vniuerſaliũ conciliorum vniuerſalitate orbis nõ magis ligant quàm canones conciliorũ vniuerſalium vniuerſalitate authoritatis. Licet enim omnes epiſcopi habiles & intra vnitatem Eccleſiæ conſtituti, ſi quo modo fieri poſſet, ad vniuerſale concilium eſſent inuitandi, & ſi non inuitati cõparerent, eſſent admittendi. Nõ tamen neceſſariò omnes vocandi ſunt. Et ideo illi qui à papa vocati ſunt, cum intẽtione & authoritate eius aliquid diſponũt in vniuerſali Eccleſia, cum pauci ſint reſpectu aliorũ, repræſentant tamẽ vniuerſalẽ Eccleſiã. Quemadmodum cõcilium populi in ciuitate repræſentat totum populum, vt notat glo. ſuper Rubrica, quæ ſit longa conſuetudo. Epiſcopus enim eſt in Eccleſia, & Eccleſia in epiſcopo, vt ait D. Cypr. & recitatur c. ſcire debet.7.q.1. Papa etiam ſingulariter dicitur figurare Eccleſiam, vt D. Auguſt. dicit, iuxta c. quodcunque.24.q.1. Ideo ea quæ cum aliquibus prælatis ſecundum temporum diſpoſitionem ordinat, totius Eccleſiæ authoritate dicitur ordinare. Nec per hoc ſequitur ꝙ ad votum papæ & paucorum ſibi fauorabiliũ, ſtatus totius fidei & vniuerſitatis Eccleſiæ deuolueretur. Et ſic fides periculoſè cõmitteretur arbitrio vnius hominis, aut paucorum fauorabiliũ. Quia vbi papa concurrit non ſolum cum dominorum cardinalium collegio, ſed etiã cum multitudine prælatorum ſynodaliter congregata, ſeruatis aliis ſolennitatibus in conciliis generalibus ſolitis obſeruari, non eſt verũ ꝙ fides & ſtatus

Mat.18.

totius Eccleſię vnius hominis arbitrio cõmittatur, cũ Chriſtus dixerit, Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio illorũ ſum. Ideo nõ permittet Deus ipſum papã determinare contra fidẽ vel bonos mores, ſicut nec permiſit Anaſtaſium ſecundũ, qui dum vellet occultè hęreſim Acatii introducere, nutu diuino percuſſus eſt. Et dũ ad vẽtris exonerationẽ laboraret, inteſtina emiſit, vt dicit glo. ſuper verbo, nutu diuino, in c. Anaſtaſius.19.diſt. Nec ſequitur etiã ꝙ fruſtrà fiant cõcilia vniuerſalia plena, quia illa nõ cõuocantur, vt in eis ſit plenior authoritas aut clauium poteſtas, quàm in

conciliis vniuerſalibus vniuerſalitate authoritatis: ſed celebrantur plena cõcilia ad ſolenniorem &
abundantiorem reprobationem hæreſum, & hæreticorum, ac rebellium & inimicorum Eccleſiæ ter-
rorem, & faciliorem illorum exterminationem. Nec poſſunt conqueri non vocati de cõtemptu, cum
non teneatur papa omnes neceſſariò vocare, vt dictum eſt: Et quia de poteſtate congregandi conci- c.10.§.2.
lium vniuerſale, & de concilii vniuerſalis authoritate & indeuiabilitate, & decretorũ in illo editorũ Ver.3.&
obſeruantia, dominus Cardinalis de Tur.cre. abundè ſcripſit in locis prææallegatis, lectorem ad eum c.15.§.2.
remitto. Hæc pro inſtitutione ſufficiant. ad ſtatus Eccleſiaſticos tranſeamus.

Ver. 8. DE STATIBVS ECCLESIASTICIS.

A STatus in moralibus eſt quædam diſpoſitio, per quã homo diſponitur ſecundum modum ſuæ natu- 22.q.83.
ræ, cum quadam immobilitate & quiete. Vnde ea quæ de facili variantur, non cõſtituunt hominũ art.1.
ſtatum: puta quòd aliquis ſit diues, vel pauper, in dignitate cõſtitutus, vel plebeius, vel aliquid aliud
huiuſmodi. Ideo de iure ciuili illi qui à ſenatu amouentur, magis dignitas quã ſtatus aufertur. Sed ſo-
lum illud videtur ad ſtatum hominis pertinere, quod reſpicit obligationẽ perſonæ, prout aliquis eſt
ſui iuris vel alterius: & nõ ex aliqua cauſa leui & de facili mobili, ſed ex aliquo permanẽte, quod re-
ſpicit obligationẽ perſonæ. & hoc eſt quod pertinet ad rationẽ libertatis vel ſeruitutis. Et ideo ſtatus
propriè pertinet ad libertatẽ vel ſeruitutẽ, tam in ſpiritualibus quã temporalibus. In ſpiritualibus au-
tem inuenitur duplex ſeruitus, & duplex libertas, ſcilicet ſeruitus peccati, & ſeruitus iuſtitiæ, & liber-
tas a peccato, & libertas à iuſtitia, vt habetur Ro.6. Verũ quia homo ſecundũ naturalem rationẽ in-
clinatur ad iuſtitiam, & peccatũ eſt contra inclinationẽ naturalem, conſequens eſt ꝙ libertas à pecca-
to ſit vera libertas, quæ coniungitur virtuti iuſtitiæ, quæ eſt vera & bona ſeruitus: & per vtranq; ten-
dit homo in aliquid quod eſt conueniens ſibi. Sequitur etiam ꝙ libertas à peccato, & ſeruitus iuſtitię
conſtituunt hominem in bono ſtatu: Libertas verò à iuſtitia, & ſeruitus peccati conſtituunt hominẽ
in malo ſtatu, iuxta illud Apoſt. An neſcitis ꝙ cui exhibuiſtis vos ſeruos ad obediendum, ſerui eſtis
eius cui obediſtis, ſiue peccati ad mortẽ, ſiue obeditionis ad iuſtitiã? Et cum in omni principio huma-
no ſit inuenire medium & terminũ, conſequens eſt ꝙ ſtatus ſpiritualis ſeruitutis & libertatis ſecun-
dum tria diſtinguantur, ſcilicet quo ad principium, quod pertinet ad ſtatum incipientiũ, & ſecũdum
medium, quod pertinet ad ſtatum proficientiũ, & ſecundũ terminum ad quẽ, quod pertinet ad ſtatũ
perfectorum. Vnde D.Greg. dicit, ꝙ tres ſunt modi cõuerſorum, ſcilicet inchoatio, medietas, & per- In Mora.
fectio & ſuper Ezech. dicit, quòd alia ſunt virtutis exordia, aliud perfectius, aliud perfectio.

Ver. 10. DE HIS QVAE PERTINENT AD STATVM PERFECTIONIS.

B CVm vnumquodq; dicatur eſſe perfectũ, inquantũ attingit propriũ finẽ, qui eſt vltima rei perfe- 22.q.184.
ctio, & charitas ſit quæ vnit nos Deo, qui eſt vltimus finis humanę mẽtis. quia qui manet in cha- art.1.
ritate, in Deo manet: ſequitur ꝙ ſecundum charitatẽ attenditur ſimpliciter perfectio Chriſtianę vitę. 1.Ioan.4.
vnde Apoſt. Super omnia charitatẽ habete, quæ eſt vinculũ perfectionis: quia ſcilicet omnes alias vir- Coloſ.3.
tutes quodam modo ligat in vnitatẽ perfectam. Et cũ lex diuina nõ inducat hominẽ ad impoſſibile,
ſed ad perfectionem. (vnde Chriſtus, Eſtote perfecti ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt) ſequitur Mat.5.
ꝙ aliquis poteſt eſſe in hac vita perfectus: nõ quidem ſecundum totalitatẽ, ex parte diligentis & dili-
gibilis, quia hoc eſt proprium Dei, vt ſe diligat, inquantum diligibilis eſt: neq; ſecundũ totalitatẽ ab-
ſolutam, ex parte diligentis, vt ſecundũ totum ſuum poſſe ſemper actualiter in Deum tẽdat, quia hoc
eſt beatorum: ſed eſt quædam perfectio viæ, quæ nõ attenditur ſecundum totalitatem diligẽtis & di-
ligibilis ſimul, neq; ſecundum totalitatem diligentis: ſed quantum ad hoc ꝙ excludantur omnia, quę In li.83.q.
contrariantur motui dilectionis in Deũ, ſicut D.Aug. dicit. Et talis perfectio haberi poteſt in via du-
pliciter: Vno modo inquantũ ab affectu hominis excluditur omne id quod contrariatur charitati, vt
eſt peccatum mortale: & ſine tali perfectione charitas eſſe nõ poteſt. & ideo eſt de neceſſitate ſalutis.
Alio modo inquantũ ab affectu hominis non ſolũ excluditur omne id quod eſt charitati cõtrarium,
ſed etiam omne illud quod impedit ne affectus mẽtis totaliter tendat in Deum. & ſine hac perfectio- 1.Cor.13.
ne charitas poteſt eſſe, vt in incipiẽtibus & proficientibus. Nec obſtat quod dicit Apoſt. Cum vene-
rit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt: quia intelligit de perfectione patriæ. Et quan- 3.Thy.
uis perfectum, ſecundum Philoſophum, dicatur eſſe cui nil deeſt, & in hac vita ſemper aliquid deſit
(quia etiam perfecti deficiunt) non tamen ſequitur quin in hac vita homo poſſit eſſe perfectus: quia
ei qui eſt in charitate, nil deeſt eorum quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, licet non ſit perfectus perfectio-
ne patriæ. Perfectio autem charitatis viæ eſſentialiter conſiſtit in dilectione Dei, & ſecundariò in
dilectione proximi, de quibus dantur principalia præcepta diuinæ legis. & ſic perfectio eſſentialiter
cõſiſtit in obſeruatione præceptorũ ſecundũ menſuram præfixã: Secundariò verò & inſtrumentaliter
in obſeruatione conſiliorũ, quæ ordinãtur ad remouenda impedimenta charitatis, cum quibus tamẽ
ipſa charitas eſſe poteſt. Et talia impedimẽta ſunt, matrimoniũ, occupatio negotiorũ ſeculariũ, & pro-
pria libertas. Et ſic cõſilia deducũt ad maiorẽ perfectionẽ. Ex quo ſequitur ꝙ licet omnes Chriſtiani
ſint in ſtatu perfectionis, quia in baptiſmo cũ ſolennitate ſe obligant ad charitatẽ ſeruandã, & ad ob- Nota qui
ſeruantiã mandatorũ. Illi tamẽ qui vltra mandata ſe obligant ad obſeruãtiam conſiliorũ, ſunt in ſtatu propriè di-
maioris perfectionis. Et ideo cum loquimur de ſtatu perfectionis, intelligimus de ſtatu perfectionis cantur eſſe
illorum qui ſe obligant cum ſolennitate ad obſeruationem cõſiliorum. Notandum tamen ꝙ perfe- in ſtatu.
ctio humanæ vitæ poteſt cõſiderari dupliciter, ſcilicet in ordine ad Deum, & in ordine ad proximũ. 1.Reg.16.
In ordine quidẽ ad Deũ ſunt perfecti illi qui ſunt in charitate: & qui in maiori charitate, magis perfe-
cti, etiã ſi exterius non appareant. Et quia homines vident quæ foris patẽt, Deus autem cor intuetur:
ſequitur quòd ſtatus ſpiritualis perfectionis in homine per comparationẽ ad Eccleſiam, & ſicut nunc
de ſtatibus loquimur, prout ex diuerſis ſtatibus conſurgit Eccleſię pulchritudo, attenditur ſecundum
ea quæ exterius aguntur. Et cùm ad ſtatum ſeruitutis vel libertatis requirantur duo: Primum obliga-
tio aliqua vel abſolutio ab obligatione (Non enim ex hoc quòd aliquis ſeruit alicui, efficitur ſeruus
eius, quia etiã liberi liberè ſeruiunt, iuxta illud Apoſt. Per charitatem ſpiritus ſeruite inuicem. Nec ex Galat.5.

hoc quod aliquis deſinit ſeruire, efficitur liber: ſicut patet de ſeruis fugitiuis.) Sed ille propriè dicitur ſeruus, qui eſt obligatus ad ſeruiendũ: & ille liber, qui à ſeruitute abſoluitur. Secũdò requiritur quòd obligatio prædicta fiat cum aliqua ſolennitate: ſicut & in cæteris quæ inter homines obtinent perpetuam firmitatem, adhibetur quædã ſolennitas. Sic ergo aliquis propriè dicitur eſſe in ſtatu perfectionis: non ex hoc ꝙ habet actum dilectionis perfectæ, ſed ex hoc quòd ſe obligat perpetuò cum aliqua ſolennitate ad ea quæ ſunt perfectionis. Contingit etiam quòd aliqui ſe obligent, qui non ſeruant. & quòd aliqui impleant ea quæ ſunt perfectionis, ad quæ non ſe obligauerunt. Et ideo non eſt inconueniens quòd aliqui ſint perfecti, qui non ſunt in ſtatu perfectionis: & aliqui qui ſunt in ſtatu perfectionis, non ſint perfecti. Et quia domini cardinales & epiſcopi ac religioſi cum ſolennitate ſe obligant ad obſeruandum conſilia: ideo illi ſoli dicuntur eſſe in ſtatu perfectionis. Et quanuis prælati inferiores obligentur ex parte curæ quam ſuſcipiunt, non tamen hoc habent ex vinculo voti perpetui: quia poſſunt curam deſerere ſine licentia epiſcopi, religionem profitendo, vt habetur in c. duæ ſunt. 19. q. 2. ac etiam cum licentia epiſcopi: quod quidem non liceret, ſi in ſtatu perfectionis eſſent. Nemo enim mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Epiſcopi autem qui ſunt in ſtatu perfectionis, ſine authoritate ſpeciali ſummi pontificis, non poſſunt epiſcopalem curam deſerere, nec ad minorem ſtatum (ſcilicet religionis) trãſire: quãuis religioſi poſſint ad ſtatum epiſcopalem, qui eſt perfectior, aſſumi. Ex his infertur quòd quanuis aliqui inferiores prælati ſint perfectiores religioſis, non tamen ſunt in ſtatu perfectiori: cùm non ſint in ſtatu, vt hic intelligimus.

Soli cardinales et epiſcopi ac religioſi ſunt in ſtatu perfectionis.

Ver. 11. DE STATV DOMINORVM CARDINALIVM.

Do. Cardi. de Tur. cre. 3. li. ſumm. de Eccl. c. 8.

CArdinales nominamus eos qui principaliter aſſiſtunt ſummo põtifici in regimine & adminiſtratione vniuerſalis Eccleſiæ, cooperando & labores cum illo ſuſtinendo, & ipſi conſulendo. Nomen Cardinalatus tempore Chriſti & Apoſtolorum non fuit in vſu, ſicut nec hoc nomen (Papa) ſed longo tempore poſt eos. Quidam dicunt quod fuit illis hoc nomen impoſitum à Pontiano Papa, qui (vt hiſtoriæ referunt) fuit anno Domini. 221. Alii verò dicunt quòd tempore Marcelli vel Syluestri hoc nomen (Cardinalis) cœpit eſſe in vſu, propter proprietatem officii à Chriſto inſtituti. Quod nomen & officium fuit ab Anna matre Samuelis pronunciatum, cùm dixit: Domini ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem. In quibus verbis declarat tria: Primò eorum inſtitutionem, quia Domini ſunt, hoc eſt à Domino conſtituti. Secundò deſcribit eorum dignitatem, dum dicit, Cardines terræ, eò quòd deſeruiũt Romanæ Eccleſiæ, quæ eſt caput & cardo omnium Eccleſiarum, vt dicit Anacletus, & recitatur in ca. ſacroſancta, 22. diſtinct. Vel ideo quòd ſicut oſtium in cardine vertitur, & per eam regitur: ita dominorum cardinalium concilio & aſſenſu ſummus pontifex regit Eccleſiam vniuerſalem. Et ſicut cardo inhæret firmiter oſtio. ſic cardinales Chriſto, qui eſt oſtium. Tertiò deſcribit vniuerſitatem authoritatis eorum, dum ait, Et poſuit ſuper eos orbem. Alii enim prælati aſſumpti ſunt in partem ſolicitudinis, vt habetur in ca. decreto. 2. q. 6. iſti verò in adiutorium gubernationis totius orbis, & in plenitudinem poteſtatis: & ideo dicuntur eſſe in culmine dignitatis. Status & officium dominorum cardinalium figuratum fuit in antiquo teſtamento per ſeniores quos Moyſes, dux populi Dei elegiſſe legitur in adiutorium regiminis populi Iſraël, & in ſacerdotibus Leuitici generis, de quibus habetur Deutero. 17. Si difficile & ambiguum iudicium apud te eſſe proſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & non lepram, & iudiciũ videris intra portas tuas verba variari: Surge & aſcende ad locũ quẽ elegerit Dominus Deus tuus. & infrà. Et facies quęcunq; dixerint tibi, qui præſunt loco quẽ elegerit Dominus, ſequeriſq; eorũ ſententiã. Quem textũ Innocentius tertius (ſcribẽs nobili viro. G. mõtis Peſſulani, vt habetur in c. per venerabilẽ, extra qui filii ſunt legitimi) ſic exponit: Sanè cũ Deut. lex ſecunda interpretetur, ex vi vocabuli cõprobatur, vt quod ibi decernitur, in nouo teſtamento debeat obſeruari. Locus enim quem elegit Dominus, Apoſtolica ſedes eſſe cognoſcitur. Cùm enim Petrus fugiens vrbem exiuiſſet, volẽs eum Dominus ad locũ quem elegerat reuocare, interrogatus ab eo, Domine quò vadis? reſpondit, Venio Romam iterum crucifigi. quod intelligẽs pro ſe dictum, ad locum ipſum protinus eſt reuerſus. Sunt autem ſacerdotes Leuitici generis fratres noſtri, qui nobis iure Leuit. in executione ſacerdotalis officii coadiutores exiſtũt.

Prouer. 28. *Ioan. 10.*

Status cardinalium à Chriſto inſtitutus.

Poſtmodum idem ſtatus & officium fuit à Chriſto (licet non ſub nomine Cardinalatus) inſtitutũ, & fundatur eius inſtitutio ſuper illud Luc. 6. elegit duodecim (ſcilicet ad ſuſtinendũ ſecum) quos Apoſtolos nominauit. Iſti ergo principaliter aſtiterunt Chriſto, & ſuſtinuerũt cum eo. vnde ait illis, Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. vnde & Tho. dicebat, Ioan. 11. Eamus & nos, & moriamur cũ illo. & Chriſtus, Et ego diſpono vobis ſicut, &c. ſequitur, & ſedeatis ſuper thronos, iudicantes duodecim tribus Iſraël, hoc eſt vniuerſitatẽ fidelium. Ex præmiſſis apparet ꝙ ſtatus cardinalium inſtitutus eſt ante ſacerdotium: quia ſacerdotium non fuit inſtitutum vſque ad vltimam cœnam: ſed ſtatus cardinaliũ longo tempore ante cœnam, cùm fuerit inſtitutus in electione duodecim, quos Apoſtolos nominauit. Fuit etiam ſtatus cardinaliũ inſtitutus ante ſtatum paſtoralẽ, qui fuit inſtitutus poſt reſurrectionem, cùm dixit Petro, Paſce oues meas. Et quãuis poteſtas clauium promiſſa fuerit ante Chriſti paſſionem, non fuit tamen data, ſed ſolùm promiſſa, & ſuppoſita authoritate Eccleſiæ, quæ data fuit Petro poſt reſurrectionem, & ſub eius poteſtate ac iuriſdictione & limitatione aliis Apoſtolis, cum dixit: Euntes in mundum vniuerſum, &c. Poſt diuiſionem enim Apoſtolorum, D. Petro dirigẽte, & mittente eos ad diuerſas prouincias, prædicta verba Chriſti promiſſoria, quę recitantur Mat. 18. habuerunt effectum. Ex hiſtoriis autem apertè colligitur ꝙ poſt diſperſionem Apoſtolorum D. Petrus habuit aliquos coadiutores lateri ſuo aſſiſtentes in iudicio maiorum cauſarum, & regimine vniuerſalis Eccleſię, ſcilicet Linum, Cletum, & Clementem, qui poſt mortem eius papatui ſucceſſerunt. Et Linus qui immediatè ſucceſſit, duodecim epiſcopos & octodecim presbyteros coadiutores ſibi aſſiſtentes elegit. Cletus ei ſuccedens, dicitur inſtituiſſe vigintiquinque titulos. Anacletus autem qui ſucceſſit D. Clementi, vt aſſerit Godofredus Viterbienſis, ſeptem diaconos cardinales in vrbe inſtituit. Et cùm quæſtio de nominibus, pertinacibus ſit relinquenda, non eſt multum curandum

Luc. 22. *Cardinalatus præceſſit ſacerdotium.* *Ioan. 21.* *Mat. 16. & 18.* *Mat. vlt.*

Cardinales in quo ſunt apoſtolorũ ſucceſſores.

duro de nomine Cardinalatus, cùm de officio & Chriſti inſtitutione conſtet. Notandũ tamen quòd domini cardinales ſunt ſucceſſores Apoſtolorum. Ad cuius euidentiã ſciendum eſt, ꝙ Apoſtoli poſſunt tripliciter conſiderari: Primò ſecundum quod Chriſto principaliter ante paſſionem aſtiterunt. Secundò prout ante eorũ diuiſionem in mundũ vniuerſum, D. Petro vices Chriſti gerenti aſſiſtebãt in adminiſtratione totius Eccleſiæ vniuerſalis. Tertiò prout poſt diſperſionem ad prædicandum, ſinguli ſingulas prouincias in ſortem prædicationis acceperunt. Secundum primam & ſecundam conſiderationem Cardinales ſuccedunt Apoſtolis, & repræſentant Apoſtolorũ ſtatum, in hoc quòd ſunt principales aſſiſtẽtes ipſi pontifici vicario Chriſti, ſicut & Apoſtoli Chriſto. Et poſt aſcenſionẽ Chriſti ante diſperſionem aſſiſtebant Petro Chriſti vicario. Quantum verò ad tertiam conſiderationem repræſentantur per epiſcopos, qui dicuntur eſſe Apoſtolorum ſucceſſores, vt habetur in ca. in nouo. 21. diſt. Cùm autem ſtatus (vt dictum eſt) importet obligationem perpetuam ad ea quæ ſunt perfectionis, cum aliqua ſolennitate, conſequens eſt quòd cardinales ſint in ſtatu perfectionis. Obligant enim ſe ex dilectione Dei ad perpetuò defendendum fidem catholicam & religionẽ Chriſtianam vſque ad ſanguinis effuſionem incluſiuè, cum eorum & totius Eccleſiæ principe. In cuius rei euidens teſtimonium capello rubeo quaſi profeſſionis habitu ſeu ſignaculo (præſtito iuramento ipſi ſummo pontifici aut eius legato, maximè de fideli aſſiſtentia in regimine vniuerſalis Eccleſiæ) publicè & ſolenniter inſigniuntur. Ex præmiſſis apparet primò, quod non eſt de neceſſitate ſtatus & officii cardinalatus, quòd cardinalis ſit epiſcopus, imò nec presbyter: cùm Apoſtoli (vt dictũ eſt) prius fuerint cardinales, quàm ſacerdotes aut epiſcopi. Secundò apparet quòd ſtatus cardinalium præſtat & honorari debet præ aliis poſt ſummum põtificem, cùm ſint in culmine dignitatis & de corpore peculiaris concilii põtificis. Vnde D. Aug. ſcribens ad D. Hiero. cardinalẽ presbyterum (vt recitatur in c. quãquam. 2. q. 7.) dicit: Quanquam ſecundum vocabula quæ vſus obtinuit, epiſcopus ſit presbytero maior ſcilicet ordine, Aug. tamen Hieronymo minor eſt, ſcilicet adminiſtratione & dignitate. Culmen & ſublimitas dignitatis Cardinalium ſuper epiſcopos & archiepiſcopos apparet ex poteſtate eligẽdi ſummum pontificẽ, cuius electio ad ſolos cardinales pertinet, vt habetur in ca. vbi periculũ, de elect. lib. 6. Et licet ſecundum antiqua iura conceſſum eſſet ab Eccleſia Romanis ius eligendi ſummũ pontificem, vt habetur in c. Ludouicus 63. diſt. Quodam etiam tempore conceſſum fuit ab Adriano papa in ſynodo tale ius eligendi, vel ſaltẽ requiſitio & aſſenſus imperatoris, eò quòd tunc imperatores iuuabant Eccleſiam contra hæreticos & ſchiſmaticos, vt habetur in hiſtoria Eccleſiaſtica, & recitatur in c. Adrianus. 63. diſt. Verùm quia poſtmodum Romani imperatores abutebantur tali priuilegio, vt habetur in c. quia ſancta Romana Eccleſia. §. verum. &c. cùm Adrianus. 63. diſt. Ideo illa cõceſſio fuit reuocata, ad ſummum enim pontificem de fratrum concilio pertinet de huiuſmodi electione ordinare, & futuris ſcandalis prouidere. Quare circa electionem ſummi pontificis futuri ordinatum fuit, vt habetur in dicto c. vbi periculum, de electione. lib. 6.

De eſſentia Cardinalis nõ eſt quod ſit epiſcopus aut ſacerdos.

Culmen dignitatis cardinaliũ vnde.

Ver. 12. DE STATV EPISCOPORVM.

A QVum epiſcopi adhibita ſolennitate exteriori ſe obligent ex diuina dilectione ad inſiſtendum proximorum ſaluti, conſequens eſt ipſos eſſe in ſtatu perfectionis. Non enim poſſunt curam proximorum deſerere, & obligationem negligere, propter diuinæ contemplationis quietem, ſiue vt tranſeant ad ſtatum religionis. Quia ad perfectionem religionis pertinet adhibere ſtudium ad ſalutem propriam. Ad perfectionem verò epiſcoporum pertinet adhibere ſtudium ad ſalutem proximorum, quã charitas præfert bono proprio. Charitas enim nõ quærit quæ ſua ſunt. Ideo Apoſtolus propter neceſſitatem ſubditorum á contemplatione futuræ vitæ ſe differri patienter tolerabat, dicens: Quid eligam ignoro: coarctor enim è duobus, deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto, multo magis melius eſt (ſcilicet mihi) permanere autem in carne, neceſſarium eſt propter vos. & ſubiungit, Scio quòd manebo. Non debet etiam deſerere gregem propter quæcunque aduerſa: Cum bonus paſtor animam ſuam ponat pro ouibus ſuis. Poteſt tamen epiſcopus de licentia ſummi pontificis epiſcopatum deſerere, quando ſcilicet fructum aut ſalutem animarũ facere non poteſt, vel indebitè promotus eſt per ſimoniã, aut ſi ſit bigamus, aut aliás irregularis, vel inidoneus. Ad tẽpus etiam poteſt ſuam ſubtrahere præſentiam propter maius Reipublicę bonũ, vt cum vocatur ad vniuerſale conciliũ, vel quando ſua ſola perſona á tyranno quæritur, & ſalus ſubditorum non impeditur. Tunc enim ad tempus fugere poteſt, exemplo Chriſti qui ambulabat in Galilæã. Non enim volebat in Iudęam ambulare: quia quærebant eũ Iudæi interficerẽ. & exemplo Apoſto. qui ſubmiſſus á fratribus per feneſtrã in ſporta, effugit manus prępoſiti gẽtis Arethæ. Sic intelligitur quod dicebat Chriſtus, Si vos perſecuti fuerint in vnam ciuitatẽ, fugite in aliã. Cùm verò oues ſunt in periculo, non debet fugere, etiam propter timorem mortis. Tunc enim oſtenderet ſe mercenarium & non paſtorem, cùm bonus paſtor ponat animam ſuam, hoc eſt vitam ſuam corporalem, pro ouibus ſuis. Circa ſtatum epiſcoporum ſunt aliquæ difficultates nõ prætermittendæ. Prima eſt an liceat epiſcopatum appetere. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, ꝙ in epiſcopatu tria poſſunt conſiderari. Primum & principale ac finale eſt epiſcopalis operatio, per quam proximorũ vtilitati intenditur, ſecundũ illud, Paſce oues meas. Quia (vt D. Auguſt. dicit) Epiſcopatus eſt nomen operis, non honoris. Et ſecundum hanc conſiderationem ponitur prima concluſio. Appetere prodeſſe proximis eſt laudabile & virtuoſum. Verùm quia epiſcopalis actus habet annexam gradus celſitudinem, præſumptuoſum videtur ꝙ aliquis præeſſe appetat ad hoc ꝙ proſit, niſi manifeſta neceſſitate imminente: ſicut D. Greg. dicit. Tunc laudabile erat epiſcopatum quærere, quando dubium non erat per hunc quemq; ad grauiora ſupplicia peruenire. Non enim de facili eo tempore inueniebantur, qui hoc onus aſſumerent. Et ſic ſecundum D. Grego. intelligitur dictum Apoſtoli, Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Apoſto. enim laudans deſiderium boni operis, in pauorem protinus vertit quod laudauit, cùm ait: Oportet epiſcopum eſſe irreprehenſibilem, &c. q. d. Laudo quod quæritis: ſed diſcite quid quæratis. Poteſt tamẽ aliquis abſque præſumptione appetere talia opera facere, ſi contingeret eum in tali officio eſſe, ac etiam ſe eſſe dignum

2.2.q.185. — *2.Cor.13.* — *Philip.1.* — *Ioan.10.* — *Q̃ñ ãdo epiſcopus deſerere poſſit gregem.* — *Ioan.7.* — *2.Cor.11.* — *Mat.10.* — *Ioan.10.* — *2.2.q.185. art 1.* — *Ioã. vltimo.* — *19. de Ciu.* — *In paſtor.* — *1.Tim.3.*

ad talia opera exequenda: ita quòd bonum opus cadat ſub deſiderio, & nõ primatus dignitatis. Vnde
Super Mat. D. Chryſo. Opus quidem deſiderare bonum eſt; primatum autem honoris concupiſcere, vanum eſt.
Secundum quod poteſt conſiderari in epiſcopatu, eſt altitudo gradus: quia epiſcopus ſuper alios con-
Mat.25. ſtituitur, ſecundum illud, Fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam.
& ſecuodum hanc conſiderationem ponitur ſecunda concluſio: Appetere altitudinis gradum, præ-
Mat.20. ſumptuoſum eſt. Ideo Chriſtus arguit diſcipulos primatum quærentes, dicens: Scitis quia principes
gentium dominantur eorum, &c. vbi D. Chryſo. dicit: Per hoc oſtendit quòd gentile eſt primatũ cu-
19.de Ciui. pere. Et ſic gentium comparatione, eorum animam æſtuantem conuertit. Vnde D. Auguſt. dicit: Lo-
cus ſuperior, ſine quo populus regi non poteſt, & ſi adminiſtretur vt decet, indecenter tamen appeti-
tur. Tertium quod poteſt conſiderari in epiſcopatu, ſunt ea quæ conſequenter ſe habent ad duo pri-
1.Tim.5. ma ſcilicet honor & reuerentia, & temporalium ſufficientia, ſecundum illud: Qui bene præſunt preſ-
byteri, duplici honore digni ſunt. Et ſecundum hanc cõſiderationem ponitur tertia cõcluſio: Appe-
tere epiſcopatum propter honorem, pertinet ad ambitionem: & appetere propter temporalia, perti-
net ad cupiditatem. vnde Chriſtus contra tales dicebat, Amant primos recubitus in cœnis, & primas
Mat.23. cathedras in ſynagogis, & ſalutationes in foro, & ab hominibus vocari rabbi. Et Apoſt. Nec quiſquã
Heb.5. ſumit ſibi honorem, niſi qui vocatus fuerit à Deo, tanquam Aaron. Nec obſtat quòd liceat appetere
altiorem gradum in temporalibus, quia ad ſtatum temporalem debitè adminiſtrandũ non requiritur
gratia, ſicut ad debitè adminiſtrandum epiſcopatum, & alia officia curã animarum habẽtia. Et ſic idẽ
videtur dicendum quantum ad appetitum vel deſideriũ epiſcopatus & regiminis parochialis Eccle-
ſiæ, vel alterius habentis curam animarum, cùm habeat adminiſtrare ſacramẽta, quæ ſine gratia admi-
ſtrari non poſſunt, ſecundum illud, Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. Et cùm quis non poſſit
Deut.18. eſſe certus an habeat gratiam (iuxta illud: Nemo ſit an odio vel amore dignus ſit) ſequitur quòd non
Eccle.9. poteſt ſcire ſe eſſe magis idoneiorem aliis: ideo illicitè appetit. Secus eſt de officiis Eccleſiaſticis & ſe-
cularibus, quæ ad debitam ſui executionem non requirunt gratiam, ſed aliquam aliam ſufficientiam,
An liceat de qua quis poteſt eſſe certus. Et ſic appetere canonicatum vel præbandam vel cantoriam aut lecto-
cathedram ratum ſiue regentiam (dum tamen aliás ſit idoneus) non eſt peccatum, ſi propter bonum finem appe-
theologam tantur, & non vitiet aliqua mala circunſtantia. Nõ obſtat pariter quòd aliquis poteſt appetere ſtatum
appetere. religionis: quia nõ eſt eadem ratio de epiſcopatu & religione, propter duo: Primò quia ad ſtatũ epiſ-
Ioan.21. copalem præexigitur vitæ perfectio. Vnde Chriſtus antequàm committeret Petro officium paſtora-
le, interrogauit eum an plus cęteris ipſum diligeret. Et ſic ſtatus epiſcopalis eſt ſtatus perfectionis ac-
quiſitæ: Sed ad ſtatum religionis non præexigitur perfectio: Ideo eſt ſtatus perfectionis acquirendæ.
Vnde Math.19. dicitur, Si vis perfectus eſſe, vade, &c. Secundò qui profitetur ſtatum religionis, ſe
ſubiicit aliis ad ſpiritualia capienda: & hoc cuilibet licet. Sed qui tranſit ad ſtatum epiſcopalem, ſubli-
Eſa.6. matur ad hoc quòd aliis prouideat de ſpiritualibus: & hãc ſublimationem nullus appetere debet (vt
dictum eſt.) Et quanuis Eſa. apperierit officium prædicationis. hoc tamẽ fecit, poſtquam ſenſit ſe cal-
culo purgatum (nemo enim nõ purgatus ſacra myſteria adire debet.) Cum ergo valde difficile ſit ali-
Hier.1. quem ſe purgatum cognoſcere: ideo tutius prędicationis officium declinatur, quàm appetatur. Vnde
Exod.4. Hiere. ſe excuſans dicebat: A, a, a, Domine Deus neſcio loqui, quia puer ego ſum. Et Moyſes dicebat,
Non ſum eloquens. Quanuis autem nõ liceat beneficium habens curam animarum annexam appe-
tere: licet tamen ad præceptum ſuperioris acceptare: & omnino recuſare eſſet illicitum, etiã ſi vouiſ-
ſet quis ſe non acceptaturum epiſcopatum: quia ſi intendebat ſe obligare, etiam adueniente præcepto
ſuperioris, votum fuit illicitum. quod intelligendum eſt niſi recuſaret acceptare, eò quòd inidoneus
eſt propter ſimoniam, vel bigamiam, aut aliquam irregularitatem, aut aliquid huiuſmodi, de quibus
8.q.1.c.in debet ſecretè ſuperiorem informare, aliás tenetur præcepto ſuperioris obedire. Vnde D. Grego. Si is
ſcripturis. qui valet oues omnipotentis Dei paſcere non paſcit, oſtendit ſe ſummum non amare paſtorem. Ex
præmiſſis ſequitur primò, quòd nullus licitè poteſt epiſcopatum aut beneficium ſibi procurare, cum
illa procuratio procedat & impetretur ex appetitu illicito. Ex quo ſequi videtur quòd impetrans mã-
datum de prouidendo, & nominationes circa beneficia curata, peccat: licet ab aliis pro ſe impetratis
An liceat quis vti poſſit. Si verò impetrantes propter huiuſmodi mandatum vel nominationem vnum benefi-
impetrare cium curatum obtinuerint, dummodò aliás ſint idonei, non tenentur renunciare, ſed ſufficit de illici-
mandatum to appetitu pœnitere, cùm iuſto titulo poſſideant. Quia ſummus pontifex licitè poteſt mandare: &
de prouiden vniuerſitates ſecundum priuilegia apoſtolica nominare. Secundò ſequitur quòd ſi non licet appetere
do aut nomi aut procurare vnum epiſcopatũ aut beneficium habens curam animarũ annexum, multominus duos
nationes. aut plura beneficia curam animarum habentia. Sed difficultas eſt, an ſummus pontifex poſſit circa
Quodlibeto. pluralitatem huiuſmodi diſpenſare, & an ab eo diſpenſati ſint in conſcientia tuti. D. Tho. dicit quòd
9.art.15. ex ſacris literis huiuſmodi quæſtio terminari non poteſt, cùm nihil in eis circa hoc inueniatur deter-
minatum. Ideo recurrendum eſt ad ius naturæ. Ex quo habetur quòd actiones humanæ ſunt in tripli-
De plurali- ci differentia: Quædam enim habent deformitatem inſeparabiliter annexam, vt fornicatio, & adulte-
tate benefi- rium, & alia huiuſmodi, quæ nullo modo poſſunt bene fieri. & in talibus nõ cadit diſpenſatio. habere
ciorum. plura beneficia non eſt de numero illarum. Quædam verò ſunt actiones, quæ in ſe nullam deformita-
tem continent: ſed ſunt indifferentes ad bonum & ad malum, vt leuare feſtucã, ambulare, aut aliquid
huiuſmodi, & tales adhibito bono fine poſſunt fieri bonæ, nec egent diſpenſatione. de numero illa-
rum non eſt habere plura beneficia. Quædam autem ſunt actiones humanæ, quæ abſolutè conſidera-
tæ, deformitatem vel inordinationem quãdam important, quæ tamen aliquibus circunſtantiis adue-
nientibus bene fieri poſſunt, vt occidere vel percutere hominem. Quia ſi addatur occidere vel percu-
tere malefactorem authoritate publica propter iuſtitiam, vel percutere propter diſciplinam, nõ erit
peccatum, ſed virtuoſum. de numero talium actionum eſt habere ſimul plures præbendas vel benefi-
cia curata. Continent enim plures inordinationes. Prima eſt indebita perceptio bonorum tempora-
lium: Quia cùm non ſit poſſibile aliquem pluribus Eccleſiis deſeruire, vt præbendæ ſiue prouentus
ſunt

ſunt ordinati quaſi ad ſtipendia ibi miniſtrantium Deo, & talis non miniſtret, nec miniſtrare poſſit,
cùm miniſteriũ ſit perſonale, aliàs mulieres per aliũ miniſtrare poſſent, &c. ſequitur quòd talis habens
duas præbendas, indebitè percipit. Secunda deordinatio, eſt diminutio cultus diuini, qui diminuitur
in vna Eccleſia. Tertia deordinatio, eſt fruſtratio voluntatum teſtatorum, qui ad hoc aliqua bona Ec
cleſiis contulerunt, vt certus numerus Deo ſeruientiũ ibi eſſet. Quarta inæqualitas diſtributionis eſt,
dum vnus pluribus beneficiis abũdat: alius autem nec vnum quidem habere poteſt. & ſic vnus eſu-
rit, alter verò ebrius eſt, & aliæ multæ inordinationes de facili perceptibiles ſequuntur. Sed difficul- 1.Cor.11.
tas eſt quibus circunſtantiis poterant huiuſmodi deordinationes tolli, vt licitũ ſit habere plura bene-
ficia. Quia ſi aliquis hac intentione plura beneficia obtineat, vt ditior fiat, vel lautius viuat, vel paren-
tes diuites faciat, vel facilius ad epiſcopatũ perueniat, prædictæ deformitates nõ tolluntur, ſed augen-
tur. Quia cum tali intentione non eſt licitum nec vnum quidem beneficium habere. Sed ſi quis rectè
conſideret, tres duntaxat circunſtantias inueniet, quibus licitè fieri poterit, vt quis plura beneficia aut
plures præbendas cum diſpenſatione ſummi põtificis obtineat. Prima circunſtãtia eſt, exiguitas pro-
uentuũ, quando ſcilicet vnum beneficium adeò exiguos habet prouẽtus, quòd non ſufficiunt ad de-
bitam & cõgruam ſuſtentationem voius perſonæ, ſecundum conditionem ſuam: quæ ſuſtentatio ali-
ter debet æſtimari quo ad victum & veſtitum & famulatum, & habitationem, quàm ruſtici. Prophe-
tæ enim antiqui teſtamenti famulos habebant: Helias Heliſæum, & Heliſæus Gieſi. Secunda circun-
ſtantia ſufficiens ad diſpenſationem pluralitatis beneficiorum, eſt Eccleſiæ vtilitas: quando ſcilicet
vnus pluribus Eccleſiis melius deſeruit aliquando abſens, quàm duo ſemper præſentes. Tertia cir-
cunſtantia tollens deformitates pluralitatis beneficiorum, eſt Eccleſiæ neceſſitas, quando ſcilicet non
inueniuntur clerici pro ſingulis Eccleſiis, prout in primitiua Eccleſia, in qua propter defectum cleri-
corum pro vno epiſcopatu & parochia dabantur magna, lata, & longa territoria, quæ poſteà in plu-
res dioceſes, epiſcopatus, & parochias diuiſa ſunt. Si igitur idem caſus occurreret, ad eum pertineret
vnire, ad quem pertinuit diuidere, ſcilicet ad ſummum pontificẽ. Et ſic in tribus ſuprà dictis caſibus
diſpenſatio habet vim vnionis. Et ſic plures parochiæ cenſentur eſſe vna Eccleſia & vnũ beneficiũ.
Extra prædictos tres caſus videant qui diſpenſant, & qui diſpenſati ſunt, an licitè faciant vel vtãtur.
Videant pariter ne velamine prædictorum abutantur. Notandum etiam quòd cùm ad ea quæ ſunt
ſupererogationis, nullus teneatur, niſi ſe ad ea voto vel iuramento aſtrinxerit. (vnde D. Auguſt. in
Epiſtola ad Paulinam & Armentariũ dicit, Quia iam vouiſti, te aſtrinxiſti: aliud tibi facere nõ licet. Prouer.25.
Priuſquàm fuiſſes voti reus, liberũ fuit ea quæ ſunt ſupererogationis præſtare vel non præſtare. vn-
de cùm Dominus dixiſſet adoleſcenti, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata: poſtea ſuperaddendo
ſubiunxit, Si vis perfectus eſſe, vade, &c.) & cum ad hæc omnia epiſcopi in ſua ordinatione nõ ſe ob- Mat.19.
ligent, nec hoc de neceſſitate requiratur ad paſtorale officium: ſequitur quòd epiſcopi non tenentur
abſq; proprio viuere. Licet enim paupertas ad perfectionem Chriſtianæ vitæ inſtrumentaliter ope-
retur: non tamen eſſentialiter requiritur ad perfectionem vitæ, imò poteſt eſſe magna perfectio cum Gen.17.
magna opulentia, vt patet de Abraham, cui dictũ eſt, Ambula corã me, & eſto perfectus: & tamẽ fuit
valde diues. Similiter & Iob, cui ſuo tempore non erat ſimilis in terra, potens inter omnes orientales.
Nec obſtat q; Apoſtolis, in quorum locum ſucceſſerunt Epiſcopi, dictum fuit: Nolite poſſidere au- Iob.1.
rum, neq; argentum, neque pecuniam in zonis veſtris. Ideo dixerunt, Ecce nos reliquimus omnia, & Mat.10.
ſecuti ſumus te, &c. Quia illa verba tripliciter exponi poſſunt: Primò ſecundum Hierony. myſticè, Mat.18.
vt prędicatores nõ innitantur principaliter ſcientiæ & eloquentiæ temporali. Alio modo ſecundum
D. Aug. quòd non præcipiendo, ſed magis permittendo dominus dixit. Permiſit enim vt abſq; auro
& argento aliisque ſumptibus ad prædicandum irent, accepturi ſumptus vitę ab his quibus prædica-
bant. vnde ſubditur, Dignus eſt mercenarius cibo ſuo. Ita tamen quòd ſi aliquis propriis ſumptibus
vteretur in prædicatione Euangelii, ad ſupererogationem pertineret: prout D. Paulus de ſeipſo dixit.
Tertiò D. Chryſo. exponit Chriſtum illa dixiſſe, vt de virtute ipſius conſiderent, quia eis abſq; ſum-
ptibus prouideret. Non tamen ex illo obligantur ipſi aut ſucceſſores eorum, vt ſtipendium non aſſu- 1.Cor.9.
merent. Nam Apoſtolus ab aliis Eccleſiis ſtipendium accipiebat, ſed non à Corinthiis. & ſic apparet
quòd aliquid proprium poſſidebat ab aliis ſibi miſſum. Stultũ eſt enim dicere quòd tam ſancti patres,
ſicut Athanaſius, Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius, & alii multi, illa præcepta fuiſſent tranſgreſſi, ſi
ad illa ſeruanda ſe credidiſſent obligari. Præterea Dominus pręceptũ illud in paſſione reuocauit, cùm
ait: Quando miſi vos ſine pera, &c. Modo autem non ſic, &c. Et quamuis apoſtoli poſt Aſcenſionem Luc.22.
Domini ad tempus omnia in communi habuerint, ad oſtendendũ conſilium perfectionis: non tamen Act.4.
ſequitur quòd Epiſcopi ad tantam perfectionem teneantur, quantam habebant & oſtendebant Chri-
ſtus & Apoſtoli. Nec illud quod dixit Chriſtus, Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci,
ita & vos faciatis: ſi vniuerſaliter accipiatur, fuit præceptiuè dictum, ſed conſultiuè.

Ver. 13. DE STATV RELIGIOSORVM.

A RELigio eſt virtus per quam aliquid ad Dei cultum & ſeruitium ordinatur, vt dictum eſt. Et ideo 2.2.q.186.
anthonomaticè illi dicũtur religioſi, qui ſe totaliter mãcipant diuino obſequio, quaſi ſe in holo- art.1.
cauſtum Deo offerentes. vnde D. Grego. ſuper Ezechi. dicit: Sunt quidam qui ſibimet ipſis nihil reti- c.3.§.5.
nent, verùm ſenſum, linguam, vitam, atq; ſubſtantiam quam cœperunt, immolant. Sed in hoc conſi-
ſtit perfectio hominis, quòd totaliter Deo inhæreat, ad quod religioſi cum quadã ſolennitate ſe obli-
gant: & per conſequens religioſi ſunt in ſtatu perfectionis ex intẽtione finis. Ideo ſtatus religionis di-
citur ſtatus perfectionis. Et licet aliqui perfici incipiãt, dicũtur tamẽ eſſe in ſtatu perfectionis ſcilicet
acquirendæ. Et per conſequens qui ſtatum religionis aſſumunt, nõ tenentur habere perfectam chari-
tatem: ſed tenentur ad hoc tendere, & operam dare vt habeant perfectam charitatem. Non tamen te- Religioſi ad
nentur implere omnia quæ ſequuntur ad perfectionem charitatis, nec omnia exercitia quibus ad per- quam per-
fectionẽ peruenitur. Vnde non peccat religioſus ſi prætermittat ea: ſed tenetur ad illa ad quæ ſe obli- fectionẽ te-
gauit, ſicut ad tria vota, & ad ea quę ſunt ei determinatè taxata, tanquam præcepta, ex regula & cõſti- neantur.

tutionibus religionis quam profeſſus eſt. Ex quo ſequitur quòd quandocunque religioſus tranſgre-
ditur præcepta, vel contemnit ordinationes, peccat mortaliter. Sed ſi ex leuitate vel cōcupiſcentia aut
ex alia cauſa non mortali tranſgrediatur aliqua quæ non ſunt præcepta, non cenſetur contemnere, ſal-
tem formaliter, ſiue ex intentione. ideo non peccat mortaliter. Neque in religione prædicatorum ve-
Conſtitutiones prædicatorum non obligant ad culpam. nialiter, cùm conſtitutiones eorum non ligent ad culpam venialem vel mortalem, ex ſuo genere, hoc
eſt ſecundum naturam ſuam: quia ſunt extra genus culpæ: Licet ex parte operantis ſint in genere mo-
ris, & poſſit cōtraueniens peccare venialiter ac etiam mortaliter, ex libidine ſiue delectatione aut ne-
gligentia, quando omiſſioni actus debiti adiungitur negligētia ex parte illius, vel cōtemptus forma-
lis, ſcilicet cū ex intentione quis nō vult ſubiici ordinationibus regulæ vel ſtatutorū: & ex hoc pro-
cedit ad faciendum contra regulam & conſtitutiones. Quando autē econuerſo propter aliquam par-
ticularem cauſam, puta concupiſcentiam vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra ſtatuta vel
regulam, non peccat ex contemptu, etiam ſi frequenter ex eadem cauſa tranſgreſſionem iteret. Licet
enim frequentia inducat ad contemptum, non tamen eſt ex natura ſua cōtemptus, ſed inductiuè, iux-
ta illud Impius cùm in profundum malorum venerit, contemnit. Et quāuis de ratione pœnæ propriè
dictæ ſit, quòd debeatur culpæ, cùm ſit reordinatio eius: non tamen de ratione pœnę communiter di-
ctæ, vt ſub ſe contineat pœnalitatem & afflictionem, quæ ſunt contra voluntatem. Ideo pœnæ nomi-
Prouer.18. nantur: ſed non dicuntur propriè pœnæ, cùm non habeant relationē ad culpam, eò quòd obligatio le-
gis debeat intelligi ſecundū modum quo placuit legiſlatori obligare. Et quia nō placuit patribus re-
ligionis prædicatorum profeſſores illius obligare ad culpam venialem ſiue mortalem, ſed ad pœnam
taxatam: ideo, non dicitur propriè pœna, ſed pœnalitas. Nec obſtat quòd in conſtitutionibus prædi-
catorum tranſgreſſiones obſeruantiarum non præceptarum dicuntur culpæ, vt in ca. de leui culpa &
graui culpa: Quia ſtatuta illa de culpis fuerunt edita ante ſtatutum de non obligādo ad culpam: quod
non fuit editum à principio ordinis, ſed in ſecundo ca. generali, Anno Domini.1237. poſt editas con-
ſtitutiones dicti ordinis, facta fuit ordinatio quòd conſtitutiones nō obligarent ad culpam. Ideo per
accidens manſerunt in conſtitutionibus illa nomina (grauis & leuis culpa) non prout haberent ratio-
nem culpæ, quia debent intelligi ſecundum vltimam ordinationem pro pœnalitate. Nec religio-
ſus tranſgrediendo obſeruātias & cæremonias non præceptas, facit cōtra votum: quia qui profitetur
ſeruare regulam aliquam, non vouet ſeruare omnia quæ ſunt in regula: ſed vouet regularē vitam, quę
eſſentialiter conſiſtit in tribus votis. & ſic non vouet regulam & conſtitutiones, ſed viuere ſecūdum
regulam, hoc eſt tendere ad hoc quòd mores ſuos formet ſecundum regulam & conſtitutiones, tan-
quam exemplaria exhibita: & ſecundum quod diſponuntur in regula vel cōſtitutionibus, quæ (vt di-
ctum eſt) nō obligant ad culpam. Et quanuis omnis inordinatio rationis ſit culpa, ſaltem venialis: nō
tamen omnis tranſgreſſio cæremoniarum habet aliquam inordinationem rationis, puta cùm propter
maius bonum aliquando prætermittitur ſilentium, aut aliud huiuſmodi. Nec etiam omiſſio pœnæ ta-
xatæ, ſecundum dominum Caietanum, eſt culpa, niſi ex contemptu omittatur: cùm lex ſit vniuerſalis
& non particularis. & ſi omiſſio pœnæ taxatę eſſet culpa, ſequeretur quòd prædictæ cōſtitutiones ob-
ligarent ad culpam, quod eſt contra intentionem ſtatuti prædicti. Circa peccata religioſorum quæ-
2.2.q.186. ritur an & quando in eadem ſpecie peccati religioſi grauius peccent quàm ſeculares aut laici. Reſolu-
art.10. tio D. Tho. eſt quòd in tribus caſibus: Primò, quando faciunt contra votum: Secundò, quando ex cō-
Religioſus quando grauius peccat in eadē ſpecie peccati quàm ſecularis. temptu peccant: Tertiò, quando publicè propter ſcandalum. Si verò religioſus ex infirmitate vel ne-
gligentia aliquod peccatum, quod non eſt contra votum ſuæ profeſſionis, abſque ſcandalo cōmittit,
leuius peccat vt in pluribus: quia communiter non ex tanta inclinatione & firmitate voluntatis eius
peccatum procedit. Et ſi ſit veniale, ſtatim quaſi abſorbetur per multa bona opera quæ facit. & ſi ſit
mortale, facilius ab eo reſurgit. Primò propter intentionem quam habet erectam ad Deum: quæ ſi in-
tercipiatur ad horam, de facili ad priſtina reparatur. vnde ſuper illud Pſal. Cùm ceciderit non collide-
tur, dicit Origenes: Iniuſtus ſi peccauerit, non pœnitet, & peccatum ſuum emendare neſcit. Iuſtus au-
Pſal.36. tem ſcit emēdare, ſcit corrigere, ſicut ille qui dixerat: Neſcio quid dicis: paulò poſt cùm reſpectus fuit
à domino, amariſſimè fleuit. Et ille qui de tecto mulierem viderat, & cōcupiuerat eam, dicere valuit:
Eccle.4. Peccaui & malum corā te feci. Iuuatur etiam à ſociis, iuxta illud: Si vnus ceciderit, ab altero fulcietur.
2.Par.30. Væ ſoli, qui cùm ceciderit, nō habet ſubleuantem. Dominus enim bonus propitiabitur his qui in to-
to corde ſuo requirūt dominum Deum patrum ſuorum, & nō imputabit eis quòd minus ſanctificati
Iaco.3. ſunt. Et cùm pręſens vita ſine peccatis nō tranſigatur, iuxta illud: In multis offendimus omnes. Si pec-
cata religioſorum eſſent grauiora peccatis ſecularium: religioſi eſſent deterioris cōditionis quàm ſe-
culares: & ſic non eſſet ſanum conſilium ad religionē conuolare, quod eſt erroneum & blaſphemum
in Chriſtum qui eam conſuluit. Prædicta autem leuitas peccati intelligēda eſt habere locum non ſo-
Hier.2. lùm in religioſis profeſſione, ſed etiam re: Quia mali religioſi grauius peccant, & ex maiori contem-
ptu. vnde verificatur in eis illud: Confregiſti iugum, dirupiſti vincula, dixiſti non ſeruiā. In omni col-
le ſublimi & ſub omni ligno frondoſo tu proſtrabaris meretrix. vnde D. Augu. in epiſtola ad plebem
Hipponen. dicit: Ex quo Deo ſeruire cœpi, quomodo ſum expertus, difficile eſſe meliores inueniri,
quàm qui in monaſteriis profecerunt: ita peiores, quàm qui in monaſteriis ceciderunt. Ex quo appa-
ret quàm grauiter peccent fauentes religioſis diſcolis & prælatos ſuos cōtemnentibus. Contra quos
2. Para.19. dicitur: Impio præbes auxilium, & his qui oderunt dominū amicitia iungeris? Vnde ſequi-
tur quòd ſicut fauorem præſtans bonis religioſis, eſt particeps bonorum quæ ab ipſis fiunt; ita fauo-
2.2.q.186. rem præſtans malis, eſt particeps criminum eorum. Statum religionis tria conſeruant, ſcilicet pau-
art.3. pertas, continentia, & obedientia, de quibus breuiter dicendum eſt.

Ver. 14. DE BONITATE PAVPERTATIS.

3.contra Gen.c.133. QVum ſecundum D. Diony. bonum hominis ſit ſecundum rationem eſſe, hoc eſt ſecundum vir- B
tutem viuere: ſequitur quòd principale bonum hominis ſit virtus, ad quam ratio hominis or-
dinatur. Diuitiæ verò exteriores, per quas ſuſtentamus corpus, & ſubuenimus aliis, ſunt quoddam

bonum hominis : nõ tamen principale,ſed ſecundum quod ordinantur ad virtutem,quę eſt principa-
le bonum hominis.& ideo intantum diuitiæ ſunt bonę,inquantũ proficiunt & ſubſeruiunt ad vſum
virtutum : & malæ, inquantum impediunt vſum virtutum, vel retrahunt hominem á virtute,pro-
pter nimiam ſolicitudinem vel affectionem ad ipſas,vel propter mentis alienationẽ quæ ex ipſis con
ſurgit. Virtutes verò vitæ actiuæ pluribus diuitiis indigent,q̃ virtutes vitæ contemplatiuæ: Quia
ad virtutes vitæ actiuæ requiruntur diuitiæ,non ſolum ad ſuſtentationem viri virtuoſi,ſed etiam ad
ſubueniendum aliis. Ad virtutes verò vitæ contemplatiuæ,ſolum ad ſuſtentationem ſui. vnde Apo-
ſtolus: Habẽtes alimẽta & quibus tegamur,his cõtenti ſimus. Nullius enim boni obtẽtu debet homo 1.Tim.6
ſubtrahere ſibi neceſſaria ad ſuſtentationem vitæ. Ex præmiſſis ſequitur ꝙ paupertas ſecundum ſe
nõ eſt bona,neq; laudabilis,aut vtilis,ſed ſolum inquantũ liberat hominẽ á ſolicitudine terrenorũ,et 3.contra
vitiis quæ ex diuitiis prouenire ſolent, vt homo his exoneratus,liberius diuinis & ſpiritualibus va- Gen.c.131.
cet:Ita ꝙ cum ea remaneat facultas homini ad ſuſtentandũ ſeipſum medio licito. Ad huiuſmodi au-
tem ſuſtentationem pauca ſufficiunt, cùm natura modicis contenta ſit. Ex quo ſequitur ꝙ quanto
modus viuendi in paupertate minorem ſolicitudinem exigit,tanto paupertas eſt laudabilior,& non
quanto maior.

Ver. 15. DE QVATVOR MODIS VIVENDI IN PAVPERTATE.

A QVatuor modos approbatos viuendi in paupertate ponit D.Tho.in ſumma contra Gen. Pri- 3.contra
mus eſt eorũ qui habent poſſeſſiones inmobiles in cõmuni,ex quarum fructibus viuunt,& Gen.c.132.
prouidetur vnicuiq; ſecundum quod ei opus eſt : ſicut obſeruatur in omnibus penè monaſteriis mo-
nachorum regulariter viuẽtium. Nec propter huiuſmodi poſſeſſiones aliquid perfectionis,ad quam
tendunt paupertatem voluntariam aſſumentes,deeſt. Poteſt enim fieri per vnius vel paucorum ſoli-
citudinem,vt poſſeſſiones debito modo procurentur. Et ſic alij abſque aliqua rerum temporalium ſo
licitudine remanentes, liberè poſſunt ſpiritualibus vacare, quod eſt fructus voluntariæ paupertatis.
Nec etiam aliquid deperit his qui pro aliis hanc ſolitudinem aſſumunt. Quia quod amittere viden-
tur in defectu quietis recuperant in obſequio charitatis. Nec etiam per hunc modum viuendi con-
cordia tollitur, occaſione poſſeſſionum communium. Tales enim debent paupertatem voluntariam
amplecti,qui temporalia contemnunt,& pro temporalibus diſcordare nolunt,maxime cum ex tem-
poralibus nihil præter neceſſaria vitæ habeant expectare. Et cùm diſpenſatores debeant eſſe fideles,
iuxta illud Luc.12. Quis putas eſt fidelis diſpenſator,&c. ſi nonnulli infideles inueniantur,& hoc mo
do viuendi abutantur:propter hoc tamen talis modus viuendi improbari non debet,cùm bonis ma-
le vtantur mali. Secundus modus viuendi in paupertate,eſt eorum qui omnia temporalia propria
abiiciunt,vt de laboribus manuum ſuarum viuant. quemadmodũ D. Pau.ſeruauit,& aliis obſeruan 2.Theſ.3.
dum ſuo exemplo docuit. dicit enim,Nec gratis panẽ manducauimus ab aliquo,ſed in labore ac fati-
gatione die ac nocte operantes,ne quem veſtrum grauaremus,deinde dicit,Cum eſſemus apud vos,
hoc ipſum denuntiauimus vobis. Quoniam ſi quis non vult operari,nec manducet. Hic modus quan
uis ſit cum maiori ſolicitudine quàm primus,eſt tamen bonus et conueniens:quia modicum tempus
& modica ſolicitudo ſufficit ad naturæ ſuſtentationem. Nec obſtat illud Matth.6. Nolite ſoliciti eſſe.
Non enim per hæc verba Dominus prohibuit laborem,ſed anxiam ſolicitudinem. vnde D.Hieron. *Non labor,*
Labor quidem exercendus eſt,ſolicitudo tollenda. Nec obſtat ꝙ infirmi & debiles laborare nõ poſ- *ſed anxia ſo*
ſunt:quia poteſt illis ab aliis ſanis prouideri. Nec eſt aliquis modus viuendi,per quẽ ſic prouideatur *licitudo pro*
homini,ꝙ nullo modo poſſit deficere. Nam & diuitibus bona & diuitiæ furto,rapina,& incẽdio au- *hibetur.*
ferri poſſunt:ſed hæc ſunt per accidens. Tertius modus viuendi in paupertate , eſt eorum qui de
precio poſſeſſionum venditarum communiter viuunt. Et hic modus ſufficiens eſt,ſed non ad longũ
tempus. Et ideo Apoſt. hunc modum viuendi fidelibus in Hieruſalem ad tempus conſtituerunt: quia
prçuidebant per Spiritũ ſanctum,ꝙ nõ diu haberent in Hieruſalem cõmorari,tum propter perſequu
tiones inferendas a Iudæis,tum etiã propter inſtantem ciuitatis deſtructionem. vnde nõ fuit neceſſa-
rium(niſi vſq; ad modicum tempus)prouideri. Et ideo tranſeuntes ad gentes,apud quas fundanda et
permanſura erat eccleſia,hunc modũ viuendi nõ inſtituerũt. Et ſi dicatur ꝙ in hoc modo viuendi po
teſt cõmitti fraus & dolus, dictum eſt ꝙ hoc eſt commune in omni modo viuendi,ſed non eſt ex na-
tura modi viuendi,ſed malitia aliquorum:& ſic per accidens. Quartus modus viuendi in pauper-
tate,eſt eorũ qui paupertatem voluntariam ſectantes,omnia ſua dimittunt,vt abſq; redditibus viuãt
de his quæ eleemoſynaliter dantur eis ab aliis. Et hunc modũ viuendi Dñs cũ Apoſtolis obſeruauit.
Mulieres enim quædã ſequebantur eum,miniſtrantes ei de facultatibus ſuis: ex quibus in communi *Luc.8.*
loculos habebant,& ex eis cibaria & alia neceſſaria emebãt. vnde Ioan.4. dicitur ꝙ diſcipuli abierãt
in ciuitatem vt cibos emerent. Et Iudas loculos habebat,& quę mittebantur portabat. Et Ioan.13. cũ *Ioan.4.*
Chriſtus tradens buccellam,dixit:quod facis fac citius:quidã putabant,quia loculos habebat Iudas,
& ꝙ dixiſſet ei Ieſus,Eme ea quæ ſunt nobis neceſſaria ad diem feſtum,aut vt egenis aliquid daret. *Ioan.13.*
Vnde D. Aug. dicit: Habebat Dominus loculos à fidelibus data conſeruans,& ſuorũ neceſſitatibus,
& aliorum indigentiis tribuens.

Ver. 16. DE PRAEEMINENTIA QVATVOR MODORVM PAVPERTATIS.

B INter huiuſmodi modos viuendi in paupertate quis ſit melior, & ad maiorem perducat perfectio-
nem,ex præmiſſis faciliter elici poteſt,ꝙ ille qui amplius ſolicitudinẽ & impedimẽta perfectionis
tollit. Et quia modi viuendi variantur ſecundum diuerſas conditiones hominum & temporum:ideo
non eſt inconueniens ꝙ aliquis modus viuendi ſit perfectior alio , vno tempore, qui alio tempore
erit imperfectior,ſecundum quod magis vel minus auget vel minuit ſolicitudinem,vel tollit impe-
dimenta charitatis,quæ eſt vinculum perfectionis,& in qua principaliter conſiſtit perfectio humanę
vitæ. Certum eſt enim ꝙ modus quo Chriſtus paupertatem inſtituit & ſeruauit,ſecundum ſe perfe-
ctiſſimus eſt,& minorem,imò quaſi nullam habet ſolicitudinem. vnde dicebat, Quãdo miſi vos ſine
ſacculo & pera,nunquid aliquid defuit vobis? Illi dixerunt,nihil. Tunc enim talis erat audientiũ ver

bum Dei deuotio, vt non ſolum neceſſaria ad ſuſtentationem miniſtrarent, ſed etiam ſupererogarent ad dandū egenis, vt dictum eſt. Verum quia deuotio populi paulatim deferbuit, & iam (propter iniquitatis abundantiam) refrigeſcit charitas multorum: illi qui nunc ſic ſectantur paupertatem, vt ex eleemoſynaliter oblatis viuant, maiorem ſolicitudinem habent, quàm tunc habebāt Apoſtoli. Vnde ſequitur ꝙ hoc tempore cœnobitæ, qui in communi poſſeſſiones habent, ex quarū fructibus viuunt,
Mat. 24 eminentiorem modū viuendi in paupertate ſectantur, dummodo regulariter viuant, vt Carthuſien. Benedictini Caſalinæ congregationis, Cœleſtinenſes, & alij plerinq; huius generis. Quòd autem aliqui redditus & poſſeſſiooes habentes, nō regulariter viuant, et diuitię illis exitio ſint, hoc non ex modo viuēdi procedit, ſed ex praua diſpoſitione viuentium. Quemadmodum & aliqui eorum qui omnimodam mendicitatem ſectantur, multa perpetrant ſcandala, nō ex eorum ſtatu aut modo viuendi, ſed ex eorum malitia. ¶ Ex quo infertur ꝙ religioſi, qui ex ſua regula poſſeſſiones tenrre non prohibentur, & poſtmodum eo tempore, quo charitas fidelium feruebat, poſſeſſionibus renuntiauerunt, & mendicitatem elegerunt: nec hoc peſſimo tempore, quo refriguit charitas multorum, ad poſſeſſiones moderatas habendas, maxime cum ſummi Pontificis diſpenſatione, licitè laborare poſſunt, et eas abſque diminutione perfectionis paupertatis poſſidere, prout ſunt mendicantes, qui ſub regula D. Aug. (quæ poſſeſſiones in communi nō prohibet) militant, de quorum numero ſunt Carmelitæ, Auguſtinen. maxime verò Prędicatores, quorum ordo ab Honorio huius nominis tertio, anno Domini 1216 approbatus fuit cum redditibus & caſtris. Deinde maiores eorū tempore quo eleemoſynæ abundanter offerebantur, in quodam capitulo generali poſſeſſionibus renuntiauerunt: quæ tameo ordinatio & renuotiatio non fuit per totum ordinem executioni mandata. Sunt enim plures conuentus, qui habent adhuc poſſeſſiones & redditus, quos habebant tempore D. Dominici, qui ante fundationem ordinis Prædicatorum erat canonicus regularis Eccleſiæ Exomeoſis, militans ſub regula D. Auguſtini, qui & ordinem fratrum Prædicatorū cum poſſeſſionibus, prouentibus, redditibus, & caſtris, à prędicto Honorio inſtitui procurauerat & obtinuerat, qui etiam ante prædictam renuntiationem obierat. Et cùm par in parem non habeat imperium, iuxta c. innotuit, extra de elect. capitula prædicti ordinis prædicatiorum non poterāt ligare aut impedire ſequentia capitula, quin oppoſitum poſſent ordioare propter nouas cauſas & inſurgenres rationes: & quia in prologo conſtitutionū prædicti ordinis, & in c. 10. 2. diſt. prædictarum conſtitutionum dicitur, ꝙ prælatus pro loco & tempore ex cauſa rationabili ſuper conſtitutiones eorum diſpenſandi habeat poteſtatem, cum ſibi aliquando videbitur expedire, in his pręcipue quæ ſtudium vel prædicationē videbuntur impedire. Cùm ordo noſter ſpecialiter ad prædicationē & animarū ſalutem ab initio naſcatur inſtitutus. ideo, &c. Cum igitur vnaquæq; res de facili reuertatur in ſuam naturam: & ordo Prædicatorum ſecundum naturam ſuam ab initio fuerit inſtitutus, approbatus, & confirmatus cum poſſeſſionibus & caſtris, & ex vi & natura conſtitutionū præfati ordinis prælatus ex cauſa rationabili poſſit pro loco & tempore diſpenſare: & rationabilis cauſa quę impedit ſtudiū & prædicationem, ſit nimia neceſſitas, qua ſtante prædictus ordo ac fratres abſq; maxima ſolicitudine occurrere non poſſunt, tum propter multitudinem quæſtuantium, quæ non erat tempore renuntiationis prædictæ, tum propter ſterilitatem terræ, tum etiam propter refrigerationem charitatis multorum, & abundātiam iniquitatis & cupiditatis, quæ tanta eſt, ꝙ abſque ſolicitudine & importunitate maxima ac arte quadā quæſtandi, munuſculis, adulationibus, dictis fratribus etiam neceſſaria elargiri recuſent; tum demum propter multitudinem Lutheranorū ac aliorum hæreticorum, qui videntes ordines mendicātium illis reſiſtentes, manibus & pedibus (vt aiunt) reptant, ac totis niſibus & impetu maximo conantur delere de terra viuentium: nō ſaccos mendicitatis (quos vocant) ſed ipſos ordines mendicantium, contra quos priuatim & publicè impunè inſultant, & lingua maledica ac ſcriptis latrant & debacchantur: ita vt tanꝗ peripſema mūdi habeantur, & à multis, imò ferè omnibus relinquantur, & loco eleemoſynarum irriſiones & opprobria recipiant, & plerunq; verbera experiantur. Et ſic ad ſuſtentationē fratrum oportet quaſi continuè diſcurrere, & immoderatis & inutilibus quæſtubus cum periculo animæ & corporis iuuenum & conuerſorum, cum maxima diſtractione mentium, intermiſſione ſtudij, lectionū, & diuini cultus diminutione, & cum relaxatione totius religionis ac vitæ regularis. Quibus omnibus prædictis malis & periculis per moderatas poſſeſſiones & redditus faciliter obuiari poſſet.

Solicitudo in mēdicantibus hoc tēpore vnde prodeat.

Ex præmiſſis ſequūtur ſex corolaria. Primum eſt: Habere hoc tempore peſſimo poſſeſſiones moderatas, nō eſt contra ſtatum perfectionis ordinis Prędicatorum, maxime cum diſpenſatione Pontificis: cum, vt dictum eſt, ordo Prędicatorum ab initio cum poſſeſſionibus & redditibus fuerit inſtitutus. Secundū corolariū eſt: Habere moderatas poſſeſſiones & redditus nō eſt contra regulam quam profitentur Prædicatores, cum profiteantur regulam D. Auguſt. quam Canonici regulares profitentes, poſſeſſiones moderatas licitè habeot. Tertium corolarium eſt: Habere poſſeſſiones moderatas non eſt contra votum fratrū Prędicatorum. Et quanuis inter inſtitutiones eorum ſit vna de poſſeſſionibus non recipiendis: Quia, vt dictum eſt, non vouent conſtitutiones, ſed viuere & facere ſecundum cōſtitutiones, in quibus ex vi & tenore ipſarum cadit diſpenſatio, vt in illarum prologo continetur. Præterea cōſtitutiones prædictæ non obligant ad culpam, niſi propter præceptum vel contemptū. Sed illa ordinatio de poſſeſſionibus non recipiendis nullum habet annexum præceptum aut mandatum (vt patet intuenti) igitur nō eſt contra votum habere: cum ſit ex cauſa rationabili & diſpenſatione apoſtolica. Quartum corolarium eſt: Turpiter errant qui oppoſitum dicere præſumunt, non intelligentes de quibus loquantur, neq; de quibus affirmeot. Quintum corolarium eſt, ꝙ illi qui quibuſdam friuolis quæſitis coloribus domos prædicatorū, aut aliorum mendicantium, ſub regula D. Aug. viuentiū, odio, cupiditate, aut alia mala intentione, procurāt moderatis poſſeſſionibus, ex diſpenſatione apoſtolica, & amortizatione regia obtētis, indebitè ſpoliari, vt à ſtudio & prædicatione, ex improba & nimis anxia ſolicitudine prouentenre, retrahantur, vt tandem ordo pereat: ac etiam qui dicunt cōtra ſtatum illorum eſſe habere poſſeſſiones; ſic ꝙ nec ſummus Pontifex in illis obtinendis valeat diſpenſare; magis olent ac

ſpirant

ſpirant Lutherum (ſaccos mendicitatis, imò verius mendicantiũ ordines abolere cupientem) quàm Chriſtum. cùm hoc dicẽtes, primatum D. Petri & ſucceſſorum eius à Chriſto collatum deiiciant, ad ſuam ipſorum & eorum quos ad ita ſentiendum inducunt perditionem. Nec obſtat ꝙ quidã illorum fingunt D. Dominicum in ſuo teſtamento imprecatũ fuiſſe maledictionẽ Dei & ſuam in eos qui poſſeſſiones in ordine Prædicatorũ niterentur inducere: hoc enim merum figmẽtum eſſe conſtat, cùm ſola legenda D. Dominici, quam D. Iordanus ſcripſit (quæ prædictas nugas non continet) fuerit approbata, reprobatis aliis legendis ab indiſcretis zelatoribus aut æmulis conſcriptis, vt fuit ordinatum in capitulo apud Argentinã celebrato, anno Dñi.1226. Et poſito & nõ conceſſo ꝙ illa maledictio legeretur, intelligitur imprecata illis qui ſine cauſa rationabili & diſpenſatione niterentur inducere. Præterea in informationibus & conteſtationibus ſuper tranſitu D. Dominici factis, in quibus teſtes qui morti ipſius ſancti interfuerunt, auditi ſunt, nulla de huiuſmodi maledictione fit mentio: vt facile videri poteſt in proceſſu canonizationis ipſius. Sed ſolũ ſequentia pro teſtamento dixiſſe dicitur: Charitatem habete, humilitatem ſeruate, & paupertatem voluntariã poſſidete. quæ paupertas cũ moderatis poſſeſſionibus in cõmuni ſeruari poteſt, vt dictũ eſt. ¶ Minus pariter obſtat, quod quidã in velamen erroris ſui dicunt ca. Exiit qui ſeminat, de verborũ ſignificatione, lib.6. & Clementinam, Exiuit de paradiſo, eodem titulo, debere intelligi nõ ſolum de Minoribus, ſed etiã de Prædicatoribus. quod non ſolum eſt contra veritatem, ſed etiam contra textus intentionem & Ioannis.22. declarationem, in extrauaganti. quia quorundam, eodem titulo. Manifeſte enim ex textu apparet ꝙ ſolum ibi agitur de expoſitione regulæ D. Franciſci, quæ eſt in ſe difficillima, & abſque ſedis Apoſtolicę declaratione & relaxatione importabilis, quã fratres ordinis Prædicatorum non ſunt profeſſi, nec ad illam quouis modo ſe obligauerunt: Imò inſtitutio ordinis Prædicatorum diametro pugnat cum inſtitutione & & approbatione ordinis Minorum: quia, vt dictum eſt, Prædicatorum ordo profitetur D. Aug. regulam, quę poſſeſſiones admittit, & per ſummum Pontificem fuit cum poſſeſſionibus approbatus, vt dictum eſt. Ordo autem Minorum profitetur regulam D. Franciſci, quæ poſſeſſiones nõ admittit, & cũ illa abdicatione poſſeſſionum ab initio approbatus fuit, & eiuſdem ordinis profeſſores habent ſanctum euangelium obſeruare, viuendo in obedientia, ſine proprio, & in charitate, vt in ipſa regula cõtinetur: Finito anno probationis, recipiantur ad obedientiam, promittentes ſemper regulam obſeruare. Et in eadem regula etiã dicitur: Fratres nihil ſibi approprient, nec domũ, nec locum, nec rem aliquam, neq; in ſpeciali, neq; in communi habeant, ſed tanq̃ aduenæ & peregrini in hoc ſeculo in paupertate & humilitate Dño famulentur, vadant pro eleemoſyna confidenter. Et ſub diſtrictione præcepti inhibetur ne fratres recipiant per ſe, vel per alios, denarios vel pecuniam vllo modo. Sed diuinæ prouidentiæ innitentes, ſuos in Dño iaciant cogitatus, qui paſcit volucres cœli, quæ non congregãt in horrea, nec ſeminant, nec metunt, nec cogitant de craſtino. ſic (vt dicitur in cle. Exiuit) veriſimile non eſt D Franciſcum voluiſſe eos habere granaria vel cellaria, vbi quotidianis mẽdicationibus deberent ſperare poſſe tranſigere vitam ſuam. Et in calce regulæ habentur hæc verba: Paupertatem, & humilitatem, & ſanctum euangeliũ Dñi noſtri Ieſu Chriſti, quod firmiter promiſimus, obſeruemus. Et vt dicitur in c. Exiit qui ſeminat, D. Franciſcus mandaſſe dicitur circa vltimum vitæ ſuæ, cuius mandatũ teſtamẽtũ ipſius dicitur, vt verba ipſius regulæ non gloſentur, & ꝙ ſic, vel ſic intelligi debeant, non dicatur. Adiiciẽs ꝙ fratres nullo modo literas aliquas à ſede apoſtolica petant. & alia quędam inſeruit, quæ non poſſent ſine magna difficultate ſeruari. Cum igitur inſenſati cerebri ſit, aſſeuerare aliquem obligari ad ea, ad quę nec iure naturali aut diuino aut humano, vel propria voluntate ſe obligauit, & obligatiões ſint ſtricti iuris, & odioſę, & ſic potius reſtringẽdę (vt dicitur in l. cũ quidã. ff. de lib. & poſthu.) & ordo Prædicatorum ad prædictam D. Franciſci regulam nõ ſe aſtrinxerit, nec in prælibatis cap. fiat de prædicatoribus aliqua mentio, imò excipiatur in extrauaganti, quia quorundam, Ioan.22. Nec ipſi Prædicatores ſic renuntiauerũt poſſeſſionibus, quin cum diſpenſatione Prælatorum ſuorum & ſummi Pontificis (cuius authoritas in omni contractu humano etiã iuramento firmato, intelligitur excepta, vt dicit Glo. in c. quemadmodũ, extra de iure iurando, & textus in c. venientes, eodem tit.) euidenter ſequitur ꝙ abſq; ratione & contra omnem veritatem dicitur Prædicatores cum diſpenſatione Apoſtolica moderatas poſſeſſiones in communi tenere nõ poſſe, & ad eos extendi dictum cap. Exiit qui ſeminat, de verb. ſig. li.6. & clementinam, exiuit de paradiſo, eodem tit.

Regula D. Fràciſci difficillima.

Regulã ſuã D. Franciſcus in teſtamẽto prohibuit gloſari

Sextum corolarium eſt, ꝙ licet paupertas Minorum ſit maior, cum nihil poſſint habere (vt ipſi dicunt) nec in communi, nec in particulari, & maxime poſſeſſiones: non eſt tamen perfectior hoc tempore (quo ceſſant gratis oblata) paupertate Prędicatorum & Carthuſien. aliorumq; ſub regulis monaſticis religioſe degentium, qui habent moderatas poſſeſſiones in communi. Quia oportet eos cũ magna ſolicitudine & mira ac importuna anxietate mendicare. Paupertas enim, vt dictum eſt, nõ eſt ſecundum ſe bona, ſed ſolum inquantũ tollit ſolicitudinem, quæ retrahit à cõtemplatione diuinorum, & charitate quæ eſt vinculum perfectionis.

Ver. 17. DE ERRORIBVS VITANDIS CIRCA PAVPERTATEM.

A TOt fuerunt errores circa paupertatem & modos viuendi in paupertate, vt iuſtũ volumen fieri poſſet: adeò vt D. Tho. prolixius diſputarit hanc materiã in opuſculo cõtra impugnãtes religionem, in quo reſpondet authoritatibus & argumentis Gulielmi de S. Amore, & Sergij magiſtrorum, pro themate aſſumens illud Pſal. Ecce inimici tui Domine ſonuerunt: & qui oderunt te, extulerũt caput. Super populum tuum malignauerunt conſiliũ, cogitauerunt aduerſus ſanctos tuos. Dixerunt, venite diſperdamus eos de gente, nõ memoretur nomen Iſrael vltra Et quia idem doctor diffuſe & clare proſecutus eſt: ſufficiet nobis aliquos errores ſummariè recitare, cum idem Tho eorũ ſophiſticis rationibus & authoritatibus abunde ſatisfecerit. Vnus error illorum erat, quòd non licebat pauperibus religioſis docere aut prædicare, de quo in prædicto opuſculo, c.18. Alius error, quòd non licebat religioſis eſſe de collegio ſecularium magiſtrorum, de quo in prædicto opuſc. c.3. Alius error erat, ꝙ non licet religioſis confeſſiones audire, de quo in dicto opuſculo, c.4. & in clementina, dudum, de ſepul.

Pſal.82.

2.2.q.187. art.2.

pul. Alius error, ꝙ omnes religioſi tenentur manibus laborare, de quo in dicto opuſc.c.5.& 2.2.q.187
ar.3. Alius error, ꝙ nõ licet religioſis omnia ſua relinquere, & ſibi nihil retinere in particulari nec in
cõmuni. de quo in prędicto opuſ.c.6. Alius error, ꝙ nõ licet religioſis ex eleemoſynis viuere. de quo
in prædicto opuſc.c.7. Alius error, ꝙ nõ licet religioſis pro ſalute animarũ diſcurrere. de quo in præ-
dicto opuſc.c.9.&.10. Alius error, ꝙ nõ licet religioſis reſiſtere detractoribus ſuis. de quo in prędicto
opuſc. Alius error, ꝙ nõ licet religioſis in iudicio contendere, nec procurare ꝙ armis defendantur. de
quo in dicto opuſc.c.15. Alius error, ꝙ religioſi non debent procurare aliquam pœnam perſecutori-
bus ſuis. de quo in dicto opuſ.c.16. Multos alios errores & impugnationes religionum & religioſo-
rum in prædicto opuſc. proſequitur. Nos autem in præſenti circa vnum duntaxat improbandum im-
morabimur.

Ver.18. DE ERRORE FRATRICELLORVM ET PAVPERVM DE LVGDVNO.

INter eos qui circa paupertatem errauerunt, fuerũt quidam de ſecta Fratricellorum ſiue pauperum B
de Lugduno, quorum caput (vt ait D. Antho. Flor. in 3 parte hiſt. titu.21.c.§.1.) dicitur fuiſſe ma-
giſter Michelinus Cæſena, ordinis minorum miniſter, qui cum multis ſequacibus ſuis cœpit dogma-
tizare Chriſtum adeò pauperem fuiſſe, ꝙ ipſe cum collegio Apoſtolorum nihil habebat in mundo
proprium, nec in communi, nec in particulari, non ſolum immobile, ſed nec etiam mobile. Quod
nõ eſt aſſerendũ, cũ expreſſe repugnet authoritati ſacræ ſcripturæ, vt patet ex authoritatibus in quar-
to modo viuẽdi in paupertate allegatis, in quibus fit mentio de Chriſti loculis, de emptione ciborũ,
de donatione ſiue elargitione eleemoſynarũ: in quibus contractibus transfertur dominium ſiue pro-
prietas, quam inquantum homo, ſiue ſecundum humanam naturam, abſolute ad ſe pertinere dixit, cũ
Mat.28 ait: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. & Ioan.17. Dediſti mihi poteſtatẽ omnis carnis:
Ioan.17. & ſic ius ſiue dominium vtendi, quod idem eſt cũ proprietate. & quanuis nõ fuerit cõmuniter vſus
Ioan.5. iure ſuo: ſicut nec poteſtate iudicandi, quæ data fuerat ei. vnde dicebat, Poteſtatem dedit ei iudicium
facere, quia filius hominis eſt. Iure tamen proprietatis vſus eſt in emptione & donatione, vt dictum
eſt. imò & ſe Dominum omnium rerum nuncupauit, cum mittens duos ex diſcipulis ad ſoluendum
Mat.21. aſinam & pullum, dixit eis: Si quis aliquid vobis dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: & cõ-
feſtim dimittet eos: & nõ erant ei opus quantũ ad diuinitatem, ſed quantum ad humanitatem, vt ap-
paret ex prophetia allegata. & Ioan.13. Vos vocatis me, Magiſter & Domine: & bene dicitis, ſum ete-
nim. Eam ob rem ſtantibus tot teſtimoniis ſcripturæ ſacræ, in qua nullibi habetur, ꝙ nõ habuerit do-
minium ſiue proprietatem. Nec alicubi autenticè legitur, ꝙ Chriſtus abdicauerit alicuius rei proprie-
tatem, aut id Apoſtolis mandauerit: licet bene habeatur ꝙ nõ ſemper voluerit vti dominio & pro-
Mat.8. prietate, maxime cum dixit: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autẽ hominis nõ ha-
Luc.12. bet vbi caput ſuum reclinet. & cũ dixit: Quis me conſtituit iudicem ſuper vos? Licet enim eſſet iu-
dex, noluit vti poteſtate iudicandi, nec proprietate domorũ, licet proprietatem ipſarũ haberet. Con-
Pſal.71. ſtat etiã Chriſtum quantũ ad humanitatẽ, fuiſſe regem & monarcham, & ſic habuiſſe proprietatem,
Hier.23. licet non vſus fuerit. vnde Pſal. Deus iudiciũ tuum regi da. & Hiere.23. Regnabit rex & ſapiens erit.
& Luc.1. Et dabit ei Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui: & regnabit in domo Iacob in æternũ.
& Apoc.19. In cuius fœmore ſcriptũ eſt, rex regum & Dominus dominantiũ. Propter huiuſmodi au-
thoritates & alias multas rationes, Ioannes.22. pontifex maximus, cum concilio Cardinalium, voca-
tis multis Prælatis diuerſarum prouinciarum, examinata prius & bene diſcuſſa præmiſſa propoſitio-
ne, ſeruatis ſolennitatibus in conciliis vniuerſalibus vniuerſalitas authoritatis obſeruari ſolitis, Aui-
nioni ſedens pro tribunali, iudicauit & condemnauit prædictã propoſitionem hæreticã, & eos qui il-
lam dogmatizare præſumpſerant, in hęreſim incidiſſe: & ſi vellent eam pertinaciter ſuſtinere, eos hæ-
reticos declarauit, & contra eos tanq̃ contra hæreticos, procedendum eſſe decreuit, vt habetur in ex-
trauag. cum inter nõnullos, de verb. ſig. Quam condemnationẽ & declarationẽ prædicti Fratricelli
indigne ferentes, pronuntiauerunt & declarauerunt dictum Ioannem papam huius nominis.22. eſſe
hæreticũ cum cardinalibus ſuis & concilio ſuo: & antipapã conſtituere præſumpſerũt Petrũ de Cor-
uaria, qui cardinales & epiſcopos ſuæ factionis ordinauit: & pro ſuiipſius & ſuorũ tuitione, inſtituit
& coronauit in Antiimperatorem, Ludouicum Bauarum, qui ei obedientiam præſtitit. Sed nõ mul-
to poſt Antipapa captus eſt, qui hæreſi abiurata, condemnatus eſt ad perpetuos carceres, in quibus
mortuus eſt. Plurimi autẽ ex aliis in ſua pertinacia permanẽtibus, combuſti ſunt. & ſic ſchiſma ceſſa-
uit: quãuis remanſerint nonnulli defenſores, dicentes prędictũ Ioannem.22. nõ potuiſſe illam declara-
tionem facere, qui etiam verbis & ſcriptis per inſanias falſas veritatẽ offuſcare nixi ſunt. Quorum ra-
tiones idem Pontifex, ne aſſertores de tam peſtifera, erronea, atq; damnata doctrina gloriari, & alios
in ſuum errorem trahere poſſent, luculenter diſſoluit & cõfutauit in extrauaganti quã ſuper hoc edi-
dit, quæ incipit: Quia quorundam. & in extrauaganti, ad conditorem, de verb. ſig. Et quia poſſent
Primũ fundamentum Fratricellorum. in futurum aliqui inſurgere huiuſmodi hæreſis defenſores: ideo confutationes prædicti Ioan.22. in di-
ctis extrauagantibus contentas, hic inſerendas duxi. Et primo notanda & confutanda ſunt eorũ fun-
damenta: quorum primum eſt, ꝙ quicquid Romani pontifices ſemel per clauem ſcientiæ in fide &
moribus definierunt, adeò immutabile perſeuerat, vt non liceat ſucceſſori in dubium reuocare, nec
contrarium affirmare: licet de his quæ per clauem poteſtatis ordinauerint, aſſerant ſecus eſſe. Et quia
ſupra dictum eſt, cum de fide ageretur, qualiter papa, vt ſummus pontifex procedens, cum concilio
ritè congregato, ſeruans ſolennitates & ritum ſanctorum patrum in talibus ſeruari ſolitum, non po-
teſt errare in fide & bonis moribus: ideo non eſt noſtræ intentionis hic immorari: ſed ſolum recitare
euerſionem huius fundamenti, vt iacet. Nam (vt idem Ioannes in prædicta extrauaganti, quia quo-
rundam, dicit) prædictum fundamentũ prorſus eſt contrarium veritati. Primo eo ꝙ ſcientia non eſt
clauis ligandi atq; ſoluendi, cum poteſtas ligandi & ſoluendi conferatur ſacerdotibus in eorũ ordi-
natione, & tamen non confertur eis ſcientia. Conſtat enim multos ſacerdotes eſſe ignorantes, qui nõ
poſſunt circa fidem & bonos mores authoritatiue determinare. Si autem intelligant claues iſtas ſe ex-

tendere

tendere ad generalem poteſtatem attributam D.Petro ſuiſq; ſucceſſoribus, per quam videtur ipſis omnia conceſſiſſe, ſine quibus paſtoris vniuerſalis cura nequit expediri, adhuc cõſtat ipſos erraſſe, dicentes aliam eſſe clauem ſcientiæ, & aliam potentię: quia clauis ſcientię nihil aliud eſt, quàm poteſtas & authoritas cognoſcendi, & per conſequens definiendi. Quare vtraq; clauis, ſcilicet cognoſcendi & definiendi, neceſſario requiritur, vel ꝙ ſoli claui potentiæ non competat ſtatuere & definire: ſed ſicut lumen materiale clauigerum in vſu clauis dirigit materialis, & quaſi quõtum ad quod obtineat ſcientis vicem lucis. Et hoc Saluator noſter in promiſſione clauiũ facta Petro, ſenſiſſe videtur expreſſe, cum poſt illam immediate ſubiunxerit: Quodcunq; ligaueris ſuper terram, &c. nulla de ſciẽtia habita mentione. Secundum fundamentum illorum eſt, ꝙ Honorius.3. Greg.9. Innocen. 4. Alexander.4. & Nicolaus.4 prædeceſſores Ioannis.22. approbauerunt regulam D.Franciſci, in qua approbatione dicunt hęc verba contineri: Hæc eſt regula euangelica, Chriſti & Apoſtolorũ imitatrix, quę nihil in hoc mũdo habet proprium vel commune, ſed in rebus quibus vtuntur, ſolum habent ſimplicem vſum facti. His addere præſumentes, præfatos ſummos Pontifices & multa cõcilia generalia definiſſe paupertatem Chriſti & Apoſtolorũ conſtitiſſe perfecte in exprobratione cuiuslibet temporalis dominij ciuilis & mundani, & ſuſtentationem eorum in ſolo & nudo vſu facti etiam conſtitiſſe.

Secundum fundamentum fratricellorum.

Ad hoc fundamentũ reſpondet idem Ioannes, dicens ꝙ prorſus obuiat veritati in multis: Primo quidem, quia Honorius prędictam regulam abſq; aliqua declaratione confirmauit: & in confirmatione de prædictis verbis nulla mentio habetur, niſi quatenus in ipſa regula continetur. In declarationibus etiam Greg.9. Innocentij, & Alexandri abſq; confirmatione aliqua, interpellantibus fratribus declarauerunt. in quorum declaratione etiam prædicta verba non continentur, imò potius oppoſitum, ꝙ ſcilicet habeant ius vtendi, & vſum iuris, & non ſolum facti: quia in prædictis declarationibus dicitur, ꝙ ordo habet vſum rerum conceſſarum, neceſſe eſt ad vſum iuris debere referri. Facta enim quæ ſingulorũ ſunt, veram perſonã exigunt & requirunt. Ordo autem vera perſona nõ eſt, ſed repræſentata, & imaginaria potius eſt cenſenda. Quare quę ſunt facti, ſibi conuenire nequeũt, licet ei congruere poſſint quæ ſunt iuris. Nec ex verbis Nicolai aut aliorum poteſt haberi, ꝙ omnia quæ continentur in regula, fundentur in euangelio, aut Chriſti ſint roborata exemplo: vt patet de tunica cum caputio, & ꝙ non recipiant per ſe vel aliam perſonam denarios, & multa id genus:, & nullus prædeceſſorum (vt ex declarationibus eorum apparet) dixit ſuſtentationem Chriſti & Apoſtolorum eius in ſolo ſimplici & nudo vſu facti conſtitiſſe: imò Nicolaus in ſuis declarationibus innuit Chriſtum cum Apoſtolis habuiſſe propriũ in cõmuni. In reſponſione cuiuſdã obiectionis de loculis quos Chriſtus habuiſſe legitur, dicit: Vt imperfectorum infirmas ſemitas non damnaret. & ſic aſſerit Chriſtũ in infirmorum perſonã loculos habuiſſe;, Nec prædicti Pontifices declarationes ſuas tanquam de fide ab omnibus tenendas decreuerunt aut diffinierunt, ſed potius importunitate fratrum, ad conſolandũ eorum conſcientias, nõ ſolum declarauerunt, verum etiam relaxauerunt: quamuis relaxationis vocabulo non vtantur, vt patet, intuenti, ex maxima impropriatione terminorum contra propriã eorũ ſignificationem, vt in admirationem ducantur, qui prędictas declarationes audiũt vel legunt. Vnde idem Ioan in extrauagãti, ad conditorem §. nos itaq;, illas declarationes videtur vocare ſimulationes: ait enim, Nos itaq; qui veritatem tenemur colere, velut illius (cui veritas cognoſcitur) licet immeriti vicem teneamus in terris: volẽtes illã, quę in ſancta Dei eccleſia (quę nõ verbo tantũ, ſed quæ re potius debet obſeruari) Pręmiſſis in ſcrutinio rectę cõſiderationis adductis, cum fratribus noſtris & multis aliis deliberatione pręhabita diligẽti, dignũ arbitrãtes et cõgruũ, poſſeſſores dicti ordinis nõ verbis tantum, nõ ſimulatis artibus, ſed operibus claris veritatis ſuffultis, perfectionis ſtatus & altioris paupertatis ſibi prærogatiuã pręaliis mendicãtibus vindicare. Et ad Celeſtinum.5. per eos allegatum reſpondet, ꝙ illa non dixit vt papa, ſed vt frater Petrus de Tarantaſia, in quadam Poſtilla ſua. Quo ad multa concilia per illos allegata reſpondet, quòd nec Honorij confirmatio, nec Greg. aut Alexandri, nec Nicolai declarationes factæ, fuerunt in concilio generali confirmatæ, cum per nullum ipſorũ concilium fuerit celebratũ. Licet Innocentius celebrauerit conciliũ generale: in illo tamen nec in aliquo alio fuit facta declaratio prędicta, vt patet intuenti concilia. Nicolaus autem nec celebrauit generale conciliũ, nec aliquid circa præfatã regulam declarauit. Greg. autem. 9. nec cõfirmauit nec declarauit prædictã regulam: Sed in generali concilio, vbi fuerunt caſſati nõnulli mendicantiũ ordines, prædicatorum & minorũ ordines non ceſſauit, ſed aſſeruit approbatos, ſic dicens: Quos euidens ex eis vtilitas eccleſiæ vniuerſali proueniens, perhibet approbatos, præſentem nõ patitur conſtitutionẽ (ſcilicet caſſationis) extendi. Nõ tamen ſic approbati ſunt, quin ex rationabilibus & emergẽtibus cauſis caſſari & reprobari poſſint. ¶ Quòd autem Chriſtus & Apoſtoli habuerint ſolũ ſimplicem & nudũ vſum facti, & ꝙ fratres minores etiam ſolum ſimplicem & nudum vſum facti habeant, ſuſtineri non poteſt: quia quicunq; poteſt emere, vendere, aut permutare, vel dare, ſiue id faciat per ſe, ſiue per interpoſitam perſonam (cum ſecundum regulam iuris, qui per alium facit, per ſeipſum facere videatur) non habet ſimplicem vſum facti, ſed etiam proprietatem, cum per tales contractus ex natura ſua transferatur dominiũ. Sed Chriſtus per Apoſtolos emebat cibaria, dabat eleemoſynas egenis, ſoluit didragma: igitur. Similiter prędicti minores per declarationẽ Nicolai habent facultatem vendendi, permutandi, & dandi nõ ſolum quę vſu conſumuntur, ſed etiã domos, libros, veſtes, ſucceſſiones teſtamentarias, domos, hortos, & alia huiuſmodi Igitur nõ ſolum habent vſum ſimplicem facti, ſed etiã iuris. Impoſſibile eſt enim vſum facti ſimplicem abſq; iure aliquo alicui competere, prout D.Aug. in li. de Doct. Chriſt. expreſſe tenet. Quia ſi vſus denudatus omni iure ab aliquo poſſet haberi: ſequeretur ꝙ actus vtendi eſſet iniuſtus, & per cõſequens ꝙ Chriſtus iniuſte fuiſſet vſus rebus, & ipſi minores iniuſte vterentur. Vnde fures vtendo rebus furtiuis, propter hoc ſolum iniuſte vtuntur, quia abſq; iure vtendi vtuntur. Si ergo Chriſtus & Apoſtoli non habebant ius vtendi, iniuſte vtebantur, quod eſt hæreticũ. Et ſi minores ſine iure rebus vtantur, iniuſtus eſt illorũ vſus, & per conſequens nõ pertinet ad perfectionem, imò potius manifeſte repugnat. Si autem iuſte vtuntur, ergo non ſolum habent ſimplicem & nudum vſum facti, ſed etiam iuris, per quem differunt ab iniuſte vtentibus. Et cùm abſur-

Minores habere ſolũ nudum vſum facti ſuſtineri nõ poteſt

Vſus facti ſine iure nulli competere potest.

dum

dum & erroneum ſit. ꝙ actus humanus extrinſecus ſit iuſtus, ſi exercens actum ipſum nullum habeat
ius exercendi: ſequitur ꝙ actus ille non eſt iuſtior neque Deo acceptior, q̃ actus habentis ius vtendi,
cum actus ille non ſit iuſtus, non poteſt iuſtior eſſe. ¶ Quo ad res autem quæ vſu conſumuntur, ma-
xime in comeſtibilibus, euidenter conſtat vſum facti nõ ſeparari à proprietate. Cum enim vſus (qui
ſecundum iura eſt ſeruitus) nihil aliud ſit quàm ius vtendi rebus alienis, ſalua rerum ſubſtantia. Vſus
fructus enim aut vſus, ſecundũ iura, non poteſt perpetuo à dominio ſiue proprietate ſeparari: ne pro-
prietas Domini ſemper, abſcedente vſu, reddatur inutilis, vt habetur in l. omnium. §. conſtituitur. ff.
de vſufruct. & in l. antiquitas C. eodem tit. Cum ergo in vſu comeſtibilium non ſit ſalua rei ſubſtan-
tia, ſequitur ꝙ idem erit vſus & rei conſumptio ſiue proprietas, quæ omnino redditur inutilis ei qui
vſum non habet. & per conſequens contra naturam ſiue eſſentiam & definitionem vſus eſt, ꝙ in re-
bus quæ vſu conſumuntur, differat à proprietatee. & ideo illis non conuenit vti, ſed bene abuti. Abu-
ti enim nihil aliud eſt, q̃ contra naturam ſiue eſſentiam vſus vti. Sed ſecundum naturam vſus eſt acci
pere fructum vel vtilitatem alicuius rei in toto vel in parte, ſalua rerum ſubſtantia: ergo conſumere
rem eſt abuti. & ſic non eſt ſimplex & nudus vſus facti, cum ſit cõſumptio rei & proprietatis, & abu-
ſus. ¶ Nec ſatisfacit aut diluit argumentum illorum euaſio, qua dicunt apud Eccleſiam Romanam
ſiue ſedem Apoſtolicam remanere dominium & proprietatem, ex declaratione & retentione Marti
ni. 4. & aliorum, qui ad nominationem ipſorum fratrum patres ſpirituales (quos vocant) conſtituit
procuratores Romanæ Eccleſiæ, ad agendum, exigendum, adminiſtrandum, & defendendum bona
prædictis fratribus & ordini data, nomine Romanæ Eccleſiæ. Verùm quia tales huiuſmodi occa-
ſione multos vexabant, in notam & iniuriã Romanæ eccleſiæ, quæ cùm ſit caput omnium Eccleſia-
rum, in litigando ſubmittebatur inferioribus prælatis: ideo dictus Ioannes 22. in extrauag. ad condi-
torem, declarat non fuiſſe intentionem prædeceſſorum ſuorum, reſeruaſſe dominium rerum vſu con-
ſumptibilium ipſo vſu. Vnde ait: Quis enim ſanæ mentis crederet, ꝙ intentio fuerit tanti patris vni-
us oui, ſiue caſei, aut fruſti panis, & aliorum vſu conſumptibilium, quę ſæpe fratribus ipſis, è veſtigio
conſumenda conferuntur, dominium Romanæ Eccleſiæ & vſum nudum fratribus retinuiſſe? profe-
cto probabile non videtur: præſertim enim bonorum illorum duntaxat dominium Romanæ Eccle-
ſiæ reſeruauerit, quorum ſimplex vſus facti pertinere poteſt ad fratres dicti ordinis. quod nequaquã
poteſt in rebus vſu conſumptibilibus reperiri, in quibus nec ius vtendi, nec vſus facti, ſeparata rei
proprietate, poſſunt conſtitui vel haberi. Deinde in. §. Nos itaque, reuocat dictam retentionem rerũ
vſu conſumptibilium (quam vocat ſimulationem) quæ profecto ipſis ſimulantibus officit, qui præ-
textu illius perfectoris ſtatus & altioris paupertatis ſibi prærogatiuam præſumũt cũ obnubilatione
honoris ſanctæ Romanæ eccleſię. & volens prouidere, ſic ait: Nolentes in poſterum ſub prætextu ſeu
pallio talis dominij temporalis verbalis nudi ac ænigmatici, tanta bona, quanta dicti fratres faciũt,
infici, ac fomentum tantis malis, quanta procedunt ex ſimulatione huiuſmodi, miniſtrare: de fratrum
noſtrorum conſilio, hoc edicto in perpetuum valiturum ſancimus: Quòd in bonis, quæ in poſterum
conferentur, vel offerentur, aut aliàs quomodolibet obuenire contigerit, fratribus ſeu ordini prædi-
ctis, exceptis eccleſiis, oratoriis, officinis, & habitationibus, ac vaſis, libris, ac veſtimẽtis, diuinis offi
ciis dedicatis vel dedicandis, quæ ad ipſos venient in futurum, ad quæ nõ ſe extendunt, adeò in con-
uenientia ſupra dicta (propter quod conſtitutionem iſtam ad illa extendi nolumus) nullũ ius ſeu do
miniũ aliquod occaſione ordinationis prædictæ (ſcilicet Martini quarti) ſeu cuiuslibet alterius præ-
deceſſorum noſtrorum ſuper hoc ſpiritualiter æditę, Romanæ eccleſiæ acquiratur: ſed quo ad hoc ha
beantur prorſus ordinationes huiuſmodi pro non factis. dinde reuocat procuratores & omnia in cõ
trarium facientia. Quare à talibus dicentibus ſe nihil habere, nec in particulari nec in communi,
quęrendum eſt an ille modus viuedi ſiue illa paupertas addat aliquid perfectionis, ſiue ſit perfectior
modus viuendi in paupertate, q̃ modus illorum qui habent aliquid in communi. Si concedatur, ſiat
argumentum ꝙ illi non habent perfectiorem modum viuendi q̃ habuerit Chriſtus cum Apoſtolis:
ſed illi habuerũt aliquid in communi, vt patet ex authoritatibus præallegatis, &c. Si dicatur ꝙ Chri
ſtus & Apoſtoli in rebus eleemoſynaliter oblatis non habuerunt dominium ſiue proprietatem: quę-
ratur ab eis, Apud quem manebat dominium illarum rerum? Non quidem apud dantes, quia illi in-
tendebant transferre: neq; apud ſolum Deum, cùm hoc non legatur in ſcripturis, ꝙ Chriſtus & Apo
ſtoli habuerint ſolũ nudum vſum facti, nec ꝙ abdicauerint dominium in cõmuni. Et de factis Chri-
ſti, ſecundum D. Auguſtinum, temerarium eſt aliquid aſſerere, niſi per ſcripturas ſacras poſſit proba-
ri. Si perſiſtant in illo, allegetur extrauag. Ioannis. 22. cum inter nonnullos, de verborũ ſig. In qua ha-
betur ꝙ prædictus Ioannes habita natura & diligenti deliberatione cum fratribus ſuis (hoc eſt cum
Cardinalibus) ac aliis multis prælatis & peritis viris, ſedens pro tribunali, ſententialiter & diffini-
tiue declarauit aſſertionem illorum, qui dicunt redemptorem noſtrum Chriſtum ac eius Apoſtolos
in ſpeciali non habuiſſe aliqua, nec in particulari, nec in communi, erroneam & hæreticam deinceps
fore cenſendam, vtpote ſacræ ſcripturę contrariam. Si dicatur ꝙ non poterat declarare, obiciatur ꝙ
illa fuit euaſio Fratricellorum, quæ etiam fuit condemnata, vt in extrauag quia quorundam, eodem
titulo. Ex præcedentibus patet longa proſecutio & improbatio illorum. Si verò dicatur ꝙ Chriſtus
aliquo tempore habuit, in communi, vt condeſcenderet infirmitati imperfectorum: & aliquo tempo
re nihil habuit, nec in communi, nec in particulari: quæratur quo tempore, & vbi habetur abdicatio
proprietatis. quod cum nõ poſſit oſtendi, ſequitur quòd merè voluntariè, & ſecundum D. Aug. teme-
rariè dictum eſt. Si allegetur illud Mat. 8. Vulpes foueas habent, &c. obiiciendũ ꝙ ex illo paſſu nõ po
teſt haberi, niſi ꝙ ipſe abdicauit poſſeſſiones, ſed nõ ea quæ erãt ad ſuſtentationem neceſſaria, & quæ
ſolo vſu conſumebãtur. Poterit fieri proſecutio (vt ſupra) de emptione ciborũ, de datione egenis, &
de dominio aſinæ, cuius ſe eſſe dominũ manifeſte declarauit, & etiam de inſeparabilitate vſus facti à
proprietate in rebus conſumptibilibus, & de iniuſtitia illius vſus ſimplicis & nudi ſine vſu iuris, aut
abſq; iure vtendi, & alio modo prout reſpondebitur: hæc pro inſtitutione ſufficiant.

Ver. 19. DE PERFECTIONE CONTINENTIAE.

A PErfectionem continentiæ á Chriſto introductam eſſe conſtat per illud quod dixit, Sunt eunuchi 2.2.q.188.
qui ſe caſtrauerũt propter regnum dei. & poſtea ſubdit, Qui poteſt capere capiat: Et ne alicui ſpes art. 4.
perfectionis tolleretur, aſſumpſit ad perfectionis ſtatum illos, quos inuenit matrimonio iunctos. Nõ Mat.19.
autem poterat abſq; iniuria fieri, ꝙ viri vxores deſererent, ſicut ꝙ oẽs diuitias relinquerent. Ideo Pe-
trum ab vxore nõ ſeparauit: ſed Ioannem (vt fertur) volentem nubere, á nuptiis reuocauit. Ad ſtatũ
enim perfectionis requiritur abſtractio eorũ, per quæ homo impeditur ne feratur totaliter in Dei ſer-
uitium. inter quæ impedimenta vnum eſt vſus carnalis copulæ, qui duplici ratione impedit. Primo
propter vehementiam delectationis. Vnde Philoſophus dicit, ꝙ eius frequentia augetur cõcupiſcen 3. Ethi.
tia. Secũdo propter ſolicitudinem quam ingerit homini de gubernatione vxoris, & filiorum, & tem
poralium, quę ad eorum ſuſtentationem requirũtur. vnde Apoſt. Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quæ 1.Cor.7.
ſunt Domini, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mũdi, quomo
do placeat vxori. & idem dicit de muliere. Vnde ſicut fuit damnatus Vigilantius, qui diuitias æqua-
bat paupertati: ita damnatus eſt Iouinianus, qui matrimonium æquabat virginitati. Et quãuis Abra- Gen.17.
ham ambularet coram Deo, & eſſet perfectus (vt Dominus dixerat ei) & alij antiqui patres perfectio
nem animi habuerint cum diuitiis & matrimonio: non tamen ſequitur ꝙ infirmiores debeant præ-
ſumere ſe eſſe tantæ virtutis, vt cum diuitiis & matrimonio poſſint ad perfectionem virtutis perue-
nire: ſicut nec aliquis inermis præſumit hoſtes inuadere: quia Sanſon cum mandibula aſini multos ho Iud.15.
ſtium peremit, ſcilicet mille. Nam illi patres, ſi tempus fuiſſet continentiæ & paupertatis ſeruandæ,
ſtudioſius hoc impleuiſſent. Ex præmiſſis ſequitur, ꝙ quicunq; matrimonio vtuntur, non ſunt ſimpli
citer & abſolute religioſi.

Ver. 20. DE PERFECTIONE OBEDIENTIAE.

B PErfectio religionis maxime conſiſtit in imitatione Chriſti, ſecundum illud: Si vis perfectus eſſe, 2.2.q.186.
vade &c. ſequitur, et ſequere me. ſed in Chriſto maxime cõmendatur obediẽtia. (Factus eſt enim art.5.
obediens vſq; ad mortem, mortẽ autem crucis.) Cum enim ſtatus religionis ſit quædã diſciplina vel Mat.19.
exercitiũ tendendi ad perfectionem: & quicunq; inſtruuntur & exercitantur vt perueniant ad aliquẽ Philip.2
finem, oportet ꝙ directionem alicuius ſequantur, ſecundũ cuius arbitriũ exerceantur & inſtruantur,
vt peruenire poſſint ad ipſum finem, prout diſcipuli ſub magiſtro. Vnde monachorũ vita dicitur ſub
iectionis & diſciplinatus. Et quanuis obedire prælatis in his quæ ſunt neceſſitatis, pertineat ad oẽs
(iuxta illud, Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis:) Obedire tamẽ in his quæ pertinent ad exer Heb. vlt.
citium perfectionis, pertinet proprié ad religioſos. Et cõparatur iſta obediẽtia ad aliam, ſicut particu-
lare ad vniuerſale. Illi enim qui viuunt in ſeculo, aliquid ſibi retinent, & aliquid Deo largiuntur: ſed
in religione totaliter ſe & ſua tribuunt. Et licet prelati religionum ſint exempti ab obedientia epiſco
porum dioceſanorum: obligantur tamen ad obediendum ſummo Pontifici, nõ ſolum in his quæ ſunt
cõmunia aliis, ſed etiã ſpecialiter in his quæ pertinent ad perfectionem religionis. ¶ Heremitæ veró Heremitæ
qui paupertatem non voueant, nõ ſunt ſimpliciter & abſolute in ſtatu perfectionis: licet etiam obedi non ſiunt in
re teneantur dioceſanis. Nec obſtat ꝙ coacta ſiue neceſſaria obſequia nõ placent Deo, iuxta illud: Nõ ſtatu perfec
ex triſtitia aut neceſſitate, &c. Quia cùm obediẽtia religioſorũ ſit voluntaria & liberaliter promiſſa, ctionis.
ſequitur ꝙ obſequia ſiue ſeruitia ipſorũ ſunt Deo accepta, nec ſunt ex triſtitia aut ex neceſſitate coa- 2.Cor.8.
ctionis, de qua loquitur Apoſt. Ideo nõ excludunt rationem meriti. vnde D. Aug. ad Armentarium,
Non te vouiſſe pœniteat: imó gaude iam tibi nõ licere quod cum tuo detrimento licuiſſet. Felix ne-
ceſſitas, quæ ad meliora compellit.

Ver. 21. DE ESSENTIALIBVS STATVS RELIGIONIS.

C PAupertas, continentia, & obedientia, adeó ſunt eſſentialia vitæ regularis, vt nec ſummus Ponti- 2.2.q.186.
fex poſſit in eis diſpenſare vt habetur in c. cum monaſterium, circa finem, de ſtatu regula. vbi dici ar.8.& 7
tur, Cùm abdicatio proprietatis & cuſtodia caſtitatis adeó ſint annexa regulæ monachali, vt nec con
tra eam poſſit ſummus pontifex licentiã indulgere: eadem ratione dicendũ eſt de obedientia. Et quã-
uis ſummus pontifex poſſit eximere monachum á ſuo prælato immediato, imó ab omnibus prælatis
ſuæ religionis: nõ tamen á ſua obedientia, in his quæ pertinent ad ſuã religionẽ. Vnde communiter
dicitur, ꝙ papa non poteſt facere de monacho non monachum: licet poſſit diſpenſare quód dimittat
habitum: Quia habitus non facit monachum, ſed profeſſio regularis, vt habetur in c. porrectũ, de re-
gular. & trã. ad relig. Et quanuis prælatus immediatus poſſit dare religioſo adminiſtrationem tem-
poralium: nõ poteſt tamen dare licentiam ꝙ habeat propriũ. Vnde etiam ſi monachus aut religioſus 2.2.q.185.
ſiat epiſcopus, non deobligatur á votis, imó nec á cęremoniis & obſeruãtiis regularibus, niſi in quan art. 8.
tum impediunt officium paſtorale: & ſic tenetur ad deferendum habitum. Nec poteſt vllo modo face
re teſtamentum: Quia cum ſit epiſcopus, committitur ei ſola adminiſtratio rerum Eccleſiaſticarum:
quæ adminiſtratio finitur morte, á qua incipit teſtamentum valere, vt habetur Heb. 9. Si tamen ex cõ
ceſſione papæ teſtamentum faciat, non intelligitur de proprio facere: ſed apoſtolica authoritate intel-
ligitur eſſe ampliata poteſtas ſuæ adminiſtrationis, vt eius diſpenſatio poſſit valere poſt mortem. In-
ter tamen tria prædicta vota votũ obedientiæ præeminet. Vnde D. Greg. exponens illud. 1. Reg. 15. 2.2. q.186.
Melior eſt obedientia quàm victimæ, dicit: Obedientia victimis iure præponitur: quia per victimas art.8.
aliena caro, per obedientiam veró propria volũtas mactatur. vnde ſequitur quód obedientię votum 35.Mora.
eſt præcipuum triplici ratione: Prima, quia aliquid magis offert Deo. Secunda, quia continet ſub ſe Votum obe
alia vota, ſed nõ conuertitur. Tertia, quia proprie ſe extendit ad actus propinquos fini religionis, qui dientiæ inter
eſt honor & cultus Dei. Vnde ſi aliquis abſq; voto obedientiæ, voluntariam paupertatem & conti- alia eſt præ
nentiam etiam voto ſeruet: non propter hoc pertinet ad ſtatum religionis, qui præfertur etiam virgi cipuum.
nitati ex voto ſimplici ſeruatæ. dicit enim D. Aug. Nemo, quantum puto, auſus fuerit virginitatem In li. de vir.
præferre monaſterio. Poſt votum obedientiæ votum caſtitatis habet ſecundum locum, & poſtremo
votum paupertatis, quo quis abdicat á ſe proprietatem, & renuntiat bonis temporalibus. Nõ tenetur

2.2.q.186. ar.7.ad.4 Pſal.138 3.Ethi.

tamen religioſus renũciare honori qui Deo & ſanctis exhibetur propter virtutem. vnde Pſal. Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui Deus. Cum enim honor non debeatur niſi virtuti (cuius eſt prę mium, ſecundũ Philoſophum) & religioſi tendant ad perfectionem virtutis, non competit eis renunciare. & ideo poſſunt gradum doctoratus & magiſterij ſuſcipere. Nec obſtat illud Mat.23. Nolite vocari rabbi: quia (vt dicit ibi glo.) nõ prohibet eſſe, ſed velle vocari: vel intelligitur de magiſterio principali, ſicut ibi loquitur de patre principali, cum ait: Patrem nolite vobis vocare ſuper terram. Quantũ honori qui debetur exteriori excellentiæ, renuncient ex hoc ipſo ꝙ ſecularem vitã derelinquunt. Vnde ad hoc non requiritur ſpeciale votum.

Ver. 22. DE RELIGIONVM DIFFERENTIA.

2.2.q.188. art.1.

CVm religionis ſtatus ſit quoddam exercitium, quo aliquis exercetur ad perfectionem charitatis, & ſint diuerſa charitatis opera, quibus homo vacare poteſt: ſequitur ꝙ licet in omni religione commune ſit vt homo totaliter ſe præbeat ad ſeruiendum Deo: tamen ſunt diuerſi modi exercitiorũ, & per conſequens diuerſæ religiones. Vnde ad ornatum reginæ pertinet ꝙ ſit circundata varietate. Diuerſitas autem religionum dupliciter conſiderari poteſt: Vno modo ſecundũ diuerſitatem eorum, ad quæ ordinatur. Aliqua enim ordinatur ad recipiendos peregrinos hoſpitio. Alia ad viſitandos & retinendos captiuos. Alia ad militandum. Alia ad docendum & prædicandum, vt Prædicatorum ordo. Alia ad contemplandum, vt Carthuſien. Alio modo poteſt attendi diuerſitas religionum ſecundum diuerſitatem exercitiorum, puta quòd in vna religione caſtigatur corpus per abſtinentiam cibotum, vt in religione Minimorum, in alia per exercitium manualium operum, vel per nuditatem, vel per aliquid aliud huiuſmodi. Sed quia finis eſt quid potiſſimum in vnoquoque: maior eſt religionum diuerſitas, quæ attenditur ſecundum diuerſos fines, ad quos religio ordinatur, ꝙ quæ attenditur ſecundum diuerſa exercitia. & ideo quanto finis alicuius religionis eſt melior & dignior, tanto religio illa præſtantior. D

Præſtantia religionum, ex fine debet attendi.

Ver. 23. DE INOSEIIV RELIGIONIA.

2.2.q.189. art.1. Luc.5. Eccle.5.

NOn eſt neceſſe ꝙ aliquis prius exerceatur in obſeruantia præceptorum, quàm tranſeat ad perfectionem conſiliorum, ſiue antequam ingrediatur religionem: cum Dominus Matthæum publicanum, qui nondum in obſeruantia præceptorũ erat exercitatus, vocauerit ad conſiliorum obſeruantiam. Nec etiam eſt neceſſe prius vouere religionis ingreſſum, ꝙ religionem intrare. licet ſit melius, cùm opus ex voto factum, ſit laudabilius, ꝙ ſine voto factum, vt dictum eſt cum de voto ageretur. E Vouens ingredi religionem, tenetur illam intrare, ſecundum modum, tempus, & locũ, ſecundũ quæ voto ſe obligare intendebat, legitimo impedimẽto ceſſante. Vnde Salomon, Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere. Diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio. Et Glo. ſuper illud Pſal. Vouete & reddite, &c. dicit, Vouere voluntati conſulitur: ſed poſt voti promiſſionem, redditio neceſſario exigitur. nec poteſt per aliud votum deobligari, cùm nullum aliud maius votum eſſe poſſit, aut de meliori bono. Nec etiam votum crucis in ſubſidiũ terræ ſanctæ, per quod ex indulgentia apoſtolica quis conſequitur plenariam remiſſionem peccatorum, vt dictum eſt cùm de indulgẽtiis ageretur. Cùm enim votum religionis ſit perpetuum, eſt maius quã votum peregrinationis, quod eſt temporale. Vnde in c. ſcripturæ, extra de voto & voti redemptione, habetur quòd reus fracti voti non habetur, qui tẽporale obſequium in perpetuam noſcitur religionis obſeruantiam commutare. Et rationabiliter dici poteſt, quòd per ingreſſum perfectum religionis, qui ſit in profeſſione, aliquis conſequatur plenariam remiſſionem omnium peccatorum. Si enim aliquibus eleẽmoſynis factis ſtatim homo poteſt ſatisfacere de peccatis, ſecundum illud Dan.4. Peccata tua eleẽmoſynis redime: multò magis in ſatisfactione pro omnibus peccatis ſufficit, quòd aliquis totaliter ſe diuinis officiis manciper per religionis ingreſſum: quia excedit omne ſatisfactionis genus, etiam ſolennis pœnitentiæ, vt habetur in c. admonere. 33. q. 2. Sicut holocauſtum excedit omnia alia ſacrificia, vt D. Gregorius ſuper Ezechielem dicit. Vnde legitur in vitis patrum, quòd eandem gratiam conſequuntur religionem intrantes, quam conſequuntur baptizati. Sed licet per hoc ab omni reatu non abſoluantur: ingreſſus tamen religionis vtilior eſt, quàm peregrinatio terræ ſanctæ, quantum ad promotionem in bonum, quæ præponderat abſolutioni à pœna. Et cùm obligatio voti ex voluntate procedat, cùm vouere ſit voluntatis: ſequitur quòd tanta eſt obligatio voti, quãtum voluntas & intentio vouẽtis ſe extendit. & per cõſequens ſi vouens intendit ſe obligare nõ ſolùm ad ingreſſum religionis, ſed etiã ad perpetuò manendum, tenetur perpetuò manere. Si autem intendit ſe obligare ad religionis ingreſſum cauſa experiẽdi, cum libertate manendi vel nõ manendi, abſq; hoc quòd cogitet de libertate exitus, vel de perpetuitate manendi, videtur obligari ad ingreſſum religionis, ſecundum formam iuris, quę eſt vt ingrediẽtibus detur annus probationis. Et ſic non tenetur profiteri. vnde poteſt redire ad ſeculum, vt habetur in c. conſulti, extra de reg. & tranſ. ad relig. Et qui ad probandam religionem intrat, & deinde exit, maximè ex rationabili cauſa, non ſcandalizat, nec dat malum exemplum: & ſi alii ſcandalizarentur, eſt ſcandalum paſſiuum, & non actiuum ex parte exeuntis: quia non fecit niſi quod licitum erat ei facere. Nec etiam talis intelligitur retro reſpicere, contra illud quod dixit Chriſtus, Nemo mittẽs manum ad aratrum, & reſpiciens retro, dignus eſt regno Dei: niſi quando prætermittit id ad quod ſe obligauit: alioquin quicunq; per aliquod tempus facit aliquod bonum, vel habet bonum propoſitum, ſi non ſemper continuaret, eſſet ineptus regno Dei. Qui verò intrat vt ſtatim exeat, nõ videtur ſatisfacere voto ſuo: Quia illud in voto ſuo non intendebat: vel ſi intendebat, votum videtur eſſe irriſorium. Ideo tenetur mutare propoſitum, vt taliẽ velit experiri an ei expediat in religione manere. Et quia (vt dicit Philoſophus) in magnis dubiis requiritur deliberatio. & certũ eſt quòd ingreſſus religionis eſt ſecundum ſe bonus, & qui hoc dubitat, derogat Chriſto, qui conſilium dedit: ſequitur quòd ad ingrediendam religionem nõ eſt neceſſe multum cõſiliari. vnde Petrus & Andreas ad ſolam vocationem Domini, relictis retibus, continuò ſequuti ſunt eum. Et D. Augu. Vocat te oriens, hoc eſt Chriſtus, & tu accedis ad occidentem, hoc eſt ad hominem mortalem errare potentem. Circa modum tamẽ intrandi

c.18.§.6. ver.19. 2.2.q.189. ar.3.ad.3.

Profitentes cõſequũtur gratiam baptizatorum

Luc.19. 3.Ethic. Mat.4. In lib. de ver. Do. Mich.7. Mat.8.

dubium

dubium eſſe poteſt propter impedimenta: Ideo tunc conſilium eſt habendum cum his qui prodeſſe poſſunt. Et non eſt confitendum domeſticis carnalibus. Quia inimici hominis domeſtici eius. Vnde Chriſtus reprehendit eum qui dicebat, Permitte me renunciare his qui domi ſunt. ¶ Impedimenta autem legitima ingreſſus religionis ſunt ſeptem: Primum eſt matrimonium conſummatum, inuita coniuge, vt habetur in c. quidam, de conuerſione coniugatorũ. Si tamen vir & mulier velint religionem intrare & profiteri (mulier in monaſterio monialium, & vir in monaſterio virorũ) poſſunt, vt habetur in c. cum ſis præditus, extra de conuerſione coniugatorum. Secundum impedimentum eſt corporalis infirmitas, vel tanta debilitas, q non poſſit onera religionis portare. Tertium impedimentum eſt ſeruitus: quia fieret iniuria Domino. Vnde Apoſt. Seruus vocatus es, non ſit tibi curæ. Quartum eſt ratiociniorum obligatio. Et ideo ſi aliquis eſt obligatus alicui ad reddendã rationem vel certum debitum, non poteſt licitè ſolutionem & redditionem prætermittere, vt religionem ingrediatur. Si tamen debeat aliquam pecuniã, & non habeat vnde reddat, tenetur facere quod poteſt. ſ. vt cedat bonis creditori. Propter pecuniam tamen perſona liberi hominis non obligatur, ſed ſolum res: quia perſona liberi hominis ſuperat omnem æſtimationem pecuniæ. vnde licitè poteſt exhibitis rebus ſuis religionem intrare. Nec tenetur in ſeculo remanere, vt procuret vnde debitum reddat. Quintũ impedimentum, ſaltem quo ad profeſſionem, eſt defectus ætatis. vnde in c. ad noſtram, de reg. & tranſ. ad relig. dicitur q profeſſio facta ante conſummationem. 14. anni non obligat, poſt. 14. verò ſi ſit per ſuſceptionem habitus profeſſorum in religionibus, in quibus habitus profeſſorum ſunt diſtincti ab habitibus nouitiorum, etiam non ligat, niſi detur perſeuerantia tridui, poſt quod ſunt obligati & tacitè profeſſi, etiam ſi verbo non exprimatur, vt habetur in c. ſequenti. Idem de filia minore. 12. annis ſponte velata, vt in c. cum virum, eodem tit. Et eodem modo dicendum eſt, vbi habitus non ſunt diſtincti, ſi perſeueret per triduum poſt annum. Diſtincti autem habitus intelliguntur ſiue per benedictionem veſtium, cum profitentibus conceduntur, ſiue etiam aliquid aliud fiat, per quod nouitiorũ à profeſſorum habitu diſcernantur. vt habetur in c. 2. §. diſtinctos, eodem tit. lib. 6. Profeſſio fieri nec recipi debet ante annum probationis, licet ante annum facta teneat, vt in c. ad Apoſtolicam, eodem tit. Excipiuntur tamen profeſſiones religioſorum ordinum mendicantium, vt habetur in c. non ſolum, & c. conſtitutionem, de reg & tranſ. ad relig. lib. 6. In quibus, ſecundum Syluestrum de Prierio, requiruntur. 15. anni in maſculis, & tredecim in monialibus. Sextum impedimentum eſt parentum neceſſitas actualis, vbi alij non ſunt qui eos ſubleuare poſſint & ſubleuent: tanta eſt enim filij ad patrem obligatio, q religioſus profeſſus, licitè monaſterium exire poteſt ad ſubueniendum patri, vt dictum eſt cum de pietate ageretur c. 5. §. 7. Secluſa verò neceſſitate victus, poſt annos pubertatis poteſt, etiam inuitis parentibus, religionem profiteri, vt dictum eſt ibi, ex D. Hiero. Septimum impedimẽtum eſt ſtatus perfectior. Ideo Cardinales & Epiſcopi non poſſunt religionem intrare, vt dictum eſt cum de ſtatu Epiſcoporum ageretur. Curati verò & minores prælati poſſunt religionem intrare, etiam ſine licentia epiſcopi, imò etiam eo contradicente, vt habetur in c. duæ ſunt leges. 19. q. 2. ¶ Nec obſtat q Vigilantius adducit, Si omnes ſe clauſerint in monaſteriis, & fuerint in ſolitudine, quis deſeruiet Eccleſiis? Quis ſeculares homines lucrifaciet? Quis peccantes ad virtutem poterit exhortari? Ad hæc D. Hiero. in epiſt. contra eum ſic reſpondet: Hoc enim modo ſi omnes tecum fatui ſint, ſapiens quis eſſe poterit? & virginitas non erit approbanda. Si enim omnes virgines fuerint, & nuptiæ nõ fuerint, interibit genus humanũ. Rara eſt virtus, nec à pluribus appetitur. Patet ergo q hic timor ſtultus eſt, ſicut ſi quis timeret haurire aquam, ne flumen deficeret. ¶ Ex perfectione ſtatus religionis, quæ eſt de meliori bono ad cultum et honorẽ Dei & animarũ ſalutem ordinato, ſequitur q licitum eſt vnicuiq; ad religionem inducere: ſic q inducentes nõ ſolum nõ peccãt, ſed magnũ merentur præmiũ. Dicitur enim Iac. vlt. Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius, & operit multitudinem peccatorũ. Qui ad iuſtitiam erudiunt plurimos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Ideo nõ ſolum licet inducere adultos & peccatores ad religionis ingreſſum, ſed etiã pueros et innocentes. vnde Chriſtus, Sinite paruulos venire ad me, &c. Et licet ante annos pubertatis profiteri nõ poſſint, poſſunt tamen cum voluntate parentũ in religione recipi, vt nutriantur ibidem, ſicut de D. Ioan. Baptiſta legitur, q cum eſſet puer, erat in deſertis. Et Hiere. dicebat: Bonum eſt adoleſcenti cum portauerit iugum Dñi ab adoleſcentia ſua. Poſſet tamen contingere circa huiuſmodi inductionem triplex inordinatio. Prima eſt violentia: Secunda, Simonia, ſi quis ſimoniacè alium ad religionem trahat muneribus datis. quod prohibetur in c. q̃ pio mentis affectu. 1. q. 2. Nec tamen ad hoc pertinet, ſi quis aliquid alicui pauperi neceſſaria ſubminiſtret, & in ſeculo nutriat eum, vt religionem ingrediatur, vel ſi ſine pacto aliqua munuſcula tribuat ad familiaritatem captandã. Tertia, deordinatio, ſi mendaciis eum alliciat: imminet enim ſic inducto periculũ, nec cum deceptũ ſe inuenerit, retrocedat: & ſic fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus.

Quæ impediant religionis ingreſſum. — *1. Cor. 7.* — *2. 2. q. 189. ar. 6. ad. 6.* — *Ætas requiſita ad profeſſionem.* — *2. 2. q. 189. art. 6.* — *2. 2. q. vlt. ar. 7. ad. 2.* — *2. 2. q. 189. art. 9.* — *Dan. 12.* — *Mat. 19.* — *Luc. 1.* — *Tren. 3.*

Ver. 24. DE TRANSITV VNIVS RELIGIONIS AD ALIAM.

A TRanſitus religionis ad religionem ſecundum ſe non eſt laudabilis, tum quia ſcandalizantur illi qui relinquuntur, & alij etiam, tum etiam quia facilius proficit aliquis in religione quam conſueuit, q̃ in illa quã non conſueuit. Ideo talibus tranſeuntibus timendum eſt, ne dum omnem ſequuntur, nullam integre conſequantur, vt dicit Patrum abbas Neſtorius. Poteſt tamen aliquis ex vna religione trãſire in aliam, triplici ex cauſa. Primo quidem zelo perfectioris & melioris frugis, religionis ſcilicet obſeruatæ. Secundo propter declinationem religionis à debita perfectione. Tertio propter infirmitatem vel debilitatem, ex qua interdum prouenit q non poteſt aliquis arctioris religionis ſtatuta ſeruare, poteſt tamen ſeruare ſtatuta laxiora. Sed in his tribus caſibus eſt differentia: Nam in primo caſu debet quidem propter humilitatem, licentiam petere, quæ ei negari non debet, dummodo conſtet illam religionem eſſe arctiorem & melioris frugis ac debitè obſeruatã: Quia quamuis religio ſecundum ſe & ſtatuta ſit arctior, ſi laxius in ea viuatur, quàm in ea à qua tranſit, non eſt tutus apud Deum & in foro interiori. Et ſi ſuper hoc habeat facultatem à ſummo pontifice vel prælato ſuo,

2. 2. q. 189. art. 8.

eſt obreptitia,& ſic nullius valoris. In ſecundo caſu requiritur ſuperioris iudicium,in tertio neceſſaria eſt licentia vel diſpenſatio.

§. 2. DE LEGE POLITICA AVT CIVILI.

LEx Politica ſeu Ciuilis eſt dictamen prudentiale inſtitutum & promulgatum,à principe vel multitudine directiuum actuum humanorum in ordine ad pacificum conuictum temporalem. Quod quidē dictamen cum ſit regula,poſſet Canon appellari. vſus tamen inoleuit,vt lex politica & ciuilis nuncupetur,vt differētia eſſet inter decreta & ſanctiones,ad finem ſpiritualem & temporalem determinatas. Ab Iſidoro verò definitur ius Ciuile,quod quiſq; populus vel ciuitas ſibi propriū diuina humanaq; cauſa conſtituit,vt habetur in c.ius ciuile.1.diſt. B

Ver. 1. DE DIVISIONE LEGIS.

1.2.q.95 art.4. 3.Poli. LEx ciuilis ſecundum diuerſas conſiderationes diuerſimode diuiditur. Si enim conſideretur vt inſtituitur à gubernante communitatem ciuitatis, diſtinguitur & diuiditur ſecundum diuerſa regimina ciuitatum. Quorum vnum,ſecundum Philoſophum,eſt regimen regale, quando.ſ.ciuitas vel alia communitas gubernatur ab vno. Et ſecundum hoc dicitur Conſtitutio vel edictum,vt in c.conſtitutio.2.diſt.vbi dicitur:Conſtitutio vel edictum eſt,quod Rex vel Imperator cōſtituit vel edidit. Aliud verò regimen dicitur Ariſtocraticum, hoc eſt principatus optimorum: & ſecundum ordinationes eorū dicuntur Senatuſconſulta vel Reſponſa Prudentum,quæ Iſidorus diuerſificat: Quis dicit Senatuſconſultum eſſe, quod ſenatores tantum populis conſulendo,decernunt. Reſponſa verò prudentū ſunt,quæ iuriſconſulti reſpondere dicuntur conſulentibus. Vnde & reſponſa Pauli dicta ſunt. Fuerunt enim quidam prudentes & arbitri æquitatis,qui conſtitutiones ciuilis iuris compoſitas ediderunt,quibus diſſidentium lites cōtentionesq; ſopirent,vt habetur in.2.diſt.decreti. Aliud regimen eſt oligargia,hoc eſt principatus paucorum diuitum potentum. & ſecundū hoc ordinationes eorū dicūtur leges Prætoriæ & Honorariæ,ſiue ius Prætorium & Honorariū. Aliud regimen dicitur Democratia ſiue Democraticum,hoc eſt multorum. & ſecundum hoc ordinationes eorū dicuntur Plebiſcita,quæ plebs tantum conſtituit. & dicuntur Plebiſcita, eo quòd plebs ſciat vel ſciſcitatur & rogat vt fiant. Aliud eſt regimen Tyrannicum,quod eſt omnino corruptum. Et ex hoc nō ſumitur aliqua lex. Eſt etiam aliquod regimen ex iſtis mixtum. & ſecundum hoc ſumitur lex,quam maiores ſimul cum plebe ſanxerunt. Si verò conſideretur lex vt directiua humanorum actuum,diuiditur ſecundum diuerſa de quibus fertur,quæ interdum ab authoribus nominatur. vnde in c.quædam.2.diſt.dicitur,Quædam etiam leges dicuntur ab his qui eas ediderunt. vt Conſulares,Tribunitiæ,Iuliæ,Corneliæ. Nam ſub Octauiano Cęſare ſuffecti (hoc eſt ſubſtituti) ſunt Cōſules,inter eos Papius & Pompeius,qui leges tulerunt,quæ à nobis eorū nominibus appellantur,Papia & Pompeia,cōtinentes patrum præmia pro ſuſcipiendis liberis. Sub eodem quoq; imperatore Falcidius Tribunus plebis legē fecit,ne quis plus extraneis teſtamēto legaret,quàm vt quarta pars ſupereſſet hæredibus. ex cuius nomine lex Falcidia eſt nominata. Sic lex Trabellianica à Trebellio,& idem de aliis multis. Aliquādo verò nominantur nō ſolum ab authoribus,ſed etiam à rebus de quibus feruntur, vt lex Iulia de adulteriis,lex Cornelia de Sicariis. Sic lex Militaris de belli ſolennitatibus,leges Nauales,ſeu naualiū cōmerciorū, & leges Rhodiæ ab inſula Rhodo, quæ dicitur Coloſſa, ad cuius habitatores Apoſt.ſcripſit,vocans eos Coloſſenſes. Aliquæ verò nominātur ab obſeruatoribus,& ab his quibus dantur,& ſic dicitur ius Quiritū,quod nulli tenent, niſi Quirites,hoc eſt Romani,de quo in c.ius Quiritum.1.diſt. Sic & leges Lacedæmonum,Athenienſium,Ægyptiorum,& huiuſmodi. Aliquando verò leges nominantur à modo eorum, de quibus tractant. Vnde in c.Satyra.1.diſt.dicitur,Satyra verò lex eſt, quæ de pluribus rebus ſimul loquitur,dicta à copia rerum,& quaſi à ſaturitate. vnde & ſatyram ſcribere eſt variis poëmata condere,vt Satyræ Horatij,Iuuenalis,& Perſij. C

Ver. 2. DE PRIVILEGIIS.

SVnt etiam quædam priuatæ leges,tam eccleſiaſticę quàm ſeculares,quę Priuilegia appellantur,de quibus in c.priuilegia.4.diſt.ex Iſido.5.Etymologiarū. Priuilegia ſunt leges priuatorum, hoc eſt eorum qui non ſunt conſtituti in dignitate;vt in c.qui cōtra.24.q.1. Nam priuilegium dictum eſt,eo quòd in priuato feratur. Et accipitur dupliciter: Vno modo largè,pro omni conceſſione quæ eſt præter ius commune. Et ſic quodammodo ſe extendit ad beneficium. Alio modo propriè,& tunc priuilegium dicitur priuatum ius,indultum à principe cōtra ius. Et inde eſt q̄ ille ſolus poteſt priuilegiū dare,qui eſt ſupra ius commune, ſiue qui poteſt legem condere, vel qui ab eo aut ſuperiori habet poteſtatem dandi priuilegia. D

Ver. 3. DE PRIVILEGIORVM DIVERSITATE.

Priuilegia diuina. PRiuilegia quædam ſunt à Deo conceſſa,vt priuilegium de pluralitate vxorū,primo datum Abrahæ & aliis patribus. Item priuilegium de occiſione ſuiipſius datum fuit Sanſoni. Priuilegium de præſeruatione peccati originalis datum fuit D. Virgini: de liberatione ab inferno, Traiano,ad preces D.Gregorij. Oſeę,de accipienda vxore fornicaria. Et generaliter omnes inſpirationes Spiritus ſancti contra ius commune,dici poſſunt priuilegium:quia liberant à lege communi. vnde Apoſt. Vbi ſpiritus Domini,ibi libertas. & alibi:Si ſpiritu ducimini,non eſtis ſub lege,ſcilicet communi,in his ad quæ ducit ſpiritus. Lex tamen cōmunis nullo modo eſt dimittēda,niſi quis ſit omnino certus de ſpiritus ſancti inſpiratione,vt erant Sancti,qui interiori & euidenti reuelatione erant certificati. Quod eſt bene notandum, quia circa hoc multi fuerunt decepti,præcipue Lutherani noſtris tēporibus,qui arbitrabantur quòd quicquid in mentem eorum ſuggeſſiſſet dæmon, à ſpiritu ſancto eſſet: non aduertentes ad id quod dicit Apoſtolus de Satana,quòd ſe transfigurat in angelum lucis. Quædam autem ſunt priuilegia data hominibus,de quibus nunc intendimus agere. & horum priuilegiorum quatuor ſunt ſpecies. Quoddam enim dicitur reale, vt quod datum eſt eccleſię,aut ciuitati,dignitati,aut loco, ſiue perſonę,ratione loci ſeu alterius rei,de quibus in c.cum olim,& c.ſeq.extra de priuilegiis. Quoddam eſt purè corporale, quod ſcilicet conceditur corpori tantum, hoc eſt vniuerſitati vel collegio,& E

2.Cor.3. Gala.5

2.Cor.11

Priuilegiorū quatuor ſpecies.

non

non ſingulis de illo. Quoddam eſt perſonale, hoc eſt perſonæ conceſſum. & iſtud eſt duplex ſcilicet merè perſonale, quod alicui vel aliquibus conceditur, expreſſis nominibus. Aliud perſonale cõmune, quod conceditur perſonis ſub expreſſione nominis in communi, vt ſunt priuilegia Prædicatoribus & Minoribus, ac aliis ordinibus data. Quoddã verò eſt corporale & perſonale, quod datur communitati & ſingulis de communitate.

Ver. 4. DE PRIVILEGIORVM INTERPRETATIONE.

A Circa interpretationem priuilegiorum notandum eſt, ꝙ vbi verba ſunt multum obſcura vel ambigua, eius eſt interpretari, cuius eſt condere, vt habetur in c.cum veniſſent, extra de iudiciis. & in c.inter alia, de ſentent.excommunic. Si verò nõ ſunt multum ambigua, tunc debet tenor priuilegij diligenter conſiderari, vt dicitur in c.porrò, eodem tit. & potius inſiſtendum eſt intentioni priuilegij ꝗ verbis, vt dicitur in c. Marcion.1.q.1. & in c.intelligentia, de verb.ſig.extra. vbi dicitur ꝙ intelligentia verborũ ex cauſis eſt aſſumenda: quia nõ ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubiectus. Et ſi propriè & ſtrictè intelligantur, debent ſtrictè interpretari, vt minus ꝗ poſſibile ſit, derogetur iuri cõmuni, vt in c.cum dilectus.§.quia nobis, extra de conſuetudine. vbi etiam dicitur ꝙ non debet priuilegium adeò ſtricte interpretari, vt de nihilo proſit. Si verò priuilegium accipiatur large, prout ſapit beneficium, eſt latiſſime interpretandum in præiudicium concedentis: ſed ſtricte in præiudicium aliorum, vt habetur io c. quia circa, extra de priuile. Differentia eſt inter priuilegium & diſpenſationem, ſicut inter magis commune, & minus cõmune. Priuilegium enim ſe extendit ad ea quæ ſunt præter ius, et aliquando contra ius: diſpenſatio autem ſemper eſt contra ius. *Ad quem pertineat priuilegiorũ interpretatio.*

Ver. 5. DE PRIVILLOIORVM EVACVATIONE.

B Priuilegium euacuatur multis modis: Primo per ſubreptionẽ, vt in c.literis, de reſcriptis. Secũdo ſi ſit contra conſtitutionẽ, & de ea nõ ſit mentio in priuilegio. & idem dicendũ eſt ſi ſiat cõtra conſuetudinem, vt in c.1.de conſti.li.6. Tertio quãdo priuilegiatus facit cõtra priuilegiũ, & excedit metas illius, vt dicitur in c porrò, extra de priui. Quarto ceſſante cauſa priuilegij. Quinto quando incipit eſſe damnoſum ei cui conceditur. Sexto per renuntiationem. Septimo per ſecundum priuilegium faciens expreſſam mentionem de primo. Octauo per concedentis reuocationẽ. Nono per abuſum, quia priuilegium meretur amittere, qui conceſſa ſibi abutitur poteſtate.

Ver. 6. DE COMPARATIONE LEGVM CIVILIVM ET CANONICARVM.

C Leges canonicæ etſi non præſtent legibus ciuilibus tẽpore, cum Ptolomeus rex, qui primus Græcis leges iudiciaꝗ cõſtituit: & Mercurius Trimegiſtus, qui primus leges Ægyptiis tradidit: & Solon, qui primus leges Athenieñſibus edidit: et Lycurgus, qui primus Lacedęmoniis iura ex Apollinis authoritate confinxit: et Numa Pompilius Romulo ſuccedens, qui primus Romanis leges dedit, longo tempore fuerint ante Apoſtolos, à quibus cœperũt canones, hoc eſt leges humanæ ad ſpiritualem finem ordinatæ, originem: Præſtãt tamen nobilitate, dignitate, & authoritate. Quod patet ex earum fine. Et ideo ſi leges ciuiles inueniantur canonicis contrarię, nullius ſunt momenti. vnde in c.1. diſt.10 dicitur, Conſtitutiones principum cõſtitutionibus eccleſiaſticis nõ præeminent, ſed obſequuntur. & in c.1.§.item dicitur, eadem diſt. lex Imperatorũ non eſt ſupra legem Dei, ſed ſubtus: nec imperiali iudicio poſſunt iura eccleſiaſtica diſſolui. & in c.conſtitutiones, eadem diſt. dicitur: Conſtitutiones cõtra canones et decreta prę́ſulum Romanorũ vel bonos mores, nullius ſunt momẽti. Imperator etiam dicit, Sacræ leges nõ dedignantur ſacros canones imitari, præcipue in matrimoniis, vſuris, & huiuſmodi. Vbi autem leges ciuiles canonicis non obuiant, omni reuerentia dignæ habeãtur, vt dicit Gregor. Nazian. & habetur in c.ſuſpectis.§.ecce, eadem diſt. & in c.ſeq.ex D. Aug. Si in adiutorium veſtrum terreni imperij leges aſſumendas putatis, nõ reprehendimus: Nam & hoc fecit Paulus, cum aduerſus iniurioſos Romanũ ciuem ſe eſſe teſtatus eſt. Reges enim pontificibus pro ęterna vita, & pontifices regibus pro temporalibus indigent, vt habetur in c.quoniam, eadem diſt.

Ver. 7. DE CONSVETVDINE.

D Conſuetudo & Mos idem ſunt, & per ſe inuicem definiuntur. Mos enim, ſecundum Iſidorum, & habetur in c.mos.1.diſt. eſt longa conſuetudo de moribus tantummodo tracta. vel, ſecundum alios, Mos eſt vitæ conſtitutum conſuetudine confirmatum. Conſuetudo autem eſt quoddam ius, ſcilicet non ſcriptum, moribus inſtitutum, quod pro lege ſumitur, cum deficit lex. Et vocatur conſuetudo ex communi vſu, eo ꝙ in communi vſu eſt. Notãdum tamen ꝙ mos ſumitur tripliciter: Vno modo vt eſt genus ad omnem legem humanã ſcriptam vel non ſcriptam. & ſic videtur accepiſſe Gratianus quando dixit: Genus humanum duobus regitur, ſcilicet iure & moribus, hoc eſt iure ſcripto vel non ſcripto. Secundo mos dicitur actus frequentatus, præcipue regulatus ratione. & ſic accipitur in prædicta deſcriptione moris. pro habitu cauſato ex longo vſu. & tunc ſi ſit circa bonũ, dicitur virtus: ſi circa malum, dicitur vitium. *D. Ambo. Flo. 1.p.Sũ, tit. 16.c. vni co. §. 1. Conſuetudo quid.*

Ver. 8. DE ORIGINE CONSVETVDINIS.

E Iſidorus lib 1.ſen. & habetur in c.finali.§.fin.6.diſt. dicit ꝙ ius cõſuetudinis poſt naturalem legem exordiũ habuit, ex quo homines conuenientes in vnũ, ſimul cœperũt habitare. Ex eo tẽpore factũ eſſe creditur, quo Cain ciuitatem ędificaſſe legitur. quod cum per diluuium propter hominũ raritatẽ ferè videbatur extinctum. Poſtmodũ tempore Nembroth reparatũ, ſiue potius innouatũ æſtimatur, cum ipſe ſimul cũ aliis cœpit alios opprimere, qui ſua imbecillitate cœperũt eſſe ſubiecti. vnde de eo legitur, Cœpit Nembroth robuſtus venator eſſe coram Dño, hoc eſt hominũ oppreſſor et extinctor, quos ad turrim Babel ędificandã allexit. Et ſic conſuetudo fuit ante ius ſcriptũ. & ideo aliquando tollit illud, & præiudicat ei, vt infra dicetur. *Gen. 10.*

Ver. 9. DE DIVISIONE CONIVSTVDINIS.

F Triplex poni ſolet conſuetudo: Quædam eſt de ſe mala, quæ eſt contra legem naturalem vel diuinam poſitiuã: & hæc non dicitur conſuetudo, ſed corruptela. Ideo non eſt ſeruanda, ſed infringenda, vt dicitur in c.vlt.extra de conſuetu. Nec excuſat à peccato, ſed peccatũ aggrauat; cum (vt ibi

QQ 1 dicitur)

dicitur) Tanto grauiora ſint crimina, quanto diutius infelicem animã detinet alligatam. Et ratio hutus eſt, quia tales magis effrenata voluntate & firmiori habitu malitiæ peccant. Et cùm, ſecundũ Philoſophum, conſuetudo ſit altera natura, cum difficultate magna quis recedit à peccatis conſuetis. *1. Cor. 11* de hac conſuetudine Apoſtolus dicit: Si quis velit contentioſus eſſe, nos talem conſuetudinem non habemus ſcilicet contendendi, nec eccleſia Dei. *Cõſuetudo bona quid.* Quædam eſt conſuetudo bona, quę ſcilicet non eſt contra legem naturalem, & habet in ſe aliquam rationem boni. & talis conſuetudo, ſi ſit generalis, debet generaliter obſeruari: ſi verò ſit particularis, particulariter, vt habetur ex D. Auguſt. ad Ianuarium, in c. illa. 12. diſt. vnde D. Ambr. Cum fueris Romæ, Romano viuito more. Debet enim vnuſquiſq; ſe conformare moribus & conſuetudinibus eorum, ad quos declinat. Vnde non peccant diebus ſabbatinis comedentes extremitates animalium in Hiſpania, niſi qui habent ex voto vel regula à carnibus abſtinere, quemadmodum in die natiuitatis Dñi, ſi feria 6. vel ſabbati aduenerit, vt dicitur in c. explicari, extra de obſeruatione ieiuniorum. & idem dicendum eſt de diebus ſabbatis à Natiuitate *Luc. 2.* Domini vſq; ad feſtũ Purificationis D. Virginis in Gallia. De hac conſuetudine bona habetur Luc. 2. Cum autem factus fuiſſet Ieſus annorum duodecim, aſcendentibus parentibus eius in Hieruſalem, ſecundum conſuetudinem diei feſti. Quædã conſuetudo eſt dubia: & ideo bene examinanda, & præcipue quando eſt contraria alicui iuri humano ſcripto, quæ aliquando præiudicat & tollit ipſum, aliquando non, ſcilicet quando non habet ea quæ requiruntur ad præiudicãdum legi: de quibus in verſiculo ſequenti.

Ver. 10. DE VIRTVTE ET EFFICACIA CONSVETVDINIS.

1.2.q.97 art.3. Conſuetudo de ſe bona (quæ ſcilicet nulli legi præiudicat) habet vim legis ſiue obligandi poteſtatem etiam in foro conſcientiæ. G Quia lex humana ideo ligat, ꝙ procedit ex voluntate hominis ligata ratione, quæ deriuatur à lege æterna. Sed ſicut ratio & voluntas hominis manifeſtatur verbo & ſcripto in rebus agendis: ita etiam facto. Hoc enim ſibi vnuſquiſq; eligere videtur, quod opere implet. Sequitur ꝙ ſicut verbo humano & ſcripto poteſt inſtitui & mutari lex, atq; etiam exponi, inquantum manifeſtat interiorem animi motum, & conceptũ rationis humanæ: ita & per actus multiplicatos. Et ſecundum hoc conſuetudo habet vim legis, & obligat, ac legem abolet, eamq; interpretatur. Vnde D. Auguſt. & recitatur in c. in his. 11. diſt. In his rebus de quibus nil certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi, mos Dei, & inſtituta maiorum pro lege ſeruanda ſunt. Et ſicut præuaricatores diuinarum legum, ita & contemptores Eccleſiaſticarum conſuetudinum coërcendi, ſuppliciiſq; plectendi ſunt. Notandum tamen quòd cum conſuetudo procedat ex voluntate hominis, & lex naturalis & diuina à voluntate Dei: ſequitur quod per conſuetudinẽ procedentem à voluntate hominũ, non poteſt lex diuina naturalis mutari aut aboleri. Quia (vt dicit Idoſ. & recitatur in c. vſus. 11. diſt.) *In lib. de ſynony.* Vſus authoritati cedat: Prauum vſum rerum & ratio vincat. vnde D. Aug. dicit, Qui contempta veritate præſumit conſuetudinem ſequi, aut circa fratres quibus veritas reuelatur, inuidus eſt aut maligno, *In lib. de bap. paruu.* aut circa Deũ ingratus, cuius inſpiratione Eccleſia eius inſtruitur. Nam Dominus in Euangelio, Ego ſum (inquit) veritas. nõ dicit, Ego ſum conſuetudo. Deinde dicit, Hoc planè verum eſt, quia ratio & veritas ſemper conſuetudini præponenda ſunt. ſed ſi cõſuetudini ratio ſuffragatur, nihil oportet firmius retinere, vt in ca. fruſtratoria. 8. diſt. *Quæ requirãtur ad cõſuetudinem tollentẽ legẽ* Ad hoc autem quòd conſuetudo tollat legem humanam ſcriptam, ſecundum Legiſtas requiruntur multa, quæ ponit glo. in dicto c. fruſtratoria, ſuper verbo conſuetudine. 8. diſt. ſecundum tamen Canoniſtas ſufficit quòd duo concurrant ſcilicet quòd ſit rationabilis, & quòd ſit legitimè præſcripta, vt habetur in c. fi. extra de conſue. Dicitur autem conſuetudo rationabilis, quam nõ improbant iura, vt habetur in c. cum Eccleſia, extra de ca. poſſ. & prop. & in c. cum dilectus, eo. tit. & ca. abbate, de verb. ſig. Dicitur autem legitimè præſcripta, ſecundum glo. ibi, ſuper verbo legitimè, quãdo præſcripta eſt ſpacio quadraginta annorum, iuxta c. auditis, extra de præſcriptionibus. Nec obſtat quod dicitur in l. 2. C. quæ ſit longa conſuetudo, & ca. conſuetudinis. 11. diſt. vbi dicitur: Conſuetudinis vſuſq; longęui non vilis eſt authoritas, verum nõ vſq; adeo valitura momento, vt rationem aut legem ſcriptam vincat. Quia per rationem, intelligit rationem naturalẽ, & per legem ſcriptam, legem diuinam. Si verò per legem ſcriptam intelligatur lex humana, debet intelligi quando prædicta duo non concurrunt, ſcilicet quando non eſt rationabilis, vel legitimè præſcripta. Si dicatur quòd ex multis malis non poteſt fieri vnum bonum: ſed lex eſt quoddam bonum, cum ſit directiua humanorum actuum: ergo per conſuetudinem non poteſt amoueri lex, vt ipſa con- *1.2.q.97. art.3. ad 2.* ſuetudo vim legis obtineat. Dicendum, ſecundum D. Tho. ꝙ leges humanæ in aliquibus deficiunt. vnde poſſibile eſt, quòd quandoq; liceat pręter legem agere in caſu ſcilicet in quo deficit lex, & actus non erit malus. & cum tales multiplicantur, per multiplicationẽ manifeſtatur quòd lex nõ eſt vtilis: ſicut etiam manifeſtatur verbo, cum lex contraria promulgatur. Si autem maneat ratio eadẽ, propter quam lex vtilis erat: tunc non conſuetudo legem, ſed lex conſuetudinem vincit: niſi fortè lex propter hoc inutilis videatur: quia non eſt poſſibile ſecundum conſuetudinem patriæ illam ſeruare, cùm vna de rationibus legis ſit, quòd lex ſit poſſibilis, & ca. difficile eſt enim conſuetudinem multitudinis remouere. Nec obſtat pariter quòd facere leges pertinet ab perſonas publicas, ad quas pertinet regere communitatem. vnde priuatæ perſonæ legem facere non poſſunt: ſed conſuetudo inualeſcit per actus priuatorum: igitur. Dicendum, ſecundum D. Tho. quòd multitudo libera poteſt ſibi legem facere & *Add.* ſtatuere. Plus enim eſt conſenſus multitudinis ad aliquid obſeruandum (quẽ conſuetudo manifeſtat) quã authoritas principis, qui non habet poteſtatem cõdendi legem, niſi inquãtum gerit perſonam multitudinis, vnde licet ſingulæ perſonæ nõ poſſint condere legem: totus tamen populus legem condere poteſt. Si verò multitudo non ſit libera, non habet liberam poteſtatem condendi legem, neq; legem poſitam à ſuperiore remouendi. Nihilominus tamen dici poteſt quòd conſuetudo in tali multitudine præualens, obtinet vim legis, inquãtum per eos ad quos pertinet multitudini legẽ imponere, toleratur. Ex hoc enim videntur approbare quod conſuetudo introduxit.

DE LEGE PECCATI CAP. XVIII.

A LEx Peccati non dicitur propriè lex, quę pręcipiat vel obliget ad peccatū: ſed per legem peccati intelligimus fomitē ex peccato originali remanentē in baptizatis, qui ab Apo. vocatur lex peccati & mortis eò ꝙ inclinat ad peccatum, & inducit mortē. Ad cuius euidentiā ſciendū eſt quid & quotuplex ſit peccatū. Ad peccati moralis intelligētiam aduertendū eſt, ꝙ ex peccato naturæ vel artis venimus in cognitionē peccatorum, quę ſunt in moribus. Ideo prius de peccato naturæ & artis agendū eſt. Philoſ. 2. Phy. dicit ꝙ peccatum cōtingit in his quæ ſunt ſecundum naturam, & in his quæ ſunt ſecundum artem, quando ſcilicet natura vel ars non conſequitur finem, propter quem operatur. In natura quidem peccatum contingit, quando generatum non conſequitur debitam diſpoſitionem & proportionem ſpeciei generantis, & dicitur monſtrum: vt ſi cum ſuperabundantia vel diminutione membrorum vel eorum diſproportione generatum oriatur, puta ſi cum duobus capitibus, aut vno pede tātum, aut magno capite, & aliis mēbris improportionatis. Et hoc peccatum naturæ prouenit ex eò quòd virtus generatiua, quæ eſt regula generationis, non eſt proportionata materiæ, aut materia illi. Peccatum verò in arte cōtingit, quādo declinatur à regula vel menſura artis: ſicut ſi medicus contra regulas artis det potionem, quæ loco ſanitatis cauſet maiorem ægritudinem, eſt peccatum artis. Et ſi faber lignarius in ſcindendo deficiat à regula vel excedat, eſt peccatū artis. Et ſic declinare à regula in operatione, eſt propria ratio peccati. & applicando ad mores: Peccatum nihil aliud eſt, quàm actus humanus deformis regulæ ſuæ: regula autem immediata humanorum actuum eſt ratio ſiue dictamen prudentiale: regula mediata eſt lex humana vel diuina, cui ratio particulis debet conformari, aliàs non eſſet dictamen prudentiale. D. Aug. peccatum definiens dicit: Peccatum eſt dictum vel factum vel concupitū contra legem Dei. Et quia affirmatio & negatio reducuntur ad idem genus: & ſicut affirmationi opponitur negatio, ita negationi affirmatio: ſequitur quòd ſicut agere, dicere, concupiſcere contra legem Dei, eſt peccatum, quia opponitur præcepto negatiuo: ſic non facere, non dicere, eſt peccatum: quia opponitur pręcepto affirmatiuo. Et ſic completa definitio peccati talis eſt: Peccatum eſt factū vel omiſſum, dictum vel omiſſum, concupitum vel omiſſum, contra legem Dei. Breuius tamen ſic definitur: Peccatū eſt actus humanus vel omiſſio contra legē Dei. Ex præmiſſis patet, quòd in omni peccato actuali ſunt duo, ſcilicet materiale & formale. Materiale eſt actus, formale eſt deordinatio & deformitas ſiue priuatio ordinis & conformitatis actus ad ſuam regulam.

Rom. 7. — *De malo. q. 2. art. 1.* — *Peccatū naturæ quid.* — *Peccatum artis quid.* — *Peccatū morale quid.* — *li. 22. contra Fau.* — *1. 2. q. 71. art. 6.*

Ver. 1. DE DIVISIONE PECCATORVM.

B PEccatum primò diuiditur in peccatum actuale, & in peccatū originale. Peccatum actuale multipliciter diuidi ſolet: Vno modo per obiecta, & ſic diuiditur in peccatum in Deum, in proximum, & in ſeipſum, quemadmodum & virtutes, cùm actus diſtinguantur per obiecta: vt dicitur. 2. de Anima. Ex obiectis multiplex oritur diuiſio: Vna eſt ex parte finis, qui eſt obiectum voluntatis. & ſic diuidit D. Gre. dicens quòd ſeptem vitiorum capitalium quinq; ſunt ſpiritualia, & duo carnalia. Quia cùm peccatum conſiſtat in appetitu inordinato alicuius boni, & per cōſequens eo habito delectatur, & duplex ſit delectatio: Vna, quæ conſummatur in ſola apprehenſione: & alia corporalis, quæ in ipſo tactu corporis perficitur, quæ poteſt dici delectatio carnis. Ideo illa peccata quæ perficiuntur in delectatione ſpirituali, dicūtur ſpiritualia, vt ſuperbia & inuidia. Et quæ in delectatione carnali, carnalia: ſicut gula, & luxuria. Et cùm Apo. dicit, Manifeſta ſunt opera carnis, inter quæ ponit auaritiam & iniuſtitiam: accipit carnem, non pro delectatione, ſed pro homine, qui cum ſecundum ſe viuit, ſecundum carnem viuere dicitur, vt D. Auguſt. dicit. Et eodem modo accepit cum dixit, Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Et quamuis dicat, Omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus ſuum eſt. Qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Et ſic videatur dicere ſolam fornicationem eſſe peccatum carnale: Quia non excipiendo, ſed ſpecificando hoc dixit. Nam ſicut Glo. ibidem dicit, Specialiter in fornicationis peccato anima ſeruit corpori, ita vt in illo momēto nihil aliud cogitare homini liceat. Delectatio autem gulæ licet ſit carnalis, non tamen abſorbet rationem, ſicut fornicatio. Vel poteſt dici quòd in fornicatione ſit iniuria corpori, dum inordinatè maculatur: & ideo per hoc ſolum peccatum dicitur homo in ſuum corpus peccare. Alia diuiſio peccati eſt per ſuperabundantiam, & per defectum, quæ cōtrariantur. Contrarietas autem eſt ſecundum formam à qua ſpecies denominatur, vt dicitur. 10. Metha. Et ſic prodigalitas & illiberalitas diſtinguuntur ſpecie, licet idem poſſit eſſe prodigus & illiberalis ſecundum diuerſa: Quia cum ſpecies peccāti non attendatur ex parte inordinationis, quæ eſt præter intentionem agentis: ſed magis ex parte ipſius actus ſecundum quod terminatur ad obiectum, in quod terminatur intentio peccantis: ideo vbicunque occurrit diuerſum motiuum, inclinans intentionē ad peccandum, eſt ibi diuerſa ſpecies peccati. vnde dicūt doctores quòd cuilibet virtuti opponuntur duo vitia ſpecie diſtincta. Et licet magis & minus nō ſit cauſa diuerſitatis ſpeciei in naturalibus, tamen bene in moralibus, Quia conſequuntur diuerſa motiua ſpecie diſtincta. Nec obſtat quòd dicere minus & magis falſum nō differant ſpecie: quia non variant intētionem, quæ eſt occultandi verum. Si autem varient, vt in iactatore, qui ſuperexcedit dicendo falſum, quærēs gloriam: & deceptore, qui per huiuſmodi falſum diminuit debiti ſolutionem, differunt ſpecie: vnde & quædam falſæ opiniones ſunt ſibi inuicem cōtrariæ. Et quia aliquando contingit quòd corruptiones diuerſarum circunſtantiarum proueniunt à diuerſis motiuis ad peccandum, quæ ſunt finis & obiectum, puta quòd aliquis præpropetè comedat, contingere poteſt ex hoc quòd non poteſt ferre dilationem cibi, propter conſumptionem humiditatis. Quòd verò appetat immoderatum cibum, contingit propter virtutem naturæ potētem ad conuertendum multum cibum. Quòd autem appetat cibos delicioſos, contingit propter appetitum delectationis, quę eſt in cibis. Ideo in talibus diuerſarum circunſtantiarum corruptiones inducunt diuerſas peccati ſpecies. Si verò ſit idem motiuum, ſicut illiberalis ab eodem motiuo mouetur, quòd accipiat quando non oportet, & pluſquàm oportet, & ſimiliter de aliis. hoc enim facit propter inordinatum appetitum pecuniæ congregandæ: corruptiones

1. 2. q. 72. art. 1. — *31. Moral.* — *Galat. 5.* — *14. de Ci. Dei.* — *Rom. 8.* — *1. Cor. 6.*

Diuiſio peccatorũ per gradus. illarum non diuerſificant ſpecies peccatorum,ſed pertinent ad vnam & eandem ſpeciem. Alia diui-
ſio peccatorum eſt per gradus:ſicut in arte ædificatoria collocatio fundamenti eſt primus gradus,ere-
ctio parietis eſt alius gradus ſiue ſpecies incompleta: ædificatio autem completa eſt, quando omnia
requiſita ſunt appoſita:ſic in peccatis. Vnde D.Hier.ſuper Ezechielem dicit: Tria ſunt generalia deli-
cta,quibus humanum ſubiacet genus:aut enim cogitatione,aut ſermone,aut opere peccamus. Cogi-
tatio eſt quaſi fundatio peccati in corde. Secundus gradus ſiue ſecunda ſpecies incompleta eſt in ore,
ſecundum quod homo faciliter prorumpit ad manifeſtationem conceptuum cordis. Tertius gradus
eſt in conſummatione operis:licet hæc tria pertineant ad eãdem peccati ſpeciem,cùm ab eodem mo-
tiuo procedat. Iracundus enim ex hoc quòd appetit vindictam, primò turbatur in corde,ſecundò in
verba contumelioſa prorumpit,tertiò procedit ad facta iniurioſa. Idem patet in luxuria & aliis pecca-
tis operis, quando ſimul cum opere coniunguntur: ſed quando quodlibet illorum per ſe inuenitur,
diſtinguitur ab aliis:ſicut pars motus non diſtinguitur à motu,quando eſt continuus,ſed ſolùm quan
Sapien.1. do motus ſiſtit in medio. Nec per illam inchoationem peccati in corde ſequitur quin peccatum cor-
Mat.15. dis ſit completum in ſpecie ſua:quia Sapiens dicit, Peruerſæ cogitationes ſeparãt à Deo. & Chriſtus,
4.Dis. De corde exeunt cogitationes malæ, quæ coinquinant hominem. Sed peccatum non eſt adeò com-
pletum,ſicut quando manifeſtatur per verba vel facta. D.Greg. addit quartum gradum, ſcilicet cum
conſuetudine roboratur: & quintum,cum vſq; ad præſumptionem diuinæ miſericordiæ,vel deſpera-
tionem homo procedit. Alia diuiſio peccati eſt,in peccatũ commiſſionis,& omiſſionis. & hæc non
eſt diuiſio formalis, ſiue per differentias formales, quæ attenditur in ordine ad diuerſos fines,cum in
eadem ſpecie peccati inueniatur commiſſio & omiſſio: ſed per differentias materiales, quæ attendi-
tur ſecundum naturalem ſpeciem actuum. Ideo inueniuntur actus ſpecie differentes materialiter,qui
ſunt formaliter in eadem ſpecie peccati: quia ad idem ordinantur. Sicut ad eandem ſpeciem homici-
dii pertinet iugulatio, lapidatio,decapitatio, quanuis actus ſint differentes ſpecie naturæ. Sic pecca-
tum omiſſionis & commiſſionis differunt ſpecie materialiter; largè loquendo de ſpecie, ſecundum
quod negatio & priuatio ſpeciem habere poſſunt. Non tamen formaliter, quia ex eodem motiuo
procedit,quòd auarus rapiat aliena,& nõ reſtituat rapta, ſcilicet ex inordinato appetitu pecuniarum.
Similiter guloſus ad ſatisfaciendum delectationi,ſuperflua comedit, & debita ieiunia prætermittit.
Semper enim in rebus negatio & priuatio fundantur in aliqua affirmatione, quæ eſt quodammodo
cauſa eius. Vnde etiã in rebus naturalibus eiuſdem rationis eſt,quòd ignis calefaciat,& quòd non in-
frigidet. Et licet peccatum commiſſionis & omiſſionis ſint contra diuerſa præcepta: nõ tamen ſequi-
tur quòd differant ſpecie formali. Quia peccata non diuerſificantur ſpecie, ſecundum præcepta legis,
Peccatorũ aliud mortale aliud veniale. eò quòd non accipiant ſpeciem ab auerſione,ſed à conuerſione. Alia eſt diuiſio peccati,per effectus,
ſiue ſecundum reatum & obligationem pœnæ. Et ſic diuiditur in mortale,& veniale: quæ aliquando
inueniuntur circa idem obiectum. Hæc diuiſio non eſt per diuerſas differentias conſtituentes ſpecies
diuerſas,ſicut hæc: Animalium aliud rationale, aliud irrationale. Nunquã enim id quòd eſt per acci-
dens(vt reatus pœnæ,qui eſt præter intentionem peccantis) conſtituit ſpeciem,vt dicitur in.2.Phyſi.
Sed hæc diuiſio eſt per differentias conſequentes diuerſas inordinationes,quæ cõplent rationem pec-
cati. & ſic per accidens:ideo non conſtituit diuerſas ſpecies eſſentiales peccati. Duplex autem eſt in-
ordinatio: Vna eſt per ſubtractionem principii ordinis, ſiue inordinatio à fine vltimo. quãdo fit con-
tra præceptũ. Alia eſt deordinatio,qua ſaluo principio ordinis,ad finem vltimũ fit deordinatio,circa
media & præter finem, ſed non contra præceptum. Sicut in corpore animalis quandoq; inordinatio
procedat vſq; ad deſtructionem principii vitalis,quod eſt calor naturalis,qui ſi ſit ſemel extinctus,eſt
irreparabilis per naturam. & hæc deordinatio dicitur mors. Quandoque verò fit deordinatio in hu-
moribus,ſaluo tamen principio vitæ: & tũc dicitur ægritudo,quæ eſt reparabilis. Sic ad propoſitum:
Principium totius ordinis in moralibus eſt finis vltimus. Vnde quãdo anima per peccatũ venit vſq;
ad auerſionẽ ab vltimo fine ſcilicet Deo, cui vnimur per charitatẽ, quæ eſt ignis ſupernaturalis,iuxta
illud: Ignem veni mittere in terrã:tunc lapſus eſt irreparabilis naturaliter. Ideo dicitur peccatũ mor-
Luc.12. tale. Quando verò fit deordinatio citra auerſionẽ à Deo, & circa media, deordinatio reparari poteſt.
& dicitur peccatum veniale,quod non meretur interminabilem pœnã. Et licet peccatum veniale &
Peccatum mortale & veniale aliquãdo ſunt eiuſdem ſpeciei. mortale in infinitum diſtent quantum ad auerſionem,non tamen quantum ad conuerſionem,per quã
reſpicit obiectum, à quo habet ſpeciem. Ideo nihil prohibet in eadem ſpecie inueniri mortale & ve-
niale. motus enim ſecũdò primus in ſpecie adulterii eſt peccatum veniale: & motus tertiò primus eſt
peccatum mortale. Idem de mendacio officioſo & pernicioſo. Alia diuiſio peccati ſumi poteſt ex par-
te cauſæ: & ſic aliud eſt peccatum ex ignorantia,aliud ex infirmitate, aliud ex malitia. de quibus dice-
tur inferiùs.

Ver. 2. DE CAVSIS PECCATORVM.

2.2.q.75. art.1. QVum omne quod fit habeat cauſam (vnde Iob,Nil in terra ſine cauſa fit) & peccatũ fiat, ſequi- C
tur q̃ habet cauſam per ſe ſicut & quilibet alius actus. Et quanuis peccatũ omiſſionis non vi-
Iob.5. deatur habere actum,& per conſequens neq; cauſam: habet tamen pro cauſa actũ remotum. Quia(vt
De Malo.q. Philoſophus dicit) Si aliquid quandoq; mouetur, & quandoq; non mouetur, oportet aſſignare cau-
2.ar.1. ſam. Eadem ratione ſi aliquis nõ agit quando agere debet,oportet aſſignare cauſam. Quæ ſi ſit totali-
8.Phy. ter intrinſeca,non habet rationẽ peccati: ſicut ſi quis à lapide cadente læſus, impeditur ne ad Eccleſiã
vadat,non peccat: ſed tunc omiſſio imputatur ad peccatum, quando habet cauſam intrinſecam,non
quamcunq;,ſed voluntariã. Quia ſi impediretur à cauſa intrinſeca non voluntaria, puta febre aut alia
infirmitate,eadem eſſet ratio,ſicut de cauſa extrinſeca. Oportet ergo q̃ omnis omiſſio culpabilis ſit ab
aliquo actu voluntario: aliquando tamen eſt de per ſe,vt cùm antè vult ire ad Eccleſiam. Aliquando
per accidens,ſcilicet quando nimis vigilauit,occupando ſe in aliis. Et ſi merè omiſſiuè peccet in actu
præcepti ſubitò facti,reducitur ad actum quo voluit experiri libertatẽ: & vt in pluribus ſequitur il-
lum actum,licet non ſemper: & quia negatio cognoſcitur per affirmationẽ, & priuatio per habitum.
idem dicendum eſt de peccato omiſſionis,ſicut de peccato commiſſionis.

Ver. 3. DE CAVSIS INTERIORIBVS PECCATORVM.

A CAuſæ peccatorum ſunt duplices : quædam ſunt interiores,quædam exteriores. Cauſæ interiores
ſunt volũtas,intellectus,& appetitus ſenſitiuus.Inter has prima,principalis,& immediata eſt vo *1.2.q.75.*
luntas libera. Quia(vt D.Aug.dicit)Nulla alia re fit anima hominis ſerua libidinis,niſi propria volũ *art.2.*
tate:quæ ſolum à duobus moueri poteſt, ſcilicet ab obiecto:& ſic dicitur, quòd appetibile apprehen *de Malo.q.*
ſum mouet appetitum,nõ tamen ex neceſſitate. Alio modo ab eo quod interius inclinat voluntatem *2.art.2.*
ad volendum actum peccati. Hoc autem non poteſt eſſe Deus,cùm Deus nõ poſſit eſſe cauſa peccati. *In.3.de*
Nec alia cauſa poteſt ei illabi, hoc eſt,immediatè & effectiuè mouere & operari in ea, ſed ſolùm ipſa *li.arb.*
met in peccatis:ſequitur ꝙ ipſa volũtas eſt cauſa immediata & principalis peccati. Peccatum enim *1.2.q.80.*
(vt D.Aug.dicit)eſt adeò voluntarium,ꝙ ſi non fuerit voluntarium,non eſt peccatum.& D.Ambr. *art.4.*
dicit,Non eſt cui noſtram aſcribamus erumnam. Vnde ſicut actus aliarum potentiarũ denominantur
liberi à libertate voluntatis,quę eſſentialiter eſt libera:ſic etiam actus denominãtur deordinati & cul *Iob.34.*
pabiles ſiue peccata,à deordinatione voluntatis, quæ ex induſtria peccare poteſt,iuxta illud Iob:Qui *In lib. cõfeſ.*
de induſtria receſſerũt à Deo,& vias eius intelligere noluerũt.&.D.Aug.dicit, Quòd cùm furaretur *1.2.q.78.*
poma,nõ ipſa poma,ſed defectũ ſuum amabat:licet non per ſe primò, ſed ſecundò,vel vt morem aliis *art.1.*
gereret,& vt experientiam alicuius,ſcilicet illiciti haberet. Sed ſcienter amare malum,eſt ex malitia *De malo.q.*
peccare. Notandum tamen quòd voluntas naturaliter inclinatur ad bonum rationis,tãquam in ob *3.art.12.*
iectum proprium. Quòd autem ab illo declinet,neceſſe eſt contingere ex corruptione,vel deordina
tione,aut defectu in aliquo principiorum ipſius hominis. Sic etiã in actionibus rerum naturaliũ pec
catum inuenitur. Principia autẽ humanorum actuũ ſunt volũtas,intellectus,& appetitus ſenſitiuus.
Cum peccatum prouenit ex defectu intellectus, dicitur peccatum ex ignorantia:cùm autem ex defe
ctu & deordinatione appetitus ſenſitiui,dicitur peccatum ex infirmitate:cum autem ex deordinatio
ne voluntatis,dicitur peccatũ ex malitia. Volũtas autem in ſe dicitur deordinata,quãdo magis amat
minus bonum quàm maius, quod naturali ordine eſt præferendum minori bono : quia ex tali amore
conſequens eſt quòd aliquis ex conſequenti ſcienter eligat pati detrimentum in maiori bono minus
amato,quod tamen debet plus amare.Ideo quando voluntas ſcienter vult pati diſpendium in aliquo
ſpirituali bono,vt potiatur tẽporali,dicitur ex induſtria & malitia peccare, quaſi ſcienter malum eli
gens.Et quanuis D.Diony.dicat, quòd nullus intẽdens in malum operatur:non tamẽ ſequitur quòd *In.4.de di*
non ſcienter malum eligat, licet non primò & principaliter vult tamen & intendit malum ex conſe *ui.No.*
quenti,dum non refugit incurrere malum, ad hoc vt fruatur bono concupito. Cùm autem voluntas
alicuius fertur in aliquod malũ,ſi illud ſit improuiſum & ignoratum,nõ eſt volitum,niſi per accidẽs:
ſicut cùm quis ex ignorantia vel ex paſſione peccat. Sed ſi illud malum coniunctum ſit ſcitum,iam il
lud malum eſt volitum ex conſequenti & ſecundariò,& non per accidens. Et ſic differentia eſt inter
volitum per accidens,& ex conſequenti.Per illud autem dictum, Omnis malus ignorãs,noluit dice
re Philoſophus,ꝙ omne peccatũ eſſet ex ignorãtia mali,& detrimẽti coniuncti:ſed intellexit de igno
rantia prauę diſpoſitionis,ſiue de iudicio erroneo:quia omnis malè agẽs,errat,iuxta illud Salomonis:
Errant qui operantur malum,iudicãdo illud eſſe faciendum,quod fieri non debet. Cum tali tamen iu
dicio erroneo,ſtat cognitio mali & detrimẽti cõiuncti. Et quia quicunq; ex habitu vitioſo operatur, *Prouer.14.*
ſcienter eligit malum ſpirituale,vt adipiſcatur bonum quod eſt ei cõueniens ſecundum habitũ vitio
ſum, qui dicitur malitia, ſicut habitus virtutis bonitas : ideo qui peccat ex habitu vitioſo, peccat ex *1.2.q.78.*
malitia. Non tamẽ quicunq; peccat ex malitia,peccat ex habitu:quia abſq; habitu poteſt quis ſcienter *art.2.*
ex conſequenti malum eligere, per remotionem alicuius prohibentis:vt ſi aliquis deſperet, abſq; fre *Ex malitia*
no peccabit.Et ſic peccatũ ex malitia ſemper pręſupponit in homine aliquam deordinationẽ.Et quia *quis peccare*
peccatum ex malitia eſt contra bonitatẽ,quę attribuitur Spiritui ſancto:ideo peccatum ex malitia di *dicatur.*
citur peccatum in Spiritum ſanctum, vt dictum eſt. Nec oportet quòd quicunq; ſcienter & de indu *c.10.§.6.*
ſtria peccat venialiter,dicatur peccare ex malitia:quia ibi poteſt accipi malitia pro habitu,qui oppo *ver.1.*
nitur virtuti,quę eſt bona qualitas mẽtis.Peccatũ autem veniale nõ cõtrariatur virtuti. Et quãuis,ſe
cundũ Damaſce. Omne peccatũ ſit ex electione : tamẽ cum principiũ illius eſt paſſio vel ignorantia, *1.2.q.78.*
nõ dicitur quis ex electione peccare,licet eligens peccet. Peccatũ ex malitia eſt multò grauius,quàm *art.4.*
ex infirmitate vel ignorãtia:quia hæc inclinant ad miſericordiã Dei,iuxta illud Pſal. Miſertus eſt do *De Malo.q.*
minus omnibus timẽtibus ſe,quoniam ipſe cognouit figmentũ noſtrum.Peccatum verò ex induſtria *3.art.13.*
prouocat Deum ad puniendum, ſecundũ illud Iob: Quaſi impios percuſſit eos in loco vidẽtium,qui *Iob.34.*
quaſi de induſtria receſſerunt ab eo, Sed punitio & pœna non augetur,niſi propter grauitatem culpæ: *Peccatũ ex*
Igitur. Quod etiam ex tribus apparere poteſt:Primò,quia eſt magis voluntariũ,& magis pertinet ad *malitia tri*
voluntatẽ,cùm ſit actus eius,& ex ſe ipſa moueatur in malum. Quanto enim actus peccati eſt magis *plici ratione*
proprius voluntati,tantò eſt grauius peccatum,cęteris paribus. Secundò,quia paſſio quę inclinat vo *eſt grauius*
luntatem ad peccatũ,citò tranſit : & ſic homo citò redit ad bonũ propoſitum. Sed habitus quo homo *q̃ à ex igno*
peccat ex malitia,eſt permanẽs. Vnde Philoſophus cõparat intemperatum,qui peccat ex habitu,in *rantia et in*
firmo,qui continua febre laborat : incõtinentem autem qui peccat ex paſſione,comparat ei qui labo *firmitate.*
rat febre interpolata. Tertiò,qui ex malitia peccat,eſt indiſpoſitus circa finem,qui eſt principium in *7.Ethic.*
agibilibus.Ideo ſicut qui errat circa principium in ſpeculabilibus,periculoſiſſimè errat,& non poteſt
reuocari : ſicut ille qui errat circa concluſiones. Sic in agibilibus, qui errat circa finem, periculoſiſſi
mè errat,& non poteſt reduci:ſicut qui errat circa media,ſeruato ordine finis,poteſt reduci per finem.
Ideo valde timendum eſt incidere in malã conſuetudinem, quæ ducit in contemptum & deſperatio *Quàm peri*
nem. Vnde D.Chryſo.Infelix conſuetudo peccandi. Nam quantò magis peccat,tantò minus intelli *culoſum ſit*
git.& D.Aug Difficile ſurgit,quem moles malæ conſuetudinis premit.& alibi, Peccatum conſuetu *incidere in*
dine vileſcit,& quaſi nullum ſit putreſcit. Datur ſimilitudo de auibus in cãpanili,quæ primò timent *malam con*
& fugiunt ad ſonitum cãpanarum:deinde nõ tantum, poſtmodum ſecuræ ſunt & ſtercorizant ſuper *ſuetudinem*
eas.Idem de formidinibus ſeminaliũ, Sic proba mulier cùm primò adulterat,palpitat,ſecùdò nõ tan
tum,

tum.paulatim amittit timorẽ,finaliter iactat ſe & gloriatur.Ideo Chriſtus tot cæremonias ſeruauit in
reſuſcitatione Lazari,eò ꝙ quatriduanus fœtebat,& lapide coopertus erat:repręſentabat enim pecca
1.2.q.78. tores cõſuetudinarios. Secunda cauſa peccati interior eſt intellectus,qui propter ignorantiã nõ diri-
de Malo.q. git voluntatẽ. Vnde ignorãtia dicitur cauſa peccati, ſicut remouẽs prohibens:quia eſt priuatio ſcien-
3.art.6. tiæ perficientis rationẽ, & prohibentis actũ peccati. & quia de ea ſuprà dictũ eſt, ad vlteriora proce-
1.2.q.77. damus. Tertia cauſa peccati interior eſt appetitus ſenſitiuus,non ſecundum ſe,ſed ſecundum paſſio-
art.1. nes deordinatas,quę trahunt & alliciunt voluntatẽ ad illicita,iuxta illud Iaco.1. Vnuſquiſq; tentatur,
De Malo.q. à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus.& Dan.13.Concupiſcentia peruertit cor tuum,nõ quidem
3.art.1. effectiuè & directè (quia ſic ſolus Deus poteſt mouere voluntatem, vt dictum eſt) ſed indirectè: &
10.&.11. hoc dupliciter: Vno modo ſecundum quandã abſtractionem, quia cùm omnes potẽtiæ radicentur in
vna eſſentia animæ:neceſſè eſt quòd quando vna potentia intẽditur in ſuo actu,alia remittatur,vel to
taliter impediatur. Omnia enim virtus ad plura diſperſa, fit minor in vnoquoq; illorũ. Vnde dicitur
cõmuniter,Pluribus intẽtus,minor eſt ad ſingula ſenſus. Alio modo ex parte obiecti volũtatis,quod
eſt bonum ratione apprehenſum. Quia apprehenſionem rationis & eius iudiciũ impedit propter ve-
hementem & inordinatam apprehenſionẽ imaginationis & æſtimationis,vt patet in amentibus.Sed
manifeſtum eſt ꝙ apprehenſio imaginationis & æſtimatiuæ præcedit & ſequitur paſſionẽ,& per con
1.2.q.77. ſequens impedit iudicium rationis. Vnde videmus ꝙ homines in aliqua paſſione exiſtentes,non fa-
a.1. ciliter auertunt imaginationẽ ab his quibus afficiuntur. Videmus etiã & ex ſacris literis probatur,ꝙ
Luc.12. quis poteſt facere cõtra ſcientiam quã habet. Vnde Chriſtus,Seruus ſciens voluntatẽ domini & non
Iacob.4. faciens,plagis vapulabit multis. Et D.Iacobus,Scienti bonum & nõ facienti,peccatũ eſt illi. Quia cũ
ad agendũ homo dirigatur duplici ſcientia.ſ. vniuerſali & ſingulari (Ratio enim conſulens de agen-
dis,vtitur ſyllogiſmo,in quo eſt propoſitio vniuerſalis & ſingularis) ſequitur quòd defectus vtriuſq;
ſcientiæ ſufficiat ad hoc ꝙ impediatur rectitudo voluntatis & operationis: vt ſi ſumat maiorẽ vel mi
norem falſam.Item poteſt aliquid ſciri in habitu, quod in actu non conſideratur. & hoc contingit ex
defectu intentionis : quia non intendit (licet poſſet) propter aliquam occupationem exteriorem, vel
aliquam infirmitatem, aut tranſmutationem corporalẽ:& hoc modo ille qui eſt in paſſione,non con-
ſiderat in particulari,quod ſcit in vniuerſali:quia per paſſionẽ talis conſideratio impeditur,ac etiã per
diſtractionem,& contrarietatẽ paſſionum plerunq; inclinat ad contrarium eius quod ſcientia vniuer
ſalis ac etiã particularis habet. Ratio etiam per immutationem corporalem quodãmodo ligatur,ne li-
berè in actum exeat:prout in ſomniis.Ebrietas etiam quadã naturali trãſmutatione facta,ligat vſum
rationis. Et ꝙ hoc contingat in paſſionibus,patet ex hoc quòd aliquando cùm paſſiones multum in-
tenduntur, homo totaliter amittit vſum rationis. Multi.n propter exceſſum amoris & iræ in amen-
tiam conuerſi ſunt. Per hunc ergo modum paſſio trahit ad iudicãdum in particulari cõtra ſcientiam,
quam habet in vniuerſali,& impedit quòd poſſit bene ſubſumere ſub vniuerſali. Et quemadmodum
ebrius quandoq; profert verba ſignificãtia profundas ſententias, quas mẽte iudicare nõ poteſt, ebrie-
art.2. tate prohibente: ita in paſſione exiſtens,etſi ore iudicet hoc nõ eſſe faciendũ,interius tamen in animo
ſentit ꝙ ſit faciendum,vt habetur in 7.Ethic. Et quia impedimẽtum quo anima impeditur à propria
operatione,propter inordinationẽ partiũ ipſius, dicitur infirmitas, propter ſimilitudinem ad infirmi-
tatem corpotalem : ſequitur ꝙ peccatum ex paſſione dicitur & nominatur peccatum ex infirmitate.
In li.Tuſ.q. Vnde Cicero paſſiones vocat ægritudines. Inter paſſiones autẽ amor ſui vſq; ad contemptũ Dei,fa-
art.4. cit ciuitatem Babylonis, ad quã pertinet quodlibet peccatũ.& ratio eſt, quia propria & per ſe cauſa
peccati accipienda eſt ex parte conuerſionis ad commutabile bonum, cùm omnis actus peccati pro-
cedat ex inordinato appetitu alicuius boni temporalis & cõmutabilis.Quòd autẽ aliquis inordinatẽ
appetat aliquod bonũ temporale,procedit ex eo ꝙ inordinatẽ amat ſeipſum.& ſi amico aliquid inor-
dinatè optat, hoc facit quia ſeipſum inordinatẽ amat : eſt enim amicus alter ipſe. Peccatũ ex paſſione
dicitur ex concupiſceotia,eò ꝙ procedit ex amore ſui, quæ eſt prima paſſio appetitus cõcupiſcibilis,
à qua omnea aliæ pendent,& ad eam ordinantur. Concupiſcentia,quæ eſt cauſa peccatorũ,diuiditur
1.Ioan.2. à D.Ioanne in concupiſcentiã carnis,& concupiſcentiã oculorum, ac ſuperbiã vitæ,propter quas to-
tus mundus in maligno poſitus eſt.Concupiſcẽtia carnis verſatur circa corporis ſuſtentationẽ,& in-
diuidui ac ſpeciei conſeruationẽ:& ſic circa cibũ, potũ, ac venerea:& appetitus inordinatus circa ea
dicitur concupiſcẽtia carnis. Concupiſcẽtia verò oculorũ verſatur circa ea quæ ſunt delectabilia ſe-
cundũ apprehenſionẽ,quorũ delectatio nõ perficitur in ipſo tactu carnis,ſed in apprehenſione imagi-
nationis:& alio nomine vocatur cõcupiſcentia animalis, quæ verſatur circa pecunias,veſtes,& alia
huiuſmodi.Appetitus inordinatus circa illa, dicitur cõcupiſcentia oculorũ,quia viſus(cuius organa
ſunt oculi)eſt inter alios ſenſus exteriores excellentior,& plures nobis rerũ ſpecies demõſtrat,vt dici
tur in ſecundo de Anima,&.1.Metha. Et ideo nomẽ eius trãſfertur ad omnes alios ſenſus exteriores,
In lib.de ac etiã ad apprehẽſiones interiores,vt D.Aug.ait. Paſſiones ſe habẽtes antecedẽter ad actũ peccati,
verbis do. intantũ diminuũt peccatũ,inquantũ diminuunt voluntariũ,cùm intantũ aliquid ſit peccatũ inquan-
Paſsiones tum eſt voluntariũ.Et ideo ſi totaliter tollãt vſum rationis(vt in amẽtibus & furioſis)totaliter excu-
quando tol ſant à peccato.& idẽ dicendũ eſt in motibus primò primis,qui totaliter præueniunt iudicium ratio-
lũt vel dimi nis,ſic ꝙ ratio nõ poteſt deliberare nec prohibere.Si verò nõ totaliter tollãt,ſed ſolũ modo impediãt
nuũt et ag- plenũ & perfectum vſum rationis,vt in motibus ſecũdò primis,excuſant à mortali.Si verò nõ impe-
grauãt pec diant plenum & perfectũ vſum rationis,(quia ratio poteſt cohibere,& paſſionẽ excludere,ad alia di-
catum. uertendo,vel ſaltẽ impedire ne ſuũ conſequatur effectũ:quia mẽbra non applicantur niſi per conce-
Rom.7. ſum rationis)tunc nõ patet excuſatio à peccato mortali. Vnde Apo.dicit:Paſſiones peccatorũ operã-
tur in membris noſtris,ad fructificandũ morti,quod eſt propriũ peccati mortalis. Diminuũt tamẽ de
grauitate illius peccati. Et ſic excuſant à tanto,ſecundũ quantitatẽ impedimẽti quod præſtant. Et per
hoc peccatũ mortale ex paſſione poteſt aliquo modo dici veniale,quia habet in ſe cauſam veniæ,ſicut
peccatum ex ignorãtia. Paſſiones verò conſequenter ſe habentes ad conſenſum peccati,vel quia ſuae
impe-

imperatæ á voluntate, vel ſecundū quod motus ſuperiorū virium (puta rationis & voluntatis) redū- *art. 6.*
dant in inferiores. Non enim poteſt voluntas intenſè operari in aliquid, quin excitetur aliqua paſſio
in appetitu ſenſitiuo. Talis paſſio non diminuit peccatū, ſed auget, vel potius eſt ſignū magnitudinis
eius, inquantū. ſ. demonſtrat intenſionē voluntatis ad actum peccati. Et ſic vera eſt ſequens maxima:
Quantò quis maiori libidine vel cōcupiſcentia peccat, tāto grauius peccat. Notandum tamen ꝙ in-
ter alias cauſas interiores inclinantes voluntatē ad peccandū, D. Greg. ſuper Ezec. ponit peccatum,
dicens: Peccatū quod per pœnitentiā non deletur, mox ſuo pondere ad aliud trahit. & ſic peccatū eſt
cauſa peccati: quia cùm peccatū ſit actus, eo modo eſt cauſa peccati, quo vnus actus eſt cauſa alterius. *Peccatū eſt*
quod contingit ſecundum quatuor genera cauſarum. Primò per modum cauſæ efficientis vel mouen- *cauſa pecca-*
tis per ſe vel per accidens per ſe quidem, cùm vno actu peccati homo diſponitur ad hoc quòd in aliū *ti ſecundū*
actum conſimilem exeat. Ex actibus enim cauſantur diſpoſitiones, & habitus inclinantes ad ſimiles *quatuor ge-*
actus. Per accidens verò, ſicut remouens prohibēs. Cum enim homo per vnum peccatum amittit gra- *nera cauſa-*
tiam vel verecundiam, quæ retrahunt á peccato, ex hoc incidit in aliud peccatum: & ſic primum pec- *rum.*
catum eſt cauſa ſecundi per accidens, Secundò in genere cauſæ materialis: quia vnum peccatum præ-
parat alteri materiam, ſicut auaritia præparat materiā litigio, quod plerunqꝫ eſt de diuitiis congrega-
tis. Tertiò in genere cauſæ finalis, cùm quis committit ſimoniā propter finem ambitionis. Quartò in
genere cauſæ formalis. quia cum finis det formam in moralibus, ſequitur quòd vnum peccatum eſt *1.2.q.84.*
cauſa formalis alterius: vt cùm furtum committitur propter fornicationē, eſt furtum materialiter, & *art.2.*
formaliter fornicatio. Inter peccata autem quæ maximè ſunt cauſa aliorum, ſunt duo, ſcilicet ſuper- *1.Tim.vlt.*
bia & cupiditas. Vnde Eccle.10. dicitur: Initium omnis peccati ſuperbia, & Apoſto. Radix omnium
malorum cupiditas. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt primò ꝙ ſuperbia tripliciter accipitur: Vno
modo vt ſignificat inordinatū appetitum propriæ excellentiæ. & ſic eſt ſpeciale peccatum. Alio mo- *Superbia tri-*
do inquantum importat quendam actualem contemptū Dei ad effectum, qui eſt nō ſubiici eius præ- *pliciter ac-*
cepto. & ſic eſt generale. In omni enim peccato mortali inuenitur contemptus Dei. Tertiò ſecundum *cipitur.*
quòd importat quandā inclinationem ad huiuſmodi contemptum ex corruptione naturæ. Quidā di-
cunt ꝙ ſuperbia tertio modo dicta, eſt initium omnis peccati, & differt á cupiditate: quia cupiditas
reſpicit peccatum, ratione conuerſionis ad bonum cōmutabile, ſed ſuperbia ex parte auerſionis, á qua
incipit ratio mali. Sed quāuis hæc vera ſint, non ſunt tamen ſecundum intentionē Sapien. qui manife-
ſtè loquitur de ſuperbia, prout eſt inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vt patet per hoc quod
ſubdit: Sedes ducū ſuperborum deſtruxit Deus & de hac materia loquitur in toto prędicto c. Et ideo
dicendum eſt ꝙ ſuperbia ſecundum quod eſt ſpeciale vitium, eſt initium omnis peccati. Conſideran-
dum eſt enim quòd in actibus voluntariis (cuiuſmodi ſunt peccata) duplex ordo inuenitur, ſcilicet
intentionis & executionis. In primo quidem ordine finis intentus habet rationem principii. Finis au-
tem in omnibus bonis acquirēdis, eſt vt homo per illa quandā perfectionem temporalem habeat, &
ex hac parte ſuperbia eſt initiū omnis peccati. Sed in ordine executionis id quod præbet opportuni-
tatem adimplēdi omnia deſideria peccati, quod habet rationē radicis, ſunt diuitiæ. Et ideo ex hac par-
te auaritia & cupiditas eſt radix omnium malorum. Secundò notandū eſt ꝙ cupiditas accipitur tri- *Cupiditas*
pliciter: Vno modo vt eſt inordinatus appetitus diuitiarum: & ſic eſt ſpeciale peccatum. Alio modo *tripliciter*
vt ſignificat inordinatum appetitum cuiuſcunqꝫ boni temporalis. & ſic eſt generale peccatū. Nam in *accipitur.*
omni peccato eſt inordinatus appetitus ad bonum cōmutabile. Tertiò accipitur vt ſignificat quandā
inclinationem naturæ corruptæ ad bona tēporalia inordinatè appetenda. Et quia per diuitias acqui-
rit homo facultatē perpetrandi quodcunqꝫ peccatū in ordine executionis: ideo dicitur radix omnium
malorum, ad ſimilitudinem radicis, quæ præſtat omnibus ramis arboris alimentum Præter ſuper- *31.Mora.*
biam & auaritiam ſunt quædam alia vitia, quæ D. Greg. dicit eſſe capitalia, ſcilicet luxuria, inuidia, *de Malo.q.*
gula, & acidia, quæ dicuntur Capitalia, nō ꝙ pœna capitis puniantur, ſed quia ex eis alia vitia oriun- *9.art.2.*
tur. Non eſt tamen arbitrandū ꝙ omnia peccata, quæ dicuntur capitalia, ſint mortalia ex genere ſuo. *ad.5.*
Nam ſequeretur quod omne peccatum gulæ & iræ eſſet mortale, quod cōſtat eſſe falſum. Vnde non
oportet quòd omnis inanis gloria ſit peccatum mortale, vt dictū eſt cū de ea ageretur. Sed dicitur vi-
tium capitale, quod ex illo alia vitia oriantur, ſiue ſint venialia, ſiue mortalia. quāuis dici poſſit: ꝙ om-
ne vitium capitale, reſpectu aliorum peccatorum mortalium, quæ ab eo procedunt, ſit mortale.

Ver. 4. DE CAVSIS EXTERIORIBVS PECCATORVM.

A PEccatū habere cauſam exteriorē ex ſacris literis cōſtat. Vnde in lib. Num. dicitur: Nōne iſtę ſunt,
quæ ſeduxerūt filios Iſrael, & præuaricari eos fecerūt Domino in peccato Phogor? & in li. Regū *1.2.q.75.*
de Hieroboā dicitur: Peccauit, & peccare fecit Iſraël. Ad cuius euidentiā ſciendū eſt ꝙ cùm voluntas *art.3.*
ſit cauſa interior & eſſentialis perficiens peccatū, & ratio quātum ad carentiam debitæ directionis, & *Num.31.*
appetitus ſenſitiuus inclināš, ſi aliquid extrinſecū ſit cauſa peccati, hoc eſt vel quia mouet immediatè *3.Reg.14.*
voluntatem, vel rationem, vel appetitum ſenſitiuum. Voluntatem autē interius & immediatè nemo
mouere poteſt, niſi Deus qui nō eſt cauſa peccati, vt ſtatim dicetur. Relinquitur ergo ꝙ nihil poteſt
eſſe exterius cauſa peccati, niſi inquantum mouet rationem vel appetitum ſenſitiuum, ſicut homo vel
dæmon perſuadens peccatum. Sed quia neqꝫ perſuaſio exterior in rebus agendis ex neceſſitate mouet
rationem: neqꝫ etiā res exterius appoſitæ, ex neceſſitate mouent appetitum ſenſitiuum, ſed ſolùm diſ-
poſitiuè. nec etiā appetitus ſenſitiuus mouet ex neceſſitate volūtatem aut rationem: ideo licet aliquid
exterius poſſit eſſe cauſa mouens ad peccādum, non tamen poteſt ſufficienter inducere ad peccatum.
Sed cauſa ſufficiens peccati & complens ipſum, eſt ſola voluntas.

Ver. 5. DE CAVSA PECCATI EX PARTE DEI. *De malo.q.*

B QVum peccatum ſit actus volūtarius difformis ſuæ regulæ, cōſequens eſt ꝙ ſi manus dolatoris *3.art.1.&*
eſſet regula eius, non poſſet peccare dolādo, quia operaretur ſecundū ſuā regulā. & ideo Deus *1.2.q.79.*
(qui eſt ſua regula) peccare non poteſt, nec eſſe cauſa peccati. Quia qui eſt alteri cauſa peccati, peccat. *art.1.*
Vnde Apoſtolus, Digni ſunt morte non ſolū qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Præ- *Rom.1.*

terea

Prouer.14. terea Sapien.11.dicitur, Nihil odiſti eorum quæ feciſti. Sed Deus odit peccatum:iuxta illud,Odio eſt
Deo impius & impietas eius:ergo Deus non poteſt eſſe cauſa peccati directè,nec etiam indirectè.
Ad cuius euidentiam ſciendū eſt ꝙ homo dupliciter poteſt eſſe cauſa peccati ſui vel alterius: Vno
modo directè,inclinando voluntatē ſuam vel alterius ad peccandū. Alio modo indirectè,cum non re
Deus nō eſt trahit alios à peccato,cum poteſt & tenetur. Vnde Ezech.3. dicitur ſpeculatori:Si non dixeris impio,
cauſa pecca Morte morieris:ſanguinē eius de manu tua requirā. Deus neutro modo poteſt eſſe cauſa peccati:quia
ti directè non directè,cum peccatū ſit per receſſum ab ordine qui eſt in Deum, ſicut in finē. Deus autē,quātum
nec indi- eſt in ſe,omnia cōuertit & inclinat ad ſeipſum, ſicut ad vltimum finē,vt D. Diony. dicit. Nec etiā in-
rectè. directè,quia licet poſſit retrahere & impedire, nō tamen tenetur, Nemini enim eſt obligatus. Si ergo
4.c.de di.no. aliquibus non præbet auxiliū,hoc facit ſecundum ordinē ſuæ ſapientię & iuſtitiæ Et cùm Apo.dicit,
Rom.1. Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum,intelligitur permiſſiuè,propter peccata præcedētia. Eodem
3.Reg.vlt. modo debet intelligi dictum à domino ſpiritui mendacii,quo ad deceptionem prophetarum Achab.
Sapien.14. Egredere & fac,& præualebis, eodē modo intelligendi ſunt alii paſſus,ſi qui inueniantur. Et cū Sap.
dicit: Creaturæ dei in odiū factæ ſunt,& in tentationem,&c. nō intelligit hāc præpoſitionē (in) cau-
ſaliter ſiue ad prouocandum homines in malum,ſed conſecutiuè:quia hoc conſecutum eſt propter in-
ſipientiam hominum. Vnde ſubditur, Et in muſcipulam pedibus inſipientium,qui non vtuntur crea-
turis vt decet. Nec propter hoc quòd Deus eſt cauſa liberi arbitrii ,ſequitur quòd ſit cauſa peccati ab
eo procedentis:quia illa maxima,(Quicquid eſt cauſa cauſæ,eſt cauſa cauſati) intelligitur quando ef-
fectus cauſæ mediæ ſubditur ordinini cauſæ primæ. Tunc effectus reducitur in cauſam primā. Sed ſi
effectus procedat ex cauſa media,ſecundū quod ipſa exit ordinem cauſę primæ effectus nō reducitur
in cauſam primam. Sed ſi effectus procedat ex cauſa media, ſecundū quod ipſa exit ordinē cauſæ pri-
mæ,effectus nō reducitur in cauſam primam, ſicut cùm miniſter facit aliquid contra præceptū domi-
ni,non reducitur ad dominum,nec attribuitur ei, cùm liberum arbitriū hominis vel angeli illud cō-
mittat cōtra arbitrium Dei. Et ſi dicatur, Quicquid eſt cauſa alicuius,eſt cauſa eius quod conuenit ei
ſecundū ſpeciē : ſicut ſi aliquis eſt cauſa Sortis,eſt cauſa hominis. Sed aliqui actus ſunt ex ſpecie mali:
Igitur,&c. Dicendū quòd actus dicuntur mali ex ſpecie,hoc eſt ex obiecto prohibito,& inquantum
ſiunt ab eo cui ſit prohibitio. deformitas tamē non cōſequitur actum illū,prout eſt à Deo. Et licet nō
repugnet Deo ꝙ ſit cauſa mali pœnæ. Vnde Amos propheta dicit,Si eſt malū in ciuitate quod Deus
Malū culpæ non fecerit. quia malū pœnæ,licet opponatur bono eius qui punitur, non tamen opponitur bono or-
opponitur dinis, qui eſt in Deum,ſicut malū culpæ. Et ideo malū culpæ directè opponitur bonitati diuinæ, &
bonitati dei non malū pœnæ. Ideo non eſt ſimilis ratio. Et quanuis Deus, qui eſt cauſa efficiēs omnium rerum, &
& nō pœna omne ens quodcunq; ſit deriuetur à primo ente : & per conſequēs actus peccati, cùm ſit res quædam:
non tamen ſequitur quòd Deus ſit cauſa peccati, hoc eſt deformitatis. Et ſi dicatur,quicquid eſt cau-
1.2.q.79. ſa alicuius,eſt cauſa illorū quæ ei neceſſariò connectuntur,& ſine quibus eſſe nō poteſt: vt homo qui
art.2. nō vult deformitatē peccati: quia tamen vult actū adulterii, ad quē ſequitur deformitas,vult eam ex
conſequenti. Sic igitur Deus,&c. Dicendum ꝙ illa deformitas eſt annexa illi actui,inquantū proce-
dit ab homine,cui data eſt lex,& non inquantum procedit à Deo,qui poſſet ſi vellet,facere mulierem
adulterāris,tamē nō tenetur. Præterea deformitas peccati nullo modo poteſt attribui Deo. Quemad-
modum claudicatio,quę eſt motus quidam,non attribuitur primo motori,ſed homini habēti tibiam
claudam ſeu nimis breuem. ſed claudicatio,inquantū eſt motus, attribuitur primo motori:inquantū
de Malo.q. verò eſt diſtortus ſiue vt claudicatio,non eſt à primo motore,qui non deficit,ſed à tibia deficiente: Sic
3.art.2. eſt de actu peccati, qui dicitur claudicatio ſpiritualis : qui quidē eſt à Deo,inquantū habet de entita-
te: inquantū verò deuiat à regula vel auertitur ab vltimo fine,nō eſt à Deo,qui(vt dictum eſt)omnia
conuertit in ſeipſum: ſed eſt à libero arbitrio,qui nō ſequitur regulā rationis & diuinę legis. Nec pro-
pter hoc ꝙ Deus dedit præcepra dedit occaſionem peccandi: ſed occaſio accipitur ab eo qui non vult
implere: quia dare occaſionem peccādi,eſt facere aliquid minus rectū, ex quo per exemplum alii pro-
uocentur ad peccandum. Difficultas eſt de peccato originali, eo ꝙ omne illud quod habet creatura
in primò inſtanti ſui eſſe,habeat à generante vel creante. Ideo D. Thomas dicit quòd angelus nō po-
1.2.q.63. tuit peccare in primo inſtanti,ne peccatum attribuatur Deo: ſed anima in primo inſtanti ſuæ creatio-
art.3. nis eſt in peccato originali: igitur attribuitur Deo. Dicendum ꝙ aliud eſt de peccato actuali,aliud de
peccato originali: quia originale in homine habet aliunde cui attribuatur,& non actuale. Nā cùm in-
fectio & deſtitutio,ſiue priuatio iuſtitiæ originalis,quę ineſt materiæ,cui anima in primo inſtāti vni-
tur(ex qua vnione contrahit peccatū originale) procedat ex peccato Adæ: Ideo ipſi Adæ attribuitur:
quia ſi anima extra corpus crearetur à Deo,nō contraheret peccatū originale. Et quāuis anima ab ip-
ſo Deo vniatur corpori,& propter illam vnionē anima cōtrahat peccatū originale. Nō tamen ſequi-
tur ꝙ Deus ſit cauſa peccati originalis: quia illa vnio animæ ad corpus, inquantum eſt à Deo,non eſt
cauſa originalis peccati. Nam ſi eadem anima vniretur alteri materiæ nō infectæ,non cōtraheret pec-
catum originale. Ideo hoc prouenit nō ex vnione,ſed ex infectione materiæ,quæ proceſſit ab Adam.
Et licet Deus ſciat materiā,cui anima vnienda eſt eſſe infectā,& poſſit præſeruare,vt fecit in D. Vir-
gine : non ſequitur ꝙ ei debeat attribui, cùm nō teneatur immutare ordinem rerum,quem ipſe inſti-
tuit,ſcilicet quòd poſitis diſpoſitionibus à generante crearet & infunderet animā. Ex prædictis ap-
paret quòd nullo modo Deus eſt cauſa peccati, quo ad eius formale, ſiue quo ad deformitatem : licet
ſit cauſa actus peccati quo ad materiale. Et quia ſecundū dialecticos terminus à parte ſubiecti poſitus,
ſtat pro materiali,& à parte prædicati pro formali: Ideo hæc propoſitio,peccati Deus eſt cauſa,conce-
ditur : quia ſenſus eſt, Deus eſt cauſa actus peccati pro materiali,ſiue inquantū habet de entitate. Sed
hæc propoſitio, Deus eſt cauſa peccati,negatur: quia ſenſus eſt,ꝙ ſit cauſa deformitatis actus peccati:
quod eſt hæreticum. Eodem modo dici poteſt de his propoſitionibus, Excæcationis Deus eſt cauſa,
& Deus eſt cauſa excæcationis. Quia prima eſt vera,iuxta illud Ezec.6. Excæca cor populi huius,&
aures eius aggraua.& Rom.9. Cuius vult miſeretur,& quē vult indurat.ſ.permiſſiuè.ſecūda eſt falſa.

Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quòd induratio ſiue obduratio duo importat, quorum vnum *1.2.q.79.*
eſt motus animi adhærentis malo, & auerſio à lumine diuinæ gratiæ: & quantum ad hoc Deus non *art.3.*
eſt cauſa peccati. Aliud eſt ſubtractio gratiæ, ex qua ſequitur quòd mens non illuminatur ad rectè vi- *Induratio*
dendum. Et quantum ad hoc peccator eſt cauſa, per peccatum ponens impedimentum. Sicut enim *quid im-*
ſol corporalis ex ſua conditione illuminat omnes domos, niſi inueniat impedimentum: (& ideo ille *portat.*
qui claudit feneſtram eſt cauſa obſcuritatis & tenebrarum:) ſic ſol ſpiritualis ex ſua liberalitate illu-
minat omnem hominem venientem in hunc mundum: ſed peccator per peccatū claudens feneſtram,
eſt cauſa obſcuritatis & tenebrarum ſiue excæcationis & obdurationis, & non Deus: aliter tamen eſt *Ioan.1.*
in ſole materiali, & aliter in Deo: quia ſol corporalis agit neceſſitate naturæ, & non poteſt ſubtrahere
lumen: Deus autem non agit neceſſitate naturæ, ſed liberè, & proprio iudicio lumen gratiæ non im-
mittit. & ideo nō ſolùm peccator, ſed etiam Deus eſt cauſa excæcationis & indurationis, quæ diſtin-
guuntur ſecundum effectus gratiæ, quæ perficit intellectum dono & lumine ſapiētiæ, & amollit affe-
ctum igne charitatis. Et cum ad cognitionem intellectus maximè deſeruiāt duo ſenſus, ſcilicet viſus
& auditus: quorū vnus deſeruit inventioni, ſ. viſus, & alius diſciplinæ, ſcilicet auditus: ideo quantum
ad viſum ponitur excæcatio, & quantum ad auditum aggrauatio, & quantū ad affectum obduratio.
Et ſic iſta tria idem ſignificant, ſed differunt ratione. Licet excæcatio ſequatur peccata: quia Deus pro
vno peccato non excæcat, neq; ſubtrahit ſpecialia auxilia, quibus recuperatur gratia amiſſa, ſaltē diſ-
poſitiuè. Et cùm peccatum ad duo ordinetur, ſcilicet ad damnationem per ſe, & ad ſanationem per ac- *art.4.*
cidens, ex diuina miſericordia & prouidentia, inquantū permittit aliquos cadere in peccatum, vt tan- *Deus pro*
dem peccatum ſuum agnoſcentes, humilientur & conuertantur, vt habetur de lapſu Petri in c. conſi- *vno peccato*
derandum. 50. diſt. Tamen excæcatio ex ſui natura ordinatur ad damnationē eius qui excæcatur: pro- *nō excæcat.*
pter quod ponitur effectus reprobationis. Verùm ex miſericordia diuina ordinatur medicinaliter ad
ſalutem eorum qui excæcantur. Sed hæc miſericordia nō omnibus impenditur, ſed prædeſtinatis ſo- *Rom.8.*
lùm, quibus omnia cooperantur in bonum. Ideo quantum ad quoſdam excæcatio ordinatur ad ſana-
tionem, & quantum ad alios ad damnationem, vt D. Aug. dicit. Et quantum in enchiridio dicat quòd
Deus (cùm ſit ſummè bonus) nullo modo permitteret fieri aliquod malū, niſi poſſet ex quolibet ma- *In lib. de*
lo elicere aliquod bonum: ſic omnia mala quæ immittit aut permittit, ordinat in aliquod bonū. Non *quæſt.euan.*
tamen ſemper in bonum eius in quo eſt malum, ſed quandoq; ad bonum alterius, vel etiā ad bonum
vniuerſi: ſicut culpam tyrannorum ordinat in bonum martyrum: & pœnas damnatorum ordinat ad
gloriam iuſtitiæ, & hoc modo culpam Adæ ad gloriam ſuæ miſericordiæ. Vnde D. Greg. hanc ordi-
nationem conſiderans, exclamat: O felix culpa, quæ talem ac tantū meruit habere redemptorem. non
quòd culpa ſit fœlix aut bona: ſed id ad quod ordinata fuit à Deo, ſcilicet redemptio.

Ver. 6. DE CAVSA PECCATI EX PARTE DIABOLI.

A QVamuis diabolus nō poſſit eſſe directa & ſufficiens cauſa peccati hominis (cùm nō poſſit effe- *1.2.q.8.art.*
ctiuè & immediatè ſiue ex neceſſitate mouere eius voluntatē, quæ ſola eſt ſufficiens cauſa pec- *1.de malo.q.*
cati, vt dictum eſt.) Poteſt tamen diabolus eſſe cauſa peccati hominis indirectè per modū perſuaden- *3.art.3.*
tis ſiue proponētis aliquod appetibile dupliciter: Primò exterius in aliqua ſenſibili ſpecie apparēdo, *Diabolus*
& ei ſenſibiliter loquēdo, & peccatū perſuadendo: prout apparuit Euę in ſpecie ſerpentis, & Chriſto *quibus mo-*
in deſerto, quem (ſecundum contemplatiuos) diabolus aſſumpſit corporaliter in ſanctā ciuitatem, & *dis eſt cauſa*
in montem, &c. Verūtamen propter debilitatē ſenſus humani, & calliditatem ac aſtutiā diaboli, non *peccati.*
permittit ordinariè ipſum in ſpecie ſenſibili apparere & tentare: licet aliquando permittat aliquibus *Gen.3.*
Necromanticis & mulieribus propter infidelitatem earum, aliquando etiā propter malitiā, vt dicunt *Mat.4.*
communiter doctores de Antichriſto, cui dæmones famulabuntur in forma humana, conſulentes &
perſuadentes multa mala, vt amplius infrà dicetur. Secundò poteſt diabolus eſſe indirecta cauſa pec-
cati, interius ſuggerendo: nō tamen imprimendo aliquid in intellectu, ſed ſolùm circa fantaſiā & ap-
petitum ſenſitiuū. Circa fantaſiam quidem, non formando nouas ſpecies ſenſibiles in ea, quia excedit
facultatē eius: licet enim poſſit ſemina colligere, quæ adhibet quibuſdā effectibus faciendis, vt patet
de Magis Pharaonis, qui virgas arte dæmonis cōuerterunt in ſerpētes: ſed (vt D. Aug. dicit) nihil poſ- *Exod.7.*
ſunt facere, niſi virtute corporaliū ſeminum. Vnde diabolus nō poſſet facere quòd cæcus natus ima- *3.de Tri.*
ginaretur colores: poteſt tamē ſpecies ſenſibiles ſenſatas præſentare fantaſiæ, & illā excitare, ac in actū
reducere per illas, & eaſdē obiicere intellectui cum earū iudiciis & collatione ac particulari ratioci-
natione, de qua dictū eſt cùm de fantaſia & imaginatione ageretur. Quia cùm natura corporalis obe
diat naturæ ſpirituali, quo ad motum localē: ſequitur quòd diabolus poteſt cauſare omnia quæ ex mo
tu locali corporū inferiorum prouenire poſſunt, niſi impediatur à Deo. Similiter poteſt appetitū ſen-
ſitiuum concitare ad aliquas paſſiones, ſecundum aliquem determinatū motum cordis & ſpirituum:
ex hoc enim quòd aliquæ paſſiones concitantur in appetitu ſenſitiuo, ſequitur ꝙ motus & intentio *In lib. de*
ſenſibilis prędicto modo adducta ad fantaſiā, ab homine magis percipiatur. Quia (vt Philoſophus di *ſom.et vigi.*
cit) Amantes modica ſimilitudine in apprehenſione rei amatæ mouētur. Licet autem diabolus poſ-
ſit prædictas paſſiones appetitus, & apprehēſiones imaginationis & fantaſiæ intendere, ſic ꝙ ſi à Deo
permittatur, intellectus & ratio totaliter ligabitur, vt apparet in arreptitiis. (Quia id per motū exceſ- *1.2.q.80.*
ſiuum naturaliter fieri poteſt, vt videmus in amentibus & furioſis.) Nunquam tamen poteſt neceſſi- *art.3.*
tare ad peccandū: quia cùm ratio eſt ligata, quicquid homo agit, nō imputatur ad culpam. Si verò ſit *de Malo.q.*
libera, ex ea parte qua libera eſt, poteſt reſiſtere. Vnde D. Petrus, Cui reſiſtite fortes in fide, & D. Iaco- *3.art.4.*
bus, Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis. Notandum tamen quòd licet diabolus poſſit dici aliquo
modo cauſa occaſionalis omnium peccatorum noſtrorum, inquantum induxit primum hominem ad *1.Pet.5.*
peccandum, ex cuius peccato intantum vitiata eſt humana natura, quòd omnes ad peccandū proni *Iaco.4.*
ſumus: ſicut diceretur cauſa combuſtionis lignorum, qui ligna ſiccaret: non tamen eſt directa cauſa *1.2.q.80.*
omnium peccatorum humanorum, ita quòd ſingula perſuadeat: non enim omnia peccata committun *art.4.*
tur inſtigante diabolo. Vnde in libro de Eccleſiaſticis dogmatibus dicitur: Non omnes cogitationes

noſtræ malæ à diabolo excitantur, ſed aliquoties ex noſtri arbitrii motu emergunt. Quod Origines probat ex hoc quòd etiã ſi diabolus non eſſet, homines haberent appetitum ciborum & venereorum & ſimilium, qui poſſet eſſe inordinatus, & peccatum. Si quæ tamen peccata abſque diaboli inſtinctu perpetrantur, per ea homines ſunt filii diaboli, inquantum ipſum imitantur, iuxta illud Chriſti, Vos ex patre diabolo eſtis: non eſt tamen aliquod peccatum, quòd non aliquando ex diaboli ſuggeſtione prouenire poſſit.

Ver. 7. DE CAVSA PECCATORVM EX PARTE HOMINIS.

Homo poteſt eſſe cauſa peccati alterius hominis, non interius ſuggerendo vt diabolus: ſed exterius conſulendo, proponendo, perſuadendo, imperando. Non eſt tamen directa & ſufficiens cauſa peccati, cùm non ex neceſſitate moueat voluntatem: licet ſit cauſa indirecta. & ideo in præmiſſis peccat mortaliter. Vnde Apoſtõ. Digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus. B

Ver. 8. DE COMPARATIONE PECCATORVM ADINVICEM.

1.2.q.73. art.2. Vitia ſiue peccata nõ eſſe omnia connexa (prout virtutes) eorum contrarietas oſtendit: ſunt enim aliqua peccata ſibi inuicem cõtraria, vt prodigalitas & illiberalitas. Nec eſt eadem ratio de vitiis & virtutibus, cùm intentio virtuoſi ſit in omnibus ſequi regulam rationis, à qua omnes virtutes pendent. Ideo omnium virtutum intentio in idem tendit. Sed intentio peccantis nõ eſt vt recedat ab eo quod eſt ſecundum rationem, ſed potius quòd tendat in aliquod bonũ appetibile. & quia bona appetibilia ſunt diuerſa, nullam cõnexionem habentia: Igitur, &c. Nec obſtat quod dicitur Iaco.2. Qui totam legẽ ſeruauerit, offendat autẽ in vno, factus eſt omnium reus: quia illud intelligitur ex parte auerſionis: in quolibet enim peccato incurritur reatus pœnæ æternæ, & priuatio diuinæ viſionis, in quo omnia peccata mortalia conueniunt. Non tamen ſequitur quin ex parte conuerſionis ſint diuerſa, & per conſequens maiori reatu pœnæ ſenſibilis ſit obnoxius, qui plura peccata committit, ac etiam propter multiplicationem auerſionis maiori pœna damni & vermis aſtringatur. Ex hoc tamen nõ ſequitur quòd per quodlibet peccatum mortale omnes virtutes corrũpantur vel auferentur, ſed ſolùm infuſæ, dempta fide, & ſpe, vt dictum eſt cùm de eis ageretur. Non tamen acquiſitæ, niſi per multiplica- C

De Malo q. 2. ar. 9. Ioan. 19. tionem actuum oppoſitorum. Peccata non eſſe paria cõſtat ex hoc quod Chriſtus dixit Pilato, Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Licet enim virtutes ſint æquales, non quantitate, ſed proportione & dependentia à prudentia: vna tamen præcedit aliam dignitate, ſecundũ ſuam ſpeciem. Et ſic vnus homo poteſt eſſe virtuoſior & peior alio. Et quanuis virtutes eſſent pares & æquales, nõ eſt eadem ratio de vitiis, cùm non ſint cõnexa, vt dictum eſt. Licet enim in aliquo peccato tollatur debita commenſuratio rationis: non tamen totaliter tollitur ordo rationis. alioqui (vt dicitur in.4. Ethic.) Malum ſi integrum ſit, deſtruit ſeipſum. Ideo qui tranſgreditur præſcriptam lineam à iudice, quantumcunq; magis procedat, non magis peccat: quia hoc reſpicit auerſionem, & inter auerſiones vna nõ eſt maior alia ſecundum ſe & ex parte obiecti: licet bene ex parte conuerſionis, ex diuerſitate eorum quibus peccatum aggrauatur. Nec obſtat quòd peccatum eſt mors animæ, & vna mors corporis nõ eſt maior alia: quia peccatũ non eſt eſſentialiter mors animæ, cũ conſiſtat in actu deformi. & ſic non dicit puram priuationem, ſicut mors, quæ ſpiritualiter accepta, dicit ſolam priuationem gratiæ. Et quanuis vnum infinitum non ſit maius alio, & omne peccatum mortale ſit infinitum, quia contra bonum infinitum. non tamen ſequitur quòd vnum peccatum nõ ſit maius alio ex parte conuerſionis, ad

Vna auerſio quomodo eſt maior altera. quam etiam ſequitur grauitas auerſionis. Et licet ex auerſione, actus humani dicantur peccata: vna tamen auerſio dicitur maior altera, non ſecundum ſe & inquantum priuatio, ſed inquantũ habet actum conuerſionis deteſtabiliorem & magis prohibitum.

Ver. 9. DE GRAVITATE PECCATORVM.

1.2.q.73. art.3. Peccatorum prima grauitas attenditur ex obiecto: quia quantò obiectũ habet maiorem deordinationẽ ſiue deformitatẽ, tantò peccatum eſt grauius. Ideo peccata quæ ſunt directè contra Deum, ſunt grauiora his quæ ſunt contra ſeipſum, & illa his quæ contra proximum. Et inter ea, illa quæ magis repugnant regulæ ſiue commenſurationi rationis, vt homicidium furto, &c. Et cùm virtutes ſpeciem & nobilitatem habeant ex obiecto, ſequitur quòd grauitas peccatorum attenditur ſecũdum dignitatem virtutum, quibus peccata opponuntur. Et ſic illa peccata dicuntur grauiora cæteris paribus, D

Peccata carnalia cur ſint leuioris culpæ & maioris infamiæ. quæ dignioribus virtutibus opponuntur. Alia grauitas peccatorũ attenditur penes finem, qui eſt obiectum voluntatis: quia quãtò finis eſt nobilior, tantò peccatũ contra illum eſt grauius. Ideo D. Greg. ait: Peccata carnalia ſunt leuioris culpæ cæteris paribus, & maioris infamiæ ſpiritualibus, triplici ratione: Prima eſt ex parte ſubiecti: quia licet peccatum carnale ſit maioris adhæſionis, quàm ſpirituale peccatũ: tamen ſpirituale plus habet de auerſione, à qua culpa denominatur. Secunda ex parte eius in quem peccatur. Nam peccatum carnale, inquantum huiuſmodi, eſt in corpus proprium, quòd eſt minus diligendum quàm Deus & proximus, contra quos ſunt peccata ſpiritualia. Tertia ratio ex parte motiui: quia peccata carnalia habent maius impulſiuum (quod diminuit peccatum) quàm ſpiritualia.

Prouer.6. Nec obſtat quod Salomon ait: Non grandis eſt culpa cùm quis furatus fuerit: qui autẽ adulter eſt propter cordis inopiam, perdet animam ſuam: quia adulterium non ſolum eſt peccatum carnale pertinẽs ad luxuriam, ſed etiã ſpirituale, & pertinet ad iniuſtitiam. & ſic poteſt reduci ad auaritiã. Vnde Glo. ſuper illud Ephe.5. Omnis fornicator, & immũdus, aut auarus, &c. dicit: Grauius eſt adulteriũ quàm furtum, quantò homini charior eſt vxor, quàm res poſſeſſa, & in lege euãgelica eſt ſacrilegium, quia contra ſacramentum: & ſic non ſunt cætera paria: Non obſtat pariter quod D. Aug. ſuper Leuit. dicit, quòd diabolus maximè gaudet de peccato luxuriæ: quia non eo quòd ſit maioris culpæ, ſed maioris adhæſionis, & eò quòd ad multa alia peccata inducit: quanuis Philo. in.7. Ethi. probet quòd incontinens concupiſcentiæ eſt turpior quàm incontinens iræ, quæ eſt peccatum ſpirituale: quia non ratione grauitatis: ſed quia minus participat de ratione. & ſecundũ hoc dicitur in.3. Ethi. quòd peccata intemperantiæ ſunt maximè exprobrabilia, quia ſunt circa illas delectationes, quæ ſunt cõmunes nobis &

brutis,

brutis,quæ non deordinantur. Ideo per hæc peccata homo quodam modo efficitur brutalis,& peior *Pſal.48.*
brutis. Vnde Pſal. Homo cùm in honore eſſet,nõ intellexit:comparatus eſt iumentis inſipiẽtibus,& *1.2.q.73.*
ſimilis factus eſt illis. Grauitas etiam peccatorum attenditur ſecundum cauſam per ſe propriam,quę *art.8.*
eſt voluntas peccãdi,quæ comparatur ad actum peccati,ſicut arbor ad fructum,vt dicit Glo. ſuper il-
lud. Mat.7.Non poteſt arbor bona malos fructus facere. Quantò enim voluntas peccandi eſt magis
intenſa in actu peccati,tãtò peccatum eſt grauius. In aliis verò cauſis peccati quæ extrinſecè & remo-
te accipiuntur,diſtinguendũ eſt. Quædam enim earum inducit voluntatem ad peccandum ſecũdum
ipſam naturam voluntatis:& ex tali cauſa augetur peccatum, (quantò enim finis eſt peior,tãtò pecca-
tum grauius eſt.) Aliæ verò cauſæ, quę inclinant voluntatẽ præter naturam & ordinem ipſius volun-
tatis,quæ nata eſt moueri liberè ex ſeipſa ſecundum iudicium rationis,nõ aggrauant ſed diminuunt,
inquantũ diminuunt iudiciũ rationis,vt ignorantia,metus,violentia,& alię paſſiones,ac infirmitas.
Attenditur etiã grauitas peccatorum ex circunſtãtiis: quia vnumquodq; malum poteſt augeri ex
eo ex quo cauſatur:ſed peccatum cauſatur ex defectu alicuius circunſtantię(vt dictũ eſt)ergo per plu-
res & diuerſas circunſtantias grauitas eius augetur. Et ideo quantò plures circunſtantiæ deficiunt
actui,tantò eſt grauius peccatũ. Et maior grauitas conſurgit,quando circunſtantia tranſit in vim ob-
iecti:quia tunc dicitur aggrauare in infinitum. Dicens enim mendacium,peccat venialiter ex genere
ſuo:ſed ſi dicat vt ſeducat virginem,eſt ſtuprum,& mortale furtum etiam eſt mortale.ſed ſi fiat ad for- *de Malo.q.*
nicandum,circunſtantia finis aggrauat in infinitum. Sed difficultas eſt de circunſtantiis indifferen- *2.art.8.*
tibus,quia illæ non habent ordinem ad rationem,nec variant ſpeciẽ, nec aggrauant: vt percutere ho-
minem veſte alba aut griſea indutum. Si verò habeat repugnantiam ad rationem nõ primò & per ſe: *de Malo.q.*
quia tunc nõ eſſet circunſtantia indifferens, nec daret ſpeciem actui, ſed cum ſequitur id quod primò *2.art.7.*
& per ſe repugnat rationi, aggrauat. Quemadmodum accipere parum vel multum de re aliqua,nul-
lum habet ordinem ad rationem,quantum eſt ex ſe. Sed quia accipere alienum inuito domino,habet
per ſe primo repugnantiã ad rationem, ideo hæc circunſtantia parum vel multum in furto & percuſ-
ſione & aliis huiuſmodi,habet differentiam & repugnantiam ad rationem, ſecundum quod plus vel
minus damnificat.& ideo aggrauat:licet nõ mutet ſpeciem. an autẽ de illa circunſtantia ſit confiten-
dum,dictũ eſt cùm de confeſſione ageretur. Attenditur pariter grauitas penes maius nocumentum, *Grauitas*
quod prouenit ex peccato ſi ſit præuiſum & intentum:vt puta cum peccat animo nocẽdi:tunc nocu- *peccati ex*
mentum eſt per ſe obiectum peccati. Quando verò nocumentum eſt præuiſum, ſed non intentum, ſi- *nocumento.*
cut cùm aliquis tranſiens per agrum vt cõpendioſius vadat ad fornicandum, infert ſciẽter nocumen-
tum ſeminatis,quod tamen nõ intendit. Tunc quantitas nocumenti aggrauat peccatum,ſed indire-
ctè,inquantum ex voluntate multũ inclinata ad peccandum:nõ prætermittit ſibi vel aliis facere dam-
num. Si verò nocumentum non ſit præuiſum neq; intentum, diſtinguendum eſt: quia ſi per accidens
ſe habet ad peccatum, non aggrauat peccatum directè, ſed propter negligentiam conſiderandi nocu-
menta quæ conſequi poſſent,imputantur homini ad pœnam mala quę eueniunt præter intẽſionem,ſi
dabat operã rei illicitæ. Si verò tale nocumentũ ſequatur per ſe ex actu peccati,licet non ſit intentum
nec præuiſum,aggrauat directè peccatum:quia quæcunq; conſequuntur per ſe ad peccatum,pertinent
ad ſpeciem peccati:puta ſi aliquis publicè fornicetur, ſequitur ſcandalum plurimorum. Aliter tamen
videtur ſe habere nocumentum pœnale,quod quis peccando incurrit. Nam ſi per accidens ſe habeat
ad actum peccati,& non ſit præuiſum nec intentum, non aggrauat culpam, ſed eſt pœna culpæ: vt ſi
quis currens ad occidendum,impingat & lædat ſibi pedem:læſio illa eſt ſui peccati pœna.Si verò tale
nocumentum ſequatur per ſe, tunc maius nocumentum non facit grauius peccatum: ſed èconuerſo
grauius peccatum infert grauius nocumentum,vt in damnatis, inter quos fideles infidelibus grauius
puniuntur,quia grauius peccauerunt,propter maiorem cognitionẽ & ingratitudinem. Ratio autem
quare maius nocumentum per ſe ſequens aggrauat, eſt quia facit maiorem inordinationem. & ideo
licet quis per peccatum non poſſit nocere Deo, tamen attentare in his quæ Dei ſunt,ſicut extirpare fi-
dem,violare ſacramenta,habet maiorem inordinationem.Ideo talis grauiſſimè peccat. Et quãuis pri-
uari vita gratiæ ſit maius nocumentũ quàm priuari vita corporali:non tamen ſequitur fornicatorem
eſſe peiorem homicida. Primò quia fornicator non intendit nocumentum ſed delectationem.& ſi in-
tendat priuationem gratiæ,non ſolum eſt fornicator,ſed ſpiritualis homicida. Secundò,quia eſt per ſe
ſufficiens cauſa mortis corporalis, & nõ fornicator:quia nullus ſpiritualiter moritur,niſi propria vo-
luntate peccando. Ex præmiſſis ſequitur quòd grauitas peccati etiam attenditur ex conditione per-
ſonæ,ratione maioris dignitatis aut propinquitatis:quia perſona in quam peccatur, eſt quodam mo- *Grauitas*
do peccati obiectum,ex parte cuius prima & maior grauitas attenditur, ſecũdum quod obiectum eſt *peccati ex*
principalior finis. Fines autem principales humanorum actuum ſunt tres ſcilicet Deus,ipſe homo,& *conditione*
proximus. Et ideo ſecundum maiorem coniunctionem ad Deum & ad ſe ac ad proximum, conſide- *perſonæ.*
ratur grauitas peccatorum. Deo coniunctior eſt qui virtuoſior & ſacratior:ideo iniuria tali perſonæ
illata,magis redundat in Deum,ſecundùm illud. Qui vos tetigerit,tanget pupillam oculi mei. Vnde
ſequitur ꝙ peccatum eſt grauius, ex hoc quòd redundat in perſonam Deo coniunctam ratione virtu- *Zachar.2.*
tis vel officii. Ex parte verò ſuipſius peccat eſt grauius,quantò magis in perſonam ſibi coniunctam
ſiue naturali cõiunctione,ſiue beneficiis,peccat. Quia videtur grauius in ſeipſum peccare,iuxta illud, *Eccle.14.*
Qui ſibi nequam, cui bonus erit? Ex parte autem proximi, quantò peccatum plures tangit, eſt gra-
uius. Vnde ſequitur quòd peccatum commiſſum in perſonam publicam(puta regem vel principem,
qui regit totam multitudinem) eſt grauius, quòd peccatum commiſſum in perſonã priuatam. Vnde
ſpecialiter dicitur Exod.22. Principi populi tui non maledices. Et ſimiliter ſi fiat iniuria alicui famoſę
perſonæ, videtur eſſe grauius ex hoc quod in ſcandalum & turbationem plurimorũ redundat. Ma-
gnitudo & dignitas perſonæ peccantis etiam aggrauat peccatum, ſecundum Iſidorum in li. de Sum-
mo Bono,vbi dicit: Tantò maius cognoſcitur peccatũ,quanto maior qui peccat habetur. Quod non
eſt intelligendum de peccatis,quæ ex ſurreptione procedũt: ſed de his quæ ex deliberatione,propter

quatuor: Primò, quia facilius poſſunt reſiſtere maiores, puta qui excedunt in ſcientia & virtute. Vnde Dominus, Luc. 12. Seruus ſciens voluntatē domini & non faciens, plagis vapulabit multis. Secundò, propter ingratitudinem: quia omne bonum quo quis magnificatur, eſt Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando. Et quantum ad hoc quælibet maioritas, etiam in tēporalibus bonis, peccatum aggrauat, iuxta illud Sap. 6. Potentes potēter tormenta patientur. Tertio, propter ſpecialē repugnantiam actus peccati ad magnitudinē perſonæ: ſicut ſi princeps violet iuſtitiā, qui ponitur iuſtitiæ cuſtos: & ſi ſacerdos, qui caſtitatē vouit, fornicetur. Quartò, propter malum exemplum ſiue ſcandalum:
In Paſto. quia (vt D. Greg. dicit) In exemplum vehementior culpa extenditur, quando pro reuerentia gradus peccator honoratur. Peccata enim magnorum ad plurium perueniūt notitiam, & ea homines magis indignè ferunt. Vnde D. Greg. Tot mortibus digni ſunt, quot mala exempla aliis relinquunt.

Ver. 10. DE SVBIECTO PECCATORVM.

1.2.q.74. art.1. QVum peccatum ſit quidam actus humanus, ſequitur quòd voluntas poteſt eſſe ſubiectum peccati in actibus ſuis libere elicitis vel imperatis. qui dicuntur humani, quia propriū ſubiectum actus peccati eſt potentia, quę eſt principium eius: ſed voluntas eſt huiuſmodi: Igitur, &c. Et quia nō ſolùm actus qui ſunt à voluntate eliciti, ſed etiam actus imperati procedūt ab ea: ſequitur quòd non ſolùm voluntas poteſt eſſe ſubiectum peccati, ſed etiam omnes potētiæ quæ poſſunt moueri ad actus ſuos, vel ab eis reprimi per voluntatem. & ſic poſſunt eſſe ſubiecta peccatorū, quæ ſunt actus: poſſunt etiam eſſe ſubiecta vitiorum, qui ſunt habitus mali, cùm actus & habitus ad eandem potentiam pertineant. Ex præmiſſis ſequitur primò, quòd ſenſualitas ſiue appetitus ſenſitiuus, tam iraſcibilis quàm concupiſcibilis, poteſt eſſe ſubiectum peccati non ſolùm venialis, ſed etiam mortalis. Differentia tamen eſt inter actus deordinatos voluntatis, & aliarum potentiarum: quia actus volūtatis deordinati vocantur peccata denominatione intrinſeca, à malitia & deordinatione ſuiipſius. Actus verò inordinati aliarum potentiarum dicuntur mali, & peccata denominatione intrinſeca, à malitia volūtatis. Se-
12. de Tri. cundò ſequitur quòd ratio ſiue intellectus poteſt eſſe ſubiectum peccati. Vnde D. Aug. dicit, quòd peccatum eſt in ratione ſuperiori & inferiori, & quantum ad proprium obiectum. quod eſt verum, quādo habet ignorantiam. quæ tunc dicitur peccatum, quando eſt circa id quod quis ſcire tenetur, & poteſt. defectus etiam virium inferiorum imputantur rationi, eò quòd potuit occurrere, vel quia imperat, vel poſt deliberationem nō coërcet: & quia in actibus humanis vltimum quod occurrit, eſt actus exterior, qui pertinet ad rationem ſuperiorem, & præambulum eius eſt delectatio, quæ pertinet ad rationem inferiorem: ideo ſi ſit defectus in directione conſenſus in actum, peccatum attribuitur rationi ſuperiori. Si verò eſt defectus in directione delectationis, peccatū attribuitur rationi inferiori. Et cū actus exterior ſit aliquando peccatū veniale, aliquando mortale, ac etiam delectatio: ſequitur quòd in ratione ſuperiori & inferiori poteſt eſſe peccatum veniale & mortale.

§. 1. DE EFFECTIBVS PECCATORVM.

1.2.q.72. art.1.& 2. PEccatorū ſunt tres effectus mali, ſcilicet diminutio boni naturæ, macula, & reatus pœnæ. Primus B
effectus peccati eſt Diminutio boni naturæ: quia cùm bonum naturæ hominis ſit ſecūdum rationem eſſe, & peccatum ſit contra rationem, cùm ſit deordinatio rationis, ſequitur quòd peccatum eſt contra naturam hominis. Vnde D. Aug. dicit quòd vitium eo ipſo quod eſt vitium, eſt cōtra naturam,
li.3.de li. arb. & per cōſequens diminuit bonū ipſius. Vnde Beda ſuper illud Luc. 10. Et plagis impoſitis abierunt, eo ſemiuiuo relicto, dicit: Propter peccatum ſpoliatur gratuitis, & vulneratur in naturalibus. & Glo. dicit quòd peccatis violatur naturæ humanæ integritas, non tamē ſecundum ſubſtantiam, cùm principia ex quibus cōſtituitur natura, & proprietates ex his fluentes, quæ ſunt potentiæ animæ, & habitus cōnaturales, non diminuantur. Vnde D. Dio. dicit quòd in angelis poſt peccatum naturalia manſerunt integra: quāuis gratuita fuerint ſublata. Sed aptitudo ſiue habilitas ad gratiam & virtutes, quæ eſt ordo boni naturalis, & quoddā bonum naturæ, per peccatum diminuitur. Quia per actus peccatorum aliquis inclinatur in contrariū. Et cùm aliquid inclinatur in vnum contrariorū, eius inclinatio ad aliud
Inclinatio ad bonū nō poteſt totaliter corrūpi. minuitur. Licet autem peccatum diminuat bonum naturæ: non poteſt tamen totaliter corrumpere: quia quandiu manet volūtas libera, remanet habilitas ad bonum: ſed peccatum non tollit libertatem voluntatis, igitur, &c. Et quanuis aptitudo ad gratiam ſit finita: non tamen prorſus eam corrūpit peccatorum multiplicatio, propter incorruptibilitatem ſubiecti. Sicut enim caliditas diminuit aptitudinem aquæ ad frigiditatem, & poteſt tantum intendi, quòd corrumpet aquam, & per cōſequens aptitudinem illius ad frigiditatē: non poteſt tamen totaliter corrumpere eam, quandiu manet aqua. ideo ſi aqua eſſet incorruptibilis, non poſſet totaliter illa aptitudo corrumpi. Sed voluntas eſt incorruptibilis: igitur eius aptitudo ad gratiam, quandiu eſt libera & in via, nō poteſt corrumpi per peccata, quantumcunque multiplicentur. In damnatis etiam non totaliter tollitur habilitas naturalis ad bonum, nec
1.2.q.85. art.2.ad.3. inclinatio ad virtutem: alioqui non eſſet in eis remorſus conſcientię. Sed quòd nō reducatur in actum cōtingit ex defectu gratiæ, & ex obſtinatione volūtatis in malo, & ex immobilitate diuinæ iuſtitię quæ ordinauit quòd nunquam eis gratia daretur. Peccatum enim non ponit aliquem extra ſtatum naturæ, ſed bene extra perfectionem naturæ.

Ver. 1. DE MACVLA PECCATI.

1.2.q.86. art.1. SEcundus effectus peccati eſt macula. Vnde de Salomone dicitur, Poſuiſti maculā in gloria tua. & C
Eccle.47. Apoſtolus, Vt exhiberet ſibi ſponſam non habentē maculam, neque rugam. Ad cuius euidentiam
Ephe.5. ſciendum eſt, quòd macula in ſpiritualibus dicitur per ſimilitudinem maculæ in corporalibus. Macula autem in corporalibus dicitur, quando aliquod corpus perdit nitorē ſuum ex cōtactu alterius corporis. Anima autem habet duplicem nitorem: Vnū quidem ex refulgētia luminis naturalis, per quod
Pſal.4. dirigitur in actibus ſuis, de quo Pſal. Signatū eſt ſuper nos lumē vultus tui Domine. Alium nitorem habet ex refulgentia luminis diuinæ gratiæ, ſapiētiæ, & ſcientię, per quod dirigitur homo ad bene & decenter agendum in ordine ad Deum. Contactus verò animæ eſt per adhæſionem, ſicut contactus corporalium eſt per copulationē. Et quia cùm quis peccat, adhæret aliquibus rebus caducis per amorem

rem contra lumen rationis & gratiæ diuinę:ideo ex illo contactu nit ...
fulgentiam, quam habebat ex lumine rationis & diuinę gratię:& efficitur tenebroſus. ... & re
Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Et de peccatoribus dicitur Tren.4. Denigra-
ta eſt ſuper carbonea facies eorum. Tale detrimētum nitoris ex tali contactu proueniens, metaphori-
cè ſiue ſimilitudinariè Macula dicitur: Non quòd anima inquinetur ex rebus inferioribus virtute il-
larum, ſed magis è conuerſo. Inquinatur tamen actione ſua, inordinatè eis inhærendo. Et licet intelle-
ctus nō inquinetur ſed perficiatur, eò quòd rerum exteriorum ſpecies intelligibiles in ſe recipit, quia
ſunt ſecundum modum ipſius intellectus: voluntas tamē inficitur per amorem, quia amor congluti-
nat animam rei inordinatæ amatæ. & ex hoc anima maculatur, ſecundū illud: Facti ſunt abominabi-
les, ſicut ea quæ dilexerunt. Non eſt tamen macula illa aliquid poſitiuum, ſaltē abſolutū, in anima ſub- *Oſeæ.9.*
iectiuatum. Nec ſignificat priuationem ſolam, ſed priuationem nitoris animæ ſiue gratiæ in ordine ad
ſuam cauſam, quæ eſt peccatū, ſiue ſit actus, ſiue omiſſio, aut defectus actus. Et ideo ſecundum diuerſa
peccata diuerſæ ſunt maculæ in anima. Et ſimile eſt de vmbra quæ eſt priuatio luminis ex aliquo cor-
pore opaco interiecto. Et ſicut ſecundum diuerſitatem corporum obiectorū diuerſificantur vmbræ:
ſic ſecundū diuerſitatem peccatorum diuerſificātur maculæ. Differentia tamen eſt inter maculam &
vmbram: quia vmbra non manet, niſi quandiu corpus obiectum lumini quod eſt cauſa vmbræ, ma-
net. Macula tamen manet ceſſante actu peccati, qui eſt cauſa eius, eò quòd macula importat defectum
nitoris per receſſum à lumine rationis vel legis diuinæ. Et ideo quandiu homo manet extra huiuſmo-
di lumen, manet in eo macula peccati. Sed poſtquam redit ad lumen rationis & diuinæ gratiæ, ceſſat
macula. Licet enim actus peccati, quo homo diſceſſit à lumine rationis & legis diuinæ, ceſſet: non ta-
men homo ſtatim ad illud lumen in quo fuerat, redit: ſed requiritur aliquis motus voluntatis cōtra-
rius primo motui. Sicut ſi aliquis ſit diſtans alicui per aliquem motum, non ſtatim ceſſante motu fit ei
propinquus: ſed oportet quòd appropinquet per motum contrarium. Tranſeunte verò obſtaculo lu-
minis corporalis, remanet corpus diaphanum in æquali propinquitate. Ideo non eſt ſimile. Et quāuis
poſt actum peccati nihil poſitiuum remaneat, niſi diſpoſitio vel habitus: remanet tamē aliquid priua-
tiuū, ſcilicet ſubiectū aptum natū & priuatum coniunctione ad lumen diuinū. Et licet effectus depē-
deat ex ſua cauſa in eſſe & fieri, non tamen ſemper in conſer[...], maximè quando fit per motū. & ideo
ſicut ceſſante motu locali, non ceſſat diſtantia: ſic nec ceſſante actu peccati, tollitur macula.

Ver. 2. DE REATV POENAE.

A TErtius effectus peccati eſt reatus pœnæ, ſiue obligatio ad pœnam, quā Deus tam in antiquo quā
in nouo teſtamento peccatoribus comminatur. Vnde Deut.28. quod ſi audire nolueris vocē do- *1.2.q.87.*
mini Dei tui, vt cuſtodias & facias omnia mandata eius, venient ſuper te maledictiones iſtæ, &c. & *art.1.*
Eſa.1. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Quòd ſi nolueritis, & me ad iracundiam *Rom.2.*
prouocaueritis, gladius deuorabit vos. & Luc.12. Seruus ſciens voluntatē domini & nō faciens, pla- *de Malo.q.*
gis vapulabit multis. & Apo. Tribulatio & anguſtia in omnē animam hominis operantis malū. Ad *1.art.4.*
cuius euidentiā ſupponendū eſt quid ſit pœna. D. Tho. Dicit quòd tria ſunt de ratione pœnæ. Primū *Pœna tria*
eſt, quòd habeat reſpectum ad culpam. Tunc enim aliquis propriè puniri dicitur, cùm patitur malum *importat.*
pro aliquo peccato quod commiſit: habet enim fidei traditio, quòd nullum nocumētum creatura ra-
tionalis poſſet incurrere, neq; quantum ad animam, nec quantum ad corpus, nec etiam quantum ad
exteriora bona niſi peccato præcedente vel in perſona, vel ſaltem in natura. vnde D. Grego. Nulla no-
ceret aduerſitas, ſi nulla dominaretur iniquitas. & ſic omnis boni quo quis poteſt vti ad operandū pri-
uatio, poteſt dici pœna in hominibus, & angelis. Secundum quod eſt de ratione pœnæ, eſt quòd repu-
gnet voluntati, aliquando actuali, cùm quis ſcienter pœnam patitur propter peccatum: aliquādo ha-
bituali: vt cùm ignorat ſibi ſubtrahi bonum, de quo doleret ſi ſciret. Aliquando eſt contra naturalem
inclinationem voluntatis, vt cùm aliquis qui nō vult virtutem, priuatur habitu virtutis: licet volun-
tas velit priuari, naturalis tamen inclinatio voluntatis eſt ad bonū virtutis. Notandum quòd pœna
poteſt conſiderari dupliciter: Vno modo inquantum eſt ſatisfactoria. & ſic quodam modo eſt volun-
taria, quia voluntariè acceptata. & hanc poteſt aliquis ſuſcipere pro peccato alterius. & ſic nō dicitur
propriè pœna ſimpliciter, reſpectu eius qui pro alio eam patitur ac ſuſtinet, cùm non habeat ordinem
ad culpam præcedentem in eo. Et ſic paſſio Chriſti in comparatione ad ipſum, non fuit pœna ſimpli-
citer: ſed ſecundum quid, inquantum erat contra inclinationem naturalē. dicitur tamen pœna quo ad
nos, cùm pro nobis paſſus fuerit. Vnde Eſa. dicebat, Peccata noſtra (hoc eſt pœnas peccatorum no-
ſtrorum) ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Tertiò de ratione pœnæ eſt, quòd in quadam paſ- *Eſa.53.*
ſione conſiſtat, hoc eſt quòd veniat ab extrinſeco. Et ſic pœna & culpa tripliciter differunt: quia culpa eſt
malum actionis, pœna verò eſt malum agentis actionē culpabilem. Secundò differunt: quia culpa eſt
ſecundum voluntatem, pœna cōtra voluntatem. Tertio differunt: quia culpa eſt in agendo, & pœna
in patiendo. His ſuppoſitis, notandum quòd licet vnum peccatum non poſſit eſſe per ſe pœna alte-
rius peccati (vt D. Greg. ſuper Ezech. dicit:) quia de ratione pœnæ eſt quòd ſit inuoluntaria: & de ra-
tione peccati eſt, quòd ſit voluntarium: largè tamen & ex conſequenti vnum peccatū poteſt eſſe pœ- *1.2.q.87.*
na alterius peccati, vt idem Greg. dicit. & hoc tripliciter: Primò ex parte cauſæ: quia peccatum & re- *art.2.*
motio gratiæ, quæ prohibet & impedit cauſas inclinantes ad peccandum, quæ ſunt paſſiones & ten-
tationes, quæ impediuntur per auxilium gratiæ diuinæ, ac etiam per virtutes & dona, quæ ſubtrahū- *Super Eze.*
tur per peccatum. Vnde cùm ipſa ſubtractio gratiæ ſit pœna, conſequens eſt quòd peccatum ex illa
ſubtractione ſequens ſit pœna. Et hoc modo loquitur Apo. cùm ait: Propter quod tradidit eos Deus *Rom.1.*
in deſideria cordis eorū, quæ ſunt animæ paſſiones: quia homines deſtituti auxilio gratiæ diuinæ, vin-
cuntur à paſſionibus. & hoc modo ſequens peccatum dicitur pœna præcedentis. Secundò peccatum
poteſt eſſe pœna alterius peccati, ex parte ſubiecti actus: quia pœna afflictionem inducit, ſiue actus ſit
interior (vt patet in ipſa ira & inuidia) ſiue actus ſit exterior, vt cùm aliqui graui labore opprimūtur
ac etiam damno, vt expleāt actum peccati, iuxta illud: Laſſati ſumus in via iniquitatis, ambulauimus

. . . ctio peccatum eſt pœna peccati ex parte effectus conſequentia. Sed his duobus mo-
dis [?] vnum peccatum non ſolùm eſt pœna præcedentis peccati, ſed etiam ſui. & in his duobus
modis pœna ordinatur ad emendationẽ: quia per hoc quòd homo patitur laborem atq; detrimentum
in peccando, retrahitur á peccato. Et licet pœnæ, ſecundum Philoſ. in. 2. Ethi. inducant & reducãt ho-
mines ad bonum virtutis, quod nõ videtur fieri per peccatũ: tamen cùm Deus permittat aliquos pec
cantes in alia peccata ruere, ordinat ad bonum virtutis, quandoq; etiam ipſorum qui peccant, vt hu-
miliores & cautiores poſt peccatum fiant. Semper tamen ad emendationẽ aliorum, qui videntes alios
Iob. 4. ruere de peccato in peccatũ, magis reformidant peccare. Circa reatum pœnę temporalis norandum,
Ioan. 9. quòd quidam putauerunt omnes pœnas temporales eſſe pro peccato actuali. Vnde dicebant, Quis
An pœnæ vnquam innocens periit? In hunc errorem incidiſſe videntur Apoſtoli, dum quærebant: Quis pecca-
temporales uit, hic aut parentes eius, vt cæcus naſceretur: Dicunt doctores q; duplices ſunt pœnæ & punitiones
ſint ſemper ſiue infirmitates. Quædam ſunt communes, vt fames, peſtis, bella, inundationes aquarũ: & tales Deus
pro peccato. non immittit, niſi propter peccata actualia. & de illis intelligendum eſt dictum D. Greg. Nulla noce-
ret aduerſitas, ſi nulla dominaretur iniquitas. Quędam ſunt pœnę & infirmitates ac tribulationes pri-
uatæ. Et tales vt in pluribus immittit Deus propter pœnã peccati originalis, quod etſi per baptiſmũ
remittatur, quantum ad culpã, non tamen quantum ad pœnam: quanuis etiã propter alios fines Deus
immittat ſine aliquo peccato. Magiſter Senten. in. 4. diſt. 15. in quæſtione cur homo torquetur, reſpon-
det quòd propter quinq;: Primò, vt præmiũ cumuletur: vt patet in D. Virgine, Iob, & Tobia. Vnde
Pſal. 33. Pſal. Multæ tribulationes iuſtorũ, &c. Secundò, ne faſtus dominetur, hoc eſt ad præſeruandum á pec-
catis, & conſeruandam humilitatem: quia multi ſunt, qui niſi tribularentur, ſuperbirent. Vnde Apo.
Ne magnitudo reuelationum mearũ extollat me, datus eſt mihi angelus Satanę, Stimulus carnis meę,
&c. Pœnæ enim & detrimenta rerum exteriorum ſunt medicinæ ordinatæ ad ſalutem. Tertiò, vt pœ-
nis corripiantur, & ſic ad punitionem & correctionem peccantium, vt emẽdentur. Sic punita eſt Ma-
Pſal. 33. ria ſoror Moyſi. Vnde Pſal. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt. Quarto, vt
dupliciter puniantur, in hoc mundo ſcilicet & in alio, vt incipiant infernum in hoc mundo. Sic puni-
ti fuerunt Sodomitæ, Anthiocus, Herodes, Aſcalonita, & alii multi. quanuis Deus punitiones illorũ
ordinauerit ad ſalutem aliorum. Quintò, vt Deus glorificetur, ſiue ad diuinæ gloriæ manifeſtationẽ,
vt in cæco nato, in cuius illuminatione gloria & potentia Dei ſunt manifeſtatæ. Quanuis etiã prædi-
cti omnes, dempta D. Virg. propter peccatum originale puniti fuerint, ſed nõ ſolùm: aliás enim ratio-
Iudicium nes nouit diuina prouidentia. Si quæratur an aliquis puniatur vel puniri poſſit pro peccato alterius.
duplex. Circa hanc quæſtionem aliqui paſſus ſacræ ſcripturæ ſibi inuicem aduerſari vidẽtur. Ideo pro conci-
liatione illorum aduertendum eſt primò, quòd duplex eſt iudicium ſcilicet humanum & diuinum, &
quòd duplex eſt pœna ſcilicet poſitiua & priuata. Item pœnarum quædam ſpiritualis, quædã corpo-
ralis, & quædam temporalis. Si loquamur de iudicio humano, nullus directè punitur pœna poſitiua
ſpirituali aut corporali pro peccato alterius: quia non fuſtigatur: non occiditur, non excommunica-
tur. Pœna tamen priuatiua puniuntur aliqui in foro temporali & eccleſiaſtico pro peccato alterius ſi-
ne culpa propria: non autem ſine cauſa, vt filii propter peccatum læſæ maieſtatis diuinæ & humanæ á
parentibus commiſſum, priuantur bonis temporalibus parentũ, & propter paupertatem corpus indi-
rectè patitur. Priuãtur etiam honoribus vſq; ad quartam generationem propter enormitatem crimi-
nis. Puniuntur etiam domeſtici excommunicatorum interdicto. Si verò loquamur quo ad iudicium
diuinum, nullus punitur á Deo pœna ſpirituali poſitiua ſeu priuatiua pro alio quantumcunque con-
iuncto: quia talis pœna non eſt medicinalis. Vnde dictum eſt á Domino filiis Iſrael, qui vertebant pa
rabolam in prouerbium, dicentes: Patres noſtri comederunt vuas acerbas, & dentes filiorũ oſtupue-
Ezech. 18. runt: Viuo ego (dicit Dominus) quia nõ erit vobis vltra parabola hæc in prouerbium. Omnes enim
animæ meæ ſunt: ſicut anima patris, ita & anima filii mea eſt. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur: &
infrã. Non portabit filius iniquitatem patris, nec pater iniquitatem filii. & Deut. 24. Non occidentur
parẽtes pro filiis, nec filii pro parentibus: ſed vnuſquiſq; pro peccato ſuo morietur. Si autẽ loquamur
de pęna temporali aut corporali, tũc ſæpenumero Deus filios pro parẽtibus punit triplici ratione: Pri
Filii puniũ- mò ratione præſeruationis, vt præſeruet illos á maiori malo. Vnde D. Aug. dicit q; Deus magnã gra-
tur pro pec- tiam fecit paruulis, quos ante vſum rationis aqua ſubmerſit in diluuio: quia fuerunt ſaluati, ſaltem illi
catis pa- pro quibus oblata fuerãt ſacrificia: & ſi vixiſſent, fuiſſent damnati, ſicut patres eorum. Vnde Pſal. Ne
rentum. fiant ſicut patres eorum, generatio praua & exaſperans. Sic ſæpe filios vſurariorũ & filias meretricum
Pſal. 77. aufert Dominus de medio. Ideo Sap. 4. dicitur, Raptus eſt ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne
fictio deciperet animam illius: ac etiam ad præſeruãdum patres & matres á damnatione, quis ſunt eis
Luc. 23. nimis affecti. Vnde Chriſtus, Beatæ ſteriles quæ non genuerunt, &c. Sunt multi qui cùm non habent
filios, ſunt boni, colunt Deum, &c. Poſtmodum cùm habent, obliuiſcuntur, &c. Ideo, &c. Secundo ra
tione imitationis. Regula enim generalis eſt, q; quando filii imitantur peccata parẽtum, ſunt deterio-
res, & grauius puniuntur: quia approbant & augẽt peccata parentum. & ſic intelligitur illud Exod. 2.
Ego ſum Deus zelotes, viſitans iniquitates parentum in filios, vſq; in tertiam & quartam generatio-
nem. & illud Mat. 23. Et vos implete mẽſuras patrum veſtrorum, vt veniat ſuper vos omnis ſanguis
iuſtus, qui effuſus eſt ab Abel vſq; ad ſanguinem Zachariæ filii Barachiæ, quem occiderunt inter tem
plum & altare. Dicuntur autem puniri peccata parentum, quia filii in peccatis parentum nutriri, ſunt
proniores ad peccandum: & tum propter conſuetudinem, tum etiam propter exemplum patrum, am
plius peccant, quaſi authoritatiuè ſequentes: & maiori pœna digni ſunt, ſi pœnas patrum vidẽtes cor
rigi, negligunt. Ideo addit, in tertiam & quartam generationem, quia conſueuerunt homines tantum
viuere, vt ſic mutuò filii videre poſſint peccata parentum ad imitandum, & parentes peccata filiorum
ad dolendum. Et ſic Iudæi hodie puniuntur, quia approbant facta patrum, & voluiſſent interfuiſſe, &
peiora feciſſe. & ſi hodie viueret Chriſtus, & eſſet paſſibilis inter eos, peiora ei facerent. Licet enim
puniantur pro peccatis parentum, non tamen ſolũ, ſed etiam pro ſuis, & paruuli pro originali. Magis

tamen

tamen dicuntur puniri pro peccatis aliorum, proximi quàm extranei, tum quia pœna propinquorum
quodam modo redundat in illos, inquantũ filius eſt aliquid patris, & alii ſunt cõiuncti: tum etiã quia
domeſtica exempla & domeſticæ pœnę magis mouent. Vnde quando aliquis nutritus eſt in peccatis
parentum, vehementer ſequitur ea: & ſi ex eorum pœnis filii non deterrentur, obſtinatiores fiunt, &
maiori pœna digni. Tertia ratio eſt propter indebitam generationem, ſiue propter peccata quæ paren
tes in generatione committunt. Vnde 2. Reg. 12. habetur quòd filius Dauid ideo mortuus eſt, quia ex
adulterio genuerat eum. D. Hiero. dicit q̧ quando parentes abutuntur matrimonio, Deus punit filios
& parentes in ipſis, faciendo eos claudos, gibboſos, mõſtruoſos, & maculatos, portantes etiã in facie
teſtimonium iniquitatis parentum. Quærunt aliqui vnde procedat quòd pulchri & bene formati pa
rentes habeant tales filios. Hoc poteſt contingere naturaliter propter defectum aut ſuperabundãtiam
virtutis aut materiæ. Regulariter tamen & vt in pluribus procedit ex peccatis parẽtum in generatio
ne commiſſis, vt quandocunque vident filios, reminiſcantur iniquitatũ, & torqueantur. Inter anima
lia bruta non inueniuntur tales deformitates: quia non abutuntur. Ideo Apoſt. Nõ in paſſione deſide 1.Theſ.4.
rij, ſicut gentes quæ ignorant Deum. ¶ Circa reatum pœnæ æternæ aduertendũ eſt q̧ non omne pec In.4.dial.
catum inducit reatum pœnæ æternæ, vt D. Greg. dicit. Quædam enim peccata leuioris culpę remit
tũtur poſt hãc vitã, vt ſunt venialia, quę nõ repugnant ordini diuinæ iuſtitiæ, neq; contrariantur ipſi
principio ordinis, quod eſt vltimus finis: quia ſunt circa ea quę ſunt ad finẽ, ſeruato ordine finis. Ali
qua tamen peccata inducere reatum pœnæ æternæ, ex ſacris literis conſtat, Mat. 25. Ibunt hi in ſuppli
cium æternum, iuſti autem in vitam æternam. & Mar. 3. dicitur, Non habebit remiſſionem in ęternũ,
ſed erit reus æterni delicti. Ideo enim peccatum meretur pœnam æternam, qui ſubtrahit ordinem pri
mi principij ęterni. Et quia manente cauſa, manet effectus: ideo quandiu peruerſitas ordinis remanet,
neceſſe eſt q̧ remaneat reatus, ſed de his amplius ſupra c. 16. §. 4. ver. 34. quomodo autem reatus pœ
næ maneat deleta culpa, dictum eſt ſupra.

§. 2. DE PECCATO MORTALI.

A PEccatum mortale (vt ſupra dictũ eſt ex D. Aug.) eſt dictũ, factum, concupitũ, vel omiſſum cõtra 1.2.q.88.
legem Dei: Peccatũ enim veniale nõ eſt cõtra legem Dei, ſed præter. Peccatum mortale ex gene ar.1.ad.1.
re ſiue ex obiecto eſt, cùm voluntas fertur in aliquid, ſecundum ſe repugnat charitati, per quã homo
ordinatur ad vltimũ finẽ, ſiue ſit contra dilectionem Dei, vt blaſphemia, periuriũ, ſiue contra dilectio Peccatum
nem proximi, vt adulteriũ, furtum, & homicidium, aut contra aliqua alia præcepta. Hoc autem eſt mortale ex
quãdo homo deliberatè contrauenit præcepto affirmatiuo vel negatiuo: Quia (vt dicit D. Greg. & genere qd.
recitatur in c. quod præcipitur. 14. q. 1.) Quod præcipitur, imperatur: quod imperatur, neceſſe eſt fieri, In epiſt.
ſi præcipiatur affirmatiuè: & neceſſe eſt non fieri, ſi prohibeatur. ad Ioui.

§. 3. DE PECCATO VENIALI.

B PEccatum poteſt tripliciter dici veniale: Primo, quia eſt veniam conſecutum. & ſic D. Amb. dicit
quòd omne peccatum per pœnitentiam fit veniale, & hoc dicitur veniale ex euentu. Secundo, di 1.2.q.88
citur veniale, quia habet aliquam cauſam in ſe, quę diminuit culpã, vt cum fit ex infirmitate vel igno art.2.
rantia. & hoc dicitur veniale ex cauſa. Tertio dicitur peccatũ veniale ex genere pro ſpecie accepto, Peccatũ ve
ſiue ex obiecto quod dat ſpeciem actui, vt dicere verbum otioſum. Peccatum veniale duobus primis niale tri
modis acceptum, non habet determinatam ſpeciem, cum cõtingat ſecundum diuerſa obiecta duobus plex.
primis modis inueniri. Peccatum ergo veniale ex genere ſiue ex obiecto eſt, quando voluntas fertur Peccatũ ve
in id quod continet quandam deordinationẽ: non tamen contrariatur dilectioni Dei & proximi, ſiue niale ex ob
nõ eſt contra præceptũ vel prohibitionem Dei. Notandum tamen q̧ actus morales non ſolum reci iecto quid.
piunt rationem boni ex obiecto, ſed etiam ex aliqua diſpoſitione agentis, vt quando nõ eſt plenè li
ber, prout in motu ſecundò primò, vel cũ apponit malas circunſtantias: & ſic peccatum veniale ex ge
nere fit mortale ex parte agẽtis, vt cum quis ordinat verbũ ocioſum ad adulterium. Nõ tamen idem
actus numero qui fuit peccatum veniale, poteſt eſſe mortale, quia variatur moraliter propter liberta
tem & circunſtantias. Aliquod etiam peccatum mortale ex genere fit veniale propter imperfectio
nem actus, quæ dupliciter contingit: Primo ex ſurreptione, cum ratio nõ eſt ſufficienter libera, vt di
ctum eſt. Secundo ex modicitate obiecti: Quia verſatur circa parum. Quod enim parum eſt (vt dicũt
Iuriſtæ) pro nihilo reputatur, vt accipere ſpinter à proximo, vel illum modicum contriſtare. Si verò
eſſet aliquid notabile, eſſet mortale, in his tamen conſiderãda eſt qualitas & conditio perſonarum, ac
etiam facultas bonorũ. Aureus enim parum eſt regi, & multum viduæ. Parua contriſtatio data diſpo
ſitio ad vindictam, mortalis eſt, quæ, ſi non eſſet taliter diſpoſitus, eſſet venialis. Conſiderãdus eſt etiã
effectus, vt ſi pluribus tranſeuntibus per viam, vnus ingrediatur vineam hominis pauperis, & acci
piat ſolũ vnam vuam, & omnes ſequẽtes pariter, pauper notabiliter læditur: & ideo primus qui fuit
cauſa ingreſſus aliorum, reus eſſe videtur. & ſic reſolutoriè habetur, quod peccatũ veniale eſt triplex,
ſcilicet ex ſurreptione, ex obiecto, & ex imperfectione actus. primum differt genere à mortali: Secun
dum & tertium ſunt eiuſdem generis cum mortali.

Ver. 1. DE DIFFERENTIA PECCATI VENIALIS A MORTALI.

C MVltiplex eſt differentia inter peccatũ mortale & veniale. Prima, quia mortale deordinat et auer
tit à fine vltimo, veniale autem ſolum à mediis. Secunda, quia mortale eſt contra præceptum &
ordinem rationis: veniale autem non, ſed præter. Tertia, quia mortale inducit reatum pœnæ æternæ,
& veniale ſolum pœnæ temporalis. Quarta, quia mortale corrumpit charitatem: veniale autem nõ,
ſed ſolum impedit feruorem, hoc eſt actum eius, vt dictum eſt. Quinta, quia in quolibet peccato mor
tali ſunt quatuor, ſcilicet actus, deordinatio, macula, & reatus: actus quidem tranſit, ſicut ſagitta emit
titur, tamen relinquit vulnus. Sic peccatũ mortale deordinationem, maculam, & reatum pœnæ æter
næ. Peccatum verò veniale non relinquit propriè maculam, cum non priuet nitore gratię, nec nitore
luminis naturalis. Et ſi alicubi dicatur peccatum veniale maculam inducere, intelligendum eſt ſecun
dum quid, pro quanto impedit feruorem. Sexta differentia eſt quo ad remiſſionem dupliciter: Primo,

quia mortale non remittitur in alio mundo, ſicut veniale. Secundo, quia mortale in hac vita nõ remit-
titur, niſi per ſacramentum pœnitentiæ in re vel in voto: veniale autem abſque ſacramento pœniten-
tiæ per bonum motum & feruorem charitatis.

Ver. 2. DE QVALITATE PECCATI VENIALIS.

1.2.q.88. art.3. PEccatũ veniale eſt diſpoſitio ad mortale, qui enim minima negligit, paulatim defluit. Peccatũ ta- D
Eccle.18. men veniale ex genere nõ diſponit ad mortale ex genere directe, cũ differãt ſpecie: licet poſſit diſ-
ponere per quandam conſequentiã ex parte agentis: quia augmẽtata diſpoſitione & habitu mentien-
di iocoſe, poteſt libido peccati creſcere, ꝙ finem ſuũ cõſtituet in mendacio iocoſo, & veniet ad men-
daciũ perniciosum. Peccatũ verò veniale ex ſurreptione vel ex imperfectione actus diſponit ad mor-
tale ex genere, quia ſe habent ſicut perfectũ & imperfectũ in eadem ſpecie. & ſic qui parua & modica
furari ſolitus eſt, paulatim & faciliter furabitur mediocria, et tandẽ magna. Et qui motus ſecundò pri-
mos, hoc eſt non plene deliberatos non reprimit, faciliter admittet tertio primos, hoc eſt deliberatos.
Peccata venialia, ſecundum Apoſt. ſignificantur per lignũ, fœnum, & ſtipulam: quia ſicut huiuſmodi
congregãtur in domo, & nõ pertinẽt ad ſubſtantiã ædificij: & poſſunt comburi, etiam ædificio rema-
nente. Ita etiã peccata venialia multiplicantur in homine, manente ſpirituali ædificio, hoc eſt charita-
te, & virtutibus infuſis, ac donis ſpiritus ſancti, & cõmittentes illa, pro eis patientur ignem tribula-
tionis, in hac vita, vel ignem purgatorij poſt hanc vitã. Ex præmiſſis habetur ꝙ inter peccata ve-
nialia vnum eſt grauius alio, ſecundũ quod voluntas vehemẽtius indebitè afficitur temporalibus &
carnalibus vel gloria mundana, ſaluo tamen ordine ad finem vltimum.

Ver. 3. DE INCOMPOSSIBILITATE PECCATI VENIALIS IN ANGELIS.

1.2.q.89 art.4. PEccatum veniale ex genere aut ex ſurreptione vel imperfectione actus in Angelis bonis vel ma- E
lis minimè reperiri poteſt. de angelis bonis manifeſtum eſt, cum ſint in gratia cõſummata: de ma-
de Malo.q. lis etiã non eſt dubium, cum ſint obſtinati, & omnia referant in finem mortalem. & eadem ratione di-
7. art. 9. cendum eſt de damnatis & hominibus beatis. Sed ꝙ non poſſit inueniri peccatum veniale in ange-
lis in puris naturalibus exiſtentibus, apparet ex eo quòd non ſunt diſcurſiui. Vnde ſequitur ꝙ quan-
documque conſiderant concluſiones, conſiderant illas in principiis. & ſic mens angeli non fertur circa
media, niſi ſecundum quod ſunt ſub ordine finis, & per conſequens nõ poſſunt deordinari circa me-
dia, circa quæ eſt peccatum veniale, niſi deordinentur circa finem, quod fit per peccatum mortale. Et
licet dæmones facere poſſint aliqua quæ ſunt ex genere venialia, quia tamen referunt ea in finem mor-
talem, mortaliter peccant.

Ver. 4. DE INCOMPOSSIBILITATE VENIALIS CVM IVSTITIA ORIGINALI.

1.2.q.89 art.3. PEccatum veniale cũ iuſtitia originali ſtare non poterat, non quidem propter altitudinem ſtatus, F
ſic ꝙ illud quod in nobis eſt veniale, propter altitudinem illius ſtatus fuiſſet mortale. Nec intelli-
De malo.q. gendum eſt in ſenſu diuiſo, ſed in ſenſu compoſito: ſic ꝙ Adam nõ poterat primo peccare venialiter.
7. art.17. Cuius ratio eſt, quia cùm omni peccato debeatur aliqua pœna, & ſtante iuſtitia originali nõ poterat
eſſe aliquid pœnale, vt D. Aug. dicit, ſequitur &c. quia ſi ſtante originali iuſtitia peccaſſet venialiter,
4. de Ciui. fuiſſet in eo iudiciũ erroneum, quod eſt pœna & malum intellectus. Preterea peccatũ veniale contin-
git in nobis, vel ex ſurreptione, vel per deordinationem exiſtentem circa media, ſeruato ordine ad
finem. Sed vtrunq; contingit propter defectum cuiuſdam ordinis, ex eo ꝙ vires inferiores nõ conti-
nentur firmiter ſub ſuperiori ratione. Quod enim in nobis contingant ſubiti motus ſenſualitatis, eſt
quia ſenſualitas nõ eſt totaliter ſubiecta rationi. Quòd verò humanus animus deordinetur circa me-
dia, ſeruato debito ordine ad finem, prouenit ex hoc ꝙ media non ordinantur infallibiliter ad finem,
qui tenet ſummum locum, quaſi primum principium appetibilium. Quemadmodum enim in ſpecu-
latiuis homo habens rectam intentionem circa principia, non poteſt errare circa concluſiones, niſi ſit
defectus connexionis principiorũ circa cõcluſiones, quę ſic ſe habent in agibilibus ad principia, ſicut
media ad finem. Sed in ſtatu innocentiæ (vt infra dicetur) erat infallibilis ordinis firmitas, vt ſemper
4. de Ciui. inferius contineretur ſub ſuperiori, quandiu ſummũ hominis contineretur ſub Deo, vt etiã D. Aug.
dicit. Et ideo impoſſibile erat quòd inordinatio in homine eſſet, niſi inciperet ab hoc ꝙ ſummum ho-
minis nõ ſubderetur Deo, quod fit per peccatum mortale. Vnde primum peccatũ hominis fuit cauſa
mortis, vt dicitur Ro.5. Nec obſtat quòd Glo. ſuper illud. 1. Tim. 2. Adam nõ fuit ſeductus, vbi dicit:
Inexpertus diuinæ ſeueritatis in illo falli potuit, vt crederet veniale eſſe commiſſum: Quia accipit
ibi veniale pro facili remiſſibili. & (vt D. Aug. dicit) prius præceſſerat elatio mentis mortalis, anteq̃
2. ſuper Gene. ad lit. illud crederet: ſicut in muliere, antequã dubitaret, & diaboli verbis crederet. Et quãuis diſpoſitio per
ſe & neceſſaria præcedat habitum, & peccatum veniale ſit diſpoſitio ad mortale: nõ tamen eſt per ſe
neceſſaria, ſed contingenter & per accidens. vnde non ſequitur quòd Adam qui primo poterat pec-
care mortaliter, poſſet etiam primo peccare venialiter, propter illam firmitatem ordinis virium infe-
riorum: qui ordo nõ poterat tolli, niſi primo ſummum hominis deordinaretur, vt dictũ eſt. Si Adam
fuiſſet creatus abſq; iuſtitia originali, propter defectum illum potuiſſet primo peccare venialiter. Si
dicatur: Qui poteſt plus, poteſt minus: ſed mortale eſt plus, igitur. Dicendum ꝙ illa regula vera eſt
in his quæ ſunt eiuſdẽ ordinis & rationis. vt in ponderibus, non in aliis omnibus. vnde nõ ſequitur,
Homo poteſt generare hominem, ergo aſinum. Et quamuis in motu locali prius accedatur ad minus
diſtans quàm ad plus diſtãs, et mortale plus diſtet à rectitudine primi ſtatus quàm veniale: nõ tamen
oportet in motibus voluntatis (qui ſpirituales ſunt) id obſeruari. Et cum D. Aug. dicit quòd Adam
ſolicitauit aliqua experiendi cupiditas, cũ videret mulierem accepta eſca nõ eſſe mortuam, per illam
cupiditatem intelligit elationem mentis mortalem, quam iuſtitia originalis nõ prohibebat, ſicut in-
ordinationem venialem propter illam infallibilem firmitatẽ. Si dicatur quòd Adam in illo ſtatu erat
liber libertate contrarietatis & contradictionis, & Deus poterat aliquid præcipere ſub pœna tempo-
rali, ſiue ſub pœna peccati venialis: Dicendum eſt ꝙ illo caſu ſtante, licet Adam potuiſſet tranſgre-
di illam ordinationem, non tamen primo propter prædictum ordinem. Nec ſequitur ꝙ Adam pec-

cando mortaliter, prius habuerit iudicium erroneum directiuum illius elationis, & ſic pœna præceſſit culpam: quia non habuit prius tempore, ſed ſolũ natura. Præterea illud iudicium erroneum dupliciter poteſt comparari ad voluntatem: Primò vt dirigens elationem. & ſic eſt priùs natura. Alio modo inquantum acceptatur à voluntate, quæ eſt primũ principium deordinationis. & ſic eſt poſterius natura. Nec eſt incõueniens quòd pœna & culpa ſint ſimul tempore, cum omnis inordinatus appetitus pœna ſibi ſit. Non inconuenit etiam quòd idem ſit prius & poſterius reſpectu diuerſorum.

Ver. 5. DE INCOMPOSSIBILITATE VENIALIS CVM SOLO ORIGINALI.

A Peccatum veniale cum ſolo originali eſſe non poteſt: quia ante completũ vſum rationis nemo poteſt peccare venialiter. Sed in primo inſtanti completi vſus rationis quilibet tenetur ſe conuertere in Deum: quod ſi faciat, conſequitur gratiã & remiſſionem peccati originalis: ſi verò nõ faciat, peccat mortaliter: igitur. Maior patet: quia ante completum vſum rationis nemo poteſt peccare venialiter ex ſurreptione, neque ex imperfectione actus: igitur, &c. Primum patet: quia defectus ætatis, qui impedit vſum rationis, excuſat à peccato mortali ex genere: ergo etiam à peccato veniali ex genere: quia ad vtrunq; perfecta & completa libertas requiritur. Sed quicquid excuſat à maiori peccato, excuſat à minori: ſtante eadem cauſa excuſationis, ſicut iuſtum bellum quod excuſat ab homicidio, excuſat à percuſſione, rapina, & furto. ſed veniale ex genere eſt minus quàm mortale: igitur, &c. Secundum patet: quia veniale ex ſurreptione, quanuis non ſupponat completam voluntatem in actu exercito, ſupponit tamen completam libertatem in facultate voluntatis: quia motus ſecũdo primi ideò imputantur voluntati, licet non poſſit pro tunc plenè reprimere: quia ratio antea poterat præuidere, & illos motus impedire, alias ſi ratio non poterat antea præuidere & impedire, non debent imputari. Quia hæc tota & ſola ratio quare motus primò primi, ſiue omnino præuenientes vſum rationis, non imputantur: quia non ſunt aliquo modo nec in ſe, nec in cauſa voluntarij. Et ideo licet pueri ante plenum vſum rationis habeant aliquos motus ad illicita, non imputantur venialiter: quia eorum ratio nondum habuit plenam libertatem, qua potuiſſent illos præuenire & impedire. Minor autem pro prima parte probatur: Quia omni naturæ intellectuali in primo inſtanti completi vſus rationis datum eſt naturale præceptum ſufficienter ei promulgatum: quanuis etiam aliqui poſtea non recordentur vt ſe conuertant in Deum eo modo quo cognoſcunt: Quia ad hoc natura intellectualis (ſecundum D. Aug.) creata eſt, vt ſummum bonum intelligeret, intelligendo amaret, &c. Ergo naturali præcepto tenetur ſe dirigere, & in finem vltimum ordinare: eam ob rem angeli mali in ſecundo inſtanti, in quo habuerunt completũ vſum rationis, mortaliter peccauerũt, propter tranſgreſſionem huius præcepti, de ſe debitè conuertendo in vltimũ finem, eadẽ ratione homines. Quia primũ quod occurrit homini deliberandũ & ordinandũ, eſt ipſemet homo, cum Deus (qui illud præceptũ naturæ dedit, de quo Chriſtus ait, Primum quærite regnum dei) non deficiat in neceſſariis: ſequitur indidiſſe rationi quòd primum in libro primo inſtanti vſus rationis occurrens, eſſet ipſemet homo. Ideo homo quàm citius poteſt, debet ſe ordinare in illum finem ſcilicet bene eſſe, per debita media & honeſta, eligẽdo viuere ſecundum dictamen rectæ rationis & legis diuinæ, ſi de illa habet notitiam per fidem: vt baptizati, qui propter baptiſmum non deobligantur ab illo præcepto, cum gratia perficiat naturam, & non deſtruat illam. Et cum ſint in gratia, veriſimile eſt quòd impleant præceptum illud: quia gratia, charitas, & fides concurrunt, inclinando voluntatem ad bonum honeſtum. & ſic præſtituunt verum finem vltimum, ſaltem confuſe. Non eſt tamen neceſſe dicere quòd omnes impleant hoc præceptum, non ſolum propter libertatem, ſed etiã propter malam aſſuetudinem ante actum plenæ libertatis ſiue diſcretionis acquiſitam. vnde fit quòd pars ſenſitiua magis mouebit ad delectabilia mala, quàm fides & charitas ad bonum honeſtum. Ideo expedit quòd pueri ante annos diſcretionis inducantur ad honeſta: ad quam inductionem etiam inclinantur parentes. Et quia non eſt omnibus certum, & aliqui nõ recordantur an impleuerint, vel non: ideo non tenentur confiteri in ſpeciali, ſed ſufficit quòd in generali: ſicut de aliis quorum memoriam non habent, dicendo, Quocunque modo offenderim Deum, dico meam culpam. Minor pro prima & ſecunda parte probatur per illud Zach. Conuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos. Ibidem poſt prædictum præceptum ſi impleatur, pollicetur cõuerſionem ſuam ad nos per gratiam. Vnde ex hac authoritate eliciunt aliqui regulam generalem, quòd quandocunq; homo bene & debitè vtitur naturalibus ſuis erga Deum, ipſe vtitur ſua liberalitate & miſericordia erga hominem, peccata indulgendo. Nec obſtat quòd diſpoſitio naturaliter præcedit habitum ſiue formam, non tamen præcedit tempore. Nec ad primam gratiam iuſtificantem quæ in primo inſtanti completi vſus rationis gratis datur, requiritur aliqua diſpoſitio præcedens tempore. Et licet puer incipiens habere vſum rationis, poſſit per aliquod tempus abſtinere ab aliquibus peccatis mortalibus: nõ tamen liberatur à peccato omiſſionis prædictæ conuerſionis, ſi quàm cito poteſt, non ſe conuertat ad Deum vel finem honeſtum. Ideo ſi liberè ſe diſtrahat circa curioſa, peccat mortaliter omiſſiue, & venialiter commiſſiue. ¶ Ex præmiſſis patet quòd ante tempus completi vſus rationis datum eſt tempus induciarum paruulis, quo ad ea quæ alias eſſent venialia: ſic quòd non peccant venialiter nec mortaliter, licet leges in foro exteriori puniant, tum propter incertitudinem completi vſus rationis, tum etiam propter ſcandalum.

1. 2. q. 89. art. 6. De malo. q. 7. ar. 10. ad 8.

Cur motus ſecundo primi imputantur voluntati & primo primi.

Mat. 6.

Zach. 1.

Induciarũ tempus datur paruulis

Ver. 6. DE REMISSIONE PECCATI VENIALIS IN PVRGATORIO.

B Quia ſuperius c. 16. §. 4. ver. 8 dictũ eſt de remiſſione peccati venialis in hoc mũdo, & quòd in inferno eſt irremiſſibile, & æternaliter punitur: ideo nũc ſolũ de remiſſione peccatorũ venialiũ in purgatorio dicendum eſt. Manifeſtum eſt autem ex ſacris literis quòd aliquod peccatum remittitur in alio ſeculo. vnde Chriſtus, Si quis dixerit verbum in ſpiritũ ſanctũ, nõ remittetur ei, nec in hoc ſeculo, nec in futuro: quia nõ apparet quòd aliud peccatũ poſſit remitti, niſi veniale, nõ ſolum quantum ad pœnã, ſed etiã quantũ ad culpam, quãdo cõtingit quòd quis in charitate exiſtens, dormiendo intercipitur à morte violẽta & extrinſeca. Cõſtat enim quòd illi peccata venialia nõ dimittũtur in hac vita: & tamẽ propter venialia nõ impeditur perpetuo à vita æterna, ad quã nullo modo peruenit, niſi ab omni

3. p. q. 87. ar. 3. ad. 3. et q. 87. ar. 3 de Malo. q. 7. art. 1. Mat. 12.

culpa immunis ſit, iuxta illud Apoc.21. Nihil coinquinatũ aut abominationẽ faciẽs, introibit in illã. igitur, &c. Remittũtur autẽ ibi per feruorẽ charitatis, in cuius actũ exeũt in primo inſtãti ſeparatiõis à corpore, cũ ſe ſentiũt in tormẽtis. Et licet in purgatorio nõ ſit ſtatus merẽdi, eſt tamẽ ſtatus mutãdi
Eccle.11. volũtatẽ, quãdo nõ eſt obſtinata, quia tũc eſt immutabilis, iuxta illud, Si ceciderit lignũ &c. Et quis in via quis facilius cadat in peccatũ q̃ reſurgat, ſecus tamẽ eſt poſt mortẽ: quia licet propter mutationem ſtatus animę in purgatorio non poſſint mereri, poſſunt tamen impedimentum tollere.

CONTINVATIO DICENDORVM.

QVũ peccatũ originale (de quo cõſequẽter dicendũ eſt) pro formali nil aliud ſit q̃ priuatio iuſtitię originalis: cõſequẽs eſt vt abſq; ea cognoſci nõ poſſit, ideo de ea in primis dicendũ eſt. C

§. 4. DE IVSTITIA ORIGINALI.

2.2.q.81. art.2.ad.2. IVſtitia Originalis erat quoddam donũ gratuitũ eſſentiæ animæ ipſi Adæ infuſum, gratię gratum D
facienti connexum, quo ratio & voluntas ipſius Adæ omnino ſubdebantur Deo: & vires ſiue po-
Iuſtitia originalis quid. tentiæ inferiores tam appetiuæ q̃ apprehenſiuæ ipſi rationi, & corpus animę, ad promptẽ, faciliter, ac delectabiliter implendum imperium ſiue pręceptum eius. Per hãc iuſtitiam originalem dicitur Deus
Eccle.7. feciſſe hominem rectum. Quæ rectitudo in triplici ordine prędicto cõſiſtebat. Primus ordo erat ſubiectionis rationis & voluntatis ad Deum: quia ſtante illa, Adam in omnibus obediebat Deo, repugnabat & reſiſtebat malo per gratiam gratum facientem iuſtitiæ originali annexam. Secundus ordo erat ſubiectionis virium inferiorum rationi: ſic q̃ nulla eſſe poterat difficultas aut rebellio in parte ſenſitiua. Tertius ordo erat ſubiectionis corporis animæ. Hi tres ordines erant ſubordinati, & ſecundus pendebat ex primo, & tertius ex ſecundo. Hanc rectitudinem ſiue armoniam prædictorum ordinum firmiter tenebat iuſtitia originalis: ſic q̃ ſtante primo, ſecundus & tertius erant inuariabiles. Primum ordinem iuſtitia originalis tenebat, non tamen inuariabiliter: Quia Adam nõ fuit confirmatus in gratia, vt rei probauit euentus: ſed dimiſſus fuit in manu conſilij ſui, &c. vltra mandata naturalia adiecit vnum poſitiuum, de quo Gen.2. Ex omni ligno paradiſi comede: de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas. Hac prohibitione Adæ facta, quæ per eũ fuit Euæ promulgata, fuit ei duplex mors, ſcilicet corporalis & ſpiritualis, intimata. vnde ſubditur, Quacunq; die comederis, morte morieris, hoc eſt duplici morti ſubiectus eris, ſpirituali ſcilicet ſtatim incurrendæ, & corporali non ſtatim, ſed tempore pręordinato.

Ver. 2. DE PERFECTIONE PRIMI HOMINIS IN STATV INNOCENTIAE.

Progreſſus rerum duplex. IN productionibus rerum & animalium duplicem inuenimus progreſſum: Primus, prout exierunt E
à ſolo Deo immediate. Secundus, prout producuntur à Deo mediantibus cauſis ſecundis. Quantũ ad primum, conueniens erat q̃ res quæ à Deo ſolo immediate producuntur, eſſent perfectæ, eo q̃ ex eis aliæ procedere debebant. Cauſa enim debet eſſe potior effectu. Ideo Deut.32. Dei perfecta ſunt opera. Natura verò creata cum non ſit tantæ potentiæ, procedit de imperfecto ad perfectum, vt videmus in plantis & animalibus. Hinc eſt q̃ Adam & Eua in ſua formatione fuerunt perfecti, & quantum ad corpus, & quantũ ad animam, maiori perfectione q̃ filij, qui ab eis procreati fuiſſent, etiam in illo ſtatu, ſi perſeueraſſent.

Ver. 3. DE PERFECTIONE CORPORIS HOMINIS IN PRIMO STATV.

Gen.1. & 2. COrpus Adæ & Euę fuiſſe perfectũ in quantitate ex Gen. conſtat. cum eis fuerit factũ pręceptum F
Adam & Eua fuerũt creati in perfecta quantitate. generandi, Creſcite, &c. & ideo in tali ſtatu & quantitate in qua homines qui perfecte generare poſſunt. & cũ eis fuerit datũ dominiũ ſuper animalia, ſequitur q̃ erãt in tali fortitudine & agilitate, quę requiritur ad dominãdũ animalibus. Quidã dicunt q̃ Adam creatus fuit in tanta quantitate, in qua fuit Chriſtus, qui dicitur ſecundus & nouiſſimus Adam, quando incœpit prædicare, incipiẽs annorum quaſi 30. quia in illa ætate dicitur quis perfectus homo. Cum ergo Dei perfecta ſint opera, ſe-
1. Cor.15. Luc.2. quitur q̃ Adam & Eua fuerunt creati in ſtatura ætatis perfectę. Hæc autem perfectio quantitatis nõ procedebat ex iuſtitia originali, quia filij Adę (qui ab initio habuiſſent iuſtitiã originalem) non fuiſſent in tanta quantitate concepti & nati, nec adeò fortes & potentes, ſicut Adam: ſed paulatim proceſſiſſent & creuiſſent in quantitate & fortitudine, ſicut nunc. Quia regula generalis eſt, Quod in omni-
1.p.q.98. art.1. bus aſſerendis ſequi debemus naturã rerum, niſi aliter ea quę ſunt ſupra naturã, authoritate diuina nobis reuelata fuerint. Illa enim quæ ſunt ſupra naturã, ſola fidei reuelatione tenemus. Sed ex principiis naturæ apparet prędictus progreſſus paruulorũ ex imperfecto ad perfectum, & nihil de filiis Adæ circa huiuſmodi reuelatũ fuit: igitur, &c. Habuiſſent tamen ſufficientem virtutem ad actus conuenientes pueritiæ, puta ad ſugendũ vbera, & alia huiuſmodi, melius q̃ in ſtatu naturę corruptæ, in quo (vt D. Aug. ait) in pueris tanta apparet infirmitas, q̃ iuxta ſe iacentibus mammis magis poſſunt eſurientes flere, q̃ ſugere. Et quamuis quædã animalia ſtatim nata habeant vſum membrorũ prout coturnices, nõ tamen hoc procedit ex eorum nobilitate, cum quædã perfectiora non habeant. Sed hoc eis cõtingit ex ſiccitate cerebri. Et licet aliqui defectus pueriles, qui cõſequũtur generationẽ, potuiſſent in illo ſtatu fuiſſe, puta defectus materiæ (non enim fuiſſent oẽs æquales) nõ tamen defectus tendentes ad corruptionem, ſicut ſunt defectus ſeniles.

Ver. 3. DE IMMORTALITATE ET IMPASSIBILITATE *hominis in primo ſtatu.*

1.p.q.97. art.1. HOminem fuiſſe ante peccatum immortalem Apoſt. docuit dicẽs: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: ergo ante peccatum non erat mors. Immortali- G
tas tamen illa non erat ſecundum naturam, cum capacitas materiæ eius non fuiſſet repleta, ſicut materiæ cœlorum. Nec fuit aliqua diſpoſitio intrinſeca in homine, quæ redderet eum immortalem, ſicut
In lib. de q. no. & vet. teſt. poſt reſurrectionem. Sed erat immortalis ex parte cauſæ efficientis & præſeruantis, ſcilicet Dei, qui (vt D. Aug. ait) hominem facit, qui quandiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipſe ſibi author eſſet aut ad vitam, aut ad mortem. Non enim corpus eius erat indiſſolubile, per aliquem immortalitatis vigorem in eo corpore exiſtentem; ſed inerat quędam vis animæ ſupernaturaliter data, per quam

pote

poterat corpus ab omni corruptione præſeruari, quãdiu ipſa Deo ſubiecta mãſiſſet. Et ſic illa vis præſeruandi erat ex iuſtitia originali, quæ non erat naturalis animæ, ſed per donum gratiæ, per quã præſeruabatur ab exteriori læſione, partim quidem per propriã rationem, & partim per diuinam prouidentiã, quæ ſic ipſum tuebatur, vt nihil ei occurreret ex improuiſo, á quo læderetur. Quo ad interiora prouidebatur ei quo ad humidum radicale per herbas & fructus lignorũ paradiſi. Et quo ad calorem naturalem per lignum vitæ, quod habebat virtutem fortificãdi debilitatẽ caloris naturalis, prouenientem ex admixtione extranei. Vnde D. Aug. dicit, ꝙ arbor vitæ medicinæ modo corruptionẽ hominũ præſeruabat: nõ tamen ſimpliciter immortalitatem cauſabat. Neq; virtus quæ inerat animæ ad conſeruandũ, cauſabatur ex ligno vitæ, quod etiã nõ poterat immortalitatẽ præſtare, vt nunq̃ diſſolui poſſet. Quia virtus vniuſcuiuſq; corporis finita eſt: ideo virtus ligni vitæ nõ poterat dare virtutem durandi tempore infinito, ſed vſq; ad determinatũ tempus, quo finito vel homo trãslatus fuiſſet ad ſpiritualem vitã, vel iterum indiguiſſet ſumere de ligno vitæ, quod per tempus longiſſimum præſeruaſſet. Vnde Gen. 3. Videte ne forte mittat manũ ſuam ad lignũ vitæ & comedat, & viuat in æternum. Cum autem egeret cibo & potu, in quibus ſemper manet aliqua fæculentia, neceſſe fuiſſet in illo ſtatu ſuperfluitas emitti: fuiſſet tamen diuinitus prouiſum, vt ex hoc nulla indecentia ſequuta fuiſſet. Et quãuis immortalitas eſſet per donũ gratię, et per peccatũ deperdita: nõ tamẽ ſequitur ꝙ ſi Adã recuperauit donũ gratiæ, recuperauerit etiã hanc immortalitatẽ: quia nõ recuperauit gratiã quã amiſit, quo ad oẽs effectus, ſed ſolum quo ad remiſſionẽ culpæ & meritũ glorię. Et quia hoc priuilegium immortalitatis fundabatur in dono iuſtitiæ originalis, quæ nõ ſolum data erat Adæ pro ſe ipſo, ſed pro poſteris: ſequitur ꝙ filij eius fuiſſent immortales, & per cõſequens impaſſibiles paſſione ad corruptionem tendente. Ex quo apparet ꝙ filij nõ fuiſſent parentibus moleſti fletibus & eiolatibus. Et quãuis in digeſtione fuiſſet corruptio cibi, tamen illa & aliæ, ſi quæ erant (quemadmodũ & ſomnus) ad perfectionẽ ordinatæ erãt, ſicut corruptio virginitatis ad procreationẽ prolis. Ideo nõ fuiſſent diſpoſitiones corruptiuæ, ſicut nec deſitiones ſpecierum ſenſibilium.

In lib. de q. no. & vet. teſt.

Ver. 4. DE GENERATIONE IN STATV IVSTITIAE ORIGINALIS.

A Cum natura humana creata fuerit ad implendas angelorũ ruinas, & tertia pars angelorum ceciderit, Deuſq; ſolum Adam & Euam immediate formauerit: neceſſe eſt dicere quód eos ad multiplicandum genus humanum creauerit. Nam pręceptũ generationis eis dedit, dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Et cum natura ſic proceſſiſſet in generando, ſicuti Deus illam inſtituit, & Deus maſculum & fœminam formauerit: conſequens eſt quód in illo ſtatu fuiſſet diuerſitas ſexus, & ſic mares & fœminæ. Et cum Philoſophus dicit ꝙ fœmina eſt mas occaſionatus, quaſi præter intentionẽ naturæ, intelligit de natura particulari, quæ intendit generare ſibi ſimile, niſi impediatur, vel per defectum virtutis, vel per defectum materię: ſicut paruus ignis non poteſt comburere ligna viridia: qui defectus in illo ſtatu non fuiſſet. Sed fœmina non eſt præter intentionem naturæ vniuerſalis. Et defectus virtutis impediens generationem maſculorum, quandoq; contingit ex aliquo accidenti extrinſeco, vt Philoſophus dicit, ꝙ ventus Septentrionalis coadiuuat ad generationẽ maſculorum, & Auſtralis ad generationem fœminarum. Quandoque etiam ex apprehenſione animæ, ad quam de facili mutatur corpus, maxime in illo ſtatu, in quo corpus erat ſubiectum animæ. Proceſſiſſet autẽ generatio donec completus fuiſſet numerus á Deo prędeſtinatus; & fuiſſent tot generati, quot angeli ceciderunt. Et ſecundum aliquos, fuiſſent generatæ tot fœminæ, quot maſculi. ¶ Sed difficultas eſt an facta fuiſſet generatio per commixtionem maris & fœminæ, ſicut nunc. Hæc difficultas oritur propter dicta Greg. Niceni, qui dixit ꝙ in paradiſo multiplicatum fuiſſet genus humanum, ſicut angeli abſq; concubitu, per operationem diuinę virtutis. Dicit etiam quod Deus ante peccatum fecit maſculum & fœminam, reſpiciens ad modum generationis, quod futurum erat poſt peccatum. D. etiam Aug. dicit quód illo ſtatu nulla corruptione integritatis genitalis fœminei potuit virile ſemen immitti, ſicut nunc poteſt eadem integritate ſalua, fluxus menſtrui cruoris emitti. Aliter tamen apparet dicendum propter tria fundamenta: Primum eſt D. Dio. dicentis naturalia non ſubtrahi, nec dari homini per peccatum. Cum ergo ſexus & membra generationis data eſſent homini ante peccatum, & fœmina in adiutorium non ad aliud quám ad generationém, cum in omnibus aliis homo per virum melius iuuetur q̃ per mulierem: ſequitur quód fuiſſet illorum membrorũ vſus, ſicut nunc. Secundũ fundamentum eſt D. Aug. dicentis quód ea quæ á ſola voluntate Dei proueniunt ſupra omne debitũ naturæ, nobis innoteſcere non poſſunt, niſi quatenus in ſacra ſcriptura traduntur. Sed præmiſſus modus generationis eſt ſupra omne debitum naturæ, & nil de eo in ſacris literis traditum eſt: Igitur non eſt aſſerendus. Tertium fundamentum eſt vna regula generalis D. Tho. quę talis eſt: In omnibus aſſerendis ſequi debemus naturam rerum, niſi aliud in ſacris literis reueletur ſupra naturam. Sed nulla reuelatio eſt de illo modo: igitur ſequendus eſt ordo naturalis generationis, quæ fit per commixtionem. Quia in illo ſtatu erat iuſtitia originalis, qua corpus ſubdebatur animę, vt dictum eſt. Ideo generatio fuiſſet abſq; aliquo ardore libidinoſo, & abſque aliqua fœditate, quanuis fuiſſet maior & purior delectatio, quæ non abſorbuiſſet tunc vſum rationis, ſicut nũc. Tunc enim fuiſſent honorabiles nuptię, & thorus immaculatus. Et ſic intelligendus & gloſandus eſt Greg. Nicenus. & quantũ ad corruptionem, D. Aug. intellexit de corruptione propria ſenſitiua, aut de alteratione diſponente ad corruptionem ſuppoſiti, & non de corruptione inducente ad perfectionem, prout fuiſſet corruptio ciborum ad perfectionem ſuppoſiti, & corruptio virginitatis ad perfectionem ſpeciei, aliás oportuiſſet in natiuitate cuiuslibet fieri magnũ miraculũ, &c. Nullus tamen dolor fuiſſet in partu: quia (vt idẽ Aug. dicit) ad pariendum nõ doloris gemitus, ſed naturalis impulſus fœminea viſcera relaxaſſet. Dicit præterea idem Aug. 9. ſuper Gen. ad literam, quód primi parentes non ſunt vſi coniugio in paradiſo, eo quód formata muliere, poſt modicum temporis propter peccatũ eiecti ſunt, vel quia expectabant diuinam authoritatem ad determinatum tempus.

1. p. q. 98. art. 1.
Pſal. 110.
Apoc. 12.
Gen. 1.
In li. de Ge.
In lib. de Animal.
In li. de Ho.
14. de Ciui.
1. p. q. 1. ar. 3.
1. p. q. 99. ar. 1. & q. 101. ar. 1.

Ver. 5. DE PERFECTIONE ANIMAE IN STATV INNOCENTIAE.

1.p.q.100 art.2. *In li. de concep. virg.*

B IN illo ſtatu eſſentia animæ perfecta erat per gratiã gratum facientem, & iuſtitiã originalem ei annexã: & cũ originalis iuſtitia data fuiſſet Adæ & poſteritati, ſequitur ꝙ quemadmodũ iuſtitia originalis fuiſſet trãſfuſa, ſic & gratia. vnde Anſel. dicit, ꝙ ſimul cũ rationalẽ haberẽt animã, iuſti eſſent, quos generaret homo, ſi nõ peccaret. Quia cùm homo naturaliter generet ſibi ſimile in ſpecie, neceſſe eſt ꝙ filij ei aſſimilentur in omnibus accidentibus cõſequentibus naturã ſpeciei, niſi ſit error vel defectus in operatione, qui nõ fuiſſet in illo ſtatu. Sed iuſtitia originalis erat accidẽs cõſequẽs naturã ſpeciei humanæ, nõ quidem ex principiis ſpeciei cauſatũ, ſed ſicut quoddã donum diuinitus toti naturæ humanæ datũ: igitur, &c. & ſic iuſtitia originalis & gratia transfuſa fuiſſet à patre in filiũ, nõ directe & immediate, ſed ex conſequenti, prout & anima quæ eſt à Deo per creationẽ: tamen à patre diſpoſitiue. Nõ tamen filij nati cõfirmati fuiſſent in gratia aut iuſtitia originali: & ideo quamuis primi parentes non peccaſſent, filij eorũ potuiſſent peccare propter libertatẽ arbitrij: quia nõ fuiſſent donati maiori priuilegio q̃ parentes. Et ſi in oppoſitum adducatur dictũ Anſelmi, qui dicit ꝙ ſi primi parentes non peccaſſent, ita confirmarentur cũ omni propagine ſua, vt vltra peccare nõ poſſent: Dicendum ꝙ hoc nõ dixit aſſerendo, ſed opinando: vel intellexit poſt completum numerum electorum, quia tunc glorificati fuiſſent.

In lib. Cur Deus & homo.

Ver. 6. DE PERFECTIONE INTELLECTVS IN STATV INNOCENTIAE.

1.p.q.101.

C QVum ſcientia nõ ſit accidens cõſequens naturã ſpeciei, ſed indiuidui: ſequitur ꝙ pueri in ſtatu innocentiæ non fuiſſent nati cum ſcientia: quia ex regula data, Vbi authoritas diuina deficit, debemus ſequi conditionẽ naturæ animæ, quæ (vt dicitur in 3. de Anima) eſt tanq̃ tabula raſa, in qua nihil depictũ eſt, &c. Sed profeciſſent in ea progreſſu temporis, inueniendo vel addiſcendo abſque difficultate. Nec tamen propter hoc ſequitur ꝙ fuiſſet in eis ignorantia, licet bene neſcientia, quã D. Dio. ponit in Angelis. Habuiſſent tamẽ ſcientiam, quæ competiuiſſet eis ſecundum tempus ſuum ad dirigendũ illos in operibus iuſtitiæ, in quibus homines diriguntur per principia vniuerſalia iuris naturæ, quæ multo perfectius intellexiſſent, q̃ nunc intelligamus. Ex præmiſſis, maxime ex prædicta regula, apparet ꝙ pueri in illo ſtatu non habuiſſent ſtatim perfectũ vſum rationis, cum natura in omnibus generatis procedat de imperfecto ad perfectum: ſicut nec animalia habent ſtatim perfectum vſum membrorum & induſtriæ, ſicut poſtea. quod patet, quia aues docent volare pullos ſuos.

7.c. cœleſt. Hierar.

An Adam eſſentiã dei viderit.

Sed quia Adam fuit immediate creatus à Deo, vt eſſet principium omnium aliorum, ideo ſicut fuit creatus in perfecta quantitate ac diſpoſitione & vſu membrorum: ita etiam in perfecto vſu rationis, & cum omnibus ſcientiis. Non tamẽ ſecundũ D. Tho. vidiſſet diuinam eſſentiam pro illo ſtatu, quia ſi continuè vidiſſet, non fuiſſet viator, nec peccaſſet, ſicut nec beati. Cognouiſſet tamen Deum altiori cognitione, q̃ nos nunc. Et ſic eius cognitio fuiſſet quodammodo media inter cognitionem præſentis ſtatus, & patriæ. Quia pro illo ſtatu cognouiſſet per ſpecies intelligibiles infuſas, quæ ſunt perfectiores acquiſitis. Nam ſpecies intelligibiles à ſenſibus corporeis abſtractæ, nõ ita clare repræſentant ſpiritualia, ſicut ſpecies intelligibiles quæ nõ ſunt à ſenſibus abſtractæ, ſed à Deo infuſæ. Vnde primus homo nõ impediebatur per res exteriores à clara et firma cõtemplatione intelligibiliũ affectuũ, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat. Vnde D. Aug. dicit ꝙ fortaſſis Deus primis hominibus loquebatur, ſicut cũ angelis loquitur, ipſa incommutabili veritate illuſtrans mentes eorum. etſi nõ tanta participatione diuinæ eſſentiæ, quantam angeli percipiunt. Quidã dicũt ꝙ Adam in raptu vidit diuinam eſſentiã, quod nituntur probare ex eo ꝙ ſopor in ſacris literis ſignificat viſionem omnium: quæ non poteſt haberi, niſi per viſionem diuinæ eſſentiæ. vnde Eſa. 29. dicitur, Quoniã immiſcuit vobis Dñs ſpiritũ ſoporis, claudet oculos veſtros, prophetas, & principes veſtros, qui vident viſiones: & erit vobis viſio omnium, ſicut verba libri ſignati. Sed in raptu immiſit Deus ſoporem in Adam, & poſtmodum mirabilia myſteria protulit: igitur habuit viſionem omnium, & libri ſignati. Præterea ideo dicitur ꝙ Moſes clare vidit diuinam eſſentiã, quia debebat eſſe doctor Iudæorum: & D. Paulus, quia debebat eſſe doctor Gentium. Sed Adam debebat eſſe doctor & director omnium hominũ: igitur, &c. Nec propter hoc ſequitur ꝙ fuerit præſcius peccati ſui, & per conſequens non potuerit vitare: quia cum diuina eſſentia ſit ſpeculum voluntariũ, nõ neceſſario vidit peccatum ſuum. & licet viderit Chriſtum incarnandũ vt glorificatorem, non tamen vt redemptorem. D. Tho. tenet oppoſitũ, eo ꝙ præmiſſæ authoritates & rationes non neceſſario concludant. Ideo dicit ꝙ non habuit fidem de Redemptore explicite, licet implicite crederet Deum ſufficienter prouiſurum omnibus, quæ ſuæ ſaluti erant neceſſaria. Non poterat etiam pro illo ſtatu angelos videre per eſſentiam, licet perfectiorem cognitionem haberet, q̃ nunc habeamus: quia nunc propter corruptionem naturę corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & impedit à cognitione ſubſtantiarum ſeparatarum.

2. ſuper Gene. ad literã

Num. 12. *2. Cor. 12.*

Adam habebat omniũ naturaliũ ſcientiã. *Gen. 2.*

Habebat tamen ſcientiam omnium rerum, in quibus homo natus eſt inſtrui. & hæc ſunt omnia quæ virtualiter exiſtunt in primis principiis per ſe notis, hoc eſt omniũ quæ homines naturaliter cognoſcere poſſunt. Cuius ratio aſſignari poteſt ex perfectiõe rerũ immediate à ſolo Deo productarũ. Hãc omnium rerum ſcientiã Deum dediſſe Adæ, colligi poteſt ex eo ꝙ adduxit animalia ad eum, vt videret quomodo vocaret ea, & ex hoc ꝙ Adam nomina impoſuit rebus, ſequitur ꝙ cognoſcebat naturas rerum: debent enim nomina eſſe conſona proprietatibus earũ. Alia verò quæ nec naturali ſtudio hominis cognoſci poſſunt, nec neceſſaria ſunt gubernationi vitæ humanæ, primus homo non cognouit: ſicut ſunt cogitationes hominũ, & futura contingẽtia, et quædã ſingularia, vtputa ꝙ lapilli iacent in flumine, & alia huiuſmodi. Ex prędictis patet ꝙ Adam non profeciſſet in ſcientia naturaliũ quãtum ad naturã ſcitorum, licet bene quantũ ad modũ ſciendi. Quo ad ſupernaturalia verò profeciſſet, etiã quantum ad numerũ per nouas illuminationes. Nec ſimile eſt de profectu meriti & ſciẽtiæ: quia vnus homo nõ eſt alteri principiũ merendi, ſicut & ſciendi. ideo non debuit ſic creari, vt in merito proficere non poſſet. Adam & tota eius poſteritas tali perfectione donati erãt, vt ſtante iuſtitia originali, decipi nõ poſſet. vnde D. Aug. Approbare falſa pro veris nõ eſt natura inſtituti hominis, ſed

poena

pœna damnati. Nullum enim in illo ſtatu poterat ineſſe malũ: ſed adhærere falſo eſt malũ intellectus, cuius obiectũ eſt verum. Et cũ filii Adæ habuiſſent iuſtitiam originalẽ, ſequitur ꝙ illa ſtante, nõ potuiſſent decipi. Nec obſtat quod Apo. dicit, Adã non fuit ſeductus, mulier autẽ ſeducta fuit in præuaricatione: Quia illa ſeductio etſi præceſſerit peccatũ operis, ſubſecuta eſt tamẽ peccatũ internæ elationis: quia (vt D. Aug. dicit) Mulier verbũ ſerpentis non crederet, niſi iam ineſſet menti eius amor propriæ poteſtatis, & quædã de ſe ſuperba præſumptio. Adã verò poſt ſimilẽ elationẽ fuit ſeductus: quia credidit vxori referenti verba ſerpentis. & ad Apoſtolũ dicendũ quòd intellexit à ſerpente ſiue à diabolo, non à muliere. Et quanuis aliquid præſentatum fuiſſet ſenſui vel fantaſiæ aliter quàm eſſet, ſicut quòd remotius repræſentatũ fuiſſet oculo Adę, minus quidẽ, cũ natura oculi per peccatũ nõ fuerit variata. Nõ tamẽ fuiſſet deceptus, quia per rationẽ veritatẽ diiudicaſſet, vt faciũt aſtrologi & perſpectiui per lineam viſualẽ. Quidã dicunt ꝙ non ſomniaſſet, quia ſomnia proueniũt ex aliqua indiſpoſitione vel inordinatione naturali, quę in illo ſtatu nõ fuiſſet: vel non ſomniaſſet, niſi ſomnia delectabilia. Et licet filij eius potuiſſent peccare, & mentiri ipſi: non crediſſet ita eſſe, ſed quòd poſſibile eſſet. & hoc non eſſet exiſtimare ſeu approbare falſum pro vero. vel poteſt dici ꝙ fuiſſet ei diuinitus ſubuentum in his quorum ſcientiam non habebat: ſicut dictum eſt de nocumentis corporis. Nec eſt inſtantia quam quidam afferunt, ꝙ in tentatione non fuit ei ſubuentum ne deciperetur, licet tunc maxime indigeret: quia iam præceſſerat in eo peccatũ elationis, nec ad diuinum auxilium recurſum habuit.

In ſtatu innocentiæ nõ poterat decipi.

An Adã in primo ſtatu ſomniaſſet.

Ex premiſſis apparet ꝙ Adam nullam opinionẽ habuiſſet in naturalibus. Nec obſtat ꝙ D. Ambr. dicit, Omne peccatum eſt ex errore: quia, vt dictum eſt, non intelligitur de errore præcedente actum peccati, ſed de concomitante, vel de errore electionis, prout eligit quod nõ eſt eligendum, ſecundum quem dicitur omnis malus ignorans. Hic autem error præſupponit inordinationem in parte appetitiua complacente, & aſſenſum non prohibente. ¶ Voluntas tam Adæ q̃ aliorum perfecta fuiſſet per charitatem & alias virtutes infuſas, quas habuiſſent non ſolum quo ad habitum, ſed etiam quo ad actum, niſi eas quæ repugnant perfectioni primi ſtatus: ſicut ſunt patientia, pœnitentia, & miſericordia, quarum actus non habuiſſet. Et quanuis donum perſeuerantiæ non habuerit: habuit tamen perſeuerantiæ virtutem.

3. Ethi. *1. p. q. 95 ar. 1. et. 3.*

Ver. 7. DE DOMINIO QVOD COMPETEBAT HOMINI IN PRIMO STATV.

A ADam in ſtatu innocentiæ habebat dominationem & præſidentiam ſuper omnia animãtia. Dixit enim Deus, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã, & pręſit piſcibus maris, volatilibus cœli, &c. & iterum, Dominamini piſcibus maris, &c. Ratione etiã probari poteſt: Quia ſicut in generatione imperfectum ordinatur ad perfectũ, vt materia ad formam: Ita in vſu rerum plantæ ordinãtur in cibum animalium: ergo animalia in cibum & ſubuentionem hominum. Ideo homo naturaliter dominatur plantis & animalibus. Eam ob rem dicit Philoſ. ꝙ venatio animalium ſylueſtrium eſt iuſta & naturalis, quia per eam homo vendicat quod eſt naturaliter ſuum. Hoc etiam apparet ex ordine diuinæ prouidentiæ, qua ſemper inferiora per ſuperiora gubernantur, &c. Nõ tamen in illo ſtatu indiguiſſent homines animalibus ad ſuſtentationem neq; ad tegumentum, quia nudi erant, & nõ erubeſcebant, & lignis paradiſi ac plantis nutriti fuiſſent: neq; etiam ad vehiculum, propter corporis robur. Indigebant tamen ad experimentalem cognitionem ſumendam de naturis eorum: quod ſignificatũ eſt per hoc ꝙ Deus miniſterio angelorũ animalia duxit ad Adam &c. Et licet animalia nõ habeant rationẽ, vt capacia eſſent præceptorum hominis: habent tamen quandã participationem prudentiæ & rationis, ſecundum æſtimationem naturalem, ex qua contingit ꝙ grues ſequuntur ducem, & apes obediunt regi. Sic omnia animalia per ſeipſa homini obediſſent, & diuina prouidentia mouente ea, ad deſiderium hominis, ſpirituali inſtinctu naturæ ad eum veniſſent, & melius obediſſent, q̃ nunc quædã domeſtica obediant. In hoc tamen dominio nõ fuiſſent æquales, quia quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Ordo autẽ, vt D. Aug. dicit, conſiſtit in diſparitate, cum ſit parium diſpariumq; rerum ſua cuiq; loca tribuẽs diſpoſitio. dictũ eſt ꝙ in illo ſtatu fuiſſet diſparitas quo ad ſexum, fuiſſet pariter quo ad ætatem & quantitatem & robur. Non enim fuiſſet corpus humanũ totaliter exemptum à legibus naturę, quin ex exterioribus agentibus aliquod commodũ vel auxilium acciperet magis & minus, ſecundũ quod diuerſis cibis diuerſarum virtutũ ex libero arbitrio vſi fuiſſent. Sic etiã ſecundum diuerſam aëris diſpoſitionẽ, & diuerſum ſitum ſtellarum, aliqui robuſtiores corpore, & melioris complexionis generati fuiſſent. Similiter quantum ad animã, cum habuiſſent liberum arbitriũ, aliqui magis vel minus ſe applicaſſent. Ita tamen ꝙ in illis qui excederentur, nullus eſſet defectus culpabilis, nec quo ad corpus, nec quo ad animam.

1. p. q. 96 art. 1.

1. Poli. *Venatio animalium ſylueſtrium eſt iuſta & naturalis.*

Rom. 13. *19. de Ciui. Dei.*

Ver. 8. DE DOMINIO HOMINIS SVPER HOMINEM IN STATV INNOCENTIAE.

B DOminium hominis ſuper hominem, ſecundum Philoſ. eſt duplex: Quoddam eſt dominium ſeruorum, quo ſerui cõtra voluntatem ſuam & proprium bonum ſuum ſubduntur dominis. & tale dominium non fuiſſet in ſtatu innocentiæ, in quo nullum pœnale erat: ſed id quod eſt contra propriam voluntatem, eſt pœnale: Igitur, &c. Aliud eſt dominium liberorum, in quo ſubditi diriguntur ad proprium bonum ipſorum vel totius communitatis. Et tale dominium hominis ſuper hominem fuiſſet in ſtatu innocentiæ, triplici ratione. Prima, quia conditio hominum in ſtatu innocentiæ non erat nobilior, quàm conditio angelorum, inter quos eſt prælatio, vt dictum eſt: Igitur. Secunda ratio, quia homo eſt naturaliter animal ſociale: ſed ſocialis vita multorum non poteſt conueniens eſſe, niſi aliquis præſideat, qui ad bonum commune intendat (multi enim per ſe intendunt ad multa, vnus verò ad vnum.) Ideo dicit Philoſophus, quòd quandocunque multa ordinantur in vnum, inuenitur vnum vt principale dirigens. Tertia ratio, quia, vt dictum eſt, vnus homo habuiſſet ſupereminentiam ſcientiæ & iuſtitiæ ſuper alium: & fuiſſet inconueniens, niſi hoc exequeretur in vtilitatem aliorum, iuxta illud, Vnuſquiſque gratiam quam accepit, in alterum adminiſtrantes.

1. p. q. 96 art. 4. *Dominium ſeruorum et liberorum quid.*

Ex his ſequitur quòd vxores non fuiſſent ſubditæ viris, ſicut nunc in tribulationem. Ideo in pœnam dictum eſt Euæ, & ex conſequenti aliis: Sub viri poteſtate eris. Non quin Eua ante peccatum

1. Pet. 4. *Gen. 3.*

eſſet ſub poteſtate viri, ſed non ſub tali preſſura contra voluntatem, & in ea tribulatione, in qua nũc
ſunt quaſi omnes vxoratæ.

Ver. 9. DE PERFECTIONE APPETITVS SENSITIVI IN PRIMO STATV.

1.p.q.95. art.2. Appetitus Senſitiuus tam iraſcibilis quã concupiſcibilis in ſtatu innocentiæ fuiſſet perfectus vir- C
tutibus moralibus infuſis, & ſucceſſu tẽporis acquiſitis, ac etiam inuariabili ordine ſubiectionis
ad portionem ſuperiorem ſcilicet intellectum & voluntatem, ſic quòd in eis nullæ fuiſſent paſſiones
inordinatæ, ſiue rebelliones præuenientes rationem, ſed ſolùm moderatæ, virtuoſæ, & imperatæ. De
creatione Euæ, & præceptis ipſi & Adæ datis, tẽtatione, præuaricatione, punitione, & translatione in
campum Damaſcenum, vbi ſecundum aliquos, creatus fuit: vide apud expoſitores in ſecundũ & ter-
tium caput Geneſeos, & quæ dicta ſunt ſuprà cùm de Paradiſo Terreſtri ageretur.

§. 5. DE PECCATO ORIGINALI

1.2.q.81. art.1. Peccatum originale eſſe ex traditione Adæ in omnes poſteros, qui ab eo per rationem ſeminalem D
proceſſerunt, in primo inſtanti creationis & transfuſionis animæ rationalis, fide tenemus. Nam
Rom.5. Apoſt. hoc manifeſte aſſerit, dicens, Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per
peccatum mors, & ita in omnes mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Propter hoc peccatum
dicimur natura filij iræ, & per conſequens rei mortis & condemnationis, ſubiecti diſſidio inteſtino,
Ephe.2. tribulationibus, calamitatibus, & miſeriis huius ſeculi: & oppoſitũ dicere eſt hæreſis Pelagianorum
Peccati multiplex acceptio. ab eccleſia cum authore ſuo & ſequacibus reprobata. Ad cuius euidentiã ſupponendum eſt primo,
ꝙ hoc vocabulum (peccatum) in ſacris literis vario modo ſumitur. Aliquando enim peccatum acci-
pitur pro eo quod habet reſpectum ad peccatum delendum. Et ſic Hoſtia, Sacrificium, & oblationes
Oſee.4. quæ fiebant in expiationem pœnarum debitarum pro peccato, dicebantur peccata. vnde Oſeas, Pec-
2.Cor.5. cata populi mei comedẽt, ſcilicet ſacerdotes. Et Apoſt. Chriſtum vocat peccatum, dicens: Quoniam
1.Pet.2. Deus erat in Chriſto mundum reconcilians. & poſt pauca dicit, Eum qui non nouerat peccatum (ſci-
Rom. 8. licet Chriſtum, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius) fecit peccatum (hoc eſt ho-
ſtiam pro peccato) vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo. & alibi: Miſit Deus filium ſuum in ſimili-
tudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum (hoc eſt deleuit & fugauit peccatũ) in car-
ne. Aliquando accipitur peccatum pro pœna debita peccato. Vnde D. Petrus, Peccata noſtra, hoc eſt
pœnas peccatorum noſtrorum, ipſe, ſcilicet Chriſtus, tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. & infra,
Poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum, hoc eſt pœnas iniquitatum noſtrarum. Aliquando accipi-
tur pro eo quod inclinat vel inducit ad peccandũ. Et hoc modo concupiſcentia actualis, hoc eſt paſ-
ſio et appetitus ſenſitiuus, quo caro dicitur aduerſari ſpiritui, appetẽdo ſibi amica, ſuauia, & delectabi-
lia, (quæ lex Dei prohibet, refugiendo à duris & laborioſis, quæ lex Dei ſuſtinere præcipit) dicitur
Iac.1. peccatum. Vnde D. Iac. Vnuſquiſque tentatur, à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Et hoc mo-
do Apoſt. concupiſcentiam actualem vocat peccatum, dicens: Nam concupiſcentiam neſciebam (ſci-
licet eſſe peccatum) niſi lex diceret, Non concupiſces. Dicit præterea, Occaſione autem accepta, pec-
catum (hoc eſt vis appetitiua) per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam, hoc eſt
vis appetitiua facta eſt efferatior, iuxta illud Horatij: Nitimur in vetitum ſemper cupimuſq; negata.
Et iterum cùm Apoſt. dicit, Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, ſed quod inha-
bitat in me peccatũ, loquitur de motibus primo primis, qui ſunt ab appetitu ſenſitiuo, & nõ à volun-
Appetitus ſenſitiuus deſtitutus dicitur fomes & peccatum. tate. Ideo appetitus ſenſitiuus deſtitutus iuſtitia originali (qui ab aliis dicitur fomes) eſt cauſa illorũ,
& dicitur inhabitans peccatum, triplici ratione. Prima, quia inclinat ad peccandum. Ideo dicitur lex
membrorum, captiuans hominem in legem peccati, hoc eſt vehementer inducens in captiuitatẽ pec-
cati. Secunda, quia diabolus ea vtitur virtute tanquã inſtrumento. Tertia, quia ex Adæ peccato pro-
ceſſit, quòd vis illa appetitiua aduerſetur ſpiritui, & concupiſcat contra legem Dei. Quia ante pecca-
tum Adæ vis illa erat frenata iuſtitia originali, & non poterat deordinari, ſicut fracto freno per pec-
Rom.7. catum Adæ, per quod relicta eſt conditioni ſuæ naturæ, quæ eſt proſequi ſuauia & delectabilia, quæ
lex Dei prohibet, & refugere à duris & laborioſis, quæ lex Dei pręcipit. Aliquando etiã peccatũ acci-
pitur pro eo quod habet veram rationem culpæ, quæ conſiſtit in obligatione à regula, & in auerſione
à Deo ac deordinatione & præuaricatione mandati legis diuinæ: quia vbi non eſt lex, non eſt præua-
Rom.4. ricatio. vnde Iac. 1. Concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum, hoc eſt actum inordinatum con-
tra legem Dei. Ex præmiſſis patet ꝙ omne illud quod nominatur peccatum, habet relationem ſeu
habitudinem aut reſpectum ad culpam, vel tanquam effectus ſicut pœna, vel tãquam delens culpam
& pœnam, vt oblationes & ſacrificia. & Chriſtus qui valde impropriè dicitur peccatum, eo ꝙ obtu-
lit ſe in ſacrificium ad delendum peccatum, pœnas peccatorum ſuſtinendo, vel tanquam inducens,
vt concupiſcentia, vel tanquam diſponens, vt peccatum veniale: vel habet relationem cauſæ, vt pec-
catum mortale, quod eſt cauſa auerſionis. Vnde ſequitur quòd peccatum veniale non habet propriè
rationem culpæ, cum non ſit contra legem Dei, nec auertat à Deo. Sequitur etiam quòd peccatum ori-
ginale (quod non habet proprium voluntarium) minus habet de ratione culpæ, quàm veniale, ſi cõ-
paretur ad perſonam particularem. & ſic minus propriè dicitur peccatum. Prout manus aut pes aut
alia membra, quæ dicuntur nocentia et culpabilia denominatione extrinſeca, ſcilicet culpabilitate
voluntatis, minus habent de culpa ꝗ voluntas. Sic filij Adæ vocantur peccatores, culpabilitate extrin-
ſeca ex peccato Adę proueniente. Ideo minus habent de culpabilitate quàm Adam, et minus propriè
vocantur peccatores. Secundo ſupponendũ eſt ꝙ carnis vocabulo in ſcripturis ſacris aliquando vo-
cantur homines carnales, qui ſcilicet dediti ſunt terrenis et carnalibus deſideriis, quorum adhæſio-
ne vnum cum carne efficiuntur. vnde. 1. Corinth. 6. Qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur.
Gal.5. Sicut qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt cum eo. Sic accepit Chriſtus carnem, cum dixit: Quod
natum eſt ex carne, caro eſt. et Apoſt. cum dicit: Sapientia carnis mors eſt: et cum ait, continuo non
acquieui carni aut ſanguini, hoc eſt hominibus carnalibus. Et ſic accipiẽdo carnẽ, caro includit pec-
catum. vnde Rom. 8. Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. et in eod. Si ſecundum carnem vi-
xeritis

xeritis,moriemini.&.1.Cor.5. Caro & ſanguis regnum Dei nõ poſſidebunt. Aliquando tamen caro ſignificat hominem viſibilem & ſenſibilem, etiam abſq; aliqua corruptione peccati: vt cum dicitur, Verbum caro factum eſt, hoc eſt homo corporeus ex carne compoſitus. Propriè tamen caro dicitur animæ pars corporea & ſenſibilis, in qua vis appetitiua,concupiſcibilis & iraſcibilis inſunt. ſic accipitur cùm dicitur, Qui Chriſti ſunt,carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis.

Ver. 2. DE QVIDDITATE PECCATI ORIGINALIS.

A OMnes catholici doctores in hoc conueniunt, vt dicant peccatum originale eſſe peccatum naturæ,& in nobis non eſſe perſonale: ſic quòd voluntate noſtra perſonali fuerimus facti natura filii iræ,ſed ſolùm voluntate primi parẽtis,in quo,tanquam in principio naturæ,eramus omnes quodam modo vt membra in corpore. Et ideo ſicut peccatum hominis,quòd ſola volũtate committitur,attribuitur & imputatur omnibus mẽbris, & omnia membra patiuntur: Sic primum peccatũ Adæ, quod fuit in ipſo actuale & perſonale,fuit cauſa priuationis iuſtitiæ originalis & gratiæ,& per conſequens deordinationis naturæ & perſonæ ipſius ac noſtræ,imputatur nobis,& patimur pro illo. Nec in hoc Deus nobis (qui nihil actualiter egimus) facit iniuriam aut iniuſtitiam,reputando filios iræ & indignationis & cõdemnationis: quia per iram,indignationem,& condemnationẽ, accipitur ſola excluſio à gratia & originali iuſtitia, ac etiam à regno cœlorũ,& reſtitutio naturæ ad cõditionẽ ſuã, à qua eramus exempti per iuſtitiam originalem,quæ cũ annexis data fuerat Adæ principio originis noſtri generis,& iure hæreditario,omnibus filiis & poſteris ab eo per propagationem ſeminalem procreatis,dummodo Adam & filij eius præcepta Domini ſeruarent. *Natura filii iræ quomodo dicũtur.* Et quia Adam non ſeruauit,per inobedientiam ipſe & poſteri iure illo priuati ſunt. Exemplum communiter datur de rege,qui gratis ex liberalitate ſua dedit cuidã nobili caſtrum pro ſe & tota poſteritate ſua, ea lege vt fidelitatem ei ſeruaret: quòd ſi non faceret,auferret ab eo & filiis eius. Si ille infidelis eſſet, nullam iniuriam faceret rex ipſi nec filiis eius,ſi priuaret eos caſtro ea lege & conditione dato. Concordãt prǽterea omnes in hoc, quòd in peccato originali ſunt duo: Primũ dicitur priuatio iuſtitiæ originalis,quæ impediebat illam deordinationem,& ſeruabat illam armoniam. Secundum ſunt potentiæ deſtitutæ & deordinatę à rectitudine,quam habebãt ex ipſa iuſtitia originali. Aliqui vocant priuationem iuſtitiæ originalis formale peccati originis. & ipſas potentias deſtitutas & deordinatas vocant materiale. ❡Sed difficultas eſt quid horum in nobis habeat rationem culpæ & fomitis: *Quid in nobis habet rationẽ culpæ originalis.* quia certum eſt ipſam priuationem iuſtitiæ originalis ſecundũ ſe non habere rationem culpæ,cum ſit à Deo,qui nõ eſt cauſa culpæ,aut deordinationis: cùm omnia quæ ſunt à Deo,ordinata ſint: Nec nũc in peccatis mortalibus priuatio gratiæ habet rationem culpæ,ſed pœnæ,cum ſit directe à Deo,& contra voluntatem: *Rom.13.* quanuis ex conſequenti dicatur voluntaria,vt dictum eſt. Conſtat enim quòd Adam non intendebat priuationem illã nec pro ſe nec pro filiis ſuis. Nec filij eius cum concipiuntur & incurrunt peccatum originale,huiuſmodi priuationem intendunt, neque intendere poſſunt: Igitur priuatio illa ſecundum ſe conſiderata,non habet rationem culpæ ſed pœnæ,& ſic eſt effectus culpæ ipſius Adæ. Nec etiã debitum habendi iuſtitiam originalem, illi priuationi ſecundum quoſdam annexum, poteſt habere rationem culpæ in paruulo: quia nullum tale debitum poteſt oſtendi aliqua lege. Nulla enim lex obligat,niſi promulgata et poſſibilis: ſed talis lex quę fingitur,nunquam fuit promulgata paruulo,antequam incurreret peccatum originale,cum non eſſet capax: & impoſſibile ſit ei habere iuſtitiam originalem,cum ſit actualiter in peccato originali: igitur nullum eſt in eo debitum illius iuſtitiæ,cùm impoſſibilium nulla ſit obligatio. & ideo licet lex illa fuerit data ipſi Adæ & poſteris,cum veniſſent ad vſum rationis de ſeruanda iuſtitia originali,quam habuiſſent ab ipſo: non tamen fuiſſet talis lex data his,qui non habuerunt nec habere potuerunt. Et ſic tota culpa nõ ſeruatæ iuſtitiæ originalis fuit in Adam,qui eam ſeruare poterat,& non ſeruauit. Nec etiam ipſæ potentiæ deſtitutæ ſecundum ſe poſſunt habere rationem culpæ,cum ſint naturales & à Deo. Naturalibus autem non meremur neq; demeremur aut vituperamur: igitur,&c. Præterea omnis creatura de ſe eſt bona (Vidit enim Deus cuncta quæ fecerat,et erant valde bona) & oppoſitum eſt hæreſis Manichæorum. *3. Ethi. Gen.1.* Nec obſtat quòd appetitus ſenſitiuus nos trahit ad illicita,quia hoc eſt prǽter eius intentionem,cum ex natura ſuę cõditionis afficiatur his quę ſunt ſibi amica,ſuauia,& delectabilia,& refugiat à duris & laborioſis. Vnde ſi hodie crearetur nouus homo eiuſdem ſpeciei nobiſcum in puris naturalibus,non haberet peccatum originale: & tamen appetitus eius ſenſitiuus haberet ſimilem conditionem & motus cum noſtro,& inclinaret ad delectabilia & ſibi amica,&c. Cum igitur illa vis appetitiua ſenſitiua libertatem non habeat,& ſequatur conditionem ſuam: quam culpam ſecundum ſe habere poteſt? Tota culpa & deordinatio,quæ in ea imaginari poteſt,à libertate voluntatis procedit: quia ſi voluntas non ſit libera (vt in dormientibus & furioſis ac pueris) nulla culpa eſt. Conſtat autem quòd paruuli in inſtanti infuſionis animæ nõ habent voluntatem liberam,igitur. ❡Præterea potentiæ illæ manent in baptizatis, ergo non ſunt peccatum originale,vel baptiſmus non delet culpam originalem,quod eſt hæreticum. Inſuper ſi quis ex negligentia ſua morbum & deordinationem incurrit,morbus nõ eſt culpa,quanuis ex culpa euenerit: ſed peccatum originale & ægritudo & morbus (iuxta illud Pſal. Infirmus ſum,ſana me Domine) & non ex negligentia paruuli,ſed Adæ: ergo nõ poteſt dici culpa in paruulo,niſi denominatione extrinſeca, vt dictum eſt de manu. Neceſſe eſt ergo dicere,quòd culpa originalis peccati ſit in nobis aliquid prǽter priuationem iuſtitiæ originalis,& præter debitum habendi illam,ac etiã prǽter potentias: vel peccatum originale non dicitur culpa,ſed pœna. Nec poteſt dici quòd concupiſcentia habeat rationem culpæ, quia vel accipitur concupiſcentia pro actu appetitus concupiſcibilis: & talis non poteſt dici culpa originalis,cum non ſit in paruulis actu,ſed ſolum aptitudine,prout aptitudo venandi eſt in catulis quamprimum nati ſunt. Sed illa aptitudo concupiſcendi non eſt aliquid aliud à potentia appetitiua,quæ (vt probatum eſt) nõ eſt culpa. Nec etiam ſecundum quod eſt deordinata,& trahit ad delectabilia,poteſt habere rationem culpæ,vt dictum eſt de ægritudine. ❡Nec poteſt etiam dici quòd infectio ex peccato Adæ relicta,quam quidam vocãt tabem,alij qualitatem morbidam: quia illa quali-

SS a tas

tas morbida vel eſt aliquid priuatiuum, vel poſitiuum. Si primum, non poteſt ſecundum ſe habere in
paruulis rationem culpę: quia culpa eſt deordinatio proueniens ex actu voluntatis: & inquirendũ eſt
de priuatione illa: quia cùm priuationes non cognoſcantur niſi per habitum: nõ poteſt dici niſi quòd
habitus illius priuationis ſit potentia appetitiua, ſiue appetitus concupiſcibilis priuatus iuſtitia origi
nali & ei annexis. quæ priuatio (vt dictum eſt) non eſt culpa ſed pœna. Nec poteſt etiam dici quòd ſit
aliquid poſitiuum inclinans & inducens ad peccandum: quia omne poſitiuum in creatura exiſtẽs, ha-
bet rationem entis. & per conſequens boni, cum ens & bonum conuertantur, & ſic à Deo: & per con
ſequens non poteſt dici culpa, cùm Deus non ſit cauſa culpæ. Et cùm illud poſitiuum ſit à Deo, non
poteſt ex natura ſua inducere ad aliquam culpam, cui non poſſit per voluntatem reſiſti, cùm Deus ſit
Iacob.1. intentator malorum. Si autem non ſit à Deo, quærendum eſt de cauſa: quia illa qualitas morbida non
eſt ab Adam, cùm ſit contra voluntatem eius, qui non intendebat nec pro ſe nec pro poſteris: Neque
ferebatur in eam, tãquam in obiectum voluntatis: Neq; poterat cauſari ex vi actus peccati, quia tunc
omne peccatum mortale cauſaret qualitatem morbidam: et quanto grauiora eſſent peccata, tanto illa
qualitas morbida eſſet pernicioſior. Præterea culpa conſiſtit in auerſione, vel ſaltem in deordinatio-
ne: et ſic magis in priuatione, quàm in aliquo poſitiuo. Inſuper maior fuit actiuitas in peccato ange-
lorum Adæ, cum ſint ſuperioris naturę, nec impediantur corpore. Sed peccatum angelorum non
deſtruxit eorum naturã, ſed ſolum gratiam et dona gratuita. Nam (vt D. Dion. dicit) Naturalia in ſ's
manſerunt integra. Nec peccatum eorum cauſauit in eis qualitatem morbidã: ergo nec peccatũ Adę.
Nec poteſt etiam dici quòd illa qualitas morbida producta ſit à pomo comeſto: quia probandum eſ-
ſet quod lignum illud haberet talem virtutem. Et cum eſſet in tot partes diuiſa, peccatum originale
non eſſet æquale in omnibus quantum ad culpam, quod eſt erroneum. vt infra dicetur. Præterea pec
catũ originale in nobis proceſſit à peccato Adæ. Sed eſus illius ligni non fuit primum peccatũ eius,
ſed elatio mentis (vt dictũ ſupra fuit ex D. Auguſt.) ergo qualitas illa morbida non proceſſit ab eſu
ligni vetiti. ¶ Neceſſe eſt ergo dicere, quòd peccatum originale in paruulo, non vniuocè, ſed analogi-
cè habeat rationem culpæ. Culpa enim, vt dictum eſt, propriè primo & per ſe conuenit peccato mor-
tali. Peccato autem veniali non æquè primo: quia licet in eo ſit deordinatio, non eſt tamen auerſio à
fine vltimo, in qua propriè ratio culpæ conſiſtit. Et ideo ratio culpæ peccato veniali ſecundario et im
propriè competit: peccato verò originali magis impropriè, cũ in aliis ab Adam nihil ſit voluntariũ
& perſonale. & ideo ſolum denominatione extrinſeca poteſt dici culpa: ſic quòd ſi in paruulo priua-
tio iuſtitiæ originalis ſecundum ſe conſideretur, non habet rationem culpæ ſed pœnæ. Si verò conſi-
derentur ea quæ ſunt in paruulo, & maximè appetitus ſenſitiuus deſtitutus, vt relatus ad ipſum Adã,
qui per peccatum actuale remouit prohibens: huiuſmodi deordinationes non ſolum pro ſe, ſed etiam
pro poſteris, habent quodammodo rationem culpæ ſcilicet denominatione extrinſeca: vt dictum eſt
1.2.q.82. de manu à culpabilitate voluntatis. Et hęc eſt vera intentio D. Tho dicentis in peccato originali eſſe
art.4. duo: vnum eſt defectus iuſtitię, aliud relatio huius defectus ad peccatum primi parentis, à quo per vi
tiatam originem deducitur. Et poſt pauca dicit, quòd peccatum originale ex relatione ad principiũ
vitiatę originis, recipit rationem culpæ, inquantum deriuatur à primo parente: & alibi dicit quòd ha-
bet magis rationem pœnæ culpæ. Et quamuis dicat peccatum originale eſſe habitum corruptum,
eo modo quo ægritudo dicitur habitus corruptus & diſpoſitio naturæ ad malè eſſe: non tamen inten
dit quòd ſit aliqua qualitas poſitiua diſtincta ab humoribus & qualitatibus actiuis & paſſiuis, quas
dicit pro materiali ægritudinem, pro formali verò deordinationem prouenientem ex priuatione de-
bitę commenſurationis humorum & qualitatum actiuarum. & ideo ægritudo pro materiali ponitur
in prędicamẽto qualitatis, & pro formali eſt reſpectiua, & ponitur in prædicamẽto relationis. Sic etiã
peccatũ originale pro materiali dicit potentias animæ deſtitutas iuſtitia originali, ex cuius defectu
ſunt deordinatæ. Pro formali verò dicit reſpectũ ſiue relationẽ potentiarũ deſtitutarũ et deordinata-
rum ad primum peccatum primi parentis. Nec obſtat quòd in malis habitibus actus præcedit habi-
tum, cum nullus habitus malus ſit infuſus, ſed acquiſitus: ſed nullus actus præcedit peccatum origina
le, igitur. Quia hæc obiectio procedit de habitu, quo potentia inclinatur ad operationem: ſed pecca-
tum originale non eſt talis habitus. Quamuis enim ex peccato originali ſequatur aliqua inclinatio ad
actum inordinatum, non tamen directe, ſed indirecte ſequitur per remotionem prohibentis ſcilcet iu
ſtitiæ originalis: prout etiam ex ægritudine corporali ſequitur inordinatio ad motus corporales inor
dinatos. Nec debet dici quòd peccatum originale ſit habitus infuſus vel acquiſitus, niſi per actum pri
mi parentis et non alicuius alterius perſonę, ſed per vitiatã originem innatus: & non eſt aliquid aliud
à potentiis deſtitutis, maximè ab appetitu ſenſitiuo, qui, vt dictum eſt, proſequitur ſibi amica, ſuauia,
& delectabilia, quæ lex Dei prohibet, & refugit à duris & laborioſis, quæ lex Dei præcipit. Et ſecun-
dum hoc idem appetitus ſenſitiuus poteſt dici qualitas morbida, quia ſecundum eſſentiam ſuam po-
nitur in prædicamento qualitatis, cum ſit potentia naturalis. Dicitur morbida, eo propter remo-
Lex pecca- tionem prohibentis inclinat voluntatem ad illicitam, & ad morbos ſpirituales. Ex præmiſſis ſequi-
ti, mortis, tur quòd lex peccati, lex mortis, lex membrorum, fomes, & peccatum inhabitans, idem ſunt, & pro
membrorũ, eodem ſępe à D. Pau. ponuntur, & nihil aliud ſunt, quàm appetitus ſenſitiuus deſtitutus iuſtitia origi
fomes, qd. nali relatus ad primum peccatum primi parentis. Vnde D. Tho. dicit quòd libido peccati venialis
1.2.q.82. intelligenda eſt habitualiter ſecundũ quod appetitus ſenſitiuus nõ continetur ſub ratione, ſoluto vin
ar.4.ad.3. culo originalis iuſtitię. & non accipit ibi habitualiter pro habitu inclinante potentiã, ſed pro ipſa po
De malo.q. tentia deſtituta habitu prohibente. Nam alibi dicit: Concupiſcentia, ſecundum quod pertinet ad ori-
4.ar.2.ad 4 ginale peccatum, non eſt concupiſcentia actualis ſed habitualis: & ſubdit, Sed ſciendum eſt quòd ex
Habile ali- habitu efficimur habiles. Aliquod autem agens poteſt dupliciter dici habile ad aliquid agendũ. Vno
quid dicitur modo ex aliqua forma inclinante ad hoc, ſicut corpus graue ex forma ſua quam habet à generante, in-
dupliciter. choatur deorſum. Alio modo ex ſubtractione eius quod impediebat: ſicut vinum effunditur fractis
circulis, qui effuſionem eius impediunt. Quemadmodum equus concitatus præcipitãter vadit rupto
freno

freno quo detinebatur. Sic ergo concupiſcentia habitualis poteſt dupliciter dici: Vno modo aliqua
diſpoſitio vel habitus infuſus vel acquiſitus, inclinans ad concupiſcendum, & ſic concupiſcentia non
dicitur originale peccatum. Alio modo ipſa pronitas vel habilitas ad cõcupiſcendum, quæ eſt ex hoc
quòd appetitus ſenſitiuus nõ perfectè ſubditur rationi, ſublato freno iuſtitiæ originalis. & hoc modo
peccatum originale, materialiter loquendo, eſt habitualis concupiſcentia, hoc eſt appetitus ſenſitiuus
deſtitutus. & in ſolutione ad tertium prædixerat quòd cõcupiſcentia cõtracta per originem, nil aliud *ad.3.*
eſt quàm deſtitutio inferiorum virium à retinaculo originalis iuſtitiæ. & in.1.2.q.82.ar.3. ad ſecũdum,
dicit quòd fomes eſt deordinatio inferiorum virium & partium animæ.

Ver. 2. DE TRADVCTIONE PECCATI ORIGINALIS.

A CVm natura generantis traducatur in genitum per virtutẽ potentiæ generatiuæ, quæ relinquitur
in ſemine: cõſequens eſt quòd traducantur omnia accidentia ſpeciei: quia omne generans gene- *1.2.q.81.*
rat ſibi ſimile in ſpecie. Ideo dictum eſt. §. præcedenti, ver. 4. quòd iuſtitia originalis, quæ erat conſe- *art.1.*
quens naturam humanam, ex dono gratuito toti naturæ humanæ diuinitus dato, transfundebatur in
poſteros transfundendo naturam. Sic etiam peccatum originale, quod eſt priuatio iuſtitię originalis,
transfunditur per transfuſionem naturæ corruptæ ſiue deſtitutæ iuſtitia originali, à primo parente in
totam poſteritatem, eo modo quo transfudiſſet iuſtitiam originalem, ſi non peccaſſet. Aliàs exclude-
retur neceſſitas redemptionis factę per Chriſtum. Cuius oppoſitũ oſtendit Apoſt. dicẽs, Si per vnius *Rom.5.*
delictum proceſſum eſt in omnes homines in condemnationem, ſic per vnius iuſtitiam in omnes ho-
mines in iuſtificationem vitę. ¶ Ad intelligendum modum traductionis, notandum eſt quòd omnes
homines qui deſcendunt ab Adam, poſſunt conſiderari vt vnus homo, inquantũ conueniunt in vna
natura, quam à primo parente acceperunt, ſecundum quod in ciuilibus omnes homines vnius cõmu-
nitatis reputantur vnum corpus, & tota communitas quaſi vnus homo. Vnde Porphyrius dicit, quòd
participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo. Sic igitur multi homines ab Adam deriuati
ſunt, tanquam membra vnius corporis. Actus autem vnius membri corporalis, vtputa manus, non
eſt voluntarius voluntate ipſius manus, ſed voluntate animæ, quæ primo mouet membrum. Ideo ho-
micidium quod manus cõmittit, non imputatur manui ad peccatum, ſi conſideretur manus ſecũdum
ſe, vt diuiſa à corpore, vel vt mota violenter ab extrinſeco. Sed bene imputatur, inquantum eſt mota
ab intrinſeca voluntate hominis, et inquantum eſt aliquid eius, & comparatur ad illum. Sic etiã inor-
dinatio peccati originalis, quæ eſt in hoc homine, non eſt voluntaria voluntate ipſius, ſed voluntate
primi parentis, qui mouet motione generationis omnes qui ex eius origine deriuantur: ſicut volun-
tas animæ mouet omnia membra ad actum. Vnde ſicut peccatum quod ab anima deriuatur ad mem-
bra corporis, dicitur actuale: & illud membrum nõ dicitur habere peccatũ, niſi inquantũ mouetur à
voluntate, & eſt aliquid ipſius hominis, propter quod actus membri vocatur peccatũ actuale: Ita pec-
catum quod à primo parente deriuatur per motionem generationis, dicitur originale, & non eſt pec-
catum huius perſonæ ſecundum ſe conſideratæ, ſed ſolum inquantum hæc perſona eſt per generatio-
nem deriuata ab Adam, propter cuius peccatũ iuſtitia originalis à tota natura fuit ablata. Et quamuis
anima non traducatur per originem effectiuè (cum ſit per ſolam creationem) tamen bene diſpoſitiuè,
per virtutem ſeminis. Et licet culpa non ſit actu in ſemine eſt tamen ibi virtute, ratione humanæ na-
turæ, ad quam diſponit. Nec obſtat quod Philoſ. dicit, quòd id quod eſt ex origine, eſt naturale, & nõ *3. Ethi.*
eſt culpabile. Quia verum eſt, ſi conſideretur ſecundum ſe: ſecus, ſi per comparationem ad parentes,
vt in crimine læſę maieſtatis. Nec obſtat pariter illud Ezech. Nõ portabit filius iniquitatẽ patris, &c. *de Malo.q.*
quia intelligitur de iniquitate propria & perſonali: & ſic paruulus punitur pro peccato ſuo, quod eſt *4.art.1.*
ſuum, non vt eſt particularis perſona, ſed, vt dictum eſt, per comparationem, &c. Si dicatur quòd nemo *ad.19.*
poteſt aliquid accipere ab eo qui non habet: ſed baptizatus generans non habet peccatum originale,
igitur non transfundit: D. Tho. dicit quòd licet culpa per baptiſmum remittatur, & portio ſuperior
ſit coniuncta Deo per gratiam: non tamen datur virtus animæ, vt poſſit conſeruare corpus abſq; cor- *1.2.q.81.*
ruptione, aut ab omni rebellione. & ſic quantum ad ſuperiorem partem anima per baptiſmum parti- *ar.3.ad.3*
cipat nouitatẽ Chriſti: ſed quantũ ad inferiores vires adhuc manet vetuſtas pœnæ, quę eſt ex Adam. *de Malo.q.*
Manifeſtum eſt enim quòd baptizatus non generat ſecundum ſuperiorem partem animæ, ſed ſecun- *4.art.6.*
dum corpus. Ideo homo baptizatus generando non mittit in prolem nouitatem Chriſti, ſed vetuſta-
tem Adæ. & ideo licet ipſe non habeat originale quantum ad culpam, quæ, vt dictum eſt, erat per re-
ſpectum ad peccatum primi parentis, quę culpa ſiue reſpectus per baptiſmum deletus eſt pro ſe & nõ
pro filiis: ideo tranſmittit peccatum originale in prolem. Et ſi dicatur quòd reſpectus ad peccatum
primi parentis remanet in baptizato in motibus primo primis, qui dicuntur pœna peccati primi ho-
minis: Dicendum quòd licet maneant materialiter, non tamen formaliter, hoc eſt manent in eſſe na-
turæ, ſed non imputabilitatis. Et quamuis donum Chriſti potentius ſit quàm delictũ Adæ, cum reſti-
tuerit homines in altiorem ſtatum quàm haberet Adam antequam peccaret, quia ad ſtatum gloriæ, *Rom.5.*
qui eſt abſque periculo peccandi: illud tamen donum non applicatur totaliter ſtatim per baptiſmum,
ſed per conformitatem ad Chriſtum, vt effectus ſit ſimilis cauſæ. Sic enim Chriſtus aſſumpſit vetuſta-
tem pœnę, vt per mortem nos à morte redimeret, & reſurgendo vitam repararet. Sic homines per ba-
ptiſmum Chriſto conformantur per gratiam, vt tandem reſurgentes transferãtur ad gloriam. Ex hac
autem vetuſtate quæ manet in partibus inferioribus, traducitur peccatum originale. Nec eſt inconue-
niens quòd pœna ſit cauſa culpæ. Et ideo remota culpa à ſuperiori parte animæ, ratio culpæ in infe-
rioribus non actu ſed virtute manere poteſt, vt principium humanæ generationis. Si dicatur quòd D.
Virgo non habuit peccatum originale, licet proceſſerit ab Adam ſecũdum rationem ſeminalem: Di-
cendum eſt quòd ipſa ſola ſpeciali gratia præuenta fuit & præſeruata, eo quòd fuit præuiſa eſſe mater
& domus Dei. Vnde Pſal. Domum tuã domine decet ſanctitudo. & de ea Salo. Tota pulchra es ami- *Cant.4.*
ca mea, tota pulchra, & macula non eſt in te. ex quibus authoritatibus poteſt haberi priuilegiũ, maxi-
me autem ex authoritate Eccleſiæ, quæ errare non poteſt. Et licet mortua fuerit, mors tamen non

1.2.q.81. fuit illi pœna,ſed conditio naturæ.& quanuis aliqui ex priuilegio poſſent pręſeruari à morte(licet de
art.3.ad.2. nullo legatur) non tamen propterea ſequeretur quòd fuiſſent immunes à peccato originali:quia ſicut
1.Theſ.4. Deus pœnas peccatorum actualium poteſt condonare,ſic etiam peccati originalis.Nec per hoc quod
Apoſt.dicit,Nos qui viuimus,qui reſidui ſumus,non præueniemus eos qui dormierũt,voluit dicere
quòd aliqui præſeruentur à morte,vt dicemus infrà cùm de generali reſurrectione agetur. Si qui au-
tem miraculoſè alio modo quàm per viam ſeminalem formarentur vel crearentur à Deo,non contra-
10.ſuper herent peccatum originale, vt D. Aug.ait. In illis tamen eſſent ſimiles motus & defectus ac mors ex
Gene.ad li- conditione naturæ, qui non dicerentur pœnæ, ſed pœnalitates & afflictiones. D. tamen Virgo præ-
teram. ſeruata fuit à motibus primò primis. Et quia peccatum originale contrahitur ex progreſſu ab ipſo
Adam,ſecundum rationem ſeminalem,ſequitur quòd ſi Adam nõ peccaſſet, Eua peccante,peccatum
originale non fuiſſet transfuſum in poſteros. Si tamen Eua non peccante Adam peccaſſet, peccatum
originale transfuſum fuiſſet.& idem dicendum eſt de filiis eius ſi peccaſſent,quo ad eorum poſterita-
Nullum niſi rem. Alia autẽ peccata primi parentis præter primũ non fuiſſent traducta.Nec aliqua peccata pro-
primum pec ximorum parentum traducuntur. Quia homo generat ſibi ſimile,ſecundum ſpeciem,& non ſecun-
catum trãſ- dum indiuiduum:licet actiones ſint ſuppoſitorũ.Et ideo ea quę pertinent ad indiuiduum,ſicut actus
mitti potuit perſonales,& quæ conſequuntur ad eos,nõ traducuntur à parentibus in poſteros.Nõ enim gramma
ad poſteros. ticus generat grammaticũ,nec transfundit ſciẽtiam vel artem quã ſtudio acquiſiuit.Sed bene ea quæ
pertinent ad naturam ſpeciei,traducũtur à parentibus in filios,niſi ſit defectus naturæ,vt oculatus ge
nerat oculatum,et podagricus podagricum. Et ſi natura ſit fortis,traducit etiam aliqua accidentia in-
diuidualia pertinentia ad diſpoſitionem naturæ, vt fortitudinem, velocitatem, & agilitatem corpo-
ris,ac etiam bonitatem ingenij,& alia huiuſmodi. Sed alia peccata quæ nõ corrumpunt naturã,quan
tum ad id quod eſt naturæ,ſed ſolum quantum ad id quod eſt perſonæ,hoc eſt ſecundum pronitatem
ad ſimiles actus malos, non traducuntur. Et maxima illa,qua dicitur ꝙ quis magis poteſt traducere
ꝙ habet ex ſe, ꝗ quod habet ab alio(ſicut ignis poteſt magis calefacere, ꝗ aqua calefacta) vera eſt in
his quæ ſunt transferibilia,quę ſcilicet non ſunt purè perſonalia.Nec obſtat illud,Ego ſum Deus Ze
lotes,viſitans iniquitates patrum in filios vſq; in tertiam & quartam generationem. Quia (vt D.Au
guſt.ait) nunquam punitur anima filij pro parentibus, niſi communicet in culpa, vel per originem,
vel per imitationem, quia omnes animæ ſunt Dei.Sed interdum iudicio diuino vel humano puniun
tur filij pro parentibus pœna corporali aut temporali,inquantum ſunt aliquid patris,vt dictum eſt.§.
2.ver.2 huius c.

Ver. 3. DE VNITATE PECCATI ORIGINALIS.

1.2.q.81. PEccatum originale licet dicatur vnum peccatum mundi (iuxta illud, Ecce agnus Dei qui tollit B
art.2. peccatum mundi) nihilominus tamen in quolibet homine ante baptiſmũ eſt vnum,quia non eſt
Ioan.1. niſi vna cauſa,ſcilicet primum peccatum primi parentis,ꝙ ſolum in poſteros traducitur.& ſic pecca-
tum originale eſt vnum numero in vno homine,& vnum ſpecie in omnibus hominibus.Nec obſtat
Pſal.50. quod ait Pſal. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum,&c. quia ſecundũ morem ſacræ ſcripturæ
Mat.2. pluralis numerus nonnunquam pro ſingulari ponitur,prout ibi: Defuncti ſunt enim qui quærebant
animã pueri:vel quia in peccato originali virtualiter pręexiſtunt omnia peccata actualia,vel quia in
peccato primi parentis (quod per originem traducitur) fuerũt plures deformitates.ſ.ſuperbiæ,inobe
dientiæ,gulæ.vel quia multæ partes animæ inficiuntur.ſ.intellectus,appetitus iraſcibilis & concupi
ſcibilis,et vires inferiores,& corpus ipſum.Et quanuis partes animæ quæ inficiuntur,ſint diuerſæ:ta
men reſpectus ex parte cauſæ & principij,eſt vnus. Sic pater eadem paternitate refertur ad plures fi-
lios propter eandem potentiam generatiuam.

Ver. 4. DE AEQVALITATE PECCATI ORIGINIS.

1.2.q.81. CVm natura,ſecundum Philoſ.ſit æqualiter in omnibus ſuppoſitis, & peccatum originale ſit pec-
art.4. catum naturæ,ſequitur quòd peccatum originale ſit æquale in omnibus: Quia in peccato origi- C
nali non ſunt niſi duo: Vnum eſt priuatio iuſtitię originalis:Aliud autem eſt relatio ad peccatum pri
mi parentis,à quo per vitiatã originem natura deducitur.Quo ad primũ,peccatũ originale non ſuſci
pit magis & minus,cùm totum donũ iuſtitiæ originalis fuerit à quolibet ſublatũ. Priuationes enim
aliquid totaliter priuantes, non ſuſcipiunt magis & minus,ſicut mors. Similiter nec quo ad ſecun-
dum:quia omnes homines æqualem relationem habẽt ad principium vitiatæ originis.Nec obſtat ꝙ
non omnes homines ſunt æqualiter proni ad concupiſcendum.quia hoc prouenit ex diſpoſitione cor
poris, pro quanto vires inferiores ſunt fortiores in vno, quàm in alio. Nec eſt ſimile de ægritudine,
quæ ſuſcipit magis & minus in vno quàm in alio.Quia ægritudo corporalis,quanuis ſit eiuſdem ſpe
ciei,non tamen ſemper habet æqualem cauſam in omnibus:ſicut nec libido actualis,quę eſt maior in
vno ꝗ in alio,tranſmittit peccatũ originale,ſed habitualis.Et quia deordinatio peccati originalis ma
ximè apparet in appetitu cõcupiſcibili:ideo cõmuniter peccatũ originale concupiſcẽtia nominatur,
accipiendo concupiſcentiã pro potentiis deſtitutis,quæ ſunt materiale in peccato originali ; formale
verò priuatio iuſtitiæ originalis ad peccatum primi parentis relata,vt dictum eſt.

Ver. 5. DE SVBIECTO PECCATI ORIGINALIS.

De malo.q. PEccatum originale ſicut in cauſa principali fuit in ipſo Adã,& vt in cauſa inſtrumentali in ſemi- D
4.art.3. ne:Sed ſicut in ſubiecto eſt primo in anima, deinde in voluntate,& conſequenter in intellectu &
4.&.5. appetitu ſenſitiuo,ac etiã in viribus inferioribus,quæ poſſunt eſſe ſubiecta culpæ:cùm priuatio & ha
bitus habeant fieri circa idem.Sed primum ſubiectum iuſtitiæ originalis erat eſſentia animæ,& dein
de ſecundario effectiuum eius,aliæ potentiæ,vt dictum eſt,igitur,&c.Et ſic peccatum originis primo
reſpicit animam,& cõſequenter alias potentias ordine quodam ſubtrahendo perfectiones quas ordi-
ne quodam iuſtitia originalis producebat.

§.6.

§. 6. DE POENIS PECCATI ORIGINIS.

A POena Peccato Originali debita quantum ad animam eſt carentia diuinæ viſionis. Quia cûm gratia Dei ſit vita æterna, & peccatum originale priuet gratia, conſequens eſt quòd priuet gloria. *De Malo.q.5.art.1.* *Rom.6.* Ad cuius pleniorem euidentiam reducendum eſt ad memoriam, quod de beatitudine dictum eſt. Et cûm Philoſophus dicat quòd Deus & natura nihil faciant fruſtra: & fruſtra dicatur, quod non conſequitur finem ordinatum, ſitq; homo creatus ad beatitudinẽ, cûm ex natura ſua poſſit cognoſcere vniuerſale bonum & principium naturæ, niſi propria voluntate auertatur ab eo, ſequitur quòd paruuli cum ſolo originali decedentes, non ſunt priuati beatitudine naturali. *c.14.§.1. ver.2.* *2.Phy.* Propter hanc rationem dictum eſt ſupra, quòd Deus talibus in ſeparatione animæ infundit omnes ſpecies intelligibiles rerũ, quas acquirere & intelligere poterant, ſi vixiſſent. Veruntamen priuati ſunt beatitudine ſupernaturali, quæ conſiſtit in clara Dei viſione. *c.2.§.1. Ver.1.* Et quia tales non cognoſcunt ſe priuari tali bono, cùm non habeant de illo reuelationem, ideo non dolent neq; triſtantur. Et dato quòd haberent notitiam futuræ beatitudinis ſupernaturalis, non dolerent: quia nullus abſq; deordinatione voluntatis apperit, quod ſcit ſe habere non poſſe, & ſupra ſe eſſe. Quidam probabiliter dicunt quòd Deus, qui ordinauit pœnam ſenſus reſpondere delectationi, iuxta illud, quantum ſe glorificauit & in delicijs fuit, &c. non concurret ad triſtitiam. Propter hoc D. Auguſt. dicit quòd mitiſſima eſt eorum pœna, qui pro ſolo originali puniuntur. Nec obſtat quòd idem Augu. dicit, quòd pueri deſcendentes cum originali, experientur gehennam: & alibi dicit quòd firmiſſimè tenendum eſt eos æterno ſupplicio puniendos: *Apoc.18.* *In hipomoſtic.in li.de fi.ad Petrũ.* Quia nomine tormenti, ſupplicii, gehennæ, cruciatus, & ignis, & ſi quid ſimile in dictis ſanctorum reperiatur, largè accipiendum eſt, pro omni pœna etiã priuatiua, vt ponatur ſpecies pro genere. Nec obſtat pariter quòd D. Chryſoſt. dicit quòd carentiam diuinæ viſionis ſequitur maximum tormentum: *In homi.de repa.lap.* quia intelligitur de carentia diuinæ viſionis in eo qui priuatur ex culpa actuali, in qua fuit in delicijs, & non de eo qui priuatur ex ſola culpa originali, in qua nullo modo fuit in delicijs. Nec etiam ratio D. Auguſtini (qua probat ipſos futuros in iudicio generali in parte ſiniſtra, & audituros. Ite maledicti in ignẽ æternum) aliquid contra prædicta cõcludit: Quia illa verba intelligenda ſunt de omni pœna proportionata culpæ illorum qui puniuntur, cûm conſtet in inferno eſſe diuerſitates pœnarũ, & quòd non omnes ęqualiter puniantur, ſed ſecundum proportionem demeritorum. Cùm ergo pœna ſenſus reſpondeat culpę actuali delicijs, ſequitur quòd non torquebuntur: Alias ſequeretur quòd qui non peccauit in hoc ſeculo, non ceſſaret peccare in futuro, cùm ſuperbia damnatorum aſcendat ſemper: quod conſtat eſſe falſum & contra illud, Vbi ceciderit lignum ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonẽ, ibi erit. *Eccle.11.* & ideo illa ſententia quo ad illos applicabitur ſecundum proportionem peccati originalis: cuius pœna quo ad animam, eſt ſola carẽtia diuinæ viſionis. Vel poteſt dici q; illa ſententia intelligitur de his qui actualiter & commiſſiuè peccauerunt. vnde prædicetur eis, Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, &c. quæ illi non potuerunt, igitur, &c. Præterea in hoc non tenetur D. Auguſt. vnde Gennadius in lib. de viris illuſtribus, de eodem Auguſt. loquens ait: Licet minus capacibus dubitationem de abortiuis fecerit: error tamẽ illius (vt ſuperius dixi) multo ſermone contractus, lucta hoſtium exaggeratus, necdum hæreſis quæſtionem dedit. per quæ verba dat intelligere, D. Augu. in hac opinione erraſſe, ſed ipſum hæreticum non fuiſſe: eò quòd non fuit pertinax, imò retractauit in epiſtola ad Iulianum, in qua ſe declarat dicens: Ego autem non dico paruulos ſine baptiſmo morientes, tanta pœna plectendos, vt eis melius eſſet non naſci. cûm tamen ſermone. 26. ad Eremitas dixerit, Melius eſſet omni eſſe carere, quàm in inferno iacere. Ex quo apparet alium locum pro pueris illis eum poſuiſſe. Præterea decret. Maiores, de Bap. (in qua eſt determinatum eos non pati pœnam ſenſus) tempore D. Augu. nondum edita erat. quia idem Augu. (qui ſupra modum Eccleſiam reuerebatur) ſi edita fuiſſet, oppoſitum non dixiſſet. Non obſtat pariter q; peccatores debeant grauius puniri poſt mortem quàm in vita, in qua peccatum originale punitur pœna ſenſus: Quia poſt mortem non eſt ſtatus proficiendi ad virtutem, vel etiam deficiendi per peccatum, ſed recipiendi pro meritis. vnde omnes defectus qui ſunt poſt mortem, taxantur pro culpa, & non ordinantur ad profectum virtutis, vel euitationem peccati. *De Malo.q.5.art.4. ad,5.* Sed iſti defectus ſenſibiles non ſunt pœna taxata, ſed concomitans, & ordinati ad euitationem peccati. Sicut vidimus quòd cûm aliquis iudex pro aliquo crimine facit aliquem excæcari (vt in antiqua lege oculum pro oculo) cæcitas eſt pœna taxata, quam intendit iudex. Verùmtamen quia cæcitatẽ ſequuntur multa incommoda, puta quia cæcus habet mendicare, ceſpitare, ſuſtinere dolorem capitis, & alia huiuſmodi, quæ iudex non ponderat nec ordinat: quia non poteſt omnes euentus prouidere & conſiderare. Sed Deus qui omnia prouidet & ponderat, ordinauit pro pœna taxata, priuationem iuſtitiæ originalis, gratiæ, & gloriæ, & quòd in hoc mundo defectus ſenſibiles (qui ſunt conditiones naturæ non præſeruatæ iuſtitiæ originali) incurremus ex peccato originali, ad profectũ virtutis, & euitationem peccatorum, quandiu erimus in ſtatu proficiendi. Ideo illæ pœnæ non erunt poſt mortem. Sed difficultas adhuc manet: Cùm pœna ſenſus reſpondeat conuerſioni ad bonum commutabile, & tantum debeat imputari nobis conuerſio primi parentis, ſicut eius auerſio, cùm conuerſio ordine naturæ (licet non temporis) præcedat auerſionem: Non enim poteſt quis auerti à bono incommutabili, niſi prius apprehendat aliud bonum: dicendum quòd talis conuerſio non referebatur ad naturam, ſed ad perſonam: quia ideo Adam conuertebatur ad illud, nõ quòd cogitaret eſſe bonum naturæ, ſed vt bonum ſibi: ea autem quæ pertinent ad perſonam, non imputantur toti naturæ. Et quanuis (vt dictum eſt) peccatum originale ſit æquale in omnibus: nõ tamen æqualiter omnes ſubduntur his defectibus. Aliqui enim ſunt difformes, alii quaſi ſemper valetudinarii, & aliqui magis ſenſibiles malorum quã alii. Quia hæc diuerſitas prouenit ex diſpoſitione materiæ, quę in diuerſis diuerſa eſt. Et aliquando ex Dei ordinatione propter peccata parentũ, vel præſeruationem filiorum, aut propter alias cauſas, quæ diuinæ prouidentiæ reſeruantur.

Ver. 1 DE MORTE.

2.2.q.184. art.1. MOrs eſt pœna peccati originalis. vnde Apoſt. Per vnum hominem peccatum intrauit in orbem B
terrarum, & per peccatũ mors, & ita in omnes mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. Ad
Rom.5. cuius euidentiam ſciendum eſt quòd mors ſignificat priuationem vitę. Et cùm priuatio nõ poſſit co-
Mors quid gnoſci niſi per habitum, mors perfectè cognoſci non poteſt, niſi cognoſcatur vita quam priuat. Qua-
c.1.ver.4. re reducendum eſt ad memoriam quæ de vita diximus, quòd licet vita aliquando accipiatur pro ope
ratione: hic tamen accipitur pro eſſe ſiue principio intrinſeco operationis, quod eſt forma. Et quia tri
plex poteſt eſſe operatio in homine, ſcilicet corporalis, ſpiritualis, & beatifica ſiue æterna: ſequitur tri
plex poſſe eſſe principium vitæ, ſcilicet anima, gratia, & lumẽ gloriæ. Anima eſt principium vitæ &
operationis corporalis. Gratia eſt principium vitę & operationis ſpiritualis & meritoriæ. Lumẽ glo
riæ eſt principium vitæ ſiue operationis beatificæ & æternæ. & ſecundum hoc dicimus triplicem eſſe
Mors tri- vitam, ſcilicet corporalem, ſpiritualẽ, & æternam. Et cùm mors ſit priuatio vitæ, ſequitur quòd tri-
plex. plex eſt mors, ſcilicet corporalis, ſpiritualis ſiue culpæ, & æterna, quæ dicitur gehennæ, Mors corpora
lis eſt priuatio ſeu ſeparatio animæ à corpore. Mors ſpiritualis ſiue culpæ, eſt priuatio ſeu ſeparatio
Ezech.18. gratiæ ab anima, quæ fit per culpam ſiue peccatum. vnde Ezec. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur.
Mors æterna ſiue gehennæ eſt priuatio luminis gloriæ, per quod eſt vita beatifica ſiue ęterna, iuxta il-
lud, in æternum nõ videbit lumen. Et dicitur gehennæ, propter adiunctam pœnam & tormenta æter
Pſal.48. na. Mors corporalis ſecundum ſe nõ priuat hominem magno bono, imò liberat à miſeriis & calami-
1.Cor.15. tatibus huius mundi. Et decretum eſt à Deo, quòd omnes homines reſurgent ab ea. vnde Apoſt. Om
nes quidẽ reſurgemus. Ideo in ſacris literis mors corporalis vocatur dormitio, maximè in libris Re-
Pſal.48. gum, Dauid dormiuit cũ patribus ſuis. & Pſal. Diues cùm dormierit, non ſumet omnia. & alibi, Dor-
Ioan.11. mierunt ſomnum ſuum, &c. Et Chriſtus eam ſæpe dormitionẽ nominauit, dicẽs: Lazarus amicus no
ſter dormit, ſed vado vt à ſomno excitem eum. Imò talem dormitionem dixit non eſſe nominandam
propriè mortem, neq; in ordine aut numero mortium eſſe computandam, dicens: Non eſt enim mor-
Mat.9. tua puella, ſed dormit. Mors verò ſpiritualis ſiue culpæ priuat hominẽ maximis bonis ſpiritualibus,
ſcilicet gratia Dei, & virtutibus infuſis, ac donis Spiritus ſancti: & non eſt certum q omnes in illam
incidentes, reſurgãt per pœnitentiam. Conſtat autem quòd hæc mors ſpiritualis inducit ad mortem
Apoc.12. æternã. Ideo dicitur prima. Mors verò gehennæ dicitur ſecunda, iuxta illud, Qui vicerit (ſcilicet vitia
& mortem primam ſiue culpæ) non lædetur à morte ſecunda. Et quia de morte prima ſufficienter di-
ctum eſt cùm de corruptione charitatis & gratiæ ac etiam de peccatis ageretur: Dictum eſt etiam de
morte ſecunda, cùm de inferno & pœnis damnatorum eſſet ſermo. Ideo nunc illis dimiſſis, de morte
coporali aliqua notatu digna dicenda ſunt.

Ver. 2. DE MORTIS MEMORIA.

Memoriæ mortis vti- MOrtis corporalis memoria Chriſti fidelibus plurimum confert vtilitatis, maximè autem quan- C
tum ad tria: Primò ad retrahendum eos à vitiis, & inducendum ad virtutes. Retrahit enim à ſu
litates. perbia, & inducit ad humilitatem. Nemo enim conſiderans ſe eſſe breui tempore in cadauer putridũ,
& tandem in vilem puluerem aut cinerem reſoluendum: habet occaſionem ſuperbiendi, ſed potius
humiliandi. vnde Eccleſi.10. Quid ſuperbis terra & cinis? & Hier.2. Vide quàm vilis & abominabi-
lis facta es. Ideo Eccleſia volens Chriſtianis præſcindere occaſionem ſuperbiæ, & materiam humili-
tatis miniſtrare, ordinauit vt in principio quadrageſimæ capitibus eorũ imponerentur cineres, dicen-
do: Memento homo quia cinis es, & in cinerem reuerteris. Ideo age pœnitentiam de peccatis tuis. Si-
cut enim glorioſus in rota ſua pauo, vidẽdo ſordidos ac puluerulentos pedes, humiliatur, & demittit
rotam ſuam: Sic homo pulueres in quos reſolui debet conſiderans, habet occaſionem ſe humiliandi,
& demittendi rotam ſuperbię & elationis. Retrahit etiam ab omnium malorum radice cupiditate &
auaritia. Nemo enim cupidus debet ſe indebitè & immoderatè onerare rebus, quas in domũ ſuam de-
ferre vel deferri facere non poteſt, & quibus ſcit ſe in porta ciuitatis ſpoliandum, & pro eis punien-
dum. Sed ſic eſt de rebus huius mundi. Igitur, &c. D. enim Bern. dicit: Mirabilem ianitorem (ſcilicet
mortem in exitu) poſuit mundus, qui nihil ſuum ſecum trahere permittit. Et Pſal. Diues cũ dormie-
rit nõ ſumet omnia, neq; deſcendet cum eo gloria eius. & alibi: Dormierunt ſomnũ ſuum omnes viri
diuitiarũ: & nihil inuenerunt in manibus ſuis. & Iob.1. dicebat: Nudus egreſſus ſum ex vtero matris
1.Tim.6. meæ, & nudus reuertar illuc. & Apoſtolus: Nihil intulimus in hunc mũdum, haud dubium quòd nec
aliquid auferre poſſumus. Ideo omnia arbitrabatur tanquam ſtercora. Et D. Hiero. dicebat: Facilè cõ-
temnit omnia qui cogitat ſe moriturum. Retrahit pariter à concupiſcentia & carnis deſideriis ac vo-
luptatibus. Vnde D. Greg. Non poteſt melius domari caro viua, quàm cogitando qualis eris mor-
tua. & Seneca in li. de Moribus: Libidinis incentiuum continebis ſi exitum cogitaueris. Retrahit in-
ſuper & generaliter ab omnibus aliis vitiis & peccatis. vnde Eccle.7. Memorare nouiſſima tua, & in
æternum nõ peccabis. Secundò mortis memoria inducit ad pœnitentiã. Vnde Ezechias cùm audiſ-
Eſa.38. ſet Eſa. dicentẽ ſibi. Diſpone domui tuæ, quia morieris, & non viues. Fleuit: & cõuerſus ad parietem,
egit pœnitẽtiam. Et Niniuitæ audientes Ionam dicentem. Adhuc. 40. dies & Niniue ſubuertetur, mi-
rabilem egerunt pœnitentiam. In vitis patrum legimus quòd quidam interrogauit abbatem Amo-
nem, quomodo peccata ſua flere, & de eis pœnitere poſſet, reſpondit: Talem fac cogitationem
tuam, qualem faciunt præuenti de criminibus, qui detinentur in vinculis. Illi nanque interrogant,
vbi eſt iudex? & quando veniet? cogitant quid fecerint, & qualiter reſpondebunt: & in ipſa expe-
ctatione, pœnarum ſuarum plorant cauſas. applicatio eſt facilis. Tertiò mortis memoria exterius
Heſter.4. proteſtata inducit Deum ad clementiam, & placat eius iram. Vnde legimus de viris Bethuliæ obſeſ-
ſis ab Holoferne, quòd præcincti ſaccis, habentes cineres ſuper capita ſua, offerebant ſacrificia: &
placatus dominus liberauit eos. & .3. Regum.21. dicitur de Achab, quòd cùm audiſſet ſermones do-
mini, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitque, & dormiuit in ſacco, &
ambulauit demiſſo capite, & factus eſt ſermo Domini ad Heliam Teſbitem dicens; Nonne vidiſti
Achab

Achab humiliatum coram me? Quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus eius. Ideo Pſal. dicebat: Cinerem (hoc eſt mortis recordationem) tanquam panem manducabam. Et Chriſtus pœnitentiam in cinere & cilicio laudauit, Matth. 11. dicens: Olim in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent. Et cùm pœnitentia multa bono opera includat, conſequens eſt quòd mortis memoria et recordatio ſit ad bonorum operum vigilantiam excitatiua. Eam ob rem veri Chriſtiani debent tali recordationi inſiſtere, et cauere à quatuor impedimentis, huiuſmodi recordationem impediendibus, quæ ſecundum contemplatiuos, dicuntur quatuor portitores pertrahentes curſu velociſſimo ad ſepulturam inferni peccatores, quos ſtare iuſſit Chriſtus in ſuſcitatione adoleſcentis filij viduæ. Primum impedimentum et primus portitor eſt præſumptio diuinæ miſericordiæ. Quidam enim, et maximè Lutherani, ſolam diuinam miſericordiam er bonitatem conſiderantes, aliquibus ſacris ſcripturæ paſſibus malè intellectis inhærentes, temerariè præſumunt ſe omni tempore instanti, etiam in morte, abſque ſacramento pœnitentiæ miſericordiam conſequuturos: & ſic negligunt mortis memoriam, & omnium virtutum operationes, inſpirationes, exempla, & monitiones. Hi plurimum decipiuntur, quia Dominus non ſolùm bonus et miſericors eſt, ſed etiam iuſtus. Vnde Pſal. Iuſtus Dominus, et iuſtitias dilexit. et contemnentes ſanctas inſpirationes et monitiones acriter punit. vnde Apoſtolus: An diuitias bonitatis eius patientiæ et longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei te ad pœnitentiam inducit? Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor tuum, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei. Secundum impedimentum & ſecundus portitor eſt, Spes longæ vitæ. Multi enim ſunt iuuenes, qui arbitrantur ſe diu victuros, & in fine dierum pœnitentiam acturos: & interim inuadit eos mors, & deſcendunt in infernum viuentes. Sunt etiam aliqui ſenes, qui putant ſe quaſi immortales: & licet efficiantur infirmi, non cogitant de morte. Interim incidunt in freneſim, & moriuntur in peccatis: quia non aduertent, donec ſe reperiant in inferno. de talibus Salomon: Quia vocaui, & renuiſtis: extendi manum meam, & nemo fuit qui aſpiceret. deſpexiſtis omne conſilium meum, & increpationes meas neglexiſtis. Ego quoque in interitu veſtro ridebo: & cum vobis id quod timebatis aduenerit, cùm irruerit repentina calamitas, & interitus quaſi tempeſtas ingruerit. & D. Auguſt. Hac animaduerſione punitur peccator, vt qui cùm viueret oblitus eſt Dei, dum moritur, obliuiſcatur ſui. Nam ve dicit Pſal. Non eſt in morte qui memor ſit tui. Et Eccleſi. 5. Ne tardes conuerti ad dominum: & ne differas de die in diem. Subito enim venit ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Eccle. 38. in perſona cuiuslibet defuncti: Mihi heri, & tibi hodie, ſcilicet imminet iudicium. Sapiens ibi comparat vitam hominis, diei, quæ parum durat, & cito labitur: neque ſemper permittit Deus hominem venire vſque ad finem diei, ad quem venire quis poſſet ſecundum curſum naturæ. Vnde dicebat Ezechias: De mane vſq; ad veſperam finies me. Ideo Chriſtus, Et vos eſtote parati: quia qua hora non putatis, &c. Videmus multò plures iuuenes mori quàm ſenes. hæc ſola experiẽtia deberet terrere nos. D. Bernardus dicit: Qui promiſit tibi veniam daturum, nõ ſpopondit tibi diem craſtinum, imò nec horam, &c. Ideo non eſt confidendũ in illa vana ſpe longæ vitæ: quã ſapiens vocat repromiſſionem nequiſſimam & fallacem. Tertium impedimentum & tertius portitor eſt mala ſocietas. Heu quot decepit iſte? Quot ſunt hodie in inferno, qui eſſent nunc eleuati in paradiſo, niſi fuiſſent malæ ſocietates? Quot videmus viros perditos & mulieres abominabiles propter malas ſocietates? profectò innumerabiles. Pſal. dicebat: Cum ſancto ſanctus eris, & cum peruerſo peruerteris. & Eccl. 13. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Ideo Salomon: Fili mi ſi te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis. Si dixerint, Veni ſortem mitte nobiſcum: ne ambules cum eis. prohibe pedem tuum à ſemitis eorum: pedes enim illorum in malum currunt. Et niſi caueas, inuoluent te. Notandum eſt iuuenibus commune dictum: Talis ponet culicẽ in aure, qui non auferet eam. Talis ponet te in luto & periculo, qui relinquet te ibi. Talis ponet te in infernum, qui nõ liberabit te. Ideo Chriſtus monebat fugere malas ſocietates, dicẽs: Si oculus tuus ſcãdalizat te: vade, & proiice eum abs te, &c. Et Luc. 14. Si quis venit ad me, & nõ odit patrem ſuum & matrem ſuam, &c. quando ſcilicet inducunt ad malum. Quartum impedimentum ſiue quartus portitor eſt mala conſuetudo, quæ etiã multos illaqueat. Quia conſuetudo quodam modo vertitur in naturam, & dicitur altera natura. D. Tho. recitat Iulium Cæſarẽ in lib. de bel. gal. dicentem quòd olim apud Germanos ex mala conſuetudine furtum non reputabatur iniquũ. Mulier proba ſi incidat in adulteriũ, quamprimum cecidit, cor eius tremit & palpitat: cũ autem ſecũdò, minus: ſi tertiò, adhuc minus: ſi quartò & amplius, delectatur, tandẽ iactat ſe & efficitur de numero illorum, qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis. Tales ſunt ſimiles auibus applicantibus ad campanile, quæ cùm primò audiunt campanas, timent, ſecundò non tantum, tertiò appropinquant, & deinde ſuper eas aſcendunt & ſtercoriſant. Idem faciunt circa formidines in agris ſeminatis appoſitas, &c. Vnde D. Chry. dicit: Peccatum cõſuetudine vileſcit, & quaſi nihil ſit putreſcit. Tales timere deberent, quia vix reſurgũt, iuxta illud: Impius cùm in profundum peccatorum venerit, contemnit. & Prouer. 22. Adoleſcens iuxta viam ſuam graditur: & cùm ſenuerit, non recedet ab ea. & Hie. 13. Si poteſt Æthiops mutare pellem ſuam, & pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malum. Tales conſuetudinarij pondere peccatorum labuntur de peccato in peccatum: ſicut ſitula cadit in puteum, cathena ferrea paulatim tracta, & ſicut mola à ſupercilio montis paulatim impulſa. vnde D. Greg. Peccatum quod mox per pœnitentiam non deletur, ſuo pondere ad aliud trahit. Ideo quilibet quamprimùm ſentit ſe tali pondere grauatum, conari debet ad exonerationem. quod faciliter faciet, ſi ad mortem dirigat mentis intuitum, &c.

Luc. 7.
Quattor portitores peccatorum ad ſepulturã inferni.
Rom. 2.
Spes longæ vitæ periculoſa.
Prouer. 1.
Eſa. 38.
Mat. 24.
Societas malorum cauenda.
Prouer. 1.
Mat. 5.
1.2.q.94. art. 4.
Conſuetudo mala noxia & periculoſa.
Prouer. 2.
Prouer. 18.
Malè aſſuetis quod accidat.

Ver. 3. DE TIMORE MORTIS.

A CVm timor ſit de malo futuro oppoſito bono dilecto: ſequitur quòd ſecundum diuerſas dilectiones boni ſit diuerſus timor mali oppoſiti. Sed vita corporalis, cui mors opponitur, tribus modis diligitur ſcilicet naturaliter, virtuoſe, & vitioſe. Ideo triplex eſt timor mortis. Primus eſt naturalis, qui procedit ab amore naturali, quo quilibet diligit vitam ſuam: prout vnaquæq; res naturaliter appetit

Timor triplex.

petit conſeruationem ſui eſſe, & reſiſtit contrariis quantum poteſt. Et hic quantum eſt de ſe cùm ſit
naturalis,non eſt bonus neq; malus. Hoc timore Apoſto. mortem timuerunt. vnde Rom 8.dicitur:
Scimus quòd omnis creatura ingemiſcit & parturit vſq; adhuc. Non ſolùm autem illa,ſed & nos ipſi
primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus,nolentes ſpoliari,ſed ſuperueſtiri,vt dicitur.2.
Marc.14. Cor 5.& non ſolum ſancti Apoſtoli,ſed etiam ipſe Chriſtus ſecundū portionem inferiorem ſiue par-
tem ſenſitiuam.Cum enim intraſſet hortum Oliueti,cœpit tædere & pauere. vnde eius volūtas vt na-
tura aduocata ſenſualitatis,perebat:Pater ſi fieri poteſt,tranſeat à me calix iſte. Secundus timor eſt or
dinatus & virtuoſus, quo aliqui timent ſe non feciſſe ſufficientem pœnitentiam : & propter hunc ti-
morem quærunt media prolongandi vitam,ad faciendam maiorem pœnitentiam,vel amplius merē-
Timor mortis ordinatus vnde procedit. dum & proficiendū reipublicæ,vt D. Paulus qui optabat pro fratribus anathema (hoc eſt ſeparatus)
eſſe à Chriſto, cui deſiderabat coniungi. Timor etiam mortis ex periculis & inſultibus dæmonum,
dummodo timens non diffidat de bonitate aut miſericordia diuina, non eſt malus, cùm nō procedat
ex infidelitate aut deſperatione, ſed ex conſideratione peccatorum & indignitatis. Hic timor ſtimu-
Rom.9. lat ad pœnitentiam & ad debitam præparationem, & ad accipienda arma, quibus nos defendamus
contra pericula. Ideo eſt bonus & laudabilis. nec eſt aliquis adeò iuſtus,qui non habeat occaſionem
Boni in morte habent occaſionem timendi. ſic timendi,& ſe præparandi. Quia licet quilibet Chriſtianus qui veram fecit pœnitentiam,& muni-
tus eſt ſacramentis Eccleſiæ, quadam coniectura morali,poſſit iudicare & credere & ſperare ſe eſſe
ſaluandum : nihilominus tamen ex incertitudine an ex parte ſui fecerit id ad quod tenetur.& ſic pro-
pter diſtrictum iudicium,quod in morte erit,habet occaſionem timoris. Tertius timor mortis cor-
Timor mortis inordinatus vnde procedit. poralis eſt inordinatus & vitioſus,qui ſcilicet prodit ex amore inordinato vitæ corporalis, & bono-
rum huius ſeculi, quibus in morte ſpoliamur. Sunt enim aliqui qui ſic timent priuari bonis, quòd
nullo modo cogitare volunt de morte,neque aliquid de ea audire:vellentq; ſemper manere in hoc ſe-
culo,quaſi non eſſet alia paradiſus,niſi mundus. Talis timor ex inordinato amore bonorum tempo-
ralium procedens,eſt malus,& cauſa multorum malorum,& tādem excæcationis,vt dictum eſt cùm
an mors ſit ſimpliciter timenda. de timore mundano ageretur. Sed difficultas eſt an ſimpliciter & abſolutè mors ſit timenda,& an ti-
mor mortis ſit perſuadendus. Hæc difficultas per duas propoſitiones enucleatur. Prima propoſitio
eſt, quòd quamuis mors corporalis aliquo modo ſit timenda etiam bonis, non tamen ſimpliciter &
abſolutè:ſed potius amanda & optanda,propter multa bona quæ ſecum affert,& ſingulariter tria.

Quæ bona mors afferat bonis. Primò enim liberat ab omnibus morbis & miſeriis ac calamitatibus corporalibus. Nō eſt melior
medicina corporalis in mundo quàm mors.Quia quantumcunq; medicinæ corporales curent ad tem
pus & incompletè, non tamen completè & perfectè ac perpetuò. Nam (vt Iob dicit) Homo natus de
muliere,breui viuens tempore,repletur multis miſeriis.Nunc eſt lætus,nunc triſtis:Nunc æger,nunc
ſanus:nunc calidus,nunc frigidus:nunc pauper,nūc diues:nunc in breui quiete & tranquillitate, nūc
in ſolicitudine,&c.Sed mors ab omnibus his perpetuò liberat.Ideo magnum bonum nobis affert. vn
de Apo.Rom.7.dicebat:Infelix homo quis me liberabit à corpore mortis huius? per mortem autem
boni ab omnibus afflictionibus corporalibus & temporalibus perpetuò liberantur. vnde Apoca.21.
Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis ſanctorum : & iam non erit amplius neque luctus,
neque clamor,neque dolor erit vltrà.Et Apoc.7.Non eſurient neque ſitient amplius,neque cadet ſu-
per illos ſol neque vllus æſtus Secundò mors liberat à tentationibus & periculis peccatorum,& rea
tibus pœnarum. Quandiu enim ſumus in hoc mundo, ſumus in tali periculo ſpirituali,in quali ſunt
Epheſ.6. milites in bello corporali, quando habent pugnare contra fortiores & aſtutiores. vnde Apoſt. Non
eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem (ſcilicet ſolùm) ſed aduerſus principes & pote-
ſtates aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus, & D.
Auguſt.dicit: Verſutus eſt hoſtis,& habet mille nocendi modos.& Iob.4.Non eſt poteſtas ſuper ter-
ram quæ ei valeat comparari. In hoc mundo via eſt adeò lubrica,& tot ac tantæ ſunt peccatorum oc-
caſiones, quòd pauci ſunt qui omnino caueant à peccatis. Vnde Prou.24. Septies in die cadit iuſtus
&.1.Ioan.1.Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus,& veritas in nobis nō eſt.
& Iacob.3.In multis offendimus omnes. Aliqui optant diu viuere cùm ſunt infirmi,vt pœnitentiam
agere poſſint : quibus melius eſſet quòd morerentur, quia quando releuantur ab infirmitate, peiores
fiunt,& quanto magis procedunt,tantò magis ſe illaqueant & onerant peccatis, & finaliter damnan-
tur. Sed mors ab omnibus illis periculis liberat, poſt mortem enim boni nullas patientur tentatio-
nes aut pœnas. Tertiò mors liberat à carcere, & introducit in regnum cœleſte & æternum. Qui
enim liberantur à vinculis, & eleuantur ad dignitates, habent occaſionem lætitiæ. In hac vita mor-
tali ſumus in carcere & vinculis corporis mortalis, quod aggrauat animam, & impedit introitum
Sapien.9. regni:quia,vt dixit Deus Moyſi, Non videbit me homo,& viuet,ſcilicet hac vita mortali.Per mor-
Exod.33. tem autem, ſi ſumus bene diſpoſiti, ab hoc carcere liberamur, & introducimur in regnum cœleſte,in
Pſal.141. quo ſunt diuitiæ,gloria,gaudium,lætitia,& omnium bonorum perfecta poſſeſſio. Ideo debemus eam
deſiderare cum Pſal. qui dicebat : Educ de carcere, ſcilicet corporis,animam meam, ad confitendum
nomini tuo Domine. & Apoſtolus Phil.1. Deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto.Propter
Mors ſanctorum cur dicitur natiuitas. hanc eductionem & introductionem mors Sanctorum dicitur natiuitas : quia quemadmodum puer
in natiuitate egreditur à paruo loco, & venit in magnum ſpacium huius mundi : ſic ſancti in morte
egrediuntur à paruo loco huius mundi,& veniunt ad ampliſſimum locum Paradiſi.de hoc Baruch.3.
O Iſraël quàm magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius magnus,& non habet finem:
excelſus,& immenſus. Si ampliora bona quæ mors ſecum affert,ſcire deſideras, vide apud D.Ambr.
in lib.de bono mortis. Propter huiuſmodi liberationem malorum,& adductionem malorum,Mors
bonorum dicitur precioſa.vnde Pſal.Precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius.Si eſſet ali
quis lapis qui ſanaret omnes infirmitates,&c.reputaretur precioſus,& quilibet ipſum deſideraret.
A fortiori mortem corporalem &c. Ideo non eſt timenda,ſed potius amanda & deſideranda:cùm in
ea vltra prædicta bona conſolentur ab angelis portantibus eas in paradiſum, ac etiam à Chriſto, qui
vt D.

vt D.Greg.ait,ſolet bonis in morte apparere.vt de beata Martha & aliis multis legimus. Ex quo ſequitur quòd timor mortis corporalis non eſt perſuadendus bonis & iuſtis,ſed potius diſſuadendus.

Secũda propoſitio eſt, quòd mors corporalis eſt valde timenda malis, propter multa mala quæ ſecum affert.vnde verſus: Mille modis læti miſeros mors vna fatigat. Primò enim priuat bonis temporalibus, quibus mundani plurimum affecti ſunt:& tamẽ nil eorum ſecum morientes auferre poſſunt. Secundò mors priuat malos voluptatibus & deliciis corporalibus quas ſummè diligunt & proſequũtur. Tertiò adfert dolores corporales, qui proueniunt ex qualitatibus contrariis diſcõuenientibus,& ex ſeparatione animæ à corpore, quæ tantò eſt acrior, quantò nexus & amor vnionis eſt amabilior. ſed non poteſt inueniri maior,arctior,ſiue amabilior copula ſiue vnio,quàm animę & corporis.vnde Iob.1. Pellem pro pelle,& omnia quæ habet homo,dabit pro anima ſua,ſcilicet ſeruanda in corpore. Ideo propter huiuſmodi bonorum amiſſionem ac ſeparationem,in qua omnia corporis membra,venæ, nerui, & oſſa, ſuprà quàm dici poteſt torquentur. Philoſophus dicit quòd omnium terribilium terribiliſſimum eſt mors;ſed amplius malis,auaris,& voluptuoſis.vnde Eccl.41.O mors quàm amara eſt memoria tua homini habenti pacem cum ſubſtantiis ſuis? Additur huiuſmodi doloribus mundanorum ſiue mundo deditorum infeſtatio,videlicet vxoris,filiorum, propinquorum,amicorum,famulorum,creditorum querula inſtantia atq; ſolicitudo,quæ aliquando maior eſt quàm animæ. Allegant obſequia,paupertatem ſuam,inſtant teſtamentum fieri vel mutari,quilibet rogat ſibi aliquid dari vel legari,de anima verò agonizantis nõ curant.Sed ſi hæc ſola forent,tollerabilis eſſe poſſet mors. Verùm cùm inducat ad intolerabilia & æterna tormenta, quis tolerare poterit.vnde Eſa.33. Quis de vobis ſtare poterit cum igne deuorante?aut quis habitabit cum ardoribus ſempiternis? Eam ob rem Pſal.vocat peccatorum mortem peſſimam. Ex quo ſequitur quòd præſumptuoſis & mundo ac deliciis affectis,qui ſe ſic ſecuros putant,ac ſi ſemper hic viuere deberent, & de morte non curant,bonaq; opera negligunt,& in peccatis perſeuerant,proponendus & perſuadendus eſt timor mortis,& exaggerenda mala eis parata, breuitas vitæ, mortis incertitudo, bonorum priuatio, tormentorum inductio. imprimendum eſt illis illud verbum Chriſti: Quid prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur,animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? inculcanda eſt hiſtoria de illo diuite,qui dicebat:Anima mea habes multa bona repoſita in annos plurimos. Requieſce,comede, epulare. Dixit autem illi Deus:Stulte hac nocte animam tuam repetẽt à te (ſcilicet dæmones)quæ autem paraſti, cuius erunt? Sic eſt qui ſibi theſaurizat (ſcilicet voluptates proſequendo, & bona temporalia indebitè acquirendo vel retinendo) & non eſt in deum diues. Hæc enim & ſimilia retrahere poterunt ab inordinato huius ſeculi amore, & inducere ad diligentem præparationem ad mortem ſuſcipiendam de qua nobis dicendum eſt.

Infeſtatio mundanorũ quæ ſit.

Luc.12.

Ver. 4. DE PRÆPARATIONE AD MORTEM.

A PLures ſunt rationes & motiua,quemlibet inducentia ad ſe diligenter,omni cura,omni quoq; ſtudio præparandum ad mortem. Inter alia autem ſunt quatuor principalia nõ omittenda. Primum eſt ſupremi Domini aduentus. Videmus experimẽto quod in aduentu principis temporalis populus ſe diligenter præparat ad eum reuerenter ac honorificè recipiendum. Et ſi auiſati & præmoniti non ſe præpararent,rex haberet eos pro inimicis,& diſperderet eos. A fortiori vnuſquiſq; debet ſe præparare in occurſum aduentus Dei viuentis, qui eſt rex regum,& Dominus dominantium,qui venit ad quemlibet in hora mortis. de quo aduẽtu nos præmonuit per ſcripturas Prophetarum, Euangeliſtarum,& Apoſtolorum. vnde Amos.4. Præparare in occurſum domini Dei tui Iſraël. & Luc.12. Sint lumbi veſtri precincti,& vos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum,&c. Et ſi venerit in ſecunda vigilia,& ſi in tertia vigilia venerit,& ita inuenerit,beati ſunt ſerui illi. Et per oppoſitũ,qui non ſe præparabunt cenſebuntur inimici & contemptores. Ideo diſperdet illos in aduentu ſuo. Secundum motiuum eſt tremẽdum Dei iudicium. Præuenti enim & accuſati de criminibus in iudicio, maximè quando habent partes & accuſatores potentes & aſtutos,& ſciunt iudicẽ appropinquare, diligenter præparãt defenſiones ſuas,faciunt viſitare proceſſum,& excuſare vel alleuiare defectus ſuos, aliàs ſunt in periculo ſuccumbendi, & luendi pœnas. Sed ſic eſt quòd quilibet noſtrum eſt præuentus & accuſatus tanquã reus,coram diuina iuſtitia. quia(vt D.Iaco.3. dicit)in multis offendimus omnes. &.1.Io 1.Si dixerimus,&c. Accuſator noſter potens aſtutus,& cauteloſus,eſt diabolus,qui(vt dicitur Apoc.12.)eſt accuſator fratrum,qui accuſat eos ante conſpectũ Dei die ac nocte. Deus veniet in morte ad iudicium. vnde Apoſt.dicit:Statutum eſt hominibus ſemel mori.& poſt hoc,iudiciũ. Ideo cùm deus ſit iuſtus, neceſſe eſt nos ante mortẽ præparare,& viſitare, ac reuidere proceſſum cõſcientiæ noſtræ,parare defenſiones,& habere excuſationes, quas pœnitentia miniſtrabit,alias incidemus in horrendum Dei iudicium & condemnationem. Ideo Eccl.18 dicitur: Ante iudicium interroga teipſum, & in conſpectu Dei inuenies propiciationem. Tertium motiuum eſt redditio computorum. Videmus quòd theſaurarii principum, diffamati de mala adminiſtratione, cùm habent reddere rationem principi de adminiſtratis,ſunt bene ſoliciti,vident & reuident & præparant computa. Alias ſi nõ habeant computa bene ordinata, & ſedulas expoſitorum condẽnantur tanquam latrones, ad patibulũ vt vidimus temporibus noſtris. Sed ſic eſt quòd quilibet noſtrũ eſt theſaurarius & diſpẽſator bonorum ſummi principis Dei,iuxta illud: Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti,diſpenſatores autem miniſteriorum Dei. Et pauci ſunt qui non prodigè expoſuerint, & quin diffamati fuerint apud deum,de mala adminiſtratione. Hora mortis eſt aſſignata ad redditionem computorum,& in ea dicetur cuilibet: Redde rationem villicationis tuæ:quia nõ poteris amplius villicare. Illi qui neſcient reddere computum de adminiſtratione,& oſtendere cedulas & quittantias miniſtrorum Eccleſię,qui in ſacramẽto pœnitentiæ dicunt,Ego te abſoluo:cõdemnabuntur ad patibulũ inferni;Ideo,&c. Quartum motiuum eſt arduum ac periculoſum in morte ingruẽs bellum. Videmus experimento quòd capitanei & milites,quãdo ingruit periculoſum bellum, aduerſariis fortioribus exiſtentibus,diſponũt & præparant ſe,faciunt reparare arma,obſeruãt vigilias noctis,nihil eſt incircunſpectum,vt cùm audierint

Quatuor motiua ad præparationem mortis

Heb.9.

1.Cor. 4.
Luc.16.

dierint ſonitum tympani,bene muniti,& ordinati procedãt. Sed ſic eſt quòd nos in hac mortali vita ſumus ſemper in bello periculoſo,vt dictum eſt: &(vt D. Antonius dicebat)Dæmonum noſtis inſidias,paratoa ad ſupplantandum habemus inimicos,qui(vt D.Petrus ait) Circuiunt quærentes quem deuorent. In ſanitate vtuntur mediia placidis & delectabilibus blãditiis & deliciis:ſed in morte,omni ſtudio,conatu,inſtantia,& impetu,vt crudeles tyranni, feruntur ad aggrediendum pauperem animam deſtitutam viribus corporis:abſq; cuius diſpoſitione operationes ſuas perfectè exercere nõ poteſt. Aliquando conuocato exercitu aſtant animæ exituræ apparentes ſub terribilibus figuris in corporibus aſſumptis,aut ſpeciebus illarum in fantaſia procuratis. Comparent autem in exitu tam bonorum quàm malorum,duplici ratione: Primò,vt videant ſi aliquid in anima egrediente habeant.

Cur dæmones in morte compareãt.

Vnde D. Martinus dicebat: Quid hic aſtas cruenta beſtia? Nihil in me funeſtum reperies. Nec mirum ſi compareant in morte ſanctorum, cùm etiam venerint ad Chriſtum, vnde Ioan. 14. Venit ad me princeps mundi huius,& in me nõ habet quicquam,nullum igitur dubium eiſſe debet,quin quod auſus eſt in Dominum,audeat in ſeruos.Secundũ comparent,vt omnea vires ſuas exerceant ad victoriam habendam in morte,cùm in ea ſit extremus conflictus,cuius euentu ſperatur vel æternus triumphus,vel nota ſempiterna.Poſt mortem enim nõ eſt amplius pugna,ſed remuneratio. Ideo omnibus viribus conantur in hora mortis vincere. Vnde Gen.3. Tu inſidiaberis calcaneo eius. ſunt enim dæmones ſicut latrones, qui inſidiantur tranſeuntibus, eosq; aggrediuntur tempore & loco maximè periculoſo. Si igitur (vt Apoſtolus dicit) Qui in agone, ſcilicet temporali, contendunt,ab omnibus ſe abſtinent,&(vt videmus) diligenter ſe præparãt & muniũt:Illi quidem,vt corruptibilem coronam accipiant. A fortiori Chriſtiani ab omnibus nociuis & peccatis abſtinere debent,& omni cura & ſolicitudine ſe præpare & munire debent,vt cum audierint ſonitum tympani mortis,qui eſt grauis infirmitas,ſint præſto & parati ad tantum prælium,in quo non eſt quæſtio de rebus caducis aut temporalibus, ſed de perditione aut lucro regni æterni,& de ſalute aut damuatioue animæ,de ſumma fœlicitate obtinenda,aut pœna æterna incurrenda.

Dæmones inſidiantur homini in morte.

Ver. 5. DE MODO SE PRAEPARANDI AD MORTEM.

Præparatio ad mortem quæ complectatur.

MOdus ſe præparandi ad mortem multa requirit & cõplectitur. Primum & principale eſt bene & virtuoſè viuere,ſecundũ regulã rectæ rationis, ſeruando mandata & præcepta Dei & Eccleſiæ,ac aliorum ſuperiorũ.vnde Chriſtus:Si vis ad vitam ingredi,ſerua mandata. Dicitur cõmuniter: Qualia vita,talis & finis,ſiue exitus & mors.& Eccle.12.dicitur: Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ. Et antequã veniãt dies afflictionis tuæ.&. Tren.3.dicitur:Bonũ eſt viro cùm portauerit iugum Domini ab adoleſcẽtia ſua. Conſuetudo enim eſt altera natura.& ideo qui cõſueuerunt in vita reſiſtere tentationibus,& euadere pericula & inſidias dæmonũ,faciliter etiam euadent in morte. Si tamen aliquando ex fragilitate,aut alias errare & labi in peccatum contigerit:ſalubre erit conſilium, vt dum viuimus & valemus,conſcientiam noſtram per diligentem examinationem,& feruentẽ contritionem,& ſyncerã ſacramentalem confeſſionẽ, & integram ſatisfactionẽ, quantum humana fragilitas patitur,diſcutiamus: & quicquid inuenerimus offenſiuũ Dei, amputemus & abiiciamus:vt cũ morbus ad Dei tribunal nos protrudet, Dei inueniamus propiciationẽ. Cũ autẽ omnis dies pro vltimo vnicuiq; debeat haberi, & nemo ſciat diem aut horam mortis:ſequitur q; quotidie prædictã examinationem facere debemus. Chriſtus vt nos induceret ad continuè vigilandum,& ad nos præparandum,dedit ſimilitudinem:Si ſciret paterfamilias qua hora fur venturus eſſet, vigilaret vtiq;,& non ſineret perfodi domũ ſuam, &c.& Marc.13. Sicut homo qui peregrè profectus, reliquit domum ſuam, & dedit ſeruis ſuis poteſtatẽ cuiuſcunq; operis,& ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergo,neſcitis enim quando Dominus veniat,ſero,an media nocte, an in galli cantu,an mane: ne cũ venerit repente,inueniat vos dormientes. Optimum ergo conſilium eſt,vt quiſq; priuſquam ſe ſomno tradat,conſcientiam ſuam diligenter excutiat: & ſi aliquod crimen à ſe eo die commiſſum deprehenderit, deteſtetur,conteratur,lachrymiſq; à Deo veniam poſtulet,& implorata ope diuina,ſumat firmum cõfitendi,ſatisfaciendi,ac correctioris vitæ propoſitum. Nemo enim ſe tradens ſomno, certus eſt an expergiſcetur. Magnum enim periculum eſt in eo ſtatu obdormire, in quo periculum eſt mortem ſomni germanam nos poſſe opprimere. Tantum pericum breuiſſima cogitatione licet effugere. Hoc ergo quotidie ante Deum agamus. Ante ſacerdotem verò eius vicarium, ter aut ſæpius in anno ſyncera confeſſione purgare conſcientiam plurimum affert tranquillitatis,facietq; vt morientem nõ torqueat anxietas conſcientiam examinandi. Quia ſi morbus præoccupauerit, tunc res eſt cum morbo, qui nihil aliud agi ſinit,niſi cum medicis,cum vxore,liberis,hęredibus,creditoribus,famulis,amicis,& inimicis. Propter eandem anxietatem vitandam præſtat his qui temporalia poſſident,in bona valetudine teſtamentum condere,& domui ſuæ prouidere:ne eorum negligentia in diuidendis bonis naſcantur inter fratres & affines,contentiones & rixæ,relinquaturq; poſteris litiũ aut rapinæ materia. Nam complures morbi ſunt eius generis, vt non dent ſpatium ſuper his ſtatuendi. quare à debitis & obſequiis fruſtrantur nonnulli,& hæreditas ad indignos proueniens,eſt cauſa ruinæ illorum. Secundum requiſitũ eſt frequens mortis memoria & recordatio, quam Chriſtus ſe habuiſſe pluribus in locis declarauit,cũ ex abundantia cordis os loquatur,& ſępiſſimè de illa locutus fuerit. vt Ioan.3.&.8 & alibi loquendo de exaltatione ſerpentis à Moyſe in deſerto.& Luc.18. Ecce aſcendimus,&c. Tertium requiſitum eſt humilis & deuota oratio,qua aſſiduè aures diuinæ clementiæ pulſare debemus,vt nobis gratiam debitè præparandi ad mortem concedere, & à ſubita,& improuiſa morte præſeruare dignetur vnde Eccleſia in lætaniis precatur: A ſubita & improuiſa morte libera nos Domine. Nec ſequendus eſt in hoc Eraſmus,qui ridet hanc Eccleſiæ orationem,magis ipſe ridendus,qui nulla ratione fultus,multis verbis contra prædictam orationem inſtat, terminos Eccleſiæ contra eius intentionem & ractam ſignificationem detorquens, ac ſi eccleſia pro ſubitanea & improuiſa morte intelligeret, & precaretur ab impræuiſa & impræmonita morte, quod tamẽ procul eſt ab intentione Eccleſiæ. Euidens enim eſt omnes eſſe præmonitos ſemel mori. vltra ſcripturas experientia mortem ſæpiſſimè ingerit

Mat.24.

Optimũ conſilium.

Mat.12.

A ſubita et improuiſa morte lib.ra ri orandum.

B

gerit ſenſibus.Sed quàm plurimi ſunt qui ad illas præmonitiones & præuiſiones ſe non præparant,& mors repentina eos improuiſos & impræparatos reperit:vt habetur prou.1. Vocaui, & renuiſtis,&c. Licet enim paratis & diſpoſitis nulla mors poſſit eſſe mala quantumcunq; ſubita aut repentina.vnde Sap.4.dicitur:Iuſtus ſi præoccupatus fuerit,in refrigerio erit. Præmonitis tamen & ſe præparare negligẽtibus,mors ſubita improuiſa eſt:quia eos improuiſos reperit. Quare qui precatur liberari ab improuiſa morte, nihil aliud precatur quàm vt Deus dignetur deprecanti gratiā dare ſe pręparandi ante mortem,& præſeruandi à mortis periculis,& ne ſuccumbat tentationibus dæmonis. Si igitur ſanctè oratur pro finali perſeuerantia in bonum,& ne inducamur in tentationem:ſic etiam licitè oratur vt liberemur à ſubitanea & improuiſa morte.vnde Pſal.12.Illumina oculos meos, ne vnquā obdormiam in morte:nequando dicat inimicus meus,pręualui aduerſus eū,& ea quæ ſequuntur in prædicto pſalmo idem poſtulant. Quartum requiſitum eſt, vt ab initio morbi aduocetur ſacerdos, cui infirmus cum cordis contritione ſyncerè confiteatur,& ad eius iudicium ſatisfaciat: ne confeſſio & ſatiſfactio ingraueſcente morbo(vt ſæpe contingit) vel omittatur,vel timore mortis & non filiali amore perficiatur. Petantur humiliter,& deuotè ſuſcipiantur ſacramenta euchariſtiæ & extremæ vnctionis,quæ magnum præbent robur ſpirituale homini viribus corporeis deſtituto. Hæc timorem inimicorum expellunt.vnde Pſalmiſta:Si ambulauero in medio vmbræ mortis,nō timebo mala,quoniam tu mecum es. *Pſal.22.* Quòd ſi prædicta ſacramenta actu haberi non poſſint, aut propter abſentiam & diſtantiam presbyteri, aut aliquid huiuſmodi : habeantur in voto ſeu deſiderio,oreturq; Deus,qui non alligauit virtutem ſuam ſacramentis,vt miſericorditer dignetur illorum effectum conferre. Aduocentur etiā, ſi fieri poteſt viri probi,deuoti,religioſi,ac docti, & aſſueti conſolari agonizantes, qui agonizantem iuuent & cōfortent monitionibus,adhortationibus,& orationibus.Sic enim fiet,vt his adiutus ſecurè ad portum ſalutis peruenire poſſit. Non debent tamen deſperare, qui prædictum præparationis modū ignorantia aut negligentia aut quauis alia cauſa prætermiſerint. *Conſolatio impræparatorum.* Meminiſſe enim eos oportet voluntatem hominis vſque ad mortem eſſe deambulatoriam atque mutabilem, & cum Dei auxilio (quod nemini ad ipſum debitè recurrenti denegatur) poſſe peccata deſerere & deteſtari, conariq; ad implorandam diuinam miſericordiam, quæ tanta eſt, vt quacunq; hora ante mortem & exitum animæ à corpore,peccator ingemuerit,omnium iniquitatum ſuorum non recordetur. Ponendum eſt ob oculos exemplum boni latronis.Omnia mundana & temporalia abiiciantur à memoria.tota fiducia ad Chriſti meritum (qui pro peccatis noſtris abundè ſatisfecerit)morientis animus feratur. Imploretur ſanctorum ſuffragia ſiue interceſſiones,& maximè D. Virginis,quę eſt mater gratiæ & miſericordiæ : dicatur deuotè hymnus,Memento ſalutis author,&c. Maria mater gratiæ,mater miſericordiæ, tu nos ab hoſte protege, & hora mortis ſuſcipe. Eius enim interceſſione Chriſtus peccatori manum ſuam emittet de alto,& eriget ſpem, eripietq; ab hoſte & mortis doloribus, finaliterq; in hora mortis eum ſecum ſuſcipiet.

Ver. 8. DE CONSOLATIONE AGONIZANTIVM.

A CVm deſolatorum & afflictorum conſolatio ſit opus miſericordiæ Deo valde gratum, atq; in neceſſitate præceptū:conſequens eſt vt qui in maiori afflictione & deſolatione exiſtunt(prout agonizantes,qui ſunt in extremo periculo conſtituti) amplius ſint conſolandi,confortandi,& adiuuādi, maximè circa ea quæ eis occaſionem deſolationis præbent, quæ ſunt principaliter tria : ſcilicet caro, mundus,dæmonia,quæ diuerſa in morte mouēt prælia.de his Pſal.ſub aliis verbis : Circundederunt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me:dolores inferni circundederunt me, præoccupauerunt me laquei mortis. *Tria in morte homini aduerſātur.* *Pſal.17.* Sapientis conſolatoris erit,eas perſonas arcere,quarum aſpectus poſſit ægroto reuocare affectum peccandi, veluti turpium voluptatum,vel aleę ſocios,ſeu atroces inimicos.Eius etiam erit rimari & perſpicere ac perſcrutari deſolationis cauſas. Non enim omnium infirmorum agonizantium æqualis eſt afflictio & deſolatio,nec ex eiſdem cauſis procedēs:quia nōnulli ſunt quos corporis dolores & cruciatus magis affligūt & deſolant. Alii ſunt qui ſeparatione mūdi vexantur.Alii autem quos dęmones vario modo aggrediuntur.Ideo adhibenda & applicanda erunt conſolationis antidota,ſecundum afflictionum & deſolationum diuerſitatem. Caro nonnullos teneros & delicatos ad impatiētiam agitat,& ad blaſphemiam inducit,propter multitudinem & diuerſitatem dolorum quos ſecum affert. Vnde Pſal. Circundederunt me dolores mortis. *Pſal.16.* qui (vt experimēto videmus) ſunt intenſiſſimi, & per totum corpus ſparſi : ſic quòd non eſt membrum corporis nec neruus aut vena,quæ in illa præcedente reſolutione vſq; ad materiam primam non patiantur inenarrabilem dolorem.Præter hæc patitur agonizans afflictionem prouenientē ex ſeparatione animæ:quę tanta eſt,quantus eſt amor vnionis animæ ad corpus. Et cùm nō poſſit inueniri maior. Philo.dicit,ꝙ omnium terribilium terribiliſſimū eſt mors. Tales ex doloribus corporis agitati,cōſolandi ſunt,cōdolendo & dolores aliquo modo aggrauando ex vno latere, ſed leniendo ex alio, dicendo ꝙ parum durabunt,nullum enim violentū perpetuum,& quòd tempus infirmitatis non eſt niſi vnum inſtans: reſpectu conſolationum quæ ſequentur.vnde Eſa.54. Ad punctū & in modico dereliqui te.& in miſerationibus magnis congregabo te.& Sap.3. In paucis vexati,in multis bene diſponentur. Præterea allegari poteſt conditio & debitū naturæ. Quia(vt dicitur)2.Reg.14. Omnes morimur,& quaſi aquę dilabimur,&c.& Apoſt. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit,& per peccatum mors,& ita in omnes mors pertrāſiit, in quo omnes peccauerunt. & Heb 9. Statutum eſt hominibus ſemel mori. Mors ex æquo diſtributa eſt omnibus,regibus,principibus,pontificibus,ſatrapis,doctis & indoctis,diuitibus & pauperibus. Non eſt qui poſſit euadere quando placuerit Deo. Mors nec lachrymis aut muneribus redimitur,nec lamētis vincitur.ſperni poteſt,vitari autē nō.vnde Pſal. Quis eſt homo qui viuet,& non videbit mortē ? &c. *Pſal.88.* Reputa ergo quales habeas cōſortes,& conditionem tuam æquiore animo feres. Conqueri enim de morte,eſt conqueri ꝙ homines cōditi ſumus,& non angeli,qui ſuapte natura ſunt immortales & incorruptibiles. Homo autē cùm ſit materialis & corporalis,neceſſario eſt corruptibilis. Inſuper demonſtrandum eſt quòd ſi illi dolores & cruciatus patien-

ter ſuſtineantur,liberant à maioribus doloribus & grauioribus tormentis purgatorii:in quorum cõparatione omnes pœnę corporales huius vitæ ſunt dulces.vnde Deut.33.Inundationes maris quaſi lac ſugẽt.Deus enim qui omnia facit pro meliori,huiuſmodi dolores permittit,vt à grauioribus liberent.
Rom.8. iuxta illud: Diligentibus Deum,omnia cooperantur in bonum.Patientia Chriſti,qui peccatũ non fecit,& qui abſq; comparatione multò maiores dolores pro nobis ſuſtinuit,ob oculos proponenda eſt. Si Chriſtus ergo tot & tanta, &c. à fortiori nos qui ſumus peccatores, qui multò maiora meruimus, quàm patiamur,debemus patienter ſuſtinere quæ nobis ad bonum noſtrum mittit Deus.vnde Apo. Heb.12.Recogitate eum qui talẽ ſuſtinuit à peccatoribus cõtradictionem, vt non fatigemini animis veſtris deficiẽtes.D.etiam Grego.dicebat:Si paſſio Chriſti ad memoriam reuocetur,nihil adeò ama-
Iob.2. rum eſt, quòd non æquo animo toleretur. Confert ad conſolandum tales adducere exempla ſanctorum, maximè Iob, qui ſpoliatus omnibus bonis, & percuſſus vlcere peſſimo, ita vt à planta pedis vſq; ad verticem capitis non eſſet in eo ſanitas, dicebat: Hæc mihi cõſolatio,vt affligens me dolore, non parcat,ne contradicam ſermonibus ſancti.Et D.Augu.precabatur dicens:Hic vre,hic ſeca,vt in
Rom.8. æternum parcas.Martyrum tormenta patienter accepta recitare non erit inutile. Proponenda eſt etiã æterna felicitas, ad quam non niſi per mortem poſſumus peruenire. Vnde Apoſt. Non ſunt cõdignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Plurimæ aliæ cuilibet ſe in tali opere miſericordiæ exercenti,occurrent rationes & motiua conſolationis,quæ (vt Dominus in-
Cõſolatio cõtra afflictiones mundi. ſpirauerit)deduci poterunt. Si verò agonizans à mũdo, ſiue ab affectionibus mũdi agitatus,timore ſeparationis ab eo crucietur(vt nonnunquam iuuenes & auari)conſolandi ſunt,allegando ea per quę mundus contemnendus venit ſcilicet vanitatẽ,inutilitatem,inſtabilitatem,inſatiabilitatem,fallaciã, & deceptionem,ac afflictionẽ ſpiritus,& pericula innumera quæ in eo ſunt. Quæ omnia diffuſè proſecutus eſt Salomon in Eccleſiaſte,& D.Bern.in lib.de contẽptu mundi.Iob.14.dicitur:Homo natus de muliere,breui viuens tempore,repletur multis miſeriis. Nemo ſapiens timet exire à miſeriis:ergo nec debet timere exire ab hac vita,in qua ſunt multò plures miſeriæ quàm bona.Numerandę ſunt miſeriæ cõmunes & principales,& illæ quas infirmus frequenter patitur.Præterea quilibet feſtinat exire domum ruinoſam,ne in ea opprimatur.Sed corpus corruptibile eſt domus ruinoſa,aggrauans ani-
Sapien.9. mam,iuxta illud: Corpus quod corrumpitur,aggrauat animam:igitur quilibet debet deſiderare exitum cum Apoſtolo dicente:Deſideriũ habens diſſolui,&c.Declarãda eſt pariter agonizantibus mortis neceſſitas & eius incertitudo,de qua D.Bern.Nihil certius morte,nihil incertius hora eius.Morti nullum præfinitum eſt tempus. Sine termino debitores ſumus.Prudens debitor ſatagit quam primùm poteſt à debito liberari.Sic & nos cùm huic debito ſimus obnoxii,ad hoc tendere debemus. Debitores qui dilationem ſolutionis obnixè petunt,in ſui graue incommodiũ obtinent.Cum igitur debitum mortis negari nõ poſſit,ex neglecta ſolutione rigidus exigitur. Mors enim dilata minuit multorum gloriam.Multi enim in infirmitate ſanctè & glorioſè mortui fuiſſent,qui articulum illum euadentes,
Notanda ratio. ignominioſè & perperam obierunt. Alioqui in voluptatibus deprehẽſi,occiſi ſunt.Alii in ira & cholera atq; vindicta interẽpti.alii in deordinatis affectionibus,catharris,& aliis repentinis caſibus obierunt,& in æternã gehennam detruſi ſunt. Exemplum contemnendi mundum Chriſtus nobis dedit,
Mat.8. dicens,Vulpes foueas habẽt,& volucres cœli nidos:filius autẽ hominis nõ habet vbi caput ſuum reclinet.Chriſtus vicit mundũ,contemnẽdo ipſum.Sic & nos eius auxilio & exẽplo adiuti vincere po-
1.Ioan.5. terimus.D. Ioannes oſtendit nobis arma,dicens: Hæc eſt victoria quæ vincit mũdum,fides veſtra ſi credamus infallibilem & æternorum bonorum promiſſionem, & ad illa omni affectu tẽdamus,nihil
Philip.3. eſt quod nos in hoc mundo remoretur. Hac fide Apoſt.etiam vicit mundũ:cum omnia eius bona arbitratus eſt tanquam ſtercora.Iactandum eſt omni fiducia cor in Domino,& voluntas noſtra voluntati eius (cui nemo reſiſtere poteſt) conformanda acceptemus liberè,& merebimur quod inuiti cogemur acceptare abſq; fructu,imò cum demerito.Faciamus de neceſſitate virtutem dicamus cum Chriſto pro nobis agonizante:Nõ ſicut ego volo,ſed ſicut tu.Non mea,ſed tua voluntas fiat.Hac volntione perſeuerante protinus ceſſabit mundi ſolicitudo & infeſtatio.Vxor autem & liberi,amici familiares,& famuli committantur Deo,qui veſtit lilia agri,& paſcit volatilia cœli,quæ nõ ſerunt neq; nẽt, neq; congregant in horrea. Plures alii fuerunt relicti etiam in maiori neceſſitate,quibus melius prouidit Deus,quàm feciſſent parentes ſi vixiſſent. Ipſe enim eſt pater principalis,& prouiſor vniuerſalis,&c.Hæc & alia huiuſmodi timorem ſeparationis mundi euellent,& agonizantem cõſolabuntur.

dæmones de tribus tentãt in morte Maximè autem cõſolandi,inſtruendi,& adhortandi ſunt agonizantes,circa acerrimos dęmonum inſultus,& tentationes quibus pauperem peccatorem inſtantiſſimè & impetuoſiſſimè aggrediuntur. Dicũt enim doctores,ſanctos viros expertos fuiſſe,dæmones tẽtare agonizantes de tribus:Primò de fide. Sciunt enim fidem eſſe fundamentum totius ſpiritualis ædificii,iuxta illud.1. Cor.3. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, hoc eſt fides Ieſu Chriſti,vt glo.exponit.& ad Heb.11.Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum,argumentum nõ apparentium.Ideo concludit quod ſine fide impoſſibile eſt placere Deo.Eam ob rem ſatagunt quam plurimis argumentis ac rationibus ſophiſticis inducere ad fluctuationem ſeu vacillationem,vt ſcilicet nõ credatur paradiſus aut infernus,ſuadentes omnia quæ ſunt fidei & credenda,eſſe fictitia:& (vt dicunt moderni hæretici) hominum commenta ſiue inuentiones. Philoſophorum rationes ac hæreticorum perplexas quæſtiones & ſcommata circa ea quæ tradit Eccleſia,permiſcent,& perſuadere tentant,vt ad infidelitatẽ pertrahãt,vel ſaltem ad dubitationẽ,quę eſt ſpecies infidelitatis:quia (vt dicitur in c. 1.
Cõſolatio et monitio contra tentationem de fide. extra de hæreticis) dubius in fide,infidelis eſt. Contra hunc inſultum, perſuadendum eſt agonizanti,accipere ſcutum firmæ fidei.vnde Apoſt. In omnibus ſumentes ſcutum fidei,in quo poſſitis omnia tela inimici ignea extinguere, vocat fidem ſcutum : quia ſicut per ſcutum repelluntur tela, ita omnia diaboli ſophiſtica argumenta & ſuggeſtiones extinguũtur per fidem,quæ firmiter inhæret reuelatis à
Epheſ.6. Deo & promiſſionibus ſpiritualium & æternorum bonorum in ſacra ſcriptura cõtentis,& ab Eccleſia promulgatis.& maximè quod vult & poteſt dare remiſſionem peccatorum,& in fine paradiſum. Per

hanc

hanc firmam inhæſionem habetur victoria. vnde Apoſt. Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt *Heb.11.*
iuſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, obturauerunt ora leonum, hoc eſt argumēta & ſuggeſtiones dę-
monum, &c. & Apoſtoli ac alii Sancti, per fidem eiiciebāt dæmones à corporibus: à fortiori aſſiſten-
tes repellent. Et D. Petrus: Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quē de- *1.Pet.5.*
uoret: cui reſiſtite fortes in fide. & 1. Ioan 5. Hæc eſt victoria quæ vincit mūdum, fides veſtra. Adhor-
tandi ſunt ergo agonizantes, vt quam primùm ſentiunt ſuggeſtiones infidelitatis inſurgere, dicant:
Credo domine omnibus quæ dignatus es Eccleſiæ tuæ per ſpiritum tuum reuelare. Adiuua incredu-
litatem, & adauge mihi fidem, qua tibi perpetuò adhęrere valeam. Monendi etiam ſunt agonizantes, *Marc.9.*
vt caueāt diſputare cum diabolo: quia ipſe eſt callidior & aſtutior, ſciēs deprauare ſcripturas. Sed ſim- *Luc.17.*
pliciter credant omnia quæ Eccleſia credit. Quemadmodum de quadam fideli muliere legitur, quòd
cùm tentaretur à dæmone, de fide, & interrogaretur quid crederet, reſpondebat: Credo quod Eccle-
ſia credit. Et cùm interrogaretur quid crederet Eccleſia, reſpondebat: Quod ego credo. & ad omnes
ſuggeſtiones quas dæmon contra fidem illi ingerebat, dicebat: Credo quod Eccleſia credit, & ſic faci-
liter vicit illum. Si diabolus vrgeat, dicendum cum Ezechia: Domine vim patior, reſponde pro me. *Eſa.38.*
Quid dicam aut quid reſpondebo, cùm ipſe fecerim? Tunc Deus qui non deficit in neceſſariis, adiu-
turus aderit. vnde Apoſt. Fidelis Deus qui non patietur vos tentari ſupra id quòd poteſtis: ſed faciet *1.Cor.10.*
cum tentatione prouentum, vt poſſitis ſuſtinere. & alibi: Omnia poſſum (etiam inimicos vincere) in
eo qui me confortat. & vt dicitur Rom. 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Pſal. Adiutorium no-
ſtrum in nomine Domini. Optimum conſilium eſt, vt quamprimum morbus inuaſerit, ægrotus con-
teratur & confiteatur, & dicat ſymbolum fidei, proteſteturque quòd vult in ea perſeuerare, & quòd ſi
ſuggeſtione inimici contingat oppoſitum imaginari, non intendit vllo modo conſentire, nec aliud
credere, quàm quòd Eccleſia credit, in cuius fide vult viuere & mori. Talis proteſtatio ei proponēda
eſt, & ad illam monendus. Proderit primum agonizanti, ſi aſſiſtentes pro fide illius orent, & ſymbo-
lum fidei pro eo dicant. Vnde in ordine prędicatorum ſtatutum eſt, vt quampriprum fratres audiunt
ſignum in agonia fratrum pulſari ſolitum, accedant ad eum feſtinanter, dicentes pro eo ſymbolum fi-
dei, vt Dominus fidem illius ſolidare dignetur. Plurimum etiam conducet allegare & declarare quę
de fide ſparſa ſunt in ſacris literis: prout illud, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. & illud *Mar.vlt.*
Ioan. 11. Qui credit in me, etiā ſi mortuus fuerit, viuet. & Ioan. 12. Vt qui credit in me, in tenebris nō *2.Tim.2.*
maneat. & Ioan. 8. Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. & Mar. 5. Noli timere, tantummodo cre-
de. quia (vt dicitur Marc. 9.) Omnia poſſibilia ſunt credenti. & 2. Cor. 10. In captiuitatem redigentes
omnem intellectum in obſequium Chriſti. & Luc. 1. Nō eſt impoſſibile apud Deum omne verbum.
& illud: impoſſibile eſt Deum mentiri, quicquid ergo dixit, credendum, & Luc. 20. Noli eſſe incredu- *Heb.6.*
lus, ſed fidelis & Ioan. 20. Beati qui non viderunt & crediderunt. & illud Apoc. 2. Eſto fidelis vſque
ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. quia (vt dicit Apoſtolus. 2. ad Tim. 2.) non coronabitur, niſi
qui legitimè certauerit. Sunt alii paſſus innumeri, quos gratia breuitatis relinquo. Secundò dæmo- *Secunda*
nes tentant agonizantes de ſpe, & inducere nituntur peccatorem ad deſperationem. Obiiciunt enim *dæmonis*
omnia mala & peccata cōmiſſa ac negligentias, & aggrauant abominationes illorū, & indignationē *tentatio.*
Dei, & quomodo odio eſt Deo impius & impietas eius. Exprobrant ingratitudinē tantorum benefi-
ciorum, quæ Deus nobis contulit. Exprobrant etiā ſæpiſſimè exhibitam miſericordiam, & recidiua-
tionem, & diuturnam in peccatis perſeuerantiā. Proponunt inæſtimabile redemptionis preciū à pec-
catoribus contemptum. Proponunt pariter rigoroſam Dei iuſtitiam, & horrendū ac terribile eius iu-
dicium, diſtrictamque rationē requiri etiā de omnibus minimis, de verbis ocioſis, &c. quæ in illa hora *Mat.12.*
reddi non poterit. Nam ad tantorum negociorum diſcuſſionem, confeſſionē, & ſatisfactionem, tam
paruum temporis ſpacium non ſufficit. Concludunt quòd ſi vix iuſtus ſit ſecurus, & vix debitam ra-
tionem reddere poſſit, quomodo peccator conſuetudinarius & inueteratus poterit reddere rationē?
Ideo perſuadent ægrotanti, impoſſibile eſſe pœnitere & ſatisfacere, & per conſequens quòd deſperet
de miſericordia Dei, & incipiat cantilenam inferni. Maledicta dies in qua natus ſum, &c. Propter hu-
iuſmodi tentationes, multis peccatoribus cōſuetudinariis cōtigit, ſicut errantibus in principio itine-
ris: putant ire in vnam ciuitatē, & in fine diei inueniunt ſe in alia plurimū diſtante. cogūtur ibi hoſ-
pitari, conſiderantes diſtantiam. Sic ad propoſitum, &c. Contra hunc inſultum & tentationem con- *Conſolatio*
ſolandi & adhortandi ſunt agonizantes, vt accipiāt galeā ſalutis, hoc eſt firmam ſpem & fiduciā per- *contra deſ-*
ueniendi ad beatitudinem ex meritis & gratia atque miſericordia Dei. Hæc ſpes atque fiducia poterit *perationem.*
perſuaderi ex multis, quæ agonizantibus hac tentatione agitatis proponenda ſunt & declaranda. In
primis perſuaderi poterit ex fine ad quem nos creauit Deus: quia non ad damnādum, ſed ſaluandum.
vnde D. Augu. dicit: Deus creauit hominem, vt ſummum bonum intelligeret, intelligendo amaret,
amando poſſideret, & poſſidendo frueretur. & Apoſto. 1. Timot. 2. Qui omnes homines vult ſaluos
fieri, & ad agnitionem veritatis venire. qui etiam declarauit per Ezechielē. 18. quod nolebat mortem
peccatoris, ſed vt magis conuerteretur & viueret. vnde dicebat. Quare moriemini? (ſcilicet æternali-
ter.) Quia nolo mortē peccatoris. cōuertimini, & viuite ſcilicet vita gratiæ. quaſi diceret: Hæc eſt vo-
luntas mea. Hic eſt finis propter quem vos creaui. Salo. Sap. 1. dicit: Quoniam Deus mortem nō fecit,
nec lætatur in perditione viuorū, imò potius lætatur de vita illorum. Omnis enim artifex amat opus
ſuum, & quantum in ipſo eſt, vult ipſum ad opus perfectum adducere, vt lætetur in eo. Sed Deus eſt
creator & artifex, qui ſpecialiter hominem fabricauit ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, vt deli-
cias ſuas, in eo haberet. vnde & pater noſter voluit appellari. & ideo Sapiēs dicit: Diligis omnia quæ *Sapien.11.*
ſunt, & nihil odiſti eorum quę feciſti. ſubiungit, Parcis autem omnibus, quoniā tua ſunt Domine om-
nia, qui amas animas. In quo debet filius ſpem ſuam & fiduciā collocare, niſi in patre. qui propter natu-
ralem nexum non poteſt filium ſe humiliantem repellere? Cùm ergo Deus ſit pater, ſequitur, &c.

Secundò poteſt perſuaderi ſpes & fiducia in miſericordia diuina, ex redemptione generis humani.
Dei enim filius videns quòd homo à peccato originali & aliis actualibus non poterat reſurgere, nec

pro eis ſatisfacere, cùm infinitam exigerẽt ſatisfactionem: propter nimiã charitatem qua dilexit nos, exinaniuit ſemetipſum, formã ſerui accipiẽs, & habitu humanitatis indui voluit, vt in ea ſatisfaceret pro peccatis noſtris, quòd abundè fecit. vnde Eſa.53. Dolores noſtros ipſe tulit, & languores noſtros ipſe portauit, Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra. & D. Petrus: Peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Quomodo ergo tanta ſuſtinuiſſet, niſi decreuiſſet nos ſaluare? Diſplicet cuilibet amittere ea quæ magno precio emit, imò ſi perdiderit, curat recuperare. Sed Chriſtus emit nos precio magno: igitur, &c. Ad hoc inſinuandum dixit parabolam de
Hier.3. oue perdita, Luc.15. Tertiò ſpes & fiducia in miſericordia Dei poteſt perſuaderi ex promiſſione: quia promiſit nobis veniam & remiſſionem peccatorum. Vnde Per Hier. dixit: Vulgò dicitur: Si dimiſerit vir vxorem ſuam, &c. ſequitur: Tu autẽ fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me (dicit Dominus) & ego ſuſcipiam te. & alibi: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. & Eſa.45. conuertentibus ſe promiſit ſalutem, dicẽs: Conuertimini ad me, & ſalui eritis. & Chriſtus Luc.24. Quoniam ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtũ pati, & reſurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum, in omnes gentes. promiſit nobiſcum eſſe in tribulatione. vnde Pſal. Cum ipſo ſum in tribulatione. Licet aliquando vt videat certantẽ, nõ ſentiatur eius præſentia: vt de D. Antonio legimus. Promiſit etiã refectionem Mat.11. Venite ad me omnes qui onerati eſtis (ſcilicet peccatis) & ego reficiam vos. Promiſit etiam regnum cœlorum, Mat.4. Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum. Cùm ergo ipſe ſit verax, imò & veritas ipſa per eſſentiam, & mentiri non poſſit, vt dicitur ad Titum.1. & Heb.6. ſequitur quòd tenebit promiſſum, & per conſequens faciet miſericordiam, &c. maximè cùm eam ſuper omnia præferat, quandiu ſumus in hac vita mortali. vnde Pſal. Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. & Chriſtus, Mat.12. Si ſcire
Pſal.144. tis quid eſt, Miſericordiã volo, & non ſacrificium, nunquam cõdemnaſſetis innocentes. & D. Petrus:
2.Pet.1. Qui vocauit nos propria gloria & virtute, per quam maxima & precioſa nobis promiſſa donauit, vt per hoc efficiamini diuinæ conſortes naturæ. Quartò poteſt perſuaderi ſpes & fiducia in diuina miſericordia, ex electione. Quia coniecturam & probabilitatem moralem habemus, quòd elegerit nos ad vitam æternam, ex eò ꝙ naſci nos fecit ex fidelibus: & ſic nos ſeparauit ab infidelibus. eò etiam quòd iam participes nos fecit ſuæ paſſionis per ſacramentũ baptiſmi, per quod aſcripti ſumus in libro ſponſæ ſuæ, hoc eſt Eccleſiæ, per quam habemus cognitionem infinitæ bonitatis & miſericordiæ diuinæ & promiſſionum nobis factarum, ſi eius mandata ſeruauerimus. Habemus etiam Eccleſiam, tãquam matrem valde pro nobis ſolicitam in adminiſtratione ſacramẽtorum, quæ ſunt dona cœleſtia, & medicinæ contra peccata, & nutrimẽtum vitæ ſpiritualis. Eſt enim adeò ſolicita, vt aſſiduè fleat pro peccatis noſtris, & laboraret pro recõciliatione noſtra. iuxta illud Iohel.2. Inter veſtibulum & altare plorabunt ſacerdotes, miniſtri Domini, & dicent: Parce Domine populo tuo, & ne des hæreditatẽ tuam in opprobrium. Filius qui habet patrem clemẽtem, & matrem beneuolam & affectã, non habet occaſionem timoris, ſed magnæ ſpei. Cùm ergo Chriſtus ſit pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: & Eccleſia ſit pia mater, magis affecta & ſolicita pro Chriſtianis, quàm fuerit vnquã aliqua mater carnalis pro filiis ſuis, cùm cõtinuè fleat & oret pro ipſorum reconciliatione, eoſq; faciat participes ſuffragiorum ſuorum: ſequitur quòd Chriſtiani, & maximè pœnitentes, qui ſuſceperunt ſacramenta Eccleſiæ, non debent habere occaſionem timoris & diffidentiæ, ſed potius magnæ ſpei. Præmiſſa propoſita & declarata agonizanti, erigent ſpem & fiduciam in diuinam miſericordiam, ſperabitq; indulgentiam peccatorum, & liberationem à tentationibus dæmonum. Et ſi dæmones vrgeãt, opponentes peccata, & ea quæ prædicimus eos allegaturos: poterit reſpondere agonizans, quòd ipſe non meruit indulgentiã peccatorum, nec ſatisfacere poſſet pro eis, veruntamẽ confidit in adiutorio Dei, qui propter ſuam infinitam bonitatẽ & miſericordiam promiſit veniam pœnitentibus. & cùm ſit ipſa veritas, & mentiri nõ poſſit, nullo modo deficiet, quin det veniam, ad quam communicãdam vocat eos, qui ſpem habent in eo, & in merito paſſionis Chriſti, qui abundè ſatisfecit pro omnibus, qui ſpem habent in illum. Et quo ad hæreditatem cœleſtem dicat cum D. Bern. quòd Christo redemptori duplici iure debetur ſcilicet naturali & acquiſito. Ipſe altero iure cõtentus, aliud nobis dabit, ſicut promiſit. Ideo agonizans diuertens intellectũ à dæmonum tentationibus, debet ipſum omni conatu & virtute dirigere ad Deum, & dicere illud reſponſoriũ Eccleſię: Tribularer, ſi neſcirem miſericordias tuas Domine. Tu dixiſti, Nolo mortem peccatoris, ſed vt magis cõuertatur & viuat. Qui Chananæã & Publicanum vocaſti ad pœnitentiã, & Petrum lachrymantem ſuſcepiſti. miſericors Domine digneris tua ineffabili clementia me pœnitentem aſpicere, & veniam concedere, ac auxilium conferre. debet pariter implorare diuinum auxiliũ, dicendo: Deus in adiutorium meum intende, cum omnibus eius verſiculis. & illud reſpõſorium Eccleſiæ: Media vita in morte ſumus, quẽ quærimus adiutorem, niſi te Domine Deus, qui pro peccatis noſtris iuſtè iraſceris. Sancte Deus. Sancte fortis, Sãcte & miſericors Saluator, amare morti ne tradas nos. Neq; proiicias nos in tempore ſenectutis, cũ defecerit virtus noſtra, ne derelinquas nos Domine. Sancte Deus, San-
Pſal.143. cte fortis, Sancte & miſericors Saluator, amaræ morti ne tradas nos. & illud Pſal. Emitte manũ tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis (hoc eſt tribulationibus mortis) & de manu filiorũ alienorum (hoc eſt dæmonum) & illud Pſal.30. In te Domine ſperaui, nõ confundar in æternum, in iuſtitia tua (hoc eſt per paſſionẽ tuam, quam pro nobis ſuſtinuiſti, vt ſatisfaceres) libera me. totus ille Pſal. eſt huic negocio accommodatus: & ideo recitandus & declarãdus, ſi agonizans nõn intelligat. Idem de Pſal.3. Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me? & de Pſal.22. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. & Pſal.24. Ad te Domine leuaui animã meam. & Pſal.50. Miſerere mei Deus ſecundum magnã, &c. & Pſal.124. Qui confidunt in Domino, &c. & Pſal.139. Eripe me Domine, & alia huiuſmodi, quæ prudens conſolator ex ſacris literis haurire poterit, agonizantem conſolabuntur. Exempla etiam Sanctorum reuocanda ſunt ad memoriam illorum, maximè in quibus reluxit miſericordia Domini: velut in patriarchis, qui offenderũt crimine peſſimo, tamẽ ſubleuati ſunt. & in Dauide, qui

adulterium

adulteriũ cumulanſ homicidio,& duobus verbis effugit vindictam,dicẽs:Peccaui Domino. In Ni-
niuitis,in Achab,in Manaſſe rege peſſimo,in filio prodigo,cum quo dicendum eſt: Pater peccaui in
cœlum & coram te,&c.in publicano,cum quo dicendum:Deus propitius eſto mihi peccatori.In mu
liere peccatrice, & in bono latrone,cui propter vnum memento mei, paradiſus ſtatim promiſſus eſt.
Tertiò dæmones in morte tentant aliquos de præſumptione,allegantes bona opera per eos facta,ie- *Tertia dæmonum tentatio.*
iunia,orationes,eleëmoſynas,& aliis huiuſmodi,vt poſſint inducere ad præſumptionẽ & ſuperbiam,
vt ſe putent inter Seraphicos ſpiritus habere ſedem, & quod illis Deus teneatur propter bona opera
quæ fecerunt,&c. Talibus proponenda ſunt ea quæ pertinent ad humilitatem: & quòd non noſtris
meritis habuimus tot & tãta beneficia quæ à Deo omnium largitore obtinuimus, ſed ex infinita Dei *Iaco.1.*
bonitate & clementia,& merito paſſionis Chriſti.& quòd nõ ſunt condignæ paſſiones huius tempo *Rom.8.*
ris,ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis,& quòd dicant illud Pſal. Ne intres in iudiciũ cum *Pſal.142.*
ſeruo tuo Domine: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. & tractũ illum, Domine
non ſecundum peccata noſtra facias nobis,neque ſecundum iniquitates noſtras retribuas nobis. Do-
mine ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum, citò anticipent nos miſericordiæ tuæ, quia
pauperes facti ſumus nimis.Adiuua nos Deus ſalutaris noſter,& propter gloriã nominis tui domine
libera nos,& propitius eſto peccatis noſtris propter nomẽ tuũ.Proponẽda eſt illis humilitas Chriſti,
qui exinaniuit ſemetipſum,&c. Proponẽda eſt pariter Chriſti charitas & patientia,cuius imaginẽ in *Act.14.*
cruce pendentem oſtendere plurimum proderit extremè ægrotanti, declarando quòd non eſt aliud
nomen nec ſignum datum ſub cœlo hominibus,in quo nos oporteat ſaluos fieri. Tantam enim habet *Pſal.12.*
vim Chriſti pro nobis crucifixi cõtemplatio,vt deſperatio vertatur in ſpem,& ſpes in exultationem.
iuxta illud Pſal. Exultauit cor meum in ſalutari tuo:cantabo Domino qui bona tribuit mihi,& pſal-
lam nomini tuo altiſſime.Salutare Dei Chriſtus eſt,qui in ligno crucis operatus eſt noſtram ſalutem.
In hoc ſigno Chriſtus vicit mundũ & diabolũ. In hoc ſigno Chriſtus vincit,Chriſtus regnat, Chri- *Pſal.30.*
ſtus imperat. Hoc ſignũ fecit Dominus eleuari in nationibus,in vexillũ militiæ Chriſtianæ:quod ta-
lem habet virtutem, vt omnes qui totã ſpem & fiduciam collocant in eo, victoriam inimicorũ obti-
nẽt. & ideo perſuadendum eſt agonizanti, vt iactet cor ſuum in domino. & in merito paſſionis,quã
pro nobis ſuſtinuit in cruce,cuius ſignum videt & tangit. Oſculetur & amplectatur agonizãs cruci-
fixi imaginem, in ſignum & proteſtationẽ fidei, ſpei & charitatis,ac recognitionis, & gratiarũ actio-
nis Monendus eſt etiam, vt ſi habeat inimicos, indulgeat eis propter Chriſtum,& dicat quod habe-
tur in oratione Dominica:Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.
Si offenderit aliquos,quibus reconciliari & petere veniam tenetur,& ſatisfacere de fama,&c. monen
dus eſt vt in ſecreto procuratorem conſtituat, & ipſe interius à Deo veniã petat, habens in voto ſeu
deſiderio,ſi euaſerit,perſonaliter petendi. Sæpe reducenda eſt ei ad memoriã oratio Dominica,& re
petendum illud: Et ne nos inducas in tentationem (hoc eſt ne permittas nos ſuccumbere tentationi)
ſed libera nos à malo,hoc eſt diabolo,& omni alio nociuo. Reducendũ eſt etiam ad memoriam ſym-
bolum fidei,ac pro eo dicendum cum antiphonis D.Virginis, Aue ſtella matutina,Alma redempto-
ris mater. Sub tuum præſidium,Salue regina miſericordiæ,Aue regina cœlorum:& hymnus,Aue ma
ris ſtella.&,Memento ſalutis author.&,Maria mater gratiæ,mater miſericordiæ,tu nos ab hoſte pro-
tege,& hora mortis ſuſcipe. Frequenter etiam hortandus eſt ad iactandũ cor & fiduciam in meritum *Eſa.9.*
paſſionis Chriſti,& ad contemplandũ verba quæ in cruce dixit. & quòd ſæpe dicat illa vltima: In ma *Luc.23.*
nus tuas Domine cõmendo ſpiritum meum.Sic enim agonizans conſolatus,victis hoſtibus, fideliter
& feliciter obdormiet in Domino. Cauendum eſt tamen ne à pluribus hinc inde clametur. Sufficit
enim vnus modeſtè,diſtinctè,& clarè adhortans ad præmiſſa.& illo fatigato ſuccedat alius. Aſſiſten-
tes autem ſubmiſſa voce inſtẽt orationi pro illo.Emittantur vel eiulare prohibeantur vxor & liberi.
Tandem remiſſo ſpiritu,ſignetur ſigno crucis cum candela benedicta, quæ in agonia debet teneri ac-
cenſa,in ſignum proteſtationis fidei in Chriſtum,qui eſt vera lux mundi.tandem claudantur oculi,&
dicatur reſponſoriũ, Libera me,cum orationibus conſuetis aſpergatur aqua benedicta,& ſecundum
morem & ritum Eccleſiæ poſt miſſæ ſacrificium, ſi fieri poteſt, corpus eius cum pſalmis & orationi-
bus tradatur ſepulturæ.

Ver. 7. DE CONSOLATIONE DESOLATORVM PROPTER
mortem amicorum.

A CVm amator ſit vnio & nexus delectabilis inter amantem & amatum, ſequitur quòd ſeparatio ſit
contriſtabilis & doloroſa,quantum ad partẽ ſenſitiuam, cùm ſit priuatio cõuenientis boni. In morte
autem amicorum eſt ſeparatio corporum,& familiarium colloquiorum,futurorumq; ſenſibilium ſpe-
ratorum bonorum omiſſio,& per conſequens oritur dolor & deſolatio ſiue triſtitia.Et cùm hoc ſit na
turale,non eſt de ſe vitioſum,dummodo metas rationis non excedat. Legimus enim in ſacris literis,
ſanctos viros mortem propinquorum & amicorum luxiſſe. Abraham planxit & luxit vxorem ſuam
Saram.Iacob luxit ſuper filium ſuum Ioſeph,quem credebat mortuum.Filii Iſraël luxerunt Moyſem *Gen.23.*
triginta diebus.Et Dauid luxit & planctum fecit ſuper Saul,& filium eius Ionathan.Chriſtus etiã in *Gen.37.*
morte Lazari lachrymatus eſt.Et filiæ Hieruſalem,ſuper Chriſtum:maximè autem D.Virgo,de qua *Deut.34.*
prophetauerat Hieremias: Plorans plorauit in nocte,&c. Ideo concludi poteſt,q; fletus & planctus *2.Reg.1.*
moderatus in morte amicorũ,non eſt illicitus. Eccleſiaſtici enim.38.dicitur: In mortuum produc la- *Ioan.11.*
chrymas: & quaſi dira paſſus,incipe plorare. Veruntamen luctus aut triſtitia non debet eſſe immode- *Luc.23.*
rata,neq; diuturna.dicitur enim ibi: Propter delaturam amarè fer luctum illius vno die, & conſolare *Tren.1.*
propter triſtitiam. Eccleſiaſtici verò.22.permittitur luctus mortui ſeptem diebus. Illicitus eſt autem
luctus immoderatus, prout illorum qui nullam volunt recipere conſolationem,& propter triſtitiam
omittunt ſumere refectionem & ſomnum. in qua omiſſione exponunt ſe periculo perdendi vſum ra-
tionis,aut incurrendi grauem infirmitatem,aut mortem,aut etiã cùm ex impatientia incidunt in mur
murationem & blaſphemiam contra Deum,dicẽtes: Heu Deus meus, cur talem amicum aut ſocieta-

Rom.9. tem abſtuliſti? Quid feci tibi? Quid peius facere potuiſti? &c. Quæ verba ſunt blaſphemię plena, quaſi Deus eſſet iniuſtus, & nō eſſet omnipotēs. Ideo tales arguendi ſunt, vt deſiſtāt à talibus & ſimilibus verbis, & inducēdi vt de illis pœnitentiā agant. Vnde Apo. O homo, tu quis es qui reſpōdeas Deo?
Pſal.142. quia (vt dicit Iob.39.) Qui arguit Deū, debet reſpondere illi. Sed quis eſt qui rationabiliter in huiuſmodi poſſit reſpondere Deo? aut ſe iuſtificare coram eo? cùm Pſal. dicat, Non iuſtificabitur in cōſpe-
Iaco.3. ctu eius omnis viuens. Et Iob.9. Verè ſcio quòd ita ſit, quòd non iuſtificetur homo compoſitus Deo. Si
1.Ioan.1. voluerit contendere cum eo, non poterit reſpondere ei vnum pro mille. Certum enim eſt, ſecundum D.Iaco. quòd in multis offendimus omnes. & ſecundum D.Ioan. Si dixerimus quia peccatum nō habemus &c. D. Gre. ait: Mala quæ patimur peccata noſtra meruere, & quòd ſi nulla eſſet iniquitas, nulla dominaretur aduerſitas: nec punit nos ad cōdignum, nec ita citò vt meruimus: quia iā dudum actum eſſet de nobis. Ideo poſſumus dicere cum Hieremia: Miſericordiæ domini quòd non ſumus conſum-
Luc.7. pti. Quare cauendum eſt ab huiuſmodi & ſimilibus blaſphemiis & murmurationibus. Chriſtus fletū illum immoderatum prohibuit, dicēs Viduæ: Noli flere ſcilicet immoderatè. Et vt nobis exemplum præberet, conſolatus eſt ſingulariter mulieres, illam viduam, & Martham, ac Magdalenam, eò quòd mulieres frigidiores ſunt: & propter defectū caloris & ſpirituum vitalium, nō poſſunt faciliter triſtitias repellere. Nonnullæ perdiderūt ſenſum, & factæ ſunt fatuæ. Aliæ deſperatę mortuæ ſunt. Aliæ inciderunt in graues infirmitates. Ideo cōſolandæ ſunt, & maximè viduæ quæ deſtitutæ ſunt baculo & fulcimento ac capite. & propter huiuſmodi deſtitutionem ſæpè indebitè vexantur. Licet Deus earū vexationes diſtrictè prohibuerit Exod.22. Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læſeritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores veſtræ viduæ, & filii veſtri pupilli. & Hiere.22. Viduam nolite contriſtare. Et Eccle.35. Nōnne lachrymæ viduæ ad maxillam deſcendunt: & exclamatio eius ſuper deducentē eas? A maxilla enim aſcendunt vſque ad cœlum, & Dominus exauditor non delectabitur in illis. & Apoſt.1.Tim.5. Viduas honora. Nihilominus tamen ſæpiſſimè deſpiciuntur & opprimuntur, etiam ab his qui eas conſolari deberent, à quibuſdam tutoribus, qui rectius à curando & furando dicuntur curatores nonnunquam etiam à propriis filiis & filiabus, ac aliis parētibus: ita vt extremū remedium earum ſint lachrymæ & ſpes in Deo. Vnde Apoſt. Quæ verè vidua eſt & deſolata, ſperet in Deo. Conſolari debēt non ſolùm in die ſepulturæ, ſed poſtmodum: quia cùm vident ſe ſolas, recordantur amiſſionis viri, & grauiter torquentur. Sunt aliquæ nouiter vxoratæ quæ rident tātum luctum: quia neſciunt quis morſellus ſit viduitas & ſeparatio coniugatorum. Sed aliquo die ſcient & experientur, tunc iudicabunt
Modus conſolandi deſolatos propter mortē amicorum. non eſſe ridendum, de eis, ſed quo modo conſolandæ ſunt. Prima igitur conſolatio deſolatorum propter mortem amicorum, eſt perſonalis viſitatio: ſicut Chriſtus in perſona venit ad Martham & Mariam. Sic etiam vicini, parentes & propinqui, atque amici, quàm primum ſciunt mortem aut aliam grauem deſolationem, debent deſolatos in perſona viſitare, etiam ſi non vocentur: quia dolor & triſtitia impediunt recordari eorum qui vocandi ſunt. Secunda conſolatio debet eſſe per compaſſionē con-
Rom.12. dolendo cum eis. Vnde Apo. Flere cum flentibus. Ideo Chriſtus videns Mariam flentem, &c. lachry-
Ioan.11. matus eſt, vt oſtenderet ſignum amoris & compaſſionis. Sic in talibus nō debent oſtēdi ſigna lætitię
Eccle.22. quia per ea aliquis oſtenderet ſe inimicum, & amplius cōtriſtaret quā conſolaretur. Ideo Sapiens: Muſica in luctu, importuna eſt narratio. Tertia conſolatio eſt per verba dulcia & lenitiua, videlicet quòd
Eccle.4. deus pro meliori bono hoc fecit, pro bono defuncti, qui à miſeriis & periculis eſt liberatus. Vnde Salomon: Magis laudaui mortuos quā viuentes, &c. Nullus debet triſtari de bonis amici, cùm liberatur à debitis & periculis. ſed per mortem, &c. Igitur, &c. Poterunt enarrari bona mortis, de quibus ſuprà hoc.§.ver.3. Ex parte verò viuentiū fecit deus pro meliori bono, ad euellendā inordinatā affectionē, & fortè ad præſeruandū eos à maiori dolore & triſtitia: quia ſi vixiſſent, fortaſſe incidiſſent in aliqua ſcādala, & pernitioſum exitū feciſſent: occulta enim ſunt iudicia dei. quid enim allatura fuiſſet lōgior
Heb.9. vita incertum eſt. Ideo dicendū eſt cum Iob. dominus dedit, dominus abſtulit: ſicut domino placuit,
Rom.5. ita factum eſt. ſit nomē domini benedictum. Conſolari etiam poſſunt, allegando mortis neceſſitatem & ineuitabilitatem. Statutū enim irreuocabile eſt hominibus ſemel mori. Nō eſt papa, imperator, aut rex, qui ab eo ſit exemptus. Vnde Apoſt. Ita in omnes mors pertranſit. Et cùm mors non habeat tempus præfixum, quādo deus illā mittit, æquo animo ferenda eſt. Conqueri enim de morte, eſt conqueri de natiuitate, cùm natiuitas ſit initium curſus ad mortem. Vnde Dauid: Omnes morimur, & quaſi
2.Reg.12. aquę dilabimur. Quando nō eſſet aliud quàm volūtas Dei qui ita voluit, deberemus patienter ferre, & facere de neceſſitate virtutē. Nemo enim reſiſtere poteſt eius volūtati: imò omnes tenemur voluntatē noſtrā voluntati diuinæ conformare. Vnde in oratione dominica Chriſtus inter cæteras petitiones appoſuit: Fiat volūtas tua. & vt exemplum pręberet, in horto Oliueti anguſtiatus, dixit: Nō ſicut ego volo, ſed ſicut tu. non mea, ſed tua voluntas fiat. Præterea propter fletum aut triſtitiā non poſſunt defuncti reuocari ad vitā. Allegandū eſt exemplum Dauid deſolati propter infirmitatē filii, pro quo ſe afflixit ieiuniis & aliis carnis macerationibus. & cùm audiuit mortē, ſurrexit de terra, & lotus eſt, cumque mutaſſet veſtem, ingreſſus eſt domū Dei, & adorauit petiuitque vt ponerent ei panem, & comedit. dixerunt autem ei ſerui ſui: Propter infantē, cùm adhuc viueret, ieiunaſti, & flebas: mortuo puero ſurrexiſti, & comediſti. Reſpōdit. Propter infantē, cùm adhuc viueret, ieiunaui, & fleui, dicebā enim Quis ſcit ſi fortè donet eum mihi Dominus? Nunc autem quia mortuus eſt, quare ieiuno? Nūquid potero eum reuocare amplius? Ego vadā magis ad eum, ille verò nō reuertetur ad me. Poſtremò oſtendendum eſt talibus, quo modo talis fletus & planctus ac triſtitia immoderata cū impatiētia de nihilo
Prouer.17. ſeruiūt, ſed plurimū nocēt. Spiritus enim triſtis deſiccat oſſa, et inducit infirmitates, &c. Prouocat etiā Deum ad vindictā, & ad mittendū peiora mala. Vnde Apo. Neque murmuraueritis, ſicut quidam illorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Dicitur communiter quòd melius eſt ſe tenere cum vno malo, quàm cum pluribus. Multi gentiles olim patienter ferebant mortem ſuorum. Thelamon audiens mortem filii ſui, ait: Sciebam me genuiſſe mortalē. Idem dixit Anaxagoras. Pericles dux

Athenienſiũ,orbatus filiis,ſolito vultu atq; adeò coronatus,etiã in cõcione diſſeruit.Succurrat Dion. Syracuſanus,qui cùm in amicorũ conſeſſu nõnihil agitaret, ac ſubito tumultu in ædibus coorto,ſciſcitatus quid eſſet rei,& didiciſſet filium de tegulis lapſum interiiſſe:nihil cõmotus iuſſit extincti corpus mulieribus ritè ſepeliendum tradi,ſeſe quod inſtituerat non omiſſurum. Si Gentiles qui non habẽt fidem nec ſpem de reſurrectione,patienter tulerunt mortẽ filiorum,vxorum,propinquorũ,& amicorum:quãtò magis patienter ferre debẽt Chriſtiani, qui habent ſpẽ reuidendi eos,& gaudendi cum eis in regno cœleſti?Si dicatur,Tanto bono priuatus ſum:dicendũ eſt illi tali,ꝙ illud ex ſe non habebat,ſed ex Dei dono:& ita datum, vt ad tempus quãdiu Deo placeret, frueretur eo,& non perpetuò. Nihil ergo quod tuũ eſſet amiſiſti.Mortuus eſt filius quẽ ſciebas mortalẽ & ad tempus datum. Quid prodeſt flere, quod mutari non poteſt? aut cur anxiè deploras, quod tibi cum tot hominum milibus commune eſt?Circunſpice vicinos,circũſpice cognatos,affines,ac omnes alios : quot reperies etiam mulierculas, quæ mortem liberorũ moderatè ferant? Si quis dicat,mortem filij non poſſum nõ flere: reſpondendum ꝙ & ſi verum ſit,fletus tamen eſt moderandus,cogitandumq; quod non perit qui benè moritur.Dices:Occubuit immatura morte. Nulla mors immatura rectè morienti.Ante diem periit:nulli certus mortis dies eſt.In ipſo flore iuuentutis extinctus eſt. optimũ eſt mori,cum viuere eſt ſuauiſſimũ. quia (vt dicitur Sap.4.) Raptus eſt ne malitia immutaret intellectũ eius,aut ne fictio deciperet animã illius.Senectus enim venerabilis,non diuturna,nec annorum numero cõputata. Ætas ſenectus,vita immaculata. Optimum filium amiſi:gaude ꝙ talem habueris. Sed innocens erat.nulla mors magis amplectenda,minuſq; deploranda.Repente ac ſubito mortuus eſt.Sap.4.Iuſtus,ſi præoccupatus fuerit,in refrigerio erit.Sapientis conſolatoris erit reſpondere modeſtè ad ſingula: & ſingulis morbis ac deſolationibus antidota proportionata applicare.

Gẽtiles mortem propinquorum patienter tulerunt.

Ver. 8. DE ORATIONE FVNEBRI AD POPVLVM

ex tempore facienda.

A EX præcedentibus quilibet in arte dicendi aliquo modo initiatus,officio ſepulturæ ſuperueniens, faciliter atq; vtiliter apud vulgares orare poterit: accipiendo pro themate illud Eccleſiaſt.33. Audite me magnates,& omnes populi & rectores eccleſiæ auribus percipite. Vel illud Eccle.7.Memorare nouiſſima tua,et in æternum non peccabis.aut illud Eccle.38.Mihi heri,& tibi hodie.aut aliquid aliud propoſito deſeruiens, implorato auxilio diuini numinis per intercesſionem D. Virginis proponi poterit,quod D.Aug.in libro de cura agenda pro mortuis dicit:Quod huiuſmodi ſolennitates ſepulturæ Spiritu ſancto ſpirante à ſanctis Patribus antiquis & ab Apoſtolis, duplici ratione fuerunt obſeruatæ.Prima eſt propter viuentium vtilitatem.Secunda eſt propter defunctorum liberationem. De his multa dicta ſunt ſuperius c.18.§.4. ver.32. Ad proſequendam primam rationem de vtilitate viuentium (quia huiuſmodi ſepulturæ inſinuant mortis memoriam.vnde ſepulchrum dicitur monumentũ quaſi monẽs mentẽ)ſubſeruiẽt ea quæ de memoria mortis dicta ſunt ſupra hoc.§.ver.2.ac etiã ea quæ dicta ſunt ver.3.de vtilitatibus quæ mors affert bonis,& incommodis quæ affert malis.Necnon ea quæ dicta ſunt de præparatione ad mortem, ver.4.ac etiam de modo ſe præparandi,ver.5.pariter ea quę dicta ſunt ver.6.de inſultibus & aggreſſionibus quę in morte contingũt.Quæ omnia defunctus ſi loqui poſſet,diceret: Mihi heri (hoc eſt dum viuerẽ) & tibi hodie (hoc eſt in hac tua vita) omni die & hora cõtingere poteſt.ideo præpara te.Diceret etiã:Audite mortis neceſſitatem (quia.ſ. ſtatutum eſt hominibus ſemel mori.) Audite mortis cõmonitionem,à qua nemo eximitur. In omnes enim mors pertranſit.Audite mortis incertitudinẽ & pericula.Nihil enim certius morte,ſecundũ D. Bern.ſed nil incertius hora eius. & Chriſtus:Et vos eſtote parati,quia neſcitis diem neq; horã. Hæc nos inducere debent ad pręparationẽ faciendã.Cõgruum erit hic declarare modũ pręparationis,hoc §.ver.5.declaratũ.Ad proſecutionem ſecũdę rationis de liberatione defunctorũ, vltra illa quæ dicta ſunt folio prætaxato,litera C.poterũt adduci neceſſitates,motiua,& modi eos liberãdi,quæ in dicto verſ.32.cõtinentur. Concludendũ eſt tandẽ,ꝙ cum ad ſuffragandum defuncto conuenerimus,ei ſuffragari debemus. Quia licet probabilitatem & coniecturã habeamus,& piè credere poſſimus ipſum regnare cũ Chriſto,et nõ egere ſuffragiis noſtris,attẽta vita et pœnitẽtia facta in morte(Poterũt hoc loco aliqua bona & laudabilis conuerſatio defuncti recitari,& interſignia,ſi quæ habes declarari ad ædificationẽ & exemplum aſſiſtentiũ, abſq; tamen adulatione & mendaciis,quia illa plurimũ detrahunt authoritati prædicationis.) Nihilominus tamen (vt D.Iac.ait:) In multis offendimus.& D. Ioan.Si dixerimus quia peccatũ nõ habemus &c.nec ſit homo adeò iuſtus, qui faciat bonũ,& nõ peccet. Eam ob rem ſi fortè propter peccata venialia aut reatũ mortalium remiſſorũ ſiue pro pœnitentiis nõ cõpletis,detineretur in purgatorio:debemus illi ſuffragari.Hortãdi ergo ſunt aſſiſtẽtes, vt aliqua ſuffragia pro eo faciãt.Et ꝙ cum viderint corpus Chriſti eleuari,offerãt Chriſti paſſionẽ in ſacrificio miſſæ repræſentatã: deprecantes Deum,vt eius meritũ & ſatisfactionem ſua ineffabili clementia animę defuncti applicare,& eã à pœnis liberare dignetur. Eccleſiaſtes verò cũ clero poterit dicere pſal. De profundis,vel aliquod reſponſoriũ cum orationibus conſuetis. Si defunctus erat pauper,habens filios & filias,opus miſericordiæ erit eos cõmendare, & eis bene facere. Hortandus eſt etiã populus, vt apud Deum intercedat pro conſolatione deſolatorũ propter mortem defuncti,ſi expediat:quia aliquãdo eſt ridiculoſum tales cõmendationes facere,cùm propinqui lætantur de morte,propter ſucceſſionem bonorum eis aduenientem.

Heb.9. Rom.5. Mat.24.

Iac.3. 1.Ioan.1. Eccle.7.

CONTINVATIO DICENDORVM.

B QVum ad ſatisfaciendum pro peccato originali ac aliis actualibus, filius Dei (qui eſt ſecũda in diuinis perſona) incarnatus fuerit,& noſtrã cõgruo tempore aſſumpſerit naturã:ideo de eius incarnatione dicendum eſt. Verum quia incarnationis filij Dei myſterium abſq; ſanctiſſimæ Trinitatis notitia intelligi minimè poteſt. de ipſius ſanctiſſimæ Trinitatis myſterio,pro terminorum declaratione,aliquid in noſtris inſtitutionibus dicendum eſt.

DE MYSTERIO SANCTISSIMÆ TRINITATIS. CAP. XIX.

1.con.Gen. ca.13. MYſterium ſanctiſſimæ Trinitatis in duobus copulatiuè conſiſtit,ſcilicet in vnitate eſſentiæ,& diſtinctione perſonarum in illa vna & indiuiſa eſſentia.

§. 1. DE VNITATE ESSENTIAE DIVINAE.

1.p.q.2. art.2. 8.Phy. ANtiqui Philoſophi per rationem naturalē venerunt in cognitionē vnitatis eſſentiæ vnius Dei,quem vocabant primum principiū,& in cognitionē ſapientię,bonitatis,potentiæ,& aliorū eſſentialium. Ariſtoteles enim probat vnius Dei exiſtentiā, ex motu:& poteſt eius ratio ſic deduci: Motus eſt,ergo Deus eſt. Antecedens eſt ſenſibiliter euidens,& negari non poteſt. Conſequentia probatur,ſupponendo duo: Primum,quòd per Deum intelligimus primum principium ſiue primum motorem immobilem Secundum,quòd motus eſt actus entis in potentia prout in potentia,vt habetur in.3.Phy. His ſuppoſitis,arguitur ſic:Omne quod mouetur, ab alio mouetur: quia nihil mouetur,niſi ſit in potentia ad illud ad quod mouetur:cum mouere ſit aliquid educere de potentia ad actum,quod fieri non poteſt,niſi per aliquid quod ſit actu, cum impoſſibile ſit aliquid idem ſecundū idem,ſimul & ſemel eſſe in actu & potentia. Tunc quæratur de illo alio quod mouet,an moueatur ab aliquo alio,& ſic cōſequenter: & cū nō ſit proceſſus in infinitum (quia tunc nihil moueretur,quod eſt euidenter falſum) ſequitur ꝙ deueniendum eſt ad vnum primum motorem immobilem,qui eſt actus purus,& nullo modo in potentia paſſiua.& illud principium vocamus Deum:igitur Deus eſt. D.Tho.probat aliis modis,quos breuitatis gratia omitto. Philoſophos

Rom.1. agnouiſſe vnum Deū teſtatur Apoſtolus,dicens: Qui cum cognouiſſent Deum,nō ſicut Deum glorificauerunt. Cum igitur ratione naturali poſſit probari vnum eſſe Deum,ſequitur ꝙ Deū eſſe non eſt de fide apud eos qui habent rationes demonſtratiuas. Non enim de eodem eſt fides & ſcientia apud eundem,vt dictū eſt. Apud ſimplices verò,qui non habent demonſtrationes,eſt præambulū ad fidē.

Ea enim quę de Deo naturali ratione probari poſſunt,debēt accipi per modū fidei,triplici ratione: Primo,vt homo ad veritatem fidei citius perueniat. Secundo,vt cognitio Dei ſit cōmunior. Tertio, vt ſit certior. Ratio enim humana in rebus diuinis eſt inſufficiēs: et circa ea multi Philoſophi errauerunt. Vt igitur homines citius ad diuinæ vnitatis cognitionem peruenirent,Deus in ſacris literis expreſſit...

Deut.6. Pſal.46 runt. Vt igitur homines citius ad diuinæ vnitatis cognitionem peruenirent,Deus in ſacris literis expri mi fecit. Audi Iſrael,dominus Deus tuus vnus eſt.& in pluribus aliis locis. Nec obſtat illud Pſal. Ego dixi,dij eſtis: nec illud:Si illos dixit deos ad quos ſermo dei factus eſt:quia tales nō vocātur ſim

Exo.3. Pſal.85. pliciter ſiue per eſſentiā dij,ſed per participationē alicuius effectus diuinitatis,Deus verò dicitur ſimpliciter & per eſſentiā,iuxta illud: Ego ſum,qui ſum.& illud Pſal. Non eſt ſimilis tui in diis Dñe:qui ſcilicet á nullo pendes,& omnia á te.

Ver. 1. DE MODO VENIENDI IN COGNITIONEM DEI.

1.cō.Gen. c.14. Iob.36. AD perueniendū ad cognitionem Dei,duplici via vti poſſumus,ſcilicet per viam remotionis ſiue negationis,& per viam affirmationis. Primo per viam negationis & remotionis:quia cū Deus ſit infinitus,& immenſus,vincens ſcientiā noſtrā, & ſic nō poſſit definiri:ideo nō poſſumus de eo cognoſcere quid eſt, nec per differentias affirmatiuas quo modo diſtinguatur ab aliis. Ideo oportet diſtinctionem eius accipere per differētias negatiuas,quatū vna (prout in affirmatiuis) cōtrahitur ſiue reſtringitur per aliā,& á pluribus differre facit. Sicut ſi dicamus,Deus nō eſt accidens:per hanc denotamus ꝙ diſtinguitur ab omnibus accidentibus. Deinde ſi addamus ipſum non eſſe corpus,diſtinguimus eum ab aliquibus ſubſtantiis, & ſic cōſequenter ab omni eo ꝙ eſt præter ipſum, quem perfecte in hac via cognoſcere non poſſumus, cum nō cognoſcamus quid in ſe ſit. ¶ Prima igitur propoſitio quæ de Deo per viam negationis probari poteſt,ad quā multæ aliæ ſequuntur,eſt ꝙ Deus nō eſt mobilis,ſiue ꝙ eſt immobilis & immutabilis: quæ probatur ratione iam ſuperius dicta:quæ etiam in ſacra ſcriptura reuelata eſt, Malach.3.Ego Deus, & non mutor. & Iac.1.Apud quem non eſt tranſmutatio,nec viciſſitudinis obumbratio.& Num.23.Nō eſt Deus quaſi homo,vt mutetur. Nec ex creatione aut rerū mutatione argui poteſt mutabilitas in Deo,ſed in ipſis creaturis,quæ quo ad ſe cœperunt de nouo eſſe,nō autem quo ad Deū, cùm ab æterno præuiderit ſe eas producturū pro illo inſtāti,pro

Rom.4. quo productæ ſunt. Nam, vt Apoſt.ait, vocat ea quæ non ſunt,tanquam ea quæ ſunt. Et quāuis ſapientis creati (qui non poteſt omnia præuidere) ſit mutare conſilium,nō tamē Dei,qui omnia vnico intuitu videt. Et ſi aliqua in ſacris literis motum aut mutationem importentia Deo videantur attribui,debent metaphoricè & ſimilitudinariè intelligi: vt illud,Mobilior eſt cunctis mobilibus ſapientia.& illud,Appropinquate Deo,& appropinquabit vobis. & illud pœnitet me feciſſe hominē. Dicitur enim mobilior,ſecundū ꝙ ſubito & in inſtāti ſuā ſimilitudinem & operationem diffundit vſq; ad vltima rerū:ſicut ſol radios ſui luminis in inſtanti terrā attingere facit.hoc modo exponit D.Dio. dicens quòd omnis proceſſus diuinæ manifeſtationis venit ad nos á patre luminū moto, hoc eſt operante. Appropinquatio etiā debet intelligi per effectum,ſicut ſol appropinquat domui,quādo radius eius pertingit,& elongatur quando exit & ceſſat illuminare. Pœnitere etiā dicitur ſecūdum ſimilitudinem artificis,qui cū pœnitet eum feciſſe aliquod opus deſtruit:ſic Deus. Vnde ſubiungit,Delebo, inquit,hominem á facie terræ. Et quemadmodū oculus aliter & aliter ſe habet ad ſolem eodē modo ſe habentē quantum eſt de ſe: tamen alios effectus cauſat ſecundum alias diſpoſitiones,abſq; ſui mu

4.ſuper Geneſ. ad lite. 1.p.q.10 art.2. 1.cō. Gen. c.18. Pſal.101 Æternitas quid. tatione.ſic Deus. Ideo ex his non poteſt argui mutabilitas in Deo,ſed in ipſis creaturis. Hæc cōditio immutabilitatis ſoli Deo conuenit: quia omnia alia quæ ex nihilo facta fuerunt,mutabilia ſunt,cum á ſola creatoris voluntate pendeant in eſſe fieri,& conſeruari. Vnde D.Aug.dicit,Si Deus ſuā actionem cōſeruationis á rebus ſubtraheret,ſubito in nihilum redigerentur. ¶ Secunda propoſitio quę pendet á prima, & probatur per eam, eſt ꝙ Deus non habet principium neq; finem, ſiue quod Deus eſt æternus:quia omne quod habet principiū & finem,eſt mutabile. Hæc etiam in ſacris literis eſt reuelata. Vnde Pal. Tu autem in æternum permanes.& Athanaſius in ſymbolo: Æternus Pater,æternus Filius,ęternus Spiritus ſanctus. Æternitas autem(ſecūdum D.Boëtiū)eſt interminabilis vitę tota ſimul & perfecta poſſeſſio. non tamen dicitur tota,ꝙ habeat partes,ſed quia nihil ei deeſt. Et notifica

turex

tur ex duobus: Primò ex carētia principii & finis: Secundò ex carentia ſucceſſionis: quia in omnibus creaturis eſt ſucceſſio temporis vel æuiterni, vt dictū eſt. Et ſi in ſacris literis videatur ſucceſſio attribui Dei (vt cùm dicitur, Egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis eius: & cùm Apoſt. dicit, Secundū reuelationem myſterii temporibus æternis taciti: & cùm Pſal. ait, Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient:) Dicendum vt de prima, quòd metaphoricæ ſunt prolocutiones, propter noſtrum modum intelligendi. Ex æternitate Dei concluditur quòd Deus nō eſt potentia paſſiua, ſiue non eſt in potentia ad recipiendum in ſe aliquid extraneum à ſe: quia omne id, in cuius ſubſtantia immiſcetur potentia paſſiua, ſecundum id quod habet de potentia paſſiua, poteſt non eſſe: ſed Deus, cùm ſit æternus, non poteſt non eſſe: Igitur. Ex hoc autem quod in Deo non eſt potentia paſſiua, ſequitur quòd in Deo non eſt materia, & per conſequens quod eſt immaterialis. Quia materia dicitur potētia paſſiua, ex qua aliquid fit. Ex præmiſſis etiam concludi poteſt quòd in Deo nulla eſt compoſitio, & per cōſequens ꝙ eſt ſimpliciſſimus. Nam in omni compoſito oportet eſſe actum & potentiam paſſiuam: ſed in Deo non eſt potentia paſſiua: Igitur. Concluditur etiam ꝙ in Deo nil poteſt eſſe violentum, nec extra naturā: quia in omni tali eſt aliquid ſuperadditum: ſed Deus eſt ſimpliciſſimus: igitur, &c.

c.3.§.2. Ver.2.
1.con.Gen. ca.16.
1.con.Gen. ca.17.
1.con.Gen. c.18.
1.p.q.3.

Sequitur etiam ex præmiſſis ꝙ Deus nō eſt corpus, cùm omne tale ſit compoſitum. Sequitur pariter ꝙ Deus eſt ſuum eſſe, & ſua eſſentia, & ſua quidditas: quia in omnibus, in quibus eſſe differt ab eſſentia & quidditate, eſt cōpoſitio: ſed Deus eſt ſimpliciſſimus: Igitur. Sequitur vlterius ꝙ nullum accidens poteſt eſſe in Deo, cum in tali coniunctione ſit compoſitio, quę in Deo poni non poteſt. Et vlterius ſequitur ꝙ ipſi diuino eſſe nihil poteſt ſuperaddi, quod diſtinguat ipſum diſtinctione eſſentiali, ſicut diſtinguitur genus per differētias: quia omne tale eſt in potentia paſſiua reſpectu illius: ſed talis potentia nō eſt in Deo. Ex hoc infertur ꝙ Deus nō eſt in genere ſiue prædicamento, cùm omne tale habeat aliquid, per quod natura generis determinetur ad ſpeciem: ꝙ in Deo poni non poteſt. Inferuntur etiā innumeræ aliæ propoſitiones, de quibus D. Tho. in 1. contra Gentiles. Hæc pro inſtitutione & introductione ſufficiant.

Ver. 2. DE PERFECTIONIBVS DEI.

A Per viam ſiue modum affirmationis, à poſteriori & ex conſequenti poſſumus etiā peruenire in cognitionem perfectionū Dei, iuxta illud: Inuiſibilia Dei à creatura mundi (hoc eſt ab homine) per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Cuius etiā perfectio in ſacris literis reuelatur, cū dicitur: Eſtote perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Ad cuius euidentiam ſupponendū eſt, ꝙ illud dicitur perfectū, cui nihil deeſt ſecundum modum perfectionis eius. & ſic perfectum dicitur aliquid, inquantum eſt actu: & imperfectum, inquantum eſt in potentia paſſiua: quia tunc id ad quod eſt in potentia, deeſt illi. Et ideo cùm primū principium materiale ſiue paſſiuum (quod dicitur materia prima) ſit maxime in potentia, cum ex ſe non dicat actum, ſed ſolum potentiam paſſiuam ad actum, eſt imperfectiſſimū. Et per contrariū, cum primū principiū actiuum, quod eſt Deus, ſit maxime in actu, & actus purus non habens aliquā compoſitionē, vt probatū eſt, eſt perfectiſſimū, cum nihil ei deſit, ſequitur quòd habet omnes perfectiones creaturarum. Vnde D. Dion. dicit ꝙ Deus in vna eſſentia omnia præhabet. Ideo dicitur vniuerſaliter perfectus: quia nō deeſt ei aliqua perfectio, quæ inueniatur in aliquo genere creaturarū. Et quia modus nobilitatis eſt ſecundū modū eſſendi, & ſic homo eſt nobilior omnibus aliis animalibus, quia habet nobiliorem modū eſſendi: Sed modus eſſendi Dei eſt nobiliſſimus, cū ſit idem cū ſua eſſentia, vt dictū eſt: ſequitur quod nulla nobilitas ſeu perfectio creaturarū illi deeſt: maxime cū quicquid perfectionis eſt in effectu, oporteat inueniri in cauſa, vel ſecundum eandem rationem, ſi ſit cauſa vniuoca: vel eminentiori modo, ſi ſit cauſa æquiuoca: prout ſol, in quo eſt ſimilitudo eorū quæ generantur virtute eius, cum effectus præexiſtat in cauſa agente perfectiori modo, tanq̃ exiſtenti in actu. Sed Deus eſt cauſa effectiua ęquiuoca omniū creaturarū: ergo neceſſe eſt omnes perfectiones earū nobiliori & eminentiori modo præexiſtere in Deo, ſecūdum eminentiam ſui eſſe, ꝙ eſt maxime vnum & ſimpliciſſimum. Et quemadmodum eſſe Dei eſt ſua eſſentia: ita & perfectiones eius ſunt ſua eſſentia, quæ talem habet ſuper creaturas eminentiam, ꝙ perfectiones quæ plurificantur & differunt realiter in creaturis, non plurificātur nec differunt realiter in Deo: ſed ſunt in eo vnum, differentes ratione, ſecundum noſtrum modū intelligendi: qui talis eſt, quod nō poſſumus intelligere Deum ſicuti eſt. Ideo formamus conceptus de perfectionibus creaturarum.

1.p.q.4.
Rom.1.
Mat.5.
Perfectum quid dicatur.
5.c.de Diui.nom.
1.p.q.4. art.2.

Ex hac propoſitione ſequuntur infinita corolaria & propoſitiones verę atq; euidentes. Primo ꝙ Deus eſt bonus, cùm bonitas entitatiua inueniatur in creaturis, ſecundū modū eſſendi earū. Bonum enim & ens conuertuntur, & ſunt idem realiter, licet differāt ratione: quia bonum dicitur, inquantū habet rationem appetibilis: ſed eſſe Dei (cū ſit ſua eſſentia) nō eſt contractū, ſed infinitum: Igitur Deus eſt infinitè bonus. Et cum ſit primum & ſummum ens, ſequitur ꝙ eſt ſummum bonū. Et cum ſit infinitus & actus purus, ſequitur quòd eſt infinitè potens, & infinitæ perfectionis, non ſecundum magnitudinem quā non habet: ſed ſecundum eſſentiam & virtutem quā habet. Et cum eſſe omniū rerum pendeat ab eo ineſſe, fieri, & conſeruari, dicitur eſſe in omnibus rebus per eſſentiā: quia dat illis eſſe, & cōſeruat eas in eſſe, & per conſequens eſt vbiq;. Et cùm omnia clarè videat, eſt vbiq; per præſentiā. Et cum ad omnē locum eius virtus ſe extendat, eſt vbiq; per potentiā. Specialiter tamen in aliquibus locis ſecundum ſpeciales effectus quos cauſat, vt in iuſtis per gratiā, in cœlis per ſuæ gloriæ manifeſtationem, in inferno per iuſtitiā, in humanitate Chriſti per vnionē. Et quemadmodū in homine inuenitur intellectus, qui eſt perfectior ſenſu, eminentiori modo continens omnes perfectiones ſenſuum, quia poteſt cognoſcere vniuerſale et angelos: ita in Deo inuenitur intellectus, quo eminētiori modo intelligit quicquid homo aut angelus poteſt intelligere: quia non per cōpoſitionem aut diuiſionē vel diſcurſum (vt homo) neq; per ſpecies intelligibiles (vt angeli) ſed per ſuā eſſentiā clare intelligit ſe, & omnia alia à ſe, quæ fuerunt, ſunt, & poſſunt eſſe, quæ ſunt infinita. Et cum in homine & angelis inueniatur voluntas & liberum arbitrium, ſequitur ꝙ eminentiori modo inuenitur in Deo. Quia in creaturis liberum arbitrium ex natura ſua eſt flexibile ad malum. Sed in Deo eſt inflexibile, & eſt idē

Deus quō eſt vbiq; per eſſentiam, præſentiā, et potentiā.

realiter

realiter cum intellectu & aliis perfectionibus,quæ ſunt in Deo,quæ(vt dictum eſt)ab eſſentia ſua nõ
diſtinguũtur. Eeodem modo dicendũ eſt de omnibus aliis perfectionibus quæ poſſunt imaginari,
quód omnes illæ & in infinitum plures,eminentiori modo abſq; aliquibus imperfectionibus,quæ in-
ueniuntur in creaturis,ſunt in Deo. Hinc eſt ꝙ Deus eſt á nobis incomprehẽſibilis,imò & quælibet
creatura,prout ſubiacet potentiæ obedientiali Dei, cùm Deus per illam infinita poſſit operari : Deus
1.8.q.13. tamen ſeipſum comprehendit. Ex perfectionibus creaturarum,quæ eminentiori modo ſunt in Deo
art.3. quàm in ipſis creaturis,venit quód Deus pluribus & diuerſis nominibus nũcupatur. Aliquibus,quæ
euidenter oſtendunt proprietates diuinitatis,vt bonitas,ſapientia,vita,omnipotẽtia. Aliquibus vero
Apoc.5. trãslatiuè ſiue metaphoricè. Vnde dicitur Leo de tribu Iuda. Nomina tamen quantũ ad perfectiones
ſignificatas propriè poſſunt dici de Deo, ſed non quantum ad modum ſignificandi : quia habent mo-
dum ſignificandi,qui creaturis conuenit. Ideo nomina quæ prædicãtur de Deo & creaturis,non præ-
art.5. dicãtur vniuocè,ſed analogicè,hoc eſt per prius et perfectius de Deo,ǭ de ipſis creaturis. Vnde Apo.
Flecto genua mea ad Patrẽ dñi noſtri Ieſu Chriſti,ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nomi-
art.7. natur. & eadem ratio eſt de aliis. Notandum ex D. Aug. ꝙ nomina quæ important relationem ad
5.de Trin. creaturas,dicuntur de Deo ex tempore & nõ ab æterno,vt creator & dominus : quia ab æterno non
creauit aut dominatus eſt. Et licet habitudines ſiue relationes creaturarũ ſint realiter & ſubiectiue in
ipſis creaturis: correlatiua tamen illarũ non ſunt in Deo entia realia,ſed ſolum entia rationis:quia,vt
dictum eſt,nullum accidens poteſt addi Deo. Inter autem alia nomina Dei,hoc nomen, Qui eſt,de
quo Exo.3.eſt maxime proprium Deo: Primo propter ſui ſignificationem,non enim ſignificat formã
aliquam,ſed ipſum eſſe. Vnde cum Deus ſit ſua eſſentia,hoc nomẽ maxime denominat & manifeſtat
deum,cùm vnumquodq; denominetur á forma ſiue eſſentia. Secundo ex eius ſignificatione:quia ſigni
ficat eſſe de præſenti:& ſic propriè dicitur de Deo,cuius eſſe non nouit præteritũ neq; futurum,vt D.
5.de Trin. Aug.dicit. Et licet nomina Dei propriè accepta,ſint in communicabilia,(iuxta illud:Incommunica-
bile nomen lignis & lapidibus impoſuerũt) poſſunt tamẽ per ſimilitudinem & participationem aut
Pſal. 46 opinionem communicari. Vnde Pſal. Ego dixi,dij eſtis.

§. 2. DE TRINITATE PERSONARVM.

1.p.q.32. art.1. TRinitas perſonarum in vna ſimplici & indiuiſa vnitate eſſentiæ naturali ratione probari non po- B
teſt,cùm excedat omnem intellectum creatum:quia omnis cognitio quam ratio naturalis poteſt
habere,prouenit ex creaturis,vt dictum eſt. Sed creaturæ ducunt in cognitionem Dei, ſicut effectus
in cognitionem cauſæ: & virtus creatiua eſt communis toti trinitati,quæ pertinet ad vnitatem eſſen
tiæ,et non ad diſtinctionem perſonarum:igitur. Vnde D.Hiero. Grandes materias parua ingenia nõ
Sap.9 ſufferunt. & Sapiens, Difficilia æſtimamus quæ in terra ſunt,& inuenimus cum labore:quę autem in
cœlis ſunt,quis inueſtigabit? Senſum autem tuum quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris
Ioan.3. ſpiritũ tuum de altiſſimis? & Chriſtus:Si terrena dixi vobis & nõ creditis:quomodo ſi dixero vobis
Eſa.53. cœleſtia,credetis? Et Philoſ.dicit ꝙ ſicut ſe habet oculus noctuæ ad lumen ſolis, ſic intellectus no-
Rom.11. ſter ad notiſſima naturæ. & Eſa. Generationem eius quis enarrabit? & D. Aug. Quid ſit gigni,quid
Li.de Tri. progreſſus, me neſcire ſum confeſſus,ſed fide non dubia. & Apoſt. O altitudo diuitiarũ ſapientiæ &
ſcientiæ Dei,ǭ incomprehenſibilia ſunt iudicia eius,& inueſtigabiles viæ illius. Et Hilar.dicit:Non
putet homo ſua intelligentia generationis ſacramentum poſſe conſequi. & D.Ambr. etiam dicit:Im
poſſibile eſt generationis ſcire ſecretum. Qui igitur probare nititur trinitatem perſonarum,derogat
veritati fidei,dupliciter:Primo quantum ad dignitatem ipſius,quę eſt de rebus inuiſibilibus,quę hu
Heb.11. manam rationem excedunt. Fides enim eſt ſubſtantia ſperandarũ rerum,argumentum non apparen-
tium. Quã fidem nemo principum (hoc eſt Philoſ.huius ſeculi) cognouit. Secũdo derogat fidei,quan
tum ad vtilitatẽ credendi & trahendi alios ad fidem. Cum enim aliquis ad probandum ea quæ ſunt
fidei, adducit rationes quæ nõ ſunt cogentes,cedit in irriſionem infidelium,qui putant ꝙ fides huiuſ-
modi rationibus innitatur,& propter eas credamus. Vnde ſequitur ꝙ ea quæ ſunt fidei,nõ ſunt ten-
tanda probari,niſi per authoritates ſacræ ſcripturæ,his qui eas recipiunt. Apud alios verò ſufficit de-
Nota. fendere, & per ſimilitudines oſtendere non eſſe impoſſibile quód fides prædicat. Vnde D. Dion. di-
2.c.de Di- cit, Si aliquid eſt quod totaliter eloquio reſiſtit, longe erit á noſtra philoſophia. Si autẽ ad veritatem
ui.nom. ſacrorum eloquiorum reſpicit, hoc & nos canone vtimur. Nec obſtat quod Ariſt.dicit quód per nu-
In.1.deca. merum ternarium adhibuimus noſipſos magnificare Deum vnum, eminentem proprietatibus eorũ
quæ creata ſunt:quia non ponebat ternarium numerum perſonarum in diuinis,ſed volebat dicere ꝙ
antiqui vtebantur ternario numero in ſacrificiis & orationibus,propter quandam ternarij perfectio-
In.2.conf. nem. Nec obſtat pariter quod D.Aug.dicit ſe legiſſe in libris Platonicorum , non quidem his ver-
bis,ſed hoc idem omnino multiplicibus ſuaderi rationibus quód in principio erat verbũ,& verbum
erat apud Deum,& Deus erat verbũ. in quibus diſtinctio perſonarũ traditur:quia Platonici per ver
bum non ponebant perſonam genitam in diuinis:ſed intelligebant rationem Idealem,per quem om-
nia Deus condidit,quæ eſt ipſamet diuina eſſentia. Non obſtat præterea quod Trigemiſtus dicit,ꝙ
Monas gignit Monadem,& in ſe ſuum reflectit ardorem:quia non intelligebat de generatione Filij,
aut proceſſione Spiritus ſancti,ſed de productione mundi : volens dicere quód vnus Deus produxit
vnum mundũ propter ſui amorem. Non obſtat inſuper Glo.quæ exponens illud quód Magi Pharao-
nis defecerunt in tertio ſigno , exponit pro notitia tertiæ perſonæ.ſ.Spiritus ſancti. Ex quo ſequitur
ꝙ alias duas cognouerunt,quia licet appropriata cognoſcerent,ſcilicet potentiam,ſapientiam,& bo-
nitatem:dicuntur tamen defeciſſe in tertio ſigno, hoc eſt in cognitione tertiæ perſonæ,quia à bonita-
te quæ appropriatur Spiritui ſancto, defecerunt ſiue deuiauerunt,cum cognoſcentes Deum,non tan-
quam Deum glorificauerunt. Si dicatur quod lumine naturali cognoſci & probari poſſit,generatio-
nem eminenter conuenire Deo,cum potentia generandi ſit perfectio quædam in creaturis:& omnes
perfectiones creaturarum eminenter ſint in eo. Vnde Eſa.66. Nunquid ego qui alios parere facio,nõ
pariam? Si ego qui generationẽ aliis tribuo,ſterilis ero? Si generat & parturit:ergo in eo eſt generãs

&

& genitum,cum nihil generet ſeipſum. Similiter naturali lumine cognoſci poteſt quod Deus intelli-
git ſe,& per conſequens quod in eo eſt Deus intelligens,qui dicitur pater,& Deus intellectus,qui ſi-
ue verbum,qui eſt terminus intellectionis,& dicitur filius.Poteſt etiã eodem lumine cognoſci qood
Deus intelligens ſeipſum,diligit ſe,& per conſequens quod producit Spiritum ſanctũ,cum actus ſiue
proceſſio amoris,ſicut intelligẽtiæ,habeat ſuum terminũ. Dicendum quod licet lumine naturali poſ-
ſit cognoſci omnes perfectiones creaturarũ eminenter eſſe in Deo:& quod æternaliter ſe intelligit &
diligit:Modus tamen illius eminentiæ, aut quomodo generet & diligat,naturaliter cognoſci nõ po-
teſt.Dici enim poſſet à Philoſopho creationẽ eſſe eminentẽ generationẽ,& Deum intelligere & dili-
gere ſe per ſeipſum:cũ ſit infinitus,nec ſit capax alicuius accidentis. Dictũ verò Hugonis de S.Victo- Rom.1.
re,qui dicit ꝙ in explanatione veritatis non modo probabilia,imò etiã neceſſaria nõ deſunt argumẽ- In lib.de
ta,debet intelligi apud eos qui ſacras literas ſuſcipiũt, vel ſupppſita fide,ad quã corroborandã in intel Trinit.
lectibus ſimplicium quædam rationes & ſimilitudines adducuntur,quæ tamen nõ ſufficiunt ad pro-
bandã trinitatem perſonarũ in vna indiuiſa eſſentia. Bonitas enim infinita dei manifeſtatur in produ
ctione creaturæ.Similiter etiã ꝙ ſine conſortio nõ poteſt eſſe alicuius boni iocũda poſſeſſio,habet lo
cum quãdo in voa perſona nõ inuenitur perfecta bonitas. Quãuis autem trinitas perſonarũ naturali Reuelatio
ratione probari nõ poſſit:eius tamẽ reuelatio aut cognitio nõ eſt ſuperflua,imò neceſſaria dupliciter: myſterii S.
Vno modo ad rectè ſentiendũ de creatione. Per hoc enim quod dicimus Deum feciſſe omnia verbo trin.non eſt
ſuo,excluditur error dicẽtium Deũ produxiſſe res ex neceſſitate naturę.Per hoc autẽ ꝙ ponimus pro ſuperflua.
ceſſionem amoris,oſtẽditur ꝙ Deus nõ propter aliquam indigentiã creaturas produxit, nec propter
aliam cauſam extrinſecã. Alio modo et principalius,ad rectè ſentiendũ de ſalute humani generis,quę
perficitur per filium incarnatum, & per donum ſpiritus ſancti.

Ver. 1. DE REVELATIONE S. TRINITATIS.

A Trinitas perſonarum in vna ſimplici eſſentia pluribus in locis (quos recitare longũ & tędioſum
eſſet) in ſacris literis tam in antiquo ꝙ̃ nouo teſtamento, ſecundum diuerſam hominũ diſpoſitio-
nem,reuelata fuit.In antiquo quidem teſtamento, ſub quo homines erant proni ad idololatriã,ænig-
maticè & ſub inuolucris verborũ : in nouo verò,in quo idololatria exploſa eſt, clarè & manifeſtè,&
quantum ad nomen,et quantum ad numerum perſonarum:licet valde obſcurè,quantum ad modum
proceſſionis illarum,vt captiuãdo intellectum noſtrũ verbo Dei in obſequium Chriſti,amplius me
reamur in via.In patria verò videbimus eũ ſicuti eſt:& (vt Pſal.ait) Sicut audiuimus,ſic vidimus in
ciuitate Dñi virtutũ &c.Tunc enim cognoſcemus eũ ſicuti cogniti ſumus. Vt autẽ aliqualem habea Pſal.47
mus notitiã,ex ſcripturis ſacris,pro terminorũ intellectu, his noſtris inſtitutionibus aliqua duximus 1.Cor.13
inſerẽda. Et primo quo ad trinitatem perſonarũ in vna eſſentia,habemus Gen.1.In principio creauit
Deus cœlũ & terrã.& infra,Spiritus Dñi ferebatur ſuper aquas.Ibi exprimitur Pater,in nomine dei:
Filius in nomine principij.vnde Chriſtus dicebat,Ego principium,qui & loquor vobis:& Spiritus Ioan.8.
ſanctus,in verbo ſpiritus Dñi,vnitas verò,in verbo ſingularis numeri.ſ.creauit. & in eodem c.dici-
tur,Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. per hoc ꝙ dicit (faciamus) denota
tur pluralitas perſonarũ,in hoc verò ꝙ dicit (ad imaginem et ſimilitudinem) denotatur vnitas eſſen
tiæ. Gen.etiã.18.habetur,apparuit autẽ Dominus Abrahæ in conualle Mambre:ſequitur,Vidit tres
viros (hoc eſt tres perſonas agnouit:) & vnũ (ſcilicet Deum in vna eſſentia) adorauit.Pręterea Pſal.
Benedicat nos Deus,Deus noſter:benedicat oos Deus,& metuant eum oẽs fines terræ. In hoc ꝙ ter
dicitur (Deus) denotatur trinitas perſonarũ. & in hoc ꝙ dicitur (Metuant eum) in ſingulari nume-
ro,denotatur vnitas eſſentiæ. Hiere.etiã dicebat : A,A,A,Dñe Deus,neſcio loqui,&c. In hoc quod
ter replicat,A,ſignificat trinitatem perſonarũ.In hoc verò ꝙ ſubiungit,domine,vnitatem eſſentię cõ
feſſus eſt. & Eſa.6.dicitur, Seraphin clamabant alter ad alterũ, & dicebant,ſanctus,ſanctus,ſanctus
Dominus Deus exercituum.In hoc ꝙ ter replicabant,ſanctus,denotabãt trinitatem perſonarum. In
hoc verò ꝙ ſubiungebant,dominus Deus,ſignificabant vnitatem eſſentiæ.In nouo verò teſtamento
manifeſtata fuit trinitas perſonarum, in baptiſmo Chriſti,in quo cõparuit Filius incarnatus, & vox
Patris intonuit,Hic eſt Filius meus dilectus,& ſpiritus ſanctus in columbę ſpecie. Apparuit pariter Luc.3.
in transfiguratione,Filius fuit transfiguratus,vox etiam Patris intonuit, & Spiritus ſanctus in nube Mar.9.
lucida.& Io.8.Ego et Pater vnũ ſumus.& Io.14.Paracletus autẽ ſpiritus ſanctus,quẽ mittet Pater in Mat.17.
nomine meo.& in eodẽ,Si quis diligit me,ſermonẽ meũ ſeruabit : & pater meus diliget eũ, & ad eũ
veniemus,et manſionẽ apud eum faciemus.et Mat.vlt.Euntes in mundũ vniuerſum,docete oẽs gen
tes,baptizãtes eos in nomine Patris,& Filij,et Spiritus ſancti. & Apoſt.Gratia dñi noſtri Ieſu Chri- 2.Cor.13
ſti,& charitas Dei,& cõmunicatio ſancti Spiritus ſit cũ omnib.vobis,amẽ. Et D.Ioan.clarius,Tres 1.Ioan.5
ſunt qui teſtimoniũ dant in cœlo,Pater, Verbũ,& Spiritus ſanctus,& hi tres vnũ ſunt.ſ.in vna natu-
ra,eſſentia,vel ſubſtãtia.Credere ergo debemus firmiter trinitatẽ perſonarũ in vna ſimplici & indiui
ſa eſſentia:et quicquid in ſacris literis nobis de hoc myſterio reuelatũ eſt,licet nõ intelligamus,quo-
niam Deus magnus,vincens ſcientiam noſtram. Vnde D.Aug.in proſa S.Trin.dicit,Quid ſit gigni, Iob.36.
quid progreſſus,me neſcire ſum confeſſus,ſed fide non dubia. ¶ Et quia hæretici terminos ſacræ ſcri-
pturæ circa myſteriũ S.Trin. aliter interpretabantur ꝙ̃ deberent,in varias hæreſes inciderũt: Aliqui
(vt Arrius) dixerunt nõ eſſe niſi vnam perſonã increatam in diuinis,ſcilicet patrem:et filium eſſe pri
mam creaturam,cum qua creauit Spiritum ſanctum. Alij verò(vt Sabellius) poſuerunt tres perſonas
in diuinis,ſed non realiter diſtinctas.Alij autẽ in alios multos & varios inciderunt errores. Ad quos
euitandos,& ad oſtendendũ ꝙ licet trinitas perſonarum ſit ſupra naturalem rationem, nõ eſt tamen
contra rationem,vt poſſimus infideles ab irriſione fidei compeſcere.Sancti patres conati ſunt exami-
nare,interpretari, & declarare terminos & paſſus ſacræ ſcripturæ, in quibus trinitas perſonarum in
vna ſimplici ſubſtãtia reuelata eſt.Et ſancta mater eccleſia catholica plurima vniuerſalia cõcilia circa
hæc celebrauit,& determinauit quomodo accipiendi ſunt termini,& quibus terminis vtendum ſit,
& quibus non debemus vti, de quibus aliquid pro inſtitutione & introductione dicendum eſt. Et
primo

primo notandum eſt quod perſona ſecundum D. Boëtium in lib. de duabus naturis eſt rationalis na-
turæ indiuidua ſubſtantia. Et accipitur in prædicta definitione natura rationalis pro natura intelle-
ctuali: cum hoc nomē perſona conueniat angelis & patri, filio, & ſpiritui ſancto. Vnde Athanaſius in
ſymbolo fidei: alia eſt enim perſona patris, &c. Indiuidua enim prædicamenti ſubſtantiæ propter eo-
rum perfectionem & dignitatem habent ſpeciale nomē ſupra indiuidua aliorum prædicamentorum.
Dicuntur enim ſuppoſita & hypoſtaſes quæ nomina non attribuuntur indiuiduis prædicamētorum
accidentium. Cum ergo inter ſubſtantias natura intellectualis ſit perfectior & dignior, indiuidua ſi-
lius à ſanctis doctoribus ſpeciali nomine conſueuerunt nuncupari, videlicet hoc nomine perſona. Et
quanuis hoc nomen perſona nō conueniat Deo, quantū ad id cui nomen eſt impoſitum, Cum ſecun-
dum Boëtium perſonæ nomen videatur traductum ex his perſonis quæ in comediis tragediisq; ho-
mines repręſentabant: perſona enim dicta eſt à per ſe ſtando. Græci verò has perſonas proſopa voca-
bant, eo q ante oculos obtegebant vultum. Tamen quantū ad id ad quod ſignificandum nomen per-
ſonæ eſt impoſitū, maxime conuenit Deo. Impoſitum enim eſt ad ſignificandū id quod perfectiſſimū
eſt in indiuiduis ſubſtantiæ. Et quia in comediis & tragediis repręſentabantur aliqui homines famo
ſi, traductū eſt hoc nomen ad ſignificādum homines dignitatem habētes. Vnde conſueuerūt dici &
poni perſonatus in eccleſia. Sed dignitas diuinæ naturæ maxime excedit omnem dignitatē: ideo ſe-
cundum hoc nomen perſonæ maxime competit Deo. Secundo notādum eſt quod eſſentia diuina &
perſona ſunt idem ſecundū rem, ſed differūt ſecundum rationem, ſiue ſecundum modum noſtrum in-
telligendi: quia eſſentia diuina eſt nomen abſolutum, et non importat ſiue ſignificat, ſaltem explicite,
relationem, ſicut hoc nomen perſona, quod poteſt ſignificare relationem per modum ſubſtantię, in re
cto & in obliquo. vt D. Tho. 1. p. q. 29. art 4. ait.

§. 3. DE PROCESSIONE PERSONARVM IN DIVINIS.

Ioan. 8. PRoceſſionem perſonarū eſſe in diuinis, ex ſacris literis manifeſtum eſt. Nam Chriſtus dixit, Ego B
Ioan. 15. enim ex Deo proceſſi & veni. & iterum, Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis à pa-
Ioan. 16. tre, ſpiritum veritatis qui à patre procedit, ille teſtimoniū perhibebit de me. Item: Ille me clarificabit,
1. p. q. 27 quia de meo accipiet. ¶ Ad cuius intelligentiam ſciendum eſt primo, q omnis proceſſio, eſt ſecun-
art. 1. dum aliquam actionem. In omni autem actione eſt quædam emanatio ſiue proceſſio, cum impoſſibi
le ſit imaginari actionem fieri, niſi ex agente aliquid procedat vel interius vel exterius. & quia actio
eſt duplex, ſcilicet tranſiens & immanens. In actione tranſeunte fit proceſſio realis, & aliquid exte-
rius procedit ab agēte, & ſeparatur ab eo, & recipitur in paſſum, vt calor exit & procedit ab igne, &
recipitur in aquam. In actione verò immanente nihil egreditur ab agente quod tranſeat vel recipia-
4. Cont. tur ab alio, ſed recipitur vel manet in ipſomet agente: vt manifeſtum eſt in viſione & intellectione.
Gen. c. 11. Viſus enim quādo videt, nihil extra ſe emittit, ſed potius recipit ſpeciem ſenſibilem: & intellectus
intelligibilem. Et ideo proceſſio ſiue emanatio dicitur eſſe duplex. ſ. ad extra, ſecundū quod ſequitur
actionem tranſeuntem: et dicitur ad intra, ſecundum quod conſequitur actionē immanentem in ipſo
agente. Notandū ſecundo, quod inter proceſſiones & emanationes illæ dicuntur perfectiores aliis,
quæ conſequuntur perfectiores actiones. Et cum actio ſiue operatio ſequatur eſſe, illa actio &
per conſequens proceſſio eſt perfectior, quæ ſequitur perfectius eſſe: Eſſe autē eſt ſecundum naturā. et
ideo quanto aliqua natura eſt altior, tāto id quod ex ea emanat, eſt magis intimū & perfectum. & ſic
ſecundum diuerſitatem naturarum inuenitur diuerſus modus proceſſionis. Et quia inter omnes res
corpora inanimata tenent infimum locum, eo quòd emanationes eorū non poſſunt fieri niſi per actio
nem vnius ad alterum & ad extra: ideo eorum emanationes ſunt imperfectiores. Poſt inanimata ſunt
viuentia, in quibus eſt triplex gradus ſcilicet vegetabilium, ſenſibilium, & intelligibilium. Vegeta-
bilia tenēt infimum gradum: quia licet emanatio ex interiori procedat, inquantū ſcilicet humor plan
tę intraneus in ſemen cōuertitur: tamē paulatim ab interioribus exiens, quod emanat finaliter extrin
ſecus inuenitur: quia ſemen terræ mādatur: vnde creſcit planta. Secundum locum tenent ſenſibilia, in
quibus principium actionis eſt ab intra, ſcilicet, à potētia: requiritur tamen ad eius actionem aliquid
extrinſecum ſcilicet obiectum ſenſibile, à quo cum potentia cauſatur ſpecies ſenſibilis, & recipitur in
potentia, quæ eſt principium actionis, & conſeruatur in alia potentia ſcilicet fantaſia vel memoria.
& ſic non inuenitur omnino extrinſecum, vt in vegetabilibus. Tertium verò & ſupremum gradum
viuentium tenet intellectualis natura, in qua inueniuntur tres gradus, ſecundum quod ſunt tres in-
tellectus, ſcilicet humanus, angelicus, & diuinus. Actio intellectus humani perfectior eſt actione in-
animatorum, vegetabiliū, & ſenſibilium: quia obiectum & terminus in quolibet proceſſu emanatio
nis illorum pertinent ad diuerſa, eo q nec potentia vegetatiua nec ſenſitiua poteſt reflecti ſupra ſe,
nec ſeipſam agnoſcere, ſicut intellectus. Ideo principium & terminus actionis intellectus intelligen-
tis ſeipſum, pertinent ad eandem potentiā. Eſt tamen imperfectior actione & intellectione angelica
& diuina: quia intellectus humanus non poteſt intelligere niſi per conuerſionem ad fantaſmata, quæ
ſunt intellectui extrinſeca, vt dictum eſt. Sed angelus ad ſui cognitionem nō procedit ex aliquo exte-
riori, ſed per ſe ſeipſum intelligit, abſq; aliquo extrinſeco ab eo. Ideo eius intellectio eſt perfectior in-
tellectione humana. Veruntamen cum eſſe angeli non ſit ſua eſſentia, et per conſequens nec eius intel
lectio, ſiue verbum cordis, ad quod terminatur intellectus, non eſt ſubſtātia, ſed accidens, licet illa in
tellectio ſit omnino intrinſeca, ſequitur quòd non eſt ita perfecta, ſicut intellectio Dei, quæ eſt ſua
ſubſtantia, & qui non procedit de potentia ad actum (ſicut angelus) ſed eſt actus purus, ſemper actu
operans eaſdem operationes ad intra. Ideo eius actio ſiue emanatio & proceſſio ad intra & ad extra,
eſt perfectior q̃ angeli. Ad extra quidem, producendo eſſe creaturarū, vel ipſum conſeruando, vel cir
ca ipſas operando, abſq; ſui mutatione, quod non faciunt angeli. Hæc actio & emanatio eſt commu-
nis tribus perſonis: quia (vt D. Aug. dicit) opera Trinitatis ad extra, ſunt indiuiſa. Ex hac actione ad
extra ſiue emanatione creaturarum, à Deo, cauſantur duę relationes ſcilicet cauſæ ad effectum, & effe
ctus ad cauſam. Et cum Deus nō ſit capax accidentis, illa relatio cauſæ ad effectum non eſt realis, ſed

ratio

rationis: ſicut nec relatio dextri aut ſiniſtri in columna, & ſcibilis ad ſcientiam: cùm non ſint ad inui-
cem ordinatæ, nec habeant dependentiam, ſicut ſcientia à ſcibili. Sic Deus non pendet à creatura, ſed
è conuerſo. Ideo relatio creaturę ad creatorem eſt realis. Secundum hanc actionem ad extra non opor-
tet accipere proceſſionem perſonarum in diuinis: ſicut fecit Arrius. & ideo turpiſſimè errauit. Actio-
nem verò Dei immanentem (qua ſeipſum ab æterno intelligit, & non poteſt ſe non intelligere: ideo 1.p.q.27.
ei naturalis & non libera, prout actio ad extra) conſequitur, perfectior emanatio ſiue proceſſio, quàm art.1.ad.2.
conſequatur ad actionem, qua angelus intelligit ſeipſum: cùm principium & terminus eiuſdem actio-
nis in angelis non ſit idem neque ſubſtantia ſicut in Deo. Et licet in omni proceſſione ad extra omne
procedens ſit diuerſum ab eo à quo procedit: non tamen oportet quòd ſit eſſentialiter diuerſum in
proceſſione ad intra: imò quantò perfectius procedit, tantò magis eſt vnum. Nam intellectus, ſecun- 1.p.q.28.
dum quod actu intelligit, ſecundum hoc ſit magis vnum cum intellecto. Vnde cùm diuinum intelli- art.2.
gere ſit infinitæ perfectionis, neceſſe eſt quod verbum diuinum ſit perfectè vnum cum eo à quo proce-
dit. Et quamuis eſſentia diuina ſit eadem res cum patre & filio, differt tamen ſecundum intelligentiæ
rationem: quia diuina eſſentia prout intelligẽs, dicitur pater: ſed prout intellecta, dicitur filius: & in re-
latione paternitatis & filiationis importantur diſtincti reſpectus oppoſiti, conſequentes intellectio- *Nota.*
nem diuinam, qui non importantur nomine eſſentiæ, niſi virtualiter & communiter. Nec eſt inconue-
niens ſub eodem eſſe contineri plura realiter diſtincta: nam materia & forma ac compoſitum ſunt ſub
eodem eſſe exiſtentiæ, & tamen materia nõ eſt forma: à fortiori & eminentiori modo in diuinis, pro-
pter perfectionem diuini eſſe, in quo continentur omnes proprietates perſonales. Quia ſi diuinum
eſſe definiri poſſet, eius definitio comprehenderet eas. Et ſic eſſe ſiue actualitas diuinarum perſonarũ,
non eſt alia ab actualitate ſiue eſſe diuinæ eſſentiæ. Vnde D. Auguſt. ait, Idem eſt quo pater eſt Deus,
& quo eſt. Non tamen eo eſt pater, quo Deus: quia dicitur Pater, eò quòd eſt principium filii: & dici-
tur Deus eò quòd eſt eſſentia diuina. Nec obſtat quod dicit Philoſophus, Quæcunque ſunt vni & eidẽ 1.p.q.28.
eadem, ſunt eadem inter ſe. Quia (vt idem Philoſophus dicit. 3. Phy.) illud argumentum habet ſolùm ar.3.ad.1.
locum in his quæ ſunt eadem re & ratione, ſicut tunica & indumentum. Non autem in his quæ ſunt
eadem re, & differunt ratione. Vnde ibidem dicit quòd licet actio ſit idem motui, ſimiliter & paſſio:
non tamen ſequitur quòd actio & paſſio ſint idem. Sic licet paternitas idem ſit cum diuina eſſentia, ſi-
militer & filiatio: tamen hæc duo realiter differunt: quia ſuis propriis rationibus important diuerſos
reſpectus oppoſitos. Ideo diſtinguuntur ad inuicem: ſed de his amplius cùm de relationibus agetur.

Ex his patet quòd ſyllogiſmus expoſitorius non tenet in diuinis. Non enim oſtenſa diuina eſſentia ſe-
quitur, hæc eſſentia diuina eſt pater, & hæc eſſentia diuina eſt filius: ergo filius eſt pater. Aliqui dicũt
quòd in ſyllogiſmo expoſitorio altera præmiſſarum debet valere vnam de omni: & ideo ſic deberet
exponi & declarari maior: Omnis res quæ eſt eſſentia diuina, eſt pater. quod eſt falſum, quia filius eſt
res quæ eſt eſſentia diuina, & tamen non eſt pater.

Ver. 1. DE AETERNA FILII DEI GENERATIONE.

A GEnerationem ab æterno fuiſſe in diuinis ſiue in eſſentia diuina teſtatur Pſal. dicẽs, Pater dixit ad *Pſal.2.*
me, Filius meus es tu, ego hodie genui te, hoc eſt in æternitate, quæ eſt ſemper ei hodie ſiue præ-
ſens, in qua nulla eſt ratio præteriti aut futuri. Eſa. etiam dicit, Nunquid ego qui alios parere facio, nõ *Eſa.66.*
parturiam? Si ego qui aliis generationem tribuo, ſterilis ero? Dictum eſt enim quòd omnes perfe-
ctiones creaturarum ſunt eminentiori modo in Deo, quàm in creaturis, cùm ſint abſque quacunque im-
perfectione. Eminentia generationis Dei ſupra generationem creaturarum in hoc conſiſtit, quia crea-
turæ per generationem non communicant eandem naturam numero, ſed ſolùm ſpecie. Sed Deus pa-
ter communicat filio eandem naturam numero: ideo Pater & Filius non ſunt duo dii, ſed vnus Deus.
Et quia hæc eſt altiſſima generatio: ideo Eſa. dicit, Generationem eius quis enarrabit? Impoſſibile eſt
enim in hac via eam clarè intelligere, & per conſequens enarrare. Ad aliqualem tamen ipſius intelli-
gentiã, ſupponendo tamen & ſemper in memoria retinẽdo quæ de proceſſione dicta ſunt præcedenti
verſi. ſciendũ eſt quòd generatio dupliciter accipitur: Vno modo largè, prout ſe extendit ad omnia gene-
rabilia & corruptibilia. Et ſic generatio eſt mutatio ſiue progreſſio de nõ eſſe ad eſſe. & ſic accipiẽdo, *Ezech.53.*
generatio nõ eſt in diuinis. Alio modo accipitur propriè, prout conuenit viuẽtibus, in quocunque gra-
du viuentium (hoc eſt ab intrinſeco operantium) ſint. Inter quos maximè præeminet intellectio Dei,
quæ vocatur conceptio & natiuitas interior, ſiue proceſſio ſecundum rationem ſimilitudinis. Quem-
admodum enim illa proceſſio corporalis procedens ab agente, qui exit de potentia in actum, dicitur
generatio, quando eſt communicatio naturæ ſecundum ſimilitudinem, non cuiuſcunque, ſed ſecundum
ſimilitudinem ſpeciei: ſic proceſſio in viuente, qui non exit de potentia ad actum, & cuius actio eſt
ſua eſſentia, in qua communicatur eadem natura non ſolùm ſecundum ſpeciem, ſed etiam ſecundum
numerum, eminentiori modo dicitur generatio. Et ſic proceſſio verbi habet rationem generationis,
quia procedit per modum intelligibilis actionis, quæ eſt operatio vitę à principio cõiuncto, & ſecun-
dum rationem ſimilitudinis, cùm conceptio intellectus diuini ſit ſimilitudo perfecta rei intellectæ in
eadem natura exiſtens, ad quam intellectus diuinus terminatur. Quia cum omnis cognitio & intelle-
ctio fiat per aſſimilationem, oportet quòd intellectus diuinus ſe intelligat per ſimilitudinem eius, quę
procedit ab ipſo, quæ dicitur verbũ cordis. Et cum hæc proceſſio ſit omnino ad intra, & diuina eſſen-
tia non ſit capax accidentis, & ſit ſua actio: ſequitur quòd id quod procedit ab intellectu diuino (ſcili-
cet verbum) ſit eiuſdem naturæ numero, cum intellectu diuino, qui eſt idem cum eſſentia diuina. Et
ſic idem numero ſunt eſſe, intelligere, res intellecta, & intellectio intellecta ſiue intelligi. Ex quo ſe- *Ioan.1.*
quitur quòd verbum Dei in eſſentia diuina intelligente, eſt Deus intellectus: ſicut verbum lapidis eſt *Quomodo*
lapis intellectus. Hinc eſt quòd D. Ioannes ait, Verbum erat apud Deum. Et quia Deus non exiit de *filius dica-*
potẽtia ad actum, neceſſe eſt quòd Deus ſemper ſe intelligat. Vnde ſequitur ſemper filium eſſe in pa- *tur eſſe in*
tre, non inhæſiuè, ſed ſicut principiatum in principiante. & quòd Pater ſemper ſit in filio, ſicut princi- *patre et pa-*
pium in principiato. Et ſic verbum eſt coæternum, & nõ accidit ex tempore, ſicut in intellectu creato. *ter in filio.*

Hinc eſt quòd dicitur, In principio erat verbum, hoc eſt in patre filius. & vt Euangeliſta oſtenderet quòd verbum ſit eiuſdē naturæ numero cum Deo, ſubiungit, Et Deus erat verbum. Et ne videretur eſſe ſublata omnimoda diſtinctio, ſubiungit: Hoc erat in principio apud Deum. quaſi diceret, hoc verbum quod dixi eſſe Deum, aliquo modo diſtinctum eſt à Deo dicente. Et ſic manet diſtinctio realis, prout verbum refertur ad concipientem, vt à quo eſt. Ex præmiſſis apparet quòd magna & lata eſt differētia inter verbum cordis intellectus humani, & verbum Dei: quia verbum cordis humani eſt accidens, & verbum Dei eſt ſubſtantia æterna. Præterea verbum cordis humani non eſt eiuſdē naturæ numero, nec ſpecie cum intellectu: nam cùm intellectus humanus ſit naturalis potentia permanēs & indelebilis, & verbum cordis eius eſt aliquid fluxibile diſtinctum ab eo & ab actione ipſius: ſequitur quòd ceſſante actione intellectus humani, verbum eius euaneſcat, propter defectum conſeruātis. Et hæc eſt ratio quare humana intellectio ſiue proceſſio humani intellectus non poteſt dici generatio, & cur verbum cordis humani non poteſt dici genitum, ſiue filius, imò nec verbum angeli: ſed poteſt dici conceptio, quæ eſt incompleta generatio. Et ſic inuenitur ſimilitudo rei intellectæ, ſed non naturæ identitas: ſicut in conceptione animalium, quæ differt à conceptione verbi Dei. Quia in animalibus proles concepta quandiu clauditur in vtero, nō habet vltimam perfectionem, vt per ſe ſubſiſtat ſeparata à generante ſecundum locum. Vnde oportet quòd in eis aliud ſit conceptio, aliud partus, ſecundum quem proles ſeparatur à generante, etiam ſecundū locum. Verbum autem Dei in ipſo dicente exiſtens, eſt perfectum in ſe ſubſiſtens, diſtinctum à Deo dicente, hoc eſt à patre: non enim expectatur ibi localis diſtinctio, ſed ſola diſtinctione relationis diſtinguitur. Ideo ſacra ſcriptura ad ſignificandam proceſſionem diuinæ ſapientię aliquando vtitur nomine cōceptionis, aliquando etiam

Prouer. 8.

nomine partus. Vnde Salomon ex perſona diuinæ ſapientiæ dicit, Nondum erant abyſſi, & ego iam concepta eram. Ante omnes cœlos ego parturiebar. Et licet genitum accipiat eſſe à generante: non tamen oportet omne acceptum eſſe receptum in materia, aut aliquo ſubiecto, cùm tota ſubſtantia rei ſit accepta à Deo, & tamen non recepta in aliquo ſubiecto, cùm nullum ſubiectum ſit alicuius totius ſubſtantiæ receptiuum: alioqui ſequeretur quòd Deus nihil creare poſſet, ſi ſubiectum præſupponeretur, cùm creatio ſit productio nullo præſuppoſito. Sic igitur id quod eſt genitum in diuinis, accipit eſſe à generante. Et quia eſſe Dei eſt infinitum, indiuiſum, ſummè ſimplex, & impartibile: non poteſt vna pars dari, & alia retineri: & ſic perſona dans & accipiens habent idem eſſe, pater vt dans, filius vt accipiens. Non tamen quòd illud eſſe ſit receptum in aliqua materia vel ſubiecto: ſed ſecundum hoc genitum dicitur habere eſſe acceptum, inquantum procedens ab alio. Et eodem modo dicendum eſt

Cur filius in diuinis non generat aliū filium.

de Spiritu ſancto, & perfectionibus eius. Nec ſequitur ꝙ ſi pater in diuinis generet filium, quòd etiā filius generet alium filium, & ſic in infinitum: quia generatio filii in diuinis eſt per intellectum diuinum qui eſt idem in patre & filio, cùm ſit eſſentia diuina. & ideo non poteſt eſſe alia proceſſio intellectus quàm verbi, eò quòd verbum eſt perfectiſſimum, quo ſe ſimul & omnia alia à ſe comprehendit.

Et quanuis generare ſit perfectio in Deo, non tamen in patre: ſed eſt proprietas, per quam diſtinguitur à filio, cuius proprietas eſt generari: & eodem modo dicendum eſt de proceſſione voluntatis, ſiue inſpiratione Spiritus ſancti. Nec per hoc ꝙ Filius non poteſt generare, & Spiritus ſanctus nō poteſt ſpirare, ſequitur quòd Filius non ſit omnipotens, aut etiam Spiritus ſanctus: quia omnipotentia attenditur ſecundum actionem ad extra, quæ eſt omnibus communis. Intellectio verò & inſpiratio ſunt actiones ad intra, quæ non ſunt communes, propter relationes oppoſitas.

Ver. 8. DE INSPIRATIONE SPIRITVS SANCTI.

1.p.q.27. art.3. 4.con.Gen. ca.19.

VLtra generationem verbi aliam in diuinis ſiue in diuina eſſentia, eſſe proceſſionem à proceſſione verbi realiter diſtinctā ex ſacris literis eſſe conſtat. Dicitur enim Ioan. 15. Spiritus veritatis qui à patre procedit. & Ioan 16. Ille de meo accipiet. Conſtat etiam ex determinatione Eccleſiæ, quæ habetur in ſymbolo Athanaſii, in quo dicitur, Filius à patre eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus. Spiritus ſanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, aut genitus, ſed procedens. Ad cuius aliqualem intelligentiam, & ad refellendum iacula eorum, qui nec ſacras literas, nec authoritatem Eccleſiæ ſuſcipiunt: ſupponendum eſt in primis, quòd proceſſio Spiritus ſancti, quæ eſt per modum voluntatis, maiorem difficultatem habet, quā proceſſio & generatio verbi, eò quòd proprietates voluntatis & ea quę voluntatem conſequuntur, nō ſunt adeò manifeſta, ſicut ea quæ pertinent ad intellectum. Verùm tamen ex his quæ pertinēt ad ipſum, faciliter poſſumus deuenire ad notitiam eorū quæ pertinent ad voluntatem. Secundò notandum eſt quòd in nobis differentia eſt inter intellectum & volūtatem: quia intellectus efficitur in actu, hoc eſt actualiter intelligit per hoc quòd res intellecta eſt in intellectu, per ſuam ſimilitudinem, quæ dicitur verbum cordis, cuius conceptio & proceſſio ſatis nota eſt. Volūtas autem non fit in actu, hoc eſt non actualiter vult per hoc quòd aliqua ſimilitudo voliti ſit in volente, ſed per hoc quòd voluntas habet quandam inclinationem ſiue affectionem & impulſum in rem volitam. & ſic quemadmodum in intellectu verbum cordis eſt terminus propinquus actus intelligēdi, & medium quo intellectus terminatur ad rem intellectā extra ipſum in ſe exiſtentem. & quando intellectus per actum reflexū intelligit ſeipſum, verbum cordis eſt terminus actus intelligēdi, & medium quo ſe intelligit. Sic proportionabiliter dicendum eſt in volūtate, illa inclinatio ſiue impulſus terminatur ad rem volitam extra ipſam voluntatem exiſtentem, per intellectum tamen præſentatam. Et ſic terminus dilectionis eſt res volita, & medium eſt illa inclinatio ſiue impulſus. Et cum voluntas reflectitur ſuprà ſe, & vult & diligit ſeipſam per intellectum ſibiipſi præſentatā, terminus dilectionis eſt ipſamet voluntas: & illa inclinatio ſiue affectio eſt terminus propinquus & immediatus, quia quemadmodum actio intellectus eſt immanens: ſic & actio voluntatis. Et ideo ſicut terminus immediatus actus intellectus eſt in ipſo intellectu: ita etiā terminus immediatus actus voluntatis eſt in ipſa volūtate, licet non habeat nomen impoſitum. Sed vtimur nomine amoris pro illo termino. ad quod nomē eſt impoſitum ad ſignificandum ſcilicet actum volendi, qui dicitur Amor tendens. Vt autem eſt terminus immediatus, dicitur amor terminans. & ſic duplex eſt Amor ſcilicet tendens, & eſt ipſe actus B

volendi

volendi ſiue diligendi: & amor terminans, qui ſe habet ad actum volendi, ſicut verbum cordis ad
actum intelligendi. & ſecundũ hanc ſignificationem intelligi debent dicta D. Thomæ in quæſtioni- *De ver.q.4. ar.8.ad.1.*
bus de veritate, vbi dicit quòd nihil eſt progrediens à voluntate per modum operis, ſcilicet quòd ha-
beat nomen ſibi impoſitum, vt exponit dominus Caietanus. quod apparet eò quòd ex actibus illis ab
ea procedentibus generetur in ea habitus inclinans eam ad rem volitã ſiue amatam. Et vnicus actus
generat diſpoſitionem, quæ eſt terminus immediatus actus volẽdi à voluntate diſtinctus, & medium
quo voluntas fertur in rem volitam extra ſe exiſtentem: ſicut verbum cordis eſt medium, quo intel-
lectus fertur ad rem intellectam extra ſe exiſtentem. Ex quo ſequitur quòd quemadmodum per ver-
bum cordis res intellecta eſt in intelligente ſecundum ſimilitudinem: ita res amata eſt in amante, non
per eſſentiam aut ſimilitudinem, ſed per habitualem affectionem. Nec tamẽ per hoc quòd amatum eſt
in voluntate ſiue in amante, ſequitur quòd amatum trahatur ad amantem, ſed è conuerſo amans tra-
hitur, transformatur, inclinatur, ſiue impellitur ad amatum per intellectum præſentatum: ſicut graue
trahitur & inclinatur ad locũ deorſum, propter conuenientiam. Et ſic amatum eſt in amante, vt termi-
nus motus per conuenientiã & proportionem, quam habet ad ipſum. vt D. Tho. ait. Tertiò notan- *4.con.Gen. ca.18.*
dum eſt quòd cùm in omni natura intellectuali ſit voluntas, ſequitur quòd inuenitur in Deo, non di-
ſtincta tamen aut ſuperaddita eſſentiæ diuinæ aut intellectui diuino: quia perfectiones quæ in nobis
ſunt plures & diſtinctę, ſunt eſſentialiter vnitę in Deo. Vnde ſequitur quòd ſicut intelligẽdo ſeipſum
producit verbum eiuſdem naturæ: ſicut terminum ſuæ intellectionis, & principiatum in principian-
te: Sic Deus volẽdo & amando ſeipſum, producit aliquid eiuſdẽ naturæ, ad quod actus volũtatis ſuæ
terminatur, quod nos vocamus Amorem pro termino amoris intrinſeco. quem amorem intrinſecum
vocamus Spiritum ſanctum. Et cùm iſta proceſſio nõ ſit per modũ ſimilitudinis, ſed inclinationis &
impulſionis, nõ dicitur generatio, ſed potius inſpiratio, ex parte Dei inſpirãtis. Ex parte verò inſpirati
non habet ſpeciale nomen, ſed retinet nomen commune ſcilicet proceſſionis. Vnde Spiritus ſanctus
dicitur procedens, licet poſſit dici inſpiratio terminatius. Et quia velle Dei eſt ſuum eſſe, neceſſe eſt
quòd id ad quod terminatur velle Dei, ſit illi eſſentiale: vt dictũ eſt de verbo, ad quod terminatur in-
telligere Dei. Et licet intellectus & volũtas in Deo non ſint diſtinctæ potentiæ: ſunt tamẽ duæ pro-
ceſſiones, quæ ſunt ſecundũ actionem vtriuſq;. Quia licet perfectio intellectiua & volitiua ſint idem:
habent tamen quendã ordinem, quẽ concipimus ex intellectu & voluntate hominũ et angelorum, in
quibus intellectus & volũtas habent ordinẽ ad inuicem: licet actus eorum poſſit ſimul eſſe tempore,
tamen actus voluntatis ſupponit actum intellectus. Sic etiã in Deo, licet eodem actu Deus ſemper ſe
intelligat & diligat: intellectus tamen & dilectio habẽt in eo quendã ordinem, nõ temporis, aut du-
rationis, aut naturæ, ſed originis. Non enim eſt proceſſio amoris, niſi in ordine ad proceſſionẽ verbi:
nihil enim poteſt volũtate amari, niſi ſit mẽte conceptũ. Sicut igitur attenditur ordo verbi ad princi-
pium, à quo procedit, licet in diuinis eadẽ ſit ſubſtantia intelligẽs, & cõceptio intellectus: ita etiam li-
cet in Deo idem ſit voluntas & intellectus, tamẽ quia de ratione amoris eſt ꝙ non procedat niſi à con
ceptione intellectus, proceſſio amoris habet diſtinctionẽ à proceſſione verbi. Et quamuis in omni na- *1.p.q.27. ar.3.ad.2.*
tura creata non ſit niſi vnus modus cõmunicandi ſeipſam: nõ eſt tamen inconueniens ꝙ in natura infi
nita (quæ ſibi identificat omnia) ſint diuerſi modi, propter illum ordinẽ perfectionis intellectus & vo
luntatis, quæ omnia alia includũt. Et licet ſimilitudo videatur pertinere ad voluntatẽ, ſicut ad intelle- *art.4.ad.2.*
ctum, (iuxta illud: Omne animal diligit ſibi ſimile) aliter tamen pertinet ſimilitudo ad verbũ, & ali- *Eccle.13.*
ter ad amorem. Nam ad verbum pertinet, inquantũ eſt ſimilitudo rei intellectę: ſicut genitum eſt ſimi-
litudo generantis. Sed ad amorem pertinet, non quòd ipſe amor ſit ipſa ſimilitudo, ſed inquantũ ſimi-
litudo eſt principium amandi. Vnde non ſequitur ꝙ amor ſit genitus, ſed quòd genitum ſiue filius eſt
principium amoris, hoc eſt Spiritus ſancti. Et quia in Deo nõ ſunt niſi duæ actiones, ſcilicet intellige-
re & velle, ideo nõ ſunt niſi duo procedẽtes, ſcilicet verbum & Spiritus ſanctus. Vnde ſequitur quòd
in Deo nõ ſunt aliæ proceſſiones ad intra quã duæ. Proceſſio enim quæ eſt per potentiã, cũ ſit princi-
pium agendi in aliud, pertinet ad proceſſionẽ ad extra. Et ſic ſecundũ attributũ diuinæ potentiæ non
accipitur proceſſio diuinæ perſonæ, ſed ſolũ proceſſio creaturarũ. Et cùm ſecundum diuum Boëtium
Seuerinum in libro ſuo de Ebdomadibus, Bonitas pertineat ad eſſentiam, & non ad operationem niſi
per modum obiecti, & proceſſiones fiant ſecundum aliquas actiones, ſequitur quòd ſecundum boni-
tatem & alia attributa nõ accipiuntur alię proceſſiones, cùm etiam Deus vnico & ſimplici actu ſe &
omnia alia intelligat, & velit ſiue diligat. Ideo non poteſt eſſe in eo proceſſio verbi ex verbo, & amo-
ris ex amore: ſed eſt in eo vnum ſolũ perfectum verbum, & vnus ſolus perfectus amor. & in hoc eius
perfecta fœcunditas manifeſtatur. In creaturis tamen eſſet imperfectio, ſi filius nõ poſſet generare, eò
quod pater non communicat eandem naturam numero, ſicut Deus. Et ideo in nobis ſunt plures pro-
ceſſiones intellectus, & plura verba ſucceſſiuè, propter imperfectionem, quæ à Deo ſecludi debet. &
ſic non eſt procedere in infinitum in proceſſionibus diuinis. Quia proceſſio ad intra in intellectuali
natura, in voluntate terminatur. Et quia duæ prædictæ actiones ad intra in Deo ſunt naturales, & nõ
poſſunt non eſſe. Pater enim naturaliter & non liberè, ab æterno intellexit, & dilexit ſe, & ſic natura- *Productio*
liter produxit verbum, & ſpiritum ſanctum, & nõ liberè, niſi (vt aliqui dicũt) libertate complacẽtiæ. *verbi & ſpi*
Ideo dicunt proceſſionem filii eſſe ſecundum modum naturæ, & Spiritus ſancti ſecundũ modum vo- *ritus ſancti*
luntatis, etiam ex eò quòd proceſſio verbi eſt prima, & non præſupponit aliam, ſicut proceſſio ſpiri- *eſt naturalis*
tus ſancti præſupponit proceſſionem filii. Ex præmiſſis apparet primò, quòd magna differentia eſt *& non*
inter amorem humanum, & diuinum. Secundò apparet quòd licet in diuinis ſit ordo originis (quia *libera.*
Pater eſt fontale principium de non principio, & Filius eſt principium de principio, & Spiritus ſan-
ctus non eſt principium ad intra) tamen in diuinis non eſt prius nec poſterius, nec tempore nec natu-
ra, cùm relatiua ſint ſimul natura. Non enim vnum relatiuũ in eſſe relatiui prius intelligi poteſt quàm
correlatiuum. Eſſentia etiam diuina non poteſt intelligi ſine tribus perſonis. cùm ſint de eius eſſentia.
Eſſe enim diuinum (quod eſt idem cum eſſentia diuina) comprehendit tres perſonas. Et ſi eſſe diuinũ

definiri poſſet, in eius definitione ponerentur tres perſonæ. Ideo non poteſt intelligi ſine tribus perſones, ſicut nec Pater ſine Filio, nec Filius ſine Spiritu ſancto. Vnde ſequi videtur quòd vanum & ſuperfluũ eſt inquirere ſigna originis, in quibus Pater fuit prius Filio, & Filius prius Spiritu ſancto. Et quanuis ordo originis dicatur à D. Augu. ordo naturæ: hoc tamen dixit abſq; omni prioritate. Vnde & Athanaſ. in ſymbolo. Et in hac trinitate nihil prius aut poſterius. Nam (vt idem Augu. dicit) in diuinis eſt ordo naturæ: non quo alter ſit prius altero, ſed quo alter eſt ex altero. Ex præmiſſis ſequitur quòd vna perſona ſine alia videri non poteſt. Vnde & Chriſtus dicebat, Philippe qui videt me, videt & patrem meum. Non credis quòd ego in patre, & pater in me eſt? & eadem ratione dicendum eſt de Spiritu ſancto. Nec obſtat quod ſcribitur Ioan. 8. Si me ſciretis forſitan patrem meum ſciretis: quia vt D. Auguſt. dicit, non dubitationis cauſa dixit forſitan, ſed increpationis: ſicut & Iob. 37. Tu forſitan cum Deo fabricatus es cœlos.

1.p.q.42. art.3. — *Ioan.14.*

Ver. 3. DE RELATIONIBVS IN DIVINIS.

Relationes reales eſſe in Deo conſtat ex eo quòd cũ pater in diuinis non dicatur niſi paternitate, nec Filius niſi filiatione, nec Spiritus ſanctus niſi proceſſione: Si paternitas & filiatio ac proceſſio (quæ ſunt relationes) nõ ſint realiter in Deo, ſequitur quòd Deus nõ ſit realiter pater, & filius, & Spiritus ſanctus: ſed ſolũ ſecundum rationẽ. quæ propoſitio eſt hæreſis Sabellians. Quare neceſſariò dicendum eſt relationes reales eſſe in Deo, non quidem accidentales, ſed ſubſtantiales & ſubſiſtentes, & eædem ſecundum rem cum ipſa diuina eſſentia: quia omnis res quæ non eſt diuina eſſentia, eſt creatura: ſed tres perſonę ſunt Deus, ergo ſunt eſſentia diuina. Differunt tamen ratione: quia relationes in ſuis proprijs rationibus diſtinctæ, importãt reſpectum ad ſua oppoſita, quod non facit eſſentia diuina, ex modo ſuæ ſignificationis ſiue impoſitionis, niſi virtualiter & ex conſequenti. Et licet relatio in Deo ſit eadem res cum eo, ſiue cum diuina eſſentia: non tamen perfectè & explicitè exprimitur in nomine eſſentiæ, quanuis ipſam implicitè contineat: licet relatio ſecundum ſeipſam eſſentiam perfectè non contineat. & ſic plus continetur in perfectione diuinæ eſſentiæ, quàm aliquo nomine relatiuo poſſit ſignificari. Si enim in perfectione diuina non plus contineretur, quã quod ſignificat nomen relatiuum; ſequeretur quod eſſe eſſentiæ diuinæ eſſet imperfectum, vtpote ad aliud ſe habens. Sicut ſi nõ contineretur ibi plus, quàm in nomine ſapientię non eſſet ſubſiſtens. Et quia (vt dicit D. Boëtius) Subſtantia in diuinis continet vnitatem, relatio verò multiplicat trinitatem: ideo neceſſe eſt dicere relationes in diuinis eſſe oppoſitas, alias ſequeretur quòd in diuinis nõ eſſet trinitas, niſi ſecundum rationem. quod eſt hæreticum. Et licet relationes ponantur in Deo, non tamen ſequitur quòd in Deo ponatur aliquid quod habeat eſſe depẽdens. Quia relationes in diuinis nõ habent eſſe dependens, ſicut in nobis: quia in nobis ſunt accidentia. Ideo dependent à ſubiecto & principijs ſubſtantiæ. Sed in Deo nõ ſunt accidentia, ſicut nec ſapientia. Si dicatur quòd oportet omnẽ relationem fundari in aliquo abſoluto, quia in omni relatiuo oportet intelligi quod ad ſe dicitur, præter id quod ad aliud, ſicut in ſeruo. Si ergo illa relatio, per quam pater diſtinguitur à filio, habet aliquid abſolutum, vel eſt vnum tantum, vel ſunt duo abſoluta: ſi vnum tantum, non poſſunt fundari in eo duæ relationes, niſi fortè identitatis, quæ eſt ſolùm rationis. Si duo, ergo non ſolis relationibus diſtinguuntur. Dicendum, negando conſequentiam, quia quanuis pater & eſſentia diuina ſint vnum, non tamen eſſentia diuina completè & perfectè ſignificatur per patrem, cùm eſſentia diuina plus complectatur in ſua ſignificatione, quàm pater: & hoc eſt propter perfectionem diuini eſſe, quod omnes perfectiones vnitiuè continet, quæ in aliis ſunt diuerſæ. Nec eſt ſimile de relationibus in creaturis: quia, vt dictum eſt, habent eſſe aliud ab eſſe ſubſtantiæ. A

1.p.q.28. art.1. c.2.§.2. verſi 4. — *1.p.q.28. art.3.* — *In lib. de Trinit.* — *4. con. Gen. ca.14.*

Ver. 4. DE NVMERO RELATIONVM IN DIVINIS.

Quatuor relationes oppoſitas in diuinis eſſe conſtat, eò quòd ſint duæ proceſſiones. Oportet enim ſecundũ quamlibet proceſſionẽ accipere duas, quarum vna eſt procedẽtis, & alia ipſius principij. Proceſſio verbi dicitur generatio ſecundum propriam rationem, quæ competit viuẽtibus. Relatio principij generationis dicitur paternitas: relatio procedẽtis à principio generationis, dicitur filiatio. Proceſſio amoris non habet nomen proprium, vt dictum eſt ſuprà: nec relationes quæ ſecundum ipſam accipiuntur. Sed relatio principij huius proceſſionis dicitur inſpiratio: relatio verò procedentis dicitur Proceſſio. quãuis hæc nomina ad ipſas proceſſiones vel origines pertineãt, & non ad relationes. Licet in nobis multiplicentur ſecundum multiplicationem intellectionum ſuccedẽtium, quæ ſunt fundamenta earum. Sed cùm in Deo non ſint niſi duæ actiones, ſequitur quòd non ſunt niſi quatuor relationes. Et quanuis relatio ſubſiſtens conſtituat perſonam, non tamen ſequitur quòd ſint quatuor perſonæ in diuinis: quia conſtitutio perſonæ eſt per relationem oppoſitam. Quæ oppoſitio etſi inueniatur inter relationes eiuſdem proceſſionis, non eſt tamen neceſſe omnes relationes vnius proceſſionis opponi omnibus relationibus alterius proceſſionis. Et quia inſpiratio actiua non opponitur paternitati neq; filiationi, ſed conuenit vtriq;: ideo non conſtituit aliam perſonã à patre & filio. Et ſic licet inſpiratio ſit relatio, non tamen eſt proprietas. Ideo non conſtituit nec dicit perſonam. Et ſic non ſunt niſi tres perſonæ in diuinis. B

§. 4. DE NOMINIBVS PERTINENTIBVS AD MYSTERIVM S. TRINITATIS.

Vt facilius vnuſquiſq; cauere poſſit ab erroribus, notandũ eſt primò quibus nominibus vtendum ſit circa myſterium ſanctiſſimæ trinitatis, deinde de debito & catholico vſu illorum. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd quædam ſunt nomina eſſentialia, quædam perſonalia, quędam notionalia ſiue proprietatum & relationum, & quædam ſunt attributa. Nomina eſſentialia dicũtur, quę ex ſui impoſitione ſignificant eſſentiam, vt Deus, dominus, ſapiens, iuſtus. Nomina eſſentialia ſunt duplicia: quædam ſignificant diuinam eſſentiam ſubſtantiuè, vt Deus, dominus, & alia huiuſmodi: quædam adiectiuè, vt ſapiens, iuſtus, habens deitatẽ, & alia huiuſmodi. Item nominum eſſentialium quædam ſunt concretiua, quædam abſtractiua. Concretiua ſunt quæ ſignificant diuinam eſſentiam & ſuppoſita, vt Deus ſapiens. Abſtractiua verò, quæ ex modo ſignificandi non ſignificant ſuppoſita, ſaltem C

Nominum eſſentialium definitio & diuiſio.

expli-

explicitè, vt eſſentia diuina, deitas, dominatio, ſapientia, & alia huiuſmodi. Nomina perſonalia dicuntur illa, quæ ex prima & propria ſui nominis impoſitione ſignificant perſonam, licet ex conſequenti ſignificent eſſentiam, eò quòd eſſentia eſt idem cum perſona. & huiuſmodi ſunt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, vt accipitur in vim vnius dictionis, pro re terminante proceſſionem amoris in diuinis: vt cùm dicitur, Tres ſunt qui teſtimonium dãt in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt. Nomina notionalia ſunt quæ ſignificant relationes & proprietates. & ſunt quinque, ſcilicet innaſcibilitas, paternitas, filiatio, communis inſpiratio, & proceſſio. Ex quibus tria ſignificant notiones perſonales, ſiue conſtituentes perſonas, vt paternitas, filiatio, & proceſſio. Nam cõmunis inſpiratio & innaſcibilitas dicuntur notiones perſonarũ, ſed nõ perſonales. Nomina attributa dicuntur illa, quæ etſi ex prima ſui impoſitione ſignificent eſſentiam diuinam: tamen ad maiorem manifeſtationem diuinarum perſonarum, & ad vitandum errorem, ex vſu Eccleſiæ & ſacrorum doctorum ſunt attributa perſonis, vt potentia Patri, ſapientia Filio, amor & bonitas Spiritui ſancto.

Nomina perſonalia quid. *1. Ioan.5.* *Nomina notionalia qd & quot.* *Nomina attributa quid.*

Ver. 1. DE NOMINIBVS ESSENTIALIBVS.

A Circa debitum & catholicum vſum nominũ eſſentialium notandæ ſunt aliquæ concluſiones: quarum prima talis eſt. Nomina eſſentialia, quæ ſignificãt eſſentiam, ſubſtãtiuæ prædicãtur de perſonis ſingulariter ſiue in ſingulari numero, & non in plurali. Dicimus enim Pater eſt Deus, Filius eſt Deus, Spiritus ſanctus eſt Deus: & tamẽ nõ dicimus, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus ſunt tres dii aut domini. & ratio eſt, quia nomina ſubſtãtiua ſignificãt principaliter formã per modum ſubſtãtiæ, quæ ſicut habet eſſe per ſe, ita vnitatem vel multitudinẽ. & ideo quando prædicãtur in plurali, ſignificant plurificationem formæ & ſubſtãtiæ numero, quod nõ eſt in diuinis, ſicut in creaturis. Ideo bene dicimus, Sortes, Plato, & Guilielmus ſunt tres homines, eò quòd humanitas per hunc terminum (homo) principaliter ſignificata, non eſt vna numero, ſicut in tribus perſonis diuinis eſt vna eſſentia. Nec D. Tho. eſt ſibi oppoſitus, cũ dicit in tertia parte, quòd ſi vna perſona diuina aſſumeret duas naturas humanas nõ dicerentur duo homines: licet ſi tres perſonæ diuinæ acciperẽt vnam naturam humanã, dicerentur vnus homo, nõ propter vnitatem ſuppoſiti, ſed propter vnitatem naturæ. & cùm dicit quòd ſingularitas & pluralitas nominis ſubſtãtiui attenditur ſecundũ formã ſignificatam: quia ad plurificationem ſubſtantiuorũ ſignificatur plurificatio naturæ & ſuppoſitorũ. Et quanuis idẽ doctor in .3. ſen. dixerit oppoſitum, in ſumma tamẽ correxit ſe, ſicut de circunciſione & aliis paſſibus. Secus eſt de plurificatione adiectiuorum: quia ſecundum modum ſignificandi pluralitas adiectiuorum ſignificat plurificationem ſuppoſitorum, cùm differentia numeralis in adiectiuis fiat per ſuppoſita in diuinis: licet in creaturis ſimul inueniatur pluralitas naturarũ accidentalium & ſubiectorum: non tamẽ in diuinis

1.p.q.3.art. 7.ad.2.

Secunda concluſio: Nomina adiectiua adiectiuè tenta, prædicantur ſingulariter & pluraliter de perſonis. Dicimus enim quòd pater eſt ſapiens, & quòd Pater & Filius & Spiritus ſanctus ſunt ſapiens, & tres ſapientes, eò quòd ſingularitas vel pluralitas in adiectiuis attenditur ſecundum ſuppoſita. Nec oportet ſemper quòd terminus numeralis circa ſignificatum ſui determinabilis ſit idem: quia terminus numeralis per ſe primò ponit ſignificatum ſuum circa ſuppoſitum determinabilis: & hoc tam in ſubſtantiuis quàm in adiectiuis. Sed in ſubſtantiuis cõcretis terminus numeralis etiam ponit ſignificatum ſuum circa ſignificatum determinabilis, cùm ſit ſubſtantiuum ſignificans ſubſtantiam per modum ſubſtantiæ & per ſe ſubſiſtentis. Et quanuis Deus & habens deitatem idem ſignificent, non tamen habent eundem modum ſignificãdi. Nec obſtat quòd hoc nomen (res) ſit ſubſtantiuum, & prædicetur de perſonis pluraliter: quia eſt tranſcendens. & ideo ſecundum quod pertinet ad relationem, prædicatur pluraliter in diuinis. ſecundum verò ꝙ pertinet ad ſubſtantiam, prædicatur ſingulariter. Nec forma ſignificata per hoc nomen (perſona) eſt eſſentia, ſed perſonalitas. Ideo non ſequitur quòd ſi ſint tres perſonæ, ſint tres eſſentiæ. Non obſtat pariter quòd Athanaſ. dicit, Non tres omnipotentes, æterni, vel immenſi: ſed, vnus omnipotẽs, æternus, & immenſus. Quia accipiebat ſubſtantiuè. & quia ſic accipiendo vtebãtur hæretici, ne communicaremus in terminis cum eis, hoc dixit. Si verò prædicta verba accipiantur adiectiuè, & cum declaratione, poſſunt pluraliter prædicari, ſecũdum D. Thomam. Tertia concluſio. In nominibus eſſentialibus ſubſtantiuis concretis nõ ſolum attenditur res ſignificata, ſed etiam modus ſignificandi. Et quia modus ſignificandi ſequitur modũ eſſendi: ideo alius modus ſignificãdi eſt in nominibus ſubſtãtiuis diuinis: & alius modus ſignificãdi in ſubſtãtiuis creaturarum: & per cõſequens alio modo ſe habet hoc nomen (Deus) ad ſupponendũ pro perſona, quàm hoc nomen (homo) quia humanitas quæ eſt forma, ſignificata per hoc nomen (homo) realiter diuiditur in diuerſis ſuppoſitis. Ideo per ſe ſupponit pro perſona, etiam ſi nihil addatur, ad determinandum ipſum ad ſuppoſitum. Et quia veritas ſiue cõmunitas naturæ humanæ non eſt ſecundum rem, ſed ſecundum conſiderationem rationis: ideo hoc nomen (homo) non ſupponit pro natura communi, niſi propter exigentiam alicuius adiuncti. Sed cùm forma ſignificata per hoc nomẽ (Deus) ſcilicet eſſentia diuina ſiue deitas, ſit vna & cõmunis ſecundum rem: ideo quando ponitur per ſe ſine addito, ſupponit pro natura communi, & quandoq; etiam propter adiuncta: vt cum dicitur, Deus creat: quia adiectiuum conuenit ſubiecto ratione formæ, quæ eſt deitas. Quandoq; verò propter adiunctum ſupponit pro perſona, aliquando pro vna tantum: vt cum dicitur, Deus generat, aliquando pro duabus, vt cum dicitur, Deus ſpirat, aliquando pro tribus, vt cum dicitur, regi ſeculorũ, immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria. Ex his ſequitur quòd hæc propoſitio eſt vera, Deus generat Deum filium. vnde in ſymbolo fidei dicitur, Deum de Deo: quia Deus à parte ſubiecti ſtat pro patre, cui cõuenit generare: & à parte prædicati ſtat pro filio, cui cõuenit gigni. Non tamẽ ſequitur ꝙ generet alium Deum, vel ſe Deum, ſed filium, qui eſt Deus, & alius à patre. Hæc autem eſt falſa, Deus genuit ſe Deum, quia ſenſus eſt quòd pater genuerit ſeipſum, quòd eſt falſum & impoſſibile. Et quanuis hoc nomẽ (Deus) ſignificet deitatem, vt in habente, ſicut hoc nomen, homo, humanitatẽ: non tamen eodẽ modo. Quia in Deo ſignificat vnam naturam realiter communem, quod non facit hoc nomen, homo. ideo hoc nomen, homo, per ſe & ſine addito ſupponit pro ſuppoſito, & Deus pro natura, quæ tamen ſubſiſtit in

1.p.q.39. art.3. *1.Tim.1.*

tribus ſuppoſitis. Ideo cum ſupponit pro natura communi, ſupponit naturaliter, hoc eſt perſonaliter, quod nõ facit hoc nomen, homo, ſed ſimpliciter. Et cum natura diuina ſit vna & ſingularis, facit propoſitionem ſingularem, ſecũdum dominum Caietanum: licet hoc nomẽ, Deus, conueniat aliquo modo cũ termino cõmuni: quia vna natura diuina numero inuenitur in tribus ſuppoſitis, ſed non natura termini communis, & ideo cùm dicitur, Deus creat, idem eſt dicere, ac ſi diceretur, hic Deus creat. Et ſimiliter hæc propoſitio, Deus generat, eſt ſingularis, & ſupponit pro hoc vno Deo, licet trahatur ad ſtandum pro perſona patris, & valde impropriè additur ei ſignum vniuerſale. quare hęc eſt valde impropria, Omnis deus generat. Nec iſta, deus non generat, eſt ſua contradictoria, cum ambæ ſint falſæ: Primò affirmatiua, quia per eã datur intelligi, ꝙ omnis res quæ eſt Deus, generet: quod eſt manifeſtè falſum. Negatiua etiam eſt falſa, quia per eam datur intelligi, ꝙ generatio repugnet naturæ diuinæ, vt in tribus ſuppoſitis exiſtens, cum nihil addatur, quod determinet eam ad perſonam filii vel Spiritus ſancti. Et licet actiones ſint ſuppoſitorum, non tamen ſequitur quòd in hac propoſitione, deus creat, deus ſupponat pro ſuppoſitis, & non pro natura: Quia cùm hoc nomen deus, ſignificet deitatem, vt in habente, & tria ſuppoſita habeant deitatem: hoc nomen, Deus, ſupponit pro natura & pro ſuppoſitis,
1.p.q.39. indiſtinctè tamen. Quarta concluſio: Nomina perſonalia ſiue notionalia ſubſtantiua poſſunt prædi-
ar.5.in cor. cari de eſſentia in abſtracto, non autẽ nomina perſonalia ſiue adiectiua, niſi aliquo ſubſtantiuo adiũ-
& ad 5. cto: quia nomina eſſentialia ſubſtãtiua poſſunt ſupponere pro ſuppoſito. & ideo propter identitatem naturæ cum ſuppoſitis ſequentes propoſitiones conceduntur: Eſſentia diuina eſt pater, eſſentia diuina eſt filius, eſſentia diuina eſt Spiritus ſanctus, & econuerſo. Similiter iſtę: Eſſentia diuina eſt paternitas, eſſentia diuina eſt filiatio, eſſentia diuina eſt proceſſio, & eſſentia diuina eſt inſpiratio, eſſentia diuina eſt innaſcibilitas. Similiter iſtę, Deus generat Deum, Deus generatur, Deus eſt genitus, Deus inſpirat, deus procedit: Eſſentia diuina eſt res generãs, eſſentia diuina eſt res generata, eſſentia diuina eſt res inſpirans, eſſentia diuina eſt res inſpirata, & eſſentia diuina eſt res procedẽs: quia in illis contrahitur hoc nomen (Deus & eſſentia diuina) ſecundum adiunctum, & ſic ſenſus huius, Deus generat, eſt: deus pater generat: & ita proportionabiliter de aliis. & ſenſus huius, Eſſentia diuina eſt generãs, eſt talis: Eſſentia diuina eſt pater, qui eſt res generans, & ſic de aliis. Sed ſequentes nõ conceduntur. Eſſentia diuina vel deitas generat, vel eſt generãs, vel genita, vel ſpirat, aut procedit. Et ratio huius eſt propter diuerſum modum ſignificandi. licet enim ſecundum rem idem ſit, Deus & deitas: non eſt tamen idem modus ſignificandi vtrobiq;. Nam hoc nomen, Deus, ſignificat eſſentiã diuinam, vt in habente: & (vt dictum eſt) ex modo ſuæ ſignificationis ſupponit pro perſona. & ſic ea quæ ſunt propria perſonarum, poſſunt prædicari de hoc nomine, Deus, vt generãs & genitus. Sed hoc nomẽ, eſſentia, deitas, vel diuinitas nõ habet ex modo ſui ſignificationis, vt ſupponat pro perſona: quia ſignificat eſſentiam vt formam abſtractã. & ideo ea quę ſunt propria perſonarum, in quibus diſtinguuntur abinuicẽ, non poſſunt eſſentiæ attribui: quia ſignificaretur ꝙ eſſet diſtinctio in eſſentia diuina, ſicut in ſuppoſitis. Ideo hæc eſt falſa, Eſſentia diuina generat vel inſpirat: & negatiua vera, cùm ſint contradictoriæ, ſicut
li.5.de Tri. dictum eſt de his duabus, Deus generat, & Deus nõ generat. Vnde D. Aug. dicit ꝙ nulla res generat ſeipſam: ſed ſi eſſentia diuina generaret eſſentiã, nõ generaret ſeipſam: ergo aliquid aliud. quod eſt hæreticum, cùm nihil ſit in Deo quod diſtinguatur à diuina eſſentia: licet aliquando ſancti doctores ad exprimendam vnitatem eſſentiæ expreſſius locuti ſint, quã proprietas locutionis patiatur. Ideo tales locutiones non ſunt extendendæ, ſed exponendæ: vt ſcilicet nomina abſtracta exponantur per cõcreta. Et licet generatis nobis generẽtur ea quę ſunt in nobis: & ſic generato filio generatur natura in eo, cùm non cõmunicetur eadem numero à generãte, ſicut in diuinis, ideo nõ ſequitur quòd ſi filius Dei generetur, eſſentia diuina generetur. Nec etiam ſequitur, quòd ſi eſſentia diuina cum adiecto ſubſtantiuo perſonali ſupponat pro perſona (vt cum dicitur, Eſſentia diuina eſt pater) vbi hoc nomẽ eſſentia diuina reſpectu nominis perſonalis adiectiui ſupponit pro perſona. Quia hæc eſt differentia inter nomina adiectiua & ſubſtantiua: quia nomina ſubſtantiua ſupponunt pro ſuppoſito: nomina verò adie-
ctiua non ſupponunt, ſed connotant formam per ea ſignificatã, adiacere ſuppoſito. Si obiiciatur quod
4.de Tri. D. Aug. dicit ꝙ pater eſt principium totius deitatis, ſed non eſt principium niſi generando vel ſpirando: igitur deitati conuenit generari & inſpirari. Dicendum ꝙ deitas, inquantum eſt vna in pluribus ſuppoſitis, habet quandam cõuenientiam cum forma nominis collectiui. vnde cùm dicitur, Pater eſt principium totius deitatis, poteſt ſumi pro vniuerſitate omnium perſonarum, inquantum ipſe pater omnibus perſonis eſt principium. Nec oportet quòd ſit principium ſuiipſius: ſicut aliquis de populo dicitur rector totius populi, non tamen ſuiipſius. vel poteſt dici quòd pater eſt principium totius deitatis: non quòd eam generet vel ſpiret: ſed quia generando vel ſpirando illam communicat. & ſic eſt principium totius deitatis, non abſolutè, ſed in filio & Spiritu ſancto.

Ver. 2. DE NOMINIBVS PERTINENTIBVS AD PERSONAM PATRIS.

1.p.q.33. CVm nomen propriũ cuiuslibet perſonæ ſit illud, quod ſignificat id per quod illa perſona diſtin- B
art.2. guitur ab omnibus aliis, & prima perſona Trinitatis ſecundũ ordinem originis diſtinguatur ab aliis per paternitatẽ quam ſignificat hoc nomen, pater: ſequitur quòd hoc nomen, pater, eſt proprium primæ perſonæ. vnde pſal. Ipſe inuocauit me, Pater meus es tu. & Ioan. 17. Pater manifeſtaui nomen tuũ hominibus, &c. Et quia actiones naturales ad intra ſunt cõnaturales & æternę: ideo potiores quã actiones ad extra. & ſic paternitas æterna potior tẽporali, & iis quæ ex tẽpore Deo conueniunt. Ideo Ephe. 3. Ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Et quia actiones ad extra ſunt cõmunes tribus perſonis, ideo in ordine ad creaturas hoc nomen, pater, eſt cõmune tribus perſonis: vt cũ dicitur, Pater noſter qui es in cœlis. Sed in creaturis nõ inuenitur perfecta filiatio ratione generationis, cùm non ſint eiuſdẽ naturæ numero, ſed ſolũ ſecundum aliquã ſimilitudinem, quæ quantò perfectior fuerit, tantò perfectius appropinquat ad verã filiationis rationẽ. Dicitur enim Deus alicuius creaturæ
Iob.38. pater, ſecundũ quandam ſimilitudinem veſtigii tantum. vnde Iob: Quis eſt pluuiæ pater, & quis ge-
Deut.32. nuit ſtellas roris? Alicuius verò creaturæ ſcilicet rationalis, ſecũdũ ſimilitudinẽ imaginis. vnde Moyſes, Nõne ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, fecit te, & creauit te? Aliquorum verò eſt pater per ſimi-

litudinem gratiæ:& illi dicuntur filii adoptiui,ſecundò quod ordinãtur ad hæreditatẽ æternæ gloriæ
per munus gratiæ acceptũ,ſecundũ illud : Ipſe ſpiritus reddit teſtimoniũ ſpiritui noſtro,ꝙ filii Dei ſu-
mus,&c. Aliquorũ verò ſecundũ ſimilitudinẽ gloriæ, prout iam gloriæ hæreditatẽ poſſidẽt, iuxta il-
lud:Gloriamur in ſpe filiorũ Dei. Sic igitur patet ꝙ paternitas per prius eſt in diuinis, ſecundũ quod Rom 8.
importat reſpectum originis perſonæ ad perſonam, quàm ſecundum quod importat reſpectũ Dei ad Rom. 5.
creaturam: ſicut verbũ conceptũ in mente artificis per prius intelligitur procedere ab artifice, quã ar-
tificiatum. Eſt etiam proprium patri eſſe principium de non principio:cum ſecundum D Auguſt.ſit 1.p.q.33.
principiũ totius deitatis.quod intelligendum eſt,prout dictum eſt in fine verſiculi præcedentis. Hoc art.1.
enim nomen,principiũ,nil aliud ſignificat,quàm id à quo aliud procedit. Cùm ergo pater ſit id à quo
procedit filius,ſequitur ꝙ pater eſt principiũ filii,licet nõ ſit cauſa:quia principiũ cõmunius eſt quàm
cauſa,& cauſa quàm elementum. Quia hoc nomen,cauſa,importat diuerſitatẽ ſubſtantię,ſed non hoc
nomen,principium. vnde dicimus punctum eſſe principium lineæ,& nõ cauſam. Et cum pater à nul-
lo procedat, ſequitur ꝙ non eſt de principio,quod ſignificatur per ingenitũ. Notandum tamen ꝙ li-
cet hoc nomen,principium,quantum ad id à quo nomen imponitur,videatur à prioritate ſumptum:
non tamen ſignificat prioritatem,ſed originem. Non enim idem eſt id quod nomen ſignificat,& id à
quo nomen imponitur,vt patet in hoc nomine,lapis,quod non ſignificat læſionem pedum,licet à læ-
ſione pedum ſit impoſitum. Et ideo Filius & Spiritus ſanctus,ſecundum doctores latinos,nõ princi-
piãtur:Quia licet attribuamus patri aliquid authoritatis ratione principij: nihil tamẽ ad ſubiectionẽ
vel minoritatẽ pertinens attribuimus Filio vel Spiritui ſancto,vt vitetur omnis erroris occaſio. Nã
fontalitas & authoritas nihil aliud ſignificãt in diuinis,ꝗ principiũ: ſecundum quem modũ dicit Hi-
larius, Donantis authoritate pater maior. ſed minor non eſt filius,cum vnum eſſe donatur. ¶ Eſt etiã 8. de Tri.
proprium patri eſſe ingenitũ. vnde Hilarius, Eſt vnus ab vno ſcilicet ingenito genitus, proprietate 1.p.q.33.
videlicet in vnoquoq; innaſcibilis originis.& ſic ingenitũ ſignificat proprietatem innaſcibilitatis,et art.4.
principium de non principio.Et quanuis ingenitum,ſecundum D.Aug.importet negationem gene- 4.de Tri.
rationis paſſiuæ (tantum enim valet ſicut nõ filius) tamen non ſequitur ꝙ ingenitum non debeat di-
ci propria notio:quia prima principia per negationes ſignificantur. ſicut dicimus punctum eſſe,cuius 5.de Tri.
pars nõ eſt. Et accipitur ingenitum pro eo quod nõ eſt ab alio per generationẽ,vt perſona ſubſiſtẽs.
& ſic non conuenit filio nec ſpiritui ſancto,nec etiam eſſentiæ diuinæ, de qua tamen poteſt dici,ꝙ eſt
in filio & ſpiritu ſancto,ab alio.ſ.patre : ſed nõ vt perſona ſubſiſtens. Et ſicut genitum in diuinis im-
portat relationem,ſic & ingenitum,cùm negatio reducatur ad genus affirmationis,non tamen ſequi-
tur ꝙ per oppoſitionem proceſſionis quã pater habet ad ſpiritum ſanctum,debeat poni alia proprie-
tas ſeu notio,ſcilicet ꝙ ſit improceſſibilis:qui proprietas patris,prout non eſt ab alio,potius ſignifica-
tur per remotionem natiuitatis filij,ꝗ per remotionẽ proceſſionis ſpiritus ſancti : tum quia proceſſio
ſpiritus ſancti non habet nomen proprium,vt dictum eſt, tum etiã quia præſupponit generationem
filij.& ideo remoto à patre,ꝙ non ſit genitus (cum tamen ſit principium generationis) ſequitur con-
ſequenter ꝙ non ſit procedens proceſſione ſpiritus ſancti : quia ſpiritus ſanctus non eſt generationis
principium,ſed à genito procedens.Ex his apparet ꝙ ſunt duo nomina propria primæ perſonæ,ſcili-
cet pater & ingenitus:alia autem quę ei conueniunt,vel idem ſignificant,vel ſunt communia patri et
filio,vt inſpiratio:vel ſunt eſſentialia,hoc eſt ſignificantia eſſentiam:& per conſequens communia tri-
bus perſonis.

Ver. 3. DE NOMINIBVS PERTINENTIBVS AD PERSONAM FILII.

A IN ſacris literis legimus ſecundam perſonã in diuinis vocari verbum, iuxta illud:In principio erat 1.p.q.34.
verbum,& verbum erat apud Deum,& Deus erat verbũ. & illud:Tres ſunt qui teſtimoniũ dant art.1.
in cœlo,Pater,Verbum,& Spiritus ſanctus,& hi tres vnum ſunt. Et ſic ſi verbum proprie accipiatur
pro conceptu interiori intellectus, eſt nomen perſonale & propriũ filij : quia conceptus mentis pro-
prie ſignificat aliquid ab alio procedens,quod pertinet ad rationem notionum perſonarum,eo ꝙ per-
ſonæ diuinæ diſtinguuntur ſecundum originem:& perſona quæ procedit in diuinis ſecundum ema-
nationem intellectus,dicitur filius:& huiuſmodi emanatio dicitur generatio. vnde relinquitur ꝙ ſo-
lus filius dicatur proprie verbum. Et licet filius ſit intelligens,nõ tamen vt verbum procedens. No-
tandum tamen quòd in verbo importantur duo reſpectus, vnus ad patrem,alius ad creaturas : Deus
enim ſe cognoſcendo cognoſcit omnem creaturam. & ideo verbum in diuinis eſt repræſentatiuum
omnium quæ à Deo intelliguntur.In nobis autem ſunt diuerſa verba,ſecundũ quod diuerſis actibus
diuerſa intelligimus. Sed quia Deus vnico actu ſe & omnia alia intelligit,neceſſe eſt ꝙ vnicum ver-
bum eius ſit expreſſiuum nõ ſolũ patris,ſed etiã creaturarũ : ita tamen ꝙ reſpectu patris eſt tantũ ex-
preſſiuum ſiue repræſentatiuum:reſpectu verò creaturarũ eſt nõ ſolũ repræſentatiuũ,ſed etiã factiuũ.
Quemadmodũ & eius ſciẽtia reſpectu eius eſt cognoſcitiua : reſpectu tamẽ creaturarũ eſt cognoſci- Col.1.
tiua & factiua. ¶ Filiũ Dei eſſe imaginẽ conſtat ex Apoſt.dicente, Qui eſt imago inuiſibilis Dei,pri- Heb.1.
mogenitus creaturæ.& iterũ:Qui cũ ſit ſplendor gloriæ,& figura ſubſtãtiæ eius,&c. Et cũ imago di-
cat repræſentationem & proceſſionem, & ea quæ importãt originem & proceſſionem in diuinis ſint
perſonalia, ſequitur ꝙ hoc nomẽ,imago,ſit perſonale & propriũ filio. vnde D.Aug.dicit ꝙ ſolus fi- 5.de Tri.
lius eſt imago patris. Ad cuius euidentiã ſciendũ eſt quid importet hoc nomẽ,imago,& quæ ſint de 1.p.q.35
ratione imaginis. D.Tho.dicit ꝙ de ratione imaginis primò eſt ſimilitudo in natura ſpecifica.Signũ art.1.
autem ſpeciei in rebus corporeis videtur eſſe figura. videmus enim ꝙ diuerſorum animalium ſecun-
dum ſpeciem ſunt diuerſæ figuræ,non tamen ſemper diuerſi colores. vnde ſi pingatur color alicuius
rei in pariete,non dicitur imago,niſi depingatur figura.Sed neq; ipſa ſimilitudo rei vel figuræ ſufficit
ad rationem imaginis:ſed requiritur origo.Quia (vt D.Aug.ait) Vnũ omniũ nõ eſt imago alterius,
quia nõ eſt de illo expreſſiuum.Notandũ tamẽ ꝙ imago alicuius dupliciter inuenitur in aliquo: Vno In li.83.q.6
modo in re eiuſdẽ naturæ ſecũdum ſpeciem:vt imago regis inuenitur in filio ſuo. Alio modo in re al- 1.p.q.35.ar.
teri⁹ naturę,ſicut imago regis inuenitur in denario.Primo modo filius in diuinis eſt imago patris. Se- 2.ad.3.

cundo autem modo homo dicitur imago Dei.& ideo ad deſignandã in hoc nomine imperfectionem
Gen.1. imaginis,homo non dicitur propriè imago Dei,ſed ad imaginem Dei:per quę verba motus tẽdentis
in perfectionẽ deſignatur.ideo de filio Dei dici nõ poteſt ꝙ ſit ad imaginẽ,cũm ſit perfecta patris ima
go Cum ergo filius in diuinis procedat à patre per modũ ſimilitudinis in eadem natura nõ ſolum ſpe
cifica,ſed etiam numerali (vt dictum eſt) ſequitur ꝙ eſt eius perfecta imago,& non Spiritus ſanctus.
licet aliqui doctores dixerint Spiritum ſanctum eſſe imaginẽ, accipiendo imaginẽ pro perfecta ſimi-
litudine in eadem natura.Latini tamẽ doctores attendentes quòd proceſſio ſpiritus ſancti eſt per mo
dum amoris,& non per modum ſimilitudinis,negant imaginem à Spiritu ſancto:Quia licet Spiritus
ſanctus habeat naturam patris ſicut & filius : non tamen dicitur natus aut genitus,ſed procedens : ita
licet accipiat naturam ſimilem patri,nõ dicitur imago:quia filius procedit vt verbum,de cuius ratio-
ne eſt ſimilitudo ad id à quo procedit,non autem eſt de ratione amoris,quanuis conueniat amori,qui
Ioan.1. eſt ſpiritus ſanctus,qui eſt amor diuinus. Ex pręmiſſis patet ꝙ ſolus filius poteſt dici vnigenitus.

Ver. 4. DE NOMINIBVS PERTINENTIBVS AD PERSONAM SPIRITVS SANCTI.

1.p.q.16. art.1. CVm proceſſio in diuinis, quæ eſt per modũ amoris, nõ habeat propriũ nomen, ſequitur relatio- B
nes,quæ ſecundũ hãc proceſſionẽ inueniũtur, eſſe innominatas, ideo perſona ſecundũ hanc pro-
ceſſionem procedens,non habet nomen proprium.Sed ex vſu loquentiũ ſunt accõmodata quędã no
mina,ad ſignificandas prædictas relationes,quæ ſunt nomina proceſſionis et inſpirationis,quę ſecun
dum proprietatem ſignificationis ſignificant actus notionales.& ſic ad ſignificandam diuinam perſo-
nam,quæ procedit per modũ amoris,accõmodatum eſt hoc nomen,Spiritus ſanctus.vnde Chriſtus,
Mat.vlt. Euntes in mundũ vniuerſum,docete omnes gentes,baptizantes eos in nomine patris,& filij,& ſpiri
1.Ioan.5 tus ſancti.& D.Ioan. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo,Pater, Verbum,& Spiritus ſanctus,et
hi tres vnũ ſunt.Licet enim pater ſit ſpiritus & ſanctus,ſimiliter & filius(vt in multis paſſibus ſacræ
ſcripturæ inuenitur) tamen hoc nomen,ſpiritus ſanctus, in vim vnius dictionis ex vſu ſcripturæ &
eccleſiæ eſt accommodatum ad ſignificandam vnam trium perſonarum.ſ.illam quæ procedit per mo
dum amoris,qui ab Athanaſio dicitur procedens à patre & filio ſcilicet æqualiter ab vtroq;.Licet ali
quando dicatur procedere principaliter vel propriè à patre , eo ꝙ filius virtutem inſpirandi habet à
Pater & filius ſunt vnum principium ſpiritus ſancti patre. Cum igitur æqualiter procedat à patre & filio,ſequitur quòd pater & filius ſunt vnum princi-
pium ſpiritus ſancti. Vnde D.Auguſt. 7. de Trinitate dicit, Pater & filius non ſunt duo principia,
ſed vnum tantum: quia pater & filius in omnibus vnum ſunt,in quibus non diſtinguuntur per rela-
tiones oppoſitas. & cum in hoc quod eſt eſſe principium ſpiritus ſancti , non opponãtur relatiue, ſe-
quitur ꝙ ſunt vnum principium. Et quanuis hoc nomen,principium,ſignificet proprietatem,ſigni-
ficat tamen eam per modum ſubſtantiui:ſicut hæc nomina,pater & filius,etiam in rebus creatis. vn-
de numerum accipiunt à forma ſignificata,ſicut alia ſubſtãtiua. Et ſi attendatur virtus inſpiratiua,ſpi
ritus ſanctus,qui procedit à patre & filio,inquantũ pater & filius ſunt vnũ in virtute inſpiratiua,quo
dam modo ſignificat naturam cum proprietate. Nec eſt inconueniens vnã proprietatem eſſe in duo-
bus ſuppoſitis, quorum eſt vna natura. Si verò conſiderentur ſuppoſita inſpirationis:ſic ſpiritus ſan-
ctus procedit à patre & filio,vt ſunt plures:procedit enim ab eis vt amor vnitiuus duorũ.Et cum di
citur, vnum principium ſpiritus ſancti eſt pater & filius, hoc nomen,principium, non ſupponit pro
vna perſona tantum,ſed pro duabus ſimul confuſe & indiſtincte.Notandum tamen quòd cum nomi
na adiectiua accipiant ſecundum numerum ſuppoſita, & ſubſtantiua ſecundum formam, & hoc no-
men,ſpirans, ſit adiectiuum,&,ſpirator,ſit ſubſtantiuum , poſſumus dicere quòd pater & filius ſunt
In hom. Pente. duo ſpirantes,& non duo ſpiratores,propter vnam ſpirationem. ❡ Hoc nomen,amor,ſecundum D.
Greg.eſt nomen proprium ſpiritus ſancti.dicit enim quòd ipſe ſpiritus ſanctus eſt amor quod intelli
1.p.q.37. art.1. gendum eſt quando accipitur perſonaliter, inquantum vtimur nomine amoris ad exprimendam ha-
bitudinem rei quæ procedit per modum voluntatis : ſicut verbum exprimit habitudinem rei quæ
procedit per modum intellectus. Si verò amor non dicat niſi habitudinem amantis ad rem amatam,
eſt nomen eſſentiale,& conuenit tribus perſonis. Ex quo ſequitur ꝙ ſi amor eſſentialiter ſumitur,nõ
ſe diligunt ſpiritu ſancto.Sed ſecũdũ quod diligere et amor accipitur rationaliter,nil aliud eſt quàm
1.p.q.38 art.1. ſpirare amorem:ſicut dicere,eſt producere verbum & florere,producere florem. ita pater & filius di-
ligunt ſe ſpiritu ſancto,ſiue amore procedente ſe diligunt ac etiam nos. ❡ Hoc etiam nomen,donum,
Eſa.9. conuenit filio & ſpiritui ſancto. De filio enim legimus,Paruulus natus eſt nobis,et filius datus eſt no
bis.& Ioan.3.Sic Deus dilexit mũdum,vt vnigenitum ſuum daret. De ſpiritu ſancto dixit Chriſtus:
Si vos cum ſitis mali,noſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis pater veſter de cœlo dabit ſpi
ritum bonum petẽtibus ſe?& Ioan.14.Ego rogabo patrem meum,& alium paracletum dabit vobis,
vt maneat vobiſcum in æternum,ſpiritum veritatis.Ad cuius euidentiam ſciendum eſt,quòd in no-
mine doni importatur habitudo alicuius, ad hoc quòd alteri donetur. Quod autem donatur, habet
habitudinem ad id à quo donatur,& ad id cui donatur.Non enim daretur aliquid ab aliquo,niſi eſſet
eius.Perſona autem diuina dicitur eſſe alicuius,vel ſecundũ originem(vt filius eſt patris)vel inquan
tum ab aliquo habetur. Habere autem dicimur id,quo liberè poſſumus vti,vel frui vt volumus. &
per hunc modum diuina perſona non poteſt haberi , niſi à rationali creatura Deo coniuncta. Aliæ
enim creaturę moueri poſſunt à diuina perſona:non tamen ſic quòd in poteſtate earum ſit frui diuina
perſona,aut vti effectu eius,ad quod pertingere poteſt rationalis natura,cum ſit particeps diuini ver-
bi, vt poſſit liberè Deum cognoſcere : & particeps procedentis amoris,vt poſſit eum recte amare.
ideo ſola intellectualis natura poteſt habere diuinam perſonam. ſed ad hoc non poteſt peruenire vir-
tute propria : ideo oportet quòd ei detur. Hoc enim dari dicimus,quod aliunde habemus . Et quia
perſona patris non procedit ab alia,ideo non datur, ſicut filius & ſpiritus ſanctus, qui propter dona-
tionem non ſeparantur à donante : quia hæc donatio non importat niſi proceſſionem originis,quæ
1.p.q.38 art.2. eſt ſecundum æqualitatem & infinitatem naturæ. Notandum tamen quòd quando hoc nomen,do-
num, ſumitur perſonaliter in diuinis,eſt proprium nomen ſpiritus ſancti . Pro cuius notitia aduer-
tendum

tendum eſt quòd donum propriè eſt datio & traditio irreddibilis : quia non datur ſpe retributionis.
& ſic importat gratuitam donationem. Ratio autem gratuitæ donationis eſt amor. ideo enim damus
aliquid gratis alicui, quia volumus ei bonum. Primũ ergo quod damus ei, eſt amor quo volumus bo
num. Hinc eſt quòd amor habet rationem primi doni. & per hunc modum D. Auguſt. dicit, Per id
quod eſt Spiritus ſanctus, multa propria dona diuiduntur in membris Chriſti. Nec obſtat quòd filius
datus eſt nobis : quia ſicut filius procedit per modum verbi (de cuius ratione eſt quòd ſit ſimilitudo
ſui principij) tamen propriè dicitur imago, & nõ Spiritus ſanctus, licet ſit ſimilis patri, vt dictum eſt.
ita etiam Spiritus ſanctus, qui à patre procedit, vt amor, dicitur donũ: quanuis etiam filius detur. Hoc
enim ipſum quòd filius eſt nobis datus, ex patris amore proceſſit, ſecundum illud : Sic Deus dilexit
mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret.

Ver. 5. DE NOMINIBVS ESSENTIALIBVS, ATTRIBVTIS PERSONIS.

A AD manifeſtationem fidei cõueniens fuit vt quædam nomina eſſentialia approprientur & attri
buerentur perſonis: quia licet trinitas perſonarum demonſtratiue probari nõ poſſit: conuenit ta 1.p.q.39
men vt per aliqua nomina magis manifeſta nobis notificetur et declaretur. Sed quędam ſunt nomina art. 7.
importantia eſſentialia attributa, quę ſunt manifeſtiora ſecundum rationem, q̃ propria nomina perſo
narum, cum ex creaturis per certitudinẽ poſſimus venire in cognitionem eſſentialium attributorũ,
& non in cognitionem proprietatem perſonalium. Sicut igitur ſimilitudine veſtigij vel imaginis in
creaturis inuenta, vtimur ad manifeſtationem diuinarum perſonarum, ita eſſentialibus attributis. Et
hæc manifeſtatio perſonarũ per eſſentialia attributa dicitur appropriatio. Poſſunt autem manifeſtari
perſonæ diuinæ per eſſentialia attributa dupliciter : Vno modo per viam ſimilitudinis: & ſic ea quæ
pertinent ad intellectũ, appropriantur filio, qui procedit per modũ intellectus, vt ſapientia, &c. Alio
modo per modũ diſſimilitudinis: ſicut potentia appropriatur patri, vt D. Aug. ait: Quia patres apud
nos ſolent eſſe propter ſenectutẽ infirmi. Ne tale quid ſuſpicemur de Deo, attribuimus ei potentiam.
Vnde in ſymbolo fidei dicitur, Credo in vnũ Deum patrem omnipotentẽ. Appropriata perſonæ pa
tris ſunt, æternitas, vnitas, potẽtia, & ex quo. Appropriata perſonæ filij ſunt, ſpecies, æqualitas, ſapien
tia, veritas, et per quẽ. Appropriata verò perſonę ſpiritus ſancti ſunt, vſus, concordia ſiue cõnexio, bo
nitas, & in quo. Horũ declarationem diffuſe proſequitur D. Tho. in. 1. p. q. 39. art. 8.

§. 5. DE MISSIONE DIVINARVM PERSONARVM.

B EX ſacris literis apertiſſime conſtat, miſſionem conuenire filio & ſpiritui ſancto. De filio quidem
habetur Ioan 4. Meus cibus eſt vt faciam voluntatem eius qui miſit me. et Ioan. 8. Nõ ſum ego ſo 1.p.q.43.
lus, ſed & qui miſit me pater. & in eodem, Qui me miſit mecum eſt. De ſpiritu ſancto verò habetur art. 1.
Ioan 14. Cum venerit paracletus quem ego mittam vobis à patre. & Ioan. 16. Si nõ abiero, paracletus
non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt ꝙ in no
mine & ratione miſſionis duo importantur. Quorum vnum eſt habitudo miſſi ad eum à quo mitti
tur. Per hoc autem ꝙ aliquis mittitur, oſtenditur proceſſio quædam miſſi à mittẽte, vel per imperiũ
(ſicut dominus mittit ſeruum) vel per conſilium (vt ſi dicatur conſiliarius mittere regem ad bellum,
quia conſulit. Et hoc modo Apoſtoli audientes ꝙ Samaria recepiſſet verbum Dei, miſerũt ad eos Pe Act. 8.
trum & Ioannem, vt acciperent ſpiritum ſanctum) vel per originem, vt ſi dicatur ꝙ flos emittitur ab
arbore. Oſtenditur etiam habitudo ad terminum ad quem mittitur, vt aliquo modo ibi eſſe incipiat,
vel quia prius ibi omnino non erat, vel quia incipit ibi aliquo modo eſſe quo prius non erat. Inquan
tum ergo miſſio importat proceſſum originis à mittente, & inquantum importat nouum modum
eſſendi ſcilicet per aliquem nouum effectum in eo ad quem mittitur, conuenit filio et ſpiritui ſancto,
ſecundum quod filius incœpit eſſe in mundo per carnem aſſumptã, & tamen ante erat in mundo, vt
dicitur Ioan. 1. Et ſpiritus ſanctus dicitur eſſe miſſus à patre & filio, in columbæ ſpecie, & in ſpecie lin
guarum, ad aliquos ſpeciales effectus. Et quanuis in omni miſſione quæ fit per imperiũ vel cõſilium,
mittens ſit maior miſſo, potentia vel ſapientia, & miſſum ſeparetur à mittente, & deſerat locũ à quo,
& incipiat eſſe de nouo in loco ad quẽ hoc tamen non oportet ꝙ ſit in diuinis, vbi miſſio nõ impor
tat niſi proceſſionẽ originis: quę eſt ſecundũ æqualitatẽ & abſq; ſeparatiõe, & noui loci acquiſitione,
cum nõ fiat per motũ localem. ¶ Ex præmiſſis apparet primo, ꝙ ſi miſſio accipiatur quantũ ad ſecun
dam habitudinem, non eſt æterna, ſed temporalis. vnde Apoſt. Cum venit plenitudo temporis, miſit Gal. 4.
Deus filiũ ſuum. Secundo apparet ꝙ cũ pater nõ procedat ab alio, ei nõ conuenit mitti. vnde D. Aug. 2. de Trin.
Solus pater nunq̃ legitur miſſus, ſed filius & ſpiritus ſanctus. Et licet pater poſſit nouo modo eſſe in Mat. 17.
creaturis, ſicut filius & ſpiritus ſanctus, vt in voce audita, in trãſfiguratione: quia tamen nõ procedit
per originem ab alio, nõ mittitur. Miſſio filij & ſpiritus ſancti eſt duplex. ſ. viſibilis & inuiſibilis. Vi
ſibilis eſt per effectus viſibiles oculis corporalibus præſentatos, et nõ per imaginariã viſionem. & cir
ca huiuſmodi miſſionem eſt diuerſitas inter miſſionem filij, & ſpiritus ſancti: Quia filius in miſſione
viſibili ſpecialiori modo miſſus eſt, q̃ ſpiritus ſanctus: cùm carnem ſiue naturã humanam (in qua viſi
bilis apparuit) aſſumpſerit ad vnitatem ſuppoſiti. Sed ſpiritus ſanctus nõ aſſumpſit ad vnitatem ſup
poſiti columbã aut igneas linguas. quia nõ aſſumpſit ad aliquid agendũ, ſed tantũ ad ſignificandũ. Et
ideo non oportuit ꝙ durarent, niſi quandiu peragerent officiũ. Et quanuis illæ creaturæ viſibiles, vt
columba & igneæ linguæ, fuerint diſpoſitæ miniſterio angelorũ (vt D. Aug. dicit) nõ tamẽ ad ſignifi 3. li. de Tri.
candam perſonã angeli vel angelorũ, ſed ad ſignificãdam perſonã ſpiritus ſancti. Cum igitur ſpiritus
ſanctus eſſet in illis, ſicut ſignatum in ſigno, propter hoc ſpiritus ſanctus ſecundũ eas mitti dicitur, &
nõ angelus. Et cùm creaturæ viſibiles, ſecundũ quas ſpiritus ſanctus miſſus eſt, nõ fuerint aſſumptæ
ad vnitatem perſonæ, ſicut natura humana à filio: ideo ſpiritus ſanctus nõ dicitur minor patre, ſecun
dum naturam aſſumptam: ſicut filius ſecundum naturam humanam.

CONTINVATIO DICENDORVM.

C VIſis & ſuccinctè declaratis terminis ad myſterium ſanctiſſimæ Trinitatis pertinentibus, ſine quo
rum notitia myſterium incarnationis filij Dei intelligi non poteſt, nunc ad illud aliqualiter enu
cleandum procedendum eſt.

DE

DE MYSTERIO INCARNATIONIS FILII DEI CAP. XX.

Pſal.18. FIlii Dei incarnationis myſteriũ in ſacris literis, tam in antiquo quã nouo Teſtamento, D
per ſacramentũ matrimonii eſt declaratum. In antiquo quidẽ, cum dicitur, Tanquam
ſponſus dominus procedẽs de thalamo ſuo. & Sap.8. Hanc amaui, & exquiſiui ſponſam
mihi aſſumere. & Eſa.62. Gaudet ſpõſus ſuper ſpõſam. & Iohel.2. Egrediatur ſpõſus de
cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo. In nouo verò, Mat.25. Media nocte clamor factus
eſt, ecce ſponſus venit. & Mat.9. Non poſſunt filii ſponſi lugere quandiu cũ eis eſt ſpon-
ſus, &c. & Ioan 3. Qui habet ſponſam ſponſus eſt. & Mar.2. Nunquid poſſunt filii nuptiarum quãdiu
cum illis eſt ſponſus, ieiunare? Nõ eſt clarior nec magis accõmoda ſimilitudo, ad intelligendũ myſte-
rium incarnationis filij Dei, quàm matrimonij: & vix abſq; illa intelligi poteſt. Ideo eſt bene notan-
da, contemplanda, & conferenda. Apoſt. dicit, Sacramentum hoc (ſcilicet matrimonij Adam &
Ephe.5. Euæ) magnum eſt: Ego autem dico in Chriſto & Eccleſia. Per quæ verba duplex matrimonium
Duplex matrimonium filii Dei. ſpirituale ſiue vnionem Chriſti nobis explicauit. Primum eſt perſonæ filii Dei cum natura humana,
cum dixit, In Chriſto. & hoc matrimonium ſiue vnio Chriſti cum natura humana, dicitur Incarnatio
Filij Dei. Secundum verò eſt matrimonium & vnio filij Dei incarnati cum eccleſia. hoc denotat hæc
In matrimonio tria cõmuniter obſeruantur. coniunctio copulatiua adiuncta, & Eccleſia. ¶ Quo ad primum matrimonium ſiue vnionem filij Dei
cum natura humana (de qua nunc tractandum eſt) ſimilitudo maxima cũ carnali matrimonio appa-
rẽt: quia certum eſt ꝙ omnes penè conditiones, quas in carnali matrimonio videmus inter homines
obſeruari, fuerũt obſeruatæ in incarnatione filij Dei. In matrimonio enim carnali quædã ſunt antece-
dentia, quædam concomitãtia, quædam conſequentia. Primo ſunt ſponſalia, quæ præcedunt nuptias.
Secundo ſunt nuptiæ & donatio mutua contrahentium, quã concomitatur hinc inde communicatio
omnium bonorũ & titulorum reſpectiuè. Tertio ſunt conſequentia ſcilicet fidelis cohabitatio & ge-
neratio. Hæc omnia perfectiori & eminẽtiori modo obſeruata fuerũt in filij Dei incarnatione, quàm
in matrimonio carnali. Primo fuerunt ſponſalia ſiue promiſſio de futuro cũ Abraham, Gen.22. Be-
Pſal.126. nedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ. deinde cum Dauid, vt ipſe teſtatur: Iurauit Dominus
Dauid veritatem, & nõ fruſtrabitur eum: de fructu ventris tui ponã ſuper ſedem tuã. Ideo D. Hiero.
exponens illud Mat.1. Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham. dicit: Horum dici-
tur filius, quia ad hos tantum de Chriſto facta fuit repromiſſio. Secundo fuerũt nuptiæ, hoc eſt cõ-
ſenſus mutuus hincinde, quando D. Virgo dixit, Ecce ancilla Domini, &c. fuit hincinde facta dona-
3. p. q. 2. tio. natura humana dedit filio Dei animam & corpus: & filius Dei dedit naturę humanæ ſuũ eſſe per-
ar. 8. ad. 3. ſonale ſiue ſuam perſonalitatem. Fuit etiam hincinde bonorum communicatio: quia filius Dei com-
municauit naturæ humanæ ſuum exiſtere, & omnia perſonalia & attributa, ac etiam eſſentialia, & ex
conſequenti quæcunque conueniunt eſſentiæ diuinæ: ſic quòd propter hanc communicationem præ-
3. p. q. 16 dicantur nunc de ſuppoſito in quo natura humana ſubſiſtit. Et ſic natura humana eſt donata honori-
art. 1. bus, priuilegiis, titulis, & prærogatiuis perſonæ filij Dei, ſicut vxores illuſtrãtur radiis virorum. vn-
de dicimus, ab eo tempore quod homo eſt filius Dei & Deus, dicimus pariter quòd homo eſt omni-
potens, creator & gubernator omnium, immenſus, æternus, & ſic de aliis nominibus, quæ pertinent
ad eſſentiam vel perſonam filij Dei, & ad ſuum exiſtere perſonale, propter quòd eam portat & ſuſti-
3. p. q. 7. & net. Natura etiam humana communicauit perſonæ filij Dei ſuos titulos ſiue conditiones. Et ſic filius
14. & 15. Dei nominatur homo, & per conſequens dicimus quòd Deus eſt homo, quòd Deus eſt corporalis,
paſſibilis, mortalis, paſſus, & mortuus. & ſic de aliis naturæ humanæ conditionibus, quæ non impor-
tant defectum vel deformitatem. Non enim dicimus quòd in Chriſto fuerit ignorantia aut fides. Et
quia natura humana non habet proprium eſſe exiſtentiæ, ſed ſubſiſtit in eſſe exiſtentiæ, filij Dei: ideo
In Chriſto nõ ſunt duo ſuppoſita. non dicimus quòd in Chriſto ſint duo ſuppoſita. quia non ſunt duo exiſtentes, quia eſſent duæ per-
ſonæ. Neq; poſſet dici homo, neq; homo Deus. Et ſic filius Dei non aſſumpſit hominem, ſed naturam
humanã. Et licet Damaſ. dicat ꝙ filius dei aſſumpſit naturã humanã in athomo, hoc eſt in indiuiduo;
3. p. q. 2. art. illud tamẽ nõ eſt aliud à ſuppoſito increato, quod eſt perſona filij Dei: alioquin oporteret ꝙ omni ho-
2. & 3. 3. lib. mini conueniret eſſe verbũ Dei. Nec oportet ꝙ omne indiuiduum in genere ſubſtantiæ etiã in ratio-
nali natura habeat rationem ſuppoſiti aut perſonæ, ſed ſolũ quando per ſe exiſtit, & nõ quãdo exiſtit
in alio: vt apparet in manu & aliis membris corporis, quæ nõ ſunt ſuppoſita, cũ nõ habeãt eſſe per ſe,
ſed ſubſiſtant in corpore. Sic in propoſito, cùm natura humana vnita verbo nõ habeat proprium eſſe
exiſtentiæ, ſed ſubſiſtat in eſſe exiſtentię verbi diuini, nõ eſt ſuppoſitũ, nec perſona. Nõ ſequitur tamẽ
ꝙ ſit accidens, cum ſit apta nata habere proprium eſſe. Nam ſi de potentia abſoluta dimitteretur à fi-
lio Dei, ſtatim flueret ab ea eſſe exiſtentiæ proprium, ſicut in nobis Nec ſequitur etiam ꝙ natura hu-
mana fuerit imperfecta propter defectum proprij eſſe, cum fuerit aſſumpta ad nobiliſſimum eſſe diui-
num. Tertio in incarnatione & matrimonio filij Dei cum natura humana fuerunt conſequẽtia ad
matrimonium ſcilicet fidelis & indiuidua cohabitatio. Natura enim humana in Chriſto inuiolatam
Ioan.8. fidem ſiue fidelitatem ſeruauit filio Dei. vnde dicebat, Qui me miſit, mecum eſt, & non reliquit me ſo-
lum: quia ego quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Nec obſtat quòd Chriſtus mortuus eſt, & ꝙ in tri-
duo nõ fuerit homo, cùm anima eius fuerit à corpore ſeparata, aliàs nõ fuiſſet mortuus, nec reſurrexiſ-
ſet: Quia licet filius Dei in illo triduo deſierit eſſe homo, propter ſeparationem partiũ: non tamen de-
ſiit eſſe Chriſtus, propter ſuppoſitationẽ earum. Vnde Damaſ. dicit: Quod ſemel aſſumpſit filius
Ioan.12. Dei, nunquam dimiſit. Et Iudęi dicebant, Nos audiuimus ex lege quòd Chriſtus manet in æternum,
& quomodo tu dicis oportet exaltari filium hominis? Et Chriſtus approbauit fidem illorum, dicens:
Adhuc modicum lumen in vobis eſt. ¶ Matrimonium filij Dei cum natura humana in communica-
tione huius eſſe incomparabiliter excedit matrimonium carnale, in quo nõ cõmunicatur eſſe exiſten-
tiæ. Nec inuenitur aliquis maritus, qui ſemper portet vxorem ſuam, ſicut filius Dei naturã humanã.
De hoc incarnationis matrimonio exponi poteſt prophetia Adæ cõſentiẽtis matrimonio Euæ ex co-
Gen.2 ſta ſui lateris formatę, dicẽtis: Hoc nũc os ex oſſibus meis, et caro de carne mea: Quia natura humana
in Chri

in Chriſto eſt corpus ex oſſibus & carne Chriſti, hoc eſt ex D. Virgine, quæ dicitur ſpecialiter caro
Chriſti, propter ſpecialem præſeruationem à peccato originali. Alij enim omnes ſunt natura filij iræ, *Ephe.2.*
& per conſequens diaboli: quia habẽt characterem eius ſcilicet originale peccatum. Præterea ſicut in
matrimonio carnali relinquit homo patrem & matrem, vt adhæreat vxori ſuę: ſic Chriſtus vt adhęre-
ret naturæ humanę, reliquit patrem. vt habetur Ioan.6. Exiui à patre, & veni in mundum. & Hier.12.
Reliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam, Reliquit pariter & matrem, hoc eſt D. Virginem.
vnde Ioan.6. Iterum relinquo mundũ, & vado ad patrem ſcilicet in die reſurrectionis & in die aſcen-
ſionis, quando cum natura humana, vxore ſua, aſcendit ad cœlos, & ſedet à dextris dei. Sed difficul- *Quomodo*
tas eſt nõ modica, Quomodo filius dei reliquit patrem, cùm dixerit Philippo, Qui videt me, videt & *filius dei re-*
patrem. Nonne credis quod ego in patre, & pater in me eſt? & iterum, pater in me manens ipſe facit *liquit patrẽ*
opera. Quomodo ergo reliquit patrem & matrem, cùm filius dei ſecundum naturam diuinam non ha- *& matrem.*
beat matrem? nec vnquã D. Virgo fuerit ab eo ſeparata, ſed ſemper vnita per gratiã? Circa hæc opor-
tet cautè ambulare, & bene intelligere hanc dimiſſionem. Certum eſt enim filium dei à patre fuiſſe re- *Ioan.19.*
lictũ. Vnde clamabat, Heli Heli Lamaſabathani, quod interpretatur: deus meus, deus meus, vt quid *Act.1.*
dereliquiſti me? & patrem à filio ex authoritatibus allegatis: ac etiã reliquiſſe matrem in hoc mũdo.
Ad horum euidentiam ſciendum eſt in primis, quòd prædicta authoritas Ioannis.19. intelligitur de
ipſo Chriſto, prout dicit ſuppoſitum in duabus naturis ſcilicet diuina & humana, quam pater permi-
ſit pati ſecundum portionem inferiorem & in carne, abſque ſpeciali conſolatione, imò ſuſtinuit eum
in paſſione pluſquam naturaliter pati potuiſſet: fuiſſet enim in horto & flagellatione ac coronatione
mortuus, niſi Deus pater ſpecialiter præſeruaſſet eũ. Sed alio modo debet intelligi alia dimiſſio ipſius
Chriſti, quia exiuit à patre &, venit in mundum: quia antequã veniret in mundum, non habebat natu
ram humanam, neque matrem. Et ideo oportet quòd illa dimiſſio intelligatur de ſecunda perſona in
diuinis, non quidem ita ꝙ aliquando fuerit filius ſine patre, quia ſemper & in patre & pater in illo:
ſed intelligitur quo ad aliquem effectum perſonalem, quia ſcilicet cõtraxit matrimonium cum natu-
ra humana, & aſſumpſit eam ad ſuum eſſe perſonale, et non pater. Ideo non dicimus ꝙ pater in diui-
nis ſit homo, neque quòd homo ſit pater in diuinis: ſicut etiam non dicimus quòd pater in diuinis ſit
filius, vel econuerſo. Similiter non aſſumpſit naturam D. Virginis, quæ eſt eius mater, ad ſuum eſſe
perſonale. & ſic non dicimus ꝙ D. Virgo ſit Deus, aut filius Dei, aut ſecunda perſona Trinitatis:
nec attribuimus ei alia prædicata eſſentialia. Nec dicimus quòd filius Dei ſit mulier, ſicut dicimus ꝙ
filius Dei eſt homo, & filius hominis, hoc eſt D. Virginis. Communicatio enim (quam theologi vo-
cant idiomatum, ſiue attributionem prædicatorum eſſentialium & perſonalium) non poteſt fieri dua
bus naturis ſeparatis, niſi illæ hypoſticè vniantur in vno ſuppoſito, hoc eſt niſi ſit vnum ſuppoſitum
ſuſtinens & terminans illas duas naturas. ſicut in Chriſto, in quo vtriuſq; naturæ ſuppoſitum hypo-
ſtaſis et perſona eſt filius Dei: qui terminat naturam diuinam per generari ſiue per æternam genera-
tionem paſſiuam. Terminat etiam naturam humanam communicando ei ſuam perſonalitatem, quã
non communicat pater nec ſpiritus ſanctus. Ideo non dicuntur terminare naturam humanam, & per
conſequens nec incarnari. Quia ſi terminarent ſicut filius, tunc vnus homo diceretur pater & filius et
ſpiritus ſanctus, et Trinitas ſiue tres perſonæ eſſent vnus homo, propter vnam naturam humanam: *3.p.q.43.*
ſicut propter vnam naturã diuinam dicuntur vnus Deus, et omnia alia notionalia, quæ pertinent ad *ar.6.ad.3.*
perſonas, attribuerentur vni homini. veruntamen hoc non fuit conueniens, vt tres perſonæ aſſume- *& art.8.*
rent vnam naturam humanam: ſed congruum fuit ꝙ ſolus filius vniretur & terminaret naturam hu-
manam ratione finis vnionis, qui eſt impletio prædeſtinationis eorum qui præordinati ſunt ad hære-
ditatem cœleſtem, quæ non debetur niſi filius, ſecundũ illud: Si filij et hæredes. Et ideo congruum fuit
ꝙ per eum qui eſt filius naturalis, homines participarent ſimilitudinem huius filiationis. vnde Apoſt.
ibi dicit, Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes fieri imagini filij ſui. Præterea incarnatio fa- *Rom.8.*
cta fuit in remedium peccati Adæ, qui peccauit appetendo ſcientiã, vt patet ex verbis ſerpentis pro-
mittentis homini ſcientiã boni & mali. Ideo conueniens fuit, vt qui per inordinatũ appetitum ſcien-
tiæ receſſerat à Deo, per verbum veræ ſapientiæ reduceretur in Deum, et inſtrueretur ab eo, ſicut di-
ſcipulus per magiſtrum, per hoc ꝙ recipit verba magiſtri. Vnde Eccle.1. dicitur, Fons ſapientiæ in
excelſis. & ne eadem perſona diceretur pater & filius. ¶ Sed adhuc manet difficultas, quomodo ſolus
filius dicatur contraxiſſe matrimoniũ cum natura humana, et nõ pater. Quia vel hæc vnio ſiue aſſum
ptio, quam fecit filius Dei, eſt aliquid reale, vel nõ. Si ſecundum, ſequeretur ꝙ myſterium incarnatio-
nis filij Dei eſſet vnum purum ens rationis fictitium. & ſic Chriſtus nõ poſſet realiter dici filius Dei:
nec filius Dei realiter diceretur homo, ſed ſecundum rationem duntaxat, quod eſt hæreticum. Si pri-
mum, vel in vnione filij eſt aliquid extrinſecum toti Trinitati, vel intrinſecum. Si extrinſecum, ergo
adeò bene terminãt naturam humanã pater & ſpiritus ſanctus, ſicut filius: cùm opera trinitatis ad ex-
tra ſint indiuiſa, & tantum operetur vna perſona quantũ alia, alioqui nõ eſſet vna vnitas diuinitatis
neque æqualitas perſonarũ. Si intrinſecum, ergo nil reale ponit in natura humana, eõ omne reale exi-
ſtens in creatura ſit extrinſecum ipſi Trinitati. Præterea aſſumptio dicitur eſſe facta ad idem eſſe exi-
ſtentiæ: ſed idem eſt eſſe exiſtentiæ patris & filij et ſpiritus ſancti, cum ſit idem cũ eſſentia diuina, quę
non eſt niſi vna numero, vt dictum eſt: igitur, &c. ¶ Tota difficultas conſiſtit in illa terminatione, &
quomodo filius realiter terminet & non pater: cum omnes tres perſonæ ſubſiſtant in vno eſſe exiſten
tiæ quod communicatur, videntur omnes terminare. Nec clare apparet quid amplius habeat natura
aſſumpta ex illa terminatione perſonali à filio, quàm à patre & ſpiritu ſancto. ¶ Ad huius difficultatis *3.p.q.2.*
elucidationem ſciendum eſt primo, ꝙ hoc matrimonium, vnio et aſſumptio, de qua hic loquimur, *art.7.*
nil aliud eſt quàm quædam relatio, conſiderata inter naturam humanã et diuinam, prout conueniunt
in vna perſona filij Dei. Sed omnis relatio quæ conſideratur inter Deum et creaturam, eſt realiter in
ipſa creatura. In Deo autem non eſt realiter, ſed ſecundum rationẽ tantum. Dicitur tamen Deus vni-
tus realiter creaturæ, eo ꝙ creatura eſt realiter vnita Deo, abſque tamen Dei mutatione. Non enim
apud

3.p.q.2.ar.7 ad.2.&.3. apud eum eſt tranſmutatio,&c. Et cùm eſſentia relationis ſicut motus pendeat ex fine vel termino,& eſſe eius à ſubiecto,& vnio relatiua non habeat eſſe niſi in creatura: ſequitur quòd hæc vnio,qua natura humana aſſumpta eſt à filio Dei,habeat eſſe creatũ. Et quanuis homo dicatur creator propter vnionem,non tamen ſequitur quòd vnio ſit creatrix, ſecundum regulam Topicam,propter vnumquodq; tale,&c quæ fallit in hoc caſu,cùm homo dicitur Deus & creator propter terminum vnionis: quia ꝙ
3.p.q.2.ar.8. aliquid dicatur creatum,reſpicit magis eſſe quàm rationem ſuæ eſſentiæ. Secundò notandũ eſt quòd hoc matrimonium dicitur vnio, aſſumptio, incarnatio,& humanatio, differenter tamen: Quia omnis relatio quæ recipit eſſe ex tempore, cauſatur ex aliqua mutatione. Mutatio autẽ eſt in actione & paſſione. Ideo dicendum eſt quòd principalis differentia inter aſſumptionem & vnionem eſt,quòd vnio importat ipſam relationem,aſſumptio autem actionem,ſecundum quam dicitur aliquid aſſumptum. Ex hac differẽtia oritur alia: quia aſſumptio dicitur ſicut in fieri,vnio autem ſicut in facto eſſe. & ideo vniens dicitur eſſe vnitum,ſed aſſumens nō dicitur aſſumptũ. Natura enim humana in cõcreto ſignificatur, vt in termino aſſumptionis ad hypoſtaſim diuinam, per hoc ꝙ dicitur homo. vnde dicimus ꝙ filius Dei,qui eſt ſibi vniens naturam humanam,hoc eſt homo: ſed natura humana in ſe conſiderata, hoc eſt in abſtracto, ſignificatur vt aſſumpta. Ideo non dicimus quòd filius Dei ſit natura humana,nec econuerſo. Ex hac ſecunda differentia ſequitur tertia, Quòd relatio æquiparentiæ non ſe habet magis ad vnum extremum, q̃ ad aliud: actio autem & paſſio aliter ſe habent ad agens & patiens, & ad diuerſos terminos. Et ideo aſſumptio ſignificat & importat terminũ à quo & ad quem, dicitur enim aſſumptio,quaſi ab alio ad ſe ſumptio. Vnio autem nihil horum importat aut determinat. ideo indifferenter dicitur ꝙ natura humana eſt vnita diuinæ,& econuerſo. non tamen dicitur natura diuina aſſumpta ab homine,ſed bene econuerſo: quia natura humana aſſumpta eſt ad perſonalitatem diuinam. Incarnatio autem & humanatio determinant id cui facta eſt copulatio ex parte aſſumpti,quod eſt caro vel natura humana. & ſic dicimus quòd verbum caro factum eſt,& incarnatum,hoc eſt carni vnitum,& caro ei. dicimus pariter quòd verbum eſt humanatũ,hoc eſt natura humana vnita eſt verbo,vnione hypoſtatica ad ſuum eſſe perſonale,abſque tamen verbi mutatione. Ex his patet ꝙ aſſumptio & vnio non eodem modo ſe habent ad terminum. Et ideo vniens et aſſumens nō ſunt omnino idem: quia omnis perſona aſſumẽs eſt vniens,ſed nō ecõuerſo. Nam perſona patris vniuit naturã humanam,filio,& nō ſibi. Ideo dicitur vniens,ſed non aſſumens, quaſi ad ſe ſumens. & eodem modo dicendum eſt de Spiritu ſancto. Perſona autem filij,quæ ſibi vniuit naturam humanã,dicitur vniens & aſſumens ſiue terminãs,& non pater aut ſpiritus ſanctus: quanuis ad ea quæ pertinent ad actionem et vnionem ad eſſe exiſtentiæ, æqualiter concurrant. Quia cum aſſumptio duo importet ſcilicet actum aſſumẽtis,& terminum: Actus autem aſſumentis procedit ex diuina virtute,quæ eſt cõmunis tribus perſonis: ſed terminus aſſumptionis eſt perſona: & ideo illud quod eſt actionis,eſt commune tribus perſonis: ſed illud quod pertinet ad relationem termini,ita conuenit vni perſonæ,ꝙ non alteri, Tres enim perſonæ fecerunt, vt humana natura vniretur vni perſonæ filij Dei. & ſic à patre & ſpiritu ſancto volente filio ordinatũ fuit, vt natura humana terminaretur, & per cõſequens aſſumẽretur à filio, vt ſpeciale inſtrumentũ coniunctum ad operandum operationes proprias perſonæ filij Dei,quæ ſunt illuminare mentes,mundare à peccato, & introducere ad perfectionẽ hæreditatis æternæ. & propter hoc haberet nomina propria perſonæ filij Dei,& proprietatẽ eius,& ex conſequenti eſſentialia. Quia quicquid conuenit eſſentiæ,conuenit perſonę,ſed non econuerſo. Similitudo ſolet dari de duobus induentibus tertium,qui etiam ſe iuuat vt induatur. Quilibet operatur,etiam ipſe qui induitur: & tamẽ vnus ſolus manet indutus. Alia ſimilitudo magis familiaris eſt de matrimonio. Sit pater & mater qui habeant filium ſummè dilectum,& ipſi ſummè dilecti à filio: Nō eſt alius hæres,nec ſperatur: Omnia bona parentum ſunt inter ſe cõmunia & filio. Ita ſe diligunt quòd quicquid vult vnus, vult alius. Inuenitur quædã filia,quę placet patri & matri dari in vxorẽ filio,qui etiã vult eam,de voluntate & cõſenſu patris & matris: & ſic filius contrahit matrimonium cum illa. Pater, mater, & filius dant ſponſæ claues theſaurorũ,communicãt omnia,ſimul conuiuunt. quicquid vult vnus,vult alius. pater & mater adeò diligunt illam,vt filius: ſemper ſimul procedunt, nec vnus ſine alio, eſt mirabilis pacifica conuictus. Veruntamen pater non dormit cum vxore filij, neq; mater, ſed ſolus filius: quia pater & mater non dederunt ei ſuam perſonalitatem,ſed ſolus filius, de conſenſu tamen patris & matris. Pater verò & mater dederunt filli omnia bona (vt dictum eſt) ſed non perſonas. ſic in propoſito: Pater, & filius,& ſpiritus ſanctus dilexerunt naturam humanam,et quæſierunt eam ſponſam aſſumere filio. & filius de voluntate patris & ſpiritus ſancti,eandem voluit. omnes illam acceptauerũt ad vnionem per filium terminandam,communicauerunt eſſentialia prædicata ſcilicet deitatem, omnipotentiam,&c. Sed pater & ſpiritus ſanctus nō communicauerunt perſonas ſuas,hoc eſt proprietates perſonales: ſed voluerunt vna cum filio ꝙ perſonalitas filij, quæ eſt generatio paſſiua, & vnigenitura, & inſpiratio actiua,ei cõmunicaretur,& per illam omnia quæ ſunt eſſentiæ diuinæ. Et cùm eſſe exiſtentiæ (quod eſt commune toti Trinitati) ſit vnum,voluerunt quòd per filiũ (per quem omnia,vt Apoſt. ait) communicaretur & eidem naturæ attribueretur,& ſpecialiter quoad redemptionem generis humani. Et ſic terminatio huius aſſumptionis & vnionis importat ꝙ illa relatio vnionis à tribus perſonis cauſata in natura humana, attribueretur filio,& non patri aut ſpiritui ſancto. ¶ De huiuſmodi vnione D.
Li.4.con. Gen.c.41. Tho. dicit ꝙ quanuis hæc vnio ab homine perfectè non valeat explicari, tamen ſecundum modum & facultatem noſtrã conabimur aliquid dicere, ad ædificationem fidei, vt circa myſteriũ fides catholica cõtra infideles defendatur. In omnibus autem rebus creatis nihil inuenitur huic vnioni tam ſimile,ſicut vnio animæ ad corpus. Vnde Athanaſius in ſymbolo ait, Sicut anima & corpus vnus eſt homo,ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus. Sed cùm anima rationalis vniatur corpori dupliciter: Vno modo ſicut materiæ: Alio modo ſicut inſtrumento: nō poteſt eſſe ſimilitudo quantũ ad primũ modũ vnionis,quia tunc ex Deo & homine fieret vna natura,cùm materia et forma cõſtituant propriã naturam ſpeciei. Relinquitur ergo ꝙ attribuitur ſimilitudo, ſecundum quod anima comparatur corpori,

pori,ſicut inſtrumento, ad quod etiam dicta antiquorum doctorum concordant, qui naturam humanam in Chriſto dixerunt quoddam diuinitatis inſtrumentum,ſicut ponitur corpus organum animæ. Aliter enim ſe habet anima ad corpus(quod eſt proprium organum eius) aliter inſtrumenta extrinſeca. Hæc enim dolabra non eſt proprium inſtrumentū huius hominis,ſicut hæc manus, cum per dolabram multi poſſint operari.ſed hæc manus ad propriam operationē animæ deputatur,quia manus eſt inſtrumentum vnitum & proprium, dolabra verò extrinſecū & commune. Sic in vnione verbi Dei & hominis conſiderari poteſt Omnes enim homines comparantur ad Deum vt quædā inſtrumenta, quibus operatur,Ipſe enim eſt qui operatur in nobis velle & perficere pro ſua bona volūtate. Sed alii *Phil.2.* homines comparantur ad Deum quaſi inſtrumenta extrinſeca ſeparata, nec mouentur á Deo ad operationes proprias ſibi,ſed ad operationes communes omni rationali naturę, vt ſunt intelligere veritatem,diligere bona,operari iuſta.Sed humana natura á Chriſto aſſumpta,eſt proprium inſtrumentum ſibi vnitum, ad operandas operationes quæ ſunt propriæ,ſoli Deo conuenientes:ſicut ſunt mundare peccata,illuminare mentes per gratiam,& introducere in perfectionem vitę æternæ.Nec diſcrepat á rerum naturalium ſimilitudine, ꝙ aliquid ſit naturaliter inſtrumentum proprium alicuius, quod tamen non ſit forma ipſius.Nam lingua (prout eſt inſtrumentū locutionis) eſt proprium organū intellectus,qui tamen (vt probat Philoſophus in .3. de anima)nullius corporis eſt forma.Similiter etiā inuenitur aliquod inſtrumētum,quod ad naturam ſpeciei nō pertinet,& tamen ex parte materiæ competit huic indiuiduo,vt ſextus digitus,vel aliquid huiuſmodi. Nihil igitur prohibet ponere vnionē humanæ naturæ ad verbum,tanquam inſtrumentum vnitum & coniunctum.Nec tamen natura humana ad naturam verbi pertinet,nec verbum eſt eius forma,licet pertineat ad eius perſonam.Prædicta tamen exempla ſic poſita ſunt,vt non omnimoda ſimilitudo ſit in his requirenda. Intelligendum eſt enim verbum dei multo ſublimius & intimius humanæ naturæ vniri,quám quæcunq; alia inſtrumenta propria. Et licet verbū dei penetret omnia,vtpote omnia conſeruans & portās: intellectuales tamen creaturæ,quæ verbo frui poſſunt,& eius eſſe participes, ex quadā ſimilitudinis affinitate eminentius & ineffabilius vniri poſſunt. ¶ Per hāc aſſumptionē & incarnationem natura diuina dicitur incarnata,vt aſſumens,ratione perſonæ, ad quem vnio eſt terminata:non autem prout natura diuina eſt communis tribus perſonis. Dicitur autem tota natura diuina incarnata,non ꝙ incarnata ſit in omnibus perſonis,ſed quia nihil deeſt de perfectione diuinæ naturæ ipſi perſonæ incarnatæ. ¶ Differt au- *3.p.q.3.* tem aſſumptio quę ſit per gratiam vnionis,ab aſſumptione quæ ſit per gratiam adoptionis: Quia hęc *ar.4.ad 3.* terminatur ad quandā participationem, ſecundum aſſimilationem ad bonitatem ipſius, iuxta illud, *2.Pet.1.* Vt diuinæ ſimus conſortes naturæ. & ideo huiuſmodi aſſumptio eſt cōmunis tribus perſonis ex parte principij & ex parte termini. Sed aſſumptio quæ ſit per gratiam vnionis,eſt cūmunis ex parte principij.ſ.actionis,ſed non ex parte termini,quia terminatur ad perſonam filij Dei,vt in natura aſſumpta habeat nomen perſonæ ipſius & proprietates eius , & ex conſequenti eſſentialia ac attributa : quia quæcunq; conueniunt naturæ,cōueniunt perſonæ. Et ſic terminare eſt dare eſſe perſonale,& proprietates ac attributa illi perſonæ. In hac autem aſſumptione aſſumpta eſt caro per animam,& anima per intellectum, vt D. Aug. dicit. Non tamen ꝙ intellectus fuerit prius vnitus ꝗ anima aut caro, ſecun- *3.p.q.6.* dum ordinem temporis,licet bene ſecundum aliquem ordinem naturalis intelligentiæ & dignitatis. *In lib. de* Ad hanc vnionem conſecuta eſt plenitudo gratiæ gratum facientis,& virtutum,ac donorum. de qui- *ago.Chri.* bus dicendum eſt.

§. 1. DE GRATIA ANIMAE CHRISTI.

A DVplex in anima Chriſti ponitur á doctoribus gratia.ſ. vnionis,et habitualis. Gratiā vnionis vo- *3.p.q.6.* cant ipſum eſſe perſonale,diuinitus datum naturæ humanæ in perſona verbi,quod eſt terminus *ar.1.* vnionis & aſſumptionis,& nō mediū. Gratiā verò habitualem vocant qualitatem quandā in anima exiſtentē,quæ pertinet ad ſanctitatem & acceptationē illius,& eſt quidā effectus cōſequens vnionē, iuxta illud: Vidimus gloriā eius quaſi vnigeniti á patre, plenū gratiæ & veritatis. per quæ verba da- *Ioan.1.* tur intelligi ꝙ ex hoc ipſo ꝙ ille homo eſt vnigenitus á patre per aſſumptionem & gratiam vnionis, anima illius habet plenitudinem gratiæ & veritatis habitualis. Gratiam autē habitualem gratum facientem oportet ponere in anima Chriſti,tum propter illud, Requieſcet ſuper eum ſpiritus Dñi. qui *Eſa.11.* dicitur eſſe in homine per gratiā. Tum etiā ratione mediationis. cum enim Chriſtus eſſet mediator *1.Tim.2* Dei & hominum,oportebat ꝙ haberet gratiam in alios redundantē. Item etiā ratione operationis ac meriti,ad ꝙ neceſſe eſt gratiam & charitatem concurrere. Et cum ad beatitudinē requiratur dilectio, & anima Chriſti eſſet prædeſtinata ad beatitudinē, neceſſe eſt ponere in ea charitatem, ſine qua non poteſt eſſe dilectio Dei ſuper omnia.

Ver. 1. DE AMPLITVDINE GRATIAE CHRISTI.

B GRatia vnionis licet ex parte vnius termini (ſcilicet naturæ humanæ) ſit finita & in determinato genere,hoc eſt in prædicamēto ad aliquid: ex parte tamen alterius termini (qui eſt eſſe perſonale filij Dei) eſt infinita. Gratia verò habitualis in eſſe qualitatis fuit & eſt infinita,cum ad certum genus ſit determinata,ſicut & cætera creata,iuxta illud: Omnia in pondere,numero,& menſura diſpoſuiſtis & eſt in prædicamēto qualitatis.Sed in eſſe gratiæ (hoc eſt acceptationis) eſt infinita,hoc eſt indeterminata : quia.ſ.habet quicquid pertinere poteſt ad rationem gratiæ , eo quòd ſecundum propoſitum Dei (cuius eſt gratiam mēſurare) gratia fuit collata animæ Chriſti,ſicut cuidam vniuerſali principio gratificationis in humana natura,ſecūdum illud: Gratificauit nos in dilecto filio ſuo. Et ſic gratia ani- *Ephe.1.* mæ Chriſti ſufficienter ſe extendit ad omnes ſe illi ſubiicientes,etiā ſi eſſent infiniti,qui per fidem & ſacramenta vellent ei adiungi. Et dicitur ꝙ Chriſtus ſufficienter ſatisfecit pro infinitis mundis ſi eſſent,ac etiam pro damnatis: quia gratia Chriſti ſufficiens erat ad illos iuſtificandos,ſi voluiſſent. Sed nō efficaciter,hoc eſt gratia Chriſti in eis nō habuit efficaciā,quia noluerunt ei coniungi. vnde Chriſtus, Quem enim miſit Deus,verba Dei loquitur. Non enim ad menſurā dat Deus ſpiritum. D. Aug. *Ioan.3.* hæc verba exponens dicit : Menſura diuiſio quædam donorum eſt ; Alij enim datur per ſpiritum

1.Cor.12. ſermo ſapientiæ: Alii ſermo ſcientiæ,&c.ſed Chriſto non datur ad menſuram. Nec poteſt gratia alte-
rius hominis (quantumcunq; augeatur) ad perfectionem gratiæ habitualis Chriſti peruenire. Quia id
quod minus eſt, per augmentum nõ poteſt venire ad quãtitatem maioris, quando quantitas vtriuſq;
non eſt eiuſdem rationis. Sed gratia hominis comparatur ad gratiam Chriſti, ſicut quędam virtus par
ticularis ad vniuerſalem. Vnde ſicut virtus ignis (quantumcunq; creſcat) non poteſt æquari virtuti
ſolis, quæ eſt vniuerſalis: ſic nec gratia alterius hominis poteſt æquari gratiæ Chriſti.

Ver. 2. DE AVGMENTO GRATIAE CHRISTI.

3.p.q.7. art.12. CVm gratia Chriſti ſit infinita, ſequitur ꝙ augeri non poteſt neq; in eſſe gratiæ, neq; in eſſe quali- C
tatis, ſiue ex parte ſubiecti. Quia cum Chriſtus in primo inſtanti ſuę conceptionis fuerit verus &
perfectus comprehenſor, non potuit in eo gratia augeri, prout nec in aliis beatis. Et licet cuilibet quã-
titati finitæ mathematicè poſſit fieri additio (quia ex parte quantitatis finitæ non eſt aliquid quod re-
pugnet additioni) in quantitate tamen naturali & in aliis formis poteſt eſſe repugnantia ex parte for
mæ, quæ determinata eſt ad maximũ & minimum, vt dicitur in.1.Phy. In gratia autem animæ Chri-
ſti eſt repugnãtia ſtatus. Et quamuis virtus diuina poſſit facere aliquid maius & melius q̃ ſit habitua
lis gratia: nõ tamen poſſet facere ꝙ ordinaretur ad aliquid maius, q̃ ſit vnio perſonalis ad filium vni-
genitum à patre. cui vnioni ſufficienter reſpõdet menſura gratię ſecundũ definitionem diuinæ ſapien
Luc.2. tię. Nec obſtat quod dicitur apud Lucã, Ieſus proficiebat ſapientia, ætate, & gratia apud Deũ & apud
homines: quia non intelligitur quantũ ad habitum, cum eſſet repugnantia ſtatus, ſed quãtum ad effe-
ctus gratię. Quia ſecundum progreſſum temporis & ætatis ſapientiora et virtuoſiora & perfectiora
opera faciebat, vt ſe verum hominẽ demonſtraret in his quæ ſunt ad homines & apud Deum. Quia
patefaciebat hominibus dona gratię Dei, quæ in eo erant, et eos ad laudem eius excitabat. Et ſic Deo
ad laudem, & pariter hominibus proficiebat ad ſalutem. Poteſt etiam dici ꝙ proficiebat in ſcientia
experimẽtali, vt infra dicetur. ¶ Ex præmiſſis ſequitur ꝙ cum Chriſtus abundantem & ſupereffluen
tem habuerit gratiã habitualem in eſſentia animæ, ex qua fluunt virtutes et dona in potentiis, & ꝙ
Chriſtus in gradu heroico habuit omnes virtutes & dona, exceptis illis quę ſtatui ſuo repugnabant:
vt ſunt fides, ſpes, et pœnitentia, & illis quæ imperfectionem importãt, vt continẽtia quæ eſt pœniti
Eſa.4. tiua alicuius actus mali perpetrati. Quòd autem habuerit dona, apparet ex Eſa. Apprehendẽt ſeptem
mulieres virũ vnum. dicit Glo. hoc eſt ſeptem dona ſpiritus ſancti, Chriſtum. Ideo dicit, Requieſcet
Eſa.11. ſuper eum ſpiritus Dñi, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, &c. Et quamuis timor, inquantũ reſpicit ma
lum ſeparationis pro culpa, non fuerit in Chriſto: tamen bene ſecundum quod reſpicit diuinam reue
rentiam, prout ſcilicet anima Chriſti quodam affectu reuerentiæ mouebatur in Deum, ſpiritu ſancto
Luc.4. acta, iuxta illud: Agebatur à ſpiritu in deſertum. Secundo ſequitur ꝙ in Chriſto fuerunt omnes gra-
tiæ datę, quæ ordinantur ad actus exteriores fidei manifeſtatiuos, ſicut operatio miraculorum, & alia
huiuſmodi, cùm gratia illi fuerit data, ſicut vniuerſali principio. Et licet Chriſtus nõ fuerit vſus gra-
tia linguarum, nõ defuit tamen ei omnium linguarum notitia, cum etiam occulta cordium (quorum
voces ſunt ſigna) non eſſent ei abſcondita. Nec tamen inutiliter hanc notitiam habuit, ſicut nõ inuti-
liter habet habitum, qui eo non vtitur, quando non eſt opportunum. Cum ergo non oporteret Chri-
ſtum perſonaliter prędicari niſi in vna gente, prout ipſe dixit, Mat.15. Nõ ſum miſſus niſi ad oues quę
perierunt domus Iſrael. ideo non oportuit ꝙ loqueretur pluribus linguis, ſicut Apoſt. qui mitteban-
Mat.vlt. tur ad docendas gentes per mundum vniuerſum. ¶ De prophetia tamen videtur eſſe difficultas, eo ꝙ
prophetia videtur eſſe ænigmatica cognitio, ſecundum illud, Si quis fuerit inter vos propheta Dñi,
per ſomnium aut per viſionem loquar ad eum. Veruntamẽ quia Chriſtus in ſacris literis nominatur
Deut.18. propheta (Moſes enim dicit, Prophetam ſuſcitabit tibi Deus de fratribus tuis, &c & Chriſtus de ſe
Mat.13. dicit, Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua.) Ideo neceſſe eſt dicere ipſum habuiſſe prophe-
tiam. Ad cuius euidentiã ſciendum eſt ꝙ de ratione prophetiæ nõ eſt, ꝙ cognitio ſit ænigmatica: ſed
ꝙ propheta cognoſcat & dicat ea quæ ſunt procul, & abſcõdita ſenſibus hominum, vt D. Aug dicit.
26.cõ. Fau. Vnde propheta dicitur procul fans. Et in Iſrael ſic loquebatur vadens conſulere Dominũ, Venite ea-
mus ad videntem: qui enim Propheta dicitur hodie, olim dicebatur Videns. Et quamuis Deus & an
geli cognoſcant & enuncient ea quæ procul ſunt à noſtra notitia: nõ tamen dicuntur prophetæ, quia
non conuerſantur nec conuiuunt nobiſcũ in cõmuni ſtatu vitæ, & in nullo ſtatum noſtrũ attingunt.
Chriſtus autem ante paſſionem attingebat ſtatum noſtrum, inquantum erat viator, paſſibilis, et mor
talis, ſicut & nos. Præterea licet ſecundũ partem intellectiuam haberet clarã notitiam: in parte tamẽ
imaginatiua habebat quaſdã ſimilitudines, in quibus etiã potuit ſpeculari diuina, inquantũ erat via-
tor, et ideo erat propheta. Quia ea quæ procul erãt ab aliorum viatorũ notitia, cognoſcebat & annun
ciabat. & propter hoc dicitur fuiſſe propheta.

Ver. 3. DE GRATIA CHRISTI VT CAPVT.

3.p.q.8. art.1. CHriſtum eſſe caput omnis eccleſiæ angelorum & hominum, Apoſt. teſtatur dicens, Ipſum conſti- D
tuit caput ſuper omnem eccleſiam. Vnde Angeli miniſtrabant ei. Et cum introduxit primogeni-
De ver. q. tum in orbem terrarum, dixit: Et adorent eum omnes angeli Dei. ipſe eſt enim caput omnis principa
29.ar.9. tus et poteſtatis. & eadem ratione de aliis angelis. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd cum cor
Ephe.4. pus & caput myſticum in ſpiritualibus dicatur metaphoricè & ſimilitudinariè per tranſumptionem
Mat.4. à capite corporis naturalis. Conſiderãda eſt igitur ſimilitudo capitis corporalis ad corpus & ad mem
Heb.1. bra, vt ſciant quomodo et qualiter Chriſtus ſit caput corporis eccleſiæ & membrum eius. Caput na-
Col.2. turale habet triplicem habitudinem ad corpus & ad membra ſcilicet ordinis, perfectionis ſeu virtu-
Capitis tres conditiones. tis, & conformitatis. Prima conditio capitis ad membra eſt ordo: Quia caput eſt prima pars homi
nis, incipiendo à ſuperiori. Inde eſt ꝙ omne principiũ ſolet vocari caput, ſecũdum illud: Ad omne ca
Hier.2. put (hoc eſt ad omne principium) vię poſuiſti lupanar tibi. Secunda conditio capitis eſt perfectio
et dignitas: Quia caput eſt pars perfectior corporis, cum in capite, omnes ſenſus exteriores et inferio
res ſedem et originem habeãt. Reliqua autem membra nõ habent niſi ſenſum tactus. Ratione huius
condi-

cōditionis,Senex(qui eſt prudētior & perfectior in virtute)dicitur caput,iuxta illud:Senex & hono-
rabilis ipſe eſt caput. Et ciuitas maior tanquā perfectior, dicitur caput. Caput Syriæ Damaſcus. Ter- *Eſa.9.*
tia cōditio capitis eſt virtus:quia influit motum & ſenſum in aliis membris propter vim ſenſitiuam *Eſa.7.*
& motiuam ibi dominantem. Vnde medici dicunt quòd omnes nerui,per quos totum corpus & alia
membra mouentur & gubernātur,à capite originem ducunt,& quicquid pertinet ad vires animales
apprehenſiuas & motiuas. Non poſſet autē influere ſenſum aut motum,niſi eſſet cōiunctum corpori.
Et ideo caput ſeparatum à corpore, non dicitur propriè caput, ſed caput abſciſſum. Et corpus à quo
caput ſeparatum eſt,nō dicitur propriè corpus,ſed corpus Acephalum,hoc eſt abſque capite. Ratione
huius conditionis fons dicitur caput fluuii,& rector ſiue gubernator dicitur caput populi,ſecundum
illud,Cùm eſſes paruulus in oculis tuis,caput in tribubus Iſraël factus es. Hæc autem tria cōueniunt *1.Reg.15.*
Chriſto ſecundum humanam naturam. Primò eius gratia eſt altior,cum ſit propinquior Deo,vtpote
hypoſtaticè vnitus. Ideo dicitur primogenitus in multis fratribus,non quidem tempore,ſed quia om
nes alij acceperunt gratiam per reſpectum ad gratiam ipſius, vt Apoſt.dicit: Quos præſciuit,hos & *Rom.8.*
prædeſtinauit conformes fieri imagini filij eius. Secundo habet perfectionem quantum ad plenitudi-
nem omnium gratiarum,quę in eo eſt tanq̄ in vniuerſali principio,vt dictum eſt. Tertiò habet virtu
tem influendi gratiam,dona, & virtutes in omnia membra eccleſiæ, iuxta illud,De plenitudine eius
omnes nos accipimus. Et ideo conuenienter Chriſtus dicitur caput eccleſiæ,& eorū qui coniungun
tur per fidem & charitatem. Et nō eſt adeò propriè caput dæmonum aut damnatorū,ſicut bonorum,
cum non influat ſenſum et motum. Ideo multitudo illorum dicitur corpus acephalum. Licet diabo-
lus aliquo modo poſſit dici caput malorum,non ꝙ interius influat: ſed quia exterius gubernat,actus
eorum dirigēdo in finem ſuum malum per ſuggeſtionem. Et aliqui ſua ſponte efficiuntur illius mem
bra per imitationem:ſicut in duce exercitus,cuius vexillum ſequūtur aliqui milites,etiam nullo per-
ſuadente. Vnde Sap.2. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum, & imitantur eum qui ſunt *Sap.2.*
ex parte eius. Ideo dicitur rex ſuper omnes filios ſuperbiæ: dicitur etiam princeps huius mundi. *Ioan.14.*
Antichriſtus etiā aliquo modo poteſt dici caput malorū,propter maliciæ perfectionem. Vnde Glo. *Ioan.12.*
ſuper illud.2.Theſ.2. Oſtendens ſe tanq̄ Deus,dicit: Sicut in Chriſto inhabitauit plenitudo diuinita-
tis,ita in Antichriſto plenitudo malitiæ. Non quidem quòd humanitas eius ſit aſſumpta à diabolo,
in vnitate perſonæ,ſicut humanitas Chriſti à Dei filio. Talis enim aſſumptio excedit poteſtatem om
nis creaturæ. Sed eo ꝙ diabolus malitiam ſuam eminentius influet, ſuggerendo Antichriſto, quàm
omnibus aliis. Et quamuis Chriſtus ſecundum ꝙ homo,non habeat conformitatem naturæ cum an-
gelis in ſpecie:habet tamen in genere ſcilicet intellectualis naturæ. Chriſti autem caput ſecundū na-
turam humanam,eſt Deus. Vnde Apoſt. Volo autem vos ſcire ꝙ omnis viri caput Chriſtus eſt. Ca-
put autem mulieris vir. Caput verò Chriſti Deus. Et ſi dicatur quòd in corpore naturali capitis non
eſt caput: & ſi corpus habeat plura capita,etiam ſubordinata, quorum vnum ſit ſuper aliud, eſt mon- *1.Cor.11.*
ſtruoſum: Dicendum eſt quòd in metaphoricis locutionibus nō oportet attendere ſimilitudinem in
omnibus: quia ſic non eſſet ſimilitudo,ſed rei veritas,ſiue identitas. vnde dicitur: Nullum ſimile eſt
idem. Capitis enim naturalis nō eſt aliud caput:quia corpus humanum nō eſt pars alterius corporis.
Sed corpus myſticum eſt pars alterius corporis myſtici,prout ciuitas eſt pars regni: & multitudo ho-
minum eſt pars multitudinis intellectualium creaturarum. ideo non inconuenit ꝙ ſint plura capita
myſtica,ſubordinata tamen. Sic vir caput dicitur mulieris,& paterfamiliâs omniū qui in domo ſunt,
rex etiam vel princeps temporalis dicitur caput, ac etiam qui ſupra eum eſt,archiepiſcopus,primas,
patriarcha,papa,Chriſtus,ſuper omnes autem Deus: & ſic nulla eſt deformitas,ſed admirāda pulchri
tudo,armonia,& conſonantia. Ex præmiſſis apparet quòd prælati poſſunt dici capita. Vnde Amos
vocat optimates capita populorum differenter tamen à Chriſto: Qui dicitur caput per interiorem
influxum: Prælati verò per exteriorem directionem. Secundo apparet ꝙ Chriſtus eſt caput omniū
qui ad eccleſiam pertinent,ſecundum omnia tempora,loca,& ſtatus. Alia verò ſecundū ſpecialia lo-
ca & determinata tempora. Licet enim papa qui eſt vicarius Chriſti,ſit per omnia loca,nō tamen ſe- *Papa quō*
cundum omne tempus & ſtatum, ſed ſolum tempore vitæ ſuæ. Tertio apparet ꝙ Chriſtus excel- *eſt caput ec*
lentiori modo dicitur caput,cùm propria virtute influat. Alij autem dicuntur capita,tāquam vicem *cleſiæ.*
Chriſti gerentes,iuxta illud: Nam & ego quod donaui,in perſona Chriſti donaui. Apoſt.etiam pro
Chriſto legatione fungebatur. Et ideo ſolus Chriſtus propriè dicitur caput. In cuius ſignum legimus
quòd dedit Apoſt.nomen paſtoris & fundamenti,iuxta illud, Cum apparuerit princeps paſtorum. & *Ephe.6.*
illud, Superædificati ſuper fundamentū Apoſt.& Prophetarum. inquantū ſunt vnius paſtoris & fun- *1.Pet.5.*
damenti membra,ſecundum D.Aug. Non tamen dedit eis nomen Oſtij,vt ibidem dicit Aug. Nemo *Ephe.2.*
enim noſtrum dicitur oſtium, per quod omnes ingrediuntur in domū,ſed ipſe ſolus Chriſtus eſt,per *Super Ioan.*
quem habemus acceſſum in gratiā iſtam, in qua ſtamus: per alia verò prædicta nomina poteſt impor
tari authoritas non ſolum principalis,ſed etiam ſecundaria. Cum igitur Chriſtus ſit Deus & homo,
ſequitur ꝙ ſecundum diuinitatem ſit caput principale angelorum & hominum: ſecundum verò na-
turam humanam eſt caput ſecundarium angelorum & hominum,propter prędictas tres cōditiones:
principalius tamen eorum qui ſibi vniuntur per gloriā: deinde eorum qui actu ſibi vniuntur per cha-
ritatem,poſtmodum eorū qui ſibi vniuntur per fidem ſine charitate: deinde eorū qui ſibi vniuntur ſo
lum in potentia nondū ad actū reducta. Poſtremo verò eorū qui ſibi vniuntur in potentia,quæ nun-
quam reducetur ad actum: ſicut ſunt homines in hoc mūdo viuentes in infidelitate: poſt mortem ve
rò nō ſunt in potentia ad hoc vt vniantur. Ideo non eſt propriè caput illorum,ſicut prædeſtinatorū.

Notandum ꝙ non per aliam gratiam q̄ per ſingularem & perſonalem Chriſtus eſt caput: Quia *Super Gen.*
(vt D.Aug.dicit) oportet quòd omne agens in alia habeat eminentiam quandam. ſed vt dictum eſt, *ad liter.*
gratia Chriſti eſt ſecundum maximam eminentiam: ideo ex eminentis gratiæ quam accepit,cōpetit
ſibi ꝙ illa gratia ad alios deriuetur,quod pertinet ad rationē gratię capitis. et ideo eadem eſt ſecundū
eſſentiā gratia perſonalis (qua anima Chriſti eſt iuſtificata) et capitis: licet differat ſecundū rationem.

Eſt tamen alia ſecundum eſſentiam à gratia vnionis: quia gratia vnionis inquãtum huiuſmodi, non
ordinatur ad actum, neque eſt qualitas, ſicut gratia perſonalis: gratia verò vnionis ordinatur ad eſſe
exiſtentiæ perſonale. Nec eſt inconueniens quod aliquod accidens relatiuũ ſit nobilius qualitate, imò
& ſubſtantia, ratione termini, qui excedit ſubſtantiã prædicamentalẽ, vt hæc vnio. Si dicatur quòd fi-
lius Dei aſſumpſit animã mediante intellectu: & ſic cùm intellectus ſit mediũ aſſumptionis, illa vnio
erit ſubiectiuè in intellectu, ſicut albedo quæ recipitur in ſubſtantia, mediante quantitate: Dicendum
(negando conſequentiam) quia intellectus nõ eſt propriè medium aſſumptionis: ſed dicitur medium
propter congruitatẽ, quia anima nõ eſt propriè aſſumptibilis, niſi ſecundũ quod eſt capax Dei, quod
eſt ſecundum mentem, quæ dicitur ſpiritus, iuxta illud: Renouamini ſpiritu mentis veſtræ. Præterea
Ephe. 4. dicitur medium, propter ordinem dignitatis: quia intellectus inter cęteras potentias animæ eſt nobi-
lior, vt dictum eſt.

Ver. 4. DE MERITO CHRISTI.

3. p. q. 19. ar. 3. & 4 CHriſtum meruiſſe ſibi & nobis ex ſacris literis conſtat: Primo quidẽ ſibi, per illud Philip. 2. Chri- A
ſtus factus eſt obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis. propter quòd & Deus exaltauit
De ver. q. illum, &c. Sed cuicunq; redditur merces, meretur, iuxta iuxta illud Ro 4. Ei autem qui operatur, mer
29. ar. 6. ces nõ imputatur ſecundum gratiam, ſed ſecundum debitum, hoc eſt meritum: igitur, &c. Quòd au-
tem meruerit nobis, apparet ex illo Ro. 5. Sicut vnius delictum in omnes homines in condemnatio-
nem, ſic per vnius iuſtitiã in omnes homines in iuſtificationem vitæ. Sed demeritum Adæ fuit in cõ-
demnationem aliorũ: ergo multo magis meritũ Chriſti deriuatũ fuit in alios ad iuſtificationẽ. & D.
1. Ioan. 2 Ioan. Ipſe eſt propitiatio (hoc eſt ſatisfactio) pro peccatis noſtris, &c. Sed ſatisfactio fieri non poteſt
abſque merito, vt dictum eſt. Vnde animæ in purgatorio non ſatisfaciunt propriè, ſed ſatiſpatiuntur.
c. 9. §. 3. Ad huius meriti euidentiã reducendum eſt ad memoriam ꝙ ſupra dictum eſt cum de merito age
Ver. 4. retur, ꝙ ad meritum tria requiruntur & ſufficiunt, ſcilicet libertas, gratia, & ſtatus viæ. Sed hæc tria
fuerunt in Chriſto, igitur. De duobus primis non eſt difficultas: ideo videndum eſt de tertio. Status
duo importat: Primo, ꝙ ille qui meretur, ſit in via. Ideo beati non poſſunt mereri. Secundo, ꝙ non ha
beat id quod meretur, cum meritum ſit cauſa efficiens præmij. Cauſa autem efficiens non poteſt eſſe
poſterior tempore: Igitur nemo id quod habet, mereri poteſt. Et quia Chriſtus ab initio aſſumptio-
nis erat viator, ſecundum partem ſenſitiuam, & non habebat gloriam corporis. Ideo cum eſſet liber
& in gratia, meruit eam. Non obſtat ꝙ gloria corporis ei debetur tam ex aſſumptione ꝗ ex naturali
conſequentia, cum ad gloriam animæ naturaliter ſequatur gloria corporis. ſed anima Chriſti erat in
gloria, igitur &c. Quia id quod vno iure debitum eſt, poteſt alio iure fieri debitum: & ſic poteſt habe
re rationem meriti. Quare cum Chriſtus in quolibet opere mereretur, merebatur gloriam corporis,
alio iure & modo, ſingularius tamẽ meruit in actuali paſſione propter quod Apoſtolus dixit, Factus
eſt obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis, &c. Non tamen ſequitur quòd idem eſſet princi-
pium meriti & præmij: quia charitas, quæ ſemper nata eſt eſſe principium merendi, quando quis eſt
extra ſtatum merendi, non eſt principium meriti. Chriſtus autem, vt dictum eſt, nõ erat extra ſtatum
quia erat viator, ideo eadem charitate fruebatur & merebatur gloriam corporis, quam non habebat.
& ſic erat principium formale vnius, & cauſa efficiens alterius, ſcilicet gloriæ corporis. Et quia Chri
ſtus ab inſtanti aſſumptionis habuit gloriam animę, gratiã, virtutes, et dona: Ideo non meruit ea. Nec
Apoc. 12. etiam angeli in primo inſtanti meruerunt gratiam quã habebant, ſed augmentũ, &c. Chriſtus tamen
meruit eis pręmium eſſentiale: quia ipſi vicerunt in ſanguine Agni, de quo fidem habebant, quia erat
prædeſtinatus caput eorum per influxum gratiæ & gloriæ. Et quãuis angeli ante Chriſti incarnatio-
nem haberent gratiam et gloriam, & patres antiqui teſtamenti gratiam: non tamen abſq; merito paſ-
ſionis Chriſti præuiſæ explicite vel implicite. Non eſt tamen propterea dicendum ꝙ prælati eccle-
ſiæ pro fidelibus membris ſuis mereantur, quia nõ influunt, neq; habeant primatum virtute propria,
Eſa. 53. ſicut Chriſtus. Et cum ad meritum ſufficiat libertas complacentiæ (vt dictum eſt) nõ eſt negandum
Chriſtum in primo inſtanti meruiſſe nobis & ſibi, paſſionem ſibi oblatam acceptando, iuxta illud,
Oblatus eſt, quia ipſe voluit. Nec ad meritum requiritur conſilium ſiue deliberatio, quę importat ſuc
ceſſionem temporis: ſed ſufficit concluſio conſilij ſeu iudicium certum de eo quod agẽdum eſt, quod
fuit in Chriſto, igitur &c.

§. 2. DE SCIENTIA ANIMAE CHRISTI.

3. p. q. 9. ar. 1. CVm Chriſtus ſit Dei & hominis filius, verus Deus et verus homo, neceſſe eſt ponere in eo du-
plicem ſcientiã. ſ. increatam, inquantũ Deus: & creatam, inquantum homo. Ideo in ſexta ſynodo B
condemnata fuit poſitio negantiũ in Chriſto duas ſcientias vel duas ſapientias. Et quo ad increatã,
certum eſt ꝙ Deus pater æternaliter ſe intelligendo genuit filiũ, cui eandem numero naturã commu
nicauit, omniaq; eſſentialia: & ſic eundem intellectum, & ſcientiã, hoc eſt cognitionem qua compre-
hendit ſeipſum, et omnia alia quæ à ſe fieri poſſunt. Et hæc ſcientia nõ eſt habitus, ſed ſubſtantia infi-
nita & ipſemet Deus. Quo ad ſcientiã verò creatam (accipiendo ſcientiã large pro omni clara & cer
ta cognitione) ponimus in Chriſto triplicem ſcientiã, ſcilicet beatam, infuſam, & acquiſitam per in-
tellectum agentem ſiue experimentalem.

Ver. 1. DE SCIENTIA BEATA ANIMAE CHRISTI.

3. p q. 9. ar. 2. et q. 10. ar. 2. CHriſti animam habuiſſe ſcientiam beatam, hoc eſt clarã Dei viſionem, conſtat ex D. Ioan. dicen- C
te, Vidimus gloriam eius, quaſi gloriam vnigeniti à patre. & ex alio paſſu, Eſt & pater meus, qui
glorificat me, quem vos dicitis quia Deus noſter eſt: & nõ cognouiſtis eum: Ego autem noui eum.
Ioan. 1. Et ſi dixero quia neſcio eũ, ero ſimilis vobis mendax. Hanc ſcientiam & claram viſionem Chriſtus
habuit in primo inſtãti ſui eſſe. Vnde Apoc. 5 Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt (hoc eſt præuiſus oc-
cidi) accipere diuinitatem & ſcientiã diuinitatis. Hac ſcientia anima Chriſti videt clarius diuinam
eſſentiam, ꝗ quælibet alia creatura: Cum viſio proportionetur gratiæ, iuxta illud Pſal. Gratiã & glo
Rom. 6. riam dabit dominus. & illud, Gratia Dei vita æterna. Hac ſciẽtia anima Chriſti videt omnia exiſten

tia,

tia,ſecundum quodcunq; tempus : & ſic omnia quæ Deus videt ſcientia viſionis, videt cogitationes
cordium,de quibus habet iudicare diem & horam iudicii,aliàs nõ eſſet perfectus iudex,contra illud:
Pater non iudicat quenquam,ſed omne iudiciũ dedit filio,quia filius hominis eſt. Nec obſtat quod di
citur Marc.14. Neq; filius hominis,quia debet intelligi ad reuelandum. Vnde Ioan.16. Nunc ſcimus
quia ſcis omnia,& nõ eſt opus vt quis te interroget. Notandum tamen quòd licet anima Chriſti vi-
deat in verbo omnia quæ ſunt in potentia naturali creaturæ,& quæ deus videt ſcientia viſionis,quæ
ſunt quodammodo infinita,non quidem ſimpliciter & abſolutè ſiue cathegoreumaticé, ſed ſyncathe-
goreumaticé,ſecundum quod ſunt infinita in potẽtia,& ſic videt infinitos gemitus damnatorũ. Non
tamen cõprehendit verbum,cùm non videat omnia quæ Deus videt ſcientia ſimplicis intelligentię,
hoc eſt quæ Deus facere poteſt,& nunquam faciet:nec ea quæ ſunt in potentia obedientiali creaturæ,
neque lumine infinito ſicut Deus. Ideo non cognoſcit ipſum,tantum quãtum cognoſcibilis eſt,quod
eſt comprehendere eum prout hic loquimur : quia ſi accipiatur cõprehenſio pro attinctione (de qua
Apoſtolus,Sic currite vt comprehendatis) omnes beati Deum comprehendunt. 1.Cor.9.

Ver. 2. DE SCIENTIA ANIMAE CHRISTI INFVSA.

A ANimam Chriſti habuiſſe ſcientiam inditam ſiue infuſam teſtatur Apoſt.Coloſ.2. vbi dicit q in 3.p.q.9.
Chriſto ſunt omnes theſauri ſapiẽtiæ & ſcientię abſconditi. Et Eſa.11. Repleuit eũ ſpiritu ſapien art.3.
tiæ & intellectus,&c. Decebat enim vt natura à verbo Dei aſſumpta nõ eſſet imperfecta. Omne au-
tem quod eſt in potentia,eſt imperfectũ,niſi reducatur in actum: & intellectus qui eſt in potentia ad
omnia intelligibilia, reducitur in actum per ſpecies intelligibiles, quæ ſunt formæ cõpletiuæ ipſius,
vt habetur in ſecundo de Anima,Angeli habuerunt ſcientiam in primo inſtanti per ſpecies intelligi
biles inditas, vt D.Aug. dicit: à fortiori Chriſtus,qui tanto melior angelis effectus,quanto differen- 2. lib. ſuper
tius præ illis nomen hæreditauit. Si Deus Salomoni,qui ſolũ typum Chriſti gerebat,tantam infudit Gen. ad lit.
ſcientiam,vt nullus ante eũ ſimilis fuerit ei,nec poſt ſucceſſerit,quãto magis Chriſto? ¶ Et licet hæc Heb.1.
ſcientia ſit imperfecta,reſpectu claræ viſionis:non tamen includit aliquid oppoſitũ cognitioni beatę,
ſicut fides,quæ nõ manet cũ viſione. Nec fuit hæc ſcientia infuſa diſpoſitio ad beatitudinem,ſed quaſi
per beatitudinem confirmata, ſicut cognitio per ſyllogiſmũ dialecticũ confirmatur per ſuperuenien-
tem demonſtrationẽ,quę eſt per cauſam: quia ille qui cognoſcit cauſam,poteſt cognoſcere ſigna pro-
babilia. Hac ſcientia infuſa cognouit anima Chriſti,quęcunq; ab homine cognoſci poſſunt per virtu
tem luminis intellectus agentis: ſicut ſunt quæcunq; pertinent ad ſcientias humanas. Et etiã omnia il
la quæ per reuelationem diuinã hominibus innoteſcunt,ſiue pertineant ad donũ ſapientiæ,ſiue ad do
num prophetiæ,vel ad aliud quodcunq; donum Spiritus ſancti: & ſubſtantias ſeparatas ſiue angelos
& omnia ſingularia,præſentia,præterita,& futura,excellentius q̃ angeli,ſine cõuerſione ad fantaſma-
ta,per modũ quo anima ſeparata cognoſcit. Nec tamen ſequitur q ſenſus eſſent fruſtra,quia etiã po-
terat per eas intelligere,conuertendo ſe ad fantaſmata. Et quãuis ſingulariũ cognitio nõ pertineat ad
perfectionẽ intellectus ſpeculatiui:pertinet tamẽ ad perfectionẽ intellectus practici,cum ad pruden-
tiam pertineat & requiratur memoria præteritorum,notitia præſentiũ,et prouidentia futurorũ,vt di
ctum eſt. Hæc ſcientia in Chriſto fuit collatiua: vt apparet ex hoc q dixit: Ergo liberi ſunt filij,& ex
multis argumentis quæ fecit,quæ proſequitur D.Ioan.7.& 8.cap. Mat.7.

Ver. 3. DE SCIENTIA ACQVISITA ANIMAE CHRISTI.

B CVm Deus & Natura nihil faciant fruſtra , & fruſtra ac in vanum fieri dicatur id quod nõ conſe-
quitur finem: & fruſtra ſit potentia quæ non habet propriam operationẽ,cum omnis talis ſit pro-
pter operationem,vt dicitur in ſecundo de cœlo : Sequitur quòd intellectus agens, qui eſt potentia
naturalis,in Chriſto nõ fuit fruſtra,ſed habuit propriam operationem. Propria autem operatio intel-
lectus agentis,vt dictum eſt, eſt facere ſpecies intelligibiles actu, abſtrahendo eas à fantaſmatibus.
Neceſſe eſt igitur dicere q intellectus agens animæ Chriſti,habuerit operationes ſuas: & per conſe-
quens in Chriſto eſſe ſcientiam acquiſitam,quam quidem experimentalem vocant : per quam ſciuit
omnia quæ naturaliter ſciri poſſunt per actionem intellectus agentis, ſecũdum proportionem ad fan
taſmata. Vnde Apoſt. Cum eſſet filius Dei,didicit ex his quę paſſus eſt,obedientiã. Glo. exponit,hoc Heb.5.
eſt ex his quæ expertus eſt: & ſic fuit in Chriſto alia ſcientia experimentalis acquiſita. & ſecundũ hãc
debet intelligi illud, Proficiebat ſapientia &c. Hanc autem ſcientiam acquiſiuit per inuentionem ſiue Luc.2.
per ſeipſum,& non per diſciplinam,edoctus ab aliis: quia Chriſtus fuit datus in doctorem & præce-
ptorem iuxta illud, Ecce in teſtem populis dedi eum,ducem & præceptorẽ. & illud, Lætamini in do Eſa.55.
mino Deo veſtro,quis dedit doctorẽ iuſtitiæ. vnde Samaritana dicebat, Scio quia Meſſias venit. Cũ Ioel.2.
ergo venerit annunciabit nobis omnia. & ipſe Chriſtus dicebat, Non vocemini magiſtri,quia ma- Ioan.4.
giſter veſter vnus eſt Chriſtus. Cum igitur magiſtri et doctoris ſit docere & nõ doceri,ſequitur &c. Mat.23.
Nec obſtat illud: Apparuit autem angelus de cœlo confortans eum: quia illa confortatio non fuit per Luc.22.
modũ inſtructionis,ſed ad demonſtrandã proprietatem humanæ naturæ. vel poteſt dici q apparuit
angelus viſibiliter in forma corporali, qui & in ſua natura ſemper præſens erat , & ad modũ confor-
tantis ſe habens,ei dicebat verba conſolatoria: nõ propter eius indigentiã,ſed propter diſcipulorum
prope aſtantium conſolationem, & noſtram inſtructionem. Ideo enim triſtis fuit & cõſolatus,vt ſci
remus q tribulatis pro Chriſto nõ deeſt conſolatio, iuxta illud Pſal. Secundũ multitudinem dolorũ Pſal.93.
conſolationes tuę lætificauerunt animã meam. Notandũ prætereà q ſcientia infuſa et acquiſita in ani
ma Chriſti nõ eſt eiuſdem ſpeciei,ſicut nec virtutes morales acquiſitæ & infuſæ. Quia habitus ſcien-
tiæ acquiſitæ ſunt proportionati fantaſmatibus: habitus verò ſcientiæ infuſæ non omnino. Ideo nihil
prohibet eos ſimul eſſe in eadẽ potentia,nec eorũ actus ſimul eſſe cum clara viſione,cum ſint ſubordi
nati,& inferior perficiatur per ſuperiorem.

§. 3. DE POTENTIA ANIMAE CHRISTI.

C MAnifeſtum eſt Chriſtum ſecundum diuinitatem eſſe omnipotẽtem,cum ſit æqualis patri,vt di-
ctum eſt. Secundum verò humanitatem non,ſi conſideretur ſecundum ſuam naturam. habuit ta 3.p.q.13.

men illam potentiam ad illos effectus faciendos,qui ſunt conuenientes animæ ad gubernandum corpus,& diſponendum actus humanos,ac etiam ad illuminandum per gratiæ & ſcientię plenitudinem omnes creaturas rationales á ſua perfectione deficientes, ſecundum modum qui eſt conueniens creaturæ rationali.Si verò anima Chriſti conſideretur vt eſt inſtrumentum verbi ſibi vniri,habuit inſtrumentalem virtutē ad omnes immutationes miraculoſas faciēdas ordinabiles ad incarnationis finem, qui eſt inſtaurare omnia ſiue quæ in cœlis,ſiue quæ in terris ſunt.Immutationes verò creaturarum,ſecundum quod ſunt conuertibiles in nihilū, reſpondent creationi rerum, prout ſcilicet producūtur ex nihilo. quæ quidem creatio creaturæ non poteſt communicari etiam inſtrumentaliter. vnde D. Auguſt.3 de Trin. dicit quòd angeli boni vel mali non poſſunt eſſe creatores, neq; principaliter (hoc eſt independenter) neq; inſtrumentaliter. Quia cauſa ſecunda inſtrumentalis non participat actionem cauſæ ſuperioris,niſi inquantum per aliquid ſibi proprium diſpoſitiōe operatur ad effectum principalis agentis:quia ſi nihil ageret ſecundum id quod eſt ſibi proprium, fruſtrá adhiberetur vt inſtrumentum.Nec oporteret eſſe determinata inſtrumenta determinatarum actionum. Sed circa non ens nulla creatura poteſt habere aliquem virtutem vel diſpoſitionem inſtrumentalem,cum omnis actio creaturæ præſupponat aliquid circa quod agat, & creatio fiat nullo præſuppoſito.Igitur,&c. Præterea Eſſe eſt effectus vniuerſaliſſimus:ideo proprius cauſæ vniuerſaliſſimæ,quæ eſt Deus. Et quemadmodum creare eſt proprius effectus Dei,ſic etiam annihilare. Nec eſt ſimile de cauſatione gratiæ,& reſuſcitatione,quæ licet exigant virtutem infinitam, tamen poſſunt inſtrumentaliter communicari, & communicata fuerunt animæ Chriſti & ſacramentis,cum non habeant prædictam repugnantiam ex parte naturali.

1.p.q.45. art.5. — *Creatio communicari non poteſt.*

§. 4. DE DEFECTIBVS QVOS CHRISTVS ASSVMPSIT.

3.p.q.14. art.1. CHriſtus humanam naturam aſſumendo, aliquos defectus deformitatem non importantes, rationabiliter aſſumere voluit,et quantum ad corpus, et quantum ad animam. Quantum ad corpus D aſſumpſit paſſibilitatem,famem,ſitim,alterationem,et mortem et alia huiuſmodi:triplici ratione.Primo vt ſatisfaceret,& dolores atq; languores noſtros ipſe portaret. *Eſa.53.* Secundo propter fidem incarnationis aſtruendā. Quia ſi filius Dei defectus naturam humanā conſequentes nō aſſumpſiſſet, potuiſſent eum exiſtimare non fuiſſe verum hominē,prout Manichæi dixerunt. *Phil.2.* Ideo Apoſtolus,Exinaniuit ſemetipſum,formā ſerui accipiens,& habitu inuentus vt homo. Vnde et D. Tho. Apoſt.per aſpectum vulnerū ad fidem reuocatus eſt. *Ioan.20* Tertio vt nobis exemplum patientiæ adhiberet,quod fecit dum paſſiones et defectus humanos fortiter et patienter tolerauit. Vnde Apoſt. Recogitate eū qui talem ſuſtinuit á peccatoribus cōtradictionem:ne fatigemini animis veſtris deficiētes. Et licet ab initio anima Chriſti fuerit beata,& ex gloria animæ naturaliter redundent impaſſibilitas,& aliæ dotes in corpus: Quia tamē hæc naturalis redundātia ſubiacet diuinæ voluntati,quæ volebat ipſum pati propter prędictas rationes: ideo in Chriſto ordinariè nō redundabant ab anima in corpus impaſſibilitas & aliæ dotes:licet bene aliquādo,vt in natiuitate ſubtilitas,& in transfiguratione claritas,& cū ambulabat ſupra mare agilitas:ſed hoc factum fuit miraculoſe ad aliqua myſteria reuelanda. Defectus ergo corporales totā naturā humanā ex peccato primi parentis conſequentes aſſumpſit. Vnde Ro 8 Miſit Deus filiū ſuum in ſimilitudinē carnis peccati Conditio autē carnis peccati eſt habere neceſſitatem moriendi & ſuſtinendi huiuſmodi paſſiones. Nō aſſumpſit tamen defectus particulares,qui ex particularibus cauſis cauſantur in aliquibus particularibus hominibus, ſicut lepra,podagra, morbus articularis,& alia huiuſmodi; quia fuiſſent impedimenta operationū,quas facere debebat pro reparatione naturæ humanæ & inſtructione fideliū: prout ſunt circuire ciuitates & caſtella,prædicare,& cōmuniter conuerſari.Nec etiā debuit aſſumere defectus qui cauſantur ex culpa,puta ex inordinato victu, & quādoq; ex defecto virtutis formatiuæ,quorū neutrum cōuenit Chriſto,qui cōceptus eſt ex ſpiritu ſancto,qui eſt infinitæ ſapientiæ & virtutis.Notandum ꝙ licet defectus corporales voluntariè aſſumpſerit,nō tamen eos contraxit,ſicut nos. Quia hoc verbum (contrahere) non ſolum importat ſimul cum natura ex origine & neceſſitate trahere, ſed etiā ordinem effectus ad cauſam.ſ.ꝙ ex debito peccati trahat. *Rom.5.* Quia,vt dictum eſt,cauſa proxima mortis eſt peccatum originale. Ideo illi dicuntur hos defectus contrahere,qui ex debito peccati originalis illos incurrunt. Chriſtus autem hoc modo non habuit,neque D. Virgo:ſed habuerunt illos ex conditione naturæ,& ex parte principiorum materialium.¶ Aſſumpſit etiam Chriſtus animā paſſibilem,non ſolum paſſione perfectiua,ſed etiam afflictiua,ex apprehenſione animali,ad corporis læſionē. Vnde Pſal.in perſona Chriſti,Repleta eſt malis anima mea. Et Eſa. Verè languores noſtros ipſe tulit,&c. *Eſa.53.* Et cū haberet appetitum concupiſcibilē & iraſcibilem,conſequens eſt ꝙ habuerit actus illorū,qui dicuntur paſſiones,differentes tamen á paſſionibus noſtris,quātum ad tria. *Paſsiones Chriſti à noſtris quō differunt.* Primo quo ad obiectū:quia huiuſmodi paſſiones in nobis plerunq; feruntur ad illicita,ſed non in Chriſto. Secundò quantum ad principiū:quia huiuſmodi paſſiones in nobis freqoenter pręueniunt iudiciū rationis,ſed nō in Chriſto,qui ſolū ex imperio & moderatione rationis habebat quando volebat,& nō ex ſubreptione.Tertio quantū ad effectum:quia huiuſmodi paſſiones in nobis quādoq; trahunt, & quādoq; impediūt rationē, & nō in Chriſto, qui ſolū habuit imperatas.Ex præmiſſis patet ꝙ in Chriſto fuit dolor & triſtitia in appetitu ſenſitiuo. Vnde Mat.26. Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortē.Differenter tamen fuit triſtitia in eo,& eſt in nobis,ſecundū illa tria quæ diximus de paſſionibus : quia in nobis plerunq; triſtitia eſt de bono apprehenſo ſub ratione mali,in quo decipimur,& aliquādo eſt immoderata: ſed in Chriſto,non fuit,nec niſi de vero malo. Nec obſtat ꝙ dicitur Eſa.42.Nō erit triſtis neq; turbulentus.& Prou.12.Non cōtriſtabit iuſtum quicquid acciderit ei:quia illæ authoritates intelliguntur immoderatè vel pro perfecta paſſione,& nō de propaſſione,quæ dicitur paſſio imperata & moderata,quæ nō eſt culpa,ſed afflictio. *An in Chriſto fuerit triſtitia afflictiua.* ¶ Sed difficultas eſt an in voluntate Chriſti fuerit triſtitia afflictiua,quia ſecundū D. Aug triſtitia eſt de his quę nobis nolentibus accidunt. Sed Chriſtus nolebat peccatū diſcipulorū aut Iudæorū,nec etiam mortem ſuā, cum rogauerit patrem,vt ſi poſſibile eſſet,tranſiret ab eo calix ſcilicet mortis. videtur igitur ſequi ꝙ

in vo

in volũtate Chriſti fuerit triſtitia afflictiua. Nec eſt ſimile de ſanctis qui ſunt in patria, qui nõ poſſunt triſtari: quia non poſſunt aliqua ventura ſimpliciter nolle. Dicendũ ꝙ licet paſſio Chriſti ſecundum quid fuerit inuoluntaria, & cauſauerit triſtitiam in appetitu concupiſcibili: non tamẽ ſequebatur afflictio in voluntate, eo ꝙ mors erat ſimpliciter voluntaria propter finẽ redẽptionis humanę: ſicut proiectio mercium in mare propter liberationẽ perſonæ. Peccata diſcipulorum & crucifigentiũ non erant volita ſecundũ ſe, ſed ſecundũ ordinem diuinæ prouidentiæ, quæ ita prouiderat, & ita prędici & prophetari fecerat. Et licet ea quæ ſunt ſecundum ſe inuoluntaria, & propter aliud volita, cauſent triſtitiam in concupiſcibili, nõ tamen in voluntate, maximè in beatis, propter ſtatum, & ſummũ gaudium quod impedit, vel etiã deo nõ concurrẽte. Nec obſtat ꝙ Chriſtus dicebat, Triſtis eſt anima mea, &c. quia ibi accipitur anima, pro portione inferiori ſiue ſenſitiua & corporali. Vnde Pſal. Saluum me fac Deus, quia intrauerunt aquæ vſq; ad animã meam. Infixus ſum in limo profundi, & nõ eſt ſubſtantia, quæ non poſſunt intelligi de portione ſuperiori, hoc eſt intellectu & voluntate. Ex præmiſſis ſequitur primò ꝙ paſſio timoris moderata & ordinata fuit in Chriſto: quia ſicut triſtitia cauſatur ex apprehenſione mali præſentis, ita & timor ex apprehẽſione mali futuri. Vnde Mar. 14. Cœpit tædere & pauere. Licet quantum ad incertitudinem futuri euentus timor non fuerit in Chriſto, cùm omnia futura videret. Nos autem aliquando nocte timemus ex aliquo ſonitu, ignorantes quid hoc ſignificet, & quid futurũ ſit boni vel mali. De timore verò, vt eſt donũ Spiritus ſancti; dictũ eſt quòd fuit in Chriſto. Secundò infertur ꝙ admiratio, quæ eſt paſſio appetitus iraſcibilis, & ſpecies timoris, non fuit in Chriſto, inquantũ homo, nec ſecundum ſcientiam beatam, nec ſecundũ ſcientiam infuſam: quia cùm admiratio nõ ſit niſi de aliquo nouo & inſolito ac ignorato, & in Chriſto (vt ex præmiſſis patet) nihil tale, quo ad ſcientiam beatam & infuſam, poſſet eſſe: ſequitur ꝙ in eo nõ poterat eſſe admiratio. Quia tamen potuit in eo eſſe aliquid nouum & inſolitum quantũ ad ſcientiã experimentalem: ſecundũ hoc poterat in eo eſſe admiratio. Vnde Mat. 8. dicitur: Audiens Ieſus verba Centurionis, miratus eſt, &c. Aſſumpſit autem hanc paſſionem ad noſtram inſtructionem, vt doceret nos admirari debere quod & ipſe mirabatur. Nec mirabatur ſic quòd fides Centurionis eſſet aliquid magnum, quantum ad ipſum: ſed quia erat magna, quantũ ad alios. Aliqui exponunt miratus eſt, hoc eſt ad modũ admirantis ſe habuit. Tertiò infertur, ꝙ in Chriſto fuit ira moderata. Vnde Ioan. 2. dicitur ꝙ fecit quaſi flagellum de funiculis, & eiecit vendẽtes & ementes de templo. Quartò ſequitur quòd Chriſtus erat ſimul viator & comprehenſor. Viator dicitur aliquis ex eo quòd tẽdit in beatitudinem. Comprehenſor autem ex eo ꝙ iam obtinet eam, iuxta illud: Sic currite vt comprehendatis, & Phil. 3. Sequor ſi quomodo comprehendam. Cùm ergo beatitudo hominis conſiſtat in anima & corpore, quo ad animã & portionem ſuperiorem (quæ dicitur mens, quæ comprehendit intellectum & voluntatẽ) erat comprehẽſor, quia videbat eſſentiam diuinã, & fruebatur ea. Quia tamen anima eius, quantum ad portionẽ inferiorem, ſiue quantum ad appetitum ſenſitiuum & ſenſus exteriores, qui ſunt corporales, erat paſſibilis, & habebat corpus paſſibile & mortale: ſequitur quòd erat viator. & ſic ſimul viator & comprehenſor.

Pſal. 68.

1. Cor. 9.

§. 5. DE PROPOSITIONIBVS CONCEDENDIS *vel negandis propter incarnationem.*

A AB omnibus doctoribus catholicis hæc propoſitio (Deus eſt homo) cõceditur, propter illud quod dicitur Phil. 2. Qui cum in forma Dei eſſet, exinaniuit ſemetipſum, formã ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuẽtus vt homo. Ex quo habetur ꝙ ille qui eſt in forma Dei, eſt homo. Præterea nomẽ ſignificãs formã in cõcreto, poteſt verificari de quolibet ſuppoſito, in quo illa forma inuenitur, vt homo de Sorte & Platone. Sed natura humana inuenitur aſſumpta ad eſſe perſonale filii Dei: igitur, &c. Et quanuis ante incarnationis myſterium natura diuina & humana eſſent maximè diſtãtes: & tũc hæc propoſitio (Deus eſt homo) eſſet in materia remota. Quia tamẽ per incarnationis myſteriũ conueniũt in vno ſuppoſito, cui neutra illarũ ineſt per accidẽs, ſed per ſe: ideo nunc hæc propoſitio (Deus eſt homo) eſſet in materia naturali, & prędicatur homo de Deo per ſe, ſicut ſpecies de ſua hypoſtaſi & indiuiduo. Si dicatur quòd omne quod inuenit alicui rei poſt ſuum eſſe completum, eſt accidens: ſed natura humana eſt huiuſmodi, igitur, &c. Dicendum quòd maior eſt vera, niſi illud quod aduenit, ex ſua natura aptum natum ſit per ſe ſubſiſtere, & producere eſſe exiſtentiæ; vel ſi adueniat inhæſiuè: ſed non eſt ſic de natura humana, vt dictum eſt. Quod enim vni eſt ſubſtantia, nulli eſt accidens, ſecundum Philoſ. Nec natura humana in Chriſto eſt inhæſiuè, ſed quodam ineffabili modo. Eadem ratione hæc eſt vera, Homo eſt Deus. vnde Rom. 9. dicitur, Ex quibus eſt Chriſtus ſecundũ carnem, qui eſt ſuper omnia benedictus Deus in ſecula. Hęc autem (Chriſtus eſt homo dominicus) non eſt cõcedenda: cum hoc nomẽ, Chriſtus, à parte ſubiecti ſtet pro ſuppoſito, quod eſt eſſentialiter Deus & dominus: & ſi prædicaretur denominatiuè, derogaretur veritati vnionis. Hæc propoſitio: Deus eſt paſſus, crucifixus, & mortuus, ac ſimiles, in quibus Deus prædicatur de proprietatibus hominis in concreto vel econuerſo, ſunt concedendæ. Quia (vt Damaſcenus dicit) Ea quæ ſunt carnis idiomata (hoc eſt carnis proprietates) Deo attribuũtur, dum deus paſſibilis nominatur, & deus gloriæ crucifixus. deinde dicit, Deitatem quidem dicentes, non nominamus ea quę deitatis ſunt idiomata Non enim dicimus deitatem eſſe paſſibilem, vel creabilem, aut naturam humanam: quia nomina in concreto ſupponunt pro hypoſtaſi. Ideo differenter poſſunt prædicari de his quæ pertinent ad vtranq; naturam diuinam, ſicut hoc nomẽ, Chriſtus, in quo intelligitur vngẽs diuinitas, & vncta humanitas, ſiue nomẽ det intelligere solùm naturam diuinam, ſicut hoc nomen, Deus, vel filius Dei; ſiue nomen solùm ſignificat naturam humanam, ſicut hoc nomen, homo, & Ieſus. Prædicta tamen nomina non prædicantur in abſtracto. Et licet idem ſuppoſitum dicatur paſſibile & impaſſibile, nõ tamen ſequitur quod oppoſita prædicentur de eodem ſecundum idem, ſed ſecundum diuerſa. Hæc propoſitio, filius Dei factus eſt homo, probatur catholica ex illo Ioan. 1. Verbum caro factum eſt, & ex eo quod ſcribitur in ſymbolo, Et homo factus eſt. Vnumquodq; enim dicitur factum, quod incipit prædicari de ipſo. ſed ſic eſt de Deo, nõ enim conuenit ei prædicari de homine ab æterno, ſed ex tempore,

3. p. q. 16. art. 1. Deus eſt homo.

Hæc propoſitio, deus eſt homo, eſt in materia naturali.

art. 7. Homo eſt Deus.

art. 3. Chriſtus eſt homo dominicus.

art. 4. & 5. Deus eſt mortuus.

3. lib.

ar. 7. & 8. Filius dei factus eſt homo.

igitur, &c. Et licet fieri hominem ſit fieri ſimpliciter in ſuppoſitis creatis, non tamen in ſuppoſito diuino. Ideo Deum fieri hominem non eſt ſimpliciter Deum fieri. Fuit autem factus Deus homo, abſq; ſui mutatione, ſed non abſq; mutatione creaturæ: ſicut nec creator.

Homo factus eſt Deus.

Eadem ratione hæc conceditur, Homo factus eſt Deus, prout hoc participium, factus, determinat compoſitionem, vt ſit ſenſus. Homo factus eſt Deus, hoc eſt factum eſt ita, vt homo ſit Deus. & ſub hoc ſenſu vtraque eſt vera, Homo factus eſt Deus. &, Deus factus eſt homo. Si verò hoc participiũ, factus, aliter determinet, vel alium ſenſum faciat, eſt neganda.

art. 8

Chriſtus nõ eſt creatura.

Hæc propoſitio, Chriſtus eſt creatura, non eſt concedenda, cùm hoc nomen, Chriſtus, ſtet pro ſuppoſito, quod eſt increatum: nec ſecundum D. Ambr. hæc, Chriſtus creatus. Nam ſicut D. Hier. ait, Ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæreſis, & catholici cum hæreticis nec nomina debent habere communia, ne eorum errori fauere videantur. Et quia Arriani Chriſtum dixerunt eſſe creaturam, & minorem patre, nõ ſolum ratione humanæ naturæ, ſed etiam diuinæ: ideo non eſt abſolutè dicendũ quòd Chriſtus ſit creatura, vel minor patre, ſicut ſimpliciter dicimus Chriſtum paſſum, &c. ſed cum determinatione, ſecundum naturam humanam. Sicut enim in rebus humanis ea quæ in dubitationem venire poſſunt an conueniant parti vel toti, non attribuuntur toti ſimpliciter, hoc eſt ſine determinatione. non enim dicimus quòd Æthiops ſit albus: ſed dicimus quòd eſt albus ſecundum dentes. Sic ad propoſitum, &c. quia de creatura propter Arrianos poſſet eſſe dubium. Ideo non dicimus quòd Chriſtus ſit creatura. Et quia quòd ſit paſſus non eſt dubium, igitur, &c. Hæc eſt reſolutio Damaſceni in. 3. lib. & ſic dicendum eſt de ſimilibus propoſitionibus. Hæc propoſitio reduplicatiua, Chriſtus inquantũ homo eſt creatura, poteſt diſtingui: quia ſi in reduplicatione reſumatur,

art. 10.

Chriſtus inquantũ homo eſt creatura.

ratione ſuppoſiti, eſt neganda, cum ſuppoſitum humanæ naturę in Chriſto ſit increatum. Si verò reſumatur in exponentibus, ratione naturæ humanę, eſt vera, cum natura humana ſit creatura. & ſic ratione humanæ naturæ creatura conuenit Chriſto, ſicut paſſio & mors. Sed quia in reduplicatione hoc nomen, homo, magis propriè tenetur pro natura, quàm pro ſuppoſito, cum ſumatur in vim prædicati: ideo eſt abſolutè concedenda. Si tamen adderetur aliquid, per quod traheretur ad ſuppoſitum, eſſet propoſitio neganda, puta ſi diceretur, Chriſtus ſecundum quod hic homo, eſt creatura: quia hoc pronomen (hic) demonſtrat ſuppoſitum. Hæc autem, hic homo incœpit eſſe, vel non fuit ab æterno, eſt eadem ratione neganda.

Heb. vlt.

Quia, vt dicit Apoſt. Chriſtus Ieſus heri & hodie, ipſe eſt in ſecula. Præterea terminus à parte ſubiecti ſtat pro ſuppoſito, quod eſt æternũ. Et ideo hæc propoſitio, Chriſtus incœpit eſſe, vel hic homo, demonſtrato Chriſto, incœpit eſſe, ſecundũ ſententiam catholicæ fidei, ſecundum quam non ponimus in Chriſto niſi vnum ſuppoſitum, ſiue vnam hypoſtaſim aut perſonam, eſt ſimpliciter falſa: quia hoc pronomen, hic, demonſtrat ſuppoſitum æternum, cuius æternitati repugnat incipere eſſe. Nec obſtat quòd incipere eſſe conueniat humanæ naturæ, quæ ſignificatur per hoc nomen, homo, quia terminus in ſubiecto poſitus, non tenetur formaliter, hoc eſt pro natura, ſed pro ſuppoſito. Et licet prædicta propoſitio eſſet vera, nõ eſt tamen ea vtendum abſq; determinatione, ad euitandũ hæreſim Arrii. Hæc etiã propoſitio, Chriſtus ſecundũ quod homo, eſt deus, eſt ſimpliciter negãda: quia illud quod cõuenit Chriſto ſecundũ quod homo, cõuenit cuilibet ſuppoſito humano. Sed manifeſtè falſum eſt quẽlibet hominẽ eſſe deũ, igitur. Poſſet tamẽ deſtingui, vt dictũ eſt de hac, Chriſtus inquantũ homo, eſt creatura. Idem dicendũ de iſta, Chriſtus, inquantũ homo, eſt hypoſtaſis. Ex prædictis patet, ꝙ licet in Chriſto ſint duæ naturę, eſt tamẽ tantũ vnũ eſſe. vnde Athanaſius Sicut anima rationalis & caro vnus eſt homo: ita deus & homo vnus eſt Chriſtus. Secundò patet ꝙ hæc eſt vera, Chriſtus eſt ſubiectus patri, quia intelligitur ſecundũ naturam humanã. Et idẽ dicendũ eſt de iſta, Pater eſt maior filio ſecundũ naturam humanã, quę determinatio adiungẽda eſt propter rationẽ prædictam, ne conueniamus cum Arrianis Hæc verò, Chriſtus eſt ſubiectus ſibiipſi, eſt diſtinguenda, eò quòd eſſe ſeruum aut ſubiectum, vel dominum, pertinet ad perſonam, & non attribuitur naturæ.

§. 6. DE VOLVNTATE CHRISTI.

3. p. q. 18. art. 1.

Luc. 22.

QVia ſuperius tractando de ſcientia Chriſti, ſufficienter de intellectu eius dictum eſt: reſtat de voluntate ipſius aliquid dicendum. Et in primis notandũ duplicem in Chriſto fuiſſe voluntatẽ, vt ipſemet Chriſtus teſtatur dicẽs: Pater, nõ mea, ſed tua voluntas fiat. Vna volũtas eſt diuina, alia humana, quæ dicitur appetitus intellectiuus. Licet aliquando appetitus ſenſitiuus retineat nomẽ voluntatis, pro quãto volũtas dicitur inclinatio vnde Ioan. 3. Spiritus vbi vult ſpirat. tamẽ in parte ſuperiori nõ eſt niſi vna potẽtia naturalis, quæ dicatur voluntas Si verò volũtas accipiatur pro actu, oportet ponere in Chriſto ſecundum humanam naturam, duas voluntates, hoc eſt duas ſpecies actuũ voluntatis. Voluntas enim humana, fertur in finem & in media, & alio modo fertur in vtrumque ſimul. Nam fertur in finem ſimpliciter & abſolutè, ſecundum quod eſt ſecundum ſe quoddam bonum: circa media autem voluntas fertur & terminatur cum quadam collatione & comparatione, eò ꝙ medium habet bonitatem in ordine ad aliud. Actus circa finem dicitur ſimplex voluntas, & à D. Tho. dicitur voluntas vt natura, & à Damaſ. dicitur Thelizis. Secũdus actus dicitur volũtas vt ratio, & à Damaſ. Bulizis, hoc eſt conſiliatiua. Hæc autem diuerſitas actuum non diuerſificat potentiam, quia vterque tendit ad vnam rationem obiecti boni. Ex præmiſſis ſequitur ꝙ Chriſtus ſecundũ voluntatem ſenſualitatis quæ dicitur voluntas vt natura, poterat aliud velle, quod nolebat ſecundum voluntatẽ rationis, & etiã nolle, ac etiã aliud quod Deus volebat. Deus enim volebat ꝙ Chriſtus dolores & paſſiones ac mortẽ pateretur: & ſenſualitas ac etiã voluntas vt natura nolebat. Sed ſecundũ voluntatem conſiliatiuam ſiue vt ratio & in ordine ad finem, ſemper idem volebat quod Deus. quod patet ex hoc

In Chriſto non fuit contrarietas voluntatum.

ꝙ dixit, Non quod ego volo, &c. Volebat enim ſecundũ rationem, diuinã voluntatẽ impleri, quãuis aliud dicat ſe velle ſecundum quandam aliã eius voluntatem. Nec tamen propterea ſequitur quòd in Chriſto fuerit contrarietas voluntatum, cùm nõ poſſit eſſe contrarietas, niſi oppoſitio attendatur circa idem & ſecundũ eandem rationẽ. Chriſtus autem non ſecundũ eandem rationẽ volebat pati & calicem transferri, Quia calicem transferri volebat ſecundum ſe, ſiue voluntate vt natura. Pati autẽ volebat in ordine ad finem, qui erat redẽptio generis humani. Et ſic voluntas humana nõ fuit repugnãs

voluntati diuinæ, ſed potius ſubiecta. Et agonia non fuit in Chriſto, quantum ad actũ animæ rationa-
lem, ſecundũ quod importat concertationẽ voluntatũ ex diuerſitate rationum procedentẽ (hoc enim
contingit propter debilitatem rationis, quæ non poteſt iudicare quid ſimpliciter ſit melius. quod in
Chriſto non fuit: quia per ſuam rationem iudicabat ſimpliciter melius eſſe: ꝙ per eius paſſionem vo-
luntas Dei impleretur circa ſalutem humani generitis.) Fuit in Chriſto agonia quantum ad partẽ ſeo In.3.lib.
ſitiuam, ſecundum quod importat terrorem infortunii imminentia, vt Damaſcenus dicit.

Ver. 1. DE ORATIONE CHRISTI.

A CHriſtum pro ſe & aliis oraſſe, & eius orationem ſemper exauditam fuiſſe ex ſacris literis conſtat. 3.p.q.21.
Habetur enim Luc.6. In illis diebus exiit in montem orare. & erat pernoctãs in oratione Dei. &
Ioan.17. Pater clarifica filiũ tuum, &c. Poſtea rogauit pro Apoſtolis, poſtremò pro his qui erant credi-
turi per verbum eorum in ipſum. & Ioan.11. Pater gratias ago tibi, quia audiſti me. Ego autẽ ſciebam Super Ioan.
quòd ſemper me audis. Fuit autem conueniens ipſum manifeſtè orare, vt nobis orandi exẽplum præ-
beret. Poterat enim (vt D.Aug. ait) orare ſilentio. ſed ita patri voluit ſe exhibere precatorẽ, vt memi-
niſſet ſe noſtrum eſſe doctorem, & vt patrem recognoſceret authorem. Petebat pro ſe quantũ ad natu-
ram humanam, gloriam corporis, & etiam alia quæ pertinebant ad ſalutẽ aliorum. Licet enim ſecun-
dum voluntatem diuinã potuiſſet facere quæ volebat, non tamen ſecundũ voluntatem humanã, cùm
ſecundũ eam non haberet omnipotentiã. Ideo cõueniebat ei orare. Et quanuis nos nõ oremus ea quæ
ſcimus certo futura, vt ꝙ ſol cras oriatur, & Chriſtus omnia futura videret in verbo: Quia tamẽ vi-
debat quædã eſſe fienda propter orationẽ ſuam. ideo nõ inconuenienter petiit à Deo, quẽ ſemper con-
templabatur. Et cùm oratio ſit petitio decentiũ à Deo, & quædã explicatio propriæ voluntatis apud
Deum. vt illã adimpleat: tunc oratio alicuius exauditur, cum volũtas eius impletur. voluntas autẽ ſim-
pliciter hominis, eſt volũtas rationis: hoc enim abſolutè volumus, ꝙ ſecundum deliberatã rationem
volumus. Nam illud quod volumus ſecũdum motum voluntatis ſimplicis, nõ ſimpliciter volumus,
ſed ſecundum quid. Vnde talis voluntas: magis dicenda eſt velleitas, quàm abſoluta voluntas, quia
ſcilicet homo hoc vellet, ſi aliud non obſtaret. Cum igitur Chriſtus ſecundum voluntatẽ rationis nil
aliud voluerit niſi quod ſciuit Deum velle, cui ſemper ſe cõformauit: ideo eius voluntas etiam huma-
na ſemper fuit exaudita. Nec obſtat quòd orauit pro crucifixoribus, vt deus illis ignoſceret, quod ta-
men impletum non fuit. Nec omnes qui crediderunt verbis Apoſtolorum, fuerunt vnũ cum eo: quia Ioan.17.
nõ orauit pro omnibus crucifixoribus, nec pro omnibus qui credituri erant in eũ: ſed pro ſolis præde-
ſtinatis. vnde dicebat. Pro his quos dediſti mihi. Quo ad tranſlationẽ verò calicis, quam petiit, & nõ
obtinuit: dicendũ (ſecundũ Hilar.) ꝙ ſi per illam orationẽ petierit, vt timor bibẽdi calicis eũ vel alios
martyres ſuæ paſſionis imitatores, nõ perturbaret, vel ꝙ mors eum nõ detineret, obtinuit. Si verò in-
telligatur ꝙ nõ biberet calicẽ mortis & paſſionis, vel, ſecundũ D.Hier. ꝙ nõ biberet ipſum à Iudæis,
non eſt factum quod petiit: quia ratio quæ petitionem expoſuit, nolebat vt hoc impleretur. & ſic in-
telligitur illud Pſal. Clamabo per diem & non exaudies. Hanc verò orationẽ propoſuit ad inſtructio-
nem noſtram: volebat enim oſtendere ſuam voluntatem naturalem & motũ ſenſualitatis, quẽ vt ho-
mo habebat per rationem debere regulari. Si quæratur an ſecundum ſenſualitatẽ orauerit: dicendum
quod non, cùm oratio ſit eſſentialiter actus intellectus. Poteſt tamen dici quod orauit ſecundum ſen-
ſualitatem, ad hunc ſenſum quòd eius ratio orando propoſuit id quod erat in appetitu ſenſualitatis
ipſius, exprimendo affectum ſenſualitatis, tanquam ipſius aduocata, & hoc fecit vt nos de tribus in-
ſtrueret: Primò vt oſtenderet ſe veram humanam naturam ſuſcepiſſe cum omnibus naturalibus affe-
ctibus. Secundò vt oſtenderet quòd licet homini aliquid velle ſecundum naturalem affectum, quod
deus non vult. Tertiò, vt oſtẽderet quod homo debet proprium affectum ſubiicere diuinæ volũtati.
vnde dixit, Verùmtamen non ſicut ego volo, &c.

Ver. 2. DE SACERDOTIO CHRISTI.

B CVm proprium ſacerdotis ſit mediare inter deũ & populum, quo ad tria: Primò inquantũ diuina 3.p.q.22.
populo tradit. ideo dicitur Sacerdos, quaſi ſacra dans: Secundò inquantũ preces pro populo of- art.1.
fert. Tertiò inquantũ pro peccatis populi aliqualiter Deo ſatisfacit. Vnde Apoſt. Omnis pontifex ex Heb.5.
hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt ad deum, vt offerat dona & ſacrifi-
cia pro peccatis. & Chriſtus hæc tria fecerit, conſequens eſt ipſum fuiſſe ſacerdotẽ. minor probatur: 2.Pet.1.
Quia primo per ipſum ſunt dona diuina collata, iuxta illud, Per quẽ (ſcilicet Chriſtũ) maxima & pre-
cioſa nobis dona donauit. Secũdò ipſe pro peccatis noſtris orauit, Pater ignoſce eis, quia neſciũt quid
faciunt. Tertiò ipſe etiam genus humanũ Deo recõciliauit, ſecundum illud, In ipſo (ſcilicet Chriſto)
complacuit omnem plenitudinem habitare, & per eum reconciliare omnia. Ideo Apoſtolus vocat eũ Mat.27.
pontificem, dicẽs: Habemus pontificẽ qui penetrauit cœlos. Et quia Chriſtus ſecundũ humanitatem Coloſſ.1.
habuit plenitudinẽ gratiæ & gloriæ, ideo angelis maior: Sequitur ꝙ excellẽtiori modo Hierarchiam Heb.4.
ſeu ſacerdotalẽ poteſtatẽ habuit, quàm angeli, quibus cõpetit poteſtas Hierarchica, & qui ſunt medii
inter deum & homines, vt D.Dion. ait. Ita ꝙ ipſe ſacerdos, inquantum eſt medius inter Deum & po-
pulum, ſortitur nomẽ angeli, iuxta illud, Labia ſacerdotis cuſtodiũt ſcientiã, & legẽ requirent de ore Malach.2.
eius: angelus enim domini exercituum eſt. vnde Mat.4. dicitur quòd acceſſerunt angeli, & miniſtra-
bant ei: & ſic Angeli fuerũt miniſtri ſacerdotii Chriſti: licet ſecundum paſſibilitatem carnis fuerit ab
angelis minoratus. & ſecundũ hoc conformis viatoribus in ſacerdotio cõſtitutis. Et quanuis in an- Pſal.7.
tiquo teſtamento alius eſſet legiſlator, alius ſacerdos (vt habetur Exo.18.) Chriſtus tamẽ fuit legiſla-
tor & ſacerdos: quia alii particulares gratias habebant, Chriſtus verò tanquam caput, habuit plenitu-
dinem gratiarũ. vnde Eſa. Dominus iudex noſter, Dominus legiſer noſter. Dominus rex noſter, ipſe
veniet & ſaluabit nos. Nec obſtat quòd non traxit originẽ ex ſtirpe ſacerdotali: quia hoc fecit vt oſtẽ- Eſa.33.
deret non eſſe omnino idem ſacerdotium, ſed differre, ſicut verum à figurali. Fuit autẽ Chriſtus non
ſolùm ſacerdos, ſed etiam ſacrificium. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd illud quod Deo exhi-
betur ad hoc quòd ſpiritus hominis feratur in Deum, poteſt dici ſacrificium, quaſi inuiſibilis ſacrificii
(quod

Pſal.50. (quod eſt ſpiritus contribulatus) ſignum. Indiget autem homo ſacrificio propter tria: Primò ad remiſ-
ſionem peccati, per quod auertitur à Deo. Ideo ſacerdos dicitur offerre ſacrificia pro peccatis. Secun-
dò vt in ſtatu gratiæ conſeruetur, ſemper deo inhærens. vnde Leui.3 habetur quòd offerebatur hoſtia
pro ſalute offerẽtium. Tertiò ad hoc quòd ſpiritus hominis vniatur Deo. vnde & in veteri lege offe-
Leui.1. rebatur holocauſtum, quaſi totum incenſum. Hæc autem tria per Chriſti oblationẽ nobis aduenerũt.
Nam primò peccata noſtra deleta ſunt, ſecundum illud, Traditus eſt propter delicta noſtra. Secundò
Rom.4. gratiam nos ſaluantẽ per ipſum recepimus, iuxta illud. Factus eſt omnibus obtemperãtibus ſibi cau-
Heb.5. ſa ſalutis æternæ. Tertiò per ipſum perfectionem gloriæ adepturi ſumus ſecundum illud, Habentes fi-
duciam in introitum ſanctorum (hoc eſt in gloriã cœleſtem) in ſanguine Chriſti, qui initiauit vitam
nouam. vnde ſequitur quòd ipſe Chriſtus, inquantum homo, nõ ſolùm eſt ſacerdos, ſed etiam verum
ſacrificium, & hoſtia pro peccato, & hoſtia pacificorum, & holocauſtum per paſſionem & mortem
comparatam, non ad voluntatem occidentium, ſed ad volũtatem patientis, qui voluntariè ſe obtulit.
Vnde Ioan.18 habetur quòd quærentibus Ieſum Nazarenum, reſpondit Ego ſum. Si ergo me quæri-
tis, ſinite hos abire. Et quia effectus ſacrificii eſt emũdatio & expiatio peccatorũ, in quibus ſunt duo,
ſcilicet culpa ſiue macula, & reatus pœnæ: culpa emundatur per gratiam ipſius, & reatus pœnæ per ſa-
Rom.3. tisfactionem, iuxta illud, Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionẽ quæ eſt in Chriſto Ie-
ſu, quem propoſuit deus propiciatorem, hoc eſt reconciliatorem & ſatisfactorem. ſequitur quod ſacri
ficium Chriſti fuit emundatiuũ culpæ, & expiatiuum pœnæ. Chriſtus tamen (qui peccatum non fe-
cit) non recepit effectum ſui ſacrificii. licet ſimilitudinem carnis peccati ſecundum ſpeciem cum car-
ne peccatorum habuerit. vnde in Epheſina ſynodo legitur: Si quis dicit Chriſtũ pro ſe obtuliſſe obla-
tionem, & nõ magis pro nobis ſolũ (nõ enim indiguit ſacrificio, qui peccatũ neſciuit) Anathema ſit.
Licet poſſit dici quòd ſecundum quid participauit effectum ſacrificii ſui, ſcilicet quantum ad paſſi-
bilitatem carnis. Ideo ſignanter Apoſto. Heb.5. dicit, Qui in diebus carnis ſuæ, &c. ad eum qui poſſet
eum ſaluum facere à morte. Et licet oratio pertineat ad ſacerdotes, non eſt tamen eorum officio pro-
Iaco.vlt. pria, cùm cuilibet conueniat pro ſe & aliis orare iuxta illud, Orate pro inuicẽ vt ſaluemini. & ſic ora-
tio quã Chriſtus orauit pro ſe, non erat actus ſacrificii. Alii verò ſacerdotes participant effectum ſa-
crificii ſui: non inquantum ſacerdotes, ſed inquantum peccatores. ideo Leui.16. dicitur quòd põtifex
non ſolùm offerebat pro aliis, ſed etiam pro ſeipſo, eò quòd peccator eſſet. quod nõ erat Chriſtus. Ideo
figura non poteſt adæquare veritatem. Non obſtat quòd Chriſtus per ſacrificium paſſionis & mortis
ſibi meruit: quia proprius effectus ſacrificii eſt, id quod ſequitur ex ipſo ſacrificio, & nõ ex deuotione
offerentis: Chriſtus autem non meruit gloriam ex vi ſacrificii, ſed ex deuotione: quia ſecundum cha-
Pſal.109. ritatem paſſionem humiliter ſuſtinuit. Sacerdotium Chriſti dicitur æternum. Vnde Pſal. Tu es ſa-
cerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Non quòd ſemper Chriſtus offerat ſacrificium
pro peccatis: ſed quia virtus ſacerdotii & ſacrificii Chriſti, quæ eſt cauſatio gratiæ, & deletio reatus
peccatorũ remiſſorum, manet in æternum in ſanctis. ideo non eguit ſemel quolibet anno offerre ſacri-
ficium, ſicut ſacerdos Leuiticus. Sed æterna redemptione inuenta, & vna oblatione cõſummauit, &c.

Eſt præterea ſacrificium Chriſti ſecundum ordinem Melchiſedech, & nõ ſecundum ordinem Le-
ui: Quia ſacrificium legale ſiue Leuiticum erat figura ſacerdotii Chriſti, non adæquans veritatem, ſed
ab ea multum deficiens: Primò, quia non mundabat peccata: Secundò, quia non ad perfectum duce-
bat: Tertiò, quia non erat æternum, ſicut ſacerdotium Chriſti. Et ipſa excellentia ſacrificii Chriſti ad
ſacerdotium Leuiticum fuit figurata in ſacrificio Melchiſedech, qui ab Abraham decimas accepit, &
in cuius lumbis Leui ſacerdos legalis decimatus eſt. Et quamuis quantum ad ipſam oblationem ſacer
dotium legale expreſſius figuraret ſacerdotium Chriſti, quàm ſacerdotiũ Melchiſedech, in quo ſan-
guis non effundebatur: tamen quantum ad participationem, & effectus huius ſacrificii, in quo attẽdi-
tur excellentia ſacerdotii Chriſti ad legale ſacerdotium, expreſſius figurabatur per ſacerdotium Mel-
chiſedech, qui obtulit panem & vinum, quæ (ſecundum D. Augu.) ſignificabant Eccleſiaſticam vni-
tatem, quam conſtituit participatio ſacrificii Chriſti. Vnde etiam in noua lege verum Chriſti ſacrifi-
cium communicatum fuit fidelibus ſub ſpecie panis & vini. Et ideo ſacerdotium Chriſti dicitur ſe-
cundum ordinem Melchiſedech, non quaſi principalioris ſacerdotis, ſed quaſi præfigurãtis excellen-
Heb.7. tiam ſacrificii Chriſti ad ſacerdotium Leuiticum. Dicitur autem Melchiſedech ab Apoſtolo ſine pa-
tre & ſine matre & ſine genealogia, neq; initium dierum, neq; finem vitæ habens: nõ quia iſta non ha-
buerit, ſed quia iſta de eo in ſacra ſcriptura nõ leguntur ſub hoc nomine. Et per hoc ipſum (vt Apoſt.
dicit) aſſimilatus eſt filio Dei, qui in terris eſt ſine patre, & in cœlis ſine matre, & ſine genealogia, iu-
xta illud: Generationem eius quis enarrabit? qui etiam ſecundum diuinitatẽ neq; principium, neq; fi-
3.p.q.26. nem dierum habet. Ex præmiſſis ſequitur quòd Chriſtus, ſecundum quod homo, eſt mediator Dei
& hominum. vnde Ioan.1. Medius autem veſtrum ſtetit quem vos neſcitis. & Apo. Vnus eſt media-
1.Tim.2. tor Dei & hominũ, homo Chriſtus Ieſus. Quia cum officium mediatoris ſit cõiungere & vnire eos,
inter quos eſt mediator, cùm extrema vniantur in medio, quod perfectiſſimè conuenit Chriſto, iuxta
illud, Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi: ideo Chriſtus eſt principalis mediator Dei &
2.Cor.5. hominum, inquantum per ſuam mortem genus humanum Deo reconciliauit. Homines autẽ poſſunt
dici mediatores minus principales & ſecundarii, ac etiam miniſteriales, per interceſſionem & ſacra-
Rom.8. mentorum adminiſtrationem. Et licet Spiritus ſanctus interpellet pro nobis gemitibus inenarrabili-
bus: non tamen dicitur mediator, cùm non ſit homo, ſicut Chriſtus. & ſic ſecundum humanitatem di-
citur mediator. Dicitur autem Spiritus ſanctus interpellare pro nobis effectiuè & cauſaliter, pro eo quòd
orare & interpellare nos facit.

Ver. 3. DE ADOPTIONE DEI PER CHRISTVM.

3.p.q.23. QVia Apoſto. Ephe. 1. dixit quòd Deus prædeſtinauit nos in adoptionẽ filiorum per Chriſtum
Ieſum in ipſum; ideo aliquid de ipſa adoptione dicendum eſt, & deinde de prædeſtinatione. C
Adoptio (vt hic ſumitur) eſt liberalis admiſſio ad hæreditatem, per quam taliter admiſſus ſimilatur
filio

filio naturali,cui non liberaliter,ſed iure naturæ debetur hæreditas. Hæreditas autē dicitur id,ex quo aliquis eſt diues. Deus verò dicitur diues,inquantum ſeipſo fruitur & eſt beatus. Ideo cum Deus ſua bonitate admittit aliquos ad beatitudinem,dicitur eos adoptare. Adoptio autem diuina differt ab humana in duobus: Primò,quia Deus hominem quem adoptat,idoneum facit per gratiæ munus ad hæreditatem cœleſtem percipiendam,per quod facit adoptatum conformem imaginis filii ſui naturalis, iuxta illud, Quos præſciuit,hos & prædeſtinauit conformes fieri imagini filii eius. & ſequitur,Si filii & hæredes,hæredes quidem Dei,cohæredes autem Chriſti. Filius autem naturalis (vt dictū eſt) non dicitur factus,ſed genitus. Homo verò nō facit idoneum eum quem adoptat,ſed potius iam idoneum eligit adoptando. Secundò,quia filius adoptatus ab homine, non accipit hæreditatem, niſi ipſe adoptans decedat, eò quòd bona corporalia & temporalia non poſſunt ſimul à pluribus ex integro poſſideri. Hæreditatem tamē ſpiritualem omnes adoptati ex integro accipiunt,& ſemper poſſident,abſq; patris detrimento. Et quamuis homo in ſua natura conſideratus,non ſit extraneus à Deo quantum ad bona naturalia,quæ per creationem recipit: eſt tamen extraneus quantum ad bona gratiæ & gloriæ, & ſecundum hoc adoptatur. Et licet homines qui habent operari ad ſupplendum indigentiam non adoptent,niſi in defectu filii naturalis: Deus tamen qui nullam indigentiam habere poteſt, rationales creaturas,angelos & homines, rationabiliter adoptauit. Hæc adoptio ſit per totam trinitatem: quia quamuis generare in diuinis ſit proprium perſonæ patris, tamē facere quemcunq; effectum in creatis, eſt commune toti trinitati, propter vnitatem naturæ & eſſe, vnde Ioan.5. Quæcunq; pater facit, hæc & filius ſimiliter facit. Licet autem ſit communis,attribuitur tamen patri tanquam authori,& filio vt exemplari,& Spiritui ſancto vt imprimenti. Et quia filiatio non conuenit naturę,ſed ſolum hypoſtaſi & ſuppoſito, & adoptio ſit quædam filiatio, ſequitur quòd adoptio non attribuitur naturæ humanæ, ſed Chriſto,per eam tamen. Nec obſtat q; in anima Chriſti ponimus gratiam habitualem,per quam nos dicimur filii adoptiui: quia gratia habitualis in Chriſto non facit de non filio filium adoptiuum: ſed eſt quidam effectus filiationis naturalis in anima Chriſti,iuxta illud, Vidimus gloriam eius quaſi gloriam vnigeniti à patre. Et quia D. Tho. poſt materiā adoptionis tractat de prædeſtinatione Chriſti, quæ materia non poteſt intelligi abſq; notitia ſcientiæ & præſcientiæ Dei: ideo de his omnibus pro terminorum declaratione dicendum eſt.

Adoptio diuina & humana differunt.

Rom.8.

§. 7. DE SCIENTIA DEI.

A CVm omnes perfectiones quæ ſunt in creaturis,ſint eminenter & nobiliori modo in Deo:& ſcientia ſiue certa cognitio ſui & aliorum ſit perfectio in nobis: neceſſe eſt dicere quòd Deus eminenter habet certiſſimam ac clariſſimam cognitionem ſuipſius, & omnium eorum quæ ſunt, fuerunt,& poſſunt eſſe,non ſolum in communi,prout cōueniunt in ratione entis vel alicuius generis: ſed etiam in ſpeciali,vt ſunt ab aliis diſtincta,ac etiam futura contingentia,& omnia quæ ſunt in potentia obedientiali creaturæ. De notitia ſuipſius dicitur.1. Cor.2. Quæ ſunt Dei nemo nouit,niſi ſpiritus Dei. De notitia aliorum habetur Heb.4. Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius.& in eodē quo ad ſpecialē notitiam,dicitur: Quod pertingit ad diuiſionem ſpiritus & animæ,compagumq; & medullarum.& diſcretor cogitationum & intentionum cordis.& nulla creatura eſt inuiſibilis in conſpectu eius. Qui vocat ea quæ non ſunt,tanquam ea quæ ſunt. Et quòd cognoſcat mala habetur Prouer.15. Infernus & perditio coram eo. Eminētia ſcientiæ Dei ſuper noſtram apparet in multis. Primò,quia in nobis eſt per ſpecies intelligibiles inhærētes,quæ ſunt qualitates: Deus autem nō per qualitatem inhærentem, ſed per ſuam eſſentiam, quæ eſt idea ſiue ſimilitudo diſtinctè repræſentans omnia. Secundò, quia noſtra cognitio eſt ſucceſſiua & diſcurſiua,& nō eſt de futuris: ſed deus vnico intuitu videt omnia præterita,præſentia,futura,& poſſibilia. datur ſimilitudo de homine exiſtente in turri altiſſima: videt omnes ambulantes, & tamen primi non vident ſequentes. Aduertendum tamen quòd cognitio eorum quæ fuerunt,ſunt,& erunt,apud theologos dicitur ſcientia viſionis. Cognitio verò poſſibilium quæ nunquam erunt, dicitur ſcientia ſimplicis intelligentiæ. Tertiò,quia ſcientia dei eſt copulata diuinæ voluntati, & cauſa rerum quantum ad eſſe naturale. & ſic habet Deus ſcientiam practicam, quamuis etiam habeat ſcientiam ſpeculatiuam. Sed ſcientia noſtra non eſt cauſa rerum,ſed cauſatur à rebus. Quartò,quia ſciētia Dei eſt inuariabilis & infallibilis,quemadmodum eius ſubſtantia, noſtra autem eſt variabilis & defectibilis. Quintò,quia ſcientia noſtra eſt finita,ſcientia autē dei infinita,cùm comprehendat ſeipſum, qui eſt infinitus. Ex præmiſſis patet quòd in Deo non eſt ponenda præſcientia nec præuiſio quo ad ſe,cum omnia ſimul videat in nunc æternitatis. Quia tamen noſter modus intelligendi eſt per ſucceſſionem, ſiue per prius & poſterius,ideo dicimus quòd Deus ab æterno præſciuit lucem,antequam diceret,fiat lux.

1.p.q.14.

1.p.q.14. art.4.& 7.

Scientia viſionis et ſimplicis intelligentiæ quid.

Præſcientia nō eſt in deo

Ver. 1. DE COEXISTENTIA PRAESCIENTIAE ET CONTINGENTIAE RERUM.

B QVia notitia Coexiſtentiæ præſcientiæ Dei cum Contingentia rerum plurimū ſeruit ad reſolutionem materiæ prouidētiæ,& prædeſtinationis,ac liberi arbitrii,& præceptorum dei: ideo aliquid ſuper huiuſmodi breuiter dicendum eſt. Et in primis notandum quòd contingens dupliciter poteſt conſiderari: Vno modo in ſeipſo, ſecundum quod eſt iam in actu. & tunc non dicitur propriè Contingens, neq; ad vtrumlibet, quia iam eſt determinatum, quantum ad veritatem,ſiue propoſitio ex eo conflata,eſt determinatæ veritatis: cum omne quod eſt,quando eſt (ſecundum Philoſ.) neceſſe ſit eſſe, alias duo contradictoria eſſent ſimul vera. Et hoc modo Contingens non conſideratur vt futurum, ſed vt præſens. Dicitur tamen contingens, eò quòd aliquando fuit contingens. & de hoc nulla eſt difficultas. Alio modo poteſt conſiderari Contingens vt futurum, ſiue vt eſt in ſua cauſa,etiam ſi non exprimatur. & de hoc eſt difficultas an ſit determinatæ veritatis. Et dicendum quòd ſi aliquo contingenti dato exprimatur futuritio: vt ſi dicatur, Antichriſtus eſt contingens futurum,vel eſt futurus: tunc cum iam ſupponatur futuritio, eſt determinatæ veritatis & neceſſarium ex ſuppoſitione futuritionis,quemadmodum primo modo acceptum eſt neceſſarium ex præſuppoſitione præſentialitatis.

1.p.q.14. art.13.

tatis.& ſic tales propoſitiones in ſenſu compoſito,ſiue vt ſunt modales de dicto,ſunt determinatę ve-
ritatis: licet non in ſenſu diuiſo. Si verò conſideretur Contingens præciſè, vt eſt in ſua cauſa proxi-
ma,abſq; expreſſione alicuius determinantis ipſum:tunc dicitur Contingens ad vtrumlibet, eò quòd
cauſa ipſius ſe habet ad oppoſita, cum poſſit impediri, & non impediri. & de hoc generaliter dicitur
quòd non ſubiacet alicui creatæ cognitioni,ſiue quòd excedit omnē intellectum creatum. Quia cum
propoſitiò dicatur vera vel falſa ab eo quod res eſt vel nō eſt, ſiue in ordine ad propoſitionem de præ-
ſenti,de ineſſe ſibi correſpondentē veram vel falſam,nullus intellectus creatus certitudinaliter & de-
terminatè naturaliter ſcire poteſt an tale contingens eueniet,vel nō eueniet,ſiue an propoſitio de prę-
ſenti,& de ineſſe ex eo cōflata,aliquando erit vera: quia ignorat an cauſa proxima impedietur à deo,
1.Cor.2. vel non, cum quæ ſunt dei,nemo nouit niſi ſpiritus dei,vel ille cui voluerit reuelare. vnde cognoſce-
re talia eſt ſolius dei. Ideo Eſa.41.dicitur:Annunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia
dii eſtis vos. Et ideo quicunq; cognoſcit effectum contingentem in cauſa duntaxat, non habet de eo
niſi coniecturalem cognitionem. Ex quo ſequitur quòd Aſtrologi nihil certò cognoſcere poſſunt,niſi
Aſtrologi nihil certò cognoſcere poſſiunt.
ſuppoſita permiſſione diuina. Deus autem qui in æternitate ſua (quæ tota ſimul exiſtit,& omne tem-
pus ambit) abſq; ſucceſſione vnico intuitu omnia contingentia cognoſcit,nō ſolum vt ſunt in cauſis
tantum,ſed etiam prout vnumquodq; eorum eſt,vel fuit,vel erit in actu ſuo,& poteſt cauſas impedi-
re ſi velit,ac etiam non impedire:habet futurorum contingentium determinatam & infallibilem co-
gnitionem. Et ideo ſi deus aliquod contingens præuidit futurum,infallibiliter erit. Si verò non præ-
uidit futurum,nunquam erit. Nec tamen propter ſcientiam dei contingens deſinit eſſe contingens.
Quia de ratione contingentis eſt quòd ſit à cauſa proxima: quæ impediri poteſt à prima. Et ideo non
ſequitur, Deus præuidit hoc contingens futurum,ergò neceſſariò veniet, loquēdo de neceſſitate ſim-
pliciter abſoluta: quia deus vidit quòd contingenter ſiue impedibiliter eueniet: quia ipſe poteſt impe-
Propoſitio neceſſaria duplex.
dire. Pro reſolutione igitur materiæ & ſolutione argumentorum, ſciendum eſt quòd neceſſarium
ſiue propoſitio neceſſaria eſt duplex : quædam eſt ex ſuppoſitione,alia eſt ſimpliciter abſoluta,ſiue(vt
dialectici dicunt) modalis,compoſita,& diuiſa. Propoſitio neceſſaria ex ſuppoſitione eſt, ad cuius po-
ſitionem ſequitur alia neceſſitate conſequentiæ,quę dicitur neceſſitas infallibilitatis: vt Sortes currit:
ad cuius poſitionem neceſſariò & infallibiliter ſequitur quòd moueatur,& hæc, deus reuelauit Anti-
chriſtum fore:ergo Antichriſtus infallibiliter erit. ſimiliter, Sortes prædeſtinatus ſaluabitur,& Plato
reprobatus damnabitur. quæ includunt duas propoſitiones,ad quarū primam in ſenſu compoſito ne-
ceſſitate conſequentiæ & infallibilitatis ſequitur ſecunda. & hæc neceſſitas nō opponitur cōtingenti
ad vtrumlibet. Et cauſa neceſſitatis talium prouenit ex eò quòd neceſſarium eſt alteram contradicto-
riarum eſſe veram,& alteram falſam. Neceſſarium verò ſimpliciter eſt,cuius cauſa proxima non ſe ha
bet ad oppoſita: quia ſcilicet impediri non poteſt. & ſic ea quæ à Deo immediatè procedunt, vel quæ
eius imperio per alias cauſas efficiuntur, ſunt neceſſaria abſolutè & ſimpliciter: & propoſitiones ex il-
lis conflatæ,dicuntur neceſſariæ & ſimpliciter & abſolutè: quia non poſſunt eſſe falſæ, etiam dato an-
tecedente falſo : vt,Sortes currit,ergo homo eſt animal,vel Deus eſt. Si enim ad impoſſibile ſequitur
quodlibet,ſequitur etiam quod ad falſum ſequi poteſt verum. Tales propoſitiones quæ non poſſunt
eſſe falſæ apud Theologos,dicuntur ſimpliciter & abſolutè eſſe neceſſariæ & æternæ veritatis. Et cau
ſa huius neceſſitatis prouenit ex ipſa rei eſſentia, ſiue natura, eò quòd cauſa quæ talem naturam crea-
uit & ordinauit impediri non poteſt. Apud naturales verò propoſitio dicitur ſimpliciter & abſolutè
neceſſaria, quando cauſa naturaliter impediri non poteſt, vt hæc propoſitio, Sol lucet, & aliæ huiuſ-
modi. Ex præmiſſis patet primò, quòd contingentia rerum ſimul ſtat cum præſcientia Dei. Quia
præſcientia Deì nihil imprimit in hominibus,ſicut nec viſio,qua Sortes videt Platonem. Et quanuis
Deus mouendo creaturas aliquid imprimat,tamen imprimit ſecundum modum & conditionem na-
Sap.8. turæ quam mouet,iuxta illud, Diſponit omnia ſuauiter,hoc eſt naturalia naturaliter, & libera liberè,
& contingentia contingenter. Et ſic ſi ponatur voluntatem à Deo moueri,voluntas infallibiliter mo
uebitur,ex ſuppoſitione tamen. Non autem ſimpliciter, quia nihil eam neceſſitans in ea imprimitur.
& ſic conceduntur in ſenſu diuiſo ſequentes propoſitiones, prædeſtinatus poteſt damnari, & repro-
batus poteſt ſaluari,& aliæ ſimiles. quæ ſunt falſæ in ſenſu compoſito. Ex his patet quòd licet ſcientia
Dei practica ſit cauſa ſcitorum,non tamen ſcientia ſpeculatiua. Nec etiā ſcientia eius practica eſt cau-
ſa neceſſaria,cùm per ſecundas cauſas ſecundum modum earum cauſet. Et ſic generatio plantę eſt con
tingens, propter cauſam proximam, quæ eſt motus ſolis,qui poteſt impediri. Si dicatur quòd condi-
tionalis,cuius antecedens eſt abſolutè neceſſarium, etiam conſequens erit abſolutè neceſſarium;ergo
ſi Deus ſciuit hoc futurum,hoc erit,cum naturaliter & neceſſariò ſciat omnia futura. Dicēdum quòd
quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, conſequens eſt accipiendum,non
ſecundum eſſe quod in ſe eſt, ſed ſecundum eſſe quod eſt in anima. Aliud enim eſt eſſe rei in anima,
aliud in ſeipſa,puta ſi dicam, Anima intelligit aliquid,intelligendum eſt quòd illud eſt immateriale,
ſecundum quod eſt in intellectu, & non ſecundum quod eſt in ſeipſo. Et ſimiliter ſi dicam, Deus ſcit
aliquid futurum, ergo illud erit : conſequens intelligendum eſt prout ſubeſt ſcientiæ diuinæ, hoc eſt
Deus nihil futurū ſcit quo ad ſe.
prout eſt in ſua præſentialitate ſiue æternitate, quæ non ſubiicitur tempori, ſed ambit omne tempus.
ideo Deus nullum contingens videt quo ad ſe, ſed ſolùm quo ad nos, & quo ad noſtrum modum in-
telligendi. & ideo decipiuntur qui dicunt Deum videre aliquid futurum quo ad ſe, cum non videat
niſi quæ præſentia ſunt ſibi. Eam ob rem ſi videt in ſuo nunc æternitatis aliquid, non ſequitur quòd
videat illud in noſtro nunc, quod aliquando eſt futurum, aliquando præſens,aliquando præteritum.
Et deceptio prouenit,quia ea quæ nobis conueniunt,& de nobis dicuntur, arbitramur eodem modo
de Deo dici;quod plurimum diſtat à veritate,quod eſt bene notandum.& ſic prædictum conſequens
eſt neceſſarium, ſicut & antecedens: quia omne quod eſt,quando eſt, neceſſe eſt eſſe. & ſic prædictum
antecedens non eſt abſolutè neceſſarium,ſed ex ſuppoſitione, ſuppoſito quòd Deus ſciuerit, & in ſen-
ſu compoſito.

Vec. 3. DE IDEIS.

A IDea Græcè, Latinè forma ſiue ſimilitudo dicitur, quia eſt principium cognoſcendi & operãdi quæ conueniunt Deo quo ad alia à ſe, ideo dicitur idea, & exemplar aliorum. vnde Exo. 25. Fac ſecundũ exemplar quod tibi in monte monſtratum eſt. Sed cum Deus per ſuam eſſentiam ſit principium aliarum rerum, & non ſuipſius, ſequitur quòd eſſentia diuina non dicitur idea, ſecundum quod comparatur ad ipſum Deum, ſed bene quo ad alia. Ideo poſſumus dicere diuinam eſſentiam eſſe ideam, ſiue ſimilitudinem omnium aliarũ rerum. vnde D. Augu. dicit, Tanta vis in ideis conſtituitur, vt niſi his intellectis nemo ſapiens dici poſſit. Et quamuis diuina eſſentia non ſit niſi vna in ſe, & dicatur idea inquantum eſt ratio vel ſimilitudo huius vel illius rei: quia tamẽ ſunt plures res intellectæ, ſequitur quòd ſunt plures ideæ ſiue ſimilitudines aut rationes intellectæ: cùm cuiuslibet rei eſſentia diuina ſit ſimilitudo. & nobilius res ſint in ea quàm in ſeipſis. Quia in eſſentia diuina dicuntur creatrix eſſentia. Et licet D. Dion. dicat quòd Deus non cognoſcit res ſecundum ideam extra ſe, intelligit de idea extra ſe exiſtente, ſiue accidentali, ſicut nos per ſpecies intelligibiles. Nec obſtat quòd non ponuntur in Deo plures ſapientiæ aut artes, quæ ſunt principium cognoſcendi & operandi. Quia ſapientia & ars ſignificantur, vt quo Deus intelligit: Idea verò id quod Deus intelligit. Et quia malum in Deo eſſe nõ poteſt, ideo malum non cognoſcitur à Deo per propriam ideam, ſed per ideam ſiue rationem boni oppoſiti. Et cùm Deus eorum quæ non fuerunt, nec ſunt, nec erunt, non habeat ſcientiam practicam actu, ſed ſolùm virtute: ideo reſpectu eorum non eſt idea in Deo, ſecundò quod idea ſignificat exemplar, ſiue principium operandi: eſt tamen ſecundum quod idea ſignificat principium cognoſcendi. Notandum tamen quod genera non poſſunt habere aliam ideam in eſſentia diuina ab idea ſpeciei: quia non quam genus eſt niſi in aliqua ſpecie. Similiter etiam dicẽdum eſt de accidentibus, quæ inſeparabiliter concomitantur ſubiectum. Accidentia verò quæ ſuperueniunt ſubiecto, aliam ideam habẽt. Artifex enim per formam domus facit omnia accidentia, quę à principio concomitantur domum, ſed nõ omnia quæ ſuperueniunt domui iam factæ, vt ſunt picturæ, & alia huiuſmodi. Indiuidua, ſecundum opinionem Platonis, non habent aliam ideam ab idea ſpeciei, tum quia ſingularia indiuiduantur per materiam, quam ipſe Plato ponebat eſſe increatam (vt quidã videntur opinari) & concauſam ideæ, tum quia intentio naturæ conſiſtit in ſpeciebus, nec particularia producit, niſi vt in eis ſpecies ſaluetur. Sed prouidentia diuina non ſolùm ſe extendit ad ſpecies, ſed etiam ad ſingularia: nec ponimus ideas extra eſſentiam diuinam & extra nos, ſiue ideas ſeparatas à Deo & nobis, vt Ariſto. dicit Platonem poſuiſſe.

1.p.q.15. art.1. — In lib. 83. quæſt. — ca.7. de Di. No.

§. 8. DE PROVIDENTIA DEI.

B PRouidentia, propriè accipiendo, eſt ratio ſiue cognitio & directio ſiue diſpoſitio ordinandorũ in finem, & præcipuè in finem vltimum: & eſt principalis pars prudentiæ, ad quã ordinantur memoria præteritorum, & intelligentia præſentium, prout ex præteritis memoratis, & præſentibus intellectis coniectamus de futuris prouidendis. Prudentiæ autem proprium, ſecũdum Philoſophum, eſt ordinare alia in finem reſpectu ſuipſius. & ſic dicitur homo prudens, qui bene ordinat actus ſuos in finem vitæ ſuæ, ſiue actus aliorum ſibi ſubditorum in familia, ciuitate, vel regno. ſecundum quem modum dicitur Mat. 24. Fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam. Prouidentia ponitur in intellectu, ſicut prudentia. ſupponit tamen voluntatem finis: nullus enim præcipit aut diſponit de agendis propter finem, niſi velit finem. Et per hunc modum prudentia & prouidentia conueniunt Deo, qui non ſolum producit res ſecundum ſubſtantiam, ſed etiam ordinat eas in finem ipſarum. vnde Sap. 14. Tu pater gubernas omnia prouidentia. & D. Boëtius dicit quòd prouidentia eſt ipſa diuina ratio in ſummo omnium principe cõſtituta, quæ cuncta diſponit. Diſpoſitio autem poteſt dici tam ratio ordinis rerum in finem, quã ratio ordinis partiũ in toto. Ad prudentiam autem duo pertinent ſcilicet ratio ſiue cognitio ordinis rerum in finem, quæ dicitur prouidentia, & executio ordinis rerum in finem, quæ dicitur gubernatio. Primum eſt æternum in Deo: Secundũ eſt temporale: quia dicit relationem ad creaturas exiſtentes. Nec obſtat quòd Philoſophus dicit prudentiam eſſe eorum, de quibus Eubolia rectè conſiliatur, & Syneſis iudicat: ſed conſilium cum importet inquiſitionẽ, non eſt in Deo, qui omnia abſq; diſcurſu ſimul videt: igitur, &c. Quia regula generalis eſt, quòd ea quæ poſſunt prædicari de Deo & creaturis, quando dicuntur de Deo, intelliguntur remoueri ea quæ ſunt imperfectionis, quæ non remouentur, cùm dicuntur de creaturis. Et ideo licet conſilium non ſit in Deo, prout importat inquiſitionem, eſt tamen in Deo vt dicit terminum conſilii, qui eſt rectitudo iudicii, ad quam conſiliantes inquirendo perueniunt. vnde Apoſto. dicit, Qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Et cum Deus ſit cauſa omnium rerum, & ordinet ſiue diſponat omnia in finem ſuum, ſequitur quòd omnia ſunt diuinæ prouidentiæ ſubiecta. Vnde Sap. 8. de diuina ſapiẽtia dicitur, Attingit à fine vſq; in finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Et ſic apud Deum nihil eſt caſuale aut fortuitum, cum non ſit præter intentum. Nec eſt inconueniens quòd prouiſor vniuerſalis permittat aliquem defectum in particulari, ne impediatur bonum totius vniuerſi: ſicut in particulari prouiſore, qui debet quantum poteſt omnem defectum vitare in eo cuius curã gerit. vnde corruptiones & defectus in naturalibus, dicuntur contra naturam particularem: ſunt tamen de intentione naturę vniuerſalis, inquantum defectus vnius cedit in profectũ alterius. Si enim omnia mala impedirentur, multa bona deeſſent in vniuerſo. Non enim eſſet vita leonis, niſi eſſet occiſio animalium: nec eſſet patientia martyrum, niſi permitteretur perſecutio tyrannorum: nec appareret iuſtitia punitiua, ſi angeli & homines non fuiſſent permiſſi peccare. Et quamuis humana prouidentia non ſe extendat ad ea quæ ex natura neceſſariò proueniunt: (quia non eſt homo inſtitutor naturæ ſicut Deus) ideo Dei prouidentia ad omnia ſe extendit, etiam ad ea quæ ex natura neceſſariò proueniunt. Et licet homines dimittantur peccare propter liberum arbitrium, propter quod ſunt domini ſuorum actuum: non tamen ſequitur quòd non ſubſint diuinæ prouidentiæ, ſed quòd ſpeciali modo ſubdantur, vt ſcilicet imputetur eis ad culpam vel meritum, & reddatur eis pœna vel præmium. Et quãtum

1.p.q.22. art.1. — 4. de conſo. — Ephe. 1. — art. 2.

[1.Cor.9.] ad hanc ſpecialem prouidentiam Apoſto. remouet à Deo curam de bobus. Notandum tamen quòd [art.3.] quantum ad rationem ſiue diſpoſitionem ordinis rerum in finem, Deus immediatè prouidet omnibus. quia in ſuo intellectu habet rationem omnium, etiam minimorum. cùm cauſas aliquibus effectibus præfecit, dedit illis virtutem ad effectus illos producendos. ideo oportet quòd ordinem cauſarum ad ſuos effectus in ſua ratione habuerit. Quantum ad executionem verò prouidet, mediãtibus cauſis ſecundis, & inferiora gubernat per ſuperiora, non defectu virtutis, ſed propter abundantiam ſuæ bonitatis, quę tanta eſt quòd dignitatem cauſalitatis etiam creaturis communicat. Et licet nõ pertineat ad dignitatem regis temporalis de minimis curã gerere, propter defectum virtutis: quia pluribus intentus, &c. & ſi propter minima relinqueret maiora deficeret: non eſt tamen contra dignitatem Dei, qui eſt infinitæ virtutis, quæ in hoc oſtenditur quòd omnibus prouidet, nec impeditur. nec etiam per eius prouidentiam excluduntur cauſæ ſecundæ, quæ ſunt executiones huius ordinis. Et quanuis D. [In Enchi.] Auguſt. dicat quòd melius ſit nobis non cognoſcere mala & vilia, quàm ea cognoſcere: quia per eorum cognitionem impedimur à cognitione aliquorum meliorum, cum non poſſimus ſimul multa intelligere, & aliquando cognitio malorum peruertit voluntatem in malum: hæc tamen non habent lo- [art.4.] cum in Deo, ideo cognoſcit omnia bona & mala, & quæcunq; vilia. Notandũ præterea quòd quan- [4.c.de Diu.No.] uis diuina prouidentia quibuſdã rebus neceſſitatem imponat, nõ tamen omnibus: Quia (vt D. Dion. ait) Corrumpere naturam non eſt diuinæ prouidentiæ. ſed videretur corrumpere vel peruertere, ſi ea quibus dedit liberum arbitrium, neceſſitaret. Et ſi ea quæ naturaliter proueniunt, ſuum nõ conſequerentur effectum & finem. Ideo Sap. 8. dicitur, diſponit omnia ſuauiter, hoc eſt vnumquodq; ſecũdum modum ſuæ naturæ: ſcilicet naturalia naturaliter & ex neceſſitate, & libera liberè. Et ſic quædam diſponit neceſſariò, quædam contingenter. vnde reſultat quòd ordo diuinæ prouidentiæ eſt immutabilis: quia omnia infallibiliter veniunt ſicut vult euenire. de his aliqua dicta ſunt, cùm de ſcientia Dei & rerum contingentia ageretur.

Ver. 2. DE PRAEDESTINATIONE ET REPROBATIONE IN GENERALI.

[1.p.q.23. art.1.] PRædeſtinatio (prout de ea à Theologis communiter tractatur) eſt pars ſubiectiua ſiue ſpecies prouidentiæ. Et ſic eſt ratio ordinis ſiue diſpoſitio intellectualis naturæ in finem excedentem proportionem naturæ creatæ, hoc eſt in vitam æternam. Et ſic omnis prædeſtinatio eſt prouidentia, ſed non econuerſo: Quia diſpoſitio creaturarum irrationabilium & inſenſibilium prouidentia dici poteſt, & non prædeſtinatio. Similiter reprobatio, hoc eſt diſpoſitio ad pœnam æternam, eſt prouidentia, & tamen nõ eſt prædeſtinatio. Ex quo apparet quòd prouidentia in ordine ad intellectualem naturam diuiditur in prædeſtinationem & reprobationem. & ſic prędeſtinari & reprobari cõuenit duntaxat angelis & hominibus. Et ſicut dictum eſt quòd prouidentia pertinet ad intellectum, ſuppoſito actu voluntatis, ſic etiam prædeſtinatio, quæ includit propoſitum dandi vitam æternam. vnde Apoſt. Vt ſe- [Rom.9.] cundum electionem propoſitum Dei maneret. Ex quo videtur ſumi differentia inter prædeſtinationem & præſcientiam. Nam hæc dictio, præſcientia, quantum eſt ex ſuo modo ſignificandi, nõ importat actum voluntatis, ſicut hæc dictio, prædeſtinatio. Et quia videmus in nobis actũ voluntatis ſequi actum intellectus, & ſcientiam præcedere prouidentiam: ſic dicimus præſcientiam Dei præcedere prædeſtinationem, & eſſe communiorem ea: quia attribuimus Deo præſcientiam irrationabilium, & non prædeſtinationẽ, reſpectu illorum. Et in intellectualibus creaturis prædeſtinatio prærequirit pręſcientiam. Prius enim, ſaltem ordine naturæ, cognoſcitur res aliqua & finis ac mediũ, quàm diſponatur in finem. & ideo dicimus præſcientiam præcedere prædeſtinationem, iuxta illud Ro 8. Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit, &c. & pari ratione præſcientia præcedit reprobationẽ ſiue odiũm Dei. Et non loquimur hic de præſcientia meritorum vel demeritorum, quæ non æqualiter ſe habet ad prædeſtinationem & reprobationem, vt poſtea dicetur: Sed de præſcientia Dei, abſtrahendo ab his ſcilicet meritis & demeritis, pro præuiſione rei & finis abſolutè. & hæc præſcientia eodem modo ſe habet ad [Multa in prædeſtinatione includuntur.] prædeſtinationem & reprobationem. Ad horum euidentiam ſciendum eſt quòd in nomine prædeſtinationis multa includuntur, ſcilicet præſciẽtia & prouidentia, quæ ſunt ſuperiora, & electio, quod eſt vnum concomitans, & cõſequentia, quæ ſunt vocatio, iuſtificatio, & glorificatio, quæ ordinatè ſe habent, ſicut diximus de præſcientia, prouidentia, & prædeſtinatione. Nam primò intelligimus electionem, ſecundò vocationem, non quamcunq;, quia (vt habetur Mat. 20.) Multi ſunt vocati, pauci verò electi: ſed vocationem ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, hoc eſt vocationem efficacem. Tertiò intelligimus iuſtificationem ſiue gratiæ collationem, ex qua in his qui ſubiecti ſunt peccatis, ſequitur peccatorum remiſſio. Quartò magnificationem, quæ dicitur continuatio meritorum, ſiue perſeuerantia in bono, vel ſaltem non interrupta, vt in paruulis baptizatis ante vſum rationis decedentibus. Poſtremò intelligimus glorificationem, ſiue gloriæ & vitæ æternæ collationẽ, quæ eſt terminus prædeſtinationis, & ſecundũ hæc debent intelligi verba Apoſt. Rom. 8. Nam quos præſciuit, &c. In reprobatione verò non tot includuntur, ſed ſequentia: Præſcientia ſimplex & abſoluta, de qua dictum eſt, & prouidentia tanquam priora & ſuperiora, poſtmodum permiſſio cadendi in peccatum, poſtremò deputatio ad pœnam æternã, quæ eſt terminus & finis reprobationis. Pro ampliori tamen intelligentia præmiſſorum ſciẽdum eſt quòd non intendimus ponere prioritatem aut poſterioritatem in Deo, ſed ſolum ſecũdum noſtrum modum intelligendi. Scimus enim Deum ab æterno & in ſua æternitate antequàm quicquam faceret, omnia præſciuiſſe vnico actu ſemper eodem modo permanente, qui eſt ſua eſſentia: & ea quæ nõ erant futura ſciuiſſe ſolum ſpeculatiuè, vt in potentia ſua. Et hanc ſcientiam (vt dictum eſt) vocamus ſimplicis intelligẽtiæ, ſiue ſpeculatiuam tantum, eò quòd non habeat compoſitionem voluntatis ſiue voluntatem annexam. Ea verò quæ futura erant, præſciebat, & eorum habebat nõ ſolum ſcientiam ſpeculatiuam, ſed etiam practicam, quæ habet voluntatem annexam ea exterius producendi pro inſtanti pro quo ea producturus erat. Ideo circa illa dicitur exẽplar. & ſic abſq; Dei mutatione facta eſt mutatio in creaturis, quando productæ ſunt, quæ prius nõ erant. Hæc dicitur ſcientia viſionis, quia omnia ſimul videt præſentia in ſuo nunc æternitatis: & quo ad nos dicitur præ-

ſcientia & præuiſio, eò quòd priuſquam tempus eſſet, præſciret & præuideret. Imaginamur enim Deum in ſuo nunc æternitatis inter alia vidiſſe intellectuales creaturas ex ſua gratia capaces ad finem ſupernaturalem, & accepiſſe certum numerum illarum tam ex angelis, quàm hominibus, & per voluntatem propoſuiſſe eas ordinare ad illum finem, & media conducētia eis dare: deinde eas in tēpore productas eſſe, & ſic poſtmodum vocaſſe, iuſtificaſſe, magnificaſſe, ac glorificaſſe. Aliam verò multitudinem tam hominum quàm angelorum in eodem nūc æternitatis poſt præſcientiam ſpeculatiuam ipſorum, præſciuit ſingulos illorum, vel gratiam oblatam non accepturos, vel ea malè vſuros. & ideo propoſuit eis dare pęnas ęternas, propter eorum demerita. deinde creauit illos in tempore, libertatem dedit, peccare permiſit, in multa patientia ſuſtinens vaſa iræ apta in interitum, & tandem eos perſeuerantes in malitia vſq; in finem vitæ, ſupplicijs deputauit æternis, quæ ſunt terminus & finis reprobationis. Quòd autem Deus aliquos prædeſtinauerit, probatum eſt. Quòd verò aliquos reprobauerit, Malach. teſtatur, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. & Apo. Cum nōdum nati fuiſſent, &c. & alibi dicit, Ne quis fornicator aut prophanus vt Eſau, qui propter vnam eſcam vendidit primogenita ſua. Scitote enim quoniam poſtea concupiuit hæreditare benedictionem, & reprobatus eſt. Non inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lachrymis inquiſiuiſſet eam. Et non intelligitur principaliter de benedictione aut ſeruitute temporali, ſed ſpirituali. Nam Eſau fuit maior in bonis temporalibus quàm Iacob: imò Iacob dixit ſe ſeruum Eſau, & miſit ad eum munera. Ad prouidentiam enim vniuerſalis prouiſoris pertinet aliquos defectus permittere in his qui ſuæ prouidentiæ ſubduntur propter maius bonum. Et ſic reprobatio includit actum voluntatis ſcilicet voluntatem permittendi cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpa. Nec propter hoc cauſa reprobatio eſt cauſa damnationis, ſicut prædeſtinatio eſt cauſa ſalutis, cùm permeſſio peccandi nil ponat in peccante, ſicut iuſtificatio in pœnitente. Nec reprobatio Dei ſubtrahit aliquid de potentia reprobati. Nec reprobatus eſt impoſſibilitatus adipiſci gratiam, impoſſibilitate abſoluta, ſed ex ſuppoſitione, quę non tollit libertatem. Nec obſtat quòd dicit Sap. Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorū quæ feciſti: Quia intelligitur quantum ad eſſe naturale, & non quantū ad beatitudinem. Et licet velit omnes homines ſaluos fieri, voluntate antecedente, quod non eſt ſimpliciter velle: non tamen voluntate conſequente, qua dicitur ſimpliciter velle. Ex præmiſſis ſequitur primò, quòd prædeſtinatio non eſt in prædeſtinatis, ſicut nec præſcientia aut prouidentia in rebus prouiſis, ſed eſt ſolùm ratio in intellectu prouiſoris. Licet executio prouidentiæ & prædeſtinationis, quę dicitur gubernatio & prædeſtinatio paſſiua, ſit in rebus gubernatis & prædeſtinatis paſſiuè, & in gubernante & prædeſtinante actiuè. Et ſic vocatio, iuſtificatio, magnificatio, & glorificatio, aliquid ponunt in prędeſtinatis. Reprobatio etiā actiua nihil ponit in reprobatis, ſed bene executio reprobationis, quo ad pœnas æternas, ſed non quo ad permiſſionem peccandi. & ideo non neceſſitat ad peccandum, licet reprobati infallibiliter peccēt. Prædeſtinatio enim aut reprobatio actiua non ponit in Deo actionem realem ad extra, ſicut executio illius. Secundò ſequitur quòd prædeſtinatio electorum eſt certa & infallibilis, non tamen ſequitur quòd prædeſtinatus abſoluta neceſſitate ſaluetur, ſed ſolùm neceſſitate infallibilitatis, & ex ſuppoſitione. quæ neceſſitas non opponitur contingentiæ, vt dictum eſt. Si dicatur, Quicquid Deus potuit, poteſt nunc: ſed potuit non prædeſtinare Petrum, ergo & nunc poteſt. Dicendum quòd maior huius ſyllogiſmi eſt vera, abſolutè loquendo. Sed minor eſt falſa cum concluſione, quia ſupponit id quod iam prædeſtinatum eſt, poſſe non prædeſtinari, quod eſt falſum in ſenſu compoſito: quia cùm prædeſtinatio includat voluntatem Dei, quæ eſt immutabilis, & Deum velle aliquid creatū ſit neceſſarium ex ſuppoſitione: igitur, &c. Et quanuis ille qui prædeſtinatus eſt, poſſit abſolutè mori in peccato, non tamen ſuppoſita prædeſtinatione. Nec obſtat id quod D. Aug. ſuper illud, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam, dicit: Alius non eſt accepturus, niſi iſte perdiderit: ergo prædeſtinatio non eſt certa, poſtquàm perdi poteſt corona gloriæ. Quia corona dicitur alicuius dupliciter: Vno modo ex prædeſtinatione ſimpliciter abſoluta: & hanc nemo poteſt perdere: quia infallibiliter morietur in gratia. Alio modo poteſt corona eſſe alicuius ex gratia vel merito gratiæ quod habet: & tale debitum dicitur ex prædeſtinatione ſecundum præſentem iuſtitiam, quia ſi tunc cùm gratiam habet moreretur, infallibiliter ſaluaretur: tamen hanc coronam & gratiam poteſt quis amittere per ſequens peccatum mortale. Alius autem illam coronam amiſſam dicitur accipere, inquantū loco eius qui cecidit in peccatum, ſubrogatur, ſecundū illud Iob, Conteret multos & innumerabiles, & ſtare faciet alios pro eis: ſicut loco angelorum malorum ſubſtituti ſunt homines, & in locum Iudæorū Gentiles. Subſtitutus autem in ſtatum gratiæ quantum ad hoc coronam accipit, quia de bonis quę alius fecit, in ęterna vita gaudebit. Et quemadmodum dictum eſt de prædeſtinatione quòd eſt duplex ſcilicet abſoluta, & ſecundum pręſentem iuſtitiam: ſic dicendum eſt de reprobatione. Notandum quòd licet numerus prędeſtinatorum vel etiam reprobatorum, ſecundum præſentem iuſtitiam non ſit certus & determinatus pro omni tempore (quia poteſt augeri & minui, ſecundum illud Deut. 1. Dominus noſter addat ad hunc numerum multa milia. & Pſal. Deleantur de libro viuentium, &c. licet aliqui exponant, ſecundum opinionem hominum.) Numerus tamen prædeſtinatorū & reprobatorum abſolutè eſt certus & determinatus: ſic quòd augeri vel minui non poteſt, vt D. Augu. dicit. Sed numerus ille & ratio eius ſoli Deo eſt cognitus, vt D. Grego. in quadam oratione ait, Deus cui ſoli cognitus eſt numerus electorum in æterna fœlicitate locandus. Et quanuis aliquibus ſanctis ex priuilegio ſpeciali prædeſtinatio ſit reuelata (vt dicitur communiter de D. Magdalena & Paulo, ac aliis, propter hoc quod ſcriptum eſt Luc. 10. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. & 2. Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. & Philip. 4. de multis, quorum nomina Apoſt. dicit eſſe ſcripta in libro vitæ.) Non tamen conuenit, quòd prædeſtinatio communiter reueletur omnibus. Quia ſi ſic, illi qui non ſunt prædeſtinati deſperarent, & ſecuritas prædeſtinationis pareret negligentiā. Reprobatio autem de lege nō poteſt reuelari cum in lege habeamus præceptum de ſpe, quod impleri non poſſet ab eo qui haberet certam reuelationem de ſua damnatione. Et quia prædeſtinati, ſecundum Apoſtolum, ſcripti ſunt in libro

Malach. 1. *Rom. 9.* *Heb. 12.* *Gen. 32.* *Sapien. 11.* *1. Tim. 2.* *ar. 4. ad 3.* *art. 6.* *Apoc. 3.* *Prædeſtinatio abſoluta & ſecundū præſentē iuſtitiā quid.* *Iob. 34.* *An numerus prædeſtinatorum certus ſit.* *Pſal. 68.* *In libr. de Nat. et gra.*

Liber vitæ quid. bro vitæ,ſciendum eſt quòd Liber vitæ methaphoricè dicitur de Deo. Et ſecundum D. Augu.in lib.
de Ciui. Dei,Liber vitæ eſt ipſa diuina prædeſtinatio,ſiue ipſa Dei notitia, quâ firmiter retinet ſe ali-
1.p.q.24. quos prædeſtinaſſe ad vitam æternam.& ſic eſt nomen eſſentiale, quod tamen quodã modo attribui-
art.1. tur filio, quia habet maiorem ſimilitudinem cum proprio filii, quàm cum proprio patris aut ſpiritus
ſancti : quia proprium filii eſt eſſe à patre per modum intellectus. ita etiam liber importat quòd ſit ab
alio ſcriptus,intellectu dictante. ideo attribuitur filio,iuxta illud Apoc.21. Non introibit in illam niſi
qui ſcripti ſunt in libro vitæ agni. Notitia verò malorum non debet dici liber mortis,cùm liber mor-
tis in ſacris literis non inueniatur, ſicut liber vitæ. Quia boni habent in Deo quandam ſpecialem ra-
De numero reprobatorum. tionem ſcientiæ,ſcilicet approbationis,quam nõ habent mali:ſed de illis Deus habet ſpecialem ſcien
tiam ſimplicis notitiæ,quæ eſt communis bonis & malis. Numerus autem reprobatorum,licet quo
ad angelos ſit minor quàm prędeſtinatorũ,cùm ſolùm tertia pars illorum ceciderit, vt habetur Apoc.
12.in hominibus tamen maior eſt numerus reprobotum quã prædeſtinatorum, vt patet ex illo Mat.
20. Multi ſunt vocati, pauci verò electi. & Mat.7. Lata & ſpacioſa eſt via quæ ducit ad perditionem
& multi ſunt qui intrant per eam. Anguſta eſt porta & arcta via quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt
qui inueniunt eam.

Ver. 2. DE CAVSA PRAEDESTINATIONIS ET REPROBATIONIS.

1.p.q.23. art.5. CVm prædeſtinatio & reprobatio actiua ſint idem,ſecundum rem,cum eſſentia diuina, quæ nullã B
cauſam habere poteſt, cùm ſit infinita,& primum ens : manifeſtum eſt prædeſtinationẽ & repro-
bationem ex parte actus non habere cauſam, niſi fortè dicatur ꝙ bonitas Dei ſit cauſa prædeſtinatio-
Rom.9. nis aliquorum,& reprobationis aliorum,ſicut creationis. Quia conueniens eſt ꝙ diuina bonitas,quę
in ſe vna eſt,multipliciter repræſentetur in rebus creatis,præmiando & puniendo. Hanc rationẽ dat
Super Ioan. Apoſtolus dicens, Volens Deus oſtendere,&c. Sed quare hos elegit ad gloriã,& hos reprobauit,non
habet aliam cauſam vel rationem,niſi diuinam voluntatem. Vnde D. Aug. dicit, Quare hunc trahat,
& illum nõ trahat,noli velle iudicare,ſi non vis errare. Ideo Mat.20 dicitur agricolis murmurãtibus
de denario diurno conuento: Tolle quod tuum eſt & vade. An non licet mihi facere quod volo? &c.
Nec etiam prædeſtinatio habet cauſam ex parte prædeſtinati, ſi accipiãtur omnes effectus eius ſimul:
quia vocatio & iuſtificatio quæ fit per gratiã ex parte prædeſtinati, non habet pro cauſa præſciẽtiam
meritorum,neq; ſubſequentium,neq; etiam præexiſtentium,in alia vita, vt Origenes videtur dixiſſe,
Rom.9. ponens omnes animas ſimul creatas, & ſecundum diuerſitatem ſuorum operum diuerſos ſtatus eas
ſortitas in hoc mundo, & diuerſis corporibus vnitas. Quia (vt dicit Apoſtolus) Cùm nondum nati
fuiſſent, aut aliquid egiſſent boni vel mali, non ex operibus,ſed ex vocante dictum eſt,&c. Neq; me-
rita in hac vita ſunt cauſa, vt Pelagiani voluerunt, dicentes ꝙ initiũ benefaciendi eſt ex nobis,& con
ſummatio à Deo. Et ſic dicunt ex hoc cõtingere ꝙ alicui datur prædeſtinationis effectus, qui eſt gra-
tia,& non alteri : quia vnus initium dedit ſe præparando,& non alius. Sed contra hoc eſt quod dicit
2.Cor.3. Apoſtolus, Non ſumus ſufficientes ex nobis quaſi ex nobis,aliquid cogitare:ſed omnis ſufficiẽtia no
ſtra ex Deo eſt. Neq; præſcientia meritorum ſequentium eſt cauſa prædeſtinationis, ſic ꝙ Deus præ-
deſtinauerit ſe daturum alicui gratiam, quia ſciebat ipſum accepturum eam, & ea bene vſurum. & nõ
alteri,quia pręſciebat ipſum vel non accepturũ, vel ea nõ bene vſurum. Sicut rex qui militi dat equũ,
ſciens eum accepturum,&c. Sed contra hoc eſt quòd effectus non poteſt eſſe cauſa ſuiipſius. Prædeſti-
nationis autem effectus & omne auxilium datum homini in ordine ad vitam æternam, vt auxilium
ſpeciale,quod dicitur vocatio,eſt à Deo. Ideo non poteſt eſſe cauſa. Vnde Apoſtolus dicit, Ei qui ope
ratur, merces non imputatur ſecundum gratiam,ſed ſecũdum debitum. Si ergo ex operibus,iam non
ex gratia. Et Ro.3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Vnde dictum eſt quòd prima gratia non cadit
Rom.4. ſub merito. Si autem accipiantur effectus prædeſtinationis in particulari,nihil prohibet aliquem effe-
ctum prædeſtinationis eſſe cauſam & rationem alterius, poſteriorem quidem prioris, ſecundum ra-
tionem cauſæ finalis & ſic collatio gloriæ poteſt dici cauſa finalis boni vſus gratiæ. Priorem verò ef-
fectum poſterioris,ſecundum rationem cauſæ meritoriæ. quæ reducitur ad diſpoſitionem materiæ, vt
augmentum gratiæ,& gratia ipſa eſt cauſa gloriæ. Vnde Rom.6 dicitur. Gratia Dei vita æterna. & ſi
aliqui doctores ſancti videãtur dicere prædeſtinationis eſſe cauſam,ſic intellegẽdi ſunt, & nõ ſecun-
dum totum ambitum effectuũ prædeſtinationis. Si allegetur D. Augu.in oppoſitum, dicendum ꝙ ſe
retractauit. Nec obſtat quod dicitur.2. Tim.2. Non coronabitur niſi qui legitimè certauerit : quia in-
telligitur de vltimo effectu prædeſtinationis, qui eſt corona gloriæ Non obſtat pariter quod habetur
2. Pet.1. Quapropter fratres ſatagite vt certam veſtram vocationẽ faciatis. Hæc enim facientes nõ pec
cabitis aliquando. ſic enim aliquando miniſtrabitur vobis introitus in æternũ regnum domini & ſal-
uatoris noſtri Ieſu Chriſti. Quia per illa verba haberi nõ poteſt quòd electio fuerit propter bona ope-
ra ſequentia : ſed quòd per perſeuerantiam in bonis operibus, prædeſtinatio quæ immobilis eſt, qua-
dam certitudinem cõiecturali nobis certa oſtendatur. Circa reprobationẽ tamen notandũ eſt, quòd
ſi accipiatur reprobatio ex parte effectus principalis qui eſt pœna æterna, Deus illam ordinauit pro-
pter peccata, cuius ipſe non eſt cauſa, ſed ſolum liberum arbitrium. Iuſtitia enim diuina pœnas non
meditatur ante peccatũ. Quia ſi meditaretur & intenderet, videretur ex cõſequenti intendere pecca-
tum, cum ſine peccato pœnas infligere non poſſet, ſaltem in ratione pœnę, licet bene in ratione pœna-
litatis. Nec Deus adeò indiget laude noſtra, vt vindictam ſtatuat ante peccatum, qua ſtatuta oporteat
ordinare peccatum vt valeat vindicare. quo poſito non videtur peccatum imputandum ei qui Dei
ordinationem peccando implet. Quod autem non ordinauerit peccatũ. apparet ex eo quòd ſuſtinuit
vaſa iræ in multa patientia. Cùm igitur peccatum à Deo eſſe non poſſit, neceſſe eſt quòd ſit à peccan-
te. Et ideo reprobatio habet cauſam in reprobato ſcilicet demerita, ad quę ſequitur manifeſtatio iuſti
tiæ diuinæ punitiuæ. Gratia verò & auxiliũ ſpeciale, quo homo ad gratiã vocatur, qui eſt primus ef-
fectus prędeſtinationis, non eſt ab ipſo homine,ſed à Deo,qui gratis vocat,& gratis impartitur. Ideo
prædeſtinatio nõ habet cauſam in prædeſtinato. Et quamuis permiſſio peccati ſit à Deo, quia tamẽ il-
la nihil

la nihil ponit in peccante, nec tollit liberum arbitrium: ideo peccatum eſt omnino à peccante, & nõ à Deo: & per conſequens non eſt ſimilis ratio de cauſa reprobationis & prædeſtinationis, quæ quãtum ad omnes effectus poſitiuos, nõ habet cauſam in prędeſtinato, ſicut reprobatio, quę nõ habet niſi duos effectus poſitiuos in reprobato ſcilicet peccatũ & pœnam æternam: peccati liberũ arbitriũ eſt cauſa, & peccatum eſt cauſa pœnæ æternæ. Et nõ habere cauſam in prædeſtinato non repugnat diuinæ miſericordiæ, imò eam magis manifeſtat. Reprobationem autem non habere cauſam in reprobo repugnat diuinæ iuſtitię, quæ in reprobatione & reprobatis manifeſtatur. Vnde Oſeas dicit, Perditio tua *Oſeæ.13.* ex te Iſraël, &c. Nec obſtat illud Apoſtoli, O homo tu quis es qui reſpõdeas Deo? Nunquid dicit figmentum *Rom.9.* ei qui ſe finxit: Quid me feciſti ſic? An nõ habet poteſtatem figulus luti ex eadẽ maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? &c. Quia per hæc verba Apoſt. volebat innuere, quòd ſi Deus ex ſua poteſtate prædeſtinaſſet aliquem ad gloriam, & aliquem reprobaſſet ad tormenta, non haberet rationem pœnæ abſque culpa præuia, ſed ſolùm pœnalitatis: nec poſſet homo conqueri de Deo, neq; reſpondere. non dicit tamen quod fecerit. Sed argumentatur à maiori ad minus. q. d. ſi talis non poſſet de Deo conqueri, multò minus poteſt homo conqueri, ſi vaſa contumeliæ, hoc eſt peccatores propter peccata & culpas quas præuidit, & ordinauit ad pœnam æternam. Non obſtat pariter exemplum allegatum de Eſau & Iacob, in quibus quantũ ad opera & cauſas videntur æquari prædeſtinatio & reprobatio. Poteſt enim dici quòd non eſt par ratio, propter repugnantiam prædictam. Non obſtat inſuper quòd de paruulis allegat D. Auguſt. Quia quòd vni applicetur ſacramentum baptiſmi, eſt ex diuina miſericordia: quòd autem alteri non applicetur, eſt ex diuina iuſtitia, propter peccatum originale. Notandum præterea quòd prædeſtinatio iuuari poteſt precibus ſanctorum. *1.p.q.23. art.8.* Vnde Iſaac rogauit pro Rebecca vxore ſua, & Deus dedit ei cõceptum. Ex illo autem cõceptu natus eſt Iacob, qui fuit prædeſtinatus, qui non fuiſſet, niſi oratio Iſaac præceſſiſſet. *Gen.25.* Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quòd in prædeſtinatione duo ſunt cõſideranda ſcilicet ipſa ordinatio diuina, & effectus ſiue executio illius. Et quantum ad primum nullo modo prędeſtinatio iuuatur precibus ſanctorum. Non enim precibus fit, quòd aliquis prædeſtinetur à Deo. *Quomodo prædeſtinatio iuuatur.* Quantum ad ſecundum verò dicitur prædeſtinatio iuuari precibus ſanctorum & aliis bonis operibus, quia diuina prouidentia (cuius prędeſtinatio eſt pars) non ſubtrahit ſecundas cauſas: ſed ſic prouidet effectibus, vt etiam ordo cauſarum ſecundarum ſubiaceat diuinæ prouidentiæ. Ita etiam prædeſtinatur à Deo ſalus alicuius, vt etiam ſub ordine prædeſtinationis cadat quicquid hominẽ promouet ad ſalutem, vt orationes propriæ aut aliorum, aut aliquid huiuſmodi, quę dicuntur auxilia, ſine quibus quis ſalutem non conſequeretur. Vnde D. Grego. ait, Obtineri nequaquam poſſunt quæ prædeſtinata non ſunt: ſed ea quæ ſanctorum precibus obtinentur, ſic prædeſtinata ſunt vt eorum orationibus obtineantur. & idem dicendum de eleëmoſynis, ieiuniis, & aliis bonis. *2.Pet.1.* Ideo prędeſtinati debent conari ad orandum & benefaciendum, quia per huiuſmodi effectus prædeſtinatio certitudinaliter impletur. Ideo D. Petrus dicebat: Satagite vt per bona opera vocationem veſtram certam faciatis. Nec tamen ſequitur quod ſi per creaturas prædeſtinatio non poſſit impediri, quòd etiam non poſſit iuuari: quia ſecundæ cauſæ non poſſunt egredi ordinem cauſæ primæ & vniuerſalis, ſed ipſum ordinem exequuntur. Ideo non poſſunt impedire, ſed iuuare: non principaliter, ſed ſecundariò & quodam modo inſtrumentaliter. Eam ob rem repellendi ſunt illi qui propter certitudinem prædeſtinationis dixerunt ſuperfluas eſſe orationes, vel quicquid aliud fiat ad ſalutem humanam conſequendam, his factis vel non factis prædeſtinati conſequentur vitam æternam, & non reprobi: quia contra hoc ſunt omnes admonitiones & exhortationes ad orationem & ad alia bona opera inducentes. Et ſic Chriſtus fruſtra dixiſſet, Vigilate & orate ne intretis in *Mat.26.* tentationem. & D. Iacobus primo. Orate pro inuicem vt ſaluemini. Ruſtici interrogati quare fodiũt vineas. & milites quare in bello accipiunt arma, dicunt quod foſſio eſt medium ad habendũ vinum, & armatura mediũ præſeruationis vitæ. & tamẽ licet Deus ſciat an vineę portabũt fructum. vel milites morientur in bello: & ſi Deus velit abſq; foſſione, vineæ portabunt fructũ, & milites præſeruabũtur ſine armis: & ſi Deus nolit non fiet: dicũt ſe nõ fruſtra id facere, quia exponerẽt ſe periculo, cũ illa ſint media ordinata ad illos fines. Sic cùm orationes & alia bona opera ſint media ordinata ad conſequendam vitam æternam, non ſunt prętermittẽda, ſed potius proſequenda. & qui illa reſpuunt, timere debent de ſua reprobatione: licet certitudinaliter iudicare eſſet temerariũ, cùm voluntas ſit deambulatoris vſq; ad mortem, antè quã poſſint pœnitere, & media proſequi. Non propter hoc tamen ſequitur quod per orationes mutetur vel impediatur diuina prædeſtinatio. Vnde. 1. Regum. 15. dicitur, Porrò triumphator Iſraël non parcet, nec pœnitudine flectetur. & Rom. 11. Sine pœnitentia ſunt dona Dei.

Ver. 3. DE SINGVLARI CHRISTI PRAEDESTINATIONE.

A CHriſtum fuiſſe prædeſtinatũ manifeſtũ eſt ex Apoſtolo, qui Rom. 1. de ſeipſo loquens, dicit; Qui *1.p.q.24. art.1.* prędeſtinatus eſt filius Dei in virtute. Cùm enim prædeſtinatio propriè accepta, ſit quędã diuina præordinatio ab æterno de his quę per gratiam Dei fienda ſunt in tempore: ſed præordinatum fuit ab æterno, quòd filius Dei fieret homo, & quod homo eſſet Deus: ergo neceſſe eſt dicere ipſam vnionẽ naturæ diuinæ & humanæ in Chriſto cadere ſub prædeſtinatione. & ſic ratione huius vnionis præordinatæ Chriſtus dicitur prædeſtinatus, alias ſequeretur quod diuinitati aliquid de nouo accederet. Et quãuis terminus prædeſtinationis noſtræ ſit adoptio. vnde Ephe. 1. dicitur. Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorũ Dei. & Chriſtus (vt dictũ eſt) non fuerit filius adoptiuus, ſed naturalis: nihilominus tamen dicitur ſingulariter prædeſtinatus prædeſtinatione alterius rationis à noſtra. Nã (vt D. Aug. ait) Prædeſtinatio iſta naturę humanę eſt tanta & tã excelſa ſubiecto, vt quò tolleretur altius nõ haberet. *In li. de præd. Sanct.* Noſtra enim prædeſtinatio facta eſt per gratiã habitualem duntaxat, Chriſti autẽ prædeſtinatio per gratiam vnionis, quę eſt infinita, & ex qua fluit plenitudo gratię, de qua (vt dicitur Ioã. 1.) Omnes accepimus. Et ſic terminatio prædeſtinationis Chriſti eſt filiatio naturalis per gratiam vnionis, quæ facta eſt ipſi naturæ humanæ, & nõ diuinæ. & ideo eſſe prædeſtinatum conuenit Chriſto ratione naturæ humanę, & non diuinæ. Ideo Chriſtus ſecundum quod homo, prędeſtinatus eſt filius Dei in virtute: nõ tamen

prout hæc determinatio, ſecundum quod homo, refertur ad actum ſignificatum per participium mate
riale, ſiue ad ſuppoſitum diuinum: quia tunc eſſet ſenſus, quòd prædeſtinatum ſit ſecundam perſonam
in diuinis ſecundũ quod homo, eſſe filium Dei, quod eſt falſum. Sed vt refertur ad propriã rationem
actus, ſcilicet prout prædeſtinatio importat in ſui ratione anteceſſionẽ & effectũ gratuitũ, & hoc mo
do conuenit Chriſto, ratione naturæ humanæ, & facit hunc ſenſum, ab æterno prædeſtinatum fuit ꝙ
natura humana vniretur filio Dei. et ſic ratione naturæ humanæ cõueniret ei prædeſtinatio. & ita præ
deſtinatum fuit quòd homo eſſet filius Dei in virtute. Et quemadmodum alia prædicata tam natura
lia quàm gratuita, quæ conueniunt Chriſto ratione naturæ humanæ, prædicantur de Deo ſecundum
quod homo, ſic et prędeſtinatio. Vnde ſicut Chriſtus ſecundum quod homo, eſt riſibilis, hoc eſt ratio
ne naturæ humanæ: & ſimiliter eadem ratione eſt mediator, & ſatisfactio, & propiciatio pro peccatis
noſtris. Sic etiam dicimus ꝙ Chriſtus ratione naturæ humanæ, & non diuinæ, eſt prædeſtinatus. &
ideo hæc non eſt concedenda, Chriſtus ſecundum quod Deus, eſt prędeſtinatus filius Dei, & maximè
cum hæc dictio (prædeſtinatus) dicat anteceſſionem. Ex præmiſſis apparet primò, ꝙ prædeſtinatio
Chriſti eſt exemplar, & cauſa noſtræ prædeſtinationis. Exemplar quidem dupliciter: Primò quãtum
ad bonũ, ad quod prædeſtinamur: ipſe enim prædeſtinatus eſt ad hoc quòd eſſet filius Dei naturalis.
Nos autẽ prædeſtinamur ad filiationem adoptionis, quæ eſt quædã participata ſimilitudo filiationis
Rom. 9. naturalis, iuxta illud: Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes fieri imagini filii ſui. Secundò
quantum ad modũ conſequendi illud bonum, quod eſt per gratiam, quod quidem in Chriſto manife
ſtum eſt: quia natura humana in Chriſto nullis præcedentibus meritis vnita eſt dei filio. Sic nos nul
lis præcedentibus meritis noſtris vnimur per gratiam: quia tamen illam habemus ex merito Chriſti,
de cuius plenitudine omnes accepimus, conſtat quòd prædeſtinatio Chriſti fuit cauſa & ratio noſtræ
prædeſtinationis. Vnde Ephe. 1. Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum dei per Ieſum Chriſtum,
ſcilicet complendã. Si verò Chriſtus nõ fuiſſet incarnandus, prædeſtinaſſet homines ſaluari per aliam
Prædeſtina- cauſam. Secundò apparet ꝙ prædeſtinatio habet gradus. Primus eſt per gratiam viſionis: Secundus
tio habet per gratiam habitualem, & iterum iſte ſecundus habet alios gradus. Prędeſtinatio enim D. Virginis,
gradus. quæ ab initio fuit confirmata in gratia, eſt nobilior: deinde angelorum, qui poſt primũ actum fuerũt
confirmati: poſtmodum Apoſtolorum, qui in die pentecoſtes ſuperabundantem confirmationem ac
ceperunt: poſtremum gradum tenet prædeſtinatio illorum qui non ſunt in gratia confirmati.

§. 9. DE ANNVNCIATIONE DOMINICA.

3. p. q. 31. art. 1. AD Incarnationis filii dei myſterium amplius intelligendũ, notanda ſunt ea quæ in annunciatione B
per Gabrielem angelum D. Virgini dicta ſunt. Ideo Euangelium D. Lucæ in huiuſmodi ſolen
nitate legi cõſuetum, ſuccinctè explanare tentabimus. In primis dicitur, Miſſus eſt, ſcilicet legatus, ad
tractandum matrimonium Chriſti cum natura humana. Sed à quo fuit miſſus? reſpondet, à Deo, hoc
eſt à tota Trinitate, Patre, Filio & Spiritu ſancto: cũ opera Trinitatis ad extra ſint indiuiſa. Sed quare
deus miſit legatum? cur ipſemet nõ venit, vel cur abſq; legatione non aſſumpſit? Reſpondet D. Tho.
quòd propter quatuor rationes: Prima, vt ordo cõgruus filii dei ad ipſam virginem ſeruaretur, vt ſci
licet prius mens eius inſtrueretur, & mente prius cõciperet quàm carne. Vnde D. Aug. dicit, Beatior
In lib. de fuit Maria concipiendo fidem Chriſti, quàm carnem. Deinde ſubdit, Materna propinquitas Mariæ
Virgi. nihil profuiſſet, niſi felicius corde quàm carne geſtaſſet. Secundò, vt poſſet certior teſtis huius ſacra
menti eſſe, vtpote ſuper hoc diuinitus inſtructa. Tertiò, vt voluntaria obſequii ſui munera offerendi
occaſionem haberet: ad quam oblationem audita & intellecta annunciatione, ſe promptiſſimam ex
hibuit, dicens. Ecce ancilla, &c. Quartò, vt oſtenderetur eſſe quoddam ſpirituale matrimonium inter
filium Dei & naturam humanam. Ideo facta fuit annunciatio ad expetendum conſenſum virginis
matris, loco totius naturæ humanæ. Anima Chriſti infuſa corpori, in primo inſtanti ſui eſſe huic ma
Eſa. 53. trimonio poſt conſenſum matris conſenſit, iuxta illud: Oblatus eſt quia ipſe voluit. Notandum hic
quod non ſolùm Deus voluit conſenſum filiæ, ſcilicet humanitatis Chriſti: ſed prærequiſiuit conſen
ſum matris, hoc eſt D. Virginis, ad reprobandum abuſum aliquorum, qui adulationibus et promiſſis
ſeducunt filios & filias parentum diuitum ac nobilium, & inducunt eos ad contrahendum matrimo
nium inſciis parentibus, in quo faciunt eis magnam iniuriam. Vnde aliquãdo ſequitur turbatio rei
publicæ ac innumera mala, & vix matrimonium proſperatur. Ideo monendi ſunt filii & filiæ, ne tales
adulatores audiant, neq; matrimonio inſciis parentibus (qui omni cura & ſolicitudine eos promoue
re deſiderant, & quæ eis expediat melius quam ipſimet filii aut filiæ norunt) cõtrahendo conſentiant,
vt diſcant imitari humilitatem Chriſti, qui parẽtibus fuit humillimus & ſubditus, vt habetur Luc. 2.
Non dico tamen quin matrimonium teneat ſi conſenſerint, vt ſuprà dictum eſt cùm de matrimonio
ageretur, niſi fortè ſtatuto humano illegitimarentur perſonæ. Sed quam legationem miſit Deus? dici
tur in textu, Miſſus eſt angelus. Sed quare non miſit aliquem ſanctum vel mulierem, qui fuiſſent D.
3. p. q. 30. Virgini familiariores, neq; fuiſſet turbata? Reſpondet D. Tho. ꝙ fuit magis expediens mittere ange
art. 2. lum, quàm virum & mulierem, propter tres rationes: Prima eſt D. Dion. vt ſcilicet diuinæ dignitatis
4. c. Ce. ordo congruus ſeruaretur. Dignum eſt enim vt nobiliores domini nobiliorem legationem mittant,
Hierar. Ideo diſpoſuit deus vt mediãtibus angelis diuina ad homines peruenirent. Secunda ratio eſt venera
bilis Bedæ, vt ſcilicet reparatio lapſui reſpõderet. Aptum (inquit) humanæ reparationis principium,
vt angelus mitteretur ad virginem partũ conſecrandam diuino: quia prima perditionis naturę huma
næ cauſa fuit, cum ſerpens à diabolo mitteretur ad mulierem ſpiritu ſuperbiæ decipiendam: ſic ange
lus mitteretur ad eam inſtruendam. Tertia ratio eſt D. Hier. Bene (inquit) angelus ad virginem mit
titur, quia ſemper angelis fuit cognata virginitas & puritas. Omnes enim alii quantumcunq; ſancti
1. Ioan. 1. concepti fuerunt in peccato originali, & ſubditi peccatis ſaltem venialibus, iuxta illud, Si dixerimus,
&c. Ideo non fuit congruum vt tales maculati ad puriſſimam Virginem mittentur. Quarta ratio
2. Theſ. 4. poteſt addi propter angelorum participationem. Apoſt. enim dicit, Qui non vult operari, nec man
ducet. Angeli futuri erant participes gaudiorum huius incarnationis: ideo conueniens fuit, vt circa
eam

eam miniſtrarẽt. Si quæratur, quot angeli miſſi ſunt? dicit textus, Miſſus eſt angelus, ſcilicet vnus &
non plures. Si dicatur, cur vnus ſolus? quia ſi plures, ſolẽnior fuiſſet legatio, prout in Natiuitate facta
eſt cum angelo multitudo cœleſtis militiæ. Reſpondet D. Antho. Flo. quòd verum eſt, niſi illud quod 4.p.Sum.
nunciatur, ſit arcanũ vel ſecretum: hoc enim repugnat multitudini. Non enim dicitur arcanum, quod ti.5.c.8.§.1.
multis eſt cognitum: nec eſt familiariter & amicabiliter annunciatũ, quod multis præſentibus eſt in-
timatum. Et in hoc habent Chriſtiani documentum morale, ne cùm tractant de matrimonio, multis
communicent, nec ꝙ multi ſe intromittant, quia ſi res eſt euulgata, & (vt communiter dicitur) euēta-
ta, plurima inſurgunt impedimenta. vnde in cõmuni prouerbio dicitur, Inter os & offam multa con- Angeli in
tingũt. talis ſciet, qui procurabit pro ſe vel alio, &c. Sed quomodo vocabatur ille angelus? dicit tex- cœlo carent
tus, Gabriel. Expoſitores dicunt ꝙ angeli in cœlo carent nominibus propriis. Quia quemadmodum nominibus
illa ciuitas non eget ſole neq; luna, ſic neq; aliquo adminiculo ad cognoſcendum. Nam quilibet per propriis.
propriam perſonalitatem cognoſcitur. Sed ſi aliqua nomina eorum reperiuntur in ſcripturis, per illa
declarantur opera miniſterii, ad quę mittuntur. Vnde Angelus dicitur nũcius ſcilicet miſſus. Gabriel
autem interpretatur fortitudo Dei: quia incarnationis Chriſti myſterium, fortitudo Dei nominatur:
Primò, quia per incarnationem filius dei vicit ſeipſum, formã ſerui accipiens. Secundò, quia mittitur Prou. vlt.
ad Virginẽ, de qua Salo. Mulierem fortem quis inueniet? Tertiò, quia per opus incarnationis victus Ioan.8.
eſt diabolus, qui dicitur fortis armatus. Itẽ mundus, iuxta illud, Confidite, quia ego vici mundũ. Item Ioan.16.
infernus, cuius portas æreas & vectes ferreos confregit. Item mortis imperium, iuxta illud, Ero mors Eſa.45.
tua ô mors. Item omnem intellectum creatum. Nam non eſt qui poſſit ſoluere ſeptem ſignacula libri Oſee.13.
ſignati, hoc eſt filii Dei incarnati. Ideo hic Angelus legatus, rectè Gabriel nuncupatur. Quidã quæ- Apoc.5.
runt, de quo ordine erat? D. Greg. dicit: Summum angelum venire dignum fuerat, qui ſummum om
nium annunciabat. Propter quæ verba quidam dicunt ꝙ fuit ſummus de ordine Seraphin. verũ hoc
incertum eſt. Nec D. Greg. hoc dicit: cùm ſecundum eum, ſoli angeli tertiæ Hierarchiæ mittantur: &
minima nunciare pertinet ad angelos, maiora verò ad archangelos, & ſic poſſet dictum eius exponi,
quòd Gabriel eſt ſummus in ſuo ordine, quem in patria Deo duce videbimus. Sed ad quem locum Locus incar
miſſus eſt? dicit tex. in ciuitatem Galileæ cui nomen Nazareth. Albertus magnus ſuper Miſſus eſt, di nationis,
cit quòd voluit potius concipi in Galilęa quàm in Iudæa, ad oſtendendum quòd non ſolũ venerat ad Nazareth.
ſaluandos Iudæos, ſed etiam Gentiles, qui non erant in Iudæa, ſed aliqui in Galilæa, iuxta illud: Via Eſa.9.
maris trans Iordanem Galilææ gentium. Dicit vlterius ꝙ voluit potius concipi in ciuitate, quàm in
campis & viculis; quia ciuitas eſt proprius locus rationabilium hominum vnitorũ, ad oſtendendum
quòd illi qui volunt eum ſpiritualiter concipere, debent eſſe in ciuitate, hoc eſt vniti in pace et cõcor-
dia. voluit etiam in Nazareth cõcipi, quæ interpretatur flos. ad oſtendendum ꝙ ipſe erat flos, de quo
prophetauerat Eſaias dicens, Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. quę ver- Eſa.11.
ba exponens Eccleſia in quodã reſponſorio, dicit: Virgo Dei genitrix virga eſt, flos filius eius: Et ſu-
per hunc florem requieſcit ſpiritus almus. Si quæratur, quo tempore miſſus eſt, quo anno, die, & ho-
ra? D. Antho. Flo. dicit ꝙ miſſus fuit tempore quo prænunciatũ fuerat Chriſtum mittendũ, ſecũdum 4.p. Sum.ti.
prophetiam Iacob, Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittẽ- 15.c.6.§.4.
dus eſt, &c. & Dan. Septuaginta hebdomadæ (ſcilicet annorum, hoc eſt.490.) abbreuiatæ ſunt ſuper Gen.49.
populum, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & vngatur Sanctus Sãctorum. Dan.9.
dicit vlterius, ſecundũ Bedam, quod fuit ab initio mundi anno quinquies milleſimo.99. Si quęratur,
quo menſe? dicit tex. & hic menſis eſt ſextus, ſcilicet à cõceptu D. Ioan. Baptiſtæ, qui cõceptus fuit.25.
Septembris. & Chriſtus.25. Martii. De die dicitur communiter, ꝙ feria ſexta, tali die quo creatus fuit
primus homo ſcilicet Adam, conceptus fuit ſecundus Adam, hoc eſt Chriſtus, & ſimili die natus, &
reuolutis.33. annis paſſus & mortuus, ſecundum D. Aug. De hora dicit ꝙ incertum eſt. Aliqui tamen
cõtemplantur ꝙ de ſero Angelus apparuit D. Virgini, ſed dialogus inter eam et angelum protractus
eſt, vſq; ad mediam noctem, in qua D. Virgo conſenſit & concepit, iuxta illud, Dum medium ſilen- Sap.18.
tium tenerent omnia, & nox in ſuo curſu medium iter haberet: Omnipotens ſermo tuus domine (hoc Signum ſa-
eſt filius tuus) de cœlis à regalibus ſedibus venit. Hinc eſt ꝙ Eccleſia de ſero ſignum facere cõſueuit, lutationis
triplici ratione: Prima eſt, vt per interceſſionem D. Virginis, quam ſalutamus & inuocamus, peccata D. Virgi.
nobis dimittantur. Secunda eſt, vt per ęius interceſſionem cuſtodiamur de nocte ab hoſtibus. Tertia cur fiat.
eſt, vt beneficium incarnationis filii dei, quod tali hora inchoatum fuit, ad memoriam reducamus, &
gratias Deo reddamus. Sed cui dirigebatur legatus iſte? dicit textus, Ad Virginẽ deſponſatam. Ad
Virginem, de qua Eſaias dixerat: Ecce virgo concipiet, &c. Hæc autẽ Virgo per anthonomaſiam nun Eſa.7.
cupatur, Ideo dicitur Virgo virginum, quia fuit prima inter mulieres, quæ vouit virginitatẽ inſpira-
tione diuina. eam ob rem de ea dicitur, Sola ſine exẽplo placuiſti domino noſtro. Fuit enim inuentrix
ordinis Virginum & angelicæ vitæ. Ideo rectè nominatur Virgo virginũ, & virginum abbatiſſa ac
regina. Sic videtur eam vocaſſe Pſal. cùm ait: Adducentur regi virgines poſt eam. Eius virginitatem Pſal.44.
ante partum, in partu, & poſt partum prædixit Ezechiel dicens. Porta hæc clauſa eſt & nõ aperietur, Virginitas
& vir non pertranſibit per eam: quia dominus deus Iſraël ingreſſus eſt per eam: eritq; clauſa princip. deiparæ pro
Eius perpetuam virginitatem determinauit Eccleſia in multis conciliis generalibus. Vnde & cãtat, batur et de-
Poſt partum virgo inuiolata permanſiſti, &c. Nec obſtat quod dicitur Mat.1. Et non cognouit eam fenditur.
Ioſeph, donec peperit filiũ ſuum primogenitũ. Propter quę verba Eluidius & Eunomius, voluptuoſi
hæretici, nõ erubuerunt dicere D. Virginẽ poſt Chriſtũ, habuiſſe quatuor filios ex D. Ioſeph, qui di-
cũtur fratres Chriſti, Mar.6. Nõne hic eſt faber filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioſeph, & Iudæ, & Simo
nis? Et Apoſt. Galat.1. dicit, Alium autem Apoſtolorum vidi neminem, niſi Iacobũ fratrem domini,
quod eſt hæreticũ, & per Eccleſiam (vt iam dictum eſt) reprobatum. Quia (vt D. Chryſo. dicit) Euan
geliſta non intelligebat de cognitione carnali, vt prædicti hæretici ex ſua mala indiſpoſitione exiſti-
mabant. Qualis enim vnuſquiſq; eſt, talia cogitat, et talis finis videtur ei, vt Philoſophus ait. Sed intel
ligebat Euãgeliſta de cognitione virtutum & priuilegiorum & tãtæ dignitatis D. Virg. Ioſeph qui-

dem ante partum cognouerat Virginem ſanctam & virtuoſam, ſed non tantę dignitatis, ſicut cognouit cùm peperit filium ſuum primogenitũ, cùm in eius partu tot viderit mirabilia, ipſam ſcilicet ſine dolore & apertione peperiſſe, noctem illuminatam fuiſſe, Angelos Christum inter brachia D. Virginis adorare, paſtores & reges venire, adorare, & munera offerre. Tunc enim perfectius cognouit D.
Heb. vlt. Ioſeph Mariam coniugẽ ſuam. & ſic debet exponi illud verbũ, cognouit, &c. Primogenitus autẽ dici conſueuit is, ante quem nullus alius genitus eſt, etiã ſi nullus alius fuerit poſtea genitus. Vnde & vnigenitus habebat iura primogenituræ. D. tamen Hier. & alii expoſitores ad amplius confundendũ hæreticos, aliter ſoluũt, & dicunt quòd quanuis Euangeliſta intelligeret de cognitione carnali, nõ poſſet ex illis verbis inferri, quòd D. Ioſeph poſt partum eam cognouerit, imò totũ oppoſitum. Quia licet hoc aduerbium (donec) aliquando ſignificet vſq; cum determinatione temporis, poſt quod tẽpus ponit oppoſitum: tamen in ſacris literis conſueuit accipi cum cõpoſitione eiuſdẽ quod determinat, ſi ponatur affirmatiuè, & cum diuiſione eius quod determinat, ſi ponatur negatiuè. Et ſic hoc aduerbiũ affirmatiuè tantum, idem ſignificat ſicut hoc complexum (vſque & poſt) Si verò negatiuè, ſicut hoc complexum (vſq; & nunquã poſt) Exemplum primi habetur in pſal. 110. Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ. Si hoc aduerbium, donec, poneret oppoſitum poſt determinationem temporis, quod erit in die iudicij, ſequeretur quòd poſt diem iudicij Christus non ſederet à dextris Dei, quod eſt hæreticũ. Exemplum ſecundi. In pſal. 112. In memoria æterna erit iuſtus, ab auditione mala non timebit. Dat rationẽ, Paratum cor eius ſperare in Domino, non commouebitur in æternum, donec deſpiciat inimicos ſuos. quod erit in iudicio generali, quãdo
Pſal. 57. implebitur illud Pſal. Lætabitur iuſtus cum viderit vindictã, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Si hoc aduerbium (donec) poneret oppoſitum poſt determinationẽ temporis: ſequeretur quòd cor iuſti poſt diem iudicij commoueretur, & nõ eſſet firmatũ. & ſic non eſſent beati, quod eſt contra
Mat. 25. illud, Venite benedicti patris mei, &c. & infra, Ibunt hi in ſuppliciũ æternum, iuſti autẽ in vitã æternam. Ideo neceſſe eſt ſic exponere, Non cõmouebitur, donec deſpiciat inimicos ſuos, hoc eſt vſq; ad diem iudicij, nec poſt in æternũ. Sic accepit D. Mat. cum dixit: Et nõ cognouit eam Ioſeph, &c. Et ad illos fratres dicendũ eſt, quòd in ſacris literis qui ſunt de eadem cognatione, dicũtur fratres. Vnde Abra-
Gen. 13. ham dixit ad Loth, Ne quæſo ſit iurgium inter me & te, fratres enim ſumus. qui tamen non erant ex eodem patre proximo, aut matre. Sic etiam cognati Chriſti dicebantur fratres eius, de quibus Ioan. 7.
Mar. 6. Nec enim fratres eius credebant in eum. Et hoc videtur innuere D. Marcus cum dicit: Nonne & ſorores eius (ſcilicet Maria Cleophæ & Salomæ, quę dicitur mater Iacobi & Ioſeph) hic nobiſcũ ſunt? Mat. 27. Et Mar. 15. dicitur quòd erant ibi mulieres multæ, & Maria Iacobi minoris & Ioſeph mater, vltra D. Virginem. Nec eſt in hac re tenendus Theophylactus, qui licet concedat perpetuam virginitatem D. Matris Dei, negat tamen D. Ioſeph fuiſſe virginem, ſed ex alia vxore, quã habuit ante D. Virginem, habuiſſe illos quatuor fratres, de quibus dictũ eſt. Quis conſtat Iacobum fratrem Domini, fuiſſe filium Mariæ Iacobi. Præterea D. Hiero in lib. de Perpetua virginitate D. Mariæ contra Eluidium, probat D. Ioſeph fuiſſe virginem ex perfectione matrimonij inter ipſum & D. Virginẽ. Nõ enim fuiſſet conueniens hominem corruptũ fuiſſe coniugem tantæ Virginis. Deus enim qui hoc matrimonium inſpirauit, & miraculo comprobauit, dedit D. Virgini adiutorium ſimile ſibi in caſtitate & virtutibus, licet non æqualiter, cùm nullum ſimile ſit idem. Si Chriſtus matri ſuæ iam antiquæ in cuſtodem & defenſorem noluit dare hominem corruptum, ſed virginem, D. Ioan. euangeliſtam, qui teſte D. Hiero. virgo electus fuit à Domino, atq; inter cæteros magis dilectus, quãto magis cùm ipſa
3. p. q. 29. art. 1. iuuenis erat? Sed cur Deus voluit D. Virginem fuiſſe deſponſatam? Reſpondet D. Thomas, quòd propter tria: Primò propter Chriſtum, ne ab infidelibus tanquam illegitimè natus abiiceretur, & vt conſueto modo eius genealogia deſcriberetur per virum ad tutelam pueri nati, & ne diabolus cõtra eum vehementius nocumẽta procuraret, & vt hoc myſterium, ſecundũ Ignatium, diabolo celaretur, & vt à D. Ioſeph nutriretur. Secundò propter virginem, ne à Iudæis tanquã adultera lapidaretur. Vn-
Deut. 22. de dicebatur in lege, Si nõ eſt in puella inuenta virginitas, lapidibus obruẽt eam viri ciuitatis illius. Præterea vt D. Virgo ab infamia liberaretur, ac etiam vt ei à D. Ioſeph miniſterium adhiberetur, qui poſſet & delere iniuriam & vindicare opprobrium. Tertiò propter nos, vt tolleretur excuſatio virginibus, quæ propter incautelam ſuam non vitant infamiam. Vnde D. Ambro. Non decuit virginibus ſiniſtra opinione viuentibus, velamen excuſationis relinqui, quòd infamata quoq; mater Domini videretur. Et quia per hoc ſignificatur vniuerſa Eccleſia, quæ eſt virgo & deſponſata vni viro Chriſto. Et quia fuit mater, deſponſata, & virgo, ideo in perſona ipſius virginitas & matrimoniũ honorãtur,
3. p. q. 29. art. 2. cõtra hæreticos alteri eorum detrahentes. Sed quia difficultas eſt de matrimonio D. Virginis & Io-
ſeph: ideo aliquid ſuper hoc negotio dicendum eſt. Et in primis ſciendum quòd verum matrimoniũ
Mat. 1. fuit inter D. Virginem & Ioſeph. Quod patet ex D. Matthæo qui nominat D. Ioſeph virum Mariæ, & D. Virginem coniugem illius. Matrimonium enim dicitur verum ex hoc quòd attingit ſuam perfectionem. Prima autem & eſſentialis perfectio matrimonii conſiſtit in indiuiſibili coniunctione
3. p. q. 29. ar. 2. ad 4. animorum, per quam vnus coniugum alteri fidem ſeruare tenetur. Cùm ergo vterque conſenſerit in copulam coniugalem, licet non expreſſè in carnalem, ſed ſub conditione, ſi Deo placeret, confidentes de diuino auxilio, quòd nunquam in carnalem copulam conuenirent, committentes ſe diuino arbitrio: ſequitur quòd inter eos fuit verum matrimonium: & quòd vtriuſque virginitas in nullo detrimentum paſſa eſt. Vnde & iuriſtæ dicunt, Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit. Non fuit tamen matrimonium inter eos conſummatum, quantum ad generationem prolis, licet proles fuerit data à Deo. Prole tamen à Deo habita matrimonium fuit perfectum, quantum ad prolis educatio-
In libro de nup. & concupi. nem, & mutua obſequia. Et ſic (vt D. Aug. dicit) Omne nuptiarum bonum perfectum eſt in illis parentibus Chriſti, proles, fides, & ſacramentum. Prolem cognoſcimus ipſum Deum Ieſum: fidem, quia nullum deuortiũ. ſolus ibi nuptialis concubitus non fuit: licet aliquando à ſanctis doctoribus nuptiales concubitus nuptiæ appellentur, ſed non eſſentialiter. Et cùm D. Virgo concepit, erat in domo Io-

ſeph,

ſeph, ſed nondum ſolennitas nuptiarum facta erat. Vnde D. Chryſ. ſuper Mat. dicit. Beata virgo ſic fuit deſponſata Ioſeph, quòd etiam eſſet domi habita. Conſuetudo enim veteribus fuit deſponſatas in domibus habere. *3.p.q.29. ar.2.ad.3.* Nam ſicut in ea quæ in domo viri concepit, intelligitur conceptio legitima, ita in ea quæ extra domum concepit eſt ſuſpecta coniunctio. Et ſic non fuiſſet ſufficienter prouiſum famæ D. Virginis, niſi etiam fuiſſet domi habita. Vnde & quod dicitur, Et nollet eam traducere, idem ſignificat quod, nollet eam diffamare in publicum, & non de traductione in domum. Vnde & Euangeliſta ſubdit, quòd voluit occultè dimittere eam. Licet eſſet domi habita propter primam deſponſationis ſidem: nondum tamen interuenerat ſolennis celebratio nuptiarum. Nec dicit Euangeliſta, Antequàm induceretur in domum ſponſi: ſed, Antequàm conuenirent, ad ſolennem ſcilicet nuptiarum celebrationem, in qua ſecundum communem opinionem hominum & conſuetudinem, carnaliter cõuenire cenſebantur. Ideo Angelus dixit, Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuã: hoc eſt, Ne timeas nuptias cum ea ſolenniter celebrare. ¶ Nec eſt arbitrandum ꝙ cùm D. Virgo reuerſa fuiſſet à viſitatione D. Elizabeth, apud quam tres menſes ſteterat, D. Ioſeph videns vterum Virginis graueſcere, fuerit aliquid humanũ paſſus, ſeu timuerit ex dubitatione honeſtatis, aut ex zelotipia, vt bene declarat Euangeliſta dicens, Vir eius cum eſſet iuſtus, &c. Quomodo fuiſſet iuſtus, ſi malam opinionem de ea abſq; rationabili cauſa habuiſſet? Non poterat enim rationabiliter malam ſuſpitionem de ea habere, cùm longo iam tempore eius ſanctitatem in domo ſua approbaſſet, antequam de ipſius Ioſeph licentia viſitaret Elizabeth, & iam inueniſſet eam concepiſſe de Spiritu ſancto. Vndé D. Hiero. ait, A quo inuenta fuit? Non niſi ab ipſo Ioſeph., Veriſimile eſt enim ꝙ concepto Chriſto maior ſanctitatis fulguor refulgeret in vultu eius, quàm ante. Quem fulgorem admirãs Ioſeph, interrogauit vnde procederet. Nec eſt veriſimile ꝙ D. Virgo ei hoc myſterium celauerit, maxime cùm facultatem ei dederit viſitandi Elizabeth antiquam & ſterilem, quam concepiſſe à coniuge ſua myſterium reuelante audiuit. Veriſimile eſt etiam ꝙ ipſe Ioſeph eam ad viſitandam Elizabeth aſſociauerit, & tunc myſterium amplius intellexerit. Non poterat igitur poſtmodum rationabiliter ſuſpicari.
Si quæratur vnde ille timor quem habebat, proceſſerit: dicendum ꝙ ex humilitate, & ſuæ infimæ cõditionis contemplatione eam occultè dimittere voluit. Videns enim eam poſt viſitationem Elizabeth, amplius refulgentem, exiſtimans ſe indignum fieri ſocium tãtæ ſanctitatis, directionis, et gubernationis filij Dei, timuit, & ſtupor apprehendit eum. Vnde voluit eam occultè dimittere: non tamen abſque vale, ſed abſq; myſterij reuelatione ſeu publicatione. Ideo hæc eo cogitante, dixit ei Angelus: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam, &c. Non dixit, Non ſuſpiceris malum de ea, quia nõ ſuſpicabatur, vt dictum eſt, ſed dixit, Noli timere accipere, hoc eſt ſolennizare nuptias, & te facere ſocium eius, & nutricium filij Dei. Quia quod in ea natũ eſt, vt iam inueniſti, de Spiritu ſancto eſt, qui te ad hoc munus elegit, vt eſſes vir eius, & nutrires eam et filium Dei. Ipſe enim qui te elegit, faciet te dignum, vt ſine offenſa illi valeas famulari. Similem timorem ac ſtuporem & ex ſimili cauſa procedentem legimus accidiſſe D. Petro, qui cum reſpondiſſet Chriſto iubenti laxare rete in capturam. Præceptor per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete, quo laxato *Luc.5.* ipſe cum aliis concluſerunt piſcium multitudinem, & rumpebatur rete eorum, &c. Quod cum vidiſſet Petrus, Procidit ad genua Ieſu dicẽs: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum: ſtupor enim circunciderat eum. Similis ſtupore videtur circũdatus fuiſſe, cum dixit, Tu mihi lauas pedes, nõ lauabis mihi pedes in æternum. Similiter D. Ioan. Baptiſta ſtupore occupatus, prohibebat Chriſtum à baptiſmo dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Sic D. Ioſeph in aſſociatione, prouiſione, gubernatione, &c. Si allegetur D. Aug. qui dicit Ioſeph dubitaſſe, & exponit id quod dicitur iuſtus, hoc eſt mitis, benignus, clemens, & miſericors: Dicendum quòd D. Aug. in hoc non tenetur, ſicut neq; in illo quod dixit pueros in ſolo originali decedentes, puniri pœna ſenſus. Sed ſtandum eſt dictis D. Hiero. Ambr. Bern. Origenis, ac D. Chryſ. qui & ſi inquirat & opiniones alleget, concludit tamẽ ꝙ D. Ioſeph non dubitauit, neq; male ſuſpicatus eſt de D. Virgine. Prædictorum opinio literæ ſacri euangelij & honori tanti viri & D. Virginis magis cõgruit. Reſultat igitur, verum et perfectum (licet nõ conſummatũ) matrimoniũ fuiſſe inter D. Virginem & Ioſeph. Nec fuerunt aliquando coniuges, *D. Ioſeph iuuenis erat.* qui adeò pacifice & concorditer vixerint, prout ipſi. ¶ Ex perfectione matrimonij D. Hiero. cõcludit ꝙ D. Ioſeph erat & permanſit virgo. Secundo infert ꝙ erat iuuenis, aliás matrimonium nõ fuiſſet cõueniens: nec D. Virgo euaſiſſet notam infamiæ, ſi vir eius fuiſſet ſenex & decrepitus, prout olim (nõdum reuelata veritate) pingebatur. Nec fuiſſet D. Virgini ſolatio aut adiutorio, ſed tædio. Quòd autem eſſet iuuenis apparet ex eo quod habetur Eſa. 62. Lætabitur ſponſus ſuper ſponſam, & habitabit iuuenis cum virgine, hoc eſt Ioſeph cũ Maria. Nec debet eſſe mirum eos iuuenes potuiſſe ſeruare virginitatẽ, cùm gratia vincat naturã. Si D. Cecilia cũ Valeriano ſeruauerũt virginitatẽ: à fortiori, &c. D. Bonauẽtura dicit ꝙ licet D. Virgo cæteras mulieres in pulchritudine corporali excederet, & aſpectus eius magis deſideratus eſſet: nunquã tamen aliquis in eius aſpectu fuit ad concupiſcentiã motus: ſed ſi aliqui erant in ardore concupiſcentiæ, ex honeſtate ipſius, & fulgore ex eius aſpectu relucente, eorum concupiſcentia ſedabatur. Si D. Agneti ad proſtibulum tractæ, tantam gratiam cõtulit Deus, *Virtus D. Virginis.* vt qui ad illam concupiſcentia moti ingredi volebant, adeò refrigerabantur, vt mundiores exirent & compuncti egrederentur: quanto magis D. Virgini matri, cui non per partes, ſed tota ſeſe infudit gratiæ plenitudo? vt D. Hiero. ait. Talis erat virtus D. Virginis contra ſtimulos carnis reſpectu aliorum, qualis eſt virtus cedri & floris vinearũ erga ſerpentes: qui (vt naturales dicũt) quamprimũ ſentiunt odorẽ, fugiunt. *Virtus D. Virginis.* Sic malæ cogitationes aliorum ad eius aſpectum euaneſcebant. Ideo Sap. in perſona eius dicebat: Ego quaſi vitis fructificaui ſuauitatẽ odoris. & quaſi cedrus exaltata ſum in Libano. Si talis erat virtus cedri, &c. à fortiori, &c. De huiuſmodi caſta habitatione habetur figura 3. Reg. 1. de Abiſac Sunamite, quæ dormiebat cum rege, & rex nõ cognouit eam. Sed quis erat iſte Ioſeph, cui hæc virgo fuit deſponſata? Textus dicit, ad virginem deſpõſatam viro, cui nomen Ioſeph, de domo Dauid. dicit ergo viro, et non puero, ad condemnandum abuſum multorum quærentiũ potius

bona

bona temporalia aut fauores, quàm perfectionē aut virtutem, qui dant pueris (qui ſeipſos minimè re-
gere norunt) filias ſuas in matrimonium, quod vix proſperatur propter petulantiam iuuentutis. Dici-
tur communiter quòd ſupee magnos montes cadunt magna fulgura. hoc eſt quod Salomon dicebat:
Vbi multæ ſunt opes, ibi multi qui comedūt eas. ſiunt ibi multæ expoſitiones & expēſæ, & cùm pue-
Eccle.7. ri non ſint ſapientes, & ignorent modum lucrandi & conſeruandi, putentq́ ſempee nihil eſſe debere
deficere, paulatim exponendo inueniunt ſe denudatos, &c. Ideo ſapiens dicebat, Filiæ tibi ſunt, ſerua
corpus illarum: & ne oſtendas faciem tuam hilarem ad illas. Trade filiam viro ſenſato, & grāde opus
feceris. D. autem Ioſeph fuit ſenſatus & ſapientiſſimus. Eius ſapientia apparere poteſt ex electione di-
Sapiētia D. Ioſeph vnde apparet. uina: quia à Deo electus fuit ad magnum officium. Differentia magna eſt intee electionem Dei & ele-
ctionem hominum: quia homines eligendo non poſſunt facere electos dignos ad officium ad quod
eligunt, imò præſupponunt in eis dignitatem: & aliquando putant eligere ſapientes, qui ſunt ſtultiſſi-
mi. Sed Deus, qui omnia exteriora et interiora intuetur, non decipitur: & cum ſit omnipotens, volun
tas ipſius ſemper eſt efficax, & ſemper impletur. Ideo ſi vult aliquem eſſe ſapientem et virtuoſum, il-
la volitio ſtatim facit eum talem, & pee conſequens eius electio. Si rex terrenus vellet prouidere filio
ſuo de nutritore & conſeruatore, eligeret ſapientiorem q̄ reperire poſſet. Sed Deus elegit ipſum Io-
ſeph ad cuſtodiam magni theſauri ſcilicet, ad cuſtodiam & nutritionē ſponſæ & filij ſui: ſequitur ꝙ
fecit illum dignum et ſapientiſſimū. Eius ſapientia maior fuit quàm Salomonis, qui multas ſtultitias
fecit: hic autem nullam. Fuit etiam maior quàm Ioſeph patriarchæ, qui ſciuit cuſtodire triticum pro
Ægypto: hic autem cuſtodiuit melius frumentum pro toto mundo. Quia triticum quod cuſtodiuit
patriarcha Ioſeph, ſolum ſufficiebat per ſeptem annos, ad nutriendum corpus, & non animā. Sed fru-
mentum ꝙ cuſtodiuit D. Ioſeph, ſufficit ad nutriendum corpus et animam, non per ſeptem annos ſo-
lum, ſed in vitam æternam, et præſeruare à morte æterna. Vnde Ioan. 6. Ego ſum panis viuus qui de
cœlo deſcendi. Non Moſes dedit vobis hunc panem, ſed patee meus dat vobis hunc panem de cœlo
verum. Dicitur etiam, Qui manducat hunc panem, viuet in ęternū. Si dicatur, Quomodo fuit ſapiēs,
cum voluerit occultè dimittere? &c. Reſponſum eſt ſupra. In hac ſapientia continuè D. Ioſeph profe-
cit. Vnde ſecundum nomen eius ſic & laus eius. Nuncupatur enim Ioſeph, quod nomen, ſecūdum
D. Hiero. augmētum vel additio interpretatur, quia ſemper augebatur, opera virtutum addendo. Sa-
pientia eius apparuit in liberatione Chriſti à manibus Herodis, qui volebat eum cum aliis innocen-
tibus iugulare. Apparuit etiā in labore & ſuſtentatione Chriſti & matris eius in Ægypto, ſæpe abſti-
nuit pro eis Non eſt poſſibile enarre officia ſapientiæ, prudentiæ, & charitatis, & alios actus virtutū,
D. Ioſeph in quibus fuit honoratus. quæ exercuit in matrem & filiū. Propter quæ Deus eum tripliciter honorauit. ſ in vita, in morte,
et poſt mortem. Primo in vita, dando teſtimoniū virginitatis ſuæ cûm virgam ſuā ſolam inter alias
multas florere fecit. Secundo, quia elegit eum ſponſum reginę angelorum et matris ſuę, cui D. Virgo
1. Pet.3. ſuberat & reuerebatur eum, Dominum eum vocans: erat enim humilior Sarra, quę vocabat Abrahā
dominum ſuum Tertio, honorauit eum, ipſum eligendo in patrem putatiuum & nutritium, cui ipſe
Chriſtus, Deus verus, & homo verus, voluit ſubditus & obediēs eſſe vnde Luc. 2. dicitur, et deſcen-
dit cum eis, et venit in Nazareth, & erat ſubditus illis. Nunquam fuit aliquis filius, qui tantum hono
rauerit patrem et matrem, ſicut Chriſtus D. Ioſeph, et Virginem. Vnde D Bern tractās illud, Et erat
ſubditus illis, exclamat: Quis? quibus? &c. Si rex temporalis faceret reuerentiam alicui, omnes hono-
rarent illum. Sed ſic eſt ꝙ rex regum et dominus dominantiū, qui erat verus Deus, et D. Virgo, tan-
tum honorauerunt D. Ioſeph: qui debent facere Chriſtiani? &c. Quarto honorauit eum, cōmunican
do ei notitiam myſterij incarnationis. Non fuit aliquis in hoc mundo poſt D. Virginem, qui tantum
nouerit de myſterio incarnationis, ſicut D. Ioſeph. Quidam dicunt ꝙ prius multa de myſterio incar-
nationis ſciuit, quàm angeli. Vnde Apoſt. Ephe. 3. de hoc ſacramento abſcondito à ſeculis, dicit: Vt
innoteſcat principatibus & poteſtatibus in cœleſtibus, per eccleſiam multiformis ſapientia Dei. Ma
gnam gratiam & honorem fecit Chriſtus D Ioanni Baptiſtæ, quando exultare eum fecit in vtero ad
ſalutationem D. Virginis, & contactum matris eius. Quantam exultationem habere debuit D. Io-
ſeph, qui pee triginta annos ſimul cū Chriſto habitauit, & ſæpiſſime eum corporaliter tetigit & por-
tauit? Si D. Ioannes Euangeliſta in cœna Domini per modicum tempus ſupra pectus Chriſti obdor
miens, fluenta euangelij de ſacro dominici pectoris fonte potauit: Quæ fluenta cognitionum potare
potuit D. Ioſeph, qui tanto tempore cū eo dormiuit & habitauit? Luc. 6 legitur ꝙ omnis turba quę-
rebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes. Et vna mulier ex tactu vnius ſolius
fimbriæ, fuit mirabiliter conſolata. Quot & quantas conſolationes habere debuit D. Ioſeph, qui to-
tiens nō fimbriam ſolum, ſed totum eius veſtimentum, imò & pretioſiſſimā Chriſti carnem tangere
dignus fuit? Si ſanctus Simeon accipiens ſemel Chriſtum paruulum in vlnas ſuas, exultauit, & tanto
gaudio repletus eſt, vt canticū dixerit: quot exultationes habuiſſe, et quot cantica lætitiæ decātauiſſe
diuum ipſum Ioſeph arbitrari poſſumus, cum totiens ipſum in vlnis ſuis portauerit? impoſſibile eſt
explicare eius cōſolationes. Secundo conſolatus eſt eum in morte, quia cum ab anguſtiis & dolori-
bus præſeruauit, propter eius puritatem: ſicut de D. Ioanne matris eius ſecundo cuſtode legimus, ꝙ
fuit à dolore mortis alienus, ſicut à corruptione carnis fuerat extraneus. Conſolatus eſt eum dulcibus
verbis, commendationem animæ fecit, oculos clauſit, animā illius à multo pluribus angelis ad ſinum
Luc.15. Abrahæ deferri iuſſit, quàm delata fuerit anima Lazari. Verom non legimus in euangelio quo tem-
pore mortuus fuerit. Expoſitores tamen & contemplatiui prædicatores dicunt ꝙ ante prædicationē
Chriſti. Quia ſi non fuiſſet mortuus, ſecutus fuiſſet eum, prout D. Virgo, & Euangeliſtæ feciſſent de
eo mentionē. Chriſtus autem permiſit eum mori, primo ne videret contradictionē & opprobria quę
valde eum contriſtaſſent. Secundo ad conſolandum patres in lymbo. Si quæratur, quare etiā nō per-
miſit mori D. Virginem, antequam ipſe pateretur? Dicendum quod cûm porta paradiſi nondū eſſet
aperta, non erat locus animæ eius proportionatus. Item quia Simeon prophetauerat ipſam viſurā cō
tradictionem, in qua gladius pertranſiturus erat cor eius. & quia ea eccleſia Chriſti egebat poſt Chri
ſti aſcen

ſti aſcenſionem. Præterea conſolatus eſt D. Ioſeph in morte, præſeruando eum à viſione dæmonum, qui maximè infeſtant morituros in mortis articulo, iuxta illud: Tu inſidiaberis calcaneo eius. Tertiò conſolatus eſt eum poſt mortem in lymbo. Primò in die paraſceues, quando deſcēdit ad inferos, eum præ aliis ſalutando. Si propter calicē aquæ frigidæ remunerat alios, quantò magis integrum nutricium? Secundò honorauit eum in die reſurrectionis, ipſum reſuſcitando. Legimus Heb. 11. quòd quædam mulieres receperunt de reſurrectione mortuos ſuos. & Mat. 27. Monumenta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorum qui dormierant, ſurrexerunt, & exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem, apparuerunt multis. Inter quos D. Bernar. dicit fuiſſe D. Ioſeph. Quartò honorauit eum in die aſcenſionis, eum ſecum in cœlum aſſumēdo. Ideo dictus Bernardinus dixit quòd D. Ioſeph in corpore & anima eſt in paradiſo. Et nunc ibi cum D. Virgine ſuper choros angelorum præmiatur, & cum ipſi orāt pro nobis, eorum orationes exaudiuntur. Si Deus promiſit D. Blaſio, quòd omnes qui ipſum inuocarent, inuenirent auxilium: quanto magis ad inuocationem patris ſui nutricij? Et ideo qui ſunt in neceſſitatibus & indigentiis, præcipue vxorati ad habendam mutuam charitatem & pacem, & ad ſeruandam fidem, et prolem educandam & cuſtodiendam, ad eum et D. Virginem recurrere debent. ¶ Sed vnde erat D. Ioſeph? Textus dicit, ꝙ de domo & familia Dauid, eo quòd imitabatur mores et virtutes Dauid, tales enim propriè dicuntur eſſe de vna familia, qui imitantur principium illius familiæ: iuxta illud, Qui habitare facis vnius moris in domo. Et ſic notandum ꝙ D. Ioſeph in prædictis verbis dicitur, nobilis virtute, licet non eſſet diues, quia faber lignarius. Ex quo infertur ꝙ non eſt incōueniens ꝙ cùm vnus nobilis ſit pauper, fiat artifex, præcipuè quando nō habet reditus et prouentus. Licet hodie aliqui nobiles abutantur nobilitate, qui quantumcunq; pauperes ſint, nolunt humiliari, neque laborare aut artem aliquam diſcere ad victum lucrandum. Malunt rapinæ & aliis illicitis modis acquirendi intendere, quàm operari & artem aliquam diſcere. Videtur eis ꝙ hæc facere dehoneſtaret nobilitatem, exemplum D. Ioſeph condemnat eos, qui non ſunt nobiliores ipſo Ioſeph, neq; Adamo, qui fuit agricola. Iob enim dicebat, Homo naſcitur ad laborem, & auis ad volatum. Ideo non deberent vereri &c. ¶ Sed quomodo vocabatur virgo illa? Textus dicit, Et nomen virginis Maria. quod nomen tripliciter interpretatur: Primo mare amarum, propter abundantiam amaritudinis, dolorum, & triſtitiarum, quas paſſa eſt in hoc mundo. De quibus Simeon prophetauit, & tuam ipſius animā pertranſibit gladius: De ea prædixerat Hieremias, Magna eſt velut mare contritio tua. Nunc autem vocari poteſt mare dulcedinis, cum ſit in paradiſo. Ideo dicere poteſt illud Sap. Spiritus meus ſuper mel dulcis, et hæreditas mea ſuper mel & fauum. Ideo qui ſunt in mari tribulationum, habent occaſionem recurrendi ad eam. Secundo Maria ſyriacè interpretatur domina. Vnde Eccleſia cantat, O glorioſa domina ſcilicet totius mūdi. Item cantat, Aue regina cœlorum. & D. Bernardus, Mater Dei, omnis creaturæ effecta eſt domina. Quomodo ergo non ſubiicientur ei omnes creaturæ, quæ mater effecta eſt creatoris, & cui creator ſubditus fuit? Ideo omnes creaturæ eam honorare debent, & maximè rationales. Vnde Luc. 1. Ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Et Salomon, Surrexerūt filij eius, & beatiſſimam prædicauerunt. Ideo Eccleſia conſueuit ad eius nomen inclinare. Tertio interpretatur illuminata & illuminatrix. eam ob rem vocatur luna, Eccle. 24. Pulchra vt luna. & in eodem, quaſi luna plena in diebus ſuis. Quia quemadmodū luna recipiens lumen à ſole trāſmittit ad inferiora: ſic D. Virgo, quæ in hoc excedit lunā, quæ aliquando non eſt plena, ſed ipſa ſemper fuit plena in diebus ſuis. Vnde Angelus, Aue gratia plena. Dicitur etiam ſtella maris. Ideo Eccleſia, Aue maris ſtella, Dei mater alma, &c. & hoc primò ratione immobilitatis: ſecundo, quia illuminat per interceſſionem nauigantes. Vnde D. Bern. Quiſquis te intelligis in huius ſeculi fluctibus inter procellas & tempeſtates fluctuare, ne auertas oculos à fulgore huius ſyderis, ſi non vis obrui procellis. Si inſurgant venti tentationum, reſpice ſtellam, voca Mariam. Si iactaris ſuperbiæ, ambitionis, aut emulationis vndis, reſpice ſtellam, voca Mariam. Si criminū immanitate perturbaris, cōſcientiæ fœditate confuſus, barathro inciperis abſorberi triſtitiæ aut deſperationis, reſpice ſtellā, voca Mariā. Nō recedat ab ore, nō recedat à corde. Vbi nomen D. Mariæ virginis nominatur, vbi dæmonū crudelitas effugatur. Reis venia, ægris medela, puſillis robur, afflictis conſolatio, peregrinātibus adiutoriū datur. Eius exemplum ſequens, non deuias: ipſam rogans, non deſperas: ipſam cogitans nō erras: ipſa tenente, nō corruis: ipſa ducente, nō fatigaris: ipſa propitia, ad portū peruenis, & ſic in temetipſo experieris, ꝗ merito dictum ſit, Et nomen virg. Maria. Sed vbi inuenit eam angelus? Textus dicit, Et ingreſſus angelus ad eam. Et ſic non in platea, aut vico, aut in feneſtra, ſed in cubiculo clauſa, orans. vnde Salomon, Hortus concluſus, ſoror mea: hortus concluſus, fons ſignatus. In hoc datur morale documentū mulieribus, ne in publicis locis maneant. Arbores enim quæ ſunt in via publica, vix portant fructū ad maturitatem, quia tranſeuntes prematurè occupant. vnus proiicit lapidē, alius baculum &c. Arbores autem quæ ſunt in hortis bene clauſis, portant fructum ad maturitatem. ſic de mulieribus, &c. D. Virgo bis dicitur, hortus concluſus, quia habebat ſenſos exteriores & interiores (quę portæ & feneſtræ dicuntur) clauſos. Aues ſylueſtres, quæ ſe tangi et manibus fricari non permittunt, pulchriores ſunt ꝗ domeſticæ, quæ ſe tangi permittunt. quia per tactum ſæpe plumas amittunt. Sic mulieres ſylueſtres honeſtiores exiſtimantur, quàm nimis familiares &c. Nam ſæpe propter nimiā familiaritatem, plumas honeſtatis, & bonæ famæ amittunt. Ideo cauere debent à talibus, maxime iuuenes. Si quæratur, Quid faciebat, quando angelus venit ad eam? Dicunt contemplatiui ꝙ non dormiebat, neque erat ocioſa, ſed ſecundum morem ſuum perfectis negotiis domus, recolligebat ſe in cubiculo clauſo, & diuina beneficia ad memoriam reducebat, contemplabaturq; infinitam Dei bonitatem, qui decreuerat & promiſerat ſe tantum humiliare, vt naturā humanam aſſumere vellet, vt pro peccatis noſtris in ea ſatisfaceret, & eam ab æterna morte & diaboli captiuitate liberaret. Legebat & cōtemplabatur prophetias, ſingularius ea nocte prophetiam Eſa. Ecce virgo concipiet & pariet filiū, &c. & pſalmū, Benedixiſti domine terram tuam &c. Spiritus eius nunquam antea fuerat adeò eleuatus et feruens, ſicut ea nocte qua miſſus eſt angelus in qua verificatum fuit illud Pſal. Cōcalcauit cor meū intra me,

&

Gen. 4. *Mat. 10.* *Iob. 5.* *Mariæ nomen tripliciter interpretatur.* *Luc. 2.* *Thren. 2.* *Eccle. 24.* *D. Virgo cur dicatur Luna.* *Cant. 4.* *Eſa. 7.* *Pſal. 84.*

& in meditatione mea exardeſcet ignis. Et cùm contemplaretur illum verſum, Oſtende nobis domi-
ne miſericordiam tuam, dicebat: O pater æterne, oſtendiſti potentiam tuam in mundi creatione, ſa-
pientiam in eius ordinatione & gubernatione, iuſtitiã in Luciferi punitione, diluuio, ac aliis multis
punitionibus; reliquum eſt vt miſericordiam tuam erga naturam humanam manifeſtes, & promiſſio
Gen.49. nem adimpleas. Omnes figuræ nobis datæ, impletæ ſunt. Iam ablatum eſt ſceptrum à tribu Iuda, &
hebdomadæ Danielis terminantur. Quouſq; ergo continebis in ira tua miſericordias tuas? Dignare
ergo eligere virginẽ quam per Eſa. prædici feciſti. Heu quàm felix & beata erit virgo illa! Heu quàm
felix eſſem videre illã, & multò felicior et tibi magis deuincta, ſi poſſem eſſe eius ancilla, & ei inſerui-
re & obſequi. Pater æterne, tu omnia noſti antè quã fiant, & ſcis cor & deſiderium meum: dignare per
infinitam miſericordiam tuam mihi facere hanc gratiam, vt valeam illam videre, & illi famulari. &c.
Nunquam patriarcha aut propheta ita deuotè orauit, ſicut tunc ipſa. Eam ob rem tota Trinitas, & ſin-
gulariter Dei filius, ad compaſſionem motus eſt: & impletum eſt quod Salomon prædixerat, Vulne-
raſti cor meum, ſoror mea vno oculorũ tuorum, hoc eſt humillima oratione. quæ fuit adeò grata, q̃
ſtatim tota Trinitas commiſſionem huius myſterij incarnationis, & ſalutationem ab æterno decretã,
Aue ſignificatio. commiſit Gabrieli, qui in corpore aſſumpto tria fecit. Primo eam humiliter & reuerẽter ſalutauit,
dicens, Aue, &c. Per Aue nomen trium literarũ, oſtendit ſe nuncium ſanctiſſimæ Trinitatis. A, enim
ſignificat amorẽ, & repræſentat Spiritũ ſanctum. V, ſignificat veritatem, & repræſentat Filium. E, ſi-
gnificat æternitatem, & repræſentat Patrem. Aue ſecundũ grammaticos, eſt dictio ſalutantis, & ſigni
ficat gaude & lætare, vel Deus dat gaudium et lætitiam. Theologi & expoſitores duo dicunt: Primo
quòd Aue, eſt dictio compoſita ex litera A, et ve, interiectione execrantis et maledicentis. & ſic ſigni-
ficat abſque ve, ſeu maledictione tam peccati originalis, quàm venialis et mortalis. Secũdo dicunt q̃
hæc dictio, Aue, euertit è regione contraria, hoc nomen Eua, quod impoſitum fuit primæ mulieri;
ad oſtendendum quòd D. Virgo fuit totaliter contraria Euæ. Ideo cantat Eccleſia, Sumens illud aue,
mutans nomen Euæ, &c. Albertus Magnus, ſuper Miſſus eſt, ait: Eua deiecit, hæc ſubleuat: Eua dam
nat, hæc ſaluat: Eua fuit cauſa morbi, hæc cauſa ſalutis: Eua clauſit portas paradiſi, hæc aperit: Illa ma-
ter miſeriæ, hæc mater miſericordiæ: illa principium mortalitatis, hæc principium regenerationis: il-
la gratiam perdidit, hæc inuenit: illa tranſire nos fecit de gratia in culpam, hæc de culpa in gratiã: illa
de latere viri dormientis facta eſt, hęc de corde Dei vigilantis: illa fuit viro cauſa maledictionis, hæc
cauſa benedictionis. Hactenus ille. Comprehendendo omnia præmiſſa, facile cõponi poterit oratio
deuota ad D. Virginem. Sequitur, Gratia plena. Poſſet quæri, Quare angelus nõ nominauit eam pro
prio nomine, ſicut poſtea, cum dixit, Ne timeas Maria? Dicunt contemplatiui q̃ propter duas ratio-
nes: Primo propter ſtatus & nominis acquiſitionem. Reges et Pontifices in ſua aſſumptione & coro
natione mutant nomina. Et quia D. Virgo aſſumebatur ad nouum ſtatum ſcilicet in matrem Dei, &
reginam angelorũ, ac dominam mundi: ideo nouo et nobiliori digna erat nomine, ſcilicet Gratia ple
na, quod nulli adhuc impoſitũ fuerat. Ideo tacuit nomen conſuetum, et dixit nouum à Deo impoſitũ.
Secunda ratio eſt ciuilis, quia nõ eſt honeſtum ſubiectis, præcipuè extraneæ naturæ, quãdo ſalutãt re-
ges aut reginas, nomine proprio eas nominare, propter reuerentiã, & ad oſtendendũ ſubiectionẽ. Et
quia D. Virgo erat electa mater Dei, & regina angelorũ, iuxta illud, Salue regina: ideo Gabriel, &c.
Nos autem qui ſumus eiuſdem naturę cũ ea, et quia hoc nomen, Maria, ſecundum quinq; literas im-
portat quinq; officia per eam erga nos exercenda: ideo ad inclinandam illam ad exercitium illorum
nominamus Mariã. Primum officium dicitur maternitatis, quod ſignificatur per literam M. eſt enim
pia mater: Mater miſericordiæ & pietatis, cũ ſit mater Dei, per quem miſericordiã et pietatem (ipſa
intercedente & offerente) conſequimur. Ideo eccleſia vocat eam matrem gratiæ & miſericordiæ. Et
Eccle.24. dicitur, Ego mater pulchræ dilectionis. Secundum officium eſt conſeruationis, ſcilicet the-
ſauri Dei, quod ſignificatur per literam A, quæ repræſentat arcam theſauri. Ideo dicitur theſauraria.
Pauperes indigentes ad theſaurarios recurrere conſueuerũt. Ideo nos qui in hac valle miſerię ſumus
pauperes, &c. quia in ea inueniemus theſaurum infinitum, ſcilicet ſapientiæ & gratiæ Dei. Tertium
officium eſt directionis et gubernationis per exempla vitæ ſuæ. hoc officium importatur per literam
R. ideo dicitur Regina. Quartum officium dicitur iaculationis & repulſionis inimicorum, quod ſi-
gnificatur per literam I. Ideo dicitur iaculum inimicorum infernalium, qui ad inuocationem huius
nominis cedunt & fugantur. eſt enim eis terribilis, ſicut caſtrorum acies ordinata. Ideo Eccleſia fre-
quenter orat, dicens, Tu nos ab hoſte protege, & hora mortis ſuſcipe. Ei enim datum eſt conterere ca
Gen.3. put eius. Quintum officium dicitur aduocationis, quod importatur per vltimam literã A. Vnde ec-
cleſia, Eya ergo aduocata noſtra, illos tuos miſericordes oculos ad nos conuerte. Et licet aduocatũ ha
1.Ioan.2 beamus apud Patrem, Ieſum Chriſtũ iuſtum: quia tamen nõ ſolum eſt aduocatus, ſed etiã iudex viuo
rum et mortuorum, qui nihil inultum relinquet, poterant præcipue peccatores, timere ad illum acce-
dere, cum vix iuſtus ſit ſecurus. Ideo piiſſimus Deus prouidit nobis de aduocata, quę tota mitis &
ſuauis eſt, nec aliquid aſperũ aut durũ inuenitur in ea, iuxta illud: Fauus diſtillãs labia tua. Vnde D.
Bern. Securum acceſſum habes ô homo, vbi mater ſtat ante filiũ, & filius ante Patrem. Mater oſtendit
filio pectus & vbera, dicẽs: Per vbera quę ſuxiſti, fili, parce iſti. Filius oſtendit patri latus & vulnera,
dicens: Vulnera cerne pater, da quod petit & mea mater. Ibi ergo nulla poterit eſſe repulſa, vbi ſunt
Heb.8. tot amoris inſignia. Ad thronũ igitur eius cũ fiducia accedamus. His officiis nõ egebat Gabriel: ideo
non nominauit eam in ſalutatione. Nominauit tamen eam cũ turbata eſſet, dicens: Ne timeas Maria,
ac ſi diceret: O domina, gratia plena, non habes occaſionem timendi: quia nomen tuum quod eſt Ma
ria, quantum ad tertiam literam, oſtendit quòd non habes occaſionem timoris, ſed lætitiæ & ſecurita
tis. Tu enim es regina cœlorum, et gubernatrix omnium ſtatuum. Tu enim inueniſti gratiã, nõ com
Plenitudo gratiæ quadruplex. muniter, ſed plenitudinem et abundãtiam diuinę gratiæ. Ad cuius euidentiam ſciendũ quòd qua-
druplex à doctoribus poni conſueuit gratię plenitudo. Prima dicitur effluentiæ, à qua cæteræ fluunt,
ſicut à fonte deriuantur aluei & riui. Et hæc ſolùm cõpetit Chriſto, de quo Ioan.1. Vidimus eum ple

num

num gratiæ & veritatis. & ſubditur, de cuius plenitudine omnes accepimus. Et quia Chriſtus conce-
ptus fuit in vtero D. Virginis: ideo hęc plenitudo fiut in ea, ratione cõrenti. et ſic intelligitur illud D.
Hiero. Cæteris per partes, Mariæ autem tota ſeſe infudit gratię plenitudo. Secunda eſt plenitudo Ex-
cellentiæ, ſeu principalis canalis vel aluei, per quem aqua fontis in alios riuos deriuatur. Et hæc fuit
plenitudo D. Virginis. Vnde Anſelmus, Nil gratiæ ad nos venit, quod per manus Marię non tranſit.
Ideo poſt Chriſtũ ſingulariter dicitur gratia plena. plus quã omnes ſancti, vtpote fonti propinquior.
Tertia plenitudo dicitur Abundantiæ, quę etiam ad alios minores deriuatur: ſicut plenitudo riui pro-
cedentis ex alueo, maior eſt quã riuuli, qui à riuo aquam accipit. Et talis fuit plenitudo Apoſtolorum
& D. Stephani. Vnde Act. 2. Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto. & 6. c. Stephanus plenus gratia & for-
titudine, &c. Quarta plenitudo dicitur Sufficientiæ. & tali plenitudine ſunt pleni omnes ſancti, quia
quilibet habet ſecundum capacitatẽ ſuam, & quilibet cõtentatur, licet vnus plus habeat quàm alius
Sicut paruum vas adeò proportionabiliter plenum eſt, ſicut magnum, non tamen tantũ continet. Vn-
de Eccleſi. 24. In plenitudine ſanctorum detentio mea. D. igitur Virgo plus cæteris abundauit, & ple-
na fuit tam naturalibus quã acquiſitis, gratuitis, gratia gratum faciẽte, & gratis data. Vnde de ipſa ve- *Prouer. 31.*
rificatur quod dicit Salomon, Multę filiæ cõgregauerunt diuitias, tu verò ſupergreſſa es vniuerſas. & *Can. 4.*
illud, Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. quod de nullo puro homine aut muliere di- *Pſal. 44.*
ci poteſt. Quo ad gratiam verbi pſal. dicit, diffuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea benedixit, &c. De
ſapientia & ſcientia Luc. 2. Maria conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Ideo Chri-
ſtus eam poſt aſcenſionem, tanquam doctricem & conſeruatricem verborum ſuorum, & ſanctam bi-
bliothecam, reliquit in hoc mundo. Si D. Magdalenæ & Marthæ dedit gratiam prædicandi, quantò
magis ei? Vnde tempore vitæ ſuæ nõ eguerunt Apoſtoli congregatione concilii: quia eius reſolutio-
ni omnes in omnibus aſſentiebant. Qui poterãt ad illam accedere, accedebant & inſtruebãtur, & pec-
cos alii, etiam per literas. Vnde legimus literas D. Ignatii ad eam. Legimus etiam quòd D. Dion. viſi-
tauit illam in Nazareth, & poſt magnam admirationem gratiarum quas in ea vidit, dixiſſe fertur: Fa-
cile te deum crederẽ, niſi de Chriſti filii tui diuinitate à Paulo audiuiſſem. Vnde D. Ignatius ſcribens
D. Ioanni Euangeliſtæ, ait: Magnus eſt concurſus populorum reginam cœli videre & audire cupien-
tium. Sed poſt mortem ipſius, quæ fuit anno decimotertio, poſt aſcenſionem Chriſti anno decimo-
quarto, Apoſtoli eguerunt cõngregatione ſeniorum, & tenuerunt concilium, vt habetur Act. 15. Si
obiiciatur de gratia miraculorum, quòd eam non habuerit, cùm nõ legamus aliquod miraculum per
eam factum: Dicendum quòd maximum miraculorum fuit Chriſti incarnatio, quam ipſa, etſi non de
condigno, de congruo tamen meruit. Vnde Eccleſia: Regina cœli lætare alleluia: quia quẽ meruiſti
portare, &c. Et quamuis eius miracula non legantur, nõ ſequitur quòd nõ fecerit: quia nõ omnia, imò
pauca eorum quæ fecit, ſcripta ſunt. De ea tamen poſt aſſumptionem multo plura miracula legimus,
quàm de omnibus aliis ſanctis. Si dicatur quòd nõ habuit iuſtitiam originalẽ ſicut Adam: dicendum
quòd habuit aliquid eminentius ſcilicet excellentem gratiæ plenitudinem, & eius confirmationem
ac impeccabilitatem, quam non habuit Adam. Sequitur in ſalutatione, Dominus tecum. Ad cuius
euidentiam ſupponendum eſt quòd aliàs diximus, quòd licet deus ſit vbiq; per eſſentiam, præſentiã,
& potentiam: eſt tamen in aliquibus locis ſpecialiter, ſcilicet in cœlo per manifeſtationem gloriæ, in
iuſtis per gratiam: & ſecundum quod dat illis gratias magis ſpeciales, dicitur eſſe ſpecialius in eis. Et
quia ſpecialiſſimam gratiam dedit D. Virgini ſcilicet maternitatẽ filii ſui, ſecundum quam quodam
modo participat infinitam dignitatem & excellentem plenitudinem gratiæ: ideo angelus ſpecialiter
dixit, Dominus tecum, ſcilicet per excellentem gratiæ plenitudinem, & poſt conſenſum per corpora-
lem præſentiam. Magno honori attribuitur ipſi Enoch, quòd ambulauerit cũ Deo, & quòd tranſtule-
rit eum dominus in paradiſum voluptatis vſq; ad tempus Antichriſti. Sed maiorem honorem fecit
D. Virgini, cùm voluit ab ea portari. Et cùm finaliter eam in corpore & anima immortalem exalta-
uit ſuper choros angelorum ad cęleſtia regna. D. Bern. ſuper Miſſus eſt, dicit: Pater tecum, quia filium
ſuum fecit tuum: filius tecum, quia ad condendum in te mirabile ſacramẽtum miro modo fecit te ſibi
ſacrarium: Spiritus ſanctus tecum, qui cum patre & filio tuum ſanctificauit vterum. Pater tecum, ex-
ercens ſummam potentiam: filius tecum, oſtendens maximam ſapiẽtiam: Spiritus ſanctus tecum, exhi-
bens magnam beneuolentiam. Tecum in mente, tecum in ventre, in omnibus te dirigens, tibi auxi-
lians. Sequitur in ſalutatione, Benedicta tu in mulieribus. D. Elizabeth dixit, Inter mulieres, quod
idem eſt, & addidit. Et benedictus fructus ventris tui. quod angelus nõ dixit, quia nondũ conceptus
erat. Dicitur autem Benedicta in mulieribus, propter quinq;. Primò propter fructum, quia ipſa ſola
fructum protulit benedictum. Hanc rationem adduxit Elizabeth dicens: Et benedictus fructus ven-
tris tui. Hæc coniunctio (&) exponitur pro quia, ſiue tenetur cauſaliter, & non copulatiuè. Nec ſolùm
benedicta, quia illum benedictum protulit fructum, à quo benedictionem accepit: ſed etiam quia per
illum fructum in ſancta prole multiplicata eſt. Licet enim vnicum carnaliter genuerit: in eo tamẽ ſpi-
ritualiter facta eſt mater magnæ multitudinis filiorum, quorum Chriſtus eſt primogenitus in multis *Rom. 8.*
fratribus. Ideo nõ ab re dicitur Luc. 2. Peperit filium ſuum primogenitum, non reſpectu ſequentium
carnalium, cùm nullum alium habuerit: ſed reſpectu adoptiuorum. Secundò dicitur Benedicta, quia
ipſa ſola authorem omnium maledictionum diabolum ſuperauit, iuxta illud, Ipſa cõteret caput tuũ.
Tertiò dicitur Benedicta, quia omniũ mulierũ maledictiones (de quibus Gen. 3. Multiplicabo erum-
nas tuas, &c.) euaſit. Quartò dicitur benedicta, quia pacem quã nullus procurare potuit, inter Deum *Can. 8.*
& hominem procurauit: iuxta illud: Facta ſum coram eo, quaſi pacem reperiẽs. Pacem etiam fecit in- *Cur mulie-*
ter homines & angelos, inter viros & mulieres, qui penè ſemper in litibus & iurgiis erãt. Viri impro- *res habent*
perabant mulieribusq; eſſent cauſa omnium malorum, & ita confundebãt eas, vt vix auderent com- *maiorẽ deuo-*
parere aut mutire. Sed D. Virgo abſtulit illud opprobriũ, quia fuit cauſa maioris pacis & meliorum *tionem ad*
bonorum. Ideo non eſt mirum ſi mulieres habeant maiorem deuotionem ad D. Virginem quã viri: *D. Virginẽ*
quia ſunt magis obligatæ quã viri, eò quòd abſtulit opprobriũ earum. Poſuit etiam pacem inter duas *quàm viri.*

ZZ dominas,

dominas, quæ nunquã antea potuerant cõcordari, nec ſimul ſe inuenire in eodem loco, ſcilicet inter
virginitatẽ et maternitatẽ. Sed D. virgo collocauit eas in eadẽ cella, hoc eſt in vtero ſuo. Vnde quidã
verſificator dicit; Partus & integritas diſcordes tẽporę lõgo, Virginis in gremio fœdera pacis habẽt.
Quintò dicitur benedicta, quia maledictionẽ humani generis in benedictionẽ cõuertit: et nos à Deo
maledictos ſibi recõciliari fecit. Et in hoc figurata fuit per Abigail, cui. 1. Re. 25. Dauid dixit: Benedi
cta tu, quę prohibuiſti me hodie ne irem in ſanguinẽ, & vlciſcerer me manu mea. Vlterius eſt ſuper
omnes benedicta, quia omnia quæcunq; vult & petit pro nobis à Deo, obtinet. Et in hoc figurata fu
it per reginam Sabba, quæ omnia quæcunq; voluit à Salomone obtinuit. Ideo qui egent, habent occa
ſionem recurrendi ad eam. ¶ Secundò, Gabriel conſolatus eſt eam, dicens: Ne timeas Maria. Habe-
tur in textu q; cùm audiſſet ſalutationem. turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſa
lutatio. Si quæratur, vnde procedebat timor iſte? Quidam dicunt q; ex ſuperioris naturæ ſcilicet an-
Luc.1. geli, aſſiſtentia. Vnde legimus Dan. 8. q; ad aduẽtum Gabrielis, Daniel pauens corruit in faciem ſuã.
Et Zacharias pariter timuit ad apparitionem angeli. Timuit præterea ex verecundia quam habuit
de perſona angeli ſibi apparentis in ſpecie viri. Vnde D. Hiero. Trepidare virginum eſt, ad omnes
viri aſpectus vereri & pauere. Alij dicunt q; ex claritate angeli & inaudita ſalutatione. Vnde Eccle-
ſia, Expaueſcit virgo de lumine. Et ex textu apparet q; ex ſalutatione. vnde dicitur: Et cogitabat qua
Tob.5. lis eſſet iſta ſalutatio. quæ continebat omnes excellentes ſalutationes, quæ in antiquo teſtamento fa-
Dan.8. ctæ fuerant. Primò Tobiæ dictum fuit, Gaudium tibi ſit. Sed hæc ſalutatio eminenter continetur in
ſalutatione angelica, cùm dicitur, Aue. Præterea Daniel dixit Nabuchodonoſor: Rex in æternũ viue.
Sed in ſalutatione angelica eminentius cùm dicitur, Gratia plena. Itẽ dictum fuit Gedeoni, Dominus
tecum, virorũ fortiſſime: ſed in hac eminentius cùm dicitur, Dominus tecum per plenitudinem gra-
Iudi.6. tiæ, ex qua eſt vita æterna. Itẽ dictum fuit Iudith, Benedicta es tu filia à domino. Hic additur, in mulie
Iudith.13. ribus, & benedictus fructus ventris tui. Omnia enim quæ poteſt mulier licitè deſiderare, angelus in
hac ſalutatione cõplexus eſt. Mulieres primo deſiderant pulchritudinem. hanc appoſuit angelus, non
Can.4. ſolùm corporalem, ſed ſpiritualem, dicens: Aue, hoc eſt ſine ve, ſine macula exteriori & interiori. Ideo
tota pulchra. Secundò deſiderant diuitias. Angelus dixit, Gratia plena. Tertiò bonam ſocietatem.
Angelus nunciauit ei optimam, cùm ait: Dominus tecum. Quartò bonam famam & æſtimationem.
Angelus dixit, Benedicta tu, &c. Cum igitur ipſa (quæ humillima erat) talia de ſe audiuit, erubuit.
Qui enim verè humilis eſt, de ſuis laudibus erubeſcit. Ideo turbata fuit ex inſolita & inaudita ſaluta-
tione. Sciebat enim q; triplex eſt ſalutatio: Prima proditoria & adulatione plena, vt ſalutatio Iudæ,
qui dixit, Aue rabbi: & talis eſt ſalutatio multorũ, qui mordere vellent eos quos ſalutant. Hæc ſalu-
Salutatio triplex. tatio eſt tantũ exterior & non interior, ideo timenda. Secunda ſalutatio eſt ſatanæ, qui ſe transfigurat
in angelum lucis. & hæc eſt cauenda, nec omni ſpiritui credendum. Tertia ſalutatio eſt amicitiæ, &
hæc quando eſt cognita, eſt acceptanda. D. igitur Virgo timens, prudenter cogitabat qualis eſſet iſta
ſalutatio, nõ fuit præceps in reſpondendo: quia prudentis nõ eſt in arduis abſq; magna deliberatione
reſpondere. Ideo angelus cõſolatus eſt eam, dicens: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiã apud deũ.
nõ dixit apud homines. Sunt multi qui magni faciunt inuenire gratiã apud principes: ſed hoc parum
Prouer.31. eſt, quia (vt Salomon ait) Fallax gratia, &c. ſed inuenire gratiã apud deum, eſt inuenire theſaurũ ma-
gnum. Et qui illum inuenit, nõ habet occaſionẽ triſtitiæ aut turbationis. Ideo angelus, Tu inueniſti
maximũ & ineſtimabilem theſaurũ, quem nullus vnquã hominũ potuit inuenire: Igitur, &c. non ha
bes occaſionẽ timendi. D. Auguſt. dicit q; in rebus per tempus ortis nulla maior gratia, quàm q; deus
fuerit homo, ac ſi diceret angelos, Patriarchæ & Prophetæ multũ laborauerunt, tamen nõ potuerunt
inuenire, &c. ¶ Tertio angelus eam inſtruxit, dicens: Ecce concipies, &c. Ipſa conſuluit dominam
virginitatẽ, Quomodo fiet iſtud? &c. Hæc quæſtio notanda eſt, quando aliquod nouum indicitur.
Multi ex inconſideratione huius quæſtionis decipiuntur, &c. D. Virgo non quæſiuit ex infidelitate
aut dubitatione. Ipſa enim firmiter credidit, ſed volebat ſcire modum, quẽ angelus ei declarauit dicẽs
Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, &c. q. d. hoc fiet abſq; detrimento virginitatis, quã tantum ſeruare
deſideras. Non enim fiet naturaliter, ſed ſupernaturaliter. Spiritus ſancti obumbratione, & cooperati-
one totius trinitatis, cõcipies filium ſucceſſorem Dauid, Meſſiam in lege promiſſum, verũ dei filium
&c. Deinde ad amplius conſolandam eã nunciauit conceptionẽ Elizabeth, dicẽs: Et ecce Elizabeth
cognata tua, &c. Finaliter D. virgo audito angelo, matura habita deliberatione, humillimè conſenſit,
promptiſſimè ſe offerens ad obſequiũ Domini, dicens: Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum ver-
bum tuũ. Hic tot & tanta facta ſunt mirabilia, q; iuſtum volumen exigerent. Si ampliora deſideres,
vide Albertũ magnũ & D. Bernardum, & reliquos expoſitores ſuper miſſus eſt. Notanda tamen eſt
hic ſumma humilitas D. Virginis, quæ cũ ab angelo mater Dei altiſſimi & regina angelorũ dicere-
tur, ſe ancillam nominauit. Et quatuor bonæ ancillæ conditiones oſtendit. Prima eſt promptitudo,
quæ deſignatur per hoc aduerbiũ, Ecce. Secunda eſt humilitas, cũ ſe dixit ancillam. Tertia diſcretio,
cũ ait, Domini. Quarta obedientia, cũ dixit, Fiat mihi ſecundum verbum tuũ. Quibus verbis prola-
tis, & in inſtanti terminatiuo illorũ, tota Trinitas ex puriſſimo ſanguine D. Virginis ad conceptionẽ
diſpoſito, corpus Chriſti formauit in eius vtero, & ſanctiſſimã Chriſti animã creauit, & creando infu
dit in corpus, & in eodem inſtanti ad ſuum eſſe exiſtentiæ traxit & vniuit, & filius Dei de conſenſu
Patris & Spiritus ſancti, hanc vnionem ad intra terminauit, & ſuum eſſe perſonale cũ proprietatibus
& attributis ac eſſentialibus cõmunicauit. et ſic perfectum et conſummatũ fuit matrimonium inter
filium Dei et naturam humanam. de quo nos gratias agere debemus.

CONTINVATIO DICENDORVM.

QVia reliqua Chriſti myſteria à D. Tho. in tertia parte clariſſimè & ordinatiſſimè tradita ſunt
adeò vt inſtitutione aut introductione nõ egeant: ea ne volumẽ in immenſum augeatur, præ-
termittendum, & ad finem incepti operis properandum, & aliquid de nouiſſimis, vniuerſali ſcilicet
iudicio, reſurrectione bonorũ, & malorum retributione, ſuperficialiter ſcribendum duxi.

DE IVDICIO GENERALI CAP. XXI.

A IVdicium Dei eſt duplex ſcilicet intrinſecũ & extrinſecum. Iudiciũ intrinſecum idẽ eſt
quòd intellectus diuinus relatus ad diſpoſitionũ creaturarũ, quod alio nomine vocatur
Prouidentia diuina. quæ quamuis ſit vna & indiuiſa in ſe, tamen ſecundũ noſtrum mo-
dum intelligendi, diuerſificatur ſecundũ diuerſitatem diſpoſitionũ ipſarum creaturarũ,
in quibus apparet diſpoſitio ſiue iudiciũ ipſiue, quod dicitur intrinſecũ & diuerſum ſe-
cundum diuerſitates diſpoſitionũ, ſcilicet creationis, gubernationis, prouiſionis, & aliarũ, quæ circa
creaturas operatur. Pro nunc tamen ſolũ de iudicio retributionis bonorũ & malorũ ſcribere intendi-
mus ea quæ Prophetæ & Apoſtoli, imò & ipſe Chriſtus locuti ſunt. Et vt manifeſtũ eſt ex ſacris lite-
ris, Iudicium Dei eſt duplex, ſcilicet particulare & vniuerſale, de quibus per ordinem dicendum eſt.

§. 1. DE IVDICIO PARTICVLARI.

B IVdicium Dei particulare eſt duplex, ſcilicet in vita, & in morte. Quoſdam enim homines iudicat
Deus in hoc mundo, vt reſipiſcant à malis, & pœnitentiam agant de præteritis, & caueãt à futuris,
ac vt ſe exerceant in bonis operibus, & theſaurisent in cœlis. De hoc iudicio Apo. Si noſipſos iudica- *1.Cor.11.*
remus, non vtiq; à domino iudicaremur. Cùm autem iudicamur à Domino, corripimur, ne cum hoc
mundo damnemur. Quoſdam verò iudicat, remunerando in hac vita, præcipuè obſtinatos. Quia (vt
D. Aug. ait) ſicut nullũ malum impunitum, ita nullum bonum irremuneratũ. Et quia mali quandoq;
aliqua bona moralia faciunt, pro quibus non merentur remunerationem in alia vita: ideo Deus remu
nerat eos in hoc mundo. ſicut fecit Romanos idololatras, quibus propter opera virtutum moralium,
in quibus ſe exercebant, dedit monarchiam ſiue totius mundi imperium. Et obſtetricibus Ægyptio-
rum, quia ſeruauerunt maſculos Hebræorum, & timuerunt Deum, ædificauit domos. Aliud eſt Dei *Exod.1.*
iudicium particulare in morte, de quo Apoſtolus, Statutũ eſt hominibus ſemel mori, & poſt hoc, iudi *Heb.9.*
cium, hoc eſt in inſtanti terminatiuo mortis, in quo particulariter iudicatur anima ſecundum merita
vel demerita, vt habetur Luc.16. de Lazaro & diuite epulone.

§. 2. DE IVDICIO GENERALI.

C IVdicium generale eſſe futurum, & Chriſtum de cœlo venturũ ad iudicandum viuos & mortuos,
hoc eſt bonos & malos, conſtat ex antiquo & nouo teſtamẽtis. Ioëlis enim 3. dicitur: Congregabo
omnes gentes in valle Ioſaphat, & ibi diſceptabo cũ eis. Et Chriſtus expreſſe nobis manifeſtauit hoc
iudicium & eius ordinem, cùm dixit, Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua, &c. quod euange-
lium legitur feria 2. dominicę primæ quadrageſimæ: in quo declarãtur quatuor iudicii generalis my- *Mat.25.*
ſteria omnibus valde notãda. Ideo ea breuiter proſequemur. Primum eſt generalis citatio, ibi: Con-
gregabuntur ante eum omnes gentes. Secundum, diuerſa ſituatio. ibi, Separabit eos ab inuicem. Ter-
tium, ſingularis diſcuſſio et examinatio. ibi, Tunc dicet his qui à dextris, &c. Quartũ, finalis omnium
retributio. ibi, Ibunt hi in ſuppliciũ æternum, &c. De his ergo per ordinem dicẽdum eſt, ſoluta prius
vna quæſtione admiratiua, quam quilibet facere poſſet, & quam tractat D. Augu. Cur ſcilicet Deus
ordinauit iudicium vniuerſale, maximè cum (vt iam dictum eſt ex Apoſt.) Statutum ſit omnibus ho- *20.de Ciui.*
minibus ſemel mori, & poſt hoc, iudicium: & per prophetam Naum 1. ca. dictum ſit, Non conſurget *Dei.*
duplex tribulatio, vbi expoſitores dicunt quòd Deus non iudicat bis in idipſum. videtur ergo quòd *In Ad.3.p.*
iudicium generale ſuperfluat, vel quòd Deus iudicet bis in idipſum. Reſolutio D. Auguſt. & omniũ do- *q.88.ar.4.*
ctorum eſt, quòd nõ abre Deus iudicium generale ordinauit futurum, propter multas rationes nunc
tamẽ breuitatis gratia, vna ſufficiet, quæ ſcilicet dicitur diuinæ iuſtitię manifeſtatio. Licet enim deus
nihil ſine iuſtitia aut iuſta cauſa agat: rationes tamen & cauſæ eorum quæ agit, non ſunt nobis notæ.
Ignoramus enim nunc qua cauſa vel quo iudicio bonus ille ſit pauper, & malus ille ſit diues: cur iſte
gaudeat, qui pro perditis moribus ſuis deberet cruciari, ille verò qui propter laudabilem vitam gau-
dere deberet, contriſtetur, Cur in iudicio humano innocens damnetur, iniquitate iudicis aut falſis te-
ſtibus obrutus, & ſceleſti liberentur & præualeant. & alia huiuſmodi, de quibus nil temerè iudicare
debemus, cum non ſit iniquitas apud Deum. Sed potius admirari cum Apoſtolo & dicere, O altitudo
diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles *Rom.11.*
viæ eius. Sed cum Deus decreuerit omnem iuſtitiam ſuam reuelare (nihil enim opertum quod nõ re- *Mat.10.*
ueletur) vt tollatur occaſio omnium querelarum & dubiorum, quod in hoc mundo aut in morte fie-
ri non poteſt: ideo neceſſe fuit ex illa ſuppoſitione, vt determinaretur dies ſiue tempus, in quo hoc
fieret. tempus illud vocatur dies iudicii, & nonnunquã dies Domini. vnde D. Auguſt. dicit, Iſte quip- *2.de ci. Dei.*
pe dies iudicii propriè vocatur, eò quòd nullus ibi erit tunc imperitæ querelæ locus, cur iniuſtus ille *c.1. In fine.*
ſit felix, & cur iuſtus ille ſit infelix. Omnium nanq; tunc nõ niſi bonorum vera & pleniſſima felicitas,
& omnium non niſi malorum digna & ſumma infelicitas apparebit. deinde dicit: Cùm verò ad illud
Dei iudicium peruenerimus, non ſolum quæ tunc iudicabuntur, verum etiam quæcunq; ab initio iu-
dicata ſunt, & quæcunq; vſq; ad illud tempus iudicabuntur, apparebunt eſſe iuſtiſſima. Et ad dictum
prophetæ Naum reſpondet D. Tho. dicens quòd quilibet homo poteſt conſiderari dupliciter, ſcilicet
vt particularis perſona, & inquantum eſt pars generis humani: & vt eſt particularis perſona, fiet par-
ticulare iudicium poſt mortem, & recipiet iuxta ea quæ geſſit in corpore, non totaliter & completè,
quia non quo ad corpus, ſed quo ad animam tantum. ſecundum verò quod conſideratur vt pars to-
tius generis humani, debet iudicari coram toto genere humano. & ſic tunc quilibet iudicabitur. Nec
tamen Deus iudicabit bis in idipſum: quia non duas pœnas pro vno peccato inferet: ſed pœna quæ
ante iudicium generale fuerat incompleta, complebitur, quando nõ ſolum quo ad animam, ſed etiam
quo ad corpus præmiabuntur boni, & torquebuntur mali. In morte enim non condemnantur com-
pletè, quia anima quando eſt vnita, maiorem pœnam ſentit, propter corpus. Ideo D. Auguſtinus di- *In ſer. plu.*
cit, Maiores pœnas paſſuri ſunt damnati, cùm reſurrexerint: in quarum comparatione tales ſunt iſtæ *marti.*
quas patiuntur homines in ſomnis. non enim patitur caro eorum. Maior eſt autem cruciatus, cùm vi-
gilans torquetur. Et ſic propriè loquẽdo, iudicium particulare quod fit in morte, eſt interlocutorium,

 ſiue

ſiue (vt quidam dicunt) vnum interim ſiue vulgariter vng ce pendant. & eſt ſententia incompleta,
ſicút de ſententia bonorum dicitur Apoc.6. Vidi ſub altare Dei,&c. ſequitur, Et datæ ſunt illis ſin-
gulæ ſtolæ albæ, & dictum eſt illis vt requieſcerent per modicum tempus, donec implerentur con-
ſerui & fratres eorum.

Ver. 1. DE VNIVERSALI CITATIONE.

PRimũ myſteriũ iudicii vniuerſalis eſt generalis et perſonalis Citatio et cõgregatio. Veniet enim D
dies in qua Deus cõuocabit oẽs angelos & ſanctos qui ſunt in cælo,& oẽs homines qui tunc erũt
in terra,& oẽs dæmones & damnatos qui erũnt in inferno,& oẽs qui erunt in purgatorio. vnde dici-
tur,Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua,& omnes angeli cũ eo. á fortiori dæmones non deſi-
2.Cor.5. ciet ne vnus quidẽ. vnde Apoſt. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Ieſu Chriſti. Oportet,
eſt verbum neceſſitatis, Gallicé, C'eſt vn faire le fault,bon gré mal gré,ribon ribaine. Non erit quæ-
ſtio cõparandi per procuratorem,ſed oportebit in propria perſona cõparere. Si quæratur,ad quid? re-
ſpondet Apoſtolus quod ad portandum proceſſum & reſpondendum cathegoricé prout geſtum eſt in
corpore, ſiue bonum,ſiue malum. ¶ Quidam propter hæc verba voluerunt dicere quod paruuli in ſolo
An qui deceſſerint cũ ſolo originali cõparebũt in iudicio. origioali decedentes,nõ cõparebunt in iudicio generali: cũ nihil geſſerint in corpore,neque boni neque
mali,nec fuerint participes operum Chriſti, ſicut pueri baptizati, qui per baptiſmum fuerunt Chri-
ſto incorporati:ideo remunerabuntur. Præterea ſi paruuli in peccato originali decedentes, interſint,
in qua parte erunt? non á dextris,quia illi erunt beati:nec á ſiniſtris, cùm nõ debeatur eis pœna ſenſus
vt dictũ eſt:tamen pœna ſenſus exprimitur in ſententia eorũ qui á ſiniſtris erunt:igitur, &c. Inſuper
in omnibus paſſibus ſacræ ſcripturæ, in quibus fit mentio de iudicio generali, fit mentio de actibus
Rom.2. voluntariis,quos paruuli nõ habuerunt. Mat.25.dicitur,Eſuriui,&c. & Apoſtolus,Reddet vnicuique
In Add.3. ſecundum opera ſua. Veruntamen D.Tho.dicit quod intererunt & probat per illud Apoc.20. Vidi mor-
p.q.78.ar.5 ad.3. tuos magnos & puſillos, ſtantes in conſpectu throni : & aperti ſunt libri, & iudicati ſunt mortui ex
his quæ ſcripta ſunt in libris eorũ. Et quanuis in libris illorũ paruulorum nõ ſint ſcripta peccata actu-
alia,peccatum tamen originale ſcriptum eſt:ideo iudicabuntur,tamen non triſtabuntur: ſed lætabun-
tur de gloria corporali iudicis,quam miſericorditer Chriſtus,ſecundũ D.Tho.eis oſtendet. Et cum
Pſal.109 per dextrã intelligatur potior & nobilior locus (iuxta illud, Dixit Dominus domino meo, ſede á de-
xtris meis) Dextera in iudicio erit in aëre,in qua erunt boni : & ſiniſtra,in terra,in qua ex vno latere
erũt dãnati,& ex alio paruuli illi ſub bonis. Et quo ad illã ſententiã dicendũ eſt quod ignis nomine om-
nis pœna intelligitur : & quod illa ſententia eſt generalis & applicatur ſingulis ſecundum proportionẽ
peccatorũ & demeritorum. Et quantum ad dextrã vel ſiniſtram intelligitur de his qui fuerunt in vſu
Pſal.1. rationis. Omnes ergo cõparebunt. Nec obſtat illud Pſal. Non reſurgunt impii in iudicio: quia debet
1.Cor.15 intelligi,mutari in melius. vnde Apoſt.dicit, Omnes quidem reſurgemus, ſed nõ omnes immutabi-
mur. Mali quidem reſurgent,ſed non immutabuntur in melius. ¶ Si quæratur, Quis faciet eos reſur-
gere? Reſpondet Apoſtolus,quod Deus in nouiſſima tuba. Canet enim tuba,quæ erit valde terribilis,cu-
ius terribilitatẽ conſiderans Iob dicebat:Semper & quaſi tumentes ſuper me fluctus,timui Deum: &
pondus eius (ſcilicet citationis & tubæ) ferre nõ potui, quin ſcilicet caderem in terram. Quæ verba
Iob.31. exponens D.Greg ait:Iob flagellatus,ſimplex & iuſtus á Domino approbatus,timuit, ſcilicet hanc
tubã. Quid debent facere peccatores? &c. Apoc.14.dicitur quod D.Ioan.Euangeliſta,qui erat virgo ele-
ctus á domino,& inter cæteros magis dilectus,audiuit vocẽ de cælo,tanquam vocem aquatũ multarum,
tanquam tonitrui magni,& cecidit tanquã mortuus,ſcilicet propter terribilem ſonũ,quem nõ poterat ſu-
ſtinere. Si Iob ſimplex,iuſtus,laudatus & approbatus á Deo, in contemplatione huius tubæ ſic timu-
it,&c. Si D.Ioan.euangeliſta,virgo & magis dilectus,ſic timuit:quid debẽt facere pauperes peccato-
res:qui non ſunt ſimplices,iuſti, & approbati,ſicut Iob:ſed pleni malitia,iniuſti,& á Deo reprobati,
qui nõ ſunt puri & virgines,nec dilecti ſicut D.Ioannes, ſed immundi & abominabiles, in odio dei
exiſtentes? Quomodo debent timere ſi cogitarent? profectó amplius quam illi,&c. Quia ſonus huius tu-
bæ erit illis terribilis. Heu quid eſſet ſi nunc inſonaret? haberemus maiorem occaſionem timendi quam
D.Iob & Ioannes euangeliſta.& habemus maiorem occaſionẽ cogitandi, quam D.Hiero. qui ſemper de
hac tuba cogitabat & dicebat:ſiue comedam,ſiue bibam, ſiue quid aliud faciã, ſemper inſonare vide-
tur in auribus meis illa terribiliſſima tuba:Surgite mortui,venite ad iudicium. Ideó ſi ſumus ſapiẽtes
cogitabimus de iudicio generali,& de his quæ fient in eo,quæ dicuntur nouiſſima, de quibus Eccle-
ſiaſtes.7. Memorare nouiſſima tua,& in æternum non peccabis. Nunc contemplemur congregationẽ
vniuerſalem,circa quam quatuor ſunt notanda,ſcilicet locus,miniſtri,ordo,tempus.

Ver. 2. DE LOCO IVDICII GENERALIS.

In Add.3. LOcum in quo debet fieri huiuſmodi congregatio, declarat Iohel propheta, cum ait: Congregabo B
p.q.88.ar.4 omnes gentes,& deducam eas in valle Ioſaphat. per vallem Ioſaphat intelligit locũ, in quo nunc
Eſa.40. eſt vallis Ioſaphat,quia ante iudicium ignis conflagrationis æquabit primó illum locum, & verifica-
bitur illud,Omnis vallis exaltabitur,& omnis mons & collis humiliabitur,et erunt praua in directa
& aſpera in vias planas. Vallis Ioſaphat eſt inter montem Sion & montem Oliueti,per quã decurrit
torrens Cedron. Chriſtus autẽ veniet ad locũ á quo aſcendit,ſcilicet á monte Oliueti. vnde Act.1.di-
citur,quod poſtquam nubes ſuſcepiſſet Chriſtum ab oculis diſcipulorum,duo viri aſtiterunt iuxta illos
in veſtibus albis, qui & dixerunt. Viri Galilæi quid aſpicitis in cælum? Hic Ieſus qui aſſumptus eſt
Cur in valle Ioſaphat fiet iudicium. á vobis in cælum,ſic veniet quemadmodũ vidiſtis eum aſcendentem in cælum. Dicunt doctores quod
Chriſtus potius elegit vallem Ioſaphat ad hanc cõgregationẽ faciendam, quàm alium locum, eo quod
circa illam exercuit opera redemptionis,&c. vt poſſit melius improperare peccatoribus ingratitudi-
nem illorum. Si quæratur, Quomodo tot & tanti qui fuerunt,ſunt,& erunt,poterunt ibi contineri,
cum illa vallis Ioſaphat vix contineat latitudinem mediæ leucæ? Dictum eſt quod ignis conflagratio-
nis æquabit omnia : & ideo ſufficiens erit locus. Itẽ boni erunt in aëre, & ſoli damnati in terra. Nec
erunt laté diſperſi ad placitum, ſed valde preſſi, ſicut haleca in vaſe, in quo ſalſa transferuntur. & ſic
erunt

erunt circa montem Oliueti in ſpatio ſufficienti. à quo loco omnes Chriſtum iudicem, qui erit in aëre inter bonos & malos, videre poterunt.

Ver. 3. DE MINISTRIS CONGREGATIONIS GENERALIS.

A DIuus Aug. dicit: Profectò per angelicum miniſteriũ tanta res peragenda eſt iuxta illud Pſal. Congregate illi ſanctos ejus. Doctores cõmuniter dicunt quod angeli boni erunt miniſtri cõgregationis omnium. Et Apo. dicit, Quoniam ipſe dominus in iuſſu & in voce archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo, & mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi. In quibus verbis oſtendit cauſam reſurrectionis noſtræ, modum & ordinẽ. Cauſa reſurrectionis eſt triplex: Prima & principalis, eſt virtus diuinitatis, Secunda eſt inſtrumẽtalis, & eſt virtus humanitatis Chriſti, qui ſecundũ humanitatẽ eſt inſtrumentũ diuinitatis. Tertia eſt miniſtralis, quæ eſt virtus angelorũ, per quos fient aliqua præparatoria ad reſurrectionem, vt collectio pulucrum, coniunctio oſſium, diſpoſitio neruorum & carnis, per Chriſtũ tamen fiet vnio animæ ad corpus. Hæc per ordinẽ oſtendit Apoſtolus, cũ dicit: Quoniam ipſe dominus (qui ſecundum diuinitatem eſt cauſa principalis, & ſecundum humanitatẽ inſtrumentalis) in iuſſu facto angelis cuſtodibus, vt colligãt pulueres, & oſſa coniungãt, deinde in voce. accepit ibi vocẽ, nõ pro locutione vocali, ſed pro miniſterio angelorum, qui deputantur regnis & prouinciis. vnde Mat. 24. Mittet angelos ſuos cũ tuba & voce magna, & cõgregabit electos eius à quatuor ventis & à ſummis cœlorũ vſq; ad terminos eorum. Virtute igitur angelorũ cuſtodũ congregabuntur pulueres, & fient oſſa & cõiungentur. Per virtutẽ verò archangelorum prouinciarum connectentur per neruos, qui carne & cute cooperientur. Et tandem per virtutem tubæ Dei, quæ erit vox Chriſti dicẽtis, Surgite mortui, venite ad iudiciũ, introducetur anima. De hac voce habetur Mat. 20. Dixit dominus vineæ procuratori ſuo, Voca operarios, & redde illis mercedem. Hunc modum & ordinem reſurrectionis per figuram & viſionem familiariter declarauit Deus Ezechieli prophetę, vt habetur Ezechie. 37. vidi apud eum. Poſt reſurrectionem angeli boni aſſument bonos, & eleuabunt eos in aërem, & ſic deducẽt ad vallem Ioſaphat. vnde ſubiungit Apoſtolus: Deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur in nubibus obuiam Chriſto in aëra. Mali verò dimittentur in terra, ligati per faſciculos, trahendi per dæmones. qui eos ad malum induxerunt, iuxta illud: Colligite primum zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendũ, tunc verificabitur quod Chriſtus dicebat: Tunc erũt duo in agro, vnus aſſumetur, & alter relinquetur. Duæ molẽtes in mola, vna aſſumetur, & altera relinquetur. Prædicta autem omnia non fient in inſtanti, quia motus in inſtanti fieri nõ poteſt, ſed collectio puluerum, coniunctio oſſium, & tranſlatio fient per motum localem. igitur, &c. Reſurrectio tamen ſiue vnio animæ ad corpus fiet in inſtanti: reliqua verò in breuiſſimo tẽpore. Et hoc modo debet intelligi Apoſtolus cum dicit, Ecce myſteriũ vobis dico: Omnes quidem reſurgemus, &c. ſubdit, In momento, & in ictu oculi, & in nouiſſima tuba. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Hęc generalis reſurrectio bonorum & malorum fiet in eodẽ inſtanti, excepta reſurrectione illorum qui reperientur viui: quia illa fiet in tranſlatione, in qua morientur, & ſtatim reſurgent, vt infrà dicetur.

10. de Ci. Dei.
Pſal. 49.
1. Theſ. 4.
Cauſa reſurrectionis triplex.
Mat. 13.
Mat. 24.
1. Cor. 15.

Ver. 4. DE RESVRRECTIONE GENERALI.

B REſurrectio bonorum & malorũ erit ſimilis & diſſimilis. Primò erit ſimilis, quia ſicut boni reſurgent iidem numero, ſic & mali. Vnde Iob. 19. In carne mea videbo Deum. vbi loquitur de viſione poſt reſurrectionem. ſequitur, Quem viſurus ſum egoipſe, & non alius. Et Damaſcenus dicit ꝙ reſurrectio eſt eius quod cecidit, ſecunda reſurrectio. Sed corpus quod nũc gerimus, per mortem cadet: ergo idem numero reſurget, quod nõ fieret, niſi eadem anima ei reuniretur. Cùm ergo ad corpus pertineat cadere: ſequitur quòd reſurrectio magis pertinet ad corpus, quàm ad animam, quæ eſt eadem, & diſtincta ab aliis per habitudinem ad idem corpus, quod eſt idem, quia habet eaſdem dimẽſiones, & per eandem formam ſubſtantialẽ principaliter & inſtrumentaliter per aliam, quę eſt qualitas reſultans ex qualitatibus ad mediũ venientibus, quæ eſt forma accidentalis, & nuncupatur forma mixtionis, & non eſt forma ſubſtantialis corporis mixti, ſed eius accidens proprium, & diſpoſitio, per quam materia diſponitur ad recipiendam formam. & conſequẽter ad eius dimenſiones: & ſic corpus humanum præter hanc formam mixtionis nõ habet aliam formã ſubſtantialem, quàm animam rationalem à cuius materia ſic mixta fluũt dimẽſiones virtute formæ mixtionis immediatè, & virtute animæ mediatè. Et licet hæc forma accidentalis in morte corrumpatur, & alia forma mixtionis in reſurrectione cauſetur, non tamen ſequitur quòd ſit alius corpus numero: cùm formarum accidentalium variatio, quæ per ſucceſſionem fieri poteſt, non faciat diuerſitatẽ numeralem ſubiecti. Propter eandem rationem nõ ſequitur quòd ſi anima & corpus & organa ſenſuum poſt reſurrectionẽ habeant alias diſpoſitiones. puta incorruptibilitatẽ, claritatem, & alia huiuſmodi, non ſit idem ſuppoſitum numero: quia cum illa ſint accidentia, nõ variant eſſentiam. Sed difficultas eſt de forma ſubſtantiali totius, quę dicitur humanitas, quæ in morte corrũpitur, & videtur cedere in non ens: & ſic nõ poteſt eadẽ numero iterari. Quia cũ humanitas reſultet ex coniunctione partium, nõ poteſt eadẽ coniunctio reſumi, quæ prius fuit, eò ꝙ iteratio opponitur identitati. Iteratio enim numerũ importat, idẽtitas verò vnitatem, quæ numero opponitur: ſed in reſurrectione reſumitur coniunctũ, quod identificat formã totius cum partibus ſimul ſumptis: igitur, &c. Dicendũ ꝙ eadẽ eſt anima numero: vtputa, Anima Sortis quæ eſt forma corporis & totius cõpoſiti: & illa cõiunctio eſt relatio & accidens: & ſic eius reſumptio nõ variat eſſentiam: verũ quia D. Tho. dicit formã totius diſtingui à partibus ſimul ſumptis: ideo argumentum habet contra eum magnam apparentiam. Reſpondet tamẽ ſecundum Auicẽnam, qui dicit quòd forma totius non eſt forma partis tantum, nec eſt aliqua alia forma præter formã partis: ſed eſt totũ reſultans ex compoſitione formæ & materiæ, comprehendens in ſe vtrunq;. Et hæc forma totius eſſentialis dicitur quidditas. Et ſic cũ maneant eædẽ partes, erit eadẽ humanitas numero: quia argumẽtum procedit ac ſi eſſet alia forma ſubſtantialis numero ſuperueniẽs formæ & materiæ. Et ad illã coniunctionem dicitur ꝙ diuerſa coniunctio non poteſt identitatem humanitatis impedire, cum coniunctio

In Ad. 4.
p. q. 79. ar. 1. & 2.
4. lib.
An forma humanitatis eadẽ numero reſurgat.

ſignificet actionem & paſſionē,quæ ſunt accidentia.& ideo nō ſunt de eſſentia humanitatis.Certum
eſt enim ꝙ generatio & reſurrectio non ſunt iidem motus ſiue mutationes. Nec tamen propter hoc
identitas humanitatis impeditur. Conſtat etiam ꝙ illa relatio vnionis non eſt de eſſentia humanita-
tis,licet cōcomitetur eā, eò ꝙ humanitas non eſt ex illis formis, quæ conſiſtunt in cōpoſitione & or-
dine:ſicut ſunt formæ artificiatorum.vnde exiſtente alia cōpoſitione numero,non eſt eadem numero
forma domus. Secundò reſurrectio bonorū & malorum conuenit quantum ad terminum à quo,
2.Phy. quia à cineribus,iuxta illud: Puluis es,& in puluerem reuerteris. Per pulueres intelliguntur oēs reli-
quiæ quæ remanent,humano corpore reſoluto. Et nō obſtat quòd aliqui reperientur viui, quia ignis
Gen.3. cōflagrationis poterit eorum corpora vſq; ad cineres reſoluere.hoc etiam intelligendum eſt, niſi ali-
quibus ex priuilegio ſit indultū contrariū,prout reſurrectionis acceleratio quemadmodum aliqui de
Joanne Euangeliſta, & de Helia,atq; Enoch opinantur. Et licet Chriſtus ſit exemplar noſtræ reſurre
ctionis quantum ad terminū ad quē,nō tamen quantū ad terminū à quo: quia nō dedit Deus ſanctū
ſuum videre corruptionem. Tertiò reſurrectio bonorum & malorum conuenit in hoc ꝙ omnia
In 4.d.3.p q.80.ar.1. membra corporis, & quicquid eſt de integritate naturæ, in vtriſque reſurgent, cùm reſurrectio fiat
opere diuino immediatè,& Dei perfecta ſint opera. vnde ſequitur quòd homo reparabitur perfectus
in omnibus membris. Et ſic omnia quæcunq; in anima implicitè continentur,explicabuntur in cor-
pore,aliàs corpus non reſponderet ad plenum animæ, quod tamen oportet in perfecta reſurrectione.
Et quamuis membra ordinentur ad actus,& poſt reſurrectionem nō ſint futuri actus genitalium,non
tamen ſequitur ꝙ illa membra deſint. Quia membra non ſolùm ſunt propter operationem,ſed etiam
ad oſtendendam virtutem & diſtinctionem ſexuum. & ſic non erunt fruſtra. Erunt etiam inteſtina
Membra truncata reſurgent. non turpibus ſuperfluitatibus,ſed nobilibus humoribus referta. Et licet corpus reſurgat vt præmie-
tur pro opere quod anima in eo geſſit,& manus propter furtū vel homicidium truncata fuerit, & ſic
ad bonum poſt truncationē operata nō fuerit:nihilominus tamen præmiabitur:quia homo per pœni
tentiā meretur vt totum præmietur,qui ex toto quod habet,Deo ſeruit. Actus enim quibus propriè
meremur aut demeremur,nō ſunt manus aut pedis,ſed totius hominis. Ex præmiſſis ſequitur primò
In 4.d.3.p. q.81.ar.3 ꝙ non oēs reſurgent in ſexu virili. Vnde D.Aug.dicit:Melius ſapere videntur,qui vtrunq; ſexū re-
Gen.1. ſurrecturū non dubitant.Deus enim in reſurrectione reparabit in homine,quod fuit in prima condi-
In reſurrectione erit diuerſitas ſexus. tione.ſed in prima cōditione creauit maſculum & fœminā:igitur,&c. Præterea ſicut conſiderata na-
tura indiuidui,debetur certa quantitas,& diuerſis hominibus diuerſa:ita cōſiderata natura ſpeciei,de
betur diuerſus ſexus humano generi.Hęc enim diuerſitas cōpetit perfectioni ſpeciei,cuius diuerſi gra
dus implentur propter diuerſitatem ſexus, vel quātitatis.ideo ſicut reſurgent homines in diuerſis ſta-
turis:ita reſurgent in diuerſis ſexibus. Et quāuis ſit differentia ſexuum:deerit tamen confuſio mutuæ
viſionis,quia nō erit libido incitās ad turpes actus,ex quibus cōfuſio cauſatur. Nec obſtat quod Apo
Ephe.4. ſtolus dicit:Omnes occurremus in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, quia
nō intelligitur propter ſexum virilem,ſed propter virtutem animi,& robur corporis,quæ erunt tam
in mulieribus ꝗ̄ viris. Et licet nūc mulieres ſubdantur viris,propter imbecillitatē animi & defectū
roboris:ideo nūc vir dicitur caput mulieris,& ipſa eſt ſub poteſtate viri. ſed cū hæc nō deficiant mu-
lieribus poſt reſurrectionē,ſequitur ꝙ tunc ceſſabit omnis prælatio,vt dicit glo.1.Cor.15. Ideo tunc
nō different vir & mulier,quantum ad ſuperioritatē vel imbecillitatem.Et quamuis in reſurrectione
ceſſet & tollatur oīs error,& in generatione mulieris ſit error in ordine ad generationē, quia.ſ.pręter
intentionē naturæ particularis ex defectu virtutis formatiuæ,quæ eſt in ſemine, quæ nō poteſt perdu
16. de Ani. cere materiam conceptus ad formam virilem. vnde Philoſophus dicit ꝙ fœmina eſt mas occaſiona-
tus.eſt tamen de intentione naturæ vniuerſalis, quæ ad perfectionem ſpeciei vtrunq; ſexum requirit.
Non tamen poſt reſurrectionem erit vſus ſexuum. Quia (vt Chriſtus dixit) In reſurrectione non nu-
Mat.22. bent neq; nubentur, ſed erunt ſicut angeli dei, cùm generatio ſit ordinata ad conſeruationem ſpeciei,
quæ in reſurrectione erit incorruptibilis. Et cū cibus & potus ordinentur ad conſeruationē indiui-
dui,ſequitur ꝙ poſt reſurrectionem non erit comeſtio,nec potatio,aut dormitio,nec alia quæ ad ani
malem vitā pertinent,quia operationes animales non ſunt hominis inquantū homo: ideo in eis non
conſiſtit beatitudo humani corporis Sed corpus glorificabitur ex redundantia glorię animę,vt dictū
10.Ethic. eſt. Et quia delectationes corporales,ſecundū Philoſophū,ſunt medicinales,& adhibentur homini
ad tollendum faſtidium vel etiā ægritudinem,inquantū homo in eis ordinatè delectatur. ſicut homo
habens guſtum indiſpoſitum,delectatur in his quæ ſanis nō ſunt delectabilia:ideo non oportet ꝙ ta-
les delectationes ſint de eſſentia beatitudinis,vt Iudæi & Sarraceni ponunt Solæ enim delectationes
Mat.vlt. animi propter ſe quærendæ ſunt.ideo ad beatitudinem requiruntur. Nec obſtat ꝙ Chriſtus poſt re-
Luc.24. ſurrectionē comedit & bibit,quia illa ſumptio cibi & potus non fuit neceſſitatis, quaſi cibis egeret
poſt reſurrectionem:ſed fuit poteſtatis,vt oſtenderet ſe habere verā naturam humanam, quam prius
habuerat.Hæc autē ratio nō erit in reſurrectione communi, ideo dicitur Chriſtus diſpenſatiuè man-
ducaſſe eo modo loquendi,quo Iuriſtæ dicunt diſpenſationem eſſe iuris cōmunis relaxationem. Nec
fuit cōuerſa materia ciborum in ſubſtantiā aliti,ſed emiſſa fuit per euaporationem. Secundò ſequi-
tur ꝙ capilli,vngues,& dentes reſurgent in corpore humano.vnde Chriſtus dicebat. Capillus de ca
Luc.21. pite veſtro nō peribit. Et Mat.10. Capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt. Capilli enim, vngues,
ac dentes dati ſunt homini in ornamentum,& in conſeruationem aliarū partium.& ſic quodammo-
do videntur eſſe de integritate naturæ humanæ. Vrina autem,fæces,ſudor, & aliæ huiuſmodi ſuper-
fluitates non reſurgent in corpore humano, cùm non pertineant ad integritatem naturæ, neq; ad con
ſeruationem aliarum partium:ideo naturaliter expelluntur,quaſi ad nihilum vtiles.Sed ſuperfluitates
vtiles natura retinet ad generationem capillorum & vnguium, quibus homo eget ad membrorū cō-
ſeruationem:ſicut miles nō ſolùm eget enſe ad bellandum, ſed etiam vagina ad cōſeruationem enſis.
Et cū nutriantur & augeantur,& in vno homine non ſit niſi vna anima,quæ eſt rationalis: ſequitur
ꝙ informantur anima rationali, quantum ad aliquas operationes virtutis vegetatiuæ, quamuis ope-
rationem

rationem ſenſus non participent, ſicut nec oſſa, quæ etiam reſurgent. vnde Chriſtus, Palpate & videre quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Non eſt tamen arbitrandum quòd capilli capitis mulierum, & barbę virorum ſint ita prolixa, ſicut modo ab aliquibus videmus deferri. Quia illa prolixitas magis pertinet ad faſtidium, curioſitatem, aut inanem gloriam, quàm ad ornamẽtum, & diſtinctionem ſexus, Hæc enim in modica quãtitate obſeruari poſſunt, & ideo in reſurrectione reformabuntur. Notandum pariter quòd non oportet omnia quæ fuerũt informata anima rationali, ſint de integritate naturæ, & per conſequens quòd reſurgant in humano corpore. Sunt enim multa quæ creſcunt, fluunt, & diminuuntur: ſicut pinguedo, & caro, quæ per infirmitatem & abſtinentiã minuitur: & alia etiam ex alimento ſuccedunt, & illa deperdita vel diminuta non reſurgent, nec etiã humiditates. Sed ſolùm illa quæ perueniunt ad vltimam perfectionem, quam natura intendit in indiuiduo, quæ iam ſunt incorporata membris, quæ vocatur gluten. Membra etiam in hoc mũdo abſciſſa, cum ſint de integritate naturæ, reſurgent tam in bonis quàm in malis. Tertiò ſequitur quòd deformitates, quæ ex defectu vel mutilatione aliquorum membrorum vel indebita proportione partium vel aliunde prouenientium, in reſurrectione reparabuntur, etiam in damnatis, in quibus nihil erit quod impediat doloris ſenſum, qui per ægritudinem impeditur, inquantum per eam debilitantur organa ſentiendi: & ſimiliter defectus membri impediret, ne eſſet vniuerſalis dolor in corpore: ſed modus pœnæ non eſſet ſecundum menſuram culpæ. Quia contingit quòd aliquis peccator damnandus minoribus peccatis ſubiectus, aliquas deformitates habeat, quas nõ habet aliquis dãnandus grauioribus peccatis irretitus. In reparatione enim corporis magis attẽditur naturę perfectio, quàm id quod fuit prius. vnde Apoſt. 1. Cor. 15. dicit: Mortui reſurgent incorrupti, hoc eſt ſine aliqua diminutione membrorum. Et qui infra perfectam ætatem decedunt, in ſtatura perfectæ ætatis reſurgent, vt paulò poſt dicetur. Deus enim qui naturam cõdidit, in reſurrectione naturã corporis integrẽ reparabit. Vnde omnis defectus qui ex corruptione vel debilitate materiæ ſeu principiorum naturalium in corpore fuit, in reſurrectione remouebitur, ſicut febres, lippitudo, & ſimilia. Defectus autem qui in humano corpore conſequuntur principia naturalia, ſicut tarditas, grauitas, ponderoſitas, & paſſibilitas, erunt in corporibus damnatorum, quos à corporibus beatorum gloria & dotes corporis excludent. Nec obſtat quòd aliqui defectus ſint pęna peccati, quod ante mortem non fuit deletum, vt mutilatio. Quia cùm qualibet pœna in quocunq; foro infligatur ſecundum conditionem illius fori, pœnæ quæ in hac vita temporali infliguntur pro aliquo peccato, ſunt temporales, & vltra terminum vitæ non ſe extendunt. Et ideo quanuis peccatum non ſit remiſſum, non oportet quòd damnati pęnas quas paſſi ſunt in hoc mundo, patiantur in inferno: ſed iuſtitia diuina requirit quòd ibi pœnis grauioribus crucientur. Quartò reſurrectio bonorum & malorum conuenit in ætate & ſtatura. Quia non omnes reſurgent æquales in ſtatura ſiue quãtitate. Sed quilibet reſurget in illa quantitate, in qua fuiſſet in termino augmenti, ſi natura non erraſſet aut defeciſſet. Quod autem ſupereſt vel deficit, reſecabit vel implebit diuina potentia, ac defectum quãtitatis, qui prouenit ex defectu virtutis formatiuæ, ſicut in nanis & gibboſis. Eadem ratione reſecabit in illis qui immoderatæ magnitudinis fuerunt vltra debitum naturæ. Ex quo ſequitur quòd in reſurrectione non erunt gigantes, neq; nani. Vnde Apoſtolus, Donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, ſed Chriſtus reſurrexit in ætate virili, quæ ſecundum D. Aug. incipit in vigeſimoquinto anno: igitur & alii. Non eſt tamen intelligendum quòd omnes futuri ſint æquales Chriſto in quãtitate, ſed quòd omnes erunt in perfecta quantitate, quam habuiſſent in trigeſimotertio anno, ſecluſo impedimento.

Luc. 24.
Capillorũ et barbarũ prolixitas non erit in reſurrectione.
In Add. 3. p. q. 86. ar. 2.
In Add. 3. p. q. 81. ar. 1. & 2.
Ephe. 4.

Quintò conuenit reſurrectio bonorum & malorum in incorruptibilitate: Quia tam boni quàm mali erunt incorruptibiles: iuxta illud: In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: deſiderabunt mori, & mors fugiet ab eis. Præterea boni præmiabũtur mercede perpetua, & mali pœna perpetua, iuxta illud: Ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam. quod eſſe non poſſet ſi corpora corruptibilia forent. Et quanuis corpora poſt reſurrectionem ſint compoſita ex contrariis, quia tamen abſq; motu cœli, qui in reſurrectione ceſſabit, contraria non ſufficiunt ad corruptionem faciendam: igitur, &c. Et quia Philoſophi ceſſationem motus cœli non cognouerũt, pro impoſſibili habebant quòd corpus compoſitum ex contrariis, non corrumperetur. Incorruptibilitas autem illa, præcipuè damnatorum, non erit per gratiam, ſed per naturam, non quòd in natura ſit incorruptionis principium in corporibus damnatorũ, ſed propter defectum primi mouentis ad corruptionem. Et licet mors ſimpliciter ſit maxima pœnarum: nihil tamen prohibet mortem eſſe in pœnarum remedium, et per conſequens oblationem mortis eſſe in pœnarum augmentum. Viuere enim (vt Philoſophus dicit) videtur omnibus eſſe optabile, eò quòd omnia eſſe appetunt: ſed quia malè eſſe, ſcilicet cum triſtitiis & tormentis, opponitur bene eſſe: ideo mors ſiue annihilatio, quæ eſt remedium pœnarum, optabilis damnatis erit, cùm terminet pœnas & tormẽta. vnde Chriſtus dicebat, Bonum erat ſi natus non fuiſſet homo ille. Quia ſi mors dicatur pœnalis propter dolorem quem ſentiunt morientes: non eſt dubium quin maiorem dolorem damnati continuè ſuſtineant. ideo mors in quantũ remedium, eſt eis optabilior, licet ſimpliciter & abſolutè melius ſit eſſe, quàm non eſſe.

In Add. 3. p. q. 82. ar. 2.
Apoc. 9.
Mat. 25.
9. Ethic.
Mat. 26.

Ver. 5. **DE DIFFERENTIA RESVRRECTIONIS** *bonorum & malorum.*

A Reſurrectio bonorum plurimum diſcrepat à reſurrectione malorum. Quia (vt dicit Apoſtolus) Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. vbi glo. dicit: Nos boni tantũmodo immutabimur impaſſibilitate & in melius. Mali verò in pęnis & deterius. Hęc immutatio bonorum quantum ad corpus, attenditur penes quatuor dotes, quæ ex gloria animæ redundãt in corpus (vt dictum eſt) quibus mali erunt priuati, præcipuè impaſſibilitate. Erunt enim valde ſenſibiles & diſpoſiti ad recipiendum qualitates alterabiles eis contrarias, quæ continuè abſq; quiete eos torquebũt in æternum. Et quanuis, ſecundum Philoſophum, Omnis paſſio magis ac magis facta abiiciat à ſubſtãtia ſinita, & ideo tandem conſumat & corrumpat eam; non tamen ſequitur quòd damnatorum corpora

1. Cor. 15.
c. 14. §. 2. Ver. 2.
6. Topi.
In Add. 3. p. q. 86. ar. 3. ad 1.

tandem conſumantur, quia loquitur de tranſmutatione,qua traſmutatur patiens á ſua naturali diſpo-
ſitione,per motũ cœli.talis autem paſſio nõ erit in corporibus dãnatorum. Quia(vt dicitur Mat.24.)
Cœlum & terra tranſibunt.Sed erit in eis paſſio intentionalis,ſicut viſio quæ fit abſq; tranſmutatione
naturali; cùm inſtantaneè fiat. Et licet in inferno poſſit eſſe motus localis. iuxta illud Iob.24. Ad ni-
mium calorem tranſiet ab aquis niuium: ille tamen motus non erit dependens á cœlo, ſed á diuina
iuſtitia: quanuis aliqui dicant quòd ille tranſitus nõn erit localis,ſed intentionalis.& ſic non reduce-
tur ad medium,ſed erit ab extremo ad extremum. Quare quieſcere non poterunt.

Ver. 6. DE ORDINE CONGREGATIONIS GENERALIS.

Sap.11. CVm Deus omnia in pondere, numero, & menſura ſtatuerit, & Salomon mirabilem ordinem in B
Rom.13. miniſterio templi poſuerit,ita vt regina Sabba in eius cõtemplatione admirata, non haberet vl-
Mat.12. tra ſpiritum: quantò magis Chriſtus(qui eſt pluſquam Salomon)in miniſterio generalis iudicii? Iu-
ſti ergo videntes ordinem quem Chriſtus inſtituet in proceſſione angelorum ipſum præcedentium,
Can.6. amplius admirabuntur & conſolabuntur,quàm regina Sabba. Et mali terrebuntur,iuxta illud: Terri
bilis ſicut caſtrorum acies ordinata,ſcilicet proceſſio angelorum bene ordinata,malis. Dicunt contẽ-
platiui quòd inferiores ordines venientes cum Chriſto in hunc mundũ præcedent, & alii ſequentur ſe-
cundum dignitatem ſuam. Et quemadmodum videmus in proceſſionibus,in quibus cõparent men-
dicantes,in quolibet ordine primus defert crucem: Sic in proceſſione angelorum primus infimi ordi-
nis portabit crucem, in qua Chriſtus paſſus eſt,quæ dicitur ſignum filii hominis,de quo Eſa.11. Et le-
Mat.24. uabit Signum in nationes.& Luc.2.In ſignum cui contradicetur. Et Chriſtus dicebat: Tunc appare-
bit ſignum filii hominis(hoc eſt crux Chriſti) vnde cantat Eccleſia,Hoc ſignum crucis erit in cœlo,
cùm Dominus ad iudicandum venerit. D.Chryſ.dicit quòd crux Chriſti apparebit ſole ſplendidior,
vt non ſit neceſſitas accuſationis, cùm viderint reprobi crucem, per quam intelliguntur alia inſtru-
menta paſſionis Chriſti reſeruata,vt dicit Nicolaus Gorra ſuper Matthęum. Deinde primus angelus
ſecundi ordinis deferet cordas(quibus ligatus fuit Chriſtus) eleuatas. Primus tertii ordinis deferet
virgas & flagella, quibus flagellatus fuit Chriſtus. Primus quarti deferet columnã in qua ligatus &
flagellatus fuit. Primus quinti,veſtẽ qua illuſus eſt. Primus ſexti,clauos quibus cruci affixus fuit. Pri-
Mat.24. mus ſeptimi,ſpõgiã qua felle potatus fuit. Primus octaui,lanceã qua latus eius apertũ fuit. Primus no
ni,coronam ſpineam qua coronatus fuit. Poſtremò omnibus congregatis Chriſtus veniet ſubitò &
quaſi imperceptibiliter,iuxta illud: Sicut fulgur exit ab oriẽte,& paret in occidente: ſic in aduẽtu filii
2.Cor.5. hominis. Veniet in maieſtate,& ſedens ſuper ſedem maieſtatis ſuæ. Remigius exponit in maieſtate,
hoc eſt in diuinitate,& in ſede maieſtatis ſuæ,hoc eſt in humanitate glorificata,quæ eſt ſedes diuinita
tis. Origènes verò exponit,in maieſtate,hoc eſt in gloria corporis, iuxta illud: Erant autem Moyſes
& Helias viſi in maieſtate,& in ſede maieſtatis ſuæ, hoc eſt in throno magno & mirabili ei prępara-
to,quem Apoſtolus vocat Tribunal.quę omnia erunt in magnam conſolationem bonorum. Si dicas
quòd damnati ad minus gaudebunt videre iſta, dico quòd non facient, imò valde torquebuntur. Nam
experimento verificatum conſtat dictum D. Aug. Palato infirmo pœna eſt panis,qui ſano eſt ſuauis:
& oculis ægris odioſa eſt lux, quæ puris eſt amabilis. iuxta illud Eccleſiaſt.11: Dulce lumen,& dele-
ctabile oculis, videre ſolem, quando ſunt diſpoſiti: ſed ſi ſint indiſpoſiti,eſt magnum tormentum. Et
quia oculi bonorum erunt diſpoſiti,quia erunt mũdo corde: ideo gaudebunt,iuxta illud: Beati mũdo
corde,quoniam ipſi Deum videbunt, ſcilicet delectabiliter,&c. Alia ſimilitudo datur de latrone qui
meruit ſuſpendi,non gaudet in veſtibus pulchris & ornatu prę̃ſidis & conſiliariorum,ſed potius tor-
quetur,conſiderando apparatum eorum, ad dandam ſententiam contra ſe. Si aliquis obſtinatus dicat
quòd euadet hoc tormentum claudẽdo oculos: aduertat quod dicitur Apoc.1. Tunc videbit eum om-
nis oculus, & qui eum pupugerũt. Dæmones enim cum griffis eleuabunt caput,& aperiẽt palpebras
oculorum: & verificabitur illud Zacha.12. Aſpicient ad me quem confixerunt. Tunc plangent ſe ſu-
Apoc.5. per ſe familiæ ſeorſum. & verificabitur illud: Dicent montibus,cadite ſuper nos,& collibus,operite
nos,& abſcondite nos á facie ſedẽtis ſuper thronum, & ab ira Agni,quoniam venit dies magnus iræ
ipſorum. vnde Malac.3. Quis poterit cogitare diem aduentus eius? aut quis poterit ſtare ad vidẽdum
eum? Chryſ.dicit; Satius eſſet mille fulgura intueri,quàm Chriſtum vindicantem videre.

Ver. 7. DE TEMPORE IVDICII GENERALIS.

QVo autem tẽpore prædicta fient,euangeliũ,non declarat. & ideo cùm pendeant á ſola volũta- C
te diuina, nullus abſq; Dei reuelatione ſcire poteſt. Deus voluit iudicium particulare & vni-
uerſale eſſe incertum,quantum ad determinationem temporis. vnde D.Ber.dicebat: Nil certius mor-
te,nil incertius hora eius. Et Chriſtus: Eſtote parati,quia non habetis diem neq; horam. Sic poſſumus
Tempus iudicii naturaliter ſciri nõ poteſt. dicere de iudicio generali,&c. vnde Mat.24. De illa nemo ſcit. Mar.13.additur, Neq; angeli in cœlo,
neq; filius hominis,inquantum homo, ſiue cognitione naturali, nec ex gratia ad reuelandum. Habet
tamen Chriſtus ſecundum humanitatẽ, ſcientiã diei,horæ,loci,& de quibus debet iudicare,aliàs non
eſſet perfectus iudex. Et quanuis quidã temerè ex hebdomadibus Daniẽlis præſumpſerint præfigere
certum tẽpus iudicii generalis: illis tamen cõtra verba euangelii fides nõ eſt adhibenda. licet tẽpus in
cõmuni & cõfuſè ex ſacris literis ſciri poſſit. Nam tunc futurũ eſt iudicium generale,cũ numerus ele-
ctorũ fuerit cõpletus,vt dicitur Apo. 6. Vidi ſub altare dei,&c.ſequitur: Et dictũ eſt eis vt requieſce-
rent adhuc per modicũ tẽpus,donec cõplerentur conſerui & fratres eorũ. Sed(vt D.Greg. ait in quã-
dã collecta)ſoli deo eſt cognitus numerus electorũ: igitur,&c. Ideo Chriſtus Apoſt. interrogantibus
Act.1. ſi in tẽpore illo reſtitueret regnũ Iſrael,reſpondit, Nõ eſt veſtrũ noſſe tẽpora vel momenta,quæ pater
poſuit in ſua poteſtate. Nec ex ſignis per Chriſtum datis poteſt certitudo iudicii generalis haberi. Le-
gimus enim Mat.24.& Mar.13.ac Luc.21.quod diſcipuli interrogauerũt Chriſtum loquentẽ de iudi-
cio,dicentes: Quando hæc erunt,& quod ſignum aduentus tui,& quando hęc incipient cõſummari?
Quibus Chriſtus dedit multa ſigna,de quibus aliquid dicendum eſt: non ſecũdum ordinem Euange-
liſtarum: Quia aliqua,ſecundum D.Aug. ibi præponuntur per anticipationem,quæ poſterius fient.

Ver. 8.

Ver. 8. DE SIGNIS PRAECEDENTIBVS VNIVERSALE IVDICIVM.

A QVàm plurima ſigna dedit nobis Chriſtus: ex quibus poſſumus cognoſcere iudicium generale appropinquare. Primum ſignũ dicitur iniquitatis abundantia, & defectus fidei & charitatis. Vnde Luc.18. Filius hominis veniẽs putáſne inueniet fidem in terra? q.d. in tam paucis erit, reſpectu aliorũ, vt non videatur eſſe. &. 1. Tim.4. Spiritus manifeſtè dicit, ꝙ in nouiſſimis tẽporibus diſcedent quidam à fide. & Matt.24. Quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. &. 2. Tim.3. Hoc autem ſcias ꝙ in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, &c. Propter hanc iniquitatis abundantiam permittet Deus aliud ſignum. Secundum ſignum erit bellorum cõmotio. Vnde Chriſtus Mat.24. Audituri eſtis prælia, & opiniones præliorum, &c. Mar.13. Exurget gens contra gentem, &c. & Luc.21. Et in terris preſſura gentium. Et licet ſemper fuerint bella, non tamen adeò atrocia et terribilia. & idem de ſequentibus ſignis. Tertium ſignum erit fam[es]. Mat.24. & Mar.13. Erit fames per loca, &c. & Luc.21. Areſcentibus hominibus, ſcilicet famis inedia. Quartum ſignum erit peſtis. vnde Mat.24. & Mar.13. & Luc.21. Erunt peſtilentiæ per loca. Quintum ſignum erunt terræmotus per loca, vt dicunt prædicti tres Euãgeliſtæ in loco præallegato. hæc erunt initiũ dolorum, vt dicitur Mar.13. Sextum ſignum eſt diſceſſio, de qua Apoſt.2. Theſ.2. Rogamus ne terreamini, neq; per ſpiritum, neq; per ſermonẽ, neq; per epiſtolam tanquã per nos miſſam, quaſi inſtet dies domini. Nemo vos ſeducat: quoniã niſi venerit diſceſſio primũ ſcilicet ab obedientia Romani Imperii, ac etiã ab obediẽtia Romanæ Eccleſiæ & fide catholica, vt dicit D. Tho. ibi, &c. Si dicatur ꝙ diſceſſio illa facta eſt, dicendũ ꝙ nondũ cõpletè. Septimũ ſignũ eſt prędicatio euãgelii in vniuerſo mũdo. Mat.24. Mar.13. et Luc.21. dicitur ꝙ ex prædictis ſignis nõ poteſt argui certitudo generalis iudicii: quia ſubditur, oportet hæc primùm fieri, ſed nondum finis. D. Mat. addit, Prædicabitur euangeliũ regni in vniuerſo mundo, in teſtimoniũ omnibus gentibus. & tunc veniet conſummatio. Sed euangeliũ regni nondum prędicatum eſt in omnes gentes, cùm tempore noſtro inuentæ ſint multæ inſulæ anteà oc[cult]æ, quibus nunquã fuerat annunciatum euangeliũ, nec adhuc omnes inſulæ ſunt inuentæ. Et quod Chriſtus dicebat, Amen dico vobis, non cõſummabitis ciuitates Iſraël, donec veniat filius hominis, nõ eſt intelligendũ de ciuitatibus, in quibus erant filii Iſraël ſecundũ carnẽ: quia certum eſt illas fuiſſe conſummatas tẽpore Apoſtolorũ: & tamen nondũ venit Chriſtus ad iudiciũ. Ideo intelligendũ eſt de ſemine repromiſſionis factæ Abrahæ. Nec obſtat quod dicit Apo. Ro.10. Sed nunquid nõ audierũt? & quidẽ in omnem terrã exiuit ſonus eorũ, hoc eſt Apoſtolorũ. & loquitur de præterito. Ad hoc multiplex poteſt dari ſolutio. Prima, quia loquitur de omnibus Apoſtolis, qui futuri erunt vſq; in diẽ iudicii, vt dicitur Ephe.4. Et ſecundũ hoc etiã debet intelligi pręceptũ datum. Mat. vlt. Euntes in mundũ vniuerſum, prædicate euangeliũ omni creaturæ, ſcilicet vos & veſtri ſucceſſores: quia certũ eſt ꝙ Apoſtoli non fuerunt per vniuerſum mundũ perſonaliter. Et cùm arguitur ꝙ Apoſtolus loquitur de pręterito, dicitur ꝙ accipit præteritũ pro futuro, propter certitudinẽ prophetiæ, prout Dauid qui ante incarnationẽ Chriſti dicebat: Foderunt manus meas & pedes meos, &c. Secundò dici poteſt ꝙ prædicta verba Apoſtoli poſſunt intelligi de his qui erant ſubiecti Romano imperio. Et hoc etiã modo debet intelligi illud, Act.2. ꝙ erant in Hieruſalẽ habitantes Iudæi ex omni natione quæ ſub cœlo eſt, ſcilicet ſubdita Romano imperio: quis certũ eſt nationes populorũ de nouo inuentorũ nõ fuiſſe. Et quia illæ inſulæ, in quibus nauigatur & ambulatur ſub polo antartico, oppoſito polo noſtro, non erãt inuentæ tẽpore D. Aug. ideo opinatus eſt antipodas nõ eſſe, quod nõ faceret nunc, imò dicta ſua retractaret, ſicut quædã alia: maximè propter experientiã quę negari nõ poteſt. Ad rationes autẽ eius dici poteſt ꝙ antipodæ proceſſerunt ab Adã. Quia (vt habetur Sap.10.) qui primus à Deo formatus eſt, pater orbis terræ, ſolus creatus eſt, ideo neceſſe eſt omnes homines ab illo deſcendiſſe, & per conſequens illi antipodæ fuerunt quidã ex nepotibus Noë, qui dederunt operam nauigationi poſt diluuiũ, & voluntate diuina illuc peruenerũt et multiplicati ſunt, deinde ad alias inſulas circumuicinas acceſſerunt, ſicut alii per Aſiam, alii per Africam, alii per Europam diſperſi ſunt. Ludouicus Viues commentator libri de Ciuitate Dei, in quo D. Aug. inſeruit prædictã opinionem, excuſato D. Aug. dicit: Sed profectò Antipodas eſſe tam certum eſt vt negari non poſſit, & ad illos eſſe viam compertiſſimum eſt, etiã nonnullos antiquorum nedũ nauigationibus noſtræ memoriæ applicuiſſe. Nam olim per Arabicum ſinum quidam Auguſti Cæſaris ſæuitiam fugientes, per ima quæq; Æthiopum mareq; Atlanticũ ad Gades Herculis adnauigauerunt. Contrà florentibus rebus Carthaginenſium, aliqui ex eis ab Herculeo freto in Arabicum mare Rubrum venerũt, tum etiã Perſicum & Indicum, eorumq; mare Alexandri armis eſt exploratum. Inſulaq; Taprobane, & aliæ in illis tractibus nonnullæ, quę ex oppoſito cœlorum & ſyderum comprehenduntur Antipodas eſſe oſtendunt. Tantum enim exurgit illis contrarius ille vertex, quantum ab occidentali ſuo abſunt, quantum quidam ex terris in zona noſtra poſitis. Hactenus ille. Poſt completam verò prædicationem Euangelii fiet diſceſſio completa; & tunc reuelabitur homo peccati, qui erit octauum ſignum, vt ſtatim dicetur.

Prædicatio euangelii regni nondum cõpleta eſt. Mat.10.

§. 3. DE ANTICHRISTO.

B ALiud et octauum ſignũ iudicii generalis erit abominatio deſolationis, ſedens vbi non debet, ſiue homo peccati, qui nõ veniet abſq; præcurſoribus & perſecutione bonorum. de hoc dicitur: Cum videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele propheta, ſtantem in loco ſancto, &c. Mar.13. dicitur. Qui legit intelligat. Glo. exponit, cùm videritis abominationẽ, &c. hoc eſt Antichriſtum ſedentem in templo ſancto Hieruſalem, & ſe adorari facientem. Vnde Apoſt.2. Theſ.2. Qui aduerſatur & extollitur ſupra omne id quod eſt Deus, ita vt in templo ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus. Et quia maximas tribulationes inferet cum præcurſoribus ſuis, de quibus multa in ſacris literis ſparſa ſunt, eorum aliqua noſtris inſtitutionibus duximus inſerenda. Mat.24.

Ver. 1. DE PRAECVRSORIBVS ANTICHRISTI.

C OMnes malos poſſe dici Antichriſtos & diaboli filios per imitationem, cõſtat ex illo Ioan.8. Qui non eſt mecum, contra me eſt. & in eodem. c. Vos ex patre diabolo eſtis. Diabolus enim ab initio in-

tio inuidie Chriſto, quem cognoſcebat electũ in mediatorem. Ideo eius locum ambiendo & contra ipſum ſe extollẽs, ei oppoſitus fuit: & per conſequẽs diabolus largo modo poteſt dici antichriſtus, ab anti quod eſt contra, & ſic contra Chriſtum. Verùm quia Chriſtus non ſolũ eſt Deus, ſed etiã homo, & diabolus non participet cum eo in natura humana: ideo nõ dicitur propriè antichriſtus, ſicut de eo nũc loquimur. Per antichriſtũ enim anthonomaticè intelligimus hominẽ, qui cęteris hominibus amplius contrariatur, & opponitur Chriſto, & qui inter omnes homines magis imitabitur diabolũ. Et ideo quemadmodũ omnes qui imitantur diabolũ, dicũtur filii diaboli: ita etiã antichriſti omnes, qui imitantur antichriſtũ, principalẽ diaboli miniſtrũ. & ſic omnes peccatores poſſunt dici antichriſti: iuxta illud, Et ſicut audiuiſtis quia antichriſtus venit nũc antichriſti multi facti ſunt ſcilicet omnes peccatores: inter eos principales ſunt hæretici, qui negãt Chriſtũ. vnde. 1. Ioan. 2. dicitur: Quis mẽdax, niſi is qui negat quoniã Ieſus nõ eſt Chriſtus: hic eſt antichriſtus, qui negat patrẽ & filiũ. & in eadẽ epiſtola c. 4. Omnis ſpiritus qui nõ confitetur Ieſum Chriſtũ in carne veniſſe, ex Deo nõ eſt: & hic eſt antichriſtus, de quo audiſtis quoniã venit, & iam eſt in mundo, ſcilicet in præcurſoribus ſuis, qui habent ordinẽ imitationis ad eũ, ſicut boni ad Chriſtũ. & in ſecunda canonica dicit: Qui nõ confitetur Ieſum veniſſe in carne, hic eſt ſeductor et antichriſtus. tandẽ loquitur de omnibus hęreticis. Nõ poteſt tamẽ antichriſtus propriè dici malorũ caput, cùm nõ influat in mẽbra, ſaltẽ quę præceſſerũt eum. Poteſt tamen dici caput cõmuniter, propter perfectionẽ malitiæ. Quia ſicut caput eſt principale membrum, ſic antichriſtus erit principalis imitator diaboli. ideo Glo. ſuper illud Iob. 21. Interrogate quẽlibet de viatoribus, dicit: cum de omnium malorũ corpore loquitur, ad omnium iniquorũ caput verba cõuertit. Et ſuper illud. 2. Theſ. 2. Oſtẽdens ſe tanquã ſit Deus, dicit glo. Sicut in Chriſto plenitudo diuinitatis inhabitauit, ſic in antichriſto omnis plenitudo malitiæ. Non tamẽ ita ꝙ eius humanitas ſit aſſumpta à diabolo in vnitate perſonæ: quia hoc excedit capacitatẽ diaboli. Sed quia diabolus eminentius maliciã ſuã in eũ influet, non per intrinſecã inhabitationẽ, quia ſola Trinitas menti illabitur, hoc eſt immediatè in ea operatur: ſed influet ſuggerẽdo, & fantaſmata eius mouendo & applicando pluſquã omnium aliorũ. Et ſecundũ hoc omnes mali qui pręceſſerunt eũ, fuerunt quodã modo figura antichriſti, ſecundũ illud. 2. ad Theſ. 2. Myſteriũ iam operatur iniquitatis. de præcurſoribus antichriſti, loquitur Chriſtus, Mar. 13. & Luc. 21. Videte ne quis vos ſeducat, multi enim veniẽt in nomine meo, dicentes ego ſum Chriſtus, vel ego prædico vobis Chriſtũ. & multos ſeducent. Nolite ire poſt eos: ſequitur, Surgent pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, &c. Si dixerint, Ecce in deſerto eſt, nolite exire. Ecce in penetralibus eſt, nolite credere. D. Aug. notat ꝙ multi (ſcilicet hæretici) venient in nomine meo: Quia nulla hæreſis eſt, quæ nõ palliet ſe nomine Chriſti. Glo. dicit ꝙ imminente Hieroſolymorũ excidio, multi fuerũt qui ſe dixerũt Chriſtos, libertatis tẽpus apppropinquare. Ante Chriſtũ venerunt aliqui propria authoritate, dicentes ſe eſſe Chriſtos, ſed nõ fuerunt recepti. Poſtremus autẽ & peſſimus omnium erit antichriſtus, qui cum ſuis ſatellitibus ſeducet multos, & recipietur à Iudæis, ſicut Chriſtus prædixit: Ego veni in nomine patris mei, & non me recepiſtis. Alius (ſcilicet antichriſtus) veniet in nomine ſuo (ſcilicet quærens gloriã propriã) & illũ recipietis, ſcilicet vt verũ Chriſtũ. Pſeudo igitur Chriſti, hoc eſt præcurſores antichriſti, hæretici, venient in nomine meo, dicẽtes: Ego ſum Chriſtus, vel ego prædico vobis Chriſtum: vt nunc Lutherani & alii hæretici. Nolite ire poſt eos. Ecce prædixi vobis. dedit ſigna quomodo cognoſci poterunt, dicens: A fructibus eorum cognoſcetis eos.

Antichriſtus anthonomaticè quis dicatur. 1. Ioan. 2. — *C. 20. §. 1. ver. 3.* — *Mat. 24.* — *Ioan. 5.*

Ver. 2. DE ANTICHRISTI NOMINE.

ANtichriſtus non eſt nomen proprium, ſicut nec hoc nomen Chriſtus, cuius propriũ nomen erat Ieſus. vnde Luc. 2. Vocatum eſt nomen eius Ieſus, &c. Ieſus autem dictus eſt Chriſtus, quia fuit à Deo ſpecialiter & anthonomaticè vnctus. Sic antichriſtus, qui erit maximè oppoſitus Chriſto, propter plenitudinem malitiæ dicetur antichriſtus, à ſuis tamen ſequacibus non dicetur antichriſtus, ſed potius Chriſtus & Meſſias in lege promiſſus, vt expreſſè dicitur Mat. 24. Si dixerint, Ecce illic eſt Chriſtus, nolite credere. Nomen autem eius proprium non habetur in ſacris literis: licet in illis pluribus nominibus nuncupetur aliquando abominatio. Mat. 24. Cùm videritis abominationem, &c. ab Apoſtolo dicitur homo peccati, filius perditionis. 2. Theſ. 2. vbi glo. Dicitur homo peccati, quia totaliter erit deditus peccatis. dicitur filius perditionis, quia multos trahet ad perditionem: vel quia deputatus eſt æternæ perditioni. vnde Iob. 21. In die perditionis ſeruabitur malus. B

Ver. 3. DE ANTICHRISTI ORIGINE.

In li. de ortu antichriſti. Gen. 49.

ANtichriſtus, ſecundum D. Aug. & Ambro. in lib. de benedictionibus patriarcharum, & Vincentium Beluacen. in ſpeculo hiſtoriali, lib. 31. c. 4. naſcetur ex ſtirpe reprobata ſcilicet ex tribu Dan. qui fuit filius Iacob, ex Bala concubina ancilla Rachelis, de quo Iacob: Fiat Dan coluber tortuoſus in via, Ceraſtes in ſemita, mordẽs vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retrò. Salutare tuũ expectabo domine. & in ſignũ reprobationis ſola hęc tribus ſubticetur Apoc. 7. vbi ex aliis numerantur. 12. milia ſignati & nõ ex tribu Dan. Quia (vt cõmuniter dicitur) ex ea naſciturus eſt antichriſtus in Babylone. Huius aduentus (vt dicit Apoſt. 2. Theſ. 2.) erit ſecundũ operationẽ ſatanæ. aliqui exponunt de generatione, dicẽtes ꝙ ſicut Chriſtus natus eſt per operationẽ ſpiritus ſancti ex Virgine deſponſata: ita antichriſtus per operationẽ Satanæ ex corruptiſſima & ex dãnato coitu. Alii addũt ꝙ ex incubo & ſuccubo. Multi multa fingunt de eius ortu, natiuitate, & nutritione, quæ authoritate ſacræ ſcripturæ neq; doctorum autenticorum probantur. ideo non eſt eis credendũ, neq; in recitatione talium opinionum immorandum. Nec veriſimile eſt ſecundum Vincentium Beluacen. ipſum antichriſtum in vtero matris (vt aliqui dicunt) malitia diabolica fore replendũ, nec ꝙ Deus (qui omnia diſponit ſuauiter) ei anticipet vſum rationis, ſicut fecit D. Ioan. Baptiſtæ ad bonum, neq; ꝙ priuet eum angelo cuſtode eum præſeruãte in vtero. D. Tho. tamen dicit ꝙ adueniẽte vſu rationis illius, Angelus ei ad cuſtodiam deputatus, propter eius nequitiam derelinquet eum: & ſic derelictus amplius à dæmonibus ſeducetur, & eorum ſuggeſtionibus adhærens, proſequetur omnino diaboli voluntatem. Et quia (vt dicit Apo. 2. Cor. 11.) Satanas ſe transfigurat in angelum lucis: veriſimile eſt apud aliquos, ꝙ dæmones antichriſto etiam corporaliter apparebunt, in angelorum modum, & illi famulabuntur, & docebunt eum omnem C

Antichriſtus non priuabitur angelo cuſtode

nem

nem nequitiam in ſuperbia & abuſione ſcientiarum. Vnde Dan. 8 dicitur: Surget rex impudẽs facie, & intelligens propoſitiones: & roborabitur. ſ. paulatim, per operationem ſatanæ, qui faciet ipſum eſſe in concupiſcentiis fœminarum, & ſua falſa doctrina & malis exemplis multos ſeducet, ac etiã donis & muneribus alliciet. Quia (vt habetur Dan. 11.) Dominabitur theſauro auri & argenti, & in omnibus precioſis Ægypti. & ſubditur, & in copia rerum occidet (hoc ſeducet) plurimos. dæmones enim offerent ei theſauros abſconditos, & aurum atq; argentum excutient ex occultis terræ viſceribus, & fabricatum illi dabunt. Et cùm omnia pecuniæ obediãt, ſequitur q; habebit multos fautores. Ab ioitio vtetur mediis delectabilibus, & alliciet plurimos. Eius prima conuerſatio in ſacris literis nõ inuenitur. Vincentius tamen Beluacen. dicit q; naſcetur in Babylone, tandem veniet ad Iudæos, & cõuerſabitur in ciuitate Bethſaida & Coroſaim, vt D. Aug. dicit ſuper illis verbis, Væ tibi Bethſaida, &c. Ideo imprecatur et improperat Christus his ciuitatibus, quia in illis conuerſaturus eſt filius perditionis. Non tamen violenter perſequetur Eccleſiã Dei & bonos, donec fuerit in tali ætate, in qua Chriſtus incœpit prædicare. ſ. circa trigeſimum annũ. dicitur enim Luc. 3. Incipiens annorũ quaſi triginta. Vſq; ad triginta igitur annos antichriſti aduẽtus erit occultus. licet ab vſu rationis vſq; ad trigeſimũ annum non ſit futurus ociosus, ſed in falſa doctrina, & in ſignis mendacibus, ac omni dæmonũ aſtutia verſabitur. Dæmones enim diſponent eum ad omnia mala; incipiet acquirere fautores, & cõgregare multitudinẽ. Et cùm viderit omnia ei propicia, & ſuggeſtione dæmonũ ad nutum ſuccedentia, aduenienté trigeſimo anno manifeſtabit ſe, & loquetur cõtra Chriſtũ blaſphemias, dicetq; ſe eſſe Meſſiam in lege promiſſum, & quicquid de Chriſto in lege antiqua & prophetis ſcriptũ eſt, ſibi aſcribet, & dicet ſe ſolum eſſe Deũ. vnde & Apo. Qui aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in tẽplo Dei ſedeat, oſtẽdens ſe tanquã ſit Deus. & Chriſtus: Cũ videritis abominationẽ deſolationis ſtantẽ in loco ſancto vbi nõ debet, &c. Quidã dicunt q; in tẽplo quod reædificabunt ei Iudæi in loco vbi erat tẽplum Salomonis reſtaurata ciuitate Hieruſalẽ, in qua Chriſtus, Dñs crucifixus fuit: occidet Eliã & Enoch, vt infrà dicetur. D. tamen Aug. dicit q; illud templũ dicitur Eccleſia: quia qui erant in gratia, per quã erant templũ Dei, iuxta illud, Vos enim eſtis templũ Dei viui, recipient & adorabunt antichriſtũ: quia, vt idem Aug. dicit in quo templo ſit ſeſſurus incertum eſt.

Eccle. 10. — *Mat. 11.* — *Antichriſtus vbi conuerſabitur.* — *2. Theſ. 2.* — *Mat. 24.* — *In. 20. de Ci. Dei. c. 19.* — *1. Cor. 6.*

Ver. 4. DE ANTICHRISTI PROGRESSV ET REGNO.

A REgnum Antichriſti in quo violenter perſequetur bonos, inchoabitur cùm ſoluetur ſatanas. Ad cuius euidẽtiam ſciendũ eſt, q; ſatanas in paſſione Chriſti aliqualiter ſolutus fuit, hoc eſt permiſſus malitia ſua vti, & procurare per Iudæos mortẽ Chriſti, qui dixit: Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Hanc excluſionem principis huius mundi, & recluſionem in inferno, declarauit D. Ioannes dicens: Vidi angelum deſcendentem de cœlo, habentẽ clauẽ abyſſi, & cathenam magnã in manu ſua: & apprehendit draconem ſerpẽtem antiquum, qui eſt diabolus & ſatanas, & ligauit eum per annos mille, & clauſit & ſignauit ſuper illũ, vt non ſeducat amplius gentes donec conſummentur mille anni. Et poſt hoc oportet illũ ſolui modico tẽpore. D. Aug. dicit q; hæc alligatio per hoc interuallum vſq; ad finem ſeculi, quod mille annorum appellat, duratura eſt, hoc eſt nõ permittetur ſatanas exercere totam tentationem, quã poteſt vel vi vel dolo, ad ſeducendos homines in partem ſuam, cogendo violenter, vel fraudulenter fallẽdo. Quòd ſi permitteretur in tã longo tẽpore & tam longa infirmitate multorum, plurimi tales quales Deus perpeti non vult, paterentur, & fideles deiiceret, & ne crederẽt impediret, quod ne faceret, alligatus eſt. Tunc autem ſoluetur, quando tempus erit. Nam tribus annis & ſex menſibus legitur totis ſuis ſuorumq; viribus ſæuiturus. & dat rationẽ: Quia ſi non ſolueretur, minus appareret eius maligna potentia, & minus ſanctiſſimæ ciuitatis (ſcilicet Eccleſiæ) fideliſſima patientia probaretur. Et vt ſciatur quã fortem aduerſariũ, Dei ciuitas ſuperauerit, cum ingenti gloria ſui redẽptoris, paulò poſt D. Ioan. ſubdit: Cùm finiti fuerint mille anni, ſoluetur ſatanas de carcere, & exibit, & ſeducet gentes quæ ſunt ſupra quatuor angulos terræ Gog & Magog: & cõgregabit eos in prælium, quorum numerus ſicut arena maris: & aſcenderunt, hoc eſt aſcendent, ſuper latitudinem terræ: et circuierunt, hoc eſt circuibunt contra ſanctos, & ciuitatem dilectam, hoc eſt Eccleſiam. D. Aug. dicit: Gentes quippe quas appellat Gog & Magog, nõ ſunt accipiendæ tanquam ſint aliqui in aliqua parte terrarum barbari conſtituti, ſiue quos quidam ſuſpicantur, Getas et Maſſegeras, propter literas horum nominũ primas, ſiue aliquos alios alienigenas à Romano imperio ſeiunctos, Toto nanq; orbe terrarũ ſignificati ſunt iſti eſſe, cum dictũ eſt, gentes quæ ſunt ſupra quatuor angulos terræ eaſq; ſubiiciet, eſſe Gog et Magog. quorũ interpretationẽ nominũ eſſe reperimus, Gog tectũ, Magog, detectũ: ſignificãt enim numerũ malorum, quorũ aliqui ſunt detecti, vt manifeſti & publici peccatores, qui in aduentu Antichriſti ſe offerent et illi adhærebũ: tecti verò ſe palã manifeſtabũt, pugnabuntq; oẽs pro eo, et extendentur ſuper latitudinẽ terræ, et cingẽt caſtra ſanctorũ: quia nõ ad vnum locum vẽturi ſignificati ſunt, quaſi in vno loco tantũ futura ſint caſtra ſanctorũ, et dilectam ciuitatẽ, quæ non eſt niſi Eccleſia toto orbe terrarũ diffuſa. Et ſic vbicunq; erunt ſancti, in illa perſecutionis immanitate anguſtiis et tribulationibus cingẽtur, arctabuntur, vrgebuntur, concludẽtur: nec tamen militiã ſuam deſerent. Quidã dicũt q; ſatanas ſolutus primò dabit operã, vt a Iudæis recipiatur tanquã Meſſias. Quod libenter facient, vt prædixit Chriſtus Ioan. 5. Alius veniet in nomine ſuo, et recipietis eum. ſ. vt Chriſtum. Ipſe autem antichriſtus dicet ſe de tribu Iudæ et Meſſiam in lege promiſſum, imò et ſe ſolum verum Deum, vt dictum eſt. dicetq; Chriſtum fuiſſe magnum illuſorem, prædicabit libertatem carnis. Et ſicut Chriſtus miſit Apoſtolos ſuos in mundum vniuerſum: ſic Antichriſtus mittet legatos & ſatellites ſuos, vbi ipſe perſonaliter comparere nõ poterit: qui multis et variis modis ſuggeſtione dæmonum familiarium conabuntur ſubuertere bonos: Primò falſa doctrina, in ſapiẽtia verborum, et ſimulatione: Secundo ſignis et prodigiis. Nam (vt dicitur Mat. 24.) Surgent pſeudochriſti (hoc eſt falſi Chriſtiani peruertentes doctrinam Chriſti) et pſeudoprophetæ (hoc eſt falſi prophetæ) et dabunt ſigna magna. ſ. de præſentibus, et prodigia (ſcilicet de futuris) ita vt in errorem inducantur ſi fieri poteſt, etiam electi. Non q; diuina electio fruſtretur: ſed multi cadent, qui humano iudicio videbãtur electi, ſicut patuit de Iuda proditore. De hac ſeductione habetur Apoc. 13. Seducet habitãtes in terra propter ſigna

Ioan. 12. — *Apoc. 20.* — *20. de Ciui. Dei. c. 8.* — *20. de Ciui. Dei. c. 11.* — *Gog et Magog interpretatio.* — *Quibus modis vtetur antichriſtus ad ſeducendū homines*

ſigna quę data ſunt illi facere. Signa verò & portēta illius & ſuorū erūt mēdacia. vnde dicitur 2. Theſ.
2. Cuius aduentus erit ſecundū operationē Satanæ in omni virtute & ſignis mendacibus, & in omni
ſeductione iniquitatis. Et aſſignatur ratio, quare permittat Deus per ſigna mendacia in errorem trahi
eos qui peribunt: eò quòd charitatē veritatis non receperunt vt ſalui fierent, & quia contradixerūt veri-
tati, & cōſenſerunt iniquitati. Quomodo autē dicantur ſigna mendacia dictū eſt. Tertiò conabuntur
c.8 §.2. Ver.5. ſeducere promiſſionibus & muneribus ac promotionibus, conferendo illis officia & dignitates. ſicut
noſtris tēporibus Lutherani. vnde Dan.11. Multiplicabit gloriā, & dabit eis poteſtatē in multis, et ter
ram diuidet gratuitò, hoc eſt ad ſui placitū & ſine meritis, imò & propter demerita. Et hoc modo ſe-
ducentur, & vltro ſe offerent mali principes & gubernatores ciuitatū, & auari omnes, ne perdāt tem-
poralia bona, & adipiſcantur maiora, & ſe ſubiicient illi, pugnabuntque pro eo, & perſequentur bonos
qui Chriſti & Eccleſiæ fidem tenebunt. Quartò conabitur ſubuertere fideles, priuatione honorum &
dignitatū, ac confiſcatione bonorū, & prohibitione cuiuſcunque cōmercii, emptionis, venditionis, &
aliorum contractuū, vt dictū eſt ex Apoc.13. Quintò pœnis & tormentis horribilibus, quæ nemo po-
teſt ſufficienter exprimere. Vnde Dan.8. dicitur, Conſurget rex impudens facie, et intelligēs propoſi-
tiones, & roborabitur fortitudo eius, ſed nō viribus ſuis (ſed Satanę) & ſuper quā credi poteſt, vniuer
ſa vaſtabit, & proſperabitur, & interficiet robuſtos & populū ſanctorū, ſecundū voluntatem ſuā. Di-
cunt cōmuniter doctores poſt Apoſt.2. Theſ.2. Myſteriū operatur iniquitatis ſ. Nero, quòd omnes labo-
res, dolores, anguſtiæ, & tormēta, quę inflixerunt oēs mali & tyranni martyribus & aliis ſanctis, non
erant niſi figura & vmbra ac dulcia, in cōparatione ad tormēta quæ, inſtigāte diabolo Chriſtianis da-
Mat.24. & Marc.13. bit Antichriſtus cū ſatellitibus ſuis. Ideo Chriſtus, Cū videritis abominationē deſolationis &c. Tūc
qui in Iudæa ſunt, fugiāt ad mōtes: & qui eſt in tecto, nō deſcēdat aliquid tollere de domo ſua: & qui
in agro, non reuertatur tollere tunicā ſuam. Tradet autē frater fratrē in mortem, & pater filiū: & inſur
gent filii in parentes, & morte afficient eos, &c. Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio
mundi, nec fiet. Marc.13. dicitur: Erunt dies tribulationis illius, quales non fuerunt ab initio creaturæ,
quam condidit Deus vſque nunc, nec fient. & niſi breuiaſſet dominus dies, nō fuiſſet ſalua omnis caro:
Mat.24. ſed propter electos quos elegit, breuiati ſunt dies eius. Mat. dicit, breuiabuntur, & quòd loqueretur de
Antichriſto, & non de excidio Hieroſolymitano, apparet ex eo quod ſubdit, Exurgēt pſeudochriſti,
& pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna, &c. Tunc ſi quis vobis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus: Ecce illic,
ne credideritis. Ecce prædixi vobis. Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Quia vteri &
filiorum pondere grauatæ nō poterunt expeditè fugere: vt dicit Beda. Orate autem ne fiat fuga veſtra
in hyeme, hoc eſt in defectu charitatis, et in intemperie vitiorum, vel in ſabbato. ſ. veſtro, hoc eſt ocio
& ceſſatione bonorum operum. quia Sabbatū Domini licet importet quietē, non tamen ceſſationem
bonorum operū. Dan.8. dicitur: Egreſſum eſt cornu vnū modicū, & factū eſt grande, & magnificatū
eſt vſque ad fortitudinē cœli, & deiecit de fortitudine & de ſtellis & cōculcauit eas, & vſque ad principē
fortitudinis magnificatum eſt, & ab eo tulit iuge ſacrificium ſiue publicam & ſolennē illius celebra-
tionem: quia occulta eius celebratio manebit vſque in diem iudicii, iuxta illud: Ecce ego vobiſcū ſum
vſque ad conſummationē ſeculi. & poſt pauca ſubiungitur: Et audiui vnum de ſanctis loquentem, Vſ-
quequo viſio & iuge ſacrificium & peccatū deſolationis quę facta eſt, & fortitudo & ſanctuariū con
culcabitur? & dixit ei. Vſque ad veſperam & mane dies mille trecenti, & mundabitur ſanctuariū. Du-
ratio autem tribulationis ſiue regnū antichriſti deſcribitur Dan.7. circa finē, vbi dicitur: Et ſermones
contra excelſum loquetur, & ſanctos altiſſimi conteret. Putabit quòd poſſit mutare tempora & leges. Et
tradentur in manu eius vſque ad tempus & tempora & dimidiū temporis, & iudicium ſedebit, & aufe-
retur potentia, & conteretur. Idem Dan.12. circa finem dicit: A tempore cùm ablatum fuerit iuge ſa-
crificium & poſita fuerit abominatio in deſolationem, dies mille ducenti nonaginta. Beatus qui ex-
pectat & peruenit vſque ad dies mille trecentos triginta quinque. D. Aug. 20. de Ciui. Dei exponēs, dicit
20. de Ciui. Dei. quòd regnabit tribus annis cum dimidio. quod etiā declaratur Apoc.13. vbi dicitur, Data eſt ei pote-
ſtas facere menſes quadraginta duos, qui faciunt tres annos cum dimidio.

Ver. 5. DE CONSOLATIONE BONORVM TEMPORE ANTICHRISTI.

Deus qui non deficit in neceſſariis, nō deſeret omnino bonos abſque cōſolatione. Cōſolabitur enim B
Luc.21. eos interius animando ad cōſtantiam & martyriū, & eos qui debiliores erūt dirigēdo ad fugam,
patientiā & ſpem tribuēdo. tunc imprimet eis illud quod prædixit: In patiētia veſtra poſſidebitis ani-
mas veſtras. Conſolabitur etiā eos exterius, mittendo Eliā & Enoch, quos ad hos fines in paradiſum
terreſtrē tranſtulit. mittet autē eos in initio regni Antichriſti, ad prędicandū contra eū, & ad animan-
dum fideles. vnde Apoc.11. poſtquā dixit quòd ciuitas ſancta conculcabitur, ſubiungit: Et dabo duobus
teſtibus meis (ſcilicet Enoch & Heliæ, ſecundū expoſitores) virtutē, & prophetabūt diebus mille du-
centis ſexaginta, amicti ſaccis. Et ſi quis voluerit eis nocere, ignis exibit de ore eorū, & deuorabit ini-
micos eorū. Hi habent poteſtatē claudendi cœlū, ne pluat diebus prophetiæ eorū, & poteſtatē habēt
ſuper aquas conuertēdi eas in ſanguinē, & percutere terrā quotieſcunque voluerint. Hi duo, ſecundum
Vincentiū Beluacen. vbi ſuprà, ipſum Antichriſtū ſequentur, vt ipſum redarguant, & corda filiorū ad
patres conuertant, oſtendentque corā omni populo Antichriſtū mendacē. Et multi ex Iudæis cognoſ-
centes ſe eſſe per Antichriſtū deceptos, credent in Chriſtū, & erūt parati mori pro eo. Et vt dicit Me-
thodius. 144 millia virorum ex omni tribu Iſraël pro Chriſto interficientur. Et quia iſti duo nō pote-
runt corporaliter ire per vniuerſum mundū, mittent diſcipulos, qui per totū orbem terrarū conforta-
bunt & conſolabuntur bonos Chriſtianos. Ipſi verò Helias & Enoch circuibunt loca, ad quæ perget
Antichriſtus. De miſſione Heliæ dicit Dominus per Malach. Ecce ego mittā vobis Heliā Teſbitē,
Malach.4. antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis: et conuertet cor patrū in filios, et cor filiorū ad
patres eorū. De his D. Aug. 20. de Ciui. Dei, c.29. Tandē Antichriſtus cōpleto tēpore prophetię eorū,
occidi faciet illos in Hieruſalē. de fine illorū dicitur Apoc.11. Et cū finierint teſtimoniū ſuum, Beſtia
quæ aſcendit de abyſſo, faciet cōtra eos bellū, & vincet eos, et occidet illos, & corpora eorū iacebunt
in plateis

in plateis ciuitatis magnę, quę vocatur ſpiritualiter Sodoma & Ægyptus, vbi & dominus eorū crucifixus eſt: et videbūt de tribubus, populis, & linguis, corpora eorū per tres dies & dimidiū, & corpora eorum non ſinent poni in monumentis, & inhabitantes terrā gaudebunt ſuper illos, & iucundabuntur, & munera mittent inuicē: quoniam hi duo prophetæ cruciauerunt eos qui habitabāt ſuper terrā. Et poſt tres dies & dimidiū ſpiritus vitæ á Deo intrauit in eos, & ſteterunt ſuper pedes, & timor magnus cecidit ſuper eos qui viderūt eos, & audierunt vocē magnā de cœlo: Aſcendite huc. & aſcenderunt, & viderunt illos inimici eorū. Loquitur de præterito pro futuro, propter certitudinē prophetię, prout Dauid Pſal. 21. Foderunt manus meas et pedes meos, &c. Tunc Antichriſtus (vt recitat Vincētius Beluacen. ſecundū viſionē Danielis in fine. 11. c.) veniet ad verticē montis Oliueti, qui dicitur Inclytus & ſanctus, quia ex eo aſcendit Chriſtus. ibiq; Antichriſtus cùm ſederit in papilione & in ſolio ſuo vt in cœlū aſcēdat, & á dęmonibus paulisper eleuatus fuerit, vltionē patietur. vnde apo. 2. Theſ. 2. Reuelabitur ille iniquus, quē dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, hoc eſt mandato ſuo. Quia (vt ibi dicit D. Tho.) Michaël interfecturus eſt eum cū multis cōplicibus ſuis, in monte Oliueti, virtute diuini præcepti. vnde Apoc. 11. dicitur: Et in illa hora factus eſt terræmotus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit. Et occiſa ſunt in terræ motu nomina hominū ſeptē millia, & reliqui in timorē miſſi ſunt, & ſic ceſſabit tribulatio bonorū. Ex pręmiſſis ſequitur ꝙ licet fuerint & ſint multi Antichriſti, nondum tamen venit Antichriſtus, qui dicitur caput omniū malorum. Cùm poſt mortē illius ceſſabit tribulatio bonorum, et modicū ſupererit ante iudicium. Ideo errant qui Mahumetū dicunt fuiſſe Antichriſtum verum. Quia (vt dictum eſt ex Dan. 11. & Apoc. 13. & ex Apo. 2. Theſ. 2. Aduerſabitur & eleuabitur aduerſus omne id quod dicitur aut colitur Deus, &c. Sed nullus talis adhuc venit. Nā licet Octauianus voluerit adorari vt Deus, tamen erat ante Chriſtum. & deſtitit á pręſumptione, nec Caius Cæſar, qui idolum ſuum fecit adorari, idola aliorum deorum non deſtruxit. Nec Mahumetus dixit ſe Deum, ſed Dei nuncium, igitur non poteſt dici Antichriſtus, de quo loquitur Apoſtolus.

Mahumetus non fuit verus Antichriſtus.

Ver. 6. DE SIGNIS IVDICII POST ANTICHRISTVM.

A POſt mortē Antichriſti erunt alia ſigna, de quibus Mat. 24. vbi dicitur. Statim autem poſt tribulationem dierum illorum, Sol obſcurabitur, & luna nō dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cœlo. Hæc ſigna amplius declarantur Luc. 21. Erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis, &c. In his verbis tanguntur quinq; ſigna. ſ. in ſole, luna, ſtellis, virtutibus cœlorū, & hominibus. Quo ad ſolem, lunam, & ſtellas, dicitur Ioël. 2. Sol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt lumen ſuū. & Dominus dedit vocem ſuam ante faciē exercitus ſui. quia multa ſunt nimis caſtra eius: & fortia & facientia verbū eius. Magnus eſt enim dies Domini & terribilis valde. & Eſa. 24. dicitur: Erubeſcet luna, & confundetur ſol, cùm regnauerit Dominus exercituum, ſcilicet occidendo Antichriſtum. Quia in momēto aduentus Chriſti ſol & luna non obſcurabuntur, cum tunc totus mundus ſit innouandus, & augenda ſit claritas ſolis & lunæ, & ſtellarū, iuxta illud: Erit lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierū, in die qua alligauerit dominus vulnus populi ſui. Ideo neceſſe eſt dicere ꝙ ante iudicium & poſt Antichriſti tribulationem, futura ſit prædicta obſcuratio, quæ nō poteſt fieri per eclipſim ſolis & lunæ ſimul: quia eclipſis ſolis & lunæ nunquam ſunt ſimul, ſecundū Aſtrologos, cū eclipſis ſolis fiat per interpoſitionē lunæ inter ſolem & nos: & eclipſis lunæ fiat per interpoſitionem terræ inter ſolem & lunam. Nec ſol aut ſtellæ perdent lumen ſuum: ſed obſcurabuntur priuatione luminis, diuina virtute hoc faciente, ad malorum terrorem: ſicut factum fuit in morte Chriſti. Amoto ergo lumine á ſole, luna & ſtellæ non poſſunt dare lumen, cùm accipiant á ſole. Et ſtellæ dicentur cadere de cœlo, eò ꝙ tunc non apparebunt in cœlo, ac ſi cecidiſſent. Quidam dicunt quòd licet eclipſes ſolis & lunæ ſint naturales, tamen circa diem iudicii crebrius fient diuina virtute, præter ſolitum curſum naturæ: & ſtellę cadent de cœlo ſicut videmus in exhalationibus, quę circa diē iudicii crebriſſimæ erūt, quaſi ſigna inflammationis mundi. Poſſunt etiā hæc ſigna ſolis & lunæ ac ſtellarū ſpiritualiter intelligi. Nam vt habetur in c. ſolitæ, extra de maioritate & obedien. per ſolem repræſentatur dignitas Eccleſiaſtica, & per lunā tēporalis, per ſtellas boni, qui habent affectū in cœleſtibus, qui omnes, aut ſaltē maior pars, circa finē mundi obſcurabuntur. Per virtutes cęlorū poſſunt intelligi angeli, qui ſecūdum Philoſophū, ſunt motores orbiū, qui circa diem iudicii mouebuntur á ſuo modo mouēdi, cœlos præter communē curſum naturæ mouendo, et diuerſas eclipſes in ſole & luna & planetis faciēdo, ex quibus mirabiles effectus ſequuntur in terra. Per virtutes cœlorum, etiā poſſunt intelligi angeli, qui cœlos inhabitant, qui mouebuntur motu timoris & reuerētiæ, reſpectu iudicis, & motu vindictæ, reſpectu damnandorū, & motu obedientiæ, reſpectu eorum quæ pertinent ad iudiciū. vnde glo. ſuper Lucam dicit: Angelicæ poteſtates tremunt aduentum iudicis. quod eſt intelligendum de tremore reuerentiæ & obedientiæ, quæ tunc amplius in eis apparebunt, vel mouebuntur ſecundū locum. Quia ſecundum doctores, ordines ſuperiores angelorum primæ & ſecundæ Hierarchiæ nō mittuntur in hōc mundum: ſed cùm Chriſtus veniet ad iudicium, omnes mouebuntur. vnde D. Chryſ. dicit, Quòd ſi cùm rex terrenus exit in expeditionē, omnes dignitates exercitus concitantur, & ciuitas feruet: quantò magis rege cœleſti exeunte ad iudicandum viuos & mortuos?

Quinque ſigna iudicii poſt Antichriſtum.

Eſa. 30.

In Ad. 3. p. 83. art. 2.

Virtutes cœlorum quomodo mouebuntur.

Ver. 7. DE IGNE CONFLAGRATIONIS.

B ALiud ſignū poſt Antichriſtū, erit ignis cōflagrationis, de quo Pſal. Ignis ante ipſum pręcedet, & inflāmabit in circuitu inimicos eius. Videmus. n. ꝙ loca vbi crimina ſunt cōmiſſa, nō ſunt idonea ad aliqua ſacra exercēda, niſi purgatione præmiſſa. ideo recōciliantur Eccleſiæ pollutæ vt habetur in tit. de conſecrat. eccleſiæ & altaris extra. Cum ergo propter peccata hominū in hoc mūdo illa pars quæ eſt in vſu hominū fuerit polluta & infecta, & per cōſequens, ſit inidonea ad ſuſceptionē gloriæ: ſequitur ꝙ egeat purgatione. vnde Apo. 1. Cor. 7. Præterit enim figura huius mūdi. vbi glo. dicit: Pulchritudo huius mundi mundanorū ignium cōflagratione peribit. Et Apoc. 20. Vidi cœlū nouū, et terram nouā. Primū cœlū et prima terra abiit. et mare iam nō eſt, ſcilicet ſecundū qualitates et accidētia, quæ prius in eis erant; quia cœlū amplius nō mouebitur, nec erit generatio aut corruptio in terra. ma-

In Ad. 3. p. q. 74.

nebunt tamen quantū ad ſubſtantiā. Purgatio autē hæc fiet per ignē eiuſdē ſpeciei cum noſtro. de hac
Pſal 49. purgatione Pſal. Ignis in cōſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas valida, & deinde ſubiungit de iudicio: Aduocauit cœlū deſurſum, et terrā diſcernere populū ſuū. &c. 2. Petri vlt. Cœli ardētes ſoluentur, & elemēta ignis ardore tabeſcent: Nō eſt tamē intelligendū, q̄ cęli planetarū, ſcilicet lu
Gen.7. næ et ſuperiorū, ardeant aut purgētur, cùm illic homines nō peccauerint, nec illi cęli capaces ſint peregrinæ impreſſionis. vnde glo. ſuper illud. 2. Theſ. 1. In flāma ignis dantis vindictam, dicit: Ignis erit in mundo, qui præcedet eum, tantū ſpatiū occupans, quantū occupauit aqua in diluuio. Sed aqua nō aſcendit vſq; ad ſuperiores cœlos, ſed ſolū. 15. cubitis ſuper altitudinem montiū: ideo cœli ſuperiores nō purgabuntur, imò nec ipſe ignis, cùm nullū ibi fuerit cōmiſſum peccatū. & ad D. Petrū dicitur, quod ex eius verbis apparet de quibus cœlis intelligat. Præmiſerat enim ante verba inducta, q̄ cœlū & terra ac mare perierant propter peccata in eis cōmiſſa: ideo reſeruati erant igni in die iudicii. Cœlū enim in ſacris literis ſignificat omne corpus tranſparens. & ſic aqua & aër cœli dicuntur. vnde Pſal. 8. Volucres cœli, &c tamen volucres nō aſcendunt vſq; ad ſphæram elementi ignis. Tria ergo ſola elementa
Tria elemēta dūtaxat purgabūtur purgabuntur, ſcilicet terra, aqua, & aër, vſq; ad mediū interſtitium, vſq; ad quem locū perueniunt impuritates elementorū. Ille ignis vt inſtrumentū diuinæ iuſtitiæ, habebit duos actus, ſcilicet purgationis & circunuolutionis. Et quantum ad primū cruciabit bonos, quos purgādos reperiet, plus vel minus, ſecundū quantitatem reatus ipſorum. Illos autē qui purgatione nō egebunt, nullo modo cruciabit: ſicut nec cruciauit tres pueros in camino ignis ardentis. Poſt reſurrectionē verò nullo modo
Dan.3. cruciabit bonos, cùm ſint impaſſibiles: ſed bene malos, ante reſurrectionē, & poſt. Et ſic ignis prædictus ſequetur iudicium, quantū ad aliquē actum, qui eſt circunuoluere malos. Sed præcedet quantum
Aliqui erūt vnu vita mortali in reſurrectiōe ad purgationem, non quidē vniuerſaliter: quia tūc in aduentu filii hominis nō eſſent aliqui viuentes. Cuius oppoſitum manifeſtè apparet ex illo dicto Christi, Mat. 24. Sicut fuit in diebus Noe, ita in aduentu filii hominis. Sicut enim erant in diebus Noë ante diluuium, comedentes & bibētes, & nuptui tradentes, vſq; ad eum diem quo intrauit Noē in arcā, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit in aduentu filii hominis. Tunc duo erunt in agro: vnus aſſumetur, ſcilicet ab angelo cuſtode, qui deducet eum obuiā Chriſto per aërem, alter relinquetur dæmonibus, vt trahāt eum ad locum iudicii pro meritis præmium accepturum. Idem dicit de duobus in lecto, & de duabus molentibus in mola, vna aſſumetur, altera verò relinquetur. Et hortatur ad vigilandū, dicens: Vigilate, quia neſcitis qua hora dominus veſter venturus ſit. D. Aug. 20. de Ciu. Dei, cōcludit q̄ eadem die qua fiet citatio & reſurrectio, erunt aliqui viuentes in hac vita mortali propter prædictā Chriſti cōparationem, & propter id quod dicit Apoſt. 1. Theſ. 4. Quoniā ipſe Dominus in iuſſu & in voce archangeli & in tuba Dei deſcendet de cęlo: & mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi: deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis (ſcilicet qui dormierunt reſuſcitati) in nubibus, obuiā Chriſto in aëra, & ſic ſemper cū domino erimus. Non poterat Chriſtus neq; Apoſtolus clarius loqui.
De veritate 15. ſignorū. Nec obſtant quindecim ſigna, quæ D. Hiero. dicit ſe reperiſſe in annalibus Iudæorum. Quia ſigna illa non ſunt autentica. & dato q̄ eſſent, nō erunt vniuerſalia. Non obſtat pariter quod dicitur Heb. 9. Statutum eſt hominibus ſemel mori, & poſt hoc iudicium. & Rom. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ita in omnes mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt. & 1. Reg. 14. Omnes morimur, &c. & 1. Cor. 15. Omnes quidē reſurgemus. ergo moriemur. Sed reſurrectio omnium fiet ſimul: igitur nulli erunt viui vita mortali. Quia ſecundū D. Aug. in itinere morientur, & ſtatim reſurgent. Et licet reſurrectio communis fiat ſimul in momēto & in ictu oculi & nouiſſima tuba: tamen ſpecialis reſurrectio illorum, qui ſunt præuiſi & præordinati ad audiendam tubam, & videndam reſurrectionem aliorum, fiet poſteà Et quia ſtatim reſurgent, dicuntur viuētes, & ſic non erunt à morte exempti, cùm fuerint in peccato originali concepti. & per conſequens mors in illos pertranſibit, vt dictum eſt. Ex præmiſſis reſolutoriè habetur, quòd vltimum ſignum aduentus Chriſti ad iudiciū: erit ignis conflagrationis, qui incipiet poſt mortē Antichriſti. 45. diebus, qui dabuntur in pœnitentiā electis, qui propter tormenta Antichriſti deuiabūt. Et infra illos. 45. erūt ſigna in ſole & luna, & alia ſuprà dicta, quæ erunt interpolata, quæ boni notabunt. Mali autem aliquibus viſis & ceſſantibus, atq; iterum redeuntibus, nō curabunt. Tandem ſubitò audietur tuba & reſurgent mortui, & videbunt filium hominis venientē in maieſtate, &c. veniet autem ſubitò. Vnde dicitur Luc. 21. Sicut fulgur exit ab oriente, & paret vſq; ad occidentem: ita erit in aduentu filii hominis, &c. Et Apoſt. 1. Theſ. 5. De tempore autem et momētis fratres non indigetis vt ſcribamus vobis. Ipſi enim ſcitis, quia dies domini vt fur in nocte, ita veniet. Cùm enim dixerint pax et ſecuritas, tunc repentinus ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habentis, et non effugient. Quantum autē diſtabit ignis conflagrationis à. 45. diebus poſt mortē Antichriſti, incertū eſt. Ex quo ſequitur q̄ diem iudicii determinatè ſcire non poſſumus. Videntes tamen prædicta ſigna dicere poterunt q̄ propè et in
Mat.24. ianuis eſt. Vnde Chriſtus: Ab arbore fici diſcite parabolā, &c. Et quia his temporibus videmus multa ſigna impleta, abundantiam iniquitatis, defectū fidei et charitatis, diſceſſionē, ac pſeudoprophetas, ac ſolem ſpiritualem, hoc eſt ſtatum eccleſiaſticum obtenebrari, et lunam ſpiritualē, temporalem ſcilicet poteſtatem, conuerti in ſanguinē, et ſtellas ſpirituales cadere de cœlo, hoc eſt eos qui aliàs fuerant boni, deficere à fide: poſſumus dicere quòd appropinquat, et quòd Antichriſtus citò veniet.

Ver. 8. DE HORA IVDICII GENERALIS.

HOram etiam iudicii generalis nemo determinatè ſcit. Vnde Mat. 24. et Mar. 13. expreſſè dicitur de hora ſicut de die. Inueniuntur tamen in ſacris literis aliqui paſſus, qui videntur, ſaltem figuraliter, determinare horam. Mat. enim. 20. dicitur: Cùm ſerò factum eſſet, dixit dominus vineæ procuratori ſuo: Voca operarios, et redde illis mercedem. Illa parabola exponitur de iudicio generali. et ſic videtur q̄ fiet de ſero. Mat. etiam. 25. dicitur de Virginibus: Media nocte clamor factus eſt; Ecce ſponſus venit, exite obuiam ei. et ſic videtur q̄ in media nocte. D. Mat. et Marcus videntur dicere quòd plena die. et Sopho. 1. dicit: Mane iudiciū ſuum dabit. Sed hæc diuerſitas in ſacris literis non eſt ad determi- C

nandam

nandam horã, ſed ad deſignandas conditiones & proprietates iudicii generalis, in quo erunt quatuor conditiones & proprietates temporũ prędictorũ. Primò quando dicitur ꝙ fiet media nocte, ſignificat peccatorum improuiſionẽ: ſicut improuiſæ fuerunt virgines. Non erit tunc quæſtio allegandi merita præterita: vnde Mat.7. dicitur multi dicent in illa die, domine, domine, nõne in nomine tuo prophetauimus: tunc confitebor illis, nunquã noui vos, diſcedite, &c. Nec tamẽ ex hoc ſequitur quod moriẽtes morte ſubita ſunt damnati et improuiſi, quia de multis ſanctis legimus quod morte repẽtina obierunt. Vnde Sap.4. dicitur: iuſtus ſi præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Secundò quando dicitur ꝙ fiet de die, ſignificat peccatorũ reſerationem & manifeſtationem. Quia in die iudicii omnia peccata, quantumcunq; occulta & ſecreta, reuelabuntur, iuxta illud: Nil opertũ, quod nõ reueletur: neq; occultum, quod non ſciatur: reuelabuntur autẽ non corã paucis, ſicut qui propter fauorẽ puniunt ſub cortina, ſed corã toto mundo. Vnde Naũ. Reuelabo pudenda tua, &c. Iob.20. dicitur: reuelabunt cœli hoc eſt angeli cuſtodes iniquitatẽ eius. Itẽ dæmon accuſator Apoc.12. Itẽ conſcientia, Rom.2. teſtimoniũ reddente illis conſcientia, quæ hic eſt liber clauſus, ſed in iudicio omnes libri erunt aperti, vt dicitur Apoc.20. Christus aperiet & illuminabit. 1.Cor.4. illuminabo abſcondita tenebrarũ, &c. Quod intelligendum eſt de peccatis, de quibus nõ fuit facta pœnitentia in his qui ſunt in gratia. Quia, vt dicitur. 1.Pet.4. Charitas operit multitudinẽ peccatorũ. & Pſal.31. Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquitates, &c. Deus bene ſciet, ſed non reuelabit. Damnatorũ verò peccata dimiſſa propter ingratitudinẽ recidiuationis, reuelabuntur. Quando autẽ dicitur quod fiet de ſero, ſignificat meritorũ ceſſationem: vt in ſero finitur dieta, & agricolæ ceſſant laborare: quia vt habetur Apoc.10. Angelus iurauit per viuentem in ſecula ſeculorum, quia tempus non erit amplius, ſcilicet pœnitendi & miſerendi. dicetur illis: Tardè veniſtis. tempus miſericordiæ lapſum eſt. tunc erit tempus iuſtitiæ. Quartò quando dicitur quòd fiet mane, ſignificatur bonorum conſolatio.

Diuerſitas horarum iudicii quid ſignificet.

Luc.12

§. 4. DE DIVERSA SITVATIONE.

A SEcundum punctũ principale notandũ de iudicio generali, eſt diuerſa ſituatio: quia dicitur in Euangelio, Separabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſeparat oues ab hœdis ſiue hircis. Statuet quidem oues à dextris, hœdos autem à ſiniſtris. Per dexteram in ſacris literis intelligitur dignior & potior locus ſiue maius bonũ. Vnde Pſal. Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, hoc eſt in eminẽtiori loco et potioribus bonis. Sic boni erũt in eminẽtiori loco, quia in aere (vt dictũ eſt ex Apoſt.1. Theſ.4.) Mali autem erunt in terra, ex latere ſiniſtro, reſpectu Chriſti, nõ immutati in bonũ, ſed inuoluti doloribus & tormentis ac igne cõflagrationis, aſſociati & circundati dæmonibus. Tunc implebitur illud Pſal. Mirabilis mutatio dexteræ excelſi. Multi in hoc mundo ſunt in parte dextera, qui tunc erunt in parte ſiniſtra, & è cõuerſo. Illi dicuntur eſſe in dextera parte huius mundi, de quibus Pſal. Prõptuaria eorum plena, &c. ſequitur, Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt. Iuſti pauperes afflicti, anguſtiati, ſunt in ſiniſtra parte huius mundi. Sed in iudicio fiet mutatio dexteræ excelſi. & illi qui in mundo fuerunt in dextra, &c. & illi qui fuerunt in ſiniſtra, videbũtur in dextra. Tunc verificabitur illud: Beatus populus, cuius dominus Deus eius. Hæc mutatio dexterę excelſi, fuit præfigurata in cancellatione manuum Iacob, cùm benediceret filiis Ioſeph. Hæc dexteræ mutatio & ſeparatio inchoabitur in reſurrectione, etiam apud eos qui viui reperientur, quia dictum eſt: Vnus aſſumetur, & alter relinquetur. Tunc ſeparabuntur viri ab vxoribus, & è conuerſo, parentes à filiis, ſi vnus illorũ fuerit bonus, & alter malus. Et non fiet talis ſeparatio cum benedictione, ſicut in hoc mundo: ſed cum maledictione & improperio malorum quæ fecerunt, & ingratitudine beneficiorum. Tunc verificabitur illud: Vnuſquiſq; autem à proximo ſe cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam. Quia omnis frater ſupplantans ſupplantabit. Et illud Mat.24. Tradet frater fratrem in mortem, & filii inſurgent in parentes, & morte afficient eos. Hæc materia faciliter poteſt dilatari & amplificari.

Pſal.109

Gen.48

Hiere.9.

§. 5. DE SINGVLARI DISCVSSIONE IN IVDICIO.

B TErtium principale notãdum circa iudiciũ, eſt ſingularis diſcuſſio, de qua Ioel.3 Congregabo omnes gentes in valle Ioſaphat, & ibi diſceptabo cũ eis. Tunc proceſſus cuiuslibet examinabitur, & expoſtulabitur ratio villicationis. Quo ad hanc diſcuſſionem ſunt duæ difficultates. Prima difficultas eſt, quis faciet hanc examinationem, & quis erit relator et iudex. Dicit textus Euangelii: Cùm venerit filius hominis, &c. ſequitur: Dicet his qui à dextris eius erunt, &c. & Ioan.5. Pater nõ iudicat quenquã, ſed omne iudiciũ dedit filio. Poteſtatẽ dedit ei iudiciũ facere, quia filius hominis eſt. D. Th. dicit ꝙ poteſtas iudicãdi authoritatiua pertinet ad ſolũ Deũ, delegata verò et inſtrumentalis ad Chriſtum, ſecundũ naturã humanã vnitã Dei filio, propter duo: Primò propter familiariorẽ bonorũ conſolationẽ, quibus recitabit omnia merita, & de eis ipſos corã toto mundo laudabit, & præmia prænunciabit. Secundò propter acriorẽ exprobrationẽ malorũ, quorũ demerita etiã manifeſtabit, & exprobrabit malitiã et negligentiã, utero quos interius inſpirauit, et exterius monuit ac exemplũ prębuit: quanuis ipſe eſſet delicatior, et ſancti etiã delicatiores, tot labores abſq; peccatis ſuſtinuerunt. Allegabit omnia quę pro eis ipſe ſuſtinuit, et inſtrumenta paſſionis oſtendet, exaggerabitq; illorũ ingratitudinem. Secunda difficultas eſt, an huiuſmodi diſcuſſio et examinatio fiet in inſtanti, vel in tempore, et an fiet vocaliter. D. Aug 20. lib. de Ciui. dei c 1. dicit: Per diem iudicii, intelligimus nouiſſimũ tempus. Nã per quot dies iudiciũ protendatur, incertũ eſt: ſed ſcripturarũ more diem ſolere poni pro tempore, nemo qui illas literas quantumlibet negligenter legerit, neſcit. Vnde Ioel 3. dicitur: In diebus illis. Quòd autem in iudicio generali ſit duratio ſucceſſionis ex ordine iudicii à Chriſto reuelato apparet. Præterea iudicium generale (vt dictũ eſt) fiet ad manifeſtandã diuinã iuſtitiam de omnibus bonis et malis operibus, corã toto mundo. Et quãuis ſaluati clarè videntes diuinã eſſentiã, omnia diſtinctè in inſtãti cognoſcere poſſint, propter diuinæ eſſentię perfectionẽ omnia diſtinctè repræſentantẽ: mali tamen qui ad huiuſmodi viſionẽ non eleuabuntur, omnia diſtinctè ſimul intueri nõ poterunt. Philoſophus enim.2. Topic. dicit, ꝙ non cõtingit ſimul plura intelligere, ſcilicet diſtinctè et per modũ plurium. Vnde dicitur cõmuniter quòd pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus. Et quanuis angeli

3.p.q.59. art.1.

In Add.3.p. q.87.art.4.

An diſcuſſio & examinatio fiet in inſtanti

Plura per modũ plurium nõ poſſunt ſimul intelligi.

qui ſunt altioris naturę quã homo, poſſint plura diſtinctè per vnã ſpeciem intelligere, & tantò plura, quantò habent ſpecies vniuerſaliores: nõ tamen omnia, cùm nulla talis ſpecies creata ſit illorũ intellectui proportionata. Intellectus etiã angelorũ inferiorũ non eſt capax ſpecierũ naturaliũ ſuperiorum angelorum. & ſi tales ſpecies infunderentur in intellectu inferiorũ angelorũ, in eſſe qualitatis: nil tamen per illas intelligerent, propter incapacitatẽ ſuam naturalẽ. Vnde ſicut viſus corporalis nõ poteſt tantũ eleuari, vt videat angelos, cũ non ſint colorati: ſic homo nõ poteſt eleuari, vt ſit naturę angelicę: nec inferior angelus, vt ſit naturæ ſuperioris. Cùm igitur tã boni quã mali, ſecundũ D. Aug. mentis intuitu ſint omnia enumeraturi, & quod cognoſcitur in genere, non enumeretur: ſequitur q̃ non omnia fient in inſtanti, ſed in breui tẽpore, diuina virtute ad hæc iuuante. Nec obſtat quod. 1. Cor. 15. dicitur: In momento & in ictu oculi. quia vel illud refertur ad reſurrectionẽ, vel accipitur pro breui tempore. Vnde idem Aug. dicit, q̃ mira celeritate enumerabũtur. Aderit enim quędã vis diuina, qua fiet vt cuncta peccata breui tẽpore ad memoriã reuocẽtur. Vnde Malac. 3. Ero teſtis velox maleficis, nec eſt hoc impoſſibile, quia in quolibet etiã paruo tẽpore ſunt infinita inſtantia in potentia. & habet D. Aug pro inconuenienti, q̃ legatur aliquis liber materialis in iudicio. dicit enim: Quanto tẽpore illius libri magnitudo legi poſſet? An autẽ iudicii ſententia per locutionẽ vocalem futura ſit, incertũ eſt. Aliqui ſatis probabiliter tenent q̃ ſic: & allegant illud Mat. 25. Tunc dicet his qui à dextris eius erũt. Et Ioan. 8. vbi dicitur q̃ cũm Chriſtus interrogatus fuiſſet à Phariſæis, Tu quis es? reſpondit: Principium, qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui & iudicare. Et illud quod dictũ eſt Naum. 3. Reuelabo, &c. & Mat. 12. De omni verbo ocioſo quod locuti fuerint homines, reddituri ſunt in die iudicii rationem. Præterea dictũ eſt q̃ Chriſtus ſecundũ humanam naturã iudicabit. Data eſt enim ei à patre poteſtas iudiciũ facere, quia filius hominis eſt. ergo iudicabit modo humano, qui eſt per locutionẽ vocalem, vt audiatur corporaliter, ſicut videbitur corporaliter. Inſuper citatio erit vocalis, ſcilicet in voce archangeli, & tuba Dei: ergo & ſentẽtia. Vnde Ioan. 5. dicitur: Venit hora quãdo mortui audient vocẽ filii Dei. Nec obſtat illud Sapientiæ 4. Diſrumpet inflatos ſine voce: quia intelligitur ſine voce ſufficientis excuſationis. D. tamen Tho. dicit q̃ probabilius æſtimatur, q̃ totum illud iudicium, quo ad diſcuſſionẽ & accuſationem malorũ, & quo ad commendationẽ viuorum, et quo ad ſententiam vtrorumq́ʒ, mentaliter perficietur, propter prædictam rationẽ diui Auguſtini, de libro illo materiali. Non enim minus tempus requiritur ad narrandũ ore tenus ſingulorum facta, quàm ad legendũ. Præterea ſententia debet proportionari teſtimonio, quod erit mentale, vt habetur Rom. 2. Vnde probabile eſſe dicit, quòd ſuperius allegata intelligantur mentaliter, & non vocaliter. Et cùm dicitur quòd mortui audient vocem eius, poteſt exponi de virtute eius, hoc eſt mentaliter percipient. Et quamuis Chriſtus corporaliter appareat & videatur ab omnibus, vt iudex cognoſcatur: nõ tamen ſequitur quòd corporaliter audiatur. quia viſio ſubitò fieri poteſt, ſed non locutio, cùm tempore menſuretur: alia tamen opinio poteſt probabiliter ſuſtineri.

Angeli oculo corporali videri non poſſunt. — *Ioan. 5.* — *In Ad. 3. p. q. 88. ar. 2.* (bis)

§. 6. DE SENTENTIA BONORVM.

QVintum punctum notandũ de iudicio generali, eſt ſentẽtia, quæ primò proferetur bonis, propter eorũ conſolationẽ & deſolationem malorũ, qui triſtabuntur vidẽtes ſe derelictos. Quo ad bonos ſententia pauca verba cõtinet, magnam tamen mercedem comprehendit. Et quãuis videatur eadem retributio omnibus data ſecundum verba: erit tamen diuerſa, ſecundum diuerſitatem meritorum. Vnde Ioan 14. In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Per verbum, venite, inuitantur quidem omnes ad denarium diurnum, hoc eſt ad viſionem diuinæ eſſentiæ, non tamen eodem modo & æqualiter participandam. Minimus tamen ſanctus poſſidens illud regnum, eſt proportionabiliter repletus & ſatiatus, ſicut & maximus. Similitudo eſt de vaſis paruis & magnis repletis, &c. Sic ad propoſitum, omnes erunt repleti, ſatiati, & contenti: tamen qui maiorem habebunt gratiam & plus meruerunt, plus præmiabũtur, & plura in diuina eſſentia videbunt, ac cũ maiori delectatione fruẽtur ea. C

Quo ad poſſeſſionem regni notandũ, quòd cùm omnes ſint morituri ante ſententiam huiuſmodi, & qui mortui fuerunt in gratia, iam quantum ad animam habebãt regnum ante reſurrectionem: Ideo non dicit, percipire: ſed, poſſidere regnũ, non mutabile, ſed æternum. Omnes enim erunt reges. Et plenè verificabitur illud: Vos eſtis genus electũ, regale ſacerdotium, &c. Si quæratur, Qui erunt ſubditi? Dicendum q̃ principalitas regiæ dignitatis eſt obedientia & conformitas ac executio voluntatis regis. Sed omnes ſancti mutuò volent quę alii volent, & exequentur, imò & ipſe Deus. Ideo ſecundum hoc erunt reges. Erunt etiam ſacerdotes, quia omnes in gratiarum actionem offerẽt Deo, Chriſti paſſionem, cuius merito erunt ſaluati: offerent etiã ſacrificium laudis. Hoc regnum & ſacerdotium dicitur paratum, hoc eſt figuratum à conſtitutione mundi, in requie domini, qui ſeptimo die requieuit ab omni opere quod patrarat: per hoc ſignificans q̃ iuſti per impletionem mandatorũ Dei, in eo requieſcerent. O quàm dulcis & delectabilis, quieta ac fructuoſa inuitatio? non eſt qui eam valeat explicare. Vnde Apoſt. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Chriſtus deinde aſſignabit rationem huius inuitationis: Eſuriui enim, &cæt. Per hæc verba reprobantur hæretici, qui negant merita. Si enim per bona opera nihil mereremur, nõ allegaſſet Chriſtus hanc rationem, Eſuriui enim, &c. Hæc coniunctio, enim, rationalis eſt, & cauſam importat, ſed de his amplius ſuprà dictũ eſt. Tunc boni ineffabili lætitia repleti. vt regina Sabba, viſo templo & ſapientia Salomonis, prę admiratione non habebunt vltrà ſpiritum: ſed dicẽt, Quando vidimus te, &c. reſpondebit, Quod vni, &c. Tunc omnes humillimè gratiarum actiones reddent, &c.

1. Pet. 2. — *1. Cor. 2.* — *Ca. 9. §. 1. ver. 2. 3. & 4.*

Ver. 1. DE SENTENTIA MALORVM.

DVm prædicta fient, mali timore & tremore correpti, videntes ſe dimiſſos, turbabũtur de Chriſti benigna cõuerſione ad bonos, & eorum retributione. & verificabitur illud Sapientiæ. 5. Hi ſunt quos habuimus aliquando in deriſum, et in ſimilitudinem improperii. nos inſenſati vitam illorũ ęſtimabamus inſaniam, et finem eorũ ſine honore. Ecce quomodo cõputati ſunt inter filios Dei, et inter ſanctos ſors illorũ eſt, &c, quibus exiſtẽtibus in tali turbatione et tremore ac cogitationibus accuſantibus, D

tibus, Chriſtus in foma terribili vertet ſe, ad dandam ſententiam contra eos, quod erit occaſio maio-
ris tormenti. Danielis quinto dicitur quòd Balthaſar videntes tres articulos manus ſcribentis contra
candelabrum ſententiam quam ignorabat, Mane, Thetel, Phares. hoc eſt: Numerauit Deus regnum *Dan.5.*
tuum, et compleuit illud: Appenſus es in ſtatera, et inuentus es minus habens: Diuiſum eſt regnum
tuum, et datum eſt Medis et Perſis, dicitur ibi: Tunc facies regis cõmutata eſt, et cogitationes eius cõ
turbabant eum, et compages renũ eius ſoluebantur, et genua collidebant. Heu qualis cõmutatio fa-
cierum erit in dãnatis, quando nõ videbunt ſolùm tres digitos, ſed totã Chriſti humanitatẽ iratam, et
ſentient in ea virtutem diuinitatis contra eos paratã. Non eſt dubium quin plus torqueantur, et con-
turbentur cogitationibus, quã Balthaſar, &c. Sed multò magis cùm audiẽt ſententiam terribiliſſimã.

Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. In hac ſententia ſunt pau-
ca verba, ſed omniũ terribilium terribiliſſima, & valde timenda. Exprimũt enim principalia inferni
tormenta. Primum verbũ, ſcilicet ite, ſignificat pœnam priuationis regni, quæ eſt maxima pœnarum,
ad quã ſequitur maius tormentum, quã ſit gehenna, vt dictum eſt cùm de pœnis inferni ageretur. Po-
teſt dari exemplum de perditionibus bonorum, quomodo quantò magis bonum ex culpa perditur,
maiorem generat triſtitiam. Secundum verbum timendum, eſt maledici à Deo, quod eſt maximum
conuitium. Si non diceret niſi ite, haberent damnati occaſionem conſolationis. Sed remittet eos cum
opprobriis & contumeliis, vt dicitur Naum.3. Maledictio Dei eſt maius opprobrium quod poteſt
inferri, maximè cum ex culpa propria obiicitur. Hoc opprobrium generabit in eis maximum crucia-
tum. quod per figuram oſtenſum eſt. Gen.25. vbi dicitur, quòd Eſau veniens ex agro laſſus, inuenit Ia
cob habentem pulmentum ruffum, & ait illi: Da mihi de coctione tua hac ruffa, quia oppidò laſſus
ſum. Cui Iacob: Vende mihi primogenita tua. Ille reſpõdit: En morior, quid mihi proderunt primo-
genita? ait Iacob: Iura mihi. Iurauit ei Eſau, & dedit ei primogenita. Et ſic accepto pane & lentis,
comedit & bibit, & abiit, paruipendens quòd primogenita vendidiſſet. Et Gen.27. habetur, quòd
cùm Iſaac vellet dare Eſau benedictionem, quæ debebatur primogenito ratione primogenituræ, &
medio Rebeccæ matris, Iacob obtinuiſſet benedictionem, veniens Eſau, deferens de venatione, à pa-
tre petita cùm putaret ſe accepturum benedictionem, audiuit à patre, quòd dediſſet benedictionem Ia
cob, & eſſet benedictus. Dicit textus: Auditis Eſau ſermonibus patris, irrugiit clamore magno & cõ- *Eſau bene-*
ſternatus eſt. maledicebat lentis, & crines à capite euellebat, &c. & niſi pater conſolatus fuiſſet eum *dictione pri*
(dicendo, in rore cœli & pinguedine terræ erit benedictio tua) pre anguſtia mortuus fuiſſet, &c. Eſau *uatus tri-*
ſignificat peccatorem, qui laſſus, pro coctione ruffa, hoc eſt parua delectatione, quam præſentat Iacob *ſtatur.*
ſupplantator, hoc eſt diabolus, vendit primogenita, & benedictionem patris æterni, contrauenciendo
præceptis Dei, et vadit paruipendẽs quòd primogenita ſua vendiderit, ſiue quòd peccauerit Sed cùm
erit in die iudicii, vbi erit quæſtio de recipienda benedictione, quam non habebit, ſed loco illius ter-
ribilem maledictionem: tunc rugiet clamore maximo. Maledicet lentis ſiue delectationibus, & con-
ſternabitur, & ſe lacerabit propter venditionem & propter negligentiam recuperandi. Quia faciliter
poterat recuperare per pœnitentiam, quam facere neglexit. Notandum ergo & cauendum ne ita no-
bis accidat. Tertium verbum huius ſententiæ notandum, eſt in ignem. Per hoc verbum exprimitur
pœna ſenſus, & afflictiua extrinſeca, qua mirabiliter torquebuntur. Si remitterentur ad aliquẽ locum
placidum, haberent aliquam occaſionem cõſolationis: ſed mittentur in locum tormentorũ in ignem,
qui inter agentia vehementius agit, ſed amplius vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ. Per hæc verba re-
probantur illi qui dicunt non eſſe ignem in inferno, & quanuis poſt diem iudicii, in quo ceſſabit mo
tus cœli, & per conſequens omnes motus & alterationes, non aget naturaliter: aget tamen & crucia-
bit vt inſtrumentũ diuinæ iuſtitiæ, nõ quidem æqualiter omnes damnatos, ſed ſecundũ diuerſitatem
demeritorum, iuxta illud, Secundũ menſuram delicti erit et plagarum modus. & illud, Quantũ ſe glo *Deut.25.*
rificauit & in deliciis fuit, tantũ date illi tormentum & luctũ. Qui delicati ſunt, & non poſſunt ſuſti- *Apoc.18.*
nere modicum calorem in æſtate, cõſiderent illud Eſa.33. Quis de vobis poterit ſtare cum igne deuo-
rante, aut quis habitabit (hoc eſt habitare poterit) cũ ardoribus ſempiternis? Quartum verbũ notan-
dum, eſt æternum. heu quale & cuius ſignificationis verbum? Si peccatores bene aduerterẽt ad huius
dictionis ſignificationem, vix poſſent habere animum ſiue audaciam peccandi. Notandũ ergo & ca-
uendum eſt, ne pro re modica & momentanea delectatione incidamus in ignem æternũ abſq; aliquo
fine. tandiu quandiu deus erit deus, ſemper erunt in initio, nil diminuetur. Poſt centũ millia annorum
habebunt inchoare. Quando totum ſpaciũ inter terram & ſupremum cœlum eſſet repletũ granis Si-
napi, et in centum millibus annorũ extraheretur vnum ſolum granum, & damnati eſſent certi ꝙ poſt
euacuationem omniũ illorum liberarentur, haberent materiam conſolationis. Verũtamen ſunt certi
quòd poſt tot & tanta annorum millia habebunt inchoare, & ꝙ nunquam liberabũtur: ideo hoc ver-
bum erit eis terribiliſſimum. Quintum verbum huius ſententiæ, notandum eſt: Qui paratus eſt dia-
bolo et angelis eius. Si damnati mitterentur ad aliquam bonam ſocietatem, haberent occaſionem con
ſolationis. ſed mittentur ad diabolum et angelos eius, vt ſine fine & abſq; pietate ab eis crudeliter tor-
queantur variis modis (vt dictum eſt cùm de pœnis inferni ageretur) ideo hoc verbũ generabit illis
maximam triſtitiam & deſperationem. Notandum tamẽ quòd non dicit, qui paratus eſt diabolo &
angelis eius, à conſtitutione mundi: ſicut de regno bonorum. ad oſtendendũ quod aliter ſe habet deus
ad miſerendum, & aliter ad puniendum. Ad miſerendum enim ex ſuo proprio æterno: ad puniendum
verò ex temporali peccato. Vnde Eſaiæ.30. dicitur: Ab heri præparata eſt Thophet, hoc eſt ruina. Et
quanuis ille ignis ſit præuiſus ab æterno, & ante conſtitutionem mundi: non eſt tamen præparatus ab
æterno, vel à conſtitutione mundi, ſed ab heri ſecundum diſpoſitionem creaturæ. quotidie autẽ præ-
paratur per multiplicationem culpæ, quæ punienda eſt per dæmones, tortores terribiles. Reſoluto-
riè igitur damnati hanc ſententiam contemplãdo, maximum cruciatum habebunt: Primo ex aſpectu
iudicis, qui eis apparebit terribilis: Secundò ex ſonitu: quia nunquam fuit tale tonitruum auditũ, qua-
lis erit hæc ſententia in auribus damnatorum, iuxta illud: Dominum formidabunt aduerſarii eius, &

1.Reg.2. ſuper ipſos in cœlis tonabit. Legimus quòd in paſſione Chriſti, quando milites furibundè venerunt
Ioan.18. ad comprehendendum eum, Chriſtus eis obuiam veniens, dulciter interrogauit: Quem quæritis? Reſponderunt, Ieſum Nazarenum. & Chriſtus adhuc dulcius loquens, dixit eis: Ego ſum, ſcilicet Ieſus ſaluator, paratus ſemper ad ſaluandum vos. dicit textus, Vt ergo dixit eis, Ego ſum: abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram. vbi D. Aug. dicit: Quid iudicaturus faciet, qui iudicãdus hoc fecit? Si hæc verba, Ego ſum, tam dulciter & amicabiliter ad eorum vtilitatem prolata, adeò eos terruerunt, vt non potuerint ſtare pedes, ſed ceciderunt retrorſum: quãtò magis illa terribiliſſima ſententia ampliorem cruciatum ingeret? Rationem damnationis allegabit Chriſtus, Eſuriui, &c. Origenes

Omiſſio operũ miſericordiæ quare exprimitur. dicit quòd ſi improperet eis minora peccata, à fortiori maiora, vt ſunt adulteria, rapinæ, homicidia, &c. Sed omiſſio operum miſericordiæ exprimitur: Primò, quia illa ſunt homini magis connaturalia. Secundò, quia illa includunt charitatem, virtutum reginam. Tertiò, vt appareat quàm iuſtè negetur reprobis miſericordia, cùm illam proximis impendere noluerint. Quartò, vt homines excitentur ex his ad opera pietatis. Quintò, ad inſinuandum quòd vniuerſa ſalus noſtra & quicquid in nobis eſt, ex miſericordia Dei proficiſcitur & pendet. Sextò, quia in illis omnia virtualiter includuntur. Tunc ipſi deſperati blaſphemando reſpondebunt dicentes: Quando te vidimus, &c. Verùmtamen eis exprobrabit, Quandiu non feciſtis vni de minoribus, nec mihi feciſtis.

Ver. 2. DE SENTENTIAE EXECVTIONE.

In Ad.4. p.q.89.ar.1. PRolatam ſententiam D. Virgo & Apoſtoli ac alii ſancti approbabunt, & dicent quòd ſententia Chriſti eſt iuſtiſſima, & quòd damnati multò maiora demeruerunt, ſecundum illud: In regenera- A
Mat.19. tione cum ſederit filius hominis, ſedebitis & vos ſuper ſedes, iudicãtes duodecim tribus Iſraël. Tunc
Pſal.57. verificabitur illud Pſal. Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam. manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Si igitur mater miſericordiæ & peccatorum aduocata, & omnes ſancti eos cõdemnabunt: ad quem miſeri illi recurſum habere poterũt? Non ad dæmones, qui executores ſentẽtiæ Chriſti erunt: nec ad alias creaturas, quia (vt dicitur Sap.5.) Armabit omnem creaturam in vltionem inimicorum ſuorum. Non poterunt fugere, quia grauitate mirabili tenebuntur: & ignis conflagrationis eos circundans impediet, ac etiam dæmones. Tunc (vt dicitur Mat.13) Exibunt angeli (hoc eſt dęmones, qui erunt executores, vt D. Hier. dicit) & ſeparabunt malos de medio iuſtorum. Iuſtum eſt enim vt cùm homines peccatores dęmonibus ſe ſubdiderint peccando, ſubiiciantur eis in pœnis. Nec propter illam ſubiectionem diminuetur dæmonum pœna. Quia in hoc etiam quòd alios torquent, ipſi etiam torquentur. Ibi etiam miſerorum ſocietas pœnas non minuet, ſed augebit. Executio autem huius ſen-
Pſal.105. tentiæ præfigurata fuit in punitione Dathan & Abiron, ad quos abſorbendos (vt dicit Pſal.) Aperta eſt terra, & deglutiuit Dathan, & operuit ſuper congregationem Abiron. Sic poſt ſententiam miniſterio dæmonum aperietur terra, & damnati cum igne conflagrationis & purgationibus terræ & maris in infernum detrudentur, vbi erit fletus & ſtridor dentium. vnde dicit Euangeliſta: Ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam: ad quam Dominus Ieſus Chriſtus, qui propter nos in hunc mundum venire, & tanta pro nobis pati voluit, per meritum ſuæ ſacratiſſimæ paſſionis nos introducere dignetur, Amen.

FINIS.

A In Diui Pauli Apoſtoli Epiſtolam ad Romanos

ILLVSTRATIO, ERVDITISSIMI VIRI MAGISTRI *Ioannis Viguerii Granaten. ordinis Prædicatorum, Theologi Tholoſani, feliciter incipit.*

EPITOME TOTIVS EPISTOLÆ AD ROMANOS, *diui Apoſtoli mentem indicans.*

EPISTOLA hæc, prima ſui partitione in duas ſcinditur partes, in ſalutationem videlicet, & epiſtolarem tractatum, qui incipit, *Primum quidem, &c.* Tractatus verò epiſtolaris partitur in prologum, & inſtructionem eorum quæ pertinent ad Euangelium. Tractatus incipit ibi *Virtus enim Dei eſt, &c.* Inſtructio autem in quatuor reſoluitur partes, ſecundum quatuor, de quibus idem Apoſtolus Romanos inſtruit.

Primo nanque edocet diuinæ gratiæ neceſſitatem, quã oſtendit & probat per quatuor prima capita.

Secundo verò in aliis quatuor capitibus ſequentibus manifeſtat diuinæ gratiæ facultatem, virtutem, ac vtilitatem, declarando bona quæ ſecum adfert, & mala à quibus liberat.

Tertio in nono, decimo, & vndecimo capitibus agit de origine diuinæ gratiæ, & de caſu Iudæorum ab illa, & regreſſu ad eam.

Quarto docet debitum vſum gratiæ in quo vſu docendo expendit quinque capita ſequentia. Ex quibus apparet diui Apoſtoli perſpicua atque ordinata intentio in hac epiſtola ſummo artificio com-
B poſita.

Epitome primi capitis.

IN hoc capite Apoſto. præmittit ſalutationem, in qua deſcribuntur perſona ſalutans, & perſonæ ſalutatæ, ac bona eis optata. Primò deſcribitur perſona ſalutantis, ex nomine, conditione, dignitate, officio prædicandi Euangelium: quod commendatur ex authoritate quam habet ex parte committentis, ex antiquitate, ex infirmitate, dignitate miniſtrorum & teſtium, modo tradendi, & bonis in Euangelio denunciatis, quod pertinet ad Euangelii materiam ſiue obiectum quod eſt Chriſtus, qui commendatur ex duplici origine, ſcilicet æterna, & temporali, ex dignitate prædeſtinationis, & virtutis, & deinde ſubiungit effectum. Commendatur pariter ex liberalitate duplicis muneris communis, ſcilicet ſpecialis, ex vtilitate, ex amplitudine, plenitudine poteſtatis, et ex poteſtate ſuper illos quibus ſcribebat. Conſequenter in ſalutatione deſcribuntur perſonæ ſalutatæ ex loco, ex gratia, cuius origo quæ eſt dilectio præponitur & ſubiungitur vocatio. Poſtremò in ſalutatione deſcribuntur bona quæ eis optat ſcilicet amplior & abundantior gratia & pax & cauſa illorum.

Secundo ibi *Primum quidem, &c.* per modum prologi incipit epiſtolarem tractatum, in quo vt eos ad quos ſcribit, reddat beneuolos et attentos, oſtendit affectum ſuum ad eos, ex gratiarum actione de bonis eorum, ex oratione quã pro eis abſque intermiſſione ad Deum fundebat, & ex deſiderio viſitandi eos. Deinde exponit duplicem deſiderij ſui cauſam, vtilitatem ſcilicet & mutuam conſolationem, & ne deſiderium eius appareat vanum, ſubdit propoſitum exequendi illud. Subiungit duplicem propoſiti cauſam, vtilitatem ſcilicet & debitum, cõcluditque promptitudinem voluntatis, & excludit impedimentum promptitudinis erubeſcentiam.

Tertio ibi *Virtus enim Dei eſt, &c.* incipit narrationem & inſtruere eos de his quæ pertinent ad do-
C ctrinam euangelicam, in qua ſe ſegregatum prædixerat, declarando quid ſit euangelium, ſubiungendo fructum eius, qui eſt ſalus credentium. Poſtmodum aſſignat rationem, & probat eam authoritate ſcripturæ. Deinde aſtruit gratiam Dei & doctrinam euangelicam eſſe neceſſariam ad ſalutem, ex ira & pœna, quã ſcientes & negligentes conſequentur, declarãs veritatem Dei fuiſſe à Gentibus cognitam, & quo authore, & per quem modum.

Quarto ibi, *Vt ſint inexcuſabiles*, oſtendit gentiles habita cognitione veritatis fuiſſe obnoxios culpæ, in Deum & proximum, eorumque culpam inexcuſabilem, cum non fuerit ex ignorantia. Oſtendit inſuper quod ex culpis præcedentibus fuit in eis ignorantia craſſa ſubſecuta.

Quinto ibi, *Propterea tradidit illos Deus &c.* manifeſtat culpam eorum pœnæ correſpondentem: quia ex eo quod contra diuinam naturã peccauerunt, ad hoc redacti ſunt vt contra propriã naturam peccarẽt. Deinde circa peccatũ iniuſtitiæ circa proximum, enumerat peccatorum actualium differentias, radices, ac nocumenta, occulta, & manifeſta in generali & ſpeciali, concludens eos eſſe ſubiectos diuinæ vindictæ, quam conſiderare & intelligere neglexerunt.

Expoſitio literalis primi capitis.

PAulus Latinè modicus, Græcè pacificus, Hebraicè quietus dicitur. *Seruus*, id eſt, humilis ac voluntarius famulus, ſeruitute amoris & non timoris ſeruilis, exequens iuſſa & conſilia *Ieſu*, id eſt, Rom. 8.
Saluatoris, ſiue filii Dei incarnati. *Chriſti*, id eſt, Meſſiæ ſpiritoali vnctione vncti præ participibus Luc. 2.
ſuis, ad redemptionem humani generis faciendam conſecrati. *Vocatus*, æterna electione & temporali miſſione ſpeciali. Pſal. 44
Apoſtolus, id eſt, miſſus vel nuncius ad docendum, prædicandum, miracula in confirmationem doctrinæ faciendum, & ad populum gubernandum. *Segregatus*, id eſt, ſelectus ab vtero ſynagogæ, in qua quaſi mortuus fuit, ac etiam ab infidelibus per conuerſionem ad Chri- Gal. 1.
ſtum, & ab aliis diſcipulis per diuinam electionem. *in euangelium*, id eſt, in bonam annunciationem Act. 13.
æternorum & incorruptibilium bonorum, remiſſionis peccatorum, & eorum quæ ad gratiam & gloriam pertinent, prout ſunt virtutes & ſacramenta *Dei*, id eſt, primi omnium creaturarum vniuerſalis

Eſa.1. uerſalis principii, prouiſoris et gubernatoris. *quod ante promiſerat.* Deus pater. *Per prophetas*, id eſt, D
Act.10. videntes, quibus reuelauerat *ſuos* non hominum, qui loquuntur ſecundum viſionem cordia ſui,
2.Reg.9. neque dęmonum, qui ad decipiendum loquuntur. *in ſcripturis ſanctis*, id eſt, ſpiritu ſancto inſpiratis
Hier.23. et ſcriptia. *de filio ſuo*, ſcilicet naturali per æternam generationem. *qui factus eſt ei*, ſcilicet Deo ex
Abac.1. tempore filius. *ex ſemine Dauid*, prout ei promiſerat. *ſecundum carnem*, id eſt, ſecundum corpulentam
1.Pet.1. carnis ſubſtantiam, et non ſecundum carnalem generationem: ſed ſecundum ſpiritua ſancti obum-
Pſal.2. brationem. *Qui.* ſcilicet filius Dauid ſecundum carnem potentia virtutis á patre et ſpiritu ſancto,
Pſal.120. ac á ſeipſo ſecundum diuinitatem. *prædeſtinatus eſt.* i. ab æterno præuiſus et ſpecialiter deſtinatus, vt
Luc.1. eius humanitas per vnionem hypoſtaticam in eſſe perſonali filii naturalis in eodem ſuppoſito ſu-
ſtentaretur, et exiſtentiam haberet, et ideo filius Dauid nominaretur, et eſſet filius Dei. *in virtute*,
id eſt, in potentia infinita et coëqualis quod apparet. *ſecundum ſpiritum ſanctificationis.* id eſt, per hoc
Leui.10. quod dat ſpiritum ſanctificantem: ſanctificare enim eſt proprium diuinæ virtutis, apparet etiam,
Mat.27 quod ſit coæqualis patri in virtute. *ex reſurrectione mortuorum*, quæ etiam eſt ſignum diuinitatis. *Ieſu*
Chriſti. qui ſeipſum & alios reſuſcitauit, & ideo mortui dicuntur eſſe Chriſti Ieſu, quia ab ipſo ſunt
reſuſcitati, ſicut infirmi alicuius medici qui ab ipſo ſanantur, ſpecialius tamen illi qui in Domino
Apoc.14. moriuntur, quia ad inſtar reſurrectionis Chriſti reſurgent glorificati. *Domini noſtri.* qui nos magno
1.Cor.6. precio redemit, & cui data eſt omnis poteſtas & nomen ſuper omne nomen. *Per quem accepimus gra-*
Mat.28 *tiam*, id eſt, remiſſionem peccatorum, adoptionem filiorum, & ius ad gloriam. *Et apoſtolatum*, id eſt,
Philip.3 authoritatem docendi, prædicandi, & in confirmationem doctrinæ, miracula faciendi, ac etiam popu
lum gubernandi. *Ad obediendum fidei*, id eſt, ad hoc quod faciamus obedire fidei: hoc eſt præceptis
Galat.1 Dei & reuelatis á Chriſto. *In omnibus gentibus.* mihi ſpecialius commiſſis. *pro nomine eius*, ſcilicet dila-
Act.9 tando. *in quibus*, id eſt, in quorum numero. *eſtis & vos*, ſcilicet Romani ſub Apoſtolatu meo compre-
Rom.16 henſi *vocati Ieſu Chriſti*, id eſt, á Chriſto, vt ſitis Ieſu Chriſti filij adoptiui. *Omnibus qui Romæ ſunt*, ſcili-
cet fidelibus tam ex iudaiſmo quàm gentilitate conuerſis. *dilectis Dei*, id eſt, á Deo. *vocatis.* vocatione
interiori & exteriori. *ſanctis*, id eſt, ad ſanctificationem, vt eſſetis mundi & ſancti. *Gratia vobis & pax*,
id eſt, peccatorum remiſſio, cum Deo reconciliatio, operum acceptatio, filiorum adoptio, tranquilli-
tas mentis, & ius ad gloriam regni cœleſtis, vobis ſit & detur. *á Deo patre, & Domino Ieſu Chriſto.* & ex E
conſequenti á ſpiritu ſancto, qui eſt nexus, vnio & amor patris & filij, cui gratia & charitas attri-
buuntur.

Secunda pars I. C.

Iac.1. P*Rimum quidem gratias ago.* Ne ſim aut videar ingratus. *Deo*, á quo omne datum optimum, & omne
Gen.15. donum perfectum. *meo*, id eſt, quem meum facio, cum ſit merces & fortis protectio mea *per Ieſum*
Pſal.70 *Chriſtum*, id eſt, per meritum Ieſu Chriſti. *pro omnibus vobis.* tam ex iudaiſmo quàm ex gentilitate con-
& 120. uerſis, vos ſaluos eſſe cupiens, congratulans vobis eo quòd. *fides veſtra annunciatur*, id eſt, diuulgatur,
Rom.1. & magnus rumor de illa eſt. *in vniuerſo mundo*, id eſt, in maiori parte mundi Romano imperio ſubdi-
Heb.6. ti, vel in vniuerſo mundo nunc reperto. *Teſtis enim*, ſcilicet certus & oculatus verax & infallibilis,
quem nihil latet, & qui mentiri non poteſt. *mihi eſt Deus.* cuius teſtimonio & iudicio omnia aguntur,
qui eſt teſtis & iudex omnium. *cui ſeruio.* per cultum latriæ. *in ſpiritu meo*, id eſt, nō ſolum exteriori cor-
Hier.29 poris ſeruitio, ſed præcipuè interiori ſecundum ſpiritum. *In euangelio filii eius*, id eſt, per filium eius tra-
dito & prędicato, ac mihi iniuncto & commiſſo. *quod ſine intermiſſione*, id eſt, quandocunque oro ſtatu
tis temporibus. *memoriam*, ſcilicet ſpecialem. *veſtri facio*, ſcilicet coram Deo. *ſemper in omnibus orationibus*
meis. quas ſcilicet facio propter vtilitatem communem, quæ ex veſtra conuerſione prouenit. *obſecrans*,
id eſt, per ſacra orans & quærens. *ſi quo modo*, id eſt, ſi aliquo modo vel aliqua via aut occaſione in hye
Mat.6. me vel in ęſtate. *proſperū iter habeam in voluntate Dei*, id eſt, per voluntatem Dei, cui nos conformare te-
nemur. *veniendi*, ſcilicet Romam. *ad vos.* vt affectum meum oſtendam vobis. *Deſidero enim*, id eſt, ex fer
uenti affectu cupio. *videre vos.* & eſſe vobis præſens. *vt aliquid impartiar vobis gratiæ ſpiritualis*, id eſt, vt
vos alicuius gratiæ ſpiritualis mihi datæ participes faciam, prædicando, & officium apoſtolatus mei
Rom.16 exercendo. *ad confirmandos vos*, ſcilicet in fide & mutua dilectione. *id eſt ſimul conſolari in vobis.* mutua col
locutione. *per eam quæ inuicem eſt fidem veſtram atque meam.* in qua conuenimus & vnanimes ſumus: de F
qua vnitate mutuam accipiemus lætitiam & conſolationem. *Nolo autem vos ignorare fratres.* quod ſcili
cet ſolummodo deſiderem videre vos, ſed etiam quod ſine *quia ſæpe propoſui venire ad vos, & prohibitus*
ſum vſque adhuc. variis ſcilicet impedimentis, & officij mei occupationibus, iter noſtrum ad vos impe
dientibus. *vt aliquem fructum*, ſcilicet ſpiritualem. *habeam in vobis, ſicut & in cæteris gentibus*, quibus ſcili-
Ioan.4. cet euangelium (prout teneor) prædicaui. *Græcis enim ac Barbaris*, id eſt, doctis & mundanis rationi-
1.Cor.9. bus eruditis, & indoctis ſiue ignorantibus, ac etiam notis & ignotis, familiaribus & extraneis. *ſapien*
tibus & inſipientibus, id eſt, his qui ſapientia & ratione vtuntur, & his qui barbara ferocitate irrationa-
biliter viuunt *debitor ſum.* ex officio Apoſtolatus mei quod libenter exercere cupio. *Itaque quod in me*
promptum eſt vobis qui Romæ eſtis. in nobiliori & excellentiori totius orbis vrbe. *euangelizare*, id eſt, bo-
nam Chriſti doctrinam annunciare paratus ſum. *Non enim erubeſco*, neq; formido annunciare & toti
mundo palam facere. *euangelium.*

Tertia pars I. C.

1.Cor.1. V*Irtus enim Dei eſt*, id eſt virtutem Dei, quæ Chriſtus eſt, in ſe continet, & manifeſtat, *in ſalutem om-*
Luc.19. *ni credenti*, id eſt, ad ſaluandos omnes credentes, ad hoc enim Chriſtus venit, & euangelium an-
Mar.vlt. nunciari iuſſit, vt ſaluum faceret quod perierat. *Iudæo primum.* Quia ſalus ex Iudæis eſt, & quia illis
Ioan.4. Chriſtus promiſſus fuit. *& Græco*, id eſt, gentilibus, quos Deus ex ſua miſericordia ad euangelium fi-
Gen.15. dei ſui vocauit. *Iuſtitia enim Dei*, id eſt gratia Dei per quam homo gratis iuſtificatur, vel Chriſtus qui fa
Rom.14. ctus eſt iuſtitia Dei, eo quòd ſatisfecit ei pro peccatis noſtris. *reuelatur ex fide*, ſcilicet antiquorum pa-
Rom.3. trum veteris legis qui crediderunt. *in fidem*, ſcilicet modernorum noui teſtamenti. Non quod ſint
Eſa.53. plures fides ſpecie diſtinctæ, alia antiquorum, alia modernorum; ſed vna tantum, quia vnum eſt fi-

des no

A dei noſtræ, & antiquorum obiectum formale, & inuariabile, à quo habitus fidei ſpeciem accipit, & *Ephe.4.*
non materiali, quod eſt res credita, quæ per diuerſas differentias temporis præteriti vel futuri, vel
ſecundum reuelata plura, vel pauciora quæ ſe tenent ex parte ſubiecti materialis, variatur ex parte
credentium. Non autem formale, quod eſt reuelatio diuina de his quæ pertinent ad ſalutem per
Chriſtum. Nam reuelationi eius infallibili fides antiquorum adhærebat & noſtra etiam adhæret, ſi-
cut ſcriptum eſt. *Iuſtus autem ex fide viuit*, ſcilicet vita gratiæ, non tamen effectiuè, aut formaliter, *Abac.2.*
quia primum eſt à Deo principaliter, & à ſacramentis & miniſtris inſtrumentaliter, & ſecundum à *Gal.2.*
gratia formaliter & denominatiuè, & à fide directiuè. *Reuelatur enim*, id eſt, etiam in Euangelio ma-
nifeſtatur. *Ira Dei de cœlo*, id eſt, vindicta ſiue punitio, quæ eſt pars iuſtitiæ diſtributiuæ. *De cœlo*, id eſt,
quam Deus qui ſpecialius, per manifeſtationem gloriæ ſuæ eſt, & habitat in cœlo, effundet & mit-
tet in terram, vel de cœlo venturi ad iudicium. *ſuper omnem impietatem*, id eſt ſuper omnia peccata *Mat.6.*
quæ ſunt directè contra Deum (qui eſt principalis & ſummus parens omnium) commiſſa vel com- *Mat.25.*
mittenda. *& iniuſtitiam*, id eſt, ſuper omnia peccata contra proximos commiſſa vel committenda: per *Mat.23.*
quæ læditur iuſtitia, per quam homines conueniunt, & pacifice conuiuunt, & ſibi inuicem commu-
nicant. *Hominum eorum qui veritatem Dei*, id eſt, veram cognitionem de Deo. *in iuſtitia detinent*. quaſi ca-
ptiuam & ligatam per iniuſtitiæ affectum, quo ligamine impeditur, ne homines ſecundum ſuam na-
turam in bonum inducat. *quia quod notum eſt Dei*, id eſt, illud quod cognoſcibile eſt de Deo per rationē
naturalem. *manifeſtum eſt in illis*, ſcilicet hominibus, qui illam veram Dei cognitionem in iniuſtitia de-
tinent. *Deus enim illis manifeſtauit*. infundendo lumen interius, & ſigna ſuæ ſapientię proponendo exte-
rius, per ſenſibiles creaturas, in quibus, prout in quodam libro cognitio Dei legeretur. *Inuiſibilia enim*
ipſius, ſcilicet eſſentia ipſius Dei. & ea quæ ad ipſum pertinent, vt ſunt bonitas, ſapientia, & alia huiuſ-
cemodi quæ à nobis clare videri non poſſunt, nec etiam ab angelis. *A creatura mundi*, id eſt, à creatio- *Iob.1.*
ne mundi, vel ab homine, qui dicitur omnis creatura, quia ſimilitudinem habet cum omni creatura. *Mar.vlt.*
per ea quæ facta ſunt, id eſt, per creaturas, ſi eas homo recte & diligenter conſideret. *intellecta conſpiciun-*
tur, id eſt, intelligi & intellecta percipi poſſunt, vel intellecta, id eſt, intellectu & non ſenſu conſpici
B poſſunt, qua ſenſus niſi circa res ſenſibiles ferri nō poteſt. *ſempiterna quoque eius Virtus*, id eſt, omnipoten- *Sap.13.*
tia, quæ eſt abſque principio & fine. *& Diuinitas*, id eſt, ſuperexcellens & infinita natura eius, quæ per ſi-
militudines in creaturis repertas intelligi & cōſpici poteſt, quo ad vnitatem, & quantum ſufficit ho-
mini, ſecundum finem naturalem, ad quem homo ex natura ſua ordinatur, qui eſt bonum, honeſtum,
& ſic cognouerunt vel cognoſcere potuerunt Deum, tanquam primum omnium rerum principium,
effectiuum, conſeruatiuum, & gubernatiuum: & tanquam vltimum finem naturalem ad quem om-
nia ordinantur.

Quarta pars I. C.

ITa vt ſint inexcuſabiles. Cum non peccauerint ex ignorantia, aut infirmitate, concupiſcentiæ, vel me-
tus: ſed ex malitia, quæ nullo modo excuſat, ſed accuſat: *quia cum cognouiſſent Deum*. ſupereminentem,
& vt dictum eſt tanquam primum principium, & vltimum finem, ac ſummum bonum, vnde debe-
bant ei gloriam & honorem. quæ ſuperexcellentibus, & gratiarum actionem, quę benefactoribus de-
betur, & tamen *non ſicut Deum*, id eſt, vt vniuerſalem gubernatorem & prouiſorem. *glorificauerunt*, id
eſt, non coluerunt, gloriam & honorem ei exhibendo, & omnia tanquam in vltimum finem reducen-
do, nec eius maieſtatem publicè prædicando. *aut gratias egerunt*, id eſt, nō recognouerunt bona quæ ha-
bebant, ab ipſo eis adueniſſe: ſed ingenio ſuo virtutique ſuæ attribuentes. *Euanuerunt in cogitationibus ſu-*
is, id eſt, in res vanas inſtabiles & inutiles ſuas cogitationes applicuerunt, ex quo ſequutum eſt, quod
obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, id eſt, intellectus eorum lumine ſapientiæ priuatus, & tenebris igno-
rantiæ ac errorum obſcuratus, & ſimul inſipiens factus eſt. *dicentes ſe eſſe ſapientes*, id eſt, ſapientiam nō
Deo, ſed ſibi, & à ſemetipſis aſcribentes. *ſtulti facti ſunt*, id eſt, ſtulta multa contra gloriam Dei egerūt. *Eſa.4.*
Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, id eſt, gloriam qua homo debebat glorificare Deum: et cultum *Hier.10*
latriæ ei debitum exhibere, aliis exhibuerunt, vel gloriam qua Deus glorioſus in ſe eſt & incommu-
nicabile nomen Deitatis communicando. *in ſimilitudinem imaginis*, id eſt, in ſimilitudinem alicuius rei *Gen.1.*
C per modum imaginis ab aliquo expreſſæ, quam conſtat eſſe poſteriorem re cuius eſt imago: & ſic cō-
uerterunt primum in vltimum. *corruptibilis hominis*, id eſt, tranſtulerunt gloriam Dei, non ſolum in ho-
minem qui eſt ad imaginem Dei: ſed quod peius & abominabilius eſt, ad ea quæ ſunt infra hominē,
puta *Volucrum*. quantum ad volatilia. *& quadrupedum*. quantum ad greſſibilia. *& Serpentum*. quantum
ad reptibilia. *Propter quod tradidit eos Deus*, id eſt, labi permiſit. *in deſideria cordis eorum*, id eſt, vt ratio corū
ſubderetur affectibus ſenſualitatis, tanquam crudelibus dominis cōtra naturalem hominis ordinem, *Gen.4.*
cuius ratio debet dominari appetitui ſenſibili. *vt contumeliis*. i. turpibus et immūdis actibus. *afficiāt*. i. in-
ficiāt. *corpora ſua in ſemetipſis*, id eſt, nō quaſi ab aliis coacti, puta à barbaris, ſed à ſemetipſis propria ſpō-
te hoc agebant. *Quia commutauerunt veritatem Dei in mendacium*, id eſt, veram Dei cognitionem quam à *Hier.9.*
Deo acceperunt, peruerſa ratione ad falſa dogmata conuerterunt. *Idola*. deos eſſe docentes, vel diuini-
tatis naturam quæ eſt ipſa Dei veritas per eſſentiam, attribuerunt idolo, quod eſt mendacium, cum
non ſit Deus. *& coluerunt*. interius cultu latriæ. *& ſeruierunt*. exterius ſacrificia & oblationes, ac exterio- *Ioan.14*
rem corporis reuerentiam exhibendo. *creaturæ potius quàm creatori, qui eſt benedictus*, id eſt, cuius boni-
tas eſt manifeſta *in ſecula ſeculorū*. quia eius bonitas eſt ſempiterna ab alio nō dependens. *Amen*. quod
idem eſt quod verum vel fiat.

Quinta pars capitis.

PRopterea tradidit illos Deus. Indirectè. i. permittendo, ſed non inducendo. *in paſſiones ignominiæ*, id
eſt, quæ non ſunt nomine dignæ, propter turpitudinem. *Nam fœminæ eorum immutauerunt natura-*
lem vſum, ſcilicet viri. *in eum vſum qui eſt contra naturam. Similiter & maſculi*. Immutauerunt naturalem
vſum. *Nam relicto naturali vſu fœminæ: exarſerunt in deſideriis ſuis, maſculi in maſculos turpitudinem operantes,*
quam oportuit. i. retributionem, vindictam & pœnā. *& mercedem*, id eſt, conuenientem & correſponden-
tem

tem culpæ eorum ſecundum ordinem iuſtitię:ex qua debitum erat vt qui Dei naturam iniurioſi fue- D
rant,id quod ſibi proprium eſt, creaturis attribuendo,in ſui natura contumelioſi exiſterent. *errorẽ ſui*
Iob.11. *in ſemetipſis recipientes. Et ſicut non probauerunt Deum habere in notitia*, id eſt,vt liberius peccarent,non ap-
Pſal.93. probauerunt, vt ipſi haberent Deum in ſua notitia, quem habere poterant, ex his quæ facta ſunt, vel
ipſi non probauerunt,nec iudicauerunt, quod Deus haberet in notitia ſua, ſiue cognoſceret facta ho-
Iob.22. minum, dicentes, Cardines cœli perambulat, nec noſtra conſiderat. ideo *Tradidit eos Deus* .i. labi
permiſit. *in reprobum ſenſum.* interiorem ſiue intellectum, vt reprobandum iudicium de agendis ha-
berent. *vt faciant quæ non conueniunt*, id eſt, ea quæ à recta ratione diſcordant. *repletos omni iniquitate,*
id eſt,pleni omni verſutia contra æquitatem, *malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, conten-*
tione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, pa-
rentibus non obedientes, inſipientes, incompoſitos. in inceſſu, ſtatu & habitu. *ſine affectione abſque fœdere,*
id eſt, promiſſorum obſeruatione *ſine miſericordia: Qui cum iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt,*
id eſt, actu intelligere & conſiderare noluerunt. *quoniam qui talia agunt digni ſunt morte*, id eſt,ſeparatio-
ne animæ à corpore, & primo principio & ſummo bono. *Non ſolum qui ea faciunt . ſed etiam qui conſen-*
tiunt facientibus. directè inducendo, approbando, laudando, auxilium,& fauorem præſtando,non re-
ſiſtendo, aut ſupportando.

Commentum in caput primum.

Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in euangelium.

Tex. APoſtolus hanc orditur epiſtolam,quemadmodum & cæteras à ſalutatione : in qua præ-
mittit perſonam ſalutantem, quam deſcribit ex quatuor. Primo ex nomine, quod eſt
Paulus, qui etiam ante ſuſceptum Apoſtolatus officium dicebatur Saulus. De huiuſ-
modi Pauli & Sauli nominibus variæ ſunt expoſitorum opiniones, eò maximè quod
nuſquam legatur Apoſto. ſe Saulum nominaſſe . ſed ſolum Paulum:quanuis D.Lucas
Act.13. eum ante conuerſionem pluries, poſt conuerſionem verò bis duntaxat Saulum nomi- E
nauerit.D.Ambro. dicit nomen Saulis in Pauli nomen, poſt baptiſmum fuiſſe diuinitus commuta-
Act.13. tum:quemadmodum tam in veteri quàm nouo teſtamẽto legimus, quædam veterum nomina fuiſſe
diuinitus commutata,vt Abram in Abraham, & Iacob in Iſraël. & Simon in Petrum. Sic Saulus in
Paulum,ne minus haberet Saulus quàm Simon. Alij verò autumant nomen Pauli illi fuiſſe aduenti-
Gen.7. tium,& quidam illorum ex electione ipſius, propter myſteriũ, & nominis ſignificationẽ,vt ex Sauli
Gen.22. nomine,quod ſuperbum,& inquietum ſignificat,vocaretur Paulus,hoc eſt modicus ſiue humilis,pa-
Ioan.1. cificus,& quietus. Vbiq; enim poſt conuerſionem ſuam humiliter,abiectè,& manſuetè, ſe habuit,&
ſe blaſphemum, cõtumelioſum,abortiuum, Apoſtolorũ minimum, Apoſtolatusq; officio indignum
nominauit. D.verò Hier.à Paulo Sergio proconſule (quem apud Cyprum conuertit, qui Paulus Ser-
1.Tim.1. gius tandem Narbonam veniens eam ad fidem reduxit, in cuius honorem celebris ac collegialis Ec-
1.Cor.15. cleſia ibi dicata eſt) Pauli nomen aſſumpſiſſe profitetur:prout Scipio debellata Carthagine in Aphri-
ca,Aphricanus eſt nũcupatus.Origenes autem eum à puero, hoc eſt à circunciſione,in qua pueris im-
ponebantur nomina,binominum fuiſſe dixit. Saulum ſcilicet & Paulum nuncupatum,quod probat,
ex illa copulatiua D.Lucæ dicentis,Saulus qui & Paulus:Nam ſi nomen mutaſſet,Lucas dixiſſet Sau
lus qui poſtea Paulus, erat enim Apoſtolus ex Hebræis Hebræus de tribu Beniamin, apud quos no-
meo Saulis,qui primus rex Iſraël ex illis proceſſerat celebre erat : & quia natus fuit in Tarſo nobiliſſi-
ma & Metropoli Ciliciæ ciuitate, Romanorum ditioni ſubdita,apud quos Pauli nomen longe ante
tempore vſurpatum celebre erat, à patre ſuo Paulus fuit nominatus, quod nomen poſt conuerſionem
propter myſterium et ſignificationem vt dictum eſt,peculiariter elegit,ſe Paulum ſemper nominans.
Ex ſacris enim literis & aliis Romanorum hiſtoriis multos pluribus nominibus nuncupatos legi-
mus, prout Salomon qui & Idida dictus eſt, & Sedechias Ioachim, Oſiasq; Azarias, & Iaſon Mena- F
leus, Matthæus verò leui, & Thadeus Lebeus,Paulus Æmilius, Marcus Tullius Cicero. Ego con-
Mat.8. trouerſiam hanc arbitror magis laborioſam quàm vtilem : ideo relictis opinionum confutationibus
Luc.5. Origenis opinionem iudico eſſe veriſimiliorem,nullam tamen aliorum reprobo.
Mat.10. Secundò, deſcribit perſonam ſalutantis ex conditione cum dicit *ſeruus.* ſeruilis cõditio abiecta eſt,
ſi abſolutè conſideretur:Nempe cum ſub maledicto pro peccato impietatis indicta fuerit Chã à Noë,
qui euigilatus à domino,perpendens eam quam ei Cham verenda eius diſcooperta fratribus iudica-
Gen.9. do fecerat,ait. Maledictus puer Chã,Seruus ſeruuorum erit. Redditur tamen hæc conditio laudabilis
ex hoc quod additur *Ieſu Chriſti,* cui omnes ſeruire & famulari debent, cum ſit omnium Dominus &
Deus, qui pro famulatu ſeruis ſuis regnum cęlorum liberaliter impartitur:eam ob rem dicitur,Serui-
re Deo regnare eſt. Hac adiunctione Apoſt. mutationẽ dexteræ excelſi in ſe factam exprimit:quia ex
perſecutore factus eſt vas electionis, vt qui hactenus inimicus & acerrimus hoſtis erat, eorũ qui hoc
nomen inuocabant,ſic repente mutatus eſt,vt ſe ſeruum eius profiteatur, ad hoc vt nomen eius velut
honorificum velit omnibus eſſe perſuaſum Nec ſe ſeruum nominando aduerſatur dicto Chriſti dicẽ-
tis, *Iam non dicam vos ſeruos ſed amicos*, nec ſibi ipſi,qui dixit, *Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore, &c.*
Nam hoc propter humilitatem fecit, ſequendo conſilium Chriſti qui dicebat. *Cum feceritis omnia quæ*
Ioan.15. *præcepta ſunt vobis,dicite,ſerui inutiles ſumus*, In ſacris etiam literis,duplex ſeruitus inuenitur:vna coacta,
Rom.8. quæ ex timore pœnæ proficiſcitur,& talis eſt deſpectabilis & ſub maledicto. Altera eſt,quę ex amore
Luc.17. progreditur ,cum ex dilectione prodit obſequium, & hæc ſeruitus eſt commendabilis, diciturq; ſer-
uitus amoris & humilitatis:tali ſeruitute ſe nominat Apoſtolus ſeruum. Reliqua verò quæ ad ſeruitu
tem & libertatem Chriſtianam pertinent in ſexto huius Epiſto. capite amplius proſequemur : nunc
circa nomen Ieſu Chriſti,quod primo occurrit exponendum,parum inſiſtamus.

Hoc

A Hoc nomen IESVS (vt Theologi dicunt) nomen eſt diuinitatis ad humanitatem relatæ & ſic
hoc nomen Ieſus idem ſonat, quod filius Dei incarnatus ſiue homo factus, verbum enim; id eſt, fi- *Ioan. 1.*
lius Dei caro factum eſt, hoc eſt humanam carnem ſiue humanitatem aſſumpſit. Hoc nomen Diuæ
Virgini antequam conciperet, per Gabrielem fuit reuelatum, & vt Chriſto filio ſuo tanquam pro- *Luc. 1.*
prium imponeret, iuſſum. Hoc nomen etiam idem Gabriel D. Ioſeph virum Mariæ alloquens, in- *Mat. 1.*
terpretatus eſt, dicens: Pariet autem filium & vocabis nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet
populum à peccatis eorum. vnde effectu & fine Saluator dicitur & interpretatur. De illius effectu
tota veteris & noui Teſtamenti ſeries referta eſt. Ipſe enim de ſe dicit, Venit enim filius hominis *Luc. 19.*
ſaluum facere quod perierat: & Apoſtol. Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum vt peccatores ſal- *1. Tim.*
uos faceret, & alibi: Saluatorem expectamus Ieſum Chriſtum, & D. Petrus: Nec enim aliud no- *Phil. 3.*
men eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat ſaluos fieri, & in Actibus Apoſtol. dicitur: *Act. 4.*
Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent remiſſionem peccatorum, accipere per nomen eius, *Act. 10.*
omnes qui credunt in eum. & Eſa. Ecce rex tuus venit tibi iuſtus & ſaluator. Et Oſeas in perſona *Eſa. 62.*
eius ait: Et Saluator non eſt præter me. & Dauid, Saluabit nos propter nomen ſuum, & in innumeris *Oſeæ. 13.*
aliis locis ſalus eius nunciatur: Indicibilem huius nominis efficaciā declarat Chriſtus dicens: In no- *Mar. vlt.*
mine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi mortiferū quid biberint
nō eis nocebit. Super ægros manus imponent, & bene habebunt. Hanc huius nominis efficaciā pro-
feſſi ſunt Apoſtoli ſe experientia didiciſſe, dicentes, Domine in nomine tuo dæmonia ſubiiciuntur *Luc. 10.*
nobis. tanta eſt huius nominis efficacis, vt nō ſolum à dilectis Chriſti diſcipulis prolatum effectum
habeat, verum etiā ſi proferatur à peccatoribus & incredulis. Vnde D. Ioan. dixit Chriſto: magiſter *Luc. 9.*
inuenimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia qui nō ſequitur nos & prohibuimus eum,
quam prohibitionem reprehendit Chriſtus, dicens: Nolite prohibere, ac ſi diceret: Nomini meo tan-
ta data eſt facultas, vt etiā ab infidelibus prolatum vim habeat. Vnde legimus in Actibus Apoſtolo-
rum. Tentauerunt autem quidam ex circumeuntibus exorciſtis inuocare ſuper eos qui habebant ſpi- *Act. 19.*
B ritus malos nomen Domini Ieſu, dicentes: Adiuro vos per Ieſum quem Paulus prædicat. Sequitur.
Erant autem cuiuſdam Iudæi nomine Sceuæ principis ſacerdotum ſeptem filii qui hoc faciebant. Hu-
ius nominis virtus prænunciata eſt à Moyſe & filiis Iſrael hymnum Domino decantātibus & dicen-
tibus, omnipotens nomen eius. Salomon quoq; dicit, hoc nomen eſſe turrim fortiſſimam, ad quam cō- *Prou. 18.*
fugiens ſaluabitur. Dauid pariter dicit hoc nomen in omnibus ſuis periculis, & peragendis negotiis *Pſal. 45*
auxilio ſibi fuiſſe. Non abs re ergo orthodoxi & ſancti patres maxime D. Bernardus in canticis, per-
ſuadet omnes fideles hoc nomen debere impreſſum habere in pectore, mente & ore. Si per ocium li-
ceat videre Bernardinū de Buſtis in. 5. parte marialis ſermone. 11. Multa de hoc nomine congeſta, ad
ædificationem populi reperies.

Hoc nomen Chriſtus Græcum eſt, & Hebraicè dicitur Meſſias, Latinè verò vnctus, chriſmate *Pſal. 44.*
ſiue vnctione non viſibili ſed ſpirituali & intelligibili, qua vnxit eum Deus oleo lætitiæ præ parti- *17. de ciui.*
cipibus ſuis, vt D. Auguſt. ait. Hoc nomen, Chriſtus, ſecundum Haymonem eſt adiectiuum, & fuit *Dei, c. 16.*
olim commune Sacerdotibus, Regibus, & Prophetis. Saul enim & Dauid vncti fuerunt à Samuele, *1. Reg. 10*
ideo Dauid pluries vocauit Saul Chriſtum Domini: Aaron etiā prius vnctus fuit ſacerdos à Moyſe, *& 16.*
Heliſæus pariter vnctus fuit in prophetam ab Helia. Vngebantur autem, vt Deo dicarentur ad certa *Leui. 8.*
eius munera. Propter huiuſcemodi dedicationem prohibuit Deus eos tangi, ſiue eis violentiam in- *3. Reg. 19.*
ferri, aut iniurias irrogari. Nolite, inquit, tangere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite mali- *Pſal. 104*
gnari, declarauitq; per Zachariam iniuriam illis illatam, ſibi inferri dicens, Qui tangit vos, tangit pu- *Zach. 2.*
pillam oculi mei. & Chriſtus de Apoſtolis dicit, Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me *Luc. 10.*
ſpernit. Veruntamen hoc nomen Chriſtus, factum eſt Domino Ieſu proprium ſuperabundantem ex- *Ioan. 1.*
cellentiam ſuæ vnctionis, dedicationis, & conſecrationis, cum fuerit vnctus & dicatus per vnionem
hypoſtaticam in filium Dei, ex cuius vnctionis plenitudine omnes accepimus. Hoc nomen Chriſtus
vt D. Thom. ait, eſt nomen humanitatis relatæ ad diuinitatem perſonæ filij Dei, qui eam aſſumpſit, et
ſic ſignificat filium hominis deificatum per hypoſtaticam vnionem, & ideo e diuerſo ſe habet ad no-
C men Ieſu, quod eſt nomen deitatis relatæ ad humanitatem. Vtrunque tamen perſonam diuinam ſi-
gnificat, & ſupponit pro ea, quamuis promiſcuè accipiatur pro homine, hoc eſt ſecūdum naturam hu-
manam, & quandoq; pro Deo ſecundum naturam diuinam, quod ex adiacentibus terminis cognoſci
poteſt. Ex præmiſſis confutatur error Fotini, qui vt D. Ambro. hic ait, propter zelum legis non eru-
buit Ieſum negare Deum.

Tertio deſcribit perſonam ſalutantem ex dignitate, cum dicit, *vocatus Apoſtolus*, Apoſtolus nan-
que interpretatur miſſus, quia Apoſtoli fuerunt à Chriſto miſſi, vt vice eius fungerentur in terris:
& ſecundum hanc interpretationem, Chriſtus poteſt dici Apoſtolus, cum fuerit à Patre miſſus. Vn- *Ioan. 6.*
de legimus, Conſiderate Apoſtolum & pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum, & quis ipſe miſit *Heb. 3.*
Diſcipulos. Ideo vocauit eos Apoſtolos. refert enim D. Lucas, quod Chriſtus vocauit diſcipulos *Luc. 6.*
ſuos, & elegit duodecim ex ipſis, quos Apoſtolos nominauit. D. verò Matth. addit, quod poſt con-
uerſionem Samaritanorum venientium ad ſe ad dictum mulieris, dixit diſcipulis ſuis, videte regio-
nes, quoniam iam albæ ſunt ad meſſem. Deinde ſubiunxit, Meſſis quidem multa, operarij autem *Mat. 10.*
pauci. Rogate ergo dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. In quibus verbis oſten-
ditur congruitas, & neceſſitas inſtitutionis Apoſtolorum quos poſtmodum inſtituit, dando po- *Ibidem.*
teſtatem, & deſignando officium, refert enim D. Matthæus quòd dedit duodecim Apoſtolis pote-
ſtatem ſpirituum immundorum, vt eiicerent eos, & curarent eos, & curarent omnem languorem,
& infirmitatem, & nominauit eos Apoſtolos, & enumeratis illorum nominibus miſit eos: & poſt
pauca dixit, Euntes autem prædicate dicentes, quia appropinquabit regnum cœlorum; Mortuos
ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite, &c. Ex præmiſſis apparet veritas interpretationis
Apoſtolatus, & eius inſtitutio, atque poteſtas; quia ad eiiciendum dæmones, ſuſcitandum mor-

tuos,

tuos,& ſanandum omnem languorem : & ſic ſuper animam & corpus poteſtatem habebant. Ap pa- D
ret etiam quòd eorum dignitas eſt maior dignitate diſcipulorum, cum ex multis diſcipulis ſolum
duodecim elegerit quos ſpecialiter nominauit Apoſtolos. Apparet pariter Apoſtolatus officium,
quia miſit eos ad prædicandum & docendum, & in confirmationem doctrinæ miracula faciendum,
atq; ad dirigendum & gubernandum populum. Vnde conſtat quod Apoſtoli fuerunt maiores mini-
Rom.8. ſtris Eccleſiæ, & quod cæteris omnibus poſt Diuam Virginem (quæ ex Dei maternitate ineffabili
excellentia donata eſt) omnibus ſanctis quacunque prærogatiua præfulgeant, præferuntur cum pri-
mitias ſpiritus acceperint tempore prius & cæteris abundantius atq; perfectius: in die enim Pente-
Act.2. coſtes fuerunt confirmati in gratia quod de aliis non legimus. Ideo Apoſtolus numerans & ordinans
Ephe.4. diuerſitatem donorum & officiorum Eccleſiaſticorum primo Apoſtolos collocauit. vide quæ dice-
mus infra.8.c.d.ſuper verbo primitias ſpiritus. Apoſtoli propter eorum confirmationem dicuntur
Pſal.74 columnæ Eccleſiæ,de quibus Dauid dicit. Ego confirmaui columnas eius:quapropter vocantur Ec-
Ephe.2. cleſiæ fundamenta. Numerus verò ac eorum laudes fuerunt multipliciter in veteri teſtamento præ-
Gen.48 figuratæ. Per duodecim Patriarchas, totum Populum Chriſtianorũm gubernando. Per.12.Princi-
Num.10 pes tribuum præcepta ſalutaria promulgando. Per.12.fontes in Helim,doctrina ſua horum Eccleſiæ
Exod.15 irrigando. Per.12.lapides precioſos in veſte pontificali Eccleſiam ornando. Per.12.panes propoſiti-
Exod.28. onis, animas verbo vitæ reficiendo. Per.12.exploratores terræ promiſſionis,futuram vitam per con
Exod.25. templationem inquirendo,& poſtea nunciando. Per.12.lapides altaris,ſacrificium Chriſti in ſe por
Num.13 tando. Per. 12. vitulos domino immolatos, pro Chriſto martyrium ſuſtineodo. Per. 12. lapides de
Exod.24. Iordane ſublatos,mundi fluxum contemnendo. Per.12.boues ſub mari æneo,baptiſmi gratiam præ
Exod.24. dicando & miniſtrando. Per.12.leunculos in throno Salomonis,peccatores ſeuerè iudicando.Per.12
Ioſue.4 portas ciuitatis, poteſtate clauiũ portas regni cœlorũ aperiendo. Per.12.horas diei, Chriſtianæ vitæ
4.Reg.7 opera ordinando. Per.12.fundamẽta ciuitatis,Eccleſiã meritis & precibus ſuſtentando. Per.12.ſtel
3.Reg.10 las in corona ſponſæ, Eccleſiam doctrina & miraculis illuſtrando. Et quanuis D. Paulus dixerit, B
Apoc.21. Chriſtum dediſſe Apoſtolos vſque ad conſummationem ſeculi, donec occurramus omnes in vnita-
Ioan.11. tem fidei,& agnitionem filii Dei in virum perfectum,& cætera. Tales tamen & ſi extenſo vocabu-
Apoc.12. lo Apoſtoli dici poſſint,quò ad aliqua officia:quia habent authoritatem docendi, prædicandi & gu-
Ephe.4. bernandi populum,ac ſacramenta adminiſtrandi. Propriè tamen Apoſtoli non dicuntur, cum non
habeant poteſtatem miracula faciendi, quæ ad integram & completam Apoſtolatus dignitatem re-
quiritur : ſed dicuntur Apoſtolorum ſucceſſores, & Epiſcopi, vt Anacletus papa ait & habetur in
cano.in nouo,in. 21. diſtin. Ad hanc Apoſtolatus dignitatem propter manſuetudinem & humilita-
tem D. Paulus dicit ſe vocatum, & non audet ſe ſimpliciter nominare Apoſtolum, vnde dicebat.
1.Cor.15 Non ſum dignus nominari Apoſtolus,&c. Item vt ambitionem eorum cohibeat,qui à Deo non vo
Heb.5. cati ſe ingerunt ad tantum officium, vnde dicebat. Nec quiſquam aſſumit ſibi honorem, ſed qui vo-
catur à Deo quemadmodum Aaron. Et ideo exponitur vocatus,id eſt non quærens,ſeu non ſe inge
rens. Quarto deſcribit perſonam ſalutantem ex officio, cum dicit, *Segregatus in Euangelium.*
Segregatus idem ſonat quod ſelectus,ſeu ſeparatus. fuit enim dupliciter ſegregatus. Primò ab in-
Galat.1. fidelibus,per conuerſionem. vnde dicit : Cum autem placuit ei qui me ſegregauit ex vtero matris
meæ,id eſt à doctrina Scribarum & Phariſæorum,ſiue ab vtero ſynagogæ, vbi locum doctoris habe
bat,vt magiſter ſententiarum in hoc loco dicit. Secundò ab aliis diſcipulis per diuinam electionem,
de qua dicitur : Segregate mihi Paulum & Barnabam,in opus ad quod aſſumpſi, hoc eſt elegi & de-
Act.13. ſtinaui eos,ſcilicet ad euangelizandum gentibus. Euangelium autem, vt Euſebius dicit, idem ſo-
Euſebius nat quod bonum nuncium, ſiue bona nunciatio, & æternorum & incorruptibilium bonorum pro-
miſſio,ſcilicet remiſſionis peccatorum,gratiæ & gloriæ, ac eorum quæ ad gratiam & gloriam perti-
nent,id eſt mediorum per quæ Dei gratia habetur : quæ ſunt ſacramenta & virtutes, quibus tollun-
tur impedimenta, hoc eſt peccata per Chriſtum. Hæc nunciatio iucunditatem & lætitiam ſecum
adfert,eò maximè quod per eam annunciatur coniunctio hominis ad Deum, quæ eſt bonum homi- F
nis,ſecundum illud : Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. Triplex autem coniunctio hominis ad
Deum annunciatur in euangelio. Prima quidem per gratiam vnionis. ſecundum illud, Verbum ca-
Pſal.72. ro factum eſt. Secunda per gratiam adoptionis,prout Dauid annunciare videtur: Ego dixi, Dii eſtis
Ioan.1. & filii excelſi omnes. Tertia,per fruitionem & viſionem, de qua D.Ioan.dicit: Hæc eſt vita æterna
Pſal.81. vt cognoſcant te Deum,&c. Ideo Eſa. Quàm pulchri ſuper montes pedes annunciantis & prædi-
Ioan.17 cantis pacem, annunciantis bonum,ſcilicet æternum, prædicantis ſalutem,&c. Et quia hæc bonorũ
Eſa.52. annunciatio de Chriſto tunc venturo,ſeu incarnando continetur in ſcripturis ſacris, ideo omnis ſcri
ptura ſacra etiam veteris teſtamenti,Euangelium nominari poteſt. vnde Eſa. Super montem excel-
Eſa.40. ſum aſcende,tu qui euangelizas Sion. Specialius tamen ſcriptura illa Euangelium dicitur,quæ con-
tinet acta & dicta Chriſti, qui principalius & clarius annunciauit regnum cœlorum, & familiarius
docuit viam & medium perueniendi ad illud . Hinc eſt quod ſcripta D.Matthæi, Marci, Lucæ,&
Ioannis euangelia ſpecialiter nuncupatur. Si plura circa huiuſmodi ſcire cupis & quomodo Epiſto-
læ Apoſtolorum & determinationes Conciliorum vniuerſalium Eccleſiæ catholicæ, id eſt Romanę
(quæ eſt omnium aliarum eccleſiarum caput, eo quod Diuus Petrus qui Chriſto ſucceſſit, illam in
qua mortuus eſt, ſedem elegit vnde omnes qui in ea ſede conſtituuntur, ſucceſſores Diui Petri, &
Vicarii Chriſti dicuntur & verè ſunt) euangelia dici poſſunt, cum fuerint ab Eccleſia (quæ circa fi-
dem & bonos mores errare non poteſt) approbata,ſine cuius approbatione, nec D.Matthæi, Marci,
Lucæ,& Ioannis,Euangelia non dicerentur,nec eis crederentur, ſicut nec Euangelio intitulato no-
mine Petri,aut Thadæi, nec ſermonibus intitulatis nomine Pauli, vide in noſtris Inſtitutionibus
theologicis. c.15. §.2.

Tex. *In Euangelium Dei, quod ante promiſerat per Prophetas ſuos, in ſcripturis ſanctis, de filio ſuo.*

IN his verbis Apoſtolus commendat officium Euangelizandi,propter quinque. Primò, propter
autho

A authoritatem committentis,qui eſt Deus, dicit enim in Euangelium Dei. Hoc nomen Deus ab om-
nibus philoſophis qui naturali lumine rectè vſi ſunt, ac etiam à Chriſtianis diuinas reuelationes
habentibus, pro primo rerum omnium principio, à nullo pendente, & à quo omnia alia pendent,
in eſſe, fieri, & conſeruari, ſua clariſſima intelligentia omnia præuidente, comprehendente, ordi-
nante, dirigente, gubernante, omnibus prouidente, omniumq; creaturarum perfectiones in ſe emi-
nenter ac altiori modo habente, acceptum eſt. Et cum infinitus ſit, definiri non poteſt. Eius tamen *Con.Gen.*
exiſtentiam & immutabilitatem, à qua cæteras eius excellentias dilucidè Diuus Thomas infert. *lib.1.*
Philoſophi & maximè Ariſtoteles demonſtrarunt : Moyſi tamen certius eius perfectiſſima & infini- *Phy.8.*
ta natura reuelata eſt, cum dictum fuit ei : Ego ſum qui ſum, ſcilicet per eſſentiam à nullo pendens, *12.Meth.*
nullius egens adminiculo, omnibus rebus eſſe,& exiſtentiam contribuens. Ex quo inferunt theolo- *Exod.3.*
gi,ipſum vbique eſſe per eſſentiam,præſentiam,potentiam,vbicunque enim & quibuſcunque rebus
dat eſſe,& in eis operatur,omnia videt,nudaq; & aperta ſunt ei, virtus quoq; & potentia eius ad om-
nia loca ſe extendit. vnde Apoſtolus dicit eum eſſe omnia in omnibus. Eius perfectiones quam mul *Ephe.1.*
tæ in ſacris literis quatenus nobis opus eſt,ſunt reuelatæ,attamen cum infinitæ ſunt,enarrari non poſ
ſunt.Pro nũc ſufficiat quid nominis de Deo dixiſſe. Et vt ad rem redeam, D. Paulus dicit Deum eſſe
euangelij authorem,id eſt,bonorum prædictorum,& in eo cõtentorum promiſſorem,promiſſionisq;
reuelatorem,& non ſolum hominem: verum hoc tempore Chriſto deo ſimul & homini mandaſſe pu
blicationem. Origenes hic refert D. Marcum ſcripſiſſe initium euangelii Ieſu Chriſti, ſicut ſcriptum *Mar.1.*
eſt in Eſa.propheta. Et Apoſtolus dicit hic eſſe Dei,quod quidem exponit Dei patris, verum quo- *Ioan.1.*
niam Chriſtus verbum eſt, & in principio erat verbum,& Deus erat verbum. Omnia quæ ſunt pa- *Ioan.17*
tris ſunt filij,& ediuerſo. Vnum atque idem dicit eſſe euangelium Dei & Chriſti. Cum opera trinita
tis ad extra,vt D. Aug. dicit, ſunt indiuiſa, & pater & filius,ac ſpiritus ſanctus vnum ſint, vt D. Ioan. *D. Aug.*
teſtatur. Secundo,commendat officium euangelizandi, ſiue euangelium,propter antiquitatem & fir- *1. Ioan. 5*
mitatem. Hæc commendatio fuit neceſſaria ad obſtruendum ora paganorum,qui euangelio detrahe-
bant,& prædicationem eius calumniabantur dicentes: Euangelium eſſe hominum figmentum. Hu-
B iuſmodi figmentum excludit dicens, Euangelium non eſſe ab heri & nudiuſtertius inuentum,neque
ex improuiſo ortum.ſed multo ante tempore annunciatum et promiſſum à Deo. Vnde Eſa. Antequã *Eſa.48*
venirent indicaui tibi,quæ indicatio futuri contingentis eſt manifeſtum ſignum diuinitatis,iuxta il- *Eſa.42.*
lud: Annunciate quæ ventura ſunt in futurum,& ſciemus quia Dij eſtis vos & ſic euãgelium eſt dei.
qui (cum ex omnium Philoſophorũ conſenſu ſit immutabilis ſecundum illud, Ego Deus & non mu
tor,& apud quem non eſt tranſmutatio, neq; viciſſitudinis obumbratio) nõ potuit non ſeruare pro- *Mala.3.*
miſſum, cum nec fallere neq; falli poſſit, neq; id quod reuelauit & promiſit, nõ poſſit eſſe niſi verum *Iaco.1.*
et firmum. vnde ad Titum ait: In ſpem vitæ æternæ quam promiſit, qui non mentitur Deus,et alibi:
Impoſſibile eſt Deum mentiri. Ex hac promiſſione Dei in veteri teſtamento facta confutatur error *Ad Tit.1.*
Manichæorum dicentium non eundem eſſe Deum veteris teſtamenti & noui,qui eſt Pater domini *Heb.6.*
noſtri Ieſu Chriſti. Tertio,commẽdat officium euangelizandi et euangelium ex dignitate miniſtro
rum & teſtium,qui fuerunt Prophetæ. vnde dicit per Prophetas ſuos, quibus reuelata fuerunt,quę
ſunt nunc completa circa verbum incarnatum. Non enim (vt Amos dicit) faciet Dominus verbum,
ſcilicet incarnati, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos Prophetas. Et notanter addit (ſuos) *Amos.3*
quia ſunt aliqui prophetæ proprij hominum,qui ſpiritu humano loquuntur. vnde Hiere. Viſionem *Hier.14*
cordis ſui loquuntur,non de ore Domini. & Apoſtolus ad Titum dicit: Quidam ex illis proprius il *Tit.1.*
lorum propheta dixit Cretenſes ſemper mendaces malæ beſtiæ, ventres pigri. Sunt etiam quidã pro-
phetæ dæmonum,qui ab immundo ſpiritu inſpirantur, prout quadringenti prophetæ Baal,quos in-
terfecit Helias in torrente Cizon. Sed prophetæ Dei dicuntur,qui diuino ſpiritu inſpirantur. vnde *1.Par.18.*
Ioel. Effundam de ſpiritu meo, &c. Promiſſio euangelij & verbi incarnati facta fuit duntaxat duo- *Ioel.2.*
bus, id eſt Abrahæ & Dauidi, vt diuus Hieronymus ait. Fuit tamen aliis patribus reuelata. vnde *Gen.15.*
D. Virgo: Sicut locutus eſt ad patres noſtros, Abraham et ſemini eius in ſecula. Fuit deinde à Pro- *& 17*
phetis prænunciata. vnde Zachar. Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo ſunt Propheta- *Pſal.4.*
C tum eius. Per os ſcilicet Eſa. Hierem. & generaliter per omnes veteris Teſtamenti Prophetas. *Luc.1.*
Vnde D. Petrus: Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, &c. Imò tota lex erat Chriſti *Eſa.10.*
vaticinium. *& 41.*

Quarto,commendat & corroborat authoritatem euangelij ex modo tradendi, cum dicit in ſcri- *Hier.31.*
pturis ſanctis, quaſi dicat huiuſcemodi promiſſa fuerunt,non ſolum verbo prolata, aut interius ſug- *Act.10.*
geſta, verum etiam in ſcriptis (quibus cum abſentibus loquimur) perpetuæ memoriæ prodita et de- *Haba.2.*
mandata,prout iuſſum fuit Abacuc: Scribe viſum & explana illud. Ideo Chriſtus: Scrutamini ſcri-
pturas,ſcilicet ſanctas: etenim illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Ad maiorem autem fir-
mitatem addit ſanctas. Scripturæ illæ dicuntur ſanctæ: Primo, eo quòd ſpiritu ſancto inſpirati D.
Petro teſte, eloquuti fuerunt ſancti dei homines, ea quæ in eis ſcripta ſunt. Ideo Apoſtolus dicit:
Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt eo quòd vitia damnat, virtutes promouet. Secundo,
quia ſancta continet,ſcilicet ſacramenta vnius veri Dei,& incarnationem Chriſti,noſtramq; purga- *Tit.3.*
tionem & iuſtificationem. vnde Pſal. Confitemini memoriæ ſanctificationis eius. Tertio,quia ſan-
ctificant. vnde Chriſtus: Sanctifica eos in veritate, ſermo tuus veritas eſt. Et quia vniuerſaliter om- *Pſal.96.*
nes ſcripturæ à Deo inſpiratæ ſunt veræ, integræ, puræ, & incorruptæ: et quibus nihil falſitatis vel *Ioan.17*
ambigui, ſeu incertitudinis poteſt eſſe commixtum, prout in ſcripturis Philoſophorum et Poëta-
rum carminibus. Ideo dicuntur ſacræ & ſanctæ. Scripturarum ſanctarum vtilitas declarauit Ma-
cha.12. Habentes ſolatio ſanctos libros. et in hac Epiſtola: Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram do-
ctrinam ſcripta ſunt,etc. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis,etc. Hic reprobatur error Ma- *1.Mac.12.*
nichæorum qui condemnabant ſcripturam antiqui Teſtamenti, quòd dicebant à malo deo pro- *Rom.15.*
ceſſiſſe. Scripturæ canonicæ, ſiue libri canonici, quibus credere tenemur, numerati ſunt in cano- *Tit.3.*

nibus Apoſtolorum, cap. 84. & in concilio Laodicen. cap. 59. & in concilio Tridentino, in decreto 3. D
Seſſionis: & ſunt omnes libri in biblia noſtra hoc tempore contenti.

Quintò, commendat Euangelium ex bonis in eo denunciatis, quæ pertinent ad materiam, ſiue ob-
iectum Euangelii, quod eſt Chriſtus Dei filius. Ideo dicit (de filio ſuo) qui fuit in Euangelio teſti-
monio Patris declaratus filius ſuus, cum Deus pater dixit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi
1. Cor. 2. bene complacui. Ideo Apoſt. dicit. Nõ enim me iudicaui ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum,
& hunc crucifixum. Hic ſcopus totius Euangelii ad quam veteris & noui teſtamenti ordinantur li-
bri, & omnia in eis contenta. Per filium enim Dei Ieſum Chriſtum ſanctiſſima Trinitas, & alia fidei
myſteria ſunt nobis reuelata. Commẽdat autem hic Apoſtolus Chriſtum ex æterna origine: eò enim
quod præmiſit Euangelium Dei quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis, & po-
Pſal. 2. ſtea ſubdit de filio ſuo, ſufficienter exprimit æternam generationem: de qua Dauid. Dominus dixit
Ioan. 10. ad me, filius meus es tu. Ego hodie (id eſt in hoc æternitatis die) genui te. Generatur enim ſemper à
patre, qui ei eandem naturam communicat, vnde dicebat: Ego et pater vnum ſumus. vbi D. Aug. ait.
Quod dicit vnum, liberat te ab Arrio qui diuerſitatem naturarũ in eo aſſeruit. Quod dicit ſumus, li-
berat te à Sabellio, qui pluralitatem perſonarum negauit.

Text. *Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem.*

PEr hæc verba Apoſt. declarat eiuſdem filij temporalem originẽm: & debet ſic legi: Qui (ſcilicet
filius Dei factus eſt homo) quod prius non erat: non enim ſemper fuit homo. Poteſt enim aliquid
de nouo relatiuè dici de aliquo abſq; ſui mutatione, licet fiat mutatio in alio. Aliquis enim ſedens fit
dexter per mutationem eius qui transfertur, & ſimilis propter mutationem eius qui ſimilem qualita-
tem acquirit. Sic Deus dicitur ex tempore Dominus, vel creator propter mutationẽ creaturæ: eadem
ratione dicitur de nouo factus abſq; ſui mutatione per mutationem & inchoationem humanæ natu-
ræ ex ſemine Dauid ſecundum carnem, id eſt, ſecundum corpolentam ſubſtantiam quę facta & vnita
eſt Dei filio. Et ſic (vt D. Auguſt. dicit) Qui erat, factus eſt, verbum erat, filius Dei erat, filius homi-
nis factus eſt: ſuſcepit humanitatem, non amiſit diuinitatem. Natus eſt ſecundum veritatem naturę
ex Deo Dei filius, & ipſe naturaliter æternus patriq; coæqualis, & ſecundum veritatem naturæ ex ho E
mine hominis filius, vt non adoptione vel appellatione, ſed verè in vtraq; natiuitate filij nomen na-
ſcendo haberet, vnaq; perſona in duabus naturis ſubſiſteret. Et ſic mens Apoſt. eſt declarare mate-
riam ſiue obiectum euangelij eſſe filium Dei ſecundum duas naturas & duos aduentus. Per hęc exclu-
ditur error dicentium in Chriſto duas eſſe hypoſtaſes aut perſonas. Sic ergo intelligendum eſt illud,
Ioan. 1. Verbum caro factum eſt, id eſt filius Dei factus eſt homo, accipiendo carnem pro homine abſtracti-
uè, id eſt, pro natura humana & non pro ſuppoſito, vt ſit ſenſus: Filius Dei factus eſt homo, id eſt, na-
tura humana, quæ caro facta & aſſumpta eſt à filio Dei ad ſuum eſſe perſonale, nõ tamen quòd ſuppo-
ſitum diuinum in ſe, abſolute ſit factum, nec filius ſecundum diuinitatem ſit factus, ſed genitus, vt di-
Gen. 12. cit Athanaſius. Dicitur autem ex ſemine Dauid, & non Abrahæ, cui primo facta eſt promiſſio: iuxta
Galat. 3. illud, Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones ad dandũ ſpem veniæ peccatoribus. Fuit enim Dauid (ex cu-
ius ſemine natus eſt Chriſtus) peccator: Abraham verò iuſtus abſq; reprehenſione legitur. Inſuper ad
Luc. 3. commendandum dignitatem regiam Chriſti Romanis regnum gentium tenentibus: Nec etiam ar-
bitrandum eſt Apoſt. intellexiſſe filium Dei factum eſſe hominem ex ſemine Dauid ſecundum carnẽ
effectiuè, vt ſit ſenſus ex virtute virilis ſeminis Dauid: Cum D. Virgo hominem nõ cognouerit: ſed
ſolo ſpiritu ſancto operante conceperit. Sed intelligit materialiter tantum: quia ex corporali ſubſtan-
tia, ſiue ex puriſſimis ſanguinibus D. Virginis, quæ fuit ex ſemine Dauid propagata, Chriſtus con-
ceptus eſt. Ex hoc loco apparet confutatio Manichæorum dicentium Chriſtum non habuiſſe veram
carnem, ſed fantaſticam.

Text. *Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute.*

HOc loco Apoſt. commendat Chriſtum ex eius præordinatione quam declarat. Circa quam pri-
mo conſiderandum eſt quòd nomen prædeſtinationis à deſtinatione deriuatur. Deſtinatio au-
tem dupliciter ſumitur, quandoque pro miſſione: dicuntur enim deſtinati qui ad aliquid mittun-
1. Mach. 1. tur. ſecundum illud, Deſtinauerunt aliquos de populo, & abierunt ad regem. Quandoque verò de- F
2. Mach. 6 ſtinare, idem eſt quod proponere, iuxta illud: Deſtinauit Eleaſarus non admittere illicita. Hæc au-
tem ſecunda ſignificatio à prima deriuari videtur. Quemadmodum enim nuntius, qui ad aliquid
mittitur, ad aliquid dirigitur: ita id quod proponimus ad finem aliquem ordinamus: ſecundum hoc
igitur prædeſtinare, nihil aliud eſt quàm ante in corde diſponere. Poteſt autem aliquis de futura
re, vel operatione diſponere, dupliciter: Vno modo quantum ad ipſius rei conſtitutionem, quem-
admodum artifex diſponit qualiter domum facere debeat. Altero modo quo ad vſum vel guber-
nationem rei, prout cum aliquis diſponit qualiter debeat vti equo ſuo: Et ad hanc ſecundam diſpo-
ſitionem pertinet prædeſtinatio, & non ad primam. Id enim quo quis vtitur refert ad finem quo
fruendum eſt: Sed cum res ipſa in ſe conſtituitur, non dirigitur ex hoc ipſo in aliud. Vnde prædiſpo-
ſitio conſtitutionis rei propriè prædeſtinatio dici non poteſt: ergo idem eſt negare prædeſtinatio-
nem, quod negare præordinationem diuinam ab æterno de his quæ fienda ſunt in tempore. Verum
cum omnia naturalia ad conſtitutionem ipſius rei pertineant, cum ſint vel principia, ex quibus res
conſtituitur, vel quæ huiuſmodi principiis ſequuntur: conſequens eſt quod naturalia ſub prædeſti-
natione non cadant: Non enim propriè dicimus quod homo ſit prædeſtinatus habere manus. Re-
linquitur ergo quòd prædeſtinatio ſolum dicatur eorum quæ ſupra naturam ſunt, ad quæ intelle-
ctualis natura ordinatur. Supra intellectualem autem creaturam eſt ſolus Deus: cui tripliciter vni-
tur intellectualis creatura per gratiam Vno modo quo ad actum ipſius Dei per gratiam prophetiæ,
Eſa. 41. qua communicatur homini præcognitio futurorum, quæ eſt propria Deo: Vnde Eſa. Annunciate
quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia Dij eſtis vos. Et huiuſmodi gratia dicitur gratis data.
Secundo modo quo ad ipſum Deum, quo ad effectum communis dilectionis, iuxta illud: Qui ma-
net in

A net in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, quod fit per gratiam adoptionis. Tertio modo per ef-
fectum ſpecialem, vt puta per vnionem in eſſe perſonali, qui eſt humanitati Chriſti ſingularis. Et hęc
dicitur gratia vnionis. Sicut ergo hominem eſſe vnitum Deo per gratiam adoptionis, cadit ſub præ-
deſtinatione: ita etiam eſſe vnitum Deo per gratiam vnionis in perſona, cadit ſub prædeſtinatione.
Et quantum ad hoc dicit Apoſtolus: Qui prædeſtinatus eſt eſſe filius Dei, ſcilicet ſecundum natu-
ram humanam. Et ne hoc referatur ad filiationem adoptionis, additur *in virtute*, quaſi dicat, præde-
ſtinatus eſt vt habeat æqualem virtutem cum Deo patre. Quia vt D. Ioan. ait, Dignus eſt agnus, qui *Apoc.5.*
occiſus eſt, accipere virtutem & diuinitatem. Quinimò ipſe Chriſtus eſt Dei virtus & ſapientia. Vn- *1.Cor.1.*
de D. Ioan. Quæcunque pater fecerit, & filius ſimiliter facit, reſpectu verò gratiæ gratis datæ, non *Ioan.5.*
dicitur aliquis prædeſtinatus: quia gratia gratia data, non ordinatur directè ad hoc quod ille qui
eam recipit, ad vltimum finem dirigatur: ſed vt per eam alii dirigantur, iuxta illud, Vnicuique *1.Cor.12.*
datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem, ſcilicet aliorum. Manifeſtum eſt autem quod id quod eſt
per ſe, eſt metrum & menſura, ac regula eorum quæ dicuntur per aliud, & per participationem. Vn-
de prædeſtinatio Chriſti, qui eſt prædeſtinatus filius Dei per naturam, eſt menſura vitæ: Ita & præde-
ſtinationis noſtræ, qui prædeſtinamur in filiationem adoptiuam, quæ eſt participatio & imago natu-
ralis filiationis, ſecundum illud: Quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imagini filij ſui. *Rom.8.*
Sicut igitur homo Chriſtus non eſt prædeſtinatus propter merita præcedentia, ſed ex ſola gratia, vt
ſit filius naturalis Dei. ſic nos ex ſola gratia, & non ex meritis, prædeſtinamur vt ſimus filij adoptiui *Deut.9.*
Dei: iuxta illud, Ne dicas in corde tuo cum deleuerit eos dominus Deus tuus in conſpectu tuo: Pro-
pter iuſtitiam meam introduxit me Dominus: vt terram hanc poſſiderem. Eſt igitur manifeſtum ad
quid ſit iſta prædeſtinatio, ſcilicet ad hoc quod aliquis ſit filius Dei in virtute. Sed inquirendum eſt
quis eſt iſte qui eſt ad hoc prædeſtinatus: quia videtur quod talis non ſemper fuerit filius Dei in vir-
tute, cum hoc nomen prædeſtinatus antecesſionem importet, quæ conuenire non poteſt ei qui ſem-
per fuit. Hoc argumento Origenes dicit hunc textum fuiſſe corruptum, & non debere legi, *Qui præ-*
B *deſtinatus eſt, &c.* ſed qui deſtinatus: verum quia communiter omnes libri Latini habent (*Qui præde-*
ſtinatus) ideo aliter exponendum eſt. Quidam exponunt, *Qui prædeſtinatus*, id eſt, declaratus eſt filius
Dei in virtute, id eſt, per virtutem miraculorum ſecundum morem ſcripturæ ſacræ, in qua dicitur ali-
quid fieri quando innoteſcit. Vnde Dominus poſt reſurrectionem dixit: data eſt mihi omnis pote- *Mat.vlt.*
ſtas. quia poſt reſurrectionem innotuit talem poteſtatem ſibi datam ab æterno, qui prædixerat cum *Ioan.8.*
exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum: Vnde Centurio videns magnalia in *Mat.27*
morte Chriſti, eum verum Dei filium eſſe proclamauit: ſed ſecundum hanc expoſitionem prædeſtina-
tus non acciperetur propriè. Alij verò prædeſtinationem non attribuunt perſonæ, ſed naturæ: vt ſit
ſenſus, Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute, id eſt, cuius natura prædeſtinata eſt, vt eſſet vnita *In lib. de*
ei qui eſt filius Dei in virtute: verum hæc expoſitio eſt impropria & extorta: cum prædeſtinatio im- *prædeſt.*
portet ordinem in finem, & agere non ſit naturæ, ſed perſonæ, actiones enim ſunt ſuppoſitorum. Ideo *Sāct. c.15.*
ſi hæc dictio prædeſtinatus propriè accipiatur, oportet quod attribuatur perſonæ Chriſti. Vnde D.
Auguſt. dicit quod Chriſtus ſecundum quod homo, eſt prædeſtinatus. Ad cuius euidentiam notan-
dum quod perſona Chriſti ſubſiſtit duabus naturis, ſcilicet diuina & humana: & ſecundum vtranque *Ioan.10*
poteſt aliquid dici de eo, prout de homine poteſt aliquid dici ſecundum corpus, vt tangi & vulnera-
ri, & aliquid ſecundum animam vt intelligere: ita & de Chriſto poteſt aliquid dici ſecundum naturā
diuinam, prout ipſe de ſe dicit: Ego & pater vnum ſumus. Et aliquid ſecundum naturam humanam,
vt cum dicimus ipſum crucifixum & mortuum. Et hoc modo dicitur prædeſtinatus ſecundum natu-
ram humanam, quamuis ipſa perſona Chriſti ſemper fuerit filius Dei, & ſecundum ſe non fuerit præ-
deſtinata, ſicut nec facta: tamen nō ſemper fuit, vt exiſtens in humana natura, ſed hoc non fuit ex tem-
pore & ineffabili gratia. Hoc enim participium prædeſtinatus, importat actum animæ: Anima ve-
C rò ſecundum intellectum & rationem poteſt disiungere, & diſtinguere ea quæ ſecundum rem ſunt
coniuncta. Poteſt nanque de pariete albo aliquid cogitare & loqui ſeorſum, quantum ad hoc quod
eſt paries, non cogitando albedinem: & aliquid cogitare de eo ſecundum quod eſt albus, ſiue de albe-
dine, non cogitando de ſubſtantia parietis. Ita prædeſtinatio poteſt attribui perſonæ Chriſti, ſecun-
dum quod ſubſiſtit in humana natura: licet non attribuatur ei, vt ſubſiſtit in diuina. Vnde Apoſtol.
prius filium Dei incarnatum præmiſit, & poſtea prædeſtinationem ei attribuit, vt intelligatur præ-
deſtinatus eſſe prout factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Et ſic explicando incarnationis
myſterium, à filio Dei deſcendit ad carnem: & à carne ſecundum prædeſtinationem aſcēdit ad filium
Dei, ad oſtendendū quod neque gloria diuinitatis impediuit infirmitatem carnis, neque carnis infir-
mitas diminuit maieſtatem Dei, vt dictum eſt ſuper verbo qui factus eſt: Prædeſtinationis & repro-
bationis materiam amplius in.8. huius epiſtolæ capite proſequemur. Cum Apoſtolus addit *in virtu-*
te, ponit diſtinctionem inter Chriſti prędeſtinationem & noſtram; Quia nos prædeſtinamur eſſe
filij Dei adoptiui per gratiam; Chriſtus verò prædeſtinatur eſſe filius Dei naturalis in virtute &
potentia.

Secundum ſpiritum ſanctificationis, ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti Domini noſtri. *Text.*

IN his verbis Apoſtol. exprimit primum & principale ſignum & effectum virtutis Chriſti, quaſi
dicat, apparet Chriſtum eſſe filium Dei in virtute ſecūdum ſpiritum ſanctificationis, id eſt, ex hoc *Leui.20*
quod dat ſpiritum ſanctificantem: proprium enim eſt diuinæ virtutis ſanctificare homines. Ideo di- *Ioan.15.*
cebat, Ego Dominus qui ſanctifico vos. Sanctificatio autem fit per collationem gratiæ ſpiritus ſan- *1.Cor.6.*
cti, quem Chriſtus miſit prout ipſe dixit: Cum venerit paracletus quem ego mittam, &c. Præterea
in virtute Chriſti ſanctificamur ſecundum illud: Sed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine
Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſpiritu Dei noſtri. Vnde in.3. cap. huius epiſtol. concludit, Vt ſit ipſe
iuſtus & iuſtificans. Conſequens eſt ergo, vt ſit filius Dei naturalis; ex quo habet virtutem & po- *Luc.1.*
tentiam Dei. Poſſunt etiam aliter hæc verba ſecundum ſpiritum ſanctificationis exponi, vt referan-

tur ad eius conceptionem, ac ſi diceret: Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum ſpiritum D
ſanctificationis: id eſt, per Spiritum ſanctum in vtero virginali conceptus, quod eſt ſignum diuinæ virtutis in ipſo. Vnde Gabriel: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, &c. Sequitur: ideoq; & quod naſcetur ex te ſanctum vocabitur filius Dei. Hæc poſterior expoſitio referri poteſt ad id quod prædixerat: Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex quo caro eius concepta eſt. Anterior verò expoſitio, quæ eſt melior, refertur ad illud quod dixit: Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute.

Cùm autem dicit *(ex reſurrectione mortuorum)* probat alio ſigno Christum eſſe filium Dei in virtute.
Ioan. 5. Quia reſuſcitare mortuos eſt ſignum Dei virtutis. Hoc autem fecit Chriſtus, vt ipſe fatetur dicens: Sicut pater mortuos viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. Chriſtus autem ante mortem
Mat. 17. ſuam viuificauit filiam principis ſynagogæ, filium viduæ, & Lazarum, & quod maius eſt ſeipſum ſuſcitauit, & multos in reſurrectione ſua ſecundum illud: Multa corpora ſanctorum qui dormierant, ſurrexerunt: Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem,
Ioan. 10 & apparuerunt multis: quibus teſtificati ſunt Chriſtum eſſe verum Meſſiam in lege promiſſum, Deum & hominem, & ſua virtute reſurrexiſſe, & mortis deſtruxiſſe imperium. Hanc virtutem ſe
Ephe. 5. habere oſtendit Chriſtus cū dixit, poteſtatem habeo ponendi animā meam & poteſtatem habeo iterum
1. Cor. 5. ſumendi eam. Poteſt etiam hic locus intelligi de reſurrectione ſpirituali mortuorū, id eſt, peccatorum. Vnde Apoſt. Surge qui dormis, exurge á mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Mortui dicuntur Ieſu Chriſti, qui ab ipſo reſuſcitātur: ſicut & infirmi alicuius medici, á quo ſanantur. Et cum Chriſtus in reſurrectione generali ſit oēs mortuos ſuſcitaturus: Quia ſicut per vnuū hominē mors, ita per vnū reſurrectio mortuorū, omnes mortui dicuntur Chriſti. Specialius tamen dicuntur Chriſti, qui in Do
Apoc. 14 mino, id eſt, in gratia Domini moriuntur: iuxta illud, Beati mortui qui in Domino moriuntur. Nam calamitoſa illa reproborum turba, licet iuſſu Chriſti reſurgat, nō tamen ad inſtar reſurrectionis eius.
1. Cor. 15 Differentiā reſurrectionis illorū, & eorum qui ſunt Chriſti declarat Apoſt. dicens: Omnes quidē re E
1. Cor 6 ſurgemus, ſed nō omnes immutabimur. Dicitur autem Chriſtus Dn̄s noſter, quia magno precio nos
Mat. vlt. emit. Et quia data eſt ei omnis poteſtas. Et nomen quod eſt ſuper omne nomē, vt in nomine eius om
Eph. 1. ne genu flectatur, cœleſtiū, terreſtrium, & infernorū. Vnde dicebat, Vos vocatis me Magiſter et Do
Ioan. 13. mine, & bene dicitis, ſum etenim.

Text. *Per quem accepimus gratiam & Apoſtolatum.*

HIc commendat Chriſtum ex liberalitate, quam oſtendit ex duplici munere, ſcilicet communi &
Ioan. 1. particulari. Primum munus quod communiter datur omnibus fidelibus in baptiſmo, eſt gratia, qua iuſtificantur á peccatis. Hanc recipimus á Deo per Chriſtum. Ideo dicit per quem, ſcilicet Chriſtum omnes fideles gratiam accepimus in baptiſmo. Vnde D. Ioan. Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, & infra. 5. Per quem habemus acceſſum in gratia iſta, in qua ſtamus, & ſecundum Origenem ſuſtinemus & laboramus. Vnde dicebat, Abundantius omnibus illis laboraui, Non ego, ſed gratia Dei mecum.

Et quia hic eſt primus locus, in quo Apoſtolus de gratia loquitur, Ideo ad eius intelligentiam, &
1. 2. q. 100 diuerſorum locorum conciliationem, vt ſemel me expediam, diligenter aduertendum eſt quod ſe
art. 1. cundum noſtrum modum loquendi, Gratia tripliciter accipi ſolet. Primo, pro dilectione alicuius, prout ſolemus dicere, hic miles habet gratiam regis, quando rex eum diligit. Secundo, pro dono gratis dato, Et ſecundum hoc dicimus: Hanc gratiam fecit mihi rex, cum dedit aliquod donum. Tertio, pro recognitione beneficij gratis dati: Et ſecundum hoc dicimus, gratias habere beneficiorum. Ex primo modo gratiæ: pendet ſecundus, & ex ſecundo tertius: Quia ex hoc quod aliquis diligit alium, procedit collatio alicuius boni, ſiue beneficij, & ex beneficiis exhibitis procedit gratiarum actio. Sic proportionabiliter loquendum eſt de gratia Dei. Verum circa primum modum attendenda eſt differentia inter dilectionem hominis & Dei. Homo enim non ſemper habere voluntatem efficacem, neque omnia poteſt cum ſit finitus, & moueatur, ex hoc quod eſt in rebus: hinc F
eſt quod voluntas hominis, non cauſat totaliter rei bonitatem, ſed ſupponit ipſam, vel in parte, vel in toto. Deus autem, cuius voluntas beneplaciti eſt ſemper efficax, & omnia poteſt, ſequitur quod quando Deus diligit aliquem, ſiue vult ei aliquod bonum, quod idem eſt: ſtatim illud bonum profluit á Deo in dilecto. Ideo conſequens eſt quod ad quamlibet Dei dilectionem, ſequatur aliquod bonum reale in creatura dilecta, quod poteſt dici gratia, Dilectio autem Dei diuerſificatur ſecundum diuerſa dona, quæ dat. Et quia bona, quæ dat Deus, ſunt duplicia: Quædam ſunt commu
Sap. 11 nia & connaturalia, & ſecundum hoc dicitur dilectio Dei communis. Quia ſcilicet diligit omnia quæ ſunt, & nihil odit eorum quæ fecit. Et hac dilectione diligit & vult eſſe ſubſtantiam dæmonum & connaturalia illorum, ac omnes homines cæteraſq; creaturas. Et quia gratis vult illis ea quæ ſunt eis naturalia, id eſt, quæ fluunt á principiis naturæ præter omne debitum creaturæ: hinc eſt quod bona connaturalia, etiam in animalibus & inſenſibilibus rebus collata, poſſunt dici habita
Iaco. 1. gratia Dei: cum omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum ſit. Sed non dicitur tale donum propriè gratia, prout de gratia loquuntur ſcripturæ, & communiter qui accipiunt gratiam pro dono Dei ſupernaturali, ſcilicet excedente capacitatem naturæ creatæ ordinato ad ſupernaturalem finem beatitudinis, quæ in communicatione clari viſionis ſuæ eſſentiæ conſiſtit. Et hoc donum non dat Deus omnibus creaturis intellectualibus. Aliquando gratia accipitur pro
Ephe. 1. æterna Dei dilectione, quæ eſt ipſemet Deus, qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum in laudem gratiæ ſuæ, &c. Gratia pro ſupernaturali dono Dei accepta, diuiditur in gratificantem, & non gratificantem. Gratia gratificans, quam Theologi gratum facientem vocant, eſt donum ſiue habitus ſupernaturalis gratis & abſque meritis, in eſſentia intellectualis naturæ infuſus, quo dono natura intellectualis inſignita, eſt grata & accepta Deo, cum omnibus operationibus ſuis, ac ordinata (ſi in ea perſeuerauerit) ad vitam æternam. Huiuſmodi gratia eſt quæ mundat & purgat á

peccatis,

A peccatis, ſanctificat & iuſtificat hominem: ideo ab Apoſtolo in pluribus locis, maximè in hac Epiſto- Rom. 5.
la, & hoc capite dicitur iuſtitia & gratia diffuſa in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, cuius effe-
ctus datus eſt, vel per Spiritum ſanctum, id eſt, per ſanctiſſimam trinitatem, quæ eſt vnus Deus &
Spiritus ſanctus, licet appropríetur perſonæ Spiritus ſancti, eò quod perſona Spiritus ſancti procedit
per modum amoris, ſiue dilectionis. Et eſt patris & filii nexus, vnio, & amor. Ex quo autem Deus Ioan. 4.
cauſat hoc gratiæ donum. Hæc gratia data eſt principaliter in commodum & vtilitatem eorum, qui-
bus confertur. Et eſt in hac via imperfecta, & inſtabilis ſiue amiſſibilis, ſed in patria perficitur, &
amitti non poteſt. Gratia non gratificans, quam theologi vocant gratis datam, eſt donum ſuperna-
turale non iuſtificans, ſeu acceptum faciens hominem Deo ad vitam æternam, ab eo collatum homi-
ni, principaliter ad proximorum & Eccleſiæ vtilitatem. Et hæc eſt multiplex. Quædam dicitur præ-
ueniens, quam Diuus Auguſtinus & doctores vocant, auxilium gratiæ ſpeciale, quando homo
peccator ad alia diſtractus, gratis mouetur à Deo ad cogitandum de ſalute ſua: adhuc talis non eſt ac-
ceptus aut gratus Deo ad vitam æternam. Alia dicitur operans, & eſt motio qua voluntas (quæ
prius volebat malum) mouetur à Deo ad volendum bonum. Alia eſt cooperans, quæ eſt motio vo-
luntatis à Deo ad tollendum impedimēta, & quærendum media reſurgendi à peccato: & talis adhuc
non eſt acceptus. Multiplicitatem huius gratiæ oſtendit Apoſtolus in pluribus locis, inter alias au- Infra. 12.
tem gratias gratis datas præeminet, vt dictum eſt, gratia Apoſtolatus, quam hic D. Paulus dicit ſe 1. Cor. 12.
particulariter accepiſſe. Præmiſit illi gratiam, tum quod ex gratia, & non ex meritis dicit ſe aſſecu- Ephe. 4.
tum. Nam & alibi proteſtatur ſe eſſe minimum Apoſtolorum, & non eſſe dignum vocari Apoſto- 1. Cor. 15.
lum: tum etiam quia Apoſtolatus officium, niſi prȩhabita gratia ſanctificante, dignè haberi, neque Ephe. 4.
abſq; ea legitimè exerceri poteſt. Vnde dicebat, Vnicuiq; noſtrum data eſt gratia &c. Quanuis ſcele- Mat. 7.
ratis Apoſtolatus, aliaq; Eccleſiaſtica officia, quȩ in publicam vtilitatem conferuntur, abſq; iuſtifican-
te gratia committantur, ſecundum illud, Multi dicent in illa die, Domine, domine, Nonne in nomi-
ne tuo prophetauimus, &c. Inter Apoſtolos enim Iudas Scariotis nominatur: Paulus verò nō ſolum 1. Cor. 15.
Apoſtolatum, ſed & cætera dona eidem functioni, & exercitio neceſſaria, abundantius cæteris omni-
B bus ſuſcepit, quod conſtare poteſt ex eo quod abundantius illis laborauit: Non ipſe, ſcilicet ſolus, ſed
gratia Dei ſecum &c.

Ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius. Text.

IN his verbis deſcribit Officium Apoſtolatus: Primo ex fine, ſeu fructu, qui eſt vtilitas obedien-
tiæ fidei: quia ad obediendum fidei, quaſi dicat: Ad hoc Apoſtolatus inſtitutus eſt, & ad hoc miſſi
ſumus, vt faciamus homines obedire fidei, vt in captiuitatem reducamus omnem intellectum in ob- 2. Cor. 10.
ſequium Chriſti: non ad inanem gloriam & terrenorum acquiſitionem, aut inanem verborum pu- Ioan. 15.
gnam, ſiue ad contentioſas quæſtiones. De hoc fructu intelligitur illud D. Ioan. Poſui vos, vt eatis, 2. Cor. 2.
& fructum afferatis, & fructus veſter maneat, ſcilicet obediētiæ fidei. Vnde ipſe Apoſt dicebat: Ideo 2. Cor. 10.
ſcripſi vobis, vt cognoſcam experimētum veſtrum, an in omnibus obedientes ſitis. Et alibi: In prom-
ptu habentes vlciſci omnem inobedientiam cum impleta fuerit obedientia veſtra. In his maxime
obedientia locum habet, quæ voluntariè facimus. At qui his quæ ſunt fidei ex voluntate conſenti-
mus, & non ex rationis neceſſitate Nullus enim (vt D. Auguſtinus ait) credit niſi volens. Vnde obe-
dientia circa fidem locum habet. Ideo infra, ſcilicet, Obediſtis ex corde in eam formam doctrinæ, in Infra. 6.
qua traditi eſtis. Deinde cum dicit (In omnibus gentibus) deſcribit Apoſtolatum ſuum ex amplitu-
dine. Quia non ſolum in vna Iudæorum gente, non in vna duntaxat regione, aut in vna mundi par-
te, in Africa, in Aſia, Europa: ſed in omnibus gentibus (quemadmodum alij Apoſt.) euangelizandi
poteſtatem accepit, ſecundum illud: Euntes in mundum vniuerſum docete omnes gentes. Quod au- Mat. vlt.
tem ab Apoſtolatu Pauli non eſſent excluſi Iudæi, præſertim inter Gentes habitantes, apparet ex eo Infra. 11.
quod infra dicit. Quandiu quidem ego ſum Gentium Apoſtolus, miniſterium meum honorificabo, Galat. 2.
ſi quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam, & ſaluos faciam aliquos ex ipſis. Peculiarius
tamen in gentibus Apoſtolatum accepit, iuxta illud: Qui operatus eſt Petro in Apoſtolatum circun-
ciſionis, operatus eſt & mihi inter gentes. Deinde cum dicit (*pro nomine eius*) deſcribit Apoſtolatum
C ex plenitudine poteſtatis. Quemadmodum enim Chriſtus in nomine Patris veniſſe dicitur, quaſi Ioan. 5.
plenam Patris poteſtatem habens, ita & Apoſtoli in nomine Chriſti veniſſe dicuntur, quaſi in perſo- 2. Cor. 2.
na & poteſtate Chriſti. Vnde dicebat, Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui propter vos in perſo-
na Chriſti donaui. Poteſt etiam eſſe ſenſus, pro nomine eius dilatando & glorificando, & vbique
eius fidem prædicando & annunciando. Et non pro aliquo terreno fructu mihi acquirendo Vnde
D. Lucas, Vas electionis eſt mihi iſte, vt portet nomen meum coram gentibus, & regibus, et filiis Iſ- Act. 9.
rael. Et ob hoc omnes fideles ad Chriſti nomen honorandum hortabatur, dicens: Omnia in no- Col. 3.
mine Chriſti agite.

In quibus eſtis & vos vocati Ieſu Chriſti. Text.

HIc deſcribit Apoſtolatum ſuum ex poteſtate quam habebat ſuper illos, quibus ſcribebat, qui prȩ-
dicto Apoſtolatui erant ſubiecti (*in quibus*) ſcilicet Gentibus ſuper quas mihi datus eſt Apoſto-
latus (*eſtis & vos*) ſcilicet Romani, quanuis ſublimes iuxta illud: Ciuitatem ſublimem humiliabit, &
conculcabit eam pes pauperis (ſcilicet Chriſti) greſſus egenorum, id eſt, Apoſtolorum maxime Pe- Eſa. 26.
tri & Pauli. Vnde ipſe dicebat, Vſq; ad vos peruenimus in euāgelio Chriſti, vnde ex egenorum prȩ-
dicatione, vos Romani eſtis vocati Ieſu Chriſti, id eſt, à Chriſto, vel ad fidem Chriſti, vel vocati, nō 2. Cor. 10.
nomine eorū qui vobis annunciauerunt, ſed Chriſti ad quem vos vocauerunt, vt ſitis nominati non
Petri, aut Pauli nominibus, ſed Chriſtiani à Chriſto: ſecūdum illud, Ita vt cognominarentur primū Act. 11.
Antiochiæ diſcipuli Chriſtiani.

Omnibus qui Romæ ſunt dilectis Dei vocatis ſanctis. Text.

HIc deſcribuntur perſonæ ſalutatæ ex tribus: primo ex loco, quia Romani, non intendit ta-
men Apoſtolus ſolis Romanis natione, ſed etiam aliis diuerſarum nationum tunc Romæ

 exiſten 1. Cor. 7.

exiſtentibus ſcribere. Vnde dicit omnibus qui Romæ ſunt, ſiue Iudæi, ſiue Gentiles eſſent. Scribit au D
tem omnibus, quia omnium cupiebat ſalutem. Vnde dicebat, Volo omnes eſſe ſicut meipſum. Roma
Act.13. nis ſcribendo impleuit illud quod ei dixerat dominus: Te oportet & Romæ teſtificari. Secundò, de-
ſcribit perſonas ſalutatas ex gratia, cuius origo eſt dilectio Dei: Ideo dicit *Dilectis dei*, id eſt, à Deo qui
Deut.33. dilexit omnes populos, & ſancti in manu illius ſunt. Dilectio Dei prior eſt noſtra ſecundum illud,
1.Ioan.4. Non quaſi nos dilexerimus eum (ſcilicet prius) ſed quoniam ipſe prior dilexit nos. Dilectio enim
Pſal.113. Dei non prouocatur ex bono creaturæ, ſicut dilectio humana: ſed cauſat bonum creaturæ. Quia dili-
gere eſt velle bonum dilecto. Voluntas autem beneplaciti Dei, eſt ſemper efficax & cauſa rerum, iu-
Mat.4. xta illud: Omnia quæcunque voluit fecit. Et ſic gratiæ Dei origo eſt dilectio ipſius. Tertiò deſcribit
perſonas ſalutatas ex vocatione, dicens. (*vocatis ſanctis*) ex dilectione enim Dei ſequitur vocatio, quæ
duplex in ſacris literis inuenitur. Vna exterior, qua Petrum & Andream vocauit dicens: Venite
Prou.1. poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominũ. Altera eſt interior, per inſpirationẽ: de qua Salomon: Vo
caui, & renuiſtis. Ad vocationẽ ſequitur iuſtificatio ſiue ſanctificatio. Ideo ſubiungit *ſanctis*, quaſi di-
1.Cor.6 cat, omnibus qui ſunt Romæ vocatis à Deo, vt ſint ſancti per gratiã & ſacramenta à Chriſto inſtitu-
ta ſanctificatis, ſecundum illud: Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis.

Text. *Gratia vobis & pax.*

Infra.3. HIc deſcribuntur duo bona, quæ eis optabat, quæ ſunt Gratia & pax, quæ ſunt ſimpliciter bona,
& continent alia omnia. Propter quod poſſunt à quocunque ſibi & aliis optari. Gratia inter Dei
dona ſpiritualia eſt primum, quia per illam remittuntur peccata, & iuſtificamur in hac via: iuxta il-
lud, Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Pax verò omnem ſenſum exuperans eſt vltimum, quod in
Pſal. beatitudine perficitur. Vnde Dauid: Qui poſuit fines tuos pacem. Tunc enim erit perfecta pax
Eſa.32. quando voluntas requieſcet in pacis plenitudine, habens immunitatem ab omni malo. Vnde Eſa.
Pſal.71. Sedebit populus in multitudine pacis & requie opulenta. De his duobus bonis & ordine eorum
Dauid: Orietur in diebus eius iuſtitia & abundantia pacis, quæ inter ſe differunt, quia gratia eſt via
ad pacem. Illa quidem eſt radix meritorum prima: Pax verò optimus fructus eius. Hæc bona cun-
ctis fidelibus aduenire & perpetuo manere optat Apoſtolus in omnibus ſuis Epiſtolis, quamuis in
his quas ad Timotheum ſcribit, ſuperaddat miſericordiam, quæ ſub gratia continetur. Hæc gratiæ E
Mat.10. & pacis per Apoſtolum imprecatio eſt ſuprema, quæ fieri poteſt ſalutatio. Et, vt Origenes dicit, eſt
potior ſalus & benedictio, quàm quæcunque alia ab antiquis patribus imprecata. Nec mirum, quia
Chriſtus omnium benedictionum author, eam diſcipulis in ædes aliorum ingredientibus docuit &
iniunxit. Intrantes, inquit, in domum, ſalutate eam, dicentes: Pax huic domui, &c. Chriſtus tamen in
hac ſalutatione gratiam non præmiſit, eo quòd euidenter ſubintelligatur in pace. Certum enim eſt ne
minem pacem veram abſq; iuſtificationis gratia habere poſſe. Et quia de gratia ſufficienter diximus,
conſequens eſt vt de pace aliqua ſubiungamus. Pax dupliciter accipitur. Vno modo generaliter &
largè, vt ſe extendit ad omnem concordiam, ſiue ſit in bonum, ſiue in malum. Si ſit in malum, dicitur
pax diabolica: quia licet dæmones inter ſe diſſentiant: concordant tamen ad procurandum damnatio
Eſa.48. nem hominum, prout etiam hæretici, & graſſatores. Hanc pacem non generat gratia aut charitas: nõ
enim eſt pax cum impiis. Neq; talem pacem Chriſtus induxit, ſed eam diſſoluendam ſe veniſſe prote
Mat.10. ſtatus eſt, Nolite, inquit, arbitrari quod venerim pacem mittere in terram Nõ enim veni pacem mit-
Pſal.72 tere, ſed gladium: veni enim ſuperare hominem aduerſus patrem ſuum, &c. Et Dauid, Zelaui ſuper
iniquos, pacem peccatorum videns. Et D. Paulus, Poſuit diſcordiam inter Saducæos & Phariſæos:
Vnde opus miſericordiæ eſt concordiam eorum, qui in malo conueniunt (medio debito, veritatem
declarando, & incommoda ſequentia) diſſoluere. Eſt & alia pax ſimulata ſiue ficta, de qua Hieremias
Hier.9. ait, Ore pacem cum amico ſuo loquitur, & occultè ponit ei inſidias. Et talis fuit pax Iudæ, qui in ſi-
gnum pacis oſculatus eſt, quem prodebat, Chriſtum. Pax verò propriè dicta dicitur ordinata: & ſe-
19.de Ciui. cundum diuum Auguſtinum, eſt hominum cohabitantium ſub vna fide, & æterna lege, concordia.
dei, c.13. Et Gloſ. ſuper Matth.5. dicit: Vera pax vbi nil repugnat in virtute. Hæc pax admittit nonnunquam
diuerſitatem opinionum, in his quæ non ſunt neceſſaria. Vnde diuus Paulus & Barnabas diſſenſiſſe
Act.15. leguntur. Pacem ordinatam quilibet diligere, procurare & inquirere ac pro ea rogare tenetur: quod F
triplici via probari poteſt. Primo ratione obligationis, naturalis & ciuilis. Naturaliter enim homo
diligit vltimum finem. Atqui finis vltimus cuiuslibet eſt pax. Vnde diuus Auguſtinus, Poſſumus
19.de Ciui. dicere finem bonorum noſtrorum eſſe pacem, ſicut & vitam æternam. Vnde Dauid, Qui poſuit fi-
Dei, c.11 nes tuos pacem. Et Eccleſia in ſolennitate dedicationis cantat, Vrbs beata Hieruſalem, dicta pacis
Pſal. viſio. Igitur. Ciuiliter etiam obligatur filius, qui vult gaudere hæreditate patris, obſeruare teſtamen-
tum patris. Atqui Chriſtus eſt pater noſter, qui in teſtamento ſuo pacem obſeruare mandauit, di-
Ioan.14. cens: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Igitur. Authoritatibus etiam innumeris in ſa-
Pſal. cris literis id nobis præcipitur. Dauid, Inquire pacem, & perſequere eam. Et alibi: Rogate quæ
Pſal. ad pacem ſunt. Quærite pacem ciuitatis, ad quam tranſmigrare vos feci. Et Apoſtolus infra.12. Si
Hier.29 fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Ad hanc pacem & con-
cordiam nos inducunt corpora cœleſtia, quæ incurſu ſuo non ſe impediunt, ſed mutuo ſe fouent.
Iob.38. Vnde Iob, Quis enarrabit cœlorum rationem concentum cœli, quis dormire faciet? Inducunt
pariter animalia bruta feroeia. De quibus Lactantius: Siquidem beſtiæ ſui generis animantibus
parcunt. Et diuus Auguſtinus, Animalia peccata feritate cohabitant ſimul. Et ſi aliquando, com-
pellente ſpiritu congrediantur, illico manſueſcunt, & iniuriarum oblita illa tam ſæua animalia
pacifice viuunt. Et in.19. de Ciuitate Dei, Canone duodecimo, dicit: Quiſquis mecum res hu-
Lib.3.de manas naturamq; communem agnoſcit, quod ſicut nemo eſt qui gaudere nolit, ita nemo eſt qui
Ira.c.12 pacem habere nolit. Quandoquidem & ipſi, qui bella volunt, nil aliud quàm vincere volunt.
Ad glorioſam ergo pacem bellando cupiunt peruenire. Non eſt autem dubium, vt Seneca ait,
quin felicior ſit pax nunquam laceſſita, quam multo ſanguine reparata. Commodorum etiam

ac vti

A ac vtilitatum copia ad pacem nos inducunt. Ideo Iob, Habeto pacem, & habebis fructus eius. Pax *Iob.22.*
enim gratum facit hominem Deo & aliis hominibus: iuxta illud, In tribus beneplacitum eſt ſpiritui *Eccle.25.*
meo, quę ſunt probata coram Deo & hominibus, concordia fratrum, amor proximorum, &c. Pax in-
ſuper plurimum delectat. Vnde D. Aug. in loco pręallegato, Tantum eſt bonum pacis, quod in rebus
creatis nihil gratius ſolet audiri, nihil delectabilius concupiſci, nihil vtilius poſſideri. Pax præterea, *Mat.5.*
Protectorem facit Deum: iuxta illud 2. Cor.13. Habete pacem, & Deus pacis & dilectionis erit vo- *Eſa.48.*
biſcum. Pax etiam homines filios Dei facit: iuxta illud, Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabũtur.
Media procurandi pacem temporalem ſunt quatuor, Primum diuina pacificatio: iuxta illud, Vtinam
attendiſſes ad mandata mea, & facta eſſet quaſi flumen pax tua. Secundum eſt iuſtitia: iuxta illud: Erit
opus iuſtitiæ pax. Tertium eſt terrenorũ contemptus, ex quorum appetitu diſſentiones & rixę oriun- *Gen.13.*
tur, vt legitur fuiſſe inter paſtores Abrahæ & Loth. Quartum deuota oratio: ideo Dauid, Rogate quę
ad pacem ſunt.

A Deo patre & domino Ieſu Chriſto. *Tex.*

HIc oſtendit vnde prædicta bona ſunt expectanda: quia à tota Trinitate. Ideo dicit *A Deo*: quo no-
mine tota Trinitas deſignatur. Vnde D. Iacobus, Omne datum optimum, omne donum perfe- *Iacob.1.*
ctum, deſurſum eſt deſcendens à patre luminum. Et Dauid: Gratiam & gloriam dabit dominus. Nec
officit quod adiungit *patre*: quia hæc vox pater hic poteſt teneri eſſentialiter. Cùm nomina importan-
tia relationem ad creaturam, ſint communia toti Trinitati: prout creator & dominus, & ſic tota Tri-
nitas poteſt dici pater, quanuis etiam hic pro perſona patris (quæ ſecundum proprietatem dicitur pa-
ter Chriſti) accipi poſſit. Sed ſecundum cauſalitatem dicitur Pater noſter: iuxta illud, Aſcendo ad pa-
trem meum, & patrem veſtrum. Et ſic nominat perſonam patris. Nominat etiam perſonam filii, cùm
dicit: *(& domino noſtro Ieſu Chriſto)* quia gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Nec ſine ipſo, à *Ioan.20.*
quo, in quo, & per quem, ſunt omnia, vllus pacem habere poteſt. Perſonam autem Spiritus ſancti ex- *Ioan.1.*
plicitè non nominat: quia intelligitur in donis eis appropriatis, quæ ſunt gratia & pax. Vel etiã quia
intelligitur in duabus perſonis patris & filii quorum eſt vnio & nexus. Vel quia eſt donum vtriuſq;:
B quod intelligitur in donis de quibus dicit, Gratia & pax quæ per Spiritum ſanctum dantur: prout *1.Cor.12.*
alibi dicit, Hæc omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus.

SECVNDA PARS PRIMI CAPITIS. *Tex.*

Primùm quidem gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum pro omnibus vobis.

HIc incipit Epiſtolarem tractatum, præmittendo per modum prologi affectum, quem
habebat ad eos ad quos ſcribebat, vt auditores redderet beneuolos. Oſtendit autem
amicum erga eos animum ex gratiarum actione, à qua orditur. Conuenientiſſimũ eſt *1.Theſ.vlt.*
enim, vt in omnibus gratiarum actionem præmittamus: ſecundum illud, In omnibus *Sap.18.*
gratias agite. Non enim dignus eſt beneficium conſequi, qui de acceptis beneficiis gra- *Eccle.4.*
tias non agit: iuxta illud, Ingrati ſpes tanquam hybernalis glacies tabeſcet. Et Salomon
dicit. Ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant. Sic ad principium vnde prodeũt
beneficia, reuerti debent per gratiarum actionem, vt iterum fluant, vel fluxus illorum perſeueret. Gra-
tias agere alicui, eſt ſentire & recognoſcere bona ab illo data, eumq; laudare ac ſuperiorem & libera-
lem exiſtimare, non debitorem. Hanc recognitionem debemus corde, ore, & opere, proteſtari coram
Deo bonorum omnium largitore. Hæc recognitio dicitur ſacrificium laudis, quod maximè reddere
debemus Deo: quem Apoſtolus vocat ſuum, licet enim Deus trinus in perſonis, & vnus in eſſentia
ſit, & dicatur generaliter Deus omnium, eò quòd ab eo pendent omnia per creationem, gubernatio-
nem, & promiſſionem: Omnis enim pendent ab eo in eſſe fieri & conſeruari. Dicitur tamen ſpeciali-
ter eorum, qui fidem quæ per dilectionem operatur, habent, id eſt, iuſtorum, qui mediante gratis gra-
tum faciente, Deo grati & accepti ſunt, ab eoq; diriguntur & proteguntur. Vnde Dauid ait, Oculi do- *Pſal.33.*
mini ſuper iuſtos. Et alibi, Dominus illuminatio mea: & alibi, Adiutor meus & protector meus es
tu, Deus meus ne tardaueris, ſcilicet me adiuuare. Specialius tamen adhuc eorum ad quos ſermo Dei
C de incarnatione & benedictione, aut lege & euãgelio ſuo prouulgandis factus eſt. Et ſic dicitur Deus
Abraham, Iſaac & Iacob, Dauid & Ioſeph, Pauli & Apoſtolorum: iuxta illud, Iſte Deus meus & glo-
rificabo eum. Specialiſſimè autem eſt Deus eorum, qui eius clara viſione inſeparabiliter fruuntur. Et
quis eo ordine debet gratiarum actio in Deum referri, quo gratiæ & beneficia ad nos deueniũt, quod
quidem eſt per Ieſum Chriſtum. Vnde infra 5. dicit: Per quem acceſſum habemus ad Deum, cui nihil
gratum eſt, niſi quod illius auſpiciis ceptum, aut per illum ſit oblatum quem Deus mediatorem, pon- *1.Tim.2.*
tificem, & propiciatorem omnium conſtituit. Ideo dicit *per Ieſum Chriſtum*. Eam ob rem Eccleſia in *Heb.9.*
omnibus orationibus ſuis adiungit: per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. Chriſti enim meri- *Rom.3.*
ta, ſunt omnium bonorum noſtrorum cauſa, ideo in orationibus non ſunt prætermittenda. Deinde
ſubiungit perſonas pro quibus gratias agit, dicens: *Pro omnibus vobis*, id eſt, pro profectu omnium ve-
ſtrûm: omnibus enim placere deſiderat, & omnium ſalutem cupiebat: ſecundum illud, Sicut & ego *1.Cor.10.*
per omnia omnibus placeo. Et illud, Volo omnes homines eſſe ſicut meipſum. Gratiæ enim, vt D. *1.Cor.7.*
Chryſ. ait, non ſolùm pro propriis, ſed etiam pro alienis ſucceſſibus, ac rectè factis agendę ſunt. Quan-
doquidem animam ab incidente & malignitatis morbo, liberat, ac Deum magis allicit ad eos aman-
dos, quos grato erga ſe animo eſſe cognouerit. Quapropter & alibi ait, Benedictus Deus & pater do-
mini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nobis in omni benedictione ſpirituali.

Quia fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo. *Tex.*

HIc oſtendit bona propter quæ gratias agit. Cùm enim vt Diuus Ambroſius ait, multa eſſent in
Romanis bona, de quibus gaudebat Apoſtolus, Erant enim doctrinæ memorabiles, & bo-
norum operum cupidi ſtudioſique magis agendi bene quàm ſermonis, quod non longè eſt à lege
diuina. In hoc tamen primùm gaudere ſe dicit, quòd Chriſti fidem liberè ac voluntariè ſuſcepiſ-

ſent,& firmo propoſito eam tenerent, & Eccleſiæ inſiti fuiſſent: Nec non quod fides illorum tantùm D
crementi & fulgoris acceperit, vt in vniuerſo mundo annunciaretur. Non illis (ſecundum Diuum
Chryſoſtomum) congratulatur, quod terrena ac caduca, quæ nihili ſunt æſtimanda, haberent, ſed fi-
dem, de qua commendat eos: quia faciliter ſuſceperant, & in ea firmiter permanebant. Vnde & vſq;
hodie apud eos plurima fidei ſigna oſtenduntur in viſitatione ſanctorum locorum, vt D. Hierony.
ſuper Epiſtolam ad Galatas, dicit: nondum tamen perfectam fidem habebant. Quia aliqui eorũ erant
præuenti à Pſeudoapoſtolis vt crederent legis cæremonias Euangelio iungendas. Gaudebat autem
& gratias agebat non ſolùm propter eos, verùm etiam propter vtilitatem conſequentem in aliis: quia
ſcilicet exemplo eorum qui erant domini gentium, aliæ gentes prouocabantur. Quis, vt dicit Gloſ.
promptè facit inferior, quod videt fieri à ſuperiori. Vnde Poeta: regis ad exemplar formatur ignobile
1.Pet.5. vulgus. Propter quod admonentur prælati, vt ſint exemplar & forma gregis ex animo. Nec huic an-
nunciationi in vniuerſo mundo aduerſatur quod nondum præconium Euangelii in vniuerſos mun-
di angulos euolauerat, quia neq; ad Antipodas tam breui quiuerat tempore penetrare. Quis hic vni-
uerſus mundus non intelligitur, iuxta propriam verbi notionem, ſcilicet pro toto mundo, ſed hiper-
bolicè pro maiori parte mundi. Nihil enim mentitur qui ſuperlationis ſcemate nomen alicuius illu-
ſtriſſimi viri toto orbe celebratum dixerit. Vel fortè, quia Romanus Romano loquitur more: Quo-
Luc.2. niam eadem hiberbole ditionem ſuam & dominatum, quo latiſſimè patere ſignificarent, vniuerſum
orbem & appellabant: iuxta illud, Exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus or-
bis, ſcilicet ei ſubditus. Hac etiam hiperbole dicitur quod in die Pentecoſtes, Erant habitãtes in Hie-
Act.2. ruſalem viri religioſi ex omni natione quæ ſub cœlo eſt. Vel in vniuerſo mundo, id eſt, per quatuor
partes terræ, in Oriente, Occidente, Meridie, & Septentrione, & in principalibus finibus mundi. Ro-
ma enim tempore Apoſtoli erat caput mundi ex quo tunc Romani toti mundo præſidebant. Et ideo
eorum fides per omnium ora volitabat, ex quo de toto orbe aliqui illuc conueniebant, & ad propria
redeuntes Romanos ſuſcepiſſe fidem Chriſtianæ religionis, vbiq; diuulgabant. Sicq; iam ſecurius cæ-
teræ per orbem nationes ſuſcipiebant.

Tex. *Teſtis enim mihi eſt Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in Euangelio filii eius.* E

HIc Apoſtolus oſtendit affectum, quem erga Romanos habebat ex oratione, quam pro eis funde-
Mat.6. bat. Et quia orationis negotium ſecretò agitur coram Deo, ſecundum illud: Tu autem cùm ora-
Hier.29. ueris intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora patrem tuum, qui videt in abſcondito: Dei teſti-
monio probat ſe pro eis orare, dicens, *Teſtis enim mihi eſt Deus*, cuius teſtimonio omnia aguntur: iuxta
illud, Ego ſum iudex & teſtis. Et cùm iurare, ſit Deum in teſtem vocare, conſequens eſt quod Apo-
ſtolus hic iurauit, cùm Deum in teſtem inuocauerit. Iurauit etiam pluries: alibi enim dixit, Teſtem
2.Cor.1. Deum inuoco in animam meam. Pariter cùm dixit, Quæ autem ſcribo vobis coram Deo, quia non
Gal.1. mentior. Similiter cùm dixit, Deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt benedictus in ſecula,
2.Cor.11. ſcit quia non mentior, Attamen in ſupradictis non peccauit. Et ideo exemplo ſuo declarauit iura-
mentum non eſſe omnino illicitum, imo (vt Diuus Auguſtinus in libro de ſermone domini in mon-
te, & in libro contra mendacium, ac etiam contra Manichæos dicit) aliquando eſt neceſſarium, &
pertinet ad Dei cultum. Confitetur enim & proteſtatur iurans Deum infallibilem omnium verita-
tem & perſpicientiam habere eiq; omnia eſſe in conſpectu etiam abditiſſima cordium, quandoqui-
dem iuramentum omnis controuerſiæ finis ſit ad confirmationem. Qua de cauſa inquit, & Deus per
Heb.6. ſemetipſum Abrahæ promiſſiones confirmauit. Nec in hoc Apoſtolus aduerſatur dicto Chriſti. Ego
Mat.5. autem dico vobis, Non iurare omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei eſt: neque per terram,
quia ſcabellum eſt pedum eius, neque per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis: neque per ca-
put tuum iuraueris, quia nõ potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit autem ſermo veſter,
eſt eſt, non non, Quod autem his abundantius eſt, à malo eſt. Nam Chriſtus per ſupradicta verba non
omne iuramentum prohibet, ſed iuramentum falſum, vanum & inutile, & iurandi aſſuetudinem: de
Eccle.23. qua Sapien. Iurationi non aſſueſcat os tuum, multi enim caſus in illa. Nominatio verò Dei non ſit aſ-
ſidua in ore tuo, & nominibus ſanctorum nõ admiſcearis, quoniam non eris immunis ab eis. Quem-
admodum enim ſeruus interrogatus aſſiduè à liuore non minuitur. Sic omnis iurans & nominans, in F
toto à peccato non purgabitur. Vir multum iurans implebitur iniquitate, & non diſcedet à domo il-
lius plaga. Quod autem ſubdit Chriſtus, ſit ſermo eſt eſt, non non, quod autem amplius eſt, à malo eſt.
Non intelligitur malum eſſe (vt D. Aug. ait) ex culpa iurantis, ſed vel ex culpa iuramentum exigen-
tis. Quia plus iuſto incredulus, vel ob malum pœnæ propter fragilem conditionem mortalium, qua
poſt peccatum Adæ non eſt facilè de re occulta fidem adhibere contra teſtes aut iuramentum. Hoc
enim ex hoc loco præcipitur homini, vt nitatur quantum ex ipſo eſt, ne iuramento vtatur, tanquam
bono per ſe appetibili, nec niſi tribus comitibus indiuiduis, iudicio, iuſtitia videlicet & veritate. D.
autem Paulus ſeruatis omnibus iuramenti circunſtantiis, iurat neceſſitate compulſus. Nam cùm in-
Hier.4. feſtus eſſet pſeudoapoſtolis Romanorum, non faciliter crediſſent, quod is, quem nuſquam vide-
rant, vel audierant, tam propenſo in eos eſſet animo. quod tamen creditu erat eis operepretium, vt in
eius doctrina proficerent & charitatem ipſius cognoſcerent. Præterea iurauit de re occultiſſima, vt-
pote de oratione quam ſecreto abſq; teſtibus agebat, ac deniq; ſcribens vbi maturius & conſultius lo-
quemur, iurauit, iuramentumq; magno decoro perornauit, dicens: *Cui ſeruio*, ſcilicet reuerenter per la-
triæ cultum, ſicut ſcriptum eſt, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerui es. Declarat modum
Deut.6. ſeruiendi, cùm ait, *in ſpiritu meo*, q.d. Non ſolùm in exteriori ſeruitio corporali vano, vt gentiles, vel
corporeo duntaxat vt Iudæi, qui animalibus mactandis & aliis cæremoniis obſeruandis plurimùm
incumbebant. Ego verò præcipuè interiori.ſ. ſecundum ſpiritum. Spiritus enim eſt Deus, & eos qui
adorant eum, in Spiritu & veritate adorare oportet, non in carnalibus illis cæremoniis abrogatis: ſe-
Ioan.4. cundum illud, Nos ſumus circunciſio qui ſpiritu Deo ſeruimus. Anima enim hominis ſecundum por-
Philip.3. tionem ſuperiorem, hoc eſt, ſecundum intellectum & voluntatem, dicitur mens & ſpiritus, Mens
quidem

A quidem quando inferiora, ſpiritus verò cum ſuperiora contemplatur. Subiungit, deinde officium in
quo ſeruit ſcilicet (*in euangelio filii eius*) ad quod ſe dixerat ſegregatum. Euangelium autem quem prius
dixerat eſſe Dei, hie dicit eſſe filii eius, vt filium Dei oſtendat eſſe Deum, vnumq́ in natura cum eo: à
patre tamen perſonaliter diſtinctum. Euangelium dicitur filii, quia ab ipſo prædicatum ex proprio Mar. vlt.
officio: ſecundum illud, Quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare, quia ideo miſſus ſum ac
etiam quia eſt ab eo diſcipulis iniunctum: vt D. Marcus narrat, Euntes in mundum vniuerſum, præ-
dicate euangelium omni creaturæ.

Quod ſine intermiſsione memoriam veſtri facio ſemper in orationibus meis: Tex.

Sine intermiſſione orandum eſſe Chriſtus docuit, dicens: Oportet ſemper orare & nunquam defi- Luc. 18.
cere: & alibi Apoſtolus, Sine intermiſſione inquit orate: quod non eſt intelligendum quantum ad 1. Theſ. vl.
tempus, vt ſcilicet abſq́ temporis interpolatione ſemper oremus, cùm hoc vires ſuperet humanas.
Nec id ipſe Apoſtolus faciebat, dormiebat nanq́ aliquando & manibus laborabat. Sed intelligẽdum
eſt, vel quantum ad ipſum actum, & ſic ſemper & ſine intermiſſione orat, qui ſtatutis temporibus
orat. Vnde legimus quod Petrus & Ioannes aſcenderunt in templum ad horam orationis nonam, &
ita ſine intermiſſione orabat Apoſtolus. Vel intelligendum eſt quantum ad finem orationis, qui eſt
vt intellectus noſter ſemper tendat in bonum: & ſic tandiu homo orat quandiu agit vt in Deum ten- 1. Cor. 10.
dat. & hoc modo ſemper orat, qui totam vitam ſuam in Deum ordinat, nihil aduerſus eum admittit:
& ſic ſemper orare, eſt ſemper bene facere. Ideo Chriſtus adiunxit, & non deficere. Et Apo. Siue man-
ducatis, ſiue bibitis, ſiue quid aliud facitis, omnia in gloriã Dei facite. Determinando hoc aduerbium
ſemper dicit, *in orationibus meis*, ſcilicet omnibus, quotieſcunq́ oro. Oratio ſecundum Damaſcenum,
nil aliud eſt quàm quidam aſcenſus animi, ſiue quædam mentis eleuatio in Deum. & ſecundum D.
Auguſtinum, eſt petitio decentium à Deo: ex quorum dictis conflari poteſt completa orationis defi-
nitio: vt dicamus, Oratio eſt eleuatio & ordinatio mentis ſiue animi ad Deum, cum quadam decen-
tium petitione pro ſe vel aliis, prout Apoſt. qui in orationibus ſuis Romanorum memoriã faciebat.

B Differunt autem recordari, facere mentionem, et facere memoriam, recordatur enim quis alicuius rei
quando ei res præterita in mentem venit. Facere verò mentionem, ad colloquium pertinet, quo quis
cum altero loquitur de vno, tertio aut de aliquo eorum reſpectu rei præteritæ. Facere autem memo-
riam ad mentis æternam commemorationem pertinet, & idem eſt quod commemorationem facere,
iuxta illud, In memoria æterna erit iuſtus, ſeu in æterna apud Deum recordatione ſiue commemora-
tione: & hoc ideo quia apud Deum erit perpetua iuſtorum recordatio. Vnde Eccleſia publica oratio- 3. Reg. 17.
ne cantat ſe offerre hoſtias & preces Domino pro defunctorum animabus, quarum memoriam tunc
faciunt Chriſti fideles, vt de morte, hoc eſt pœnis ad vitam quietam tranſire valeant. Sic hic Apoſto. Exod. 32.
Romanorum coràm Deo faciebat memoriam, vt Deus eorum ſemper recordaretur. Sic Dauid cùm
dicebat: Adhæreat lingua mea faucibus meis, ſi non meminero tui: vel memoriam veſtri facio pro- Infra. 4.
ponendo coram Deo, qui reſpicit orationes humilium. Et ſic illi pro quibos ſancti orant, proponun-
tur conſpectui diuino, prout & cætera ſanctorum facta. Vnde dixit mulier ad Heliam, Ingreſſus es
ad me, vt rememorẽtur iniquitates meæ. quaſi illud ſit in memoria quod ei per nos proponitur. Vnde
& Moyſes dicebat, recordare Abraham, Iſaac & Iacob. Licet Deus ſemper eorum actualem haberet
memoriam, etiam antequam eſſent. Vocat enim ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt. Et ſic Apoſt.
dicit ſe memoriam Romanorum facere in omnibus orationibus ſuis: quia Deo proponebat eorum
bona, & à Deo eos habuiſſe recognoſcebat: bona illorum reputans quaſi ſua. quod patet ex hoc, quia
pro ipſis gratias agebat & orabat, hoc eſt ſtabilitatem & perſeuerantiam in eis & augmentum illo-
rum precabatur.

Obſecrans ſi quo modo tandem aliquando proſperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. Tex.

Hic oſtendit affectum ſuum erga Romanos ex deſiderio veniendi ad eos: quod deſiderium mani-
C feſtat intenſum & vehementem ex obſecratione, quæ dicitur petitio per aliquid ſanctum aut ſa-
crum: vt cùm propter natiuitatem vel paſſionem Chriſti, aliquid poſtulatur. Geminatio etiam et in-
culcatio aduerbiorum, ſi quo modo & tandem inteoſionem & vehementiam aſtruit. Ideo dicit *ſi quo
modo*, id eſt, quacunq́ via *& tandem*, id eſt, quocunq́ tempore aliquando liceat ad vos venire, arbitra-
rer proſperũ iter, nec aëris intemperies, nec locorum diſtantia, aut aſperitas, aut itineris labor me de-
terrebit aut impediet, quin ad vos veniã ſi adfuerit voluntas Dei, cui ſemper ſe conformare volebat,
prout Chriſtus docuit, dicens: Non mea ſed tua voluntas fiat. Volũtati enim eius nemo debet, nec po- Mat. 6.
teſt reſiſtere. Cùm ergo ſecundum voluntatem Dei, ipſe cum Barnaba (vt ad Gal. ſcribens meminit) Luc. 22.
decretus fuiſſet in Macedoniam & circumadiacentes regiones (Vnde hanc epiſtolam mittebat) tum Infra. 9.
prædicationis gratia, tum vt eleemoſynas pauperibus, qui erant Hieroſolymis procuraret, non inde Gal. 2.
abducere ſe poterat. Et in hoc ſatisfaciebat Romanis, qui forſan de ipſo cõqueri poterant. Quòd cùm
Chriſtiani & ipſi eſſent, & in vrbe quæ orbis eſſet præclariſſimum caput atq́ ipſius ditionis, qui Apo
ſtolus erat Gentium, nullam aut per exiguam ſui rationem duceret, ſi quidem cùm Græciam totam
perluſtraſſet, nunquam vt Romam veniret, concepiſſet deſiderium.

*Deſidero enim videre vos, vt aliquid impartiar vobis gratiæ ſpiritalis ad confirmandos vos: id eſt, ſimul
conſolari in vobis per eam quæ inuicem eſt, fidem veſtram, atque meam.* Tex.

Hic manifeſtat duplicem deſiderii cauſam: vna eſt eorum vtilitas. Ideo, inquit, obſecro, vt proſpe-
rum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos, non quidem ſuperuacaneè vt in ſeculari ami-
citia, ſed cupiens vos eſſe in viſceribus Chriſti, vt aliquid impartiar vobis gratiæ ſpiritalis. Gratia Phil. 2.
enim & donum Dei duplex eſt, quoddam eſt non ſpiritale, & tale concernit corpus, aut ea quæ ſunt
corporis, aut res exteriores: vt ſunt forma, decor, fortitudo, virginitas, nuptiæ, diuitiæ, regnum terre-
num: quæ diuerſimodè dantur à Deo donum verò & gratia ſpiritalis, eſt aliquid à Deo humanæ crea- 1. Cor. 4.
turæ collatum, concernens animam aut ea quæ ſunt animæ: vt ſunt fides, prudentia, ſapientia, ſcientia, Luc. 22.
diſcretio ſpirituum. Et huiuſmodi gratias vel effectus earum cupiebat Apoſt. imparturiri Romanis. 1. Pet. 4. Ephe. 4.

Non

Non tamen tãquam author gratiæ, ſed vt miniſter. Solum enim ſe eſſe miniſtrum volebat exiſtimari. D
Et hoc ad confirmandos vos prædicatione vel miraculis prout fuerat iniunctum Petro, in fide quam
ſuſcepiſtis: vel ad confirmandos vos per adminiſtrationem ſacramentorum, & gratiarum gratia da-
tarum: iuxta illud, Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiam in alterutrum adminiſtrantes, & per exhortatio-
nem ſermonum ſecundum illud, omnis ſermo malus de ore veſtro non procedat. Sed ſi quis bonus eſt
ad ædificationem fidei. Altera cauſa deſiderii erat mutua conſolatio. Et ne ex hoc quod dixerat ad con
firmandos vos, periculum aliquod incurrerent, quaſi ab arrogante ſibi officium confirmandi eos, ex-
ponit ſe innuens per illam confirmationem intelligere mutuam in fide concordiam, ex qua inuicem
conſolarentur. Conſolantur enim magiſtri & diſcipuli cùm ſcientiam ſuam & diſcipulorum concor-
dare conſpiciunt. Sic Apoſt. ſe & Romanos in aduentu ſuo, in quo fieret mutua collatio & concordia
fidei conſolationem accepturos. Vnde dominus Caietanus expoſitionem illam ſic legit: id autem eſt
ſimul conſolari in vobis per eam, &c.

Tex. *Nolo autem vos ignorare fratres, quia ſæpe propoſui venire ad vos, & prohibitus ſum vſque adhuc,*
vt aliquem fructum habeam in vobis, ſicut & in cæteris gentibus.

NE deſiderium Apoſtoli videretur vanum & inane, hic ſubdit propoſitum & impedimentum exe
cutionis illius, dicens: *Nolo, &c.* q.d. Sæpe propoſui venire ad vos, vt dilectionem meam oſtende-
1.Ioan.3. rem non ſolùm verbo & lingua, ſed opere & veritate. Verùm ab executione huius propoſiti prohi-
bitus, id eſt, impeditus ſum aliis occupationibus, vel à diabolo, qui nititur impedire prædicationem,
ex qua prouenit ſalus hominum: vel etiam prohibitus à Deo, ſecundum illud Iob. 37. Nubes, id eſt,
prædicatores ſpargunt lumen ſuum luſtrantq; cuncta per circuitum, quocunq; voluntas gubernantis
duxerit. Vnde in Act. Apoſt. dicitur, Tranſeuntes autem Phrygiam & Galatię regionem, vetati ſunt
Act.16. à Spiritu ſancto loqui. Et iterum, Tentauerunt ire Bithiniam, & non permiſit ſpiritus Ieſu. Vtrunq;
autem horum vult Apoſt. eos non ignorare, vt ſcilicet cognoſcentes eius affectum, verba ſua deuo-
tius ſuſcipiant, & impedimentum viſitationis eius ſuæ culpæ imputent, & ſic corrigantur. Nam in
Eſa.5. pœnam culpæ dicit Dominus per Eſa. Mandabo nubibus meis (id eſt, prædicatoribus) ne pluant ſu- E
per eos imbrem. Subiungit cauſam propoſiti quæ eſt eorum vtilitas, cùm inquit, *vt aliquem fructum ha-*
Ioan.15. *beam in vobis*, per meam prædicationem: ſecundum illud, Poſui vos vt eatis, & fructum afferatis, &
fructus veſter maneat, vel quaſi ex eorum conuerſione ei fructus accreſcat: ſecundum illud, Qui me-
Ioan.4. tit, mercedem accipit, & fructum congregat in vitam æternam.

Tex. *Græcis & Barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum: ita quod in me promptum eſt, & vobis*
qui Romæ eſtis, euangelizare. Non enim erubeſco Euangelium.

HIc aſſignat aliam propoſiti cauſam, ſcilicet debitum quod ſibi imminebat ex officio ſuſcepto: vn-
1.Cor.9. de dixit, Væ mihi ſi non Euangelizauero: neceſſitas enim mihi incumbit. Et quia vniuerſalem
Apoſtolatum gentium ſuſceperat, omnibus ſe aſſerit debitorem. Vnde dicebat: Cùm liber eſſem, om
1.Cor.9. nium me ſeruum feci. Ideo duplicem ponit diuerſitatem Græcorum & Barbarorum. Et quia Græci
1.Cor.14. fuerunt primi legum inuentores, omnes gentiles, qui humanis legibus reguntur, primò nominat Græ
cos, Barbari verò dicuntur, qui extranei ſunt quo ad aliquem: ſecundum illud, Si neſciero virtutem
2.Mach.15 vocis, ero ei cui loquar Barbarus. Proprius tamen dicuntur Barbari, qui ratione non reguntur: iuxta
Gal.2. illud, Ne ita ferociter ac barberè feceris, hoc eſt inhumanè & contra rationem. De Iudæis autem qui
diuinis legibus regebantur, mentionem non facit, quia non erat inſtitutus Iudæorum ſed Gentilium
Apoſt. ſecundum illud, Ita vt illi in circunciſione, nos autem in Gentibus. Ex vtraq; autem cauſa con
Exod.35. cludit promptitudinem voluntatis exemplo illorum: de quibus in Exod. dicitur, Egreſſa omnis mul-
titudo filiorum Iſraël de conſpectu Moyſi, obtulit mente promptiſſima atq; deuota. Et poſtremò ex-
cludit impedimentum promptitudinis, ſcilicet erubeſcentiam, propter quam multi prætermittunt ea
1.Cor.1. quæ aliàs promptè facerent. Vnde & alibi dicit: Nos prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis qui-
dem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam. Ipſis tamen vocatis Dei virtutem & ſapientiam. Ideo
non formidandum, timendum, aut erubeſcendum eſt prædicare Euangelium. Erubeſcere enim eſt F
Mat.10. confundi & pudorem habere, quod de euangelii prædicationi haberi non debet. Nam Chriſtus ait,
Luc.9. Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. & alibi, Qui me erubuerit et meos ſermones, & hũc filius
hominis erubeſcet. Et hinc eſt quod baptizati liniuntur Chriſmate ſigno crucis in fronte, vbi eſt ſe-
des verecundiæ, ne ſcilicet euangelium erubeſcant.

TERTIA PARS COMMENTI. I. C.

Tex. *Virtus enim Dei eſt, in ſalutem omni credenti, Iudæo primum & Græco.*

HIc Apoſtolus incipit narrationem & inchoando inſtruit eos de his quæ pertinent ad euange-
licam doctrinam, in quam ſe ſegregatum prædixerat. Declarando fructum euangelii ſiue effi-
caciam gratiæ euangelicæ, dicit ſe non erubeſcere euangelium, eò quòd virtus Dei ſit. Differunt
autem potentia, virtus & poteſtas. Potentia enim dicitur primaria poteſtas, vt eſt imperialis aut
Act.8. regalis potentia, qua quis latè & potenter dominatur, & hac dicitur Deus omnipotens, id eſt, om-
Iudic.14. nia cum imperio potens. virtus dicitur ipſum robur per quod potentia primaria in opus procedit
Vnde & patri attribuitur potentia, & filius Dei virtus nominatur: eò quod per filium potentia pa-
tris vniuerſa ſit operata, iuxta quam acceptionem Simon Magus à ſuis ſectatoribus dicebatur vir-
tus magna, ac ſi diuina potentia per Simonem Magum magna operata fuiſſet. Holofernes virtus
Aſſyriorum nominatur: quia per eum potentia Nabuchodonoſor regis Aſſyriorum executioni de-
mandata eſt. Poteſtas dicitur licentia & libertas, qua aliquis agere aliquid valet, aut non agere. Il-
Ioan.10. lius enim rei quis poteſtatem habet quam agere aut non agere valet, iuxta illud, Poteſtatem habeo
ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam. Euangelium ergo ſecundum rem euangelizatam,
quæ eſt Chriſtus, eſt virtus. Chriſtus enim à Deo omnem virtutem & poteſtatem accepit, iuxta il-
Mat.28. lud: Data eſt mihi omnis poteſtas. Vel etiam quia euangelium Dei virtutem in ſe continet, ſecun-
Pſal.67. dum illud: Dabit voci ſuæ vocem virtutis. Virtus & ſtrenuitas diceretur, i. vnus inermis multos ar-
matos

A matos vinceret. Ergo magna virtus fuit quod Chriſtus in carne infirma, deuicit diabolum. De quo Iob.41.
Iob dicebat, Non eſt poteſtas ſuper terram quæ ei valeat comparari. Magna virtus fuit quod Apoſto-
li inermes euangelii verbis reges & principes ac totum mundum, voluptates & pompas eius deuice-
runt, & à diaboli regno ereptos Chriſto ſubiecerunt. Magna virtus eſt euangelii verbis cæcos illu-
minare, leproſos mundare, ſurdis auditum reddere, infirmos ſanare, & mortuos ab inferis ad vitam
reuocare. Vnde Chriſtus diſcipulis Ioannis virtutem Euangelii declarans, Euntes, renunciate Ioan- Mat.11.
ni quæ audiſtis & vidiſtis: Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, mortui reſurgunt, &
pauperes euangelizantur. Si magna virtus eſt infirmos curare, & eis ſalutem corporalem reddere,
quàm maior profectò eſt virtus infirmitates ſpirituales curare, remiſſionem peccatorum condonare,
gratiam & vitam æternam conferre, quod proculdubio Euangelium exhibere conſtat. Vnde ſubdit
in ſalutem, ſcilicet corporalem & ſpiritualem. Vnde Diuus Iacobus, Suſcipite inſitum verbum quod Iacob.1.
poteſt ſaluare animas veſtras. Et Chriſtus, iam mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vo- Ioan.15.
bis. Et alibi: ſanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas eſt. Et alibi: Amen amen dico vobis, quia Ioan.17.
qui verbum meum audit, & credit ei qui me miſit, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, Ioan.5.
ſed tranſiet de morte in vitam. Et iterum, Verba quæ ego loquor, ſpiritus & vita ſunt. Ex quibus ap- Ioan.6.
paret per quem modum Euangelium ſalutem confert: quia per fidem & eius confeſſionem. Iuxta il- Mar.vlt.
lud, Qui crediderit & baptizatus fuerit, &c. Et illud, corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio Rom.10.
fit ad ſalutem, ac etiam per ſcripturam. Vnde verba euangelii ſcripta & ex fide delata vel applicata,
virtutem ſalutiferam habent. Diuus enim Barnabas (vt in eius geſtis habetur) infirmos curabat,
Euangelium ſuperponendo. Virtus ſcripturæ euangelicæ fuit figurata in ſigno Thau, de quo dicitur, Ezech.9.
quod illi qui manu ſcriptoris ſignati erant ſigno Thau, quod eſt ſignum crucis in euangelio publica-
tæ præſeruati ſunt à morte, & ſaluati. Cauendæ tamen ſunt appoſitiones characterum, quia ſuperſti- Infra.15.
tioſum eſt illas apponere. Virtus ergo euangelii eſt in ſalutem, non omnibus ſimpliciter, ſed credenti- Ioan.4.
bus & accipientibus ordine quodam. Ideo dicit, *Iudæo primum & Græco.* Iudæis primò quantum ad
ordinem ſalutis. Iudæi enim ſunt priores, quia eis promiſſiones factæ ſunt vt dicit infrà. Et in eorum
B gratiam ſunt Gentiles aſſumpti, ac ſi ramus oleaſtri inferatur in bonam oliuam, vt dicit infra.9. Ex eis Act.13.
etiam Saluator noſter natus eſt ſecundum illud: Salus ex Iudæis eſt. Et quia prius fuit eis euangelium
publicatum à Chriſto, & Apoſtolis, qui dicebant, Vobis oportuit primum loqui. Poſt Iudæum ponit
Græcum. Per Græcum autem intelligit omnem Gentilem. Græcum præponit aliis. Quia inter Gen-
tiles Græcorum natio eſt præſtantior, eò quòd à Græcis aliorum Gentilium ſapientia deriuata eſt. Et
quia Græcorum natio inter gentiles primò in Chriſtum credidit. Græci igitur, & ſi ordine ſalutis
ſint Iudæis poſteriores, tamē quantum ad ſalutis finem conſequendum, Græci & Iudæi ſunt æquales.
Vnde infra.10. Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci. Quia non Iudæorum tantum deus, ſed & gentium.
Vnde omnes qui laborauerunt in vinea, æqualem mercedem receperunt priores & poſteriores eun-
dem denarium acceperunt.

Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem. Tex.

HIc exponit quomodo Euangelium ſit virtus Dei in ſalutem, quia Iuſtitia Dei in eo reuelatur.
Ad clariorem huius loci intelligentiam ſciendum eſt, quod tunc vnaquæque res dicitur iuſta,
cùm rectè ſe habet ad proprium finem. Finis autem hominis non eſt vnus, ſicut in inferioribus
creaturis, ſed duplex: nempe naturalis, qui eſt bonum honeſtum, quod eſt obiectum rationis. Alius
eſt finis ſupernaturalis, qui eſt viſio Dei. In hunc finem refertur & ordinatur ex natura ſua, & debet
per hominem ordinari finis naturalis: ſecūdum hos duos fines duplicem ponit Apoſtolus iuſtitiam:
circa finem naturalem iuſtitiam humanam, quæ eſt ad alterum ſecundum debitum & æqualitatem.
Et hanc iuſtitiam homo ſuapte natura habere poteſt & alteri debitum ſecundum æqualitatem red-
dere, & bene moraliter agere. Non tamen quod ex illo aliquid mercedis habeat apud Deum. Vnde
infra.4.ca. dicit, Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſcilicet non apud Deum. Et
infra 10. Ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ non ſunt ſubiecti. Alte-
ra eſt iuſtitia hominis in ordine ad finem ſupernaturalem, & talis eſt gratia Dei, qua quis agere & Pſal.10.
C præſtare poteſt opera ei grata & accepta ad vitam æternam. Et hæc iuſtitia Dei aliquando iuſtitia
fidei dicitur. Et cùm dicit hic iuſtitia Dei in eo reuelatur, dupliciter intelligi poteſt. Primò pro iuſti-
tia, qua Deus dicitur iuſtus, ſecundum illud, Iuſtus dominus, & iuſtitias dilexit, ſeruando promiſſa, Pſal.44.
reuelatur in eo homine credente Euangelio, quia credit Deum impleuiſſe quod promiſit de Chri-
ſto mittendo, & hoc ex fide, id eſt, fidelitate Dei promittentis. Quia fidelis dominus in omnibus
verbis ſuis in fidem hominis credentis. Alio modo vt dicat quod iuſtitia Dei, qua Deus homines
gratis iuſtificat abſque operibus legis, quæ nihil aliud eſt quàm gratia gratum faciens. Vnde infra.3.
Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, reuelatur in Euangelio in quantum per fidem euangelii iuſtifi-
cantur ſecundum quodcunque tempus. Vnde ſubdit ex fide in fidem, id eſt, ex fide veteris teſtamenti
procedendo ad fidem noui. Quia in vtroque homines ſaluabantur per fidem Chriſti, qua nos credi-
mus Chriſtum veniſſe, antiqui crediderunt Chriſtum venturum: ſecundum illud, Habentes eundem
ſpem fidei credimus. Hoc dicit præueniens argumentum Iudæorum, qui illi reuelationi obiicere pote-
rant, ſalutem eis ante Euangelium fuiſſe reuelatam. Ideo addit, ex fide in fidem reuelari primum in le-
ge veteri patribus. Quibus multipharię multiſq; modis loquebatur olim Deus per fidem implicitam Heb.1.
trinitatis. Poſtea per explicitam in euangelio, in quo explicatius loquutus eſt in filio.
Ex hoc loco quibuſdam videri poſſet, non eſſe vnam fidem antiquorum & modernorum, eò
quod illis in vniuerſali velate implicitè, iſtis verò explicitè & in particulari. Cognitio enim vniuer-
ſalis differt à particulari. Præterea determinatum tempus in his quæ ſunt fidei, eſt neceſſarium. In-
fidelis enim nunc reputaretur, qui diceret Chriſtum non veniſſe. Inſuper fides eſt de enunciabili-
bus quæ ſunt diuerſa. Inſuper circuncisio erat illis neceſſaria ad ſalutem, nunc mortifera. Sed om-
nino tenendum eſt vnam eſſe fidem antiquorum & modernorum. Vnde Apoſtolus, Vnus domi-
nus,

S. Thom. de veri. q. 4. art. 11. Epbe. 4. nus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus, aliàs non eſſet eadem Eccleſia. Habitus enim habent vni- D
tatem vel multitudinem ex obiecto extra animam. Cùm igitur obiectum fidei ſit Chriſtus, in quem
antiqui crediderunt, & nunc credimus: conſequens eſt antiquorũ fidem & noſtram eſſe vnam ſpecie,
quia de vno obiecto. Nec ex hoc paſſu ex fide in fidem, elici poteſt duas eſſe fides, ſecundum ſpeciem
& eſſentiam. Sed ſolum quod fuit ſucceſſio credentium, & quod fides modernorum quantum ad mo-
dum & aliqua accidentalia quæ concernunt participationem ſubiecti, ſit diuerſa ſecundum diuerſos
reſpectus. Cognitio enim vniuerſalis & particularis, non differunt niſi ſecundum modum & circun-
ſtantiam temporis, quæ ſe habent accidentaliter ſecundum diuerſos reſpectus præteriti & futuri. Li-
cet dici poſſit, quod tempus aduentus Chriſti fuit determinatum in ſe, quia certo tempore fuit con-
ceptus, natus & paſſus. licet non determinatum reſpectu credentium.

Tex. *Sicut ſcriptum eſt, iuſtus autem ex fide viuit.*

HIc probat quomodo euangelium Dei ſit in ſalutem omni credenti. Et ſic non debent referri hæc
verba ad proximam clauſulam, ſcilicet reuelatur in eo iuſtitia ex fide in fidem. Nec inconuenien-
ter hoc fecit Apoſtolus. Prius enim reſpõdere debebat dubitationi quæ fieri poterat. Quid nam rei
eſſet virtus illa euangelii in ſalutem omni credenti, reſpondit quod eſt iuſtitia Dei. & ſic reſpondit
illi dubitationi, dicendo iuſtitiam Dei eſſe in ſalutem omni credenti. Et quia poſtea dixerat ex fide in
Abac. 2. Heb. 10. fidem, è veſtigio ſubdit, quo modo credenti pateat ſalus, videlicet quia iuſtus ex fide viuit, quod pro-
bat ex teſtimonio Abachuc. qui ſecundum. 70. interpretes dixit iuſtus autem meus, id eſt, à me iuſtifi-
catus, & iuſtus reputatus. vt infra. 4. in fide viuit. Sed ſecundum Hebraicam veritatem (vt D. Tho.
ait) legimus, iuſtus ex fide viuit: licet aliqui codices habeant mea & alii ſua. Sed vtrumq; ſtare poteſt.
Quia ſi dicatur mea, ad deum à quo donum fidei iuſtus accepit, refertur. Si verò legatur ſua, ad iuſtum
Gal. 2. refertur qui dicitur ex fide ſibi data viuere vita gratiæ. Vnde Apoſt. Quod autem viuo in carne, in
fide viuo filii Dei.

Et quia hic eſt primus locus ex quo Lutherani ab orthodoxa patrum expoſitione diſcordant, &
ex quo fidem ſolam eſſe vitam & ſolam ſufficere trahunt, dicentes: Si enim ſalus Apoſtolico teſti-
monio omnium in vniuerſum patet credenti, & iuſtus ex fide viuat. Quid aliud ad iuſtificationem B
deſiderare aut exigere oportet quàm vnicam fidem: Idcirco pro huius nodi diſſolutione & contro-
uerſiæ reſolutione, nonnulla ad hæc neceſſaria prælibabimus, fidei videlicet definitionem, diuiſio-
nem, atque ſubdiuiſionem. Fides pro actu accepta apud omnes doctores dicitur aſſenſus certus
abſque formidine cauſatus, ſuppoſita pia voluntatis affectione. Nam abſque pia affectione non eſt
fidei actus. Nemo enim credit niſi volens, & ſic cùm dæmones non habeant piam affectionem ad
Deum, ſequitur quod eorum crudelitas non eſt ex fide, neque vniuoca cùm crudelitate fidelium
viatorum quanuis peccatorum. Pia autem affectio, quæ quandam dilectionem importat, innititur
authoritati dicentis ſeu reuelantis, quam habet pro obiecto formali, & reuelata pro obiecto mate-
riali. Fides verò pro habitu accepta, eſt habitus intellectualis inclinans intellectum humanum ad
promptè faciliter delectabiliter & quodam modo immobiliter eliciendum prædictum aſſenſum
certum, abſque vlla penitus formidine circa reuelata. Et cûm authoritas & reuelatio ſit duplex,
humana videlicet, & diuina: conſequens eſt quod duplex ſit fides. Vna humana, & altera diui-
na. Fides humana eſt quæ authoritati & reuelationi humanæ innititur. Fides verò diuina eſt quæ
innititur reuelationi & authoritati diuinæ. De hac nunc eſt ſermo. Hæc fides (vt Apoſtolus ait) ſiue
ſit habitualis, ſiue actualis, donum Dei eſt. Quia quò ad habitum per intellectum acquiri non po-
eſt, cùm excedat capacitatem naturæ intellectus, qui ſe ſolo ſupra ſuam naturam erigi non poteſt,
Ephe. 2. & ſic à ſolo Deo infunditur. Quantum verò ad actum, eſt etiam donum Dei principaliter operan-
tis & mouentis intellectum, mediante illo dono habituali fidei ab eo intellectui infuſo, cum quo
intellectus ad actum fidei concurrit, alioquin actus fidei non diceretur actus intellectus, ſed potius
paſſio recepta. Quod autem homo merè paſſiuè ſe habeat in actibus ſuis, velut inanime quoddam
reprobatum & condemnatum fuit in concilio Tridentino, Seſſione ſexta, canone quarto. Eſt ergo
actus fidei Theologicæ hominis opus, mũnus tamen principaliter, cùm ſit intimius & principalius
Dei, & à ſpeciali dono Dei principalius procedens. Fides autem habitualis theologa eſt duplex. F
Quædam dicitur perfecta, quando eſt coniuncta charitati, quæ à ſcholaſticis dicitur viua & for-
mata, quia charitas ei adiuncta, eſt forma fidei, quæ dat ei virtutem operandi meritoriè: ſecundum
illud ad Galatas quinto capite, Fides quæ per charitatem operatur. quod non debet ſic intelligi ope-
rari fidem per charitatem, tanquam inſtrumentum, ſic quòd charitas ſit inſtrumentum quo fides
operatur, & fides ſit principale agens: quia tunc fides eſſet nobilior, dignior, & maior charitate:
quod eſt contra illud. 1. ad Corinthios decimotertio, Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria
hæc: Maior autem eorum eſt charitas. ſed debet intelligi quòd fides vim operandi à charitate acci-
piat. Vnumquodque enim virtutem operandi ſumit à forma, quod autem Charitas ſit forma fidei,
ſic deduci poteſt. Nam actus voluntarii prout fides (vt dictum eſt) recipiunt ſpeciem à fine, qui eſt
voluntatis obiectum, id autem à quo aliquid ſpeciem ſortitur, ſe habet ad modum formæ in natu-
ralibus. Et ideo cuiuslibet actus voluntarii finis ad quem ordinatur, eſt quodammodo forma: tum
quia ex ipſo fine recipit ſpeciem, tum etiam quia oportet quod modus actionis proportionabiliter
reſpondeat fini. Sed actus fidei ordinatur ad obiectum voluntatis, quod eſt bonum. Hoc autem bo-
num quod eſt obiectum fidei, ſcilicet bonum diuinum, quod eſt proprium obiectum charitatis, quæ
eſt in voluntate. Ideo charitas dicitur forma fidei, inquantum per charitatem actus fidei impera-
tur à charitate, & per tale imperium formatur quò ad hoc vt ſit meritorius vitæ æternæ. Hæc fides
Iacob. 2. vocatur à Diuo Iacobo viua, id eſt, operans elicitiuè vel imperatiuè opera vitæ æternæ meritoria,
propter quæ iuſtus viuit. Altera eſt fides imperfecta, quæ non habet charitatem comitem. Hæc fi-
des à ſcholaſticis dicitur informis, eò quod non habeat ſecum charitatem, quæ eſt forma eius, vt
Iacob. 2. dictum eſt: & à Diuo Iacobo dicitur mortua & ocioſa, eò quod non habeat opera vitæ æternæ me-
ritoria:

A ritoria: licet quædam alia opera poſſit habere, vt montes transferre, viſitatem peccati & pœnas pec-
catoribus debitas oſtendere, & modum ac viam reſurgendi á peccato. Ideo non eſt omnino mortua,
ſicut arbor quæ nullum fructum producere poteſt. Quia ſicut homo peccator, quia á Diuo Ioanne di- *Apoc.3.*
citur mortuus, poteſt opera vitæ naturalis facere, ſcilicet comedere, bibere, ſic fides informis prædi-
cta opera facere poteſt, licet ſit mortua, quantum ad opera meritoria, vt dictum eſt. Nec eſt neceſſe
quòd ſimilitudo teneat in omnibus: Cùm nullum ſimile ſit idem. Eſt nihilominus fides imperfecta
informis mortua (ac ocioſa quam vocant) vera fides, alioquin peccatores extra gratiam exiſtentes
non eſſent Chriſtiani nec dicerentur fideles. Et quod per quodlibet peccatum mortale perderetur
fides, quod fuit condemnatum in concilio Tridentino, Seſſione ſexta, canone vigeſimo octauo, vbi
dicitur. Si quis dixerit amiſſa per peccatum gratia, ſimul & fidem ſemper amitti, aut fidem quæ rema-
net non eſſe veram fidem, aut eum qui fidem ſine charitate habet, non eſſe Chriſtianum, anathema ſit.
Vocatur enim fides ſimpliciter ab Apoſtolo, dicente primo ad Corinthios decimotertio, Si habuero
omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Et Diuus Iaco-
bus in ſua epiſtola capite ſecundo, nominat ſimpliciter fidem eam quæ eſt ſine operibus. Experimur
etiam quòd ſi peccatoribus extra gratiam exiſtentibus proponatur quòd Deus eſt trinus & vnus: &
quòd filius Dei ad redimendam naturam humanam eſt incarnatus, continuò, promptè, faciliter, &
delectabiliter, aſſentient & credent. Hæc autem credulitas non procedit á fide viua, cùm non ha-
beant eam, nec ex fide acquiſita, cùm, vt dictum eſt, non poſſit acquiri. Ergo ex fide illa infuſa infor-
mi, & mortua, quæ eſt donum Dei. Hæc fides informis & mortua in vno homine eſt eadem ſecun- *Iacob.2.*
dum eſſentiam cum fide formata & viua. Vnde Gloſ. ſuper illud fides ſine operibus mortua eſt, dicit:
quibus operibus reuiuiſcit. Differt tamen ab ea ſicut imperfectum á perfecto. Nec repugnat aliquid
quod prius fuit imperfectum, ſucceſſiuè poſſe perfici: & quod perfectum eſt, imperfectionem con-
trahere: vt notum eſt de puero qui efficitur vir, & tamen in decrepitu imperfectus eſt. Si fides infor-
mis quæ abſq; charitate eſt imperfecta, ea adueniente perficitur: & ea diſcedente, imperfecta manet
B vt prius erat. Nec obſtat illud Apoſtoli: Cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte *1.Cor.13.*
eſt. Quia verbum Apoſtoli intelligendum eſt quando imperfectio eſt de ratione imperfecti: tunc
enim oportet quòd adueniente perfectione, imperfectum excludatur: ſicut adueniente aperta viſione
diuinæ eſſentiæ, de qua ibi loquitur, excluditur fides, de cuius ratione eſt quod ſit non apparentium. *s.2.q.4.ar.*
ſed quando imperfectio non eſt de ratione rei imperfectæ, tunc illud numero idem quod erat imper- *4.ad.1.*
fectum, fit perfectum: ſicut de puero dictum eſt. Sed informitas fidei non eſt de ratione fidei per ſe,
ſed per accidens ſe habet ad ipſam ſecundum perfectionem vel imperfectionem voluntatis. Nec pro-
pter hanc mutationem alteratur fides, ſicut nec cætera accidentia, ſed mutatur ſubiectum fidei quod
eſt anima.

His ſuppoſitis redeundo ad nodum iſtum & illationem, quam Lutherani ex hoc loco malè intel-
lecto inferunt, fidem eſſe vitam iuſti & ſolam ſufficere. Dicendum primò quod nec propheta Haba- *Mat.19.*
cuc nec Apoſtolus per hæc verba, iuſtus ex fide viuit, voluit dicere fidem eſſe vitam iuſti, eſſentiali- *Heb.10.*
ter, ſed ſolùm directiuè, dirigit enim & allicit iuſtum ad obſeruandum opera præceptorum, quæ di-
cuntur vita iuſti: eò quòd ſecundum philoſophos vita dicitur operatio, vel ſecundum Theologos, *Infra.5.*
eò quòd opera præceptorum conducunt ad vitam æternam: iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi, ſer- *Ephe.5.*
ua mandata. Et quod talis ſit ſenſus prophetæ & Apoſtoli, apparet ex contextu hic, & ad Heb. 10.
vbi ſic exponitur, Iuſtus ex fide viuit, id eſt, iuſtus ſpe per fidem reuelata durabit & perſeuerabit in
opere. Fides enim dirigit hominem ad iuſtitiam præbens acceſſum obſeruando viam: vt Apoſtolus
infra.5. dicit quod ad Chriſtum habemus acceſſum per fidem. Et alibi, In Chriſto habemus fiduciam
& acceſſum in confidentiam per fidem, quæ prout deferens lucet, nam dirigit & oſtendit viam, &
conducit hominem ambulantem & operantem in tenebris: ſic fides dirigit peccatorem ambulan-
C tem in hoc mundo in tenebris erroris & peccatorum, oſtendendo viam pœnitentiæ & Deum miſe-
ricordem ad vitam ſpiritualem, quæ eſt per iuſtitiam ſiue gratiam, quæ eſt in eſſentia animæ, qua cau-
ſatur fides in intellectu, & ſpes & charitas in voluntate, ſi non inueniat: vt cùm ex infideli aliquis fit
fidelis: & quando per peccatum mortale perditur gratia & charitas, per pœnitentiam recuperatur
gratia & charitas: ſed tunc gratia non cauſat fidem nec ſpem, cùm iam inueniat eas. Fides enim per
ſolum peccatum infidelitatis amittitur, & ſpes per ſolum peccatum deſperationis: charitas autem &
gratia per quodlibet peccatum mortale: taliſque eſt ordo inter gratiam, charitatem, fidem & ſpem,
quod gratia eſt cauſa fidei, ſpei & charitatis quæ fluunt ab ea: & vbicunque in via eſt gratia, eſt fides, *15.de Tri.*
ſpes, & charitas: ac etiam vbicunque eſt charitas, eſt fides, & ſpes: & vbicunque eſt ſpes, eſt fides, ſed
non e conuerſo: quia fides & ſpes poſſunt eſſe ſine charitate, vt dictum eſt, & fides ſine ſpe. Vnde D.
Auguſtinus dicit, quòd ſine charitate fides poteſt eſſe, ſed non prodeſſe. & licet idem Auguſtinus in
Enchiri. 7. & 8. cap. hanc materiam tractando, dicat, fides credit, ſpes & charitas orant, ſed ſine fide
eſſe non poſſunt. Non tamen ſequitur quod fides ſine illis eſſe non poſſit: vt probatum eſt. Licet
enim ternarius numerus abſque prima. 2. & 3. vnitatibus eſſe non poſſit, binarius tamen in illo in-
cluſus abſque ternario eſſe poteſt: & vna vnitas abſque binario & ternario: ſicut etiam poſſibile eſt
animam vegetatiuam eſt in plantis abſque potentiis ſenſitiuis, & animam ſenſitiuam abſque poten-
tiis ſpiritualibus in brutis, non poteſt tamen anima intellectiua eſſe in homine abſque potentiis ſen-
ſitiuis & vegetatiuis. Videmus etiam fundamentum abſque parietibus & tecto eſſe poſſe, licet non
e conuerſo. Cur ergo fides (quæ ſecundum Apoſtolum fundamentum eſt ſalutis: iuxta illud, Fun-
damentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. i. vt Gloſ.
exponit fides Ieſu Chriſti) abſque ſpe & charitate eſſe poterit. Nec obeſt quod in titulo ſeu ſuper- *1.Cor.3.*
ſcriptione illius. 8. cap. Ench. præfigitur: Qualiter fides, ſpes & charitas ſine ſe inuicem eſſe non poſ-
ſunt. Quia illam ſuperſcriptionem á D. Augu. non conſtat fuiſſe præfixam: & quanuis ab eo præfixa
fuiſſet, nihil tamen in illa concludit, ſed ſolum lectorem admonet, vt in illo ca. videat an & quo mo-

do illa tria adinuicem ſe habeant. Ideo titulus ille ſeu ſuperſcriptio referri debet ad concluſionem præ- D
dicti ca. quæ talis eſt. Proinde nec amor ſine ſpe, nec ſpes ſine amore, nec vtraq; ſcilicet amor & ſpes
ſine fide: non tamen dicit quod fides ſine ſpe & amore eſſe non poſſit. Cùm, vt dictum eſt, oppoſitum
25. de Tri. dixerit: Non obſtat pariter quod idem Augu. ad Conſentium dicit: pia fides ſine ſpe & charitate eſſe
Epiſt. 85. non vult, quia ibi non dicit non poteſt, ſed non vult. Magnum enim diſcrimen inter non poſſe &
non velle eſſe conſtat apud eos qui liberum arbitrium in homine ponunt. Multa enim poſſumus
Eccle. 31. quæ nolumus. Vnde Sap. Beatus qui tranſgredi potuit, & non eſt tranſgreſſus: facere malum, & non
fecit. Multa etiam volumus, quæ conſequi non poſſumus, vt notum eſt. Licet ergo pia fides non velit
Ioan. 3. eſſe ſine ſpe & charitate, non ſequitur tamen quod eſſe non poſſit. Et velle à D. Auguſt. ibi accipitur
ſicut naturales communiter accipiunt: et quemadmodum Chriſtus accipit, cùm ait, Spiritus vbi vult
Infra. 13. ſpirat. quæ verba, ſecundum nonnullos expoſitores, poſſunt exponi de vento, qui vbi vult ſpirat, id
eſt, inclinatur & tendit: inclinatio autem eſt à Deo ordinante naturam. Cùm omnis quæ à Deo ſunt,
Sap. 8. ordinata ſint. Et aliqua inclinantur abſq; quacunq; cognitione, vt ignis ſurſum, & lapis deorſum: ali-
qua verò cum cognitione, ſed non libera, vt animalia bruta. Quædam autem cum cognitione libera,
Ephe. 1. vt homo, & angelus. Et cùm Deus diſponat omnia ſuauiter, id eſt, ſecundum modum ſuæ naturæ, ſci-
licet naturalia naturaliter, & libera liberè. Sic ergo ordinauit Deus fidem vt inclinaret ad ſpem oſten-
dendo voluntati ſummum bonum, quod ſuaptè natura natum eſt cauſare deſiderium ſiue ſpem, niſi
impediatur. Spes autem inclinatur & ordinatur ad amorem & fruitionem, niſi impediatur, prout
ignis ſemper tendit ſurſum, niſi impediatur: poteſt tamen, vt notum eſt, impediri. & lapis ne cadat
1. Cor. 13. deorſum, inclinatio tamen ſemper manet impedimento amoto, ſtatim ſuam inclinationem & diui-
nam ordinationem ſequitur. Sic fides, quæ donum Dei eſt, ad hoc data eſt vt generet ſpem, & per eam
amorem, & ſic ſine ſpe & charitate eſſe non vult, id eſt, non inclinatur ad hoc quod ſit ſine illis, ſed ad
Ioan. 11. illas. impediri tamen poteſt executio per liberum hominis arbitrium, & ſic ab extrinſeco, id eſt, ab ho
mine peccatore & malè affecto. Fides ſeparatur à ſpe, & fides & ſpes à charitate, per quodcunque pec-
catum mortale. Vnde & Apoſtolus dicit fidem abſque charitate eſſe. Nec quadrat Lutheranorum E
euaſio, qua elabi putant, dicentes Apoſto. ibi loqui de fide miraculorum, quam fatentur poſſe ſeparari
à charitate, cùm fides miraculorum ſit eadē cum fide qua credimus reuelatis à Deo: ad hoc enim Chri-
ſtus dicitur reſuſcitaſſe Lazarum, vt Apoſtoli & alii Iudæi crederent quod Deus pater miſiſſet eum
1. Cor. 13. in mundum. Si igitur fides illa ſeparari poteſt à charitate, quare fides informis ſeparari non poterit,
1. Cor. 2. non videtur aliqua ratio, niſi dicatur quod fides eſt charitas. Verùm hanc euaſionem reprobauit Apo.
1. Cor. 3. dicens, Nunc manent fides, ſpes, & charitas: tria hæc, & per conſequens non ſunt idem. Nec obſtat
inſuper quod diuus Augu. aliquando dicit fidem eſſe animam animæ, quia non intelligit quod fides
ſit anima animæ primò & principaliter, cùm in libro de Cognitione veræ vitæ, cap. 37. dicat quod
fides dilectione animatur, ſicut corpus anima viuificatur. Et ratio quare fides non poteſt dici anima
animæ primò & principaliter: eſt, quia ſi primò principaliter ſiue ſimpliciter & abſolutè diceretur ani
ma animæ, daret ei eſſe ſpirituale, quod conſtat eſſe falſum. Non enim dicitur homo ſimpliciter & ab-
ſolutè ſpiritualis per fidem: quia fideles Chriſtiani in peccato mortali exiſtentes, non dicuntur ſimpli-
citer & abſolutè ſpirituales, ſed carnales: ſecundum illud animalis homo non percipit quæ ſunt ſpiri-
tus Dei. Deinde dicit: Non potui vobis loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, adhuc enim
carnales eſtis. Cùm enim ſit inter vos zelus & contentio, nōne carnales eſtis, & ſecundum hominem
ambulatis: Ergo fides non poteſt dici primò & principaliter anima animæ, cùm anima ſecundum
Philoſophum ſit actus primus. Gratia verò cùm det eſſe ſpirituale primò & principaliter ac ſimplici-
2. de anima. ter & abſolutè, dicitur anima animæ. Sed fides poteſt dici anima animæ directiuè, pro eo quod diri-
git voluntatem omnium potentiarum animæ reginam ad vitam ſpiritualem & ſupernaturalem. Et
ſic debent interpretari omnes authoritates Apoſtoli & aliorum doctorum, qui dicunt hominem iu-
ſtificari per fidem, ſcilicet directiuè, oſtendendo viam, finem, & media: & non effectiuè, cum intelle-
ctus non moueat effectiuè voluntatem. Et eodem modo exponi debent, cùm dicunt fidem eſſe prin- F
cipium, initium, originem, fundamentum omnium bonorum, & alia huiuſmodi ſcilicet directiuè, ſed
non primum nec effectiuè. Pro finali autem reſolutione argumenti Lutheranorum, aduertendum
Luc. 7. eſt quod in nullo ſacræ ſcripturæ paſſu ponitur dictio excluſiua, nec dicitur iuſtum ex ſola fide viuere,
nec per ſolam fidem hominem iuſtificari. Et Chriſtus, cùm dixit, Fides tua te ſaluam fecit, non dixit
Gal. 2. ſola, quia prædixerat: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et cùm Apoſtolus di-
cit, Scientes autem quod homo non iuſtificatur ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti, non ad-
didit dictionem excluſiuam, & ibidem illa dictio niſi tantum valet ſicut abſque vel ſine: q. d. homo
non iuſtificatur abſque vel ſine fide, prout ſi diceretur non patet alicui ſalus, niſi per baptiſmum.
Ezech. 18. Requiritur enim ad iuſtificationem poſt lapſum pœnitentiæ ſacramentum, ſpes & charitas: & ante
Luc. 7. lapſum in habentibus vſum rationis pœnitentia virtus, & in vtriſque propoſitum ſeruandi manda-
Rom. 8. ta. Et quia hæc requiruntur, cuilibet illorum attribuitur iuſtificatio ac principalius Deo, ſcilicet effe-
ctiuè, ſacramentis verò inſtrumentaliter, & ſacerdotibus miniſterialiter. Quod autem ſola fides non
Ioan. 2. ſufficiat ad iuſtificationem determinatum fuit in concilio Tridentino Seſſione ſexta Decreto. 11. circa
medium, vbi dicitur: itaque nemo ſola fide ſibi blandiri debet, putans fide ſola hæredem ſe eſſe con-
ſtitutum, hæreditatemque conſecuturum. Et canone nono dicitur: Si quis dixerit impium ſola fide
iuſtificari, anathema ſit. Et canone duodecimo dicitur: Si quis dixerit fidem iuſtificantem nihil aliud
eſſe quàm fiduciam diuinæ miſericordiæ peccata remittentis propter Chriſtum, vel eam fiduciam
ſolam eſſe qua iuſtificamur, anathema ſit. Et cano. 29. dicitur: Si quis dixerit eum qui poſt baptiſmum
lapſus eſt, non poſſe per Dei gratiam reſurgere: aut poſſe quidem, ſed ſola fide amiſſam iuſtitiam re-
cuperare, anathema ſit. Si dicatur D. Bernardum & alios dixiſſe ſolam fidem iuſtificare. Dicendum
primò, quòd doctores ſancti non ita crudè locuti ſunt. Nam ex præcedentibus vel ſequentibus ver-
bis dant intelligere compunctionem & alia prædicta neceſſaria eſſe, vt patet ex D. Bernard. ſerm. 22.
ſuper

A ſuper Cantica canticorum, vbi hac excluſiua vſus eſt. Secundò, quòd eo tempore quo doctores ſan-
cti vſi ſunt illa excluſiua, non pullulabat neque graſſabatur hæreſis hæc Lutheranorum. Tertio, quòd
per illam dictionem excluſiuam intendebant ſolùm excludere opera præcedentia, & externa quò
ad primam iuſtificationem. Quartò, quia tunc non erat per eccleſiam determinatum, ſicut eſt nunc.
Et quod ſi nunc viuerent, cantarent palinodiam. Quare autem opera exigantur ad iuſtificationem, &
an interna vel externa præcedentia, concomitantia, vel ſequentia, deducemus infra ca. 4. ſuper verbo
ei qui operatur, &c.

Reuelatur enim ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum, Tex.
qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent.

HIc Apoſtolus arguit neceſſitatem gratiæ ex ira & pœna, quam ſcientes & negligentes conſequun-
tur. Hoc autem agit continuando declarationem effectuum euangelii, quod eſt virtus in ſalutem
omni credenti; eò quòd in eo iuſtitia Dei reuelatur. Cùm ergo iuſtitia duas partes habeat, videlicet
præmiationem bonorum & punitionem malorum. Quoſdam enim videmus (vt D. Chryſoſtomus
ait) bonorum promiſſione ad virtutem adduci. Quoſdam verò minarum terrore à malis cohiberi, &
ad virtutem pertrahi, vtrioque illos adducit. Propterea & Chriſtus non ſolùm cœlorum regnum
promiſit, ſed & gehennam comminatus eſt, & prophetæ, quapropter hic Apoſtolus condemnat hu-
ius temporis prædicatores, qui ſola bona & miſericordiam Dei annunciant, nihilque de ira aut ge-
henna aut aliis pœnis comminantur, imò ſpernunt eos qui ſequuntur Chriſtum, Apoſtolos & pro-
phetas, in his comminationibus caphardos eos nominantes. Ideo Apoſtolus hic mala bonis, & bona
malis temperando, non ſolùm dicit in euangelio reuelari iuſtitiam Dei, ſed etiam iram atque vindi-
ctam. Iram Dei nominat, non quod ira vt paſſio, quæ eſt ebullitio ſanguinis circa cor, & perturbatio
animi, ſit in Deo, qui eſt incorporalis & ſimpliciſſimus, ſed pro iudicio quo pœna irrogatur ſecun-
dum ſimilitudinem hominum iratorum, qui vindictam quærunt cum quadam affectus commotio-
ne: in Deo verò nulla paſſio ſicut in nobis inuenitur. Tamen in eo eſt iuſtiſſima vindicatio abſq; qua-
B cunque affectus concitatione: ſecundum illud, Tu autem dominator noſter cum tranquillitate iudi- Sap. 12.
cas. De hac ira D. Ioannes dicit: Qui incredulus eſt filio, non videbit vitam: ſed ira Dei manet ſuper Ioan. 3.
eum. & ſic accipitur hic ira pro effectu: iuxta illud, Miſiſti iram tuam quæ deuorauit eos ſicut ſtipu- Exod. 15.
lam. Hoc autem dicitur, quia quidam Philoſophi dicebant à Deo non eſſe pœnas peccatorum, qui-
bus aduerſatur illud: Qui corripit, gentes non arguet. Additur de cœlo: quia credebant circa ſola cœ- Pſal. 93.
leſtia eius prouidentiam occupari, ita quod ad res terrenas non ſic extenderet: iuxta illud, Circa car-
dines cœli perambulat, nec noſtra conſiderat. Contra quos eſt illud Pſal. Dominus de cœlo in terram Iob. 22.
proſpexit. Et, illud Dominus de cœlo reſpexit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens aut Pſal. 101.
requirens Deum. Vel de cœlo venturi ad iudicium: iuxta illud, Quemadmodum vidiſtis eum aſcen- Act. 1.
dentem in cœlum, ita veniet ad iudicandum & præmiandum bonos, & puniendum malos, vt Diuus
Matthæus refert. Vel ſecundum D. Ambro. de cœlo, id eſt, cœlo iniquitatem illorum demonſtrante Mat. 25.
& accuſante: ſecundum illud, Reuelabunt cœli iniquitatem eius. Ex magnitudine enim, pulchritu- Iob. 20.
dine, ordine, & virtute cœli, creatoris virtutem intelligere debuerunt. Ideo enim tam pulchra aſtra
condidit, vt ex his quantus & quam admirabilis creator eſſet, poſſet agnoſci, & ſolus adorari. Vnde Pſal.
ſcriptum eſt, Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Per natu-
ralem ergo legem reum facit genus humanum: potuerunt enim per legem naturæ apprehendere fa-
bricam mundi, teſtari authorem ſuum deum eſſe, & deum ſummè diligendum, quod Moyſes literis
tradidit. Sed impii facti ſunt in Deum, & iniuſti in proximum. Vnde ſubdit, *ſuper omnem impietatem &*
iniuſtitiam, Sicut enim pietas dicitur cultus qui exhibetur Deo tanquã ſummo parenti: ita impietas di-
citur peccatum contra diuinum cultum. Vnde Ezech. 18. Impietas impii ſuper eum erit. Et ſicut iuſti- Iob. 35.
tia eſt per quam homines in ratione conueniunt & communicant: iuxta illud, Filium hominis adiu-
uabit iuſtitia tua: ita & iniuſtitia dicitur peccatum, quo læditur proximus. Reuelatur enim in euange
lio ira, vindicta & pœnæ impiorum & iniuſtorum, maximè eorum qui veritatem dei in iniuſtitia de-
C tinent, id eſt, qui veram Dei cognitionem quaſi captiuam tenent per malitiam. Nam vera Dei cogni-
tio, quantum eſt de ſe, inducit & vocat homines ad bonum, vt Deum colant, & homines ament ſicut
ſeipſos: ſed ligatur quaſi captiuitate detenta per impietatis & iniuſtitiæ affectum, quo detinetur ne
poſſit in ſuum exire effectum, qui eſt inducere ad bona & ad verum cultum Dei, & ad reddendum
proximo quæ ſua ſunt. Et ſic veritatem detinere in iniuſtitia, eſt intellectum habens veram cognitio-
nem claudere iniqua voluntate. Multi enim ſunt inter Chriſtianos qui cognitionem etiam fidei deti-
nent in iniuſtitia, & claudunt mala voluntate.

Quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis: Deus enim illis manifeſtauit. Tex.

HIc probat quod Gentiles detinuerint in iniuſtitia veritatem, & idcirco merebantur iram & vin-
dictam Dei *Quia quod notum eſt, &c.* Illud dicitur ignotum Dei ſecundum Glo. ordinariam, quod
lumine naturali à creatura cognoſci non poteſt, vt myſterium Trinitatis & incarnationis: & illud
non erat reuelatum Gentibus, neque illam veritatem ſiue cognitionem illorum verorum non deti-
nebant in iniuſtitia, neque de his arguuntur. D. Paulus legitur Athenis inueniſſe Aram inſcriptam
Deo ignoto: quia eius natura non erat cognita quantum ad perſonas. Notum verò Dei dicitur illud
cognoſcibile de Deo, quod ratione naturali cognoſci poteſt ex mundi & creaturarum diſpoſitione,
vt quod ſit vnus, infinitus, omnipotens, omniſcius, ſummus, princeps, gubernator, & remunerator
omnium bonorum & malorum, & alia huiuſmodi quæ D. Tho. poſt D. Dionyſium tripliciter oſten- Lib. 1. con. Gen. et hic.
dit. Primò ex cauſalitate, quia cùm creaturæ ſint defectibiles & mutabiles, neceſſe eſt eas reduci ad
aliquod immobile & perfectum, & ſecundum hoc cognoſcitur de Deo an eſt. Secundò per viam ex-
cellentiæ. Non enim reducuntur omnia in primum principium, ſicut in propriam cauſam & vniuo-
cam, prout pater per filii generationem: qua vniuocè cauſat idem in ſpecie. Sed ſicut in cauſam com-

munem & excedentem, & ex hoc cognoſcitur quod Deus eſt ſuper omnia. Tertiò per viam negatio- D
nis, quia ſi eſt cauſa excedens, nihil eorum quæ ſunt in creaturis, poteſt ei competere. Sicut nec corpus
cœleſte dicitur propriè graue vel leue, calidum vel frigidum, & ſecundum hoc dicimus Deum eſſe
immutabilem & infinitum. Et hanc cognitionem habuerant Gentiles per lumē rationis: iuxta illud,
Pſal.4. Multi dicunt quis oſtendit nobis bona: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. Vnde ſub-
iungit (*Manifeſtum eſt in illis*) id eſt inter illos: quia Romani inter Gentiles acumine ingenii ea cogni-
tione præſtabant. Et nota verbū *manifeſtum*. contra eos qui putant illa quæ ſunt de Deo, nulla ratione
demonſtrata eſſe: quia tales non ſolùm contradicunt Philoſophiæ, verùm etiam Apoſt. qui dicit Ma-
nifeſtum eſt. Si enim manifeſtum ſit, euidens & demonſtratum eſſe oportet. Vnde Apoſt. ne ex huiuſ-
modi cognitione ſuperbirent, declarando authorem à quo Gentiles veritatem & cognitionē veram
acceperant, ſubiungit: *Deus enim illis manifeſtauit*. non dicit reuelauit, ne lumen gratiæ immiſceat, ſed di-
cit manifeſtauit, vt diuinum concurſum mediante lumine naturali (quod donum Dei eſt ab initio na-
turæ datum) ſignificet. De hac manifeſtatione Iob.35. Docet nos ſuper iumēta terræ. Sed manifeſtatio
Dei nō eſt ſicut manifeſtatio hominis, quia vnus homo alteri manifeſtat, explicando conceptū ſuum
per aliqua ſigna exteriora, per vocem vel ſcripturam, Deus autē dupliciter aliquid nobis manifeſtat.
Vno modo infundendo lumen interius per quod homo cognoſcit: ſecundum illud, Emitte lucem
Pſal.42. tuam & veritatem tuam. Alio modo proponēdo ſuæ ſapientiæ ſigna exteriora, ſcilicet ſenſibiles crea-
Eccle.1. turas: iuxta illud, Effundit illam, ſcilicet ſapientiam, ſuper omnia opera ſua. Et ſic deus altero iſtorum
duorum modorum eis manifeſtauit, vel interius infundendo lumen: vel exterius, proponendo viſibi-
les creaturas in quibus, ſicut in quodam libro, Dei cognitio legeretur.

Inuiſibilia enim ipſius, à Creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur,
ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas.

HIc oſtendit per quem modum Gentiles Dei cognitionem acceperint vel accipere potuerint. Et
primò quidem ponit tria, quæ de Deo cognouerunt. Primò inuiſibilia, per quæ intelligitur Dei
Iob.1. eſſentia, quæ in hac via videri non poteſt: iuxta illud, Deum nemo vidit vnquam. Vnde Apoſt. Regi
1.Tim.1. ſeculorum immortali inuiſibili, &c. Dicit autem inuiſibilia pluraliter, quia diuina eſſentia non eſt vi-
ſibilis ſecundum ſe, neq; ſecundum conditiones eius, quæ vnitati reſpondent: prout bonitas, ſapien- E
Heb.11. tia. & alia huiuſmodi quæ non videntur à nobis: iuxta illud, Vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent. Secū-
dò cognouerunt eius virtutem ſiue potentiam, ſecundum quod res ab eo procedunt ſicut à principio:
Pſal.14. iuxta illud, Magnus dominus & magna virtus eius. Hanc ergo virtutem eſſe perpetuam Philoſophi
cognouerunt. Vnde dicit, ſempiterna quoq; eius virtus. Tertiò cognouerunt diuinitatem, quæ eſt vl-
timus finis, in quem omnia tendunt. Diuinum enim ſecundum Philoſophos, eſt commune bonum
quod ab omnibus participatur, propter hoc potius dicit diuinitatem, quàm deitatem: quia diuinitas
Col.2. ſignificat participationem, deitas verò eſſentiam. Vnde Apoſt. In ipſo habitat plenitudo diuinitatis.
Hæc autem tria referuntur ad tres modos cognoſcendi ſupradictos. Nam inuiſibilia Dei cognoſcun-
tur per viam negationis, ſempiterna virtus per viam cauſalitatis, diuinitas verò per viam excellētiæ.
Si dicatur quod virtus & diuinitas ſunt inuiſibilia, ergo non debebat eas ſubiungere. Dicendū quod
per inuiſibilia, intelligit eſſentiam: & per virtutem & diuinitatem, conditiones eius: vel dicendum
quod prius propoſuit in generali, omnia poſtmodū declarat in ſpeciali, virtutem et diuinitatem: quas
diſtinguit, non quid ſint duæ res in ſe diſtinctæ & ſeparatæ, ſed prout diſtinguūtur ratione ſecundum
noſtrum modum intelligendi. Quidam per inuiſibilia intelligunt angelos, qui ſunt inuiſibiles quo ad
ſenſum, cùm ſint incorporales. Aliqui exponūt virtutem, qua cuncta creata gubernat, & diuinitatem
qua vniuerſa replet. Medium verò & modum, quibus illa cognouerunt deſignat, dicens: (*per ea quæ*
Sap.13. *facta ſunt, intellecta conſpiciuntur*.) Sicut enim ars manifeſtatur per artificis opera, ita ſapientia manifeſta-
tur per creaturas: iuxta illud, A magnitudine ſpeciei & creaturę cognoſcibiliter poteſt eorum creator
videri: quia Deus relucet in effectis ſuis velut in ſpeculis, & ſic videri poteſt: non quidem oculo cor-
Ioan.4. porali, ſed intellectuali. Deus enim cùm ſit ſpiritus, ſenſu vel imaginatione (quæ corporalia ſunt) co-
2.de ciuit. gnoſci non poteſt, ſed intellectu: vnde Eſa.52. Ecce intelliget ſeruus meus. A quo autem per hunc mo-
Dei.c.9. dum intelligatur, declarat, cùm dicit: (*à creatura mundi*) D. Aug. & Chryſoſ. legunt à creatione & con- F
& c.11. ſtitutione mundi inuiſibilia Dei cognoſcuntur: non ſolùm ex his quæ facta ſunt tempore gratiæ, ſed
& ea quæ facta ſunt à creatione mundi. Vel quòd à creatione mundi homines inceperunt cognoſcere
Mar.vlt. Deum per ea quæ facta ſunt. Vnde Iob.36. Omnes homines vident eum. Alii verò textus habent à
creatura mundi, id eſt ab homine, qui dicitur omnis creatura (vt D. Greg. ait exponendo illud, Prędi-
cate Euangelium omni creaturæ) eò quòd omnium creaturarum conditiones participet.

QVARTA PARS COMMENTI I. C.

Ita vt ſint inexcuſabiles: quia cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum
glorificauerunt, aut gratias egerunt.

IN hac quarta parte oſtendit Gentiles habita cognitione Dei inexcuſabiliter obnoxios fuiſſe culpę
impietatis & iniuſtitiæ, dicens: Ita. ſ. manifeſta eis erant inuiſibilia Dei, vt cognoſcerent ipſum ſu-
pereminentem eſſe, vnde debebāt ei cultum, gloriam & honorem, quæ ſuperexcellentibus debentur.
eundemq; eſſe primum principium & cauſam. vnde ei in omnibus gratiarum actio debebatur: iuxta
illud, In omnibus gratias agite. ideo erant inexcuſabiles. Qui enim (vt D. Ambroſ. ait) multis modis
1.Theſ.vlt. reus conuincitur, excuſari non poteſt. Tria enim ſunt, ſecundum Ariſto. quæ & ſi non integraliter tol-
3. Ethic. lant culpam, pro parte tamen excuſant. Hæc ſunt ignorantia, concupiſcentia, atq; metus, verumtamen
1.Tim.1. nunquam ab his tribus aliquis excuſationem prætexere poteſt, niſi dum procedunt & ſunt cauſa ope-
ris, quod aliàs non fieret, qualis fuit ignorantia Pauli inſectantis Eccleſiam Chriſti, propter quam di-
cit ſe miſericordiam conſequutum, quia ignorans fecit. Si verò ignorantia ſequatur ex culpa, non po-
teſt culpam ſubſequētem excuſare, vt ſi quis per ebrietatem homicidium committit, culpa homicidii

non

A non excuſatur. Quia ſecundum Philoſ. Ebrius duplices meretur mulctationes. Cùm ergo in Philoſophis non præceſſerit ignorantia, quia quod notum eſt Dei, manifeſtum erat in illis, fuerunt inexcuſabiles. Ideo rationem ſubiungit, dicens: Quia cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt ſiue non coluerunt gloriam & honorem exhibendo, & omnia in eum tanquam in vltimum finem reducendo, nec eius maieſtatem publicè prædicando illum ſolum colendum abiectis idolis. *Aut gratias egerunt*, id eſt non recognouerunt bona quæ habebant ab ipſo eis adueniſſe, ſed virtuti ſuæ & ingenio attribuebunt, quemadmodum tenebantur: ſicut D. Ambr. dicit, quod de anterioribus loquitur, vt præſentes & futuros corrigat. Si dicatur quod illa naturalis cognitio de Deo, vel ſufficiebat ad ſalutem, vel non: ſi ſufficiebat, approbatur hæreſis Pelagii. Si non ſufficiebat, ergo requirebatur altior cognitio, ergo poterant ſe excuſare per carentiam ſuperioris notitiæ. Dicendum quod non ſufficiebat, veruntamen ſi vſi fuiſſent illa cognitione Dei quæ naturali lumine haberi poterat cum curſu Dei manifeſtantis, Deus qui non deficit in neceſſariis, qui etiam attingit à fine vſque in finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, ſua infinita clementia altiorem cognitionem dediſſet, ſi non poſuiſſent impedimentum peccati omittendo ac etiam committendo.

Sed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.

HIc oſtendit quod ex eorum culpa ſequuta fuerit ignorantia, cordis obſcuritas, & mentis cæcitas. vnde dicit: *Euanuerunt, &c.* Res illa vana æſtimatur quæ nihil habet ſtabilitatis aut firmitatis, & caret illo quod ex natura ſua apta eſt habere: vel quæ non ordinatur in finem, ſeu quæ non conſequitur finem ſibi à natura præſcriptum, vti cruſtula nucleo vacua. Et cum ſolus Deus ſit immutabilis, ſecundum illud: Ego dominus & non mutor. Ideo tunc ſolum mens humana à vanitate libera eſt, quando Deo immittitur. Cum verò prætermiſſo Deo cuicunque creaturæ immittitur, incurrit vanitatem: Secundum illud, Vani ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei. Et Salomon, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Vnde Pſal. Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt. *Malac. 3.* *Sap. 13.*
B In cogitationibus ergo ſuis euanuerunt, inquãtum in ſeipſis, & non in Deo fiduciam habebãt, ſibi & *Eccle. 1.*
non Deo bona ſua aſcribentes, ſecundum illud Labia noſtra à nobis ſunt. Per hoc autem quod per ſu- *Pſal. 93.*
perbiam euanuerunt in cogitationibus ſuis, in res vanas & inſtabiles cogitationes ſuas applicuerũt, *Pſal. 11.*
ſecuta eſt in eis mirabilis ignorantia. Vnde ſubiungit (*Obſcuratum eſt inſipiens cor eorum*) quæ verba nõ debent ſic intelligi: vt prius fuerit inſipiens cor eorum, quàm obſcuratum. Sed ſimul obſcuratum eſt cor eorũ & inſipiens factum, id eſt priuatum lumine ſapiẽtiæ, per quam homo verè Deum cognoſcit: ſicut enim qui oculos corporales à ſole materiali auertit, obſcuritatem corporalẽ incurrit: ita ille qui à Deo auertitur, de ſeipſo præſumens, & nõ de Deo, ſpiritualiter obſcuratur. Vnde Salomon: Vbi humilitas (per quam homo ſe ſubiicit Deo) ibi ſapientia. Vbi verò ſuperbia, ibi contumelia. Ideo Chri- *Prou. 11.*
ſtus. Abſcondiſti ea ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis, id eſt humilibus. De his pru- *Mat. 11.*
dentibus dicit Apoſt. Gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui obſcuratum habẽtes intellectum. Poſt- *Ephe. 4.*
quàm enim Philoſophi, eò quòd tanto ſtudio & labore ſcientias nacti fuerant, earum ſibi gloriam arrogaſſent, neque Deo retuliſſent receptas, inflari cœperunt atque in ſectas ſe & ſymbola diſſecare: vt alii Academici, Alii Stoici, Alii Pytagorici, Alii Peripatetici, Alii aliis ſpumoſis & tumentibus nominibus inſignirentur. Mox dogmata ſua quiſque profiteri inſtituit, nec tam lucem intellectus ſectari, quàm alios oppugnare, quàm propria tueri placita. Atque hinc ſanè eſt, vt tam de naturalibus rerũ principiis & cauſis, quàm de ratione morum vſquequo varia diuerſaque monſtra confecerint, vt qui plerosque eorum legerit, nihil aliud quàm ab irato dæmone dementatos exiſtimet. Adeo enim euanuerunt in cogitationibus ſuis, *vt dicentes ſe eſſe ſapientes*, id eſt ſapientiam ſibi à ſeipſis aſcribentes, ſtulti facti ſunt. Iuxta illud: Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris. Vnde Hiere. 10. Stultus factus eſt omnis homo à ſcientia ſua: de qua ſcilicet præſumebat.

C *Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum.*

HIc manifeſtat peccatum impietatis gentilium: quia contra Deum adeo obſcuratum erat inſipiens cor eorum, quod incorruptibili, & omnino immutabili debebatur, *mutauerunt*, id eſt, tranſtulerunt à Deo *gloriam*, id eſt laudem, honorem, & manifeſtationem ac cauſalitatem, quam tanquam ſoli *1. Tim. 1.*
immortali, & omnino incorruptibili ac penitus immutabili attribuere debuerant, dederunt aliis crea- *Malac. 3.*
turis inſtabilibus & corruptibilibus. Vnde Hier. 2. Populus meus mutauit gloriam ſuam in idolum, *Iacob. 1.*
in quorum exprobrationem Sap. 14. dicit. Lignis & lapidibus impoſuerunt nomẽ incommunicabile *Pſal. 47.*
Dei, cuius ſublimitatem cognouerunt, & de qua Dauid: Magnus dominus & laudabilis nimis. Non ſolùm attribuerunt hominibus, quos Deus ad imaginem ſuam fecit, & mente ac voluntate donauit. Sed etiam ſimilitudinibus & ſimulachris hominũ corruptibilium: & quod peius eſt, ſimilitudinibus volucrum, quadrupedum & ſerpentium. Et quod omnino intollerabile erat, pecora, ſaxa, & lapides pro diis colebantur, & ducebãtur. manifeſtum enim eſt quod ſimilitudo imaginis eſt poſterior illa re, cuius eſt imago. Et gloria ſiue claritas Dei eſt principium omnis ſpeciei & formæ. Et ſic gloriam Dei in ſimilitudinem imaginis commutat, conuertit primum in vltimum. Sed quæret forſitã aliquis, quomodo potuerunt eo inſaniæ furoriſque collabi, & vnde idololatriæ origo? Dicendum quod ſecundum Iudæos idololatria in ſecunda mũdi ætate incepit ab Iſmaële, quem primo ſimulachrũ ex luto finxiſſe aſſerunt: ob quam cauſam inſtante Sarra ab Abraham patri ſuo ab hæreditate & domo eius excluſus eſt. Alii dicunt quod à Nambroth primo tyranno, qui cogebat homines ignem adorare, Vel à Nyno *Geneſ. 21.*
Babiloniorum rege, qui imaginem filii ſui fecit adorari, de quo Sap. 4. Acerbo luctu dolens pater ſibi filii rapti fecit imaginem, & illum qui tunc quaſi mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit. Deinde propter aliqua opera, vtpote propter vrbem conditam à Romulo, vel propter egregias victorias, vt Herculi aliiſque compluribus ſtatuæ poſitæ ſunt, quæ à principio non colebantur vt dii, ſed extabant in eorum memoriam, atque vt homines ad virtutũ ſtudium excitarentur. Cùm verò ſenſuales

hominea imaginea ſenſibus obiectas tanta veneratione ſuſciperent, accepta inde occaſione dæmones D
in illis ingreſſi, reſponſa dare cœperunt atq; homines deludere, qui crederent ſubſidia præſidiaq; inde
à ſuis ſtatuis ac delubris obuenire. Animalium verò cæterorum adorationem Ægyptus ſuperſtitio-
nibus imbuta, & dæmonum præſtigiis ſeducta, incœpit: vt Strabo. 7. diffuſè narrat. Cunctas nanq; ef-
figies, quas in Zodiaco competerant, vt Arietem, Taurum, Scorpium, Leonem, & alia pro diis ha-
Deut. 5. bebant: de quibus Deus Iudæos ab Ægypto reducens admonitos fecit, dicens: Ne fortè oculis eleua-
tis in cœlum videas ſolem, lunam, & omnia aſtra cœli, & errore deceptus adores, & colas ea. Quin
verò vt idem author refert, non ſolùm peccatoribus penè vniuerſis, ſed ſepis & potris, quibus veſce-
bantur, diuinos deferebant honores. Quin & Crocodillus ferociſſima bellua Arſinoe vrbe Ægypti
à ſacerdotibus manſuefacta colebatur: quam hic forſan commemorat Paulus, nomine ſerpentũ, ſicut
nomine volucrum aquilas, vel anſeres Romanorum ob cuſtodiam capitolii. Sed de his Euſebius &
Lactantius diffuſè, & D. Augu. lib. 8. de Ciuitate Dei. Ex hoc autem Apoſtoli loco recentes hæretici
catholicos increpant, eò quòd Gentilitatis imagines ab orco reuocent, idololatrarumq; emuli colant.
Deut. 4. Contra prohibitionem legis quæ dicit: Non facies tibi ſculptile, neq; omnem ſimilitudinem quæ in
Pſal. cœlo eſt deſuper, & quæ eſt in terra deorſum, & eorum quæ ſunt in aquis ſub terra, nõ adorabis, neq;
coles ea. Adiiciunt quod habetur in Pſal. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum
hominum. Os habent & non loquentur, &c. ſequitur. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui
confidunt in eis. Confirmant & aggrauant ex his quæ dicit Propheta Baruch. 6. Nunc autem videbi-
tis in Babylonia Deos aureos et argenteos, lapideos, & ligneos, in humeris portari oſtẽtantes metum
gentibus. Videre ergo ne & vos efficiamini ſimiles factis alienis. Confirmant etiã ex geſtis Ezechiæ
4. Reg. 18. regis, qui zelo Dei ſuccenſus ſuccidit lucos, confregitq; ſerpentem æneum, quem fecerat Moyſes de
mandato Domini, eò quòd prouocaret & induceret ad idololatriam. Ex his inferentes imagines eſſe
delendas, & nullo modo adorandas aut venerandas. In hunc errorem lapſi ſunt & condemnati Ser-
uius Epiſcopus Maſſilienſis, Leo quartus Imperator, & Valdenſes. Hic autem error fuit condemna-
tus, ſub Greg. 3. in concilio Romano, & Francfordinenſi, ſub Adriano primo. Et in cõcilio Niceno. 2. E
in quo actione. 2. 3. & 4. adducuntur quàm plurimi ſancti, qui ſanctorum imagines venerandas eſſe
ſanxerunt, & miracula facta contra dehoneſtantes imagines, & quomodo earũ veneratio & adoratio
3. p. q. 25. ex Apoſtolorum traditionibus originem traxerit, quod etiam D. Tho. refert. Et in concilio Conſtan
ar. 3. ad. 1. tinopolitano, ſub Adriano. 1. actione. 8 c. 3. Et in tribus conciliis Lateranen. Non enim in Exodo aut
Deutero. prohibuit Deus abſolutè & ſimpliciter imagines fieri, cum ipſe iuſſerit fieri & inſpici imagi
nem ſerpentis, & duas imagines Cherubin, quas fecit in propiciatorio erigi, de quarũ medio loquens
humanis ſenſibus maieſtatem ſuam oſtendebat. Sed prohibuit ſculptilia fieri maximè Aſtrorum, ani-
malium, & piſcium, quæ ſubnotantur nominibus illis cœli, terræ, & aquarum, vt adorarentur adora-
tione latriæ, & colerentur pro diis, vt fiebat à Babyloniis. Hoc autem non faciunt Chriſtiani. vnde
determinatum fuit in concilio Conſtantinopolitano, cuius determinatio inter decreta relata eſt, cap.
venerabiles, de Conſecr. diſtin. 3. vbi dicitur: Venerabiles imagines non deos Chriſtiani appellant,
neq; ſeruiunt eis, vt diis, nec alicui creaturæ cultu diuino, ſed venerantur eas, & adorãt in memoriam
& recordationem primitiuorum. Non enim venerando eas, inſiſtunt in ipſis imaginibus, ſed quem-
admodum viſus vnico actu fertur in aërem illuminatum, & colorem ad quem terminatur mediante
aëre illuminato. Sic mens Chriſtianorum non ſiſtit in imaginibus, vt ſunt quędam res ex auro, argen
to, aut alia materia, ſed per eas tanquàm per medium venerantur res repręſentatas honore illis debi-
to. Vnde Damaſcenus dicit: Honor imaginis pergit vſq; ad prothotypum & exemplar. Nec ſancto-
rum imagines debent nominari idola. Nam idola dicuntur ſimulachra eorum quæ nullo honore di-
gna ſunt, quinimo vituperio, vt impudica Venus, Iupiter & alia huiuſmodi. Imagines autem ſunt ſi-
mulachra ſeu repręſentationes eorum quæ habent in ſe virtutem & excellentiam, & quæ digna ſunt
honore, vt imago Chriſti, D. Virginis, & ſanctorum. Vnde in prædicto Concilio Neceno. 2. act. 7.
circa finem ſcribuntur ſequentes canones. F

Quicunque ſacras ſcripturas de idolis contra venerandas imagines adducunt, Anathema.
Quicunque venerandas imagines idola appellant, Anathema.
Quicunque dicunt quod Chriſtiani imagines, vt deos adorant, Anathema.
Quicunq; cõmunicant illis qui cõtra venerãdas imagines ſentiũt, aut eas dehoneſtãt, Anathe.

Nec nunc chriſtiani ſunt in periculo idololatrandi, vt erant Iudæi tempore Ezechiæ: Iam enim
edocti ſunt nihil numinis in imaginibus eſſe, nec eas propter materiam, ex qua ſunt, venerandas, vt
quia ex auro aut argento, ſed ſolum propter repræſentationem ſanctorum, quibus fit honor coram
imaginibus. Si honor exhibitus hominibus viuentibus hac vita mortali, dicitur adoratio in ſacris
3. Reg. 1. literis. Vnde legimus quod Nathan adorauit Dauid, Cur honor ſanctis coram imaginibus ipſos re-
præſentantibus, Adoratio non nominabitur? verùm quæſtio de nominibus eſt pertinacibus relin-
quenda: cum certum ſit adorationem Deo debitam eſſe recognitionem Dei in primum & ſummum
principium, creatorem & gubernatorem omnium creaturarum. Hęc enim ſoli Deo debetur, vt Apo.
ait. Nullus tamen chriſtianus hunc honorem exhibet imaginibus aut ſanctis. Sed recognoſcuntur
1. Tim. 1. imagines, vt ſunt repræſentatiuæ ſanctorum, & ſanctos ipſos vt virtuoſos amicos ac familiares Dei
honorant. nam ſi Deus ipſe eos honorat, cur nos non honorabimus? Chriſtus enim dicebat, Si quis
Ioan. 12. mihi miniſtrauerit, honorificabit eum pater meus. Si Apoſtolus viuentes hac mortali vita iubet ho-
nore præuenire, & reges honorificare, cur nos ſanctos in gratia Dei confirmatos, & reges regni cœlo-
rum non honorabimus?

Propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum, in immunditiam: vt contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis.

HIc oſtendit pœnam correſpondentem culpæ eorum. Quia peccatum idololatriæ tam nefarium &
execrabile ac abominabile eſt coram deo, quod in pęnam eius permiſit eos Deus labi in alia ne-
phan

A phandiſſima peccata. Quæ licet, inquantum ſunt voluntaria, non poſſint dici pœna, de cuius ratione
eſt quod repugnet volūtati. Veruntamen quia peccata etiam voluntaria habent quædam adiuncta,
quæ voluntati repugnant, prout ſubſtractio gratiæ, (quia ſubſtracta homo facilè ruit in peccata) inor-
dinatio interioris animi, remorſus conſcientiæ, infamia, labor, & difficultas in actibus exterioribus.
Vnde Diuus Auguſtinus. Iuſſiſti domine, & verè ſic eſt, vt omnis inordinatus animus pœna ſibi ſit.
Et Sapien. 5. Ambulauimus vias difficiles, &c. Et quantum ad hæc adiuncta peccata ſequentia poſ-
ſunt dici pœna peccatorum præcedentium. Cum ergo mutauerint gloriam Deo debitam, auferendo
à Deo & exhibendo brutis animalibus, ac venenoſis ſerpentibus, permiſit Deus intellectum, & ra-
tionem illorum immutari & tradi in poteſtatem deſideriorum cordis. Accipit ibi cor pro appetitu Gen. 4.
ſenſitiuo, quod ex diuina ordinatione ſubiicitur rationi. Iuxta illud, ſubter te erit appetitus tuus: ta-
men propter grauia peccata permittit appetitum ſenſitiuum, ſiue ſenſualitatem, quæ eſt quoddam
brutale, dominari rationi in maius eorum dedecus, & confuſionem. Vnde Dauid: Homo cum in ho- Pſal.
nore eſſet comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. & hoc innuit Apoſt. cum
ait, propterea tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum in immunditiā, contra naturalem ordinem Eſa. 19.
hominis, tanquam in manus crudelium dominorum: iuxta illud, Tradam Ægyptum (id eſt confuſi-
biles peccatores) in manu crudelium dominorum, id eſt, carnalium deſideriorum guſtus & tactus.
Nam delectationes tactus, circa quas ſunt gula & luxuria, ſunt communes nobis & brutis. Ideo ſunt 3. Ethi.
magis execrabiles, quaſi magis brutales, vt Philoſophus dicit. & hoc deſignat cum dicit in immundi
tiam, quæ ad peccata carnalia pertinet. Quia homo per huiuſmodi peccata maxime conuertitur ad id
quod eſt infra ſeipſum. Vnumquodq; enim dicitur impurum & immundum ex coniunctione vilio-
ris, ſicut argentum ex commixtione plumbi. vnde exponens ſubdit vt contumeliis, id eſt, turpibus
actibus, *afficiant* pro inficiāt *corpora ſua in ſemetipſis.* hoc non coacti nec inducti ab aliis, ſed propria ſpō-
te. Hunc locum Lutherani eo detorquent, vt perſuaſum habeant Deum non ſolum eſſe cauſam pec-
cati, ſed etiam eſſe ita efficacem, vt ad malum cogat. Quinimo (vt dicunt) ita eſt cauſa, vt ipſe ſolus
B ſit cauſa. Ait enim Lutherus, quod non eſt in poteſtate noſtra vias noſtras facere malas, ſed mala ope
ra in impiis operatur Deus. Cui ſubſcribit Philippus Melancthon, aſſerēs quod ita ſit Dei proprium
opus non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli: conſentit & Bucerus ſuper hunc locum, dicens:
Deum eſſe cogentem cauſam peccati, vt qui hoc negauerit, Deum neget eſſe Deum: quia negat eſſe
efficacem cauſam illius effectus, quem vult fieri. Hoc enim, inquit, ſignificat hoc verbum tradidit,
quod tertio in hoc capite explicauit. Tradidit enim in deſideria, &c. Tradidit in paſſiones ignomi-
niæ. Tradidit præterea in reprobum ſenſum. Verum hæc pernicioſiſſima dogmata prima ſui ſtatim
prolatione apertius cum communi ſenſu depugnant, quàm vt alia opus habeāt impugnatione. Ener-
uant enim ac penitus tollunt liberum hominis arbitrium, quod tamen nos habere certiſſimum eſt.
Primò experientia: Quia videmus nos eſſe indeterminatos circa multa & bona & mala, & poſſe cō-
ſiliari & deliberare, & ex duobus expoſitis eligere quod volumus, & vno ſolo obiecto oblato acce-
ptare vel reſpuere aut ſuſpendere voluntatis actum. Et contra negantes euidentiam experientiæ, non
eſt arguēdum rationibus, ſed verberibus. Vnde ſi quis negaret ignem eſſe calidum, potiſſimum argu
mētum ad conuincendum eum eſſet proiicere illum in fornacem ignis. Sic ad conuincendum negan-
tes liberum arbitrium, fortius argumentum eſt plagis & verberibus temeritatem illorum arcere: &
ſi querantur: Reſpondendum eſt quod percuſſores non ſunt arguendi, eo quòd non liberè faciant, nec
poſſint non percutere. Secundo eſt certiſſimum ratione: Quia conſilium non eſt niſi eorum quæ ſunt
in poteſtate noſtra ſecundum Philoſophum: ſed homines de ſuis actibus vt videmus, conſiliantur. 3. Ethi.
Igitur ſunt domini actuum ſuorum: & per conſequens poſſunt agere vel non agere. præterea præce-
pta & prohibitiones fieri non debent, niſi ei qui ea poteſt implere. Stultum enim & abſq; ratione eſſet
alicui iniungere quod illi impoſſibile eſt. Sed Deus qui eſt ſapientiſſimus, imò & ipſa ſapientia per
C eſſentiam, dedit præcepta & prohibitiones hominibus. Igitur in eorum poteſtate eſt ea implere. Vn-
de D. Hieronymus ait: Si quis dixerit Deum præcepiſſe impoſſibile, Anathema ſit. Tertio eſt certiſſi
mum ex ſacris literis in innumeris penè locis, quos prolixum eſſet recitare, ſed paucos duntaxat, vt
breuitati ſtudeam, recitabo. Et primo. Illud quod dcit Eccleſiaſticus: Deus ab initio conſtituit homi- Eccle. 15.
nem, & reliquit illum in manu conſilij ſui, adiecit precepta & mandata: Si volueris mandata ſeruare,
conſeruabunt te &c. Et ne cauilleot illud dictum ab initio, id eſt, ante peccatum Adæ, ſunt alij loci Gen. 4.
inexpugnabiles quod etiam poſt peccatum. Nam cum Cain peccator eſſet, & concepiſſet odium
in Abelem fratrem ſuum, dictum eſt à Deo: Cur iratus es? & cur concidit facies tua? Nonne ſi bene
egeris, recipies? Sin autem malè, ſtatim in foribus peccatum aderit? Sed ſubter te erit appetitus eius
(ſcilicet vindictæ) & tu dominaberis illius. Præterea poſt peccatum Dominus publicatis præce-
ptis & mandatis per Moyſen ait: Mandatum hoc quod ego tibi præcipio hodie, non ſupra te eſt, neq; Deut. 30.
procul poſitum, neq; in cœlo ſitum, vt poſſis dicere quis noſtrum valet ad cœlum aſcendere, vt defe-
rat illud ad nos, vt audiamus atq; opere compleamus? Neq; trans mare poſitum, vt cauſeris & dicas:
quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos deferre, vt poſſimus audire & facere quod præ- Gen. 3.
ceptum eſt? ſed iuxta te eſt ſermo valde in ore tuo & corde tuo vt facias illud, &c. nō potuit liberum 2. Reg. 24.
arbitrium clarius explicari. Inſuper, Beatus qui potuit tranſgredi, et non eſt tranſgreſſus: facere mala, Eccle. 31.
& nō fecit. Præterea cur interrogauit Dn̄s Euam poſt præuaricationē: Quare hoc feciſti? Cur dici fe- Heb. 10.
ciſſet Dauid poſt peccatū, Trium tibi datur optio. Cur dixiſſet Apoſt. Voluntariè peccantibus non
relinquitur hoſtia. Vnde D. Aug. in lib. de Religione, cap. 14. dicit, quod peccatum adeò eſt volunta-
rium malum, quod ſi non fuerit voluntarium, nullo modo ſit peccatū. Quapropter non immerito hu
iuſmodi Lutherani fuerūt condemnati in concilio Tridentino, ſeſſ. 6. vbi canone. 4. ſcribitur: Si quis
dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum & excitatum, nihil cooperari aſſentiēdo Deo exci
tanti, quo ad iuſtificationis gratiam obtinendam, ſe diſponat ac præparet, neq; poſſe diſſentire ſi velit,

ſe velut inanime quoddam nihil omnino agere mereque paſſiuè ſe habere, Anathema ſit. Et canone D
quinto dicitur. Si quis liberum hominis arbitrium poſt Adæ peccatum amiſſum & extinctum dixe-
rit, aut rem eſſe de ſolo titulo, imò titulum ſine re, figmentumque denique à Satana inuectum in Ec-
cleſiam, Anathema ſit. Et canone ſexto habetur: ſi quis dixerit non eſſe in poteſtate hominis vias
ſuas malas facere, ſed mala opera, vt bona Deum operari, non permiſſiuè ſolùm, ſed etiam propriè &
per ſe, adeo, vt ſit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli, Anathema ſit.
Vnde Diuus Iacobus primo: Nemo cum tentatur, dicat quod à Deo tentatur. Deus enim intentator
malorum eſt. Cùm ergo plus ſit cogere quàm tentare, quo modo euadere poſſunt qui dicunt Deum
nos cogere ad peccandum? Cùm per Oſeam dicat Dominus: Perditio tua ex te Iſraël eſt, tantummo-
lib. 83. do in te auxilium meum. Deo enim authore, vt Auguſtinus ait, nemo ſit deterior. Reliqua verò quæ
ad naturam liberi arbitrii pertinent, vide infra capite ſeptimo in interpretatione illius ſententiæ:
Non enim quod volo bonum, hoc ago. Poſſunt etiam rationibus prædicta pernicioſiſſima impugna-
ri. Quia impoſſibile eſt Deum contra ſuam voluntatem, aut legem agere, cum lex ſit ſignum, & nor-
ma ſuæ voluntatis. Sed peccatum eſt dictum vel factum, aut concupitum, aut omiſſum contra legem
Li. 22. co. Dei, vt diuus Auguſtinus ait. Ergo impoſſibile eſt quod Deus ſit cauſa peccati. Præterea nullum eſt
Fauſtum. peccatum mortale quod non ſit contra obedientiam Dei, vt notum eſt ex definitione peccati. Sed il-
le quem Deus conſtringit, vt quippiam faciat, non agit contra obedientiam Dei. Igitur non peccat.
Et per conſequens Deus non eſt cauſa peccati. Si enim facere quod Deus præcipit, vel conſulit, pec-
catum eſſe non poteſt, imò eſt officium & obedientia: quomodo id quod ipſo perurgente fit, pecca-
Rom. 6. tum eſſe poterit? Inſuper ſi homo cogeretur ad peccandum, cur dixiſſet Apoſtolus, Non regnet pec-
Rom. 12. catum in veſtro mortali corpore. Sed neque exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato.
& alibi: Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Pro cauillorum reiectione & nodorum diſſo-
lutione ſupponendum eſt, primo quòd in peccato duo ſunt, Materiale, ſcilicet & formale. Materiale
dicitur ipſe actus & motus realis voluntatis elicitus vel imperatus, quo peccatur. Cum ergo volun-
8. de Trin. tas Dei ſit cauſa prima omnium rerum atque motionum, vt diuus Auguſtinus dicit, Neceſſe eſt dice- E
re quod Deus eſt cauſa illius actus, vel actionis, inquantum eſt ens, ſiue, vt dicunt Theologi, ſecun-
dum ſubſtantiam actus. Quia omne quod eſt actu, reducitur ad primū actum, qui eſt ipſe Deus: aliàs
ſequeretur quod Deus non eſt cauſa efficax omnium entium. Formale verò peccati eſt defectus, ſeu
deordinatio, quæ non poteſt attribui Deo. Quia Deus quantum eſt in ſe, omnia inchoat & conuertit
in ſeipſum, ſicut in vltimum finem. Vnde impoſſibile eſt quod ſit cauſa diſcedendi ab ordine, qui in
ipſum, & per conſequens deordinationis, in qua propriè conſiſtit formalis ratio, ſiue eſſentia & defi-
nitio peccati. Secundo ſupponendum eſt, quod impoſſibile eſt id quod Deus ſe ſolo operatur, poſſit
habere rationem peccati, cum ipſe per eſſentiam ſit ſua regula, à qua deflecti & recedere non poteſt.
Gen. 1. Vnde dicitur: Vidit Deus quod eſſet bonum. & iterum: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant
valde bona. Ea verò quæ Deus cum cauſis ſecundis agit, principalius, intimius, atq; perfectius ope-
ratur, quàm cauſæ ſecundæ, quæ poſſunt deficere. Et ſic perfectio attribuitur Deo: defectus verò, vel
deordinatio (ſi quæ ſit) attribuitur cauſæ ſecundæ. Aliter tamen ſe habet Deus in operibus bonis &
Sap. 8. meritoriis: quia ſpecialiter agit. In malis verò non agit ſpecialiter, ſed ſolo generali concurſu opera-
tur, prout in motibus animalium brutorum omnia diſponens ſuauiter, id eſt, ſecundum modū vniuſ-
cuiuſq; naturæ, mouendo naturalia naturaliter, & libera liberè, non cogendo, neq; præueniendo, aut
neceſſitando voluntatem in malis: licet poſſit præuenire & neceſſitare eam in bonis. His ſuppoſitis,
cum allegant hic Apoſtolum tertio repetentem tradidit, &c. Dicendum quod hoc loco tradere ab
omnibus orthodoxis, hoc verbum non pro impulſit aut conſtrinxit (vt Lutherani volunt) exponi-
Pſal. tur, ſed pro liberè abire permiſit in deſideria, &c. iuxta illud: Dimitte eos ſecundum deſideria cordis
Mat. 6. eorum, ibunt in adinuentionibus ſuis. vſitata enim eſt hæc phraſis apud Hebræos, vt in oratione do-
minica: & ne nos inducas in tentationem, id eſt, non ſinas aut permittas nos induci. Sic etiam intelli-
Eſa. 6. guntur, & exponi debent alij paſſus ſacræ ſcripturæ, & doctorum, qui de induratione vel excæcatio- F
Exo. 14. ne inducuntur: vt illud, Excæca cor populi huius. & illud: Indurabo cor Pharaonis. & infra. 9. cuius
vult miſeretur, & quem vult indurat, permittendo illos vti libero arbitrio, quod eis cum natura de-
Eſa. 26. dit, Illud verò Eſa. Omnia enim opera noſtra operatus es in nobis Domine. debet intelligi principa-
liter & de bonis operibus duntaxat: vel ſi intelligatur de malis, eſt gloſandum quantum ad ſubſtan-
Phil. 2. tiam actus, vt dictum eſt. Et cum Apoſtolus dicit, Deus eſt qui operatur omnia in omnibus, velle
& perficere, ſcilicet perfectum, & principaliter, & non totaliter. Et ſimiliter illud non eſt volentis,
Rom. 9. neq; currentis, ſcilicet velle vel currere, ſcilicet perfectum & principaliter. Et illud ſine me nihil po-
Ioan. 15. teſtis facere, ſcilicet perfectum, vel quantum ad ipſam ſubſtantiam actus, Et illud non quod ſufficien
2. Cor. 3. tes ſimus à nobis, quaſi ex nobis aliquid cogitare, ſcilicet perfectum. Illud autem quod dicit infra. 7.
Video aliam legem in membris meis, &c. Non enim quod volo bonum, hoc ago, &c. Sequitur iam
non ego operor, ſed quod inhabitat in me peccatum. intelligitur de motibus primo primis, qui præ-
ueniunt deliberationem rationis, qui non ſunt peccata, ſed potius pœna peccati originalis In aliis au-
tem certum eſt nos cooperari, & ſubſtātiam actus à Deo principaliter eſſe: defectus verò eſt à libero
In li. de gra. arbitrio. Si adducatur illud quod D. Auguſt. dicit Deum in cordibus hominum operari ad inclinan-
& libe. arb. das eorum voluntates quocunq; voluerit, ſiue ad bona pro ſua miſericordia, ſiue ad mala pro meritis
cap. 2. eorum. Dicendum quod cuncta bona ſuapte natura in Deum referuntur: inclinatio Dei ad bonum,
intentionem eius ac numen deſignat. Quo ad malum verò culpæ, Deus inclinare dicitur permiſſiue:
eo quòd hominem ſuæ propriæ inclinationi relinquit, ſubtrahendo gratiam. Vnde in epiſtola ad Si-
xtum. 2. dicit: non, inquit, Deus indurat impartiendo malitiam, ſed non impartiendo gratiam. Et ad
Simplicianum: nō eſt intelligendum, inquit, ꝙ Deus ita induret, quaſi quenquam peccare cogat. Sed
tamen quibuſdam peccatoribus miſericordiam ſuæ iuſtificationis non largitur, & ob hoc eos indu-

rare

A rare dicitur:quia non eorum miſeretur,non quia vi impellat. Et alibi,Deus quorundam malorũ cor- *In Lib.de* da indurare dicitur, non quod omnipotens Deus per potentiam ſuam corda eorum induret,quod eſt *Eſſen.D.* impium ita credere,ſed exigẽtibus eorum culpis. Cùm duritiam cordis,quam ipſi mala perpetrando nutriunt,non auffert, quaſi eos induret : quia iuſto iudicio eos indurari ſinit. Vnde infra.2.Secundum duritiam tuam & impœnitens cor tuum theſaurizas,&c. Ex præmiſſis clarè patet Deum non aliter quàm ſinendo aut permittendo eſſe cauſam peccati .Sed de iis amplius in.7 &.9.capitibus. Si dicatur quidquid eſt cauſa cauſæ,eſt cauſa cauſati.Sed Deus eſt cauſa liberi arbitrii,quòd eſt cauſa peccati. Igitur Deus eſt cauſa peccati. Dicendum quod eſt effectus cauſæ mediæ dependens ab ea ſecũdum quod ſubiicitur ordini cauſę primę,reducitur in cauſam primam. Sed ſi procedat à cauſa media,prout exit in ordinem cauſæ primæ:ſicut ſi miniſter facit aliquid contra mandatum domini,non reducitur in dominum,tanquam in cauſam.Sic nec peccatum,quod liberum arbitrium committit contra præceptum Dei,reducitur in Deum,tãquam in cauſam. Et licet malum pœnæ attribuatur Deo, iuxta illud: Deus *Pſal.45.* eſt creans malũ,& illud:Non eſt malum in ciuitate quod Deus nõ fecerit. Non tamen ſequitur quod *Amos.3.* malum culpæ reducatur in Deum : quia culpa opponitur bono ordinis qui eſt in Deũ,& non pœna, quæ eſt deordinatio culpæ. vnde non eſt ſimilis ratio.

Qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium,& coluerunt,& ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui eſt benedictus in ſecula, Amen.

HIc amplius explicat culpam impietatis, in quam Philoſophi agnita veritate lapſi ſunt, mutauerunt enim gloriam incorruptibilis Dei,&c. Ad duo peccata omiſſionis quæ præmiſit addit duo peccata commiſſionis : dixerat enim, Non glorificauerunt aut gratias egerunt. nunc addit mutauerunt gloriam quo ad primum:& quo ad ſecundum dicit,& coluerunt creaturam potius quàm creatorem:commutauerũt gloriam Dei in mendacium. Quòd ſupra dixit gloriam,hic dicit veritatem quæ eſt Deus ipſe per eſſentiam,iuxta illud:Ego ſum via,veritas,& vita. Ad cuius intelligentiam ſcien- *Ioan.14.* dum eſt, quod veritas ſecundum D. Auguſt. eſt vera & perfecta ſimilitudo rei quam efficit abſque *In lib.de* vlla diſſimilitudine. Et cum Deus ſit primum principium & idea,ſiue ſimilitudo rerum cunctas rea *vera reli.*
B efficiens & abſque quacunq; diſſimilitudine repræſentans,hinc eſt quod Deus dicitur veritas prima increata,quæ non ſolum eſt cauſa quod res ſunt,verum etiam eſt cauſa cognoſcendi : cum omnis cognitio fiat per ſimilitudinem, ſiue aſſimilationem. & ſic præcedit res ipſas, quas etiam antequam ſint & poſtquam deſunt eſſe,repræſentat : iuxta illud, Qui vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt: *Rom.4.* & quia res creatæ naturaliter producunt ſuam ſimilem naturalem, vel intentionalem in ſenſu exteriori, & eo mediante in interiori , ac etiam mediante naturali lumine intellectus agentis in intellectu poſſibili : ideo res creatæ poſſunt dici veritas creata tranſcendentalis. & ſic non prima, quia pendet à Deo,qui ſolus eſt veritas prima,ſiue idea, & ſimilitudo efficiens omnium rerum, ſed ſunt veritas ſecundaria,quæ præcedit ſimilitudinem quam cauſat in ſenſu & intellectu. Ideo ſenſus vel intellectus informatus ſimilitudine rerum poteſt dici verus veritate formali & ſubiectiua, inquantum ſimilitudo in eis exiſtens eſt conformis rei repræſentatæ. Quia ſi res repræſentata aliter ſe habeat,& ſit difformis ſimilitudini ſenſus aut intellectus, tunc intellectus aut ſenſus non dicitur verus, ſed falſus & illuſus. Quemadmodum res creatæ in tantum veræ ſunt,in quantum ſunt conformes ideæ Dei. Quia ſi in aliquo ſunt diſſimiles aut difformes,in illo in quo ſunt diſſimiles aut difformes,ſortiuntur nomẽ falſitatis mendacij & vanitatis. Vnde infra.8.dicit: Vanitati enim omnia creatura ſubiecta eſt. Et Sapiens dicit:Qui apprehendit vmbram & ſequitur ventum,ſic qui attendit ad viſa mendacia. *Eccle.34.* Ex præmiſſis apparet quod duplex eſt veritas, ſcilicet increata, quæ eſt Deus, quæ eſt veritas primo prima:alia eſt creata,quæ eſt ſecundaria:hæc eſt duplex, quædam eſt tranſcendentalis quæ immediatè pendet à prima,alia eſt formalis & ſubiectiua,quæ pendet à ſecunda. & ſic poteſt dici tertia. Cum ergo Deus ſit principium eſſendi & cognoſcendi, natura diuina dupliciter conſiderari poteſt,ſcilicet vt principium eſſendi,& vt principium cognoſcendi. Et ſecundum vtranq; conſiderationem verba Apoſtoli poſſunt exponi. Nam ſi conſideretur vt principium cognoſcendi,ſic debet exponi : Commutauerunt veritatem Dei in mendacium,id eſt,cultum veri Dei in idololatriam:veritas quippe eſt
C Deus,mendacium idolum. Vel commutauerunt veram cognitionem Dei quam à Deo acceperunt: & peruerſa ratione ad falſa dogmata conuerterunt, cum dixerunt idola eſſe Deos,vel Deum nõ habere in notitia,aut non eſſe omnipotentem. Vnde Hiere. Docuerunt linguas ſuas loqui mendacium. *Hier.9.* Vel quia diuinitatis naturam,quæ eſt ipſa veritas,& nomẽ Dei incommunicabile attribuerunt idolo,quod mendaciter vocauerunt Deum,cum non ſit Deus. Vnde Hier. Verè mendacium poſſiderũt *Hier.16.* patres noſtri. Vanitatem quæ eis non profuit. Nunquid faciet homo ſibi Deos,cum ipſi non ſint Dij? Si verò conſideretur natura diuina,prout eſt principium eſſendi omnibus per creationem,ſic debetur ei ab homine interior cultus, ſecundum pium affectum,iuxta illud:Si quis cultor Dei eſt,&c. Debe- *Ioan.9.* tur etiam ei exterior ſeruitus latriæ:iuxta illud, Dominum Deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies. *Deut.6.* Vnde Apoſtolus ſubdit contra eos : Et coluerunt,ſcilicet interius,ſecundum affectum,& ſeruierunt exterius creaturæ,ſcilicet idolo. Ipſum ornando & venerãdo,templa magnificentiſſima illis conſtruendo ſupplices in eis adorantes:& non modo thura & holocauſta altaribus impoſuerunt, verum etiam proprios filios immolauerunt,& filias potius quàm creatori. Colebant enim corpora cœleſtia,& aërem & aquam,& alia huiuſmodi ſecundum illud, Aut ignem,aut ſpiritum,aut citatum aerem,&c. *Sap.13.* Deos putauerunt. Et cultum latrię,quòd debetur ſoli Deo,exhibuerunt ſacrificando illis tanquam ſupremo Domino, ideo concludendo ſubdit (Qui eſt benedictus) id eſt, cuius bonitas eſt manifeſta. Sicut enim dicimur benedicere Deum inquantum eius bonitatem corde recognoſcimus,& ore confitemur,iuxta illud: Benedicentes Deum. Exaltate eum quantum poteſtis. Addit autem in ſecula, ad *Eccle.43.* oſtendendum quod eius bonitas eſt ſempiterna, ab alio non dependens : ſeculum enim accipi ſolet pro duratione vitæ hominis quæ eſt centum annorum, & ſic pro centenario. & cum dicat hic in ſecula,

cula, abſq; determinatione intelligit per omnes durationes imaginabiles & interminabiles. Et ſic per eorum impietatem, & falſorum deorum cultum nullo modo poterat diminui. Addit Amen, ad omnimodam certitudinem affirmandam. Vnde Eſa.65. Qui benedictus eſt ſuper terram, benedicetur in Deo. Amen, quod idem eſt quod verum vel vtinam fiat. D

COMMENTVM V. PARTIS I. C.

Propterea tradidit eos Deus in paſsiones ignominiæ.

IN hac.5.huius.1.cap. parte Apoſtol. explicatius declarat pœnam correſpondentem culpæ illorum: quia, ſcilicet ad hoc deuenerunt, vt qui contra naturam diuinam peccauerant, contra propriam naturam peccarent. Ideo tradidit, id eſt labi permiſit eos Deus in paſſiones ignominiæ, quæ non ſunt nomine dignæ, per quas intelligit peccata carnalia contra naturam turpiſſima, quæ hominem non modo comparant, ſed exprobrabiliorem reddunt, iumentis: quæ hanc nefandiſſimam turpitudinem incognitam & intentatam habent.

Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vſum, in eum vſum qui eſt contra naturam.

HIc declarat paſſiones ignominiæ, in quas lapſi ſunt. Ad cuius intelligentiam notandum eſt quod aliquid poteſt dici contra naturam hominis dupliciter: Vno modo contra naturam differentiæ conſtitutiuæ ſpeciei hominis, quæ eſt rationale. Et ſic omne peccatum eſt contra naturam hominis: quia eſt contra rationem. Vnde & Damaſcenus dicit quod angelus peccans verſus eſt ex eo quod eſt ſecundum naturam, in id quod eſt contra naturam. Alio modo dicitur contra naturam hominis ratione generis quod eſt aliter. Manifeſtum eſt enim quod commixtio ſexuum ordinatur in animalibus ad actum generationis, ex quo ſequitur quod omnis actus carnalis, ex quo non poteſt ſequi generatio, eſt contra naturam hominis, inquantum eſt animal, & actus extra matrimonium eſt contra naturam hominis inquantum homo: quia habet particularem naturam, ſecundum quam regi debet in generatione. Et ſic per hæc verba Apoſtolus non laudat libidinem, neq; dicit vſum fœminæ promiſcuæ, & extra matrimoniū eſſe naturalem, aut licitum (vt voluit Iulianus apoſtata) Cum Deus olim in lege, & Chriſtus adulterium reprobauerit, licet, vt dictum eſt, ſit naturalis, inquātum animal, cum poteſt ſequi generatio. Si autem ſequi non poſſit, vt ſi mulier mulierem (vt D. Ambro. dicit) aut brutum turpi deſiderio ad vſum appeteret, vel ſe viro modo indebito exhiberet: vſum autē illū innaturalem adeò abhorret natura, vt clamare contra committentes dicatur, iuxta illud: Clamor Sodomo- B
Gen.18. rum aſcendit ad me de terra ad celerrimam vltionem. Vnde D. Bernardus, Flamma gehennalis, ſcilicet ſuper illas ciuitates effuſa, moram non ſuſtinens, execrabilem iſtam præuenit tollere nationem: alios enim peccatores expectat. Eam ob rem Sodomorum & Gomorreorum ciuitates ſubito in cine-
Iudæ vnico cap. res redactæ fuerunt. Vnde D. Iudas in ſua canonica de eis loquens dicit: Facti ſunt exemplum ignis æterni pœnam ſuſtinentes.

Similiter autem, & maſculi, relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt in deſideriis in inuicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes.

HIc continuat explicare paſſiones ignominiæ maſculorum, qui extra naturam hominis inquātum eſt animal, terminos arſerunt in turpiſſimis & abominabilibus deſideriis, vt illas paſſiones ignominiæ inter ſe inuicem exercerēt. *& mercedem, quā oportuit, erroris ſui in ſemetipſis recipientes.* Hic oſtendit pœnā deſertionis & cōtemptus Dei & laſciuiæ eſſe conuenientē culpæ, ac errori illorū, qui veritatē Dei commutauerūt in mendaciū: vt quemadmodū idololatria & periuriū grauiſſima ſunt peccata, ſic eius cōpenſatio horrenda, & perſordida paſſio eſſet. Et quanuis merces proprie videatur in bonū
Infra.6. ſonare, tamen hic ſumitur cōmuniter pro quacunq; retributione, etiā in malis, prout infra.6. dicit: Sti-
Mich.1. pendia peccati mors. Et Micheas: Merces eorum igni comburetur.

Et ſicut non probauerunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt.

POſtquam Apoſtolus oſtendit Gentiles ex ſuperbia ignorantiam & excæcationem incurriſſe & ex excæcatione in impietatem in Deum & in iniuſtitiam in ſe & proximum incidiſſe, declarauitq; quomodo in Deum peccauerunt: omiſſiue, non glorificando & gratias agendo, & commiſſiuè, mutando gloriam, & commutando veritatem: & quo modo in ſe peccauerunt contumeliis, affi- F
ciendo corpora ſua in ſemetipſis. Hic declarat quomodo inciderunt in peccatum iniuſtitiæ erga proximum, ex priori culpa. Vnde dicit: *Et ſicut, &c.* Hoc aduerbium ſimilitudinis (*ſicut*) ſecundum aliquos ponitur pro quia: vt ſit ſenſus: & quia *non probauerunt*, id eſt, non laudauerunt factis & verbis Deum illis notum, habendo eius beneficia *in notitia*, id eſt, in memoria, ea recognoſcendo: quod eſt eos non egiſſe gratias vel neglexiſſe tantum beneficium. Vnde illi dicuntur habere Deum in notitia, quia pia deuotione ſtudent in animo ſemper habere, & tanquam præſentem eum timent ac reuerentur, & propter amorem et honorē eius à peccato abſtinere ſtudent, qui probam & laudabilem eſſe iudicant cognitionem, quam dedit eis Deus de creaturis: & ſic applicandam eſſe cenſent, vt per eam in Dei cognitionem deueniatur. & qui probant & iudicant Deum habere in notitia omnia facta creaturarum. Econtrario illi dicuntur non habere Deum in notitia, qui vt liberius peccent, conſiderare renuunt præſentiam eius vbique eſſe, nec diligentiam adhibent in animo ſemper habere, & cognitionem quam dedit illis de creaturis non applicant, vt per eam in cognitionem Dei veniant,
Iob.21. & qui altiſſimum non deprecantur, vt ſui cognitionem eis conferre dignetur, ſed dicere viden-
Iob.22. tur: recede à nobis, viam ſcientiarum tuarum nolumus. Vel qui putant Deum nō habere in noti-
Pſal.93. tia facta hominum, & dicunt: Circa cardines cœli perambulat, nec noſtra conſiderat. Et illud:
Eſa.28. Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. & Eſa. Quis videt nos, & quis nouit nos? peruerſa eſt hæc cogitatio. Ideo *tradidit eos Deus*, id eſt, tradi aut labi permiſit *in reprobum ſenſum.* Senſus hic non accipitur pro ſenſu hominis, quo ſenſibilia cognoſcuntur, ſed pro iudicio intellectus, quo iudicat de agendis & de ſapientia, iuxta illud: Cogitare de illa ſenſus eſt conſummatus. Vnde alij exponunt in reprobum ſenſum, id eſt, in reprobam mentem, quæ dicitur reproba: quando de agendis ma

A dis malis habet iudicium firmum omni reprobatione dignum, ſecundum illud: Homines mente cor- 2. Tim. 3.
rupti, reprobi circa fidem. Et illud, argentum reprobum vocate eos. Vel reprobus ſenſus eſt, ſenſus Hier. 6.
á probitate remotus, lumine gratiæ ac veræ ſapientiæ priuatus, peruerſus, iniquus, excæcatus, & ita
abiectus, vt hominis talem ſenſum habentis nulla videatur ſpes ſalutis: ita vt non videatur vltra
homo talis ad ſalutem reſumendus. Hoc quippe non omnibus peccatoribus Deus facit. Sed illis Dan. 4.
maximè qui idololatriæ vel hæretici extiterunt, aut aliquo alio grauiſſimo crimine Deum offen-
derunt. Sicuti de Nabuchodonoſor in Daniele factum fuiſſe legimus, cui Deus ob magnitudinem
ſceleris ſui ſenſum abſtulit, ita vt cum belluis fœnum & herbam manducaret. Sequitur, vt faciant
ea quæ non conueniunt, hoc eſt ea quæ diuinæ & humanæ leges prohibent, vel vt nihil intelligant
aut faciant, niſi quod á probitate remotum eſt: vel ea quæ á ratione diſcordant, iuxta illud: inutilia
ſunt opera eorum. *Repletos omni iniquitate.* Hic incipit enumerare inconuenientia opereta iniuſti- Sap. 3.
tiæ & differentias illorum, & primo ponit id quod eſt generale. Iniquitas contrariatur æquitati, quæ
dicitur iuſtitia, quæ conſiſtit in æqualitate, & ſic iniquitas idem eſt quod iniuſtitia. Sicut autem om-
nis virtus, inquantum exequitur præceptum legis, habet rationem iuſtitiæ: & ſic iuſtitia eſt generalis
virtus includens omnes alias. Ita omne peccatum, inquantum á regula legis diuinæ diſcordat, habet
rationem iniquitatis. Et ſic iniquitas eſt vitium generale includens in ſe omnia peccata, iuxta illud:
Omne peccatum eſt iniquitas. Exaggerãt autem hic culpam eorum dupliciter. Primo intenſiue per 1. Ioan. 3.
hoc quod dicit, *repletos.* Ille enim videtur repleri iniquitate, cuius affectus eſt totaliter ad peccan-
dum diſpoſitus, ſecundum illud: Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt. Secundo ex- Pſal. 13.
tenſiue: quia non tantum in vno peccauerunt, ſed in omnibus, iuxta illud: Infandorum idolorum cul- Sap. 14.
tura omnis mali cauſa eſt. *Malitia.* Hic enumerare incipit peccata in ſpeciali, & primo peccata tranſ-
greſſionis, quæ opponuntur præceptis negatiuis, & incipit á peccatis quibus aliquis deterioratur in
ſemetipſo: deinde proſequitur peccata quibus fit nociuus proximo. Et præponit malitiam, quæ du-
pliciter accipi poteſt. Vno modo pro habitu vitioſo, vnde ex malitia peccare dicuntur qui ex habitu
B vitioſo ſiue ex mala conſuetudine peccant: & ſic eſt nomen generale ad omnia vitia, & opponitur bo-
nitati quæ idem ſignificat quod virtus, vſurpatur tamen pro illa peruerſitate, qua quis data opera ſci-
ens & eligens malè operatur, vel ſecundum alios qua machinatur lædere alium vel malum inferre
quocunq; modo. *Fornicatione.* Hic ponit peccatum quo quis deordinatur circa appetitum delecta-
tionum venereorum. Et non accipitur hic fornicatio proprie, prout eſt cum meretricibus, quæ in for-
nicibus, id eſt, locis atris & ſubobſcuris habitare ſolebant: ſiue pro actu libidinoſo inter ſolutum &
ſolutam: ſed pro omni illicito concubitu, quo quis peccat in corpus ſuum. Vnde Tobias: Attende ti- 1. Cor. 6.
bi fili mi ab omni fornicatione. *Auaritia.* Hic ponit peccatum, quo quis deordinatur circa appeti- Tob. 4.
tum rerum exteriorum contra proximum. Auaritia enim eſt quidam inordinatus appetitus habendi
temporalia dolo, fraude, furto, rapina, vſura, aut alio quocunque modo illicito & prohibito. Vnde Heb. 13.
Apoſtolus: Sint mores ſine auaritia, contenti præſentibus, & ideo ſub hoc nomine quæuis iniuſtitia
poteſt ſubnotari, ſicut ſub nomine fornicationis omnis illicitus concubitus. *Nequitia.* Nequitia
eſt temeritas vel præſumptio, qua quis tentat circa nocumenta proximorum, quod implere nequit,
ſiue non poteſt pro voto nocere. *Plenos inuidia.* Hic ponit peccatorum in proximum radicem inui-
diam, qua quis triſtatur de alieno bono, & gaudet de alieno malo: ex quibus aliquis incitatur ad no-
cendum alteri, & eſt peccatum diabolicum, ſecundum illud: Inuidia diaboli mors introiuit in or-
bem terrarum. *Homicidio.* Hic incipit ponere nocumenta manifeſta quantum ad facta, quorum Sap. 2.
maximum eſt homicidium. Vnde Oſeas: Maledictum mendacium & homicidium & furtum in- Oſee. 4.
undauerunt, dicit autem pluraliter repletos homicidiis: quia homicidium nõ ſolum conſiſtit in ope- 1. Ioan. 3.
re, verum etiam in voluntate, iuxta illud: Qui odit fratrem ſuum homicida eſt. quia ſcilicet odit ad
occidendum, vel deſiderat mortem eius. *Contentione.* Hic ponit nocumenta oris. Eſt autem conten-
C tio impugnatio veritatis, cum confidentia clamoris quam vitare debemus. Vnde Salomon: Honor Prou. 20
eſt homini qui ſe ſeparat á contentionibus. *Dolo.* Hic ponit nocumenta occulta. Dolus eſt quan-
do aliud agitur, & aliud ſimulatur. Vnde Hiere. Sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta eſt Hier. 9.
& alibi: Ore pacem cum amico ſuo loquitur, & occultè ponit ei inſidias. *Malignitate.* Malignitas
eſt radix interior horum nocumentorum, & importat malum ignem. i. malum affectum in corde: ſe-
cundum illud, Loquũtur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum, ab his cauendum
eſt, iuxta illud: Non habitabit iuxta te malignus. *Suſurrones.* Hic ponit nocumenta occulta, quę fiunt Pſal. 27
verbis. Suſurrones autem qui occultè ſuſurrant in auribus hominum ad ſeminãdum inter eos diſcor- Pſal. 5.
dias, & tales ſunt maledicti, iuxta illud: Suſurro & bilinguis maledictus in populo: multos enim tur-
bauit pacem habentes. *Detractores, Deo odibiles.* Detractores dicuntur qui denigrant famam alicuius Eccle. 28
occultè. i. eo ignorante mala de eo dicentes, ſecũdum illud: Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo mi- Eccle. 10
nus habet qui occultè detrahit. Et ne putentur iſta peccata quę ſolo ore committuntur, eſſe leuia: ſub-
dit, Deo odibiles: eo quòd impugnant quod Deus in omnibus amat. ſ. mutuum amorem, ſecundum
illud: Hoc eſt præceptum meũ vt diligatis inuicem. Vnde Salomon: Sex ſunt quæ odit Deus, & ſepti- Ioan. 15
mum quod deteſtatur anima eius, ſcilicet eum qui ſeminat inter fratres diſcordias. *Contumelioſos.* Hic Prou. 6.
ponit nocumenta manifeſta quæ fiunt lingua. Contumelioſi dicuntur qui mala in faciem ſiue in præ-
ſentia dicunt: iuxta illud, Qui prius fui blaſphemus perſecutor & contumelioſus. Sic ergo hæc tria vi- 1. Tim. 1
tia in materia conueniunt, quia mala de proximo dicunt, differunt tamen in fine. Quia ſuſurro inten-
dit diſcordiam, detractor infamiam, contumelioſus iniuriam, vnde cõtumelioſi dicuntur qui ſunt ve-
loces in verborum vel factorum iniuriis, verbis conuiciendo, & aliquid improperando, & quandoq;
factis flagellando: ſecundum illud Act. 5. Ibant Apoſtoli gaudentes á conſpectu concilij, quoniam di-
gni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. *Superbos.* Hic incipit numerare peccata quæ per-
tinent ad omiſſionem, quæ opponuntur præceptis affirmatiuis. Superbi dicuntur quaſi ſuper ſe eun-

tes per

Eccle.10. tes per inordinatum appetitum excellentiæ: volunt enim præeſſe & non ſubeſſe alienæ regulæ. Ideo D
præcepta omittunt. Vnde Sapiens: initium omnis peccati ſuperbia, quod verum eſt, quantum ad
auerſionem à Deo. Non tamen quantum ad conuerſionem ad commutabile bonum. Nam quoad
1.Tim.vl. hoc cupiditas dicitur radix omnium malorum. *Elatos.* Hic ponit proceſſum ſuperbiæ, ex qua primo
in corde ſequitur elatio: vt, ſcilicet homo ſe ſuper alios efferat, qui nec parem nec ſuperiorem pati
Luc.18. vult iuxta illud, non ſum ſicut cæteri hominum. *Inuentores malorum.* Ex ſuperbia deinceps procedit
nouitatum præſumptio, quam vocat inuentionem nouorum ſcelerum & prauarum opinionum.
Cum enim bona ſint, iam à Deo & hominibus inſtituta, conſequens eſt vt ipſi de nouo adinueniant
noua mala & peruerſa dogmata. *Parentibus non obedientes.* Conſequenter ponit ipſas omiſſiones,
& primo reſpectu ſuperiorum, quo ad parentes, quibus contra naturæ iura & legis inſtituta non obe-
Ephe.6. diebant quod faciendum iubet Apoſtolus dicens, filii obedite parentibus veſtris in Domino.
Et cum ſpirituales patres ſint ſuperiores, illi qui eis reſiſtunt vel non obtemperant, dicuntur parenti-
bus non obedientes. *Inſipientes.* Id eſt, amentes atq; inſanos, qui ob nimiam inſaniam Deum negant,
Pſal.13. de quibus Propheta: Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Vel inſipientes dicuntur qui ab ipſo
ſapientiæ fonte, qui Deus eſt, receſſerunt, zelo iuſtitiæ & charitatis feruore carẽtes, qui inter bonum
& malum diſcernere neſciunt. Et exinde contra diuinam reuerentiam exercent opera.

Incompoſitos. Hic ponit omiſſionẽ quantum ad ſemetipſum. Incompoſitio enim attenditur in ha-
bitu & inceſſu ſecundum illud, Amictus corporis, & riſus dentium, ingreſſus hominis denunciant
Eccle.19 de illo, & ſic incompoſiti dicuntur inordinati, laſciui, intractabiles, minusq; ſociales. Quidam tamen
Eſa.3. inculpantur de hoc quod curioſe & ſuperbè compoſito gradu incedebant: quia illa compoſitio exce-
debat communem modum compoſitionis hominum inter quos conuerſabantur.

Sine affectione. Ad alios, id eſt, effrænatos ſine amore & charitate atque amicitia, qui durum & in-
2.Tim.3. flexibile cor habent erga proximum, qui ſeipſos duntaxat amant & omnia ad ſe ordinant, erga alios
Prou.12. autem crudeles, iuxta illud: Viſcera impiorum crudelia. *Abſque fœdere.* Hic ponit omiſſionem ſo-
cialis conuerſationis, quam debet homo aliis exhibere: illi enim dicuntur ſine fœdere qui ſunt infide- B
les, violatores pactionum, quos ſignificantius fidefragos nuncupamus: vel qui omnium ſocietatem
Eccle.4. fugiunt, vel ſocialiter viuere renuunt, vel amicitiæ iura minimè obſeruant, contra illud: Melius eſt
duos eſſe ſimul quàm vnum: habent enim emolumentũ ſocietatis. *Sine miſericordia.* Hic ponit omiſ-
ſionem erga inferiores, maxime pauperes, quibus debemus miſereri & miſerias eorũ ſubleuare, alias
Iaco.2. (vt D. Iacobus ait:) Iudicium fiet ſine miſericordia ei qui non facit miſericordiam: omnia autem hæc
mala quæ omnium ferè ſcelerum genera continent, conueniunt hæreticis, quibus ſequentia conue-
nienter adaptari poſſunt. *Quia cùm iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt: quoniam qui talia agunt.*

Hic oſtendit eos obnoxios D. vindictæ: qui cum cognoſcerent Deum iuſtum, & omnes alias per-
fectiones habentem, non intellexerunt, id eſt, intelligere & credere noluerunt quod pro peccatis pœ-
Soph.1. nam inferret, iuxta illud: Dicunt in cordibus ſuis, non faciet Dominus bene, & non faciet Dominus
Infra.6. male. *Digni ſunt morte.* Hic ponitur pœna eis debita, quæ eſt mors corporalis ſpiritualis & æterna,
iuxta illud: Stipendia peccati mors. Dignum eſt enim quod anima quæ deſerit Deum, deferatur à cor-
pore per mortem corporalem, ac etiam ab amicitia per mortem ſpiritualem, necnon à fruitione finali-
ter per mortem æternam, quæ dicitur ſecunda & peſſima, de triplici morte infra. 5. c. ſuper verbo, &
Apoc.2 per peccatum mors, amplius locututi ſumus. *Non ſolum qui faciunt: ſed etiam qui conſentiunt facienti-*
Pſal.33. *bus.* Hic declarat quibus talis pœna debetur. Primo enim debetur his qui prædicta peccata com-
mittunt: ſecundum illud, Odiſti omnes qui operantur iniquitatem, &c. Et non ſolum debetur illis
qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Hoc dicit Apoſtolus propter quoſdam Genti-
lium, qui & ſi idola non colerent, tamen colentibus non reſiſtebant: Ex quo conſentire videban-
tur. Ex his verbis Apoſtoli tradunt doctores Theologi duas regulas generales, videlicet quod
agentes & conſentientes pari pœna puniendi ſunt. Quod non licet cooperari peccato alterius: cum
cooperari ſit quoddam conſentire. Et de tali conſenſu cooperationis dicit Gloſ. in c. 1. extra de offi- F
cio delegati, debere intelligi omnia iura quibus cauetur agentes & conſentientes pari pœna eſſe ple-
ctendos. Hæc regula admirabiles inuoluit dubitationes. Pro quarum reſolutione aduertendum
eſt quod quis poteſt peccato ſine actu peccati alterius cooperari, ſiue eſſe cauſa illius tripliciter. Pri-
Pſal.9. mò directè, cum præcipit, conſulit, fauorem præbet, vel laudat peccatum: iuxta illud, Laudatur pec-
cator in deſideriis animæ ſuæ & iniquus benedicitur. Et hoc nunquam licet. Quia de huiuſmodi
2.Par.19 cooperatione reprehenſus fuit Ioſaphat à Iehu, qui imperauit, dicens: Impio præbes auxilium, & his
qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram quidem Domini merebaris, &c. Si addu-
3.Reg.18 catur factum Heliæ qui inducebat ſacerdotes Baal ad ſacrificium idolorum, dicens: Inuocate nomi-
na Deorum veſtrorum. Dicendum quod verba illa irriſoriè protulit, quod patet ex his quæ ſubiun-
xit: Clamate, inquit, voce maiore, forſan loquetur: aut in itinere eſt, aut in diuerſorio, aut certe dor-
mit vt excitetur. Hanc autem irriſionem Helias faciebat, vt retraheret eos ab eius cultura & idolola-
tria. Nec propterea inducebat eos ad malum, quia primo monuerat dicens: Vſquequo claudicatis
in duas partes? Si Dominus eſt Deus, ſequimini illum. Sin autem Baal, ſequimini illum. Deinde pro-
poſuit virtutem & potentiam Domini & impotentiam Baal. Secundo modo aliquis dicitur coope-
rari peccato alterius, & eſſe cauſa eius, quando non impedit peccatum alterius, reprehendendo vel
occaſiones auferendo, aut obſtaculum ponendo cum poteſt & tenetur, maxime cum hoc ei ex officio
incumbit, prout Nauta dicitur cauſa ſubuerſionis nauis, ſi non gubernat nauem cum poteſt & tene-
1.Reg.2. tur. Et ſic cooperabatur Heli peccatis filiorum: quia eos non ſufficienter reprehendit, vt teneba-
Eccle.17 tur. Et cum Deus vnicuique mandauerit de proximo ſuo, & eruere eos qui ducuntur ad mortem ac
Prou.24 diligere animam proximi pluſquam vitam corporalem, ſequitur quod quilibet tenetur medio lici-
to, & ſeruatis debitis circunſtantiis, impedire peccatum proximi, cum poteſt, ex debito charitatis ſi
probabilitatem habeat de emenda. Ad hoc enim ordinatur fraterna correctio, quo ad animam, ſi-

cut elee

A cut eleẽmoſyna quantum ad corpus. Et ideo quemadmodum negligens dare eleẽmoſynam extremè *Mat. 18.*
indigenti, peccat mortaliter, iuxta illud, Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem
ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ab eo, quo modo charitas Dei manet in illo? Sic enim *1. Ioan. 3.*
negligendo extremè indigentem corporaliter, eſt cauſa mortis eius, & occidit illum (prout Diuus
Ambroſius ait.) Paſce fame morientem, ſi non paviſti, occidiſti. Sic qui non impedit aliquem mori
ſpiritualiter, quod fit per peccatum, eſt cauſa mortis & peccati illius. Tertiò modo aliquis poteſt
cooperari peccato alterius, & eſſe illius cauſa, proponendo alicui materiam ſiue obiectum, qua pro-
poſita ſiue obiecta probabiliter indicat eum ruiturum & peccaturum, & qua non obiecta, non rueret
neque peccaret. Si quidem materia eſt de ſe illicita, peccat. Sed ſi non eſt de ſe illicita, & hoc facit in-
tendendo ruinam illius, eſt ſemper peccatum: vt ſi mulier pulchra ſe exhibeat in via, vt in concupiſ-
centia habeatur à tranſeuntibus, peccat. Si verò non intendat ruinam, & materia ſecundum ſe non
eſt illicita, vt in caſu propoſito, & habet probabilitatem quod tranſeuntes occaſione accepta inci-
dent in concupiſcentiam illius, peccat, ſi abſque cauſa rationabili ſe exhibeat, hoc enim eſſet offen- *1. Cor. 8.*
diculum ponere infirmis quod non licet. Sed adueniente cauſa rationabili, puta præceptum mariti
aut eccleſiæ, de audienda miſſa, aut alia neceſſitas aut euidens vtilitas, non peccat, nec eſt cauſa pecca-
ti illorum: ſed ipſorum malitia, propter quam non tenetur ceſſare à debitis ſeu neceſſariis aut vtili-
bus operationibus, dummodo ruinam non intendat, vt dictum eſt. Et cum iuramentum & mu-
tuum ſecundum ſe non ſint illicita materia, ſequitur quod ſi aliquis propter neceſſitatem aut vtilita-
tem, vt fit in treuga & pace, proponat aut petat iuramentum ab idololatra, quem probabiliter ſcit
per idolum ſuum iuraturum, & ſic peccaturum, dummodo non intendat ruinam, non peccat. Simili-
ter nec petens mutuum ab eo quem ſcit ſub vſura mutuaturum. Quia quantum eſt de ſe, nihil pe-
tit, quod alius licitè præſtare non poſſit. Et ſic non eſt ex intentione petentis quod iuret per idolum,
aut det mutuum ſub vſura, ſed ex malitia illius, propter quam non tenetur prætermittere ius ſuum
aut vtilitatem ſuam. & eodem modo dicendum eſt de eo qui ſcit iuraturum per Deum verum, ſed
peieraturum, ſiue ſit pars, ſiue iudex: quia non petit niſi quod licitè præſtare poteſt. Peccaret tamen ſi
B peteret quod iuraret per idolum, vel quod peieraret aut daret mutuum ſub vſura: quia vtrunque eſt ſe-
cundum ſe illicitum. Sed non peccat, nec cooperatur peccato illius, ſi ſimpliciter petat mutuum vel iu-
ramentum: licet ille abſque tali petitione non peccaret offerendo mutuum ſub vſura, tunc enim poteſt
licitè vti malitia alterius, & hoc modo redimere vexationem ſuam: quia etiam Deus vtitur peccatis
ad aliquod bonum: ex quolibet enim malo elicit aliquod bonum, vt D. Aug. ait, & habetur in c. ad- *In Enchi.*
monet. 22. q. 1. Et idem Publicolæ reſpondenti dicit: qui vtitur fide illius qui per falſos Deos iurat, nõ
ad malum ſed ad bonum, peccato illius non ſe ſociat. Et eodem modo licet ei qui incidit in latrones
manifeſtare bona quæ habet, quæ latrones rapiẽdo peccant, ad hoc quod non occidatur, exemplo de-
cem virorũ, qui dixerunt ad Iſmael: Noli occidere nos, quia theſauros habemus in agro. Nec per hoc *Hier. 41.*
inducebant eum ad minus malum, vt vitaret maius: ſed offerebant materiam minoris mali, materia-
liter tantum, hoc eſt, non præſentabant ea intenſione, vt ille expleret malam voluntatem ſuam circa
illam: ſed ad ſeruandum vitam & redimendam vexationem ſuam vel proximi tali oblatione aut tra-
ditione, vtitur peccato alterius in bonum ſuum, & non inducit ad malum. Vnde apparet quod aliud
eſt inducere ad peccatum vel minus peccatum, & aliud offerre materiam peccati materialiter tantũ,
quæ de ſe non eſt illicita, ſed ex malitia peccantis. Ex præmiſſis ſequitur quod non licet alicui conſu-
lere adulterium, vt euitet in eo vxoricidium: Quia ſi non ſunt agenda nec conſulenda mala, vt inde *Rom. 3.*
veniant bona: multo minus agenda aut conſulenda ſunt minora mala, vt euitentur maiora. Si addu- *Gen. 19.*
catur in oppoſitum factum Loth, qui Sodomitis clamantibus: educ viros iſtos qui introierunt ad te,
vt cognoſcamus eos, ait: Nolite quæſo fratres mei, nolite hoc malum facere. Habeo duas filias, quæ
necdum cognouerũt viros: educam eas ad vos: Abutimini eis ſicut vobis placuerit, dummodo viris
iſtis nihil mali faciatis. Dicendum ſecundum D. Auguſt. quod perturbatus animo hoc dixit, nec in
hoc eum fore imitandum, vt patet ex c. quod ait. 14. diſt. Quia, vt Apoſtolus ait, ſi quis ſuorum, & ma-
xime domeſticorum curam non habet, infidelis eſt, & infideli deterior. Et ſi obiiciatur illud D. Petri, *1. Tim. 5.*
C vbi dicit quod Loth, & aſpectu & auditu iuſtus erat, propter quod dictum D. Ambroſius dicit eum *2. Pet. 2.*
excuſandum, videturque eum ſummæ charitatis eſſerre, quia minus erat ſecũdum naturam coire, quam
contra naturam delinquere: vt in c. offerebat. 32. quæſt. 7. Quia ratio adiuncta ex D. Paulo, quod non
ſunt facienda nec conſulenda mala, vt inde veniant bona, apparentior mihi videtur. ſequor opinio-
nem D. Auguſt. Et ad authoritatem D. Petri, reſpondet Gloſ. Geneſ 19. quod Loth erat iuſtus com-
paratiuè ad Sodomitas, ſed non erat iuſtus in hoc facto. Et ſi allegetur dictum D. Auguſt. in lib.
de Adulterinis coniugiis, & habetur in c. Si quod verius. 33. quæſt. 2. ſecundum legem Chriſti illici-
tum eſt ſiue adulteram occidere, ſiue alteram ducere ea viuente: ab vtroque eſt abſtinendum, non
illicitum pro licito faciendum. Si enim facturus eſt quod non licet, iam faciat adulterium, & non *4. Reg. 5.*
faciat homicidium. Quia per illa verba D. Auguſtin. non conſulit, ſed ſolum dicit adulterium eſſe
minus malum homicidio. Quia in principio capitis dixit: Quis enim eſt tam demens qui dicat ei fac
quod non licet, vt liceat quod non licet. Si vlterius adducatur factum Heliſæi, qui Naaman Siro
petenti: hoc ſolum eſt de quo depreceris Dominum pro ſeruo tuo: Quando ingredietur domi-
nus meus templum Remon, vt adoret. Et illo innitante ſuper manum meam adorauero. In templo
Remon adorante eo in eodem loco, vt ignoſcat Dominus ſeruo tuo, pro hac re. Cui Heliſæus reſpon
dit: vade in pace. Per quæ verba declaraſſe videtur quod licitè poterat ſuſtentare manus regis in actu
idololatriæ. Quemadmodum ibidem Lyra dicit licitum eſſe puellæ Chriſtianæ portare caudam do-
minæ ſuæ euntis ad Phanum. Dicendum quod cùm illa ſuſtentatio manuum & delatio caudæ non
ſint actus de ſe mali, ſed ſolum per accidens ex malitia agentis, cooperãdo illi, non intendendo ruinã
vt dictũ eſt, non eſt cooperari peccato illius, ſed ſolum vti ad bonum ſuum, vt dictum eſt. Et ſic quan

uis illi actus eſſent mali, vt procedebant ab imperio interiori regis, vel dominæ, non tamen ſequitur D
quod ille qui cooperabatur ad illum actum exteriorem, vellet illam deformitatem conſequentem ipſum, vt expreſſe apparet ex petitione Naaman. Et ſi inſtetur: quod qui vult antecedens, neceſſariò vult & conſequens quod ſcit vel credit ſequi ad ipſum: Sed ex illo actu exteriori coram idolo Remon facto, ſequebatur deformitas idololatriæ in Domino Naaman, ergo ſi Naaman, volebat illum actum exteriorem, & illi cooperabatur, volebat deformitatem, & ei cooperabatur, dicendum quod illa maxima intelligitur, quando conſequens eſt medium neceſſario præcauſandum ab eo qui ſua volitione cauſaturus erat antecedens, aliàs non. Sed ad illam manuum eleuationem non ſequebatur neceſſariò illa deformitas in domino Naaman: quia poterat alia intentione ſuper eum ſuſtentari. Ideo non ſequitur quod vellet illud, quemadmodum is qui iuuat ad actum adulteri vel fornicationis aut furti. Quia ad illos ab agente neceſſariò ſequitur quod velit deformitatem [illegible] neceſſario annexam, licet non cogitet & formaliter non intendat, imò ei conditionaliter diſplice[illegible] abſolute tamen ei placet, & eodem modo dicendum eſt de illo qui Pithoniſſam conſulit. Si allegetur decretum cōcilij Toletani, quod habetur in c. duo mala. 13. diſt. vbi dicitur: Duo mala cautiſſime ſunt præcauenda: tamen ſi periculi neceſſitas vnum ex his perpetrare cōpulerit, id debemus reſoluere quo minori nexu noſcitur obligari. Vbi gloſ. exponit reſoluere, id eſt facere. Nec illud conſilium cōſulit minus malum, cum reſoluere debeat exponi pro facere aut permittere, vnde adminiſtratores reipublicæ licitè permittunt
1. Cor. 7. proſtibula, vt vitentur adulteria. Et Apoſtolus eſt ſic intelligēdus cum dicit: Propter fornicationem vnuſquiſq; ſuam habeat vxorem, vnde addidit ſecundum indulgentiam dico, & non ſecundum imperium vel conſilium. Sic debent exponi verba ſanctorum doctorum, ſi qui videantur dicere oppoſi-
P. 8 lib. 32. ta: maxime D. Greg in moralibus, & habetur in c. Nerui teſticulorum Leuiathan. 13. diſt circa finem,
c. 55. & 5. 6. vbi dicit minora ſemper eligantur, id eſt, eligi permittātur, licitum tamen eſt totis viribus diſſuadere maiora. Nec talis cooperatur peccato minori, ſi ille cui diſſuaſit maius, incidat in minus: quia hoc
in 4. diſt. 19 eſt de per accidens: Si adducatur D. Tho. qui dicit quod licet ſciamus fratrem ex correctione noſtra concitandum ad odium, dum ſperamus quod odium paulatim tepeſcet, & ſequetur correctio, poſſumus corrigere: ex quo videtur ſequi quod licet cooperari fratri ad actum peccati, dummodo hoc operari vel cooperari non ſit ſibi allaturum detrimentum ſalutis. Dicendum quod illa correctio non eſt E
cooperatio peccati: quia ad illam non ſequitur de per ſe odium, imò apud ſapientes ſequitur communiter dilectio: ſed ſi ſequatur odium, hoc eſt de per accidēs ex malitia correcti, propter quam quis nō deobligatur à præcepto diuino. Nec Chriſtus induxit Iudam ad malum, cum dixit: quod facis fac citius: quia hæc verba increpatiuè dixit ad redemptionem vexationis, ne differret paſſionem quam ex
Ioan. 13. malitia ſua iam actu procurauerat: & eo modo dicendum quo dicitur his qui corrigi non poſſunt &
Act. 23. ſunt deſperati. Valde deſpera Nec Apoſt. cum dixit, ego de reſurrectione iudicor, quia intendebat ſeruare vitam medio licito, proponendo rectam & fidelem aſſertionem.

Epitome II. C.

APoſtolus ex vita gentilium concluſit ipſos non ſuis meritis fuiſſe receptos in gratiam Dei, nihilq; eis profuiſſe cognitionem legis naturæ, ſed eos accuſaſſe. Nunc in hoc capite continuando neceſſitatem gratię, aduerſus Iudæos progreditur, oſtendens quod nec Iudęi iuſtificati ſunt ex his ex quibus gloriabantur ſcilicet lege & circuncisione. Et primo ponit iudicium Iudæorum & Gentilium ad fidem conuerſorum de priori vita, & vtroſq; arguit de inordinato iudicio, confutatq; humanum iudicium excludendo cauſas excuſationis ſcilicet ignorantiam & innocentiam. Poſtmodum aſtruit & commendat diuinum iudicium, ponendo diuini iudicij veritatem, excludendo contrariam opinionem. Aſſignat cauſam & reprobat eam: oſtendit periculum & retributionem contemptus ex futuro diuino iudicio ineuitabili. Secundo ibi (*qui reddet, &c.*) manifeſtat, aſtruit, & commendat diuini iudicij veritatem quantum ad bona & mala opera, & quo ad perſonas & mercedem ſiue ſtipendia eorum. Et aſſignando rationem iuſtæ diſtributionis Dei circa bona & mala, excludit acceptionem perſonarum ab eo. Tertio ibi (*Non enim auditores*) declarat legem Moyſi per cuius auditum Iudæi arbitrantur iuſtificari, non ſufficere ad ſalutem. Deinde manifeſtat dignitatem eorum qui legem ſine auditu ſeruant, commendat F
inſuper in gentilibus legis obſeruantiam, & probat quod dixerat. Quarto ibi (*Si autem, &c.*) oſtendit quod auditores legis non iuſtificantur, niſi ſint factores, quod pertinet ad Iudæos: quorum prærogatiuam explicat, quantum ad gentem: quia lex eis data eſt, & quantum ad fructum legis, & quantum ad Deum. Et per reſpectum ad alios tripliciter ſe habēt ad notitiam legis. Deinde oſtendit defectum Iudæorum, quantum ad ſeipſos, & quantum ad proximos, & per comparationem etiam ad Deum. Poſtremo in calce capitis ibi (*Circumciſio, &c.*) oſtendit quod neq; etiam circumciſio, de qua gloriabantur Iudæi, ſufficit ad ſalutem: & deducit rationem comparando circumciſionem præputio, & aſſignando diſcrimen.

Expoſitio literalis II. C.

Propter quod, id eſt propterea quod malefacientes digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt, ſed
1. Cor. 4. etiam qui conſentiunt facientibus, ea de cauſa *inexcuſabilis es*, ſcilicet à peccato *ô homo omnis*, ſiue ſis Iu-
Hier. 17. dæus, ſiue Gentilis, *qui iudicas*, id eſt temerariè damnas & reprobas alium *in quo*, ſcilicet iudicio, *enim*
Eſa. 51. *alterum iudicas*, ſcilicet de occultis de quibus ſolus Deus habet iudicare, vt de cogitationibus cordiū
Mat. 7. & futuris contingentibus, aut contra regulas iuſtitiæ, quæ requirunt diſcretionem & examinationem, *teipſum condemnas*, id eſt teipſum condemnabilem oſtendis: *eadem enim agis quæ iudicas*, id eſt, conſimilia in genere vel ſpecie agis quæ in aliis condemnas. *Scimus enim*, id eſt pro certo tenemus per naturalem rationem vel per ſupernaturalem illuminationem id quod vos vel neſcitis, vel non creditis, ſcilicet *quod iudicium Dei eſt ſecundum veritatem*, id eſt infallibiliter imminet *in eos*, id eſt contra eos *qui talia agunt*, & in aliis condemnāt ea quæ ipſi agunt, ſeu eos qui ſe inuicem temerario iudicio iudicāt.

Exiſtis

A *Exiſtimas autem ô homo, qui iudicas*, id eſt tuo iudicio damnas eos *qui talia agunt & facis ea*, quod tibi ſit da-
ta talis iudicandi poteſtas, vt non iudiceris de ea in hoc mundo: *quod effugies iudicium Dei*, quia ſcilicet
modo non punit, quia bonus eſt, & tamen finaliter nihil mali impunitum relinquit, q.d. Si hoc exiſti-
mas, falſa eſt exiſtimatio tua. *An diuitias bonitatis eius*, id eſt, copioſam bonitatem eius, qua bona pecca-
toribus largitur, ſolem ſuum oriri faciens ſuper bonos & malos, & pluens ſuper iuſtos & iniuſtos, *&
patientiæ*, qua grauiter & contumaciter ex malitia peccantes ſuſtinet, *& longanimitatis eius*, qua pecca-
tores ex infirmitate vel malitia longo tempore perſeuerantes expectat, vt ad eum redeant & pœni-
teant, *contemnis*. eas impugnando clamore, & Dei miſericordia abutendo. *Ignoras* tu peccator non
ignorantia inuincibili, ſed vincibili, craſſa, ſupina, & affecta, *quoniam benignitas Dei*, id eſt, pia miſeri-
cordia Dei differentis pœnam, *ad pœnitentiam*, id eſt, reconciliationem (*te*) ſcilicet peccatorem *adducit*,
id eſt, prouocat, ducit & trahit, pœnas differendo & bona exhibendo quantum eſt de ſe. Ideo enim
expectat vos vt miſereatur veſtri. *Secundum autem duritiam tuam*, id eſt pertinaciam, qua malo adheres, Eſa.30.
& qua durus es corde, vt verbum Dei reſpuas, *& impœnitens cor*, quod de priſtinis malis nō dolet, nec
futura vitare contēdit, ſed in eis perſeuerat *theſaurizas tibi iram*, id eſt multiplicas, accumulas, colligis, Soph.1.
& reponis vindictam & reatū pœnæ deterius peccando: *in die iræ & reuelationis iuſti iudicii Dei*, id eſt in
die extremi iudicij in qua iratus apparebit, & vltionē manifeſtè reuelabit, & exercebit ſuper iniquos
& ſceleratos abſq; tamen vlla animi perturbatione & ſui mutabilitate.

Secunda pars II. Capitis.

Qui reddet vnicuique ſecundum opera eius, ſiue interna ſiue externa, non quidem ſecundum æqualitatem
operum: quia præmium excedit meritum, ſed ſecundum proportionem, quia bonis retribuet bona et
melioribus meliora. *His quidem qui ſecundum patientiam boni operis*, ſcilicet erunt bene diſpoſiti, qui patien
tia Dei bene vtuntur, vel æquanimiter ſuſtinent aduerſa, nec propterea ceſſant à bono opere, ſed per-
ſeuerant. *Gloriam*, id eſt claritatem intrinſecam in anima, quæ prouenit ex clara viſione & fruitione di
uinæ eſſentiæ, & extrinſecam in corpore, quæ fluit à gloria animæ. *& honorem*, id eſt reuerentiam quæ Eſa.58.
B eis exhibebitur ab omni creatura, *& incorruptionem*, id eſt indefectibilem gloriæ & honoris perman- Mat.13.
ſionem, quia illa gloria & honor non erunt tranſitoria, prout in hoc mundo: ideo accipient coronam Ioan.17.
incorruptam & immarceſſibilem. *quærentibus vitam æternam*, id eſt qui hac intentione bona operan- 1.Cor.15.
tur, vt habeant vitam æternam, & non vt videantur ab hominibus, vt hypocritæ. *His autem qui ſunt ex
contentione*, id eſt, qui veritatem impugnant cum confidentia clamoris, & contentioſi ſunt cōtra proxi
mum, vel contra fidem ex pertinacia ac duritia cordis, pœnitere contemnunt. *& qui non acquieſcunt veri
tati*, ſcilicet doctrinæ fidei & iuſtitiæ diuinæ, & peruerſe viuendo non credunt veritatem iuſti iudicij
Dei. *credunt autem iniquitati*, id eſt, ſuggerentibus & perſuadentibus iniquitatem: vel credunt peruerſæ
ac infideli doctrinæ: vel etiam peccatorum impunitatem, talibus reddentur ſequētia, ira, id eſt, pœna,
& vindicta in anima & corpore & qualibet eius parte, ideo dies iudicij dicitur dies iræ, *& indignatio*, Soph.1.
quia ſibi ipſis indignabuntur, & contra ſeipſos commouebuntur propter peccata quæ commiſerunt,
tribulatio, id eſt punctura dolorum & tormentorum quæ ſuſtinebunt. *& anguſtia*, quę in eis conſurget,
eo quòd animus eorum non valebit inuenire remedium contra mala quæ timebunt & patientur, vn-
dique enim ſequetur oppreſſio & perplexitas, vt nullo modo euadere poſſint. *in omnem animam ho
minis operantis malum, Iudæi primum & Græci*, id eſt Gentilis, præponit Iudæos: quia Iudæis maior pœna Luc.12.
debebatur, tanquam ſcientibus voluntatem Dei per legem, & eadem ratione nūc maior pœna debe
tur Chriſtianis, circa idem peccatum. *Gloria autem honor & pax*, id eſt perfecta animi tranquillitas, quæ
ponitur loco incorruptionis, quam ſupra nominauerat contra anguſtiam malorū. *Omni operanti bonū,
Iudæo primū & Græco*. pręponit Iudęos, quia eis primo promiſſa ſunt & in eorum promiſſiones Gręci,
hoc eſt Gentiles, introierunt. *Non enim eſt perſonarum acceptio apud Deum*, id eſt diſtributio præter digni
tatem & debitum perſonarū, non enim duobus æqualiter ſe habentibus, inæqualiter dat vel tribuit.
C *Quicunque enim ſine lege*, ſcilicet Moyſi à Deo accepta *peccauerunt, ſine lege peribunt*, id eſt condemnabuntur, nō
propter tranſgreſſionem legis Moyſi, quam non acceperunt, ſed propter tranſgreſſionem legis natu-
ræ. *& quicunque in lege*, id eſt poſt legem ſcriptam & ſuſceptam, *peccauerunt, per legem iudicabuntur*, id eſt
condemnabuntur propter tranſgreſſionem legis.

Tertia pars II. Capitis.

N*On enim auditores legis*, ex hoc ipſo quod legem audiunt, quamuis iuſti apud homines reputentur,
non tamen *iuſti ſunt apud Deum*, qui non ſolum nouit quæ foris patent, ſed etiam cor intuetur: qui
videt quod in lege contenta & ab eis per promulgationem audita & cognita ſpiritualiter non ca-
piunt, aut ſi capiant non ea qua decet intentione, adimplent. *Sed factores legis iuſtificabuntur*, non quod
quaſi per opera cæremonialia, iudicialia, aut etiam moralia, iuſtitiam Dei ſiue gratiam iuſtificantem
acquirant, cum talis per ſolam Dei miſericordiam merito paſſionis Chriſti infundatur: ſed quia per
huiuſmodi ſcriptæ legis opera ſpeciali auxilio Dei adimpleta ad iuſtificationē diſponentur, & à Deo
miſericorditer iuſtificabuntur. *Cum enim Gentes quæ legem*, ſcilicet diuinam ſcriptam, quæ ſolis Iu-
dæis data eſt, *non habent naturaliter*, id eſt, inſtinctu & directione naturali per ſindereſim in intelle-
ctu practico impreſſam, quâ diſcernere poſſunt ea quæ lex facere aut vitare quo ad moralia præce-
pit, & per naturam gratia reformatam: *ea quæ legis ſunt, faciunt*, id eſt, quæ lex ſcripta, quo ad mo- Pſal.4.
ralia mandat, *eiuſmodi legem*, ſcilicet ſcriptam per Moyſen datam. *ipſi ſibi ſunt lex*, inquantum funguн-
tur officio legis ſemetipſos inſtruendo & ſe ad bonum inducendo. *Qui oſtendunt opus legis ſcriptum*,
id eſt, firmiter fixum, *in cordibus ſuis*, id eſt, in intellectu & ratione eorum non atramento, ſed ſpiritu
Dei viui. *teſtimonium reddente illis conſcientia*, id eſt, applicatione ſcientiæ ſiue cognitionis per ſindere-
ſim habita, qua de aliquo iudicatur an bene vel male factum ſit, *ipſorum*, ſcilicet qui talia agunt, quæ
conſcientia non ſolum eſt operum, ſed etiam, *inter ſe inuicem cogitationum accuſantium aut etiam defen-
dentium*, in conſcientiis reproborum quæ erunt apertæ & manifeſtæ, *in die*, ſcilicet extremi iudicij.
Cum iudicabit Deus ea quæ nunc ſunt *occulta hominum*, de quibus nunc homines iudicare non poſſunt,

1.Cor.4. hoc iudicium Dei certum eſt. *Secundum Euangelium meum*, id eſt, à me prædicatum, *Per Ieſum Chriſtum*, D
Act.10. qui conſtitutus eſt iudex viuorum & mortuorum.
Ioan.5.

Quarta pars. II. Capitis.

SI *autem tu Iudæus cognominaris*, quod eſt nomen honorabile tanquam à nobiliſſimis & iuſtis parentibus deriuatum à Iuda patriarcha filio Iacob, *& requieſcis*, perſiſtis & delectaris *in lege*, quaſi per eam de credendis & agendis certificatus, *& gloriaris in Deo*, id eſt, in notitia & cultu vnius Dei, vel in redemptione quam tibi per prophetas nunciauit, *& noſti voluntatem eius*, ex doctrina legis & prophetarum, ſciens quid ipſe ab hominibus velit fieri, aut nolit fieri. *& probas*, id eſt, approbas & commẽdas, *vtiliora* i. meliora & perfectiora eligere noſti, *inſtructus per legem*, in qua diuerſi perfectionum gradus docentur. *Confidis* .i. præſumis, exiſtimas *teipſum eſſe ducem* .i. directorem, *cæcorum*, id eſt incapacium ad intelligendum, *lumen eorum qui in tenebris*, ignorantiæ, *ſunt*, ſcilicet conſtituti, *eruditorem inſipientium*, id eſt, eorum qui abſq; cognitione diuinorum ſunt, *magiſtrum infantium*, id eſt paruulorum, qui ob defectum ætatis imperfecti ſunt, vel eorum qui rudimentis egent, *habentem formam* perfectionis, vt aliis ſuis exemplar *ſcientiæ* in agendis, *& veritatis*, in credendis & ſpeculatiuis, *in lege*, ſcilicet contentis. *Qui ergo alium doces, cur teipſum non doces?* dicis te eſſe ducem cæcorum, cur per rectam viam à te cognitam nõ ambulas? confidis te lumen eorum qui in tenebris ſunt, cur opera tenebrarum nõ abiicis? Si eruditor inſipientium, cur timorem Domini, quæ eſt initium ſapientiæ reliquiſtis? Si magiſter infantium, cur puer es ſenſu, & more puerorum inſanias falſas proſequeris? *Qui prædicas non furandum*, id eſt, non eſſe accipiendum alienum inſcio vel inuito Domino, prout lex dicit, *Furaris*, id eſt accipis & es ſocius furum, *Qui dicis*, tum occultè, tum publicè, tum verbis, tum ſcriptis, *non mœchandũ*, id eſt, non adulterandum, *mœcharis* .i. adulteraris fidem matrimonij frangens. *Qui abominaris* idola, ex præcepto legis ſciens non eſſe colenda. *Sacrilegium facis* .i. ſacra quæ ſcis eſſe veneranda, contaminas abutendo his quæ ad diuinum cultũ pertinent, Chriſtum negando, vel ſacrum de ſacro auferẽdo, & in prophanos vſus exponendo. *Qui in lege*, ſiue de lege, *gloriaris*, cum iactantia dicendo: Quantum audiuimus & cognouimus, ea patres noſtri narrauerunt nobis, &c. &, Non fecit taliter omni nationi, &c. *Per præuaricationem legis* E *Deum inhonoras*. non exhibendo ei debitam reuerentiã, non obediendo mãdatis ipſius: qui legem ſuſcepiſti, legem relinquis: *nomen enim Dei per vos blaſphematur* .i. gloria & fama nominis Dei per veſtrã malam conuerſationem vituperatur, *inter Gentes ſicut ſcriptum eſt*. quæ propter veſtram malam conuerſionem arbitrantur legem à Deo datam non eſſe bonam.

Pſal.77
Pſal.147

Quinta pars II. Capitis.

Gen.17. CIrcumciſio *quidem*, ſcilicet corporalis, *prodeſt tibi Iudæo*. quantum ad remiſſionem peccati originalis: quia data eſt Abrahæ, & ab eo ſecundum carnem deſcendentibus *Si legem* Moſaicam *obſerues* .i. cuſtodias & impleas, non in ſenſu literæ, ſed ſpirituali poſt paſſionem Chriſti exhibitam, ſi Chriſto ad quem te lex dirigit, credas, & euangelium ſuſcipias: quemadmodum profeſſio religioſis prodeſt, ſi regulam ſeruent. *Si autẽ præuaricator legis ſis* .i. ſi legem tranſgrediaris, & debito modo nõ impleas: *Circumciſio tua* carnalis, *præputium facta eſt*, id eſt, nõ amplius prodeſt tibi, q̃ ſi non eſſes circumciſus: & ſic præputiatis ſimilis effectus es, quibus gentilitas nõ prodeſt, ſed obeſt. *Si igitur præputiũ* .i. ſi aliquis gentilis incircunciſus, *iuſtitias legis*, id eſt, moralia præcepta & mãdata legis quæ ſunt de dictamine rationis naturali *Cuſtodiat* .i. ſeruet, vt per ea quæ facta ſunt in cognitionẽ Dei perueniat, & in fide & cultu vnius Dei permaneat: *Nõne præputium illius in circumciſionem*. ſ. ſpiritualem: *reputabitur* .i. nonne fructum circunciſionis habebit cum imitetur fidem Abrahæ quæ reputata eſt ei & filiis ſuis per imitationẽ ad iuſtitiam, in cuius fidei ſignum & proteſtationem data fuit circunciſio. *& iudicabit id quod ex natura eſt præputium* .i. gentilis nõ ſententiã proferendo, ſed comparatione facti melioris iudicandum & condemnandum oſtendet. *legem conſummans*, eo q; legem omnibus viribus ſuis implet, *te* ſ. Iudæum circunciſum, *qui per literam* .i. legis ſcripturã, *& circumciſionem*. in litera legis ſcriptã & manifeſtatam, *præuaricator* .i. tranſgreſſor *es legis*. acceptæ quã gentilis non habet. *Non enim*, ille eſt veræ Iudæus, *qui in manifeſto Iudæus eſt*, id eſt, qui à Iacob originem traxit, *neq; quæ in manifeſto in carne eſt circumciſio*. quæ ſ. videri poteſt, eſt vera F circunciſio: quia eſt ſolum ſignũ interioris circunciſionis, verum autẽ ſignũ nõ eſt niſi reſpondeat ſignatũ. *Sed qui in abſcondito Iudæus eſt* ſ. veræ Iudæus: quia mandata legis, quã Iudæi profitentur ex affectu cordis, quod eſt abſconditũ & ab hominibus videri nõ poteſt. *Et circumciſio cordis* ſ. vera eſt, quia propter Deum abiectis vitiis, & adeptis virtutibus ea quæ legis Chriſti ſunt obſeruat homo, *in ſpiritu*. In virtute ſpiritus ſancti & ſecundũ ſpiritualem intellectũ legis Moſi, *& nõ in litera* .i. nõ ſecundum ſenſum literæ grammaticalem. *Cuius* ſ. circũciſionis interioris *laus* .i. manifeſtatio cum approbatione, *non ex hominibus*, qui ſolũ vident quæ foris parent & nõ interiora, *ſed ex Deo eſt*. qui cor intuetur & ſcrutatur ac probat renes & corda.

Gen.17.
Infra 8.
1.Reg.16.

Commentum II. Capitis.

Propter quod inexcuſabilis es, ô homo omnis qui iudicas.

APoſtolus hic ſupponit iudicium temerarium Gentilium & Iudæorum ad fidem conuerſorum, quo iudicabant inuicem de præterita vita. Iudæi arguebant Gentiles de idololatria & aliis nefandis criminibus: Gentiles verò Iudæos de præuaricatione legis acceptæ: licet tam Iudæi quàm Gentiles peccatis quæ ſibi inuicem obiiciebant, inuoluti eſſent. Gentiles quidem veritatem Dei in impietate & iniuſtitia detinentes, fuerant præuaricatores legis naturæ & in nephandiſſimis criminibus inciderant. Ideo eos inexcuſabiles eſſe priore capite dixit. Iudæi etiam accepta lege veritatem Dei in impietate & in iuſtitia detinuerant idololatrantes & legem præuaricantes: vtriq; enim populo reuelata fuit iuſticia Dei: Iudæis per fidem, Gentibus autem per viſibilia quæ facta ſunt. Ideo hic ex præmiſſis vtroſque arguit de inordinato iudicio, & omnes tam Gentiles quàm Iudæos in tali iudicio temerario inexcuſabiles eſſe concludit, dicens: Propter quod, &c. *In quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas*. Hic confutat humanum iudicium, excludendo vnam excuſationis cauſam, ſcilicet ignorantiam, quæ excluditur per ipſummet iudicium. Quicunque enim iudicat aliquem de aliquo, quaſi

A quaſi malè agentem, oſtendit ſe agnoſcere illud eſſe malum, & ex hoc concludit ipſum eſſe condem-
nabilem. ideo dicit: inexcuſabilis es, quia oſtendis teipſum condemnabilem, cum iudicas alterum ma
le agentem, quod tamen iudicium de occultis & factis aliorum propter incertitudinem prohibitum
eſt: iuxta illud, Nolite iudicare, & non iudicabimini. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt quod ad iudi
cium humanum licitum, tria requiruntur. Primò, quod procedat ex inclinatione & actu iuſtitiæ, quæ 1.Cor.4.
verſatur circa debitum æquale, vt non vltra vel minus quàm debetur iudicet ſiue aſcribat: ſecundum Mat.7.
illud, diligite iuſtitiam qui iudicatis terram. Secundò, quod procedat ex authoritate & poteſtate præ-
ſidentis: iuxta illud, Tu quis es qui iudicas alienum ſeruum, domino enim ſuo ſtat aut cadit. Tertiò, Sap.1.
quod proferatur ſecundum rectam prudentiæ rationem ſiue deliberationem, hoc eſt, quod ſit de cer- Rom.14.
tis & non dubiis: ſecundum illud, Ne temerè quid loquaris. Quodcunque autem horum trium defi-
ciat iudicium erit vitioſum. Si deſit æqualitas, erit iudicium peruerſum & iniuſtum. Si authoritas,
erit iudiciū vſurpatiuum & abuſiuum: quia non eſt maior abuſus quàm poteſtatis defectus. Si certitu
do aut prudentia, erit iudicium temerarium & præſumptiuum, vt cum homo iudicat de cogitationi-
bus & intentionibus cordium, aut etiam de futuris contingentibus quæ ſibi Deus referuauit. Vnde
Apoſtolus: Nolite ante tempus iudicare, quoad vſq; veniat Dominus qui illuminabit abſcondita te- 1.Cor.4
nebrarum & manifeſtauit conſilia cordiū. Et Hiere.17. Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile, quis
cognoſcet illud? ſequitur: Ego Dominus ſcrutans corda & probans renes. Et Eſa.41. Annunciate quę
ventura ſunt nobis in futurum, & dicemus quia Dij eſtis vos. Cum ergo tam Gentiles q̃ Iudæi de ſe
inuicem iudicarent abſq; prędictis requiſitis, ſequitur quod iudicium illorum erat illicitum: nec pote
rant ſe excuſare per ignorantiam. Quia ipſo facto quo iudicabant, proteſtantur ſe non ignorare: Ne-
mo enim ſanæ mentis iudicat de his quæ ignorat. *Eadem enim agis quæ iudicas.* Hic excludit aliam excu-
ſationis cauſam, videlicet innocentiam, quaſi dicat: Ideo tu qui alios iudicas, teipſum condemnas.
Quia cùm ea agas quæ condemnas, manifeſte oſtendis te condemnandum eſſe & cōtra conſcientiam
iudicas. Vnde Chriſtus: Ex ore tuo te iudico ſerue nequam. & alibi: In quo iudicio iudicaueritis, con
demnabimini. & Salomō: Illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus. Et Chriſtus, Mat.7.
B Quid vides feſtucam in oculo fratris tui &c. Et Dauid propoſita ei a Nathan de alio parabola & in- Prou.6.
tellecta, ſeipſum condemnauit. Quocirca redduntur inexcuſabiles morum inſtitutores. Ideo Seneca Mat.7.
Philoſophos qui recta docentes, perditis erant moribus, in ſuum ipſorum conuitium fuiſſe deſertos 2.Reg.12.
aſſeuerat.

Ex his Apoſtoli verbis nonnulli trahunt quod tam priuati quàm iudices publici, qui ex officio
alios iudicant & condemnant pro peccatis, in quibus ipſi ſunt inuoluti, peccant. Quod tamen nō eſt
vſquequaq; verum. Ad cuius euidētiam ſciendum eſt quod ſi de priuatis loquamur & interiori iudi-
cio, hæc verba, *Teipſum condemnas, &c.* exponi poſſunt, id eſt, te condēnabilem abſq; excuſatione oſten
dis, cum in pari aut ſimili culpa exiſtas. Si verò priuatus exteriori iudicio, pura correctionis fraternæ
iudicat & corrigit alium de peccato, in quo ipſe eſt inuolutus, non peccat, modo abſq; ſuperbia &
ſcandalo hoc faciat: corrigere enim poteſt cum humilitate & non per modum obiurgantis, ſi ſit in ſi-
mili crimine notorio, ſed rogantis & ſe emendare proponentis. Quia vt D. Thomas ait, peccatum 2.2.q.33.
non tollit id vnde conuenit homini corrigere delinquentem. Quia cum nō tollat iudicium rationis, art.5.
ſequitur quod per ſe non contrariatur officio correctionis fraternæ. Nec peccatum reddit hominem
indignum correctióne contrariè, ſed negatiuè: & ſic exponit D. Thomas: Si autem loquamur de iudi
cibus publicis & publice iudicantibus & corrigentibus ex officio, diſtinguendum eſt de eccleſiaſti-
cis aut temporalibus. Eccleſiaſtici enim iudicantes & corrigentes, vt miniſtri Eccleſiæ, prædicando
vel puniendo de peccato mortali in quo ipſi ſunt occultè inuoluti, abſq; cōtritione vel attritione pec
cant: iuxta illud, Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum. quia ſic indignè vtitur officio prælationis
aut prædicationis, vt D. Thomas ait. Et ſecundum alios, quia eſt ſuſpenſus quo ad ſe, vt habetur in
cap. vlt. extra de tempo. ordi. Dominus Caietanus ſuper q.60. arg.2.2.2. D. Thomæ, dicit quod præla- In.4.di.19.
tus ſpiritualis vtens officio ſuo in his quæ non ſunt ordinis, ſed iuriſdictionis, quanuis ſit in peccato q.2.art.2.
mortali occulto, non peccat ſaltem mortaliter per ſe loquendo, licet bene ratione ſcandali. Et ad obie
C ctionem de indigno vſu officii, reſpondet quod non indignè vtitur contrariè aut priuatiuè, ſed ſolum
negatiuè. Et ad decretalem illam dicit quod intelligitur de vtente officio ordinis ad quod requiritur
conſecratio, quæ non requiritur ad vſum & actum iuriſdictionis, & allegat D. Tho. 3. p. q. 64. arg 6.
ad.1. Si autem ſit in peccato mortali notorio, & non pœniteat, quidam dicunt illum duplici peccato
peccare. Primo quia officium ſuum indebite. i. nō eo modo quo debet, exequitur. Secundo, quia ſcan-
dalizat. Et ſecundum hoc dicūt debere intelligi illud: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras Pſal. 49
iuſtitias meas & aſſumis teſtamentum meum per os tuum. Tu verò odiſti diſciplinam, & proiecisti
ſermones méos retrorſum. Si videbas furem, currebas cum eo, &c. & illud: Qui ſine peccato eſt, ve- Ioan.8.
ſtrum primus lapidem in illam mittat. ac etiam dictum D. Ambroſii, quod habetur. 3 q.8. in c. iudicet
vbi dicitur: iudicet de alterius crimine, qui non habet in ſe quod condemnet. Iudicet, inquit, qui non
habet quod putauerit in alio punienda. & dicta D. Gregor. in moral. quæ habentur in c. qui ſine pec-
cato, &c. In grauibus eadem q. Quo ad iudices verò temporales licet ſint Dei miniſtri, non tamen
ad eorum officium acceptandum vel exercendum egent conſecratione. Ideo etiam ſi ſint in pec-
cato mortali tali de quo iudicant, ſi peccatum ſit occultum, non peccant. Si verò ſit notorium, pec-
cant ratione ſcandali. Ideo Zenocrates ſemel riſiſſe dicitur, quando vidit magnos latrones, id eſt iudi
ces & præſides condemnare ad ſuſpendium minores. Reſolutio ergo D. Thom. eſt quod illi qui ſunt
in grauibus criminibus, non debent iudicare eos qui ſunt in eiſdem vel minoribus, vt D. Chry-
ſoſt. dicit ſuper illud: Nolite iudicare, &c. Et maxime quando illa peccata ſunt publica, quia ex Mat.7.
hoc generatur ſcandalum. Si autem non ſunt publica, ſed occulta, & neceſſitas iudicandi immi- In li. de ſer.
neat, poteſt cum humilitate arguere & iudicare. Vnde D. Auguſt. dicit: Primum cogitemus cùm do.in monte

aliquem reprehendere neceſſitas nos cogit, vtrum tale ſit vicium quod nunquam habuimus, & tunc D
cogitemus nos etiam habere potuiſſe. vel tale, quod habuimus & iam non habemus, & tunc tangat memoriam fragilitas communis, vt illam correctionem non odium, ſed miſericordia præcedat. Si autem inuenimus nos in eodem vitio eſſe, nõ obiurgemus, ſed congemiſcamus & ad pariter conãdum inuitemus. *Scimus enim quoniam iudicium Dei eſt ſecundum veritatem, in eos qui talia agunt.* Hic oſtendit &
Iob.10. commendat iudicium Dei de infallibili veritate. q.d. Ideò dico quod teipſum condemnas, ſiue te con
Eccle.vlt. demnandum oſtendis à Deo, qui iudicaturus eſt viuos et mortuos. Quia nos qui reuelationem à Deo
Ioan.6. habemus, certo ſcimus quod iudicium condemnationis Dei eſt, & erit ſecundum veritatem in eos,
Ad Tit.1. id eſt, contra eos qui talia agunt, ſecundum illud Iob, Vltor iniquitatis eſt gladius, & ſcitote eſſe iudi
Heb.6. cium. Et Salomon: Cuncta quæ fiunt, in iudicium adducet Deus. Scimus præterea quod iudicium
Hier.29. Dei erit ſecundum veritatem: cùm ipſe idem ſit veritas per eſſentiam, nec mentiri poteſt nec fallere
Iob.41. aut falli, prout hominis iudicium quod amore, odio, timore corrumpi poteſt: Ideo non eſt ſemper ve
Pſal.95. rum. Iudiciũ autem humanum, quod innititur dictis & depoſitionibus teſtium, non eſt ſemper verũ, prout Dei qui propter immutabilitatem à veritate deduci non poteſt: ideo eſt iudex & teſtis. Vnde & Iob: Non parcam ei quaſi verbis potentibus & ad deprecandum compoſitis. Et Pſal. Iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in iuſtitia.

Exiſtimas autem hoc, ô homo qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quod tu effugies iudicium Dei?

HIc commendat iudicium diuinum ex ineuitabili neceſſitate increpando ironicè opinionem contrariam, ac ſi diceret: Nunquid ô homo, &c. ſuperioris iudicium non timens, exiſtimas quod tu
Iob.11. effugies iudicium Dei? Si hoc exiſtimas, valde erras. Nam Iob dicit: Effugium peribit ab eis. & Da
Pſal.138 uid, Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Iraſcitur hic eis Apoſt. eo quòd impunitatem ſibi promittebant alios iudicantes. Aduertant circa hoc iudices, præſertim præſides & principes atque monarchæ, qui ſe exemptos à iudicis arbitrantur, quos legum ſuarum cuſtodes relinquit omnipotẽs, & ſuarum ouium paſtores. Si iura, quibus ſubditos cogunt, nõ ſolum tranſgrediuntur, verum in tem ſuam ſumma licentia peruertunt, æſtimantes quod nullum eos apprehendat iudicium, ſiue quod ſupererit eis declinandi poteſtas: notent quod Dei iudicio nemo nõ ſubditur. Omnes enim nos, nullo B
2.Cor.5. penitus exempto, manifeſtari oportet ante tribunal domini noſtri Ieſu Chriſti, vt referat vnuſquiſque prout geſſit in corpore, ſiue bonum, ſiue malum. Quo fugient à ſpiritu Dei præſertim eccleſiæ principes, cum D. Petrus eos admonitos fecerit, quod à domo Dei incipiet iudiciũ? Et reges perterrefaciat,
Heb.10. Sapiens.5. &.6.c. maxime cum dicit: Horrendè & cito apparebit, quoniam iudicium duriſſimum his qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia: Potentes autem potenter tormẽta patientur. Et Apoſt. Horrendũ eſt incidere in manus Dei viuentis: Si plura de vniuerſali iudicio videre cupis, vide.21. caput noſtrarum inſtitutionum theologicarum.

An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis?

Eccle.5. HIc oſtendit cauſam falſæ æſtimationis. Eo enim quod homo in hoc mundo non punitur pro pec
Eccle.8. cato, exiſtimat ſe non eſſe puniendum: contra illud, Ne dixeris in corde tuo peccaui: et quid mihi
Prou.18 accidit triſte? altiſſimus enim eſt patiens redditor. Et Salomon: Et enim quia non profertur cito contra malos ſententia, abſque timore vllo, filij hominũ perpetrãt mala. Attamen peccator ex eo quod centies facit malum, & per patientiam ſuſtentatur, non liberatur. Ego cognoui quod bonum erit timentibus. Ideo Apoſt. hic, an contemnis? iuxta illud, Impius cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. Sed quid contemnit? tria quæ hic Apoſt. numerat. ſ. diuitias bonitatis, patientiæ & longanimi
Mat.5. tatis. i. copioſam & abundantẽ Dei bonitatem, qua multa vel multis peccantibus bona miniſtrat: iuxta illud, Qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos, &c. & illud: Aperis tu manũ tuã, & omnia imples bonitate. contemnit pariter diuitias patientiæ eius. i. abundantem patientiã qua ſuſtinet grauiter & ex malitia peccantes, nec ſubito, prout poteſt & merentur, exterminat: iuxta illud, Domi
Pſal.9. nus iudex iuſtus & patiens, nunquid iraſcetur per ſingulos dies? Contemnit inſuper diuitias longanimitatis. i. copioſam longanimitatẽ Dei, qua non ad horã aut menſem, ſed per lõga expectat tempora. Has diuitias contemnit peccator, non ſe corrigendo ſed potius indurando & impunitatem ſibi promittendo. *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit.* Hic cõmendat diuinum iudiciũ ex be F
nignitate, & declarat cauſam contemptus bonitatis, patientiæ & longanimitatis: & dicit eam eſſe ignorantiam: ac ſi diceret, Mirum eſt quod cõtemnis. Nunquid ignoras quoniã. i. quod benignitas Dei
2.Pet.3. differentis pœnam, ad pœnitentiam te adducit. i. trahit & prouocat. Vnde D. Petrus: Non tardat Dominus promiſſionem ſuam, ſicut quidã exiſtimant, ſed patienter agit propter vos, nolens aliquem pe
Eſa.30. rire, ſed omnes ad pœnitentiã reuerti. Et Eſa. Expectat vos Deus vt miſereatur veſtri. Dominus Caietanus non vult hic legi, *ignoras*, ſed ignorans: quaſi dicat, An diuitias &c. contemnis ignorãs te contemnere. veruntamen hæc lectio nõ videtur quadrare interrogationi. Glo. verò ordinaria dicit quod Apoſt. hic videtur tres gradus peccatorũ tetigiſſe. Primo, impunitatem ſibi promittentiũ. Secundo, contemnentium. Tertio, ignorantium. ait enim: Peccas ô homo, dum impunitatẽ tibi promittis: grauius peccas quia contemnis: amplius et grauiſſime quia ignoras. Si dicatur quod ignorantia excuſat, dicendum quod verum eſt de ignorãtia antecedente, ſed non de conſequente & affectata, vt dictum eſt ſupra. 1. c. ſuper verbo ita vt ſint inexcuſabiles, vel exponendum grauiſſime. i. periculoſe, quia qui ignorat peccatum, non quærit remedium. vel grauiſſime propter ignorantiæ ſpeciem pertinentem ad infidelitatem, quæ eſt grauiſſimum peccatũ. Vnde dicitur, Si quis ignorat, ignorabitur. Vel grauiſſi
1.Cor.14 me in genere ingratitudinis: Magis enim ingratus eſt qui beneficiũ non recognoſcit, quàm qui diminuit, quod eſt contemnere.

Secundum duritiam autem tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram, in die iræ, & reuelationis iuſti iudicii Dei.

HIc oſtendit retributionem contemptus bonitatis, patientiæ & longanimitatis Dei, quæ retributio nihil aliud eſt quàm theſaurus ſiue cumulus & aceruus iræ. i. vindictæ Dei: cumulus inquam

A quam pœnarum, tormentorum, & maledictionum, quæ executioni mandabuntur in die iræ. i. vindi-
ctæ & reuelationis, i. executionis iuſti iudicii Dei, Dicit autem ſecundum duritiam tuam propriam,
qui ad beneficia bonitatis Dei non emollitis, & non Dei: quis Deus non eſt cauſa effectiua induratio-
nis, ſed peccator. Vnde Origenes dicit quod quemadmodum ex eadem pluuis bona terra bonas her- *Lib. 3. de*
bas profert: mala verò malas, atq; eodem ſole quo liqueſit cera, indureſcit lutum. Ita eadem patientia *princ.*
Dei alicuius cor emolleſcit: alterius verò induratur. Durum dicitur quod non cedit tangenti, vt ſunt
ſolida & firma: prout lapides, ferrum, & metalla: translatum eſt tamen hoc nomē ad cor, ſiue animum,
vt dicatur animus durus & induratus, qui prouocatus tanta benignitate, patientia & longanimitate
non cedit prouocationi Dei. & per hoc Apoſt. intendit declarare quod dilatio vindictæ ex parte qui-
dem Dei fit propter bonum peccatorum, vt prouocentur ad pœnitentiam. Sed ex parte impœniten-
tium hominum eſt ad cumulum pœnæ, ſecundum illud: cor durum male habebit in nouiſſimo. Cor *Eccle. 3.*
autem impœnitens dicitur quod ad pœnitentiam non inflectitur ex Dei patientia & longanimitate.
Vnde Hier. 8. Nullus eſt qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo. Per cordis ergo duritiam, quæ pro-
cedit ex impunitate: & impœnitentiam quæ videtur procedere ex deſperatione, theſaurizat, id eſt,
congregat, multiplicat peccator ſibi iram, id eſt, reatum pœnæ, ſecundum illud, Theſaurizaſtis vobis *Iac. vlt.*
iram in nouiſſimis. Origenes triplicem in ſacris literis adnotauit theſauri ſignificationem. Eſt enim
theſaurus in terra, in qua prohibet dominus theſaurizari. Eſt theſaurus in cœlo, in quo iubentur fide- *Mat. 6.*
les ſuas recondere opes. Eſt tertius hic iræ ab Apoſtolo comminatus. Theſaurizator primus eſt ani-
malis & ſtultus, de quo in Euangelio: Stulte hac nocte repetent abs te animam tuam, &c. Secundus *Luc. 12.*
verò ſpiritualis & ſapiens. Tertius autem carnalis & ſapiens, de quo hic dicitur quod theſaurizat *Soph. 1.*
iram in die iræ. de qua Sophonias, dies iræ dies illa, quia Deus nunc vindictam non infert, quam in-
feret in illo die pro tempore accepto. Quia per quot dies iudicium protendatur, incertum eſt ſecun-
dum D. Augu. Vnde Pſal. Cùm accepero tempus ego iuſtitias iudicabo. Et reuelationis iuſti iudicii *21. De Ciui.*
Dei, quod nunc non creditur eſſe, aut non videtur eſſe iuſtum. Vnde Eſa. 56. Iuſta eſt ſalus mea vt ve- *Dei.*
niat, & iuſtitia mea vt reueletur.

B

Commentum II. partis. II. Capitis.

Qui reddet vnicuique ſecundum opera eius.

IN hac ſecunda huius. 2. c. parte, Apoſt. commendat diuinum vniuerſale iudicium de ſumma æqui-
tate. Æquitatis enim ratio eſt, vt vnicuiq; retribuatur, nō ſecundum perſonarum acceptionē, quod
paulò pòſt concludet, ſed ſecundum opera. In præſenti enim ſeculo non ſemper redditur ſecundum
opera. Quia quandoque male operantibus gratiam largitur, prout Diuo Paulo, qui prius blaſphemus
perſecutor miſericordiam conſecutus eſt. Sed in die iudicii quando erit tempus iudicandi ſecundum
iuſtitiam, implebitur illud: Secundum opera manuum eorum retribue illis. Si dicatur quod retribu- *1. Tim. 1.*
tio futura non videatur æqua, eo quod peccato mortali momentaneo retribuetur pœna æterna: quia *Pſal.*
videtur eſſe contra illud. Secundum menſuram delicti erit & plagarum modus. Et contra illud, quan-
tum ſe glorificauit & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Dicendum quod prout *Deut. 25.*
D. Aug. dicit, In retributione iuſtitiæ non conſideratur æqualitas temporis inter culpam & pœnam. *Apoc. 18.*
Quia etiam ſecundum iudicium humanum pro culpa adulterii, quod breui hora cōmittitur, infligi-
tur pœna mortis: in qua non intendit legislator moram occiſionis, ſed potius quod per mortem per-
petuo excluditur à ſocietate viuentium. Et ideo non eſt mirum ſi peccata commiſſa cōtra charitatem,
per quam eſt ſocietas inter Deum & homines, æternaliter diuino iudicio puniuntur. Et hoc quidem
apparet eſſe iuſtum ex tribus. Primò, ex infinita dignitate dei in quem peccatur. Tanto enim quis gra-
uius peccat, quanto maior eſt dignitas illius in quem peccatur: ſicut plus peccat qui percutit princi-
pem, quàm qui percutit priuatam perſonam. Et ſic cum per culpam mortalem peccetur in Deum, qui
eſt infinitus, oportet quod infinita pœna ei reſpondeat. Et cùm non poſſit eſſe infinita ſecundum in-
tentionem, relinquitur quod debet eſſe infinita ſecundum durationem. Secundò, hoc idem apparet ex
voluntate qua peccatur. Quicunq; enim mortaliter peccat, auertens ſe ab incommutabili bono, con-
ſtituit finem vltimum in bono commutabili, propter quod relinquit bonum incommutabile, prout
C fornicator in delectatione carnis, et auarus in pecunia: Et quia finis appetitur per ſe, maximè vltimus:
quicunque appetit finem, fertur in illud, volens illud ſemper obtinere, ſi aliud non obſiſtat. Vnde ille
qui peccat mortaliter voluntatem habet perpetuo in peccato manendi, niſi fortè per accidens, ſicut
quando timet pœnam, vel habet aliquod aliud impedimentum. Vnde conueniens eſt vt ex quo ho-
mo ſecundum voluntatem peccatum perpetuo obtinendum appetit, quod æternaliter pro illo punia-
tur. Deus enim, qui eſt inſpector cordis, maximè ad voluntatem peccantis attendit. Tertiò, idem ap-
paret ex parte effectus peccati, qui eſt ſubtractio gratiæ, ex qua ſequitur quod homo quantum eſt de
ſe, perpetuo maneat in peccato, à quo exire non poteſt niſi per auxilium gratiæ. Iuxta illud: Homo ſpi-
ritus vadens, & non rediens. Non eſt autem conueniens vt durante culpa ceſſet pœna, quæ reor- *Pſal.*
dinat culpam. Ideo in perpetuum durat pœna. Pro reſolutione igitur dicendum eſt, quod ſicut in
peccato duo ſunt, ſcilicet auerſio & conuerſio: Sic duplex ei pœna reſpondet: Auerſioni reſpondet
pœna damni: conuerſioni verò pœna ſenſus: & vtraque eſt infinita ſecundum durationem & non ſe-
cundum intentionem rationibus iam dictis. Cùm autem dicis: Reddes vnicuique ſecundum opera
ſua, non eſt intelligendum ſecundum æqualitatem operum: quia præmium excedit meritum. Deus
enim remunerat vltra condignum ſubſtantię operum prout ex libero arbitrio procedunt, vnde infra: *Infra 8.*
non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis, ſed non
citra condignum gratiæ datæ, punit citra condignum cùm miſerationes eius ſint ſuper omnia opera
eius: quia de merito eorum potuiſſet acerbiora tormenta ſtatuere. Ideo hæc verba debent intelligi
ſecundum æqualitatem proportionum: quia bonis bona & melioribus meliora: & prauis mala, &
peioribus deteriora reddet. Aduertendum etiam quod ex hac redditione mercedis, quam reddet
Deus vnicuiq; ſecundum opera eius, confutatur error Lutheranorum dicentium liberum arbitrium

ſe habere merè paſſiuæ & velut inanime quoddam: quia ſi verum eſſet, non diceret Apoſtolus: Red- D
det vnicuiq; ſecundum opera eius. Et quia hunc errorem abundè reprobauimus ſupra. 1. ca ſuper ver-
bo. Propter quod tradidit eos Deus ſecundum deſideria cordis eorum, ideo nunc ſuperſedeo.

His qui ſecundum patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt vitam æternam.

Hic ſpecialiter oſtendit quod in generali prædixerat de retributione operum. Et primo explicat
magnitudinem præmiorum. Origenes. Chryſo. Theophylactus, & Caietanus ſic legunt & ordi-
nant literam: Reddet vnicuiq; iuxta opera eius: his quidem qui ſecundum patientiam boni operis
quærunt gloriam, honorem, & incorruptionem, reddet vitam æternam, & ſic vertunt participium
quærentibus in verbum, vt reſpondeat relatiuo (qui) & coniungunt accuſatiuum vitam æternam
verbo reddet. Alii verò licet vertant participium in verbum (quærunt) coniungunt tamen ei accu-
ſatiuum vitam æternam, & verbo reddet coniungunt accuſatiuum gloriam & honorem & incorru-
ptionem, ſic ordinantes literam: Reddet vnicuiq; ſecundum opera eius, his quidem qui ſecundum pa-
tientiam boni operis quærunt vitam æternam, reddet gloriam, honorem, & incorruptionem; & hæc
Ioan. 17. expoſitio videtur conformior veritati & intentioni Apoſtoli: Quia noſtrorum operum intentio diri-
gi debet in Deum, qui eſt obiectum vitæ æternæ. Iuxta illud, hæc eſt vita æterna, vt (ſcilicet abſq; in-
termiſſione) cognoſcant te Deum, &c. In hac cognitione & fruitione conſiſtit eſſentia beatitudinis.
Eſa. 58. Gloria autem & honor & incorruptio ſunt qualitates cõſequentes. Gloria enim ſignificat ſanctorum
claritatem intrinſecam, qua replebitur mens eorum: ſecundum illud, implebit ſplendoribus animam
tuam: & extrinſecam qua ſplendebunt in corpore, iuxta illud: Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno pa-
Mat. 13. tris eorum, & illud: Exultabunt ſancti in gloria. Honor verò ſignificat ſanctorum dignitatem & reue-
rentiam, quæ eis exhibebitur ab omni creatura. Erunt enim reges & ſacerdotes, iuxta illud, Feciſti
nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes: & vlterius computabuntur inter filios Dei: ſecundum illud.
Apoc. 5. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & illud: Nimis honorati ſunt amici tui Deus. Incor-
Sap. 5. ruptio autem ſignificat quod illa gloria & honor non erunt tranſitoria, prout ea quæ ſunt in hoc ſecu-
Pſal. lo, ſecundum illud: Illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptã, vel etiam
1. Cor. 9. incorruptionem corporis: Oportet enim incorruptibile hoc induere incorruptionem. Non eſt enim E
1. Cor. 15. veriſimile quod Apoſt. admoneret homines vt prius mentis oculum in gloriam defigerent & hono-
rem: quàm in vitam æternam, præſertim Romanos, qui nihil aliud quàm illuſtres honoris titulos glo-
rioſumq; immortalis nomen ambire ſoliti erant, occaſionem inde caperent, vt in hæc potius bona in-
Mat. 6. tenderent, quàm in vitam æternam, quam primo quærere præcepit Chriſtus dicens. Primum quærite
regnum Dei, & iuſtitiam eius, &c. Iuſtitia io qua quæritur regnum Dei, ſiue vita æterna, eſt obſerua-
Mat. 19. tio mandatorum Dei. Iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata quibus præcipiuntur bona
opera Propterea dicit, his qui per patientiam boni operis, &c. Patientia autem non dicitur boni ope-
ris obiectiuè, cum obiectum patientiæ non ſit bonum, ſed malum. ſed dicitur boni operis cauſaliter,
hoc eſt ratione operis ad differentiam patientiæ ratione mali operis: puta furti, adulterii & homicidii:
1. Pet. 4. Vnde D. Petrus: Nemo autem veſtrum patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus Si autẽ vt Chri-
ſtianus, non erubeſcat. & Chriſtianus, Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, & ſic hic
deſcribit Apoſt. patientes mala ratione boni operis. Ita quod in his verbis claudit duo ex quibus in-
Iacob. 1. tegratur perfectio vitæ Chriſtianæ, ſcilicet facere bona opera, & pati mala, propter bonũ opus. Vnde
D. Iacob. Patientia opus perfectum habet. Et Chriſtus, in patiẽtia veſtra poſſidebitis animas veſtras.
Vel poteſt hic accipi patientia pro longanimitate, ſiue pro perſeuerãtia, vt ſcilicet aliquis à bono ope-
Luc. 21. re propter tædium non recedat Iuxta illud, patientes eſtote fratres vſq; ad aduentum domini. & illud,
Iacob. vlt. Patientia, id eſt, perſeuerantia vobis neceſſaria eſt. vnde Chriſtus: Qui perſeuerauerit vſq; in finem,
Heb. 10. ſaluus erit. Per hæc Apoſtoli verba, Qui reddet, &c his qui, &c. adeo conuincuntur Lutherani negã-
Mat. 10. tes opera facta in gratia eſſe meritoria, vt nullo modo elabi poſſint, niſi per meras nugas. Non enim
potuit Apoſto. explicatius declarare opera eſſe meritoria apud Deum, quàm dicendo quod Deus his
qui ſecundum patientiam boni operis quærunt ipſum, reddet vitam æternam. Merces enim & præ-
mium quæ idem ſunt, & ad idem referuntur, ſcilicet ad id quod alicui debitum eſt, ratione operis F
vel laboris, reſpondent merito, id eſt, operi vel labori, propter quæ redduntur. Cum ergo Deus his
qui ſecundum patientiam boni operis quærunt ipſum, reddat vitam æternam, id eſt claram ſui (abſq;
Gen. 15. intermiſſione) viſionem, cõmunicat ſeipſum, qui eſt ſumma merces prout Abrahæ reuelauit, Et Eſa.
Apoc. 22. 40. Deus in fortitudine veniet, & merces eius cum eo. & D. Ioan. Ecce venio cito, & merces mea me-
cum, ſequitur euidenter ex terminis quod illi merentur, & quod eorum bona opera, pro quibus talis
2. Tim. 4. merces redditur, ſunt merita, vel meritoria. Hanc retributionem mercedis ad meritum præcedens
alibi declarauit Apoſtol. dicens, Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, in reli-
quo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Non ſolum
1. 2. q. 114. autem mihi, ſed & his qui diligunt aduentum eius. Pro ampliori tamen intellectu & reſolutione ma-
art. 1. teriæ ac ſolutione argumentorum, Notandum eſt primo, quòd quemadmodum reddere alicui iuſtum
precium pro re accepta, eſt actus iuſtitiæ, ita reddere mercedem laboris aut operis eſt actus iuſtitiæ:
Et cùm iuſtitia ſit æqualitas quædam & importet debitum, ſequitur quod inter eos ſolos poteſt pro-
priè eſſe iuſtitia & meritum, inter quos eſt ſimpliciter æqualitas, & poteſt eſſe debitum. At qui inter
Deum & homines non poteſt eſſe æqualitas, eo quod finiti ad infinitum nulla ſit proportio. Nec Deus
poteſt aliquid debere homini, Cum omne bonum quod habet homo, habeat à Deo, & ſit ipſius Dei
in eſſe fieri & conſeruari: quare ſi homo totum quod habet, debet Deo, nec ei ſatisfacere poteſt, diis
enim parentibus & magiſtris non redditur æquiualens: ſequitur quod homo nihil propriè & ſimili-
ter poteſt mereri à Deo, cum Deus nihil poſſit homini debere. Veruntamen eſt quædam proportio-
nabilitas inter Deum & hominem, inquantum vterque operatur ſecundum modum ſuum. Modus
autem & menſura humanæ virtutis, eſt homini à Deo. Ideo meritum hominis ad Deum non poteſt
eſſe.

A eſſe. niſi ſecundum ſuppoſitionem diuinæ ordinationis, ſcilicet vt homo conſequatur à Deo per ſuam
operationem quaſi mercedem, ad quod Deus ei virtutem operandi deputauit, ſicut etiam res natura-
les conſequitur à Deo per ſuam operationem quaſi mercedem id ad quod à Deo ſunt ordinatæ. Dif-
ferenter tamen, Quia homo mouet ſeipſum ad agendum per liberum arbitrium, quod aliæ res natu-
rales non faciunt, ideo actio hominis habet rationem meriti, & non actiones creaturarum quæ libe-
ro arbitrio carent. Quo ad meritum ex ſuppoſitione datur ſimilitudo de rege temporali. Si rex ordi-
naret quod ille qui faceret certum quid paruæ æſtimationis, haberet tale caſtrum quod plurimum in
valore excedit opus à rege iniunctum. Si Ruſticus impleret ordinationem regis haberet ius ad ca-
ſtrum, non ſimpliciter & abſolutè, ſed ex ordinatione. Et rex qui ante ordinationem ſuam nihil de-
bebat ruſtico, poſt ordinationem eius & impletionem illius efficitur debitor, præcipuè ſibi ipſi: quia
debitum eſt vt rex promiſſionem ſuam teneat. Sic Deus qui ſcit omnia noſtra eſſe ſua, & nos ei ad
maiora teneri, tamē quia ex ſua clementia & liberalitate ordinauit, quod ſi quis liberè & bono animo
ſeruiret ei, & mandata eius ſeruaret, mercedem illi daret. Vnde per Hiere. 31. Erit merces operi tuo, &
Chriſtus, Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata. Conſequens ergo eſt quod Deus præcipuè ſibi ipſi *Mat. 19.*
primo debitor ſit, & ex conſequenti implentibus ordinationem ſuam, vt homini implenti ſuam or- *Ad Tit. 1.*
dinationem tribuat quod pollicitus eſt, cum mentiri non poſſit, neque ſeipſum negare: nec irrita fa- *2. Tim. 2.*
cere quæ procedunt ex labiis ſuis, vnde dixit Abrahæ, Per memetipſum iuraui, quia feciſti rem hanc, *Gen. 22.*
& non pepercisti vnigenito filio tuo, benedicam tibi, &c. Et Dauid, Inclinaui cor meum ad fa- *Pſal. 118.*
ciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionem. Et Chriſtus, Si quis dederit calicem *Marc. 9.*
aquæ frigidæ in nomine diſcipuli, non perdet mercedem ſuam, & alibi, Qui reliquerit domum, &c. *2. Cor. 5.*
centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Eam ob rem Apoſtolus dicit: Omnes nos mani- *Mat. 25.*
feſtari oportet ante tribunal Chriſti, ad hoc vt referat vnuſquiſque prout geſſit in corpore, ſiue bo-
num, ſiue malum. Et Chriſtus, Venite benedicti patris mei percipite paratum vobis regnum, &c.
Aſſignat rationem Eſuriui enim, &c. Et ſi malis propter mala opera infliguntur tormenta, cur bonis
B propter bona opera non dabuntur præmia? Vnde D. Auguſtinus in Epiſtola ad Sixtum: Eccleſia in
concilio Tridentino, Seſſione ſexta, canone. 26. Si quis dixerit iuſtos non debere pro bonis operibus,
quæ in Deo ſunt facta expectare & ſperare æternam retributionem à Deo per eius miſericordiam &
Ieſu Chriſti meritum, ſi bene agendo & mandata diuina cuſtodiendo vſque in finem perſeuerauerint,
Anathema ſit.

Secundò notandum eſt quod homo à Deo dupliciter mereri poteſt. Ideo apud doctores catholicos
duplex dicitur eſſe meritum. Quoddam eſt congrui ſiue de congruo. Quoddam verò condigni ſiue
de condigno. Quemadmodum duplex eſt debitum ſuper quod fundatur ratio meriti, ſcilicet debitum
iuſtitiæ: & debitum liberalitatis ſiue honeſtatis. Meritum condigni eſt quando eſt æqualitas inter
opus & mercedem. Et tale eſt meritum mercenarii & denarii diuini: tale meritum regulatur æquali-
tate iuſtitiæ. Meritum verò congrui dicitur quando non eſt æqualitas inter opus & mercedem, ſiue *Mat. 20.*
quando redditur merces quæ non eſt debita operi ex natura ſua, ſed ex liberalitate donantis. Aliquid
enim congruit liberalem & magnificum dare, quod operarius non meretur ex condigno. Quemad-
modum factum eſt illis qui circa vndecimam horam venerant.

Tertiò notandum eſt quod meritum hominis poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundum
quod procedit ex libero arbitrio. Alio modo ſecundū quod procedit ex gratia ſpiritus ſancti. Si opus
hominis conſideretur primo modo, ſecundum quem dicitur conſiderari ſecundum ſubſtantiam ope-
ris, tunc cum ſit finitum, non eſt codignitas inter opus & vitam æternam, quæ eſt infinita, vnde ſic
conſiderando dicitur infra 8. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ
reuelabitur in nobis: ſed eſt congruitas quædam ſecundum æqualitatem proportionis ſiue propor-
tionabilitatis. Videtur enim congruum vt homini operanti & ſeruanti ordinationem ſibi à Deo da-
C tam, Deus recompenſet ſecundum excellentiam liberalitatis ſuæ. Si autem cōſideretur opus hominis,
prout procedit à gratia & motione ſpiritus ſancti, qui eſt infinitæ virtutis, tunc eſt condignitas inter
opus meritorium & vitam æternam, vnde Chriſtus, Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, fiet in *Ioan. 4.*
eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.

Quartò notandum eſt quod non poteſt homo mereri totum ambitum ſiue omnes gradus gloriæ *Infra. 4.*
quam habiturus eſt in patria: & per conſequens neque gratiæ quæ illi reſpondet iſecundū illud, Gra-
tia Dei vita æterna, id eſt, vita æterna correſpondet gratiæ, ſic quod ille qui erit in maiori gratia, in
inſtanti mortis habebit maiorem gloriam: ideo gradus gloriæ reſpondent gradibus gratiæ. Sed pri-
ma gratia non cadit ſub merito, neque mereri poteſt propter duo. Primò, quia prima gratia eſt prin-
cipium omnis meriti, ſaltem mediatè & formaliter: quia meritum Chriſti eſt cauſa efficiens, & cha-
ritas eſt cauſa formalis immediata. Secundò, quia ratio primæ gratiæ pugnat ex diametro cum mer- *Infra. 6.*
cede vel merito, vt optimè probat Apoſtolus dicens. Ei qui operatur merces non imputatur ſecun-
dum gratiam, ſed ſecundum debitum, ſed illud meretur homo quod ſibi imputatur ſecundum debi- *Rom. 11.*
tum, quaſi merces operis eius. Ergo primam gratiam homo mereri non poteſt. Quia ſi ex operibus, *Luc. 17.*
iam non ex gratia: alioquin gratia non eſt gratia. Sed cùm gratia poſſit augeri ſicut & fides, iuxta il- *Apoc. 22.*
lud: Adauge nobis fidem. Sic etiam & iuſtificatio, vnde D. Ioannes. Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc.
Illud augmentum quod prouenit ex bono vſu gratiæ, poteſt homo mereri per actus informatos gra-
tia, & elicitos vel imperatos à charitate ex motione & inſtinctu ſpiritus ſancti. Nec Apoſt. In prædi-
cto loco negat meritum aut opera meritoria, niſi reſpectu primæ gratiæ ſiue primæ iuſtificationis. Et
ſi dicatur quod Abraham, de cuius iuſtificatione ibi loquitur, erat iuſtificatus antequàm crederet pro-
miſſioni ſeminis, & per conſequens illud augmentum gratiæ ſuæ ſecundam iuſtificationem non me-
ruit. Dicendum quod verum eſt ex operibus ſuis, prout procedebant ex libero arbitrio, ſed bene
prout procedebant ex gratia & motione Spiritus ſancti: quia intentio Apoſtoli ibi erat oſtendere
differentiam inter opera quæ ſunt hominis pura, ſiue vt procedunt ex libero arbitrio & gratia. Et ſic
prima

prima gratia ſiue prima iuſtificatio, datur nobis merè gratis ex merito Chriſti, quod nobis applicatur D
per ſacramenta per quæ coniungimur Chriſto, vt probat de baptiſmo infra. 6. Sed augmentum illius
gratiæ principaliter procedit à gratia, & minus principaliter à libero arbitrio, quod cooperatur. &
ideo meritum attribuitur gratię tanquam principaliori. Et ſic intelligendę ſunt aliæ authoritates quę
videntur aduerſari. Ex præmiſſis ſoluuntur omnia argumenti Lutheranorum, propter quæ nitun-
Luc. 17. tur euertere omne meritum. Prout illud: Cùm feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite quia
ſerui inutiles ſumus, &c. Quia intelligitur de merito ſimpliciter & ad rigorem, & non de merito ex
ſuppoſitione diuinæ ordinationis. Quia licet homo operando faciat quod debet, tamen liberè & ex
animo facit & implet Dei ordinationem, qua pollicitus eſt mercedem. Et quamuis ex operibus no-
ſtris nihil accreſcat Deo, nihilominus tamen meremur ab eo, non quaſi ex operibus noſtris aliquid
accreſcat Deo, ſed pro quanto ad gloriam & manifeſtationem eius, id quod ipſe ordinauit, operamur.
Nec obſtat quod communiter ex Eſaia 64. obiiciunt, Facti ſumus immundi omnes, & quaſi pannus
menſtruatæ omnes iuſtitiæ noſtræ. Quia ibi propheta loquebatur de iuſtitiis legalibus, quæ inficie-
bantur ab illo populo malis circunſtantiis, puta auaritia, cupiditate, ira, inuidia, vnde idem propheta
Eſa. 58. prius redarguerat eos, dicens: Ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Inficie-
bant etiam vana gloria maximè Scribæ & Phariſæi: de quibus Chriſtus, Omnia opera faciunt vt vi-
deantur ab hominibus, &c. Ideo illæ iuſtitiæ ſic infectæ erant tanquam pannus menſtruatæ, id eſt, ab-
ominabiles, iuxta illud, Non offeratis vltra ſacrificium fruſtra incenſum, abominatio eſt mihi. Sabba-
tum & alias ſolennitates non feram. non quod ſint ſecundum ſe abominabiles. quia non præcepiſſet
In Exod. & Deus eas ſeruare, prout fecit. Nec dixiſſet ſic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera
Leuit. veſtra bona. Nec dictum fuiſſet de Ioſaphat, quòd bona opera inuenta ſunt in eo. Cùm ergo Iudæi
Mat. 5. viciarent illa opera malis circunſtantiis, in illis erant abominabiles. Vnde propheta ſubiungit, Iniqui
2. Para. 19. ſunt cœtus veſtri, & manus veſtræ (id eſt operationes veſtræ) plenæ ſunt ſanguine, ſcilicet peccato-
rum: ideo ſubiungit lauamini, & mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis
meis, &c. Vel poteſt dici quod Eſaias loquebatur comparatiuè, quaſi dicat. Si noſtræ iuſtitiæ quę ſunt E
finitæ & imperfectæ, comparantur ad iuſtitiam diuinam, quæ eſt infinita & perfectiſſima, inuenien-
tur quodammodo difformes & deſpectibiles, quemadmodum terra cœlo comparata deformis, &
quodammodo deſpecta & abominabilis apparet, licet ſit ſecundum ſe bona. Et lumen candelæ licet
ſecundum ſe ſit lucidum, tamen per comparationem ad ſolem cauſat vmbram. ſic iuſtitiæ noſtræ per
comparationem ad iuſtitiam Dei, videntur imperfectæ & deformes. Vnde per Eſaiam. 55. Dominus:
Sicut exaltantur cœli à terra, ita exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogita-
tionibus veſtris. Si Lutherani inſtent & dicant, quod radix omnium operum noſtrorum, quæ eſt cu-
Infra. 7. piditas vel concupiſcentia, eſt infecta, & peccatum nominatur ab Apoſtolo. & per conſequens rami
& fructus ſiue opera. Dicendum quod ſi radix accipiatur pro concupiſcentia, quæ eſt potentia natu-
ralis hominis, quæ dicitur appetitus ſenſitiuus deſtitutus iuſtitia originali, non eſt culpa, licet dicatur
peccatum, eò quod aliquando inclinat ad peccandum, tamen non dicitur peccatum imputabile cum
ſit potentia naturalis à Deo producta, & per conſequens bona: ſecundum illud, Vidit Deus cuncta
Gen. 1. quæ fecerat, & erant valde bona. Illa etiam deſtitutio non eſt culpa, ſed pœna & Apoſtolus infrà pœ-
nam peccati nominat peccatum. Si autem concupiſcentia pro actu appetitus ſenſitiui accipiatur, &
ille ſit regulatus ratione, eſt bonus. Si verò non ſit regulatus, eſt malus: Nec tamen omnes actus hu-
mani procedunt à concupiſcentia ſiue ab appetitu ſenſitiuo: & ideo appetitus ſenſitiuus non eſt radix
omnium noſtrorum operum, ſed voluntas, quæ ſecundum ſe non eſt mala, cum ſit potentia naturalis,
ſed efficitur mala et producit fructus malos, quando diſcordat à ratione, quando verò concordat cum
ratione, facit fructus bonos, id eſt opera moraliter bona, & ſi ſit in gratia meritoria: quia etiam arbor
mala habet fructus naturales, qui licet ſint boni bonitate tranſcendentali, non tamen ſunt boni, id eſt,
delectabiles, vel accepti ab hominibus ad comedendum. Sic licet homo peccator ſit arbor mala, nec
quandiu eſt in peccato, poſſit facere fructus delectabiles & acceptos Deo, ſiue opera meritoria, poteſt F
tamen facere aliquos fructus conuenientes ſuæ naturæ, vt dare eleémoſynam & honorare parentes:
quæ opera nō ſunt peccata nec meritoria, ſed ſunt opera moraliter bona, & apud homines laudabilia.

His autem qui ſunt ex contentione, & non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati:
ira, & indignatio, tribulatio, & anguſtia.

HIc explicat terribilia malorum ſupplicia, contraponendo retributioni iuſtorum recompenſatio-
Deut. 31. nem malorum, quorum tangit culpam duritiam & malitiam, deinde pœnam. Culpam eorum di-
cit contentionem, quæ poteſt intelligi de contentione hominis ad Deum, contra quem homo conten-
dere videtur, reſiſtendo mandatis eius: iuxta illud, Adhuc viuente me & ingrediente vobiſcum, ſem-
2. Tim. 2. per contentioſè egiſtis contra Dominum. Vel de contentione hominis contra fidem & euangelii
Iacob. 3. doctrinam: iuxta illud, Noli contendere verbis. Vel de contentione hominum adinuicem, quæ
contrariatur charitati, quæ eſt mater virtutum: ſecundum illud, Vbi zelus & contentio, ibi incon-
ſtantia & omne opus prauum. Duritiam verò eorum deſcribit per hoc quod dicit, *Et non acquieſcunt*
Ioan. 8. *veritati.* quod poteſt intelligi de veritate fidei: ſecundum illud, Si veritatem dico vobis, quare non
creditis mihi? Vel de veritate diuinæ iuſtitiæ cui non acquieſcunt, veritatem diuini iudicii non
credentes. Vnde Ezech. 18. Dixiſtis non eſt æqua via domini. vel poteſt intelligi de veritate vitæ,
Ioan. 3. cui non acquieſcunt qui peruerſè viuunt. Iuxta illud, Qui facit veritatem, venit ad lucem. Malitiam
autem tangit cum dicit: Credunt autem iniquitati, conſentiendo diabolo, & perſuadentibus iniqui-
Prou. 17. tatem. Vnde Salomone Malus obedit linguæ iniquæ. Vel quia credunt impunitatem malorum: quæ
Eccle. 5. in diuinam redundaret iniuriam Vnde Sapiens. Ne dixeris peccaui, & quid accidit mihi triſte? Vel
2. Theſ. 2. credunt iniquitati, id eſt infidelitati, ſiue doctrinæ, quæ eſt contra fidem. Vnde Apoſt. Iudicentur om-
nes qui non crediderunt veritati, ſed conſenſerunt iniquitati. Et quemadmodum Apoſtolus per pa-
tientiam

A tientiam boni operis comprehendit omnia bona, ſiue merita: Ita hic per hęc tria concludit omnia peccata & demerita, quæ ad hæc tria faciliter ſecundum prædictas expoſitiones reduci poſſunt. Præpoſuit autem contentionem, eo quod tam Gentiles quàm Iudæi de nouo conuerſi erant ſubiecti diſputantes de primatu, vt dictum eſt. Quo ad pœnam Apoſtolus ſubiungit quatuor dicens: *His autem, &c.* Ira & indignatio, tribulatio, & anguſtia, ſcilicet paratę ſunt ex illo Theſauro, quem congregauerunt: vt oſtendat differentiam inter bonos, quibus Deus reddet, & malos qui ſibi accumulauerunt, vt Origenes ait. Quorum duo vltima quidam attribuunt animabus ſeparatis ante iudicium generale, ſcilicet tribulationem & anguſtiam, ſecundum illud: Quando venerit ſuper vos tribulatio & anguſtia. Prou. 1. Tribulatio dicitur à tribulo, qui pungit & affligit. Ideo ad tribulationem pertinet omne quod dolorem & tribulationem infert. Vnde Sopho. Vox diei domini amara, tribulabitur in ea omnis fortis. Anguſtia autem dicitur ex hoc quod animus hominis adeò præmitur, nõ valens inuenire remedium contra mala quæ timet: vel iam patitur ſecundum illud Suſannæ, Anguſtiæ ſunt mihi vndiq; & quid Dan. 13. eligam ignoro. & illud: Nunquid clamorē illius audiet Deus cùm venerit ſuper illum anguſtia? Duo Iob. 27. verò prima attribuunt corpori poſt reſurrectionem & iudicium, vt per iram intelligatur pœna, & vindicta corporalis in iudicio. Vnde Sopho. 1. vocat diem iudicii diem iræ, & per indignationem intelligatur afflictio, quando impii ſibiipſis indignabuntur pro peccatis præteritis quæ commiſerunt: iuxta illud, Errauimus à via veritatis, &c. D. tamen Thom. magis placet, vt duo prima, ſcilicet ira & Sap. 5. indignatio, accipiantur ex parte Dei, cuius ira eſt diſpoſitio ad puniendum, quæ erit malis horribilis. Vnde dicent, montibus & petris cadite ſuper nos, &c. Indignatio verò refertur ad hoc quod Deus peccatores reputabit indignos vita æterna: Vnde dicet, Diſcedite à me maledicti, &c. Ideo Dauid: Pſal. 94. Quibus iuraui in ira mea, ſi introibũt in requiem meam. Duo verò vltima accipiuntur ex parte hominis, ſcilicet tribulatio & anguſtia, per quæ Apoſt. comprehendit omnia malorum ſupplicia, prout per gloriam, honorem & incorruptionem omnia bonorum præmia.

In omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci.

B HIc oſtendit veritatem diuini iudicii quantum ad perſonas, & primò quo ad malos, cum dicit *In omnem animam*, id eſt contra omnem animam quæ principaliter peccat: & ideo primo ante iudicium generale torquebitur. Quemadmodum enim gloria ſanctorũ ab anima ad corpus deriuatur: ita reproborum pœna, primo & principaliter eſt in anima, ſecundò in corporē, quòd cum anima peccauit: quia reſurget paſſibile. & ſic primo peccatum & pœna attribuitur animæ. Vnde Ezech 18. Anima quæ peccauerit ipſa morietur. Dolor enim & afflictio quam habet ex pœna damni, quæ eſt maior pœna damnatorum, ſecundum D. Chryſo. redundabit in corpus, ac etiam pœna damni, ſeu remorſus conſciẽtiæ. Dicit autem *Iudæi primum & Græci.* Quia Iudæis maior pœna debebatur, eo quod ampliorem de Deo & voluntate eius habebant cognitionem per legem ſcriptam. Vnde Chriſtus: Seruus Luc. 12. ſciens voluntatem domini, & non faciens plagis vapulabit multis Chriſtiani pariter in eodem genere peccati, puta furti aut adulterii, propter maiorem & clariorem cognitionem Dei, & propter maiora beneficia grauius peccant et punietur quàm infideles. Ideo quemadmodum olla magis impinguata magis inflammatur: ſic Chriſtiani qui ſunt beneficiis & ſacramẽtis magis vncti. Vnde Apo. Quanto Heb. 10. maiora putatis mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, &c. Sed quantum ad totam pœnam grauior eſt pœna infidelium propter peccatum infidelitatis, quod eſt grauiſſimum. Vnde D. Petrus 1. Pet. 3. dicit, quod ſuper incredulos ira Dei manet.

Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco.

HIc manifeſtat veritatem diuini iudicii quantum ad perſonas, bonorum, repetendo duo quæ prædixerat, ſcilicet gloriã & honorem, & loco incorruptionis ponit pacem quæ incorruptionem includit & multa alia comprehendit. Incorruptio enim ſolum excludit contrarietatem repugnantium. Pax verò vltra illa includit ſummam tranquillitatē & requiem animi: hæc eſt enim illa pax quæ exuperat omnem ſenſum. Non autem poteſt pax hominis eſſe perfecta, quando quis timet ſe amiſſurum bona quæ habet. Sed tunc aliquis habet veram pacem cordis, quando habet omnia quæ concupiſcit, & ea perdere non timet. Vnde Eſa. 32. Sedebit populus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ C & requie opulenta. Et in hac retributione Iudęis primatum tribuit. Quia eis prædicta fuerunt primo promiſſa, & in eorum promiſſiones Gentes introierunt. vnde Chriſtus. Scimus quia ſalus ex Iudæis Ioan. 4. eſt. & infra. 11. Nolo enim vos ignorare myſterium vt non ſitis vobis ipſis ſapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Iſraël, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret. Vnde & in Actibus Apoſtolorum. 13. legitur: Vobis oportebat primo loqui verbum Dei, Sed quoniam repellitis illud & indignos vos iudicaſtis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad Gentes.

Non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum.

HIc aſſignat rationem prædictæ retributionis generalis faciendæ propter opera bona vel mala, In qua non eſt acceptio perſonarum apud Deum, qui ſolum reſpicit ea quæ habent rationem meriti vel demeriti, virtutis aut vitii, boni aut mali, & non dignitatem aut prælaturam, aut officium, aut diuitias, aut conſanguinitatem. Vnde D. Petrus: In veritate comperi, quia non eſt perſonarum Act. 10. acceptor Deus. Sed in omni gente qui timet Deum & operatur iuſtitiã, acceptus eſt illi. Et Ioſaphat 2. Par. 19. dicebat. Quoniam non eſt apud Deum iniquitas, neque perſonarum acceptio. Et Apoſtolus Galat. 2. Deus perſonam hominis non accipit. Ad cuius ampliorem euidentiam ſciendum eſt quod perſonarum 2. 2. q. 63. art. 1. acceptio eſt peccatum iuſtitiæ diſtributiuæ oppoſitum. Iuſtitia autem diſtributiua æqualiter merentibus, vel demerentibus æqualia præmia vel ſupplicia retribuit, ſolum reſpiciens ad meritum vel demeritum, & non ad cauſam, quæ ad rem non facit. vnde ſi duobus æqualiter merentibus vni plus daretur, quia conſanguineus aut ob aliud huiuſmodi quàm alteri, eſſet perſonarum acceptio. vel ſi duobus æqualiter peccantibus, vnus minus puniretur altero, quia conſanguineus, vel quia aliquando indebitè placuit iudici, eſſet perſonarum acceptio. vel etiam cum prælatus graue peccatum ſubditi diſſimulat, fingens ſe neſcire quod tamen ſcit, & exaſperat denunciantes propter inordinatum affectum.

affectum. In remuneratiua verò iuſtitia, acceptio perſonarum eſt promotio indigni per comparationem ad bonum commune, ſecundum quam abſque acceptione perſonarum illi qui ſunt ſimpliciter minus boni, dum tamen quo ad adminiſtrationem ſint idoneiores præferuntur. Quemadmodum Deus minus idoneis ſimpliciter dat gratias, gratis datas, quas non dat melioribus ſimpliciter: quia cognoſcit eos quo ad hoc magis idoneos. Vnde licet Chriſtus amplius diligeret Ioannem quàm Petrum, & ſi Ioannes eſſet ſimpliciter melior & perfectior in charitate Petro, nō tamen præfecit Eccleſiæ Ioannem, ſed Petrum, quem quo ad hoc ſciebat idoneiorem. Si verò aliquis præponat aliquem propter aliquam cauſam, quæ non facit ad rem, puta quis notus vel conſanguineus, duntaxat eſt perſonarum acceptio, quamuis vbi conſanguinei ſunt idoneiores, vel æque idonei eſſent præferendi: quia ſaltem in hac re præeminent, quod magis in eis confidere poteſt. Vnde Chriſtus quinque conſanguineos elegit Apoſtolos, Ioannem & Iacobum fratres, filios Zebedei, Et Iacobum minorem, Simonem & Iudam Tadæum. Et quia iuſtitia diſtributiua verſatur circa debitum, ſequitur quod vbi non eſt debitum, non eſt acceptio perſonarum: prout ſi eſſent duo qui non egerent recreatione vel veſte, Et prælatus vocat vnum ſecum ad recreationem, vel dat ei veſtem, alioquin non egent dimiſſo, non eſſet acceptio perſonarum, ſed libertas aut liberalitas prælati. Secus ſi alter egeret. Ex præmiſſis patet ſolutio multarum quæſtionum, Cur Deus alios prædeſtinat, & alios non, ſed reprobat. Cur ex pluribus peccatoribus aliquos vocat, alios indurat. Cur alium alio maiorem aut pulchriorem fortiorem aut ditiorem fecit, videtur quod ſit acceptor perſonarum. Dictum eſt quod vbi non eſt debitum, non eſt perſonarum acceptio. Et cùm Deus nihil debeat creaturæ, ex libertate poteſt dare, quæ & quibus vult, & reſpondere: An non licet mihi facere quod volo. Licet enim Deus vt iudex iuſtus reddat vnicuiq; ſecundum opera eius, non tamen ſequitur quod propter opera præuiſa prædeſtinet, ſed merè gratis quamuis vltimum prędeſtinationis effectum ſecundum opera compleat, quemadmodum & vltimum effectum reprobationis. Differenter tamen, quia omnium effectuum prædeſtinationis, Deus eſt cauſa effectiua, & non omnium reprobationis: quia peccatorum non eſt cauſa effectiua, ſed tantum permiſſiua. D

Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. E

Hic exponit & corroborat prædictam rationem: Quia quod non ſit perſonarum acceptio apud Deum patet. Quia omnes qui peccauerint punientur. Et primò loquitur de Gentilibus, qui non ſuſceperunt legem ſcriptam, & à Moyſe promulgatam: quia tales qui ſine lege ſcripta peccauerunt, peribunt, id eſt condemnabuntur. ſine lege, id eſt non propter tranſgreſſionem legis ſcriptæ, quā non habuerunt, ſed propter tranſgreſſionem legis naturæ quam habuerunt in cordibus impreſſam: quia omne peccatum eſt contra aliquam legem. Nam vt infra. 4. dicit, vbi non eſt lex, nec præuaricatio. Deinde loquitur de Iudæis, qui legem ſcriptam ſuſceperunt, dicens: Et quicunq; in lege peccauerunt, iudicabuntur per hoc quod tranſgreſſi ſunt præceptum legis. ſecundum illud, Sermo quem loquutus
Ioan. 12. ſum vobis, ille iudicabit eum in nouiſſimo die.

TERTIA PARS II. CAPITIS.

Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum: ſed factores legis iuſtificabuntur.

Poſtea quàm Apoſtolus confutauit humanum iudicium, quo Iudæi & Gentiles mutuò ſe iudicabant: In hac tertia huius capitis parte, oſtendit quod ea, de quibus Iudæi gloriabantur, non ſufficiunt ad ſalutem. Gloriabantur enim inter cætera Iudæi de lege, cuius receptionem ſiue auditum putabant ſibi ſufficere ad ſalutem, quod excludit, dicens: *Non enim, &c.* q. d. Si peccantes in lege, iudicentur per legem, ſequitur quod non ſufficit recipere & audire legem, ſed oportet legis opera exhibere,
Mat. 7. quod eſt implere & facere legem. Vnde Chriſtus: Omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam, & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna. Et D. Iacobus. 1. Si quis auditor eſt verbi & non factor, hic comparabitur viro conſideranti vultum natiuitatis
Mat. 7. ſuæ in ſpeculo: conſiderauit enim ſe, & abiit, & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit. Sed factores legis iuſtificabuntur. Vnde Chriſtus: Si quis audit verba mea & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram, & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. fundamenta enim erant ſupra firmam petram. & D. Iacob. 1. Eſtote factores verbi, & non auditores tantum. & poſt pauca ſubiungit: Si quis non obliuioſus auditor legis, ſed factor fuerit, hic beatus in facto ſuo erit. & Dauid. Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Sed poſſet quiſpiam inferre ex his quæ infra. 3. capite dicit: ex operibus legis non iuſtificabitur, omnis caro coram illo & hic dicit quòd factores legis per opera legis iuſtificabuntur, quæ ex diametro pugnare videntur. Dicendum quod Apoſt. in. 3. capite loquitur de prima iuſtificatione, quæ fit merè gratis. vnde dicit, iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Prima enim gratia non poteſt acquiri per opera præcedentia, ſed ſolum per infuſionem eius à Deo. In hoc verò loco loquitur de ſecunda iuſtificatione, ſiue de cumulo & augmēto gratiæ, quæ per bona opera ex habitu charitatis infuſo procedentia, meretur augeri. Vnde D. Iacobus. 2. Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fi- F
in lib. de ſpiri. & lit. de tantum. & Diuus Auguſtinus dicit, huius loci interpretatio eſt quod factores legis, non per opera antecedentia gratiam, efficientur iuſti: ſed per opera ſubſequentia habentur iuſti, augentes iuſtitiam per vſum gratiæ. Caue hic, optime lector, ne eo ſenſu intelligas hic iuſtificabuntur, quod Lutherani accipiunt & exponunt. hoc eſt iuſti reputabuntur, licet verè iuſti non ſint, ſed quod tales reputantur, eo quod Deus peccatum quod habent, non eis imputat. Aiunt enim quod iuſtificari quempiam eſt iuſtum à Deo pronunciari: ita tamen quod ſicut nonnunquam iudex in foro ſecundū allegata & probata abſoluit eum qui re vera reus eſt, perinde vſu veniat apud Deum: quod eſt in eum blaſphemare, & illius veritati detrahere. Cum nihil poſſit illum latere, nec ipſe peccatum quod re vera ineſt, non imputare. Notandum etiam quòd hic eſt optimus locus contra Lutheranos, qui dicunt ſolam fidem

ſufficere

A ſufficere ad ſalutem. Cùm audire legem niſi aliud ſit quàm legem & fidem ſuſcipere. Et cum nemo, vt Apoſt. dicit, iuſtificetur, niſi moribus legem obſeruet. Nec enim ſolum neceſſe eſt iuſtificato fidem habere, ſeruare legem, vt augmentum iuſtitiæ habeat, ſed etiam vt iuſtitiam ſeruet. Sed neq; ad primam iuſtificationem ſufficit fides, ſed requiritur quod is qui cupit iuſtificari, facienda curet quæ fides præcipit, ſcilicet pœnitere, ſperare, & diligere. Hæc enim opera, licet nõ ſint iuſtificationis meritoria, ſunt tamen præparamenta neceſſaria: qua nimirum ratione ad vtrunque iuſtificationis genus protenditur in adulto.

Cùm enim Gentes qui legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt: eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex.

HIc oſtendit quo modo factores legis, etiam ſi non ſint auditores, iuſtificabuntur: Et commendat dignitatem eorum qui legem abſq; auditu obſeruant, dicens: *Cùm Gentes*, id eſt, Gentiles, *qui legem*, ſcilicet diuinam exterius ſcriptam, & implicitam *non habent*, id eſt non acceperunt. Non enim Gentibus data eſt lex, ſed Iudæis, ſecundum illud: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtabit eis. *Pſal.* Et illud, Legem præcepit Moyſes hæreditatem multitudinis Iacob. *Deut. 33.* Et Sapiens, Moyſes in præceptis iuſtitiarum & hæreditatem domui Iacob & Iſraël promiſſiones poſuit. *Eccle. 24.* Nihilominus Gentiles *naturaliter ea quæ legis ſunt*, id eſt quæ lex mandat. Non quantum ad iudicialia aut cæremonialia, quæ ſupra naturam Deus illi populo peculiariter reuelauerat, ſed quantum ad moralia præcepta, quæ ſunt de dictamine rationis naturalis, *faciunt*: prout Iob, de quo dicitur, quod erat iuſtus & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo. *Iob. 1.* vnde dicebat: Veſtigia eius ſecutus eſt pes meus. *Iob. 23.* Vnde Gentiles eiuſmodi legem ſcriptam & explicitam nõ habentes, & eam obſeruantes, *ipſi ſibi ſunt lex*, inquantum, ſcilicet officio legis funguntur, quo ad ſeipſos faciendo, & quo ad alios inſtruendo & inducendo ſuo exemplo ad bonum. Quia vt dicit Philoſ. Lex eſt ſermo coactionem habens, ab aliqua prudentia & intellectu procedens. *10. Ethic.* Et ideo dicitur quod iuſto non eſt lex poſita: quia ſcilicet exteriori lege non cogitur, ſed iniuſtis qui egent exterius cogi. eſt tamen lex poſita iuſtis directiuè & obligatiuè, vt amplius dicemus infra 13. & 1. Tit. 1. Seruare autem liberè & voluntariè legem, eſt ſupremus gradus dignitatis in hominibus, vt ſcilicet non ab aliis, ſed à ſeipſis inducantur ad bonum. Alius gradus illo inferior eſt eorum qui ab alio inducuntur ad bonum, abſque coactione. Alius & ſequens gradus eſt eorum qui coactione egent. Infirmus eſt eorum qui nec coactione ad bonum induci poſſunt. Vnde Hier. 2. Fruſtra percuſſi filios veſtros, diſciplinam non recipiunt. Notandum tamen quod Apoſtolus propter præmiſſa verba, *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt*. nullo modo fauet Pelagianis, qui dicunt mandata legis poſſe naturaliter ab homine impleri: quia intelligit naturaliter, id eſt per naturam gratia reparatam. Loquitur enim de Gentilibus ad fidem conuerſis, qui cum auxilio gratiæ Chriſti cœperant moralia obſeruare. Et hoc modo hunc locum exponit D. Augu. *In lib. de na. & gra.* Vel exponi poteſt quantum ad ſubſtantiam operis per ſolam legem naturalem abſque ſcripta, oſtendentem eis quid ſit agendum, non tamen ſecundum modum, nec ad intentionem præcipientis, vt Pelagiani arbitrabantur. *Pſal. 4.* vnde dicebant principium boni & meriti eſſe à nobis, & facilitatem à gratia, quod merito, vt hæreticum, eſt condemnatum. Licet enim lumen naturale, quod ſignatum eſt ſuper nos, ſufficeret ad oſtendendum quid bonum et malum, quid agendum fugiendúmve, non tamen præbebat remedium contra concupiſcentiam, nec ſufficienter mouebat affectum. Ideo neceſſariò requirebatur gratia, quam Deus non negat facientibus quod in ſe eſt, ſcilicet pro poſſe, ſequendo naturale lumen rationis, ceſſando à peccatis, & conando ad bonum oſtenſum per lumen naturale. tunc enim Deus ſua ineffabili clementia mentis altiori lumine illuſtrat, ſcilicet fidei, quò poſſint in amicitiam ſeu gratiam recipi. *Qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis.* Hic exponit quo modo gentes obſeruantes legem quam non receperant, ipſi ſibi eſſent lex. Quoniam oſtendunt opus legis, id eſt morale præceptum ſcriptum in cordibus ſuis. Quod quidem accipere poſſumus per ſimilitudinem legis, quæ

C ab exteriori homini proponitur, & propter infirmitatem memoriæ hominum ſcripto tradi cõſueuit. Similiter illi qui legem obſeruant abſque exteriori auditu legis, oſtendunt opus legis ſcriptum non atramento, ſed primo & principaliter ſpiritu Dei viui. Secundariò verò ſtudio humano, iuxta illud: Deſcribe ea in tabulis cordis tui: vt & hic dicit, *in cordibus ſuis*, non in pargameno, aut in tabulis lapideis aut æreis. *Prou. 3.* ſecundum illud: Dabo legem meam in viſceribus eorum, in corde eorum ſcribam eam. *Hier. 31.* Non dicit in mente, ſed in corde. quod in ſacris literis translatum eſt ad ſignificandum voluntatem, eo quod cor eſt membrum in cuius cellulis ſpiritus vitales & motores ingenerantur. Sic voluntas eſt omnium potentiarum motrix. Quare & tota mente, & toto corde iubemur Deum diligere. Vnde quia notitia naturalis iuris non eſt merè ſpeculatiua, ſed practica, quę coniunctam habet animi ordinationem ad opus: idcirco ait in cordibus ſuis, prout dicit voluntatem cum intellectu practico dirigente. Sic accepit cor Dauid cùm ait: Inclina cor meum Deus in teſtimonia tua. *Pſal.* Et Chriſtus cùm dixit, De corde exeunt cogitationes malæ. Nam quæ ſunt volũtatis affectus, tales conflant cogitatus.

Teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium in die, cùm iudicauit Deus occulta hominum ſecundum euangelium meum, per Ieſum Chriſtum.

HIc duplici teſtimonio probat quod opus legis ſit ſcriptum in cordibus eorum, qui legem abſque auditu obſeruant. Vnum teſtimonium eſt conſcientia, quod nil aliud eſt quàm applicatio ſcientiæ ad iudicandum de aliquo particulari opere practico agendo, an ſit bonum vel malum. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod dominus Deus in creatione animæ infundit intellectui duos habitus indelebiles, qui dicuntur connaturales: eo quod ſunt ab initio naturæ creati. Per vnum, qui dicitur intellectus principiorum, dirigitur homo circa principia ſpeculabilia: hoc eſt circa veritatem & falſitatem omnium propoſitionum ad operationem non ordinatorum, cuius habitus directionem ſequendo errare non poteſt, neque aſſentire falſo, aut diſſentire vero: omnia enim ſpeculabilia continentur in principiis, circa quæ verſatur hic habitus, in illaq; reſoluuntur & reducuntur. Principium

autem dicitur propoſitio ex terminis nota apud omnes, ita vt quicunq; terminos intelligit, ſtatim aſ- D
ſentit,nec diſſentire poteſt: vt hæc propoſitio, Omne totũ eſt maius ſua parte. Et licet quælibet ſcien-
tia habeat ſua principia, quæ ab aliquibus leges, ab aliis canones, ſeu regulæ dicuntur, ab aliis verò
præcepta, ab aliis maximæ, omnia tamen in primum principium reſoluuntur, id eſt, per primũ prin-
cipium probantur. Primum autem principium, à quo omnia alia pendent, in ſpeculabilibus dicitur
hæc propoſitio: Quodlibet eſt vel non eſt, vel vt dialectici dicunt, lex contradictoriarum, ſiue de quo-
libet eſt affirmatio aut negatio, & de nullo ambo ſimul. Quo ad agibilia autem ſiue quæ ordinantur
ad operationem immanentem vel tranſeuntem, concreauit Deus alium habitum inclinantem intelle-
ctum practicum, ad aſſentiendum principiis agibilium, quæ habent dirigere omnes operationes hu-
manas. Et nõ ſolum inclinat ad aſſentiendum primis principiis quæ ſunt hæc: Omne bonum eſt fa-
ciendum & proſequendum. Et, Omne malum eſt fugiendum & vitandum. Sed etiã inclinat ad aſſen-
Mat. 7. tiendum his quæ ſequuntur ex illis: De quibus Chriſtus: Quæcunq; vultis vt faciant vobis homines,
& facite illis. Et quæcunque vultis ne faciant vobis homines, nec vos faciatis illis. Ex his omnis lex
pendet, id eſt, præcepta decalogi & prophetæ. Si enim eſſes dominus & benefactor, velles tibi credi
& honorari: ex hoc ſequitur quod credere debemus Deo & ipſum honorare, & ſic de aliis præceptis
& dictis prophetarum quibus ipſe reuelauit, credere debemus. Id quod inclinat ad ſequendum hanc
Pſal. 4. directionem, Theologi vocant ſynderesim, & Dauid vocat lumen domini ſignatum ſuper nos. Huic
ſynderesi Theologi attribuunt tria officia. Primum eſt aſſentire primis principiis agibilium & depẽ-
dentibus ex illis. Secundum eſt diſſentire oppoſitis primorum principiorum. Tertium eſt defendere
& conſolari illum, qui ſequendo ipſum primum principium, & ea quæ ſequuntur agit: & murmura-
re, accuſare, & increpare, ſi oppoſitum faciat. Et quantum ad iſtud officium, dicitur vermis: de quo
Eſa. vlt. Vermis eorum non morietur in ſempiternum. Hæc ſynderesis eſt mater conſcientiæ, quę qui-
dem conſcientia non eſt potentia nec habitus, ſed actus. Significat enim ſcientiam in vniuerſali cum
collatione & applicatione ad particulare agibile. Eſt enim conſcientia applicatio ſcientiæ, id eſt co-
gnitionis vtilis per principia agibilia ex ſynderesi habitæ ad aliquod particulare agibile. Et clarius E
loquendo, conſcientia eſt iudicium de aliquo particulari agibili, an ſcilicet faciendum ſit, an non, Et
an bene vel male egerimus. Et ſecundum hoc conſcientia teſtimonium perhibere dicitur, id eſt, affir-
mare aliquid bene vel male factum: cùm iudicat & affirmat de bono, conſolatur: iuxta illud, Gloria
noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Cùm affirmat de malo contriſtat: ſecundum illud,
Scit conſcientia tua quod crebro maledixiſti aliis. Vel etiam negare ſi non ſit factum. Vnde fratres Io-
Gen. 43. ſeph de pecunia in ſaccis reperta, dixerunt: Non eſt in noſtra conſcientia quis poſuerit pecunias in
marſupiis noſtris. Et ſi opus ſit legitimè factum, & arguatur ab aliis, conſcientia defendit. Sic proce-
dendo: dare eleẽmoſynam cum debitis circunſtantiis, non eſt malum ſed bonum. Ego dedi eleẽmoſy-
nam cum debitis circunſtantiis, ergo non malè egi, ſed benè. Similiter furari eſt malum. Ego furatus
ſum, ergo malè egi. Sed non poteſt aliquis teſtimoniũ perhibere, de aliquo opere quod ſit bonum vel
malum, niſi per hoc quod habet legis notitiam. Vnde ex hoc ipſo quod conſcientia teſtimonium red-
dit alicui de bono vel malo, ſignum eſt quod in corde illius opus legis ſit deſcriptum. Aliud autem
teſtimonium eſt accuſatio & defenſio: Et quantum ad hoc dicit, *cogitationum*, id eſt cogitationibus,
accuſantium vel defendentium, id eſt, accuſantibus & defendentibus, more Græcorum, qui genitiuis loco
ablatiuorum vtuntur, & hoc inter ſe inuicem. Inſurgit aliquãdo homini circa aliquod factum aliqua
cogitatio accuſans, dum propter aliquam rationem cogitat ſe malè feciſſe. Vnde Pſal. Arguam te, &
ſtatuam te contra faciem tuam. Et Eſa. 3. Agnitio vultus eorum reſpondebit eis. Aliquando etiam in-
ſurgit aliqua cogitatio defendẽs, dum per aliquam aliam rationem cogitat ſe bene feciſſe: iuxta illud.
Iob. 27. Non reprehendit me cor in omni vita mea Et inter hanc accuſationem & defenſionem ſtatue teſtimo
nio conſcientiæ. Sed quia teſtimonium, accuſatio, & defenſio locum habent in iudicio, ideo Apoſto.
1. Cor. 4. Secundo agit de iudicio, oſtendens tempus, cùm ait: *In die*, hoc autem dicit non ad deſignandum tem-
poris qualitatem, ſed abſconditorum manifeſtationem: iuxta illud, Illuminabit abſcondita tenebra- F
Mat. 25. rum, & manifeſtabit conſilia cordium. Quandoq; tamen dies iudicii dicitur nox propter incertitudi-
nem horæ illius, ſecundum illud: Media nocte clamor factus eſt, Ecce ſponſus venit, &c. Dicuntur au
tem cogitationes accuſantes aut defendentes in die iudicii, nõ illæ quæ tunc erunt: quia tunc vnicuiq;
manifeſta erit ſalus vel damnatio, ſed accuſatio & defenſio cogitationum quæ nunc ſunt, & teſtimo-
nium conſcientiæ, quod nunc eſt, repręſentabitur homini in illa die, virtute diuina hoc faciente, & li-
2. De ciui. Dei. brante merita conſcientiarum, & rationes cogitationum accuſantium ſeu defendentium. D. Auguſt.
dicit quod notitia illarum cogitationum quæ remanent, nihil aliud eſſe videtur, vt dicit Gloſ. quàm
Pſal. reatus pœnæ vel meritum conſequens. Oſtendit inſuper Apoſtolus authorem iudicii, dicens: *Cùm iu-
dicabit Deus.* & Dauid explicat dicens: Iudicabit dominus orbem terrarum in æquitate, & populos in
veritate ſua. Determinat etiam Apoſtolus de quibus erit iudicium, cùm dicit. *Occulta hominum.* de qui-
bus homines nunc iudicare non poſſunt. Ideo alibi dicit, Illuminabit abſcondita tenebrarum, &c.
1. Cor. 4. Oſtendit pariter doctrinam ex qua habetur fides de hoc iudicio, cùm dicit: *ſecundum Euangelium meum*,
id eſt, à me prædicatum. Vnde Mat. 12. Quoniam omne verbum ocioſum, &c. Dicit autem euange-
Ephe. 3. lium ſuum, quamuis non poſſit dicere baptiſma ſuum, licet ſit vtriuſq; miniſter. Quia in baptiſmo ni-
hil operatur induſtria hominis, prout in euangelio prædicando. Vnde alibi dicebat: Prout poteſtis le-
Act. 10. gentes intelligere prudentiam meam in miniſterio. Poſtmodum ponit cui datum eſt iudicium, cum
Ioan. 5. ſubdit: *Per Ieſum Chriſtum*, qui ſcilicet conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum. Vnde ipſe
dicebat: Pater omne iudicium dedit filio. qui ſcilicet in iudicio apparebit bonis & malis, differenter
Eſa. 33. tamen: quia bonis ſecundum gloriam diuinitatis ad conſolationem, iuxta illud: Regem in decore
Apoc. 1. ſuo videbunt. Malis autem ſecundum naturam humanitatis & ad deſolationem, iuxta illud: Tunc
videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.

QVAR.

A QVARTA PARS II. CAPITIS.

*Si autem tu Iudæus cognominaris, & requieſcis in lege, & gloriaris in Deo, & noſti volun-
tatem eius, & probas vtiliora inſtructus per legem.*

IN hac quarta huius capitis parte, Apoſtolus oſtendit quod auditores legis nõ iuſtificantur, niſi ſint
factores, quod pertinet ad Iudæos, quorum faſtum mira eloquentia retundit. Primo quippe hone-
ſtat eos quinq; prærogatiuis, quibus præcellere ſe cunctis mortalibus arbitrabantur. Exorditur à ge-
neris & nominis claritate dicens: *Si autem tu Iudæus cognominaris*, Triplex erat olim Iudæis nomen ho-
norificum de quo gloriabantur, vt D. Ambr. dicit. Primò, iactabãt ſe filios Abrahæ ob fidei eius meri-
tum, dicentes: Patrem habemus Abraham. Nuncupabantur etiam honoris gratia Iſraëlitæ à Iacob, *Ioan. 8.*
propter auctam in ipſo eandem fidem. Vnde inter alia eorum honeſtamenta, alio in loco dicit Apo- *2. Cor. 11.*
ſtolus. Iſraëlitæ ſunt, & ego Tertiò dicti ſunt Iudæi, non à Iuda Machabæo, ſed à Iuda Patriarcha filio
Iacob, qui dans illi benedictionem dixit, Iuda te laudabunt fratres tui, & non auferetur ſceptrum de
Iuda, &c. Ob eam cauſam Chriſtus hoc nomine eos vocauit dicens: Scimus quia ſalus ex Iudæis eſt. *Gen. 49.*
Eorum nomen ante Iudam Machabæum legitur in libro Eſther, vbi dicitur Iudæis noua lux oriri *Ioan. 4.*
viſa eſt. Facta enim diuiſione regni Iſrael tempore Roboan in decem tribubus, & in tribum Iudam *Eſter. 8.*
& Beniamin, quarum caput erat Iuda: Eo enim quod in tribu Iuda durauit regnum, lex & dei cultus, *Pſal.*
teſte Pſalmographo, facta eſt Iudæa ſanctificatio eius, & ab eo tempore cœperunt Iudæi nuncupari.
Dicit autem eos Iudæos cognominari, cautè innuens eos non eſſe verè Iudæos, qui in manifeſto cir-
cunciſionem geſtant in carne, ſed eos qui ſpiritu circunciſi ſunt corde. A genere autem Apoſtolus a-
ſcendit ad legem, dicens: *Et requieſcis in lege*, Origenes interpretando dicit, id eſt, omnem requiem in le-
gis litera collocas, quaſi dicat, de hoc tibi places, in hoc quieſcis quod legem acceperis, quæ agi de-
beant, aut vitari certè cognoſcis. Et ideo nihil mente vacillas, ſed firmum habes intellectum. Qui
enim vacillat nunquam quieſcit in vno, ſed huc inde fluctuat. Qui autem Sapientiæ certitudinem *Sap. 8.*
accipit, conquieſcit, iuxta illud, intrans in domum meam conquieſcam cum illa. Vel requieſcis, id eſt,
nihil tibi amplius ad ſalutem deeſſe arbitraris præter legem quam audis. A lege autem Apoſtolus a-
B ſurgit ad Deum legiſlatorem, dicens: *Et gloriaris in Deo*, id eſt, hoc tibi ad gloriam ſatis eſt quod ſis pe- *Deut. 7.*
culiaris populus Dei: quia de eis ſcripſerat Moyſes, Te elegit dominus Deus tuus, vt ſis ei populus *Pſal.*
peculiaris de cũctis populis qui ſunt ſuper terram, & ob quorum ſalutem fecit magnalia in Ægypto,
mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro. Nũ tamen cõmendat eos à vera gloria, de qua alibi *1. Cor. 1.*
dicit: Qui gloriatur, in domino glorietur: nõ enim qui ſeipſum cõmendat, ille probatus eſt, ſed quem
Deus commendat. Sed ſubnotat potius de vana gloria, videlicet quod inde inſoleſcerent, quod eſſent
à Deo Gentibus prælati, imò præpoſtere de Deo gloriabantur, vt D. Aug. ait. Quia nõ eo modo quo *Lib. de Spi-*
poſtulat gratia, quæ non operum meritis, ſed gratuito donatur. Sed ita gloriabantur in Deo velut qui *ri. & lit.*
ſoli meruiſſent legem accipere, qua ſua iuſtitia arbitrabantur implere, quod minimè faciebant, imò
nec poterant. Commendat deinde eos à fructu legis reſpectu ſui, dicens: *Et noſti voluntatem eius*, quid,
ſcilicet Deus velit te facere. Vnde Dauid, Manifeſtauit verbum ſuum Iacob, & iudicia ſua Iſraël. Et
infra. 12. dicit: vt probetis quæ ſit voluntas Dei. Deinde ponit fructum qui reſpondet quieſcenti in le-
ge, cùm dicit: *Et probas vtiliora inſtructus per legem*, id eſt, ſcis diſcernere & approbare non ſolum bona
à malis, ſed etiam meliora à minus bonis: vnde quærebat quidam, quod eſt mandatum magnum in
lege: & hoc inſtructus per legem. Vnde Dauid, Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege *Mat. 22.*
tua docueris eum. *Pſal.*

*Confidis te eſſe ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris ſunt, eruditorem inſipientium,
magiſtrum infantium, habentem formam ſcientiæ & veritatis in lege.*

HIc ponit fructus legis per reſpectum ad alios, qui diuerſimodè ſe habẽt ad legem. Iſti fructus ſunt
quinq; officia ſuperioribus prærogatiuis reſpondentia, quæ pertinent ad ignorantium eruditio-
nem. Primus iuſtitiæ gradus, eſt defectus potentiæ cognoſcitiuæ. Sicut enim his qui ſunt corporaliter
cæci, propter defectum potentiæ viſiuæ, non poteſt præberi lumen, vt ipſi per viam videant, ſed du-
cuntur & ſequuntur palpando: iuxta illud, Palpauimus ſicut cæci parietem, & quaſi abſq; oculis attre-
C ctauimus. impegimus meridie quaſi in tenebris, in caliginoſis quaſi mortui. Sic homini, qui patitur *Eſa. 59.*
defectum naturalis luminis, non poteſt præberi lumen ſcientiæ, vt ipſi per ſe videre poſſint, quid agẽ-
dum ſit, ſed præbet eis homo ducatum, vt cæcis mandando eis quid facere debeant, quamuis illi qui-
bus mandatur rationem mandatorum non cognoſcant: vnde Iob dicebat, Oculus fui cæco. Sic Iudæi *Prou. 29.*
de hoc gloriabantur, quod eſſent duces cæcorum, quamuis ipſi eſſent cæci: iuxta illud, Cæci ſunt & du- *Mat. 15.*
ces cæcorum. Et hoc reſpondet primæ dignitati, qua dicebantur Iudæi tanquàm videntes. Quia no-
tus in Iudæa Deus. Secundus gradus iuſtitiæ eſt ſimilis eorum, qui licet habeant potentiam, egent ta- *Pſal.*
men lumine: quia ſunt in tenebris. Sic homines propter defectum diſciplinæ ſunt in tenebris interio-
ribus, non illuminati per doctrinam, quibus ſapiens poteſt præbere lumen diſciplinæ, vt intelligant
quæ mandantur. Et de hoc gloriabantur Iudæi. Vnde ſubdit: *Confidis*, ſcilicet te eſſe lumen eorum qui
in tenebris ſunt. Vnde Zacharias: Illuminare his qui in tenebris, &c. Et hoc reſpondet ei quod ſupe- *Luc. 1.*
rius dixit, requieſcis in lege, quæ profecto lumen eſt: iuxta illud, Lex domini immaculata conuertẽs
animas, præceptum domini lucidum illuminãs oculos. Tertius gradus iuſtitiæ eſt defectus inſtructio- *Pſal.*
nis: illi enim qui viſum habent & intellectus lumen, ſunt in via perueniendi ad ſcientiam, quã non-
dum attigerunt, qui dicuntur erudiri, quaſi exui à ruditate quæ à principio ineſt omnibus, cum primo
inſtruuntur. Vnde Sap. Filij tibi ſunt, erudi illos. Et refertur ad tertiam ſupra poſitam prærogatiuam.
Gloriaris in Deo: quia nulla eſt alia perfectior ſapiẽtia, quàm noſce Deum. Quartus gradus eſt defectus *Eccle. 7.*
ætatis, & quantum ad hunc dicit: *Magiſtrum infantium*. Vnde Eſa. Vbi doctor paruulorum qui igno-
rant prima rudimenta, ſcilicet voluntatem Dei. Et hoc refertur ad id quod prædixerãt, & noſti volũ-
tatem eius. Quintus gradus eſt eorum qui ſunt iam in ſcientia prouecti, & iſti egent à ſapientioribus
informari, vt habeant ſapientium dicta in authoritate, quaſi quandam regulam ſeu formam. Et quan-

EEE 2 tum ad

1. Tim. 1. tum ad hoc dicit, *habentem formam ſcientiæ.* Vnde Apoſt. Formam habe bonorum verborum, quæ à me D ad Phil. 3. audiſti. Et alibi: Obſeruate eos qui ita ambulant, ſicut habetis formam noſtram. Oportet autem eos qui ſic formantur, authoritate maiorũ inſtrui, vt ſciant quid ſit traditum in lege: & ideo dicit, *Scientiæ:* Pſal. iuxta illud, Dedit illi ſcientiam ſanctorum, & etiam vt ſciant quis ſit verus intellectus eorum quæ traduntur in lege, & quo ad hoc ſubdit *veritatis:* vnde Dauid, Emitte lucem tuam & veritatem tuam & hoc refertur ad id quod prædixerat, probas vtiliora inſtructus per legem. *Qui ergo alium doces, te ipſum non doces.* Hic incipit arguere Iudæos de tranſgreſſione legis ab eis receptæ, & de qua gloriabantur, & allegat quinq; defectus illorum, propter quos videntur pares, vel potius deteriores Gentilibus. D. Chryſo. legit, *eos,* interrogatiuè, & ſecundum hunc modum verba Apoſtoli habent maiorem vim obiurgandi. Poſſunt etiam remiſſius & aſſertiuè legi. Redarguit autem primò eos de tranſgreſſione legis in ordine ad ſeipſos, dicens: *Quid ergo, &c.* hoc opprobrio illos reſpergit per comparationem ad laudem ſupra memoratam gentium, qui legem non habentes ipſi ſibi erant lex, quaſi dicat, illi abſque lege inſtituunt ſe. Vos autem per eam qua vos alios inſtruere profitemini, nequaquam erudimini, vosq; doctores legis non facitis quæ gentes ſine auditione legis faciebant. *Qui prædicas non furandum, furaris.* Hic tangit defectum præuaricationis legis in ordine ad proximum, quantum ad res quæ furto ſubtrahuntur, dicens: *Qui prædicas, &c.* Vnde Eſa. 1. Principes tui infideles ſocii furum. Origenes & D. Ambr. myſticè interpretantur furtum, nempè quod aduentum Chriſti manifeſtum furabantur, id eſt celabant, imò & negabant. *Qui dicis non mœchandum, mœcharis.* Hic tangit defectum præuaricationis legis in perſonam proximo coniunctam, quæ per adulterium polluitur. Vnde dicit, *Qui prædicas,* Oſee. 7. *&c.* Vnde ad huius confirmationem Oſeas: Omnes adulterantes quaſi clibanus. Et Hie. 5. etiam dicit vnuſquiſq; ad vxorem proximi ſui hinniebat. Origenes & D. Ambr. Mœchiam etiam myſticè interpretantur, nempe quia Iudæi relicta lege euangelica, adulterium faciebant cum ſynagoga: ſed omiſſo ſenſu myſtico quantum ad literalem, dicebat Apoſtolus quod Iudæi oculatius per legem nouerant grauitatem furti & adulterii, quàm gentes: atq; ideo prædicabant non eſſe facienda, nihilo ſecius tamen ipſi ea faciebant & obſeruabant quæ lex decalogi, tanquam letalia crimina, explicatiſſima prohibitione, defendebat, non modo operis per illa verba: Non mœchaberis, non furtum facies, ſed etiam cordis, per hæc verba: Non concupiſces domum proximi tui. Non deſiderabis vxorem eius, aut ſeruum, aut ancillam, &c. B Et pro vno boue quinq; repetebantur, & pro vna ouicula oues quatuor. Sed & mœcho & adulteræ decretum erat capitale ſupplicium. Gentibus autem nec erat tam lucida notitia, neq; tam diſtricta animaduerſio, ob idq; Iudæi erant maiori opprobrio digni. *Qui abominaris idola, ſacrilegium facis.* Hic tangit defectum præuaricationis legis, quantum ad Deum, dicens: *Qui abominaris, &c.* quaſi dicat, cognoſcis ex præcepto legis idola non eſſe colenda, ſed ſolum Deum & ſacra ac ſancta eius eſſe veneranda, & tu ſacrilegium committis, abutendo his quæ pertinent ad diuinum cul- Malach. 1. tum: quod quidem fecerunt primo in ſtatu legis. Vnde Malachias, Deicitis menſa domini contami- Mat. 12. nata eſt. Poſtmodum blaſphemando Chriſtum, dicentes eum in Belzebuch principe dæmoniorum eiicere dæmonia. Vel accipitur hic ſacrilegium pro idololatria. quæ cunctis aliis criminibus erat in Deut. 7. lege abominabilior. Nihil enim ita erat frequenter verbiſq; tam vrgentibus cautum, quàm non faciatis vobis idolum, vel ſculptile, vel titulos erigetis, neq; inſignem lapidem vt adoretis eum. Ego enim Dominus Deus veſter. & alibi præcipiebatur eis aras idolorum ſubuertere, confringere ſtatuas, lucosq; ſuccidere, & ſculptilia comburere. Et tandem ne inferas quidpiam ex idolo in domum tuam, ne ſias anathema. Quaſi ſpurcitiam deteſtaueris, ac velut inquinamentum & ſordes abominationi habebis. Adeo execrabilis erat idololatria, vt nec tangere eis liceret idolotita, ſiue idolis oblata: & hoc eſt quod ait, *Abominaris idola,* ſcilicet per profeſſionem legis. Et tamen ſæpiſſimè atq; fœdiſſimè illa polluti fuerunt, impientiſſima abominatione, vt ab initio ſtatim acceptæ legis conſtat, quando aurum conflarunt in execrandum vitulum, & hiſtoriis tam Salomonis quàm ſacris aliis pluribus.

Qui in lege gloriaris, per præuaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blaſphematur inter Gentes, ſicut ſcriptum eſt.

HIc tangit defectum Iudæorum, quantum ad gloriam, cùm dicit: *Qui in lege, &c.* Cùm enim lex diuinitus poſita ſit regula humanæ voluntatis, neq; niſi diuino munere obſeruetur. F Sicut eius obſeruantia in omnibus bonis operibus ex natura ſua cedit in gloriam Dei, quia eſt occaſio videntibus, vt Mat. 5. honorent deum: iuxta illud, Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & 1. Pet. 2. glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Et illud, Ex bonis operibus vos conſiderantes glorificent Deum. Sic vice verſa nulla re tantum periclitatur diuinus honor apud cæteras nationes, quàm cùm populus, qui imaginem gerit, peculiaris familiæ Dei, cuiuſq; curam ipſe propriæ fert, legem quam profitetur contemnit, præuaricando. Nam propter corruptos blaſphematur doctrina fidei: iuxta illud, 1. Tim. 6. Quicunq; ſunt ſub iugo ſeruitutis, Dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur: Ne nomẽ Domi- Pſal. ni & doctrina fidei blaſphemetur. Vnde Dauid, Vidi præuaricantes & tabeſcebam. Et in confirmationem huius blaſphemiæ propter præuaricationem, inducit authoritatem Eſa. 52. dicentis, Dominatores eorum iniquè agunt, & iugiter tota die nomen Dei blaſphematur. Vnde Ezech. 36. Populus iſte eſt domini, & de terra eius egreſſi ſunt, & peperci nomini ſancto meo, non propter vos, ſed propter nomen ſanctum meum, quod polluiſtis, ſcilicet malè viuendo, in gentibus ad quas intraſtis.

QVINTA PARS II. CAPITIS.

Circumciſio quidem prodeſt, ſi legem obſerues: Si autem præuaricator legis ſis, circumciſio tua præputium facta eſt.

IN hac quinta huius capitis parte Apoſtolus oſtendit quod circunciſio, de qua gloriabantur Iudæi, non ſufficit ad ſalutem, ea ratione qua nec lex. Quia quemadmodum receperant legem, ita & circunciſionem: ſed lex abſque obſeruantia non proderat. Ergo nec ipſa circunciſio abſque obſeruantia

ſigni-

A ſignificationis: ideo comparando circunciſionem ad Iudæos, dicit: Circunciſio quidem prodeſt, quan- Gen. 17.
tum ad remiſſionem peccati originalis, paruulis. Vnde ſcribitur, maſculus cuius præputii caro circun
ciſa non fuerit, &c. Sed in adultis tunc finaliter prodeſt, ſi legem obſeruent, prout religioſis prodeſt
profeſſio, ſi regulam obſeruent. Si verò non ſeruent, nocet eis. Sic ſi præuaricator legis ſis, circunciſio
præputium facta eſt: ideo non prodeſt: iuxta illud, Omnes gentes præputium habent, Domus autem Hier. 9.
Iſraël circunciſi ſunt corde. Quinimo ex hoc ſunt magis rei, quia non obſeruant quod promiſerunt:
iuxta illud, Diſplicet enim ei ſtulta & infidelis promiſſio. Et ideo Apoſtolus, præferebat Gentiles, Eccle. 5.
qui ſeruabant præcepta iuris naturæ Iudæis circunciſis, qui per circunciſionem proteſtabantur ſe ob
ſeruaturos legis præcepta, quæ tamen non obſeruabant. Vnde Apoſtolus, Teſtificor rurſus omni cir-
cuncidenti ſe, quod debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ. Prout nunc baptiſmus eſt proteſtatio legis
euangelicæ ſeruandæ, ideo non prodeſt Chriſtianis abſque obſeruatione legis euangelicæ. Et cùm
Apoſtolus loquitur de vtilitate circunciſionis, quod prodeſt, ſi legem obſerues: intelligit pro tempo-
re, quo lex & circunciſio erant obſeruanda ante Chriſti paſſionem: quia tunc circunciſio habebat effi-
caciam, non autem poteſt. Vnde dicebat: Si circuncidimini, Chriſtus nihil vobis proderit. Licet ad Gal. 5.
plenam Euangelii publicationem circunciſio ſeruari poſſet, non ponendo in ea ſpem, vt ſepeliretur
ſynagoga honore.

Si igitur præputium iuſtitias legis cuſtodiat, nonne præputium illius in circunciſionem reputabitur?
& iudicabit id quod ex natura eſt præputium, legem conſummans, te, qui per literam & circun-
ciſionem præuaricator legis es?

HIc comparat circunciſionem ad Gentiles dupliciter. Primò, quo ad hoc quod eius fructum ha-
bent Gentiles obſeruando legem. Vnde dicit: Si circunciſio prodeſt obſeruando legem, & non
abſque legis obſeruatione: ſequitur quod ſi præputium, id eſt, Gentilis incircunciſus cuſtodiat iuſti-
tias legis, id eſt, præcepta legis, quæ iuſta ſunt: iuxta illud, Omnia mandata tua veritas. Nonne præpu- Pſal.
tium illius, quod non erat in eis voluntaria culpa, eo quod non tenerentur illud reſcindere, eſſetque
B res naturalis ad differentiam præputii Iudæi: quia ſi Iudæus haberet præputium voluntarium, crimen
eſſet illi: *in circunciſionem reputabitur*, id eſt, perinde erit ei apud Deum, ac ſi fuiſſet circunciſus, quaſi di-
cat, fructum circunciſionis habebit. Ad hoc enim homo exterius circunciditur carne, vt ſcilicet ſe cir-
cuncidat in corde. Vnde Hier. 4. Circuncidimini domino, & auferte præputia cordiũ veſtrorum. Se-
cundò comparat circunciſionem ad Gentiles, oſtendens Gentilem propter obſeruantiam legis eſſe
præferendum Iudæo, dicens: *Et iudicabit, &c.* ſcilicet Gentilis incircunciſus, *conſummans legem*, id eſt, im-
plens mandata legis, *ex natura*. i. per naturalem rationem: quia, vt prædictum eſt, ea quæ legis ſunt na-
turaliter facit. *Iudicabit*, id eſt, per comparationem te Iudæum circunciſum iudicandum & condemnã-
dum oſtendet: quia es præuaricator legis, tranſgrediẽdo præcepta eius per circunciſionem, & literam
legis quam habes interius in corde ſcriptam. Vnde de huiuſmodi cõparationis iudicio dicebat Chri- Mat. 12.
ſtus, Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta & condemnabunt eam, &c.

Non enim qui manifeſto, Iudæus eſt: neque quæ in manifeſto in carne eſt circunciſio: ſed qui in
abſcondito, Iudæus eſt: & circunciſio cordis, in ſpiritu, non in litera, cuius laus
non ex hominibus, ſed ex Deo eſt.

HIc aſſignat rationem prædictorum, & probat primò, cur circunciſio, vel Iudaiſmus abſque legis
obſeruatione non proſit. Et quare præputium cuſtodientis legem reputetur in circunciſionem, di-
cens: *Non enim, &c.* quaſi dicat, ideo circunciſio præuaricãtis legem ſit præputium, & iudicatur & præ-
putio cuſtodiente legem. Quia non eſt verus Iudæus ille, qui ſolum in manifeſto Iudæus eſt per exte-
riorem habitum ſiue conuerſationem aut per carnalẽ generationem. Nam, vt infra. 9. dicit: Non enim Gen. 17.
qui ex circunciſione ſunt Iſraël, hi ſunt Iſraëlitæ, ſed qui filii ſunt promiſſionis. Et ſimiliter, non eſt ve-
ra circunciſio illa quæ manifeſta eſt in carne. Illa enim ſignum dicitur, ſecundum illud: Circuncidetis
C carnem præputii veſtri, vt ſit in ſignum fœderis. Sed non eſt ſignum verum, niſi ei reſpondeat ſigna-
tum: ideo ſi quis Iudæus ſit tranſgreſſor fœderis, non eſt eius vera circunciſio: & propter eam cauſam
reputatur præputium, quod in Iudæo eſt crimen voluntarium, vt dictum eſt. Ratio autem quare præ-
putium cuſtodientis legem reputatur in circunciſionem eſt, quia ille vere Iudæus eſt, qui in abſcondi-
to Iudæus eſt, id eſt qui habet in affectu cordis mandata legis, quam Iudæi profitentur. Vnde Chri- Mat. 6.
ſtus. Pater tuus qui videt in abſcondito reddet tibi. Similiter & circunciſio vera eſt, quæ eſt cordis in
ſpiritu, id eſt, per ſpiritum facta, per quem ſuperfluæ cogitationes à corde præſcinduntur: vel in ſpiri-
tu, id eſt, per ſpiritualem intellectum legis & non literæ. Vnde Apoſt. Nos ſumus circunciſio qui ſpi-
ritu Dei ſeruimus. Demum probat præmiſſam rationem: manifeſtum eſt enim quod iudicium diui-
num in omnibus præferendum eſt humano. Ea verò quæ exterius apparent, ſiue ſit Iudaiſmus, ſiue cir-
cunciſio, laudantur ab hominibus qui ſolum vident, quæ foris & exterius patent. Sed ea quæ ſunt in
abſcondito bona, laudantur ſecundum iudicium diuinum: iuxta illud, Homines vident quæ foris pa- 1. Reg. 16.
tent, Deus autem cor intuetur. Vnde relinquitur quod interior Iudaiſmus & circunciſio præualet ex-
teriori: & hoc eſt quod dicit: cuius ſcilicet interioris circunciſionis, laus eſt non ex hominibus, *ſed ex* 2. Cor. 10.
Deo, qui eſt inſpector cordis, & ſpiritualem circunciſionem qua vitia præſcinduntur, commendat. Ideo
vere probata eſt: iuxta illud, Non enim qui ſeipſum commendat ille probatus eſt, ſed quem Deus
commendat.

EPITOME III. CAPITIS.

APoſtolus continuando neceſſitatem gratiæ, poſtquàm oſtendit quod neque Iudaiſmus, ad quem
pertinet legis ſuſceptio, nec circunciſio, aut prærogatiua aliqua, ſiue aliquod priuilegium perſo-
nale, ſufficit ad ſalutem abſq; legis obſeruantia, per quam Gentiles ſine exteriori Iudaiſmo & circun-
ciſione fructum vtriuſq; conſecuti ſunt. In hoc capite obiiciendo præmiſſis, mouet duas dubitatio-
nes. Prima eſt, an Iudæus plus habeat Gentili. Secunda verò eſt, quæ ſit vtilitas circunciſionis: huius
ſecundæ dubitationis ſolutionem reſeruat ad quartum caput. in hoc verò capite primam ſoluit. Et

primo quidem quantum ad prærogatiuam excludit obiectionem, ducendo ad inconueniens, & pro- D
bat Pſalmiſtæ authoritate cuius excludit falſum intellectum. Secūdò ibi, *Quid ergo præcellimus eos, &c.*
Excludit inanem Iudæorum gloriam, qua ſe Gentibus præferebant, reſumendo eos peccato eſſe ſub-
iectos, quemadmodum & Gentiles: quod probat authoritate Pſal. applicando eam Iudæis. Deinde
concludit quod prædixerat, neminem iuſtificari ex operibus legis naturæ, vel ſcriptæ, cuius effectum
dicit cognitionem peccati. Tertiò ibi: nunc autem oſtendit Iudæos & Gentiles eſſe æquales, quan-
tum ad ſtatum gratiæ ſubſequētis, proponendo habitudinem quæ comparationem iuſtitiæ ad legem
& Prophetas: aſſignat etiam cauſam iuſtitiæ & eius communitatem. Quartò ibi, *Vbi gloriatio tua, &c.*
excludit gloriationem Iudæorum, qua Gentibus ſe præferebāt, & aſſignat cauſam excluſionis & ſub-
iungit modum, oſtendens quod iuſtitia fidei æqualiter ſe habet ad omnes, eo quod vnus ſit Deus om-
nium. Concludit tandem quod fides legem non deſtruit, ſed ſtatuit, implet atq; perficit.

Expoſitio literalis tertii capitis.

QVid ergo amplius Iudæo eſt, aut quæ vtilitas circumciſionis? id eſt, ſi prædicta in præcedenti capite ve-
ra ſunt, ſcilicet ſi præputium legem implendo in circunciſionem reputatur, &c. Quid amplius
ſeu maius, dignius & excellentius per legem datum eſt Iudæis, qui ſunt populus peculiaris Dei, &
quæ vtilitas fuit tanti & quaſi importabilis oneris carnalis circunciſionis, quæ fuit ſignum fœderis.
Deut. 7. *Multum per omnem modum*, id eſt, multa ex lege data priuilegia fuerunt Iudæo communicata & annun-
tiata, & per omnem modum, ſcilicet corporalem & ſpiritualem: per corporalem, quia Deus pluit Iu-
dæis manna in deſerto, & introduxit eos in terram promiſſionis melle et lacte manantem, eos opibus
Pſal. ditando, & per modum ſpiritualem etiam multum. *Primum quidem* quantum ad contemplationem
diuinorum etiam multum: *Quia credita*, id eſt, annuntiata & communicata *ſunt illis eloquia Dei*, id eſt,
Heb. 1. ſermones, locutiones, pollicitationes quas audiuit populus per legem Dei & per Prophetas, quæ non
fuerunt communicata aliis nationibus, ſed illis tanquam amicis & peculiari populo Dei. *Quid enim*,
ſcilicet obfuit ſiue nocuit Iudæis credentibus, aut prærogatiuæ eorum, aut promiſſioni eis factæ de
vero Meſſia. *Si quidam illorum* .ſ. Iudæorum, *non crediderunt*, verbis Dei aut Prophetarum eius, quæ E
Gen. 15. multifariè multisq; modis locutus eſt eis. *Nunquid incredulitas illorum*, ſcilicet qui credere noluerunt,
Heb. 10. *fidem Dei*, id eſt, quam credentes habebant de Deo, vel fidelitatem & promiſſionem Dei quam fecit
Abrahæ. *euacuauit*, id eſt, abſtulit, reuocauit, ſiue vacuam & inanem reddidit, aut irritam fecit. *Abſit*,
Ioan. 6. hoc, ſcilicet ab humanis cordibus, vt credant quod propter incredulitatem aliquorum Deus ea quæ
Mala. 3. proceſſerunt ex labiis ſuis fecerit irrita. *Eſt autem*, id eſt, eſt enim, *Deus verax*, ſecundum ſe & per ſuam
Iacob. 1. eſſentiam, & fidelis in promiſſis inuariabilis & immutabilis, qui & mentiri non poteſt. *Omnis autem
homo*, ſcilicet purus, aut non ſpecialiter præſeruatus à Deo, ex natura ſua *mendax*, id eſt, mutabilis, va-
riabilis, & defectibilis: & ſic mentiri poteſt, & reuocare quæ ſemel promiſit, ſed non Deus, maximè
incarnationem filii ſui quę pertinet ad prophetiam prędeſtinationis. *Sicut ſcriptum eſt*; quo ad primum,
quia quo ad ſecundum eſt omnibus manifeſtum: & ſcribitur Pſal. 50. *Vt iuſtificeris*, ſcilicet tu Deus qui
ſemper iuſtus es, rectus, fidelis, & verax agnoſcaris & appareas, *in ſermonibus tuis* .i. in promiſſione
filii tui, quam feciſti Dauidi, quam quidam dicebant Deum reuocaturum propter peccata eius, ac
etiam in promiſſione veniæ credentibus & verè pœnitentibus: *& vincas*, implendo, ſcilicet promiſ-
ſionem tuam præualeas, *Cum*, malè & perperam, *iudicaris* ab hominibus mendaciter dicentibus, quod
propter peccata hominum promiſſiones tuas credentibus factas, non ſis impleturus, ſed reuocaturus.
Si autem, vt vobis iniquis videtur, *iniquitas noſtra iuſtitiam*, id eſt, veritatem & ſanctitatem *Dei commen-
dat*, id eſt, ſi iniquitas hominis directè & per ſe ordinetur ad commendandam & manifeſtandam iu-
ſtitiam & veritatem diuinæ promiſſionis, ſic quod hoc aduerbium, vt in prædicta authoritate, tenea-
tur cauſaliter & non conſecutiuè, ſequeretur magnum inconueniens, cui reſpondere non poſſetis.
Ideo dicit, *Quid dicemus* .i. quomodo ſuſtinere poterimus inconuenientia quæ ſequuntur, quorum pri-
mum eſt quod Deus eſſet iniquus. *Nunquid iniquus eſt Deus*: quaſi dicat hoc videtur ſequi, ſi dicamus
quod peccata noſtra directè ordinantur ad commendandam iuſtitiam Dei. *qui infert iram*, id eſt, vin- F
dictam & pœnam pro peccato: quia tunc peccatum non eſſet dignum pœna, ſed præmio, cùm per ſe
Deus directè ordinauerit ad commendandam iuſtitiam eius. & ſic Deus puniens hominem pro pec-
cato, eſſet iniquus & iniuſtus. *Secundum hominem dico*, id eſt, ſecundum illorum hominum argutiam lo-
quor, quia non ſic debemus loqui de Deo, ſed potius omni cum reuerentia & honore. *Abſit*, ſcilicet à
nobis, vt dicamus Deum iniquum aut iniuſtum. *Alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum*, id eſt, ſi
Deus ſit iniquus & iniuſtus, quomodo conuenit ei quod ſit iudex vniuerſalis & ſupremus totius mū-
di, cùm oporteat ſupremum in quolibet genere eſſe infallibile, ſicut primum mouens immobile, & ſu-
premum iudicem non iniquum, ſed maximè iuſtum eſſe. *Si enim veritas Dei*, quæ eſt ipſemet Deus,
in meo mendacio abundauit in gloriam ipſius, id eſt, ſi, prout aliqui dicunt, propter meum mendacium, quod
Iob. 13. eſt peccatum, veritas Dei manifeſtetur, reluceat, abundet, & creſcat in gloriam ipſius, & ipſum lau-
dabilem facit. Hoc eſt, Si mendacium meum directè ordinetur in gloriam Dei, *Quid adhuc & ego tan-
quam peccator iudicor* .i. ſi ego dico quod Deus eſt verax, & omnis autem homo mendax: &, Vbi abun-
dauit delictum, ſuperabundauit & gratia, & quod lex ſubintrauit, vt abundaret delictum cur iudicor
ab hominibus tanquam peccator pro mendacio, ex quo in gloriam Dei directè ordinatur: non enim
deberem iudicari tanquam peccator, ſed tanquam promotor gloriæ Dei. *Et non ſicut*, ego & cæteri
Apoſtoli prædicta prædicantes, *blaſphemamur, & ſicut aiunt quidam*, iniqui & peruerſi imponunt, blaſ-
phemando & deprauando dicta noſtra: maximè illud, Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit &
Infra. 5. gratia. Et dicunt *nos dicere, faciamus mala vt veniant bona*. quod homines debent facere mala, vt conſe-
quantur maiora bona, & vt creſcat & abundet gloria Dei, & quod nos mentimur prædicando ſuper-
abundantiam gratiæ propter gloriam Dei. *Quorum* .i. eorum qui faciunt mala, vt veniant bona, & qui
hæc falſo nobis imponunt, *damnatio, iuſta eſt*.

SECVN-

A SECVNDA PARS III. CAPITIS.

Q*Vid ergo* nos Iudæi ad fidem conuerſi de nobis ipſis iudicare valemus, quod ideo quia credita
ſunt nobis eloquia Dei, *præcellimus vos*, ſcilicet Gentiles etiam ad fidem conuerſos & eis præ-
ferendi ſumus tanquam digniores, de qua prælatione erat quæſtio inter eos. *Nequaquam*, id eſt, non
nunc ſecundum ſtatum gratiæ & conuerſionis, licet bene quantum ad ſtatum, quem habebant Iudæi
tempore legis ante Chriſtum: quia dictum eſt quod amplius erat Iudæo per omnem modum. *Cauſati
enim ſumus*, id eſt, cauſando & ratiocinando cauſas & rationes adduximus & probauimus, quare Iu-
dæi Gentiles non præcellant, & maximè oſtendimus. *Iudæos & Græcos omnes*, tam Iudæos quàm Gen-
tiles *ſub peccato eſſe*, id eſt, peccatores fuiſſe & magnis criminibus ſubiectos extitiſſe, *ſicut ſcriptum eſt*,
de Iudæis maximè, qui ſe magis iuſtos arbitrabantur. *Quia non eſt iuſtus quiſquam*, ex ſeipſo, tanquàm Pſal. 13.
ex ſeipſo ſine gratia Dei. Vel quiſquam malorum, *non eſt intelligens*, ex ſeipſo habens diſcretionis ra-
tionem, nec ad intelligendum Deum, & ea quæ Dei ſunt cogitare, ſiue in lege naturæ, ſiue Moſaicæ,
ſiue gratiæ. *aut requirens Deum*, id eſt, qui requirat quo modo voluntatem Dei implere debeat, aut ſeip- 2. Cor. 3.
ſum ad eum dirigere debeat. *omnes declinauerunt*, ſcilicet à Deo & ab eius regula retracti per originale
& actuale peccatum D. Virgine excepta, *ſimul*, id eſt, omnes congregati aut conſiderati, *inutiles facti
ſunt*, id eſt, non valentes finem vel vtilitatem ex ſeipſis conſequi: *Non eſt qui ex ſe faciat bonum*, ſcilicet Luc. 17.
opus Deo gratum ſine Dei ſpeciali auxilio, ſcientes facere mala benefacere neſcierũt. *Non eſt vſque ad
vnum*, id eſt, præter quam vnus ſcilicet Chriſtus, qui ſolus abſq; merito alterius fecit humanæ redem- Sap. 4.
ptionis bonum: nullus enim purus homo eſt qui ex ſe faciat bonum perfectum. *Sepulchrum* ſpirituale,
in quo reponuntur & exeunt peccata, *Patens*, id eſt, apertum & non clauſum, vnde exit fœtor & abò-
minatio peccatorum, *eſt guttur eorum*, ad exalandum turpiloquia & alia colloquia praua, quæ bonos
mores corrumpunt audientium. *Linguis ſuis*, ſuauia & blandis verba depromentes, *doloſe agebant*, alia
proferendo ore, & alia meditando corde, vt adulatione proximum decipiant. *Venenum aſpidum ſub la-
bijs eorum*. quia ſcilicet talia verba ex eorum labiis procedunt, quæ inſanabiliter proximos intoxicant
B corporaliter vel ſpiritualiter. *Quorum os maledictione*, id eſt, maledictis verbis quibus aliis maledicunt,
& amaritudine, id eſt, ad amaritudinem proximos ducentibus improperiis, conuitiis, detractionibus,
& contumeliis. *plenum eſt*, id eſt, abundat: vt quaſi ſemper ab eo fluant maledicta & blaſphemiæ. *Velo-
ces*, id eſt, prompti & cito ac ſubito currentes. *pedes*, ſpirituales: qui ſunt affectus *eorum*, ſcilicet iniquo-
rum hominum, *ad effundendum ſanguinem* Chriſti & ſanctorum, ad faciendum quæcunq; grauia pecca-
ta in Deum & proximum feſtiui. *Contritio & infelicitas*, id eſt, pœnã, acerbitas & miſeranda felicitatis
priuatio, *in vijs eorum*, id eſt, prouenit aliis ex operibus & actionibus ipſorum, quibus progrediuntur
in hoc mundo. Et hoc, ſcilicet quia, *& viam pacis*, quæ eſt mandatorum obſeruantia, quæ ducit ad pa- Mat. 19
cem & vitam æternam, *non cognouerunt*, id eſt, cognoſcere, acceptare, & ſequi noluerunt.. *Non eſt timor
Dei*, ſcilicet filialis, qui eſt initium ſapientiæ *ante oculos* mentis *eorum*, vt retrahet eos à malo, in quo ob-
ſtinati ſunt. *Scimus autem* nos Apoſtoli, & alij quibus Deus dedit ſuæ legis cognitionem; *quoniam quæ-
cunque lex* ſiue naturalis, ſiue diuina, Moſaica & Euangelica, *loquitur*, declarando vel præcipiendo, *his
qui in lege ſunt*, id eſt, ad quos lex datur & qui legem profitentur, *loquitur*, & ſic prædicta verba Pſal. nõ
intelliguntur de Gentilibus, ſed de Iudæis, quibus lex data eſt ac etiam Prophetæ, declarantes legem
& docentes ac informantes & reprehendentes mores dati ſunt, *vt omne os obſtruatur*, id eſt, obmuteſcat
& claudatur à ſua gloria, vt amplius gloriari non poſſit ſe ſuis meritis, ſine Dei gratia ſalutem conſe-
qui poſſe. *& ſubditus fiat omnis mundus*. non ſolum Gentilis, ſed etiam Iudæus culpam ſuam agnoſcen-
do. Et totum bonum quod habet attribuendo, & in omnibus obediendo *Deo*. *Quia ex operibus legis*,
ſiue naturæ, ſiue Moyſi ſcriptæ, fidem præcedentibus aut in ſenſu carnali obſeruatis. *Non iuſtificabitur* Gal. 2.
omnis caro coram illo, id eſt, nullus homo peccator, qui dicitur caro, tanquam carni ſubiectus, iuſtifica-
bitur coram Deo propter opera legis naturæ vel Moyſi. Quia ſi ex lege iuſtitia eſſet, Chriſtus gratis
C mortuus fuiſſet. *Per legem enim*, ſiue naturalem ſiue diuinam, *cognitio peccati*, ſed non eius cõſumptio aut
ablatio. Quia quãuis lex ſufficiat ad cognitionẽ peccati, nõ tamẽ ſufficit ad reprimendã concupiſcen-
tiam, aut ad delendũ peccatũ, ſiue ad iuſtificãdum hominẽ. Ideo neceſſariũ eſt aliud remediũ, ſcilicet
gratiæ, qua concupiſcentia reprimatur, & facultas legis implendæ detur.

TERTIA PARS III. CAPITIS.

N*Vnc autem*, id eſt, tempore gratiæ & legis euangelicæ Chriſto adueniente *ſine lege*, id eſt, abſque
legis naturæ & Moyſi imperio aut auxilio. *iuſtitia Dei*, qua ipſe iuſtus & fidelis eſt adimplens
promiſſa de iuſtificatione hominum. Vel iuſtitia, id eſt, Chriſtus, qui ſatisfecit diuinæ iuſtitiæ
patiendo pro nobis, & iuſtificationem nobis meruit. *Vel iuſtitia Dei*, id eſt, gratia Dei qua quis forma-
liter iuſtificatur à Deo. *Manifeſtata eſt*, id eſt, declarata eſt Gentibus ad fidem conuerſis per Chriſti
doctrinam ac eius miracula ac facti euidentiam, vt firmius credant cæteris. *Teſtificata à lege & Prophe-* Gen. 22.
tis, id eſt, teſtimonio legis & Prophetarum approbata & pronunciata. *Iuſtitia autem Dei*, id eſt, gra- Exo. 12.
tia Dei qua iuſtificamur a Deo, *per fidem Ieſu Chriſti*, ſcilicet eſt manifeſtata. Quia in ipſa iuſtificatio- Eſa. 53.
ne primus motus mentis tendens in Deum, eſt per fidem. & ideo iuſtitia Dei dicitur inchoari per
fidem, & perfici per ſpem & charitatem, quæ licet ſimul tempore infundantur & tendant in Deum,
fides tamen prioritate & ordine naturæ dicitur prior. *in omnes & ſuper omnes qui credunt in eum*, ſci-
licet Chriſtum, ſiue ſint Iudæi, ſiue Gentiles. *non enim eſt diſtinctio*, ſcilicet inter Iudæum & Gentilem
apud Deum quo ad modum & neceſſitatem iuſtificationis: vterque enim iuſtificatione egebat.
Omnes enim peccauerunt in Adam primo parente, peccato originali, & poſt rationis vſum peccato
actuali. Si ergo peccauerunt, & per ſe iuſtificari, vt prædictum eſt, nequeunt: ſequitur, *& egent gloria
Dei*, id eſt, gratia quæ eſt gloria Dei: quia per eam glorioſus apparet Deus. *Iuſtificati gratis*, id eſt, ſine
meritis præcedentiũ operum, *per gratiam ipſius*, ſcilicet Dei & gratuita eius dona, ac etiam *per redem-
ptionem*, id eſt, pœnæ ſatisfactionem, *quæ eſt in Chriſto Ieſu*, id eſt, quæ facta eſt per Ieſum Chriſtum,

per quem ſolum & non alium fieri poterat. *quem*, ſcilicet Chriſtum. *propoſuit*, id eſt, pro omnibus qui D
non habebant vnde ſatisfacerent, poſuit, & dedit *propiciatorem* miſericordiæ, & ſatisfactorē reatus pœ
Gen.3. næ, *per fidem*, id eſt, dirigente fide. *in ſanguine ipſius*, ſcilicet pro nobis effuſo: quia vt ſatisfaceret pro no-
bis, congruebat vt ſanguinem ſuum effunderet & pœnam mortis ſubiret, quam homo per peccatum
incurrerat, *ad oſtentionem iuſtitiæ ſuæ*, id eſt, ad hoc quod Deus iuſtitiam, id eſt, miſericordiam & gra-
tiam ſuam promiſſam oſtenderet neceſſariam, & hoc *propter remiſſionem præcedentium delictorum*. In hoc
enim quod præcedentia delicta remiſit, quæ lex remittere non poterat, neque homines ab eis propria
virtute liberari, oſtendit quod neceſſaria erat hominibus iuſtitia & gratia ſua, vt iuſtificarentur à
Deo per ſanguinem, per quem remmitterentur præcedentia delicta, ac etiam præſentia, quæ ante
Chriſti paſſionem *erant in ſuſtentatione Dei*. quia patienter eo ſuſtinebat, nec pro eis damnabat cre-
dentes & pœnitentes, nec etiam ab eis reddebat totaliter abſolutos, cùm adhuc detinerentur in ſinu
Abrahæ. non quidem ſuſtinentes pœnam ſenſibilem, ſed expectantes introire in gloriam per Chriſti
paſſionem. Et hoc *ad oſtenſionem iuſtitiæ eius in hoc tempore*, ſcilicet gratiæ, id eſt, vt in hoc tempore gra-
tiæ iuſtitiam & miſericordiā promiſſam perfectè oſtenderet, plenam peccatorū remiſſionem tribuen
do, & aditum gloriæ exhibendo. quod non faciebat patribus antiquis ante Chriſti paſſionem *Vt ſit*, id
eſt, vt manifeſtè appareat, *ipſe iuſtus* à ſeipſo in promiſſis peccata remittendo *& iuſtificans eum qui ex fide*
eſt Ieſu Chriſti, id eſt, qui per fidem Ieſu Chriſti credendo Ieſum Chriſtum propitiatorem, & ſatisfacto-
rem; accedit ad Deum.

QVARTA PARS III. CAPITIS.

V*Bi eſt ergo gloriatio tua*, ô Iudæe qui in lege Moyſi, ex qua non eſt iuſtitia, gloriaris: vel ô Gentilis,
qui gloriaris in obſeruatione legis naturæ, ex qua etiam non eſt iuſtitia qua iuſtificetur homo.
excluſa eſt, id eſt, ſublata & procul abiecta. Quia ex quo ſine lege Moyſi et naturæ eſt iuſtitia, & ex quo
communiter es ſub peccato, & ex quo ambo iuſtificamini per fidem Ieſu Chriſti, non habetis occaſio
nem gloriandi ſiue glorificandi & extollendi vos vnus ſuper alium, ſed *per quam legem?* eſt ſcilicet ex-
cluſa glorificandi occaſio? *Factorum?* id eſt, an per legem veterem, quæ facta & opera præcipiebat ho- E
minibus? *non*, quaſi dicat, certum eſt quod non. Cum, vt dictum eſt, ex operibus nō iuſtificetur omnis
caro coram Deo, *ſed* excluſa eſt *per legem fidei*, id eſt, euangelicam ſiue gratiæ, quæ, vt dictum eſt, iuſtifi-
cat, & facultatem operandi & obſeruandi legem tribuit dirigente fide. *Arbitramur enim iuſtificari ho-*
minem, ſiue Iudæum, ſiue Gentilem, *per fidem*, ſcilicet Ieſu Chriſti, vel de Ieſu Chriſto propiciatore per
Infra.8. ſanguinem ipſius. Non quidem effectiuè: quia hoc modo eſt Deus qui iuſtificat, neq; formaliter et de-
nominatiuè, quia hoc pertinet ad ipſam gratiā, quia paulò ante dixit, iuſtificati gratia per gratiam ip-
ſius. Sed directiuè: fides enim eſt quæ primo nos dirigit ad Deum gratia nos iuſtificantem. *Sine operi-*
bus legis, ſcilicet Moyſi, quæ data eſt Iudæis, & non Gentilibus. *An Iudæorum Deus tantum*, vt ſcilicet
ſolos Iudæos iuſtificet? *Nonne & Gentium*, ſcilicet eſt idem Deus? *imò & Gentium*: quia non ſolum Iudæ
os, ſed etiam Gentiles creauit eiuſdem naturæ ſpecificæ capaces iuſtificationis & gloriæ ſicut Iudæos:
& ideo eis prouidet, eoſq; gubernat & dirigit quemadmodum Iudæos. *Quoniam quidem vnus eſt Deus*,
id eſt, creator, gubernator, & prouiſor *omnium, qui iuſtificat*, ſcilicet de quolibet genere hominū, & per
eandem cauſam & ſic iuſtificat *circumciſionem*, id eſt, Iudæos circūciſos, *ex fide*, ſcilicet Chriſti: quia fides
eſt prima cauſa ex qua proceſſit circunciſio & cætera ſacramentalia: & ſic Iudæos iuſtificat fides, ſicut
quædam cauſa prima per quaſdam cauſas medias. *& præputium*, id eſt, Gentiles incircunciſos & præ-
putium habētes etiā iuſtificat *per fidem*. ſ. eiuſdem Chriſti quē propoſuit propiciatorē. Et ſic Gentiles
immediatè per eandem fidem iuſtificantur abſq; antiquis cæremoniis. *Legem ergo deſtruimus per fidē?* id
eſt, an hoc quod diximus homines iuſtificari per fidē ſine operibus legis, volumus deſtruere & ener-
Mat.15. uare legē Moſaicā, *Abſit*, hoc. ſ. à nobis. Quia nō præteribit iota vnū, aut vnus apex à lege, donec om-
nia fiant. *Sed legem ſtatuimus*. i. per fidē legem perficimus & ſtatuimus. Nō enim venit Chriſtus ſoluere
Mat.5. legē aut Prophetas, ſed adimplere, quo ad iudicialia & cæremonialia, quę ſtatuuntur & implētur, per
hoc quod veritas ſignificata per ea in fide Chriſti exhibetur, ac etiam quo ad moralia: quia fides Chri- F
ſti declarat ea & auxilium confert ad implendum ea.

COMMENTVM TERTII CAPITIS.

Quid ergo amplius Iudæo eſt? aut quæ vtilitas circumciſionis?

INexordio huic capitis Apoſt obiiciendo his quę dicta ſunt in præcedēti capite, propo
nit duas dubitationes: quarum vnā duntaxat reſoluit, alteram diſſoluendam in ſequen
ti capitulo relinquens. Dubitatio ergo prima eſt: Quia ſi verum eſſet quod dictum eſt
præcedenti capite, videlicet quod præputium legem implendo in circūciſionem repu-
tabitur & iudicabit, &c. Sequitur quod Deus Iudæis dando legem aut circunciſi-
onem nil frugi aut vtilitatis, ſed onera dederit. Quamobrem videtur quod Iudaicus
populus non fuerit Deo peculiaris, & ipſe Deus dederit eis inutilia, quorum oppoſitum in ſacris li-
Deut.7. teris reperitur. Nam per Moyſen dixit, Te elegit Dominus, vt ſis ei populus peculiaris. Et per
Eſa.48. Eſaiam: Ego Dominus docens vtilia. *Multum per omnem modum.* His paucis verbis genera-
Pſal.75. liter ſoluit ambas dubitationes, dicens: quod amplius eſt Iudæo, & quod magna fuit vtilitas cir-
cunciſionis, & quantum ad quantitatem, quæ ſignificatur, cum dicit, Multum & quantum ad nume-
rum, qui ſignificatur, cum dicit per omnem modum. *Primum quidem, quia credita ſunt illis eloquia Dei.*
Hic remiſſa circunciſionis vtilitate ad proximum caput, proſequitur ſolutionem primæ dubita-
tionis ſiue obiectionis dicens: quod amplius fuit Iudæo, quo ad contemplationem & cognitio-
nem diuinorum, quæ cognitio excedit omne commodum & vtilitatem temporalium, reſpondet
primo: quia ſunt eis credita eloquia, id eſt, locutiones, pollicitationes, & Prophetarum oracula, ex
quibus venerunt in Dei cognitionem & notitiam maiorem & clariorem. Vnde Dauid, Notus, ſci-
licet ſpecialiter in Iudæa Deus, non ſolum vt primum principium naturæ prout Philoſophi, verum
etiam

A etiam vt principium & retributor fœlicitatis. Et hoc eſt multum, imò & maximum bonum, quia ad Pſal. 72.
illam cognitionē ſequitur amor, vnio, & adhæſio. de qua Dauid ait, Mihi adhærere Deo bonum eſt.
Præterea per eloquiū Dei inſtruimur & erudimur à Deo de credendis & agendis, quæ inſtructio eſt Pſal. 93.
via & directio ad fœlicitatem: vnde idem propheta, Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de
lege tua docueris eum. Cùm ergo Deus crediderit eis eloquia ſua, quod non fecit cæteris nationibus, Pſal. 147.
eo ipſo declarauit eos eſſe amicos ſuos. Vnde Chriſtus, Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos: quia Ioan. 15.
omnia quæ audiui à patre meo, nota feci vobis. Eloquia domini ſunt honeſta: quia, vt Dauid ait, ſunt Pſal. 118.
vera & iuſtificata in ſemetipſis, delectationem afferunt: iuxta illud, Quàm dulcia faucibus meis elo-
quia tua. Sunt pariter vtilia, quia retrahunt nos à peccatis: ſecundum illud, In corde meo abſcondi elo
quia tua vt non peccem tibi. Hanc fidem & communicationem eloquiorum Dei, magnum & admi- Deut. 4.
randum bonum arbitratus eſt Moyſes, dum ait: Interroga de diebus antiquis qui fuerunt ante ex die
qua creauit Dominus hominē ſuper faciem terræ, ſi facta eſt aliquādo huiuſcemodi res, vt audiret po
pulus vocem Dñi loquentis de medio ignis, ſicut tu audiſti & vidiſti. Nō enim tanta celſitudine my
ſterij euolganda ex tempore erant per totū orbem, ne margaritæ à porcis conculcarētur, ſed selectæ fa
miliæ erant cōmittenda, quoadusq; mundus adoleſceret in virū idoneum & perfectū, cui promiſſus
mitteretur. Quare nō modo ſanctis patribus, ſed toti Iudæorum gēti credita ſunt eloquia & oracula.
Habent amplius & Iudæi, vt infra 9. dicit adoptionē filiorum Dei, & gloriā, & teſtamentū: quorum
nō eſt modica excellentia. Habuerūt amplius protectionē & defenſionem, adeò vt Ægyptus propter
iniuriam percuſſus fuerit.

Quid enim, ſi quidam illorū non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Abſit.
eſt autem Deus verax: omnis autem homo mendax.

HIc obiiciendo adiungit interrogationem, quam aduerſū præmiſſa Gentiles obiicere poterant, di
cētes: quod licet Deus eis crediderit eloquia ſua, ſuumq; promiſerit filium: illi verò ingrati nō cre
dentes Deo, euacuauerunt & irritam fecerunt fidem & promiſſionem Dei, fueruntq; ſufficiens &
legitima cauſa quare Deus promiſſionem ſuam non ſeruaret. Et idcirco non amplius eſt Iudæo, eo q
B ei credita & communicata fuerūnt eloquia Dei, cum eis non crediderint neq; Prophetis: iuxta illud,
Non crediderunt verbis eius. Et Ezech. 2. Increduli & ſubuerſores ſunt tecum. Vnde & Chriſtus, Si Pſal. 105
veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? Hanc obiectionem & interrogationem excludit di- Ioan. 8.
cens, quod non omnes fuerunt increduli, ſed quidam illorum: et ideo credentes non debebant diſpen
dium pati prout iuriſtæ dicūt: Rem quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit: fuerunt enim
ſemper aliqui patres qui crediderunt. Excludit præterea obiectionem deducendo ad inconueniens.
Quia poſito & non conceſſo, quod nulli illorum crediđiſſent, inconueniēs eſſet dicere quod perfidia
ſiue incredulitas illorum firmitatem & ſtabilitatem promiſſionis Dei euacuaret & irritam faceret.
Quia ex hoc ſequeretur Deum non eſſe veracem, & per conſequens Deum non eſſe Deum, quod lu-
mine naturali conſtat eſſe falſiſſimum. Vnde dicit, *Eſt autem Deus verax, omnis autem homo mendax.* Pſal. 115
Hæc dictio, verax, non ſolum ſignificat actum vel morem, ſiue aſſuetudinem dicendi veritatem, ve-
rum etiam negationem potentiæ mentiendi, prout mendax importat non ſolum actum & aſſuetudi-
nem mentiendi, verum etiam potentiam mentiendi. Et ſic intelligitur illud: Omnis homo mendax, ad Tit. 1.
id eſt, omnis purus homo eſt mendax, id eſt, quia ex ſe eſt mutabilis, & mentiri poteſt: non tamen di- Heb. 6.
cit quod ſemper omnis homo actu mentiatur, vel fuerit mentitus. Quia D. Virgo, quæ omni pec- Ioan. 6.
cato caruit, nunquam mentita fuit. Deus autem non ſolum non mentitur, ſed nec mentiri poteſt,
quia eſt veritas per eſſentiam. Et hæc eſt cauſa diſcriminis, quare homo mentiri poteſt, & nō Deus:
quia cauſa falſitatis vel mendacij cuiuſpiam, eſt altera duarum, vel quia habet mentem falſam vel vo
luntatem prauam. Primum accidit homini, eo quòd veritatem à rebus ſumit: & quia res ita ſunt, ta-
liter iudicat: in quo ſæpe decipitur vel ex indiſpoſitione potentiæ ſenſitiuæ, aut medij, aut propter di-
ſtantiam obiecti vel propter affectum. Volūtatem etiam poteſt homo habere deprauatam, vt ſtudio-
ſe mentiatur. Cum enim homo non ſit ipſa bonitas, nec veritatis regula, poteſt ab illa diſcedere &
diſcordare. Deus autem non accipit veritatem à rebus, ſed cauſat eam, vt dictum eſt primo capite.
C Tales enim ſunt res quales iudicat Deus eas fore, & ideo nequit inde falli. Et cum voluntas Dei ſit
regula veritatis, non poteſt diſtortam à veritate habere voluntatem, vt aliud nobis annunciet quàm
mente habeat. Præterea cum homo ſit ex nihilo, ex ſua natura vertibilis eſt in nihilum, ideo ex ſe veri
tatem non habet. Natura autem diuina quæ ex ſe æterna eſt, & nullo modo vertibilis aut mutabilis,
habet ex ſe vt verax ſit, & per conſequens promiſſa adimpleat. Et hic eſt ſenſus Apoſtoli hoc loco, et
cum dicit, fidelis Deus ſeipſum negare non poteſt. Et ſi à veritate declinaret, cum ſit ipſiſſima veritas,
ſeipſum negaret.

Si autem obiiciatur quod multa enunciare fecit Deus, quæ non euenerunt, vtpote quod per Io-
nam prædici fecit: Adhuc quadraginta dies & Niniuæ ſubuertetur. Et per Eſaiam, Diſpone domui Ionæ 3.
tuæ, quia morieris, & non viues. Dicendum quod duo ſunt genera prophetiarum. Alterum com- 4. Reg. 20
minationis, quo non prædicuntur aliqua quaſi omnino & abſolutè futura, ſed ſecundum præſen-
tia hominum merita aut demerita, ſi non mutentur: iuxta illud, Repente loquar aduerſus gentem, Hier. 18
& aduerſus regnum, vt eradicem, & deſtruam, & perdam, & diſſipem illud. Si pœnitentiam ege-
rit gens illa, &c. Agam & ego pœnitentiam ſuper malo, &c. Et illud: Orabunt pro impietatibus Leui. 26.
ſuis, & recordabor fœderis mei, &c. & illud: Si ductus pœnitudine cordis reuerſus fueris ad Deum, Deut. 30.
reducet te ac miſerebitur tui. Et Ezech. 18. Si impius egerit pœnitentiam, &c. Alterum genus pro-
phetiæ dicitur prædeſtinationis, qua proferuntur ea quæ ſimpliciter & abſolute, hoc eſt infallibi-
liter ſunt ventura. Et huiuſmodi fuit promiſſio Saluatoris Chriſti, videlicet venturi: qui non pro-
miſit ſaluare niſi credentem: & ideo ſi incredulum non ſaluat, non euacuatur eius fides ſiue pro-
miſſio: quia promiſſio facta de Chriſto ſaluatore, non fuit facta ſub conditione aliqua pendente ex
hominum fide, vel voluntate, aut ex operibus. Et ideo ſicut Chriſtus fuit gratis promiſſus, ita non

venit

venit ob aliquod debitum, ſed vt ſuam Deus liberaret fidem, promiſſionem implens, quod in hac D
Epiſtola oſtendere nititur Apoſtolus contra glorıationem Iudæorum, qui arbitrabantur ſe prome-
ruiſſe aduentum Chriſti ex operibus legis. *Sicut ſcriptum eſt, Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas*
cùm iudicaris. Hic probat quod incredulitas aliquorum fidem Dei non euacuauit: teſtimonio Pſalmi-
ſtæ in quo ſic legitur, Vt vincas cùm iudicaris. Ad quod dictum intelligendum, & qualiter propoſito
Pſal. 50. deſeruiat, notandum eſt, quod Dauid in eodem pſalmo in anguſtia & mœrore animi veniam humil-
limè precabatur, dicens: Miſerere mei, &c. nulla merita ante oculos Dei proponens, ſed ſolùm fidem
ſiue fidelitatem ipſius, veniam promittentis his qui crimina ſua confiterentur. Vnde adiunxit, Tibi
ſoli peccaui, &c. Et cùm peccatum non eſſet niſi contra legem tuam ſubiunxit, Vt iuſtificeris in ſer-
monibus tuis, &c. Iuſtificari in ſermonibus, nihil aliud eſt, quàm iuſtum fieri & apparere in dictis ſiue
promiſſis, quod fit cùm quis ea quæ promiſit, implet. Promiſerat enim Deus per Nathan prophetam
2. Reg. 7. quod ſtabiliret regnum eius in æternum in ſemine ſuo. Poſtea verò cum in graue peccatum incidiſ-
ſet adulterij & homicidij, dicebatur à quibuſdam quod propter huiuſcemodi peccata Deus non eſſet
ei promiſſionem ſeruaturus, nec miſſurus filium ſuum vt naſceretur de tam ſpurciſſimo peccatore.
Mens ergo Dauidis erat dicere duo: Primo quod propter peccatum eius non mutabatur iuſtitia Dei,
ad quam pertinet vt ſuos ſermones impleat. & quantum ad hoc dicit, *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis*, id
eſt, ex hac venia & miſericordia quam precor, appareat veritas ſermonis tui de ſtabilitate regni, &
de Chriſto ex me naſcituro: & ſic appareas iuſtus in ſermonibus, id eſt, in promiſſis tuis, vt propter
Prou. 8. peccata mea ea implere non deſinas. Vnde in Prouerbiis, Sapientia clamat: Iuſti ſunt omnes ſermo-
nes mei, non eſt enim in eis prauum quid, neque peruerſum: recti ſunt intelligentibus, & æqui inue-
nientibus ſcientiam. & Pſal. Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis, id eſt, in pollicitationibus ſu-
Infra. 12. is. Secundo intendebat dicere quod diuina promiſſio non innititur humanum iudicium, cum dicit:
Vt vincas cum iudicaris, id eſt, vt vincas implendo promiſſionem tuam, cùm iudicaris ab hominibus,
quod eam propter peccata mea non ſis impleturus. Vnde Apoſtolus, Noli vinci à malo, ſed vince in
bono malum. quod multo magis competit Deo, Promiſſio autem quam Deus fecerat Dauid, dicens:
Pſal. 131. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam: & ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium,
2. Reg. 7. pertinebat ad prophetiam prædeſtinationis quæ eſt immutabilis, vt dictum eſt. Et quamuis dicatur: E
Si cuſtodierint filij tui teſtamentum meum, &c. Tamen concluditur, Miſericordiam autem meam
non diſpergam ab eo. Ponuntur autem plures ſenſus huius authoritatis, ſed hic magis quadrat pro-
poſito Apoſtoli, qui ex hoc ſic arguere videtur: Si peccatum Dauid non euacuauit fidem ſiue pro-
miſſionem Dei, ſic nec incredulitas aliquorum euacuauit fidem ſiue promiſſionem Dei factam cre-
dentibus.

Si autẽ iniquitas noſtra iuſtitiã Dei cõmendat, quid dicemus? Nunquid iniquus eſt Deus qui infert iram?
ſecundum hominem dico, Abſit. alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum?

HIc excludit falſum intellectum prædictæ authoritatis inductæ, vt iuſtificeris, &c. Quia poſſet ali-
quis intelligere prædicta verba, quæ coniunguntur cum illis, Tibi ſoli peccaui. Accipiendo ad-
uerbium, vt, cauſaliter. & ſic ſequeretur quod peccatum hominis directè ordinaretur ad commendan
dam iuſtitiã dei, q. d. Dauid tibi ſoli peccaui. vt, id eſt, ob eam cauſam, vt tu iuſtificeris, &c. Ideo Apo
ſtolus hoc oſtendit eſſe falſum. Ad cuius euidentiam notandum eſt quod Apoſtolus duas cõparatio
nes prius fecerat. Vnam quidem veritatis diuinæ ad humanum iudicium, cum dixerat: Eſt autem
Deus verax, omnis homo mendax. Aliam iuſtitiæ Dei ad peccatum humanum, ſecũdum verba qui-
bus dicit, Tibi ſoli peccaui, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis. Et quantum ad ſecundam comparatio-
nem dicit: Si hæc verba eſſent intelligenda cauſaliter, vt iniquitas noſtra, directe ordinarentur ad
Eccle. 15. commendandam iuſtitiam Dei, *Quid dicemus*, id eſt, quomodo poterimus ſuſtinere inconuenientia
quæ ſequuntur: Non enim peccatum eſt neceſſarium ad commendandam iuſtitiam Dei. Vnde non
concupiſcit multitudinem infidelium filiorum & inutilium. Exprimit autem inconueniens quod
ſequitur, dicens: *Nunquid iniquus eſt Deus qui infert iram?* id eſt, vindictam & pœnam pro peccato, quaſi
dicat, hoc videtur ſequi, Si dicamus quod iniquitas noſtra commendat, id eſt, directe ordinatur ad
commendandam iuſtitiam Dei. Quia ſi peccatum ad hoc directè & per ſe ordinetur, non eſt dignum
pœna, ſed præmio. Et ſic Deus puniens hominem pro peccato, eſſet iniquus, id eſt, iniuſtus: contra il- F
Deut. 32. lud: Deus autem fidelis abſq; vlla iniquitate. Excludit conſequenter hoc inconueniens, dicens: *Abſit*,
ſcilicet quod dicamus Deum iniquum, dum infert pœnam pro peccato. Deinde impietatem ſeu ab-
ſurditatem verbi correctione mitigat, ſubiungens: *ſecundum hominem dico.* ac ſi dixiſſet, ſic de Deo mo-
re humano abſque reuerentia loqui, fas non eſt. Vel poteſt exponi, id eſt ſecundum hominum illo-
rum argutiam loquor, qui ſic irreuerenter Deum nominant, non enim ex meo ſenſu, ſed ex hominis
errantis iudicio protuli: deinde per aliud inconueniens improbat dictum illud, dicens: *Alioquin*, ſcili-
cet ſi Deus eſt iniquus ſiue iniuſtus, *Quomodo iudicabit hunc mundum?* id eſt, quomodo conueniet ei
quod ſit vniuerſalis & ſupremus iudex totius mundi? Oportet enim, quod eſt primum & ſupre-
mum in quolibet genere, eſſe infallibile, ſicut primum mouens immobile. Simile argumentum po-
Iob. 34. nit Iob, dicens: Verè Deus non condemnat fruſtra, nec omnipotens ſubuertit iudicium. Quem con-
ſtituit alium ſuper terram? &c. quaſi dicat, Si Deus non iuſtè iudicaret, oporteret dicere alium eſſe iu-
dicem mundi.

Si enim veritas Dei in meo mendacio abundauit, in gloriam ipſius: Quid adhuc & ego tanquam
peccator iudicor? & non ſicut blaſphemamur, & ſicut quidam aiunt nos dicere, faciamus mala,
vt veniant bona, quorum damnatio iuſta eſt.

HIc Apoſtolus excludit falſum intellectum primæ comparationis adductæ, ſcilicet veritatis Dei
ad iudicium humanum deducendo ad aliud inconueniens, dicens: *Si enim, &c.* quaſi dicat, Si
propter meum mendacium veritas Dei manifeſtatur & relucet, ſiue abundauit in gloriam ipſius:
ita quod mendacium directe pertineat & ordinetur ad augmentum gloriæ Dei: contra illud, Nun-
quid

A quid Deus indiget veſtro mendatio? Sequuntur duo inconuenientia. Vnum quod homo non debe- *Iob.13.*
ret reputari, peccator propter mendacium, ex quo in gloriam Dei cedit & ordinatur, & hoc eſt quod
dicit: *Quid adhuc, &c.* id eſt, cur etiam nunc ego ab hominibus peccator iudicor propter mendacium, *Infra.5.*
quod dicunt me dixiſſe, licet non dixerim: ſed arbitrantur me dixiſſe, eo quod dixi, lex ſubintrauit vt
abundaret delictum. Et vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia. Aliud incõuenienſ eſt
quod habebat verbum falſum, quod ei & aliis Apoſt. ſuperabundantię gratiam prædicantibus á pſeu
doapoſtolis blaſphemando imponebatur, ſcilicet eos dicere, faciamus mala peccando, & mendacium
dicendo, vt veniant bona, vt veritas & iuſtitia Dei cõmendetur. Vnde alibi dicit: Blaſphemamur & *1.Cor.4.*
obſecramus, & ſicut quidam aiunt nos dicere verba noſtra deprauando: de quibus D. Petrus: Indocti *2.Pet.vlt.*
& inſtabiles deprauant, &c. Hoc autem excludit, dicens: Quorum damnatio iuſta eſt, ſcilicet eorum
qui faciunt mala, vt veniant bona, & eorum qui blaſphemando aiunt nos id dicere. Sicut enim non
eſt verum ex falſis ſyllogiſandũ: ita nec perueniẽdum eſt ad bonũ finem per media mala. Vnde Hier.
ex perſona impiorũ: Bene eſt omnibus qui pręuaricãtur & inique agunt. Iuſtè enim damnãtur peruer *Hier.12.*
ſores ſacræ ſcripturæ: iuxta illud, Si quis appoſuerit ad hoc, apponet Deus plagas ſcriptas in libro iſto
&c. An autẽ minora mala conſulenda ſint, vt euitentur maiora, dictum eſt ſupra.1.cap. ſuper verbo, *Apoc.vlt.*
non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.

SECVNDA PARS TERTII CAPITIS.

Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam.

IN hac ſecunda huius tertij capitis parte, Apoſtolus excludit inanem Iudæorũ gloriam, qui propter
prædictas prærogatiuas ſe Gentilibus præferebant. Potuiſſent enim Iudæi audita prærogatiua eo-
rum, quia erant eis credita eloquia Dei, inaniter gloriari & concludere ex dictis Apoſtoli: ergo præ-
cellimus eos & præſtantiores ſumus illis? Sed reſpondet negatiuè, dicens: Nequaquam. Si obiiciatur
quod Apoſt. hic videtur aduerſari ei quod ſupra dixerat: Multum per omnem modum. aliqui dicunt
quod id quod prædixerat, intelligebat ſecundum ſtatum quem habebant Iudæi tempore legis, nunc
B autem loquitur ſecundum ſtatum gratiæ: ſecundum quem Coloſſenſibus ſcribens, dicit, In Chriſto *Col.3.*
Ieſu non eſt Gentilis circunciſio & præputium. quia ſcilicet illa non faciunt differentiam ſecundũ ſta
tum Chriſti: veruntamen hoc omnino non conuenit intentioni Apoſt. quia infra oſtendit, quod etiã
quando Iudæi ſub lege erant, ſubiacebant peccatis, quemadmodũ & Gentiles, imò amplius: iuxta il-
lud, Iſta eſt Hieruſalem, in medio Gentium poſui eam, et in circuitu eius terras, & contempſit iudicia *Ezec.5.*
mea vt eſſet magis impia q̃ Gentes. Dicendũ quod ſuperius oſtendit prærogatiuam diuinorũ benefi-
ciorum: nec tamen dixit quod Iudæus eſſet excellentior, ſed quod eis eſt amplius donatum, ſiue quod
amplius recepiſſent. Hic autem excludit excellentiã perſonarum, eo ꝙ illi qui Dei beneficia recepe-
runt non fuerunt bene vſi.

Cauſati enim ſumus Iudæos & Græcos, omnes ſub peccato eſſe.

HIc affirmat ſuam negationem dicens ſe prius probaſſe Iudęos et Gentiles ſub peccato fuiſſe. Ideo
dicit *Cauſati*, id eſt, cauſas & rationes adduximus, quare Iudæi nõ præcellerent Græcos ſiue Gen-
tiles, ſed illos fuiſſe æqualiter obnoxios peccatis. Quo ad Gentiles in.1.c. ibi (Qui cum cognouiſſent
Deũ, &c.) Quo ad Iudæos verò in.2.c. cũ dixit: Qui aliũ doces, teipſum nõ doces, &c. Nec Gentiles
ſua philoſophia, nec Iudęos legis cognitio in aliquo excuſabat, ſed potius reddebat abominabiliores.
Omnes enim ſub peccato eſſe oſtẽdit, adeò vt in ambobus verificaretur illud Eſa. A plãta pedis vſq; *Eſa.1.*
ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas.

*Sicut ſcriptũ eſt: quia non eſt iuſtus quiſquã, non eſt intelligens, nõ eſt requirens Deum. Omnes declinaue-
runt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſq; ad vnum.*

HIc probat dicta ſua authoritate ſcripturę ad elucidandã vtriuſq; legis conſonantiã. Aliqui dicunt
omnia contineri in pſal.13. veruntamen Apoſt. hoc nõ dixit, ſed ſimpliciter ait, Scriptum eſt tum
C in pſal. tum in Eſa. tum alibi. Nam hoc quod dicit, Non eſt iuſtus quiſquam. non eſt expreſſum in prę *Pſal.13.*
dicto pſal. niſi eliciatur ex eo quod ſubditur, Non eſt qui faciat bonum: Cum autem illud in propria
forma citet, veriſimilius eſt quod ſit deſumptũ ex illo Eccle.7. Non eſt homo iuſtus in terra qui faciat
bonum, & nõ peccet. Et primo ponit peccata omiſſionis, remouendo principia bonorũ operum, &
deinde remouendo ipſa bona opera. Principia autẽ bonorum operũ ſunt tria, quorũ vnum pertinet
ad ipſam operis rectitudinem: & hoc eſt iuſtitia quam excludit, dicens: *Non eſt iuſtus quiſquam.* Vnde
Mich.7. Periit ſanctus de terra, & rectus in hominibus nõ eſt. Quod tripliciter poteſt intelligi. Vno
modo vt intelligatur quod nullus ſit iuſtus in ſe ex ſeipſo, quia ex ſe quilibet eſt peccator, á ſolo autẽ
Deo habet iuſtitiã: ſecundũ illud, Dominator Domine Deus miſericors, qui aufers iniquitatẽ atque *Exo.34*
peccata, nullus apud te per ſe innocens eſt. Alio modo quod nullus quantum ad omnia eſt iuſtus: ſe-
cundum illud, Quis poteſt dicere mundum eſt cor meum. Tertio poteſt intelligi vt referatur ad po- *Prou.20*
pulum malorũ, inter quos nullus eſt iuſtus: eſt enim phraſis ſcripturæ, vt quandoq; loquatur de toto
populo, ratione malorum, & quãdoq; ratione bonorum: vt perſpici facile poteſt in Hiere. Duo tamẽ *Hier.16.*
primi ſenſus magis congruunt intentioni Apoſtoli, qui in ſecundo ſenſu non intendit cõprehendere
D. Virginẽ, quæ ab omni peccato fuit præſeruata. Vnde Salomon, Tota pulchra es amica mea, & ma
cula nõ eſt in te. Secundum autẽ principium boni operis eſt diſcretio rationis: & hoc excludit ſub-
dens, Non eſt intelligens. Vnde Pſal. Neſcierunt neq; intellexerunt. & alibi, Noluit intelligere vt be-
ne ageret. Tertium principium eſt rectitudo intentionis, quã excludit, dicens: *Non eſt requirens Deum.* *Pſal.13.*
ſuam ſcilicet intentionem ad ipſum dirigendo. vnde Oſee.10. Tempus inquirendi Dominum, qui cũ
venerit docebit vos iuſtitiã. Deinde excludit á Iudæis bona opera. Primo quantum ad omiſſionem
diuinæ legis, cum dicit: *Omnes declinauerunt*, ſcilicet á regula diuinæ legis, omittendo. Secundo quantũ
ad omiſſionem finis, cum dicit: *Simul inutiles facti ſunt.* Hoc enim inutile dicimus quod non conſequi-
tur finem ſuum: & ideo cùm homines á Deo declinãt, redduntur inutiles. vnde Sap.4. Impiorum mul

titudo

titudo non eſt vtilis. Tertiò quantum ad omiſſionem ipſorum. vnde dicit: *Non eſt qui faciat bonum*, ſci- D
1. Ioan. 1. licet ſine peccato. Vnde D. Ioan. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & ve-
ritas in nobis non eſt. Et Hier. 4. Sapientes ſint, vt faciant mala. bona autẽ facere neſcierunt. Subdit au
tem, *vſque ad vnum*, quod poteſt exponi excluſiuè, quaſi dicat, præter vnum: qui, ſcilicet ſolus, fecit bo-
Eccle. 7. num, redimendo genus humanum. Vnde Sap. Virum de mille reperi vnum, mulierem nõ inueni. Vel
poteſt intelligi incluſiuè: quaſi dicat, nec etiã vnus purus homo: qui faciat bonum, ſ. perfectum: iuxta
illud, Quærite in plateis eius, adinueniatis virum facientem iudicium, & quærentem fidem.

Sepulchrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſe agebant, venenum aſpidum ſub labiis eorum: quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt.

HIc incipit exprimere peccata commiſſionis, ſed primo circa peccata oris ponit promptitudinem
& turpitudinem, cum dicit: *Sepulchrum patens, &c.* Tale enim ſepulchrum patens duo habet.
Hier. 5. Primo eſt paratum ad recipiendum mortuum, & ſecundum hoc guttur hominis dicitur ſepulchrum
patens, quando eſt paratum ad dicendum mortifera, per quem modũ dicit Hiere. Pharetra eius quaſi
ſepulchrum patens. Secundo ſepulchrum patens exhalat fœtorẽ. vnde Chriſtus dicit, hypocritas eſſe
ſimiles ſepulchris dealbatis, quæ à foris apparent hominibus ſpecioſa, intus verò ſunt plena oſſibus
mortuorum & omnis ſpurcitia. Et ſecundum hoc guttur hominis dicitur ſepulchrum patens, quãdo
ex ore procedit turpiloquij fœtor. Deinde ponit fraudem, dicens: *Linguis ſuis doloſe agebãt*. aliud haben-
Mat. 23. do in corde, aliud in ore. iuxta illud, Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta eſt. Tertio ponit
Hiere. 9. peccatum oris, cum dicit, Venenum aſpidum ſub labiis eorum. quia ſcilicet talia verba euomũt, quæ
inſanabiliter proximos occidunt, vel ſpiritualiter vel corporaliter: vnde dicitur, Fel draconũ vinum
Deut. 32 eorum, & venenũ inſanabile. Quarto deſignat abundantiã omniũ peccatorũ, cũ dicit: *Quorum os male-*
Infra. 12 *dictione & amaritudine plenum eſt*: quia ſcilicet maledicunt aliis detrahendo: contra illud, Benedicite, &
nolite maledicere. Et amaritudine in quantum non verentur in faciem proximi dicere conuitia ver-
Ephe. 4. ba, iniurioſa atq; contumelioſa: quibus ad amaritudinem prouocatur: contra illud, Omnis amaritudo
tollatur à vobis. E

Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem: contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt: non eſt timor Dei ante oculos eorum.

HIc exprimit peccata operis circa quæ tria tangit. Primo promptitudinem ad male agendum, cum
dicit, *Veloces*, id eſt prompti, *pedes meos*, id eſt affectus ipſorum, *ad effundendum ſanguinem*, id eſt, ad fa
ciendum quæcunque grauia peccata, inter quæ grauius quod committitur in proximum, eſt homici-
Prou. 1. dium. quod deſignat hic per ſanguinis effuſionem: de quo Salomon, Pedes eorum in malum currunt
& feſtinant, vt effundant ſanguinem. Secundo tangit multitudinem nocumentorũ, quæ aliis inferun
tur, cum dicit, *In viis eorum*, id eſt, in operibus eorum eſt contritio, quia alios comprimunt & conter-
Iob. 24. unt opprimendo eos: iuxta illud, Ad conterendum erit cor eius, & infelicitas in quantũ ſcilicet pri-
uant homines bonis ſuis ad miſeriam eos deducendo: ſecũdum illud, Nudos dimittunt homines ve-
ſtimenta tollentes. Poſſunt tamen intelligi duo hic poſita ad deſignandum pœnam potius q̃ culpam.
vt ſit ſenſus: In viis eorum eſt contritio & infelicitas, id eſt, operationes eorum quę per vias deſignan
tur, ducunt ad contritionem & infelicitatem: ita quod cõtritio referatur ad oppreſſionem pœnæ, qua
Eſa. 30. pro peccatis punientur: iuxta illud, Comminuẽtur ſicut cõteritur lagena ſiguli. Infelicitas autem refe-
renda eſt ad pœnam damni, quia felicitate æterna priuabuntur: ſecundum illud, Infelices autem ſunt
Sap. 13. & inter mortuos ſpes eorum. Tertio tangit obſtinationem culpæ eorum ad malum, à qua quis dupli-
citer reuocatur. Primo per hoc quod vult cum hominibus pacem habere: ſed contra hoc dicitur hic,
Pſal. 119. Et viam pacis nõ cognouerunt: vnde Pſal. Cum his qui oderunt pacem, &c. Secundo intuitu diuini
Luc. 18. timoris. Sed iſti nec Deum timent, nec homines reuerentur: ideo non eſt timor Dei ante oculos eorũ,
Eccle. 1. id eſt, ante ipſorum conſiderationem. Ideo Sapiens, Timor Domini expellit peccatum. Nam qui ſine
timore eſt, non poterit iuſtificari. Poteſt autem hoc ſpecialiter contra Iudæos Chriſto non credentes,
Ephe. 2. quod non cognouerunt viam pacis, id eſt Chriſtum: de quo dicitur, Ipſe eſt pax noſtra qui fecit vtraque F
vnum.

Scimus autem quoniam quæcunq; lex loquitur, his qui in lege ſunt loquitur.

HIc excludit exceptionem quam potuiſſent Iudæi obiicere, Poterant enim peruertere ſenſum au-
thoritatis inductæ, dicendo quod prædicta authoritas intelligebatur de Gentilibus, & non de
Iudæis. Ideo hoc excludit, dicens: Scimus quoniam quæcunque lex loquitur, his qui in lege ſunt, id
eſt, his qui ſubiecti legi loquitur. Sed Gentiles non erant ſubiecti legi Moyſi, ſed ſolum Iudæi: iuxta
Eccle. 24. illud, Legem mandauit Moyſes in præceptis iuſtitiarum & hæreditatem domui Iacob: igitur non
poterant huiuſmodi exceptionem proponere. Verum ſi obiiciatur authoritatem illam non eſſe ex
lege Moyſi, qui ſolum ſcripſit Pentateuchum. Dicendum quod nomen legis quandoque ſumitur
pro toto veteri teſtamento, & non pro quinque libris Moyſi tantum: iuxta illud, Vt impleatur ſer-
Ioan. 15. mo qui in lege eorum ſcriptus eſt: Quia odio habuerunt me gratis, quod non eſt ſcriptum in Pen-
tateucho, qui propriè dicitur lex, ſed in veteri teſtamento, videlicet in pſal. 24. Et hoc modo acci-
Pſal. 24. pitur hic lex. Quandoque autem totum vetus teſtamentum diuiditur in tria, ſcilicet in legem, pſal-
mos, & Prophetas: ſecundum illud, Neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, &
Luc. 24. Pſalmis, & Prophetis de me. Aliquando autem totum vetus teſtamentum diuiditur in duo, ſcilicet
legem & Prophetas: iuxta illud, In his duobus mandatis omnis lex pendet & Prophetæ. Et ſecun-
Mat. 22. dum hunc modum Pſalterium ſub Prophetis continetur. Si iterum obiiciatur quod in lege, hoc eſt
veteri teſtamento, continentur multa pertinentia ad Gentes, prout patet in pluribus locis, Eſa. &
Hiere. vbi dicuntur multa contra Babylones & alias nationes: ergo non quæcunque lex loquitur
his qui in lege ſunt, loquitur. Dicendum quod quandocunque lex indeterminatè loquitur, ad eos
pertinere dicitur, quibus lex datur. Quando verò lex vel ſcriptura de aliis loquitur ſpeciali titulo,
prout cum dicitur: Onus Babylonis & onus Tyri, &c. de illis intelligitur. Veruntamen ea quę in ve
teri teſta

A teri teſtamento contra alias gentes ſcribuntur, aliquo modo ad Iudæos pertinebant, in quantum eo-
rum infortunia ad eorum conſolationem vel terrorem prænuntiabantur, prout etiam prædicator ea
debet dicere quæ pertinent ad eos, quibus prædicatio fit, qui ſunt præſentes. & aliquando ea quæ
pertinent ad abſentes. Necnon punitiones factas exteris propter peccata eorum, vt ipſi caueant. *Vt om-
nes os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus Deo.* Hic aſſignat intentionem prædictæ authoritatis ad
quid ſcilicet ſcripta, & ad quid adducta fuit. Quia ſcriptura propter duo tam Gentiles quàm Iudæos
arguit de iniuſtitia. Primo quidem ad reprimendum eorum iactantiam, qui ſe iuſtos arbitrabantur,
vt ille, de quo Diuus Lucas.18. Qui arbitrabatur ſe iuſtum, & aſpernabatur cæteros, dicens: Non ſum
ſicut cæteri hominum, ieiuno bis in ſabbato, &c. Et quantum ad hoc quod dicit, *vt omne os obſtruatur*,
ſcilicet eorum qui ſibi præſumptuoſè iuſtitiam adſcribunt. vnde Pſal.62. Obſtructum eſt os loquen-
tium iniqua. Et Anna mater Samuelis, Nolite multiplicare loqui ſublímia gloriantes. Secundo vt 1.Reg.2.
ſuam culpam recognoſcentes, ſe Deo ſubiiciât. Ideo dicit: Et ſubditus fiat omnis mundus Deo, id eſt,
non ſolum Gentiles, ſed etiam Iudæi. Vnde Pſal. Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? *Quoniam ex ope-* Pſal.61.
ribus legis non iuſtificabitur omnis caro coram illo. Hic aſſignat rationem prædictæ authoritatis: quaſi dicat,
ideo non eſt iuſtus quiſquam, &c. Quoniam omnis caro, id eſt, omnis homo nõ iuſtificabitur coram
illo, id eſt, ſecundum eius iudicium ex operibus legis. Quia ſi ex lege eſſet iuſtitia (vt Apoſtolus ait) Gal.2.
Chriſtus gratis mortuus fuiſſet. Et alibi, Non ex operibus iuſtitię quæ fecimus nos, ſed ſecundũ miſe- ad Tit.3.
ricordiam ſuam ſaluos nos fecit. Notandum tamen quod duplex eſt opus legis, quoddã eſt proprium
opus legis Moſaicę, prout obſeruatio cæremonialium præceptorũ. Quoddam verò eſt opus legis prę-
ceptorum moralium, quæ pertinent ad legem naturæ: Dictum Apoſt. non ſolum intelligitur de ope-
ribus præceptorum cæremonialium, quæ erant legis Moſaicæ peculiariter, ſed etiam de operibus le-
gis naturę quæ continebantur in lege Moſi, & dicuntur moralia. Quia, vt infra.11. dicetur, Si ex operi-
bus, iam non eſt gratia. alioquin gratia non eſt gratia. Et nota quod Apoſt. hic loquitur de prima iu-
ſtificatione, nõ de ſecunda, ſiue de augmento gratiæ; quia talis fit per opera legis. vnde ſupra.2. capite
dicit factores legis iuſtificabuntur. vbi hanc materiam diffuſe tractauimus. Si dicatur quod operibus
legis naturæ promiſſa eſt vita æterna: iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata, &c. Dicen-
B dum quod verum eſt ſuppoſita gratia: quia ſi illa mandata ſeruentur ſecundum ſubſtantiã operis tan-
tum, quod fieri poteſt, non iuſtificant apud Deum: ſed duntaxat quãtum ad homines, vt dicit infra.4.
cap. *Per legem enim cognitio peccati.* Hic probat quod opera legis non iuſtificant. Quia lex data fuit vt ho-
mo cognoſcat quid agere aut quid vitare debeat, cum ſit regula directiua actuum humanorum: iuxta
illud, Mandatum lucerna eſt, & lex lux, & via vitæ. Sed ex hoc quod homo cognoſcit peccatũ, quod Prou.6.
vitare debet tanquam prohibitum, non tamen ſequitur quod ſtatim vitet illud, quod tamen perti-
net ad rationem iuſtitiæ Dei, ſine qua concupiſcentia ſubuertit iudicium rationis in particulari agibi-
li, & ideo lex non ſufficit ad iuſtificandum, ſed neceſſarium eſt aliud remedium per quod cõcupiſcen-
tia reprimatur, quod lex nec opera præſtare poſſunt, ſed ſolum gratia quam Apoſtolus vocat iuſti-
tiam Dei.

TERTIA PARS III. CAPITIS.

Nunc autem ſine lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt, teſtificata à lege & Prophetis.

IN hac tertia huius capitis parte, Apoſt. oſtendit Iudæos & Gentiles æquales fuiſſe, quantum ad ſta-
tum gratiæ ſubſequentis, declarãdo primo quemadmodũ ſe habeat vera iuſtitia ad legem, duabus
comparationibus. Prior eſt quia iuſtitia Dei non eſt ex lege cauſata: vnde dicit: *Nunc autem ſine lege*, id
eſt, abſque vi & ope legis, ſiue lege nullo modo cooperante, iuſtitia Dei manifeſtata eſt, & non eſt de
nouo facta, ſed eſt de nouo manifeſtata: erat enim iuſtitia Dei in patribus et in aliquibus Gentilibus,
vt in Iob. ſed erat tanquam occulta, tum quo ad rem creditam, ſcilicet Chriſtum, tum quo ad promul-
gationem. Ideo in his verbis explicatiuè exprimit quod prædixerat, ſcilicet quod per opera legis nõ
poterat iuſtificari omnis caro coram Deo, ſed ſolum gratia quæ iuſtitia Dei dicitur, nũc tempore gra-
tiæ manifeſtata per doctrinam Chriſti & eius miracula, ac etiam per facti euidentiam. Quoniam eui-
dens eſt multos eſſe diuinitus iuſtificatos, & hoc ſine lege. ſ. cauſante iuſtitiam: iuxta Eſa. vaticinium:
Prope eſt ſalus mea, vt veniat: & iuſtitia mea, vt reueletur abſq; opere legis. vnde Apoſtol. Euacuati Eſa.56.
C eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis. Et ne quis credat hanc iuſtitiã eſſe legi cõ- Gal.5.
trariam, alterã ponit comparationẽ iuſtitiæ ad legem, cũ dicit, *teſtificata à lege & Prophetis.* Lex quidem
teſtificata eſt Chriſti iuſtitiã prænunciando & præfigurando. vnde Chriſtus dicebat, Ioan.5. Si crede-
retis Moſi, crederetis forſitan & mihi. Ille enim ſcripſit de me, et etiã per effectum. Quia cum ipſe Mo-
ſes iuſtificare non poſſet, teſtimoniũ perhibebat aliunde quærendam eſſe iuſtitiã. Prophetæ autem te-
ſtificati ſunt eam prænuntiando: iuxta illud, Huic omnes Prophetę teſtimonium perhibent remiſſio- Act.10.
nem peccatorum accipere per nomen eius.

Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes qui credunt in eum.

HIc aſſignat cauſam iuſtitiæ Dei quę eſt fides Ieſu Chriſti, id eſt, quam ipſe Chriſtus tradidit: iuxta
illud, Aſpicientes in authorem fidei. vel etiam quæ de ipſo habetur. Dixerat Apoſtolus: Ex fide Heb.12.
in fidem, ſed nõ explicauerat materiam fidei, neque modum quo iuſtitia Dei nobis iungeretur. Nunc
vtrunque explicat dicendo, *Iuſtitia autem Dei per fidem.* Ecce modus. Cum dicit Ieſu Chriſti, ecce ma-
teria: vnde infra.10. Quod ſi confitearis in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo credideris quod
Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Dicitur autem iuſtitia Dei eſſe per fidem Ieſu Chriſti,
non quod fides ſit cauſa effectiua aut meritoria iuſtitiæ Dei, quaſi per fidem mereamur primam
gratiam ſiue primam iuſtificationem, quemadmodum Pelagiani dixerunt. Sed quia in ipſa iuſtifi-
catione, qua actu effectiuè iuſtificamur à Deo, primus motus mentis in Deum, eſt motus fidei, qui
licet ſit ſimul tempore cum motu pœnitentiæ, ſpei, & charitatis: tamen ordine naturæ præcedit,
vnde & ipſa fides dicitur primus effectus iuſtitiæ ſiue gratiæ Dei, eo quòd fides dirigat ſpem, chari-
tatem, & omnes alias virtutes quæ fluunt ab ipſa gratia. Et in his qui ſemel habuerunt gratiam, &

Ephe.2. lapſi ſunt in peccatis præter infidelitatem, fides informis (quæ donum Dei eſt) eſt particulariter cauſa D
Gal.5. diſpoſitiua & prima, licet non ſit effectiua. Fides autem, quæ eſt primus effectus iuſtitiæ, non eſt in-
Ephe.3. formis, quia habet ſecum charitatem operantem. Hæc etiam eſt fides, de qua etiam dicitur quod per
eam in nobis habitat Chriſtus, qui non habitat abſq; charitate ſecundũ illud: Deus charitas eſt, & qui
1.Ioan.4. manet in charitate, manet in eo. Hæc eſt etiam de qua dicitur fide purificans corda hominum, quæ pu-
rificatio non fit abſque charitate, ſecundum illud: Vniuerſa delicta operit charitas. & illud, Charitas
operit multitudinem peccatorum. Et ne quis diceret per hanc fidem ſolos Iudæos iuſtificari, oſtendit
Prou.10. communitatem huius iuſtitiæ, cùm ſubdit: *In omnes*, ſcilicet iuſtitia hæc eſt in corde, non in carnalibus
1.Pet.4. obſeruantiis: de quibus dicitur quod carnales obſeruantiæ erant ad iuſtificationem carnis vſque ad
Heb.9. tempus correctionis impoſitæ. *Et ſuper omnes*, quia videlicet facultatem humanam excludit: nemo
enim ex operibus humanis hanc primam promereri poteſt. Addit autem, *qui credunt in eum*, id eſt, non
ſolũ qui credũt ei. i. qui aſſentiũt firmiter reuelatis à Deo, ſed qui credũt in eum. i. qui toto voluntatis
affectu tendunt in eum & adhærent ei, quod fit per charitatem.

Non enim eſt diſtinctio: Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei.

HIc manifeſtat & probat quod dixerat, quantum ad communitatem gratiæ & æqualitatem Iudæo-
rum & Gentilium. Dixerat enim quod iuſtitia Dei eſt in omnes, &c. Quis quo ad hoc non eſt
Col.3. diſtinctio inter Iudæum & Gentilem. vnde alibi dicit: In Chriſto Ieſu non eſt Gentilis & Iudæus. ſ.
diſtinctionem aliquam habens, quaſi Iudæus non egeat iuſtificari à Deo, ſicut Gentilis. Omnes enim
Eſa.53. peccauerunt, vt ſupra oſtenſum eſt. Et Eſa. dicit, Omnes nos quaſi oues errauimus. & per hoc omnes
egent gloria Dei. i. iuſtificatione ſiue remiſſione peccatorum, quæ cedit in gloriã Dei. Nec homo de-
Pſal.113. bet ſibi hanc gloriam aſcribere, ſecundum illud: Non nobis Domine nõ nobis, ſed nomini tuo da glo-
riam. & illud, Date gloriam Deo. Si igitur eo quod omnes peccauerunt, & ex ſe iuſtificari nõ poſſunt, re-
ſtat vt per aliam cauſam iuſtificentur.

*Iuſtificati gratis per gratiã ipſius, per redemptionẽ quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propi-
tiatorem, per fidem in ſanguine ipſius.*

HIc declarat cauſam iuſtitiæ eſſe Dei gratuitam voluntatem, & non opera legis præcedentia. vnde
Eſa.52. Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini. Et hoc per gratiã ipſius, ſcilicet Dei: E
iuxta illud, Gratia Dei ſum id quod ſum. Oſtendit deinde quæ ſit cauſa meritoria iuſtificationis. ſ. re-
demptio & ſatisfactio Chriſti. Qui enim facit peccatum, ſeruus eſt peccati. ex qua quidem ſeruitute
redimitur, ſi pro peccato ſatisfaciat: quemadmodum ſi quis per culpam commiſſam obnoxius fuit re-
gi ad ſoluendum pecuniam, ille eum redimere diceretur à noxa, qui pro eo ſolueret pecuniam. Hæc
autem noxa pertinebat ad totum genus humanum, quod per primi parentis peccatum infectum fue-
rat, pro quo nullus alius ſatisfacere poterat, niſi ſolus Chriſtus, qui à peccato immunis erat, & infini-
tæ virtutis ac ſatisfactionis, propter vnionem, capax. ideo ſubdit, *quæ eſt in Chriſto Ieſu*, id eſt, factam
per Chriſtum Ieſum, cuius meritũ manet in eo. q. d. in nullo alio poterat nobis eſſe redemptio: iuxta
1.Pet.1. illud, Scientes quod non corruptibilibus auro & argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatio-
ne paternæ traditionis, ſed precioſo ſanguine, ſcilicet Chriſti, quaſi agni immaculati & incontamina-
ti. Oſtendit inſuper vnde iſta redemptio habuit efficaciam, cum dicit: *quem propoſuit Deus propitiatorẽ*,
id eſt, placatorem & ſatisfactorem. Ex hoc enim Chriſti ſatisfactio efficaciam ad redimendum & iu-
ſtificandum habuit, & Deus per eam placatus eſt: quis ad hoc eum ordinauerat ſecũdum propoſitum
Ephe.1. voluntatis ſuæ: ſecundũ illud, Qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Vel propo-
ſuit. i. pro omnibus poſuit. Quia humanũ genus quod nõ habebat, vnde ſatisfacere poſſet, ideo Deus
Pſal.110. dedit illi redemptorem qui ſatisfacere poſſet: vnde Pſal. Redemptionem miſit Dominus populo ſuo.
Et ſic dum ſatisfaciendo redemit nos à noxa peccati, Deum peccatis noſtris propitium fecit. & ideo
nominat eum propitiatorem: & D. Ioannes propitiationem. In cuius figura mandatum fuit, vt fieret
1.Ioan.2. propitiatorium (id eſt Chriſtus) quod ponebatur ſuper arcam, id eſt Eccleſiam. Oſtẽdit poſtmodum
Exo.25. per quid effectus redemptionis ad nos peruenit, cum dicit: *per fidem in ſanguine ipſius* pro nobis effuſo.
vt enim pro nobis ſatisfaceret, congruebat vt pœnam mortis pro nobis ſubiret, quam homo per pec-
Gen.2. catum incurrerat: iuxta illud, Quacunque die comederis, morte morieris. Vnde D. Petrus. Chriſtus
1.Pet.3. ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt. Hæc autem mors Chriſti applicatur nobis per fidem, qua cre- F
dimus eum per ſuam mortem mundum redemiſſe. vnde Apoſtolus: In fide viuo filij Dei, qui me di-
lexit, &c. Nam & apud homines ſatisfactio vnius alteri non prodeſſet, niſi is cui facienda eſt, ratam
haberet. Et ſic patet quomodo ſit iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti, & quo modo iuſtificatio eſt for-
maliter per gratiam, à qua procedit fides, per quam nobis meritum paſſionis & ſanguinis Chriſti ap-
plicatur.

*Ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, propter remiſſionem præcedentium delictorum, in ſuſtentatione Dei, ad oſtenſionem
iuſtitiæ eius in hoc tempore: vt ſit ipſe iuſtus, & iuſtificans eum qui eſt ex fide Ieſu Chriſti.*

Sap.1. HIc declarat manifeſtationem iuſtitiæ Dei quantum ad modum, & quantum ad tempus. Dixerat
enim iuſtitia Dei in eo, ſcilicet euangelio reuelatur. cui conſonãt quæ in hoc capite ſcribit. Nunc
autem ſine lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt, quaſi dicat: Quia redemptio facta eſt per Chriſtum Ie-
ſum, &c. ſiue per eum factum eſt vt iuſtificaremur per redemptionem Chriſti, ad hoc quod Deus iu-
ſtitiam ſuam oſtenderet, & hoc propter remiſſionem præcedentium delictorum. In hoc enim quod
Deus remittit præcedentia delicta, quæ lex remittere non poterat, nec homines ab eis propria virtu-
te purgari, oſtenditur quod neceſſaria erat hominibus iuſtitia Dei, qua iuſtificarentur ab ipſo: quod
ſolum fieri poterat per ſanguinem Chriſti, cuius virtus (quæ non ſolum erat circa peccata præſentia,
2.Cor.4 ſed etiam præterita & futura) operatur per fidem, quam habuerunt illi qui præceſſerunt Chriſti paſ-
ſionem, prout & nos habemus: iuxta illud, Habentes eundem ſpiritum fidei, credimus. Et ſic decla-
Mich. vlt. rauit modum quo iuſtificamur: quia ſcilicet per fidem applicatur meritum ſanguinis, id eſt, paſſio-
nis Chriſti, quæ eſt cauſa meritoria noſtræ iuſtificationis. Poteſt etiam exponi, vt dicatur propter re-

miſſionem

A miſſionem diliſtorum, quæ fuerunt hominum præcedentium Chriſti paſſionem: ſecundum illud,
Deponet omnes iniquitates noſtras, proiiciet omnia peccata noſtra, &c. Oſtendit inſuper Apoſto-
lus tempus manifeſtationis, cùm ſubdit: *In ſuſtentatione Dei, &c.* quaſi dicat præcedentia delicta erant
ante Chriſti paſſionem in ſuſtentatione, id eſt, tollerantia Dei, quaſi in quadam diuina ſuſtinentia,
quia credentes in eum non condemnabat pro ipſis, nec ab eis etiam totaliter liberabat. Cùm adhuc
teneret eos in limbo incluſos: in quo licet non paterentur ſenſibilem pœnam, erant tamen ſpe dila-
tionis & expectationis afflicti: iuxta illud, Spes quæ differtur, affligit animam. Ante enim Chriſti Prou.13.
paſſionem in gloriam Dei introire non poterant. vnde de quolibet illorum verificabatur illud. Suſti-
ne ſuſtentationes Dei. Ad hoc enim præcedentia delicta, vel præcedentes patres erant in ſuſtentatio-
ne Dei, ad oſtentionem, ſcilicet iuſtitiæ eius. In hoc tempore, id eſt vt in hoc tempore gratiæ iuſtitiam Eccle.2.
ſuam perfectè oſtenderet, plenum peccatorum remiſſionem tribuendo. Per hoc enim declarauit ſe iu-
ſtum, quod peccatum Adæ totam naturam humanã inficiens, non reliquit impunitum. Vnde Apoſt.
Ecce nunc tempus acceptabile, &c. & hoc eſt quod ſupra dixit: Nunc autem ſine lege iuſtitia Dei ma- 2.Cor.6.
nifeſtata eſt. Oportuit autem præcedentia delicta vſq; ad hoc tempus fuiſſe in ſuſtentatione Dei. Pri-
mo, vt conuinceretur homo de defectu ſcientiæ: quia tempore legis naturæ in errores & turpia pecca
ta incidit. Secundo, ex defectu potentiæ: quia poſt legem ſcriptam, quæ fecit cognitionem peccati, ad-
huc homo per infirmitatem peccauit. Deinde declarat quod iuſtitia Dei per remiſſionem peccatorũ
manifeſtatur, ſiue accipiatur iuſtitia, qua ipſe Deus iuſtus eſt, ſiue qua alios iuſtificat: cum dicit, *vt ſit ip
ſe iuſtus, &c.* vt per remiſſionem peccatorũ Deus appareat iuſtus in ſeipſo promiſſionem implendo:
quia peccata ſicut promiſerat, remittit. Et cum ad iuſtitiam Dei pertineat, vt peccata deſtruat homi-
nes ad iuſtitiam reducendo: iuxta illud, Iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit. Ideo apparuit iuſtificans Pſal.10.
eum qui ex fide eſt Ieſu Chriſti, id eſt qui per fidem Ieſu Chriſti accedit ad eum: iuxta illud, Acceden- Heb.11.
tem ad Deum oportet credere.

QVARTA PARS III. CAPITIS.

B *Vbi eſt ergo gloriatio tua? Excluſa eſt: per quam legem? Factorum? Non: ſed per legem fidei.*

IN hac quarta huius.3.cap. parte, Apoſt. ex præmiſſis infert vnum corolarium. Et concludit id quod
ab initio epiſtolæ propoſuerat, deprimere. ſ. Iudæorũ & Gentilium ſuperbiam, et obfirmare eorum
ora. Quia ex quo tu Iudæus es, in peccato ſicut Gentilis. Et ex quo Gentilis iuſtificatur per fidem, &
ex Dei mera gratia, ſicut & Iudæus, non remanet in aliquo veſtrum quidpiam, vnde poſſit ſe ſuper
alium extollere & gloriari. Et quamuis hoc corolarium per modum quæſtionis aduerſus vtroſq; illa-
tum, poſſit intelligi, dirigitur tamen ſpecialius ad Iudæum, de quo in principio huius capitis moue-
rat quæſtionem, an præcelleret vel amplius haberet. vnde dicit *Vbi, &c* ô Iudæe qui, ſcilicet, vt dictum
eſt, in lege gloriaris, & per hoc Gentili te vis præferre. Contra illud: Non eſt bona gloriatio veſtra. 1.Cor.5.
& illud: Non efficiamini inanis gloriæ cupidi. *Vbi eſt gloriatio tua.* i. quid eſt in te de quo poſſis gloria- Gal.6.
ri, & te extollere ſuper Gentiles? Nihil profecto inuenies. *& excluſa eſt* & procul abiecta gloriatio tua,
id eſt occaſio gloriandi. iuxta illud: Ablata eſt gloria de Iſrael. & illud: Gloriam eorum in ignominiã 1.Reg.4.
commutabo. Et quia Iudæorũ gloria erat in lege, vt dictum eſt, videbatur quod per aliquid eiuſdem Oſee.4.
generis eorum gloriatio excluderetur. Ideo aſſignans cauſam, quærit: *Per quam legem.* Et quia poſſet ali
quis credere quod Apoſt. diceret gloriationẽ illam excluſam per aliqua præcepta legalia, quibus quæ
dam maiora opera mandarentur, & ideo interrogando ſubdit: *Factorum?* quaſi dicat, nunquid per ali-
quam legem ſcriptã, quæ facta præcipiat, dico eorum gloriam excluſam? Reſpõdet quod non, ſed per
legem fidei, quæ iuſtificat & facultatem operandi & implendi legem præbet. Et ſic apparet Apoſt. du-
plicem induxiſſe legem, ſcilicet factorum, per quam videtur intelligere legem veterem Moyſi: & le-
gem fidei, per quam videtur intelligere legem nouam & euangelicam Chriſti, per quam Gentiles
æquiparantur Iudæo. Si obiiciatur quod in lege veteri exigebatur & neceſſaria erat fides, prout in no
C ua: iuxta illud, Qui timetis Dominum, credite illi. & illud: Credidi propter quod locutus ſum. Imò Eccle.2.
etiam in lege noua facta quorundã ſacramentorũ requiruntur, ſecũdum illud: Hoc facite in meã com Pſal.115.
memorationem & etiam facta moralium obſeruationũ, ſecundum illud: Si vis ad vitam ingredi, ſer- Luc.22.
ua mandata. Et illud: Eſtote factores verbi & non auditores tantũ. Dicendum quod per legem facto- 1.Cor.11.
rum intelligit legem exterius propoſitã & deſcriptam, per quam exteriora facta hominũ ordinantur, Mat.19.
dum præcipitur quid fieri debeat, & prohibetur quod fieri nõ debet, & à quibus abſtinendũ eſt. Le- Iaco.1.
gem autem fidei vocat legem interius deſcriptam, per quã non ſolum exteriora facta, verum etiã ipſi
motus cordium diſponuntur, inter quos motus fidei eſt primus: ſecũdum illud, Corde creditur ad iu-
ſtitiam. Et de hac lege loquitur cum dicit: Lex ſpiritus vitę, &c. Hanc legem quantum ad principale, Infra.10
D. Tho dicit eſſe gratiã ſpiritus ſancti, quæ reconciliat & amicitiã cum Deo componit, reprimit cõ- Infra.8
cupiſcentiã, & dat facultatem operandi atq; implendi legẽ, & opera legis, corã oculis Dei grata & ac 1.2.q.106.
cepta facit, quod lex antiqua nõ poterat, nec etiã naturalis, quæ etiã aliquo modo poteſt dici factorũ:
eo q; eis neq; operibus data erat virtus remittendi peccata. Ex diſcrimine duplicis legis. ſ. factorũ &
fidei, naſcitur diſcrimen inter iuſtitiã operum, & iuſtitiã fidei. Iuſtitia operũ eſt rectitudo operum per
naturalem facultatẽ rationis in moribus ſecundũ legis normam. Iuſtitia verò fidei, eſt peccatorum re
miſſio, ſanctitatis acquiſitio, ac operũ gratificatio & acceptatio. Vnde & antiqui patres qui habuerũt
gratiã ſpiritus ſancti, et quorũ opera placuerũt & fuerũt grata & accepta deo, et per conſequẽs habue
runt legẽ fidei, pertinebãt ad nouum teſtamentũ, ſiue ad nouam legem. iuxta illud, Habẽtes eundẽ ſpi
ritum fidei. Sic nunc Chriſtiani, qui ſolo timore pœnæ ſeruant mandata, pertinere dicuntur ad vetus
teſtamentum ſiue legem veterem, quæ idcirco factorum dicitur, quia facta præcipiebat, et vim facien
di nõ præbebat, prout lex noua, quæ etiam facta & opera præcipit, et virtutem operandi tribuit, ideo
dicitur factorum.

Arbitramur enim hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis. D

HIc oſtendit modum quo per legem fidei Iudæorum glorietio excluditur, dicens: *Arbitramur*, nos
ſcilicet, Apoſtoli veritatem à Chriſto edocti, *hominem* quemcunq́, ſcilicet Iudæũ, ſiue Gentilem,
Act. 15. iuſtificari per fidem. Iuxta illud: Fide purificans corda eorum. & hoc *ſine operibus legis* cæremonialibus,
quæ gratiam non conferebant, ſed ſolum ſignificabant, ac etiã ſine operibus moralium præceptorum.
ad Tit. 3. Iuxta illud: Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, &c. Et eſt intelligendum de operibus præce-
dentibus iuſtitiã ſiue gratiam, & non concomitantibus: quia in ipſa iuſtificatione eſt opus fidei, ſpei,
charitatis, ac pœnitentię. Requiruntur etiam opera conſequẽtia, quia vt D. Iacobus ait, fides ſine ope-
ribus mortua eſt. & ideo iuſtificari non poteſt.

An Iudæorum Deus tantum? Nonne & Gentium? imò & Gentium: Quoniam quidem vnus eſt
Deus qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem.

HIc probat quod iuſtitia fidei cõmuniter ſe habet ad omnes: hoc prius manifeſtauerat ratione ſum-
Pſal. 67 pta ex parte cauſæ materialis; cum dixit: Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. hic probat ra-
Hier. 10 tione accepta ex parte cauſæ agentis & iuſtificantis, quæ eſt Deus. vnde infra 8. Deus eſt qui iuſtifi-
Exo. 5. cat. Manifeſtum eſt enim quod Deus iuſtificãdo ſaluat illos, quorum eſt Deus: ſecundum illud, Deus
Pſal. 75. noſter Deus ſaluos faciendi. Non eſt autem Deus creator & prouiſor Iudæorũ tantum ſed etiã Gen-
tiũ, quas, ſcilicet gubernat & regit, ſecundũ illud: Quis nõ timebit te ô rex Gentiũ, quanuis quãdoq́
ſpecialiter dicatur Deus Hebręorum. vnde ſcribitur in Exo. Deus Hebręorũ. Sed hoc eſt vel propter
ſpecialem cultum ab eis Deo exhibitũ, vel per eius cognitioné, iuxta illud: Notus in Iudęa Deus. Eſt
tamen Deus per creationem, directionem, prouiſionem & gubernationem omniũ, ſiue Iudæorũ, ſiue
Gentilium. Ergo vtroſq́ iuſtificare poteſt & iuſtificat, cum, vt dictum eſt, apud Deum non ſit illorũ
diſtinctio. Quod manifeſtat per ſignum, dicens: *Quoniam quidem vnus eſt Deus qui iuſtificat circumciſionem*,
id eſt Iudæos circunciſos ex fide, & præputium per fidem, quod videtur eſſe idem, licet poſſit dari ali-
qua differentia. Nam hæc præpoſitio *ex* deſignat aliquando cauſam remotam. Hæc autem prępoſitio
per deſignat cauſam propinquam. Iudæi ergo dicuntur iuſtificari ex fide, quia fides fuit prima cauſa, E
ex qua proceſſit circunciſio & cætera ſacramenta legalia. Et ita Iudæos iuſtificat fides, ſicut quæ-
dam cauſa primaria per quaſdam cauſas medias. Gentiles autem per ipſam fidem immediate iuſti-
ficantur.

Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit. Sed legem ſtatuimus.

HIc conferendo fidem cum lege excludit quandam obiectionem, & lenit animos Iudæorum, qui
poterãt eſſe conturbati: eo quod in præmiſſis viſus eſt à Deo fidem, in ſublime attollere, legemq́
deprimere, ac ſi fides aduerſa eſſet legi, eamq́ vti prauam & exitioſam cum idololatria Gẽtium repro-
Mat. 5. bare, & ſic poterant ſuſpicari quod legem deſtruere vellet. Ideo quærendo dicit: *Legem ergo, &c.* An ex
hoc quod dicimus hominem iuſtificari ſine operibus legis, derogemus legi, & deſtruamus eam? Re-
Mat. 5. ſpondit dicens: *Abſit*. Nam, vt dicit Chriſtus, Non præteribit iota vnum, aut vnus apex à lege, &c.
2. Cor. 3. Subdit autem: *ſed legem ſtatuimus*, id eſt per fidem legem implemus & perficimus: ſecundum illud, Nõ
Heb. 8. veni ſoluere legem aut Prophetas, &c. Si obiiciatur Apoſtolum dixiſſe oppoſitum, cum dixit: Glo-
& 9. riam vultus Moyſi promulgantis legem, eiusq́ ſubminiſtrationem euacuari per lumen & gloriam
ad Gal. 5. Chriſti. Et alibi confirmat dicens legem eſſe antiquatam, imò translatam. Et alibi, Si circuncidimini,
Chriſtus nihil vobis proderit. Dicendum quod in lege antiqua erant tria, ſcilicet cæremonialia, iudi-
Gal. 4. cialia, & moralia. Duo prima erãt figuralia ſiue figuratiua, & vmbræ futurorum. Et illa per Chriſtum
fuerunt impleta & approbata opere, & doctrina. Voluit enim circuncidi, in templo præſentari. Vn-
de dicit Apoſt. quod fuit factus ſub lege. Fuerunt etiam illa per fidem & legem nouam impleta, firma-
ta, illuſtrata. Quia per fidem & legem nouam oſtenſum fuit quod lex antiqua in ſuis figuris & vati-
ciniis atq́ oraculis veritatem continebat: quia eorum impletio apparet in euangelio: & ideo fides ſeu
noua lex non abrogat neq́ deſtruit antiquam, ſed potius confirmat. Quia quando aliquid eſt via ſiue
diſpoſitio ad aliud ad quod ordinatur, ſicut ad finem, ſi ceſſet, habito fine, non propter hoc cenſetur de- F
ſtrui, ſed magis confirmari: Quia virtualiter manet in alio meliori. quemadmodũ dicimus de motu
ad formam, quia ceſſat forma introducta, & virtualiter manet in ipſa. Lex autem vetus fuit quædam
diſpoſitio ad nouam, & ordinata ad ipſam ſicut ad perfectiorẽ. Et ideo non cenſetur deſtrui, cum ma-
neat virtualiter in ea. Exemplum communiter datur de campana, Cuius formulare, ipſa perfecta, de-
ſtruitur. & de imagine imperfecta, Cuius imperfectio pingendo & colores ſuperaddẽdo, tollitur ſiue
corrumpitur. Sic lex antiqua, quæ ordinabatur ad nouam tanquam perfectiorem, virtualiter in ea ma-
net, quantum ad rem ſignificatam per eam, ſignificabat enim iuſtificationem & remiſſionem peccato-
rum, quæ fit in lege noua per fidem & ſacramenta. Et ideo figuralia quantum ad rem figuratam ma-
nent: Sed non quantum ad vim obligandi vel obſeruandi: quia quantum ad hoc erant vmbræ, quæ
adueniente lumine euacuantur: ſic figura adueniente veritate. alioquin ſignificaret falſum, ſcilicet fu-
turum, quod eſt præſens vel præteritum. Si dicatur quod adhuc multæ cæremoniæ antiquæ legis ſer-
uantur in Eccleſia, puta mulierum purificatio, & thurificatio. Dicendũ quod non neceſſario, nec eo-
dem modo, ſed ſolum inquantum participant de moralibus: in caſibus præpoſitis ad gratiarum actio-
nes, quæ pertinent ad moralia. Et ideo quantum ad hoc Apoſt. in præallegatis locis, dicit eam anti-
1. Cor. 13 quatam, translatam & euacuatã. Eo modo loquendi quo Corinthiis dicebat: Cum venerit quod per-
fectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Et quemadmodum quãdo puer fit vir, euacuat, id eſt dimit-
tit ea quæ ſunt paruuli. ſ. imperfectiones. Lex autẽ antiqua erat paruulorũ, id eſt imperfecta. Quia, vt
Mat. 5. dicit Apoſt. Nihil ad perfectum adducit lex. Ideo quantum ad hoc fuit euacuata. Quantum ad mora-
& 6. lia verò, fuit à Chriſto in noua lege tripliciter impleta. Primo, quia verum intellectum legis expreſ-
ſit, prout patet de adulterio & homicidio, ac aliis: In quorum prohibitione Phariſæi non intellige-
bant niſi exteriorem actum prohibitum; Chriſtus verò expreſſit interiores actus cadere ſub prohi-
bitione.

A bitione. Secundò adimpleuit præcepta legis ordinando quomodo tutius ſeruaretur, quod lex vetus
ſtatuerat, vt ne homo peieraret, ſi omnino à iuramento abſtineret, niſi in caſu neceſſitatis. Tertiò ad-
impleuit legem præceptis legis, conſilia perfectionis ſuperaddendo: vnde dixit illi qui dicebat ſe ſer-
uaſſe omnia præcepta: Vnum tibi deeſt. Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia, &c. *Mat.19.*

EPITOME IIII. CAPITIS.

IN hoc capite Apoſtolus continuando gratiæ Dei neceſſitatem & excluſionem gloriæ Iudæorum,
in hoc quod ſe præferebant Gentilibus propter legem & circunciſionem. Primò ſub aliis verbis
reſumit & ſoluit ſecundam dubitationem, quam in exordio.3.ca. propoſuit, cùm dixit: Quæ vtilitas
circunciſionis. Hic autem aliter proponit, dicens: Quid ergo dicemus inueniſſe Abrahã, &c. Reſpon-
dendo oſtendit quod Abraham nõ inuenit iuſtificationem per circunciſionẽ ſolam, nec per legis ope-
ra, ſed magis per fidem: quod probat ratione acceptationis, ſiue reputationis diuinæ. Acceptationem
declarat authoritate Dauidis, per quã oſtendit beatitudinem remiſſionis peccatorũ non ſolum eſſe in
circunciſione, ſed etiam in præputio. Secundo ibi, *& ſignum, &c.* Reſpõdet cuidam obiectioni quæ fie-
ri poſſet de inutilitate circunciſionis, oſtendendo quod circunciſio non eſt cauſa iuſtitiæ, ſed ſignum
ſiue ſignaculum iuſtitiæ fidei, per quã Abraham dicitur pater circunciſorum ex fide, quam habuit in
præputio. Dicitur autem pater non circunciſorum per imitationem. Deinde probat quod nec circun
ciſio, nec quodcunq; opus legis iuſtificat: ſed fides diuinæ promiſſionis quã conſtat fuiſſe ante circun
ciſionem & legem, cuius effectus eſt operari iram, tantum abeſt vt gratiam conferat. Tertio ibi,
Ideo ex fide, &c. oſtendit quod promiſſio implenda ſit per fidem, & ſubiungit in quibus, & à quo ſit ad-
implenda. Quarto ibi, *Qui contra ſpem, &c.* Commendat fidem Abrahæ ex magnitudine, quantum
ad multiplicationem. Et ex firmitate & conſtantia, & ex iterata promiſſione. Et aſſignat rationem fir
mitatis fidei, quæ fuit conſideratio omnipotentiæ Dei. Finaliter commendat fidem Abrahæ, quan-
tum ad eius effectum ergo Abraham. Poſtmodum declarat effectum quem fides eius facit in aliis imi
tantibus eum.

EXPOSITIO LITERALIS IIII. CAPITIS.

B QVid ergo dicemus inueniſſe Abraham patrem noſtrum ſecundum carnem, id eſt, ſi ita ſit quod Deus iuſti
ficat præputium, ſicut & circunciſionem, quid vtilitatis & commodi dicemus nos Iudæi in-
ueniſſe, vel accepiſſe à Deo per circunciſionẽ Abraham patrem noſtrum ſecundũ carnem. i. ſecũdum
corpus vel carnalem circunciſionem, quia ſecundum animã vnus eſt pater noſter cœleſtis, qui in cœ- *Mat.23.*
lis eſt, ex prædictis ſequitur quod fruſtra dedit illi Deus circunciſionem, ex quo nihil vtilitatis acce-
pit, quod eſt contra illud: Ego Dominus docens te vtilia *Si enim Abraham ex operibus*, id eſt, ex circun *Eſa.48.*
ciſione, vel per circunciſionem, vel ex aliis operibus legis naturæ, *iuſtificatus eſt, habet gloriam*, id eſt, di-
gnus eſt laude, vel habet laudem apud homines, qui vident quæ foris patent, & opera externa mora-
liter, cum intentione honeſti abſq; aliqua mala intentione, & cum debitis circunſtantiis facta laudãt,
manifeſtant, & approbant eos honorando. *Sed non apud Deum*, ſcilicet habet gloriam: quia Deus princi *1.Reg.16*
paliter cor intuetur. Et ſic oportet quod aliunde, quàm per circunciſionem aut alia opera externa, ha-
buerit gloriam, apud Deum. ſ. per fidem. *Quid enim*, ſcilicet de Abraham, *dicit ſcriptura: credidit Abraham
Deo* promittenti ſibi per angelum propagationem innumerabilium filiorum, ad inſtar ſtellarum. *& re
putatum eſt illi*, ſcilicet Abrahæ à Deo illa fides: *ad iuſtitiam*. i. ad iuſtificationẽ, ſiue per illam fidem Abra- *Gen.17*
ham gratus & acceptus factus eſt Deo, & ab eo iuſtus reputatus, & non per circunciſionem: quæ po-
ſtea data fuit illi, nec etiam per opera alia præcedentia. & ratio eſt, *Ei autem qui operatur*, ſcilicet bonum
vel malũ opus ex libero arbitrio, *merces*, id eſt, retributio præmij reſpectu boni, aut pœnæ reſpectu ma
li. *non imputatur ſecundum gratiã, ſed ſecundum debitum.* quo ad malum notum eſt: quia gratia Dei non eſt
cauſa mali. & ideo pœna datur illi ſecundum debitum peccati: quo ad bonum etiam præmium, aſcri-
bitur debito operis, & nõ gratiæ, cum ex inclinatione illius (quã nõ habet) non proceſſerit. *Ei verò qui
non operatur*, ſcilicet opera externa, vtpote quia non adeſt ei materia aut temporis oportunitas. *Credenti
autem*, ſcilicet perfecte, *in eum*, id eſt, Chriſtum, *qui iuſtificat impium, reputatur*, id eſt ſufficit. *Fides eius ad iu
ſtitiam*, id eſt, ad iuſtificationem, acceptionem, & adeptionem vitæ æternæ, non ſecundum ſubſtantiã
C operis, ſed vt actus ille fidei procedit ex gratia & impulſu ſpiritus ſancti. *ſecundum propoſitum*, id eſt, ſe-
cundum ordinem gratiæ Dei, qui ita fieri decreuit, & nõ ſecundum ordinẽ debiti, cum nullum ſit ibi
debitum, neq; proportio quantũ ad ſubſtantiam operis. *Sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis*, ſcilicet,
eſſe *cui Deus accepto fert*, id eſt, gratis dat, *iuſtitiam*, id eſt, gratiam ſuam ſine operibus, ſcilicet præcedenti
bus: dicit enim Dauid, *Beati quorum remiſſæ ſunt*, ſcilicet à Deo, *iniquitates, et quorum tecta ſunt peccata*, quæ
dicuntur tecta diuino conſpectui, inquantum non inſpicit ad puniendum ea. *Beatus vir cui non imputa-
bit Dominus peccatum*, ad pœnam; tales ſunt beati inchoatiue in hac via, & ſi perſeuerent erunt perfe-
ctè beati in patria. *Beatitudo hæc*, quæ ſcilicet conuenit homini in hac via, quæ dicitur eſſe per remiſſio
nem peccatorũ *in circunciſione tantum manet*, id eſt, an tantum locum habeat in Iudęis circunciſis, ſiue an
tantũ Iudæis remittat Deus peccata, *An etiam in præputio*, id eſt, An Deus remittat peccata gentilibus
preputiatis, ſiue incircunciſis. q. d. manifeſtum eſt ex præmiſſis quod ſic: quia nõ Iudęorũ tantũ Deus,
ſed et Gentium: quod etiam alia via probari poteſt. *Dicimus enim quia reputata eſt Abrahæ fides ad iuſtitiã
quomodo ergo*, id eſt, pro quo ſtatu vel quo tempore, *reputata eſt*, ſcilicet ei ad iuſtitiam, *in circũciſione, an in
præputio*, id eſt in tẽpore quo erat circunciſus, an antequam circunciſionem acciperet, cum erat præpu
tiatus: *Non in circunciſione, ſed in præputio*: quod manifeſtũ eſt ex ſerie narrationis ſcripturæ. Nam Gen.
15. cap. legitur quod reputata eſt fides Abrahæ ad iuſtitiam, & in. 17. cap. legitur accepiſſe circunciſio-
nem. Non tamen ſuperflue ac inutiliter accepit, vt ſequenti parte probat, ex quo manifeſte apparet
quod Deus præputiatos iuſtificat, & quod beatitudo remiſſionis peccatorũ, non tantum manet in cir
cunciſione, ſed etiam in præputio.

SECVNDA PARS IIII. CAPITIS.

E*T ſignum accepit circumciſionis*, ſcilicet, Abraham, non inutiliter, quia accepit in *ſignaculum*, id eſt, ex- D
preſſum ſignum *iuſtitiæ fidei, quæ eſt præputio*, id eſt, quæ data fuit Abrahæ, nondum circunciſo dum
eſſet adhuc præputiatus, & hæc eſt prima vtilitas circunciſionis: quia in illo expreſſo ſigno poterat
contemplari myſterium incarnationis, quæ in illo ſignaculo, ſicut in quodam ſigillo, claudebatur. ad
hanc vtilitatem addit aliam, ſcilicet, paternitatis, *Vt ſit pater omnium credentium per præputium*, id eſt, vt
per circunciſionem ſpiritualem & fidem, quam accepit in præputio per exteriorem carnis circunci-
ſionem ſignificatam, eſſet pater ſpiritualis, & per imitationem omnium credentium. Primò Gentii-
lium, qui habentes præputium, credunt in eum qui iuſtificat impium. Vt reputetur illis fides ſiue
ipſum credere, *ad iuſtitiam*, id eſt, in remiſſionem peccatorum & acceptionem ad vitam æternam.
Et ſic pater circunciſionis, id eſt, Iudæorum circunciſorum credentium. Et ſic ſit pater, *non his tantum qui
ſunt ex circuncisione*. i. Iudæorum qui imitãtur eum in circunciſione exteriori, *ſed &*, id eſt, etiam his qui
ſectantur *veſtigia fidei quæ eſt in præputio*, id eſt, quæ fuit tempore præputij, *Patris noſtri Abrahæ. Non enim
per legem promiſſio*. ſ. facta eſt *Abrahæ aut ſemini eius*: vt, ſcilicet ſemen eius, ſcilicet Chriſtus, cui data eſt
omnis poteſtas, qui ſecundum corpulentam ſubſtantiam proceſſit ex ſemine Abrahæ, *eſſet hæres mun-*
Mat. vlt. *di*: quia tempore Abrahæ nondum data erat lex, ſed longo poſt tempore per Moyſen. *Sed per iuſtitiam
fidei*, id eſt per gratiam & meram ac eximiam liberalitatem dei, abſq; quibuſcunq; meritis præcedenti
bus. Imò demeritis reclamantibus & retrahentibus, huiuſmodi promiſſio facta eſt. *Si enim qui ex lege*,
ſcilicet *Moyſi hæredes ſunt*, id eſt, ſi ad hoc quod aliqui hæreditatem cœleſtem promiſſam percipiant, re-
quiratur quod ex legis Moyſi obſeruantia conſequantur, ſequitur quod *exinanita*, id eſt, fruſtra *eſt fides*,
qua Abraham credidit Deo ante legem datam Moyſi: & quod etiam eſt *abolita*, id eſt, vacua, inexple-
ta, irrita & caſſata *promiſſio*: ex quo ſequeretur quod Deus qui eſt fidelis in promiſſis, fidem non ſerua-
uerit & ſeipſum negauerit: quod non modo falſum, verum etiam blaſphemum eſt, & implicans con-
tradictionem. *lex enim iram*. i. vindictã, ſiue pœnam aut punitionẽ *operatur*: quia per legis trãſgreſſionẽ
facti ſunt homines digni iræ eo q; lex non dat facultatẽ operãdi ea quæ præcipit, vnde ſequitur quod
promiſſio nõ impletur per legem cũ ipſa lex magis impediat impletionẽ eius: quod ſic oſtẽdi poteſt:
Vbi enim non eſt lex, nec præuaricatio, ex qua procedit ira & impedimentũ hæreditatis, quia per legem co- E
hibentem & non adiuuantem occaſione ex lege accepta, peccatũ operatur omnem concupiſcentiam
& tranſgreſſionem ſiue præuaricationem.

TERTIA PARS IIII. CAPITIS.

I Deo ex fide hæreditas data eſt, vel promiſſam conſequimur hæreditatem, & ſumus hæredes, *vt ſe-
cundum gratiam*, id eſt, propter virtutem diuinæ gratiæ iuſtificantis hominem, & non per opera, *fir-
ma*, id eſt, ſtabilis & indefectibilis ſit promiſſio hæreditatis æternæ. *Omni ſemini*, Iudæo vel Gẽtili, qui-
cunq; fuerit ſemen Abrahæ per imitationem. *Non ei qui ex lege eſt ſolum*, id eſt, non ſolum ſemini carnali
legem Moyſi ſeruanti, *ſed &*, id eſt, etiam, *ei qui ex fide eſt Abrahæ*, id eſt, qui ſequitur & imitatur fidem
Gen. 17. Abrahæ, quanuis non ſit ab eo ſecundum carnis originem. *Qui pater eſt omnium noſtrum*, ſcilicet creden
tium, ſiue Iudæorũ, ſiue Gentilium. *Sicut ſcriptum eſt, quia patrem*, id eſt, authorẽ ſecundum fidem, *multa-
rum Gentium poſui*, id eſt, conſtitui te. ſ. Abraham: qui es *ante Deum* i. qui per fidem places Deo. *Cui*, futu-
ra prænunciãti, *credidiſti*, ac ſi videres præſentia, & cui merito credendum eſt. *Qui*. i. quia ipſe per fidem
& gratiã, *viuificat mortuos*. i. peccatores qui ſpiritualiter mortui ſunt, *& vocat ea quæ nõ ſunt*, id eſt, Genti
les qui nihil videntur eſſe quoad gratiã, *tanquam ea quæ ſunt*, id eſt ſicut Iudæos, qui aliquid ſecuudm re
putationem eorum eſſe videbantur.

QVARTA PARS IIII. CAPITIS.

Q*Vi*, ſcilicet Abraham, *contra ſpem* cauſæ naturalis vel humanæ. *in ſpem* diuinæ promiſſionis, *cre-
didit*, tam amplè & ſecurè expectans, *vt*, id eſt quod, *fieret pater*, ſecundum carnem & ſecũdum
Gen. 15. fidem, *multarum gentium, ſecundum quod dictum eſt ei*, à Deo. *Sic erit ſemen tuum, ſicut ſtellæ cœli & arena maris*,
& non eſt infirmatus in fide, id eſt nullo modo dubitauit de impletione promiſſorum Dei, quanuis cau-
ſam dubitandi haberet, ſcilicet ſuam infirmitatem & ſterilitatem Sarræ. *Nec conſiderauit corpus ſuũ emor
tuum*, ſcilicet ad generandum. *Cum iam ferè centum eſſet annorum, & emortuam vuluam Sarræ*. quæ ſterilis F
erat. Conclusa enim erat vulua eius, ne pareret. *In repromiſſione etiam Dei*, quando iterum per angelum
Gen. 16. promiſit dicens, ſecundum hoc tempus veniam, & erit Sarræ filius. *nõ hæſitauit diffidentia*. ſic quod diffi
Gen. 18. deret de veritate diuinæ promiſſionis, etiam ſi differrentur promiſſa. *Sed confortatus eſt fide*, id eſt per fi-
dem, vel firmiter fidei adhæſit. *Dans gloriam Deo*, conſiderando eius omnipotentiam. *Pleniſſime ſciens*, id
eſt, certificatus: *Quia quæcunque promiſit Deus, potens eſt, & facere*. æquè faciliter ſicut promittere, cum eius
potentia omnem impoſſibilitatem excludat. Ideo & illud credere, *reputatũ eſt illi ad iuſtitiam, Non au-
tem eſt ſcriptum tantum propter ipſum*, id eſt ad laudem ipſius: *quia reputatum eſt illi ad iuſtitiam, ſed & propter
nos*, ſcilicet inſtruendos, vt ſit nobis in exemplum, & in ſpem iuſtificationis. Quibus ſimiliter *reputabi-
tur*, ſcilicet ad iuſtitiam *credentibus*, id eſt, ſi crediderimus, *in eum*, ſcilicet Deum patrem. *Qui ſuſcitauit Ie-
ſum Chriſtum Dominum noſtrum à mortuis, qui*, ſcilicet Chriſtus *traditus*, eſt à Deo patre, Iuda, Iudæis, Pila-
to & à ſeipſo in mortem. *Propter delicta noſtra*, id eſt, vt ſatisfaceret pro delictis noſtris, *& reſurrexit pro-
pter iuſtificationem noſtram*, id eſt, vt nos reſurgendo iuſtificaret & ad nouitatem vitæ reduceret, prout
ipſe per reſurrectionem venit ad nouam vitam gloriæ, ad quam aliter de potentia ordinata peruenire
non poteramus.

COMMENTVM QVARTI CAPITIS.

Quid ergo dicemus inueniſſe Abraham patrem noſtrum ſecundum carnem?

IN hoc capite ſub aliis verbis Apoſtolus reſumit ſecundam interrogationem, quãm fecerat in fron
te præcedentis capitis, videlicet: Quæ vtilitas circunciſionis: quæ interrogatio poterat eſſe ob-
iectio Iudæorum ad ea quæ dixerat in calce ſecundi capitis, ſcilicet quod iudaiſmus, ad quem per-
tinet

A tinet legis & circunciſionis ſuſceptio, non ſufficiebat ad ſalutem : ex quo videbatur circunciſionem fuiſſe inutiliter datam. Et quia totum tertium caput expendit ad diſſoluendum primam interrogationem,& ad excludendum gloriationē, concludendo quod iuſtitia non eſt ex circunciſione,nec ex operibus,ſed ex fide Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes qui credunt in eum. Poterant Iudæi obiiciendo reſumere ſecundam interrogationem,& dicere:Si ita eſt quod Deus iuſtificat præputium,ſicut & circunciſionem,videtur quod circunciſio data Abrahæ in carne fuerit inutilis. Ideo hic ſub aliis verbis quærit,dicens : *Quid ergo,&c.* Si hæc verba ſecundum carnem referantur ad patrem noſtrum, ſicut aliquibus placet, Apoſt.per illa manifeſtat ſe eſſe ex progenie Abrahæ, quod in multis aliis locis profitetur,vt infra 9. Optabam ego Anathema eſſe pro fratribus meis ſecundū carnem qui ſunt Iſraëlitæ. 2.*Cor.*11.
Et alibi dicit: Hebræi ſunt,& ego, Iſraëlitæ ſunt,& ego. Et enim dixit ſe eſſe de tribu Beniamin. D. tamen Ambr.refert illa ad verbum inueniſſe,vt ſit ſenſus:Quid dicemus Abraham patrem noſtrum inueniſſe ſecundum carnem, id eſt, ſecundum carnalem circunciſionem. Quid per illud doloroſum opus commeruit, videtur quod inutiliter iniunctum fuerit. Contra quod per Eſa.dicit. Ego dominus docens te vtilia. Ex præmiſſis apparet quod Abraham dicitur pater dupliciter, ſcilicet, carnalis eorum qui ex eius origine,& ſpiritualis eorum,qui fidem eius imitantur. *Ephe.*3. *Eſa.*48.

Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt : habet gloriam, ſed non apud Deum.

HIc reſpondet primò quo ad iuſtificationem,de qua in calce præcedentis capitis:deinde interrogationi, declarando vtilitatem circunciſionis, dictum fuit quod Abraham non inuenit iuſtificationem ex circunciſione carnali, quæ inter opera legis comprehendebatur, licet eſſet ante legem data & hanc reſponſionem & concluſionem ex ſyllogiſmo quodam conditionali infert,dicens : *Si enim Abraham,&c.* intendit ergo Apoſtolus ſic ſyllogiſare : Si Abraham ex operibus externis ſcriptæ legis vel naturalis præcedentibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, id eſt, dignus eſt gloria, laude & approbatione, vel conſequutus eſt gloriam,&c. apud homines, qui externa ſolum opera conſiderant: & nō apud Deum,qui interiora & cor intuetur. Atqui Abraham habuit gloriam apud Deum, id eſt, acceptus & approbatus ac laudatus fuit à Deo in antiquo Teſtamento,& à Chriſto in nouo: Ioan. 8 ergo aliundè
B quàm ex operibus legis naturalis vel ſcriptæ acceptus, approbatus, ſeu iuſtificatus fuit, & per conſequens non ex circunciſione, quæ inter opera externa numeratur. In priori propoſitione ſeu in maiori præmiſſa Apoſt. præſupponit & ſimpliciter oſtendit duas eſſe iuſtitias. Vnam quæ dicitur iuſtitia fidei,quæ eſt acceptio & gratificatio Dei,qua homo illi acceptus eſt,& ad gloriam ſeu vitam æternam ordinatus:& hæc ſola reputatur iuſtitia apud Deum. Hanc iuſtitiam fidei vocant Theologi gratiam gratum facientē,de qua Apoſt.,Gratia dei vita æterna. Et de hac intelligit Apoſt. quando ſimpliciter loquitur de iuſtitia,aut cùm dicit iuſtitiam Dei. Altera eſt iuſtitia operum, ſiue iuſtitia humana,quæ dicitur ciuilis & moralis, quæ per opera ſecundum directionem rationis humanæ exhibita cauſatur, quando homo legem ſeruat cum intentione honeſti,nec aliqua praua circunſtantia opus ſuum inficit, ſed opus à lege præceptum bona intentione facit,cùm oportet,quando,& vbi oportet,quātum oportet,ſecundum quod oportet,& propter quid oportet. Ex aſſuetudine enim operum exteriorum,generatur interior habitus,ſecundum quem etiā cor hominis diſponitur ad bene & promptè operandum. Ita (vt quemadmodum Philoſophus dicit) in bonis operibus delectetur. Hæc iuſtitia, quamuis non ſit iuſtitia apud Deum, hoc eſt quamuis propter eam Deus peccata homini non remittat, nec homo per eam reconcilietur Deo, aut aliquid præmii ſpiritualis mereatur ab eo. Eſt tamen virtus moralis, apud homines recta ratione vtentes, laudata ac præmio & honore digna. vnde qui legem naturalem & humanam ſeruant, boni, honeſti & virtuoſi apud homines reputantur, et quodam modo diſponuntur ad hoc, vt Deus eos gratis tamen altiori lumine illuſtret, & iuſtitiam ſuam illis infundat. ad quam homines ſcelerati, & in peccatis perſeuerantes, ſunt indiſpoſiti, & merētur ſuo ſenſu relinqui, ac in deſideria carnis eorum tradi, vt ſupra.1.cap.dixit. Sed iuſtitia, quæ habet gloriam apud Deum, ordinatur ad bonum diuinitatis, ſcilicet, futuræ gloriæ, quę facultatem humanam excedit, ſecundum illud: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus timentibus ſe. Et ideo opera hominis, non ſunt proportionata ad huiuſmodi habitum gratiæ cauſandum. Sed oportet 2.*Ethic.* *Eſa.*64.
C interius iuſtificari cor hominis à Deo, vt faciat opera proportionata vitæ æternæ, quæ proportio ſit per iuſtitiam Dei, ſiue per gratiam gratum facientem, quæ opera Theologi vocant meritoria. Non tamen negat Apoſtolus quin Abraham (qui antequam Deus promitteret ſemen, iuſtus erat, & domino præcipienti egreſſum de terra & cognatione ſua, obedierat) credendo promiſſioni poſtea factæ de ſemine, non fuerit iuſtificatus, ſecunda iuſtificatione, & quin per illum actum fidei procedentem à gratia ſiue iuſtitia, quam iam habebat, mereretur augmentum iuſtificationis ſiue gratiæ. non quidem ſecundum ſubſtantiam operis, id eſt, pro quanto ille actus procedebat ex libero arbitrio, ſed bene prout procedebat ab ipſa gratia iam habita, & impulſu Spiritus ſancti, vt dictum eſt ſupra.2.cap. ſuper verbo, His qui ſecundum patientiam boni operis,&c. Sed cùm hic arguit: Si Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, &c. Intelligit de prima iuſtificatione, ad quam opera ſua præcedentia non poterant eſſe proportionata neq; accepta ad vitam æternam. Vel etiam de ſecunda iuſtificatione, prout opera facta in gratia conſiderantur ſolum, ſecundum ſubſtantiam operis, ſiue vt procedunt ex libero arbitrio, quod ex ſe non poteſt producere opus proportionatum vitæ æternæ, cùm liberum arbitrium ſit finitum, & vita æterna infinita, finitiq; ad infinitum nulla ſit proportio. *Gen.*12. *Gen.*15.

Quid enim dicit ſcriptura? Credidit Abraham Deo : & reputatum eſt ei ad iuſtitiam.

HIc Apoſto probat poſteriorem præmiſſam, ſiue minorem propoſitionem prædicti ſyllogiſmi: ſcilicet quod Abraham habuerit gloriam apud Deum: & probat teſtimonio ſcripturæ dicentis, *Credidit,&c.* & alibi habetur: Abraham in tentatione inuentus eſt fidelis, & reputatum eſt illi *ad iuſtitiam,* ſcilicet ſupernaturalem. Ergo Abraham habuit gloriam apud Deum, ex quo fides illius reputata eſt ad iuſtitiam, id eſt, accepta & grata fuit Deo, & ab eo approbata. Notandum quod imputare commu- *Gen.*15. 1.*Mach.*2.

niter refertur ad ea quæ vitioſa ſunt, & ad ea quæ turpitudinem, aut dedecus, aut ignominiam habẽt: D
vt cùm alicui vitium aſcribitur: reputare verò ad honorem & gloriam, ad bonum nomen & bonum opus præcipuè in gratia Dei factum. Ita vt cùm quis bene operatur, ea eius bona opera ei reputantur ſeu attribuuntur ad honorem, laudem, gloriam & bonum nomen. Illud autem dicitur alicui ſecundum gratiam tribui, quod ab aliquo merè, liberè & gratis tribuitur. Ita vt opera eius ſiue interna, ſiue externa, non ſint digna illius rei quæ attribuitur. Et hoc modo actus fidei conſideratus ſecundum ſubſtantiam operis, ſiue vt ex libero arbitrio procedit, non eſt dignus vita æterna. Sed prout procedit ex gratia & impulſu Spiritus ſancti, reputatur, id eſt, aſcribitur & attribuitur à deo ad iuſtitiam. vnde dicit. *Credidit Abraham, &c.* Lutherani adducunt hunc locum Apoſtoli ad probandum quod ſola fide iuſtificetur homo, dicunt enim quod Apoſtolus hic intendit demonſtrare Abraham ante legem datam, ipſum fuiſſe iuſtificatum per fidem, atque nemini aduenire iuſtitiam Dei, quaſi debitam mercedem operãti, ſed ſolum credenti in eum qui iuſtificat impium, fidem reputari ad iuſtitiam: vbi dicunt ipſum facere excluſionem, vt nos inſtruat ſola fide nos gratiam dei habere, alioquin non valeret argumentum eius pro fide contra opera. Sed valde mirum eſt eos eſſe adeo cæcutientes, vt ex hoc loco aſtruere non vereantur Abraham tunc primo fuiſſe iuſtificatum, id eſt, ex iniuſto effectum iuſtum: quando credidit promiſſioni ſeminis, cùm ante illam iampridem fuiſſet iuſtus. Nam extra omnem dubitationẽ eſt, quod iuſtus erat, quando iuſſu Dei exiuit de terra ſua, & de domo patris ſui, & quando peregrinatus fuit in terra Chanaan, & in Ægypto, & ad auſtralem plagam: Et quando in virtute Dei quatuor debellaret reges, imò & ante vſum rationis per proteſtationem fidei à parentibus factam. Et ſic apparet quod Apoſtolus hic non agebat de prima iuſtificatione Abrahæ, ſed de augmẽto ſuæ iuſtificationis, quod accepit per fidem iam habitã credendo diuinæ promiſſioni. Et ad hoc quod inferunt, quod alias argumentum Apoſtoli nõ eſſet validum pro fide contra opera. Dicendum quod eſt validiſſimum ad id quod Apoſt. in hoc cap. volebat. Intendebat enim ex illo teſtimonio Geneſeos, ſtabilire duo. Primum, quod homines ante circunciſionẽ & ante legem eſſent iuſti, contra Iudæos qui ſoli ſacramento circunciſionis & legi attribuebant cauſam iuſtificationis. Secundum & præcipuum quod intendebat ſtabilire, eſt quod nullum vnquam fuit opus iuſtum apud Deum, niſi quod procederet ex fide, atque ideo fidem eſſe fundamentum & exordium ſalutis. Vnde illud verbum, reputatum eſt ei ad iuſtitiam, E
ſignificat quod adſcenſus fidei eſt actus iuſtitiæ meritorius & Deo acceptus, ſicut primum opus iuſtitiæ: & ſic nullum opus præcedens fidem, reputatur iuſtum ſiue ad iuſtitiam apud Deum. His verbis ſignificans quod actus ille fidei fuit iuſtitiæ & obedientiæ, atq; à Deo acceptus. Sicut ſi quis modo iuſtus, ſuſciperet aliquem articulum fidei, quem ante à ſe ignoratum Eccleſia nunc exponeret in Euangelio. commonſtrare etiam voluit peccatorum remiſſionem, non niſi per eandem fidem promiſſionis redemptoris, vnquam fuiſſe factam: qua itidem ſubnixi operati ſunt quicunque vel in lege naturæ, vel in lege ſcripta, opera iuſta fecerunt quæ Deo eſſent accepta, vt magnificè deſcribit ad Hebr. 11. vbi ait: quod fide plurimam hoſtiam Abel quàm Cain obtulit Deo. Non enim ſuggerit quod ſola fide iuſtificatus eſt, ſed quod fide ſe exercuit in operibus iuſtitiæ. Et fide, inquit, qui vocatur Abraham obediuit in locum exire quem accepturus erat in hæreditatem. Cætera verò Lutheranorum argumenta diluimus, & catholicam veritatem aſtruximus, ſupra .1. capite, interpretando illam ſententiam iuſtus ex fide viuit.

Lutheranorum confutatio.

Gen. 12.

Gen. 15.

Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundum gratiam: ſed ſecundum debitum. Ei verò qui non operatur, credenti autem in eum qui iuſtificat impium, reputatur fides eius ad iuſtitiam ſecundum propoſitum gratiæ Dei.

Hic exponit & declarat prædictam authoritatem Geneſeos, quo modo ſcilicet fides Abrahæ reputata ſit ei ad iuſtitiam: & quo modo nunc reputetur in prima iuſtificatione, cùm aliquis ex impio & iniuſto fit pius & iuſtus. Et contra ponit operantem non operanti, & gratiam mercedi debitæ, ſumens exemplũ ex humana policia & conſuetudine, quæ duo obſeruat. Primum, quod quando alicui operanti & laborãti damus mercedem debitam, vel ex conuentione, vel ſecundum morem patriæ & proportionem operum, dicimur dare ſecundum debitum: quia illi debemus, et talis nullam nobis gratiam agit aut agere tenetur. Si verò alicui non laboranti damus liberè & merè gratis aliquod beneficium, id quod ei datur, non dicetur merces neq; meritum, ſed gratia: Idemq; regratiatur ille & regratiari tenetur. Sic ſi Abraham propter opera, vt à ſe procedunt, poſſet iuſtificari abſq; gratia Dei præueniente vel impellente, illa iuſtificatio & reconciliatio diceretur eſſe merces debita, & non imputaretur, id eſt, non redderetur aut attribueretur gratis ſiue ſecundum gratiam: & per conſequens iuſtificationis præmium non eſſet ei gratis datum, ſed ſecundum debitum. Et ſimiliter dicendum de aliis Iudæis vel Gentilibus, ſi ex operibus ſuis abſq; alicuius maximè retribuentis adminiculo iuſtificarentur, non tenerentur referre gratias Deo. Vnde ſequeretur quod ſuperflua fuiſſet Chriſti paſſio, et quod Chriſtus gratis mortuus fuiſſet, quod improbat Galatis ſcribens: Quo ad ſecundum obſeruatum in humana conſuetudine, ſubiungit: *Ei autem qui non operatur*, ſcilicet, ex ſe ſolo, ſed cum ipſius retribuentis adminiculo. *Credenti autem in eum*, id eſt, in Deum, qui iuſtificat impium, & qui merè gratis impellit illum ad credendum, & exercendum actum fidei & charitatis, per quæ opera ex impio & peccatore fit pius & iuſtus: fides eius reputatur ſecundum gratiam Dei, merè liberè & gratis remittentis peccata, & impellentis ad credendum & diligendum. Et ſic illa peccatorum remiſſio, iuſtificatio, & reconciliatio, erit gratis data & gratia facta, ac etiam premium illi correſpondens. Secundum propoſitum gratiæ Dei, id eſt, decretum iuſtitiæ & miſericordiæ Dei, qui ab æterno decreuit & propoſuit peccata gratis remittere, & ſaluare genus humanum per Chriſtum, nullis præcedentibus meritis ſecundum illud: Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Quo modo autem cum his ſtet opera in gratia facta eſſe meritoria, patet ex his quæ diximus ſuperius in ſecundo capite interpretando illam ſententiam: His qui ſecundum patientiam boni operis, &cæt. Et quia primis dictum eſt, credidit Abraham Deo; & hic dicit, credenti in eum qui F

Mat. 20.

Gal. 2.

Ephe. 2.

Ad Tit. 3.

iuſtifi-

A iuſtificat impium. Ad horum intelligentiam ſciendum eſt quod fides ſecundum Diuum Auguſtinum
habet tres actus interiores: ſcilicet, credere Deum, credere Deo, & credere in Deum. Primus actus Sup. Ioh.
dicitur credere Deum, ſcilicet, eſſe, & licet aſſenſus ille apud eos qui habent Philoſophorum demon-
ſtrationem, qua euidenter id concluditur, dicatur aſſenſus ſcientificus & euidens, & non fidei, de
cuius ratione eſt ænigma & ineuidentia: iuxta illud, Videmus nunc per ſpeculum & in ænigmate.
Tamen in non habentibus demonſtrationem, eſt actus fidei omnibus neceſſarius, iuxta illud, Accen- 1. Cor. 13.
dentem ad Deum, oportet credere quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit. Hunc actum Heb. 11.
peccatores in peccato mortali exiſtentes habere poſſunt. Secundus actus fidei, eſt credere Deo reue-
lanti, id eſt, omnia à Deo reuelata eſſe vera, vt Deum eſſe trinum & vnum, filium Dei incarnatum,
& alia in ſacris literis contenta, & per vniuerſalia concilia Eccleſiæ catholicæ declarata. Et hic actus
etiam cum primo non iuſtificat. Multi enim ſunt Chriſtiani peccatores, qui cum fide informi hoc cre-
dunt, & tamen propter hoc non ſunt iuſtificati. Nec ex hoc quod ſubſequitur in Gene. & hic, ſcilicet,
reputatum eſt ad iuſtitiam, quod credere Deo ſufficiat ad iuſtificationem. Qua Apoſt. ſtatim ſe de-
clarat, dicens: Ei verò qui non operatur, credenti autem in eum qui iuſtificat impium, fides eius re-
putatur ad iuſtitiam. q. d. ad hoc quod fides ſit primus iuſtitiæ actus, ſiue ad hoc quod actus fidei ſit
meritorius, non ſufficit credere Deum eſſe, aut Deo reuelanti. Sed adhuc requiritur quod credat in
Deum, id eſt, quod credendo toto affectu ſiue voluntate feratur in ipſum, & diligat eum ſuper omnia.
Hanc enim fidem ſiue hunc fidei actum exigit à nobis Deus: tamen non inuenit quod exigat, niſi do-
nauerit quod inueniat. Hoc tertio actu iuſtificatur impius, id eſt, ex impio fit pius & iuſtus. Hac
etiam fide iuſtus, iuſtificatur adhuc: quia fide dirigente charitas operatur. Ea dirigente charitas ope-
ra chara & Deo accepta facit. Non tamen ſequitur quod ſola fides ſufficiat ad ſalutem: quia licet non
requirantur opera interna meritoria præcedentia fidem aut iuſtificationem, vel etiam opera externa:
requiruntur tamen opera concomitantia, quæ ſunt actus pœnitentiæ virtutis, actus fidei, ſpei, & cha-
ritatis, & in adulto præcedunt aliqua opera tanquam præparamenta, vt cognitio peccati & miſeri-
B cordiæ diuinæ ex auxilio ſpeciali Dei proueniente. Quid autem & quotuplex ſit fides diximus inter-
pretando illam ſententiam primi capitis, iuſtus ex fide viuit. De actu verò exteriori fidei, dicemus
infra. 10. interpretando illud: Corde creditur, &c.

Sicut Dauid dicit, Beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iuſtitiam ſine operibus.

HIc probat priorem propoſitionem ſiue maiorem præmiſſam prædicti ſyllogiſmi, videlicet quod
ſi Abraham, &c. authoritate Pſalmiſtæ: cuius primo ponit ſenſum, deinde verba, poſtmodum
excludit falſum intellectum illius. Ait ergo: *Sicut* dicit, id eſt, aſſerit Dauid. *Beatitudinem hominis eſſe
illius*, id eſt, beatum eſſe hominem, *cui Deus accepto fert*, id eſt, gratis dat iuſtitiam, id eſt, gratiam *ſine
operibus*, præcedentibus: iuxta illud, non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſeri-
cordiam ſuam ſaluos nos fecit. Quia cùm nos non ſimus ſoluendo, & ex nobis nihil habeamus, iuxta Ad Tit. 3.
illud: Omne datum optimum, &c. Deo ſatisfacere non poſſumus, ſed Deus acceptum fert nobis de- Iacob. 1.
bitum, id eſt, pro accepto habet ſiue condonat, ſi fidem pollicenti adhibeamus. At qui beatitudo ho-
minis eſt ei à Deo ſecundum illud, Beatus vir cuius dominus Deus eſt ſpes eius. Vnde manifeſtè ſe- Pſal. 39.
quitur Abraham habere gloriam, & non ex operibus legis. Et per conſequens ille qui ex operibus
legis iuſtificatur, non habet gloriam apud Deum. & ſic conditionalis illa vera. Et quia hic de bea-
titudine agitur, ſciendum quod beatitudo apud omnes ſummum bonum & vltimus finis dicitur.
Summum autem bonum vocamus id quod habet omnes rationes boni, & nullam habet rationem
mali, ſiue cui nihil deeſt, nec poteſt fieri additio. Et hoc conſtat apud ſapientes non eſſe niſi vnum, ſci-
licet Deum, qui eſt infinitæ bonitatis, à quo omnia alia bona pendent, in eſſe, fieri, & conſeruari: &
per cuius adeptionem & vnionem homines & angeli beatitudinem ipſius participantes, beatifican-
C tur. Hinc eſt quod duplex à Theologis aſſignatur beatitudo ſiue fœlicitas, quędam dicitur obiectiua,
quæ eſt id in quo eſt vera ratio omnis boni, id eſt, ipſemet Deus. Quædam autem dicitur formalis,
quæ conſiſtit in attinctione & coniunctione ſummi boni. Et cùm hæc attinctio fiat per operationem
immanentem, hoc eſt, quæ ſubiectiuatur in operante, dicitur beatitudo formalis, ſubiectiua, & deno-
minatiua: & eſt ſumma perfectio creaturæ, quæ, vt ipſe Chriſtus docuit, conſiſtit in clara viſione Dei.
Ait enim: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Ioh. 17.
Hæc beatitudo inchoatur in hac via per fidem, per quam cognoſcimus Deum, ſed imperfectè & in
ænigmate, & conſumatur in patria per claram viſionem, quæ dicitur vita æterna, id eſt, operatio in-
defectibilis, ad quam habemus ius in hoc mundo per gratiam, iuxta illud: Gratia Dei vita æterna. Infra. 6.
Et quia per gratiam Dei eſt remiſſio peccatorum, ideo Dauid & Apoſtolus hic vocat remiſſionem Pſal. 31.
peccatorum, Beatitudinem, quam aliqui vocant in ſpe: quia illi quibus remittuntur peccata, poſſunt
ſperare ſe conſecuturos perfectam beatitudinem ſi perſeuerauerint in gratia, & non appoſuerint im-
pedimenta. Duplex vlterius ſolet poni beatitudo, ſcilicet, eſſentialis: & iſta eſt cognitio clara verbi
ſiue eſſentiæ diuinæ & rerum in ipſa, & gaudium conſequens ex ea, quod dicitur fruitio. Alia eſt ac-
cidentalis, & eſt gaudium de omnibus bonis operibus in gratia factis, & hoc gaudium erit cõmune
omnibus: iuxta illud, particeps ego ſum omnium timentium te. Pſal. 118.

*Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Beatus
vir, cui non imputauit dominus peccatum.*

HIc exprimit verba Dauidis prædictam ſententiam continentia, & dicit eos eſſe beatos, quorum
remittuntur peccata. Et ſic patet quod non habuerint prius bona opera, ex quibus iuſtitiam &
beatitudinem conſequerentur. Eſt autem triplex peccatum, ſcilicet, originale, veniale, & mortale.
Quantum ad originale dicit, Beati quorũ remiſſæ ſunt iniquitates. Quia peccatum originale dicitur

iniquitas,

iniquitas, eo quòd ſit carentia iuſtitiæ originalis, per quam ſecundum æquitatem ratio hominis ſub- D
debatur Deo,& vires inferiores ſubdebantur rationi,ſic quod non poterant moueri in oppoſitum,&
corpus etiam ſubdebatur animæ. Sed quia per peccatum originale huiuſmodi æquitas ea tolluntur,
quia poſtquam ratio deſinit eſſe ſubiecta Deo, vires inferiores delectabilia perſequentes deſierunt
ſubeſſe rationi,& cœperunt rebellare: Et corpus pariter ſubductum fuit ab obedientia animę per cor-
ruptionem & mortem. cùm igitur in præmiſſis ex peccato originali ſint plures inordinationes con-
tra æquitatem iuſtitiæ originalis,peccatum originale dicitur continere plures iniquitates. Vnde Da-
uid: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum,& in peccatis concepit me mater mea.Ideo ad decla-
Pſal.50. randum iuſtificationem à peccato originali,dicit: *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates*, per ſacramentum
baptiſmi, in re vel in voto. Peccatum autem veniale remitti dicitur, quia per eius commiſſionem &
culpam, reatus ſiue obligatio ad pœnam incurritur manente gratia, & elongatur homo à Deo, ac ad
ſeparationem Dei inclinatur: iuxta illud, Qui minima negligit, paulatim defluit, ſuperueniente ta-
men charitatis feruore, culpa illa tegitur & aboletur. & cùm ſæpè incidat homo in peccatis veniali-
bus, ideo ad oſtendendam iuſtificationem illorum, dicit: *quorum tecta ſunt peccata.* Peccatum verò
mortale quod principaliter dicitur peccatum, eo quòd importet actualem auerſionem à Deo,remitti-
tur per ſacramentum pœnitentiæ: iuxta illud, Oportebat ſic Chriſtum pati,& reſurgere à mortuis ter-
tia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Et
ideo propter pœnitentiam non imputatur. vnde ſubdit; *Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum.*
Poſſunt etiam hæc tria aliter exponi,ſecundum tria quæ inueniuntur in peccato,ſcilicet offenſa Dei,
actus inordinatus qui tranſit, & reatus ſiue obligatio ad pœnam, quæ remanet. quantum ad primum
Eſa.40. dicit: *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates*, id eſt,offenſæ vel offenſiones Dei: Vnde Eſa.40. Dimiſſa eſt
iniquitas,id eſt,offenſa illius. Quantum ad actum inordinatum culpæ,qui non poteſt non fuiſſe,ſi ſe-
mel perpetratus ſit,cùm ad præteritum non ſit potentia: dicit, *Beati quorum tecta ſunt peccata*, manu mi-
ſericordiæ diuinæ, vt non memorentur ac ſi prorſus non eſſent facta. Vnde per Ezech.18. Omnium
iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor. Dicitur enim Deus recordari iuſtitiæ noſtræ, E
quando præmia largitur,iniquitates verò,quando infert ſupplicia. Et obliuiſci ſeu nõ recordari,quan
do non punit: vel tecta aliis in iudicio vniuerſali, quia puderet iuſtos ſi ſceleratiſſima quæ patrarunt
facinora,patefierent: Deus tamen qui nullius obliuiſcitur,ea non improperabit,ſicut facinora impœ-
nitentium. & ideo peccata pœnitẽtium dicuntur tecta. Quantum ad reatum ſiue obligationem ſuſti-
nendi pœnam, dicit; *Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum.* ſcilicet ad pœnam. Vel dici poteſt
quod hæc tria remitti,tegi,nõ imputari,ſignificant idem quod acceptum ferre debitum,ſiue condem-
nari. Vnde Eſa.52. ſine argento redimemini. Dicuntur autem Beati, qui abſq; labore & diſpendio in
aliquem ſubuehuntur honoris gradum. Idem dicimus de his quibus ſceleratiſſima facinora indulgen
tur,& illæſi euadunt.

Cauendum eſt tamen ſummè ne huiuſmodi verba tegi, non imputari, ſecundum contortam Lu-
theranorum interpretationem, accipiamus. Non enim erubuerunt dicere. Nullam fieri vnquam ve-
ram peccati remiſſionem, neque originalis, neque actualis, ita vt ratio ipſa culpæ omnino tollatur,
ſed ſic prorſus, vt quæ perpetuo permanet, non imputetur: vt quemadmodum in humano tribunali
ſæpe accidere ſolet, reum ſecundum teſtes abſolui, qui tamen verè eſt in crimine: Sic & de ſanctiſſi-
Pſal.50. mo Dei iudicio cogitare audent. Quod quàm ſit impium, blaſphemũ,ac à ſacris literis alienum,nemo
Eſa.43. qui ſacras literas, quantumuis negligenter legerit, neſcit. Dauid enim petebat: Dele iniquitatem
Act.3. meam. Et per Eſaiam dominus: Ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas propter me. Et D. Petrus,
Sap.14. pœnitemini igitur & conuertimini,vt deleantur peccata veſtra. Manifeſtum eſt autem quod id quod
deletur,non manet. Præterea Sapiens dicit: Similiter odio ſunt Deo impius & impietas eius. Quan-
diu ergo impietas manet in homine, non poteſt non odio haberi. Sed quo modo eſſe poteſt quod ea
quæ Deus odio habet, non imputentur in malum, & per conſequens non remittat? Ergo vel nulla
Iob.20. ratio iniquitatis eſt in homine iuſto, vel ei non remittitur. Atqui certum eſt quod remittuntur ini- F
Luc.7. quitates ex Pſal. præallegato: & ex illo, Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis,& quorum re-
Iob.1. tinueritis, retenta ſunt. Vnde & Chriſtus, Remittuntur tibi peccata tua. Vnde ſequitur quod non
1.Ioan.3. remanent, ſed verè tolluntur: Iuxta illud, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: & illud,
Scitis quod apparuit, vt peccata tolleret. Vnde & Apoſtolus infra.8. Nihil ergo damnationis eſt his
qui ſunt in Chriſto Ieſu. Inſuper peccatum & offenſa in Deum idem ſunt: ergo ſi in ſquo parcit Deus
offenſam, quæ ratio poteſt eſſe quod culpa maneat? Quia ſi culpa maneret, remiſſa & condonata of-
fenſa, illa remiſſio & condonatio non eſſet niſi fictio & non veritas contra illud: Pater ſanctifica eos
Ioan.17. in veritate. & illud: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Vnde Diuus Auguſtinus, Dicimus ba-
Ioan.8. ptiſma omnium dare indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec peccatorum ra-
contra epiſt. pela.li.1.c.13 dices in mala carne teneri,quaſi raſorum in capite capillorum, vnde creſcant iterum reſecanda pecca-
In li.de perfectione vitæ. ta. Et alibi: Certè iuſtus eſt Deus, ſeipſum negare non poteſt, imputat autem Deus homini omne
peccatum, quia neque peccatum eſt quicquid non imputabitur homini in peccatum. Eadem ratione
cùm Apoſtolus ait reputatur fides ad iuſtitiam, nihil detrahit verę iuſtitiæ: Quinimo quẽcunq; Deus
iuſtum reputat, idem veriſſimè eſt iuſtus per Spiritum ſanctum, quem effundit in nos abũdè, prout
determinatum fuit in concilio Tridentino, Seſſione.6. Decreto.7.circa medium,vbi dicitur: demum
vnica formalis cauſa iuſtificationis eſt iuſtitia,id eſt,gratia Dei,non qua ipſe iuſtus eſt,ſed quę iuſtos
nos fecit, qua videlicet ab eo donati, renouamur ſpiritu mentis noſtræ,& non modo reputamur,ſed
verè iuſti nominamur & ſumus. Et in eodem concilio & ſeſſione, titulo de iuſtificatione, canone.7.
dicitur: Si quis dixerit omnia opera noſtra quæ ante iuſtificationem fiunt quacunque ratione facta,
verè eſſe peccata, Anathema ſit. Ergo multo magis ſi quis diceret omnia opera poſt iuſtificationem
facta,eſſe peccata, Anathema eſſet reputandus. Nec obſtat illud Eſa.64. Facti ſumus immũdi omnes.

& quaſi

A & quaſi pannus menſtruatæ omnes iuſtitiæ noſtræ. quia vt dictum eſt ſupra ſecundo cap. ſuper verbo
his qui ſecundum patientiam boni operis, Propheta loquitur de iuſtitiis, quas Iudæi inficiebant ma-
lis circunſtantiis, vel cõparatiuè in ordine ad iuſtitias Dei. Non obſtat pariter illud quod dicit Apo.
infra 7. cap. Iam non ego operor, ſed quod inhabitat in me peccatum. Quia in baptiſatis manet qui-
dem appetitus ſenſitiuus, deſtitutus iuſtitia originali, qui eſt potentia naturalis animæ, & ſic non eſt
ex ſe peccatum. Quia tamen propter deſtitutionem iuſtitiæ originalis, inclinat ad ſuauia & ſibi dele-
ctabilia contra dictamen rectæ rationis alliciens & inclinans ipſam ad conſentiendum peccato, Apo.
vocat illum appetitum peccatum, & aliquando concupiſcentiam: & alii vocant fomitem peccati, vt
ibi amplius dicetur. Si dicatur quod á natura ineſt, ſemper ineſt: ſed peccatum originale ineſt á natu-
ra, & traducitur á natura, igitur. Dicendum quod peccatum originale pro formali non eſt aliquid po-
ſitiuum, nec eſt de ratione ſiue eſſentia naturæ humanæ. Quia ſi adeò de nouo crearetur vnus homo de
limo terræ eiuſdem ſpeciei nobiſcum abſque iuſtitia originali & gratia, licet haberet appetitum ſen-
ſitiuum ſimilem noſtro, qui ſimiliter inclinaret, ille appetitus non diceretur peccatum, neque pœna
peccati, neque fomes, ſed ſolum conditio naturæ. Nec eſt neceſſe quod priuationes, quæ cum natu-
ra trahuntur, ſemper inſint; imò nec multa alia quæ non ſunt de eſſentia naturæ, vel propria illi quar-
to modo.

*Beatitudo ergo hæc in circuncisione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia re-
putata est Abrahæ fides ad iustitiam. Quomodo ergo reputata est? in circuncisione an in
præputio? non in circuncisione, sed in præputio.*

HIc excludit falſum intellectum prædictæ authoritatis: Poſſet enim Iudæus ſic intelligere quod
prædicta gratia remiſſionis peccatorum, non fieret niſi circunciſis. Ad hoc excludendum mouet
quæſtionem, dicens: *Beatitudo*, qua ſcilicet Deus dat iuſtitiam & remiſſionem peccatorum, habet ne
ſolum locum in circũciſis Iudæis, an etiam in Gentibus præputiatis, quaſi dicat. Manifeſtum eſt quod
in vtriſq;: quia idem dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum. Quod etiam maneat in *Infra.10.*
præputio, probat ex eo quod data fuit Abrahæ nondum circũciſo & præputiato. Quod manifeſtè ap-
B paret ex ſerie narrationis ſcripturæ. Nam Gen. 15. legitur quod fides reputata eſt Abrahæ ad iuſtitiam.
Et Gen. 17. legimus Abrahæ datam fuiſſe circunciſionem. Si igitur Abraham exiſtens incircunciſus,
iuſtificatus eſt per fidem: ſequitur quod iuſtitia fidei, per quam remittuntur peccata, non eſt ſolum in
circunciſione, id eſt, in Iudęis, ſed etiam in præputio, id eſt, in gentilitate.

SECVNDA PARS IIII. CAPITIS.

Et signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei quæ est in præputio.

POſteaquam Apoſtolus oſtendit quod Abraham non fuit primo iuſtificatus per circunciſionem,
ſed per fidem: In hac ſecunda huius capitis parte, reſpondet ſecundæ interrogationi factæ in fron-
te tertii capitis; ſeu cuidam obiectioni quæ ad dicta immediatè præcedentia poſſet fieri, declarandò
dignitatem & vtilitatem circunciſionis. Poſſet quiſpiam dicere, ex quo Abraham iuſtificatus erat, in
præputio per fidem: quare dedit ei Deus circunciſionem, aut quæ vtilitas tanti oneris? Dicendum
quod ratio literatis, quare Deus dedit Abrahæ circunciſionem, ſecundum D. Thomam fuit ad prote- *1.2.q.102.*
ſtationem fidei vnius Dei. Et quia Abraham fuit primus, qui ſe ab infidelibus ſeparauit, exiens de do- *art.ad.1.*
mo ſua & de cognatione ſua, ideo ipſe primus circunciſionem accepit. Et hanc rationem aſſignat hic
Apoſt. dicens: *Et signum accepit circuncisionis signaculum iustitiæ fidei, quæ fuit in præputio.* Quia in hoc
ſigno legitur Abrahæ fides reputata ad iuſtitiam, quod contra ſpem naturæ credidit in ſpem gratiæ.
Et vt hæc proteſtatio & imitatio fidei firmaretur in cordibus Iudæorum, cuius obliuiſci non poſſent,
acceperunt huiuſmodi ſignum in carne ſua. Vnde legimus, dixit Deus iterum ad Abraham. Et tu er- *Gen.17.*
go cuſtodies pactum meum, & ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis, hoc eſt pactum meum
quod ſeruabitis inter me & vos, & ſemen tuum poſt te. Circuncidetis carnem præputii veſtri, vt ſit
ſignum fœderis inter me & vos: infans octo dierum circuncidetur in vobis. Omne maſculinum in
generationibus veſtris, tam vernaculus quàm empticius circuncidetur, & quicunque fuerit de ſtirpe
C veſtra. Eritque pactum meum in carne veſtra, & poſt pauca: Dabo tibi filium cui benedicturus ſum.
Signum autem ſecundum D. Auguſtinum eſt id quod præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, facit *2.de Doct.*
aliquid aliud in cognitionem venire, vt ramus pendens ante domum manifeſtat ibi eſſe vinum ve- *Christ.*
nale. Sic circunciſio Abrahæ & ſeminis eius, ſignificabat fidem quam habuerat Abraham in præpu-
tio, qua iuſtificatus fuit. Et ſic illa circunciſio fuit ſignum & non cauſa iuſtitiæ, id eſt, gratiæ Dei, quæ
dicitur iuſtitia fidei, ex hoc quod ex fide originem traxit, & non ex circunciſione: cùm illam iuſtitiam
ante circunciſionem habuiſſet. Et non ſolum circunciſio dicitur ſignum, verum etiam ſignaculum:
quia ſignum dicitur communiter illud quod facit quocunque modo in alterius cognitionem veni-
re. Sed ſignaculum dupliciter accipitur. Vno modo pro expreſſo ſigno, ſiue pro eo quod habet ex-
preſſam ſimilitudinem rei ſignatæ; ſecundum illud, Tu ſignaculum ſimilitudinis, &c. quia Lucifer de *Ezech.28.*
quo ibi Propheta loquitur, expreſſiorem ſimilitudinem habebat Dei quàm alii angeli. Secundo
modo accipitur ſignaculum vt ſignificat aliquod ſignum vel characterem alicui rei ad hoc expreſ-
ſum, vt aliquid occultet ſiue vt aliquid lateat ſub eo, quouſque ab illo qui dedit, reſeretur & mani-
feſtetur. Et hoc modo accepit Diuus Ioannes cùm dicit: Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere li- *Apoc.5.*
brum, & aperire ſignacula eius. Et vtroque modo, Circunciſio Abrahæ data fuit ſignaculum. Pri-
mo quidem fuit expreſſum ſignum fœderis. Secundo quia in illo ſigno occultabatur multiplicatio
ſeminis & promiſſio terræ peregrinationis ſuæ in hæreditatem & poſſeſſionem æternam, quæ ter-
ra ſignificat cœleſtem patriam, quam ſub velamine illius terræ Chanaan oſtendere promiſerat, di- *Gen.12.*
cens: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui: & veni in terram quam
monſtrauero tibi. Et quia illam cœleſtem patriam obtinere non poterat, niſi per fidem mediatoris:
ideo pollicitus eſt illi proprium legitimumque hæredem ex ſua carne procreandum, qui eſſet Dei
naturalis

naturalis filius, per cuius iuſtitiam omnes gentes hæreditatem illam conſequerentur. Et quia multi- D
plicationem ſeminis credidit, ideo congruenter ſignum illud in membro, quod eſt ſignum generatio-
nis, accepit. Et quia in illo membro libido ſolet dominari. Ideo vt induceret ad reſcindendam impu-
dicitiam & debilitandam concupiſcentiam, & ſeruandam mentis & corporis caſtitatem in illo mem-
bro, Deus illud ſignum imprimi voluit, vt ſigno corporali exprimeretur quod ſpiritualiter erat faciē-
dum, vt ſcilicet ſicut à membro generationis quod principaliter concupiſcentiæ deſeruit, abſcindeba-
tur ſuperflua pellicula, ita etiam à corde hominis omnis ſuperflua concupiſcentia tolleretur: ſecūdum
illud, Circuncidimini & auferte præputia cordium veſtrorum: ac etiam quia omnis corruptio culpæ
& pœnæ peruenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parētis, ideo talis circunciſio fiebat
in membro generationis. Et cùm originalis culpa ſit à generante actiuè, id eſt, à viro, ideo non fuit da-
ta fœminis, quibus pro deletione originalis erant alia ſacramenta, ſcilicet præſentatio & .8 die. & ſi pe-
riculum ante immineret ſacramenta legis naturæ. Secūdò fuit expreſſum ſignū effectus fidei Abrahæ,
qui eſt remotio culpę & ablatio corruptionis fiendę per Chriſtum, quæ perfectè cōplebitur in octaua
Ad col. 2. ætate, quæ erit ætas reſurgentium. Et ideo ordinata fuit fieri .8. die. Vnde dicit Apoſt. Circunciſi eſtis
in Chriſto circunciſione nō manu facta, in expoliatione corporis & carnis, ſed in circūciſione domi-
ni noſtri Ieſu Chriſti. Tertiò fuit data vt eſſet ſignum expreſſiuum diſtinctionis populi fidelis ab infi-
delibus, vt cognoſceretur eorum genus, ne confunderetur ex permixtione, dum inter gentes habita-
rent, vel dum ducerentur captiui, ne ignoraretur quod de genere Abrahę deſcenderet Chriſtus, prout
ei promiſſum erat. Et ſecundum Haymonem deſeruiebat ſignum illud Iudæis, quando in prælijs cum
alijs ſternebantur & nudi relinquebantur mortui ex circunciſionis ſigno noſcti ſepulturæ mandaren-
tur. Cùm autem Chriſtus, qui ſub circunciſionis ſigno latebat, apparuit: congruum fuit figuram ad-
ueniente veritate ceſſare. Quemadmodum & vmbra, adueniente lumine, effectus circunciſionis erat
deletio peccati originalis, non ex virtute inhærente operi operato, ſed ex pacto diuino mediante fide
vel circunciſorum (ſi adulti erant) vel offerentium, cum paruuli ante vſum rationis circuncideban-
tur, qui ſi ante octauum diem in periculo mortis erant, fide parentum proteſtata ſigno ſiue ſacrificio
exteriori voluntario, prout in lege naturæ à peccato originali purgabantur. Ex præmiſſis apparet cau-
ſa & effectus ſiue vtilitas circunciſionis, quia videlicet erat eis memoriale ſignum beneficiorum Dei E
promiſſionis, redemptoris, & eorum quæ ſpiritualiter agere debebant, quantum ad cultum diuinum
& mores componendos, ac deletio peccati originalis mediante fide vt dictum eſt. Et quomodo du-
plex eſt circunciſio, ſcilicet carnalis & manu facta exterius. Alia interior & ſpiritualis.

*Vt ſit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iuſtitiam: & ſit pater cir-
cunciſionis, non his tantum qui ſunt ex circunciſione, ſed & his qui ſectantur veſtigia
fidei, quæ eſt in præputio patris noſtri Abrahæ.*

HIc declarat aliam dignitatem & vtilitatem circunciſionis, quæ dicitur paternitas. Ex hoc enim
quod Abraham in præputio iuſtificatus eſt per fidem, & poſtea circunciſionem accepit, factus eſt
pater omnium credentium. Primo gentilium credentium per fidem, quam habuit in præputio, ſiue in
ſtatu præputij & gentilitatis exiſtens: Et per circunciſionem omnium Iudæorum, qui circūciſionem
Abrahæ ſuſcepturi erant, & eius fidem imitaturi: vt quemadmodum fides Abrahæ reputata eſt ei ad
iuſtitiam. ita fides omnium credentium in quocunq; ſtatu ſint imitantiū veſtigia fidei Abrahæ. etiam
reputetur eis ad iuſtitiam. Et ſic Abraham eſt pater ſpiritualis gentilium credentium per imitatio-
nem: & pater carnalis & ſpiritualis Iudæorum credentium & eum in fide imitantium. Iudæorum ve-
rò ipſum in fide non imitantium eſt pater carnalis tantum. Et ſic in his verbis Apoſt. duplicem aſcri-
bit Abrahæ paternitatem & modum paternitatis, ſcilicet ſpiritualem & carnalem. Modus, quo ali-
qui dicuntur eius filij ſpirituales, eſt imitatio veſtigiorum fidei ipſius. Modus verò, quo eſt pater car-
nalis aliorum eſt generatio: quæ eſt quædam cauſa corporis, ſed non ſpiritus. Ideo hæc paternitas cor-
poralis duntaxat, non eſt vera, neq; perfecta paternitas. Cùm filiatio ſibi oppoſitorum ei correſpondens
Ioan. 8. comprehendat carnē & ſpiritum, qui eſt potior carne. Et ideo illi qui ſunt filij ſpirituales ipſius Abra-
hæ per imitationem fidei & obedientiæ, ſunt veri & perfecti filij, & non illi qui ſunt filij per propaga- F
tionem ſeu generationem carnalem duntaxat. Harum duarum paternitatum & filiationum diſcrimē
declarauit nobis Chriſtus, iactationi Iudæorum, qui ſe arroganter filios Abrahæ profitebatur, reſpon-
dens & dicens: Scio quod filij Abrahæ eſtis ſcilicet ſecundum carnem, quaſi dicat hæc non eſt vera ac
perfecta filiatio. Poſtmodum ad illam inducens, ait: Si filij Abrahę eſtis, opera Abrahæ facite, quaſi di-
cat. Si vultis eſſe veri filij Abrahæ, imitemini eius fidem, obedientiam, & charitatem, ac alias virtutum
Mat. 3. illius opera. Et ad oſtendendum quod ipſi nō imitabantur, ſubiunxit: Nunc autem quæritis me inter-
ficere hominem, qui veritatem locutus ſum vobis. &c. Hoc Abraham non fecit, ergo non eſtis veri
filij eius. & D. Ioan. Baptiſta: Et ne velitis dicere intra vos patrem habemus Abraham, Dico enim vo-
bis quod potens eſt deus de lapidibus iſtis, id eſt, de gentilibus, ſuſcitare filios Abrahæ. Ideo Chriſtus
his qui non imitabantur fidem & virtutes Abrahæ, dixit vos ex patre diabolo eſtis. quem imitamini
& cuius opera vultis perficere.

Non enim per legem promiſsio Abrahæ, aut ſemini eius vt hæres eſſet mundi: ſed per iuſtitiam fidei.

Gen. 15. HIc oſtendit quod nec circunciſio, nec quodcunq; opus legis iuſtificat, ſed diuina promiſſio eſt cau-
& 12. ſa iuſtitiæ. Et ſupponit ex Gen. promiſſionem factam Abrahæ & ſemini eius ante legem & cir-
Gen. 17. cunciſionem, vt eſſet hæres mundi, & quod in ſemine eius benedicerentur omnes cognationes terræ.
Exod. 20. Circunciſio verò data fuit poſtea, vt in eodem libro habetur & longo poſt tempore lex per Moyſen,
Gal. 3. vt habetur in Exod. Per hoc autem ſemen Abrahæ intelligitur Chriſtus: ſecundum illud, Non dicit
Pſal. 2. in ſeminibus quaſi in multis, ſed in vno, &c. Quia in vno ſcilicet Chriſto, fuit promiſſio completa &
Mat. vlt. hæreditas mundi data: iuxta illud, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſio-
Heb. 1. nem tuam terminos terræ. Vnde & ipſemet Chriſtus ait: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in
terra.

A terra. Et Apoſt. Et cùm introduxit primogenitum in orbem terrarum, dixit: Et adorent eum omnes
angeli eius. Secundario autem completur in illis qui per gratiã Chriſti ſunt ſpiritualiter ſemen Abra-
hæ. vnde infra. 9. Qui filii ſunt promiſſionis, æſtimãtur in ſemine, qui etiam per Chriſtum ſunt hære-
des mundi, inquantum omnia in gloriam illorum cedunt: iuxta illud, Omnia veſtra ſunt. Et infra. 8. 1. Cor. 3.
Qui pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Circa
hanc promiſſionem Apoſto. vnum negat, & vnum aſſerit. Negat homini promiſſionem factam per
legem, cùm vt dictum eſt, longo tempore legem præceſſerit huiuſmodi etiam promiſſionis impletio
& executio, non eſt etiam facta per legem: quia, vt alibi dicit, Nihil ad perfectum adducit lex. Vnde Heb. 7.
dicit, Non enim per legem promiſſio, ſcilicet facta vel impleta eſt. Ex hoc loco poſſumus coniectari
quod conuerſi ad fidem ex Iudaiſmo, arbitrabantur huiuſmodi promiſſiones factas fuiſſe Abrahæ &
ſemini eius ad modum ſtipulationum, ſcilicet ſi circunciſionem Abrahæ & legem datam per Moy-
ſen (quam profitebantur,) cuſtodirent. Et inde inferebant per circunciſionem & opera legis ſe eſſe iu-
ſtificatos, & commeritos fuiſſe ingreſſum hereditatis æternæ: Et per meritum ſeruatæ legis Chriſtum
adueniſſe, quæ omnia Apoſt. tanquam blaſphema confutat. Aliud autem quod aſtruit & affirmat, eſt
quod huiuſmodi promiſſio erat implenda per iuſtitiam fidei, quod ad Hebræos. 11. ſcribens, ita factum
eſſe proteſtatur, dicens: Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſ-
ſiones.

Si enim qui ex lege, hæredes ſunt: exinanita eſt fides, abolita eſt promiſſio.

HIc probat quod promiſſio paternitatis multarum gentium, & hæreditatis mundi Abrahæ & ſe-
mini eius facta, non ſit impleta per legem ex illatione abſurdi et inconuenientis, & procedit à de-
ſtructione conſequentis ad deſtructionem antecedẽtis, dicens: *Si enim, &c.* quaſi dicat. Dixi quod pro-
miſſio facta Abrahæ & ſemini eius non fuit impleta per legem, ſi tu qui es Iudæus, hoc negas: ſic pro-
bo & argumentor. Sit ita, vt tu dicis, promiſſio illa impleta eſt per legem, ſiue per opera legis. hoc an-
tecedens ſub aliis verbis exprimit, dicens: *Si enim qui*, id eſt, aliqui, *ex lege*, id eſt per legem, *hæredes ſunt*,
B id eſt, Si ad hoc quod aliqui hæreditatem promiſſam conſequantur, requirantur opera legis, *exinanita
eſt fides, abolita eſt promiſſio*, quaſi dicat. Si vos Iudæi circunciſi & obſeruantes legem, eſtis ſolum hære-
des, & non etiam gentiles, ſequuntur duo maxima incõuenientia. Primum eſt quod exinanita, id eſt,
euacuata & anihilata eſt fides, qua Abraham in præputio exiſtens credidit promiſſioni Dei, vt eſſet
pater multarum gentium. Et ſecundum, eſt quod abolita, id eſt deleta, caſſata ſiue reuocata eſſet pro-
miſſio Dei. Et per conſequens, quod Abraham fruſtra credidiſſet Deo: Et quod Deus mutabilis ac
infidelis in promiſſis eſſet. Patet conſequentia quo ad primum: quia ante legem fide erat iuſtificatus,
& hæres factus in ſpe, quia, vt dictum eſt, quod fides eius reputata eſt ad iuſtitiam. Et ideo ſi non poſ-
ſet hæreditatem conſequi abſq; operibus legis, iam eius fides non eſſet reputata ad iuſtitiam, & ſic exi-
nanita & euacuata ac ſine virtute, ſiue fruſtra fuiſſet & in vanum credidiſſet. Quo ad ſecũdum etiam
patet: Quia tunc in Deo fuiſſet, eſt, & non: quia vt ſuppoſitum eſt ex Gen. 12. Primo enim promiſit
abſolutè & ſimpliciter, & ſi poſtea conditionem obſeruationis legis ſiue opera legis adiunxit, promiſ-
ſionem abſolutam aboluit, caſſauit, irritauit, & reuocauit: et ſic mutatus eſt: iuxta illud, Ego dominus
& non mutor. & illud, apud quem non eſt tranſmutatio. & illud, fidelem eſſe enim qui repromiſerat.
Et infra eodem capite: Quæcunq; promiſit Deus, potens eſt facere. Et cùm ſit ipſa veritas, non menti- Mala. 3.
tur: iuxta illud, In ſpem vitæ æternæ quam promiſit qui non mentitur Deus. & illud: Impoſſibile eſt Iacob. 1.
Deum mentiri & negare ſeipum. Et per conſequens impoſſibile eſt quod promiſſio eius ſit caſſata, Heb. 11.
deleta, aut reuocata, ſiue quod non impleuerit eam. Et cùm fuerit abſoluta reiicit prædictam interpre- Ad Tit. 1.
tationem Iudæorum de ſtipulatione quam poſſent obiicere. Poſtquam ergo conſequens hoc, ſcilicet Heb. 6.
quod exinanita eſt fides, & abolita promiſſio, deſtructum eſt & ex ſacris literis probatum falſum, ſe-
quitur deſtructum & probatum falſum antecedens, ex quo ſequebatur, ſcilicet, quod ex lege ſit pro-
C miſſio, ſiue qui ex lege ſunt, hæredes ſint. Cùm Abraham fuerit ante legem datam, nec ſeruauerit eam.
Probatur etiam conſequentia: Quia ſi ex operibus legis oriretur iuſtitia, & haberetur hæreditas, hoc
fieret ex natura operum. Quare nihil reſtaret quod deberetur promiſſioni, & per conſequens abolita
& exploſa eſſet promiſſio.

Lex enim iram operatur.

HIc probat conditionalem præmiſſam per effectum legis: Si enim aliqua promiſſio ſit implenda,
non impletur per id quod impletionem legis impedit, imò tale impedimentum abolet promiſ-
ſionem & exinaniuit fidem credentis illi promiſſioni. Sed lex impedit conſecutionem hæreditatis:
quia lex iram, vindictam, pœnam, & ſeparationem operatur. Per legem enim indirectè, id eſt, per
tranſgreſſionem legis, homines facti ſunt digni vindicta Dei: iuxta illud, Magna ira domini accenſa
eſt contra nos: quia non audierunt patres noſtri verba libri huius ſcilicet legis. Quia cùm officium 4. Reg. 12.
legis ſit, vt per ipſam fiat cognitio peccati, inde eſt vt per eam omnis excuſationis occaſio eripiatur à
trangreſſoribus: & ideo ipſa eſt cauſa occaſionalis, quod tranſgreſſores merito ſunt plectendi. Vnde
infra. 7. dicitur, quod occaſione accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in nobis omnem con-
cupiſcentiam: Legislatoris enim directa intentio eſt, vt per legem faciat bonos ciues: verum praua 8. Ethic.
ſubditorum volũtas in oppoſitum nititur. Eam ob rem lex & legislator iram & vindictam indirectè
intendit, operatur, ſiue infligit. Vnde alibi dicit. Quicunq; ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Gal. 3.
Scriptũ eſt enim: Maledictus qui nõ permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat
ea. Et ideo lex indirectè impedit à conſecutione hæreditatis promiſſæ, & per conſequens per legem
non impletur promiſſio, ſed potius aboletur. *Vbi enim non eſt lex: nec præuaricatio.* Hic oſtendit cauſam
cur lex iram operetur, dicens: *Vbi, &c.* id eſt. Quicquid fiat contra legem, imputatur ad pœnam. Quia
officium legis eſt imputare ad pœnam, & punire: vindicare & exhæredare tranſgreſſores. Et per con-
ſequens ad legis actionẽ, ſiue ad opus legis, non pertinet adimpletio promiſſionis rebellibus. Priuatis

GGG. enim

enim hæreditate, non eſt adimplenda promiſſio, & ſic per legem indirectè exinanita eſt fides & abo- D
lita promiſſio. Poteſt etiam ratio ſic formari: ira, vindicta, ſiue pœna debetur ſolis præuaricatoribus
& tranſgreſſoribus: ſed præuaricatio nequit eſſe vbi nulla eſt lex. Ergo vindicta & pœna dimanant
ſiue procedunt ex lege, ſiue naturali, ſiue diuina ſcripta, ſiue humana. Nam quanuis nulla fuiſſet lex
ſcripta, nihilo ſectius violatio legis naturalis delictum & pręuaricatio eſſet, vtpote legis tranſgreſſio.
Vnde Pſal. 118. Vidi præuaricantes & tabeſcebam. & alibi: Præuaricantes reputaui omnes peccato-
res terræ. Grauius eſt tamen ſimul tranſgredi legem naturæ & ſcriptam, quàm ſolam legem naturæ.
Et ſic vbi non eſt lex ſcripta, non eſt præuaricatio, ſcilicet, tanta, vel non imputatur ei, qui non habet,
ſiue recepit ipſam legem, prout Gentilibus, qui & ſi nō obſeruarent legem Moyſi, circa cæremonialia
& iudicialia, non erant præuaricatores legis, quæ illis impoſita non erat. Sed Iudæi, qui erant ſubiecti
legi, contraueniendo erant præuaricatores & digni exhæredari: ideo lex indirectè impletionem pro-
miſſionis impediebat.

TERTIA PARS IIII. CAPITIS.

*Ideo ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini, non ei qui ex lege eſt ſo-
lum: ſed & ei qui ex fide eſt Abrahæ, qui eſt pater omnium noſtrum.*

Rom. 2. HIc oſtendit per quid, & in quibus prędicta promiſſio ſit adimplenda: & ſupponit ſufficientem di-
uiſionem. Quia cùm Deus ſit verax & fidelis in promiſſis, neceſſe eſt dicere, quod eius promiſſio
ſit implenda. Vel ergo implenda eſt per legem, aut per fidem à ſufficienti diuiſione: quia non videtur
aliud medium impletionis. Atqui promiſſio nō eſt impleta per legem, quia vt dictum eſt, exinanita
eſſet fides, & abolita eſſet promiſſio, cuius impletio impeditur per legem, vt deductum eſt: Ideo ſe-
quitur quod ſit implenda ex fide, & ſic per fidem conſequimur promiſſionē, vt hæredes ſimus mundi.
1. Ioan. 5. Vnde D. Ioan. Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. Et hoc confirmat per contrarium
medium quod ſumpſerat, dixerat enim quod ſi promiſſio per legem ſeu legis obſeruantiā impleretur,
non eſſet firma & conſtans, ſed abolita: cùm operationes hominum non habeant firmitatem, ſed ſint E
Sap. 9. ſubiectæ varietati: iuxta illud, Cogitationes mortalium timidæ & incertæ prouidentiæ noſtræ. Nec
etiam fuiſſet promiſſio firma omni ſemini Abrahę, ſed ſolum illi qui eſſet ſubiectus legi, nec etiam ex
gratia, ſed ex debito, vt deductum eſt. Nunc verò oppoſitū affirmat fieri per fidem, quaſi dicat. Si dica-
mus promiſſionem implendam per fidem, firma manet promiſſio, propter firmitatem & virtutem di-
uinæ gratiæ iuſtificantis hominem per fidem, ſecundum gratiam Dei quæ eſt infallibilis: iuxta illud,
2. Cor. 12. ſufficit tibi gratia mea. Et illud, Quotquot ſunt promiſſiones in illo ſcilicet Chriſto, eſt id eſt verita-
2. Cor. 1. tem habent. Et cùm fides ſit donum Dei ſecundum gratiam, & nō ex operibus, ne quis glorietur, iam
Ephe. 2. non ex debito: quia aliàs vt dictum eſt, non haberemus gloriam apud Deum: Qui reputauit fidem
Abrahæ, & omni ſemini eius (vt in calce huius capitis dicetur) ad iuſtitiam. Ideo hic dicit vt ſecun-
dum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini Abrahæ, id eſt omni homini, qui fuerit qualitercunque
Eccle. 44. ſemen Abrahæ: iuxta illud: Cum ſemine eorū permanet bona hæreditas ſancta nepotes eorum. Quia
ergo promiſſio impletur per fidem quæ eſt omnibus communis, planum & manifeſtum eſt quod im-
pletur in omni ſemine Abrahæ qui eſt pater omnium noſtrum ſcilicet credentium, ſiue ſimus ex iu-
daiſmo, ſiue ex gentilitate: propter quod omnium iuſtorum locus ſinus Abrahæ nuncupatur. Vnde
Luc. 16. etiam Chriſtus ait: Multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Ia-
Mat. 8. cob, in regno cœlorum: filii autem regni id eſt qui ob circuncisionem & legem tales ſe iactant, eiicien-
tur in tenebras exteriores. Lutherani ex præmiſſis verbis Apoſtoli, ideo ex fide, vt ſecūdum gratiam
firma ſit promiſſio omni ſemini. Confirmare nituntur errorem ſuum de certitudine gratiæ: præſuppo-
nunt enim quod ex ſola fide iuſtificemur: ex quo inferunt quemlibet iuſtorum certum eſſe ſuæ gratię:
quia certi ſunt ſe fidem habere. Hoc inquiunt eſt argumentum Pauli: Quoniam ex fide, & non ex ope-
ribus, iuſtificamur: firma, certáq; ſit promiſſio, inferunt ipſi: Ergo cuicunq; præſtanti talem fidem ad-
naſcitur eis ab eadem fide quod obtinuerit promiſſionem Dei. Sed dicendum quod Apoſto. hic non F
dicit certa, ſed firma. i. infallibilis: nec dicit nos eſſe certos gratiæ, imò alibi dicit nos ignorare. Nihil
enim, inquit, mihi conſcius ſum, ſed in hoc iuſtificatus non ſum. Et licet aliquis poſſit ſcire ſe habere
fidem hiſtoricam, quam vocant aut informem, quæ quandoq; eſt abſq; gratia & charitate, ex quibus
iuſtificamur ac chari & accepti ac grati Deo reddimur: nemo tamen communi lege abſq; ſpeciali Dei
reuelatione ſcire poteſt ſe eſſe in gratia & charitate. Ideo non poſſumus eſſe certi nos eſſe iuſtos, nec
obtinuiſſe promiſſionem Dei. Illorum ſuppoſitionem de iuſtificatione ſola fide ſufficienter confuta-
uimus, ſupra. 1. ca. exponendo illud: Iuſtus ex fide viuit. Et hunc errorem cum ſuis fucis & coloribus
reiiciemus cùm interpretabimur illud, Spiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, &c. infra. 8. cap.

*Sicut ſcriptum eſt. Quia patrem multarum gentium poſui te ante Deum cui credidiſti, qui
viuificat mortuos: & vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt.*

HIc probat quod ſemen Abrahæ ſit non ſolum quod eſt ex lege, ſed etiam quod eſt ex fide authori-
tate ſcripturæ. Legimus enim in Gen. 15. Nec vltra vocaueris Abram, ſed appellaueris Abrahā:
quia patrem multarum gentium conſtitui te, ſiue poſui te in præterito quaſi iam eſſet impletum, quod
longe poſtea erat implendum more prophetarum, qui propter certitudinem prophetię ponunt præte-
Pſal. 21. ritum pro futuro. Vnde Dauid, Foderunt manus meas & pedes meos, &c. Et Eſa. 53. Verè languores
noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit, & nos reputauimus eum quaſi leproſum, &c. tamē
longè poſt Eſaiam fuit impletum. Ea enim quæ ſunt futura in ſeipſis, in diuina prouidentia ſunt præ-
ſentia: ſecundum illud, domino Deo noſtro antequam crearentur omnia ſunt agnita, ſicut & poſt per-
Eccle. 23. fectum reſpicit omnia. Et ideo Apoſto. dicit: quod hoc quod dictum eſt in Gen. Poſui vel conſtitui
te, quod idem ſignificat, intelligendum eſt ante Deum, id eſt, in præſentia Dei cui crediderat Abra-
ham: Crediderat enim Abrahā Deo prænuncianti, ac ſi videret in præſenti. Et ſic illa verba cui credi-
diſti, nō ſunt deſumpta ex Gen. ſed ſunt adiecta ab Apoſt. ad exponendū quali paternitate deus poſuit
Abraham

A Abraham patrem multarum gentium: quia non carnali, ſed ſpirituali, quæ eſt coram Deo, cui Abra-
ham credidit. Et in hoc quod dicit: *Qui viuificat mortuos, &c.* oſtendit à quo ſit implenda huiuſmodi
promiſſio, ſcilicet à Deo: Dixerat enim prius, *ante Deum*, ſubiunxerat cui credidiſti ſcilicet Deo: tan-
dem hic dicit, *qui* ſcilicet Deus, *viuificat mortuos*, id eſt, Iudæos, qui contra legem agentes erant mortui
in peccatis: viuificat ergo per fidem & gratiam, vt promiſſionem Abrahæ conſequantur. *Et ea quæ non
ſunt*, id eſt, gentiles qui propter nephandiſſima peccata videntur nihili fieri, & quia erant à Deo om- 1. Cor. 13.
nino alienati, vnde dicebat. Si charitatem non habuero, nihil ſum, vocat ad gratiam, tanquam ea quæ
ſunt. i. ſicut Iudæos: vnde infra. 9. Vocabo non plebem meam, &c. Et ſic per huiuſmodi vocationē im-
plebitur promiſſio Abrahę etiam in gentibus. Vel quod dicit, Vocat ea quæ non ſunt, nō intelligitur
de vocatione temporali, ſed de vocatione prædeſtinationis æternæ, qua vocantur & eliguntur etiam
ea quę non ſunt ac ſi eſſent: ſecundum illud, Elegit nos ante mundi conſtitutionem. De hac vocatione Ephe. 1.
dicit infra. 9. Non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, &c. Vel vocationē hic dicit ſimplicem Dei
notitiam vel cognitionem, qua cognoſcit futura, quæ non ſunt actu ſicut præſentia. Et hoc modo acci-
pitur vocatio, cùm dicitur: Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat.

QVARTA PARS IIII. CAPITIS.

*Qui contra ſpem in ſpem credidit, vt fieret pater multarum gentium ſecundum quod dictum
eſt ei: Sic erit ſemen tuum ſicut ſtellæ cœli, & arena maris.*

HIc commendat fidem Abrahæ ex magnitudine, dicens, *Qui*, ſcilicet Abraham, credidit in hanc
ſpem, vt fieret pater multarum gentium contra aliam ſpem. Ad cuius intelligentiam conſideran-
dum eſt quod ſpes importat certam expectationem boni futuri, quæ quidem certitudo quandoq; eſt 1. Cor. 9.
ex cauſa humana ſiue naturali: ſecundum illud, Debet in ſpe qui arat arare. Quandoq; verò certitudo Pſal. 30.
expectantis eſt ex cauſa diuina: ſecundum illud, In te domine ſperaui. Hoc ergo bonum, quod Abra-
ham eſſet pater multarum gentium, certitudinem habebat ex parte Dei promittentis: ſed contrarium
apparebat ex cauſa naturali ſiue humana. Ideo dicit: *Qui contra ſpem*, cauſæ naturalis vel humanæ, *credi-*
B *dit in ſpem*, promiſſionis Dei: ſecundum quod dictum eſt ex Gen. Sicut ſtellæ cœli & arena maris. Gen. 15.
Vtrunq; horum inducitur propter ſimilitudinem innumerabilis multitudinis: Nam quantum ad ſtel- Deut. 1.
las cœli, dicitur dominus Deus veſter multiplicabit vos, & eſtis hodie ſicut ſtellæ cœli. Quantum ve- 3. Reg. 4.
rò ad arenam maris dicitur. Iuda & Iſrael innumerabiles ſicut arena maris. Poteſt tamen aliqualis dif-
ferentia inter vtrunq; attendi, vt ſtellis comparentur iuſti, qui fuerunt ex ſemine Abrahæ. Vnde Da- Dan. 12.
niel: Qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Arenæ autem comparan-
tur peccatores, quia fluctibus mundi quaſi cuiuſdam maris opprimuntur. Vnde Hier. 5. Poſui arenam
terminum maris.

*Et non infirmatus eſt in fide, nec conſiderauit corpus ſuum emortuum, cùm iam ferè centum
eſſet annorum & emortuam vuluam Sarræ.*

HIc commendat fidem Abrahæ ex firmitate dicens: *& non eſt infirmatus, &c.* Quemadmodum enim
temperantia oſtenditur non eſſe infirma, quæ magnis concupiſcibilibus non vincitur: ita & fides
oſtenditur non eſſe infirma, ſed fortis, quæ à magnis difficultatibus non ſuperatur. Vnde D. Petrus.
Cui reſiſtite fortes in fide. Sed Abraham habuit duas difficultates credendi, quas ſuperauit. igitur
non infirmatus eſt, &c. Primam difficultatem tangit, cùm dicit: *Nec conſiderauit, &c.* Quia iam mortifi- Gen. 21.
cata erat in eo vis generatiua, ideo non conſiderauit ad diſcredendum promiſſioni corpus ſuum emor- Gen. 18.
tuum, quãtum ad virtutem generatiuam propter ſenectutem: vnde dicit, *Cùm ferè centum eſſet annorum.*
Abrahæ enim centenario exiſtenti natus eſt Iſaac: per annum autem ante fuerat filius promiſſus, ſe-
cundum illud: Reuertens veniam ad te, tempore iſto, vita comite, & habebit filium Sarra vxor tua.
Sed dicet quiſpiam: Quomodo erat corpus Abrahæ emortuum, quãtum ad vim generatiuam? Cùm Gen. 25.
poſt mortem Sarræ duxerit Cethuram in vxorem, ex qua habuit ſex filios. Dicendum quod virtus
generandi miraculoſè reſtituta fuit Abrahæ. Secunda difficultas credendi erat ex parte vxoris, ideo di-
cit: Nec conſiderauit emortuam vuluam Sarræ, quantum ad actum generandi. tum propter ſterilita-
C tem, tum propter ſenectutem: deſierant enim ei fieri muliebria. Et ideo ad oſtendendum vtriuſq; frigi- Gen. 18.
ditatem, dicebat Eſa. Attendite ad Abraham patrem veſtrum & ad Sarram, quæ peperit vos præmi- Eſa. 51.
ſerat enim dicens: Attendite ad petram vnde exciſi eſtis, & ad cauernam laci de qua præciſi eſtis. Si au- Gen. 17.
tem obiciatur ex Gen. quod Abraham audita promiſſione filii ex Sarra, cecidit ſuper faciem ſuam, &
riſit. & dixit in corde ſuo: Nunquid centenario naſcetur filius, & Sarra nonagenaria pariet? Ex quibus
verbis videtur Abraham hoc conſiderando minus credidiſſe. Dicendum ſecundum dominum Caie-
tanum, quod à principio non perceperat reuelationi affirmatiuam: & propterea contulit ſecum impe-
dimenta naturæ, tam in ſe quàm in Sarra. Sed collatio illa non proceſſit ex dubitatione vel infidelita-
te, ſed ex hilaritate & gaudio, cogitando ſenſum diuinorum verborum, & percunctando an ad ſi-
gnificandum ea quæ ſonabant, dicta eſſent: quod apparet ex gratiarum actione, quia vt dictum eſt, ce-
cidit ſuper faciem ſuam: prout D. Virgo nō dubitando, ſed percunctando dixit: Quomodo fiet iſtud? Luc. 1.
Cuius ſignum eſt quod ſubiungit ſcriptura, Deum iterato dixiſſe, verè Sarra vxor tua pariet tibi filiũ.
Tunc Abraham non conſiderauit, &c. Ita quod verba Apoſtoli referenda ſunt ad tempus completæ
reuelationis: Sarra autem ex dubitatione riſit ideo reprehenſa fuit, & non Abraham.

*In repromiſſione etiam Dei non hæſitauit diffidentia. ſed confortatus eſt fide, dans gloriam Deo,
pleniſſimè ſciens quia quæcunque promiſit Deus, potens eſt & facere.*

HIc commendat fidem Abrahæ quantum ad iteratam promiſſionem, & aſſignat cauſam. Deus
enim non ſemel duntaxat aut bis promiſit, ſed iterum atque iterum, id eſt, quater. Primò enim Gen. 12.
dixit: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, ac de domo patris tui, faciamque te in gentem ma-
gnam, & benedicam tibi, &c. ſubiungit: atque in te, id eſt, in ſemine tuo benedicentur omnes cogna-

Gen.15. tiones terræ. Secundò cùm Abraham peruenit in terram Chanaan, apparuit ei dominus, & dixit: Se- D
mini tuo dabo terram, & cùm eduxiſſet eum foras dixit: Suſpice in cœlum, & numera ſtellas ſi potes:
Gen.17. & dixit ei: Sic erit & ſemen tuum. Tertiò cùm poſtea dixit ei: Ambula coram me, & eſto perfectus.
Ponamq́ fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis. Et ſtatuam pactũ meum
Gen.18. inter me & te, & inter ſemen tuum poſt te, &c. Quartò cùm dixit: Reuertens veniam ad te tempore
iſto, & habebit filium Sarra vxor tua. Quintò poſtquam tentauit eum de immolatione filii, & dixit:
Gen.22. Per memetipſum iuraui, dicit dominus, quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito
propter me, benedicam tibi & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & velut arenam, quæ eſt
in littore maris: poſſidebitq́ ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo
omnes gentes terræ. omnibus iſtis promiſſionibus credidit Abraham, & non hæſitauit. Ideo dicit, in
repromiſſione, id eſt, iterata promiſſione de ſeminis exaltatione nõ hęſitauit, id eſt, dubitauit diffiden-
1.Pet.5. tia, ſcilicet quod diffideret de veritate ſiue impletione promiſſionis. Vnde D Iacobus.1. Qui hæſitat
Gen.15. ſimilis eſt fluctui maris, &c. *Sed confortatus eſt fide*, id eſt, fidei fortiter adhæſit. Vnde D Petrus: Cui re-
ſiſtit fortes in fide. Si dicatur quod Abraham dixit: Vnde ſcire poſſum quod poſſeſſurus ſum eam, &
per conſequens videtur dubitaſſe petendo ſignum: præterea riſit, quemadmodum Sarra, quæ hæſita-
uit. Dicendum quod petiit ſignum non ex dubitatione, ſed cùm morem Dei nouiſſet, qui fœdera ſua
& pacta data aliquo ſigno ſtabilire conſueuit, vt apparet in arcu exhibito Noë in monumentum pa-
Gen.9. cis. Vnde reprehenſus eſt Acham, qui iuſſus ſignum petere, renuit. Nec riſit ex infidelitate, prout Sar-
Eſa.7. ra, ſed ex gaudio & firmitate adhæſionis. Et ideo cùm Apoſtolus paulò ante negatiuè, dixiſſet, quod
non fuit infirmatus in fide, maiori hic commendatione affirmat quod fuerit confortatus fide. Et con-
ſequenter aſſignat cauſam firmitatis & confortationis, ſcilicet ſcientiam diuinæ omnipotentiæ, cùm
dicit: *Dans gloriam Deo*: Inquantum ſcilicet conſiderauit omnipotentiam eius, *pleniſſimè ſciens: quia quæ-
cunque promiſit* Deus, potens eſt & facere. Vnde Sapiens.12. Subeſt enim tibi cùm volueris poſſe, & D.
Lucas.1. Non eſt impoſſibile apud Deum omne verbum. Ex his patet quod quicunq́ non eſt firmus
in fide Dei, quantum eſt in ſe, derogat diuinæ gloriæ; vel quantum ad eius veritatem, vel quantum
ad eius potentiam.

E

*Ideo & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. non eſt autem ſcriptum tantum propter ipſum, quia
reputatum eſt illi ad iuſtitiam: ſed & propter nos, quibus reputabitur credentibus
in eum, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum dominum noſtrum à mortuis.*

HIc commendat fidem Abrahę ex eius effectu, quem fides in Abraham fecit, & quem faciet in aliis
Gen.15. ſimiliter credentibus, reſumendo quod prius ex Gen. deſumpſerat. Vnde dicit, ideo ſcilicet quia
Abraham tam perfectè hoc ipſum credidit, *reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* Quo ad effectum, quem fides
habet in aliis dicit: *Non autem ſcriptum eſt tantum propter ipſum, quia reputatum eſt illi ad iuſtitiam.* vt ſcilicet
nos æſtimemus quod ſoli Abrahæ fides reputata ſit ad iuſtitiam, licet etiam ſit ſcriptum propter eius
commendationem & Dei gloriam, qui talem fidem in eum infudit. Sed ſcriptum eſt propter nos, id
eſt, vt noſtris ſit obiectus oculis in typum fidei noſtræ: vnde ſpem & fiduciam ſtabiliamus. Si enim
fidem habuerimus, pariter reputabitur fides noſtra ad iuſtitiam. Hac ſiquidem ratione ille poſitus eſt
pater omnium credentium. vnde infra.15. dicit: Quæcunque ſcripta ſunt, in noſtram doctrinam ſcri-
pta ſunt. Vnde ſubiungit, *credentibus in eum*, id eſt, in patrem qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum dominum
noſtrum à mortuis, quaſi dicat. Quemadmodum fides Abrahę, qui non conſiderauit ſuum vxoriſque
eius emortuum corpus, credens in eum qui viuificat mortuos, reputata eſt ad iuſtitiam: Ita cuiuslibet
fides credentis in eum qui ſuſcitauit dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ad eandem reputabitur iu-
ſtitiam. Et cùm præmiſiſſet qui viuificat mortuos, illius iam viuificati meminit, cuius morte fuit om-
nium mors ſpiritualis extincta, & cuius reſurrectio fuit cunctis cauſa reſurgendi. Suſcitatus autem
Pſal.40. eſt à patre, cui ipſe dixit: Tu autem domine miſerere mei, & reſuſcita me. Et quia eſt eadem virtus
patris & filii, ipſe etiam propria virtute ſurrexit. Quod autem hæc fides iuſtificet, apparet ex illo: Si
confitearis ore tuo dominum Ieſum, & in corde tuo credideris, *quod ſuſcitauit eum* Deus à mortuis,
ſaluus eris. *Qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.* Hic aſſignat F
cauſam ſiue rationem, quare fides Chriſti iuſtificet, dicens: *Qui traditus eſt, &c.* ſcilicet Chriſtus in mor-
tem: à proditore propter auaritiam, à Iudæis propter inuidiam: à Pilato, propter timorem: à Patre per-
miſſiuè. Vnde Infra.8. Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.
Ephe.5. Traditus eſt etiam à ſeipſo voluntariè mortem ſuſtinendo, iuxta illud: Tradidit ſemetipſum oblatio-
Eſa.53. nem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. & illud, Oblatus eſt, quia ipſe voluit. & illud: Nemo tol-
Ioan.10. lit animam meam à me, ſed ego pono eam à meipſo. propter delicta noſtra, vt peccata noſtra auferret.
Sua enim paſſione & morte omnium viatorum meruit ablationem peccatorum. Et quia, vt Damaſ-
cenus dicit, humanitas Chriſti fuit quodammodo inſtrumentum diuinitatis, vnde per contactum
humanitatis Chriſti fuit mundatus leproſus. ideo mors Chriſti fuit cauſa deletionis peccatorum,
Marc.1. non ſolum per modum meriti, ſed etiam per modum cuiuſdam efficientiæ: & ſic omnes actiones &
paſſiones humanitatis Chriſti fuerunt nobis ſalutiferæ, vtpote ex virtute diuinitatis prouenientes.
Reſurrectio verò non eſt cauſa per modum meriti, cùm terminus viæ Chriſti fuerit mors, poſtquam
non fuit viator, ſed ſolum comprehenſor: & per conſequens non fuit in ſtatu merendi, ſed fuit cauſa
exemplaris. Ideo dicit: *Et reſurrexit*, ſcilicet Chriſtus propter iuſtificationem noſtram, vt ſuæ reſurre-
ctionis virtute gratiam iuſtificantem conferret, & vt nos prius à vitiorum ſordibus ſurgere faceret,
& vt nos in virtutum honeſtate iuſti reſurgeremus, & vt ſuæ corporalis reſurrectionis exemplo, nos
ad ſpiritualem reſurrectionem induceret, vt in nouitate vitæ ambularemus, & tandem finaliter cor-
Phil.3. poraliter reſuſcitaremur ab ipſo, quando reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpo-
ri claritatis ſuæ.

EPITO.

A

EPITOME V. CAPITIS.

OStenſa per Apoſtol. in præmiſſis quatuor capitibus neceſſitate gratiæ, in hoc capite incipit commendare virtutem & facultatem ipſius gratiæ, & oſtendere bona quę per gratiam conſequimur, & mala à quibus liberamur. Et primo præponit modum ſeu viam perueniendi ad gratiam, eiuſq; effectus, qui ſunt pax, ſtabilitas, gloriatio, in ſpe adoptionis filiorum Dei, & patientia in tribulationibus, declarat ea euenire per Spiritum ſanctum. Secundò ibi: *Vt quid enim Chriſtus, &c.* oſtendit firmitatem ſpei per mortem Chriſti, commendando charitatem eius ex difficultate obiecti, ex qua à maiori ad minus concludit propoſitum reconciliationis per mortem Chriſti, de qua gloriari & exultare debemus. Tertiò ibi *Propterea, &c.* oſtendit quod per gratiam Chriſti liberamur à peccato originali præterito, eius originem, progreſſum & effectum ipſius, qui eſt mors, ex vno in omnes declarando. Quartò ibi, *Vſque ad legem, &c.* idem manifeſtat exprimendo peccatum fuiſſe ſub lege, & quid circa peccatum lex fecerit. Quintò ibi, *Sed non ſicut delictum, &c.* manifeſtat progreſſum ſuperabundantis gratiæ Dei ob vnius obedientiam, ac effectum & regnum ipſius deſtruentis & abluentis peccatum originale, quod ab vnius inobedientia in omnes prodierat. Poſtremò ibi, *Lex ſubintrauit, &c.* oſtendit quod per gratiam tollitur peccatum actuale, quod lege ſuperueniente abundauerat, concludendo regnum gratiæ in vitam æternam ſuccedere regno peccati in mortem.

EXPOSITIO LITERALIS V. CAPITIS.

IVſtificati ergo, non ex lege nec ex operibus, ſumus iuſti à Deo effecti, *ex fide* ſcilicet infuſa quæ eſt
donum Dei, in quantum per fidem mortis & reſurrectionis effectum eius participamus. *Pacem ha-* Ephe.2.
beamus ad Deum. nos ei ſubiiciendo & acquieſcendo voluntati eius: & hoc *Per dominum noſtrum Ieſum* 1.Tim.2.
Chriſtum: qui eſt pax noſtra, & qui nos tanquam mediator ad iſtam pacem perduxit. *Per quem habemus*
acceſſum, id eſt, aditum & ingreſſum, *per fidem in gratiam iſtam*, id eſt, in ſtatum gratiæ & bonam vitæ
obſeruantiam. *in qua*, id eſt, per quam non ſolum reſurreximus à peccatis, ſed etiam in ea nos qui ceci-
B dimus in Adam, *ſtamus*, ſcilicet fixi & erecti per affectum ad cœleſtia: non quod fides præcedat gra-
tiam, ſed potius gratia fidem. Gratia enim ſaluati ſumus per fidem: quia primus effectus gratiæ in no-
bis eſt fides, per quam non ſolum ſtamus, ſed *& gloriamur*, id eſt, gaudemus & exultamus *in ſpe gloriæ*
filiorum Dei, id eſt, ex hoc quod ſperamus nos adepturos gloriam angelorum & ſanctorum, qui ſunt Sap.5.
filii & hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti. *Non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus*, id eſt, Infra.8.
non ſolum gaudemus de ſpe gloriæ filiorum Dei, quæ hic inchoatur per ſpem & amorem, & con-
ſummabitur in gloria per claram viſionem & fruitionem: ſed etiam gaudemus interius, & gaudium
intrinſecum ſignis exterioribus oſtendimus, in tribulationibus, id eſt, paſſionibus & ſuſtinentia præ-
ſentium malorum & afflictionum, per quas ad gloriam peruenimus. *Scientes quod tribulatio patientiam* Act.14.
operatur. non quod tribulatio ſit cauſa effectiua patientiæ, ſed occaſio exercendi actum patientiæ, per Iacob.1.
cuius aſſuetudinem anima in tribulationibus inconcuſſa & immobilis redditur: ita vt dulce ſit ei pro
Dei amore, & propriorum peccatorum purgatione afflictiones ſuſtinere. *Patientia autem*, ſcilicet ope-
ratur, *probationem*, id eſt, purificationem: per hoc enim quod homo patienter tribulationes ſuſtinet,
redditur probatus & ſtrennuus atque purgatus, ſicut aurum in fornace. *Probatio verò* ſcilicet operatur
ſpem, id eſt, certam expectationem fœlicitatis, ex quo enim quis probatus & purgatus eſt, inſurgit in
eo & in aliis ſpes quod ad hæreditatem Dei admittetur. *Spes autem non confundit*, id eſt, non deficit, niſi Sap.3.
homo ei deficiat, nec facie aut ſinit erubeſcere Chriſtianos ad irriſionem filiorum huius ſeculi, qui irri-
dent patienter ſuſtinentes mala, arbitrantes ſpem illorum; & ea quæ in futuro ſeculo ſperamus, vana
eſſe. *Quia charitas Dei*, qua ſcilicet diligimus Deum: *diffuſa eſt in cordibus noſtris*, id eſt, ad omnes & mores 1.Cor.13.
& actus perficiendos ſe extendit. quia benigna eſt, &c. ſic diffuſa & extenſa non à nobis, ſed *per Spiri-*
tum ſanctum qui datus eſt nobis, & habitat in nobis per effectum nouum ipſius, qui eſt charitas. Quia
C cùm ipſe ſit vnio, nexus, & amor patris & filii, communicat nobis huius amoris participationem, in-
fundendo charitatem, qua efficimur Dei & proximi amatores.

SECVNDA PARS V. CAPITIS.

VT quid enim, id eſt, cur enim niſi ſpes eſſet adimplenda, *Chriſtus, cum adhuc infirmi eſſemus*, infirmitate Pſal.6.
peccati, egentes medico, *ſecundum tempus*, ſcilicet determinatum: quia non ab initio infirmitatis
ſuæ peccati, *pro impiis mortuus eſt?* id eſt, cur Chriſtus, qui tantus & tam magnus eſt, ſcilicet Deus &
homo mortuus eſt, quaſi dicat, nunquid gratis aut ſine fructu, tam crudelem mortem & tot & tanta 1.Pet.3.
tormenta pro tam miſeris peccatoribus ſuſtinuit? quæ vtilitas in ſanguine eius, ſiue in ſanguinis eius
effuſione fuiſſet, niſi propter aliquem magnum & certum fructum, quaſi dicat. Non ſic mortuus fuiſ-
ſet, niſi propter firmam & certam ſalutem generis humani, quam nobis ſpes ſuggerit: & ideo non con-
fundit, *Vix enim*, id eſt, rarò & difficulter, *pro iuſto*, ſcilicet homine liberando, *quis*, id eſt, aliquis, *moritur*,
id eſt, morti ſe exponit. *Nam pro bono forſitan quis audeat mori*, quaſi dicat dixit vix, quis forte aliquis
(rarus tamen) zelo virtutis pro homine bono & iuſto, ſimplici & innocente, liberando auderet ſe ex-
hibere periculo mortis: ſed nullus pro impiis, cum maiorem charitatem nemo habeat, quàm vt po-
nat animam ſuam pro amicis ſuis. *Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis*, id eſt, per hoc ſe oſten- Ioan.15.
dit Deus ſe nos maximè diligere: *Quoniam ſi adhuc cùm peccatores eſſemus ſecundum tempus*, ſcilicet deter-
minatum. *Chriſtus pro nobis mortuus eſt*, vt nos à cruciatu mortis æternæ liberaret. *Multò igitur magis*, id
eſt, à fortiori multò amplius & perfectius, *nunc iuſtificati*, id eſt, in iſto tempore gratiæ iuſtificationem
adepti, *in ſanguine ipſius*, id eſt, in merito ſanguinis Chriſti effuſi, *Salui erimus ab ira*, id eſt, vindicta dam-
nationis æternæ, quam propter peccata incurrimus, *per ipſum*, ſcilicet Ieſum Chriſtum. *Si enim cùm ini-*
mici eſſemus, propter peccata, *reconciliati ſumus Deo*, id eſt, in amicitiam priſtinam Dei reſtituti, *per mor-*
tem filii eius. Multò magis reconciliati ſalui erimus in vita ipſius, id eſt, multò amplius certum eſt quod ipſe
viuens poterit amicos iam factos ſaluare. *Non ſolum autem*, ſcilicet gloriamur ſiue gaudemus in ſpe

1.Cor.1. gloriæ,quam in futuro expectamus. *Sed & gloriamur in Deo*, id eſt,in hnc quod ſumu s nunc coniuncti D
2.Cor.10. Deo per fidem & charitatem, & hoc, *Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem*, et iam *nunc reconciliationem accepimus*, vt de inimicis facti ſimus amici.

TERTIA PARS V. CAPITIS.

PRopterea ſicut per vnum hominem. ſcilicet Adam, *Peccatum*, ſcilicet originale, & ex conſequenti alia peccata actualia,quæ ex corrupta appetitus ſenſitiui inclinatione,tanquam ex quodam fonte,prodeunt & ſcaturiunt: *in hunc mundum intrauit*, in omnes homines per vitiatam ſeminis originem, ab eo & filiis ſuis deſcendentes, deductum & deriuatum eſt. *Et per peccatum mors*, id eſt,ſeparatio corporis & animæ,& animæ à Deo. ac etiã gehenna ſiue pœna æterna,quæ dicitur mors ſecunda,cum ipſo pec-
Apoc.20. cato deducta & deriuata eſt. *Et ita in omnes homines mors pertranſiit*,id eſt,neceſſitas moriendi in pœnam peccati originalis ab Adam deducti,cum natura deriuata eſt. *In quo*,ſcilicet Adam, *Omnes peccauerunt*, id eſt,prolapſi ſunt:quia Adam peccante,omnes inquantum in eo erant,ſicut in prima origine, peccauerunt. Ab hac tamen lege eximitur D. Virgo,quæ vt eccleſia in concilio Baſil. declarauit,fuit ab huiuſmodi labe præſeruata. Chriſtus verò,quia non proceſſit ab Adam per virtutem ſeminalem,ſed ſolum ſecundum corpulentam ſubſtantiam, ideo nullo modo fuit peccato originali obnoxius, nec eius pœnis ſubiectus,licet eas quæ imperfectionem non important, (prout ſunt fomes & ignorantia) ſed ſolum conditionem naturæ ad redimendum genus humanum ſuſcipere & ſuſtinere voluerit.

QVARTA PARS V. CAPITIS.

VSque ad legem enim peccatum erat in mundo,id eſt,etiam ſub lege Moyſi peccatum originale et actuale erat in mũdo, vt hoc aduerbium, *vſque*, teneatur incluſiue, Non enim excluſiuè teneri poteſt,cùm certum ſit peccatum originale & actuale fuiſſe tempore & duratione legis Moyſi, imò & tempore legis gratiæ & vſq; ad iudicium generale. *Peccatum autem non imputabatur, cùm lex non eſſet*, id eſt, ante legem ſcriptam, propter obfuſcationem rationis, (quæ ex multiplicatione peccatorum proceſſit) pec- E
catum originale non reputabatur, imò nec actuale, communiter apud homines, vt offenſa Dei, & vt dignum pœna æterna, licet peccatum originale aliquibus patribus fuerit reuelatum, ab Adam per filios, vel à Deo, & ex ratione naturali poſſent cognoſcere homicidium & adulterium eſſe peccata & inhoneſta,non tamen cognoſcebant nec reputabant eſſe punibilia à Deo,cùm lex non eſſet. Sed adueniente lege Moyſi, qui ſcripſit librum Geneſeos, in quo fecit mentionem de præcepto facto Adæ ſub pœna mortis, & de præuaricatione & tranſgreſſione illius, & de peccato Cain, & pœnis aliorum peccatorum,tunc cognouerunt peccatum originale & actuale eſſe offenſiuum Dei, & ab eo puniendum.
Infra.7. *Sed regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen.* quaſi dicat licet vſque ad legem peccatum non cognoſceretur,neq; communiter reputaretur, poterat tamen deprehendi ex effectu: quia mors corporalis & ſpiritualis regnauit, id eſt, poteſtatem ſuam exercuit ab Adam, per quem peccatum intrauit in mundum,vſq; ad Moyſen,ſub quo lex data eſt,non ſolum in eos qui peccauerunt peccato actuali,ſed *etiam in eos qui non peccauerunt*, id eſt,in paruulos ante vſum rationis decedentes,qui non peccauerunt peccato actuali, ſed originali tantum. *in ſimilitudinem præuaricationis Adæ*, id eſt, inquantum ſimilitudinem peccati Adæ traxerunt ſimul cum ſimilitudine naturæ, ac ſi diceret: paruuli illi moriebantur abſque peccato actuali proprio, & per hoc Apoſtolus oſtendit quod diffuſa erat in paruulis per originem ſimilitudo peccati, *Adæ qui*, ſcilicet Adam, *eſt forma*, id eſt, figura per contrarium tamen. *futuri*, id eſt, ſecundi Adæ,id eſt, Chriſti,qui datus eſt nobis propiciator. Nam ſicut per primum Adam peccatum & mors intrauit in mundum, ita per Chriſtum iuſtitia & vita, & ſicut omnes in Adam moriuntur, ita & in Chriſto viuificantur.

QVINTA PARS V. CAPITIS.

SEd non ſicut delictum, ita & donum. quaſi dicat non eſt æſtimandum quod tantæ efficaciæ fuerit deli- F
ctum Adæ, quantæ eſt donum gratiæ Chriſti. Cùm delictum procedat ex infirmitate voluntatis humanæ. Gratia autem ex immenſitate voluntatis diuinæ. *Si enim vnius delicto multi mortui ſunt*,hoc eſt, ſi ex peccato Adæ peccatum pertranſiit in multos alios qui in eo peccauerunt. *Multo magis gratia Dei et donum*,id eſt,gratuitum Dei donum vt coniunctio (&) teneatur expoſitiuè quantum eſt in ſe, *in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit.* Cùm gratia ſecundum ſe multo fortior ſit, quàm peccatum: Delet enim omnia peccata etiam actualia, quæ Adam transfundere non potuit: Ideo in plures ſi eſſent, & ei acquieſcere vellent, abundaret. verum quia non omnes acquieſcunt,ideo dicitur quod mul-
Heb.2. tos filios in gloriam adduxit: *Et non ſicut per vnum peccatum ita & donum.* quaſi dicat. Non ſolum gratia abundat in plures, ſed etiam maiorem effectum facit. Non enim tantus effectus ſequitur per vnum peccatum Adæ in multis, quantus effectus ſequitur in multis per donum gratiæ Chriſti. *Nam iudicium ex vno in condemnationem: Gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem*, id eſt, diuina condemnatio proceſſit ex vno peccato Adæ in omnes, qui in illo peccauerunt vnico originali peccato. Sed gratia Dei,
1.Cor.6. quæ per Chriſtum datur, procedit & efficax eſt, non ſolum ad delendum vnum peccatum originale, verùm etiam multa peccata actualia, ſiue ad perfectam omnium peccatorum emendationem, ablutionem, & ſanctificationem, & non mirum ſi hæc poſſit, cùm ſufficiat, introducere ad vitam æter-
Infra.6. nam iuxta illud, Gratia Dei vita æterna. *Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum, Multo magis abundantiam gratiæ, donationis, & iuſtitiæ, accipientes in vita*, ſcilicet æterna *regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.* ac ſi diceret: Quemadmodum condemnatio mortis proceſſit ex peccato primi parentis, ita regnum vitæ æternæ procedit ex gratia Chriſti. ergo ſi per vnius hominis peccatum omnes moriuntur: ita omnes acquieſcentes Chriſto, & accipientes abundantiam gratiæ eius regnabunt in vita æterna per vnum Ieſum Chriſtum, cum gratia, vt dictum eſt, fortior ſit peccato. *Igitur ſicut per vnius delictum*, procedit diuinum iudicium, *In omnes homines in condemnationem*, ſcilicet mortis. *Sic & per vnius*, ſcilicet Chriſti,

iuſtitiam,

A *inſtitiam*, procedit diuina gratia, *in omnes homines in iuſtificationem, vitæ*, id eſt, quæ ducit ad vitam æternam. quod intelligi debet quo ad ſufficientiam, quantum verò ad efficaciam, in omnes homines qui vniuntur Chriſto per fidem, ſpem, & charitatem. *Sicut enim per inobedientiam vnius, peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per vnius obeditionem iuſti conſtituentur multi.*

SEXTA PARS V. CAPITIS.

L*Ex autem ſubintrauit, vt abundaret delictum.* id eſt, lex ſcripta, quaſi media, intrauit inter peccatum hominis & donum gratiæ Chriſti, vt abundaret delictum : non quod finis legis fuerit abundantia delicti, quia ſequeretur quod lex eſſet mala, quæ tamen eſt ſancta : quia cuius finis malus, &c. Et ſic *Infra.7.*
hæc vox (vt) non tenetur cauſaliter : quia lex quantum in ſe eſt, prohibet peccatum, ſed conſecutiuè:
quia propter infirmitatem legis, quæ facultatem implendi ſe non dabat, & fragilitatem naturæ occa- *1.Tim.1.*
ſione à lege accepta, abundantia delicti ſequuta eſt. *Vbi autem abundauit delictum*, ſcilicet in humano genere, & ſpecialiter in Iudæis, *ſuperabundauit & gratia*, ſcilicet Chriſti condonãtis *peccata, vt ſicut regnauit*, id eſt, plenũ dominium habuit, peccatum introductum per primũ hominem abundãs per legem, *in mortem, ita & gratia regnet*, id eſt, plenè dominetur in nobis, *per iuſtitiam*, quã ſ. in nobis facit : & hoc quouſque nos perducat *in vitam æternã* : & hoc totum *per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum*, per quem gratia & veritas facta eſt.

COMMENTVM QVINTI CAPITIS.

Iuſtificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum: per Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum: per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus.

IN hoc. 5. cap. & tribus ſequentibus, Apoſt. pertractat fidei facultatẽ & effectus eius. Et primo bona quæ per fidem & gratiam nobis adueniunt : quorum primum eſt pax ad Deum. vnde ait, *Iuſtificati, &c.* quaſi dicat: Dictũ eſt quod fides reputatur ad iuſtitiã omnibus credentibus reſurrectionẽ Chriſti, quæ eſt cauſa noſtræ iuſtificationis. Ideo iuſti-
B ficati ex fide, inquantũ ſ. per fidem reſurrectionis eius effectũ participamus, habeamus
pacem & concordiã ad Deum, nos ei ſubiiciendo & obediendo. Vnde Iob, Acquieſce *Iob.22.*
illi, & habeto pacem. & alibi: Quis reſiſtit ei, & pacem habuit. & Dauid: Pax multa diligentibus le- *Iobe.9.*
gem tuam. & hoc per Chriſtum Dominũ noſtrum, qui nos ad iſtam pacem perduxit : eſt enim pax *Pſal.118*
noſtra qui fecit vtraque vnũ. *Per quem*, ſcilicet Chriſtum, tanquam mediatorem, habemus acceſſum in vno *Ephe.2.*
ſpiritu ad patrem. Vnde D. Ioan. Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Sequitur, *in qua*, id eſt *1.Tim.2.*
per quã gratiam nõ ſolum reſurreximus à peccatis, ſed etiam ſtamus fixi & erecti ad cœleſtia cõtem- *Ephe.2.*
planda & proſequenda: iuxta illud, Stantes erant pedes noſtri. & alibi, Nos autem ſurreximus & ere- *Iohe.1.*
cti ſumus, & hoc per fidem: per quam ſcilicet gratiam conſequamur. Non quod fides, ſcilicet forma- *Pſal.121*
ta, præcedat gratiam, cum fides ſit primus actus, ſiue effectus gratiæ in nobis : iuxta illud, Gratia ſalui facti eſtis per fidem ab ea procedentem. Lutherani, qui omnes ſcripturas ad eorum anhelitum contorquent, & interpretationem antiquam damnant, dicunt non debere legi, per quem, ſcilicet Chriſtũ pacem habeamus, ſed habemus, vt errorem ſuum de certitudine gratiæ ex hoc loco corroborare poſſint. Et ſic paralogiſant: Ex fide iuſtificati pacem habemus ad Deum, ergo certi ſumus nos eſſe iuſtificatos, cum nullus pacem habeat apud Deum, niſi iuſtificatus, et certi ſumus nos habere fidẽ. Igitur de his aliqua ſupra 4. interpretando illud, Ideo fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini, & amplius infra. 8. interpretando illud, Spiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, &c. Ideo ad illum locum lectorem remitto. Pro diſſolutione tamen paralogiſmi eorum ex hoc loco, notandũ quod Orige. & D. Chryſ. Hiero. ac Theophyl. et antiqua tranſlatio per Eccleſiam approbata, legunt habeamus. Et quamuis hunc locũ de iam iuſtificatis ex fide intelligant, exponunt tamen habeamus. i. ſeruemus & cuſtodiamus, præmiſſaque illorũ illatio nullam habet apparentiã bonæ dependentiæ. Quãuis
C enim fide catholica teneamus, quod Chriſtus ſuo precioſiſſimo ſanguine, tanquam pretio ſufficiẽtiſſimo, operatus fuerit ſalutẽ humani generis: et homo cui hoc pretiũ communicatũ fuerit, ſit iuſtus: veruntamen an mihi vel aliis verè communicatum ſit abſque ſpeciali reuelatione, certo ſcire nõ poſſumus, nec etiam nos habere fidem viuam licet aliquas morales coniecturas habeamus.

Et gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei.

HIc ponit ſecundum bonum quod habemus per gratiam, quod eſt ſpes. Cuius magnitudinem deſcribit. Magnitudo ſpei cõſideratur ex magnitudine rei ſperatæ, quã ponit dicens : *Et gloriamur in ſpe gloriæ filiorũ dei.* Per gratiã enim Chriſti adepti ſumus ſpiritũ adoptionis filiorũ Dei, vt dicit infra 8. Et Sap. 5. Ecce quomodo cõputati ſunt inter filios Dei : Filiis autẽ debetur hæreditas, quia ſi filij, & hæredes. Hæc autẽ hęreditas eſt gloria ſiue vita ęterna, quã per gratiã cõſequimur: ſecundũ illud, Gratia Dei vita æterna. Huiuſmodi ſpes vitę æternæ, ſiue gloriæ filiorũ Dei, nobis indita eſt à Chriſto: ſecundum illud, Regenerauit nos in ſpem viuã per reſurrectionẽ Ieſu Chriſti ex mortuis, in hęreditatẽ incorruptibilẽ. &c, Hæc autẽ gloria, quæ in futuro cõplebitur in nobis, nũc inchoatur per ſpem. Vnde infra. 8. Spe ſalui facti ſumus. ſ. inchoatiue. Nõ ſolũ autem gloriamur. i. gaudemus in ſpe, ſed & gloriationem. i. gaudium & delectationẽ habemus, interius, & ſignis exterioribus oſtendimus : propter quod dicit, gloriamur. i. gaudemus et exultamus. & ad hũc ſenſum dicit Pſal. Gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum.

Non ſolum autem: ſed & gloriamur in tribulationibus, Scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò ſpem.

HIc oſtendit vehementiam ſpei, quia per eam non ſolum gloriabimur in futuro ſeculo, verum etiam in præſenti gaudemus & oblectamur. Non ſolum in ſpe futurorum bonorum, verum etiam in paſſione præſentium malorum : hoc eſt in afflictionibus & tribulationibus. Qui enim vehementer aliquid ſperat, libenter ſuſtinet propter illud difficilia & amara : prout infirmus qui vehe-

menter ſperat ſanitatem, libenter bibit potitionem amaram, vt ſanetur. Signum ergo vehemētis ſpei, D
quam habemus propter Chriſtum, eſt quod non ſolum gloriemur de ſpe gloriæ futuræ, ſed etiam de
Act. 14. malis quæ pro ipſis patimur. Nam per ea ad gloriam peruenimus; iuxta illud, Per multas tribulatio-
Iac. 1. nes oportet nos intrare regnum Dei. & illud: Omne gaudium exiſtimate fratres mei cùm in tenta-
Act. 5. tiones varias incideritis. Vnde & Apoſtoli ibant gaudentes à conſpectu concilii: quoniam digni
habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Conſequenter oſtendit cauſam dicens: *Scientes quod tribulatio patientiam operatur.* Non tamen ita vt tribulatio ſit cauſa patientiæ effectiua, cùm omnes tri-
bulati non ſint patientes, ſed quia tribulatio eſt materia & occaſio exercendi actum patientiæ. vnde
Infra. 12. infra. In tribulatione patientes. Deinde ponit effectum patientiæ, cùm dicit. *Patientia probationem,*
Eccle. 2. id eſt, purgationem peccatorum, ſcilicet operatur, iuxta illud: In igne probatur argentum, homines
verò receptibiles in camino humiliationis. Manifeſtum eſt enim quod detrimentum alicuius rei
de facili ſuſtinemus, propter rem quam magis amamus: vnde ſi aliquis patiatur propter æterna bona
conſequenda, ſufficienter ex hoc probatur quod talis amplius diligit bona æterna q̃ temporalia. Si cō-
Iac. 1. tra huiuſmodi ſententiā obiiciatur illud. Probatio fidei veſtræ patientiā operatur. & per conſequens
patientia non operatur probationē, cum idem nō poſſit eſſe cauſa ſuiipſius. Dicendū quod probatio
dupliciter accipi poteſt, vno modo, vt eſt in probato, et ſic probatio eſt ipſa tribulatio, per quā homo
probatur: & ſic idem eſt dicere: Tribulatio patientiā operatur, & tribulatio probat patientiam. Alio
modo accipitur probatio, prout idem eſt quod probatum eſt, & ita accipitur hic cum dicitur: Patien-
tia probationē operatur: quia ex hoc quod homo patienter tribulationes ſuſtinet, redditur probatus.
Poſtmodum ponit effectū probationis dicens: *Probatio verò operatur,* ſcilicet ſpem. Quia per hoc quod
aliquis iam probatus eſt, poteſt de eo haberi ſpes, & ab ipſo, & ab aliis, quod ad hæreditatem Dei ad-
mittetur. Vnde Sap. 3. Deus probauit illos, & inuenit eos dignos ſe. Sic igitur de primo ad vltimū ap-
paret quod tribulatio viam parat ad ſpem. vnde ſi aliquis vehementer glorietur. i. gaudeat de ſpe ęter-
næ hæreditatis, cōſequens eſt quod glorietur & gaudeat de ipſis tribulationibus, per quas oportet in
Act. 14. illam intrare. E

Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per
ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

HIc oſtendit ſpei firmitatem dicens: Hæc autem ſpes qua ſperamus gloriam filiorum Dei, *non con-*
fundit, id eſt, non facit erubeſcere Chriſtianos filiis huius ſeculi irridētibus, quod ſpe vana rerum
futuri ſeculi tanta ſuſtinerent præſentia diſcrimina & incōmoda, cum vitæ etiam iactura. Quia Chri-
ſtiani illa ſuſtinent, non propter vanam ſpem, prout eſt ſpes mundanorū, ſed propter certā fidei ſpem,
quæ nō confundit, id eſt, non deficit. Spes enim tunc pudoris & verecundiæ eſt cauſa, quando homo
fruſtratur. Quemadmodū cum promittens non ſeruat promiſſum: ſic cum is qui ſperabat, deceptū ſe
inuenit, confunditur, & erubeſcit: prout qui ſperāt ab hominibus mendacibus. Vnde Hier. 17. Male-
dictus homo qui confidit in homine. At illa ſpes, quæ eſt de promiſſionibus eius; qui nec fallere, nec
falli poteſt, cuiq; nec poteſtas deeſt, neq; benefaciendi voluntas, cōfundere nequit. Vnde Dauid, In te
Pſal. 30. Domine ſperaui, nō confundar in æternū. & Sap. Qui audit me, non confundetur. Et Eſa. 49. Ego do-
Eccl. 24 minus ſuper quo non confundentur oēs qui expectant eum. Et Sap. Nullus ſperauit in Dño, & cōfu-
ſus eſt. Conſequenter ponit certitudinis, ſiue firmitatis fidei cauſam, dicens: quod ex hoc poſſumus ſci-
re, quod ſpes non confundit. *Quia charitas Dei, &c.* Ad quorū verborum intelligentiā ſciendū eſt quod
Hier. 31. charitas Dei dupliciter accipi poteſt. Vno modo pro charitate qua Deus diligit nos, de qua Hiere. In
1. Ioan. 4 charitate perpetua dilexi te. & D. Ioan. Deus charitas eſt. & hæc charitas nō eſt accidens, ſed eſt ipſe-
met Deus. Alio modo poteſt accipi charitas dei, pro charitate qua nos diligimus deū; de qua infra. 8.
Certus ſum enim quod neq; mors, neq; vita, ſeparabit nos à charitate i. dilectione Dei. Hæc charitas
eſt accidens quod nobis in iuſtificatione infunditur: vtroq; autem modo intelligi poteſt charitas dif-
fundi in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctū qui datus eſt nobis. Spiritus enim ſanctus, qui eſt amor
patris & filii, dicitur dari nobis cum nos adducimur ad participationem amoris, qui eſt ſpiritus ſan- F
ctus, à qua quidem participatione efficimur Dei amatores. Et in hoc quod ipſum amamus, ſignum
eſt quod ipſe nos amet: iuxta illud, Ego diligentes me diligo. & illud: Non quaſi nos primo dilexeri-
Prou. 8. mus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos. Dicitur autem charitas, qua nos diligit Deus, eſſe dif-
1. Ioan. 4 fuſa in cordibus noſtris. Non quod ſpiritus ſanctus per ſe illabatur, vel illapſus ſit in nobis, prout opi-
natus eſt Magiſter ſententiarum, qui in hoc non tenetur, cum implicet contradictionem Deum eſſe
cauſam materialem vel formalem; ſed quod gratia Dei eſt patenter oſtenſa in cordibus noſtris, per
donū ſpiritus ſancti nobis impreſſum, ſecundū illud: In hoc ſcimus quod manet in nobis Deus, &c.
1. Ioan. 3. Eo modo loquēdi dicitur patēter oſtenſa, quo cauſa diffunditur per effectus: quemadmodū dicimus
liberalitatem, licet in ipſo liberali perſiſtat, per beneficia diffundi in ciues. Sic charitas dei diffunditur
per dona dei, quæ licet ſint totius trinitatis, nihilominus attribuuntur ſpiritui ſancto, eo q̃ ſola volun-
tate diuina donentur, per cuius voluntatis modū ſpiritus ſanctus à patre & filio ſpiratur. Charitas au-
tem, qua nos diligimus Deū, dicitur in cordibus noſtris diffuſa ſiue effuſa, quia ad oēs mores & actus
ſe extendit: imperat enim opera omnium virtutū, vt bene oſtendit Apoſt. dicens: Charitas patiēs eſt,
benigna eſt, &c. Ex vtroq; autem intellectu horū verborum concluditur quod ſpes nō confundit. Si
enim accipiatur charitas, qua nos diligit Deus, notū eſt quod his quos diligit, ſeipſum non negabit:
Deut. 33 ſecundum illud, Dilexit populos, oēs ſancti in manu eius ſunt. Si verò charitas accipiatur pro ea qua
nos Deum diligimus, manifeſtum eſt etiā quod ſe diligentibus bona æterna præparauit: iuxta illud,
Ioan. 14 Si quis diligit me, diligetur à patre meo, &c.

SECVNDA PARS V. CAPITIS.

Vt quid enim Chriſtus, cum adhuc infirmi eſſemus, ſecundum tempus pro impiis mortuus eſt?

In hac

A IN hac ſecunda huius quinti capitis parte oſtendit firmitatem ſpei per mortem Chriſti, præponen-
do interrogationem: deinde oſtendit difficultatem, poſtmodum determinat veritatem. Dictum eſt
enim quod ſpes non confundit, & probatum eſt ex dono Spiritus ſancti. Hoc idem apparet conſide-
ranti mortem Chriſti: vnde dicit: Vt quid enim, &c. Infirmi ſumus per peccatum: iuxta illud, Miſe-
rere mei Domine, quoniam infirmus ſum. Nam quemadmodum per corporalem infirmitatem diſ- *Pſal.6.*
ſoluitur humorum debita armonia, ita etiam per peccatum debitus ordo affectionum, quamuis cul-
pa proprius dicatur mors: iuxta illud, Cùm eſſemus mortui peccatis. quia in morte corporali ſepa- *Ephe.2.*
ratur anima, quæ viuificat corpus ab ipſo: ita in culpa ſeparatur gratia ab anima, quantum viuificat:
Cùm ergo adhuc infirmi eſſemus Chriſtus mortuus eſt pro impiis. Vnde D. Petrus. Chriſtus ſemel *1.Pet.3.*
pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, & hoc ſecundum tempus, vt certo tempore mo-
reretur, vel ſecundum tempus determinatum. Quia non ſtatim quod fuimus infirmi, mortuus eſt,
ne quis diuinam bonitatem culparet, quod perdito genere homano ante non ſuccurriſſet: hac præoc-
cupatione occurrit illud non fuiſſe condecens, imò fuiſſe neceſſarium infirmum per aliquot ſecula re-
linqui, vt homines ſuam miſerabilem tenuitatem & inopiam experti, dilatum auxilium Dei tandem
oblatum pluris facerent: iuxta illud, Qui præteritis ætatibus permiſit omnes gentes ambulare in viis *Act.14*
ſuis. Hoc ergo magnum eſt ſi conſideremus pro quibus mortuus eſt. Nõ poteſt autem eſſe, vt tam ma-
gnum quid fiat, niſi propter aliquem certum fructum: ſecundum illud, Quę vtilitas in ſanguine meò, *Pſal.92.*
dum deſcendo in corruptionem: quaſi dicat nulla, ſi non ſequatur humani generis ſalus: ex hoc ergo
erigitur & firmatur Chriſtianorum ſpes.

Vix enim pro iuſto quis moritur. Nam pro bono forſitan quis audeat mori.

HIc oſtendit prędictę interrogationis difficultatem ex parte eorum, pro quibus Chriſtus mortuus
eſt, ſcilicet pro impiis dicens: Vix enim quis, id eſt, aliquis pro homine iuſto liberando moritur.
Quinimo dicit Eſa. Iuſtus perit, & nõ eſt qui recogitet in corde ſuo, &c. Nam forſitan quis, id eſt, ali- *Eſa.57.*
quis, rarus tamen ex zelo virtutis, audeat mori pro bono homine. Rarum enim eſt inuenire tales. pro-
pter quod Chriſtus ait: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animã ſuam ponat quis pro amicis *Ioan.15.*
B ſuis. Nunq̃ autem inuentũ eſt, quod quis voluntariè moreretur pro inimicis ſuis ſaluandis & liberan-
dis à morte, quod tamen Chriſtus fecit. Ideo merito admirandum eſt quare Chriſtus hoc fecerit. Po-
teſt autem & aliter legi, vt pro iuſto intelligamus aliquem in virtute exercitum: Per bonum autem,
hominem innocentem: & ſecundum hoc iuſtus eſt præſtantior bono. tamẽ pro iuſtò vix aliquis mo-
ritur. Cuius ratio eſt, quia innocens, qui per bonum intelligitur, magis miſerandus videtur propter
defectum ętatis, vel aliquid huiuſmodi. Iuſtus autem, quia perfectus eſt & abſq; defectu, non habet in
ſe materiam miſericordiæ. Quòd ergo aliquis patiatur pro innocente, poteſt ex compaſſione miſeri-
cordiæ prouenire, ſed quod aliquis moriatur pro iuſto, ex zelo virtutis, in paucioribus inuenitur,
quàm compaſſio miſericordiæ.

Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis: quia cum adhuc peccatores eſſemus,
ſecundum tempus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.

HIc reſpondet præmiſſæ interrogationi: interrogauerat enim quare Chriſtus pro impiis mortuus
eſt. Vt, ſcilicet Deus commendaret, id eſt commendabilem & laudabilem redderet charitatem
ſuam in nobis, vt ſpem noſtram erigeret, & ad eum diligendum prouocaret. Quoniam ſi adhuc cùm
peccatores eſſemus, ſecũdum tempus determinatum mortuus eſt. Ipſa enim mors Chriſti pro nobis
maximam charitatem oſtendit: de qua Chriſtus, Sic Deus dilexit mundum, vt vnigenitum filium
ſuum daret &c. Et ita ſicut charitas Dei patris ad nos oſtenditur per hoc, quod ſpiritũ ſuum dedit no- *Ioan.3.*
bis, vt ſupra dictum eſt: ita & per hoc quod dedit filium ſuum, vt hic dicitur. Sed in hoc quod dicit
commendat, immenſitatem quandam diuinæ charitatis aſſignat, quæ quidem oſtenditur, tum ex ipſo
facto: quia ſcilicet dedit filium ſuũ vt moreretur pro nobis: tum ex parte noſtrę conditionis: quia hoc
non fecit prouocatus noſtris præmeritis, cum adhuc peccatores eſſemus. Vnde alibi dicit: Deus qui
diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem qua dilexit nos, cum eſſemus mortui peccatis, *Ephe.2.*
conuiuificauit nos Chriſto &c.

C *Multo igitur magis, nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum.*

HIc concludit propoſitũ ex præmiſſis, dicens: Si Chriſtus pro nobis mortuus eſt, cum adhoc pecca-
tores eſſemus, multo amplius nunc iuſtificati, id eſt, viuificati & accepti in ſanguine ipſius, vt ſu-
pra. 3. cap. dictũ eſt ibi, quem propoſuit propitiatorẽ per ſanguinem ipſius, ſalui erimus ab ira. i. à vin-
dicta damnationis æternæ, quã homines propter peccata demerentur. Vnde D. Ioan. Bapt. Progenies
viperarum quis demonſtrabit vobis fugere à ventura ira? *Mat.3.*

Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo, per mortem filii eius: multò magis
reconciliati, ſalui erimus in vita ipſius.

HIc probat prædictam conſequentiam quæ procedit à minori ad maius, affirmando: & eſt ibi ob-
ſeruanda duplex comparatio minoris ad maius: vna eſt ex parte noſtra, comparat enim inimi-
cos, reconciliatis. Alia eſt ex parte Chriſti, qua comparat mortem, vitæ. Potentior eſt enim eius vita
quàm mors. Quia, vt alibi dicit: Mortuus eſt, ſcilicet ex infirmitate carnis noſtræ: Sed viuit ex virtu-
te Dei. Ideo ſic ſyllogiſat: Concluſum eſt quod multo magis viuificati ſalui erimus per ipſum. Si *2.Cor.vlt.*
enim, cum inimici eſſemus, recõciliati ſumus Deo, & hoc per mortem filij eius: multo magis nos qui
iam ſumus reconciliati, ſalui erimus, & hoc in vita ipſius. Notandum circa hoc quod homo dicitur
inimicus Deo dupliciter: Vno modo quia contra Deum inimicitiam exercet, dum eius mandatis re-
nititur: iuxta illud, Currit aduerſus Deum extento collo. Alio modo per hoc quod Deus homines
odio habet, non quidem ſecundum naturam eorum quam fecit: iuxta illud, Dilexiſti omnia, & nihil
odiſti eorum quæ feciſti, ſed odit quantum ad hoc quod inimicus homo, id eſt, diabolus fecit in ho- *Iob.15.*
mine, id eſt, quantum ad peccatum. Vnde Sap. Similiter odio ſunt Deo impius & impietas eius. &
alibi: Altiſſimus odio habet peccatores. Sed ſubtracta inimicitiæ cauſa, id eſt culpa & impietate per *Sap.14.* *Eccle.12.*
Chriſtum

Chriſtum, ſequitur reconciliatio per ipſum. Eſt etiam hic aduertendum quod mors Chriſti poteſt D
Sap. 1. hic tripliciter conſiderari. Vno modo ſecundum ipſam rationem mortis, & ſic dicitur quod Deus mortem non fecit: ſed per peccatum inducta eſt, vt infra dicetur. Et ideo mors Chriſti, ex communi ratione mortis, non fuit ſic Deo accepta, vt per ipſam reconciliaretur. Quia Deus non delectatur in
Sap. 1. perditione, id eſt, morte viuorum. Alio modo poteſt mors Chriſti conſiderari, ſecundum quod eſt in actione occidentium. Et ſic conſiderata non potuit eſſe reconciliationis cauſa, ſed magis indignationis, quia illa actio maximè Deo diſplicebat vnde contra eos D. Petrus:
Act. 3. Vos ſanctum & iuſtum negaſtis, & petiſtis hominem homicidam, &c. Tertiò poteſt conſiderari mors Chriſti ſecundum quod proceſſit ex voluntate Chriſti patientis, quæ quidem voluntas fuit ordinata ad mortem ſuſtinẽdam, tum ex obedientia ad patrem: iuxta illud, factus eſt obediens vſq; ad mortem, tum etiam ex charitate
Phil. 2. ad homines: iuxta illud, Dilexit nos, & tradidit ſe pro nobis. et ex hoc mors Chriſti fuit meritoria, & ſatisfactoria pro peccatis noſtris. Et in tantũ Deo accepta, quod ſufficit ad reconciliationẽ omnium hominũ, etiam occidentiũ Chriſtum, ex quibus aliqui ſunt ſaluati, Chriſto orante: Pater ignoſce eis, quia neſciunt quid faciunt. Et eodẽ modo dicendũ eſt de cruce, cõtra eos qui eam ſpernendã & abiiciendam contendũt: quia nos qui authoritate eccleſię veneramur et adoramus eam, nõ conſideramus vt eſt ex certa materia, neq; ſecundũ intentionem crucifigentiũ, ſed ſecundum acceptationem voluntariam Chriſti, qui eam acceptauit, vt in ea ſatisfaceret pro nobis.

Non ſolum autem: ſed & gloriamur in Deo per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

HIc oſtendit bona quæ iam in re conſequimur per gratiam, dicens: *Non ſolum autem gloriamur*, id eſt, gaudemus & exultamus in ſpe glorię, quã in futuro expectamus. Sed & gloriamur & gaudemus in Deo, id eſt in eo quod ſumus etiam nũc Deo coniuncti per fidem, & charitatem. Vnde alibi dicit:
1. Cor. 1. Qui gloriatur, in Domino glorietur. Et hoc quidem per Dominũ Ieſum Chriſtum, per quem etiam nunc in præſenti reconciliationem accepimus, vt de inimicis facti ſimus amici. Vnde Coloſ. ſcribẽs
Col. 1. dicit: Per eum placuit recõciliari omnia, &c. Poſſet etiam continuari cũ eo quod dictum eſt, Salui erimus in vita ipſius, non ſolum à peccato & pœna ac malis, ſed etiam gloriamur in Deo, eo q; erimus
Ioan. 17 vnum cum ipſo: iuxta Chriſti poſtulationẽ, Non pro eis autem rogo tantum, ſed pro eis qui credituri ſunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum ſint ſicut tu pater in me, et ego in te: vt & ipſi in nobis vnum ſint, ſicut & nos vnum ſumus. B

TERTIA PARS V. CAPITIS.

Propterea ſicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit.

IN hac. 3. huius capitis parte, Apoſtol. incipit oſtendere, à quibus malis per gratiam Dei liberamur, quæ ab Apoſtolo reducuntur ad duo, ſcilicet ad peccatum & mortem, id eſt, culpam & pœnam. Nomine peccati intelligit culpam: & nomine mortis intelligit omnes pœnas & miſerias, prout omnia bona reducet inferius ad duo, ſcilicet gratiam & vitam æternam. Et primo quod per gratiam Chriſti ſumus liberati à ſeruitute peccati originalis, cuius progreſſum præponit oſtendendo originem, vniuerſalitatem, & effectum: dicit ergo primo quod reconciliationem accepimus per Chriſtum, à quo ita procedit reconciliatio in mundum: ſicut peccatum, quod per vnum hominem, ſci-
1. Cor. 15. licet Adam, in hunc mundum intrauit. & alibi dicit: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificantur. Eſt autem hic conſiderandum quod Pelagiani hæretici peccatum originale in paruulis negantes, hæc verba Apoſtoli dicebant intelligenda de peccato actuali, quod quidem
Oſee. 6. ſecundum eos, in hunc mundum intrauit per Adam, inquantum omnes peccantes peccatum Adæ imitantur: iuxta illud, Ipſi autem ſicut Adam tranſgreſſi ſunt peccatum. Verum, prout D. Aug. dicit
Sap. 2. contra eos: Si de introitu peccati actualis, qui eſt per imitationem hic Apoſt. loqueretur, non diceret peccatum per hominem in hunc mundum intraſſe, ſed magis per diabolum, quem peccantes magis imitantur: ſecundum illud, Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Eſt ergo intelligendum quod per Adam peccatum in hunc mundum intrauit, non ſolum per imitationem, ſed etiam per pro-
Ephe. 2. pagationem, id eſt, per viciatam carnis originem: ſecundum illud, Eramus natura filij iræ. & illud: Ec-
Pſal. 50. ce enim in iniquitatibus conceptus ſum, &c. & Iob, Quis poteſt facere mundum de immundo conce- P
Iob. 14. ptum ſemine? & D. Ioan. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Vbi Græci habent peccatũ:
Ioan. 1. & hic Apoſt. & Heb. 7. Leui antequam natus eſſet, decimatus fuit in lumbis Abrahæ. ergo pari mo-
In li. de gen. animalium. do nos peccauimus in lumbis Adæ. Si dicatur quod hoc videtur impoſſibile, quod per carnis originem peccatũ ab vno in alium traducatur: Cum peccatũ ſit in anima rationali, quę non traducitur per originem carnis: tum quia intellectus non eſt alicuius corporis actus: & ita non poteſt per virtutem corporalis ſeminis cauſari, vt Philoſophus dicit: Cum etiam, quod cum anima ſit quædam res ſubſiſtens, vtpote per ſe operationem habens, & corpore corrupto non corrumpatur, conſequens eſt quod corpore generato non generetur, prout aliæ formæ, quæ non poſſunt per ſe ſubſiſtere, ſed potius cauſatur à Deo, qui nõ poteſt eſſe cauſa peccati. Vnde videtur quod nec peccatum, quod eſt accidens animæ, poſſit per carnis originem traduci: Ad hoc autem poſſet ſatis rationabiliter reſponderi, quod licet in ſemine non ſit anima, tamen in ſemine eſt virtus diſpoſitiua corporis ad animę receptionem, quæ cũ corpori infunditur, etiam ſuo modo conformatur: eo quòd omne receptũ eſt in recipiente per modum recipientis: et inde videmus quod filij aſſimilantur parentibus, nõ ſolum in defectibus corporalibus, ſicut cum leproſus generat leproſum: & podagricus podagricum: ſed etiã in defectibus animæ, prout cum iracundus generat iracundum, & amentes ex amentibus naſcuntur. Sed adhuc remanet dubitatio: Quia defectus, qui ex viciata origine trahuntur, non habent rationem culpæ: non
3. Ethi. enim merentur pœnam, ſed magis miſericordiam prout Philoſo. dicit de eo qui naſcitur cæcus, vel alio quomodolibet orbatus. Et hoc ideo, quia de ratione culpæ eſt, quod ſit voluntaria, & in poteſtate hominis, cui aliquid imputatur, quod non eſt ante vſum rationis. igitur, &c. Et ideo dicendum eſt, quod ſicut peccatum actuale, eſt peccatum perſonæ: quia per voluntatem perſonæ peccantis committitur.

A mittitur. Ita peccatum originale eſt peccatum naturę, quod per voluntatem principij naturæ commiſ-
ſum eſt: Sicut regnum peccat & punitur peccante principe, et augetur ex bono regimine principis. Et
huc alludit comparatio Apoſt. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificantur. 1. Cor. 15.
Eſt enim conſiderandum quod ſicut diuerſa corporis membra, ſunt partes vnius hominis: ita omnes
homines ſunt partes & quodammodo membra humanæ naturæ. Vnde & Porphirius dicit, quod par-
ticipatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo. Sed videmus quod actus peccati actualis exerci-
tus per aliquod membrum, puta per manum, vel pedem, non habet rationem culpæ ex voluntate ma-
nus, aut pedis. Sed ex voluntate totius hominis, á qua ſicut á quodam principio, deriuatur motus pec-
cati ad ſingula membra, quibus peccatum imputatur, & quæ puniuntur: Manus enim homicidæ ab-
ſcinditur. Sic á voluntate Adæ, qui fuit principium naturæ humanæ, tota deordinatio humanæ na-
turæ habet rationem culpæ in omnibus, ad quos peruenit, inquantum ſunt ſuſceptiui culpæ. Et ſicut
peccatum actuale, quod eſt peccatum perſonæ, deriuatur ad ſingula membra per aliquem actum per-
ſonalem, ita peccatum originale trahitur ad ſingulos homines per actum naturæ, qui eſt generatio.
Et ideo ſicut per generationem natura humana trahitur: ita etiam per generationem trahitur defe-
ctus humanæ naturæ, qui accidit ei, ex peccato primi parentis. Eſt autem hic defectus, priuatio ſeu
carentia iuſtitiæ originalis, quæ erat primo homini diuinitus collata, non ſolum vt erat perſona quę-
dam ſingularis, ſed etiam vt erat principium humanæ naturæ, vt ſcilicet eam peregrinationem cum
natura traduceret in poſteros. Et ideo ſimili modo per generationem tranſmiſit ad poſteros naturam:
& originalis iuſtitiæ priuationem habentem in eis rationem culpæ ratione iam dicta. Eam ob rem
dicitur quod in progreſſu originalis peccati perſona infecit naturam, ſcilicet Adam peccans viciauit
naturam humanam, ſed poſtmodum in aliis, natura viciata infecit perſonam, dum ſcilicet genito im-
putatur ad culpam naturæ virium, propter voluntatem primi parentis. Et quia hic de peccato origi-
nali agitur, ad ampliorem ipſius intelligentiam, ſciendum eſt quod ſecundum omnes in peccato ori-
ginali duo ſunt: formale, ſcilicet & materiale. Formale eſt carentia ſiue priuatio iuſtitiæ originalis. Iu-
B ſtitia autem originalis, ſecundum D. Thomam, erat quoddam donum gratuitum á Deo, ipſi Adæ in- 1. 2. q. 83.
fuſum, gratia gratũ facienti connexum, quo primo ordine ratio & voluntas ipſius Adæ omnino ſub- ar. 2. ad. 2.
debatur Deo. Secundo verò ordine vires ſiue potentiæ inferiores, maximè appetitus concupiſcibilis
& iraſcibilis, ſubdebantur ipſi rationi: ſic quod nullo modo poterãt rebellare, aut præuenire eam. hoc
eſt motus primo primos ſiue præuenientes rationis iudicium producere. Tertio ordine corpus om-
nino ſubdebatur animæ ad promptè & delectabiliter implendum imperium, ſiue præceptum eius.
Per hanc iuſtitiam originalem dicitur Deus feciſſe hominem rectum. Hanc rectitudinem ſiue ſubie-
ctionem & armoniam prædictorum trium ordinum (qui erant ſubordinati, tertius pendebat ex ſe-
cundo, & ſecũdus ex primo) tenebat iuſtitia originalis, non tamen omnes inuariabiliter, ſcilicet pri-
mum. Quia Adam non erat confirmatus in gratia, vt rei probauit euentus, ſed dimiſſus fuit in manu Eccle. 15.
conſilij ſui. Alij verò ordines, ſeruato primo, erant omnino inuariabiles. Hanc iuſtitiã originalem de-
dit Deus Adæ, nõ ſolum pro ſe, ſed etiam pro omnibus, ex ſe mediatè, vel immediate deſcendẽtibus,
& fuiſſet per generationẽ cum natura tranſfuſa, vt dictum eſt. Huius iuſtitiæ originalis carentia ſiue
priuatio, dicitur formale peccati originalis. Materiale verò dicuntur potentiæ deſtitutæ, & maxime
intellectus & voluntas ac appetitus concupiſcibilis, & iraſcibilis: quorum natura & inclinatio eſt ſe-
qui ſuauia & delectabilia, etiam contra dictamen rectæ rationis: iuxta illud, Inuenio aliam legem in Infra. 7.
membris meis repugnantem legi mentis meæ. & illud: Caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, &c. ab illa Gal. 5.
naturali inclinatione frenabãtur per iuſtitiam originalem: & quia illa per peccatũ amiſſa fuit, appe-
titus concupiſcibilis & iraſcibilis redierunt ad ſuam inclinationẽ, quæ illis imputatur, eo φ ex culpa
primi parentis illa iuſtitia originalis, quæ impediebat, fuit amiſſa. Et quia illa deſtitutio eſt ex culpa,
& illa inclinatio inducit ad peccatũ, ideo dicitur ab Apoſt peccatũ, lex membrorũ, lex mortis, & lex
C peccati. Et á Theologis potentiæ illæ deſtitutæ dicuntur materiale peccati originalis & fomes. Sed
difficultas non modica eſt, quid horum dicatur in paruulis habere rationẽ culpæ, de cuius eſſentia eſt
quod ſit voluntaria, aliás ſi non ſit volũtaria, in paruulo nõ erit culpa, quia vt D. Aug. dicit, quod om-
ne peccatũ adeó eſt voluntarium, quod ſi non fuerit voluntariũ, non eſt peccatũ, cuius oppoſitum au-
thoritatibus ſacræ ſcripturę ſupra probatũ eſt. Sed neq; priuatio iuſtitiæ originalis, neq; potentiæ de-
ſtitutæ ſunt voluntariæ, quia tam priuatio quàm deſtitutio illa, ſunt pœna directè inflicta á Deo, qui
non poteſt eſſe cauſa mali culpæ, ſed bene pœnæ, de cuius ratione eſt quod ſit contra voluntatem, pro
ut priuatio gratiæ propter peccatum mortale. Sed nec debitum, neque præceptum habendi aut con-
ſeruandi prædictam originalem iuſtitiam, habet rationem culpæ, vt quidam volunt: quia illud præ-
ceptum nullibi reperitur. Quemadmodum vltra præcepta communia, non eſt aliquod præceptum
ſpeciale de conſeruanda gratia: ſic nec de habenda aut conſeruanda originali iuſtitia. Et vbi daretur
tale præceptum paruulis, eſſet irrationabile: quia obſeruatu impoſſibile. Contra illud: Iugum meum
ſuaue eſt, & onus meum leue. Et illud: Mandata eius grauia non ſunt. Vnde diuus Hieronymus Mat. 11.
dicit: Qui dixerit Deum obligare ad impoſſibile, anathema ſit. Nec etiam inclinatio illa proſequen- 1. Ioan. 5.
di ſuauia & delectabilia, habet rationem culpæ quum ſit naturalis. Vnde ſi nouiter crearetur ali-
quis homo de terra abſque quocunque dono gratuito, haberet ſimiles inclinationes & rebelliones,
& tamen in eo non haberent rationem culpæ, imò nec etiam pœnæ, eo quòd non habuiſſet donum
refrenans illas. Dicendum quod peccatum originale in paruulo, non habet rationem culpæ vni-
uoce, cum peccato actuali, ſed analogice. Culpa enim (quæ idem dicit quod deordinatio) pro-
prie, primo, & per ſe conuenit peccato mortali, quod deordinat & auertit á fine vltimo, in qua deor-
dinatione & auerſione conſiſtit propria ratio culpæ. Peccato verò veniali non conuenit culpa
æquè primo, nec proprie: quia non eſt deordinatio á fine vltimo, ſed ſolum á mediis: & ideo pecca-
to veniali ſecundario & impropriè conuenit ratio culpæ. Peccato verò originali adhuc magis im-
proprie

propriè, cùm de ratione culpæ eſt, quod ſit voluntaria, & in aliis ab Adam nihil ſit voluntarium & D
perſonale: ita quod ſolum denominatione extrinſeca priuatio originalis iuſtitiæ dici poteſt culpa
in paruulo. Sic quod ſi priuatio iuſtitiæ originalis, vel deſtitutio potentiarum conſideretur ſecun-
dum ſe, non habet rationem culpæ, ſed pœnæ. Si verò conſiderentur ea quæ ſunt in paruulo, ma-
ximè appetitus ſenſitiuus deſtitutus iuſtitia originali, & relatus ad ipſum Adam, qui per peccatum
mortale remouit prohibens huiuſmodi deordinationes, non ſolum pro ſe, ſed etiam pro poſte-
ris, habet rationem culpæ, non propriè & denominatione intrinſeca, ſed impropriè & denomi-
natione extrinſeca. Sicut homicidii culpa imputatur manui quæ punitur pro ipſa, non denomi-
natione intrinſeca, cum manus non habeat propriam voluntatem, ſed denominatione extrinſeca
à culpabilitate voluntatis, à qua manus fuit mota. Ita in paruulo à culpabilitate ipſius Adæ à quo
paruulus proceſſit per motum generationis, vt dictum eſt. Et hæc eſt mens Diui Thomæ, qui ex-
1.2.q.82. art.4. preſſe dicit in peccato originali eſſe duo. Vnum eſt defectus iuſtitiæ originalis: aliud eſt relatio huius
defectus ad peccatũ primi parentis, à quo per viciatam originem deducitur. Et paulò poſt dicit quod
peccatum originale à relatione ad principium viciatæ originis, recipit rationem culpæ, inquantũ de-
riuatur à primo parente. Ideo peccatũ originale in paruulo, nõ eſt proprie peccatõ Adæ, ſed ſimilitu-
do eius propter illam relationem. Vnde infra dicit, in ſimilitudinem præuaricationis Adæ. Et quia in
omnibus & ſingulis deſcendentibus ab Adam per propagationẽ naturalem, eſt ille defectus & rela-
tio: hinc eſt quod omnes & ſinguli naſcuntur cum culpa originali. Ex præmiſſis patet quod licet pri-
mum peccatũ primi parentis per originem traducatur ad poſteros, alia tamen eius peccata, vel etiam
aliorum hominũ proximorum parentũ, non traducuntur in filios. Quia per ſolum primũ peccatum
primi parentis, ſublatum eſt bonum toti naturæ humanæ datum: ſcilicet iuſtitia originalis, quæ erat
per originem & generationem traducenda. Per alia autem peccata ſubtrahitur bonum gratiæ perſo-
nalis, quod non tranſit ad poſteros, nec ad alios præſentes. Vnde ſi pluribus natis filiis Adæ, ipſis pec-
cantibus, Adam originalem iuſtitiam nõ amiſiſſet. Nec Adam ſolo peccante, ſi Eua & alij filij iam na-
ti aut concepti non peccaſſent, iuſtitiam originalem quã tunc realiter pro ſe & poſteris ſuis habebãt, E
non amiſiſſent. Et ſic ſolum primum peccatum traducendo naturã traducitur: & ideo ad oſtendendũ
Sap.10. quod non eſt niſi vnum peccatũ originale, vbicunq; de illo ſcribitur, loquitur in ſingulari vt infra: Si
vnius delicto, &c. Et inde eſt quod quanuis peccatum Adæ deletum fuerit per pœnitentiã, ſecũdum
illud: Eduxit illum à delicto ſuo. Eius tamen pœnitentia non potuit delere peccatum poſterorũ: quia
eius pœnitentia fuit per actum perſonalem, qui vltra eius perſonam nõ ſe extendebat. His ſuppoſitis,
verba Apoſt. clara ſunt: dicit enim per vnũ, &c. quaſi dicat, licet tempore præuaricationis duo eſſent
homines. ſ. Adam & Eua, Per vnum tantum, ſcilicet per virum ſiue per Adam peccatum, intrauit in
Eccle.25 mundũ, hoc eſt traductum eſt ad poſteros. Si obiciatur illud: A muliere factum eſt initiũ omnis pec-
cati, & per illam omnes morimur. Poteſt dici quod licet mulier dicatur initium peccati, eo q; primo
ipſa peccauit, & Adam ad peccatum induxit, & quod per eam omnes occaſionaliter ſiue indirectè &
inductiuè morimur, non tamen transfuſiue, cum originale peccatum traducatur ſimul cum natura, vt
dictum eſt. Quemadmodum per virtutem actiuam viri muliere materiam miniſtrante, natura tradu
citur: ita & peccatum originale. Vnde ſi Adam non peccaſſet, Eua peccante, non fuiſſet peccatũ Euæ
traductum in Adam, nec ad poſteros eius. Illa enim eſt cauſa quare Chriſtus peccatum originale non
contraxit, quia ex ſola fœmina ſine virili ſemine carnẽ accepit. Per hoc verbum Apoſt. reſpondet D.
Auguſtinus Iuliano hæretico in hunc modum quęrenti: Non peccat iſte qui naſcitur, non peccat iſte
qui genuit: non peccat ille qui condidit: per quas igitur ruinas inter tot præſidia innocentiæ pecca-
tum, quod fingis ingreſſum eſt? Reſpondet D. Auguſtinus, Quid quæris latentem rimam, cum ha-
beat apertiſſimam ianuam. Nam ſecundum Apoſtol. Per vnum hominem peccatum in hunc mun-
dum intrauit.

Et per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit.

Sap.1. Hic conſequenter oſtendit Apoſt. mortis ingreſſum in hunc mundum, cum dicit: *& per peccatum* F
mors, ſcilicet in hunc mundum intrauit. Vnde Sapiens, Iniuſtitia mortis eſt acquiſitio. Mors
autem dicitur priuatio vitæ. Et ideo cum triplex ſit vita, triplex erit mors. Vita autem accipitur du-
pliciter: Vno modo pro vnione principij operationis, vnde homo dormiens dicitur viuens, licet nõ
operetur. Alio modo pro ipſa operatione. Vnde ea quæ poſſunt operari, viuentia dicimus. Et quia tri-
pliciter poteſt eſſe operatio in homine, ſcilicet corporalis, ſpiritualis, & beatifica, ſiue æterna, ſequitur
quod triplex poſſit eſſe principium vitæ, ſiue operationis, ſcilicet anima, gratia, & lumen gloriæ.
Anima eſt principium vitæ, ſiue operationis corporalis, cum ſit forma, & det eſſe corpori. Gratia eſt
principium vitæ ſiue operationis ſpiritualis: Et lumen gloriæ eſt principium vitæ æternæ. Sic tri-
plex eſt mors: quędam eſt mors corporalis, quæ eſt ſeparatio animę à corpore. Alia eſt ſpiritualis, quę
Ezec.18. eſt ſeparatio gratiæ ab anima, quæ ſit per peccatum mortale, de qua Ezechiel: Anima quæ peccaue-
rit, ipſa morietur. Alia eſt mors æterna ſiue gehennæ, quæ eſt priuatio luminis gloriæ, & habet ad-
Apoc.20. iunctam pœnam atque tormenta, quę à D. Ioan. dicitur mors ſecunda. In hoc loco accipitur mors
pro morte corporali, ſiue ſeparatione animę à corpore, licet etiam poſſit intelligi de aliis: quia qui
ſunt in peccato originali, ſunt priuati gratia & niſi deleatur, nunquam habebunt lumen gloriæ. Di-
cunt etiam aliqui, quod Apoſto. hic per mortem intelligit omnes pœnas, dolores & afflictiones, quę
per peccatum originale traductę ſunt. Si obiciatur & dicatur quod mors, non ex peccato, ſed ex na-
tura ſiue conditione materiæ procedit: cum corpus humanum ſit compoſitum ex contrariis, & ideo
naturaliter corruptibile. Dicendum quod natura humana dupliciter poteſt conſiderari: Vno modo
ſecundum principia intrinſeca, & ſic mors eſt ei naturalis. Vnde Seneca dicit, quod mors natura eſt
hominis non pœna. Alio modo poteſt conſiderari natura hominis, ſecundum quod per diuinam pro-
uidentiam fuit ei, vt dictum eſt, prouiſum per iuſtitiã originalem, quæ quandã rectitudinẽ & armo-
niam in tres ordines diſtinctam faciebat. Et inter alia per ipſam corpus ſubdebatur animæ, vitã reci-
piens

A piens & conſeruans, ac omnia nociua corpori per diuinam prouidentiã impediebantur, ne nocerent.
Hoc autem diuina prouidentia diſpoſuit propter dignitatem animæ rationalis, quæ cùm ſit naturali-
ter incorruptibilis, conueniebat ei incorruptibile corpus. Verum quia corpus quod eſt ex contrariis
compoſitum, oportebat eſſe organum ſenſus, & tale corpus ſecundum naturam ſuam incorruptibile
eſſe non poteſt: ſuppleuit diuina potentia quod deerat naturæ humanæ, dans ei virtutem continendi
corpus incorruptibiliter. ſicut faber ſi poſſet, daret ferro, ex quo cultellum fabricat, virtutem: vt nul-
lam vnquam rubiginem contraheret. Sed poſtquam anima hominis fuit à Dei ſubiectione auerſa,
amiſit virtutem continendi inferiores vires, & etiam corpus & exteriora, & ſic per peccatum incur-
rit mortem naturalem à cauſis intrinſecis, & violentiam ab exterioribus nocumentis, quæ non incur- 2. Reg. 14.
riſſet, ſi non peccaſſet. Et ideo propter peccatum mors pertranſiit in omnes: iuxta illud, Omnes mori- Heb. 9.
mur, &c. Et illud: Statutum eſt hominibus ſemel mori. Nec obſtat quod in reſurrectione generali, Mat. 24.
aliqui inuenientur viui: iuxta illud, Sicut fuit in diebus Noë, ſic in aduentu filij hominis, &c. Et illud: Theſ. 4
Deinde nos qui viuimus, qui reſidui ſumus &c. Quia, vt D. Aug. dicit: Morietur in itinere, & ſtatim 1. Cor. 15.
reſurgent. Vnde Apoſt. Omnes quidẽ reſurgemus, ergo moriemur: cũ reſurrectio præſupponat mor-
tem. Et ſi adducãtur aliqui doctores dicentes quod aliqui ſint priuilegiati: reſpondendũ quod oſten-
dant priuilegiũ, & credemus eis. Si enim Christus, & D. Virgo (qui nõ erãt ſubiecti morti) mortui
ſunt propter conditionẽ naturę, multo magis illi qui fuerũt concepti in peccato originali, ad quod ſe-
quitur mors. Ideo Apoſt. hic dicit quod mors in omnes pertranſiit.

In quo omnes peccauerunt.

HIc tangit Apoſt. vniuerſalitatem progreſſus peccati, directo ordine procedendo: dixerat primo,
Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per vnum in omnes pertranſiit. ve-
runtamen quia affectus illius peccati. ſ. mors, notior erat cauſa: ideo ad faciliorem intelligentiã proce-
dit ordine retrogrado, dicens mortem pertranſiiſſe in omnes. Deinde peccatũ in quo oẽs peccauerũt.
quod poteſt dupliciter intelligi, Vno modo in quo, ſcilicet primo homine, omnes peccauerunt.
Alio modo in quo, ſcilicet peccato. i. propter quod peccatũ omnes peccauerunt: quia. ſ. eo peccãte oẽs
B quodammodo peccauerunt, inquantũ in eo virtualiter erant, ſicut in prima ſua origine, quemadmo-
dum dictum eſt, quod Leui decimatus eſt in lumbis Abrahæ. Si dicatur quod Christus ab Adam ori-
ginem traxit, vt patet ex D. Luca, ergo Chriſtus peccauit in eo. Ad hoc D. Aug. reſpondens dicit, Luc. 3.
Quod Chriſtus non fuit in Adam omni modo quo nos fuimus. Nam nos fuimus in Adã dupliciter,
ſcilicet ſecundũ corpulentã ſubſtantiam, & ſecundum rationẽ ſeminalem. Quia cũ in noſtra genera- Super Gen.
tione ſit & materia corporalis, quã fœmina adminiſtrat, & vis actiua, quæ eſt à ſemine maris, et vtrũ- ad literam.
que deducitur ſicut à principio, de cuius ſubſtantia, Eua quæ primò miniſtrauit materiã, formata eſt.
Ideo dicimur fuiſſe in Adam, & ſecundum rationẽ ſeminalem: quia vtrunq; ab eo proceſſit. Chriſtus
autẽ fuit in Adam tãtummodo ſecundũ corpulentam ſubſtantiã, quam traxit ex D. Virgine: loco au-
tem rationis ſeminalis fuit virtus actiua ſpiritus ſancti. Vnde Gabriel reſpõdens D. Virgini quæren-
ti, Quomodo fiet iſtud quoniã virũ non cognoſco? dixit. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus
Altiſſimi obumbrabit tibi, &c. Et idem cõſolando Ioſeph ait: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Luc. 1.
Mariam coniugem tuã: quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Si obiiciatur: Mors quæ eſt Mat. 1.
pœna peccati, tranſiit in Chriſtũ: ergo & peccatũ. Negatur conſequentia: quia mors in Chriſto non
fuit pœna, ſed cõditio naturæ. prout etiam in D. Virgine, quæ ab hac regula fuit exempta. Nam ipſa
teſte D. Aug in ſer. de Aſſumptione, Et eccleſia in concilio Baſilienſi, Seſſ 34. nullo modo inter pecca-
tores venit numeranda. Et in concilio Tridẽtino, ſeſ 5. in fine dicitur, Declarat ſancta Synodus, quod
non eſt ſui intentionis comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, virginem Ma-
riam Dei genitricem. Hactenus ibi. In nobis autẽ mors eſt effectus & pœna peccati, eo q; (prout di-
ctum eſt) immortalitas fuerat cõceſſa per donũ iuſtitiæ originalis, quã per peccatũ amiſimus. Si vlte-
rius obiiciatur quod baptizati liberãtur à culpa peccati originalis, & per conſequens nõ poſſunt trã-
mittere peccatũ quod non habẽt. Dicendũ q; homo per baptiſmũ liberatur à peccato originali, quan-
tum ad mentem, ſiue quantũ ad animã, remanet tamen infectio quantũ ad carnem. Vnde infra 7. di-
C cit: Ego mente ſeruio legi Dei, carne autẽ legi peccati. Homo autẽ non generat mente carnales filios,
ſed carne. Ideo nõ tranſmittit nouitatẽ Chriſti, quæ data eſt ei per baptiſmũ, ſed vetuſtatem Adę, quã
habet per virtutem ſeminalẽ, quã habuit ab Adam, quæ virtus fuit purgata in baptiſmo ab illa labe
originali, quo ad perſonã ſuam, ſed nõ quo ad poſteros. Ideo propter illam relationem & dependen-
tiam ab Adam tranſmittendo naturam, tranſmittit peccatum.

QVARTA PARS V. CAPITIS.

Vſq; ad legem enim peccatũ erat in mundo: peccatum autẽ non imputabatur, cum lex nõ eſſet.

IN hac. 4. huius. 5. cap. parte explicatius manifeſtat quod dixerat de progreſſu peccati & mortis in
mundum comparando ad legem, & declarando quid lex circa peccatum fecerit, & reſpondet
cuidam tacitæ obiectioni. Circa hunc textum variæ ſunt etiam ſanctorum doctorum expoſitiones,
aliquibus exponentibus de lege naturæ, aliis de lege Moyſi, aliis de lege Euangelica, aliis de pecca-
to originali, aliis de peccato actuali, quæ non parum laboris & vertiginis præſtant legentibus. Ego
verò nemini illorum detrahens, vt breuitati ſtudeam, illis omiſſis, ſequar vnam quam D. Thomas
ex aliis elicuit, quæ mihi magis videtur ad mentem Apoſto. pertinere. Ad cuius euidentiam redu-
cendum eſt ad memoriam quæ prædiximus, intentionem, ſcilicet Apoſto. eſſe in his quatuor capi-
tibus oſtendere facultatem & virtutem gratiæ, & bona quæ nobis adfert, & mala à quibus nos libe-
rat, & per quem modum ad hoc agendum præmiſit duo mala, ſcilicet peccatum & mortem, quæ eſt
effectus peccati atq; pœna eius, & originalis peccati progreſſum ſiue diffuſionem, per vnum, ſcilicet
Adam, qui figurabat Chriſtum, per quem ab illis malis ſumus liberati. Et quia poſſet aliquis aduer-
ſari, & dicere peccatũ nõ intraſſe in hunc mundũ per Adam, ſed per legem: quia, vt dictum eſt præce-

denti capite, vbi non eſt lex, nec præuaricatio. Sed peccatum eſt præuaricatio & tranſgreſſio legis da- D
tæ, ergo ante legem non erat peccatum, ex quo ſequitur quod mors non eſſet pœna peccati, & per
conſequens quod per peccatum mors non pertranſiſſet in omnes. Ad hoc excludendum dicit, quod
ab Adam vſque ad legem ſcriptam fuit peccatum, maximè originale in omnes traductum, quod erat
cauſa actualium: & ſic tempore legis naturæ erat peccatum tam originale quàm actuale: tamen ante
legem ſcriptam, non cognoſcebatur communiter apud omnes, licet aliquibus patribus fuerit reuela-
tum: vel per Adam & filios, aut per Deum, peccatum originale eſſe in omnibus deſcendentibus ab
Adam per rationem ſeminalem, & quod mors eſſet omnibus inflicta propter peccatum ipſius Adæ:
hoc enim cognoſci non poterat per rationem naturalem, quæ adeo offuſcata erat quod ignorabat
peccatum eſſe offenſiuum Dei, & puniendum ab illo. Licet homines tempore legis naturæ homici-
dium, furtum, adulterium, & alia huiuſmodi eſſe peccata, & imputabilia atque punibilia, vtpote con-
Gen. 39. tra rationem honeſti lumine naturali cognoſcerent. Legimus enim quod Ioſeph in carcerem miſſus
Gen. 37. fuit propter adulteriũ quod falſo fuerat ſibi impoſitum. Et quod Ioſeph accuſauit fratres ſuos apud pa
trem de crimine peſſimo, ſed nõ cognoſcebant eſſe peccata, vt offenſa Dei, & vt punienda & vindi-
5. Ethi. canda ab ipſo. Nam & aliqui Philo. (vt Ariſtoteles refert) crediderũt quod nihil eſt iuſtum naturali-
ter, & per conſequens neq; iniuſtum. Punitiones enim quæ factæ fuerant in diluuio & confuſione lin
guarum, & in Sodoma, & aliis ciuitatibus circunadiacentibus arbitrabantur caſu accidiſſe, demptis
his quibus reuelatum fuit. Vnde putabant et dicebãt de Deo illud: Circa cardines cœli perambulat,
Iob. 22. nec noſtra conſiderat. Et ſecundũ hunc ſenſum debet intelligi id quod Apoſt. dicit infra: Peccatũ nõ
Infra 7. cognoui niſi per legem. Nam concupiſcentiã neſciebam eſſe peccatum (.ſ. à Deo punibile) niſi lex di-
ceret: Non concupiſces. Per legem verò cognouerunt peccatum eſſe puniendũ à Deo, cũ lex Dei pro-
pter aliqua peccata iuberet mortẽ infligi. Dicitur autem peccatum eſſe vſq; ad legem terminatiuè.ſ.
vſq; ad terminũ legis, qui fuit in morte Chriſti: quia lex non poterat delere peccatum ſicut fecit Chri
ſtus. Et ideo hoc aduerbium, vſq; non tenetur excluſiue, ſed incluſiue. Ad excludẽdum ergo illum er-
rorem dicit, *peccatum*, ſiue originale, ſiue actuale, *non imputabatur*, id eſt non æſtimabatur aut non cogno
ſcebatur communiter apud homines, ſiue ab hominibus imputari, id eſt, puniri à Deo, nec mortẽ eſſe
Gen. 23. pœnam peccati originalis. *Cum lex*, ſcilicet Moyſi *non eſſet*. Sed aduemente lege Moyſi, qui ſcripſit li- E
brum Geneſeos, in quo fecit mentionem de præcepto facto Adæ ſub pœna mortis, de præuaricatio-
ne ſiue tranſgreſſione ac punitione illius, tunc cognouerunt & reputauerunt peccatum originale &
actuale eſſe offenſiuum Dei, & ab eo puniendum, & mortem eſſe in pœnam præuaricationis Adæ, &
non ante: licet ante eſſet pœna.

Sed regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen: etiam in eos qui non peccauerunt, in ſimilitudinem præuaricationis Adæ, qui eſt forma futuri.

HIc oſtendit falſam eſſe æſtimationem eorum, qui non reputabant ſiue arbitrabantur peccatum ori
ginale nõ eſſe punibile à Deo, nec mortem eſſe pœnã peccati originalis dicens: *Sed regnauit, &c.*
quaſi dicat, euidens eſt quod nõ ſolum regnauit mors in eos qui peccauerunt peccato actuali, ſed etiã
in paruulos qui nõ peccauerunt peccato actuali: *propter ſimilitudinẽ præuaricationis Adæ*.i. propter pecca
tum originale, quod in eis nõ eſt proprie peccatũ, vt dictũ eſt, ſed eſt ſimilitudo præuaricationis Adę,
propter relationem ad ipſum in quo virtualiter cũ peccauit, erant, et à quo per rationẽ ſeminalem de-
ſcenderunt. Sicut enim ſimilitudinem naturæ ab eo traxerunt, ita & ſimilitudinem peccati, quo viti a
ta fuit tota natura. Non enim traxerunt idem peccatum in ſpecie, cũ peccatum Adæ eſſet actuale, ſed
ſimilitudinem: quæ eſt tanq̃ vmbra reſpectu illius, nõ adeò graue. & hoc eſt quod Apoſt. manifeſtè
1. Cor. 15. intendit.ſ. quod per peccatũ Adæ, peccatũ originale intrauit in mundũ, vt tãdem veniat ad Chriſtũ,
per quem liberati ſumus. Ideo ſubiungit: *Qui eſt forma futuri*.ſ. ſecundi Adam. Ad cuius intelligentiam
notandum eſt quod Apoſt. duplicem Adam poſuit, dicens: Factus eſt primus homo Adam in animã
viuentem: Nouiſſimus Adam in ſpiritũ viuificantem. Adam primus de terrã terrenus, fuit forma i. fi-
gura futuri, id eſt, nouiſſimi, qui fuit de cœlo cœleſtis, Chriſtus Dñs qui de cœlo deſcendit, qui figura
tus eſt per contrarios effectus. Nam ſicut per Adam peccatum & mors intrauit in mundum, ita per
Chriſtum intrauit iuſtitia & vita. ſicut enim omnes in Adam moriuntur, ita & in Chriſto viuifican- F
tur. Sunt & aliæ ſimilitudines inter Chriſtum & Adam. Quia ſcilicet ſicut corpus Adę formatum eſt
abſq; virtute ſeminis, ſic corpus Chriſti ex D. Virgine. Et ſicut de latere Adæ dormientis ſumpta eſt
mulier, ita ex latere Chriſti dormientis in cruce fluxit ſanguis & aqua, quę ſignificant ſacramẽta, qui-
bus formata eſt eccleſia.

QVINTA PARS V. CAPITIS.

Sed non ſicut delictum, ita & donũ. Si enim vnius delicto multi mortui ſunt: multo magis gratia Dei & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit.

DEclarato ingreſſu peccati & mortis in hunc mundum, & progreſſu eius in omnes, hic declarat
progreſſum gratiæ delentis peccatum. Et primo oſtendit quo modo per gratiam Chriſti remo-
uetur peccatum per Adam introductum in mundum, comparando cauſas, ſcilicet gratiam Chriſti,
peccato Adæ, deinde declarat defectus earum. Vnde inquit, dictum eſt quod Adam eſt forma ſiue fi-
gura futuri. *Sed non ſicut delictum, &c.* quaſi dicat, non eſt æſtimandum quod delictum Adæ ſit tantæ
efficaciæ, quãtę eſt donum gratiæ Chriſti, cuius ratio eſt: Quia peccatum procedit ex infirmitate vo-
luntatis humanæ. Gratia verò procedit ex immenſitate bonitatis diuinæ, quam manifeſtum eſt vo-
luntati humanæ, præſertim infirmæ, præferri. & ideo virtus gratiæ Dei, excedit omne peccatum, &
Pſal. 50. ob eam cauſam dicebat Dauid: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiã. & propter hoc
Gen. 4. iuſte reprobatur verbum Cain: Maior eſt iniquitas mea, &c. Quod autem donum gratiæ Chriſti
excedat delictum Adæ, declarat, dicens: *Si enim vnius*, ſcilicet Adæ, *delicto multi mortui ſunt*, id eſt, si ex
delicto Adæ peccatum & mors tranſierunt in multos alios, quia in omnes qui in eo peccauerunt.

Multo

A *Multò magis gratia & donum Dei*, id eſt, gratuitum Dei donum: vt hæc coniunctio (&) teneatur expo-
ſitiuè, abundauit in plures. Quanto enim aliquid eſt potentius, tanto magis ſe ad plura extendere po-
teſt. Peccatum autem Adæ ad multos ſe extendit, quod probatur ex eius effectu, qui eſt mors: vnde
ſignanter dixit quod vnius delicto multi mortui ſunt. Mors enim argumentum eſt peccatum origi-
nalis. Vnde dictum eſt Adæ. Quacunque die comederis, &c. Sed gratia Dei eſt fortior, ergo multò *Gen.2.*
magis ad plures ſe extendit, iuxta illud. Qui multos filios in gloriam adduxit. Dicit autem abunda- *Heb.2.*
uit: quia non ſolum gratia Dei proceſſit in multos ad deletionem peccati per Adam inducti, verùm
etiam ad peccata actualia delenda, & mults alis bona conſequenda, iuxta illud. Potẽs eſt autem Deus *2.Cor.9.*
omnem gratiam abundare facere in vobis. Sicut enim peccatum ex vno homine abundauit ex prima
ſuggeſtione diaboli: ita & gratia Dei per vnum hominem proceſſit in multos. Vnde ſignanter addit
in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti. Sic enim gratia à Deo in multos effunditur, vt per eũ Chriſtum
accipiant, in quo omnis plenitudo gratiarũ inuenitur, ſecundum illud: Omnes de plenitudine eius ac- *Ioan.1.*
cepimus. Sic autem legenda eſt litera ſecundum expoſitionem D. Auguſtini, vt hoc quod dicitur plu-
res, non accipiatur comparatiue, ſed abſolute: & ita vult quod attendatur comparatio, quantũ ad hoc
quod ſi delictum Adæ proceſſit in multos, multo magis gratia vnius Chriſti abundare poterit ſecun-
dum ſufficientiam, non ſolum quantum ad numerum perſonarum, verum etiam delictorum & alio-
rum effectum. Quia ſecundum efficaciam non abundauit in plures cum multi ſint vocati, pauci verò *Mat.20.*
electi. Ideo non dicit in omnes, prout nec in forma conſecrationis ſanguinis dixit pro omnibus, ſed
pro multis. Ita hic non dicit in omnes, ſed in plures ſi eſſent diſpoſiti: & cum inferius concludit in om-
nes, intelligit quantum ad ſufficiẽtiam vel in omnes diſpoſitos, iuxta illud: Qui eſt ſaluator omnium *1.Tim.4.*
maxime fidelium.

Et non ſicut per vnum peccatum, ita & donum.

HIc comparat gratiã Chriſti peccato Adæ, quantũ ad efficaciã. Quia licet vtrũq; in multos abun-
det, tamen gratia Chriſti habet maiorem effectum q̃ peccatum Adæ: ait ergo, Non ſolum hoc di-
B ctum eſt. ſ. quod gratia Chriſti magis abundat in multos, q̃ peccatum Adæ, ſed etiã in eis maiorem
effectum facit, & hoc eſt quod dicit: *Et nõ ſicut &c.* quaſi dicat: Non tantus effectus ſequitur per vnum
peccatum Adæ in multis, quantus effectus conſequitur in multis per donũ gratiæ Chriſti: Potentio-
ris enim cauſæ potentior eſt effectus. Vnde cum dictum ſit gratiam potentiorem eſſe peccato, conſe-
quens eſt quod maiorem producat effectum.

Nam iudiciũ quidem ex vno, in condemnationẽ: Gratia autem ex multis delictis, in iuſtificationem.

HIc clarius explicat effectũ gratiæ Chriſti eſſe præſtantiorẽ effectu peccati dicens: Nam iudiciũ. ſ.
diuina punitio in Gen. ſcripta, Puluis es, et in puluerem reuerteris &c. procedit, quidem ex vno,
ſcilicet peccato primi parentis. in condemnationẽ. ſ. omniũ hominum qui illo peccante peccauerunt:
ſecundum illud, quod ſupra dictũ eſt, quod mors in oẽs pertranſiit, in quo omnes peccauerunt, gratia
autem Dei, quæ datur per Chriſtum, procedit, ex multis delictis. i. nõ ſolum ex illo originali, ſed etiã
ex multis actualibus. In iuſtificationem, quaſi dicat, non qualis fuit per peccatũ vnius condemnatio,
talis præciſe fuit iuſtificatio: quia Adam tranſmittendo vnicum peccatum, fuit cauſa cõdemnationis
mortis omnium ab eo deſcendentiũ. Gratia autem Chriſti per quã iuſtificamur non ſolum condonat
& remittit vnum peccatum originale, ſed etiam multa actualia, quotquot. ſ. inuenit: quia facit perfe-
ctam emundationem, iuxta illud: Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis, ergo gratia *1.Cor.6.*
Chriſti eſt maioris efficaciæ quàm peccatum Adæ.

Si enim vnius delicto, mors regnauit per vnum: multo magis abundantiã gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ, accipientes, in vita regnabũt per vnum Ieſum Chriſtum.

HIc probat quod dixerat argumento à minori ad maius, accipiẽdo conditionalẽ diſſimilitudinis,
et à poſteriori per effectũ. Ad quã melius intelligendã notare oportet quod optimo ordine, quaſi
C quadam ſcala tres comparationes Apoſt. diſpoſuit. Primo namq; gratiæ prærogatiuam generaliter in
hoc conſtituit, quod non ſicut mors per delictum vnius inducta eſt, ita per gratiam vita facta eſt: De-
inde quod non ſicut ex vno delicto proceſſum eſt ad condemnationem, quæ eſt inflictio mortis ex
vno, ita proceſſum ſit per gratiam, per quam facta eſt remiſſio omnium delictorum ad vitam. Nunc
autem, quia non ſolum mortis, ſed etiam regni mortis fecerat mentionem, ideo ad illud reſpiciens aſ-
ſumit duas propoſitiones, prior eſt: Si vnius delicto mors regnauit per vnum. i. ſi iure acquiſito per
peccatum vnius, mors ingreſſum habuit, vt dictũ eſt: (per vnum hominem, &c.) multo magis homi-
nes regnabunt in vitam per vnum Ieſum Chriſtum. iuxta illud: Ego veni vt vitam habeant, et abun-
dantius habeant, participando æternitatem vitæ, quæ quidem abundãtia hic per regnum ſignificatur, *Ioa.10.*
quod regnũ Chriſtus dicit eſſe regnum cœlorũ. Vnde D. Ioan. dicit q; regnabũt cum Chriſto annis *Mat.4.*
mille. i. æterno tempore. Poſteriorem verò propoſitionem deſignat per hæc verba quæ interponit. ſ. *Apoc.20.*
abundantiã gratiæ & donationis & iuſtitiæ accipientis. q. d. ſed ad regnum vitæ homines peruenire
non poſſunt ex ſeipſis, niſi accipiendo abundantiam gratiæ Chriſti & donationis & iuſtitiæ. Ita quod
gratia Chriſti refertur ad diuiſionem peccati, quã nulla merita præcedere poſſunt: & ideo remiſſio
peccatorũ omnino gratiæ deputatur, & non meritis, iuxta illud: Si ex operibus, iam nõ eſt gratia, &c.
Quod autem dicitur donationis, referendũ eſt ad dona S. ſancti, quæ procedũt ſiue fluunt à gratia gra-
tum faciente. Quod autem dicitur iuſtitiæ, referendum eſt ad rectitudinem operum, iuxta illud: Qui *1.Cor.1.*
factus eſt nobis à Deo iuſtitia.

Igitur ſicut per vnius delictum, in omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſtitiam, in omnes homines in iuſtificationem vitæ.

EX duabus præmiſſis propoſitionibus hic infert concluſionem intentam, quam prædixerat, ſcili-
cet quod ſicut per vnius delictum, ſcilicet Adæ, iudicium diuinum proceſſit in omnes homines,
qui carnaliter naſcuntur ab eo in condemnationem mortis. Sic & per vnius iuſtitiam, ſcilicet
Chriſti, gratia diuina proceſſit in omnes homines in iuſtificationem vitæ, id eſt, quæ ducit ad vitam

& ad regnum cœlorum. Et notandum quod Apoſtolus non dicit hic vitam, ſed iuſtificationem vitæ: D
quoniam in hoc tempore per meritum Chriſti non conſequimur vitam corporis, ſed iuſtificationem
vitæ & iuſtificationem vitalem in futuro ſeculo. Si obiiciatur quod non omnes homines iuſtificantur
per Chriſtum, ſicut moriuntur per Adam. Dicendum quod ſicut omnes homines qui naſcuntur
carnaliter ex Adam, incurrunt condemnationem per eius peccatum: ita omnes qui naſcuntur ſpiritualiter
per Chriſtum, ſi in illa natiuitate perſeuerent, adipiſcuntur iuſtificationem vitæ: aliàs non.
Ioan.3. Vnde Chriſtus: Oportet vos naſci denuò. Et niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non
poteſt, &c. Vel, vt ſupra dictum eſt, non omnes quantum ad efficaciam, ſed bene quantum ad ſufficientiam.
Ex hoc autem quod hic dicitur, accipere debemus quod ſicut nullus moritur per peccatum
Adæ, ſic nullus iuſtificatur niſi per iuſtitiam Chriſti, quæ eſt per fidem ipſius: ſecundum illud iuſtitia
Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes qui credunt in eum, ſiue ante, ſiue poſt incarnationem, cùm ſit
eadem fides, vt ſupra dictũ eſt. Ex præmiſſis apparent tres comparationes inter ſex, quorũ tria fuerunt
à primo Adam. ſ. delictum, mors, & regnũ mortis. Et alia tria à ſecundo Adam. i. Chriſto. ſ. gratia, vita,
& regnũ vitæ: in iſtis tribus cõparationibus Apoſt. dicit, quod tria quę à Chriſto proueniunt, ſunt
præſtantiora, fortiora, & vtiliora, in bono; ꝙ tria quę ex parte Adæ prodeunt ſint nociua hominibus
in malo, prout ſatis deductum eſt.

Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi: ita per vnius obeditionem iuſti conſtituuntur multi.

APoſtolus hic idẽ probat quod ſupra, ſed alio modo: quia per cauſas & à priori. Cauſæ enim ſunt
ſimiles ſuis effectibus. Sed inobedientia primi parentis, quæ habet rationẽ iniuſtitiæ, eſt cauſa cõ
ſtituens peccatores & iniuſtos. Et obedientia Chriſti, quæ habet rationẽ iuſtitiæ, eſt cauſa conſtituẽs
iuſtos. Ergo ſicut per inobedientiã &c. dependentia manifeſta per illam maximã: Sicut ſe habet propoſitum
in propoſito, ita oppoſitũ in oppoſito. In hac probatione declarat & nominat ſpeciem peccati
Adæ, quod fuit inobedientia, quę eſt prima filia ſuperbiæ, quę in hoc conſiſtit, quod homo nõ vult
ſubiici præceptis diuinis. Hæc autem inobedientia, qua primo peccauit, attenditur non ſolum ſecun- E
dum actum exteriorem, ſed etiam ſecundum interiorem motum, quo voluit pręcepto diuino contrauenire.
Vnde D. Aug. dicit, ꝙ præceſſit in eo interior quædam elatio mentis. Eam ob rem eius inobedientiam
Dñs arguit, dicens: Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & comediſti de ligno de quo præceperam
tibi, ne comederes, &c. Non ſolum autem explicat ſpeciem peccati, ſed etiam modum quo delictum
illud imputatur poſteris: dicendo ꝙ propter illud peccatũ, peccatores conſtituti ſunt multi, vt
abſq; dubitatione intelligamus nõ ſolum pœnam, ſed etiam peccatum ipſum, hoc eſt culpã incurriſſe
per inobedientiã vnius abſq; operibus propriis, & peccatores cõſtitutos eſſe, quod idem eſt quod peccatum
originale habere. Obedientia autem Chriſti hic dicitur, ſecundum quã obediens præcepto patris
Philip.2 pro ſalute noſtra mortẽ ſuſtinuit ignominioſam, ſecundum illud: Factus obediens vſq; ad mortẽ,
Ephe.5. mortem autem crucis. Nec obſtat quod alibi ex charitate mortuus dicitur. quia obedientia proceſſit
ex dilectione quã habuit, & ad patrem & ad nos. Et ſic Apoſt. per obedientiam & inobedientiã, tanquam
per cauſas, probat nos peccatores effici per vnum, & per vnũ iuſtificari: quia iuſtitia legis, quæ
eſt omnia virtus, pro quanto, omnes virtutes poteſt ordinare in finem & obiectum ſuum attenditur
in obſeruatione præceptorũ legis, quod pertinet ad rationem obediẽtiæ. Iniuſtitia autem legalis, quę
eſt omnis malitia, vt Philo. dicit, attenditur in tranſgreſſione mandatorũ legis, quę pertinet ad inobedientiam,
& per conſequens conuenienter dicitur ꝙ per obedientiam conſtituuntur iuſti, & per inobedientiam
peccatores.

SEXTA PARS V. CAPITIS.

Lex autem ſubintrauit, vt abundaret delictum.

IN hac ſexta huius. 5. cap. parte, Apoſtolus declarat quid circa peccatum lex fecerit, concludendo
quod per gratiam tollitur peccatum actuale, quod ſuperueniente lege abundauerat. Et primo ponit
abundantiam peccati, dicens: Lex, &c. quaſi dicat, Dictum eſt quod per obedientiam vnius homi- F
nis iuſti conſtituuntur multi, quod lex facere non potuit, ſed potius lex ſubintrauit, id eſt, latenter intrauit.
Non quod ipſa lex, quantum ad promulgationem occultè intrauerit, iuxta illud: Non in abſcondito
loquutus ſum. Sed quia myſteria legis erant occulta, præcipue quo ad intentionem Dei circa
legem ferendam, quæ peccatum oſtenderet, & non ſanaret, ſecundum illud infra. 11. Quis cognouit
ſenſum Domini, &c. Poteſt etiam dici quod lex ſubintrauit, id eſt, quaſi media intrauit inter peccatũ
hominis & donum gratiæ Chriſti, quorum vtrunque ſupra dixit per vnum in plures tranſiſſe. Subintrauit
ergo lex, vt abundaret delictum: non quod abundantia delicti eſſet finis legis, quia ex hoc ſequeretur
legem eſſe malã, vt dicebat Manichæus. Quia cuius finis malus eſt, ipſum quoq; malum eſt.
2.Tim.c Lex autem non eſt mala, iuxta illud: Scimus quidem quod lex bona eſt. & illud: Itaque lex ſancta, &
mandatum ſanctum, &c. Et ſic hæc dictio, vt, non tenetur cauſaliter Non enim ad hoc fuit data
Pſal.18. lex, vt peccatum abundaret. Quinimo lex quantum in ſe fuit, peccatum prohibuit, ſecundum illud: In
corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Sed tenetur conſecutiue, propter cum dicitur:
Ductus eſt Ieſus à ſpiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo. Lege enim data delictorum abundantia
conſecuta eſt, dupliciter: Vno modo quãtum ad grauitatem reatus pœnę. Grauius enim eſt peccatum,
vbi eſt præuaricatio, non tantum legis naturæ, ſed etiam legis ſcriptę. Vnde ſupra. 4. vbi non eſt
lex, non eſt præuaricatio. Ergo ſecundũ multiplicitatem legum, eſt abundantia præuaricationis. Igitur,
&c. Alio modo quantũ ad peccatorũ multitudinẽ. Lex enim quanuis peccatũ demonſtraret, peccati
tamen concupiſcentiam nõ auferebat. Cum autem alicui prohibetur id quod concupiſcit, vehementius
in concupiſcentiã illius exardeſcit: ſicut fluuius poſito obice fortius fluit, & obicem frangit.
Sic concupiſcentia, cuius obex eſt lex, ipſa adueniente vehementius inſurgit, & legem tranſgreditur.
In li. de ſpi. & lit. c. 4. Vnde D. Aug. lex, inquit, prohibendo auget deſiderium, ſicut aquæ impetus, ſi in eam partem non
ceſſat influere, vehementior fit obice poſito. Cum ratio triplex eſſe poteſt. Prima, quia aliquia non re-

putat

A putat pro magno, quod ſubiacet poteſtati eius. Sed illud quod eſt extra hominis poteſtatem, appre-
henditur ab homine quaſi magnum. Prohibitio autem eius quod concupiſcitur, ponit illud quod
prohibetur, quaſi extra poteſtatem hominis: & ideo coocupiſcentia magis exardeſcit in rem concu-
pitam, dum prohibetur. Secunda ratio eſt, quia interiores affectiones, quando interius retinentur: ita
quod exterius nullo modo deriuentur, ex hoc ipſo magis interius incenduntur, ſicut patet in dolore
& ira, quæ dum interius clauſa tenentur, magis augentur. Si autem exterius quoquomodo prodeant,
eorum virtus diminuitur. Prohibitio autem propter timorem pœnæ, cogit hominem vt concupiſ-
centiam ſuam ad exteriora non producat: ideo ipſa coocupiſcentia interius retenta, magis inflamma-
tur. Tertia ratio eſt, quia nos apprehendimus quaſi impoſſibile illud quod nobis prohibitũ eſt, quan-
tumcunq; placuerit, & ideo illud vitamus. Sed quando aliquid prohibitum appreheoditur à nobis,
non vt impoſſibile, abſolutè. ſed vt nõ ſemper à nobis haberi poſſit. Et ideo quando opportunitas da-
tur illud conſequendi ſine timore pœnæ, promptiores ad hoc ſumus. Et inde eſt quod data lege, quæ
vſum concupiſcentiæ prohibebat, & tamen ipſam concupiſcentiam nõ mitigabat, ipſa concupiſcen
tia feruentius ad peceata ferebatur. vnde Ezech. 5. Iſta eſt Hieruſalem, in medio Gentium poſui eam,
et in circuitu eius terras, & contẽpſit iudicia mea, vt plus eſſet impia q̃ Gentes, quæ legẽ, ſcilicet Dei,
non habebant. Si ex hoc inferatur quod lex humana, quæ gratiam diminuentem concupiſcentiã nõ
confert, facit abundare peccata, quod eſt contra intentionem legiſlatoris: qui ad hoc (vt Philoſo. ait)
tendit, vt ciues faciat bonos. Dicendum quod alia eſt intentio legis humanæ & legis diuinæ. Lex
enim humana refertur ad iudicium humanum, quod eſt de exterioribus actibus. Sed lea diuina refer-
tur ad iudicium diuinum, quod eſt de interioribus motibus cordis, ſecundum illud: Homines vidẽt *1. Reg. 16.*
quæ foris patent, Deus autem cor intuetur. Sic igitur lex humana ſuam intentionem cõſequitor, dum
per prohibitionem & comminationem pœnæ impedit ne multiplicentur exteriores actus peccati, li-
cet concupiſcentia interior augeatur. Sed quantum ad legem diuinam, etiam interiores concupiſcen-
tiæ malæ imputantur ad peccatum, quæ abundant adueniente lege & non auferente concupiſcentiã.
Sed cum principale legis Euangelicæ, ſit gratia ſpiritus ſancti, quæ ſanat, & virtutem implendi legem
B tribuit, non facit abundare peccatum, ſed remouet. Notandum tamen quod lege adueniente, peccatũ
abundauit, non in omnibus, ſed in pluribus: multi enim in antiqua lege habebant gratiam, qui lege
prohibente & gratia adiuuãte, ad perfectionem virtutum peruenerunt: iuxta illud, Laudemus viros *Eccle. 44.*
glorioſos parentes noſtros. & paulò poſt, Homines magnos virtute. Per gratiam enim Dei adiuuan-
tem fuerunt diſpoſiti ad hoc, vt ſeruarent legem, & vitarent peccatum. In his verò qui erant male diſ
poſiti, & qui magis timore q̃ virtutis amore ducebãtur, qui multo plures erãt, adueniente lege, abun-
dauit delictum conſecutiue, & quantum ad grauitatem & numerum rationibus iam dictis. Poteſt eti
am exponi capiendo, vt, cauſaliter. Nõ vt abundantia delicti ſit finis legis, ſed cognitio peccati & hu
miliatio: vt ſit ſenſus, vt abundaret delictum, id eſt, vt abundantius delictum cognoſceretur: ſecun-
dum illum modum loquendi, quod dicitur aliquid fieri dum innoteſcit. Vnde dictum eſt quod per
legem cognitio peccati. Vel, vt ſit ſenſus, vt abundaret delictum, id eſt vt humilitas cognita abundã- *Supra. 3.*
tia delicti abundaret. Ex abundantia enim delicti, quæ ſecuta eſt adueniente lege, conſecutũ eſt quod
homo iniquitatem ſuam recognoſcens, ampliorem haberet humilitatis occaſionem. Dicebat enim
homo ſuperbus de viribus ſuis præſumens: Non deeſt, qui impleat, ſed deeſt qui iubeat. iuxta illud:
Omnia quæcunq; locutus eſt Dominus, faciemus. Sed quando lege data conſecuta eſt multitudo pec *Exo. 24.*
catorum, homo ſuam infirmitatem cognouit, ſecundum illud: Infirmus homo & exigui temporis, &
minor ad intellectum iudicij & legis. Intentio ergo Dei dantis legem non terminabatur ad abundan *Sap. 9.*
tiam peccatorum, ſed ad humilitatem hominis: propter quam permiſit abundare delicta. Et quia hoc
erat occultũ, ideo quo ad hoc dixit quod lex ſubintrauit. Et quia hic agitur de lege & fine legis, duo
occurrunt conſiderãda: vnum eſt circa legem, de eius definitione, diuiſione, officiis, actibus, & de eius
in ſacris literis acceptione. Lex eſt regula humanorum actuum, & eſſentialiter eſt dictamen rationis
practicum in principe, ſiue in eo qui curam aliorum habet, quo aliqua ordinantur facienda, vel relin- *Legis diffinitio.*
quenda tanquam ad bonum commune vtilia vel neceſſaria, cum publicatione & manifeſtatione in-
C ferioribus debitè facta, & dicitur à regulando & ligando: quia dirigit & ligat ad agendum, vel ad de
ſiſtendum ab actione. Quatuor dicuntur de eſſentia legis: Primum quod ſit dictamen prudentale, ſiue *Legis officia.*
rationale. Secundũ quod ſiat ab habente poteſtatem & authoritatem ſuper eos, quibus legem ſtatuit.
Tertium quod ſit ordinatum ad bonum commune, & nõ ad priuatum commodum. Quartum quod *Legis diuiſio.*
ſit debitè promulgatum inferioribus. Lex ſecundum Iſidorum habet quatuor officia, ſcilicet impe-
rare, vetare, permittere & punire. Lex prima ſui partitione diuiditur in diuinã, quæ à Deo datur: &
humanam, quæ ab homine. Diuina autem in naturalem, quæ ab initio menti impreſſa eſt: & ſcri-
ptãm, quæ ſubdiuiditur in legem veterem & nouam, ſiue in antiquum & nouum teſtamentum, ſiue
in legem Moyſi & legem Chriſti. Lex Moyſi tria genera præceptorum cõtinet, ſcilicet Moralia, quæ
ſunt de actibus virtutum, in quibus homo ſe exercere debet, & in eis immorari, quæ etiam ſunt de le-
ge naturæ, ſed explicatius in lege Moyſi propter obfuſcationem rationis fuerunt deſcripta, quæ di-
cuntur decem præcepta decalogi. Alia ſunt præcepta cæremonialia, quæ ſunt de his quæ pertinent ad
cultum Dei. Alia verò ſunt præcepta iudicialia, quæ ſunt de his quæ pertinent ad pacificum conuictũ
humanum. Prima præcepta quæ data ſunt cum natura ipſa manente, ſunt immutabilia: & ſecundum
D. Bernardum indiſpenſabilia, manente materia. Ex illis tanquam principiis generabilibus pendent
leges humanæ. Præcepta verò cæremonialia & iudicialia, quia erant figuratiua eorum quæ debebant
fieri in lege noua per Chriſtum: ideo ipſis per Chriſtum impletis ceſſauerunt. Sicut enim adueniente
luce cedit & ceſſat vmbra, ſic adueniente veritate figura: vt amplius deducemus in epiſtola ad Gala-
tas. Lex Moyſi habebat quatuor effectus: Primus eſt cognitio peccati: iuxta illud, Per legem enim
cognitio peccati. Secundus abundantia delictorum, nõ ex lege, ſed ex malitia hominum. De iſto agit *Supra. 3.*

 hic

hic Apuſtolus. Tertius eſt operari iram ſiue vindictam: iuxta illud, Lex enim iram operatur. Quar- D
Sup.4. tus eſt agere Pedagogum, ſiue dirigere populum in viam Chriſti, & cuſtodire ab illicitis: ſecundum
illud, Itaque lex noſter Pedagogus fuit in Chriſto, vt fide inſtificemur. Lex in ſacris literis multipli-
citer accipitur. Aliquando enim pro ſcriptura totius veteris Teſtamenti ſecundum illud, vt implea-
Ioan.15. tur ſermo qui in lege eorum ſcriptus eſt. Quia odio habuerunt me gratis. & ſic Pſalmi & Prophetæ
dicuntur lex: tamen aliquando diſtinguuntur. Vnde antiquum Teſtamentum diuiditur in Legem,
Luc.24. Pſalmos & Prophetas, iuxta illud: Neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta in lege Moyſi, & Prophe-
tis, & Pſalmis de me. Quandoque accipitur pro ſcriptura quinque librorum Moyſi, iuxta illud: Le-
gem præcepit Moyſes. Quandoque pro decalogo præceptorum moralium, ſecundum illud: Dabo
Deut.33. tibi duas tabulas lapideas, legem & mandata. Quandoque pro tota continentia ceremonialium &
Exo.24. iudicialium præceptorum, ſecundum illud: Vmbram habens lex futurorum bonorum. Quandoque
Heb.10. pro ſpeciali præcepto cæremoniali, ſecundum illud: Hæc eſt lex hoſtiæ pacificorū. Sumitur autem lex
Leui.7. ab Apoſt. cōmuniter pro omni doctrina legis Moſi, per quā nō dabatur gratia vt homo iuuaretur ad
Deut.33 implenda præcepta. Lex euangelica cōtinet etiā præcepta moralia. vnde Chriſtus: Si vis ad vitā ingre
Mat.19. di, ſerua mandata. Continet etiā cęremonialia de tribus ſacramentis neceſſariis, ſcilicet de baptiſmo,
Ioan.3. ſecundum illud: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, &c. Et de poenitentia, iuxta illud:
Luc.13 Niſi pœnitentiā egeritis, omnes ſimul peribitis. Et de Euchariſtia, iuxta illud Ioan. 6. Niſi manducaue
Mat.18. ritis meā carnem, &c. Continet pariter præceptū de correctione fraterna, & de obedientia Eccleſiæ.
Et ſic vltra præcepta moralia ſunt tantū quinq; explicita in lege Euangelica. Iudicialia verò Chriſtus
non inſtituit, ſed reliquit authoritatem inſtituendi ea ipſi Eccleſię ſponſæ ſuę. Lex humana diuiditur
in canonicam & ciuilem, ſiue politieā. Lex canonica eſt dictamen prudētiale: in principe ordinatum
ad pacificum conuictū ſpiritualem & Eccleſiaſticum, in his quæ pertinēt ad religionem Chriſtianā,
& ad Dei cultū & honorem. Lex ciuilis, ſiue politica, eſt dictamen prudentiale in principe directiuū
actuum humanorū, in his quæ pertinent ad pacificum conuictū temporalem. Si fuſius pręcedentia vi
dere cupis lege, 17. caput noſtrarū inſtitutionū Theologicarum. Circa finem verò legis Moſaicæ, ſci-
endum q in populo Iudæorū tria fuerunt genera hominū, ſicut & in quolibet alio populo. Quidam
erant duri. i. peccatores & rebelles. Quidā autem proficientes. Quidam verò perfecti. Quātum ad du- E
ros & rebelles, lex data fuit in irā ſiue vindictā. Quo ad præcepta moralia & quo ad eorum obſeruā-
Leui.2. tiam, cogebātur per pœnarū comminationē, vt patet in Leuitico. Et quo ad cæremonialia, quæ ideo
Ezec.20 ſunt multiplicata, ne liceret eis, dijs alienis alium cultū ſuperaddere, iuxta illud: In manu valida &
brachio extento, et in furore effuſo, regnabo ſuper vos. Sed proficientibus, qui dicūtur mediocres, lex
fuit data in pædagogū, iuxta illud: Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto. Et hoc quo ad cæremonia-
Ezec.20 lia, quibus continebantur & dirigebātur in cultu diuino. Et quo ad moralia, quibus ad iuſtitiā pro-
Infra.7 mouebantur. Perfectis autē quantum ad cæremonialia fuit in ſignū, ſecundum illud: Sabbata mea de-
di eis, vt eſſent ſignū, &c. Quo ad moralia verò in ſolatiū, ſecundum illud: Condelector legi Dei, ſe-
cundum interiorem hominem.

Vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.

OStendit hic quo modo per gratiam tollitur abundantia delictorum. Et primo ponit abundan-
tiam gratiæ dicens: Vbi, &c. ac ſi diceret: Dictum eſt quod lege ſubintrāte abundauit delictum,
nec tamen propter hoc fuit impeditum diuinum propoſitum de ſalute Iudæorum, & totius huma-
2.Cor.9. ni generis. Quia vbi *abundauit delictum*, ſcilicet in humano genere, & ſpecialiter in Iudæis, ſuper-
abundauit & gratia, ſcilicet Chriſti condonantis peccata, iuxta illud: Potens eſt Deus omnem gra
tiam abundare facere in vobis. Huiuſmodi autem abundantiæ, duplex poteſt aſſignari ratio. Vna
quidem eſt ex effectu gratiæ. Sicut enim magnitudinem morbi non ſanat, niſi fortis & efficax me-
dicina. Sic fortis & efficax ac ſuperabundans gratia, requirebatur ad ſanandum abundantiam deli-
Luc.7. ctorum. Vnde dicunt Phyſici, quod ā proportione minoris inæqualitatis nō fit actio: imò nec ā pro-
portione æqualitatis. Quia in omni actione neceſſe eſt agens vincere paſſum. Vnde Chriſtus, Dimiſ
ſa ſunt ei peccata multa, quoniā dilexit multū. Alia ratio poteſt ſumi ex diſpoſitione peccātis, qui dū
Prou.18. magnitudinē peccatorū ſuorū recognoſcit, quandoq; quidē deſperat & cōtemnit, ſecundū illud: Im- F
pius cū in profundū peccatorum venerit, contemnit. Quandoq; verò per auxiliū diuinum, ex conſide
Pſal.15. ratione peccatorum ſuorū magis humiliatur, & maiorem conſequitur gratiā ſecundum illud: Multi-
plicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt.

Vt ſicut regnauit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

GRatiæ ſuperabundantia oſtendit hic effectum, qui eſt appoſitus effectui peccati: vt quemadmo-
dum per peccatum introductum per primum hominem, id eſt, per peccatum originale, & abun-
dans per legem regnauit, id eſt, plenū dominium in homines obtinuit: quia non ſolum ad peccan-
dum ex infirmitate ſeu paſſione, aut ignorantia induxit, ſed etiam ad peccandum ſcienter & ex ma-
litia, & hoc quouſque duceret eos ad mortem temporalem, & æternam, iuxta illud: Stipendia pecca-
ti mors. Circa hoc aduertendum eſt quod ratio quare Apoſtolus tractauit diuerſos ſtatus peccati,
ſcilicet ante legem & ſub lege, eſt quia tractat de peccato prout ab eo per Chriſtum liberati ſumus.
Conueniens ergo fuit, vt oſtenderet quod liberati ſumus ā peccato, & ab augmento ſiue abundan-
tia peccati: ideo oportuit quod ſtatum peccati ante legem, & ſtatum abundantiæ peccati ſub lege
patefaceret: vt ſicut ex ſtatu peccati ante legem, manifeſtauit gratiam: ita ex ſtatu abundantiæ pec-
cati ſub lege manifeſtet ſuperabundantiam gratiæ, &c. Tractando ſtatum peccati ante legem dixe-
rat: Regnauit mors, &c. Nunc in ſtatu ſub lege dicit: Regnauit peccatum, quod abundauit, in mor-
tem. Nam ante legem peccatum non cognoſcebatur, ſed mors corporalis quaſi regnans reputabatur.
Sub lege autem cognito peccato & pœna mortis, non regnauit mors, ſed æſtimata eſt pœna. Re-
gnauit

A gnauit tamē peccatum in mortem: quia regnauit ad multiplicandum mortem animæ morti corporis.
Ita & gratia, &c. E regione ad regnum peccati abundantis ſub lege, locat gratiam contra legem, &
iuſtitiam contra peccatum: vt etiam intelligas quod gratia dei regnet, id eſt, plenè dominetur & effe-
ctum habeat in nobis, *per iuſtitiam*, ſcilicet Chriſti, quam ſcilicet dedit nobis abſq; meritis ſecundum
diuerſos gradus, aliquibus ſufficienter, aliquibus abundanter, & maiorem: aliis abundantius, prout
Apoſt. quos in via confirmauit, ſecundum illud: Ego confirmaui columnas eius. Et Apoſt. Nos pri- *Pſal. 7.*
mitias ſpiritus habentes, &c. Et hoc quouſque nos ducat in vitam æternam, ſecundum illud: Gratias *Rom. 8.*
Dei vita æterna. Et hoc totum eſt per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt dator gratiæ, ſecun *Infra. 6.*
dum illud: Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, ac etiā iuſtitia, ſecundum illud: Qui factus *Ioan. 1.*
eſt nobis iuſtitia à Deo, & dator vitæ æternæ. Vnde & ipſe dicebat: Ego vitam æternam do eis, & ſic *1. Cor. 1.*
patet quod cùm dixit, Peccatum regnauit in mortem, intelligebat de morte æterna, cùm ſubiunxerit, *Ioan. 10.*
regnum gratiæ in vitam æternam.

EPITOME VI. CAPITIS.

IN hoc capite Apoſtolus continuando virtutem & poteſtatem gratiæ, oſtendit ipſam eripere homi-
nem à ſeruitute peccati, non ſolum liberando ipſum à peccato originali, & actualibus præteritis, ſed
etiam dando facultatem reſiſtendi peccatis futuris. Primò præmittit blaſphemam interrogationem,
quę ex diſputatione ſuperabundantis gratiæ oriri poſſet, quam ſubitò execratur, aſſeuerans nunquam
manendum eſſe in peccato, id valida ratione cōfirmans ex peccatorum remiſſione facta in baptiſmo,
per quem cōformamur morti & ſepulturę Chriſti, ac reſurrectioni eius. Secundò ibi, *Hoc ſcientes, &c.*
oſtendit nobis adeſſe facultatem obſeruandi nouitatem vitæ ex merito crucis & mortis Chriſti, ex
cuius conformitate iuſtificamur & reſurgemus. Tertiò ibi, *Non ergo, &c.* Hortatur ad reſiſtēdum pec-
cato mente & corpore, præſcindendo cauſas & occaſiones peccatorum. Deinde deprauatorum inter-
rogationem adducit, & refellit ducendo ad inconueniens, quod oſtendit ex beneficio obedientiæ.
Quartò ibi, *Humanum dico, &c.* Probat quod non eſt manendum in peccato, ratione accepta ex prioris
vitæ conſuetudine, ponendo documentum humanum, quo monemur membra noſtra exhibere iuſti-
B tiæ, ſicut ante gratiam exhibebamus peccato. Probat ex fructu & fine iuſtitiæ, qui eſt ſanctificatio &
merces vitæ æternæ, & ex fructu ſiue mercede peccati, qui ſunt erubeſcentia & mors æterna.

EXPOSITIO LITERALIS VI. CAPITIS.

Q*Vid ergo dicemus? Manebimus in peccato*, id eſt, continuabimus & multiplicabimus peccata, *vt gra-*
tia abundet, id eſt, vt abundantiorem gratiam obtineamus, prout Pſeudoapoſtoli aſſerunt hoc *Sup. 3.*
nos dicere: *Abſit*, ſcilicet à nobis vt hoc dicamus, et quod permaneamus in peccato tali, ſiue quia dam
natio illorum, qui hoc dicunt, iuſta eſt. *Qui enim mortui ſumus peccato? Quo modo adhuc viuemus in illo?* Si
nos Apoſtoli, qui mortui ſumus peccato, ſiue qui dominium peccati & diaboli à nobis excuſſimus,
quomodo iterum vitam illius ſeruitio dicabimus, & voluntatem ac deſideria actoris peccati ſeque-
mur, & eius tyrannidi ſubiiciemur? quaſi dicat: Si ille qui verè mortuus eſt, non redit per ſeipſum ad
priſtinam vitam: ita qui mortuus eſt peccato, non debet viuere in illo, alioquin nō eſt verè mortuus,
aut non verè exequitur officium mortui. *An ignoratis fratres*, vos, ſcilicet Romani, vel Chriſti fideles
myſterium mortis ſepulturæ & reſurrectionis Chriſti repręſentari in baptizatis: ſic, *Quia quicunque ba-*
ptizati ſumus, id eſt, à vitiis in ſacro baptiſmatis fonte loti, *In Chriſto Ieſu*, id eſt, ex inſtitutione Chriſti
Ieſu, *in morte ipſius*, id eſt, ad repręſentandum mortem, ſepulturam, & reſurrectionem Chriſti, & ad nos
conformādum illi, *baptizati ſumus*, vt ſicut ille mortuus eſt corporaliter, ita per baptiſmum moriamur
vitiis ſpiritualiter. *Cum ſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem*. i. in deſtructionē peccati: quaſi
dicat, ad deſtruendum peccatum conformauimus nos ſepulturæ Chriſti: quia ſicut Chriſtus mortuus
fuit ſub terra, ita nos qui baptizati ſumus, fuimus ſub aqua. *Vt quo modo Chriſtus*, qui ſcilicet mortuus
& ſepultus eſt, *ſurrexit à mortuis*, id eſt, à loco mortuorum ſiue ſepulchro, *per gloriam patris*, id eſt, propter
maieſtatem, & potentiam, ac efficaciam, ex qua pater apparet glorioſus & dignus laude. *Ita & nos in*
nouitate vitæ ambulemus, id eſt, ſic nos qui per baptiſmum cōformabimus nos morti & ſepulturæ Chri-
C ſti, ſeu ſpiritualiter mortui peccato ſumus, priſtinis vitiis extirpatis, & omnino relictis, ſurgentes ſpi-
ritualiter reformemur & ambulemus, ſiue per bona opera procedamus in nouitate vitæ virtuoſæ, pe-
nitus relicta vetuſtate peccati. *Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius*, id eſt, ſi in nobis ſuma
mus mortis eius ſimilitudinem, vt ſpiritualiter moriendo ei incorporemur, ſicut ramus qui inſeritur
trunco: ſic nos in ipſa Chriſti paſſione inſeramur. *Simul & reſurrectionis erimus*, id eſt, ſic etiam ſimilitu-
dinem reſurrectionis Chriſti in nobis aſſumere debemus, vt ſcilicet in præſenti innocenter, & in no-
uitate vitæ ſpiritualiter ambulemus, in futuro perueniemus, & erimus ſimiles illi in reſurrectione, id
eſt, glorificati ſicut ipſe, reſurgemus: & ſic per ſimilitudinem reſurrectionis, probat quod nō debemus
viuere in peccato, nec ad peccata priſtina reuerti.

SECVNDA PARS VI. CAPITIS.

H*Oc ſcientes*, ſcilicet nos Apoſtoli & Chriſti diſcipuli, quibus ipſe ſua myſteria reuelauit, & fideli-
bus reuelari iuſſit: *Quia vetus homo noſter*. i. vetuſtas peccati per Adam in nobis introducta, quæ eſt
fomes peccati, ſiue lex membrorum, ex qua prodeunt omnia peccata & reliquiæ peccatorum, quæ
ſunt macula, reatus pœnę, inclinatio & promptitudo ad peccandum, quibus cùm homo ſubiicitur, di-
citur vetus & antiquus homo: quia quod antiquatur & veteraſcit prope interitum eſt. Sic homo ve-
tus peccati, ſcilicet ſubiectus, damnationi propinquus eſt. *Simul crucifixus eſt*, id eſt, per mortē Chriſti,
cui per baptiſmum inſerimur, mortificatus eſt, et vetuſtas peccati virtute Chriſti ſublata eſt, & cum
chyrographo decreti, quod aduerſus nos erat, cruci affixa. *Vt deſtruatur corpus peccati*, id eſt, vt anihile- *Col. 2.*
tur et in nihilum deducatur congeries malorū operum, quę facit corpus ſimilitudinarium, ſicut conge
ries membrorū facit corpus naturale. *Vt vltra non ſeruiamus peccato*, id eſt, non obediamus concupiſcen-
tię, aut diabolo, ſeu miniſtris eius, ad peccatum inducentibus per conſenſum vel operis executionem.

Qui enim, Chriſtianus per baptiſmum ſimilitudini morti Chriſti complantatus, *mortuus eſt*, ſcilicet D
ſpiritualiter abiiciendo peccata, commortuus eſt Chriſto, qui pro peccatis tollendis mortuus eſt, ta-
lis *iuſtificatus eſt à peccato*, id eſt, remiſſis peccatis translatus eſt in ſtatum gratiæ & iuſtitiæ. *Si autem*, nos
qui baptizati ſumus per baptiſmum, *mortui ſumus cum Chriſto*, id eſt, virtute mortis Chriſti, cui per ba-
ptiſmum nos conformamus: ita mortui ſumus peccato, ſicut Chriſtus ſemel mortuus eſt pœnæ. *Credi-
mus, quia ſimul etiam viuemus cum illo*, id eſt, ad ſimilitudinem vitæ eius, vita indefectibili, amplius non
ſubiecta morti peccati, in hoc ſeculo per gratiam, nec morti corporali in futuro per gloriam. *Scientes*
Apoc. 1. *quod Chriſtus reſurgens à mortuis*, id eſt, à mortuis valde remotus. *iam*, ſcilicet amplius, vel poſt hac, *non mo-
ritur*, id eſt, diſſoluitur diuiſione animæ & corporis, ſed viuit vita perpetua: & quod plus eſt, *mors*, quę
1. Pet. 3. in homine dominatur, non ſolum quando homo moritur per ſeparationē animæ à corpore, ſed etiam
2. Cor. 5. ante mortem, dum patitur ægritudinem, famem, ſitim, & alia huiuſmodi per quæ ad mortem diſponi-
Heb. 10. tur. *illi*, ſcilicet Chriſto, *vltra non dominabitur*, aliqua diſpoſitione corruptiua, vel ad corruptionem ten-
Heb. 9. dente: ſic quod eſt non ſolum immortalis, ſed etiam impaſſibilis. *Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus*
2. Tim. vlt. *eſt ſemel*, id eſt, pro peccato tollendo mortem ſemel ſuſtinuit, quæ mors ſufficit ad omnia peccata delen-
da. Vna enim oblatione conſummauit ſanctificatos in ſempiternum. vel mortuus eſt ſemel vitę paſ-
ſibili & mortali, quemadmodum ſtatutum eſt hominibus ſemel mori. *quod autem viuit, viuit Deo*, id eſt,
ad conformitatem Dei, qui ſolus habet immortalitatem: vnde vita, quam Chriſtus acquiſiuit, eſt dei-
formis: quia ſicut vita patris nullam inquietudinem recipit, ita & vita Chriſti. *Ita & vos exiſtimate vos
quidem mortuos eſſe peccato*, id eſt, quod ſicut Chriſtus ſemel mortuus eſt, & vos ſemel debetis mori pec-
cato, & non iterare peccata, vt ſicut Chriſtus ſemel vitæ mortali mortuus eſt, nunquam ad eam redi-
turus: ſic vos debetis exiſtimare vos per baptiſmum peccato mortuos eſſe, tanquam ad peccatū nun-
quam ſitis redituri. *Viuentes autem Deo*, id eſt, debetis viuere vita ſpirituali, bona opera faciendo ad ho-
norem Dei, vel ad ſimilitudinem Dei, vt ſcilicet per peccatum nunquam amplius moriamini, *in Chri-
ſto Ieſu*, id eſt, per Ieſum Chriſtum dominū noſtrum, per quem & peccatis morimur, & Deo viuimus:
vel tanquam incorporati Chriſto Ieſu, vt ſicut ille reſurgens iam nō moritur, ita & nos iuſtificati non
amplius moriamur ſpiritualiter per peccatum.

TERTIA PARS VI. CAPITIS. E

N*On ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore*, id eſt, diligenter cauete ne peccatum, cuius iugum in
baptiſmo excuſſiſtis, regnum ſiue dominium ſumat amplius in veſtro mortali corpore, cùm ſitis
veſtri iuris ab eius dominio & tyrannide liberati. *Vt obediatis concupiſcentiis eius*, id eſt, cauete ne vos illi
Eccle. 18. iterum ſubiiciatis, & ſerui eius efficiamini, obediendo concupiſcentiis eius, & ſequendo per interio-
rem conſenſum malas inclinationes fomitis, vel ſuggeſtiones diaboli, per quas peccatum dicitur re-
gnare & dominari in homine. *Sed neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato*, id eſt, cauete, ne
præparetis aut tribuatis membra veſtra, quæ facta ſunt ad militandum & ſeruiendum Deo, faciatis
arma ad exequendum iniquitatem, ad quam peccatum, id eſt, fomes vel diabolus inducit. *Sed exhibete
vos Deo*, vt, ſcilicet mens ſubdatur Deo, & ſeruiat ei. & hoc facere debetis. *tanquam ex mortuis, viuentes*,
.i. tanquam ex morte culpæ reducti ad vitam gratiæ, *Et membra veſtra arma iuſtitiæ Deo*, id eſt, ad implen-
dum & exequendum iuſtitiam & voluntatem Dei. *Peccatum enim*, id eſt, fomes vel diabolus, *vobis non
Iacob. 4. dominabitur*, ſicut faciebat olim, vel non poterit vobis dominari, aut vos ad peccandum cogere, ſi vos
Deo exhibueritis, & ei appropinquaueritis, peccatum, mala inclinatio, vel diabolus fugiet à vobis, ſi
reſtiteritis. *Non enim ſub lege*, ſcilicet membrorū, quæ vehementer inclinat & abſq; Dei ſpeciali auxilio
vrget. *eſtis, ſed ſub gratia*, quæ refrigerat, & facultatē implendi legem præbet. Non intendit tamē innue-
re quod gratia liberet ab omni lege iuſtificatos, quin teneantur obedire, ſed ſolum à lege Moyſi, quan-
tum ad ceremonialia & iudicialia. *Quid ergo? peccauimus*. contra præcepta moralia legis, aut cōtra leges
humanas agendo. *quoniam non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit*, ſcilicet vt peccemus, et contra pręcepta
legis moralia vel cōtra leges humanas agamus. *An neſcitis quoniam cui*, propria & libera voluntate, *exhi-
betis vos*, offertis & præſentatis, *ſeruos ad obediendum*, ſpontanee eius dominio vos ſubiiciendo *ſerui eſtis*,
id eſt, profitemini ſeruos eſſe *eius cui obeditis, ſiue peccati*, quæ ſeruitus ducit *ad mortem*, id eſt, ad æternam
damnationē, *ſiue obeditionis* .i. obedientiæ diuinorum præceptorū ſerui eſtis, quæ ſeruitus ducit, *ad iuſti-* F
tiam, ſcilicet implendā. *Gratias autem*, ſcilicet ago Deo, & vos ſimiliter agere debetis: *quod*, & ſi aliquan-
do, *Fuiſtis ſerui peccati*, illi vos exhibendo & cōſentiendo, modò non eſtis, ſed obeditionis. *Obediſtis au-
tem ex corde*. i. voluntariè & ex amore, *in eam formam doctrinæ in quam traditi eſtis*, id eſt, ſecundum eā for-
mam doctrinæ Euangelicę, quæ docet homines ex Dei gratia iuſtificatos à peccato nō debere iterum
peccare. *liberati autem à peccato*, id eſt, à fomite, vel diabolo, ne regnet in vobis, *Serui facti eſtis iuſtitiæ*. con-
ſentiendo & exequendo ea quæ ſuggerit iuſtitia & gratia Dei: & ideo nō debetis iterum redire in ſer-
uitutem peccati: cùm non liceat ſeruo ſe ſubiicere ſeruituti domini contrarii domino ſuo.

QVARTA PARS VI. CAPITIS.

H Vmanum, & ideo leue quoddam & congruens humanæ imbecillitati, *Dico propter infirmitatem*:
Heb. 5. quia perfectis ſunt perfectiora præcepta tradenda, & imperfectis leuiora. *Carnis veſtræ*: quia hæc
1. Cor. 2. infirmitas non ex ſpiritu, qui ſemper promptus eſt, ſed ex carne, quæ infirma eſt, procedit: & quia vnia-
Mat. 18. tur animæ aggrauat eam. *Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire*, per executionem mali operis, *immun-
Sap. 9. ditiæ*, corporali & peccatis carnalibus, *& iniquitati*, ſcilicet corde conceptæ ſiue peccatis ſpiritualibus,
ad iniquitatem, ſcilicet exterius exequendam. *Ita nunc*, cùm debeatis plus iuſtitiæ quàm peccato, Et ſic
plus boni deberetis facere quàm mali: ſaltem æqualiter nunc *exhibete membra veſtra*, per executionem
operum, *ſeruire iuſtitiæ*, in lege euangelica vobis propoſitæ, *in ſanctificationem*, id eſt, in executionem, au-
gmentum, & cōſummationem ſanctitatis. *Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ*, id eſt, exempti
Mat. 6. à iuſtitia: quia abſq; freno vos in peccata præcipitabatis. Nemo enim duobus dominis contrariis, (vt
ſunt iuſtitia & peccatum) ſeruire poteſt: *Quem ergo fructum habuiſtis tunc*, cùm peccabatis, *in illis*, ſcilicet
peccatis, *in quibus*, id eſt, de quibus vel in quorum memoria, nunc, ſcilicet in ſtatu gratiæ, *erubeſcitis*,

propter

A propter eorum turpitudinem. *Nam finis illorum*, ſcilicet peccatorum, *mors*, id eſt, æterna damnatio, *eſt*
Nunc verò, ſcilicet in præſenti ſtatu iuſtitiæ, liberati à peccato, cuius tunc ſerui eratis, ſerui autem facti
Deo habetis fructum veſtrum, vobis congruum, qui vobis delectabilis eſt, *in ſanctificationem*, id eſt, in
virtutum conſummationem, *finem vero*, habetis, *vitam æternam*: propter quam iuſti omnia operantur.
Stipendia enim peccati, id eſt, merces & retributio debita pro opere peccati, ſunt, ſcilicet *mors* corporalis
& æterna. *Gratia autem Dei*, id eſt, opera iuſtorum per gratiam Dei facta, ſecundum quod procedunt à
gratia Dei, & impulſu Spiritus ſancti, ſunt digna *vita æterna in Christo Ieſu domino noſtro*, id eſt, per me-
ritum domini noſtri Ieſu Chriſti, & non per obſeruantiam legis, quæ iam finem habet & occaſionali-
ter augebat peccatum.

COMMENTVM VI. CAPITIS.

Quid enim dicemus? manebimus in peccato, vt gratia abundet?

POſtquàm Apoſtolus in præcedenti capite, docuit quod per gratiam Chriſti liberamur
à peccatis præteritis, in hoc capite docet quod per eandem datur nobis facultas, reſiſten-
di peccatis futuris. Et primò ponit dubitationem, quæ ex præmiſſis oriri poſſet, & con-
tra prædicta obiici: prædixit enim quod vbi abundauit delictum, ſuperabundauit &
gratia: quæ verba aliquis malè intelligere poſſet, videlicet quod abūdantia delicti eſſet
cauſa directa ſuperabundantiæ gratiæ, ex quo aliquis poſſet accipere occaſionem pec-
candi, inferre & dicere aliquem debere abundare facere peccatum, id eſt, multiplicare & continuare
peccata, vt maiorem haberet ſuperabundantiam gratiæ. Ideo inducit dubitationem, dicens: Quid er-
go manebimus in peccato, id eſt, multiplicabimus & continuabimus peccata, vt gratia abundet. hoc
videtur ſequi, ſi abundantia delicti ſit cauſa ſuperabundantis gratiæ: vnde ſupra dixit, quod ex hac ſu- *Supra.5.*
perabundantia gratię aliqui dicebant eum dicere, faciamus mala, vt inde veniant bona: quorum dam-
natio iuſta eſt. Et Hier. 12. Bene eſt omnibus qui præuaricantur, & iniquè agunt.

B *Abſit. Qui enim mortui ſumus peccato, quo modo adhuc viuemus in illo?*

HIc ſoluit prædictam dubitationem, & aſſignat rationem. Reſpondet autem negatiuè exprobran-
do & execrando, dicens: *Abſit*, quaſi dicat, cuſtodiat nos Deus, ne in talem blaſphemiam incida-
mus, vt dicamus quod propter ſuperabundantiam gratiæ, permanendum ſit in peccato. Quia nemini *Eccle.15.*
mandauit Deus impiè agere, imò pręcepit quaſi à facie colubri fugere peccatum, & aſſignat rationem
aſſumendo vnam propoſitionem conditionalē, ſcilicet, Si enim mortui ſumus peccato, per hoc quod
peccatum mortificatū eſt in nobis, non debemus viuere in illo. Naturalis enim ordo habet, vt à mor-
te non redeatur ad vitam, et ideo qui ſemel mortuus eſt, redire ad vitam nequit. Cùm à priuatione ad
habitum, ſecundum Philoſophum, impoſſibilis ſit regreſſus. Vnde Eſa. Morientes non viuant: Gy- *Eſa.26*
gantes non reſurgant. Et Salomon. Expoliaui me tunica mea, ſcilicet abominabili, quo modo induar *Can.5.*
illa? Laui pedes meos, quo modo inquinabo illos? Et Sap. Eccle. 34. Qui baptizatur à mortuo, & ite-
rum tangit mortuum, quid proficit lauatio? Sed nos fideles ſumus mortui peccato, ergo non debemus
viuere in peccato. Sicut enim verè mortuus non redit ad vitam priſtinam, ita mortuus peccato non
debet amplius viuere peccato, ſiue reuerti ad peccatum, aut conſentire peccato, aut non verè officium
mortui exequitur. Ex præmiſſis patet quod mori vel mortuus eſſe peccato, ille dicitur in quo pecca-
tum deletum eſt per baptiſmum aut pœnitentiam, qua conteritur & occiditur peccatum, per deteſta-
tionem cum propoſito amplius non peccandi. Ille autem dicitur viuere peccato, qui conſentit illi, ſeu
ſequitur voluntatem & deſideria actoris peccati, id eſt, diaboli. vel etiam dici poteſt quod peccatum
dicitur nobis mortuum, quando nullam aliam gerimus peccati curam quàm cadaueris, quod explo-
damus & abominamur. Aliud tamen eſt dicere peccatum mori nobis: quia vbi Apoſt. exagitabatur
ſtimulo carnis, peccatum illi mortuum erat: quia non conſentiebat, nec conuerſabatur cum peccato.
C Sed tamen peccatum non erat illi mortuum, quoniam caro tentans aggrediebatur ipſum. Vt ergo ma-
iori emphaſi extolleret vim, virtutemq; gratiæ, ait per ipſam nos mortuos eſſe peccato, quatenus ad
ipſius ſpectat facultatem.

An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus?

HIc probat minorem prędicti ſyllogiſmi, ſcilicet quod fideles mortui ſunt peccato per baptiſmum
dicens: *An ignoratis, &c.* quaſi dicat illud quod vobis proponendum eſt ad probationem huius mi-
noris, adeò manifeſtum eſt, quod nō licet vobis illud ignorare, pudor enim turpiſſimus eſt ei qui rem
tam apertam & neceſſariam ignorat. Quia vt alibi dicit: Si quis ignorat, ignorabitur. Hoc ergo quod
proponimus, ſcilicet, Quicunq; &c. ſciendum & firmiter tenendum eſt, nec vnquam à memoria exce- *1.Cor.14.*
dere debet, quod, ſcilicet baptiſmus eſt ſpiritualis regeneratio, per quā fide initiamur & adoptamur in
filios Dei, & abſq; illo non poſſumus introire in regnum Dei. iuxta illud: Niſi quis renatus fuerit de- *Ioan.3.*
nuò, &c. Quicunq; ergo baptizati ſumus in Chriſto Ieſu. i. per inſtitutionem Chriſti Ieſu, iuxta illud: *Mat.vlt.*
Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Vel per inuocatio-
nem Ieſu Chriſti, ſecundum illud: In nomine Ieſu Chriſti baptizabātur viri & mulieres. Vel in Chri-
ſto Ieſu, id eſt, in quadam cōformitate ad Chriſtum Ieſum, iuxta illud: Quicunq; baptizati eſtis, Chri- *Act.8.*
ſtum induiſtis. ſequitur in textu, *In morte ipſius baptizati ſumus*, id eſt, in ſimilitudinem mortis eius, quaſi *Gal.3.*
mortem Chriſti in nobis repręſentantes, iuxta illud: Semper mortificationem Ieſu Chriſti in corpore *2.Cor.4.*
noſtro circunferentes, & illud: Stigmata Ieſu in corpore meo porto. Vel in morte ipſius, id eſt, per *Gal.vlt.*
virtutem mortis eius. Vnde Diuus Ioannes, Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Vnde de *Apoc.1.*
latere Chriſti pendentis in cruce, exiuit ſanguis & aqua, quæ ſunt materia duorum principalium ſa-
cramentorum, ſcilicet baptiſmi & euchariſtiæ, quæ ſunt inſtrumenta deletionis peccatorum ſiue iuſti-
ficationis noſtræ per virtutē mortis Chriſti, cui per baptiſmum cōformamur. Et poteſt ſic formari ra-
tio: Per baptiſmum fideles morti Chriſti cōfigurantur, & conformantur inquantū peccato moriūtur.
Sed Chriſtus mortuus eſt vitæ mortali, in qua erat ſimilitudo peccati, licet in eo non eſſet peccatum:

Ergo om-

Ephe.2. Ergo omnes fideles qui baptizantur in Chriſto, ſunt mortui peccato. vnde alibi dicit: Cùm eſſetis D
mortui delictis.

Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem.

HIc probat maiorem prædicti ſyllogiſmi, ſcilicet quod per baptiſmum ſimus conformes morti
Chriſti, dicens: *Conſepulti, &c.* q. d. ſepultura non debetur niſi mortuis, ſecundum illud: Sinite mor-
Mat.8. tuos ſepelire mortuos ſuos. Sed per baptiſmum homines conſepeliuntur Chriſto. i. conformantur &
aſſimilantur Chriſto ſepulto. Quia ſicut Chriſtus cùm ſepultus fuit, poſitus fuit ſub terra, ita ille qui
lib.4.c.10. baptiſatur, immergitur & ponitur ſub aqua. Vnde Damaſcenus dicit quod ritus baptiſmi antiquitus
fuit inſtitutus per trinam immerſionem totius corporis, ad explicatius repræſentandum ſepulturam
Chriſti, quæ fuit per triduum. Ideo ter ac etiam ad repræſentandum ſanctiſſimam trinitatem. Et ſicut
triduum ſepulturæ Chriſti non facit, niſi vnam ſepulturam, ita trina immerſio non facit niſi vnum ba-
ptiſma. Et inde eſt quod in vigilia reſurrectionis ſolennis baptiſmus in Eccleſia celebratur, quando
Ioan.3. commemoratur ſepultura Chriſti, prout & in vigilia Pentecoſtes, quando ſolenniſatur de Spiritu ſan-
cto, ex cuius virtute aqua baptiſmi accepit vim purgādi peccata. vnde dixit Chriſtus: Niſi quis rena-
tus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, &c. Eſt tamen aduertendum quod differentia eſt inter mortem ac
ſepulturam corporalem, & mortem ac ſepulturam ſpiritualem. Quia in corporalibus homo prius mo-
ritur, poſtea ſepelitur. Sed ſpiritualis ſepultura baptiſmi cauſat mortem & deletionem peccati: Cùm
ſacramenta nouæ legis efficiant quod figurant. Vnde cum ſepultura ſpiritualis, quæ fit per baptiſmū,
ſit ſignum mortis Chriſti, ſequitur quod efficit mortem peccati in baptiſato. Et hoc innuit cùm dicit:
Quod ſumus conſepulti in mortem, præponendo ſepulturam morti, ad denotandum quod per hoc
quod accipimus ſignum ſepulturæ Chriſti, conſequimur mortem peccati.

Vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

DEclarato modo quo per baptiſmum mortui ſumus peccato: infert conſequens, quod non debe-
mus viuere, manere, ſeu iacere in peccato, proſequendo aſſimilationem ad Chriſtum ex reſurre-
ctione, dicens: *Vt quomodo, &c.* quaſi dicat Chriſtus moriens in cruce, confixit delicta noſtra cruci, E
Col.2. ſecundum illud: Et vos cùm mortui eſſetis delictis & preputio carnis veſtræ, conuiuificauit cum illo,
donans vobis omnia delicta, delens quod aduerſus nos erat chirographum decreti, quod erat contra-
rium nobis, & ipſum attulit de medio, affixit illud cruci. Poſtquam verò ſepultus fuit, reſurrexit per
Pſal.9. gloriam patris, id eſt, per virtutem patris. Ex qua pater glorificatur. vnde in perſona patris Dauid di-
cebat: Exurge gloria mea. Vel per gloriam patris, id eſt, per glorioſam & ad glorioſam vitam, quam
accepit per virtutem patris, cum dotibus corporis. Prior enim vita Chriſti fuit per infirmitatem car-
nis, per ignominias & vilitates multas, de ſepulchro, id eſt, ad vitam glorioſam venit, relictis omni-
bus quæ pertinent ad infirmitatem carnis, vt ſunt dolores, liuores, & deformitates corporales, ac ſi di-
ceret: vt ſicut Chriſtus per glorioſam virtutem patris ſurrexit à mortuis, non turſus relapſurus in mor-
tem: ita & nos relictis omnibus peccatis, per virtutem mortis eius, in baptiſmo ſepulti & morti-
ficati in nouitate vitę, id eſt, in nouis actionibus & officiis vitæ ambulemus, nunquam in peccata re-
lapſuri. Notandum quod nō dicit in glorioſa vita Chriſti ambulemus, ſed in nouitate vitę. Quia ante
mortem & reſurrectionem corporalem, id nō poſſumus, ſed dicit in nouitate vitæ, ſcilicet ſpiritualis
ambulemus, id eſt, per bona opera vitæ procedamus, & tandem pro ea ad glorioſam illam vitam in
Heb.8. alio ſeculo perueniamus. Vita enim peccati vetuſtatem habet, quia ducit nos ad corruptionem. Vnde
dicit: Quod antiquatur & veteraſcit, prope interitum eſt. Dicit etiam Baruch.3. Quid eſt quod in ter-
ra inimicorum es? Inueteraſti in terra aliena, &c. Vnde nouitas vitæ dicitur, per quam aliquis redit
Ephe.4. ad integritatem, vt, ſcilicet ſit abſque peccato. de hac nouitate Dauid ait: Renouabitur vt aquilæ iuuen-
tus tua. Ad hanc hortatur Apoſt. dicens: Renouamini ſpiritu mentis veſtræ.

Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius ſimul & reſurrectionis erimus.

HIc probat neceſſitatem conſequentiæ, Chriſtus enim poſtquam mortuus & ſepultus fuit, reſurre-
xit: conueniens ergo & conſequens eſt, quod illi qui conformantur morti & ſepulturę Chriſti in F
baptiſmo, conformentur etiam reſurrectioni eius per nouitatem ſiue innocentiam vitę. Ad hanc pro-
bationem enucleandam aſſumpſit metaphoram complantatarum arborum, accipiendo complanta-
tionem pro inſertione, qua facta, ramus accipit vigorem & fructum ab arbore cui inſeritur. Quod nō
facit arbor alteri complantata. Et quia Apoſt. intendit hic oſtendere vnde gratia habeat virtutem, ſci-
licet à Chriſto, & quo modo teneamur eam ſeruare. non abſque ratione exponi poteſt complantati, id
eſt, conſiti, maximè cùm Chriſtus hanc deriuationem virtutis per inſertionem nobis declarauerit, di-
Ioan.15. cens: Ego ſum vitis vera. poſtea dicit: Ego ſum vitis, & vos palmites, qui manet in me, & ego in eo.
hic fert fructum multum: quia ſine me nihil poteſtis facere, &c. Et hoc eſt quod dicit: *Si complātati, &c.*
quaſi dicat, Si nos facti ſumus complantati, id eſt, conſiti ſimilitudini mortis eius, ſicut ramus qui inſe-
ritur plantæ, aut viti, vt quaſi nos in ipſa Chriſti paſſione per baptiſmum inſeramur: *ſimul & reſurre-
ctionis erimus,* id eſt, ſimilitudini reſurrectionis eius complantabimur ſiue inſeremur, vt, ſcilicet in prę-
ſenti innocenter, ſiue in nouitate vitæ ambulemus, & in futuro ad ſimilem gloriam perueniamus, iu-
Phil.3. xta illud: Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. Si commortui
ſumus & conuiuemus. Si igitur, ſicut Apoſt per ſimilitudinem mortis Chriſti probauit, quod ſumus
mortui peccato, quod præmiſerat, quaſi antecedens: Sic per ſimilitudinem reſurrectionis eius probat,
quod non debemus viuere ſiue manere in peccato, quod quaſi conſequens ſuperius intulit.

SECVNDA PARS VI. CAPITIS.

Hoc ſcientes quod vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt.

IN hac ſecunda huius. 6. cap. parte, Apoſtolus oſtendit non eſſe permanendum in peccato, vt gratia
abundet: ratione ſumpta ex effectu abundantiæ gratiæ in baptiſmo collatæ, eo quod mortui ſu-
mus peccato: quia ratio abundantiæ gratiæ repugnat manſioni in peccato, declarat nobis adeſſe fa-
cultatem

A cultatem ad non permanendum in peccato, ſed potius ad reſiſtendum peccatis futuris. dicit ergo, Aſſertum eſt quod non debemus permanere in peccato, ſed debemus ambulare in nouitate vitæ. Verum ne quis forte hoc impoſſibile putaret, dicit: *Hoc ſcientes*, ſcilicet ſumus certi ſiue abſque quacunque dubitatione credimus, *quod vetus homo noſter*, id eſt, vetuſtas hominis per peccatum inducta, *ſimul cum Chriſto crucifixus eſt*, id eſt, per crucem & paſſionem Chriſti nobis per baptiſmum applicatam mortificata eſt. Vetuſtas hominis per peccatum inducta, dicitur pronitas & inclinatio ad malum, per peccatum originale inducta, quæ in homine dominatur, quandiu homo peccato ſubiacet. Et quia id quod eſt principale ſiue quod dominatur in homine, dicitur eſſe homo. Inde eſt quod ille qui ſubiicitur peccato, ſiue in quo peccatum dominatur, ipſa vetuſtas peccati dicitur eſſe vetus homo. Vel vetus homo dicitur, qualis per Adæ genituram propagatur, vtpote qui non modo in peccato, ſed etiam cum peccati fomite cumque aliis mortis legibus natus eſt. Et ille in quo eſt nouitas vitæ, quæ eſt per gratiam, principatur & dominatur, dicitur nouus homo. Vetuſtas enim peccati eſt vel reatus, aut macula peccati originalis, & pronitas ſiue inclinatio ad peccata actualia, vel etiam conſuetudo peccandi, quæ quodam modo neceſſitatem ingerit: & generaliter quidquid ex antiquo ſiue primo peccato primi hominis nobis prouenit. Sic igitur vetus homo noſter, dicitur eſſe ſimul crucifixus, inquantum ipſa vetuſtas peccati virtute mortis Chriſti, vel totaliter ablata eſt vt in baptiſmo, in quo reatus pœnæ peccatorum actualium, & omnis macula totaliter amota eſt, licet maneat fomes, & illa conſuetudo peccandi: tamen plurimum diminuitur & debilitatur: ideo non dicit Apoſt. vetus homo noſter mortuus eſt, ſed crucifixus eſt, vt intelligamus quod licet ille qui eſt in gratia, mortuus ſit peccato, vt ſupra dictum eſt: peccatum tamen non eſt in eo omnino mortuum, ſed cruci affixum: vt ad Colloſ. 2. ſcribit: Aggreditur enim et tentat hominem. vnde infra exclamat, dicēs: Infœlix homo quis me liberabit á corpore mortis huius? In reſurrectione tamen generali erit peccatum totaliter mortuum, quia tunc omnis mala inclinatio & omnis reatus erunt prorſus deleta. *Vt deſtruatur corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato.* Hic ponit duplicem effectum beneficii crucifixionis veteris hominis ſiue peccati, quorum primum eſt remotio ſeu deletio præcedentium delictorum, & hoc innuit cùm dicit: *Vt deſtruatur corpus*. i. congeries & conſiſtentia ac robur peccatorum, quæ dicitur corpus ſimilitu-
B dinarium. Quemadmodū enim ipſa congeries membrorum facit vnū corpus naturale. Vnde Iob. 41. Corpus eius quaſi ſcuta fuſilia. Sic congeries peccatorum facit corpus ſimilitudinarium. Secundus effectus eſt cautio á peccatis in futurū, & hoc innuit cùm ſubdit: *Vt vltra nō ſeruiamus peccato.* Tunc enim homo ſeruit peccato, quando obedit concupiſcentiæ peccati mortalis. Notandum quod Apoſt. non dixit vt vltra non peccemus, quia impoſſibile eſt ſecundum præſentem & communem ſtatum vitare omnia venialia, collectiuè. licet quodlibet peccatum veniale diſtributiuè vitare poſſumus, aliàs non eſſemus liberi arbitrii, & eſſemus obligati ad impoſſibile, quod qui aſſeruerit, anathema ſecundum D. Hier. debet reputari. Sed collectiuè vitare non poſſumus omnia, quia dum intendimus vitare vnū, inconſideratè ex negligentia (non præuidendo ſicut tenemur) in aliud incidimus, & aliquibus motibus ſecundo primis non reſiſtimus. Datur communiter exemplum de naui, in qua ſunt multa foramina, quorum quodlibet obſtruere poſſumus, ſed cùm ad obſtruendum vnum intendimus, aqua per alia ſubintrat. Ideo Salomon dicit: Septies in die cadit iuſtus. & alibi: Non eſt homo iuſtus qui faciat bonum, & non peccet. Et D. Ioan. Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis nō eſt. & D. Iacobus: In multis offendimus omnes. Nec præcipitur nobis vt vitemus omnia collectiuè, ſed quodlibet diſtributiuè. Ideo Apoſtolus dicit, *Vt vltra non ſeruiamus peccato*, ſcilicet mortali tanquam domino, dando nos in eius tyrannidem. Hoc enim multis viris ſanctis conceſſum eſt, maximè D. Virgini, quæ ab originali præſeruata nullos motus primo primos, neque ſecundo primos, habuit, nec vnquam actualiter peccauit. Prou. 24. Eccle. 7. 1. Ioan. 1. Iacob. 3.

Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato.

HOc loco proſequitur & declarat primum effectum crucifixionis, qui eſt deſtructio corporis peccati. Congeries enim peccatorum (qui dicitur corpus peccati) deſtruitur, quando peccata homini remittūtur. Sic igitur declarat deſtructionem corporis peccati, dicens: *Qui mortuus eſt peccato*, ſcilicet
C per baptiſmum, quo Chriſto commorimur, *iuſtificatus eſt à peccato*, id eſt, remiſſis peccatis tranſlatus eſt in ſtatum iuſtitiæ, iuxta illud: Et hæc fuiſtis aliquādo, ſed abluti eſtis, ſanctificati eſtis, iuſtificati eſtis. 1. Cor. 6.
Quia igitur per crucem Chriſti homo peccato moritur, conſequens eſt vt á peccato iuſtificetur, & ita quod corpus peccati deſtruatur.

Si enim mortui ſumus cum Chriſto: credimus quia ſimul etiam viuemus cum illo.

HIc declarat ſecundum effectum crucifixionis (qui eſt cautio vltra non ſeruiendi peccato) per conformitatem ad vitam Chriſti, tali ratione: Ille qui Chriſto morienti commoritur, ſimul conuiuit reſurgenti. Chriſtus autem ſic ſurrexit à mortuis, tanquam nunquam de cætero moriturus. Ergo ille qui mortificatus eſt peccato, ſic Chriſto reſurgenti conuiuit, quòd habet facultatem nunquam de cætero redire ad peccatum: vnde dicit, Si enim mortui ſumus, ſcilicet peccato (cum Chriſto) id eſt, virtute mortis Chriſti, *Credimus quia ſimul etiam viuemus cum illo*, id eſt, ad ſimilitudinem vitæ eius in hac via, vita gratiæ, & in futuro vita gloriæ. Vnde Epheſis. 2. ſcribens, dicit: Cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Chriſto.

Scientes quod Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: Mors illi vltra non dominabitur.

HIc declarat conditionem vitæ Chriſti, & dicit hoc tanquam quod dictum eſt, credimus: *Scientes quod Chriſtus reſurgens ex mortuis iam nō moritur*, ſed viuit vita perpetua, iuxta illud: Fui mortuus, & ſum viuens in ſecula ſeculorum. Et quod plus eſt, *mors illi vltra non dominabitur*, quæ mors in homine dominatur, non ſolum dum moritur per ſeparationem corporis & animæ, ſed etiam ante mortem, dum patitur ægritudinem, famem, ſitim, dolorem, & alia huiuſmodi, per quæ peruenitur ad mortem. Sed ab his libera eſt vita Chriſti reſurgentis. & ideo nullo modo ſubiicitur dominio mortis, ſed potius ipſe habet dominiū ſuper mortem; iuxta illud, Habet clauem mortis & inferni. Si ex verbis iſtis, Apoc. 1. Apoc. 1.

vltra

vltra non dominabitur, inferat quis : ergo aliquando dominata fuit Chriſto : ex quo videtur ſequi quod D
mors fuit illi pœna, & per conſequens contraxit peccatum originale, vnde proceſſit mors, quod eſt
hæreticum. Dicẽdum quod mors nullum vnquam habuit dominium in Chriſto, & nullo modo fuit
illi pœna, ſed pœnalitas ex conditione naturæ paſſibilis & corruptibilis, quam ſponte ſuſcepit, vt nos
morte ſatiſfaciendo à morte liberaret. Quia, vt Apoſt. dicit: Debuit per omnia fratribus aſſimilari, id
eſt, quod intelligendum eſt de conditionibus naturæ, ſiue naturalibus. Ex quo Theologi inferunt
quod conueniens fuit Chriſtum aſſumere omnes defectus naturales, qui non important deformitatẽ,
prout ignorantia & peccatum quæ ſunt contra naturam bene inſtitutam.

Quod enim mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſemel: quod autem viuit, viuit Deo.

HIc dupliciter probat quod Chriſtus reſurgens ex mortuis vltra non moriatur. Primo ratione ac-
cepta ex parte mortis, quam ſuſtinuit, dicens : *Quod enim mortuus eſt, peccato mortuus eſt ſemel*, quæ
verba non debent intelligi ſic, vt dicamus quod mortuus ſit peccato, ſicut nos morimur : quia in illo
1. Pet. 2. nullo modo peccatum locum habuit, iuxta illud : Qui peccatum non fecit. Sed dicitur mortuus eſſe
peccato dupliciter: Vno modo quia mortuus eſt pro peccato tollendo, ſecundum illud: Eum qui non
nouit peccatum Deus, pro nobis fecit peccatum, id eſt, hoſtiam pro peccato & ideo litera debet ſic le-
gi ſiue ordinari. Qui mortuus eſt peccato, id eſt, propter peccatum tollendum, mortuus eſt ſemel. Alio
modo qui mortuus eſt ſimilitudini carnis peccati, id eſt, vitę paſſibili & mortali, iuxta illud: Deus mi
Rom. 8. ſit filium in ſimilitudinem carnis peccati, quæ ſimilitudo attenditur in hoc quod fuit paſſibilis & mor
talis, ſicut illi qui habent veram carnem peccati, id eſt, ſubiectam peccato, cui caro Chriſti ſubiecta
non fuit. Vtroque autem modo concludi poteſt quod Chriſtus mortuus ſit ſemel, ex hoc quod mor-
tuus eſt peccato. Quantum enim ad primum manifeſtum eſt quod per vnam mortem omnia peccata
Heb. 10. deleuit, non ſolum præterita, ſed etiam futura : ſecundum illud, Vna oblatione conſummauit in ſem-
piternum ſanctificatos, & in hoc ſacrificium Chriſti excedit omnia ſacrificia veteris legis. Ideo non
requiritur, vt adhuc pro peccato moriatur, ſicut in antiqua lege requirebatur aliud ſacrificiũ pro pec-
1. Pet. 3. cato futuro. Vnde D. Petrus: Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt. Quantum ad ſecũdum
etiam idem poteſt concludi : Si enim Chriſtus mortem ſuſtinuit, vt deficeret in eo ſimilitudo carnis
peccati, id eſt, paſſibilitas & corruptibilitas, debuit mors eius conformari illis, qui veram peccati car- E
nem habent, qui ſemel duntaxat ſecundum communem naturæ ordinem moriuntur : iuxta illud, Sta-
Heb. 9. tutum eſt hominibus ſemel mori, & ſic Chriſtus ſemel oblatus & mortuus eſt. Secundò Apoſt. pro-
bat quod Chriſtus reſurgens, vlterius nõ moriatur ex conditione vitæ, quam reſurgendo adeptus eſt
2. Cor. vlt. dicens: *Quod autem viuit, viuit Deo*, id eſt, ad conformitatem Dei. Dicitur enim quod ſi crucifixus eſt in
1. Tim. vlt. infirmitate, viuit in virtute Dei. Effectus autem conformatur cauſæ. Vnde & vita quam Chriſtus re-
ſurgens acquiſiuit, eſt deiformis. Sicut ergo vita Dei eſt ſempiterna & abſq; corruptione, ſecundum
illud: Qui ſolus habet immortalitatem: ita & vita Chriſti eſt immortalis.

Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu.

HIc infert concluſionem intentam, quod nos cõformare debemus vitæ Chriſti reſurgentis, & non
debemus vltra ſeruire peccato. Quia & quantum ad hoc quod Chriſtus ſemel mortuus eſt pec-
cato, id eſt, vitæ mortali, quæ habet ſimilitudinem peccati propter paſſibilitatem, & quantum ad hoc
quod viuit ad cõformitatem Dei. Quantum ad primum dicit ita & vos exiſtimate vos mortuos qui-
Eſa. 26. dem eſſe peccato, ſcilicet tanquàm ad peccatum nunquàm ſitis redituri: iuxta illud, Morientes non vi
uant. Quantum ad ſecundum dicit, *viuentes Deo*, id eſt, ad honorem vel ſimilitudinem Dei, vt ſcilicet
nunquam amplius per peccatum moriamini. Vnde Galatis. 2. ſcribens ait: Quod nunc viuo in carne,
in fide viuo filii Dei. Et ideo ſubdit. *In Chriſto Ieſu domino noſtro*, id eſt, per Ieſum Chriſtum, per quem
& peccatis morimur, & Deo viuimus. Vel in Chriſto Ieſu, id eſt, tanquàm incorporati Chriſto Ieſu,
vt per eius mortem moriamur peccato, & per eius reſurrectionem viuamus Deo, nunquàm amplius
per peccatum morituri.

TERTIA PARS VI. CAPITIS.

Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. Sed neque exhibeatis membra veſtra, arma iniquitatis peccato.

IN hac tertia huius. 6. cap parte Apoſt. ex præmiſſis concludit moralem exhortationem. Dicit ergo F
primo. Dictum eſt quod vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, &c.
per quod datur intelligi quod virtus peccati eſt àdeo diminuta ex abundantia gratiæ Chriſti, vt no-
bis dominari non poſſit. Ideo inferendo concludit. *Non ergo, &c.* quaſi dicat. Ergo debemus ſtrenuè di-
micare contra peccatum, ne regnet in noſtro mortali corpore. Non autem dicit non ſit peccatum in
veſtro mortali corpore, quia quandiu corpus noſtrum eſt mortale, non poteſt eſſe quin in corpore no-
ſtro ſit peccatum, id eſt, fomes peccati, ſiue appetitus ſenſitiuus deſtitutus iuſtitia originali, quẽ Apoſt.
ſequenti capite, nominat peccatum : eo quod inclinat ad peccatum. verum quia illa denominatio eſt
impropria, & tam in præcedenti quàm in iſto capite loquitur de peccato ſecundum rationem culpæ,
quam aliquando vocat delictum, aliquando peccatum. Fomes verò cùm ſit natura, non eſt culpa: pro-
pterea nunquam Apoſt. vocat fomitem delictum, ſed duntaxat peccatum. Ideo præcedens expoſitio
aliquibus non placet: quapropter exponunt de peccato mortali, vt pauló ante dictum eſt, interpretan-
do illud (vt vltra non ſeruiamus peccato.) Ex quo enim liberati ſumus à peccati regno, debemus co-
nari ne peccatum dominium amiſſum recuperet in noſtro mortali corpore, id eſt, in nobis. Et hoc qui-
dem neceſſarium eſt cauere, quàm diu corpus mortale gerimus : quia vt Sapiens. 9 ait. Corpus quod
corrumpitur, aggrauat animam. Et quia peccatum dupliciter regnat in homine, ſcilicet per interio-
rem mentis conſenſum, & per operis executionem: Ideo ad excluſionem primi dicit, *vt obediatis concu-
piſcentiis eius*, id eſt, inchoationibus illius. Obedire enim per interiorem mentis conſenſum concupiſ-
Eccle. 18. centiis peccati, eſt peccatum regnare in nobis. Ideo Sapiens. dicit. Poſt concupiſcentias tuas non eas.
Et ad excluſionem ſecundi ſubdit, *Sed neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato*, id eſt, fomiti
peccati,

A peccati, arma iniquitatis, id eſt, inſtrumenta ad iniquitatem exequendam. Homo enim cùm per mem-
bra exequitur peccatum, ad iniquitatem exequitur: & ex hoc ipſo pugnare videtur ad reſtituendum
dominium & regnum peccato, quod per aſſuetudinem peccandi conualeſcit in nobis: ſecundum il-
lud, Cum armis ſuis, id eſt, membris ſuis, ad inferos deſcenderunt. Et ſic obedire eſt actus interior vo- *Ezech.32.*
luntatis: exhibere autem membra, eſt actus exterioris executionis.

Sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes: & membra veſtra, arma iuſtitiæ Deo.

Hic exhortatur vt exhibeamus nos Deo. Et primo quantum ad exteriorem affectum, ſcilicet vt
mens noſtra ſubdatur Deo: iuxta illud, Et nunc Iſraël quid dominus Deus tuus requirit à te, niſi
vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in viis eius. & hoc facere debemus tanquam ex mor-
tuis viuentes, id eſt, tanquam reducti ad vitam gratiæ de morte culpæ. Nam & ideo iuſtum eſt, vt qui
viuit, iam non ſibi viuat, ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt. Secundò quãtum ad exteriorem actum
dicit: *Sed exhibete membra veſtra arma iuſtitiæ*, id eſt, inſtrumenta ad exequendum iuſtitiam, quibus pug- *2.Cor.5.*
netis contra aduerſarios iuſtitiæ. *Deo*, id eſt, ad honorem & obſequium Dei. vnde alibi dicit: Induite
vos armaturam Dei, ſcilicet interiorem, id eſt, gratiam, virtutes ac dona Spiritus ſancti, vt poſſitis ſta-
re & pugnare exterius per membra contra inſidias diaboli.

Peccatum enim vobis non dominabitur. Non enim ſub lege eſtis, ſed ſub gratia.

Hic aſſignat rationem exhortationis prædictæ, præueniens eorum qui ſe excuſare vellent, igna-
uiam & malignitatem aſſignantes acerrimam carnis pugnam. Poſſet enim aliquis ſe excuſare al-
legando dominium peccati, per quod aſſereret ſe ab obſeruatione exhortationis prædictæ impediri.
Ideo Apoſt. hoc primo excludit dicens. Peccatum vobis non dominabitur, ſcilicet ſi cœperitis pecca- *Iac.4.*
to reſiſtere, & vos exhibere Deo: iuxta illud, Appropinquate deo, & appropinquabit vobis. Reſiſtite
diabolo, & fugiet à vobis, ac ſi diceret, Ideo poteſtis prædicta obſeruare, quia non inuenietis pecca-
tum dominari, per quod retrahi poſſitis ab exhibitione Dei. Sumus enim liberati à Chriſto, ſecũdum *Ioan.8.*
B illud: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. deinde manifeſtat quod dixerat dicens: *Non enim eſtis
ſub lege, ſed ſub gratia.* Verùm quia dubitari poſſet de qua lege intelligeret, cùm prius mentionem fe-
cerit de lege naturali, quæ ſola præcepta moralia continebat, quibus Gentiles erant ſubiecti: vel de le-
ge Moyſi, quæ continet cæremonialia & iudicialia præcepta, quibus Gentiles non erant ſubiecti: Di-
cendum eſt quod non ſolum loquitur hic de lege Moyſi, quantum ad cæremonialia & iudicialia præ-
cepta, ſed etiam quantum ad moralia, quæ pertinent ad legem naturæ. Sub qua quidem lege aliquis
dicitur eſſe dupliciter: vno modo quaſi legis obſeruantiæ voluntariæ ſubiectus, & hoc modo etiam
Chriſtus fuit ſub lege: iuxta illud, Factus ſub lege, quia, ſcilicet, legem obſeruauit, non ſolum quãtum *Gal.4.*
ad moralia, ſed etiam quãtum ad cæremonialia aut iudicialia, quæ euacuata ſunt in morte Chriſti qui-
bus etiam Gentiles non erant ſubiecti. Alio modo aliquis dicitur eſſe ſub lege, quaſi à lege coactus,
& ſic ille dicitur eſſe ſub lege, qui non voluntariè nec ex amore ſeruat legem, ſed ex timore pœnarum
cogitur legem ſeruare. Talis autem caret gratia, quæ ſi adeſſet, inclinaret voluntatem ad obſeruãtiam
legis, vt ex amore moralia eius præcepta impleret. An autem iuſtificatus ſit obligatus ad ſeruandas
leges humanas, dicitur infra. 13. cap. interpretando illud: Ideoque neceſſitate ſubditi eſtote, &c. Sic igi-
tur quando quis eſt ſic ſub lege, quod non adimplet voluntariè legem, peccatum in eo dominatur, ex
quo voluntas hominis inclinatur, vt velit id quod eſt contrarium legi. Sed per gratiã tale dominium
tollitur, quia gratia facit quod homo voluntariè ſeruet legem, non quaſi ſub lege exiſtens, ſed ſicut li-
ber. Vnde Apo. Non ſumus ancillæ filii, ſed liberæ: qua libertate Chriſtus nos liberauit. Hanc autem *Gal.4.*
gratiam facientem homines liberè & voluntariè implere legem, non conferebant legalia ſacramenta,
ſicut conferunt ſacramenta Chriſti, ſignanter baptiſmus, qui eſt primum ſacramentum & ianua alio-
rum. Et ideo illi qui ſe cæremoniis legis ſubiiciebant, quantum pertinet ad virtutem ſacramentorum
C legalium, non erant ſub gratia, ſed ſub lege: niſi fortè per Chriſti fidem gratiam adipiſcerentur, prout
multi patres antiqui Teſtamenti, per quam pertinebant ad nouum Teſtamentum. Illi verò qui ſe ſa-
cramentis Chriſti ſubiiciunt, ex eorum virtute gratiam conſequuntur, vt nõ ſint ſub lege, ſed ſub gra-
tia: niſi fortè per ſuam culpam ſe ſubiiciant ſeruituti peccati, per quam ſeruitutem pertinent ad anti-
quum Teſtamentum. Vult ergo commonefacere Apoſt. conuerſos ad fidem, vt in gratia ſint ſolidius
firmati per Chriſti ſacramenta, & perſiſtant aduerſus regnum peccati, quam illi qui ſub lege naturali
aut ſcripta degebant. Et qui relapſi fuerint expeditius, feruentius, robuſtiusque reſipiſcant attenta copia
abundantiæ gratiæ, & dignationis diuinæ ſacramentorumque & remediorum maioris efficaciæ. Vnde
D. Chryſo. dicit quod ante aduentum Chriſti, quando lex erat tantummodo præcipiens, faciliimum
erat corpus noſtrum in ſeruitutem peccati incidere. Nunc autem per gratiam, quæ non ſolum peccata
priora remittit, ſed etiam ad futura cauenda nos munit, facilius regno peccati reſiſtere poſſimus. Et in
hunc locum D. Auguſt. dicit quod peccatum dominatur ſub lege: non quia lex mala eſt, ſed quia ſub *In li. de gra.*
illa ſunt, quos reos facit iubendo & non adiuuando. *& lib. ar.*

*Quid ergo? peccabimus, quia non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? Abſit. An neſcitis
quoniam cui exhibetis vos ſeruos ad obediendum: ſerui eius eſtis cui obeditis,
ſiue peccati ad mortem, ſiue obeditionis ad iuſtitiam.*

Hic Apoſtolus præueniendo Pſeudochriſtianos & Hæreticos, qui ex verbis crudè & malè intelle-
ctis, abſurda & deprauata mente legi euangelicæ oppoſita inferre nituntur, ſciſcitatur dicens:
Quid ergo? Sciebat enim quod id quod prædixit, Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia: poterat ab aliquibus
malè intelligi: ſcilicet, ad hunc ſenſum quod fideles Chriſti non ſunt ſub lege, quantum ad debitum
obſeruandi præcepta moralia, ex quo ſequeretur quod fidelibus Chriſti licitum eſſet peccare contra
præcepta moralia faciendo: quoniam dictum eſt quod non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Et hunc ſen-
ſum Apoſt. Galatis ſcribens improbat dicens; Vos in libertatem vocati eſtis fratres mei, tantum ne *Gal.5.*

detis in occaſionem carnis libertatem. Et ideo hic etiam reſpōdens ſubdit. Abſit, ſcilicet vt peccemus D
& contra moralia præcepta faciamus: quia ſumus à lege liberati. Quia ſi contra præcepta moralia age
remus & peccaremus, ſequeretur hoc inconueniens quod iterum redigeremus in ſeruitutem peccati.
& hoc innuit cùm dicit: *An neſcitis, &c.* Quod ſerui obediant dominis ſuis, debitum eſt: iuxta illud,
Ephe.6. Serui ſubditi eſtote dominis carnalibus. Vnde cùm aliquis obedit alicui, ſe ſeruum eius profitetur
obediendo: diuerſo tamen ſtipendio diuerſis dominis obeditur. Qui enim obedit peccato tanquam
domino, per ſeruitutem peccati ducitur ad mortem: & hoc exprimit cùm dicit, *ſiue peccati*, id eſt, ſerui
eſtis in obediendo ei & hoc in mortem, id eſt, in æternam damnationem præcipitādi: de qua D. Ioan.
Apoc.20. In his mors ſecunda, &c. Qui verò obedit Deo, efficitur obeditionis, id eſt, obedientiæ ſeruus: obedi-
tio enim eſt obſeruantia diuinorum præceptorum. Quia per aſſuetudinem obediendi mens eius ma-
gis ac magis ad obediendum Deo inclinatur, & ex hoc iuſtitiam perficit. Et hoc innuit cùm ait, *ſiue*
obeditionis, ſcilicet diuinorum præceptorum *ad iuſtitiam*, ſcilicet implendam: ſecundum illud. Factores
Sup.2. legis iuſtificabuntur. Et ſatis cōuenienter obeditionem contraponit peccato: eo quod ſicut D. Ambr.
dicit, Peccatum eſt diuinæ legis tranſgreſſio, eſt cœleſtium inobedientia mādatorum. Per hæc verba
Apoſt. probat Chriſtianos non eſſe omni lege ſolutos, maximè lege naturali, & poteſt, probatio eius
in hunc ſyllogiſmum reduci. Quicunque ſe exhibet obediendum iuſtitiæ, ſeruus eſt iuſtitię. Atqui Chri
ſtiani in baptiſmo ſe exhibent ſeruire iuſtitiæ euangelicę, ergo & ſerui eius ſunt. Maiorem probat per
interrogationem, per quam vehementior fit oratio, quaſi dicat, Si ille qui ſe exhibet ad obediendum
tyranno, qui nullum ius habet præcipiendi, ſeruus eius eſt. A fortiori qui ſe exhibet ad obediendum
Deo, qui habet ius præcipiendi ſeruus eius eſt. Sed peccatum per tyrannidem dominatur homini, qui
ratione viget, ſecundum quam natus eſt viuere. Iuſtitia verò legitimo iure dominatur, ideo qui ſe ei
exhibet ad obediendum, multò magis eſt ſeruus iuſtitiæ. minor patet ex illo: Conſepulti enim ſumus,
&c. An autem Chriſtiani ſint liberi à lege humana, ita vt liceat ei abſque peccato contrauenire, dicetur
infra.13. cap interpretando illud, Itaque neceſſitate, &c. E

Gratias autem Deo quod fuiſtis ſerui peccati. obediſtis autem ex corde in eam formam doctrinæ
in qua traditi eſtis, liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.

Hic oſtendit eſſe inconueniens quod obediendo iuſtitiæ iterum reducamur in ſeruitutem peccati,
duplici ratione: Primò ratione accepta ex beneficio, quod cōſecuti ſumus. Si enim aliquis per gra
tiam alterius liberatus eſſet à ſeruitute Tyranni qui peſſimè illud tractauit: inconueniens magnumque
incommodum eſſet illi, ſi iterum ſeruituti talis Tyranni ſe ſubiiceret. Sed nos per gratiam Dei ſumus
liberati à dominio & Tyrannide peccati, quod tāta mala nobis attulit. Igitur, &c Secundò idē probat
ex conditione, in quam ducti ſumus poſt libertatē à peccato: quia facti ſumus ſerui iuſtitię: Non enim
licet ſeruo ſe ſubiicere ſeruituti alterius domini cōtrarii domino ſuo. Sed per baptiſmū & iuſtificatio-
nem facti ſumus ſerui dei, qui eſt verus dominus, ergo nō debemus iterū redire in ſeruitutem peccati.
Vtranque rationem Apoſt. ſimul tangit dicens: *Gratias autem*, ſcilicet, ago & vos agere debetis, quod li-
cet fueritis aliquando ſerui peccati, tamē tranſlati eſtis à mala ſeruitute peccati in ſeruitutē iuſtitiæ, &
obediſtis, ſcilicet, credendo: & hoc non coacti, ſed corde, id eſt, voluntariè *In eam formam doctrinæ*. i. in
2.Tim.1. doctrinam catholicæ fidei. Vnde ad Tim. ſcribens ait, formam habens ſanorum verborum, quæ à me
audiſtis. *In quam traditi eſtis*. i. cui ſpontaneè & totaliter vos ſubdidiſtis. Iuxta illud, Semetipſos dede-
2.Cor.8. runt primum Deo, deinde nobis per voluntatē Dei. Et per hoc liberati eſtis à peccato, ideo incōuenit
vt iterum in ſeruitutem peccati redeatis. Et cùm ſerui facti ſitis iuſtitię, inconuenit quod iuſtitiam de-
1.Cor.7. ſeratis. Idcirco Corinthiis ſcribens dicebat: Precio empti eſtis, & non eſtis veſtri. Ex præmiſſis appa-
Duplex ſer- ret duplicem ſecundum Apo. eſſe ſeruitutem, ſcilicet, peccati & iuſtitiæ: & duplicem libertatē: liber-
uitus & tas à iuſtitia, quæ dicitur libertas carnis, & ſeruitus peccati. & libertas à peccato, quæ dicitur ſeruitus
libertas. iuſtitiæ. Et quia ex hac ſeruitute peccati, quæ hic habetur, & ex dicto Chriſti, qui facit peccatū ſeruus
Contra Lu- eſt peccati. Lutherani nituntur abrogare liberum arbitrium in peccatore. Ideo circa huiuſmodi ſerui- F
theranos. tutem & libertatem inſiſtendum eſt. Et notandum primo quod aliquis poteſt tripliciter fieri ſeruus
Ioan.8. ſiue captiuus: Primò naturaliter & contra propriam voluntatem, & hoc modo qui naſcitur ex capti-
ua dicitur ſeruus: quia in generatione ſeruorum ſecundum legiſtas, partus ſequitur ventrem. Et hoc
modo omnes nos naſcimur ſerui per peccatum originale, cui per propriam voluntatem non conſen-
Sup 5. ſimus, ſed per propagationem cum natura à primo parente in nos traducitur. Vnde Apoſtolus: Era-
Ephe.2. mus, omnes natura filii iræ: ſed ab hac ſeruitute fuimus per Chriſtum liberati, vt hic & in præcedenti
capite. Secundo modo efficitur aliquis ſeruus ſiue captiuus, quando capitur violenter in bello contra
voluntatem ſuam propriam. Et hoc modo peccatores non ſunt ſerui peccati. Quia vt D. Auguſtinus
dicit, Peccatum eſt adeo voluntarium, quod ſi non fuerit voluntarium, id eſt, liberum, non eſt pecca-
tum. Tertio modo quis efficitur ſeruus per propriam & ſpontaneam voluntatem ad benedictionem.
Et hoc modo aliquis efficitur ſeruus peccati, voluntariè ſe exhibendo ad obediendum peccato, vt
Apoſtolus paulò ante clarè oſtendit dicens: An neſcitis, quod cui vos exhibetis ſeruos ad obedien-
Eſa.52. dum, &cæt. Vnde & Propheta: Gratis venundati eſtis, &c. Et hæc ſeruitus peccati non tollit liberta-
tem, nec includit neceſſitatem coactionis, ſicut nec etiam ſeruitus iuſtitiæ. Ita quod quilibet poteſt ex
vna ſeruitute in aliam tranſire: à ſeruitute quidem iuſtitiæ ſe ſolo in ſeruitutem peccati, vt patuit in
Adam, & in aliis iuſtis qui ſe in ſeruitutem peccati præcipitarunt. Et à ſeruitute peccati in ſeruitu-
Oſeæ.13. tem iuſtitiæ, non quidem ſe ſolo, ſed per auxilium & gratiam Dei: iuxta illud: Perditio tua ex te Iſ-
raël, in me tantummodo auxilium tuum. Hæc autem ſeruitus peccati conſiſtit in tribus. Primo in in-
clinatione ad peccandum: quia peccatum procedens ex habitu vel diſpoſitione relicta ex actu pecca-
ti, quod fecit ex ſuggeſtione diaboli, cui ſe ſubiecit, faciliter inducit ad alia peccata. Vnde D. Grego.
ait, Peccatum quod per pœnitentiam non deletur, mox ſuo pondere ad aliud trahit. Secundo in ma-
cula, quæ eſt teſtimonium illius ſeruitutis diaboli, quam homo per ſuam virtutem delere non poteſt.
Licet

A Licet enim per liberum arbitrium poſſit peccare, non tamen poteſt á peccato per ſolum liberum ar-
bitrium reſurgere, prout ille qui cadit in foueam profundam non poteſt ſeipſum exire. Tertió con-
ſiſtit in difficultate ad bonum faciendum, & malum cauendum: libertas autem á iuſtitia in duobus
conſiſtit. Primó quia eſt liber á coactione ſiue neceſſitate peccandi, vt dictum eſt. Quia licet pec-
catores non poſſint reſurgere á peccato, poſſunt tamen ceſſare á continuatione peccati, quod eſt ſic vo-
luntarium, quod ſi non ſit voluntarium non eſt peccatum. Secundó conſiſtit in quodam conatulo per
quem peccator poteſt habere propoſitum imperfectum ceſſandi á peccato continuato, & reſurgendi
ab illo: eo quod ratione naturali cognoſcit actum peccati eſſe contra bonum honeſtum, & per fidem
licet informem cognoſcit peccatum eſſe cōtra bonum diuinum: poteſt etiam ratione naturali agnoſ-
cere Deum eſſe clementem & miſericordem, cum lumine naturali agnoſcere poſſit omnes perfectio-
nes creaturarum eminenter eſſe in Deo, & miſericordiam eſſe virtutem et perfectionem laudabilem,
& ſi habeat fidem informem, illa agnitio miſericordiæ per fidem etiā informem fulcietur, ſicq; ſpeciali
Dei auxilio aſſiſtente, peccator conari poteſt ad reſurgendum, prout infirmus aliqualiter, ſed non per-
fecté ad ſurgendum: iuxta illud, velle mihi adiacet, perficere autem non inuenio. Seruitus autem iu- *Infra.7.*
ſtitiæ in homine iuſto conſiſtit in inclinatione ad exercenda opera iuſtitiæ. Nam per gratiam virtutes
& dona ſpiritus ſancti & gratiam cooperantem & ſequētem, inclinatur ad opera meritoria & ad per-
ſeuerandum in illis. Et ſic ſeruitus iuſtitiæ non eſt tanta, nec tam grauis, ſicut ſeruitus peccati: imó eſt
dulciſſima. Seruire enim deo regnare eſt. Vnde Chriſtus, Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue. *Mat.11.*
Per hanc ſeruitutem iuſtitiæ perficitur liberum arbitrium, & liberatur á ſeruitute peccati. Et per ſerui-
tutem peccati debilitatur & priuatur iuſtitiæ bono. Libertas autē iuſtitiæ, quæ dicitur libertas Chri-
ſtiana, quę manet in homine iuſto, nō conſiſtit in Deo obligatione legis ſeruandæ, vt bene pauló antè
probauit Apoſt. dicens: Peccabimus, quia non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia. Abſit, &c. Sed de his am-
plius infra. 13. cap. ſuper verbo, itaq; neceſſitate ſubditi eſtote, &c. Sed conſiſtit primó in liberatione á
peccato originali, quantum ad culpam & diminutionem fomitis. Secundó in liberatione á peccato
mortali, & ab inclinatione ad alia peccata ſimilia, necnon á vehementibus ſuggeſtionibus diaboli.
B Tertió á liberatione legis Moyſi, quantum ad ceremonialia & iudicialia, vt bene probauit Apo. qui
cùm loquitur de lege ſimpliciter, intelligit de lege Moyſi. Quartó in liberatione á ſeruitute corruptio-
nis, quæ erit in reſurrectione generali, vnde dicit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: et *1.Cor.15.*
mortale hoc induere immortalitatem. & infra 8. ipſa creatura liberabitur á ſeruitute corruptionis in
libertatem gloriæ filiorum Dei. Reliqua veró quæ pertinent ad liberum arbitrium perſequemur in-
fra. cap. 7. interpretando illud: Non enim quod volo bonum hoc ago. vltra ea quæ tractauimus ſupe-
rius. 1. cap. interpretando illud, propter quod tradidit eos Deus in deſideria cordis ſui, &c. hæc autem
pro Lutheranorum nodis diſſoluendis ſufficiant.

QVARTA PARS VI. CAPITIS.

Humanum dico, propter infirmitatem carnis veſtræ.

IN hac. 4. huius capitis parte, Apoſtolus probat prædictam concluſionem ratione accepta ex prio-
ris vitæ conſuetudine & fructu ac fine iuſtitiæ: dicit ergo, *Humanum, &c.* quaſi dicat de duobus mo-
nui vos primo, quod exhibeatis vos Deo mentē interius. Secundó, quod exhiberetis etiam membra
veſtra exterius, quantum ad operis executionem, hoc proſequi volo, & dico vobis quoddam huma-
num, id eſt, congruens imbecillitati humanæ. Sic enim quandoq; homo accipitur in ſcriptura, prout
ſcilicet ſignificat conditionē infirmitatis humanę, vt cùm dicitur: Homo infirmus et exigui temporis, *Sap.9.*
& minor ad intellectū iudicii & legum. Et Apo. ſic accipit cùm dicit: Cùm ſit inter vos zelus et con- *1.Cor.3.*
tentio, nónne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulátis? Cauſam autem aſſignat, ſubiungens,
propter infirmitatem carnis veſtræ. Quia perfectis ſunt perfectiora præcepta tradenda, iuxta illud: Sapien-
tiam loquimur inter perfectos. & illud: Perfectorū eſt ſolidus cibus, infirmioribus ſunt danda leuiora
præcepta. Vnde Corinthiis dicebat. Tanquam paruulis lac dedi vobis potum, & non eſcam: nōdum *1.Cor.3.*
enim poteratis. & Hebræis dicebat: Facti eſtis vt lacte vobis opus ſit. Hæc autem infirmitas carnis, *Heb.5.*
vt Sap. 9. dicit: aggrauat animam. & Chriſtus: Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. & *1.Cor.3.*
C Apoſt. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, &c.

Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immonditiæ & iniquitati ad iniquitatem: Ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ, in ſanctificationem.

HIc ponit documentum humanum, quo docet corpus pariter eſſe exhibendum ad ſeruiendum iu-
ſtitiæ, ſicut exhibuimus ad ſeruiendum peccato: dicens. *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire,* ſcilicet
per executionem mali operis. *immunditiæ & iniquitati* corde conceptæ, vt immundicia referatur ad pec-
cata carnalia, ſecundum illud: Omnis fornicatio et immundicia, &c. Et iniquitas referatur ad peccata *Ephe.5.*
ſpiritualia, præcipuè ea quibus læditur proximus: iuxta illud, iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo. *Pſal.35.*
Quibus peccatis in corde conceptis membra ſeruiunt ad iniquitatem opere exercēdam. Et ponit hic
ſecundo loco iniquitatem, pro immundicia & iniquitate ſimul, ſiue prout ſe extendit ad peccata car-
nalia & ſpiritualia. Quia vt D. Ioan. dicit: Omne peccatum eſt iniquitas, & hoc inquantum diſcordat
ab æquitate legis diuinæ: Ita nunc, ſcilicet liberati á peccato, exhibete mēbra veſtra per executionem
bonorum operum ſeruire iuſtitiæ in lege diuina nobis propoſitæ. *In ſanctificationem,* id eſt, in executio-
nem & augmentum ſanctitatis. Vnde D. Ioan. Qui ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc. Dicitur autē hoc *Apoc.vlt.*
eſſe humanum: quia ſecundum rectum iudicium multo plus debet homo ſeruire iuſtitiæ, quam ſer-
uierit iniquitati. Vnde Baruch. 4. Sicut fuit ſenſus veſter vt erraretis á Deo, decies tantum iterum con-
uertentes requiretis eum.

Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ.

HIc aſſignat rationem prædicti documenti humani, præferendo ſtatum gratiæ ſtatui culpæ ab effe-
ctu, pręmittendo ſtatum & effectum peccati, qui eſt priuare hominem vera libertate. & poteſt ſic
formari ratio: Si enim plura bona nobis proueniunt ex iuſtitia, quā ex culpæ, quam multa mala affert,

ergo multo magis debemus inſiſtere ad ſeruiendum iuſtitiæ quam ſtuduerimus ad ſeruiendum pec- D
cato. Primò ergo ponit conditionem ſtatus peccati. Ad cuius intelligentiam ſupponendum eſt quod
homo naturaliter eſt liberi arbitrii propter rationem & voluntatem, quæ cogi non poteſt, licet incli-
nari poſſit ab aliquibus Semper ergo homo quantum ad arbitrium rationis, manet liber à coactione,
non tamen ſemper eſt liber ab inclinatione. Quandoq; enim liberum arbitrium inclinatur per habi-
tum gratiæ vel iuſtitiæ, & tunc eſt liber à peccato, ab inclinatione peccati, vt ſcilicet ab eo non ſupe-
retur vſq; ad conſenſum. Quandoq; autem liberum arbitrium inclinatur ad malum per habitum pec-
cati, & tunc habet ſeruitutem peccati, quia inclinatur & trahitur ad conſentiendum peccato contra
iudicium rationis. & eſt tunc liber à iuſtitia, id eſt, ab inclinatione iuſtitiæ, quæ (cum non ſit ſtante
peccato) ad bonum inclinare non poteſt. Supponendum eſt ſecundo quod ſicut nemo poteſt duobus
Luc. 18. dominis oppoſitis ſeruire, ita neq; poteſt eſſe ſine domino: Neq; ſeruitus eſt reſpectu vnius abſq; liber-
tate, reſpectu alterius. & hoc innuit Apoſt. cùm dicit: *Cum ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ*, id eſt,
exempti à iuſtitia, & hoc dicit ad eorum confuſionem, eo quod abſq; freno iuſtitiæ exiſtentes ſeipſos
in peccata præcipitabant. Quod præcipuè cõtingit in his qui ex certo propoſito peccant, Nam illi qui
ex infirmitate vel ignorãtia peccant, aliquo modo freno iuſtitiæ retinentur, vt non videantur à iuſti-
Hier. 2. tia omnino liberi. Vnde Hiere. A ſeculo fregiſti iugum, rupiſti vincula, dixiſti non ſeruiam. Et Iob:
Iob. 11. Vir vanus in ſuperbiam erigitur, & tanquam pullum onagri liberum ſe putat. Sciendum tamẽ quod
licet ſtatus peccati veram habeat ſeruitutem, non tamen habet veram libertatem. Non eſt enim vera
libertas poſſe facere quicquid libet, niſi ſit rationi conſentaneum, cùm homo ſit natus viuere ſecun-
dum rationem. Ideoq; cùm voluntas nata ſit rationem ſequi, tunc maximè captiua tenetur cùm à ra-
tionis lege ſeducitur, & ſic homo dicitur verè ſeruus, licet appareat ei quod ſit liber ſecundum car-
nem: libertas autem carnis peſſima ſeruitus eſt. Ideo quod aliquis freno rationis non cohibeatur à ſe-
quela concupiſcentiæ, eſt libertas quantum ad opinionem illius, qui ſummum bonum putat concu-
piſcentiam ſequi. vera autem libertas eſt ſequi rationem, & cùm illi qui ſunt liberi à peccato, ſequan-
Ioan. 8. tur rationem, ſunt verè liberi. Vnde Chriſtus: Si manſeritis in ſermone meo, verè liberi eritis.

Quem ergo fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? E

CОntinuat hic probationem prædictæ propoſitionis; probauerat enim ex effectu peccati, qui eſt
hominem priuare vera libertate, hic probat à fructu, qui eſt confuſio & pudor. Verum hæc non
dicuntur fructus, niſi per antiphraſim & à contrario ſenſu: nullus eſt enim peccati fructus. Ideo vtitur
interrogatione ſibi familiari, nominans fructum, quod infructuoſum eſt & incommodum affert. Et li-
cet hæc interrogatio *Quem fructum, &c.* præ ſe ferat reſponſum negatiuum, quaſi diceret nullum: ta-
men in verbo, *erubeſcitis*, deſignat fructum & incommodum, quod conſecuti ſunt primi peccatores
Gen. 3. Adam & Eua, qui ſtatim poſt peccatum cùm cognouiſſent ſe nudos, præ pudore conſuerunt ſibi folia
Pſal. 30. ſici, & fecerunt ſibi perizomata: & cùm audiſſet Adam vocem domini deambulantis in paradiſo, ab-
ſcondit ſe. Ideo Dauid: Erubeſcant impii & deducantur in infernum. Quærit ergo. *Quem fructum ha-
buiſtis tunc*, ſcilicet, quando peccabitis, quaſi dicat, Illa voluptas quam peccando per modicum tempus
habuiſtis, quid commodi & emolumenti attulit vobis? Nihil profectò, quia inutilis. Vnde Eſa de
Eſa. 59. impiis ait: Opera eorum opera inutilia. Et Micheas: Væ qui cogitatis inutile, & operamini malum in
Mich. 2. cubilibus veſtris. Et non ſolùm fuit inutilis, verùm etiam nociua, afferens confuſionem. Ideo dicit,
In quibus, id eſt, de quibus, ſcilicet, peccatis, *nunc*, in ſtatu pœnitentiæ, *erubeſcitis*, propter eorum turpitu-
Hier. 31. dinem & deordinationem. Vnde Hier. Poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum confuſione,
Eſa. 1. & erubui. Et Eſa. Erubeſcetis ſuper hortis voluptatis quos elegeratis. Hæc erubeſcentia non fuit tũc,
id eſt, eo tempore quo peccabatis. Peccatum enim dum adeſt actu, erubeſcentiam abſtergit à fronte,
vt ſeſe homo liberius oblectet: quia tunc difformitas turpitudinis minus noſcitur: Ideo non eſt adeo
efficax ad pariendum pudorem. Calore autem deferuente, quia peccatum dilucidius deprehenditur,
incipit peccator erubeſcere erubeſcentia.

Nam finis illorum, mors eſt.

HIc ponit finem peccati dicens, *Nam finis illorum*, ſcilicet peccatorum, non tamen à peccantibus in- F
4. ca. de tentus. quia peccantes nõ intendunt incurrere malum. Nemo enim, vt D. Dion. ait intendens ad
di. no. malum operatur, ſed finis ad quem peccata ſuaptè natura ducũt, ordinatus à Deo, *Mors eſt*, ſcilicet, cor-
poralis, ſpiritualis, & æterna de quibus ſupra. 5. ſuper illo: Et per peccatum mors, ex quo enim quis ſe
ſeparat à Deo per peccatum, dignus eſt vt priuetur gratia Dei & donis Spiritus ſancti, in quo cõſiſtit
mors ſpiritualis: & quod anima ſeparetur à corpore, in quo conſiſtit mors corporalis, & quod dene-
getur lumen gloriæ & infligantur ei perpetua tormenta, in quo conſiſtit mors æterna.

*Nunc verò liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in
ſanctificationem, finem verò vitam æternam.*

HIc oſtendit qualitatem ſtatus iuſtitiæ, qui apparet contrarius ſtatui peccati, per tres oppoſitas con-
ditiones, quas hic deſcribit. Nam primo de ſtatu peccati dixerat: Cùm ſerui eſſetis peccati, liberi
fuiſtis iuſtitiæ. Nunc directè opponit. *liberati à peccato, ſerui autem facti Deo.* Secundo dixerat quem fru-
ctum, &c. hic opponendo dicit; *habetis fructum veſtrum in ſanctificationem.* Tertio dixerat finis illorum
mors eſt: hic contraponit *finem verò vitam æternam.* Circa primum conſiderandum quod ſicut cùm quis
à peccato inclinatur ad malum, eſt liber à iuſtitia. Ita cùm aliquis ex habitu iuſtitiæ inclinatur ad bo-
num, eſt liber à peccato. Vt ſcilicet, ab eo non ſuperetur vſq; ad conſenſum. Vnde dicit: Nunc verò in
ſtatu iuſtitiæ liberati à peccato: ſecundum illud, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Similiter
è diuerſo: Sicut in ſtatu peccati aliquis eſt ſeruus peccati, cui obedit: Ita in ſtatu iuſtitiæ eſt ſeruus Dei,
voluntariè obediens ei: ſecundum illud, voluntariè ſacrificabo tibi, & hoc innuit cùm dicit: *Serui au-
tem facti Deo.* Vnde Dauid: O Domine quia ego ſeruus tuus ſum, &c. Hæc autem eſt optima ſeruitus
Pſal. 115. & vera libertas; iuxta commune adagium, ſeruire Deo regnare eſt. Circa ſecundum ponit effectum
iuſtitiæ,

A iuſtitiæ, dicens: Habetis fructum in ſanctificationem, id eſt, ipſa ſanctificatio & executio ſanctitatis
per bona ópera eſt fructus veſter, inquantum, ſcilicet, hoc ſpiritualiter, & ſanctè vos delectat. Vnde
Sap. Flores mei fructus honoris, & honeſtatis. & Apoſto. Fructus autem ſpiritus gaudium, pax, &c. Eccle.24.
Circa tertium ponit finem oppoſitum, dixerat: Finis illorum mors eſt; hic autem dicit finem verò vi- Gal.5.
tam æternam, quę dicitur finis & ipſorum iuſtorum qui quęrunt eam, & propter eam conſequendam
omnia alia operantur. Vnde Chriſtus: Primum quærite regnum Dei & iuſtitiam eius. Vita æterna Mat.6.
etiam eſt finis ipſorum operum, quæ cum ex obedientia Dei fiant, & ad Dei imitationem vitam æter-
nam merentur. Iuxta illud: Oues meæ vocem meam audiunt, & ſequuntur me, & ego vitã æternam Ioan.10.
do eis. Ex hoc quod hic dicitur vitam æternam eſſe fructum iuſtitiæ, trahunt aliqui quod vita ęterna
conſiſtit in fruitione, quæ eſt actus voluntatis: ſecundum D. Aug. vbi dicit, quod frui eſt amore inhę-
rere alicui rei propter ſeipſam. Quia cum fruitio à fructu deriuetur, fruitio & fructus ad idẽ pertinere 1. de Tri.
videntur: fructus autem ſpiritualis per fructum ſenſibilem cognoſcitur: fructus verò ſenſibilis eſt id &.1. de doc
quod vltimum ab arbore expectatur, & cum quadã ſuauitate percipitur. ergo etiam fructus ſpiritua- ftri. Chriſt.
lis, ſed ad voluntatem pertinet illud vltimum, & ſuauitas. Igitur vita æterna conſiſtit in fruitione vo-
luntatis tanquã in principaliori actu quod videtur aduerſari ei quod dixit Chriſtus: Hęc eſt vita ęter- Ioan.17.
na, vt cognoſcant te Deum, &c. Ad huiuſmodi dubii diſſolutionem, reducendum eſt ad memoriã id
quod de beatitudine diximus, ſupra. 4. ca. interpretando illud, Sicut Dauid dicit beatitudinem homi-
nis eſſe, &c. quo ſuppoſito, Dicendum quod cum beatitudo ſit ſtatus omnium bonorũ aggregatione
perfectus, neceſſe eſt ipſam conſiſtere in viſione & fruitione ſimul, quæ ſunt naturaliter connexæ: ſic
quod nemo poteſt clarè videre Deum, quin ſummè ſecundum proportionem luminis & gratiæ frua-
tur Deo. Si autem per imaginationem quæratur de principalitate. Dicendum quod beatitudo forma-
lis & ſubiectiua principalius conſiſtit in viſione, quam in fruitione: cum viſio ordine naturæ præce-
dat fruitionem, & primo ordine naturæ attingat Deum, eo quod voluntas de ſe eſt cæca & abſq; in-
tellectu, non poteſt frui nec exire in aliquem actum. Tum etiam quia beatitudo conſiſtit in nobiliſſi-
B mo actu, ſecundum Philoſo. Nobiliſſimus autem actus eſt nobiliſſimæ potentiæ. Sed intellectus eſt 1. Ethic.
ſimpliciter nobiliſſima potentia, quia quo ad res materiales nobiliori modo fertur quàm voluntas,
cum feratur per ſimilitudinem earum in ſe: voluntas verò in ipſas ſecundum ſe abſq; ſimilitudine illa-
rum in ſe recepta. Similitudo autem ſiue ſpecies rerum materialium in intellectu recepta, eſt ſpiritua-
lis & incorruptibilis, cum omne quod recipitur ad modum recipientis recipiatur. Et ſic cum eſſe ſpi-
rituale ſit perfectius materiali, ſequitur quod intellectus nobiliori modo fertur in eas, quam voluntas
quæ fertur in res materiales abſolutè, ſecundum quod in ſe ſunt abſq; ſpecie, ſiue ſimilitudine. Et quam-
uis voluntas erga res ſpirituales nobiliori modo feratur quàm intellectus: quia res ſpirituales, quæ
ſunt ſubſtantiæ, nobilius eſſe habeant in ſe, quàm ſimilitudines ſiue ſpecies intelligibiles earum quæ
ſunt in intellectu. Tamen quantum ad Deum, in patria intellectus etiam in actu beatifico terminatur
in ipſum Deum abſq; ſpecie intelligibili: Quia nulla talis cauſata poſſit ſufficienter clarè repręſentare
diuinam eſſentiam, quæ eſt infinita. Cum igitur intellectus primo feratur in diuinam eſſentiam ſecun-
dum ſe, & abſq; ſimilitudine, quemadmodum & voluntas: & nõ egeat adminiculo voluntatis, prout
voluntas eget adminiculo intellectus, eo quod ſit cæca, vt dictum eſt, ſequitur quod eſt nobilior &
perfectior voluntate. Et quamuis ineſſe meriti & acceptationis voluntas ſit nobilior, & nobilioribus
habitibus & virtutibus ornetur in via, puta charitate, quam cæteris præfert Apoſtolus. Non tamen
eſt nobilior ineſſe præmii & entis in patria. Miles enim manibus pugnando meretur, tamen caput & 1. Cor.13.
facies primo præmiantur: & licet charitas ſit perfectior fide, & aliis virtutibus quas intellectus habet
in via, non eſt tamẽ nobilior, neque ita perfecta ſicut lumen gloriæ, quod erit in intellectu in patria: D.Tho. 1.
quia lumen gloriæ primo & perfectius nos cõiungit Deo. & ideo eſſentia beatitudinis quæ eſt viſio, 2.q.3.ar.4.
eſt in intellectu: & fruitio ſiue delectatio quæ eſt conſequens, pertinet ad voluntatem. Ideo beatitudo
C principalius pertinet ad intellectum quàm ad voluntatem, & ſic viſio eſt eſſentialiter vita æterna.

Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna in Chriſto Ieſu domino noſtro.

HIc explicatiue manifeſtat finem malorum & bonorum. Et primo quo ad mala, quod finis peccato-
rum mors eſt. Hic verò dicit quod ſtipendia peccati ſunt mors. Stipendia dicebantur olim mer-
cedes militum à ſtipe pendenda, id eſt, ponderanda: quia pecunia militibus pro eorum laboribus dan-
da ponderebatur. Cum ergo peccatores membra ſua peccato exhibẽtes illis tanquam armis militent
peccato, retribuit eis mortem tanquam ſtipendium, & mercedem ſiue retributionem eidem à Deo or-
dinatam. ex hoc manifeſtum eſt quòd mors eſt finis peccatorum, ſed non peccantium, qui illam non
intendunt, vt dictum eſt. Vnde Dauid: Ignis, ſulphur ſpiritus procellarum, pars calicis eorum. Quan-
tum verò ad bona dixerat: habetis fructum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam. Et quia Pſal.10.
certum eſt quod vita æterna haberi non poteſt, niſi per gratiam. Ideo hic dicit: Gratia Dei vita æter-
na, id eſt, hoc ipſum quod bona operamur & quod opus noſtrum eſt dignum vita æterna, eſt à gratia
Dei. Vnde Dauid: Gratiam & gloriam dabit dominus. Et quia Lutherani hunc locum obiiciunt ca- Pſal.83.
tholicis, qui iuxta euangelicam veritatem docent iuſtos mereri vitam æternam. Hic nobis parum in-
ſiſtendum eſt, non quod intendamus hic materiam meriti reſoluere, cùm hoc iam præſtiterimus ſu-
pra. 2. cap. interpretando locum illum, his qui ſecundum patientiam boni operis, &c. ſed vt. vera loci
huius interpretatione data, perſpicuè appareat hunc locum errori illorum potius aduerſari quã fauere.
Obiiciunt illi: Paulus ait, gratia Dei vita ęterna: ergo non ex merito. quia dicit infra: Si autem gratia, Infra.11.
iam non operibus. alioquin gratia iam non eſt gratia. Quid clarius dicere poterat Apoſt. ad deluden-
da merita? Reſpondet tamen illis apertiſſimè D. Augu. in epiſtola ad Sixtum, quæ eſt. 105. & in lib. de
gratia & libero arbitrio cap. 7. quibus locis legitimè interpretatur hoc D. Pauli verbum. Sciſcitatur
enim quaſi ex hac ſententia ſubinferens: Nulla ne igitur ſunt merita iuſtorũ? & reſpondet, ſunt planè:
quia iuſti ſunt, ſed vt iuſti fierent, merita non fuerunt. Id quod Theologi dicunt primam gratiam, qua

primo iuſtificamur, non mereri. & infra idem Auguſt. dicit: Vnde & ipſa vita æterna, quæ in fine ſine [D] fine habetur, & ideo meritis præcedentibus redditur, tamen eadem merita quibus redditur, non à nobis parata ſunt per noſtram ſufficientiam, ſed in nobis facta per gratiam. Ipſa ſcilicet vita æterna gratia nuncupatur, quæ neque ideo, quia meritis non datur, ſed quia data ſunt merita, quibus non datur ſed redditur. Et inferius cum dixiſſet (ſcilicet D. Paulus hoc loco.) Stipendium peccati mors, ait: Quia non congruentiſſimè & conuenienter addere iudicaretur ſtipendium iuſtitiæ vita æterna. Et verum eſt, inquit, quia ſi merito peccati tanquam ſtipendium redditur mors, ita merito iuſtitiæ vita æterna: vnde etiam & merces appellatur plurimis ſanctarum ſcripturarum locis. Hæc D. Aug. & alia plura, quibus ediſſerit vitam æternam eſſe militantium ſtipendium. Sed nec merita ipſa, quibus redditur, noſtris viribus adſcriberemus, quę tamen gratiæ Dei committuntur. Ad amputandum hanc impiam gloriationem Apoſt. dicit: Gratia Dei vita æterna. D. Thomas hic dicit quod ſi opera conſiderentur in ſua natura, & ſecundum quod procedunt ex libero arbitrio, ſiue ſecundum ſubſtantiam operis, nõ merentur de condigno vitam æternam, ſed ſolum ſecundum quod procedũt ex gratia Spiritus ſancti. [Ioan. 4.] Vnde Chriſtus dicebat: Si quis biberit ex aqua (id eſt, gratia) quam ego dabo illi, fiet in eo fons ſalientis in vitam æternã. & hoc fit in Chriſto Ieſu domino noſtro, id eſt, per fidem & meritum domini noſtri Ieſu Chriſti, vel inquantum ſumus in ipſo per fidem, ſpem, & charitatem incorporati, & membra [Ioan. 6.] eius effecti. Vnde D. Ioan. Omnis qui videt filium & credit in eum, habet vitam æternam. Vel veluti palmites fructificantes in vite.

EPITOME VII. CAPITIS.

IN hoc ſeptimo cap. Apoſt. proſequendo facultatem & virtutẽ gratiæ Chriſti, oſtendit primo quod per eam ſoluti ſumus à ſeruitute legis Moſaycæ, confutando errorem Iudęorum, qui arbitrabantur legem Moyſi per Euangelium non eſſe antiquandam. Et quod ſic digna eſſet, vt cum Euangelio cuſtodiretur, quem errorem confutat ex lege matrimonii, à qua vir et mulier per mortem ſoluitur. Cum ergo per baptiſmum moriatur quis legi Iudaicæ, conſequens eſt ipſum liberari ab eius obligatione, [B] & ſubiungit vtilitatem liberationis prædictæ. Secundo ibi, *Quid ergo, &c.* reſpondet cuidam obiectioni, quæ fieri poſſet de bonitate legis antiquæ. Declarat deinde vtilitatem, effectum, bonitatem, & ſanctitatem legis ac cauſam præuaricationis ipſius, ſcilicet, concupiſcentiam ex peccato originis prodeuntem, & reuiuiſcente ex defectu virtutis legis, quam excludit. Tertio ibi, *Scimus enim, &c.* probat bonitatem legis ex ipſa repugnantia ſiue concupiſcentia carnis, quæ inuenitur in homine ad bonum, quam concupiſcentiam vocat peccatum, eo quod ex peccato originali prodiit & ad actuale inclinat, quam inclinationem lex tollere non poteſt. Quarto ibi, *Inuenio igitur, &c.* Infert duas concluſiones ex his quę propoſuerat, quas experientia ſua & aliorum probat. Prima eſt de lege membrorum inclinante in legem peccati. Secunda eſt de lege Dei ſecundum interiorem hominem, exponendo ſignum: conſenſum rationis concludit per quid fiat liberatio à lege membrorum.

EXPOSITIO LITERALIS VII. CAPITIS.

AN ignoratis fratres ſaltem vos Iudæi, qui eſtis inſtructi in lege Moyſi. *Scientibus enim legem loquor:* quia lex Moyſi non erat omnibus Romanis fidelibus explicitè nota, ſed ſolis conuerſis ex Iudaiſmo, qui in illum errorẽ inciderant, quod lex Moyſi eſſet cum euangelio ſeruanda, quaſi dicat, vos qui eſtis eruditi in lege, non debetis ignorare quod dicturus ſum, ſcilicet, *Quia lex in homine dominatur,* id eſt, obligat hominem, *Quanto tempore viuit,* ſcilicet, homo vel quanto tempore lex durat, & permanet [Gen. 3.] in ſuo ſtatu ſiue ante reuocationem legis. *Nam quæ ſub viro eſt mulier,* id eſt, ſub viri poteſtate ex lege diuina, quæ dicit: ſub viri poteſtate eris. *Viuente viro alligata eſt legi:* quia, ſcilicet, tenetur conuiuere viro & obedire illi, & non poteſt licitè diſcedere ab illo. *Si autem mortuus fuerit vir eius* per mortem viri, *Soluta eſt à lege viri,* id eſt, à lege matrimonii ſiue ab obligatione qua erat obligata viro. *Igitur viuente viro vocabitur,* & verè erit, *adultera, ſi fuerit cum alio viro,* ei carnaliter commixta viuente ſuo viro. *Si autem mor-* [F] [1. Cor. 7.] *tuus fuerit vir eius, liberata eſt à lege viri,* id eſt, à lege qua obligabatur viro. *Vt non ſit adultera, ſi fuerit cum alio viro,* ei carnaliter commixta, præſertim ſi ei matrimonialiter copuletur. *Itaque fratres mei,* qui iuncti eſtis Euangelio, non eſtis adulteri: quia non debetis aliquid legi Moyſi, cum mortua ſit: ideo *& vos mortificati eſtis legi,* id eſt, ceſſat in vobis obligatio legis Moyſi, quantum ad ceremonialia & iudicialia, quæ ſunt figuralia ad tempus data: *Per corpus Chriſti,* id eſt, per hoc quod facti eſtis membra Chriſti, ſimul cum eo mortui & ſepulti per baptiſmum. *Vt ſitis alterius,* ſcilicet, Chriſti & eius legi ſubiecti. *Qui ex mortuis reſurrexit,* in quo & vos nouam vitam aſſumpſiſtis, & ita non legi prioris vitæ, ſed legi nouæ vitæ tenemini obligati. *Vt fructificetis Deo,* id eſt, vt fructum boni operis faciatis ad honorẽ Dei. *Cum enim eſſemus in carne,* id eſt, ſubiecti concupiſcentiis carnis, *Paſſiones,* id eſt, affectiones et inclinationes, *Peccatorum,* quæ per legem erant notificatæ, vel occaſionaliter augmentatæ, *operabantur in membris* [Ezech. 18.] *noſtris,* id eſt, mouebant membra noſtra, *Vt fructificarent morti,* id eſt, vt facerent fructum mortis, vel fructum dignum morte, hoc eſt vt peccarent. quia peccatum eſt dignum morte. *Nunc autem ſoluti,* id eſt, [Heb. 10.] liberati, *Sumus,* per gratiam Chriſti, *à lege mortis in qua detinebamur,* id eſt, à ſeruitute legis Moyſi quæ dicitur lex mortis, quia abſq; miſericordia occidebat corporaliter, vel per occaſionem ſpiritualiter: ita, ſcilicet, ſoluti ſumus, *Vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus,* id eſt, in ſpiritu renouati per gratiam Chriſti, vel ſecundum legem ſpiritus, quæ eſt lex Chriſti. *Et non in vetuſtate literæ,* id eſt, non ſecundum legem veterem, vel non in vetuſtate peccati, quam lex auferre non poterat, ſicut lex Chriſti.

SECVNDA PARS VII. CAPITIS.

QVid ergo dicemus, ſcilicet, ſequi ex his quæ dicta ſunt, quod paſſiones peccatorum erant per legem, & quod erat lex mortis. Nunquid inferemus, quod, *Lex peccatum eſt,* id eſt, quod lex peccatum doceat, vel quod ille qui talem legem dedit, peccauerit ferendo eam quod videtur ſequi. *Abſit,* ſcilicet, quod hoc dicamus. *Sed peccatum non cognoui,* vt offenſiuũ Dei, & punibile ab illo, *Niſi per legem,* ſcilicet,

A ſcilicet, Moyſi, licet per legem naturalem poſſit cognoſci peccatum, ſecundum quod habet rationem Rom.3.
inhoneſti: & quia eſt contra dictamen rectæ rationis. *Nam concupiſcentiam*, ſcilicet, interiorem, *neſciebam*, ſcilicet eſſe peccatum, vel ita graue aut offenſiuum Dei, *niſi lex diceret: Non concupiſces.* quia cum
homines illam non videant, non reputant eam eſſe peccatum, ſed ſolus Deus qui cor intuetur.
Occaſione autem accepta, & non data per legem, *Peccatum*, id eſt, fomes ſiue appetitus ſenſitiuus, auxilio Infra.16.
gratię deſtitutus, ad peccandum pronus & inclinatus: vel diabolus, qui primus peccauit, & ad pecca-
tum alios angelos & hominem induxit, *Per mandatum*, ſcilicet legis, *operatum eſt in me omnem concupiſ-* Gen.8.
centiam, ſcilicet actualem, quia adueniente mandato creſcit deſiderium eius quod prohibetur. *Sine lege* Apoc.12.
enim peccatum mortuum erat, non quidem ſic quod peccatum non eſſet, quia dictum eſt quod per vnum Gen.3.
hominem peccatum intrauit in mundum, & erat vſque ad legem: ſed erat mortuum quantum ad
cognitionem hominis, vt dictum eſt, *Sed cum veniſſet mandatum*, id eſt, lex Moyſi quæ cõtinet mandata, Supra.5.
Peccatum reuixit, quantum ad cognitionem hominis, quia tunc homo incepit cognoſcere peccatum in
ſe eſſe, quod prius non cognoſcebat. Vel reuixit, quantum ad virtutem, quia data lege occaſionaliter
aucta eſt virtus peccati: Ideo lex dicitur virtus peccati. *Ego autem mortuus ſum*, id eſt, cognoui me mor-
tuum vel magis morti obligatus ſum quam ante: *& inuentum eſt mihi*. ſ. non obſeruanti ſed tranſgredienti,
mandatum quod erat, ſcilicet, datum ex intentione dantis *ad vitam*. ſ. æternã conſequendam, *hoc eſſe ad mor* 1.Cor.15.
tem. i. occaſio mortis, *Nam peccatum occaſione accepta per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit*, id eſt, per
concupiſcentiam actualem, quam in me operatum eſt, quemadmodum concupiſcentis ſubuertit cor
iudicium. *Itaque & lex quidem ſancta*, id eſt, bona & immaculata, *& mandatum ſanctum*. ſ. quantum ad cæ- Dan.13
remonialia, *& iuſtum*, quantum ad præcepta iudicialia, *& bonum*, id eſt, honeſtum ſiue conueniens ra- Pſal.18.
tioni, quantum ad moralia præcepta. *Quod ergo bonum eſt*, ſcilicet in ſe, mihi *Factum eſt mors*, id eſt, cau-
ſa mortis: quod quidem aliquis poterat falſo intelligere per ſe, ex eo quod dictũ eſt inuentum eſt mi-
hi mandatum, quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem. Ideo reſpondens dicit: *Abſit*, ſcilicet, vt dica-
mus quod mandatum ſit per ſe cauſa mortis, quia quod eſt ſecundum ſe bonum, non poteſt eſſe per
B ſe cauſa mortis. Non enim poteſt arbor bona malos fructus facere. Sed peccatum, id eſt, fomes, *Vt ap-* Mat.7.
pareat peccatum, id eſt, per hoc apparet eſſe peccatum, quia *Per bonum*, id eſt, legis mandatum quod ex
hoc ipſo bonum eſt, quod facit cognitionem peccati, *operatum eſt mihi mortem*, id eſt, damnationis au-
gmentum: quia mors, vt dictum eſt, regnauit ab Adam vſque ad Moyſen, vel operatum eſt mihi pecca-
tum actuale, quod eſt cauſa mortis. *Vt fiat ſupra modum*, id eſt, magis ardenter, *peccans*, id eſt, peccare fa-
ciens, *Peccatum*, præuaricationem ac concupiſcẽtiam augendo, *Per mandatum*, occaſionaliter occaſione
accepta ſed non data.

TERTIA PARS VII. CAPITIS.

S*Cimus enim*, id eſt, euidenter cognoſcimus nos qui in diuinis verſati ſumus, *Quod lex ſpiritualis eſt*,
id eſt, à ſpiritu ſancto data, ſcripta enim fuit digito Dei. *Ego autem*, ſcilicet qui iudico legem eſſe
peccatum, *Carnalis ſum*, id eſt, carni, quæ concupiſcit aduerſus ſpiritum, conſentiens. *Venundatus ſub*
peccato, id eſt, originali primi parentis, vel proprio vt ſeruus, quia carnalitas quæ ſubiectionem im- Exo.13.
portat, non ſolum prouenit ex peccato originali, ſed etiam actuali, per quod homo concupiſcentiis
obediendo, quis ſe ſeruum carnis conſtituit & profitetur, & ſic dicitur venundatus ſub peccato: quia
ſeipſum vendidit in ſeruum peccati pretio propriæ voluntatis implendæ. *Quod enim operor non intel-*
ligo. ſecundum exteriorem hominem, victus ſuggeſtione dæmonis, vel paſſione aut inclinatione
peruerſi habitus, non approbo: quia ſciens oppoſitum in generali contra conſcientiam, ſiue iudi-
cium rectæ rationis ago: vel quod operor, non quidem mente conſentiente, ſed concupiſcendo, car- Eſa.30.
ne motu primo, præueniente iudicium rationis, non intelligo, id eſt, non approbo: quia voluntas
ſine iudicio rationis non poteſt liberè approbare. *Non enim quod volo bonum hoc ago*, id eſt, quod vo-
C lo bonum in vniuerſali voluntate incompleta & inefficaci, hoc ago, id eſt, non exequor exterius
opere. Vel bonum ſecundum completam & efficacem voluntatem perdurantem in electione parti-
cularis operationis, qua eligo mentem meam à prauis concupiſcentiis ſeruare non ago, id eſt, non ſer-
uo propter motus inordinatos ſenſualitatis inſurgentis contra rationem. Caro enim concupiſcit
aduerſus ſpiritum, vt non quæcunque volumus, illa faciamus. *Sed quod odi malum illud facio*, id eſt, ma-
lum quod odio, id eſt, nolo in vniuerſali, illud facio in particulari. Vel odio ſiue nolo malum inſur-
gentis concupiſcentiæ, ſiue motus primo primos, aut ſecundo primos, illud facio, id eſt, illos patior Gal.5.
& habeo. *Si autem quod nolo*, ſcilicet malum ſola nolitione generali & incompleta, vel nolitione com-
pleta non concupiſcendi, *Illud facio*, id eſt, exequor in particulari, vel patior inordinatos concupiſcen-
tiæ motus. *Conſentio legi, quoniam bona eſt*. in hoc quod prohibet malum, quod ego nolo: vel in generali,
vel in particulari inclinatus, vel per naturam, vel per gratiam, ad volendum bonum, & fugiendum
malum. *Nunc autem iam non ego operor illud*, ſcilicet quod facio contra legem, *Sed quod inhabitat in me pecca-*
tum, id eſt fomes, me tenens quodam modo ſeruum, qui non per ſeipſum agit, ſed agitur ab alio, quaſi
dominium habens, *operatur*: illud enim dicitur homo operari, quod ſecundum rationẽ operatur: quia
principale in homine eſt ratio. *Scio enim quod non habitat in carne mea*, id eſt, in portione inferiori, ſiue in
membris & potentiis ſenſitiuis, quæ concupiſcunt contra ſpiritũ, & ei repugnant, *Bonum*, ſcilicet gra-
tię quę habitat in mente ſiue ſpiritu, vnde in ſequenti cap. dicit: Si Chriſtus in nobis eſt, corpus quidẽ
mortuum eſt propter peccatũ, ſpiritus autẽ viuit propter iuſtificationem. *Nam velle adiacet mihi*, id eſt, Ibidem.
mihi propinquum eſt, ſub mea poteſtate exiſtens. Nihil enim eſt tam in hominis poteſtate conſtitu-
tum, quàm eius voluntas, vt D. Aug. ait. *Perficere autem bonum non inuenio*, ſcilicet in mea poteſtate exiſtens.
Quia Deus eſt qui operatur in nobis, velle & perficere perfectum pro ſua bona voluntate. *Non enim*
quod volo bonum, in generali voluntate incompleta, vel etiam in particulari voluntate completa: puta
non concupiſcere, & quiete ac cum tranquillitate animi Deo famulari. *Hoc facio*, paſſionibus ſen-

ſualitatis inſurgentibus & ſeducentibus. *Sed quod nolo malum*, in vniuerſali vel motus primo primos D inſurgentes, inclinantes ad malum, & impedientes animi tranquillitatem. *Hoc ago*, ſcilicet in particulari, vel habeo. *Si autem quod nolo illud facio, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum*, id eſt, fomes vt dictum eſt.

QVARTA PARS VII. CAPITIS.

I*Nuenio igitur*, ſcilicet, per experientiam, *Legem*, ſcilicet, Moyſi conſonam eſſe, *Volenti mihi facere bonum*, id eſt, rationi meæ per quam bonum approbo, & malum deteſtor: quod & ipſa lex facit, & hoc neceſſarium fuit: *Quoniam mihi malum*, id eſt, fomes, *adiacet*, id eſt, iuxta carnem meam iacet. *Condelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem*, id eſt, ſecundum rationem & mentem, quæ dicitur interior homo. *Video autem aliam legem in membris meis*, ſcilicet, fomitem, qui dicitur lex per ſimilitudinem effectus oppoſiti: quia ſicut lex inducit ad bonum faciendum, ita fomes ad peccandum: vel quia lege diuina in pœnam peccati datus eſt hic fomes originaliter eſt appetitus ſenſitiuus, ſed diffuſiue inuenitur in omnibus membris, quæ ſeruiunt ei ad peccandū. *Repugnantem legi mentis meæ*, id eſt legi Moſi, quæ dicitur lex mentis, inquantū conſonat menti vel legi naturali, quæ dicitur lex mentis: quia menti naturaliter indita eſt. *Et captiuantem me*. i. tanq̃ ſeruum captiuum me ducentem, *In lege peccati*, id eſt, fomitis, *Quæ*. ſ. lex peccati, *eſt in membris meis*, diffuſiue, vt dictum eſt. *Infelix*. i. miſer, *Ego homo*, propter peccatū, quod in me inhabitat, quantū ad mentem, quando ſum peccator, vel quantum ad carnem, quando ſum in gratia. *Quis me liberabit de corpore mortis huius*. i. de dominio carnis, in qua eſt mora. *Gratia Dei*. ſ. me liberabit: quia ex propriis viribus nō poſſum liberari à corporis corruptione, nec ab infectione animę quę eſt per peccatū, ſed ſolum per gratiā Dei quæ nobis datur. *Per Ieſum Chriſtū dominū noſtrū, Igitur ego ipſe mente*. i. ſecundum rationē, *Seruio legi dei*, ei conſentiens. *Carne autē legi peccati*, inquantū caro mea ſecundum legem & inclinationem fomitis mouetur ad concupiſcendum.

Supra.2

COMMENTVM VII. CAPITIS.

An ignoratis fratres, ſcientibus enim legem loquor, quia lex in homine dominatur, quanto tempore viuit? E

POſteaquam Apoſtolus præcedenti capite oſtendit quod per gratiā Chriſti liberamur à peccato, in hoc capite oſtendit quod per gratiam Chriſti etiam liberabimur à ſeruitute legis, & probat concluſionem in præcedenti capite poſitam, ſcilicet, Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia: cuius ſermonem interpolauit, vt reſponderet ad illam interrogationem; Quid ergo peccabimus, quia non ſumus ſub lege? Ad propoſitam ergo concluſionem reuerſus, proponit tanquam hypotheſim documentum dicens: *An ignoratis*, id eſt, non cur ignoretis, adeò enim manifeſtum eſt, q. d. hoc cum ſit neceſſarium ſcire, ignorare nō debetis. Quia ſi quis ignorat, quæ ſunt neceſſaria, ignorabitur. Vnde ſubdit: cauſam quare non ignorare debebant, dicens: *Scientibus enim legem loquor*. Quilibet enim tenetur ſcire legem, quæ illum tangit & obligat. Vnde ſupra dixerat: Scimus quod quæcunq; lex loquitur, his qui in lege ſunt, loquitur. Et Theologi dicunt quod ignorantia eorum quæ quis ſcire tenetur, eſt craſſa & culpabilis, nec excuſat facientem oppoſitum. Hæc parentheſis (ſcientibus legem loquor) dubium ingerit de qua lege loquebatur Apoſtolus. Quidam dicunt quod de lege naturali, eo q; Apoſt. ſcribebat Romanis promiſcue conuerſis ex gentilitate & iudaiſmo, qui omnes legem naturalem ſciebant, & maxime matrimonij de qua exemplificat, à qua inductionem ſumere proponebat. Aliis videtur quod congruentior intellectus ſit de lege Moſi, quā volebat demonſtrare antiquatā fuiſſe. Id quod parentheſis perſuadet. Et quia lex Moſi nō erat nota omnibus Romanis, ſed ſolum ex iudaiſmo cōuerſis, cū quibus Apoſt. rem peculiarius agebat, vtpote qui zelo legis in illum errorem inciderant: Quod lex Moſi obſeruanda eſſet cum Euangelio, quia à Deo etiam data erat, & ſic non loquebatur cōuerſis ex gentilitate, qui contradicebant. Subiungit documentum & ſententiā, quam ignorare non debebant, dicens: *Quia lex in homine dominatur*, id eſt, obligat hominē quanto tempore viuit. ſ. homo. Quia lex data eſt ad dirigendum homines in via huius vitæ: ſecundum illud, Legem ſtatuit ei in via quam elegit. Ideo legis obligatio morte ſoluitur, in morte naturali hominis. ſic exponit D. Chryſ. Expoſitio tamē Origenis magis videtur congruere intentioni Apoſtoli, refert enim ad legem id quod Apoſt. dicit: Quāto tempore lex viuit, ſcilicet in homine, habet vim obligatiuam. Dicitur autem lex viuere & mori in homine, ſecundum ſtatum hominis: Quandiu homo manet in ſtatu, cui data eſt lex, tandiu lex viuit in illo, id eſt, obligat illum. Quanto enim tempore viuit homo in ſtatu militari, viuit in eo lex militaris, & ſtipendia proportionata ſecundum illam legem recipit. Si verò homo legitime mutet ſtatum militarem, homo quidem viuit, ſed lex militaris in ipſo mortua eſt, id eſt, non enim amplius obligat. Sic & lex matrimonij quandiu homo eſt in ſtatu matrimonij, lex matrimonij in eo viuit, & obligat illum. Si verò vxor moriatur, iam mutat ſtatum, ideo lex matrimonij in eo mortua eſt, id eſt, nō obligat eum vt bene conſequenter explicat. F

1. Cor. 14

Supra.3

Pſal. 24

Nam quæ ſub viro eſt mulier viuente viro alligata eſt legi. Si autem mortuus fuerit vir eius, ſoluta eſt à lege viri. Igitur viuente viro, vocabitur adultera, ſi fuerit cū alio viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt à lege viri: vt non ſit adultera ſi fuerit cum alio viro.

HIc per exemplum explicatius declarat prædictam hypotheſin ſiue documentum fundamentale, & manifeſtat per ſignum dicens: Nam, &c. quaſi dicat, dixi vobis quod obligatio legis durat viuente homine, in ſtatu cui data eſt. Nam mulier quæ ſub viro eſt, id eſt, ſub poteſtate viri, lege diuina alligata eſt legi, qua tenetur conuiuere viro & obedire ei. Vnde Chriſtus: Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. Si autem vir mulieris mortuus fuerit, mulier ſoluta eſt à lege viri, id eſt, à lege matrimonij, qua obligabatur viro. Cum enim, vt Auguſtinus ait, nuptiæ ſint bona mortalium, non ſe extendit obligatio nuptiarum poſt vitam mortalem. Et propter hoc in reſurrectione quando

Gen. 2.
Mat. 19.
In libro de nupt. & concu.

A quando erit vita immortalis, neque nubent, neque nubentur. Ex quo patet quod ſi aliquis vxoratus Mat.22.
moriatur, & reſurgat, non erit vir mulieris, quæ prius fuerat eius vxor, niſi de nouo contrahat. Si au-
tem obiiciatur illud: Acceperunt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos. Dicendum quod ibi non Heb.11.
dicitur, Acceperunt mulieres de reſurrectione maritos ſuos, ſed mortuos ſuos, id eſt, filios, prout mu-
lier quædam per Heliam, & alia per Heliſæum. aliter tamen eſt in ſacramentis quæ imprimunt cha- 3.Reg.17.
racterem, qui eſt quædam conſecratio animæ indelebilis. Omnis autem conſecratio manet, quamdiu 4.Reg.4.
manet res conſecrata, ſicut patet de conſecratione Eccleſiæ, vel altaris. Et ideo ſi baptizatus confirma-
tus, aut ordinatus moriatur, & poſtmodum reſurgat, non debet iterum eadem ſacramenta accipere.
Deinde Apoſtolus manifeſtat quod dixerat per ſignum, & primo quantum ad legem matrimonii,
quæ durat in muliere viuente viro. Cuius ſignum eſt quod vocatur adultera, ſi fuerit cum alio viro
carnaliter commixta. Vnde Hierem. Si dimiſerit vir vxorem ſuam, & recedens ab eo duxerit virum
alterum, nunquid non polluta & contaminata eſt mulier illa? Conſequenter inducit ſignum oſten-
ſiuum ſolutionis legis matrimonii per mortem alterius coniugum, dicens: *Quod ſi vir eius*, ſcilicet mu-
lieris, *mortuus fuerit, liberata eſt mulier à lege viri*, id eſt, qua obligabatur viro conuiuere, *vt non ſit adultera*,
ſi fuerit cum alio viro carnaliter commixta, maxime ſi eſt matrimonialiter coniungatur. Vnde Corin-
thiis ſcribens, ait: Si dormierit vir eius, liberata eſt, cui vult nubat tantum in Domino. Ex quo patet 1.Cor.7.
quod ſecundæ nuptiæ, tertiæ, & quartæ, ac conſequenter, ſunt ſecundū ſe licitæ, & non ſolum per diſ-
penſationem, vt videtur dicere D. Chryſ. qui ſuper Matth. dicit: Quod ſicut Moyſes permiſit libellū
repudii, ita & Apoſtolus ſecūdas nuptias. Nulla eſt enim ratio: Si lex matrimonialis ſoluitur per mor- 1.Tim.3.
tem, quare non liceat coniugi remanenti tranſire ad ſecunda vota? Quod autem Apoſt. dicit: Opor-
tet epiſcopum eſſe vnius vxoris virum, non ideo dicitur quod ſecundæ nuptiæ ſint illicitæ. Sed pro-
pter defectum ſignificationis, quia non eſſet vnus vnius, ſicut Chriſtus eſt vnus ſponſus vnius eccle-
ſiæ. Ex præmiſſis apparet quod licet per adulteriū ſoluatur matrimonium, quantū ad thorum, ſi pars
cui facta eſt iniuria, velit: Nō tamē quantū ad vinculum: quia hic dicit quādiu vir eius viuit. i. ſuper-
eſt, ſi fuerit cū alio viro. i. marito iuncta, adultera eſſet. Et idem dicendū eſſet, ſi vir qui iniuriā paſſus
eſt, aliam duceret vxorē, adulter eſſet. Cum vnio ſiue vinculum matrimonii ſit reſpectus, qui eſſe nō
B poteſt, niſi inter duo extrema, quæ ſibi inuicem ſunt correlatiua.

Ita & vos fratres mei mortificati eſtis legi per corpus Chriſti: vt ſitis alterius qui ex mortuis reſurrexit, vt fructificetis Deo.

Hic concludit propoſitum dicens: *Itaque &c.* quaſi dicat, per hoc quod mortui & conſepulti eſtis cū
Chriſto per baptiſmum, & facti membra corporis eius, vt præcedenti capite dictum eſt, *mortifi-
cati eſtis legi*, id eſt, lex in vobis mortua eſt ſiue non habens vim obligādi, quantum ad figuralia. *Vt non
ſitis alterius*. ſ. Chriſti legi ſubiecti: *qui ex mortuis reſurrexit*. In quo & vos reſurgentes nouam vitam &
nouum ſtatū aſſumpſiſtis. Ideo non lege prioris vitæ ſiue ſtatus tenemini obligari. Ex præmiſſis Apo-
ſtolus intendit conſtruere talem ſyllogiſmum: Quicunq; viuit in aliquo ſtatu & ordine, quandiu vi-
uit in illo, eſt ſubiectus legi illius ſtatus, & quāuis primū ſtatum mutauerit, ſolutus eſt à lege illa. Sed
Iudæus ante Chriſtum paſſum viuebat in iudaiſmo, & obligabatur legi Moyſi, quæ figura erat euan-
gelii, & per baptiſmū moritur iudaiſmo: ergo tunc ſoluitur ab illa lege Moyſi. Maior probatur ex. 3.
cap. vbi dicitur: Scimus quod quæcunq; lex loquitur, his qui in lege ſunt loquitur: & per ſimilitudi-
nem de lege militari & de lege matrimonii. Minor etiam manifeſta eſt ex. 8. cap. vbi dixit: Quicunq;
baptizati ſumus, &c. Remanet ergo concluſio vera. Conſequenter ponit vtilitatem prædictæ libe-
rationis, dicēs: *vt fructificemus Deo*. Per hoc enim quod facti ſumus membra Chriſti in Chriſto manen-
tes, poſſumus facere fructum boni operis ad honorem Dei, ſicut palmes quando eſt in vite, poteſt fru-
ctum ferre. Ioan.15.

Cum enim eſſemus in carne, paſsiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris noſtris, vt fructificarent morti.

Hic oſtendit quod fructus proueniens ex liberatione facta per Chriſtum, impediebatur, quādo era-
C mus ſub ſeruitute legis, hactenus narrauit, modo probat ex differentia inter vtrunq; ſtatū, & quē
prius appellauit ſtatū ſub lege, modo nuncupat ſtatum carnalem dicens: *Cum enim eſſemus in carne*. i. ſub-
diti concupiſcētiis carnis. hic vocat carnē, quod ſuperius nominauerat veterē hominē: vnde infra. 8.
Vos autē non eſtis in carne, ſed in ſpiritu. *Paſsiones*. i. affectiones peccatorū, tum quia prius cauſæ ſunt
peccatorum: tum etiā poſtmodum eorū effectus: *quæ per legem erant*. ſ. notificatæ, vel etiā occaſionaliter
augmentatæ, *operabantur in membris noſtris*. i. efficaces erāt ad mouendum potentias & membra noſtra.
Vnde D. Iacobus: Vnde bella & lites nonne ex concupiſcentiis. & hoc *vt fructificarent morti*. i. vt face-
rent fructum mortis, qui eſt ira, indignatio, tribulatio, & anguſtia æterna, vt dictum eſt. Et D. Iaco- Iac.4.
bus, Peccatum cum conſummatum fuerit, generat mortem. & ſupra. 5. Per vnum hominem. & 6. Sti- Supra.5.
pendia peccati mors. Iac.1.

Nunc autem ſoluti ſumus à lege mortis, in qua detinebamur: ita vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus, & non in vetuſtate literæ.

Hic oſtendit quod prædicta fructificatio Deo ſiue fructus apud Deum, acquiritur ab his qui
ſunt liberati à ſeruitute legis, dicens: *Nunc autem ſoluti ſumus*, ſcilicet per gratiam Chriſti, *à lege
mortis*, id eſt, à ſeruitute legis Moyſi, quæ dicitur lex mortis, vel quia condemnabat ad mortem cor-
poralem. Vnde Apoſtolus: Irritam quis faciens legem Moyſi, abſque vlla miſeratione, duobus vel Heb.10.
tribus teſtibus moritur. vel potius dicitur lex mortis: quia per occaſionem ſpiritualiter occidebat,
eo quòd præcepta daret & virtutem implendi non tribueret: *In qua detinebamur*, ſcilicet, quaſi ſerui
ſub lege. Vnde Galatis ſcribens, ait: Prius autem quam adueniret fides, ſub lege cuſtodiebamur, Gal.3.
Sed nunc, ita, ſcilicet, *Soluti ſumus vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus*, id eſt, in ſpiritu renouati per gratiam
Chriſti, per quam, vt dicit Ezechiel, promiſſum eſt nobis cor nouum, & ſpiritus nouus: Dabo, in- Ezec.36.
quit,

quit, cor nouum & ſpiritum nouum in medio veſtri. *Non in vetuſtate literæ*, id eſt, non ſecundum vete-
rem legem, vel non in vetuſtate peccati, quam litera legis auferre non potuit. Vnde Pſal. 6. Inueteraui D
inter omnes inimicos meos.

SECVNDA PARS VII. CAPITIS.

Quid ergo dicemus? Lex peccatum eſt.

IN hac ſecunda huius ſeptimi capitis parte Apoſtolus oſtendit quod per gratiam Chriſti libera-
mur à ſeruitute legis, & præueniendo obiectionem & inconueniens, præmittit quandam interro-
gationem. Pſeudo enim Apoſtoli poterant illum criminari ex hoc quod dixerat: legem iram operari,
& legem ſubintraſſe, vt abundaret delictum, & legem conſtituiſſe ſeruos peccati, & legem concitaſſe
paſſiones peccatorum, &c. Quinimo & Manichæi ex hac Diui Pauli (vt eis videbatur) vituperatio-
ne & proſcriptione legis, ſuam fulciebant blaſphemiam, quod lex vetus mala fuiſſet. Cùm tamen
à Deo fuiſſet edita, & à ſanctis patribus ſuſcepta & diligenter culta, ideo ipſemet Apoſt. ſecum expo-
ſtulat dicens: *Quid ergo dicemus*, id eſt, Quid ex prędictis colligemus & inferemus, nunquid intẽdimus
dicere, aut aliquis poteſt ex dictis meis inferre, quod lex peccatũ ſit. i. peccatum doceat? Sicut lẽges po
Hier. 10 pulorum dicit Hieremias eſſe vanas, qui docent vanitatem, vel dicatur lex peccatũ eo ꝙ ille, qui ta-
lem legem dedit, peccauit talem legem ferendo. Hæc enim duo ſe inuicem conſequuntur. Quia ſi
Eſa. 10. lex peccatum docet, legiſlator ferendo peccat, & dignus eſt maledictione. Vnde Eſaias: Væ qui
condunt leges iniquas. Videtur autem quod lex peccatum doceat, ſi paſſiones peccatorum ſunt per
legem, & ſi lex ducit ad mortem.

Abſit. ſed peccatum non cognoui, niſi per legem.

HIc reſpõdet interrogationi & obiectioni quæ poſſet fieri excludendo omnes ratiõnes, quibus ali-
qua poteſt impingi macula culpæ legi, vel legiſlatori Deo, vel eius cultoribus dicens: Abſit. Eſt
reſponſio ad quæſtionem, cuius affirmatio vſqueadeo abſurda eſt, vt potius abominatione digna ſit,
& deteſtatione quàm reſponſo: ad cuius intelligentiam ſciendum eſt, quod ſi lex per ſe & directe cau-
ſaret paſſiones peccatorum & mortem, ſequeretur quod lex eſſet peccatum, altero duorũ modorum
prædictorum. Non autem ſi lex duntaxat ſit occaſio peccati & mortis. Verum lex de ſe & directe nõ
erat cauſa huiuſmodi paſſionũ & mortis, neq; peccatum docet, aut ad mortem ducit: Lex enim Do E
Pſal. 18. mini, vt Dauid ait, immaculata eſt conuertens animas. Si enim, vt Salomon in perſona Dei ait, Per
Prou. 8. me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt: multo magis Deus iuſtas leges condidit.
Non ergo dicimus quod lex peccatum ſit. Sed quod lex per ſe & directe habet notificare peccatum,
Supra. 3. & non auferre. Vnde dicit, peccatum non cognoui niſi per legem, & ſupra dixit: Per legem enim co-
Eccle. 17. gnitio peccati. Et ſi de lege naturali hoc intelligatur, manifeſtum eſt. quia per legem naturalem ho-
mo iudicat bonum & malum, ſecundum illud: Senſu impleuit corda illorum, & bona & mala oſten-
dit eis. Verum Apoſt hic loquitur de lege veteri, quam ſignificauit per vetuſtatem literæ. Ideo dicen
dum quod abſq; lege veteri, poterat quidem peccatum agnoſci, ſecũdum quod habet rationem inho
neſti. i. cõtra rationẽ exiſtens. Non autem ſecundũ quod importat offenſam diuinã à Deo puniendã:
quia per legẽ diuinitus datã manifeſtatur homini quod Deo diſplicent peccata hominũ, ex hoc quod
ea prohibet & mandat ea puniri, vt fuſius dictum eſt ſupra. 3. cap.

Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces.

Exo. 20. HIc probat quod peccatũ non cognoſcitur niſi per legem, d. Nam concupiſcentiam neſciebam eſſe
peccatum offenſiuum Dei & ab eo punibile, niſi lex diceret: Nõ concupiſces. In lege enim dupli-
cem concupiſcentiã inuenimus ſpecialiter prohibitam, videlicet concupiſcentiã illecebræ, qua vxor
proximi violatur, & auaritiæ, qua res proximi furto aut rapina aufertur, eo ꝙ concupiſcentia in his
duobus peccatis habet quandã ſpecialem commotionem ex maiori delectatione prodeuntem, quan-
Eccle. 18. uis etiam omnes inordinatæ concupiſcentiæ, ſiue deſideris illicita ſint prohibita. Vnde Sapiens: Poſt
Supra. 6. concupiſcentias tuas non eas. Et Apoſt. præcedenti capite, Non ergo regnet peccatum in veſtro mor
tali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius. Et inter huiuſmodi concupiſcentias, talis videtur eſſe
ordo, quod concupiſcentia ſiue appetitus & deſiderium propriæ excellentię primatum tenet ex parte
Eccle. 10. auerſionis, ab incommutabili bono. Vnde Sapiens: Initium omnis peccati ſuperbia. Sed ex parte con
1. Tim. 6. uerſionis ad commutabile bonum concupiſcentia boni vtilis maxime pecuniarum, quibus obediũt F
omnia, præſtantiq; omnibus vitiis fomentum, quę dicitur concupiſcentia oculorum, primatum tenet.
Vnde & Apoſt. dicit: radix omnium malorum cupiditas. concupiſcẽtiæ verò cibi & potus, vindictæ
& aliorum peccatorum, non habent tantam emphaſin, neq; commotionem, & abſq; concupiſcentia
Aug. 9. propriæ excellentiæ & boni vtilis, ſiue pecuniarum, frigent. Eam obrem D Aug concupiſcentiam
dicit eſſe generale peccatum: ait enim bona lex quæ dum cõcupiſcentiam prohibet, omnia mala pro-
hibet. Exemplificat autem potius de concupiſcentia, ꝙ de homicidio, aut aliis peccatis. Quia forſan
Gentes credebant in ſola cogitatione, quæ niſi in opus prodeat, nullum dat damnum alteri, nullam
ſubeſſe rationem peccati, quanuis enim aliquando ratio peccati in cogitatione fuiſſet lumine natura-
li cognita, vt eſt contra rationem honeſti, in illo tamen ſeculo, quo lex Moyſi data fuit, obfuſcata &
penè obliterata erat lex naturæ. Et quia homo etiã qui ſolum videt quæ foris patent, concupiſcen-
tiam interiorem non prohibet, ideo ne putarent in ſolis cogitationibus non eſſe peccatum, Apoſtol.
Mat. 5. de concupiſcentia exemplum ponit, ad mentem reducens quæ Chriſtus dixit: Si quis viderit mu-
Mat. 15. lierem, ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo. Et de corde exeunt cogitationes
malæ, &c.

Occaſione autem accepta, peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam.

HIc oſtendit quid ex lege Moyſi occaſionaliter ſequutum fuerit, ſcilicet omnis concupiſcentia. Ad
cuius intelligẽtiam videndum eſt, pro quo accipit hic Apoſtolus peccatum, quod dicit per man-
datum fuiſſe operatum omnem concupiſcentiam. Aliqui dicunt quod pro diabolo, qui eſt initium
&

A & cauſa omnium peccatorum, qui traxit ſecum tertiam partem ſtellarum, qui ſeduxit Euam, & per *Apoc.12.*
eam, Adam, qui & mouet appetitum ſenſitiuum ad concupiſcendum, ob quam cauſam Diuus Ioan-
nes dicit: Qui facit peccatum, ex diabolo eſt: quia vt Christus ait: Homicida erat ab initio. Verùm *Ioan.3.*
quia Apoſtolus nullam antea de diabolo fecerat mentionem, aliis videtur quod quodcunque pec- *Ioan.8.*
catum apprehenſum, prout eſt in cogitatione, operatur concupiſcentiam ſuſpſus: ſecundum illud,
Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Deinde concupiſcentia cùm conce- *Iac.1.*
perit, parit peccatum, &cæt. Sed melius dicendum quod accipit peccatum pro fomite peccati origi-
nalis, de quo ſupra 5. dixerat: peccatum per vnum hominem in hunc mundum intrauit, & per pec-
catum mors, &c. Fomes enim, vt ibi dictum eſt, nihil aliud eſt quàm appetitus ſenſitiuus deſtitutus
iuſtitia originali, qui ſuapte natura inclinat ad proſequendum ſuauia & delectabilia ſibi, etiam ſi ſint
contra dictamen rectæ rationis, quem Apoſtolus hic vocat peccatum: vel quia proceſſit à peccato
originali, vel quia inclinat ad peccandum. Hęc potentia appetitiua ſic, vt dictum eſt, deſtituta opera-
tur omnem concupiſcentiam.i. omnes prauas & inordinatas affectiones furti, adulterij, homicidij, &
omnes concupiſcentiæ gradus, prout inchoatur, in cogitatione, protrahitur ad delectationē, deinde
ad conſenſum & opus. Sed ad hæc operandū ſumit occaſionē ex lege ſiue ex legis mandato, nō quod
lex vel mandatū ſit inſtrumētum aut medium directum ad concupiſcendū, ſed videtur appetitui ſen-
ſitiuo deſtituto, vt quoddā contrarium impediens eum à delectabilibus, ideo nititur depellere. Vnde
dicit, Occaſione accepta, quia aduenіente mandato, additur ratio præuaricationis: vbi enim non eſt *Supra.4.*
lex, nec præuaricatio: vel quia creſcit deſiderium peccati prohibiti, vt dictum eſt ſupra in interpreta-
tione illius ſententiæ. lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. Et eſt notandum ꝙ non dicit occaſione
data, ſed accepta. Quia ſi lex daret occaſionem operandi omnem concupiſcētiam, eſſet mala: Ille enim
qui dat occaſionem peccandi, ſcandalizat, & per conſequens peccat: ſecundum illud, Digni ſunt mor
te nō ſolum qui faciunt, ſed etiā qui conſentiunt facientibus. Ille autem dicitur dare occaſionem pec-
cati ſiue ſcandalizare, quando facit vel proponit aliquod opus minus rectum, vnde proximus ruit in
B peccatū, vt puta ſi quis loca inhoneſta frequentaret. Vnde infra.14. dicit: Hoc iudicate magis, ne po-
natis offendiculum fratri vel ſcandalum. At ſi quis rectum opus faciat, puta det eleemoſynam, acce-
dat ad templum, vt oret, & alius ſcandalizatur, ille non dat occaſionem ſcandali, nec peccat, ſed alius
accipit occaſionem, & ſcandalizatur & peccat. Cum ergo lex aliquid rectum proponat, & peccatum
prohibeat, occaſionem peccandi non dat: ſed homo occaſionē peccandi ex lege contra legis intentio-
nem accepit. Et ideo propter hoc non ſequitur quod lex peccatum ſit, vel quod ex lege peccatum pro
ueniat, ſed magis quod peccatum ſit ex parte hominis, qui contra legis intentionem agit. Sic etiā in-
telligendum eſt de paſſionibus peccatorum, quæ pertinent ad concupiſcentiam peccati, quod non
ſunt per legem, quaſi lex illas operetur vel ad eas inducat. Sed appetitus ſenſitiuus, qui hic pecca-
tum dicitur, eas operatur occaſione accepta ex lege. Et eadem occaſione dicitur lex mortis, non quod
lex mortem operetur: ſed quia peccatum facit opera quæ ducunt ad mortem occaſione accepta
ex lege.

Sine lege enim peccatum mortuum erat, Ego autem viuebam ſine lege aliquando.

HIc manifeſtat quo modo peccatum per mandatum operatur omnem concupiſcentiam. Et primò
deſcribit ſtatū ante legem, dicens: Sine lege enim &c. q.d. peccatū ante legem mortuum erat, nō *Supra.5*
quidē ſic quod peccatum nō eſſet: quia, vt dictum eſt, Per vnum hominem peccatū in hunc mūdum
intrauit ante legem, ſed fuit mortuum, quantū ad cognitionem hominis, qui quædā in lege prohibi-
ta neſciebat eſſe peccata, vt offenſiua Dei, puta interiorem concupiſcentiā. vel etiam erat mortuum
quantū ad efficaciam operandi, per comparationē ad id quod poſtea fuit. non enim habet tantā virtu
tem operandi ante legem, quia vbi non eſt lex, nec præuaricatio: tunc enim non poterat accipere oc-
caſionem operandi omnem concupiſcentiam, quam data lege accepit. Talis ergo erat ſtatus ante legē
C quantum ad peccatum. Sed qualis eſſet quātum ad hominem, ſubiungit dicens: Ego autem viuebam
ſine lege aliquando. Non loquitur in perſona propria, cum ipſe non fuerit ante legem, ſed in perſona
hominis deſtituti, vel eorum qui fuerunt ante legem, & poſt legem. quod dupliciter intelligi poteſt.
Vno modo quantum ad hoc quod homini videbatur ex ſeipſo. Ex eo enim quod ignorabat peccatū
eſſe arbitrabatur ſe viuere, & mortuus erat. Vnde D. Ioan. dicit peccatori: Nomen habes quod viuas, *Apoc.3*
& mortuus es. vel hoc dicitur per comparationē ad mortē, quæ conſecuta eſt occaſione legis. Dicun
tur enim minus peccantes viuere. In cōparatione ad eos amplius & abundantius peccāt. Vel ſecun-
dum Orige. intelligitur de lege naturali, quantum ad vſum, & refert ad ſingulos mortalium, qui ante
vſum rationis ſunt ſine lege quæ obliget.

Sed cum veniſſet mandatum, peccatum reuixit. Ego autem mortuus ſum.

HIc deſcribit ſtatum ſub lege dicens: Sed cum, &c. quaſi dicat, Cum data fuiſſet lex per Moyſen,
peccatum reuixit, quantum ad cognitionem hominis, qui incœpit cognoſcere peccatum eſſe,
quod prius non cognoſcebat eſſe peccatum. Vnde Hier.31. Poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur
meum, confuſus ſum, & erubui. Et ſignanter dicit, reuixit, Quia in paradiſo homo habuerat plenam
notitiam ſpeculatiuam de peccato, quæ notitia per peccatum mortua fuit, & per legem reuixit.
Vel reuixit quantum ad virtutem ſiue efficaciam, quia data lege augmentata eſt virtus peccati, ſiue
appetitus ſenſibilis, qui ex lege ſumpſit occaſionem peccandi, vt dictum eſt. Eam ob rem Apoſto-
lus dicit legem eſſe virtutem peccati. Deinde deſcribit ſtatum hominis ſub lege, cum dicit, Ego au- *1. Cor.15*
tem mortuus ſum. quod intelligi poteſt dupliciter: primo quantum ad cognitionem, vt ſit ſenſus,
ſum, id eſt, cognoui me mortuum ſiue peccatorem, & morte dignum. Alio modo vt ſit comparatio
ad priorem ſtatum, vt ſit ſenſus, mortuus ſum, id eſt, magis morti obligatus ſum quàm ante, propter
peccata occaſione ex lege accepta commiſſa. vnde aliqualiter ſecundum hunc ſenſum veritatem
continet, quod dictum eſt Moyſi & Aaron: Vos interfeciſtis populum Domini. *Num.16*

Et inuen-

Et inuentum eſt mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc eſſe ad mortem. Ex comparatione vtriuſque ſta- D
tus,concludit hic euentum legis dicens: *Et inuentum eſt* ſecundum prædicta, *Mandatum quod erat ad vi-*
Ezech.20. *tam* ex intentione mandãtis & deuotione obedientis. Vnde per Ezechielem dominus: Dedi eis præ-
cepta bona & iudicia, quæ faciens homo viuet in eis. Hoc inquit mandatum vitale. per peccatum, id
eſt, per malam inclinationem fomitis, quæ in me erat, factum eſt ad mortem, id eſt, mortis æternæ con
demnationem. alludit ad id quod dicit Iob.20. Panis eius in vtero eius vertetur in fel aſpidum intrin-
ſecus. *Nam peccatum occaſione accepta per mandatum, ſeduxit me, & per illud occidit.* Reſumit hic cauſam
quaſi manifeſtam per euentum præmiſſum, dicens: *Nam peccatum, &c.* quaſi dicat. Hoc ideo contingit
quod mandatum, quod erat ad vitam, fuerit mihi ad mortem. Quia peccatum, id eſt, fomes peccati
ſiue appetitus ſenſitiuus occaſione accepta per mandatum, ſeduxit me per concupiſcentiam, quam in
Dan.13. me operatus eſt, eo modo loquendi quo Daniel dixit illi inueterato: Species decepit te, & concupiſ-
centia ſubuertit cor tuum. Et per illud. ſ. mandatũ occaſionaliter occidit me, & alios qui illius inclina-
tioni cõtra legem conſentiunt. *Itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum.* Conclu
dit hic propoſitũ intentum, videlicet quod lex nõ ſolum non ſit peccatũ, ſed vlterius quod ſit bona,
tanq̃ faciens cognoſcere peccatũ, & prohibens ipſum. Et primo concludit quantum ad totã legem, di
cens: *Itaque, &c.* quaſi dicat: Ex præmiſſis patet ꝙ lex quidem eſt ſancta. i. mũda & immaculata. Vnde
Pſal.18. Dauid ait: Lex Domini immaculata conuertens animas. & Apoſt. Scimus quia bona eſt lex. Secũdo
1.Tim.1. quantum ad particularia legis præcepta, quæ, vt dictum eſt, continet tria, ſcilicet cæremonialia, iudi-
cialia, & moralia. Quantum ad cæremonialia dicit, *Et mandatum,* ſcilicet legis cæremoniale *ſanctũ eſt.*
Leuit.20. homines ad ſanctitatem, & cultum Dei ordinans. vnde Dominus ait: Sancti eſtote, quoniam ego ſan
Pſal.18. ctus ſum. Quantũ ad iudicialia dicit *iuſtum,* id eſt, verum & rectum. Vnde Dauid: Iudicia Domini
Pſal.118 vera iuſtificata, &c. Quãtum ad moralia verò dicit, *& bonum,* id eſt, honeſtum. Vnde Pſal. Bonum mi
hi lex oris ſuper milia auri & argenti: quia tamen omnia præcepta ordinãt eos ad Deum, ideo totam
legem ſanctam nominauit.

Quod ergo bonum eſt, mihi factum eſt mors? Abſit. Sed peccatũ vt appareat peccatum, per bonum ope- E
ratum eſt mihi mortem: vt fiat ſupra modum peccans peccatum per mandatum.

PRoponit hic accidentalem legis effectum, per modum interrogationis dicens: *Quod ergo &c.* quaſi
dicat: Nunquid lex quæ per ſe bona erat, facta eſt mihi mors, id eſt, per ſe cauſa mortis, quod ali-
Mat.7. quis poterat male inferre, ex eo quod dictum eſt inuẽtum eſt mihi mandatum quod erat ad vitã hoc
eſſe ad mortem. Soluit per interemptionem & abominationem dicens: *Abſit.* Quia id quod eſt ſecun
dum ſe bonum & viuificum, non poteſt eſſe cauſa mali, & mortis. Vnde Chriſtus: Non poteſt arbor
bona malos fructus facere. Concordat inſuper id quod nunc dicitur cum eo quod ſupra dictũ eſt, Nõ
enim mandatum ſic inuenitur eſſe ad mortem, quod mandatum mortem operetur. Sed quia occaſio-
ne accepta ab ipſo appetitu ſenſitiuo, quod hic peccatum nominatur, per mandatum mortem opera-
tur occaſionaliter. Et hoc innuit, cum dicit: *Sed peccatum, vt appareat peccatum,* id eſt, fomes ſiue appeti-
tus ſenſitiuus ad ſuauia, & delectabilia contra rationem inclinans, ex hoc apparet & cognoſcitur pec
catum, id eſt, inordinatus, quia *per bonum operatum eſt mihi mortẽ,* id eſt, per legem, quæ eſt bona, vel per
legis effectum, qui eſt cognitio peccati, quod eſt quoddam bonum occaſione accepta. *Operatum eſt mi-*
hi mortem, id eſt, actum fecit quo dignus ſum morte ſiue damnatione. *Vt fiat ſupra modum peccans peccatũ*
per mandatum, id eſt, vt fomes ſiue appetitus ſenſitiuus, per mandatum ſiue adueniente mandato, occa-
ſione accepta feruentius, & ſupra modum conſuetũ, ſiue abundantius peccet, q̃ peccaret antequã man
datum ſiue lex eſſet. per hæc verba Apoſt. declarat effectũ, qui per accidens ſequutus eſt legẽ præter,
imò contra intentionẽ legis, videlicet maior procliuitas ſiue promptitudo ipſius fomitis ſiue appeti-
tus ſenſitiui ad malũ, quia propter peccatũ originale Adę, ſic deſtitutus, et corruptus eſt ille appetitus,
vt nitatur in vetitũ, cupiatq; negata. Ita quod quãto plura lex negat & prohibet, tanto ardentius in il
la feratur niſi frenetur ratione Dei, ſpeciali auxilio adiuta.

F

TERTIA PARS VII. CAPITIS.

Scimus enim quod lex ſpiritualis eſt: ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato.

EXcluſis illis ex quibus lex videbatur eſſe mala, & mali effectus: in hac tertia huius capitis parte
Apoſtolus probat legem eſſe bonam, ex repugnantia inter legem & carnem, ſiue concupiſcen-
tiam. Et primo ponit bonitatem legis, deinde conditionem hominis: dicit ergo: *Scimus enim* nos
qui ſumus in diuinis verſati, *quod lex,* ſcilicet vetus ſiue Moyſi, *ſpiritualis eſt,* id eſt, ſpiritui & rationi
hominis concors. Vel data à ſpiritu ſancto, qui in ſacris literis dicitur digitus Dei, vt apud Lucam
Luc.11. cum dicitur: Si in digito Dei eiicio dæmonia, &c. Et in Exod. cum dicitur: Dedit Dominus Moy-
Exo.31. ſi duas tabulas lapideas ſcriptas digito Dei. Legem tamen nouam ſiue Euangelicam infra vocat le-
Infra.8. gem ſpiritus vitæ, eo quòd non ſolum à ſpiritu ſancto eſt, ſed etiam ſpiritus ſanctus imprimit cordi
2.Cor.3. quod inhabitat, non autem inhabitabat tabulas lapideas. Deinde deſcribit conditionem homi-
nis, dicens: *Ego autem carnalis ſum.* quod dupliciter exponi poteſt. Vno modo vt Apoſtolus intelli-
gatur loqui in perſona ſua, ſiue in perſona hominis in gratia conſtituti, alio modo vt intelligatur
loqui in perſona hominis deſtituti, ſiue nondum per gratiam reparati. vtroque modo accipiendo
hoc pronomen homo, pro ratione hominis, quæ eſt principale in homine. Et ſic vnuſquiſque ho-
mo dicitur eſſe ſua ratio eo modo loquendi, quo rector ciuitatis dicitur ipſa ciuitas, & rex regnum:
quia ea quæ rex facit, regnum facere videtur. Si ergo ratio hominis ſit carnalis, homo dicetur car-
nalis. Dicitur autem ratio hominis carnalis dupliciter. Vno modo ex hoc quod ſubditur carni, eius
Ibidem. deſideriis conſentiendo, prout cum dicitur: Cum ſit inter vos zelus & contentio, nonne carnales
eſtis? Ex hoc modo intelligitur de homine deſtituto, & nondum per gratiam reparato, qui poteſt
de ſe dicere: Ego carnalis ſum venundatus ſub peccato, pretio propriæ voluntatis implendæ. Vnde
Eſaias:

A Eſaias. Ecce in iniquitatibus venditi eſtis. Alio modo dicitur ratio carnalis, nõ ſubiectiuè, ſed impugnatiuè. Quia impugnatur à carne ſiue ab inferiori portione, etiam non volens. vt cum motus primo primi præueniunt iudicium rationis, & nituntur inclinare rationem ad illicita. Vnde Apoſtolus: Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, &cæt. & hoc modo poteſt exponi de homine in gratia conſtituto, ſenſualitate ſiue portione inferiori qui poteſt dicere: Ego carnalis ſum, id eſt, à carne impugnor, venundatus ſub peccato, ſcilicet originali: quia propter primum peccatum Adæ, quod dicitur originale, natura humana ſic deſtituta eſt, quod inferior portio ſiue ſenſualitas contra ſpiritum cœpit aduerſari. Ex præmiſſis apparet quod duplex eſt portio in homine, ſcilicet ſuperior & inferior. Cùm enim homo ſit compoſitus ex anima & corpore, Et anima illius ſit rationalis, & ſpiritualis, ſequitur quod habet duplices potentias: quaſdam quæ ſe tenent ex parte corporis, & quæ habent organum corporeum in quo ſubiectiuantur, vt ſunt quinque ſenſus exteriores, quatuor interiores, appetitus concupiſcibilis, & iraſcibilis, & potentia ſecundum locum motiua. Aggregatum ex illis potentiis dicitur portio inferior, & ſenſualitas, quę fuit in Chriſto paſſibilis. & ideo ſecundum eam Chriſtus fuit viator, licet nullo prædictorũ modorum diceretur carnalis: quia vtraque carnalitas ex peccato (quod nullo modo fuit in Chriſto) proceſſit. Portio verò ſuperior dicitur aggregatũ ex potentiis animæ non alligatis organo corporeo, quæ ſunt ſpirituales, prout ſunt intellectus & voluntas: & ſecundum has Chriſtus erat impaſſibilis, & comprehenſor: quia clariſſime videbat diuinã eſſentiam, cui in perſona filij hypoſtatice coniunctus erat. Nos autem hic ſecundũ vtranque ſumus viatores. Portio tamen ſuperior, ſcilicet intellectus & voluntas, habet imperare inferiori, quæ dicitur ſenſualitas. Et cum hoc fit & reſiſtitur ſenſualitati, homo dicitur ſpiritualis. Cum verò ſenſualitas, quæ eſt inferior portio, dominatur ſuperiori, & trahit eam ad deſideria ſua, homo dicitur carnalis. Non eſt tamen idem dicere portio ſuperior & inferior, quod ratio ſuperior & inferior: Quia ratio ſiue ſuperior, ſiue inferior eſt pars portionis ſuperioris, & nihil aliud eſt quàm intellectus. Qui cum ſyllogiſat ex cauſis ſuperioribus, & æternis, dicitur ratio ſuperior, prout verò ſyllogiſat ex cauſis inferioribus vel effectibus, dicitur ratio inferior.

Eſa. 50.

Gal. 5.

B *Quod enim operor, non intelligo.*

PRobat hic quod homo carnalis ſit venũdatus ſub peccato, & deceptus à peccato i. fomite, vel etiã à peccato actuali, vel diabolo: & ſumit probationẽ ex infirmitate hominis, quæ eſt manifeſta ex hoc quod operatur illud quod nõ intelligit. Illi enim qui operãtur quod nõ intelligũt, et ducuntur in malum, quod ignorãt, quantũ ad hoc apparent decepti & captiui. Sic eſt de homine carnali. Igitur. Et poteſt exponi tam de homine deſtituto & peccatore, quàm de homine iuſto, & in gratia exiſtente. Peccator enim ſuggeſtione dæmonis vel paſſione, aut inclinatione peruerſi habitus ſeductus, peccãdo operatur quod nõ intelligit: quia operatur in particulari, quod ſcit nõ eſſe operandũ in vniuerſali, & ſic operatur contra ſcientiã ſuam: qua ſcit voluntatẽ dñi ſui, quã non implet. & ideo, vt Chriſtus ait, Seruus ſciens voluntatẽ domini, & nõ faciens, plagis vapulabit multis. Et ſecundũ hoc exponitur quod operor, nõ intelligo. i. peccata quæ facio non cognoſco, nec conſidero finem & malũ ad quod me ducunt. Quia, vt D. Dion. ait, Nemo intendens malum operatur. Iuſtus etiã in gratia conſtitutus in motibus primo primis, iudicium rationis præuenientibus operatur quod non intelligit, cum motus illi præueniant intellectum, & cum ſint corporales non poſſunt in inſtanti reprimi. Non tamen operatur mente conſentiendo. Et ſecundum hoc exponitur, Quod operor non intelligo, id eſt, non approbo.

Luc. 12.

Non enim quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malum, illud facio.

HIc probat præcedentem propoſitionem, ſcilicet quod nõ intelligat quod operatur dupliciter per diuiſionem & per effectum. primo per diuiſionem eius, quod dixit, Quod operor. ſub quo duo continentur, ſcilicet agere bonum, & agere malum. ad quod peccatum omiſſionis reducitur. Per effectum autem ex hoc quod dixit, nõ intelligo. Quia cum intellectus moueat voluntatem per modum obiecti, eo quòd voluntas eſt de ſe cæca, & nihil poteſt velle, niſi ab intellectu dirigatur: velle eſt quodã modo effectus eius, quod eſt intelligere. vnde ſi non intelligo, videor ab extrinſeco agi & duci, prout

C ſeruus venundatus. dicit ergo primo quantum ad omiſſionem. *Non enim quod volo bonum hoc ago*, & ſic omitto. Hæc verba prout & præcedentia poſſunt intelligi & exponi tam de peccatore, quàm in gratia cõſtituto. Verum tamen ad clariorem intelligentiam ſciendum eſt primo quod duplex eſt actio, videlicet completa & incompleta. Incompleta dicitur quæ ſolum eſt interior & exterior, opere non exercetur. Completa verò quando actio interior in actum proſilit exteriorem. Secundo aduertendum eſt quod voluntas etiam eſt duplex, ſcilicet completa, quam Neoterici vocant efficacem & incompleta ſiue inefficax. Voluntas completa & efficax eſt, quæ ſecluſo impedimento exit in actum: & ſic aliqua actio dicitur incompleta ex parte actionis, quæ eſt completa ex parte voluntatis: vt cum quis vult dare eleemoſynam, putans ſe habere pecunias in marſupiò, occurret pauper mittit manum ad marſupium, & inuenit pecunias deprædatas. eſt tamen taliter diſpoſitus quod daret ſi haberet. Illa voluntas eſt efficax, licet non det eleemoſynam propter impedimentum, & ſic actio eſt completa ex parte voluntatis, & non ex parte operationis: quia pauper non recipit. His ſuppoſitis exponendo hæc verba de homine peccatore, poteſt dicere: Non enim quod volo bonum, voluntate incompleta & inefficaci, ſiue in vniuerſali, Non ago exterius actione completa, & in particulari, inſurgentibus paſſionibus. Scio in vniuerſali dandam eſſe eleemoſynam extremè indigenti, & elicio voluntatem dandi. Occurrit extremè indigens, inſurgit paſſio auaritiæ, & ab illa ſeductus non do eleemoſynam, & ſic non ago bonum quod volebam prius in vniuerſali: Intelligi & etiam exponi poteſt de homine iuſto, qui poteſt dicere, ego per Dei gratiam iuſtificatus non quod volo bonum, hoc ago: quia vellem cum quiete & tranquillitate animi ſemper Deo deſeruire, & non facio, diſtractionibus & paſſionibus inſurgentibus ex fomite ſiue concupiſcentia peccati originalis impedientibus.

1.2.q.11. ar.4.ad.1.

Quo ad commiſſionem verò & malum dicit: *Sed quod odi malum, hoc facio.* Quod ſi intelligatur de ho- D
mine peccatore, debet exponi de odio incompleto in vniuerſali, & de actione completa in particula-
ri, vt ſit ſenſus: Ego odi malum adulterij, & nollem eſſe adulter in vniuerſali, id eſt, tamen paſſioni-
bus inſurgentibus in particulari hoc ago & perficio. Si autem intelligatur de homine iuſto, debet
Pſal. 138. intelligi de actione imperfecta, quæ conſiſtit in ſola concupiſcentia præueniente iudicium rationis,
& de perfecto odio. de quo Pſalmiſta: perfecto odio oderam illos. & ſecundum hoc ſenſus Apoſtol.
talis eſt: Ego iuſtus malum quod odi facio, id eſt, illos motus concupiſcentiæ primo primos, quos
deliberatè & perfectè habere nolem, habeo. Et quia Lutherani & Neoterici hæretici ex peruerſo
huius copulatiuæ intellectu, negant liberum hominis arbitrium, maximè in homine peccatore, di-
centes ipſum eſſe claudum & non poſſe niſi claudicare & malè agere: & ſic in omni opere quantum-
cunque bono etiam dando eleëmoſynam & honorando parentes peccare, quod eſt hæreticum & ab-
ſurdiſſimum. Ideo hoc loco materiam liberi arbitrij duxi inquirendam. Ad cuius euidentiam ſcien-
dum eſt quod naturale & liberum in hoc differunt: quod naturale eſt determinatū ad vnum, ſic quod
non poteſt tendere niſi in vnum, & non ad plura oppoſita: prout lapis qui eſt naturaliter determina-
tus ad locum deorſum, & ignis ad locum ſurſum: & ſic nec lapis aſcendere, neque ignis deſcendere po-
teſt, neque lapis non deſcendere, neque ignis non aſcendere. Ideo lapis non liberè ſed naturaliter ſiue ne-
ceſſario deſcendit: & ignis etiam non liberè, ſed naturaliter & neceſſario aſcendit. Liberum autem di-
citur quod non eſt determinatum ad vnum, ſed eſt indeterminatum & indifferens, potens ſe habere
ad plura etiam oppoſita, & ſic poteſt agere & non agere: agere hoc vel eius oppoſitum. Et omnia quę
huiuſmodi ſunt & poſſunt ſe determinare ſeipſa, ſunt intellectualia & libera. Et ſic Deus eſt maximè
liber, quamuis peccare nō poſſit: quia habet liberum arbitrium perfectiſſimum, immutabile & inde-
Anſelmus. fectibile. Quia, vt dicit Anſelmus, Poſſe peccare nō eſt liberum arbitrium, nec pars liberi arbitrij, ſed
potius defectus perfectionis liberi arbitrij, & ſignum eius. Et quia Angeli ſunt intellectuales creatu-
ræ, habēt ex natura ſua liberum arbitrium vertibile ante electionem, poſt electionem verò adhuc ha-
bent liberum arbitrium, ſed nō vertibile ad bonū & ad malum. Angeli enim boni, qui completa ele-
ctione elegerunt bonum, habent liberum arbitrium firmatum in bonum: ſic quod ad plura & diuerſa
bona ſunt indifferentes, & ad malum determinari non poſſunt, nec peccare: & oppoſito modo mali. E
Cum autem homo ſit intellectualis, neceſſe eſt dicere quod ex natura ſua, & in puris naturalibus eſt
liberi arbitrij: eius tamen arbitrium eſt medium inter liberum arbitrium Dei et Angelorum. Quia li-
berum arbitrium Dei eſt inuertibile & indefectibile: arbitrium verò Angelorum eſt vertibile ad bo-
num & malum ante completam electionem, & non poſt: arbitrium autem hominis eſt vertibile ante
electionem & poſt ad bonum & ad malum, quandiu eſt in via, ſiue vſque ad mortem, in qua firmatur
in bono vel in malo ſecundum merita vel demerita, prout in Angelis in completa electione. Vnde
Damaſc. Damaſcenus dicit quod fecit in Angelis caſus, facit in hominibus mors: & Iuriſtæ dicunt quod vo-
luntas hominis vſque ad mortē eſt deambulatoria, id eſt, mutabilis, & mutare poteſt teſtamentū, quod
Eccle. 11. morte confirmatur, vt habetur in c. Cum Marthe extra de celebratione miſſ. Et Sapiens, Vbi ceciderit
lignum ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonem, ibi erit. comparat enim hominē arbori, quæ quandiu plan-
tata eſt, poteſt inclinari ad oppoſita per ventos contrarios. Sed ſi ſemel ceciderit, ibi manet. Sic homo
quādiu viuit vita mortali, inclinari & mutari poteſt ad bonū & ad malum, ſed poſtquā ceciderit per
mortem, ibi manet. Si ceciderit ad auſtrum, id eſt, in amore & charitate Dei, quæ per auſtrum ſignifi-
catur, ibi ſemper erit, ſcilicet firmatus in bono. Si verò ad aquilonem, id eſt, in ſtatu peccati mortalis,
etiam ibi ſemper erit, ſcilicet firmatus in malum.

Hominem autem etiam in peccato mortali exiſtentem in hac mortali vita habere liberum arbitri-
um triplici via probari poteſt, ſcilicet experientia, ratione, & ſacræ ſcripturæ authoritatibus ac eccle-
ſiæ catholicę determinationibus, prout deductum eſt ſupra. 1. cap. interpretādo illud propter quod tra-
didit eos Deus in deſideria cordis ſui. Reliquum ergo nunc eſt diſſoluere & enucleare maxime hunc
locum, quem Lutherani habent pro baſi & fundamento inexpugnabili, licet nihil penitus ad eorum
intentionem faciat. Quia, vt diximus, ſi Apoſt. intelligatur loqui de homine peccatore, manifeſtum
eſt ipſum nō loqui de volitione & odio perfectis & in particulari, ſed de volitione & odio incom- F
pletis & in vniuerſali, vt ſit ſenſus: quod volo bonū in vniuerſali, non ago perfecte in particulari, paſ-
Luc. 1. ſionibus inſurgentibus, non cogentibus ſed allicientibus. Nam, vt dixit dominus Cain: ſubter te erit
Gen. 4. appetitus tuus, & tu dominaberis illius. & eodem modo de odio, Quod odi malum in vniuerſali in-
Sap. 8. complete & inefficaci nolitione, hoc facio in particulari, inſurgentibus paſſionibus cōcupiſcentiæ al-
Ioan. 8. licientibus, & non neceſſitātibus, vt dictum eſt. Ad hoc autem quod obijciunt ex. 8. huius epiſtolæ
cap. Quicunque ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt. Dicendum quod cum Deus diſponat omnia ſuaui-
ter, id eſt, naturalia mouet naturaliter, & libera liberè. Ideo nō ſic aguntur filij Dei quin libere concur-
rant. Ad illud Chriſti: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. dictū eſt ſupra. 8. cap exponendo
illud: Gratias autem Deo quod ſerui fuiſtis peccati, quod ſeruitus peccati non tollit omnino liberta-
tem: quia non neceſſitat, licet inclinet & difficultatem præſtet. Omnibus autem alijs authoritatibus
quæ adduci poſſunt, ſatisfacit ſimilitudo data ſupra cap. 1. de infirmo cū diſtinctionibus ſequentibus
eam, ſcilicet complete, perfecte, & incomplete, atque imperfecte, & in his quę facilia ſunt, & nō habent
reſiſtentiam. Item quod bona noſtra ſunt principaliter à Deo, non totaliter. vide amplius infra hoc
eodem capite ſuper verbo, Nunc autem.

Si autem quod nolo, illud facio: conſentio legi quoniam bona eſt.

CONcludit hic ex præmiſſa diſpoſitione quod lex ſit bona, dicens: Si autem, &c. quaſi dicat, Si fa-
cio quod nolo, ex hoc ipſo quod nolo in vniuerſali malum quod lex prohibet, conſentio legi, id
eſt, vo-

A eſt, voluntas mea eſt concors legi, quæ hoc prohibet quod ego nolo. & ideo conſentio legi quod bona eſt. Manifeſtum enim quod inclinatio hominis ſecundum rationem eſt ad volendum bonum, & nolendum ſiue fugiendum malum, ſecundum naturam vel gratiam: & vtraque inclinatio eſt bona. Vnde ſequitur quod lex quæ huic inclinationi conſentit & fauet, præcipiendo bonum, & prohibendo malum, eadem ratione ſit bona. Ideo Salomon: Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis. *Prou.4.*

Nunc autem iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.

PRobat hic quod dixerat de conditione hominis, ſcilicet quod ſit carnalis venundatus ſub peccato, & quaſi aliqualiter ſeruus: apparet ex hoc quod ipſe non agit, ſed agitur à peccato. Ille enim liber dicitur, qui eſt dominus, & per ſeipſum agit & non agitur, neque ducitur ab alio Ideo dicit, *Nunc autem*, quaſi dicat. Dictum eſt quod per intellectum & voluntatem, id eſt, ſecundum portionem ſuperiorem, conſentio legi quod bona eſt. Nunc autem dum cõtra legem facio, iam ſecundum eandem portionem & rationem non operor illud quod facio contra legem, ſed quod inhabitat in me peccatum. Et hoc quidem manifeſtum eſt in homine in gratia conſtituto, quo ad motus cõcupiſcentiæ primo primos, qui præueniunt iudicium rationis, quod portio ſuperior, cum preueniatur ab illis, non operatur illos, ſed fomes, id eſt, appetitus ſenſitiuus, qui inhabitat, elicit, & operatur illos. Illud enim dicitur homo operari, quod per rationem (per quam dicitur homo) operatur. Ideo motus cõcupiſcentię, qui non ſunt imperati à ratione, ſed à fomite, non operatur homo ſed fomes peccati, quod hic ab Apoſtolo vocatur peccatum quod inhabitat.

Ex hoc loco perperam intellecto, multi hæretici ſumpſerunt occaſionem erroris. Aliqui quod ſemper ſimus in peccato & in ira Dei, etiam ſi ſimus iuſtiſſimi, ſed Deus non imputat, vt ſupra.4.cap. recitauimus & improbauimus, exponendo illud Dauidis ab Apoſtolo allegatum: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Alij verò Manichæorum errorem renouantes, dixerunt quod nos ni-
B hil operamur, ſed merè paſſiue nos habemus, Attribuentes Deo tanquam primo principio bono, omnes operationes bonas. Et diabolo tanquam primo principio malo, omnes operationes malas. Iſti nõ egent improbatione, cum euidens ſit in lumine naturali, et naturali ratione demonſtrari poſſit: vnum tantum eſſe primum principium omnium rerum. Neoterici verò hæretici præmiſſis peiores, non verentur dicere non ſolum merè paſſiue nos habere in operationibus noſtris, ſed etiam omnes operationes tam bonas quàm malas à Deo eſſe, ita vt non magis ſit opus Dei conuerſio D. Pauli, quàm perditio Iudæ. Horum blaſphemus error & hæreſis, non ſolum ratione naturali, ſed etiã plurimis ſacræ ſcripturę teſtimoniis reprobatur. Manifeſtum eſt enim potentias à Deo eſſe datas animalibus ad operandum operationes proprias, propter quas dicuntur & ipſa animalia operari, vegetare, generare, videre, audire, comedere, moueri, & ſic de aliis. Nec dicimus Deum portare bladum ad molendinum, nec ipſum moueri, cum aſinus bladum portat & mouetur, licet effectiue concurrat ad motum & delationem. Et ſi aſinus in illa delatione nihil operaretur, fruſtra eſſet ei data illa vis motiua, quod eſt abſurdum, cum Deus & natura nihil faciant fruſtra. Eſt etiam hic error oppoſitus ei quod ſcribitur apud Marcum vlt. Illi autem profecti prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, &c. Si Deus cooperabatur, ſequitur quod etiam Apoſtoli operabantur. eſt etiam contra illud D. Ioan. in tertia epiſtola: Nos ergo debemus ſuſcipere huiuſmodi, ſicut cooperatores veritatis. Et contra illud Apoſt. Gratia Dei in me vacua non fuit, ſed abundantius omnibus illis laboraui, non ego (ſcilicet ſolus) ſed gratia Dei mecum. Aduerſatur etiam illi quod dicit Apoſtolus: Vnuſquiſq; propriam mercedem accipiet ſecundum laborem ſuum. Præterea ſi nos nihil operaremur, quomodo dixiſſet Chriſtus Pilato: A temetipſo hoc dicis, an alij tibi dixerũt de me? Et D. Ioan. de Caipha loquens ſcribit: Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet pontifex anni illius, prophetauit, &c. Ergo poterat aliquid à ſemetipſo dice-
C re. Inſuper Apoſtolus ſupra.2. dixit, Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt. Non abs re ergo hic error condemnatus fuit in Concilio Tridentino, ſeſſione.6. canone 4. vbi dicitur: Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum nihil cooperari, aſſentiendo Deo excitanti atq; vocanti, quo ad obtinendam iuſtificationis gratiam, ſe diſponat ac præparet, neq; poſſe diſſentire ſi velit, ſed velut inanime quoddam nihil omnino agere mereq; paſſiue ſe habere, Anathema ſit. Et canone ſexto dicitur: Si quis dixerit non eſſe in poteſtate hominis vias ſuas malas facere, ſed mala opera, ita vt bona Deum operari non permiſſiue ſolum, ſed etiam proprie & per ſe, vt ſit eius proprium opus non minus proditio Iudæ quàm vocatio Pauli, Anathema ſit. Nec obſtat id quod dicit Eſaias.26.cap. Omnia opera noſtra operatus in nobis Domine. Nec illud Apoſtoli Philippen. ſecundo: Deus eſt qui operatur in vobis velle & perficere, quia vterque intelligit de operibus bonis. Nam vt dicit Oſeas.13. cap. Perditio tua ex te Iſrael, tantum in me auxilium tuum. vel ſi intelligatur de malis, debet intelligi ſecundum ſubſtantiam operis, & non quantum ad deformitatem. & de bonis principaliter. Et id quod Apoſtolus hic dicit, Iam non ego operor, ſed quod inhabitat in me, nullo modo fauet: quia proprie intelligitur de homine iuſto, vt ſupra expoſitum eſt, cum actiones ſunt ſuppoſitorum & non potentiis. vnde manifeſtum eſt hominem iuſtum illos motus primo primos per appetitum ſenſitiuum operari, ſed non libere, & inquantum rationalis, cum præueniant deliberationem rationis, à qua dicitur homo. ſed operatur illos inquantum animal. Et hoc bene innuit Apoſtolus cum ait: Si quod nolo, vt ratione vtens, facio vt animal: Iam non facio vt homo, ſed quod inhabitat in me peccatum, id eſt, ex inclinatione fomitis ſiue appetitus ſenſitiui. Si verò loquamur de homine peccatore, non poteſt proprie intelligi: quia id quod homo peccator non vult in vniuerſali malum, conſideratis omnibus circunſtantiis, volendo illud malum in particulari, ratio eius peccato conſentit, & ideo ipſemet operatur. Vnde diuus Auguſtinus ait: Multum fallitur homo qui conſentiens eſt concupiſcentiæ carnis ſuæ, & quod illa deſiderat decernens face-

Ariſt. 8 phyſ. *1. Cor. 15.* *1. Cor. 3* *Ioan. 18* *Ioan. 11.*

A quantum volumus bonum: perfectio autem eſt per gratiam, quia quo ad bonum opus meritorium,
debet intelligi velle adiacet mihi, ſcilicet per gratiā reparato ex operatione diuinæ gratiæ, per quam
non ſolum volo bonum, ſed etiam aliquid boni facio. vel poteſt intelligi de perfecto & continuato
bono vſq; ad finem abſq; macula peccati venialis, in quo nemo in peccato originali conceptus con-
tinuare & perſeuerare poteſt. Vnde D. Ioan. Si dixerimus quia peccatum non habemus, &c & Salo- 1. Ioan. 1.
mon. Non eſt homo qui faciat bonum, & non peccet, ſcilicet aliquando: ad perſeuerandum enim vſq; Eccle. 7.
ad finem requiritur ſpeciale auxilium. poſſunt etiam hæc verba exponi de proficientibus in gratia,
qui vellent amplius proficere quàm proficiant. Si verò referantur ad hominem peccatorem gratia de-
ſtitutum, ſic exponi poſſunt, vt velle accipiatur pro voluntate incompleta & vniuerſali, quæ ex in-
ſtinctu naturæ ſiue ſynderesi in quibuſcunq; etiam peccantibus inclinatur ad bonum. Vnde Philoſ. 1. Ethic.
bonum eſt quod omnia appetunt. Sed illud velle adiacet homini quaſi infirmum, niſi gratia Dei vo-
luntati tribuat efficaciam perficiendi. Et ideo de operibus meritoriis vel diſponentibus ad gratiā in-
telligitur id quod dicit: Nō ſumus ſufficientes ex nobis quaſi ex nobis aliquid cogitare. ſ. perfecte & 2. Cor. 3.
meritoriē: ſed omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt, vt ex cōtextu apparet. Poſſumus tamē aliquid ex
nobis, cum concurſu generali Dei, cogitare de his quæ ſunt connaturalia, vt dictum eſt.

Non enim quod volo bonum, hoc facio, ſed quod nolo malum, hoc ago.

HIc explicatius declarat quod perficere bonū non venit ex actione hominis, quę eſt ſignum & effe-
ctus facultatis eius. Ex hoc enim apparet quod homo nō inuenit perficere bonum: quia non agit
bonum quod vult: & quia facit malum quod non vult, quod fuit ſuperius expoſitum.

Si autem quod nolo, illud facio: non iam ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.

REſumit concluſionem quam præmiſerat, & quam iam expoſuimus. Sed aduertendum quod ex
vno & eodem medio Apoſtolus concludit duo, quę ſupra poſuerat, ſcilicet bonitatem legis, &
dominium peccati. Primo dixit: Si autem quod nolo illud facio, conſentio legi quod bona eſt. Secun-
do, cum dicit hic: *Si autem quod nolo illud facio, nō iam ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatū.* Quarum
duarum concluſionum prima pertinet ad id quod dixerat, lex ſpiritualis eſt. Secūda ad id quod dixe-
rat, ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato Sed primam concluſionem de bonitate legis eli-
B cit ex illo medio quod dicit, nolo, ſcilicet ſecundum rationem quæ lex prohibet, ex quo patet legem
eſſe bonam. Sed ex parte eius quod dicit, facio, cōcludit in homine dominari peccatum, quod volun-
tatem rationis operatur.

QVARTA PARS VII. CAPITIS.

Inuenio igitur, legem, volenti mihi facere bonum quoniam mihi malum adiacet.

OStenſo prius quod lex ſit bona, eo q concordat rationi in hac. 4. huius cap parte Apoſt. infert
duas concluſiones ſecundum duo quæ propoſuerat. Primum fuit quod lex ſpiritualis eſt: & pro-
bato quod ſit bona, intēdit probare ex illa bonitate quod ſit ſpiritualis ratiocinatur igitur ſic. *inuenio,*
ſcilicet per experimentum, legem, ſcilicet Moſi conſonam mihi volenti facere bonum, id eſt, rationi
meæ quæ ſpiritualis eſt, per quā bonum approbo, & malum deteſtor, dum & ipſa lex mandat bonū,
& prohibet malum. Et hoc ſcilicet fuit neceſſariū, *quoniam.* i. quia, *malum.* i. peccatū vel fomes pecca-
ti, *mihi adiacet,* id eſt, iuxta rationem meā iacet, quaſi carnem meam inhabitans. Vnde Mich. 7. Ab ea
quæ dormit in ſinu tuo (id eſt à carne) cuſtodi clauſtra oris tui. Neceſſitas ergo legis eſt ex parte mali
adiacentis: Si enim bonum gratię eſſet ex vtraq; parte ſuperiori & inferiori portione iuſtificati ho-
minis, inueniret homo ſpiritualis legem vtilem, ſed ex parte contrarietatis in homine exiſtentis, ex
hoc quod malum adiacet homini etiā iuſtificato: lex inuenitur tanq̄ frenum ad cohibendū pronitatē
peccati, quæ ſe tenet ex parte carnis, ſiue exterioris hominis. Ideo ſubdit, *Condelector enim legi Dei ſecun-
dum interiorem hominem.* Hic declarat ſpiritualitatē legis per ſignū dicēs: Condelector &c. Nullus enim
delectatur niſi in eo quod eſt ſibi conueniens: homo autem delectatur in lege ſecundum interiorem
hominem, id eſt, portionem ſuperiorem ſiue rationem & mentem quæ interior homo dicitur. Non
quod anima ſit effigiata ſecundō formā hominis, vt Tertullianus poſuit vel quod ipſa ſola ſit homo,
vt Plato voluit, dicens: quod homo eſt anima viens corpore. Sed quia id quod eſt principalius in ho-
mine dicitur homo. Hoc eſt autē mens ſiue portio ſuperior, quæ ſolum comprehendit duas potentias
C ſpirituales nō vtentes organo corporeo. ſ. rationem & voluntatem: quę nonnunquā ſub ratione com
prehendiſue, licet principalius in homine ſecundū exteriorem apparentiam ſit corpus, ſic exterius ef-
figiatum cū potentiis ſenſitiuis, quod dicitur homo exterior. Sed ſecūdum rei veritatem illud dicitur
principalius, quod eſt intrinſecum, prout mens ſiue ratio & voluntas rationi conformis, quæ hic dici
tur homo interior. Cui, vt Pſal. dicit, Suauia ſunt eloquia Dei. Secundū illud, Habentes ſolatio libros Pſal. 118
ſanctos, qui in manibus noſtris ſunt. Mat. 10

*Video autem alium legem in membris meis repugnantē legi mentis meæ, & captiuantem me
in lege peccati, quæ eſt in membris meis.*

ALiam concluſionem hic ſubiungit correſpondentem ei quod ſupra dixerat: Ego autem carnalis
ſum venundatus ſub peccato. Ad cuius intelligentiā, ſciendum eſt quod in præcedenti diſcurſu,
& hic Apoſtolus ponit quatuor leges, duas alteris duabus oppoſitas, ſcilicet legem Dei, & legem
mentis, ex vna parte: & legem peccati, & legem membrorum, ex alia: lex Dei & lex mentis differūt,
ſicut effectus & cauſa: quia lex mentis eſt effectus legis Dei: lex enim mentis ſiue naturalis nihil
aliud eſt quàm participatio legis æternæ Dei. conueniunt autem quia lex mentis ſiue naturalis con-
cordat cum lege æterna Dei, & ſubdit hominem legi æternæ Dei, & ſic ſe conſequuntur. Lex autem
peccati & lex membrorum, etiam ſe conſequuntur, & habent oppoſitos effectus. Quia ſicut lex men-
tis ſubdit hominem legi æternæ Dei, ſic etiam lex membrorum ſiue carnis, ſubdit hominem legi pec-
cati. Et quanuis tam lex peccati quàm lex carnis ſunt in membris ſiue in portione inferiori, diffe-
runt tamen in hoc quod lex carnis eſt naturalis inclinatio inferiorum virium ad propria bona, ſci-
licet eis ſuauia & delectabilia, ſecundum ſenſum vel appetitum. Lex verò peccati eſt pœna peccati

originalis,& eſt deordinatio earundem virium derelicta ex perditione iuſtitiæ originalis, & ſic non D
diſtinguuntur materialiter ſiue ſubiecto, ſed formaliter penes principia. Quia lex peccati dicitur fo-
mes ſiue appetitus ſenſitiuus, deſtitutus iuſtitia originali ex peccato primi parentis: lex autem mem-
brorum ſiue carnis, dicitur idem fomes ſiue appetitus ſenſitiuus, inquantum [illegible] ad proſe-
quendum delectabilia ſibi, contra dictamen rectæ rationis. Verùm nec lex carnis ſiue membrorum,
nec lex peccati dicuntur propriè leges, ſed duntaxat metaphoricè & ſimilitudinariè propter [illegible]
cem ſimilitudinem. Prima, quia quemadmodum lex inducit ad bonum faciendum, ſic fomes ad pec-
candum. Secunda ſimilitudo eſt, quia quemadmodum lex ligat, ſic fomes videtur quodammodo
ligare propter attractionem, licet efficaciter non liget. Poteſt etiam eſſe ſimilitudo per com[illegible]atio-
nem ad cauſam, quia cum fomes ſit quædam pœna peccati duplicem habet cauſam. Primam [illegible] in
peccatum primi parentis quod in peccatore dominium accepit, & ei legem, quæ eſt fome[illegible],
prout dominus ſeruo victo legem imponit. Alia cauſa fomitis eſt Deus, qui hãc pœnam Ad[illegible] pecca-
ti, & omnibus ab eo per propagationem carnalem et ſeminalem rationẽ deſcendentibus im[illegible], vt
rationi eorum inferiores vires non obedirent deſpoticè. Et ſecundum hoc ipſa in[illegible] infe-
rum viriũ lex quodammodo dicitur, inquantum eſt pœna per legem diuinæ iuſti[illegible]troducta, pro-
2.Reg.3 ut iuſti iudicis ſententia quaſi lex reputatur: ſecundum illud, Et factum eſt hoc ex die [illegible] & dei[illegible]ps
conſtitutum & præfinitũ, & quaſi lex in Iſrael vſq; ad hanc diem. Et hæc quædã lex pec[illegible]
tis eſt materialiter diffuſa in omnibus potentiis ſenſitiuis, & membris, quæ omnia per iuſtitiã origi-
nalem omnino ſubdebantur rationi, & ex eiuſdem iuſtitię originalis amiſſione ſunt deordinata, & re-
ſiſtunt rationis imperio. principalius tamẽ appetitus ſenſitiuus, tam concupiſcibilis q̃ iraſcibilis, qui
dominãtur aliis membris quæ deſeruiunt concupiſcentię ad peccandũ, prout dictum eſt ſupra [illegible].cap.
Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, &c. Hæc lex carnis fomitis membrorum ſiue
peccati, habet duos effectus, ſcilicet reſiſtere rationi, & eam captiuare, id eſt, vehementer inclinare ad
peccãdum. His ſuppoſitis facilis erit intellectus Apoſtoli, Video &c. quaſi dicat, Aſſertũ eſt quod lex
ſpiritualis eſt, Et ego carnalis venundatus ſub peccato, hoc enim experimento dicere & inferre im-
pellor. Quia video aliam legem in membris meis, ſcilicet legem carnis fomitis & membrorũ repu-
gnantem legi mentis meæ, id eſt, legi naturali quæ conformatur legi Dei Moſaicæ vel euangelicæ ſe- E
cundum exigentiã temporis, & captiuantem, id eſt, vehemẽter, nõ tamen neceſſario, me inducentem
in legem peccati, id eſt, ad committendum peccata, et perſeuerãdum in illis. Magna enim vi fertur in
ſenſibilia, vt volũtatẽ extra lineas ratiõis trahat, vt ſiat mãcipiũ peccati & mortis. *Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius?* Hic agit de liberatione peccati: & mouet dubitationem in qua primo
fatetur ſuam miſeriam, cum dicit, Infelix homo, quod quidẽ eſt per peccatũ quod habitat in homine,
ſiue quantum ad carnem tantũ, prout in homine iuſto, ſiue quantũ ad mentem & carnem ſimul, vt in
Prou.14 peccatore. Vnde Salomon, Miſeros facit populos peccatum. & Dauid: Miſer factus ſum, & curuatus
Pſal.37. ſum vſq; in finem, ſcilicet vitæ. Deinde quærit dicens: Quis me liberabit à corpore mortis huius? [illegible]
interrogatio videtur eſſe hominis iuſtificati ſe miſerum profitẽtis, ratione carnalium motuum in[illegible]
Phil.1. gentium pro ſua liberatione ſuſpirantis, prout alibi dicebat: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. [illegible]
Pſal.141 Dauid qui dicebat: Educ de carcere animã meam. Sciendum tamen quod in corpore homini[illegible] pot[illegible]
2.Cor.5. conſiderari natura ipſius corporis, quæ eſt conueniens animæ, & quo ad hoc non vult anima ſeparari
ſeu expoliari, ſed potius ſuperueſtiri: et ſic non ſuſpirat vt liberetur à corpore abſolute, [illegible]d à corpore
Sap.9. mortis huius, hoc eſt à corpore, quatenus miniſtrat mortẽ: eſt enim quædã mors pati ſen[illegible]ualitatis mo-
tus ac etiã corruptio corporis, quod aggrauat: & ideo ſecundum hoc ſignanter dicit de corpore [illegible]or-
tis huius. *Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.* Reſpondet hic præmiſſæ interro[illegible]ationi, d[illegible]e
quod homo non poteſt liberari à corpore mortis huius, ſiue à corruptione corporis, nec [illegible]b in[illegible]tio-
ne animę propriis viribus, ſed ſolum per gratiam Chriſti, qui eſt filius naturalis, & poteſt nos libera-
Ioan.8. re. Vnde dicebat: Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Ideo dicit, Gratia Dei, ſcilicet liberabit,
Ioan.1. per Ieſum Chriſtũ, per quẽ gratia & veritas facta eſt. Hæc autẽ gratia liberat à corpore mortis huius
dupliciter: Vno modo quia facit quod corruptio corporis menti non dominetur, trahens eam ad pec-
candum. Alio modo vt corruptio corporis totaliter tollatur in reſurrectione. Quantum ad primum F
conuenit dicere peccatori: Gratia liberabit me de corpore mortis huius, id eſt, liberabit me à pec-
cato originali, in quod eſt anima inducta ex corruptione corporis, ſed à culpa illa iam iuſtus libera-
tus eſt. Vnde competit ei dicere: Gratia Dei liberabit me de corpore mortis huius. vt, ſcilicet in cor-
pore meo non ſit infectio nec corruptio peccati per conſenſum in hac via & paſſionum & mortis in
reſurrectione. *Igitur ego ipſe mente ſeruio legi Dei: carne autem legi peccati.* Hic infert concluſionem exortam
ex illo quod ſupra dixerat, per vnum hominem peccatum intrauit in mũdum, & per peccatum mors.
Hæc concluſio ſecundum duas præmiſſas expoſitiones diuerſimodè ex præmiſſis infertur. Secundum
enim quod præmiſſa verba exponantur in perſona peccatoris, ſic inferenda eſt concluſio. Dictum eſt
quod gratia liberabit me à corpore mortis huius, vt ſi ab eo, non deducar in peccatum, ergo quando
ero liberatus mente, id eſt, intellectu & voluntate: ſeruio, id eſt, ſeruiam legi Dei. ſecundum carnem
autem legi peccati, quæ quidẽ in carne remanet propter fomitem. Si autẽ exponãtur in perſona iu[illegible],
ſic inferẽda eſt gratia Dei, per Ieſum Chriſtum liberauit me à corpore mortis huius, ſcilicet, vt in me
non ſit corruptio peccati & mortis. Igitur ego ipſe vnus & idem antequam plenè liberer, mente
ſeruio legi Dei, ei conſentiens: carne autem ſeruio legi peccati, inquantum caro mea ſecundum
legem peccati & fomitis motum præueniens mouet me ad concupiſcendum, cui tamen non con-
ſentio mente.

EPITOME VIII. CAPITIS.

CApur hoc.8.eſt quædam expoſitio & conſummatio eorum quæ à.5.cap.hucuſque deduxit Apo-
ſtolus de facultate & vtilitate gratiæ Dei. Nam in illo cap. poſt enarrationem bonorum, quæ
nobis

A nobis contulit, inchoauit memorare illa à quibus nos liberat, puta à macula culpæ originalis. Et in ſexto ca. De protectione ab actualibus, & in. 7 capite. De abſolutione à lege veteri In hoc autem cap. primo concludit nos per gratiam ſeruatos fuiſſe ab omni damnatione, tam culpæ quam pœnæ, quod probat ex lege ſpiritus per gratiam data, quæ eſt cauſa vitæ, & ſic liberat hominem à peccato & morte, quæ eſt effectus peccati, à quibus lex liberare non poterat. Deinde aſſignat cauſam legis ſpiritus, ſcilicet Chriſti incarnationem, declarans eos quibus non prodeſt, ſcilicet ambulantibus ſecundum carnem, ſubiungens rationem, effectum ac pœnam ambulantium ſecundum carnem. Secundò ibi, *Quoniam ſapientia, &c.* probat quod prudētia carnis eſt mors propter inimicitiā quam habet cum Deo, à qua fideles ſunt liberati per inhabitantem ſpiritum. Tertiò ibi, *Quicunque, &c.* oſtendit mercedem & effectus ſpiritus, qui ſunt directio, adoptio, teſtimonium filiationis, & conſecutio futuræ hæreditatis, quæ eſt vita æterna. Quartò ibi, *Exiſtimo enim, &c.* Aſſignat cauſam dilationis immortalitatis vitæ æternæ, & hæreditatis filiorum Dei, oſtendendo excellentiam gloriæ, comparando eam ad paſſiones huius temporis. Quintò ibi, *Non ſolum, &c.* oſtendit quod omnes etiam iuſti ac primitias ſpiritus habentes, paſſionibus corporalibus ſubditi ſunt, in illis tamen ſpe, & Spiritu ſancto iuuantur. Sextò ibi, *Scimus, &c.* oſtendit modum quo ſpiritus ſanctus iuuat exteriores euentus in bonum noſtrum dirigendo, quod probat ratione qua concludit quod ſancti quos Deus promouet, nullum incommodum pati poſſunt à malo pœnæ attento fauore Dei qui proprio filio non pepercit. Poſtremò ibi, *Quis accuſabit, &c.* oſtendit quod nullum incommodum pati poſſunt à malo culpæ, attento Chriſti pro nobis interpellantis auxilio, declarando certitudinem liberationis ab illo per virtutem gratiæ & charitatis, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro.

EXPOSITIO LITERALIS VIII. CAPITIS.

N*ihil ergo nunc damnationis*, id eſt, obligationis culpæ aut pœnæ, *eſt his qui ſunt*, perfectè incorporati per baptiſmum, fidem, & dilectionem, *in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant*, id eſt, qui nullo modo deſideria & concupiſcentias carnis ſequuntur. *Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu*, id eſt gratia qua Spiritus ſanctus infundit animæ vt det ei vitam ſpirituale *liberauit me à lege peccati*, id eſt à fomite, Hier. 31.
B. qui inducit ad peccatum ne dominetur mihi, vel à conſenſu & operatione peccati. *Nam quod erat impoſſibile legi*, ſcilicet naturali & ſcriptæ, *in quo*, id eſt, in qua re, ſcilicet iuſtificatione vel liberatione damnationis, *infirmabatur per carnem*, id eſt, debilis erat & non poterat iuſtificare per carnales obſeruantias, fomite impediente ad adiuuādum & perficiendum benedictionem promiſſam. *Deus*, ſcilicet pater *Filium ſuum mittens in ſimilitudine carnis peccati*, id eſt, habens veram carnem humanam, non quidem peccato obnoxiam, prout habent cæteri homines, qui ſubiecti ſunt peccato originali: ſed ſimilem carni peccati in figura, ſenſibilitate, paſſibilitate, & mortalitate, ſicut eſt caro peccatorum, *& de peccato*, id eſt pro peccato in carne Chriſti cōmiſſo, virtute ſuæ paſſionis quæ dicitur peccatum propter ſimilitudinem peccati, vel per hoc quod factus eſt *hoſtia* pro peccato, *damnauit peccatum in carne*, id eſt, debilitauit fomitem peccati in carne noſtra, & ita ſatisfaciendo abſtulit peccata mundi: *vt iuſtificatio legis*, id eſt, iuſtitia quam lex promittebat, & quam aliqui ex lege ſperabant, *impleretur*, id eſt, perficeretur *in nobis*, ſcilicet exiſtentibus in Chriſto incorporatis, *qui non ſecundum carnem ambulamus*, id eſt, qui non ſequimur deſideria & concupiſcentias carnis, *ſed ſecundum ſpiritum*, id eſt, ambulamus ſecundum inſtinctum ſiue inſpirationem Spiritus ſancti prout præceptum eſt nobis. *Qui enim ſecundum carnem ſunt*, id eſt, qui intenti & ſubditi ſunt carnalibus deſiderijs, *quæ carnis ſunt, ſapiunt*, id eſt, approbant & iudicant ea eſſe ſimpliciter bona, quæ carni ſunt placita, & hoc eſt habere ſapientiam carnis ad faciendum mala. *Qui verò ſecundum ſpiritum ſunt*, id eſt, qui Spiritus ſancti inſpirationem ſequuntur, *quæ ſunt ſpiritus, ſentiunt*, id eſt, iudicant, & rectum ſenſum, ac iudicium in ſpiritualibus habent, & non illi qui approbant iudicia & inclinationes carnis, qui, ſcilicet dicuntur habere prudentiam carnis, quæ eſt eis plurimum nociua. *Nam prudentia carnis mors eſt*, id eſt, cauſa mortis æternæ: *prudentia autem ſpiritus*, id eſt, approbatio eorum quæ inſpirantur à Spiritu ſancto, *vita & pax*, id eſt, cauſa vitæ gratiæ, & gloriæ, in qua erit pax perfectiſſima.

Gen. 11.
Ioan. 1.
Deu. 4.
Gal. 5.
Hier. 4.

SECVNDA PARS VIII. CAPITIS.

C Q*Voniam ſapientia carnis, inimica eſt Deo*, eo quod contra legem Dei hominem inclinat. *Legi enim Dei non eſt ſubiecta*, i. ſubiici non vult. *nec enim poteſt*: quia peccatum cum ſit auerſio à Deo ſiue à lege Dei, nō poteſt fieri ſubiectio; quanuis ille qui ſubiectus eſt vicio, poſſit per gratiam Dei liberari à vicio, & ſubiici Deo: nunquam tamen vicium poteſt ſubiici Deo. Quemadmodum licet ille qui eſt albus, poſſit fieri niger, nunquā tamen albedo fiet nigredo. *Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt*, cum ſint inimici eius, quandiu concupiſcentias carnis ſequuntur. *Vos autem in carne non eſtis*, id eſt, in vitiis carnis non ambulatis. *Sed in ſpiritu*, id eſt, ſpiritum & rationem ſequimini, *Si tamen ſpiritus Dei habitat in vobis*, ſcilicet per charitatem per quam efficimur templum Dei, & per quam Spiritus ſanctus habitat in nobis. *Si quis autem ſpiritum Chriſti*, id eſt, Spiritum ſanctū qui dicitur ſpiritus Chriſti, eo quod à Chriſto naturali Dei filio procedit, qui etiam dicitur ſpiritus Dei patris, cum ab ipſo pariter procedat. *non habet*, per effectum amoris & charitatis. *Hic non eſt eius*, id eſt, nō eſt membrum Chriſti viuum, ſed mortuum: prout membrum corporis quod per animam nō viuificatur. *Si autem Chriſtus in nobis eſt*, per ſpiritum ſuum, id eſt, per charitatem & amorem, quæ attribuitur Spiritui ſancto, per quas oportet vos eſſe cōformes Chriſto. *Corpus quidem*, ſcilicet veſtrū, *mortuum eſt*, id eſt, neceſſitati mortis & paſſionibus rationem præuenientibus ſubiectū & adiudicatum eſt, *propter peccatum*, ſcilicet primi parentis per propagationem carnis in vos transfuſum, ex quo ſubiectio mortis & rebellio, ſiue cōcupiſcentia præueniens liberū rationis iudicium ſecuta eſt. *Spiritus verò*, id eſt, mens veſtra, quæ iam renouata eſt à peccato, *viuit* vita gratiæ, *propter iuſtificationem*, qua à Spiritu ſancto per gratiam iuſtificati eſtis: *Quod ſi ſpiritus eius*, ſcilicet Dei patris tanquā ab ipſo procedens, *qui ſuſcitauit Ieſum a mortuis habitat in vobis*, vna cum patre & ſeipſo Chriſto, ſecundū diuinitatem. cum virtus ſanctæ trinitatis ſit tantū in tribus perſonis. *viuificabit & mortalia corpora veſtra*, ſcilicet in reſurrectione generali, in qua corpora veſtra ſic erunt

 viuificata,

viuificata, quod erunt nō ſolum immortalia, ſed etiam impaſſibilia paſſio de corruptiua: & hoc faciet, *propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis*, id eſt, virtute Spiritus ſancti inhabitantis in vobis. *Ergo fratres debitores ſumus* Spiritui ſancto, propter multa beneficia quæ nobis ab eo proueniunt. *non carni vt ſecundum carnem viuamus*, id eſt, carnis deſideria perficiamus. *Si enim ſecundum carnem vixeritis*, ſequendo eius concupiſcentias, *moriemini*, ſcilicet morte culpæ in præſenti ſeculo, & morte gehennæ in futuro. *Si autem ſpiritu*, id eſt, per ſpiritum, *facta carnis*, id eſt, opera ſiue paſſiones quæ ex concupiſcentia carnis pullulant, *mortificaueritis* ieiuniis, vigiliis, orationibus, ac aliis bonis operibus, *viuetis* vita gratiæ in præſenti, & vita gloriæ in futuro. D

TERTIA PARS VIII. CAPITIS.

Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, id eſt, diriguntur & ducuntur ex amore et dilectione ſeruientes Deo. *Hi filii Dei ſunt*, ſcilicet ſpirituales, tanquam per ſemē ſpirituale, quod eſt verbum Dei, vel per inſtinctum, ſiue ſpirationem Spiritus ſancti generati. *Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore*, ſicut olim in lege Moyſi, quæ data fuit in terrore tonitruorum, & fulgurum coruſcantium ſuper terram: quem terrorem non incuſſit Deus mittendo Spiritum ſanctū in die Pentecoſtes, nec incutit mittēdo illum in particulari iuſtificatione. *Sed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei*, qui eſt ſpiritus amoris patris, & filii, per quem nos adoptat, id eſt, acceptat & reputat filios, vt intrepidè poſt poſito quocunque timore, poſſimus ad eum recurrere, ſicut filii naturales ad patrem naturalē. *in quo*, ſcilicet ſpiritu ſancto, ex affectu amoris filialis quem cauſat in nobis, *clamamus*, magna intentione ex affectu cordis. *Abba pater ipſe enim ſpiritus*, ſcilicet ſanctus, *teſtimonium* coniecturale, *reddit ſpiritui noſtro quod ſumus filii Dei*, ſcilicet adoptiui dum bene agimus. *Si autem filii*, ſcilicet ſumus per Spiritum ſanctum, ſequitur quod ſumus *& hæredes*, cum non ſolum filio naturali, ſed etiam adoptiuo debeatur hæreditas. *hæredes quidem Dei*, quia videbimus eum ſicuti eſt, & fruemur eius beatitudine, in quibus conſiſtit hæreditas. *cohæredes autem Chriſti*, qui eſt principalis filius, cuius filiationem nos participamus, & participabimus hæreditatem. *Si tamen compatimur*, id eſt, ſimiliter patimur & patienter ſuſtinemus tribulationes huius mundi, prout ipſe patienter ſuſtinuit: *vt & conglorificemur*, id eſt, ſimiliter conglorificabimur in anima & corpore, quod configuratum erit corpori claritatis ſuæ.

Exod. 19.
Marc. 14.
Hier. 4.
Ioan. 3.
Phil. 3.

QVARTA PARS VIII. CAPITIS. B

Exiſtimo enim ego expertus gloriam & labores, *quod non ſunt condignæ*, id eſt, æquales ſiue ſecundum æqualitatem dignæ, *paſſiones*, i. tribulationes & miſeriæ *huius temporis* i. quas patimur in hoc ſeculo: quia ſunt paucæ & breuiſſimæ durationis: *ad futuram gloriam*, quæ erit æterna & indeficiens. *quæ reuelabitur* i. manifeſtabitur, *in nobis*, expectantibus, ſcilicet illā. *Nam expectatio creaturæ* .i. hominis iuſtificati, qui dicitur principalis creatura huius mundi, ſub cuius pedibus ſubiecit Deus omnia. Vel homo iuſtificatus *reuelationem*. i. manifeſtationem & adeptionē gloriæ, *filiorum Dei*, quæ fiet in reſurrectione & iudicio generali, *expectat* i. aſſiduè ſummo deſiderio & affectu optat, quā neceſſe habet expectare, cum nondum eam habeat. *Vanitati enim creatura ſubiecta eſt non volens*, i. homo iuſtus rebus corporalibus, quæ ſunt vana, vtpote mutabilia, caduca, eleuationem animi impedientia, et afflictionē ſpiritus cauſantia, etiam ſi nolit, ſubiectus eſt propter vitæ præſentis neceſſitatem. Verum prædictā vanitatem, mutationem, & afflictionē patienter ſuſtinet. *Sed propter eum*, ſcilicet Deum, *qui ſubiecit eam in ſpe*, ſcilicet liberationis ſiue ſperando liberari à vanitate illa *quia & ipſa creatura liberabitur* .i. *ſeruitute corruptionis* id eſt neceſſitate quærendi victum & veſtitum, ac etiā ab omni tribulatione & anguſtia, morte & paſſibilitate, quibus in hac mortali vita ſubiecta eſt. quæ ſeruitus mutabitur, *in libertatem gloriæ filiorum Dei*: quæ immortalitas & impaſſibilitas congruit filiis Dei, vt ſint Chriſto conformes in nouitate vitæ, ſicut fuerunt in tribulationibus. *Scimus enim quod omnis creatura*. i. homo maximè iuſtus, *ingemiſcit*, ex dolore quē patitur propter mala quæ ſuſtinet, *& parturit vſque adhuc* .i. cum quadam animi afflictione ſuffert dilationem gloriæ expectatæ, Spes enim quæ differtur, affligit animam.

Eſa. 54.
Pſal. 8.
Eccle. 2.
Apoc. 7.
Marc. 16.
Ioan. 16.
Prou. 9.

QVINTA PARS VIII. CAPITIS.

Non ſolum autem illa, ſcilicet creatura ingemiſcit & parturit expectando gloriam filiorum Dei. *Sed & nos ipſi*, ſcilicet Apoſtoli *primitias Spiritus ſancti habentes & ipſi intra nos gemimus*. i. afflictionem nō ſolum exterius, ſed etiam interius ſuſtinemus propter dilationem *adoptionem filiorum Dei*, id eſt, completionem adoptionis filiorum inchoatam per ſpiritum iuſtificātem. *expectantes redemptionem*, id eſt, reformationem & glorificationem, *corporis noſtri*, vt quemadmodum ſpiritus noſter redemptus & reformatus ac liberatus eſt à peccato, ita & corpus noſtrum redimatur & reformetur ac liberetur à corruptione & morte, in qua reformatione & liberatione conſiſtit completa adoptio filiorū Dei. *Spe enim ſalui facti ſumus*, id eſt, per ſpem complementū ſalutis in futurum expectamus, nec diffidimus dilatione, nec aduerſitate occurrentium malorum deterremur. *Spes autem quæ videtur non eſt ſpes*, id eſt, res ſperata quæ præſentialiter videtur non eſt res ſperata, ſed iam habita cum ſpes ſit de futuro & non de præſenti. B *Nam quod videt quis quid ſperat*, id eſt, cur vel quo modo habens aliquam rem ſperat habere illam, cum ſpes importet motum animæ tendentē in aliquid non habitum & futurum. *Si autem quod non videmus, ſperamus*. ſequitur quod *per patientiam*, quæ eſt malorum tollerantia cum quadam æquanimitate *expectamus*, cum enim dilatio rei magno deſiderio ſperatæ affligat, & ſic habeat rationem mali, eius expectatio attribuitur patientiæ. *Similiter autem & ſpiritus*, ſcilicet ſanctus in ſtatu huius vitæ, in quo infirmamur & ſubiicimur, *adiuuat*, non totaliter tollit, ſed fortificat *infirmitatem noſtram*, propter quam in multis deficimus & offendimus omnes. *Nam quid oremus, ſicut oportet*, id eſt, quid in orando petamus in particulari & modum congruum petendi. *neſcimus. Sed ipſe ſpiritus*, ſcilicet ſanctus. *poſtulat pro nobis*, id eſt, poſtulare nos facit interius ſuggerendo & dirigendo cor noſtrum & deſideria, prout ſunt nobis vtilia. *gemitibus inenarrabilibus*, quos Spiritus ſanctus in corde noſtro cauſat, inquantum, ſcilicet facit ardenter cœleſtia quæ differuntur, deſiderare. *Qui autem ſcrutatur corda*, ſcilicet Deus, cui propriū eſt corda ſcrutari, non vt inquirendo cognoſcat: ſed quia manifeſtè occultiſſima videt. *ſcit quid deſideret ſpiritus*, id eſt, approbat illud quod Spiritus ſanctus deſiderare nos facit. *Quia ſecundum Deum*, id eſt, ſecundum

Phil. 3.
Iac. 4.

volun-

A voluntatem vel beneplacitum Dei, *poſtulat pro ſanctis*, id eſt, ſanctos poſtulare facit quæ à Deo ſunt
probata & accepta.

SEXTA PARS VIII. CAPITIS.

S*Cimus autem quod diligentibus Deum*, & ſeruantibus mandata eius, ex quo arguitur dilectio. *omnia coo*
perantur, id eſt, cedunt *in bonum*, ex diuina bonitate, quæ tanta eſt quod nullum malum permitteret, Ioan.14.
niſi ex eo aliquod bonum eliceret. *His qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti*, id eſt, his qui ab æterno D. Aug.
electi ſunt & prædeſtinati. *Nam quos præſciuit hos & prædeſtinauit*, ab æterno, *conformes* .i. ſimiles *fieri* in in Enchi.
puritate vitæ in hoc ſeculo & in beatitudinis & hæreditatis conſecutione in futuro. *Imagini filii ſui*, id
eſt, filio ſuo naturali, qui eſt vera & perfecta imago Dei patris. *Vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus*:
quia ſicut deus ſuam naturalem bonitatem voluit aliis communicare, participando eis ſimilitudinem
ſuæ bonitatis, vt non ſolum ipſe eſſet bonus, ſed etiam author omnium bonorum. Sic filius dei voluit
conformitatem ſuæ filiationis aliis communicare, vt non ſolum ipſe eſſet filius, ſed etiam alii. Ipſe ta-
men qui eſt filius per æternam generationem, dicitur vnigenitus & primogenitus aliorum ſecundum
collationem gratiæ. Et quia primo ſurrexit à morte ad vitam glorioſam dicitur primogenitus mor-
tuorum. *Quos autem prædeſtinauit* ab æterno ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, *hos & vocauit* in tem- Ioan.6.
pore interiori vel exteriori vocatione efficaci, vt aſſentirent. *& quos vocauit, hos & iuſtificauit*, infunden- Apoc.6.
do, ſcilicet gratiam, in qua perſeuerarent vſque ad finem. *Quos autem iuſtificauit, illos & magnificauit* per
profectum virtutis & gratiæ, in hoc ſeculo, & per collationem gloriæ magnificabit in futuro. *Quid*
ergo dicemus ad hæc? id eſt, quid poterimus Deo retribuere pro tot & tantis beneficiis? & quid timere
debemus? *Si Deus*, qui eſt omnipotens, & cuius voluntati nemo reſiſtere poteſt. *eſt pro nobis*, nos volun- Pſal.113.
tarie prædeſtinando, efficaciter vocando, iuſtificando, & magnificando. *Quis contra nos*, ſcilicet eſſe po-
terit vt noceat. *qui etiam proprio filio*, naturali & vnigenito, *non pepercit*, id eſt, eum à pœnis & tormentis Infra.9.
non exemit, *ſed pro nobis omnibus tradidit illum*, id eſt, expoſuit paſſioni & morti pro ſatisfactione & ex-
piatione peccatorum noſtrorum. *Quo modo non etiam cum illo*, ſcilicet dato, *omnia nobis donauit*, vt ſcilicet
B omnia cedant in bonum noſtrum: ſuperiora, ſcilicet perſonas diuinas ad fruẽdum. rationales ſpiritus
ad conuiuendum: inferiora ad vtendum, non ſolum proſpera, ſed etiam aduerſa.

SEPTIMA PARS VIII. CAPITIS.

Q*Vis accuſabit aduerſus electos Dei?* id eſt, quis accuſationem proponet & efficaciter proſequetur
aduerſus eos, quos Deus elegit, vt noceat eis? numquid *Deus*, ſcilicet non accuſabit nec noce-
bit? nam ipſe eſt *qui iuſtificat*, id eſt, approbat & acceptat eos prædeſtinando, vocando, iuſtificando,
magnificando. *Quis eſt qui condemnet*, id eſt, reprobet & dignos pœna dicat eſſe iuſtificatos à Deo. num-
quid *Chriſtus Ieſus*, accuſabit aduerſus electos Dei, quaſi dicat, non quia ipſe eſt, *qui mortuus eſt*, pro libe-
ratione noſtra, *imò qui & reſurrexit*, quod maius eſt, vt per ſuam reſurrectionem nos viuificaret vita ſpi-
rituali, & tandem corporali & æterna, *qui eſt ad dexteram Dei*, patris in æqualitate ſecundum naturam
diuinam, & in potioribus bonis ſecundum naturam humanam, paratus ad adiuuãdum nos. *Qui etiam*
interpellat pro nobis, quaſi aduocatus noſter, ad cuius officium non pertinet accuſare vel condemnare,
ſed magis accuſationem repellere & cõdemnationem impedire. *Quis ergo ſeparabit nos à charitate Chriſti*,
qui tot beneficia nobis contulit, vt in ſua dilectione fundaret & radicaret. *Tribulatio*, id eſt, corporum
afflictio. *An anguſtia*, id eſt, mentis anxietas, quæ anguſtiatur cum non videt medium euadendi. *An fa-*
mes, id eſt, penuria cibi & potus. *an nuditas* .i. veſtitus penuria. *an periculum*. i. apparatus mortis. *an perſe-*
cutio, de loco ad locum. *an gladius*. i. ipſa mors. *Sicut ſcriptum eſt, quia propter te mortificamur tota die, æſtimati* Pſal.43.
ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus. Dum occurrentibus omnibus præmiſſis illibatam
charitatem ſeruamus: non propter nos, *Sed propter eum qui dilexit nos*. i. propter affectum quem habemus
ad eum: vel propter auxilium quod habemus ab eo. *Certus ſum enim*, ex promiſſione eius qui fidelis eſt
C in promiſſis, *quia neque mors*, id eſt, timor mortis, quæ primatum tenet inter terribilia, *neque vita*, quę eſt
præcipuum inter appetibilia, *neque angeli*, ſcilicet mali qui ſunt minores, *neque principatus*, qui ſunt ſupe-
riores, *neque virtutes*, qui ſunt angeli in ordine miniſtrantium primi. *neque inſtantia*. i. præſentia, ſiue do- 1.Cor.8.
lorem ſiue delectationem inferentia *neque futura, neque fortitudo*. i. creatura fortis vel violentia alicuius
humanæ poteſtatis, vel eleuatio Satanæ. *neque altitudo*, ex qua aliquis minatur pręcipitium. *neque profun-*
dum, in quo aliquis præcipitium minaretur. *neque creatura alia*, à prædictis *poterit nos ſeparare à charitate*
Dei? qua ſcilicet Deum diligimus, tanquam meliorem omnibus, quæ nunquam excidit. *quæ eſt*, ſcili-
cet oſtenſa, *in Chriſto Ieſu domino noſtro*, id eſt, in datione domini noſtri Ieſu Chriſti. 1.Cor.13.

COMMENTVM VIII. CAPITIS.

Nihil ergo nunc damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu, & non ſecundum carnem ambulant.

POſtquam Apoſtolus oſtendit quod per gratiam liberamur à peccato & lege, in hoc
octauo capite oſtendit quod per eandem gratiam liberamur à damnatione culpę & pę-
næ. Primo ponit concluſionem generalem, dicens: *Nihil ergo, &c.* Hanc vniuerſalem ne-
gatiuam infert Apoſt. ex præmiſſis, quibus probauit nos eſſe liberatos per gratiam re-
demptoris noſtri, quaſi dicat, Dictum eſt ſupra quod gratia Dei per Ieſum Chriſtum
liberauit me de corpore mortis huius: Ergo ex quo ſumus per gratiam liberati, nihil
damnationis manet: quia tollitur damnatio quantum ad culpam & quantum ad pœnam. Vnde Iob:
Ipſo concedente pacem, quis eſt qui condemnet. Ex hoc loco perperam intellecto tanquam ex baſi, Iob.34.
& fundamento, vt dicunt inexpugnabili, Lutherani & Neoterici hæretici abrogare nituntur purga-
torium, dicentes, quod omnes qui moriuntur vel decedunt in peccato mortali, vel originali, vel in
gratia. Si in mortali, deſcendunt in infernum, in quo nulla eſt redemptio. Vnde D. Ioan. Eſt peccatum
ad mortem, pro hoc dico ne roget quis. Si in originali, in limbum puerorum. Si in gratia, euolant ad 1.Ioan.5.

paradiſum, cum nihil damnationis in ipſis maneat, aliàs ſi ad purgatorium aliquid damnationis ma- D
neret, quod audacter & vniuerſaliter negat hic Apoſtolus: Damnatio enim diuiditur in culpam &
pœnam, ſi nihil illorum manet, neceſſe eſt dicere quod euolent ad cœlum, & ſic fruſtra ponitur purga-
torium, aut Chriſtus non perfectè redemit nos, vel iudicat bis in idipſum, quæ ſunt abſurdiſſima.
Ecce argumentum quod dicunt inſolubile. Quare hic parum nobis immorandū eſt. Et primo oſten-
dendum ex ſacris literis quod deleta culpa per gratiam, remaneat reatus pœnæ. tandem hunc nodum
faciliter diſſoluemus, & intentionem Apoſt. dilucidè explicabimus. Quo ad primum manifeſtiſſi-
mum eſt, & ipſi negare non poſſunt, quod mors & afflictiones corporales & motus primo primi con-
cupiſcentiæ præuenientes vſum rationis ſiue rebelliones ſenſualitatis, ſunt pœna peccati Adæ, cui di-
Gen.2. ctum fuit: Quacunque die comederis, morte morieris. Fuit ei etiam dictum: Quia audiſti vocem
vxoris tuæ, & comediſti de ligno de quo prohibueram tibi ne comederes, maledicta terra in opere
tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, &c. Et Apoſt. ſupra 5 per vnum hominem
peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, &c. Manifeſtum eſt pariter quod Deus
Sap.10. indulſit Adæ peccatum ſuum. Sapiens enim dicit: Hæc (ſcilicet ſapientia) illum qui primum formatus
eſt à Deo pater orbis terrarum, cum ſolus creatus eſſet, cuſtodiuit & eduxit illum à delicto ſuo. No-
tum etiam eſt ex 6 cap. huius epiſtolæ, quod per baptiſmum liberamur à peccato originali. Et tamen
experimur nos ſubiectos morti, laboribus & afflictionibus, ac rebellionibus ſenſualitatis, vt etiam
Apoſt. in 7. cap. deduxit nos. Ergo neceſſario dicendum eſt quod nō ſemper deleta culpa per gratiam
deleatur omnis reatus pœnæ. Et ſi dicatur quod verum eſt de pœnis peccati originalis, quæ datæ ſunt
nobis ad exercitium. Probatur etiam quod deleta culpa peccati actualis remaneat reatus pœnę: Quia
Exo.32. poſtquam dominus ad preces Moyſi pepercit populo Iſraël peccatum idololatriæ, dixit, Ego autem
in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorū. Sequitur: Percuſſit populum pro reatu vituli. Inſuper
Num.14. poſtquam dominus pepercit populo peccatum murmurationis, quo alium ducem eligere volebant,
Num.11. & reuerti in Ægyptum, dixiſſetq; Moyſi Dominus. dimiſi iuxta verbum tuum. Attamen omnes ho-
mines qui viderunt maieſtatem meam, non videbunt terram pro qua iuraui patribus eorum. Præte- E
rea, Poſtquam dominus ad preces Moyſi remiſiſſet peccatum murmurationis Mariæ ſororis eius, &
Num.20. ſanaſſet eam, iuſſit eam ſeparari à caſtris ſeptem diebus. Vlterius quamuis dominus pepercifſet Moyſi
2.Reg.12. & Aaron peccatum commiſſum in aquis contradictionis, dixit: Non introducetis populos hos in ter-
ram quam dabo eis. Præterea cum Dauid adulterio ſimulq; homicidio ſe commaculaſſet, miſit Do-
minus Nathan qui increpauit Dauid, & dixit eum dignum morte. Et reſpondente Dauid, peccaui
domino Dixit Nathan, Tranſtulit dominus peccatum tuum, nō morieris, veruntamen non obſtante
peccati tranſlatione, pœna ſatisfactionis ſubinfertur. Veruntamen quia blaſphemare feciſti inimicos
domini, propter hoc filius qui natus eſt tibi, morietur, & non recedet gladius de domo tua vſq; in ſem-
piternum. Et tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo. Et quia Dauid ſciebat reatum
Pſal.50. pœnæ manere deleta culpa, poſtquam dixit: Miſerere mei domine ſecūdum magnam miſericordiam
tuam. quam referente Nathan ſciebat ſe obtinuiſſe. Nihilominus tamen dicebat: Amplius laua me do-
mine ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me, ſi ſciebat ſe lotum, cur ampliorem lotionem pe-
tebat ab iniquitate, non poteſt dari ratio, niſi propter reatum pœnę perditionis filii, pro quo tantum ſe
afflixit, & ſic remanebat pœna illa. Rurſus cum idem Dauid aduerteret ſe offendiſſe dominum in nu-
2.Reg.24 merando populum, dixit: Peccaui valde domine in hoc facto. Precor domine vt auferas iniquitatem
ſerui tui, quia ſtultè egi nimis. Venit Gad Propheta ad ipſum, dicens Hæc dicit dominus, trium tibi
Dan.4. datur optio, &c. Daniel etiam conſulebat reatum expiari eleēmoſynis, & miſericordiis pauperum. Et
Mat.3. D. Ioan. Baptiſta dicebat, Facite fructus dignos pœnitentiæ & hoc non niſi ad delendum peccata, ſiue
reatus peccatorum: quia remiſſio culpæ non fit ex operibus, vt ſupra. 4. c. probatum eſt. Deletionē rea-
Ioan.13. tus videtur ſignificare lotio Chriſti, qui dixit: Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet. Fuit ioſu-
Deut.25. per ordinatum, quod ſecundum menſuram delicti erit & plagarum modus. Et quātum quis ſe glorifi-
Apoc.18. cauit, & in delicijs fuit, tātum date illi tormentū & luctum. Et Chriſtus: Qui non accepit crucē ſuam F
Matth.10. (non dicit meam) & ſequitur me, non eſt me dignus. Si deleta culpa peccati actualis remaneat reatus
pœnæ. Vbi ergo illa pœna non exſoluitur in hac via, neceſſe eſt dicere quod exſoluetur in alio ſeculo:
ergo eſt locus in quo exſoluitur reatus pœnæ, & illum locum vocamus Purgatorium. Sed de his am-
plius cum interpretabimur illud ad Corinth. Si quis ſuper ædificauerit lignum, fœnum, ſtipulam, &c.
1.Cor.3. Pro nunc ne prolixior fiam, hæc ſufficiant, & ad diſſolutionem huius nodi properemus. Prius tamen
dubitationi ſeu interrogationi, quæ circa præmiſſa fieri poſſet, reſpondeamus, oportet. Cur videlicet
velit Deus in peccatore reatum remanere, & ipſum pro illo ſatisfacere, in hoc vel alio ſeculo: & ma-
1.Ioan.2. ximè cum Chriſtus abundantiſſimè ſatisfecerit. Ipſe enim (vt D. Ioan. ait) eſt propiciatio pro pecca-
tis, non ſolum noſtris, ſed etiam totius mundi. Dicendum quod triplici ratione hoc voluit. Prima eſt
in pœnam tepidæ conuerſionis, vt amplius dicemus. Secunda ne homines miſericordiam conſecuti
remiſſiores fierent. Tertia vt homines Chriſto conformarentur. Vnde Apoſt. infra in hoc capite di-
cit: Nam quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes fieri imagini filii ſui. Dicit pariter ſi filii &
hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Si tamē compatimur, vt & cōglorificemur.
1.Pet.2. Et D. Petrus ait: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplū vt ſequamini veſtigia eius,
vt quemadmodū ipſe qui peccatū non fecit, paſſus eſt vt ſatisfaceret pro peccatis noſtris: Nos qui pec-
Col.3. cauimus in ſatisfactione ei cōformemur, vt patiendo & pœnas ſuſtinendo, ſatisfaciamus pro peccatis
2.Cor.4. noſtris. Ideo Apoſt. ſup. 6. c. dixit, Humanū dico vobis: Sicut exhibuiſtis, &c. & alibi: Mortificate mē-
Gal.6. bra veſtra. & alio in loco: Mortificationem Ieſu Chriſti in corpore veſtro circunferentes. Et Galatis
2.Cor.6. ſcribens, ait: Ego ſtigmata domini mei Ieſu Chriſti in corpore meo porto. & alibi propter eandē con-
formitatem & ſatisfactionem hortatur ad opera pœnalia, dicens: In omnibus exhibeamus nos ſicut
Dei miniſtros, in multa patientia, in ieiuniis, &c. His ſuppoſitis ad ſolutionem argumenti veniendo,
dicimus,

A dicimus quod ſi Lutherani verba Pauli ſequentis perſcrutari velint, videbunt Achilem ſuum in fa-
uillam decidiſſe,& Apoſtolum propoſitionem vniuerſalem negatiuam limitaſſe,cum dixit,copulan-
do. *His qui ſunt in Chriſto Ieſu,& non ſecundum carnem ambulant.* In quibus verbis declarat quibus hoc be
neficium culpæ & pœnæ ſimul concedatur: & ponit duas conditiones requiſitas:prima dicitur perfe-
cta incorporatio, quam tangit cum dicit, His qui ſunt in Chriſto Ieſu, ſcilicet perfectè incorporati:
quæ incorporatio fit per ſacramentum fidei, hoc eſt, per baptiſmum. Vnde ad Galatas ſcribens, ait: *Gal.3.*
Omnes quotquot baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.& ſup.6 Conſepulti enim ſumus cum illo per
baptiſmum in mortem. Secunda conditio eſt vehemens & perfecta conuerſio.hanc tangit cum ſub-
dit,& non ſecundum carnem,id eſt,negligentiam carnis,ambulant:& ad ipſum perfectè & non tepi-
de conuertuntur ex toto corde,& ex tota anima, ex tota mente & ex omnibus viribus ſuis. Non ne-
gamus enim quin vehemens & perfecta contritio ſit crux, plaga & tormentum, quo quis conforma-
tur perfectè Chriſto,& ſatisfacit pro omni reatu pœnæ,vt Magdalena,& Canança,& alii multi. Cō-
muniter tamen,& vt in pluribus in aliis ſacramentis multi valde tepide conuertuntur. Ideo dicuntur
quodam modo ſecundum carnem ambulare, & ideo in illis dicimus deleri culpam & remanere rea-
tum in punitionem tepidæ conuerſionis,vt dictum eſt. Nec obſtat pariter quod adducunt ex Apoſt. *Col.2.*
Cum mortui eſſetis delictis veſtris.& præputio carnis veſtræ, conuiuificauit cum illo donans vobis
delicta, delens quod aduerſum vos erat chyrographum decreti, quod erat contrarium nobis, & tulit
de medio affigens illud cruci. Chyrographum decreti nihil aliud eſt quàm obligatio ad pœnas. Si er-
go Chriſtus tulit de medio, vt quid igitur neceſſe eſt ſuſtinere pœnas. videtur fieri iniuria paſſioni
Chriſti,quaſi inſufficiens fuerit,& quod Deus bis iudicat in idipſum,cuius oppoſitum aſſerit Naum *Naum.1.*
propheta,dicens:Non conſurget duplex tribulatio. Dicendum quod reatus pœnæ temporalis non re-
manet propter inſufficientiam paſſionis ſiue ſatisfactionis Chriſti, quæ fuit infinite ſatisfactoria, ſed
propter tepiditatem & negligentiam conuerſionis, & propter conformitatē ad Chriſtum,& ſic Chri
ſtus ſufficienter tulit Chyrographum decreti ex parte ſui,ſed non efficaciter ex parte omnium peccā-
tium. Qui vel non applicant ſibi paſſionem Chriſti,neq; ei ſe conformant, vel non ſecūdum debitum
B modum.quia non ex toto corde,&c. ſe diſponunt ad participandā Chriſti paſſionem. Nec per hoc iu-
dicat deus bis in idipſum.quia nō iudicauit in Chriſto niſi pro ſufficienter diſpoſitis Ex verbis Apo.
quibus dicit quod nihil damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu, aliqui voluerunt dicere quod
in infidelibus,qui non ſunt in Chriſto Ieſu,primi motus concupiſcentiæ ſunt peccata mortalia,quan-
uis eis non conſentiant. Quia ſi his qui ſunt in Chriſto Ieſu,& non ſecundum carnem ambulant,non
imputantur ad damnationem: ergo à contrario ſenſu his qui non ſunt in Chriſto Ieſu imputantur.
Confirmant:quia neceſſe eſt actum eſſe damnabilem qui procedit ex habitu damnabili. Cum igitur
peccatum originale ſit damnabile. Igitur & quilibet motus ab eo procedens. Veruntamen hoc nō eſt
rationi conſentaneum:quia illi motus non attingunt rationem liberam aut voluntatem in qua conſi-
ſtit ratio peccati,ſed præueniunt & ſunt inuoluntarii:ergo non ſunt peccata. Præterea in eodē genere
peccati,grauius peccat fidelis infideli.iuxta illud Heb.10. Quanto magis deteriora putatis mereri ſup-
plicia,&c. Ergo ſi illi motus in infidelibus eſſent peccata mortalia,multo magis in ipſis fidelibus. Nec
ex verbis Apoſtoli hoc haberi poteſt, ſed ſolum quod nihil damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto.
Nec eſt verum quod omnis actus procedens ex habitu damnabili,ſit damnabilis,niſi ſit completè vo-
luntarius. Ex his confutatur error Lutheranorum dicentium illos motus concupiſcentię adeò intime
eſſe peccata, vt neq; per baptiſmum aut aliud ſacramentum remittantur, ſed ſolum non imputantur.
Hunc errorem reprobauimus ſupra.4.ca. cum interpretaremur illud dictum: Beatus vir cui non im- *Ephe.4.*
putauit dominus peccatum. dicit etiam contra illum Apoſt. hic: Nihil ergo damnationis eſt,&c. Præ-
terea alibi ait, Renouamini in iuſtitia & ſanctitate veritatis,at vbi peccatum verè relinqueretur,non
eſſet vera renouatio & ſanctitas: igitur.

Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu,liberauit me à lege peccati & mortis.

PRędictam concluſionem hic probat quantum ad primam conditionem,quam dixerat: Nihil dam
nationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu,& ex eius verbis poteſt ſic ratiocinari,lex ſpiritus vitæ li-
C berat hominem à peccato & morte,quæ eſt pœna eius. Sed lex ſpiritus vitæ eſt in Chriſto Ieſu: Ergo
per hoc quod aliquis eſt in Chriſto Ieſu liberatur à peccato & morte,& per conſequens nihil damna-
tionis in eis eſt. Quod autem lex ſpiritus vitæ liberet à peccato & morte probat, quia lex ſpiritus eſt
cauſa vitæ ſpiritualis, ſed per vitam ſpiritualē excluditur peccatum & mors, quæ eſt effectus peccati.
Nam & ipſum peccatum eſt ſpiritualis mors,damnatio autem non eſt niſi propter peccatum & mor-
tem: ergo his qui ſunt in Chriſto Ieſu nihil damnationis exiſtit, ex hoc innuit cum dicit. lex ſpiritus
vitæ,&c. Quæ quidem lex poteſt dici vno modo Spiritus ſanctus, vt ſit ſenſus lex vitæ.i. lex quæ eſt
ſpiritus. Lex enim ad hoc datur, vt per eam homines inducantur ad bonum. Vnde Philoſ. dicit quod
intentio legiſlatoris eſt homines facere bonos, quod quidem lex humana facit ſolum exterius notifi- *2.Ethic.*
cando, quid fieri debeat. Sed Spiritus ſanctus mentem inhabitans,non ſolum docet quid fieri debeat
intellectum interius illuminando de agendis,ſed etiam voluntatem inclinat ad rectè agendum,iuxta
illud: Paracletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, *Ioan.14.*
quantum ad primum: Et ſuggeret vobis omnia quantum ad ſecundum,quæcunq; dixero vobis. Alio
modo lex ſpiritus poteſt dici effectus Spiritus ſancti, ſcilicet fides per dilectionem operans, quæ qui-
dem docet interius de agendis,vt D. Ioan. ait: Vnctio docebit vos de omnibus.& inclinat affectum *1.Ioan.2.*
ad agendum: quia (vt Apoſtolus ait) Charitas Chriſti vrget nos. Et hæc lex ſpiritus dicitur lex no- *2.Cor.5.*
ua, quæ eſt vel ipſe Spiritus ſanctus, vel gratia quam Spiritus ſanctus diffundit nobis, de qua lege *Hier.31.*
Hiere. Dabo legem meam,in viſceribus eorum ſcribam eam. Et Apoſt. Epiſtola eſtis Chriſti, mini-
ſtrata à nobis,& ſcripta nō atramento,ſed ſpiritu Dei viui. Non in tabulis lapideis,ſed in tabulis cor- *2.Cor.3.*
dis carnalibus. vbi & ſubdit: Litera occidit,ſpiritus autem viuificat. Lex Moyſi,quia data in tabulis
lapideis nō viuificabat,ſed lex noua à viua voce filii Dei Spiritus ſancti officio cōcepti, in audiētium
mentes

mentes tranſmiſſa ſimul cum Spiritu ſancto, fortius ſonat & viuificat. De lege autem veteri præce- D
denti capite ſolum dicit quod erat ſpiritualis, id eſt, à Spiritu ſancto data, non erat tamen tantę effica-
ciæ, eo quod ſolum erat exterior & non interior, neque interius iuuabat. Et ſic prædicta conſideranti-
bus inuenimus quatuor leges ab Apoſtolo eſſe inductas. Primo legem Moyſi, de qua præcedenti ca-
pite dixit: Condelector legi ſecundum interiorem hominem. Secundo legem fomitis, peccati, ſiue
membrorum & mortis, de qua eodem cap. dixit. Video aliam legem in membris meis. Tertio legem
naturalem, de qua ſupra. 2. ca. Cum gentes quæ legem non habent, &c. & præcedente cap. ſecundum
vnum ſenſum repugnantem legi mentis meæ. Quarto legem ſpiritus ſiue nouam & euangelicam,
quam nuncupat legem ſpiritus vitæ. Quia ſicut ſpiritus naturalis præbet vitam ſiue operationem na-
turæ, ſic ſpiritus diuinus præbet vitam ſiue operationem gratiæ æternæ, ſcilicet vitæ meritoriam.
Ioan. 6. Vnde Chriſtus, ſpiritus eſt qui viuificat. Addit autem in Chriſto Ieſu: quia ſpiritus non datur niſi in
Chriſto Ieſu. Quemadmodum enim ſpiritus naturalis non peruenit ad membrum, quod non habet
1. Ioan. 4. connexionem ad caput, ita Spiritus ſanctus non peruenit ad hominem qui non eſt Chriſto capiti iun-
Act. 5. ctus Ideò D. Ioan. In hoc ſcimus quod ipſe manet in nobis, quia de ſpiritu ſuo dedit nobis. Et in Act.
Apoſtolorum habetur, Et nos ſumus teſtes horum verborum, & Spiritus ſanctus quem dedit Deus
Ioan. 8. omnibus obedientibus ſibi, Hæc lex eo quod eſt in Chriſto Ieſu filio Dei liberauit me Nam filius li-
berandi poteſtatem habet: prout ipſe dixit, Si filius liberauerit vos, verè liberi eritis. & hoc à lege pec-
cati ſiue fomitis, quæ ad peccatum inclinat. Vel à lege peccati, id eſt, à cõſenſu & operatione peccati,
quod hominem tenet ligatum per modum legis. Per Spiritum enim ſanctum remittuntur peccata, ſe-
Ioan. 20. cundum illud: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis. Liberatque
non ſolum à morte ſpirituali in hoc ſeculo, verum etiam corporali in reſurrectione generali. & hoc
ideo, quia eſt ſpiritus vitæ. Vnde Ezech 37. A quatuor ventis veni ſpiritus & inſuffla ſuper interfe-
ctos iſtos, & reuiuiſcant.

Nam quod impoſsibile erat legi in quo infirmabatur per carnem: Deus filium ſuum mittens
in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne,
vt iuſtificatio legis impleretur in nobis.

HIc explicatius declarat quomodo lex vitæ quæ eſt in Chriſto Ieſu, id eſt, per Ieſum Chriſtum li- E
berat à peccato, probat autem per cauſam, ſcilicet per Chriſti incarnationem, cuius neceſſitatem
& fructum manifeſtat. Et vt planior fiat expoſitio declarabimus primo modum, deinde fructum, po-
ſtremo neceſſitatem, quaſi dicat, Rectè ergo dico quod lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberat à pec-
cato. Nam *Deus* pater, *filium ſuum*, id eſt, proprium conſubſtantialem ſibi & coæternum hodie æterni-
Pſal. 2. tatis genitum, *mittens*, non de nouo creans vel faciens, ſed omnibus creaturis præexiſtentem miſit in
Ioan. 1. hunc mundum, non quidem vt eſſet, vbi non erat: quia, vt D. Ioannes ait: In mundo erat, ſed vt eſſet
nouo modo quo non erat in mundo, ſcilicet viſibiliter per carnem aſſumptam. Vnde ibidem ſequi-
Baruch. 3. tur, Et verbum caro factum eſt. Et vidimus gloriam eius, prout ante dixerat Baruch. Poſt hæc in terris
viſus eſt. & ideo hic ſubditur, *in ſimilitudinem carnis peccati*. Quod non eſt ſic intelligendum, quaſi ve-
ram carnem non habuerit, ſed ſolum carnis ſimilitudinem, quaſi fantaſticam, prout Manichæi dixe-
runt. Cum ipſe dominus dicat Luc. vlt. Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.
Mat. 1. Vnde non dicit in ſimilitudinem carnis abſolutè, ſed addit in ſimilitudinem carnis peccati. Non enim
habuit carnem peccati, id eſt, cum peccato conceptam. Quia caro eius fuit concepta obumbratione
Pſal. 25. Spiritus ſancti, qui tollit peccatum. Vnde Angelus dixit D. Ioſeph, Quod enim in ea natum eſt, de ſpi
ritu ſancto eſt. Ideo in perſona eius Dauid dicebat: Ego in innocentia mea ingreſſus ſum, ſcilicet in
mundum: ſed habuit ſimilitudinem carnis peccati, id eſt, carnem ſimilem carni peccati, in hoc quod
erat paſſibilis. Nam caro hominis ante peccatum paſſioni corruptiuæ ſubiecta non erat. Et hoc fuit
conueniens quod talem carnem acciperet, quia debuit per omnia fratribus aſſimilari. Subdit autem
duplicem fructum ſiue affectum incarnationis, quorum primus eſt remotio peccati, quem tãgit cum
Heb. 2. dicit: *De peccato damnauit peccatum in carne.* quod poteſt intelligi de peccato commiſſo in carne Chriſti
inſtigante diabolo, ab his qui occiderunt eum, *damnauit*, id eſt, deſtruxit peccatũ. Quia cum diabolus
innocentem, in quo nihil iuris habebat, attentauit morti tradere, iuſtum fuit vt poteſtatem amitteret: F
ideo Deus propter paſſionem & mortem Chriſti dicitur deſtruxiſſe peccatum, id eſt, diabolum pri-
mum authorem peccati, & abſtuliſſe poteſtatem quam habebat regnãdi in mundo per idololatriam,
Ioan. 12. vnde & Chriſtus dixit: Princeps huius mundi eiicietur foras. Et D. Ioan. dicit angelum habentem
Apoc. 20. clauem abyſſi, apprehendiſſe & ligaſſe diabolum per mille annos, id eſt, vſq; ad tempus Antichriſti:
ſecundum D. Auguſtinum. ad hunc ſenſum dicit Apoſt. Expolians, ſcilicet Chriſtus in cruce princi-
patus & poteſtates. Veruntamen melius eſt vt dicatur: *Damnauit peccatum in carne*, id eſt, debilitauit fo-
Col. 2. mitem peccati in carne noſtra, de peccato, id eſt, virtute meriti paſſionis & mortis Chriſti, quæ dici-
tur peccatum, quia per mortem factus eſt hoſtia pro peccato, quam Oſeas qui ex perſona domini de
Oſeæ. 4. ſacerdotibus loquens, nominauit peccatum, ait enim peccata populi mei comedent. Et Apoſtolus,
Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis Deus fecit peccatum, id eſt, hoſtiam pro peccato Et ita ſa-
2. Cor. 5. tisfaciendo primo peccato originali ex Adam prodeunte, & noſtris actualibus, dicitur à Diuo Ioan-
ne abſtuliſſe peccata mundi. Secundus effectus incarnationis, paſſionis, & mortis Chriſti, eſt imple-
Ioan. 1. tio promiſſionis legis, quę iuſtificationem promittebat. Vnde ſubdit, Vt iuſtificatio legis, id eſt, iuſti-
tia quam lex promittebat, & quam aliqui ex lege ſperabant, *impleretur*, id eſt, perficeretur in nobis,
ſcilicet exiſtentibus in Chriſto Ieſu incorporatis. Vnde infra. 9. ait: Gentes quæ non ſectabantur iuſti-
Heb. 7. tiam apprehenderunt iuſtitiam, quæ eſt ex fide. Neceſſitatem autem incarnationis declarat dicens:
(quod) ſcilicet iuſtificare impoſſibile erat legi Moyſi, quæ ad nihil perfectum adducit: & ſic propter
defectum legis: quia cum iuſtificatio ſit ſupra naturam, vires cuiuſcunq; creaturæ exuperat. Hunc au-
tem defectum infirmitatem ſiue debilitatem vocat dicens: in quo infirmabatur ſecundum carnem, id
eſt,

A eſt, propter infirmitatem carnis prouenientem ex corruptione fomitis, à qua proueniebat, quod etiam Supra.5.
lege data homo à concupiſcentiis vincebatur, & abundabat delictum. De hac infirmitate Chriſtus Mat.26.
loquens dicebat: Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma. Et Apoſt. ſupra.6. Humanum di- Gal.2.
co propter infirmitatem carnis veſtræ. Ex præmiſſis igitur apparet neceſſe fuiſſe Chriſtum incarnari.
Quia ſi per legem iuſtitia, Chriſtus gratis mortuus fuiſſet, id eſt, ſine cauſa. Neceſſitas ergo incarnatio-
nis oſtenditur, ex hoc quod lex iuſtificare non poterat.

Qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum.

CONcluſionem in principio huius cap. poſitam hic probat, quantum ad ſecundam conditionem,
oſtendens quod ad hoc quod aliqui damnationem euadant, requiritur quod non ſecundum car-
nem ambulent, quaſi dicat: Aſſertum eſt quod per Chriſti incarnationem, paſſionem, & mortem, iu-
ſtificatio legis impletur in nobis: *qui* non ſolum ſumus in Chriſto Ieſu, ſed etiam, *non ambulamus ſecun-
dum carnem*, id eſt, non ſequimur concupiſcentias carnis, *ſed ſecundum ſpiritum*. i. ſequimur inſtinctum
Spiritus ſancti. Vnde ad Galatas ſcribens dicit: Spiritu ambulate, id eſt, ſecundum inſtinctum Spiri- Gal.5.
tus ſancti. Ex quo ſequitur quod ad hoc quod nihil damnationis in nobis ſit, oportet quod nõ ſecun-
dum carnem ambulemus, ſed vt ambulemus ſecundum ſpiritum. Notandum tamen quod non eſt
idem ambulare in carne, & ſecundum carnem: quia ambulare ſecundum carnem, eſt ſecundũ carnem
militare, & pro illius deſideriis pugnare contra ſpiritum: ambulare verò in carne, eſt carnem mortifi-
care, ſecundum illud: Mortificate membra veſtra; & ſequimini ſpiritum. Vnde alibi dicit. In carne Coloſ.3.
ambulantes, non ſecundum carnem militamus. 2.Cor.10.

*Qui enim ſecundum carnem ſunt: quæ carnis ſunt ſapiunt, Qui verò ſecundum ſpiritum ſunt: quæ ſunt ſpiri-
tus ſentiunt. Nam prudentia carnis mors eſt: prudentia verò ſpiritus vita & pax.*

EAndem concluſionem hic probat inducens duos ſyllogiſmos: vnum quidem ex parte carnis, qui
ſic deduci poteſt. Quicunq; ſequuntur prudentiam carnis ducuntur ad mortem. Sed quicunq; ſe-
quuntur prudentiam carnis, ambulant & viuunt ſecundum carnẽ, cum viuere ſecundum carnem, &
B ſecundum carnem ambulare, ſiue ſequi deſideriis & concupiſcentias carnis, idem ſint. Ergo quicunq;
viuunt ſecundum carnem ducuntur ad mortem. Alium ſyllogiſmum ponit ex parte ſpiritus, qui ſic or-
dinari poteſt. Quicunq; ſequuntur prudentiam ſpiritus, conſequuntur vitam & pacem. Sed quicunq;
ſunt ſecundum ſpiritum, ſequuntur prudentiam ſpiritus. Ergo quicunq; ſunt ſecundum ſpiritum con-
ſequuntur vitam & pacem. Et ſic patet, quod illi qui non ambulant ſecundum carnem, ſed ſecundum
ſpiritum, liberantur à lege peccati & mortis. In ordine literæ primo ponitur minor primi ſyllogiſmi,
dicit enim. *Qui ſecundum carnem ſunt*, id eſt, qui carni ſubduntur, eam & eius concupiſcentias ſequentes
quaſi ſubiecti, de quibus infra 16. Huiuſmodi domino non ſeruiunt, ſed ſuo ventri. Quæ carnis ſunt
ſapiunt, id eſt, approbant & iudicant, ea quæ caro ſiue ſenſualitas deſiderat eſſe bona. Vnde Chriſtus: Mat.16.
Non ſapis quæ Dei ſunt, ſed quæ hominis. & Hier.4. Sapientes ſunt vt faciant mala. Deinde ponit mi-
norem ſecundi ſyllogiſmi, dicens: *Qui verò ſecundum ſpiritum ſunt*, id eſt, qui ſpiritum ſanctum ſequun-
tur, & ſecundum eum ducuntur: iuxta illud, Si ſpiritu ducimini nõ eſtis ſub lege. *Ea quæ ſpiritus ſunt, ſen-* Gal.5.
tiunt, id eſt, habent rectum ſenſum ſiue iudicium in ſpiritualibus, iudicant & approbant tanquam bo-
na ea quæ ſpiritus ſuggerit. Vnde Sapiens. 1. Sentite de domino in bonitate. Et horum ratio eſt: quia
ſicut Philoſophus ait: Qualis vnuſquiſq; eſt, talis finis videtur ei: Vnde ille cuius animus eſt informa-
tus per habitum bonum vel malum, exiſtimat de fine ſecundum exigentiam illius habitus. Tertio po- 3.Ethic.
nit maiorem primi ſyllogiſmi, dicens: *Nam prudentia carnis mors eſt.* Ad cuius euidentiam ſciendum eſt
quod vera prudentia eſt recta ratio agibilium, ex quibus demonſtrat. Ratio autem agibilium ſiue in-
tellectus in agibilibus, vnum ſupponit, & tria facit: præſupponit enim finem, qui eſt principium in
agendis. Quemadmodum intellectus ſpeculatiuus præſupponit principia, ex quibus demonſtrat.
Primum autem quod facit ratio practica, dicitur conſilium, rectè conſiliatur de mediis. Secundo rectè
C iudicat de conſiliatis. Tertio rectè & conſtanter præcipit quod iudicatum eſt. Sic ergo ad prudentiam
carnis requiritur quod aliquis præſupponat pro fine delectabile ſecundum carnem, & quod conſilie-
tur & iudicet ac præcipiat ea quæ conueniunt ad hunc finem. Vnde talis prudentia eſt mors, id eſt,
cauſa mortis æternæ, & mortem ſpiritualem infert animæ, ſecundum illud: Qui ſeminat in carne, de Gal.6.
carne & metet corruptionem. Quarto ponit maiorem ſecundi ſyllogiſmi, dicens: Prudentia autem
ſpiritus vita & pax. Prudentia ſpiritus ſecundum prædicta, eſt cum aliquis præſuppoſito fine alicuius
ſpiritualis boni, rectè conſiliatur, iudicat, & præcipit ea quæ conuenienter ordinantur ad hunc finem.
Vnde talis prudentia eſt vita, id eſt, cauſa vitæ ſeu gratiæ, quæ eſt vita ſpiritualis, & ducit ad vitam
æternam: ſecundum illud, Qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Eſt etiam pruden- Gal.6.
tia ſpiritus pax, id eſt, cauſa pacis, iuxta illud Pſal. Pax multa diligentibus legem tuam. Et illud, fru- Pſal.118.
ctus autem ſpiritus charitas, gaudium, pax.

SECVNDA PARS VIII. CAPITIS.

Quoniam ſapientia carnis, inimica eſt Deo. legi enim Dei non eſt ſubiecta, neque enim poteſt.

IN hac ſecunda huius capitis parte Apoſtolus intendit corroborare quod prudentia carnis ſit mors,
probat primo ex inimicitia Dei, & poteſt ſic formari ratio: Quidquid inimicum eſt Deo, eſt cauſa
mortis: ſecundum illud, Veruntamen inimicos illos qui noluerunt me regnare ſupra ſe, adducite & Luc.19.
interficite, Sed ſapientia carnis eſt inimica Deo, ergo ſapientia carnis eſt cauſa mortis. Conſequentia
eſt manifeſta eo quod Deus eſt cauſa vitæ, iuxta illud: Ipſe eſt enim vita tua. Et Philoſophus dicit: Si- Deut.30.
cut propoſitum in propoſito, ita oppoſitum in oppoſito. Et ex eo quod contrariarum cauſarum con-
trarii ſunt effectus. Minorem probat duplici medio. Quia ſapientia carnis contra legem Dei homi-
nem inducit. Vnde Iob.15. Cucurrit aduerſus Deum erecto collo. Ideo dicit, *legi enim Dei non eſt ſubiecta*.
Non enim poteſt aliquis Deum odire ſecundum ſe, cum ſit ipſa eſſentia bonitatis. Sed ſecundum hoc
peccator odit Deum, & ſit ei inimicus, quod præcepta eius odit & tranſgreditur. Et ſic omnes pecca-

tores qui nolunt ſubiici Deo,ſunt inimici eius. Ideo conuenienter probat quod ſapientia ſiue pruden- D
tis carnis inimica ſit Deo:quia non eſt Dei legi ſubiecta. Probat etiam alio modo,dicens : *Neque enim
poteſt.* Prudentia enim carnis vicium quoddam eſt,vt ex prædictis patet. Quanuis autem ille qui ſub-
iectus eſt alicui vicio,poſſit liberari ab illo,prout ſupra.6.dixit:liberati à peccato,ſerui facti Deo nun-
quam tamen vicium Deo ſubiici poteſt,cum ipſum vicium ſit auerſio à Deo. Quemadmodũ ille qui
eſt niger poteſt fieri albus. Nunquam tamen ipſa nigredo poteſt fieri albedo,cum contrarientur. Et ſe-
Mat.7. cundum hoc dicebat Chriſtus : Non poteſt arbor mala bonos fructus facere,&c. Ex quo patet,quod
non rectè Manichæi ad confirmationem ſui erroris,hæc verba aſſumunt. volentes per ea oſtendere na-
turam carnis non eſſe à Deo cum ſit inimica nec poſſit Deo ſubiici. Non enim agit Apoſtolus hic de
carne iſta quæ eſt creatura,ſed de prudentia carnis quæ eſt vicium hominis,vt dictum eſt. Patet inſu-
per quod etiam Lutherani non rectè,ſed perperam,hæc eadem verba aſſumunt ad abrogandum libe-
rum hominis arbitrium in peccatore,quia hic non agit de poteſtate liberi arbitrii hominis,ſed de po-
teſtate vitii ſeu concupiſcentiæ carnis in abſtracto, vel ſi in concreto accipit in ſenſu compoſito,ſcili-
cet quod quandiu homo ſequitur deſideria carnis non poteſt ſubiici Deo,ſecus verò eſt in ſenſu diui-
ſo:quis poteſt ex libertate arbitrii ceſſare ab illa ſequela & conari ad bonum, vt dictũ eſt præcedenti
capite. Notandum tamen eſt quod Apoſt.hic nominat ſapientiam carnis,quod prius dixerat pruden-
tiam carnis,licet ſapientia propriè ſit circa diuina, tamen aliquando in ſacris literis accipitur pro pru-
Prou.10. dentia. Vnde Salomon, Sapientia eſt viro prudentia. Non quod ſint idem ſimpliciter. Quia ſapiens
ſimpliciter dicitur qui cognoſcit cauſam altiſſimam ex qua omnia pendent,ſuprema autem cauſa om-
In lib. de Trin. nium eſt Deus. Vnde ſequitur, quod ſapientia ſimpliciter dicta, dicitur rerum diuinarum cognitio
(vt D.Aug ait) Ideo Apoſtolus,ſapientiam loquimur inter perfectos. Vocatur etiam ſapiens in vno
1.Cor.2. quoq; genere,qui cognoſcit altiſſimam cauſam illius generis,prout in arte ædificatoria dicitur ſapiẽs,
non ille qui ſcit dolare ligna & lapides,ſed ille qui concipit & diſponit conuenientem formam do-
1.Cor.3. mus. Ex illo enim totum ædificium pendet. Vnde Apoſtolus, Vt ſapiens architectus fundamentum
poſui. Sic igitur Sapiens in rebus humanis dicitur,qui bonam æſtimationem habens de fine humanæ E
vitæ,& ſecundum hunc ordinat totam vitam. Et ideo prudentia & ſapientia carnis dicuntur pruden-
tia, & ſapientia non abſolutè, ſed in ſuo genere prudentia carnis quæ ſub fine delectationis ſenſibilis
præſtituto conſiliatur,iudicat & imperat,aliquando diligentius quàm prudentia abſoluta,ideo Chri-
Luc.16. ſtus dicebat,Filii huius ſeculi prudentiores ſunt filiis lucis in generatione ſua.

Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.

ADaptat hic quod dixerat de prudentia carnis ad homines qui eam ſequuntur, & ei ſubditi ſunt
Pſal.149. dicens,Qui autẽ in carne ſunt,id eſt,qui concupiſcentias per prudentiam carnis ſequuntur,quan-
diu tales ſunt,Deo placere non poſſunt. Quia vt Dauid ait,Beneplacitum eſt domino ſuper timentes
eum. Vnde cum illi qui non ſubiiciuntur Deo,cum non timeant eum quandiu tales ſunt,illi placere
non poſſunt. Veruntamen poſſunt deſinere ſic eſſe in carne,& tunc Deo placere non poſſunt.

*Vos autem in carne non eſtis,ſed in ſpiritu : ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis. Si quis
autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius.*

HIc oſtendit eos quibus loquitur à prudentia carnis eſſe immunes, non à natura carnis : quia mor-
talea erãt & carne paſſibili induti. Sed carnem accipit pro vitiis carnis, prout cum dicit. Caro &
1.Cor.15. ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Dicit ergo,vos non eſtis in carne,id eſt,non eſtis in vitiis car-
2.Cor.10. nis quaſi ſecundum carnem viuentes. Eſtis in carne, non ſecundum carnem militantes. *ſed in ſpiritu.* i.
Apoc.1. ſpiritum ſequimini,prout D.Ioan.fuit in ſpiritu dominica die. Deinde apponit conditionem,dicens:
1.Cor.3. *Si tamen ſpiritu Dei habitat in vobis*,ſcilicet per charitatem,per quam efficimini templum Dei,& ſpiritus
Dei habitat in vobis. Apponit autem hãc conditionem,quia quanuis in baptiſmo Spiritum ſanctum
ſuſcepiſſent,poterat tamẽ contingere quod per peccatum ſuperueniens Spiritum ſanctum amiſiſſent.
Sap.1. Quia ſapiẽs dicit : Spiritus enim ſanctus diſciplinę effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus quę
ſunt ſine intellectu,& corripietur à ſuperueniente iniquitate. Neceſſariam inſuper dicit eis hanc con- F
ditionem. Quia,*Si quis ſpiritum Chriſti non habet,hic non eſt eius.* Quemadmodum non eſt membrum cor-
1.Ioan.4. poris quod per ſpiritum corporis non viuificatur, ita non eſt membrum Chriſti qui non habet ſpiri-
tum Chriſti. Vnde D.Ioan. In hoc ſcimus quod in eo manemus,& ipſe in nobis,quoniam de ſpiritu
ſuo dedit nobis. Eſt autem notandum quod per ſpiritum Dei patris,& per ſpiritum Chriſti,intelligit
Spiritum ſanctum:tertiam perſonam Trinitatis,quæ dicitur ſpiritus Dei patris,inquantum,ſcilicet à
Ioan.14. patre procedit. Dicitur etiam ſpiritus Chriſti:quia procedit à Chriſto filio Dei. Vnde etiam Chriſtus
Ioan.15. eundem Spiritum ſanctum ſimul ſibi attribuit,& patri,dicẽs : Paracletus autẽ Spiritus ſanctus,quem
mittet pater in nomine meo,& cum dicit : Cum venerit paracletus,quem ego mittam vobis à patre,
procedit enim à patre & filio. Et quia procedit per modum amoris,appropriatur ei iuſtificatio,& per
conſequens charitas,quæ eſt participatio amoris diuini,quæ tamen effectiuè eſt à tota Trinitate,cum
ſit operatio ad extra, per quam non ſolum Spiritus ſanctus dicitur habitare in nobis, ſed etiam pater
Ioan.14. & filius. Vnde Chriſtus ait:Si quis diligit me,ſermonem meum ſeruabit,& pater meus diliget eum,
& ad eum veniemus,& manſionem apud eum faciemus.

*Si autem Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum,
ſpiritus viuit propter iuſtificationem.*

OStendit hic quod per gratiam Chriſti ſiue per Spiritum ſanctũ liberamur à pœna. Et primo quod
in futuro ſeculo liberabimur à morte corporali,& hoc mundo à ſpirituali propter conformitatẽ.
Ioan.1. Si enim Chriſtus per ſpiritum ſuum eſt in vobis, debetis ei conformes eſſe. Chriſtus autem ſic venit
in mundum, vt quantum ad ſpiritum,eſſet plenus gratia & veritate:& quantum ad corpus,in ſimili-
tudinem carnis peccati, id eſt,habens carnem paſſibilem & morti ſubiectam, vt dictum eſt. Ideo &
Sup.eod. hoc oportet eſſe in vobis, Quod corpus quidem veſtrum, quod adhuc manet in carne veſtra, mor-
Gen.2. tuum eſt,id eſt,neceſſitati mortis addictum & ſubiectum:ſecundum illud,Quacunq; die comederitis,

A morte moriemini, id eſt, neceſſitati mortis ſubiecti eritis. vt conformemur Chriſto quem oportuit ſic pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Ita congruum eſt, vt nos à peccato liberati, in exercitium virtutis haberemus mortalia corpora, in quibus cruces noſtras tollentes ipſum ſequeremur. Spiritus verò veſter, qui iam renouatus eſt à peccato, viuit vita gratiæ, propter iuſtificationem, per quam iuſtificamur à Deo, & viuimus ipſi: iuxta illud, Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filii Dei, & ſupra. 1. Iuſtus ex fide viuit. Luc. 14. Galat. 2.

Quod ſi ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis.

Hic oſtendit quid conſequamur ex ſpiritu ſancto, inquantũ eſt Dei patris, quia reſurrectionem corporalem & totalem liberationem à morte in futuro ſeculo. Vnde dicit: *Quod ſi ſpiritus eius*, ſcilicet Dei patris qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis. Vnde Dauid in perſona eius petebat: Tu autem domine miſerere mei, & reſuſcita me. Et D. Petrus. Hunc Deus ſuſcitauit à mortuis. Nec obſtat quod Chriſtus ſua propria virtute reſurrexerit, cum eadem ſit virtus patris, & filii: Ideo idem pater qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, viuificabit mortalia corpora veſtra. Non dicit mortua, ſed mortalia: quia in reſurrectione non ſolum à corporibus veſtris auferetur, quod ſint mortua, id eſt, neceſſitas mortis, verum etiam quod ſint mortalia, id eſt, potentia non mori, quale fuit corpus Adæ ante peccatum, quia non ſolum ab actuali morte, ſed etiam à mortalitate & paſſibilitate liberabuntur & ſeruabuntur. Tunc implebitur illud Eſaiæ, Viuent mortui tui. Et hoc propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis, id eſt, virtute Spiritus ſancti inhabitantis in vobis. Vnde Ezech. 37. Hæc dicit dominus Deus oſſibus his: Ecce ego immittam in vobis ſpiritum, & viuetis. & hoc propter dignitatem quam corpora veſtra habent, ex eo quod fuerunt receptacula Spiritus ſancti: ſecundum illud, An neſcitis quod membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti. Ideo reſurgent impaſſibilia, non corpora reproborum, quoniam ſcriptum eſt: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur, ſcilicet in melius, à paſſibilitate in impaſſibilitatem. Pſal. 40. Act. 3. Eſa. 26. 1. Cor. 6. 1. Cor. 15.

Ergo fratres, debitores ſumus non carni, vt ſecundum carnem viuamus.

B Infert hic vnum corolarium ex dictis, quaſi dicat: Dictum eſt quod per Spiritum ſanctum multa nobis proueniunt bona, & quod ex prudentia carnis ſequitur mors. Ergo debitores ſumus ſpiritui ſancto propter beneficia recepta ab eo, vt viuamus ſecundum ſpiritum, & eius inſpirationes ſequamur, & non ſumus debitores carni, vt ſecundum carnem viuamus, id eſt, nõ debemus ſequi deſideria eius. Vnde Galatis ſcribens, ait: Si ſpiritu viuimus, ſpiritu & ambulemus. Gal. 5.

Si enim ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Si autem ſpiritu, facta carnis mortificaueritis: viuetis.

Rationem aſſignat hic prædictæ illationis, & primo quãtum ad carnem, dicens: *Si enim, &c.* id eſt, ſi concupiſcentias carnis ſequuti fueritis, *moriemini*, ſcilicet morte culpę in præſenti, & morte damnationis ſiue gehennæ in futuro. Vnde ad Tim. ſcribens ait: Quæ in deliciis viuens mortua eſt. Secundo aſſignat rationem quantum ad ſpiritũ, dicens: *Si autem ſpiritu*, id eſt, per ſpiritum, *facta carnis*, id eſt, opera quæ ex concupiſcentia carnis prodeunt, *mortificaueritis*: non dixit occideritis aut interemeritis, quia hoc non poſſumus. Vnde D. Aug. Carnis concupiſcentiis non conſentire magna laus eſt: omnino autem non habere ſumma perfectio. *viuetis* vita gratiæ in præſenti & vita gloriæ in futuro. ideo ad huiuſmodi mortificationem hortatur Colloſ. ſcribens: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram, cum vitiis & concupiſcentiis. 1. Tim. 5. Aug. 9. Col. 3.

TERTIA PARS VIII. CAPITIS.

Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, hi filii Dei ſunt.

In hac tertia huius capitis parte Apoſtolus oſtendit, bona, mercedem, ſiue effectus Spiritus ſancti: inter quos ſunt directio, filiatio, vita glorioſa, ſiue hæreditas æterna, quam probat nos cõſecuturos, hac ratione: Quicunq; ſunt filii cõſequuntur hæreditatem patris: ſed nos ſumus filii, igitur, &c. Apoſt. hic ponit minorem huius ſyllogiſmi cum eius probatione, dicens: Quicunq; ſpiritu dei aguntur, ſicut quodam directore & ductore, qui deducit eos in terram rectam interius illuminando quæ facere debeant, ſunt filii Dei: Homo autẽ ſpiritualis non tantum inſtruitur à Spiritu ſancto, quid agere debeat, ſed etiam cor eius à Spiritu ſancto mouetur: ideo plus intelligendum eſt in hoc quod dicitur, *Quicũque ſpiritu Dei aguntur.* Illa coĩm agi dicuntur quæ quodam ſuperiori inſtinctu & motione mouẽtur, vnde bruta dicuntur agi, quia à natura mouentur ad ſuas actiones, & non ex proprio motu agunt. Similiter homo ſpiritualis, nõ quaſi ex motu propriæ voluntatis principaliter, ſed ex inſtinctu Spiritus ſancti, inclinatur ad aliquid agendum, ſecundum illud: Cum venerit quaſi fluuius violentus, quem ſpiritus Dei cogit; Vnde & Chriſtus agitabatur à ſpiritu. Non tamen per hoc ſequitur, quod viri ſpirituales liberè non operentur. Quia Spiritus ſanctus diſponit omnia ſuauiter, id eſt, ſecundum modum ſuæ naturę, ſcilicet naturalia naturaliter, & libera liberè. Et hoc modo debet intelligi illud, Deus eſt qui operatur velle & perficere pro ſua bona voluntate. Quantum ad ſecundum dicit: Hi filii Dei ſunt. Et hoc manifeſtum eſt ex ſimilitudine filiorum carnalium, qui per ſemen carnale à patre procedentes generantur. Semen autem ſpirituale à Deo patre procedens, eſt Spiritus ſanctus. Et ideo per hoc ſemen aliqui homines in filios Dei generantur: iuxta illud, Qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit: quoniam ſemen Dei manet in eo. Et nota hic ſecundum D. Chryſ. quod non dicit hic, hi qui ſpiritum Dei acceperunt, ad notandum quod non ſufficit ſemel imbui & recipere Spiritum ſanctum, ſed continuè & perſeueranter agi ad conſequendã filiorum Dei hæreditatem. Lutherani hæc verba, Quicunq; ſpiritu Dei aguntur, exiſtimant pro ipſis pugnare ad demoliendam arbitrii libertatem. verum quia de his abundè diſſeruimus, ideo pertranſeundum duximus. quo ad hunc locum tamen ſufficiet prædicta Sapientiæ reſponſio, quod Deus diſponit omnia ſuauiter, hoc eſt ſecundum modum ſuum: naturalia naturaliter, & libera liberè abſq; coactione & neceſſitate. Et ideo agi hic non debet accipi pro cogi aut neceſſitari, ſed ſolum vt dicit præmotionem Spiritus ſancti. Pſal. 142. Eſa. 59. Luc. 4. Sap. 8. Phil. 2. 1. Ioan. 3. Sap. 8.

Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore: ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum. D

HIc dupliciter probat quod accipientes Spiritum ſanctum ſunt filii Dei. Primo quidem ex diſtin-
ctione donorum Spiritus ſancti. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt quod Spiritus ſanctus
duos effectus facit in nobis: vnus eſt timor, de quo Eſa. 11. Repleuit eum ſpiritu timoris domini. Alius
effectus eſt amor, de quo ſupra. 5. cap. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſan-
ctum qui datus eſt nobis. Timor autem facit ſeruos, non autem amor. Veruntamen circa hoc notan-
dum eſt quod timor habet duo obiecta. Vnum eſt malum, quod quis timendo refugit. quod eſt du-
plex, ſcilicet pœnæ vel culpæ. Aliud obiectum eſt illud à quo ſibi hoc malum imminere videtur: di-
citur enim homo timere occaſionem, & regem qui occidere poteſt. Contingit autem quandoque quod
malum pœnæ, quod quis refugit, eſt contrarium bono corporali vel temporali, quod quis interdum
inordinatè amat, & refugit pati ab aliquo homine temporali. Et hic timor dicitur humanus vel mun
Mat. 10. danus, & talis non eſt à Spiritu ſancto: quia turpis eſt & prohibitus à Chriſto. Nolite timere eos qui
occidunt corpus, &c. Alius eſt timor, quo quis refugit malum quod contrariatur bono naturali, qui
cauſatur ex amore. Homo enim naturaliter ſe amat. Si refugit hoc pœnæ malum pati, à cauſa ſpiritua-
Deut. 5. li, ſcilicet à Deo, hic timor eſt laudabilis, quantum ad hoc ſaltem quod Deum timet: iuxta illud, Quis
det eos talem habere mentem, vt timeant me: & ſecundum hoc hic timor eſt à Spiritu ſancto. Sed in-
quantum talis timor, non refugit malum quod opponitur bono ſpirituali, ſcilicet peccatum, ſed ſo-
lam pœnam, non eſt laudabilis, & iſte defectus non eſt à Spiritu ſancto, ſed ex culpa hominis: prout
fides informis, quantum ad id quod eſt fidei, eſt à Spiritu ſancto, non tamen eius informitas. Vnde &
ſi quis per huiuſmodi timorem bonum faciat, non tamen bene facit: quia non facit ſponte, ſed coactus
metu pœnæ, quod eſt ſeruorum. Et ideo timor iſte propriè dicitur ſeruilis: quia facit hominem ſerui-
liter operari. Eſt autem tertius timor quo quis refugit malum, quod opponitur bono ſpirituali, ſcili-
cet peccatum vel ſeparationem à Deo, & hoc timet incurrere ex iuſta Dei vindicta. & ſic quantum
ad vtrumque obiectum, reſpicit rem ſpiritualem: nihilominus tamen habet oculum ad pœnam, & iſte
timor dicitur initialis: quia ſolet eſſe in hominibus ab initio ſuæ conuerſionis. timent enim pœnam
Pſal. 110. propter peccata præterita, & timent ſeparari à Deo per peccatum propter gratiam & charitatem in-
fuſam, & de hoc dicitur: Timor domini initium ſapientiæ. Si autem timor, quo quis refugit malum E
oppoſitum bono ſpirituali, ex vtraque parte habeat oculum ſolum ad rem ſpiritualem, vt cum homo
nihil aliud timet quàm ſeparari à Deo, talis timor dicitur filialis, caſtus, ac ſanctus, qui permanet in ſe-
Pſal. 18. culum ſeculi. Et quemadmodum timor initialis cauſatur ex charitate imperfecta. quia, vt D. Ioan. ait,
1. Ioan. 4. perfecta charitas foras mittit timorem. Sic timor filialis & caſtus non repugnat charitati, quæ eſt cau-
ſa vtriuſque: Quia ſicut timor facit ſeruitutem, ita & amor charitatis facit libertatē filiorum: facit enim
Exod. 19. voluntariè ad honorem Dei operari, quod eſt propriè filiorum. His ſuppoſitis aduertendum quod lex
Heb. 12. vetus data eſt in timore, quem ſignificabant tonitrua & fulgura micantia ſuper terram: terribile enim
erat quod videbatur & audiebatur. Ideo lex vetus per inflictionem pœnarum inducens ad mandata
Gal. 4. Dei ſeruanda, dicitur data in ſpiritu ſeruitutis, in timore. ideo Apoſto. comparat teſtamentum vetus
Agar ancillæ, dicens: Hæc ſunt duo teſtamenta, vnum in monte Syna in ſeruitutem generans, quæ eſt
Agar. & ideo hic dicit rectè dictum eſt, quod qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei. Non enim ite-
rum in noua lege, prout fuit in veteri, accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore, ſcilicet pœnarum, quem
timorem tunc ſpiritus ſanctus per ſigna exteriora faciebat. Sed accepiſtis ſpiritum, ſcilicet charitatis,
Gal. 4. qui eſt adoptionis filiorum, id eſt, per quem adoptamur in filios Dei. iuxta illud, Vt adoptionem filio-
rum reciperemus. Non tamen hoc dicitur quaſi ſit alius & alius ſpiritus: ſed quia idem eſt Spiritus
ſanctus, qui in quibuſdam facit per ſigna exteriora timorem ſeruilem, quaſi imperfectum: in aliis au-
tem facit amorem quaſi quoddam perfectum. Non tamen exiſtimandum eſt quod nullus ex patribus
legis veteris receperit ſpiritum adoptionis filiorum: Nam gratia gratum faciens, quam aliqui ex eis
habebant, erat eiuſdem ſpeciei cum gratia nouæ legis, & filios Dei conſtituebat. Vnde Dauid: Ego
Pſal. 81. dixi dii eſtis, & filii excelſi omnes. Et Eſa. 1. Filios enutriui & exaltaui. & Chriſtus: Multi venient ab
Mat. 8. oriente & occidente, &c. Filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores. ideo illi pertinebant ad
legem nouam, prout Chriſtiani, qui nunc ſolo timore pœnæ ſeruant legem euangelicam, dicuntur F
ſerui & accepiſſe ſpiritum ſeruitutis in timore, pertinent ad legem veterem. Apoſtolus enim hic po-
nit diſcrimen inter nouam & veterem legem, quæ dum ex vna parte peccatum oſtenderet, & ex alia
gratiam non conferret, & quæ in ſignis terribilibus data erat, ex ſe nihil ad opera charitatis iuuaret,
prout lex noua, quemadmodum ſupra dictum eſt. Notandum præterea quod timor ſeruilis non eſt
ſecundum ſe malus, prout adulterium: originatur enim ex amore ſui, qui ſecundum ſe non eſt ſemper
illicitus, neque contrariatur charitati, quæ ſeipſum poſt Deum ſuper alios diligere præcipit. Sed eiuſ-
dem rationis eſt quod homo cupiat bonum ſuum, & timeat eo priuari. vnde ſequitur quod timor ſer-
uilis non eſt de ſe malus, niſi quando quis conſtituit vltimum finem in ſeipſo, vt ſi ſolum omitteret
tranſgredi vel ſeruare præcepta, ne ſit damnatus. Ita quod ſecluſo inferno & aliis pœnis, tranſgredere-
tur & malè ageret, ille timor eſſet malus. Sed illa ſeruilitas non eſt de eſſentia timoris, prout nec infor-
mitas de eſſentia fidei, vt dictum eſt: Eſſentia enim habitus vel actus accipitur ex obiecto. Obiectum
autem timoris ſeruilis eſt pœna. Sed accidit pœnæ quod bonum, cui contrariatur pœna, ametur tan-
quam finis vltimus, et per conſequens plus timeatur quàm Deus, quod cum contingit in habente cha
ritatem, qui bonum, cui contrariatur pœna, non plus diligit quàm Deum: quia propter illud nollet
offendere. Vnde glo. dicit: Vnus eſt ſpiritus, qui duos timores facit, ſcilicet, ſeruilem & caſtum, ſed
nullum malum culpæ procedit à Spiritu ſancto. Igitur timor ſeruilis non eſt de ſe malus. Nec obſtat
Augu. 9. quod D. Auguſt. ibidem dicit: Qui timore aliquid facit, & ſi bonum ſit, tamen non benefacit. Quia
Iob. 2. intelligit de eo qui facit aliquid ex timore ſeruili, vt ſeruilis eſt: ac etiam dictum D. Greg. ſuper illud:
Grego. 9. Quare non in vulua mortuus ſum. Cùm ex peccato plus pœna metuitur, nec amica Dei facies non
amatur.

A amatur. Cum ergo timor ſeruilis non ſit ſecundum ſe malus, ſequitur quod contritio ab illo originata
non faciat contritum hypocritam, neque magis peccatorem, vt impiè volunt Lutherani. Contritio
enim poteſt duplicem habere originem, ſcilicet à timore filiali & ſeruili. Primo quidem oriri poteſt
ex diuinæ bonitatis conſideratione, per quam ad eum tanquam ad patrem cum fiducia recurrimus:
ſecundum illud, Beneplacitum eſt domino ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant in miſericordia Pſal. 46.
eius. & illud: An ignoras quod benignitas Dei, &c. nulli autem dubium eſt, quin talis contritio ſit Supra. 2.
ſanctior quàm illa quæ originatur à timore ſeruili. Verum ſæpenumero & vt in pluribus, fragilitas
& imperfectio noſtra impedit ne faciliter oculos mentis noſtræ ad terrena depreſſos ad bonitatem
Dei attollamus, & eleuemus: niſi prius iram aliquam ſeu pœnam ſenſerimus aut apprehenderimus.
vnde Dauid, cum occideret eos, quærebant eum, &c. & alibi: Clamauerunt ad Dominum cum tri- Pſal. 77.
bularentur, & de neceſſitatibus eorum liberauit eos. quod non feciſſet, ſi clamor ille ex timore ſeruili Pſal. 106.
procedens, eſſet exitialis. Communiter igitur & in contritione, qua quis ſe peccaſſe grauiter dolet,
cum voto ſeu propoſito vitam in melius commutandi, incipit à fide informi & timore ſeruili, ſed non
perficitur, donec deuentum fuerit ad fidem formatam & timorem filialem: fides enim in hac contri-
tione oſtendit Deum iuſtum & veracem, punientē ſeueriſſimè criminatam in hoc ſeculo quàm in fu-
turo, & qualiter peccator gehennæ ignis dignus eſt, & ſit paratus ad tormenta, niſi doleat & pœniteat.
Si conſcientia noſtra his aſſentiat, generatur timor ſeruilis, qui fidei adiunctus grauem animi concuſ-
ſionem, & amaritudinem ſiue dolorem cauſat, quo ſuperbia cordis noſtri frangitur, & veteris homi-
nis affectus ſiue peccata conteruntur, inſurgitque votum ſeu deſiderium pœnitendi ſeu nouæ vitæ.
Oſtendit pariter fides Dei bonitatem & ſummam clementiam promiſſionemque indulgendi, ſi pœni-
teat. Succedit timor filialis & peccata diſplicent, non ſolum quia protrahunt ad gehennam, ſed etiam
quia patrem optimum offendunt, quem proponit amplius non offendere propter eius dignitatem,
etiam ſi nulla eſſet gehenna, aut plaga, prout videre licet in filiis prouectis & ſapientibus, qui non ti-
ment amplius virgas, ſed patris offenſam. Et ideo ſancti Patres docuerunt pœnitentiam à timore ſer-
B uili non ineptè ordiri. D. Auguſt. hunc timorem comparat ſetæ. Seta enim prius intrat, & niſi exierit,
non ſuccedit linum. Sic timor ſeruilis primo occupat mentem, ſed non remanet: quia ideo intrauit vt
induceret charitatem. Et quanto illa creſcit, tanto timor decreſcit. Vnde D. Ioan. Timor pœnam ha- 1. Ioan. 4.
bet. Charitas autem, (ſcilicet perfecta) foras mittit timorem. Ideo D. Baſilius vocat timorem ſeruilem Gregorius
Iſagogicum, hoc eſt, introductorium: Et D. Gregorius ſequens D. Hieronymum, dicit. Sicut mulier ſuper Iob.
ad partum appropinquans dolore cogitur exclamare, ſic nos in anguſtia requirimus te. Et D. Chry- 20. ſuper
ſoſtomus docet ante oculos ponere mala noſtra, & gehennā, & diem iudicii, & ſeparationem à Deo. Eſa. 26.
& multa alia mala recenſet ante oculos proponenda, vt compunctionem cordis valeamus obtinere.
Per hunc modum reuocabant prophetæ olim populum à peccatis: Inter eos Ionas, qui Niniuitis di- Ionæ. 3.
cebat, Adhuc quadraginta dies & Niniuæ ſubuertetur. Et Deus approbauit pœnitentiam eorum à ti-
more ſeruili ortam. Eſaias etiam dixit Ezechiæ. Diſpone domui tuæ quia morieris, & non viues. Eſa. 38.
Hunc timorem ſeruilem incuſſit peccatoribus D. Ioannes Baptiſta, dicens: Progenies ſeu genimina Mat. 3.
viperarum, quis docebit vos fugere à ventura ira. Iam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis Luc. 3.
arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur. Chriſtus etiam ſæpe commina-
tus eſt peccatoribus gehennam, ignem æternum, tenebras exteriores, non alia cauſa, niſi vt ad contri-
tionem & pœnitentiam eos induceret, vnde dicebat: Niſi pœnitentiā egeritis, omnes ſimul peribitis. Luc. 13.
Recitauit parabolam de diuite epulone, & de ficulnea, atque: Timete eum qui poſtquam occiderit cor- Luc. 16.
pus, habet poteſtatem ponendi animam in gehennam, & hunc timendum ea ratione repellit, dicens: Matt. 10.
Amen dico vobis, hunc timete. Et tandem terribiliſſimam contra reprobos ferendam reuelauit. Ex
præmiſſis apparet quàm impiè Lutherus & ſui ſequaces, non ſolum in prædicatores, verum etiam in
ſanctos, quinimo & in Chriſtum debacchati ſunt, dicentes prædicatores malè agere, inducendo ho-
C mines ad pœnitentiam per timorem ſeruilem. *In quo clamamus, abba pater.* Hic probat quod illi qui ſpi-
ritu Dei aguntur, ſunt filii Dei ex noſtra confeſſione. Profitemur enim nos patrem habere Deum, in-
ſtructi à domino dicente: Cum oratis, dicite pater noſter qui es in cœlis. hoc autem conuenit dicere Mat. 6.
non ſolum Iudæis, ſed etiam Gentilibus. Ideo duo ponit idem ſignificantia, ſcilicet Abba, quod eſt he-
bræum, & pater, quod eſt latinum, vel græcum, vt oſtendat hoc ad vtrunque populum pertinere. Vnde Marc. 14.
Chriſtus dicebat: Abba pater omnia tibi poſſibilia ſunt. Et dominus per Hieremiam, Patrem me vo- Hier. 3.
cabis. Hoc autem dicimus non tantum ſono vocis, verum etiam intentione cordis, quæ quidem pro-
pter ſui magnitudinem clamor dicitur, prout Moyſi tacenti & interius oranti, dixit dominus: Quid Exod. 14.
clamas ad me, ſcilicet intentione. Hæc autem magnitudo intentionis procedit ex affectu filialis amo-
ris, quem in nobis Spiritus ſanctus facit, & ideo dicit, in quo, ſcilicet Spiritu ſancto, *Clamamus Abba pa-* Eſa. 6.
ter. Eſaias etiam dicit quod Seraphim qui interpretantur ardentes in amore Dei, clamabant alter ad
alterum.

Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filii Dei.

APoſtolus hic oſtendit quod qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei: ex Spiritus ſancti teſtimo-
nio: ne fortè aliquis dicat quod nos in noſtra confeſſione decipimur, quia, vt Pſal. ait: Omnis ho-
mo mendax? quaſi dicat, Ideo dico quod in Spiritu ſancto clamamus, Abba pater, quia ipſe Spiritus
ſanctus, qui nec fallere, nec falli poteſt, teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, non quidem exteriori voce
ad aures hominum, ſicut pater proteſtatus eſt de filio ſuo: ſed reddit teſtimonium per effectum amoris
filialis, quem in nobis facit. Et ideo dicit quod teſtimonium reddit, non auribus, ſed occulto dictami-
ne ſpiritui noſtro. Ex præmiſſis verbis: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, Mat. 3.
iunctis iſtis, Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit, &cæt. & aliquibus aliis paſſibus ſacræ ſcripturæ
contortis & perperam intellectis, Lutherani inferunt quod quicunque eſt iuſtificatus & in gratia, eſt
certus ſe eſſe iuſtificatum, ſiue ſe eſſe in gratia, certitudine nullam dubitationem permittente, ſiue cer-

titudine fidei, cui falſum ſubeſſe non poteſt, nec per eam homo decipi. Cuius oppoſitum determina- D
tum fuit in concilio Tridentino, ſeſſione .6. decreto .9. vbi dicitur: Quanuis neceſſarium ſit credere
neque remitti, neq; remiſſa fuiſſe vnquam peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum:
Nemini tamen fiduciam & certitudinem remiſſionis iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimit-
ti, vel dimiſſa eſſe dicendum eſt. Cum apud hæreticos & ſchiſmaticos eſſe poſſit, imò noſtra tempe-
ſtate ſit, & magna contra Eccleſiam contentione prædicetur, vana hic & ab omni pietate remota fidu-
cia. Sed neq; illud aſſerendum eſt oportere eos qui verè iuſtificati ſunt, abſq; vlla omnino dubitatione
apud ſemetipſos ſtatuere poſſe ſe eſſe iuſtificatos. Neminemq; à peccatis abſolui, niſi eum qui certo cre
dat ſe abſolutum & iuſtificatum eſſe, atq; hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici, quaſi
qui hoc non credit de Dei promiſſis, deq; mortis & reſurrectionis Chriſti & efficacia dubitet. Nam
ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, deq; ſacramentorum virtute & efficacia du-
bitare debet: ſic quilibet, dum ſeipſum ſuamq; propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de
ſua gratia formidare & timere poteſt. Cum nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe
falſum, ſe gratiam Dei conſecutum. Hactenus ibi. quod quidem decretum fulciri poteſt authoritati-
Iob.9. bus ſacræ ſcripturæ: Iob enim dicit, Si venerit ad me non videbo eum; ſi abierit, non intelligam. &
poſt pauca dicit: Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem me oſtendere,
prauum me comprobabit. Etiam ſi ſimplex fuero hoc ipſum ignorat anima mea. Deinde ſubiungit:
Verebar omnia opera mea, ſciens quod non parceres delinquenti. Et Hier.17. Prauum eſt cor homi-
Pſal.18. nis & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? & Dauid: Delicta quis intelligit. deinde ſubiungit, ab oc-
cultis meis munda me. Qui verò perit ab occultis mundari, non habet certitudinem fidei quod ſit
Prou.20. mundus. Vnde Salomon: Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato. & alibi:
Prou.28. Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Et Sapiens: De propiciatu peccatorum noli eſſe ſine metu. Sed
Eccle.5. ille qui timet, non habet ſecuritatem neque talem certitudinem. Et Salomon: Nemo ſcit vtrum odio
Eccle.9. vel amore dignus ſit. Et Apoſtolus: Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. qui au-
1.Cor.4. tem me iudicat, Dominus eſt. Et quanuis Lutherani pro more ſuo prædictas authoritates contor- E
Luc.22. queant, nobis tamẽ ſtandum eſt prædictæ interpretationi & determinationi Eccleſiæ, quæ errare non
Hieron.9. poteſt. Omnes enim orthodoxi doctores vſque ad hæc tempora idem ſenſerunt. D. Hier. ſuper illud.
Mich.8. Michee. Dominus quærit à te facere iudicium, & diligere miſericordiam & ſolicitum ambulare cum
Ionæ.3. Deo. Et ſuper illud Ionæ: Quis ſcit ſi conuertatur. Et D. Auguſtinus ſuper illud, Incerta & occulta
Augu.9. ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Et Diuus Gregorius.18 moralium ſuper illud: Etiam ſi ſimplex fue-
Pſal.50. ro, &c. Et Diuus Ambroſius ſuper illud, Nihil mihi conſcius ſum. Et Diuus Chryſoſtomus in eodem
Gregor.9. loco dicit, quod tribus rationibus circa huiuſmodi incertum eſt noſtrum iudicium. Prima quidem
Iob.9. quod & ſi nihil ipſi conſcii ſimus, eius tamen indigemus qui peccata noſtra certa ratione corripiat.
Ambro.in Altera quod multa opera noſtra nos latent. Tertia quod multa aliorum opera nobis bona videntur,
1.Cor.4. quæ non recta ſunt ſententia, eadem ratione noſtra: vnde Chriſtus, Venit hora vt omnis qui interfi-
Chryſo.ibi. cit vos, arbitretur ſe obſequium præſtare Deo. Et idem Chryſoſtomus ſuper Matthæum opere im-
Ioan.16. perfecto, homilia.38. Et Diuus Bernardus in pluribus locis, maximè Epiſtola.42. ad Archiepiſcopum
Chryſo. Senoneñ. Ad ampliorem tamen huiuſmodi euidentiam & clariorem argumentorum in oppoſitum
Bernard. ſolutionem, ſciendum eſt ex Diuo Thoma quod tripliciter aliquid cognoſci poteſt. Vno modo per
2.2.q.112. ſpecialem Dei reuelationem interiorem, vel exteriorem: Reuelat enim Deus aliquibus ex ſpeciali
art.4. priuilegio, vt ſecuritatis gaudium in hac mortali vita in eis incipiat, vt factum legimus D. Virgini
Luc.1. exterius per Angelum: Aue gratia plena, &c. & Apoſtolus interius: Sufficit tibi gratia mea. Et talem
2.Cor.12. reuelationem habentes certi ſunt certitudine fidei abſque vlla penitus dubitatione. Alio modo ali-
quis cognoſcit certitudinaliter aliquid per ſeipſum, vt qui habet demonſtrationem huius concluſio-
nis, omnis homo eſt riſibilis, ſcit illam certitudinaliter certitudine euidentiæ omnem prorſus dubita-
tionem excludente. Nullus autem hanc euidentiam de ſe in particulari habere poteſt, quod ſit in gra-
tia. Et ratio eſt: quia talis certitudo haberi non poteſt de aliquo, niſi poſſit diiudicari per proprium F
principium. Sic enim certitudo habetur de concluſionibus demonſtrationis per principia indemon-
ſtrabilia, & certitudo fidei per proprium principium fidei, quod eſt diuina reuelatio, & obiectum fi-
dei eſt ipſe Deus, qui propter ſuam excellentiam eſt nobis ignotus: ſecundum illud, Ecce Deus ma-
gnus vincens ſcientiam noſtram. & ideo eius præſentia in nobis, quæ eſt per gratiam, non poteſt per
Iob.36. certitudinem cognoſci niſi ipſe reuelet, ſecundum authoritatem Iob & alias allegatas. Sed Deus licet
in vniuerſali declarauerit & ſub conditione, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Et qui
Marc.vlt. manducat me, ipſe viuet propter me. Non tamen omnibus nec communiter reuelat in particulari,
igitur abſolutè in particulari ſciri non poteſt, abſque particulari reuelatione. Præterea habitum fidei
non generat aſſenſum, niſi circa proprium obiectum. obiectum autem fidei non eſt niſi Deus reue-
lans, & illa quæ ab eo ſunt reuelata. Sed vt dictum eſt, Deus non reuelat communiter omnibus in par-
ticulari, ſed ſolum in genere & conditionaliter: ſi crediderit, ſi ſperauerit, ſi mandata ſeruauerit. Igi-
tur, &c. Inſuper illa certitudo, qua communiter cognoſcimus nos eſſe in gratia Dei, ex duobus pen-
det. Primo ex firmitate diuinæ promiſſionis, quæ eſt firmiſſima & indefectibilis. Secundo ex noſtra
diſpoſitione. Sed non habemus promiſſionem gratiæ in particulari, niſi illi quibus ſpecialiter facta
eſt, licet poſſimus habere certitudinem moralem per quaſdam coniecturas, nõ tamen fidei cui falſum
ſubeſſe non poſſit, vt probatum eſt, igitur. Rurſus modo apparet vnde adueniat homini illa certitu-
do fidei, cui falſum ſubeſſe non poteſt, quia vt dictum eſt, vel ex ſpeciali reuelatione, & de hoc non
eſt controuerſia, vel ex fide, & hoc improbatum eſt, vel ex operibus noſtris. Et hoc, non quia incerta
ſunt, & putamus aliquando bene agere, cum malè facimus. Igitur talem certitudinem fidei habere eſt
impoſſibile, niſi forte apud Lutheranos, qui dicunt ſolam fidem iuſtificare, et fidem non poſſe ſeparari
à charitate, quæ ſunt hæretica, vt oſtendimus ſupra primo ca. interpretando illud, Iuſtus ex fide viuit.

Tertio

A Tertio cognoſcitur aliquid coniecturaliter per aliqua ſigna, & hoc modo aliquis poteſt cognoſcere ſe habere gratiam, inquantum, ſcilicet percipit ſe delectari in Deo, & contemnere res mundanas;& inquantum homo non eſt ſibi conſcius alicuius peccati mortalis, & cum libenter audit verba Dei & executioni demandat ſeruando omnia præcepta, ſecundum quem modum poteſt intelligi quod ſcribitur in Apocal. Vincenti dabo manna abſconditum,quod nemo nouit niſi qui accipit:quia,ſcilicet *Apoca.* ille, qui accipit gratiam, per quandam experientiam dulcedinis nouit, quam non experitur ille qui non accipit. hæc tamen cognitio imperfecta eſt,quia (vt dictum eſt) Delicta quis intelligit;ab occultis meis munda me Domine. Ex præmiſſis ſufficiens apparet reſponſio, ad omnia quæ poſſunt obiici. Attamen ne Lutheranorum fucus & præſumptuoſa exaggeratio aliquem cæſpitare faciat, principaliora eorum tela ſpecialiter reiiciemus, & primo quantum ad hunc locum: Ipſe enim ſpiritus teſtimonium, &c. Dicendum quod ipſe ſpiritus communiter reddit teſtimonium coniecturale per quædam ſigna intrinſeca,ſiue per quaſdam coniecturas,illę tamen,vt dictum eſt,non faciunt certitudinem fidei,quæ non eſt niſi de reuelatis. Teſtimonium enim hoc,de quo hic loquitur,eſt quod ſpiritus ſanctus inhabitans eos allicit, vt non timore vt antiqui olim ſerui ſub lege Moyſi, ſed prompto amore filiali pareant, iuſſaq; Dei ſpontaneè faciant, tanquam filij idonei ad hæreditatem conſequendam. Nō tamen ſtatim (vt experimur) ab inſipientibus radicitus euellit timorem illum ſeruilem,qui via fuit ad charitatem. Nec huiuſmodi certitudinem moralem,ſubito,neq; æqualiter in omnibus facit,ſed ſecundum ſucceſſum temporis & diſpoſitionem perſonarum eam probabilitatem facit, quæ more humano metum propellere ſecurumq; hominem facere conſueuit: vt ego ſum nunc certus Romam ſtare,licet non habeam certitudinem fidei diuinæ,quia licet audiuerim à multis probis viris illam fore, vel fortè viderim. Sed an nunc extet certum non habeo, tali certitudine quæ eſt fidei,quin dubitem propter potentiam Dei, quæ illam ſicut Sodomam in momento ſubuertere poteſt. In reuelatis autem nulla cadit dubitatio, cum Deus ſit verax, imò & ipſa veritas,nec mentiri poſſit. & ideo fidei non poteſt ſubeſſe falſum. Sic etiam licet coniecturam habeam ex ſignis ſupradictis me eſſe in

B gratia, tamen infirmitatem & fragilitatem & cordis profunditatem inſcrutabilem conſiderans, non poteſt eſſe à Deo certum,ſicut ea quę ſunt fidei,id eſt,à Deo reuelata,in quibus nulla cadere poteſt dubitatio. vnde certitudo coniecturalis dicitur ex parte ſubiecti,ſed non ex parte obiecti: Certitudo hæreticorũ eſt ex parte ſubiecti,quæ revera dicitur præſumptio & temeritas:quia ex ſua falſa apprehenſione ita arbitrantur eſſe, ac ſi ita eſſet. Nec obſtat etiam quod adducunt ex Apoſtolo ſupra.4.c. Non enim per legem promiſſio Abrahæ aut ſemini eius,vt hæres eſſet mundi,ſed per iuſtitiam fidei, & poſt pauca ſubdit:ideo ex fide, vt ſecundum gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini Abrahæ. ex quo inferunt quod ad talem fidem adnaſcitur eis ab eadem fide certa & firma reuelatio, quod aliquis ſit in gratia,cum certus ſit ſe habere fidem. Sed vnde obſecro hæc illatio? Quia ibi loquitur Apoſtolus de promiſſione Chriſti venturi,quæ promiſſio non fuit ex lege,nec ex obſeruatione legis,ſed per gratuitam voluntatem facta fuit Abrahæ,quæ quidem promiſſio facta,fuit firma & certiſſima per fidem abſque operibus & obſeruatione legis, quæ non merebatur illam promiſſionem. Vel loquitur de promiſſione in communi & in genere,quę eſt conditionalis,vt dictum eſt. vnde Chriſtus:Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. *Mat.19.* At quis eſt certus ſe impleuiſſe omnia præcepta Dei, maximè de dilectione Dei ſuper omnia,& de pœnitentia:cum multa lateant in inſcrutabili corde hominis. Licet enim quis ſcire poſſit ſe habere fidem hiſtoricam,quam ipſi vocant, non tamen poteſt habere certitudinem ſe habere fidem viuam ſiue formatam, per dilectionem operantem. Non obſtat pariter illud quod Apoſtolus dicit:In quo (ſcilicet Chriſto)habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per *Ephe.3.* fidem eius. In hoc enim decipiuntur Lutherani,quia non diſtinguunt inter fidem & fiduciam: licet enim in ſcripturis iubeamur habere fidem, id eſt, credere dictis Dei, nemo tamen tenetur habere fidem id eſt,firmam & certam perſuaſionem ſiue aſſenſum ſuæ ſalutis, ſed ſolum fiduciam ſiue ſpem

C conditionaliter, ſi perſeuerauerit vſque in finem, quæ poteſt eſſe ſine certitudine particularis fidei. Vnde diuus Ioannes in cauſa fiduciæ non ſolum poſuit fidem,ſed etiam charitatem, ait enim: Chariſſimi,ſi cor noſtrum non reprehendat nos,fiduciam habemus ad Deum,& quicquid petierimus,accipiemus ab eo: *1.Ioan.3.* quoniam mandata eius cuſtodiuimus, & ea quæ placita ſunt coram eo,facimus. Sed quis abſque quacunque dubitatione horum certitudinem habere poteſt? Et ſic magnum argumentum eſt quod certitudo noſtra confirmetur ex noſtra conſcientia, quæ proculdubio ex operibus gignitur & pendet. At qui conſcientia non poteſt eſſe certa propter inſcrutabilitatem cordis, igitur. Non obſtat igitur illud Apoſt.Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus,ſed ſpiritum *1.Cor.2.* qui ex Deo eſt,vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis. Sed gratia eſt primum donum Dei,ergo homo qui accipit ſpiritum ſanctum,ſcit per eundem ſpiritum gratiam ſibi datam: quia ibi loquitur de ſcientia ſiue cognitione in generali. vel,vt D.Thomas ait,loquitur de donis gloriæ, quę ſunt nobis data in ſpe,& in communi,quę certiſſime cognoſcimus per fidem:ſed non in particulari. Vel poteſt dici quod loquitur de notitia priuilegiata,quæ eſt per ſpecialem reuelationem. Vnde ſubdit:Nobis autem reuelauit Deus per ſpiritum ſanctum. Non obſtat præterea id quod Apoſtolus in hoc cap.dicit:Quis nos ſeparauit à charitate Dei. Quia per illa verba nō habemus quod ſcimus certi in particulari,niſi per ſpecialem reuelationem,quam habebat:& quo ad alios hoc dicit propter electos,qui finaliter non ſeparabuntur, nec etiam nos ſi perſeuerauerimus propter tot & tanta beneficia Dei, ad quæ conſequitur,quod quicquid accidat non debemus ab eo ſeparari,licet plurimi ſe ſeparent. Si obiiciatur id quod ex perſona Domini dicitur Abrahæ:Nunc cognoui,id eſt,cognoſcere te feci,quod timeas Dominum. *Gen.22.* & loquitur ibi de timore caſto, qui non eſt abſq; gratia. Dicendum quod dictum illud referri poteſt ad reuelationem ſpecialem,vel ad notitiam experimentalem,quæ eſt per exhibitionem operis:in illo enim opere quod fecerat Abraham, cognoſcere potuit experimentaliter ſe Dei timorem habere. Si arguatur ex illo quod adductũ eſt pro parte negatiua ex Eccleſiaſte:Nemo ſcit an *Eccle.9.*

amore vel odio dignus ſit. Quod aliquis poteſt habere certitudinem, quod eſt in odio, & eſſe in pec- D
cato mortali: ergo eadem ratione poterit aliquis habere certitudinem, quod eſt in gratia & amore.
Negatur illatio: quis non intelligitur æqualiter, eo quod peccatum à noſtro conſenſu pendet, & non
gratia: vel ſi dicas æqualitatem, intelligi debet de odio reprobationis & amore prædeſtinationis, quę
ſunt nobis occulta. Si dicatur quod perfectiſſima cognitio eſt eorum quæ ſunt in anima per eſſentiam,
22. Super Gen. ad lit. vt Aug. ait: Sed gratia eſt in eſſentia animę. Dicendum quod illa quæ ſunt per eſſentiam ſui in anima,
ſiue quæ fluunt ab eſſentia animæ vt potentiæ, cognoſcuntur experimentaliter: inquantum homo per
actus cognoſcit principia intrinſeca, vt voluntatem percipimus volendo, & alias potentias per ſuos
actus. Sed gratia non fluit ab eſſentia animæ, ſed infunditur à Deo.

Si autem filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti.

APoſtolus hic ponit maiorem ſyllogiſmi propoſiti in principio huius partis. 8. c. Et oſtendit quod
2. Cor. 12. filiis debeatur hæreditas, dicens: Si autem aliqui ſunt filij, ex filiatione conſequūtur hæreditatem
patris, qui debet theſaurizare filiis. Sic illi qui ſunt filij Dei adoptiui, per gratiam ſpiritus ſancti erunt
1. Pet. 1. hæredes Dei. Quis nō ſolū filio naturali, ſed etiam adoptiuo debetur hæreditas, ad quā, vt D. Petrus
ait, regenerauit nos in ſpem viuam per reſurrectionē Ieſu Chriſti ex mortuis, in hęreditatem incorru
Pſal. 15. ptibilem, & incōtaminatā, & immarceſcibilem: hæc hæreditas pręclara erat Dauid. Deinde deſcribit
quę ſit iſta hæreditas, quantum ad Deum, dicens hæredes quidē Dei, tanq̄ patris. Dicitur autē aliquis
Gen. 25. hæres alicuius, qui principalia eius bona percipit ſiue adipiſcitur. nō autē qui aliqua munuſcula ſiue
legata particularia recipit: vnde legimus quod Abraham dedit cuncta quæ poſſederat filio ſuo Iſaac:
filiis autem concubinarū dedit munera. Bonum autem principale quo Deus diues eſt, eſt ipſemet. Eſt
enim Deus diues per ſeipſum, & nō per aliquid aliud extrinſecum: cum bonorū extrinſecorum non
Pſal. 15. egeat. Ideo Dauid: Dominus pars hæreditatis meæ. & Hiere. Pars mea Dñs, dixit anima mea. Et in
Thre. 3. hac hæreditate cōmendatur eximia Dei charitas erga nos. Nunq̄ enim homo extraneum in filiū ado-
ptat in ius filij, niſi ob naturaliū legitimorumq́ filiorū inopiam, quaſi alterum ſubſtituens loco natu-
ralis, quo caret. Deus autem nō caret filio naturali, imò habet æqualem ſibi: neq; noſtro indiget obſe- E
quio, nihilominus tamen adoptauit nos in filios ſuos & in ipſam hæreditatem, quę filio debetur. Si di
catur filius nō adipiſcitur hæreditatem patris, niſi patre mortuo: & vbi plures ſunt filij, quilibet illo-
rum nō aſſequitur totam hæreditatem patris: ergo homo non poteſt eſſe hæres Dei, qui eſt immorta-
1. Tim. 1. lis. Vnde Apoſt. Regi ſeculorū immortali, &c. Dicendum quod illud habet verū in rebus temporali
bus, & corporalibus, quę ſimul à multis totaliter poſſideri nō poſſunt: vnde neceſſe eſt vnum diſcede
re, vt alter ſuccedat. Secus tamen eſt in ſpiritualibus, quia bona ſpiritualia ſimul à multis haberi poſ-
1. Cor. 13. ſunt. Vel dici poteſt quod Deus dęcedit in nobis, inquantū primo eſt per fidem, quę deficit & euacua
tur quando peruenimus ad clarā viſionem, quæ eſt hæreditas. Vnde apparet diſcrimen inter hæredi-
tatem Dei & hominū: quia hæreditas inter homines non aditur à ſucceſſore vſq; ad mortem præceſ-
ſoris: eo. ſ. quod nō poſſet vtriq; ęqualiter ſufficere. Hęreditas autē dei nō eſt defuncti ſucceſſio, ſed cō
ſortium ſufficientiſſimū & indeficiens, cuius promiſſio quandam ſimilitudinem habet cum hæredita
Heb. 9. te hominum, quorum teſtamentū & diſpoſitio morte cōfirmatur. Sic hæreditatis Dei promiſſio mor
te Chriſti, qui eſt Deus & homo, fuit confirmata. Poſtmodum deſcribit hanc hæreditatem ex parte
Mat. 21. Chriſti, quis cum ipſe ſit principalis filius, à quo nos filiationem participamus: ita eſt principalis hæ-
Mich. 1. res, cui nos in hæreditate coniungimur. vnde Mich. Adhuc hæredem adducam tibi. *Si tamen compati
mur, vt & cōglorificemur.* Hic oſtendit cauſam dilationis huius hæreditatis ſiue vitæ glorioſæ. Et primo
ponit cauſam ex parte paſſionum, dicens: Si tamē compatimur, &c. Cum enim Chriſtus qui eſt prin-
Luc. 24. cipalis hæres, ad hæreditatem gloriæ peruenerit per paſſiones. Vnde ipſe dicebat: Nonne oportuit ſic
Luc. 9. Chriſtū pati, & ita intrare in gloriam ſuā? Sequitur quod nos non debemus faciliori modo adipiſci.
Act. 14. vnde ipſe dicebat: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuā, & ſequatur
me. Et Apoſt. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnū dei. Nō enim immortale & im-
paſſibile corpus ſtatim accipimus, vt ſimul cū Chriſto pati poſſimus. Ideo dicit, Si cōpatimur. i. ſimul F
2. Tim. 2. patienter ſuſtinemus tribulationes huius mundi, vt cū Chriſto conglorificemur. vnde Apoſt. Si com
mortui ſumus, & conuiuemus: ſi ſuſtinemus, et conregnabimus. Ex hoc loco ſoluuntur multa Luthe
ranorum argumenta, quibus impugnant pœnitentiā, ac ieiunia eccleſiæ, & detrahunt operibus meri-
toriis. Et ex præcedenti textu ſic arguunt: Si nulla ſunt merita reconciliationis gratiæ, per quam con-
ſtituimur filij Dei: Ergo nulla ſunt merita vitæ æternæ. Nā ſi filij, inquit Apoſt. & hæredes: atq; adeò
& ſi gratis filij, & gratis hæredes: alias Chriſtus non ſufficienter ſatisfeciſſet. Si hæc argumentatio fir-
In epiſt. ad Sixtū quæ eſt. 105 ma eſſet, nunq̄ Apoſt. adiunxiſſet, Si tamen compatimur, &c. Et quia de merito ſufficienter locuti ſu-
mus ſupra. 2. c. tractando illum locum, His qui ſecundum patientiam boni operis, &c. Ideo hic non
proſequemur, ſed duntaxat ſolutionem huius argumenti recitauimus ex D Auguſtino, qui tractan-
do illum locum, Gratia Dei vita æterna, ſciſcitatur quaſi ex illis ſententia ſubinferens, nullane igitur
ſunt merita iuſtorum? & reſpondet: Sunt planè, quia iuſti ſunt, ſed vt iuſti fierent merita non fuerunt.
Nec ideo oportet nos compati, quaſi Chriſtus non ſufficienter pro nobis ſatisfecerit, ſed quia Deus
ordinauit ſatisfactionem Chriſti nobis nō applicari, niſi conformemur imagini filij ſui, & niſi tollen-
tes crucem noſtram eum ſequamur: & ideo pœnitendo, ieiunando, & crucem pœnitentiæ ferendo,
nullam iniuriam, ſed potius honorem ei facimus, qui ordinationi ipſius obedimus, & voluntati ſuæ
nos conformamus.

QVARTA PARS VIII. CAPITIS.

Exiſtimo enim quod non ſunt condignæ paſſiones huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.

IN hac. 4. huius capitis parte Apoſtolus aſſignat cauſam dilationis immortalis vitæ, quæ eſt hære-
ditas filiorum Dei, oſtendendo excellentiam gloriæ, & comparando eam ad paſſiones huius tem-
poris.

A poris. Quia poſſet aliquis dicere oneroſam eſſe hæreditatem, ad quam non poteſt niſi per paſſionum
tollerantiam peruenire. Ideo dicit: *Exiſtimo, &c.* quaſi dicat, dictum eſt quod debemus compati vt con-
glorificemur. Nec debemus paſſiones & dolores ac tormenta huius ſeculi refugere, vt talem & tan- 1.Cor.11.
tam gloriam habeamus. Exiſtimo enim ego qui vtrunque ſum expertus, & labores & gloriam, 2.Cor.12.
quod paſſiones & dolores huius temporis, non ſunt condignæ ad futuram gloriam quæ reuelabitur.
In quibus verbis quatuor excellentias illius gloriæ exprimit. Primo æternitatem, cum dicit, *ad futu-
ram*, ſcilicet, poſt hoc tempus, nihil autem eſt poſt hoc tempus, niſi æternitas. Ideo illa gloria excedit
paſſiones huius temporis, ſicut æternum temporale. Vnde & ipſe Apoſtolus: Quod in præſenti eſt 2.Cor.4.
momentaneum & leuę tribulationis noſtrę, ſupra modum in ſublimitate æternæ gloriæ pondus ope-
ratur in nobis. Secundo exprimit dignitatem, cum ait (*Gloriam*) quæ claritatem quandam dignitatis Pſal.149.
inſinuat: iuxta illud, Exultabunt ſancti in gloria. Tertio exprimit manifeſtationem (*quæ reuelabitur*) 2.Cor.1.
Nunc quidem gloriam habent Sancti, ſed occultam in conſcientia, iuxta illud: Gloria noſtra hæc eſt Sap.5.
teſtimoniũ conſcientiæ noſtræ. Tunc autem gloria illa erit in conſpectu omnium bonorũ & malorũ
reuelabitur. De malis ſcribitur in ſubitatione inſperatæ ſalutis. Quarto exprimit veritatem, cũ dicit,
In nobis. Quia in his quæ ſunt extra, puta in apparatu diuitiarũ, & in opinione hominũ, eſt gloria va-
na. de qua Pſal. In multitudine diuitiarum ſuarũ gloriantur. Et Salomon: Vanitas vanitatum dicit. Pſal.48
Eccle.1. Vanitas vanitatũ & omnia vanitas. Sed illa gloria erit de eo quod eſt intra hominem, vnde Luc.17.
Chriſtus inquit, Regnum dei intra vos eſt. Sic igitur paſſiones huius temporis ſecundũ ſe conſidera-
tæ, multũ deficiunt à quantitate & dignitate huius gloriæ. Vnde per Eſa. Dominus: Ad punctum in Eſa.54.
modico dereliqui te, & in miſerationibus magnis congregabo te. Sed ſi conſiderentur huiuſmodi paſ-
ſiones, inquantũ eas aliquis voluntarie ſuſtinet propter Deũ, ex charitate quã in nobis cauſat ſpiritus
ſanctus: ſecundum hoc, eſt condignitas & æqualitas inter huiuſmodi paſſiones & vitã æternã, & per
eas homo de cõdigno meretur vitam æternã. Quia ſpiritus ſanctus eſt fons, cuius aquæ, i. effectus ſa-
liunt in vitam æternã. Ideo Apoſt. Bonum certamen certaui, &c. In reliquo repoſita eſt mihi corona Ioan.4.
iuſtitiæ, quã reddet mihi Dñs in illa die iuſtus iudex. Non ſolũ autem mihi, ſed & his, &c. Ex præmiſ-
B ſis apparet ſolutio argumenti Lutheranorũ, qui ex hoc loco Apoſt. gloriantur & iactant meritũ con- 2.Tim.4
digni eſſe funditus euerſum. Sed ſunt deluſi, ignorantes diſtinctionem præmiſſam. ſ. ſi ſecũdum ſe, ſiue
ex parte obiecti, aut ſecũdum ſubſtantiã operis conſiderantur, nõ eſt cõdignitas. Si verò ex parte prin-
cipij, quod eſt ſpiritus ſanctus infinitus, tunc eſt condignitas. Sed de his amplius ſupra. 2. c. ſuper illo
verbo, his qui ſecũdum patientiã boni operis, &c. *Nam expectatio creaturæ, reuelationem filiorum Dei expe-
ctat.* Apoſt. hic probat quod paſſiones huius temporis excedunt per excellentiã gloriæ, & primo per
expectationem, creaturæ dicens: Nam expectatio, &c. ac ſi diceret, dictũ eſt quod futura gloria exce-
dit paſſiones huius temporis, hoc manifeſtum eſt ex expectatione creaturæ: quia ipſa creatura expe-
ctat reuelationem filiorum Dei. Vnde D. Ioan. Nunc filij Dei ſumus, & nondũ apparuit quid erimus. 1.Ioan.3.
Occultatur enim dignitas diuinæ filiationis in ſanctis, propter exteriores paſſiones, per quas nos cõ-
formari oportet Chriſto. Reuelabitur tãdem illa dignitas cum immortalitatem & glorioſam vitam
ſuſcipient. Ideo impij de tali reuelatione admirati turbabuntur, & dicent, Ecce quomodo computati
ſunt inter filios Dei. Dicit autem expectatio expectat, vt talis geminatio intenſionẽ expectationis de- Supra.5
ſignet, prout & Dauid cum dicit: Expectans expectaui Dominũ, &c. Ad ampliorem tamen huius te-
xtus intelligentiã, ſciendũ eſt quod creatura hic tripliciter accipi poteſt. Primo pro homine iuſto, qui Pſal.39.
ſpecialiter creatura Dei dicitur: vel quia permanet in bono, in quo creatus eſt, vel propter excellen-
tiam: quia omnis creatura ei quodãmodo deſeruit. Vnde D. Iac. Voluntarie genuit nos verbo verita- Iac.1.
tis, vt ſimus aliquod principium creaturæ eius. Hæc creatura. i. homo iuſtus expectat reuelationẽ glo-
riæ filiorũ Dei, tanquam præmium ſibi promiſſum. Ideo Apoſt. Expectantes beatam ſpem & aduentum Ad Tit.2
glorię magni Dei. Secundo poteſt hic accipi creatura pro humana natura beatificabili, quę ſubiicitur
donis gratiæ, quæ nondũ in hominibus iniuſtis formata eſt, ſed eſt ſicut informis: in hominibus autẽ
iuſtis partim formata eſt per gratiã, ſed tamen adhuc eſt informis reſpectu illius formæ, quã eſt acce-
ptura per gloriam. Sic igitur ipſa creatura. i. homo ſecundũ quod conſideratur in bonis naturæ, expe-
C ctat reuelationẽ gloriæ filiorũ Dei, quod ei competit per gratiã, prout ſi dicamus quod materia expe-
ctat formã, vel colores expectant completionem imaginis, vt dicit glo. ſuper illud Iob: Cunctis die- Iob.14.
bus quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Tertio modo poteſt intelligi de ipſa
creatura ſenſibili pro elemẽtis, et fabrica mirabili, ex cuius magnitudine horũ creator cognoſcibiliter
poteſt videri. Huiuſmodi autẽ creatura dupliciter aliquid expectat. Nam expectatio creaturę ſenſibi-
lis ſecundũ quod eſt à Deo, ordinatur ad aliquem finem, quod quidẽ contingit dupliciter. Vno modo
ſecũdum quod Deus imprimit aliquam formam & virtutem naturalem huiuſmodi creaturæ ex qua
inclinatur ad aliquem finẽ naturalem, puta ſi dicamus quod arbor expectat fructificationẽ, & ignis ex-
pectat locũ ſurſum. Alio modo creatura ſenſibilis ordinatur ad aliquem finem, qui ſuperexcedit for-
mam naturalem ipſius, ſicut enim humanũ corpus induetur quadã ſupernaturali forma gloriæ. Ita to-
ta creatura ſenſibilis in illa gloria filiorum Dei quandã gloriæ nouitatem cõſequetur. Vnde D. Ioan. Apoc.21
Vidi cœlum nouum & terram nouam, &c. Et per hunc modũ creatura ſenſibilis expectat reuelatio-
nem gloriæ filiorum Dei.

*Vanitati enim creatura ſubiecta eſt non volens, Sed propter eum qui
ſubiecit eam in ſpe.*

HIc manifeſtat prædictam expectationem ponendo neceſſitatem expectationis terminum & ſi-
gnum: Neceſſitas autem expectandi eſt ex defectu, cui ſubiacet creatura. Is enim cui nihil defi-
cit, non habet neceſſario expectare. Defectum autem creaturæ oſtendit, dicens; Vanitati enim crea-
tura ſubiecta eſt. Et ſi per creaturam intelligatur homo iuſtus, ſic intelligitur ſubiici vanitati, id eſt,
rebus iſtis corporalibus, quæ ſunt mutabilia & caduca. Ideo dicuntur vana à Salomone: Vanitas
vanitatum, &c. Subiicitur ergo eis propter neceſſitatem præſentis vitæ circa ea occupationẽ ha- Eccle.1.
bens,

Pſal.4. bens, non tamen volens: quia homo iuſtus huiuſmodi temporalia non amat, prout illi contra quos D
Dauid. Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium. Sed tamen huiuſmodi vanitati ſubiici-
Matt.22. tur creatura, propter eum, &c. id eſt, propter ordinationem Dei, qui ſubiicit hominem iuſtum ſenſi-
bilibus creaturis, in ſpe tamen vt, ſcilicet, à tali occupatione homo iuſtus aliquando liberetur, ſcili-
cet, in reſurrectione generali, quando non nubent neque nubentur, ſed erunt ſicut angeli Dei in cœlo.
Pſal.38. Si verò accipiatur creatura pro natura humana, ſic eſt ſubiecta vanitati, id eſt, paſſibilitati. Vnde Da-
uid: Veruntamen vniuerſa vanitas, omnis homo viuens: Non tamen volens. Quia talis vanitas eſt
naturæ humanæ in pœnam inflicta. Pœna autem eſt inuoluntaria, ſicut culpa eſt voluntaria. Huiuſ-
modi tamen paſſionibus natura humana ſubiicitur, propter eum, &c. id eſt, propter ordinationem &
ſententiam Dei, qui ſubiecit eam, ſcilicet, humanam naturam defectibus, in ſpe tamen quandoque
euadendi huiuſmodi paſſiones. Vnde Eſa.28. Non in perpetuum triturans triturabit. Si autem intel-
ligatur de creatura ſenſibili, ſic talis creatura ſubiecta eſt vanitati, id eſt, mutabilitati non volens. Hu-
iuſmodi enim defectus, qui ſequuntur mutabilitatem, prout corrupta & alia huiuſmodi, ſunt contra
naturam particularem huius vel illius rei, cuius appetitus ad conſeruationẽ ſui inclinatur, ideo reſi-
ſtit quantum poteſt corrumpentibus, licet qđ ſint contra naturã vniuerſalem, nihilominus tamen hu-
iuſmodi vanitati ſubiicitur creatura, propter eum, id eſt, propter ordinationẽ Dei, qui ſubiecit eam
in ſpe, id eſt, expectatione glorioſæ nouitatis.

Quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.

TErminum prædictæ expectationis hic declarat Apoſt. Non enim eſt vana expectatio vel ſpes,
quia & ipſa creatura liberabitur, &c. Et ſi per creaturã intelligatur homo iuſtus per ſeruitutem
corruptionis, intelligitur à cura quærendi victum et veſtitum, & ab aliis quibus ſeruitur noſtræ mor-
talitati, quæ eſt quædam ſeruitus, à qua liberabuntur ſancti tendentes in libertatem gloriæ filiorum
Dei. Qui quamuis nunc habeant libertatem iuſtitiæ, quę eſt à ſeruitute peccati, nondum tamen habet
Iob.39. libertatem gloriæ, quæ eſt liberatio à ſeruitute miſeriæ. Vnde Iob: Quis dimiſit onagrum liberum. Si
verò per creaturam intelligatur natura humana, ipſa liberabitur à ſeruitute corruptionis, i. à paſſibili-
tate & corruptione, & hoc tendens in libertatem glorię filiorũ Dei, quæ eſt nõ ſolum à culpa, ſed etiã
1.Cor.15. à morte. Vnde Apoſt. Abſorpta eſt mors in victoria, &c. Si verò intelligatur de creatura ſenſibili, ſic E
ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, id eſt mutabilitatis. Quia in qualibet mutatione eſt
aliqua corruptio, vt D. Aug. ait, & etiã Philoſ. in 8. Phyſ. & hoc in libertatem gloriæ filiorum Dei, vt
Eſa.65. ſicut ipſi erunt innouati congruum eſt vt eorum habitatio innouetur. Vnde per Eſa. Dominus: Ego
creabo nouos cœlos, & nouam terram, & non erunt in memoria priora, id eſt, prior mutabilitas crea-
turæ. Quia & ipſa, &c. quaſi dicat, ſecundum primũ ſenſum, non ſolum nos Apoſtoli, ſed etiam alij iu-
ſti: in ſenſu autem ſecundo, non ſolum iuſti, ſed etiã humana natura, quæ in quibuſdam nondũ eſt re-
generata per gratiam. In tertio autem ſenſu, intelligendum eſt ac ſi dicatur, non ſolum homines, ſed
& aliæ creaturæ liberabuntur &c.

Scimus enim quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſq; adhuc.

HIc ponit ſignum expectationis dicẽs: Scimus enim nos Apoſtoli per ſpiritum ſanctum inſtructi,
& etiam per experientiam, quod omnis creatura ingemiſcit & parturit vſq; adhuc. Quod ſi intel-
ligatur de creatura ſenſibili, habet difficultatẽ. Primo quidem quãtum ad hoc quod dicit ingemiſcit
& parturit, hoc enim conuenire nõ videtur, niſi creaturæ rationali. Sed poteſt ſic exponi, vt hoc quod
dixit ingemiſcit, idem ſit cum eo quod antea dixit, nõ volens. In illis enim ingemiſcimus quæ volun-
tati noſtræ repugnant. Sic ergo inquantum defectus naturę ſenſibilis ſunt contra naturalem appetitũ,
particularis naturę dicitur ipſa creatura ſenſibilis ingemiſcere. Quod autẽ dicit parturit, idem eſt cum
eo quod dixerat, expectat: nam parturitio eſt via ad prolem producendam. Secũdum autem dubium
eſt in hoc quod dicit, omnis creatura: quia ſic includerentur corpora cœleſtia. Vnde gloſ. dicit quod
ſol & luna nõ ſine labore ſtatuta ſibi implent ſpacia. Sed dicendum eſt quod accepit laborem pro mo-
tu, prout requies quandoq; ſumitur pro ceſſatione ab opere, & ſecundum hoc dicitur Deum ſeptimo
die requieuiſſe. Et ſecundum hoc gemitus ſignificat corruptionem, quæ aut miſcetur motui locali,
prout ſcilicet, deſinit eſſe in hoc, vbi & incipit eſſe in alio. Per parturitionem autem intelligitur ordi- F
natio cœleſtium corporum ad innouationẽ. Si verò exponatur de hominibus, ſic dicitur humana na-
tura omnis creatura, eo q; conueniat cum omni creatura, vt D. Greg. ait. Hæc ergo creatura, id eſt, ho-
mo, ingemiſcit hic partim propter mala quæ patitur, partim propter bona ſperata quæ differuntur.
Thren.1. Vnde Hiere. Multi gemitus mei. Parturit autem, quia cum quadam afflictione animi ſuſtinet dilatio-
Prou.13. nem gloriæ expectatæ. Vnde Salomon Spes quæ differtur, affligit animam. Et Chriſtus: Mulier cum
Ioan.16. parit, triſtitiã habet, & Dauid: Ibi dolores vt parturientis. Dictum eſt autem vſq; adhuc: quia iſte ge-
Pſal.47. mitus non eſt ablatus per noſtrã iuſtificationem, ſed permanet vſq; adhuc, id eſt, vſq; ad mortem, vel
vſq; adhuc: quia ſi aliqui ſint iam liberati, qui ſunt in gloria, tamen nos adhuc ſumus reſidui: vel vſq;
huc, quia non ſolum antiqui, qui fuerunt ante Chriſtum, ſed etiam adhuc tempore gratiæ, eadem pati-
mur. Eſt autem ſciendum quod creatura Dei poteſt dici omne illud quod ſub Deo eſt. Aliqui volue-
runt exponere de qualibet creatura, etiã de angelis ſanctis, ſed valde inconueniens eſt, vt ipſi dicãtur
vanitati ſubiecti, aut ingemiſcere, aut parturire. Cum ipſi iam habeant gloriã, cuius ſimilitudinem ex-
Mat.22. pectamus: ſecundum illud, Erunt ſicut angeli Dei in cœlis. & ideo cõuenientius exponitur de homi-
ne iuſto, vel de natura humana, vel creatura ſenſibili.

QVINTA PARS VIII. CAPITIS.

*Non ſolum autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus adoptio-
nem filiorum expectantes, redemptionem corporis noſtri.*

IN hac. 5 huius cap. parte Apoſtol. oſtendit excellentiam futuræ gloriæ ex expectatione Apoſtolo-
rum. Non enim poteſt eſſe parum quod à magnis viris expectatur: tam anxie. Et primo ponit di-
gnitatem expectantium, cum dicit non ſolum illa creatura, expectat gloriam filiorum Dei, ſed & nos
ipſi,

A ipſi,ſcilicet, Apoſtoli habentes primitias Spiritus ſancti. Quia Apoſtoli acceperũt Spiritum ſanctum
tempore prius & cæteris abundantius. Ex quo apparet quod Apoſtoli ſunt omnibus aliis ſanctis præ-
ferendi,quacunq; prærogatiua præfulgeant,tanquam abundantius primitias Spiritus ſancti habentes.
Si dicatur quod aliqui alii ſancti grauiora tormenta & maiores auſteritates pro Chriſto ſuſtinuerunt
quam Apoſtoli. Dicendum quod magnitudo meriti attenditur principaliter reſpectu præmii eſſen-
tialis quod proportionatur charitati: Conſiſtit enim præmium eſſentiale in gaudio, quod habetur de
Deo. Manifeſtum eſt autem quod de Deo plus gaudebunt qui plus amant. Vnde & illam viſionem
beatam dominus ſuo dilecto promittit. Si quis diligit me, diligetur à patre meo. & ego diligam eum, *Ioan.14.*
& manifeſtabo ei meipſum. Sed ſecundum quantitatem operum meretur homo præmium acciden-
tale,quod eſt gaudium de talibus operibus. Apoſtoli ergo illa opera,quæ fecerunt,ex maiori charita-
te ea egerunt. Igitur,&c. Si dicatur quod aliqui tantum poſſunt conari,quod habebunt æqualitatem
cum Apoſtolis. Dicendum quod charitas hominis non eſt à ſeipſo,ſed ex gratia Dei,quæ datur vni- *Ephe.4*
cuiq; ſecundũ menſuram donationis. Chriſtus autem vnicuiq; dat gratiã proportionatam ei ad quod
eligitur,prout homini Chriſto data eſt excellentiſſima gratia: quia ad hoc electus eſt,vt eius natura
in vnitatem diuinæ perſonæ aſſumeretur. Et poſt eum habuit maiorem plenitudinem gratiæ D. Vir-
go,quæ ad hoc eſt electa vt eſſet mater Chriſti. Inter cæteros autem ad maiorem dignitatem ſunt ele-
cti Apoſtoli, vt immediatè ab ipſo Chriſto accipientes,traderẽt aliis ea quæ pertinent ad ſalutem: &
ſic in eis aliquo modo eccleſia fundaretur. Vnde D.Ioan. enumerat duodecim fundamenta ciuitatis *Apoc.21*
ſanctæ Hieruſalem,per quę intelliguntur Apoſtoli,quorũ nomina in dictis fundamẽtis dicit eſſe ſcri- *Ephe.4.*
pta. Et Apoſt. dicit Deum poſuiſſe in eccleſia primum Apoſtolos. Et ideo ſequitur quod abundantio- *1.Cor.12*
rem gratiam eis præ cæteris tribuerit. De eorum dignitate & officiis ſuperius primo capite dictum
eſt,ſuper illo verbo: vocatus Apoſtolus. Deſcribit deinde Apoſt. expectationis anxietatem,cum di-
cit: Et intra nos gemimus. Gemitus ille interior afflictionẽ & anxietatem animi ex dilatione rei ma-
gno deſiderio expectatę importat,vt ex Salomone deductũ eſt. Hic gemitus non ſolum interior erat,
B ſed etiam ad exteriora progrediebatur. Poſtmodum deſcribit rem expectatam,dicens: Adoptionem
filiorum Dei expectantes,id eſt,completionem huius adoptionis,quę inchoatur hic per ſpiritum ſan-
ctum iuſtificantem animam,vt ſupra eodem cap. dixit: Conſummabitur autẽ per ipſius corporis glo-
rificationem. Vnde ſupra dixit: Gloriamur in ſpe gloriæ filiorũ Dei & hoc innuit cum ſubdit: redem- *Supra.5.*
ptionem corporis noſtri, vt ſcilicet,quemadmodũ ſpiritus noſter redemptus eſt à peccato, ita corpus
noſtrum redimetur à corruptione,et morte. Vnde Oſeas, De morte redimam eos. & Apoſt. Reforma- *Oſee.13.*
uit corpus humilitatis noſtræ,&c. *Philip.3*

*Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur,non eſt ſpes. Nam quod videt quis,quid ſperat?
Si autem quod non videmus,ſperamus,per patientiam expectamus.*

HIc probat quod etiam Apoſtoli expectabant redemptionem corporis,tali ratione: Spes eſt de his
quæ nõ præſentialiter videntur. Sed nos ſalui facti ſumus per ſpem,ergo expectamus in futurum
complementum ſalutis. Et facit quatuor. Primo ponit minorem dicẽs: Nos ſcimus quia ſcilicet,ſpem
noſtræ ſalutis habemus. Vnde D.Petrus, Regenerauit nos in ſpem viuam. Et Dauid: Sperate in eum *1.Pet.1.*
omnis congregatio populi. Secundo ponit maiorẽ dicens: Spes autem.i.res ſperata quæ videtur quaſi
præſentialiter habita,non eſt ſpes,id eſt,non eſt res ſperata,ſed habita. Spes enim eſt expectatio futu-
ri. Vnde Sopho.3 Expecta me in die reſurrectionis meæ in futurum. Tertio ponit probationem ma-
ioris dicẽs: Nã quod videt quis quid ſperat? q.d. Spes importat motũ animæ tendentis in aliquid nõ
habitũ. Cum autẽ aliquid iam habetur,nõ eſt neceſſe vt in id aliquis moueatur. Eſt autem aduerten-
dum quod ſpes quodã modo ex fide oritur: ideo attribuitur ſpei illud opus quod eſt fidei.ſ.eſſe de nõ
viſis: ſecundũ illud, Fides eſt argumentum non apparentiũ. Quarto ponit concluſionẽ dicẽs: Si autem *Heb.11.*
C quod nõ videmus,ſperamus.ſequitur quod per patientiam expectamus. Vnde notãdum eſt quod pa-
tientia proprie importat tolerantiã tribulationum,cum quadam æquanimitate. Vnde infra.12. In tri-
bulatione patientes. Et cũ dilatio boni habeat quandã rationem mali, attribuitur patientiæ,ſed hæc
maxime ad longanimitatẽ pertinẽt. Vnde D.Iac. ait: Patientes eſtote vſq; ad aduentũ Dñi. Patientia *Iac.5.*
verò accipitur & pro tolerantia malorũ & pro longanimitate: quia Apoſtoli,expectabant ęquanimi-
ter gloriam cum dilatione & tribulatione. *Similiter autem ſpiritus iuuat infirmitatem noſtram.* Oſtendit hic
quomodo per ſpiritum ſanctum iuuamur in defectibus præſentis vitæ. Et quantum ad completio-
nem deſideriorum, & quantum ad directionem exteriorum euentuum. Primo quantum ad comple-
tionem deſideriorum dicens: *Similiter,&c.* ac ſi diceret, Dictum eſt quod per ſpiritum ſanctum viuifi-
cabuntur mortalia corpora noſtra,quando auferetur à nobis noſtra infirmitas. Similiter autem & in
ſtatu huius vitæ,in quo adhuc infirmitati ſubiicimur,ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram,licet nõ
totaliter tollat. Vnde Ezechiel, Spiritus quoq; eleuauit me,& aſſumpſit me. Abij amarus in indigna-
tione ſpiritus mei,quaſi infirmitate nondum totaliter ceſſante. Manus enim Domini erat mecum cõ-
fortans me, & in hoc ſpiritus me aſſumpſit. *Nam quid oremus ſicut oportet,neſcimus.* Explicatius hic de-
clarat ſpiritus ſancti auxilium. Et primo eiuſdem auxilij neceſſitatem & modum. dicit ergo primo
recte dico quod ſpiritus iuuat infirmitatem noſtram. Nam in hoc patimur infirmitatem,quod neſci-
mus quid oremus ſicut oportet. Vnde Iob: Viro cuius abſcondita eſt via, & circundedit eum Deus *Iob.3.*
tenebris. Eſt autem notandum quod Apoſtolus duo dicit nos neſcire, ſcilicet, quid orando pera-
mus,& modum quo petere oportet. Si obiiciatur quod Chriſtus docuit nos quid petere debeamus, *Mat.6.*
& modum petendi dicens: Cum oratis, dicite Pater noſter,&c. Et D. Iacobus etiam docuit mo- *Iac.1.*
dum,dicens: Poſtulet autem in fide nihil hæſitans. Dicendum quod in generali quidem conuenien-
ter poſſumus ſcire quod conuenienter oremus,ſed non in ſpeciali: Quia ſi deſideremus aliquod opus
virtutis facere, quod eſt implere Dei voluntatem, ſicut in cœlo & in terra poteſt contingere, quod
illud opus virtutis,non eſt huic vel illi congruum, prout alicui qui poſſet in actione proficere, non
expe

expedit contemplationis quies, hinc econuerſo, vt D. Gregorius dicit in Moralibus ſuper illud Iob: D
Iob. 5. Ingredieris in abundantia ſepulchrum. Vnde Salomon, Eſt via quæ videtur homini iuſta, nouiſſima
Prou. 14. autem illius ducunt ad mortem. Præterea quandoque aliquis deſiderat aliquod temporale bonum ad ſuſtentationem vitę, quod eſt petere panem quotidianum, quod tamen aliquando vertitur in pericu-
Eccle. 5. lum mortis iuxta illud, Multi propter diuitias perierunt. & illud, Diuitiæ in malum domini congregatæ. Inſuper nonnunquam aliquis deſiderat liberari ab aliqua moleſtia tentationis, quæ tamen eſt ſibi
2. Cor. 12. ad cuſtodiam humilitatis. Apoſt. enim petiit à ſe moueri ſtimulum carnis, qui tamen erat ei datus ne magnitudo reuelationum eum extolleret. Et quantum ad modum dicendum eſt, quod etiam in generali hoc ſcire poſſumus, ſed non in ſpeciali. Motus enim cordis noſtri vſquequaque diſcernere non poſſumus, vt puta an petamus aliquid ex ira vel zelo iuſtitiæ ſecundum exiſtimationem. Vnde Chri
Mat. 20. ſtus reprobauit petitionem filiorum Zebedæi, licet viderentur participationem gloriæ poſtulare, tamen ex quadam elatione procedebat eorum petitio. *Sed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Hic declarat modum auxilij ſpiritus ſancti, dicens: quod ipſe ſpiritus ſanctus poſtulat pro nobis, &c. Quæ verba videntur ſuffragari errori Arrij & Macedonij, qui dixerunt ſpiritũ ſanctum eſſe minorem patre & filio. Poſtulare enim eſt minoris. Cum ergo Apoſtolus dicat ipſum poſtulare, conſequens eſt eum eſſe creaturam & patre minorem. Et cum dicat ipſum poſtulare gemitibus inenarrabilibus, videtur eum aſſerere creaturam paſſibilem, beatitudine carentem: gemitus enim ex dolore, qui ex miſeria procedit, & ſic ſequeretur ſpiritum ſanctum eſſe miſerum. quod nullus vnquam quantumuis Hæreticus aſſerere auſus fuit. Ideo exponenda ſunt verba Apoſtoli ſecundum effectum. cum
Gen. 22. igitur dicit quod ſpiritus poſtulat, exponi debet, id eſt, poſtulare nos facit. Prout in Gen. legimus Dominum dixiſſe Abrahæ, Nunc cognoui, id eſt, cognoſcere te feci, quod timeas Dominum. Facit autẽ nos ſpiritus ſanctus poſtulare, inquãtum in nobis recta deſideria cauſat. Nam poſtulatio eſt quædam deſideriorum explicatio. Deſideria autem recta procedunt ex amore charitatis, quam in nobis ſpiritus ſanctus diffundit. Spiritu autem ſancto dirigente & inſtigante cor noſtrum, deſideria noſtra non
Eſa. 48. poſſunt eſſe niſi vtilia: iuxta illud, Ego Dominus docens te vtilia. & ideo ſubdit pro nobis, Eius E
autem quod multum deſideramus, & deſideranter petimus, dilationem cũ dolore & gemitibus patimur. Ideo ſubdit gemitibus, quos ſpiritus ſanctus in corde noſtro cauſat, inquãtum, ſcilicet, facit nos cœleſtia, quæ differuntur, deſiderare. Iſte eſt gemitus columbæ, quem ſpiritus ſanctus in nobis facit. de quo Mich. 2 Minabuntur gementes vt columbæ. Dicit autem inenarrabilibus: quia aut ſunt pro-
2 Cor. 12 pter rem inenarrabilem, ſcilicet cœleſtem gloriam, de qua Apoſt. Audiui arcana verba quæ non licet
Iob 38. homini loqui. aut quia ipſi motus cordis ſufficienter enarrari non poſſunt, ſecundũ quod à ſpiritu ſancto procedunt. vnde Iob: Quis enarrabit cœlorum rationem?

Qui autem ſcrutatur corda, ſcit quid deſiderat ſpiritus: quia ſecundũ Deum poſtulat pro ſanctis.

Hic oſtẽdit efficaciã auxilij, quo ſpiritus ſanctus nos iuuat, dicẽs: Qui autẽ ſcrutatur corda. i. Deus
Pſal. 7. cuius propriũ eſt corda ſcrutari, iuxta illud Scrutans renes & corda. Dicitur autem Deus ſcrutari corda, nõ vt inquirẽdo cognoſcat occulta cordis Sed quia manifeſte ſcit quæ in corde latent, ſecun
Sopho. 1 dum illud, Scrutabor Hieruſalem in lucernis Deus inquantum ſcrutãs corda ſcit i. approbat (Nouit
2. Tim. 2 enim Dñs qui ſunt eius) quid deſideret ſpiritus i quid nos deſiderare faciat. Ideo Dauid: Domine an-
Pſal. 37. te te omne deſiderium meũ. ex quo ſequitur quod omnia deſideria quæ ſpiritus ſanctus cauſat, ſunt à Deo accepta: quia poſtulat pro ſanctis, id eſt, poſtulare facit eos ſecundum Deum, id eſt, quod conue-
Prou. 11 nit diuino beneplacito. Vnde Salomon. Deſiderium iuſtorũ omne bonum. In cuius exemplum Chri-
Mat. 26 ſtus dicebat patri, non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis.

SEXTA PARS VIII. CAPITIS.

Scimus autem quod diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, his qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti.

Oſtenſo quod ſpiritus ſanctus iuuat infirmitatẽ noſtram, quantum ad impletionem deſideriorum noſtrorum, in hac. 5. huius cap. parte Apoſt. oſtendit modum quo ſpiritus ſanctus iuuat infirmi- F
tatem noſtrã, quantum ad exteriores euentus, dirigẽdo eos in bonum noſtrum. Circa quod duo conſideranda occurrũt, primũ quidẽ eſt magnitudo beneficij quod nobis à ſpiritu ſancto cõfertur, vt ſcilicet, omnia nobis cooperantur in bonũ. Ad cuius euidentiã ſciendum eſt quod quicquid eſt in mundo, etiam ſi malum ſit, cedit in bonum vniuerſi. Quia vt D. Aug. ait, Deus eſt adeò bonus, quod nihil mali permitteret, niſi eſſet adeò potens quod ex quolibet malo poſſet elicere aliquod bonum. Non tamen malum ſemper cedit in bonum eius, in quo eſt. Nam corruptio vnius animalis cedit in bonũ vniuerſi, inquantũ per corruptionẽ vnius generatur vel nutritur aliud, nõ tamen cedit in bonũ eius quod corrumpitur. Quia bonum vniuerſi eſt à Deo volitum ſecũdum ſe, & ad ipſum oẽs aliæ partes ordinatur. Et eadẽ ratio videtur eſſe ſecundum ordinem nobiliſſimarũ partium ad alias partes: quia malum aliarum partiũ ordinatur in bonum nobiliſſimarũ. Sed quicquid ſit circa nobiliſſimas partes, non ordinatur niſi in bonũ ipſarum: quia de eis propter ſe cura habetur, de aliis autem propter ipſas. Quemadmodũ medicus infirmitatem pedis ſuſtinet, vt curet caput. Inter autẽ omnes partes vniuerſi excellunt ſancti Dei, ad quorũ quemlibet pertinet quod dicitur: Super omnia bona ſua conſtituet eũ. Ideo quicquid accidit vel circa illos, vel alias res, totum in bonum eorũ finaliter cedit. Et ita verifica-
Prou. 11. tur dictũ Salomonis, Qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti. Quia etiã mala peccatorum in bonum iuſtorum cedunt. Vnde & Deus de iuſtis ſpecialem curam habere dicitur, ſecũdum illud: Oculi Domini ſuper
Pſal. 33. iuſtos: inquantum, ſcilicet, ſic de eis curat, quod nihil mali cõtra eos permittit, quod nõ in bonum eorum conuertat. Et hoc quidem manifeſtum eſt quãtum ad mala pœnalia, quæ patiuntur. Vnde Glo. dicit: Quod ipſorum infirmitate exercetur humilitas, afflictione, patientia, maledictione, ſapientia,
1. Pet. 3. odio, beneuolentia. Vnde D. Petrus: Si quid patimini propter iuſtitiam beati. Sed difficultas eſt de peccatis: Quidam dicunt quod peccata non continentur ſuper hoc quod dicit, omnia: Quia ſecundum D. Auguſt. Peccatum nihil eſt, & nihil fiunt homines cum peccant. Sed contra hoc eſt quod in

A gloſa ſequitur, vſque adeo talibus Deus omnia cooperatur in bonum, vt ſi qui horum deuiant &
exorbitant, etiam hoc ipſum faciat proficere in bonum. Vnde & Dauid: Cum ceciderit iuſtus non Pſal.36.
collidetur. quia Dominus ſupponit manum ſuam. Sed ſecundum hoc videretur ſequi quod tales in
maiori charitate reſurgerent, quia bonum hominis in charitate conſiſtit, quàm ſi non habeat ab Apo-
ſtolo nihil dicitur. Dicendum quod bonum hominis non ſolum conſiſtit in quantitate charitatis, ſed 1.Cor.13.
potius in ipſius perſeuerantia vſque ad mortem: ſecundum illud, Qui perſeuerauerit vſque in finem, Mat.24.
ſaluus erit. Ex hoc autem quod iuſtus cadit, reſurgit cautior & humilior. Vnde & in gloſ. ſubditur:
Quia ſibi humiliores redemit attamen doctiores. Dicunt enim cum tremore ſe exultare debere. Non
quaſi arrogando ſibi tanquam de ſua virtute fiduciam permanendi. Secundò conſiderandum eſt qui-
bus hoc beneficium comperat, circa quod primo aliquid attenditur ex parte hominis, & quo ad hoc ſuper eodẽ
dicit diligentibus Deum. Dei enim dilectio eſt in nobis per inhabitantem ſpiritum, vt dictum eſt, Pſal.142.
Ipſe autem ſpiritus ſanctus eſt ille qui nos dirigit in viam rectã, in qua nihil nocere poterit: ſecũdum 1.Pet.3.
illud, Quis eſt qui vobis noceat, ſi boni emulatores fueritis. & Dauid ait: Pax multa diligentibus le- Pſal.118
gem tuam, & non eſt illis ſcandalum. Et hoc rationabiliter: quia vt Salomon ait, Ego diligentes me Prou.8.
diligo. Diligere eſt velle bonum dilecto: Dei autẽ velle eſt operari: Omnia enim quæcunque voluit fe- Pſal.134
cit. Et ideo Deus omnia conuertit in bonũ his qui diligunt illum. Secũdo attenditur aliquid ex parte
Dei, qui primo ab æterno eos prędeſtinauit. Secundo eos ex tempore vocat. Tertio ſanctificat: & hęc
tria tangit cum dicit, His qui ſecũdum propoſitũ vocati ſunt ſancti. i. prędeſtinatis, vocatis, et ſancti-
ficatis. Vel referri poteſt propoſitum ad prædeſtinationẽ, quæ ſecundum D. Aug eſt propoſitum miſe-
rendi. Vnde & Apoſt. Prædeſtinati ſecundum propoſitum eius. Et quod dicit vocatis, referatur ad
vocationem de qua Eſa. Vocauit eum vt ſequeretur ſe. Et quod dicit ſancti, referatur ad ſanctificatio- Eſa.41.
nem: ſecũdum illud, Ego Dominus qui ſanctifico vos. Hoc autẽ Apoſt. dicit ſe ſcire ex perſona ſancto- Cant.8.
rum, dicẽs: Scimus. ſ. ſcientia ſanctorũ. de qua Sapiens: Dedit illi ſcientiã ſanctorum. Procedit autem
hæc ſcientia tum experimẽto, tum etiã ex conſideratione efficaciæ charitatis. Quia fortis eſt, vt mors
dilectio: ac etiam ex conſideratione prędeſtinationis æternæ. de qua Eſa. Omnia voluntas mea imple- Eſa.46.
bitur, & omne conſilium meum fiet.
B

*Nam quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes fieri imagini filii ſui, vt ſit ipſe primo-
genitus in multis fratribus.*

HIc probat quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum ex parte Dei, tali ratione. Nul-
lus poteſt nocere his quos Deus promouet. Sed prædeſtinatos diligentes Deum illos Deus pro-
mouet, ergo nihil poteſt eis nocere, ſed omnia cedunt eis in bonum. Primo, probat minorem. ſ. quod
Deus eos promoueat, ponendo ea quæ ſunt ad promotionem ſanctorum ab æterno, deinde ea tempo-
re. Ab æterno autem duo ponit, ſcilicet, præſcientiã & prædeſtinationem cum dicit: Nam quos præ-
ſciuit, hos & prędeſtinauit. Ad quorũ euidentiam ſciendum quod Sapiens attribuit Deo prouiden-
tiam, dicens: Tu autem pater gubernas omnia prouidentia. Prouidẽtia autem eſt ratio ſiue cognitio,
directio, diſpoſitio ordinandorum in finem, & in nobis qui ſumus ſub tempore, & habemus illam co- Sap.14.
gnitionem anteꝗ̃ ordinemus & diſponamus res in finem, vocamus præſcientiam. quia prius ſcimus
quam diſponamus. Et quia non cognoſcimus hic Deum niſi per viſibilia, Ideo etiam ſecundum no-
ſtrum modum intelligendi attribuimus Deo præſcientiam, nõ quod prius tempore ſciat res eſſe quã
diſponat de illis, ſed ſolum natura: quia actus intellectus, qui non ſolum importatur per hanc vocem
præſcientia, eſt prius natura ꝙ actus voluntatis, qui importatur per hanc vocem prædeſtinatio, quæ
includit propoſitum voluntatis diuinę. Vnde in ſequenti capite dicitur, vt ſecũdum electionem pro-
poſitum Dei maneret. Et quia Deus ſpecialiorem curam habet de intellectualibus creaturis, quàm
de aliis corporalibus, ideo diſpoſitionem quam habet Deus de illis ſpeciali nomine vocamus: Et ſi-
quidem in bonum excedens capacitatem illorum, vocamus illam diſpoſitionem prædeſtinationem,
vt dictum eſt ſupra 1. cap. ſuper verbo prædeſtinatus. Ab æterno enim Deus præſciuit & præordina-
uit beneficia, quę daret ſanctis in tempore. Diſpoſitionem verò, qua Deus intellectualem creaturam
C propter demerita diſpoſuit ad pœnam, vocamus reprobationem quia etiam Deus præuidit tormen-
ta, quę daturus eſt malis propter eorum demerita. Cognitionem verò & diſpoſitionem aliarũ rerum
in ſuos fines naturales, vocamus communi nomine pręſcientiam, & ſic dicit ſolum actum intelle-
ctus, duntaxat ex ſuo modo ſignificandi, licet ille non ſit ſine actu voluntatis, quem vocamus proui-
dentiam, quæ ex ſuo modo ſignificandi vltra actum voluntatis, includit actum intellectus. Et quia
æternum diſtinguitur à temporali, & pręſcientia & prouidentia ſunt ab æterno in Deo intrinſece, &
diſtinguuntur à creatione & diſtinctione rerum, quę ſunt in tempore, ſeu in initio temporis extra De-
um. Hinc eſt quod pręſcientia & prouidentia, inquantum huiuſmodi non cauſat nec imprimit ali-
quid in rebus pręuiſis, alioquin neceſſe eſſet dicere omnes res fuiſſe ab æterno, quod eſt hæreticum.
Eadem ratione dicimus de prędeſtinatione, & reprobatione, reſpectu intellectualium creaturarum,
quod nihil imprimit. Quemadmodum exiſtens in turri alta, videns tranſeuntes: Nec medicus vi-
dendo vrinam & iudicando mortem. Notandum eſt etiam quod prędeſtinatio ex tempore inclu-
dit quatuor, vt ſtatim ſubiunget, ſcilicet vocationem, iuſtificationem, magnificationem, & glorifica-
tionem: quorum nec primum, nec ſecundum habent ſufficientem cauſam in prædeſtinato. licet ſe-
cũdum ſit cauſa tertij, & tertium cauſa quarti: Et ſic ſi prædeſtinatio accipiatur pro aggregato ex om-
nibus effectibus prędeſtinationis in tempore, Prędeſtinatio non habet cauſam in prędeſtinato, cum
primus & ſecundus effectus non habeant cauſam: ſed ſint merè gratis, & non ex operibus pręceden-
tibus, vt deductum eſt ſupra quarto cap. Et ideo non oportet ponere quod aliquod meritum ex par-
te noſtra ſupponatur, cuius pręſentia ſit ratio vel cauſa prędeſtinationis, quia hoc ſupponere eſſet
dicere quod gratia datur ex meritis noſtris, & quod principium bonorum noſtrorum eſt à nobis, &
conſummatio à Deo, quod eſt error Pelagij. Qui hunc locum ſic legebat, Nam quos pręſciuit con-

formes fieri imagini filii ſui, hos & prædeſtinauit. & ideo aliter eſt ordinanda litera, prout iacet vt di- D
camus: Quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imagini filii ſui, vt iſta conformitas non ſit
ratio prędeſtinationis, ſed terminus vel effectus. Nihil enim aliud eſt adoptio quàm illa conformitas.
Heb.1. Ille enim qui adoptatur in filium, conformatur verò filio eius. Primò quidem in iure participandæ
hæreditatis, prout in hoc capite deductum eſt. Secundò in participatione ſplendoris ipſius, ipſe enim
genitus à patre eſt tanquam ſplendor & figura ſubſtantiæ eius. Vnde per hoc quod ſanctos illuminat
lumine ſapientiæ & gratiæ, facit eos conformes fieri ſibi. Vnde Dauid: In ſplendoribus ſanctorum
ante luciferum genui te, id eſt, profundentem omnem ſplendorem. Quod autem dicit imagini filii
eius, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo vt ſit ſenſus, prædeſtinauit nos conformes fieri filio ſuo,
qui eſt imago inuiſibilis Dei. Alio modo vt ſit ſenſus, prædeſtinauit nos fore conformes filio ſuo, in
hoc quod portemus eius imaginem: ſecundum illud, Sicut portauimus imaginem terreni, ſic porte-
1.Cor.15 mus imaginem cœleſtis. Dicit autem, Quos præſciuit & prædeſtinauit, non quod omnes præſcitos
prædeſtinet, ſed quia eos prædeſtinare non poterat, niſi præſciret. Vnde Hier. dicit: Priuſquam te for-
Hier.1. marem in vtero noui te. Quid autem ex hac prędeſtinatione ſequatur, ſubiũgit dicens: Vt ſit ipſe pri-
mogenitus in multis fratribus. Sicut enim Deus ſuam naturalem bonitatem voluit cõmunicare, par-
ticipando ſimilitudinẽ ſuę bonitatis, vt non ſolũ ſit bonus, ſed etiam author bonorũ: ita filius Dei vo
luit conformitatem ſuæ filiationis cõmunicare, vt non ſolum ſit ipſe filius, ſed etiã primogenitus filio
rum. Et ſic qui per generationẽ æternam eſt vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, ſecundũ collationẽ gra-
Ioan.1. tiæ ſit primogenitus in multis fratribus. Vnde D. Ioan. Qui eſt primogenitus mortuorũ, & princeps
Apoc.1. regũ terræ. Habet igitur Chriſtus nos fratres, quis ſimilitudinẽ noſtrę naturę aſſumpſit, quo ad defe-
Heb.2. ctus naturales deformitatem non importantes. Debuit enim per omnia fratribus aſſimilari.

Quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit.
Quos autem iuſtificauit, illos & magnificauit.

HIc deſcribit ea quæ ſancti conſequuntur ex tempore. Et primo ponit vocationẽ, dicens: *Quos au-*
Eſa.14. *tem, &c.* ac ſi diceret: Prædeſtinatio eius irrita eſſe nõ poteſt, iuxta illud: Iurauit Dñs exercituum
dicens: Si non vt putaui, ita erit: & quo modo mente tractaui, ſic eueniet. Primũ autem in quo prçde-
ſtinatio incipit impleri eſt vocatio hominis, quæ eſt duplex. Vna exterior quæ ſit ore prædicatoris. E
Mat.4. Hoc modo vocauit Chriſtus Petrũ, & Andream dicẽs: Venite poſt me, faciã vos fieri piſcatores ho-
minum. Alia eſt vocatio interior, quæ nihil aliud eſt q̃ quidam mentis inſtinctus ſiue motio, qua cor
hominis mouetur à Deo ad aſſentiendũ his quæ ſunt fidei & virtutis. de qua Eſa. 41. Quis ſuſcitauit
ab Oriente iuſtum, et vocauit eum vt ſequeretur ſe. Et hæc vocatio neceſſaria eſt. Quia cor noſtrũ nõ
ſe conuerteret ad Deũ, niſi ipſe Deus nos ad ſe traheret. Vnde Chriſtus dicebat: Nemo poteſt venire
Ioan.6. ad me, niſi Pater meus traxerit eum. & Hier. Conuerte nos Dñe ad te, & conuertemur. Eſt etiã hæc
Thre.5. vocatio efficax in prædeſtinatis, qui huiuſmodi vocationi aſſentiunt. Vnde Chriſtus, Omnis qui au
dit à Patre meo & didicit, venit ad me. Secundo ponit iuſtificationẽ, cum dicit: Quos vocauit hos &
iuſtificauit. ſ. gratiã infundendo, vt dictũ eſt ſupra 2. Hęc autẽ iuſtificatio, & ſi in aliquibus fruſtretur,
quia non perſeuerant vſq; in finem, in prædeſtinatis tamen non fruſtratur finaliter. Tertio ponit ma-
gnificationem cum ſubdit: Quos iuſtificauit, hos & magnificauit. Et hoc dupliciter, vno modo per
profectum virtutis & gratiæ. Alio modo per exaltationem gloriæ, de qua Sap. 19 Magnificaſti popu
lum tuum & honoraſti: Ponit autẽ præteritum pro futuro, propter certitudinem infallibilitatis: vel
quia quod aliquibus eſt futurum, in aliis eſt completum.

Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio
filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quo modo non etiam
cum illo omnia nobis donauit?

EXplicatius hic declarat maiorem præmiſſam, ſcilicet, quod promotis à Deo nullus nocere po-
teſt. Et primo oſtendit quod non poſſint pati detrimentum per malum pœnæ. Quia malum pœ-
næ eſt duplex: vnum conſiſtit in illatione malorum, aliud in ſubtractione bonorum. Primo oſtendit
quod illi qui promouentur à Deo ad bonum, non patiuntur detrimentum per conatum alicuius per-
ſequentis, dicens: Quid ergo dicemus, quaſi dicat: Cum tot bona Deus ſuis electis præſtet, quid po- F
teſt dici contra hæc, vt, ſcilicet prædicta Dei beneficia anullentur, quaſi dicat: Nihil. Vnde Salomon:
Prou.21. Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. Vel quid dicemus ad hæc,
ſcilicet, aſpicientes, ad quæ oportet nos obſtupeſcere. Vel quid dicemus ad hæc, id eſt, quid poteri-
Pſal.115. mus retribuere Deo tot beneficiis dignum. Vnde Dauid: Quid retribuam Domino pro omnibus
quæ retribuit mihi? Et ſubiungit: Si Deus (ſcilicet, eſt) pro nobis, Nos prędeſtinando, vocando, iuſti
Eſa.50. ficando, magnificando. Quis contra nos, ſcilicet eſſe poterit efficaciter. Ideo Eſa. Stemus ſimul, quis
Iob.17. eſt aduerſarius meus. Et Iob: Pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me. Secundo oſten-
dit quo modo ſancti nõ poſſunt pati incommodum ex ſubſtractione bonorum, dicens: *Qui etiam pro-*
prio filio non pepercit. Cum autem ſupra de multis filiis mentionem feciſſet, dicens: Accepiſtis ſpiritum
adoptionis filiorum ab omnibus illis. Hunc filium ſeparat dicens: proprio filio ſuo, id eſt, non ado-
1.Ioan.vlt. ptato, vt Hæretici mentiuntur: ſed naturali & coæterno, de quo D. Ioan. Vt ſimus in vero filio eius
Mat.3. Ieſu Chriſto, de quo Pater dicit: Hic eſt filius meus dilectus. Quod autem dicit non pepercit, intelli-
gendum eſt quod eum à pœna nõ exemit. Nam culpa (cui parci potuiſſet) in eo nõ fuit prout in aliis.
Prou.13 Salomon dicit: Qui parcit virgæ, odit filium ſuum. Non tamen Deus filio ſuo non pepercit, vt ei
aliquid accreſceret, qui eſt per omnia benedictus & perfectus Deus, ſed propter noſtram vtilitatem
eum paſſioni ſubiecit: & hoc eſt quod ſubdit, *Sed pro nobis omnibus tradidit illum*, id eſt, expoſuit eum
paſſioni pro expiatione peccatorum noſtrorum. vnde dixit ſupra 4. traditus eſt propter delicta no-
ſtra. Et Eſa 53. Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrũ. Tradidit enim eum Deus pater in
mortem, eum incarnari & pati ſtatuendo, & humanæ eius voluntati inſpirando charitatis affectum,
Ephe.5. quo paſſionem ſpontaneus ſubiret. Vnde ſeipſum ab Apoſt. tradidiſſe dicitur. Tradidit eum etiã Iu-
das, &

A das, & Iudæi exterius aliquid operando, vt ſupra. 5. habitum eſt. Eſt vlterius notandum ſuper verbo,
etiam, quaſi dicat, non ſolum alios ſanctos pro ſalute hominum tribulationi expoſuit, vt per Oſeam Oſee. 6.
ait: Propter hoc dolaui in Prophetis. Et Apoſt. cum tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute. Sed 2. Cor. 1.
etiam proprium filium ſuum maioribus tribulationibus expoſuit. In ipſo autem Dei filio omnia exi- Col. 1.
ſtunt, ſicut in primordiali & præoperatiua cauſa: iuxta illud, ipſe eſt ante omnia, &c. Vnde ſequitur
quod eo nobis tradito omnia ſunt nobis tradita et data. Ideo ſubdit: *Quo modo non etiam cum illo*, ſcilicet
dato, *nobis omnia donauit?* vt ſcilicet, omnia cedant in bonum noſtrum: ſuperiora quidem, ſcilicet, diui-
næ perſonæ ad fruendum: intellectuales & rationales creaturæ ad conuiuendum: omnia inferiora ad
vtendum: non ſolum proſpera, ſed etiam aduerſa. Vnde Apo. Omnia veſtra ſunt, vos autem Chriſti, 1. Cor. 3.
Chriſtus autem Dei. vnde apparet quod nihil deeſt timentibus eum. Pſal. 33.

SEPTIMA PARS VIII. CAPITIS.

Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus qui iuſtificat, Quis eſt qui condemnet?

IN hac. 7. huius cap. parte, Apoſt. oſtēdit quod illi qui à Deo promouētur, nullum detrimentum pa-
ti poſſunt à malo culpæ. Aliquis enim propter culpam læditur à duobus. Primo quidem ab accuſa-
tore: ſecūdo à iudice condemnante. Primo oſtendit quod nulla accuſatio poſſit eſſe ſanctis nociua, &
hoc ratione diuinæ electionis. Quia enim aliquem eligit ex hoc ipſo eū approbare videtur. Sancti au-
tem ſunt electi à Deo: ſecundum illud, Elegit nos in ipſo ante mūdi conſtitutionē. Qui autē accuſat, Ephe. 1.
improbat eum quē accuſat: ſed nullam efficaciā habet improbatio contra approbationē Dei. Et ideo
dicit: *Quis accuſabit*, ſcilicet efficaciter, *aduerſus electos Dei*, id eſt, aduerſus eos quos Deus elegit, & ſunt
ſancti. D. Ioan. dicit proiectum eſſe accuſatorē fratrum noſtrorū. Secundo idem oſtendit ex alio Dei Apoc. 12
beneficio, quo, ſcilicet Deus nos iuſtificat, quod quidē beneficium præmittit dicens: *Deus*, ſcilicet eſt
qui iuſtificat: quia, vt dictum eſt, quos vocauit, hos & iuſtificauit. Quis eſt ergo qui condemnet iuſtifi-
catos à Deo? Condemnatio enim ſolum contra iniuſtos locum habet. Ideo Iob: Ipſo concedente pa- Iob. 34
cem, quis eſt qui condemnet?

B *Chriſtus Ieſus, qui mortuus eſt, imò qui & reſurrexit, qui & eſt ad dexteram Dei,*
qui etiam interpellat pro nobis.

EXcludit hic obiectionem, quam aliquis poſſet adducere. Poſſet enim aliquis timere ne à Chriſto
Ieſu accuſaretur, & condemnaretur tanq̄ tranſgreſſor mandati Chriſti, prout de Moſe dicit Dñs:
Eſt qui accuſat vos Moſes, in quo ſperatis & quod etiam ab eo condemnaretur, eo q ipſe conſtitu- Ioan. 5.
tus eſt iudex viuorum & mortuorum. Ipſe etiam immunis eſt à peccato: quia peccatū non fecit. & ſic Act. 10.
idoneus ad accuſandum & condemnandū, iuxta illud: Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus lapidem 1. Pet. 2.
in illam mittat. & ideo interrogat dicens, *Chriſtus Ieſus*, q. d. Nunquid Chriſtus Ieſus accuſabit aduer- Ioan. 8.
ſus electos Dei, vel etiam eos condemnabit? Et oſtendit quod non: quia ipſe etiam ſecundum huma-
nitatem magna beneficia contulit & confert electis Dei. Et ponit quatuor eius beneficia Primo qui-
dem mortem, ſcilicet pro ſalute noſtra, et pro remiſſione peccatorum noſtrorū. Vnde D. Petrus: Chri- 1. Pet. 3.
ſtus pro peccatis noſtris ſemel mortuus eſt. Secundo reſurrectionem, per quam, ſcilicet nos viuificat,
nunc vita ſpirituali, tandem in reſurrectione vita corporali. Ideo ſubdit, *qui & reſurrexit*, ſcilicet pro-
pter iuſtificationem noſtram. vt prædixit ſupra. 4. Addit autem, *imò*, quia potius eſt nunc commemo-
randus ex virtute reſurrectionis, q̄ ex infirmitate paſſionis. Nam, vt Apoſt. dicit, Crucifixus eſt ex in- 2. Cor. vlt.
firmitate noſtra, viuit autem ex virtute Dei. Tertio ponit æqualitatem cum Patre dicens: *Qui eſt à de-
xtris Dei*, id eſt, in æqualitate Dei patris ſecundum naturam diuinā, & in potioribus eius bonis ſecun-
dum naturam humanā, & hoc eſt etiam ad gloriam noſtram. Quia, vt alibi dicit, cōſedere nos fecit in
cœleſtibus in Chriſto, inquantum enim nos membra eius ſumus, nos in ipſo conſedimus Deo patri. Ephe. 2.
Vnde D. Ioan. Qui vicerit, dabo & ſedere mecum in throno. Quarto ponit interpellationem eius cū Apoc. 3.
dicit, *Qui etiam interpellat pro nobis*, quaſi aduocatus noſter exiſtens. Vnde D. Ioan. Aduocatum habe- 1. Ioan. 2.
C mus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, &c. Ad officium autem aduocati pertinet, vt ipſe cōdem-
nationem impediat, & non quod accuſet vel condemnet. Dicitur autem pro nobis interpellare tripli-
citer, vno modo pro nobis orando. Vnde dicebat, Non pro his rogo tantum (ſcilicet Apoſt.) Sed & Ioan. 17
pro his qui credituri ſunt per verbum eorum in me. Nunc autem propria interpellatio eius pro no-
bis, eſt voluntas ipſius de ſalute noſtra. Vnde dicebat: Volo vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum. Alio
modo interpellat pro nobis humanitatem pro nobis aſſumptam, & myſteria celebrata in ea conſpe-
ctum Patris repræſentando. Ideo Apoſtolus: Introiuit in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei
pro nobis.

Quis ergo ſeparabit nos à charitate Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas?
an periculum? an perſecutio? an gladius?

HIc infert concluſionem ex dictis. Et quia hæc concluſio quaſi incredibilis videtur inexpertis,
proponit eam per modum dubitationis. Poteſt autē hæc illatio ex præmiſſis duplici ratione con-
cludi. Primo quidem ſic: Tot beneficia ſunt nobis diuinitus collata & tam efficacia, vt nullus contra Ephe. 3.
ea aliquid agere poſſit: omnia autem beneficia ad hoc tendūt, vt nos ſimus in charitate radicati & fun- Ioan. 13.
dati: quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti, qua ſcilicet Chriſtum diligimus, et proximum prout
ipſe præcepit. poteſt etiam intelligi finaliter. Alio modo ſic deducitur: dictum eſt quod magna bene-
ficia Deus ſanctis ſuis confert, ex quorum conſideratione charitas Chriſti adeò in cordibus noſtris
feruet, quod nihil eam extinguere poteſt: ſecundum illud, Aquæ multæ non potuerūt extinguere cha- Cant. 8.
ritatem. Proponit autem mala per quorum paſſiones poſſet credi, quod aliquis charitatē Chriſti deſe-
reret. Et primo ea quæ pertinent ad vitam. Deinde quæ pertinēt ad mortem. Circa ea verò quæ in vi-
ta imminēt ſuſtinēda, primo ponit mala præſentia, deinde futura. Circa præſentia primo ponit ea quę
pertinent ad tolerantiam malorum, deinde quæ pertinēt ad defectum bonorum. Mala autem perpeſſa
poſſunt dupliciter conſiderari: Vno modo ſecundum quod ſunt in patiente, qui dupliciter ab eis af-
fligitur, ſcilicet exterius ſecundum corpus, & ad hoc pertinet quod dicit: *Tribulatio*, quæ à tribulis

Gen.3. (qui ſunt herbæ pungitiuæ) dicitur, quas in pœnam peccati Adæ terra generat, prout à domino ei D
dictum eſt: ſpinas & tribulos germinabit tibi. Vnde aliquis tribulari dicitur, cum exterius pungitur.
Nec tamen propter hoc vincuntur iuſti, iuxta illud: Multæ tribulationes iuſtorum: ſed de his omni-
Dan.13. bus liberauit eos dominus. Affligitur etiam homo per interiorem anxietatem cordis, vt cum aliquis
non videt quo modo euadat, & quantum ad hoc ſubdit: an anguſtia? Vnde Suſanna dicebat: Angu-
ſtiæ ſunt mihi vndique, & quid eligam ignoro. Alio modo huiuſmodi mala conſiderari poſſunt, prout
ſunt ab agente, & quantum ad hoc ſubdit. *An perſecutio?* Quamuis enim perſecutio ad hoc propriè per-
Mat.10. tinere videatur, quod aliquis alium perſequitur effugando: ſecundum illud, Si vos perſecuti fuerint
in vnam ciuitatem, fugite in aliam, tamen communiter perſecutio accipitur pro inflictione cuiuſ-
1.Tim.6. cunque impedimenti. Vnde Dauid, Multi perſequuntur me, qui tribulant me. Deinde ponit mala
quæ pertinent ad ſubſtractionem bonorum, quæ ſunt neceſſaria pro ſuſtentatione vitæ, prout cibus
1.Cor.4. & veſtimenta: ſecundũ illud, Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus. Ad ſubtra-
2.Cor.11 ctionem cibi pertinet fames. Vnde ſubdit, An fames? ad ſubtractionẽ autem veſtitus pertinet nudi-
Heb.11. tas, vnde ſubdit, an nuditas? Sed nec propter hæc iuſti vincuntur. Vnde alibi dicit: Vſque in hãc ho-
ram eſurimus & ſitimus, & nudi ſumus. Quantum ad mala futura ſubdit, An periculum? ſcilicet, im-
minens futurũ, de quibus Apoſt. Periculis fluminum, &c. Quãtum ad mortem ſubdit, An gladius?
Vnde ad Hebræos ſcribens de iuſtis dicit, In occaſione gladij mortui ſunt.

Sicut ſcriptum eſt: Quia propter te mortificamur tota die: æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.

OStendit hic neceſſitatem interrogationis prædictæ, per hoc quod dicit quod ſanctis omnia iſta
imminebant patienda propter Chriſti charitatem, & inducit verba Pſal. in perſona martyrum
propoſita, in quibus primo ponit cauſam paſſionis: Martyrem enim, vt D. Aug. ait non facit pœna,
Mat.10. ſed cauſa. Vnde dicit, propter te. & Chriſtus dicebat: Qui perdiderit animã ſuam, id eſt, vitam ſuam
1.Pet.4. propter me, inueniet eam. Et D. Petrus: Nemo veſtrũ patiatur vt fur, aut homicida: ſi autem vt Chri-
ſtianus, non erubeſcat. Patitur autem propter Chriſtum, nõ ſolum qui patitur propter fidem Chriſti, E
Mat.5. ſed etiam qui patitur pro quocunque opere iuſtitiæ, pro amore Chriſti, ſecundum illud: Beati qui perſe-
cutionem patiuntur propter iuſtitiã. Secundo ponit grauitatem paſſionis, cum dicit, mortificamur,
Heſt.7. id eſt, morti tradimur. Vnde Heſter dicebat: Traditi ſumus ego & populus meus, vt conteramur,
iugulemur & pereamus. Tertio ponit continuitatem perſecutionis, cum dicit, Tota die, id eſt, per
2.Cor.4 totum tempus vitæ: vnde alibi: Semper nos qui viuimus in mortem tradimur propter Ieſum. Quar-
to ponit promptitudinem perſequentium ad occidendum, cum dicit: Æſtimati ſumus ſicut oues oc-
ciſionis, id eſt, deputatæ vt occidantur, in macello quæ cum ſtudio occiduntur, ita & ſancti ex propo-
Ioh.16. ſito cum ſtudio occidebantur, prout Chriſtus prædixerat. Venit hora vt omnis qui interficit vos, ar-
Zach.11. bitretur ſe obſequium præſtare Deo. Et Zacha. dicebat: Paſce pecora occiſionis, quæ qui poſſide-
rant, occidebant.

Sed in his omnibus ſuperamus: propter eum qui dilexit nos. Certus ſum enim, quia neque mors neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

SOluit hic prædictam dubitationem dicens: *Sed in his omnibus*, ſcilicet malis, quæ ſuperius nominaui-
Sap.10 mus, *Superamus* dum, ſcilicet circa omnia illibatam charitatem ſeruamus. Certamẽ fortẽ dat nobis
Deus, & iuuat ne ſuccumbamus, ſed vincamus: vnde ſubdit, *propter eum qui dilexit nos*, id eſt, propter
eius auxilium, vel propter affectum quem ad eum habemus. Non quaſi nos primo dilexerimus eum,
1.Ioan.4 ſed quoniam ipſe prior dilexit nos. Vnde de victoria gratias agebat Apoſtolus. Gratias Deo qui dat
1.Cor.15 victoriam per Ieſum Chriſtum. Secundo declarat ſolutionem, oſtendens inſeparabilem ſanctorũ cha-
ritatem, dicens: *Certus ſum, &c.* Et primo oſtendit quod non poteſt charitas ſeparari per creaturas, quæ F
ſunt: deinde nec per creaturas quæ non ſunt, quæ tamen eſſe poſſunt. Et anteponit ea quæ ſunt in ho-
mine dicens: *Certus ſum quod neque mors*, quæ eſt præcipuum inter terribilia: *Neque vita*, quæ eſt præci-
puum inter appetibilia, ſcilicet poterit nos ſeparare à charitate Dei. Vnde infra. 14. dicit: Siue viui-
mus, Domino viuimus: ſiue morimur, Domino morimur. In his autem duobus includuntur omnia
quæ ſupra poſuit. Nam ſex præcedentia pertinent ad vitam: vnum autem, ſcilicet gladius, pertinet ad
mortem, vt dictum eſt. Deinde ponit ea quæ ſunt exterius, inter quæ primo ponit ſpirituales creatu-
ras, dicens: *Neque angeli*, ſcilicet minores, qui ſunt ad cuſtodiam ſingulorum hominum deputati. vnde
Pſal.90 Pſal. Angelis ſuis Deus mandauit de te. *Neque principatus*, qui ſcilicet ſunt deputati ad cuſtodiam Gen-
tium, prout refert Daniel: Nunc reuertar vt prælier aduerſus principem Perſarum. Cum enim egrede-
Dan.10. rer, apparuit princeps Græcorum, & nemo eſt adiutor meus niſi Michael princeps veſter. Addidit
autem, *neque virtutes*, id eſt, ordo virtutum, qui eſt ſupremus ordo miniſtrãtium, de quo Chriſtus: Vir-
tutes cœlorum mouebuntur. Poteſt autem hoc intelligi dupliciter: Vno modo de malis angelis, qui
Luc.21. contra bonos decertant. Vnde Apoſt. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed
Ephe.6. aduerſus principes & poteſtates, &c. Alio modo poteſt intelligi de bonis, & hoc (vt D. Chryſ. ait)
In lib. de cõ- dicebat, non quod angeli boni poſſent affectare, ſeparare eum à charitate Dei, ſed etiam ea quæ ſunt
punct. cord. impoſſibilia: verbi gratia de angelis fieri poſſe dixit, magis quàm ſe ab amore Chriſti poſſe ſeiungi:
vt per hoc quanta in eos vis eſſet diuinæ charitatis oſtenderet, atque omnibus ante oculos poneret.
Hic enim amantium mos eſt, vt amorem ſuum ſilentio tegere nequeant, ſed neceſſariis & charis affe-
runt, & flammas ſuas intra pectus continere non poſſunt. Enarrant ea frequentius, vt ipſa aſſiduitate
narrandi amoris ſui ſolatium capiant, & refrigeria immenſi ardoris aſſumant. & ſimile eſt quod di-
Gala.1. cit Apoſtol. Licet nos vel angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam quod euangelizaui vo-
bis, anathema ſit. Deinde ponit creaturas ſenſibiles, quarum duplicem diuerſitatem ponit. Primo
quidem

A quidem ſecundum tempus, quo diuerſificantur ſecundum præſens & futurum. Vnde dicit, *Neque in-*
ſtantia, id eſt, præſentia ſiue dolorem ſiue delectationem inferant. Addit autem, *neque futura*, quorum
timor nec deſiderium poſſunt nos ſeparare à Chriſto. vnde ipſe Apoſtolus dicebat: Ego non ſolum *Act.21.*
alligari, ſed & mori in Hieruſalem paratus ſum propter nomen domini Ieſu. Deinde ponit diuerſi-
tatem ſenſibilium creaturarum, ex parte magnitudinis. Et primo tangit magnitudinem virtutis, cum
dicit, *neque fortitudo*, id eſt, neque creatura fortis, puta ignis, aqua, mors, poteſt me ſeparare à Chriſto, *Cant.8.*
cuius dilectio fortis eſt vt mors. Deinde ponit magnitudinem virtutis deſcribens eam, ſecundum
ea quæ conueniunt corporibus: vnde dicit, *neque altitudo*, ex qua ſcilicet, mihi minaretur præcipitium,
etiam ſi à ſupercilio montis me præcipitarent, prout volebant præcipitare Chriſtum. *Neque profun-*
dum, in quo aliquis ſubmerſionem minaretur, etiam ſi infigerent me in limo profundi. Poſſunt etiam
hæc tria ad res humanas referri. Tripliciter enim poteſt aliquis auertere aliquem à Deo. Vno modo, *Luc.4.*
cogendo per fortitudinem. Sed non eſt fortis ſicut Deus noſter. Secundo obſtupefaciendo per altitudi *Pſal.88.*
nem ſuhorttatis, ſed de Deo cantat Eccleſia: Tu ſolus altiſſimus. Tertio ſeducendo per profundũ ſa- *1.Reg 2.*
pientiæ: ſed de Deo dicitur, Profundior eſt inferno, & vnde cognoſces? Poſſunt pariter hæc duo alti- *Eccleſiaſt.*
tudo, & profundum ad proſpera & aduerſa referri. Vel ſecundum D.Chryſ. altitudo & profundum *Iob.11.*
nihil aliud mihi indicare videntur, q̃ regnum cœlorum & gehennã, quaſi dicat, Nec ſi à regno me de- *In lib. de*
cidere neceſſe ſit, aut etiam in gehennam tradi pro Chriſto, nec hoc quidem mihi metuendum eſt. *cõpunct.*
Quantum autem ad ea quæ non ſunt, & eſſe poſſunt, ſubdit: *Neque creatura alia.* Quod vtiq; ſecundum *cordis.*
D.Chryſ. de his dicit quæ non ſunt, quaſi illi non ſufficiãt omnia quæ ſunt. Sed illa quæ non ſunt pro
uocat quodammodo ad certamẽ. Nihil, inquit, iſtorum poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ nun
quam excidit, Quæ quidẽ charitas Dei eſt in Chriſto Ieſu Dño noſtro: quia, ſcilicet, per eum data eſt
nobis, inquantum ſpiritum ſanctum dedit nobis, dicebat enim ignem (ſcilicet charitatis) veni mit- *1.Cor.13.*
tere in terrã, & quid volo niſi vt accendatur? Sed cum ſcriptũ ſit, neſcit homo vtrum amore, vel odio
dignus ſit: ſed omnia in futurũ ſeruantur incerta: quid eſt hoc quod dicit hic ſe eſſe certũ, quod nihil *Luc.12.*
poſſit eum à charitate ſeparare? Dici poteſt quod Apoſt. nõ dicit hoc particulariter de ſeipſo, ſed lo- *Eccle.9.*
B quitur in perſona omnium prædeſtinatorũ, de quibus propter certitudinẽ diuinæ prædeſtinationis
annunciat quod nihil eos à charitate finaliter ſeparare poſſit. Hæc certitudo etiã cauſari poteſt ex vir
tute charitatis, quæ quantũ eſt de ſe, ab aliquibus non poteſt ſeparari: cũ Deum ſuper omnia diligant.
Quod autẽ aliquis interdum à charitate decidat, nõ eſt propter defectum charitatis, ſed propter defe-
ctum liberi arbitrij. Si autem Apoſt. hoc dicit de ſeipſo, certus eſſe non poterat niſi per reuelationem, *2.Cor.12.*
quia dictum eſt ei, Sufficit tibi gratia mea. Nam quantũ ad poſſibilitatem liberi arbitrij ipſe alibi di-
cit: Ne forte cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.

EPITOME NONI CAPITIS.

POſteaquam Apoſt. in quatuor primis capitibus, tractauit neceſſitatem gratiæ Dei, & in aliis qua-
tuor ſequentibus deſcripſit eiuſdem gratiæ facultatem & virtutem, in his tribus proximis capiti-
bus occaſione accepta ex excidio Iudæorum diuinis obſequiis mancipatorũ, & gentilium qui prius
erant à Deo alieni: ad eam promotione, tractat de origine gratiæ, an ex ſola Dei electione, an ex præ-
uiſione ſequentium operũ detur. Et in hoc. 9. capite tractat de electione Gentium. Et primo oſtendit
affectum ſuum circa Iudæos, commemorans eorum excellentes dignitates, quæ ſunt adoptio, gloria,
teſtamentum, legislatio, obſequium, promiſſa ac Chriſti incarnatio. Secundo ibi, *Non autem quod exci-*
derit, &c. oſtendit prædictas dignitates non pertinere ad eos, qui proceſſerint carnaliter tantum ex an-
tiquis patribus, ſed ex electione diuina, per quam Gentiles ſunt aſſumpti & vocati: quod manifeſtat
allegando hiſtoriam Abrahæ & Iacob, quas exponit & corroborat prophetia Malachiæ. Tertio ibi,
Quid ergo dicemus, &c. Inquirit de iuſtitia huius electionis, proponendo dubitationem quam ſoluit, al-
legando dicta Moſi, ex quibus concludit propoſitũ. Deinde ſoluit dubitationẽ promiſſam, quantum
ad reprobationem malorũ, & infert quandã concluſionem. Quarto ibi, *Dicis itaq; mihi, &c.* obiicit con
tra ſolutionem præmiſſæ quæſtionis, & inquirendo reſpondet tacitæ quæſtioni, inducendo authori-
C tatem Eſa. eius verba exponẽs. Finaliter ſoluit primã quæſtionem. Quinto ibi, *Quos vocauit, &c.* oſten
dit quod prędicta vocatio & electio, nõ ſolum pertinet ad Iudæos, ſed etiã ad Gentiles. Quod probat
authoritatibus Oſeæ & Eſa. & infert concluſionẽ ex dictis quantũ ad Gentiles & Iudęos, quam cor-
roborat authoritate Eſa. cuius verba ex diuerſis locis coniungit.

EXPOSITIO LITERALIS IX. CAPITIS.

V*Eritatem dico in Chriſto Ieſu*, id eſt, per Chriſtum Ieſum, qui eſt veritas per eſſentiã, *nõ mentior, teſtimo-*
nium mihi perhibente conſcientia mea. quod teſtimonium conſcientiæ eſt gloria noſtra: *In ſpiritu ſan-* *Ioan.14*
cto, ſcilicet radicata & fundata, qui etiam reddit teſtimonium ſpiritui noſtro. *Quoniam triſtitia mihi ma-* *2.Cor.1.*
gna eſt, id eſt, maxime triſtis eſt ſpiritus meus, quia de magno malo, ſcilicet de excidio tantæ gentis,
& continuus dolor cordi meo. non enim erat ſuperficialis, ſed in corde radicatus, non quod continuo actu
doleret, ſed ſecundum habitum. *Optabam enim ego ipſe*, aliquando ſi fieri poſſet abſq; peccato. *anathema*,
id eſt, ſeparatus vel ſimpliciter, vel ad tempus, *eſſe a Chriſto*, id eſt, à gloria Ieſu Chriſti, propter honorẽ
eius qui proueniret ex conuerſione Iudæorum. *Pro fratribus meis*, quos errantes et in damnationẽ ten-
dentes volebam reducere ad Chriſtum. *Qui ſunt cognati mei ſecundum carnem*, id eſt, qui ſunt ex carnali *2.Cor.11.*
genere meo deſcendentes. *Qui ſunt Iſraëlitæ, &c.* id eſt, ex genere Iacob, qui à Deo nominatus eſt Iſrael, *Gen.32.*
id eſt, fortis, ex quo proceſſit talis natio, qua non eſt alia tam grandis, quæ habuerit à Deo tot benefi- *Deut.4*
cia ſpiritualia *quorum*, vnum reſpicit præſens, ſcilicet *adoptio eſt filiorum*, ſcilicet Dei: quia ſcilicet ſunt *Exo.4.*
filij Dei adoptiui, qui vocauit Iſrael primogenitum ſuum, quantum ad ſpirituales viros, qui fuerunt
in illo populo. Quia quantum ad carnales, dixit ſupra, quod acceperunt ſpiritum ſeruitutis in timo-
re. Aliud verò beneficium quod reſpicit futurum habuerunt: *& gloria*, ſcilicet filiorum Dei fuit eis

Gen.17. promiſſa. *& teſtamentum*, id eſt, pactum circunciſionis datum, vel teſtamentum nouum, quod fuit Iu- D
Exod.41. dæis primo prædicatum. *& legiſlatio*, id eſt, lex ſcripta digito Dei, fuit eis data, & eius iudicia manifeſ-
Pſal.147. ſtata, quod non eſt taliter factum omni nationi: *& obſequium*.i. modus colendi in honorabilibus cere-
moniis, (quibus Deo ſeruiebant, cęteris gentibus ſeruientibus Idolis) datus fuit eis. *& promiſſa*, id eſt,
Leui.18. promiſſiones multæ in veteri teſtamento, fuerunt eis factæ de terrenis & temporalibus, per quæ figu-
Deut.18. rabantur ſpiritualia. *Quorum patres*, à quibus progeniti ſunt ſecundum carnem, fuerunt maximè Deo
accepti, dilecti, & propter hoc electum fuit ſemen eorum, ex qua electione non modica accreuit eis
Deut.4. gloria à poſterioribus. *Ex quibus eſt*, id eſt, deſcendit, *Chriſtus ſecundum carnem*, id eſt, ſecũdum corpulen-
1.Ioan.vlt. tam ſubſtantiam, *Qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Amen.* & ſic æqualis, & non minor patre,
qui à D.Ioan. dicitur verus Deus, & vita æterna.

SECVNDA PARS IX. CAPITIS.

N*On autem quod*, ex illorum caſu, *exciderit*.i. fruſtratum fuerit, *verbum Dei*, & promiſſa Dei fuerint irri-
ta aut reuocata: quia ſi non fuerint impleta in quibuſdam, tamen bene in aliis. *Non enim omnes qui
ex circumciſione ſunt Iſrael*.i. ex Iacob ſecundum carnem progeniti: *Hi ſunt Iſraëlitæ*.ſ. veri ad quos perti-
nent promiſſa Dei. Quia poſteritas Eſau, qui deſcendit à Iacob, nõ computabatur in populo Dei. ſed
illi ſunt verè Iſraëlitæ, qui ſunt iuſti & recti, & videntes Deum per fidem, prout Nathanael: de quo
Ioan.1. Chriſtus, Ecce verè Iſraëlita, in quo dolus nõ eſt. *Neque qui ſemen*.i. ex ſemine carnali, *ſunt Abrahæ*, de-
ſcenderunt, *oẽs filii*, ſcilicet, veri & ſpirituales. Nam Iſmael fuit filius carnalis Abrahæ, ſed non ve-
Ioan.8. rus, quia idololatra. Sed illi ſunt veri filij Abrahæ, qui imitantur fidem & opera Abrahæ. Vnde Chri-
Gen.21. ſtus: Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. *Sed in Iſaac*, qui fuit filius Abrahæ per repromiſſionem:
Gal.3. & qui imitatus eſt fidem eius. *Vocabitur tibi ſemen*, cui, ſcilicet, facta eſt repromiſſio. *Id eſt, Non qui filii car-
nis, hi filii Dei*, id eſt, illi non adoptantur in filios Dei, qui ſunt filij carnis.i. ex hoc ipſo quod ſecundum
Gen.18. carnem progeniti ſunt ab Abraham. *Sed qui filii ſunt promiſſionis exiſtimãtur in ſemine*.i. illi æſtimantur ſe-
men Abrahæ, qui ex gratia diuinæ promiſſionis facti ſunt ſecũdum imitationẽ fidei Abrahæ: potens
eſt enim Deus ex lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. *Promiſſionis enim verbum* quod Angelus, imò
Gal.4. in Angelo Dominus ad Abraham: *hoc eſt ſecundum hoc tempus*, quo ſignificatur tempus incarnationis fi-
lij Dei, qui miſſus eſt in plenitudine temporis gratiæ. *Veniam & erit Sarræ filius*.ſ. per gratiã remiſſio- E
Gen.25. nis. *Non ſolum autem illa*, ſcilicet Sarra, habuit filium per promiſſionem, *Sed & Rebecca*, quæ etiam ſteri-
lis erat. Iſaac enim orauit pro ea, eo quod ſterilis eſſet. *Ex vno concubitu habens, Iſaac patris noſtri*.i. habuit
in vtero duos filios: quorum vnus pertinebat ad promiſſionẽ, ſcilicet Iacob: alius verò ad carnem, ſci-
licet Eſau. *Cum enim nondũ nati fuiſſent, aut aliquid boni egiſſent aut mali*, vnus illorũ prælatus eſt alteri, *vt ſe-
cundum electionẽ*, quã Deus ſpontanea voluntate vnum ab æterno pręelegit, alterum non: quia ſanctus
erat, ſed vt ſanctus eſſet, *propoſitum Dei*, ſcilicet volentis vnum præ alio magnificare, *maneret*, id eſt, fir-
Ad Tit.3 mum eſſet, *non ex operibus*, id eſt, propter merita præcedentia vel ſequentia, *Sed ex vocante*, id eſt, gratia
Gen.25. Dei vocantis, *Dictum eſt ei*, ſcilicet Rebeccę: Duo populi ex ventre tuo diuidentur, populus populum
Mala.1 ſuperabit. *Quia maior ſeruiet minori*, ſcilicet, Eſau Iacob. *Sicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi*, id eſt, elegi & præde-
ſtinaui ad vitam æternam. *Eſau autem odio habui*, id eſt, reprobaui, ſiue ad illam vitam non elegi, nec iu-
dicaui illi dare auxilium gratiæ, ſed permittere labi in peccatis, & poſtea peccata eius punire, in quo
conſiſtit ratio reprobationis.

TERTIA PARS IX. CAPITIS.

Q*Vid ergo dicemus? numquid*, per hoc quod Deus ſine merito præcedente, vnum elegit, & alterum
reprobauit: probari poteſt quod ſit, *iniquitas apud Deum*, id eſt, quod Deus ſit iniuſtus. Quia cõ-
tra iuſtitiam diſtributiuam eſt quod æqualibus inæqualia diſtribuantur. *Abſit*, quod hoc dicere velli-
Exo.33. mus, aut quod ex hoc probari poſſit quod Deus ſit iniquus. *Moyſi enim dicit miſerebor cui*, pro cuius, id
eſt, miſericordiam & gratiam ſiue miſericordiæ effectus (qui ſunt vocatio, iuſtificatio, magnificatio)
dabo non omnibus, ſed quibus miſertus ſum eligendo ſiue prædeſtinando eos ad vitam æternam. *Et
miſericordiam præſtabo cuius miſerebor*, id eſt, cui dignum iudico miſereri, & hoc ad maiorem expreſſionẽ
dicit. *Igitur*, ipſa ſalus hominis *non*, ſcilicet, eſt *volentis neque currentis*, id eſt, non debetur alicui per ſuum F
velle, ſeu per aliquam voluntatem eius vel exteriorem operationem quæ dicitur curſus. Vel non eſt
in voluntate volentis, ſcilicet, velle neq; operari bonum perfectũ & meritorium. *Sed miſerentis eſt Dei*,
1.Cor.9. id eſt, totum procedit ex miſericordia dei. *Dicit enim ſcriptura Pharaoni: Quia in hoc excitaui te*, vel ſeruaui
Deut.9 te ſecundum aliam literam, id eſt, permiſi labi te in peccatum propter præcedentes iniquitates tuas,
vel ad malum occaſionaliter ſuſcitaui. *Vt oſtendam in te virtutem meam*, magnam quantum ad præſen-
tes, *quam*, ſcilicet contra illum & Ægyptios: & quantum ad abſentes. *& vt annuncietur nomen meum in
vniuerſa terra.* Ergo quia Iacob dilexi, &c. *cuius vult miſeretur* gratuito, *& quem vult indurat*, iuſto iudi-
cio: non quod in eo directe cauſet malitiam, ſed inquantum ex his quę proponit homini interius, vel
exterius, ea quæ ſecundum ſe ſunt bona, homo peccandi occaſionem accipit, & hoc ipſe Deus permit-
tit. Vnde non dicitur indurare infundendo malitiam, ſed non apponendo gratiam, quam nec appo-
nere tenetur.

QVARTA PARS IX. CAPITIS.

D*Icis itaque mihi: Quid adhuc quæritur*, id eſt, quid oportet aliud quærere de cauſa bonorum vel
malorum, Cum omnia voluntati diuinæ, quæ eſt ſufficiens cauſa, attribuantur, *voluntati enim
Exo.15. eius quis reſiſtit*, id eſt, quis reſiſtere poteſt cum ſit omnipotens: *O homo tu quis es*, ſcilicet fragilis, igno-
rans, qui non potes reſpondere doctioribus, qui quæris, quare Deus huius hominis miſereatur &
quoſdam induret. *Qui reſpondeas*, id eſt, reſpondere poſſis, *Deo*: qui ſi tecum velit contendere in iu-
Iob.10. dicio, non poteris ei reſpondere vnum pro mille, ſi à te quærat quæſtionem quam propoſuit Eſaias.
Eſa.29. *Nunquid dicit*, vel rationaliter dicere poſſet, ſi loqueretur. *Figmentum*, id eſt, vas fictile ſiue id quod
fingitur & formatur, *ei qui ſe finxit*, id eſt, fictori ſuo à quo formatum eſt, qui nihil ei debebat. *Quod
me*

A *me feciſti ſic?* id eſt, quare me ſic formaſti, totum enim debet attribui bonitati artificis. *An non habet po-*
teſtatem, ſcilicet liberam, *figulus luti*, id eſt, qui facit vas ex luto, *ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in ho-*
norem .i. ad honorabiles vſus, puta ſcutellas, vrceos & catinos ad nobilem menſam. *Aliud verò in con-*
tumeliam, .i. aliud vas ad viles vſus facere & deputare ad vſus coquinæ, vel ad alia viliora officia. Si
vas illud ex precioſa materia, puta auro ad vilis officis fieret aut deputaretur, poſſet quodammodo
conqueri. Sed ſi ex vili materia fieret, non haberet occaſionem conquerendi: cum in nobiliorem for- Gen.2.
mam reduceretur quàm prius fuerat. Sic & natura humana, quæ ex ſui natura vilitatem habet, quia
de limo terræ facta, ſed maiorem vilitatem habet ex corruptione peccati, non habet occaſionem con-
querendi, ſi eam propter demerita ad infimum vſum deputat, ſed potius habet occaſionem laudandi,
quia ad decorem vniuerſi hoc facit. *Quod ſi deus*, cuius opera ſunt ad manifeſtationem bonitatis ſuæ,
quæ tanta eſt, quod non poteſt vno modo & in vna creatura ſufficienter manifeſtari, ideo diuerſas
creaturas condidit, ſi igitur Deus, *volens oſtendere iram*, id eſt, iuſtitiam vindicatiuam, *& notam facere po-*
tentiam ſuam, quam habet, & qua poteſt ſibi ſubiicere omnia, & quam oſtēdit Pharaoni & Ægyptiis, Exod.14.
qui viderunt magnam domini manum, id eſt, potentiam, maximè in mari rubro. *ſuſtinuit in multa pa-*
tientia, id eſt, patienter eos expectauit, ſciens eos non credituros neq; pœnitentiam acturos. *Vaſa iræ*
apta in interitum, id eſt, malos qui ſunt apti & in ſe habentes aptitudinem, ad damnationem æternam.
Vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ, id eſt, abundantiam bonitatis ſuæ, *In vaſa miſericordiæ*, id eſt, bonos præ-
deſtinatos, quibus videtur Deus quaſi inſtrumentis vti ad manifeſtandam ſuam miſericordiam. *quæ*
præparauit, in virtute vocando, iuſtificando, magnificando, vt venirent *in gloriam*, id eſt, in vitam æter-
nam. Quia ipſa condemnatio malorum, quæ eſt ſecundum Dei iuſtitiam, manifeſtat & commendat
gloriam ſanctorum, qui à tali miſeria liberantur, & tantum bonum conſequuntur.

QVINTA PARS IX. CAPITIS.

Q*Vos*, ſcilicet bonos, *& vocauit nos*: per ſuam gratiam, *non ſolum ex Iudæis, ſed etiam ex Gentibus ſi-*
B *cut in Oſeæ dicit*, ſcilicet Deus, qui olim loquebatur in prophetis & per linguas eorum. *Vocabo* Oſeæ.2.
non plebem meam, id eſt, gentilitatem, quæ non erat plebs mea, quia mihi non obediebat. *plebem meam*, Heb.2.
ad hoc vt ſit plebs mea, *& non dilectam, dilectam: & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam:*
& erit in loco, id eſt, in Iudæa, *vbi dictum eſt eis*, ſcilicet Gentibus à Iudæis quaſi ex perſona Dei loquen-
tibus. *Non plebs mea vos*: Quia Iudæi non reputabant Gentiles populum Dei, etiam apud Iudæos cre- Ioan.4.
dentes. *ibi vocabuntur filii Dei viui*, ſcilicet adoptiui, *Eſaias autem clamat pro Iſrael*, id eſt, apertè loquitur Eſa.10.
pro conuerſione Iſrael. *Si fuerit numerus filiorum Iſrael, tanquam arena maris*, id eſt, quaſi innumerabilis præ Gen.22.
multitudine Gentium: *reliquiæ ſaluæ fient*, non omnes nec maior pars, ſed aliqui pauci qui relinquentur
ex excidio illorum. *Verbum enim*, ſcilicet Euangelii, *Conſummans*, id eſt, perficiens quod lex non poterat,
Et abbreuians in æquitate ſubaudiēdum eſt erit, verbum enim Euāgelii abbreuiat verba legis. Omnia 3.Reg.4.
enim ſacrificia figuralis legis in vno ſacrificio Chriſti, qui ſe obtulit pro nobis hoſtiam, comprehen- Ephe.5.
duntur, nihil prætermittens de multitudine figurarum antiquæ legis, nihilq; quod eſt æquum ſecun-
dum dictamen rectæ rationis, remanet obſeruandum: *quia verbum breuiatum*, id eſt, perfectius & maio-
ris virtutis, *faciet dominus ſuper terram*, ſcilicet exiſtens carne indutus. *Et ſicut prædixerat Eſaias. Niſi domi-*
nus Sabaoth, id eſt, exercituum vel virtutum ex ſua miſericordia, *reliquiſſet nobis ſemen*, id eſt, Chriſtum,
vel verbum Euangelii, *ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorra ſimiles eſſemus*: quia grauius fuit pecca- Thren.4.
tum Iudæorum peccato Sodomorum. *Quid ergo dicemus*, id eſt, quid ex conſideratione prædictorum in-
feremus? hoc inquam: *Quod gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam*, per opera legis: quia erant illo tempore Ephe.2.
ſine Chriſto alienati à conuerſione Iſraël, *apprehenderunt*, id eſt, ſubito & firmiter conſecutæ ſunt, *iuſti-*
tiam, qua, ſcilicet vocantur filii Dei, *iuſtitiam autem quæ ex fide eſt*. non eam quæ in operibus legis con-
ſiſtit, q.d. Gentes non ſunt ad hoc conuerſæ, vt iuſtitiam legis Moyſi obſeruent, ſed vt iuſtificentur
per fidem Chriſti: Iuſtitia enim Dei eſt per fidem Ieſu Chriſti. *Iſrael verò*, id eſt, populus Iudæorum, Supra.3.
ſectando legem iuſtitiæ, id eſt, legem Moyſi, quæ dirigebat ſicut Pædagogus ad Chriſtum, qui eſt iuſtitia Gal.3.
C & author legis iuſtitiæ, ſiue gratiæ. *in legem iuſtitiæ*, id eſt, in legem ſpiritus vitæ ſiue gratiæ *non peruenit*,
id eſt, gratiam non eſt adeptus. *Quare?* quia non ſectabatur per debitam viam. *Quia non ex fide*, ſcilicet
Chriſti, quærebant iuſtificari. *ſed quaſi ex operibus*. ex quibus nō iuſtificatur omnis caro corā illo: ſequen- Supra.3.
tes enim vmbram, repudiauerunt veritatem. *Offenderunt enim in lapidem offenſionis*, id eſt, in Chriſtum,
quia aſſimilatur lapidi offenſionis, in hoc quod ſicut lapis offenſionis non conſideratur neque cauetur
propter ſuam paruitatem: ita & Iudæi videntes Chriſtum ſub infirmitate noſtra contineri, non conſi-
derauerunt, neque eum offendere cauerunt. *Sicut ſcriptum eſt: Ecce pono in Syon*, id eſt, in Hieruſalem, in Eſa.28.
qua erat mons Syon *lapidem offenſionis & petram ſcandali*, id eſt, Chriſtum, in quem Iudæi per ignoran- Eſa.8.
tiam offenderunt. Si enim cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Et per increduli- 1.Cor.2.
tatem & inuidiam in tantum ſcandalum inciderunt, vt dominum ſuum morti traderent & occiderēt
in cruce, quæ mors fuit Iudæis ſcandalum (&) hic ponitur pro (ſed) *omnis qui credit in eum non confun-* 1.Cor.1.
detur, id eſt, non inueniet ſe deluſum aut deceptum, nec perdet mercedem ſuam. Et ad hunc ſenſum
Eſaias dicit: Qui crediderit, non feſtinet: ille enim qui feſtinat ſe deluſum & confuſum reputat, quia
non cito adipiſcitur quod ſperabat.

COMMENTVM IX. CAPITIS.

Veritatem dico in Chriſto, non mentior, teſtimonium mihi perhibente
conſcientia mea in Spiritu ſancto.

IN huius cap. exordio Apoſtolus oſtendit affectum ſuum ad gentem Iudæorum, ne ea D
quæ contra eos dixerat, vel dicturus erat, ex odio dicere, præſumeretur. Et primo con-
firmat dicenda per ſimplicem aſſertionem, dicens: *Veritatem dico*, quod maximè conue-
Prou.8. nit Prædicatori, qui eſt teſtis veritatis. Vnde Salomon in perſona Prædicatoris ait:
Veritatem meditabitur guttur meum. Et Zacha 8. Pacem & veritatem diligite. Et ne
aliquis arbitraretur quod inter vera miſceret aliquod mēdacium, quia ſtat aliquem fal-
Ephe.4. ſitatem dicere, & non mentiri, dum arbitratur ſe dicere verum. Subdit, *non mentior*, hortatur enim alibi
vt deponamus omne mendacium. deinde quæ dicenda ſunt confirmat iuramento, quod eſt teſtimo-
nium infallibilis veritatis. Infallibilis veritatis teſtis eſt Deus. Vnde Iob.16. Ecce in cœlo teſtis meus.
Ioan.14. Ideo dicit, *in Chriſto Ieſu*, id eſt, per Chriſtum Ieſum, qui eſt veritas per eſſentiam. Alius teſtis infallibi-
2.Cor.1. lis ſanctorum eſt conſcientia. ideo ſubdit, *Teſtimonium perhibente conſcientia mea.* de qua alibi dicit: Glo-
ria noſtra eſt teſtimonium conſcientię noſtræ. Et quia interdum cōſcientia errat, niſi per Spiritum ſan
ctum rectificetur, ſubdit, *in Spiritu ſancto*, qui vt dictum eſt, reddit teſtimonium ſpiritui noſtro.

Quoniam triſtitia mihi magna eſt, & continuus dolor cordi meo.

HIc oſtendit affectum per dolorem, quem de caſu Iudæorum patiebatur, quem quidem exponit &
exaggerat tripliciter. Primo ex magnitudine cum dicit: *Quoniam triſtitia mihi magna eſt*, quia ſcili-
Eccle.30. cet eſt de magno malo, id eſt, de excidio tantæ gentis. Si obiiciatur ex illo, Triſtitiam non des animæ
tuæ: quod videtur conſonare ſententiæ Stoicorum, qui triſtitiam omnino ab animo ſapientis propel-
lebant. Cum enim triſtitia ſit de malo præſenti, non poteſt ſapienti ſecundum eos competere, cui nul-
lum malum eſt præſens. Non enim æſtimabant aliquid eſſe bonum, niſi honeſtum: neque malum, niſi
peccatum. Sed hæc opinio refellitur dupliciter. Primo quia corporales defectus, licet non ſint ſimpli-
citer mala, quibus homines fiant mali, ſunt tamen quædam mala à quibus natura abhorret. Vnde &
Mat.26. dominus pro his triſtatus, legitur dixiſſe: Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Secundo cum homo
ex charitate debeat diligere proximum ſuum, ſicut ſeipſum: imminet ſapienti triſtitia laudabilis de
2.Cor.12. peccato proximi. Vnde Apoſt. Et lugebam multos ex eis qui peccauerunt. Sic igitur à ſapiente repro-
2.Cor.7. batur ſeculi triſtitia, quæ mortem operatur procedens ex amore ſeculi. Sed triſtitia quæ eſt ſecundum B
Deum, vtpote ex diuina charitate procedens, ſalutem operatur, & talis fuit iſta triſtitia. Secūdo Apo-
ſtolus exaggerat ex continuatione, vnde ſubdit, & continuus dolor. Non quod cōtinuo actu doleret,
Thren.1. ſed ſecundum habitum: & quotienſcunque reminiſcebatur, dolebat eorum miſeriam. Tertio exagge-
rat eam ex ſui grauitate, cum dicit, *cordi meo*, non enim erat ſuperficialis ſed vſque ad cor penetrabat,
prout dolor Hierm. qui dicebat. Multi gemitus mei, & cor meum tremens.

*Optabam enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui
ſunt cognati mei ſecundum carnem.*

SIgnum hic ponit doloris dicens: *Optabam enim ego ipſe*, qui tam feruens ſum in charitate Chriſti,
Anathema eſſe à Chriſto, id eſt, ſeparatus eſſe à Chriſto. Anathema enim ad literam eſt quod ſurſum
eſt poſitum, quod nomen ſignificat dona quæ in templis pendebant diuis ſacrata ab vſque humano
ſepoſita. Inde tamen vt D. Chryſoſt. hic ait, per contrarium ſenſum nomen de ductum eſt, vt ſignificet
Ioſue.6. quidquid ſemotum eſt à Deo, vel Eccleſia, ac etiam à communi vſu hominum. Vnde Ioſue dixit de
Hierico. Sic ciuitas hæc anathema. dicit ergo: Optabam ego anathema eſſe à Chriſto, id eſt, ſeparatus
à Deo, non per culpam quam nullo modo optare licet, vt in calce præcedentis capitis dictum eſt,
cum ſit contra ordinem charitatis, quo quis tenetur ſuper omnia Deum diligere, & ſalutem ſuam
plus quàm aliorum. Sed optabat ad tempus ſeparatus eſſe à Chriſto, id eſt, à fruitione Chriſti, quæ ha-
Phil.1. betur in gloria pro conuerſione Iudæorum. Quemadmodum pro ſalute Gentilium ad Philippen. ſcri-
bens dicebat: Deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto. multo melius manere in carne propter
Prouer.14. vos, & hoc totum ad honorem Chriſti regis, ad cuius dignitatem, vt Salomon ait, pertinet multitu-
In lib. de do populi. Vnde D. Chryſoſt. dicit. Ita totam eius mentem deuicit amor, vt etiam eo quod præ cæte-
concor. ris omnibus amabilius erat eſſe cum Chriſto, rurſus idipſum, quia ita placeret Chriſto, contemneret,
ſed & cœlorum regna quod videbatur eſſe remuneratio pro Chriſto, nihilominus cedere pateretur. F
Eccle.25. Et cauſam tanti affectus oſtendit dicens: Pro fratribus meis quorum concordia & vnio placita eſt
Mat.23. ſpiritui Dei, & probata eſt coram Deo & hominibus. Et ne intelligeretur de his qui erant ſpirituali-
ter fratres, de quibus Chriſtus: Omnes vos fratres eſtis, ſubiungit: *Qui ſunt cognati mei ſecundum carnem*,
id eſt, qui ab Iſraël quemadmodum & ipſe, carnaliter propagati erant, & tamen fidem non ſuſcepe-
rant. Nec mirum vt D. Chryſ. ait, ſi Apoſtolus pro fratribus anathema fieri velit, qui ſciebat eum, qui
in forma erat dei, exinaniſſe ſe de ea, ac ſuſcepiſſe formam ſerui, & factum eſſe pro nobis maledictum.
Exod.32. Pari ratione & Moyſes dixit: Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo quem ſcripſiſti,
quod nonnulli interpretantur de libro in quo erat ſcriptus dux populi.

*Qui ſunt Iſraelitæ, quorum adoptio filiorum, & gloria, & teſtamentum,
& legislatio, & obſequium, & promiſſa.*

HIc oſtendit dignitatem Iudæorum, vt eius triſtitia appareat rationabilis, propter priſtinam digni
tatem populi pereuntis. propenſius enim malum eſt dignitatem amiſiſſe, quā nunquam habuiſſe.
Octo dignitates eorum deſcribit, per ſeptem octo priuilegia diuina eis data, vt eos hac nobilitatis
2.Cor.11. commendatione, ad fidem alliciat. Prima eorum dignitas eſt generis, *Qui ſunt Iſraelitæ*, non ſolum di-
cit eos Iſraelitas, vt ſecerneret eos ab Iſmaëlitis & filiis Eſau, ſed propter ſingulare certamē, luctamen
Gen.32. videlicet cum angelo. Vnde diuinitus datum eſt nomen illi Iſraël, quod eſt videns Deum: vel ſecun-
dum alios potens Dei, hoc eſt poteſtatem habens in Deum: Iuxta verbum illud appellabitur nomen
tuum Iſraël. Quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis. Et ſe-
quitur: Vocauitq; Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens; vidi Deum facie ad faciem. In quibus
verbis

A verbis ſignificatur nomen illi fuiſſe inditum à fortitudine & viſione. Secunda dignitas eſt adoptio fi-
liorum: quia licet aliqui ex gentilibus fuerint in gratiam filiorum recepti, populus tamen ille pecu-
liare nomen filiorum Dei obtinuit in orbe. Vnde Moyſes: Non eſt alia natio tam grandis, quę habeat *Deut.* 4.
deos appropinquantes ſibi, ſicut adeſt nobis Deus noſter. Hanc filiationis primogenituram probauit
Chriſtus, vocans eos filios, dicens: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, &c. Tertia dignitas illo- *Mat.*15.
rum fuit gloria: quia Deus illis gloriam ſuam manifeſtauit, vt fuerunt prodigia in Ægypto, in mari,
& in deſerto. de quibus Moyſes: Ecce gloria domini apparuit in nube. & dum edebatur lex, habita- *Exod.*16.
uit, inquit, gloria domini ſuper Sinai. Et gloria domini impleuit tabernaculum. Idemq́ legitur de glo *&*.24.
ria templi. Et quod illa gloria figura eſſet cœleſtis gloriæ conferendæ per Chriſtum, ipſemet docuit *&*.40.
cum ſe in monte coram Prophetis eiuſdem legis transfigurauit. Quarta dignitas, eſt teſtamentum, id 3. *Reg.* 8.
eſt, pactum circunciſionis, Abrahæ datum: & aliud per Hieremiam promiſſum, feriam domui Iſraël *Matt.*17.
fœdus nouum, ſcilicet Euangelium quod fuit primo Iudæis prædicatum. Vnde & dominus dicebat. *Gen.*17.
Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël. Quinta dignitas, erat legislatio: quia illis *Hier.*31.
inter omnes nationes Deus legem ſcriptam per Moyſen dedit. Vnde Dauid: Non fecit taliter omni *Mat.*15.
nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Sexta dignitas dicitur obſequium, Origenes exponens *Pſal.*147.
obſequium inquit, ſacerdotalia dicit officia. Alii exponunt pro cultu, quæ quaſi idem ſunt. Niſi quod
forte obſequium ſignificantius explicat illas exteriores cæremonias, quàm cultus: quod nomen ad in-
ternam reuerentiam proprius attinet. Septima dignitas ex promiſſis reſultabat. vnde dicit, promiſſa:
Nempe promiſſiones de futuro Meſſia, de eiuſq́ lege & gloria, factæ ſunt patribus Abraham, Iſaac, &
Iacob, & populo exeunti de Ægypto, vt legitur Gen. 12. capite vſq́ ad. 22. & Exod. 20. & duobus pro-
ximis, quas promiſſiones Chriſtus impleuit. Vnde infra. 15. dicit: Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe
circunciſionis, ad confirmandas promiſſiones patrum.

Quorum patres, ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper
B *omnia Deus benedictus in ſecula. Amen.*

HIc deſcribit octauam & ſupremam Iudæorum dignitatem, quod Chriſtus ex eorum proſapia fue-
rit deriuatus, vnde dicit: *Quorum patres*, ex quibus Iudæi progeniti erant, fuerunt maximè dilecti
& accepti Deo, vt ex illis deſcendere & carnem humanam aſſumere voluerit. vnde per Moyſen ait: *Deut.*4.
Dilexi patres tuos, & elegi ſemen eorum, ideo ſubdit: *Ex quibus eſt Chriſtus*, genitus *ſecundum carnem*. i.
ſecundum corpulentam ſubſtantiam. Vnde & Chriſtus dixit: Salus ex Iudæis eſt. i. Chriſtus ſaluator *Ioan.*4.
qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, ſcilicet ſeculorũ. Et vnde D. Ioan. De Chriſto loquens
dicit, hic eſt verus Deus & vita æterna. In præmiſſis verbis Apo. quatuor hæreſes cõfutat & deſtruit. 1. *Ioan.* vlt.
Primo quidem Manichæi, qui dicebat Chriſtum non habuiſſe verum corpus, ſed phantaſticum: per
hoc quod dicit ſecundum carnem, habet enim veram carnem, vt ipſemet teſtatur dicens: Palpate & *Luc.*24.
videte, quia ſpiritus carnem & oſſa nõ habet, ſicut me videtis habere. Secundo hæreſis Valentini, qui
dixit Chriſtum non de maſſa humani generis, ſed de cœlo corpus attuliſſe impaſſibile, quod quidem
excludit in hoc quod dicit, Chriſtum ex Iudæis ſecundum carnem eſſe. Vnde & D. Mat. 1. Liber gene-
rationis Ieſu Chriſti, filii Dauid, filii Abraham. Tertio hæreſis Neſtorii, qui poſuit aliũ eſſe filium ho-
minis, & alium filium Dei. Contra quem Apoſt. hic dicit, quod ille qui eſt ex patribus ſecundum car-
nem, eſt Deus ſuper omnia benedictus. Quarto hæreſis Arrii, qui dicebat Chriſtum eſſe minorem pa-
tre, & quod fuit creatus ex nihilo. Contra quorum primum dicit quod eſt ſuper omnia: Contra ſecun-
dum, quod eſt benedictus per omnia ſecula. hoc enim de ſolo Deo intelligenda ſunt.

SECVNDA PARS IX. CAPITIS.

Non autem quod exciderit verbum Dei.

C IN hac ſecunda huius cap. parte Apoſt. prædictas dignitates non pertinere ad eos, qui ſolum carna-
liter proceſſerunt ex antiquis patribus, ſed ad ſpirituale ſemen, quod eſt à Deo electum. Et primo
oſtendit originem gratiæ ex electione diuina, ponendo eius firmitatem dicendo. *Non autem, &c.* quaſi
dicat, quanuis per caſum illorum tam numeroſa pars proſapiæ illorum orbata fuit illa fide & ſalute,
non tamen ſequitur propterea quod promiſſiones prædictæ fuerint incertæ, caſſæ, aut vanæ, aut quod
verbum Dei exciderit, id eſt, irritum aut reuocatum fuerit. Quia ſi nõ habet locum in quibuſdam qui
exciderunt, habet tamen locum in aliis. Nam vt Eſa. dicit: verbum quod egredietur de ore meo, non *Eſa.*55.
reuertetur ad me vacuum, &c. & Dauid, In æternum domine permanet verbum tuum.

Non enim omnes qui ex circunciſione ſunt Iſrael, hi ſunt Iſraelitæ: neque
qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filii.

HIc oſtendit in quibus verbum Dei ex eorum culpa exciderit, ſiue qui ſunt illi, qui ex culpa ſua
fruſtrati ſunt promiſſionibus prædictis. Sed prius aduertendum eſt quod Iudæi præcipuè de duo-
bus gloriabantur, videlicet de Abraham, qui primo accepit pactum circunſionis & promiſſionis ter-
ræ, quæ figurabat terram viuentium. Secundo de Iacob ſiue Iſrael, cuius tota poſteritas in populo Dei *Gen.*17.
connumerabatur. Non autẽ ita fuit de Iſaac. Nam filius eius Eſau, nec eius poſteritas, pertinebat ad po-
pulum Dei. nec illi primo facta eſt promiſſio. Iacob verò ſiue Iſraël, quanuis non primo fuerit ei de
Meſſia facta promiſſio, tamen fuit repetita, & omnes eius filii tam ancillarum, quàm pręcipuarum
vxorum connumerati ſunt in populum Dei, cuius etiam poſteritati inter tribus facta eſt diſtributio
terræ promiſſionis. Vnde Apoſt. oſtendit propoſitum. Primo per comparationem ad Iacob, dicens:
Non enim omnes qui ex Iſraël, id eſt, ex Iacob ſecundum carnem progeniti ſunt, hi ſunt verè Iſraëlitę
id eſt, ad quos pertinent promiſſa Dei. Sed ſolum illi qui ſunt recti & videntes deum per fidem, prout *Ioan.*1.
Nathanael, de quo Chriſtus. Ecce verè Iſraelita in quo dolus non eſt. Secundo idem oſtendit per com-
parationem ad Abraham dicens; Neque omnes qui ſemen, ſcilicet carnale, ſunt Abrahæ, vt Iſmaël,
ſunt

ſunt omnes filii: quibus Deus benedictionem promiſit, ſed ſolum filii qui eius fidem & opera imitan- D
tur. in cuius rei teſtimonium Chriſtus dixit: Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. *Sed in Iſaac vo-*
cabitur tibi ſemen. Explicatius hic declarat quæ de Abraham dixit, inducens ſcripturæ authoritatem.
Gen.21. Dixit enim dominus Abrahæ cum ei præciperet eiectionem Iſmaëlis: Quia in Iſaac vocabitur tibi ſe-
Gal.3. men, cui, ſcilicet facta eſt repromiſſio. de qua Apoſt. ad Galatas ſcribens ait: Abrahæ dictæ ſunt repro-
miſſiones & ſemini eius, ſcilicet Iſaac, & his qui imitaturi erant ipſum.

Id eſt, non qui filii carnis, hi filii Dei: Sed qui filii ſunt promiſſionis, æſtimantur in ſemine.

HIc exponit authoritatem inductam prout facit ad propoſitum. Ad cuius euidentiam conſideran-
dum eſt quod quemadmodum Iſmaëli ſeniori, qui ſecundum carnem, hoc eſt naturali virtute car-
nis fuerat genitus, prælatus eſt diuino placito Iſaac, qui fuit ſola voluntate Dei ex ſterili iam anu mi-
raculoſè procreatus: ita intelligamus eis tantum atque eiſdem omnibus factam eſſe promiſſionem filia-
tionis Dei, quos ipſe ſecundum æternum propoſitum elegit, atque eoſdē procul cenſeri filios Abrahæ,
Supra.4. qui eadem fide generantur, quod Abraham habuit de cōceptu Iſaac, de qua ſupra: Credidit Abraham
Supra.2. Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Qua de cauſa ſuperius diſtinxit duplicem Iudæum, ſcilicet qui
Supra.4. in manifeſto, & qui in abſcondito, & duplicem circunciſionem, cordis ſcilicet & carnis. Et common-
Mat.3. ſtrauit. 4. cap. Abraham fuiſſe patrem omnium credentium. & Chriſtus in Euangelio ait: per eandem
fidem poſſe de lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ.

Promiſſionis enim verbum eſt hoc: Secundum hoc tempus veniam: & erit Sarræ filius.

COnfirmat hic conuenientem fuiſſe prædictam expoſitionem, qua per Iſaac ſignificari dixit eos
qui filii ſunt promiſſionis, eo quod Iſaac per promiſſionem natus eſt. Vnde dicit, *Promiſſionis, &c.*
Gen.18. id eſt, hoc verbum quod angelus, imò dominus in angelo dixit ad Abraham. Secundum hoc tempus
mihi ab æterno præfinitum & præfixum, veniam: vbi tempus gratiæ ſpiritualiter ſignificatur, de quo
Gal.4. tempore ad Galatas Apoſto. dicit: Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex
muliere, quippe ex virgine, per miraculum præfiguratū in miraculoſa generatione Iſaac, vt adoptio- E
nem filiorum reciperemus, quod eſt expoſitio eius quod hic ait: Et erit Sarræ filius.

Non ſolum autem illa: ſed & Rebecca ex vno concubitu habens, Iſaac patris noſtri.

PRocedit hic ad exemplum Iacob, quem primo allegauerat dicens: Non ſolum illa ſcilicet Sarra,
Gen.25. habuit filium ex electione Dei & promiſſione: ſed etiam Rebecca, quæ etiam erat ſterilis, cui do-
minus ad preces Iſaac dedit conceptū. Rebecca habens, id eſt, habuit & concepit in vtero duos filios,
ex vno concubitu Iſaac patris noſtri, quorum vnus pertinebat ad promiſſionem, ſcilicet Iacob, alius
verò ad carnem, ſcilicet Eſau. Non ex diuerſis meritis, nec ex diuerſitate matrum, aut diuerſo ſtatu pa-
tris, quod potuiſſent aſcribere filiis Abrahę, quorum Iſmaël de ancilla, & Iſaac de libera: inſuper Abra-
ham non circunciſus genuit Iſmaël, poſt circunciſionem verò Iſaac. vt igitur omne ſubterfugium ex-
cludatur, adducit exemplū vbi vnus eligitur, & alius reprobatur eorum qui non ſolum ab vno patre,
ſed etiā ab vna matre ſunt geniti, & eodem tempore. imò ex vno concubitu. vnde patet quod electio
illa nō proceſſit ex patre aut matre, nec ex eorum operibus prout Iudæi arbitrabantur, quia vt ſubdit,

Cum enim nondum nati fuiſſent, neque aliquid boni egiſſent, aut mali, vt ſecundum electio-
nem propoſitum Dei maneret: non ex operibus, ſed ex vocante
dictum eſt ei; quia maior ſeruiet minori.

OStendit hic quod vnus filiorum Rebeccæ prælatus eſt alteri, non ex generatione, nec ex operi-
bus: *Quia cum nondum nati eſſent, &c.* Et quemadmodum per ſuperiora excluſit opinionem Iudęo-
rum de meritis parentum confidentium: Ita etiam per hoc excludit errorem Manichæorum, qui di-
uerſitatem eorum, quæ in omnibus accidunt, aſcribunt natiuitati eorum vt ſcilicet vniuſcuiuſque vita
Hier.10. & mors diſponatur ſecundum conſtellationem, ſub qua natus eſt. Contra quos Hierem. A ſignis cœli F
nolite metuere, quæ gentes timent, &c. Subdit autem, aut aliquid boni egiſſent aut mali. vbi excludi-
Ad Tit.3. tur error Pelagianorum, qui dicunt ſecundum merita præcedentia gratiam dari. Cum tamen ſcri-
ptum ſit: Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos
fecit. vtrumque autem horum oſtenditur falſum, per hoc quod ante natiuitatem & ante opera vnus
filiorum Rebeccæ alteri prælatus eſt. Excluditur etiam per hoc error Origenis, qui poſuit animas ho-
minum cum angelis eſſe creatas extra corpora, & quod pro meritis vel demeritis eorum, quæ tunc
egerunt, diuerſitatem ſortitæ ſunt, quod non poteſt eſſe verum, cum hic dicatur: cum nōdum aliquid
boni egiſſent vel mali, &cæt. Deinde oſtendit vnde proceſſit quod vnus geminorum in vtero exi-
ſtentium, alteri eſt prælatus dicens: *vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret,* id eſt, vt liquido con-
ſtaret diuinum propoſitum fuiſſe cauſa, non autem opus aliquod vel parentum vel natorum. Ideo
Ephe.1. ſubdit, *non ex operibus,* hoc eſt, non ob meritum operum, *ſed ex vocante,* id eſt, Deo ſua ſpontanea vo-
luntate vnum præeligente: non quia ſanctus erat, ſed vt ſanctus eſſet; iuxta illud, Elegit nos in ipſo
ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti. Hoc autem eſt propoſitum prædeſtinationis de quo
Gen.25. ibidem dicitur: Prædeſtinati ſecundum propoſitum voluntatis eius, qui quos prædeſtinauit, hos &
vocauit. dictum eſt enim Rebeccæ. *Quia maior,* ſcilicet Eſau *ſeruiet minori,* ſcilicet Iacob. Quod qui-
dem poteſt tripliciter intelligi. Vno modo ſecundum eorum perſonas. Et ſic intelligitur Eſau ſer-
uiſſe Iacob non directè, ſed occaſionaliter, inquantum perſecutio, quam ei intulit, in bonum eius ceſ-
Prou.11. ſit. Vnde Salomon: Qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti. Secundo poteſt referri ad populos: quia dictum
Gen.25. eſt Rebeccæ conſulenti dominum: Duæ gentes ſunt in vtero tuo: & duo populi ex ventre tuo diui-
dentur, populuſque populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Quia Idumæi, qui proceſſerunt
Pſal.59. ex Eſau, aliquando fuerunt ſubiecti Iſraëlitis: iuxta illud, in Idumæam extendam calceamentum
meum. Tertio poteſt intelligi figuraliter dictum, vt per maiorem intelligatur populus Iudæorum,
qui pri-

A qui primo adoptionem filiorum accepit: ſecundum illud, primogenitus meus Iſraël. Per minorem au-
rem figurabatur populus Gentilium, qui poſterius eſt ad fidẽ vocatus, qui etiam figuratur per filium Exod. 4.
prodigum. Maior ergo populus ſeruiet minori, inquam, Iudæi ſunt noſtri capſarii, cuſtodiẽtes libros, Luc. 15.
ex quibus noſtræ fidei teſtimonium perhibetur. Vnde Chriſtus. Scrutamini ſcripturas.

Sicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.

CONfirmat hic idem quod prius dixit de electione vnius filiorum Rebeccę, authoritate Malachię Malach. 1.
prophetæ: qui in perſona Dei loquens dixit. Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Nec eſt ſequen-
da glo. quædam, dicens quod id quod ſupra dictum eſt, maior ſeruiet minori, debet intelligi ſecũdum
præſcientiam: quod autem hic dicit, intelligendum eſt ſecundum iudicium: quia ſcilicet deus propter
bona opera dilexit Iacob, prout & omnes ſanctos diligit: iuxta illud, Ego diligentes me diligo. Eſau Prou. 8.
verò odio habui propter peccata ſua, ſicut ſcriptum eſt: Altiſſimus odio habet peccatores. & alibi:
Odio eſt Deo impius & impietas eius. Quia dilectio hominis præuenitur à dilectione Dei, vnde in- Eccle. 12.
fra dicit, inuentus ſum à nõ quærentibus me, & D. Ioan. Non quaſi nos dilexerimus eũ, ſed quoniam Sap. 14.
ipſe prior dilexit. vnde neceſſe eſt dicere quod antequam Iacob dilexerit Deum, prius fuit dilectus à infra. 10.
Deo. Nec poteſt dici quod Deus ex tempore eum diligere cœperit, alioquin eius affectus eſſet mu- et. 1. Ioan. 4.
tabilis, & ideo oportet dicere quod Deus ab æterno Iacob dilexerit. Vnd Hier. 31. In charitate perpe- Eſa. 85.
tua dilexi te. Eſt autem conſiderandum quod Apoſt. tria ponit in Deo pertinentia ad ſanctos, ſcilicet
electionem, dilectionem, & prædeſtinationem, quæ ſecundum rem ſunt idem in Deo, ſed differunt ra-
tione, ſecundum noſtrum modum intelligendi. Nam ipſa Dei dilectio dicitur ſecundum quod Deus
vult alicui bonum abſolutè. Electio autem ſecundum quod per bonum quod alicui Deus vult, eum
alteri præfert. Prædeſtinatio verò ſecundum quod hominem dirigit in illud bonum, quod ei vult di-
ligendo & eligendo. Et ideo ſecundum rationem dilectio præcedit electionem, & electio prædeſti-
nationem: licet ſint ab æterno, ſicut voluntas de fine naturali ordine præcedit directionem aliquorum
in finem. Veruntamen aliter ordinantur electio & dilectio in homine, & aliter in Deo. In homine
enim electio præcedit dilectionem: eo, quod voluntas hominis mouetur ad amandum aliquam rem
B ex bono quod in re amata conſiderat, ratione cuius eã præeligit alteri, & ſic præelectæ ſuum amorem
impendit. Sed voluntas Dei eſt cauſa omnis boni. Ideo bonum per quod vna creatura prefertur alteri
per modum electionis, conſequitur voluntatem Dei, quæ eſt de bono illius, quæ voluntas de bono
illius abſolutè pertinet ad rationem dilectionis, vt dictum eſt. Eam ob rem non propter aliquod bo-
num, quod ſit in homine, eligit eum Deus, ſed potius eo quod ipſum diligit, præfert eum aliis eligen-
do. Et quemadmodum dilectio, de qua hic loquitur, pertinet ad æternam Dei prædeſtinationem. Sic
odium, de quo hic loquitur, pertinet ad reprobationem, qua Deus reprobat peccatores. Nec eſt dicen-
dum quod iſta reprobatio ſit temporalis, quia nihil temporale eſt in voluntate diuina, ſed ab æterno
voluit quæcunq; voluit: alias eſſet mutabilis. Et ſic reprobatio, quantum ad aliquid, conuenit cum di-
lectione, vel prædeſtinatione: & quantum ad aliquid differt. Conuenit primo, quantum ad duratio-
nem: quia vtraq; eſt ab æterno. Secundo quantum ad hoc quod ſicut prædeſtinatio eſt præparatio glo-
riæ, ita reprobatio eſt præparatio pœnæ. Vnde Eſa. 30. Pręparata eſt ab heri tophet. Differt autẽ quan-
tum ad hoc quod pręd eſtinatio importat præparationem meritorum, quibus prouenitur ad gloriam.
Sed reprobatio nõ importat præparationem peccatorum, quibus peruenitur ad pœnam. Et ideo pre-
ſcientia meritorum non eſt aliqua ratio ſiue cauſa prædeſtinationis, quia merita, præſcita cadunt ſub
prædeſtinatione. ſed præſcientia peccatorum poteſt eſſe aliqua ratio & cauſa reprobationis ex parte
pœnæ, quæ præparatur reprobatis, inquantum, ſcilicet Deus proponit punire malos propter peccata,
quæ à ſeipſis habent, & non à Deo. Iuſtos autem proponit ſe præmiaturum propter merita, quæ à
ſeipſis non habent. Vnde Oſeas. 13. Perditio tua ex te Iſraël, tantum ex me auxilium tuum.

TERTIA PARS IX. CAPITIS.

Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum?

IN hac tertia huius 9. ca parte, Apoſtolus inquirit de iuſtitia electionis Dei, & excludit duas obie-
C ctiones ex proxima ſententia emergentes. Primo ponit dubitationem de iniuſtitia ex parte Dei di-
cens: *Quid ergo dicemus*, id eſt, Quid ex ſuperioribus colligemus & inferemus, nunquid ex præmiſſis,
ſcilicet quod Deus abſq; præcedentibus meritis & demeritis vnum eligit, & alterum reprobat: pro-
bari poterit quod ſit iniquitas ſiue iniuſtitia apud Deum, quod aliquibus videri poſſet, eo quod iuſti-
tia diſtributiua æqualibus æqualia habeat diſtribuere. Homines autem remota differẽtia meritorum
ſunt æquales, ergo ſi Deus abſq; conſideratione meritorum & demeritorum, vnum eligit & alium re- Deut. 32.
probat, inæqualiter & per conſequens iniuſtè diſtribuit, & ſic erit iniquitas apud Deum: Contra il-
lud, Deus fidelis & abſq; vlla iniquitate. & illud: Iuſtus es Domine, & rectum iudiciũ tuum. Notan- Pſal. 118.
dum quod Origenes hanc obiectionem ſoluere volens, incidit in errorem: poſuit enim in ſuo periar-
chon Deum ab initio creaſſe omnes creaturas ſpirituales ſimul, & ipſas æquales, ne ex eorum inęqua-
litate poſſet ſecundum prædictam rationem iniquitas aſcribi Deo. Sed poſtea creaturarum diuerſitas
ſubſecuta eſt ex diuerſitate meritorum & demeritorum, quæ elicuerunt in primo inſtanti. Nam illa-
rum ſpiritualium creaturarum quædam per amorẽ conuerſæ ſunt ad Deum, plus aut minus: & ſecun-
dum hoc diſtincti ſunt ordines angelorum. Quędam verò auerſæ ſunt à Deo plus vel minus. Et ſecun
dum hoc alligatæ ſunt corporibus nobilibus vel ignobilibus. Et ſic ſecundum eum ratio condendi
& diſtinguendi creaturas corporeas, eſt peccatum ſpiritualium creaturarum, in primo inſtanti pec-
cantium. Cuius contrarium Moyſes affirmauit dicens: Vidit Deus cuncta quę fecerat, & erant valde
bona. per quod datur intelligi quod cauſa producendi creaturas corporales, vt D. Auguſt. ait, eſt bo- 11. de ci. Dei.
nitas Dei. Et Salomon, vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt dominus. Ideo hac opinione reie- Prouer. 16.
cta, videndum eſt quo modo Apoſt. hanc ſoluat dubitationem.

Abſt.

Abſit. Moyſi enim dixit, Miſerebor cui miſertus ſum, & miſericordiam præſtabo cui miſerebor. D

Exod.33. HIc ſoluit obiectionem exprobando, dicens: *Abſit*, quod illud inferatur. & proponit authoritatem ſcripturæ, ex qua procedit ſolutio, & infertur concluſio. Inducit autem authoritatem. Exo. in qua habetur quod dixit dominus Moyſi ſecundum noſtram literam: Miſerebor cui voluero: & clemens ero in quem mihi placuero. Sed Apoſtolus inducit eam ſecundum interpretationem ſeptuaginta dicens, Moyſi, &c. In quibus verbis omnia noſtra bona diuinæ miſericordiæ aſcribuntur. Et cum ſuperior ſententia fuerit bimembris, ſcilicet quod Iacob gratis dilexerit, Eſau autem odio habuerit, bipartitam quoq; ſubdit defenſionem Dei. Vnde quantum ad gratuitam dilectionem inducit authoritatem *Exod.32.* Exod congruentem huic propoſito. Habetur enim illic ſermo de impietate populi, qui vitulum in deum conflauerat: cumq; Moyſes pro huiuſmodi noxa indulgenda Deum præcaretur, audiuit, Miſerebor, &cæt. ac ſi diceret, remittere culpam, & in gratiam meam quemquam euocare, non eſt in meritis hominum poſitum, neq; vlla poteſt eſſe illius cauſa, niſi meum prorſus beneplacitum. Miſerebor cui miſertus ſum, prædeſtinando: & ſic quidam referunt præteritum ad internum Dei deſiderium, ſcilicet ad prædeſtinationem, & futurum ad externum effectum, ſiue ad vocationem & magnificationem. Veruntamen veriſimile eſt D. Paulum hac eſſe vſum verborum identitate, vt aperte ſignificaret nullam eſſe cauſam prædeſtinationis præter vnam, ſcilicet Dei voluntatem. Ideo ſi quæras cur Deus cuiuſpiam præ aliis miſeretur, nulla eſt cauſa, niſi quia illius vult miſereri. Vnde noſtra translatio habet: Miſerebor cui voluero, & cuius in animo meo miſertus ſum: & illi auxilia miſericordiæ in tempore præſtabo. Apparet ergo quomodo omnes cauſæ prædeſtinationis fuerint in hoc verbo excluſæ, quod, ſcilicet nec natiuitatis ſydera (vt Manichæi dicebant) nec animarum merita extra corpora, vt Origenes: nec opera præcedentia, vt blaſphemauit Pelagius, in cauſa ſunt gratiæ, ſed ſola eius voluntas: imò nec operum præuiſio, quæ gratiam ſubſequuntur, ſeu bonus gratiæ vſus. Quia omne Dei beneficium quod homini confert ad ſalutem, eſt diuinæ prædeſtinationis effectus; & ſic non poteſt eſſe cauſa. Diuinum autem beneficium non ſolum ſe extendit ad infuſionem gratiæ, qua homo iuſtificatur, ſed etiam ad gratiæ vſum, prout in rebus naturalibus primum mouens non ſolum cauſat ipſas formas in rebus, ſed etiam ipſos motus & operationes formarum: cum igitur Deus ſit principium omnis motus, & eius operatione ceſſante à mouendo ex formis nullus motus vel operatio ſequatur: ſic ex diuina prędeſtinatione non ſolum cauſat gratiam, ſed etiam eius vſum. Nec propter hoc E *Sap.8.* ſuperfluit habitus gratiæ, ſicut nec ſuperfluunt formæ naturales, quamuis Deus in omnibus operetur: Quia ipſe diſponit omnia ſuauiter: quia, ſcilicet per ſuas formas omnia inclinantur, quaſi ſponte in id ad quod ordinantur à Deo. Sic igitur non poteſt eſſe quod merita conſequentia gratiam ſint ratio miſerendi aut prædeſtinandi, ſed ſola Dei voluntas, ſecundum quam aliquos miſericorditer liberat. Et pro ſolutione apparentiæ, ſciendum quod iuſtitia diſtributiua locum ſolum habet in his quæ dantur ex debito, puta ſi aliqui meruerunt mercedem, plus laborantibus maior merces dari debet. Non tamen habet locum in his quæ ſponte & miſericorditer dantur. Puta ſi aliquis ex duobus, quibus nulli tenetur, vnum inuitat ad prandium, aut aliquid liberaliter ei donat, alio dimiſſo: non eſt iniquus, ſed miſericors. Similiter ſi duobus ipſum æquè offendentibus, vni dimittit offenſam, & contra alium iuſtitiam petit, vni eſt miſericors, & alteri eſt iuſtus, neutri verò iniquus. Cum ergo omnes homines propter peccatum primi parentis damnationi naſcantur obnoxii, ſi Deus aliquos ſua miſericordia liberat, relictis aliis, neutris eſt iniquus. Ideo Apoſtolus ſoluit per authoritatem, quæ omnia miſericordiæ diuinæ attribuit. Sciendum tamen quod diuina miſericordia, ſecundum tria attenditur. Primo quidem ſecundum prædeſtinationem, qua ab æterno propoſuit aliquos liberare, iuxta illud: Miſericordia eius ab æterno, vſq; in æternum. Secundo, quo ad vocationem & iuſtificationem, quibus ho- *Pſal.102.* mines ſaluat ex tempore, ſecundum illud: Secundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Tertio, ſe- *Ad Tit.3.* cundum magnificationem per gloriam: quando liberat ab omni miſeria, iuxta illud: qui coronat te in *Pſal.120.* miſericordia & miſerationibus. Et ideo miſerebor, ſcilicet vocando & iuſtificando, cui miſerior prædeſtinando. Et miſericordiam præſtabo finaliter glorificando eum cui miſereor, ſcilicet vocando & iuſtificando. & hic ſenſus amplius congruit noſtræ literæ, vbi manifeſtè non meritis, ſed ſoli diuinæ voluntati & miſericordiæ aſcribitur. F

Igitur non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.

COncludit hic ex præmiſſa authoritate propoſitum, ſcilicet quod prædeſtinationis cauſa eſt ſola Dei miſericordia, & non velle volentis, quod eſt interior operatio: nec currere currentis, quod eſt exterior operatio. Poteſt autem hæc concluſio multipliciter intelligi. Vno modo ſic: igitur ipſa ſalus hominis non eſt volentis neq; currentis, id eſt, non debetur alicui propter aliquam eius volunta- *1.Cor.9.* tem vel exteriorem operationem, quæ dicitur curſus, ſecundum illud: Sic currite vt comprehendatis: *Deut.19.* ſed eſt miſerentis Dei, id eſt, procedit ex ſola Dei miſericordia, quod maximè ſequitur ex authoritate inducta. Ne dicas in corde tuo, propter iuſtitiam meam introduxit me dominus, vt terram hanc poſſiderem. Poteſt autem & aliter intelligi, vt ſit ſenſus: Omnia procedunt ex diuina miſericordia. Igitur non eſt volentis, ſcilicet velle: neq; currentis, ſcilicet currere: ſed vtrunq; eſt miſerentis Dei. Non tamen propter hæc verba intendit Apoſtolus omnem nobis concurſum adimere in noſtra iuſtificatione: ſed intendit principalitatem iuſtificationis attribuere Deo. Actio enim magis attribuitur principali agenti, quàm ſecundario. Non enim dicimus quod ſecuris faciat arcam, ſed artifex per ſecurim. Cum ergo Deus ſit principalis agens, & voluntas ſecundarium: eius actio bona principalius aſcri- *Phil.2.* bitur Deo, quàm ipſi voluntati. Et hoc modo intelligendum eſt quod dicit ad Philippen. Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere pro ſua bona voluntate. Si dicatur quod ſi non eſt volentis velle, nec currentis currere, ſed Dei mouentis, videtur quod homo non ſit dominus ſui actus, & per conſequens quod non ſit liber. Dicendũ eſt quod Deus omnia mouet, ſed diuerſimodè vnumquodq;,

videlicet,

A videlicet ſecundum modum ſuæ naturæ: diſponit enim omnia ſuauiter, mouet naturalia naturaliter,
& libera liberè. Et ſic homo mouetur à Deo ad volendum & currendum liberè: & velle, & currere *Sap.8.*
hominis eſt liberum illi, ſed de his fuſius ſupra. 7. cap. ſuper verbo. Non enim quod volo bonum hoc
ago. & ſuper verbo, nunc autem iam non ego operor.

Dicit enim ſcriptura Pharaoni, Quia in hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam in te virtutem meam & vt annuncietur nomen meum in vniuerſa terra.

SOluit hic quæſtionem præmiſſam, quantum ad reprobationem malorum. Et primo inducit autho
ritatem: dicit ergo oſtenſum eſt quod non eſt iniquitas apud Deum, quantũ ad prædeſtinationem,
nec etiam quantum ad reprobationem: quantum ad hoc quod ab æterno reprobat malos. *Dicit enim* *Exod.9.*
ſcriptura ex ore Dei, *Pharaoni, quia in hoc ipſum* excitaui te, vel ſeruaui te ſecundum aliam interpretatio-
nem, vt annuncietur nomen meum in vniuerſa terra Noſtra autem interpretatio habet: & idcirco po-
ſui te vt oſtendam in te fortitudinem meam, vt enarretur nomen meum in omni terra. Vbi conſide-
randum eſt quid primo Deus circa reprobos faciat, quod oſtendit dicens: in hoc ipſum ſeruaui te, id *Supra.1.*
eſt, dignus eras mori propter mala quæ feceras. Nam vt dictum eſt: qui talia agunt, digni ſunt morte,
&c. Sed nõ ſtatim mortem indixi, ſed ſeruaui te in vita eo fine qui ſequitur, vt ſcilicet oſtendam, &c.
Et in hoc etiam ſenſu poteſt, legi quod dicitur: *Excitaui te*, id eſt, cum apud me tuis demeritis mortuus
eſſes, conceſſi tibi vitam quaſi te excitarem, in quo apparet quod Deus in reprobis iniquitatem non
facit, cum ipſi ſuis demeritis eſſent digni ſtatim conſumi, ſed hoc ipſum quod eos ſeruat in vita proce-
dit ex nimia bonitate ſua. Vnde Hiere. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio & non in furore
tuo, ne forte ad nihilum redućas me. Alio modo poteſt intelligi excitaui te in peccatum, vt deterior
fias, quod quidem non eſt intelligendum hoc modo quod Deus in homine cauſet maliciam, ſed intel
ligendum eſt permiſſiuè: quaſi ſcilicet iuſto iudicio permittit aliquos ruere in peccatum propter præ-
cedentes iniquitates, vt ſupra primo dictum eſt, tradidit, &c. Veruntamen aliquid amplius videtur
B hic eſſe intelligendum: quia videlicet inſtinctu quodam interiori mouentur homines à Deo ad bo-
num & ad malum. Vnde D. Aug. dicit, Quod Deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas *In lib. de*
eorum voluntates quocunq; voluerit, ſiue ad bonum pro ſua miſericordia, ſiue ad mala pro demeritis *Gra. et li. ar.*
eorum. Vnde & Deus dicitur ſuſcitare aliquos ad bonum, prout ſuſcitauit ſpiritum pueri iunioris ad *Dan.13.*
liberandum Suſannam, &c. Dicitur etiam aliquando ſuſcitare aliquos ad malum, ſecũdum illud: Suſ-
citabo Medos qui ſagittis paruulos interficiant. Aliter tamẽ ad bona, & aliter ad mala. Nam ad bona
inclinat hominum voluntates directè & per ſe tanquam author bonorum. Ad malum autem non in-
clinat directè, nec per ſe, ſed ſolum occaſionaliter, inquantum. ſ. Deus homini aliquid proponit inte-
rius vel exterius, quod quãtum eſt de ſe, eſt inductiuum ad bonum. Sed homo per ſuam maliciam per- *Supra.2.*
uersè vtitur ad malum. Vnde ſupra dixit, Ignoras quoniam benignitas Dei te ad pœnitentiam indu-
cit. Secundum autem duritiam tuam, &c. Et Iob Deus dedit locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in
ſuperbia. Et ſimiliter Deus quantum eſt de ſe, interius inſtigat hominem ad bonum, puta regem ad *Iob.24.*
defendendum iura regni ſui, vel ad puniendum rebelles. Sed hoc inſtinctu bono malus homo abute-
tur ſecundum malitiam cordis ſui. Vnde Eſa. de Aſſur. Ad gentem fallacem mittam eum, contra po- *Eſa.10.*
pulum furoris mei mandabo illi, vt auferat ſpolia, &c. Sequitur. ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor
eius non ita æſtimabit, ſed ad conterendum erit cor eius. Et hoc modo circa Pharaonem accidit, qui
cum à Deo excitaretur ad regni ſui tutelam, abuſus eſt hac excitatione in crudelitatem. Origenes no-
tat quod non dixit ad hoc ipſum te feci. alioquin ad conditorem referri videretur culpa, ſed ait ad hoc
ipſum te ſuſcitaui, id eſt, vt animi tui malitia aliis eſſet correctio fructuoſa. Deinde oportet cõſiderare
quo fine Deus iſta partim faciat, & partim permittat: pro cuius rei intelligentia notandum eſt quod
Deus manifeſtatur in creaturis, & ideo ad eius manifeſtationem creaturas viſibiles, per quas ad cog-
C nitionem inuiſibilium deuenimus, fecit. Vnde & huiuſmodi excitatio in hoc ipſum ordinatur, & *Supra.1.*
quantum ad præſentes. Ideo dicit, vt oſtendam in te virtutem meam. Quia vt in Exod. dicitur: Vide-
runt filii manum magnam quam exercuerat dominus contra Ægyptios. Et quantum ad abſentes di- *Exod.14.*
cit: Vt annuncietur nomẽ meum in vniuerſa terra: iuxta illud, annunciate inter gentes gloriam eius.
Sic igitur patet quod quantum ad hoc non eſt iniquitas apud Deum: Quia vtitur creatura ſua ſecun- *Pſal.95.*
dum eius merita ad gloriam ſuam. Et hoc in eodem ſenſu exponi poteſt. Si dicatur poſui te, id eſt, or-
dinaui malitiam tuam ad gloriam meam: Deus enim malitiam ordinat, ſed non cauſat.

Ergo cui vult miſeretur, & quem vult indurat.

HIc ex vtraque authoritate inducta infert concluſionem. Nam ex eo quod dictum eſt, miſerior cui
miſerior, concludit ergo cuius vult miſeretur: Iuxta illud, Miſertus eſt dominus timentibus ſe. *Pſal.102.*
Ex eo verò quod dictum eſt, in hoc ipſum excitaui te, & cæt. concludit ſecundam partem copulatiuè
quem vult indurat: iuxta illud, Induraſti cor noſtrum, ne timeremus te. & illud: Ex ipſis benedixit, & *Eſa.63.*
exaltauit, & ex ipſis maledixit & humiliauit. Et quidem quod dicitur de Dei miſericordia, dubita- *Eccle.33.*
tionem non habet, ſuppoſitis quæ præmiſſa ſunt. Sed circa indurationem videtur eſſe duplex dubita-
tio: Prima quia duritia cordis ad culpam pertinere videtur ſecundum illud, Cor durum malè habebit *Eccle.3.*
in nouiſſimo. Si ergo Deus indurat, ſequitur quod eſt author culpæ, contra quod dicit D. Iacobus:
Deus intentator eſt malorum. Sed dicendum quod Deus nõ dicitur indurare aliquos directè, quaſi in
eis cauſet malitiam, ſed indirectè, inquantum, ſcilicet ex his quæ facit in homine, intus vel extra ho-
mo ſumit occaſionem peccati, & hoc ipſum Deus permittit. Vnde non dicitur indurare, quaſi immit-
tendo malitiam, ſed non apponendo gratiã, quam apponere non tenetur. Secunda dubitatio eſt: quia
ipſa induratio non videtur diuinæ voluntati poſſe aſcribi, cum ſcriptum ſit: Hæc eſt voluntas Dei ſan
ctificatio veſtra. Et quod Deus omnes homines vult ſaluos fieri. Dicendum quod tam miſericordia *1. Theſ.4.*
quàm iuſtitia diſpoſitionem voluntatis important. Vnde ſicut miſeratio attribuitur diuinæ volũtati, *1. Tim.2.*

NNN ita &

Supra.2. ita & id quod eſt iuſtitiæ. Sic ergo intelligendum eſt cuius vult miſeretur, ſcilicet per ſuam miſeri- D
cordiam. Ita & quem vult indurat per ſuam iuſtitiam: quia illi quos indurat, merentur quod indurentur, vt dictum eſt.

QVARTA PARS IX. CAPITIS.

Dicis itaque mihi. Quid adhuc queritur? voluntati enim eius quis reſiſtit?

IN hac quarta huius cap. parte, obiicit contra vltimam concluſionem, ſcilicet, cuius ergo, &c. quaſi
dicat, ſi ita eſt, dicens mihi, Quid adhuc quæritur, id eſt, quid oportet vlterius quærere de cauſa bonorum & malorum, quæ hic aguntur. Cum omnia diuinæ voluntati attribuantur, quæ eſt cauſa ſufficiens, eo quod nullus poſſit ei reſiſtere. Vel aliter: Quid adhuc queritur? id eſt, quid conqueritur Deus de hominibus quando peccant, quemadmodum per Eſa. Filios enutriui & exaltaui, illi autem ſpreuerunt me. Non enim videtur iuſtam habere querelam, quia hoc procedit ex eius voluntate, cui nullus
Eſa.1. reſiſtere poteſt. Vel aliter: Quid adhuc queritur, ſcilicet, ab homine vt faciat bonum vel malum: iuxta illud, Indicabo tibi homo quid ſit bonum, & quid Deus requirat à te. Fruſtra enim requiritur aliquid
Mich.6. ab aliquo, quod non eſt in eius poteſtate. Nihil autem in hominis poteſtate eſſe videtur, ſecundum prædicta, quæ omnia aſcribunt diuinæ volũtati cui nullus reſiſtere poteſt. Vnde Heſter dicebat: Non eſt qui tuæ poſſit reſiſtere voluntati. & hæc videtur eſſe intentio Apoſtoli, hoc autem dictum intelli-
Act.7. gi debet de voluntate beneplaciti, quia voluntati ſigni reſiſtunt multi. Vnde D. Stephanus vos ſpiritui ſancto ſemper reſtitiſtis.

O homo, tu quis es qui reſpondeas Deo?

ENeruat & diſſoluit quæſtionem per aliam interrogationem, qua intendit obdurare eorum ora qui ita inſaniunt, vt Deum redarguere præſumant. Ad cuius intelligentiam conſiderandum eſt quod circa electionem bonorum, & reprobationem malorum, duplex dubitatio moueri poteſt. Vna quidem in generali. Cur Deus velit quoſdam indurari, & quorundam miſereri: alia verò in ſpeciali, quare velit huius miſereri, & hunc vel illum indurare. Quo ad primam poteſt ratio aſſignari: quemadmodum ſi aliquis ædificare volens, habet multos lapides æquales congregatos. Poteſt ratio aſſignari B
quare quoſdam ponat in ſummo, illos poliendo, & alios in imo impolitos, relinquendo ex parte finis: quia ad perfectionem domus, quam facere intendit, requiritur fundamentum, quod habet lapides in imo, qui non egent tanta pulchritudine. Et cacumen parietis, quod habet lapides in ſummo, qui ſunt magis apparentes. Sed quare ponat & poliat hos lapides in ſummo, & hos nõ poliat, & ponat in imo, non habet aliam rationem præter artificis voluntatem. Sic eſt de prædeſtinatione & reprobatione.
Iob.9. Apoſtolus primo reſpondet dubitationi, quantum ad ſecundam interrogationem. Quare, ſcilicet hu-
Iob.39. ius miſereatur, & illum induret. Et arguit præſumptionem quærentis dicens: *O homo*, qui ſcilicet, es fragilis & ignorans, *tu quis es, qui reſpondeas Deo*, id eſt, vnde ſufficis ad reſpondendum Deo. Qui ſi velit tecum in iudicio contendere, non poteris reſpondere vnum pro mille. Iob autem dicit: Qui arguit Deum, debet ei reſpondere. In quo datur intelligi, quod homo non debet ſcrutari rationem diuino-
Eccle.1. rum iudiciorum, cum intentione comprehendendi: eo quod excedant capacitatem humanæ rationis.
Prouer.25. Ideo Sapiens: Altiora te ne quæſieris. & Salomon: Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria.

Nunquid figmentum dicit ei qui ſe finxit, Quid me feciſti ſic?

Eſa.45. COntinuando exprobrationem præſumptionis, aliam interrogationem ex textu Eſa. adducit. *Nunquid, &c.* in textu Eſa. ſic habetur: Nunquid dicit lutum figulo ſuo. Quid facis & opus tuum ſine manibus? Pro cuius intelligentia conſideranda eſt ſimilitudo de artifice. Si enim artifex ex materia vili facit vas pulchrum, & nobilibus actionibus accommodatum, totum aſcribitur bonitati artificis, puta ſi ex luto faciat ſcutellas & vrceos ad nobilem menſam, decentes. Si verò ex vili materia, puta luto, faciat vas vilibus accommodatum, puta coquina vel huiuſmodi officiis. Si vas ex materia precioſa, quæ præiacebat operationi, puta ſi ex auro & lapidibus pręcioſis ad viles vſus ordinatum
Gen.2. eſſet, & rationem haberet, conqueri poſſet de artifice. Sed non vas ex luto confictum. Atqui humana F
natura vilitatem habet ex ſua materia: quia ex limo terræ. Sed maiorem vilitatem habet ex ratione peccati, quod per vnum hominem in hunc mundum intrauit, & ideo homo merito luto comparatur. Vnde Iob.30. comparatus ſum luto, & aſſimilatus ſum fauillæ & cineri. Vnde quicquid boni habet
Eſa.64. homo, debet bonitati Dei, quaſi petitiæ figuli aſcribere: iuxta illud, Nunc domine pater es tu, nos verò lutum. & fictor noſter tu, & opus manuum tuarum omnes nos. Si verò Deus hominem ad meliora non promoueat, ſed in ſua infirmitate eum dimittens, deputat eum ad infimum vſum, nullam facit ei iniuriam, vt poſſit de eo iuſtè conqueri.

An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere, aliud quidem vas in honorem, & aliud in contumeliam?

APoſtolus hic exponit verba Eſaiæ, dicens: *An, &c.* quaſi dicat, aſſertum eſt quod figmentum, id eſt, vas fictile non poſſet dicere fictori: Quid me feciſti ſic? eo quod figulus liberam habeat facultatem ex materia luti opus facere, quodcunque ſibi placuerit, aliud in honorem, id eſt, ad honorabiles
2.Tim.2. vſus: aliud verò in contumeliam, id eſt, in vſus viliores. Quia vt alibi dicit, In magna domo non ſolum ſunt vaſa aurea & argentea, ſed etiam lignea & fictilia: & quædam quidem in honorem, quędam autem in contumeliam. Similiter Deus liberam habet poteſtatem ex eadem corrupta materia humani generis, ſicut ex quodam luto, nulli faciendo iniuriam, quoſdam homines præparatos in gloriã, quoſdam verò in miſeria derelictos. Quia vt Hier. ait: Sicut lutum in manu figuli, ita in manu mea vos do-
Hier.18. mus Iſraël. Si verò obiiciatur quod quemadmodum vas non poteſt conqueri, nihilominus tamen ſi artifex increparet vaſis figuram & vilitatem, poſſet vas ſeipſum excuſare, imò culpam in artificem reſpergere, eo quod placuit illum ita plaſmare. Sic reprobus, &cæt. Dicendum quod non eſt ſimile eo quod Deus in reprobo malitiam non cauſat, ſed ipſe ſolus eam ſibi aſciuit; artifex verò cauſat figuram. Ideo, &c.

Quod ſi

A *Quod ſi Deus volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum, vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam.*

HIc ſoluit primam dubitationem, cur Deus velit quibuſdam miſereri, & quoſdam in miſeria dere-
linquere in generali. quia cur in ſpeciali, dictum eſt non poſſe dari rationem præter voluntatem
Dei. In generali tamen ratio poteſt dari. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quod finis omnium
diuinorum operum eſt manifeſtatio diuinæ bonitatis. Vnde Salomon: Vniuerſa propter ſemetipſum *Prou.16.*
operatus eſt dominus. & ſupra dictum eſt: inuiſibilia Dei, &c. Tanta autem eſt diuinæ bonitatis ex- *Sup.1.*
cellentia, quod non poteſt vno modo, nec in vna creatura ſufficienter manifeſtari. Ideo diuerſas crea-
turas condidit, in quibus diuerſimodè manifeſtatur, præcipuè in creaturis rationalibus, in quibus iu-
ſtitia manifeſtatur, quātum ad illos quos pro demeritis eorum punit. Miſericordia verò in illis quos
ſua gratia liberat, & promouet. Et ideo vt vtrunq; in hominibus manifeſtaretur, quoſdam miſericor-
diter liberauit, & promouit, ſed non omnes. Ponit ergo primo rationem reprobationis malorum, &
deinde electionis ſiue prædeſtinationis bonorum. In vtriſq; tamen triplex eſt differentia attendenda.
Prima ſecundum finem. Finis enim reprobationis vel obdurationis malorum eſt manifeſtatio diuinę
iuſtitiæ vindicatiuæ, ideo dicit: *Quod ſi Deus volens oſtendere iram ſuam,* id eſt, iuſtitiam vindicatiuam:
quia in Deo non eſt ira ſecundum affectus commotionem, ſed ſolum ſecundum effectum vindictæ,
vt dictum eſt ſupra ſuper verbo reuelatur enim ira, &c. Addit autem, & notam facere potentiā ſuam: *Sup.1.*
Quia licet in operibus miſericordiæ, vt in creatione mundi & redemptione, latè pateat eius potētia,
præcipuè tamen eam facit apparere in malorum punitione, eo quod eius potentia videtur occultari
dum eos tollerat in hac vita: quod videntes filii huius ſeculi, cogitare poſſent cauſam tollerantiæ &
diſſimulationis eſſe impotentiam vlciſcendi, eam ob rem hanc potentiam notiſſimam faciet Deus in
die iræ, id eſt, iuſti iudicii Dei. Nam licet in hac vita nonnunquam puniat malos, id tamē fit perquam
rarò, neq; conſtat vindictam eſſe Dei, niſi rariſſimè, vt inundatione orbis & exuſtione Sodomorum.
Secunda differentia inter malos & bonos attenditur ſecundum vſum: quia vſus malorum, quo vti-
tur eis Deus eſt ira, id eſt, pœna: ideo vocat eos vaſa iræ, id eſt, iuſtitiæ inſtrumenta quibus Deus vti-
B tur ad oſtendendum iram, id eſt, iuſtitiam vindicatiuam. Vnde Apoſt. Eramus natura filii iræ. Tertia
differentia inter eos attenditur ſecundum actum, quem Deus exercet circa eos. Quia reprobos Deus
non parat, ſeu diſponit ad malum, ſed ipſi ex ſeipſis ſe diſponunt ad malum, ex libero arbitrio & cor-
ruptione primi peccati. Vnde dicit vaſa iræ apta in interitum. & ideo Apoſt. non dicit quod volens *Ephe.2.*
Deus oſtendere iram, voluit reprobos facere vaſa irę & aptare ad interitum, imò ad oſtendendum eo-
rum opera adeo eſſe proprii ipſorum arbitrii, vt ſint contra voluntatem Dei ait: Suſtinuit in multa pa-
tientia vaſa iræ, ex ſe apta in interitum circa eos autem Deus, nihil agit, ſed ſolum permittit eos agere
quæ concupiſcunt, ideo ſignanter dicit ſuſtinuit in multa patientia. Eſt enim altiſſimus patiens reddi- *Eccle.5.*
tor. Ea enim quæ cum multa patientia ſuſtinemus, nobis diſplicere oſtendimus: ſic diſplicent Deo ma-
lorum peccata, quæ ipſe ſuſtinet & tollerat procraſtinando punitionem, vt quantum eſt de ſe ſua be-
nignitate & longanimitate ad pœnitentiam adducat, ſed duricies eorum eſt in cauſa per accidens, vt *Sup.2.*
Deus velit in ipſis oſtendere cumulatius iram ſuam. Deinde ex parte bonorum ſimiliter tria ponit.
Primò quidem finem, cum dicit: *Vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ.* Finis enim electionis & miſerationis
bonorum, eſt manifeſtatio abundantis bonitatis eius, quam demonſtrat reuocando eos à malo, & ad
iuſtitiam eos trahendo, & finaliter eos in gloriam perducendo. & hoc innuit cum dicit, vt oſtenderet
diuitias gloriæ ſuæ. De quibus ſupra: An diuitias bonitatis eius contemnis. & alibi: Deus autem qui *Sup.2.*
diues eſt in miſericordia. Signanter autem dicit, *vt oſtenderet, &c.* Quia ipſa condemnatio & reproba- *Ephe.2.*
tio malorum, quæ eſt ſecundum iuſtitiam, manifeſtat & commendat gloriam ſanctorum, qui ab ipſa
tali miſeria liberati ſunt. Secundò deſcribit vſum bonorum, cum dicit, *in vaſa miſericordiæ.* Nominat
autem bonos vaſa miſericordiæ, quia vtitur eis Deus, quaſi inſtrumentis ad ſuam miſericordiam ma- *Eccle.44.*
nifeſtandam, ſecundum illud: Iſti ſunt viri miſericordię. Tertiò ponit actum, quem Deus circa bonos
exercet, non ſolum enim Deus eos ſuſtinet, quaſi aptos exiſtentes ad bonum, ſed eos parat & diſponit,
vocando, iuſtificando, & magnificando. Vnde dicit: *Quæ præparauit in gloriam.* & Pſalmographus: Prę-
C parans montes in virtute ſua. Eſt autem conſtructio defectiua & ſuſpenſiua vſq; hic. Sed ſenſus Apo-
ſtoli eſt talis: Quod ſi Deus volens, &c. O homo tu quis es qui reſpondeas Deo, vel quid contra hæc
iuſtè poteris dicere, quaſi dicat, nihil. Non enim ſic quos vult indurat, vt peccare compellat, ſed ſuſti-
net eos & permittit, vt ſecundum ſuam inclinationem tendant in malum ad oſtenſionem diuitiarum
iuſtitiæ & miſericordiæ ſuæ. Ex præmiſſis in primo cap. ſuper verbo qui prædeſtinatus, & in. 8. ſuper
verbo: Quos præſciuit hos, &c. & in hoc nono cap. apparet diffinitio & differentia prędeſtinationis,
& reprobationis, quæ ſunt partes prouidentiæ Dei, quæ non ſolum dicunt actus, intellectus diuini,
ſed etiam volūtatis. Prædeſtinatio quidem voluntatem vocandi, iuſtificandi, magnificandi, & glori-
ficandi, qui ſunt effectus prædeſtinationis, qui ſimul conſiderati non habent cauſam in prædeſtinato,
licet vnus effectus comparatus ad alium poſſit habere rationem cauſæ. Reprobatio verò dicit actum
voluntatis permittendi cadere in peccatum, quæ promiſſio nō tollit liberum arbitriū: dicit etiam vo-
luntatem inferendi damnationis pœnam pro culpa, quæ ex ſolo libero arbitrio pendet, & non à Deo.

QVINTA PARS IX. CAPITIS.

Quos & vocauit, nos, non ſolum ex Iudæis, ſed etiam ex Gentibus.

POſtquam Apo. oſtendit gratiam Dei dari hominibus, ex diuina electione, per quam homines vo-
cantur ad gloriam. In hac quinta huius. 9. ca. parte, oſtendit quod prædicta electio ſeu vocatio, nō
ſolum pertinet ad Iudæos, vt ipſi gloriabantur, propter illud: Dilexi patres tuos, &c. ſed etiā ad Gen-
tes dicens: *Quos, &c.* quaſi dicat, dictum eſt quod pręparauit in gloriam ſanctos, quos, ſcilicet, & voca- *Deut.4.*
uit per gratiam ſuam, non ſolum ex Iudæis, ſed etiam ex Gentibus. Eo quod non Iudæorum tantum
Deus, ſed & Gentium. Vnde Sopho. 2. Adorabunt eum viri de loco ſuo omnes inſulæ Gentium.

A eſt, quando in terris viſus eſt, & cum hominibus cōuerſatus eſt, quàm verba quæ locutus eſt per Prophetas. Vel aliter: Quia dominus, ſcilicet Deus pater faciet ſuper terram verbum abbreuiatum, id eſt, incarnatum. Quia filius Dei exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens. Dicitur autem exinanitum vel abbreuiatum, non quod aliquid ſit ſubtractum à plenitudine, vel magnitudine diuinitatis ipſius, ſed quia noſtram exilitatem & paruitatem ſuſcepit. Apoſt. prędictas authoritates, Eſa. allegauit ſecundum interpretationem .70. quia ſecundum noſtram literam, ſic habetur, Si fuerit populus tuus Iſrael, ſicut arena maris, reliquiæ conuertentur ex eo. Conſummatio abbreuiata inundabit. Conſummationem enim & abbreuiationem dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ. *Bar. 3.* *Heb. 2.*

Et ſicut prædixerat Eſa. Niſi Dominus Sabbaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorra ſimiles fuiſſemus.

HIc inducit authoritatem Eſa. pertinentem ad Apoſtolum, dicens: *Niſi dominus Sabbaoth*, id eſt, exercituum vel virtutum, *reliquiſſet nobis ſemen*, id eſt, verbum Euangelii: vel ſemen, id eſt, Chriſtum: iuxta illud, Et ſemini tuo qui eſt Chriſtus. Vel ſemen, id eſt, Apoſtolos: De quibus Eſa. Semen ſanctū erit quod ſteterit in ea. *Quaſi Sodoma facti eſſemus, &c.* Grauius enim fuit peccatum Iudæorum quàm Sodomorum iuxta illud, Maior facta eſt iniquitas populi mei peccato Sodomorum. Vnde Ezech. 16. Non fecit Sodoma ipſa & filiæ eius, ſicut feciſti tu & filiæ tuæ. Et ideo quod non fuerint totaliter exterminati, ſicut Sodomitæ, eſt imputandum diuinæ miſericordiæ. *Eſa. 1.* *Gal. 3.* *Eſa. 6.* *Thren. 4.*

Quid ergo dicemus? Quod Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam: iuſtitiam autem quæ ex fide eſt.

INfert hic concluſionem ex dictis. Primò quantum ad Gentes dicens: *Quid ergo dicemus?* ſcilicet ex conſideratione prædictorum. Hoc inquam dicere, & inferre poſſumus quod Gentes apprehenderunt, id eſt, cōſecutæ ſunt iuſtitiam, qua vocantur filii Dei, & per quam iuſtificati ſunt: & hoc quidem ex vocatione diuinæ electionis, & nō ex meritis. quod patet ex hoc quod dicit, quæ non ſectabantur

B iuſtitiam: iuxta illud, Eratis in illo tempore ſine Chriſto, alienati à conuerſatione Iſraël. Deinde declarat de qua iuſtitia intelligat, dicens: Iuſtitiam autem quæ ex fide eſt. Non eam quæ in operibus conſiſtit. Non enim ideo Gentes conuerſæ ſunt, quia vt iuſtitiam legalem obſeruabant, ſed iuſtificati ſunt per fidem Chriſti, iuxta illud, Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti. *Ephes. 2.* *Sup. 3.*

Iſrael verò ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit.

ADducit hic concluſionem quantum ad Iudæos, dicens: *Iſrael verò*, id eſt, populus Iudæorum, *ſectando legem iuſtitiæ, &c.* dicitur autem lex iuſtitiæ lex ſpiritus vitæ, per quam homines iuſtificabātur, ad quam populus Iudæorum non peruenit, quam tamen ſectabantur obſeruando vmbram huius ſpiritualis legis, quæ conſiſtit in obſeruationibus legalibus. Vnde Apoſt. Vmbrā habens lex futurorum bonorum. Vel ſectando legem iuſtitiæ, id eſt, legem Moyſi, quæ eſt lex iuſtitiæ, ſi ſit bene intellecta: quia docet iuſtitiam. Vel dicitur lex iuſtitiæ, quia facit homines iuſtos non verè & apud Deum, ſed exterius apud homines, dum peccata vitantur, non ex amore, ſed ex timore pœnæ: quā lex infligebat. Vnde Eſa. 51. Audite me qui ſequimini quod iuſtum eſt, & quæritis dominum. Et iterum: Audite me, qui ſcitis iuſtum populus meus lex mea in cordibus eorum. *Sup. 8.* *Heb. 10.*

Quare? quia non ex fide: ſed quaſi ex operibus.

HIc aſſignat ratiōnē immediatæ concluſionis. *Quare?* ſcilicet dum ſectarentur legem ad ipſam non peruenerunt, quia ſcilicet, non per debitā viam ſectabantur, quia non per viam fidei Chriſti quærebant iuſtificari, ſed quaſi ex operibus legis, ex quibus non iuſtificabitur omnis caro coram illo. *Supra. 3.*

Offenderunt enim in lapidem offenſionis, ſicut ſcriptum eſt. Ego pono in Syon lapidem offenſionis, & petram ſcandali: & omnis qui credit in eum, non confundetur.

C EXplicat hic cauſam propoſitam, & primo proponit manifeſtationem dicens: *Offenderunt enim in lapidem offenſionis*. i. in Chriſtum qui aſſimilatur lapidi offenſionis. Quia ſicut lapis in quem aliquis offendit, non cauetur propter ſuam paruitatem, ita & Iudæi videntes Chriſtum in infirmitate detentum, non cauerunt eum offendere. Vnde Eſa. 53. Quaſi abſconditus vultus eius et deſpectus, vnde nec reputauimus eum. Et Hier. 13. Antequam offendant pedes veſtri ad mōtes caliginoſos, id eſt, ad Chriſtum & eius Apoſtolos, qui dicuntur montes caliginoſi, eo quod eorum magnitudo & dignitas latebat. Secundò, ad hoc inducit authoritatem dicens: Sicut ſcriptum eſt in Eſa. ſcilicet. Componit autē Apo. verba Eſaiæ, in diuerſis locis ſcripta. Nam Eſa. 28. dicitur: Ecce ego mittā in fundamentis Syon lapidem, ſcilicet quaſi fundamentum, in quo deſignatur quod Chriſtus diuina ordinatione cōſtitutus erat Eccleſiæ fundamentum iuxta illud, Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Legitur etiam Eſa. 8. In lapidem autem offenſionis & petram ſcandali, duabus domibus Iſraël: et hinc ſumitur medium authoritatis, in qua dicit lapidem offenſionis & petram ſcandali, vt offenſio referatur ad ignorantiam. Quia vt Apoſt. ait: Si cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Scandalum autem eſt referendum ad impactionem & caſum, quo per infidelitatem ceciderunt, Chriſtum & eius Apoſtolos perſequendo. Vnde Apoſt. Nos prædicamus Chriſtum crucifixū, Iudæis quidem ſcandalum. Et D. Simeon: Ecce hic poſitus eſt in ruinā, &c. Finis authoritatis ſumitur ab Eſa. 28. vbi dicitur, qui crediderit non feſtinet: loco cuius dicitur hic: Omnis qui credit in eum nō confundetur. quia, ſcilicet conſequetur mercedem ab eo: iuxta illud, Qui timetis Deum credite illi. Et non euacuabitur merces veſtra. Ponit autē Apo. hęc verba ſecundum interpretationem ſeptuaginta. Et ad hūc ſenſum pertinet quod in noſtra tranſlatione dicitur: Qui crediderit, non feſtinet. Ille enim feſtinare videtur, qui deluſum ſe reputat, quia cito nō adipiſcitur quod ſperabat *1. Cor. 3.* *1. Cor. 2.* *1. Cor. 1.* *Luc. 2.* *Eccle. 2.*

EPITOME X. CAPITIS.

POſtquam Apoſt. oſtendit quod per electionem gratiæ Dei Gentiles vocati ſunt ad fidem, & aliqui etiam ex Iudæis de maiori parte populi Iudaici offendente & ſcandaliſata, in hoc. 10. ca. ſpe-

cialiter agit de caſu Iudæorū. Et primo præmittendo ſuum affectum & motiuum miſerationis eorū, declarat caſum illorū eſſe miſerandum, & cauſam excidii ſiue caſus illorum fuiſſe ignorantiā iuſtitiæ Dei per Chriſtum, ad quē tanquam ad finem lex ordinabatur. Et probat veritatem eorum quæ Iudæi ignorabant duplici authoritate. Secundo ibi: *corde creditur ad iuſtitiam*, Exponit verba Moyſi ponendo ordinem quo quis vocatur in ſalutem, quæ eſt ex fide, inducēdo authoritatē quām declarat, & ex qua infert concluſionem, quod fides eſt ex auditu: auditus autem per verbum Dei. Tertio ibi, *Sed dico, &c.* oſtendit quod caſus Iudæorum nō fuerit totaliter excuſabilis, quia ignorantia eorum nō fuit inuincibilis, vel ex neceſſitate exiſtens, ſed quodammodo voluntaria: Cum audierint ex doctrina Apoſtolorum, & cognoſcere potuerint ex lege & Prophetis, maximè ex Moyſe & Eſa quos adducit. D

EXPOSITIO LETERALIS X. CAPITIS.

F*Ratres voluntas quidem cordis mei*, non ficta, ſed ex intimo cordis effectu procedens, *& obſecratio ad Deum fit*, ſcilicet à me, *pro illis in ſalutem*, id eſt, vt Deus det illis fidem, qua ſalutem animę conſequā-

Ioan.16. tur. *Teſtimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem quidem Dei habent*, id eſt, zelum Dei habent & obſe-

Phil.3. quium arbitrantur ſe præſtare Deo, Chriſtum & eius membra perſequendo, prout ipſe paternarum traditionum amplius æmulator exiſtens. Vnde dicebat ſecundum æmulationem perſecutus ſum Eccleſiam Dei. *Sed non ſecundum ſcientiam*, id eſt, ſecundum diſcretionem habent zelum Dei. Quia eorum zelus, per rectam ſcientiam non ordinatur, dum ignorant veritatem, per quam ignorantiam non excuſantur. Quia ſi quis ignorat, ignorabitur. *Ignorantes enim iuſtitiam Dei*, qua, ſcilicet, Deus iuſtificat. Iuſtitia enim Dei eſt per fidem Ieſu Chriſti, vt dictum eſt. *& ſuam quærētes ſtatuere*, id eſt, firmare ſuam, ſcilicet iuſtitiam, quæ conſiſtit in operibus & obſeruantiis legis, quia non expectabāt aliquid à Deo, niſi in compenſationem æqualem operum, quemadmodum eſt iuſtitia apud homines, quæ non habet

Supra.4. gloriam apud Deum. ideo dicit ſuam quaſi humanam & non diuinam. *iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti*, i. ſubiici nolunt Chriſto, per cuius fidem iuſtificantur homines. *Finis enim legis Chriſtus*. qui valet, *ad iuſti-*

Gal.4. *tiam omni credenti*. Quia lex Moyſi, quæ Chriſtum promittebat & præfigurabat, ac tanquam Pedagogus ad eum dirigebat, non ſufficiebat: & ſic Chriſtus erat finis quem lex intendebat ad iuſtitiam, vt, E

Heb.7. ſcilicet, homines per Chriſtum, iuſtitiam, id eſt, gratiam conſequerentur: quod impoſſibile erat legi, quæ neminem ad perfectum adduxit. *Moyſes enim ſcripſit, quoniam iuſtitiam quæ ex lege eſt*, id eſt, ex timore & non amore, *qui fecerit homo viuet in ea*, vbi litera noſtra habet, Cuſtodite leges meas atq; iudicia, quæ faciens homo viuet in eis: quia hanc commoditatem conſequebatur homo per legis obſeruantiam,

Heb.10. vt non occideretur tanquam tranſgreſſor. Nam abſq; miſericordia in lege illa occidebatur, is qui irritam eam faciebat. Et ſic lex conſeruabat vitam corporalem, ſed non dabat vitam æternam ex ſe, ſed

Mat.19. ſpiritualiter & cum fide Chriſti obſeruata perducebat ad vitam æternam. Vnde Chriſtus: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. *Quæ autem ex fide eſt iuſtitia ſic dicit*, id eſt, in corde hominis ſic loquitur, *Ne dixeris in corde tuo*, ſcilicet dubitando, *Quis aſcendet in cœlum*, id eſt, Chriſtum deducere, id eſt, ne aſſeras in corde tuo, quod Chriſtus non ſit in cœlo: quia Chriſtus dixit. Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui

Ioan.3. deſcendit de cœlo. Et Apoſt. Qui deſcendit ipſe eſt, & qui aſcendit ſuper omnes cœlos. *Aut quis deſ-*

Ephe.4. *cendet in abyſſum, hoc eſt Chriſtum à mortuis reuocare*, id eſt, ne dixeris etiam quis deſcendet in infernum, quaſi reputans hoc eſſe impoſſibile: quia hoc dicere eſſet reuocare Chriſtum ex mortuis, id eſt, dicere

Eccle.24. Chriſtum non fuiſſe mortuum: ipſe enim moriens in abyſſum deſcendit, & inferiores partes terræ penetrauit. Et ſic Apoſtolus prohibet dubitare, ſcilicet de morte eius, & deſcenſu ad inferos, ac etiam de aſcenſu in cœlum. *Sed quid dicit ſcriptura?* hoc inquam quod ſequitur, *propè eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo*, id eſt, non ſoliciteris quod deſit tibi verbum fidei iuſtificantis, propter hoc quod Chriſtus eſt in cœlo, ſecundum naturam humanam, aut quod deſcenderit in infernum per mortem humanitatis quantum ad animam, quia ipſe deſcendens, reſurgens, & aſcendens, impreſſit verbum fidei, & in

Ioan.15. corde tuo per quod mundaueris & iuſtificaueris, prout Apoſtolis, quibus Chriſtus dixit: Et vos

Hier.23. mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum vobis. *Hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus.* de quo Hiere. Qui habet ſermonem meum, loquatur ſermonem: verbum autem illud eſt in ore per confeſſionem, & in corde per fidem. Ideo dicit: *Quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Ieſum*, recognoſcens eum dominum ſubiiciendo ei affectum, *Et in corde tuo credideris*, ſcilicet fide formata, quæ per dilectionem operatur. *quod Deus illum ſuſcitauit à mortuis.* reſurrexit enim virtute Dei, quæ eſt communis patri, ſibi & Spiritui ſancto. *ſaluus eris*, ſalute æterna: de qua Eſa. Saluatus eſt Iſraël in domino, ſalute æterna. F

SECVNDA PARS X. CAPITIS.

C*Orde enim creditur ad iuſtitiam*, id eſt, per fidem cordis iuſtificatur homo. Nec tamen ſufficit ſolum corde credere ad ſalutem: quia requiritur oris confeſſio. Vnde ſubdit: *Ore autem confeſſio fi*dei interioris, *fit*, id eſt, neceſſaria eſt *ad ſalutem*, ſcilicet æternam conſequendam pro loco & tempore, quando, ſcilicet expoſcitur fides alicuius à perſecutore, vel quando periclitatur fides aliena.

Sup.3. *Dicit enim ſcriptura omnis*, ſcilicet tam Gentilis quàm Iudæus, *qui credit in illum non confundetur*, id eſt, non erubeſcet in futuro, quamuis hic confundi videatur. *Non enim eſt diſtinctio Iudæi & Græci*, id eſt, Gentilis: quia non Iudæorum tantum, ſed & Gentium & omnis terræ. *Non idem Dominus*, id eſt, creator *omnium diues*, id eſt, diuitias bonitatis ſuæ abundanter & liberaliter diſtribuens, *in omnes qui*

Iohel.2. *inuocant illum.* Dicit enim Iohel: *omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit? Quomodo ergo inuocabunt, in quem non crediderunt*, ſcilicet Gentes: quia oris confeſſio fieri non poteſt, niſi fide præ-

Luc.6. cedente in corde. Cum ex abundantia cordis os loquatur. Et Apoſtolus, Nos credimus propter

2.Cor.4. quod & loquimur. *aut quomodo credent ei, quem non audierunt*, vel exterius, vel interius. *Quomodo autem audient ſine prædicante? Quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur?* à Deo vel ab eo commiſſis. Qui enim

Hier.23. prædicant, non miſſi, ſunt Pſeudoprædicantes: prout de antiquis Pſeudoprophetis Hieremias dice-

Eſa.52. bat: Non mittebam eos, & ipſi currebant. *Sicut ſcriptum eſt: quam ſpecioſi pedes*, id eſt, progreſſus vel affectus eorum, qui non vſurpant ſibi prædicationis officium, & prædicant ea quæ ſunt vtilia ad pre-

ſentem

A ſentem & futuram vitam: *Euangeliʒantium*, id eſt, annunciantium, *pacem*, id eſt, reconciliationem, quam Naon.
Chriſtus fecit inter homines & Deum, eos reconciliando: vel pacem habendam cum omnibus homi a. Theſ.
nibus. *Euangeliʒantium bona*, ſcilicet quæ ſperamus habere in futuro ſeculo. *Sed non omnes obediunt Euan* Eſa.53.
gelio, Non enim omnium eſt fides. *Eſaias enim dicit: Domine, quis credidit auditui noſtro.* quia rari ſunt. *Ergo*
fides ex auditu. Ex quo ſi qui non credunt, niſi audiant, ſequitur quod fides ex auditu interiori vel exte-
riori acquiritur, *auditus autem per verbum Chriſti*, & non per merita.

TERTIA PARS X. CAPITIS.

SEd dico, *nunquid non audierunt?* imò audierunt, vt inexcuſabiles ſint: quis non modo proximi, ve-
rum etiam diſtantes audierunt. *Et quidem in omnem terram exiuit ſonus*, id eſt, eſt fama prædicationis,
eorum: & in fines orbis terræ verba eorum, id eſt, Apoſtolorum, quorum prædicatio facta in Hieruſalem Act.2.
in die Pentecoſtes, vbi erant religioſi viri ex omni natione quæ ſub cœlo eſt, fuit per illos aliis diuul-
gata & annunciata. *Sed dico nunquid Iſrael*, id eſt, populus Iudæorũ, *non cognouit*, ea quæ pertinent ad my
ſterium Chriſti, & ad vocationẽ Gentium & caſum Iudæorum, q.d. planè cognouit, quia inſtructus
per legem. Vnde Baruch: Beati ſumus ô Iſrael, quoniam quæ placita ſunt Deo, manifeſta ſunt nobis. Baru.4.
Primo, ſcilicet inter Prophetas. Moſes *dicit*.i. hoc prædixit. *Ego ad æmulationem vos adducam in non gentẽ*, Pſal.147.
in gentem inſipientem in iram vos mittam, id eſt, ego permittam vos incidere in æmulationem inuidiæ & Deut.32
iræ, ſiue iracundiæ & vindictæ, contra Gentes, qui tempore gentilitatis erãt inſipientes, quaſi priuati
vera ſapientia, quæ in cognitione & cultu vnius veri Dei conſiſtit. *Eſaias autem audet, & dicit*, id eſt, au Eſa.65.
dacter Iudæis veritatem annunciat, non obſtãte imminenti periculo mortis, dicens: *Inuentus ſum à nõ*
quærentibus me, palam apparui his qui me non interrogabant. & ſic præter merita & intentionem Gentium
prænunciat conuerſionem earũ, non à caſu, ſed ex gratia Dei, qui voluit eia apparere. *Ad Iſrael autem*.i.
populo Iudæorũ *dicit*, id eſt, prænunciat ex perſona Dei incredulitatem illorũ, dicens: *Tota die*.i. toto
tempore legis & Prophetarum, & toto tempore prædicationis meæ, *expandi manus meas*, miracula fa-
ciendo, & infirmos tangendo, et finita prædicatione, extendi in cruce *ad populum non credentẽ*. Sed quod
B peius eſt *contradicentem*.

COMMENTVM I. PARTIS X. CAPITIS.

Fratres, voluntas quidem cordis mei & obſecratio ad Deum fit pro illis in ſalutem.

APoſtolus in fronte huius capitis præmittit affectum, quem habebat erga eos qui exci
derant, dicens: Fratres, &c. quaſi dicat: Dictum eſt quod Iudæi in legem iuſtitiæ non
peruenerunt, eo quod offenderunt in lapidem offenſionis. Non tamen propter hoc cõ 1. Cor.7
tra eos indignor, ſed miſereor: ideo dico vobis, ô fratres qui conuerſi eſtis ex Gentibus Act.26.
& Iudæis, quod voluntas cordis mei, id eſt, ex intimo cordis affectu procedens, eſt ad
ſalutem eorum, vt, ſcilicet, ipſi ſaluentur ſicut ego ſaluatus ſum. Vnde alibi dicebat: Vo
lo omnes homines eſſe ſicut meipſum. & alibi: Opto apud Deum omnes qui audiunt, tales fieri qua-
lis ego ſum. & in hoc conformabatur Deo, qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionẽ ve-
ritatis venire. Nec ſola voluntas mea eſt in ſalutem illorum. Verum etiam voluntatis effectus. Vnde 1. Tim.2
ſubdit: Et obſecratio, ſcilicet mea fit ad Deum pro illis in ſalutẽ, ſequendo Samuel qui dicebat: Abſit 1. Reg.12
à me hoc peccatum in Domino, vt ceſſem orare pro vobis. Vnde D. Iaco. Orate pro inuicem vt ſal- Iac. vlt.
uemini. Ex quo patet quod orãdum eſt pro infidelibus, vt ſaluentur. Quia fides eſt donum Dei, Ideo Ephe.2.
ab eo petenda.

Teſtimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem quidem Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam.

HIc aſſignat cauſam & motiuum ſuæ miſerationis. Quia ſ. non ex certa malitia, ſed ex ignorantia
& zelo indiſcreto peccabãt. ait ergo: Ideo ſalutem eorũ volo, & propter hoc oro miſertus eorũ.
Quia teſtimonium perhibeo de illis, quod æmulationẽ quidem Dei habent: quis zelo Dei Chriſtum Ioan.16
& eius membra perſequũtur: iuxta illud, Venit hora in qua omnis qui interficit vos, arbitretur ſe ob
C ſequium præſtare Deo. Huius rei teſtis eſſe poterat, quia & ipſe aliquãdo fuerat in ſimili cauſa, prout Philip.3
ipſe fatetur, dicens: Secundũ æmulationem perſecutus ſum eccleſiã Dei. Ille tamen zelus erat indiſcre
tus, quia nõ ſecundum ſcientiã.i. rectam ſententiã ſeu diſcretionẽ. Quia zelus eorum nõ bene ordina
batur, cum ignorarent veritatem. Vnde Eſa.5. Propterea captiuus ductus eſt populus meus, quia non
habuit ſcientiam. & Apoſt. 1. Cor.14. Si quis autem ignorat, ignorabitur.

Ignorantes enim iuſtitiam Dei, & ſuam volentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti.

HIc oſtendit cuius rei ſcientiam nõ haberent, dicit ergo: Rectè dico quod zelum quidem Dei ha-
bent, ſed nõ ſecundum ſcientiã, quia ignorant Dei iuſtitiam, id eſt, gratiã, qua Deus per fidem iu-
ſtificat. Iuſtitia enim Dei per fidem Ieſu Chriſti. *Et quærentes ſtatuere*.i. firmare ſuam iuſtitiam, quæ con
ſiſtit in operibus legis, ſecundum opinionẽ illorum. Ideo dicit iuſtitiã ſuam, quaſi humanã, & non di
uinam: quę gloriam habet apud homines, ſed nõ apud Deum. *Iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti*, id eſt, nolunt
ſubiici Chriſto: per cuius fidem iuſtificantur homines à Deo. contra quos Pſal: Nonne Deo ſubiecta Pſal.61.
erit anima mea. & Apoſt. Vt ſubditus fiat omnis mũdus Deo. Et Deus per Moſen Pharaoni, Vſque- Exo.10.
quo non vis ſubiici mihi.

Finis enim Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti.

DEclarat hic eos iuſtitiam Dei ignorare, & quod ei ſubiici nolunt, cum tamen iuſtitiam legalem
ſtatuere velint. Circa quod conſiderandum eſt quod ſicut etiam Philoſophi dicunt, intentio cu-
iuslibet legiſlatoris eſt facere homines iuſtos. Vnde multo magis, lex vetus hominibus diuinitus da-
ta, ordinabatur ad faciendum homines iuſtos. Hanc tamen iuſtitiam lex per ſeipſam facere non pote-
rat. Quia neminem ad perfectum adduxit lex. Sed ordinabat homines in Chriſtum quem promitte-
bat & præfigurabat. Vnde Apoſtolus dicit: Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt iuſtificemur. Heb.7.
Et hoc eſt, quod dicit: Chriſtus enim eſt finis legis, ad quẽ. ſ. tota lex ordinabatur. vnde Pſal. Omnis
conſummationis vidi finem. Finis inquam ad iuſtitiã, vt ſcilicet homines per Chriſtũ conſequantur Gal.3.
iuſtitiam quam lex intẽdebat. Vnde ſuperius dixit, quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabãt per

 carnem,

carnem, mittens Deus filium ſuum damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in no D
bis. Et hoc quidem dico omni credenti. quia per fidem ſuos iuſtificat, & filios ſuos adoptiuos facit, iu
Ioan.1. xta illud: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.

Moyſes enim ſcripſit, quoniam iuſtitiam quæ ex lege eſt qui fecerit homo, viuet in ea.

HIc probat veritatem eorum quæ Iudæi ignorabant, ſcilicet quod iuſtitia Dei ſit perfectior quàm
iuſtitia legalis, & hoc auhoritate Moyſi veteris legislatoris. Et primo per eius verba oſtendit
conditionem iuſtitiæ legalis, dicens: *Moyſes, &c.* quaſi dicat: rectè diſtinxi iuſtitiam humanam à iuſti-
Leui.18. tia Dei: quia Moyſes ſcripſit: Quoniam homo qui fecerit iuſtitiam, quæ ex lege eſt, viuet in ea. Vbi
interpretatio noſtra ſic habet: cuſtodite leges meas atque iudicia, quæ faciens homo viuet in eis.
Ezech.20. Et Ezechiel.20. Iudicia mea proiecerunt, quæ faciens homo, viuet in eis. Quia, ſcilicet hoc commo-
Heb.10. ditatis conſequebatur homo per legis obſeruantiam, ne occideretur, prout legis tranſgreſſor, qui ir-
Leui.20 ritam faciens legem Moſi, abſque vlla miſericordia moriebatur. Qui maledixerit patri vel matri, mor-
te moriatur. Poſſumus etiam dicere quod per legis obſeruantiã homo ordinabatur in vita præſenti. Pro-
mittebat enim lex temporalia bona, & quædã mandabat, quæ ad ordinationẽ carnalis vitæ pertine-
Heb.9. bant. Vnde Apoſt. Iuſtitiis carnalibus vſque ad tempus correctionis impoſitis. Si obiiciatur reſpõſum
Mat.19 Chriſti quærenti: Quid boni faciã vt habeam vitã æternã? Reſpondit: Si vis ad vitam ingredi, ſerua
mandata. Dicendum eſt quod Chriſtus intellexit de obſeruatione mandatorũ ſecundum ſpiritualem ſen
ſum legis. Sed quod hic dicitur, refertur ad exteriorem legis ſenſum ſecundum quem lex de vita æter
na mentionem non faciebat, ſed ſolum de vita corporali.

Quæ autem ex fide eſt iuſtitia, ſic dicit, Ne dixeris in corde tuo, Quis aſcendet in cœlum? Id eſt Chriſtum deducere, Aut, quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt, Chriſtum a mortuis reuocare.

HIc inducit authoritatẽ Moſi de iuſtitia fidei. Et primo Moſes oſtendit certitudinem fidei, quæ de-
bet eſſe in corde hominis. ait ergo, Moſes nõ ſolum loquitur de iuſtitia legis, ſed etiã ipſe ſic di-
cit de iuſtitia, quæ eſt ex fide. Quæ autem ex fide eſt iuſtitia, ſic dicit, id eſt, ſic loquitur in corde ho-
Prou.30. minis. Ne dixeris in corde tuo. ſ. dubitando: Quis aſcendet in cœlum? quaſi hoc impoſſibile reputãs, E
prout Salomon quærit: Quis aſcendit in cœlum atque deſcendit? Quia, ſcilicet hoc tenere, tanquã impoſ-
ſibile, eſt deducere Chriſtum à cœlo, id eſt aſſerere quod Chriſtus nõ ſit in cœlo. Contra illud: Nemo
Ioan.3. aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo Filius hominis, qui eſt in cœlo. Et illud: Qui deſcendit
Ephe.4. ipſe eſt, & qui aſcendit ſuper omnes cœlos. Aut etiam ne dixeris: Quis deſcendet in abyſſum, id eſt,
in infernum, quaſi reputans hoc impoſſibile: hoc enim eſſet reuocare Chriſtum à mortuis, id eſt, negare
Eccl.24. eum non eſſe mortuum, ipſe enim mortuus in abyſſum deſcẽdit, iuxta illud: Penetrabo inferiores par
tes terræ. Et ſecũdum hoc prohibet dubitare de articulis fidei, maxime de morte, deſcenſu ad inferos,
reſurrectione, & aſcenſione. Poteſt autem & aliter exponi, vt dicatur nobis certitudo duorum articu
lorum, primo quidem incarnationis qua de cœlis ad terram deſcendit, vt ſit ſenſus, ne dixeris in cor-
de tuo, quis aſcendit in cœlum. & exponitur ſupplendo, id eſt, Chriſtum deducere, quaſi dicat, quis
aſcendit ad cœlum ad deducendum Chriſtum ad nos: quod quidem non fuit neceſſarium, quia ipſe
propria virtute deſcendit. Secundo certitudo articuli reſurrectionis, cum ſubdit: Aut etiam ne dixe-
ris, qui deſcendit in abyſſum, & ſupplendo additur, hoc eſt Chriſtum à mortuis reuocare, q.d. Quis
Sap.2. deſcendit vt poſſet Chriſtum reuocare. Sicut ex perſona inſipientium dicitur: Non eſt agnitus qui re
uerſus ab inferis ſit, & hic ſenſus congruit verbis Moſi. Dicitur enim in Deuter. ſecundum noſtram
Deut.30 interpretationem, Mandatum quod ego præcipio tibi hodie, nõ eſt ſupra te, neque procul poſitum, neque
in cœlo ſitum, vt poſſis dicere: Quis noſtrum ad cœlum conſcendere, vt deferat illud ad nos. Nec eſt
inconueniens ſi quod Moſes dicit de mandato legis, Apoſtolus hoc attribuit Chriſto: quia Chriſtus
eſt verbum Dei, in quo ſunt omnia Dei mandata. Sic ergo intelligendum eſt quod dicit: Quis aſcen-
dit in cœlum, id eſt Chriſtum deducere, vt verbum Dei deferat ad nos, & idem eſt dicendum in alio
quod ſequitur.

Sed quid dicit ſcriptura? prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo. F

HIc oſtendit fructum eiuſdem fidei authoritate eiuſdẽ Moſi, qui in loco ſupra allegato dicit: Iuxta
eſt ſermo valde in ore tuo, quaſi dicat, non ſoliciteris quod tibi deſit verbũ fidei iuſtificantis pro-
pter hoc quod Chriſtus eſt in cœlo: aut quod deſcendit in infernum propter mortem humanitatis:
quia ipſe deſcendens de cœlo, & reſurgens ab inferis, impreſſit verbum fidei in ore tuo, & in corde
tuo. Vnde hoc quod dicit, prope eſt, poteſt referri ad hoc quod verbum Dei ſumus adepti per Chri-
ſtum incarnatum, & reſurgentẽ. Vnde Hiere.1. Ecce dedi verba mea in ore tuo. Vel ſecundum Glo.
quod dicit, prope eſt, referendum eſt ad vtilitatẽ: ſicut dicimus prope apud nos eſſe, quod nobis eſt
commodũ et vtile. Verbo enim Dei cor noſtrum mundatur: iuxta illud Ioan.15. Iam vos mundi eſtis
propter ſermonem quẽ locutus ſum vobis. Vel poteſt referri ad hoc quod verba fidei, licet ſint ſupra
Eccl.3. rationem, ſecundum illud: Plurima ſupra ſenſum hominis monſtrata ſunt tibi. Non tamen ſunt con-
Pſal.92. tra rationem: quia veritas non poteſt eſſe veritati contraria. Vnde Pſal. Teſtimonia tua Domine cre
dibilia facta ſunt nimis.

Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus. Quia ſi confitearis in ore Dominum Ieſum, & in corde tuo credideris, quod Deus ſuſcitauit illum a mortuis, ſaluus eris.

EXponit hic prædictam authoritatem. Et primo oſtendit quod verbum de quo Moyſes loqui-
2.Tim.4 tur, ſit verbum fidei, quod prædicamus, de quo ad Timoth. ſcribens, ait: Prædica verbum. Et Hie
re.23. Qui habet ſermonem meum, loquatur ſermonem vere. Secũdo exponit quomodo hoc verbum
eſt in ore per confeſſionem, & in corde per fidem: & hoc eſt quod ſubdit: *Quod ſi confitearis in ore tuo*
Dominum Ieſum Chriſtum, ſcilicet recognoſcendo eum Dominum, & ſubiiciendo ei affectum tuum,
1.Cor.12 ſaluus eris. Quia nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto. Et iterum, Si credideris
Gal.5. in corde tuo, ſcilicet fide formata, quæ per dilectionem operatur, quod Deus ſuſcitauit illum à mor-
tuis, ſecundum illud Pſal. Tu autem Domine miſerere mei, & reſuſcita me. Quia, vt Apoſtolus alibi
dixit:

A dixit: Reſurrexit ex virtute Dei, quæ eſt communis patri, ſibi & Spiritui ſancto Saluus eris, ſalute, ſci- *Eſa.45.*
licet æterna: de qua Eſa. Saluatus eſt Iſraël à domino, ſalute æterna. Quod autem dicit dominum Ieſum
ad myſterium incarnationis refertur. Et quod dicit Chriſtum refertur ad reſurrectionem, de quibus
ſupra fecerat mentionem.

SECVNDA PARS X. CAPITIS.

Corde enim creditur ad iuſtitiam. Ore autem confeſsio fit ad ſalutem.

IN hac ſecunda huius cap. parte Apoſtolus probat in particulari quod dixerat in vniuerſali. Et pri-
mò oſtendit quod per fidem & cõfeſſionem homo conſequitur ſalutem, ait ergo: Dixi quod ſi con-
fitearis, &c. Corde enim creditur ab homine ad iuſtitiam, id eſt, ad hoc vt per fidem iuſtitiam, hoc eſt *Supra.5.*
gratiã Dei conſequatur. Notanter dicit corde, id eſt, voluntate, liberè, & pia affectione creditur. Quia
cætera quæ ad exteriorem cultum pertinent, poteſt homo nolens, ſed credere non poteſt niſi volens:
intellectus enim credentis non determinatur ad aſſentiendum his quæ ſunt fidei ex neceſſitate ratio-
nis, prout intellectus ſcientis: ſed ex ſola voluntate & pia affectione. Et ideo ſcire nõ pertinet ad iuſti-
tiam hominis, quę eſt in voluntate, ſed credere, iuxta illud: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt *Gen.15.*
ei ad iuſtitiam. Poſtquam autem homo eſt iuſtificatus per fidem, oportet quod eius fides per dilectio-
nem operetur ad conſequendam ſalutem. Vnde ſubdit ore autem per imperium charitatis, confeſſio
fit ad conſequendam ſalutem, de qua Eſaias 51 Salus autem mea in ſempiternum erit. Notandum *Eſa.51.*
ꝙ triplex confeſſio neceſſaria eſt ad ſalutem. Primo quidem confeſſio propriæ iniquitatis, ſecundum
illud: Confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino: & hæc eſt confeſſio pœnitentis. Secun- *Pſal.31.*
da cõfeſſio eſt per quam homo confitetur bonitatem Dei miſericorditer beneficia largientis, iuxta il-
lud: Confitemini Domino quoniam bonus, &c. Tertia eſt confeſſio diuinæ veritatis, de qua Chri- *Pſal.104*
ſtus: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo. Hęc au- *150.*
tem neceſſaria eſt ad ſalutem pro loco & tempore: quia cum præceptũ hoc ſit affirmatiuum, non obli- *Mat.10.*
gat pro ſemper, ſed pro loco & tempore. Et quo ad actum interiorem obligat, cum quis tenetur ali-
quid facere ex charitate: quia charitas non poteſt exire in actum abſq; directione fidei: obligat etiam
omni die Dominico: quia præceptũ morale eſt de ſanctificatione Sabbati, dicitur enim in Exo. Me- *Exo.20.*
B mento vt diem Sabbati ſanctifices. quæ quidem ſanctificatio fieri debet ſanctificando animã, iuxta il- *Eccle.2.*
lud: Sanctificabunt animas ſuas. Hoc autem abſq; actu interiori fidei fieri non poteſt. Igitur, &c. Obli-
gatur præterea quis ad actum interiorẽ fidei, quandocunq; eſt in periculo mortis, vel accipit aliquod
eccleſiæ ſacramentũ. Quo ad actum verò exteriorem fidei, qui eſt proteſtatio exterior fidei interioris,
quæ poteſt fieri verbo, vel ſignis. Et ſic obligatur homo, quandocunq; tenetur accipere aliquod ſacra-
mentum eccleſiæ: quia ſacramenta eccleſiæ ſunt proteſtationes fidei. Quo ad confeſſionem verò voca- *2.2.q.3.*
lem, ſecundũ D. Tho. Confeſſio fidei eſt neceſſaria, vbi & quando fides periclitatur, tunc enim vnuſ-
quiſq; tenetur fidem ſuã, aliis propalare ad aliorum fidelium inſtructionem & confirmationem, & ad
reprimendũ infidelium inſultationem. Et ideo baptizati ſignãtur in fronte ſigno crucis, vt Chriſtum
crucifixum confiteri non erubeſcant. Vnde Apoſt. Non erubeſco euangelium. Et Chriſtus: Qui eru- *Supra.1.*
buerit me, & meos ſermones hunc filius hominis erubeſcet, cũ venerit in maieſtate ſua, & Patris, et *Luc.9.*
ſanctorum angelorũ. Sed aliis temporibus inſtruere homines de fide non pertinet ad omnes fideles,
ſed ad prælatos. Dicit etiam D. Tho. Quod ſi turbatio infidelium oriatur de manifeſta fidei confeſſio-
ne abſq; aliqua vtilitate fidei vel fidelium, non eſt laudabile in illo caſu fidem publicè confiteri. Vnde
Chriſtus: Nolite ſanctum dare canibus, neq; ſparſeritis margaritas veſtras ante porcos, ne conuerſi *Mat.7.*
dirumpant vos. Sed ſi vtilitas fidei aliqua ſperetur, vel neceſſitas adſit, contempta perturbatione in-
fidelium, debet homo publicè fidem confiteri. Vnde cum diſcipuli dixiſſent Domino: Scis quod Pha- *Mat.15.*
riſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt. Reſpondit: Sinite illos. Cæci ſunt, & duces cæcorum. Do-
minus Caietanus in expoſitione prædictæ tertiæ quæſtionis dicit, quod aliud eſt occultare propriam
fidem, & aliud negare, vel alienam fidem profiteri. Quia nũquam licet negare fidem, nec aliam fidem
profiteri verbo vel ſigno. Peccaret enim quis mortaliter ſi negaret ſe eſſe Chriſtianum, vel ſi diceret
ſe eſſe Iudæum, aut Mahumetam, aut etiam ſi ſuſciperet circunciſionem, aut vteretur veſte, birreto,
ſiue quocunque alio ſigno proprio Iudæis vt velamine in ſynagoga: aut vteretur ſigno proprio Ma-
C humetanis, vt ſi quis in terra Soldani vel Turcarum vteretur tobalia alba in capite, quæ eſt illis pro-
pria. Occultare autem fidem pro tempore, non eſt ex ſuo genere malum, ſed poteſt bene & male fie-
ri. Vnde diuus Sebaſtianus fuit pro tempore occultus Chriſtianus, & ſic licitum eſt pro tempore &
loco, & ex cauſa occultare. De his amplius infra. 14. Tu fidem quam habes apud temetipſum, habe
coram Deo.

Dicit enim ſcriptura, Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim eſt diſtinctio Iudæi &
Græci. Nam idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim qui inuo-
cauerit nomen Domini, ſaluus erit.

HIc probat quod fides, qua corde creditur ad iuſtitiam, & qua ore fit confeſſio, ſit in ſalutem, ſit
id per quod quis conſequitur ſalutem æternam, authoritate Eſaiæ dicentis: Omnis qui credit *Eſa.49.*
in illum fide, ſcilicet formata & viua, non confundetur, ſcilicet deficiens à ſalute. Vnde Sapiens: Qui *Eccle.2.*
timetis Dominum, credite illi, & non euacuabitur merces veſtra. Litera noſtra habet, Qui crediде-
rit, non feſtinet, vt ſupra dictum eſt. Deinde probat hoc eſſe vniuerſaliter intelligendum cum Eſaias
vniuerſaliter hoc proferat. Vnde ſubdit: Non eſt diſtinctio, quantum ad hoc, Iudæi & Græci. Vnde
ad Coloſſenſes ſcribens, dicit: Vbi non eſt Gentilis & Iudæus, circunciſio & præputium. Poſtmo- *Col.3.*
dum probat ratione quæ duplici medio innititur. Primum tangit, dicens: Nam idem Dominus om-
nium. Vnde ſupra. 3. dixit: An Iudæorum tantum Deus, Nonne & Gentium? &c. & Pſal. Rex om- *Pſal.46*
nis terræ Deus. Et ideo ad ipſum pertinet prouidere omnium ſaluti. Secundum medium tangit, di-
cens: Diues in omnes qui inuocant illum. Si enim non eſſet tantæ bonitatis quod ſufficeret ad ſatisfa-

ciendum

Supra.1. ciendum vtriuſq;, poſſet putari quod non omnibus credentibus prouideret. Sed diuitiæ bonitatis & D
Ephe.2. miſericordiæ eius indeficientes tollunt hanc dubitationem. Ideo alibi dicit: Deus qui diues eſt in mi-
Iohel.2. ſericordia, &c. Tertio probat idem per authoritatem Iohelis dicentis: Omnis qui inuocauerit nomen
domini ſaluus erit. Eſt autem inuocare in ſe vocare per affectum & deuotum cultum, iuxta illud: In-
uocabit me, & ego exaudiam eum. Vel inuocare nomen domini, idem eſt quod confiteri Deum vni-
Pſal.80. cum ſalutis authorem, & ab eo petere fauorem & auxilium.

*Quomodo ergo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audie-
runt? quo modo autem audient ſine prædicante? aut quo modo prædicabunt, niſi mittantur.*

HIc ponit ordinem quo quis vocatur in ſalutem. Et primò oſtendit quod ea quæ ſunt poſteriora
hoc ordine, ſine prioribus eſſe non poſſunt. Ponit ergo ordinem eorum quæ requiruntur ad ſalu-
tem, & enumerat quinq;, incipiens à vocatione, ad quam ſecundum authoritatem Prophetæ ſequitur
ſalus. Dicit itaq;: *Quomodo ergo inuocabunt eum in quem non crediderunt?* quaſi dicat, abſq; dubio inuocatio,
ſalutem facere non poteſt, niſi fide præcedente. Pertinet enim inuocatio ad oris confeſſionem, quæ ex
Pſal.115. fide procedit. Vnde Pſal. Credidi propter quod locutus ſum & Apoſt. Nos credimus propter quod
2.Cor.4. & loquimur. Secundo à fide procedit ad auditum, dicens: *Aut quomodo credent ei, quem non audierunt?* Ille
enim credere dicitur his quæ ſibi ab aliis dicuntur, quæ ipſe non videt, iuxta illud: Iam non propter
Ioan.4. tuam loquelam credimus &c. Eſt autem duplex auditus. Vnus quidem interior, quo quis audit Deo
interius reuelante, iuxta illud: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Alius autem auditus eſt
Act.10. quo quis audit exterius, ſecundum illud: Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit ſpiritus ſanctus
ſuper omnes qui audiebant verbum. Primus auditus non communiter pertinet ad omnes, ſed ad gra
tiam prophetiæ, quæ eſt gratia gratis data, quæ non datur omnibus, ſed aliquibus in vtilitatem eccle-
1.Cor.12. ſiæ. Hic autem loquitur de ſecūdo auditu, quod apparet ex eo quod loquitur de Deo, qui eſt diues in
omnes qui inuocant eum, ac etiam ex his quæ ſubiungit de pedibus euangelizantium. Vnde ſubdit:
Quomodo autem audient ſine prædicante? Auditus enim exterior, non eſt ſufficiens cauſa fidei abſq; interio
ri motione. Auditus exterior eſt paſſio quædam audientis quę abſq; actione loquentis eſſe nō poteſt.
Vnde Chriſtus dixit diſcipulis. Euntes in mundum vniuerſum, prædicate euangelium omni creatu-
Eſa.21. ræ. Ea verò quæ fidei ſunt, prædicatores à ſeipſis non habent, ſed à Deo, iuxta illud: Quæ audiui à Do- E
1.Cor.11. mino Deo exercituum anounciaui vobis Et Apoſt. Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vo
bis. Ideo quinto ſubdit, Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? quaſi dicat, Non digne. Vnde de tali
Hier.23. bus non miſſis: Non mittebam eos, & ipſi currebant. Mittuntur autem aliqui à Domino dupliciter:
Vno modo immediate prout Eſa. qui dicebat: Et nunc Dominus Deus miſit me, & ſpiritus eius. Hu
ius autem miſſionis ſignum, quandoq; eſt ſacræ ſcripturæ authoritas. Vnde D. Ioan. Baptiſta cū quæ-
reretur ab eo quis eſſet, induxit authoritatē ſacræ ſcripturę: Ego vox clamantis in deſerto, dirigite
viam Domini, ſicut dicit Eſaias propheta. Quandoq; autem ſignum huius miſſionis eſt veritas, quæ
Eſa.48. annunciatur. Vnde per contrariū dicitur, Hoc habebit ſignū, quod in nomine Dñi Propheta dixe-
rit, & non euenerit, hoc Dominus non eſt locutus. Quandoq; verò ſignum huius miſſionis eſt opera-
Ioan.2. tio miraculi. Vnde cum dixiſſet Moſes Domino, Non credent mihi, ſcilicet illi ad quos mittor. Do-
minus dedit ei poteſtatē ſigna faciendi. Nec tamen iſta duo vltima ſufficienter demonſtrant Dei miſ-
Deut.18. ſionem, præſertim cum aliquis annunciat contra fidem, ſecundum illud: Si ſurrexerit in medio tui pro
Exo.4. pheta, & prædixerit ſignum atq; portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus & ſe
quamur Deos alienos, non audies verba illius. Canoniſtę in capite ex iniuncto extra de hære. dicunt
Deut.13. quod qui aſſerit ſe eſſe prophetam, probare tenetur altero prædictorum modorum, qui bene perſcru-
Mat.24. tandi ſunt. Nam Chriſtus monuit nos attendere à falſis prophetis, qui veniunt in veſtimētis ouiū, in
trinſecus autē ſunt lupi rapaces: prędixit etiā quod ſurrecturi ſunt multi pſeudoprophetę, qui facient
2.Theſ.2. ſigna et prodigia, vt ſi fieri poteſt in tentationē inducantur etiā electi. Et Apoſt. Illorum ſigna & por-
2.Cor.8. tenta appellat mendacia. Alio modo mittuntur aliqui à Deo mediante authoritate prælatorū qui vi-
cem Dei gerunt, iuxta illud: Miſimus cū illo fratrem noſtrū, cuius laus eſt in euangelio per omnes ec
cleſias: In pręmiſſis verbis: Quomodo prædicabunt niſi mittantur. cōdemnat Apoſt. Lutheranorum
& Neotericorū hæreticorum peſtem, quæ eccleſiā in hac temporum calamitate deuaſtauit. Nam om- F
ni Eccleſiaſtico ordine deleto, authoritateq; eccleſiæ de medio ſublata, ad ciuilemq; poteſtatē peruer-
ſiſſime tranſmiſſa, vbilibet, vt libitū eſt, inuiſi prodeunt prædicatores, ſua quiſq; placita imperito vul
go in animos obtrudentes, & ſacram ſcripturam de ſuo cerebro interpretantes. Eiuſdem enim eſt in-
2.Pet.1. terpretari, cuius eſt condere. Cum ergo, vt D. Petrus ait, Non voluntate humana allata eſt aliquando
prophetia: ſed ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Sequitur quod non cuiuslibet
ſenſu interpretādę ſunt ſcripturę, ſed ſolū ſpiritus ſancti interpretatio ſequenda. Hanc ſuā ſpiritus ſan
ctus interpretationem non omnibus manifeſtat: cū ſit ſpiritus vnitatis, & nō diſſenſionis: & in tot fa
Luc.22. ctiones & ſectas videamus homines particulares diuiſos. Sed ſolum eccleſię, pro cuius fide Chriſtus
Mat.18. orauit ne deficeret: & cui ſe aſſiſtere pollicitus eſt dicens: Vbi fuerunt duo aut tres in nomine meo le-
gitime congregati, in medio illorum ſum.

*Sicut ſcriptum eſt, Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium pacem,
euangelizantium bona.*

Eſa.52. AD probandum quod dixit de miſſione prædicatorum inducit authoritatem Eſa. Quàm pulchri
pedes euangelizātium pacem, euangelizantium bona. vbi interpretatio noſtra habet, quàm pul-
Naum.1. chri ſupra montes pedes annunciantis bonum. Et ſimiliter Naum dixit: Ecce ſuper montes euangeli-
zantis pacem. In quibus verbis primo commendatur prędicatorum progreſſus, cum dicit: Quàm
ſpecioſi pedes. Quod poteſt dupliciter intelligi. Vno modo vt per pedes intelligātur eorum progreſ-
Cant.7. ſus, quia, ſcilicet ordinate procedunt, non vſurpantes prædicationis officium. Vnde Salomon: Quàm
pulchri ſunt greſſus tui in calciamētis filia principis. Alio modo per pedes poſſunt intelligi affectus,
qui

A qui rectitudinem habent dum non intentione laudis aut lucri verbum annunciant, ſed propter om-
nium ſalutem & Dei gloriam. Vnde Ezech. Pedes eorum recti. Secundo tangit prædicationis mate- Ezech. 1.
riam ſiue obiectum, quod eſt duplex. Primum eſt eorum quæ vtilia ſunt ad præſentem vitam, quod
deſignat cum dicit: Euangelizantium pacem, ſcilicet triplicem, prout triplex bellum ſiue diſſidium
antiquus ſerpens ſeminauerat. Primum videlicet internum inter ſpiritum & carnem: de quo Apoſto. Gal. 5.
Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, &c. & ſupra: Video aliam legem in membris meis repugnan- Supra. 7.
tem legi mentis meæ. Secundum externum inter homines & angelos, & inter homines adinuicem.
Tertium ſupernum inter homines & Deum, quod fuit origo aliorum. Vnde Iob: Quis reſtitit ei &
pacem habuit? Qui enim Deo non ſubditur, nulla frui valet vera pace. Chriſtus verò rex pacificus
trinam pacem, quam Euangelizantes annunciant, compoſuit. Prima fuit inter homines & Deum, de
qua Apoſtolus ait: Deus erat in illo, mundum reconcilians ſibi atque adeo pacificans per ſanguinem 2. Cor. 5.
crucis eius, ſiue quæ in cœlis, ſiue quæ in terris ſunt. Secunda fuit inter Angelos & homines, quã An-
geli in natiuitate Chriſti decantarunt, dicentes: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus.
Tertia inter homines, de qua infra: Si fieri poteſt quod in vobis eſt, cũ omnibus hominibus pacẽ ha-
bentes. Annunciãt pariter mediũ per quod poteſt habere homo pacem in ſemetipſo, de quo Pſal. Pax Pſal. 118
multa diligentibus legem tuã. Et ſub his tribus cõtinentur omnia quæ ſunt in hac vita vtilia ad ſalu-
tem, vel quantum ad Deum, vel quantũ ad proximum, vel quantum ad ſeipſum. Prædicant etiam ea
quæ ſperamus habere in alia vita, ſecundum illud: Super omnia bona ſua cõſtituet eũ in cœleſtibus. ſ.
bonis. In quorũ poſſeſſione eſt pax, quæ exuperat omnẽ ſenſum. hæc enim abſoluta voce dicũtur bo-
na: in illis namq; vniuerſa bona comprehenduntur. Vnde petenti à Deo Moſi vt oſtenderet ei gloriã
ſuam, reſponſum eſt: Ego oſtendam omne bonũ tibi. His ergo duobus nominibus vniuerſam mate- Exo. 33.
riam euangelicam complexus eſt Apoſtolus.

*Sed non omnes obediunt euangelio. Eſaias enim dicit: Domine, quis credi-
dit auditui noſtro?*

B HIc oſtendit ex prioribus nõ ſemper ſequi poſteriora. Licet enim eſſe nõ poſſit quod quis credat,
niſi audiat à prædicante: non tamen quicunq; audit à prædicante, credit. Ideo dicit: *Sed non oẽs obe-
diunt euangelio.* vnde Apoſt. alibi: Non enim eſt omnium fides. Ex quo patet quod licet fides donũ Dei
ſit, vſus tamen eius à noſtra quodammodo pendet arbitrij libertate, quamuis principaliter pendeat à
Deo, ſed non totaliter: alias omnis qui audiret, crederet, & obediret: quod manifeſte Apoſt. poſt Eſa. 2. Theſ. 3
inſinuat. Ideo enim vtitur obedientiæ verbo, vt voluntariam ſignificet aſſenſionem: & quod verbũ
exterius loquentis non eſt cauſa ſufficiens actus fidei, niſi cor hominis attrahatur virtute Dei loquen- Ioan. 6.
tis. Vnde Chriſtus: Omnis qui audiuit à Patre meo, & didicit, venit ad me. Et ſic quod homines cre-
dant, non eſt attribuendum prædicatoris induſtriæ. Per hoc etiã oſtenditur quod omnes increduli nõ
excuſantur à peccato infidelitatis negatiue, ſed ſolum illi qui non audiunt & nõ credunt. Vnde Chri-
ſtus: Si non veniſſem, & eis locutus nõ fuiſſem, peccatum non haberent. Nunc autem excuſationem Ioan. 15.
non habent de peccato ſuo. Et hoc etiã magis congruit his quæ Apoſt. poſterius dicet. Secundo ad
hoc inducit authoritatem Eſa. dicentis: Domine quis credidit auditui noſtro? vbi de euangelica præ- Eſa. 53.
dicatione vſq; adeò aperte vaticinatur, vt merito cenſeatur illic Euangeliſta: Ait enim raros fore qui
credant annunciantibus Chriſtum: quia apparebit deſpectus & nouiſſimus virorum, et quaſi abſcon-
ditus ita vt non reputetur: Quamuis de præterito dixerit more prophetico, ad maiorem rei futuræ af-
firmationem. Ezec. pariter dicit: Increduli et ſubuerſores ſunt tecum. Et Mich. 7. Factus ſum ſicut qui
colligit in autumno racemos vindemiæ. Dicit autem auditui noſtro, quia Prophetæ & Apoſtoli in- Ezec. 2.
ternè audierunt à Deo, populus autem extrinſecus. Duo enim neceſſaria ſunt ad comparandã fidem.
Primum eſt inclinatio, qua quis inclinatur ad credendum, & hæc eſt per fidem, quæ eſt donum Dei.
C Secundum eſt quod credibilia proponantur & exponantur, & hoc ſit forinſecus per auditum. Ergo
fides ex auditu auditus autem per verbum Chriſti. Hic ex dictis infert concluſionem, dicẽs: Ex quo
aliqui non credunt, niſi audierunt, ſequitur quod fides ex auditu ſit. Vnde Pſal. In auditu auris obedi- Pſal. 17.
uit mihi. Si dicatur quod fides eſt virtus diuinitus infuſa, iuxta illud: Donũ enim Dei eſt. Dicendum Ephe. 2.
ꝙ fides habitualis eſt donum Dei: vſus tamẽ & exercitiũ illius ſit per propoſitionẽ credibiliũ extrin-
ſecus, quæ ſit ex auditu proponentis ſiue prædicantis. Et ideo Cornelio qui habebat cor inclinatũ ad
credẽdum, neceſſe erat quod ſibi oſtenderetur quid eſſet credendũ. ideo dictum eſt ei, Corneli, mitte
viros in Ioppen, & accerſe Simonem quendã qui cognominatur Petrus, hic dicet tibi, quid te opor-
teat facere. Ex eo verò quod dixerat, Quomodo audient ſine prædicante, & quomodo prædicabunt
niſi mittantur? concludit, Auditus autem. ſ. credentiũ eſt per verbum prædicatorũ, quod eſt verbum 1. Cor. 1.
Chriſti, vel quia eſt de Chriſto, iuxta illud: Nos prędicamus Chriſtum Ieſum. Vel quia à Chriſto ha- Ioan. 6.
bent quod mittantur. vnde ipſe dicebat: Sicut me miſit Pater, & ego mitto vos. Et Apoſt. Ego enim 1. Cor. 11
accepi à Domino, quod & tradidi vobis.

TERTIA PARS X. CAPITIS.

*Sed dico, nunquid non audierunt? & quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum,
& in fines orbis terræ verba eorum.*

IN hac tertia huius capitis parte, oſtendit quod miſerabilis Iudæorum caſus non fuit totaliter ex-
cuſabilis: quia eorum ignorantia non fuit inuincibilis. Et hoc oſtendit primo ex doctrina Apo-
ſtolorum, proponendo interrogationem: nunquid non audierunt? vt per hoc poſſint excuſari totali-
ter ab incredulitate, ſecundum illud: Si non veniſſem & eis locutus non fuiſſem, &c. Ad hanc inter-
rogationem reſpondet per authoritatem Pſal. dicentis: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in Pſal. 18.
fines orbis terræ verba eorum, ſcilicet Apoſtolorum, id eſt, fama prædicationis Apoſtolorum exiuit
non ſolum in terram Iudæorum, verum etiam in terrã omnium Gentium. vnde Iob. 28. Perditio &
mors dixerũt, auribus noſtris audiuimus famã eius, ſcilicet ſapientiæ per Apoſtolos prædicatæ, prout

Chriſtus

Chriſtus eis præcepit dicens: Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creatu- D
ræ. & ſic verba eorum exierunt in fines orbis terræ, id eſt, vſque ad fines mundi. Vnde Eſa. 24. A fini-
Eſa.49. bus terræ laudes audiuimus gloriam viri iuſti, id eſt, Chriſti. & alibi: Ecce dedi te in lucem gentium,
vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. Eſt autem notandum quod ſecundum D. Auguſt. hæc ver-
ba nondum erant completa, cum Apoſtol. talia loquebatur, ſed præuidebat eſſe complenda. & ideo
vtitur præterito, pro futuro, propter certitudinem diuinæ præordinationis, prout etiam Dauid, cuius
verba aſſumit Apoſt. imò D. Auguſt. ait tempore ſuo fuiſſe quaſdam gentes in Africæ partibus, qui-
bus non erat Chriſti fides prædicata. D. tamen Chryſoſ. ſuper Mat. dicit quod illud quod hic dicitur
Mat.24. fuit tempore Apoſto. completum. Sic exponens illud, Et prædicabitur Euangelium regni in vniuer-
ſo orbe, & tunc veniet conſummatio, id eſt, deſtructio Hieruſalem. Vtrunque autem eſt aliqualiter
verum de terris tunc in orbe notis. Tempore enim Apoſt. apud omnes gentes etiam vſque ad finem
mūdi tunc noti, peruenit aliqua fama de prædicatione Apoſt. & hoc ſolum D. Chryſ. dicere intendit.
Non tamen ſic fuit impletum tempore Apoſt. quod in omnibus terrę partibus etiā notis, Eccleſia fue
rit ędificata, quod tamen implendū eſt ante finem mundi, vt D. Aug. dicit ad Heſitium. Verum cum
temporibus noſtris per regē Portugaliæ multę inſulę per homines inhabitatæ repertę fuerint, de qui-
bus antea nullus coſmographorum aliquando meminit, et in eis Chriſti fides vſq; ad noſtra tempora
non fuit annunciata: Nec adhuc omnes inſulę inuentę ſint, cum dictum reperiantur, neceſſe eſt dicere
quod verbum hoc non fuit adhuc impletum, nec quo ad conſtructionem eccleſiarum, nec quo ad fa-
Act.2. mam prędicationis Apoſt. Et cū dicitur quod in die Pentecoſtes conuenerūt Hieroſolymis religioſi
viri ex omni natione quæ ſub cœlo eſt. eſt diſtributio accommoda, vel intelligitur de nationibus in
quibus Iudæi erant diſperſi, vel Romano imperio ſubiectis, aut etiam tunc notis, & nō de aliis. Et cū
Chriſtus dicebat: Amen dico vobis non cōſummabitis ciuitates Iſrael, donec veniat filius hominis,
non eſt intelligendum de ciuitatibus in quibus erant filij Iſrael ſecundum carnem: quia certum eſt il-
las fuiſſe conſummatas tempore Apoſtolorū, & tamen nondum venit Chriſtus ad iudicium. Ideo in
telligēdum eſt de ſemine repromiſſionis factæ Abrahæ. Et ad hoc quod hic dicitur multiplex poteſt E
dari ſolutio. Prima quia loquitur de omnibus Apoſtolis, qui futuri erunt vſq; in diem iudicij, prout
Apoſt. ad Epheſ. 4. ſcribens ait. Et ſecundum hoc etiam debet intelligi præceptum prædicandi euan-
gelium in vniuerſum mundū, datum Apoſtolis, vel eorum ſucceſſoribus. quia certū eſt quod Apoſt.
non fuerunt perſonaliter per vniuerſum mundū. Poteſt etiā dici quod verba Apoſt. intelligi poſſunt
de terris Romano imperio ſubiectis, vel de terris notis, vt dictum eſt, & de fama prędicationis eorū.
Si quæratur nunquid illi ad quos non peruenit verbum Chriſti, vtpote qui fuerunt nutriti in illis in-
ſulis, excuſationem habent de peccato infidelitatis. Dicendum quod ſecundum ſententiā Domini,
Ioan.15. quod illi qui loquentem Dominū per ſe vel diſcipulos nō audierunt, excuſationem habent de pecca
to infidelitatis. Non tamen beneficiū Dei conſequentur, vt ſcilicet iuſtificentur ab aliis peccatis, vel
quę naſcendo contraxerunt: vel male viuendo addiderunt, pro quibus merito damnati ſunt. Si qui ta
men eorum fecerunt quod in eis fuit, & in primo inſtanti vſus rationis conuerſi ſunt in finem hone-
ſtum, & non poſuerunt impedimentum peccati mortalis, Dominus eis ſecundum ſuam miſericordiā
Act.10 prouiſit, reuelando eis interius vel exterius, prout de Cornelio legimus. hoc tamen quod aliqui fa-
Thre.5. ciunt ſe conuertendo ad finem honeſtum, eſt ex Deo mouente corda ipſorum. Vnde Hiere. Conuer-
te nos Domine ad te, & conuertemur.

Sed dico, Nunquid Iſrael non cognouit? primus Moyſes dicit, ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem inſipientem, in iram vos mittam.

HIc oſtendit Iudæos inexcuſabiles propter notitiam quam habuerunt ex lege & Prophetis, in-
quirendo an populus Iudæorum cognouerit ea quę pertinent ad myſterium Chriſti, & vocatio-
nem Gentium, & caſum Iudæorum. Reſpondet quod planè cognouit inſtructus per legem & Pro-
Pſal.147. phetas. vnde Pſal. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Et Baruch. 4. F
Beati ſumus ô Iſrael, quoniam quæ placita ſunt Deo, manifeſta ſunt nobis. Deinde determinat quæ-
ſtionem motam cum dicit: primus Moyſes qui eſt legislator dicit: per hoc autem quod dicit primus
Moyſes, non intelligit quod fuerunt duo Moyſes, quorum primus hoc dixerit: ſed quis Moyſes in-
Deu.vlt. ter doctores Iudæorum fuit primus, id eſt, præcipuus, iuxta illud, Nō ſurrexit vltra propheta in Iſrael
ſicut Moyſes, vel qui fuit primus inter alios, qui hoc dixit: Ego ad æmulationē vos adducam, &c.
Hæc ſecundum tranſlationem. 70. Noſtra autem tranſlatio habet: Ego prouocabo eos in eo qui non
eſt populus, & in gente ſtulta irritabo eos. vbi duplex diſtinctio eſt attendenda. Prima quidem ex
parte Gentilitatis, quam vocat non gentem, quaſi non dignam vocari gentem: quia non erat aduna-
ta in cultu vnius Dei. Vnde Dominus: Duas gentes odit anima mea. Tertia autem non eſt gens.
Eandem autem gentilitatem vocat gentem inſipientem, vt ſic aliqualiter gens dici poſſit ſecundum
quod adiuuatur & gubernatur lege humana. Dicitur tamen inſipiens ante conuerſionem, quia priua-
ta erat vera ſapientia, quæ in cognitione & cultu Dei conſiſtit. Vnde Apoſtolus, Sicut & Gentes
Ephe.4. ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei. Poſ-
ſunt etiam hæc duo gentilitati poſt conuerſionem, poſtquam non dicitur gens, id eſt, gentiliter vi-
uens, prout Apoſtolus ibidem dicit, Iam non amplius ambuletis ſicut & Gentes. Dicitur etiam gen-
1.Cor.3. tilitas conuerſa gens inſipiens ſecundum opinionem infidelium, iuxta illud: Si quis inter vos ſapiens
videtur, ſtultus fiat vt ſit ſapiens. & alibi: Prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcanda-
Gal.4 lum, Gentibus autem ſtultitiam. Secunda differentia attenditur quantum ad hoc: quia primo ponit
æmulationem, ſcilicet inuidiæ. Quia Iudæi inuidebant Gentilibus conuerſis, iuxta illud: Æmulantur
Pſal.36. vos non bene. Secundo ponit iram, quia contra eos iraſcebantur. Vnde Pſal. Obſeruat peccator iu-
ſtum & ſtridebit, &c. Et hæc duo congrue coniunguntur: quia ex inuidia cauſatur ira. Vnde Iob. 5.
Virum ſtultum interficiet iracundia, & paruulum occidit inuidia. Dicitur autem Deus in æmulatio
nem

A nem adducere, & in iram immittere, non quidem in eis cauſando malitiã, ſed ſubſtrahendo gratiam, vel potius faciendo conuerſionem Gentium, vnde Iudæi occaſionem inuidiæ & iræ ſumpſerunt.

Eſaias autem audet & dicit, Inuentus ſum à non quærentibus me, palam apparui his, qui non interrogabant. Ad Iſrael autem dicit, Tota die expãdi manus meas ad populum non credentem & contradicentem.

HIc oſtendit Iudæos idem cognouiſſe per doctrinam Prophetarum. Et inducit Eſa. pronunciantem primo conuerſionem Gentium, dicens: Eſaias autem audet & dicit, id eſt, audacter veritatem Iudæis annunciauit, quanuis ei periculum mortis immineret. Vnde & Iob: Audacter in occurſum pergit armatis. dicit autem Eſaias: Inuentus ſum à gentibus non quærentibus me, &c. vbi noſtra tranſlatio habet: Quæſierunt me qui antè non interrogabant, inuenerunt qui non inquiſierunt me. In his verbis primo deſignat conuerſionem Gentium, dicens: Inuentus ſum à Gentibus non quærentibus me, præter merita & præter intentionẽ Gentilium, oſtenditur fuiſſe eorum conuerſio cum dicitur: Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum. De hac autẽ Inuẽtione dicebat Chriſtus: Simile eſt regnũ cœlorum theſauro abſcondito in agro, quem qui inuenit homo abſcõdit, &c. Secundo oſtendit cauſam & modum conuerſionis Iudæorum: Cauſam quidẽ, quia non caſu factum eſt, vt inuenirent quod nõ quærebant: ſed ex gratia illius qui voluit apparere, quod deſignatur in hoc quod dicit, Palam apparui: de qua apparitione Apoſt. Apparuit gratia Saluatoris noſtri Dei, &c. Modum autem, quia nõ apparuit Chriſtus Gentilibus in ænigmatibus & figuris legis, prout Iudæis antiquis ſed in manifeſta veritate. vnde dicit, *Palam*. Vnde Chriſto dixerũt Apoſtoli: Ecce palam loqueris, & prouerbium nullum dicis. Palam, inquit, apparui illis. ſ. Gentilibus. *Qui me non interrogabant*. i. qui me am doctrinã non quærebant. Secundo oſtendit quomodo Eſa. prænunciauit incredulitatem Iudæorum, dicens: Ad Iſrael autẽ, id eſt, contra Iſrael dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem & contradicentem. vbi noſtra tranſlatio ſic habet, Expandi manus meas ad populum incredulum, qui graditur in vis non bona poſt cogitationes ſuas: populus qui ad iracundiam prouocat me. Quod autẽ dicit, *Expandi manus meas*, poteſt vno modo intelligi de expanſione manuum in cruce,

B quę dicitur fuiſſe tota die, id eſt, in principali parte totius diei: quia ab hora ſexta vſq; ad veſperas. Et quanuis expandente eo manus in cruce ſol obſcuratus ſit, & petræ ſciſſæ, & monumẽta aperta: Iudæi tamẽ in ſua incredulitate permanſerũt, blaſphemãtes. vnde ſubdit: ad populum nõ credentem & contradicentem, de qua cõtradictione Apoſt. Recogitate enim qui talem aduerſus ſemetipſum ſuſtinuit contradictionẽ. & Simeon, In ſignum cui contradicetur. Alio modo poteſt referri ad extenſionem manus Dei in miraculis faciendis, iuxta illud: In eo quod manũ tuam extendis ad ſanitates, & ſigna, & prodigia fieri per nomen ſanctũ filij tui Ieſu. vt ſit ſenſus, tota die. i. toto tempore prædicationis meæ, expandi manus meas, miracula faciendo, ad populum nõ credentem, etiã miraculis viſis. vnde dicebat: Si opera nõ feciſſem quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Sed fecit miracula quibus detraxerunt, dicentes: In Beelzebub principe dæmoniorũ eiicit dæmonia. Vnde Oſeas: Populus tuus ſicut hi qui contradicũt ſacerdoti. Tertio poteſt intelligi de extenſione manuum ad beneficia illi populo exhibita, ſecundum illud: Extendi manum meam, & nemo fuit qui aſpiceret, vt ſit ſenſus, tota die, id eſt, toto tempore legis & Prophetarũ, expandi manus meas ad populum nõ credentem, id eſt, dando beneficium populo non credenti, ſed contradicenti, ſecundum illud: Semper contentioſe egiſtis contra Dominum.

Margin references: Iob. 39. — Eſa. 65. — Infra. 15 — Mat. 13. — ad Tit. 2. — Ioan. 16. — Eſa. 65. — Mat. 27 — Ibidem. — Luc. 2. — Act. 4. — Ioan. 15. — Mat. 12. — Oſee. 4. — Deut. 31

EPITOME XI. CAPITIS.

IN hoc capite Apoſt. continuando originem gratię, oſtendit caſum Iudæorum non fuiſſe vniuerſalem, proponendo dubitationem quã ſoluit, inducendo & adaptãdo ſimilitudinem de his quæ contigerunt tempore Eliæ, qui arbitrabatur ſe relictum ſolum Dei cultorem, cum tamẽ adhuc multi alij ſupereſſent. Deinde concludit maiorem multitudinẽ populi non eſſe aſſecutam iuſtitiam quã quærebant, ſed excęcatam fuiſſe, quod probat authoritate Eſaię & Dauidis. Secundo ibi, *Dico ergo* declarat caſum Iudæorum non fuiſſe inutilem, ſed tanquam vtilem à Deo permiſſum, vt gentilitas ingrederetur ad fidem: & hoc agit inquirendo cauſam prædicti caſus. deinde oſtendit caſum Iudæorum eſſe reparabilem ex vtilitate boni, & ex Apoſtoli intentione ac etiam illius populi conditione. Tertio ibi,

C *Quod ſi aliqui, &c.* Aufert Gentilibus anſam gloriandi & ſe extollendi ſuper Iudæos: quæ gloria poterat ſuggeri eis ex defectu & caſu Iudæorũ, & ex promotione Gentilium. Deinde admonet Gentiles, & rationẽ ſuę monitionis aſſignat. Poſtmodum ponit obiectionẽ Gentilium, quam excludit inducendo eos in cognitionem iudiciorũ diuinorum, in quibus diuina bonitas & ſeueritas manifeſtatur. Quarto ibi, *nolo enim, &c.* Exprimit quid ſibi circa pręmiſſa iudicia videatur, proponẽdo, probãdo, & rationẽ aſſignãdo iudiciorum diuinorũ, quibus tam Gentiles quàm Iudęi poſt incredulitatem miſericordiam conſequuntur. Quinto ibi, *O altitudo, &c.* exclamãdo admiratur altitudinem & excellentiã diuinæ ſapientiæ, quaſi ad hæc inueſtiganda inſufficientem ſe cognoſcens, comparãdo eam intellectui noſtro. Deinde probat incomprehenſibilitatẽ & inueſtigabilitatem eius, authoritate Eſaię & Iob: finaliter concludit altitudinem Dei ex cauſalitate, dignitate, & perpetuitate.

EXPOSITIO LITERALIS XI. CAPITIS.

DIco ergo nunquid Deus repulit populum ſuum, ſcilicet Iudæorum, vt ſit totaliter repulſus. *Abſit*, ſcilicet quod hoc dicam. *nam & ego Iſraëlita ſum ex ſemine Abrahæ de tribu Beniamin*, id eſt, ex Patriarchis progenitus, non proſelitus, neq; aduentitius, qui tamen repulſus non ſum, ſed ad fidem vocatus & electus Apoſtolus. *Non repulit Deus plebem ſuam*, ſcilicet totam, *quam præſciuit* & prædeſtinauit. *An neſcitis in Elia quid dicit ſcriptura*, id eſt, quid accidit tempore Eliæ, quando penè totus populus à cultu vnius veri Dei aberraſſet. *quemadmodũ interpellat*, id eſt, interpellauit, *Deum aduerſum Iſrael*, id eſt, aduerſus populum Iudęorum exprimens impietatem quam commiſerant contra cultum Dei, perſequendo mini-

Margin references: 2. Cor. 11 — Pſal. 93. 94 — Supra. 8 — 3. Reg. 19 — 3. Reg. 18

Act.7. ſtros,& locs ſanctificata prophanando, orabat dicens, *Domine prophetas tuos occiderunt*, ſcilicet Ieſabel D
Pſal.73. & miniſtri eius. *Altaria tua ſuffoderunt*, & vt Dauid ait, Incenderunt igni ſanctuarium tuum. *& ego*
relictus ſum ſolus, & quærunt, ſcilicet diligenter, *animam meam*, id eſt, vitam meam, volentes me occide-
re, prout cæteros omnes Prophetas & cultores tuos: arbitrabatur enim ſe eſſe ſolum ſuperſtitem in-
ter cultores Dei. *Sed quid dicit*, pro dixit, *illi diuinum reſponſum*, id eſt, quid Deus reſpondit illi. *Reliqui mi-
hi*, id eſt, per gratiam reſeruaui in cultu meo, *ſeptem millia virorum*, numerus determinatus, pro inde-
terminato, id eſt, magnam multitudinem populi, quam tu ignoras, ſcilicet omnes electos, *qui non cur-
uauerunt genua ante Baal*, id eſt, qui cultum Dei non deſeruerunt, quos non permiſi cadere in peccatum
idololatriæ, vt adorarent Baal. *Sic ergo in hoc tempore*, ſcilicet gratiæ. *Reliquiæ ſecundum electionem gratiæ
ſaluæ factæ ſunt*, id eſt, multi Iudæi relicti & præſeruati ab illo incredulitatis excidio, ſecundum gra-
tuitam Dei electionem, qua ab æterno eos prædeſtinauit, ſalui facti ſunt. *Si autem gratia*, ſequitur quod,
Supra.4. *iam non ex operibus* legis, aut eorum meritis. *alioquin*, id eſt, alias ſequeretur quod *gratia iam non eſt gratia*,
quæ dicitur ex eo gratia, quod gratis præter omne debitum datur. quod autē datur ex operibus, mer-
ces eſt ſecundum debitum, & non gratis. ideo non eſt gratia: cum debitum & gratia pugnent. *Quid er-
go*, ſcilicet ſecundum præmiſſa dicemus de prædicta repulſione: hoc, ſcilicet *Quod quærebat Iſrael, hoc nō
eſt conſecutus*, id eſt, maior pars populi quæ quærebat iuſtitiam, non eſt conſecuta illam, prout dictum
Supra.9 eſt quod Iſrael ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitię non peruenit. *electio autem conſecuta eſt*, id eſt,
electi à Deo ex Iudæis conſecuti ſunt iuſtitiam. *Cæteri verò excæcati ſunt*, id eſt, reliqua pars populi non
Eſa.29. eſt conſecuta iuſtitiam, ſed propter malitiā ſuam excęcata eſt. *Sicut ſcriptum eſt* in Eſaia: *Dedit illis Domi-
nus ſpiritum compunctionis*, id eſt, punctionis & doloris cordis & inuidiæ non immittendo malitiam,
ſed ſubtrahendo gratiam, *Oculos vt non videant*, id eſt, ne percipiant miracula quæ Chriſtus ipſis viden
Mala.vlt. tibus fecit, *& aures vt non audiant*, ſcilicet doctrinā Chriſti & Apoſtolorū: addit autē Apoſt. de ſuo *Vſq;
in hodiernum diem*: quia in fine mundi videbunt & audient quando conuertentur corda filiorū ad pa-
tres eorum. *Et Dauid*, tangēdo occaſionem defectus Iudęorum, *Dicit fiat menſa eorum*, id eſt, malitia, qua
peccatores reficiuntur, *coram ipſis in laqueum*, quod fit quando ex ea paratur tentatio: vel quando impe-
diuntur à bono. *& in captionem*, vt eos teneat, quod fit quando delectantur, *& in ſcandalum & in retribu-
tionem illis*. i. in impactionē caſus, vel in cauſam exprobrij & confuſionis, ruant de peccato in peccatū. E
Eſa.31. *Obſcurentur oculi*, id eſt, ratio ſuperior & inferior, quę dicitur ſpirituales oculi, *eorum ne videant*, quæ age-
re debent, *& dorſum eorum*. i. liberum eorū arbitrium, quod portat ad bona et ad mala. *ſemper incurua*, id
eſt, incuruari permitte, à cœleſtibus ad terrena & temporalia, à rectitudine iuſtitię ad iniquitatem.

SECVNDA PARS XI. CAPITIS.

Dico ergo quærens, *Nunquid ſic offenderunt vt caderent?* id eſt, nunquid permiſit Deus eos offendere, vt
propter nullam aliam vtilitatem inde conſequentē peccarent: & perpetuo in peccato manerent,
Aug. in Enchir. vt puniret eos? *Abſit*, ſcilicet quod hoc dicam: quia non delectatur Deus in hominū perditione. *Sed il-
1.Pet.2. lorum delicto*, quod in occiſione Chriſti commiſerūt, *ſalus Gentibus*, id eſt, ſalus Gentium ſubſecuta eſt,
occaſionaliter, nō directè ex eis, ſed per redemptionē agni immaculati. *vt illos æmulentur*, id eſt vt Gen-
tiles Iudæos imitentur in cultu vnius Dei detecta falſitate idololatriæ. *Quod ſi delictum illorum*. ſ. Iudęo-
rum, *diuitiæ ſunt mundi*, *& diminutio eorum diuitiæ Gentium*, id eſt, Gentilium, & redundant in ſpiritua-
les diuitias eorum. *Quanto magis plenitudo eorum*. i. abundantia ſpiritualis, vel multitudo eorū conuerſa
ad Deum in diuitias Gentiū redundabit? *vobis enim dico Gentibus* ad fidem Chriſti conuerſis. *Quamdiu
quidem ego ſum Gentium Apoſtolus*, id eſt, hoc dico vobis; quia mihi ſpecialiter cura Gentium cōmiſſa
eſt. *miniſterium meum honorificabo*, ornando, ſcilicet ipſum bonis moribus, & per ſupererogationem ope-
rum ad quæ non teneor, ampliādo ſolicitudinem ad omnium ſalutem. *Si quo modo ad æmulandum prouo-
Supra.9 cem carnem meam*, id eſt, ſi aliquo modo potero inducere Iudęos, qui ſunt cognati mei ſecundum carnē,
ad imitationem meam, *vt ſaluos faciam aliquos ex illis*, nō quęrens quod mihi vtile eſt, ſed quod multis.
Si enim amiſſio eorum, id eſt, incredulitas & inobedientia eorum, *reconciliatio eſt mundi*, occaſionaliter: in-
quantum per mortem Chriſti reconciliati ſunt Deo. *quæ*. i. quid, ſcilicet erit *aſſumptio* reliquorum ad
fidem, *niſi vita* ſpiritualis in ipſis *ex mortuis*, id eſt, qui per incredulitatem mortui erant, quā vitam om- F
nes eis optare debemus. *Quod ſi delibatio ſancta eſt*, id eſt, ſi Apoſtoli ex Gente Iudæorum aſſumpti, ſicut
delibatio ex maſſa, ſunt ſancti *& maſſa*, ſcilicet ſanctificari poteſt. *& ſi radix ſancta & rami*, id eſt, ſi patri-
archæ, qui comparantur Iudæis, tanquā radix ad ramos, fuerunt ſancti: & rami deſcendētes ex patriar-
chis poterunt ſanctificari & eſſe ſancti.

TERTIA PARS XI. CAPITIS.

Quod ſi aliqui ex ramis, id eſt, Iudæis *fracti ſunt* per incredulitatem, *tu autem*, ſcilicet Gentilis, *cum
oleaſter*, id eſt, arbor infructuoſa & amara *eſſes*, *inſertus es in illis*, id eſt, loco illorum: *& ſocius radi-
cis & pinguedinis oliuæ factus es*, id eſt, conſociatus es Patriarchis & Prophetis, & abundantiæ gratiæ
ſpiritus ſancti particeps factus es. *noli gloriari aduerſus ramos*, id eſt, aduerſus Iudæos deſpiciens eos, &
inſultans eis in malis eorum: quia non eſſet bona gloriatio tua. *Quod ſi gloriaris, non tu radicem portas: ſed
Ioan.4. radix te*, id eſt, conſidera quod Iudæa non accepit à Gentilitate ſalutem, ſed potius econuerſo. Quia ſa-
lus ex Iudæis eſt. *Dices ergo fracti ſunt rami, vt ego inſerar*, id eſt, permiſit Deus Iudæos excidere à fide, vt
ego ad fidem intrarē, ideo precioſior & magis accepta eſt Deo gentilitas Iudæa. *Bene*, ſcilicet in hoc di-
cis, quod Deus permiſit illos excidere, vt tu intrares Sed conſidera cauſam fractionis ramorum, quia
propter incredulitatem fracti ſunt, quia Chriſto prædicanti credere noluerunt, *tu autem*, ſcilicet Gentilis,
Prou.28 *fide ſtas, noli altum ſapere, ſed time*. quia beatus homo qui eſt ſemper pauidus. *Si enim Deus naturalibus ra-
mis*, id eſt, Iudæis, qui ex naturali origine ex patriarchis Deo dilectis deſcenderunt · *non pepercit*, quin
eos frangi permitteret, time. *ne forte nec tibi parcat*, id eſt, ne te excidere & labi permittat, & finaliter nō
miſereatur tui. *Vide ergo*, id eſt, diligenter conſidera, *bonitatem Dei miſerentis*, *& ſeueritatem Dei pu-
nientis*,

A *nientis, in eos quidem qui ceciderunt*, Iudæos, ſæueritatem. *In te autem bonitatem*, vt deſperationem vites. *Si permanſeris*, id eſt, ſi immobiliter manſeris *in bonitate*, id eſt, in dilectione Dei & humilitate. *Alioquin*, ſcilicet ſi non permanſeris per timorem, dilectionem, & humilitatem. *& tu excideris*, id eſt, Deus permittet te excidere et labi. *Sed & illi*, id eſt, Iudæi, *ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur*, id eſt, in ſuum ſtatum reſtituentur: *potens eſt enim Deus inſerere illos, nam ſi & tu*, ſcilicet Gentilis *ex naturali exciſus es oleaſtro*, id eſt, proceſſiſti ex Gentilitate, quę naturaliter erat infructuoſa, *& contra naturam*, id eſt, contra communem curſum naturæ. Non enim conſueuit ramus malæ arboris inſeri in bonam. *inſertus es in bonam oliuam*, id eſt, in fidem Iudæorũ: *quanto magis hi qui*, ſcilicet ſunt *ſecundum naturam*, id eſt, qui ex naturali origine pertinent ad Gentem Iudæorum, *inſerentur ſuæ oliuæ*, id eſt, reducentur ad dignitatem Gentis ſuæ. *Malach. 1.*

QVARTA PARS XI. CAPITIS.

NOn enim volo vos ignorare fratres myſterium hoc, ſcilicet vobis neceſſarium, *vt non ſitis vobiſmetipſis ſapientes*, id eſt, vt nõ de ſenſu veſtro præſumatis, & ex veſtro ſenſu arbitremini vos poſſe diſcutere, & alios contemnentes vos præferre. *Quia cæcitas ex parte*, ſcilicet aliqua & non vniuerſaliter, *contingit in Iſrael*, non enim omnes excæcati ſunt. *donec plenitudo Gentium*, id eſt, donec eccleſia eſſet in omnibus Gentibus, vel maiori parte fundata, *intraret*, ſcilicet ad fidem, *& ſic omnis Iſrael ſaluus fieret*, ſcilicet poſtquam plenitudo Gentium intrauerit, tunc Iudæi omnes, qui erunt vniuerſaliter & nõ particulariter, aliqui ſicut nunc conuertentur. *Sicut ſcriptum eſt, Veniet*, ſcilicet Deus humanatus *ex Sion*, id eſt, ex populo Iudæorum, *qui eripiat & auertat impietatem a Iacob*: quantum ad culpam et pœnam. *Et hoc illis a me teſtamentum*, id eſt, pactum nouum vel teſtimonium erit illis: quia faciam quod promiſi. *Cum abſtulero peccata eorum*, quod ſcilicet, vetus teſtamentum non poterat. *Secundum euangelium quidem*, id eſt, quantum pertinet ad doctrinam euangelij, quam ipſi impugnant, propter conuerſionem veſtram & ingreſſum veſtrum ad eccleſiam, ſunt *inimici propter vos*, id eſt, ad veſtram vtilitatem cedit: quia occaſione talis inimicitiæ euangelium vbiq; diffunditur, & iam ad vos peruenit, fructificat, & creſcit. *Secundum electionẽ* *Eſa. 5.* *Oſee. 1* *Mich. vlt.* *Eſa. 59.*

B *autem chariſsimi*, ſcilicet ſunt Deo, & ſalutem cõſequentur, *propter patres*, id eſt, propter promiſſiones factas patribus pro filijs, qui patres imitarentur. *Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio Dei*, id eſt, Deus non reuocat dona & promiſſiones, quas ſecundum preſcientiã & prædeſtinationem, aut electionem facit, eo quod in ipſo non ſit tranſmutatio. *Sicut enim aliquãdo & vos*, ſ. Gentiles, *non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiã conſecuti eſtis propter incredulitatem eorum*, ſcilicet Iudæorũ, *ita & hi*, ſcilicet Iudæi, *nunc*, ſcilicet tempore gratię, *non crediderunt in veſtram miſericordiã*, i. in gratiam Chriſti per quã vos eſtis miſericordiam conſecuti: vel nõ crediderunt quod in veſtram miſericordiam occaſionaliter ceſſit, *vt & ipſi quandoq; miſericordiam conſequãtur. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur*, id eſt, concluſa: permiſit Deus omne hominũ genus tam Iudæos quam Gentiles, in incredulitate, ſicut in quadã catena erroris: vt in omni genere hominum ſua miſericordia locũ habeat, quod ita voluit vt homines humilientur, & ſalutem ſuam, non ſibi, ſed Deo attribuant. *Iac. 1.* *Sap. 17.* *Oſee. 13.*

QVINTA PARS XI. CAPITIS.

O *Altitudo diuitiarum ſapientiæ*, qua ſeipſum cognoſcit, *& ſcientiæ Dei*, quam habet de creaturis. *quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius*, quia omnia videt, & abſq; inquiſitione & difficultate, omnia intuetur & ſimul iudicat. *& inueſtigabiles viæ eius*, ſcilicet æternæ generationis & inſpirationis, creationis, gubernationis, redemptionis, & glorificationis. *Quis enim cognouit ſenſum Domini*, per quẽ iudicat, & operando procedit: quaſi dicat nullus. *aut quis conſiliarius eius fuit*: quaſi dicat nullus. Ille enim non eget conſilio, qui abſq; inquiſitione plenè omnia peragẽda cognoſcit. *aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei*: ſcilicet merces quaſi prius danti: quaſi dicat nullus. Quia nõ poteſt aliquis aliquid habere quod ab eo non acceperit. *Quoniam ex ipſo*, tanquam ex primo agente. *& per ipſum*, id eſt per ſuam virtutem, vel propter ſeipſum, *& in ipſo*, ſicut in conſeruante, *ſunt omnia*, quæ ſunt aliquid & bona, & per conſequens nullus prior dedit illi. *Ipſi* tanquam patri, *gloria*, tanquam primo principio, *In ſecula ſeculorum Amen*, id eſt, verè ita eſt. *Ioan. 14* *Sap. 9.* *1. Cor. 2.* *Ioan. 26.* *Hier. 23* *Prou. 16* *Malac.*

C

COMMENTVM XI. CAPITIS.

Dico ergo: Nunquid repulit Deus populum ſuum? Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum, ex ſemine Abraham, de tribu Beniamin. Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſciuit

SVperiori capite Apoſtolus [illegible] Iudæorum ruinam, quatenus eorum cauſa & culpa id contigit: puta propter incredulitatem & cæcitatem: in hoc capite de eadem ruina tractat, quatenus à Deo ob bonam cauſam permiſſa [illegible] vbi nõnu[illegible] conſolatione populum recreat, eo quod eorum [illegible] plus nõ fuit vniuerſalis, neq; irreparabilis, nec etiam inutilis [illegible] primo poſt interrogationem quam ſoluit, & infert concluſionem: ait igitur [illegible] inquirendo [illegible], totaliter, *populum ſuum*, ſcilicet Iudæorũ quia vocaui eum non credentem [illegible] contra[illegible] mare enim poſſent eo quod eſſet populus ſelectus ac dilectus, cui [illegible] eſt [illegible] in quo fuit templũ, lex, ſacerdotium, circũciſio, & reges, talem obiectionẽ Apoſt. hac interrogatione [illegible] flexore eorum pręripit, ſimilis penè interrogatio eſt apud Pſal. Vt quid Deus repuliſti in finem [illegible] eorum amaritudinem ſtatim cõſolatione compeſcere curauit, reſpondet [illegible], *Abſit*. Quæ reſponſio eſt execrantis iuxta verbum Pſal. in alio pſalmo: Quia nõ repellet Deus plebem ſuam. [illegible] ter, & veritatem ſuã nõ dereli[illegible]. Probat primo ex perſona ſua, dicens [illegible] etiã dixit: [illegible] quia in populo Iſrael erant aliqui [illegible] & [illegible]duenti[illegible], qui [illegible] deſcenderãt [illegible] in car[illegible] patriarchis, hoc de ſe ex [illegible] dicen[illegible]. Erant autẽ [illegible] populo Iudæorũ tri[illegible] ſecundum duodecim [illegible] Iacob, quorum quidã fuerunt filij ancil[illegible] qui[illegible] vxorum: Ioſeph autẽ & Beniamin fuerunt filij [illegible] prædilectæ vxoris; & Beniamin patri [illegible] quem ei [illegible] peperit chariſſima *Pſal. 78* *2. Cor. 11*

riſſima Rachel. Hanc ſui ſanguinis laudem commemorat ad maiorem rei confirmationem, videlicet D
quod cum ex viſceribus Iſrael fuerit euocatus ad fidem, ac ſi dicat: Si deus concepto odio ſtatuiſſet repellere populum ſuum, nunquam me in hoc culmen fidei extuliſſet. Explicatius deinde ſubdit concluſionem æditam ſuper verbo, *abſit*, quæ ſecum adfert ſuam reſtrictionem, pariter & ſecundam probationem: Quia ne quis cogitaret in vno tantum Paulo ſeruatum populum Iſrael, ſubnectit quod Deus non repulit quos præſciuit & prædeſtinauit ex quocunq; populo. Et hæc eſt ſecunda concluſionis ratio, qua oſtendit Deum fidem ſuam liberaſſe: quam pridem ſuis conſtrinxerat pollicitationibus ſeruandi populum ſuum, ſcilicet, præſcitum & prædeſtinatum. Deus enim immutabilis eſt, nec quouis modo fallere aut falli poteſt.

An neſcitis in Elia quid dicit ſcriptura, quemadmodum interpellat Deum aduerſus Iſrael? Domine, prophetas tuos occiderunt, & altaria tua ſuffoderunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam.

Hic ad confirmationem inducit ſimilitudinem de his quæ contigerant tempore Eliæ, quo pené totus populus videbatur à cultu vnius veri Dei aberraſſe. Vbi primo ponit interpellatione[m] [Eliæ], dicens: *An neſcitis*, quid ſcriptura dicat in Elia, id eſt, de Elia. vel in Elia, id eſt, in libro de [illegible] ſcripto.
3. Reg. 10 Totus enim liber Regum eſt principaliter ſcriptus ad notificandũ dicta & facta Prophetarum.
In prologo Vnde & inter libros Propheticos computatur, vt D. Hier. ait. *Quemadmodum*, ſcilicet, ipſe [illegible] inter-
lib. Reg. pellabat aduerſus Iſrael. Contra cuius interpellationem videtur dictum Samuelis, dicenti[s]: [Ab]ſit hoc
1. Reg. 12 peccatum à me in Domino, vt ceſſem orare pro vobis. Multo ergo minus eſt contra populum interpellandus. Veruntamen aduertendum quod Prophetæ contra populum aliquem interpellant, tripliciter:
Pſal. 57. Vno modo conformando voluntatem ſuam voluntati diuinæ, prout in Pſal. Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam. Alio modo interpellando contra regnum peccati, vt ſcilicet, non homines,
Hier. 17 ſed hominũ peccata deſtruantur. Tertio modo interpellatio vel oratio interpretãda eſt nõ per modũ optantis, ſed per modũ prænunciationis, ſecundum illud: Confundantur qui me perſequuntur, id eſt, confundentur. Duo autem Elias in hac interpellatione contra nos allegat. Primo quidem impietatẽ quam commiſerant contra cultum Dei. Vno modo perſequendo miniſtros eius, quod tangit, dicens: B
3. Reg. 18 Prophetas tuos occiderunt, iuxta illud: Nunquid indicatum eſt tibi Domino meo, quid fecerim cum
Act. 7. interficeret Ieſabel Prophetas Domini: & illud, Quem Prophetarum nõ ſunt perſecuti patres veſtri.
Pſal. 73 Alio modo quantum ad loca Deo ſanctificata, ſecundum illud: Incenderunt igni ſanctuarium tuum.
3. Reg. 19. & quantum ad hoc dicit, *Altaria tua ſuffoderunt*, id eſt, deſtruxerũt à fundamentis auertendo. Vnde notandum eſt quod antequam in Hieruſalem ædificaretur templum à Salomone, Iſraelitæ in diuerſis lo-
Ioſue. 8. cis ædificauerant Domino altaria. Ioſue enim ædificauit Domino in monte Hebal: Et filij Ruben, &
Ioſue. 22 Gad. & media tribus Manaſſes ædificauerunt altare Domino in terra Chanáan ſuper Iordanis tumu-
Iudic. 6. los. Et Gedeon in Effra ædificauit altare Domino, vocauitq; illud: Domini pax. Sed poſtquam ingreſſi ſunt Iſraélitæ terram promiſſionis, & à Salomone ædificatum eſt templum Domino, non licuit eis niſi permiſſione diuina ædificare templum Domino, aliud à templo Hieroſolymitano, vt in eo offerrent holocauſta et victimas Domino, per Muyſen dicentem: Ad locũ quem elegerit Dominus Deus veſter de cunctis tribubus veſtris, vt ponat nomen ſuum ibi, & habitet in eo, venietis & offeretis in
Deut. 12 eo holocauſta & victimas veſtras. Attamen poſtquã receſſerunt decem tribus à Roboan, con[ſtituen]tes ſibi regem Hieroboan, Hieroboan excogitato conſilio conſtrui fecit duo altaria: vnum in Bethel, & alterum in Dan: & poſuit vitulos aureos, quos adorari præcepit, & ſolennitates ſtatuit ne decem tribus irent in Hieruſalem ſacrificare Domino, & conuerterentur ad Roboan, vt habetur 3. Reg. 12. Quidam autem ex illis decem tribubus, qui non erant idololatræ, volentes adhærere Domino & legi Moſi, permittente Domino, conſtruxerunt altaria, in quibus ſua donaria, & primogenita offerebant Domino, quæ Ieſabel ſuffodi fecit, vt cogeret populum adorare vitulos in Bethel & Dan. quod autem Acham & Ieſabel ex impietate fecerunt, Ezechias filius eius omnia excelſa & altaria ex pietate abſtulit, & præcepit adorare in Hieruſalem, vt habetur 4. Reg 18. Deindé allegat contra eos impietatem quam facere intẽdebant in eum, dicens: *Et ego relictus ſum ſolus*, ſcilicet in cultu vnius veri Dei. E
Eccle. 48. quod ideo dixit, quia alij nõ ita aperte manifeſtabãt ſe Dei cultores. Dicitur enim de eo, Surrexit Elias propheta quaſi ignis, et verbũ eius quaſi facula ardebat. Et quærunt animã meam, id eſt, vitam meã
3. Reg. 19 perdere. Miſerat enim Ieſabel ad Eliam: Hæc faciant mihi dij, & hæc addãt niſi cras hac hora poſuero animam tuam ſicut animam vnius ex illis, ſcilicet prophetis Baal quos occiderat Elias.

Sed quid dicit illi diuinum reſponſum? Reliqui mihi ſeptem milia virorum, qui non curuauerunt genua ſua ante Baal.

Hic ponit reſponſum diuinum factum Eliæ in ſacra ſcriptura contentum, ſcilicet, reliqui mihi, id eſt, in cultu meo, non permittendo eos cadere in peccatum idololatriæ, *Septem milia virorum*. Ponitur certum pro incerto propter perfectionem ſeptenarij & miliarij, qui ſunt perfect[i] & celebres: pro magna & incerta multitudine vſurpati, *qui non curuauerunt genua ante Baal*, id eſt, qui cultum Dei [no]n deſeruerũt, neq; adorauerũt Baal, qui erat celebris inter Deos illos, quos colebãt Acham & Ieſabel.

Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ ſecundum electionem gratiæ Dei ſaluæ factæ ſunt. Si autẽ gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia non eſt gratia.

Applicat hic hiſtoriam Eliæ ad rem propoſitam. Eodem inquit pacto & in hoc tempore reli[qui]æ
Supra. 9 Iſrael, id eſt, perexiguus numerus reſpectu multitudinis quæ erat ſicut arena maris ſecundum electionem gratiæ Dei, ſaluæ factæ ſunt, quaſi dicat: Sicuti tunc olim non ſolum quantum [ad pa]ruam numeri quantitatem, ſed etiam quantum ad modum. Sic, inquit, in hoc tempore. N[a]m etiam illi tempore Eliæ gratia & miſericordia Dei ſeruati ſunt. Sic nunc. [Et] dicuntur reliq[ui]æ prout [in]tuſis eiectiſq; paleis, ait Theophylactus, pura reſident grana: ſic ex pluribus Iudæis propter incredulitatem, tanquam paleis eiectis, qui ſecundum electionem gratiæ puri futuri erant, reſeruat[i ſu]nt.

Non

A Non enim dicebat diuinam clementiam, vt populum illum cui vni per totum orbem celeberrimæ, *Pſal.87.* promiſſiones factæ fuerant, eo vſque in aduentu Chriſti diuina ſua ope deſtitueret, vt nullam eius haberet rationem. Quare, vt Diuus Auguſt. ait, primitiæ fidei ex gente illa collectæ ſunt. Quando enim ſola Dei genitrix Virgo, inde fuiſſet electa, præclariſſimè cum gente illa actum fuiſſet. Fuerunt nihilominus & ſponſus eius Ioſeph iuſtus, & cum ſuis parentibus Ioannes Baptiſta, Simeon, Anna, Na- *Act.2.* thanael, ac denique Apoſtoli & diſcipuli, quibus & Diuus Stephanus martyrio coronatus præiuit. Mox tria milia vno die ſacro baptiſmate tincta, atque ſubinde quinque milia, atque iterum decem milia, quorum erat anima vna & cor vnum in Deo, prout antè D. Chryſoſto. annotauerat: præter aliam numeroſam multitudinem, cuius mentio non habetur expreſſa in ſacra ſcriptura. Hæc autem reliquiarum ſaluatio fuit ſecundum electionem gratiæ Dei, id eſt, ſecundum gratuitam electionem Dei. Ideo Chriſtus: Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. Ex hoc infert concluſionem: Si autem *Ioan.15.* gratia ſalui facti ſunt, iam nõ ex operibus eorũ, prout ad Titum ſcribit: Non ex operibus iuſtitiæ quę *ad Tit.3.* fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiã ſuam ſaluos nos fecit. Deinde probat conſequentiã, dicens: Alioquin ſi gratia eſt ex operibus, iam nõ eſt gratia, quæ ſic dicitur, ex eo quod gratis datur: ſecũdum illud quod ſupra.3. dictũ eſt, iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Pugnant quippe ſecum gratis quippiam donari, & ex operibus reddi. Quia quod ex operibus redditur, iuſtitiæ opus eſt, & merces vel præmium dicitur: gratia verò rationem iuſtitiæ & debiti excludit.

Quid ergo? quod quærebat Iſrael, nõ eſt conſecutus, electio autẽ conſecuta eſt: cæteri verò excæcati ſunt.

INfert hic ex his quæ dicta ſunt interrogationis concluſionem, dicens: *Quid ergo*, quaſi dicat, Tan- *Ioan.7.* dem concludamus hoc, ſcilicet, Quod Iſrael quantũ ad maiorem multitudinẽ populi, non eſt conſecutus quod quęrebat, ſcilicet iuſtitiam: et hoc modo intelligendũ quod ſupra.9. dictum eſt, Iſrael ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ nõ peruenit: iuxta illud Chriſti, Quæretis me, & nõ inuenietis. *Electio autẽ conſecuta eſt*, id eſt, reliqua illa & minor pars populi Iudęorũ, quę ſecundum electionem fuerat prędeſtinata, conſecuta eſt iuſtitiã: quia oblatam fidẽ prompto obſequio ſuſcepit. Cæteri verò, id eſt, altera & maior pars populi, *excæcati ſunt*, propter malitiam eorum.

B *Sicut ſcriptum eſt, Dedit illis Deus ſpiritum compunctionis: oculos, vt non videant: & aures, vt non audiant vſque in hodiernum diem.*

MAnifeſtat hic & probat prædictam concluſionem, quantum ad ſecundam partem authoritate Eſaiæ, quã ex duobus locis componit Apoſt. Eſaias enim.29. ait: Miſcui vobis ſpiritum ſoporis. & quantum ad hoc dicit: *Dedit illis Deus ſpiritum compunctionis*. quod pertinet ad peruerſitatem affectus. Compunctio enim importat quandam cordis punctionem ſiue dolorem. Eſt autem quidam cordis dolor & compunctio bona, qua quis dolet de propriis peccatis, ſecundum illud: Potaſti nos vino compunctionis. Eſt etiam aliqua mala cordis compunctio, ſcilicet, inuidiæ, qua quis dolet de bonis aliorum. Huius ergo compunctionis ſiue inuidiæ ſpiritum dedit eis Deus, nõ immittendo malitiam, ſed ſubtrahendo gratiã, vt dictum eſt. Ego ad æmulationem adducam vos in nõ gentem. Et hoc mo- *Supra.10.* do intelligitur illud Eſaiæ, à quo deſumpta eſt ſecunda pars authoritatis inductæ: Excæca cor popu- *Eſa.6.* li huius, & aures eius aggraua. Oculos eius claude, ne fortè videant oculis ſuis, & auribus ſuis audiant. & quantũ ad hæc declarat defectum cognitiuæ virtutis. vnde ſubdit, *oculos, vt non videant*. ſ. per ſeipſos miracula, quę Chriſtus eis videntibus fecit. *Et aures vt non audiant*, doctrinã Chriſti & Apoſtolorum. vnde Eſa. alibi: Qui vides multa nonne cuſtodies? Qui apertas habes aures, non audies? Addit autẽ Apoſt. de ſuo, *Vſq; in hodiernum diem*. Quia in fine mundi videbunt & audient quando conuer- *Eſa.24.* tentur corda filiorum ad patres eorum. *Mala.vlt.*

Et Dauid dicit, fiat menſa eorum coram ipſis in laqueũ, & in captionẽ, & in ſcandalum, & in retributionem illis: Obſcurentur oculi eorum, ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua.

HIc eandem concluſionem probat authoritate Dauidis: in qua primo tangit occaſionem defectus Iudęorũ, dicens: Fiat menſa eorũ. i. malitia qua peccatores reficiuntur, iuxta illud: Cum dulce fue- *Iob.20.* rit in ore eius malum, abſcondit illud ſub lingua ſua. Quæ quidẽ menſa eſt corã ipſis, quando ex certa malitia peccant, hæc fit in laqueum, quando ex ea paratur tentatio ad peccandum, iuxta illud: Qui

C explicauerit ſe de fouea. tenebitur laqueo. Fit in captionem quando per delectationẽ ſuccumbit illi *Eſa.24.* conſentiẽdo, iuxta illud: Capientur & irretientur. Et in ſcandalum, id eſt, impactionem caſus, quan- *Eſa.8.* do ruunt de peccato in peccatũ. Et in retributionem. ſ. quando puniũtur pro peccatis ſuis, vnde Pſal. Redde retributionem ſuperbis. Vel menſa, id eſt, ſacra ſcriptura Iudæis appoſita, iuxta illud: Poſuit *Pſal.93.* menſam ſuam, fiat eis in laqueum. quod fit quãdo occurrit aliquid ambiguum & in captionem, quan- *Prou.9.* do male intelligitur: Et in ſcandalum, quando ruit in pertinaciam erroris: & in retributionem, dum puniuntur. eſt autem alluſio ad muſcipulam aliaq; illaqueandi ingenia, ſub quibus abditur viſcus ad ineſcandũ animalia. Pari modo Iudæi præ ſua inuidia & ſuperbia seducti ſunt, & irretiti per falſum intellectum ſacræ ſcripturæ. Secũdo ponit defectum quantum ad cognitiuam virtutẽ, cum dicit: Obſcurentur oculi eorum ne videant. quod magis prænunciando q̃ optando dicitur, vt D. Aug. ait, non vt fiat, ſed quia ita fiet. Vnde Apoſt. Tenebris obſcuratum habentes intellectũ. Et quantum ad effe- *Ephe.4.* ctum cũ dicit: Et dorſum eorũ, id eſt, liberum eorum arbitriũ, quod portat & ad bona & ad mala ſemper incurua, id eſt, incuruari permitte, ab æternis ad temporalia, à rectitudine iuſtitię ad iniquitatem, quod dæmones ſuggerunt: dicentes illud Eſa. Incuruare vt tranſeamus. *Eſa.51.*

SECVNDA PARS XI. CAPITIS.

Dico ergo, nunquid ſic offenderunt vt caderent?

IN hac ſecunda huius capitis parte Apoſtolus oſtendit Iudæorum ruinam non eſſe caſſam ſiue inutilem, neque irreparabilem. Et primo ponit interrogationem, dicens: Dico ergo, &c. quaſi dicat, Dictum eſt & probatum quod cæteri Iudæi præter electos ſunt excæcati, interrogo: Nunquid ſic offenderunt vt caderent, id eſt, nunquid permiſit Deus eos offendere ſolum vt caderent, & non pro-

In Ethic. pter aliquam vtilitatem? Quod videtur eſſe contra bonitatem Dei, quæ tanta eſt, vt D. Auguſt. ait, D
Iob.34. quod nunquam permitteret aliquid mali fieri, niſi propter bonum quod ex malo elicit. Vnde quo ad
Apoc.3. caſum Iob ait: Conteret multos & innumerabiles, & ſtare faciet alios pro eis. & D. Ioan. Tene quod
habes, ne alius accipiat coronam tuam. Deus enim permittit aliquos cadere, vt eorum caſus ſit alio-
rum ſalutis occaſio. Alio modo poteſt ſic exponi, id eſt, nunquid permiſſi ſunt corruere, vt vniuerſi
perpetuo lapſi abſq; remedio iacerent? ſcilicet, irreparabiliter. Et huic ſenſui apertiſſimé ſeruit par-
ticula, ſic, quæ in aliquibus codicibus non habetur. Hoc enim pacto legit D. Ambro. Nunquid ſic of-
fenderunt vt curari non poſſent? Sicut diabolum legimus cecidiſſe, Simili modo legit tam D. Chryſ.
quàm Origenes.

Abſit. Sed illorum delicto, ſalus eſt Gentibus, vt illos æmulentur.

AMiliaris eſt Apoſtoli reſponſio, dum partem affirmatiuam per abominationem repellit. Et pri-
mo iuxta primam expoſitionem, oſtendit Iudæorum ruinam eſſe vtilem, ſit ergo: *Abſit*, vt, ſcili-
cet, ſic offendere permiſerit eos Deus vt inutiliter caderet. Sed magis illorum delicto ſalus Gentibus
facta eſt, ſcilicet occaſionaliter. Vnde & Chriſtus dixit: Salus ex Iudæis eſt. Trinã vtilitatis rationem
meditatur D. Tho. & alij, Gentibus ex Iudæorum delicto aduenisse, triplex enim delictũ Iudæi com-
miſerunt. Primum in occiſione Chriſti, ex qua ſubſecuta eſt ſalus Gentilium per redemptionem ſan-
1. Pet. 1. guinis Chriſti, ſecundum illud: Non enim corruptibilibus auro & argento redempti eſtis, &c. Secun
dum delictum Iudæorum fuit repulſio doctrinæ Apoſtolorum, propter quam repulſam Apoſt. dixe-
Act. 13. runt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei. Sed quoniã repuliſtis illud, conuertimur ad Gen
tes docendas, quę doctrinam illorum cum gaudio ſuſceperunt. Tertium delictum Iudæorum fuit ex-
In enarra- cæcatio & impœnitentia, propter quam ſunt in omnes gentes diſperſi. vt D. Aug. ait: baiulantes le-
tione. gem, vetuſq; teſtamentum, cuius teſtimonio fulciuntur Chriſtiani, ac ſuam ſtabiliunt fidem ad con-
uertendum Gentiles. Qui ſuſpicari potuiſſent prophetias de Chriſto, quas fidei prædicatores induce
bant de Chriſto eſſe confictas, quæ probantur teſtimonio Iudæorum. Vnde Pſal. Deus oſtendit mihi
Pſal. 58. ſuper inimicos meos, ne occidas eos, nequando obliuiſcãtur populi mei: diſperge illos in virtute tua.
Sequitur, vt illos æmulentur. Et quia non dicit qui vel quos, & cum ſit duplex æmulatio. ſ. indigna-
tionis & imitationis, poteſt hoc quatuor modis exponi. Vno modo vt Gentiles illi imitẽtur Iudęos E
Ephe. 2. in cultu vnius veri Dei. Vnde Apoſt. Eratis in illo tempore ſine Chriſto, alienati á conuerſatione Iſ-
rael, &c. & alibi: Vos imitatores facti eſtis eccleſiarum Dei, quæ ſunt in Iudæa: vel vt Gentiles ęmu
Pſal. 118. lentur Iudæos, id eſt, indignentur contra eos propter incredulitatem ipſorum. Vnde Pſal. Vidi præua
ricantes, & tabeſcebam: quia eloquia tua non cuſtodierunt. Vel vt Iudæi æmulentur imitãtes cõuerſi
Deut. 28 onem & fidem Gentilium, & finaliter omnis Iſrael ſaluus fiat, cum plenitudo Gentium intrauerit. Et
ſic impleatur illud: Ille erit in caput, & tu eris in caudam. Vel vt Iudæi æmulentur Gentiles, i. contra
eos ex inuidia turbentur, dum vident eorũ gloriam ad Gentiles translatã. Veruntamen circa huiuſ-
modi, á duplici errore cauendũ eſt. Primo ne putemus Gentes, viã ſalutis nõ potuiſſe ingredi niſi de-
pulſis Iudæis, quaſi Deus ſic anguſtiauerit aditum ad ſe, vt non poſſet vniuerſum humanũ genus ſinu
infinitæ miſericordiæ ſuę excipere. Nam quãuis prædeſtinatorũ numerus certus fuerit, vult tamẽ om-
nes ſaluos fieri. Ideo Chriſtus ſalutis viam aperuit omni credenti, Iudæo primũ & Græco. Ideo ſi nul
li credere renuiſſent, oẽs intraſſent. Secundo cauendũ eſt ne dicamus Deum excæcaſſe Iudæos, vt in-
grederentur Gentiles, ne eum conſtituamus authorem mali. Malitia enim & cruditas cordis Iudæo-
rum in cauſa fuit incredulitatis eorum. Deus autẽ Iudæorum malo, quod ab ipſis ortum habuit, bene
vſus eſt, prout in induratione Pharaonis vſus eſt ad exaltationem nominis ſui.

Quod ſi delictum illorum diuitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum, diuitiæ Gentium,
quanto magis plenitudo eorum.

PRoſequitur hic Iudæorum conſolationẽ, ne deſpondeant animo. Oſtendens caſum eorum eſſe re
parabilem: hoc autẽ in quarta parte locupletius explicat, ſed hic interim triplici ratione præmon-
ſtrat. Primam ex vtilitate quã in hoc textu ponit, quę talis eſt: Bonum eſt potentius ad inferendum
vtilitatem q̃ malum. Sed malum Iudæorum magnam vtilitatem Gentibus contulit, Ergo maiorem
mundo confert vtilitatem bonũ eorum. Et hoc innuit ſuppoſito quod prius dixit, quod eorum deli-
cto ſalus Gentibus facta eſt. Nunc ſubſumit: Quod, pro, ſed, ſi illorum, id eſt, Iudæorum delictum di- F
uitiæ ſunt mundi, id eſt, Gentilium: quia, ſcilicet delictum Iudæorum redundauit in ſpirituales diui-
tias Gentilium. Quoniã per mortem Chriſti huiuſmodi crimine patratam, mundus vniuerſus opu-
lentiſſima Dei miſericordia ditatus eſt. Et eorum diminutio, hoc eſt quod pro maiori parte reiecti
ſunt, & pauci ingreſſi, diuitię ſunt Gentiũ: quãto magis plenitudo eorum locupletabit mundũ? Et eſt
argumentũ á maiori ad minus. Nam ſi de malo quod per ſe aduerſatur bono per accidentalem occa-
ſionem, diuina ſapientia tantum eduxit bonũ, quanto magis de bona eorum conuerſione, quæ per ſe
ordinatur in bonum, poterit mundum ad optimũ perducere ſtatum. Tunc enim vterq; populus abſq;
vlla æmulatione iuſtitiã Dei percolent. Et ſic ſi Deus propter vtilitatẽ totius mundi permiſit Iudęos
delinquere: multo magis impleuit ruinas eorũ propter totius mundi vtilitatem, & ideo tandem reli-
quię ſecundum electionem gratię ſaluę fient.

Vobis enim dico Gentibus, Quamdiu quidem ego ſum Gentium Apoſtolus, miniſterium meum
honorificabo, ſi quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam, vt ſaluos faciam aliquos
ex illis.

ADducit hic ſecundam rationem ad probandum quod ruina Iudæorum non ſit irreparabilis. Ra-
tio talis eſt. Rerum deſperatarum & irrecuperabilium non eſt prudentia, neque intentio, nec ali
1. Ioan. 5 quis ſapiens curam ſuſcipit, ſecundum illud: Eſt peccatum ad mortem, pro hoc nolo vt roget quis.
Atqui Apoſt. intendebat & ſperabat aliquos ex illis ſaluos facere: igitur caſus eorum non erat irre-
Galat. 2 parabilis: cum Apoſtolus ſapiens eſſet & ſpiritu Dei ageretur, ad ſuam explicandam intentionem di
rigit ſermonem peculiariter Gentibus, quãuis ab initio epiſtolæ vſque huc, vbi cauſam communem
agit

A agit fidei, omnes ſimul conuerſos alloquitur ſic, dicens: omnibus qui ſunt Romæ, &c. Hic verò ſingu-
lariter Iudæorum ſalutem ſe procurare meminit, dicens: Vobis enim Gentibus, quandiu ſum Gen- 1. Tim. 2.
tium Apoſt. veſtri curam geram vſq; ad mortem, attamen miniſterium meum honorificabo. Non qui-
dem in his quæ ad ſecularem honorem & faſtum pertinent: ſed ornando ipſum bonis moribus, iuxta 2. Cor. 6.
illud: in omnibus exhibeamus nos ſicut dei miniſtros in multa patientia, &c. honorificabo etiam per 1. Cor. 9.
ſupererogationem operum, ad quæ non teneor. Vnde dicebat, Quæ eſt ergò merces mea? vt Euange-
lium Chriſti prædicans ſine ſumptu honorificabo: præterea ampliando ſolicitudinem ad omnium ſa-
lutem. Vnde dicebat præter illa quæ extrinſecus ſunt inſtantia mea quotidiana ſolicitudo omnium
Eccleſiarum. Propterea & hic dicit: Si quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam, id eſt, Iu- Supra. 9.
dæos, qui ſunt mihi cognati ſecundum carnem. & ideo ſequens conſilium Eſaiæ dicentis, carnẽ tuam Eſa. 55.
ne deſpexeris: conabatur prouocare eos ad æmulãdum bona æmulatione, ad quam etiam Corinthios
hortabatur, dicens: Æmulamini chariſmata meliora. Nec in hoc excedebat menſuram regulæ, de qua 1. Cor. 12.
ad Corinthios ſcribens dicebat: Nos autem non in immenſam gloriamur, ſed ſecundum menſuram 2. Cor. 10.
regulę, qua menſus eſt nobis Deus menſuram pertingendi ad vos. Quia non ſic erat ei commiſſa cura
Gentilium, quod fuerit ei prohibitum Iudæis prædicare: ſed ex præcepto tenebatur Gentilibus præ-
dicare. vnde dicebat: Si non Euangelizauero, vę mihi eſt, Neceſſitas enim incumbit, ſcilicet, euange- 1. Cor. 9.
lizandi Gentilibus, quæ nõ incumbebat euãgelizandi Iudæis, niſi forté inter Gentiles habitantibus,
ſed ſupererogando prædicare poterat eis, & in hoc myſteriũ ſuum honorificabat: Non quærens quod
ei vtile erat, ſed quod multis, vt ſalui fierent. Ideo hic dicit vt ſaluos faciam aliquos illis. Nec eſt illi ar- 1. Cor. 10.
rogantiæ aſcribendum quod dicit: Saluos faciam. nouerat enim proprium eſſe Dei ſaluos facere cre-
dentes. Ideo intelligebat tanquam fidei miniſter colendo agrum dominicum, quemadmodum alibi 1. Cor. 3.
dicebat: Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.

Si enim amiſsio eorum reconciliatio eſt mundi, quæ aſſumptio, niſi vita ex mortuis?

VIdetur hic explicatior repetitio eius quod dixerat: Si delictum illorum diuitię ſunt mundi, quan-
to magis plenitudo eorum. Hic enim ponit amiſſionẽ pro delicto eorum, & aſſumptionem pro
B reconciliatione: alludens ad recõpenſationem amiſſionis vnius amici, quæ fit dum vno perdito plu-
res acquiruntur. Sic Iudæorum caſus & ruina, quæ dicitur amiſſio, prout ſeruus qui ſub cura domini
refugit, eſſe dicitur amiſſus, plures ſeruos Deo occaſionaliter acquiſiuit. Poſtmodum interrogat: Quæ
aſſumptio, niſi vita ex mortuis? Quę verba D. Chryſ. & Origenes referunt ad reſurrectionem vniuer
ſæ carnis in die iudicii: & poſſumus ſecundum eos verba Apoſt. ſic interpretari: Si amiſſio Iudæorum
reconciliatio fuit reliqui orbis, conſequens eſt vt eorum aſſumptio (quæ Deo trahente facienda eſt)
vita ſit ex mortuis, id eſt, conſequens eſt vt Iudaiſmo ad fidem aſſumpto, nihil reſtet niſi vt fiat reſurre-
ctio vtilis. Vbi D. Chryſ. annotauit quod ſicut Iudæorum amiſſio non fuit cauſa, ſed occaſio reconci-
liandæ Gentilitatis: Sic eorum aſſumptio erit occaſio reſurrectionis generalis, in cuius declaratione
Apoſt. miniſterium ſuum honorificauit. Nam finis euangelii muneris eſt illa vniuerſalis conuerſio.
Poſſunt etiam hęc verba Apoſt. eſſe expoſitio huius quod promiſerat ſaluos faciam: & ſic intelligitur
hic locus vita ex mortuis, de morte ſpirituali per peccatum Iudæorum, & de vita per gratiam Gen-
tium, vt ſenſus ſit: Si amiſſio illorũ, id eſt, ſpiritualis mors, recõciliatio, id eſt vita ſpiritualis, fuit mun-
di, id eſt, Gentilium, qui faciebant maiorem partem mundi: aſſumptio illorum erit reſuſcitatio ab ea-
dem morte in ſimilem vitam, Quod cum ego procurem, opto eos ſaluos facere: & ſic non reputo ca-
ſum illorum irreparabilem.

Quod ſi delibatio ſancta eſt, & maſſa: Et ſi radix ſancta, & rami.

TErtiam hic rationem adiungit ad confirmandum caſum Iudæorum non eſſe irreparabilem ex cõ-
ditione Gentis Iudæorum: & hoc dupliciter. Primo ex parte Apoſtolorum cum dicit, *Quod ſi deli-
batio ſancta eſt, & maſſa.* Dicitur autem delibatio id quod ex maſſa paſtæ ſumitur, quaſi ad probandum
guſtum maſſæ: & ex illa delibatione fiebant olim collyridæ, quæ iubebantur offerri. Sunt autem Apo-
ſtoli ex gente Iudęorum aſſumpti, prout delibatio ex maſſa. Et ideo ſi Apoſtoli ſunt ſancti, cõſequens Leuit. 7.
eſt quod Gens Iudæorum ſit ſancta: ſecundum illud, Gens ſancta, populus acquiſitionis. Secũdò idem 1. Pet. 2.
C probat ex parte Patriarcharum, qui comparantur ad Iudæos, ſicut radix ad ramos. Vnde Eſa. Egredie-
tur virga de radice Ieſſe. Si ergo Patriarchæ ſunt radix, & ſunt ſancti: Ergo & Iudæi qui ex ipſis pro-
ceſſerunt ſunt ſancti. Vnde Oſeas. 14. Erumpet radix eius, vt libani ibunt rami. Et non intendit Apo.
hic loqui de actuali ſanctitate, nec oſtendere Iudæos incredulos eſſe ſanctos, ſed de ſanctitate poten-
tiali. Nihil enim prohibet eos reparari in ſanctitate, quorum patres, & quorum filii ſunt ſancti. vel po
teſt dici quod illi ſunt ſpecialiter rami Patriarcharum qui illos imitantur: iuxta illud, Si filii Abrahæ Ioan. 8.
eſtis, opera Abrahæ facite. Origenes hic nomine maſſæ & radicis, vnum dominum noſtrum Ieſum
Chriſtum concipit, qui eſt primitiæ reſurgentium, & radix renaſcẽtium in eius membra. Et ſic: Si ille
ſit ſanctus ſine macula, & rami ei inſiti fient participes ſanctitatis. quod autem poſſunt inſeri inferius
perſequitur. Si autem inſeri poſſint, non eſt irreparabilis caſus eorum.

TERTIA PARS XI. CAPITIS.

Quod ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autem cum oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius radicis & pinguedinis oliuæ factus es, Noli gloriari aduerſus ramos.

IN hac tertia huius capitis parte Apoſtolus præſeruat Gentiles à vicio ſuperbiæ, quo gloriari & in-
ſultare poterant in Iudæos ex duabus partibus, ſcilicet, ex Iudęorũ defectu. & ſua promotione. Ideo
ait: *Quod ſi aliqui ex ramis fracti ſunt*, quaſi dicat. Dictum eſt quod ſi radix eſt ſancta, & rami. Sed ſi aliqui
ex ramis, id eſt, ex Iudæis fracti ſunt, id eſt, diuiſi eorum culpa, à fide patrum, qui comparantur radici.
Noli, ſcilicet gloriari, quia & tu frangi potes. Vnde Iob. 15. dicebat: Ramos eius areſaciet flamma.
Et Sapien. 4. Confringentur rami conſumpti. Secundò imminebat Gentilibus materia gloriandi ex
parte promotionis eorum, in locum Iudæorum. Promotio autem alicuius tanto conſueuit eum altius
extollere in vanam gloriam, quanto viliori ſtatu eleuatur: iuxta illud, Propter tria mouetur terra, & Prouer. 30.

quartum quod ſuſtinere non poteſt per ſeruum cum regnauerit, &c. Ideo Apoſto. ad deprimendum D
Hier.17. gloriam eorum, præmittit abiectum ſtatum de quo aſſumpti fuerant, dicens: *Tu autem*, ſcilicet, Genti-
lis, cum oleaſter, id eſt, ſilueſtris olea, id eſt, ſterilis & infructuoſa, merito excidendus & in ignem mit-
tendus: iuxta illud, Mat. 7. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mitte-
tur. & mirica in deſerto qui traditus fueras in reprobum ſenſum & in ignominiam carnis, pluſquam
belluinia moribus imbutus, idolis addictus viuebas. *Inſertus es in illis*. i. loco illorum, iuxta illud: Con-
Iob.34. teret multos & innumerabiles, & ſtare faciet alios pro eis. *Et ſocius radicis factus es*, id eſt, conſociatus
es patriarchis & prophetis, ſecundum illud, Multi venient ab Oriente & Occidente, & recumbent
cum Abraham, & Iſaac, & Iacob, &c. Et per comparationem ad Apoſtolos: *Et ſocius pinguedinis oliuæ
factus es*. Oliua quidē dicitur ipſa gens Iudęorum propter vniuerſales fructus ſpirituales quos attulit.
Vnde Hier. 11. Oliuam vberem, pulchram, fructiferā, ſpecioſam vocauit Deus nomē tuum. & Pſal. 51.
Ego ſicut oliua fructifera in domo Dei. Sicut autem huius oliuæ radix ſunt Patriarchæ & Prophetæ:
ita & pinguedo huius oliuæ eſt abundantia ſpiritualis gratię ſpiritus, ſcilicet, quā præ omnibus Apo-
Iudic.9. ſtoli habuerunt. vt Gloſ. dicit. Vnde oliua dixiſſe dicitur: Nunquid poſſum deſerere pinguedinē meā.
Ephe.2. Sic Apoſtoli: Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei. Sic ergo promoti ſunt Gentiles ad ſocie-
tatem illius populi Patriarcharum & Apoſtolorum, vnde effecti ſunt ciues ſanctorum & domeſtici
Dei, ſuperędificati ſuper fundamentum Apoſt. & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto
1.Cor.5. Ieſu. Licet ergo tu Gentilis has occaſiones gloriandi videaris habere, noli tamen gloriari & inſultare
aduerſus ramos, id eſt, Iudæos: quia, ſcilicet, non eſt bona gloriatio tua. *Quod ſi gloriaris, non tu radicem
portas, ſed radix te*. Hic aſſignat quare gloriari non debēt, nec inſoleſcere aduerſus Iudęos dicens. Quod
ſi non obſtante hac admonitione, gloriaris, ſaltem ne Iudæi vſq; adeo ſint tibi vituperio, eos exiſtima
tanquam tuum fundamētum, quo ſuſtentaris. Conſidera ad repreſſionem gloriæ tuæ, quod non tu ra-
dicem portas, ſed radix te, id eſt, quod Iudæi nequaquam acceperunt à Gentilitate cauſam ſalutis. Sed
Ioan.4. potius è conuerſo: vnde Chriſtus, Salus ex Iudæis eſt: vtpote tanquam ab illa ſancta radice Abrahæ,
cui promiſſum eſt quod in ipſo benedicēdę eſſent omnes gentes. *Dicis ergo, fracti ſunt rami, vt ego inſerar*.
Hactenus generalibus verbis deterruit gentes à tumore ſuperbiæ. Nunc verò rem apertius expedit,
obiectas eorum obiectiones refutando. Poterant enim obiicere quod non ipſi, vt Iudæi, cęcidiſſent, B
& quod Deus Gentilitatem hoc honore prætuliſſet, quod Iudęos proieciſſet, vt Gentes ſeruaret. Nul-
lus enim ſuſtinet detrimentum rei niſi propter rem precioſiorem & magis dilectam: quemadmodum
quis pluris facit caput quàm brachia, quæ pro tuitione capitis exponit periculo. has obiectiones hic
proponit: quantum ad primam dicit, *Fracti ſunt rami*, ſcilicet, Iudæi per incredulitatem: & nos ex quo
vocati fuimus, credidimus quo ad ſecundā dicit, *vt ego inſerar*, ex quo videtur quod Gentilitas eſt ma-
Malach.1. gis Deo accepta quàm Iudæa. quod videtur propheta ſſe Malachias, dicens: Non eſt mihi voluntas in
vobis: & munus non accipiam de manu veſtra. Ab ortu autem ſolis vſq; ad occaſum magnum eſt no-
men meum in Gentibus. Et Eſa. 49. Parum eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob: Dedi te
in lucem Gentium, &c.

*Bene propter incredulitatem fracti ſunt, tu autem fide ſtas: noli altum ſapere, ſed time. Si enim
Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.*

HIc reſpondet obiectioni. Et primo aſſignat cauſam defectus Iudæorum & promotionis Genti-
lium, dicens: Bene. quod aduerbium videtur eſſe verbum annuentis, nō quod hoc illis concedat
iuxta eorum intentionem, ſed fortaſſe fatetur illos habuiſſe occaſionem ſic cogitandi. Vel ſecundum
alios hæc vox (*bene*) eſt interiectio renuentis aut ridentis, ac ſi dicat probè ſeu pulchrè arguis. Vel vt
alii volunt forſan concedit vti dixit, quod Iudæorū delictum occaſio fuerit ſalutis Gentium propter
bonum vſum Dei. Non tamen quod illa fuerit cauſa finalis à Deo intenta, vt propter ſalutem Gen-
tium ſponte ſua proiecerit Deus Iudæos. vnde ſubiungit cauſam fractionis ramorum dicens: *Propter
incredulitatem fracti ſunt*. quia, ſcilicet in Chriſtum credere nòluerunt: Deus enim quantum in ſe fuit,
Ioan.1. eos ſeruare voluit. Miſit enim illis filium ſuum, qui eis tanquam domeſticis dilucidè veritatem tan-
Ioan.8. quam lumen manifeſtauit illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. Eam ob rem
Mat.11. conquerebatur quod cum veritatem illis diceret, non crederent: imò fecit inter eos ſigna & prodigia: F
Mat.13. quæ ſi facta fuiſſent in Tiro & Sidone, Gentiles illi pœnituiſſent & credidiſſent. & vt D. Matth. ait,
Propter incredulitatem illorum non fecit in illis plures virtutes. Deinde aufert Gentibus aliam ſu-
perbię anſam, dicens: *Tu autem*, non viribus tuis ſubnexus ſtas, ſed fide: quia, ſcilicet, miſericordia Dei
inſitus es in fide Abrahæ, à qua naturales filii defecerunt. Quinimo hæc inſitio ſecundum Origenem,
non fuit facta ſecundum leges agriculturæ, ſecundum quas arbor ſterilis non inſeritur fœcundæ ac
precioſiori, ſed ſurculus illius quæ fœcunda eſt, inſeritur ſterili agreſtiq; ſtipiti. Nam inſertus ramus
eſt qui alimentum ſterilis ſua virtute in ſuam ipſius bonam conuertit ſubſtantiam: vnde fert fructus:
Deus autem qui eſt fons vniuerſæ bonitatis è conuerſo ſterilem oleaſtrum inſeruit oliuæ, vnde fru-
ctuoſum exugeret ſuccum. Ideo ſubiungit admonitionē: *Noli altum ſapere*, id eſt, noli de te vltra pręſu-
mere. Noli eſſe elato animo. Ideo infra. 12. non alta ſapientes, & Pſalm. Domine non eſt exaltatum cor
meum, neq; elati oculi. *Sed time*, ne, ſcilicet tu frangaris per incredulitatem, qui timor pertinet ad amo-
Prouer.28. rem caſtum. Vnde Salomon. Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Qui verò mentis eſt duræ, corruet
Eccle.1. in malum. & Sap. Timor domini expellit peccatum. Secundò aſſignat rationem ſuæ admonitionis, di-
cens: *Si enim Deus naturalibus ramis*, id eſt, Iudæis, qui ex naturali origine ex patriarchis deſcenderunt,
non pepercit, quin eos frangi & in incredulitatem labi permiſerit. *Time ne forte nec tibi parcat*. quin ſcili-
Prouer.16. cet, te permittat per incredulitatem excidere. Vnde Salomon, Zelus & furor viri non parcet in die
vindictæ. & Hier. 13. Non parcam nec miſerebor, vt non diſpergam eos. In hoc ergo conſiſtit ſolutio
Apoſtol. Quod cum aliquis videt ſe gratiam adeptum, alio cadente non debet extolli contra caden-
tem, ſed magis timere ſibi ipſi, quia ipſa ſuperbia eſt cauſa præcipitii, & timor eſt cauſa cuſtodiæ &
cautelæ.

A *Vide ergo bonitatem & ſeueritatem Dei, in eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem, in te autem bonitatem, ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excideris. Sed & illi, ſi non permanſerint in incredulitate inſerentur: potēs eſt enim Deus iterum inſerere illos. Nam & ſi tu ex naturali excisus es oleaſtro, & contra naturam inſertus es in bonam oliuam, quanto magis qui ſecundum naturam inſerentur ſuæ oliuæ.*

HIc inducit Gentiles ad diligentem diuinorum iudiciorum conſiderationem. Et primo oſtendit quod oporteat eos diligenter conſiderare, ſcilicet bonitatem & ſeueritatem Dei. Bonitas in præſentiarum idem ſignificat quod benignitas vbertasq; diuinæ miſericordię, de qua ſupra. 2. An diuitias bonitatis eius contemnis? Seueritas autem nihil vicii ſignificat, ſed cenſoriam iudicis grauitatem nihil de rigore remittentis, quę apud Theologos dicitur iuſtitia vindicatiua de hac Pſal 93 Deus vltionum dominus, id eſt, æmulator vlciſcens & vindictam faciens. ait ergo, Vide & conſidera vtrunq;. Prima enim conſideratio tribuit ſpem, ſecunda timorem, vt ex prima vitetur deſperatio, & ex ſecunda præſumptio. Secundo oſtendit in quibus & à quibus prædicta duo ſunt cōſideranda. Primò à Gentibus ſæueritatem & rigoroſam iuſtitiam, in eos, ſcilicet Iudæos dicit eſſe conſiderādam, quo modo permiſit Deus eos ſic cadere, & quo modo verificatum fuit illud Hier. Præcipitauit Deus nec pepercit, omnis ſpecioſa Iacob deſtruxit. *Thren. 2.* Secundò ab eiſdem dicit conſiderandam quam Deus in eos exercuit bonitatem, qua eos immeritos à fecibus peccatorū liberauit, vt vnuſquiſq; eorum dicere debeat cum Pſalmiſta, Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo domine. *Pſal. 118.* Tertiò oſtendit quo tempore poſſunt hæc in prædictis conſiderari, quia non immobiliter, ſed ſicut id quod poteſt mutari in futurum. Et primò oſtendit quantum ad Gentiles dicens. In te dico bonitatem Dei operantem, ea conditione ſi permanſeris in bonitate. Vnde Chriſtus, Manete in dilectione mea. *Ioan. 15.* Alioquin ſi tu nō dederis operam permanendi per timorem & humilitatem, & tu excideris. Per hæc verba apertiſſimè oſtendit ita ſalutem noſtram eſſe munus Dei, vt tamen in noſtra poteſtate ſit poſitū ei adiuuanti aſſentire & aduerſari, ſiue permanere & non permanere in bonitate à Deo nobis cōmunicata. Quocirca quod ait, *Et tu excideris*, nihilominus hæc monitio ad ſingulos noſtrum pertinere. Catholica enim veritas contra Lutheranos

B (qui dicunt quod ad ſolos prædeſtinatos verè pertinet Euangelium, & quod tales nunquam verè excidunt, nec reprobi verè reſurgunt.) eſt quod tam reprobi quàm prædeſtinati ſæpenumero ſunt verè in gratia, à qua excidunt, & verè rurſum in culpa, à qua verè reſurgunt. Vnde ſinguli admonentur ab Apoſt. Qui ſtat, videat ne cadat. *1. Cor. 10.* & alibi: Vide ne & tu tenteris. *Gal. 6.* Et D. Ioan. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. *Apoc. 3.* Secundo oſtendit idem quātum ad Iudæos, dicens: *Sed & illi ſi non permanſerint in incredulitate inſerentur.* Quamuis enim iniqui non vtantur auxilio Dei, prout iuſti: quia tamen Deus illis præſto eſt, qui non ſeſe auertunt ab eo, & ſtat ad oſtium & pulſat, dicere poſſumus quod licet in facultate peccatoris non ſit ſalus immediatè poſita. hoc tamen in eius arbitrio ſitum eſt, vt auxilio diuino vtatur, quo illam obtineat: & ideo ait, *Si non permanſerint in incredulitate*, id eſt, ſi non retineant peruerſum ſenſum, & ſequantur diuinā inſpirationem: *inſerentur*, ſcilicet, iterum, id eſt, in ſtatum ſuum reſtituentur, ſecundum illud: Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me dicit dominus, & ego ſuſcipiam te. *Hier. 3.* Deinde probat dupliciter quod iterum inſerentur. Primò ex diuina potentia: Potens eſt enim Deus iterum inſerere illos. & ideo nō eſt deſperandum: Nam vt Eſa. ait: Non eſt abbreuiata manus domini, vt ſaluare non poſſit. *Eſa. 59.* Secundo idem probat per locum à minori ad maius, dicens: Nam & ſi tu Gentilis exciſus es ex naturali oleaſtro, id eſt, ex Gentilitate, quæ naturaliter erat infructuoſa, non quidem prout dominus fecit naturam, ſed ſecūdum quod corrupta eſt per peccatum. Vnde Sap. 12. Nequam eſt natio eorum, & naturalis malicia ipſorum. & Apo. Eramus natura filii iræ. *Ephe. 2.* *Et contra naturam inſertus es in oliuam bonam*, id eſt, contra communem curſum naturæ. Non enim conſueuit ramus arboris infructuoſæ inſeri in bonam arborem, ſed potius è conuerſo. Et ſic quod ait contra naturam, non crude prout ſonat, intelligendum eſt. Nam Deus cui natura tanquā authori ſuo obedientiſſimè paret, nihil agit contra naturam, neq; vim infert rebus. Dicimus enim eſſe naturale quod

C fit ab agente, cui naturaliter ſubditur patiens, quamuis non ſit ſecundum naturam propriam patientis. Fluxus enim & refluxus maris eſt naturalis, eo quod cauſatur ex motu lunę, cui naturaliter ſubditur aqua: quamuis non ſit naturalis ſecundum formam aquæ. Ita etiam cum omnis creatura ſit naturaliter Deo ſubiecta, quicquid facit Deus in creatura, poteſt dici naturale, licet non ſit naturale ſecūdum propriam & particularem naturam rei, in qua ſit; puta cum cæcus illuminatur, & mortuus ſuſcitatur, quæ dicuntur opera ſupra naturam, ſed non contra naturam propriè loquendo.

QVARTA PARS XI. CAPITIS.

Nolo enim vos ignorare fratres myſterium hoc, vt non ſitis vobiſmetipſis ſapientes, Quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret: & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret.

IN hac. 4. huius cap. parte Apoſt. clarè exprimit quid ſibi circa præmiſſa iudicia videatur, & primo ponit factum & intentionem ſuam. Induxi vos ad conſiderandum bonitatem & ſæueritatem Dei. *Nolo enim vos ignorare fratres myſterium hoc*, quaſi dicat, video quod non poteſtis omnia capere myſteria: hoc enim eſt perfectorum. vnde Chriſtus dicebat: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei. *Luc. 8.* Verum tamen hoc myſterium nolo vos ignorare, quia huius myſterii ignorātia eſſet vobis damnoſa. Si quis enim ignorat, ignorabitur. *1. Cor. 14.* Secundo aſſignat ſuæ intentionis rationem, dicens: *Vt non ſitis vobiſmetipſis ſapientes*, id eſt, vt nō de ſenſu veſtro pręſumatis, & ex ſenſu veſtro alios condemnantes & vos eis pręferatis. vnde infra. 12. Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos. Et Eſa. 5. Vę qui ſapiētes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes. Deinde ponit myſterium quod intēdit. Primò quidem quantum ad caſum particularium Iudæorū, cum dicit: *Quia cæcitas*, nō vniuerſaliter, ſed ex aliqua parte, vt ſupra dictum eſt. addit, *contigit*, ne quis cæcitatis cauſam Deo aſcriberet. Nihil enim aliud fecit quàm permittere. Neq; ait quod cæcitas contigit, vt plenitudo intraret, ne quis ſuſpicetur Deum eos illo fine excæcaſſe: ſed dicit *donec plenitudo gentium* .i. non ſolum aliqui particulariter, ſicut tunc conuertebantur, ſed vel in tota gentilitate, vel in maiori parte Eccleſia fuerit fundata. Et ſic donec deſignat

terminum

terminum ingreſſus Gentium ad fidem conuertendorum, qui dicuntur intrare quaſi ab exterioribus, D
& viſibi[illegible] rebus quas venerabantur in ſpeciali & voluntate diuina ad Deum, ſecundum illud: In-
Pſal. 99. troite in conſpectu eius in exultatione. Et ſic cum plenitudo [illegible] intrauerit, cæcitas Iudæorum
curabitur. Vnde ſubdit: *[illegible] omnis Iſrael ſaluus fiet.* non parti[illegible] [illegible], ſed vniuerſaliter om-
Oſee. 1. nes vel maior pars, ſecundum illud: Saluabo eos in domino Deo [illegible] Reuertetur & miſere-
Mich. vlt. bitur no[illegible]. Et hoc vocat myſterium quod cæcitas Iſrael nõ e[illegible] [illegible] poterant opinari,
ſed temporaria, quæ ex inuidia & indiſcreto zelo legis proceſſerit, [illegible] ait.

Sicut ſcriptum eſt: Veniet ex Syon, qui eripiat, & auertat impietatem [illegible]ob.
Et hoc [illegible] testamentum cum abſtulero peccata eorum.

Eſa. 59. COnfirmat hic aſſertam ſententiam de ſalute Iudæorum authoritate, ait ergo: dico quod omnis Iſ-
rael ſaluus fiet, ſicut ſcriptũ eſt in Eſa. vbi noſtra tranſlatio habet: Et timebunt qui [illegible] Occidente
nomen domini: & qui ab ortu ſolis gloriam eius, cum venerit qua[illegible] [illegible]uius violentu[illegible] ſpiritus
domini cogit. Et venerit ad Syon, redemptor, & eis qui redeunt ab iniquitate in Iac[illegible]. Hoc fœdus
meum cum eis dicit dominus. Quæ quidem verba manifeſte ind[illegible]ant conuerſion[illegible] in verum
Iacob. Apoſt. autem more ſuo citat ſecundum tranſlationem ſeptuaginta. [illegible] Sal-
uatoris aduentum, cum dicit: *Veniet ex Syon*, id eſt, ex populo Iudæorum qui [illegible]on, quæ
erat arx Hieruſalem metropolis Iudææ. Vnde Zach. 9. Exulta ſatis filia [illegible] Hierusalem:
Ioan. 4. Ecce rex tuus venit, &c. & Chriſtus: Salus ex Iudæis eſt. Vel dicit ex [illegible] venire, non quia ſit
ibi natus, ſed quia doctrina eius inde exiuit in vniuerſum, per hoc quod Apoſtoli in cœnaculo S[illegible]o,
Spiritum ſanctum receperunt. Vnde Eſa. 2. De Syon exiuit lex, & verbum domini de Hieruſalem.
Secundo ponit ſalutem per Chriſtum Iudæis oblatam, dicens: *Qui eripiat & auertat captiuitatem Iacob.*
Pſal. 13. Quæ verba poſſunt referri ad liberationem à pœna ſecundum illud: Auertet dominus captiuitatem
plebis ſuæ. vel vtrunque refertur ad liberationem à culpa. Sed dicit, *Qui eripiat*, propter paucitatem &
difficultatem. Quia pauci nunc & difficulter quaſi cum quadam violentia conuertuntur, iuxta illud:
Amos. 3. Quaſi ſi eruat paſtor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: ſic eruentur filii Iſrael. [illegible]icit au- E
rem, Auertet impietatem à Iacob. Ad oſtendendum facilitatem conuerſionis Iudæorum in fine mũdi.
Vnde Micheas vlt. Quis Deus ſimilis tui, qui aufers iniquitatem & transfers peccatum reliquiarum
Heb. 10. hæreditatis tuæ, quæ tranſlatio peccati fieri non poterat per Teſtamentum vetus. Quia vt dicit Apo.
Hier. 31. Impoſſibile eſt ſanguine taurorum aut hircorum auferri peccata. & ideo propter imperfectionem an-
Mat. 26. tiqui promittitur reis nouum. Quare ſubdit: Et hoc illis à me teſtamentum. Propheta dicit fœdus,
quod idem eſt. Hiere. verò ait. Feriam domus Iſrael & domui Iuda fœdus nouum. quod quidem ha-
bebit efficaciam ad remiſſionem peccati per ſanguinem Chriſti, ſecundum illud: hic ſanguis meus
noui teſtamenti qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. & Mich. vlt.
Deponet iniquitates noſtras, & proiiciet in profundum maris omnia peccata mea.

Secundum euangelium quidem inimici propter vos, ſecundum electionem
autem, chariſſimi propter patres.

In de præ-deſt. ſanct. HÆc verba D. Augu. dicit eſſe corollarium proximæ concluſioni de futura ſalute Iudæorum ap-
penſum, & ipſius cõcluſionis confirmatiuum, & expoſitiuum, Nempe quod Iudæi inimici noſtri
facti ſunt ſecundum Euangelium quidem, quantum pertinet ad Euangelii doctrinã quam impugnat,
propter vos, id eſt, in veſtram vtilitatem cedit, vt ſupra dictum eſt. Vnde Chriſtus: Veruntamen inimi-
Luc. 19. cos meos illos, qui noluerunt me regnare ſuper ſe, adducite huc & interficite ante me. Vel ſecund[illegible]
Euangelium inimici propter vos: quia eorum inuidia, qua Chriſtum occiderunt, & nos ac Euangelii
doctrinam repellunt, in commodum & vtilitatẽ veſtram & Euangelii promulgationem ced[illegible] [illegible]ia
Col. 1. occaſione talis inimicitiæ & repulſionis Euangelium vbique diffunditur. Vnde Apoſt. In verbo veri-
tatis Euangelii quod peruenit ad vos, ſicut in vniuerſo mundo eſt & fructificat & creſcit. Sed ſecun-
Supra. ibi. dum electionem ſunt chariſſimi propter patres, Hoc referendum eſt ad electos: quia ſuperius Apoſt.
dixit: quia quod quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus, eoſdem hic vocat inimicos. De quibus ante F
dixerat, Electio autem conſecuta eſt, eoſdem nuncupat amicos propter patres. Origenes autem & D.
Hiero. ex huiuſmodi dictis Apoſto. colligunt reſponſum aduerſus Gentes, & dicunt: Quod quanuis
Iudæi ſint inimici noſtri ſecundum Euangelium, hoc eſt, in receptione Euangelii, quod impugnant
propter vos, eo quod occludere vobis contendunt ſalutis viã, qua de re nos illis repugnare tenemur.
Sunt tamen nihilominus diligendi ſecundum electionem propter patres, quos Deus dilexit, & ſemen
Deut. 4. eorum elegit: iuxta illud, Dilexit patres tuos, & ſemẽ eorum poſt eos. Quod non eſt ſic intelligendum
quod merita patrum præuiſa fuerint cauſa electionis filiorum. Sed quia Deus ab æterno elegit gratis
& patres & filios: hoc tamen ordine quodam vt filii propter patres conſequerentur ſalutem propter
quandam abundantiam diuinæ gratiæ & miſericordiæ: quæ talis fuit patribus exhibita, vt propter
Pſal. 118. promiſſiones eis factas filii ſaluarentur. Nec eſt aliqua repugnantia ſi dicantur inimici & chariſſimi
reſpectu diuerſorum, iniquos enim odio habemus propter iniquitatem, illis tamen propter naturam
optamus precamurque ſalutem: & ſic Apoſt. docet eos ſic eſſe reprehendendos vt eorum optemus &
procuremus ſalutem.

Sine pœnitentia enim ſunt dona & vocatio Dei.

HIc excludit quãdam euaſionem quam poſſet aliquis afferre & dicere: Quia & ſi Iudæi olim fue-
rint chariſſimi propter patres, tamen inimicitia quam contra euangelium exercent, impedit ne in
futurum ſaluentur, Verum tamen hanc euaſionem Apoſt. euacuat dicens: *Sine pœnitentia ſunt dona [illegible]*
catio Dei, quaſi dicat. Quod Deus aliquibus donet, vel aliquos vocet, hoc eſt ſine pœnitentia, quia de
1. Reg. 15. hoc Deum non pœnitet: ſecundum illud, Triumphator Iſrael non parcet, nec pœnitudine flectetur. &
Pſal. 109. Pſalmiſta: Iurauit dominus, & nõ pœnitebit eum. Si obiciatur illud: Pœnitet me feciſſe hominem. Et
Gen. 6. illud, Loquar de Gente, & de regno, vt ædificem & plantem illud. Si fecerit malum corã oculis meis,
Hier. 18. Pœnitentiam agam ſuper bonum quod locutus ſum vt facerẽ ei. Dicendum quod ſicut Deus [illegible]tur
iraſci,

A iraſci non propter hoc quod in eo ſit commotio iræ, ſed quia ad modum iraſci ſe habet quantum ad effectum punitionis: ita quandoque pœnitere dicitur, non quaſi eo ſit in pœnitentiæ commutatio, ſed quia ad modum pœnitẽtis ſe habet, dum mutat quod ſecerat. Si adducatur illud. Tollite ab illo talentum, & date illi qui habet decem talenta. vbi quod datum erat auſertur. Multos etiam in gratiã ſuam recipit, quos ruſſus expoliat, vt Iudam & ſimiles: ergo aliquando Deum pœnitet collati beneficii. *Mat. 25.* *Heb. 12.*
Dicendum quod ibi non eſt mutatio ex parte Dei, ſed eſt mutatio hominis qui gratiam Dei abiicit: ſecundum illud, Contemplantes ne quid deſit gratiæ Dei. Simile eſt in ſole, qui abſq; ſui variatione diuerſimodè operatur ſucceſſiuè in oculis aliter & aliter diſpoſitis. Vnde D. Aug. Oculis ægris odioſa eſt lux, quę puris eſt amabilis. Poteſt etiam quod hic dicitur aliter intelligi, vt dicamus quod dona Dei quæ dantur in baptiſmo, & vocatio qua baptizatus vocatur ad gratiam, ſunt ſine pœnitẽtia hominis baptizati: quod quidem hic inducitur, ne quis deſperet de futura Iudęorum ſalute, propter hoc quod non videntur de peccato ſuo pœnitere. Si obiiciatur id quod D. Petrus ait: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrum: Dicendum quod duplex eſt pœnitentia, quædam interior, quæ dicitur virtus moralis: qua quis interius dolet de offenſa, & talis pœnitentia exquiritur à baptizato: quia vt D. Aug in lib. de pœniten. ait, Nemo ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus poteſt nouam vitam inchoare, niſi veteris vitæ eum pœniteat alioquin fictus ad baptiſmum accedit. Alia eſt pœnitentia ſacramentum, quæ vltra diſplicentiam de peccatis importat confeſſionem & ſatisfactionem, quæ à baptizato non exquiruntur: quia per gratiam baptiſmalem liberatur homo nõ ſolum à culpa, ſed etiam à tota pœna per virtutem paſſionis & mortis, cui plenè conformatur, vt dictum eſt. Vnde Apo. alibi, Per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè. Si obiicia tur quod claues Eccleſię & omnia alia Sacramenta operantur in virtute paſſionis Chriſti: ergo etiam omnia alia ſacramenta liberant hominem à culpa & tota pœna. Ad hoc reſpondet Apoſt. In prædicta authoritate, dicens quod paſſio Chriſti operatur in baptiſmo per modum cuiuſdã generationis, quæ requirit vt homo priori vitæ totaliter moriatur, ad hoc vt nouam vitam accipiat. Et ideo tollitur in baptiſmo totus reatus pœnæ, qui pertinet ad vetuſtatem prioris vitæ. Sed in aliis ſacramentis operatur virtus paſſionis Chriſti per modum ſanationis, vt in pœnitentia: Sanatio autem non requirit vt *Act. 2.* *Sup. 6. vers. & 8.* *Ad Tit. 3.*
B omnes infirmitatis reliquiæ auferantur, & eadem eſt ratio in aliis ſacramentis. Nec obſtat quod illi qui baptizabantur à D. Ioanne Baptiſta, confitebantur peccata ſua: quia baptiſmus Ioannis erat baptiſmus pœnitentiæ: Quia accipiendo illum quodammodo profitebantur ſe pœnitentiam accepturos pro peccatis: ideo conueniens erat vt confiterentur, vt ſecundum menſuram delicti eis pœnitentia ſtatueretur. Sed baptiſmus Chriſti eſt baptiſmus omnium peccatorum, ita quod non reſtat aliqua ſatiſfactio pro peccatis præteritis, vt dictum eſt. *Mat. 3.*

Sicut enim aliquando & vos non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter incredulitatem illorum, ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam, vt & ipſi miſericordiam conſequantur.

ADhibet hic poſtremam concluſionis confirmationem, à ſimili & à minori ad maius: ait, ergo, dixi quod omnis Iſrael ſaluus fiet, licet nunc ſint inimici. *Sicut enim*, id eſt, quemadmodum vos, ſcilicet Gentiles, *aliquando non credidiſtis*, iuxta illud. Eratis illo tempore ſine Deo in hoc mundo. *Nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis*. & hoc *propter eorum incredulitatem*. quæ fuit occaſio veſtræ ſalutis, vt dictum eſt. *Ita & iſti*, ſcilicet Iudæi *nunc*, ſcilicet tempore gratię, *nõ crediderunt in veſtram miſericordiam*, id eſt, in Chriſtum. per quem vos miſericordiam conſecuti eſtis: iuxta illud, Secundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit, vel non crediderunt quod in veſtram miſericordiam ceſſit, vt & ipſi miſericordiam conſequantur, vt prædixit Eſa. Miſerebitur Deus Iacob. Vel non crediderunt, vt per veſtri æmulationem peruenirent in veſtram miſericordiam. Ergo ſedes argumenti: Si id quod minus videtur ineſſe, ineſt: & id quod magis: ſic deducendo, Si incredulitas Iudæorum quæ de ſe pernicioſa eſt, facta eſt vobis commoda puta medium occaſionale, vt reuocaremini ab incredulitate, (quæ erat vobis tanquam natiua ſiue naturalis) ad fidem. Multo maioris virtutis medium erat veſtra fides, quę de ſe eſt lux mundi, vt Iudęi ab incredulitate, quę eis eſt accidentalis: quia primo crediderunt, reuocentur in ſuã tanquam *Ephe. 2.* *Ad Tit. 3.* *Eſa. 14.*
C natiuam fidem. Appellamus natiuam incredulitatem Gentium, & natiuam fidem Iudæorum, ea ſignificatione, qua Apoſt. Gentes natura oleaſtrum, Iudæos autem naturales ramos.

Concluſit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur.

HIc aſſignat rationem prædictę ſimilitudinis: quia, ſcilicet Deus, voluit vt ſua miſericordia in omnibus relucеret. & hoc eſt quod dicit, *Concluſit enim Deus*, id eſt, concludi permiſit *omnia*, id eſt, omne hominum genus tam Iudæos quàm Gentiles, *in incredulitate*, ſicut in quadam cathena erroris: iuxta illud, Vna cathena tenebrarum omnes erant colligati, vt omnium miſereatur, ſecundum illud: Miſereris omnium domine. Quod intelligendum eſt vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorum, & non pro ſingulis generum. Ideo autem vult Deus omnes per ſuam miſericordiam ſaluari vt humilientur, & ſuam ſalutem non ſibi ſed Deo aſcribant: ſecundum illud, Perditio tua ex te Iſrael, tantum in me auxilium tuum. Si enim totus Iudaicus populus de improuiſo lumẽ fidei ſuſcepiſſet, anſam habuiſſet dicendi quod meritò legis à ſe tandiu obſeruatæ promeruiſſet ſalutem, quæ illi erat velut hæreditarium ius. Igitur vt omnes mortales in vniuerſum æquarentur, permiſſi ſunt in incredulitatẽ corruere. Simili modo & ratione totum humanum genus reum conſtituit, dicens: vt omne, inquit, os obſtruatur, & ſubditus ſiat omnis mundus Deo. Et ad Galat. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio Ieſu Chriſti daretur credentibus. *Sap. 17.* *Sap. 11.* *Oſee. 13.* *Supra. 3.* *Gal. 3.*

QVINTA PARS XI. CAPITIS.

O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei.

APoſtolus in præcedentibus conatus eſt aſſignare rationẽ diuinorum iudiciorũ, cur tam Gentes quàm Iudæi poſt incredulitatem miſericordiam conſequuntur. In hac verò quinta huius capitis parte ad hæc inueſtiganda inſufficienter ſe recognoſcens, exclamando diuinam excellentiam admiratur:

Quæ

Quæ admiratio pulcherrima & optimè appoſita eſt, non ſolum huic poſtremæ ſententiæ, verum & D
negotio totius prędeſtinationis & reprobationis, quod in hac tertia huius epiſtolæ parte à calce, ſcili-
cet, octaui capitis, hucuſq; pertractauit. Hac admiratione Apoſt. ſignificare curauit ita ſe docuiſſe my-
ſterium prædeſtinationis, reprobationis, vocationis Gentium, cæcitatis Iudæorum, & finalis ſalutis
ipſorum, vt nemo tamen arbitraretur ad ſupremam cauſam materiam reſoluendo retuliſſe: cum ſit ad-
miratione potius contegenda, quàm nimia elocutione adeunda. Et primo admiratur excellentiam di-
Eccle. 7. uinæ Sapientiæ ſecundum ſe conſideratæ, dicens: *ò altitudo*, id eſt, profunditas & impenetrabilis abyſ-
ſus prout puteus dicitur altus, & altum mare. Vnde Sapiens: Alta profunditas, quis inueniet eam? Et
Hier. 17. Solium gloriæ altitudinis à principio. Hæc autem altitudo attenditur quãtum ad tria. Primò
quantum ad rem cognitam, inquantum Deus ſeipſum cognoſcit. Secundò quantum ad modum cog-
Eccle. 23. noſcendi: quia per ſeipſum ſe & omnia alia cognoſcit. Vnde Pſal. proſpexit de cœlo ſancto ſuo, domi-
Pſal. 101. nus de cœlo in terram aſpexit. Tertiò quantum ad certitudinem cognitionis, quia vt Sapiens dicit:
Oculi domini multo plus lucidiores ſuper ſolem. Secundò admiratur excellentiam diuinæ cognitio-
Eſa. 33. nis, quantum ad eius plenitudinem, cum dicit: *diuitiarum*. de quibus Eſa. Diuitiæ ſalutis ſapientia &
ſcientia. quæ quidem plenitudo attenditur in tribus. Primò in multitudine cognitorum: quia ſcilicet
omnia nouit iuxta illud: Domine tu omnia ſcis. & illud: In ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ Dei
Ioh. vlt. abſconditi. Secundò quantum ad facilitatem cognoſcendi: quia ſtatim omnia intuetur ſine inquiſitio-
Col. 2. ne & difficultate. iuxta illud, Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius. Tertiò quantum ad copiam co-
Heb. 4. gnitionis, quia eam omnibus communicat affluenter. Vnde D. Iacobus. 1. Si quis veſtrum indiget ſa-
pientia, poſtulet à Deo qui dat omnibus affluenter. Tertiò admiratur diuinam excellentiam, quãtum
ad perfectionem, cum dicit: *Sapientiæ & ſcientiæ Dei*. Habet enim ſapientiam de diuinis, & ſciẽtiam de
rebus creatis. Vnde Iob. 12. Apud ipſum eſt fortitudo & ſapientia. Qui ſcit vniuerſa, nouit eam.

Quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius?

Hic oſtendit excellentiam diuinæ ſapientiæ & ſcientię, per comparationem ad intellectum noſtrũ.
Et primo quantum ad ſapientiam, ad quam pertinet iudicare & ordinare. Vnde dicit, quàm in-
comprehenſibilia ſunt iudicia eius. Quia; ſcilicet homo non poteſt comprehendere rationes diuino- E
rum iudiciorum, quę in diuina ſapientia latent. Aduertendum tamen quod res dicitur bifariam com-
prehendi. Vno modo quando cognoſcitur quantum ſecũdum ſuam naturam cognoſcibilis eſt. Cum
ergo Deus ſit infinitæ ſubſtantiæ & eſſentiæ, infinito modo cognoſcibilis eſt, atq; adeò à ſe ſolo com-
prehenſibilis. Et quia quicquid eſt in ipſo, eſt ſua ſimpliciſſima eſſentia, hinc eſt quod quicquid habet
eſt ſimpliciter incomprehenſibile, quod hic de eius iudiciis affirmat Apo. Alio modo dicitur res com-
prehenſibilis, eo quod apprehenditur & tenetur. Tenet nanq; prædam Vertagus, licet non totam am-
biat beſtiolam. Hoc pacto beati comprehendunt Deum, comprehenſione illa qua terminatur ſpes: iu-
1. Cor. 9. xta illud, Sic currite, vt comprehendatis. Sed illa comprehenſio non vetat quin Deus ſit ſimpliciter
incomprehenſibilis, eiuſq; pariter iudicia. Vnde Iob. 11 forſitan veſtigia Dei comprehendes, & omni-
potentem vſq; ad perfectum reperies. & Pſal 35. Iudicia tua Abyſſus multa. Secundò quantũ ad ſcien-
tiam, per quam in rebus operatur: vnde ſubdit, *& inueſtigabiles* i. non perfectè ab homine veſtigabiles,
viæ eius. i. proceſſus eius, quo in creaturis operatur. Verè enim dicuntur & ſunt vię eius inueſtigabiles,
id eſt, inperſcrutabiles: ſiue ad rationes iudicii id referas, ſiue ad rationes externarũ rerum, quæ à Deo
prodeunt. Et quanuis inueſtigo à quo inueſtigabilis deducitur, affirmatoria vox ſit: hic tamen nega-
tiuè accipitur, id eſt, non veſtigabiles: eo enim quod dixit incomprehenſibilia negatiuè, palàm eſt
etiam negatiuè dixiſſe inueſtigabiles. Et quanuis ipſe creaturæ ſint homini notæ, tamen modi quibus
Deus in creaturis operatur, ab homine comprehendi non poſſunt. Vnde Pſal 76 In mari via tua, &
in aquis multis veſtigia tua non cognoſcentur. Et Iob. 38. Per quam viam ſpargitur lux.

Quis enim cognouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit?
Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?

Confirmat hic quæ dixit de incomprehenſibilitate iudiciorum Dei, & inueſtigabilitate viarum
eius: & ad hoc inducit duas authoritates, quarum prior eſt Eſaiæ, cuius litera ſecundum noſtram
Eſa. 40. translationem habet: Quis adiuuit ſpiritum domini, aut conſiliarius eius fuit? Sed Apoſto. more ſuo F
recitat ſecundum translationem ſeptuaginta: Quis cognouit ſenſum domini, aut quis cõſiliarius eius
fuit? quæ idem ſonat: Qui enim conſilium ab alio petit, adiuuari ab alio eius prudentia petit, & men-
tem ſuam ei manifeſtat & patefacit. Quapropter idem eſt ab alio tuum iuuari ſpiritum, & tuum ab eo
cognoſci ſenſum. & ideo cum dicit, *aut quis conſiliarius eius fuit*, eſt prioris interrogationis expoſitio.
Iob. 41. Alia authoritas eſt Iob in perſona Dei loquentis: Quis ante dedit mihi, vt reddam ei? loco cuius hic
dicitur aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? in his autem verbis & ſequentibus Apoſt. facit tria:
Primò ponit excellentiam diuinæ ſapientiæ per comparationem ad intellectum noſtrum, dicens: Aſ-
ſertum eſt quod incomprehenſibilia ſunt iudicia Dei, &c. Quis enim cognouit ſenſum, id eſt, intelle-
ctum Domini, per quẽ iudicat & operando procedit, quaſi dicat nullus, niſi eo reuelante. Vnde Sap. 9.
Senſum tuum quis ſcire poterit, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris Spiritum ſanctum tuum de altiſ-
1. Cor. 2. ſimis. Et Apo. Quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi ſpiritus Dei: nobis autẽ reuelauit Deus ſpiritum ſuum.
Secundò oſtendit excellentiam diuinæ ſapientiæ, prout in ſe habet altitudinem, quæ eſt ſupremi prin-
cipii, ad quod duo pertinent. Primo quod non ſit ab alio. Secundo quod omnia alia ſint ab eo. Quod
autem diuina ſapientia non pendeat ab altiori principio, oſtendit dupliciter: Primo per hoc quod nõ
eſt inſtructa alieno conſilio, vnde dicit, aut quis conſiliarius eius fuit. q. d. nullus. Ille enim conſilio in-
diget, qui non plenè cognoſcit qualiter ſit agendum. Quod Deo, qui omnia ſimplici intuitu videt, pe-
netrat & iudicat, non conuenit. Vnde Iob. 26. Cui dediſti conſilium, forſitan ei qui non habet ſapien-
tiam, & Hiere. 23. Quis affuit in conſilio domini. Secundo per hoc quod non eſt adiuta alieno dono:
vnde ſubdit, *aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* quaſi prius danti. q. d. nullus. Non enim poteſt homo
dare

A dare Deo niſi quæ accipit ab eo: iuxta illud, Tua Domine ſunt omnia, & quod de manu tua accepi- 1. Para. vlt.
mus, dedimus tibi. Et Iob. 35. Porrò ſi iuſtè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?

Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.

HIc oſtendit altitudinem Dei eſſe primi principii, eo quod ab ipſo ſunt omnia. Et primo oſtendit
eius cauſalitatem dicens: Rectè dixi quod nullus prior dedit illi, quia ex ipſo, & per ipſum, & in
ipſo ſunt omnia. & ita nihil poteſt eſſe niſi ab eo acceptum. In his verbis eſt elegantiſſima non ſolum
clauſulæ præcedentis comprehenſio, verum etiam peroratio totius cauſæ de fide, de gratia Chriſti, de
virtute Euangelii: de quibus à principio ſtatum Epiſtolæ conſtituere propoſuit, in illis propoſitam
nobis eſſe noſtram ſalutem, hanc veritatem ſic concludit, vt poſtrema ſententia ſit Deum eſſe opti-
mum authorem, tam naturalium bonorum quam ſupernaturalium, eumdemq; abſq; vlla dependen-
tia: cuiuſuis alius generis cauſæ quæ ſit illi vel materia, vel exemplar, vel miniſter, vel adiutorium in
ipſa rerum creatione. Ad deſignãdum autem cauſalitatem vtitur tribus præpoſitionibus quæ ſunt ex,
per, & in. Hæc præpoſitio (ex) denotat principium motus, quod poteſt eſſe triplex. Primũ eſt agens.
Secundum eſt ipſa materia. Tertium eſt priuatio, à qua incipit motus. Dicimus enim cultellum fieri
ex fabro, ex ferro, & ex non cultello. Vniuerſitas autem creaturarum non eſt facta ex præexiſtenti ma-
teria: & ideo hoc in loco hæc præpoſitio, ex, non dicit cauſam materialem: non enim omnia creata fa-
cta ſunt ex aliquo, ſed dicuntur eſſe ex oppoſito ſcilicet ex nihilo: quia nihil erant antequam crearen-
tur. Vnde Sap. 2. Ex nihilo nati ſumus. Aduertendum tamen quod hæc præpoſitio, de, eaſdem cauſas
ſeu principia deſignare videtur; hoc tamen ſuperaddit quod ſemper denominat conſubſtantialem:
dicimus enim cultellum eſſe de ferro, non autem de artifice. Cum igitur filius in diuinis procedat à pa
tre, vt ei conſubſtantialis: dicimus filium eſſe de patre. Creaturæ verò non procedunt à Deo tanquam
ei conſubſtantiales, vnde non dicuntur eſſe de ipſo Deo, ſed ex ipſo. Hæc autem præpoſitio, per, deſi-
gnat cauſam operationis. Verum quia operatio eſt mediũ inter faciens & factum, hæc præpoſitio po-
teſt dupliciter cauſam operationis deſignare: vno modo ſecundum quod operatio exit ab operante.
B Hoc autem aliquando eſt forma accidentalis, prout dicimus quod ignis calefacit per calorem. Ali-
quando verò eſt aliquod ſuperius agens, vt cum dicimus quod homo generat per virtutem ſolis, vel
potius Dei. Sic igitur omnia dicuntur dupliciter per ipſum: vno modo ſicut per primum agens, cuius
virtute omnia alia agunt. Vnde Salomon: Per me reges regnant. Alio modo inquantum eius ſapiẽtia, Prou. 8.
quæ eſt eius eſſentia, & per quam Deus omnia fecit. ſecundum illud, Dominus ſapientia fundauit ter- Prou. 3.
ram. Alio verò modo hæc præpoſitio (per) deſignat cauſam operationis, nõ quidem prout exit ab ope-
rante, ſed ſecundum quod terminatur ad opera, prout dicimus quod faber facit cultellum per martel-
lum: quod non eſt ſic intelligendum, quod martellus ſic cum fabro operetur, ſicut in prioribus intelli-
gebatur. Sed quia cultellus fit ex operatione fabri per martellum. Et ideo dicitur quod hæc præpoſitio
(per) quandoq; deſignat authoritatem, prout dicimus quod Bayliuus operatur per regem, id eſt, per
regis authoritatem. quandoque verò deſignat inſtrumentum, vt cum dicimus quod rex operatur per
conſiliarios tanquam miniſtros & inſtrumenta: Deus autem operatur per ſuam ſimpliciſſimam eſſen
tiam, quæ eſt virtus infinita atque etiam exemplar, in quo omnes rationes lucent, ac Ideæ rerum vni-
uerſarum. Et ideo excludit alienam authoritatem, ac omne genus iuuaminis & inſtrumenti in prima
rerum conditione. Nam poſt rerum creationem in diſpoſitione & gubernatione Deum vſum fuiſſe Ioan. 1.
miniſtris nihil prohibet. Et ſecundum hunc modum omnia dicuntur per ipſum facta. Cum autem
dicimus omnia facta eſſe à patre per filium, non eſt intelligendum quod pater habeat à filio hoc quod
facit res, ſed potius quia virtutem faciendi filius accipit à patre, non tamen inſtrumentalem aut dimi-
nutam, ſed principalem & æqualem, ac eandem. vnde dicebat Chriſtus: Quæcunque pater facit, hæc
ſimiliter & filius facit vnde licet omnia ſint facta à patre per filium, nõ tamen filius eſt inſtrumentum Ioan. 5.
vel miniſter patris. Hæc præpoſitio, (in) triplicem habitudinem cauſæ deſignare poteſt. Vno mo-
C do deſignat cauſam materialem, vt cum dicimus animam eſſe in corpore, & formam in materia: & ſic
non intelligitur quod omnia ſint in Deo, quia ipſe non eſt cauſa materialis rerum. Alio modo deſi- Pſal. 94.
gnat habitudinem cauſæ efficientis, in cuius poteſtate eſt effectus ſuos diſponere. Et ſecundum hoc Act. 17.
omnia dicuntur in ipſo Deo, ſecundum quod omnia in eius poteſtate & diſpoſitione conſiſtunt; iu- Prou. 16.
xta illud, in manu eius ſunt omnes fines terræ, & illud: In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus. Tertio Col. 1.
& potiſſimè deſignat habitudinem cauſæ finalis: quia in ipſum referuntur omnia quæ ab ipſo fiunt.
Vnde Salomon: vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt dominus. Et ſic omnia dicuntur eſſe in
Deo, ſicut in bonitate cõſeruante. Vnde & Apoſt. Omnia in ipſo conſtant. Quod autem dicit omnia
eſt abſolutè accipiendum, pro omnibus quę habent verum eſſe. Nam peccata quæ non habent verum
eſſe, inquantum peccata ſunt & pro formali, nihil ſunt ſecundum D. Auguſt. Ideo non ſunt in ipſo.
Quicquid tamen entitatis eſt in actu peccati, eſt à Deo. Sic igitur ſecundum præmiſſa omnia ſunt ex
ipſo ſcilicet Deo, prout ex prima operatrice potentia. Omnia ſunt per ipſum, inquantum omnia facit
per ſuam ſapientiam. Omnia ſunt in ipſo, ſicut in bonitate conſeruante. Hæc autem tria, ſcilicet, po-
tentia, ſapientia, & bonitas, communia ſunt tribus perſonis. Vnde hoc quod dicitur ex ipſo, per ip-
ſum, & in ipſo, poteſt attribui cuilibet trium perſonarum. Quia tamen potentia, quæ habet rationem
principii appropriatur patri, qui eſt principium totius diuinitatis: Et ſapientia filio, qui procedit vt
verbum, quod nihil aliud eſt quàm ſapientia genita. Bonitas verò appropriatur Spiritui ſancto, qui
procedit vt amor, cuius obiectum eſt bonitas. Ideo appropriando dicere poſſumus, Ex ipſo, ſcilicet,
patre: per ipſum, ſcilicet, filium: in ipſo, ſcilicet Spiritu ſancto ſunt omnia.

Ipſi gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

HIc oſtendit Dei dignitatem, quæ conſiſtit in his quæ præmiſſa ſunt. Nam eo quod ex ipſo, per ip-
ſum, & in ipſo, ſunt omnia, debetur ei honor, reuerentia, & ſubiectio à creatura. Vnde per Malac.

Malac.1. Dominus: Si ego pater, vbi honor meus? Prout Chriſto ratione redemptionis debetur genuflexio. D
Phil.2. Vnde Apoſt. Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur. Ex eo vero quod Deus non accepit ab alio nec
1.Cor.4. conſilium, nec donum, debetur ei gloria. Illi enim propriè debetur gloria, qui de ſe habet quicquid ha-
Eſa.42. bet. Vnde per contrarium ait Apoſt. Si accepiſti, quid gloriaris, quaſi nõ acceperis. Ideo Deus per Eſa.
Gloriam meam alteri non dabo. Vltimo ponit eius ęternitatem cum dicit: *In ſecula ſeculorum.* Seculum
accipi ſolet pro curriculo centum annorum, quo plurimum tempore durare poteſt longiſſima vita
hominis. Accipitur nihilominus pro toto tempore huius mortalis vitæ. Ita enim diſtinguimus inter
hoc ſeculum, & futurum. æternitas verò non dicitur propriè ſeculum, quia ibi non eſt ſucceſſio neque
reuolutio, ſed eſt perpetua vnaq; & inuariata duratio. Dicitur autem ſeculum ſeculorum, id eſt, dura-
tio, quæ eminenti virtute continet omnia ſecula, & durationes incorruptibilium rerum, quæ conti-
nent ſecula corruptibilium rerum. Et præcipuè ipſa Dei æternitas poteſt dici ſeculum ſeculorum plu-
Mat.6. raliter, licet ſit vna & ſimplex duratio, propter multitudinem & multiplicitatem contentorum, vt ſit
Pſal.105. ſenſus in ſecula contentiua ſeculorum. Addit autem ad confirmationem, *Amen*, quæ eſt dictio He-
braica, aliquando ſignificans idem quod ita eſt, vt cum dicitur: Amen dico vobis. Aliquando idem
quod ita fiat, ibi dicet omnis populus amen. Amen, id eſt, fiat fiat. Et vtroq; modo hic aptè accipi po-
teſt. Nam & ita eſt quod Deo eſt honor, & gloria perpetua. Et idem ſolemus illi precari, vt ſit nomen
domini benedictum in ſecula. Sicut & vbi Apoſt. ait: Ipſi honor & gloria, ſubintelligi poteſt & ver-
bum eſt, vel ſit, & verbum detur, ſeu habeatur.

EPITOME XII. CAPITIS.

EXpedita neceſſitate, virtute, & origine gratię Dei, Apoſtolus in quinq; ſequentibus capitulis do-
cet rectum vſum gratiæ, ſiue iuſtitiæ Dei, quæ doctrina pertinet ad inſtructionem moralem. Et
primo docet vſum gratiæ inducendo ad perfectionem vitæ in generali, quomodo, ſcilicet quis debet
ſe exhibere ſanctum Deo, quantum ad corpus, & quantum ad animam: & qualiter donis Dei homo
debeat vti. Secundo ibi. *Sicut enim, &c.* Aſſignat rationem deſumptam ex ſimilitudine corporis my- E
ſtici ad corpus naturale, tam quo ad vnitatem ipſius, quàm quo ad pluralitatem membrorum, ac offi-
ciorum diuerſitatem, ſecundum quam ponit differentiam gratuitarum Dei donationum, particula-
rium, & communium, quarum vſum docet, & maximè charitatis, quo modo quis ſe debeat habere
in ordine ad proximum, Deum ac ſeipſum. Tertio ibi: *Benedicite perſequentibus vos, &c.* oſtendit quam
beneuolentiam, concordiam, & beneficentiam quis debeat inimicis, & hoc proſequens perſuadet ex-
cludere impedimenta concordiæ & beneficentiæ. Demum adducit fructum & effectum charitatis er-
ga inimicos, & concludit quod propter mala quæ inferunt nobis inimici, non debemus trahi neque
vinci vt eis malum reddamus, ſed potius malum in bonum vincamus.

EXPOSITIO LITERALIS XII CAPITIS.

Ad Tit.3. O*Bſecro itaque*, id eſt, per ſacra precor, *vos fratres*, quia fraterna charitas hoc exigit, *per miſericordiã Dei*,
1.Cor.7. per quam ſaluati eſtis, vel authoritate Apoſtolatus mei per Dei miſericordiam mihi commiſſi,
vt exhibeatis, non tantum mentes, ſed etiam *corpora veſtra hoſtiam*, in mortificationem carnalium deſide-
Ephe.5. riorum, vel vt exponatis paſſioni & morti propter Chriſtum, prout ipſe tradidit ſuum. *ſanctam*, id eſt
mundatam per pœnitentiam & deuotionem, qua corpus noſtrum Dei ſeruituti mancipatur. *viuentem*
Col.vlt. per fidem & charitatis opera. *Deo placentem*, per intentionis rectitudinem quę plurimum Deo placet.
2.Cor.14. *rationabile*, id eſt, diſcretum ordinatum & honeſtum ſit *Obſequium veſtrum: & nolite conformari huic ſeculo*,
Leuit.26. id eſt, cauete vos conformare rebus inſtabilibus, quæ temporaliter & ſucceſſiuè tranſeunt *ſed reforma-*
Mar.9. *mini*, id eſt, reformamini in exterioribus actibus, *in nouitate ſenſus* .i. intellectus *veſtri vt probetis*, id eſt,
Iac.1. experimento cognoſcatis, *quæ ſit voluntas Dei*, qua, ſcilicet vult ſanctificationem veſtram, & vos ſal-
1.Theſ.4. uos fieri. *bona*, qua vult & ſuis præceptis inducit ad bonum honeſtum. *& bene placens*, quia bene placet
2.Tim.2. Deo nos velle bonum honeſtum, *& perfecta* qua nos vult perfectos eſſe, prout ipſe perfectus eſt. *Dico*
Ephe.4. *enim*, id eſt, mando, *per gratiam*, ſcilicet Apoſtolatus, *quæ data eſt mihi*, ſcilicet inter gẽten, *omnibus qui ſunt* F
Eccle.7. *inter vos non plus ſapere quàm oportet ſapere*, id eſt, nullus de ſuo ſenſu, aut ſapientia confidens, præſumat ſu
Pſal.130. pra ſuam menſuram, nec ambulet in magnis & mirabilibus ſuper ſe. Sed mando vobis, *ſapere ad ſobrie-*
1.Cor.12. *tatem*, id eſt, ſecundum menſuram. & hoc dico *vnicuique ſicut Deus diuiſit*, id eſt, diſtribuit *menſuram fidei*,
id eſt, donorum ſuorum, quæ ordinantur ad fidei ædificationem.

SECVNDA PARS XII. CAPITIS.

S*Icut enim in vno corpore*, ſcilicet naturali: *multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum*
habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto: ſinguli autem alter alterius membra. per diuerſa dona Spiritus
ſancti, per charitatem Deo vniti & copulati inuicem ſeruiendo: *habentes donationes ſecundum gratiam*
1.Cor.7. *quæ data eſt nobis differentes:* vnuſquiſq; enim proprium donum habet à Deo, vnus quidem ſic, alius ſic.
Siue prophetiam, id eſt, apparitionem, ſiue viſionem eorum quæ ſunt procul, id eſt, futurorum, ſiue præ-
ſentium occultorum ex diuina reuelatione, quam habentes vtantur ea *ſecundum rationem*, id eſt, menſu-
ram, *fidei, ſiue miniſterium in miniſtrando*, id eſt, ſi quis accepit gratiam vel officium miniſterii, puta epiſco
patus, presbyterii, aut rectoris, qui vocantur Dei miniſtri. *Siue qui docet in doctrina*, id eſt, qui habet offi-
cium & gratiam docendi, vtatur ſtudioſè & fideliter docẽdo. *Qui exhortatur*, id eſt, qui habet officium
vel gratiam exhortandi, vtatur illa, *in exhortando*. *Qui tribuit*, id eſt, qui habet facultatem & gratiam
tribuendi, exequatur, *in ſimplicitate*, dando eleẽmoſynas, vt nihil mali intendat. *Qui præeſt*, id eſt, qui eſt
in prælationis officio conſtitutus, vtatur officio illo, *in ſolicitudine*, id eſt, diligenter. *Qui miſeretur*, id eſt,
1.Cor.11. qui habet facultatem & effectum miſerendi, exequatur *in hilaritate*, non ex triſtitia aut neceſſitate.
2.Cor.9. *Dilectio ſine ſimulatione*, id eſt, fictione aut ex ſola exteriori apparentia, verbo, vel lingua, ſed interiori
1.Ioan.3. cordis affectu, & efficacia operis. *odientes malum*, ſcilicet proximi, *& adhærentes bono* virtutis aliorum.
Charitatem fraternitatis diligentes, honore inuicem præuenientes, id eſt, non deſpicientes eos quaſi inferiores,
ſed tan-

A ſed tanquam ſuperiores in donis & gratia ac beneficiis honorem & reuerentiam exhibentes. *Solicitu*
dine non pigri, ſcilicet ſitis ad ſeruiendum Deo. *Spiritu feruentes*, in charitate, *domino ſeruientes*, cultu latriæ,
Spe gaudentes, propter bonum ſperatum iucunde Deo ſeruientes. *in tribulatione patientes*, id eſt, tribula- Deut. 6.
tiones propter Deum patienter ſuſtineatis, & vt patienter ferre eas poſſitis, ſitis *orationi inſtantes*, ſcili-
cet continuè & abſq; intermiſſione pro loco & tempore, *neceſſitatibus ſanctorum communicantes*, bona Supra. 1.
veſtra temporalia corporalia & ſpiritualia, *hoſpitalitatem ſectantes*, peregrinos in domum recipiendo,
& eis neceſſaria miniſtrando.

TERTIA PARS XII. CAPITIS.

B*Enedicite perſequentibus vos*, id eſt, bona perſequentium vos annunciate, & eis optate. *Benedicite & no* Mat. 5.
lite maledicere. i. malefacere aut mala imprecari. *Gaudere*. i. eſt lætamini, *cum gaudentibus* eis congratu-
lando, *flere cum flentibus*, id eſt, compatimini afflictis & triſtibus eos conſolando. *Idipſum inuicem ſentien-* 1. Cor. 1.
tes, id eſt, vno ſenſu in eandem ſententiam conuenite. *non ſitis* in corde veſtro, *alta ſapientes*, vt, ſcilicet
inordinatè veſtram excellētiam appetatis. *ſed ſitis humilibus conſentientes*. i. humilium imitatores. *Nolite*
eſſe prudentes apud voſmetipſos, id eſt, ne prudentiam veſtram apud vos ſolum exerceatis, vel ſolos pru-
dentes arbitremini alios deſpiciendo. *nulli malum pro malo reddentes*, affectu odii vel vindictæ. *Prouiden-* Mat. 5.
tes bona non tantum coram Deo, id eſt, occultè, *ſed*, ne oriatur ſcandalum & exemplum boni detur, *etiam co*
ram omnibus hominibus, vt videntes opera veſtra bona, glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. *Si* Heb. vlt.
fieri poteſt quod in vobis eſt. i. inquantum in vobis eſt, *cum omnibus hominibus, amicis & inimicis pacem habētes*.
Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, actu odii, vel vindictæ repercutientes vel reiniuriantes: *Sed date*
locum iræ eorum, eos illius iudicio qui ſibi vindictam reſeruauit, remittendo. *ſcriptum eſt enim, mihi vin-* Deut. 32.
dictam & ego retribuam dicit dominus. & non ſolum non debetis dare locum iræ, *Sed ſi eſurierit inimicus tuus*
ciba illum: ſi ſitit potū da illi: hoc enim faciens carbones ignis cōgeres ſuper caput eius. i. amorem charitatis vel pœ-
nitentiæ ſuper mentē eius congregabis, & ad te diligendum prouocabis. *Noli vinci à malo*, ſcilicet eius
qui te perſequitur, vt etiam tu perſequaris eum. *Sed vince*, patiendo *in bono*, id eſt, in bonum illius, &
B benefaciendo, *malum* perſecutionis.

COMMENTVM XII. CAPITIS.

Obſecro itaque vos fratres per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem,
ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum.

IN hoc. 12. capite Apoſtolus inchoando rectum vſum gratiæ, præponit monitionem mo-
ralem, in generali docendo vſum gratiæ quantum ad hoc quod homo ſit perfectus in
ſanctitate, quam ſeruare debet, quo ad corpus, & quo ad animam. & primo ad euitan-
dum incomprehenſibilia iudicia Dei, hortatur eam ſeruare quo ad corpus dicens: *Obſe-*
cro, &c. Vtitur autem obſecratione propter tria. Primò ad oſtendendum ſuam humilita-
tem. Vnde Salomon: Cum obſecrationibus loquitur pauper, qui, ſcilicet de ſua abun- Prou. 18.
dantia non confidit. & ideo non ex eo quod ſuum eſt, ſed ex eo quod Dei eſt, conatur homines indu-
cere ad bonum. Nam obſecrare eſt per ſacra orare. Secundò vt magis amore moueat rogando, quàm Ad Phi-
timore authoritatiuè imperando. Vnde Apoſt. Multam fiduciam habens in Chriſto Ieſu imperando lemo.
tibi, quod ad rem pertinet propter charitatem magis obſecro. Tertiò propter reuerentiam Romano-
rum, quibus ſcribebat. vnde alibi: Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem. Alio etiam modo 1. Tim. 5.
inducit ex parte Dei dicens: Per miſericordiam Dei, per quam ſaluati eſtis: ſecundum illud, Secūdum Ad Tit. 3.
miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Et ideo ex conſideratione diuinæ miſericordiæ debemus facere
quod monemur, iuxta illud: Nonne oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum?
Deinde ponit admonitionem, dicens: *Vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam, &c.* Ad cuius intelligentiam
aduertendum eſt quod prout D. Aug. dicit exterius ſacrificium quod Deo offertur, eſt ſignum inuiſi- 10. de ci. dei.
bilis ſacrificii, quo quis ſe & ſua in Dei obſequium exhibet. Habet autē homo triplex bonum à Deo,
quod debet exhibere Deo. Primo quidem bonum animæ quod exhibet Deo per deuotionem & con-
C tritionem: ſecundum illud, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. Secundo habet homo exteriora Pſal. 50.
bona, quæ exhibet Deo per eleēmoſynarum largitionem. Vnde Apoſt. Beneficentiæ & communio-
nis nolite obliuiſci. talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Tertio habet homo bonum proprii corpo- Heb. vlt.
ris, & quantum ad hoc dicit, vt exhibeatis corpora veſtra tanquam ſpiritualem hoſtiam. Dicebatur
hoſtia animal immolatum deo pro victoria hoſtiū, vel pro ſecuritate ab hoſtibus: vel quia ad oſtium
tabernaculi immolabatur. Exhibet autem homo corpus ſuum vt hoſtiā tripliciter, Vno modo quan- Ephe. 5.
do homo corpus ſuum exhibet paſſioni & morti propter Deum, prout Chriſtus tradidit ſeipſum ob-
lationem & hoſtiam Deo. Secundo per hoc quod homo corpus ſuum ieiuniis & vigiliis macerat ad
ſeruiendum Deo: Secundum illud, caſtigo corpus meum, &c. Tertio per hoc quod homo exhibet cor-
pus ſuum ad opera iuſtitiæ & diuini cultus exequenda: Vnde ſupra, Exhibete membra veſtra ſeruire
iuſtitiæ in ſanctificationem. Eſt etiam conſiderandū quod quando hoſtia Deo immolabatur, quatuor
debebant in ea obſeruari. Primo quod oblatio debebat eſſe integra & incorrupta, alias offerens erat
maledictus: iuxta illud, Maledictus doloſus qui habet in grege ſuo maſculum, & votum faciens im- Malac. 1.
molat debile domino. & propter hoc dicit *viuentem*, vt, ſcilicet hoſtia noſtri corporis, quam Deo offe-
rimus, ſit viua per fidem formatam charitate. Vnde Apoſt. Quod nunc viuo in carne, in fide viuo filii Gal. 2.
Dei. Et eſt aduertendum quod naturalis hoſtia, quæ prius viua erat, occidebatur vt immolaretur: ad
oſtendendum quod adhuc mors regnabat in homine, regnante peccato, vt ſupra dictum eſt. Sed hæc
hoſtia ſpiritalis ſemper viuit, & in vita proficit: ſecundum illud, Ego veni, vt vitam habeāt, & abun- Sup. 5.
dantius habeant: quia iam peccatum ablatum eſt per Chriſtum. Niſi dicamus quod hoſtia corporis Ioan. 10.
noſtri, viuit quidem Deo per iuſtitiam fidei, ſed mortificatur concupiſcentiis carnis, prout monet
Apoſt. Mortificate membra veſtra quæ ſunt ſuper terram. Secundo hoſtia Deo oblata in ipſa immola-

Col. 2. tione ſanctificabatur: ſcriptum enim erat in lege, Omnis homo qui acceſſerit de ſtirpe ſua ad ea quæ D
Leuit. 22. conſecrata ſunt, & quę obtulerunt filii Iſrael Domino, in quo eſt immunditia, peribit coram domino.
& ideo ſubdit: *Sanctam*, ſcilicet per deuotionem, qua corpus humanum Dei ſeruitio mancipatur.
Leuit. 20. Quia præceptum erat: Sanctificamini & eſtote ſancti: quia ego dominus Deus veſter. Propriè autem
ſanctitas dicitur per reſpectum ad Deum, inquantum homo ſeruat ea quæ iuſta ſunt quo ad Deum.
Tertio quantum ad ipſam ſacrificii conſumptionem dicebatur ſacrificium ſuaue & acceptum domi-
Leuit. 8. no, ſecundum illud: Oblata omnia adolebit ſacerdos ſuper altare in holocauſtum & odorem ſuauiſſi-
mum domino. Ideo dicit hic Deo placentem, ſcilicet per rectitudinem intentionis. Vnde Pſal 55. Vt
placeam Deo in lumine viuentium. Quarto in ipſa ſacrificii præparatione apponebatur ſal: quia ſcri-
Leuit. 2. ptum erat: Quidquid obtuleris ſacrificii ſale condies. Sal autem diſcretionem ſapientiæ ſignificat: iu-
Col. 4. xta illud, in ſapientia ambulate ad eos qui foris ſunt: ſermo veſter ſemper in gratia ſit ſale conditus.
Ideo hic ſubiungit *rationabile obſequium veſtrum*, id eſt, cum diſcretione corpora veſtra Deo exhibeatis
1. Cor. 4. hoſtiam, vel per martyrium, vel per abſtinentiam, vel per quodcunq; opus iuſtitiæ. ac ſi diceret: Om-
nis honeſtè & ſecundum ordinem fiant in vobis, Vnde Pſal. 98. Honor regis iudicium, ſcilicet diſcre-
tionis diligit. Aliter enim ſe habet iuſtus ad interiores actus, quibus Deo deſeruitur, & aliter ad exte-
riores. Nam bonum & iuſtitia hominis principaliter in interioribus actibus conſiſtit, quibus homo
Luc. 17. credit, ſperat & diligit. Vnde Chriſtus: regnum Dei intra vos eſt. Non autem principaliter conſiſtit
Infra 14. in actibus exterioribus, non enim eſt regnum Dei eſca & potus. & idcirco actus interiores ſe habent
per modum finis, qui ſecundum ſe quæritur: Exteriores verò actus per quos corpora deo exhibentur,
ſicut ea quæ ſunt ad finem. In eo autem quod quæritur tanquam finis, nulla menſura adhibetur, ſed
quanto maius fuerit, tanto melius ſe habet. In eo verò quod quæritur ad finem, adhibetur menſura ſe-
cundum proportionem ad finem: ſicut medicus ſanitatem facit tantum quantum poteſt. Medicinam
verò non tantum dat quantum poteſt, ſed quantum videt expedire ad ſanitatem conſequendam. Simi-
Mat. 22. liter homo in fide, ſpe, & charitate, nullam menſuram debet adhibere, ſed quanto plus credit, ſperat &
diligit, tanto melior eſt propter quod dicitur: Diliges dominum ex toto corde tuo, &c. Sed in actibus
exterioribus adhibenda eſt diſcretionis menſura per comparationem ad charitatem. Vnde D. Hiero.
dicit: Nonne carnalis homo dignitatem amittit, qui ieiunium vel vigilias præfert ſenſus integritati, E
vt propter pſalmorum decantationem amentiæ vel triſtitiæ quis notam incurrat.

Et nolite conformari huic ſeculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri, vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona, & bene placens, & perfecta.

HIc oſtendit qualiter ſe exhibere debeat homo quantum ad animam. Et facit tria: primo prohibet
ſeculi conformitatem, dicens: *Nolite conformari huic ſeculo*, id eſt, rebus quæ temporaliter tranſeunt.
Nam ſeculum præſens eſt quædam menſura eorum quæ temporaliter labuntur. Rebus autem corpo-
ralibus homo conformatur per affectum, amore eis inhærendo: iuxta illud, facti ſunt abominabiles
Oſeæ 9. ſicut ea quæ dilexerunt. Ideo D. Iacobus dicebat: Religio munda & immaculata, eſt immaculatum ſe
Iac. 1. cuſtodire ab hoc ſeculo. Huic ſeculo conformatur qui vitam ſeculariter viuentium imitatur. Vnde
Ephe. 4. Apoſt. Teſtificor in domino, vt iam amplius nō ambuletis, ſicut & Gentes ambulant. Secundo Apo.
Iubet interiorem reformationem, dicens: *Sed reformamini in nouitate ſenſus veſtri.* Senſus hominis hic di-
citur ratio, ſecundum quod per eam homo iudicat de agendis. Hunc autem ſenſum habuit homo in
ſua creatione vigentem & integrum. Vnde Sap. Senſu impleuit corda illorum, & bona & mala oſten-
Eccle. 17. dit illis. Sed per peccatum hic ſenſus eſt corruptus, & quaſi inueteratus. Vnde Baruch 3 Inueteraſti in
Thren. 1. terra aliena: & per conſequēs pulchritudinem & decorem amiſit. Vnde Hier. Egreſſus eſt à filia Syon
omnis decor. Monet ergo Apoſt. vt reformemur, id eſt, iterato formam & decorem mentis aſſuma-
mus, quem noſtra mens habuit per gratiam Spiritus ſancti, ad quam participandam homo ſtudium
adhibere debet, ita, ſcilicet vt qui eandem nondum perceperunt, recipiant, & in ea proficiant. Ideo
Ephe. 4. Apoſt. Renouamini ſpiritu mentis veſtræ. & Pſal. 102. Renouabitur vt aquilæ iuuentus mea. Vel ali-
ter renouamini, ſcilicet in actibus exterioribus: in nouitate ſenſus veſtri, id eſt, in nouitate gratiæ,
quam percepiſtis. Tertio aſſignat rationem admonitionis dicens: *Vt probetis quæ ſit voluntas Dei.* Circa F
quod conſiderandum eſt quod ſicut homo qui habet guſtum infectum, non habet rectum iudicium
de ſaporibus, ſed ea quæ ſunt ſuauia, interdum abominatur: ea verò quæ ſunt abominabilia, appetit.
Qui autem habet guſtum ſanum, rectum iudicium habet de ſaporibus. Ita homo qui habet effectum
corruptum, conformatum rebus ſecularibus, non habet rectum iudicium de bono: ſed ille qui habet
affectum ſanum ſenſu eius innouato per gratiam, rectum iudicium habet de bono. Ideo dicit: Nolite
conformari huic ſeculo. Sed reformamini in nouitate ſenſus veſtri, vt probetis, id eſt, experimento co-
gnoſcatis, quæ ſit voluntas Dei, qua ſcilicet, vult vos eſſe ſaluos & ſanctos: iuxta illud, Hęc eſt volun
1. Theſ. 4. tas Dei ſanctificatio veſtra. Tripliciter deſcribit hic Dei voluntatem: Primo vocat eam bonam, qua
vult nos velle bonum honeſtum, & ad hoc ſuis præceptis nos inducit. Vnde Micheas. Indicabo tibi
ô homo, quid ſit bonum, & quid Deus requirat à te. Secundo deſcribit eam beneplacentem, inquātum
ſcilicet diſpoſito eſt delectabile id quod Deus vult nos velle. Vnde Pſal. 18. Iuſtitiæ domini rectæ læ-
tificantes corda. Tertio deſcribit eam perfectam, quaſi coniungentem nos fini: ſecundum illud, Eſtote
Mat. 5. perfecti ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt. & illud: Ambula coram me & eſto perfectus. Talem
Gen. 17. ergo experiuntur Dei voluntatē, qui non conformantur huic ſeculo: ſed reformātur in nouitate ſenſus
ſui. Illi autem qui in vetuſtate permanent, huic ſeculo conformati iudicant voluntatem Dei non eſſe
Eccle. 6. bonam, ſed grauem, amaram, & inutilem. Vnde Sap. Quam aſpera eſt ſapiētia indoctis hominibus.

Dico enim per gratiam quæ data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter vos. Non plus ſapere, quàm oportet ſapere. Sed ſapere ad ſobrietatem, & vnicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei. 5

Docet

A DOcet hic qualiter Dei dona homo vti debeat. Et primo in generali quo ad dona quæ non ſunt
omnibus communia, quemadmodum ſunt gratiæ gratis datæ. Et facit tria. Primo cum modera-
tione ac humilitate exprimit ſuam authoritatem, dicens: *Dico enim, &c.* q.d. Monui vt reformemini in
nouitate ſenſus veſtri, quod quidem facere debetis, dico enim, id eſt, mando per gratiam Apoſtolatus
quæ data eſt mihi, prout alibi dicit: Cum cognouiſſent gratiam quæ data eſt mihi inter gentes, & alio Gal. 2.
in loco: Mihi autem ſanctorum minimo data hæc, &c. Omnibus qui ſunt inter vos, id eſt, omnibus Ephe. 3.
qui inter vos conuerſantur fideles conuerſi, ſiue Iudæi ſint aut Gentiles, natiui ſiue aduenæ & peregri-
ni: quia omnibus quod mando vtile eſt & neceſſarium, ſcilicet non plus ſapere quàm oportet ſapere,
id eſt, nullus præſumat de ſenſu aut de ſapientia ſua, confidens ſupra menſuram ſuam. Vnde Sap. Noli
plus ſapias quàm neceſſe eſt. & Pſal. 130. Non ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus ſuper me. Se- Ephe. 7.
cundo hortatur ad id quod eſt moderatum & medium, dicens: *Sed ſapere ad ſobrietatem*, id eſt, mando
vobis vt ſecundum menſuram ſapiatis, id eſt, ſecundum gratiam vobis datam. Sobrietas enim menſu
ram importat, quamuis propriè dicatur circa potum vini: poteſt tamen accipi ſecundum quamlibet
materiam, in qua homo debitam debet ſeruare menſuram. Sic accepit Apoſt. cum dixit: Sobriè, iuſtè, Ad Tit. 2.
& piè viuamus in hoc ſeculo. Tertio docet ſecundum quid accipienda eſt menſura medii, dicens: Et
hoc inquam ſicut Deus vnicuiq; diuiſit, id eſt, diſtribuit menſuram fidei, id eſt, menſuram donorum 1. Cor. 12.
ſuorum, quæ ordinantur ad fidei ædificationem: iuxta illud, Vnicuiq; data eſt manifeſtatio ſpiritus ad
vtilitatem. Dat enim Deus huiuſmodi dona non eadem omnibus, ſed diuerſa diuerſis: ſecūdum illud, 1. Cor. 12.
Diuiſiones gratiarum ſunt. Nec omnibus æqualiter dat, ſed vnicuiq; ſecundum certam menſuram: iu- Ephe. 4.
xta illud, vnicuiq; noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. Et ideo Apoſto-
lus ſobriè ſapiens ſecundum hanc menſuram dicebat: Non autem in immenſum gloriamur, ſed ſecun-
dum menſuram regulæ qua menſus eſt nobis Deus. Soli autem Chriſto datus eſt ſpiritus non ad men 2. Cor. 10.
ſuram, Deus autem non ſolum alias gratias gratis datas dat menſuratè, ſed etiam ipſam fidem: vnde Ioan. 3.
diſcipuli dixerunt Chriſto: Domine adauge nobis fidem. Luc. 17.

B

SECVNDA PARS XII. CAPITIS.

Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent:
ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra.

IN hac ſecunda huius cap. parte Apoſtolus præmiſſa monitione, rationem aſſignat aſſumptam ex ſi-
militudine corporis myſtici ad naturale. Et circa corpus naturale tangit tria, ſcilicet corporis natu-
ralis vnitatem, membrorum pluralitatem, & officiorum diuerſitatem, & adaptat hæc tria ad corpus
Chriſti myſticum, quod eſt Eccleſia: vnde ad Ephe. ſcribens ait, ipſum dedit caput ſuper omnem Ec- Ephe. 1.
cleſiam quæ eſt corpus eius. Deinde tangit fidelium quaſi membrorum multitudinem, cum dicit: *Ita*
multi, &c. de qua multitudine Chriſtus: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Et Luc. 14.
Eſa 54. Multi filii deſertæ. Quamuis enim ſint pauci per comparationem ad infructuoſam multitudi-
nem infidelium & malorum, qui ſunt multo plures: Stultorum enim, vt Salomon ait, infinitus eſt nu- Eccle. 1.
merus. & Chriſtus, Multi ſunt vocati, pauci verò electi. & alibi: Arcta enim eſt via quæ ducit ad vi- Mat. 20.
tam, & pauci ſunt qui inueniant eam. Abſolutè tamen loquendo ſunt multi. Vnde D. Ioan. Vidi tur- Mat. 7.
bam magnam quam dinumerare nemo poterat, &c. Poſtmodum tāgit officiorum diuerſitatem, cum Apoc. 7.
dicit. Non autem omnia membra eundem actum habent. Nam vt alibi dicit, Corpus non eſt vnum 1. Cor. 12.
membrum, ſed multa. Si totum corpus oculus, vbi auditus? &c. Secundo tangit corporis myſtici vni- Ephe. 2.
tatem, cum dicit: *Ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto*. De qua vnitate Apoſt. alibi: Vt reconciliet am- Ephe. 4.
bos in vno corpore. Huius autem corporis myſtici vnitas eſt per fidem, per quam cum affectu chari- Sup. 8.
tatis inuicem vnimur Deo, ſecundum illud: Vnum corpus & vnus ſpiritus. Et quia ſpiritus vnitatis
in nos à Chriſto deriuatur, vnde ſupra dictum eſt: Si quis ſpiritum Chriſti non habet, hic nō eſt eius.
C Ideo dicit in Chriſto, qui per ſpiritum ſuum, quem dat nobis, vnit nos inuicem & Deo. vnde Chri-
ſtus: Vt ſint vnum in nobis, ſicut nos vnum ſumus. Tertio tangit officiorum diuerſitatem ad vtilita-
tem communem reductam, dicens: Singuli autem ſumus alter alterius membra. Membrum enim
quodlibet in corpore naturali, proprium actum habet, & virtutem: inquantum ſua virtute & actu al-
teri prodeſt, dicitur membrum alterius: vt pes dicitur membrum oculi, inquantum oculum defert: &
oculus dicitur membrum pedis, inquātum pedem dirigit. Non poteſt dicere oculos manui opera tua 1. Cor. 12.
non indigeo: Ita etiam in corpore myſtico, ille qui accipit gratiam prophetiæ, indiget eo qui accipit
gratiam ſanitatum: & ita tamen omnibus aliis. Vnde dum vnuſquiſq; fidelis ſecundum gratiam ſibi Gal. vlt.
datam alteri ſeruit, efficitur alterius membrum. Ideo Apoſt. Alter alterius onera portate. & D. Petrus, 1. Pet. 4.
Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiam in alterutrum adminiſtrantes.

Habentes donationes ſecundum gratiam, quæ data eſt nobis, differentes ſiue
prophetiam ſecundum rationem fidei.

HIc proſequitur in ſpeciali monitionem quam propoſuerat de ſobrio & moderato vſu gratiæ. Et
primo ponit gratiarum diuerſitatem, dicens: Sumus inquam alter alterius membra, non ſecūdum
eandem gratiam, ſed habentes differentes donationes: non ex diuerſitate meritorum, ſed ſecundum
gratiam quæ data eſt nobis, iuxta illud: Vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, vnus quidem 1. Cor. 7.
ſic: alius verò ſic. Vnde Chriſtus: Vocauit ſeruos ſuos, & diuiſit, & tradidit illis bona ſua: & vni de-
dit quinque talenta, alii autem duo, alii verò vnum. Secundo docet diuerſarum gratiarum vſum. Et
primo in rebus diuinis, quantum ad cognitionem dicens: Siue prophetiam, quam habentes vtamur
ſecundum rationem fidei. Dicitur autem prophetia quædam apparitio ex reuelatione diuina, eorum
quæ ſunt procul à cognitione noſtra naturali. Vnde qui propheta hodie dicitur, vocabatur olim vi-
dens. Sunt tamen procul ſecundum ſe à cognitione noſtra futura contingentia, quę propter defectum 1. Reg. 9.
ſui eſſe cognoſcibilia non ſunt. Sed res diuinæ ſunt procul à cognitione noſtra, non ſecundum ſe, cum

PPP 3 ſint

1.Ioan.1. ſint maximè cognoſcibiles: Deus enim eſt lux, & tenebræ in eo non ſunt vllæ. Sed propter defectum D
intellectus noſtri, qui ſe habet ad ea quæ ſunt in ſeipſis manifeſtiſſima, ſicut oculus noctuæ ad lumen
ſolis. Et quia vnumquodque dicitur magis tale, quod eſt ſecundum ſe tale, quàm quod eſt tale ſecun-
dum aliud. Inde eſt quod magis propriè dicuntur eſſe procul à cognitione noſtra futura contingentia:
& ideo futurorum contingentium eſt propriè prophetia. Vnde Amos.3. non faciet dominus verbum
niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos Prophetas. Dicitur etiam prophetia reuelatio quorum-
cunque occultorum, vt reuelatio creationis mundi facta Moyſi hoc autem donum prophetiæ, non ſo-
lum fuit in veteri Teſtamento, ſed etiam in nouo: ſecũdum illud, Effundam de ſpiritu meo ſuper om-
nem carnem, & prophetabunt filii veſtri. Dicuntur etiam Prophetę in nouo Teſtamento, qui prophe
Eccle.24. tica dicta exponunt: quia ſacra ſcriptura eodem ſpiritu interpretatur quo condita eſt. Vnde Sapiens:
Adhuc doctrinam quaſi prophetiam effundam. Ordinatur autem prophetiæ donum ſicut & aliæ gra-
1.Cor.12. tiæ gratia datæ, ad fidei ædificationem. Iuxta illud, Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem.
Heb.2. & illud: Confirmata, ſcilicet eſt doctrina fidei, conteſtante Deo, ſignis & prodigiis, & variis virtuti-
bus ac Spiritus ſancti diſtributionibus. Et ideo prophetia vtendum eſt ſecundum rationem fidei, id
eſt, non in vanum, ſed per hoc vt fides confirmetur. Vnde dominus per Moyſen: Si ſurrexerit in me-
Deut.13. dio tui propheta, & dixerit tibi: Eamus & ſequamur deos alienos, non audies verba prophetæ illius:
quia, ſcilicet prophetat contra rationem fidei. *Siue miniſterium in miniſtrando.* Hic docet vti gratia mi-
niſterii quantum ad ſacramenta, dicens: *Siue miniſterium in miniſtrando*, id eſt, ſi quis accepit gratiam vel
officium miniſterii, puta ſit Epiſcopus vel ſacerdos qui dicuntur miniſtri Dei: Vnde Eſa.61. Vos ſa-
cerdotes domini vocabimini miniſtri Dei noſtri. Exequatur ergo talem gratiam & officium fideli-
2.Tim.4. ter, & diligenter miniſtrando. Vnde Apoſtolus, Miniſterium tuum imple.

Siue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando. Hic tangit ea quæ pertinent ad res humanas, in
quibus poteſt aliquis alteri ſubuenire. Primo quidem quantum ad cognitionem ſpeculatiuam vel
Iob.4. practicam: quantum ad ſpeculatiuam dicit, *Siue qui docet*, id eſt, qui habet officium vel gratiam docen
di, vtatur doctrina, id eſt, ſtudioſè & fideliter doceat: prout Iob cui dictum fuit, Ecce docuiſti pluri- B
mos. Et Chriſtus præcepit Apoſtolis, Euntes in mundum vniuerſum docete omnes gentes. Quan-
tum verò ad cognitionem practicam, quæ verſatur circa agibilia vel factibilia, ſubdit: *Qui exhortatur*,
id eſt, qui habet officium vel gratiam exhortandi homines ad bonum, vtatur illa, affectuoſè, fideliter
1.Theſ.2. & veraciter exhortando. Vt Apo. Exhortatio noſtra non fuit in errore neque de immundicia. & alibi:
Ad Tit.2. Hæc loquere, & exhortare.

Qui tribuit in ſimplicitate, qui præeſt in ſolicitudine, qui miſeretur in hilaritate.

HIc ponit ea quæ pertinent ad exteriora opera, quibus quandoque aliquis ſubuenit alicui, tribuen-
do & dando ei aliquod bonum. Et quantum ad hoc dicit, *qui tribuit*, id eſt, qui habet facultatem
& gratiam tribuendi, exequatur hoc, *in ſimplicitate*, vt ſcilicet nihil mali ex illo intendat, quaſi homi-
nes donis ad malum alliciens. Vel etiam cum aliquis aliquo modico dato intendit maiora acquirere.
Eccle.20. Vnde Sap. Datus inſipientis non erit vtilis tibi. Oculi enim illius ſeptemplices ſunt. Exigua dabit,
Prou.11. & multa impetrabit. Et Salomon: Simplicitas iuſtorum diriget eos. Quandoque autem aliquis ſub-
uenit alteri, eius curam habendo, & quantum ad hoc dicit: Qui præeſt, id eſt, qui eſt in prælationis of-
ficio conſtitutus, vtatur illo officio in ſolicitudine, propter quam debemus eis obedire. Iuxta illud:
Heb.vlt. Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: Ipſi enim peruigilant quaſi rationem reddituri pro ani-
mabus veſtris. Ideo ipſe qui hanc ſolicitudinem docebat, de ſe dicebat: Inſtantia mea quotidiana
2.Cor.11. ſolicitudo omnium Eccleſiarum. Quandoque verò ſubuenit aliquis alteri ſubleuando ſuam miſe-
riam, & quantum ad hoc dicit, *Qui miſeretur*, id eſt, qui habet facultatem & affectum miſerendi, exe-
quatur hoc in hilaritate, quaſi libenter & voluntariè faciens. Et non ex triſtitia, neque ex neceſſitate:
2.Cor.9. hilarem enim datorem diligit Deus. Vnde Sapiens: In omni dato hilarem fac vultum tuum. *Dilectio*
Eccle.35. *ſine ſimulatione, odientes malum, adhærentes bono.* Hic docet vſum doni gratuiti, quod eſt omnibus com- F
mune, ſcilicet charitatis: & ponit quæ pertinent ad charitatem in generali. Et primo oſtendit qualis
debet eſſe dilectio ex parte diligentis: quia debet eſſe vera. vnde dicit: *Dilectio ſine ſimulatione*, vt ſcili-
1.Ioan.3. cet, non tantum verbo aut exteriori apparentia, ſed ſit vero cordis affectu & efficacia operis: ſecun-
dum illud, non diligamus lingua, neque verbo, ſcilicet ſolum, ſed opere & veritate. qui hanc dile-
Eccle.6. ctionem habet fidelis amicus eſt, cui nulla ſit comparatio. Secundo docet quod dilectio debet eſſe
pura, cum dicit: *Odientes malum.* Tunc enim eſt pura dilectio, quando homo non conſentit amico ſuo
1.Cor.13. in malum, ſed ita diligit hominem, vt eius vicium odiat. Vnde dicitur quod charitas non congau-
det ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. & Pſalm.118. Iniquos odio habui. Tertio docet quod
dilectio debet eſſe honeſta, vt, ſcilicet aliquis adhæreat alteri propter bonum virtutis. Vnde Apoſto-
Gal.4. lus, Bonum autem æmulamini in bono ſemper. Hæc eſt pulchra dilectio, de qua dicitur. Ego ma-
Eccle.24. ter pulchræ dilectionis. *Charitatem fraternitatis inuicem diligentes*, *Honore inuicem præuenientes.* Hic
oſtendit qualiter charitas ſe debeat habere in ordine ad proximum. Et primo quantum ad interio-
rem affectum, cum dicit: *Charitatem fraternitatis diligentes*, vt ſcilicet non ſolum fratres diligamus
per charitatem, ſed etiam diligamus ipſam charitatem, qua eos diligimus, & ab eis diligimur.
Heb.vlt. Si enim charam habuerimus charitatem, non de facili illam diſſolui permittemus. Ideo Hebræos
Cant.vlt. hortabatur Apoſtolus dicens: Charitas fraternitatis maneat in vobis. & Salomon: Si dederit ho-
mo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, tanquam nihil deſpiciet illam. Secundo quan-
tum ad exteriorem effectum, cum dicit: *honore inuicem præuenientes*: in quo tria deſignantur. Pri-
Phil.2. mo quod homo proximum in reuerentia habere debet, quod pertinet ad rationem honoris: Nul-
lus enim poteſt verè diligere eum, quem deſpicit. Ideo Apoſtolus hortatur, vt arbitremur ſuperio-
res inuicem, quod quidem fit cum aliquis defectum ſuum conſiderat, & perfectionem proximi.

In honore

A In honore autem non ſolum reuerentia intelligitur, ſed etiam neceſſariorum ſubuentio, prout in præ- *Exod. 20.*
cepto domini cum dicitur: Honora patrem tuum & matrem tuam, præcipitur ſubuentio, quod patet *Mat. 15.*
ex eo quod Chriſtus arguit Phariſæos, contra hoc præceptum impedientes filios à ſubuentione pa-
rentum. Secundo deſignatur quod effectus dilectionis debent mutuo exhiberi, vt non ſolum homo
velit beneficia recipere, ſed etiam exhibere. Vnde Sap. Non ſit porrecta manus tua ad accipiendum, *Eccle. 4.*
& ad dandum collecta. & alibi: In diuiſione ſortis da & accipe. & hoc deſignatur cum dicit: inuicem. *Eccle. 14.*
Tertio deſignatur quod effectus dilectionis debet eſſe promptus & velox, cum dicitur *præuenientes*,
vt, ſcilicet aliquis præueniat amicum in beneficiis. Vnde Sapien. Omnis amicus dicet amico: Et ego
amicitiam copulaui.

Solicitudine non pigri, ſpiritu ferventes, domino ſeruientes, Spe gaudentes,
in tribulatione patientes, orationi inſtantes.

HIc oſtendit qualiter per charitatem nos debeamus habere erga Deum. Et primo incipit ab ipſa
rationis attentione, cum dicit: Solicitudine ſitis nõ pigri, ſcilicet ad deſeruiendum Deo. Ideo Mi-
cheas: Indicabo tibi quid ſit bonum, & quid Deus requirat à te. poſtea ſubdit: Solicite ambulare cum *Mich. 6.*
Deo tuo. Et Apoſt. Solicite cura teipſum probabilem exhibere Deo. Secundo quantum ad affectum,
cum dicit: *Spiritu ferventes*. ſ. in Dei dilectione. Procedit autẽ feruor aquæ ex abundantia caloris. Vn- *2. Tim. 2.*
de feruor ſpiritus dicitur, quia propter abundantiã diuinę dilectionis totus homo feruet in Deum, ea
ratione dicitur quod Apollo feruens ſpiritu loquebatur. Et Apoſt. Nolite ſpiritũ extinguere. Tertio *Act. 18.*
quantum ad exterius obſequium, cũ dicit: *Domino ſeruientes*, ſcilicet ſeruitute latriæ quę ſoli Deo debe- *1. Theſ. vlt.*
tur: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Vel ſecundũ aliam literam tempori ſeruien- *Deut. 6.*
tes, vt videlicet tempore cõgruenti ſeruitium Dei faciamus: ſecundum illud, Omni negotio eſt tem- *Eccle. 8.*
pus et opportunitas. Quarto quãtum ad mercedem ſeruitij, cum dicit: *Spe gaudentes*, ſcilicet mercedis,
quæ eſt fruitio: ſpes filiorum Dei. Quinto quantum ad difficultatem, quã homo patitur in diuino ſer- *Supra 5.*
uitio: vnde ſubdit, *in tribulatione patientes*, tribulatio enim patientiam operatur. Sexto quantum ad om- *Luc. 18.*
B nia prædicta dicit, *orationi inſtantes*, in quo orationis aſſiduitas deſignatur, de qua Chriſtus: Oportet *1. Theſ. 5.*
ſemper orare, & nunq̃ deficere. & Apoſt. Sine intermiſſione orate. Per orationem enim in nobis *& Sup. 1.*
ſolicitudo excitatur, feruor accenditur, ad Dei ſeruitiũ incitamur. Gaudium ſpei in nobis augetur, et
auxilium in tribulatione promouetur. *Neceſſitatibus ſanctorum communicantes, hoſpitalitatem ſectãtes.* De-
terminat hic de charitate, quantum ad ſpeciales quaſdã perſonas. Et primo inducit ad exhibenda be-
neficia charitatis indigentibus in vniuerſali dicens: *Neceſſitatibus ſanctorũ communicantes.* vbi tria ſunt
notanda. Primo quod eleemoſynæ ex charitate ſunt impendendæ indigẽtibus ſiue neceſſitatẽ patien-
tibus. Ideo Apoſt. Laboret operando manibus ſuis, quod bonum eſt, vt habeat vnde neceſſitatem tri- *Ephe. 4.*
buat patienti. Secundo, quod potius ſubueniendum eſt iuſtis q̃ aliis. Ideo dicit, Neceſſitatibus ſancto-
rum. Vnde Sapiens: Da iuſto, & nõ recipias peccatorem. Quod quidem nõ eſt intelligendum, quin *Eccle. 12*
etiam in neceſſitatibus ſit ſubueniendum peccatoribus, ſed quod nõ eſt eis ſubueniendum ad fomen-
tum peccati. Vtilius tamen eſt ſubuenire iuſtis: quia talis eleemoſyna eſt fructuoſa, non ſolũ ex parte *Luc. 16.*
dantis, ſed etiam ex ſuffragio recipientis. Vnde Chriſtus: Facite vobis amicos de mammona iniqui-
tatis, vt cum defeceritis recipiãt vos in ęterna tabernacula. ſ. ſuis ſuffragiis. Secundo, in ſpeciali admo-
net ad hoſpitalitatem, cũ dicit: *Hoſpitalitatem ſectantes*, quia ſcilicet in hoc miſericordię opere alia miſe-
ricordiæ includuntur opera. Nam hoſpes non ſolum domum exhibet ad manendum, ſed etiam alia ne-
ceſſaria ſubminiſtrat. Ideo eam alibi commendat Apoſt. dicens: Hoſpitalitatem nolite obliuiſci: per *Heb. vlt.*
hanc enim latuerunt quidam Angelis hoſpitio receptis. & D. Petrus, Hoſpitales inuicem ſine mur- *1. Pet. 4.*
muratione.

TERTIA PARS XII. CAPITIS.

C *Benedicite perſequentibus vos, benedicite, & nolite maledicere.*

IN hac tertia huius capitis parte Apoſt. oſtendit qualiter ſit exhibenda charitas inimicis, & maxi-
me beneuolentia, quæ ad charitatem pertinet, quæ conſiſtit in hoc quod aliquis velit bonum alte-
ri, & malum eius nolit. Primo ergo monet vt beneuolentia ſit ampla, quæ ſe extendat etiam ad inimi-
cos, cum dicit: *Benedicite perſequentibus vos.* Circa quod notandũ eſt q̃ benedicere, vno modo idem eſt
quod bonum dicere, & laudare, vt cum aliquis bonum alterius laudat, ſecundum illud: Splendidum *Eccle. 31.*
in panibus benedicent, id eſt, laudabunt, labia multorũ. Alio modo quis benedicit alteri imperando.
Et ſic benedicere per authoritatẽ eſt proprium Dei, cuius imperio bonum ad creaturas deriuatur. Mi-
niſterialiter autem pertinet ad miniſtros Dei, qui nomẽ Domini ſuper populum inuocãt, ſecundũ il-
lud: Sic benedicetis filiis Iſrael, & dicetis eis: benedicat tibi Dominus & cuſtodiat te. & poſt ſubdit:
Inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicam eis. Tertio benedicit aliquis alteri *Num. 6.*
optando: vt in Pſal. Et non dixerunt qui præteribant, benedictio Domini ſuper vos. Et ſecundum
hoc benedicere eſt bonum alicui velle, & quaſi bonum precari: & hoc modo accipitur hic. Vnde per *Pſal. 128*
hoc quod dicitur benedicite perſequentibus vos, datur intelligi quod etiam ad inimicos & perſecu-
tores debemus eſſe beneuoli, & pro eis orare. Vnde Chriſtus: Diligite inimicos veſtros, & orate pro
perſequentibus & calumniantibus vos. Quod autem hic dicitur, eſt quodam modo præceptum, & *Mat. 5.*
quodam modo conſilium. Præceptum quidem quod aliquis in generali dilectionis affectum impen-
dat inimicis, non excludendo eos à dilectione proximorum, & à communi oratione, quam aliquis
pro fidelibus facit. Similiter etiam eſt præceptum in articulo neceſſitatis effectum dilectionis inimi-
cis impendere in particulari: iuxta illud, Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc eum.
Sed quod aliquis extra articulum manifeſtæ neceſſitatis in ſpeciali effectum dilectionis exhibeat ini- *Exo. 23.*
mico, pertinet ad perfectionem cõſiliorum: quia per hoc oſtenditur charitas perfecta ad Deum, quod
omne humanum odium ſuperat. Ille autem qui te pœnitet & miſericordiam petit, non eſt inter

inimicos & perſecutores computandus. Vnde ei abſq; difficultate ſunt charitatis indicia oſtendenda, D
Eccle. 28. iuxta illud: Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Secundo do-
cet quod beneuolentia ſiue benedictio debet eſſe pura, id eſt, abſq; permixtione contrarii. Vnde repe-
tendo dicit, Benedicite, & nolite maledicere, id eſt, ita benedicatis quod nullo modo maledicatis. con
tra quoſdam qui ore benedicunt, et corde maledicunt. De quibus Pſal. Qui loquitur pacem cum pro-
ximo ſuo, mala autem in cordibus eorum. Eſt etiam contra illos, qui quandoq; benedicunt, & quan-
Iac. 3. doq; maledicunt: vel quibuſdam benedicunt, & quibuſdam maledicunt. Vnde D. Iacobus ait, Ex ore
procedit benedictio, & maledictio.

Deut. 27. Si obiiciatur quod in ſacra ſcriptura plures maledictiones inueniuntur, vt in Deuteron. Maledi-
ctus qui non permanſerit in ſermonibus legis, nec eos opere perfecerit. Dicendum quod maledicere
eſt malum dicere, quod tripliciter contingit, prout dictum eſt de benedictione: & ſecundum quodli-
bet horum modorū poteſt bene vel male fieri. Si enim quod eſt materialiter malum, dicatur malum
quodlibet prędictorū modorū ſub ratione boni nō eſt illicitum, quia hoc eſt magis benedicere q̃ ma
ledicere. Vnumquodq; enim magis iudicatur ſecundum ſuam formam quàm ſecundum ſuam mate-
riam. Si quis verò dicat malum ſub ratione ſiue intentione mali formaliter, maledicit: vnde eſt omni-
no illicitum. Vtrunq; autem horū contingit in hoc quod aliquis enunciando malum profert. Quan-
doq; enim aliquis enunciat malum alicuius ad notificādam neceſſariam virtutem. Et ſic dicit malum
Iob. 3. ſub ratione veri neceſſarij, quod eſt bonum vnde eſt licitum. Et hoc modo Iob maledixit diei ſuo,
Ephe. 5. enuncians malitiam præſentis vitæ, quoniam, vt Apoſt. ait, Dies mali ſunt. Quandoq; autem aliquis
1. Cor. 6. enunciat malum alterius, ſcilicet intentione detrahendi, & hoc eſt illicitum: quoniam ſcriptum eſt,
Neq; maledici, neq; rapaces regnum dei poſſidebūt. Similiter etiam in eo quod quis dicit malum im-
perando: Contingit autem quādoq; quod aliquis enunciat id quod eſt materialiter malum ſub ratio-
ne boni: puta cum ex imperio alicuius prouenit alicui malum pœnæ propter iuſtitiam, quod quidem
eſt licitum, & hoc modo tranſgreſſiones legis maledicuntur, id eſt, pœnæ ſecundum iuſtitiam depu-
tantur. Quandoq; verò aliquis imperando dicit malum alterius iniuſtè, puta propter odium, vel vin- E
Exo. 21. dictam: & talis maledictio eſt illicita. Vnde in lege ſcriptū eſt: qui maledixerit patri vel matri, mor-
te moriatur. Et idem etiam eſt circa id quod aliquis dicit malum optando vel imprecando. Si enim
hoc optet ſub ratione boni, vt puta quod aliquis per aduerſitatem perueniat ad ſpiritualem profectū,
hoc licitum eſt. Vnde Iob. 5. Vidi ſtultum firma radice, & maledixi pulchritudini eius ſtatim. Si verò
hoc homo faciat propter odium, vel vindictam, eſt omnino illicitum: & hoc modo maledixit
Philiſtæus Dauid in Diis ſuis. *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, idipſum inuicem ſentientes.* Cum
ad charitatem pertineat non ſolum beneuolentia, ſed etiam concordia: poſtquā Apoſt. locutus eſt de
beneuolentia, hic ponit ea quæ pertinent ad concordiā: & primo ponit documenta concordiæ. Con
cordia autem poteſt dupliciter attendi. Vno modo quantum ad effectum in bonis & malis: in bonis
quidem vt aliquis bonis aliorū congaudeat. Vnde dicit, Gaudere, ſcilicet debetis cum gaudentibus.
Philip. 2 Vnde Apoſt. Gaudeo & congratulor omnibus vobis. Sed hoc eſt intelligendū, quando aliquis gau-
det de bono. Sunt enim quidam qui gaudent de malo, ſecundum illud: Lætantur cum male fecerint,
Prou. 2. & iſtis non eſt congaudendum. Quia charitas non congaudet ſuper iniquitate, congaudet autem ve
ritati. In malis, vt aliquis triſtetur de malis alterius. Vnde ſubdit, flere cū flentibus, prout Iob qui di-
Iob. 30. cebat: Flebam ſuper eo qui afflictus erat. Et Sap. Ne deſis plorantibus in conſolatione, & cum lugen-
Eccle. 7. tibus ambula. Ipſa enim compaſſio amici condolentis in triſtitiis conſolationē affert. Primo quidem
quia ex hoc colligitur efficax amicitiæ argumentum. Ideo Sap. In malitia, id eſt, in infortunio amicus
cognitus eſt: & cognoſcere aliquem eſſe ſibi verè amicum, eſt delectabile. Præterea ex hoc ipſo quod
amicus condolet, videtur ſe offerre ad ſimul portandum onus aduerſitatis, quod triſtitiam cauſat. Le-
uius autem portatur quod portatur à pluribus, q̃ ab vno ſolo: Ideo ex condolentia ſubleuatur proxi-
mus. Secundo concordia conſiſtit in vnitate ſententiæ, & quantum ad hoc dicit: idipſum, id eſt, idem
1. Cor. 1. ſitis inuicem ſentientes, vt ſcilicet in eadem ſententia conueniatis: iuxta illud, Sitis perfecti in eodem F
Philip. 2 ſenſu, in eadem ſententia. Et illud: Eandem charitatem habentes, vnanimes idipſum ſentientes. Scien
dum eſt tamen quod duplex eſt ſententia: vna quidem pertinet ad iudiciū intellectus circa ſpeculabi
lia: puta circa conſiderationes geometricas vel naturales. Diſſentire in talibus, nō repugnat amicitiæ
aut charitati: quia nō prouenit ex voluntate, in qua charitas eſt. ſed huiuſmodi iudicia proueniunt ex
neceſſitate rationis ſiue intellectus. Alia verò iudicia pertinent ad iudicium rationis, circa agenda. Et
in talibus quando important neceſſitatē pręcepti, diſſentio amicitiæ contrariatur: quia talis diſſentio
Gal. 5. habet contrarietatem voluntatis in his, in quibus vniri & conuenire tenētur. Et quia fides nō ſolum
eſt ſpeculatiua, ſed etiā practica, inquantum per dilectionem operatur; ideo etiam diſſentire à recta fi-
de eſt contrarium charitati.

Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos.

HIc excludit impedimenta concordiæ, quæ ſunt duo. Primum eſt ſuperbia, ex qua contingit quod
dum aliquis inordinate ſuam excellentiam quærit, & ſubiectionem refugit, vult alium ſubiici,
Prou. 13. & eius excellentiam impedire, & ex hoc ſequitur diſcordia: ſecundum illud, Inter ſuperbos ſemper
iurgia ſunt. Ideo ad hoc remouendum dicit: Non alta ſapientes, vt ſcilicet inordinate veſtram ex-
Eccle. 3. cellentiam appetatis: ea ratione dixit ſupra. 11. Noli altum ſapere, ſed time. Et Sapiens, Altiora te ne
quæſieris &c. ſed ſitis humilibus conſentientes, id eſt, his quæ ſunt humilia, id eſt, ea quæ abiecta vi-
Pſal. 83. dentur non recuſetis, cum oportuerit: prout Dauid qui dicebat: Elegi abiectus eſſe in domo Domi-
1. Pet. 5. ni. Nam, vt diuus Petrus ait, Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam. Secundum impe-
dimentum concordiæ eſt præſumptio ſapientiæ, ex qua contingit quod aliquis aliorum ſenten-
tiæ non credit. Ad quod remouendum dicit; Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos, vt ſcilicet
iudice-

A iudicetis id ſolum eſſe prudentiæ, quod vobis videtur. Ad quod tendit Eſaias dicens: Væ qui ſapien- *Eſa.5.*
tes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes. Ideo ſupra dixit: Non ſitis vobiſmetip-
ſis ſapientes.

Nulli malum pro malo reddentes, prouidentes bona, non tantum coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus, ſi fieri poteſt, quod in vobis eſt cum omnibus hominibus pacem habentes.

CVm ad charitatem non ſolum pertineat beneuolentia & concordia, ſed etiam beneficentia: poſt-
quam Apoſtolus docuit & monuit nos habere beneuolentiam, & concordiam, hic docet & mo-
net nos ad habendam beneficentiam, excludendo contrarium. Et primo docet quod non ſit alicui ma-
lefaciendum, prohibendo vindictam dicens: *Nulli malum pro malo reddentes*, ſcilicet ſitis. Prout Dauid *Pſal.7.*
qui dicebat: Si reddidi retribuentibus mihi mala. Et Diuus Petrus, Non reddentes malum pro malo. *1.Pet.3.*
Quod intelligendum eſt formaliter: ſicut ſupra dictum eſt de maledictione ex affectu odii, vel vin-
dictæ, ſic quod in malo alterius delectemur. Sed ſi pro malo culpæ, quod quis facit iudex reddat malũ
pœnæ ſecundum iuſtitiam ad compenſandum malitiã, materialiter quidem infert malum, ſed forma-
liter & per ſe infert bonum. Vnde cum iudex ſuſpendit latronem pro homicidio, non reddit malum
pro malo, ſed potius bonum pro malo. Et hoc modo Apoſt. quendam pro peccato inceſtus tradidit *1.Cor.5.*
ſatanæ in interitum carnis, vt ſpiritus eius ſaluus fieret. Secundo docet quod etiã bona ſunt proximis *2.Cor.16*
exhibenda, dicens: *Prouidentes bona non tantum coram Deo*, vt ſcilicet curetis ſatiſfacere conſcientiæ ve-
ſtræ: *Sed etiam coram omnibus hominibus*, vt ſcilicet faciatis ea quæ hominibus placeant: vt ſine offenſio-
ne ſitis, Iudæis & Gentibus, & Eccleſiæ Dei, ſicut & ego per omnia omnibus placeo. Prouidere ta-
men bona non ſolum coram Deo, ſed etiã coram omnibus hominibus contingit bene & male fieri.
Si enim hoc fiat propter fauorem humanum, nõ bene agitur. Quia Chriſtus prohibuit dicens: Atten- *Mat.6.*
dite ne iuſtitiã veſtram faciatis corã hominibus vt videamini ab eis. Si autẽ hoc fiat ad gloriã Dei, be-
ne agitur ſecundũ illud: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glo- *Mat.5.*
rificent patrem veſtrum, &c. Tertio aſſignat rationẽ vtriuſq; dictorum. Ad hoc enim debemus abſti-
nere à retributione malorũ, & corã hominibus prouidere bona, vt cũ hominibus pacem habeamus:
B & ideo ſubdit, *Cum omnibus hominibus pacem habentes.* Addit duo. Primum eſt: Si fieri poteſt. Quandoq;
enim malitia aliorũ impedit ne cum eis pacem habere poſſimus: quia ſcilicet cum eis pax haberi non
poteſt, niſi eorum malitiæ conſentiant, quã quidem pacem conſtat eſſe illicitam. Vnde Chriſtus: Nõ *Mat.10*
veni pacem mittere, ſed gladium. Aliud autem addit, dicens: Quod in vobis eſt, vt ſcilicet quantum
in vobis eſt faciatis, vt pacem quæratis. Vnde Pſal. Cum his qui oderãt pacem, eram pacificus. Et ali-
bi: Inquire pacem, & perſequere eam.

Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ.

HIc oſtendit quod non ſunt mala proximo inferenda, per modum defenſionis. Et primo ponit do- *Eſa.50.*
cumentum, dicens: *Non ſitis voſmetipſos defendentes chariſſimi*, prout nec Chriſtus, qui dedit corpus *Eſa.53.*
ſuum percutientibus, & genas ſuas vellentibus. Qui etiã quaſi agnus corã tondente ſe obmutuit &c. *Mat.5.*
Vnde & ipſe dixit: Si quis percuſſerit te in vna maxilla, præbe ei & alteram. Veruntamen D. Aug. *In lib. cõtra*
dicit, quod ea quę in nouo teſtamento à ſanctis facta ſunt, valent ad exempla intelligendarũ ſcriptu- *Mendaciũ.*
rarum, quæ in præceptis data ſunt. Ipſe autẽ Dominus cum alapa percuſſus eſſet, Non ait: Ecce altera
maxilla. Sed ſi male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo. Si autem bene, quid me cædis? Vbi
oſtendit præparationẽ alterius maxillæ in corde eſſe faciendã. Paratus enim fuit Dominus, nõ ſolum
in altera cædi pro ſalute hominis, ſed in toto corpore crucifigi. Et prout idem Aug. dicit: Tunc enim *Ad Mar-*
hoc mandatum recte fit, cum ei creditur profecturum eſſe propter quem fit, ad aptandum in eo corre- *cellum.*
ctionem & concordiã, etiam ſi alius exitus conſequatur. Sunt igitur iſta præcepta patientię ſemper in
cordis præparatione retinenda, & ipſa beneuolentia, ne reddatur malum pro malo, in voluntate com-
plenda eſt. Agenda ſunt autem multa etiam cũ inuitis, benigna quadam aſperitate plectendis. Secun-
do aſſignat rationẽ cum dicit. *Sed date locum iræ*, id eſt, diuino iudicio, quaſi dicat, cõmittatis vos Deo,
qui ſuo iudicio poteſt vos defendere, & vindicare: ſecundũ illud, Omnem ſolicitudinẽ veſtram pro- *1.Pet.vlt.*
C iicientes in eum, quoniam ipſi eſt cura de vobis. Sed hæc intelligẽda ſunt in cauſam, in quo nobis nõ
adeſt facultas aliter faciendi ſecundum iuſtitiã. Verum quia Domini eſt iudiciũ, cum aliquis authori- *Deut.1.*
tate iudicis vindictam quærit ad comprimendam malitiam peccatoris, & nõ propter odium: vel eti-
am cum authoritate ſuperioris ſuam defenſionem procurat, intelligitur dare locum iræ, id eſt, diuino
iudicio, cuius miniſtri ſunt principes, vt dicitur infra.13. Vnde etiam Apoſt. procurauit ſe per arma- *Act.23*
tos defendi contra inſidias Iudæorum.

Scriptum eſt enim, Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput eius.

HIc probat quod mala non ſunt proximis inferenda, ſed potius bona. Et primo authoritatẽ
de prohibitione vindictæ dicens: *Scriptum eſt, Mihi vindictam, &c.* quaſi dicat, dixi quod de- *Deut.32*
betis dare locum iræ, id eſt, iudicio diuino, quoniam ſcriptum eſt, Mihi vindictam, ſcilicet ſerua-
te, & ego retribuam, dicit Dominus. Noſtra tranſlatio habet Mea eſt vltio, & ego retribuam eis
in tempore. Et Pſalmiſta: Deus vltionum Dominus. Et Naum: Deus æmulator & vlciſcens Domi- *Pſal.93.*
nus. Secundo, probat quod dictum eſt de beneuolentia exhibenda inimicis, in articulo neceſſita- *Naum.1.*
tis, authoritate Salomonis dicentis: Si eſurierit inimicus tuus, &c. Quod Chriſtus confirmauit, *Prou.25*
Benefacite his qui oderunt vos. Deinde aſſignat rationem dicens: *Hoc enim faciens carbones ignis con-* *Heb.10.*
geres ſuper caput eius. Quod vno modo in malum intelligi poteſt, vt ſit ſenſus, Si tu ei benefacias, bo- *Mat.5.*
num tuum vertetur in malum: quia ex hoc incurret combuſtionem ignis æterni per ſuam ingrati-
tudinem. Sed iſte ſenſus repugnat charitati, contra quam hoc modo aliquis ageret, ſi alicui ini-
mico ſubueniret, vt ei proueniret in malum. Et ideo exponendum eſt in bonum, vt ſit ſenſus: Hoc
enim

In lib. de ca ſhe. rud. enim faciens, id eſt, in neceſſitate ſubueniens, carbones ignis, id eſt, amorem charitatis, de qua ſcriptum eſt: lampades eius vt lampades ignis atque flammarum. *Congeres*, id eſt, congregabis ſuper caput, id eſt, ſuper mentem eius: Quia vt D. Aug. ait: Nulla eſt maior prouocatio ad amandum, quàm præuenire amando, & benefaciendo. Nimis enim durus animus, qui & ſi dilectionem nolebat impendere, nolit rependere. *Noli vinci à malo, Sed vince in bono malum.* Hic idem quod ſupra probat ratione. Naturale enim eſt homini vt velit aduerſarium vincere, & non vinci ab eo. Illud autē ab aliquo vincitur, quod ab eo trahitur ad hoc quod ſibi malè faciat. Sicut aqua vincitur ab igne, quando trahitur ad calorem ignis, qui eſt contrarius & malum eius. Si ergo aliquis bonus homo propter malum, quod ſibi ab aliquo infertur, trahatur ad hoc quod ei velit vel faciat malum, bonum à malo vincitur. Si autem è contrario propter beneficium, quod bonus perſecutori exhibet, vt eum ad ſuum amorem trahat ſuo bonum, malum vincit. Sic ergo noli vinci à malo, ſcilicet eius qui te perſequitur, vt tu eum perſequaris, ſed in bono tuo vince malū illius, vt ſcilicet ei benefaciendo eum trahas. Hæc autem victoria *1. Ioan. vlt.* ſit per fidem, ſecundum illud: Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. D

EPITOME XIII. CAPITIS.

IN hoc capite Apoſt docet rectum vſum gratiæ in ordine ad alios. Et quia obedientia eſt caput, & initiū totius diſciplinę moralis. Primo agit de obedientia quā inferiores debent præſtare ſuperioribus, aſſignando rationem dependentię poteſtatis à Deo, ex qua concludit neceſſitatem obedientiæ. Deinde aſſignat aliam rationem, ex qua trahit vtile documentū, non timendi poteſtatem & fructum obedientiæ qui eſt laus, obtineat & fructum inobedientiæ, qui eſt ira, vindicta, & pœna, ex quibus infert neceſſitatem obedientiæ inducens ad voluntariè obediendum. Poſtmodum inducit inferiores ad exhibendum ſuperioribus ſubiectionis ſignū, quod eſt timor, honor, & tributorum ſolutio, aſſignatq; rationem exhibitionis illorum. Secundo ibi, *Nemini quicquam debeatis*, oſtendit quid debent fideles omnibus æqualibus exhibere. ſ. debita integraliter, excepto debito charitatis & dilectionis, quod nunq̄ exhauritur, ſed ſemper reddendo creſcit. Deinde adducit rationem, & concludit effectum dilectionis, qui eſt impletio & plenitudo legis. Tertio ibi, *Et hoc ſciētes, &c.* oſtēdit quo modo vnuſquiſq; ſe cōponere debeat, & in ſeipſo honeſtatem conſeruare, indicando temporis congruitatem, aſſignando rationem propinquitatis ſalutis, adhibendo ſimilitudinem & exhortationē de honeſtate vitæ, declarando quę vitia ſunt abiicienda, maxime intemperantiæ, & quæ pertinent ad corruptionem iraſcibilis, prout ſunt contentio & æmulatio. Finaliter oſtendit quomodo debeamus arma lucis accipere, vt inordinata carnis deſideria non ſequamur. E

EXPOSITIO LITERALIS XIII. CAPITIS.

Ephe. 2. OMnis anima, id eſt, omnis homo per ſynecdochen, *poteſtatibus ſublimioribus*, id eſt, hominibus in al
2. Pet. 2. tiori & maiori poteſtate conſtitutis eccleſiaſticis, vel temporalibus, *ſubdita*, id eſt, ſubditus ſit. *Nō*
Iob 37. *enim eſt poteſtas niſi à Deo*: quia per eum à quo ſunt omnia, reges regnant. *Quæ autem à Deo ſunt, ordinata*
Ioan. 19. *ſunt*, id eſt, rationabiliter diſpoſita ſunt in ipſum, & inter ſe inuicem. *Itaque qui reſiſtit poteſtati*, id eſt, ſu
Prou 8. periori ſuo poteſtatem habenti, *Dei ordinationi reſiſtit.* *Qui autem reſiſtunt*, id eſt, vi, dolo vel malitia obe
Sap. 8 dire recuſant, *ipſi ſibi damnationem*, ſcilicet æternā, *acquirunt.* *Nam principes*, i. prælati & in poteſtate conſtituti, *non ſunt timori boni operis, ſed mali*, id eſt, nō ſunt à Deo dati ad incutiendum timorem operantibus bonum, ſed ſolum operantibus malum. *Vis autem non timere poteſtatem*, quæcunq; ſit illa, *bonum fac, & habebis laudem ex illa*, quæ nō ſolum inſtituta eſt, vt à malis timore pœnarū retrahat, ſed etiam vt ad bonū
Prou. 2. per laudem & præmia alliciat. *Dei enim miniſter eſt tibi in bonum*, ſcilicet bonus ſis & recte agas. *Si autem*
1. Pet. 2. *male feceris, time*: quia cauſam timoris habes. *Non enim ſine cauſa gladium portat*, ad occidendum, & virgā, & baculum ad verberandū portat in ſignum & figurā poteſtatis. *Dei enim miniſter eſt, vindex*, id eſt, vin
Prou. 12 dictam exercens, *in iram*, id eſt, ad exequēdam iram Dei in pœnam, & incommodum, *ei qui malum agit*,
Iob. 19. id eſt, contra malefactores. *Ideoque neceſſitati*, id eſt, neceſſaria ordinationi, *ſubditi eſtote*, voluntariè vt faciatis de neceſſitate virtutem. *Non ſolum propter iram*, id eſt, pœnam, vel vindictam. *Sed etiam propter conſcientiam*, vt conſcientia veſtra ſit munda et quieta, obediendo Deo, & principi. *Ideo enim & tributa præ*
1. Cor 9. *ſtatis*, in ſignum ſubiectionis. *Miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum*, id eſt, pro hoc ipſo tributo recipiendo, F
Mat. 22 *ſeruientes*. ſ. Deo & populo pro defenſione patriæ, & adminiſtratione iuſtitiæ, ideo de ſuo miniſterio viuere debent. *Reddite ergo omnibus debita*, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. *Cui tributum*,
Mal. 1. ſcilicet debetis, vt principi: reddite *tributum. cui debetis, vectigal*, reddite *vectigal. cui debetis timorem*, id eſt,
1. Pet. 2. principi inquantum eſt dominus, reddite timorem, non ſeruilem, ſed filialem. *Cui debetis honorem*, ſcilicet principi, inquantum eſt quaſi pater, reddite *honorem*, aſſurgendo & illi reuerentiā & obedientiam exhibendo.

SECVNDA PARS XIII. CAPITIS.

NEmini quicquam debeatis, ſed integraliter, & nō diminute, omnia debita reddite, *niſi vt inuicem diligatis*: quia debitum dilectionis, & charitatis erga Deum nō poteſt totaliter & integraliter ſolui, cū ſemper reddendo creſcat, cum maneat cauſa quæ eſt præceptum Dei. *Qui enim diligit proximū, legem impleuit*: quia tota legis impletio ex dilectione proximi propter Deum dilecti pendet. *Nam nō adulterabis, non occides, nō furaberis, non falſum teſtimoniū dices, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatū*, negatiuum vel affirmatiuum ad proximū pertinens. *in hoc verbo inſtauratur*, id eſt, perficitur & impletur in hoc mandato. *Diliges proximum ſicut teipſum*, vt quemadmodū vis tibi bonum, velis proximo: et quę vis tibi rationabiliter fieri, facias proximo, & quę non vis tibi fieri, nec tu facias proximo. G

TERTIA PARS XIII. CAPITIS.

Eccle. 12. *Ephe. 5.* *Prou. 4.* ET *hoc ſcientes*, id eſt, conſiderantes *tempus*, id eſt, temporis conditionem & opportunitatem. *Quia hora eſt iam de ſomno*, culpæ torporis vel negligentiæ, *ſurgere*, per ſolicitudinem bene operandi, &

per

A per charitatis opera. *Nunc enim*, ſurgere debemus, *quia propior*, id eſt, propinquior *eſt noſtra ſalus*, ſcilicet *Eſa. 11.*
vitæ æternæ quæ nobis promiſſa eſt. *Quam cum credidimus*, id eſt, quam cum à principio fidem accepi- *Mat. 4.*
mus, vel quam cum homines cœperunt credere aduentum Chriſti. *Nox*, ſcilicet culpæ, vel ſtatus vitę
præſentis, qui propter tenebras ignorantiæ nocti comparatur, *Præceſſit: dies autem*, ſcilicet gratiæ vel *Eſa. 26.*
ſtatus futuræ beatitudinis *appropinquauit*: quis per fidem viuam magis clareſcit, remoto obſtaculo in-
greſſus gloriæ cœleſtis per Chriſti aſcenſionem. *Abiciamus ergo opera tenebrarum*, id eſt, peccata quæ ad
tenebras exteriores ducunt, in quibus peccatores in æternum non videbunt lumen. *& induamur arma* *Pſal. 8.*
lucis, id eſt, virtutes, quæ nos muniunt aduerſus inſidias diaboli. *Sic vt in die honeſtè*, id eſt, compoſitè, &
ordinatè, *ambulemus*, de bono in melius procedamus, dum lucem habemus: *non in comeſſationibus*, id
eſt, in ſuperfluis & accuratis comeſtionibus, *& ebrietatibus*, id eſt, ne ad ſuperfluitatem potus extra mē- *Prou. 7.*
ſuram rationis hominum ponentes bibamus. *Non in cubilibus*, id eſt, in ſuperflua dormitatione, quæ
poſt comeſſationes & ebrietates ad luxuriā inclinare ſolent. *Et impudicitiis*, tam verborū quàm geſtorum,
quæ ad impudicitiā inducere ſolent. *Non in contentione*. i. in impugnatione veritatis cum confidentia
clamoris, *& æmulatione*, id eſt, inuidia. *Sed induimini Dominū Ieſum Chriſtum*, quod fit per baptiſmi ſuſce-
ptionem, & per imitationē. *& carnis curam ne feceritis in deſideriis*, ſcilicet ſuperfluis & illicitis, id eſt, ne
deſideria carnis rationi repugnantis ſequimini.

COMMENTVM XIII. CAPITIS.

Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.

IN hoc capite Apoſt. oſtendit quomodo ſe habere debeat homo, erga proximum. Et pri-
mo quantum ad ſuperiores: circa quod conſiderandum eſt, quod in principio huius ca-
pitis Apoſt. euertit errorem Gaulonitarū, de quo Ioſephus meminit, & dicit habuiſſe
initium à quodā Iuda Gaulonita, qui negabat cenſum & obedientiam deberi Cæſari
B aut prophanis principibus. Hic error à Iudæis propter libertatem legis, quam à Deo re-
ceperant, fuit approbatus. Quamobrem Phariſęi conuenerunt Chriſtū ſciſcitantes, an
liceret cenſum dari Cæſari an non. Atq; inde fortaſſe, idem error ſerpere perrexerat in Chriſtianos ob *Ioan. 8.*
libertatem euangelicam, quā conſecuti erant à Chriſto, ſecundum illud: Si filius vos liberauerit, verè
liberi eritis. Et videtur Chriſtus hoc ſignificaſſe cum dixit Petro: Ergo liberi ſunt filij, ſcilicet à ſolu-
tione didragmatis. Licet ad vitandū ſcandalum præceperit illud exſolui. Verum tamen hic error vel
maxime conuincitur, quod fides noſtra naturalem ordinem iuſtitiæ non ſubuertit, ſed perficit. Præ-
terea ex eo quod libertas quæ per Chriſtum conceſſa eſt, dicitur libertas ſpiritus, qua liberamur à pec-
cato & morte, vt dictum eſt. Caro autem adhuc remanet ſeruituti obnoxia, ſed liberabitur in reſurre-
ctione generali. Et tunc homo per Chriſtum liberatus nulli ſubiectioni erit obnoxius. Vnde Apoſt.
Cum tradiderit Chriſtus regnum Deo patri, & euacuerit omnem principatum & poteſtatē: Interim *1. Cor. 15.*
tamen dum corruptibilem carnem gerimus, oportet nos carnalibus dominis ſubiacere, iuxta illud:
Serui obedite dominis carnalibus. Et hoc eſt quod hic dicit Apoſt. Omnis anima poteſtatibus ſubli- *Ephe. 6.*
mioribus ſubdita ſit. Poteſtates autem ſublimiores hic dicuntur homines in poteſtatibus conſtituti,
quibus ſecundum iuſtitiæ ordinem ſubiici debemus: ſecundum illud, Subditi eſtote omni humanæ *1. Pet. 2.*
creaturæ propter Deum, ſiue regi quaſi præcellenti. Dicit autem omnis, vt neminem excipiat. Neque
ſacerdotes, vt ait D. Chryſ. neq; monachos, neque ſeculares, neq; verò Apoſtolos, neq; Euangeliſtas,
neq; Prophetas, ſuum enim vnuſquiſq; habet prælatum. Per hanc ergo ſententiam reprobatur error
Begardorum, qui dicebant eo perfectionis poſſe hominem peruenire, vt nemini iam ſit ſubditus. An
autem Eccleſiaſtici exempti ſint à ſecularibus, & temporalibus dominis, Vide dominum Cardi. de
Turre cremata, in ſecundo lib ſummæ de Eccleſia, cap. 83. & deinceps. Dicit autem indefinite pote-
C ſtatibus ſublimioribus, vt ratione ſublimitatis officij eis ſubiiciamur, etiam ſi mali ſint. Vnde D. Pe- *1. Pet. 2.*
trus: Subiecti eſtote non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis. Quod autem dicit, omnis ani-
ma per Synecdochen intelligitur omnis homo, prout in Geneſi: Delebitur anima illa de populo *Gen. 17.*
ſuo. Vtitur autem hoc modo loquendi: Quia ſubiectionem ſuperioribus debemus ex animo, id eſt,
pura voluntate, ſecundum illud, Non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed animo
cum bona voluntate.

Non eſt enim poteſtas, niſi à Deo.

HIc adducit rationem præmiſſæ admonitionis. Et primo præmittit originem poteſtatis, dicens:
Non eſt enim poteſtas, niſi à Deo. Quicquid enim de Deo & creaturis dicitur, à Deo in creaturas
deriuatur, prout patet de ſapientia. Vnde Sapiens: Omnis ſapientia à Domino Deo eſt. Poteſtas au- *Eccle. 1.*
tem de Deo & hominibus dicitur. Vnde Iob. 36. Deus poteſtates non abiicit, cum & ipſe ſit potens.
Conſequens ergo eſt quod poteſtas humana ſit à Deo. Vnde Dan. 4. Dominabitur excelſus in re-
gno hominum & cuicunq; voluerit dabit illud. & Chriſtus, Ioan. 19. Non haberes poteſtatem aduer-
ſus me vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Si obiiciatur ex Oſea: Ipſi regnauerunt, & non ex me. *Oſee. 8.*
Principes extiterunt, & non cognoui. Dicendum quod regia poteſtas vel cuiuslibet alterius digni-
tatis, poteſt conſiderari quantum ad tria. Primo, quantum ad poteſtatem ipſam, & ſic eſt à Deo per
quem reges regnant. Secundo, quantum ad modum adipiſcendi, & ſic quandoque poteſtas eſt à Deo,
quando, ſcilicet aliquis ordinate poteſtatem adipiſcitur: ſecundum illud, Nemo ſibi honorem aſ-
ſumit, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Quandoque verò non eſt ex Deo, ſed ex peruerſo *Amos. 6.*
hominis appetitu, qui per ambitionem vel alio quocunque illicito modo, poteſtatem adipiſcitur:
ſecundum illud: Nunquid non in fortitudine noſtra aſſumpſimus nobis cornua? Tertio, quantum
ad vſum ipſius. Et ſic quandoque eſt à Deo, puta cum aliquis ſecundum præcepta diuinæ iuſtitiæ
vtitur conceſſa ſibi poteſtate; ſecundum illud, Per me reges regnant. Quandoque autem non eſt à *Prou. 8.*
Deo,

Pſal.2. Deo, puta cum aliqui poteſtate ſibi data vtuntur contra diuinam iuſtitiam, ſecundum illud, Aſtite- D
runt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus dominum, &cæt. Si quæratur de pote-
ſtate peccandi an ſit á Deo: Dicendum quod ipſa potentia qua peccatur, eſt á Deo. Eadem enim po-
tentia voluntatis eſt qua peccatur, & rectè agitur: ſed quod in bonum ordinetur á Deo eſt. quod au-
tem ordinetur ad peccandum ex parte creaturæ eſt, inquantum ipſa eſt ex nihilo. *Quæ autem ſunt, à Deo
ordinata ſunt.* Hic ſubiungit modum quo res á Deo procedunt: quia ſecundum quendam ordinem.
Vnde Sapiens.11. Omnis in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti. In his autem ſunt diuerſi
gradus, quorum vnum eſt maior in altero & contentum in alio. Ideo neceſſe eſt quod interea ſit ordo,
19.de Ciui. qui ſecundum Diuum Auguſtinum eſt parium diſpariumque rerum ſua cuique loca tribuens diſpo-
Dei.ca.13. ſitio. Deus enim res producendo in certo ordine, gradu, & loco conſtituit: Cuius ratio eſt: quia Deus
Pſal.103. per ſuam ſapientiam omnia fecit: iuxta illud, Omnia in ſapientia feciſti. Eſt autem proprium ſapien-
tiæ omnia ordinate diſponere. Attingit enim á fine vſq; in finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter.
Et ideo oportet effectus diuinos ordinatos eſſe. Vnde Iob.38. Nunquid noſti ordinem cœli, & pones
rationem eius in terra? Duplicem autem ordinē Deus in ſuis effectibus inſtituit. Vnum quidem quo
Prou.16 omnia ordinantur in ipſum, ſecundum illud: Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.
Alium verò quo effectus diuini ad inuicem ordinātur, prout dicitur de Sole, Luna, & Stellis, quod fe
cit ea in miniſterium cunctis Gentibus.

Itaque qui reſiſtit poteſtati, ordinationi Dei reſiſtit.

EX duabus præmiſſis hic concludit propoſitum: Si enim poteſtas principum á Deo eſt, & nihil eſt
á Deo abſq; ordine: conſequens eſt quod etiam ordo, quo inferiores ſubiiciuntur poteſtatibus ſu-
perioribus, ſit a Deo. Itaq; quicunq; contra ordinē reſiſtit poteſtati, ordinationi Dei reſiſtit. Vnde Do
1.Reg.8. minus Samueli dixit: Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Et Chriſtus: Qui vos ſpernit,
Luc.10. me ſpernit. Reſiſtere autem diuinæ ordinationi cōtrariatur honeſtati virtutis. vnde contra virtutem
agit, qui poteſtati reſiſtit, in eo quod pertinet ad ordinem ſuæ poteſtatis. *Qui autem reſiſtit, damnationem
ſibi acquirunt.* Hic oſtendit ſubiectionem non ſolum eſſe honeſtam verum etiam neceſſariam, dicens: E
Quicunq;, quaſi dicat, Aſſertū eſt quod quicunq; reſiſtit poteſtati, reſiſtit ordinationi Dei, & contra ho-
neſtatem virtutis agit. Multi tamen ſunt qui amorem virtutis non habentes, ea quæ ſunt cōtraria vir
tuti nō deteſtantur: tales cogendi ſunt ad vitationē malorum per pœnas. Ideo quantū ad hoc ſubdit:
Quicunq; autem reſiſtunt. ſ. diuinæ ordinationi, ſibi damnationem acquirunt, contra poteſtatis ordi-
nem agendo. Quod quidem poteſt vno modo intelligi de damnatione æterna, quā merentur qui po-
teſtatibus ſubiici nolunt in eo quod debent, in cuius exemplum Dathan & Abiron, qui Moſi & Aa-
Num.16 ron reſtiterunt, abſorpti ſunt á terra, & deſcenderunt in infernū viuentes. Alio modo poteſt intelligi
de damnatione pœnæ, quæ per ipſos principes infertur: ſecūdum illud, Sicut rugitus leonis, ita & ter-
ror regis: qui peccant in eum, peccant in animā ſuam. Si obiiciatur quod Apoſtoli & Martyres prin-
cipibus & poteſtatibus reſtiterunt. Et tamen nō damnationem, ſed præmium á Deo ſibi acquiſierūt.
Dicendum, ꝙ Apoſt. loquitur hic de eo qui reſiſtit poteſtati, ſecundū quod á Deo eſt ordinata. Atqui
diuina ordinatio hoc habet, vt inferiori poteſtati non obediatur contra ſuperiorem, prout etiam in re
bus humanis proconſuli non obeditur contra imperatorē, nec bayliuo contra regem. Cum ergo om-
nis poteſtas humana ſub poteſtate Dei ordinetur, ſequitur quod nulli poteſtati humanę eſt contra
Act.4. Deum obediendum: iuxta illud, Obediendum eſt plus Deo quàm hominibus. An autem humana
poteſtas poſſit præcipere ſub pœna peccati mortalis, pauló poſt dicetur ſuper verbo propter conſci-
entiam.

Nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali.

HIc aſſignat aliam rationem ad probandum quod qui reſiſtunt diuinæ ordinationi Dei damnatio-
nem ſibi acquirunt contra poteſtatis ordinem agendo. Nam principes & poteſtates non ſunt da-
ti ad incutiendum timorē bene operantibus, ſed male operantibus. Si enim principes ſunt timori ma
li operis, conſequens eſt quod ſi quis male operetur, ipſe male agēdo eſt ſibi cauſa damnationis: & ſic F
qui reſiſtunt, damnationem ſibi acquirunt. Hæc verba, principes non ſunt timori boni operis, ſed ma
li, intelligenda ſunt quantum ad cauſam inſtituendi principes, vt illi qui amore virtutis non prouo-
cantur ad vitandum malum, & faciendum bonum, cogantur ad hoc timore pœnæ: ſecundum illud,
Prou.20 Rex qui ſedet in ſolio iudicij diſſipat omne malum intuitu ſuo. Et ſic nō ſunt timori boni operis, ſed
mali, quantum ad id quod ex officio principi compellit. Vnde Eſa. Princeps ea quæ ſunt digna prin-
cipe cogitabit. Poſſunt etiam hæc verba referri ad malos: quia ſi interdum perſequantur iuſte operan
tes, non tamen illi qui bene operantur, habent occaſionem timendi: quia hoc ipſum ſi patienter ſuſti-
1.Pet.3. nent, cedit eis in bonum: iuxta illud, Si quid patimini propter iuſtitiam, beati. Et Chriſtus: Timorem
eorum ne timueritis.

Vis non timere poteſtatem? bonum fac: & habebis laudem ex illa. Dei enim eſt miniſter tibi in bonum.

EX eo quod prædixit, tradit vtile documentum, ſcilicet vitandi timorem principum: & facit qua-
tuor. Primo ſua interrogatione inſinuat hoc eſſe delectabile, dicens: *Vis non timere poteſtatem*, quaſi
Prou.20 dicat, hoc debet eſſe gratum homini, Cum timor exterreat, affligat, & contriſtet: iuxta illud, Fremi-
Pſal.100 tus leonis ita & terror regis. Secūdo docet medium ad hoc perueniendi, dicens: *bonum fac*: Quia & Sa
lomon ait, Voluntas regis labia iuſta. & Pſal. Ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabat.
Tertio oſtendit huius effectum, dicens: *Et habebis laudem ex illa*, quaſi dicat: Si bene feceris, non ſolum
vitabis timorem: ſed etiam ex illa poteſtate conſequeris laudem, quod perſpicuum eſt. Si accipiatur
1.Pet.2. ſecundum finem, ad quem inſtitutæ ſunt poteſtates: ſunt enim inſtitutæ, vt non ſolum á malis timore
pœnarum, retrahant: ſed etiam, vt ad bonum & præmia alliciant: ſecundum illud, Sine ducibus tan-
quam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Verificatur etiam hoc de ma
lis principibus, quorum iniuſtam perſecutionem, dum boni patienter tolerant, laudātur: iuxta illud,
Iac.5. Ecce beatificamus eos qui ſuſtinuerunt. Quarto rationem aſſignat, dicens: *Dei enim miniſter eſt tibi in bo
num:*

A *non*: quod perſpicuum eſt quantum ad debitum ordinem principum. Sunt enim ſub regimine Dei,
tanquam ſupremi principis miniſtri ſubordinati: iuxta illud, Quoniam cum eſſetis miniſtri regis il- *Sap. 6.*
lius, &c. Ad idem autem tendere debẽt miniſter & dominus: ſecundum illud, Secundum iudicem po- *Eccle. 10.*
puli, ſic & miniſtri eius. Et ideo ſicut Deus operatur in bonum his qui bonum agunt, ita & principes
ſi rectè miniſterium ſuum impleãt. Sed & mali principes Dei miniſtri ſunt, ſecundum ordinationem *Eſa. 10.*
Dei ad inferendas pœnas, licet hoc ſit præter intentum illorum, ſecundum illud, Aſſur virga furoris
mei, & baculus ipſe eſt. Ipſe autem non ſic arbitrabitur. Et illud: Aſſumam vniuerſam cognationem
Aquilonis, & Nabuchodonoſor regem Babylonis ſeruum meum, & adducam eos ſuper terrã iſtam. *Hier. 25.*
Et ſi tales mali principes Deo permittente bonos affligunt. hoc in bonum eorum cedit: iuxta illud,
Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. *Sup. 8.*

Si autem malè feceris time: non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram, ei qui malè agit.

HIc oſtendit neceſſitatem prędicti documenti, & aſſignat rationem quã exponit: ait ergo, Dictum
eſt quod bene faciendo nõ timebis poteſtatem, & hoc tibi neceſſarium eſt. *Si autem male feceris, ti-
me*: quia occaſionem & cauſam habes timendi, ſecundum illud: Pauor his qui operantur malum: & il- *Prou. 10.*
lud, Cum ſit timida nequitia, data eſt in omnium condemnationem. Deinde dat rationem, dicens: nõ *Sap. 17.*
enim ſine cauſa gladium portat. Loquitur hic ſecundum cõſuetudinem principum, qui quaſi in figu-
ram ſiue ſignum ſuæ poteſtatis deferri faciebãt inſtrumenta puniendi: puta faſces virgarum, ad verbe
randum: & ſecures, vel gladios ad occidendum. Ideo Iob: Fugite à facie gladij, quia vltor iniquitatũ *Iob. 19.*
eſt gladius. Nomine gladij poteſtas coërciua ſignificatur, quã Iuriſtæ merum vocãt imperium, id eſt,
poteſtatem vitę & mortis. Poſtmodũ exponit rationem, dicens: Portat inquam gladium, quia eſt mi
niſter Dei vindex, id eſt, in vindictam exercens, *in iram*, id eſt, ad exequẽdam iram Dei, ſiue iuſtum iu
dicium Dei, *ei qui male agit*, id eſt, contra malefactorẽ. Vnde Ezech. Ecce ego congregabo omnes ama *Ezec. 16.*
tores tuos, & iudicabo te in iudiciis adulterorum, & dabo te in manus eorũ &c. & Salomon: Abomi
nabiles regi qui impie agunt, quoniã iuſtitia firmabitur ſolium. Ex quo patet quod nõ ſolum eſt lici- *Prou. 16.*
tum, ſed etiam meritorium principibus, qui zelo iuſtitię vindictã exercent in malos. Vnde Ezech. *Ezec. 29.*
B Ecce merces exercitui illius, & operi quo ſeruiunt mihi aduerſus eam.

Ideoq; neceſsitati ſubditi eſtote: non ſolum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.

HIc infert concluſionem principaliter intentam dicens: *Ideoq;, propter prædictas* rationes *ſubditi eſtote*,
voluntariè *neceſsitati*, quæ vobis imminet præcepto principum, vt faciatis de neceſſitate virtutẽ
non ſolum propter iram, id eſt, vindictam vitandam. *ſed etiam propter conſcientiã*, ſcilicet bonam conſeruan-
dam. Et hoc pertinet ad primam rationem, qua dictum eſt: Qui poteſtati reſiſtit, ordinationi Dei reſi-
ſtit. Et qui reſiſtunt, &c. D. Ambro. exponit, Nõ ſolo timore præſentis pœnæ, ſed etiam propter con
ſcientiam futuri iudicij. Et quia nunc Lutherani libertatem carnis ſectantes, non erubeſcunt pertina-
citer aſſerere pręcepta ſuperiorum, nullo modo obligare ad peccatum, maxime ſecluſo ſcandalo. Ideo
cum hic proprius locus ſit, parum nobis inſiſtendum eſt. maxime enim apparet ex prædictis propoſi-
tionibus, ſcilicet, Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt, &c. Et ex hac vltima non ſolum propter iram, ſed
etiam propter conſcientiam: quod leges humanæ iuſtæ, ſiue ſint temporales, ſiue Eccleſiaſticæ obli-
gant in foro interiori ſub pœna peccati mortalis, etiam ſecluſo ſcandalo. Quod etiam alio modo pro-
bari poteſt: Quia certum eſt legem naturalem obligare ad pœnam æternam, ſecluſo quocunq; ſcanda
lo, iuxta illud: Manifeſta ſunt opera carnis, quę ſunt fornicatio, immunditia, & alia quæ enumerat cõ *Galat. 5.*
tra legem naturæ, ſubiungit quoniam qui talia agunt, regnum dei nõ conſequentur. & illud: Hoc au
tem ſcitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, &c. quia, ſcilicet agunt *Ephe. 5.*
cõtra legem naturæ. Non habebunt hæreditatem in regno Chriſti & Dei: à qua hæreditate adulti ba-
ptizati per ſolum peccatum mortale priuantur. Et ſupra enumeratis quam plurimis contra legem na *Supra. 1.*
turæ agentibus, concludit digni ſunt morte, ſcilicet æterna, non ſolum qui faciunt, ſed etiam qui con-
ſentiunt facientibus. Probari etiam poteſt alia ratione. Quia non minus obligatur ſubditus prælato
C ſuo, quàm filius patri. Cum bonum politicum quanto eſt communius, tanto præſtet & præemineat priua
to. Quia bonum quanto communius tanto diuinius, vt D. Dion. ait. Ex quo ſequitur quod præceptũ
principis præferendum eſt præcepto paterno cæteris paribus: hoc eſt ſi tantum ſit periculum in re pu
blica, ſi non ſuccurratur ſecundum mandatum principis, quantum in re domeſtica, ſi non ſuccurratur
ſecundum præceptũ patris. Sed filius iure naturę tenetur obedire patri iuſta pręcipienti, etiam ſecluſo
ſcandalo. Vnde Apoſtolus, Filij obedite parentibus in Domino. hoc enim iuſtum eſt. Et ſupra inter *Ephe. 6.*
peccatores dignos morte æterna enumerat parentibus inobedientes. Igitur & inobedientes princi- *Supra. 1.*
pibus & ſuperioribus iuſta præcipientibus, cum intentione ad hoc eos obligandi. Qui enim talibus *Mat. 18.*
reſiſtit, Deo reſiſtit. Vnde Chriſtus: Si eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.
Et alibi: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Dicitur autem lex humana aut ſu-
perior humanus intendere obligare ad peccatum mortale, cum prohibitio principis eſt ſub pœna
mortis, mutilationis membrorum, fuſtigationis, aut proſcriptionis omnium, vel maioris partis bo-
norum. Quia ſi aliquis velit aliquod præmiſſorum vel notabile damnum proximo, manifeſtum eſt
quod peccat mortaliter. Ergo à fortiori ſi ſibi illud velit. Pariter cum eccleſia vel prælatus præcipit
vel prohibet aliquid ſub pœna anathematis, ſuſpenſionis, vel interdicti, tranſgreſſores peccant mor-
taliter. Idem videtur dicendum ſi ſiat præceptum formale rationabile in virtute ſpiritus ſancti, &
ſanctæ obedientiæ, vel ſub pœna carceris, aut grauioris culpæ in ordine prædicatorum, in caſibus
per conſtitutiones eorum taxatis: quia alios indifferenter ſilentium aut alios eorum defectus, non
poſſunt maioribus pœnis quàm profeſſus ſecundum conſtitutiones vouerit, aggrauare. Tutius ta-
men, iudicio meo, ſtandum eſt Iuriſtarum iudicio, qui ex verbis & rationibus habent legis rima-
ri & interpretari. Tranſgredientes tamen quaſcunque leges humanas iuſtas ex contemptu formali

QQQ legis

Mat.15. legis vel prælati, mortaliter peccant. Nec obſtat quod homo non poteſt infligere pœnam æternam: D
quia præſes debilia poteſt præcipere ſub pœna mortis, quam perſonaliter infligere non poteſt. Nec
obſtat pariter quod obiiciunt ex dicto Chriſti: Sine cauſa me colunt, docentes doctrinas & mandata
hominum. Quia intelligebat de his quæ contrariantur mandatis Dei, & de his quæ erant vana & ir-
rationabilia. Quia ibi reprehendit Phariſæos, qui propter traditiones ſuas ſeruandas, transgrediebantur
1.Tim.1. tur præcepta Dei. Et cum Apoſt. dicit, quod iuſto non eſt lex poſita, non intelligit directiuè & obliga-
tiuè, ſed coërciuè: iuſti enim voluntarie abſque quacunque coactione obtemperant legi: quod ſi non face-
Gal.5. rent, iuſti eſſe deſinerent. Et hoc modo intelligendum eſt cum dicit. Si ſpiritu ducimini non eſtis ſub
lege. Nec libertas Chriſtiana, de qua loquitur, liberat ab obedientia. Et cum alibi dicit: Nolite iterum
Galat.5. iugo ſeruitutis contineri, intelligit de ſeruitute legis Moyſi, quia ibi eſt quæſtio de circunciſione, vel
de iugo ſeruitutis peccati.

Ideo enim & tributa præſtatis, miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes.

INducit hic homines ad exhibēdum ſignum ſubiectionis ſuperioribus. Et primo præponit ſignum
dicens: *Ideo enim*, ſcilicet quia debetis eſſe ſubiecti ſuperioribus, et principibus tributa præſtatis, id
Thren.1. eſt, præſtare debetis in ſignum ſubiectionis. Ideo quærendo dicitur, Princeps prouinciarū facta eſt
ſub tributo. Dicūtur autem tributa eo quod ſubditi dominis ea tribuunt. Secundo aſſignat rationem
dicens: Miniſtri enim ſunt Dei in hoc ipſum, id eſt, pro hoc ipſo, ſcilicet tributa recipiendo, *ſeruiētes*,
1.Cor.9. ſcilicet Deo & populo, quaſi dicat, Vnuſquiſque de ſuo miniſterio viuere debet: ſecundum illud, Quis
paſcit gregem, & de lacte gregis nō edit? Et ideo cum principes noſtri ſuo regimine Deo miniſtrent
5.Ethi. & populo, debent tributa ſuſcipere quaſi ſtipendia miniſterij ſui. Nō autem ita quod hoc ſibi debeāt
computare pro præmio. Propriū enim principis præmium, eſt laus & honor, vt Philoſ. dicit. Et cum
hoc non ſufficit ei, tyrannos fit. Sed hoc non eſt ſolum intelligendū de laude & honore humano, quia
tale præmium eſſet vanum, ſed de laude & honore diuino, qui principibus bene gubernantibus exhi-
betur. Huiuſmodi autē tributa recipiunt ad ſuſtentationem, laborant enim principes ad omnium pa-
cem. Ideo Apoſt. eos primo commendat in orationibus dicens: Obſecro primum fieri obſecrationes
1.Tim.2. pro regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt conſtituti, vt quietā & tranquillam vitam agamus.
Et Baruc.1. Orate pro vita Nabuchodonoſor regis Babylonis, vt viuamus ſub vmbra eius. Ab hoc B
tamen tributi debito liberi ſunt clerici ex priuilegio principum, quod quandā æquitatem naturalem
Gen. 47 habet. Vnde etiam apud Gentiles, illi qui vacabant diuinis, liberi erant à tributis. Et Ioſeph ſubiecit
Pharaoni omnē terram Ægypti præter terram ſacerdotū, quę à rege tradita fuerat eis: quibus & ſta-
tuta cibaria ex horreis publicis præbebātur. Et deinde dicitur: Quod in vniuerſa terra Ægypti quin-
ta pars regi ſoluebatur abſque terra ſacerdotum, quæ ab hac cōditione libera erat. Hæc autem omnino
æquum eſt, quia quemadmodū reges ſolicitudinē habent de tēporalibus bonis, ita ſacerdotes de ſpiri-
tualibus. Et ſic pro eo quod Deo in ſpiritualibus miniſtrant, recompenſant: regibus, quia pro pace eo-
rum laborant. Cum ergo tributa ſint debita principibus, quaſi laboris ſtipendiū, ſequitur quod dupliciter
ter peccare poſſunt principes accipiēdo tributa. Primo ſi vtilitatem populi nō procurent, ſed ſolum
ad diripiendū eorum bona intendant. Vnde Ezec.34. Lac comedebatis, lanis operiebamini, & quod
craſſum erat occidebatis, gregem autem meum nō paſcebatis. Secundo cum violenter diripiūt ſupra
populi facultatem, & ſupra ſtatutā legem, quæ eſt quoddam pactum inter regem & populum. Vnde
Mich.3. Audite principes Iacob, & duces domus Iſrael. & poſtea ſubdit: Qui violenter tollitis pelles
eorum deſuper eis, & carnes eorum deſuper oſſibus eorum.

Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

MOnet hic ſubditos ad reddendū ſubiectionis ſignū. Et primo quidē in generali, dicens: Ex quo
tributum debitū eſt principibus, quaſi miniſtris Dei, reddite ergo omnibus debita. Ex quo pa-
Mat.22. tet quod ſubditi ex neceſſitate iuſtitiæ tenentur ſua iura principibus exhibere. Vnde Chriſtus: Red-
dite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, &c. Secūdo ſpecificat & ponit ea quę ſunt exteriora, dicens: *Cui tributū*,
Gen.49 ſcilicet debetis pro generali regimine, quo patriā in pace et quiete gubernāt. Vnde Iacob de Iſachar,
vidit requiem quod eſſet bona, factus eſt tributis ſeruiēs. *Cui vectigal*. ſ. debetis, reddite vectigal: quod
principi debetis in aliquibus certis locis, de mercimoniis quæ deferūtur pro reparatione & cuſtodia F
viarū. Vel vectigal dicitur quod datur principi, quando per patriam vehitur, vt ſunt procurationes:
quas aliqui vocant iracundum aduentum, vel primum ingreſſum, aut alia huiuſmodi. Deinde ponit
ea quæ ſunt interius exhibenda, prout ſunt timor & honor, qui debentur principi. Timor quidem in
Mala.1. quantum eſt Dominus ſua poteſtate malos coërcens. Vnde Malach. Si ego Dominus, vbi eſt timor
Ibidem. meus? Honor autem debetur principi, inquantū quaſi pater prouidet bonis, quæ ſunt in laudem. Vn-
1.Pet.2. de Malach. Si ego pater, vbi eſt honor meus? Et D. Petrus: Regem honorificate. Si obiiciatur illud
Leuit.19. non honores vultum potentis: dicendū quod hoc intelligi debet, vt propter potentem à iuſtitia non
declines. Vnde ſubditur: Iuſte iudica proximo tuo.

SECVNDA PARS XIII. CAPITIS.

Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis.

IN hac ſecunda huius capitis parte, oſtendit quid debeant fideles omnibus æqualibus exhibere,
ſcilicet debita omnia integraliter: & hoc eſt quod dicit, *Nemini quicquam debeatis*, quaſi dicat, ita
plenè omnibus debita perſoluite, vt nihil remaneat quod ſoluere debeatis. Et hoc propter duo. Pri-
mo, quia in ipſa mora reddendi peccatum committitur, dum homo iniuſte rem alienam detinet.
Leui.19. Contra illud: Non morabitur merces mercenarij tui apud te vſque mane: & eadem eſt ratio de
aliis debitis. Secundo, quia quandiu aliquis debet, eſt quodammodo ſeruus & cui debet obligatus.
Prou.22 Vnde Salomon: Qui accipit mutuum, ſeruus eſt fœnerantis. Sunt tamen quædam debita à quibus
nunquam homo ſe abſoluere poteſt; & hoc dupliciter. Vno modo propter excellentiam beneficij,

cui

A cui æquiualens recompenſari non poteſt, vt Philoſophus dicit de honore qui debetur Deo: ſecun-
dum illud, Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Idem dicit de beneficiis pa- *Pſal.115.*
rentum & magiſtrorum. Alio modo propter cauſam debendi, quæ ſemper manet, vel etiam propter
hoc quod illud quod redditur, nunquam exhauritur: ſed ſemper in reddendo creſcit, & propter has
cauſas debitum fraternæ dilectionis ita ſoluitur quod ſemper debetur. Primò quidem, quia dilectio-
nem debemus proximo propter Deum, cui vt dictum eſt, ſufficienter recompenſare non poſſumus.
Vnde Diuus Ioannes, Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit deum, diligat & fratrem ſuum. *1.Ioan.3.*
Secundò quia cauſa dilectionis ſemper manet, quæ eſt ſimilitudo naturæ & gratiæ, Vnde Sapien. Om-
ne animal diligit ſibi ſimile: & ſic omnis homo proximum ſibi. Tertiò, quia charitas in diligendo *Eccle.13.*
non deficit, ſed proficit. Vnde Apoſtolus, Hoc oro, vt charitas veſtra magis ac magis abundet. Ideo *Phil.1.*
dicit, niſi vt inuicem diligatis: quia, ſcilicet dilectionis debitum ita ſemel redditur, vt tamen ſemper
maneat ſub debito præcepti: ſecũdum illud, Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem. *Qui enim* *Ioan.15.*
diligit proximum, legem impleuit. Hic aſſignat cauſam quare à debito dilectionis nunquam abſoluimur.
Quia in dilectione tota legis impletio conſiſtit, ait ergo: *Qui enim, &c.* quaſi dicat, ideo non intendebã
vos expedire à debito dilectionis, ſicut ab aliis debitis. Quia qui diligit proximum, legem implebit,
id eſt, tota legis impletio ex dilectione proximi pendet. Si obiiciatur quod finis præcepti charitas eſt:
Et vnumquodq; perficitur, cum ad finem peruenerit. Ergo tota legis perfectio in charitate conſiſtit. *1.Tim.1.*
Sed charitas habet duos actus. ſ. dilectionem Dei & proximi. Vnde Chriſtus dixit: quod ex duobus
mandatis charitatis vniuerſa lex pendet & Prophetæ. Non ergo videtur q; qui diligit proximum, le- *Matt.22*
gem impleat. Dicẽdum quod illa dilectio proximi ad charitatem pertinet, & legem implet: quia pro-
ximum diligit propter Deum, & ita in dilectione proximi includitur dilectio Dei, ſicut cauſa in effe-
ctu: ſecundum illud, Et hoc mandatũ habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. *1.Ioan.3*
Et è conuerſo dilectio proximi includitur in dilectione Dei, ſicut effectus in cauſa. Vnde ibi ſubdi-
tur: Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum odit, mendax eſt. Et inde eſt q; quandoq;
B in ſacra ſcriptura ſolum fit mentio de dilectione Dei, quaſi ſufficiat ad ſalutẽ, ſecundum illud: Et nunc *Deut.10*
Iſrael, vide quid Dominus Deus tuus requirit à te, niſi vt timeas Dominum & ambules in viis eius, *Ioan.13.*
vt diligas eum. Quãdoq; autem fit ſolum mentio de dilectione proximi, iuxta illud: Hoc vobis man-
do vt diligatis inuicem.

Nam non adulterabis, non occides, nõ furaberis, non falſum teſtimoniũ dices, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

HIc probat per inductionem q; qui diligit proximum, legem impleat. Et primo enumerat quędam
præcepta, quæ per dilectionem proximi implentur: deinde ponit conſtantiam. Et quia tria præ-
cepta primæ tabulæ immediatius ordinantur ad dilectionem Dei, ideo non facit de eis mentionem,
quamuis ipſa impleãtur in dilectione proximi, prout includit dilectionem Dei: enumerans autẽ man-
data ſecundæ tabulæ, prætermittit præceptum de honore parẽtum, quod eſt affirmatiuum: quod etiã
includitur in illo, vt omnibus reddamus quæ debemus. Enumerat autẽ præcepta negatiua, quia ſunt
magis vniuerſalia, & quantum ad tempora, & quantum ad perſonas. Quantum ad tempora quidem,
quia obligant ſemper & pro ſemper: Nullo enim tempore furandum aut adulterandũ eſt. Præcepta
verò affirmatiua obligant ſemper, ſed nõ pro ſemper, ſed pro loco & tempore. Non enim tenetur ho-
mo omni tempore honorare parentes, ſed pro loco & tempore. Non enim poſſet cum dormire habe-
at, &c. Quantum ad perſonas verò, quia nulli hominum eſt nocendum. Non autem ſufficit vnus ho-
mo ſeruire omnibus hominibus. Secũdo, quia magis manifeſtum eſt quod per dilectionem proximi
implentur præcepta negatiua, q̃ affirmatiua: qui enim diligit aliquem magis & facilius abſtinet à no-
cumento illius, quã ei beneficia impendat, à quo beneficiorum exhibitione homo quandoq; impedi-
C tur per impotentiam. Per præcepta negatiua prohibetur inferri nocumentum proximo. Nocumen-
tum autem inferri poteſt proximo tripliciter, Vno modo, facto: alio modo, verbo: tertio, deſiderio: fa- *1.Ioan.3.*
cto tripliciter. Vno modo, quantum ad perſonã ipſius proximi: & hoc prohibetur cum dicitur, *Non*
occides: in quo etiam intelligitur omnis iniuria in perſonam proximi illata. Secundo, quantum ad per-
ſonam coniunctam, ſcilicet vxorem: & hoc prohibetur cum dicitur: *Non adulterabis*, in quo etiam in-
telligitur prohiberi fornicatio, & omnis illicitus vſus genitalium membrorum. Vnde Apoſt. Forni- *Heb.vlt.*
catores & adulteros iudicabit Deus. Tertio, quantum ad res exteriores, quod prohibetur cum dici-
tur *Non furaberis*, in quo etiam intelligitur prohiberi omnis illicita ſubtractio rei alienæ ſiue per vim,
ſiue per dolum. Vnde Zach.5. Omnis fur iudicabitur. Nocumentum autem quod quis infert proxi-
mo verbo, prohibetur cum dicitur: *Non falſum teſtimonium dices*. Quod non ſolum prohibetur in iudi-
cio, ſed etiam contra iudicium, ſiue per modum detractionis, ſiue per modum contumeliæ. Vnde Sa-
lomon: Teſtis falſus non erit impunitus, & qui mendacia loquitur non effugiet. Nocumentum verò *Prou.19*
quod quis infert proximo, deſiderio ſolo, prohibetur cum dicitur. *Non concupiſces*, vbi prohibetur om-
nis concupiſcentia, ſuperbiæ, auaritiæ, & luxuriæ. Enumeratis autem pluribus in Exodo contentis, *Exo.20.*
colligit omnia alia in commum, dicens: Et ſi quod eſt aliud mandatum affirmatiuum vel negatiuum
ad proximum pertinens, per modum ſupradictũ inſtauratur, id eſt, perficitur & impletur in hoc ver-
bo, diliges proximum tuum ſicut teipſum. Quod autem dicit, proximum tuum, referendum eſt ad *Leui.20.*
omnem hominem beatitudinis capacem, ac etiam ad ſanctos Angelos, vt D. Auguſtinus probat. *In 1.de Do-*
Nomine enim proximi intelligitur quicunq; facit alicui miſericordiam, ſecundum illud: Quis tibi *ctri.Chriſt.*
videtur proximus ei qui incidit in latrones. Et ille dixit: Qui fecit miſericordiam, &c. Et quia pro- *Luc.10.*
ximus eſt proximo proximus, conſequens eſt quod ille qui ab aliquo miſericordiam recipit, proxi-
mus ei dicatur. Sancti autem Angeli miſericordiam nobis impendunt. Et nos omnibus hominibus
viatoribus debemus miſericordiam impendere, & ab eis cũ neceſſe fuerit recipere. Et per conſequẽs
omnes tales & ſancti Angeli, & ſanctæ animæ in paradiſo vel purgatorio exiſtẽtes, ſunt proximi no-

bis: quia beatitudinem ad quam tendimus, vel ipſi habent, vel ad eam nobiſcum tendunt. Vnde ſe- D
quitur quod nec dæmones, nec damnati, ſecundum hanc rationem ſunt nobis proximi, nec ſub hoc præcepto nobis eorum dilectio iniungitur: quia ſunt totaliter à ſocietate Dei excluſi: ideo non ſunt computandi in numero proximorum, ſed hoſtium. Quod verò dicit, *Sicut teipſum*, non eſt referendum ad æqualitatem dilectionis, vt ſcilicet teneatur quis diligere proximum æqualiter ſibi: Hoc enim eſſet contra ordinem charitatis, quo quis tenetur plus ſuam quàm aliorum ſalutem procurare. Vnde
Cant. 2. Salomon: Ordinauit in me charitatem. Sed eſt referendum ad ſimilitudinem dilectionis, vt ſcilicet ſimiliter diligamus proximum ſicut nos ipſos. Et hoc tripliciter. Primo quidem quantum ad finem dilectionis, vt ſcilicet nos, & proximum propter Deum diligamus. Secundò, quantum ad formam dilectionis, vt ſi aliquis ſeipſum diligit volens ſibi bonum, ita proximum diligat & velit ei bonum. Qui autem diligit proximum ad hoc ſolum vt eius vtilitate vel delectatione potiatur, non vult bonum proximo, ſed ſibi ex proximo. Quo quidem modo homo amare dicitur res irrationabiles amore concupiſcentiæ, puta vinum, aquam, equum, vt eis vtatur. Tertio, quantum ad effectũ dilectionis, vt ſcilicet aliquis neceſſitati proximi ſubueniat ſicut ſibi. Et quod nihil illicitũ propter amorem proximi committat, ſicut nec propter ſuum amorem.

Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis eſt dilectio.

HIc explicatius manifeſtat dilectionẽ proximi eſſe impletionem legis per ſyllogiſmũ, qui hoc modo formari poteſt: Qui diligit proximum, malum non operatur ad ipſum. Sed ad hoc tendit omne legis præceptum, vt abſtineatur à malo. Ergo qui diligit proximũ, legem implebit. Quod autẽ di-
1. Cor. 13. lectio proximi malum non operetur, alibi declarat Apoſt. dicens: Charitas non agit perperam, &c. Et poteſt hoc nõ ſolum referri ad præcepta negatiua, verum etiã ad affirmatiua. Eo enim ꝙ dilectio proximi includit dilectionem Dei, excludit malum non ſolum quod eſt cõtra proximum, ſed etiam quod eſt contra Deum. Et ſic includuntur præcepta primæ tabulæ. Vltimo autem infert concluſionẽ principaliter intentam dicens: *Plenitudo ergo legis eſt dilectio*, id eſt, lex per dilectionem impletur & per-
Eccle. 24. ficitur. Vnde Sap. In plenitudine ſanctorum detentio mea. Et Apoſt. Charitatem habete quæ eſt E
Colo. 3. vinculum perfectionis.

TERTIA PARS XIII. CAPITIS.

Et hoc ſcientes tempus, quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.

IN hac tertia huius capitis parte, oſtendit quo modo vnuſquiſq; debet ſuos mores componere in ſeipſo & honeſtatem conſeruare. Et primo ponit temporis congruitatem, dicens: *Et hoc, &c.* q. d. dictum eſt quæ debetis obſeruare, & hoc nõ ſolum propter ea quæ dicta ſunt, ſed etiam, *ſcientes hoc tem-*
Eccle. 8. *pus*, id eſt, per hoc quod debetis conſiderare huius temporis conditionem. Quia, vt Sapiens dicit, Omni negotio tempus eſt & opportunitas. Et Hiere. 8 Miluus in cœlo cognouit tempus ſuum, turtur & hyrundo & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui: Populus autem meus, &c. Ad quid autem cõgruum ſit hoc tempus ſubdit, dicens: *Quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.* Quod intelligendum eſt non ſolum de ſomno naturæ quod quandoq; dicitur mors, ſecundum illud: Nolumus vos ignorare de dor-
1. Theſ. 4. mientibus. Quandoq; autem eſt quies virium animalium, ſecundum illud: Si dormit ſaluus erit. Non
Ioan. 11. tamẽ intelligendum eſt de ſomno gratiæ, qui quandoq; dicitur quies æternæ gloriæ: ſecundum illud,
Pſal. 4. In pace in idipſum dormiam & requieſcam. nec de ſomno cõtemplationis, de quo Salomon. Ego dor-
Cant. 5. mio & cor meum vigilat. Sed intelligitur de ſomno culpæ, de quo Apoſt. Exurge qui dormis, exur-
Ephe. 5. ge à mortuis, &c. vel etiam de ſomno negligentiæ, ſecundum illud: Vſquequo piger dormies? Tem-
Prou. 6. pus ergo eſt ſurgendi à culpa per pœnitentiam. Vnde Pſal. Surgite poſtquã ſederitis, &c. Et à ſomno
Pſal. 126. negligentiæ per ſolicitudinem bene operandi. Vnde Eſa. 21. Surgite principes accipite clipeum. & Sa-
Eccle. 32. piens: Hora ſurgendi eſt non te trices. *Nunc enim propior eſt noſtra ſalus, quàm cum credidimus.* Hic aſſignat rationem congruitatis temporis dicens: *Nunc enim, &c.* Quod ſecundum intentionem Apoſt. intelligitur de ſalute vitæ æternæ, de qua Eſa. Salus mea in ſempiternum erit. Ad hanc autem ſalutem homo F
Mar. vlt. ordinatur: Primo per fidem, ſecundum illud: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Sed ma-
Iac. 4. gis ac magis homo accedit ad eam per bona opera & charitatis augmentum. Vnde D. Iacobus, Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Hoc eſt ergo quod Apoſt. dicit, Ideo eſt hora iam nos de ſomno ſurgere. Nunc enim, ſcilicet quando per bona opera & charitatis augmentum proficimus, *propior*, id eſt, propinquior, *eſt noſtra ſalus*, ſcilicet vitæ æternæ, *quàm cum credidimus*, id eſt, cum fidẽ à principio accepimus. Et poteſt hic intelligi duplex propinquitas. Vna quidem ſecundũ tempus: quia ſancti viri in operibus iuſtitiæ proficientes appropinquant ad terminum vitæ huius, in quo mercedem accipiunt. Altera verò eſt propinquitas diſpoſitionis: quia per augmẽtum charitatis & operationem
Mat. 25 iuſtitiæ homo præparatur ad illam ſalutem: iuxta illud, Quæ paratæ erant intrauerunt cum eo ad nuptias. Sed ſecundum quod eccleſia hæc verba tempore aduentus legit, videntur hæc verba referenda eſſe ad ſalutem, quã Chriſtus fecit in ſuo primo aduentu, vt intelligamus Apoſt. loquentem quaſi ex perſona omniũ fidelium, qui fuerunt à principio mundi. Appropinquante autẽ iſto tempore incarnationis Chriſti, quo vaticinia Prophetarũ crebreſcebant, quod tẽpus repræſentat eccleſia, poterat dici: Nunc propior eſt noſtra ſalus quàm cum credidimus, id eſt, cum homines à principio credere cœperunt Chriſti aduentum futurum. Vnde Eſa. 56. Iuxta eſt ſalus mea, vt veniat: & iuſtitia mea vt reueletur. Poſſent etiam referri ad tempus miſericordiæ, quo quis incipit velle à peccatis diſcedere. Tunc enim magis appropinquat ſuæ ſaluti, quàm à principio dum haberet fidem informem. Vnde D. Iacobus: Reſiſtite diabolo & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. *Nox præceſſit, dies autem appropinquauit.* Hic ad propoſitum adducit ſimilitudinem, quæ ſecundum intentionem Apoſt. videtur eſſe intelligenda, vt totum tempus vitæ præſentis nocti comparetur propter ignorantiæ tenebras: Diei autem comparetur ſtatus beatitudinis, propter claritatem qua ſancti illuſtrantur, iu-
Eſa. 60. xta illud: Nõ erit tibi amplius ſol ad lucendum per diem, nec ſplendor lunæ illuminabit te. Sed erit tibi Do

A bi dominus in lucem ſempiternam, ad quam diem refertur quod dicit Pſalmiſta: Hæc dies quam fe- *Pſal.117.*
cit dominus, exultemus & lætemur in ea. Alio modo poteſt intelligi quod ſtatus culpæ nocti com-
paretur propter tenebras culpæ, de quibus Pſalm. Neſcierunt neque intellexerunt, in tenebris ambu- *Sap.17.*
lant. De hac nocte dicit Sap. Solis autem illis ſuperpoſita erat grauis nox tenebrarum, quæ ſuperuen-
tura erat illis. Dies autem dicitur ſtatus gratiæ propter lumen ſpiritualis intelligentiæ, quod iuſti ha-
bent: ſed impiis deeſt ſecundum illud, Lux orta eſt iuſto, & illud, Sol intelligentiæ nõ ortus eſt nobis. *Pſal.96.*
Tertio modo poteſt intelligi quod comparetur nocti tempus præcedens Chriſti incarnationẽ, quæ *Sap.5.*
nondum erat clarè manifeſtata, ſed ſub quadam caligine. Vnde D. Petrus habentes firmiorem pro- *2.Pet.1.*
pheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco. Et de
hac nocte dicit Eſaias: Cuſtos qui de nocte, &cæt. Vnde ſicut in nocte apparent vmbræ, ita etiam in *Eſa.21.*
illo tempore eminebant legalia, quæ ſunt vmbra futurorum. Tempus autem ab incarnatione Chriſti *Col.2.*
comparatur diei propter præſentiam ſpiritualis ſolis in mundo: de quo Malac vlt. Vobis timentibus *Ioan.9.*
nomen meũ, orietur ſol iuſtitiæ. Vnde & ipſe Dñs dicit: Me oportet operari opera eius qui miſit me,
donec dies eſt. & poſtea ſubdit: Quãdiu ſum in mundo, lux ſum mũdi. Quod ergo dicit, Nox præceſ-
ſit, indifferenter accipi poteſt pro qualibet prædictarũ noctium. Iam enim præceſſerat in eos quibus
ſcribebat, & magna pars temporis huius vitę. Et quod verius eſt præceſſerat nox culpæ & tẽpus legis,
quod fuit ante Chriſtum. Quod autẽ ſubdit, et dies appropinquabit, videtur ſecundum intentionem
Apoſtoli, referendũ eſſe ad diem futuræ glorię, qui licet nondum adueniſſet fidelibus Chriſti, quibus
ſcribebat, tamen in propinquo erat eis ſecundum prædicta. Poſſet etiã intelligi tempus gratiæ quod
et ſi iam aduenerit ſecundũ temporis curſum, appropinquare tamen dicitur nobis per fidem & deuo-
tionem: prout alibi Apoſt. dicit: Dominus prope eſt. & Pſal. Prope eſt Dominus omnibus inuocanti- *Philip.4.*
bus eum. Poteſt etiam hoc congruere his qui de peccatis pœnitere incipiunt, quibus dies gratiæ ap- *Pſal.144*
propinquat.

*Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſicut in die ho-
neſte ambulemus.*

B Hic concludit exhortationem circa quam tria tãgit. Primo remotionem vitiorum concludens ex
præmiſſis, Si nox præceſſit vt dictum eſt, *Abiiciamus ergo opera tenebrarum.* quia vt Sapiens ait, Om- *Eccle.8.*
ni negotio eſt tempus & opportunitas. Vnde recedente nocte, recedere debent opera noctis. Dicun-
tur autem opera tenebrarum, opera peccatorum: quia in ſeipſis priuata ſunt lumine rationis, quo illu-
ſtrari debent humana opera. Vnde Salomon: Sapientis oculi in capite eius: Stultus in tenebris ambu- *Eccle.2.*
lat. Ac etiã quia in tenebris fiunt. iuxta illud: Oculus adulteri diligit caliginem. Et Chriſtus: Qui ma- *Iob.24.*
le agit, odit lucem. Ac præterea quia homo ad tenebras per ea ducitur, ſecundum illud: Mittite eum *Mat.22*
in tenebras exteriores. Secundo inducit ad aſſumendas virtutes, quaſi dicat, ex quo dies appropinqua
bit, aſſumentes ea quæ congruunt diei, *induamur arma lucis.* i. virtutes quæ & arma dicuntur, inquantũ
nos muniunt, ſecundum illud: Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis inſtare aduerſus inſidias diabo- *Ephe.vlt.*
li. Et dicuntur arma lucis, tum quia ex lumine rationis decorantur & perficiuntur, ſecũdum illud: Iu-
ſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit: tum quia lucis examen requirunt, Ioan.3. Qui facit veri- *Prou.4.*
tatem, venit ad lucem, tum quia per opera virtutum alij illuminãtur, iuxta illud Sic luceat lux veſtra *Mat.5.*
coram hominibus, vt videãt opera veſtra bona. Tertio exhortatur ad vſum virtutum & perfectum,
cum dicit: *Sicut in die honeſte ambulemus.* Hæc enim duo videntur diei congruere. Primo quidem hone-
ſtas: nam vnuiſquiſq; in die ſtudet ſe componere, vt coram hominibus honeſtas appareat, in nocte au-
tem non ſic. Vnde Apoſt. Qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt. Nos au- *1.Theſ.5.*
tem qui diei ſumus, ſobrij ſumus. Ideo, vt alibi dicit, Omnia in nobis honeſte, & ſecundum ordinem
fieri debent. Secundo, homo in die ambulat, nõ in nocte: quia, vt Chriſtus ait, Qui ambulat in die, nõ *Ioan.11.*
offendit: quia lucẽ huius mundi habet. Qui ambulat in nocte, offendit. quia lux non eſt in eo. Et ideo
quia dies eſt, oportet quod ambulemus, id eſt, de bono in melius procedamus. Ideo Chriſtus dicebat: *Ioan.12.*
Ambulate dum lucem habetis. *Non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis.* Expo-
nit hic exhortationem quam fecit, quomodo ſcilicet abiicienda ſunt opera tenebrarum, quæ ſunt ope-
C ra peccatorũ: quorum quædam enumerat. Primo ponit ea quæ pertinẽt ad corruptionem concupiſci-
bilis, cuius corruptio eſt intemperantia, quæ eſt circa delectiones guſtus, & tactus, cum dicit: Nõ in
comeſſationibus, &c. Dicuntur autem comeſſationes ſuperfluæ & accuratæ comeſtiones, quæ prohi-
bentur à Salomone, dicente: Noli eſſe in conuiuiis peccatorum, nec in comeſſationibus eorũ qui car- *Prou.23*
nes ad veſcendum conferunt. Quod quidem poteſt eſſe peccatum mortale, ex hoc quod ſecundum le-
gem pro hac culpa aliquis cõdemnatur ad mortẽ. Dicitur enim de filio proteruo, comeſſationibus va- *Deut.21*
cat, luxurię, atq; conuiuiis: lapidibus obruet eum omnis populus. Non quidem ſi comedat magnifice
ſecundum ſtatum ſuæ dignitatis, prout Aſſuerus qui iuſſit præparari conuiuium magnificum pro-
pter coniunctionem Heſter, ſecundum magnificentiam regalem. Sed quando aliquis hoc facit præter
decẽtiam ſtatus, ſi ad hoc principalis cura & vltimus finis exiſtat, prout illi de quibus infra vlt. Chri- *Heſt.2.*
ſto Domino non ſeruiunt, ſed ſuo ventri. Et alibi: Quorum Deus venter eſt, non poſſunt excuſari à
mortali. Secundo excludit intemperantiã circa potum, cum ſubdit: Et ebrietatibus, quę pertinent ad *Philip.3*
ſuperfluitatem potus ponentis hominem extra menſuram rationis. Quia, vt Sapiens ait, Vinum in *Eccle.31*
iucunditate creatum eſt, non in ebrietate. Eſt autem conſiderandum quod ebrietas ex ſuo genere eſt
peccatum mortale: cum, ſcilicet homo, ex propoſito ſe inebriat, quia videtur præferre delectationem
vini integritati rationis, & exponere ſe periculo multorum malorum. Vnde Eſa.5. Væ qui potentes
eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. & Sap. Qui amat periculum, pe-
ribit in illo. & Philoſ. Ebrius occidens duplices meretur increpationes, & quia ſe inebriauit, & occi-
dit. Si verò aliquis inebrietur, præter intentionem, puta cum ignorat virtutem vini, vel quia nõ æſti-
mat ſe tanto potu inebriandum, non peccat mortaliter: quia nõ inebriatur per ſe, ſed per accidens,
id eſt, præter intentionem. Quod non poteſt contingere in his qui frequenter inebriantur. Et ideo

D. Auguſtinus in ſermone de purgatorio, dicit quod ebrietas eſt peccatum mortale, ſi aſſidua fuerit. D
Vnde ſignanter hic Apoſt. in plurali dicit Non in comeſſationibus & ebrietatibus. Tertio ponit intemperantiam circa corporalem quietem, cum dicit: *Non in cubilibus*, id eſt, non in ſuperflua dormitatione, quam conuenienter poſt comeſſationem & ebrietatem prohibet: quia ſequitur ex illis. Et poteſt eſſe in hoc peccatum mortale, quando propter quietem corporalem & ſomnium omittet ea quæ facere tenetur, vel inclinatur ad aliqua mala facienda. Vnde Michææ.2. Væ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus veſtris. Poteſt etiam quod dicit *in cubilibus* referri ad apparatum luxuriæ. Vnde Salomon in perſona meretricis, Aſperſi cubile meum mirra. Et Iacob. Ruben,
Pro.7.
Gen.49.
Aſcendiſti cubile patris tui. Et ideo conuenienter quarto excludit intemperantiam, circa venerea cum ſubdit: *Et impudicitiis*, id eſt, in quibuſcunque venereis actibus qui dicuntur impudici: quia non cauent quod eſt maximè pudore & confuſione dignum. Tum quia omnes delectationes tactus gulæ & luxuriæ, ſunt communes nobis & brutis. Vnde ille qui in his inordinatè inſiſtit, efficitur brutalis. Pſal. Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Tum etiam quia ſpecialiter in actibus venereis ratio hominis totaliter abſorbetur à delectatione, vt nõ poſſit homo ratiocinari, vt Ariſtoteles ait. Vnde Oſeas, Fornicatio & ebrietas & vinum auferũt cor. & D. Ioan. Non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam geſſerunt. *Non in contentione, & æmulatione: ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in deſideriis.* Hic excludit ea quæ pertinent ad corruptionem appetitus iraſcibilis, dicens: Non in contentione, quæ, vt D. Ambr. dicit, eſt impugnatio veritatis, cum confidentia clamoris. Et in hoc prohibetur omnis rixa, non ſolum verborum, ſed etiam factorũ: quæ vt plurimum à verbis incipit. Ideo Salomon: Honor eſt homini qui ſeparat ſe à contentionibus. Solet autẽ contentio ex inuidia generari. Ideo ſubdit *& æmulatione*. Vnde D. Iaco. Vbi zelus & contentio, ibi incontinentia & omne opus prauum. Secundo oſtendit quomodo debemus induere arma lucis dicens: *ſed induimini Dominũ Ieſum Chriſtum*, In quo ſ. fuerunt abundantiſſimè omnes virtutes, ſecundũ illud: Apprehendent ſeptem mulieres virũ vnum. Induimus autẽ Ieſum Chriſtum, primo per ſacramenti baptiſmi ſuſceptionẽ. Vnde Apoſt. Quicunq; baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Secundo per imitationem, ſecundũ illud: Expoliantes vos veterem hominem cũ actibus ſuis, induentes nouum. & illud: Induite nouum hominẽ qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia, &c. Dicitur autem induere Chriſtum, qui Chriſtum imitatur: Quia ſicut homo continetur veſtimento, & ſub eius colore videtur. Ita in eo qui Chriſtũ imitatur, opera Chriſti apparẽt. Per hoc ergo induimur arma lucis, quãdo & imitamur Chriſtũ, qui eſt lux vera, quæ illuminat ſua doctrina & exemplis omnẽ hominem venientem in hunc mundũ. Tertio exponit quę dixerat: Sicut in die honeſtè ambulemus, per hoc quod dicit, *& curam carnis ne feceritis in deſideriis ſuis.* In hoc enim pulchritudo honeſtatis conſiſtit, vt homo ſpiritũ pręferat carni. Vnde ſupra 8. Debitores ſumus nõ carni, vt ſecundũ carnem viuamus. Aduertendum tamen quod non dicit ſimpliciter carnis curam ne feceritis: quia quilibet tenetur curã gerere carnis ad eius ſuſtentationem, iuxta illud: Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet, &c. Sed addit in deſideriis, vt ſcilicet, inordinata carnis deſideria, id eſt, cõcupiſcentias non ſequamur, ſed ſpiritus ſancti inſpirationes quę euellunt deſideria carnis, iuxta illud: Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis.

Oſeæ.4
Apoc.9
Prou.20
Iac.3.
Eſa.4.
Gal.3.
Ephe.4. E
Ioan.1.
Ephe.5.
Gal.5.

EPITOME XIIII. CAPITIS.

IN hoc capite Apoſt. continuando vſum gratię, docet qualiter ſe debent exhibere ſuperiores & perfecti erga inferiores & imperfectos. Et primo prohibet inordinata iudicia, & aſſignat tres rationes huius prohibitionis. prima ſumitur ex authoritate, quæ requiritur in iudicante, quæ ſoli Deo competit, ex qua concludit iudiciũ ad homines nõ pertinere. Secunda ſumitur ex parte meriti vel demeriti, quã conſiderare magis pertinet ad Deum quàm ad homines: exemplificat ponendo diuerſitatem humanę ſententiæ, quę poteſt ad gloriam Dei pertinere, quod probat ex intentione & cõſideratione fidelium. Tertia ſumitur ex futuro iudicio, ex cuius cõparatione demonſtrat ſuperfluitatem humani iudicij, et probat authoritate Eſa. cõcludendo nõ eſſe amplius temerè iudicandũ. Secũdo ibi, *Sed hoc iudicate, &c.* prohibet ſcandalũ proximorũ, & docet vitare ſcandala maxime circa illa quæ de ſe ſunt bona, & per accidens ſiunt illicita, quando. ſ. fiunt contra conſcientiã. Deinde deſcribit tres rationes, quare vitandum ſit ſcandalũ. Prima ſumitur ex parte charitatis. Secunda ex morte Chriſti. Tertia ex donis ſpiritualis gratiæ, quæ ſunt gaudiũ & pax, ad quæ hortatur. Tertio ibi, *Omnia quidem, &c.* declarat cibos ſecundum ſe mundos & licitos: ſed per accidens aliquos fieri illicitos, propter ſcandalum puſillorũ, & cum contra conſcientiam aut prohibitionem ſumuntur. F

EXPOSITIO LITERALIS XIIII. CAPITIS.

I*Nfirmum in fide aſſumite*, vos qui Chriſtum induiſtis, & eſtis in vobis ipſis honeſti, & perfecti in charitate & dilectione proximi, eos qui ſunt debiles in fide ſupportate, & coniungite vobis ad eos inſtruendos & corroborandos. *non in diſceptationibus cogitationum*, id eſt, non diſceptando & iudicando ſecreta cordis, hoc dicit propter hoc quod vnus contra alium cogitabat. Quia illi qui legalia ſeruabant, iudicabant tanquam reos & tranſgreſſores illos qui ea non ſeruabant, & è diuerſo. Vnde exponendo dicit, *Alius enim* doctior in fide, qui, ſcilicet perfectus eſt in fide, *credit ſe* poſſe licitè abſq; peccato *manducare omnia*, eo quod non reputat ſe aſtrictum ad legales obſeruantias, & alius qui nondum plenè inſtructus eſt, oppoſitum iudicat ſe videlicet eſſe aſtrictum legi, & non obſeruantes legalia iudicat reos & tranſgreſſores. *Qui autem infirmus eſt*, ſcilicet in fide, qui aliquas eſcas credit mundas, alias verò immundas: *olus manducet*, id eſt, edat herbas, eſus ſemper fuit licitus ad vitandum conſcientiæ
Gen.1. ſcrupulum: ſcriptum eſt enim, Ecce dedi vobis omnem herbam, &c. & abſtineat ab his de quibus dubitat an licitè manducare poſſit. *Is qui manducat*, ſcilicet omnia cum ſecura conſcientia, vel abſque periculo libidinis, *non manducantem*, ſcilicet indifferenter omnia tanquam infirmum in fide, vel quaſi pronum ad vitia *non ſpernat*: quia ſi ſpernat, ſpernetur à Deo vel ſpernet Deum. *& qui non manducat*,

ſcilicet

A ſcilicet indifferenter omnia, vel quia infirmus in fide, vel pronus ad libidinem, *manducantem*, ſcilicet
indifferenter omnia abſque ſcrupulo conſcientiæ, & periculo libidinis: *non iudicet* tanquam tranſgreſ-
ſorem legis vel tanquam ad libidinem præcipitem. *Deus enim*, cuius iudicium eſt ſecũdum veritatem, Sup. 2.
illum, ſcilicet ſeruum à ſe iudicandum *aſſumpſit*, id eſt, reſeruauit ſibi occultorum iudicium. *Tu qui es*,
id eſt, cuius virtutis vel authoritatis es tu, *qui iudicas*, id eſt, iudicare præſumis, *alienum ſeruum*, quis te
conſtituit iudicem. *Domino ſuo ſtat, aut cadit*, id eſt, ſoli Deo certum eſt an ſtet, id eſt, bene agat: vel
cadat, id eſt, an peccet. Ideo ipſe ſolus eum iudicare poteſt. *Stabit autem*. Is qui à Deo ſecundum pro-
poſitum vocatus eſt, etiam ſi aliquando per vicium cecidit, vt Diuus Petrus & Paulus. *Potens eſt enim
Deus ſtatuere*, id eſt, releuare per gratiam ſuam & in recta fide firmare, & in bono ſtabilire *illum*, qui
aliquando per vicium cecidit, *Nam alius iudicat diem inter diem*, id eſt, inter vnum diem & alium diem,
vt ſcilicet, vno die abſtineant, & non alio. *Alius autem iudicat omnem diem* eſſe indifferenter obſeruan-
dum, quantum ad ieiunia & abſtinentias legis, quæ ceſſauerunt *Vnuſquiſq; in ſuo ſenſu abundet*, id eſt, iu-
dicio ſuæ conſcientię dimittatur, ſiue ſequatur quod conſcientia ei dictauerit. *Qui ſapit diem*, id eſt, qui
iudicat diem eſſe diſcernendum, vt ſcilicet vno die abſtineat, & alio die ab abſtinentia ceſſet. *Domino
ſapit*, id eſt, ad reuerentiã Domini cibos diſcernit, prout nos diſcernimus vigilias ſolennitatũ: *& qui
manducat*, ſcilicet omni die, vel etiã omnia nõ diſcernendo ea quæ ſecundũ legem erant prohibita: *Do-
mino manducat*, id eſt, ad gloriam Domini, quod apparet: *Gratias enim agit Deo*, qui ſibi dedit facultatem
manducandi. *& qui nõ manducat*. i. abſtinet omni die *Domino*, id eſt, ad honorẽ Domini. *non manducat, &
gratias agit Deo. Nemo enim noſtrum*. i. fidelium *ſibi viuit*, id eſt, ad propriã gloriã viuit, ſed ſe & omnia ſua
in laudem & gloriã Dei agit & ordinat: *& nemo*. ſ. Apoſtolorum ac perfectorũ Chriſti fidelium: iuxta 1. Cor. 10.
vires Chriſto adhęrentium, *ſibi moritur*, morte corporali, quã pro Domino parati ſumus ſuſtinere: nec
ſpirituali, quia nemo talis virtutes à ſe abiicit per adhæſionẽ peccati, mediante quo ſpiritualiter quis
moritur. *Siue enim viuimus, Domino viuimus: ſiue morimur, Domino morimur. Siue ergo viuimus ſiue morimur, Do-* Ezec. 18
mini ſumus. quaſi ſerui eius qui habet poteſtatem vitæ & mortis: *In hoc enim Chriſtus mortuus eſt & reſur-* 1. Reg. 2.
B *rexit*, id eſt, hoc adeptus eſt Chriſtus morte & reſurrectione ſua, *Vt & viuorum & mortuorum dominetur*: Deut. 32
viuorum quidẽ, quia reſurgendo nouam & perpetuam vitam inchoauit: mortuorũ autem, quia mor-
tem noſtram moriendo deſtruxit. *Tu autem quid iudicas fratrem tuum?* id eſt, quia vtilitate aut neceſſita-
te temerariẽ iudicas fratrem tuum de occultis, quæ iudicio tuo nõ ſunt commiſſa? *aut tu*, qui aliquan-
tulum videris profeciſſe in doctrina fidei, *quare ſpernis fratrẽ tuum?* aduertere enim debes illud, Væ qui Eſa. 33.
ſpernis, nõne & ipſe ſperneris? *Omnes enim*, tam boni q̃ mali, perfecti & imperfecti, *ſtabimus ante tribu-* Mat. 25
nal Chriſti, id eſt, ante ſedem maieſtatis Chriſti cum venerit ad iudicium, tanquam ab eo iudicandi de
omni verbo ocioſo quanto magis de iudiciis temerariis. *Scriptum eſt enim: Viuo ego, dicit Dominus, quoniã
mihi flectetur omne genu* cœleſtium, terreſtrium, & infernorũ, in iudicio generali in ſignum perfectę ſub-
iectionis, *& omnis lingua confitebitur Deo*, ſanctorũ voluntariæ malorum coacte, *Itaq; vnuſquiſq; noſtrum*,
perſonaliter & non per aduocatum, *pro ſe rationem reddet Deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus*, ſcilicet
temerario iudicio.

SECVNDA PARS XIIII. CAPITIS.

S*Ed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel ſcandalum*, id eſt, aliquid impediens proximum
à via iuſtitiæ, vel ei præbens occaſionẽ ruinæ: *Scio &*, id eſt, quia *confido in Domino Ieſu, quia nihil com-* Mat. 18.
mune, id eſt, immundum, ſcilicet eſt *per ipſum*, id eſt, poſt vel propter aduentum ipſius, qui omnia ſuo
ſanguine lauit & purificauit, vel etiam per creationem: *niſi ei*, ſcilicet qui eſt infirmus in fide, *qui exiſti-
mat quid commune eſſe, illi commune eſt*, propter ſuam exiſtimationem ſiue conſcientiã contra quam agen-
do peccat. *Si enim propter cibum frater tuus contriſtatur*, in hoc quod putat te peccare comedendo cibum
quem ipſe reputat immundum. *Iam nõ ſecundum charitatem ambulas*, quia charitas quæ dilectionẽ proxi-
C mi præcipit, huiuſmodi contriſtationem prohibet. *Noli cibo tuo* quem, ſcilicet indifferenter comedis,
illum perdere, id eſt, per ſcandalum in peccatum inducere. *pro quo*, id eſt, pro cuius ſalute *Chriſtus mortuus
eſt. Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum*, id eſt, ne bona fama noſtra, quã quiſq; procurare debet propter
honorẽ Dei, vituperetur ex cogitatione & iudicio operũ, quæ licet ſint bona, mala tamẽ temerariẽ iu-
dicantur, ne alij retrahantur à fide & lege Chriſti ſuſcipienda. *Non eſt enim regnũ dei eſca & potus*, id eſt,
eſca & potus ſecundum ſe non pertinent ad regnum dei. i ad gratiã quę dicitur regnum dei, quod in-
tra nos eſt, niſi ſecundũ quod eis vtimur vel abſtinemus propter Deum. *Sed iuſtitia* qua aliquis ſpon-
tanee reddit alteri quod ſuum eſt, *& pax*, quæ eſt opus & effectus iuſtitiæ, *& gaudium*, quod eſt fru- Luc. 17.
ctus iuſtitiæ, qua iuſtus gaudet de bono proximorũ. *in ſpiritu ſancto*. i. ex gratia & virtute ſpiritus ſan-
cti: hæc inquam pertinent ad regnũ dei. *Qui enim in hoc ſeruit Chriſto*, qui eſt rex huius regni, vt. ſ. viuat
in iuſtitia, pace, & ſpirituali gaudio, *placet Deo*, qui eſt huius regni author. *& probatus eſt hominibus*, id
eſt, ab eis approbantur & laudantur illi qui ſunt huius regni participes. *Itaq; quæ pacis ſunt, ſectemur*, id
eſt, ea ſtudeamus implere per quæ Chriſtianorũ pax conſeruatur. *& quæ ædificationis ſunt, inuicem cuſto-
diamus*. i. ea per quæ nos inuicem ædificemus, conſeruemus & in melius prouocemur. *Noli propter eſcã*,
quæ ad corporis vtilitatem pertinet, *deſtruere opus*, ſcilicet gratiæ Dei.

TERTIA PARS XIIII. CAPITIS.

O*Mnia quidem* quæ ad eſcam hominis pertinent, *ſunt munda*, ex ſui natura: licet aliqua in lege di-
cantur immunda, non natura ſed repræſentatione. *Sed malum eſt homini qui per offendiculum*, id
eſt, cum confuſione vel ſcandalo proximorum *manducat*. *Bonum eſt non manducare carnem, & non bi-
bere vinum*, ſed ab his abſtinere ad domandam carnis concupiſcentiam, vel ad vitandum ſcanda-
lum. vnde ſequitur: *neque*, ſcilicet aliud, *in quo frater tuus offenditur*, id eſt, turbatur contra te illicitẽ
agentem. *aut ſcandalizatur*, id eſt, ad caſum peccati prouocatur, propter quod eius iuſtitia læditur.
aut infirmatur, id eſt, in dubitationem venit, an quod agitur ſit licitum, per quod eius ſpirituale

gaudium diminuitur. Tu, ſcilicet qui indifferenter vteris cibis, *fidem*, ſcilicet rectam *quam habes apud ſemetipſum*, per quam conſtat tibi licitum eſſe cibis indifferenter vtendum, bona quidem & laudabilis eſt, ſed *habe coram* Deo qui videt in occulto & abſcondito. *Beatus qui non iudicat ſemetipſum* .i. cuius conſcientia eum non reprehendit vel condemnat, *in eo quod probat*, id eſt, qui vera æſtimatione iudicat & probat eſſe faciendum quod facit. *Qui autem diſcernit*, id eſt, qui habet opinionem falſam, & iudicat quod oportet cibos diſcernere, *ſi manducauerit*, ſcilicet cibos quos iudicat eſſe illicitos, *damnatus eſt* .i. damnatione dignus eſt, ex eo quod quantum in ipſo eſt, habet voluntatem faciendi quod ſecundum conſcientiam ſuam illicitum eſt. *Quia non ex fide*, id eſt, ſecundum iudicium conſcientiæ ſuæ agit: *Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt*, id eſt, omnis operatio diſcordans à conſcientia, ſiue ſit recta, ſiue erronea, eſt mala & peccatum: Cum omnis conſcientia quandiu manet ex virtute diuinæ legis, quę per conſcientiam innoteſcit, liget. D

Ad Tit. 3.

COMMENTVM XIIII. CAPITIS.

Infirmum in fide, aſſumite, non in diſceptationibus cogitationum.

APoſtolus in hoc capite oſtendit quomodo ſuperiores et perfecti ſe debeant habere erga inferiores & imperfectos. Ad cuius intelligentiam prænotādum eſt quod in primitiua eccleſia aliqui ex iudaiſmo in Chriſtum conuerſi credebant, & contendebant legem Moyſi per euangelium non eſſe antiquatam, ſed cum illo potius obſeruandā: & hos vocat infirmos in fide, quaſi nondum ſatis progreſſos & confirmatos in cognitione fidei. Alij verò qui ſciebāt reſolutionem D. Petri & aliorum Apoſtolorum, oppoſitum contendebant. Et illos qui fidem & euangelium Chriſti credebant abſq; legalibus eſſe ſeruandum, vocat firmos ſiue perfectos in fide: de vtriſq; tamen erant Romæ aliqui, alloquitur ergo Apoſt. perfectos, dicens: Dixi, quod *debetis induere dominum Ieſum Chriſtum*, Aſſumite autem, id eſt, affectu charitatis vobis coniungite ad ſupportandum infirmū in fide, prout expoſitum eſt: de quo poteſt intelligi illud Sap. 9. Infirmus homo & exigui temporis & minor ad intellectum iudicij & legum. Ideo infra. 15. Suſcipite inuicem ſicut Chriſtus ſuſcepit vos. Et Sap. alibi: Propter mandatum aſſume pauperem. Et hoc non in diſceptationibus cogitationum, id eſt, ne diſceptationibus cum illo contendatis: ſed leuiter & blandè amplexemini & informate, & ſic diſceptatio hic idem videtur cum contentione, quam præcedenti capite prohibuit. addit cogitationum, ſcilicet accuſantium aut defendentium propter hoc quod vnus contra alium cogitat. Illi qui legalia ſeruabant, iudicabant eos qui ea non ſeruabant tanquam tranſgreſſores: Et illi qui non ſeruabant, iudicabant eos qui obſeruabant tanquam errantes & ignorantes. E

Act. 15.

Eccle. 29.

Alius enim credit ſe manducare omnia: qui autem infirmus eſt, olus manducet.

HOc loco Apoſt. exponit monitionem præmiſſam, & declarat qui dicātur firmi & infirmi in fide. Ad cuius euidentiam ſciendū eſt quod inter legis cæremonias quædam erant de delectu ſiue diſcretione ciborum, quę ſcriptæ ſunt in Leuitico, vbi interdicebatur populo eſus plurium animalium, non ſolum terreſtrium, verum & aquatilium & volatilium: quæ de ſe non erant mala, ſed ratione ſignificationis, propter myſteria & figuras rerum quæ futuræ erant tempore gratiæ, quæ ideo cæremoniæ non erant duraturæ, niſi vſq; ad veritatis præſentiam. Sicut enim in verbis hoc nomen ſtultus ſignificat aliquod malum, licet ipſum nomen nō ſit ſecundum ſe malum: ita in rebus quoddam animal bonum eſt ſecundum naturam, ſed ſignificatione eſt malum, vt porcus qui ſignificat immūditiam gulę. Diſtinguit tamen D. Aug. triplex tempus. Primum ante Chriſti paſſionem, in quo legalia ſuum robur & virtutem obligandi obtinebāt, quaſi adhuc viuentia. Secundum tempus poſt paſſionem Chriſti vſq; ad ſufficientem promulgationem euangelij, in quo mortua quidem erant: quia neminem obligabant, nec quicquam proderant. Nondum tamen erant mortifera, ſed licita his qui ex iudaiſmo ad fidem conuertebantur, dummodo in illis nemo ſic ſpem firmaret, vt crederet fidem & gratiam Chriſti abſq; illis non iuſtificare. Fuit autem prouidenter ignorantia illa promiſſa aliquanto tempore, vt Synagoga ſepeliretur cum honore. Tertium verò tempus poſt ſufficientem euāgelij promulgationē, poſtquam legalia lætifera fuerūt, veluti falſa ſigna futuræ rei quæ iam eſt præterita. De hoc tertio tempore non intellexit Apoſt. quando permittebat Iudęis conuerſis abſtinere ab immundis: quia hoc tertio tempore fuit omnino illicitum. Sed intelligebat de ſecundo tempore, quo ignorantia ceſſationis legalium non erat peccatum: tunc enim licitum erat ſic ignorantibus abſtinere propter æſtimatum periculum culpę in eſu illorum. Cum etiam D. Petrus fuerit aliquando in eadem ignorantia, donec vidit linteum communibus animalibus plenum. Illos ergo qui credebant ceſſaſſe legalia, vt qui audierant à diuo Petro reuelationem vel determinationem Apoſtolorum, vocat Apoſtolos firmos in fide: & illi credebant ſe manducare omnia, eo quod non reputabant ſe aſtrictos ad ſeruanda legalia. Illum verò qui ignorabat ceſſaſſe legalia, & æſtimabat legem illam adhuc obligare, vocat infirmum: de quo dicit: Qui autem infirmus eſt, olus manducet, id eſt, ab omnibus ſe abſtineat quæ ſunt in lege prohibita, ſiue illis cibis vtatur in quibus non occurrit aliquid immundum in lege prohibitum, prout in oleribus. In ſingulis enim generibus animalium, puta terreſtribus, volatilibus, & aquaticis, quædam genera erant conceſſa, & quædam prohibita: ſed in herbis & arboribus nihil erat prohibitum. Cuius ratio duplex eſſe poteſt. Prima, quia terræ naſcentia à principio conceſſa fuerunt homini ad edendum: iuxta illud, Ecce dedi vobis omnem herbam, &c. Sed poſt diluuium primo legitur conceſſus carnium vſus, iuxta illud: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum. Alia ratio eſt: quia primam prohibitionem de abſtinendo à quibuſdam terræ naſcentibus, homo in paradiſo tranſgreſſus fuerat. Et propterea non erat ei ſimilis prohibitio in lege iteranda. Exponitur autem infirmus aliter in Gloſ. D. Auguſt. pro eo qui licet credat ſe comedere omnia, id eſt, legalia iam ceſſaſſe, tamen acrem cum carne pugnam ſuſtinet, & ad lapſum carnalium vitiorum pronus eſt: huic conſulendum eſt, vt olus comedat, id eſt, tenues cibos qui non ſint fomentum F

Leui. 11.

Act. 10.

Act. 15.

Gen. 1.

Gen. 9.

Gen. 3.

A mentum viciorum, & abſtineat ab illis quibus excitatur libido. Sed alius qui eſt fortior, & credit ſe
abſque periculo omnia mãducare, manducet. Et hæc differentia apparet inter diſcipulos Chriſti, qui
non ieiunabant tanquam confortati præſentia Chriſti, & diſcipulos Ioannis Baptiſtæ, qui ieiunabãt. *Mat. 9.*
Vnde & pœnitentiam agentes à quibuſdam cibis abſtinebant, nõ propter eorum immundiciam, ſed
ad libidinem reformandam. Verum quia Lutherani per hunc locum atque alia ſacræ ſcripturæ loca
malè intellecta, ciborum delectum à Chriſtianorum familis turpiter profligare moliti ſunt, calum-
niantes Chriſtianos quod per huiuſmodi ciborum delectum & ieiunia, Iudaiſmum his cæremoniis
profiteantur, in quo huiuſmodi ſelectus iuſſus erat. Neq; id ſolum dicunt, ſed quod cum illis hæreticis
conſpirant, quos D. Paulus futuros pronunciauit, prohibentes nubere, et abſtinere à cibis, quos Deus *1. Ti. 4.*
creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Eam ob rem hic nobis parum inſiſtendum
eſt. Et in primis ſciendum quod hic vocamus delectum ciborum abſtinentiam à certis cibis, prout in
diebus ieiuniorum abſtinemus à carnibus, & in. 40. lacticiniis. Abſtinẽtia autem à certis cibis tribus
poteſt fieri de cauſis: Prima quaſi ſua natura ſint mali & immundi, vti Taciani, Priſcillianiſtę, & alii
eiuſdem ſectæ prędicabant, infamantes cum Manichæis creaturas Dei, contra illud: Vidit Deus cun- *Gen. 1.*
cta quæ fecerat, & erant valdè bona. Hos ergo hæreticos atq; hanc abſtinentiæ ſiue delectus ciborum
cauſam, condemnat Apo. ad Tim. vt patet ex ſubiuoctis eius verbis: Quia omnis creatura Dei bona *1. Tim. 4.*
eſt. Quaſi inde improbaſſent carnium vſum, quod eas reputaſſent ſua natura ſordidas. Atq; idem ſigni
ficat aliis ſuppoſitis verbis: Nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione ſuſcipitur. Secunda cauſa
delectus ciborum poteſt eſſe lex Moſaica, id eſt, ſi fieret ea ratione qua præceptum fuit in lege Moyſi,
quæ huiuſmodi delectum prohibebat propter futurum myſterium, iam per Chriſtum impletum. &
ob id legem illam antiquatam eo quod obſeruatio falſum ſignum rei futuræ, quæ eſt iam præterita,
demonſtraret. Et hanc etiam delectus cauſam damnat idem Apo. loco præallegato ex ſubiunctis ver-
bis fidelibus & his qui cognouerunt veritatem, ſcilicet antiquatę legis. Atq; idem ſignificat cum ſub-
dit: Sanctificatur autem per verbum Dei & orationem, ſcilicet quod immundum per legem reputa-
B batur. Vnde dictum fuit D. Petro: Quod Deus purificauit, tu commune ſiue immundum ne dixeris. *Act. 10.*
Tertia cauſa delectus ciborum, propter quam omnes ſancti patres & Eccleſia abſtinẽtiam à certis ci-
bis non perpetuo, prout Manichæi, & lex Moyſi, ſed ſtatutis temporibus ordinauit, non vtiq; veluti
cæremoniam, quæ ſit futurorum vmbra, ſed vt (ſecundum D. Ioan. Bap. exhortationem) delictorum *Mat. 3.*
debita fructibus pœnitentiæ cõpenſemus. Et vt corpora noſtra exemplo D. Pauli tali inedia caſtigan-
tes, in ſeruitutem redigamus, vitia comprimamus, & vt mentes ad ſpiritualium contemplationem
eleuemus, & virtutum officia libentius promptiusq; exequamur, & vt iram Dei, prout Niniuitæ, pla *Ioan. 12.*
cemus. Hoc enim modo iuxta admonitionem Domini animam noſtram odimus in hoc mundo, &
cuſtodimus eam in vitam æternam. His rationibus & cauſis delectus carnium non eſt ſuperſtitioſus,
ſed adeo virtuoſus, vt qui negant eum eſſe ad vitam Chriſtianam tum neceſſarium, tum ideo conſul-
tiſſimè ac ſanctiſſimè inſtitutum, ſint hæretici. Quemadmodum in Gangrenſi & Toletano Conciliis
ſancitum eſt. Explorata prius veneranda abſtinentiæ antiquitate, quæ ab ipſo ſtatim Paradiſo terre-
ſtri, vbi vnicum fuit tantum abſtinentiæ præceptum, ortum duxit. D. Ioan. Bap. hoc delectu vſus eſt,
erant enim locuſtæ & mel ſilueſtre victus eius. Chriſtus etiam ſuo ieiunio approbauit & ieiunium
per diſcipulos inſtituendum prædixit. Et Apoſt. pariter vſus eſt. Nunc ergo ad friuolas eorum obie-
ctiones repellendas properemus, authoritate D. Pauli ad Tim. expoſita, ex pręuia diſtinctione de cau-
ſis delectus ciborum, ſoluuntur omnia pene eorum argumẽta, maximè quod ex illo loco: Vidit Deus *Gen. 1.*
cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona. & ex illo loco, Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in *Gen. 9.*
cibum: quia Eccleſia non reprobat cibos tanquam malos omni tempore, ſed ad tempus pro rationa- *1. Cor. 8.*
bili cauſa. Nec obſtat pariter illud: Eſca nos non commendat Deo. Neque enim ſi non manducaue-
rimus, deficiemus. Neque ſi manducauerimus, abundabimus: quia eſca ex ſe non commendat nos
C Deo, ſed fides in edendo: loquitur enim ibi de idolotitis. Et cum infra ait: Non eſt regnum Dei eſca
& potus, vult dicere quod regnum Dei principaliter conſideratur ſecundum interiora, & non ſecun-
dum exteriora, & res extrinſecat: prout in ſe ſunt, ſed ſecundum quod ad interiora ordinantur, vel ab
interioribus imperantur. Nec obſtat pariter quod Chriſtus dixit, Non quod intrat in os coinquinat
hominem, ſcilicet ex ſe, ſed ex deſiderio comedendi contra prohibitionem: lignum enim ſcientiæ
boni & mali ex ſe, non coinquinauit primos parentes, ſed voluntas comedendi contra prohibitio-
nem Dei: ſic in ieiuniis ab Eccleſia præceptis. Sed dicunt, ſatis eſſet ſi vnuſquiſque ſua ſponte pro ſua
valetudine & neceſſitate modo ſuo abſtineret. Sunt enim, inquiunt, & piſces & inter herbas non-
nullæ, & præſertim vinum, quæ corpus peius inflammant quàm carnes: in hoc ſuggillantes Eccle-
ſiæ authoritatem, de qua Chriſtus: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus. *Mat. 18.*
Et alibi: Qui vos audit, me audit. Et qui vos ſpernit, me ſpernit. & Apoſtolus ſupra: Omnis anima
poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Suppoſita hac authoritate, quam nemo ſpiritualis negare po-
teſt, cum in antiqua lege fuiſſent inſtituta ieiunia, non vt cæremoniæ, ſed vt leges morum repurgan-
dis animis conducentes: Et lex noſtra ſit multo ſpiritualior, Chriſtuſque nobis dixerit: Niſi abun-
dauerit iuſtitia veſtra pluſquàm ſcribarum, &cæt. quibus verbis iubet nos abundantius colere iuſti-
ciam prauaſque cogitationes repurgare. Sequitur quod æquiſſimum fuit atque conſultiſſimum vt
abſtinentiæ præcepta nobis cumularentur, nempe vt corpus liberius ſeruiret ſpiritui. Libertas enim
Chriſtiana hæc eſt, vt ſpiritus liber ſit à tyrannide corporis, quod ciborum lauticia amplius laſciuire
ſoleat. Et ſic nihil contra libertatem Chriſtianam egit Eccleſia, in dicendo ieiunia & ciborum dele-
ctum, ſed potius pro libertate Chriſtiana. Ideo præcepto macerandi corpus, iugum Domini ſit ſua- *Mat. 11.*
uius, & onus leuius. Et enim ſi arbitrio & libertati hominum frugalitas & victus parſimonia pro-
mitteretur, vix eſſet qui illam obſeruaret, prout Lutheranorum teſtatur intemperantia quæ tam ne-
ceſſaria eſt ad expeditius ſeruanda Domini præcepta. Et quanuis ſint in piſcibus & fructibus aliqui
cibi, quibus ad horam feruentius incaleſcat libido, tamen carnes ſuo genere ſunt ſolidioris alimenti.

Per quas ideo plus virium accreſcit carni noſtræ ad debellandum ſpiritum, quàm per eſum piſcium, D
aut potum vini, quod propter debilitatem ſtomachi permiſit Apoſtolus Timo. quod etiã vnuſquiſq;
ſecundum ſuam valetudinem moderare poteſt.

Is qui manducat non manducantem non ſpernat : & qui non mandu-
cat, manducantem non iudicet.

HIc explicat quomodo vitandæ ſunt diſceptationes cogitationum. Et primò quantum ad firmos
ſiue perfectos, dicens: Is qui manducat omnia, ſcilicet cum ſecura conſcientia vel etiam abſq; libi-
dinis periculo non ſpernat non manducantem omnia tanquam infirmum in fide vel quaſi pronum
ad vicia. Secundò quantum ad infirmos dicit: Et qui non manducat, ſcilicet indifferenter omnia vel
quia eſt infirmus in fide vel pronus ad libidinem nõ iudicet manducantem, ſcilicet indifferenter om-
Mat. 7. nis quaſi legis transgreſſorem vel quaſi in vicis præcipitem, iuxta illud : Nolite iudicare & non iudi-
cabimini. Et ſupra. 2. inexcuſabilis es homo omnis qui iudicas. *Deus enim aſſumpſit illum, Tu qui es qui*
iudicas alienum ſeruum? Corroborat hic vna ratione nos debere abſtinere à iudicio temerario, & ſumi-
tur ratio ex authoritate iudicantis, quam oſtendit competere ſoli Deo, dicens: Rectè dictum eſt quod
qui non manducat, manducantem non iudicet. *Deus enim aſſumpſit illum,* ſcilicet in ſeruum à ſe iudi-
candum. Vnde Zach. 11. Aſſumpſi mihi duas virgas, id eſt, duos populos. Et Pſal. 17. Aſſumpſit me de
aquis multis. Ille autem qui aſſumitur ad ſuperioris iudicium, non debet ab inferiori iudicari. Ideo
concludit, *Tu qui es,* id eſt, cuius virtutis vel authoritatis es, *qui iudicas alienum ſeruum,* id eſt, proximum
Exod. 2. tuum, qui eſt ſeruus Dei. Requiritur enim in iudicante authoritas, ſecundum illud: Quis conſtituit te
principem & iudicem ſuper nos. Sed ex hac ratione videtur omne iudicium hominis de alio homi-
Deut. 1. ne eſſe illicitum. Dicendum quod in tantum iudicium hominis licitum eſt, inquantum agitur autho-
ritate ei diuinitus conceſſa, ſecundum illud : Audite illos, & quod iuſtum eſt iudicate, ſequitur: Quia
Dei eſt iudicium, id eſt, authoritate diuina agitur. Si quis verò velit ſibi vſurpare iudicium ſuper ea
quæ non ſunt ei diuinitus conceſſa ad iudicandum, eſt iudicium temerarium. Sicut ſi iudex delegatus
à Papa vellet iudicando transgredi fines mandati, Deus autem reſeruauit ſibi ſoli iudicare occulta, E
maximè cogitationes cordium & futura contingentia. Ideo ſi quis illis certitudo aliter iudicare præ-
In li. de ſer. ſumeret, temerarium eſſet iudicium. Vnde D. Aug. In his duobus temerarium eſt iudicium, cum in-
do. in mon. certum eſt quo animo quid factum ſit, vel incertum qualis futurus ſit. *Domino ſuo ſtat, aut cadit, Stabit*
autem, potens eſt enim Deus ſtatuere illum. Alia ratione confirmat nos debere abſtinere à iudicio temera-
rio, quæ ſumitur ex fine meriti vel demeriti. Poſſet enim aliquis dicere quod licet homo non habeat
iudiciariam poteſtatem, poteſt tamen ſe intromittere de iudicio alterius, propter damnum vel fru-
ctum qui inde prouenit. Sed Apoſt. oſtendit hoc magis ad deum quàm ad homines pertinere. Et ideo
debemus propter hoc proximorum iudicia Deo derelinquere. Ad hoc autem explanandum proponit
Pſal. 121. duo : primum quod quidquid circa hominem accidit, ad Deum pertinet, cum dicit: Domino ſuo ſtat
Amos. 5. aut cadit. *Stat,* rectè agendo, iuxta illud : Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hieruſalem, *aut cadit,*
ſcilicet peccando, iuxta illud: Domus Iſrael cecidit, & nõ adiiciet vt reſurgat. Dicit autem ſub diſiun-
Eccle. 8. ctione, *ſtat aut cadit,* propter incertitudinem: quia multi videntur cadere qui ſtant. & è conuerſo, ſecun
dum illud, Vidi impios ſepultos, qui cum adhuc viuerent, in loco ſancto erant, & laudabantur in ci-
uitate quaſi iuſtorum operum. Loquitur autem hic Apoſtolus ſecundum ſimilitudinem hominis ſer-
ui, ad cuius dominum pertinet omne quod circa ſeruum agitur. Nec intelligendum eſt quod Deo ali-
Iob. 35. quid proficiat, vel noceat, ſi homo ſtet, aut cadat, ſecundum illud: Si peccaueris quid nocebis ei. Porrò
ſi iuſtè egeris, quid ei donabis. Sed quantum ad homines prodeſt & nocet: quis quod iuſtè agimus ad
Mat. 5. gloriam Dei ſpectat, & inducuntur homines ad bonum, iuxta illud : Sic luceat lux veſtra, &c. Quan-
Sup. 2. do autem cadimus peccando : damus occaſionem ruinæ & blaſphemandi Deum. Vnde dictum eſt:
1. Cor. 4. Nomen Dei propter vos blaſphematur inter gentes. Vel quod dicit: *Domino ſuo ſtat aut cadit,* exponen
dum eſt in iudicio domini ſui. Quoniam qui iudicat me dominus eſt. Secundò oſtendit quod ſi cadit,
ad Deum pertinet, dicens: *Stabit autem,* quaſi dicat: Et ſi aliquis nunc cadit per peccatum, tamen poteſt F
Pſal. 40. eſſe quod iterum ſtabit, & hoc omnino implebitur ſi eſt prædeſtinatus, ſecundum illud: Nunquid qui
dormit non adiiciet vt reſurgat? Vnde Micheas. 7. Ne læteris inimica mea, quis cecidi, reſurgam.
Et ideo ſi videmus aliquem manifeſtè cadentem, non debemus eum deſpicere, temerariè iudicando
de eo, quod nunquam reſurget, ſed magis debemus præſumere quod iterum ſtabit. Non ex conſidera-
tione conditionis humanæ, ſed ex conſideratione virtutis diuinæ. vnde dicit : *potens eſt enim Deus ſta-*
tuere illum, debemus enim præſumere quod propter ſuam bonitatem, iterum ſtatuet, id eſt, ſtare faciet
eum. Vnde Ezech. 3. Ingreſſus eſt in me ſpiritus, & ſtatuit me ſupra pedes meos, prout ſupra dictum
eſt, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur: potens eſt enim Deus inſerere illos.

Nam alius iudicat diem inter diem, alius autem iudicat omnem diem : Vnuſquiſque
in ſuo ſenſu abundet.

HOc loco explicatius manifeſtat quæ dixerat de iudicio humano, dicens : ideo dico quod domi-
no ſuo ſtat aut cadit. Nam alius iudicat inter vnum diem & alium diem, vt ſcilicet vno die ab-
Leuit. 23. ſtineat, & nõ alio. Nam erant in lege certis diebus decreta ieiunia, vt decimo die menſis ſeptimi, dies
expiationis erit celeberrimus, affligetiſq; animas veſtras in eo. Et Iudith. 18. dicitur, quod ieiunabat
omnibus diebus vitæ ſuæ præter ſabbatha, & Neomenias, & feſta domus Iſrael. Et Zacharias. 8 ait:
Hæc dicit Dominus exercituum, ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiu-
nium decimi, erit Domini, inde in gaudium. Quæ ideo ſtatuta ieiunia puſilli ſeruabant iudicantes in-
ter diem quo erat ieiunandum, & alios dies. Alii firmiores in fide, illis abiectis cæremoniis, omnem
diem citra diſcrimen iudicabant eſſe aptum, vt vnuſquiſque pro ſua voluntate abſtineret. Vel, ſecun-
dum Theophylactum, quidam, licet nõ abſtinerent à carne ſuilla perpetuò, id tamen quibuſdam die-
bus faciebant. Poteſt etiam hoc referri ad abſtinentias quæ fiunt cauſa prohibendæ libidinis, quibus
omni

A omni die aliqui vacant. Quidam autem interpoſitis diebus abſtinent, vel ieiunant. Quidam verò
perpetuò à carnibus vel vino abſtinent. Secundò oſtendit hæc omnia ad gloriam Dei pertinere, di-
cens: Vnuſquiſq; in ſuo ſenſu abundet, id eſt, ſuo ſenſui & iudicio dimittatur. Abundare enim ſenſu *Eccle.15.*
ſuo, eſt ſenſum ſuum ſequi, iuxta illud: Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu
conſilii ſui. Veruntamen hæc Apoſtoli ſententia eſt ſanè interpretanda: quia in primis intelligitur,
vbi lex non adeſt, quia nemini licet contra præſcriptum legis ſuo ſenſu abundare. Præterea vt Theo-
phylactus admonet, cum de dogmatibus agitur, nemo debet ſuo ſenſu duci, ſed ea reuerenter auſcul-
tare quæ à maioribus tradita ſunt. In indifferentibus tamen vnuſquiſq; poteſt ſenſum ſuum ſequi, tum
quia nemini contra conſcientiam agere licet: tum quia vnuſquiſque in his præſertim quæ ad doman-
dam carnem pertinent, melius nouit quid ſibi expediat, quàm alii: in his enim in via Dei, vt D. Aug.
ait, vnus ſic, alius ſic ibat. Admonemur tamē Sapientis prouerbio: Habe fiduciam in domino ex toto *Prou.3.*
corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ. Ideo non prohibet quin ſalutare conſilium à cordatis probis
& amicis accipiamus. Sed videtur quod iudicare totet diem & diem, ſit ſecundum ſe malum. Vnde *Gal.4.*
Apoſt. Galatas arguens dicit: Dies obſeruatis & menſes & tempora, & annos. timeo vos ne fortè ſinè
cauſa, id eſt, fruſtra laborauerim in vobis. Et loquitur ad literam de his qui dixerunt dies obſeruan-
dos circa cæremonias legis. Dicendum quod Apoſtolus hic loquitur ſecundum tempus illud in quo
Iudæis ad fidem conuerſis licitum erat legalia ſeruare. Sed quantum ad ſecundam expoſitionem vide-
tur eſſe illicitum quod dicit, Alius iudicat omnem diem. Sunt enim quidam dies in quibus nō eſt lici-
tum ieiunare: dicit enim D. Auguſt. Quiſquis diem dominicum ieiunio eſſe decernendum putauerit, *In epiſt. ad*
non paruo ſcandalo erit Eccleſiæ, nec immeritò. In illis enim diebus, quibus nil certi ſtatuit diuina *Caſulan.*
ſcriptura, mos populi, mos Dei, & inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt. & in cap. Si quis presby-
ter. 30 diſtinct. dicitur: Si quis presbyter propter publicam pœnitentiam à ſacerdote acceptam, abſq;
alia neceſſitate, die dominica pro quadam religione ieiunauerit, ſicut Manichæi, anathema ſit. Sed in-
telligendum eſt quod Apoſtolus hic loquitur quantum ad illas abſtinentias, quæ quolibet die licitè
fieri poſſunt abſque diſſonantia communis conſuetudinis, vel eorum quæ ſunt à maioribus inſtituta,

B *Qui ſapit diem, domino ſapit: & qui manducat, domino manducat: & qui non manducat, domino non manducat, &*
gratias agit Deo. Confirmat hic prædictam ſententiam, ſcilicet, vt vnuſquiſque permittatur ſuo ſenſu
abundare, eo quod domino ſuo ſtat aut cadit, eo quod de omnibus quæ facit ſecundum conſcientiam
ſuam, gratias Deo agit. Vnde dicit: Qui ſapit diem, vt ſcilicet, vno die abſtineat, & alio die ab abſti-
nentia ceſſet, domino ſapit, id eſt, ad reuerentiam Dei cibos diſcernit, prout etiam nos diſcernimus
vigilias ſanctorum, in quibus ieiunamus à diebus feſtis, quibus ieiunium ſoluimus propter reueren-
tiam Dei. Vnde Sap. Quare dies ſuperat diem, & iterum lux lumen. Deinde loquitur quantum ad il- *Eccle.33.*
los qui iudicant omnem diem, quorum quidam omni die à ieiunio ceſſabant. Vnde diſcipuli D. Ioan-
nis Baptiſtæ dicebant Chriſto: Diſcipuli tui non ieiunant. Vnde dicit Apoſtolus: Et qui manducat, *Mat.9.*
ſcilicet, omni die. domino manducat, id eſt, ad gloriam domini. quod patet ex eo, quia *Gratias agit Deo*,
ſcilicet, de cibo ſumpto: iuxta illud Pſal. Edent pauperes & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum, *Pſal.21.*
& cæt. Vlterius quantum ad eum qui ſic iudicat omnem diem, vt ſcilicet omni die abſtineat, ſubdit:
Et qui non manducat, id eſt, qui abſtinet omni die. *Domino non manducat*, id eſt, ad honorem domini non *1. Theſ. vlt.*
manducat, quod conſtat ex eo, quia gratias agit Deo, qui ſibi dedit voluntatem & virtutem abſtinen-
di. iuxta illud, in omnibus gratias agite. Sed quod hic dicit Apoſtolus de his qui omni die vel abſti-
nebant, vel ab abſtinentia ceſſabant, debet intelligi quantum ad illud tempus, in quo hoc non erat cō-
trarium ſtatutis maiorum, nec communi conſuetudini populi Dei. *Nemo enim noſtrum ſibi viuit: & ne-*
mo ſibi moritur. Siue enim viuimus, Domino viuimus, ſiue morimur, Domino morimur. Hoc loco probat quod
vnuſquiſq; domino ſuo ſtet aut cadat ex intentione fidelium. Et primò excludit inordinatam inten-
tionem, dicens: Rectè dico quod domino ſuo ſtat aut cadit. Nemo enim noſtrum viuit, vel naturali
vel ſpirituali vita, de qua Abacuc. 2. Iuſtus ex fide viuit, ſibiipſi, id eſt, propter ſeipſum: quia hoc eſſet
frui ſeipſo. contra illud: Non quærens quod mihi vtile eſt, &c. & illud: Non nobis domine, &c. Vel *1. Cor. 10.*
ſibi, id eſt, ſecundum ſuam regulam, prout quidam dicunt. Sit fortitudo noſtra lex iniuſtitiæ. Vel ſibi,
C id eſt, ſuo iudicio. Vnde Apoſt. Sed neq; me ipſum iudico. *Et nemo moritur*, ſcilicet morte naturali vel *Sap.2.*
ſpirituali, peccando: vel etiam morte ſpirituali, qua quis moritur vitiis, puta in baptiſmo, ſecundum
illud: Qui mortuus eſt iuſtificatus eſt à peccato, *ſibi*, id eſt, propter ſe ipſum vel ſuo iudicio aut ſuo ex- *Sup.6.*
emplo, ſed exemplo Chriſti moritur quis vitiis. Quòd enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel:
Ita & vos exiſtimate vos mortuos eſſe peccato. Secundo oſtendit qualis ſit recta intentio fidelium,
dicens: Siue enim viuimus vita corporali, *Domino viuimus*, id eſt, ad gloriam Domini. *Siue morimur*, *Act.20.*
morte corporali, Domino morimur, id eſt, ad honorem Domini. Vnde dicebat. Magnificabitur Chri-
ſtus in corpore meo, ſiue per mortem, ſiue per vitam: vel exponatur quod dicit, Domino, id eſt, iudi-
cio Domini, qui eſt conſtitutus à Deo iudex viuorum & mortuorum.

Siue ergo viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus. In hoc enim Chriſtus mortuus eſt,
& reſurrexit, vt & viuorum & mortuorum dominetur.

HIc etiam probat quod vnuſquiſque domino ſuo ſtat aut cadit, ex conditione fidelium. Et primò
concludit ex præmiſſis quod fideles non ſunt ſui, ſed alterius. Illi enim qui ſunt ſicut liberi homi-
nes, ſibi viuunt & moriuntur. Sed fideles vt dictum eſt, non ſibi viuunt aut moriuntur, ſed Domino. *1. Cor. 6.*
vnde ſic concludit: *Siue ergo viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus.* quaſi ſerui eius qui poteſtatem habet
vitæ & mortis. Precio enim magno empti eſtis. Vnde debemus dicere Deo quod dicebat Amaſai
Dauid. Tui ſumus ô Dauid. Secundo aſſignat cauſam huius cōditionis, dicens: *In hoc enim Chriſtus mor-* *2. Cor. 5.*
tuus eſt, & reſurrexit, id eſt, hoc adeptus eſt ſua morte & reſurrectione, vt viuorum dominaretur: quia
reſurrexit vitam nouam & perpetuam inchoando, *& mortuorum*: quia mortem noſtram moriendo de-
ſtruxit. Vnde ad Corinthios ſcribens ait: Pro quibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt iam nō ſibi
viuant,

viuant,ſed ei qui pro eis mortuus eſt & reſurrexit.Sic igitur per omnia prædi ꝗ̃a Apo.probauit quod D
vnuſquiſq; domino ſuo ſtat aut cadit, per hoc,ſcilicet, quod fideles gratias agunt Deo, & quod domi-
no viuunt & moriuntur:& quod domini ſunt in morte & in vita.

Tu autem quid iudicas fratrem tuum? aut tu quare ſpernis fratrem tuum? Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti. Scriptum eſt enim, Viuo ego,dicit Dominus,quoniam mihi flectetur omne genu,& omnis lingua confitebitur Deo.

AD probandum quod debemus à iudicio temerario abſtinere, hic adducit etiam rationem quæ ſu-
mitur ex futuro Dei iudicio. Et circa hoc tria facit:primò ponit ſuperfluitatem præſentis iudicii,
dicens: *Tu autem quid iudicas*, id eſt,qua vtilitate vel neceſſitate iudicas fratrem tuum de occultis,quæ
tuo iudicio non ſunt commiſſa. Aut tu alius qui iudicaris,quare ſpernis fratrem tuum,quaſi pro nullo
reputans ab eo iudicari? Vnde Malach.2.Quare deſpicit vnuſquiſq; fratrem ſuum. Secundo præmit-
tit futurum Chriſti iudicium,quaſi dicat, Rectè dico quod iudicare non debes:quia timere non opor-
Mat.25. tet quod abſq; iudicio maneat. *Omnes enim ſtabimus ante tribunal Chriſti.* Dicitur autem tribunal Chriſti
iudiciaria eius poteſtas : Cum enim venerit filius hominis in maieſtate ſua, tunc ſedebit ſuper ſedem
maieſtatis ſuæ. Dicit autem,Omnes ſtabimus,tanquam iudicandi tam boni quàm mali,tam ad remu-
2.Cor.5. nerationem quàm ad punitionem. Idem dicit ad Cor. Omnes nos oportet manifeſtari ante tribunal
Chriſti, &c. Sed quantum ad diſcuſſionem non omnes ſtabunt ibi iudicandi, ſed quidam ſedebunt
Mat.19. vt iudices,iuxta illud:Sedebitis ſuper ſedes iudicantes duodecim tribus Iraël. Tertio probat quod di-
Eſa.45. xerat authoritate Eſaiæ,ait ergo : *Dictum eſt quod omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti*,hoc mani-
feſtum eſt authoritate Eſaię,qui dicit: Viuo ego,dicit Dominus,quoniam mihi flectetur omne genu,
Heb.6. & omnis lingua confitebitur Deo. Litera noſtra ſic habet:in memetipſo iuraui,quia curuabitur mihi
omne genu, & iurabit omnis lingua. In quibus verbis tria ponuntur : primò quidem iuramentum,
quod interdum in verbis Dei inſeritur, ad oſtendendum id quod dicitur firmum eſſe & immutabili-
tatem diuini conſilii,& ad oſtendendum quod non erat prophetia comminationis. Et quanuis homi-
nes per maiorem ſui iurent, Deus tamen, cum non habeat maiorem in quo maior conſiſtat firmitas
veritatis,per ſeipſum iurat. Ipſe autem eſt ipſa vita & fons vitæ:& ideo forma iuramenti domini eſt,
Viuo ego : quaſi dicat,iuro per vitam qua ego ſingulariter viuo.Secundò prænũciatur ſubiectio om- B
nis creaturæ,cum dicitur: *Quoniam mihi*, ſcilicet,Chriſto, *flectetur omne genu.* In quo denotatur perfecta
ſubiectio rationalis creaturæ ad Chriſtum. Solent enim homines in ſignum ſubiectionis flectere ge-
Phil.2. nua. Vnde Apoſt.In nomine Ieſu omne genu flectatur,cœleſtium,terreſtrium,& infernorum. Tertio
prænunciat fidei confeſſionem,qua omnes Chriſti gloriam confitebuntur. Vnde ſequitur: *Et omnis lin-
gua confitebitur Deo*, id eſt,confitebitur Chriſtum eſſe dominum, ſecundum illud:Omnis lingua confi-
tebitur quod dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Per omnem autem linguam intelligere
poſſumus expreſſionem cognitionis,ſiue hominum,ſiue angelorum. Hoc autem impletur nũc in hac
vita, non quantum ad ſingulos homines, ſed quantum ad genera ſingulorum. De quolibet enim ge-
nere hominum, nunc aliqui Chriſto ſubiiciuntur, & ei confitentur per fidem. Sed in futuro iudicio
omnes & ſinguli ſubiicientur,diuerſimodè tamẽ:quia boni voluntariè,mali autem inuiti. Vnde alibi
Heb.2. dicit : In eo quod ei omnia ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei. Nunc autem nondum videmus
omnia ſubiecta ei.

Itaque vnuſquiſque noſtrum pro ſe rationem reddet Deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus.

Mat.12. EX immediatè dictis infert hic præpoſitam concluſionem,dicens: *Itaque,&c.* Reddent rationem de
omni verbo ocioſo quod locuti fuerint homines, multo maiori ratione de aliis grauioribus. Sed
Heb.vlt. videtur quod non quilibet rationem reddet pro ſe, ſed vnus pro alio:quia ſcriptum eſt:Obedite præ-
poſitis veſtris, & ſubiacete eis : ipſi enim peruigilant quaſi rationem reddituri pro animabus veſtris.
Dicendum quod ex hoc ipſo quod prælati pro aliis rationẽ reddent,hoc facient pro ſuis actibus quos
circa ſubditos agere debuerunt. Si enim fecerint quod competebat eorum officio,non eis imputabi-
Ezech.3. tur ſi ſubditi pereant,quod fieret ſi negligenter ſe haberent. Vnde Ezech.dicit : Si dicente me ad im-
pium morte morieris,non annunciaueris ei,ipſe in iniquitate ſua morietur,ſanguinem autem eius de F
manu tua requiram. Si autem annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus, ipſe quidem in ini-
quitate ſua morietur, tu autem animam tuam liberaſti. Deinde infert concluſionem principaliter in-
1.Cor.4. tentam,dicens : *Non ergo amplius inuicem iudicemus*, ſcilicet,iudicio temerario:quæ concluſio infertur ex
Mat.7. rationibus ſupradictis. Et alibi dicit : Nolite ante tempus iudicare.& Chriſtus : Nolite iudicare,&
non iudicabimini.

SECVNDA PARS XIIII. CAPITIS.

Sed hoc iudicate magis,ne ponatis offendiculum fratri,vel ſcandalum. Scio & confido in domino Ieſu, quia nihil commune per ipſum,niſi ei qui exiſtimat quid commune eſſe,illi commune eſt.

POſteaquam Apoſtolus in prima huius ca. parte prohibuit humana iudicia,in hac ſecunda prohi-
Sap.Mat. bet ſcandalum proximorum. Et primò docet ſcandala vitanda,dicens: Dixi quod non debetis iu-
dicare inuicem,ſed vnuſquiſq; de actibus ſuis iudicare debet,ne ſint in ſcandalum aliorum. & hoc eſt
quod dicit:Sed hoc iudicate magis ne ponatis fratribus offendiculum vel ſcandalum.Scandalum au-
tem prout D.Hiero.dicit ſignificat offendiculum vel ruinam, quam impactionem pedis poſſumus di-
cere. Vnde ſcandalum eſt factum,vel dictum,vel omiſſum,minus rectum præbens alicui occaſionem
ruinæ ad ſimilitudinem lapidis,ad quem in via poſitum homo impingit & cadit. Maius autem vide-
tur aliquid eſſe ſcandalum quam offendiculum:quia offendiculum poteſt dici quicquid retinet ſeu re-
tardat motũ procedentis.Scandalum autem.i.impactio,videtur eſſe cum aliquis diſponitur ad caſum.
Non ergo debemus fratri ponere offendiculum, vt aliquid faciamus, vt impediatur proximus à via
iuſtitiæ. Vnde Eſa.57. Auferte offendiculũ de via populi mei. Neq; etiam debemus ponere ſcandalũ,
faciendo

A faciendo aliquid, vnde alius inclinetur ad peccatum: quia væ homini illi per quem ſcandalum venit. *Mat.18.* Secundò docet id ex quo ſcandalum paratur eſſe ſecundum ſuam naturam, ſiue ſecundum ſe illicitum. Circa quod ſciendum eſt, quod ſicut ſupra dictum eſt, apud Romanos erant quidã ex Iudæis ad fidem conuerſis, qui cibos ſecundum legem diſcernebant. Alii verò habentes fidem perfectam indifferenter omnibus cibis vtebantur, quod quidem ſecundum ſe licitum erat. Vnde dicit: Scio & confido in domino Ieſu: quia nihil eſt commune per ipſum. Dicebantur autem cibi communes, quibus omnes homines vtebantur, demptis Iudæis, qui ſe iactabant populum Dei, quibus propter myſterium cibi illi erant prohibiti, vt caro ſuilla, lepores & huiuſmodi. Et quia Gentiles non æſtimabantur de populo Dei, pro immundis reputabantur, ac etiam cibi in lege prohibiti, quos Gentiles manducabant. & ſic idem eſt: Nihil eſt commune, ac ſi diceret, nihil eſt immundum. Et hoc quidem Apoſt. Primo dicit ſe *1.Ti.4.* ſcire, quia ita eſt ſecundum rerum naturam, iuxta illud: Omnis creatura bona eſt, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Secundo dicit ſe confidere in Chriſto Ieſu, quia per ipſum nihil eſt commune: quia ſcilicet, cibi ſecundum ſuam naturam nunquam fuerunt immundi, vitabantur tamen aliquo tempore: vt immundi ſecundum legis præceptum, propter ſignificationem & figuram, vt dictum eſt Sed Chriſtus hoc remouit implendo omnes figuras. Et ideo Apoſt. Per fiduciam quam habet in domino Ieſu, aſſerit nihil eſſe commune vel immundum per ipſum, id eſt, ipſo hoc faciente.

Tertio oſtendit quomodo hoc poſſet eſſe per accidens illicitum, inquantum, ſcilicet, eſt contra conſcientiam manducantis, quaſi dicat: Dictum eſt quod nihil eſt commune, ſed intelligendum eſt, niſi ei, qui hoc ex conſcientia erronea: *exiſtimat quod*, id eſt, aliquid ciborum commune eſſe, id eſt, immũdum, *illi commune eſt*, id eſt, ita eſt illicitum ſibi, ac ſi eſſet ſecundum ſe immundum Quia vt alibi dicit: Omnia munda mundis. *Ad Tit.1.* Coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum eſt, ſed inquinata eſt eorum mens & conſcientia. Et ſic apparet quod aliquid eſt ſecundum ſe licitum, quod efficitur illicitum ei qui contra conſcientiam eo vtitur, licet conſcientia ſua ſit erronea, quod rationabiliter accidit. Nam actus iudicantur ſecundum voluntatem agentis. Voluntas autem mouetur à re apprehenſa: vnde

B voluntas in id tendit quod ei vis apprehenſiua repræſentat, & ſecundum eam qualificatur ſeu ſpecificatur actio. Si igitur ratio alicuius iudicet aliquid eſſe peccatum, & voluntas illud velit, manifeſtum eſt quod homo habet voluntatem faciendi peccatum: & ita actio eius exterior quæ formatur ex voluntate eſt peccatum, ſi hac conſcientia durante illud faciat: quia manifeſtum eſt quod eligit peccare mortaliter. Et ita actio eius propter ſuam electionem eſt peccatum mortale. ex hoc loco conformatur dogma theologicum quod conſcientia erronea ligat. Si tamen aliquis poſt factum habeat conſcientiam erroneam, per quam credat id quod eſt licitum à ſe factum fuiſſe peccatum, vel quod eſt veniale fuiſſe mortale, non propterea quod factum eſt, efficitur peccatum: vel ſi fuit veniale, non efficitur mortale. Quia voluntas & intentio non formantur ex apprehenſione ſequenti, ſed præcedenti Hęc autem quæ dicta ſunt dubitationem non habent. Sed dubium eſſe poteſt ſi aliquis habeat conſcientiam erroneam, vt credat eſſe neceſſarium ad ſalutem, id quod eſt peccatum mortale: puta ſi quis exiſtimat præceptum Dei eſſe occidere puerum exiſtentem in gratia, quem credit adultum deceſſurum in peccato, an talis occidens mortaliter peccet. videtur quod non, quia alias eſſet perplexus. Dicendum quod in per ſe malis conſcientia erronea ligat: quia ſi illa durante oppoſitum faciat, eligit peccare. Et ſi dicatur quod ſtantibus duobus præceptis oppoſitis, minus cedit maiori. Sed lex Dei, quæ prohibet homicidium, eſt fortior quàm præceptum conſcientiæ erroneæ. Igitur tenetur non occidere: & ſic cauendo homicidium non peccat. Dicendum quod idem eſt ligamen conſcientiæ erroneæ, & legis Dei. Quia conſcientia erronea pręſentat obiectum tanquam præceptum legE Dei. Non enim lex Dei applicatur actibus noſtris, niſi mediante cõſcientia noſtra. Nec propterea eſt perplexus: quia poteſt cõſcientiam erroneam deponere vel ſuſpendere actum. quo peracto Deus, qui non deficit, per ſinderesim ſpecialiter iuuabit illum, quod ſi nolit deponere conſcientiam, vel ſuſpendere actum, non erit perplexus ſim-

C pliciter, ſed ſolum aliquo ſuppoſito, quod non eſt inconueniens cum proueniat ex culpa ſua. Eſt autem alia dubitatio: Non enim dicitur ſcandalizare qui rectum opus facit. At ille qui abſque delectu manducat indifferenter, omnia rectum opus facit: ideo non debet dimittere propter ſcandalum eius *Mat.15.* qui peruerſam conſcientiam habet errans in fide: quia videtur ſcandalum Phariſæorum, de quibus Chriſtus ait: Sinite illos, cæci ſunt, &c. alias catholici tenerentur abſtinere à carnibus, & matrimonio, ne hæretici ſcandalizentur. Dicendum quod aliquis poteſt alium ſcandalizare faciendo quod *1.Tim.5.* habet ſpeciem mali, ſecundum illud: Ab omni ſpecie mali abſtinete vos. Dicitur autem aliquid habere ſpeciem mali, dupliciter. Vno modo ſecundum opinionem eorum qui ſunt ab Eccleſia præciſi. Alio modo ſecundum opinionem eorum qui adhuc ab Eccleſia tolerantur: infirmi autem in fide æſtimantes legalia obſeruanda, tempore quo Apoſtolus hæc ſcribebat, tollerebantur ab Eccleſia & ideo non eſt ſimilis ratio. Sciendum præterea quod duplex eſt ſcandalum: quoddam dicitur actiuum, & eſt dictum, vel factum, aut omiſſum minus rectum præbens occaſionem ruinæ, & ab iſto ſemper cauere debemus. Aliud dicitur ſcandalum paſſiuum quia id quod ſit vel omittitur, non eſt de ſe malum: tamen alius ex illo accipit occaſionem ruinæ, & hoc dupliciter, vno modo ex infirmitate: alio modo ex malicia. Scandalum ex infirmitate ſiue ex ignorantia dicitur ſcandalum puſillorum. Et propter tale vitandum in proximo, multa licita ſunt prætermittenda, donec inſtruantur: non tamen ea quæ ſunt præcepta. Mulier enim valde pulchra, præuidens quod ex eius progreſſu aliqui incident in concupiſcentiam eius, & peccabunt mortaliter: non tenetur omittere miſſam die dominico, nec alia neceſſaria, vel valde vtilia. Sine cauſa tamen exire & progredi, & præbere occaſionem ruinæ, non poteſt abſq; peccato. Aliud eſt ſcandalum ex malicia, & tale vocatur ſcandalum Phariſæorum: de quo Diuus Grego. Si de veritate ſcandalum ſumitur, vtilius ſcandalum permittitur, quàm veritas relinquatur: quod dictum recipit nonnullas limitationes, quas in verſiculo. 12. §. 3. capitis. 12. in noſtris theologicis *Super Ezec.* inſtitutionibus inſeruimus.

Si autem

Si enim propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundum charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum. D

PRopoſita expoſitaq; iuſſione de vitando ſcandalo perſuadet nobis illam tribus rationibus: quarum prima ſumitur ex parte charitatis, vnde ait: Si frater tuus contriſtatur, de hoc quod putat te
1.Cor.13. peccare propter cibum quem tu comedis, quem ipſe reputat immundum: *Iam non ſecundum charitatem ambulas*, ſecundum quam aliquis proximum ſuum diligit ſicut ſeipſum. Et ita charitas vitat eius contriſtationem, & non præfert cibum quieti fratris: Cum charitas non quærat quæ ſua ſunt. Secundam rationem ponit cum dicit: *Noli cibo tuo, &c.* quę ſumitur ex parte mortis Chriſti. Videtur enim parum
1.Pet.3. appreciare mortem Chriſti, qui pro vili cibo fructum eius euacuare non recuſat. Vnde dicit: *Noli cibo tuo*, quem indifferenter comedis, non diſcernendo cibos illum perdere, id eſt, ſcandalizare, *pro quo*, id eſt, pro cuius ſalute, *Chriſtus mortuus eſt*, Chriſtus enim ſemel mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis. Dicit autem illum qui ſcandalizatur perdi: quia ſcandalum paſſiuum ſine peccato ſcandalizati eſſe nō poteſt.
1.Cor.8. Ille enim ſcandalizatur qui occaſionem ſumit ruinæ, iuxta illud: Peribit infirmus in tua conſcientia frater, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Tertiam rationem ponit cum dicit: *Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum.* & hæc ſumitur ex donis ſpiritualis gratiæ: vel à cura quam tenemur gerere boni publici noſtri, & præſertim Chriſtianorum noſtris. Et primò oſtendit inconueniens quod ſequitur contra huiuſmodi dona, ex eo quod alios ſcandalizamus. In primitiua enim Eccleſia aliqui cibis indifferenter vtebantur, cum ſcandalo infirmorum, & ex illo hoc inconueniens ſequebatur quod infirmi fidem Chriſti blaſphemabant, dicentes eam voracitatem ciborum inducere cōtra legis mandatum. & ideo Apoſt. dicit: Ex quo per dominum Ieſum factum eſt quod nihil eſt commune. *Non ergo bonum noſtrum*, id eſt, fides vel gratia Chriſti, per quam libertatem à cæremoniis conſecuti ſumus, blaſphemetur ab
Iac.2. infirmis, dicentibus eam gulę hominum indulgere. Vnde D. Iacobus: Ipſi blaſphemant nomen bonū, quod inuocatum eſt ſuper vos, & de hoc bono dicitur in Pſal. Mihi adhærere Deo bonum eſt.

Non enim eſt regnum Dei eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto: E
Qui enim in hoc ſeruit Chriſto, placet Deo: & probatus eſt hominibus.

DEclarat hic in quo non conſiſtit bonum noſtrum, quod dixerat nō eſſe blaſphemandum, ait ergo: Non eſt regnum Dei eſca & potus, regnum autem hic dicitur id per quod Deus regnat in nobis
Mat.6. & per quod ad regnum ipſius peruenimus, de quo dicitur: Adueniat regnum tuum, & de quo etiam
Mich.4. Micheas: Regnabit Dominus ſuper omnes in mōte Syon. Deo autem coniungimur & ſubdimur per
Ioan.4. interiorem intellectum, & affectum cum ſpiritus ſit Deus & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate adorare oportet. Et inde eſt quod regnum Dei principaliter conſideratur ſecundum interiora ho-
Luc.17. minis, & non ſecundum exteriora. Vnde Chriſtus: Regnum Dei intra vos eſt. Ea verò quæ ſunt exteriora ad corpus pertinentia, intantum ad regnum Dei pertinent inquantum per ea ordinatur inte-
1.Cor.8. rior affectus, & ſecundum ea in quibus principaliter conſiſtit regnum Dei. Et ideo cum eſca & potus ad corpus pertineant, ipſa ſecundum ſe non pertinent ad regnum Dei, niſi ſecundum quod eis vtimur vel ab eis abſtinemus propter Deum, ideo alibi ait: Eſca autem nos non commendat Deo. Neq; enim ſi non manducauerimus, deficiemus: neq; ſi manducauerimus, abundabimus. Pertinet tamen vſus vel abſtinentia eſcæ & potus ad regnum Dei, inquantum affectus hominis circa huiuſmodi bene ordina-
Aug. in lib. de quæ. euā. tur. Vnde D. Aug. dicit: Iuſtificatur ſapientia à filiis ſuis, qui intelligunt non in abſtinendo, neque in manducando eſſe iuſtitiam, ſed in æquanimitate tollerandi inopiam, & in temperantia nō ſe corrumpendi per abundantiam atq; importunitatem ſumendi. Non enim intereſt quomodo quid alimentorum vel quantum quis accipiat, dum tamen hoc faciat pro ſuæ valetudinis neceſſitate. Sed quanta facultate & ſeueritate animi careat his vel cum oportet, vel cum neceſſe eſt his carere. Secundo oſtendit in quo conſiſtat bonum noſtrum, quod regnum Dei vocat, dicens: Sed, ſcilicet, regnū Dei eſt iuſtitia, pax, & gaudium in Spiritu ſancto. vt iuſtitia referatur ad exteriora opera, quibus homo vnicuiq; red-
Mat.6. dit quod ſuum eſt ad voluntatem huiuſmodi opera faciendi, ſecundū illud: Primum quærite regnum F
Dei & iuſtitiam eius. Pax autem referatur ad actus iuſtitiæ, per hoc enim pax maximè perturbatur, quod vnus homo non exhibet alteri quod ei debet. Vnde Eſa.32. Opus iuſtitię pax. Gaudium autem
1. Ethic. referendum eſt ad modum quo ſunt iuſtitiæ opera facienda, vt enim dicit Philoſo. Non eſt iuſtus qui
Sap.5. non gaudet iuſta operatione, vnde Pſal. ait: Seruite Domino in lætitia. Cauſam autem huius gaudii exprimit dicens: In Spiritu ſancto. Eſt enim Spiritus ſanctus quo charitas dei diffunditur in nobis, vt dictum eſt. Illud enim eſt gaudium in Spiritu ſancto quod charitas parit, puta cum aliquis gaudet de
1.Cor.13. bonis Dei & proximorum. vnde alibi dicit: Charitas non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem
Mat.25. veritati. & alibi: Fructus autem ſpiritus charitas, gaudium, pax. Hæc tria quæ hic tanguntur imperfectè in hac vita habentur. Perfectè autem quādo ſancti poſſidebunt regnum ſibi paratum, ibi erit per-
Eſa.32. fecta iuſtitia abſq; omni peccato, ibi erit pax abſq; omni perturbatione timoris, ſecundum illud. Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiducię, in requie opulenta. Tertiò probat quod in his regnum Dei conſiſtit, ille enim homo videtur ad regnum Dei pertinere qui placet Deo, & à ſanctis hominibus approbatur. Sed in illa cui hoc cōtingit inuenitur iuſtitia, pax, & gaudium, er-
Col.1. go in his eſt regnum Dei, ait ergo: Dictum eſt quod regnum Dei eſt iuſtitia, pax, & gaudium in ſpiritu ſancto. Qui ergo in hoc ſeruit Chriſto, qui eſt rex huius regni, ſecundum illud: Tranſtulit nos in regnum dilectionis ſuæ, vt ſcilicet viuat in iuſtitia, pace, & ſpirituali gaudio. (Placet Deo) qui eſt huius regni author, ideo Sap.4. Placens Deo factus dilectus (& probatus eſt hominibus) id eſt, ab homi-
Eccle.31. nibus qui ſunt huius regni participes approbatur, ſecundum illud: Qui probatus eſt in illo & perfectus inuentus eſt.

Itaque quæ pacis ſunt, ſectemur, & quæ ædificationis ſunt, inuicem cuſtodiamus.

HIc infert conclusionem intentam, dicens: Ex quo regnū Dei conſiſtit in iuſtitia, pace, & ſpirituali gaudio. Itaque vt ad regnum peruenire poſſimus ſectemur ea quæ pacis ſunt, id eſt, ea ſtudeamus implere

A implere per quæ pacem Chriſtianorũ conſeruemus: ideo alibi, Pacem ſequimini & ſanctimoniã, &c.
(Cuſtodiamus ad inuicem ea quæ ſunt ædificationis) id eſt, ea per quæ inuicem nos ædificemus, id
eſt, bonum conſeruemus & in melius prouocemur. Vnde ad Corinthios ſcribens ait: Ad ædificatio- Heb.12.
nem Eccleſiæ quærite vt abundetis. Quod quidem fiet ſi in iuſtitia, & ſpeciali gaudio vixerimus. 1.Cor.14.

Noli propter eſcam deſtruere opus Dei.

HIc adiungit aliam rationem quæ ſumitur ex reuerentia diuinorum operum, quibus hoc reueren-
ter debemus, vt ea quæ Deus operatur non debeamus deſtruere propter aliquod commodum
corporale, & hoc eſt quod dicit: Noli propter eſcam, quæ ad corporis vtilitatem pertinet (deſtruere
opus Dei) Quod quidem intelligitur de quocunque opere Dei. Nam omnia quæ in cibum hominis ve-
niunt Dei opera ſunt, prout terræ naſcentia, & animalium carnes, quæ ſunt hominibus in cibũ à Deo Gen.1.et.9.
conceſſa. Sed intelligitur de opere gratiæ quod Deus in nobis ſpecialiter operatur, ſecundum illud:
Deus enim eſt qui operatur in nobis velle & perficere, pro ſua bona voluntate. Hoc igitur opus Dei Phil.2.
non debemus deſtruere propter eſcam noſtram, prout facere videbantur illi qui cum turbatione &
ſcandalo proximorum indifferenter vtebantur cibis.

TERTIA PARS COMMENTI XIIII. CAPITIS.

Omnia quidem ſunt munda. Sed malum eſt homini qui per offendiculum manducat.

IN hac. 3. huius cap. parte Apoſtolus oſtendit quo modo omnes cibi ſecundum ſuam naturam ſunt
mundi, tamen per accidens poſſunt fieri immundi ſiue reddere vſum malum & immundum dupli-
citer. Primò quando quis vtitur in ſcandalum proximorum. Secundò quando quis vtitur contra con-
ſcientiam: Dicit ergo primò: Omnia quidẽ, ſcilicet, quę ad eſcam hominis pertinere poſſunt, immũda
ſunt, ſcilicet, ex ſua natura, quia ex ſua natura non habent quod animã hominis inquinent, ſecundum
illud: Non omne quod intrat in os coinquinat hominem, & illud: Omnis creatura Dei bona eſt. Vi- Mat.15.
dit enim Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Et quãuis aliqua in lege dicerentur immũda, 1.Ti.4.
non tamen erant immunda natura, ſed ſignificatione, vt dictum fuit in principio huius cap. Sed hanc Gen.1.
B immunditiam Chriſtus remouit implendo veteris legis figuras. Vnde dictum eſt Petro: Quod deus Leuit.11.
purificauit tu commune, id eſt, immundum ne dixeris. Poteſt tamen cibus fieri homini immundus, ſic Act.10.
quod ex eius vſu inquinetur ſecundum animam, id eſt, peccet. Primò quando quis vtitur cibo cum
ſcandalo puſillorum, & hoc eſt quod dicit. Sed malum, &c. Vnde Chriſtus: Væ homini illi per quem Mat.18.
ſcandalum venit. Secundò efficiuntur aliqui cibi immundi quantũ ad vſum, propter prohibitionem
ex rationabili cauſa factam, vt lignum ſcientiæ boni & mali, & carnes tempore ieiuniorum.

Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus ſcandalizatur, aut infirmatur.

HIc oſtendit quid circa huiuſmodi ciborum vſum ſit bonum, dicens: Bonum eſt, &c. vel propter
carnis concupiſcentiam domandam, maximè his qui ſunt procliues, ſecundum illud: Nolite ine-
briari vino in quo eſt luxuria, vel ad vacandum contemplationi, ſecundum illud: Cogitaui in corde Ephe.5.
meo vt à vino abſtraherem carnem meam, vt animũ meum transferrem ad ſapientiam, deuitaremque Eccle.2.
ſtultitiam. Vel ad placandum diuinam iram, & ad pœnitentiam peragendam: vt Daniel in ieiunio
trium hebdomadarum, qui dicebat: Panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introie- Dan.10.
runt in os meum, vel etiam vt hic ſpecialiter intendit, cum proximorum ſcandalo. Vnde ſubdit: Neque
in quo frater tuus ſcandalizatur aut infirmatur, quaſi dicat: Nõ ſolum dico de vino & carnibus quod
bonum eſt eis nõ vti cum ſcandalo proximorum, ſed etiam quocunque alio cibo cum frater tuus offen-
ditur, turbatur contra te quaſi illicitè agentem, per quod pax eius perturbatur aut ſcandalizatur, id eſt
ad caſum peccati prouocatur propter quod læditur eius iuſtitia, aut infirmatur, id eſt, vel ſaltem in
dubitationem venit, an hoc quod agitur ſit licitum propter quod eius ſpirituale gaudiũ diminuitur.
Vnde & ipſe Apoſt. dicit: Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne 1.Cor.8.
fratrem meum ſcandalizem. Sed cum licitum ſit his cibis vti, ſcilicet, eſt abſtinendum ab eis, vt vite-
tur ſcandalum proximorum: pari ratione videtur quod ſit abſtinendum ab omnibus licitis quæ non
C ſunt neceſſaria ad ſalutem, vt vitetur ſcandalum. Et ſic non licebit homini repetere ſua ſi proximus
ſcandalizetur. Dicendum quod ſi ſcandalum procedat ex infirmitate & ignorantia, debet homo quan-
tum poteſt tollere, & reddere rationem, & interim ceſſare vel differre donec attenta capacitate ceſſet
infirmitas & ignorantia. Si verò pacata paſſione, & reddita ratione adhuc ſcandalizaretur, iam non
eſſet ſcandalum puſillorum ſiue ex infirmitate, ſed Phariſæorum ex malicia propter quod nõn tenetur
quis abſtinere à licitis & honeſtis ac vtilibus ſibi. Vnde Chriſtus reſpondens Apoſtolis dicentibus:
Scis quod Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt, dixit: Sinite eos cæci ſunt, & duces cęcorum. Mat.15.

Tu fidem quam habes apud temetipſum, habe coràm Deo.

EXcludit hic quandam excuſationem. Poſſet enim quiſpiam dicere, licet proximus meus ſcandali-
zetur ex hoc quod ego indifferenter cibis vtor, licet tamen mihi ad oſtenſionem fidei meæ, per
quam certum eſt hoc mihi licere: hoc excludit Apoſt. dicens (fidem habes) ſcilicet rectã (penes temet-
ipſum) per quam conſtat tibi licitum eſſe vti cibis iſtis, bona quidẽ et laudabilis eſt fides iſta, ſed habe Eccle.1.
eam in occulto coram Deo, cui talis fides placet, ſecundum illud: Beneplacitum eſt Deo fides & man-
ſuetudo, quaſi dicat: Non oportet quod fidem iſtam manifeſtes per operis executionẽ, vbi eſt pericu-
lum ſcandali proximorum. Si obiiciatur illud quod dixit ſup. 10. Corde creditur ad iuſtitiã, ore autem
fit confeſſio ad ſalutẽ, ex quo videtur quod non ſufficiat habere fidem in corde occultè, ſed quod opor-
teat manifeſtare confitendo. Dicendum quod ea quæ ſunt fidei quædam ſunt quæ nõ ſunt perfectè per
Eccleſiã manifeſtata, ſicut in primitiua Eccleſia nõdum erat perfectè declaratum apud homines quod
illi qui erant ex Iudæis conuerſi non tenerentur legalia ſeruare, & quemadmodum tempore D. Aug.
non erat per Eccleſiam declaratum quod anima non erat extra duce. Vnde in huiuſmodi ſufficit
homini

homini quod fidem habeat coram Deo, nec oportet quod fidem ſuam propalet cum ſcandalo proxi- D
morum,niſi forte apud eos qui habent de fide determinare. Quędam verò ſunt per Eccleſiam determi
nata,& in talibus non ſufficit fidem habere coram Deo, ſed oportet quod coram proximo quis fidem
Mat.15. confiteatur, quantumcunq; ex hoc aliquis ſcandalizetur. Quia veritas doctrinæ non eſt dimittenda
Sup.10. propter ſcandalum, prout nec Chriſtus veritatem ſuæ doctrinæ propter Phariſæorum ſcandalum di-
miſit. Quod intelligendum eſt vbi neceſſitas vel vtilitas occurrit, vt dictum eſt ſupra. Sciendũ etiam
eſt quod licet circa talia oporteat quod homo fidem ſuam manifeſtet confeſſione verborum, non ta-
men oportet quod manifeſtet eam executione operis, quemadmodum, ſcilicet, aliquis fidem habet
quod vti matrimonio eſt licitum,non requiritur ab eo quod ipſe matrimonio vtatur ad fidei manife-
ſtationem. Et ſic etiam non requirebatur ab his qui rectam fidem habebant, quod fidem ſuam vſu ci-
borum manifeſtarent.

Beatus qui non iudicat ſeipſum in eo quod probat.

HIc oſtendit quo modo ciborum vſus efficitur aliquibus immundus, eo quod eſt contra conſcien-
tiam. Et primo oſtendit quid circa hoc ſit bonum, vt ſcilicet de eo quod homo facit non habeat
conſcientiam remordentem, dicens: (Beatus homo qui non iudicat ſemetipſum) id eſt, cuius cõſcien-
tia ipſum non reprehendit vel condemnat, *in eo quod probat*, id eſt, approbat eſſe faciendum: ſed hoc eſt
Ioan.16. intelligendum ſi recta fide approbet eſſe aliquid faciendum. Si autem falſa opinione approbat aliquid
eſſe faciendum, puta ſi arbitretur ſe obſequium præſtare Deo, de hoc quod diſcipulos Chriſti interfi-
cit, non excuſatur ex eo, imò beatior eſſet ſi eum circa hoc conſcientia reprehenderet, quia per hoc am
plius à peccato retraheretur. ſed Apoſt. hic intelligit de his quæ licita ſunt, hoc enim ad gloriam homi
nis pertinet quod eum ſua conſcientia nõ reprehendit, iuxta illud: Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium
conſcientiæ noſtræ.

Qui autem diſcernit, ſi manducauerit, damnatus eſt.

HIc oſtendit quod ſi contra conſcientiam quis agat & vtatur cibis illis, peccata, dicens: *Qui autem
diſcernit*, id eſt, qui habet opinionem falſam quod oportet cibos diſcernere, *ſi manducauerit*, ſcilicet
cibos quos reputat eſſe illicitos, *damnatus eſt*, id eſt, damnatione dignus eſt & peccat, quia habet volũ-
tatem faciendi quod eſt illicitum, & ſic delinquit proprio iudicio condemnatus. E

Quia non ex fide, Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt.

HIc aſſignat rationem quare taliter vtens cibis peccat, dicens: *Quia non ex fide* Poteſt autem fides hic
dupliciter accipi. Vno modo pro fide, quæ eſt virtus. Alio modo ſecundum quod fides dicitur
conſcientia. Et hæ duæ acceptiones non differunt niſi ſecundum differentiam particularis & vniuer-
ſalis, id enim quod vniuerſaliter fide tenemus, puta vſum ciborum eſſe licitum vel illicitum, cõſcien-
tia applicat ad opus quod ſit, vel eſt faciendum. Dicit ergo quod ille qui manducat & diſcernit, ideo
eſt damnatus, quia hoc non ex fide, ſed contra fidem. i. veritatem fidei & contra conſcientiam facit.
Heb.11. Sine fide enim impoſſibile eſt placere Deo. Et quod hæc ſit ſufficiens cauſa condemnationis, oſtendit
1.Cor.10. ſubdens: *Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Ex quo videtur prout dicitur in gloſ. quod omnis
infidelium vita peccatum ſit, quemadmodum omnis vita fidelium eſt meritoria, inquantum ad Dei
gloriam ordinatur, ſecundum illud: Siue manducatis ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, in gloriam
Dei facite. Sed dicendum quod aliter ſe habet fidelis ad bonum, & infidelis ad malum. Nam in homi-
ne qui habet fidem formatam nihil damnationis eſt quantum ad culpam, in infideli autem cum infi-
Sup.8. delitate eſt bonum naturæ. Et ideo cum aliquis infidelis ex dictamine rationis aliquod bonum facit
non referendo ad malum finem non peccat. Non tamen opus eius eſt meritorium: quia non eſt gratia
informatum. & hoc innuit Glo. cum dicit: Nihil bonum eſt ſine ſummo bono, id eſt, nullum bonum
eſt meritorium ſine gratia Dei, & vbi deeſt cognitio vitæ æternæ & incommutabilis veritatis, quæ
ſcilicet, eſt per fidem, falſa virtus eſt in optimis moribus, inquantum, ſcilicet, nõ refertur in finem bea-
titudinis æternæ. Cum verò homo infidelis aliquid agit ex eo quod infidelis eſt, manifeſtum eſt quod
peccat. Et ſic intelligendum eſt omne quod non eſt ex fide, &c. id eſt, omne quod eſt contra fidem vel
conſcientiam, peccatum eſt. & ſi ex genere ſuo bonum eſſe videatur: puta ſi Paganus ad honorem
Ad Tit.1. deorum ſuorum virginitatem ſeruet, aut eleẽmoſynam tribuat indigenti, peccat. Quia coinquinatis F
& infidelibus nihil mundum, ſed inquinatæ ſunt eorum mens & conſcientia. Si verò actu non refe-
rant, licet referant habitualiter, non tamen propterea peccant dando eleẽmoſynam propter pietatem
naturalem cum cæteris debitis circunſtantiis, ſed bene moraliter agunt. Non enim ad actum morali-
ter bonum requiritur relatio actualis in vltimum finem, nec habitualis, imò nec virtualis, ſed ſufficit
aptitudinalis, ſcilicet, quod ſit aptus natus referri. Si dicatur quod quemadmodum fidelis primo actu
charitatis per fidem refert ſe, & omnia opera ſua futura in Deum, virtute cuius relationis cætera bona
in gratia facta ſunt meritoria, etiam ſi actualiter non referant. Sed infideles per primum actum infide-
litatis ſuæ, retulerunt ſe & omnia ſua opera futura in idolum ſuum: ſequitur ergo quod omnia opera
ſequentia illam relationem erunt peccata, virtute illius relationis, prout bona opera facta in gratia.
Negatur conſequentia, quia omnia bona opera ex ſe ſunt ordinabilia in Deum, ideo ſufficit prima re-
latio vniuerſalis, in qua continentur virtualiter omnia bona opera futura in exiſtente in gratia. Sed
opera bona non ſunt ex ſe referibilia ſiue ordinabilia in idolum, ſed ſolum ex malitia referentis. Ideo
ca.1.§.7. ad hoc quod ſint peccata non ſufficit relatio virtualis vel habitualis, ſed requiritur actualis, cum ex ſe
verſ.5. ſub illo ſine non contineatur. de his amplius in noſtris inſtitutionibus theologicis.

EPITOME XV. CAPITIS.

IN hoc cap. Apoſtolus continuando doctrinam huius Gratiæ Primò docet quo modo maiores &
perfectiores in fide debent ſuſtinere imbecillitates infirmorum, & nõ ſibi placere. Probat exemplo
Chriſti authoritate Eſai. corroborato, & quia illud videtur arduum, ſubiungit orationis ſuffragium
admonendo ad charitatiuam ſuſceptionem admuicem, exemplo Chriſti, qui non ſolum Iudæos, ſed
etiam

A etiam Gentiles ſuſcepit, confirmat authoritatibus Pſal. & Eſa. qui prænunciant futurum Chriſti re-
gnum in Gentes, & ſpem illorum in ipſum, cuius abundantiam & virtutem precatur. Secundò ibi.
Certus ſum,&c. ſcribit quædam familiaria ad perſonam ſuam excuſando ſe de præſumptione, quæ ei à
Romanis aſcribi poterat, ex eo quod eos inſtruere & reprehendere præſumpſerat, aſſignando cauſam
cur ita fecit, authoritatem, ſcilicet Apoſtolicam, cuius fructus magnitudinem ex multitudine loco-
rum, in quibus prædicauit in obedientia & virtute ſignorum Chriſto attribuit, deinde oſtendit diffi-
cultatem hunc fructum faciendi prænunciatam ab Eſaia. Tertiò ibi, *Propter quod,&c.* excuſat ſe de di-
latione viſitationis eorum, narrando viſitationis impedimentum, viſitandi propoſitum, et cauſas qua-
re differebat viſitationem præfixo termino, quo erat ad eos venturus: prænunciat etiam ſuæ viſitatio-
nis fructum: tandem poſtulat ab eis orationum ſuffragia, vt liberetur ab infidelibus & vt eius obſe-
quium ſit acceptum, inducens eos ex charitate fraterna, & Chriſti reuerentia, & Spiritus ſancti dono.
finaliter orat pro ipſis.

EXPOSITIO LITERALIS XV. CAPITIS.

D*Ebemus autem nos qui ſumus firmiores*, id eſt, perfectiores in fide, *imbecillitates infirmorum*, id eſt, defe-
ctus ex fragilitate procedentes, *ſuſtinere*.i. patienter ferre, ſupportare, & non exaſperare, prouoca- Gal.6.
re, aut ſcandalizare. *Et non nobis placere.* Ita, ſcilicet vt ſemper velimus impleri quod nobis placet, &
quæ nobis vtilia videntur. *Vnuſquiſque veſtrum*, firmorum in fide, *proximo ſuo placeat*, id eſt, placere & 1.Cor.10.
condeſcendere ſtudeat. *ad ædificationem*, id eſt, ad honorem Dei, & vtilitatem proximorum, vt ipſi ædi-
ficentur & proficiant in fide & charitate. *Et enim Chriſtus*, qui eſt caput noſtrum, & quem imitari debe-
mus, *non ſibi placuit*, id eſt, quod placeret carni non fecit, ſed quæ erant ſibi contraria pro noſtra ſalute
pati elegit. *Sed ſicut ſcriptum eſt* per Pſal. ex perſona Chriſti dicentis, *Improperia*, ſcilicet Iudęorum, *impro-* Pſal.68.
perantium tibi, id eſt, te blaſphemantium & veritati tuæ doctrinæ contradicentium, *ceciderunt ſuper me*,
id eſt, oppreſſerunt me. *Quæcunque enim ſcripta ſunt*, in ſacra ſcriptura vel vniuerſalibus Eccleſiæ conci-
liis de Chriſto vel de eius membris, deque eorum moribus & doctrina, *Ad noſtram doctrinam ſcripta*
B *ſunt*, vt eos imitemur & per ea ſcripta doceamur compati proximis, *vt per patientiam & conſolationem* 2.Cor.11.
ſcripturarum, quas, ſcilicet patientiam & conſolationem ſcripturæ continent, *ſpem habeamus*, peruenien- 2.Cor.7.
di ad vitam æternam prout ſancti peruenerunt. *Deus autem patientiæ & ſolatii*, ſcilicet, dator, qui ſpiri-
tualem conſolationem largitur, *det vobis idipſum ſapere in alterutrum*, id eſt, vt differenter idem ſapiatis,
vt vnanimes, id eſt, in eadem voluntate exiſtentes per fidei & charitatis conſenſum, *vno ore*, id eſt, vna
oris confeſſione, *honorificetis Deum*, creatorem omnium, *Patrem domini noſtri Ieſu Chriſti*, per quē nos ſibi
in filios adoptauit. *Propter quod ſuſcipite inuicem*, ſcilicet in infirmitatibus veſtris ſecundum charitatis
affectum vnus ſuſtineat & ſupportet alium, ſicut ſe vult ſuſtineri: & alium ſuſcipiat ad adiuuandum
& promouendum *ſicut & Chriſtus*, benignè *ſuſcepit vos*, infirmos corporaliter & ſpiritualiter in prote-
ctionem & curam ſuam vt promiſit, & hoc, *in honorem Dei*, in quem omnia referebat vt eum honorifi-
caret. *Dico enim Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis*, id eſt, Iudæis qui circuncisi erant, prædicator, Eſa.42.
propter veritatem Dei, vt ſcilicet, Dei promittentis comprobarentur. vnde ſubiungit, *ad confirmandas pro-*
miſſiones patrum, vt ſcilicet per hoc implerentur promiſſiones patribus factæ præcipuè Abrahæ, Iſaac,
& Iacob, *Gentes autem ſuper miſericordia*, eis per Chriſtum exhibita, *honorare Deum*, ſcilicet debent: quia
licet eis non prædicauerit, miſit tamen Apoſtolos & diſcipulos ad prædicandum myſterium fidei in
Gentibus, *ſicut*, id eſt, prout de hac miſericordia, *ſcriptum*, id eſt, prænunciatum eſt. *Propterea confitebor* Pſal.17.
tibi in Gentibus, id eſt, pro conuerſione Gentium per me facta, *& nomini tuo cantabo*, noua quadam men-
tis lætitia, & exultatione, vel faciam quod tibi Gentes confiteantur confeſſione fidei, *& iterum dicit*, Eſa.35.
ſcriptura in Eſa. *Lætamini Gentes cum plebe eius*, id eſt, ſimul communem exultationem aſſumite cum Iu- Eſa.9.
dæis, qui olim erant plebs mea. *Et iterum Dauid, Laudate Dominum omnes Gentes, & magnificate eum omnes* Pſal.118.
populi. Et rurſus Eſa. ad confirmandum ait, *Et erit radix Ieſſe*, id eſt, ex radice Ieſſe patria Dauid, & qui ex- Eſa.11.
urget à morte, *regere Gentes*, per ipſum, *in eo Gentes ſperabunt. Deus autem ſpei*, id eſt, qui nobis hanc ſpem Pſal.2.
infudit, vel in quo ſperandum eſt. *repleat vos omni gaudio & pace*, ſcilicet ſpirituali, *in credendo*, id eſt, vt in
C hoc quod creditis etiam pacem, & gaudium habeatis. *Vt abundetis* in ſpe, & virtute Spiritus ſancti, per 2.Cor.9.
virtutem & gratiam Spiritus ſancti, quæ diffuſa eſt in cordibus veſtris. Sup.5.

SECVNDA PARS XV. CAPITIS.

C*Ertus ſum autem fratres mei, & ego ipſe*, qui ita loquor, *de vobis, quoniam*, idonei eſtis ad admonendum
eos qui inter vos admonitione egent, quia *& ipſi pleni eſtis dilectione*, repleti omni ſcientia humana,
& diuina: *ita vt poſſitis alterutrum vicißim monere.* Cum enim in multis offendamus omnes, oportet vt Gal.6.
nos inuicem moneamus. Vnicuique enim Deus mandauit de proximo ſuo, *audacius*.i. ſecurius, *autem*, 1.Cor.1.
ſcripſi, Vobis fratres, errores & defectus veſtros quæ reprehenſio mea præſumptioni aſcribi poſſet, & au- Iac.3.
dax, ac temeraria iudicari, *ex parte*, id eſt, ab aliquibus ex vobis, vel ex parte epiſtolæ, in qua vos repre- Eccle.17.
hendo. Veruntamen non debetis ſic exiſtimare. Non enim ſcripſi vobis perfectioribus vt inſtruerem Heb.10.
vos tanquam ignorantes, vel quod putarem vos defectuoſos, ſed *tanquam in memoria reducentes vos*, eo-
rum quæ ſciebatis vt rememoraremini priſtinos dies, in quibus illuminati magnum certamen ſuſti-
nuiſtis paſſionum, *per gratiam*, ſcilicet Apoſtolatus, *Quæ data eſt mihi*, à Deo, ſcilicet & non ab homini- Gal.1.
bus neq; per homines, ſiue ex debito officii mei ſcripſi vobis. *Vt ſim miniſter Chriſti in gentibus*, inter quas
vos primatum tenetis, *ſanctificans*, id eſt, ſanctum eſſe oſtendens verbo, & prædicatione ac literis. *Euā-*
gelium Dei, quod peruenit ad vos vt fructificet in vobis, prout & in aliis Gentibus, & *Vt fiat oblatio Gē-*
tium accepta, & ſanctificata in Spiritu ſancto.i. vt Gentes per miniſterium meum conuerſę, quas per cōuer-
ſionem obtuli Chriſto quaſi quoddam ſacrificium, ſint acceptæ Deo, per rectitudinem & fidei perfe-
ctionem: & ſanctificatę per charitatis opera. *Habeo igitur gloriam in Chriſto Ieſu ad Deum*, qui talē gratiam
Apoſtolatus dedit mihi exequi tanquam fidelis miniſter Chriſti Ieſu, à quo & per quem accepi. *Non*

enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non effecit Chriſtus, id eſt, nō me iacto nec refero aliquid de fructu D
tanquam per me facto, quod per me factum non ſit vt Pſeudoapoſtoli faciunt. *in obedientiam Gentium*,
id eſt, pro eo quòd feci Gentes obedire fidei, *in verbo & factis*. i. per fidelia verba & recta opera eos ad
Sup.1. fidem allexi, *in virtute ſignorum*. i. miraculorum minorum, *& prodigiorum*. i. maiorum miraculorū quæ ex
ſua excellentia aliquid magni protendunt, ſiue oſtendunt. *In virtute ſpiritus ſancti*, qui interius in cordi-
Act.10. bus audientium operatur, *ita vt incipiens ab Hieruſalem*, vbi in principio conuerſionis meæ prædicaui in
Eſa.2. ſynagogis Iudæorum, *& per circuitum*. i. circunquaq;, *vſque ad Illiricum repleuerim Euangelium Chriſti*, id eſt,
omnia loca repleuerim prædicatione euangelii, *ſic autem prædicaui Euangelium hoc, non vbi nominatus eſt
Chriſtus*, id eſt, non apud illos qui nomen Chriſti non audierant, *ne ſuper alienum fundamentum ædificarem*,
id eſt, ea intentione volui prædicare his qui nomen Chriſti non audierant, ne ſi præuenti fuiſſent à
Eſa.8. doctrina Pſeudoapoſtolorum difficilius eos ad veritatem reducerem. & ſic conſecutum eſt, quod ſu-
per alienum fundamentum non ædificaui. *Sed ſicut ſcriptum eſt quoniam*, Gentiles, *quibus non eſt annuncia-
tum de eo*, ſcilicet Chriſto per Prophetas, *videbunt* res iam impletas, *Et qui ante, non audierunt de eo*, ſcili-
cet Chriſto, *intelligent ſidei veritatem*.

TERTIA PARS XV. CAPITIS.

P*Ropter quod*, ſcilicet euangelium in tot locis prædicandum, *impediebar plurimum: venire ad vos, & pro-
hibitus*, id eſt, impeditus propter occupationes, vel per diuinam prouidentiam, à qua dirigebar in
ſalutem aliorum. *Vſq; adhuc. Nunc verò peragratis* omnibus his locis, *vlterius locum non habens*, in quo ne-
ceſſitatem habeam permanendi, *in regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos, ex multis iam præce-
dentibus annis. Cum in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero quod præteriens videbo vos*, vt ſcilicet aliquid impar-
tiar vobis gratiæ ſpiritualis, *& à vobis deducar illuc*, ſcilicet in Hiſpaniam. *Si vobis primum ex parte fruitus
fuero*, id eſt, ſi prius aliquanto tempore vobiſcum conſolatus fuero in Domino per eam, quæ inuicem
eſt, fidem veſtram, atq; meā. *Nunc igitur proficiſcar in Hieruſalem miniſtrare ſanctis*, id eſt, fidelibus qui ven-
ditis poſſeſſionibus, & pretio illarum ad pedes Apoſtolorum poſito, imminente fame in penuria &
egeſtate erant. *Probauerunt enim Macedonia & Achaia*, id eſt, fideles vtriuſq; regionis dignum eſſe iudica-
Supra.2. uerunt. *Collationem aliquam*. i. aliquā collectam & donationē temporalium bonorū, *facere in pauperes*, id
eſt, in vſum pauperū *ſanctorum*, id eſt, fidelium iuſtorum, *qui ſunt in Hieruſalem. Placuit enim eis, et debitores* B
Ezec.2. *ſunt eorum. Nam ſi ſpiritualium eorū*, id eſt, Iudæorum, ſcilicet notitiæ diuinæ promiſſionū & gratiæ, *par-
2.Cor.8. ticipes facti ſunt Gentiles, debent & in carnalibus*, id eſt, temporalibus, *miniſtrare eis*. ſ. Iudæis. *Hoc igitur cū con-
ſummauero*, id eſt, perfecero opus adminiſtrationis, *& aſſignauero eis fructum hunc*, id eſt, eleemoſynam
Gentilium quæ eſt quidā fructus conuerſionis eorum, *Proficiſcar per vos in Hiſpaniam. Scio autem*, id eſt,
certus ſum ex fiducia diuinæ gratiæ, *quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Chriſti veniam*, id eſt
Chriſtus abundantius ſuam benedictionem dabit vobis in aduentu meo. *Obſecro ergo vos fratres per do-
minum noſtrū Ieſum Chriſtum, & per charitatē ſpiritus ſancti*, id eſt, quā diffundit in vobis ſpiritus ſanctus,
vt adiuuetis me in orationibus veſtris pro me ad Deum, ne quod defero aliqui auferāt, & *vt liberer ab infidelibus
qui ſunt in Iudæa* qui præcipuè me impugnant & odiunt, *& obſequii mei oblatio*, id eſt, eleemoſyna in qua
eis miniſtro, *accepta*, id eſt, grata quaſi ſufficiens & non diminuta. *Fiat in Hieruſalem ſanctis*, vt ex hac
prouocentur ad gratias agendū Deo, & ad orandum pro ipſis Gentilibus ad fidem cōuerſis à quibus
recipiunt. *Vt veniam ad vos cum gaudio*, & hoc, *per voluntatem Dei & refrigerer vobiſcum*, id eſt, vt refrige-
rium & alleuiationem tribulationum mearum ex veſtra præſentia recipiam. *Deus autem pacis*, ſcilicet
dator, *ſit cum omnibus vobis*, vt, ſcilicet per eum pacem & peccatorū remiſſionem habeatis, ſiue veniam
ſiue non veniam, *Amen*, id eſt, fiat.

COMMENTVM XV. CAPITIS.

*Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum ſuſtinere,
& non nobis placere.*

IN hac prima huius capitis parte Apoſtolus docet quo modo maiores & perfectiores
debent infirmitates minorum & imperfectiorum ſuſtinere. Et primo ponit concluſio-
nem reiunctiuam initij præcedentis capitis, bipertitam in partem videlicet affirmati-
uam, & partem negatiuam. Prima pars pertinet ad exteriorem actum. Vnde dicit: *De-* F
bemus, &c. quaſi dicat, non ſolum debemus ſcandala minorum vitare, vt proximo capi-
te dixit, verum etiam imbecillitates infirmorum ſuſtinere, id eſt, patiēter tolerare. Nec
Prou.27 verò (vt adnotauit Orig.) cenſendus eſt hic Apoſtolus contraueniſſe Sapientis documento: Laudet
te proximus tuus, & non os tuum. Non enim laudis gratia in prima perſona dixit nos firmiores, ſed
humilitatis potius: vt cum aliis fateretur debitum obſequium ſuſtinendi infirmos. Qua etiam de cau-
1.Cor.9. ſa & ſi non ſe ſimpliciter pronunciet infirmū, ait tamen factus ſum infirmus (eorum infirmitates to-
lerando, & in ipſis eos iuuando) vt infirmos lucrifacerem. Quemadmodū enim in materiali ædificio
eliguntur aliqua firmiora, ad ſuſtinendum totum ædificij pondus, quod ex fragiliori materia ſuperpo-
nitur, vt fundamenta erectæq; columnæ quibus pondus ac moles innititur, ſolidioraq; ligna, quibus
totum ædificium illaqueatur, ita etiam in ſpirituali eccleſ. ædificio nō ſolum eliguntur, ſed etiam ful-
Pſal.74 ciuntur aliqui firmiores, vt ſuſtineant pondus aliorum. vnde Pſal. Ego confirmaui columnas eius, vt
Eſa.13. infirmos & imbecilles, id eſt, infirmorum defectus & fragilitates cum patientia tollerent, & illos iu-
Gal.6. uando ſuis humeris importent, exēplo Chriſti qui languores noſtros ſponte tulit, & infirmitates por-
tauit. Ideo Apoſt. Alter alterius onera portate, ſic adimplebitis legem Chriſti. Altera autem parte con-
cluſionis negatiua ſubmouet impedimentū, quod nobis obſtat quo minus fratrū moleſtias æquo ani-
mo feramus, hoc obſtaculum eſt proprius amor & ſui ipſius complacētia, quę pertinet ad actum ſiue
intentionē interiorem, vnde dicit: *Et non debemus nobis placere*, ita, ſcilicet vt ſemper velimus illud im-
1.Cor.13. pleri quod nobis placet, vel quod nobis vtile videtur. Ob hoc Apoſt. ſciens quod charitas patiēs eſt,
1.Cor.10. neq; æmulatur, neq; quærit quæ ſua ſunt, dicebat: Ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod
mihi vtile eſt, ſed quod multis vt ſalui fiant.

Vtruſ-

A *Vnuſquiſque veſtrum proximo ſuo placeat in bonum, ad ædificationem.*

EXplicat hic propoſitam exhortationem quantum ad ſecundam partem, qua vetuerat ne nobis pla-
ceremus, vt nemini videretur licentiam indulgere applaudendi per omnia amicis modum præ-
ſcribit dicens. *Vnuſquiſque veſtrum proximo ſuo placeat*, id eſt, condeſcendat in his quæ ei placent, non ta-
men in his quæ mala ſunt: quod tamen quidam requirunt ſecundum illud: loquimini nobis placētia. *Eſa. 30.*
Ideo ſubdit, *in bonum.* Similiter etiam non debemus intendere vt hominibus placeamus propter hu-
manum fauorem vel gloriam. Quia dominus diſſipauit oſſa eorum qui hominibus placent, ſed ad ho-
norem Dei, & vtilitatem proximorum. Vnde ſubdit, *ad ædificationem*, id eſt, propter hoc quod volun-
tati aliorum condeſcendentes ipſi ædificentur in fide & dilectione Chriſti. vnde proximo cap. dixit:
Quæ ædificationis ſunt inuicem cuſtodiamus.

*Etenim Chriſtus non ſibi placuit: ſed ſicut ſcriptum eſt improperia improperan-
tium tibi, ceciderunt ſuper me.*

HIc ex duabus partibus propoſitæ exhortationis probat poſteriorem, vt priorem concludat. Pro-
bat autem exemplo Chriſti, cuius actio noſtra eſt inſtructio. Vnde & ipſe dicebat: Exemplum *Ioan. 13.*
enim meum dedit vobis, vt quemadmodum ego feci & vos faciatis, ait ergo. Dictum eſt quod non
debemus nobis placere ſecundum noſtram priuatam voluntatem. *Et enim Chriſtus*, qui eſt caput no- *Ioan. 13.*
ſtrum, *non ſibi placuit*, dum elegit pati pro noſtra ſalute, quia ea quæ erant ſuæ propriæ voluntati con-
traria pati & ſuſtinere voluit propter diuinam voluntatem, vnde dicebat: Non mea, ſed tua voluntas *Mat. 26.*
fiat. Ad hoc autem exemplum corroborandum adducit authoritatem Pſal. dicentis, *Sicut ſcriptum eſt*, *Pſal. 68.*
ſcilicet, à Dauid ex perſona Chriſti dicentis ad patrem, ô pater improperia Iudæorum improperan-
tium tibi, id eſt, te blaſphemantium per ſua mala opera, & per hoc quod veritati tuæ doctrinæ contra-
dicunt, ceciderūt ſuper me: quia eis proponebam & eorum mala opera redarguebam, vnde Chriſtus:
Sed oderunt me & patrem meum. Poteſt hoc etiam referri ad peccata totius humani generis, quę om- *Ioan. 15.*
nia peccata ſunt quodam modo improperia Dei, inquantum per ea lex Dei contemnitur. Vnde Eſa. 1.
B Dereliquerunt dominum, blaſphemauerunt ſanctum Iſrael. Sic ergo improperia improperantiū Deo
ceciderunt ſuper Chriſtum, inquantum ipſe pro peccatis omnium mortuus eſt. Poſuit enim Deus in *Eſa. 53.*
eo iniquitates omnium noſtrum. Et peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. *1. Pet. 2.*

*Quæcunque enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: vt per patientiam,
& conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.*

OStendit hic quod exemplum Chriſti in ſacris literis ſcriptum & prænunciatū imitari debemus,
dicēs: *Quæcunque ſcripta ſunt*, de Chriſto vel de membris eius, *ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt*, Nul-
la enim neceſſitas fuit hæc ſcribere, niſi propter nos vt ex his inſtruamur. Ideo ad Tim. ſcribens, dicit:
Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum & erudiendum, &c. Quid autem in ſcri- *2. Tim. 3.*
pturis ad noſtram doctrinam contineatur oſtendit, dicens: *Vt per patientiam & conſolationem ſcripturarū*,
quas ſcripturæ ſanctæ continent: Continetur enim in ſacra ſcriptura patientia ſanctorum in malis ſu-
ſtinendis. Vnde D. Iacobus vlt. Sufferentiam Iob audiſtis. continetur etiam in eis conſolatio quam
Deus eis exhibuit, ſecundum illud: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo conſo-
lationes tuæ lætificauerunt animam meam. & D. Petrus pronunciat quæ in Chriſto fuerūt paſſiones, *1. Pet. 1.*
quod pertinet ad patientiam: & poſteriores glorias, quod pertinet ad conſolationem. Quem autē fru-
ctum ex hac doctrina ſuſcipiamus oſtendit, dicens: *vt ſpem habeamus*, Per hoc enim quod in ſacrā ſcri-
ptura inſtruimur, eos qui patienter tribulationes propter Deum ſuſtinuerunt, diuinitus conſolatos
fuiſſe, accipimus ſpem quod & nos conſolabimur, ſi in ipſis fuerimus patientes, ideo Iob. 13. Et ſi occi-
derit me, in ipſo ſperabo.

*Deus autem patientiæ & ſolatii, det vobis idipſum ſapere in alterutrum ſecundum
Ieſum Chriſtum: vt vnanimes vno ore honorificetis Deum &
patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.*

C

QVia videtur arduum eſſe vt purus homo poſſit exemplum Chriſti imitari, ſecundum illud:
Quis eſt inquam homo qui poſſit ſequi regem factorem ſuum. Ideo Apoſt. adhibet orationis
ſuffragium, dicens: Deus autem patientiæ, ſcilicet, dator, iuxta illud: tu es patiētia mea, *& ſolatii*, id eſt, *Eccle. 2.*
qui ſpiritualem conſolationē largitur ſecundum illud: Pater miſericordiarum & Deus totius conſo- *2. Cor. 1.*
lationis, à quo omne datum optimum & omne donum perfectum. *Det vobis idipſum ſapere in alterutrum*,
id eſt, vt inuicem idem ſapiatis, cognoſcatis & iuducetis, ſecundum illud: Idem ſapite, pacem habete. *2. Cor. vlt.*
Non quidem ſecundum conſenſum in peccatum, ſed ſecundum Ieſum Chriſtum, qui eſt pax noſtra *Ephe. 2.*
qui fecit vtraq; vnum, vt per hoc quod idem ſapitis, *vnanimes*, exiſtentes per fidei, & charitatis conſen
ſum vnanimes habitetis in domo, *Vno ore*, id eſt, vna oris confeſſione, quæ ex vnitate fidei procedit,
vt per conformitatem cordis et oris *honorificetis Deum*, omnium creatorem, idipſum etiam exiſtentem,
patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem nos ſibi in filios adoptauit. Qui enim honorificauerit domi-
num, honorificabitur ab eo, iuxta illud: Qui honorificauit me, honorificabo eum. *1. Reg. 2.*

Propter quod ſuſcipite inuicem.

HIc declarat priorem partem admonitionis præmiſſæ in fronte huius cap. In qua dixerat quod fir-
miores debent imbecillitatem infirmorum ſuſtinere, quia ea quæ ſcripta ſunt ad noſtram doctri-
nam ſcripta ſunt, ſcilicet exempla Chriſti & ſanctorū qui ſe inuicem ſuſceperunt. Ideo nos inuicem
ſuſcipere debemus, vt ſcilicet, vnus ſecundum charitatis effectum ſuſtineat quæ ſunt alterius, ſicut &
vult ſe ſuſtineri quantum charitas permittit, & vt vnus etiam alium iuuet, & promoueat, vt prædi- *Su. 14.*
xit: infirmum in fide ſuſcipite.

Sicut & Chriſtus ſuſcepit vos in honorem Dei.

HIc aſſignat pro ratione exemplum Chriſti dicens: *Sicut & Chriſtus ſuſcepit vos*, ſcilicet, in ſua prote-
ctione & cura, ſecundum illud: Ecce ſeruus meus ſuſcipiam eum, & illud: Suſcepit Iſrael puerum *Eſa. 42.*
ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ: & hoc *In honorem Dei*, in quem omnia referebat, iuxta illud: Hono- *Luc. 1.*

Ioan.8. rifico patrem meum. Ex quo datur intelligi quod & nos debemus inuicem ſuſcipere, in his quæ per- D
tinent ad honorem Dei.

Dico enim Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis, propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones patrum.

HIc declarat quo modo Chriſtus ſuſcepit nos. Et primo quantum ad Iudæos, rationem aſſignat: ait
ergo, dictum eſt quod Chriſtus ſuſcepit vos qui eſtis congregati in vnitatem fidei ex Iudæis &
Gentibus, hoc patet quantum ad vtroſq;, & primo quantum ad Iudæos: *Dico enim Chriſtum Ieſum mini-*
Heb.12. *ſtrum fuiſſe circumciſionis*, id eſt, Iudæorum circunciſorum. Eſt enim ipſe author fidei quantum ad om-
nes, ſecundum illud: Aſpicientes in actorem fidei, &c. Sed in propria perſona non ſe exhibuit ſemet-
Mat.15. ipſum niſi Iudæis, ſecundum illud: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. & Eſa. 65.
Sup.3. Non audietur vox eius foris. Et hoc quidem propter veritatem Dei, vt ſcilicet, veritas Dei compro-
Luc.1. baretur. Eſt enim Deus verax. Vnde ſubdit, *ad confirmandas promiſſiones patrum*, id eſt, vt per hoc im-
2.Cor.1. plerentur promiſſiones patribus factæ, ſecundum illud. Sicut locutus eſt ad patres noſtros, &c. & illud
Quotquot ſunt promiſſiones Dei, in illo eſt.

Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum.

HIc oſtendit Gentes etiam eſſe ſuſceptas à Chriſto, dicens, *Gentes, &c.* quaſi dicat, dictum eſt quod
Chriſtus ſuſcepit Iudæos propter veritatem Dei, vt promiſſiones patrum implerentur, Genti-
bus autem non erant promiſſiones factæ, ideo hoc non habet locum quantum ad Gentes, quæ fuerũt
per miſericordiam ſuſceptæ, ideo dicit. Gentes autem debent honorare Deum ſuper miſericordia eis
exhibita per Chriſtum. Quia licet eis perſonaliter non prædicauerit, ad eos tamen ſuos diſcipulos mi-
Mat.vlt. ſit, qui in Gentibus miniſteriũ exercuerunt, ſicut ipſe exercuerat in Iudæis, iuxta illud: Euntes in mun
Mar.vlt. dum vniuerſum docete omnes gentes, &c. Et illud, Illi autem profecti, prædicauerunt vbique, &c.
Iudic.1. De hac miſericordia loquitur Pſal. dicens: Miſericordia domini plena eſt terra, & D. Virgo: Et miſe-
ricordia eius à progenie in progenies, &c. Sic ergo Apoſtolus conuerſionem Iudæorum attribuit ve-
Pſal.24. ritati diuinæ, conuerſionem verò Gentilium diuinæ miſericordiæ. Si in oppoſitum obiiciatur illud, E
Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Dicendum quod per hoc quod aſcribit vocationem
Gentium miſericordiæ diuinæ non excludit veritatem, nec etiam attribuendo conuerſionem Iudæo-
1.Tim.1. rum veritati, non excludit miſericordiam, cum Apoſtolus ex Iudæis natus, dicat: Miſericordiam con-
ſecutus ſum. Ex miſericordia enim Dei fuit quod Deus patribus promiſſiones fecit de poſteriorum
ſalute. Similiter etiam ad veritatem diuinam pertinebat quod impleuit propoſitum ſuum de ſalute
Ephe.3. Gentium. Quod dicit eſſe ſacramentum abſconditum à ſeculis in Deo, ſed aliquis modus veritatis,
ſcilicet, pro impletione promiſſorum conſideratur in conuerſione Iudæorum, qui non conſideratur in
vocatione Gentium, quibus promiſſiones factæ non fuerunt.

Sicut ſcriptum eſt, propterea confitebor tibi in Gentibus domine, & nomini tuo cantabo. Et iterum dicit, Lætamini gentes cum plebe eius. Et iterum, laudate omnes gentes dominum, & magnificate eum omnes populi, & rurſus Eſaias, Erit radix Ieſſe: & qui exurget regere gentes, in eum Gentes ſperabunt.

COnfirmat hic quod dixit de conuerſione Gentium. Licet enim Gentibus non fuerit promiſſa
vocatio ad fidem Chriſti, non tamen ex improuiſo accidit: quia fuit prophetarum vaticiniis præ-
nunciata. Inducit autem quatuor authoritates, quarum prima continet gratiarum actionem Chriſti
Pſal.17. ad patrem, pro conuerſione Gentium per ipſum factam. Vnde dicit: Sicut ſcriptum eſt per Pſalm. ex
perſona Chriſti, conſtitues me in caput Gentium, & inſurgẽtibus in me Iudæis, exaltabis me ô Deus
pater & ego Chriſtus, Confitebor tibi in confeſſione gratiarum actionis in Gentibus, id eſt, pro Gen
tium conuerſione per me facta. Et cantabo, quadam noua mentis exultatione, nomini tuo: quod eis
Ioan.17. manifeſtum eſt ſecundum illud: Manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi, &c. Vel ali- F
ter confitebor tibi in Gentibus, id eſt, faciam quod tibi Gentes confiteantur tibi confeſſione fidei: iu-
Pſal.66. xta illud, Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes. *Et nomini tuo cantabo.* i. faciam
quod Gentes cantent tibi canticum quod conſiſtit in exultatione ſpiritus renouati, ſecundum illud:
Pſal.95. Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Secunda authoritas continet aduna-
Eſa.35. tionem Gentium & Iudæorum. Vnde ſubdit: *Et iterum dicit*, ſcilicet ſcriptura: Lætamini Gentes cum
plebe eius, id eſt, ſimul communem exultationẽ aſſumite cum Iudæis, qui olim erant plebs eius. Vnde
Eſa 9. Lætabuntur coram te ſicut qui lætantur in meſſe. Et Chriſtus: Fiet vnum ouile & vnus paſtor.
Ioan.10. Noſtra autem litera habet lætamini cum Hieruſalẽ, & exultate in eo omnes qui diligitis eam. Tertia
authoritas cõtinet deuotionem Gentilium. Vnde ſubdit: Et ſcriptum eſt in Pſal. Laudate omnes gen
Pſal.116. tes dominum, bonitatem eius confitendo. prout idem prædixerat: A ſolis ortu vſq; ad occaſum lauda-
bile nomen domini. *Et omnes populi magnificate eum*, Non ſolum populus Iudæorum magnificet, id eſt,
Eccle.43. credat magnum: ſic quod ſua magnitudine omnem laudem excedat. Vnde Sap. Exaltate eum quan-
tum poteſtis, maior eſt enim omni laude. Et Malach. 1. A ſolis ortu vſq; ad occaſum magnum eſt no-
men meum in Gentibus. Quarta authoritas continet reuerentiam Gentium ad Chriſtum: vnde ſub-
ditur, Et rurſus Eſa. ait: Erit radix Ieſſe, in quo prænunciat Chriſti originem ex ſemine Dauid naſcitu-
Eſa.11. rum: Ieſſe nanq; fuit pater Dauid. Dicit ergo, erit radix Ieſſe ex cuius pullulatione Chriſtus naſcetur.
Vnde dicit, Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos, &c. Vel Chriſtus erit radix Ieſſe: quia licet ex
Ieſſe proceſſerit ſecundum carnis originem, tamen ſua virtute ſuſtentauit Ieſſe, & gratiam ei influxit.
Sup.11. Vnde ſupra dixit: non tu radicem portas, ſed radix te: Deinde tangit Chriſti officium dicens: *Et qui*
exurget, in tantam gratiæ excellentiam, vt poſſit regere Gentes, eas diuino cultui ſubiugando, quod
nullus ante eum facere potuit. Vnde prænunciatum fuit, Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam: Reges
Pſal.2. eos in virga ferrea. Vltimo ponit Gentium ad Chriſtum deuotionem, dicens: *In eum Gentes ſperabunt*:
vt, ſcili-

A vt ſcilicet, per eum hæreditatem cœleſtis gloriæ conſequantur. Vnde D. Petrus: Regenerauit nos in 1. Pet. 1.
ſpem viuam per reſurrectionem Chriſti ex mortuis.

Deus autem ſpei, repleat vos omni gaudio & pace in credendo: vt abundetis
in ſpe & virtute Spiritus ſancti.

HIc ſubiungit orationem dicens, *Deus autem, &c.* quaſi dicat, Dictum eſt quod Gentes in ipſum ſpe Pſal. 70.
rabunt, Obſecro vt Deus ſpei, id eſt, qui nobis hanc ſpem infundit. Vnde ipſum Pſal. Spem ſuam
vocat dicens: Spes mea domine: Vel Deus ſpei, id eſt, in quo ſperandum eſt, *Repleat vos omni gaudio,*
ſcilicet ſpirituali: quod eſt de Deo, iuxta illud: Gaudium enim domini eſt fortitudo veſtra, per quam Neh. 8.
homo in ſeipſo & quo ad Deum & proximum eſt pacatus. Vnde Pſal. Pax multa diligentibus legem
tuam domine. *In credendo,* quaſi dicat, vt cum hoc quod creditis etiam pacẽ & gaudium habeatis, quæ Gal. 5.
quidẽ ſunt charitatis effectus: ſecũdum illud, Fructus autẽ ſpiritus ſunt charitas, gaudium, pax. Vnde
patet quod eſt à Deo qui eſt dator ſpei. Vnde optat eis Apoſtol. vt cum fide habeant charitatem, per Gal. 5.
quam fides operatur, ne fides eorum ſit informis & mortua: cum fides ſine operibus mortua ſit. Et ſic Iaco. 2.
per plenitudinem harum virtutum abundetis proficiendo de bono in melius, non ſolum in ſpe, ſed
etiam in virtute Spiritus ſancti, id eſt, in charitate, quæ in cordibus noſtris diffunditur per Spiritum
ſanctum qui datus eſt nobis. Vnde alibi dicit: Potens eſt autem Deus omnem gratiam abundare fa- Sup. 5.
cere in vobis. 2. Cor. 9.

SECVNDA PARS XV. CAPITIS.

Certus ſum autem fratres mei & ego ipſe de vobis, quoniam & ipſi pleni eſtis dilectione,
repleti omni ſcientia, ita vt poſſitis alterutrum monere.

IN ſecunda huius capitis parte Apoſtolus incipit eis quædam familiaris ſcribere. Et primò quædam
pertinentia ad ſeipſum, pertracto enim & abſoluto argumento quod propoſuerat de fide & gratia
euangelica, iam quaſi in peroratione epiſtolari more & ſtilo purgat ſe ab offenſione, quam Romani
ſumpſiſſe poterant, quod aſperius grauioriq; cenſura, quàm par eſſet, eos per totam epiſtolam maximè
B hic circa finem reprehendiſſet, nimiumq; ſibi ipſi vſurpaſſet authoritatis in ipſis erudiendis, ac ſi nulla
fuiſſent inſtructi doctrina fidei. Hanc igitur notam abſtergit, dicens: *Certus ſum,* id eſt, hoc perſuaſum
habeo ex his quæ de vobis audiui, *ego ipſe,* qui veſtra vobis obiicio crimina, quoniam idonei eſtis ad
admonẽdum, qui inter vos admonitione indigent. Ad hoc autem vt aliquis alium rectè moneat duo
requiruntur. Quorum primum eſt, vt non ex odio vel ira, ſed ex dilectione moneat, ſecundum illud:
Corripiet me iuſtus in miſericordia, &c. Et Apoſt. Vos qui ſpiritales eſtis inſtruite huiuſmodi in ſpi- Pſal. 140.
ritu lenitatis. Et quantum ad hoc dicit: Quoniam & ipſi pleni eſtis dilectione. Vnde Ezech. 10. Imple Gal. 6.
manum tuam prunis ignis, quæ ſunt inter Cherubin qui eſt ignis charitatis. Secundò requiritur ſcien- Sup. 10.
tia veritatis, eo quod quidam habent zelum Dei in corrigendo, ſed non ſecundum ſcientiam. Ideo 1. Cor. 1.
ſubdit repleti omni ſcientia, ſcilicet, humana & diuina, veteris & nouæ legis. Vnde alibi dicebat. In
omnibus diuites facti eſtis in omni verbo & in omni ſcientia, & ex his ſic concludit: Ita vt poſſitis
conuenienter per dilectionem & ſcientiam alterutrum monere. Quia cum in multis offendamus om
nes, oportet vt inuicem moneamus: Vnicuiq; enim Deus mandauit de proximo ſuo. Iac. 3.

Audacius autem ſcripſi vobis fratres ex parte, tanquam in memoriam vos reducens: propter gratiam
quæ data eſt mihi à Deo, vt ſim miniſter Chriſti Ieſu in Gentibus, ſanctificans Euangelium
Dei, vt fiat oblatio Gentium accepta & ſanctificata in Spiritu ſancto.

POſtquam excluſit falſam cauſam ſcribendi, quod, ſcilicet, non fuerit motus ad ſcribendum, quod
illos exiſtimaret omnino corruptos motibus, ſeu doctrina vacuos: hic aſſignat verã cauſam quare
monuerat & correxerat. Et primò dicit quod hoc pertinebat ad authoritatem Apoſtolatus ſibi com-
miſſam, dicens: *Audacius autem,* id eſt, ſecurius, *ſcripſi vobis,* errores & defectus veſtros arguendo: quod
quidem ad audaciæ præſumptionem poſſet aſcribi, propter hoc quod offenſionem veſtram nõ timui,
ſequens dictum Iob qui dicebat de viro forti & conſtanti: Audacter in occurſum pergit armatis. Ve- Iob. 39.
C rùm hæc præſumptio excuſatur ex tribus. Primò ex conditione eorum quibus ſcribebat: quia & ſi in-
ter Romanos eſſent aliqui, reſpectu quorum talis reprehenſio audax & præſumptuoſa videretur: erãt
tamen aliqui qui agebant dura reprehenſione propter contendentium inſolentiam. Vnde ad Titum Ad Tit. 1.
ſcribens dicebat: increpa eos durè. Et hoc innuit cum dicit: *Ex parte,* quaſi dicat, non videtur mea ſcri-
ptura eſſe audax quantum ad omnes, ſed quantum ad aliquam partem veſtrûm. Vel poteſt intelligi
ex parte epiſtolæ in qua eos reprehendit. Poteſt etiam intelligi ex parte Eccleſiæ, quæ ſcilicet mecum
eſt. Secundo excuſatur prædicta audacia ex intentione Apoſtoli: non enim ſcripſit eis tanquam in-
ſtruens ignorantes, ſed in memoriam reducens cognitorum, & hoc innuit dicens: *tanquam in memo-* Phil. 4.
riam vos reducens, quaſi oblitos eorum quæ ſciebatis, prout etiam Philippenſibus ſcribens dicit: Occu- Heb. 10.
pati autem eratis. Et Hebræis: Rememoramini priſtinos dies, in quibus illuminati magnum certa-
men ſuſtinuiſtis paſſionum. Tertio excuſatur ex authoritate Apoſtoli, quę hoc requirebat. Vnde ſub-
dit: *per gratiam,* ſcilicet Apoſtolatus mihi commiſſi. Vnde ad Corinthios ſcribens dicebat: Gratia Dei
ſum, id quod ſum. Huius autem gratiæ primo deſcribit authoritatem, cum dicit: *quæ data eſt mihi à Deo,*
quaſi dicat, non ab hominibus neq; per hominem. Secundo declarat & ſpecificat hanc gratiam, cum
dicit: *vt ſim miniſter Ieſu Chriſti in Gentibus,* id eſt, vt ſeruiam Chriſto Ieſu in Gentium cõuerſione. Vnde
Corint. ſcribens dicebat: Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti. & ſupra: Quandiu ſum Gen- 1. Cor. 15.
tium Apoſtolus miniſterium meum honorificabo. Tertio oſtendit huius gratiæ actum cum dicit: Gal. 1.
Sanctificans Euangelium Dei, id eſt, ſanctum eſſe oſtendens, verbo & opere bonæ conuerſationis & mira- 1. Cor. 4.
culorum. Vnde Colloſ. ſcribens ait: In verbo veritatis Euangelii quod peruenit ad vos, ſicut & in Col. 1.
vniuerſo mũdo eſt, & fructificat & creſcit. Et Sap. Iuſti ſunt ſermones mei. Quartò ponit finem huius Prou. 8.
gratiæ cum dicit. *vt fiat oblatio Gentium,* id eſt, Gentiles per meum miniſterium conuerſæ, in quo quaſi

Phil.2. quoddam ſacrificium & oblationem Deo obtulit: ſecundum illud, Et ſi immolor ſuper ſacrificium & D
obſequium fidei veſtræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis *ſiat accepta*, ſcilicet Deo per rectitu-
dinem. Vnde Pſal. Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ, oblationes & holocauſta. *& ſanctificata in ſpi-*
1.Cor.6. *ritu ſancto*, id eſt, per charitatem & alia Spiritus ſancti dona, ſecundum illud. Sanctificati eſtis in nomi-
ne domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri.

Habeo igitur gloriam in Chriſto Ieſu ad Deum, Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Chriſtus in obedientiam Gentium, verbo & factis, in virtute ſignorum atque prodigiorum: in virtute Spiritus ſancti.

ET quia ſuperiori ſermone ſe per humilitatem adeo ſubmiſiſſe viſus eſt, vt minoris apud Roma-
nos eius Epiſtola haberi poſſet: hic primo ſancta commēdatione ſuam attollit functionem, ne ni-
mia humiliatio præiudicaret dignitati Chriſti. ait ergo: *Habeo igitur, &c.* quaſi dicat. Non cogitetis id-
circo me ita geſſiſſe humiliter, quod officium meum erga vos non fuerit gloria dignum, ſed id feci
vt oſtenderem quod quicquid haberem gloriæ, id eſſe ſitum in Chriſto Ieſu, cuius fungor authorita-
te, ſed hęc gloria tandem refertur in Deum qui nobis eam donauit. Vnde Pſal. 113. Non nobis domine
non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Secundo excuſat arrogantiam quam inuidi captantes verba
Pauli poſſent illi aſcribere, dicens: *Non audeo, &c.* Hanc excuſationem intelligunt aliqui affirmatiuè
in hoc ſenſu: Non audeo loqui niſi ea quæ per me fecit Chriſtus, quaſi dicat, ſi audeo commemorare
illa quæ geſſi, non audeo tamen aliquid iactare quod non per me Chriſtus effecerit, id eſt, non glo-
Ioan.8. rior de aliquibus rebus per me geſtis tanquam meis propriis. Quia tunc inciderem in illam domini
ſententiam: Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt. Origenes hic dicit Apoſtol. velle dicere
quod non vult commemorare aliena opera quæ non per ipſum fecit Chriſtus, ſed per alios Apoſtol.
quaſi quærens de alienis laboribus gloriam aucupari, ſed illa propriè quæ per ipſum fecit: & huic ſen-
ſui confert quod pauló inferius ſubiungit ſe prædicaſſe vbi nō erat nominatus Chriſtus, ne ſuper alie-
num fundamentum ædificaret. Tertio ponit ipſum fructum de quo gloriatur dicens: *in obedientiā Gen-*
tium, quaſi dicat. Gloria mea, hæc eſt ex eo quod feci Gentes obedire fidei, & euangelio: iuxta id quod
Sup.1. ſuperius dixit ad obediendum fidei in omnibus Gentibus. Vnde Pſal. 17 in auditu auris obediuit mi-
Sup.10. hi. Quartò oſtendit modum, quo Gentes ad hanc obedientiam adduxerit. Et quia fides ex auditu eſt, E
primo dicit in verbo, id eſt, per verbum prædicationis fidei, Argumenta autem fidei prædicatæ, ſunt
bona conuerſatio & exempla prædicantis. Et quo ad hoc ſubdit, *& factis*, quaſi ſcilicet per recta opera
Mat.5. Gentes ad fidem allexi. Vnde Chriſtus: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera ve-
ſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Et quia per opera miraculorum Deus dat te-
Mar.vlt. ſtimonium doctrinæ prædicatæ, ſecundum illud: Domino cooperante & ſermonem confirmante ſe-
quentibus ſignis. Ideo ſubdit, in virtute ſignorum, puta per ſanationes ęgritudinum & prodigiorum,
id eſt maiorum miraculorum, quæ ex ſua magnitudine aliquid magni protendunt, id eſt, oſtendunt.
Sed omnia hæc non ſufficerent, niſi Spiritus ſanctus intus corda audientium ad fidem conuerteret.
Act.10. Vnde in actibus Apoſt. legimus: Quod loquente Petro verba fidei, cecidit Spiritus ſanctus ſuper om-
Heb.2. nes, qui audiebant illum. Ideo ſubdit in virtute Spiritus ſancti, & Hebræis ſcribens dicit: Conteſtāte
Deo ſignis, & prodigiis variis, Spiritus ſancti diſtributionibus.

Ita vt ab Hieruſalem, per circuitum vſque ad Illiricum, repleuerim Euangelium Chriſti.

HIc commendat officium ſuum ab amplitudine effectus, quæ amplitudo fuit eximia. Nam *ab Hie-*
Eſa.2. *ruſalem*, à qua vt ab Eſa. prænunciatum fuit, exiuit lex & verbum domini, *vſque ad Illiricum*, quæ
ſunt verba excellentis ſuperlationis, ab Hieruſalem enim ad Illiricum eſt maxima diſtantia, quia ab
Oriente ad Occidentem Septentrionalem: eſt enim Illiricum idem quod Adriaticum mare, *repleuerim*
Euangelium Chriſti, id eſt, omnia illa loca repleuerim prædicatione Euangelii. Et ne aliquis intelligat,
quod ſolum videns per rectam viam ab Hieruſalem in Illiricum prædicauerit Euangelium, ſubdit
per circuitum, ſcilicet Gentibus circunquaque prædicauit, nunc ad Septentrionem, nunc ad Meridiem
obambulans. Nam ſi conſulas Coſmographos qui ex Actis Apoſtolorum, aliiſque probatiſſimis hiſto-
riis itinera Pauli & nauigationes optima fide collegerunt, comperies eum peragraſſe Arabiam, Sy-
riam, Phœnicem, Samariam, Ciliciam, Lydiam, Pamphiliam, Lycaoniam, in qua Epheſus eſt, Phri- F
giam, Galatiam, Bithiniam, ac penè totam Aſiam minorem, atque huic Ægeo mari traiecto Macedo-
niam, in qua Theſſalonica eſt perueniſſe. Et Atticam Achaiam, in qua Corinthus eſt, ac meliorem
Græciæ partem percurriſſe in Ciprum, Rhodum, Coum, Chion, & Cretum adnauigaſſe. Fulmen di-
xeris cœlo delapſum, quod in angulos omnes ferè mundi inſiliuit, igne euangelico omnia regens.
Iob.38. Vnde ei competere poteſt illud Iob: Quis det vehementiſſimo imbri curſum. Poſtmodum captus
Hieroſolymis à Iudæis, appellauit tanquam Romanus ciuis ad Neronem Cæſarem. Vnde idcirco
ereptus à militibus Romanis, per mare, & per terras, delatus eſt ad mare Adriaticum, cuius hic me-
minit, ac demum inde naufragiis reiectus eſt in Miletem, quæ eſt malta, vnde in Siciliam ad Demum
in Italiam nauigauit.

Sic autem prædicaui Euangelium hoc, non vbi nominatus eſt Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem.

HIc commendat munus prædicationis ſuæ à difficultate, difficile enim eſt omnino ignaros ad fi-
dem conuertere, ait ergo, *Sic autem prædicaui Euangelium, non vbi nominatus eſt Chriſtus*, id eſt, nō apud
Pſal.17. illos, qui nomen Chriſti audiuerant, de quibus Pſalm. Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi. Et
Eſa.55. Ecce Gentes quas neſciebas, Gentes quæ te non cognouerunt, ad te current. Subdit autem ra-
tionem, dicens: *Ne ſuper alienum fundamentum ædificarem.* Poteſt autem alienum fundamentum duplici-
ter intelligi. Vno modo doctrina hæretica, quæ eſt omnino aliena à veræ fidei fundamento, & ſic hoc
aduerbium, *ne*, ponitur cauſaliter. Ea enim intentione Apoſt. voluit prædicare illis, qui nomen Chri-
ſti non audiuerant, ne ſi præuenti eſſent à doctrina Pſeudoapoſtolorum, difficilius eſſet eos ad verita-
tem reducere. Vnde Chriſtus Mat.7. Stultus eſt qui ædificat domum ſuam ſuper arenam, cui compa-
ratur

A ratur falſa doctrina. Alio modo, per alienum fundamẽtum poteſt intelligi, doctrina veræ fidei ab aliis
prædicata, & ſic hoc aduerbium, *ne*, accipitur conſecutiuè. Non enim vitauit Apoſtolus prædicare il-
lis, quibus ante Chriſtus fuerat prædicatus. Nam vt habetur in Actis Apo. prædicauit in Antiochia, *Act.11.*
vbi D. Petrus & alii prædicauerant, & poſtmodum Romanis, ideo debet ſic accipi prædicaui, id eſt,
procuraui ſemper & me prætuli prædicare, non vbi nominatus eſt Chriſtus, vel ſic, id eſt, eo prædi-
cante his qui de Chriſto non audierant, conſecutum eſt, vt non ædificaret ſuper alienum fundamen-
tum. Sed ipſe faceret prima fidei fundamenta. Vnde Corinthiis ſcribens dicebat: Vt ſapiens Archite- *1.Cor.3.*
ctus fundamentum poſui.

Sed ſicut ſcriptum eſt: Quoniam quibus non eſt annunciatum de eo, videbunt, & qui non audierunt de eo, intelligent.

HIc oſtendit quod prædicatio ſua facta vbi Chriſtus nón fuerat nominatus, & effectus eius præ-
nunciata fuerat ab Eſa. Propheta, dicens: *Sed ſicut ſcriptum eſt, &c.* In quibus verbis Propheta vide- *Eſa.2.*
tùr prędicere, quod Gentiles nobiliori modo eſſent peruenturi ad cognitionem Chriſti, quàm Iudęi,
qui antea cognouerant. Oſtendit ergo excellentiam quantum ad cauſam cognitionis, quę duplex eſt,
ſcilicet verba audita, & res viſæ. Hi enim duo ſenſus, viſus, & auditus plurimum ancillantur nobis
ad comparandam rerum cognitionem. Viſus via inuentionis, auditus verò per viam diſciplinæ.
Iudæi ergo peruenerunt in noticiam miniſteriorum Chriſti per verba annunciata eis à Prophetis, ſe- *1.Pet.1.*
cundum illud: Prophetæ quæ de futura in vobis erat gratis prophetauerunt, præſcrutantes in quod,
vel quale tempus ſignificaret eis ſpiritus Chriſti, prænuncians eas quæ in Chriſto ſunt paſſiones. Sed
Gentiles huiuſmodi myſteria, iam realiter impleta vident, ideo dicit: *Quoniam Gentes, quibus non eſt an-
nunciatum per Prophetas de eo*, id eſt, Chriſto, ſicut fuit annunciatũ Iudæis, videbunt res impletas. Vnde
Chriſtus. Multi Reges & Prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, &c. Secun- *Luc.10.*
dò oſtendit excellentiam quantum ad modum cognoſcendi, quia Iudæi ex annunciatione Propheta-
rum ſolum auditum habebant, ſecundum illud: Auditum audiuimus à domino, &c. Sed Gentiles ex *Abdi.1.*
B viſione intellectum perceperunt. Vnde dicit. *Et qui non audierunt*, ſcilicet Gentiles qui non audierunt
prænunciari Chriſtum per Prophetas, *intelligent*, ſcilicet per fidei veritatem, de quo intellectu Pſal. Et *Pſal.2.*
nunc Reges intelligite.

TERTIA PARS COMMENTI XV. CAPITIS.

Propter quod impediebar plurimum venire ad vos: & prohibitus ſum, vſque adhuc.

IN hac. 3. huius ca. parte ſe excuſat de dilatione viſitationis. Et præponit præteritum viſitationis im-
pedimentum, ait ergo, Dixi quo modo prædicaui euangelium per multa loca in quibus Chriſtus
non fuerat nominatus, *Propter quod*, hactenus, *impediebar plurimum*, ex huiuſmodi occupatione, *venire ad
vos*. Et iſtud impedimentum vſq; nunc durauit, vnde ſubdit: *& prohibitus ſum vſque adhuc*, quod quidẽ
poteſt referri ad multitudinem occupationum, quas in aliis locis habuerat, vel etiam ad diuinam pro-
uidentiam, per quam Apoſtoli impediebantur, ne peruenirent ad quoſdam, quia dirigebantur in ſalu
tem aliorum, ſecundum illud: Tranſeuntes Phrigiam & Galatiæ regionem, vetati ſumus à Spiritu *Act.16.*
ſancto loqui verbum in Aſia. Vnde & ſupra. 1. dixit: Sæpe propoſui venire ad vos, & prohibitus ſum
vſq; adhuc Et hoc eſt quod dicit Iob de nubibus, per quas prædicatores intelliguntur. Luſtrant cũcta
per circuitum quocunq; voluntas gubernantis direxerit.

Nunc verò vlterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos, ex multis iam præcedentibus annis, cum in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero quod præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, ſi vobis primum ex parte fruitus fuero.

HIc manifeſtat propoſitum ſuum de eorum viſitatione, dicens: Vſque modo prohibitus fui vos vi-
ſitare. *Nunc verò*, iam peragratis omnibus his locis, *vlterius non habens locum*, id eſt, neceſſitatem per-
C manendi, *in his regionibus*, in quibus iam per me fundata eſt fides, *cupiditatem habens veniendi ad vos, ex mul-
tis iam præcedentibus annis*. Vnde ſup. 1. dixit: Deſidero enim videre vos, vt aliquid impartiar vobis gra
tiæ ſpiritualis. *Cum in Hiſpaniam proficiſci cœpero*, quo etiam ire intendebat, vt etiam in extremis terræ
fundamenta fidei collocaret, ſecundum illud: Dedi te in lucem Gentium vt ſis ſalus mea vſq; ad extre- *Eſa.49.*
mum terræ. *ſpero quod præteriens videam*, id eſt, videbo vos. per quod dabat intelligere, quod non inten-
debat ad eos principaliter ire, quia reputabat eis ſufficere doctrinam D. Petri, qui primus inter Apo-
ſtolos fidem Romanis prędicauit. Et quia tunc Romani dominabantur in toto Occidente, eorum au-
xilio & ducatu ſperabat ſe in Hiſpaniam proficiſci. Vnde ſubdit, *Et à vobis deducar illuc*, intendebat ta-
men inter eos aliquam moram contrahere. Vnde ſubdit. *ſi vobis primum ex parte fruitus fuero*, id eſt, con- *Sup.1.*
ſolatus fuero vobiſcum, ſecundum illud: Simul conſolari in vobis. & hoc *ex parte*, ſcilicet temporis: *In lib. de doc*
quia pro aliquo tempore intendebat cum eis conſolari. Si obiiciatur quod D. Aug. dicit, quod illis ſo- *tri. Chriſt.*
lis rebus fruendum eſt, quę nos beatos faciunt, ſcilicet patre, filio, & Spiritui ſancto. Ideo inconuenien
ter dicit ſe fruiturum Romanis. Dicendum quod prout ibidem Auguſt. dicit, Homine in ſe non eſſe
fruendum, ſed in Deo, ſecundum illud ad Philo. Ita frater ego te fruar in Domino, quod eſt delectari
in homine propter deum. Et ſic intelligendũ eſt quod dicit, *ſi primum fruitus fuero vobis*, ſcilicet in Deo.
Vel quod dicit ex parte, poteſt referri ad bonos, quibus poterat frui in Deo. Nam alia parte, ſcilicet
malis non poterat frui, ſed magis de eis dolere ſecundum illud, Ne cum venero humiliet me Deus *2.Cor.12.*
apud vos, & lugeam multis ex his qui ante peccauerunt.

Nunc igitur proficiſcar in Hieruſalem miniſtrare ſanctis. Probauerunt enim Macedonia, & Achaia collationem aliquam facere in pauperes ſanctorum, qui ſunt in Hieruſalem: placuit enim eis, & debitores ſunt eorum. Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt Gentiles, debent & in carnalibus miniſtrare illis.

Hic primo aſſignat cauſam quare differebat viſitationem, dicens: *Nunc igitur proficiſcar*, id eſt, non D
ſtatim veniam ad vos, quia proficiſcor *in Hieruſalem miniſtrare ſanctis*. Ad cuius intelligentiã ſcien-
dum eſt, quod illi qui ex Iudæis conuertebantur ad fidem venditis poſſeſſionibus, de illarum precio
Act. 4. communiter viuebant, quod cum defeciſſet, quadam magna fame imminēte, Diſcipuli ſcilicet Chri-
Act. 11. ſtiani ex diuerſis partibus mundi, prout quiſq; habebat propoſuerunt ſinguli mittere habitantibus in
Iudæa. quod & fecerunt mittentes ad ſeniores per manus Barnabæ, & Pauli. Miniſterium igitur ſan-
ctorum hic dicit miſericordiam ſiue eleēmoſynam, quam fidelibus attulit in Hieruſalem, ſecundum
illud: quos probaueritis, hos mittam perferre gratiam veſtram in Hieruſalem, quod ſi dignum fuerit
1. Cor. vlt. vt & ego eam, mecum ibunt. Secundo exponit quod dixerat de miniſterio ſanctorum, dicēs: *Probaue-
runt enim*, id eſt, approbauerunt, *Macedonia & Achaia*, id eſt, fideles vtriuſq; regionis, per me conuerſi,
collectionem aliquam facere, id eſt, aliquam collectam, *in pauperes ſanctorum* .i. ad vſum pauperum Chriſti,
Eccle. 12. qui ſunt de numero ſanctorum, ſecundum illud: Da bono, & non recipias peccatorem, *qui ſunt in Hie-
2. Cor. 9. ruſalem*, ſcilicet in paupertate viuentes. de quibus ad Corint. ſcribens dicit: De miniſterio quod fit in
ſanctos ex abundanti eſt mihi ſcribere vobis: Scio enim promptum animum veſtrum de quo pro vo-
Sup. 13. bis glorior apud Macedones. Tertio aſſignat rationes dictorum, quarum prima eſt beneplacitum,
Vnde dicit, *placuit enim illis*. Secunda eſt debitum. Vnde ſubdit, *& debitores ſunt eorum*, reddenda autem
ſunt omnibus debita, rationem verò debiti aſſignat dicens. *Nam ſi Gentiles participes effecti ſunt bonorum
ſpiritualium, quæ erant principaliter eorum*, id eſt, Iudæorum, id eſt, noticiæ diuinæ, promiſſorum & gratiæ,
Sup. 9. iuxta illud: Quorum eſt adoptio filiorum Dei, & gloria, &c. & illud, Socius radicis & pinguedinis
oliuæ factus es. Sunt etiam facti participes ſpiritualium eorum, per hoc quod illi prædicatores eis mi-
Sup. 11. ſerunt, *debent & in carnalibus miniſtrare eis*, ſecundũ illud: In diuiſione ſortis da, & accipe. & Pſal. Sumite
Eccle. 14. Pſalmum, id eſt, ſpiritualia, & date tympanum, id eſt, temporalia. Et ex hoc habetur quod debentur
ſumptus, non ſolum his qui prædicant, ſed etiam his qui prædicatores mittunt.

*Hoc igitur cum conſummauero, & aſſignauero eis fructum hunc: per vos
proficiſcar in Hiſpaniam.*

Hic præfigit terminum quo ad eos ſit venturus dicens: *Hoc igitur*, ſcilicet miniſterium ſanctorum, E
cum conſummauero, & aſſignauero eis fructum hunc, id eſt, eleēmoſynam Gentilium qui eſt quidam
fructus cõuerſionis eorum. Vnde Oſeas. 10. Vitis fructuoſa Iſrael fructus eſt ei adæquatus. Sed mirum
videtur quod Apoſt. hic ſcripſerit ſe in Hiſpaniam profecturum, cum nuſquam legatur ipſum iuiſſe.
Act. vlt. Fuit enim captus in Hieruſalem, & inde perlatus in vinculis, Romæ autem cum D. Petro martyrium
conſummauit. Quidam autem dicunt quod cum veniſſet Romam, permiſſum eſt Paulo manere ſibi-
Act. vlt. met, cum cuſtodiente ſe milite. Et poſtea dicitur quod manſit biennio toto in ſuo conductu & in illo
ſpacio, dicunt eum in Hiſpaniam iuiſſe. Verum quia hoc certum nõ eſt, melius dici poteſt quod Apo-
ſtolus proponebat ſe facturum quod dicebat, & ſic verba erant intelligenda quaſi inſinuātia eius pro-
Iaco. 4. poſitum, & non futurum euentum qui erat occultus in diuina prouidentia. Ideo eum prædicere non
poterat, niſi ſub cõditione, de qua D. Iacobus: Dicatis ſi Dominus voluerit, & ſi vixerimus faciemus
2. Cor. 1. hoc aut illud. Et ſic etiam Apoſtolus ſe excuſat ad Corinthios de eo, quod non fuerat ad eos prout
promiſerat dicens: Cum ergo hoc volui, nunquid leuitate vſus ſum, aut quæ cogito, ſecundum car-
nem cogito, vt ſit apud me eſt & non: Et ſic ex hoc quod ex iuſta cauſa prætermiſit facere quod promi-
22. quæſt. 2. ſerat ſe immunem à leuitate & carnalitate, ac falſitate dicit, vnde Gelaſius Papa: Beatus inquit Pau-
lus Apoſtolus non ideo, quod abſit, fefelliſſe credendum eſt, aut ſibi extitiſſe contrarius: quoniam cum
ad Hiſpaniam ſe promiſiſſet iturum diſpoſitione diuina maioribus occupatus cauſis, implere non po-
tuit quod promiſit. Quantum enim ipſius voluntatis interfuit, hoc pronunciauit, quod re vera vo-
luiſſet efficere: Quantum verò ad diuini ſecreta conſilii, quæ vt homo non potuit (licet ſpiritu Dei
4. Reg. 4. plenus) agnoſcere ſuperna prætermiſit, diſpoſitione præuentus. Licet enim ſpiritum propheticum ha-
buerit, tamen Prophetis non omnia reuelantur: Heliſæus enim dixit de Samaritana, Anima eius in
amaritudine eſt, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi.

Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Chriſti veniam. F

Prænunciat hic fructum viſitationis ſuæ dicens: *Scio autem*, ſcilicet ex fiducia diuinæ gratiæ, *quoniã
veniens ad vos in abundantia benedictionis Chriſti veniam*, id eſt, Chriſtus abundantius ſuam benedictionem
Pſal. 83. dabit vobis in meo aduentu, de qua benedictione Pſalm. Et enim benedictionem dabit legiſlator,
Gen. 30. ibunt de virtute in virtutem. Et ſic Laban dixit ad Iacobum, Experimento didici quod benedixerit
mihi Deus, propter te.

*Obſecro ergo vos fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſancti ſpiritus vt ad-
iuuetis me in orationibus veſtris, pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus, qui ſunt in Iudæa,
& obſequii mei oblatio accepta fiat in Hieruſalem ſanctis: vt veniam ad vos,
cum gaudio per voluntatem Dei, vt refrigerer vobiſcum.*

Hic petit ab eis orationum ſuffragia. Et tria facit. Primo, inducit Romanos ad orandum pro ſe ex
tribus. Primo, ex ſuprema charitate, cum dicit: *Obſecro ergo vos fratres*, prout ad Philemonem ſcri-
Sup. 12. bens dicit, Propter charitatem autem magis obſecro. Secundo ex reuerentia Chriſti, cuius ipſe erat
miniſter dicens: *per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum*, in quo omnes vnum ſumus. Tertio ex dono
Spiritus ſancti, quod eius miniſterio tradebatur. Vnde ſubdit, *& per charitatem Spiritus ſancti*, quam
Sup. 5. Spiritus ſanctus in cordibus noſtris diffundit. Secundo petit auxilium orationis eorum dicens: *vt
adiuuetis me in orationibus veſtris ad Deum*, ſcilicet pro me fuſis, frater enim qui adiuuatur à fratre, quaſi
Prou. 18. ciuitas firma. Hoc autem vt Gloſ. ait, non ideo dicit Apoſtolus, quod ipſe minus mereatur quàm alii
minores, ſed ordinem ſequitur. primo quidem vt ab Eccleſiis pro rectore ſuo fiat oratio, ſecundum il-
1. Tim. 2. lud: Obſecro igitur primo omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones

pro

A pro omnibus hominibus. Pro regibus, & omnibus qui ſunt in ſublimitate conſtituti, &c. Secundò
quia dum multi minimi congregantur magis merentur. Et ideo impoſſibile eſt vt multorum preces
non impetrent. Vnde Chriſtus: Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quancunque Mat.18.
petierint, fiet illis à patre meo, qui eſt in cœlis. Tertio, vt dum multi orant, multi etiam gratias agant
exauditi, ſecundum illud: Adiuuantibus vobis in oratione pro nobis, vt per multos gratiæ agantur 2.Cor.1.
Deo. Tertio, ponit ea quæ vult impetrari. Quorum primum pertinet ad hoſtes quos habebat in Iu-
dæa. Vnde dicit: *vt liberer ab infidelibus qui ſunt in Iudæa*, qui præcipuè Paulum impugnabant, & odie-
bant, quia fiducialiter prædicabat ceſſationem legalium, ſecundum illud: Audierunt de te, quod diſ- Act.21.
ceſſionem doces à Moyſe, &c. Secundum pertinebat ad eos ad quorum miniſterium ibat. Vnde ſub-
dit: *& oblatio obſequii mei*, id eſt, eleēmoſyna in qua eis miniſtro, *fiat accepta ſanctis, qui ſunt in Hieruſalem*,
vt ſcilicet ex hac prouocentur ad gratias agendum Deo, & ad orandum pro ipſis Gentibus à quibus Eccle.31.
recipiunt. Vnde Sap. Splendidum in panibus benedicēt labia multorum. Tertium pertinet ad ipſos
quibus ſcribebat. vnde ſubdit: *vt veniam ad vos in gaudio*, & hoc per voluntatem Dei, contra quā nihil
agere volebat. Vnde dicebat: Obſecrās ſi quo modo proſperū iter habeam in voluntate Dei venien-
di ad vos, *& refrigerer vobiſcum*, id eſt, ex veſtra præſentia refrigerium tribulationū mearum accipiā.
Deus autē pacis ſit cum omnibus vobis, Amen. Hic pro eis orat dicens: *Deus autem dator pacis ſit cum omnibus
vobis* per hoc, ſcilicet quod vos ad inuicem pacem habeatis. Vnde ad Corinth. ſcribens dicebat: Idem 2.Cor.13.
ſapite, & Deus pacis & dilectionis erit vobiſcum. Subiungit *Amen*, id eſt, fiat; ſecundum illud Pſal.
Et dicet omnis populus fiat, fiat, vbi in Hebrēo habetur Amen, Amen.

EPITOME XVI. CAPITIS.

IN hoc capite prout in præcedenti Apoſt. ſcribit quædam familiaria pertinentia ad alios. Et primo
ſpecialiter cōmendat aliquos monens quid ad alios facere debeant, & quid alij ad eos agant, & qui-
bus ac quo modo ſalutationes exhiberi debent, aſſignādo cauſas & rationes. Secundo ibi, *Rogo autem
vos, &c.* hortatur Romanos cauere ab his qui diſſenſiones & offendicula faciunt, maxime in doctrina
B fidei, & aſſignat duas rationes quarum vna ſumitur ex parte illorum quos vult vitari. Altera verò
ex conditione Romanorum, qui ſe exhibebant faciles ad ſequendum bonum & malum. Commen-
dans eos de facilitate ad bonum, & reddens eos cautos cōtra malum, promittens diuinum auxilium
contra deceptores. Tertio ibi, *Salutat vos, &c.* ſalutes mittit Romanis nomine eorum qui cum ipſo
erant in Achaia. Deinde abſoluit epiſtolam per ſolennem gratiarum actionem, quam refert Deo, vt
mos ei eſt in omnibus epiſtolis.

EXPOSITIO LITERALIS XVI. CAPITIS.

C*Ommendo autem vobis Phœben ſororem noſtram*, ſcilicet in fide, *quæ fidelis eſt in miniſterio eccleſiæ quæ eſt
Cenchris*, id eſt, in portu Corinthiorum vbi aliqui Chriſtiani erant cōgregati, quibus ipſa de ſuis
facultatibus miniſtrabat, *vt eam ſuſcipiatis in Domino*, id eſt, propter honorē Dei *digne ſanctis*, id eſt, ſicut
dignum eſt recipi ſanctos: *& aſſiſtatis ei* conſilium, auxilium & fauorem præſtando, *in quocunque nego-
tio veſtri indiguerit*. habebat fortè aliquid expedire in curia Cæſaris: *etenim ipſa quoque aſtitit multis & mihi
ipſi* de ſuis facultatibus miniſtrando: *Salutate Priſcam & Aquilam*, qui erat vir Priſcæ *adiutores meos in
Chriſto Ieſu*, id eſt, in fide Ieſu Chriſti prædicanda: apud eos enim Apoſt. Corinthi hoſpitabatur. *Qui* Act.18.
pro anima mea, id eſt, vita mea *ſuas ceruices ſuppoſuerunt*, id eſt, mortis periculo pro vita mea conſeruan-
da ſe expoſuerunt. *Quibus non ſolum ego gratias ago, ſed & cunctæ eccleſiæ Gentium*, tanquam de ſalute ſerua-
ta ſui proprij Apoſtoli *& domeſticam eccleſiam eorum*, id eſt, familiam quam vocat eccleſiam propter pro-
batam fidem & religionem illorum. *Salutate Epænetum dilectum mihi qui eſt primitiuus eccleſiæ Aſiæ in Chri-
ſto Ieſu*, id eſt, qui fuit primo conuerſus ad fidem Chriſti in eccleſia Aſiæ, qui tunc erat Romæ. *Saluta-
te Mariam quæ multum laborauit in vobis*, ad hoc vt eos ad concordiam reuocaret. *Salutate Andronicum* qui
cæcus erat & filius Iuliæ. ideo ſubiungit *& Iuliam*, ſcilicet matrem. *cognatos meos*, id eſt, Iudęos ex tribu
C Beniamin. *& concaptiuos meos*, id eſt, qui mecum aliquando fuerunt in carcere detenti, *qui ſunt nobiles in
Apoſtolis*, id eſt, inter prædicatores: *& ante me fuerunt in Chriſto Ieſu*, id eſt, prius conuerſi fuerūt ad fidem
Chriſti q̄ ego. *Salutate Ampliatum dilectiſſimum mihi in Domino*, id eſt, in dilectione charitatis quæ eſt in
Chriſto. *Salutate Vrbanum adiutorem noſtrum & Stachim dilectum meum*: quos coniungit, quia fortè ſimul
habitabant vel aliqua alia neceſſitudine erant coniuncti. *Salutate Apellen probum in Chriſto Ieſu*, id eſt,
approbatū à Chriſto, fortè per aliquas tribulationes. *Salutate eos qui ſunt ex Ariſtoboli domo* in qua multi
fideles erant congregati, *qui ſunt in Domino*, id eſt, fideles *& baptizati* in Chriſto: ipſum verò nō ſalutat,
quia fortè erat abſens. *Salutate Herodionem cognatum meum*, qui ex hoc dicitur fuiſſe Iudæus. *Salutate eos
qui ſunt ex Narciſſi domo* qui dicitur fuiſſe presbyter & peregrinabatur per deſerta loca, vt fideles Chri-
ſti confortaret in fide. Et quia in domo eius erant aliqui infideles, ideo ad diſcretionem illorum ſub- Mat.25.
dit, *qui ſunt in Domino*. *Salutate Tryphænam & Tryphoſam quæ laborant in Domino*, id eſt, in miniſterio ſancto-
rum quod Dominus ſibi reputat fieri. *Salutate Perſidem chariſſimam quæ multum laborauit in Domino*, hor-
tando alios & miniſtrando ſanctis in paupertate ac etiam in multis aliis laboribus. *Salutate Ruffum ele-
ctum in Domino*, id eſt, in gratia Chriſti, *& matrem eius* ſecundum carnem *& meam* beneficio: multa
enim beneficia & obſequia exhibuerat Apoſtolo. *Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam,
Hermem & qui cum eis ſunt fratres*, quos ſimul ſalutat, quia ſimul concorditer habitabant. *Salutate Philo-
logum & Iuliam, Nereum & ſororem eius & Olympiadem & omnes qui cum eis ſunt ſanctos*, id eſt, in fide Chri-
ſti ſanctificatos. *Salutate inuicem in oſculo ſancto*, & non libidinoſo vel doloſo. *Salutant vos omnes eccleſiæ
Chriſti*, id eſt, in nomine & fide Chriſti congregatæ: quia omnes ſalutem vobis optant & pro
vobis orant.

SECVNDA PARS XVI. CAPITIS. D

R*Ogo autem vos fratres vt obſeruetis*, id eſt, diligenter conſideretis & cognoſcere curetis, non ad ſe-
quendum vel imitandum, ſed fugiendum & cauendum *eos qui diſſentiones*, id eſt, diuiſiones ſectas
Gal.1. aut ſchiſmata *& offendicula*, ex quibus ſequuntur ſcandala *præter doctrinam quam vos didiciſtis faciunt, &*
declinate, id eſt, ſeparate vos *ab illis*, vt eorum falſam & erroneam doctrinam fugiatis. *Huiuſcemodi enim*
Phil.3. *Chriſto domino noſtro non ſeruiunt, ſed ſuo ventri.* non enim prædicant propter gloriam Chriſti, ſed propter
quæſtum vt ventrem ſuum impleant. *& per dulces*, id eſt, ornatos fucatos ac faleratos ſermones in qui-
bus ſanctitatem & amicitiam prætendunt: *& benedictiones*, quibus, ſcilicet benedicunt & laudando
Eſa.3. ac adulando & ſe amicos fingendo & aliis detrahendo, *ſeducunt corda innocentium*, id eſt, ſimplicium &
imperitorum. *Veſtra enim obedientia in omni loco diuulgata eſt*, id eſt, annunciata in vniuerſo mundo: eo
quod tunc Roma erat caput orbis. *Gaudeo igitur in vobis* quia, ſcilicet fidei obediſtis et hoc in charitate,
Sed volo vos ſapientes eſſe in bono, vt ſcilicet ei quod bonum eſt inhæreatis & teneatis. *& ſimplices*, id eſt,
1.Pet.5. cautos *in malo*, ne faciliter illis credatis & ne per aliquam ſimplicitatẽ illis adhæreatis, aut aliquo mo-
do declinetis. *Deus autem pacis*, ſcilicet dator qui diſſenſiones & diuiſiones ac ſeductiones odit, *contu-
rat Satanam*, id eſt, diabolum & aduerſarium veſtrum *ſub pedibus veſtris*: quia, ſcilicet per veſtrã ſapien-
tiam eum vincetis. quod fiet *velociter* in aduentu meo. *Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti*, quæ ſufficit ad
tuendos vos à malis, ſit *vobiſcum* in aduentu meo.

TERTIA PARS XVI. CAPITIS.

S*Alutat vos Timotheus adiutor meus* in prædicatione euangelij, *& Lucius et Iaſon & Soſipater cognati mei*,
quia Iudæi erant, ſcilicet vos ſalutant. *Saluto vos ego Tertius* nomine ſcriba qui dictante Apoſtolo
ſcripſi epiſtolam in Domino, ſcilicet vos ſaluto. *Salutat vos Caius hoſpes meus & vniuerſæ eccleſiæ*: quia omnes
fideles in hoſpitium recipiebat, cui D. Ioannes ſuam tertiam direxit epiſtolam. *Salutat vos Eraſtus ar-
charius ciuitatis*, qui cuſtodiebat archam communem & communes reditus ciuitatis, & alius nomine E
Quartus frater, id eſt, Fidelis. *Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti* ſit ſcilicet *cum omnibus vobis. Amen*, id eſt, vti-
nam fiat. *Ei autem*, ſcilicet Deo *qui potens eſt confirmare*, ſcilicet in fide *iuxta euangelium meum*, id eſt, quod
ego prædico: *& etiam prædicationem Ieſu Chriſti*, qui primo euangelium prædicauit *ſecundum reuelationem
myſterii temporibus æternis taciti*, id eſt, ſecreti de incarnatione filij Dei vel de vocatione Gentium, quia
à principio mundi aliis generationibus fuit occultatum. *Quod nunc patefactũ eſt per ſcripturas Propheta-
rum*, quæ nunc impletæ ſunt & aliis generationibus publicatæ *ſecundum præceptum æterni Dei*, qui my-
ſterium hoc publicare & annunciare præcipit nobis *ad obeditionem fidei in cunctis Gentibus*, id eſt, vt om-
nes Gentes cognoſcant & credãt ac obediant fidei *cogniti*, ſcilicet æternaliter *ſoli ſapienti Deo*. ſed nec re-
uelatum eſt nobis *per Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen*, fiat.

COMMENTVM XVI. CAPITIS.

*Commendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt in miniſterio
Eccleſiæ, quæ eſt Chencris.*

HAnc primam huius capitis partem Apoſt. expendit in ſalutationibus priuatarum per-
ſonarum. Erat enim tunc maxime operæpretium ad incitãdam fouendamq; naſcentem
religionem Chriſtianã, inſignes perſonas omnibus eſſe notas, vt mutuis virtutis exem-
plis ſeſe omnes exſtimularent & promouerent, inter quos vel hac ratione ſanctitas coa-
leſceret inter Gentes Chriſtiani nominis inimicas. Eratq; ad rem decentiſſimum ſuis
quemq; laudibus proſequi, qui aliquid emolumẽti ſuis vel fauoribus vel ſudoribus at- F
tuliſſet eccleſiæ, vt alij ad ſimilia excitarentur. Qua de re Apoſt. neminem ferè in huiuſmodi ſaluta-
tionibus nominat, quem non ſuis titulis & virtutibus efferat, & exornet inter eas perſonas. Primo
commendat Phœben, proprium eſt nomen inſignis mulieris, quæ in domo ſua ſuſcipiebat diſcipulos
ac pauperes Chriſti, quæ Romam pergebat epiſtolam Apoſtoli deferens negocia ardua illic habens.
Secundo deſcribit eam ex fidei religione dicens: Sororem noſtram, omnes enim mulieres fideles ſoro-
res vocantur, prout & omnes viri fratres. Tertio ex officio pietatis cum dicit: Quæ in miniſterio eſt
eccleſiæ, quæ eſt Chencris, id eſt, quæ victũ miniſtrat & neceſſaria eccleſiæ, quæ eſt Chencris in por-
Luc.8. tu, ſcilicet Corinthiorum, vbi aliqui Chriſtiani erant congregati, quibus dicta mulier ſeruiebat, pro-
1.Tim.5. ut de ipſo Chriſto dicitur quod quædã mulieres miniſtrabant de facultatibus ſuis. Et de vidua eli-
genda dicit Apoſt. Si hoſpitio recepit, Si pedes ſanctorum lauit. Ex quibus apparet non eſſe malum
literas commendatitias in bonum finem petere & accipere. *Vt eam ſuſcipiatis in Domino digne ſanctis: &
aſſiſtatis ei in quocunque negocio veſtri indiguerit. etenim ipſa aſtitit multis, & mihi ipſi.* Hic manifeſtat in qui-
bus vult eam commendari, & deinde rationem aſſignat. Primum in quo vult eam commẽdatam ha-
beri, eſt vt digne ſuſcipiatur in Domino, id eſt, propter honorem Dei ſecundum quod dignum &
Mat.10 conueniens eſt recipi ſanctos, iuxta illud: Qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti reci-
piet. Secundum eſt vt eam ſolicite adiuuent. Vnde ſubdit *Vt aſſiſtatis ei*, ſcilicet conſilium, auxilium &
1.Theſ.4 fauorem præſtando in quocunque negocio veſtri indiguerit, habebat enim forte aliquid expedire in
curia Cæſaris. Si obiiciatur illud, Veſtrum negocium agatis, quaſi dicat, Non intromittatis vos de
negociis alienis. Dicendum quod aſſiſtere negociis alienis contingit dupliciter. Vno modo ſecu-
lariter propter fauorem hominum, vel lucrum, & hoc non conuenit ſeruis Dei, ſaltem clericis Deo
2.Tim.2. dicatis, ſecundum illud: Nemo militans Deo implicat ſe negociis ſecularibus. Alio modo aſſiſtit
aliquis negociis alienis ex pietate, puta in auxilium indigentium & miſerorum, & hoc eſt religio-
ſum

A ſum ſecundum illud: Religio munda & immaculata apud Deum & patrem, hæc eſt viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. Et hoc modo Apoſt. hic loquitur. Deinde aſſignat rationem quare id facere debeant, oſtendendo meritũ eius dicens. *Etenim ipſa quoque aſtitit multis & mihi ipſi.* Vnde Eſa. 3. Dicite iuſto quoniam bene: retributio enim manuum, id eſt, operum eius fiet ei. Et Chriſtus: Beati miſericordes quoniam miſericordiam conſequentur. Iaco. 1. Mat. 5.

Salutate Priſcam, & Aquilam adiutores meos in Chriſto (qui pro anima mea ſuas ceruices ſuppo-ſuerunt: quibus non ſolus ego gratias ago, ſed & cunctæ Eccleſiæ Gentium) & domeſticam Eccleſiam eorum.

HIc petit ſalutari Aquilam, & Priſcam vxorem eius, quamuis vxorem prænominauerit eo forſan quod ob inſignem deuotionem & probitatem præclari eſſet nominis. Origenes & Chryſoſtomus dicunt hos duos fuiſſe illos ciues Corinthii, quorum hoſpitio exceptus eſt Paulus, dum ab Athenis Corinthum veniret. Qui quidem Aquila profeſſione Iudęus, genere fuit Ponticus: cuius vxor ibi hic nõ Priſca ſed Priſcilla vocatur, niſi forſan diminutiuum ſit ab eo, quod eſt Priſca. Eratq; eiuſdem artis cũ Apoſtolo, puta ſcænifactoriæ, hoc eſt conſuendorum tabernaculorũ. Qua de cauſa dicitur ad illum diuertiſſe, cum applicaret Corinthum. Neq; Corinthi primum, ſed & Epheſi cõſtat habitaſſe. Act. 18. Ex quo loco cum Paulus miſiſſet ad Corinthios priorem epiſtolam, quę hanc anteceſſit, inter alias ſalutationes ait: Salutant vos in Dño multũ Aquila, & Priſcilla, cum domeſtica eccleſia ſua, apud quos & hoſpitor. Aſſignat deinde rationem. *Adiutores meos in Chriſto Ieſu.* Non quidem adiutores in prædicta arte mechanica, ſed in præſidiis, ſubſidiisq; euangelij promulgãdi. *Qui pro anima mea ſuas ceruices ſuppoſuerunt,* id eſt, ſeipſos pro vita mea conſeruanda mortis periculo expoſuerũt, quod eſt iudicium maximæ charitatis. Cum maiorem hac dilectionem nemo habeat, q̃ vt ponat quis animã ſuam pro amicis ſuis. Et quia vita Apoſtoli nõ tam ſibi quàm aliis neceſſaria erat, ſecundum illud: Permanere autem in carne neceſſariũ propter vos. Ideo ſubdit *quibus non ſolus ego gratias ago, ſed & cunctæ eccleſiæ Gentium,* quarum ſum Apoſtolus, & doctor. Et etiam ſalutate *domeſticam eorũ eccleſiam:* habebat enim in domo ſua multos fideles congregatos. *Salutate Epænetum dilectum mihi, qui eſt primitiuus eccleſiæ Achaiæ in Chriſto Ieſu.* Hic petit ſalutari Epænetum qui interpretatur laudatus, vel laudabilis, qui erat Apoſtolo 1. Cor. vlt. Ioan. 15. Philip. 1. 1. Tim. 3.

B dilectus, eo quòd erat prima fruges chriſtianiſmi in Aſia. vnde dicit primitiuus Aſiæ. Alij textus habent Achaiæ, id eſt, primus qui illic fidem Chriſti ſuſcepit, quod pertinet ad eius magnam dignitatem. Vnde Apoſt. Acceſſiſtis ad eccleſiam primitiuorum, qui conſcripti ſunt in cœlis. Tunc autem erat Romæ. *Salutate Mariam, quæ multum laborauit in vobis.* Interſerit fœminas viris, & inter eas Mariam ciuem Romanam, quæ multum laborauerat & operam nauauerat naſcenti Eccleſiæ Romanæ, maximè ad componendam pacem inter Iudæos & Gentiles. quorum diſcordiam pertulerat ad Apoſtolum, vt Hugo Cardinalis ait, vnde merebatur, ſecundum illud: Bonorum laborum glorioſus eſt fructus. Heb. 12. Sap. 3.

Salutate Andronicum, & Iuniam cognatos & concaptiuos meos: qui ſunt nobiles in Apoſtolis, qui & ante me fuerunt in Chriſto Ieſu.

HOs deſcribit ex genere, cum dicit cognatos meos. in quo oſtendit eos fuiſſe Iudęos ſicuti dixerat: Qui ſunt cognati mei ſecũdum carnem. Secundo ex paſſione pro Chriſto ſuſcepta, dicens *& concaptiuos meos:* fuerant enim aliquando comprehenſi & in carcerem detruſi, cum Apoſtolo: qui dicebat in carceribus abundãtius. Tertio ex authoritate, cum dicit, *Qui ſunt nobiles in Apoſtolis,* id eſt, inter prædicatores, ſecundum illud: Nobilis in portis vir eius cum ſederit cũ ſenatoribus terrę. Quarto ex tempore cum dicit: *Et ante me fuerunt in Chriſto Ieſu.* prius enim fuerunt conuerſi ex iudaiſmo ad fidem Chriſti q̃ Apoſtolus. vnde ex hoc eis maior reuerentia debebatur, ſecundum illud: Seniorem non increpaueris, ſed obſecra vt patrem. Sunt qui legant Andronicum & Iuliam, ac ſi Iulia fœmina eſſet, & fortè Andronici vxor. Sed probabilius legendum eſt Iuniam vt ſit nomen viri Iunias. *Salutate Ampliatum dilectiſſimum mihi in Domino.* Quamuis (vt Origen. ait) huic nihil egregium videatur aſcribere, tamen ex hoc ipſo quod dilectus erat Apoſtolo laudabilis eſt. *Salutate Vrbanum, adiutorem noſtrum in Chriſto Ieſu & Stachin dilectum meum* Forſan hic erat miniſter verbi, & ſic adiutor in prædicatione fidei, cui con- Supra. 9. 2. Cor. 11. Prou. vlt. 1. Tim. 5. Iob. 23.

C iungit Stachim. quia fortè ſimul habitabant, vel quia aliqua alia neceſſitudine coniuncti erant. *Salutate Apellen, probum in Chriſto.* Hunc Apellen vocat probum in Chriſto, id eſt, approbatũs Chriſto per tribulationes, ſecundum illud: Probauit me ſicut aurum quod per ignem tranſit. Vel probum, id eſt probatæ virtutis. *Salutate eos qui ſunt ex Ariſtoboli domo.* Hunc Ariſtobolum ait D. Ambr. congregatorem fuiſſe fidelium. Et quia forſan ille vel mortuus erat vel abſens eum non ſalutat, ſed domum eius veluti ſcholam fidei & morum. *Salutate Herodionem cognatum meum.* Probabile eſt hunc fuiſſe Iudæum, niſi fortè aliqua alia ratione eſſet illi cognatus, ſicuti de Andronico & Iunia prænotauimus. *Salutate eos qui ſunt ex Narciſſi domo, qui ſunt in Domino.* Hunc Narciſſum D. Ambr. ait fuiſſe presbyterum officio functum peregrini, qui exhortationibus firmabat credentes. Et quia nondum compertum erat Apoſtolo an tota (quam collegerat) familia firma eſſet in fide, nõ omnes ſalutat, ſed omnes inquit qui ſunt in Domino. Neminem enim ſalutare conſueuerat, niſi quem charitate ſentiebat Deo coniunctũ. Eum quippe qui non amat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, anathema eſſe iubet in alia epiſtola. Et D. Ioan. Si quis venit ad vos & hanc doctrinam non affert, nec aue ei dixeritis. *Salutate Tryphænam & Tryphoſam, quæ laborant in Domino. Salutate Perſidem chariſſimam, quæ multum laborauit in Domino.* Hæ tres laborauerunt in Domino, id eſt, in miniſterio ſanctorum, quod Dominus reputat ſibi fieri, vel eo, ſcilicet modo quo de Maria dictum eſt, niſi quod Perſidem ſuperioribus prætulit, vocans eam chariſſimam: & quod ait eam multum laboraſſe exhortationibus, ſcilicet & ſubſidiis, ac aliis laboribus, ieiuniis, vigiliis, &c. 1. Cor. vlt. 2. Ioan. 1. Mat. 25. 2. Cor. 11.

Salutate

Salutate Ruffum electum in domino, & matrem eius, & meam.

HVnc Ruffum dicit electum in domino, quod exponi poteſt, id eſt probatum, ſicut de Appelle D
Ephe.1. dictum eſt, vel vocat eum electum, non illa electione generali, de qua ad Ephe. elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ſed ſignificat virum fuiſſe ſelectæ virtutis & ſanctitatis. Salutat pariter matrem illius Ruffi ſecundum carnem, tanquam etiam electam, quam dicit eſſe matrem ſuam, beneficiis & obſequiis: aliquando enim ſeruierat Apoſtolo, & tunc Romæ erat. Vnde alibi, Anus vt ma-
1.Tim.5. tres: iuuenculas, vt ſorores, &c. *Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, & Hermen, & qui cum eis ſunt fratres.* Hos quinque vna eademque ſimplici ſalutatione comprehendit cum ſuis ſodalibus, erant enim forſan in eadem domo vnanimiter habitantes: Herman priori loco ab Hermas, Hermen verò ab Hermes quod eſt Mercurius, illum autem Herman putat Origenes fuiſſe authorem libelli, qui inſcribitur Paſtor.

Salutate Philologum, & Iuliam, Nereum, & ſororem eius, & Olympiadem,
& omnes qui cum eis ſunt, ſanctos.

HOs etiam eadem ratione citra vllum titulum ſalutat, eo quod nihil præſtantius agnoſcebat in illis, niſi quod digni erant ſalutatione. *Salutate inuicem in oſculo ſancto.* Ne illi qui præteriti erant abſque ſalutatione, aliis nominatis inuiderent, & ne qui nominati erant, alios deſpicerent. ſubdit hoc pacis & concordiæ verbũ, vt ſe ſalutent inuicem in oſculo ſancto, non libidinoſo, de quo Salomon: Appre-
Prou.7. henſum deoſculatur iuuenem, neque ſub dolo, de quo idem: Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm
Prou.27 fraudulenta oſcula inimici. Sed ſancto & honeſto quod in ſignum ſanctæ Trinitatis datur, ſecundum illud: Oſculetur me oſculo oris ſui. inde autem vt Origenes ait: in eccleſia inoleuit vt fideles inter Miſſarum ſolennia inuicem olim darent oſcula pacis, quod tamen nunc rationabiliter non ſecuatur.

Salutant vos omnes eccleſiæ Chriſti.

ORigenes quærit quomodo Apoſtolus, qui in vna Achaiæ erat eccleſia, omnium eccleſiarum
Mat.7. Chriſti nomine ſalutat Romanos. Reſpondet quod id faciebat, eo quòd vnus erat ſpiritus D. Pauli, & omnium eccleſiarum, quæ orationibus communibus pro omnium ſalute precabantur, quaſi dicat, Omnes eccleſiæ veſtram optant ſalutem, & pro vobis orant. Vnde D. Iacobus: Orate pro inui- E
cem, vt ſaluemini.

SECVNDA PARS XVI. CAPITIS.

Rogo autem vos fratres, vt obſeruetis eos qui diſſenſiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didiciſtis faciunt, & declinate ab illis.

IN hac ſecunda huius cap. parte, oſtendit quos vitare debeant. Et quia illi quos vitari volebat, fraudulenter incedebãt decipientes ſub ſpecie pietatis, venientes in veſtimentis ouium, & intrinſecus erãt lupi rapaces. Ideo primo inducit Romanos ad habendam cautelam & circunſpectionem, dicẽs: *Rogo autem vos fratres vt obſeruetis, &c.* Obſeruare idem eſt quod diligẽter conſiderare, quod quandoque in bono ſumitur, quandoque in malo. In malo quidem cum quis conſiderat conditionem & progreſſum alicuius ad nocendum ei, ſecundum illud: Obſeruat peccator iuſtum, & ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis. Et illud: Et ipſi obſeruabant eum. in bono autem tripliciter accipitur: vno modo quando
Pſal. quis diligenter conſiderat ad implendum ea, ſecundum illud: Obſerua igitur & audi vocem eius. Se-
Luc.14. cundo quando quis diligenter bonos ad imitandum eos, ſecundum illud: Imitatores mei eſtote fratres, & obſeruate eos qui ita ambulant ſicut habetis formam noſtram. Tertio obſeruantur mali ad ca-
Philip.3. uendum, & ita accipitur hic. Erant enim quidam ad fidem conuerſi, qui prædicabant legalia eſſe obſeruanda. Et ex hoc ſequebantur primo diſſenſiones & ſectæ, de quibus ad Galat. 5. quia quidam errori eorum adhærebant. Alij autem in vera fide perſiſtebant. Secundo ſequebantur offendicula & ſcandala, de quibus ſupra.14. dum quidam alios iudicarent, & alij alios ſpernerent. Vnde Eſa.17. Auferte offendicula de medio populi mei. dicit autem, *præter doctrinã quã didiciſtis*, ſcilicet à veris Chriſti diſcipulis, vt oſtendat quod huiuſmodi diſſenſiones & ſcandala ex falſitate doctrinæ proueniebãt. Vnde alibi
Galat.1. dicit: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Secũdo monet vt cogniti F
vitentur, dicens: *Et declinate ab illis*, id eſt, eorum doctrinã & conſortia fugite. Vnde Dauid: Declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei.

Huiuſmodi enim Chriſto Domino noſtro non ſeruiunt, ſed ſuo ventri: & per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda innocentium. Veſtra enim obedientia in omni loco diuulgata eſt. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos ſapientes eſſe in bono, & ſimplices in malo.

HIc aſſignat duas rationes prædictæ monitionis, quarum prior ſumitur ex parte eorum quos volebat vitari, quorum primo deſcribit intentionem, dicens: *Huiuſmodi enim homines non ſeruiunt Chriſto Domino, ſed ſuo ventri.* Nõ enim prædicabãt propter gloriam Dei, ſed propter quæſtum vt ſuum ven-
Philip.3 trem implerent, de quibus alibi dicit: Multi ambulant quos ſæpe dicebam vobis, nũc autem & flens dico inimicos crucis Chriſti, quorum Deus venter eſt. Secundo deſcribit eorum deceptionem, dicens: *Et per dulces ſermones ſeducunt corda innocentium*, id eſt, ſimplicium & imperitorum, de quibus Salo-
Prou.14 mon: Innocens credit omni verbo. Et per dulces ſermones in quibus ſãctitatem prætendunt, ſecun-
Pſal.27. dum illud: Qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum. *Et benedictiones* quibus, ſcilicet benedicunt, laudant, & adulantur illis qui eos ſequuntur, vt facilius decipiant, ſecun-
Eſa.3. dum illud: Popule meus qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt: talibus benedictionibus maledicit
Mal.2. Deus, ſecundum illud: Maledicam benedictionibus veſtris. Secundam rationem prædictæ monitionis aſſignat ex conditione Romanorũ, qui faciles ſe exhibebant ad ſequendum bonum & malum.

Vnde

A Vnde primo commendat eos de facilitate ad bonum, dicens: *Veſtra enim obedientia*, qua de facili obediſtis, *in omni loco diuulgata eſt*, propter dominium quod tunc Romani obtinebant ſuper alias nationes, ideo quæ à Romanis ſiebant de facili diuulgabantur ad alios. Vnde ſupra. 1. Fides veſtra in vniuerſo
mundo annunciatur. De illa obedientia in bonum congratulabatur, dicens. *Gaudeo igitur in vobis* quia, 1. Cor. 13.
ſcilicet fidei obediſtis & hoc in charitate, de qua dicitur, quod non congaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Deinde reddit eos cautos contra malum dicens. *Sed volo vos eſſe ſapientes in bono*,
vt, ſcilicet ei quod bonum eſt adhæreatis, iuxta illud: Quod bonum eſt tenete. *Et ſimplices in malo*, id eſt, 1. Theſ. vlt.
impermixtos in malo, Ne, ſcilicet propter aliquam ſimplicitatem declinetis in malum. Vel vt talis ſit Mat. 10.
in vobis ſimplicitas quod nullum decipiatis, neq; ab aliis decipi patiamini, de hac ſimplicitate Chriſtus: Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Econuerſo de quibuſdā dicit Hiere. Hier. 4.
Sapientes ſunt vt faciant mala, bene autem facere neſcierunt.

Deus autem pacis conterat Satanam ſub pedibus veſtris velociter, Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti vobiſcum.

HIc optat & precatur eis diuinum auxilium contra huiuſmodi deceptores, dicens: *Deus autem pacis*, ſcilicet dator & author, qui eas diſſenſiones faciunt, odit. *Conterat Satanam*, id eſt, diabolum qui Prou. 6.
per iſtos pſeudoapoſtolos vos decipere conatur, *ſub pedibus veſtris*; vt ſcilicet per veſtram ſapientiam vincatis. *Velociter*, id eſt, & hoc fiat velociter, ſcilicet in aduentu meo, poteſtate nobis à Chriſto data,
ſecundū illud: Ecce dedi vobis poteſtatē calcandi ſuper ſerpētes & ſcorpiones, & virtutē inimici. Et Luc. 10.
Malac. ait: Calcabitis impios cum fuerint ſicut cinis, ſub planta pedum veſtrorum. Deinde ad hoc obtinendum precatur gratiam Chriſti, dicens: *Gratia Domini noſtri, &c.* quæ, ſcilicet ſufficit ad vos tuendos ab omnibus malis, & periculis, ſecundum illud: Sufficit tibi gratia mea: *ſit vobiſcum*, & vos protegat.

TERTIA PARS XVI. CAPITIS.

B *Salutat vos Timoth. adiutor meus, & Lucius, & Iaſon, & Soſipater cognati mei. Saluto ego vos Tertius, qui ſcripſi epiſtolam in Domino. Salutat vos Caius hoſpes meus, et vniuerſæ eccleſiæ. Salutat vos Eraſtus, Archarius ciuitatis, & Quartus Frater.*

HIc ſalutat Romanos ex parte aliorū, & primo ex parte Timothei, quem dicit adiutorem ſuum in
prędicatione euāgelij. Vnde Corinthiis ſcribens dicit: Miſi ad vos Timo. qui eſt filius meus cha 1. Cor. 4.
riſſimus & fidelis. Addit autē & Lucius, & Iaſon, & Soſipater cognati mei, qui ſi Iudæi erant, ſupplendum eſt ſalutant vos. Erat autē quidā Scriba D. Pauli nomine Tertius, cui Apoſt. conceſſit vt ex ſua perſona Romanos ſalutaret. Ideo ſe interſeruit, dicens: Saluto vos, &c. Enumerat Apoſt. inter alios Caium hoſpitem ſuum, ad quem dirigitur tertia D. Ioannis epiſtola canonica, in qua cōmendatur de charitate quā exhibebat ſanctis. Nominat etiam Eraſtum Archariū ciuitatis, qui, ſcilicet cuſtodiebat Archam communem, id eſt, communes reditus ciuitatis. Vltimo nominat quendam fidelem qui vocabatur Quartus, prout ſcriba vocabatur Tertius.

Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen. Ei autem qui potens eſt vos confirmare iuxta euangelium meum, & prædicationem Ieſu Chriſti, ſecundum reuelationem myſterii temporibus æternis taciti, quod nunc patefactum eſt per ſcripturas Prophetarum, ſecundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei, in cunctis Gentibus cogniti, ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

HIc ſalutat Romanos ex parte ſua, dicens: *Gratia, &c.* & finit epiſtolam cum gratiarum actione, dicens: *Ei autem*, ſcilicet Deo qui eſt Trinitas, *qui potens eſt vos confirmare*, ſecūdum illud: Modicum
C paſſos ipſe perficiet, confirmabit, conſolidabitq; & hoc in fide, quę eſt *iuxta euangeliū meum*, id eſt, ſecun 1. Pet. vlt.
dum euangelium quod ego prædico, & etiam ſecundum *prædicationem Ieſu Chriſti*, qui primo euangelium prædicauit, ſecundum illud. Quę cum initium accepiſſet enarrari per Dominum. Vnde D. Mat. Heb. 2.
dicit: Circuibat Ieſus prædicans euangelium regni, ſubiungit: *Secundum reuelationē myſterii*, id eſt, ſecre Mat. 4.
ti, quod quidem poteſt referri ad id quod dixerat iuxta euangeliū meum. Vel quia in euangelio reuelatur ſecretum diuinæ incarnationis, ſecundum illud: Iuſtitia Dei reuelatur in eo. Vel quia ipſi Apo 1. Cor. 2.
ſtolo eſt euangelium reuelatū ſecundum illud: Nobis autem reuelauit Deus per ſpiritū ſuum. De hoc Eſa. 24.
autem ſecreto dicit Eſa. Secretum meum mihi. Vel poteſt melius referri ad hoc quod dixerat cōfirmare, quaſi dicat, Deus poteſt vos cōfirmare in euāgelio meo & prędicatione. Et hoc ſecundū reuelationem myſterij ſecreti, ſcilicet de conuerſione Gentium, de quo alibi: Mihi autem omnium ſanctorum minimo data eſt gratia hæc in Gentibus illuminare, quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi
à ſeculis in Deo. Vnde ſubdit *temporibus æternis taciti.* Quia videlicet occultum erat apud homines Ephe. 3.
quod Gentes eſſent conuertendæ ad fidem. vocat autem hæc tempora æterna quaſi diu durantia, quia
à principio mundi hoc fuit occultum, ſicut & in Pſal. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Pſal. 75.
Vel poteſt dici quod tempora æterna dicuntur ipſa æternitas, de qua Eſaias: Excelſus & ſublimis ha Eſa. 57.
bitans æternitatem, vt ſicut ſimplex Dei eſſentia per quandam ſimilitudinem dimenſionibus deſcribitur, ſecundum illud: Longior terra menſura eius, & latior mari. Ita ſimplex eius æternitas per tem Iob 11.
pora deſignatur, inquantum omnia tempora continet. Subdit autem *quod*, ſcilicet myſterium, *nunc* Ephe. 3.
patefactum eſt per ſcripturas Prophetarum, id eſt, ſecundum quod Prophetæ prædixerunt, vt patuit ſupra quinto. Vnde Epheſiis ſcribens ait: Aliis generationibus non eſt agnitum filiis hominum, ſicut nunc manifeſtum eſt ſanctis Apoſtolis eius, & Prophetis in ſpiritu eſſe Gentes cohæredes. Eſt autē patefactum per operis impletionem, ex præcepto Dei. Vnde dicit ſecundum præceptum Dei, qui, ſcilicet æterno propoſito ea quæ vult temporaliter facit, quod quidem præceptum Dei *ad obeditionem*

nem fidei eſt in cunctis Gentibus, id eſt, vt omnes Gentes obediant fidei. Vnde ſupra. 1. ad obediendum D fidei, in omnibus Gentibus. Si autem loquamur de myſterio incarnationis, ſic conſtruenda eſt litera myſterij inquam temporibus æternis taciti, quia ante non erat ita manifeſtum, quod quidem myſterium nunc patefactum eſt per ſcripturas Prophetarum, qui hoc prædixerunt ſecundum præceptum æterni Dei, qui voluit myſterium incarnationis patefieri, & hoc ad obediẽdum fidei in cunctis Gentibus myſterij, inquam licet taciti apud homines tamen cogniti ſoli Deo ſapienti, quia ipſe ſolus hoc
Mat. 19. cognouit, & quibus voluit reuelare, quia quę ſunt Dei, nemo nouit niſi ſpiritus Dei. Vel poteſt intel
Mar. 10. ligi de Deo qui ſolus eſt ſapiens, ſcilicet per eſſentiã, prout dicitur quod nemo bonus niſi ſolus Deus.
Mat. 11. Nec per hoc excluditur filius, quia eadem eſt perfectio totius Trinitatis, prout econuerſo dicitur: Nemo nouit patrem niſi filius, non excluditur ſpiritus ſanctus, neque pater à notitia ſuiipſius. Subdit autem, *per Ieſum Christum*, quod non eſt ſic intelligendum quod Deus pater ſit ſapiens per Ieſum Chriſtum, quia cum in Deo ſit idem ſapere quod eſt eſſe, ſequeretur quod pater eſſet per filium, quod eſt inconueniens. Sed hoc referendum eſt ad hoc quod ſupra dixerat, nunc patefactum eſt, ſcilicet per Ie
Philip. 2. ſum Chriſtum: *cui* Ieſu Chriſto, *eſt honor*, per reuerentiam totius creaturæ, ſecundum illud: In nomine Ieſu omne genu flectatur. *& gloria*, ſcilicet quantum ad plenam diuinitatem, ſicut ibi ſubditur: Et omnis lingua confiteatur quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris. vel poteſt ſic conſtrui, cogniti ſoli ſapienti Deo: cui ſcilicet Deo, eſt gloria per Ieſum Chriſtum, qui eum
Ioan. 17. glorificauit, ſecundum illud: Ego te clarificaui ſuper terram, & ſupplendum eſt ſic bonor & gloria. Et hoc non ad tempus, ſed in ſecula ſeculorum. ſecundum
Heb. vlt. illud: Ieſus Chriſtus heri, & hodie ipſe eſt in ſecula. Addit autem ad confirmationem veritatis, Amen, quod vt dictum eſt interpretatur fiat.

FINIS.

Typis Ioan. Graphei.

Digitized by Google